

9
14 F
28

P. RAMI

SCHOLAE IN LIBERALES ARTES: QVARVM ELENCHVS EST PROXIMA PAGINA.

BASILEAE, PER EVSEBIVM EPIscopium, & Nicolai F. hæredes. Anno Salutis humanæ M. D. LXIX. Mense Augusto.

Scholarum materies, Lector, pro subiecto genere modò breuioribus libellis tanquam capitulis contrahitur, modò plenioribus libris explicatur, ut in mathematicis fieri solet.

RAVIS illa Socratis querela fuit, Lector, execrantis eos qui primi utilitatem ab honestate sejunxissent: quod nos tam variis tamq; multiplicibus in liberales artes scholis perpetuo fere conquerimur & execramur, quod ab honestis & liberalibus disciplinis utilitas tam miserè separata sit. Sophistica quæstionaria superioribus proximis sæculis academias universi orbis occupaverat, ut omnes artes commodissime percipi exercerique putarentur, si de iis clamose disputaretur: quæ persuasio cum diuturna cõsuetudine inveterasset, difficillime ex animis hominum potuit evelli. Grammatica ut omnium artium minima infirmissimaque, ita fortissima ac felicissima fuit, ut se se ab hac miseria vindicaret. Nam si diebus singulis ordinarii studii horæ sint octo, vix octava præceptis artis cognoscendis & ediscendis attribuitur: reliquæ omnes horæ consumuntur in audiendis poetis & oratoribus, in eorumque grammaticis laudibus scribendo loquendoq; imitandis, ut paucis documentis exercitatione varia & assidua pueri grammatici, id est puri sermonis artifices efficiantur. Itaque labor facillimus nobis hic fuit adversus grammaticos: Nam præcepta falsa perpauca fuerunt, usus autem verissimus judex ac magister omnibus loquendi studiosis laudatus ac probatus: ut nostra contentio nusquam expeditior fuerit. Habet enim orbis terrarum innumerabiles Aristarchos non solum grammaticæ artis, sed multo magis grammatici usus peritissimos, qui barbarum vel insolens verbum, qui verborum structuram parum elegantem aut latinam aut etiam non Ciceronianam dijudicent. Ergo his judicibus facile sit persuaderi tota in verbis modorum, formarum, quarundam etiam personarum, item participiorum in dus futurorum decreta nil nisi barbara inertium & legitimi usus imperitorum grammatistarum commenta esse. Deinde ordinis nostri τεχνολογίαν tanto gratiorem juventuti & aptiorem esse, quanto pluribus partibus breviorem facilioremq; disciplinæ viam doceat. In Rhetoricis verò & Dialecticis labor ingens ac propè desperatus videatur, adversus summos authores & tot sæculis veluti consecratos Ciceronem, Quintilianum, Aristotelem dicere: neq; copia ut illic bene loquendi usu præstantium grammaticorum, ita hic bene dicendi beneq; disserendi excellentium oratorum vel logicorum tanta reperiatur: neq; in ludum Isocratis aut Molonis, Aristotelis vivi aut Carneadis licet istam controversiam deducere, ut magister usus disceptator & judex adhibeatur. Habet tamen ætas nostra in plerisq; academiis rhetoricas exercitationes & peripatetici generis logicas declamationes: habet præstantes omni genere eruditionis ac doctrinæ professores academiarumq; moderatores: habet deniq; usum rhetoricum & logicum in Demosthenis, Ciceronis, Platonis, Aristotelis libris non adum-

bratum lineamentis, sed vivis coloribus expressum: huc igitur ex jure manu consertum voco, praeceptaque rhetorica & logica exemplis utilibus omniumque recte judicantium judicio spectatis & probatis spectanda & probanda, contraria ac repugnantia explodenda e scholis ejiciendaque esse contendo: Ciceronisque & Aristotelis artes Ciceronis & Aristotelis usu corrigendas & emendandas esse moneo. Verumenimvero in rhetoricis actiones monitionesque nostrae quia rhetoricus aliquis per academias usus increbuisset, ac velut acclamationes quasdam secundas excitasset, aequioribus animis auscultatae ac susceptae sunt. Sophistica autem nescio cujus Eubulidis in academiis pene omnibus rabies tanta fuit, ut logicos de logico in poetis, in oratoribus, in historicis in mathematicis, in philosophis, in omnibus denique humanae vitae partibus, usu, cõmonefacere propemodũ idem esset, quod Ursos, quod Tigres quod Leopardos irritare. Meminisse horret quám furiosa amentium hominum tempestas in nos ista fuerit, & tamen jam valde sedari coepit, patientiaque constantia videmur assecuti, ut jam in academia qualibet exceptis pervicacibus paucis quibusdam pervicaciam secum in sepulchrum suum illaturis, nemo sit qui humanum illum logicae facultatis fructum non mirifice complectatur. Equidem in Germania multis doctrinae et eruditionis nominibus celeberrima vehementer rem unam demiratus sum. Rodolphus Agricola primus omnium post beata Graeciae Italiaeque tempora eximium illum logicae facultatis usum revocavit, ut juventus á poetis & oratoribus disceret non solum pure loqui & ornate dicere, sed de propositis rebus acute cogitare prudenterque judicare. Hos dialecticos tam insignes tamque amabiles fructus Ioannes Sturmius ex Agricolae schola Lutetiam Parisiorum primus attulit, academiamque academiarum principem incredibili tam insperatae utilitatis desiderio inflammavit: tum igitur tanto doctore logicam istam ubertatem primum degustavi, didicique longe alio fine consilioque juventuti proponendam esse, quám Eubulidea illa contentionis rabies persuasisset: nempe ut tenera aetas fieret exemplo & imitatione summorum logicorum ingenio promptior ad pervidendum quidlibet cogitandumque, judicioque maturior ad decernendum ac judicandum. Itaque mirabiles Agricolae laudes per universam Germaniam exorta sunt, sed in academiis plerisque omnibus verborum laudes tantum fuerunt: reipsa & opere fere nemo Agricolam imitatur. Logicus inventionis judiciique usus ex distinctis argumenti cujusque generibus, ex argumentorũ enuntiato, syllogismo, methodo in nullo poeta, in nullo oratore observatur: tantum abest ut quotidiana & perpetua meditatione, scriptione, declamatione exerceatur. Eubulides solus in Aristotelis schola regnat & dominatur, tantumque de jejunis aridisque praeceptiunculis altercatur: Aristotelis theses á peripateticis discipulis nullae declamantur: denique magister usus quem mihi quaestionis hujus universae judicem expeto ac deposco, nullus in scholis plerisque admodum est, & idcirco á rabiosis Eubudidibus & logici

usus pla-

usus plane imperitis atque expertibus studium nostrum improbatur. Nemo fere ad Eubulides istos accedit, qui non protinus Eubulideam logicam non etiã apodicticam cõmentetur, quamvis de usu logicæ nihil unquam cogitarit, quam vis apodixim geometriæ nullam unquam audierit: Quidam etiam apodictica exempla non modo aliena sed sibi prorsus ignota, tamen audacißime huc afferunt: at grammaticæ magister barbarus irrideretur, & colaphis cæsus e' cathedra merito deturbaretur. Plerique etiam ne audire quidem vel attendere *quid nam sit rei, sustinent, quos tamen de re ignota nihil pudet confidentißime iudicare, quo de numero theologus quidam apud suos authoritatis primariæ non ita pridem narrabat Aristotelis logica innumerabiles* viros *præstantes effici, P. Rami logica nullum sibi esse cognitum: Verum (inquam) est* vir divine,*qui Eubulideos clamores de aridis præceptiunculis ac plerumque sophisticis te authore nescio quot annos altercati sunt, præstantes logici sunt effecti, qui logicam poetarum, oratorum, historicorum, mathematicorũ, philosophorum, omniumq; excellentium hominum consiliis iudiciisque congruentem didicerint docente P. Ramo & exercuerint, odiosi clamatores et importuni sophistæ facti sunt. Veh tibi paries dealbate, qui nigra dealbare tam belle soleas. Scripsit nuper quidam, á P. Ramo methodum platonicam probari, Aristotelicam contemni: hic* vir *alio qui nec malus nec indoctus P. Rami logicam de methodo nunquam legit. Petrus enim Ramus Platonis Aristotelisque sicut Hippocratis & Galeni omniumque omnino artificum methodum unicam esse demonstrat, eamque sequitur, & ab imperita methodorum multitudine* vindicat. *Quid multa? restitue Sturmi præstantißime, Germanis Agricolam quem Gallis dedisti, iudicem illum doctrinarum censoremque (quem in logicis tantopere flagitamus) restitueris. Hic pro omni iure, pro omni lege ad logicam controversiam disceptandũ usum (sat scio) tantummodo, authoritatem autem quamlibet sacri philosophi nullam spectabit. usus, usus (inquam) logicus in logicas scholas ingrediatur, sophismata omnia prorsus exterminabit: quodque nobis poeticis, oratoriis, mathematicis, philosophicis exemplis & tanquã* vivis *testimoniis persuasit, hoc idem* vel *Eubulidi persuadebit: proponatur adolescentibus ad imitandum ut grammatica & rhetorica, sic logica Virgilij, Ciceronis, Homeri, Demosthenis, scripto &* voce *quotidianis meditationibus exerceatur, meditationes & exercitationes istæ in mathemata philosophiamque reliquam transferantur, controversia protinus nulla erit. Hanc igitur in scholis Virgilianam, Tullianam, Homericam, Demosthenicam, mathematicam philosophiam, omnibusq; hominum consiliis iudiciisq; usitatam non ab Aristotele vel á Ramo somniatam esse cupio. Sed reliqua persequere. Video libros Aristotelis quatuordecim physicos, octo acroamaticos, quatuor de cælo, duos de ortu & interitu, vix ac ne vix quidem physicæ veritatis totidẽ versiculis instructos, sed imprimis acroamaticos inanibus sophismatis, plurimis logicæ, nonnullis mathematicæ, quibus-*

dam etiam theologiæ refertos. Socraticum igitur acroama exclamo, indignorq́. Physica materia de rebus cælestibus solida est in Ptolemæo et Copernico, de meteoris in Aristotele, de metallis, plantis, animalibus in aliis Aristotelis libris in Hippocrate, Platone, Theophrasto, Georgio Agricola, Matheolo: physica inquam materia certissimæ & veritatis & utilitatis ante oculos amplissima est, unde licet præcipua atque optima deducere & juventuti proponere. Quanam igitur humani judicii perversitas tanta est, ut oblatis frugibus lautissimis putri glande vesci lubeat? Usum igitur physicum & physicæ acroaseos magistrum in scholis physicis flagito, qui sophismatum physicorum delitias tam inertes á juventutis institutione removeat, constantemq́; naturalium rerum doctrinam instituat. Postremo ad metaphysicam tanquam sacram divinitatis disciplinam aliquam accedo, ubi sophisticam omnium longe putidissimam reperio. E' quatuordecim libris sic antea vix ac ne vix quidem quatuordecim versiculos de theologia, & quidem eos epicureæ impietatis plenissimos offendo. Cætera illá tam multa maximam partem Eubulideæ logicæ tapeta esse mathematicis quibusdam & physicis sophismatis exornata: & hic cum Socrate quiritamur, pró Deum hominumq́; fidem: an Germania Galliaq́; Luteris, Buceris, Oecolampadiis, Zuingliis, Calvinis destitutæ sunt, á quibus evangelicam theologiam perdiscant, nisi & metaphysicus iste pseudopropheta juventutem perditis atq́ impiis dogmatis imbuat? Quapropter evangelium sanctæ beneq́; moratæ vitæ magistrum huc imploro & invoco, & judices incorruptos liberosque secundum justitiam istam postulo, qui leges artium studiose quidem & accurate cognoverint, sed studiosius & accuratius exercuerint, qui scientiam præstantem, sed scientiæ usum præstantiorem magna diuturnaq́; consuetudine paraverint. Hos inquam judices postulo qui de grammaticæ, rhetoricæ, dialecticæ, physicæ metaphysicæ libris tantum probent, juventutiq́; cognoscendum ediscendumq́; imperent, quantum certa utilitas vitæ & verus humanitatis usus exiget. Scholæ mathematicæ suos alibi Socrates suasq́ querelas habuerunt. Vide igitur Lector utrum tu is judex fueris: tumq́ in tribunali sedeto, contrariisq́; rerum momentis diligenter examinatis sententiam perpendito dicitoq́.

ERRA-

ERRATA IN GRAMMATICIS SCHOLIS.

Repone sequentia, columna 31 linea 13 post character.

FVIT autem in ζ levitas quædam græca, ut antea in ᾳ & in ῳ: nec enim ζ litera una est, cum geminum σσ, aut σδ, ut Dionysio placet, id est, literas duas, nec ideo individuum sonum significet. Nec μείζω aliter sonat quàm μειόω: & ad illam Aristotelis in philosophia ν c 1 lib. quæstionem, quod quidam ζα syllabam constare dicant ex σ & δ & α: alij sonum alium dicant esse, Alexander interpres græcus ait duplicia elementa scripta per binas literas, ζ per σ δ. ξ per κ σ. ψ per π σ: qui interpres, Severo imperante id scripsit. Compendium igitur duarum literarum est in una nota, & compendium orthographiæ, non prosodiæ: quia hic in voce, non una litera effertur, sed duæ distinguuntur. Itaque in ζ intelligatur compendium literarum pro una litera in arte literarum usurpari: & quidem compendium ineleganter & fallaciter inventum. Sonus enim nota illa significatus in unam syllabam non perpetuò concluditur, sed dividitur aliquando, ut in illo Plauti loco, non atticissat, sed sicelissat, pro græcis ἀττικίζει, σικελίζει. imò verò nulla omnino litera, ut Grammatici profitentur, in eadem syllaba geminari potest, sive in principio, sive in medio, sive in fine: atq; ubi initium facit, est δσ, non σδ. sicuti ζεὺς non σδεὺς, sed δσεὺς, ut egregio isto Simonidis invento barbarismum in orthographiam inductum videamus. Et Quintilianum in hac extollenda litera valde miratus sum, cum σ tamen, unde ipsa constat, tantum extenuaret.

Καλλιμάχου 161,30.

Quæ sunt columna 170. usq; ad lineam 12, repone columna 199, linea 38.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM
LIBRI XX.

LIBBR I. IN ORATIONE *de Grammaticæ præstantia.*

REQUENTIA hæc tãta (Aud.) quãtam, vel florẽtisśimis Academiæ temporibus, animadvertisse nõ memini, admirationem vestram tacita mihi significat, quid caussæ sit quamobrẽ Regius eloquentiæ & Philosophiæ professor, res adhuc in oratoribus, & philosophis graves secutus, tandem ad puerilem Grammaticæ artis consideratione descenderim: uerùm si vel hominum, qui idem fecerint, splẽdorem ac dignitatem, vel facti ipsius caussã facultatéque æquo, & attẽto animo reputare mecum volueritis: intelligeris profectó non ludicram puerorum lusionẽ nescio quam induci, sed summorum & in literis facilé principũ hominum honestissimũ exemplum revocari: statuetisq;, comparatis rebus & diligenter animadversis, receptæ professionis munere alienum nihil á me suscipi. Etenim quos, et quãtos in utraque lingua viros arbitramur Grammaticæ artis magistros extitisse? Græcia nempe philosophos, imprimis Platonem & Aristotelem, deinceps innumerabiles alios extulit. Platonis tempore Grammatica nihil aliud admodum fuit, quám literas legere & scribere. At in Philebo videmus á Platone tractatum, qua via deceret literarũ doctrinã institui: nec Cratylo ejusdẽ philosophi dialogo singulari, aliud quám Grammaticum argumẽtum disputatum est, quippe qua ratione nomina rebus essent imposita. Aristoteles ultra Platonis initia progressus, genera quę primis elementis efficerentur, comprehendit, comprehẽsaque posteritati mandavit. Theodectes Aristotelem magistrum imitatus est, ingeniumq; in Grammaticis studiis exercuit, adeoque philosophus uterque Grammaticæ artis velut inventor aut certé imprimis author á Quintiliano efficitur. Sic enim ait lib. 1. cap. 4. Aristoteles quoque atque Theodectes verba modó & nomina, & convinctiones tradiderũt, videlicet quod in uerbis vim sermonis, in nominibus materiam (quia alterum est quod loquimur, alterum de quo loquimur) in convinctionibus autem, rerum complexum esse judicaverunt, quas con junctiones á plerisque dici scio. sed hæc uidetur ex συνδέσμῳ magis propria translatio. Hæc igitur de Aristotele & Theodecte Quintilianus. Paulatim á cæteris philosophis, maximeque Stoicis Grammatica res augeri atque amplificari cœpta est: unde intelligimus literarum studiũ apud Græcos in eo laudis, & dignitatis loco fuisse, ut summi philosophi huius artis commendatione, nominis sui famam memoriamque posteris gratã esse uoluerint. Quid Romani? quo numero quóue loco Grãmaticam habuere? Grammatica olim (ait Suetonius in libello de Claris Grãmaticis) Romæ ne in usu quidem, nedum in honore ullo erat: rudi scilicet ac bellicosa etiam tum civitate, necdum magnopere liberalibus disciplinis vacante. Initium quoque ejus mediocre extitit: siquidem antiquissimi doctorum quidam, & poëtæ & oratores semigræci erãt. Liuium & Ennium dico, quos utraque lingua domi forisque docuisse adnotũ est. Nihil ampliús quám Græcé interpretabantur: ac si quid Latiné ipsi composuissent, prælegebãt. Primus igitur (quãtum opinamur) studium Grammaticę in urbẽ intulit Crates Mallotes Aristarchi æqualis: qui missus ad Senatum ab Attalo rege inter secundum ac tertiũ bellum Punicum sub ipsam Ennii mortẽ, cúm in regione Palatii prolapsus in cloacæ foramen crus fregisset, per omne legationis simul & valetudinis tempus plurimas ἀκροάσεις subinde fecit, assidueque disseruit, ac nostris exemplo fuit ad imitandũ. Denique magis ac magis (ait idẽ) & gratia & cura artis increvit, ut ne clarissimi quidem viri abstinuerint, quo minús & ipsi aliquid de ea scriberent, utque temporibus

poribus quibusdam super xx. celebres scholæ fuisse in urbe tradantur. Hæc Suetooius. Hi veró clarissimi viri qui tantúm proponuntur, nominatim oon appellantur, fuere (ut ex historia percipi potest) M. Tereotius Varro, M. Tullius Cicero, C. Julius Gæsar. Doctissimus uodecúqoe Varro cúm pleraque alia, tum pręcipué Grámaticum hoc argumeotum, quatuor & vigioti libris explicaverat: sex adhuc licet mutilati, attamen ex eo numero libri superant, unde porest uoiversæ commentationis summa perspici. Est enim septimi inirio transitio posita, quæ partes omnes ostédit, ubi sic Varro loquirur: Quum oratio narura tripertita esset, ur superioribus libreis ostédi, ejus prima pars quéadmodum vocabula rebus esseor imposita, secunda quo pacto de heis declioata in discrimina ierunr, tertia ut ea ioter se ratione conjuncta sententiá efferant: prima parte exposita, de seconda incipiam hinc. Hæc partitio indicat triplicé linguę latinę doctriná á Vatrone descriptá esse; Etymologiá, Analogiá & Synraxim. Etymologia sex primis tradebatur, Analogia sex pximis, reliquis duodecim Syntaxis. duodecim népe libri in singularum uocú origioe & proportione, id est, in Etymologia, cujus pars est singularú vocú Analogia: duodecim in earú cóstructione versabátur. Sed Etymologiæ doctrioa qoalis fuerit simili tráfitióe, initio quarti libri declaratur. Sic auré loquitur Varro: Quéadmodú vocabula essent imposita rebus in lingoa Latina, sex libreis exponere institui. De his, rreis anre húc, feci quos Septimio misi: in quibus est de disciplina quam uocant ἐτυμολογικήν, quæ contra eá dicerentur, volumine primo: quę pro ea, secundo: quæ de ea, tertio. In heis ad te scribam á quibus rebus imposita sinr vocabula in lingua Latina: & ea quæ sunt in cósoetudine apud poëtas. Tres igitur primi libri academicam disporationem δὶς ἐναντίων habuere, é libris Grámaticorum Aristophanis, Apollodori, Antipatri, Cratis. Primus Etymologiam labefactabat, secundus cootrá defendebat, tertius tanqoam controversiæ judex & disceptator erar. Hi libti periere, tres proximi propagines Etymologiæ rractarunr: quartus interpretabatur nomina locorum, quintus nomina temporú, sextus poëtarum. Deinceps analogia similem philosophiá habuit é libris Aristarchi & Chrysippi: septimus oppugnator analogiæ fuir, octavus defensor, nonus definitor. Tres reliqui, quorum nihil restat, propagines analogiæ in flexiooibus nominum & verborum contioebant. Tertiæ partis argumétum de copia oerborum & poëmaris deinceps agebatur, quæ pars magno Latinæ linguæ detrimenro prorsus interiir. Ergo talis Grámatica Varronis fuit. Quid Tullius? Artis hujus (ait Quiotilianus lib.1.cap.7.) diligétissimus fuit, & in filio (ut ex epistolis apparer) certé loquendi usquequaque asper quoque exactor: imó veró etiam doctor Grámaticę fuit, eamque in prima elocutiooia parte statnit, ut percipitur orarorio 3. in præceptis latinitatis. Mirabile fortasse fuerit hoa principes tantis opibus tantaque in Repub. dignitate Grammaticæ artis magistros fuisse. Sed de Cæsare multó mirabilius, qui duos de Analogia libros ad Ciceronem in summo bellorú civilium atdore conscripserit: qua de re sic in Bruro Atticus cum Cicerone, deinde cum Bruro loquitur: Qui etiá in maximis occupario nibus cúm ad re ipsom (inquit) de ratione Latiné loqoédi accuratissimé scripserir, primoq; in libro dixerit, verború delectum originem esse eloqoétiæ, tribueritq;, mi Brute, huic nostro, qui me de illo maluit, quám se dicere, laudé singularem. Ná scripsit his verbis cúm hunc nomine esset affarus. Ac si cogirata præclaré eloqui possenr, nonnulli studio & usu elaboraverunt: cujus te pené principé copiæ arqoe inventoré bene de nomine ac dignirare populi Rom. meritum esse existimare debemus, hóc facilé & qootidiaoum novisse sermonem, nonc pro relicto est habendum. Atqne hæc in Bruto: unde inrelligimus, ab Attico Cæsaris grámaticom studium cómendari, unaque Cæsarianam Ciceronianæ Grammaticæ laodem celsbrari. Sed ibidem á Bruro etiam magnificentiús aogetur. Tum Brutus, Amicé hercule (ioquit) & magnificé te laudatum puto, quem noo solúm principé arque inventoré copiæ dixerit, quæ erat magna laus, sed etiam bene meritum de populi Romani nomine & dignitate. Quo enim uno vincebamur á victa Græcia, id aur ereptum illis est, aot certé nobis cum illis communicatum. Hanc autem (inquit) gloriam testimoniomque

Cæsaris tuæ quidem supplicationi nõ solúm, sed triumphis multorũ antepono. His igitur exemplis perspicimus (Aud.) tam honorificum literarum studiũ Varroni, Ciceroni, Cæsari visum esse, ut iis honoribus (quos in Repub. amplissimos essent assecuti) ampliorẽ quendam é Grãmaticæ artis illustratione sibi proponerent. Grãmaticam igitur tantorum principũ gloriá similibus studiis æmulati sunt Didymus, Palemo, Terentianus, Quintilianus, Plinius, Celsus, Marcellus, Censorinus, Macer, Gellius, Probus. Donatus, Papyrianus, Priscianus, atq; innumerabiles alii. Sed præclarissima hominũ ingenia in Grãmaticis studiis elaboraverint: caussam laboris rationemq; considerate, majus fortasse atq; optabilius fuerit. Facultatem igitur Grãmatici hujus operis efficiendi subducamus. Logicas faciẽdæ artis leges é materia artis, é forma artis repetamus, qualis Grãmaticæ artis materia, qualis forma summis illis Grãmaticæ doctorib. proposita fuerit. Istas ueró caussas Aristoteles Analyticis libris explicavit: hunc itaq; philosophũ audiamus. Materies (inquit) omnibus artibus propria certaq; subjecta est, quam concessu omnium consensuque sibi sumunt, nec alio sibi demonstrationis genere vendicant. Talis Arithmeticæ materia numerus est, Geometriæ magnitudo, talis etiam Grãmaticæ sermo, græcæ græcus, latinæ latinus. Proponitq; Grãmatica sibi populum qui certo sermone omnibusq; popularibus familiari ac noto utatur, tum sermonis, qa varius usus esse possit, apud alios legitimus, contrarius apud alios, Grãmaticam descripturus, rectũ tantúm & laudabilem usum seliget: neq; quomodo liber loquendi artem faciet (id enim sine arte fieret) sed recté & puré, id est, bene loquẽdi. Ergo ad legitimũ uerumq; sermonis usum præceptis & regulis é proposita materia seligẽdum, tres artificiosæ materiæ notas Aristoteles tradit, κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον, unde theorema catholicum artis ac doctrinæ loco dignum intelligatur. Prima nota præceptiones artis Grãmaticæ, non solúm veræ, sed omninó necessarioque veræ esse debebunt. Itaq; si quid fallacibus & captiosis Grãmaticorũ placitis & opinionibus teneatur, id in ista materia illegitimũ erit, nec ad Grãmatici operis fabricam adhibendum. Infinitæ Grãmaticorum contradictiones sunt, quæ veræ simul esse nõ possunt. Pleriq; feré omnes cõmentitiis exẽplis & á sese confictis sunt cõtenti, exemplorum ex idoneis authoribus demõstrationem nullam adferunt. Ac si qui attulerint, é sacris literis aut é profanis nihilo elegantioribus petiverunt: qui diligentiores fuerunt, é poëtis feré sumpserunt, qui tamen (ait Varro) lineas impuné trãsiliunt, quosq; ideó Antonius apud Ciceronem nõ attingit, ut aliena lingua locutos. Itaq; Quintilianus recté ait, á poëtis sermonis authoritatem peti non posse. Paucissimi ad Terentium, Cæsarem, Ciceronem respexere, atq; interdum vitiosis exemplaribus inducti, falsa nobis authorũ testimonia produxerunt. Quare si quis Aristotelem audire voluerit, ad Grãmaticam artẽ construendum, Grãmatici propemodum nihil nisi problemata proponant, quæ tu laboriosa usus observatione cõsideres, vera demonstres, aut falsa convincas. Id igitur primúm in seligendis Grãmaticæ materiæ præceptis Aristoteleum signum erit, ut nihil præcipiatur nisi κατὰ παντὸς. Secundũ artificiosæ materiæ Aristoteleum signum est καθ' αὑτὸ, quo multó plus exigitur quám primo: ut enim sit aliquid in arte per se, nõ satis est omnino necessarioq; uerum, sed homogeneum ac penitus cognatũ debet esse. Aristotelis exempla hac in re mathematica sunt. In Arithmetica de magnitudine dicere (ait) est ἀνάρμοστον: in Geometria de numero præcipere est ἀγεωμέτρητον. Itaq; si quid in Grãmatica præter illum sermonis usum fuerit, per se non erit. Tota feré Grãmatica significationibus vocũ referta est propriarum, appellativarum, possessivarum, derivativarum, denominativarum, patronimicarum, verbaliũ, participialium, adverbialium: sic in verbi doctrina formæ & genera significationum, inchoativæ, frequentativæ, meditativæ maximá partem occupant: de reliquis orationis partibus ultra significationes nihil feré præcipitur. At materies Grãmaticæ est sermo popularis & patrius, id est, significationibus notus, nec Grãmatica significationes vocabulorũ, sed usum docendum suscipit ex iis quidẽ non quæ significãtur, sed quæ adsignificãtur: ut sunt numeri, genera, gradus, casus, personæ, tẽpora, aut é vocũ ipsarũ finibus: unde uem

pe nominũ declinationes, verborũ cõjugationes informãdę sunt: tota deniq; ista significationũ materia ad Aristotelis legẽ illegitima erit. De Rhetoricis tropis & figuris Grãmatici q̃dã in Grãmatica pręcepere. Id nõ est καθ' αὑτὸ, dicet Aristoteles:. in Rhetorica præcipiatur. Quintilianus Grãmaticæ partẽ fecit historicen in explicãdis poëtis. Diomedes eũ sequitur. At si poëmate mores, numeri, res naturales cõtineãtur, utrũ potiús ad Grãmaticã explicatio talis, quám ad Ethicã, Arithmeticã, Physicam pertinebit? Tertium artificiosæ materiæ signum est καθ' ὅλου πρῶτον, universaliter primum, cúm artis regulæ sint ita propriæ, ut generalia non speciatim, nec specialia generatim, sed generalia generatim & semel, specialia speciatim & sæpius doceãtur. Aristotelis exempla, hinc etiam mathematica sunt, Tres angulos duobus rectis pares esse, trianguli cõmunis & generalis affectio est: itaq; generaliter & semel præcipiẽda. Si quis per species æquilaterum, æquicrurum, varium, demonstrare contenderit, sophisticé demonstrabit (ait Aristoteles.) Nónne (inquies) κατὰ παντὸς, nónne καθ' αὑτὸ, sané necessarió & per se id erit: at καθόλου πρῶτον non erit. Quid habet igitur ea res vitii? ταυτολογίαν (ait Aristoteles) tortuosam: tres enim doctrinas pro una faciet. Id generaliter explicarũ etiam per species subjectas intelligeretur. Quare veré quidem illud doceretur, sed impropriè, sed incõmodé, sed obscuré. Quid igitur est in Grãmaticis regulis nõ καθόλου πρῶτον? Grãmaticæ partes duę sunt, prima in singulis vocibus, secunda in conjunctis: unius illius partis una doctrina esse debebat, quæ vocum singularum proprietates explicaret. At á Grammaticis tres separatæ sunt, Etymologia, Prosodia, Orthographia: id igitur καθόλου πρῶτον non est. Secundó præceptum de specie & figura generale est, & omnium uocum commune: quæri enim potest de quavis uoce sitne primitiva an derivatiua, simplex an composita: id igitur generaliter & semel doceri debuit. At præceptum de specie & figura in omni dictionis specie in nomine, in uerbo & cæteris reperitur. Id igitur Aristoteles catholicum esse pernegaret. Aristoteles uocis genera duo, κατηγόρημα καὶ συνδεσμὸν: κατηγορήματος species duas, nomen & verbũ fecerat: & recté. At Grammatici pro duobus generibus eorumque binis partibus alii quinque, alii septé, plerique feré omnes octo, nõnulli decem fecerunt: At (inquiet Aristoteles) generalia generaliter explicanda sunt. Analogia declinationũ & generum in pronominibus & participiis nulla specialis est: tota est generalis. Præpositiones & interjectiones, sicut adverbia sunt velut adjectiva, singularũ vocum. Sunto igitur genera duo, κατηγόρημα καὶ συνδεσμός. Categorematis species sunto nomen & verbum, συνδέσμου adverbiũ & conjunctio, cæteræque Grammaticæ artis regulæ ad istam legem καθόλου πρῶτον sunto. Hæc Aristotelea sunt (Aud.) artificiosæ materiæ signa, κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον, quibus cõsentanea Grãmaticæ regula pro legitima sit habenda. dissentanea reiicienda. Ac quamvis regula Grammaticæ rasa ad istam legem catholica reperiri possit, cúm anomaliam aliquam patiatur, attamen cúm analogię suam anomaliam subjeceris, tum denique id totũ catholicum erit. Sed optemus Apolline aliquo propitio istam nobis electam & explicatam esse Grammaticarum regularum materiam: quónã tandem ordine nobis informanda erit? Logicã etiam hic Aristotelis legẽ audiamus, ut usu atq; exercitatione difficillimã, sic præcepto omnium brevissimam & clarissimam, *Natura prius præcedat, posterius sequatur.* Ac quoniam gradus hic etiam sunt, γενικώτατον & natura primũ primo loco, ὑπάλληλα & intermedia medio, εἰδικώτατα & infima infimo loco statuantur. Hæc artis legitimo ordine cõstructæ forma, hæc collocatio est. Si quid igitur in Grammaticis præceptis natura prius posteriore, aut posterius priore loco est, perversé & præposteré collocatum est. Dictionis natura prior est, posterior orationis. Dictionis igitur etymologia, prosodia, orthographia anté dicenda est, deinde orationis compositio & constructio. At ὕστερον πρότερον, post syntaxin de prosodia & orthographia vulgó præcipitur. Id methodicũ esse Aristoteles nequaquã iudicaret. Declinationis in nomine differẽtia specialẽ generũ differẽtiã indicat: at generũ specialis etiã doctrina præponitur, declinationũ sequitur, ὕστερον πρότερον, Aristoteles id appellaret. Deniq; si quod est in tota Grãmatica præceptũ, id est omnino ad Aristotelem artificiosæ formæ regu-

Lm

lam revocandum. Ad rationem etiam instituendæ artis attinet sermonis facilitas, sive é Grammatica sive etiam é Rhetorica repetatur: ut orationis specie quám facillima, unumquodque præceptum proponatur, & sic veteres illi Grammatici, de quibus locuti sumus, soluta oratione regulas artis exposuetát. Recétiores versibus cóplexi sunt, nó dico quám rusticé & inepté, sed certé omnis obscuré, ac plerúque obscuré quidem quod opus esset exprimantibus: ut prosa interpres necessarió adderetur ad explicandum, vel explendum quod uersus dicere nequisset. Num igitur cómodiús fuerat artem prosa comprehédere, cúm versus nec omnia complecti possit, & ea ipsa quæ cóplectitur, prosa deinde explicanda sint? Quare cum in artibus instituendis perspicuitas doctrinæ præcipué requiratur, obscuritas istorú carminum, præsertim ineptorú & semilatinorum rejicienda est, & quám facillima clarissimáque fieri poterit oratione, præceptú unúquodq; ponendum: natura prius priore loco, posterius posteriore. Hæc Aristotelea formádæ artis forma est, præcepto, ut dixi, facillima, opere atque exemplo difficillima. Etenim, si frequentissima amplissimæ civitatis hujus multitudo universa in novam aliquá deducta colonia civitatem transferenda esset, atque hac philosophica lege, & tanquam Platonis præscripto regionibus, vicis, domiciliis dividenda, quantus labor, quantum opus id esse videretur? Sacerdotibus ad templum, judicibus ad forum, militibus ad muros locus assignandus, mercatoribus item & opificibus sua regio distinguenda esset. Atque hæc partitio tantúm prima. Sunt enim sacerdotum, judicum, militum & reliquorum generú varii gradus, singulisque ordo suus honorque servandus. Attamé in tanta varietate tantaque differentium capitú dissimilitudine, si quid offensum peccatúmve sit, id evestigio planum faciet querimonia loco dejecti: & cognationes ipsæ generum seipsas manifestabunt, ut principis error, uel certé diuturnus error accidere non possit. Arqui in ista Grammaticarum uocum innumerabili multitudine, collocatio difficultatem longé majorem efficit. Genera muta sunt, mutæ species, mutæ differentiæ, mutæ proprietates, quamvis inde fiat omnis sermo oratioque. Misceantur cum generibus species, aut cum utrisque differentiæ & proprietates; nulla uocis cujusquam accusabitur injuria. Hinc igitur qui Pontifices, qui jureconsulti, qui belli duces ac ministri, qui mercaturam, architecturam, nauticam agriculturam faciunt, tibi per te tua investigatione atque inspectione discernendi primúm: tú ad generis ordinem redigendi, ac reliqui labores infiniti subeundi: labores (inquam) experienti tátúm credibiles. Ergo hinc constituédæ de integro, & tanquá reformandæ Grámaticæ sudores (opinor) intelligútur: ut mirabiles Grámaticorum errores, & offensiones videri non debeant. Est enim ars una illa faciendarum artiú longé maxima gravissimaque: multoque promptius est Grámatico Logicam nescienti, in captiosos elenchos incidere, quám Logico Grámaticam ignoráti barbarismos, & solœcismos facere. Hæc igitur Grámatici operis efficiédi facultas est, quá proposueram, hæc ferramenta, hi vectes, hæc instruméta architectis illis fuere, quibus materiam Grámaticæ artis notare & signare, quibus notatam & signatá disponere & collocare debuerút. Quamobré, si quis initio miratus sit cur é Rhetore aut Philosopho, Grámaticæ magister factus essem: is cúm summos oratores, summos philosophos, summos etiá Reipub. Principes Grámaticæ magistros fuisse, instruméntisque ex intima philosophia depromptis, tale magisteriú exercendum esse cognoverit, hic (ut spero) nostrum in Grammatico quidem argumento, at planè philosophicum studium recognoscet, & de Grammaticis institutis attentiús mecum libentiúsque cogitabit.

DIXI.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIBER II. DE sonis literarum.

ENERALIA nobis adhuc fundamenta jacta sunt, exædificatio deinceps omnis ad Logicam illam, & materiæ & formæ normam perpédenda est, quid sit

unumquodque, & quas partes habeat. Quid igitur est Grámatica? Est ars bene loquédi. Atqui quæstio prima fuit ad istá definitionem, essetne omnino Grámatica ars ulla, & quidná esset hoc ipsum bené loqui. Quam quæstionem Varro duobus libris de lingua latina maguificé persecutus est, cōstaretne sermonis usus ratione aliqua naturali perpetuaque, id est, analogia: an incerta & errante, pro multitudinis arbitrio, anomalia vagaretur. Chrysippus περὶ τῆς ἀνωμαλίας libros sex cō fecerat, qué Crates erat imitatus: Aristarchus & ipsius æmuli anologiam tuebantur. Ergo disputationis hujus lubet capita breviter attingere, & ea quidem duntaxat universa. Chrysippea igitur contétio fuit adversus analogiam his argumentis instructa. Etenim (ajebat Chrysippus) summa orationis utilitas est, ut brevis sit & aperta: at id sine analogia possumus assequi. sic in vestibus togæ, tunicæ, stolæ, pallii: in ædificiis, atrii, cubiculi, triclinii hyberni, & æstivi: sic in supellectile, cibo, cæterisque rebus ad vitam pertinétibus, varietate & dissimilitudine delectamur. Quod si dicatur duplicem esse summam, ad quas meras naturę sit perveniendum, utilitatis & elegantiæ: tamen ex dissimilitudine plus dignitatis quám é similitudine capietur: sic gemina conclavia, magnitudiné & figura dispares lecti, totaque suppellex disparibus figuris placet. Denique si analogia consuetudini respōdeat, præceptis nil opus est: si repugnet, est irridenda. atqui usus & cōsuetudo infinitá anomaliam in nominibus & verbis habet. Sic Chrysippus, sic Crates pro anomalia adversus anologiam disserebant: At Aristarchus, & Aristarchei contrá pro analogia respondebant esse quidé in vestibus, & ædificiis inæqualitatem & dissimilitudinem, sed generū ipsorum inter se æqualitatem & similitudinem servari. Nam ut qui triclinium cōstrarunt, si qué lectum de tribus unum imparem posuerunt, materia, altitudine, figura, aut de partibus nimium aut parum produxerunt, aut mappas tricliniarias aut pulvinos nō similes: uná corrigimus, & ad consuetudinem communem, & ad suorum generū analogias reducimus: sic si quis in oratione ita declinat verba ut dicat disparia, quod peccat, redigere debemus ad cæterorum similium verborum rationem. Et quidé utilitatis caussa orationé factá esse concedimus: sed ut vestimenta. Quare ut hic similitudines sequemur, ut virilis tunica sit virili similis, ité toga togæ, & mulierū stola stolæ proportione, & pallium pallio simile: sic nomina virilia inter se similia, ité muliebria inter se, sequi debemus: ut enim puerorū perversus incessus adhibitis serperastris, ut ægrotorū morbus remediis, ut vetus pictura novis coloribus, ut antiqua militia politiaque recentibus institutis ac legibus emédatur: sic & orationis pravitas analogię regulis informatur. Age veró universum ipsum circunspice: analogia constare reperies. Quæ enim est pars mūdi, quæ non innumerabiles habeat analogias? cælū an mare, an terra an aër & cætera quæ in eis sunt? Nōne siderū cursus ac recursus, maris fluxus ac refluxus, in terra segetes, pisces, pecudes, aves, homines, analogias sui cuiusque generis ratas & cōstantes habent? Quare qui negat esse rationé analogiæ, nō videt naturá nō solùm orationis, sed etiá mundi: qui auté vident, & negát sequi oportere, pugnant cōtra naturá, nō contra analogiá: & pugnant volsellis, nō gladio, cùm pauca excepta verba ex pelago sermonis puri, minùs trita afferant, cū dicant propterea analogias nō esse. similiter ut si quis viderit mutilū bovem, aut luscū hominé, claudicanté equum, neget in generib. boum, hominū & equorū naturá similitudinis proportione constare. Ejusmodi igitur pro anomalia adversus analogiá Chrysippi, & pro analogia adversus anomaliam Aristarchi universa cōcertatio fuit. Quid Varronis sententia & cōclusio, cujusmodi de his disputationibus fuit? utrá sectam, Chrysippine an Aristarchi secutus est? Aristarchū veró est amplexatus, sequendá nempe analogiá: sed quæ cōmuni consuetudini nō repugnet. Populus universus, ait, debet in omnibus verbis uti analogia: & si perperá est cōsuetus, corrigere se ipse. Populus enim est in sua potestate, singuli in illius. Itaque ut suam quisque cōsuetudinem, si mala est, corrigere debeat, sic populus suam. Ego populi consuetudinis non sum ut dominus, at ille meæ est. ut rationi obtéperare debet gubernator, gubernatori unusquisque in navi: sic populus rationi, nos singuli populo. Hæc sententia Varronis est, & conclusio consentiens cū omnibus

illis Grammaticæ principibus, quos in præfatione appellavimus, uno ore popu lum linguæ magistrum afficienribus. Sic Plato in Alcibiade primo illam sententiam differir. Ubi Alcibiades de populo ait, Græcé ab isto didici. tum Socrates, huius rei populus est idoneus magister. Sic Aristoteles 2. Topico, Res nominibus ita sunt appellandæ, ut populus appella rit. Atq; hos philosophos secutus in Oratore Cicero, Voluptati aurium (ait) morigerari debet oratio, usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reservavi. Hoc Varronis & Ciceronis judicium Quintilianus lib. 1. cap. 6. secutus est. Non (ait) cùm primum fingerentur homines, analogia demissa cælo formam loquendi dedit, sed inventa est postquam loquebantur, & notatũ in sermone quid quomodo caderet. itaq; non ratione nititur, sed exemplo: nec lex est loquendi, sed observatio. Atq; rursus in eodem capite, Consuetudo (ait) certissima loquendi magistra: utendumq; plané sermone ut numo, cui publica forma est. Idem tamen ne quis quamlibet consuetudinem loquendi magistram fieri credat, ita definit ibidem: Consuetudinem (ait) sermonis, vocabo consensum eruditorum, sicut vivendi consensum bonorum. Hoc igitur proprium Grammaticę artis principium, hoc fundamentum ab illis authoribus ita positum & collocatum in literis & syllabis primum, deinde in reliquo opere Grammatico teneamus: & quidem veré, constanter, legitimé teneamus, non captiosé, arroganter, malitiosé pervertamus. Etenim à fatuis & insolentibus quibusdam ingenijs ita detorqnetur, ut abusus quamlibet imperitorum hominum & quamlibet à Romanę civitatis, de qua loquimur, consuetudine dissidentium, tamen consnetudo loquendi nominetur. Enimvero neq; Italorum, neq; Hispanorum, neq; Gallorũ, neq; Germanorũ, neq; Británorũ quamlibet & quádiu velis in literis versatorum oratio, Latina dici oratio potest: nisi quatenus usu uetẽrũ illorũ ac mutorũ Romanorum cõsuetudini serviat. Hodie populus latinus in libris tantùm est, nec usquam terrarum alibi habitat. Repetenda igitur nobis est latini sermunis authoritas è pręceptis & exemplis authorum illorum: præcepta latinæ linguæ repetenda à Varrone, Cicerone, Quintiliano, Prisciani imprimis Grammatica, id est, meo quidem judicio, veterum Grammaticorum nobilissima bibliotheca: tot magni & excellentes authores in ea appellantur. Illinc depromenda nobis est bene loquendi doctrina, sed Logicis illis, quas initio proposui, legibus conformanda. Sed enim Galliæ, Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, Britanniæ & nationis cujusq; sonus à latinę linguæ sono longé diuersus est. Itaque in quaque gente professores cavere imprimis debebũt, ne Romanam linguam linguæ suæ subjectam arbitrentur, sed ut authores illi summi consuetudini concessere, sic & nos concedamus: nec tamẽ nostrorum hominum, id est, in Romana civitate peregrinorum & hospitum, abusum, sed eruditorum Romanorum consensum, consuetudinem latini sermonis appellemus. Nec omnino ab ætate Quintiliani latinitatis ullum cõsensum statuamus: populus enim postea latinus nullus admodum fuit, neque jam tum valde erat, cum Quintilianus ipse primo libro profiteatur ætate sua, tota sæpe Romana theatra barbaré exclamasse. Ad illius igitur antiqui populi, cujus sermonem in Varronis, Cæsaris, Ciceronis, Terentij, Salustij & authorum similium monumentis animadvertimus, authoritatem, consensum, consuetudinem, Grammaticæ linguæ regulas dirigamus, id (inquam) Grammaticæ fundamentum nobis esto: nec imitemur ridiculas hac de re tragœdias etiam in collegiis hominũ in academia Parisiensi eruditorum commotas, quorum barbarismos si collega aliquis imitari nollet, acerbé & contumeliosé acciperetur, quod collegij consuetudinem violare diceretur. *Qis & qalis & qantus & michi* & similes gottismi erant in Academia ante regios professores usitati. E schola regia tum primum, *Quis, qualis, quantus, mibi* latinè & Romanè sonuerunt: & pudor fuit, regijs professoribus, tanquam regis ipsius voci, palám reclamare. Sed cùm uoces illæ in gymnasia privata intrassent, á plerisque ut peregrinæ & in Latio barbaræ etiam judiciis valde sanctis & religiosorum judicum damnatæ sunt. Id si tantùm in una Gallia accidisset, suspicarer nos, solos nostri nimiùm amantes esse. At isto crimine à vicinis populis liberamur, apud quos etiam

publicatis (pro pudor) edictis, ueterum Græcorum pariter & Latinotum prosodia gravibus pœnis est interdictum, quia usus per Græcum & Latinum orbem hodie corruprus contrà sit. Audierant omnes homines literati consuetudinem loquendi magistram esse: uerùm in eo vehementer fallebantur, quód suam consuetudinem beoé loquendi regulam esse judicarent: nec enim illud Varro, Cicero, Quintilianus ita definierunt, sed populi Romani consuetudinem appellarunt, & illius quidem populi, cui purus latinitatis usus domesticus & familiaris erat: qui hodie nusquam alibi, quám in muta illa, quam dixi, bibliothecarum regione habitat. Incredibile propè dictu est, sed tamen verum, & editis libris proditum, in hac eruditissima Academia doctores extitisse, qui mordicus tuerentur ac defenderét, *Ego amat* tam commodam orationem esse, quám *Ego amo*: ad eamq; pertinaciam comprimendam, consilio publico opus fuisse. Postea similes elegātiæ nostro seculo fuerunt. Ergo isti etiam Grammaticæ doctores, authoritate fundatam Grammaticam censebant, sed errabant in authoritatis genere: nec enim sapientum istorum authoritate, sed illorum veterum quamlibet præ istis imperitorum tamen consensu & consuetudine latina lingua continetur. Itaq; Romanæ civitatis de Romana lingua judiciū sequemur, Latineq; loqui statuemus esse cum Terentio, Varrone, Salustio, Cæsare, imprimisq; Cicerone loqui. Ergo Grammatica est ars bené loquendi. Hæc definitio est rei. Notatio etiam nominis dicenda est. Grammatica nomé græcum est: quo tamen pro latino utimur, ut Rhetorica, ut Philosophia, ait Tullius 3. de Finibus, γράμμα, litera est, ἀπὸ τῆς γραμμῆς, linea, ut placet Dionysio Halicarnaseo: ut etiam latinis litera, tanquam lineatura, vel contractione litera facta sit. Alij ἀπὸ τοῦ γράφειν, à scribendo γράμμα deducunt, ut literam à litura, quód in ceratis tabulis antiqui scribere solerent, & postea delere: alij literam quasi legiteram, quód legendi iter præbeat. Hinc Grammatica literatura, non literatrix, ait Quintilianus, dicta est, & certé literaturæ nomen Ciceroni probatum & usitatum est. Memoria (ait in Partitionibus) germana est literaturæ. & secunda Philippica, Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia. Sed undecunq; etymologia sit, Grāmatica est ars bené loquendi. Grammaticus & Grammatista latinis sunt literatus & literator, ut Suetonius docet, Sunt (ait) qui literatum à literatore distinguant, ut Græci Grammaticum à Grammatista: & illum quidem absoluté, hunc mediocriter doctum existiment. quorum opinionem Orbilius etiā exemplis cōfirmabat, nam apud majores (ait) cúm familia alicujus uænalis produceretur, non temeré quem non literatum in titulo, sed literatorem inscribi solitum esse, quasi non perfectum literis, sed imbutum. Ergo hoc de Grammaticę definitione, tum rei tum nominis. Posito itaq; fundamento tam necessario pergamus: & quoniam Grammaticæ definitionem reddidimus, partitioné exquiramus. Grāmaticæ itaq; partes quot sunt? Duæ (inquam) Etymologia & syntaxis. Etymologia cujusq; vocis naturam interpretatur. Videtur auté analogia etymologiæ pars esse in flexionibus vocum, at analogia totam potiùs artis rationem & præceptionem continet, quám partem. Sic Theodorus Gaza, κοινὴ δὲ ἀναλογία λέξεως καὶ λόγου. Communis autem est proportio, dictioni & orationi, quamuis ad flexionū similitudinem videatur Varro retulisse, ut antea jam paruit. Veteres etiam, ut Varro, Cicero & Quintilianus, Etymologiam videntur in notatione vocum statuisse, de qua mox dicetur, nec primam Grammaticæ partem fecisse. Atqueuera hæc notationis consideratio totam fere Grammaticę primam partem complectitur, ut postea patebit, & é notatione deinceps omnia orientur. Ac si nomine Etymologię id nunquam significatum esset, tamen doctrinæ instituendæ caussa, generali nomine opus esset, quo aptius hic nullum reperio, & Grammatici quidam partem hanc de cujusq; dictionis interpretatione appellarunt. Quapropter Etymologiæ uocabulum generaliter accipio, quæ quamlibet vocum singularum proprietatem interpretatur. Quintilianus Etymologiæ & Syntaxeos Grammaticam, methodicen uocat: sed historicen addidit, partemq; Grammaticæ facit. At per se id in Grammatica esse non potest, ut jam dixi, quamvis Tullius eundem vulgi errorem secutus, Grammaticis

cis tribuat poëtarũ pertractationem, historiæ cognitionem, verborum interpretationem, pronunciandi quendam sonũ. At duo prima diversæ disciplinæ esse possunt, neq; sunt in Grãmatica perse. Nam si in poëtis tropos & figuras, si argumenta, enunciationes, syllogismos, methodũ interpretere, illud Rethoricæ, hoc Logicæ facultate, non Grammaticæ artificio facies: & simul item de reliquis artibus, ut jam in præfatione attigi. Quapropter Historice Grãmaticæ pars nulla est. Prosodia autem & Orthographia per totam Grammaticam, ut sanguis & spiritus per universum corpus, fusæ sunt: sicuti p partes intelligetur. Voces veró, quod in hac parte nomino, pro articulatis literatisq;, atque (ut Varro loquitur) significabilibus vocibus, rem nempe certã significantibus, nomino, quas Cicero verba generaliter solet appellare: sed ambiguitas est in ipso verbo, de quo ita Quintilianus libro 1. cap. 5. Verba nũc generaliter accipi volo: nam duplex eorum intellectus est, alter qui omnia per quæ sermo nectitur, significat, ut apud Horatium,

Verbaque provisam rem non invita sequentur.

Alter in quo est una pars orationis, lego, scribo: quã vitantes ambiguitatẽ quidam dicere maluerũt voces, dictiones, locutiones. Hactenus Quintilianus qui vocis nomine uti maluit, sicut anté Varro fecerat, qui octavo libro ait, Analogia solet esse in rebus & vocibus & in utroq;. & sępe sic loquitur totis de lingua latina libris, & Cicero uno de finibus loco ita locutus est, ut aliás interdum, cúm ait Epicureos non intelligere quid sonet hæc vox voluptatis. Varro etiam partes orationis, & Quintilianus dicunt, quod recẽtiores Grãmatici magis affectavere: tametsi etiã dictionis vocabulo frequenter utuntur. Vocis itaq; nomen ut dictionis nobis hic erit propositum: quod Græcis in eadẽ re proprium est, ὄνομα ἐστὶ φωνὴ, ait Aristoteles, nomen est vox. Notã veró quod appellamus, σύμβολον Aristoteles appellavit. Sed hæc de voce satis. Etymologia igitur est prima pars Grãmaticæ, quæ vocũ vel dictionũ naturã interpretatur, non in significationibus, sed in ꝓprietatibus adsignificationũ, quales in nomine & verbo flexiones, in illo etiã genera, cõparationes, casus: in hoc tẽpora & personas postea discemus. Vox constat é syllaba. Syllaba est in voce sonus integer, eaq; constat é litera. Litera est individuus sonus in syllaba. Ita litera, si & integrum & individuũ sonum habeat, ut vocales a, e, i, o, u, y, erit non litera solúm, sed syllaba. Syllabę porró aut literę definitio, nulla nobis adhuc accuratior occurrit. Nã cúm syllaba definitur comprehensio literarũ consequens sub vno accẽtu & vno spiritu prolata; itẽ litera minima pars vocis cõpositę, ut definitur utraq; á Prisciano: nil admodum definitur. In illa syllabæ definitione omnia cuilibet voci communia sunt, excepto fortasse accentu, qui tamẽ posterius exponitur, & ad literæ definitioné diceretur, in his prępositionibus á, é, & in verbo i, nullam esse literam, quia nulla pars sit. Aristotelii in arte poëtica elemẽtũ definitur φωνὴ ἀδιαίρετος, vox individua, quod vero propius est. Porro literarum invẽtio ad varios authores refertur. Plinius arbitratur Assyriorum inventum esse. Sed alij (ait libri septimi cap. sexagesimo sexto) apud Ægyptios á Mercurio, ut Gellius, alij apud Syros repertas volunt. Utiq; in Græciam intulisse é Phœnice Cadmũ sedecim numero: quibus Trojano bello Palamedem adjecisse quatuor hac figura, Θ, Ξ, Φ, Χ. Totidem post eum Simonidem Melicum Ζ, Η, Ψ, Ω, quarum omniũ vis in nostris recognoscitur. Quidam Simonidis Syracusij inventum ajunt esse tres duplices Ζ, Ξ, Ψ, unde & Syracusiæ literæ nuncupatæ sunt á Menandro in Græco epigrammate. Lucanus duo genera literarum docet Ægyptijs fuisse: sacrum per imagines animantium, & vulgare in chartis ex byblo, id est, papyro confectis. versus ita sunt:

Nondum flumineas memphis contexere byblos
Noverat, in saxis tantùm volucresq; feræq;,
Sculptaque servabant magicas animalia linguas.

Aristoteles decem & octo priscas fuisse, α, β, γ, δ, ε, ζ, ι, κ, λ, μ, ν, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ. & duas ab Epicharmo additas, θ, χ, quã á Palamede mavult. Dionysius Halicarnaseus tredecim tãtùm priscas ait fuisse, numerumq; definire rem esse perdifficilẽ. Anticlides in Ægypto invenisse quendam nomine Menona tradit, quindecim annis ante Photo-

similis quidem in temis, inter P & Ph uel F & B, & rursus inter C & Ch & G, & similiter inter F & Ph & D. Sed in levibus exterior fit pulsus asperior: interior in medijs inter utrumq; supradictorum locum, quod facilé dignoscitur, si attendamus in supradictis motibus ora mitabili naturæ lege modulátia uoces: tanta autem cognatio earum quod iovicem inveniuntur pro se positæ in quibusdam dictionibus, ut ambo pro ἄμφω, buxus pro πύξος, & publicus pro κοινωνικὸς, triumphus pro θρίαμβος, gubetnator pro κυβερνήτης, gobius pro κωβιὸς, cęte ἀπὸ τοῦ χαίρε puniceus pro φοινικοῦς, Deus θεὸς, purpureum πορφύρεον. Hæc Priscianus è Græcis observata in sex tantum simplicibus & tribus aspiratis admiratur. Denique hoc logicum studium accuratè demonstrat, cum literarum in literas commutationé ex affinitate persequitur. Apparet igitur (ait) quod elemétorum alia sint ejusdem generis, ut vocales & consonantes, alia ejusdem speciei, ut in vocalibus breves & longæ, & io coosonantibus simplices & duplices, quæ habent aspirationem, & quæ non habent, & earū mediæ. Quid plura? totum feré primum librum Priscianus consumpsit in horum generum investigatione: & tamé ousquam ad ea totam literarum naturam perduxit, ousquam literarum genera propositis illis orgaois distinxit, & pleraq; non satis accuraté judicavit. Quintilianus libro primo συγγενείας istas, quas cognationes literarum & affinitates vocat, mirificé item amplexatur. Discat puer (ait) quid in literis proprium, quid commune, quæ cum quibus cognatio: necmiretur curé scamno fiat scabellum, aut á pinna (quod est acutum) securis utrinq; habens aciem, bipennis: ne illorum sequatur errorem, qui, quia á pennis duabus hoc esse oomen existimant, pinnas avium dici volunt. Idem au thot Antonium Cniphonem Ciceronis præceptorem arguit, qui robur quidem & ebur, atq; etiam marmur fatebatur: verū ex ijs fieri volebat robnra, ebura, marmura: qui si animaduertisset (ait) lirerarū affioitatem, scivisset sic ab eo quod est robur, roboris fieri, quomodo ab eo quod est miles limes, militis limitis, judex uindex, judicis uindicis. Hæc Quintilianus de literarū cognatione & affinitate. Sed literas secundum hanc cognationem & affioitatem nequaquam digessit. Vellem hunc laboré iogenio suo oon indignum judicasset, neq; docturos admonere tantúm, sed docere ipse voluisset. At videri maluit ista despicere, quám pręstare non posse. verum, ut opinor, acuminū istorū nimia difficultas hominem deterruit. Galenus in libro de Fœtus formatione, simi litudine quadam huc delabitur. Qui do vocum elemenris præcipiunt (ait) hactenus progrediuntur, vt affirmēr aliam quī dem vocem fieri lingua ad sectores dentea maxillæ superioris vel inferioris impacta, aliam veró in palati cælū vel aliorsus inflexa. Constat igitur Græcis pariter & Latinis istam causatum demonstrationem propositam fuisse. Communia veró eff. ngendis literarum sonis organa sunt guttur, lingua, dentes, palatum, labia, sed aliis alia propensiora, ut singulis singularum generū definitionibus intelligetur. Quamobrem laborem hunc studio partis hujus illustrandæ suscipiamus, & quidem laborem utilitatis multo majoris quám vulgo videatur. Eruditissimos homines Asiaticos quivis, Atheniēsis indoctus non verbis, sed sooo vocis, oec tam bene quám suaviter loquendo facilé superabat, ut est 3. Orator. hæc veró suavitas sita est in urbano & legitimo literarum sono. Sic est in Bruto, Granius pręco Romanus Tincam hominem Placeotinū non minus multa ridiculé dicentem, tamen obruebat oescio quo sapore vernaculo. Hic veró sapor est urbanitatis in vocibus, qui in Theophrasto quamvis tam diserto, tamen hospitis speciem aniculæ prodidit. Quamobrem hic color urbanitatis é primis literarum & legitimis sonis assumendus est. Prima literarum divisio Grammaticis est in oumeratione individuorum, ut recenseant ordine valde confuso liters hoc modo, A, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, x, y, z. At genera fuerant partienda & intermediæ species generum dividendæ, antequam species ulrimæ & individuæ numerarentur. Hysterologiam hác nusquam postea Grammatici secuti sunt in numerandis oominibus & verbis, neque nos sequemur. Prima literarum divisio est in vocalem & cōsonantem. Aristoteles in arte poëtica vocalem nominat, sed pro consonante nominat semivocalem & mutam. Partitio hæc sic est á Terentiano proposita:

Elementa rudes quæ pueros docent magiſtri,
Vocalia quædam numerant, conſona quædam.

Tum vocalis definitio ſequitur:

Hæc reddere vocem quoniam valent ſeorſa,
Nullumq; ſine illis potis eſt coire verbum.

Nos per ſyllabam & integri ſoni comprehenſionem vocalem definimus paulo accuratius: quia vocem reddere etiam quandam generali illa vocis ſignificatione quælibet litera poteſt, quia eſt comprehenſio ſoni. Ariſtoteles vocalem definit quę ἄνευ προσβολῆς ἔχει φωνὴν ἀκουστὴν, quę ſine ictu vocem habet quæ audiri poſsit. at in e, i, u, y, προσβολὴ quædam eſt. Vocalium partitio à Græcis in longas, breues, ancipites, Latinis probata non eſt: qui viderunt quamlibet vocalem eodem jure duobus & nominibus & characteribus diſtingui potuiſſe. quod Terẽtianus item admonuit:

Compendia noſtri meliora crediderunt,
Una quoniam ſat habitum eſt notare forma.
Pro temporibus geminum quæ miniſtret uſum.

Attamen ſi vocalibus ſingulis & longis & brevibus & nomina & figuræ factæ eſſent, res eſſet longè optatiſsima: ut ab Hebræis factũ uidemus. Vocalium diuiſionem ex organis illis naturalibus hauſimus: ad quam perſpicuè diſtinguẽdam optanda eſſent vitrea quædam & pellucida clauſtra oris benè compoſiti, ubi organorum naturalium motus poſſent animadverti & diſtingui. Prima differentia notabilis eſt in oris diductione & contractione. Primi generis una princeps eſt, A, in qua differentia triplex à Terentiano notatur,

A, prima locum litera ſic ab ore ſumit:
Immunia rictu patulo tenere labra,
Linguamq; neceſſe eſt ita pendulam reduci,
Ut niſus in illam valeat ſubire vocis:
Nec partibus ullis aliquos ferire dentes.

Hic primum hiatus patuli oris exponitur, deinde linguæ ad palati radices ea reductio, ut dentes non feriat. Atq; literæ hujus ſonus eſt omnium gentium communis: nomen autem & figura multis nationibus eſt diuerſa. Hæc litera ſono cornicis exprimitur, ut eò Virgilius reſpexiſſe videatur, vocaliq; eadem ſæpius iterata ſonum ipſius notaviſſe, cum ait:

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce:
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.

Hæc enim plenitudo eſt vocis, qua Dionyſius ait eſſe α εὐφωνότατον. Comites autem primi generis vocales unum genus ſeparatim faciũt è triplici differentia, primo rictus minoris, deinde linguæ intimę ad cæli palatum, tum extimæ ad inferos dentes inflexæ. atq; ſuccedaneorum ſpecies duæ diſtinguuntur E & I. E nempe triplicem differentiam habet, primã mediocris rictus: ſecundam linguæ, eamq; duplicem: alteram interioris, nempe inflexæ ad interius cælum palati, alteram genuinos prementis, tertia eſt labri inferioris. duas primas Terentianus notavit:

E, quæ ſequitur, vocula diſſona eſt priori,
Quia deprimit altum modico tenore rictum,
Et remotos premit hinc & hinc molares.

Tertiam inferi labri differentiam tacuit, quę tamen rem intuenti manifeſta eſt, & linguæ veluti lubrico hucuſq; præceps agitur ſonus. Eſt autẽ varietas hujus vocalis permagna noſtris hominibus. Tres enim ſonos vocales hic efferimus, ut docuimus in Francica Grammatica. Græci longam hic ἦτα, & brevem ἐ ψιλὸν diſtinxere, quem utrumq; ſonum diſtinctũ Franci habent. Nam quod vulgus ἦτα pronunciat ut i, error eſt valde imperitus, qui quo beſtiarum judicio corrigi potuit. Nam cum Cratinus ait,

ὁ δ᾽ ἠλίθιος ὥσπερ πρόβατον βῆ βῆ λέγων βαδίζει.
Hic fatuus velut ovis βῆ βῆ dicens incedit:

Si illud βῆ, βῆ, dixeris bi, bi, ridiculũ ouiũ balatum efficies. Ergo iſtud η eſt Francis illud e, quod pronunciant cum dicunt, *me', biens, te', biens, ſe', biens*. Hic enim *me', te', ſe'*, ualde diſtinctum habent ἦτα. Vulgo etiam Franci, e, breuẽ plerumq; pronuntiant, ut in illo uerſu,

Degeneremq; Neoptolemum narrare memento.

Hic enim e primum, ſecundum, tertium, quartum, ſeptimum, nonum, decimum vaſto illo ſono pronuntiant, e quintum ſimile eſt ſexto & octauo. Eſt uerò Francis e tertium quod illius brevis dimidiatum & tanquam liquefactum ſonum tantummodo retinet, quẽ in fine vocis non Latinè, ſed Francicè pronuntiamus, ut cum dicimus tange, *frappe*. Altera primi generis comes clarius à Terentiano per duplicem differentiam exprimitur, ſecũdam nempe partem ſecundæ ſuperioris, & per oppoſitam tertiæ.

I, porrigit ictum genuinos prope ad ipſos,
Minimumq; renidet ſupero tenus labello.

Hic notatur primo linguæ appulſus ad dẽtes genuinis vicinos, ut ſit lingua paulo redu-

lo reductior: ſecundo labri ſuperi adjunctio, ut ſonus ab infero labro videatur ad ſuperum reflexus eſſe. Hæc labri differentia erat in ſuperiore definitione prætērita, ut hic prętērita videtur differentia minimi rictus, & differentia linguæ interioris ad exteriorem palati partem. At minimum illud renidere, id eſt, os aperire ad ſubridendū, ut lętior & mollior ſonus audiatur, id complectitur. Huic vocali minimum ſonū Dionyſius attribuit. Quintilianus inter e & i mediam quandam vocalē ſentit. In here (ait) neq; e planė, neque i auditur. Propter hanc vicinitatem, ait idem; e quoque loco i fuit, ut Menerva, leber & mageſter: pro, Minerua, liber, magiſter. Atque accuſativi & ablatiui imparīſyllabi hanc cognationem imprimis oſtendēt, febrem vel febrim, felice vel felici. Quia e & i pro eodem uſurpantur. Utrum veró tertium e Francicum fuerit medius hic Quintiliani ſonus inter e & i, cōjectura quędam fuerit. E veró pleniorem fuiſſe quám i, oſtendit Orator. 3. Tullius, de Cotta, cujus ruſticanam vocē affectabat Sulpitius. Quare Cotta noſter, ait, cujus tu illa lata Sulpiti imitaris nonnunqoam, ut iota literam tollas, & e pleniſſimum dicas, non mihi oratores antiquos, ſed meſſores videris imitari. Sic Quintilianus libro 9. ait e pleniorem literam eſſe, i anguſtiorem. Ergo primum vocaliū genus ejuſmodi eſt in a, e, i. Secundum genus vocalium ſervat in contrarijs analogiam: fitq; oris contractione & linguæ depreſsione ad hypogloſsim, id eſt, baſim & ſubiectom vel ſolum linguæ, ut o & ejus comites u, y. O pronuntiatur rotūdo ore, lingua ad radices hypogloſsis reducta. Terentianus autem græcam differentiam hic propoſuit brevis & longæ, quam tamen præterijt in ſecunda vocali. Sic autem loquitur:

Igitur ſonitum reddere cum voles minori,
Retrorſus adactam modice teneto linguam.
Rictu neq; magno, ſat erit patere labra,
At longior alto tragicum ſub oris antro
Molita rotundis acuit ſonum labellis.

Hic veró notabis in utraq; differentia cōmune genus, retrorſus adactam modicé linguam, tum labrorum orbem. parvus autem vel magnus rictus hic nihilo plus efficiunt, quám in A, & I, & y, efficere debeant. Hanc porro differentiam o parvi & magni valde diſtinctam Franci tenent, ſed ſcriptura valde confundunt: O ſcribunt perinde ut proferunt, at ω ſcribunt, modó per au, modó per duplicem cōſonā poſt o, ut hoſte, id eſt hoſpes: recentiores per ao: profitenturque nuſquā o ſonare apertius: quod verum eſt, ſed literæ au vel ao vel duplex poſt o conſona ſonum talem minimė ſonāt. at o magnū; id eſt ω videtur á Francis illo ſono explicari, quem ſcribunt per au: aut per geminam deinde conſonam, ſonus enim ille motu oris licet vaſto, attamen ſimplici & rotundo profertur, nō motis labris neq; variatis, quod in diphthongo fieri neceſſe eſt. Dionyſius ω tribuit tertium poſt α & ε bonitatis & plenitudinis locū. Comites ſecundi generis fiunt exprompris & prominentibus labris, linguaque deinceps extrorſum ad hypogloſsim & baſin linguæ depreſſa, ut u & y: analogia enim comitibus primi generis ſic opponetur. U media lingua in mediam hypogloſsim depreſſa: labro infero clauſo, ſupero aperto ſonat altius, qualis ſonus eſt græcæ diphthongi ου. qood Terentianus primo obſcurius definivit:

Et ſola ſonum redderet ex ſua figura,
Productis autem coeuntibus labellis
Natura ſoni preſsior altius meabit.

Hæc enim figura non definitur á Terentiano: videtur autem trianguli cujuſdam eſſe, cujus baſis eſſet ad ſuperum labrum apertum, cōcurſus literarum ad inferum clauſum, ſed tamen figura quamvis hic inſignis eſſet, non eſſet tamen ſola in hac litera, cum oris figura ſuis quibuſq; literis, vocalibus præſertim, propria ſit. Quare ſonus & poteſtas quintæ vocalis non ſatis eſt hinc expreſſa. Verum Terentianus idem alibi clarius id expreſsit,

Græca diphthongos ου literis tamen noſtris vacat,
Sola vocalis quod u complet hunc ſatis ſonum.

Hic Terentianus manifeſtè docet u perinde ſonare, ut ου græca diphthongus ſonat. Atque hunc vocalis ſonum Terentij comœdiæ demonſtrant in illis Gręcis genitivis titulorum fabulis præpoſitorum, *Græca Menandru, Græca Apollodoru.* Græcé enim ſcriberentur hi caſus Μενάνδρου, Ἀπολλοδώρου. Sed argumērum ſoni inſignius eſt apud Auſonium, de Laconibus, monoſyllabo negandi adverbio οὐ, regi negantibus,

Una est in nostris, qua respondere Lacones,
Litera, & irato regi placuere negantes.

Et quidem ne quis de potestate vocalis hujus addubitare posset, etiá á mutis animalibus testimonium Plautus nobis exhibuit: apud quem Menechmo Peniculus ita respondet:

Me. Egon' dedi Pe. tu, tu inquā. vin' afferri noctuā,
Quæ tu, tu, usq; dicat tibi. nam nos jam nos defessi sumus.

Ergo ut antea oviū balatus ἦτα literæ sonum, sic noctuarum cantus sonum quintæ vocalis vindicabit. Sed tamen cum sonum literæ hujus tam præclaris testimonijs demonstratum teneamus, concludere licet aut Græcos, aut Latinos, si sonus prorsus idem sit u & υ, lapsos esse: cum ab illis diphthongus ab his vocalis fiat. Latinorum judicium ut hic sequar, facit motus ipsius vocis simplex, perinde ut in cæteris vocalibus. Nam si o & y sonarent in quinta vocali, motus quoque vocis duplex esset: & quæ oris conformatio est in o & y, eadem esset in una vocali u: quod tamen non est. Itaque Græcos hic lapsos esse potiús quám Romanos credibilius fuerit. Quanta veró sit affinitas u cum o, ex Quintiliano, Plinio, Papyriano, notū est. Quid enim o & u pmutatæ (ait Quintilianus lib. 1.) invicem, ut Hecobe & Notrix, Culchides & Pulyxena scriberētur? sic nostri præceptores (ait) cervom servōque, u & o literis scripserunt: sic dederōt, probaveront Romanis olim fuere. Denique o, teste Plinio apud Priscianum, aliquot Italiæ civitates non habebant, sed loco ejus ponebant u, & maximé Umbri & Tusci. Atq; u contrá, teste apud eūdem Papyriano, multis Italiæ populis in usu non erat, sed utebantur o, unde Romanorum quoq; vetustissimi in multis dictionibus loco ejus, o posuerunt: ut poblicū pro publicum, polchrum pro pulchrum, colpam pro culpam. Hinc igitur affinitas u cum o perspicitur. Quintilianus etiam affinitatem quandam u cum i indicat, cū ait: Non enim sic optimum dicimus ut opimum. quam tamen differentiá é longa & brevi non metior: id enim commune esset aliarum quoq; vocalium. Vocalis ultima contractionem habet oris maximam, depressione extremæ linguæ, sonumq; ad inferum labrum: quæ tria tribus in tertia vocali prorsus opponuntur. Inventio autem vocalis hujus ad Pala-

a

medé refertur, & ita Martialis loquitur,

Turbabis versus, nec littera tota volabit,
Unam si sustuleris si Palamedis avem.

Sed sonus hujus literæ nusquam profertur, in Latino aut Græco sermone, ne á Græcis quidē ipsis, nedum á Latinis aut Francis: sed habetur tanquam i. Figura tātum in scriptura & libris remansit. Sonū autem verum é quinta vocali liquida Terentianus & Priscianus definiunt. Terentianus subobscuré hoc modo, de tertia ancipiti præcipiens:

Tertiam Romana lingua, quam vocant y, non habet:
Hujus in locum videtur u Latina subdita,
Quæ vocem nobis rependit interim vacantis y,
Quando cōmunē Latino reddit & Græco sonū.

Communis autem sonus est u & y quando u liquescit. Quod Priscianus idem manifestiús ostendit: u autem (ait) quamvis contractum, eundem tamen sonum (hoc est y) habet inter q & e vel i vel æ diphthongum positum, ut que, quis, quæ: nec non inter g & easdem vocales, cúm in una syllaba sic invenitur, ut pingue, sanguis, lingua. Hæc Priscianus. unde intelligimus interim, vocalem u liquidá sonare y Græcum, ut in quis & sanguis. Quin etiam ut antea sonum secundæ vocalis longæ ab ovibus, quintæ á noctuis, ita sextæ possumus ab ave coccyge, quam cuculum Latini dicunt, recognoscere. Etenim illud ipsum ex avibus Aristophanis licet repetere, χ' ὁπόθ' ὁ κόκκυξ εἴποι κόκκυ, τόθ' οἱ φοίνικες ἅπαντες τοὺς πυροὺς ἂν καὶ τὰς κριθὰς ἐν τοῖς πεδίοις ἐθέριζον. Et quando coccyx dixerit coccy, tum Phœnices omnes frumēta & hordea in agris demetunt. At inquam, sonus ille coccygis non desinit in i, sed in u liquidam: ut hic etiam avea barbarismum nostrum coarguant, qui vocalis sextæ non alium sonum facimus quá tertiæ. Et tamen Terentianus & Priscianus cum affirmant y esse u liquidá & docent ubi u latinis liquescat, satis demonstrant Latinis vocibus y Græca nil opus fuisse: ideoq; in Græcis vocibus Gręcam literam tantúm adhibent, in Latina nunquá, ut mox rursum intelligetur é Quintiliano & Cicerone. Nominare veró ψιλὸν, ut e ψιλὸν, Græcis nulla caussa fuit, quia nulla vocalis est, á qua per hoc epithetō dividatur, ut ἒ ψιλὸν nominatur cōtra ἦτα, & ὀμικρὸν, contra ὠμέγα. Figura autem sextæ vocalia qualis esse debeat, é Pythagoræ

goræ philoſophia Maro eleganti epigrā mate declarauit,

Litera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni,
Humanæ vitæ ſpeciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum tenet ardua callem,
Difficilemq; aditum primum ſpectātibus offert:
Sed requiem præbet feſsis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via lata:ſed ultima meta
Præcipitat captos,volvitq; per ardua ſaxa.

His verſibus poëta demonſtrat alterum cornu anguſtū, erectū & arduum, alterū latum,proclive, tandemq; pręceps. Itaq; figura qualis hodie fingitur cornuū ęqualiter inflexorum, non eſt vera illa Pythagoræ litera,nec legitima ſextæ vocalis figura. Quám veró ſuavis fuerit Gręcis,Latiniſque auribus hic ſonus,Quintilianus oſtendit libro 12.de y & z præcipiens. Jucundiſsimas(ait)ex græcis literas non habemus,vocalem alteram, alteram conſonantem, quibus nullæ apud eos dulcius ſpirant:quas mutuari ſolemus,quoties illorum nominibus utimur.Quód cum cōtingit, neſcio quomodo velut hilarior protinus renidet oratio: ut in Zephyris & Zopyris.Hæc ille,quæ poſtea de z iterum conſiderabuntur. Ergo ut antea Terentiano i tertia vocalis,ita nunc Quintiliano y ſexta renidere & ſubridere dicitur:ut analogia utrinq; reſpodeat. Quidam hanc vocalem putant apud Ovidiū nominari hya,illo carmine,

Ipſe ſuos gemitus folijs inſcribit,& hya
Flos habet inſcriptum,funeſtaq; litera dicta eſt.

Alij tamen aliter hunc locum legunt,néppe pro hya,aï aï: quæ lectio approbatur etiá ex Theocrito, ſicuti nos citavimus, eclog.4.

Νῦν ὑάκινθε λάλει τὰ σὰ γράμματα καὶ πλέον αἶ αἶ.

Græcis autem vocibus y duntaxat adhiberi,jam Terentianus & Quintilianus indicarunt,& Ciceronia locus ſequens indicabit. Cognatio igitur quanta ſit ipſius y cum u, Cicero in Oratore teſtis eſt,Purrhum(ait)ſemper Ennius,nuſquam Pyrrhum:Vi patefecerunt Fruges,non Phryges ipſius antiqui declarant libri. necenim græcam adhibebant literam: nunc autem etiam duas. & cúm Phrygum, & cū Phrygibus dicendum eſſet,abſurdum erat aut tantum barbaris Græcam literā adhibere,aut recto caſu ſolum Græcé loqui, tamen & Phryges & Pyrrhum auriū cauſſa dicimus. Hinc igitur intelligimus cognationé vocalis Latinæ u cū Gręca y.

Sed vocales tum principes tum comites adhuc ſex fuere,tres diductæ,tres contractæ:in quibus terni gradus analogiā differentiarum oppoſitarum cōſervant. Cōſonantium deinde genera ſequuntur, Semivocales & Mutæ. Semivocales adverſis & ſectoribus dentibus præcipué ſiūt. Primū genus earum in liquidis,imitatur primū genus vocalium in diductione labrorum & rictu. Ariſtoteles in ſemivocalibus,s & r principes numerat, ſed ſine definitione. S,triplicem differētiā habet, primā & ſecundam Terētianus præterit, tertiam exprimit,cum de s & x loquitur.

Vicina quædam ſibila dentibus repreſsis
Miſcere videntur,tamen ictus ut priori
S promptus in ore eſt agiturque pone dentes,
Sic lenis & unum ciet auribus ſuſurrum.

Sic Dionyſius *συριγμὸν* ſibilum hic præcipué nominat, & ſic Capella diſertius: S (inquit)ſibilum facit verberatis dētibus. Itaq; etiam Terentianus præcipuam cōſonantiam hic agnoſcit,cum ait.

Vivida eſt hæc inter omnes,atq; denſa litera.

Et Priſcianus lib.5. facit proximam vocalibus. Itaq; judicia hæc ſecuti primū conſonantium locum huic literę tribuimus. Quá veró gratus hic ſibilus vel ſuſurrus aurium judicio fuerit, declarabunt deinceps ſequentia. In medijs enim vocibus veteres etiam geminarūt,ſicut ait Quintilianus libro primo.Ciceronis(ait)tēporibus paulumq; infra, feré quoties litera media vocalium longarum, vel ſubjecta longis eſſet,geminabatur:ut *cauſſæ, caſſus, diviſsiones*. quomodo & ipſum & Virgiliū quoq; ſcripſiſſe manus eorum docét. Atqui paululū ſuperiores, etiā illud quod nos gemina s dicimus *juſsi*, una dixerunt *juſi*. Quintilianus tamen libro duodecimo vocat s literam abſonam:ſed inconſtanter,dum græcarum literarum ſonos efferre vult Latinis deprimendis, quaſi & s Græca perinde litera non eſſet. Dionyſius item literæ hujus *συριγμὸν* ferarū ait eſſe,non hominum:ingratumq; & inſuavem ſonum hic omnino eſſe judicat: odioq; ipſius *ὑλάς ἀλόγων* factas eſſe á veteribus. Eſt tamen conſonantium prima & fortiſsima hæc litera: ſed frequentata ob idipſum aures offenderit. Hęc autem ſemivocalis duplicem ſoni differentiam apud Francos habet. Primus eſt qui latiné profertur in ſa,ſe,ſi,ſo,ſu,ſy. Secūdus eſt ſonus ſibili tanquam dimidiati.quem

vulgo per Z ſcribimus abuſi charactere græco, qui duplicatũ ſonum ipſius ſigma Græcis ſignificat, de quo poſtea in ſyllabis. Utrũ veró hic exilior ſonus, ſit liquor ſemivocalis primæ, conjiciẽdum propono: qualis liquor in verſu illo erat:

Sibulo finitumas propter aſtabat aquas.

Atqui liquor iſte germanis familiaris admodum eſt, & ſalus, ſatis proferunt, ut Franci zalus & zatis proferrent. Ut veró quintæ vocalis liquidæ nota facta eſt, ita in ſemivocalibus defuit diſtinctus character. Comites principis ſemivocalis in diductione labrorũ ſunt er & el, cujus utriuſq; differẽtiæ per analogiã vocalium quas imitantur, expreſsimus. Effectus autem magis eſt animadverſus ab authoribus, quám cauſſæ efficientes notatæ. ſic autem Terentianus:

Vibrat tremulis ictibus aridum ſonorem.

Hæc eleganter á Terentiano breviterq; dicta ſunt, ubi ſuſurrum ſibili illius levigati nunc agnoſco. quidam irritati canis hic exemplum ſtatuere; & ita Perſius accepit ſatyra prima:

——— *ſonat hic de nare canina*

Litera ——— Atque ut s, ſerpentis, ſic r canis litera nobis erit, nec Dionyſij argumentum verebor ferarũ literam, nec ideo hominum judicãtis: Qui tamen idem author cum hanc aſperitatẽ in ρ concederet, τῶν ὁμογενῶν γενναιότατον γράμμα, é congeneribus generoſiſsimã appellauit. Verum aridum illum ſonorem libentius audio, qualis videlicet in arborũ foliis ſuſurrus naturalis eſt, unde & Virgilio ilex arguta, pinuſq; loquẽtes appellantur. quod & Auſonius expoſuit:

Eſt & arundineis modulatio muſica ripis,
Atq; arguta ſuis loquitur coma pinea ventis,
Incubuit folijs quoties levis Eurus acutis.

Hanc igitur arborum muſicam in hac una litera ſtatuo, ſed tamẽ literæ hujus ſonum firmiorem initio dictionis facimus, liquidiorem in medio & fine, ut in relege. & ſane ut in prima conſonante, ſic in ſecunda ſonus eſt integræ literæ alius, alius liquidæ. Sed liquor iſte, quod ſciam, á nemine eſt expreſſus, neq; nota ulla figuratus, ne in vernaculis quidẽ linguis. Priſcianus vividum illius principis literę ſonum hic quodammodo ſentit, tantũq; huic tribuit, ut cognationẽ ei cũ vocalib. attribuat: quia detracta aſpiratione intellectũ retineat, ut Retor pro Rhetor, quia in ſecũda declinatione græca retineat a, tanquã & ipſa vocalis eſſet, ut ὥρα, ὥραι. Age veró, cognationẽ harũ literarũ paulo plenius & uberius demõſtremus. Varro ſexto de lingua, exẽpla clara propoſuit. Caſmenarũ (ait) priſcũ vocabulũ ita natũ atq; ſcriptũ eſt: alibi Carmenæ ab eadem origine ſunt declinatæ, ut in multis verbis: in quo antiqui dicebant s, poſtea dicunt r. ut in carmine Saliorũ ſunt hęc, Coſauli, Doloſi, Eſo. Omnia veró adpatula coẽmiſſe, jam Cuſiatii, Muſes, Ruſe: dũque Janus venet, poſt melios melior, fœdeſum fœderũ, pluſima plurima, aſena arena, janitos janitor. Quintilianus idẽ repetivit libro primo: nam ut Valeſij (ait) & Fuſij in Valerios Furioſq; venerũt, ita arbos, vapos, labos etiã & clamos ac laſes ętatis fuerũt. Atq; etiã illæ cõmutationes cognationis inde remanſerunt, verri verſum, cucurri curſum, uro uſsi, gero geſsi. Ergo hæc s & r literarum cognatio eſt. Quid l litera? quib. authoribus tertiũ ab a locũ accepit? Quintiliano inquã, cujus illo primi libri loco, etiã de pro paginibus aliarũ ſequentiũ admonemur. Quarũdã literarũ (ait) vel exilitate vel pinguedine nimia laboramus, quaſdam velut acriores parum efficimus, & alijs non diſsimilibus, ſed quaſi hebetioribus permutamus: quippe r literæ, qua Demoſthenes quoq; laboravit, l ſuccedit, quarum vis eſt apud nos quoque: & cum c ac ſimiliter t non valuerunt, in g ac d molliuntur. Demoſthenes (ait Tullius Oratorio primo) ita balbus fuit, ut ejus artis cui ſtuderet, primam literam non poſſet dicere. R nempe quæ in Rhetorica prima eſt, dicere non poterat. l igitur dicebat. Da puero balbo Martialis hunc verſum pronuntiandum:

Rara coronato plauſere theatra Menandro:

Permutato r in l pronuntiabit,

Lala colonato plauſele theatla Menandlo.

Ac quod Quintilianus ait r ipſius l ſonũ molliorem habere, Capella definitione quam ſequimur uſurpavit. L (ait) lingua palatoq; dulceſcit. Et ſic Dionyſius λ γλυκύτατον dulciſsimã literã nominat. Atqui mitior & lenior litera triplicẽ ſonum (ut Plinio apud Priſcianũ videtur) habet: exilẽ, qñ geminatur ſecundo loco poſita, ut *ille, Metellus*: plenũ, qñ finit nomina & ſyllabas, & qñ habet ante ſe in eadem ſyllaba aliquã cõſonantẽ, ut ſol, ſylus, flavus, clarus:

rus: mediũ in alijs, ut lectus, lecta, lectũ. hæc Priscianus: ubi etiam cognationem l cum r ostendit, quod r in l mutetur, & l in r: ut á niger nigellus, ab umbra umbella: aliquando etiã l in s, ut vello vulsi. Atqui præter hunc triplicem sonum, liquor vernacula lingua sentitur, qualem sentimus cum Francicé dicimus, *delicatum, foliũ douillet, fueillet*, ubi tribus integris literis barbaré admodum utimur ad dimidium unius sonum declarãdum. Liquida pressius diducta sequitur in em & en. mugitus aurem ipsius videtur eam m mutã facere: mugitus tamen ipse per sese exauditur, crassior in ipso m, subtilior & exilior in n, & quidem aptius expressus Græcis nominibus μυ & νυ, si tamen ea legitimé perfectam vocalem proferantur. atq; hi soni fiunt in utraq; litera κερατοειδῆς corniculati. De m Terentianus audiatur præcipiens, cum eam tertiam semivocalem fecisset,

At tertia clauso quasi mugit intus ore.

Et rursus alio loco de eadem litera,

Mugit intus abditum & cæcum sonum.

Et iterum cum dixisset eam subjici ipsi s,

Loco ultimo fauces prope ipsas litera hæc excluditur.

M(ait Capella) labris imprimitur. Hujus literæ mugitum etiam illũ Quintilianus proposuit. Quid (ait lib. 12.) quod pleraq; nos illa quasi mugiente litera cludimus m, qua nullum græcé verbum cadit? Triplex veró sonus hujus literæ á Prisciano lib. 1. declaratur. M obscurũ (ait) in extremitate dictionum sonat, ut templũ, aper tum in principio, ut *magnus*: mediocre in mediis, ut *umbra*, utrum veró de tribus his sonis unus sit liquor hujus semivocalis, an alius prætera ut in l fuit, non est facile divinare. Certe Franci pronuntiamus in medio & fine literã hanc pene oppressam ore aperto, cum dicimus *tombe, tam cam*, & sic latinas voces, *ambo, dominam*, sonamus. Quintilianus veró ait lib. 9. in emolliri m ultimã, si sequatur vocalis, non tolli quidé, sed tamen obscurari. Illa (ait) Censoris Catonis diem hanc æque m litera in e mollita. Quę in veteribus libris reperta mutare imperiti solét, & dũ librariorum inscitiam insectari volunt, confitentur suam. atqui eadem illa litera quoties ultima est, & vocalem verbi sequentis ita cõtingit, ut in eã trãsire possit: etiã si scribitur, tamen parum exprimitur, ut,

Multum ille —— &
Quantum erat ——

adeo ut pené cujusdam novæ literæ sonum reddat, neque enim exprimitur, sed obscuratur, & tantum aliqua inter duas vocales velut nota est, ne ipsæ coeant. idé que rursus libri 11. cap. 3. ait eodem loco m dissimulari. Quod veró Quintilianus ait m, literam, vel in pronũtiando carmine, non tolli, sed obscurari, Priscianus docet exemplo Ennii aliquando ne mensura quidem tolli. Finalis dictionis (ait) subtrahitur m, in metro plerumq;, si á vocali incipit sequens dictio, ut,

Illum expirantem transfixo pectore flammas.

Vetustissimi tamen non semper eam subtrahebant. Ennius in decimo Annalium:

Insignita feré tum millia militum octo.

Quod veró Priscianus citat ex Ennio, id etiam ex Lucretio perspici potest libro primo:

Corporum augebit numerũ summãque sequetur.

Ergo considerandum propono in hac liquida, quisnam sonus liquorem quartæ hujus semivocalis exprimat: an de trib. illis aliqs unus, an obscurior hic á Quintiliano, an deniq; alius. Alius enim sonus est integræ, alius liquidæ. N literam ipsi m subjeci. velut ipsius molliorem quendam & suaviorem sonum. Græci pariter ac Latini statim post m, proximum n, fecere. Ea re tamen non admodũ moveor, cum in reliquis verum potius sequutus sim. Quintilianum lib. 12. hic attẽdo, qui hujus literæ jucunditatem illius duritiei opposuit, cum ait: Quid quod pleraque nos illa quasi mugiente litera cludimus m, qua nullum græcé verbum cadit? at illi n, jucundam & in fine præcipue quasi tinnientem illius loco ponunt, quę est apud nos rarissima in clausulis. Hæc ille. At veró sic n, in ista mollicie degeneravit, ut pristini mugitus nil feré retineat, & labiis nihil admodum nisi extremis utitur. In hac tamen lenitate, principiis literæ cognationem quandam, é dentium & palati organis, cum dentium palatiq; literis assumpsit. Terentianus palatum in hac definienda litera statuit, cum eam quartam semivocalem fecisset,

Quarte sonitus fingitur usque sub palato,
Quo spiritu ancepi coeat naris & oris.

Capella dentes adjunxit, cum ait, n, lingua dentibus appulsa collidi. M mutatur in n, sequẽtibus primis quatuor mutis T

vel D,item C & G:ut tam tantum tandē, idem identidem anceps,num nūcubi,& ut Plinio placet,nunquis nūquam.itē sequente f,ut anstactus. Contrá u mutatur in m sequente m:unde illud Quintiliani libro primo,Immunis (ait) illud n, quod veritas exigit,sequentis syllabæ sono victum,m gemina cōmutatur.Item sequentib. cognatis B vel P,authoribus Plinio, Papyriano & Probo,ut imbellis, improbus. Sed satis de varia cognatione m & n sonus hujus audiatur. Plenius in primis sonat (ait Priscianus) & in ultimis partibus syllabarum,ut nomen, stamen: exilius in mediis,ut amnis,damnum.Atque n ante G & C literas (ut Nigidius apud Gellium docet)alia vis.ut in nomine anguis & angaria & anchora & increpat & incurrit & ingenuus: in omnibus enim iis non verū n, sed adulterinū ponitur.Nam n,non esse lingua indicio est. nā si ea litera esset,lingua palatum tangeret. Hæc doctissimus ille Nigidius. Quod veró negat palatū tangi,id accipit propter exilitatem,quod exiliter tangat. quomodo enim á palato ad nares sonus hic transiret,si palatū omnino non tangeret? Sed tamen præter illum duplicem & pleniorem & exiliorē sonū, & hunc á Nigidio adulterinū, liquor est quidam in nostro vernaculo sermone, cum dicimus Hispanum,socium,*Espaignol,compaignon*, ubi tribus literis integris,dimidiatum unius sonum tali barbarismo scribimus,quali antea tertiæ semivocalis dimidiatum sonū expressimus in fueillet douillet.Veruntamen in semivocalibus liquidis liquor ipse utcūq; nobis apparuit. Semivocalis ultima succedit in Iod,& Vav,Ef.Veterum Latinorū nemo quod animaduertere potuerim,exprissit vim Iod literæ. facta figura est vav consonæ:factum nomen: explicatus sonus,ut postea dicetur. in hac nihil simile,quæ tamen habet usum non minorē.Claudius imperator literas tres Romanis impetraverat, ait Suetonius, quænā veró hæ literæ fuerint,tacet.duæ nominantur á Prisciano,digamma, & antisigma.Credibile est hujus consonæ nomen aliquod,aliquam etiam figuram factā esse:at quodnā id fuerit, divinare difficile est. Nos Hebrœorū exēplo,Iod appellamus,& figuram attribuimus quá in Hispanorū & Francorū sermone versatā perspeximus.Iampridem enim Hispanis nescio quis dedit:Fráciæ certé nūc nuper Lodoicus Megretius utendá ꝓposuit,cujus in cōformáda gentis suæ lingua industriá valde equidē ꝓbo & laudo. Sonū veró sequimur quē cōmunis usus obtinet, cū nil á veteribus proditū,nec ipsi melius quicquá uidesmus. Itali & Hispani cum Latina verba pronūtiant,hic vocalē,non consoná faciunt:at ipsimet cū vulgari lingua ꝓferunt, sonū eundē quem nos efficiunt: & vim consonátis,nō vocalis ostēdunt,quod sequimur. Eodē aūt nomine & charactere vocalē & cōsonantē appellare & scribere, ut Latini nominarunt & scripserūt, logica prorsus nulla fuit: ná si nomine & charactere suo & ꝓprio vocalis recté & vocatur & scribitur, nō potest eodem nomine & charactere vocalis & consona recté vocari & scribi. Vav & Ef imitantur differentias orbis u & y. V imitatur bombum apum.

Bombilat ore legens munera mellis apes.

ait author Philomelæ. Ut igitur antea ab ovibus & avibus, ita nūc ab apibus sonū hunc licet animadvertere. Vav consona Latinis,Varrone & Dydimo testibus, nominata est,Ⅎ figura á Claudio Cæsare facta etiam est. vis ejus & potestas est eadē quæ digamma Æolici,ut Terentianus ostendit:cum de j consona dixisset,cui cōsonæ vav consona præisset.

Versa vice si sit prior v,sequatur illa.
Cum dico vide,contulit i sonum priori.
Ast ipsa manet tempore quo sonabat ante.
Vocalibus hoc & reliquis prædita servat,
Ut vade,veni,vota refer,teneto vultum.
Crevisse sonum perspicis & coisse crassum,
Unde Æoliis litera fingitur digamnos,
Quæ de numero sit magis una consonantum,
Vocalis ne istum mage quàm versa sit usum.

Priscianus idem repetit, sic enim de hac litera Priscianus: V veró loco consonantis posita, eandem prorsus in omnibus vim habuit apud Latinos, quam apud Aeolos digamma: unde á plerisque hoc nomen datur, quod apud Aeoles habuit olim Ⅎ digáma, id est vav, ab ipsius voce ꝓfectū, teste Varrone & Didymo, qui id ei nomē esse ostendūt, ꝓ quo Cæsar hūc figuram Ⅎ scribere voluit.quod quamvis illi recté visum est,tamen consuetudo antiqua superavit. Typographi veró nōnulli tacito consensu figurá vav cōsonę, hác v nempe pro digamma illo Æolico indu xerunt, & figura videtur aptior propter affinita-

affinitatem cum vocali u, & certé jam nobis usitatior. Itaque quod ratio jampridé suaserit & usus tacitus approbarit, negligendum non arbitramur. Sed literæ consonantis á vocali tam diuersæ figuram quoque diversam sequimur. F literæ definitiouem Terentianus his versibus complectitur, cum primam semivocalem fecisset,

Imum superis dentibus deprimens labellum
Spiramine leni, velut byrta graja vites,
Hanc ore sonabis, modo quæ locata prima est:
Adversa palati supera premendo parte,
Obstansq; sono, quem ciet ipsa lingua nitens.
Validum penitus nescio quid cogit inire.

Sic Terentianus spiritum lenioré in f, insinuat, quám sit iu aspera φ græcorum. sicut rursus ait idem:

F litera á Græca φ recedit lenis & hebes sonus.

Idem Capella profitetur, cum ait f dentes labrum inferius deprimentes. Habet autem f sonum sono vav literæ persimilem: quod etiá Priscianus paulo post ostédit. Habebat autem (ait) hæc f litera húc sonum, quem nunc habet u loco consonantis posita, unde antiqui af pro ab scribere solebant. sed quia non potest vav, id est, digáma, in fine syllabæ iuveuiri, ideo mutata est f in b. sifilum quoque pro sibilum (teste Nonio Marcello de doctorú indagine) dicebant. Ergo hæc Priscianus de consonis v & f. unde intelligimus in f & v duas potius figuras, quám literas esse. Nos tamen in v bombilum illum apum potius efficimus, quám flatú, qualis auditur & in f. Sed Priscianus tamen ait duas istas literas v & f sono unas esse, argumentoque ex græco digamma sumpto ita concludit: Digamma (ait) sono est f: & sané quidam f ex duplici rr factum ita putant F, & inde digamma appellari, at v sono digamma est: v itaque sono est f. Et quidem Aeoles ut vitarent asperitatem literæ φ, digamma fecerunt, cujus sono asperitas illa pinguesceret, ut ait Sergius. Quod idem Priscianus ait Romanos fecisse. Quamquam (ait) antiqui Romanorú Aeoles sequentes, loco aspitationis eam ponebant effugiétes quoque ipsi aspirationem. Quintilianus etiam cognationem cum ph libro primo ostendit, cum græculum testé á Cicerone derisum ait, qui φ pro f pronuntiaret. Græci (ait) aspirare solent φ, ut pro Fundanio Cicero testem, qui primam ejus literam dicere non posset. irridet. Differentia veró quæ sit inter f & φ seu ph sentietur, si separatim p sonus animadvertatur, ut sonaret si Pundanius diceretur: tum ad p adderetur spiritus asper. hos duos coniunctos sonos p & h cum perceperis, intelliges quamobrem testis ille á Cicerone derisus sit, nostroque nomine derideamur, qui duarum literarum nullam differentiam sentiamus. Prævaluit tamen illius in scribendo saltem vitium, quamvis soni differentia servaretur. Ná Diomedes aliam inter f & φ differétiam facere non uidetur, nisi quod f in latina voce, ph in græca adhibeatur, at tempore Prisciani f pro ph addebatur. in latinis dictionib. (ait) nos quoq; pro ph f cœpimus scribere, ut filius, fama, fuga: nisi quod est aliqua in pronuntiatione hujus literæ differentia cum sono ph, ut ostendit illius palati pulsus, linguæ, labrorú, nec tam fixis labris est pronuntianda f quomodo ph. atq; hoc solum interest inter f & ph. Hæc Priscianus, veré. ná labra in p concluduntur, ut mox dicetur. Sonus igitur ille mitioris & lenioris spiritus á Teréuano audiatur. Quintilianus enim mihi videtur etiá hic nimiú *ἰταλιῶσαι*, dú literæ hujus asperitaté nescio quá sibi cóminiscitur: cú interim tamen fateatur digamma Aeolici, quod ad emolliendá asperitatem literæ φ quæsitú est, sonú in ea sentiri. Illa veró (ait libro duodecimo) pene nó humana voce, uel omnino non voce potius, inter discrimina dentiú efflanda est, quæ etiam cú vocalem proxima accipit, quassa quodammodo: utique quoties aliquá consonantiú frangit (ut in hoc ipso, frangit) multo fit horridior. Aeolicæ quoque literæ, qua cervum servumq; dicimus, etiási forma á nobis repudiata est, vis tamen ipsa nos persequitur. Hoc Quintiliani judiciú est de f litera, sed Græcæ laudis immodico studio lógius prolapsi. Debuit enim digáma græcorú uná reprehendere, quoniá eandé utriusq; potestaté facit: imo veró debuit φ græcorú potiús dánare, quia f mitiorem sonú & lenioré habet quá φ. F auté semivocalé esse Terentianus asseruit, & flatus ipse, qui per sese exauditur, facile contra Priscianú vindicabit sibi semivocalis definitioné. Ná Priscianus argumétú quod f sit muta, quia usurpetur pro muta, leve est. Nam f etiam pro ha, eodem authore,

usurpatur, & sic non esset omnino litera.

Atque hæc de semivocalibus, ueniamus ad mutas. Harum definitio sic est apud Terentianum:

Pars muta soni comprimet ora molientum:
Hic cæca soni vis penitus subest latetq;.
Ut non labiis hiscere, non sonare lingua,
Ullum ve meatum queat explicare nisus,
Vocalia rictum nisi juncta differarint.

In qua definitione illud, *Comprimi ora molientum*, de clausis labris nequaquã est intelligendum. Labra enim patent in quatuor t, d, c, g: quæ clauduntur in B, p. sed compressio hæc de astrictione interiore intelligatur. Sonus tamen in omnibus est mutus, sed minus in illis quatuor. Itaque partitionem quandam etiam é vocalium partitione imitantur hiatu & orbe: primumque genus ex apertis & diductis labris, in species duas distinguimus, dentium & palati organo. Cognatio prima est Te & De. definitiones utriusque ita sunt in Terentiano:

T qua superis dentibus intima est origo,
Summa satis est ad sonitum ferire lingua.

Sed vitiosé post i pronuntiamus pro s, ut in *gratia, dentium, vitium*, quę pnũtiamus tãquã *grasia, dẽsium, uisium*. At hoc modo semivocalis primæ sibilus effertur, non mutæ nixus dentibus inhibitus. Nec veterum Grammaticorũ quisquam præcepit mutum literæ hujus sonum ante i vocalem, sequente alia vocali, semivocalem fieri. qui tamen tam religiosé singulos alioqui uel apices persecuti sunt. Grammaticorum recentiorum id fuit, é vernaculis linguis judicium de vetere Romana lingua facientium. Georgius Valla recens Grãmaticæ author recentioribus præbuit hic occasionem nescio quam, ut T ante vocalem pronuntiandum censerent: ut in pueritia, duritia, quasi puericia duricia. Sed hi testes peregrini, & tam longé á Romana civitate remoti, in quæstione de cõsuetudine populi Romani, audiendi nõ sunt: veteres illi, quibus perpetuis utimur, soli sunt audiendi. Quidam autem hic pronuntiant T tanquam scriberetur ts: ut gratia dicunt, tanquam scriberetur gratsia. In quo error est etiã crassior priore, cum pro unica muta, sumatur muta cũ semivocali. Quare T ante i sonare debet ut ante a & o. D literæ sonus sic á Terentiano definitur:

At portio dentes quoties suprema linguæ
Pulsaverit imos, modiceq; curva summos:
Tunc D sonitum perficit, explicatq; vocem.

D veró remissioné esse ipsius T, jam anté ex Quintiliani loco patuit de c & g. Cum c (ait) ac similiter t non valuerunt, in g ac d molliuntur. Quid T (ait idem) literæ, cũ d quædã cognatio? Quare minus mirũ si in vetustis operibus urbis nostræ, & celebribus templis legantur Alexanter, Cassantra. Quomodo auté T molliatur in d, consideratione non mediocri indiget. Cum Lucianus in iudicio vocalium tantam literę t suavitatem doceat, ut nisi d, & aliis plerisq; locũ pręripuerit, cũ etiã ipsius d asperitas á Quintiliano reprehẽdatur. Quid? (ait libro duodecimo) quod syllabæ nostræ in b literam & d innituntur adeo aspere, ut pleriq; non antiquissimorum quidem, sed tamen veterũ mollire tẽtaverint, nõ solum aversa pro abversis dicendo, sed in prępositione b literæ absonam & ipsam s subiiciendo? At Quintilianus in illa quæstione cum Græcorũ eloquentiam ex literarum suavitate vult extollere, argumento suo videtur indulsisse, & græcarum literarum sonis efferendis, nimiũ latinis detraxisse: & quidem argumento inepto. nec enim in præpositione ab, s subiicitur, sed potius detrahitur, ut b mollius sonet (præpositio enim est una *Abs*, ut ait in Oratore Cicero) nec s absona litera est Latinis potius quám Gręcis, cum sit cõmunis. Ergo thesis hæc attentionem majorem requirat. Sed hæc satis de T & D. Altera cognatio sequitur diductarũ mutarum in Ce & Ge. C porro, Qu & Ka sonum & cognationem, vel potius ταυτότητα identitatem Terentianus sic explicat:

Utrumq; latus dentibus adplicare linguam
C pressius urget, sed hinc hincque remittit,
Quo vocis adhærens sonus, explicetur ore.
K, perspicuum est, litera quod vacare possit
Et q similis: namq; eadem vis in utraq; est.
Quia qui locus est primitus unde exoritur c,
Quascunq; deinceps libeat jugare voces.
Mutare necesse est sonitum quidem supremum,
Refert nihil K prior, an Q fiet, an C.

Terentianus hic tantum posteriorem soni caussam é dentibus attingit, nec dẽtes ipsos definit. Capella subtilius idem interpretatur. C (inquit) molaribus super linguę extrema appulsis exprimitur. Neuter palati caussam attigit, percutitur tamẽ anté palati cælum intima lingua. Sic etiã cognatæ

cognatę literę Q & K palato formantur. de quo sic Capella: K faucibus palatoq; formatur, Q appulsu palati, ore restricto. Quintilianus veró & Priscianus cum Terentiano coosentienres non tam tres hic literas, quam unius literæ tres figuras faciunt. Sed K una voce omnes Grammatici tollunt. Q (ait Quintilianus) quæ & ipsa quorūdam nominum nota est, & K, cujus similis effectus speciesq;, nisi quod paulum á nostris obliquatur: κ apud Græcos nunc tantúm io numero manet. Hic Quintilianus facit trium literarum C, Q, K, sonum eundem: & K Latinis otiosum esse ait. Sed eādem literam eodem libro plenius rejicit. K quidē (ait) in nullis verbis utendum puto, nisi quę significat etiā ut sola ponatur. Hoc eo non omisi, quod quidam eam, quoties a sequatur, necessariam credunt: cum sit c litera, quæ ad omnes vocales vim suam perferat. Terentianus igitur & Quintilianus attenté & considerate hic audiendi sunt, cum ajunt triū literarum unum sonum ante qoamvis vocalem esse. Hinc enim paret c ante e & i vitiosé á nobis proountiari sibilo s literę, ut *amice*, *amici*, vulgo sic enuntiamus tanquam scriberemus *amise*, *amisi*, & literam ipsam appellamus tāquam scriberemus *Se*. Atqui c (ut Quintilianus já nobis exposuit) ad omnes vocales vim suam perfert, quam utique non perferret, si ante e & i sibilaret, noo mutiret. neque veterum Grammaticorum quisquam monuit ex hac muta semivocalem fieri. Et quidem c esto ultima vocis litera, ut in *nunc*, *dic*, *duc*, facillime intelliges, ex sono nullius literæ contagione affecto, nomen ejus propriū ac germanum esse tanquam *Ke* scriberetur, non tanquam notetur *Se*. Itali pinguius hic quiddam sonant, ad differentiam sibili: & tolerabilius id est, sed tamen verus sonus est idem (ut authores illi nos omnibus Italis præsentibus latiniores docuerunt) c aure e & i, qui est aute a & o, & tamen in *Cicero* Italicua sonus etiā facit é muta semivocalem. qood Latinum noo est, sed Gotticum aot Francicum, & si litera hæc rectè nominetur se vel che, pro clamor crātor flamor uel chlamor, item scantor uel crantor proferédū esset, quo nihil ineprius fingi posset. Quare barbarismus hic est talis, qualis antea in r dictus est, cum *gratia* pronunciatur, tanquam *grasia* scriberetur. Sed idem Priscianus de uno trium literarum sono plenius repetit. K enim (ait) & q, quamvis figura & nomine videantur aliquam habere differentiam cum c: tamen eandem tam in sono vocum, quám in metro continent potestatem. Nulla enim ratio videtur cur a sequente k scribi debeat. *Carthago* enim & *caput*, sive per c sive per K scribantur, nullam faciunt, nec in sono nec in potestate, ejusdem cōsonantia differentiā. Quinetiam ipsius q eandem cū c potestatem esse Priscianus demonstrat, his argumentis: Quod si (ait) q alia litera existimanda est quam c: q, quoque, cum similiter præponitur o amitteri vim literæ, alia putari debet: & alia, cum id non facit. dicimus enim *anguis* sicuti *quis*, & *augur* sicuti *cur*. Et paulo post de q. Nisi (ait) eandem vim haberet quam c, nūquam in principiis infinitivorum vel interrogativorum quorundam nominum posita, per obliquos casus in illam transiret, ut quis, cujus, cui: similiter á verbis q habentibus, in quibusdam participiis in c trāsfertur, ut sequor, secutus, loquor, locutus. Argumenta Prisciani hæc sunt, sed illud prius acotios est posteriore, posteriore tamen cognatio ostenditur é cōmutatione. Authoritas Varronis multo majoris ponderis est: qui teste Censorino, neque k neque q adhibuit in numero literarum. De k assentimur: de Q non item. quoniam ipsius c species quædam sit ad aliquem usum selecta. Cōstet tamen hic figuras quidem tres esse, C, Q, K: sed revera vnam literam. Quod veró q ante liquidam u tantúm adhibeatur, Quintiliani præceptum est: Duras (ait libro duodecimo) & illas syllabas facit, quæ ad coniungendas demum sibi subjectas vocales est utilis, alias supervacua: ut *equos* ac *equum* scribimus. Idē Terentianus:

Namque q præmissa semper u, simul mugit sibi,
Syllabam non editura, ni comes fit tertia
Quælibet vocalis. illis hoc & exemplis proba:
Namque equos vel æquor, quæstus aut aquā scribimus,
Et queo & querela, quercus & quater q prædita est.

Idem Priscianus. Q veró (ait) propter nihil aliud scribenda videtur esse, nisi ut ostendat sequens u ante vocalē in eadē syllaba posita perdere vim literæ in medio: deniq;

deniq; (ut Velius Longinus ait) quidam in hac lireta ſola, eriam u intelligi putát. Itaq; ſcribunt *qis, qid, qero*, Quod & Terétianus admonuit:

Quippe q, non conſtat aliter quam duabus c, & u.

Sic Diomedes ait q eſſe compoſitam ex c & u. Ergo hæc de tribus figuris unius literæ. G autem velut c levigara eſt. id anim Terentiaous diſerté ait cum de c dixiſſet:

G porro retrorſum coit, & ſonum prioris
Obtuſius ipſi propé ſufficit palato.

Nomen veró hujus literæ ex ultimis ſyllabis ſic intelligitur, ut antea oomē ipſius c. dic enim *regs gregs*, atque s detrabes audies ſonum uerum qui aote omnes vocalea eſſe debeat. Et illud eſt nimirū Quintiliani de literarum ſucceſsione jam anté repetitum. Quarundam literarum uel exilitate uel pinguitudina oimia laboramus: quaſdam velut acriores parum efficimua, & aliis non diſsimilibus, ſed quaſi bebetioribus permutámus. Quippe ρ, qua Demoſthenea quoque laboravit, λ ſuccedit: quarum vis eſt apud nós quoque, & cum c ac ſimiliter t oō valuarunt, in g ac d molliuotur. Ergo g nihil aliud eſt quám c lene ac molle, & Diomedea libro ſecundo oovam ideo conſonam vocat. Hinc cognatioois commutationes κυβερνήτης gubernator, κώβιος gobius, egi actum, quadringenta, ſeptingenta; pro quadrincenta, ſeptincenta. Sed affinitas ex Quintiliano molto notior illa eſt. Quid (ait libro primo) qoæ ſcribuntur aliter quám enūciantur? Nam Gaius c litera ootatur: nec Cneus eam literam in prænominis nota accipit, quam ſooat. Quam eandē cognationem Terētianua expoſuit his verſibus, quibus & cauſſa illa ſuperior habetur:

Scribimus prænomen unum & C quidem præponimus:
G tamen ſonabit illic, quando Cneum enuntio.
Aſperum quia vox ſonorem leviore interpolat:
Vel priores g Latini nōdum ab apice finxerant.
Cajus prænomen proinde c notatur, g ſonat.
Sic amurca, quæ vetuſte ſæpe per c ſcribitur,
Eſſe per g proferendam crediderunt plurimi:
Quando ἀμοργὴ græca vox eſt, γάμμα origo præferat.

Ergo videmus veterum tantum ſtudium io vnius literę commutato ſono, ut g, pro c, proferatur, id eſt muta pro muta cognata. an tacituros fuiſſe putamus de ranta illa cōmutatione mutarum t & c? id profecto non eſt credibile. Ergo é proxima cognatione c & g, etiam intelligimus linguæ noſtræ vitium idē eſſe in ſono g ante e & i, quod in e: cum ſonus idem aore omoes vocales eſſe debeat, itaque *rege regis* pronunriare tanquam *reje rejis* ſcriberetúr, barbariſmus eſt. X ſimili vitio atque zeta in lireras venit. eſt enim compendiū duarum literarum c s vel g s: non autem una litera, cujus poteſtatem indicat Terentianus cum de phi dixiſſet:

Mixtura ſecundæ geminum parat ſonorem.
Quis c ſimul & quæ prior eſt jugando niſum,
Retrorſus adactam ſolidant premuntq; vocem.

Ix veró poteſtatem habere cs, gs, ex Varrone audiamus. Quid ſimilius videtur, quá io bis eſt extrema ſyllaba, crux, frux? quas qui audit voces, auribus diſcernere poteſt nemo, cum eaſdem non eſſe ſimiles ex aliis verbis intelligamus: quod cū ſint crucea & fruges, & de his extremis ſyllabia exemptum ſit c, ex altero g: ut ex c & s crux, ex g & s frux, quod irem apparet, cum eſt ademptum s, nam ſit unum cruci, alterum frugi. Priſcianus idem libro primo repetiuit: X etiam (ait) duplicem loco c & s uel g & s poſtea á Græcia totam aſſumpſimus, ur dux ducis, rex regis. Atque in his exemplis animaduertimus x redire io ſimplicea c s, g s. Sed tamen hanc literam & Quintilianus & Cicero improbarunt. Noſtrarum literarum ultima x (ait Quintilianus) qua tamen carere potuimus, ſi non quæſiſſemus. Cicero in Oratore, Quinetiam verba ſæpe contrahuntur, oon uſua cauſſa, ſed aurium. Quomodo enim veſter Axilla ala factus eſt, niſi fuga literæ vaſtioris? quam literam etiam é maxillis, é taxillis, vexillo & paxillo, conſuetudo elegans latini ſermoois evellit. Sic igitur Tullius, unde iotelligimus hac litera oon tantum Romanos carere potuiſſe, ut Quintilianus ſentit, ſed voluiſſe, cum de induſtria ſic ejus vaſtitatem fugeriot. Et quidem ſi joſta cauſa fugiendam proſodiam literæ hujus vereres illi principes putaveriot, multo juſtiore ejus orthographiā fugiendā putaviſſent, cum c s & g s diſtinctius ſonos ſuos exprimant. Cum enim nex & grex ſcribitur, ambigua lectio eſt ex hac nota, utrum *negs greςs*, an *necs gregs* legendum ſit: neque hic lirera eſt nota ad rem intelligendum, ſed res ipſa anre cognita, eſt lectionia argumeotum. Deinde

barbariſ-

barbarismus ille qui fuit in zeta, huc etiá redit, ut una veluti litera duarum syllabarum literas complectare: ut in expiro. ná ec prima syllaba est: secunda *spi*, & tamen ecs in primá syllabam vitio ingeniosi hujus compendii includitur. itaque duplex ista litera barbarismum quoque duplicauit. Quare ut duplex est conjunctio cs & gs, ita hic duplici charactere opus fuit. Quare ut antea Simonides inventione longarum η & ω, item ψ: sic Palamedes inventione ξ duplicis nullum Grammaticæ adjumentum attulit. Atque hæc de mutis apertis, clausæ sequuntur Be & Pe. cujus utriusque literæ definitio apud Terentianum propter affinitatem conjoncta est:

B litera vel p quasi syllabæ videntur,
Junguntq; sonos de gemina sede profectos:
Nam muta jubet portio comprimi labella:
Vocalis at intus locus exitum ministrat,
Compressio porro est in utraque dissonora.
Nam prima per oras etiam labella figit.
Velut intus agatur sonus: ast altera contra,
Pellit sonitum de mediis foras labellis.

Græci ut anté proposuimus, in sex cõsonis affinitatem docuerunt p simplicis, b mediæ, phi aspiratæ. b igitur plenioris est soni & durioris, quam p. quod ostendit ipsa definitio. nam b oris labiorum compressis intus mutit: p foras erũpit é mediis labellis. Quare præponimus b ut plenius & asperius, cui emolliendo succedat p. B autem idem est quod β: & similiter utrumque sonare debet, ut Cratini locus ille, ex ovium balatu βῆ βῆ, demonstrat. Græci veró recentiores vitiosé pronuntiant ut digamma Aeolicum. atqui jam antea ex Quintiliano de asperitate b literæ dictum est, ut absona illi videatur, & argumento Quintiliani respondimus. Quintilianus etiam cognationem b literæ cum m, lib. 1. proponit loco jam anté proposito. Sed b quoque in locum aliarum dedimus aliquando. unde Burrus, Bruges, Belena: nec non eadem fecit ex duello bellom: unde duellios quidam dicere Bellios ausi. Hic pro p, ph, h, positũ b Quintilianus ait. dicimus enim Pyrrhus, Phryges, Helena. Quæ demonstrãt b Latinis veteribus gratius fuisse, postea que mollitum in p. sed & illa commigratio hic est d in b: sic in thematia verborum cum sit b, præteritis feré mutatur in p, quod ait Priscianus libro decimo. Mutatur b in p sequente s: ut scribo scripsi, nubo nupsi. nunquam enim (ait) b ante s in principio syllabæ potest inveniri, ut pseudolus, ipse. Et rursum ibidem, Nulla autem (ait) caussa alia est mutandæ b in p ante s in principio syllabæ positæ, nisi euphonia: cujus ratio apud Græcos quoque observantissimos eius servata est in supradictarum consonantium scriptura, ut γράφω ἔγραψα γέγραπται, λείβω ἔλειψα λέλειπται. pro ψ enim Græca nos in principio syllabæ, ps scribimus: ut nubo nupsi nuptũ, scribo scripsi scriptum, scalpo scalpsi scalptũ. Priscianus generalẽ mutationis caussam hic attulit euphoniá, specialem autem & propriam ex affinitate literarũ verius attulisset, sicuti primo libro proposuit. Hæc veró affinitas b & p efficit ut etiam nõ scriptæ literæ p sonus, pro b scriptæ sono pronuntietur. Quæri solet (ait Quintilianus libro primo) in scribendo præpositiones sonum quem junctæ efficiunt, an quem separatæ, observare cõveniat: ut cum dico obtinuit. secundá enim b literá ratio poscit: aures magis audiunt p. Græci habent hic duplicem literam, ψ, pro ps, quam latini repudiarũt, nisi quod Claudius antisigma dicitur á quibusdã scripsisse. si ita est, caussa multo justior hic fuit. Fuerat & hoc compendium præcipué probandum, cum in eandem syllabá duæ illæ consonantes incidant. Superest Ha literáne an aspiratio tantúm, magna quæstio est. Sed tamen ha dicenda, non ah, ut ex Prisciano patet, qui libro quinto scribit tria latinarum literarũ nomina in a desinere, a, ha, ka. Sed quæstio major est de ha, literáne sit, necne. Quintilianus modo dubitat literáne sit, modo videtur é numero literarum tollere, cum ita loquitur de literis capite quarto libri primi: An rursus aliæ redundent præter illam aspirationis notam, quæ si necessaria est, etiam cõtrariam sibi poscit. At hoc argumento nihil concluditur. sic enim omnium literarum contrariæ literæ quærendæ essent, & contraria illa lenioris spiritus nota possit intelligi ubicumq; nulla sit spiritus asperi nota, sicuti reuera intelligitur. Priscianus non dubitat, sed omnino literam non esse disputat, nec aliud habere literæ quám figuram: neque vocalem, neque é cõsonis semivocalem aut mutam esse. sic hac de re loquitur: H veró aspirationis est nota, & nihil habet

aliud

aliud literę quám figuram, quod in versu scribitur inter alias literas. Quod si sufficeret ut elementum putaretur, nihilominus quorundam etiam numerorum figuræ, quia in versu inter alias literas scribũtur, quamvis eis dissimiles sint, elementa sunt habenda, sed minimé hoc est adhibendum: nec aliud aliquid ex accidentibus proprietatem ostẽdit uniuscujusque elementi, quám potestas, qua caret aspiratio: neque enim vocalis nec cõsonans esse potest. Vocalis non est h, quia á se vocem non facit: nec semivocalis, cum nulla syllaba Latina vel Græca per integras dictiones in eam desinat: nec muta, cum in eadem syllaba cum duabus mutis ponatur Pthius, Ericthonius: nulla enim syllaba plus duabus mutis potest habere juxta se positis, nec plus tribus consonantibus continuare. Authoritas quoq; tam Varronis quám Macri, teste Censorino, neq; k neq; q neq; h in numero adhibet literarum. Hæc Priscianus, quibus admodum nihil efficit. Nam ah & vah in h desinunt: quamvis argumẽti hujus gratia Priscianus fingat contractas voces esse pro aha & vaha. Et Diomedes docet in his tãtũ vocibus h finalem esse. Sed tamẽ quid aliud geminationis argumentum efficit? quasi alienius sit in eadem syllaba cum duabus mutis ha, quám vocalem geminari. Deinde quid ad rem attinet, cõtractæ voces an plenæ sint? satis enim est argumenti quod hęc clausula auribus probata sit. Quare Priscianum nihil hæc adjuvant. Sed argumẽtum Terentiani præcipuum hic videtur, quod ha sine tempore sit:

Sola nec vocalis usum, nec tuetur consonæ,
Tempus aut ministrat ullum brevibus usquam syllabis.

At huic etiam argumento responderi potest vocalem liquescere aliquando, sic s, r, l, m, n: nec propterea literas non esse. Ergo his tam multis argumentis non excluditur ha de genere literarum. Age veró Priscianum pro contrario differentem audiamus. Hanc enim caussam disputat *ait ἐναντίον*, docuitq; ha vim habere consonantis v. Sciendũ tamen (ait) quod hoc ipsum Aeoles quidem ubiq; loco aspirationis ponebant, effugiẽtes spiritus asperitatem: nos autem in multis quidem, nõ tamen in omnibus illos sequimur, ut cũ dicimus vespera, vis, vestis. Quæ ante Priscianum Terẽtianus quoq; docuerat, hesperum, vesperũ, Henetos, Venetos, ἑστίαν Vestam, ἐσθῆτα vestem, & similia facta esse. Sed Priscianus docet etiam h vim s habere. Sępe (ait de s) pro aspiratione ponitur in his dictionibus, quas á Gręcis sumpsimus, ut semis, sex, septem, se, sal: Nã ἥμισυ, ἕξ, ἑπτά, ἕ, ἅλς, apud illos aspirationem habent in principio. Adeo autem cognatio est huic literæ, id est, s, cum aspiratione, quod pro ea in quibusdam dictionibus solebant Bęotii, id est, pro s, h scribere, ut muha pro musa dicentes. Docet author idem h literæ vim in b esse: unde pro Helena veteres Romani Belenam dicebãt. H igitur habet vim consonantium S, B, V: imó veró affirmat, ut jam citavi, si h vocali, cui cohærere debeat, detrahatur, vitiũ videri, quamvis intellectus maneat: sin autem consonanti detracta sit, vim significationis prorsus minui: quo etiam spectat illud Quintiliani de barbarismo præcipientis. Illa veró (ait) non nisi aure exiguntur, quę fiunt per sonos: quanquá per aspirationem, sive adũcitur vitiosé sive detrahitur, apud nos potest quæri an in scripto sit vitium, si h litera est, non nota. Sed illud Quintiliani libri duodecimi capite decimo illustrius est. Prudẽter (ait) qui cum interrogasset rusticum testẽ an Amphiona nosset, negante eo, detraxit aspirationem, breviavitq; secũdam ejus nominis syllabam: & ille eum sic optimé norat. His igitur argumentis contra illa Prisciani argumenta uberius responderi possit: Priscianiq; multo acutius judiciũ de j & v consonis, pro syllogismi propositione huc appellari. Potestas (ait) maximum est in distinguẽdis elementis, sicut enim quamvis in varia & vario nomine sint k & q & c, tamen quia unam vim habeant tam metro quám in sono, pro una litera accipi debent: sic i & u, quamvis unum nomen & unam habent figuram tã vocales quám consonantes, tamen quia diversum sonum & diversam vim habẽt in metris & in pronuntiatione syllabarum, non sunt in iisdem meo judicio elementis accipiendæ. Hæc Priscianus rectius constantiusq; philosophatur. Potestas eadem quamvis diversa nomina & diversæ figuræ sint, tamen eandem literam esse ostendit: diversa potestas diversam deniq; literam facit. At, inquá, h vim & potestatem consonantis habet, valetq;

hanc

hancipſam cõſonam v, de qua aſſerit Priſcianus: valet a: valet b: imo veró aſperitatem ſpiritus ſui per ſe poteſt. Quare h litera videtur, eaq; conſona. Non autem videtur muta, quia ſpiritus ipſe non mutit: ergo ſemivocalis. Sed aliás id amplius æſtimabitur. Atqui in hac etiam aſpitationis litera videmus latinorum prudẽtiam longé majorem quam græcorum. E græcia enim Palamedes in tribus aſpiratis conſonia tres ſibi charactetes confingendos putauit, θ, χ, φ: ſimillima levitate & incõſtantia, atque antea η, ω, ξ, ψ, Simonides confinxerat. Nam ſi charactere opus fuerat ubi aſpiraretur, etiam characteribus in ſeptem vocalibus, item in ρ opus fuit, quia hæ quoque literæ aſpirantur. Latini igitur ſpreto Palamedis commento aſpirationis literam, ubi neceſſaria eſſet, addidarunt: neque partem operis, minimé præſertim neceſſarii, inchoarunt, partem omiſerunt. Sed de iis compẽdiis notarum poſtea rurſum diſſeremus in cõjunctione conſonatum, vbi imprimis ea compendia neceſſaria videbantur. Vanio ad uſum aſpirationis, deque eo veteres Grammaticos conſulo. Cicero in Oratore docet h veteribus latinis feré nullam fuiſſe niſi in vocali: ſuo tamen tẽpore erupiſſe contrariam conſuetudinem, cui ipſe conceſſerit. Quin ego ipſe (ait) cum ſcitẽ ita majores locutos eſſe, ut nuſquam niſi in vocali, aſpitatione uterentur, loquebar ſic, ut pulcros, Cetegos, triumpos, Cartaginem dicerem aliquando, idq; ſero, convicio aurium cum mihi extorta veritas eſſet, uſum loquendi populo conceſſi, ſciẽtiam mihi reſervavi. Orcinos tamen, Matones, Otones, Cepiones, ſepulcra, coronas, lacrymas dicimus: quia per auriũ judicium ſemper licet. Catullus veró Ciceronis æqualis immodicum illud aſpirationis ſtudium eleganti carmine notavit in Arrio:

Chommoda dicebat, ſi quando commoda vellet
Dicere, & hinſidias Arrius inſidias:
Et tum mirificé ſperabat ſe eſſe locutum,
Cum quantum poterat, dixerat hinſidias.
Credo, ſic mater, ſic liber avunculus ejus,
Sic maternus avus dixerat atque avia.
Hoc miſſo in Syriam requierant omnibus aures:
Audibant eadem hæc leniter & leviter.
Nec ſibi poſtilla metuebant talia verba:
Cum ſubito affertur nuntius horribilis,
Ionios fluctus, poſtquam illuc Arrius iſſet,
Iam non Ionios eſſe, ſed Hionios.

Quintilianus idem reperiuit: Aſpiratione (ait) veteres parciſſimé ſunt uſi, etiam in vocalibus, cum œdos, ircoſque dicebant. diu deinde ſervatum, nec conſonãtibus aſpiraretur, ut in Graccis & triumpis. Erupit brevi tempore nimius uſus, ut choronæ, Chenturiones, Præchones, adhuc quibuſdam inſcriptionibus manent. Terentianus deinde & Priſcianus temporum ſuorum judicia prodidere, quæ cõplectimur. Verba Terentiani ſunt:

Nulli dubium eſt faucibus emicet quod ipſis,
H litera, ſive eſt nota, quæ ſpiret anhelum.
Quin hanc etiam Grammatici volunt vacare,
Quia non adicit literulis novum ſonorem:
Sed græcula quædam ſolitæ nitella vocis
Vocalibus apté, ſed & antepoſita cunctis,
Haſtas, hederas quũ loquor, hiſter, hoſpes, hujus
Solum patitur quatuor ante conſonantes,
Græcis quotiés nominibus latina forma eſt,
Si quando choros, Phyllida, Rhamnu, thyi-
mũ dico.

Hic docet Terentianus ſolas vocales, in latina dictione aſpirari, idemque rurſus alio loco affirmat:

Una nam ſpiramen addit omnibus vocalibus,
Haſta quando & hedera dicis, hiſter, hoſpes atque humus,
Quatuor ſolis adhæret conſonantum literis,
Inſerit ſi quando græca ſermo noſter nomina,
Quom choros, Rhamnum, neceſſe eſt Phyleidem, thimum loqui.

Diomedes idem proponit de ſolis vocalibus aſpitatis. Solas (ait lib. ſecundo) vocales aſpitari quidam exiſtimant. Priſcianus de aſpitatis vocalibus & conſonis ita loquitur: Aſpiratio (ait) quoque ante vocales omnes poni poteſt: poſt cõſonantes aũt quatuor tãtũmodo, more antiquo græcorum c, t, p, r: ut habeo, Herennius, hyams, homo, humus, Chremes, Thraſo, Philippus, Pyrrhus. Ideo autem extrinſecus aſcribitur vocalibus, ut minimum ſonet: conſonantibus autẽ intrinſecus, ut plurimũ. omnis enim litera ſive vox plus ſonat ipſa ſeſe cũ poſtponitur, quã cũ anteponitur. quod vocalibus accidens eſſe videtur: nec ſi tollatur ea, perit etiam vis ſignificationis. ut ſi dicam Erẽnius, abſque aſpiratione, quamvis vitium videat facere, intellectus tamen integer permanet. Conſonantibus autẽ ſic cohæret, ut ejuſdem penitus ſubſtantiæ ſit, & ſi auferatur, ſignificationis vim minuat prorſus: ut

ſi dicam Cremes pro Chremes. unde hac conſiderata ratione Græcorum doctiſsimi ſingulas fecerunt eas quoque literas. Quippe pro th θ, pro ph φ, pro ch χ ſcribẽtes: nos autẽ antiquã ſcripturam ſervamus. Hæc igitur Priſcianus de aſpirationis vi & facultate. Priſcianus tamen non affirmat in ſolis vocibus græcis cõſonas aſpirari. Probus autẽ in catholicis ait in tribus latinis vocibus conſonas aſpirari, lurcho, orchus, pulcher. At cæteri Grammatici duo prima non aſpirant, & tertiũ qui deducunt á polleo, negant aſpirandum: planeq; Terentiani præceptio vera videatur. Nam quæcũq; præterea voces ex aſpiratis illis quatuor conſonis aliquã habeant, aut græcæ aut é græco derivatæ reperientur. Diomedes ait h nulli ſubjici, niſi conſonanti, ut in Trachia & nominibus Græcis.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIBER III. DE ſonis ſyllabarum.

Sed de ſingulis literis ſatis. jã tempus eſt de ſyllaba dicere, quæ ipſa litera eſt, aut é literis conſtituta. Abuſive (ait Priſcianus) ſingulatim vocalium ſonos ſyllabas nominamus. quamobrem veró Priſcianus id affirmet, non video. ſonus illic unus abſolutus & perfectus eſt. Atque in ſyllaba é pluribus literis conſtituta ordo certus ſpectatur antecedentium & conſequentium. Primus eſt in vocalibus, unde diphthongus oritur. Latinæ vocis ſyllaba tres vocales habere nõ poteſt, ut Quintilianus ait: & Terentianus,

Syllabam nec invenimus ex tribus vocalibus.

Itaque diphthongus eſt, in qua duæ vocales conjunctum ſonum habent. Quærit Quintilianus libri 1. capite 4. quomodo duabus vocalibus in ſe ipſas coëundi ſit natura, cum nulla conſona coëat, niſi altera alterã frangat. quærit (inquã) & quæſtioni ſuæ non reſpondet, niſi pro reſponſo ſit illud in vocibus *conjicit, ſervus.* in quibus Jod & Vav cum vocalibus in eadem ſyllaba junguntur, neque verum eſt in una ſyllaba cõſonas alteram ab altera frangi, ut mox patebit. nec vocales coire Quintiliano eſt miſceri, ſed alterã ab altera tanquam abſumi, ut libri 11. capite 3. indicat ipſe illo verſu:

Multum ille & terris ———

ubi in, Ille &, duplex e coit in unum. Sed tamen locus ille Quintiliani, & hic alter locus incautis nec ſatis attentis occaſionem erroris permagni præbuit, ut putarent in diphthongo cõfundi ſonos duarum vocalium, & tertium creari. Conjunguntur quidem ſoni duo, verum minimé cõfunduntur, nec enim *δύο φθόγγοι* eſſent. De prima diphthongo Quintilianus veterum diſsimilem uſum tradit, qui modo ai more græco, modo æ dicerent. ſic autem loquitur libri 1. cap. 7. ai ſyllabam cujus nunc e literam ponimus, varié per a & i efferebant. quidam ſemper, ut Græci: quidam ſingulariter tantum, cum in dativum vel genitivum caſum incidiſſent, unde pictai veſtis, & aquai Virgilius amantiſsimus vetuſtatis carminibus inſeruit. In iiſdem plurali numero e utebantur, hi Syllæ, Galbæ. Hæc Quintilianus. locus autem apud Virgilium diphthongi ai quadruplex eſt: primus 3 Æneidos,

Aulai in medio libabant pocula Bacchi:

Secundus ſexto,

Aethereum ſenſum atq; aurai ſimplicis ignem:

Tertius ſeptimo,

Exultant æſtu latices, furit intus aquai vis:

Quartus nono,

Dives equum, dives pictai veſtis & auri.

Itaque hanc diphthongum recté ait Probus quater in Virgilio inveniri, nec veré á quibuſdam reprehenditur in diphthongo aquai, præſertim cũm & Quintilianus eandem diphthongũ in Virgilio notarit. Sic igitur Quintilianus de prima diphthongo, in qua hodie vulgus e duntaxat extremam pronuntiat, ſicut & in œ. Conſule Varronẽ, Quintilianum, & veteres illos, quos authores habere volumus: barbariſmum eſſe dicent. Hic etiam græcæ orthographiæ non ſolum proſodiæ barbariſmũ conſimilem adnoto. Græci tẽpore Quintiliani in dativo ſcribebãt ᾳ, quĩ hodie ſcribunt ᾳ, & proferunt tanquã primam vocalem: ſic in una ſyllaba duplicẽ barbariſmũ faciũt. Atq; ut au & eu duos in unũ ſonos non confundunt illos quidem, ſed conjungunt, ſic ae & oe conjungere debeãt, quales nos Franci in vernacula lingua ſonos plané pronuntiamus

in

in his verbis, *paiant, gaiant, moe, toe*, & in cæteris. Et veró in Græca lingua consimiles barbarismos in αι & οι toleramus pronuntiando per ε & ι: neq; veterum græcorū exemplis movemur. Ajacemq; in Sophocle valde traducimus. ait enim:

Αἰαῖ, τίς ἄν ποτ' ᾤεθ' ὧδ' ἐπώνυμον
Τοὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς.
Νῦν γὰρ πάρεστιν καὶ δὶς αἰάζειν ἐμοὶ,
Καὶ τρίς. Id est:

Ai, ai, quis unquā arbitraretur sic denominatū meū nomen quadraturū meis malis? Nunc enim adest & bis *αἰάζειν* mihi, & ter. *αἰάζειν* id est lamētari: atq; hæc interjectio ai etiā Gallis nostris est cōmunis in doloris significatione. At si proferatur *αι* per ε, nulla significatio doloris exprimetur tali sono. Plutarchus veró in symposiacis id etiā manifestius ostēdit, cum doceat α, neq; vocalibus aliis in eadē syllaba subesse, sed quasi superba & fastidiosa litera sit, dominatum appetere. Itaq; (ait) *συμφωνοῦντι καὶ ἀκολουθοῦντι χρῆται*, simul sonante & consequente utitur: ipsaque imprimis syllabam facit, ut in *ἄγειν* & *αὐλεῖν, ἄιαι, αἰδεῖσθαι*. Atqui cū pronuntiatur ε pro αι dominatus ille principis vocalis in magnam servitutem adducitur, cum nulla vis ejus remaneat. Consimili barbarismo Thucydidis oraculum illud Atheniensibus redditū valde irridetur, *ἥξει Δωριακὸς καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ*. nam si *λοιμὸς* proferatur ut *λιμὸς*, pro peste fames intelligetur. Hęc exempla magna sunt, quibus inter cætera Ioannes Checus regius in Anglia professor veram istam germanamque literarum prosodiam popularibus suis proposuit, eoq; beneficio studiosos Græcæ Latinæq; linguæ imperpetuum sibi devinxit. Postrema diphthongus eu, in paucis vocibus latinis invenitur, ut heu, seu, ceu, neu: tota feré est græcarū vocum, ut Eudęmon, Euge. Au itaque & eu, ut Terentianus ait, habemus cum Græcis communiter. Sed barbare admodum pronuntiantur Græcé, ut af & ef: præsertim cum ef, ceu vav cōmunis gręcæ litera nunquam fuerit, sed digamma Aeolicum. Quinta etiam diphthongus veteribus fuit. ει enim diphthongus illis usitatissima fuit, ut toto Varronis de lingua Latina opere perspicitur, ubi pro i longa ει diphthongus scripta est. Nigidius apud Gellium libri 13. cap. 24. novam etiā hic regulā facit. Si hujus (inquit) amici vel hujus magni scribas, unum i facito extremum: sin veró hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante I scribendum erit e. Atque idipsum facies in similibus. Item si hujus terrai scribas, i litera sit extrema: si huic terræ, per e scribēdū est. Itē Mi, qui scribit in casu interrogandi, velut cum dicimus mi, studiosus per i unum scribat, nec per e: at cum mei, tum per e & i scribendum est, quia dandi casus est. Sed mihi valde probatur refutatio Quintiliani. Diutius duravit (ait) ut ei jungendis eadem ratione, qua Græci ει, uterentur, ea casibus numerisque discreta sunt, ut Lucilius præcipit,

Jam pueri venere, e postremum facito atque i,
ut pueri plures fiant.

Ac deinceps idem:

Mendacei furaque addes e, cū dare furi iusseris.

Quod quidem cum supervacuū est, quia i tam lōgæ quám brevis naturam habet, tum incommodum aliquādo. nam in iis quæ proximam ab ultima literam e habebunt & i longa terminabuntur, illam rationem sequētes, utemur ē gemina: qualia sunt hæc aureei, argenteei, & similia. idque iis præcipué qui ad lectionē instituentur etiam impedimento erit, sicut in Græcis accidit adiectione i literæ: quam nō solum dativis casibus in parte ultima ascribunt, sed quibusdam etiam interponūt, ut in *ληιστῆι*: quia etymologia ex divisione inter syllabas facta, desideret eam literā. Hic Quintiliani locus præter quæstionē admonebit græcas diphthongos ᾳ ῃ ῳ valde ridiculas esse. Hic enim *ληιστῆι* tempore Quintiliani scribebatur, quod nunc *λῃστῇ*, & sic credito ex αι & ωι factas esse ᾳ, & ῳ. ει autem & ου factæ nō essent, nisi literæ ejusdem character geminatus esset in ε & ο, Itē ε & ο. quia character idē antecederet, sicut idē sequitur. Verū hodieq; libri gręcæ perantiquę scripturę notariorū in tribus impropriis diphthongis (quæ dicuntur) ᾳ, ῃ, ῳ, barbarismum coarguūt: qualē Basileę vidi Gregoriū Theologū: in quo pro ᾳ, ῃ, ῳ, scriptū est αι, ηι, ωι. Sed enim ei diphthongus in latino sermone Quintiliano non placet: & sic ab eo antiquitas emendatur, &, meo quidē judicio rectē. Terentianus item diphthōgos quatuor asserit, illam quintam rariorem facit:

Porro diphthongos latini quatuor fixas habent:
Quatuor ideo separavi, quinta quod sit rarior.

Sed Priscianus ætate sua non rariorem, sed nullam prorsus fuisse ostendit. I quoque (ait Priscianus) apud antiquos post e ponebatur, & ει diphthōgum faciebat, quam pro omni i longa scribebant more antiquo græcorum. Deinde paulo post: ei, diphthūgo (ait) oūc coō utimur, sed loco ejus in græcis nominibus e vel i productas ponimos, & in priore sequimur Æoles. Illi enim τῷ Δαμοδίνῃ dicunt pro Δαμοδίνα & ἧνον pro εἶνον, & nos plerumque cum ei, apud græcos pura sit penultima, in illis maximé fœmininis, quæ per adjectionem assumunt α apud Græcos, mutavimus ει in e prodoctam, ut Δηιόπη, Δηιοπεία Deiopeia, Καλλιόπη, Καλλιοπεία Callopeia, nam in illis quæ in ia solum desinunt apud Græcos, raro fit hoc: vt Argia, Alexādria, Nicomedia, Langia, Lampia. Statius in quarto:

——candensque jugis Lampia nivosis.

Idem in eodem:

Hoc quoq; secreta nutrit Langia sub umbra.

Item in secundo:

—Tunc donis Argia nitet, vilesq; sororis
Ornatus sacro præculta supervenit auro.

Raro autem diximus propter Medeam, Plateam, Niceam. Nam quod Virgilius:

—qui tela Typhoëa temnis,

e correptam protulit, poëticum est. illi enim solent ex ει diphthongo abjicere i. In latinis autem dictionibus difficile invenies i longam ante vocalem positam, nisi genitivis in ius desinentibus, ut illius, solius, ullius: (quæ tamen licet corripere in metro) & in verbo, fiam, fias, fiat: quod ipsum quoq; cōtra aliorum ejusdem conjugationis fit regulam verborum. in masculinis quoq; ει pura in e longam cōuertitur, ot Ἀχιλλεῖος Achilleius, Ἀλφεῖος Alpheus, Σπονδεῖος Spondeus. non sine ratione tamen hoc fit, sed quia i pura penultima ante us vel a vel um per nominativos nō invenitur ꝓducta in latinis dictionibus, nisi in dissyllabis & ipsis Græcis. Nam in Græcis sępe invenimus, ut Chius & Dia, & in vno trisyllabo, quod apud Statiū legi, ut Lycius. Statius decimo Thebaidos:

Ad patrias si quando domos optataq; Pean,
Templa Lycie dabis tot ditia dona, sacratis
Postibus, & totidem voti memor exige tauros.

Io aliis veró, consonante l sequente pro ει diphthongo longam i ponimus, ut Νεῖλος Nilus. Ergo hæc erudité Priscianus de diphthongo ei. Hāc veró diphthongum nos Franci integre proferimus, cum *pingere, fingere, peindere, scindere* dicimus: sicut ει & οι cū *minus, punctum, ostium, puteum* dicimus, *moindre, poindre, byis, pyis*, q̄ recté scriberemus. ut pudor sit in eruditissima lingua barbarismos fieri, qui in vernacula intolerandi essent. Sed tamen diphthongum hanc ει io nulla voce latina adhibendum censeo, licet Varro & Nigidius nescio quid, sed inconstanter sibi ipsi voluerint, neque seculo suo, nedum posteritati persuaserint. Itaq; Quintilianum, Terentianum, Priscianum sequemur, neq; usquam diphthongum talem vel proferemus, vel scribemus. Sed de Varrone iterū postea ad haoc diphthoogum in plurali imparisyllabæ primæ agetur. Atq; in hac diphthongo ει sicut io illa οι, Græca prolatio hodie valde barbara est per i otrāq; pronuntiare: præsertim cum affectus omnium gentium & linguarum communes his diphthongis proferantur. Nam cum Dorus ille Terētianus metu territus exclamat hoi, hei, an illius uocem putamus fuisse hi hi? Quod si mētis saoæ nemo putauerit, cur q́d natura fit, arte credim⁹ fieri non posse? Sed hactenus de syllaba é vocalibus composita, sequitur mista é variis generibus: quæ binaria, ternaris, qoaternaria, quinaria, senaria esse potest. Terentianus id diserté declaravit. versus ejus ita sunt:

Literas autem receptas sæpe ternas syllabæ,
Nec minus sæpe & quaternas, porro quinas parcius.

Et paulo post:

Nos monemur literarū syllabam sex posse dari,
Græca quom duplex duab. solvitur nostratibus.
Dixerit si forté quidam scrobis, abunde quod fossa est,
Stirps velut dixit disertus Gracchus alter Cajus:
Græcus hoc casu nequibit syllabam talem dare,
Nec dabit per se seorsam, & residuam nominis.
Atq; diphthongo coactā promet, & pluraliter.
Namq; declinare græci sæpe sic αἰσχρεῖς solent,
At prior si separetur, sex erunt superstites:
Ἀρητινὰρ nā cernis esse σίγμα primū et ultimū:
Alteram diphthongus auxit copulando literā:
Consonans & uda complent syllabam senariā.

Priscianus id brevius. Ab singulis (ait libro 2.) literis incipiens, non plusquam ad sex literas procedere syllaba potest in latioo sermone, ot a, ab, ars, Mars, stans, stirps. Et paulo post: Nō plures tamē quā tres consonantes antecedere vocalem,

nec rursus nisi tres consequi possunt. Sed tamen hoc notandum est, quod si antecedant tres cōsonantes, nō possunt nisi duę consequi vocalem, ut monstrans: nec iterū si consequantur tres, possunt antecedere nisi duæ, ut stirps. Prolixa autē admodum veteris Grámaticæ doctrina est de syllabis multarū consonantium, quæ cōsonæ possunt inchoare syllabá, quæ claudere: quæ cōjungendæ, quę disjungēdæ. Hic Herodiani, Terētiani, Prisciani p magnū studiū uideo fuisse: qui in hoc Orthographiæ Grámaticæ doctriná sitam esse crediderunt. Nos hanc subtilitatē nequaquam arte tanta dignam, paucis & præceptis & exemplis terminavimus, unde cætera facilius intelligerentur. Nam conjunctio consonarum in principio dictionis ante vocalem fallere non potest, quia necessarió ad vocalem aggregatur: in fine post vocalem item fallere nō potest, quia necessarió vocalem sequitur. Præcipuum itaq; studium hic esse debet in medio dictionis conjunctarum consonarum duarum, aut summúm trium, ut jam nos Priscianus admonuit. Prima conjunctio binaria est, triū semivocalium. S habet sex antecessiones: prima est ante semivocalem m, de qua sic Terentianus:

atque udæ quoque
Posse præponi secundæ, sic apud Graios vides.
Σμῦγμα si quando, aut σμάραγδον, σμῖνον vel nominant.

Priscianus idem confirmat, S quoq; sequente m ut S m, Smyrma, smaragdus: Nam vitium faciūt qui Z ante m scribūt. Nūquam enim duplex in capite syllabæ posita potest cum alia jungi consonante. Lucanus quoq; hoc ostendit in decimo:

Terga sedēt crebro maculas distincta smaragdo.

Nam si esset z ante m, subtrahi in metro minimé posset, nec staret versus. S enim in metro sæpe vim consonantis amittit. Sequitur antecessio reliqua ante mutas quinque t, c, g, b, p. De quatuor autem nempe t, c, b, p, Terentianus sic ait cum loquitur de s:

Αρκτικὴν Græci vocarunt, adseruntq; exordiis:
Et probant mutis eandem pene cunctis præfici:
Quom σβέσιν dixere quæ dicunt σκῆπτρον & quando σπάθην
Στίγματα dicunt, σφίγγας, atque σχήματα.

Sb tamen Græca conjunctio est: tresq; reliquæ Latinæ. quod idem ait:

Nos tribus mutis eandem possumus præponere,
Nulli cum sic possit ante semivocalis dari.
Scuta namque, spatia dico, stamina, atque hoc genus.

Hic agnoscis præpositionem quinariam in σβέσιν, σμάραγδος, στίγμα, scutū, spatium, Priscianus veró etiam de sq, addidit. Semivocalis nulla præponitur mutis (ait) nisi s sequente b, ut Asbestus, asbustes: c uel q, ut scutum, squallor: p ut spes, sphæra: t ut status, sthennius. Unam veró conjunctionem m n negat Terentianus in latinæ vocis prima syllaba consistere, cum in græca tamen possit. sic autem loquitur de m, quam vocat udam seu liquidam secundam, & n quem vocat tertiam:

Et secunda pene solis convenit vocalibus,
Seu loco prior locetur, seu jugetur alteri.
Mane quom dicis, uel umbra, mensis, ambo, & talia,
Tertiam udam sibi videtur posse solam jungere,
Sic tamen non in priore, sed sequenti syllaba,
Omnis ut dicas; uel amnis: uda quæque quum sequi
Alteram non possit udam, dum sit una syllaba.

Et paulo post,

Hanc tamen græcus secūdam tertiæ sic præficit,
Syllaba prima latiné quod nequire diximus:
Quādo μνῆμην atq; μνᾶσθαι dicitatq; μνεῖα.

Ergo conjunctio mn primam syllabam græcæ vocis inchoat, latinæ secūdam, & id exempla Prisciani Mnestheus, amnis, confirmant. Hæc conjunctio nos valde barbaros cum voce, tum scriptura imprimis esse demonstrat, qui in omnis, amnis, & similibus, m in priore, n in posteriore syllaba pronuntiamus: sed eó imprimis, quod scribendo m sæpe tollimus, & antecedenti vocali apice superposito cōprehendimus, ut ánis, ōnis: itaque inscitia hæc é voce & scriptura tollatur, uel cōpēdium scripturæ potius inveniatur pro mn. Conjunctio fr, ut in Afranius, facilis est. Conjunctio fl in principio simplicis frequētissima est, ut flavus, flatus: In medio, tametsi exemplum non succurrit, deesse tamen non arbitror. Secunda conjunctio est antecedentium mutarum præter q omnium. T, d, c, g quaternariá antecessionem habent in Terentiano & Prisciano ante r, l, m, n. Sed ambo partitione sua dissectam hic orationem habent, quam ideo citare non potuimus E conjunctionibus antecedentis d, prætérita est á Terētiano una dl, ut in Abodlas: & nomē hoc, quod montis quidá interpretátur, solum

reperimus. talem autem conjunctionem Terentianus improbavit, cum de l ita loquitur:

D cum hac nunquam coibit.

In conjunctione D falsum exemplũ Priscianus sibi proposuit: abdomen enim (quo utitur) á lacte abdito nominatũ est: & ut in abdo, ab & do separatæ syllabæ sunt, sic in abdomen. Lambda pro eo reposuimus, tale exemplum est de Labda uxore Eetionis. E conjunctionibus ternariis Terentianus triplicem ita tradidit:

Et duas simul ligare sola consonas potest,
Scrmũ strictemve quãdo splendidumve dicimus:
Tres tamen nunquam coibunt (uda nisi tertia)
Semivocales.

Terentianus tres cõjunctiones hic tantũ memorat, str, scr, spr: reliquas á Prisciano sumpsimus. Tres autem (ait) consonãtes non aliter possunt jungi in principio syllabæ, nisi sit prima s vel c vel p: secunda post s quidem, c uel t uel p: post c autem aut p principales, secunda r: tertia l vel r. sed l in solis illis quæ ab s incipiunt. ut Asclepiodotus, scriba, stlopus, splendidus, spretus. In græcia etiã φ secunda ponitur, quam nos per ph plerũq; scribimus, σφρά-γιs, uictrix, sceptrum. Nã post pt vel ct simul junctas l nõ invenitur, ut ostẽdimus, ipsa soni natura prohibente. Conjunctio etiã illa stl, quamvis á Terẽtiano prætermissa, tamẽ veteribus fuit. Quid stlocum, stlitesque? ait Quintilianus libro 1. Quãobrẽ prosodia & orthographia cõiũctarũ cõsonãtiũ hæc est, in qbus materies erat illa Simonidi, & Palamedi ꝓpriẽ ꝓposita, ut cõjunctarũ cõsonantiũ coniunctos vel etiã in unum cõtractos characteres ostenderent, ut in ψ, non autẽ in ξ, ubi confusio est: multo etiã minus in ζ, ubi divisio contraria vera est: minimẽ veró in nescio quibus abbreviationibus quibus præsertim græci libri hodie refertissimi sunt. Est enim mera hæc barbaries á notariis & librariis lucri studio ad velocius, nõ ad accuratius scribendũ inventa. Verũ has notas abbreviationum & compendiorũ nõ Herodianus, nõ Varro, nõ Aristarchus aut Terentianus, non deniq; ullus veterũ, á quibus illas cõjunctiones didicimus: nõ deniq; veterum ullus ista abbreviationũ cõpendia proposuit. Palmã veró istã typographia eruditis imprimis propositã esse cupio, ut sonorum in latina voce conjunctorũ conjunctos etiam characteres, vel vnica etiam nota, ut est græcia ψ, contractos & cõflatos exhibeant. Hãc enim laudem singularem judico, propter quã Simonidẽ quemlibet & Palamedem longissimẽ superasse videantur.

Sed de syllabæ materia in literis totaque forma in literarum compositione satis, unde præcipua prosodię & Orthographię præcepta jã tenemus magno studio á veterib. exquisita: unaq; tã benẽ loquẽdi quám bene scribendi ratio cõmmunis agnoscitur, sive proferas, sive scribas. Recteq; Aristoteles in lib. de interpretatiõe: ἔστι μὲν τὰ ἐν τῇ φωνῇ, τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ. Est igitur vox mentis, scriptura vocis interpres: nec á mandati veritate debet aberrare, ut aliud mandetur, aliud explicetur. Scribendi igitur ratio, ait Quintilianus libri primi capite quinto, conjuncta cum loquendo est, cujus ars (ait idem lib. 1. capite 13.) non in hoc posita est, ut noverimus quibus quæque syllaba literis cõstet (Nã id quidem infra Grãmatici officiũ est) sed totã, ut mea fert opinio, subtilitatẽ in dubiis habet: ut longis syllabis omnibus apponere apicem ineptissimũ est, quia plurimæ natura ipsa verbi quod scribitur, patẽt: sed interim necessarium, cum eadem litera alium atque alium intellectum, prout correpta vel producta est, facit. ut malus, utrum arborem significet an hominem non bonum, apice distinguitur: palus aliud priore syllaba longa, aliud sequenti significat: & cum eadẽ litera nominativo casu brevis, ablativo longa est, utrum sequamur, plerũque hac nota monendi sumus. Acutẽ igitur illud & breviter á Quintiliano de tota Orthographia, quód cum ipsa loquendi ratione conjuncta sit. Itaque una Etymologiæ doctrina etiam prosodiæ & orthographiæ doctrina est: nec ulla omnino logicæ artis lege orthographia Grammaticæ pars effici potest. Prosodia literarum dicta primo loco est: orthographia eam ipsam sequitur. ita prosodia syllabarum docetur: unde & orthographia ducitur. Itaque hunc sanguinẽ spiritumq; perpetuó Grãmaticæ corpori fusum videmus, posteaq; deinceps videbimus. Sed illud etiã Quintilianus de orthographia ibidẽ proponit. Verũ (ait) orthographia quoq; consuetudini servit, ideoq; sæpe mutata est. Nam illa vetustissima transeo tẽpora,

quibus

quib. & pauciores literæ nec similes his nostris earum formæ fuerunt, & vis quoque diversa. Fortasse veró sicut scribebát, ita loquebantur. Ac rursus ibidem: Ego nisi quod consuetudo obtinuerit, sic scribendum quidque judico, quomodo sonat. Hic enim usus est literarum, ut custodiant voces, & velut depositum reddant legentibus. Itaque id exprimere debent, quod dicturi sumus. Hæc ingeniosé Quintilianus: unde concludo quod sæpe jam conclusi, Prosodiam & orthographiam partes Grammaticæ non esse, sed eas esse fusas per totam Grammaticam, sicut adhuc intellectum est, & postea intelligetur. Syllabæ igitur prosodia sequitur. de qua magnam video veterum & recentiũ Grammaticorum differentiam. Natura syllabarum (ait probus Grammaticus) brevium atque longarum in nominibus cæterisque orationis partibus per ordinem nulla artis ratione comprehẽdi, sed sola authoritate investigari potest. Itaq; Grammaticus idem & feré veteres Grãmatici omnes, generales longarũ & brevium syllabarum leges tradidere, & speciales quasdam in nominum verborumque incrementis: reliquam cujusque syllabæ & primæ & mediæ infinitam multitudinem cognoscendis poëtis ediscendam reliquerunt: ut etiam é poëticis numeris percepta prosodia ad sermonis prosodiam referretur. Atqui in hac multitudine tam infinita, opus reliqua Grammatica majus á Grammaticis recentioribus est consumptum. Itaque equidem libenter antiquitatem illã, ut logicis legibus illis antea propositis congruentem, complector: statuoque istam syllabarum infinitatem á Grammaticis recẽtioribus collectam non potiús in præceptis artis statuẽdam, quám de vocum singularum significatione & constructione collectum á Grammaticis lexicon: cúm tamen hoc non minus quám illud necessarium sit: & in illo lexico ut significatio, ita quævis quantitas apicibus suis cõprehendi potest. Ego veró magnam ei gratiam publicé debitam existimabo, qui tantum literarum studiis compendio attulerit. Quare volumina hæc ne pueris pro regula artis offerantur, sed in doctoris intelligentia vel certé bibliotheca recondantur: ut ex his tãquam thesauris promere liceat, quoties opus fuerit. In arte genera artis affinia speciesque statuantur. Quinetiam ut præceptor reliquarum Grammaticæ partium rationem á pueris exigit: sic, cúm una hora legem carminis é suis pedibus exposuerit, cujusque syllabæ & pedis inde legem potest exigere: ac deinde cúm á puera ad oratorem pervenerit, prosodiæ caussam ex authoritate poëtarum repetere. Ergo tales prosodiæ leges instituamus. Syllabæ propria est affectio quantitas temporis, soli que & omni & semper convenit. Syllaba igitur est brevis vel longa. Brevis est unius temporis: & ejus modi generales quatuor sunt. De brevitate vocalis autem, & quod, ne in versu quidem, olim elideretur, ut nunc perpetuó jam patuit ex Ennio,

Insignita feré tum millia militum octo.

& Lucretio,

Corporum augebit numerum, summamque sequetur.

ut inde breuitas syllabæ cognoscatur. m veró finali, quamcumque vocalem præcedentem corripi, Nebrissensis author est. Longa duorum temporum est. Atqui singulæ vocales lõgæ, duo tempora possident, brevis unicum, consona dimidium unius. Sed hac de re Terentianum audiamus,

Namq; si momenta quæ sint literarũ examinet,
Consonantem aut quas necesse est consonantes effici.
Tempus unũ jam tenemus esse correptis datum:
Bina productas habere, nec minus compertũ est.
Tempus autem consonantes dividunt unum duæ,
Inde quæ duplex habetur, tẽpus integrũ dabit.
Ergo correptæ jugatur una quando consonans,
Sive vocalis referri quæ potest in consonam,
Sesquiplũ tẽpus necesse est cædere istam syllabã,
Quæ duplex habere posset ab duabus consonis.
Ac per hoc producta per se quæ duorum temporum est,
Consonæ quam subiugatur vel relatæ in cõsonã.
Tẽporis parte atq; duplo sit necesse est prædita.

Idem veró Priscianus & brevius & subtilius. Accidit veró (ait) syllabæ tempus unum vel duo, vel etiã ut quibusdã placet unũ semis & duo semis & tria. unũ, si vocalis est brevis per se, ut amo, vel si eá una consonans simplex consequitur: unũ semis, in cõmunibus syllabis, de quib. multi docuerunt, ut lachrymæ. Lõgæ syllabæ genera duo sunt: alterũ natura, alterũ positione. In longis natura vel positione,

(ait idem) duo sunt tempora, ut, dos, ars: duo & semis, quando post vocalem natura longam una sequitur consonans, ut sol: tria, quando post vocalem natura lõgam, duæ consonantes sequuntur, vel una duplex, ut mons, rex. Tamen in metro necesse est unamquamque syllabam vel unius vel duorum accipi temporum. Longæ veró natura syllabæ quatuor generales modi sunt: primus diphthongi, secundus vocalium finalium i & u, tertius cujuslibet vocalis ante finales n & c, quartus a, e, o ante finalem s. Multæ præterea longæ quidem natura sunt & primarum & mediarum, sed quarum nulla ars effici posse videatur: ac si quæ anomaliæ hic sint, speciales sunt, & specialibus locis notabuntur. Quod autem u inter s, q. g, & aliam vocalem liquescat, præceptum est Prisciani. U autem (ait primo libro) quamvis contractum, eundé tamen sonum, hoc est y, habet inter q & e, vel i vel æ diphthõgum positum: ut que, quis, quæ: nec non inter g & easdem vocales, cum in una syllaba sic inuenitur: ut pingue, sanguis, linguæ. Et rursus eodem libro, Est (ait) quando amittit u vim tá vocalis quám consonantis, ut cúm inter q & aliam vocalem ponitur, sicut jam commemoravimus, ut, quisquam. Hoc idem plerumque patitur etiam inter g & aliquam vocalem, ut sanguis, lingua. S quoque antecedente u, & sequente a vel e, hoc idem sæpe fit, ut suadeo, suavis, suesco, suetus. Hæc Priscianus, quod quinta vocalis liquescat, & quod sonum sextæ vocalis habeat, quod antea quoque ad sonum quintę vocalis appellavimus. Lõga positione accipit unum tempus á vocali, reliquum á duabus consonis vel distinctis, vel una duplici comprehensis. duplices dictæ sunt X & Z. At J inter duas vocales, ut proposui, duplex est, si non cõsonis, certe tempore, quod Terentianus ita testatur,

J medis quom locatur hinc & hinc vocalium,
Troja sive Maja dicas, pejor, aut jejunium,
Nominum primas videmus esse vocales breves:
J tamen sola sequente, duplum habere temporis.
Ergo vel loco duarum consonantum fungitur:
Vel gemella si locanda est, vt videtur pluribus.
Bis tibi vocalis eadem præbet usum consone,
Ante vocalem sequendo cum priore syllaba:
Prædita & mox insequenti, jure quo fit consonans,
Hoc in his tantum invenimus nominum vocalibus.

Priscianus idem etiá copiosé proposuit: Et J quidem modo pro simplici, modo pro duplici accipitur cõsonante: pro simplici, quádo ab eo incipit syllaba in principio dictionis posita, subsequente vocali in eadem syllaba, ut Juno, Jupiter: pro duplici autem, quando in medio dictionis ab eo incipit syllaba post vocalem ante se positam, subsequente quoq; vocali in eadem syllaba, ut majus, pejus, ejus. in quo loco antiqui solebant geminare eádem j literam, & majjus, pejjus, ejjus scribere, quod non aliter pronũciari posset, quám si cum superiore syllaba prior j, cũ sequente altera proferretur, ut pej jus, ej jus, maj jus. & duo jj pro duabus consonantibus accipiebant. Nam quamvis j sit consonans, in eadem syllaba geminata jungi non posset. Ergo non aliter quám tellus, mannus proferri debuit, unde Põpejji quoque genitivum per tria i antiqui scribebant: quorum duo superiora, loco consonantium accipiebant, ut si dicas Pompejji: nam tribus iii conjunctis, qualis posset syllaba pronuntiari? Nam postremum i, pro vocali est accipiẽdum, quod Cæsari doctissimo artis Grammaticæ placitum fuisse á Victore quoque in arte Grammatica de syllabis comprobatur. Pro simplici quoque in media dictione invenitur, sed in compositis, ut injuria, adjungo, ejectus, rejice. Virgil. in Bucolicis:

Tityre pascentes à flumine rejicere capellas.

Proceleusmaticum posuit pro dactylo. Quintilianus etiam de geminata j consona idem tradidit. Sciat etiam (ait 1. libr.) Ciceroni placuisse, ajjo, Majjaque, geminata j, scribere. Videtur autem in Cajus prima ideo produci, quia j media sit duplex, & ex dissyllabo, licentia poëtica, fieri divisio in trisyllabum. Is igitur veterũ de j geminata usus fuit. postea veró figura geminari desiit: geminatio tamen temporis est retenta. Ut autem antea in syllaba brevi exceptio fuit de o finali: sic in syllaba longa positione exceptio est de liquidis r & l. ubi item Grammatici ex speciali anomalia analogiam generalem fecerant. Poëtæ aliquando etiam m & n liquidas efficiunt, ut Priscianus docet: sed in m Græco tantum exemplo utitur. sic autem hac de re loquitur: Sunt similiter in con-

in consonantibus ancipites vel liquidæ, ut r & l, quæ modo longam, modó brevem post mutas positæ in eadem syllaba faciunt syllabam. His quidē addunt non irrationabiliter m & n, quia ipsæ quoq; communes faciunt syllabas, post mutas positæ, quod diversorum confirmatur authoritate tam Græcorum quám Latinorū, Ovidius in decimo Metamorphoseos:

—— Piscosamque Gnidon, gravidamque Amathunta metallis.

Euripidis in Phœnissis:

[illegible] τάσδε κηρύγμα[illegible]

In eisdem:

Ἀπωλόμεσθα [illegible] τέκνον.

Apud Græcos invenitur tamen m ante n posita, nec producens ante se vocalem more mutarum. Callimachus:

Τοὺς μὲν ὁ Μ[illegible]

Alii Grammatici exempla proferunt Latina ex Horatio de m & n:

Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmessæ.

Item:

Donatura cygni, si lubeat sonum.

Exempla hæc rariora sunt, unde lex effici catholica non possit, & potius notanda quám imitanda. S etiam veteribus liquida fuit, ut patet ex illo Ennii versu, quem Varro 6. de lingua latina citavit:

Subulo finitimus propter astabat aquas.

Quare de quinque liquidis, tres olim s, m, n, liquorem suum tenuerunt: postea r & l tantum in hoc numero remanserunt. In quibus tamen providendū est, ut ambæ consonantes sint ejusdem syllabę, secus enim liquidę non essent, ut in obruo, ablego. Sed quæ de syllaba longa & brevi differuntur, ea feré sunt intelligentiæ & mentis, non prolationis & linguæ. A Romanis enim quantitas cujusvis syllabę proferebatur. Varro de lingua cum docet pluit & luit præsenti & præterito differre, In præteritis (ait) u dicimus lōgum, plūit, lūit: in præsenti breve, lŭit, plŭit. Ideoque in venditionis lege fundi ruta cęsa ita dicimus, ut u producamus. Hæc Varro. At istam differentiam vox nostra nullam facit. Quin Grammatici pluit & luit præterita, quia vocalis est ante vocalem, prima corripiant: in quo tamen errare eos, non Varronem fallum scripsisse judico. Nero (ait Suetonius) Claudium morari inter homines desiisse, producta prima syllaba jocabatur. at ut nunc pronuntiamus, nihil iste jocus percipitur: cū morari á moror, & morari ἀπὸ τοῦ μωραίνειν deliré & fatué agendo, simili modo proferamus. Histrio (ait in paradoxis Cicero) si paulo se movit extra numerum, aut si versus pronūtiatus est, syllaba brevior aut longior, exibilatur & exploditur. Itaque rudis olim & imperita plebs longas & breves sentiebat & sonabat, quas nemo, vel eruditissimus, hodie sentit aut enuntiat.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIBER IIII. DE accentu & notatione.

ERgo adhuc partes vocis in syllabis, syllabarúmq; literis dictę sūto. vocis affectio duplex est, accentus & notatio. Accētus vero antiquis fuit modulatio quædā vocis ex elatione & depressione: arsin hanc Gręci vocarunt, alteram contrá, thesin (ait Terentianus) sed Priscianus idem copiosius in libro de accentu, Ad hanc rē (ait) arsis & thesis necessariæ sunt: nam in unaquaque parte orationis, arsis & thesis sunt non in ordine syllabarum, sed in pronuntiatione, velut in hac parte natura: ut cúm dico natu, elevatur vox, & est arsis in tu: quando veró ra, deprimitur vox, & est thesis de tu: quantum suspenditur per arsin, tantum deprimitur per thesin. Sed ipsa vox quę per dictiones formatur, donec accentus perficiatur, in arsin deputatur: quæ autem post accentum sequitur, in thesin: his anté prælibatis, nunc de consequentia hujus libri videamus. Hæc Priscianus de accētu, qui veteribus triplex fuit. Mira est (ait in Orator. Cic.) quædam natura vocis, cujus quidem é tribus omnino sonis, inflexo, acuto, gravi tanta sit & tam suavis varietas perfecta in cantibus. De triplici accentu ita Quintilianus, lib. 1. cap. 5. Adhuc difficilior observatio est per tenores, quos quidem ab antiquis dictos tonores comperi, ut videlicet declinato á Græcis verbo, qui τόνους dicunt, vel accentus, quas Gręci προσῳδίας vocant, cúm acuta & gravis alia pro alia ponitur,

ponitur, ut in hoc Cámillus, ſi acuitur prima: aut gravis pro flexa, ut Céthegus, & hic prima acuta: nam ſic media mutatur. aut flexa pro gravi, ut apice circunducta ſequente quam ex duabus lyllabis in unam cogentes & deinde flectentes, dupliciter peccant, ſed id ſæpiús in græcis nominibus accidit, ut Ατρεῦς, quem nobis juvenibus doctiſsimi ſenes acuta prima dicere ſolebant, ut neceſſarió ſecũda gravis eſſet: item Τερεῦ Νερεῦque. Hæc de accentibus tradita. Triplex igitur veteribus accentus fuit, acutus, gravis, circunflexus. Ad iſtam veró ſonorum varietaté & ſuavitatem aures jampridem obſurduerunt, cúm Sergius Grámaticus ita in Donatum ſcribat: Sciendum eſt, quod in uſu non eſt hodierno gravis accentus. Hæc Grámaticus ille, quem ut antiquiorem Priſcianus citat: unde concludo cúm gravis accentus perierit, flexum quoque ex eo compoſitum periiſſe. Cur autem acutus potiús quám gravis remanſerit, cauſſa valde naturalis eſt: acutus enim naturalis eſt in omni voce, ut docet in Oratore Cicero his verbis: Natura (ait) quaſi modularetur hominum orationem, in omni verbo poſuit acutam vocem, nec una plus, nec á poſtrema ſyllaba citra tertiam, quo magis naturam ducem ad aurium voluptaté ſequatur induſtria. Quo ex loco intelligimus minús eſſe mirum, ſi accentus acutus ſolus relictus ſit, qui etiam veteribus perpetuus fuerit, aut ne relictus quidem ſit: nec enim videtur in noſtra voce accentus ullus eſſe, ſed mora tantúm téporis & pauſa. Apoſtrophus autem græcis eſt, at Latinis eſſe, Grammaticorũ, quod ſciam, nemo prodidit. Tullius in Oratore de hiatu vocalium præciplens, ait cõcurſum illum ſic in Romana lingua evitari, nemo ut tam ruſticus ſit, quin vocales nolit conjungere: & poetæ apoſtrophum vocalis & m ſemivocalis retinẽt. S aliquando etiam tollebatur in verſu, ut conſtat Ennii illo verſu:

Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.

Utrũ veró in proſa factũ ſit idẽ, Quintiliani locus ille de m, quę non eximitur, ſed obſcuratur, indicio eſt non tolli, & ſi fuiſſet Latinis apoſtrophus, Grámatici nequaquam viderẽtur taciturі fuiſſe. Quantitas ſyllabarum nulla admodũ á nobis percipitur, ut dixi, nullus item accentus vetus intelligitur per utrumque: ut tamen ſyllabarum quantitatem ſic accentum appellemus, & ſi lubet, hic acutũ nominemus. Hunc igitur accentum quem ſolum ſentimus, ſolum etiam informamus, reliquos tamen ad intelligentiam vetuſtatis, conſervandos cẽſemus: & valde laudaremus, ſi quis illius antiquitatis ſenſum poſſet revocare, ſenſum dico verum, non commentitium ſomnium. Cõmutari veró accentus acutus loco poteſt, iiſdem de cauſsis quibus veterum accentus mutabantur, metri, interrogationis, diſtinctionis gratia. hæc enim tria Quintilianus notavit. Qua de re lib. 1. Cæterũ (ait) jam ſcio quoſdam eruditos, nonnullos etiam Grammaticos ſic docere ac loqui, ut propter quædam vocum diſcrimina verbum interim acuto ſono finiant, ut in illis,

—— *Quæ circum-littora, circum piſcoſos ſcopulos,*

Ne ſi gravem poſuerint ſecundam, circua dici videatur, non circuitus. Item quantũ quale, interrogantes, gravi, comparãtes acuto tenore concludunt, quod tamen in adverbiis feré ſolis ac pronominibus vindicant, in cæteris veterem legem ſequuntur, mihi videtur conditionem mutate, quod his locis verba conjungimus: nam cúm dico *Circum littora* tanquam unum enuntio diſsimulata diſtinctione: Itaque tanquam in una voce una eſt acuta, quod idem accidit in illo,

—— *Trojæ qui primus ab-oris.*

Evenit ut metri quoque conditio mutet accentum: ut,

—— *Pecudes pictæque volucres.*

Nam volucres media acuta legam: quia & ſi natura brevis, tamen poſitione longa eſt, ne faciat iambum, quem non recipit verſus heroicus: Separata veró hæc á præcepto noſtro non recedent, aut ſi conſuetudo vicerit, uetus lex ſermonis abolebitur. Quod autem metri neceſsitate mutari accentum Quintilianus ait. Sergius etiam confirmat, ſed obſcuriús, Sæpe (ait in Donatum) accẽtuũ diſsipat legem uel diſtinctio, uelut cúm debet dici ſub hyphen malé-ſanus, malé quis diſtinguendo dicat ſeparãs malé ſanus, uel pronuntiando, ut cúm dicere debeamus látebras, legendo uerſum quis dicat,

Impulerat ferro argolicas fœdare latébras.

acuté producens. Atque hic & Quintiliani & Sergii locus indicat aliam uerſus, a-

liam

liam prosæ pronuntiationem esse, ut pronuntiatio versus imitari debeat ipsum poëmatis numerum, & carminis prolatio sit carmen, & cantus. Grammatici hic adhibent concisionem de qua suo loco in declinatione secunda parisyllaba: item trāspositioné quæ distinctio est, & compositioné é Ciceronis loco, indoctus prima brevi, insanus prima lōga, sed ipsis & nobis prorsus ignoto. Quintilianus orationis partes compositionem & flexionem separatim tractavit, Simplices voces ait Quintilianus 1. lib. prima positione, id est natura sua constant: compositæ, aut præpositionibus subjunguntur, ut innocens interdum repugnantibus inter se duabus, quale est imperterritus: alioqui possont aliquādo continuari duæ, ut in compositus, recōditus, & quo Cicero utitur subabsurdum, aut é duobus quasi corporib. coalescunt, ut maleficus. Nam ex tribus nostræ utiq; linguę non cōcesserim, quāvia capsis Cicero dicat compositum esse ex cape si vis: & inveniantur qui Lupercalis æqué tres partes orationis esse contendant, quasi luere per caprum: nam Solitaurilia jam persuasum est esse ex sue, ove & tauro: & sané ita se habet sacrum, quale apud Homerū quoq; est. sed hæc non tam ex tribus, quā ex particulis triū coëunt. Cæterūm etiam ex præpositione & duobus vocabulis duré videtur struxisse Pacuvius, —— Nerei

Repandirostrum incurvicervicum pecus.

Junguntur autem aut ex duobus Latinis integris, ut superfui, subterfugi (quanquā ex integris an cōposita sint quæritur) aut ex integro & corrupto, ut malevolus: aut ex corrupto & integro ut noctivagus: aut ex duobus corruptis, ut pedissequus: aut ex nostro & peregrino, ut biclinium: aut contrá, ut epitogium, & Anticato, aut ex duobus peregrinis, ut epirhedium: nam cūm sit præpositio ἐπὶ græca, rheda gallicum, nec Græcus tamen nec Gallus utitur cōposito, Romani suū ex alieno utroque fecerunt. Frequenter aūt præpositiones quoq; copulatio ista corrumpit, inde abstulit, aufugit amisit: cū præpositio sit, ab, sola, & coit, cū sit præpositio con: sic ignavi & erepti, & similia. Sed res tota magis Græcos decet, nobis minūs succedit, nec id fieri natura puto, sed alienis favemus, ideóq; cūm κυρταύχενα mirati sumus, incurvicervicum vix risu defendimus. Hæc igitur Quintilianus de compositionis figura, unde tamen nullum catholicū præceptū colligi potest. Itaque in arte præceptū hac de re nō habemus. Habemus aūt é Quintiliano illud q, compositio mutet syllabarum divisionem. Sic enim hac de re Quintilianus lib 1. cap. 7. ut & antea iā citavimus. Est etiam in dividēdis verbis observatio mediā literā consonanté priori an syllabæ adjūgas. Aruspex enim quia pars eius posterior á spectādo est, S literā tertiæ dabit. Abstemius, qa ex abstinētia temeti composita vox est primæ t relinquetur. Quod veró cōpositio mutet syllabę quāritatem, literas etiā literarūq; ordiné, Grāmatici vulgó docent. Plerasq; veró nomina sic cōponi ut omnipotés: Priscianus primo libro copiosé docet his verbis Sciendū tū est (sit) quod plerasq; nomina, quæ cum verbis sive participiis componuntur, vel nominativi mutant extremam syllabā in i correptā, ut arma armipotens, homo homicida cornu corniger, stella stelliger, arcus arcitenens, fatum fatidicus, aurū aurifex, caussa causidicus, luctus luctificus, cornu cornicen, tuba tubicen, fidis fidicé, fides plurale, cujus singulare fidis est, unde etiā diminutivum fidicula: tibia tibicé, p tibiicé: tibia enim a in i debuit mutare, ut supra dictū est, unde p duab. ii brevibus, una lōga facta est, q in aliis hujuscemodi cōpositiōe nō invenies: vulnus vulnificus, magn9 magnificus, amplus amplificus, fructus fructificus, opus opifex: vel genitivi, ut vir viri viripotens, par paris parricida, q vel á pari cōponitur, vel ut alii dicunt, á patre. Ergo si est á pari, r euphoniæ caussa additur, sin á patre, t in r convertitur: quibusdā tamé á parente videtur esse cōpositū, & pro parenticida, per syncōpen & cōmutationé t in r, factū parricida: frater fratris fratricida, soror sororis sororicida, lux quoq; lucis lucifer, flōs floris florifer, sacer sacri sacrificus, ars artis artifex: pauca sunt quæ hanc non servāt regulā, ut auceps aves capiés, mēceps mēte captus, municeps munera capiés, auctus, augustus, & similia: & quę ex duob. nominativis cōponūtur, ut puta jusjurādū, Respu. nō mutāt extremā syllabā, sed ea cū de figuris dicem9, latius tractabimus. Ergo hęc de cōpositiōe Priscianus: notatio Ciceroni in Partitionib. inflexio est, vulgó derivatio appellatur. Etymologia est Varroni in sex primis lib.

de lin.

de lingua: Quintiliano eodem nomine primo libro, de qua etiam prolixiús agit: magis tamen ut authores rei nugatoriæ derideat, quám ut præceptũ ponat. Quin ipse nil hic artis esse promittetur, locum totum quamvis prolixum, tamen subjiciemus, nec hic magis odiosum fore, quám illic arbitramur. Etymologia (sic) quę verborum originem inquirit, á Cicerone dicta est notatio, quia nomen ejus apud Aristotalẽ invenitur σύμβολον, quod est nota: nam verbum é verbo ductum, id est veriloquiũ, ipse Cicero qui finxit, reformidat. Sunt qui uim potiús intuiri, originationem vocent. Hæc habet aliquando usum necessarium, quoties interpretatione res de qua quæritur, eget, ut cúm Marcus Cœlium esse hominẽ frugi vult probare, non quia abstinens, (nã id ne mentiri quidem poterat) sed quia utilis multis, id est fructuosus, unde sit dicta frugalitas, ideoque in definitionibus assignatur Etymologię locus: nõnunquã etiã barbara ab emẽdatis conatur discernere, ut cũ Triquetrá dici Siciliã, an Triquedrá, meridie an medidiẽ oporteat, quęritur, alia que quæ consuetudini serviunt. Cõtinet aũt in se multã eruditionẽ, sive illa ex gręcis orta tractemus, quæ sunt plurima, præcipueque Æolica ratione (cui est sermo noster simillimus) declinata: sive ex historiarum veterum notitia, nomina hominũ locorum, gentium, urbium requiramus, unde Bruti, Publicolæ, Pici: cur Latium, Italia, Benevẽtum, quæ Capitolium Collem Quirinalem & Argiletum appellandi ratio. Jam illa minora in quibus maximé studiosi ejus rei fatigantur, qui verba paulúm declinata varié & multipliciter ad veritatem reducunt, aut correptis, aut porrectis, aut adjectis, aut detractis, aut permutatis literis syllabisve. Inde pravis ingeniis ad fœdissima usque ludibria dilabuntur, sitne Consul á consulendo, an á judicãdo: nam & consulere veteres appellaverunt, unde adhuc remanet illud, Rogat boni consulas, id est bonum judices. Senatui nomen dederit ætas. Nam iidem Patres sunt & Rex, Rector & alia plurima indubitata. Nec abnuerim tegulæ tegulæque & similium his rationem. Jam sit & classis á calando, & lepus levipes, & vulpes volipes, etiámne á contrariis aliqua sinemus trahi? ut lucus quia umbra opacus parum luceat? & ludus, quia sit longissimé á lusu? & dis quia minimé dives etiámne hominem appellari quia sit humo natus? Quasi veró non omnibus animalibus eadem origo, aut illi primi mortales anté nomẽ imposuerint terræ quám sibi: & verba ab aëre verberato? Pergamus, sic perveniemus eousque ut stella luminis stilla credatur, cujus etymologiæ authorem clarum sané in literis nominari ea parte quá á me reprehenditur, inhumanum est. Qui veró talia libris complexi sunt, nomina sua ipsi inscripserunt, ingeniosque sibi visus est Cajus Granius Cælibes dicere veluti cælites, quód onere gravissimo vacẽt, idque græco argumento. ἠιθέους enim eadem de caussa dici affirmat: nec ei cedit Modestus inventione. Nam quia Cælo Saturnus genitalia absciderit, hoc nomine appellatos, qui uxore careant: at L. Aelius pituitam quia petat vitam, sed cui non post Varronem sit venia, qui agrũ, quod in eo agatur aliquid, & graculos quia gregatim volent, dictos, Ciceroni persuadere voluit, cúm alterum ex græco sit manifestum duci, alterum ex vocibus avium? Sed huic tãti fuit vertere, ut merula, quia sola volat, quasi mera volans nominaretur. Quidam non dubitaverunt Etymologiæ subjicere omnẽ nominis caussam, ut ex habitu quemadmodum dici Longos & Rufos, ex sono strepere, murmurare etiam derivata, ut á velocitate dicitur valox, & composita pleraque his similia, quæ sine dubio aliunde originem ducũt, sed arte non egent, cujus in hoc opere non est usus, nisi in dubiis. Hæc igitur Quintilianus de studio vatarum his in rebus immodico, unde Grammaticos vateres atque imprimis Varronem ipsum in his ineptiis irrisum agnoscimus, ut pluribus disserendum non existimem, quamobrem talem μεταισχίαν omiserim. Atque in notatione flexionis non tantum quid flexum, aut non flexum sit, inquirendum Varro censuit, sed quid flecti possit, aut non flecti vel in eandem speciem vel in diversam. Sic Aristoteles σύστοιχα καὶ πτώσεις cognata & casus generaliter accepit: Aliquando cognata videtur dicere solam declinationem nominum inter se, ut justus justitia, & fortis fortitudo: casus autem adverbia inde facta justé & fortiter. At Topico secundo, etiam casus illos adverbiorum cognata dicit. Δοκεῖ δὲ καὶ τὰ

κατὰ

κατὰ τὰς πτώσεις σύστοιχα ἐστι, οἷον τὸ μὲν δικαίως τῇ δικαιοσύνῃ, τὸ δὲ ἀνδρείως τῇ ἀνδρείᾳ· σύστοιχα δὲ λέγεται τὰ κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν ἅπαντα, οἷον δικαιοσύνη, δίκαιος, δίκαιον, δικαίως. Videntur autem & casus cognata esse, ut justé, justitiæ: fortiter fortitudini. Cognata veró dicuntur quæ secundum eandem cognationem sunt omnia, ut justitia, justus, justum justé. Idem Varro profitetur, qui sic libro de Lingoa septimo loquitur: Duo genera sunt verborum (ait) unum fœcundũ, alterũ sterile: fœcundum q̧ multas parit ex se dispariles formas, ut est lego, legis, legam, & similia: alterũ genus est sterile, quod ex se parit nihil, ut est etiam, vix, magis, cras, cur. Id inquam Varro loquitur: de cras tamẽ crastinus flectitur: hanc generalem flexionis & derivationis rationem aliis etiam locis sequitur. sic enim libro nono loquitur: Declinatio est cúm ex verbo in verbum, aut ex verbi discrimine transeat mens, vocis cõmutatio fit aliqua. Item libro quinto: Declinationum genera sunt quatuor. unum nominandi, ut ab equo equile: alterum casuale, ut ab equo equum: tertium augendi, ut ab albo albius: quartum minuẽdi, ut á cista cistula: sic allás declinatus vocum, declinatus verborũ, declinatus species vocat. Ergo Varronis declinatio & declinatus, est Aristotelis συστοιχίαι καὶ πτώσεις. Sed tamen hanc flexibilitatis varietatem quo vox flecti possit, in arte non adhibemus, quia species declinationum & cõiugationum id postea speciatim declarabunt. & nomine speciei modó sola declinatio intelligitur. Sed enim á Varrone flexionum in vocibus commoditates & utilitates audiendę: pleriq; enim omnes usu discimus has artes: causas veró ne reqoirimus quidem, tantum abest ut intelligamus. Sic igitur Varro libro 7. de Lingua philosophatur: Declinatio (ait) inducta in sermones non solúm latinos, sed omnium hominũ utili & necessaria de caussa: nisi enim esset factum, neque discere tantum numerum verborum possemus. Infinitæ enim sunt naturæ in quas ea declinantur, neque quæ didicissemus ex his quæ inter se rerũ cognatio esset: at nunc ideo videmus quód simile est quod propagatum legi, ut declinatum est á lego, duo simul apparent quodammodo eadem dici, & non eodem tẽpore factum: ut si, verbi gratia, alterũ horum diceretur Priamus, alterum Hecuba, nullam unitatem adsignificaret, quæ apparet in lego & legi, & in Priamus & Priami, ut in hominibus quædam sunt cognationes & gentilitates, sic in verbis: ut enim ab Æmilio homines orti, Æmilii & gentiles, sic ab Aemilii nomine declinatæ voces in gentilitate nominali: ab eo enim quod est impositum recto casu Aemilius, orta Aemilii, Aemilium, Aemilios, Aemiliorum, & sic reliqua ejusdem quæ sunt stirpis. Hæ sunt igitur utilitates declinationum: sed tamen qooniam initio é logica philosophiæ sanctione & regula statuimus certam esse Grammaticæ materiam, quam concessu omnium & permissu assumeret, & assomptæ genera, differentias, species, proprietates expenderet, est operæpretium ad flexionum materiam Cosconii illius quem appellat Varro, deinde Varronis ipsius hac in re incredibilem quandam diligẽtiam solertiamque intueri. Cosconius Latinę linguæ verba primigenia mille collegerat. Varro inde ratiocinando colligit quingenta verborum millia declinationibus fieri posse, æmulatus admirabilem illam Democriti philosophiam ex infinitis atomis naturas rerum constituentis: imó veró, (ut sané videri voluit) supra philosophiam illam progressus. Locus Varronis est libro de lingua quinto, cúm qoærendum sibi proposuisset, qoanta multitudo esset latinorum verborum: Cúm verborum (ait) declinantium, genera sunt quatuor: unum qood tempora adsignificat, neque habet casus, ut ab lego legis: alterum quod casus habet, neque tempora adsignificat, ut ab lego, lectio & lector: tertium quod habet utrumque & tempora & casus, ut ab lego, legens, lecturus: quartum qood neutrum habet, ut ab lego, lecté, lectissimé: horum verborum, si primigenia sunt ad mille, ut Cosconius scribit, ex eorum declinationibus verborum discrimina quingenta millia esse possunt: ideo quia singuleis verbeis primigeniis circiter quingentæ species declinationibus fiunt. Primigenia dicuntur verba ut lego, scribo, sto, sedeo, & cætera quæ non sunt ab aliquo verbo, sed suas habent radices. Contrá verba declinata sunt quæ ab aliqoo oriũtur, ut ab lego, legis, legit, legam, & sic itidem hinc permulta. Quare, si quis primi-

geniorum verborum origines oſtenderit, ſi ea mille ſunt, quingentnm millium ſimplicinm verborum cauſſas aperuitnná. In nulleis tamen qui ab heis reliqua orta oſtenderit, ſatis dixerit de origine verborum, cúm unde nata ſint principio erant paoca, quæ inde nata ſunt innumerabilia. A quibus itſdem principiis antepoſiteis præverbiis paucis, immanis verborum accedit numerus, quod præverbiis additeis aque commutateis, aliud atque aliud fit: ut enim ceſsit atque receſsit, ſic acceſsit, & ſeceſsit: item inceſsit & exceſsit, ſic ſucceſsit & deceſsit & conceſsit & præceſsit. Quod ſi hæc decem ſolúm prçverbia eſſent, quoniam ab uno verbo declinatione quingenta diſcrimina fierent, heis decemplicateis conjuncto prçverbio ex uno quinque millia numero efficerent, ex mille ad quingenta millia diſcrimina fieri poſſunt. Democritus, ſeeuti & item alii, qui infinita principia dixerunt, quæ unde ſint non dicunt, ſed cujuſmodi ſint. Faciunt tamen magnum quód quæ ex heis conſtant in mũdo, oſtendunt. Quare, ſi Etymologia, principia verborum poſtulet mille, de quibus ratio ab ſe oon poſeatur, & reliqua oſtendat quod oon poſtulat, tamen immanem verborum expediet numerũ. Hæc Varronis eſt de multitudine verborum latinorum, id eſt de materia grammaticæ flexionis admirabilis ſané propoſitio. Uſus flexionum magnus eſt (ait ills priore propoſitione Varro) quia ex uno verbo multa nobis verba ſuppeditant. Quótnam igitur inquies? quingenta, reſpodet lecunda propoſirio, tanta fœcunditas quippe eſt flexionum. Sententia porro hæc, ut pleriſque incredibilis, ita mihi ſané mirabilia, attamen vera videatur, licet veritaris hujus cauſſam reddere oequeá. Varro doctiſsimus uſquequaque pro tantis opibus doctiſsimorum hominum ſtudiis adjutus facilé potuit in latina lingus & primigeniarum & declinatarum vocum numerum habere: nobis autem peregrinis perdifficile ſit, præſertim cúm linguæ latinæ populus nullus ſit, cúm linguæ latinæ voces tantúm communes, neque tamen omnes reliquæ nobis ſiot: agriculturæ, architecturæ, picturæ, nauticæ & cujuſvis artis, ſicut aliarum rerum propria vocabula innumerabilis perierint, cúm denique nõ latinam linguam, ſed latinæ linguæ reliquias intermortuas tantúm teneamus: quid perdifficile dixi? imó prorſus impoſſibile: attamen ut Varroni glorioſum fuit vires ingenii in tam abſtruſis rebus explicare, ſic in nobis, ut opinor, certé reprehendendum non erit, ſi in rebus propé deſperatis, tamen induſtriam operamq; juvandæ ingenuæ artis cauſſa collocemus. Quare illa (ut ait ipſe Varro de ſe) quæ jam majoribus noſtris ademit oblivio fugitiva, ſecuta ſedulitas Mutii & Bruti retrahere nequit. Non ſi non potuero indagare, eó ero tardior: ſed velocior ideo, ſi quivero. Non mediocreia enim teoebræ in ſylva, ubi hæc captanda, neque eó quó pervenire volumus, ſemitæ tritæ, neque non in tramitibus quædam objecta, quæ euntem retinere poſſent. Quó ſi non perveniam, ſcientiam ad opinionem aucupabor: quod etiam nonnũquam in ſalute noſtra facit, cúm ægrotamus, medicus: quod ſi ſummum gradum non attigero, tamen ſecundum non præteribo, quod non ſolúm ad Ariſtophanis lucernam, ſed etiam ad Cleanthis lucubravi. Hæc Varronis oratio eſt, hæc non tam erroris, quám honoris deprecatio, qua & nos ipſi tecti quoque eſſe cupimus. Singularem illam Varronis propoſitionem fortaſſe non aſſequemur, ut Varro ipſe ſenſit, ſed certé in nominibus & verbis numeri hujus genera, ſpecies, differentias, proprietates, primúm, ut logica lex jubet, ſequemur: poſtremó etiam omnibus Etymologiæ partibus expoſitis, de numero vocum ex una voce naſcẽtium uidebimus.

LIBER QUINTUS DE DIVISIONE VOCUM, DEQUE NOMINUM GENERE.

Ed ſatis de notatione figuræ & ſpeciei, cujus doctrinam ſemel attigimus, quia generalis eſſet, non iteravimus per ſpecies vocis nomina verba, & cæteras, ne elenchũ logicis legibus contrariũ faceremus. Ad genera igitur vocis venio, & numero diſtinguo, alterũ genus numeri, alterũ ſine numero. Flexibili voce vel inflexibili genera iſta nõ ſatis explicátur: adverbia

verbia enim flecti etiã posũt in nomina, ut, cras, crastinus: numerus tamen adverbiis nullus adsignificatur. Partitionẽ hãc primorum in vocibus generum scio veteribus longè omnium grammaticarũ partitionũ gravissimã & difficillimã fuisse. nã divisio facta est illis modò in duas species, modò in tres, modò in quatuor, ac multò etiã plures. Prima divisio (ait Varro lib. 9.) in oratione, quòd alia verba nusquam declinantur, ut hæc, vix, mox: alia declinantur, ut à limo limabo, à fero ferebam. Hęc Varro: unde tamẽ intelligamus nunc idem nomine declinationis, quod antea jam diximus fœcũditatis nomine. Septimo autem libro idem subtiliùs genera vocis disquirit, Dionémq; & Aristotelem authores appellat. Locus autẽ initio corruptus est. Ne (ait) ab omnibus his declinatus putarent, quorum generũ declinationes oriũtur. Partes orationis sunt duæ, si item ut Dion, in tres diviserimus partes, res quæ verbeis adsignificantur. Una quæ adsignificat casus: altera, quę tempora: tertia, quæ neutrum. De heis Aristoteles duas partes orationis esse dicit, vocabula & verba, ut homo & equus, & legit & currit. Hic intelligimus divisionem vocum quãdam fuisse in partes duas, sed earum nomina non exprimũtur. Prioris generis nomen in Logicis Aristotelis est κατηγόρημα, posterioris σύνδεσμος apud Quintilianũ lib. 1. cap. 4. ubi reperitur ista vocum divisio. Veteres enim (ait) quorũ fuerunt Aristoteles quoq; atq; Theodectes, verba modò & nomina & cõvinctiones tradiderunt, videlicet quod in verbis vim sermonis, in nominibus materiam: quia alterum est quod loquimur, alterũ de quo loquimur: in convinctionibus autem complexum eorũ esse judicaverunt, quas conjunctiones à plerisq; dici scio: sed hæc videtur ex συνδέσμου magis ꝓpria translatio. Priscianus etiam lib. 2. συγκατηγόρημα significat illud idẽ quod σύνδεσμον fuisse. Ergo illa vocis genera Aristoteles fecerat, κατηγόρημα & σύνδεσμον, quæ si latinè Grammatici & sequi & explicare curassent, pauló clarior hic esset doctrina. At nescio qua negligẽtia pro duabus partibus tres factas videmus. Tertia divisio vocis fuit in partes quatuor, à Græcis pariter & latinis accepta, & tribus libris à Varrone repetita, quinto, octavo, nono. quinto sic, Cùm verborum declinãtium genera sint quatuor, unum quod tempora adsignificat, neq; habet casus, ut ab lego legis: alterum, quod casus habet, neq; tempora adsignificat, ut ab lego, lectio, & lector: tertium, quod habet utrumque & tempora, & casus, ut ab lego, legens, lecturus: quartum, quod neutrum habet, ut ab lego, lectè lectissimè. Octavi deinde libri locus est, Vides ut Græci habeãt eam quadripartitam: unam in qua sit casus, alteram in qua tempora, tertiam in qua neutrum, quartam in qua utrumque, sic nos habere? hic etiam Græcorum in hac partitione consensus & Latinorũ ostenditur. Tertius est locus lib. 9. Tertia divisio est (ait Varro) quæ verba declinata natura, ea dividitur in partes quatuor. In unam primam, videlicet quæ habet casus, neque tempora habet, ut docilis, facilis: in alteram, quæ tempora habet, neque casus, ut docet, facit: in tertiam, quę utraque habet, ut docẽs, faciens: in quartam, quæ neutrum, ut doctè. Hi tres Varronis loci significant istam vocis quadripartitã divisionẽ probatam Latinis fuisse. Quintilianus tamen ostendit ab Aristarcho, quem authorem Varro frequenter appellat, octo species vocis factas esse. Deniq; Quintilianus capite illo 4. lib. indicat species undecim tandem factas esse, nomẽn, appellationem, articulum, pronomen, verbum, participium, adverbiũ, conjunctionem, præpositionem, asseverationem, attractionem. sic autem loquitur, Paulatim à Philosophis ac maxime Stoicis auctus est numerus, ac primum convinctionibus articuli adjecti, pòst præpositiones, nominibus appellatio, deinde pronomen, deinde mistum verbo participium, ipsis verbis adverbia. Noster sermo articulos non desiderat, ideoque in alias partes orationis sparguntur. Sed accedit superioribus interjectio. Alii tamen ex idoneis duntaxat authoribus octo partes secuti sunt, ut Aristarchus, & ętate nostra Palæmo: qui vocabulum, sive appellationem nomini subjecerunt tanquam speciem ejus. Arii qui aliud nomen, aliud vocabulum faciunt, novem. Nihilominus fuerunt qui ipsum adhuc vocabulum ab appellatione diducerent, ut esset vocabulum, corpus visu tactuq; manifestum, domus, lectus. Appellatio, cui vel alterũ deest vel utrumque, ventus, cęlum, deus, virtus. Adjiciebant & asseverationem, ut

heu, & attractionem ut fasceatim, quę mihi non approbantur: vocabulum an appellatio dicenda sit προσηγορία, & subjiciéda nomini nécne, quia parvi refert, liberũ opinaturis relinquo. Hactenus Quintilianus: unde perspicimus, quæ Logica Grammaticorum fuerit. Servius de partibus undecim consentit. Addiderunt etiã recentiores Grammatici species duas, alteram gerũdiorum, alteram supinorum. Si tam sophistici elenchi caussam requiras, redi ad illud quod in præfatione posui. Quám facile sit Logicis Grammaticá ignoráribus barbarismos & solœcismos facere, tam facile Grammaticis esse Logicam nescientibus in hos tam hebetes elēchos incidere. Cúm veró subduxeris omnes orationis partes, ut Grammatici loquuntur, vel genera vocis, ut loquor, essentialis differẽtia numerus invenietur, qui solus nomina, ꝓnomina, verba, participia quæ appellátur á reliquis dividit. Numerum duplicem facimus, singularem & pluralem: dualem quidam exemplo Gręcorum addere voluerunt, de quo Quintilianus lib. 1. cap. 5. In numeris (ait) nos singularem & pluralem habemus, Græci & δυϊκόν: quanquam fuerunt qui nobis quoq; adjicerent dualem, scripsere, legere: quod evitandæ asperitatis gratia mollitum est, ut apud veteres, pro malé mereris, malé merere: ideoque quod vocant duale, in illo solo genere cõsistit, cúm apud Græcos, & in verbi tota feré ratione, & in nominibus deprehendatur, & sic quoque rarissimus ejus sit usus. Apud nostrorum veró neminem hæc observatio reperiatur, quin é contrario,

Devenere locos.——— Et,
Conticuere omnes.——— Et,
Consedere duces.———

aperté nos doceãt nihil horum ad duos pertinere: dixere quoque, quamquam id Antonius Rufus ex diverso ponit exemplum, de pluribus patronis præco pronũtier. Quid? non Livius circa initia primi libri, Tenuere (inquit) arcem Sabini: & mox, In adversum Romani subiere. Sed quem potiús ego quám Marcum Tulliũ sequar? qui in Oratore, Non reprehendo (ait) scripsere, scripserunt esse verius sentio. Hęc Quintilianus. unde intelligimus Latinis nullum dualem numerum esse, sed singularem tantúm & pluralem: non defuisse tamen Grãmaticos ante Quintilianum, qui dualem numerum latinis conarentur asserere. Quam opinionem Donatus etiam secutus videtur. Numeri sunt duo (ait) singularis, ut hic sapiens: pluralis, ut hi sapientes. Est & dualis numerus, qui singulariter enuntiari non potest, ut hi ambo, hi duo. Hanc numeri differentiam Grammatici quater reperunt, in nominibus semel, iterum in pronominibus, tertió in verbis, quartó in participiis. Lex veró logica nobis non permittit, ut quod generale est, per species sæpiús repetamus. Ergo generaliter & semel dixerimus. Generalis item partitio apud Varronem est, numeralis flexionis in rectam & obliquam, idque nominum verborumque commune est: nam cúm in uno & eodem casu nomẽ variatur per genera aut gradus, ut doctus docta doctum, doctus doctior doctissimus, recta flexio est. Item cúm verbum in una & eadem persona per formas & tempora cõjugatur: ut amo amor, amabam amabar, amabo amabor, recta item flexio est. Sic Varro libro nono ad nominatus casualis analogiam quatuor exigit. Nominatus, ait, ut similis sit nominatus, habere debet ut sit eodem genere, specie eadem, sic casu, exitu, & genere: ut si nomen est, quod conferas, sit nomen: specie simile, ut non solum, sed utrumque sit virile: casu simile, ut si alterum sit dandei, item alterum sit dandei, quo cum conferas: exitu, ut quas unum habeat extremas literas, eásdem alterum habeat. Ad húc quadruplicem fontem ordines diriguntur bini, uni transversi, alteri directi, ut in tabula solet, in qua latrunculeis ludunt. Trãsversi sunt, qui á recto casu obliqui declinantur, ut albus albi albo: directi sunt qui á recto casu in rectos declinantur, ut albus alba album, utrique sunt partibus senis. Transversorum ordinum partes, appellantur casus, directorum genera, utreisq; inter se implicateis forma. Hæc Varro pauló secus de solis nominibus: at tñ res ipsa nõ ꝓptia nominũ, sed verborum etiam cõmunis. Donatus & Priscianus vim partitionis ejusdem exprimunt, cúm ajunt nomina alia fixa esse, alia mobilia. Fixa (ait Donatus) quæ in alterum genus flecti non possunt, ut pater, mater, frater, soror: mobilia autem, aut propria sunt, & duo genera ex se faciunt, ut Cajus, Caja, Martius, Martia: aut appellativa

lativa ſunt, & tria genera faciunt, ut bonos, boōa, bonum, malus, mala, malum. Sunt item alia nec in totum fixa, nec in totum mobilia, ut draco, dracæna, leo, leæna, gallus, gallina, rex, regina. Sunt diminutiva, qñæ non ſervant genera, quæ ex nominibus primæ poſitionis acceperunt, ut ſcutū ſcutella, piſtrinū piſtrilla, canis canicula, rana ranunculus, ſtatua ſtaticulus. Hæc Donatus partitionis hujus vim ſpecialiter ſaltem ptoponit. Hanc veró rectæ & obliqoæ declinationis differétiam omiſimus, quia vis ejus abunde ſequentibus partitionibus expromeretur. Sed pro ea infinitæ & finitæ vocis diviſionem reponimus, quæ communem nominom & verborum uſum ſit habitura. Ergo ad vocis uumeralis ſpecies accedamos, eæ doæ ſunt, ut Ariſtoteli veré placuit, nomen & verbū, ſicut in libello περὶ ἑρμηνείας intelligitur. Fuit veró minimé conſentaneum Græcis pariter & Latinis grammaricis ſpeciem vocis numeralis in eo ſtatuere, in quo numeralis vocis nova doctrina nulla prorſus appareret. Pronomina declinantur nomirium caſibus, & generib. nominū diſtinguuntur, nec ullá præterea Grammaticam habent. At perſonam certam ſignificāt (inqũiēs) imó veró ſi non improprié, ſi non ambigué loqui voles, nullam perſonam ſignificant: ut enim differentię nomeri nominalis caſus, ſic numeri verbalis perſonæ proprié appellantur. Atque ut in verbo caſus nulli, ſic in nomine, aut iſto pronomine perſonæ nullæ ſunt. Sed perſonam neſcio quam certam pronomen ſignificet, quia illi conveniat, quid tum? utrum igitur numeralium generum differentiæ é ſignificationibus perſonarum efficientur? nōne nominativi nominum tertiam perſonam adſignificant, vocativi ſecundam? utrum inde genera vocis alia dividétur? Deinde pronomina multa ſunt, ut meus, mea, meū, tuus, tua, tuum, & ſimilia quæ nollam perſonam potius habent quá bonus, bona, bonum. Itaq; perſona iſta tralatitia nullá nominis & pronominis differétiam facere poteſt. Quare, quoniam nominis & pnominis genus ſtatuimus in nomerali flexione, inde quoq; ſpecies derivandæ erunt. De participio idem dici poteſt, nullam ejus eſſe Grammaticam niſi nominalé. Atq; ut é nominibus verba, ſic é verbis nomina plurima declinari & derivari. Sed hæc de vocū diviſione ſatis, ad nomé venio, definioq; vocé numeri cū genere & caſu. Ariſtoteles περὶ ἑρμηνείας, nomé definit ὄνομα μὲν οὖν ἐστὶ φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην ἄνευ χρόνου, ἧς μηδὲν μέρος ἐστὶ σημαντικὸν κεχωρισμένον. Nomen igitur eſt vox ſignificans ex arbitrio ſine tépore, cujus nulla pars ſeparata ſignificat: & eodé modo rurſus definit in arte poëtica. At ex arbitrio hominū an natura voces ſignificent, nihil ad uſum Grammaticum: & denique tota iſta definitione ἀόριστον etiam nomen erit. Quare partitionem Ariſtotelis probamus, definitionem pbare non poſſomus. Differentiá nominū & verborum in adſignificatione tépotis Ariſtoteles inſtituit, ego propriá nominū in genere video. Nomen verbale eſſe poteſt & idé temporale, ut amás, amatus, amaturus. At verbū genericū, ut ita dicá, nullo modo eſt, ſaltē in lingua græca aut latina, licet naturæ nihil repugnet genera quoq; maſculina & fœminina verborū eſſe, ut ſunt in hebræa lingua. Quare illud Ariſtotelis προσσημαίνειν, quo in verbo definiendo utitur, Varronis adſignificare grāmaticum eſt: ſic numeri, genera, tépora adſignificantur. Sępe admonui de Grámaticorum errore res ſignificatas in Etymologia ſpectantiū, cū adſignificatas tantū, aut fines ſpectare in ſingularū vocum Grammatica debeant. Hic prima infiniti erroris cauſſa Grámaticis fuit in dividendis generibus vocū, ut é Priſciano apparet. Diſputat Priſcianus, Quis, cujus non eſſe pronomé, ſed nomé, quávis nominū declinatione declinetur: nō enim (ait) declinatio, ſed vis & ſignificatio uniuſcujuſque partis eſt cōtemplanda, indifferéter enim multa & nomina modo pronominū, & pnomina modo nominum inveni mus declinata. Quid enim ſtultius, quá omnia quæ ſignificant numeros nomina dicere? unum aūt unius pter declinationé, pnomé appellare? Quod ſi declinatio facit iudicium qualis ſit dictio, debent omnia poſſeſsiva pnomina, quia nominū declinationem ſequūtur, & participia in his computari, quod omni ratione caret. Ergo nō declinatio, ſed pprietas eſt excutienda ſignificationis. Hæc Priſcianus argumétatur argumento quidé prorſus falſo, & tū ex ejus propoſitione aſſumi poteſt & concludi quod dico, Si declinatio facit iudiciū qualis ſit dictio (ait) debent

omnia possessiva pronomina, quia nominũ declinationẽ sequuntur, & participia in his cõputari. Atqui (inquã) Prisciane, antecedẽs illud ꝓpositionis tuæ verũ est. Verũ igitur & cõsequens: sic enim prima vocis genera divisa sunt numero, & quia numeralis differẽtia genus facit, sané & é numero species generũ nasci necesse est. Hic (inquã) lapsus Prisciani fuit, quamvis Apolloniũ & Herodianũ secuti, á quibus veterũ errores purgatos existimat. At vidimus quã negligenter error iste purgatus fuerit. In nominis definitione speciales differẽtiæ sunt generis & casus: & quidẽ primo generis, quia in quibusdam linguis genus commune est nominũ & verborũ, ubi plerumq; nullus est casus. Genus veró in nomine propriũ agnoscimus omniq; & soli & semper adjunctũ. Grammatici á Donato usq; & Prisciano quandã generũ doctrinã á declinationũ doctrina separarũt. At quod omniũ declinationũ cõmune est, cõmuniter prçponimus, quod in singulis proprié cõprehendi potest, postea speciatim cõprehendemus, nec pro una doctrina spõte plures efficiemus. Priscianus totũ feré quintum librũ consumpsit, ut per nominũ fines, doctrinã generũ cõprehenderet, & interea nõdum definitas declinationes frequenter appellaret, & postea fines eosdẽ in declinationibus repetivit. ταυτολογίαν magno studio vitavimus. Est veró generis præcipua ratio á primis usque Grãmaticis repetita per articulos, ut vocant, hic hæc hoc: & quidem, ne quis hic rideat, á Varrone proposita: ait enim 8. de Ling. Si citaq; ea virilia dicimus, non quæ virũ significant, sed quibus præponimus hic & hi: & sic muliebria, in quib. dicere possimus hæc & hæ. Hæc Varro. At quærunt novi Grãmatici quænã sunt ea quibus hic vel hçc præponi possit, & ineptum censent esse, articulos nominib. præponi, ideoq; hãc doctrinã ut puerilẽ & circularoriam derident. Ego veró Grãmaticos istos audirẽ, si definitiones generis cujusq; meliores attulissent. At tantũ exẽpla proferũt quæ sunt masculina nomina, ut virorũ, fluviorũ & similiũ. quid sit masculinũ genus, & quæ sit una cõmunis omniũ masculinorũ ratio nulla ab his affertur, & respõderi ꝑ Varrone potest, ex usu cognosci, cui nomini talis articulus præponi possit. Quare authoritatẽ veterũ sequemur, donec melius aliquid erit inventũ: nec tñ interea articulos ullos in oratiõe latina faciã, non magis quã si dicerẽ masculinũ esse cui Bonus prçponi possit, fœmininum cui Bona, neutrũ cui Bonũ. Grãmatici generũ divisionẽ aliã habent naturæ & authoritatis. Servius in Donatum, Genera (ait) aut naturalia sunt, aut ex authoritate descendũt. Priscianus idẽ tradidit. Genera igitur nominũ (ait lib. 5.) principalia sunt duo, quæ sola novit ratio naturç, masculinũ & fœmininũ. Sic Priscianus idem Chaldçæ, Hebrçæ, Syræ, Punicæ linguæ scribit genera duo tãtũ esse, masculinũ & fœmininũ, sicut etiã hodie sunt Francicç. Hanc partitionẽ parte quadã sequimur. Breuiter autẽ notavimus quæ specie viri cõprehẽderentur, itẽ quæ mulieris, unde masculina & fœminina cognoscerentur. De fœmininis Priscianus etiã lib. 5. meminit. Grãmatici quidã, virorũ etiã nomina in um quçdã faciũt, ut Dionciũ, Paegniũ. Inveniũtur tñ apud Comicos fœminarũ quoq; ꝓpria quæ in hãc terminationem diminutionis sive adulationis amatoriæ caussa proferũtur, ut Glyceriũ, Philotiũ, Dorciũ, Sophroniũ, Abrotoniũ: quæ quãvis habeãt articulos fœmininos, declinationem tñ & formam tam apud Latinos quám apud Græcos servant neutrorum. Repetit idẽ 6. lib. Inveniuntur apud Comicos multa hujuscemodi, neutrorũ formam habentia mulierum nomina, quib. articulos fœminini generis necessarió significationis gratia præponere solent, ut ἡ δόρκιον, hæc Dorciũ: ἡ γλυκέριον, hæc Glycerium: ἡ χρύσιον, hçc Crysium: ἡ ἀβροτόνιον, hæc abrotonium: ἡ λεόντιον, hæc Leontiũ: hoc aũt solet fieri adulationis caussa, sive diminutionis çtatis. Priscianus idem lib. 13. virorum nomina etiã in um proponit, cúm quærit cur Ego & Tu sint nõ solúm masculini & fœminini, sed etiam neutri. Quçritur (ait) tñ cur habeat genus neutrũ prima & secũda ꝑsona, cũ naturaliter sermo nõ nisi inter mares & fœminas exerceatur, quorũ sunt primç & secundæ personæ, id est á quib. profertur & ad quos dirigitur loquela. Ad q; dicimus, q; possunt equidẽ etiã hominũ propria inveniri nomina neutri generis, ut in maribus hoc Basion, hoc Heliconion, quomodo etiã in fœmininis Glyceriũ, Dorciũ. Possumus tñ etiam ad res quæ non habent naturam loquendi, vel audiendi, per con

forma-

formationem hominum, id est [illegible] primas & secundas adjũgere psonas, etiam si sint generis neutri, ut foro, mari, cælo. Hæc Priscianus de nominibus virorum & mulierum, & neutris, quæ tamen cuiusmodi sint considerandũ puto: terminatio enim genus hic facit Prisciano, at rel significatio repugnat. Fluuiorum aóc nomina etiam masculina ob eádem caussam facimus, quia viri specie procũbentes (ut cõstat é Romanis triumphis) pinguntur: ob eandem causam & mensium. Regionum veró & urbium nomina, quia fœminæ quoq; specie, ut constat é Romanorũ prouinciarum libro, pinguntur, poterunt etiam cõmuni caussa fœminina dici. Exceptiones autem speciales, suis locis dicentur. Promiscuum veró genus *ἐπίκοινον* græca voce á Latinis appellatur, in quo sexus vterq; per alterũ apparet (ait Quintilianus lib. 1.) Generum auté, quia naturæ ratio nulla cogeret, magna licentia pro arbitrio primis authoribus latinæ linguæ fuit, quod Priscianus in 5. monet, Sciẽdũ (ait) quod vetustissimi in multis supradictarũ terminationũ inveniuntur confudisse genera, nulla significationis differentia coacti, sed sola authoritate.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIB. VI. DE COMPARATIONE NOMINUM.

ADhuc de nominum proprietate in generibus, quæ communiter percipi poterant: sequitur proprietas in comparatione, quæ solis quidem nominibus in lingua latina convenit, per naturam tamen potest & verbis convenire, ut antea de generibus dixi. Quæ veró nomina cõparantur, Priscianus obscuriús explicat. Derivantur (ait) comparativa á nominibus adjectivis, quæ sumuntur ex accidẽtibus substantiæ nominum. Accidentia autem sunt, quæ ex qualitate vel quantitate animi vel corporis, vel extrinsecus forté evenientium trahuntur, quæ possunt incrementa vel diminutiones accipere, per quæ comparatio nascitur, sine quibus substantia intelligi potest. Ea veró nisi prior substantia intelligatur, esse non possunt. Si enim dicam Homo vel lapis, substantiam demonstravi, cujus significatio nec augeri potest nec minui: sin aliquid accidens homini vel lapidi profetam, tunc habet locum comparatio: ut homo prudens & prudentior, lapis niger & nigrior: quamvis enim non sit prudens, potest homo intelligi, & quávis non sit niger intelligitur lapis. Hæc Priscianus é nescio qua Logica magis obscuré, quám grammaticé. Differit Aristoteles in Categoriis, substantiis non accidere magis & minus, de quo nostræ scholæ loquuntur. Id Priscianus huc attulit. Comparati gradus ambo definiuntur á Prisciano, & verbosé tractantur. Comparativum est (ait) quod cum positivi intellectu, vel cum aliquo participio sensus positivi, magis adverbium significat, ut fortior, magis fortis, sapientior, magis sapiens, ulterior magis ultra quám ille qui ultra est, interior magis intra quám ille qui intus est. Deinde, Superlativum est quod ad plures sui generis comparatum superponitur omnibus, vel per se prolatum, intellectum habet cum Valde adverbio, positivi, ut fortissimus Græcorum Achilles, id est, super omnes Græcos fortis. Sin autem dicam Fortissimus Hercules fuit, non adjiciens Quorum, intelligo valde fortis. Talis est apud Ciceronem pro Marco Marcello, Simillimũ Deo judico, pro Valde similem Deo. Sic gradus illi definiuntur á Prisciano: uterque veró gradus imparium collationẽ habet majorum vel minorum quę Logicis est. Has igitur definitiones, á Prisciano sumpsimus. Varro gradus appellat prĩmum, medium vel secundum, tertium: Quintilianus tamen comparationis, superlationis, comparativi vocibus vtitur. Fecit autem Priscianus quatuor separatas regulas de formatione horum graduum: duas quomodo formetur comparativus secũdæ declinationis, quomodo comparativus tertiæ formetur, totidem de superlativi formatione. Nos una generali regula quatuor cõplexi sumus, & pro quatuor doctrinis unicam fecimus, quæ id omne traderet compendio brevi, quod illæ quatuor longis ambagibus viarum producebant. Quod ad anomalias comparatorum graduum attinet, occasionem quidem præcepti á Varrone, non tamen præceptum sumpsimus. Varro lib. 7. duobus locis de comparatione loquitur, quam modó incremẽ-

tum, modó contentionem nóminat. Prętereа sunt discrimina propter incrementũ, quod majus vel minus in his esse potest: accessit declinationum genus, ut à candido candidius candidissimum: sic á longo, divite, id genus aliis ut fieret. Locus altar est eodem libro doctrinæ hujus paulo plenior. Deinceps dicam (ait) de altero genere vocabulorum, in quo contentiones sunt, ut album albius albissimum, in quo eam analogiam non servari apparet: nam cúm sit simile salsum, caldum: ut dicatur ab heis salsius salsissimũ, caldius caldissimum debuit dici: quoniá simile est bonũ malum, ab heis bonius, malius, bonissimum & malissimũ. Nónne dicimus bonum melius optimũ? malum pejus pessimum: in aliis verbeis nihil deest, ut dulcis dulcior dulcissimus; in aliis primum, ut pejus pessimũ, in aliis medium, ut cœsius cœsissimus: in aliis bina sunt, quæ sint ab eadem voce declinata, & ea ita ut aliás desint secundum & tertium, ut in hoc, mané maniús manissime: aliás ut duo prima absint, ut optimũs aliás ut primum & tertium desit, ut melius. Præterea si dicerent similiter declinari cúm similia essent, macer, sacer, tener, & macerrimus, sacerrimus, tenerrimus, non discreparent in hais macrior & magis sacer, & tenerior: neque alia trisyllaba fierent. Hic comparationum anomalias notari vides á Varrone per defectus graduum, quod nos ideo á tanto authore sequimur, & statuimus primó quibus absolutus gradus desit: secundó quibus superlativus: tertió quæ singulis gradibus dissimilia sint. Defectus absoluti gradus varié traditur á Grammaticis. Priscianus deducit libro undecimo Ocyor, quasi ab oco, quod in usu non est, licet á græco sit ὦκυ: sic deducit Deterior á verbo detero: at ex aduerbiis extra, intra, ultra, citra, postea, supra, infra deducit comparativos exterior, interior, ulterior, citerior, posterior, superior, inferior, tametsi disputat non esse postarus, superus & inferus, positivos. Ná si essent á nominibus supero, postero, infero, servassent ragulá in us terminantium secundæ declinationis, quæ in simus proferũt superlativum, & facerent superissimus, & inferissimus, & cętera. At Prisciani argumentum valde plumbeũ est: ἀνωμαλία enim est in superlativo, sicut in plerisque aliis. Et ait idem á vetustissimis prolatum esse citer. Cato de agna pascenda: Citer ager alligatus ad sacra erit: sic exter honos apud Statium: *Extera quærere regna*, apud Virgilium: unde conjectura quædam est, absolutum gradum in his comparativis aliquándo nominalem fuisse. Potior etiam proponit á verbo, potior potiris: sed tamẽ ait á potis deduci posse. A proximus proximior etiam apud Senecam legitur epistola centesima nona: Ita tamen, ut modum servem, & quidem continentiæ proximiorem. Priscianus etiam caussam addit, quia proximus absoluto propinqnum significat. Sic autem loquitur, In ximus duo desinunt, unum anomalum á positivo in us desinente secundæ declinationis, magnus, major, maximus: alterum ab adverbio, ut prope propior proximus: quod tamen quando pro cognato accipitur, positivi significationem habet, ideoque á legislatoribus etiam comparativé profertur, apud quos sæpe invenitur Proximiores, id est propiores cognati: ut Ulpianus in lib. 25. ad edictum, Si quis proximior cognatus nascetur. Vegetius Renatus rei militaris libro primo: Sed latera eorum subducantur ab hostibus, ne possint vuluus accipere, & proximior dextra sit, quæ plagam possit inserre. Nec mirum, cúm apud Græcos quoque inveniuntur hujuscemodi, ut Aristoteles ἀπὸ ἐσχάτου, ἐσχατώτατος dicit, cúm ἔσχατος, id est extremus, sit superlativus. Addit author idem, anterior, sed exemplum nullum comperio.

Prior & primus quæritur an sit comparativus & superlativus, & dicunt quidam quod cúm ordinis sint, differẽtiam numeri significant: sicur enim alter de duobus, & alius de multis dicitur, sic prior de duobus, & primus de multis dici solet. Invenitur tamẽ sæpe prior pro melior positum, & tunc sine dubio habet uim cõparativi: & primus pro optimus, & tum superlativi significationem obtinet. Virgil. in 8.

—Et primos juvenum tot miserit Orco.

Primos posuit pro optimos. Quidam autem non absurdé confirmant quod in numeris quoque potest prior esse comparativus, unde ablativo jungitur: & primus, superlativus, cúm ad multos comparatur, & sempar genitivum sequitur:

&

& quod prior sicut omues comparativi, vel ad sui generis, uel ad alieni aliquem comparatur etiam cùm numetum significatiut prior Turnus quám Aeneas movit bellum. Primus autē, sicut omnes superlativi, ad multos sui generis coniungitur. Virgil. in 2.

Primus se Danaum magna comitante caterva,
Androgeos offert nobis.——.

Et quod omnibus rationabilius est, in or desinens, in us facit neutrū, quod in nullis aliis nisi in comparativis invenitur, & videtur á pridem aduerbio nasci, quod abjecta dem, accipit or & facit comparativum prior: sed i corripuit, quia in nullo comparativo i ante or produci potest: in superlativo veró servavit productionem accepta mus, primus: ex quo aliud adverbium nascitur primó vel primé. unde Terētius in Andr. compositum dixit, Apprime in vita esse vtile. Hæc Priscianus satis verbosé: sed tamen unde intelligimus verum Grāmaticorum controversiá. Adolescens adolescētior, Ciceronis est. Nosti enim profectó os adolescentioris ejus Academiæ (ait) ad Varronem: pro superlativo autē est peradolescens Ciceroni. Ingentior est apud Virgil. 11. Aeneid.

——O fama ingens, ingentior armis.

Cic. in Topicis, Partium distributio sæpe est infinitior. Saturior lactis agnus, ait Columella. Senior Prisciano tantúm masculinum. Ait enim, Et sciēdum est quod omnia in or desinentia comparativa cōmunis sunt generis, & mutantia or in us faciūt neutra: excepto uno, quod solum cúm sit á positiuo quantúm ad suam vocem fixo, servavit ejus genus. Hic senex, huic seni, hic senior, quamvis hoc quoq; vetustissimi cōmune accipientes, hic & hæc senex proferebant, Pomponius in epigrámate, quod M. Varro in libris, qui sunt de lingua latina refert, Tua emita senex est. Hunc errorem á Probo & Sergio Priscianus transtulit: illi enim anté ad tradiderát: at omnes authores erroris huius Cicero refellit, qui sic ait de legibus, Quæ vis non modó senior est quám ætas populorum, sed æqualis Dei. Cic. in Orat. Inde ille licentior & divitior fluxit dithyrambus. Junior est pro iuvenior, ut Carisius & Donatus putant. Horat. Toto anno junior. Quin Varro, ut citat Servius 5. Aeneid. Juvenior & senior comparativi sunt per diminutionem. Senior, non satis senex: junior, non satis juuenis, uel intra juvenem, sicut pauperior intra pauperē. A sinistri sinistrior esset: at non sinistrior, sed sinisterior est in usu, velut ex absoluto sinisteri, ait Priscianus, sicut népe á dexteri dexterior. De magis sacer sacerrimus, locus Varronis anté citatus admonuit. Sallustius in Iugurtha, Sylla cū equitatu apud dextimos, in sinistra parte Mālius curabat cum funditoribus. Plus (ut Priscianus ait lib. 3.) singulari nominativo nō invenitur, nisi neutri generis. Atq; ut idem lib. 7. cùm sit neutri generis nominativus duntaxat, genitivus ejus communis trium generū, nécnon dativus & ablativus. Citant Grāmatici ex uno Ciceronis loco, multissimus, 11. At. Ex multissimis & miserrimis curis est una enata. Sed in correctioribus exemplaribus legitur, Ex multis meis miserrimis. Sunt qui & multesimis legendum putent.

In nequior, omnino absolutus nō deest, sed deest casus in i. nequam enim dicimus, non nequi. Lucretius lib. 3.

——Igitur parvissima quanto,
Et levissima sunt, ut mobilitate fruuntur.

De novissimus etiam Varro, item Gellius monuere. Novissimus pro extremo, primo et medio gradu caret: nec enim novus & novior tanquam extremus & exteremior. de quo sic Varro libro de Lingua quinto, Neapolis, νέα πόλις ab antiquis nostris vocitata, á quo etiā extremū, novissimum quoq; dici cæptum vulgo, quod mea memoria, ut Aelius Gallus, sic senes aliquot nimium novum verbum quod esset, vitabant, cujus origo, ut á vetere vetustius ac veterrimum, sic á novo declinatū novius & novissimū, quod extremū. Hunc Varronis locum citat Gellius: sed addit Ciceronem abstinuisse eo verbo, tanquam non latino. Gellii verba sunt lib. 10. cap. 21. Nō paucis verbis, quorum frequens usus est nunc & fuit, Marcum Ciceronem noluisse uti manifestū est, quod ea non probaret, velut est novissimus, & novissimé: nam cúm & M. Cato & Sallustius & alii quoq; ætatis ejusdem verbo isto promiscué usitati sint, multi etiam non indocti viri in libris id suis scripserint: abstinuisse eo tamen tanquā nō latino videtur, quoniam qui doctissimus eorū tēporū fuerat Aelius, illo ut novo et improbo verbo uti vitaverat, ppterea q; id M. quoq; Varronis ex libro de lingua latina

tina ad Ciceronem quinto, demonstrandum putavi, A quo etiam (inquit) extremum, nouissimum quoq; dici cœptũ vulgo, quod mea memoria, ut Aelius Gallus, sic senes aliquot nimium novum verbum quod esset, vitabant, cujus origo ut á vetere vetustius ac veterrimum, sic á novo, declinatum novius novissimũ. Hæc Gellius: ubi tamen videtur inconsultiús dicere Ciceronem novissimum & nouissimé, tanquam non latina viravisse, quod falsum est. Nam pro Roscio dixit, Qui ne in novissimis quidem erat histrionibus, ad primus pervenit Comœdos. Item in epistolis, Recipere me novissimus cœpi. Plancus Ciceroni, Quo ego interprete novissimé usus sum. Si dixisset Gellius novissimum pro maximé novum Ciceroni probatũ non esse, libentiús audiré.

De comparativis magnificent or, maledicétior & similibus, ita Priscianus tertio libro, Magnificentior & magnificentissimus, & munificentior & munificentissimus, cúm videantur á positivo magnificens & munificens derivari, ut eminens eminentior eminentissimus, hæc in usu non sunt, sed pro his magnificus & munificus, ex quibus comparativum vel superlativum, ex similibus secundum prædictam regulam derivari invenio apud vetustissimos. M. Cato contra Thermum, De Ptolomęo rege optimo & beneficissimo. Ter. Phorm.

Quiduam arbitrare nescio atqui mirificissimus. Accius in 11. διδασκαλικῶν. Et magnificissimé, excellissimeq; honore. Hic videmus absolutos veros deesse, & superlativos tamé ab absolutis olim fuisse beneficissimus, mirificissimus, magnificissimus, excellissimus.

Etiam veterrimus notádũ, quod cúm in us ejus positivum desinat: tamen formam in er terminátium servat in superlativo veterrimus, quasi á veter positivo: quod Capri quoq; approbat authoritas, & usus antiquissimorum. Ennius,

Cúm veter occubuit Priamus sub marte Pelasgo.

Cujus etiam comparativum veterior protulit Plautus in Bacchidibus, Senem tibi dedo illum veteriorem Lapide, ut lenitum reddas. Varro tamen in loco anté citato, á vetere secundum gradũ non vult veterius, sed vetustius: & certé Varronis cõparativus ille usitatior est. Excipit hic etiam Priscianus in bris desinentia, ut salubris, celebris, saluberrimus, celeberrimus: sed vult ea potiús á saluber & celeber fieri, Ouidius.

Phœbe saluber ades—— Et,

Circus erit pompa celeber numeroq; deorum.

A celer fuit olim etiá celerissimus, ut ex Prisciano perspicitur. Cn. Maulius in Iliader

——Celerissimus advolat Hector.

Ennius in Annal.

Exin per terras postquam celerissimus rumor.

Frugalis á Quintiliano lib. 1. reprehenditur, cúm pervicaciam quorundam Grãmaticorũ reprehendit. His permittamus (ait) & audivisse, & scivisse, & tribunale, & facilitet dicere: frugalis quoq; sit apud illos, non frugi. Nam quo alio modo fiat frugalitas? & sané medium & tertiũ gradũ frugalior, & frugalissimus cõmemini in Cicerone & aliis authoribus esse, primũ non cõmemini, si quis animaduerterit, notato. Superlativũ in limus excipit Priscianus. Excipiuntur hæc (ait) facillimus, difficillimus, gracillimus, humillimus, simillimus, dissimillimus, agillimus: quorum cúm in is desinant positivi, abjecta is & addita limus, faciunt superlativum. Atq; hæc de duobus cõparationis gradibus, quibus carent adjectiva plurima, quorum genera decem notavimus. primó in us purum, ut aureus, pius, idoneus: cujus generis tamen á veteribus cõparata quædá legimus, ut strenuior strenuissimus, arduior arduissimus, egregior egregiissimus, perpetuior perpetuissimus: de quibus ita Priscianus, Inveniuntur (ait) quædá, quæ quamvis sint accidétia, id est adjectiva, & eorum significatio exigat ut faciant comparativa: tamen nõ habentur in usu frequenti. Sunt auté ea plerumq; quæ vocales ante us habét, ut pius, arduus, egregius, dubius, strenuus. Plerumq; dixi, quia sunt anomala, quæ nõ servant in cõparativis regulam, quãvis Plautus in Epidico ex eo comparativum protulit strenuior: Nam strenuiori deterior si prędicat suas pugnas, de illius ore fiũt sordidæ. Et puto hãc esse rationẽ quod oportet cõparativũ una syllaba vincere genitivũ positivi, nisi sint anomala, ut teneri tenerior, docti doctior. Si ergo hæc quæ ante us vocalé habent, assumát genitivo or, necesse est inter duas vocales positá i transire in vim cõsonantis, quod in latinis dictionibus semper feré patitur,

tur, cúm intet duas vocales inveniuntur vim ſuam ſervantes. Hoc autem ideó dixi quod u poſt q vel g poſita, ſæpe ante i hoc non facit: quippe amittit vim ſuam, ut nequior, pinguior: quod niſi fiat, contingit ſi in conſonantem tranſeat i, pares eſſe ſyllabas genitivo poſitivi cum nominativo comparativi, vel hiatú intolerabilem fieri tribus vocalibus per tres ſyllabas continué poſitis, nulla conſonante media: ut ſi dicamus piior, arduiot. quod ne fiat, non ſunt uſi eorum comparativis pleriq;. Aſſumunt autem magis, adverbium, & uſum comparativi complent, ut magis pius hic, quám ille. Vetuſtiſsimi tamen comparativis etiam hujuſcemodi eſt quando ſunt uſi, ut arduior arduiua Cato dixit, Quod iter longius arduiuſq; erat á curia. Idem ad populum de triumpho, Aſperrimo atque arduiſsimo aditu. Pacuvius in Medea, Mulier egregiiſsima forma. Juvenalis in 4.

Egregiis cœnat meliusq; miſerrimus horum.

pro egregiiús. M. Cato in oratione, Ne quis iterum conſul fiat, Imperatot laudá capit, exercitum meliorem & induſtriorem facit. C. Gracchus contra Aemylium Tuberonem, Vtrum inimicorum meorú factio, an magis ſolitudo patriæ te impulit, ut in me induſtriior ſis, quá in te? Idé Cato de Ptolemęo minore, de Thermi quæſtione, Quantoq; ſuam vitam ſuperiorem, atq; ampliorem, atq; antiquioré animum inducent eſſe quám innoxiiorem. Idem Cato de Macedonia liberanda, Idque perpetuiús atq; firmiús repſit. Idem in Thermum, Sed á benefactis atq; ab optimis artibus fugit maxima flagella perpetuiſsimo curriculo. Sic aſsiduior Varroni & aſsiduiſsimé Ciceroni. Ita enim aſsiduiores (ait Varro 2. de re ruſtica.) Et Cicero in Bruto, Aſsiduiſsimé aút mecum fuit Dionyſius. Sic apud Varroné de Lingua, cæſius, magis cæſius, cæſiſsimus. A pius piiſsimus, quod probat Donatus, & quo Antonius uſus erat, ſed imperator ille felicior, quàm orator fuit: Itaq; reprehenditur á Cicerone 13. Philippica. Tu porró (ait Tullius) ne pios quidem, ſed piiſsimos quæris, & quod verbú omnino nullum in lingua latina eſt, id propter divinam tuam pietatem novum inducis. Curtius tamen dixit lib. 9. Vobis quidem o fidiſsimi piiſsimiq; civium atq; amicorú, grates ago habeoq;.

At hunc ſcriptorem latinæ linguæ authorem habere vix audeam. Ergo videmus adjectiva in us purú rariſsimé cóparari.

Secundó in dus non comparantur, ut vagabundus, colendus. Colendiſsimus igitur, reverendiſsimus & ſimilia, Romanorum non oratorum, ſed aſſentatorum vocabula ſunt. Apud Quintilianum tamen 3. lib. citatur ita Varius, Jam fero (inquit) infandiſsimam unam facere cogor. ſed uná eſt exemplum & poetæ neſcio cujus.

Tertió in imus, ut magnanimus, opimus:

Quartó in cus, ut unicus, modicus, creticus.

Quintó ſimplex, duplex, triplex.

Sextó in ivus, ut fugitivus, demóſtrativus.

Septimó in lus, ut vetulus, majuſculus.

Octavó in tinus, ut matutinus, veſpertinus.

Nonó á gero & fero, ut armiget, lethifer, aliaq; plurima, ut ſylveſter, equeſter, degener, cicur, memor, properus, vulgaris: á pene peniſsimé, & á penitus penitiſsimus Plautus extulit, ut Priſcianus exponit. A pene autem adverbio, ait, ſuperlativum in ſsimus protulit Plautus in Muſtellaria, Iráne mea conſilia pervertit peniſsimé?Ité ab eo quod eſt penitus adverbio, ſuperlativo uſus eſt. Ité in Perſa, 5. Furtivá adductá ex Arabia penitiſsima.

Sciendum tamen, quod etiam nomen invenitur hic penitus, hujus peniti, ex quo magis ſuperlativus gradus naſcitur. Plautus in Aſinaria, Etiámne age quæſo hércle uſque ex penitis faucibus? Hæc Priſcianus, ſed rara pro raria habenda, qualia ſunt animaduerſa apud Plinium, Color purpuriſsimus: apud Catullum, cynedior: apud Plautum, pariſsimus. Denique nulla hic analogia comparationis, nec omnino ulla regula catholica eſt, niſi hactenus, ut intelligas quę nomina adjectiva comparétur ita comparari, ſed nó quomodo quædá adjectiva cóparentur, ſic reliqua omnia nomina cóparari. Sed adhuc de nominum adjectivorú cóparatione. Subjunxit Priſcianus comparationi prolixam inſtitutionem diminutivorú, quorú maſculinas formas facit undecim, ut nempe ſuntigniculus, rantulus, capreolus, agellus, pauxillus, codicillus, homulus, homúcio, paraſitaſter, aculeus, nepotulus: fœmininas quinq;, ut ſunt anicula, ſylvula, nuciola, capella, maxilla, anguilla, ulla: neutra totidem, ut corpuſculum,

sculom, corculom, capitulom, laureolū, lucellum, villum, vexillū, nllum, sed longé prolixiorem & toto quarto libro productam, de generibus denominativorū, in quinq; vocales a, e, i, o, u, & sex coosonantes l, m, n, r, s, x desioentia. Io a præcedēte i vel l, vel n, vel r: ut sapientia, suadela, tooſtrina, armatura. A verbalibus etiā sunt aliæ consonantes, ot scriba, collega, conviva. In e neutra sunt, ut sedile, cubile. In i duo suntindeclinabilia, frugi, nihili. In o, ut Cicero, Labeo, oratio, lectio, compago, libido, amplitudo. Io u pauca sunt, á specus specu, pecus pecu, testus testu, tonitrus tonitru, cornus cornu, & dubiū est utrum derivativa sint dicenda. Io l, ut tribonal, pogil, consul: in m, nequam, dumetum: in n, ut solamen, tubicen, tibicē, cornicen, fidicen, lyricen: in r, ut oleaster, eqoester, piger, Senator, murmur: in s, pbitas, eques, docilis: io x, ut audax, vertex, nutrix, velox, dux, coniunx, arx. Hæc ot dixi, longé prolixior oratio est toto quarto libro: quæ omnia falsa esse nō dico, sed artis expertia, in pręceptis non pono. Lectio poëtarum & oratorum auditio, imitatio, usus hæc adferuot. Additur á Grammaticis præterea qualitas nominum, & dividitur io propriam & appellativam: propria nomina quadruplicia fiunt, prænomē, nomē, cognomen, agnomen, ut Publius Cornelius Scipio Africanus. Appellatiua multiplicia fiuot, ut corporale, incorporale, homonymum, synonymum, adjectivum, ad aliquid, gentile, patrium, interrogativum, infinitum, relativum, demōstrativum, similitudinis, collectivum, individvum, fictitium, generale, spaciale, ordioale, numerale, absolutū, temporale, formale, patronymicum, possessivum, comparativum; superlativum, diminutivum, denominativum, verbale, participiale, adverbiale. Sed de patronymicis oratio est lōgissima, quod desinat in des masculinom, ut Anchisiades: in as, is, ne fœminioū, ut Pelias, Aeneis, Nerine: tum possessivorum formæ in cus, ut Persicus, Asiaticus: in us purum, ut marmoreus, eboreus: & omnia ad materiam pertioentia, exceptis quernus, colurnus, abiegnus, oleagious, faginus, acernus: cū Martius, Arvisius, quibus in rebus secundum feré totum librum Priscianus consumpsit, opera noo dico plané inutili, sed certé á præceptis artis prorsus aliena. Totam igitur istam nominum qualitatem omisimus, quia nihil nisi significationem vocis ostendit, quam concedendam Grāmatico, non præceptis informaodam esse sæpe repetimus.

LIBER SEPTIMuS

DE CASu.

Rgo hæc de comparatiōe & diminutione é differentia generis, sequitur de casu, quem Aristoteles in logica & poetica communem facit nominis, & verbi, quod & Priscianus seqtur. Casus est (ait) declinatio oominis uel aliarum casualiū dictioonum, quæ fit maximé in fine: nominativus tamen sive rectus, ut quibusdam placet, quod á generali nomine in specialia cadat, calus appellatur, ut stylum quoq; manu cadentem, rectum cecidisse possumus dicera: vel abusivé dicitur casus, quód ex ipso nascuntur omnes alii, vel quód cadens á sua terminatione io alias, facit obliquos casus.

Sex autem casus primi quoq; Latinī iisdem nominibus appellarunt, quibus nunc utimur. Caussam eoam Varro septimo de Ling. attulit quare declinati casus essent, ut antea declinationum attulit. sic autem ait: Sunt declinati casus, ut is qui de altero diceret, distinguere posset cúm vocaret, cûm daret, cúm accusaret: sic alia quidem discrimioa, quæ nos & Gręcos ad declioandum duxeruot. Sine controversia sunt hi qoinq;, quis vocetur, ut Hercules: quemadmodum vocetur, ut Hercules: quo vocatur, ut ad Herculem: cui vocetur, ut Herculi: cujus vocetur, ut Herculis. Hic Varro casus rationem & caussam dedit, & quioq; significat essa: idq; octavo libro deinde repetit. Ut enim dicūt ipsi, alia oomina, quód quioq; habent figuras, habere quinq; casus, alia quatuor: sic minûs alia, dicere poterunt esse literas ac syllabas in voce, quę singulos habeot casus, in rebus plurimis, quemadmodū inter se conferrēt ea, quę quaternos habebunt vocabuleis casus, item ea inter se quateroos, sic, quæ singulos habebunt, ut conferaot inter se dicentes, ut sit hoc A, hujus A, esse hoc E, hujus E, huic E. Hic quini casus rapetuntur, &

formæ

formæ quędam eorum dividuntur. Repetuntur iidem quini casus lib. 9. septimo autem libro tres casus differentias facit. Quoad casum (ait) utrū recto sit, ut Marcus: an obliquo, nt Marce: an cōmuni, ut Iouis: rectum ramē & obliquū feré semper opponit. Rectum homo, obliquum hominis, ait septimo. Et ibidem, Recto casu accepto, in reliquos obliquos declinant: at ibidem sex ostēdit. Primum si in heis esset analogia, dicunt debuisse omneis nominativos, & articulos habere totidem casus, nunc alios habere unum solū, ut literas singulas omnes, alios treis, ut prædiū prædii prædio: alios quatuor, ut mel mellis melli melle: alios quinq;, ut quintus quinti quinto quintū quinte: alios sex, ut unus unius uni unum une uno. Non esse ergo in casibus analogias. Hic Varro ostendit sex nominales casus, & pauló pòst ibidem senos casus dicit. Appellaverat etiam Varro singulos casue suis nominibus, Casuum vocabula (ait lib. 9.) alius alio modo appellavit, nos dicemus qui nominandi caussa dicitur, nominandi, vel nominativum. Locus Varronia deinceps totus amissus est, unde tamen conjectura de reliquis est, fuisse nominibus appellatos, quibus nūc utimur: patricum tamen pro genitivo dicit septimo & octavo libris: dandi casum dicit septimo & nono: sic accusandi casum septimo, vocandi septimo, octavo & nono: quinetiam ostendit lib. 7. & octavo vocativum, rectum non esse, quamvis ei fine similis sit: septimo, cúm disputat adversus Aristarchi analogiam, Cúm transierit é nominandi casibus in eos quos appellant vocandi, tum denique posse dici rectos esse similes aut dissimiles: esse enim, ut si qs Menahemos geminos cúm videat, dicat se non posse iudicare dissimilésne sint, nisi qui ex heis sint nati cōsiderarit. Hic Varro Plautinæ fabulæ geminis Menahemis, seu Menechmis, ut in Plauto hodie legitur, nominativum & vocativum comparavit: sed ramen vocativum natum, nominativum patrem facit, & significatione distinguit. Atq; octavo libro cúm pro Aristarcho responder, Quod dicunt, simile sit nécne nomen nomini imprudenter Aristarchum præcipere, oportere spectare non solúm ex recto, sed etiam ex eorum vocandi casu: esset enim deridiculum, si similes inter se parētes sint, de filiis judicare. Hic alter Varronia locus ostendit nominativum parētem esse, vocativum filium. Ergo Varro ita distinguit nominativum & vocativū, quamvis Donatus ambos rectos appellet. Sextum casum appellat libro nono: Varro in reliquiis saltem horum librorū quos habemus, ablativū, quod animadvertere potuerim, non appellat: Quintilianus tamen primo libro, Cúm sit apud nos (ait) casus ablativus, quē Græci non habent. Priscianus autem, singulorum etiam rationem reddit. Est autem (ait) rectus, qui & nominativus dicitur: per ipsū enim nominatio fit, ut nominetur iste Homerus, ille Virgilius: rectus autem dicitur, quód ipse primus natura nascitur, vel positione, & ab eo facta flexione nascuntur obliqui casus. Genitivus autem qui & possessivus & patrius appellatur, genitivus vel quód genus per ipsum significamus, ut genus est Priami, vel qđ generalis videtur esse hic casus genitivus, ex quo feré omnes derivationes, & maximé apud Græcos solent fieri. Possessivus veró, quód possessionem quoque per eum casum significamus, ut Priami regnum: paternus etiā dicitur, quód per eum casum pater demonstratur, ut Priami filius: unde patronymica pariter in eū resolvūtur. Quid est enim Priamides, nisi Priami filius? Post hunc est darivus, quē etiam commendativum quidam nuncupaverūt, nt, Do homini illam rem, &, Cōmendo homini illam rem. Quarto locó est accusativus, siue causativus, Accuso hominem, & in caussa hominem facio: Vocativus salutatorius etiā vocatur, ut, O Aenea, &, Salue Aenea. Ablativus etiam comparativus, nt, Auffero ab Hectore: &, Fortior Hectore: multas tamē elias quoq; & diversas unusquisque casus habet significationes, sed á notiorib. & frequētioribus acceperūt nominationē. De ablativo etiā ibidē. Igitur ablativus proprius est Romanorū, et quāvis ipse quoq; trib. sociari possit, ut diximus personis: tamen, quia novus videtur á Latinis inuentus, vetustati reliquorū casuum cōcessit, quamvis hūc quoq; á vetustissimis Græcorum Grāmaticis accepisse vidētur Latini, qui sextum casum dicebāt *οὐρανόθεν, ἠῶθεν*, qui profectó ablativi vim possidet: nam etiám præpositionem assumit, ut *ἐξ ἠῶθεν, ἐξ οὐρανόθεν*. Homerus,

Ἐς ἑβδόμην γὰρ φασὶ κακὰ ἤμματα.

Septimũ casum Grámatici quidá addidere, & Quintilianus nõ abnuere videtur. Quærat Grámaticus (ait lib.1.) sitne apud Græcos vis quædam sexti casus, & apud nos quoq; septimi. nam cùm dico Hasta percussi, non utor ablativi natura, nec si idem grecè dicam, dativi. Sed hanc argutiá Priscianus refutavit. Illud quoq; (ait) non est prætermittendũ, quod quibusdam septimus casus esse videtur ablativus, quando sine præpositione profertur, quod satis irrationale videtur. Minimè enim præpositio addita vel subtracta mutare valet vim casus: neq; enim cùm accusativo casui multæ præpositiones solent adjungi, alius casus est quando habet eas præpositiones, & alius quando absque his profertur. Quis tamen dubitat quod omnes præpositiones vel accusativo, vel ablativo apud latinos jungi solent? Ergo si adjunctæ vel non ablativo, mutãt eius vim, accusatiuo quoq; adjunctæ vel non, debent similiter mutare casum. Deniq; in comparationibus absque præpositiõe solet proferri ablativus, nec tamen dicit quisquam septimũ tunc esse casum, sed ablativum, cum dico, fortior Achilles Hectore. In quo omnes artium scriptores consentiunt, & sex esse casus confitentur, non septem: uno enim, non duobus latini casibus superant Græcos. Septimũ igitur qui addunt, supervacuũ faciunt, qui nulla differentia vocis in illo nomine distet á sexto. Sergius etiá octavum casum á quibusdam jnventum ostédit: ut, it clamor cœlo, pro in cælum. Sed res etiá hic ineptior est. Hæc igitur de casũũ nominib. & numero. Priscianus etiá ordinẽ addidit, quare hoc ordine qsq; positus esset. Quorũ similes sunt bini, nominativus & vocativus: dativus & ablativus: & hi sunt Menahemi, qui dicuntur Varroni genitivus & accusativus dissimiles in suo numero. Genitivus autẽ pluralis sæpe cõtrahitur. Atq; hæc de casibus.

P. RAMI SCHOL. GRAM. LIB. VIII. DE prima declinatiõe parisyllaba.

Efinitio nominis adhuc exposita est generaliter, nomẽ est vox numeri cũ genere & casu: declinationis genera iã nobis explicanda sunt, nec tamen exemplo Grãmaticorũ, præsertim recẽtium in tres doctrinas dispertienda. Generũ doctrina, quæ quidem cõmunis est, præposita est: specialis per declinationũ species explicabitur. Tertiam nominis doctrinã Grãmatici in anomalis nominibus fecere, in verborum etymologia. id tamen vitium caverunt, cùm primæ conjugationis anomaliam in prima, & sequentium in sequentibus collocavere: hanc virtutẽ imitabimur, illam culpã æmulati non est necesse, anomaliam igitur primæ declinatiõis in prima declinatione, & reliquarũ in reliquis sigillatim describemus. Ergo genera propositarũ declinationũ cõsideremus. Latini ad istã declinationũ divisionẽ differẽtiã casus uniꝰ spectavere, Varro, ut est 9. de Lingua, Sin á singulari quia potiùs proficisci volet (ait) id illum facere oportebit ab sexto casu, qui est proprius: latinis enim non est casus alius. Heis literarum discriminibus, faciliús reliquorũ varietatẽ discere poterit, quód ii habent exitus aut in a, ut ab hac terra: aut in e, ut ab hac lance: aut in i, ut ab hoc levi: aut in o, ut ab hoc cælo: aut in u, ut ab hoc versu. Hic Varronis locus indicat quinq; declinationum species ex ablativi varietate, qui proprius fit Latinis. Grammatici ab eo differentiam genitivi spectavere, ut quia genitivi differentia quintuplex esset, æ, i, is, us, ei, inde quoq; genera declinationum quinq; efficerentur. Id Probus & Servius authores prodiderunt. At iste tam multiplex in vna divisione numerus generum, Logicam suam ostendit, nec unius potiùs casus differentia, quàm omnium obliquorũ, excepto genitivo plurali, divisionem efficere debuit. Genitivus enim pluralia omnium declinationum, imparisyllabus est nominativo. Græci, sicut multis rebus, sic elegãtia divisionis hujus, & imprimis Logica dichotomia Latinos superavere. Declinatiões alias parisyllabas, alias imparisyllabas fecere: Latina lingua hanc etiã divisionem ferebat. alia enim parisyllaba nomina sunt, qđ dativi præsertim pares syllabis singulari nominativo declarant: alia imparisyllaba, quod iidẽ casus ostendunt. Veteres Latini, ut ex Prisciano patet, si non partitionem, certé partitionis occasionem & materiam ipsam præbuere. Parisyllaba enim declinatio per species

cies

cies decliuationom primam & secundã norata est. Ecnotandum (sit Prisciaoua lib.7.) de prima declinatione, quód omnes casus tam singularis, quám pluralis numeri parea habent io urroq; nomero syllsbas in hac declinatione, excepto genitiuo plutali: hic enim ona syllaba abũdat. In secunda notar author idem desinẽtis in er, ir, or, pauca crescere una syllaba genitivo singulari, ut tener teneri, vir viri, satur saturi: attamen id incrementum ex nominativo ductum videri potest, ut deiode dicam: hoc excepto, reliqua declinationis illius etiam parisyllaba efficit. Hinc igitur, partitionis occasionam & facultatem assumpsimus. Parisyllabæ species duæ sunt, quas adhuc primas Latioi fecere. Prima parisyllaba propriom uocum finem & fœmininum habet: tres græci præterea sunt fines as & es masculini, e, fœminioi generis. Priscianua lib. 7. in hac declinatiooe defioienda omittit finẽ e atq; ad a revocat: illa tamẽ declinatione Latini quandoq; utuotur: sic Cicero telam Penelopes, Quintilisnus, amorem Grammatices, elementa Grammatices dicunt. Et Priscianus ipsa lib. 6. sic præcipit, In e productam græca sunt fœminina, vel græcé declinantur, ut Libye Libyes: sed mutata e in a, latiné sępiús declinãtur, ut Heleoa Helenę. Sic (ait idẽ) Latini vereres, fines illos gręcos as et es per a declinabant, ot Gets, Sophista, Aenea, Anchisa, Birrhis, Marsya. Denique ablativum Achate, pro Achata metaplasmum Priscianus appellat. Quintilianos, & antiquior & locupletior aothor, idem tradidit. Ne in a quidem atque s (ait) literaa exire temeré masculina græca numina recto casu patiebantur: ideo qoe & apud Cælium legimos, Pelia Cincinoatus: & apod Messalsm, Bené facit Euthia: & apud Ciceronem, Hermagora: Ne miremur, qood ab antiquorum plerisque Aenea & Anchisa sit dictus. Nam si ut Mæcœnas, Suffenas, Aspreoas dicerentur genirivo casu, non e litera, sed tis syllaba terminareotur. Hæc Quintilisnos, á qoo libenter usum vetustatis accipio, quę græcos fioes as & es ad a larinom finẽ transferebat: argumentum tamen non audio: nec enim finia nominstivi satis est argumenti ad genitivi finem concludendum, cúm idem finis variarum declinationũ sit commuois: in a siquidem desineotia qoædam soot parisyllaba, ut poeta: quædam imparisyllaba, ut poëma: imó veró (quod Priscisous monet) in es loogum desinẽtia, modó parisyllsba declinatione, modó impatisyllaba flectuntur, or Orontes Otontæ, Oroores Orontis: sic Heraclides, Thucydides, Mithridates, Tigrannes. Quiotilisno igitor & Prisciano authoribua, ooicum primæ declinstionis parisyllabæ finẽ fecimus, ad quẽ tres græci transire soliti sint: quibus tamẽ interdum Latini sunt osi, præcipué in patronymicis in as & e, quę sunt omnia declinationis hujus.

Numero carentia.

Anomalia numerorum multiplex á recentibus Grammaticis notatur, á veteribus non item: & tamen valde considerãdum illud est, quid Grsmmatici veteres illi Romanæ civitatis Romani cives pręcaperint. Fieri enim potest, ut voces Cæsaris & Ciceronis ætate usitatæ fuerint, quæ io nollis tamen libris postea repertæ sunt. Nec enim libria mandata & descripta sunt omnia vocabula, quibos populus Romanus adhucio teger & incorruptua utebator. Ex his igitur lubet considetare.

Numeri Anomaliam primó, atqoe in ea, altero carentium exequimur: deinde anomaliá oasus: postremó generis. quia hie ordo in nominis definitione fuit, idqoe in omnibus declinationibus postea saquemur. Singularia tantúm sunt & plurali carentia quæ sequuntur. Eloquẽtia, sapiantia, & similia substantiva: id grãmatici recentiotes adnotarunt.

Arena: Atenas enim Cæsar ait, ut est apod Gelliũ lib.19.cap.8. in libria de analogia ad Cicerooẽ, vitiosé dici existimabat, quód arena nonqoam multitudinis nomaro appallanda sit. Virgil. tamen dixit 2. Georg. Quám multæ Zephyro turbantur arenæ. Gellius aotẽ, Arenas (ait) πληθυντικῶς dictas minore studio quærimua, quia pręter C. Cæsarem, quod equidem meminerim, nemo boc doctorũ dederit. Utrum igitur Cæsarem, ao Maronẽ sequere? Sané non dubitem Cæsarem sequi, & poëtę suã licentiam tñ cõcedere.

Adorea, ador fatria purissimi genus: unde adorea pto laode seu gloria, quia gloriosus olim habebarut, qui farre abũdaret. Plaut. Amph. Qui præda atque agro adoreaque affecit populares suos.

Fama, fuga huc etiam adjiciūtur, tanquā plurali carentia.

Item Cholera, quo licet græco, tamen Celsus & Plinius tanquam latino utuntur. Gloria: tametsi Gellius ait lib. 1. Has ille inanes cùm flaret glorias: sed hunc authorem latinæ linguæ non habeo.

Prosapia, progenies antiqua. Plaut. Curc. De Coelitum prosapia te esse arbitror. Apud Catonem pluraliter, Veteres prosapiæ. Cic. in Uniuersitate antiquatū esse ostendit, Deinceps Jovem atq; Junonem, reliquos fratres inter se agnatosq; usurpare atque appellare solemus, & eorum, ut utamur veteri verbo, prosapiam. Quintil. lib. 1. cap. 11. testatur Prosapia esse verbum inusitatū. & lib. 8. cap. 3. Ut absoletæ (inquit) vetustatis, universam ejus prosapiam dicere, insulsum. Quare integré quidem declinatur, sed vtroq; numero antiquum. Spolia ot etiam Grammatici plurali numero culpa & pituita, quorum tamē exempla comperimus. Culpa. 7. Verr. In hoc uno genere, omnes inesse culpas. Pituita, at Plinius Pituitas dixit: Singulari carentia plura sunt.

Argutiæ Ciceroni, Apulejo argutia, Gellio etiam argutiola. Antiç pro capillis demissis citatur ab Apulejo authore parum idoneo.

Epulæ, cibi ad hominum victum comparati. Epula tamen epulæ, dici apud antiquos Festus author est, sed sine exemplo. Exequiæ, pōpa funeria & justa, hinc exequialis. Ovid. 14. Metam.

Carmina jam moriens canit exequialia Cygnus.

& exequiari Varro, ex Nonio, Ipsum propter vix liberti semiatrati exequiantor. Exuviæ, spolia ab hostibus detracta, ab exuendo. Excubiæ, militum vigiliæ. pro Marc. Non modó excubias & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus & corporum pollicemur. Insidiæ, dolosa expectatio ad aliquem aggrediendum. 3. Off. Súntne igitur insidię, tēdere plagas? Induciæ, cessatio belli in aliquot dies. 1. Off. Ut illum qui, cúm centō triginta dies essent cū hoste pactæ induciæ, noctu populabatur agros, quod dierum essent pactæ, non noctium induciæ. Inferiæ, sacrificia quæ inferis pro mortuis solvuntur. 3. de Natur. Tertius est ex Idæ digitis, cui inferias afferunt. Salinæ multitudinis numero tantúm dicuntur (ait Varro lib. 7. de Lingua) nec ab iis singulari specie dicitur salina. Idem lib. 9. de Lingua, aquas calidas, scalas numero tantúm multitudinis esse ait: & sic Sallustius de scalis loquitur, Deinde ubi unæ atque alteræ scalæ comminutæ sunt, qui superstiterant afflicti sunt. Cajus tamen Jurisconsultus ait, Vel scalam sciens accommodaverit ad ascendendum. At Varronis hic legem malim, quám Caji. Reliquiæ. Plaut. in Milite dixit, At pedites, tibi reliquia erant si viverent. Verúm pluralis, longé frequētissimus. Thermæ, balneæ sunt, sed hoc é græco est. Tenebræ, privatio luminis. Divitiæ. 1. Off. Expetuntur autem divitiæ tū ad usus vitæ necessarius, tum ad perfruēdas voluptates. Calendæ, primi dies mēsium á calando, id est vocando. Cunæ lectuli sont infantium, de Senect. Si quis Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repuerascam, & in cunis vagiam, valde recusem. Hinc cunabula pro eodem. Clitellæ, quibus sarcinæ colligatæ, portantur á jumētis, hinc clitellarius asinus, mulus. Quisquiliæ purgamenta terrarum, & quicquid ex arboribus surculorū foliorumque & florum minutim decidit. hinc tropus pro nihilo, pro Sest. Quisquilias seditionis Clodianæ. At Nævius apud Festum, Abi deturbate saxo quisquilia, non homo. at hoc singulare antiquatum est. Manubiæ, præda ex hostibus capta, quia manu capiantur. Minæ, comminationes & murorum eminentiæ, quas pinnas vocant. Nugæ, unde antea mirati sumus, cur indeclinabile hoc fieret. Nuptię legitima maris & fœminæ conjunctio. Balneæ. Bigæ. Non dicimus singulari numero (ait Varro 9. de Lingua) nuptia nuptiæ, biga bigæ, quadriga quadrigæ. Quare cúm idem nō possit subjungi ait, cúm dicimus, unæ bigæ, quadrigæ duæ, nuptiæ tres, sed pro eo unæ bigæ, binæ quadrigæ, trinæ nuptiæ, apparet non esse biga & quadriga & bigæ & quadrigę, sed, ut est hujus ordinis una, duæ, tres, principium una, sic in hoc ordine altero, unæ, binæ, trinæ, principium est unæ. Cæsar item in libris de Analogia, quadrigas tantúm multitudinis numero declinati docuit. Suetonius tamen in Tiberio dixit, Vix unius bigæ adiectione honorari passus est. Plinius dixit bigā & quadrigam. Et in Pandectis lib. 21. Et si triga venierit, retinenda erit tota, & si quadrigæ adhibeatur. Gellius etiam Varronem

ipsum

ipsum in libro Satyrarũ singulari numero quadrigã extulisse affirmat:q́d valde mihi suspectũ est, nisi forté Varro in poëmate poëticũ jus aliquod usurpare voluerit. Idem Varro 9. ait ut scalam, sic falerá numero singulari non declinari: & apud eum per f latinam literam scribitur: græcum tamen est φάλαρα. Plinius tamen dixit lib.23.cap 1. Sed & falera posita. Valvæ sunt portæ geminarũ partium.1. Div. In templo Herculis valvæ clausæ repagulis. Falæ, ligneæ turres ob altitudinem dictæ, quibus in oppidorum oppugnationibus & in spectaculis utebantur. á falando. Tusci enim falandum cælum vocabant. Faceriæ, dicta urbana sine scurrilitate. 1. Off. Sale veró & facetiis Cæsar Catuli patria frater vicit omnes. Gellius lib. 3. cap. 3. dixit, Adductus stylo atque facetia sermonis: sed hunc authorem imitari nolim. Feriæ á feriendis victimis, dies ab opere vacui seu festi dicuntur. Hinc feriari. 12. Epistol. Illud quoque erit nobis curæ, ut Cratippus una cum eo sit, ne putes in Asia feriatum illum ab iis studiis, in quæ tua cohortatione incitatur, futurum.

Dica. Grammatici novi probant dica, dicam, dicas, reliquos casus condemnant. Genitivus tamen ille græcus in antiquia illis formulis, Dicis imó, Dicis caussa, hujus esse nominis videtur, cúm utrũque á δικάζω oriatur, ut indicat Varro, cúm de verbo dico agit, quod á δικάζω derivat lib. 7. hinc appellatum est dictum, dictiosus, dictata: hinc antiqua illa (ait) dicia imó & dicis caussa: quarum formularum significationem idem lib. 5. interpretatur. Consul auguri imperare solet: ut inlicium vocet, Non accenso aut Præconi id incœptum credo, cúm abesset Accẽsus, & nihil interesat cui imperaret, & dicis caussa fiebant quædam, neque item facta, neque item dicta semper. Hic ritus & cæremoniæ speciem quandam Varro declarat significari ea formula: quomodo etiam 6. Verr. Cicero locutus est, Imperat, ait de quodã furto Verris, ut quorum argentum fuerat, aliquid illis nummorum, dicis caussa daret: ubi significat orator Verrem non reddidisse, sed redditionem simulasse, quomodo Ulpianus Juriscon sultus, Excusantur (ait) servi, qui auxiliũ tulerunt dño suo sine dolo malo: nam si finxit se quis auxiliũ ferre, vel dicis gratia tulit, nihil ei hoc cõmentũ proderit. Suppetiæ & suppetias diptoron, á suppeto auxiliũ. Plaut. Epid. Auxilia mihi & suppetiæ sunt domi. Et apud eundẽ authorem, suppetias afferre; suppetias advenire. Repetundarum & repetundis apud Ciceronem etiam adiectivum. pro Cluent. Teneri lege pecuniarum repetundarum. 2. Off. Nondum centum & decem anni sunt, cúm de pecuniis repetũdis á L. Pisone lata est lex: attamen aliquando sine substantivis hi casus sunt. Quintilianus lib. 4. cap. 2. Aut qui repetũdarum insimulabitur. Tacit. lib. 4. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum Proconsulem Cretæ, postulaverat repetundis. Inficias ire, pro negare. Plaut. Curc. Nemo it inficias. Terent. Adel. Si inficias ibit. In hac etiam anomalia multó major est numerus á Grammaticis propositus quám á nobis retentus, quorum etiã exempla subjecimus. Aræ pro loco inter Italiam & Africam plurale tantúm, sed id ex generali lege: Cæterum, utroque numero declinatur. 3. Natur. Est mihi pro aris & focis certamen, quomodo sæpe loquimur: nolim tamen ex eo singularem numerum damnare, cúm ejus usus sit frequentissimus: sic enim pro templis delubrisque ait ibidem Cicero: nec tamen templum aut delubrum minus dicã. Area locus purus ab ædificiis, quem Græci πλατεῖαν vocant, quód ardore solis arida sit. Columell. lib. 3. Area quoque si terrena erit, &c. Antæ. Antes, sunt extremi quippe ordines vinearum, ait Festus, unde etiam antæ dicuntur latera ostiorum. Antes etiam sunt, ait idem, quadraturæ, unde & antæ dictæ sunt quadræ columnæ. Anta etiam singulariter legitur apud Vitruvium: ut, Anta fixa. Antennæ, lignũ transversum in malo, vbi velum alligatur. Plinius libro 7. Vela Icarus, malum & antennam Dædalus. Ouid. 3. Trist.

Effugit hybernas demissa antenna procellas.

Ora, extremitas cujusque rei: ut, vestimenti, pocoli, regionis. Pluraliter sæpe etiam declinatur pro fune nautico. Liv. lib. 28. Trahunt scalas orasque & anchoras. Offuciæ á fuco, fallaciæ dicuntur. Plaut. Mostell. Neque cerusam, neque melinam, neque aliam ullam offuciam. Idem in Capt. Ita mihi stolido suia os oblivere offuciia. Illecebræ. Plaut. Mene. Munditia illecebra, animo est amantium.

1. Cat. Jam veró quanta in ullo unquam homine juventutis illecebra fuit. Inimicitiæ. 4. Tusc. Inimicitia est ira, ulciscendi tempus observans. Ennius, Amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero. Induviæ. Induvium alii Grammatici notant, & quidem eodem Plinii testimonio lib. 13. Utilem sibi arborisque induviis circulum mira pernicitate homine subeunte. Salebræ, loca aspera & inæqualia, quæ quasi sine saltu præteriri nô possunt. 5. Fin. Hæret in salebra. Scarebræ, ebullitio aquæ é terra exeuntis. Plin. lib. 31. cap. 10. Mirum est & illud scarebra fonticuli semper emicante. Spatha, gladius major. Apud Vegetium spathas leges & semispathas. Est etiam spatha, qua cocturæ in vasis permiscentur. Latebræ etiam latebra singulariter. 3. Off. Videant ne quæratur latebra perjurio. Deliciæ etiã singulare veteribus fuit. Plaut. Truc. At ego ad te ibam. S. ad mea delicia. Idé, Mea voluptas, mea delicia. Cæremoniæ. pro Amer. Perfidia legationis ipsius, cæremoniam polluerit. Cæs. 7. Quod more eorum gravissima cæremonia continetur. Copiæ pro exercitu Ciceroni sępe: at etiam copia singulariter. Plaut. Amph. Postquam utrinque exitum est maxima copia. Pompejus 8. Att. Ut ipse cum omni copia ad nos veniret. Et ibidem, Brundusium ducerem hanc copiam. Galla, Calepino sutorium est instrumentum: at id nusquam comperio, sed Galla fructus quercuum est apud Virgilium, Columellam, Plinium. Gaza, Persicum nomen est, & divitias significat: pluraliter veró apud Lucanum & Senecam legitur. Lucan. 2.

—Eoasq; premunt tentoria gazas.

Seneca in Hercule furéti, Gazis inhians. Genæ, sunt palpebræ, ut Ennius indicat,

Pandite sulsis genas & corde relinquite somnū.

Alii partes subjectas oculis putant. Pacuvius partes putat esse, quibus barba primùm oritur, hoc versu,

Hoc primum opaca: flore lanugo genas.

Hæc festus. Plin. lib. 11. cap. 37. Graviores aditum inferiore gena cônivent, eadem nictantur ab angulis membrana obeunte. Ibidem: Extremum ambitum genæ superioris, antiqui cilium vocavere, unde supercilia: infra oculos, malæ homini tãtúm, quas prisci genas vocabant. Gingivæ, at singulariter Catull.

Ruffam defricare gingivam.

& Juvenalis.

Frangendus misero gingiva panis inermi.

Mappa, linteum, quo mẽsa sternitur, aut certé qua manuum sordes in mensa abstergimus: nã in convivium pro se quisq; mappam afferebat. Servio tantúm plurale est: at Horatius etiam,

—Ne turpe toral ne sordida mappa
Corrugat nares.—

Item, mappam Quintilianus lib. 1. cap. 9. usitatum Circo nomen Pœni sibi vendicant. Martialis lib. 11.

Attulerat mappam nemo, dum furta timentur.

Minutiæ. Senec. Epist. 91. Donec in minutiam frequenter trita redigantur. Næniæ, carmen dicitur quod in funere laudandi caussa cantatur ad tibiam. 2. Leg. Honoratorum virorum laudes in cõcione memorantur, easque etiam ad cantus, ad tibicinem prosequuntur: cui nomen næniæ, quo vocabulo etiam Græciæ cantus lugubres nominant. Quintilianus lib. 8. cap. 2. Carmé lugubre, proprié nænia. Horatius, *Puerorum nænia.* Blãditię. pro Planc. Facilis est illa occursatio & blanditia popularis. Paleæ. Virgil.

Nequicquam pinguis paleæ terit area culmos.

Notandum (ait ibi Servius) paleam singulari numero dici cõtra artem: nam quę é pluribus constant, sunt tantùm numeri pluralis, ut cancelli, bigæ, scopæ, licet abutantur poëtæ. Varro, A palam nominata potest esse palea. Horat. 2. Serm. *Horna palea*, sic palea rubra Varroni, Palea æris Plinio. Cic. Parad. Anri navem evertat gubernator, an paleæ, nihil interest. Fallitur igitur Servius. Præstigiæ. pro Posth. Illinc omnes præstigiæ, illinc omnes fallaciæ. 4. Acad. Ne ab illis quæ clara sint ipsa per sese, quasi præstigiis quibusdã & captionibus depellamur. Quintilianus singulariter declinavit lib. 4. cap. 1. Illa veró frigida & puerilis est in scholis affectatio, ut ipse transitus efficiat aliquam utique sententiam & hujus velut præstigiæ, plausum petat. Vita plurali numero apud Terentium est in Adel. Suspicere tanquam in speculo, hominum vitas jubeo. Vigiliæ & vigilia sæpe singulariter. 1. Phil. Quasi in vigilia quadam consulari ac senatoria. Et apud Cęsarem, de prima, secunda, tertia, quarta vigilia sępe leges.

Genitivus. Atque hæc de nominibus altero

rò numero carẽtibus: anomalia casus deinde tractãda est. Notat Priscianus diphthõgi divisionẽ in genitivo, Qua frequenter (ait) veteres Romanorum poëtę utuntur, ut Aeneai, Anchisai & pictai & aulai, pro Aeneæ, Anchisæ, pictæ, aulæ dicentes. unde Virgil. in 3. Aen.

Aulai in medio libabant pocula Bacchi.

Idem in 9.

Dives equum, dives pictai vestis & auri.

Cicero in Arato,

Atque oculos urget pedibus pectúsque Nepai.

Pro Nepæ, id est Scorpii. In eodem,

Serius hæc obitus terrai jussit equinis.

Lucretius in 1.

Effice ut interea fera munera militiai.

Idem in eodem.

Aulide quo pacto triviai virginis aram,
Iphigeniai turparunt sangume fœdi.

Græcus casus primæ declinationis unus usitatus est: alios etiam Priscianus á veteribus proponit, Ejusdem declinationis primæ (ait lib. 6.) fœmininorum, genitivum etiam in as, more Græcorum solebant antiquissimi terminare, unde adhuc paterfamilias & materfamilias & familiæ solemns dicere, & frequẽs hoc habet usus. Liv. in Odyssea, Atq; escas habemus mentionem. escas pro escæ, ibidem. Nam diva monetas filiam docuit. monetas ꝑ monetæ. In eodem, Mercurius cũq; eo filius Latonas, pro Latonæ. Nevius in carmine belli Pun. 1. Inerant signa expressa, quomodo Titani bicorpores, gigãtes magniq; Atlantes, Rhuncus atq; Purpureus filii terras, pro terrę. In eodem, Ei venit in mentem hominum fortunas, pro fortunæ. Ennius in 7. Annal. Dux ipse vias, pro vię. Cic. in 4. Verr. Liberos, matresfamilias, bona fortunasq; omnes. Dicitur tamen & paterfamiliæ & patresfamiliæ & familiarum & familiis. M. Brutus de officiis, Itaque patresfamiliæ domini sumus. Sall. in Catil. Sed filii familiarum, quorum é nobilitate maxima pars erat, qui parentes interficerent. Cic. in frumẽtaria. Itaq; ex his scribis, qui digni sunt illo ordine patribusfamiliis, viris bonis atque honestis, percontamini. Hi casus gręci sunt, escas, monetas, Latonas, terras, fortunas, vias, ubi tamen Priscianus patribusfamiliis legit, legitur patribusfamilias. Sic pro Cælio, Illum filium familias patre parco ac tenaci, habere tuis copiis devinctum non potes. Cæsar lib. 10. Quibus rebus accidit, ut pauci milites patresque familiæ, qui aut gratia aut misericordia valerent, aut natura adnare possent recepti, in Siciliã incolumes pervenirẽt. Et Varro 7. de Lingua, videtur patresfamiliarum reprehendere, cúm adversus analogiam ita disputat. Da patrifamilias, dicere non debuerunt, si analogias sequi vellent, quod est ut Atiniæ, Scatiniæ, familiæ: sic una Atinis, Scatinia, familia: itẽ, Plures patresfamilias dicere non debuerunt, sed, ut Sisenna scribit, patresfamiliarum. Tacitus libr. 1. pluralem genitivum usurpat, Nunquamne nisi ad se filios familiarum venturos?

Accusativus Græcorum frequenter Latinis græcus est, & n pro m capit, ut Aenean, Anchisen: quanquã, ut Priscianus monet, Romani gręca illa in as vel es desinentia, per a declinabant.

Vocativus græcus detracto s, retinet tamen ultimam longam. Virg. 10. Aen.

Aenea, vigila ——

Idem 3. Aen.

Conjugio Anchise Veneris dignate superbo.

Nominatiuum pręterea & vocativum plurales, ait Priscianus, similes quidem esse genitivo & dativo singularibus, sed in his divisionem diphthõgi fieri nõ posse, ut in illis pictai, terrai.

Priscianus de genitivó plurali hujus declinationis ita loquitur, Genitivus pluralis eiusdem declinationis, fit addita ablativo singulari rum syllaba, ut ab hoc poeta, horum poetarum, ab hac musa, harum musarum: producitur enim a, tam in ablativo singulari, quám in genitivo plurali. Et notandum quod omnes casus tã singularis, quám pluralis numeri, pares habent in utroq; numero syllabas in hac declinatione, excepto genitivo pluralis: hic enim una syllaba abundat. Est autem quando hunc quoque per concisionem proferunt, & maximé in compositis & patronymicis, ut Grajugenũm, pro Grajugenarum. Virg. in 3. Aen.

Grajugenũmque domus suspectaque linquimus arva.

In eodem,

Caprigenũmq; pecus nullo custode per herbã,

pro caprigenarum. Idem in 8.

Optime Grajugenũm, cui me fortuna precari.

Idem in eodem,

Omnigenũmque deũm monstra & latrator Anubis,

pro omnigenarum. Sic cælicolũm pro cælicolarum, & trinundinũm pro trinundinarum. Cic. pro Cornelio, Primó ex promulgatione trinundinũm, dies ad ferendum potestásq; venisset. Amphorũm pro amphorarum & Aeneadũm pro Aeneadarum. Lucr. in primo versu,

Aeneadũm genitrix, hominum divũmq; voluptas.

Similiter Dardanidũm pro Dardanidarum. Virgil. in 2.

O patria, o divũm domus Ilion, & inclyta bello
Mœnia Dardanidũm. — —

Idem in 11.

— Variusq; per ora cucurrit
Ausonidũm turbata fremor. — —

Sex dativo & ablativo declinantur in abus, equabus, libertabus, filiabus, mulabus, natabus, deabus. Palladius, Admissarii generosis equabus admittendi sunt. Modestinus, Libertis libertabusq; meis. Cato, Dotes filiab. suis nõ donant. Reliquorum generũ exempla Grãmatici nulla proferunt. Valerius, Phocas & Priscianus addunt asinabus: at nihil probant. Priscianus etiam illud ait, Eabus pro eis Hemina protulit: multa alia quoque contra regulã vitiosé & in his & in aliis casib. vetustissimi protulisse inveniũtur, in quibus non sunt imitandi. Citat etiam 13. lib. Plautum in Curculione, Parissimi estis hibus, pro his. Diomedes autẽ caussam etiam reddit: Sublata autem ait, da ablativo singulari a novissima, & apposita is syllaba, fit dativus & ablativus pluralis, ut ab hoc Aenea, ab his Aeneia: nam deabus, filiabus, libertabus, mulab. & quicquid hujusmodi est, discernendi sexus gratia, cõtra rationem & præceptũ est. Sergius itẽ de mulabus, filiabus & cæteris, Sciendũ est id fieri propter testamẽtorum necessitatem. Nam hæc pauca dicit Probus cõtra artem esse suscepta, nec nos debemus ad istorum similitudinem, alia declinare. Ea enim quæ arte carent, sola authoritate firmantur. D. Hieronymus, animabus & famulabus attulit. At 14. lib. Epist. titulus est Ciceronis, Tullius Terẽtiæ & Tulliolę duabus animis suis. Itaq; quidam cavillati sunt, Hieronymũ injuste ꝓ Ciceroniano cæsum, qui tam lõgé á locutione Ciceronis abesset. Atq; hęc de dativis et ablativis imparisyllabis.

Genus. Generũ veró speciales regulas in species declinationũ rejecimus: atq; ideo in hac declinatiõe speciales regulæ declarantur é finibus: fœminina enim sunt in a & e, reliqua masculina. In a autem, masculina sunt primæ declinationis græcæ, ut Adria, Cometa. Excipiũtur hęc charta, hæc cataracta, margarita, catapulta, quæ cúm sint masculina apud Græcos, apud nos etiam genus cum terminatione mutaverunt: cataractes tamen apud nos etiã masculino genere dicitur. Plinius, Novissimo cataracte, cúm de Nilo agit. Priscianus lib. 5. etiam idem docet: In multis enim videmus cõmutatione terminationis genera quoque esse conversa, ut ὁ κρατὴρ, hęc cratera, ὁ χάρτης, hęc charta, ὁ κηρὸς, hęc cera, ὁ ἀμφορεὺς, hęc amphora, ὁ πάνθηρ, hæc panthera. Horat. in 2. Epistol.

Diversum confusa genus panthera Camelo,
Sive Elephas albus, vulgi converteret ora.

Deniq; Priscianus idẽ alio loco addit ὁ γαυσάπης, hæc gausapa: quinetiam citat Varronẽ 7. lib. Hac de re Varro de lingua latina (ait) talia ex græco sumpta, ex masculino in fœmininum transire, & a litera finiri, ὁ κοχλίας, hæc cloclea, ὁ χάρτης, hæc charta. Postremó Priscianus etiam 5. lib. notat quædam in hac declinatione communia, sed pené ait á verbis composita vel derivata, ut agricola, cęlicola, advena, parricida, grajugena, cõviva. Pomponius in Autorato, Conveni omnes convivas meas. Hor. in 2. Serm. *ut conviva satur.* Alia veró omnia propria sive appellativa in a desinentia fœminina sunt, ut Roma, curia, musa, Italia. In promiscuis tamen invenimus quædam, authoritate veterũ, secundum masculinum genus prolata. Virgil. in 1. Georg.

Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.

Idem in Bucolicis.

Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

Horatius tamẽ fœminino, hoc idem protulit in 1. Carm.

Superjecto pavidæ natarunt æquore damæ.

Idem in 2. Epist.

Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera Camelo,
Sive elephas albus vulgi converteret ora.

Et magis hoc in quadrupedibus invenies: nam in aliis animalibus, si sint promiscua in a, fœminini articulos assumũt. Hæc Priscianus recté, uno fortasse de cõmunibus excepto: nec enim agricola, & similia omnia cõmuni genere ꝓferre ausim, nisi locupletiorib. exẽplis id approbatum videam. Citat aũt Priscianus lib. 17.

Opti-

Optima cælicolûm Saturnia magna dearum.

Hic,fœmininum genus est:& Ovidius 10. Metam. ait,

Amnicolæq; simul salices & aquatica lotos.

Ergo quantũ tibi probabitur, tantùm credes. Mãnã,mammona, pascha neutra fiunt á recentibus Grammaticis:at manna fœmininũ est Plinio,& thuris est, non illius aërii roscidiq; mellis. Plin.lib.29.c. 6. Viperã vivã in fictili novo comburere, addito fœniculi succo ad cyathũ unũ,& thuris manna una. Hic Plinius mannã in thure statuit, nõ in melle illo aërio seu roscido, q manna sit & Dioscorides lib.1.c. 84.etiã de manna thuris ita præcipit. Mãmona,vox Syriaca,quę divitias significat masculini generis,penultima longa,cúm gręcé p ω scribatur.Pascha,vox est hebręa, quę transitum significat, vulgus declinat pascha paschæ,at alii pascha paschatis,& Ausonius neutro genere extulit.

Nos etenim primis sanctum post pascha diebus.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIBER IX. DE secunda declinatione parisyllaba.

Arisyllaba secunda quatuor fines habet in recto masculinos, unũ neutrum. Tertia & quarta græcorum declinatio in hanc declinationem cadit.os in us vertitur,ut Κῦρος Cyrus, πέλαγος pelagus, ὁ χάος Chaus. Ovid. 14.Metam.

Et noctem noctisq; deos,Ereboq; Chaoq;

Convocat.—— In ρος desinentia mutãt plerumq; ρος in er, ut ἀγρὸς ager, Μένανδρος Menander. Græcorum casus in hac declinatione demonstrãtur quidam versibus poëtarũ. Apud Virgilium nominativus & vocativus secundum Græcorum regulam invenitur prolatus in 2. Aen.

Panthus Othriades arcis Phœbiq; sacerdos.

In eodem.

Quo res summa loco Panthu? quam prendimus arcem?

Dativus græcus est in Bucol.

Orphei Calliopea Lino. pro Orpheo.

Accusativus græcus est 1. Aen.

Ilionea petit dextra. pro Ilioneum.

Vocativus gręcus in nominibus in eus fit abjecto s,ut Tydeu, Pantheu. Probo tamen ait Priscianus,in quibusdam aliis artium scriptoribus & o Panthee, & o Tydee,& o Ilionee posse dici secundum analogiam latinam placet, quod in usu non inveni. Tibullus,

Cimmerion etiam obscuras accessit ad oras.

Ergo hi græci casus in poëtis aliquãdo repeniũtur. Prima parisyllaba,raras cõtractiones habet,secũda complures, qua de re iubet Varronis, Cicerõis,& post utrũq; Prisciani judiciũ audire. Varro enim libr. 7.de Lingua, Itẽ quærũt oẽs (ait)si sit analogia,cur appellãt omnes ædẽ deũ Consentũ,& nõ deorũ Cõsentiũ? Itẽ cur dicatur mille denariũm,nõ mille denariorũ? Est enim hoc vocabulũ ea figura, ut Vatinius,Mãlius,denarius: debet igitur dici, ut Vatiniorũ,Manliorũ, sic denariorũ: & nõ equũ publicũ mille assariũm esse, sed mille assariorũ:ab uno enim assario,multi assarii,ab eo assariorũ. Hæc Varro:at in Oratore Cicero idem copiosius exponit. Atq; etiã (ait) á quibusdã seró jã emendatur antiquitas, q hæc reprehendũt:nã pro deûm atq; hominũ fidẽ, deorum aiũt. Ita credo,hoc illi nesciebãt, an dabat hãc cõsuetudo licentiã? Itaq; idẽ poëta qui inusitatius contraxerat, Patris mei meũm factũm pudet, p meorũ factorũ. &, Texitur exitiũm examen capiti, p exitiorũ. nõ dicit liberũm,ut pleriq; loquimur,cũ cupidos liberũm,aut in liberũm loco dicimus. Sed ut isti volunt, neq; tum unquã in gremiũ extollas liberorũ ex te genus. & idẽ, Nãq; Aesculapii liberorũ. At ille alter in Chryse,Non solũ cives antiqui amici majorum meũm:quod erat usitatum,sed durius etiam,Consilium socii,Auguriũm atque extũm interpretes. idemq; pergit, Postquã prodigiũm horriferũm portentũm pavor. quæ non sané sunt in omnib. neutris usitata:nec enim dixerim tam libenter armũm judicium,& si est apud eũdem, Nihilne ad te de judicio armũm accidit? quám armorum. Jam, ut Censoriæ tabulæ loquuntur, fabrũm & procũm audeo dicere,non fabrorum & procorum: planeq; duorum virorũ judiciũ aut triũ virorũ capitaliũ,aut decẽ virorũ litib. judicãdis, dico nũquã. Atqui dixit Accius, Video sepulcra dua duorum corporum, idemque,Mulier una duûm virũm. Quid verum sit intelligo, sed aliás ita loquor ut concessum est,ut hoc,Vel pró deũm di

co, vel pró deorum: aliás, ut neceſſe eſt, cúm triumvirūm, non virorum, cûm ſeſtertiūm nummūm, non nummorum, q, in his conſuetudo varia non eſt. Hæc Cicero. Priſcianus copioſiſsimé idem protulit: Inveniuntur (ait) per conciſionem mediæ ſyllabæ maſculinorum plerumq; nominum, quę nentra, non habenr hnnc caſum proferenres, maximé poëræ. Eſt aurem apud veteres proſam ſcribentes, idem invenire, ſed raró. Virgil. in 1. Aen.

It cælo clamorque virūm ſtridorque rudentum,

pro virorum. idem in 3.

Cura deūm bis Pergameis erepte ruinis,

pro deorum. idem in 5.

—— Genus alto á ſanguine divūm.

pro divorum. Nummūm veró pro nummorum, & liberūm pro liberorum, & ſeſtertiūm pro ꝓ ſeſtertiorum, & jugerūm ꝓ jugerorum, modiūm pro modiorum, medimnūm, ſenūm, ſeprenūm, denūm, frequẽter etiam orarores per ſyncopam ſolent proferre. Cic. 3. Verr. Iſte unus inventus eſt, qui ex complexu parenrum abreptos filios, ad necem duceret, & parentes pretium ꝓ ſepulrura liberūm poſceret: liberūm, pro liberorum. In eodem: Cúm aſſerat ſeſtertiūm vicies, quingenra millia rem eſſe conſtarer. In eodem, Quis eſt enim qui tueri poſsir liberūm noſtrorum pueritiam conrra improbiratem magiſtratuum. Idem in 4. Verr. Er pueri annorum ſenūm ſeprenūmque denūm Senatorum nomen nundinati ſunt: ſenūm ꝓ ſenorum, ſeprenūm pro ſeprenorum, denūm pro denorum dixit. Idem in frumentaria: Sed tritici ſepties medimnūm ex Nymphonis ararionibus tollit: medimnūm pro medimnorum. in eadem, Minus te jugerūm profeſſum eſſe dico, ꝓ jugerorum. Nam quod ſingulare hujus, hoc jngerum eſt, ipſe oſtendit in eadem: In jngerum Leontini agri medimnum feré frumenti ſeritur: dicitur tamẽ & hoc jugus jugeris. Juvenalis,

Jugeribus paucis, lumbos donare clientis.

Cic. in 4. Verr. Quid ſi doceo (Judices) eoa qni quadringenra millia modiūm lucriſaciũt? pro modiorum. Idem pro Mur. Præfectum fabrūm, pro fabrorum. Idem pro Vareno, Deūm fidem, pro deorum. Idem, ꝓ Clu. Millibus quadragenis nummūm, pro nummorum. Idem ad Herennum lib 3. Pedum tricenūm, pro tricenorum. Frequentiús tamen hac utitur Cicero & cæteri ſyncopa in eis nominibus, quæ numeros vel menſuras ſignificanr. Recuſanr aurem hoc in maſculinis habẽtibus neutra, vel in neurris, ne ſimilis ſit nominativo ſingulari neutrorum: quamvis in his quoque nominibus, quæ ex ſe faciunt neutra, licet non frequens, invenitur tamen uſus hujuſcemodi conciſionis. Virgil. in 9.

—— Altaque certant
Prendere tecta manu ſociūmque attingere de-(xtras.

pro ſociorum. Idem in 10.

At Rutulūm acceſſu juvenis tum juſſa ſuperba.

pro Rutulorum: quamvis & ſocius ſocia ſocium, & Rutulus Rutula Rurulũ dicatur. Ter. Heaut. Quare omnes vos oratos volo, ne plus iniquūm poſsir, quám æquūm oratio, pro iniquorum & æquorũ. Statius in 1. Theb.

—— Illa novos ibat populata penates
Portarum in bivio, lateri duo corpora parvūm
Dependent. ——

pro parvorum. Virg. in 3.

—— Magnanimūm quondã generator equorũ.

Idem in 6.

Magnanimūm heroum pueri innuptæq; puellæ.

Quod in pronominibus quoque fecerũt anriqui, meūm pro meorum, tuūm pro tuorum, noſtrūm pro noſtrorum dicẽtes. Plaur. in Trinummo, Ut rem patriam & gloriam majorum fœdarim meūm. Idem in Penulo, Ecquid meminiſti tuūm parẽtum nomina? Idem in Menæchmis, Avertit prędam ab hoſtibus noſtrūm ſalute ſociūm. Hęc Priſcianus. unde cognoſcimus quãtus hic contractionis uſus apud poëtas & oratores ſit. Atq; hæc de conrractione cuiuſcunq; finis.

E nominibus in us deſinẽtibus, multa alrero numero ſpoliantur á Grãmaticis, pleraq; retinuimus, quorũ uſus nobis notus fuit, nec dubiro quin multó plura retineri poſsint, ſed exempla non ſuccurrebant, quibus poſita regula poſſet improbari. Atq; id omnino conſiderandum eſt á veteribus Grammaticis, qui latinę linguæ adhuc populum, ſi non integrũ, certé non omnino corruptum babuere, & libros longé plures quám ad nos pervenere, non multam anomaliam hic animadverſam fuiſſe, tanta verborum anomalorum multitudo collecta eſt á Grammaticis novis, neque Romanis, ſed Gallis, Hiſpanis, quibus perdifficile ſir demonſtrare vocem aliquam uſitatam non eſſe.

Primúm

Primũ, q liceat peregrinis & nũquã in illa vera Romana civitate versatis, scire qoa voce Romani nõ usi sint? an é libris id satis ęstimari judicariq; potest? At multę voces remere ab iis rejectæ docenr libros non satis accuraté perlectos esse: deinde libri permolti periere, in quibus illa vox esse potuit: tum multa dicta á Cicerone & Cæsare, quæ scripta uunquam suut. Quare, ut inirio posui, Grammaticorum regulæ, quæstiones potius, quám præceptiones proponuut: spoliantur aurẽ plurali numero uncus, genuinus, muscus, mundus, quorum tamen ploralia agnoscuntur. Cato. c.10. Operculũ aheni unũ, uncos ferreos tres. 2. de Nat. de dẽtibus, intimi autem cõficiunr qui genuini dicũtur. Apuleius, Saxum insurgit in spelũcæ modum muscis. in Acad. Democritus ait innumerabiles esse mundos. Numeri distributivi ut bini, terni, ipsi per se multitudinem iodicanr: dixit tamen Virgilius septeno gurgite, sed poeta est. Macte & macti, vocativi usitati sunt: at Cato dixir, Uti sies volens propitius mihi liberisque meis, domo familięq; meæ, mactus hoc ferto.

Vocativus á nominativo in us præcipuá anomaliá habet, & á Grãmaticis anxié & ambigué delcriptam: atq; adeó (ut air Servius) cõtra regulã hic plurimũ sibi assumpsit authoritas. Phocas communia nomina in ius accidentia vel derivata, etiam non pura, vocativo declinat in e, ut fluvius fluvie: antiquum vocativum putat esse fluvius: sic doctus docte, Romanus Romane: cætera declinar potiús in us quám in e. sic Lucanus ait,

Degener o populus.—— Et,

O populi lectum est. Lucus, o lucus: quæ á veteribus propter asperitatẽ vocis, minimé usitata sunt, adeó ut rara hujosmodi declinationis reperiãtur exẽpla. Hæc myrtus o myrté.

Et te proxima myrte. Hæc Phocas, cum quo Probus non omnino cõsentit. Secunda declinatio (ait) rermioat vocativum generis quidem masculini aut e correpta, aut i: vel similem nominativo, ut o magne, o Salusti, o puer. Invenies antiquitús, & us syllaba terminatum vocativum singularem secundæ declinationis, ut Virgilius,

Corniger Hesperidum fluvius.—— pro fluvie. Fœmini generis secundæ declinationis vocativus singulaiis sæpe e correpto terminatur, o fraxine. Servius unicum vocativum hic excipit, fili. Hic impius (ait ipse in Donatum) impie, hic egregius, o egregie. At huic regulæ contrarium est hic filius, o fili. Quare majores nostri timentes, ipsum vocativum similem fecerunt nominativo, ut Virgilius dicit,

Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.

& Lucilios, O Fabius judex. Priscianus idem feré præcipit, sed ait etiam filie. Nomina in us, conversa us in e, faciunt vocatiuvum (ait) ut Priamus o Priame, pios o pie, myrtus o myrte, scyphus o scyphe: excipitur uuum, quod tam in e quã in i facit vocativum, quamvis sit appellativum, o filie vel fili. Livius Andronicus in Odyssea, Pater noster, Saturni filie. Catullus autem,

Tu præter omnes une de capillatis
Cuniculosæ Celtiberiæ fili.

Terentianus de syllabis,

Hic prius tu Basine fili, & tu gener Novate mi.

Est tamen quando, nominativo quoque terminato in us pro vocativo sive metri, sive euphoniæ caussa utũtur. Virgil. in 8.

Corniger Hesperidum, fluvius regnator aquarum.

Lucanus in 2.

Degener o populus, vix secula longa decorum,
Sic meruisse viris.—— Adnotarunt etiam Grammatici ex Tibullo geoius, geni,

Mane geni, cape thura libens. Item, meus mi. Ter. Andr. Pater mi. Denique ex Virgilii loco illo,

De cera facta dat tibi poma deus.

Vocativus deus ap.pbatur, non dee. Quatuor in e vel us, ot fluvius, populus, chorus, agnus: at e malim, & us poeticũ potiús quám oratorium crediderim. Quare tria tantũm communia, in i vocativo declinamus, fili, mi, geni, deus nominativo & vocativo similiter. De propriis in ius sequimur Nigidiũ illum Ciceronis æqualem & amicum. Publ. Nigidii verba sunt apud gellium lib. 13. cap. 24. ex commentariorũ grãmaticorũ 24. hominis in discẽplinis doctrinarũ omnium præcellentis: Deinde (ait) voculatio qui poterit servarĩ si non sciemus in nominib. ut Valeri, utrũ interrogãdi aut vocãdi sint? Nã interrogãdi secũda syllaba superiore tono est quã prima,

prima, deinde ooviſsima dejicitur: at in caſu vocandi, ſummo tono eſt prima, deinde gradatim deſcendunt. Sic quidem Publ. Nigidius dici præcipit: ſed ſi quis nunc Valerium appellans in caſu vocandi, ſecundum id præceptum Nigidii acuerit primã, non aberit, quin rideatur: ſummum autem tonum προσῳδίαν acutam dicit, & quem accentum nos dicimus, voculationem appellat, & caſum interrogãdi eum dicit, quem nunc nos genitivum dicimus. Hæc Nigidius, latinæ linguæ Varro alter, quem tamen Gellii jam ætas non probabat, nec poſtea Priſcianus probavit: ait autem hæc olim etiam in e vocativos habuiſſe, de accentu diſſeotit cum ait lib. ſeptimo. In us veró terminantia, ſi ſint propria, i ante us habentia, abjecta us faciunt vocativum, ut hic Virgiliua o Virgili, hic Saluſtius o Saluſti, hic Pompejus o Pompei: hæc tamen eadem iriá in e proferebant antiquiſsimi, o Virgilie, Mercurie dicentes. Liv. Aodron. in Odyſſea, Neque enim te oblitus ſum Laërtie noſter. Liv. in Sereno. Cura nunc Laërtie velle paraire Ithacam: Laërtius enim pro Laërtea dicebant, quomodo & Græci Λαέρτιος pro Λαέρτης. Σορενδῶς ἐν Αἴαντι μαστιγοφόρῳ, Ἀλλ' μέν ὦ παῖ Λαερτίου διδοργμά σε. Juniores autem, gaudentes brevitate, per extremæ ſyllabæ abſciſsiooem, protulerunt pro Virgilie Virgili, pro Mercurie Mercuri. Horat. in i. Carm.

Mercuri facunde nepos Atlantis.

In eodem,

Multis ille bonis, flebilis occidit,

Nulli flebilior, quám tibi Virgili. Unde accẽtus perfecti vocativi in his ſervatur: ſi enim non eſſet abſciſsio, debuerunt hujuſmodi vocativi, id eſt, qui in i deſineotes, penultimam correptã habent, antepenultimam acuere, ut Virgili, Mercuri, quod minimé licet: nam penultimam acuimus: in abſciſsiooibus enim, ſi ea vocalis, io qua eſt acceotus, integra manet, ſervat etiam accentum integrum, ut audivit, audit, noſtratis, noſtras, illice, illic. Do vocativo Põpei, valde ambiguus eſt Priſcianus, nos vulgó pronuntiamus ultimam literam tanquam vocalem, retenta tamen penultimæ quantirate. Priſcianus tanquam cõſonantem facit. De Pompei (air) & Vultei, & Cai & ſimilibus vocativis, quæ i, loco conſonantis anre us habẽt io nominativo, dubitatur utrum i extrema, pro vocali an pro cõſonante ſit accipiẽda, quomodo io aliis caſibus, quod magis more antiquo, rationabilius eſſe videtur: nam ſolebant illi non ſolúm in principio, ſed etiam in fine ſyllabæ ponere i loco conſonantis, idque io vetuſtiſsimis ioveoies ſcripturis, quoties inter duas vocales ponitur, ut eius, Pompeius, Vulteius, Caius: quod etiam omnes, qui de litera curioſiús ſcripſerunt, affirmant, necnon etiam metra oſtenduot, quod dicimus, & regulæ ipſios ratio in ſupradicto vocativo: omnis eoim vocativus in i deſioens, una ſyllaba mioor eſſe debet nomioativo ſuo, ut Saluſtius o ſaluſti, Virgilius o Virgili, Terentios o Terenti. Ergo ſi Põpeius & Vulteius triſyllaba ſunt in nominativo, neceſſarió in vocativo diſſyllaba eſſe debent: quod non poteſt fieri, niſi i loco conſonantis accipiatur: unde illud quoque poſſumus ſcire, quo bene, cui, pro monoſyllabo accipiunt metrici, & huic: omnis eoim genitivus in ius deſineos, una vult ſuperare ſyllaba ſuum dativum, ut ille, illius, illi: ipſe, ipſius, ipſi: unus, unius, uni: alter, alterius, alteri: alius quoque per duas ii debuit eſſe geoitivus cauſſa dativi, quod eſt alii: ſed vel hiatus cauſſa eſt, vel quia inter duas vocales, i vocalis eſſe non porerat: dativus autem, loco conſonantis eam accipi prohibebat, quam ipſe duplicabat vocalem, & credo, differentiæ cauſſa, oe ſi ali diceretur, verbum infinitũ eſſe putaretur, ideo plerique recuſarunt eum frequenti uſu proferre. Priſcianus ita diſputat é principio temere poſito, quaſi regula ſit nlla in Grammaticis, quæ nullám anomaliá patiatur. Itaq; ad iſtam ſententiam Priſcianus jubeat in Pompei pronutiari j conſonam, ut pronuntiatur in Pompejus. Pergit veró ut idem confirmet. Quod autem (ait ibidem) Pompei, & Vultei & Cai & ſimilia i finalem, & ante eam vocalẽ pro una ſyllaba habent, uſus quoque confirmat. Horat. in 1. Epiſt.

Durus (ait) Vultei nimis attentuſq; videris.

Vultei diſſyllabum accipit ſecũdum analogiam. Hæc Priſcianus: in quo falli poteſt Horatii poëtico & licentioſo exemplo, ubi contractio ſit: licet enim plenum caſum ex aliis poëtis proferre: Ovidius,

Accipe Pompei deductum carmen ab illo.

Hic triſyllabum eſt. Item Martialis,

Quod peto, da Cai, non peto non conſilium.

Hic

Hic Cai dissyllabum est. Atque j consona redit in vocalem, & cõsuetudine poëtica, vocalis licet vocali præposita, tamen producitur, quod Priscianus ibidem ait. Nihil tamen mirum i loco consonantis positum, transire in vocalem, cùm u quoque idem patiatur in quibusdam dictionib. apud poëtas, ut Horatiũ in Epodo,

Nivesq; deducunt Jovem.

Nunc mare nunc sylvæ. Hic enim divisiõe facta, uæ extremæ syllabæ, u á cõsonantæ transit in vocalem. Est enim dimetrum iambicum, conjũctum semiquinariæ heroicæ. Hæc argumẽtatur Priscianus, nec tamen ejus argumento tam moveor, quám ætate & seculo, quo nõdum extincta Romæ erat Romana lingua: & tamen dum tam solicité id disputat, indicat tum rem liquidam non fuisse. Uno contra Priscianum argumento moveor. Si in vocativis Pompei, Vultei, Cai, cõsona j esset ultima, j consona vocem clauderet, itaq; & syllabam ultimam, & ideo in nominativo Pompejus priorem clauderet, non inchoaret sequentem: at illá clausulam in doctrina literarum claudẽtium syllabam Priscianus non proponit, imó lib. 1. nominatim v consona, syllabam nõ claudi affirmat. Habebat autem (ait lib. 1.) hæc f litera hunc sonum, quem nunc habet v loco consonantis posita, unde antiqui, af, pro ab scribere solebãt: sed quia non potest vav, id est digamma in fine syllabæ inveniri, ideo mutata est f in b: sifilũ quoque pro sibilum, teste Nonio Marcello de doctorum indagine, dicebant. Hæc Priscianus, qui decimoseptimo lib. idem reperit, vav nempe consonam initio syllabæ semper adjungi. Quare malo poetas hic imitari, & j consonam nominativi commutare in vocalem vocativo, servata quantitate, quám consonante j, vocem claudere. *Ανωμαλίαν* generis veteres Grãmatici minorem fecere. Priscianus tantũ quatuor excipit fœminina, humus, alvus domus, colus: & duo neutra, virus & pelagus. Excipiuntur (ait 5. lib.) hæc humus, alvus. Virgil. in 2. Aen.

In latus inq; feri curvam compagibus alvum.

Actius tamen masculinum hoc protulit Annalium. 1.

Maja nemus retinens, gravido concepit in alvo.

& domus, colus, quæ tam secundæ, quá quartæ declinationis inveniuntur. Neutra pelagus, virus. Eadem quatuor repetit libro 6. cùm dixisset in us desinentia, quartæ declinationis esse: Excipitur hæc alvus, hujus alvi, quod veteres frequenter masculino genere protulerunt. Accius in Annalibus.

—— Ut quám fragilissimus alvus.

Cato ad Filium, Ex dolore, ex febri, ex siti, ex medicamentis bibendis, ex cataplasmatis, ex alvo lavando. Cinna in Smyrna,

At scelus incesto Cinyræ crescebat in alvo.

Itaq; secundum hoc genus, bene declinatur alvus alvi. Virgilius tamen hoc protulit fœmininum in 2. Aen.

In latus inque feri curvam compagibus alvum.

Humus humi, hoc etiam neutrum in um desinens invenitur apud veteres, secundum quod opportuné hanc declinationem servavit. Liv. in Adone, Humum humidum pedibus fodit. Gracchus in Thyeste, Mersit sequentis humidum plãtis humum. domus hujus domus, & domus hujus domi. Terent. Eun. Domi focíq; fac vicissim ut memineris. Virg. in 6.

Hic labor, ille domus & inextricabilis error.

Ovid in 4. Metam.

—— Domi communis utrique.

& colus, coli & colus. Virg. in 8.

Cui tolerare colo vitam tenuique Minerva.

Statius in 6. Theb.

—— sed hujus

Extrema jam fila colu datur ordo senectæ.

Virus & vulgus etiam iterantur lib. 6. Excipitur virus (ait ibidem Priscianus) quod quidam indeclinabile, quidam secundæ declinationis esse voluerunt, secundum Lucretium, qui sic protulit:

Liquit enim supra tetri vestigia viri. Idem,

Contractoq; suo, contractus perdere viros

Vulgus quoq; excipitur, quod tã neutri, quám masculini est generis, & secundũ regulá masculini declinatur. Lesbos, Abydos fœminina sunt ex arte, attamen poetæ terminationẽ sequuti interdũ masculina faciũt, quos in ꝓsa nõ imitabere si Quintilianũ audies. Lecithus, græcé *λέκυθος*, luteũ est ovi, item ampulla olearia, fœmininũ Aristophani *λήκυθος καλλίςω*. Sed & græcé eodem genere notatur *λήκυθος, αἱ δὲ λήκυθοι* in Aristoph. Paradisus masculinum est Xenophonti in Cyro lib. 2. *Ε῎τι δὲ ςράτευμα πολὺ ἐν τῷ πλησίον παραδείσῳ*. In proximo autem paradiso, id est, In proximis hortis magnæ copiæ sunt.

Desinentia in er quædam crescere dicuntur

cũtot genitivo, cũ tamẽ incremẽtũ illud priús in nominativo fœminino & neutro appareat. De his veró nominib. Priscianus lib. 6. sic loquitur, Illa quoq; latina nomina (ait) quę fœminina in a, faciũt, et in ri mutãt in genitivo, ut par sit syllabis suo nominativo, ut ater atri: facit enim atra, niger nigri nigra: exceptis illis q̃ s, vel sp, vel n aut r habẽt, & á gerẽdo vel ferẽdo cõpositis, quę accepta i, faciũt genitivum una syllaba vincẽtem suũ nominativum, ut miser miseri, prosper prosperi. Domitianus in Senatu pro se, ut prosper dicendi successus ostẽderet, auditorũ benevolentia crescere dicentiũ facultatẽ. Cicero tamẽ, prosperus protulit in 6. de Rep. Deinde est hominũ generi prosperus & salutatis. Asper asperi: nã aspri per syncopã dicitur, lucifer luciferi, corniger cornigeri, tener teneri, liber quoq; quãdo ingenuũ significat, liberi differẽtiæ caussa declinamus, ne, si libri dicamus, aliud significare putetur, dexter similiter dextri & dexteri, & adulter adulteri. Et notandũ q̃ tot syllabarũ est masculini genitivus, quot sit nominativus fœminini. Excipiũtur alter & uter, & ex his cõposita. Hęc Priscianus. Idem, lib. 7. Iberus & Iber cõtractũ dicit. Iber Iberi (ait) quod per apocopã extremæ syllabæ prolatum, solum in hac declinatione producitur, & ab eo cõpositum Celtiber Celtiberi. Dicitur tamẽ & Iber Iberi ꝓ Hispanus, & Iber Iberis, quando de gẽte loqmur, q̃ est iuxta Armenios, & Iberus Iberi fluvius, unde Lucan. in 4.

Qui præstat terris, aufert tibi nomen Iberus.

Hæc Priscianus. Idẽ rursus lib. 7. Notãdũ tamen, quod Plautus á puer nominativo, vocativũ puere dixit in Mercatore, Egomet memor, tu puere abi hinc intro ocyus. Idẽ in Curculione, Cedo puere sinũ, quid facturus es? Jã scies. Quod quibusdã rectiús á nominativo puerus esse videtur. Prosperus igitur, Iberus, puerus ostendũt in prosper, Iber, puer cõtractionẽ: in reliquis adiectivis, genitivus recto, si nõ masculino, certẽ fœminino & neutro, parisyllabus est: rectus enim est ꝓsper ꝓspera prosperũ, tener tenera tenerũ, miser misera miserũ, liber libera liberũ, ut si incrementũ sit, ante sit in recto casu rectæ declinationis, quã in obliquo obliquæ. Itaq; Prisciani illud jã citatũ tot syllabarũ esse masculinũ genitivum, quot syllabarũ sit nominativus fœmininus, indicat casus parisyllabos. In nomine antẽ Iber, Priscianus et producit, & apud Flaccũ ita est,

Quos nec Iber, aut tuta suis Aurora pharetris
Sustinet.—

Martialis tamen corripit Celtiber lib. 10.

Ducit ad auriferas quod me Salo Celtiber oras.

E nominibus in um desinentib. pleraq; numero altero carẽt, in quib. aurũ, argentũ, stannũ, plũbũ: deniq; metallica & liquida omnia Grãmatici plurali spoliãt. De metallis & liquidis omnes certatim pręcepere. Palęmo vocat nomina quę ad põdus & mẽsurã veniũt. Phocas & Donatus metallica & liquida. Sed Varro præ cæteris hũc locũ illustravit. Qui reprehẽdũt (ait 8. de Lingua) quod nõ dicatur ut unguentũ unguẽta, vinũ vina, sic acetũ aceta, garũ gara, faciũt imperitẽ, qui ibi desiderãt multitudinis vocabulũ, quæ sub mẽsurã ac põdera potius, quã sub numerũ succedãt: nã in plũbo, oleo, argento cũ incremẽtũ accessit, dicimus multũ oleũ, multũ plũbũ, argentũ, nõ multa olea, plũba, argẽta. Cumq; ex heisce fiãt, dicamus plũbea & argẽtea. aliud enim tũ ex argẽto: nã id tũ cũ jam vas argenteũ, aut pocillũ, aut quid itẽ, quod pocilla, argẽtea multa, nõ quod argentũ multũ, ea natura in quib. est mẽsura nõ numerus, si genera in se habẽt plura, & in usum veniunt & genere multo, sic vina, unguenta dicta: alius enim generis vinũ quod Chio, alius qđ Lesbo, sic ex regionib. quæ ipsa dicũtur nũc melius unguenta, cui nũc genera aliquot. Si itẽ discrimina magna essent olei & aceti, & sic cæterarũ huiuscemodi in usu cõmuni dicerẽtur, sic olea & vina. hęc ille. De metallis reiecimus, quia ferẽ hujus sit loci, & in aliis declinationib. nõ sit omnino verũ. Cælum etiã hic statuimus, de quo magna Grãmaticorum jã á Palęmone turba contra Cæsarẽ facit, Cæsar cælũ ex iis esse ait, quæ numero multitudinis careãt. Et veró latinẽ cælũ, totũ illud cæleste corpus appellatur, quod unicũ est, ut aeris unicũ: & quidẽ cæli isti qui vulgó dicũtur Martis, Jovis, globi nominãtur á Cicerone. Et locus ille Ciceronis in Epi. ad Pætũ, Ille Baro te putabat quæsiturũ unũ cælũ esset, an innumerabilia, planẽ demõstrat Ciceroni hos cælos inauditos fuisse, secus solœcismũ faceret. Grãmatici citãt alios á Varr. & Cicer. locos, sed falsó ut collatis libris invenies: Citãt aũt Grãmatici oẽs certatim unicũ á Lucre. locũ.

Quæ

Quis pariter cœlos omnes convertere.

At poëta jus suum retinuerit. Cæsaris autem & Ciceronis judicium nequaquam cum hujus poëtæ licentia comparandum censeo. De nomine balneum Varronem sequimur, qui sic loquitur 7. de Lingua. Quædam (ait) solùm sunt multitudinis, ut salinę, balneę: non enim (ait) ab iis singulari specie dicitur salina & balnea, neque ab eo quod dicunt balneum, habet multitudinem consuetudo. Et idem 8. Ubi bina essent conjuncta ædificia lavádi caussa, unum ubi viri, alterum ubi mulieres lavarentur, ab eadem ratione domi suæ quisque ubi lavatur balneũ dixerit, & quod non erát, duo balnea dicere non consueverunt, cúm hoc antiqui non balineum, sed lavatrinam appellare consuevissent. Sergius tamen citat neutrum plurale ab Horatio,

Balnea vitantur.

Et rursus 1. Epist.

—Mutat cœnacula lectos,

Balnea, tonsores.— Varronis tamen judicium Ciceronis exempla comprobant, cúm ait pro Cælio, Mulier ingeniosa, constitui locum jussit balneas Xenias. Ibidẽ, Cúm enim balneas publicas cõstituerat. Sic pro Sexto Roscio, Balneæ Palatinæ. Quid igitur hic dices Horatiũ poëtã jure suo usum esse, an utrumq; latiné dici? Spoliantur á grammaticis plurali æuum, solium, solum, lutum, macellum, barathrum, vitrum, fœnum. At dixit Ovidius,

Persequar, ut cunctis nulli datus omnibus ævis.

Et Plin. lib. 14. cap. 1. Tot ævis incorruptum. Idem lib. 33. cap. 12. Solüs argenteis. Cicer. pro Cornelio, Vos mutæ regiones imploro, & sola terrarum ultima: Cæsar lûta, Ennius macella, ut de utroque Caper affirmat. Barathra Græci vocant loca quo flumina demerguntur. Vitra leges in poëtis. Apuleius, In Asini faciem fœna rodebamus. Contrá simili temeritate spoliantur singulari, iuga, transtra, aulæa, lachana, liba, spolia, carchesia, quorum singularia in dictionariis exposita sunt. Ut Dindymus Dindyma, sic Grammaticis infernus inferna: at infernus adiectivum tantúm est: Ut autem rastrum rastra & rastri, sicillis filum, fila & fili, sic capistrum, claustrum, plaustrum, forum: at de fili quod affertur á Lucano,

Traxerunt torti magica vertigine fili,

mendosum videri potest, & pro fili, fusi legendum, & exemplum est unicum, & poetæ qui non satis idoneus latinitatis author Servio visus est. De cæteris Grãmaticorum est commũrum, nulla demõstratio. Duplicia veró plura sunt, quám quæ collegimus. Varro 8. de Lingua, Hoc gladium & hic gladius, ut dupondium & dupondius, & pleraque alia.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIBER X. DE Pronominibus.

Epsravimus ad finem parisyllabæ declinationis utriusque unum & viginti adiectiva propter communem anomaliam, quæ commodé in singulis declinationibus sigillatim explicari non poterat. Tria veró, Ego, Tu, Sui, propter singularem anomaliam separatũ declinationis genus á Grammaticis accepere. Qua de re Priscianus lib. 13. ita loquitur, Sunt igitur (ait) in pronominibus modi declinationum quatuor, primus qui in tribus primitivorum personis cernitur per obliquos casus. Nam nominativus primæ personæ dissonus est á genitivo: tertia veró deficit, ut Ego, mei vel mis, Tu, tui uel tis, Sui, quod debuit secundũ analogiam esse Sui vel sis: quod dubitationis caussa, ne verbum esse putetur, recusaverunt proferre: nam ad Græcorum imitationem his quoque utimur duplicibus genitivis pronominum: apud illos enim ἐμοῦ & ἐμοῦς doricé, σοῦ & σοῦς, & οὗ & οὗς dici solet: in ος autem desinens genitivus solet apud nos in is finiri, ut Δημοσθένους Demosthenis, Ἑρμογένους Hermogenis: in ου veró in i, Πριάμου Priami, Κύρου Cyri: sic ergo ἐμοῦ, σοῦ, οὗ, mei, tui, sui, ἐμοῦς, σοῦς, οὗς, mis, tis, sis, sed propter suprá dictam caussam tacitus est tertiæ huiusmodi genitivus. Ennius in 2.

Ingens cura mis cum concordibus æquiparare.

mis dixit pro mei. Hęc veterum grammatica de tribus iis nominibus fuit. Mi, contractus est mi ꝓ mihi, nec mi aurũ posco nec mi aurum dederitis, dixit Ennius. De his etiam Quint. lib. 1. cap. 5. id annotauit, Mehe quoq; (ait) pro me apud antiquos Tragœdiarum præcipuè scriptores in ve-

teribus libris invenimus. Et ibidem, Sibe & quase scriptum in multorum libris est: sed an hoc voluerint authores, nescio. T. Livium ita his usum ex Pædiano comperi, qui & ipse eum sequebatur. Hæc nos i litera finimus. Sed horum anomalorum duobus Grāmatici vocativos detrahūt. Donatus ait, Ego sine vocativo esse. Palæmo huc etiam tendit, sed lapsum indicat. Prima (ait) persona quæ dicitur Ego, tam in singulari quám in plurali numero non habet vocativum, quia nemo se vocat. Sed cúm forté cōtigerit ut dicamus, o ego, & o nos, non tam pronominis ratione quám interjectionis, id est dolendi gratia cōtingit quám vocādi Diomedes, Ego vocativum habere nō potest, nisi exclamatio sit, ut apud Horatium.

O quisquis volet inopiam. Nec pluralis vocativum habet, nisi exclamatio sit, ut cúm dicimus, O nos fœlices. Sic Priscianus lib. 13. nulli pronomini nisi secundę personæ, & primę possessivo vocativum tribuit, ut o tu, o vos, o mea tu, o noster. Et rursus lib. 14. ex Terentio in Andria, O mea tu. & in Adelph. O noster Demea: sic nostras vocativum habet, cætera carēt vocativo (ait ibidem.) Idem repetit lib. 17. At (inquam) o magistri exclamare enim libet, exclamando nonne vos hic appello & vocandi casu utor? Itaq; sive exclamādo, sive dolendo vocativum habeat Ego, nónne satis esset ut vocativum haberet? cúm ipsa exclamatio, vocatio per se sit? at o ego commentum est Palæmonis, non observatū ex authore idoneo exemplū: o & nos felices, accusativi casus esse potest, attamen decretum Grāmaticorum adnotavi, si cui placuerit. Controversia etiam de Tu veteribus fuit. Tripho enim vocativum tantúm esse censuit, & ei tantúm apostrophen dedit: Apollonius contrá disseruit etiam nominativi casus esse, ut Priscianus author est lib. 17. ubi & docet vocativos tue & sue, figuraté usurpari posse, nec id ratione carere, quamvis in usu nō sint. Tria deinde sūt adiectiva hic, hæc, hoc, is, ea, id, quis, quæ, quod: de primo sic Priscianus lib. 13. præcipit, Hic, hujus, huic, quod solum assumpsit c per omnes casus singulares absque illis qui in s desinunt, hoc est genitivo singulari, & dativo & ablativo & accusativo pluralibus: quibus tamen frequenter authores solēt addere ce syllabam, hujusce, quomodo & pluralibus ejus in eandem terminantibus cōsonantem, ut hisce, hosce, hasce: quamvis reliquis quoq; casibus vetustissimi addebant eandem syllabam, hicce, hæcce, hocce: unde vocali quoq; sequēte e, ablata per synalœphā, manentib duab. c solebāt pducere hoc, ut Virg. in 2. Aen.

Hocce erat alma parēs, quæ me per tela, per ignes,
Eripis. —

Sed scriptorum negligētia prætermisit unū c. Et sciendū qd accusativi casus singulares, & genitivi plurales m in n cōvertunt, c sequēte, ut hūc, hāc, horunce, harūce. Hæc Priscianus. vocativum autem quidā retinent; quo Virg. 12. Aen. usus videtur,

Esto nunc sol testis, & hæc mihi terra precanti.

Et sic Græci ὦ οὗτος in vocativo dicunt, heus tu. Verum illud, esto, potest esse tertiæ personæ. Veterib. accusativus im fuit pro eum, ut é duodecim tabulis citatur á Macrobio, Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisit, jure cæsus esto. Ubi etiam nox vetusté pro nocte ponitur. Ille videtur esse vocativus ecloga quinta,

Deus Deus ille Menalca
Sis bonus o fœlixq; tuis.

De tertio Priscianus eodem libro hæc tradidit: Quis etiam cōmunis esse generis putaverūt vetustissimi, sicut apud Græcos τίς. Terēt. Eun. Hunc oculis nostrarū quisquā nō vidit, Phædria. nostrarū quisquā dixit, pro quæquā. Plau. in Aulul. Dic mihi, si audes, quis ea est quā vis dūcere uxorē? Et obliquos eius casus tā secundū tertiā, quám secundā declinationē terminabāt, unde nunc quoq; accusativus masculini in em secundū tertię proportionē profertur, quāvis fœminini in am, ut quē quā. Ablativus nō solū in o, sed etiā in i, á quo vel á qui, & á qua vel á qui. Vir. in 11.

— Accam ex æqualibus unam,
Qui cum partiri curas. —

pro qua cū. Ter. Eun. Qui cū? Cū Parmenone. Nominativum quoq; pluralē non solúm in i & æ, sed etiā in es, qui, quæ vel ques, accusativum etiā, quos, quas vel ques: ut Pacuvius in Medo, Ques sunt isti? Cato, Quecunque Romæ regnavissent. Accius in Neoptolemo, Sed quesdam. Nam dativum & ablativum nunc quoque tam per is, quám per bus proferimus, quis vel quibus. Sciendū autē, quod qui, quādo pro interrogativo vel infinito, id est pro quia ponitur circunflectitur: quando autē pro relativo, acuitur per se, in lectione gravatur.

tur. Similiter obliqui casus generalem accentuum regulam servant, quãdo sunt infinita vel interrogativa: quãdo veró relativa, acuuntur per se, in lectione gravantur per omnes syllabas.

Movet ibidem Priscianus questionem de trium horum adiectiuorũ dativis, monosyllabi'ne sint. Quæritur ait, in hoc modo declinationis, cúm omnia dativus una syllaba minor sit genitiuo, ut illius illi, istius isti, ipsius ipsi, unius uni, solius soli, utrius utri, alterius alteri, an huius huic, cuius cui, eius ei, monosyllaba sint accipienda in dativo, quod regula exigit, & pleriq; poëtarum metris comprobãt, ut Virg. in 4. Aen.

Cuiq; loci leges dedimus, connubia nostra
Reppulit.— Idem in 1. Georg.
Huic á stirpe pedes temo protentus in octo.

Et ubiq; hoc servat. Inveniuntur tamẽ, sed raró dissyllaba, & maximé ei, differẽtiæ caussa, ne interiectio esse putetur, q^d de nomine quoq; tractantes memoravimus. Unde pluralis etiã dativus & ablativus, secundũ analogiam in ius terminãtiũ genitivum singularẽ, quorum dativus singularis, in i terminans, & pluralis, in is desinens, pares habet syllabas, ei, eis vel iis, ut cui, quis, huic: in quo c, per adiectionẽ differentiæ caussa accedit. His, quãvis & hibus pro his antiqui protulerũt. Plau. in Curculione, Eodẽ hercle vos paro & pono, parissimi estis hibus. quod per diæresim ei, & eis invenitur dissyllabum, ostẽdit Juvenalis in 5.

Implet & ad mœchos dat eisdem ferre cynædis.

Statius quoq; huic videtur protulisse per diæresim syllabarum, in 1. Syl.

Lætus huic dono, videas dare thura nepotes.

Idem in eodem,

Falsus huic pennas & cornua sumeret æthræ.

Cui quoq; Terentianus de literis,

Verum ut cuiq; est proximitas loci soniq;.

Est enim Sotadicũ ex duob. ionicis á majore & tribus trochæis. Idem in eodem.

Ex ordine fulgens, cui dat locum sonipes.

Plurales autem casus ii & iis pro ei & eis aliquando poëtis monosyllabi sunt; de quo sic in Oratore Cic. Idẽ campus habet (inquit Ennius) & in tẽplis isdẽ. Probavit isdem: at eisdem erat verius: nec tamen Opimius eisdẽ, malé sonabat iisdẽ. Atq; hæc de tribus adiectivis in ius genitiuo habẽtibus, tredecim sequentia anomaliã dissimilẽ habent in nominativo. Ipse, analogũ veteribus fuit Ipsus, ipsa, ipsum, qua de re ita Priscianus: Illud etiã attẽdendũ; quod cúm ille illud, iste istud; is id faciũt neutra, ipse solum, quod & ipsus invenitur, á vetustissimis prolatum; neutrũ in um desinens fecit. Ter. Andr. Ipsus mihi Davus, qui intimus est eorum cõsiliis, dixit. Idẽ in eadẽ, Istuc ipsum, Atqui hoc ipsum nil pericli est, me vide: Illã enim quæ quibusdã visa est ratio, non adeo firma videtur, ideo m facere neutrũ; quia in us desinit masculinum. Nã alius cúm in us terminetur, neutrũ tamẽ aliud fecit. Omnia neutra pluralia similia sunt singularib. fœmininis, ut illa, ea, hæc. Gẽnitivos habẽt in ius i lõga. Priscianus dẽ i longa ante us nõ semel præcipit. Nã primo libro sic ait, In latinis dictionibus nõ facilé invenies i longũ ante vocalem positam, nisi in genitivis in ius desinẽtibus; ut Illius, Solius, Ullius: quæ tamẽ licèt & corripere in metro. Priscianus hic generaliter loquitur; nil excipit. Et secúdo lib. idem prorsus ait, at lib. 6. deinde unũ excipit, Et sciendũ (ait) quod in ius terminãtium, genitivus producit penultimã, nisi poëtica authoritas eã corripiat; excepto Alter alterius, quod ideo magis correptã habuit penultimã, quód duabus syllabis vincit genitivus nominativum. Quod igitur creuit syllabis, hoc minuit tẽpore. Terentianus tamen invenitur huius etiam ĩ penultimam produxisse in trochaico metro, quod est ex septẽ pedibus & syllaba.

Secuplo vel una vincet alterius singulum.
Sextus enim pes vult á longa incipere.

Hæc Priscianus, ubi excipit unũ genitivum alterius, quod Grãmarici adhuc secuti sunt. Terentianũ tamen hic authorẽ & antiquiorẽ & uberiorẽ sequi malui.

Hexaptota. Hæc tria sola Priscianus hexaptota putat esse cúm de hexaptotis loquitur, lib. 13. Nec in omnibus (ait) variantur casibus, nec in nominibus tamen hoc invenies nisi tribus, quæ nominativum in us genitivum in ius terminantia, secundum quorũdam pronominum declinationem flectũtur: unde quidam decepti, pronomina ea esse putaverunt: ut unus, unius; solus solius, totus totius: nã ullus, nullus, alius vocativos habere nõ possunt, cúm abnegant præsentium demõstrationem personarũ, vocativus autem, præsentem soleat demonstrare personã. Est notandũ quod Priscianus anxiẽ

variis item locis itetavit casus istos in ius & i veteribus sliquando analogos fuisse. Exempla ex Prisciani variis locis confeseremus. Isti pro istius. Cato, Pecunia mea Reipu. profuit, quam isti modi, uti tu es. Illi pro illius. Cato, Et quis illi modi esse vult. Ipsi pro ipsius. Afrsnius, Ipsi me velle vestimenta dicito. Totæ pro toti. Cicero ad Herennium, Non res totæ rei necesse est similis sit. Toti pro totius. Afranius, Adeó ut te sstias caperet toti filiæ. Solæ pro soli. Terent. Eunuch. Nunquam ædepol quicqusm jamdiu quod magis vellem evenire, mihi evenit, quám quodmodó senex intró ad nos venit errás mihi solæ ridiculo fuit, quę quid timeret, sciebá. Soli pso solius. Cato, Nam de omni Tusculans civitata soli Lucilij Manulei beneficium gratum fuit. Unæ pro uni. Cice. pro Marco Tullio, Hoc judicium sic expsctatur, ut nó unæ rei statui, sed omnibus constitui putetur. Uni pro unius. Titiunius in Barbsto, Quod quidem, Pol mulier dicit: namque uni collegii sumus. Ulli pro ullius. Plaut. in Truculen. Quasi veró corporis reliqueris potestarem, coloris ulli capiendi msla. Nullæ pro nulli. Cecilius, Nullæ nationi, tot tantas continuas victorias, tam brevi spatio datss sibitror, quám vobis. Cato in 1. Originú. Nulli pro nullius, Quod tátisper nulli rei est, dum nihil agas: potest tamen hic dativus accipi, nulli rei, pro nulli utilitati. Terent. in Andr. Quandoquidem tam iners, tam nulli consilii. Alteræ pro alteri. Terent. in Heaut. Hæc ipsa in itinere, alteræ dú narrat, forté audivi. Alii pro alius. M. Cato in Censura de vestitu & de vehiculis, Nam periinjuriú, si & cúm mihi ob eos mores quos prius habui, honos detur ubi datus est: tamen uti eos mutem atque alii modi sim. pro alius modi. sic Cæs. in Anticatone priore, Uno enim excepto, quem alii modi atque omnis natura finxit, suos quisque habere charos. C. Licinius in 2. Perversum esse, alii modi postulsre. Aliæ pro alius, Cecilius in 5. Nullius alię rei, nisi amicitiæ eorum caussa. Hæc exempla sunt é Prisciano, unde cognoscimus casus usitatos olim fuisse isti, illi, ipsi, totæ, toti, solæ, soli, unæ, uni, ulli, nullæ, nulli, alteræ, aliæ, alii. Sed in nomine neuter (ait idem) ex contrario aliis, quæ simili forma declinantur, frequentior est usus genitivi in i & dativi in o terminantis in masculino & neutro, in fœminino veró in æ diphthongum, hic neuter & hoc neutrú, hujus neutri, huic neutro, hæc nautra, hujus & huic neutræ. Idem author in declinatione compositi alteruter alterutra alterutrum multus est. Unum apud Latinos (ait lib. 5.) invenitur nomé, quod quávis ex duobus nominativis sit compositum: non tamen ex utraque parte declinatur, id est alteruter alterutrius, quod tamen ipsum non absque ratione declinatur: nam cúm duæ pugnant inter se regulæ, ut unam servet, necessarió perdidit alteram. Omnia enim nomina vel pronomina quæ genitivum in ius terminant, debent hunc habere communem trium generum, unus unius, una unius, unum unius: solus solius, sola solius, solú solius: ille illius, illa illius, illud illius. Cúm igitur fœmininum & neutrú supradicti nominis, ex integro & corrupto sint composita, hiatus caussa & euphoniæ, alterutra pro alterautra, alterutrú pro alterúutrum: & necessarió extrinsecus habuerunt declinationem, id est alterutrius: unde Cicero pro M. Marcello, Quod si in alterutro peccandú sit, malim timidus quá parúm prudés videri. Itaq; masculinum quoq; eorum est declinationé secutum, propter rationem supradictam in ius terminantis gentivi, qui communis trium vult esse generum. Quod idem 6. lib. repetit Priscianus, & docet etiam utraque parre declinari. Alterutrum (ait) ex altera parte plerunq; declinatur, id est exteriore, alteruter alterutrius, ut sit genitivus & dativus, trium generú similis, quod proprium est omnium in ius terminantium genitivos. Inveniuntur tamen & alterautra & alterumutrú protulisse veteres, & ex utraque parte declinasse. Cic. in Protagora, Quæ igitur potest esse indignitas voluntaris ad molestiam, nisi in magnitudine aut longitudine alteriusutrius posita? Cato de ambitu, Sed sunt partim, qui duarum rerum alteriusutrius caussa magistratum petunt. Idem rursus, Alteruter (ait lib. 6.) alterutra vel alterautra, alterutrum vel alterumutrum, alterutrius vel alteriusutrius, alterutri vel alteriutri: utraq; enim declinatio in usu veterú est. Ambo & duo aliquando pro ambos & duos poni dicimus, & exempla sunt hujus rei. Plaut. Rud. Iube dum recedere istos ambo illuc modo. Horat. 2. Serm.

Præterea ne vos titillet gloria, jure,
jurando obstringam ambo. 3. Epist.

Duo enim duarū ætatū plurimi facio, eādē ratione Cn. Pōpejum filiæ tuæ socerū & M. Brutū generum tuū. Virg. 11. Aen.

Si duo præterea tales Idæa tulisset
Terra viros.—

Atq; hæc nomina sunt unū & viginti, de quibus proposui, quorū partē á nominibus Grāmatici segregant, & pronomen speciem vocis á nomine diversam faciunt, quem errorem antè refutavi, & hoc ipso in loco refelli cōmodiùs etiam potest comparatis Grāmaticorum definitionibus. Nomen (ait Donatus) est pars orationis cū casu, corpus aut rē propriè cōmunitérve significans. Hac definitione cōprehenduntur omnia pronomina: nullū enim est, quod non sit pars orationis cū casu corpus aut rē propriè cōmunitérve significās. Pronomen, etiā pari logica definitū est, Pronomē (ait Donatus) est pars orationis, quæ pro nomine posita tantundē pene significat, personamq; interdū recipit. Quódnā igitur, ò Donate, adjectivum nomen est, cui definitio ista convenire non possit? Quid Rhetorū ἀντωνομασία, utrū istā nominis pro nomine positionē, pronomē é nomine faciet? Itaq; ex definitionibus natę sunt ambiguitates illæ Grāmaticorum. Probus facit pronomina numero unū & viginti: alii deinde numerū ad quindecim reduxerunt, quos Priscianus sequitur. Donatus quærit qd inter pronomina & articulos intersit. Inter pnomina (ait) & articulos hoc interest, quod pronomina ea putantur, quæ cúm sola sunt, vicem nominis complent, ut quis, ille, iste. Articuli veró cúm pronominibus aut nominibus aut participiis adjunguntur, ut hic, hujus, huic, hūc, hoc, hi, horū, his, hos, his. Hæc eadē pronomina & pro articulis, & pro demonstratione ponuntur. Neuter, uter, unus, omnis, alter, alius, ullus, ambo, uterq;, sunt qui nomina, sunt qui pronomina existimār, ideo quód articulis in declinatione nō indigēt. Hæc Donatus, unde anxietatē hominis agnoscimus, qui nihil definitum logicis & accuratis definitionibus haberet. Varro lib. 7. nomina vocat appellationes. Appellandei veró (ait) partes sunt quatuor, é queis dicta á quibusdā provocabula, quę sunt, ut quisque: vocabula, ut scutū, gladius: nomina, ut Romulus, Remus: pronomina, ut hic, hæc: duo media dicuntur nomina, prima et extrema articuli. Primū genus est infinitū, secundū ut infinitū, tertiū ut effinitū, quartū finitū. Palęmo simili logica facit pronomina triū generū, finita, ut hic, iste: infinita, ut quis, quisq;: minùs quám finita, ego, tu. Atq; in pronominibus genera ex significationib varia facta, alia demōstrativa, ut ego, tu, hic, iste, meus, tuus, noster, vester, nostras, vestras: alia relativa, ut is, suus, ipse, sui: alia utrumq;, ut ille, ipse. Quā differentiā leviter attigimus, si quid emolumēti res afferre posset ad Syntaxin. Quamobrem, si quis miretur cur huic doctrinæ non assentiamur, miretur potiùs cur ipsa sibimet ipsi tam contraria tamq; repugnantia profiteatur.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIBER XI. DE prima declinatione imparisyllaba.

Eclinatio imparisyllaba á grāmaticis confusissimé tradita est, generalia nobis præponūtur in definitione in accusativo græco & vocativo. Atque hic species duæ ex incrementi differentia ante oculos erant. Priscianū hac de re audi, proponet si nō re ipsa partitionē imparisyllabæ declinationis, certé partes ipsas. sic enim loquitur septimo libro: Oportet autē scire (ait) quod in quibusdā pares habet genitivus tertiæ, suo nominativo syllabas, in quibusdā una, in aliis duabus syllabis vincit: & pares quidē habet in nominibus in e desinentibus correptam, ut hoc mare hujus maris hoc monile hujus monilis: & in quibusdam in er vel in es productam, vel in is tam correptam, quám productā exeuntibus, ut hic pater hujus patris, hic Verres hujus Verris, hæc cædes hujus cædis, hic collis hujùs collis, hæc avis hujus avis, hæc vis, hujus vis. In aliis autem omnibus ejusdē declinationis nominibus, una syllaba superat nominativum genitivus, ut schema schematis, Cicero Ciceronis, consul consulis, pecten pectinis, baccar baccaris, lis litis, apex apicis. Hæc igitur Priscianus, quibus docet re ipsa declinationis hujus imparisyllabæ duas esse species: primá, cujus ge

nitivus singularis nõ crescit, eiq; finea attribuit e, es, is, er: tum secundã speciẽ docet esse, quæ utroq; numero crescit. Ergo divisionis hujus caussam, etiã Grãmatici veteres probauerũt: atq; hic, ut anté fecimus, præcipuã quorundã rationem habebimus. Primæ itaque imparisyllabæ primus finis est e neutrum. Lacte olim fuit nõ lac: & Diomedes lib. 1. Lac a Varronẽ exterminatũ ait: deniq; Priscianus repetit, & Nonius citat á Varrone, Cãdidũ lacte papilla cum fluit. Atq; etiam é Plauto proferuntur in Menęchmis. Nec aqua; aquæ, nec lacte lacti, crede mihi, usquam similius: idem in Mil. Tam simile, quã lacte lacti est. De mille, Grãmatici altercantur. Mille cùm neutrũ est singulare, Grãmatici quidã unico l scribi jubẽt, cùm autem est omnis generis, l geminato, differentia ridicula & cõmentitia. Varro autẽ sic de hoc nomine loqtur, Hoc mille (ait) denarium, non, hoc mille denarij, & hæc duo millia denariũ, non duo millia denarij. Sed hæc Varronis sententia multó clarior est apud Gellium lib. 1. cap. 16. his verbis: Quadrigarius in 3. Annalium ita scripsit. Ibi occiditur mille hominum: occiditur (inquit) nõ occiduntur. Item Lucilius in 3. Satyr.

Ad portam mille á porta est exinde Salernum.

Mille (inquit) est, nõ mille sunt. Varro in in 18. rerum humanarũ, Ad Romuli initiũ plus mille & centum annorũ est. Cato in 1. Originum, Inde est fermé mille passus. M. Cic. in 6. in Antoniũ, Itáne Janus, medius in L. Antonii clientela est. quis unquã in illo Jano inventus est, qui L. Antonio mille nũmũ ferret expensum? In his atq; multis aliis mille, numero singulari dictum est, neq; hoc ut quidã putant, vetustati concessum est, aut per figurarũ cõcinnitatẽ admissum est, sed sic videtur ratio poscere: mille enim non pro eo ponitur quod græcé χίλιοι dicitur, sed quod χιλιὰς, & sicuti una χιλιὰς & duæ χιλιάδες, ita unũ mille & duo millia, certa atq; directa ratione dicitur. Quamobrẽ, id quoq; rectè & probabiliter dici solitum, Mille denariũ in arca est, & mille equitũ in exercitu est. Lucilius autẽ præter quam superius posui, alio quoq; in loco id manifestiús demonstrat. Nam lib. 15. ita dicit,

Hunc milli passum qui vicerit atq; duobus,
Campanus sonipes succussor nullus sequetur,
Majore in spatio ac diversus videbitur ire.

Item alio lib. 9.

Mille die nummum, potes uno quærere centum.

Mille passum dixit pro mille passibus, & uno mille nummũ pro unis mille nummis, aperteq; ostendit mille & vocabulũ esse, & singulari numero dici, eiusque plurativum esse millia, & casum etiam capere ablativum, neq; cæteros casus requiri oportere, cùm sint alia pleraq; vocabula, quæ in singulos tantùm casus, quædam etiam, quæ in nullum inclinentur. Quapropter nihil jam dubiũ est, quin M. Cic. in oratione quam scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit, Ante fundũ Clodii, quo in fundo propter insanas illas substructiones facilé mille hominum versabatur valentium: non versabantur, quod in libris minús accuratis scriptũ est: alia enim ratione, mille hominum, alia mille homines dicendum est. Hæc Gellius, ubi addit etiam singularem ablativum milli, quod vix sequar.

Festorum nomina (ait Priscianus libro septimo) in ia desinentia, semper pluralia, genitivum quidem tam secundum formã secundæ, quám tertiæ proferunt, dativum veró & ablativum secundum tertiam. Hęc Vulcanalia, horum Vulcanaliorum & Vulcanalium, his et ab his Vulcanalibus. Similiter Saturnalia, Floralia, Compitalia, Terminalia, Quinquatria. Horum veró dierum nomina, longa serie recensentur á Varrone lib. 5. Agonalia, Carmentalia, Lupercalia, Quirinalia, Feralia, Equiria, Liberalia, Megalesia, & multa ejusmodi. Sed Macrobius in Saturnalibus lib. 1. cap. 2. pauló expresiús hac de re loquitur, nec omnium festorum nomina in eandem formam includit, ut Ferialium non Ferialiorum, Florialium non Florialiorum, Liberalium, non Liberaliorum, Lucarium non Lucariorũ. Itaq; cum in ium desinunt hi genitivi, putat Macrobius analogiã esse, cùm in orum, anomaliam authoritate in certis vocibus, non in omnibus confirmatam: proponit etiã similem varietatem in quibusdam nominibus non festorũ dierum, vt vectigalium vectigaliorum, anciliũ anciliorum, sponsalium sponsaliorum.

Ex es fine etiã quædã contracta sunt. Adipes illa, citatur ex Varrone apud Priscianum, adeps præcipué proponitur á Grãmaticis. Sepes, seps etiam Grammaticis: at integrum malo. Plin. lib. 12. cap. 5.

Opaca

Opaca ſepes et munita vallo arboris. Trabes cæſa, ex Ennio eſt in Topicis Ciceronis: trabs tamen freqoétiús. Plebes quos pro ſe cõtra vim auxilii ergo creaſsit, Tribuni ejus ſunto, Cic. 3. leg. ſic apud Liviũ, Plebes erecta: apud Salluſtium, Plebes armata: plebs, etiam uſitatum. Græca veró nomina pleraque finis hujus, etiam prima pariſyllaba declinantur, de quibus ita Priſcianus lib. 6. Si græca in s terminãt genitivum, primæ ſunt declinationis, ut Ἀχάτης Ἀχάτα, Achates Achatæ, Ἀγχίσης Ἀγχίσα, Anchiſes Anchiſæ. Sæpiſsimé tamen huiuſcemodi nomina antiqui & ſecũdum tertiam protulerunt declinationem, ut Orontes Orontæ & Orontis, Timarchides Timarchidæ & Timarchidis, Herodes Herodæ & Herodis. Horat. in 2. Epiſt.

Præferat Herodis palmetis pinguibus alter.

Cic. in 1. Tuſc. Non ſine cauſa, cùm Oreſtis fabulam doceret Euripides. Sall. in 2. hiſtoriarum, Eam deditionem Senatus per nuntios Oreſtis cognitam approbat. Idem in 4. hiſtoriarum, Namque primũ Iaſonem novo itinere maris, Æetę hoſpitis domum violaſſe. A. Gellius noctium Attic. 9. Hiſtoriæ ex libris Heraclidæ Pontici jucunda memoratu, & miranda. Sciẽdũ tamen q; frequentiſsimé & tertia utũtur declinatione in propriis, quæ formã habent patronymicorum, & in barbaris, ut Thucydides Thucydidæ & Thucydidis, Mithridates Mithridatæ Mithridatis, Tigranes Tigranæ Tigranis: hujuſcemodi enim nomina Parthica etiam græci ancipiti terminant genitivo, modó α, modó ος, Τιγράνης Τιγράνα Τιγράνους. Virg. in 12.

—Nec Drancis dicta refellam.

Eſt item genitivus hic in i á ſecunda pariſyllaba, ut Ariſtoteli, Demoſtheni, Thucydidi, Euripidi, pro Ariſtotelis, Demoſthenis, Thocydidis, Euripidis. Verum Priſciano tantum credes quantum incorruptis teſtimoniis approbabit.

Vis, recto & obliquis dicitur (ait Varro.) Grãmatici novi, dativo ſingulari privant, quamobrẽ tamen, non ſatis video, cùm eo dẽ fine ſit uſitatus ablativus vi, nec veterum tamẽ quiſquam id præceptũ reliquit, ut intelligamus caſu illo veteribus interdictum fuiſſe. Vis, etiam pluralis aliquando fuit. Salluſt. Malé jam aſſvetum ad omnes vis controverſiarum. In accuſativo & ablativo ſingulari & genitivo plurali facilitas magna nobis invẽta eſt é diviſione impariſyllabæ, duas in ſpecies: omnia enim illa quæ tã obſcuré traduntur á Grãmaticis, ad unam feré primã ſpeciẽ redeunt. De accuſativo in im, non una Grãmaticorũ ſententia eſt, aliiq; aliter authorũ locos, unde confirmare decretum ſuum poſsint, legunt. Cæſ. 1. Citra flumẽ Ararim. Plaut. Curc. Datin' iſti ſellam, ubi aſsideat citó, & aqualim cum aqua. pro Mur. Sed Servi, quam te ſecurim putas injeciſſe petitioni tuæ? De Senect. Quaſi diuturnã ſitim explere cupiẽs. Plaut. Aul. Ad ravim poſcamus. Plin. lib. 23. cap. 1. Tuſſim vereré inhibet. Idẽ lib. 20. cap. 1. Cucumim ſylveſtrẽ eſſe diximus. 1. Georg.

Continuó in ſylvis magna vi flexa domatur,
In burim & curvi formam accipit ulmus aratri.

Pelvis notatur á Grammaticis omnibus, ſed ſine exẽplo, nec modó ullũ ſuccurrit. De duplici accuſativo præcipimus feré quod uſus nobis oſtendit. Terent. Ad reſtim res rediit. Plin. Reſtem circumlini. Accius in Medea, Apud vetuſtam turrẽ. Cæſ. 10. Majoriq; cum fiducia ad alteram turrem aggeremq; eruptione pugnaverunt. Virg.

Turrim in præcipiti ſtantem.—

Caro, Clavem torculario unã. Plaut. Moſtell. Clavim mihi harunce ædium nunc jam jube efferri intus. Cic. Navem maximam, & idem Navim rectã. Lucanus puppem dixit. Virg. 1. Aen.

—Ingens á vertice pontus
In puppim ferit.—

Ad Att. Cõvertere nauẽ ad puppim. In Arat. A prora ad malum, á malo ad puppim. Celſus, Minuere febrem. Horat. Reducere febrim. Ablativus analogus eſt in e ex accuſativo in em: at analogus eſt in i ex accuſativo in im. His addũtur tredecim, quorũ tamẽ ablativus analogus eſt in e, multó frequẽtior, imó (ait Priſcianus) quod in i deſinat, non arti, ſed authoritati aſcribẽdum. 9. Aen.

—Dextra cingitur amni.

Horat. 1. Epiſt.

—Cane pejus & angui.

Idem 1. Carm.

Nereus fata mala ducis avi domum,
Quam multo repetet Græcia milite.

Sed Varronis 7. de lingua illud inſignius eſt, Sine reprehenſione (ait) vulgó alii dicunt in ſingulari hac ovi & avi, alii hac ove & ave. 4. Aen.

—Et

—Et caeco carpitur igni.

Horat.1.Epist.

—Acuto ne secer ungui.

De ablstivo civi Priscianus citat quinq; exempla á Cicerone.4.Verr. Quod Siculus á civi Romano, civis Romanus datur. Pauló infrá, Primum suę legis, quod civis cum civi ageret. Idem pro Planc. Quid dicam de C. Virgilio tali civi, & viro? Idem pro Sest. Quid ausus esset pro civi, pro bene merito civi. Idē 6.Philipp. Sed in principe civi non est satis. Hos Priscianus locos ita legit, & conqueritur veteres codices, qui hanc lectionem habeant, ab imperitis corrumpi. 8. Aen.

Advectum Aeneam classi victosque Penates,

Priscianus tamen ἀρχαϊσμὸν putat hic esse posse, classi pro classe. Nepti additur á Grāmaticis, exemplum requires. Ovid. Metamorph.

Raptaque de dextro robusta repagula posti,
Ossibus illisit.—

Ea fini citatur á Gellio. Fusti caput afflixit, á Tacito. Ter. Eun. In medium huc agmen cum vecti Dorax.

Arare ablativus est Caesaris 1. Eo frumēto quod flumine Arare navibus subvexerat, propterea minús uti poterat, quód iter ab Arare Helvetii averterant. In contractione genitivi pluralis, Priscianus citat Ovidium 8. Metam.

Et quos sustinui, bis mensum quinque labores.

sed poëtae exemplum est.

Accusativus pluralis ex genitivo in ium, aliquādo in ει diphthongum desinit, de quo sic Varro lib.7. de Lingua (ait) In accusandi casu, hos monteis fonteis, hos montes fontes. Et ibidem. Nam quid potest similius esse quám mens, dens, gens? cúm horum casus patricus & accusandi in multitudine sint dispariles: nam á primo fit gentium & genteis utrobique ut sit i: á secundo mentium & mentes, ut in priore solo sit i: á tertio dentium & dentes, ut in neutro sit i. Hęc Varro, unde lex concludi nō potest. Terētianus de diphthongo ει disserens, quaedam generis hujus notavit cúm ait,

Sic oveis, plureis, omneis scribimus pluraliter:
Non enim nunc addis e, sed permanet sicut fuit.

Priscianus idem dissimiliter etiam tradit lib.7. Quorum autem in ium terminatū genitivum frequentiús is, & quorum rariús exeat accusativus in es, ut potero, breviter colligam. Quae veró Priscianus enumerat, haec sunt: Alpis Syrtis, Trallis, Sardis, omnis, pinguis, dulcis, navis, manis, acris, salubris, imbris, decembris, celeris, & ea quae desinunt in tis & rs, ut fontis, mortis, partis, parentis, ingentis, bidentis, pluris, compluris. Trallis & Sardis usus tantúm recepit, & nos in regula statuimus. Caetera tantúm cōfirmat poeticis testimoniis, & quidem Varroni dissimiliter. Nam Varro ex illis in ns desinētibus, facit montes & monteis, fontes & fonteis, & diphthongum scribit, quā Priscianus abiicit, i longa retenta. Itaque regula é tam variis incertisque & sentētiis & exemplis, nulla fieri catholica potest. Adde quod ambiguitas crearetur nobis, i longum non aliter in ultimis syllabis, quám breve pronuntiantibus: & Priscianus, cúm ait frequētiús in is quám in eis desinere, videtur nobis terminationem es in accusatiuo permittere.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIBER XII. DE secunda declinatione imparisyllaba.

SEcunda imparisyllaba generalia quaedam habet, & communia sequentium terminationum. ea igitur praeponuntur. Ex imparisyllaba autem secunda, nascitur plerumque parisyllaba declinatio, de qua sic Priscianus lib. 6. In multis invenimus (sit) á genitivo graeco factum latinum nominativum, ἐλέφας ἐλέφαντος, hic Elephas hujus elephantis, & hic Elephātus huius Elephanti, á genitivo graeco elephātos: similiter hic abacus hujus abaci, á genitivo graeco abacos, Arabs Arabos, Arabs Arabis, & Arabus Arabi: Titan Titanos, hic Titanus hujus Titani. Plaut. in Menaechmis, Barbatum tremulum Titanum, qui lucet Cygno patre. Necnon ab accusativo graeco fit nominativus latinus, Pāthera, cratera, quod Graeci quoque in multis fecere, quos in hoc quoq; sequimur, qui saepe & genitivo & aliis casibus pro nominativo sunt usi, ut ὁ μάρτυρ τοῦ μάρτυρος καὶ μάρτυρος μάρτυρ, ἰατὴρ ἰατῆρος, ἰατρὸς ἰατρός. Virg.7.

Hircanisve Arabisve parāt seu tendere ad Indos.

qui est á nominativo hic Arabus. Idē in 8.

Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi.

Lucilius in 4. Aethiopus dixit pro Aethiops.

Rhinocerus velut Aethiopus.—

Titanus quoq; pro Titan dicebant: unde Nævius in carmine belli Punici primo, Inerant signa expressa, quomodo Titani bicorpores gigantes, magnique Atlantes. Lucan. in 9.

Nec tutus spatio est Elephas.

Iuvenalis in 4.

Rursus ad Aethiopũ populos aliosq; Elephãtos.

Virgil. in 8.

—Pantheræ terga retorquens.

Cic. in Arato,

Tũ magni currus Capricorni corpora propter
Delphinus jacet, haud nimio lustratus nitore.

Horat. in 2. carm.

Nec curat Orion leones,
Aut timidos agitare lyncas.

Et notandum est etiam de genere, quod masculino genere protulit Horatius, cúm Virgilius fœminino in 4. Georg.

Quid lynces Bacchi variæ

Persius,

Crateram argenti sudabit pertrepidum cor.

Juvenalis in primo,

Lectus erat Codro procula minor, urceoli sex,
Ornamentum abaci. Idem in 10.
Quanto delphinis Ballena Britannica major.

Horat. in 2. Carm.

Nulla decempedis metata privatis
Opacam porticus excipiebat Arcton.

Hæc decẽpeda ab accusativo græco ἀπὸ τῆς δεκάποδος. Idem in 2. Epist.

Diversum confusa genus Panthera Camelo,

Cassida quoque accusativus est græcus ab eo quod est cassis, quo usus est pro nominativo Virgilius,

—Aurea vati
Cassida.— m Statius veró, Cassis protulit in 2. Thebaidos,

Bellipotens, cui torva genis horrore decoræ.
Cassis & asperso crudescit sanguine Gorgon.

Quod autem græcum est hoc nomen, ostendit etiam Probus in libro, qui est de catholicis nominum. Atque hæc de ortu parisyllabæ ex imparisyllaba. Ablativus contractorum in as, á Prisciano proponitur. Veteres (ait lib. 7.) huiuscemodi nomina in is proferebant, hic & hæc Arpinatis dicentes, unde neutrum Arpinate. Itaque in huiusmodi nominibus citat Priscianus á Catone lucus Capenatis, mortuus est Arpinatis: rursus, populus Ardeatis. Plaut. autem in Curc. Quid eum nunc quæris aut cuiatis? Atque hęc in as circunflexa (ait Priscianus ibidem) tam in e quám in i finiunt ablativum. Cic. pro Vareno, Cajus Ancharius Rufus fuit é municipio Fulginate. In eodem, In præfectura Fulginate. Idem pro Clu. Ex municipio Aletrinati. Ablativus etiam comparativorum in e vel i sic á Prisciano explicatur: Non mirum tam in e, quám in i comparativorum ablativos terminari (ait lib. 7.) quando vetustissimi etiam neutrum in or finiebant, & erat eadem terminatio communis trium generum, quæ capax est, ut docuimus, utriusque ablativi tam in e quám in i terminãtis. Valerius Antias in 6. Annalium, Hoc Senatusconsultum prior factum est. Cassius Hemina Annalem suum quartum hoc titulo inscripsit, Bellum Punicum posterior. Claudius in 8. Annalium, Qui prior bellum quod cũ bis gestum erat, meminissent. Idẽ in eodem, Ubi decreverunt, commemorant Graccho fœdus prior Pompejanum non esse servatum. In ix etiam fœminina, verbalia quæ possunt esse communia cum neutris, ut victrix, ultrix, unde & victricia & vltricia, tam in e quám in i finiunt ablativum. Lucan. in 1.

In sua victrici conversum viscera dextra.

Idem in eodem.

Tollite jampridem victricis, tollite signa.

Statius in 5. Theb. *—Ultricis Grajis*
Virginibus dare tela pater.—

Imparisyllabæ secundæ, fines infinitos, ad incrementi vocales reduximus, & é majore parte regulam fecimus, ἀνωμαλίας suis quasq; locis distinximus: nec enim, ut anté dictum est, hic alienius videri debet heteroclita suis quæque declinationibus nomina comprehendi, quám postea heteroclita verba suis coniugationibus quæque subjici. Ex iis autem paucis incrementi modis, syllabæ quantitas & generum doctrina faciliús percipietur: Finibus veró nominativorum, declinationum species non distinguuntur, ut anté posui, sed obliquis, pręcipueque dativis. Itaque cúm puer dativum nominis habuerit, speciem declinationis intelliget: Incrementorũ igitur illos modos sequimur, & quidem sequimur ordine, quo literas collocavimus.

Fauces. Varro 9. de Lingua, Consuetudo quædam non patietur, ut dicas fauces, faux. Ovidius tamen in Ibim dixit,

Fauce

Fauce pręstricta laqueo. At poëticum jus illud fuerit. Laquear est á lacus, unde lacunarium & per antistichoo laquearium: lucar est æs quod ex lucis captatur: qui avem significari putat hoc nomine, id approbet.

In ar (ait Priscianus) latinum unũ duntaxat proprium masculinum dissyllabũ est, ut Cæsar, & masculina monosyllaba Nar, Lar. Virg. in 7.

Sulfurea Nar albus aqua.

Paris citat Priscianus ex Attalo lib. 7. Ad hanc fortunam accessit ei fortuna paris. Lar, quod significat *κατοικίδιον θεόν*, Laris facit genitivum: sin autem imperatorem Vejentorum, Lartis, quem mactavit Cossus, & testis est Ovidius in Epigrammatibus sic dicens,

Larte ferox caeso, Cossus opima tulit.

Livius in 4. ab urbe cõdita, Larte Tolumnio, rege Vejentorum. Barbara veró plura, Haspar, Bostar, Bomilcar.

Far farris, differentiæ caussa asciscit alterum r in genitivo, ne si faris dicamus, putetur á for faris verbo venire.

Jubar albus ex Ennio citatur.

Minutal condimentum inde dictum, quia ex marino pisce, liquamine, oleo, vino, porris, coriandro minutatim concisis, fieret. Animal, cujus pleno casu adiectivum est animale. Lucret.

Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Reducit Venus —

Et primum adjectivi hujus finem 1. Tusc. Cicero usurpavit, Sive illi animi sunt animales, id est spirabiles, sive ignei Et idem de Universitate, Animalia vincula. Tribunal ut minutal, eadem forma tantum cõtractum, valet, & á tribubus quibus jus in eo reddebatur, dictum. Puteal á puteo cujus operculum est, ex adjectivo putealis, quod in usu permansit, cõtractum est, Bacchanal. Plaut. Mil. Vos in cella vinaria bacchanal facitis. Vectigal, etiam adjectivum habet plenum, vectigales civitates, sylvas, lucos Cicero dicit. Masculina in al corripiunt: tametsi contraria quoque disciplina est Valerii probi apud Gellium lib. 1. cap. 7. Is (ait Gellius) Annibalem, & Asdrubalem, & Hamilcarem ita pronuntiabat, ut penultimam circunflecteret, ut testis est Epistola ejus, scripta ad Marcellum, in qua Plautum & Enniũ, multosque alios veteres eo modo pronuntiasse affirmat: solius tamẽ Ennij versum unum ponit ex libro qui Scipio inscribitur, eum versum quadrato numero factum subjecimus, in quo nisi tertia syllaba de Annibalis nomine circũflexé ponatur, numerus claudus est. Versus Ennii quem dixit ita est:

Qui propter Annibalis copias considerant.

Salem & alia irritamenta gulæ dixit Salustius: Sal coctum & modicé infarctum, Columella.

Neutra in a atis græca sunt (ait Priscianus lib. 6.) et genitivum addita tis faciũt: ut hoc peripetasma, hujus peripetasmatis, hoc poëma, hujus poëmatis: hæc tamen antiquissimi secũdum primam declinationem sæpe protulerunt, & generis fœminini, ut Plautus in Amphitryone, Cum servili schema, pro schemate. Nuncne ornatum hunc, vos meum admiremini, quód ego huc processi sic cũ servili schema. Valerius in Phormione, Quid hic cum tragicis versis & syrma facis? pro syrmate. Plaut. in Persa, Theatrum lepida eom decorat schema. Cecilius in Hippol. Filius in me incedit, satis hilari schema. Pomponius in Satyra, Cujusvis leporis liber diademam dedit, pro Diadema. Liberius in Cancro, Nec Pythagoream dogmam doctus. Plaut. in milite glorioso, Glaucomam ob oculos objiciemus, eumque ita faciemus, ut quod viderit ne videat. Quidam autem in um etiam teste Celso, hujuscemodi nominũ protulerunt nominativos, hoc emblematum, hujus emblemati, hoc toreumatum, hujus toreumati declinãtes, unde frequens usus, eorum dativos & ablativos pluralis in is terminat, his & ab his schematis, emblematis, peripetasmatis, toreumatis, quibus frequenter casibus in Verrinis utitur Cicero. Hæc Priscianus, unde cognoscimus hæc nomina utraque declinatione parisyllaba declinata esse, & hac secunda imparisyllaba. Priscianus etiam dativos & ablativos plurales horum nominum parisyllabos notavit lib. 7. In hujusmodi tamen nominibus (ait) id est neutris, a finitis, quæ sunt græca, frequenter invenimus antiquos dativum & ablativum plurales in is productam proferentes, cõtra regulam tertiæ declinationis, quá servant in cæteris casibus supradictorũ nominum, ut Cicero frequenter in Verr. toreumatis dicit & peripetasmatis & emblematis. In lib. de signis, Nunc de peripetasmatis

Petasmatis quemadmodum te expedias non habes. Idem in eodem, Scapha cum emblematis. Idem ad Herennium in 4. De orationibus aut poëmatis. Quamvis neutro genere hoc ubique ille profert: si enim sicut Plautus & alii vetustissimi, fœmininum hoc protulisset, pares syllabas omni casui seruasset absq; genitivo plurali, secundum analogiam primę declinationis. Est igitur magis apud Ciceronem & eos qui similiter hujuscemodi proferunt heteroclitum, vel ut videbatur Celso, á nominativo hoc peripetasmatû, hoc emblematum. Hæc Priscianus de dativis & ablativis pluralibus veró: de reliquis exemplum requires.

Limax limacis. Grámatici masculinum genus tátúm notavere: at Plinius lib. 29. ait, Limacis inter duas orbitas inuentæ offendiculum. Ex terminatione es ei, facta est á Grámaticis quinta nominû declinatio: quorum tredecim etiam parisyllaba prima declinâtur, avarities, segnities, scabrities, materies, maceries, mollities, mundities, nequities, nigrities, notities, blâdities, pigrities: atque ex ijs exceptis, quæ etiam in a conuettuntur, & sequuntur cómunem analogiam primæ parisyllabæ: reliqua, duo & triginta adhuc animadverti, acies, avarities, effigies, alluvies, & ejusdem originis eluvies, illuvies, ingluvies, subluvies, diluvies, colluvies, proluvies, sanies, series, scabies, species, spes, rabies, res, reqnies, liguries, temperies, dies, & inde æquidies, facies, fides, meridies, cęsaries, cauities, cógeries, pauperies, pernicies, planicies, plebes, progenies, pro qua paucitate, nova species declinationis instiruenda nô fuit, pręsertim cúm multę sint in singulis declinationib. anomaliæ multó majorem numerum cô plexę: & antea monuimus de errore pronominû, pro quorú tam exiguo numero, & genus diversum vocis, & declinationû species temeré essent confectæ. Neq; veró casus, qui hic anomali sunt, uno omnium consensu facti sunt: alii enim dies die, alii dies dies, alii dies dii etiá declinarunt: qua de re Gellius copiosé lib. 9. cap. 14. Quod autem suprá scriptum est in Q. Claudii verbis, Proptet magnitudinem atq; immanitaté facies, id nos aliquot veteribus libris inspectis exploravimus, atque ita esse ut scriptum est comperimus. Sic enim pletaq; ætas veterum declinavit hæc facies, hujus faties, quod nunc propter rarionem grámaticam faciei dicitur. Corruptos autem quosdam libros reperi, in quibus faciei scriptum est, illo quod anté scriptum erat obliterato. Meminimus etiam in Tyburtii bibliotheca invenire nos in eodem Claudii libro scriptum utrumq; facies & faciei, sed facies in ordine scriptum fuit, & contra per ii geminum facii, neq; id abesse á quadam cô suetudine prisca existimavimus. Nam & ab eo quod est hic dies, tam hujus fames, quám famii dixerût. Q. Ennius in 16. Annali, dies scripsit pro diei in hoc versu,

Postreme longinque dies confecerit ætas.

Cicetonem quoq; affirmat Cesellius in oratione quam pro Publ. Sestio fecit, dies scripsisse pro diei, qnod ego impensa opera conquisitis veteribus libris plusculis ita ut Cesellius ait, scriptum inveni. Verba sunt hæc M. Tullii, Equites veró datû ros illius dies pœnas. Quocirca, factû hercle est, ut facile iis credam qui scripserût, idiographum librum Vergilii sese inspexisse, in quo ita scriptum est,

Libra dies somniq; pares ubi fecerit horas.

Id est, libra diei somniq;. Sed sicut hoc in loco dies á Virgilio scriptum videtur, ita in illo versu non dubium est quin dii scripserit pro diei,

Munera letitiamque dii — Quod imperitiores dei legunt ab insolentia scilicet vocis istius abhorrentes: sic autem dies dii á veteribus declinatum est, ut fames famii, pernicies pernicii, progenies progenii, luxuries luxurii, acies acii. M. enim Cato in oratione quá de bello Carthaginensi composuit, Pueri atq; mulieres extrudebantur famii caussa. Lucilius in 13. Rugosum atque famii plenum. Sisenna in historiarum libro 6. Romanos inferendæ pernicii caussa venisse. Pacuvius in Paulo,

Pater supreme nostre progenii patris.

Cn. Matius in Iliadis 20.

Altera pars acii vitasse fluminis undas.

Idem Matius in 13.

An maneat specii simulachrum in morte silenti.

C. Gracchus de legibus promulgatis, Ea luxurii caussa ajunt iustitui. Et ibidé infrá ita scriptum est, Non est ea luxurii quæ necessarió parentur, vitæ caussa. Propter quod apparer eum ab eo quod est luxuries luxurii patrio casu dixisse. M. quoque Tullius in oratione qua S. Rosció defen-

dic, Pernicii scriptum reliquit. Verba hæc sunt, Quorum nihil pernicii caussa divino cõsilio, sed ui ipsa & magnitudine rerum, factum putamus. Aut facies ergo in casu patrio, aut facii Quadrigarium scripsisse existimandum est, faciei autem in nullo veteri libro scriptum repeti: in casu autem dandi qui purissimé locuti sunt, non faciei, uti dicitur nunc, sed facie, dixerunt. Lucilius in Satyris,

Et primum, inquit, facie honestas accedit.

Idem Lucilius in libro septimo,

Qui te diligit, etati facieq; tuæ se

Fautorem ostendat fore amicum pollicetur.

Sunt autem non pauci qui vtrobiq; facii legant. Sed C. Cęsar in libro de Analogia, Secundum hujus die, & hujus specie dicendum putat. Ego quoque in Jogurtha Sallustii summę fidei & reverendæ vetustatis libro, Die, patrio scriptũ inveni. Verba hæc ita erant, Vix decima parte die reliqua: non enim puto argutiolam istã recipiendã, ut die dictum, quasi ex die existimemus. Hæc Gellius, cui similia repetuntur á Prisciano, Veteres tamen frequẽtissimé inveniuntur (ait) similem ablativo protulisse in hac declinatione tam genitivum quám dativum, ut Sallustius in historiarum primo. Dubitavit acie pars, pro aciei. Virg. 1. Georg.

Libra die somnique pares ubi fecerit horas.

die pro diei. Ovidius quoque in 3. Metamorph. Fide pro fidei posuit,

Prima fide vocisq; rata tentamina sumpsit.

Idem in 6.

Vtque fide pignus dextras utriusq; poposcit.

Et pauló post, Inveniuntur tamen hujusmodi ablativo veteres etiam pro genitivo usi, ut Virgil. 1. Georg.

Libra die somnique pares ubi fecerit horas.

Die posuit pro diei. Sallust. quoq; in histor. lib. 1. Dubitavit acie pars. pro aciei. Idem in 1. At inde nulla munitionis aut requie mora processit ad oppidum. requie pro requiei. Quidam tamen antiquissimorum, etiam similem nominativo genitivum protulerunt ejus declinationis. Hæc Priscianus. At Sosipater ad nostræ partitionis caussam hoc amplius addidit, hæsitatũ diu esse in hac specie, atque á Grammaticis uelut *ἀναμάχην* quandã factam esse, sed ab aliis quidem subjectam secundæ parisyllabæ declinationi, quia genitivum haberet in is: ab aliis veró imparisyllabæ, quia accusativum haberet in em, & dativum atq; ablativum pluralem in bus. Hic Sosipatri locus nos admonuit, ne tam pauca nomina specie declinationis separaremus, nec parisyllabæ secundæ declinationis, sed imparisyllabæ secũdæ potiús subjiceremus, præsertim cum utroq; numero crescat: in hac igitur anomalia, etiam veterũ authoritatem sequimur, & quidẽ é duabus potiorem.

Later. Donatus nominativum huic nomini detrahit. Columella tamen, author Donato non pauló melior, ait lib. 6. cap. 14. Veteri lateri later conteritur. Carcer Grãmaticis est custodia reorũ: carceres, unde in publicis ludis educuntur equi: at utrumq; utroq; numero declinatur. author ad Herenni. lib. 4. Impudentesq; illos dicit esse qui currere cœperint, ipse intra carcerẽ iter: sic Ovid. 10. Metamorph.

Signa tubæ dederant, cúm carcere pronus uterq;

Emicat— Et Seneca dicit plenos carceres. E crescẽtibus per e vocalem, quædã in is & er desinunt, de quibus ita Priscianus lib. 6. Illa quoq; tam in is quám in er finita nomina, regulã servant in er terminatorũ, id est, accepta is, faciunt genitivũ, ut hic pulvis & pulver pulveris, hic cucumis & cucumer cucumeris, hic cinis & ciner cineris, hic vomis & vomer vomeris. Præterea Cæsar declinat pubis puberis: qdã, ut Probus, pubes puberis: quidã puber puberis. Ex eo tamen cõpositũ invenitur similem habens nominativũ genitiuo, hic impubis hujus impubis. Virgil. in 5.

—*Impubis Iuli.*

Et ab eo neutrum impube Horatius protulit in Epodo:

Ut hæc trementi questus ore,

Constitit puer impube corpus.

Cic. tamen in 4. invectiua, Filiumq; ejus impuberem Legatũ á patre missum. Idẽ in 2. de Orat. Quod nisi puberem, te iam (inquit) haberem.

Enis. Græcorũ veró nominũ qdã, ut anio anionis, qđ antiquissimi secũdũ analogiã anien nominativũ proferebãt. Cato cõtra Veturium, Aquã aniẽnẽ in sacrariũ inferre oportebat. Nõ minus quám quindecim millia anien obest. Ovidius,

Quaque Numici

Anienis aquæ cursuq; breuissimus almo.

Cicero pro Cornelio, in primo, tran. anienem. Horatius in septimo Carm. In

Ac præceps anlo ac Tyburti locus. Utraq; specie imparisyllaba declinantur quædã in es desinentia, de quibus est erudita Prisciani præceptio lib 6. In es (ait) productã græca ejusdem declinationis in ους uel in ωος, vel in τος genitivum græcum terminãtia, ου vel ο vel ω in i mutantia, faciunt genitivum latinum, ut Παλαμήδης Παλαμήδους, Palamedes Palamedis, Ἐτεοκλῆς Ἐτεοκλέος, Eteocles Eteoclis, Χρέμης Χρέμητος, Chremes Chremetis & Chremis. Terẽt. Andr. Etiam puerum inde abiens cõveni Chremis. Idem in eadem, Egomet cõtinuò ad Chremem. Μένδης Μένδητος nomen est urbis Aegyptiacæ, cujus mentionem Pindarus facit, Mendes Mẽdetis & Mendis: sic quoq; Ῥάμνης Ῥάμνητος, Rhamnes Rhamnetis & Rhamnis, quod græcum esse ostẽdit aspiratio post r posita, quod in latinis nominibus non fit. Λάχης Λάχητος, Laches Lachetis & Lachis: sic & similia in τος terminantia græcum genitivum: nec est mirum, duplicem declinationem hæc habuisse apud Latinos, cùm apud Græcos quoque multa inveniantur hujuscemodi ancipitem habentia declinationem, teste Herodiano. τύγης nomen Gygantis, τύγη & τύγητος. κώμης, proprium, κώμη & κώμητος. μύνης μύνη & μύνητος, ὁ μάνης μάνη & μάνητος & ὁ πίλης πίλη & πίλητος, μίγης μίγη & μίγητος, πύλης πύλη & πύλητος: Similiter Thales, Menes, Ageles, Galles, Dares variè declinantur, unde Virgilius duplicem accusativum græcum protulit in 5. Æn. Dareta & Daren, illos secutus qui πάδητα & πάδην, μάρητα & μάρην protulerunt, ut,

Præcipitemq; Daren ardens agit æquore toto.

In eodem.

Sed finem imposuit pugnæ fessumq; Dareta.

Cardo, homo, nemo communia. Quidã veterũ (ait Priscianos lib. 6.) etiam fœminino genere hoc protulerunt. Gracchus in Atalante, O grata cardo, regium egressum indicans. Ordo etiam ordinis, homo hominis, qđ est cõmune. Cic. pro Cluent. cùm de ejus matre loqueretur ait, Cujus ea est stultitia, ut eam nemo hominem appellare possit. Et Lucan. in 5. de Phemonoe,

Atq; hominem toto, sibi cedere corpore jussit.

Virgil. in 1. Aen.

—Nec vox hominem sonat —

De fœmina loquens. Vetustissimi tñ, etiã homo homonis declinaverunt. Ennius,

Vulturis in sylvis miserum mandebat homonem.

Heu, quàm crudeli condebat membra sepulchro,

Nemo quoq; sive ex hoc compositũ, ut quibusdam videtur, seu non, cõmunis est generis, & similiter o in i conuertit in genitivo, ut nemo neminis. Lucilius in 30.

Neminis ingenio quenquam confidere oportet.

Plaut. in Captiuis, Neminis misereri certũ est, quia mei miseret nemo. Titinnius, Quod rogas neminẽ, decet bonam. Terent. in Andr. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic. nec solùm de hominibus dicitur. Virgil. in 9.

Turne, quod optanti, divum promittere nemo.

Sanguis. hic sanguis hujus sanguinis, qđ veteres hoc sanguen dixerũt. Cic. in Hortensio, ut ait Ennius.

Refugiat timidos sanguen, atq; exalbescat metu.

Idem in 2. Annal.

—O genitor, o sanguem diis oriundum.

Hæc pollis pollinis. Sic Carisius. Probus autem & Cæsar, hoc pollen pollinis declinaverunt. Exemplũ in Catone masculini generis competio, qui cap. 157. ita loquitur, Eo addito oleum bene & satis paulum & cominum & pollinem polentæ. A sanguine autẽ exanguis, prima specie imparisyllaba declinatur. Priscianus libr. 6. unde tamen sanguem & pollem neutra agnoscuntur.

Delphin. Sciendũ (ait Priscianus lib. 6.) quod omnia in in desinentia, etiam in is productam finiuntur. Arin proprium nomen & Aris, Delphin & delphis, Eleusin & eleusis, trachin & trachis. Et notandũ, quód authores Græcorũ, in is magis terminatione sint usi: nostri veró frequẽtius in in; quamvis Cicero pro Scauro, cũ dare nollet, (inquit) Aris clam ex Sardinia est fugere conatus. In eadẽ, Arinis uxorẽ pellicatus dolo concitã. Cervix cervicis Varrò lib. 7. de lingua. Quod alii dicũt cervices, & id Hortẽsius in poëmatis, Cervix, & idẽ lib. 9. consvetudo quædã verba cõtra usum veterẽ declinata patietur, ut passa est Hortensium dicere pro hę cervicos, cervix, Quintilianus idem repetivit lib. 8, cap. 3. Cervicẽ videtur Hortẽsius primus dixisse. Nã veteres pluraliter appellabãt.

Crescẽtia per o Minos Minois, etiã Mino Minois, qua do re sic apud Priscianum ἥρως ἥρωος, heros herois, μίνως μίνωος, minos minois. Salustius tñ ꝓtulit minonis genitivum, in 5. historiarum. Notat Priscianus lib. 4. hæc quatuor mutate u in o, eboris, roboris, jecoris, fœnoris: atq; ista literarũ

nempe cognatio eſt, cujus in Gniphone inſcitiam, antea Quintulianus accuſavit. Fœnus etiam et penus, fœneris & peneris faciunt, ſicut Priſcianus docet libro 6. Iuvenalis in 4.

—Acre paterno
Ac rebus merſis, in ventrem fœnoris, atq;
Argenti gravis & pecotum agrorumq; capacē.

Quod tamen antiqui fœneris dixerunt, unde & fœnero verbum & fœnetarot. Et pignus pignoris & pigneris, unde pignero pigneras. Lucan. in 2.

Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.

Iuvenal. in 3.

—Vigintı millia fœnus
Pigneribus poſitus.—

Priſcianus lib. 7. Sciendum eſt (ait) quod hic & hęc concordis & hoc concorde dicebāt antiqui. Cecil. Modó ſit obſequēs, hilaris, comis, communis, cō cordis, dum id quod petit potitur. Pompon. Blanda, Fallax, impotens, ſuperba, diſcordis. Pręcox præcocis. Gellius lib. 10. cap. 11. ad illum Aftanii verſum, Appetis, dominatū demens præmaturé præcocē. In quo verſu (ait) animaduertendum eſt, quod pręcocem iuquit, non præcoquem. eſt enim caſus ejus rectus nō præcoquis, ſed præcox. Hæc Gellius, quibus videtur dānare obliquum præcoquis: at Columella lib. 3. cap. 2. præcoques vites, & aliquando præcoquus, præcoqua, præcoquum. De græcis in o, quartæ declinationis græcæ, diſsimilis veterum & recentium Latinorum uſus fuit, qua de re ſic Quintilianus lib. 1. Mihi autem (ait) placet latinam rationem ſequi quouſque patitur decor: neque enim jam Calypſonem dixerim, ut Iunonem, quāquam ſecutus antiquos C. Cæſar utitur hac ratione declinandi; ſed authoritatem conſuetudo ſuperavit. In cæteris quæ poterunt vtroque modo non indecenter efferri, qui græcam figuram ſequi malit non latiné quidem, ſed citra reprehenſionē loquetur. Hæc Quintilianus, cui non protinus aſſentiendum tamen eſt, ſed id conſiderandum, Romani veteres, imó Romani illi veriſsimi, & bene loquendi ſtudioſiſsimi & petitiſsimi, latiné græca nomina declinarunt: Cicero, ut patuit, Athos Athonis: Cæſar nō ſolúm antiquos, ſed Ciceronem ſecutus, ſimiliter declinat: Semiromani, & ſermone jā corrupti, adeo ut Quintilianus ipſe pbtetur, tota theatra barbaré exclamantia audirētur, græcé declinare maluerūt: utrum igitur modum ſequemur? Equidē, nec aureā illam ſub Cæſare latini ſermonis ætatem, cum ferrea Quintiliani ætate, nec Cæſarem ipſum cum Quintiliano conferendum cenſeam, neque quiſquam hodie pluris Quintilianum, Plinium, Tacitum facit, quám Cæſarem & Tullium. Quare, qui declinabit Didonem, Calypſonē, latiné declinabit. Denique Sergiū libentiús hic audio, quám Quintilianū. Sunt quæ dicuntur tota græca (ait Sergius) ut Dido, Manto, græcé hæc & latiné poſſunt declinari: græcé, ut Dido Didus: latiné Dido Didonis, Manto Mātus, & Manto Mantonis. Priſcianus lib. 6. idē præcipit, In o productam deſinentia græca, ſunt fœminina, & vel græcé declinantur, ut Manto Mantus. Vergil. in 10.

Fatidicæ Mantus, & Tuſci filius amnis.

vel addita nis faciūt genitivum, ut Dido Didonis, Calypſo Calypſonis, Io Ionis: idq; uſus antiquorū comprobat. Accius, Cuſtodem aſsiduum Ioni appoſuit virgini. Pacuvius, Filios ſibi progreaſſe eandē per Calypſonem autumant. Plant. in Aul. Quod ſi Argus ſeruet, qui oculeus totus fuit, quem quondam Ioni Iuno cuſtodem addidit. Quod autē Ionis, Didonis, Calypſonis dicitur, oſtendit etiam Ciſellius Vindex in Stromateo his verbis, Calypſonem ita declinatum eſſe apud antiquos. Livius, Apud Nympham Atlantis filiam Calypſonem. Ennius in 8.

Pœnos Didone oriundos.

Accius in Ione, Cuſtodem aſsiduum Ioni inſtituit virgini. Hæc Priſcianus. Quamobrē jam non dubitabo tā multis tanq; locupletibus authoribus dicere Ionem, Didonem, Calypſonem & ſimiles caſus: neque tamen græcam declinationem reprehendam, ſed latinam præfetam.

Frons frōtis maſculino genere, defendit Gellius lib. 15. ca. 9. ex Cecilii teſtimonio, Fronte hilaro, Catonis, Aequo fronte, recto fronte: & rationem affert, quia omnia tribus iiſdem literis quibus frons, deſinētia, maſculina ſint, ut mons, fons, pons: at contra Gellium, idem nomen aliter declinatum, frons frondis, fœminini generis affereturr: & Virgilius, Tenera frons, Horat. *Urbana frons.* Cicero, percuſſa frōs dixerint.

Ut inops, ſic quondā ops & cops adiecti-

va fuerunt. Priſcianus lib. 7. In ops (ait) latinum fœmininũ unum, ut hæc Ops, hujus Opis, nomẽ matris deorum, & copia. Ejus quoque nominativus, in uſu frequẽti non eſt, ſed illius quod ex eo componitur commune omnis generis, hic & hæc & hoc inops: vetuſtiſsimi tamen, hic & hæc & hoc ops & cops pro opulentus & copioſus dicebant. Accius de Hercule dicens, Quorum genitor fertur eſſe ops gẽtibus, pro opem ferens & auxilium gentibus. Sic Caper. Poteſt tamen etiam fœminino genere ſic intelligi figuraté conjunctum maſculino, ut ſi dixiſſet, Quorũ genitor auxilio fuit gentibus. Jupiter Jovis. Inveniuntur tamẽ (ait Priſcianus lib. 6.) apud vetuſtiſsimos, hæc ancipitis genitivi, hic accipiter hujus accipitris & accipiteris, Opiter Opiteris & Opitris, Maſpiter Maſpiteris & Maſpitris, Dieſpiter Dieſpiteris & Dieſpitris: ſic etiam Jupiter Jupiteris & Jupitris, ut Ceſellio Vindici placet, debuit declinari: nam Jovis nominativo quoque caſu invenitur. Cecilius in Epiſtola, Nam novus quidem Deus repertus eſt Jovis. Accius in *ἐπιναυσιμάχῃ*, Lucifera lampade exutat Jovis arietem. Ex quo etiam pluralem numerum Plautus protulit in Caſsina, Repenté ut emoriantur humani Joves. Sic Varro lib. 7. cõmunem nominativi & genitivi caſum facit Jovis. Jupiter tamen in nominativo uſitatũ, non Jovis. Bos bovis aſſumit v (ait Priſcianus lib. 6.) loco digáma, quia Aeoles quoq; ſolent inter duas vocales ejuſdem dictionis, digamma ponere, quos in multis, nos ſequimur. ὀϝὶς ovis, Δαϝὸς Davus, ὠϝὸν ovum. In nominativo quoque hujus nominis illos ſequimur: nã & Aeoles & Dores *βῶς* dicunt pro *βοῦς*, *ου*, diphthongum in *ω* longam vertentes, & quod hoc verum eſt, oſtendunt epigrammata vetuſtiſsima, quæ literis antiquiſsimis ſcripta in multis tripodibus legi, & maximé in Tripode Appollinis, qui eſt Conſtantinopoli in loco quem *ξηρόλοφον* vocant. Sunt autem ſcripta ſic *ΔημοφόϜων* pro *Δημοφόων*, *ΛαοκόϜων* pro *Λαοκόων*. Atque á bove, pluralis debuit eſſe bovum, ut ait author idem: ſed hoc nomen notãdum eſt, in quo v conſonantem aſſumunt obliqui caſus ſingulares, hiatus cauſſa: abjiciũt autem eam plurales. Virg. in 3.

Huc ubi delati, portus intravimus, ecce
Læta boum paßim campis armenta videmus.

Idem in 8.

Reddidit una boum vocem vaſtoq; ſub antro.

Dativus autem & ablativus ejus nominis per ſyncopam ſemper mediæ proferuntur ſyllabæ: bobus pro bovibus. Horat. in Epodo,

Beatus ille, qui procul negotiis
Paterna rura bobus exercet ſuis.

Nominativus veró pluralis & accuſativus & vocativus, qui ſimiles ſunt, raró abjiciunt v conſonantis loco poſitã. Virgil in Bucol.

Ille meas errare boves, ut cernis, & ipſum,
Ludere quæ vellem.—

Idem in 8.

Diſceſſu mugire boves.

Idem in eodem,

Abſtractæque boves, abjurataq; rapinæ.

Usnis. Hęc nomina veteribus, varié declinata ſunt. Varro & Nigidius, legitimé genitivum declinabãt, Senatus Senatuis, non Senatus. Auguſtus veró non niſi domos genitivo ſingulari pro domus extulit (ait Suetonius.) Julius dativum Sanatu non Senatui: deinde corrupta priús eſt latina lingua, quám conſtatet utro modo declinandũ eſſet: ſed hac de re Gelliũ audiamus, Mateum Varronem & Publ. Nigidium, viros Romani generis doctiſsimos comperimus non aliter locutos eſſe & ſcripſiſſe, quám Senatuis & domuis & fluctuis, qui eſt patrius caſus ab eo quod eſt Senatus, domus & fluctus, huic Senatui, domui, fluctui, cæteraq; his conſimilia, pariter dixiſſe. Terẽtii quoque Comici verſus in libris veteribus itidẽ ſcriptus eſt, Ejus anuis (opinor) cauſſa, quæ eſt mortua. Hanc eorum authoritatem quidam é veteribus Grammaticis, ratione etiam firmare voluerunt, quod omnis dativus ſingularis, litera finitus i, ſi non eſt ſimilis genitivi ſingularis, s litera addita, genitivum ſingularem facit, ut patri patris, duci ducis, cædi cædis. Cúm igitur (inquiunt) in caſu dandi, huic Senatui dicamus, genitivus ex eo ſingularis Senatuis eſt & non Senatus. Sed non omnes concedunt in caſu dativo, Senatui magis dicendum, quám Senatu, ſicut Luciliua in eodem caſu, victu & anu dicit non victui & anui in hiſce verſibus,

Quod ſumptum atque epulas, victu præponis boneſto.

Et alio in loco, Anu noceo (inquit.) Virgil. quoque in caſu, dandi, aſpectu dicit,

cit, non aspectus.

Teque aspectu ne subtrahe nostro.

Et in Georg.

Quod nec concubitu indulgent.

Cajus etiam Cæsar, gravis author linguæ latinæ in Anticatone, Unius (inquit) arrogantiæ, superbiæque dominatuque. Itẽ in Dolabella, Actionis illibuisti, quorum in ædibus fanisque posita, & honori erant & ornatu. In libris quoque analogicis, omnia istiusmodi, sine i litera dicenda censet. Hæc Gellius. Alia etiam varietas é Quintiliano exoritur. Is enim lib. 1. cap. 6. sic ait, Quid de aliis dicã, cùm Senatus Senatus Senatui, an Senatus Senati Senato faciat incertum sit? Alia igitur est hic & nova declinatio parisyllaba nempe secunda, quod Priscianus libro sexto copiosé exequitur, In us correptam (ait) desinentia masculina latina s vel t vel x antecedentibus, si sint rerum incorporaliũ vocabula, quartæ sunt declinationis, ut hic visus hujus visus, hic casus hujus casus, hic situs hujus situs, hic positus hujus positus, hic partus hujus partus, quamvis hæc partitio hujus partitionis antiqui protulisse inveniantur. Plautus in Truculento, Horresco, misera mẽtione quoties fit partitionis. Hic sexus hujus sexus, hic luxus hujus luxus: similiter quartæ sunt quæ rerum vocabulis homonyma inveniuntur, ut hic magistratus ἡ ἀρχὴ καὶ ὁ ἄρχων hujus magistratus: hic saltus, ὁ νάπος καὶ ἡ νάπη hujus saltus: hic versus, ἡ γραφὴ, καὶ ὁ στίχος, hujus versus, hic exercitus, ἡ γυμνασία καὶ ὁ στρατὸς, hujus exercitus: fastus quando á fastidio est verbo, quartæ est: quando veró pro annali accipitur, á fastis & nefastis diebus sic dictũ, frequentius secundæ est: invenitur tamẽ & quartæ. Lucanus in 10.

Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

Quod tamen errore Lucani prolatum dicit Servius in commentario tertii libri Virgiliani, cúm antiquiores quoque similiter idem protulisse inveniantur. Ovidius Fastorum inscripsit libros: nam apud Horatium duplicé invenio scripturam & fastos & fastus in tertio Carminũ.

Per memores genus omne fastus.

Et fastus in aliis codicibus. Varro in Ephemeride, Postea honoris virtutũ caussa Julij Cæsaris, qui fastus correxit, mensis Julius appellatus est. Senatus quoque ideo quartæ est, quod á vocabulo natus componitur: & si ante tus alia sit in eadẽ syllaba consonans, etiã corporalia quartæ sunt declinationis, nisi sint propria vel mobilia, ut hic fluctus hujus fluctus, hic quæstus hujus quæstus, hic rictus hujus rictus, hic victus hujus victus. Excipitur hic lectus ἡ κλίνη hujus lecti: quod tamen etiam hujus lectus antiquissimi protulerũt. Cornificius in primo de cœnis deorum, Ipsis veró Cereris memoriæ novãdæ gratia lectus sternuntur. Plautus in Amphitryone, Quám lectus ubi concubuisti concaluit locus. Mustus quoque musti, excipit Probus, quod tamen mobile videtur cùm veteres & fœminino & neutro genere inveniuntur hoc protulisse pro novus nova novum. Martialis in primo,

Quid te Tusca juvat vetulo miscere falerno,
In Vaticanis condita musta cadis?

Ovidius in 14. Metamorphoseos,

Ter centum messes, ter centum musta videre.

Cato Censorius de agna musta pascenda, musta agna pro nova dixit. Inveniuntur tamen antiquissimi multa ex supradictis, in genitivo etiam i terminasse. Terent. in Andria, Nihil ornati, nihil tumulti, pro ornatus & tumultus. Idem in Adelphis fructi pro fructus, Nũc exacta ætate hoc fructi ꝓ labore ab his fero. Quæsti pro quæstus. Idem in Hecyra, Nunquam animum quæsti gratia ad mulas adducam partes. Adventi pro adventus, idem in Phormione, Patrem, ut extimescam, ubi ejus aduẽti venit in mentem. Senãti pro Senatus. Sallustius in Catilinaria, Senati decretũ fit, sicut ille censuerat, versi quoque pro versus. Laverius in lacu Averno, Versorũ non numerum numero studuimus. Valerius in Phormione, Quid hĩc cum tragicis versis & Syrma facis? Livius in Polymetris, Omnes sunt denis syllabis versi: hic victus, huius victi. Plautus in Captivis, Proin tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas. Idem in Aulularia hujus gemiti dixit, Tãtum gemiti & malæ mœstitiæ. Hic dies mihi obtulit famẽ & pauperiẽ. Subijcimus autem huic anomaliæ etiam alia in u monoptota, in u quia plurale ejus declinationis est. De iis veró Priscianus ita præcipit. In u latina sunt generis neutri, & aptota in singulari numero, nõ etiã in plurali, ut hoc cornu, tonitru, gelu, quæ tamẽ antiquissimi inveniũtur in um

quoq;

quoq; proferentes in eodem genere, & in us genere proferentes maſculino & quartæ declinationis, ut Lucanus in 7.

—— Cornus tibi cura ſiniſtri.

In eodem,

Seu tonitrus ac tela Jovis præſaga notavit.

Cicero tamen in Arato, hoc genus pro geno protulit.

Tertia ſub cauda ac genu ipſum lumina pandit.

In eodem.

Ac propter lævum genu omni ex parte locatas,
Parvas vergilias tenui cum luce videbis.

In eodem,

Hæc genu ad lævum nixi delapſa reſedit.
Atq; inter flexum genu & caput alitis hæſit.

Accius in Prometheo, Profuſus flamine hyberno gelus. Illud etiam notãdum, quod cùm plerumque compoſita ſimplicium declinationem ſervent, Capricornus ſecundæ invenitur declinationis. Cicer. in Arato,

Corpore ſemiſero, magno Capricornus in orbe.

Idem in eodem,

Tum magni cornus Capricorni corpora propter
Delphinus jacet haud nimio luſtratus nitore.

Ovidius in 2. Metamorphoſeos,

Dextra cornum tenet.—

Idem in quinto,

— Flexile cornum.

Lucretius ſimiliter in 6.

Propterea, fit uti quæ ſemina cumq; habet ignis
Demittat, cùm ſæpe gelum quòd continet in ſe
Mittit. —

Accius verò in Troadibus, Sed utrum terræ motus ſonitus ne inferum pervaſit aureis inter tonitra & turbines. Similiter artus. hoc enim quoque cum neutro etiam genere hoc artu veteres proferebant bene ſecũdum quartam declinationem: omnia enim maſculina, deſinentia in us quæ neutra quoque in u deſinentia inveniuntur, ejuſdem ſunt declinationis, ut hic tonitrus hoc tonitru, hic cornus, hoc cornu. Ergo ſimiliter hic artus hoc artu. Plautus in Menæchmis, Ita mihi imperas, ut ego hujus membra atque oſſa, atque artua comminuam. Illud etiam poſſumus dicere, quòd artus ideo eſt quartæ declinationis, quòd à verbo arto artas rei vocabulum fit artatus, & per ſyncopen artus, quomodo à poto potas potatus potus: ideoq; nomen etiam quod ſignificat ἄρθρον, id eſt artus, quia vocabulo rei eſt ſimile, etiam eandem ſervavit declinationem, quomodo exercitus, ſaltus, magiſtratus, & forſitan ideo etiam acus ab acutu, portus à portatu, lacus à laqueatu, ſinus à ſinuatu, currus à curſu, gradus à greſſu nata primitivorum ſervant declinationem, quomodo univoca fixa à partu compoſitum tam maſculini quàm neutri generis invenitur & ſecundæ declinationis. Hic angiportus & hoc angiportum, his angiportis: ſic Plinius Secundus in primo artis Grammaticæ. Terentius quoque in Adelphis, Id quidẽ angiportum non eſt pervium. Idem in Phormione, Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum. Gradus quoque eſt quartæ ut oſtendimus, & ſinus: dicitur tamen & hoc ſinum i producta in neutro genere, & ſignificat vas. Varro de vita populi Romani libro primo. Ubi erat vinum in menſa poſitum aut galeola aut ſinum. Virgilius Bucolicis,

Sinum lactis & hæc te liba Priape quotannis.

Sed hoc etiam maſculino quidam protulerũt. Plautus in Curculione, Hic cum vino ſinus fertur. Fortè igitur etiam differentiæ cauſſa hoc ſecundæ, illud quartæ declinaverunt. Currus ſimiliter excipitur, quod quartæ eſt declinationis, ut antè docuimus, & poſſumus ſimilem de his omnibus rationem, ut ſuperiùs demonſtravimus reddentes dicere, quod ea quæ à participiis derivantur in us deſinentia, ſi ſint fixa quartæ ſunt, portatus portus, aratus artus, arcuatus arcus, laqueatus lacus, acutus acus, ſinuatus ſinus, à curſu quoque vel curro curtus, à greſſu vel gradior gradus. Adeo autem cognatio eſt currus ad curſum, quod diminutivum cortus curriculus pro curſu accipitur. Cicero pro Marcello, Nefas eſſe ducebam verſari me in vetere noſtro curriculo. Quomodo igitur ſi eſſent participiis ſimilia fixa, quartæ proferrentur declinationis, ſicut omnia quæ ſimilia ſunt participiis non mobilia, ſic etiam per ſyncopam prolata, vel mutatione conſonantium ante us poſitarum, eandem tamen declinationem ſervaverunt, nec mirum in nominibus hoc fieri, cũ etiã ipſa participia eſt quãdo inveniantur per ſyncopã prolata, ut potus pro potatus, cretus pro creatus, dictus pro dictatus, ſaucius pro ſauciatus, truncus pro truncatus, laſſus pro laſſatus, tonitrus quoque & cornus

quando ſunt maſculine, notentur quod quartæ ſunt: nem plerumque neutra inveniuntur hoc tonitru, hoc cornu, de quibus ſuprá quoque docuimus. Quomodo autem quædam quartę declinationis nómina etiem ſecundæ regula protuliſſe ſuperiùs vetuſtiſsimos oſtendimus, ſic é contrario quæ debuerunt ſecundæ eſſe vetuſtiſsimi quartæ, eſt quando declinavere, ut hic ſibilus, hujus ſibilus, vadus, vulgus, fretus. Siſenne in 12. hiſtoriarum, Procul, ſibilus ſignificere Conſuli cœpit. Palpnd oppidi nomen. Citat Priſcienus é Tito Livio, Ipſe circa Palpnd tnebetur. Specus & penus meſculini & fœminini, nentri generis eſt apud Priſciennm. Et hic ſpecns (ait) quod tam meſculinum quám nentrum invenitur. Horatius Carminum lib.3.

Quo me Bacche rapis tui plenum,

Quæ nemora aut quos agor in ſpecus.

Sed hoc ſpecus meliùs dici in ſingulari numero, in plurali hi ſpecus, Servio placet: fœmininum tamen hoc quoque nomen invenitur. A.Gellius noctium Atticarum 6. Sole medio (inquit) & erido & flagranti, ſpecum quandam nectus remoté latebroſamque penetro & recondo. Ennine in 16. Annalium,

Tum cava ſub monte late ſpecus intus patebat.

Pecuvins in nuptiis, Advenio in ſcrupuloſam ſpecum. Dicebãt tamen & hoc ſpecum & hæc ſpeca. Cato, Speca appoſita, quo eque devie abiret. Sed Livius etiã in ſingulari numero hoc ponit maſculinum in primo ab nrbe condita, Lucus erat quem medium ex opeco ſpecu fons perenni rigabat eque. Similiter Ovidius in 3. Metemorphoſ.

Eſt ſpecus in medio virgis ac vimine denſus,

Idem in 7.

--- Specus eſt tenebroſo cæcus hiatu.

Idem in 11.

Eſt ſpecus in medio natura factus in arte,

Ambiguum. —— Penus quoque & meſculini & fœminini & neutri invenitur, teſte Donato & Capro. Plautus in Pſeudolo, Niſi mihi annuus penus ab ametoribus congeritur. Lucilius,

Magna penus parvo ſpatio conſumpta peribit.

Horatius in 1. Epiſtolerum,

Annone proſit portet frumenta penuſque.

Cujus neutri genitivus eſt penoris, ut pecus pecoris: Cæſar, Strabo contra Sulpitium tribunum plebis propinquos noſtros Meſſelas domo deflagreta, penore volebamus privere. Hoc penum etiam Afrenius protulit, In penum berile. De nominativo ficus ejuſdem teſtimonii varia concluſio eſt, Etiam hic ficus vitium corporis quartæ eſt (eit Priſcianus.) Martialis in 1. Epigremmatum,

Cum dixi ficus, rides quaſi barbara verba:

Et dici ficos Cæciliane jubes:

Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci,

Dicemus ficus, Cæciliane tuos.

Ex quo oſtendit & vitium & fructum, poſſe quartæ eſſe declinetionis, genere eutem differre. Hæc Priſcianus, qui veré reprehenditur á Laurentio Valla, quod pro morbo, poſsit eſſe quartæ declinationis, cúm ſemper ſit ſecundæ, ſed Vella putat pro fructu quartæ declinetionis eſſe, quod verum eſt, ſed addit etiam in genere meſculino, quod ſi probaſſet, crederetur. Ficus enim pro erbore & pro fructu fœminini generis eſt, & in ſecunde pariſyllaba, & in hac ſecunda imperiſyllaba, pro arbore. Plin. libro decimoſexto cepite trigeſimoprimo. Quidem brevitate radicum, celeriùs ſeneſcere arbores putãt, quod arguũt fici, querum radices longiſſimæ, & ſenectua ocyſsima 2. Orat. Uxorem ſuam ſuſpendiſſe ſe de ficu. Pro fructu, eſt ejuſdem generis. Varro primo de re ruſt. Semen naturale intus in ea fico quam edimus. Maſculinum veró genus quidem ex mendoſo Plinii loco mendoſé concludunt: ſic enim hodie legitur libro decimoquinto cepite uigeſimoquinto. In ficis, mirabiles ſunt & abortus, qui nunquam matureſcunt. Neque enim relativum Qui ficis, ſed abortus refert. Ficus igitur pro arbore & pro fructu fœmininum ſemper eſt: pro morbo autem, tantum eſt maſculinum. Genitivus pluralis, hic reró contrahitur. 6. Aen.

—— Quæ gratia currum.

De derivis eutem illis in ubus, teſtimonie hæc comperimus. Cic. 1. Oret. Omnibus artubus contremiſcere. Idem pro Plencio, Deferendis tribubus. Columella, Lecubus diſtinguuntur graneria. Virgil. In defoſsis ſpecubus. Cic. 6. Verr. Cincta duobus portubus inſula. Cæſ. temen 3. bell. civil. Longius portibus committere ſeſe non audebat. Plin. lib. 7. cap. 3. De prodigioſis partubus, & ibidem capite quarto. De geminis pertubus. Quercubus qui offendet, adnotato. Palæmon addit vi-

dit victubus, Alexander acubus, ficubus, verubus, Valla quæstubus. Si testimonia dedissent, audirentur.

Furis. Furem ex eo dictum dicit Varro, quod veteres Romani furvum atrum appellaverint, & fures per noctem quæ atra sit, faciliùs furentur. Nonne sic videtur Varro de fure errasse tãquam Lælius de lepore? ná quod á Græcis nũc [illegible] dicitur, antiquiore lingua græca φῶρ est dictum. hinc per affinitatem literarum, quę φῶρ græcé est, latiné fur. Sed ea res fugeritne tunc Varronis memoriam, an contrá, aptiús & cohærentiús putarit furem á furvo, id est nigro appellare, in hac re de viro tam excellentis doctrinæ, non meum judicium est. Hæc Gellius, cum quo sentiens ait Priscianus lib. 1. cum ait u pro ω poni, sic fur pro φῶρ.

Crescentia per y. In yn quoque terminantia addita is faciunt genitivum. Adraniyn adraniynis. Nomé Herois Phorcyn Phorcynis. unde Lucanus in lib. 9.

Squallebant latè, Phorcynidos arma Medusæ,

Nam Phorcys per s Phorcyis declinatur, non Phorcynis.

Calyx calycis. Incrementum nominis hujus videtur, á Grammaticis produci: at Homerus Iliad. 3. corripit.

Πόρπας τε γναμπτάς θ᾽ ἕλικας κάλυκάς τε καὶ ὅρμους.

Fibulasque curvasque armillas calycesque collaria.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIBER XIII. DE adjectivis anomalis.

PLeraque sunt imparisyllabæ utriusque declinationis, adjectiva tantùm singulari, plurali communia, ut inquies, senex, author, memor, dives, comes, de quibus Priscianus, Comes (ait lib. 5.) á comitando, hic & hæc comes, quod tam ad mares, quám ad fœminas pertinet, & omnia similiter utrique generi convenientia, hic & hæc dives, superstes, quadrupes, inquies, sospes etiam & hospes. Lucan. in 5.

Hospes in externis audivit curia tectis.

Frequenter tamen hæc duo in genere fœminino, a terminant authores, ut Virgil. in 3.

——Bellum o terra hospita portas.

Lucan. in 5.

——Tunc obtulit hospita tellus

Puppibus accessus faciles, legere rudentes.

Et sospita Juno. Ovidius in 2. Fast.

Principio mensis Phrygiæ contermina matri,

Sospita delubris dicitur aucta novis.

Invenitur etiá antistita pro antistes. Cicero de signis, Postridie sacerdotes Cereris atq; illius fani antistitæ, majores natu probatæ ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt. Neutris quoque conjuncta hæc, id est in es communia inveniuntur, ut Virgil. in 7.

——Sed hæc tereti mos est aptare flagello.

Juvenalis in 5.

——Nec unquam

Depositum tibi sospes erit.——

Lucan. in 5.

——Rerum nos summa sequetur.

Imperiumque comes.——

Sallust. in 1. histor. Nobis primæ dissensiones, vitio humani ingenii evenere, quod inquies atq; indomitum semper in certamine libertatis, aut gloriæ, aut dominationis agit. Et iterum lib. 7. Virg. in 3. Aen.

Et pater Anchises, bellum o terra hospita portas.

Similiter & sospes & sospita prolatũ est ab anthoribus. Ovidius in secundo Fast.

Sospita delubris dicitur aucta novis.

Neutra quoq; supradictorum pluralia tradit usus. Statius in quarto Thebaidos,

Accipias, fessisque libens iterum hospita pandas

Flumina.

Priscianus lib. 7. ait antiquos protulisse hic & hæc amentis & hoc amente: & citat Enniũ in Epicharmo, Terra corpus est, amentis ignis est. Lentis quoque pro lens. Ibidem comprehendit eodem genere ditis & dite, unde plurale ditia. Lucanus in 9.

Non illic Libycæ posuerunt ditia gentes.

De nominib. significatione tãtũ declinabilibus, deq; eorum nominibus quæstio est inter grammaticos. ἄκλιτα ea propriè dicuntur, ut uerba personis carentia ἀπρόσωπα. Grãmatici tñ quidam μονόκλιτον pro eodem capiunt: sed μονόκλιτον (ait Sergius) non bene dicimus, cũm ἄκλιτα dicenda sint, ut nequã. Nam μονόπτωτα illa sunt, quibus unus tantúm casus est, ut sponte:

ſponte: *ἄπτωτα* veró illa ſunt, ubi omnes quidé ſunt caſus, ſed nulla ratione variãtur, ut eſt frugi. Hanc etiam quæſtionem Priſcianus diſceptavit. Quæritur autem (sit) quid ſit inter indeclinabilia & *ἄπτωτα* & *μονόπτωτα*: & ſciendum quod *ἄπτωτα*, & *μονόπτωτα*, indeclinabilia ſunt: ſimiliter enim non variant terminationem, ſed immobilé eam ſervant: *ἄπτωτα* tamen ſunt proprié dicenda, quæ nominativum ſolum habent, qui plerunq; & vocativus invenitur, & nõ accipitur etiam pro obliquis, ut Jupiter, Dieſpiter: non enim licet eodem pro genitivo, uel alio caſu obliquo uti: ideo autem dixi ꝓprié dicenda, quia inveniuntur etiá aptota pro monoptotis, monoptota pro aptotis poſuiſſe. Neutrũ veró ſi ſit aptotũ, neceſſarió etiam pro accuſativo & vocativo accipitur ejus nominativus, quod generale eſt omniũ neutrorũ: ut fas, nefas, hir, pus: monoptota veró ſunt, quę pro omni caſu una eademq; terminatione funguntur, qualia ſunt nomina literarũ & numerorũ á quatuor uſq; ad centũ. Mille quoque indeclinabile eſt, & ſi qua inveniuntur ſimilia, ut hoc a, hujus a: hoc alpha, hujus alpha: hi quatuor, horũ quatuor: hoc gummi, hujus gũmi: hic & hæc & hoc nequam, hujus nequam: hi quot, tot, horũ quot tot, & barbara plurima: ſed magis omnia, niſi ea ad græcam uel ad noſtram regulam flectamus, uel ab authoribus flexa inveniamus. Hæc Priſcianus. Partitionem veró caſuum in caſus ſignificationis tantúm, aut ſignificationis ſimul & vocis Priſcianus non generaliter, ut oportuit, ſed tamen in una nominum ſpecie diſerté propoſuit. In his ergo (ait) id eſt carentibus declinatione finalium ſyllabarũ, quę monoptota nominamus, videntur caſus fieri non vocis, ſed ſignificationis duntaxat. Itaq; articulis diverſis utimur pro varietate ſignificationis, necnon etiam ſtructuræ rationem ſervamus, ſicut in declinabilibus per ſex caſus. Velut autem una voce diverſas habere ſignificationes tam declinabilia per quoſdã caſus, quám indeclinabilia per omnes caſus, ſic é contrario diverſis vocibus ſępe invenimus unã eandémq; fieri ſignificationem, ut labor & labos, honor, honos: hujus cornus & cornu, pinus & pini: hujus quæſtus uel quæſti, ornatus uel ornati, tumultus uel tumulti, Achillis uel Achilli, aulai & aulę, á felice uel felici, deis & diis, ſapientium uel ſapientum: nec ſolúm in nominibus, ſed etiam in aliis partibus, ut amaverunt uel amavere, amaveram uel amarã, ei uel ii, eis uel iis, nimium uel nimis, ſatis vel ſat. De nominibus numerorũ & literarũ jam dictum eſt é Priſciano, de literis etiam & ſyllabis Varro lib.8. Dicere potverunt (ait) eſſe literas ac ſyllabas in voce, quæ ſingulos habent caſus. De ſubſtantivis etiam illis quæ ſtatuimus, Grámatici conſentiunt. Inveniuntur & barbara in i, ut Illiturgi oppidũ. Liv. in 23. ab urbe condita, Illiturgi oppidũ oppugnabatur. Trajanus in 1. Dacicorum, Inde Berzobim, deinde Aixi proceſsimus. Pondo aliquãdo idem eſt quod pondus. Liv. 14. lib. Scribitur coronam auream libræ pondo Jovi dicatam fuiſſe. Plautus in Rudente, Neque piſcium ullam unciam pondo hodie cepi, niſi hoc quod nunc fero in rete. Pondo etiam idem quod libra. Plautus in Aſinaria, Quot pondo te eſſe cẽſes nudum? Neq; tamen pluraliter tantúm declinari indicant illæ ſermonis formulæ, duo põdo, quinq; pondo, decem pondo, cẽtum pondo: nõ bina, quina, dena, cẽtena, qualia adjectiva ſingulari carentibus adduntur. Hir eſt vola manus. Probo eſt indeclinabile. Cariſius tamen Hiris facit: at nullum affert exemplum. Inſtar inſtaris quidam citant é Pacuvii loco illo ad Herennium, Saxóque inſtare globoſo prædicat volubili. Sed aliás legitur, Saxique ad inſtar. Plinius Acerrimum ſinapi dixit: at ſinapis etiam dicitur. Plaut. Pſeudol. Teritur ſcelerata ſinapis cum illis. Plin. lib. 19. cap. 6. Ergo omnibus annis ſeparatim ſemen cepe cauſſa leritur, ſeparatim cepe ſeminis. Ovidius,

Cædenda eſt hortis eruta cepa meis.

Cim nomen vici in Italia. Gadir inſulę nomen, quæ & Gades. Gelu aliquando etiam ſingulariter declinatur gelus geli, & gelũ geli. Accius apud Priſcianũ, Profuſus ſanguine hyberno gelus. Lucret. 6.

Propterea fit, uti quæ ſemina cúnq; habet ignis
Demittat, cúm ſæpe gelum, quod continet in ſe.

Gith genus ſeminis. Plin. lib. 20. Gith ex Græcia alii melanthion, alii melaſpermon vocant. Et Varro 11. de Ling. Gith ꝑ omnes caſus declinavit (ait Soſipater.) Gũmi optimũ Plinius dicit: ſed & gummis fœmininum eſt. Columella libr. 12. capit. 50. Nova dolia liquidam gummi perluere.

perluere. Nauci, quod putamen nucis significat (ait Priscianus.) Plaut. Qui homo timidus erit in dubiis rebus, nauci nō erit. i. d:vin . Non habeo deniq; nauci M. Augurem. Necesse uel necessum Donatus ait nomen esse. Nepet, oppidum Hetruriæ, quę & Nepeta, unde Nepesini. Hilum est illud fabæ nigrū quod in summitate fabę cernitur, ideoque, ut Nonio placet, pro parvo & exiguo ponitur. Lucil.

Quodq; tuas laudes culpes, non proficis hilum.

Hinc nihil & nil nota sunt. Pedū Phocas facit indeclinabile, nec reperi quo refellerem. Frit (ut Varro ait 1. de re rustica) illud vocatur quod summa in spica iā matura, minus est quám granum. Fas & nefas proprié dicuntur in divinis, ut justum & injustum in humanis. Tempe, Thessaliæ loca amœnissima, item in Bœotia: deniq; abusivé sic appellantur loca quælibet amœna, aquas pręsertim & nem⁹ habentia. Cete, balenæ sunt & belluæ marinæ: Ceti etiā appellātur. Donatus & pleriq; ab eo Grāmatici Nugas aptoton efficiunt. At Cicero ad Att. Meræ (inquit) nugæ: & idē 2. de Divin. Delectari nugis ait: ut miretquid'nam hic sibi Grāmatici voluerint. Opus omnis generis & numeri. Cic. in Epist. Dux nobis & author opus est. Ibidem, Nihil tibi opus illud est á trabea, id est, omnia pollicitus est, quę tibi essent opus. De hujusmodi, istiusmodi, illiusmodi & aliis talibus ait Priscianus lib. 6. Multi dubitaverunt utrum composita sint an non: sed ea composita esse ipse ac centus docet, qui in fine præcedentis dictionis poni non posset, nisi essent cōposita. Ideo autem indeclinabilia sunt, quia utraq; pars genitivum casum habet. Quo modo igitur, si uterq; sit nominativus, in cōpositis uterq; declinatur, sic in his nominibus quia uterq; genitivus est, mansit indeclinabilis. Damnas singularis numeri. Quintilianus lib. 7. Hæres meus uxori meæ damnas esto dare argenti quod elegerit pondo centum. Pluralis etiam numeri est in Justiniani Pandectis, L. Titius & Cajus Fejus Publ. Mævio decem date damnas sunto. Frugi & mancipi Priscianus ait libr. 5. obliquos casus esse figuratos, cum omnibus casibus. Frugi tamé aliquando substantivū est. Cic. ad Att. lib. 4. Permodestus ac bonę frugi homo. Plaut. Trinum. Is probus est, quem nō pœnitet quám probus sit & frugi bonæ. Prisc. lib. 6. ostēdit olim frux adiectivū fuisse. Frux (ait) frugis genitivum facit, quia ἀπὸ τοῦ φρύγω verbo græco nascitur. Enn. in 17. annaliū, *Si lucis, si nox, si mox, si iam data sit frux.* Idem in 9. pro frugi homo, frux ponit, quod est adjectivū. *Si quid ego hæc memoro, dictum factumq; facit frux.* Id est frugi homo, Mancipi aūt sive mácupi cōtractus videtur casus, pro mancipii, qui casus etiā integer est in quibusdam exemplis. Nequā Phocas neutrum ait esse, ut fas & nefas, in quo fallitur. Varronem hic audiamus. Dicunt enim (ait) non habere casus mox & vix, nequā habere, quód dicamus hic nequam, hujus nequam, huic nequam, com intelligimus aut hominis ejus quē volumus ostēdere esse nequam, dicimus casus, & ei præponimus non, cujus putamus nequitiam. Quod vocabulum factū, ut ex non & volo, nolo, sic ex ne & quicquam. Item media extrita syllaba coactū est nequam. Itaque ut eum quē putamus esse non hili, dicimus nihili: sic in quo putamus esse nequidquam, dicimus nequā. Hic videmus nequam masculinum esse. Sic Philipp. 2. Cic. O hominem nequam. Columella nequam vitem dicit. Varro 6. de Ling. Ex quo carminari dicitur tum lana, cúm caret eo quod in ea est nequam. Præsto omnis generis & numeri. Cicer. 3. Epist. Legatus tu⁹ mihi pręsto fuit. Idē 2. de Fin. Virtutes præsto esse, ut ancillulas. Sed de his indeclinabilibus in i desinentibus Priscianus lib. 6. copiosé. In I latina (ait) sive græca invenitur, & neutra sunt vel omnis generis, & ἄκλιτα, ut hic & hæc & hoc frugi, nihili, mancipi, hujusmodi. Quibusdam auté non irrationabiliter genitivi uel dativi casus isti sunt existimati, qui figurate cum omnibus aliis casib. & generibus possint adjungi. Nā frugi dativus est á nominativo frux uel fruges, & mancipi á manceps, & nihili genitivus á nominativo nihilū. Atq; hæc de aptotis.

P. RAMI SCHOLARUM GRAMMATICARUM LIBER XIIII. DE verbi modis & temporibus.

Vod adhuc de nominum Grāmatica tentavimus, ut genera, differētias, species, proprietates loco poneremus, idem nobis

nobis in verborum Grámatica eſt experiendum:& quia nomé & verbum, generis ejuldē ſpecies ſunt, analogia utriuſq; ſpeciei conferenda & comparáda eſt. Magna nominalis Grámaticæ mateties nobis fuit, major & uberior in verbo proponitur. Ex hac igitur materia, definitiones & partitiones verbalis Etymologię petédę ſunt, ut anté petita eſt nominalis Etymologia é ſimili nominum materia. Sed generalia ptius excutienda ſunt. Vox numeri antea finiti & infiniti differentiā habuit, nec ſpeciale quicquam habet in verbo. Hæc tamen partitio finiti & infiniti, multum labotis Grammaticis exhibuit: itaq; pleniús á nobis exponetur. Modus Grammaticis (ut Priſcianus 8. lib. ait) eſt diverſa inclinatio animî, varios ejus affectus demonſtrans. Hæc definitio nihil definit, & voluntatis humanæ definitio potiús fuerit, quám ullius verbalis proprietatis. Grámatici feré omnes modum generaliter primó, deinde ſpecialiter partiū tur. Prima partitio eſt modi finiti & infiniti: ſpecialis eſt finiti in Indicativum, Imperativum, Optativum, Conjunctivum: item infiniti in cognominem modum, item gerundium & ſupinum. Alii etiam pauló aliter. Varro, modos, appellat diviſiones loco illo. Quod ad verborum rationem attinet (ait) partes ſunt quatuor, temporum, perſonarum, generum, diviſionum, & quatuor exprimit, interrogandi, reſpondendi, optandi, imperandi: ſic autem libr. 9. Eorum declinatuū ſpecies ſunt ſex, una quę dicitur temporalis, ut legebam, gemebam, lego, gemo: altera perſonarum, ut ſero, meto, ſetis, metis: tertia rogādi, ut ſcribóne? legóne? ſcribíſne? legiſne? quarta reſpōdendi, ut fingo pingo, fingis pingis: quinta optandi, ut dicerem facerem, dicam faciam: ſexta imperandi, ut cape rape, capito rapito: ité ſunt declinatuum ſpecies quatuor, quæ tépora habent ſine perſonis in rogando, ut foditúrne? ſetitúrne? fodietúrne? ſeretúrne? Ab reſpondendi ſpecie eædem figurę fiunt extremis ſyllabis demptis, optandi ſpecies, ut vivatur, ametur, viveretur, amaretur. Imperādi declinatus ſintne, habet dubitationem, & earū ſitne hæc ratio paretur, pugnetur, parari & pugnari. Ex iis locis Varronis conjectura quædá eſt, modos verborum jam tum tétatos eſſe, neq; tamen ad hunc numerú perductos, qui fuit poſtea. Palęmo nominat indicativum, promiſsivum, imperativū, infinitivum. Quintilianus, qui Palæmoni ſuperſtes fuit ſex aut octo oſtendit factos eſſe, cúm de modo ait lib. 1. cap. 5. Fiūt ſolœciſmi per genera, tépora, perſonas, modos, ſive cui ſtatus eos dici, ſeu qualitates placet, vel ſex, vel ut alii volunt octo. Donatus ita de modis loquitur: Modi aūt ſunt, ut multi exiſtimant, ſeptem, Indicativus, qui & pronuntiativus dicitur, ut lego: Imperativus, ut lege: Promiſsivus, ut legam: ſed nos hunc modū nō accipimus: Optativus, ut utinam legerem: Subjūctivus, ut cúm legam: Infinitivus, ut legere: Imperſonalis, ut legitur. Sed hunc modū quidá ꝑ genere & ſignificatione verbi accipiūt, cujus verba aut in tur exeūt, aut in it, aut in et: ſed quæ in tur aut in it exeūt, hęc ab indicativo oriūtur, ut lego legitur, contingo contingit: quę autem in et exeūt, duas formas habent: alia enim ab Indicativo veniunt, ut miſereor, miſeret: alia á ſe oriūtur, ut pudet, tędet, pœnitet, libet: quávis dixerint veteres pudeo, pœniteo & tędeo. Servius Donati interpres, de promiſſivo & imperſonali aſſentitur: ςum modis tamen, imperſonalis numerari nō debet: verbū enim imperſonale, per omnes modos conjugatur. Hæ Grammaticorū ſunt opiniones de modorum finitorum partitione, quam probare nō poſſumus, & quidē duabus de cauſsis, quia doctrinæ nihil habet, quia falſum docet. Dico enim per ſpecies iſtas finiti modi, nihil verborum naturá diſtingui, nil dividī, ſed omnes iſtos modos inter ſe penitus confundi, ut indicativus modus ſit conjūctivus, & conjunctivus indicativus, & cum utroq; imperativus, & optativus ſit permiſtus. Adverſus Grammaticorum commenta utor Ciceronis, Cęſaris, Terentii, id eſt, Latinę ciuitatis uſu & authoritate, ne temere iampridē conſtituta artis fundamenta cōvellere videar. Nā cū Tullius ait, Si vales bene eſt, Si me audies, nūquá labere, verbis utitur ad iſtam Grammaticorū doctrinā indicativis: & tamen, ut res ipſa demonſtrat, conjunctivis. Contra ait idem 9. Att. De triūpho tibi aſſentior, qué quidem totum facilē & libenter abjecęro. Terentius Hecyr. Et me ſuſpicione exolvam, & illis morem geſſero. Et ibidem, Poſt, de matre videro. Idem, Si quid paululum te fugerit, ego perierim.

Hæc

Hæc verba ad istam Grammaticorum doctrinam, conjunctiva sunt: & tamen revera, hic indicant: denique omnibus verbis conjunctiuis, quæ ab iis Grammaticis appellantur, frequenter optatur, sed præcipuè facultas quædam uel officium absolutè indicatur. 3. Verr. Si quis novi quid instituerit, is non omnia quæ antè acta sunt, rata esse patiatur, id est, nō debet pati rata esse. Cat. 1. Quos tamen aliquid, usus ac disciplina quam à nobis accepissent, sublevarent. pro Mur. Inventus est quidam Cn. Flavius, qui cornicum oculos confixerit, & singulis diebus ediscendos fastos populo proposuerit, & ab ipsis incautis jureconsultis, eorum sapientiam compilarit: id est, qui ausus est, vel qui potuit conficere, proponere, compilare. 3. Verr. Voconia lex, te uidelicet delectabat, imitatus esses illum ipsum Voconiū, qui lege sua, hæreditatem ademit nulli, neque virgini, neq; mulieri: id est, imitari debuisti aut potuisti. 11. Aen.

Nec vos arguerim Teucri.—

Tibull. lib. 3.

Nec tibi crediderim, votis contraria vota.

2. Phil. Citius dixerim jactasse se aliquos. 1. Off. Itaq; non iidem erunt necessitudinum gradus, qui & temporū: suntque officia quæ aliis magis quàm aliis debeantur: ut vicinum citius adjuveris in fructibus percipiendis, quàm aut fratrem aut familiarem. At si lis in judicio sit, propinquum potiùs & amicum quàm vicinum defenderis. Hæc (inquam) verba omnia, patiatur, sublevarent, proposuerit, esses, arguerim, crediderim, dixerim, adjuveris, defenderis, facultatē uel officium absolutē significant: Nec verò minor est Imperativi & Optativi modi confusio: Nec enim solis uerbis imperativis & optativis, quæ dicuntur, imperatur & optatur: sed etiam futuro utroque infecto & perfecto imperatur, optatur, rogatur, permittitur. Ad Treb. Valebis, meaque negotia videbis, meq; diis adjuvantibus, ante brumam expectabis. 1. Catil. Egredere ex urbe Catilina, libera Rempub. metu, in exilium, si hanc vocem expectas, proficiscere. pro Mur. Nihil ignoveris: imò aliquid, nō omnia. Nihil gratiæ caussa feceris: imò ne resistito gratiæ, cūm officiū & fides postulabit. In hoc exemplo Feceris, Ignoveris & Resistito, similiter imperāt. Optatur. 1. Catil. Tum tu Iupiter, qui iisdē quibus hæc urbs auspiciis à Romulo es constitutus, quem Statorem hujus urbis atque imperii verè nominamus, hunc & hujus socios à tuis aris cæterisque templis, à tectis urbis, & mœnibus, à vita fortunisque civium omnium arcebis, & omnes inimicos bonorum, hostes patriæ, latrones Italiæ, scelerum fœdere inter se ac nefaria societate conjunctos, æternis suppliciis vivos mortuosque mactabis. Hic optatio est imprecationis. Rogatur. 1. de Orat. Sed tu hoc nobis da Scæuola & perfice. Ter. And. Iuno Lucina fer opem. Permittitur. 1. Agr. Si quid est quod indagaris, consume sanè. 3. Verr. Hoc dico, nisi vobis id hominum honestissimorū tabulis planum fecero, fingi à me hoc totū temporis caussa putatote. Meritò igitur Protagoram deridet Aristoteles, à quo reprehendebatur Homerus, quòd diis imperaret cum vellet precari, μῆνιν ἄειδε θεά. Illic enim precatur Homerus, non imperat, & Protagoras fatuis Grammaticorum somnūs inductus ad corrigendum Homerum. Ergo partitio Grammaticorum in tot modos nullam artificiosam Grammatices partitionem continet, sed absurdam & explodendam confusionem. Hanc modorum confusionem Grammatici videre, & Priscianus (à quo etiam pleraque superiorum deduximus) nominatim libro 17. Amet, doceat, legat, audiat sunt imperativi præsentis, sunt optativi futuri & subjunctivi præsentis, nec aliter possunt eorum significari varietates, nisi per constructionem eis accidentium adverbiorū vel temporum: ut imperantes quidem sine adverbio dicimus amet, doceat, legat, audiat: Optantes verò cum adverbio, utinam amet, doceat, legat, audiat: Subjungentes quoque, cùm amet, doceat, legat, audiat. Hæc Priscianus de confusa partitione modorum finitorum: quæ repetit libro 18. Alios modos pro aliis invenimus proferri (ait) ut, *Musa mihi caussas memora.* Et, *Dicite Pierides.* Imperativa pro optativis, & contrà optativa vel subjunctiva vel indicativa pro imperativis, ut Terent. Eun. Nihil nbi quicquā credo, desinas. pro desine. Virg. in 4. Georg.

Sin duram metues hyemem parcesque futuro,
Contusosque animos, & res miserabere fractas.

pro parcito & miserator. Idē in Bucolicis,

Alternis dicetis, amant alterna Camœnæ.

dicetis pro dicite. Horat. in 1. Epist.

Si te fortè meæ gravis urēt sarcina chartæ,
Abjicito potius, quàm quo perferre juberis

Clitellis ſi rus impinges.—

pro impingito. In eodem,

Viribus uteris per clivos, flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimulac perveneris illuc,
Sic poſitum ſervabis onus.—

pro ſervato, quomodo utéris pro utitor. In eodem,

Inter cuncta leges & percontabere doctos.

pro legito, & percontator. Græci quoque, frequenter hoc utuntur, modos verborum pro modis ponentes, de quibus in Atticiſmis, quibus Romani quoque utuntur, póſt oſtendetur. Hæc Priſcianus Quibus elenchum & ſophiſma in arte inſtituenda capnoſiſsimum convincit, neque tamē eius vitium ſenſit: atqui multo fœdius eſt illud in doctrina vitium, quám eſſet ulla barbariſmi labes aut ſolœciſmi: Sed Priſcianus logicam in eo ſuam prodit. Quapropter dubitari jam (opinor) non poteſt, quin modi finiti partitio in Indicativum, Imperativum, Optativum, Conjunctivum, nihil Etymologiæ Grammaticæ partiatur, cúm res confuſiſsimas complexa ſit: Sed majus erroris hujus argumentum eſt ex falſitate. Indicativi modi dicuntur eſſe amabam & amaveram: at falſum id omnino eſt: nec enim ſententia ſimplex & abſoluta, verbo ejuſmodi uno indicari poteſt, ſed conjungi alterum verbum neceſſe eſt, ut ſententia abſolvatur: Dic enim, Tullius amabat, Tullius amaverat, ſuſpenſum habes auditoris animum, & aliud quidpiam expectantem: Itaque verbo alio ſenſus ille neceſſarió abſolvitur. De Inv. Fuit quoddam tempus, cúm in agris paſsim homines beſtiarum more vagabantur. In Brut. M. Curius, cúm Appius de plebe Conſulem non accipiebat, patres authores fieri coegit. Terent. Eun. Aut negotii, ſi quando odium cœperat, requieſcere ubi volebat. quaſi noſtin' hic utrumque tempus eſt. Sic 4. Verr. Cúm diutiús in negotio curaque fueram, ad Carpinatium revertebar. Hic item utrumque. Hæc igitur argumenta duo noſtra ſunt ex intimo uſu deprompta, quibus modi finiti partitionem ſequi prohibemur. Atque hoc generale de modis verborum, tempus eſt prima differentia verbi, quam Ariſtoteles in logica & poetica obſervavit. Tempus igitur, eſt differentia verborū, ut genus nominum, ſed temporis materies in verbo multó copioſior eſt, quám generis in nomine: multa nomina cum unico genere declinantur, pauca cum tribus: At omnia verba cúm variis temporibus conjugantur & quidem varié multiplicatis, unde fit, ut ex uno verbo plura verba creari poſſint, quám ex uno nomine nomina. Finiti autem verbi tempora infecta cum infectis, præſentia cum præſentibus, præterita cum præteritis, futura cum futuris conjungimus, perfectaque ſimiliter ordinamus, Varronem hujus analogiæ principem & authorem ſecuti. In verborum genere (ait 7. de Lingua) quæ tempora adſignificant, quod erant tria, præteritum, preſens, futurum, declinatio facienda fuit triplex, ut Saluto, ſalutabam, ſalutabo. Idem libro 9. de Lingua, infecta tempora cum infectis, perfecta cū perfectis ita comparat, Conjunctæ ſunt triplices analogiæ (ait) in verborum tribus temporibus, ut legebam, lego, legam, quód quam rationem habet legebam ad lego, hanc habet lego ad legam. In hoc feré omnes homines peccant, quód perperam tribus temporibus hæc adjiciunt, cúm proportione volunt pronuntiare: nam cúm ſint verba alia infecta, ut lego & legis, alia perfecta, ut legi & legiſti, & debeant ſui cujuſque generis in conjungendo copulari, & cúm recté ſit ideó lego ad legebam, non recté eſt lego ad legi, quód legi ſignificat quid perfectum, ut hoc tutudi, pupugi, tundo, pungo, tundam, pungam, item necatus ſum, verberatus ſum, necabor, verberabor, injuria reprehendunt, quod infecta inter ſe ſimilia ſunt, & perfecta inter ſe, ut tundebam, tundo, tundam & tutuderam, tutudi, tutudero, ſic amabar amor, amabor & amatus eram, amatus ſum, amatus ero. Hæc Varro, unde finiti verbi analogiam ſequimur infecta tempora primum conjugando, deinde perfecta: Ex Varronis tamen ſententia medium illud proportionale ſequi non poſſumus: primum enim facimus quod natura primum eſt, thema nempe ſeu radicē, ut prius Varro locutus eſt, & unde alia oriuntur, cauſſam nempe principem, ortis inde ac formatis temporibus. Ac Priſcianus 8. lib. licet futurum perfectum collat ex indicativi numero, tamen á veritate rerum ipſa inductus, etiam præſens facit modum præteriti imperfecti, ut legebam, lego, legā: infecta Varronis illa ſunt & cum ait futuro illi ſcripſero, quod ſubjunctivum tantúm eſſe vult cognationē eſſe cum præterito ſcripſi, oſtendit nempe

Varronis

Varronis illa perfecta legeram, legi, legero cognata inter se esse, quæ cognatio in omni doctrina præcipuè spectanda est: Hæc enim *συγγένεια* genera quæ nobis inquirenda sunt, continet. Ignoratio hujus cognationis, magnum errorem Grammaticis attulit: ex hac enim temporum analogia perversè constituta modorum illa confusio nata est. E' temporibus autē, tria sunt ambigua, ut amem, amarem, amavero: Amem nō præsentis solùm, sed futuri potest esse. 2. Ph. Duo modò hæc opto, unū, ut moriens, populū Rom. liberū relinquā, alterum, ut cuiq; ita eveniat, ut de Repub. quisq; mereatur. Hic relinquam, eveniat, mereatur futura sunt. Amarem, præsentis, præteriti infecti & futuri esse potest. 1. Ph. Vellem adesset Antonius. & ibidem, Pecunia utinā ad Opis maneret. Hîc adesset & maneret præsentia sunt. 5. Verr. Primùm enim si Apronium absolutū iri putaret, nihil erat quod ullum præjudicium vereretur. Hîc putaret præteritum est ad Lent. Non illi quidē ut mihi stomachū facerēt. Hîc facerent futurū est. Amaverim autem, non solùm præteriti est, sed etiā futuri, ut superiora illa Dixerim, Crediderim. Sic Sall. Iug. bello, De his haud facilè cōpertū narraverim. A' Diomede usq; Grammaticis in secūdo futuro infecto tertias personas plurales habēt amantote, amaminor & cęteris similiter. Nebrissensis amantote docentote rejecit: cur autē amaminor & similes retinuerit, vellem caussam dixisset. Si quis earum personarum exēpla in probatis authoribus animadverterit, admoneto. Incremēti rationem generalem, statim post personæ temporis subiicimus, quia id ē generali tēporum conjugatione accidit. In rimus & ritis quod penultima producatur, licentia est poetica. 6. Aen.

Namque ut supremā falsa inter gaudia, noctem
Egerimus, nosti.

Ovid. 4. de Ponto,

Hæc ubi dixeritis, servet sua dona rogate.

Hîc, propriè corripitur: Licentia autem est in sequentibus. Catull.

Dein cùm millia multa fecerimus.

Ovid. 4. de Ponto,

Et maris Ionij transieritis aquas.

Præteriti perfecti formatio sequitur, res in tota verborū etymologia, imprimis considerāda. & sanè à Grāmaticis veteribus, maximis studiis exquisita, Priscianus libro 9, profitetur se generales regulas, & omnium præteritorum cōmunes traditurum: Et quidem tradit, sed eas, quod mirabere, in formatione prętetiti perfecti nō sequitur, ut appareat aliquid melius ab illis unde sumpserat, cogitatum esse, quàm Priscianus ipse docuerit. Præteriti perfecti (ait) multiplices & variæ sunt regulæ: Itaque cōmodum putavimus primò quæ in eo generalia esse contemplati sumus disserere, postea verò, per singulas syllabas tractare de eo: Omne igitur præteritum perfectum, primam personam in i terminat, amavi, docui, dixi, comperi, & assumpta, sti, facit secūdam amavisti, docuisti, dixisti, cōperisti: t verò ascita & correpta, i tertiam amavit, docuit, dixit, cōperit: mus, primā pluralem amavimus, docuimus, diximus, comperimus: i tamē penultima correpta: Secūda pluralis à sua singulari fit addita s, amavistis, docuistis, dixistis, comperistis: Tertia autem, ex prima singulari nascitur, i finali, conversa in e producitam & addita runt, vel re, ut amaverunt vel amavere, docuerunt vel docuere, dixerunt vel dixere, compererunt vel cōperere: Deinde cùm prolixè docuisset quæ literæ præterito in alias literas mutarentur, octo præteriti generales formas ait se traditurum, vi, ui, si, xi, i præcedente consonāte, quæ fuerat in præsenti ante o, eo, io, ut juvo juvi, video vidi, fugio fugi, tres reliquas formas statuit in geminatione primæ consonātis mediæ finalis, ut do dedi, mordeo momordi, credo credidi. Has originationes Priscianus generales esse ait: & tamen pauló pòst confitetur duas tantùm primas, esse cōmunes conjugationū omnium, nec repugnantiā intelligit: Deinde somnus nescio quis hîc multó gravior & arctior est, quod Priscianus nō animadvertit, secundā formam, primæ contractionē esse: imó solam primā, esse legitimam & generalem, reliquas ab ea, esse quasdam anomalias. ut domavi, cubavi, docevi, colivi, prosilivi plenū præteritum erat: Hîc una vocalis detrahitur, & ex v cōsona fit vocalis u, & fit domui, cubui, docui, colui, prosilui. Atque in reliquis formis illis, anomalia ejusmodi quędam est: Aliquando syllaba ante vi tollitur, ut à juvas, caves, solvis, cōperis, non juvavi, cavevi, solvivi, comperivi, sed juvi, cavi, solvi, comperi, & in cæteris illis formis similiter, ut per species conjugationum dicetur: Itaque Priscianum equidem laudo, quod tantū laborarit in generali forman

di præteriti & omnium conjugationum cōmuni doctrina: Nullus enim tota ejus Grammatica neq; tantus, neq; tam prolixus labor est: Logicam tamen in his laboribus, valde desidero: Docet autem Priscianus generalis hujus primæ formæ in præterito formationem vel á secunda persona præsentis nasci abjecta s & assumpta vi, ut amas amavi, fles flevi, cupis cupivi, audis audivi. Hanc formationem sequor, reliquas illas formas quia speciales sunt, non generales, specialiter suis locis explicandas reservo. Contractio nominum feré est in genitivo plurali: verborum autem præcipué in præteritis.

De præteriti bisyllabi quantitate, vulgarem Grammaticorum doctrinam secuti sumus: Varro tamen lib. 8. de Ling. videtur contrarium, saltem in duobus verbis affirmare. Quidam reprehendunt (ait) quod pluit & luit dicamus in præterito & præsenti tēpore, cúm analogiæ sui cujusq; temporis verba debeant discriminare, falluntur: nam est ac putant, aliter, quod in præteritis, u diximus longum, luit, pluit, in præsenti breve, luit pluit: ideoq; in venditionis lege, fundi ruta cæsa ita dicimus, ut u producamus. Hęc Varro, cui consentaneum erit postea in præterito amavit. Passiva & deponentia, præteritis carere, cōmunis Grammaticorum omnium disciplina est, sed eorundem etiam illud est cōmune, periphrasim é participio & verbo substituere, quod non facimus: hic enim de vocibus singulis præcipitur, postea syntaxis, earū compositionē docebit: nec é præteriti regulis sciri potest quomodo periphrasis ista fingenda sit, sed é convenientia nominis cū nomine, verbi cum nomine. Hysterologiā igitur tam manifestam evitavimus. Atq; hæc de tēporibus modi finiti: infiniti species duæ revera sunt, altera personis tantúm, altera personis, formis, tēporibus pariter infinita. Illa vocatur á Grammaticis quibusdā perpetuum infinitum, hæc, participiale infinitum. Sed prior, nomen generis vulgó retinuit, de qua Priscianus pro suo ingenio philosophatur cúm de modi finiti verbis dixisset. Sciendū tamen quod quidā ausi sunt infinita ponere prima, sed malé: non enim oportet á re imperfecta aut dubia incipere: quidā enim dubitaverūt an verba sint hęc, & inter adverbia magis ponēda censuerūt, quód nec numeros, nec personas, nec affectus animi certos habent, & egēt semper aliis verbis, sicut adverbia: dicimus enim, legere studeo, studes, studet, sicut dicimus bene studeo, studes, studet: Sed hęc postea refutētur: nūc hęc sufficiat ostendere non bene ab infinitis, quosdā cœpisse. Illi veró quidē quos nō appellat Priscianus, Apollonius est, ut libro 18. postea indicatur, Ab infinito, ait, incipit exponere verbi ordinationem Apollonius, ostendens hoc verbū generale esse, & pro omni posse accipi modo verborū. Hic, Priscianus fatetur illius opinionis authorē esse Apolloniū. Idemq; infinitivus est, qui & personis & numeris deficit, unde & nomē accepit infinitivi, quód nec personas, nec numeros definit, & eget uno ex quatuor supradictis modis, ut significet aliquid perfectum, ut legere propero, legere propera, utinā legere properarē, cúm legere properē. Deinde rursus eodē libro, Nota (ait) quod vim nominis rei ipsius habet verbū infinitum, unde quidā, nomen verbi, hoc esse dicebāt: dico enim, bonum est legere, ut si dicam, bona est lectio: Itaq; omnis modus finitus potest per hunc interpretari, ut si dicā lego, quid indicavi? legere me, lege, quid imperavi? Legere te, utinam legerem, quid optavi? Legere me, Cúm legā venio, quid junxi, prius legere post venire. Hæc Priscianus de hoc infinito modo: Infiniti autē præsens, & imperfectum conjugatur á Grammaticis: sed hæc differētia temporis adsignificatur verbo præsenti aut præterito: ut, Dico te amare: id est quod tu amas: dixi te amare: id est, quod tu amas, vel amabas. Cic. pro Pompeio: Bono te animo tum Q. Hortensi & cæteros, qui erant in eadem sententia, dicere existimavit ea quæ sentiebatis. Itaq; non dices, Dico te amare, pro eo quod est, tu amabas: sed, Dicebā te amare, vel dixi. Quod autē infinita illa, Ridere convivæ, cachinnari ipse Apronius, pro ridebant, cachinnabatur, accipiātur, falsa est Grammaticorū interpretatio: ellipsis enim illic verbi est, cœperunt, cœpit, cujus doctrinæ etiā authorē habeo Priscianū de infinito modo sic 18. lib. præcipientē, Itaq; omnes modi in hunc id est infinitū transsumuntur, sive resolvuntur, ut ambulo, indico me ambulare, ambula, impero te ambulare, utinā ambularē, opto me ambulare, cúm legā ambulo, dico me prius legere, postea ambulare: Itaq; apud Græcos quidem pro imperativo ponitur, apud nos autem, pro præterito imperfecto: Et apud

illon

illos tamen & apud nos hoc fit per figuram *ἐλλείψεως*, id est defectionis. Gaudere enim dicunt pro gaude, & subauditur jubeo vel volo, vel opto: sic enim antiqui, Gaudere te jubeo, pro gaude. Ter. Adel. Salvere Hegionē plurimùm jubeo, pro, salve Hegio plurimùm: Sic ergo & apud nos, cū imperfectū fit, dicere cœpi, pro dicebā, scribere cœpi, pro scribebā, per eclipsim verbi cœpi solent authores proferre verba infinita, ut Ter. Andr. Ego illud sedulò negare factū. deest enim cœpi negare, pro negabam. Futurū infiniti nullum ponimus nisi gerundium & supinū, cum tamen infiniti temporis futurū à Grammaticis fingatur propriū: ut amatum ire, vel amaturū: Priscianus amaturū esse pro amatum ire etiam docet: Sic enim ait lib. 9. Sciendū autem, quòd in um desinens supinum accepto verbo infinito quod est ire, facit infiniti futurū, ut oratum ire, dormitum ire, lautum ire, vel favatum ire, statum ire. Frequenter tamen antiquissimi neutro participio futuri addebant esse, & infiniti futurum significabant, oraturum esse pro oratum ire dicentes, & facturum esse pro factum ire. Cato in 5. Originum, Illi polliciti sese facturum omnia, per eclipsin esse, pro factū ire: quod Græci dicunt *ποιήσειν*, quod est infinitū futuri. Lucilius in 16. ad Penelopam conversus ait,

Nupturum te nupta negas, quod vivere Ulyssem Speras. —— In hoc quoq; subaudiendum est esse, id est nupturum esse pro nuptum ire, *γαμηθήσεσθαι*. Sylla in 21. rerum suarum, Ad summā perniciē Rempub. perventurū esse. pro perventum ire, *ἀφίξεσθαι*. A. Gellius libro 1. cap. 7. non addit esse, sed sine persona & genere, ut amare, sic amaturū dicit, verba ejus ita sunt, In oratione Ciceronis quintà in Verrem libro spectatæ fidei, Tironiana cura atq; disciplina facto, ita scriptum fuit, Homines tenues, obscuro loco nati navigant, adeuntque ad ea loca, quæ nunquā antea audiverant, ubi neq; noti essent, quò venerunt, neq; semper cum cognitoribus esse possunt, hac una tantùm fiducia civitatis nō modo apud nostros magistratus, qui & legum, & existimationis periculo continentur, neque apud cives solùm Romanos, qui & sermonis & juris & multarum rerum societate juncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed quocunq; venerint, hanc sibi rem, præsidio sperant futurū. Videbatur cōpluribus in extremo verbo menda esse: debuisse enim scribi putabāt, non futurum, sed futuram, neq; dubitabāt quin liber emēdandus esset, ne ut in Plauti Comœdia Mœchus, (sic enim mendæ suæ illudebant) ita in Ciceronis oratione solœcismus esset manifestarius. Aderat ibi fortè amicus noster, homo lectione multa exercitus, cui pleraq; omnia veterum literarum quæsita, meditata, evigilataq; erāt. Is libro inspecto, ait nullum esse in eo verbo neque mendum neque vitium, Ciceronem probè ac venustè locutum. Nam futurum (inquit) non refertur ad rem, sicut legentibus temerè & incuriosè videtur. Neque pro participio positum est, sed verbum est indefinitum, quod Græci appellant *ἀπαρέμφατον*, neque numeris neque generibus præserviens, sed liberū undiq; & impromiscuum est, quali C. Gracchus verbo usus est in oratione, cujus titulus est de Q. Popilio circum conciliabula, in qua ita scriptum est, Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos inquit dicturum, & non dicturos. Videturne ea ratione positum esse apud Gracchum dicturum, qua est apud Ciceronē futurum? sicut in Græca oratione sine ulla vitii suspicione, omnibus numeris generibusq; sine discrimine attribuuntur hujuscemodi verba, *ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν* & similia. In Qū. quoque Quadrigarii tertio annali verba hæc esse dixit: Dum ii conciderentur, hostium copias ibi occupatas futurum. In 12. Annali ejusdem Quadrigarii, principium libri sic scriptum, Si pro tua bonitate & nostra voluntate tibi valetudo suppetit, est quod speremus deos bonis bene facturum. Item in Valerii Antiatis libro 4. & 20. simili modo scriptū esse, Si hæ res divinæ, factæ, recteque perlitatæ essent, aruspices dixerūt, omnia ex sententia processurum. Plautus etiam in Casina, cùm de puella loqueretur, occisurum dixit, non occisuram his verbis,

Etiámne habet Casina gladium? habet, sed duos,
Quibus altero, te occisurum ait, altero villicum.

Item Laberius in gemellis, Non putavi, inquit, hoc eam facturum. Non ergo isti omnes, solœcismus quid esset ignoraverūt, sed & Gracchus dicturū, & Quadrigarius futurum, & bene facturū, & Plautus occisurum, & Antias processurum, & Laberius facturum indefinito modo dixerunt, qui modus neque in numeros, neq; in personas, neq; in genera, neque in rem pora distrahitur, sed omnia isthęc una ea-

demque declinatione complectitur, sicuti M. Cicero dixit futurum non virili genere, neque neutro (solœcismus enim foret plané) sed verbo usus est, ab omni necessitate generum absoluto. Hæc Gellii doctrina est de futuro infinito, ex uno Ciceronis exẽplo eoque ambiguo, & sex antiquis, inimicos dicturum, occupatas futurum, deos benefacturũ, omnia processurum, Casinam occisurũ, eam facturũ, unde etiam si Prisciani tria illa prima adjungantur, catholica Grãmaticæ artis regula institui non posit, cũ sint in usu frequentissimo innumerabilia exẽpla periphrasis é verbo substãtivo & futuro in rus: neque tamẽ inficior, id illis veteribus usitatum fuisse, & cõplura etiam exẽpla advocari posse. Varro 8. de Lingua, Cúm hic liber id quod pollicitus est demonstraturum, absolverit, faciã finem. Quomodo & Terent. in Eun. dixit, Is hodie, venturum, ad me cõstituit domum. Cicero etiam præsenti tempore pro infiniti perpetui futuro aliquando utitur. De Fato: Hoc loco Chrysippus æstuãs falli sperat Chaldæos. idem ad Att. Cato tamen affirmat se vivo illum eum triumphare: id est falsum iri: id est non triumphaturũ. idem ad Varronẽ 9. Epist. Quapropter si venturus es, scito necesse esse te venire: venire non nunc, sed de futuro dicitur. Sed alia etiam colligat alius: attamen recordetur præceptis artis instituendũ esse non quod aliquando licuerit, sed quod omnino perpetuoque liceat. Quare periphrasin futuri illius passivi, amatum iri pro futuro dicam, quia Cicero & cæteri magni authores ita sæpe sunt locuti: amatum ire pro simili futuro activo non dicam, nec amaturũ vel amaturum esse absolutum á genere pronunciabo: nec tamen periphrasim illam amatum iri, verbum futurũ faciam, ut vulgó Grãmatici, sed é verbo infinito iri, & supino amatum, compositam orationẽ: Atque ut ineptum sit & præposterum de verbis conjugandis in Syntaxi præcipere, sic incongruum & absurdum videri debeat, de cõponenda oratione & fingenda ista periphrasi in Etymologia verborum, præceptum ponere: quomodo id fieri debeat, é Syntaxi postea cognoscetur.

Sed hæc de verbo infinito primo tantúm personis infinito satis. Servius, gerundium verbi modum inducit præterea, infinitum nempe etiam temporibus, aut certé valde confusum. Item (ait) gerundium quem dicunt modum, plerique negant eum modum esse, sed dicunt participiorum á passivo futuri & præteriti esse declinationem. Sed est modus, quia in o breve desinit ultimo tempore suo, in quã literam nullam desinit participium, & significationẽ habet tam agentis quám patientis, quod utique non haberet, si participium passivum esset: etenim cúm dicimus Cantando, & agentis & patientis habet significationem, quod probatur teste Virgilio, ubi dicit,

Cantando tu illum?——

agentis significationẽ ostendit: ubi dicit,

——Cantando rumpitur anguis, patientis.

Servius Phocam & Diomedem assertores & vindices habet. Diomedes, Phocam citat, ejusque sententiam sequitur. Participialis modus verborum dictus est, quod ejus verba, participii sunt omnia similia: nec tamen participia sunt, ut legendi legendo legendum, lectum lectu: Dicimus enim, Officium legendi mihi est, legendo didici, legẽdum, á lectu proficit, & lectum est, quibus participia similia sunt, ut hujus legendi, huic legendo, hunc legẽdum, & hunc lectum. Hæc eadem sunt quæ Probus supina appellat, quoniã nec certum habent numerum, nec personam, nec significatum, quo solo ab impersonalibus differunt: Nam impersonalia, agentis tantúm habent significatum, ut puta legitur, scribitur, hoc est, omnes legũt, omnes scribunt: Nam legitur pro omnes legunt, non leguntur, nominativo dixit. Participialia autem, & agentis & patientis habent significatum: nam cúm dicat Virgilius,

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis,

patientem, non facientem ostendit: significat enim, dum incantatur.

——Uritque videndo,
Fœmina.——

nondum videt, sed dum ab aliis ipsa conspicitur. Item,

Fando aliquid si forté tuas pervenit ad aures,

pro, dum dicatur, passiva significatione: aliter enim dictum est,

——Quis talia fando,
Temperet á lachrymis?——

activa significatione. Item,

——Miserabile visu,

quod significat, miserabile dũ videtur. Et

——Finem dedit ore loquendi,

quod significat, finem dedit ore dum loquitur. Et

—Dicti

—*Dictu mirabile monstrum.*

quod est, Mirabile dum dicitur. & ejusmo di declinatio, tam ex activa, quám passiva significatione nascitur. Hæc Diomedes. Priscianus de gerundivo illo, cũ Servio sentit quod in legendo, o commune sit, citatque Juvenalis illud,

Plurimus hic æger moritur vigilando, sed illum,
Langorem peperit cibus imperfectus.——

Itẽ, Quód significatione partim sit actionis, partim passionis. Id, inquam, totũ argumentũ Servio concedit: argumentationis tamen conclusionem negat, appellatque legendi, legendo, legendum, lectum lectu, participialia, modò etiam gerũdia, modò supina, disputatque non esse verba, quia nec personas discernant, & temporibus careant, quod accidere verbo nõ possit, sed esse nomina, quia casus habeant, genitivum legendi, dativum vel ablativum legendo, accusativum, legendum & lectum, ablativum, lectu, deinde quia se paratam præpositionem ante se habeant, unde etiam casus cognoscũtur, ut 4. Verrin. A' quo pecuniam ob absolvendũ acceperis. pro Milone, Hujus ergo interfector, si esset in confitendo. Atqui verbum, neq; casus habet, neq; separatam præpositionẽ ante se admittit. Itaque Priscianus cõcludit participialia non esse verba, sed nomina, idque duobus octavi libri capitibus iisdem argumentis repetit: Veruntamen Prisciani argumentis respondere, dificile non est: primùm quód personas gerundium non discernit, id illi commune est cum verbis impersonalibus, quæ ideò nomen id habent, deinde cum infinitis illis amare, amavisse, quæ tamen Priscianus é verborum genere non ejicit. Hoc igitur argumento, Prisciani conclusio nihil adjuvatur. Secundum est, quód tempore careant, sine quo tamẽ verbum intelligi nullum potest. Argumenti sui solutionem argumẽtator ipse nobis etiam suppeditat, amare infinitũ, & curritur impersonale, nõ tam personis carent, quàm personas confusas habent, Cupio amare, cupis amare, cupit amare, cupimus amare, cupitis amare, cupiunt amare. Item curritur à me, à te, ab illo, à nobis, à vobis, ab illis. Id, inquã, de persona Priscianus concedit. Quid igitur de tempore quod infinitis attribuit: Participialia (ait) pro omni tẽpore infinitivi verbi solent accipi: dicimus enim, Legẽdi caussa in honore fui, & sum, & ero. αὐτὶ τοῦ ἀναγινώσκειν, ἢ τοῦ ἀναγνῶ-σιν ὅπερ χάριν ἢ τοῦ ἀναγνῶναι, ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ ἀναγνῶσθαι, καὶ τοῦ ἀναγινώσκεσθαι καὶ τοῦ ἀναγνωσθήσεσθαι. Ergo, ut personas habent infinitas & confusas, amare amasse, sic legendi legendo legendum, lectum lectu, tempora non tam nulla adsignificant, quám habent infinita & confusa: & tamen temporum quædam nota est præsentis in legendi & legendo, ut voluptas legendi: delectaris legendo: præteriti in lectu, ut illud Catonis, Cubitu resurgo: futuri in legendum & in lectum aliquando etiam velut à passiva forma, ut indicat periphrasis illa futuri infiniti. Cic. ad Attic. Octavium quamvis magna manu veniat: tamẽ puerum esse, ac si multum posset, multò firmius acta tyranni comprobatũ iri quàm in Telluris. Quare secundum hoc argumentum Prisciani non procedit: denique participialia his rationibus é genere verborum non tolluntur. Jam totidem Prisciani probatiões quod nomina sint, excutiamus. Participialia, casus habent (ait) Ergo nomina sunt. Cetẽ nominalis casus speciem potiùs habent quám veritatem: nec enim his casibus alius casus addi potest, quin planè nomen fiat, non gerundium, ut Studiosior restituendi mei, quàm retinendi. Nihil igitur hac ratione à Prisciano concluditur. Secundum est de præpositionibus quas ait gerundiis præponi, unde nomina putat effici Priscianus idem, à seipso refellitur: Infinitivus enim Græcis tempora habet, & à Prisciano verbum appellatur, at gerundia (ait Priscianus) infinitivi vice fungũtur, quod solet apud Græcos, articulis conjungi. Itaque pro infinitivo qui conjungitur genitivo casui, articuli apud Græcos, nos utimur in di terminatione, quæ similis est genitivo nominis legendi, τοῦ ἀναγινώσκειν, καὶ τοῦ ἀναγινώσκεσθαι καὶ τοῦ ἀναγνώσεσθαι. Pro eo autem qui dativo articuli adjungitur, infinito apud Græcos antecedente ἐν præpositione, nos in do utimur terminatione, quæ similis est dativo, vel ablativo nominis, nisi quód verbum hoc existimantes quidam, etiam corripiunt o finalem ejus. Juvenalis in 2,

Plurimus hic æger moritur vigilando, sed illum
Langorem peperit cibus imperfectus.——

Alpheus Anitus in secũda excellentium, Spatiando paulatim trahit: Est enim dimetrum iambicum, ut legendo τῷ ἀναγινώσκειν καὶ ἐν τῷ ἀναγινώσκεσθαι, καὶ ἐν τῷ ἀναγνώσεσθαι. Pro eo quoque qui accusativo

adjungitur in dum, terminatione utimur quæ similis est accusativo nominis, ut legendum [illegible]. Huic tamē frequentiús solet etiam præponi præpositio ad, ut ad legendū. Hæc Priscianus: Itaque cúm ita disputat, Getundia separatas præpositiones ante se admittūt: Ergo nomina sunt: At (inquā) Prisciane, ais separatas præpositiones infinitivis Græcis adjungi, necq; tamen negas verba esse: Ais etiam gerundia infinins illis similia esse: Tuo igitur argumento te ipsum induis, & eam sententiam quam verbo oppugnas, tuo argumento cōcludis. Sed Priscianus in hac disputatione, mirificus disputator est: cúm disputaret, gerundiū, sine tempore, verbū esse non posse, parem sibi laborem objectum intelligebat, ut nomen efficeret sine numero, sine genere: Itaq; ut casum, sic numerū & genus participialibus attribuit, eaque facit generis neutri & semper singularia: & tamen omni generi & omni numero conjungi ait dum ita loquitur, Et quod supina cúm sint generis neutri, & semper singularia conjunguntur diversis & generibus & numeris, ut amando virum, amando mulierem, & amando pueros. Hæc Priscianus, in quo hominē alioqui eruditū valde miror tanta repugnantia commotum nil esse, ut neutra nomina faceret, quæ tamen generibus omnibus putaret accommodari, & numero singularia, quæ numero etiam plurali possent adjungi: Anomaliam magnam videt in verbis participialibus, quód verbi proprietatibus spoliari, quód nominis casibus indui videantur: At ut verbum sine tempore, sic nomē sine genere facere non poterat: Itaque ut é participialibus nomina potiús quám verba fierēt, maluit Grāmaticus iste falsum genus affingere, quā confusum tempus explicare. Quare Priscianum tantum licet & tam singularem latinæ linguæ Grammaticum: tamen hic logica non satis instructum perspicimus: Itaque judicium ejus hic non audiemus, sed legendi legendo legendum, lectum lectu, verba quidē, sed personis, formis, temporibus infinita efficiemus, neque dicemus auditu pro auditione, ablativū esse, ut Priscianus ait: Quintilianus enim eam opinionem jam olim refutaverat, Dictu & factu, ait lib. 1. cap. 4. sunt verba participialia quidem, non tamen qualia dicto factoque. Ergo hæc verba infinita, verba participialia dicantur, quia casualem, si

non veritatem, at speciem quandam á nomine capiant, sicut amans amatus amaturus, nomina participialia, quia significationis vim, & adsignificationem temporis, á verbo capiāt. Sed de participialibus infinitis satis. Quæritur á Grāmaticis de gerundijs in di do dum, quomodo significēt: de activa significatione aut neutrali nihil est dubium, de passiva exemplum est unum quod videatur passivé usurpari: Cic. 2. Verr. Non cōmittam ut tum res judicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma decesserit, quæ convenit uno tempore undiq;, comitiorum, ludorum censendique caussa. At hoc exemplum singulare generalem regulā facere nō potest.

P. RAMI LIBER DECIMVSQVINTVS, DE *Participiis & de formis verborum.*

Atque hæc temporū differentia est in verbo finito & infinito, unde nomina oriūtur verbi significationē & tempus retinentia: participia ideo nominantur, quorum Grāmatica præter & nominū & verborum Grammaticam nulla nova est: Itaq; ut gerūdia verba quamvis partem quandam á nomine capiant id est speciem casus: attamen propterea non é verborum genere tollimus, sed verba participialia dicimus: sic participia cûm totam nominis etymologiam subeant, quod á verbo partem, id est significationem & tempus capiant, non ideo é nominibus tollentur, sed nomina participia tanquam aliquam á verbo partem capientia dicemus. Quæstio autem á Grammaticis varié disceptata est, sed á philosophis acutiús. Quæsitum est (ait Priscianus libro 11.) an bene seposuerint participium ab aliis partibus, Grammatici, & primus Tripho, quem Apollonius quoque sequitur: Stoici autem partem orationis non efficiebant, quia derivatorum tātum est: sed Aristoteles multó subtiliús & acutiús, qui categotema statuit in nomine & verbo, reliqua [illegible] fecit, ut ante dictū est: nec veró participiū subjicere possum verbo cū Stoicis, quia verbi definitio illi nō cōvenit: vox numeri cū tempore & persona. Personas enim neq; finitas, neq; infinitas habet, sed nomini debeo, quia nominis definitio plané ei cōvenit:

est

est enim vox numeri cum genere & casu: Priscianus tamen videtur nostram partitionem convellere lib. 11. cùm sic ait, Itaque quibusdã philosophis, placuit nomen & verbum solas esse partes orationis: cętera verò adminicula vel juncturas earũ, quomodo naviũ partes sunt tabulę & trabes: Cætera autem, id est cera, stupa & clavi & similia vincula & cõglutinationes partiũ navis, hoc est tabularum & trabium, non partes navis dicuntur. Sed est objiciendũ ad hoc, quod cera & stupa non ex eadem constat materia ex qua tabulæ & trabes, conjunctiones autẽ & præpositiones & similia, ex eadem materia, ex qua nomẽ & verbum, cõstant, hoc est literis & syllabis & accentibus & intellectu, Itaque etiã per se prolatæ quod partes sunt orationis ostendunt. Quid enim est aliud pars orationis nisi vox indicãs mẽtis conceptũ, id est cogitationẽ? Quęcũque igitur vox literata profertur, significãs aliquid, jure pars orationis est dicẽda: Quod si non essent partes, nunquam loco eorũ, nomina ponerẽtur, cũ loco ceræ vel stupæ in navi tabula fungi non possit. Invenimus autẽ loco adverbii nomen unà, multùm, falsò, quàm, & pronomẽ similiter, eò, illò, & loco conjunctionis tam nomen quàm pronomẽ, quare, ideò, & adverbiũ loco nominis, ut mane novũ & sponte sua, & euge tuũ, & belle & cras alterum: Sed si quia compaginem videntur præstare nomini & verbo, non sunt partes orationis dicendæ: Ergo nec partes corporis debemus accipere nervos, quia ligant mẽbra & articulos: quod penitùs videtur absurdum. multò igitur meliùs, qui principales & egregias partes nomen dicũt & verbum: alias autẽ, iis appendices. Hæc Priscianus, quibus fortasse videatur Aristoteleam partitionẽ convellere: At ut similitudo illa Priscianum non evertit, sic neque hæc dissimilitudo confirmat: nil enim his cõparationibus concluditur: neque verò participia voces esse nego, sed vocum speciem à nominũ specie diversam non facio, nec cùm nómina facio, voces non esse dico, sed cujus generis voces sunt, ostendo: Denique ex arte tantùm disputo, definitionem adhibeo, vox numeri cũ genere & casu est nomen, Participium est vox numeri cum genere & casu: Participium igitur est nomen: addat etiam si quis volet stoicam illam conjecturam, Participia omnia aliunde derivata sunt: non igitur speciẽ vocis faciunt, quam tamen non magni facio, sed uno illo definitionis argumento nitor. Temporis autem adsignificatio, quæ participio tribuitur valde mihi suspecta est, nec omnino tempus aliud adsignificatur quàm verbo orationis, in qua participium fuerit, congruet: Aristoteles disputat inambulans. Hic quia verbum disputat est præsentis temporis, ideo & ambulans est præsentis temporis. Cic. 1. Aca. Quæ ad confessionem ignorationis adduxerunt Socratem & velut amantes Socratẽ, Anaxagoram, Democritum, Empedoclem: amantes, id est, qui amabant vel qui amarent. Idem post reditum: Agente P. Lentulo, cõsentientibus cæteris magistratibus, deprecante Cn. Pompeio, omnibus faventibus, diis immortalibus reditum meũ comprobãtibus restitutus sum: id est, Postquam egit: consenserunt, faverunt, comprobarunt. idem in Brut. Cum è Cilicia decedens Rhodum venissem, id est posteaquam decessissem è Cilicia & Rhodum venissem: de futuro idẽ erit. Præteritum autem amatus quod dicitur nõ potius adsignificat tempus quã charus. Nec amatus fui sum, aliud adsignificat tẽpus quàm charus fui, sum, ero. Præteriti ratio varia est, quædam participia præteriti à neutris oriuntur, & tamen deponentium vim habent & vulgò neutra passiva dicuntur, ut pransum, quamvis neutrum sit, tamen habet participium præteriti pransus, ut cœno cœnatus, juro juratus, careo cassus, pateo passus, titubo titubatus. Et multa præterea à vetustissimis similiter sunt prolata participia præteriti à neutralibus verbis, ut à seneo senectus, ὁ γηράσας, discedo discessus, ὁ ἀναχωρήσας, intereo interitus, ὁ ἀπολωλώς, obeo obitus, ὁ τεθνηκώς, occido occasus, ὁ δύνας, potus, ὁ πεπωκὼς καὶ ὁ ποθείς, ut juratus ὁ ὀμόσας καὶ ὁ ὀμοθείς. Catullus,

Sed hæc fuere non recondita senecta quiete.

Senesco enim inchoativum est. Sallust. in 4. historiarum, Omnes quibus senecto corpore, animus militaris erat. Cæcilius in 4, Custodibus discessis, multi interficiuntur. Claudius, Pugna acriter cõmissa multis utrinque interitis. Livius in Protesilao, Cupidius miserato obito, Lucilius in 2.

—— Quæ boris sublata duabus
Omnia sunt sole occaso ductoque ——

A' decresco quoque, decretum Livius protulit in 3. Erotopægnion, Nocte dieque decretum

decretum & auctum. Terentius in Hecyra, Quid ais? cum virgine una, adolescens cubuerit plus potus. Hoc tamen Juvenalis passivè protulit in 4.

—Epotaque flumina Medo,
Prandente.— Sicut & juratus tam activè quàm passivè profertur. Cic. in 2. Verrin. Malo ei jurato suā, quàm injurato aliorū tabellas commitere Lucan. in 8.

Prisca manent mihi per latium jurata tonantem.

A' titubo quoque, titubatus. Virgil. in 5.

—Vestigia presso
Haud tenuit titubata solo.— Idem in 2.
—Nunc cassum lumine lugent.

Quamvis á careo, futuri participiū non cassurus sed cariturus faciat, sicut supra ostēdimus Juvenalem in 2. protulisse. A' pateó, quoque passus nascitur teste Virgilio, qui ponit in 3. Aeneid.

Et pater Anchises passis de littore palmis.

Idem in 2.

—passis Priameia virgo
Crinibus.—

Hæc Priscianus de participio præterito. Ne tamen hic quisquam fallatur, nomina quædam sunt participiorū præteritorum similia: quæ tamen à nomine, non à verbo deducuntur, de quibus ita Priscianus lib. 9. Et sciendū (ait) quod participia sine verbis esse non possunt: si qua igitur videantur sine verbis formam habere participiorum, nomina sunt dicenda, & carent temporali significatione, ut penulatus, togatus, scutatus, galeatus, hastatus, palliatus, caligatus, & his similia: Sunt tamen quædam hujuscemodi, quæ & nomina, & participia esse possunt: nomina quidem, cùm ipsum habitum significant, nō passionem nec tempus, ut armatus, ab armis habendis *ὁπλισμένος* nomē est: cùm verò à verbo armor passivo nascitur & præteritum tempus significat armatus, *ὡπλισμένος* sine dubio participium est. Ex omni autem ferè habitu, huiuscemodi nomina inveniuntur apud Latinos, ut à capillo intonso, capillatus, à coma comatus, à cirro cirratus, ab auribus auritus, à naso nasutus, à tunica tunicatus, à lacerna lacernatus, à purpura purpuratus, à bracchis bracchatus, à pallio palliatus, à prętexta prętextatus, à trabea trabeatus, à taberna tabernatus, à manicis manicatus, à paludamēto paludatus, à stola stolatus, à lorica loricatus, à pictura picturatus, à scuto scutatus, à tabula tabulatus, à pilo pilatus, à gladio gladiatus, ex quo gladiator, à stella stellatus, à pelle pellitus, à dentibus dentatus, à barba barbatus, à pluma plumatus, à balano balanatus, à gemma gemmatus, à rostro rostratus, à ferro ferratus: Ex alijs quoq; nominibus inveniūtur, sed nō adeò multa, ut à Cerere ceritus, à lympha lymphatus & lymphaticus. Nec incongruū vel absonum mihi videtur posse verba quoque ex his ipsis ad similitudinē eorū quibus usa est authoritas proferre. Quid enim impedit nos quoq; aliquid copiæ ad opulentiā latinæ conferre eloquentię? & ad imitationem armo & armor armatus dicere, tunico & tunicor tunicatus, & ut roboro roboror roboratus, & ut æro & æror æratus, ferro ferror ferratus, plumbo plumbor plumbatus, & ut vestio & vestior vestitus? togo & togor togatus? Si enim authoribus timiditas obstitisset, ut nullis novis uterentur dictionibus, ipsa natura & significatione rerū exigente, perpetuis latinitas angustijs damnata mansisset. Hęc Priscianus. Participiū in rus quod futuri temporis à Varrone & cæteris deinceps Grāmaticis efficitur, futurum nō clarius exprimit, quàm supinū unde formatur: qualitatē autem quandā ut interdū potius adsignificat, quam futurum tempus: jungitur enim præterito. 1. Epist. ad fratrem. Qui privatus nunquā futurus fuit. Item 2. Orat. Cū sic Jurisconsultus superior fuerit discessurus. Jungitur etiam futuro. 2. Orat. Hoc Oratori primo præcipiemus: quascunq; caussas erit acturus. 2. At. Ipso die quo ad Sicā venturus ero. Ibidem: Addis si quid secus eo ad ad me fore venturū. Talis qualitas adsignificatur illo Quintiliani loco: Neq; omnino huius rei usquam poeta meminit, nō taciturus de sua tanta gloria. Quibus exemplis intelligimus tali participio non sic adsignificari futurum, ut in verbo ipso agam. Quartum vero in dus participiū illud, quod Grammatici cōmenti sunt, Varro nullum statuit: has enim solas, è verbo ternas formas agnovit: sic enim lib. 7. de Lingua, loquit. Prætcrea cum sint ab eadē origine verborū vocabula dissimilia superiorū, quód simul habeāt casus & tēpora quę vocātur participia, & multa sint cōtraria ut amor amo, feror fero, ab amo & ejusmodi omnibus verbis oriuntur præsens & futurū, ut amās & amaturus: & ab his verbis tertium, quod debet fingi prętenti, in lingua latina reperiri nō potest: non ergo est analogia: sic amabor, legar, & ejusmo-

& ejusmodi verbi est vocabulum ejus generis præteriti tēporis, fit, ut amatus etā, sim, ero: neque præsentis & futuri ab his fit: non est ergo analogia, præsertim cùm tantus numerus vocabulorum in eo genere interierit. Quod dicimus in his verbis & in iis verbis, quæ contraria non habent, loquor, vænor: tamen dicimus loquens, vænans, locuturus, vænaturus, quod secundum analogias non est, quoniam dicimus loquor & vænor, unde illa quæ erant superiora minus servantur. Quod cum his quæ contraria verba habent, efficiunt terna, ut ea quę dixi, alia bina, ut ea quæ dicam, currens, ambulans, cursurus, ambulaturus: Tertia enim præteriti non sunt, ut cursus sum, ambulatus sum. Hic Varro, ternas participiorum formas singulares agnoscit, unam præsentis, alteram præteriti, tertiam futuri: Attingit id rursus libro 8. Analogiam item (ait) de his quæ appellantur participia, reprehendunt multa injuria: nam debent duci terna à singulis verbis, amaturus, amans, amatus, quod est ab amo, amans & amaturus, ab amor amatus. Quod igitur tria tantum participiorum genera inducam, Varronem authorem habeo: imó veró Varronis dominum, id est usum sermonis, ut Varro ipse confitetur. Cùm veró nomen illud in dus usurpatur, nullum tempus futurum, sed officium aut qualitas quædam adsignificatur, ut amanda virtus, id est, quæ debet amari, digna est quæ ametur, quod Priscianus interdum videtur approbare, ut libro octavo, cùm ait, Sed tamen sciendū quod omnia hujusce modi formæ participia, id est in dus terminantia, etiam nomina esse possunt, quod & alibi repetit, sed addit tum fore nomina, cùm tempus amiserint: At (inquam) tempus nunquam tali voce adsignificatur: atque ad significationem temporis illius futuri, quod Grammatici in illo in dus nomine comminiscuntur, Cicero & Cæsar periphrasi utūtur. Cic. Quo in genere, sperare videor Scipionis amicitiam & Lælii notā posteritati fore. Idem de Fato: Chrysippus sperat Chaldæos cōtentos Stoicorum causa fore. Cæs. 1. Commissum cum equitatu prælium fore videbatur. non ait Cicero noscendam, non ait Cæsar committendum, ut Donatus & ab eo Grāmatici præcipiunt. Quare participium hoc quartū rejicio: gerundium, nomen appello.

LIBER DECIMUSSEXTUS DE I. conjugatione in bo.

Atque hęc conjugationū communia sunt, ad species est accedendū, quas Græci accentu diviserūt in gravitonas & circūflexas, cujus divisionis similitudinē quandā Didymus Grāmaticus in latinis verbis pro singulari ingenii acumine exquisivit, ut Priscianus ait. Sed longior adhuc oratio fuit de tēpore, prima verbi differētia, superest altera de personis. Casus nominis sunt sex, personæ verborū tres tantum: Hic verborū materies, minor est quàm fuit antea nominū. E persona, verbū personale vel impersonale dicitur: personale, quod tribus personis cōjugari potest, ut amo, amas, amat, &c. Impersonale, quod unica persona cōjugari potest, ut pœnitet, tædet, curritur. Hæc partitio verborū, modo quodam respondet partitioni nominū, & ut nomen ἄκλιτον, sic verbū ἀκλίνητον dicitur: at cùm dico homo nequā, hominis nequā, homini nequā, tum nequā nominativi, genitivi, dativi casus est: de verbo impersonali, nō potest ita dici significatione per omnes personas ducta. Impersonale enim, vocē tantùm tertię personę singularis obtinet: Simile tamē hic Priscianus cōminiscitur. Impersonalia verba (ait lib. 17.) cùm per se infinita sint, personis & numeris additione pronominū definiūtur, & loco perfectorum, per omnes modos accipiuntur verborū, ut curritur à me, à te, ab illo, à nobis, à vobis, ab illis. Imperativo curratur à te, ab illo, à nobis, à vobis, ab illis: Similiter optativo, utinā curreretur à me, à te, ab illo, à nobis, à vobis, ab illis. Probus tamē impersonalia velut universalia facit, & interpretatur legitur, scribitur, omnes legūt, omnes scribūt: quod tamē Probus nequaquam mihi facilè probaverit: id enim verbū, indefinitæ significationis est: Sic cùm dicis pugnatur, infinitè loqueris, & ideò intelligentia hæc sæpe definitur, ut pugnatur ab his, ab illis. Itaque Priscianum hic sequi malo: & certè tam usitatus est hujus verbi sensus, ut si de uno aliquo mentio facta sit, verbo impersonali id tanquā subjectum & suppositū intelligatur. Sic Antonio ad'bil. Inde itur Alexandriā, ab Antonio quippe. pro Inde it Alexandriā Antonius. Hinc igitur intelligimus

in antiu

in unius tertiæ personæ specie, personas utriusq; numeri confusas esse, nec tamen prima persona dici posse ego amatur, tu amatur, nos amatur, ut homo nequam, hominis nequam, homini nequam, sic tædet me, te, illum, nos, vos, illos. Verba (ait Priscianus libro 8. de figura) per omnes personas in omni tempore, nominativi casus vim habent, cui soli possunt conjungi, ut facio, facis tu, facit ille: similiter per omnia tempora, unde tamen non concludes omne verbum personale esse nominativi casus. Ita verbū impersonale, quamvis omnibus personis conveniat, non ideo personæ cujusquā propriè dicemus esse. E personalium finium differentia, formæ verborum nascuntur, quibus verborum copia major est quàm nominū: nec enim nomina in uno & casu & genere variantur: at verba in una persona & uno tempore variantur, ut amo, amor, amabam, amabar. Itaq; materies verborum, formis locupletior est: sed ut in modis illis, sic in his formis Grammaticorum doctrina valde confusa est. Varro jam indicat ætate sua agitatum hic aliquid esse: sic enim ait 8. de Lingua: Quod ad verborū rationē attinet (ait) partes sunt quatuor, temporum, personarum, generum, divisionum, sed de formis seu de generibus, mirifica Grammaticorū doctrina est: formas, perfectam, inchoativam, meditativam, frequentativam faciunt, cujus partitionis jam Varronis tempore aliquid fuit, cùm lib. 9. de Lingua, ita scribat: Accedunt (ait) ad has species à copuleis divisionum quadrineis ab infecti & perfecti emo, edo, emi, edi, à semel & sæpiús, ut lego, scribo, lectitavi, scriptitavi: Faciendi & patiendi, ut uro, ungo, uror, ungor: à singulari & multitudine, ut laudo, culpo, laudamus, culpamus. Varro his verbis confusionem partitionum quæ tum oriebatur, proposuit: semel illud & sæpiús, frequentativum Grammatici dicunt. Priscianus lib. 8. species verborum hic appellat, & varias efficit. Primò inchoativa est, quę initium actus vel passionis significat, & plerumque à neutris absolutam, vel intrinsecus natam passionem, id est αὐτοπάθειαν significantibus, & fit à secunda persona, addito co, ut labasco, vesperasco, lucesco, horresco, concupisco, revivisco, præscisco, sentisco: hisco tamen, non hiasco: Secundò meditativa est, quæ meditationem significat, & fit à supino in u, & ferè est à quarta conjugatione, ut esurio, parturio: alia tamē à tertia, ut nupturio, proscripturio, syllaturio. Frequentativa est quæ frequentiam actus significat, eaque desinit in to, so vel xo, & fit partim à supino, ut à dictu dicto, cursu curso, nexu nexo, imperatu tamen imperito, rogatu rogito, volatu volito a in i verso: Quædam à secunda persona, s versa in to, ut cogis cogito, fugis fugito, noscis noscito, quæ sunt omnia primæ conjugationis: sector tamen pro secutor. Desiderativa, quæ desiderium significāt, ut viso, facesso, capesso, lacesso, arcesso: Alias etiam derivativorū verborum species Priscianus enarrat, ut diminutivorum in lo, ut sorbeo sorbillo, calvq cavillo pro calvillo: item à patre patrisso, ab albus albico, & pleraque ejusmodi: at inchoativis illis verbis nullum significatur initium magis quàm primitivis: nec derivativa illa, significant aliud quàm primitiva: Nec meditativa quæ dicuntur, meditationem semper significāt, nec enim parturio significat meditor parere, sed sum in labore pariendi. Plaut. Amph. Nam ubi parturit, deos invocat. Terent. Adel. Iuno Lucina fer opem, serva me obsecro. H. hem numnam illa quæso parturit? Nec illa tertiæ formæ, frequentiam actus semper significant, ut dormito, desiderium potius somni, aut leviculum somnum, quàm frequentē somnum indicat. Cœnato mihi & jam dormitanti, epistola reddita est (ait Cic.) Nec Horatianum illud conveniret,

Quandoque bonus dormitat Homerus.

significaret frequenter dormire: Quomodo enim frequenter & quandoque convenirent? Sic volitare non frequenter, volare sed leviter volare. Denique diminutio sic potius quàm multiplicatio significatur. Nec omnino desiderativa illa, desiderium, sed actum ostendunt, ut viso, potiús est eo ad videndum, quàm cupio videre: ac sic in cęteris invenies: Denique dum Grammatici istas significationum artes nobis comminiscuntur, non Grammaticæ præcepta, sed sua placita nobis ostendunt: Quinetiam, si vera essent hæc omnia, tamen essent ab artis præceptis aliena: quoniam Grammaticæ propositum non est singularum vocum significationes explicare, sed usum. Talis est anxietas in partitione generum verbalium, quæ si vera esset, inutilis tamen esset, quia significationes tantum tractaret:

quarum

quarum tamen notitia sumenda, ut sæpe dixi, non docẽda sit. Grãmaticus Palemo cúm genera quinq; fecisset activum, passivum, neutrum, cõmune, deponẽs, ait, Sané illud monemur, quomodo in nominibus major quãtitas est masculini & fœminini generis: neutri veró minor & cõmunis: Sic & in verbis multa fuerunt activa, multa æqué & passiva, non tanta neutralia nec communia, nec deponẽtia: & propter hoc regula activorũ passivorumque in immensum tenditur: cæterorũ veró verborum regulæ á diligẽtibus colliguntur. Hic Grãmaticus videtur ad usum cõjugationum duo tantúm genera facere: Illud activum, hoc passivum, ut plena conjugationis analogia illic sit, anomalia quædã in cæteris. Huc Phocas etiam tendit, cúm genera illa quinq; fecisset, & addidisset supina, ut pendeo, væneo, vapulo, Constat (ait) universa duobus modis declinari: nam neutra & supina, activorũ, deponentia & cõmunia passivorũ regulã sequuntur. Sic Diomedes genera verborum seu significationes principales duas, activam & passivam. Donatus, quẽ fermé omnes scholæ deinde secutæ sunt, genera verborum, significationes ab aliis dicit appellari, & ad quinq; genera addit verba alia inæqualia, alia monosyllaba, alia significatiõis incertæ. Servius Donati interpres, videtur magistri definitiones parũ probare, Quæcunq; illæ sint definitiones (ait) quæ hic lectæ sunt variæ: tamen quantum ad significationes, id pertinet, omnia ista quinque, duas habent significationes, id est aut patiẽtis aut agẽtis: Hinc est, quód in neutrali verbo, & agentis & patientis invenimus significationem: agentis, ut curro: patientis, ut vapulo: Itẽ in deponenti verbo, ubi sola utiq; debuit esse passiva significatio, & agẽtis nunquã invenitur, ut est loquor. Confusio autem cõmunis verbi casibus segregatur: Nam si accusativum verbũ jungas, agẽtis est, ut criminor illum: si ablativum, patientis, ut criminor ab illo. Priscianus primum partitionẽ attingit, sed tamẽ in eãdem erroris societatẽ labitur. Significatio (ait) vel genus, quod Græci διάθεσιν vocãt verbi, in actu est propriẽ, ut dictum est, vel in passione, & omnia verba perfectam habentia declinationem & æqualem, vel in o desinunt vel in or. Hæc Priscianus, ubi & plenã illam activẽ & passivẽ formæ analogiam attingit, neq; tamẽ sequitur. Atqui hac partitione, primúm cõmunia quæ dicũtur, in usitata locutione nulla sunt, & jam olim Gellius veré docuerat omnia hæc ex altera parte, inusitata esse, Sic autem loquitur, Utor & vereor & hortor & cõsolor, cõmunia verba sunt, ac dici utroq; versum possunt, Vereor te, & vereor abs te, id est, Tu me vereris, Utor te & utor abs te, id est, Tu me uteris, Hortor te, & Hortor abs te, id est, Tu me hortaris, Consolor te, & Consolor abs te, id est, Tu me consolaris. Testor quoque & interpretor significatione reciproca dicuntur. Sunt autem verba hæc omnia, ex altera parte inusitata, & an dicta sint in eam quoq; partem, quæri solet. Afranius in Consobrinis,

Hem, iste parentum est vitabilis liberis,
Ubi malunt metui, quám vereri se á suis.

Hic, Vereor ex ea parte dictum est, quæ est non usitatior. Nonius in Ligaracia Licinaria verbum quod est utitur, ex contraria parte dicit, Quia supellex multa, quæ non utitur emitur tamen. Id est, Quæ usui non est. M. Cato in 5. Origin. Exercitũ, inquit, suum pransum, paratũ, cohortatum eduxit foras atque instruxit. Consolor, quoq; in partem alterã, præterquám dici solitum est, in Epistola Q. Metelli, quam cúm in exilio esset ad Cn. & L. Domitios dedit, Ac cúm animũ, inquit, vestrum erga me video, vehemẽter consolor, & fides virtusq; vestra mihi ante oculos versatur. Testata itidem & interpretata, eadẽ ratione dixit M. Tullius in 1. lib. de Divinat. ut testor interpretorq; verba communia videri debeant. Sallustius quoque eodem modo dilargitis proscriptorum bonis dicit, tanquam verbum largior, sit ex verbis cõmunibus. Veritum autem, sicut puditum & pigitum, non personaliter per infinitũ modum dictum esse, non á vetustioribus tantúm videmus, sed á M. quoque Tullio in 2. de Finib. Primúm, inquit, Aristippi, Cyrenaicorumque omnium, quos non est veritum in ea voluptate, quæ maxima dulcedine sensum moveret, summũ bonum ponere. Dignor quoque & Veneror & Confiteor & Testor habita sunt in verbis communibus, sicut illa in Virgilio dicta sunt,

Conjugio Anchisa Veneris dignate superbo, Et,
Cursusque dabit venerata sacerdos.

Confessi autem æris, de quo facta confessio est in XII. Tabulis scriptũ est his verbis, Aeris confessi rebusque judicatis, triginta dies justi sunto. Item ex iisdem tabu

his id quoque est, Quæ si erit testatior libripensve fuerit, in testimonium feriatur, improbus intestabilisque esto. Hæc Gellius. Itaque memento omnia hęc communia quæ dicuntur, ex altera parte inusitata esse, & quod ex Tullio Gellius citat, in participiis est frequens & usitatum: non autem in verbis, nec exempla illa Ciceronis, verborum, sed participiorũ tantum sunt. Priscianus locupletiore exemplorũ inductione, rẽ copiosius persuadet, Sunt (ait libro octavo) alia verba, quæ quamvis non ab activis proficiscentia: tamen passivam semper habent formam, & ex his quædam eadem voce utrumque significant, id est actionem & passionem, ut osculor te & osculor à te, criminor te, & criminor à te. Hæc communia nominamus. Alia veró quæ similiter eandem in or terminationem habentia, nec ab activis nata, unam duntaxar habent significationem, sed non omnia eandem, hæc deponentia nominamus, cùm quædam activam vim possident, ut conspicor te, sequor te, præstolor te & tibi. Terent. in Eunuch. Quem præstolare Parmeno? Cic. in 1. Invectivarum, Qui tibi ad forum Aurelium præstolarentur. Insidior tibi. Ex his multa antiqui tam passiva quàm activa significatione, protulisse inveniuntur; & maximé ea quæ apud Græcos activã vim habent & passivam, ut est auxilior te & auxilior à te similiter adminiculor, adulor, auguror, adhortor, adipiscor, abominor, consequor, amplector, adorior, abutor, miror, antestor, execror, machinor, polliceor, confector, cõtestor, dignor, detestor, aggredior, aspernor, architector, affector, argumentor, reor, vereor, solor, arbitror, blandior, consolor, conspicor, comminiscor, complector, calumnior, carnificor, despicor, demolior, dominor, depeculor, dilargior, ementior, exordior, experior, frustror, hortor, for fans fatur, medicor, obliviscor, metor, morigeror, assequor, queror. Hæc plerique deponẽtia esse confirmant, ideò quia frequens usus eorum significationis est activæ. Communia verò esse defendit tum natura ipsius sensus, tum veterum non improbanda authoritas, à qua quæ potuimus à diversis colligere libris, exempla proferimus. Lucilius, A me auxiliatus si est. passivè βοηθηθείς. Cassius similiter, Adulatique erant ab inimicis, & adhortati adulati, κολακευθέντες, adhortati προτραπέντες. Varro, Tribunitio auxilio adminiculati, βοηθηθέντες. L. Cæsar, Certæque res augurantur, οἰωνοσκοποῦνται, cujus activum Virgilius in 7.

— Si quid veri mens augurat, opto.

Cicero tamen Verrinarum 4. Ex nomine istius, quid iste in provincia facturus esset, perridiculè homines augurabantur. C. Fannius, Hæc adipiscuntur, ἐπιτυγχάνονται. Fab. Maximus, Amitti magis, quàm adipisci. Passivè omnia sunt prolata. Verrius, Sævitiaque eorum abominarentur ab omnib. passivè dixit. Orbilius, Quæ vix ab hominibus consequi possunt. αὐτοῖς ... Patronius, Animam nostro amplexam in pectore. περιπλεχθεῖσαν. Lucilius, Quin amplexetur qui velit, ego nõ sinam me amplectier. amplexetur περιπλακῆναι. Cicero pro Roscio; Quo uno maleficio scelera omnia complexa esse videantur. Aurelius, Ab his Gallos adortos, ex insidiis plurimos necatos. adortos, ἐφοδευθέντας. Q. Hortensius, Abusis jam omnibus locis, abusis, καταχρησθέντων. Varro, Utile utamur potiùs, quàm ab rege abutamur. Canutius, Turpe est propter venustatem vestimentorum admirari, & propter turpissimè vitam actam contemni. admirari, θαυμάζεσθαι. Cicero pro Muræn. Publicis literis testata sunt omnia. testata passivè μαρτυρηθέντα, Livius, Impubes, libripens esse non potest, neque attestari, προσκαλεῖσθαι μαρτυρηθῆναι. Cato in 4 Originum, Exules duo, lege publica execrati: passivè, καταραθέντες. Sallustius in 2. historiarum, At Lucullum regis cura machinata fames, brevi fatigabat. machinata passivè dixit. Metellus Numidicus in oratione qua apud populum Cajo Manlio Tribuno plebis respondit; Nam ut aliis plerumq; obvenienti magistratu ob metum statuæ pollicentur. passivè, ἐπαγγέλλονται. Reor quoque, queror & solor in significatione passiva inveniuntur. Cicero ad Nepotem, Hoc restiterat etiam, ut à te fictis aggrederer donis. aggrederer, passivè dixit, ἐπιχειρηθῶ. In eodem: Qui habet, ultro appetitur, qui est pauper, aspernatur. passivè, ἐξουθενεῖται. Nepos, Aedis Martis, est in Circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salaminio. architectata, passivè posuit, ἀρχιτεκτονηθεῖσα. Ennius, Affectari se omnes cupiunt. affectari passivè, διώκεσθαι. Alphæus Physiologus, Themistocles cum à formoso affectaretur. passivè διώκοιτο. Aufustius, Omnia argumentata nomina, passivum argumẽtata, ...

Cecilius

Cecilius, Ex scriptis eorum, qui veri arbitrantur. passivè ὑπολαμβάνονται. Verrius,

Blanditusque labor molli curabitur arte.

Blanditus passivè ἐκολακεύθη. Asinius Pollio, Sed tum ob ea, quæ speraveram, dolebam, consolabar ob ea quæ timui. consolabar passivè protulit. Varro, Paupertas enim hæc tum non ita nutricata, ut nunc conspicatur. θεωρεῖται, passivè dixit. Appius Cæcus, Amicum cùm vides, obliviscere miserias, inimicus si es commentus, nec libens æquè commentus cæco. πεπλασμένος. Varro, Vestales incesti compertas, ansa petuntur incognita, consecuta negliguntur. consecuta pro impetrata passivè ait. Laverius, Uxorem tuam & meam novercã á populo lapidibus consectari video. consectati passivè διώκεσθαι. P. Auffidius, Si quis alio vocitatur nomine, tum cum his contestatur atque olim vocitabatur. contestatur, passivè posuit, συμμαρτυρεῖται. Cicero, Cupio eum tam invidiosa fortuna complecti. passivè. Staverius de proportione, Non esse positiones regulæ, à quibus interdum analogia calumniatur. συκοφαντεῖται. Sisenna, Vitam cum dolore & insigni cruciatu carnificatus amisit. carnificatus βασανισθείς. Cic. in œconomico, Homo ex eo numero hominum, qui apud nos hoc nomine dignantur. passivè, ἀξιοῦνται. Horatius in 1. Carminum, Bellaque matribus detestata. Qu. Pompejus, Me miserum, quem mille fœminæ despicari ausæ sunt. despicor commune accipiebãt. Curio pater, Nusquam demolitur, nusquam exoneratur pecunia. demolitur passivè dixit. Terentius in Phorm. Meditata mihi sunt omnia mea incommoda. μεμελετημένα; meditata passivè dixit. Nigidius, Omne pecus indomitum, habet quiddam in se ferum: sed tamen ea natura est, ut curari & dominari possit. δεσπόζεσθαι, dominari passivè. Lucius Cælius, Ubi Senatus intellexit populum depeculari, ἀποσυλᾶσθαι. C. Gracchus, Aerarium delargitur Romano Populo. delargitur passivè protulit. C. Memmius, Quàm stultè conficta, quàm apertè ementita sunt. ἐψευσμένα. Cic. ad Antonium libro 2. Quem ipse ementitis auspiciis vitiosum fecerat. ementitis ψευσθεῖσι. Visellius, Bonæ res per illos à raro initio exorsæ, in te ad summum pervenerunt. exorsæ, id est initæ. P. Nigidius, Experienda ratio. Asinius, Cujus experta virtus bello Germaniæ traducta ad custodiam Illyrici est. experta passivè. Accius, Multa inventa expertaque ex hoc sunt bona. Fenestella, Frustratus igitur à spe, devictus in castra se recepit. frustratus ματαιωθείς. Laverius, Frustramur, irridemur. Varro, Ab amicis hortaretur. Suetonius in 8. Prætorum fasti dies sunt, in quibus jus fatur, id est dicitur, ut nefasti, in quibus non dicitur. Virgil. in Bucolicis,

Nũc oblita mihi tot carmina, vox quoq; Mœrim,
Jam fugit ipsa.——

oblita passivè posuit. Horat. in 2. Carm.

Nulla decempedis metata privatis opacam,
Porticus excipiebat arcton.

Similiter protulerũt tam in activa quàm in passiva significatione tutor, vador, venor, velificor. Juve. in 4.

Velificatus Athos.——

Vociferor, veneror. Virgil. in 3. Aeneid.

——Cursusque dabit venerata sacerdos.

Confiteor, tueor, aggredior, stipulor: in quo quoq; est illud observandum, quòd activa significatione quomodo passiva, ablativo conjungitur. Stipulor à te, pro interrogo te & interrogor à te, quomodo dicimus, quæro à te, pro interrogo te, quãvis sit activum. Juvenalis in 7.

Quãtũ vis stipulare, et protinus accipe quod do,
Vt toties illum pater audiat.——

Et subauditur, á me stipulare. Ecce hic est activè. Suetonius autem passivè protulit in 4. Prætorum, Lætoria, quæ vetat minorem annis viginti quinq; stipulari. ἐπερωτᾶσθαι. Livius in 33. ab urbe condita, Nec alieni momentis animi circumagi, stipularique irato Consuli, Tribuno inde plebei. Plautus in Cistellar. Me respondere postulas, injurium est: stipulari semper me ultrò oportet, à viris enim quæstũ facio, nihil jures, promittere. activè dixit. Idẽ in Pseudolo, Minæ viginti salvę ac sanæ sunt tibi hodie quàm abs te est instipulatus Pseudolus. Idem in Rudẽte passivè dixit, Ni dolo malo instipulatus sis, nunc etiam dum siem quinque & viginti annos natus. Hæc Priscianus erudita inductione, sed quatuor tantùm è Cicerone exemplorũ aspernari, aggredi, cõplecti, dignari, quæ sexcentis aliis locis activa tantùm significatione leges: nec exempla illa imitari velim, cùm usus significationis activæ, longè frequentissimus sit: Addit verò etiam multa verba antiquitus ancipiti terminatione idem significare, ut partio partior, munero & muneror, mino & minor, mutuo & mutuor, minito & minitor,

meridio & meridior, modulo & modulor, meto & metor, modero & moderor, mentio & mentior, obverso & obversor, præverto & prævertor, pignero & pignetor, pacifico & pacificor, scruto & scrutor, progredio & progredior, perconto & percontor, prælio & prælior, jurgo & jurgor, pono & potior, prædo & prædor, prævarico & prævaricor, preco & precor, quærito & quæritor, quadruplo & quadruplor, quieto & quietor, nequito & nequitor, rimo & rimor, recordo & recordor, reminisco & reminiscor, revereo & revereor, stabulo & stabulor, sectio & sector, seco & secor, sortio & sortior, scisco & sciscor, tuto & tutor, tumultuo & tumultuor, villico & villicor, velito & velitor, vago & vagor, vocifero & vociferor, ulcisco & ulciscor, uto & utor, murmuro & murmuror, manduco & manducor, mando & mandor, oscito & oscitor, palpo & palpor, protesto & protestor, rumino & ruminor, tolero & toleror, solero & soleror, præsagio & præsagior, opino & opinor. Hæc Priscianus de generibus verborũ, in quibus tamen multo plura proponit quam queat opinor locupletibus testimoniis approbare, utrum tamen si hęc generum partitio, verissima, ut dixi esset: tamẽ esset ad verborũ Grammaticam inutilis. Vide quid Grammatici, in his generum definitionibus spectaverint, quem usum secuti sint, reperies fines personarũ & terminationes ad differentiam verbalium flexionũ spectari. Has igitur terminationũ formas retinemus, & perspicuam veritatem explicamus: nulla tamen significationis facta mentione, sed finium tantum. Grammaticã unam facere tentaret, de quo lib. 8. Priscianus ita loquitur, Sciendum tamen quod videmur in præterito perfecto plerumq; barytona quoq; Græcorum imitari in commutatione consonantiũ teste Didymo, qui ostendens omnia quæ habent in arte Græci, habere etiam Latinos, exemplis hoc approbat: Nam, cúm primam conjugationẽ dicunt βαρυτόνων quæ tres cognatas habet consonantes, id est β, π, φ, pro qua nos ph scribimus in plerisque, & in omnibus hujus conjugationis verbis, per ψ declinãt ἀόριστον, hoc est præteritum infinitum spatio temporis utrum pauló anté an multó póst sit perfectum, ut λείβω, unde λείψω, ἔλειψα, λείπω, ἔλειψα, ἀλείφω ἤλειψα. nos quoq; in præterito perfecto quod pro παρακειμένῳ, id est pauló anté perfecto & pro ἀορίστῳ teste Probo habemus: (nam amavi, πεφίληκα & ἐφίλησα significat. similiter feci, πεποίηκα & ἐποίησα: vidi, ἑώρακα καὶ εἶδον, & sic omnia cætera) nos quoq; cúm in præsenti in bo vel po desinat verbum, plerunque in psi facimus præteritum perfectum in tertia conjugatione, ut scribo scripsi, nubo nupsi, scalpo scalpsi, repo repsi: nam pro ψ Græca duplici, in principio syllabarum posita Romani ps solent scribere. In secunda autem conjugatione βαρυτόνων Græci quæ γ, κ, χ, habet, per ξ efferunt præteritum infinitum, ut λέγω, λέξω, ἔλεξα, πλέκω πλέξω ἔπλεξα, ἄρχω ἄρξω ἦρξα. Nos quoque in go vel in co desinentibus idem frequenter facimus in præteritis perfectis, id est per x declinamus hoc cẽpus, ut rego rexi, pingo pinxi, duco duxi, dico dixi. Nam in pho, cho, tho nullum terminat latinum verbum: Itaque triumpho græcum est, ἀπὸ τοῦ θριαμβεύω, sed translatio fuit aspirationis à prima ad postremã syllabam, quomodo κύθρα pro χύτρα, ἐνθαῦτα pro ἐνταῦθα, quod est ionicum, ad cujus imitationem latini pro τρίαμβος triumphus per transmutationem aspirationis protulerunt. Ideó tamen b in p conversa est, quia b aspirari non potest. Tertiam quoque illorum imitamur conjugationem quam per δ, θ, τ, efferunt, ut ᾄδω ᾖσα, πείθω ἔπεισα, ἀνύτω ἤνυσα, nos, ardeo arsi, lædo læsi, ludo lusi, concutio concussi. Ad quartæ quoque imitationem quæ per ζ vel duplicatum ss profertur, & præteritum per s facit, ut ὁρίζω ὥρισα, λούσω, ἔλουσα: nos quoque pitisso pitissavi, patrisso patrissavi, musso mussavi. Quinta per liquidas profertur, easque servat in omni præterito τίλλω ἔτιλα, νέμω ἔνεμα, τείνω ἔτεινα, σπείρω ἔσπειρα. Nos quoque in plerisq; servamus liquidas, non tamen in omnibus, ut cœlo cœlavi, doleo dolui, domo domui, timeo timui, emo emi, tono tonui, teneo tenui, cano cecini, aro aravi, terreo terrui. Ideó autem diximus in plerisque, quia inveniuntur & m & n & r in præsenti, quæ in præterito perfecto vel abjiciuntur vel mutantur, ut rumpo rupi, premo pressi, sterno stravi, temno tempsi, tero trivi, uro ussi. Sextam conjugationẽ dicunt, quæ per ω puram effertur, ut ἱππεύω, πλέω, βασιλεύω, qualia sunt apud nos omnia secundæ & quartæ conjugationis verba: quippe in eo vel in io desinentia: Inveniuntur tamen etiam primæ & tertiæ conjugationis nõ solúm e vel i antecedentibus,

sed

ſed & aliis vocalibus, ut inchoo inchoas, mutuo mutuas, meo meas, hio hias. Tertia tamen a vel e ante aſpirationem invenitur habere penultimas, ut traho traxi, veho vexi, i veró vel u puras ſine aſpiratione, ut facio facis, ruo ruis. Hæc Didymus acuté & ſubtiliter collegit, ſed ad latinam Grammaticã parum utiliter, cúm major multó ſit diſsimilitudo, quàm ſimilitudo, Itaque hanc è literis characteriſticis partitionem ſequi non poſſumus. Græci, verba in μι ex fine nominaverunt: ſic nos dum commodius aliquid occurrat, conjugationis verbalis ex fine duo genera nominamus in bo & in am, cujus utriuſque generis ſeparatas differentias Priſcianus exponit: nec tamen partitionem fecit ut eam omnino ſequatur. Docet autem in prima & ſecunda conjugatione præteritum infectum & futurũ formari à ſecunda perſona: præteritum, s verſo in bam, futurum, s verſo in bo: contra in reliquis cõjugationibus, tertia & quarta, à prima: præteritum o in e verſo & addito bam: futurum, o verſo in am quæ generum noſtrorum differentiæ ſunt: ſic autem Priſcianus loquitur, Verba autem & in principio & in fine & in medio moventur: non tamen per ſingula tempora omnes motus neceſſe eſt pati, ſicut oſtendetur. oportet igitur de his, ratione cõgrua exponere: cur tamen à præſenti, ſicut à nominativo, declinationis exordium ſumimus, ſuperiùs tractatum eſt, quod ſcientes, de cæteris dicemus. Præteritum imperfectum, apud Latinos, principium nunquam movet, ſed finem, ut amo amas amabam, doceo doces docebam, lego legebam, facio faciebam, munio muniebam. Et in prima quidem conjugatione, a habet ante bam. Secunda enim perſona in as deſinens abjecta, s, aſſumit bam, amo amas amabam, meo meas meabam. In aliis veró omnibus e productam docebam, legebam, audiebam: in quarta tamen conjugatione eſt, quando antiqui tranſmutantes locum vocalium pro i & e, æ diphthongon proferre ſolebãt, quam poſtea in i longam verterũt, uti polibam pro poliebam, munibã pro muniebam. In eo veró deſinentibus verbis ejuſdem quartæ conjugationis, nec poſſumus aliter proferre præteritum imperfectum, niſi i ante bam ſervantes, ut eo ibam, adeo adibam, væneo vænibam, queo quibam. Nec mirum, cúm hæc verba ex ſecunda perſona faciunt tam præteritum imperfectum, quàm futurum ad ſimilitudinem primæ & ſecundæ conjugationis: Nam tertia & quarta conjugatio ſolet ex prima perſona gignere tam præteritum imperfectum quàm futurum: præteritum imperfectum, mutatione o in e productam, & additione bam, ut lego legebam, facio faciebam, audio audiebam. Futurum, mutatione o in am ut lego legam, facio faciam, audio audiam, exceptis in eo deſinẽtibus, quæ ſicut ſupra diximus, à ſecunda perſona faciunt prædicta tempora. Hæc Priſcianus, unde bipertitam conjugationem verborum deducimus, in bo & in am. Primæ verò conjugationis, ſicuti reliquarum, nulla admodum magna eſt animadverſio, niſi, præteriti & ſupini. Atque in primæ conjugationis præterito & ſupino Grammatici veram analogiam ſecuti ſunt è prima verborum origine in avi & atum, id ſequimur. De neutropaſsivis antea monuimus & ſpeciatim ſuis locis admonebitur, ut hic cœnatus, juratus, conjuratus, pro quo barbarum eſt conjurator.

Neco. Sic autem Priſcianus de hoc verbo libro 9. Supradictis (ait) addunt quidam neco necavi vel necui, ſicut & Probus & Cariſius & Diomedes, ideoque participiũ præteriti paſsivum necatus á necavi & nectus á necui facit. Horatius in 1. Epiſtol.

Spem mentita ſeges, bos eſt enectus arando.

Liv. ab urbe condita 21. Fame, frigore, illuvie, ſquallore enecti. Cicer. Tuſc. 2. Enectus ſiti Tantalus. Sed propriè necatus ferro, nectus veró alia vi peremptus dicitur. Ennius,

Hos peſtis necuit, pars occidit illa duellis.

Ergo veteribus pręteritum fuit necui. Sed Plaut. Hoſpes hic me necavit. Liv. Obrutam armis necavere. Id præteritũ ſequar. Quædã duplex habent præteritũ: quamvis non legi crepavi & crepui, attamẽ increpavi & increpui, diſcrepavi & diſcrepui uſitata ſunt. Cic. ad fratr. Cato, Pompeji in me perfidia increpavit. Plaut. Totus timeo, ita me increpuit Jupiter. 3. Orat. Si qua in re diſcrepavit ab Antonii diviſione noſtra partitio. Horat.

Sortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis.

Compoſita à plico cum præpoſitione Priſcianus ait ſæpiús in ui diviſis ſyllabis facere, cũ nomine veró ſæpiús avi: At comperio etiam illa cum præpoſitione com-

posita frequenter avi facere: Sic autem loquitur libro 9. Plico plicas plicui & plicavi, quod maximè in compositis dignoscitur: nam cum præpositione magis per ui divisas: cum nomine verò cōpositum, per avi terminat perfectū, ut implico implicui, applico applicui, explico explicui, replico replicui, complico complicui, duplico verò duplicavi, triplico triplicavi, multiplico multiplicavi: Invenitur tamē etiā cum præpositione, in avi faciens præteritum, sed in raro usu. Pacuuius, Quæ te applicavisti: tamen ærumnis obruta. Cic. Rhet. 2. Quod in itinere tam familiariter se applicaverit. Varro de poetis lib. 1. Deinde ad Siculos se applicavit. Hæc Priscianus, qui in supino eandem retinet differentiam. Plico etiam & plicatum (ait) & plicitum facit, quia & plicavi & plicui. Ex eo igitur composita penultimam a vel i habent in supino, duplicavi duplicatum, explicavi, explicatum, implicui vel implicavi, quod in raro usu est, implicitum & implicatum, unde Lucanus in 3.

Implicitas magno Cæsar torpore cohortes.

Cicero verò in Pisonem. Quod auaritiæ que criminib. infinitis implicita est, summam nunc explicem? Idem in eodem, Familiaritate implicatus. Sallustius in 4. Historiar. Implicatæ rates, ministeria prohibebant. Hæc Priscianus. Et certè Cicero pro Milone (ait) Nisi etiam muliebribus religionibus te implicuisses. Et pro lege Manilia, Hæc fides pecuniarum implicita est. tamen participia Ciceronis analoga longè frequētiora. Pro Quintio, Res controversiis implicata. Pro Amerino, Non tam propensus ad misericordiam, quàm implicatus ad severitatem. De responsis, Implicatus expectatione supplicii. Sic alias persæpe, Applico applicui. Cic. 1. de Oratore, Si se ad aliquē quasi patronum applicuisset. At idem in Academ. Ad hāc potissimùm philosophiam me applicavi. De claris Orator. Meque ad Molonem applicavi. pro Cluentio, Oppianicus se ad Staleni familiaritatem applicavit. Ergo hic etiam avi frequētius est. Explicuit Virgil. 2. Georg.

Ut sæpe ingenti bello, cùm longa cohortes
Explicuit legio.——

At Cicero de divinat. Explicavit sententiam. De finibus, Quam si explicavisset. In Epistolis, Κύρου παιδείαν totam in hoc imperio explicavi: & sic ferè perpetuò. Itaq; Gellius lib. 1. cap. 7. verè illud affirmavit Ciceronem in Maniliána maluisse dicere explicavit quàm explicuit. Locus est Ciceronis, Testis est Sicilia, quàm multis undique periculis cinctam, non terrore belli, sed cōsilii celeritate explicavit. At si explicuit diceret (ait Gellius) imperfecto & debili numero verborum sonus clauderetur. Cicero tamen etiam dicit ad Atticum, A te ejus quoque rei justa defensio est explicita. At idem locis infinitis, legitimum usurpat: Pro Planco, Caussa facili & explicata. De Orat. Veteris memoriæ non satis explicata recordatio. Ibidē, Locis illustribus & explicatis. Ex replico, etiam Plinius, Cùm sæpiùs ille replicasset. Idem, Replicata erant. Et Cicero de Natura, Eique eas partes tribuit, ut replicatione quadam mundi motum regat. Itaque hic etiam explicavi & replicavi malueto quàm explicui replicui. Sic in Officiis, Si quis voluerit animi sui complicatam rationem cōtinere: unde & complicavi malim quàm complicui. Denique Prisciani regulam falsam hic animadverto, & contrariam instituo in compositis cum præpositione, avi sæpiùs esse quàm ui: A supplico autem ut supplicatio, sic videtur & supplicium esse, Non supplicis muliebribus, &c. sed potiùs est nomen à nomine supplex supplicis.

Nexo nexas è poetis citatur. 5. Aeneid.

Nexantem nodis, seque in sua membra plicantem.

Lucret.

Pars etiam brevibus spatiis nexatur ab ictu.

Hujus præteritum quia nullum notaretur, Grāmatici nullum licere crediderunt, quod præcipiendi genus valde periculosum sit, si omnibus casibus nominum, omnibus temporibus verborum interdicatur, quia nullum exemplum appareat: At veterum nemo interdixit.

Do. A do composita & à monosyllabis (ait Priscianus) præpositionibus, tertiæ sunt conjugationis, ut addo addis, reddo reddis, trado tradis, prodo prodis: Nam circundo circundas facit, quia circum & dissyllabum & magis adverbium est. Steti statum (ait Priscianus) supinum penultima producta debet facere, unde Lucanus in 2.

Constatura fides superùm.——

Cùm datum & datus, sicut superiùs ostendimus, corripiant a penultimam: Est tamen in hoc quoque notandum, quod nomina ab eo derivata, a penultimam corripiunt & antepenultimam, ut status stata statum:

ta ſtatum: & ſtabilis. Lucanus in 10.

——Quorum ſtata tempora flatus.

Idem in 5.

Et quam non ſtabili tremulo ſed culmine cuncta
Deſpiceret.——

Compoſita ab eo varié vetuſtiſsimi protulerunt, aſto aſtitum & aſtatum, præſto præſtitum & præſtatum. Aemilius Porcina orator in oratione, Uti lex Aemilia abrogetur, Tempore aſtiturum atque periturum me eſſe. Brutus in Epiſtolis, Occiſo C. Cæſare poſtquam mare tranſierat, præſtatũ eſt. Quædam duplex habent præteritum: quamvis non legi crepavi & crepui, attamen increpavi & increpui, diſcrepavi & diſcrepui uſitata ſunt. Cicero ad fratr. Cato, Pompeji in me perfidiã crepavit Plaut. Totus timeo, ita me increpuit Jupiter. 3. Orat. Si qua in re diſcrepavit ab Antonii diviſione noſtra partitio. Horat.

Sortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis.

Deponentia conjugationis huius ferè ducenta ſunt, eaque omnia anomala, cujus ſimile nihil eſt in reliquis conjugationibus.

Mico micui (ait Priſcianus) etiam mictum faceret, niſi ambiguitas à mingo faceret. Emico emicui tantum: tametſi (ait Quintilianus) quidam pertinaces Grammatici etiã emicavi vellent. Cæſar 2. belli civil. Nõ minore animo ac fiducia quàm antè dimicaverant, naves conſcendunt. Ovid. Eleg. 2.

Hac tibi ſit pugna dimicuiſſe ſatis.

Et hic Cæſarem quàm Ovidium malo.

P. RAMI LIBER XVII. DE SECUNDA *conjugatione in bo.*

Eneralem antea legem ſtatuimus de formatione præteriti in omni conjugatione, deque ſupini è præterito: Id ſecuti ſumus in prima conjugatione, & ſequemur deinceps in reliquis. Grammatici in hac conjugatione ex anomalia prima analogiam fecere, quia major eſſet hic numerus anomalorum in ui & itum: at ratio artis poſcebat, ut è prima verborum origine, analogia conſtitueretur. Hunc igitur errorem Grammaticorum nõ ſequimur, ſed analoga præponimus; anomala deinde pro generibus plenorum & imminutorum ſubjicimus.

Oleo olevi (ait Priſcianus) & olui: de olevi nullum exemplum afferunt Grammatici. Quidam ex illo Perſii loco deducunt,

——Veto quiſquam hic faxit oletum.

At demonſtratio captioſa eſt, cùm ſupinum poſsit eſſe analogũ, ubi tamen præteritum nullum ſit, ut lavatum eſt, non tamen lavavi: at Horatius ait,

Vina ferè dulces oluerunt mane Camœnæ.

In compoſitis tamen quibuſdam permanet. Lucilius in 30.

Quis totum ſcis corpus jam peroleſſe biſulcis

pro peroleviſſe. Virgil. in 12.

——Mox cùm matura adoleverit ætas.

Varro tamen, etiam adoluit protulit in tertio Rhetoricę. Poſtquam adoluerit hęc juventus. Caſsius ad Tiberium ſecundus. At contra Aegyptios ſacrificium ubi integrum anſerem adoluerunt. Paſsivi quoque participium adultus pro adoletus prolatum eſt. Antias 47. Eo omnes hoſtiæ vituli 26. conjecti, & ita omnia adulta ſunt. Obſoleo quoque obſolevi facit: non eſt enim à ſoleo (quod ſolitus ſum vel ſolui ſecundum Salluſtium facit perfectum, qui in ſecundo Hiſtoriarum ponit, Neque ſubſidiis uti ſoluerat) compoſitum, ſed ab obs & oleo, ſicut obſcœnus ab ob & canendo vel cœno, vel ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, unde & inquino. Cicero de Imperio Cn. Pompeji, Obſolevit jam iſta ratio re multò magis quàm verbis refutata: Idem in libro 1. Rhetor. Hoc vero à pleriſque eorum deſertum obſoleviſſe. Idem pro Cælio, Chartæ quoque quæ illam priſtinam ſeveritatem obtinebant, obſoleverunt. Ex oleo quoque exolevi, unde exoletus exoleta exoletum. Plautus in Medico, Domi reliqui exoletam virginem, id eſt grandem quæ exoleverat. Aboleo veró, velut redoleo & abolui & abolevi facit præteritum, unde & aboletum & abolitum & abolitio dicitur. Livius in 8. Etſi omnis divini humanique memoria aboleverit. Cic. in Verr. de Prætura urbana, Vereor ne hæc cuipiam minus antiqua, etiam obſoleta videantur.

Sorbeo ſorbui ſorpſi quidam Grammatici fecere, quia dixit Lucanus,

Abſorpſit penitus rupes & tecta ferarum.

At Cic. 2. Phil. Sanguinem civilem exhauſit vel potiùs exorbuit. Idem pro Mur. Difficultatem exorbuit. Ciceronem igitur malo. Et Probus, Sorbeo ſorpſi barbariſmus

rismus est (ait) quăvis aliquando lectum sit, & illud sorpsi, potiùs esset à sorbo ut Priscianus indicat.

Soleo. Quoniā (ait Varro 8. de Lingua) est soleo, oportet dici solui, ut Cato & Ennius scribunt, non, ut dicit vulgus, solitus sum. Et sic Sall. 2. Histor. locutus est, Neq; subsidiis uti solverat compositis: Cic. tamen vulgi errorem illum quem Varro reprehendit, secutus est. de Orat. Ratio consuetudinis meæ, qua quondā solitus sum uti. De Arusp. Ut solitus est prædicare. De Orat. Quod optimo cuiq; accidere solitum est. Et sic aliàs sępe: utroque igitur uti licebit, ut cœnavi cœnatus, prādi pransus pro eodem, sed Ciceronis usum malim.

Mereo. Cic. 1. de Natur. Quid mereas ut Epicurus esse desinas. Plaut. in Stych. Novi illum, joculo isthæc dicit, neque illo sibi mereat Persarum montes.

Ferveo ferbui, Priscianus ferbeo pręsens probat, quia præteritum est ferbui, conferbui, deferbui. Horat.

Velatumque stola mea cùm conferbuit ira.

Cic. pro Cæl. Cupiditates adolescentiæ deferbuerunt. Idem pro Cluent. Studia hominum deferbuere. at præsens ferbeo non legi, sed ferveo.

Mulceo. Duo verba hæc mulceo & mulgeo præteritū & supinum duplex babent, unde Cic. in concione Metelli, Permulsa atque recreata est. Varro, Capite permulso. Mulxi etiam è supino conjicitur. Sallust. Dein lenita jam ira, postero die liberalibus verbis permulcti sunt. Mulgeo etiā hic item præteritum geminum est. Virgil.

Quod sequente die mulsere borisque diurnis
Nocte premunt.——

Mulxi etiam (ait Priscianus) quidam differentiæ caussa protulerunt. Columella libro 2. mulctū velut à mulxi deducit, Sed horum (ait) sunt discrimina quædam, & à pastionibus & à pecudum natura & à mulctu. Hinc etiam mulctra & mulctrum & mulctrale.

Veo. Pręterita generis hujus aliquando contrahuntur. Inveniuntur enim (ait Priscianus libro 9.) authores, qui quomodo in præterito primæ conjugationis in vi syllabam terminante, faciunt in secunda tam singulari quàm plurali, & in tertia plurali in runt desinente persona penultimæ syncopā syllabæ: sic etiam in secunda conjugatione quomodo præteritum in vi definit. Virgil. in 4. Aeneid.

Hircanæque admorunt ubera tigres.

pro admoverunt. Horat. 1. Sermonum,

Hunc bominem, si velles tradere, dispeream ni
Summosses omnes.——

pro summovisses. Fautum & cautum Priscianus ait esse facta ad differentiam catum & fatum.

Conniveo. De boc verbo sic Priscianus libro 9. Conniveo, quod etiam cōnivo secundum terriam protulerunt veteres, pręteritum tam in vi quàm in xi habuit. Nævius Cassius in 23. Iliados,

Nam non connuvi oculos ego deinde sopore.

Turpilius veró in Paraterusa, Dum ego cōnixi somno, hic sibi prospexit vigilans, virginem.

Calvus, connivere infinitum secundum tertiam conjugationem correpta penultima protulit,

Cùm gravis ingenti connivere pupula somno.

Persius veró secundæ protulit,

Væ nisi connives, oleum artocreasque popello
Largior.——

Hæc Priscianus. Supinum veró videtur connictum fuisse, unde nicto nictas & pro eodem nictor nictaris, ex simplici nempe niveo nives.

Audeo, gaudeo. Hæc verba quondam ausi & gavisi fecerunt: sic enim Priscianus lib. 9. Au ante deo habentia, per participium in præterito declinantur, ut audeo ausus sum, gaudeo gavisus sum: Vetustissimi tamen, & ausi pro ausus sum, & gavisi pro gavisus sum protulerūt. Cato Censorius in oratione pro Lucio Antronio, Beneficii postridie jussisti adesse in diem ex die, non ausi recusare. Liv. in Odyssea, Quoniam audivi paucis, gavisi. L. Cassius Hemina in 2. Annalium, Idque admiratum esse, gavisi. In boc verbo etiam illud animadvertendum, quod ausim, ausis, ausit, pro audeam audeas audeat inuenimus. Virgil. in 2. Georg.

Ausim vel tenui vitem committere sulco.

Ovid. in 6. Metam.

Et nibil est quod non inopino captus amore
Ausit, nec capiunt inclusas pectora flammas.

Detondi. Veteres tamen etiam detotondi protulerunt. Varro Detotonderat forcipibus vitarpiferis.

Mœreo. Grammatici participium mœstus binc deducunt: at mœstum mœstu supina non animadverti, nec mœstus derivatum á mœreo arbitror.

P. RAMI LIBER XVIII. DE PRIMA CONJUGATIONE IN *ui*.

GRammatici in secunda conjugatione ex anomalia analogiam fecere, ut dixi: at hic nullam prorsus animadverterunt, cùm initio nullã formandi præteriti & supini communem legem prævidissent, sed singula ex alphabeti sui ordine sunt secuti. Res est valde confusa in hac conjugatione: analoga tamen seposuimus, cætera subjecimus suis anomalis, in quibus, fines præteriti sequimur ut antea, nec enim ex prima persona præsentis, intelligis præteritum, sicut ex fine nominativi non intelliguntur casus obliqui singularum conjugationum: at ex præterito supinum deducitur: Itaq; præteritorum fines hic sequimur ad supinum formãdum, & tamen colligimus omnia, quæ in eundem præteriti finem cadunt. Analoga itaque sunt ferè in pio, ut cupio, quod olim etiam ut audio conjugatum est. Lucret.

——Effringere ut arcta

Naturæ primus portarum claustra cupiret.

Priscianus, Sapio tã sapivi vel sapii quàm sapui protulisse authores inveniuntur. Probo tamen sapui placet dici, Carisio sapui vel sapivi, Aspro, sapivi & sapii secundum Varronem, quod Diomedes etiam approbat: Nonius tamen Marcellus de mutatis conjugationibus sic ponit sapivi pro sapui: Nævius in Virgine prægnante, Quando ego plus sapivi qui fullonem compressi Quinquatribus. Terent. similiter, Cùm intelligo resipiisse, pro resipivisse. Caper, utrumque in usu esse ostendit. Afranius in Brundusinis, Equidem nunc resipui postquam pectus est lætitia onustum. Plaut. in Rudente, Pol magis sapuisset, si dormivisset domi.

So. Sallust. in 1. Historiarũ, Domitium Proconsulem ex citeriore Hispania, cum omnibus copiis quas paraverat arcessivit. Cic. pro Roscio, Arcessivit aliquem, quem? aut quando? Lacesso lacessivi. sic Probus: & videtur Prisciano melius dicere lacessivi quàm lacessi: participium enim passivum lacessitus: Caper tamen, lacessi dicit esse, ut facessi, & profert exemplum Lucilii, quo usus est 14. Nam vetus ille Cato lacessisse appellari, quod conscius ipse non erat sibi. Sed potest lacessisse, per syncopam esse prolatum vi syllabæ, ut cupisse, petisse dicimus pro cupivisse, petivisse. Sallust. in 2. Histor. Diversa, uti solet, rebus perditis lacessivit. Idẽ in 4. Igitur legiones pridie in monte positas arcessivit. Facesso verò & capesso & viso secundum Diomedem & Carisium, o in i convertentia, faciunt præteritũ perfectum, ut facesso facessi, capesso capessi, viso visi: similiter quæso quæsi: Probus tamen quæsivi dicit, & Prisciano melius videtur, quamvis primitivum quoq; ejus, id est quæro quæsivi faciat præteritũ. Sallust. in 1. Historiarũ, Curionem quæsivit, uti adolescentior & populi suffragiis integer, ætati concederet Mamerci. Cic. in Div. Ipse profectò, m etuere incipies ne innocenti periculum facesseris: Invenitur tamen in quibusdã codicibus, facessieris.

Elicio. Liv. 5. Ad colloquium, vatem elicuit. Et (puto) ideó, ne si elexi diceremus, necessarió participiũ, electus fieret, & esset dubitario significationis. Pellicui quoque pro pellexi, veteres protulerunt. Livius in Laodamia, Aut nunc quæpiam alia te illo Asianico ornatu affluens, aut Sardiano ac Lydio fulgens, decore & gloria pellicuit. Sed Terent. Phorm. Is senem per epistolas pellexit, modó non montes auri pollicens. Invenitur etiã allicuit, & pellicuit. Piso Histor. 1. Cujus unius præmio, multorum allicuit animos. P. Varro belli Sequanici lib. 2.

Deinde ubi pellicuit dulcis levis unda saporis.

Gigno, pro quo olim geno. Varr. Sed quòd hæc loca, aliquid genunt. Cujus infinitũ passivũ Lucret. in 4. protulit geni.

——Tantó magis inficiandum,

Totum posse extra corpus durare genique.

Pono. Antiq tamẽ (ait Priscianus) posivi protulerũt. quod erat minus anomalũ.

Pinso pinsui facit præteritum, quod Probus Pomponii usu comprobat, Neq; molis molui, neque pilis pinsui.

Ex uo præsenti & præterito ui, supina vertunt i præteriti in tum, & producunt ú penultimam, acui acutum, imbui imbutum, indui indutum, annui annutum, innui innutum, argui argutum, unde participium argutus, id est convictus. Plaut. in Pseudolo, Argutus malorum facinorum. Et futurum arguturus, & derivativum ex hoc, verbum argutor argutaris. Invenitur tamen in usu etiam arguiturus pro arguturus. Sallust. in 2. Histor. Quos adversum, multi ex Bythinia volentes

occurrere

occurrere, falsum filium arguituri. Plaut. iterum in Pseud. de Sycophanta, Ecquid argutus es? pro convictus. Excipitur rutum, vel ruitũ, quod u corripit, vel quod i servavit: Nam secundum futuri participium id est ruiturus, debet ruitum esse. Lucan. in 4.

——Ruituraque semper,
Stat mirum moles.——

Secũdum præteritum verò debet rutum dici penultima correpta. Virgil. in 11.

Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
Pergama.——

Et videtur hoc per syncopam i vocalis, in præterito prolatum, erutus pro eruitus, ideoque tempus præteriti perfecti simplex, qđ habuit u ante i servasse. A' spuo & metuo & pluo secundum analogiam, sputum & metutum vel metuitum, & plutum à pluvi, velut adjutum ab adjuvi debent formari: sed in usu ea non inveni.

Ruo, Rui. Illud (ait Priscianus) sciendum, quod in ui divisas terminãtia præteritum perfectum, cùm soleant corripere penultimam: tamen vetustissimi inveniuntur etiam produxisse eandem penultimam, in his maximé quæ à præsenti in uo divisas definente proficiscuntur, ut è ruo erui, arguo argui, annuo annui. Ennius in secundo,

Annuit sese mecum decernere ferro.

Atque illud nimirum videtur Varronis esse, quod antea posuimus, u in præterito pluit & luit produci.

Pluo. Liv. 2. 21. 22. dicit, Lapidibus pluisse. & 23. Lapidibus pluit.

Sterto. Persius,

Cor jubet hoc Enni, postquam destertuit esse
Mæonides, quintus pavone ex Pythagoreo.

Excello. Lucretius ab excello (ait Priscianus) excellis infinitum protulit penultima correpta,

Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.

Cicero verò in 1. Epistolarum ad filium, Quare effice & elabora ut excelleas. quod est ab excelleo excelles, cujus præteritum debet esse excellui, ut caleo calui secundum proportionem secundæ conjugationis. Idem tamen Cicero in Verrinis percellunt protulit secundum tertiam conjugationem. Et in 1. pro Cornelio, Qui eloquentia cæteris antecellit. Ex quo debet exculi quoq; esse præteritum perfectum, sicuti percello perculi. Virg. in 5.

Perculit, & fulva moribundum extendit arena.

Hæc Priscianus. Requires tamen nuncubi excelleo legatur, & utrum Priscianus hic mendoso Ciceronis exemplo falsus sit.

Meto messui. Cato in 2. Originũ, In campo Tiburti ubi hordeum demessuit. Idem in montibus, Seruit ibi hordeum, idem iterum messuit. Cassius Hemina in 3. Annalium, In campo Tiburti ubi hordeum demessuerunt.

Nexo. Citat Priscianus Accium in Deiphobo, Nos continuó ferrum eripimus, omnibus manicas neximus: tum Livium in Odyssea, Nexebant multa inter sese flexu nodorum dubio: deinde Virgilium 5. Aeneidos,

Et paribus palmas amborum innexuit armis.

At autbor idem, præteritum idem tribuit verbo necto, & eodem testimonio approbat. Citat etiam Sallustium, Nexuit cathenæ modo.

Pecto. Similis hic est Priscianus, In to (ait) c antecedente, invenio pecto, cujus præteritum plerique pexui. Asper tamen pectivi: Carisius pexi protulerunt. Mecœnas in Octavia, Pexisti capillum, naturæ muneribus gratum.

Claudo. Claudo vel cludo (ait Priscianus) clausi vel clusi: Invenitur tamen etiam claudeo, sed & claudo pro claudico, Sallust. in 3. Historiarum, Conjuratione claudit. Cecilius in Epiclero, An ubi vos sitis, ibi consilium claudeat?

Stinguo. Stinguo (ait Priscianus) in raro usu est: Cicero tamen in Arato, stinguens participio usus est, quod à verbo stinguo nascitur,

Quem neque tempestas perimet, neque longa vetustas
Interimet stinguens præclara insignia cæli.

Idem, passivum ejus verbi in prognosticis protulit,

Ut cùm Luna means Hyperionis officit orbi,
Stinguuntur radii cæca caligine tecti.

Surgo. Surgo & pergo quamvis in præsenti syncopam vocalis patiantur: tamen præterito euphoniæ caussa servant, ut surrexi, perrexi, tanquã á surrigo, & perrigo.

Coquo vel coco ait Priscianus.

Plecto plexi antiqué. Livius apud Priscianũ, Andromacha perdudũ manu lascivula, tenellula capiti meo trepidans, libens insolito plexit munere.

Conquinisco. Est autem cõquinisco caput inclino. Pompejus in Vacca vel Marsupio ait, Simul intro veni, accessi ad patrem, prendi manum in terra ut cubabat

nuda,

nuda, ad eum ut conquexi, interim mulieres conspiciunt.

Mejo. E quoque antecedente (ait Priscianus lib. 10.) in io unum invenio mejo tertiæ conjugationis, in quo similiter i loco consonantis est. Iuvenalis ejus infinitum profert in *e*.

Cujus ad effigiem non tantum mejere fas est.

Persius,

Pinge duos angues, pueri sacer est locus, extra Mejite. ——

Quidā tamen etiā mejo mejas dici putaverunt: Sed mingo quoq; dicitur, ex quo præteritum in usu minxi, unde Horatius,

Hunc perminxerunt calones. ——

Ex quo secūdum regulā nascitur in ētum supinum mictum. Horat. in 1. Serm.

Mentior at si quid, merdis caput inquinet albis, Corvorum, atque in me veniant mictum atque cacatum.

Unde etiam meditativum micturio, ut lecturio, partum parturio, esum esurio: à supinis enim meditativa solent fieri.

Nubo. De hoc Priscianus, In bo (ait) desinentia verba, vocali longa antecedente, bo in psi convertētia, faciunt præteritum perfectum, ut scribo scripsi, nubo nupsi: nunquam enim b, antes in principio syllabæ potest inveniri, ut Pseudolus, ipse.

Demo. De finibus, Qui nihil dempsit. Cicer. in Verr. Quantū de capite dempsisset.

Curro etiam repetita priore syllaba, cucurri facit præteritum, quod in compositione invenitur apud quosdam authorum, geminationē primę syllabę servans, apud alios, minimè, ut Virgil. 4. Aeneid.

Decurrêre jugis, alis de parte patentes Transmittunt cursu campos. ——

Livius in 22. ab urbe condita, Qua cuiq; proximum fuit decurrere. Idem in 20. Et si ferocius procurrissent. Cato cōtra C. Pisonem, Video hac tempestate concurrissē omnes adversarios. Terent. in Hecyr. Una illarum interea, properè præcucurrit. Cæsar ad Virg. Exoqcurristi à Neapoli. Plaut. in Stycho, Præcucurri ut nunciarem nuncium exoptabilem.

Verro secundum Servium facit versi, secundum Carisium autem verri, quod & usus comprobat. Licinius Macer pro Tuscis, Quos oportuit amissa restituere, Hi se etiam reliquias averterunt. Publius in Muro, Mutonecellas servorum cōverrit. *Psallo.* Bassus apud Priscianum.

Calliope princeps sapiens psallerat ore.

Vello. Utrumq; præteritum Priscianus approbat. Cic. de Suppliciis, Revellistis atque in profundum abjecistis. Virgilius in Bucolicis,

Cùm canerem sylvas & prælia, Cynthius aurem Vellit, & admonuit. —— Lucanus in 4.

Castrorum siccas, de cespite vulserat herbas.

Idem in 6.

—— *Percussaque viscera, membris Vulsit.* —— Idem in eodem,

Illa genæ florem primævo corpore vulsit.

Idem in 9.

Avulsitque manum, telumque affixit arenæ.

Ignosco. Terent. in Adelph. Ignotum est, tacitum est, creditum est, unde & participiū futuri ignoturus. Cic. in Catone Majore, Ignoturus alteri quòd patrem, alteri quòd tutorem secutus esset. Cato in 5. Originum, Quod eorum nemo quisquam, quicquam mihi ignoturus est. Quidam tamen contra regulam, à præsenti tempore hoc derivatum protulerunt ignosco, ignosciturum. Piso frugi, in 2. Annalium, Quodcunque deliquisset, ignosciturum affirmabat. Notandum tamen, quod cognosco cognovi cognitum, & agnosco agnovi agnitum in frequentiori usu faciunt per o penultima producta, quā vetustissimi servabant analogiam sequētes i correptam adhibentia, unde Juvenalis in 1.

Agnitus accipies, jubet à præcone vocari Ipsos Trojugenas. —— Lucan. in 2.

—— *Calida medius mihi cognitus axis Aegypto, atque umbra nusquam flectente Syene.*

Sallustius tamē secundum analogiam in 2. historiarum, Neque inermes ex prælio viros quenquam agnoturum. Pacuvius secundum utrumque protulit, In turba Oresti cognita, agnota est soror.

Calvo. Sall. 3. histor. Contrà ille calvi ratus, id est decipi, unde calvor calveris deponens, Plaut. Cas. Nam ubi domi sola sum, sopor manus calvitur.

Sisto, quando activā habet significationē, tam in simplici quàm in cōposito præteritū non habet: quando verò absolutā, & similem sto verbo, cōmune cum eo habet præteritū, ut resisto, vel resto restiti, cōsisto & consto constiti, persisto, & persto perstiti. Hæc Priscianus, à quo dissentit Gellius, cùm de sisto activo & stiti loquitur: sic autem secundò lib. ait, In libro veterē M. Cato qui inscribitur contra Tiberium exulem, scriptum sic erat, Quid si vadimonium capite obvoluto stitisses: Rectè ille stitisses scripsit: sed falsi & audaces emendatores, è scripto per libros,

stetisses

stetisses fecerunt, tanquã stitisses, vanum & nihili verbum esset: quin potiùs ipsi nequam & nihili sunt, qui ignorant stitisses dictũ à Catone, quoniam sisteretur vadimonium, nõ staretur. Hæc Gellius, cui potiùs assentior. Et Jupiter, Stator à Romulo à sistendo videtur apud Livium lib. 1. appellari, Jupiter (ait) orans Romulus fusa Romana acie, tuis jussus avibus, in palatio prima urbi fundamenta jeci: Arcem jam scelere emptam Sabini habent, inde huc armati, superata media valle tendũt, at tu pater deûm hominumque, hinc saltem arce hostes, deme terrorem Romanis, fugamque fœdam siste: Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum sit posteris, tua præsenti ope servatam urbem esse voveo.

Cudo. Cudo secundum Diomedem & Carisium & Phocam cusi, secũdum alios, cudi: & videtur etiam Virgilius sic protulisse in 1. Aeneid.

Ac primum silicis scintillam excudit Achates,
Suscepitque ignem foliis. ——

Excudit enim tam præsens, quâm præteritũ potest intelligi, sed quia suscepit subjunxit, melius præteritum intelligitur, idque etiam Servius in commentario Aeneidos comprobat his verbis, Excudit autem feriendo ejecit, quia cudere est ferire, unde & incus dicitur, quod illic aliquid cudamus, id est feriamus. Sciendum autẽ quod ejus freqventativũ cuso est, ex quo cõposita incuso incusas, recuso recusas, & accuso accusas, & excuso excusas.

Sido. Ab eo quod est sido (ait Priscianus) præteritum non inveni. Lucan. in 4.

—— *Sidentia pessum*
Corpora cæsa tenent. ——

Virgil. ex eo compositum, in 5.

Subsidunt undæ, tumidumque sub axe tonanti
Sternitur æquor aquis. ——

Ejus passivum Statius protulit in quinto Thebaid.

—— *Summisque insiditur astris.*

Hæc Priscianus: Columella tamen lib. 12. præteritum dedit, Deinde (ait) patiemur picẽ considere, & cùm siderit, aquã eliquabimus. Columellã igitur, hic sequemur.

Tendo. Præterea (ait) & tentum & tensum facit. Virgil. in 7.

Audiit, & si quem Tellus extenta plagarum
Quatuor in medio dirimit plaga solis iniquê.

Lucan. in 1.

Et varias ignis tenso dedit aere formas.

Idem in 2.

—— *Tensis rudentibus aptæ.*

Ostendo quoque ab eo compositum, similiter facit ostentum & ostensum. Lucanus in 2.

Ut scelus hoc Syllæ cædesque ostensa placeret,
Agnoscendus erat. ——

Apuleius in Phædone, Et caussam gignendi ostensurum, & immortalitatem animæ reperturum. Varro rerum Rustic. 1. Ostensus sol. Idem Divinarum 3. Salute ostenta. Cato pro Cæsare ad populum, Quod ego me spero ostẽturum. Ostentum quoque, quando monstrum significat, nomen est participiale, quomodo factũ & dictũ & visum ab ostendendo futura, dictũ.

Abscondo. Plautus, Secundum ipsam aram, aurum abscondidi. Et Silius in 8.

Donec arenoso sic fama Numitius illam
Suscepit gremio, vitreisque abscondidit atris.

Priscianus citat Albinum,

—— *Qui freta nullæ repostos*
Abscondere sinus. ——

Et abscõdi usitatius putat esse, quâm abscondidi: aliud tamen exemplum modò nullum teneo.

A' *pedo* pepedi, nullum supinũ Priscianus ait se invenisse. Ac Catullus ait,

Subtile ac leve peditum Lyconi est.

Scindo scidi: Vetustissimi tamen (ait Priscianus) etiam scicidi proferebant, quod solum quoq; in usu esse putat Asmonius in arte quam ad Constantinum Imperatorem scribit. sed errat: Nam Lucan. in 3. scidit ponit.

Quæ mare tellurem subitis aut obruit undis,
Aut scidit & medias fecit sibi littora terras.

Statius in 9. Thebaid.

Oraq; pectoraq; et viridem scidit horrida vestẽ.

Idem in 11.

Alloquio scidit ipsa novo terrore cruenta
Eumenis. ——

Martialis in 3. Epigramm.

Unguentum fateor, bonum dedisti
Convivis here, sed nihil scidisti.

Sed Afranius more antiquo dixit in Homine,

Satis fortiter pauló vestras scicidistis colus.

Accius Sotadicorum 1.

Non ergo aquila, ita ut prædicant, scicidera pectus.

Nævius in Testicularia,

Imò quẽ scicidimus, conscindam atque abjiciam.

Ennius in Menalippa, Cùm saxum sciciderit. Et videntur hi rationaliùs protulisse, ne minorum temporũ esset præteritum quâm præsens, quod rarissimè invenitur.

Ico præterea (ait Priscianus) penultima brevi profertur in præsenti, teste Capro, sed producit eam in præterito perfecto, & mutato finalem in i, ico ici, unde ictus. Cato Censorius de Veturio, Hostem nummum icit. Celius in 1. Qui cum iis ita foedus icitis. Lucretius tamen, etiam in præsenti producit penultimam,

——Ex hinc corpus propellit & icit.

Negligo. Quamvis Aemilius Macer in 16 Annaliū apud Priscianū, Omniū nostrū neglegerit authoritatē, pro neglexerit ait.

Pago & pango. Priscianus utrumq; proponit, sed pago facit antiquum. Pango quoque (ait) pegi, & ex eo compositum, impingo impegi facit. Pacuvius in Medo, Tonsilla pegi læuo in littore. Luc. in 5.

Sufficit ad factum belli favor iste laborque
Fortunæ, quod te nostris impegit arenis.

Simplex tamen pango, etiam pepigi facit secundum Carisium, & panxi. Sed antiqui pago quoque dicebant pro paciscor. Cic. in 2. ad Herennium, Pacta sunt quæ legibus observanda sunt. Hoc modo rem ubi pagunt, oratione pagunt. De hoc verbo sic Quintilianus libro 1. loquitur, Prima quoq; aliquando positio ex obliquis invenitur, ut memoria repeto convictos à me, qui reprehenderant quod hoc verbo usus essem pepigi: Nam id quidem dixisse summos authores cōfitebantur: rationem tamen negabant permittere, quia prima positio paciscor cùm haberet naturam patiendi, faceret tempore præterito pactus sum. Nos præter authoritatem oratorum atque historicorum, analogia quoque dictum tuebamur: Nam cùm in 12. Tabulis legeremus, Ni ita pagunt, inveniebamus simile huic cadunt, inde prima positio, etiam si vetustate exoleverat, apparebat pago ut cado, unde non erat dubium sic pepigi nos dicere, ut cecidi.

Pungo. pupugi vel punxi (ait) Priscianus. Varro in 1. Humanarum, Ut habene Martii qui vocantur [illegible] & in Africa Psylli, quorum ophiogenistum arbitrantur, suppositum esse in stirpe aliquem, si admoveant, ut pungat colubra, cùm pupugerit, si de genere sit, vivere, si non sit, mori. In eodem, Admota aspis cùm pupugerit, si non occidat, sciat ex Psyllorum stirpe esse. Nævius in Glaücoma, Quod de eo obsonio, stilo mihi in manum pupugit. Expungo verò, expunxi dicimus: at repūgo repupugi & repunxi, ut Capro videtur, Cū ei qui nos pupugit, talionē, id est vicē à nobis redditā ostēdimus, repupugi dicimus: quādo verò de ratione vel calēdario loquimur, repūxi dicimus.

Priscianus quatuor anomala in hac cōjugatione statuit, edo, sum, volo, fero. In do, unum anomalum invenitur, Edo es est. Vetustissimi tamen, edo edis edit dicebant, correpta prima syllaba. Nævius in Carbonaria, Tibi servi multi apud mensam adstant, ille ipse astat, quando edit. Nō potest enim in hoc iambo penultima syllaba longa esse, ut intelligatur præteritum, ne sit [illegible]. Plaut. in Lipargo, Nihil moror, mihi fucum in alvo apibus quæ peredit cibum. Corripitur enim penultima. Lucilius in 4.

——Qui edit se, hic comedit me.

Supinū ejus tā esum, ut supradicta est, quā estū usus exigit, ut possit dici. Virgil. in 9.

——Et postibus hæsit adesis.

Idem in 3. Aeneid.

Ambesas subigat malis consumere mensas.

Cic. pro Cluentio, Abditum aliqua in parte panis quasi totum liquefactum in potione esset celeriùs, potiùs comestū quàm epotum in venas atq; omnes partes corporis permanaret. Edo quoque per syncopam, id est per concisionem d literæ facit secundam personam, & per synæresim e & i in ei diphthongum coacta, & ei diphthongo in e productam conversa, differentiæ caussa, ne si eis diceretur, aliud significare putaretur, Edo es, quod non dubito differentiæ caussa esse factū, ne si edis diceretur, dubitationem faceret scriptura, quomodo deberemus pronuntiare e productam an correptam. Huic opponitur, Cur igitur in prima persona cùm similis esset dubitatio, hoc non est factum? ad quod dicendum, quod & si concisio d literæ facta esset, multò major fieret erratio: si enim, eo diceretur pro edo, nulla esset non dico scripturæ, sed nec temporis differentia inter eo is, & eo quod pro edo poneretur. Itaque jure mansit integra prima persona. Tertia verò nascitur à secunda persona addita t, es est, quod in hoc solo & alio invenitur sum es est. Et certum est id quoque fieri differentiæ caussa, ne si secundum proportionem aliorum verborum, secunda persona s in t convertente tertia, proferretur es et, ut doces docet, conjunctio, non verbum, esse putaretur. Non solùm autem in omnibus æqualibus verbis secunda persona s, t convertit & facit tertiam: sed etiam fero fers fert, fa-

cit, quod eſt inæquale. Edo tamē in plurali numero ſervat regulā tertiæ conjugationis, ut edimus editis edūt. Similiter in præterito imperfecto & futuro, edebā edā, & in omnibus quæ ſolent in hac cōjugatione à prima perſona naſci, hoc eſt, in tertia perſona imperativi edat, & in futuro optativi, quod eſt etiā ſubjūctivi præſens, edam edas edat. In omnibus veró quæ ſolēt à ſecūda naſci perſona, corruptā invenies regulā cōjugationis: Eſt tamē producta, quā à ſecunda acceperunt perſona, ſervata ubiq́; es eſte, eſto eſtote, eſſent, eſſe.

Sum. Verbum ſum ex Græco εἰμί deducit. Sum quoque, ait, per abſciſionem ι finalis & additionem s in principio, loco aſpirationis ſicut ἕξ ſex, ἑπτὰ ſeptem, ἥμισυ, ſemis, & mutatione ε in u, εἰμί ſum. Varro tamen octavo de Lingua oſtendit fuiſſe eſum es eſt. Sic autem loquitur, Item malè conferūt fui, ſum, ero, quod fui eſt perfectum, cujus ſeries ſibi ut debet, in omnibus perſonis & formis cōſtat, quod eſt, fueram, fui, fuero, de infectis ſum, quod nunc dicitur, dicebatur eſum, & in omnibus perſonis conſtabat quod dicebatur, eſum es eſt, eram eras erat, ero eris erit: Sic hujuſmodi cætera ſervare analogiam videbis. Priſcianus ait in hoc verbo tēpus præſens habere vim præteriti, Maxima temporis pars (ait) jam præteriit vel futura eſt, excepto ſum verbo, quod ὑπαρκτικὸν Græci vocant, quod nos poſſumus ſubſtantivum nominare. Id enim omniū ſemper eſt perfectiſsimū, cui nihil deeſt: Itaq́; præteriti quoq́; perfecti vim habet, quod oſtēditur, quādo participiis præteriti junctū officio fungitur præteriti perfecti per paſsivorū declinationē, vel ſimiliū paſsivis. Similē huic vim habent etiam vocativa, ut Priſcianus, vocor, nominor, dicor, nuncupor, appellor: Alia autē verba præſentis, ſicuti diximus, inter præteritū & futurū ſunt: Priſcianus hic indicat cōmunionem temporū in hoc verbo. Similis autē Jureconſultorū quæſtio eſt de præteriti & futuri cōmunione apud Gelliū, Legis veteris Attiniæ verba ſunt: Quod ſubreptū erit, ejus rei æterna authoritas eſto. Quis aliud putet in hiſce verbis quàm de tēpore tantùm futuro legē loqui? Sed Q. Scævola patrē ſuum & Brutū & Manilium viros apprimè doctos quæſiſſe ait dubitaſſeq́; utrùmne in poſtfacta modò furta lex valeret, an etiā in antefacta, quoniā quod ſubreptū erit, utrumq́; tempus videretur oſtēdere tam præteritū quàm futurū. Itaque Publ. Nigidius civitatis Romanæ doctiſsimus, ſuper dubitatione hac eorum, ſcripſit in XXIIII. Cōmentariorū grammaticorū, Atq́; ipſe quoq́; idem putat incertam eſſe temporis demonſtrationē, ſed anguſtè perquam & obſcurè diſſerit, ut ſigna rerum ponere videas ad ſubſidiū magis memoriæ ſuæ, quàm ad legentiū diſciplinam: Videbatur tamen hoc dicere. Verbum eſſe, & verbū erit, quādo per ſeſe ponuntur, habent atq́; retinent tēpus ſuum: Cùm veró præterito junguntur, vim temporis ſui amittunt & in præteritū contendunt. Cum enim dico, in campo eſt, in comitio eſt, tēpus inſtans ſignifico. Itē cùm dico, In campo erit, tēpus futurū demonſtro: At cùm dico factum eſt, ſcriptum eſt, ſubreptū eſt: quanquā eſt, verbum ſit temporis præſentis: confunditur tamen cum præterito, & præſens eſſe deſinit. Sic igitur inquit, etiam iſtud quod in lege eſt, ſi dividas ſepareſque duo verba hæc ſubreptū &, erit, ut ſic audias ſubreptū, tanquā certamen erit aut ſacrificiū erit: tum videbitur lex in poſt futurū loqui. Si veró copulatè permiſtéq́; dictū, intelligas, ut ſubreptum erit non duo ſed unum verbum ſit, idque unica declinatione patiēdi ſit: tum hoc verbo, non minùs præteritū oſtendit quàm futurum. Idem in Pandectis lib. 50. traditur, Verbū erit interdū etiam præteritum, nec ſolū futurū tempus demonſtrat, quod eſt nobis neceſſariū ſcire, & cū codicilli ita cōfirmati teſtamēto fuerūt. Quod in codicillis ſcriptum erit, utrumne futuri temporis, demonſtratio fiat an etiā præteriti, ſi ante ſcriptos codicillos quis relinquat, quod quidē ex voluntate ſcribentis interpretandū eſt. Quemadmodū autem hoc verbum Eſt, non ſolū præſens, ſed & præteritū tempus ſignificat, ita & hoc verbum erit, non ſolùm futurū, ſed interdum etiā præteritū tempus demonſtrat: Nam cū dicimus Lucius Titius ſolutus eſt obligatione, & præteritū & præſens ſignificamus, ſicut hic, Lucius Titius alligatus eſt. Idemq́; fiet & cùm ita loquimur, Troja capta eſt: Non enim ad præſentis facti demōſtrationē refertur is ſermo, ſed ad præteritū. Hæc igitur ſummorū hominū ſententia eſt de verbi ſubſtāntivi tēpore, quod tamē idem omniū verborum activorū & neutrorū in una ſaltem voce poteſt eſſe, ut amaverim, fleverim, cupiverim, audiverim. Hæ ſiquidē voces & præteritū & fu

turum

turū indicant. Citatur ex Gellio Tullius in oratione contra concionē Metelli, Essendi concione concursus est populi factus: At in Gellio legitur, Ascendi in concionem, concursus est populi factus.

A' volo (ait Priscianus) secundā personā per concisionē l consonātis & mutationē o in e, & adjectione is per diphthongū profe rebāt antiquissimi, volo veis pro volis, sed ei diphthongū in i longā postea converterūt more bœotio. Tertia quoq; persona per cōcisionē i profertur, vult pro volit. In hac quoq; o in u cōvertētes, vult dicimus, quāvis rationabilius sit, volt dicere, quo magis vetustissimi utuntur. In pluralibus prima quidē persona pro i, u habet penultimā, ut volumus pro volimus. Secūda veró persona, per cōcisionē i profertur tertiæ personæ singulari addita is, sicut in aliis quoq; solet verbis, ut amat amatis, docet docetis, legit legitis, fert fertis, est estis, volt vel vult, voltis vel vultis. Tertia secūdū formulā supradictæ tertiæ cōjugationis á prima psona indicativi, o in unt cōversa profert, volo volūt. Per cætera quoq; tēpora indicativi hoc verbū servat regulā tertiæ cōjugationis, volebā volui, voluerā, volam voles volet. In imperativo deficit, nec mirū, quippe corrupta secūda persona indicativi, ex qua solet imperativi secunda persona nasci. Tertia quoq; deficit, quāvis in hac conjugatione ex prima persona indicativi fieri solet, mutata o in at, ut lego legat, dico dicat, fero ferat, & poteramus ab eo quód est volo dicere volat: Tamē ne dubitatio fieret significationis, non est ab authoribus usitatū. Utimur ergo subjunctivo pro hoc, velis velit. Aliam quoq; quidā rationē de hoc conati sunt reddere, dicentes quod imperativus modus necessitatē significat. Voluntas autē, libera debet esse. Itaq; hoc verbū, quod carere debet necessitate, caret imperativo. Ex hoc tamen cōpositum, habet imperativum in definite persona in i desinēte, noli: licet tamē & subjunctivo, ut supra diximus, ud pro imperativo, id est velis, fac velis: In prima enim & tertia persona plurali omniū verborū imperativus præsens, similis est subjunctivo. Optativus quoq; ejusdem verbi tā in pręsenti sive in præterito imperfecto; quám in futuro similiter corrūpit regulā, ut vellem & velim. Et pręsentis quidē, quod & præteritū est imperfectū, caussa est corruptionis. Secunda persona indicativi ex qua oritur. Futuri veró synonymia id est anceps significatio, quæ fieret si volā vo las volat, volamus volatis volant dicere mus. Itaq; pro volā, velim authoritas nō irrationabiliter tradidit dicere, & volim tamē pro velim proferebant antiqui. Cic. lib. 2. de Natura deorū, Quo facilius id quod docere volimus, intelligi possit. Alia veró omnia quæ á prima psona supradictæ cōjugatiōis solēt nasci, integrā servāt declinationē, exceptis supradictis synonymiæ caussa.

Fero per concisionē, id est per syncopā i literæ secūdā & tertiā facit personā fero fers fert, pro feris ferit: quod puto differentiæ caussa fieri, ne si feris ferit diceremus, putaretur ab eo quod est ferio feris, cū nulla scripturæ esset differētia, quamvis temporū syllabicorū esset. Pluralia veró in prima & tertia persona secundū rationē tertię conjugationis proferūtur, ferimus ferunt, in secūda veró per concisionē, fertis pro feritis. In pręterito quoq; imperfecto & in futuro, regulā servat tertiæ cōjugationis, ferebā, ferā feres feret. In omnibus quoq; aliis modis servat rationē ejusdē conjugationis exceptis illis quæ solent á secūda persona nasci. In his enim servat ejusdem personæ concisionē, ut fers fer, ferte ferto, fertote, ferrē, ferre. Nam quæ á prima persona accipiūt regulam, rectā declinationē sequūtur, ut fero ferebā feram. Deponentia in rior desinētia, orior & morior, ram secundū tertiam, quám secundum quartam conjugationem declinaverunt authores, orior oreris & oriris, morior moreris & moriris. Lucan. in 4.

Non gratis moritur jugulo qui provocat hostem.

Ennius in 14. Annal.

Nunc est ille dies cúm gloria, maxima sese
Nobis ostendat, si vivimus sive morimur.

Terēt. in Eunucho, Risu emoriri oēs deniq;.

Virgilius in 2. Aeneidos,

——telis
Nostrorum obruimur, oriturque miserrima cædes.

Lucilius in 3.

Conturbare animam potis est quicunq; adoritur.

Eorū supina ortum, & mortū, quamvis oriturus non orturus inveniatur participium futuri, sed præteriti ortus, non oritus dicitur. Horat. Epist. lib. 2.

Nil oriturum aliás, nil ortum tale fatentes.

A morior quoq; notandū, quód cum moriturus secundū analogiā faciat participium futuri mortuus, fecit pręteritū, geminata u, quod in nullo alio participio invenies, pro mortuus vel moritus, quod proportio magis exigebat. In rior deponens tam tertiæ quám quartæ conjugationis, unum invenitur potior. Virgil. in 3. Aeneid.

Fas omne abrumpit, Polydorũ obtruncat, & auro
Ui potitur.——

i secundum tertiam conjugationem corripuit penultimam. Lucilius veró in 5.

Deficit alma Ceres, nec plebes pane potitur.

Secũdũ quartã conjugationẽ, producta penultima ꝓtulit. Similiter Nevius in Ilia. 2.

Fœcundo penetrat penitùs thalamoque potitur.

Infinitum tamen secundum quartam semper invenitur. Cic. in 3. Invectiv. Rerum potiri volunt. Supinum in itum definit penultima producta, potitum. Deponentia veró in scor desinentia, in antepenultima quidẽ syllaba, a vel i vel e correptas habentia, in ctum faciũt supinum, ut paciscor pactum, proficiscor profectum, expergiscor, quia à pergo est, experrectũ facit: quãvis vetustissimi etiam expergitus dicebant. Lucil. in 3.

Et somno pueros cùm mané expergitus clamas.

Cælius veró secundũ analogiã protulit in Imbribus, Mihi sordido dormitũ suadet ut eam quisquã? & si ego obdormiero, tute idẽ ibi eris experrectus. Nãciscor etiã nactũ facit absq; n, ut Probo & Capro & Pollioni & Plinio placet. Quod autẽ corripitur antepenultima paciscor & nanciscor & proficiscor & expergiscor, ex cõpositis sive primitivis eorũ potest dignosci. Paciscor & depeciscor, proficiscor á facio, expergiscor à pergo pergis: nãciscor veró, à nancio est, quod in usu fuit vetustissimis. Gracchus pro se, Si nanciã populi desiderium, cõprobabo Reip. cõmoda. Alia veró absq; c in tũ faciũt supina, ut irascor iratum, ulciscor ultũ, nascor natũ, obliviscor oblitũ. Excipitur defeciscor defessum faciẽs supinũ, & participiũ præteriti defessus, ut Terent. in Adelph. Defessus sum ambulãdo. Idẽ in Phorm. Neq; defeciscar usq; adeò experirier. Nam ab eo quod est deficior defectus, fit participium præteriti. Excipiuntur etiã duo composita, quæ quãvis antepenultimã i habeant correptã, in tum tamẽ, non in ctum faciunt, supinum, cõminiscor cõmentum, adipiscor adeptũ: Nam á reminiscor, supinũ vel participium præteriti vel futuri in usu non inveni, quamvis ratio hæc quoq; remẽtum, quomodo commentum exigat dici.

P. RAMI LIBER XIX.

DE II. CONJUGATIONE in am.

Onjugationis hujus verba omnia activa vel neutralia in io desinunt, exceptis eo & queo & veneo, & ex eis cõpositis. Ajo, cujus declinatio in usu frequenti non est, quartæ cõjugationis esse ostẽditur ab imperativo in i terminante. Sic enim Probus de dubio perfecto tractans ostẽdit Neviũ protulisse, An nata est spõsa prægnãs, vel ai vel nega. Accius in Ione, Quibusnã te aibant ortũ locis, pro ajebãt, quod in hac cõjugatione fieri solet. Et est notandũ in hoc verbo, quod pares habẽt syllabas tres personæ ajo, ais, ait, quod in alio hujus cõjugationis verbo nõ inveni, & quod penultima primę solius personæ producitur, quæ sola i habet loco cõsonãtis. Unde tertia quoq; pluralis, quæ solet á prima fieri, similiter j consonantẽ habẽs ꝓducit penultimã. Quod autẽ in aliis corripitur, ostendit usus. Virgil. in 1. Aen.

Sic ait, & dicto citiùs tumida æquora placat.

Et Nevius, An nata est sponsa prægnãs, vel ai vel nega: Nam nisi corripiatur a, iambus stare nõ potest. Invenimus tamẽ tertiã personã præteriti ait, quasi á prima ai aisti ait, quæ in usu nõ sunt, unde neq; perfecti, neq; plusquã perfecti, nec futuri subjunctivi in hoc verbo declinatio invenitur. Potest etiã ait præsens pro prętertito accipi. Raucio Priscianus statuit in hac conjugatione, & citat illud Ciceronis, At Aesopũ si Paulũ irrauserit, explodi. At eo loco hodie legitur irraucuerit, & potest ab irrauceo derivari, & Prisciani non curantia quędam mihi suspecta est. Raucio tamẽ videtur olim valuisse, unde participium apud Lucilium,

Rausuro tragicus qui carmina perdit Oreste.

Salio salivi (ait Priscianus) & salii & salvi. Virgil. in Bucolic.

Dulcis aquæ saliente sitim restinguere rivo.

Idem præteritum in 2. Georg.

Mollibus in pratis unctos saliere per utres.

In quibusdam tamẽ invenitur codicibus, etiam saluere scriptum. Idem in 11. Aeneid.

——portisque ab equo regina sub ipsis
Desiluit.—— Idem in 5.
Haud mora, prosiluere omnes, ferit aurea clamor
Sidera.—— Lucan. in 3.
Insiluit solo nociturus pondere puppim.

Statius tamen in 9. Thebaidos,

——excussi salierunt cuspide dentes. In eodẽ,
Insiluere vadis magnoque fragore solutus
Agger.—— Ovid. in 11. Metamorph.
Cùm sæpe assiluit defensæ mœnibus urbis.

Idem in 4. Fast.

Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos.

Quadrigarius in 6. Annali. Artorius taureæ dextrũ humerũ sauciat, atq; ita resiliit. Salleo es veteribus fuit, Cùm caro sallet, est diuturnior, Fabianus apud Diomedem, id est sallit. Cambio (ait Priscianus) [illegible] ponit Charisius, & ejus præteritũ campsi.

quod

quod ἀπὸ τ' ἀμβῆναι, ἀναβῆναι græco esse videtur, unde & campso campsas solebāt vetustissimi dicere. Ennius in 10. Leucatē campsant. Senio senivi. Plaut. Tu is es qui per voluptatē in mea ærumna obsenisti graviter. Ambio (ait Priscianus) ab eo cōpositū solum mutavit penultimā e in i: itaq; in io quidē desinentiū regulā servavit in supino & participio, quippe producta penultima ambitus ambita ambitū. In nomine autē, sive vocabulo rei, differētiæ caussa in eo terminantiū regulam servās, corripuit penultimā ambitus, ut Ovid. in 1. Metamorph.

Jussit et ambitæ circūdare littora terræ. Luc. in 1.

—— Cethalisque ambitus urbis

Annua venali referens certamina campo.

Quāvis Scaurus similē esse in utroq; tenorem putavit. Sed Vellejus Celer respōdens Hadriano Imperatori per epistolā de hoc interroganti, declinatione & tenore ambitus nomen á participio ostendit discerni, quod usu quoq;, ut ostēdimus, cōfirmatur. Aperio aperui (ait Priscianus) quod videt á pario cōpositū, qđ vetustissimi non solū secundū tertiā, sed etiam secundū quartam conjugationem declinabāt, unde Ennius,

Ova parire solet, genus pennis condecoratum.

Igit ex eo cōposita si principalē syllabā purā nec ex integra præpositione habuerint, io in ui cōvertūt in præterito, ut aperio aperui, cooperio cooperui: Reperio veró duplicavit p in præterito, quippe diminuta una syllaba, repperi. Simile est á comperio cōperi. Sūt & alia ex hoc ipso cōposita deponentia, experior, operior, quorū participia expertus & opertus ostendunt á pario esse cōposita, cujus participium partus est.

P. RAMI LIBER XX.

DE RELIQVIS VOCVM *generibus.*

Ocū sine número genera duo sunt, alterū singulis vocibus, alterū conjunctis inservit: Primū genus adverbiū est. Varro partē adminiculādi vocat lib. 7. de Lingua, cujus duas species interjectiones & præpositiones Latini á sui generis cōplexu non satis legitima caussa sejunxerūt: Græci in una specie melius, qui interjectiones in adverbiis statuerunt: & multo major ἀναλογία interjectionū sex tantū hei heu heus ó proh væ, in genere dictionis numerare quàm pronomina quindecim: & Priscianus veterū Grammaticorū differētias edifferens; hæret in salebra, nec concludere potest quanam re præpositiones ab adverbiis sejungātur. Præpositio (ait) præponitē appositione, vel cōpositione, ut ad urbem adhæreo: at inquā Prisciane, adverbium utroq; modo præponitur, satis vini, satisfacio, & præpositiones quædam postponuntur, ut tenus in hactenus, crurū tenus, mecum, tecū, secum: Sic aliquādo quem contra, loca hæc circiter, hac super re, quamobrem, patria procul, & portum versus: & adverbia interrogativa omnia præponuntur, ubi, unde, quando. Priscianus aliam differentiam quærit ē significatione, quod præpositio nil certi significet, adverbium significet: At id argumentū est falsum, cū pleræque voces eadem significatione tantum syntaxi mutata, & præpositiones & adverbia vel ipsi Prisciano sint: Itaque Priscianus cúm Græcos imitari vellet, qui præpositiones omnes primitivas habent, contrâ, Latini quasdam, ut supra, infra, intra, extra derivativas & cōtractas habeant, tandem ait, & præpositiones pro adverbiis & adverbia pro pręposítionibus usurpari, id est, doctrinā hic nullā certam cognoscit. Et quidē si qua differentia sit præpositionū & adverbiorū, ea debuit ex Etymologia peti, nō é syntaxi: At regere casus aut nō regere, præponi aut postponi, syntaxeos est, non Etymologiæ. Stoici veró reliquos græcos Grāmaticæ doctores hoc uno acumine superât, quód præpositionē nō genus vocis numero carētis, sed generis speciē faciant: errant tamen, quod conjunctionē faciant, cúm, cōjunctio sit cōjunctarū vocū, præpositio cū reliquis adverbiis singularū. Sed Stoici fortasse συνδέσμων, id est, ut é Quintiliano monuimus convictionē generaliter accepêre, ut adverbiū esset σύνδεσμον singularum vocum. Priscianus differit doctrinam præpositionū priorē esse doctrina reliquarum partiū indeclinabiliū: Itaq;, ait, cū bene mihi videantur pręposítionē cęteris indeclinabilibus, Græcorū doctissimi pręposuisse, & maximé Apollonius, cujus authoritatem in omnibus sequendā putavi, ego quoq; ab ea incipiā. Hæc Priscianus, at vellē antè cōstituisset quidnā hæc esset doctrina, quâm de loco doctrinæ disputaret: Deniq;, ut aliquid concludā, nullam etiam in adverbiis propriā Etymologię doctrinā video. Significationū genera persequi cúm sit artis alienū, ut sæpe jam professus sum, tum verò est infinitū: Itaq; Gręcorū doctissimi, ut Gaza, cúm illā infinitatē effugere cuperet huc deniq; recidit ut in decem categorias Aristotelis, adverbia distribueret, quod quàm ridiculū sit nostræ scholæ ab-

undé docebunt, cúm docuerint illam categoriarū partitionē ineptam ac deridēdam esse, tantū est illud cōmune é notatione speciei: Primitiva sī quidem (ait Priscianus) uniformia sunt, nec regulam aliquā ad similitudinem vel collationem aliorum possunt accipere, ut cras, cur, heus, sic, nempe. De quinque semper compositis Priscianus ita loquitur. Ei di quidem & dis eandē significationē habent, quomodo ab & abs: Sunt autē separativæ, ut divido, diduco, distraho, discurro, quod apud Græcos *διὰ* præpositio facit, & sciendū quod tunc, dis præponitur cū sequitur c vel f, vel p, vel s, vel t vel i loco consonātis, ut discumbo, discutio, differo, diffido, diffundo, in quibus s in f convertitur euphoniæ causa, displiceo, disputo, disperdo, disjicio, distraho, disturbo, distorqueo, disjectus, disjūgo, aliis verò quibuscunq; consonātibus sequentibus, di præponitur, dimitto, diruo, diduco, digero, diluo, & ubique producitur di, excepto dirimo, & disertus. Lucan. in 4.

——dirimit tentoria gurges. Idem in eodē,
Quos medius castris tutā dirimebat Ilerdā. Idē in 5.
Et nō amisse dirimit suffragia plebis. Virg. in 5.
Cede Deo, dixitque & prælia voce diremit.
Juvenal. in 3.
——didicit nam ditis avarus,
Tantùm admirari, tantùm laudare disertos.

Re, videtur à retro per apocopā factū, sicut & ipse sensus manifestat, respicio, retro spicio, revertor, retro vertor, recurro, retro curro, vel ex hoc natum esse adverbiū, quomodo ab ex, extra. Se quoq; pro *διὰ* græca præpositione, separativa est, ut secubo, separo, seduco. Est etiā abnegativa, ut securus, sine cura. Præterea seorsum fit adverbiū à se, ut à de deorsum, á super sursum: quibusdā se à semis, quod separationē facit, quibusdā à secus videtur profectū. Aliis autē magis ea videtur á se, præpositione esse derivata. Am etiā, *ἀμφὶ* græcā præpositionē significat, amplector, amputo, ambio, in quo etiā additio b consonātis fuit propter m. Con pariter loco cū, præpositionis, cùm de ea disserebamus, accipi supra docuimus. Derivativa verò, quæ sub aliqua certa proferūtur forma, inter sese adhibita collatione, rationem plerunq; regulæ possunt accipere pro similitudine terminationū: plerumq; autē diximus propter excepta anomala, ut benè, malè, duriter. Ergo per singulas terminationes, necessariū est eorū formas inspicere. Hic Priscianus analogiā quandam in specie adverbiorū esse admonet, sicut ante Priscianum Charisius admonuit: utrumq; igitur sequimur, sed cōpendio paulo breviore & faciliore. Adverbia quædā Priscianus putat oriri ab adverbiis per cōparationem, ut à prope propius, ultra ulterius. At idem tamē ait ultra & citra ex nominibus ultera, citera cōtracta esse, supra, infra ex supera, infera, nec dubito quin olim propus, nomē fuerit unde propior & proximus & ab his adverbia prope propius proximè, sic à sæpus, sæpior sæpissimus, unde adverbia sæpe sæpius sæpissimè: nec omnino adverbium ex sese comparationē recipit, sed tantū, ut Comminianus Grammaticus docuit, quoties nomē & appellatio unde transit cōparatur, quod & Priscianus cōfitetur. Inveniuntur (ait) tamen pauca, quę quamvis à nominibus nō deriventur: tamen habent cōparativa vel diminutiva, ut sæpe sępiùs sæpissimè & sæpiusculè. Antiqui tamē & sæpior & sępissimus protulisse inveniuntur, sicut ultra, ulterius ultimè, ulterior ultimus: nō enim adverbia à nominib⁹, sed ab adverbiis hujusmodi nomina nascūtur, supra superiùs supremè, superior supremus, citra citerius citimè, citerior citimus, extra exterius extremè, exterior extremus, infra, inferiùs infimè, inferior infimus, diu diutius diutissimè, diutior diutissimus, nuper nuperius nuperrimè, antiqui nuperus, nuperior nuperrimus, ocyor quoq; e ocyssimus, & ocyus ocyssimè à græco est *ὠκύς*. Satis quoq;, quia pro sufficiens accipitur, quomodo supra diximus, ideó habuit cōparationē satiús. attendendū igitur, quod non inveniūtur cōparativa adverbia, nisi sint adjuncta cōparativis nominibus. Sciendum tamen, ait Priscianus, quod quædā adverbia non plenè servant significationē quæ in nominibus est, é quibus derivantur, ut ferus ferè, sanus sanè, sensus sensim: Ideó autē diximus non plenè, quia potest esse aliqua ratio, ut feræ dicūtur quæ omni corpore feruntur, quippe cùm quatuor pedibus utantur, fere ergo pro juxta, quod celeribus omnia juxta sunt: sanus, pro validus accipitur: ergo & sanè pro valde. Hoc quoq; notādum, quod á valido valde pro validè per syncopā profertur, sensim pro paulatim, quia ea maximè faciunt sensum quæ morantur: A rito verò verbo vel ritu, ritè pro rectè, quia nihil traditur ritibus, nisi quod rectum esse credatur. Idem longe plura olim er habuisse pro e author est, Inveniuntur, ait, & alia, quibus tamen nō est utendū, Pomponius in Auctorato, Ludit nimiū insaniter, pro insanè, severiter quoque pro severè. Titinnius in Proclia, Seve-

ritẽq;

riter hodie sermonem amica mecum contulit. Idem blanditer, benigniter. Plautus amiciter, veraciter, avariter, munditer, severiter, mœstiter, equiter, asperiter. Nonius, festiviter. Lucilius ampliter, ignaviter. Varro probiter, mutuiter. Ennius proterviter, ignaviter, inimiciter, iracunditer, superbiter, temeriter, præclariter, torviter, puriter, reverecunditer, miseriter, prosperiter. Dicitur etiam abundé ab abundo, & abundanter ab abundans. Hæc Priscianus.

Conjunctionis speciem Grammatici nominant hic potestatem, quæ est (ait Priscianus) in significatione: in quo fallūtur. potes enim significationes conjunctionum intelligere, ut si græcas latiné, aut latinas gallicé reddas, neque tamen potestatem hanc intelliges: & hic etymologia quædam est propria, nō ut in adverbiis, communis. Itaq; species conjunctionum poterat exquiri, quod quædam primitivæ sint, ut &, que, vel, si: quædā derivativæ, ut eó, quó, quapropter, quamobrem: Figuram autem Grammatici hic tractāt, quód quædam conjunctiones simplices sint ne, que, at: quædam compositæ ut neque, atque. Sed tota hęc notatio levis est, neq; considerationis propriæ, sed omniū generum cōmunis: itaq; prætermisimus genera veró cōjunctionū pro generibus. vinculorum quibus varié aliquid enuntiatur, distincta sunt á nobis.

Lubet veró ad extremū Varronis admirabilem illam propositionem de multitudine latinarum vocum repetere, cúm genera, differentias, species, proprietates executi simus: Hic enim numerus individuarum vocum ex una origine jam haberi potest. Quid porró Cosconius ille Varronis secutus sit, ut ex una voce quingētas inflecteret, divinare difficile est, certé vocem primigeniam á Cosconio primúm tot vocum matrem positam, satis constat inflexibilem non fuisse: Inflexibilis enim sterilis est, nec ex sese quicquam gignit, ut anté Varro ipse nos docuit: Ergo non omnes latinas voces Cosconius enumerat, sed flexibiles tantúm, nec eas quidē omnes, sed propriis prætermissis cōmunes tantúm: Quomodo autem vocis unius fœcunditas tanta possit esse, quantam Varro ratiocinatus est, profiteri non audeam de omnibus communibus, unius tamē exemplo declarare certé possum: Esto igitur vox ista Doceo, hinc voces mille sexcētas quinquaginta possum deducere primum verba hinc oriuntur centum viginti sex, tum é nomine doctus per genera & gradus, omnibus casibus, variato oriuntur nomina centum & octo: Casus enim quisq; per genera & gradus, novem nomina facit: itaq; cúm casus sint in utroque numero seni, novies duodena, centum & octo faciunt: adde adverbia, Docte doctiús doctissimé, habebis ex una radice vocis, ducentas triginta septem voces: Compositio cum adverbiis varia est, addoceo, edoceo, subdoceo, dedoceo, condoceo, perdoceo, prædoceo: multiplica igitur septies ducētas triginta septem voces, procreabis mille sexcentas quinquaginta novem: Quid si nomina ab eadem radice cætera colligas tum simplicia, ut doctor, doctrina, docilis, docilitas, tum cōposita, ut indoctus, indocilis, quanto Varronis ubertatē superabis? Quid si majoris fœcunditatis vocem sumpseris, ut Duco, cujus septendecim composita adnotantur, ex una voce, vocum supra millia quatuor efficies. Quamobrem Varronis ingenium equidem laudo & admiror, qui grammaticarum flexionum præclaras istas & singulares utilitates exquisierit; ut artis hujus studiosi intelligant quātam hominibus sermonis usuram, quantum orationis fœnus flexione vocum natura dederit.

DE SYNTAXI.

DE syntaxi nihil video præter artem, de quo magna disceptatio requiratur, cúm præcepta artis legitimis exemplis sint approbata: ordinis ratio é logicis legibus illis semel initio positis, perpetuó dirigenda: prætermissorum quorundā ratio fortasse requiretur, quæ breviter expediri potest.

Teste patre viro, figura Grammaticis est, appositio dicitur. At figuram hic nullam video, cúm alia hic syntaxis esse nulla possit: nec novata hic ulla est orationis forma, cúm dicis Marcus Tullius, Julius Cæsar, & in similibus: cōvenientiam hic legitimam statuimus, & primam in communibus nempe definitionis nominalis partibus.

Ad Syllepsim numeri videntur illa spectare.

Terentius in Eunucho,

Nescio quid profectó absente nobis turbatum est domi.

Plautus in Amph.

Nec nobis præsente aliquis, nisi servus Africanus adest.

At notanda hæc tantùm, non imitanda sunt: & Donatus in hac orationis specie ait intelligi Me, ut sit sensus, absente mei aut archaismon esse, aut præpositionem esse pro Clam: sic etiam præsente pro Coram. Marcellus absente & præsente defendit, pro absentibus & præsentibus usurpari. Quicquid sit, id artis regulam facere non potest, nec imitandū omnino esti Itaque omisimus.

Syllepsim generis secūdam etiā Grammatici faciunt, masculino & fœminino neutrum genus concipi, quam ad rem citatur Virgilius 7. Aeneid.

——cæsosque reportant
Almonem puerum, fœdatique ora Galesi.

At sine generis cōceptione potest ista oratio construi, Reportant nempe cæsos, & inter eos, Almonem: tum ora Galesi fœdati. Ac exemplum id poeticum est, nec in prosa imitandum: qualia sunt quæ finguntur á Grammaticis, Dominus & mancipium sunt boni.

Addunt etiam Grammatici istam in rebus inanimatis syllepsim, & Lucani authoritate confirmant,

——Hinc leges & plebiscita coactæ.

At hic poeta non bonus latinitatis author Servio videtur, & mendosus locus esse potest, pro coacta, aut divisis partibus, ut plebis scita coactæ.. denique uno poetæ exemplo generalis grāmaticæ regula cōstitui non potest. Videtur autem secunda Philippica fœminino neutrum genus concipi. Signa tabulas, quas populo Cæsar unà cum hortis legavit, eas hic partim in hortos Pompeji deportavit, partim in villam Scipionis.

Hic quas & eas videntur referre signa & tabulas. At hic quispiam dubitabit, utrum, zeugmate posit explicari, ut illud, Servate liberos fortunasq; vestras. Nam & vestros intelligimus. sic & hic, quæ signa, intelligas. Est verò syllepsis illa generis insolens, nec omnino imitanda.

Ubi illic scelus est, qui me perdidit? Item,
Ut illum dii deæque senium perdant.

licet utrunque sit in Andria Terentii.

Hic ille differentia aliquando in Cicerone ipso non servatur, ut pro Comœdo, Quid est quód negligēter scribamus adversaria? quid est quòd diligenter conficiamus tabulas? qua de caussa? quia hęc sunt menstrua, illæ sunt æternæ: hæc delentur statim, illæ servantur sanctè. Sed hāc Ciceronis relationem imitari nolim, illam infinitis & certioribus exemplis approbatam malim.

In enallage, recta & simplex oratio perinde usitata est, nequis figuram tantùm hic usitatam credat. 2. de Nat. Propiùs à terra Jovis stella fertur, quæ Phaeton dicitur. Hic relatio antecedentis est legitima Idem in somnio, Homines tuentur illum globum, qui terra dicitur. Liv. libro 36. dixit, Ludos Megalesia appellatos, quod rectum est. idem lib. 31. Captivi, militum præda fuerant.

Gerundia scrupulosam considerationem habent, passivum in dum, ut amandum pro oportet amari, nusquam legisse me recordor: activum nominativi casus perraró, & quidē ex uno ferè Varrone exempla citātur, ut Colligendum eas in vas aliquod, frenos suspendendum, faciendū aras quadratas, dandum panes hordeaceos. Poetæ etiam interdum. Virgilius 11.

——pacemque ab rege petendum. Lucret.
Externas quoniam pœnas in morte timendum.

Allegatur hic etiam Ciceronis locus 14. ad Att. Iterandū eadem ista mihi: at mendosè citatur locus ille, qui in emendatioribus libris sic legitur, Itera dum & eadē ista mihi. Gerundium in di passivè nonnunquam capi Grāmatici docent exemplo Justini, Athenas erudiendi caussa missus, id est ut erudiretur. At author iste nō satis idoneus ad legem linguæ latinæ ferendum. Gerundium in do videtur aliquando passivè capi. Virg. 3. Georg.

——Uritque videndo
Fœmina.——

Quintilianus, Memoria excolendo augetur. At hæc impersonalium more explicari possunt, id est dum homines vident, dum excolunt: & quomodocunq; explicentur, rara tamen admodum sunt. Reliqua differentia siqua sit, levis est, & modico labore experienti facilis: Itaque plura persequi desinam, & grammaticas scholas concludam.

FINIS.

PETRI RAMI SCHOLAE RHE- *TORICAE SEV QVAESTIONES BRVTI- nae in Oratorem Ciceronis,*

AD

HENRICVM FRANCIAE REGEM.

PERO, Henrice Valesi, Franciæ Rex Christianissime, amplitudinem tuam me nihil offensurum, si Rhetoricas scholas non solúm ad te mittere, sed etiam in tuo nomine divulgare audeam. Nanque & huius artis, & omnium omnino doctrinarum laudandarum cognitionem non modò ingenuis animis dignissimam, sed etiam regum propriam esse statuo: Etenim quid est tam regum proprium, quám quod á summis regibus ad omnium dignitatem regnorum est investigatum, & æternis literarum monumentis posteritati relictum? Quæramus igitur á quibus tandem hominibus tam varias, tamque multiplices artes vel ad orationis cultum, vel ad rationis solertiam atque iudicium, vel ad cæterarum rerum fructum & usum inventas & descriptas accepimus: reperiemus profectó horum bonorum inventores & authores, potentissimos principes & imperatores extitisse. Ponamus ante oculos (ut á primis literis incipiam) M. Varronem, Iulium Cæsarem: quorum alter de analogia, alter de lingua Latina tam multa ad Ciceronem perscripsit. At quantis opibus, quanta dignitate in amplissima orbis terrarum Republica viri? Quid Pericles, quid Demosthenes Athenis? quid Romæ Cato, Antonius, Cicero, Brutus, quæ imperia, quanta reipublicæ gubernacula tenuerunt? At orandi & leges & exempla ab illis omnia feré tenemus. In Dialecticis deos præceptores Plato statuit. Quid veró in Physicis Platonem, aut Aristotelem potius commemorem, quám Alexandrum Macedonem? Is enim nobilissima scientiæ cupiditate inflammatus, tot hominum millia (quot tanto Asiæ, Africæ, Europæ imperio venatus, aucupia, piscatus alebant, quibusque vivaria, armenta, alvearia, piscinæ, aviaria curæ erant) conduxit, omnesque omnium ea de re hominum conscriptos libros conquirendos curavit: ut & peritos rerum naturalium percunctando, & libros varios perlegendo preclara de tot rebus occultis volumina hominum generi compararet. Interroga medicos de suæ artis origine: Aesculapios tibi & Apollines respondebunt. Quid Mathematicæ artes & disciplinæ? nónne sibi (ut variæ testes sunt historiæ) tum primos ab initio mundi patriarchas, Adamum, Sethum, Noeum, Abrahamum: tum Africæ atque Europæ clarissimos reges, parentes vendicant & asserunt? Instituta veró de vita hominum & moribus tamet-

si optimi quippe rerumpublicarũ principes gloriæ suæ propria semper esse duxerunt, tamen regnis & imperiis humanis excellentiora & præstantiora esse confessi sunt, cúm certis numinibus leges suas attribuerunt, Licurgus Apollini, Solon Palladi, Minos Ioui, Charundas Saturno, aliique diis ac deabus aliis. Cúm igitur doctrinas non solúm ingenuas, sed regias dico, nihil amplificandi causa dico, sed earum nobilitatem veré ac simpliciter exprimo. Age veró, cúm magnifica ista artium regna mente atque animo complexus eris, ad amplitudinem generis tui oculos converte: patrem regem conspicies in isto genere laudis regum omnium longé primúm & maximum. E' cæteris enim regibus nonnulli poetas amaverunt, alii philosophos coluerunt, alij aliarum peritos artium in honore habuerunt. At Franciscum Valesium omnium literarum patrem verius, quám mecœnatem possumus appellare: á quo Latinæ, Græcæ, Hebraicæ linguæ interpretes, Philosophiæ, Mathematicæ, Medicinæ doctores honestissimis stipendiis affecti & ornati sunt. Quo regnante, imó veró cohortante, tot populorum rectores, tot senatores, tot omnium generum homines incredibili literarum amore sunt incensi. Tum uero quum á tali patre discesseris, quem potius, quám te unum, te, inquam, unum in tanto splendore conspicies, qui paternis passibus ad eandem gloriæ æternitatem graderis, qui similibus honoribus doctos homines & eruditos afficis; quibus anté pater affecerat? imó veró qui sustentes eos, de quibus eruditionis ac doctrinæ spes aliqua fore videatur. Cur enim ingraté reticeam unum me (quem nostrates Aristotelei & lingua & manibus ita constrinxerant, ut de philosophia nec dicere, nec scribere quicquam, ac vix quidem cogitare possem) unum me, inquam per te pristinæ libertati restitutum? iussumque rescissis Aristoteleorum iudiciis liberé de his artibus (in quibus me exercuissem) & commentari & scribere, & philosophari? Quo tuo beneficio sic adhuc usus sum, & superis bene fauentibus imposterum sic usurus sum, ut vel Aristotelei Petrum Ramum (quem tam vehementer & acerbé afflixerant) per te sustentatum & liberatum esse gaudeant. Quamobrem Rhetoricas scholas, quoniam hæ quoque artes, sicuti reliquæ, regiæ sunt, ad te & regis literarum omnium amantissimi filium & regem ipsum pari sapientiæ amore incensum scribere, & in tuo nomine emittere non dubitavi: & eas quidem scholas, quæ magnorum in republica principum Ciceronis & Bruti de summa regendæ reipub. doctrina contentionem explicarent. Etenim cúm in tanta republica, quanta tum Romana res fuit, eloquentia sapientiæ coniuncta unicum ad honores summos & singulare instrumentum esset, non tantum sapientia, eloquentiaque præstantes & summi viri Romæ extiterant, sed summa quoque inter ipsos

dissensio

dissensio fuit de optimo uirtutis huius genere. Cicero oratoris, id est sapientis illius & eloquentis uiri (sic enim appellabat) summam & absolutam laudem triplicem arbitrabatur esse, Docere, delectare, movere: resque magnas grauiter, & parvas summisse, & mediocres moderaté dicere: ad eamque rem Philosophiam totam, leges, historias, Rhetoricam necessarias judicabat, Hæc enim Oratoris ad Brutum sententia est. Brutus autem, Callidius, Calvus, Cornificius, ac cæteri qui se tum oratores Atticos velut absolutos appellabant, de artium cognitione nihil dissidebant: duas etiam primas (quæ docendi & delectandi sunt) laudes valde probabant: moveri tamen judicem uehementius & turbari ab oratore nolebant, eosque quorum altior esset oratio, furere & bacchari arbitrabantur. Hoc itaque tertium in Cicerone reprehendebant; sicut alia quædam, quód in egresionibus & repetitionibus esset nimius, quód insolētius aliquando se jactaret. Itaque & hi Ciceronem utred undantem, & doctis atque attente audientibus molestum: & illos Cicero ut jejunos & aridos, & multitudini, cui nata sit eloquentia, contemptos sæpe cavillatus est. At Cicero quamvis de grauitate & vehementia dicendi verius fortasse secutus est, hæsit tamen sine dubio ad illas egresionum, repetitionum, ostentationum salebras, nec inde explicare se atque expedire potuit. Atque hæc Ciceronis & Bruti de causis orandis dissensio fuit: de orandarū verò caussarum arte potuit etiam Bruti cum Cicerone major esse contentio: quód Cicero uno Rhetoricæ artis nomine multas artes varié confunderet, quæ præceptis distinctæ & facilius discerentur, & commodius exercerentur. Quod utrunque tamen vitium & redundantiæ & Rhetoricæ artis confusius institutæ non tam Ciceroni, quám magistris (quos vel audierat, vel legerat) attribuendum esse arbitror. Audivit adolescens Menippum Stratonicensem, Dionysium Magnetem, Æschylum Gnydium, Adramiteum Xenoclem, tota Asia illis temporibus oratorum facilé principes, á quibus Asiatica redundātia sic imbutus est, ut postea se (tametsi redundantem, & quasi, ut ait ipse de se, extra ripas diffluentem sentiret) nulla tamen ratione reprimere ac coercere potuerit,

—Adeo à teneris consuescere multum est:

& Aristotelem (qui Rhetoricas & Dialecticas artes potius é uarijs autoribus collegit, quám digessit aut distinxit) præcipue in Rhetoricis præceptis sequutus est, & quidem sic ut summus in republica princeps tantis & publicis & domesticis negotijs occupatus ex Rhetoricis præceptis, sicut ex juris ciuilis legibus tum quoque, sed hodie multó magis confusis, passim carperet potius, & undique colligeret forensem & ciuilem usum, quám consideraret, quám artificiose, quamque distincte ista docerentur. Quamobrem in Oratore Cice-

ronis

ronis non solúm de Asiatica redundantia, sed etiam (quoniam datur ijs exercitationibus ea uenia) de proprijs Rhetoricæ disciplinæ præceptis, deque totius tractationis ratione, constantia, ueritate, quærentem Brutum feci, & quidem ita quærentem, ut proprias Ciceronis laudes & uirtutes ornaret, uitia non solúm à uirtutibus separaret & distingueret, sed in authores transferendo uel excusaret, uel extenuaret, singularique Ciceronianæ eloquentiæ usu uana scholasticorum rhetorum præcepta refelleret. Nam quæ uiginti é discipulis nostris præcipui consilio nostro de numerosis clausulis in uiginti Ciceronis præstantissimis orationibus obseruassent, ea Brutinæ inquisitioni etiam attribui. Sed longius progredior, dum Brutinæ disputationis argumentum planum facere cupio, quod é re ipsa forsan melius intelligetur. Itaque Brutum ipsum cum Cicerone loquentem iam nunc audiamus.

P. RAMI

P. RAMI SCHOLARVM RHETORICARVM IN CICERONIS ORATOREM LIB. I. DE SVMMA *quæſtionis, deq; tribus egreſsionibus.*

Nimadverti, Marce Tulli, te vehementer eſſe cõmotum, quód oratorem, quẽ tantopere probares, improbare potuerim: queri enim & expoſtulare tanquã de gravi & acerba injuria ſoles, quód audeam non ſolum ad Atticum, ſed ad teipſum etiã ſcribere, quod in eo tibi placeret, id mihi diſplicere. At ſi conſilij mei rationẽ cauſſamq; penitus intellexeris, ſpero te non modó nihil repugnaturum, ſed magnas etiam nobis gratias habiturum. Qnanvis enim ſcriptis etiã ad alios epiſtolis teſtatus ſis te quicquid habueris judicij de dicẽdo, in illum librũ contuliſſe: neq; recuſare, quin quantũ de illo libro, tantundẽ de tui judicij fama detrahatur: tamen cõfido me certiſsimis tibi rationibus probaturũ, neq; judicij tui quicquã admodum hîc adhibitum eſſe: neq; ſi de iſto libro plurimũ detrahatur, neceſſe tamen eſſe de judicij & eloquẽtiæ tuæ fama multũ detrahi. Etenim ſiquid eſt judicij tui in hoc oratore propriũ, quod expenderis, æſtimaris, judicaris, nihil tam poſſum fingi, cogitarive poteſt, quàm quod eſt à Cicerone judicatum. Summas rerũ principes initio ſtatuam, de quibus accuraté judicaſſe mihi videaris. De cæteris ſuo loco nihil tibi detraham. Ac primúm ſummũ diſputationis vniuerſæ caput excutiamus: videamus quemadmodũ expenderis & æſtimaris: de præſtãtis hujus & excellentis viri (qui ciuium ſuorũ cauſas & cõtroverſias orando diſceptet) definitione quæramus. Is erit, ais, qui ita dicet ut probet, ut delectet, ut flectat, quiq; & humilia ſubtiliter, & magna graviter, & mediocria temperaté dicat. Quid hoc abſolutius æſtimari aut judicari poteſt? Hîc igitur tibi non modó nihil repugno, ſed judicium tuũ valde laudo & probo: tametſi de tertio illo flectendi & movẽdi genere Attici noſtri leviter & erudité quidem diſſentiunt: attamen quia plerunq; hebes & tardus auditor eſt, nec (tãquam malus equus) niſi agitatus facit, neceſſariã orationis gravitatẽ & majeſtatem eſſe cõcedo, atq; hanc triplicem docendi, delectandi, movẽdi varietatẽ cúm ſplendidé ſané ac magnificé in hoc libro demõſtraſti, tum in cauſis ipſis ſic oſtendiſti, ut fateri, vel potius profiteri meritó poſsim in hoc genere laudis, omnium non ſolúm mortuorũ famã, ſed viventiũ quoq; gloriam ſapientia & eloquẽtia tua victã eſſe atq; ſuperatã. Fuerint enim, ſintq; etiam nunc in ſingulis vel docẽdi, vel delectandi, vel movendi generibus excellentiores quidã: in omnibus autem peræqué præſtantẽ vel fuiſſe, vel eſſe arbitror omnino neminẽ. Hoc tantæ virtutis elogium ſanctum per me & inviolatum obtineto. Addis poſtremó moderatorẽ & actorẽ cauſarum ita definitũ, magnis & excellentibus artibus ornatũ eſſe oportere, Dialecticis, Ethicis, Phyſicis legibus, Hiſtoriis, Rhetoricis: quod à te & ſingulari judicio dictũ eſt, & in foro, & in curia, in roſtris, in omni deniq; cauſſarũ genere re ipſa ac veritate tam mirabiliter expreſſum, ut interdũ M. Cicero judicibus, patribus, Quiritibus non homo ex homine genitus, ſed deus quidã é cælo delapſus in terras eſſe videatur. Hæc veriſsimé & excellentiſsimé à Cicerone judicata & facta ſunt. At inter iſtas ſapiẽtiæ & eloquẽtiæ tuæ tã ſpecioſas laudes nõnihil eſt ſané, licet perexiguũ, licet tãto ſplendore occultũ & obſcuratũ, non nihil tamẽ eſt, quod non ſolũ mihi & Callidio & Calvo & Cornificio, & atticis omnino noſtris, ſed tibi quidẽ ipſi veré judicãti nõ ſatis ſpecioſum videatur: tum quód in orãdis cauſsis egredi leviter, idẽ repetere frequẽter, inſolenter etiã de tuis rebus gloriari ſoleas: tum quód in agendarum cãuſſarũ arte falſum Rhetorũ potius arbitrium, quàm verũ judiciũ tuũ adhibeas. Hæc paucula quamvis maximis & plurimis virtutibus tuis longé quidem minora atque inferiora: tamen in hoc oratore notãda & ſeparãda ſuſcepi, ut ſimplices,

&

tiæ pertimescerem) recipio, inquam, & confirmo me probaturum, in omnibus tuis libris totam istam τεχνολογίαν infinitis partibus imperfectam. De hoc uno libro tantum loquar, locos tamen (qui sunt in cæteris tuis libris) eosdem disputabo. Disputavi adhuc breviter & summatim facultatem oratoris, si hoc nomine forensium & civilium caussarum actorem ac disceptatorem, id est multarum & variarum artium hominem intelligi vis, à te non demonstrari, non informari: deinceps etiam si malis oratorem ut grammaticum, ut arithmeticum unius certæ disciplinæ hominem dicere, ne quid in ambiguitate nominis hujus occultum relinquatur, disputabo, oratoris virtutem à te non legitimè perpendi atque æstimari. Itaque de Rhetoricæ artis confusione tecum vel potius cum magistris tuis certamen deinceps instituo: de egressione, repetitione, jactatione ubi sese locus in libro tuo ostenderit (ne quid hic turbetur) tum dicam. Atque ut tota res via & ordine procedat, de Rhetoricæ artis propria & legitima ratione, primùm quæramus. Omnes artes, omnes artifices ex rebus sibi propriè subjectis exponantur necesse est, non ex alienis, non ex communibus adumbrētur: Rhetoricā unam quandam & singularem artem de liberalibus esse volumus. Hæc ars igitur & hujus artis artifex ex materia sibi, propriè subjecta definiatur. Distinguamus Rhetoricæ artis materiam, & à cæterarum artium materia dividamus, ut constet quod ejus proprium sit, ut omnis omnino confusio tollatur: quod Grāmaticis præceptis doceatur, id rursus in Rhetoricis non misceatur: quod in Rhetoricis instituatur, à Dialecticis non attingatur: breviter artium omnium fines & institutiones separentur: usus tamen conjungatur: sicut in hominum fundis & agris fieri videmus: ut meus ager in tuum non incurrat, nec tuus incidat in meum: rerum tamen nostrarum vendendo, emendo, permutando usus communicetur. Quin illam Solonis legem (quam dicitur Atheniēsibus tulisse) nobis proponamus. Ἐάν τις αἱμασιὰν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύξῃ, τὸν ὅρον μὴ διαβαίνειν. ἐὰν τειχίον, πόδα ἀπολείπειν. ἐὰν δ' οἴκημα, δύο πόδας. ἐὰν δὲ τάφον ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον τὸ βάθος ᾖ, τοσοῦτον ἀπολείπειν. ἐὰν δὲ φρέαρ, ὀργυιάν. ἐλαίαν δὲ ἢ συκῆν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύειν. τὰ δὲ ἄλλα δένδρα, πέντε πόδας. Sic igitur de sapientibus sapientissimus ille Solon, Siquis ad alienum (dicam enim rursum, & quidem si potero Latinè) fundum sepem constituerit, extra terminum ne excedito. Si murum, pedem relinquito. Si domum, duos pedes. Si sepulchrum aut scrobem effoderit, quanta sit altitudo, tantum relinquito. Si puteum, passum: si oleam aut ficum, novem pedes ab alieno plantato: cæteras arbores, quinque pedes. Hanc igitur distinctionem finium, quæso te, bona fide meditemur, & unicuique quod suum est, attribuamus. Duo verò sunt universa deorum munera hominibus tributa, unde alia ferè omnia profecta sunt, ratio & oratio: rationis doctrina, Dialectica est: ideoque quicquid rationis ac mentis propriū fuerit, quod sine ratione tractari & exerceri possit, id propriè dialecticæ arti attribuito. Rationis duæ partes sunt, Inventio consiliorum & argumentorum: eorumque judicium in dispositione enuntiati syllogismi & methodi: dispositionis umbra quædam est memoria: quoniam ista omnia in hominibus mutis, & omni orationis facultate carentibus insunt. Nam & res cogitant, & judicant, & meminerūt, & omnes omnino homines hæc aliquando tacendo melius, quàm dicendo faciunt. Tres itaque partes illæ, Inventio inquam, Dispositio, Memoria, dialecticæ artis sunto. Orationis laudes ad istam regulam metiamur, & grammaticæ primùm suas partes assignemus. Puritas autem sermonis est, & elegantia: quæ perspicitur in singulis verbis ex etymologia, in conjunctis ex syntaxi. Hîc grammaticæ fundus totus & proprius esto: Dialectica hîc, neque Rhetorica quicquam suum ducito. Quid ergo? quid Rhetoricæ relinquetur? non elocutio solùm in tropis & figuris (quam tamen solam hîc putas oratoris esse propriam) sed actio. Hæc Rhetoricæ virtus & propria & sola est, ut possit troporum luminibus variare, insignibus figurarum exornare, modulatione vocis permulcere, dignitate gestus excitare: quæ quidē maxima virtus & amplissima est. Vides Marce Tulli, quomodo disputem: non abutor Platonis, vel Aristotelis, vel Isocratis, vel hominis cujusquam opinione vel authoritate: caussas rerū summas & primas ab imis fontibus repeto, & quod Apollo tibi quondā respondisse dicitur, naturā potius ducē, q̄ multorū opinionē sequor: artes præceptis & institutis secernen-

ſecernendas eſſe doceo: uſu tamē conjungi volo. Sic enim fiet, ut facilius ita diſtinctæ cognoſcantur, & ad earum uſum brevius perveniatur. Quamobrē cū Rhetoricæ fines elocutionis & actionis partibus concludantur, orator nobis definiendus eſt bene dicendi peritus: bene autem & ornatè dici & elocutionis & actionis virtute. Hoc verò fundamentum ſententiæ meæ de principio tibi propono, ut inde reliqua diſputatio deducatur. Tu verò, Marce Tulli, quomodo propriam oratoris facultatem, qua via propriam ejus virtutem inquiris? Attende quæſo, & conſidera quantum judicio tuo deferam, quàm nihil detraham: eadem planè via ad inveſtigandam oratoris ſpeciem tibi progrediendum judicaſti, qua ipſe paulò antè progrediendum judicavi: ſeparanda cenſes & ſecernenda omnia eſſe quæ communia ſunt, id ſolum quod proprium ſit oratoris, in ejus definitione & doctrina retinendum: vide quàm conſentiant, & propè conſpirent cogitationes & ſententiæ noſtræ. Definiendum oratorem ex artis ejus propria, & à cæteris artibus diſtincta materia judico: tu communibus omnibus rejectis ex eo quod proprium relinquetur, definiendum oratorem judicas: judiciū igitur noſtrum unum & idem eſt. At dum ſcholaſtica Ariſtotelis maximè, deinde aliorum quorundam rhetorum decreta ſequi vis, totus à teipſo diſſides, & infinitè à propoſita via aberras: actionem enim rejicis, quæ propria tamen eſt: Inventionem, Diſpoſitionem, Memoriam, quas ut improprias rejeceras, attamen ſicuti philoſophiam totam & leges & hiſtorias retines, & omnes undique collectas quiſquilias admiſces: ut ſi in media libri tui parte uſque ad elocutionis præcepta longiſsimam orationem, quæ & oratoris inveſtigationem præcedit, & quæ de oratoribus & ſophiſtis eſt, & quæ de partibus eloquentiæ uſque ad oratoris definitionem tractatur, & quæ deinceps ad inventæ definitionis exornationem adfertur: tot enim partis primæ libellos, ſi vis, faciamus: ſi inquam ſingula iſta expendere mecum, & ſubductis rationibus æſtimare volueris, intelliges profectò te nulla de re fruſtrá aut temerè à nobis admoneri. Etenim Marce Tulli, cùm nos ingentis cujuſdam muneris expectatione ad oratorem cognoſcendum excitaſſes, cogita quàm ad proluſionem tribus egreſsionibus abutare. Quæſtionem ponis, quid orator perfectus ſit, derepentè nulla re definita: poſitæ quæſtionis immemor, de via diſcedis, & ab ea longiſsimè aberras. An hoc eſt acutè & conſtanter, quod propoſueris, explicare? an hoc eſt in docendo dialecticorum conſiliis & legibus obtemperare? Egreſſioni locus conceditur aliquando longiore diſputatione fatigatis, ut in iſto, tanquam amœno diverſorio requieſcant: at nihil adhuc interpretatus es. Atque hoc primum egreſsionū tuarum exemplum eſto: egreſsiones iſtas videamus: neque enim ſolùm egreſsionis genus ipſum totum non probo, ſed in partibus permulta magis concinna, quàm neceſſaria video. Prima egreſsio nos ad benè ſperandum incitat, & quaſi ſigno quodam ſublato cohortatur exemplis poetarum, philoſophorum, pictorum, ſtatuariorum, oratorum. Verùm quid iſta cohortatione tam bella, tā magnifica, tam ad eloquentiæ jactationem compoſita nobis opus fuit? Exordio nos antea tibi conciliaſti: quia noſtro amore adductus, iſtam diſputationem ſuſciperes: nos mirabiliter excitaſti, quia rem tantam tractare te diceres, quantam non modò facultate conſequi difficile eſſet, ſed etiam cogitatione complecti: nos ad audiendum & cognoſcendum ſapienter inſtituiſti & comparaſti, quia quo de agitur proponendo declaraſti: poſt exordium tam diligens & accuratum quid rurſus egreſsione iſta ſolicitandi & cohortandi fuimus? Dic quæſo tute ipſe, & tanquam de te ipſo judex ſtatue: nunquid aliter de Rhetorica arte, aliter de Milone dicendum exiſtimas? In explicandis diſciplinæ rationibus & decrens auditorē habes ſua ſponte vel potius utilitate ad audiēdum comparatum: In cauſſa Milonis ignarus fortaſſe judex eſt ac negligens, aut alienus, ut omnibus modis excitandus ſit: attamen in ipſa Milonis cauſſa quis tantas oratoris delitias ferret, quantas in diſputatione de arte & doctrina hîc tibi permiſiſti? Sed tamen in his delitiis perſeueras, & me à prima egreſsione in ſecundam vocas: & Ideæ nomine Dialectica quædam definiendi præcepta valde obſcurè & ineptè tractas. Quid verò ſi in explicanda grammaticorū doctrina dialecticas præceptiones iſtas traderem, annon ridiculè & imprudenter facere judicarer? certè. Artes ſiqui-

tea siquidẽ ordine docendæ sunt, nec posterioris pręcepta in priore miscẽda sunt: atque rhetorica ut grãmatica, prior est cognitionis ordine, quám dialectica. Quare temeré in rhetorica disputatione, dialecticorum decreta misceri non decet. Nec veró sine ratione testimonium vel Aristotelis (qui tantam rhetoricæ confusionem vel peperit, vel auxit certé) vel Zenonis nobis objiciatur: quód rhetoricæ ex altera parte respondeat Dialectica. His cõmentitiis somniis postea respondebo: dicis tẽ judicij quicquid habueris, huc cõtulisse: judicio itaq; tuo, nõ alieno arbitrio mecum contende: nec per alienos oculos de coloribus statue. Non utar in hac disputatione opinionibus, vel sententiis hominis cujusquã: Quare missos facito testes illos mutos præsertim, & nullam sententiæ suæ rationem reddentes: non utar inquam testimoniis, nisi forté tuis: quia tu repudiare tuum ipsius de te testimonium judiciumq; nõ possis. Teipsum igitur potius vel in hoc opere præcipientem audi, totas inventionis artes Philosophię attribuentem: hic enim primúm ais, Nec veró sine philosophorum disciplina genus & speciem cujusque rei cernere, neq; eã definiendo explicare, nec tribuere in partes possumus: nec judicare quæ vera, quæ falsa sunt: neq; cernere consequentia, repugnantia videre, ambigua distinguere: tum deinde scribis, Invenire & judicare esse magis propria prudentiæ, quám eloquẽtiæ. Prudentiam autẽ illam Dialecticam in topicis postea editis significas te dicere: ubi Dialecticæ partes ais duas esse, Inventionẽ & Iudicium. Omissis igitur fallacibus & captiosis Græcorum hominũ cõmentis, crede veritati, quam ex artium distinctione anté demonstravi: crede tibi verissimé sentienti inventionem Dialecticæ artis propriã esse, quia rationis sit: non esse autem Rhetoricæ, quia nihil sit orationis: crede verissimo contra secundæ egressionis tuę culpã syllogismo: Artes ordine docẽdæ, nec decreta posterioris in priore ponenda sunt: Rhetorica est ordine docẽdi prior, Dialectica posterior: quia sine hac illa & doceri & percipi potest, hæc sine illa nõ potest: Dialecticę itaque præcepta in Rhetorica arte ponenda non sunt. Ad Solonis legẽ redeamus, artium fines regamus: extra terminos ne excedamus. Sed quoniã secũda de ideis egressio videbatur obscura & aliena, tertia rursus egressione vagaris & erras, ut secũdam excuses. Obscura te & nova dicere ais, sed plerisq; imperitis, credo, cũm pervetera dicas. Rudes nempe & ignaros rerũ existimas, qui Platonis ideas ignorẽt á Platone ipso vel nõ intellectas, vel tam obscuré declaratas, ut qui ipsum audierint, nihil certi de his tenuerint: sed alij alio distracti, partim omnino deriserint, partim dissimillima ratione sint interpretati. Nã & eas Aristoteles modis omnib. labefactavit: & ex his qui Platonẽ magis amaverunt, alij quædam rerũ singulariũ, quæ á Deo procreantur, æterna exempla ideas appellant: alij qui minus abstrusi, et ad hominũ intelligẽtiam magis accõmodati esse voluerunt, qualis interdũ est Aristoteles, generales rerum & perfectas notiones hoc nomine definierunt. Itaq; intelligis non solúm indoctis, sed eruditis quoq; hanc idearum doctrinã perobscurã videri. Quare cúm in omni oratione grave peccatũ sit rem propositã non constãter persequi, sed res alienas agere: quãto gravior erit culpa, sententias præsertim alienas vix, ac ne vix quidem suis authorib. cognitas admiscere? Sed tamẽ obscuritas quám veré reprehẽdatur, iam intelligis: videamus quo jure quod alienum sit, possis usurpare. Philosophia, inquis, est oratori necessaria. Quid tum? non est igitur, inquies, alienum in explicãdo oratore de philosophiæ legib. & institutis pręcipere. Deũ immortalem, qualis dialecticus es M. Tulli? Adeste potius dialectici, vimq; hujus & argumenti & argumentationis mecũ ex artis vestræ decretis æstimate. Vtrumq; enim vitiosum esse cõtendo, ac primó argumentũ, Philosophia est; (sis) oratori necessaria: imó veró, eloquẽtia potius est philosopho necessaria. Redeamus ad illũ superiorẽ pximũ docẽdarũ artiũ ordinẽ, Nõ sunt antecedẽtib. artibus cõsequẽtes necessariæ, qa sine his illę pcipi possunt: alioq frustrá prius instituerentur: Rhetorica antecedit, Philosophia sequitur: Non est igitur Rhetoricæ Philosophia necessaria. Quare nihil te præclara ista ratio (cúm falsa sit) adjuvat. At oratorẽ non illum vulgarẽ, sed perfectissimũ & doctissimũ hominẽ, & omnium artiũ participem, credo, describis. Intelligo, inquã, & istam confusionẽ in te reprehẽdo; quód unius artis nomine alias pené om-

nes artes cõptehendas. Poliricũ quẽdam virum omnib. partibus absolutum informare vis, & hunc oratorem vocas: in quo vehementer erras. Plato cúm isto modo perfectum reipub. moderatorẽ describeret, nõ dubitavit eum omnib. disciplinis instruere, ut magnificum quendã & præclarũ ducem faceret: attamen longé aliud esse existimavit, artem tradere, aliud artibus variis præstãtem in republica virũ ornare. Attu longé secus. Cúm enim velis excellentem istũ civem fingere, qui caussas civium suorũ oratione tueri, qui consilia reipub. utilia interpretari, qui deniq; possit io omni genere civilis oratiõis decoré versari: honc tu nõ populi magistrũ, nõ reipob. gubernatorẽ, nõ regem, oõ dictatorem ampla & nobili appellatiõe, ut decebat, appellas sed puerilis exercitationis & doctrinę nomine vocas oratorẽ. Verúm aliud est civem perfectum, aliud oratorem perfectũ definire. Oratoria veró perfectio quæcunq; possit esse, oratoriæ artis virture propria metienda est. Sic enim artium omnium finis ex earũ insita & propria faculrate æstimandus est. Grãmaticus est perfectus, qui cõsequutus est quicquid grãmaticæ artis præceptis cõtinetur: si Rhetoricæ, si Dialecticæ, si Philosophiæ universæ cognitionem adjunxeris: homo quidem perfectior erit, grãmaticos perfectior nõ erit. Grãmaticæ eoim finis & perfectio nõ pendet á rebus externis & extrinsecus positis. Persuadere non est finis & perfecta summaq; laus oratoris. Quid ita? quia id in eventu fortuito situm est, quem ars sua vi præstare nõ potest: sed bene dicere: quod elocutionis et actionis virtute cõprehenditur. Gubernator bonus tẽpestate abreptus navem ad portũ noo perduxerit, dicet tameo notũ illud, dũmodo rectũ clavum teneã: nec ideo gubernatoris laude exciderit. Cõstet igitur artiũ omoiũ finem, id est perfectionem & absolutionẽ propriis earũ virtutibus contineri, ac iã totum syllogismõ cõcludamus: Virtus otatoriæ artis est elocutio & actio. ut in principio posui, & postea rursus dicam. Oratoris aũt perfectio est ex artis orarorię virture: Oratoris igitur perfectio est ex elocutione & actione. Animadvertis quomodo disputẽ? quomodo te refellam? Caussas rerum primas ab origine revoco: Dialecticã ἀπόδειξιν, nõ captiosum elenchum adhibeo: neminem Aristotelis errore in errorẽ induco, firmo & constanti judicio rem pondero. Itaq; qui dicendo & tropis & figuris res propositas ornare, qui & voce & gestu decoré pronuntiare didicerit, illum ego perfectũ orarorem verissimé nominabo. Quales in Græcia permulti, sed imprimis Demosthenes: quales in nostra civitate cúm alij quamplurimi, tũ infinitis partib. ante oẽs alios tu, tu inquã, M. Tulli, considera iam quomodo vitiis tuis refellendis virtutes toas extollam. Quæris eloquentiæ perfectæ laudem? eã veró plenissimã tibi, verissimamq; cõcedo: neq; hic tamẽ errorem aut vitiũ ullom tuũ esse puto, sed Aristotelis cõfusionem istã jodico, qui primus in rhetoricis artibus philosophiã docuit, idq; se fecisse etiã gloriatus est initio rhetoricæ artis, ubi veteres reprehendit sophistas, qui de dialecticæ inventionis facultate nihil in rhetorica præcepissent: quare ne testeris judicij quicquid habueris, id omne huc collatũ esse: nuoquã M. Bruto probaveris, tã leve Ciceronis esse judicium. At dices te illum nescio quẽ absolutum quærere, cui oihil addi possit, quem nunquã vidit Antonius: qui omnino nullus unquam fuit. Depone quæso te, M. Cicero, vanã istam & confusam græculorum hominũ, vel, si mavis, imperitæ plebis opinionem: hoc enim judiciũ tuũ nõ est. Vocavit Atheniensis populus eos homines oratores, qui caussas civiũ agerent & disceptarent: quibus homioibus meritó putas multas artes attribuendas esse. Verúm redi ad illũ distinctionis fontem tibi propositum: hunc errorem vulgi repudiabis. Et quidem quæris perfectum oratorem, cui nihil desit: sed admodũ ridiculé. Primúm id quæris quod esse nullo modo potest. Nulla hominis cujusquam natura perfecta esse potest, nulla ars, quoniã oaturã imitatur, perfecta esse potest: nulla exercitatio perfecta esse potest: sic ut addi nihil possit, cúm vita hominis tã brevis sit & incerta. At orator, imó veró omois artifex tribus ex illis rebus cõstat. Orator igirur pefectus esse nullus potest, sic ut addi nihil ei possit. Quid quæris igitur, quod ioveniri non possit? quid igitur disputas, quod arte teneri nõ possit? An veró istam ruã Aristotelicã artem, tam vanã, tam confusam, tam falsam, ut demonstrare iam cœpi, et demonstrabo, oratoris illius tã perfecti artem audebis affirma-

re, ut eá quoq; tam perfectá dicas, ut addi nihil ei posit? Ná si tam numeris omnib. absolutú oratorem intellexeris, planeq; cóprehenderis, necesse est ut tu caussas quoq; illas: & naturæ, & artis, & exercitationis pervideris, quibus ad tantá illá perfectioné perveniri posit. At hoc nefas esse doceo: illud igitur. Poeticus est iste furor, Marce Tulli, quo te potius in hanc cogitationé impulsum, quám firma ratione adductum sentio. Admirabilis videri voluisti: nova quædam & inusitata fuerunt promenda: trita & usitata contemnenda. Itaq; tanquá prodigij cujusdá instar negasti oratorem perfectum reperiri in Græcis aut Latinis oratoribus: quasi veró facilius sit isto modo perfectum grammaticum, perfectum dialecticum, perfectum medicum, perfectum deniq; in ulla alia arte virum invenire, quám in Rhetorica, aut omnino id fieri posit, cúm ejusmodi perfectio (ut dixi) ex tribus cóstet rebus, natura, arte, usu, quarú nulla unquá fuit, vel erit in homine perfecta. Poëtica, inquam, sunt ista miracula, plena, quidem puerilis admirationis, prudentiæ veró ac veritatis inania. Quare ut tádem pars ista peroretur, Philosophia est (ais) oratori perfecto necessaria: argumento plané falso uteris, tum veró deinceps cóplecteris: nó est igitur alienú de philosophiæ præceptis in arte Rhetorica dicere, Aristotelico sophismate deciperis: judicio tuo nó uteris. Enimvero non est istud, nó est inquá, mihi crede, vel ipsius dialecticæ, de qua loquimur, judicio cósentaneú. Animadverte enim mecum, & attente considera, quid tuis istis vestigiis posimus efficere: Est necessaria Grámatica oratori, dialectico, arithmetico, geometrę: imó veró fac omnes artes omnib. utiles ac necessarias esse: alienum igitur nó est in Arithmetica de loquendi regulis, aut in Grammatica de numeris præcepta dare? Quia, obsecro, tá absurdam cóclusionem feret? Atqui Dialecticæ propriú est leges definiendi dare. Cur igitur in quæstione de perfecto oratore dialectica præcepta explicantur? cur nó suis locis potius discuntur? Artiú enim omniú quávis usus in humana vita cómuni quodá quasi vinculo nexus cójunctusq; sit, institutiones tamé distinctæ esse debét. Quamobrá percipis, opinor, in hac utilitatis & necessitatis ratione, quám vehemèter Aristoteles tuus erret, quantá errandi occasionem simplicibus et imperitis paret. Ná si puer á Grámaticis institutus ad rhetoricas tuas artes se conferat, tanquá proximas his unde venerit, admirabitur in his libris ita de philosophia dici, quód ea formet oratorem, quód ex Academiæ spatiis, nó é rhetorú officinis talis orator extiterit, quód Pericles, quód Demosthenes á Philosophis tales oratores sint effecti: tum rhetoricis studiis omissis (quæ vides sine philosophia percipi non posse) tibicinis Latini modo ad philosophiam transibit, ut Rhetorica, quæ abs te sæpe famula & administra sapientiæ dicitur, nunc videatur ejus domina constitui. Hac ambitione cómotos in omnib. feré artiú studiis homines quosdam vanitatis cupidiores, quám veritatis videmus. Scribit hic de arte poëtica? ut perfectum (quem somniat) poëtá effingat? omnes ei doctrinas attribuit: alius medicum perfectum cogitat? nullá disciplinam medico nó subjectam affirmabit: alius grámaticum absolutú describit? omnia hominum inventa grámatici cognitione comprehensa esse contendet. Deniq; si coquus aliquis de arte sua loquatur, ut se beatú & gloriosum efficiat, nihil erit, quod isto jure sibi arrogare non posit. Utinam, Marce Tulli, ineptias istas aliquando tá libenter abjicias, quám ego veré ac constanter refutabo, desines certé Aristotelis argutias imposterum tá vehementer admirari: desines testari te, judicij quicquid habueris, huc cótulisse: cúm hisce de rebus omnino levissimé credideris, nihil omnino judicaris. De oratore nihil adhuc audivimus, lusimus tantú, três egressiónes habuimus, quám leves, quám vix joculatorias, quoniam vides, nihil acerbius renovabo, neq; dicam Asiaticæ ubertatis oblectamentú hoc esse, nó Romanæ gravitatis judicium: eloquentiam Ciceronis in toto genere orationis in verbis, in figuris, in nobilib. & eximiis exemplis argumétorú magnificentiá vel in cælo pono: magistrorú, qui te isto modo quęstiones propositas tractare docuerút, requiro prudentiá. In scholá oratoris abs te invitamur, interim viridarium occurrit, eó voluptate pellecti trahimur: horti propinqui nos oblectarunt, & illuc percurrimus, sunt circá rigui fontes, amœnitate illi quoque sua nos pellexerunt.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER II. DE GRAECIS & Latinis oratoribus & sophistis.

Veruntamé heus tu in viam redeamus, vel potius viam ineamus: quoniam nondum ingressi sumus, & digrediamur ab his gloriosis digressionibus: & quod secundum in prima reprehensione positum est, ad oratoris inquisitionem ex Latinis & Græcis oratoribus & sophistis, aliquando veniamus. In quo primùm & odiosam proœmij repetitionem, & oratoris definitioné (quæ tamé investigatur oratione tam prolixa) initio positam esse video. Investigemus hunc igitur, ais Brute, quem nunquá vidit Antonius. Nónne revocatur huc exordium, quod initio fuerat? & idem difficultatis argumentú iteratur? Atq; hic repetitionis exemplú primú deprehendo & cómõstro, ne falso te in repetitionibus nimium à me dici putes. Agé porró qualisnam hęc oratoris est investigatio? nónne definitur initio investigationis quod investigandum proponitur, vt inuétus iam sit orator ille priusquá investigetur? Tria dicendi genera, subtile, moderatum, grave definis: quibus oratorem peræqué excellentem, perfectú esse dicis: minus aperté quidé, sed tamen hoc loqueris, cúm ais, Tria sunt omnino genera dicendi, quibus in singulis quidam floruerunt: peræqué aútid quod volumus, perpauci in omnibus: tú genera hæc tria definis: quid inquá, tribus illis signis propositis, nónne perfectæ eloquentiæ idea quá volumus, fingitur & informatur? Et tamen tándé post indagationé longissimá idem nos reperisse gloriamur: quasi nó fuerit illud initio repertum & definitú. Recognosce igitur, quæ oratio tua fuerit, & aude affirmare nó esse prorsus eadé pronútiantis, quæ nobis initio signa hæc tria significaverant: cóplectar brevi (ais) differá pluribus: is est eloquens, qui & humilia subtiliter, & magna graviter, & mediocria téperaté potest dicere: at núc doces tria esse dicendi genera, subtile, grave moderatum: quibus in omnibus qui peræqué præstiterit, eum esse oratorem, qué volumus: definitú igitur oratorem tenemus, quem quærimus. Tenemus, inquies, animo, reipsa nó tenemus. Bene res habet: perfectæ eloquentiæ speciė & definitá veritatem mente & intelligentia cóplexi sumus: effigiem & exemplum auribus quærimus: cur igitur tádé exclamas, quasi novi aliquid post longissimá disquisitioné inveneris? Tenemus igitur Brute, qué quærimus, sed animo: ná manu si cóprehendissem, ne ipse quidé sua táta eloquétia mihi persuasisset, ut se dimitterem: sed inventus est profectó eloqués, qué nunquá vidit Antonius. Hæc est gestientis & exultátis exclamatio, teq; ipsum nó mediocriter accusantis. Investigare paras oratoré magnis & molestis itineribus: at iá inventus est. An veró dicere iam audebis, quicquid de dicédo judicij habueris, huc te contulisse? An nó fabulam aliquá populo dare volumus rustici cujusdam asellú, in quo insideat inquirentis, tandemq; post multos errores, cúm forté ex longa solicitudine seipsum collegerit, & auriculas aselli aspexerit, sibi de reperto asello gratulátis? tua enim ista persimilis est indagatio. Collige, quæso te, & considera qualis investigatio tua sit, & positis ante oculos harú rerum exemplis, noli pertinaciter honori ac gloriæ tuæ repugnare. Dico te errare in hac oratoris explicatione, errores ostendo: redi in viam. Atq; etiá definitioné tam aliená & impropriam cognosce. Etenim ista generú partitio, quibus oratoré definis, rhetoricæ nihil est, nisi quod subjecti proprium est, adjúctis rebus attribuas: nec enim gravitas, subtilitas, mediocritas orationis ex elocutionis ornamentis oritur, sed é rebus ipsis, quæ elocutione tractantur. In comœdia sunt omnes tropi, omnesq; & sententiarú & verború figuræ, sicuti sæpe sunt, & in omni materia adhiberi possunt (nullus enim tropi modus est, nulla species figuræ vel in verbis, vel in sententiis, quæ in parvis & mediocribus & magnis rebus aliquando adhiberi nó possit, & Rhetorica est doctrina benedicendi nó de hac, aut illa re, sed communiter de omnibus, & totius elocutionis ac totius pronuntiationis ornatus pro conditione rei ubiq; potest adhiberi) sed tamen in comœdia sint, ut dixi, hæc omnia: summissa tamen hæc appellatur oratio: sint hæc eadem genera in tragœdis, sublimis: sint in re moderata, mediocris. Ergo rerum varietas non

elocu-

elocutionis hanc distinctionem partitionemq; facit. Finge comicá Prosopopœiá, humilis etit: fac Prosopopœiam tragicá, ardebit: idem tamen figuræ genus estised illius materiæ velut humilioti fouo, languidius: hujus graviore fortius inflatur. Hoc modo syntaxis grammatica acuts, medioctis, incitata: hoc ité modo syllogismus & subtilis & vehemens & moderatus diceretur. Quare partitio ista elocutionis (unde tamen oratorem rã mirabilem fingi vis) propria nó est: nec hinc idcirco definitur ꝓptié & legitimé orator. Sed obliviosi simus, ne recordemur, qđ quærimus, repertum esse: oratorem qué inventú amisimus, requiramus: aut exemplum & effigiem oratoris investigemus, si tamé ipsum ratioue & cogitatione informatum renemus: at hoc antea falsum esse docui. In Romanos oratotes, atq; iu meipsum imptimis digtedetis: digtedetis, in quá, & quidem quarto loco digtedetis, utistis tot jam exemplis intelligas, cur in egressionibus non satis cóstans nobis videare. Et quoniá nos Attici esse & videri volumus, & inanem quandá verborum profluentiá in se despicimus, impetiti tibi videmur. Atticos oratores laudas, in quo tibi libeuter assentior: eorum genera (quos accusas) ttia facis, Lysiacos in acuro, Thucydidios in gravi, Xenophóteos in mediocri genere describis: qua partitione videor abs re esse liberatus, & reprehensione nominis hujus exceptus: neq; enim in eorum genus unum me (opinor) includis: quia nullum ex his solú imitandú mihi proposui. Itaq; qui ptimo illo de Atticis setmone cómotus, tecum pugnare & contendere parabá, uunc me ad tuá sententlam adjungo aggregoq; : hanc tamen Articorum nostrorú partitioné rhetorica licentia mihl videris fingere, ut aliás fortassis audies: & simul vereor id unum vt tibi possim concedere, quód Thucydidis oratióes sic attenues, ut nihil ab ea possit ad oratorem transferri. Nam tu ipse reminiscere, quæ apud te de illo viro, cúm de historicis agit, loquatur Antonius. Thucydides, ait, omnes dicendi artificio facilé vincit: quia ita creber est rerú frequentia, ut verborum propé numerú, seutenriarú numero consequatur: ita porró verbis aptus & pressus est, ut nesciias utrum res otatione, an verba sentétiis illustrentur. Et tu ipse in hoc præsenti sermone, Incitatior (ais) fertur, & de bellicis rebus canlt etiam quodámodo classicum. Quid veró? quod Demosthenes á re maximis & quidem verissimis laudibus affectus Thucydidem tam studiose & legerit & edidicerit, quam caussam existimabis fuisse? an quód otatorem vis illa militaris & bellica nil adjuuaret? nimio studio contradicendi laberis: & dú caussam tuam hoc modo superiorem facere conaris, inferioré facis. Hoc veró non est tam diligenter, quám dicis, M. Tulli, res expendere, atq; judicare: sed quod libuerit, arripere. Recipis autem te tandem ex hac egressióe, & errorem tuú velut agnóscis. Referamus nos igitur (ais) ad eum quem volumus inchoandum. Bellé me hercule res habet, magno labore leuatus sum: metuebam enim ut rudibus & imperitis re toties á proposito digtessum probaté: tuæ nos errationis admones: in viá revocas, & culpam nondú accusatus, spóte cófitetis. At Deum immortalem, quid tibi vis? exhortaris nos ad rectius deinceps iter ingrediendum: & quod agitur aliquando considerandum. verúm quinto loco viam deseris, & recto cursu omisso, indomiti instar & effrænis equi (quocunq; rapit impetus) excurris: ad eosdem veluti carceres exordij relabetis: & quoniá ln hac ludicra (credo) & iocularotia lusione tibi cómodum est, idem argumétum tertio loco repetis. An moneo te frustrá, mi Cicero, vera esse, quæ tibi á nostris Atticis objiciuntur? dico te in egressionibus, vel scholastico rhetore frequentioré esse: egressiones tuas ostendo: dico te in repetitionibus niminm esse: repetitiones odiosas & molestas indico. Etenim magnus iste tuus in nos amor & ingens difficultatis magnitudo, nónne ptimo exordio nos satis inclraverant? hic cur iterantur? cur amplificantur? quid ista testificatio voluntatis ad institutam ratioué pertinet? doceri de oratore quid optimú judicates, volebam: blanditias istas laudationum nó requirebá: maxima voluntate (quoniam te precibus impuleram) ad judicium tuú percipiédum cómotus erá: quæstionis gravitate (quam tantá facis) roties frustrá excirandus nihil eram. Pergis oratorem inventum (ut antea dixi) tamen iudagare, & ejus effigiem (quam in Latinis, in Græcis etiam oratoribus nullam videras) iu sophistarum & rhetorum

ſcholis inquirere: quorũm oratio quia diſcrepat ab oratoris oratione, illa enim tibi videtur dulcis, effluens, concinna, ſuavis, aperté omnibus pigmentis rhetoricis colorata & diſtincta: hæc fortis, contorta, probabilis, occulté & velut ex inſidiis nõ tam ornata quám armata inſignibus eloquentiæ: illa ex ludo & palæſtra in pompam, hæc in aciem, pugnam, dimicationemq; venit: idcirco concludis oratorem perfectũ apud hos magiſtros & artificea orationis nõ eſſe. Quod nõ ſatis acuté diſtinguis, quaſi perfectua orator iſtá quoq; ſophiſticam dictionem nõ adhibeat aliquando cúm opus ſit, & in ſumma eloquentia non etiã laus iſta dicendi ſita ſit. Etenim ſiquid ſcienter & artificioſé numeris explicatur, ea laus quãtacunq; ſit, Arithmeticæ tota & propria eſt: ſic orationis ornatus preſſus an effuſus, amplus, copioſus, an rotundus, & limatus ad poſſeſsionis jus nihil intereſt, rhetoricæ proprius putandus eſt: ut tu etiam in hac diſputatione indicas, quando ais elocutionem oratoris eſſe propriã: ſuſceperia auté panathenaicũ aliquod dicendi argumentum, aut imperatorem laudandũ, vbi populus oratiõis tuæ ſuavitate oblectari voletetu qui auditorem facis eloquẽtiæ moderatorem, quomodo dices? nũ Iſocratis more? ſic opinor: nã tu ipſe poſtea modcratum dicendi genus (quod oratori perfecto ſubjicis) é ſophiſtarum fontibus defluxiſſe cõfirmas, in eoq; ais omnia dicendi ornamenta cõcedi ac permitti. At illo genere orationis in foro nõ utitur orator: quid tum? at alicubi certé uti poteſt. Atq; iſta forenſis dictionis & epidicticæ differentia ex rebus magis eſt, quám ex oratoriæ artis ratione atq; uſu, ut antea dixi de tribus generibus. Sed quid tã longa oratio ad hanc differentiã conſtituendã exprimenda fuit, vt epidictici generis inventores, authores, perfectores cognoſceremus? & quæ aliena etiam hîc erant (hic enim ſexto loco digrederis) ſed tamen quæ aliena hîc erant inquam, de Thucydidis, Herodoti, Iſocratis laudibus audiremus? ac etiam, ſi diis placet, nos refelleres, quód Plato laudaret Iſocraté, quem nos improbaremus. Ego veró, mi Cicero, non multó plus de fama Iſocratis detraho, quám tu in hoc ipſo loco detraxiſti. Principé ſophiſtarũ facis, qui palæſtræ homines dicati & pompę, ad puerilé quãdã & inanem oſtentationem inſtituti & formati omnes delicias, vel potius ineprias conſectentur. Quid ergo miraris, ſi mollitiẽ vix ſatis nõ dico honeſto viro, ſed modeſta muliere dignã aſpernar ac contemnã? Et iſta nimirũ Iſocratica mollities orationis eſt, quam Attici noſtri in te reprehendũt, ne mireris Bruto tuo Atticos imitanti Iſocratem tuũ non probari. Hæc inquã, tam prolixa oratio quid ad inveſtigationẽ oratoris attinet? niſi forté ſimili ratione duceris, atq; antea. Eſt utilis philoſophia oratori: nõ igitur eſt alienũ de philoſophorum decretia in eloquentiæ explicatione dicere: ita nũc ſophiſtici generis nutrimentia eloquentia alitur & educatur: non igitur eſt alienum in hac oratoria quęſtione de primis illis incunabulia pauló copioſius & uberius quærere: nempe iſta ſubtili & acuta cõcluſione miſceas & confundas omnia, alienum nihil erit, quãdoquidem nihil eſt á rei (de qua quæritur) natura tã diuerſum, quod emolumenti nihil afferre poſsit. O te Marce Tulli, non Rhodii Molonis, ſed Menippi, Dionyſii, Æſchyli, Xenoclia Aſiaticorum rhetorum diſcipulum: neq; enim tam inanem redundantiam aliunde ſumpſiſti: definiſti oratorem, & tamen definitionẽ ejus inquiris: nos in jucundiorem locum unum atq; alterum é moleſta via feſſos videlicet adducis: interponis rea alienas & cõmentitias: id ſophiſtarum & rhetorum proprium eſſe, hoc ipſo loco confiteris, et tamen facis. Atque in his duobus primæ reprehenſionis membris magia Aſiaticã redundantiam notavi, quám diſputavi rhetoricam vitioſé deſcriptam. Proponis initio de Oratote te dicturum eſſe: & veré quidem, atq; dialecticé proponis: ſic enim lex jubet ut id ponatur initio, de quo agendum ſit: at egrederis ſubinde, & quidem tribus continuis egreſsionibus: primúm exordium repetis: oratoris definitionem ponis initio, falſam quidem & ridiculam: quam tamen velut non inventam magnis erroribus inveſtigas: neque Latinorum, neque Græcorum oratorum cuiquam definitionem hanc convenire puras: egrederis iterum: de Thucydide falſa dicis: egrederis rurſum: argumentum exordij tertio repeтis: falſó doces epidicticum genus perfecti oratoris nihil eſſe: egrederis adhuc rurſum. Tot igitur egreſsiones, tot repetitiões, tot falſæ

res omnibus locis permistæ, veræ rhetoricæ micam nullam habent: tamē hæc vitia loquacitatis Asiaticæ nescio quo modo propria magis videntur: definire vis Oratorem perfectum, id omnino nō facis: rhetoricæ artis unum vitium est, quia nō rectē definiatur: cætera illa interim tam multa redūdantia (quam piget sæpius dicere) alius cujusdam generis culpa est: & quidem (ut dixi) magistrorum Asiaticorū culpa potius, quám tua. Ab illis enim fœcundam illam tot egressionum & repetitionum copiam sumpsisti. Ornatus antē orationis tuæ in iis licet ineptiis & nugis tamen tantus est, ut me quoq; sentiam, cúm istis de rebus contra te disputo, elegātiorem & ornatiorem ornatu ipso tuo esse factum: & istam laudem singularem tibi conservo: nullum tuum tropum, nullam figurā reprehendo, sed omnia dictionis & locutionis ornamenta summa tibi concedo. Tametsi Attici nostri & compositionis molliciem, & contentionis ardorem plerunq; in te ferre non possunt.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER III. DE partibus rhetoricæ.

Væ veró sequuntur, majorem de oratoris arte cōtentionem habent. In tertio enim quartoque membro mirabilem artis rhetoricæ caliginem video: neq; tamē hanc Ciceronis præcipuā potius & propriam culpam statuo, quám Aristotelis & magistrorum aliorum, é quorum scholis & libris præceptiunculas tam perturbatas in hunc librū, sicut in reliquos oratorios transtulisti: authoritati nimium tribuisti, unius præsertim Aristotelis: qui tot tenebras in rhetorica & dialectica peperit. Bona enim (quę videmus in te) tam egregia, tamq; divina singularis orationis elegātia, incredibilis ornatus, ingenium in rebus acerrimum: judicium etiam, ubi liber & attētus esse volueris, sané amplissimum: Reipublicæ regendæ summa sciētia: excellentium deniq; virtutum tā multa genera Ciceronis ꝓpria sunt: quæ nōnunquam requirimus, magistris quibus facilé magis & benevolé quā temeré credidisti, potius assignanda sunt. Nego enim M. Tulli, nego inquā, verū esse, quod tibi tū tantopere persuasisti, quicquid judicii habueris, id te totum huc cōtulisse: nego enim de tam multis inventionis & dispositionis erroribus qui sequūtur, tui judicii quicquam esse. Quàobrem deinceps existimato, me potius adversus loquaces Græculos & leves disputare, quā tecum severius agere. Tria oratori (ut de tertio membro dicere incipiam) videnda esse dicis, quid, quo loco, quomodo: vestigia tua, sicut adhuc feci, persequar: et ubicunq; notas confusionis inustas inveniam, inibi quoq; veræ & constantis admonitionis contrariam lucem imprimā. Nos igitur ad eloquentiæ partes quæ dicūtur, adducis: in elocutione sola cæteris partibus repudiatis, oratoris propriā laudem positam dicis esse. Hic nostras volūtates consentire video: distinguere vis oratoris propriam facultatem á cæteris omnib. artibus: hoc item ipse volo, sed alia via, quā tibi sequendam esse duxisti. Solā elocutionem oratoris propriā facis, ego actionem addo: reliquas partes, Invētionem, Dispositionem, Memoriam separas hactenus, ut propriæ non sint: retines tū, quia cōmunes oratori ptes cū artificib. aliis esse: ego veró usum artium communem esse sæpe jam prædico: præcepta tū ea propria esse & confirmavi antea in dispositionis universæ fundamento, & hic iterum confirmo: & Invētionem, Dispositionem, Memoriam dialecticæ artis esse cōvinco, quia rationis omnino sunt: quia sine ullo orationis usu seipsis cōtentæ esse possunt: hanc regundarum artium legē tam constantē, tamq; nobilem mihi proposui, tu Aristotelis captiosam & fallacē opinionē habuisti. Hæc igitur jam vidaamus, vtro modo verius oratoria fines regantur, & de tribus quæ videnda oratori esse dicis, differamus. Sed has tamen partes novo quodam & inusitato modo partiris. Nam de partib. eloquētiæ (quas putas) unam prętermitti affirmo: & duas tū præterea redundantes includi: ita omnia partiendi vitia hic conjūcta sunt. Etenim incredibili oblivione partē eam omisisti, quæ nisi esset, meminisse nil posses. Memoriæ enim, quā alibi partem eloquentiæ facis, nullum locum relinquis. Dicis Oratori tria esse videnda: quid dicat, quo quidque loco, & quomodo: primo membro inventionem, secundo collocationem, tertio elocutionem & actionem

comprehendis: memoriam igitut in hac triũ membrorũ partitione prætermittis. Cõmunis est (ais aliquot paginis post eã partitionẽ) multarũ artiũ: ꝓpterea omittitur. Enimvero, inquam, inventionis & dispositionis tota doctrina quamvis dialecticæ propria sit, usu tamen suo potest ad omnes res accommodari, sicut memoriæ doctrina: cur igitur hæc recẽsentur, illa cõtẽnitur? Sed majora sunt in hac partitione vulnera, quib. æqua ratio mederi nullo modo possit. Tria videnda esse oratori dicis: quid, quo loco, quomodo dicat: at unum duntaxat videndum esse oratori non modó contendo, sed necessariis rebus addico: Invẽtio & Dispositio (quę rerum & copiam & ordinem suppeditant) dialecticæ partes ꝓpriæ sunt. Redeamus enim ad illum rhetoricæ fundum, quem initio definivimus, & á cæteris distinctũ ei proprium dedimus: confusionem tollamus: meminerimus etiã quæ de te ipso antea diximus: neq; enim vel hîc diffiteris, quod ajo, cùm ajs duas illas inventionis & dispositionis partes magis esse proprias prudentiæ, quám eloquentiæ: & alias item apertius confirmas, cúm doces dialecticæ duas esse partes, unam inveniendi, alteram judicandi. Iudicium autẽ dispositione fit, enuntiati, syllogismi, methodi. Quid igitur? quousq; tandem confusionem artium tantam perferemus? an nũquam illud intelligemus, quod initio posui, in Republica optimis legibus moribusq; cõstituta, fundos & possessiones singulorum civium certis finibus regi, terminari, & circumscribi: sic in artibus proprié vereque traditis, materias distinctas, partitas, definitas esse oportere? Docet Grammatica dictionum proprietates, cõjunctiones, ne igitur hæc alia sibi doctrina vẽdicet: explicet Rhetorica tropos & figuras oratorias: adde vocis & gestus varietatem ac dignitatem: quia hoc ei proprié subjectum est: injuria fit, si dialectica sibi harum explicationem rerũ attribuat: Dialecticæ propria vis est, & inventionis fontes aperire, & collocationis ordinem describere. Qua igitur ratione rhetorica idipsum profiteri ac suscipere audeat? Si quis ad alienum fundum murum constituerit, pedem relinquito: tu cúm ad alienum dialecticæ artis fundum, rhetoricũ murum ædifices, non modó intermediũ pedem nullum relinques, sed mediã fundi partem occupabis & intercipies? At Rhetorica, dices, sine his inveniẽdi & disponendi partibus perfecta esse non potest. Id veró antea docui plané absurdum & falsum esse: potest enim puer, cũ á grãmaticis discesserit, tropos & figuras in poetis & oratoribus intelligere: & materia proposita tractare, & per se exercere, & cum dignitate pronuntiare: quod solũ Rhetoricæ propriũ est: deinde si non posset usus Rhetoricę sine dialecticis illis virtutibus perfectus esse, an idcirco perturbatio hæc & cõfusio doctrinæ confingẽda esset? Non potest, ut ad eosdem impetus sæpius iteratos idẽ murus nobis opponatur, sine numeris geometria, musica, astrologia cõsistere: an ꝓpterea hæ artes numeros explicare, & suæ professioni subjicere debebũt? usus artium, ut iam toties dixi, copulatus est per sæpe: pręcepta tñ confundenda nõ sunt, sed propriis & separatis studiis declaranda. De perspicuitate doctrinę disputo, ut suis sint possessionibus artes distinctæ, nõ alienis cõfusę: nõ recuso, imó veró maximé probo ac laudo, ut sit idem Grammaticę, Rhetoricæ, Dialecticæ, cæterarumq; disciplinarum (si fieri possit) doctor ac magister, qui dissimilium ac variorũ dogmatum usus ad mentem & linguam conformandum sociatos & conjunctos ostẽdat: sed tamẽ qui suo tempore, qui suo ordine, qui sua velut ætate & maturitate singula partita ac definita doceat. Vides quomodo regãtur á nobis artium fines? quo jure, qua lege suum cuiq; tribuatur? quo judicio res disceptentur? Dicis deinde inventionem & dispositionem nõ tam insignes esse ad laudem, quám necessarias: quod his videlicet præstet elocutio? id autẽ falsum est: quáto enim mens præstantior lingua, tãto invẽtio dispositioq; (quę mentis sunt) excellẽtiores sunt elocutione: deinde cõtinuó póst adfirmas partes illas easdem duas, tanquam animi instar esse in corpore, ut intelligamus antecedẽtia consequẽtibus esse confutata: nẽpe quanto sit animus corpore præstantior, tanto inventionem & dispositionẽ elocutione esse nobiliorem & excellentiorem. At mirifica quædã subtilitas ingenii tui est in hûc unum effusa locum. Tribuis oratori Invẽtionem & Dispositionem, cúm ais videndũ oratori quid dicat, & quo loco dicat: tũ detrahis, cúm negas ejus esse ꝓprias: acrur-

ac rursus subjicis, cúm jubes ei ootos esse argumentorum locos, item judicii ac dispositionis modos: acuta sané & sibi constans oratio. Hic M. Tulli te fefellit Aristoteles: hic enim magister (ut aotea dixi) gloriatus est se primú invétionis artes & probatioois in rhetorica tradidisse: id est, Dialecticam in rhetorica confudisse. Sed tamen valde mirum est, quod orator nódum ioventus, aut certé velut non inventus, nunc tam multis rebus instruatur, id est, nondú natus vestiatur & oroetur. Noverit, ais, argumétorum locos, judicium adhibebit: magna diligétia collocabit: otcunq; se affectum videri, & animú audiéris moveri volet, ita certum vocis admovebit sonum, idemq; motu sic otetur, nihil ut supersit in gestu. Hic oratorem Inveniione, Dispositione, Pronuntiatione instruis, quem tamen tibi videris noo invenisse: oon definisse, quám veró præposteré, quám ad illas Platoois ideas ioconvenienter & iodecoré? Primú enim (quia ratione & via te disputaturum recepisti) orator tibi fuit ad ulrimá sui generis formam, speciemq; redigendus ac definiendus, tum propriis rebos exornandus. At antequam tibi videaris invenisse, vel definisse, de ornamentis disputas, & quidem non alienis solúm (invétio enim & dispositio Dialecticæ sunt propriæ) sed etiá falsis. Quæstiooum eoim (quas Oratori tractandas putas) geoera tria & falso & inutiliter facis: an est, quid est, quale est. Ista vanitas Aristotelici ingeoii est: quæstiones (ubi Deus bone, minimé necesse fuit) eiusmodi argutiolis dispertiri. Ré paulò diligentius, accuratiusq; disputemus. Cur igitur tria quæstionum geoera cóstituuntur? uam divisio & imperfecta & inutilis est: cúm quæro, obi est? quando veniet? quo pergit? quot partes habet? ex quo coostat? qoamobrem id est? nihil horum triú requiro: scio nos pueros in scholis falli solitos nescio quib. captionibus, quód ad hæc tria genera, reliqua revocari dicerentor. Sed per Deum immortalé, quid sibi vult hæc illusio? an tres sunt artes harum triú quæstionum propriæ, per quas reliquæ tractétur qoæstiones? Quę-ramus summam & primá partiédæ quæstionis caussam: Aristotelem & falsum & fallacem, vel Aristotelis ipsius artibus doceamus: ἀπόδειξιν adhibeamus. An ioquá, tres sunt artes singulares triú illarú quæstionú ppriæ, per quas solas quæstiones reliquę tractentur? hæc enim vera & summa caussa esset. At ne id Aristoteles quidem ipse si reviviisceret, dicere audeat, cú præter qoęstionum locos & inventioné, confuodat aliam inventionem & in trib. caussarum geoeribus, & in partibus orationis: qnod tu ab illo es etiá mutuatus. Quare partitio ista inutilis est: atqoa etiá hoc idem repetatur altius. In grammatica, in arithmetica non fit divisio rerú per grammaticam & arithmeticam explicandarum: quid ita? quia ad res omnes sibi subjectas declarandum omoino & communiter adhibétur: nec earum pars aliis alia rebus accommodatur: cur in oratoris tui doctrina (cujus partes quinque facis, Inventionem, Dispositionem, Elocutiooem, Memoriá, Actionem) cur Inquá res oratori subjectæ, id est, qoæstiooes dividuntur? Ao noo est tota vel quinq; partibus confusa rhetorica, quæstiooum omoium communis? doctrina pronontiatioois una commonis est omnium rerú pronuntiandarú, memoria recordandarum, elocutio ornandarum, dispositio in pnuntiato syllogismo & methodo (qoas res nusquam tameo iotegras, nec Aristoteles in rhetoricis confundit, neq; tu exponis) collocandarum, inventio cógitaodarú? Quod si est, quorsum tua partitio? At videris io postrema parte resistere, sicut Aristoteles tuus. At certas (ais) quæstiones certi argumentorum accómodantur loci: sitne signis, quid sit definitionib. quale sit recti praviq; partib. disputatur: quid si (inquam) & hæ tres quęstiones & omnes aliæ prorsus iisdé argumentis tractétur, nó inutilis erit ista divisio? redderes enim rationem atque caussam, qoomodo ad artis usum spectaret, quod ad nullam artis partem spectaret: illud auté vel tuo ipsius testimonio facilé probabitur: hoc igitur fatearo necesse est. Etenim prima quæstio signis & cójecturis disputatur, ais: quid conjecturæ? unde sumuntur? Ex caussis, eveotis, circunstátiis, testimoniis, quæstionibus, exemplis, cóparationib. deniq; (ut in partitiooib. doces) ex verisimilibus & propriis rerú notis: illas definis, quæ plerunq;: has, quæ núquam aliter fiant: quibus duobus generibus omnia argumétorum genera cóplecteris: quia omnia argumenta (si quid veré arguaot) aut plerunq;, aut semper fiút: deinde,

de, quávis id non doceres, tñ omnino verū est ex decem argumentorū generibus, caussis, factis, subjectis, adjūctis, dissentaneis, cōparationib. nominib. tributiōib. definitiōib. testimooiis (quę omnia & sola argumētorum genera sunt) nullū esse, unde conjectura tractari non posit. Ergo ad primā quæstionē omnes inveotionis loci accōmodantur: ad secundā quid? solāne definitio? at definitio, ut in iisdē partitionibus author es, ex omnib. argumētis exponitur: & si id non doceres, tamen omnino verū est, absolutam definitionē ex caussis rem cōstituentibus, descriptionem etiā é reliquis argumētis fieri: tertiæ quæstionis disceptatio (quā hic doces tecti praviq; partibus, quod argumenti generale nullū nomē est, explicari) ex locorū descriptione sumēda est, nt ais ibidem. Una igitur invētio cōmoois est omnium quæstionū: neq; hi loci harū quæstionū proprii, sed omnes cōmunes omniū. Tū verò, nō sint omnium quæstionū omnes loci, nec omnis quęstio omnib. argumentis probari posit, qd tū? an idéo quæstionū tā inepta partitio confingēda fuit? an quæstionis (quscunq; de re sit) cū locis & generibus argumentorū collatio non facilius ostēdet quæ cui quæstioni argumēta conveniāt, quā ista dissectarū quæstionū confusio? Cū puero nomen propositū est explicandū, protinus ex communi nominum doctrina videt quals nomen sit, quomodo declinādū, comparandū, quo genere distinguendū: sic dialecticæ veræ studioso discipulo cū posita quęstio fuerit, videbit ꝓtinus quæ sint caussæ, facta, subjecta, adjūcta, dissētanea, quæ cōparata, qoæ nominis ratio, quę partes, quę definitio, qoæ testimōia: & ex hac illustri & facili ꝓvisiōe ꝑcipiet quæ in hāc quæstionam argumenta conveniant, quę oon cōveniāt: & quod illa quæstionū fallax dissectio cōfundit, illud idē hæc illustris explicatio locorū distinguit. Itaq; nulla est caussa quæstionis distribuendæ, vel in ea rhetorica, quā quinq; partibus falso constituis. Unus est Romæ fluvius, Tyberis, ad varios usus accommodatus, ad potandum, lavandum, irrigandum, purgandū, restinguendum, vehendum: oec singuli rivuli ad singulas ejusmodi cōmoditates dirimūtur, sed universum flumen sua natura tale est, ut singulis usquequaq; adhibeatur: ita est inventionis doctrina per se tota communis, ad usus omniū quæstionum: hinc enim caussę, facta, subjecta, adjūcta, dissētanea, cōparata, nomina, tributiones, definitiōes, testimonia: id est, omniū generum argumenta, ad oēs quæstiones, ad omoes probationes assumuntur. Quare iam licet Aristotelem magistrū interroges, vel potius hoc argomento refutes: Ars omnino communis subjectam sibi materiam dividere nō debet, ut grammatica, arithmetica, geometria. Rhetorica étiam tot partibus confusa, tota cōmunis ars est: Rhetorica igitur subjectam sibi materiam, id est, quæstionem dividere non debet. Quamobrem & hanc, & quālibet aliā qoęstionum partitionē (quales in topicis & analyticis, non solūm in rhetoricis Aristoteles somniavit) tollamus: quando nihil veri, nihil cōmodi ad inventionis rationem afferre potest. His locis (ais) sic utetur orator, ut á propriis & personis, & tēporibus controversiam, si possit, avocet. Hoc præceptū non hīc solūm, sed in oratoriis dialogis valde miratus sum, cūm affirmares omnes cōtroversias ad universi generis vim referri. Et hoc Aristotelicū somnium est: sustulit enim Aristoteles de problematis topicis problema non modó rei propriæ, sed infimi generis, quā ille ridicule speciem vocat, ut nō quęreretur, an est hic homo Plato: sed no omnino, an Plato est homo. Sustulit é syllogismorum simplicium doctrina conclusiones ex propriis enuntiatis, nec ullum pręceptū de iis posuit, cū tñ affirmet per artes á se traditas triū figurarū (ut ait) omnes syllogismos concludi. Aristotelei aūt Aristotelē hīc defendunt, quia singularia rejicienda esse dicant á disciplinis. Quasi veró de singularib. & specialib. nō posit esse generale & universum præceptū. Aristotelis igitur has nugas sequutus rejicis ab arte, credo, hypothesim, & quæstionē singularē tollis: ad ioventionis locos dicis nil Opimii nomē, nil Decii personā, deniq; nullam definitam quæstionem & circūstantiis cōclusam pertinere. At enim cūm quæritur, an Opimius jure Gracchum necaverit, nónoe & personæ, & cædis, tum facta, tum caussas, tum reliqua argumentorum genera ex inveotionis locis reqoiro? Ex inventionis igitur locis, non solūm generalis quæstio, sed specialis etiā dispurari potest. Quód si diceres argumenta, quæ de quæstione posita

posita oriuntur, nisi universé & generaliter tractetur, vim nullam habere, aliquid forrasse quod intelligi & probari posset, affirmares: ut in Opimii defensione si dicas, Ex senatusconsulto necavit: jure igitur fecit. ratio perinfirma in hoc genere plerunque sit: nisi propositio generaliter statuatur, ut id omne jure fieri, quod senatusconsulto factum sit: id nunquam, perspicué & probabiliter diceretur, tametsi ex parte quadam, non totum: argumenta enim singularia sunt quædam, quę sic enũtiari nõ possũt, ut Plato est philosophus, idemq; Atheniensis, quare & Atheniensis quidam philosophus est. Hujusmodi sunt argumẽta é singulis testimoniis, quibus hominum feré judicia continentur. At hebes & impolitum hominum genus. Antonii voce appellas, qui putant etiam controversias, id est, peculiares & definitas quæstiones, non solúm generales & universas locis invẽtionis explicari. Obsecro, mi Cicero, desine hasce magnificas nugas tanti venditare. Aristotelem istum tam captiosum, abjice: noli hominis hujus tam multas ineptias judicium tuum nominare: spectabam me, cúm primo ista dicerentur, sciẽtiam quandam percepturum singularem & admirabilem, quã cæteri antea omnes dicendi magistri ignorassent: at fumum duntaxat video liberali doctore certé minimé dignum. Similia duo sunt, unum, quod argumentorũ genera loci á te nominantur: alterum, quod moues ut discat orator, unde emanẽt cõmunes loci. grammaticæ etymologiæ octo partes poterant appellari etymologiæ loci: primus de nomine, secundus de pronomine, ac de cæteris partibus orationis eodem modo: poterant dialectici judicii multiplices loci nominari in enũtiatorum, syllogismorum, methodorum modis. Dialecticus aliquis excogitavit, ut genera argumentorum τόποι, id est, loci dicerentur, parsq; illa dialecticæ τοπικὴ diceretur. Hinc ortæ sunt otiosorum & inertium hominum quæstiones, quomodo differant & locus & argumentũ: quasi argumẽtum non esset ipse locus: & artis vocabula non significarent aliquando artem ipsam, aliquãdo res artibus propositas: ut nomen aliquãdo significet speciẽ vocabuli nomen, id est partẽ orationis: aliquando rẽ ipsam illi parti propositam, ut Cicero, Cato: sic argumentum indicat aliquando artem argumenti, aliquando rem ipsam, quæ arguit & probat. At veró quanto simplicius erat inventionẽ (si hoc nomine priorem Dialecticæ partẽ placet appellare) definire artem argumẽtorum, quæ nempe aliquid arguerent: tum argumentorum genera describerẽtur: loci nullum nomẽ quasi proprium interponeretur. Atq; hoc é propositis duobus alterũ: secundum sequitur: jubetur abs te orator videre, unde emanant cõmunes loci: unde, quęso, disputationes latę & insignes? num ex cõmunibus inventionis argumẽtis promũtur? & unde paradoxa, quę cõmunes locos vocas, nónne ex iisdem locis, unde omnis argumẽtatio disputatioque sumitur? Explica totas oratiões tuas tota tua scripta: argumẽta omnia, caussæ erunt aut facta, aut aliquid omnino é decem generibus argumentorum. Quid ergo fuit opus, cúm de locis invẽtionis monuisses, præterea de locis cõmunib. præscribere? quasi non & illis hi continerentur? quasi denique disputatio ulla esset, quæ argumentis nõ uteretur? & argumẽtorũ doctrina inventioni aliquando non attribueretur? invẽtionis doctrinam nullam tradis: eam veró (quõniã oratori tuo subjicis) debueras totam locis decẽ, caussis, factis, subjectis, adjũctis, dissentaneis, cõparatis, nominib. distributionib. definitionib. testimoniis concludere & declarare: nihil autẽ definis, nihil distribuis, nihil omnino invẽtionis exponis: quare nõ disputabo tecũ plurib. ista de re. Dispositio autẽ triplex est, enuntiati, syllogismi, methodi. Ex enũtiatiõis dispositiõe, primã rerũ ꝑ se manifestarũ lucẽ ostẽdit: ex syllogismi doctrina, quæ quibus per argumẽtum medium inesse concludantur: hoc enim præstat aurea illa syllogismi divinaque regula. Ex artificiosæ veró methodi lumine, cúm res & universæ generalesq; ꝓcesserint, & subjectæ partes sequantur, omnesq; mirifica illa antecedentium & cõsequentiũ cõnexione ac collocatione ita dispositæ sint, sané fit ut & doceantur apertius, & multó facilius intelligantur: hæc artificiosę siquidẽ methodi claritas est. Tu veró quomodo istam nobis explicas dialecticę dispositiõis doctrinã? Quid de his dispositionis generibus exponis? syllogismi & methodi nescio qd innuis, artem veró ne suspicari quidem videris. Nam cúm de inventione, quæ voluisti, dixisses,

dixisses, tum de judicio & delsctu argumentorum præcipis, eadem scilicet quæ in oratorio secundo, & in pattitionibus, antequam tamen de dispositione dicas: ut mirum Dialecticam tenentibns videri posit, quid artis hlc exponas. Nam cúm quinque partes eloquentiæ tuę faclas ex dialecticis & rhetoricis conflatæ, inventionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, actionem: prima parte descripta de judicio præcepta ponis, qnæ tamen ad nullam de quinque partibus partem referas. In dialecticæ dispositionis secundam partem, id est syllogismum incidis: delectum inventarum terum quæris, artem nullam ejns esse putas: imó dispositionis nibil bic esse sentis. At veró M. Tulli, delectus iste tuus judicium dialecticum est, & arte omnium artinm pulcherrima comprebensum. Si argumenta reperta & enuntiatione disposita páteant per se judicantur: secus, aliis clarioribus repertis, & ad syllogismi tegulam composítia judicantur. Hanc veró tam singulsrem doctrinam cave ne doctrinæ experté judices. Quid enim Stoici, quos acerrimos disputarores semper existimasti, quld teliqui dialectici, an vaná & inané ax tot enuntiatorum & cõclusionum generibus & modis doctrinam tradiderunt? An syllogismus, & simplex & conjũctus artem nullam habebit? O dies frustrá nobis consumptos in audiendis dialecticis, si modó vera prædicss? I veró nunc, & testificare te, quicquid judicii habueris, huc totum contulisse, qui micam tui judicii nullam sané iis in rebus adhibueris. Vtinam, mI Cicero, in explicando judicio judicium tunm potius adhibuisses, quám Aristotelis placita secutus esses. Credo enim & hujus erroris Aristotelem tibi magistrũ fuisse, qui tametsi de syllogismis simplicibus tam multà cumulavit, tamen nullum eorũ usum docet, & nisi me memoria fallit, in quibusdã rhetoricis hunc tuum delectũ argumentorũ instituit. Audiuisti itaq; jndiciũ rebus inveutis adjungendum esse, quoniam ut á fœcundis segetibns nõ fruges solúm, sed etiã frugibus inimicissimę herbæ gignũtut, sic ab ingeniis doctrina pręsertim excultis, & tanquam subactis nonnulla aut levia, aut inutilia cogitãtur, quorum magnus delectus habẽdus sit: quod sané verum est: id ad dispositionem nihil attinere, simplicitet credidisti. Itaque in oratoriis dialogis, & in partitiõibus, & in hoc otatore post invẽtionem monuisti de judicio: tum dispositionis artes explicasti, quasi judiciũ dispositionis nõ esset. Quãto veró in populi causis, quám in hujus doctrinæ studiis acutior es? Testis adducitut vel Catone sanctior? ei nihil credis: vitam, mores, voluntatem, caussas omnea testimonii excutis, omniaque efficis, ne quid ejus testimonio tibi noceatur. At in explicandis artiũ decretis (ubi lõgé maxima non credulitas, sed prudentia esse debeat) audis illum doctotem affirmantem judicium partem esse dialecticę, & dispositione syllogismi ac cõclusione describi: fateris, atq; etiã scriptis libris profiteris. Audis hunc qulnq; pattes eloquentię cõstituentem, invẽtionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, actionem: judicium veró attis nihil hsbere: fusnm quendã & laté per omnia sparsum sensum esse: id quoq; credis & sequeris, & pceptis testaris. Quamobrem collige teipsum, & ad academiæ spatia (unde te otatorem tãtum, quantus es, extitisse prædicas) revertere: ex illis curriculis reminiscere, quám non præcipitandum iudicium, quám cohibenda & suspendenda non perspectis rerũ causis sit assertio. Cúm ãnt isto modo de syllogismo disputasti, de methodo dispositiõis nomine (neq; enim syllogismum dispositionis patté esse vidisti) pauca ptæcipis, & ex ea partitioné otarionis esm deducis, qnã & postea teperis, & in tuis omnlb. otatoriis libris adhibuisti in exordiũ, nartationé, cõfirmationé, perorationé. Hoc igitut loco dialecticæ methodi aliqd inesse video: q̃a sũma ponitut initio, quæ ut simplex aut multiplex est, ita dilposita, deíde disputatut & poratur. Ac sãcte Iuppitet, quãtas hic Aristotelis nnis tenebras aspicio? Gloristur ille philosopbus se syllogismi invẽtorem & doctoré inter homines primũ fuisse. Verum quã negligentet attendit hic inventor inventi sui doctriná, quám potius totum usum nlbil cogitat? Syllogismus, quod ad arté ejus attinet, est dispositio, qua quęstio cũ argumento disposita necessarió concluditur. Aristoteles cũ de dispositione pcipit, syllogismũ disposirionis nihil esse meminit. Syllogismus, si spectes ejus usum, est judicii, est delectus omnib. in reb. dubiis singularis regula: Aristotel. cũ de delectu

& judi-

& judicio præcipit, syllogismum judicii & delectus nihil esse animadvertit. Methodus, si ad docendum via quæratur, est dispositio rerum ab universis & generalibus principiis, ad subjectas & singulares partes deductarum. Aristoteles (quẽ sui sectatores & æmuli, methodi laude tollunt in cælum) cum in rhetoricis de rerum, quæ inventæ jam sunt & repertę, quæ selectæ sunt etiá atq; judicatæ, summa, collocatione & dispositione agitur, logicũ nihil, nec dispositionis hujus dialecticum quicquá esse sentit. Methodus, quod usus est, est lux universi illius ordinis, qua res ita dispositæ docentur apertius, & facilius percipiuntur: cùm de ista dispositionis utilitate agitur, Aristoteles logicam artẽ recordatur, sed quatuor partes orationis facit, exordium, narrationẽ confirmationem, perorationem: & in singulis hisce partibus artes invẽtionis maximas commentatur. Deus bone, vereor ne tantæ rerũ tenebræ perinde percipiátur ab aliis, atq; animo pervideo: dico enim hanc orationis partitionem imperfectissimam esse, & quia veræ partes orationis nullæ hîc ostendantur, & quia tota ars incredibili confusione his partibus involvatur. Atque primùm de veris partibus dicamus, ut falsæ cognoscantur. Orationis partes dico esse, inventionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, actionem, si placet istas artis partes esse: quamobrem? quia opus cujuslibet artis ex omnibus ejus partibus dividendũ & considerádum est: grammaticæ opus est sermo: cujus laudes, ut rectè dividantur & considerentur, sanè spectáda est in singulis verbis etymologia, in cõjũctis, syntaxis: & totidem partes erũt operis, quot artis. Opus dialecticæ est disputatio: ejus igitur virtutes ex invẽtionis & dispositionis artibus dividantur & examinẽtur necesse est: & totidem partes operis erunt, quot artis: nec verò quicquam differt ars ab artis opere, nisi ut caussa ab effectu: ars est facultas efficiendi: opus effectus ipse. Sic Aristoteles docet analysim dialectici operis ab effectione, id est genesi, differre. Ponatur igitur fundamẽtum illud, & totus syllogismus concludatur. Opus artis ex omnibus artis partibus dividendum est & considerandum. Oratio est opus artis, nempe rhetoricæ (ut tu ais) Oratio igitur ex omnibus artis, id est, rhetoricæ partibus dividenda est & consideranda. Quare si dividẽda esset oratio já facta esset sanè ex artis tuæ quinque partibus dividenda: & si facienda esset, ejus partes ex partibus artis sumendæ essent, ut inventio res suppeditaret, dispositio collocaret, elocutio exornaret, memoria comprehenderet, actio pronuntiaret. Atque hæc de veris partibus. Rhetoris (quisquis hic primus fuit) partitionem & confusionem videamus. Etenim quid de grámatico sentias, qui cũ totam etymologiá singulorũ vocabulorũ, exposuerit, tũ paret de collocatione conjũctorum & syntaxi formulas exponere: ac partiatur orationẽ duas in partes, nomen & verbũ, & ad istas duas partes omnem illam etymologiæ doctriná varié confusam revocet: nulla syntaxis communia præcepta propriè declaret: qd de literatore isto judicabis? quid etiá de dialectico dicas, qui cũ descriptas habeat inventionis partes ex omnibus argumentorũ generibus ac modis, polliceatur nobis syllogismi disciplinam & artem: tumq; dividat syllogismũ tres in partes, Propositionem, Assumptionẽ, Complexionẽ, species ejus nullas explicet, sed descriptas invẽtionis artes ad illas syllogismi partes cum magna confusione referat: doceat & ꝑpositionum, & assumptionum, & complexionum inventionem & copiá: quid de tali sophista senties? quid inquam, de tali & grammatico & dialectico statues? Tu verò, ut opinor, non doctorem, sed nebulonem utrumq; æstimabis. Constituatur igitur fundamẽtum illud disputationis nostræ, Summæ cõfusionis est in una artis parte alias partes antecedẽtes cõfundere, partis ipsius etiam artẽ nullam tradere. At Rhetor in una artis parte alias partes antecedentes confudit: ejus ipsius partis nullam artem docuit. Summæ igitur cõfusionis author fuit. Agé verò assumptionem illam planam faciamus. Inventionẽ rhetoricæ partem primam facit Rhetor, falso ut antea docui, quia dialecticæ propria est, sed tamen rhetoricæ partem facit, & ejus multiplices artes primo artis universæ loco conturbat in probationibus tum artificialibus & morum, & affectuum, & rationum in locis & propriis caussarum, quæstionumque, & communibus exemplorum atque enthymematum: tum in artificialibus, ut legum, testium, pactorum,

quæstionum, jurisjurandi: tandem elocutione etiam prius confusa perveoit ad dispositionem, ubi de enontiatione, de syllogismo, ut jam dixi, nil præcipit, nec syllogismum dispositionis esse suspicatur: nihil de methodo perspicué tradit, id est de dispositiooe nullam doctrinam interpretatur, sed obscura quadá, oec ipsi doctori nota methodi specie partitioné orationis fabulstur in exordiú, oarrationé, coofirmationem, peroratiooé: quibus in partibus incredibili caligine invétionis artes anté jam contextas retexit ad exordium demonstrativum, judiciale, deliberativum: ad oarrationsm demoostrativam, jodicialem, deliberativam: ad confirmatiooem demonstrativam, deliberativam, judicialem: & variis altercationú sophismatis interpositis implicat: nullá dispositiõis, ot dixi, doctrinam tradit. Utinam mentes tam sapieotes, quám sensus haberemus? Aedificanda domus fuerit, lapides é latumiis sint eruti, latomus idoneos probaverit, rejecerit alienos: quid superest, nisi ut disponaotur, & murus ac domus coostruatur? an noo delirus architectus habeatúr, si lapidibus inventis & probatis, tanquam horum oihil actum sit, oos ad latumias remittat, nec lapidis cum lapide compositiooem & coojooctiooem instituat? At Rhetor hic delirus architectus est, latumias inventionis totas effodit & exinanivit: judicium & delectum adhibuit: utiles lapides selegit, inutiles rejecit, id est, earú rerum artes proposoit & explicavit: ad structnram & dispositiooem nbi pervenit, nihil ædificat, nihil cóstruit, sed quasi adhuc nihil inveotum sit, nos ad latumias redire jubet, locos ioveotioois pro dispositiõis modis & regulis nescio quo modo somniás rursum in falsis hisce partibos coofundit. Opus Rhetoricæ partitur ex una duntaxat ejus parte: distributio eoim orationis in exordium, narrationem, coofirmationem, perorationem ex dispositiooe sola est, quæ ad tuum judicium (qui quinq; facis eloquentiæ partes) una de quinque partibus & sola est: & quidem ita partitur, ut de dispositione nihil præcipiat, sed invétionem anté traditam pro dispositionis doctrina conturbet & confundat. Quamobrem, mi Cicero, ut sępe jam moneo, scholastica hęc cómenta contemne ac despice: ac tam simpliciter ei credere desine. Desine inquam hominis cujusq; deliramentum, judiciú tuó appellare: ac oe dii Ciceroni tá veheméter offensi siot, ut ei tá imbecillú, támque infirmú judiciô dooét. Sed de tertio partitionis tuæ mébro dicamus, quomodo sit oratori dicendú: satis enim de duobus superiorib. dictú est, & qoid, & quo loco diceretor: & quantas rhetores illis partibus tenebras offuderint. Hic qoanti nos glires tibi videmnr? quanto, quáque alto somno sepulti? eodé difficultatia arguméto quoties iam excitamur? qointo enim loco idem exordii argumeotum repetitur. Ré difficilé, dii immortales, atq; omniú difficillimá (ais.) Perge ioquá, rem valde difficilé sentio: & te veheméter occupatú video. Memoriá hic cótemnis (hoc aotea in partitioois imperfectione reprehendi) & qoidé cootemnis, quia sit ea cómunis artiú moltarú: quo argumento qd intelligas, sané vix iotelligo. Eteoim si memorię usum existimas cómuoem esse multarú artiú, ut hæc memoria teneátur, libeoter assentior: qoin etiá de meo, si voles, addo omniom oó modó artium, sed quarúvis aliaró rerú, quæ io hominis sensum aut intelligentiam cadant, memoriá esse cómunem. At ista ratiooe fuit inventio tibi & collocatio contemoéda, & deinceps elocutio & actio: qooolá omniú rerú pariter cómunes sunt. Sio aót multarú artiú esse dicis de memoria præscripta quædá & formulas exprimere, id oullo modo concedá. Nam quicquid est artis, qua memoria possit adjuvari, ordo ac dispositio rerú est qua quid primú, quid secundú, quid tertiú sit, animo cernamus. De locis aút & imaginibus, quæ vulgó dicútur, valde suot inepta, & á qoibosdam artis magistris meritó derisa: qoot eoim imagioes Philippicæ Demosthéois desiderabót? ordiois porró quoniá sola dialectica dispositio doctrioa est, ab ea sola memoriæ præsidium & subsidium peti potest. Quare ut ioventiooé & dispositiooé, qd initio posoi, sic memoriá illi arti verissimé possis attribuere. Dicédi modus sequitur, qué partiris bifariá io elocutioné & actiooem, laudo: de actiooe multa magoificé describis, quæ probo: actionem rejicis velut communem, non laudo: has enim partes duas eloqnentię proprias esse jam constitui. At ioquis, orator uoa excellit elocutione, cætera in ea latere indicatoo-

cat nomen ipsum. Non enim inventor aut compositor, aut actor hæc complexus est omnia, sed & Græcè ab eloquendo ῥήτωρ, & Latinè eloquens dicitur. Bene sane disputas, & peracutè moveris: ῥήτωρ ἀπὸ τοῦ εἰρῆσθαι, & eloquens ab eloquendo dictus est, fateor: & elocutio, quia, ut ais, ῥήτωρ complexus est hæc omnia: complectitur actionem, esto. Sed, mi Cicero, non vides hoc argumentum totum à male? elocutio nomen generale est, & significat tropos & figuras, & totum dictionis ornatum: sed complectitur etiam actionem, ut ais, & quidem multo magis complectitur & significat, quàm scriptam dictionem: ut in grammatica cùm definitur vulgò ars ipsa doctrina rectè loquendi, loqui refertur ad vocem & prosodiam: ut scribere ad manum: sic usu quodam etiam refertur eloqui ad troporum & figurarum dictionem, ut elocutio hæc ipsa dictio iam dicatur. Quare, si vis, argumento tuo utar, concludam pronuntiationem oratoris esse propriam. Quod indicatur oratoris nomine, est oratoris proprium: Pronuntiatio indicatur oratoris nomine. hoc enim significat & orator, & eloquens, & ῥήτωρ. Pronuntiatio igitur est oratoris propria. Redeamus verò ad fundamentum illud summæ distinctionis initio positum: tres enim sunt artes, quas jam sæpius nomino, communes maximè, maximáq; generales, Grammatica, Rhetorica & Dialectica: duæ priores sunt sermonis & linguæ: tertia rationis & prudentiæ: hæc cogitat & perpendit omnia: illæ cogitata purè & ornatè pronuntiant. Grammatica docet purè scribere, ac pro temporis ratione contendere, inclinare, inflectere syllabæ modum. Rhetorica docet ex tropis & figuris ornatè dicere: eadem non solùm graves, & acutos, & inflexos sonos (quod à Grammatica didicerit) sed ut orator animum audientis moveri volet, ita certum tota oratione admonebit sonum: ut contenta voce atrociter, summissa leviter, inflexa miserabiliter, inclinata graviter & acerbè dicat: gestum corporis ac motum ad vocis modulationes & varietates accomodat: idque Rhetorica non ut commune, sed proprium declarabit. At cum histrionibus, dicas fortasse (nihil enim hîc dicis) illud est oratoribus commune, vel hic nos potius illorum iuvamur & instruimur arte. Sic à Satyro Demosthenes, & tu (sicuti audivi) à Roscio, & Æsopo adjutus es. Ego verò hæc eò pertinere non statuo, ut quia histriones in pronuntiandi dignitate elaborarunt, & ab iis oratores quidam adjuti sunt: idcirco ars pronuntiandi, nõ sit oratorum, sed histrionum propria: de hominibus hæc dicuntur, non de artibus. Cùm Romæ esset auditum Hortensium esse dicturum, histriones eò conveniebant, ut ab eo gestus dignitatẽ & præstantiam discerent. Hoc modo igitur extorquebo ut histriones oratorum discipuli esse videantur, non magistri. Deniq; multis antea seculis nationes omnes histrionia caruerunt, & postea fortasse caritutæ sunt: at tñ post homines natos eloquentiæ vis in aliis alia major valuit, & quãdiu genus erit hominũ, tamdiu valebit. Tum verò recordare quid oratorio 3. de actione scripseris. Sed hæc ipsa (ais) omnia perinde sũt, ut agũtur: actio (inquĩs) in dicẽdo una dominatur: sine hac summus orator esse in numero nullo potest: mediocris hac instructus, summos & sæpe superabit. Huic primas dedisse Demosthenes dicitur, cũ rogaretur, quid in dicẽdo esset primum: huic secũdas, huic tertias. Hãc igitur oratoris, id est reipubl. & civiũ suorum principis excellẽtiam ab histrionũ scena, cum qua ab illis nominari ignominiosum ducimus, repetendam judicabit. Veruntamen quid pluribus istã quæstionem persequor, si latinè loquãtur histriones, si numerent, si metiantur, eritne ideo histrionum propria Grammatica, Arithmetica, Geometria? non opinor, cùm usus illarum artiũ cõmunis quidẽ sit, ratio autem & institutio generis minus ꝓpria: at Rhetorica si verè descripta sit, ut elocutionis, sic actionis usum communem omniũ hominũ habebit in foro, in scena, in urbe, in agro, deniq; ubicunq; & rem quamcumq; tractantiũ. Quare si Histriones bene dicant & agant, id Rhetoricæ facultate faciũt: ut Grãmaticæ, si bene loquãtur: ut Arithmeticæ, si bene numerẽt: ut Geometriæ, si bene metiantur. Artes sua natura, non ex hominũ studiis metiendæ & æstimandæ sunt. Nemo inter artes liberales artem histrionicã numerat: at si ex his duas grãmaticam & rhetoricã fatemur esse sermonis non solùm texendi & ornandi, sed efferendi ac pronuntiandi. Quare quemadmodũ dialectico invẽtio

nem, dispositioné; memoriá merito esſiguamus, ſic elocutioné & actioné oratori ꝓpriem telinquemus. Quod quidem neſcio quomodo velut eliud agens per Creſsũ & Antooió indicas, cũ Antonius, qui ad ingenii prudentiá & conſtantiam inveniendi, diſponẽdi, & recordandi propius accederet, haſce tres partes oratorio ſecundo trecter & explicet. Craſſue (cujus megnificẽtior eſſet oretio) teliquo ſermone laudes elocutionis & actionie perſequatur, ut quæ erant in oratoris nomine anté confuſæ, Dialectica & Rhetorica, partitione illa diſtinguerentut. Sed já tertii mẽbri pers altere exponenda eſt: unica aũt eſt elocutio, unde promi poſsit oretor, & nomen ipſum oratoris indicet ſolá elocutioné oratoris eſſe propriá, cætera in eo latere: qđ tibi hactenus concedá, ut ęſtimeotur in elocutione ita latere, ut animus in corpore: ſic enim entee invẽtioné, diſpoſitionémq; cũ elocutione cõparaſti: non aũt tanquam elocutionis ſplẽdore reliquarũ periũ dignites obtuatur: major eſt enim ioventionis & diſpoſitionis prudentia, qué ut cũ ſola eloquẽtie cõparetur: & pauló anté confirmabas multos infaores actionie dignitate, eloquẽtiæ fructũ tuliſſe: diſertos veró deformitate agẽdi multos infantes habitos eſſe: ut non ſine cauſſa tribuiſſet Demoſthenes & primas & ſecundas & tertiae actioni. Non igitur majores illæ nobilioréſq; partes latent in elocutione: ſed elocutio cũ ab his & ſenſum & ſpiritũ hauſerit, ſtatũ ſuũ præclaté tuetur. Verũ multa genera facis elocutionis: philoſophi verecundé dicũt & molliter; ſophiſtæ ſuauitet & argutè: hiſtorici ęquabiliter & fuſe: poëtę numeris cũ ſint aſtrictiores, teliquis tñ generibus dicendi licenter utũtur & liberé: quæ omnia quidé orationie genera eloquentiæ propria ſunt: cúm ſoli rhetoricæ ꝓprius omnis oretionis ornatus cõcedatur. Quare quávis in ſingulis non omnes dicendi laudes poſitæ ſint, ea tñ ſunt etiá oratoris: & ſimilibus ꝓpoſitis argumẽtis ſimiliter ac illi ſunt locuti, pfectus orator diceret: nec hoc loco ſicut antea de ſophiſtis dictũ eſt (quos hic inutiliter cũ oretore denuó cõperaſti) ſetis epté facte eſt iſta diſtinctio: ſed tñ in his præcletis differentiis cõſtituẽdis, quid attinet quę ſunt inventionis, inculcare? Philoſophi ſedare malũt, quá incitete, de placatie rebus ac minimé turbulentie docendi cauſſa, non capiendi loquũtur: ſic ſophiſtis ais propoſitũ eſſe nó perturbare eoimoe, ſed placare potius: oec tá perſuedere quá delectere. Iteq; magis concinnas exquitunt ſententias, quá probabiles, á re ſæpe diſcedunt, intexunt fabulas: ſic de hiſtoria poſtremó loqueris: in qua & narratur ornetá & regio ſępe aut pugne deſcribitur, interponuntur etiá ſæpe conciones & hortationes: quid, inquá, hæc omnie, quę nõ imprudéter effudiſti, ſed de induſtria palám atq; aperté collegiſti, nõ elocutionis (de qua ſola nunc diſſeris) propria ſunt? nunquid invẽtionis ea ſunt omnie? quá veró ridiculũ eſſet cũ de generiboe dicerec argumẽtorum, figurarũ diſsimilitudines interponere? tá hoc tépore ineptũ judicandũ eſt, cũ de differentiis præcipitur elocutionis, quę ſont invẽtionis admiſcere. O te, M. Cicero, ſapieoté, ſi Apolliné veriſsimé tibi conſulenté eudire voluiſſes. Meminiſti enim quemedmodũ (ut ajũt) tibi de tua laude ſciſcitanti reſpõderit, ut naturá potius ducé, quá multorũ opinioné ſequerete. Ingenio prorſus edmirabili, acerrimo judicio netus eras: quib. bonis quoties liberé uti voluiſti, Cicerone præſtantioré virũ neminé unquá judicevi. At quo te ſimplex & credula de inertibus megiſtris opinio deduxerit, tam multa in primæ reprehenſionis parte tertia peccata admonere te poſſunt. Partitio ipſa primùm ſi vera eſſet, temen eſſet partis unius omiſsione vitioſe, at falſas partes emplecteris, inventionem & diſpoſitionem, quas elocutione tum inferiores, tum ſuperiores facis: eaſdémque oretori & tribuis & detrahis: falſem & inutilem quæſtionum partitionem inſtituis: quid? quod affirmas quæſtionis ſpecialis nullam eſſe ertem? quod argumentorum locos á communibus locis neſcio quomodo diſtinguis? quod expers artis judiciũ putas? quod egrederis toties? quod tam inutiliter, támque ridiculé idem procemium repetis? quod elocutionem philoſophorum, ſophiſtarum, poëtarum, hiſtoricorum oretoris eſſe negas? Quare deſine (quod toties iam moneo) judicium tuum hic iactare, nunquam mihi tui eſſe judicii tanram egeſtatem perſuaſeris.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER IIII. DE oratoris definitione & exornatione.

Tque has tam duras, támque obscuras salebras prętervecti, nondum tamē oratorem vel oratoris speciē (nec enim facile est divinare utrum quæras) in Latio, in Græcia, in sophistarū scholis, in inventione, dispositione, memoria, actione, elocutione philosophorū, sophistarū, poëtarū, historicorum reperimus. Ad id igitur qđ postremó primæ reprehensionis loco positū est, accedamus: in oratore tractando fortasse fœlicior es, quā fueras in investigādo. Audiamus igitur quæ tua definitio sit, quæ ex rebus adjūctis facta sit exornatio. Nō sit inventus orator tā multis in regionibus: an nusquā tandē reperietur? Erit, ais, eloquens is, qui in foro, caussisq; civilibus ita dicet, ut probet, ut delectet, ut flectat. Rē novā, dīi immortales, minimeque omniū abs te in hac disputatione speratā. Quid est Rhetorica, M. Tulli? nōne doctrina de omnibus rebus bene dicēdi? nónne inventionis, dispositionis, elocutionis, memoriæ, actionis artes uel á te eloquentiæ nomine cōprehensę, generales sunt, & cōmunes omniū rerum? quid est igitur de quo bene dici nō posit? cur igitur in foro caussisq; civilib. potius, quá omnino in omnib. locis atq; rebus? quáto melius in oratoriis ac verius rhetores hujus sentētiæ authores irrisisti, qui in civiles & forenses caussas oratorē detruderent ac cōpingerent? quanto cōstantius ibidem de vi oratoris ac possessione docuisti, ut de omni re quæcunq; esset posita, ab eo ornaté, copioseque diceretur? At hic oratorē in judicia & conciunculas velut in vincula cōjicis: illic nullis terminis circunscribis, quo minus liceat ei vagari quo velit. Agé veró tollatur forum, ne sit ista per disertos uel eloquentes homines litigandi ratio, dicat pro se quisq;, patronū non adhibeat, nulla sit ad populū dicendi potestas, Respublicæ regū aut tyrānorum dominatione teneantur, legibus á principe scriptis pareatur: quæ omnia & facta sunt aliquando, & natura fert ut accidere in posterū queant: an eloquentia, quia locum abs te nusquā definitum obtineat, nullū prorsus obtinebit? lāguescet? peribit? At, inquies, cęteris omnibus in reb. non inficior eloquentiā posse versari: sed magis assidué, & maiori cum laude in forensib. causis occupari dico. Teneo, inquā, sed tñ qui divinare istud poterā, cū verbis aliud exprimeres? At veró id falsum est: cúm sit aliquādo tēpus illud, quo nullā in foro laudem orator assequatur. Quare cogita istud quale est, quód definitio tua non semper oratori cōveniat. Reminiscere quæ antea de lege definiendi tradideris: ideas Platonis in memoriā redige, quas ille gigni negat, & ait semp esse: at id qđ nobis definis, natū aliquando est, qa non semper fuit: nec esse istiusmodi necesse est, cū possit accidere cōtrariū: atq; hic etiā dicā quod te admiraturū arbitror: si cōpares reliqua omnia genera rerū, quæ possunt eloquentia tractari, cū forensib. & civilib. caussis, dices Oceanū cū stilla muriæ esse cōparatum: tot decreta disputantur in omnib. disciplinis infinitis voluminibus, tot historiæ, tot cōsolationes, tot epistolæ, tot legationes, tot explicationes rerū & disputationes, quę quotidie accidunt, an eloquētiæ ornatū, an pronūtiationis gratiā non capiūt? Addis in ista definitione, ita dicet, ut probet, ut delectet, ut flectat. O cæcam & lubricā definitionis rationē: negasti antea inventionē eloquentię esse propriā, & quiddā propriū longé perfectius simulasti te cogitatione & animo cōplecti: at tūc quod antea repudiaras, repetis: & oratoris perfecti primā laudē facis, docere: unde porró vis ista docendi emanat? an é luminib. & ornamentis elocutionis? nihil minus, sed tota invētionis est: unde etiā & delectandi & movendi reliquæ partes multó copiosius & abundantius oriūtur, quám ex elocutione. Testē ignotū & peregrinū nullū proferā, teipsum tibimet opponā: in oratorio secūdo inventioni nō solúm fidē, sed delectationē & motū subjecisti: in partitionibus idē fecisti. Invētio igitur quæ tibi antea nō tā insignis ad oratoris laudē videbatur, quā necessaria: eadē nūc omniū laudum (quas habeat orator proprias) propemodū sola effectrix & mater videtur. Simillimé veró ac si pictor aliqs tibi tabulam eximiam polliceretur, negaret ex ullo colore vulgari futuram: non é nigro, non candido, nō rubro, non viridi,

non purpureo, non ceruleo: tādem cúm diu multumque emptorem sospēdisset: é quo tandem colore rogares, tabolam istam mirabilem conficies? ex viridi responderet, & ceruleo: nónne meritó pictoris illius vanitatem & jactanriam irridēdam & explodendam judicares? at tu quid ais? talem oratorem fingam & informabo, qualis nunqnam fuit: neque enim é Latinis, é Græcis oratoribus, é sophistis quisquam talis extitit: non est ista perfectio in invētione, dispositione, memoria, actione, elocutione philosophorum, sophistarum, historicorum, poētarū: hìc cúm expectationem nostram tam lōga, támque prolixa oratione suspenderis: si id rogemua, ubinam igitur tanti oratoris virtus sita est? tum respōdeas, in inventione: ut tametsi non verbo, re tamen ac veritate vim mirabilis hujus oratoris in inventione positam esse fateare: quid enim? considera, qua ratione expectationem tantam, quantam promissione tanta, tamq̄ne verbosa cōcitaveras, tandem tueare: considera inquam, mi Cicero, Atticáue an Asiatica sit ista tanta & loquacitas & redūdantia: definiendus erat initio tibi propositus orator aperté, breviter, proprié: tu res obscurissimas intermisces & confusissimas: tu dimidiam partē operis & libri tui in ista definitione collocas: tu tandem rebus & impropriis & alienis & falsis oratorem describis & explicas. Sequitur ut tribus officiis oratoriis tria dicendi genera (quæ jam dixi oratoris proprium nihil esse) accommodentur, subtile in docendo, mediocre in delectando, grave in flectendo. Quam generum varietatem splendidé sané & magnificé describis, & veré sentis in agendis caussis adhibēdam, ut initio dixi, nobis esse: quamvis enim Attici nostri de secundo postremoque (ut dixi) á te dissentiant, quód auditorem veré & constanter doceri malint, quám ulla cupiditate capi, aut vi inflammatę orationis impelli ac turbari, tamen veritate victus, me ab illis nonnihil disjunxi, & ad tuam sententiam feré aggregavi: & quamvia hoc efficere ipse non possum, non idcirco in te nō laudandum existimo (quamvisque istam triplicem docendi, delectandi, movendi virtutem communem artium & virtutū multarum non rhetoricæ propriam judico) tamē in actore caussarum summas & singulares esse landes tecum sentio: neq; quicquam majus esse jodico. Quamobrē quód existimas huic ipsi caussarum regi atq; principi hoc instrumentum esse tam insigne, tamque gloriosum, fateor & concedo: quód autem oratori, id est unius artis (ut anté tam acriter egi ac disputavi) homini, inficior plané ac pernego. Sed tamen tria dicendi genera proponis, eamq̄ue partitionem ex decoro dedocis: cujus admonitio quid cuiq; opus sit, quid conveniat, qnid deceat, tametsi est in omnibus artibus, imó in omnibus dictis & factis necessaria, ejus tamen consilium & doctrina (si decori consilium ullū, si doctrina est ulla propria) dialecticæ invētionis dispositionisq; propria est. Sed usus & in singulis rebus peritia quidem decorum hoc affert, quando pleno sermone, quādo integra ratiocioatiooe, qoādo utroq; genere contracto, quando hoc uel illo modo præceptis artiū reliqoarū sit utendū. Hìc oos dormire adhuc arbitraris. Magnus (ais) est locus hìc Brute, quod te nō fugit, & magnū volumen aliqd desiderat: magnus est locus, M. Tulli, fateor neq; tn̄ valde magnū volumē desiderat. Vim ejus infinitā quandā vides, artē tn̄ videris nō satia intelligere. Nā antea dialecticæ separatim aliquid attigisti, cū de genere, specie, definitione, partitione, veri falsiq; regula dictū est: & postea de inventione, judicio, dispositione præcepisti, tā quam & hæc ab illis diversa essent: idem sapientiā singulari quidē nomine, sed parū intelligenter expresso nomitias. Quid enim est sapientia hęc? Philosophiáne de moribus? minimé: nam hìc cū honestum verbo oportere, & decorū verbo decere appellas: hęc seperas & distingnis: idq; aliis etiā libris apertius facis. An prudētia est in reb. humanis, qualē in ethicis Aristotelea definit? ne hoc qdē dici potest: null9 enim delectus bonorū & utiliū quęritur: aliud est decorum, qd' quæritur: aliud bonū, aliud utile. Ao philosophia de natura & rebns occultis? nequaquā. Neq; enim est ullū in tota illa sapiētia verbū de decoro: qoęnam est igitur ista sapiētia? Dislecticáne? hæc enim testaté tribus partibus sapientiæ: nō ita videris existimare, cū de dialectica dixeris antea, & dicturus postea sis, & tamen decori nullā mentionem uná cū dialectica, nec antea feceris, nec facturus postea sis. Quāobrē ut veteres illi

res illi primiq; philosophi, cúm cælestiũ orbium constantes & ratos motus, cúm stellarum cursus & recursus certos & immutabiles animaduertissent, mirabilem quandam harum tot tãtarumque rerum effectricem vim esse crediderunt: quid tamen esset, ignorauerũt: sic tu cúm in poëtis, in pictoribus, in histrionibus, in vitis, in moribus, in omnibus dictis & factis minimis, & maximis admirabilem modi cujusdam & decori rationem pro singulari tuo judicio perspexeris, captus admiratione, & incensus velut exclamas, & sapientiã appellas: sed quid sit, qua ratione & via cognosci possit, non demõstras. At, mi Cicero, si qua (ut dixi) decori ars esse potest, dialectica est. Nam si decori rationem rhetoricæ artis esse putas, necesse est sané ut referas ad aliquam earum partium, quas rhetoricæ tribuis: pronuntiationis autem memoriæ, elocutionis non videtur esse proprium hoc decretum: necesse est igitur inventioni & dispositioni, id est dialecticæ (cujus hæ duæ partes propriæ sunt) attribuas: dialectica inquã ista decori ars est, quæ quid sit quod deceat, an non deceat, rationes ostendit, judicandi regulas præbet: quod tu his verbis quoque indicas, cum ais, Magni igitur judicij, summæ etiam facultatis esse debebit moderator ille, & quasi temperator hujus tripertitæ varietatis: nam & judicabit quid cuique opus sit, & poterit, quocunque modo postulabit causa, dicere. Hæc tua verba sunt, quibus significas decorum esse judicij, & decorum fore oratorum esse, qui poterit judicare quid cuique opus sit: ergo doctrina judicij erit etiam decori doctrina. Hoc autẽ immensi vsus esse confiteor, sed artis modicæ, & paucorum præceptorum esse dico, quæ dialecticæ & inventionis & dispositionis institutis continentur. Ab hoc decoro ad genera dicendi pervenis: & é somno nos excitas. Magnum opus & arduum Brute, sed ingredientibus considerandum fuit, quid ageremus. Verũm perge, neque enim probare cuiquam potes, non modó ex academiæ spatiis, sed ne ex rhetorum quidẽ officinis hæc profecta esse, ut cúm vigilantem auditorem, & per se audiendi cupidum acceperis, toties sine caussa, & eodem, quod molestissimum est, argumento exagites: sexies enim jam repetitur. Si, me hercule, de Salamine, aut Marathone (qui rhetorum campi sunt) apud Gorgiam, aut Isocratem declamares, vix quisquam tam molles delicias perferret: in artis autem absolutione describenda, vbi prudẽtia & diligentia partes omnes occupauit, jactantiæ & ostentationi nullum locum reliquit: nos ineptias istas quomodo vis perferamus? Sed tamen, vt dixi, perge: de generibus dicendi præcipis, de quibus antea præceperas, ut necesse nihil esset hæc eadem rursus inculcare: admisces in elocutionis generib. denuó quæ sunt inventionis, de sententiis acutis, de salibus in genere subtili, de affectibus in gravi: sed tñ ex omnib. vitiis in hac quæstione peccatis hoc unũ maximũ mihi visum est, quod cúm in oratoriis dialogis de hoc ipso elocutionis decoro post expositas oẽs oratoriæ supellectilis facultates abs te dicatur, nunc nõdum descriptis ornamentorũ generib. (id enim postea facis) de delectu præscribis, & totam rẽ permittis: judiciũ scilicet decorũ atq; aptum de reb. nondum expositis atque explicatis facis. Exclamas, Tenemus, Brute, quẽ quærimus, quẽ nunquã vidit Antonius: quẽ inquam? qui & humilia subtiliter, ais, & magna graviter, & mediocria temperatẽ potest dicere. O præclarã & verã gratulationem: quasi nõ & illum initio inventũ tenuerimus, & iisdem generũ laudibus definitum: quasi veró eundem etiã non viderit Antonius, quem nũc vides: nõ eũdem tenuerit, quẽ nunc tenes: & eloquentiæ definitio in ejus libro non fuerit vel tua definitione melior. Quid enim Antonius apud te oratorio primo, cúm de duobus oratoris generibus: mediocris & perfecti disputat, quomodo loquitur? Tumq; ego, ait, hac eadẽ opinione adductus scripsi etiam illud quodã in libello, qui me imprudente & invito excidit, & pervenit in manus hominũ, disertos me cognosse nõnullos, eloquentẽ adhuc neminem: quód eum statuebã disertũ, qui posset satis acuté atq; dilucidé apud mediocres homines ex cõmuni quadã hominũ opinione dicere: eloquẽtem veró, qui mirabilius & magnificentius augere posset, atq; ornare quæ vellet, omnesq; omnium rerum quæ ad dicendum pertinerent, fonteis animo ac memoria cõtineret. Quid ista eloquentis, id est (ut ais) perfecti oratoris definitio, an non illum tuũ caussarũ actorẽ tam bellé demõ-

strat, quám tua? viderat igitur Antooius oratorem tuum perfectũ, ut tu vides, méte nempe atq; animo: quia definierat tá bellé, quám tu: effigiem & exemplum nõ viderat, neque tu, ut ais, quia nullum in Græcis, nullum in Latinis talem unquá fuisse affirmas. Quid igitur gloriaris te tenere, quod ille oon tenuerit? quam vism nobis aperis ad illios oratoris pfecti laudem, quá ille non viderit? Tum relaberis ád illum furorem poëticũ: Objicis enim tibi neminé oratorem talem vnquá fuisse, qoalem definieris. Quid enim initio, nóone idé? At ego in summo oratore fingendo talem informabo (ais) qualis fortasse nemo fuit. Rationé porró Platonicę formæ eãdem ad utrũq; locum accómodas, sic velut in mari fluctibus ad eosdem scopulos sæpius rejiceris. Atq; ita nobis oratorem definis falsa definitiõe, decori valde indecora, & generũ dicẽdi prorsus aliena cõfusiooe. Atq; hæc de oratoris definitione. Exornationé ipsam spectemus, in qua Dialectica, Ethica, Physica, jora, veteris memorię monumeota oratori subjiciũtur: quãobrem? quia sine his perfectus esse nõ potest: quid in quá? multó mious potest philosophus & historicus sine eloquentia perfectus esse. Quare eloqoentiá philosophis & historicis mioistrá adjuogamus: at eá dominá reliquarum artium cõstituis: quid ista quám incõstáter dicantur, nõ vides? usum artium omniũ cõmuni quodá vinculo contineri sæpe já propter istá tuá perpetuá confusionem, repeto: at pręcepta separáda sunt. Redeamus ad Soloois legé: fines regamus, extra terminos oe excedamus: Si oleá plátaueris, nouẽ pedes relinqto: at tu rhetoricá hác, si Palladi placet, oleá cũ pláter, juxta philosophorũ fundũ, nõ modó pedem oollũ intermediom relinquis, sed radicib. arboris totam philosophiæ regionem cõplecteris: an noo justo legum sacramento cõtendere, teq; ex jore manu consertũ vocare meritó possum? At mirificum est in perfecti oratoris explicatione toties eandem ré & temeré abs te iterari: oollus erat in oratore definieodo, & suis omnib. numeris absoluendo proprius locus, ubi de dialectica dici posset: tu tamen pro singulari ingeoio tuo tres invenisti. Et quidé tot repetitiooes iá á nobis hîc notatæ & animadversæ, nunquámne persuadebũt justá esse admonitiooé meá, qood in repetitionib. nimius sis? At fortasse ipse fallor, & potest eadem res sæpius sine reprehensione dici. Verumenimuero attende quid hîc tibi respondeá. Nosti quæ Solonis in coodendis legibus prudentia fuerit, & quám omnium gentiũ judicio comprobata? hic autem thesmothetas coostituit, qui quotánis leges civitatis legerét, & accuraté perpendereot, ac si duas de re eadem reperirent, deteriorem abrogarét, conservarent meliorem: præcepta autem artiõ, ut verissimé summus author Plato cõfirmat, leges sunt: quare uoa de re unicá dũtaxat legem teneamus. Vides quomodo cõcludam: nõ veto quin puer qui discere velit, idem præceptũ legat, repetatq; decies, donec meote memoriaq; cõplectatur: imó veró omni exercitatiõe cõsequatur. Sed te accuso, qoód eádem rem tam sæpe præscribas, quæ semel præscripta majoré, & omnibus modis clariorem utilitatem adferret. Vtilitas enim illa pręcepti frequentius iterandi, nõ percipitur dictádo, sed legendo, audiendo, exercendo: quod unico præcepto posito melius fieri potest, quám si millies idem mille diversis locis confuoderetur. Attamen cúm nobis dialecticam tradas, qoa ratiooe á rhetorica sejungis? Facile veró fuit veris fioib. & terminis separare, quia rhetorica est ornaté dicendi, quod elocutiooe fit, et actiooe: dialectica est ars sapienter disserendi, quod inventiooe rerũ fit, & dispositione: tu veró quomodo distinguis? Dialectica est eloquentia contracta, Rhetorica qoædam est dilatata dialecticá: sic Zeno, sic Aristoteles philosophi senserunt. Zeno quidem (ais) ille á quo disciplina Stoicorum est, manu demõstrare solebat, quid inter has artes interesset: ná cúm cõpresserat digitos, pognumq; fecerat, dialecticá ajebat ejusmodi esse: cúm autem diduxerat, & manum dilataverat, palmæ illius similem eloquentiam esse dicebat. Atq; etiá ante honc Aristoteles principio artis rhetoricæ dicit illam artem quasi ex altera parte respondere dialecticæ: ut hoc videlicet differát inter se, quód hæc ratio dicendi larior sit, illa loquẽdi cõtractior. Quod de hominibus discrimen, nõ de artib. ipsis est inventú: qui in scholis tenuiter & succincté de re ꝓposita disserebant, dialectici, qui in foro res civiles copiosius & uberius tractarét, orstores sũt appellsti. Et hoc Aristotelis cõmẽtũ est, q syllogis

mos

mos dialecticis, enthymemata oratoribus attribuit: somnium inquã: non enim obseruatum ex veró & naturali vsu documentum. Sunt enim in Demosthenis & tuis orationibus syllogismi frequentiores & absolutiua conclusi, quám in spinetis & sophismatis Aristotelis: vnde cõstat hominem hũc effudisse nobis quod somniasset, non explicasse quod obseruasset. Hoc cõmentũ arripuit Zeno: ætate enim pauló inferior fuit: & cúm tã jejunus & aridus esset, omniq; eloquentia tam nudus, ausus est tamen de rhetorica etiam cum Aristotele fabulari & argutari. quod etiam discrimen á teipso meritó derisum video. Tua enim verba ex secundo de finib recognosce, rhetoricé igitur, inquã, nos mavis quám dialecticé disputare. Quasi veró, inquit, perpetua oratio rhetorum solum, non etiam philosophorũ sit. Zenonis est, inquam, hoc Stoici omnem vim loquendi, vt jam anté Aristoteles, in duas tributã esse partes dicere: Rhetoricã palmæ, dialecticam pugno similem esse dicebat, quód latius loquerétur rhetores, dialectici aũt comprehésius. Hæc, inquã, in secũdo de finib. verba tua sunt: quibus quávis hanc præclarã Rhetoricę & Dialecticæ distinctioné meritò derides. attamé istorũ hominum scholasticã & cõmentitiã opinionem judiciũ tuũ audes appellare et postulare, ut quantũ de hac leuitate, tantum de ingenij, de eloquentiæ tuæ fama detrahatur. At, Deum immortalem, spectemus potins in artiũ veritate, subtilitate, & perfectione investiganda, quid res ipsa ac natura desideret, quó progrediatur, quám, quales, & quibus nominib. artifices vulgó sint nominati: redeamus non solúm ad Platonis (quas tã mirificé amplecteris) ideas: ut perpetuum aliquid & immortale, nihil caducum quæramus: sed etiã ad Solonis legem, ad fines artiũ redeamus. Proprium aliquid efficiamus: unus est in hominis natura senatus, unũ consilium, ratio est: cujus explicationem & doctrinã Dialectica sibi vendicat: duo sunt in vestibulo curiæ præcones, ad ea quæ senatus decreverit proferéda atque enuntianda, sermonis puritas, quam sibi Grammatica declarandam sumit: oratio-nis ornatus, cujus arté sibi Rhetorica tribuit. Consideremus igitur, omissis opinionibus (quæ tam sæpe fallunt) quám laté pateat usus ratiõis, an aliquis sit orationi locus, ubi nullus sit rationi: nullũ sané reperiemus. Quicquid enim dicitur, id ratione recta, aut captiosa, prudéti, aut stulta cõficitur: in poëmate, epistola, oratione, altercatione, sermone sit, nihil interest, ratio est: sic quacunq; de re ornaté dicitur, res aliorũ sit studiorum, ornatus tamen est rhetoricæ proprius: sit Rhetorica suis cõtenta legitimis ac propriis finibus, suas sibi res Dialectica habeat, latius sanæ dialecticæ vagari, quám rhetoricæ licebit, quãdo nihil dicitur sine ratione, id est, Dialectica: sine exornatione, id est, rhetorica, plurima dicuntur. Et sané de tribus artibus cõmunib. Grãmatica, Rhetorica, Dialectica, angustissima est rhetorica: sermo enim purus esse potest facilius sine ornatu, quám sine puritate ornatus, & utroq; carere potest disputatio, quia méte fieri & exerceri sine ullo sermonis vel orationis cõmercio potest, ut Dialectica latissimé omniũ pateat, tũ Grãmatica, proximé sequatur, postrema sit Rhetorica. Quare Zenonis manú nihil pertimescamus, neq; enim tã firma est, ut quenquã feriat, cúm seipsam tueri non possit: nec Aristotelis viciniam sine caussa amemus, quæ ficta, quæ falsa, quæ nulla est. Quid dialecticę pręcepta quæ tradis, vel potius quę tradit Aristoteles (hęc enim ejus feré sunt omnia) qualia sunt? duplicé habent docendi viã (sis:) inventioné (opinor) & judiciũ significas: tametsi id explicas parũ perspicué: imó veró mirabiliter totum obscuras, cúm de Dialectica sic loqueris, ut videat genera verborũ, & distinguat, & verũ falsumq; judicet, & ambigua dividat & definiat, & partiatur: falsa misces, posteriora præponis, postponis priora: idem tuo more iteras et repetis. Primũ enim quale est qđ jubes, ut genera verborũ & singulorũ & copulatorũ in Dialectica videantur? Hoc enim Dialecticæ nihil est, quę tota ratiõis est & mẽtis, ut sępe iã dico, orationis nullã curã habet: nec istud ad inventioné aut dispositioné rerũ, quæ solæ Dialecticæ partes sunt, quicquã attinet: singulorũ aũt vel copulatorũ verborũ genera Grãmatici in Etymologia & syntaxi doceant, ab illis ea cognita ad Dialecticã adferri debét. usus varius est: sive enim puré loq, sive ornaté dicere, siue disputare subtiliter, siue de numeris & lineamentis aliqd explicare velis, una grãmaticorũ doctrina in verborũ simpliciũ etymologia, in con-

conjunctorum syntaxi ad omnea illos usus satis superque fuerit: nec si grammaticæ varius sit usus, ideo necesse est tam varias grammsticaa artes describi. Tyberia unus est (ut dixi antea) quamvis multiplex & variua est usus: alioqui in ethicis, in physicia, in mathematicis singulis grámaticæ præceptionea instituendæ erunt. Aristotelis error hic fuit, sicut antea jam tam multi, qui quicquid necessarium vel utile putavit, in dialecticia & aliia artibus temeré confudit: non consideravit proprium esset, an alienum. Categoriaa ad eã rem putatur á quibusdam suis scripsisse. Deniq; Dialectica, ut dixi, tota ratio est, sermonia & orationis in suis præceptia nihil habere debet. Quidveró est quod de judicio primúm, tum de inventione præcipis? quis hic ordo est? quid est quod eodem loco vix duobus versibus interpositis idẽ repetis? Noverit (ais) quot modis quidque dicatur: tum deinde paulo póst, Cumq; ambigué multa dicantur, quomodo quidq; eorũ dividi explanariq; oporteat. At, mi Cicero, Dialectica recté descripta ex inventionia & dispositionis partibus nihil habet ad ambiguas rea distinguendum præcipué accõmodatum: tota Dialectica huc referri & accõmodari potest: cõmentum est Aristotelis tam multa de ambiguorũ distinctione in logico organo (quod ab Aristoteleis dicitur) fabulantia, nec artem satis animadvertentis, qua possũt ambigua distingui: tota enim Dialectica ambigui distinguendi ars illa est, nil Dialecticæ separatum. Quare, cúm videas quantã Dialecticia gratiã debeas, á quibus tam multas, tamq; ridiculas nugas acceperia, cave ne hominũ tam lubricũ cõmentũ judicium tuũ esse prædices. Verúm hæc missa faciamus: ad alia veniamus. Oratorem philosophia, legibus, historiis instructũ, ad rhetoricẽ revocas de generibus quæstionũ: quod totum & falsum & inutiliter præcipi antea docui; nihil enim ad usum inventionis & dispositionis (quę solæ sunt ad rem disceptandũ partes) quęstionũ legalium, rationalium, generalium, specialiũ genera spectant: satis enim est id de quo agitur, per se spectari, an legalis, an rationalis appelletur ea quæstio: nihil ad artis usum. Incidis quarto loco in inventionẽ argumentorũ, nec tamen animadvertis in tam confusis erroribus te versari: dispositionẽ & elocutionẽ novo nomine appellas tractationem, quæ doceat quo ordine & quomodo singula tractanda sunt. At nimiũ pervicax iandiu fortasse videor, qui doctrinæ perfectionẽ quandam, & accuratã descriptionẽ abs te requiro, cúm id tibi minimé propositũ fuerit, audio inquã, & multis jã antea locis, id te toties dicere valde miratus sum: unde sunt illę callidæ cautiones. Nulla præcepta ponemus, neq; enim id suscepimus, sed excellentis eloquentiæ speciẽ & formã adumbrabimus, nec quibus rebus ea paretur, exponemus, sed qualis nobis esse videatur. Item, De quo plura dicerem, si præcipiendi tẽpus esset. Itẽ, Illud tamen quod anté diximus, meminerimus, nihil nos præcipiendi caussa esse dicturos, atq; ita potius acturos, ut existimatores videamur loqui, non magistri. Itẽ, Quando autem, aut quomodo id faciat, nihil ad hoc tempus, quoniã, ut suprá dixi, iudicẽ me esse, nõ doctorẽ volo. Item, Quoniã autem non quem doceam quæro, sed quẽ probẽ. Hæ sunt adversus reprehẽsionis metũ pręclarę defensiones comparatæ, & toties repetitæ & iteratæ. Reprehendo cõfusa in hoc libro esse omnia, multa falsa, multa aliena: quid tũ? nõ est mihi (ais) cõstitutũ præcepta ponere. Cõturbet igitur Ciceronis orator omnia, cõminiscatur, & fallat, nihil ad rem: non enim vult oratorem docere, sed probare. Magna quidem te, M. Tulli, & acerba cõtumelia jandiu afficere videar, si ratio ista contra me valeat. At mihi videor hanc astutiam veteratoriã (qua te judicibus tenebras offundere, etiam aliquando gloriari soles) deprehendisse. Quid enim habet ista cõtra tã multa peccata defensio? non doctorẽ me, sed judicem æstimari volo: nec formulas exprimere, sed excellentia eloquentiæ speciem adumbrare. Agè veró si te duntaxat interrogem: An excellẽs grãmaticus, perfectus Dialecticus, sine natura, arte, exercitatione possit existere? negabis, opinor, cúm alibi doceas, quod á Platone anté didicisti, omnes artifices hisce virtutibus perfici: itẽmq;, si requiram ad exprimendam grãmatici, aut Dialectici præstantiã, quid describẽdum sit, artẽ dices, quoniã & naturæ vires imitetur, & ad vsum viam paret: postremó si illud etiã percuncter, nónne quanto artis via perfectius & excellentius expressa fuerit, tanto artificem præstantiorẽ esse demonstra-

monstratum putes? tãtoq; perfectius oratoré expressum, quãto pingerut oratoris ars absolutius? Caussæ perfecti oratoris sunt, Natura, ars exercitatio: harum omnium rerũ pictura cõmunis est. Qui volet igitur oratorem perfectũ perfecté demonstrare, perfectas caussas illas exprimat necesse est. Nihil hic cõmentis opus est, res ipsa paret: si inquam hæc duntaxat ita cõtra te dicerem, tamen obtinerem & convincerem, ut quæstioni susceptæ satisfaceres, artem oratoris, & facultatem absolutissimé tibi describendam esse: veruntamen nõ solúm arguo te veras artis & perfectas vias aspernatũ, sed falsas & contrarias sequutum convinco: non dico te tantum multas explanationes necessarias omisisse, sed tradidisse præceptiones irridẽdas & explodendas. Quare nihil ista cautio tam astuta, toties repetita tueri te potest, quin dependendum tibi sit, qui tanta asseveratione pro oratore perfecto spopõdisti: præsertim cúm postea superiores illas cautiones tu ipse damnaveris, cúm te excusasti, quód tantus vir de artificio dicẽdi literis tã multa mandares. Si profitear, (ais) quod utinã possem, me studiosis dicendi præcepra & quasi vias, quæ ad eloquentiam ferrent, traditurum: quis tandẽ id justus rerum æstimator reprehẽderet? ac paulo póst, Atq; haud scio (ais) an pleriq; nostrorum oratorũ ingenio plus valuerint, quám doctrina: itaque illi dicere melius, quám præcipere: nos contrá fortasse possumus. Hic nõ modó confirmas, quæ negaveras antea, verumetiã tibi laudi ducis. Sed ad oratoris exornationẽ redeamus, cui tu postremó [illegible] attribuis: eaq; mirabilia in oratore esse existimas. Quod quidem, ut verum esse fateor, ita longé á te in earum rerum præceptis dissentio. Nã & loci cõmunes & amplificationes, & affectua tũ leviotes tũ graviores ex iisdem fontibus hauriuntur: una inventio & argumentorum explicatio est omnibus cõmunis hisce rebus perficiẽdis, apta, idonea, seipsa contenta: adjuvant etiam elocutionis ornamenta, sed & invẽtionis & dispositionis generalia præcepta hæc omnia suppeditant. Fecerunt ridiculé & inepté magistri (quos modó sequeris) qui nobis istarum rerum nescio quas præceptiunculas excogitarunt. At, mi Cicero, in rẽ longinqui erroris tui fine tandem quid ais? ac cúm de affectibus loqueris, quonã ipse affectu raperis ac turbaris, ut magno probitatis & constantiæ tuæ periculo te oratorem tã gloriosum nobis ostendas? Credidi antea tot egressiones, tot repetitiones Asiaticorũ rhetorũ mores esse: Dialecticę tã multas tenebras á magistris profectas disputavi: at hæc postrema quomodo magistrorum esse dicam? qua ratione rejiciam ac transferam? nihil hic de ornatu orationis tuæ, nihil de verborũ aut singulorum elegantia & puritate, aut cõjunctorum lumine atq; splendore tibi detraho: omnia illa superiora in te esse confitemur, quæ nõ dico sperare, sed optare vix audeamus: nullã tamen egressionem immodicam, nullam repetitionem molestã coarguo, sed miserum nescio quod fatũ tuum misaror ac deploro: quo plurimæ alioqui & pręclarissimæ virtutes tuæ nõnihil obscurãtur. Quid enim, unde est ista jactatio? Nobis (ais) ꝓ familiari reo summus orator nõ respondit Hortensius: at id nõ vi orationis tuæ, sed calliditatis novo quodam genere perfectum esse sæpe ex te & aliis audivi: omissa enim gloriosa ista eloquentia productis in medium testibus, probatisq; coẽgisti judices de reo sententiam ferre: neq; iam dicas vim talem in actionibus tuis esse, quibus Hortensius respondere non potuerit: nam cõtra tuas nõ actiones veras: sed fictas declamatiões Hortẽsius suas etiã declamatiões edidit. A nobis homo audacissimus Catilina in senatu accusatus, obmutuit (ais.) At veró, sicut historiæ loquũtur, nõ modó tibi respõdit, sed universo senatui graviter & acerbé respondit. Nobis privata in caussa magna & gravi, cum cœpisset pater Curio respondere, subitó assedit, cũ sibi venenis ereptã memoriã diceret. Verúm in sermone de claris oratoribus ad me nuper scripto aliter multó loqueris: (ais enim) Curio memoria ita fuit nulla, vt cúm aliquoties tria proposuisset, aut quartũ adderet, aut tertiũ quæreret: qui in judicio privato vel maximo, cúm ego pro Ticinia Cottæ perorassem: ille cõtra me pro Servio Nævio diceret, subitó totã caussam oblitus est, idq; veneficiis & cantionib. Ticinię factũ esse dicebat: ubi veré illius vitio attribuis, qđ nũc falsa laude tibi sumis. Quãobrem nõ iã te á magistrorũ tuorum vitiis revoco, sed de insolenti gloriatione familiariter admoneo. Hæc

de

de se prædicatio, mi Cicero, etiã in veris rebus verecunda debet esse, ut erubescere etiã deceat, cúm in os laudamur: hinc graves civium nostrorũ offensiones adversus te et simultates exciterunt, nõ quidem ullo tuo turpi aut inhonesto facto, sed quód assiduis laudibus res tuas gestas tam vehementer extolleres. Habet porró hominis natura superbum quendã & elatum sensum, ut cedentes & summittentes se libenter tanquam superior alle vet: contrá veró supra modum gloriosis & insolentibus quasi tyrannidem & intolerandam potentiam affectantibus resistit, invidet, malevult. Itaq; propter illos magnificos versus,

O fortunatam natam me consule Romã. Ité,
Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.

& cætera præconia tua, quód te Minerva omnes artes edocuerit, Iupiter optimus maximus in concilium deorum admiserit, Italia exulem humeris suis reportarit, meministi quanti fluctus invidiæ in te cõcitati sint. atque illa tamẽ majore de caussa dicebantur, hæc autem tam falsa, tam á teipso secus testata quorsum evadant, nõ attentius cõsiderabis? Plerique oratores Romæ hoc in te vitium reprehendunt, quód te insolẽter efferas: hoc admoneo, & exempla tibi tua ante oculos subiicio. Reminiscere veró quæ sunt apud te quinta schola, Tusculana de Demosthene. Leviculus (ais) sané noster Demosthenes, qui illo susurro se delectari dicebat, aquã ferentis muliercula (ut mos in Græcia est) insusurrantisq; alteri, Hic est ille Demosthenes: quid hoc levius? At quantus orator! sed apud alios loqui videlicet didicerat: non multum ipse secum. Hæc tua verba sunt, quæ utinam in animo tuo infixa penitus insedissent, esses tu quidem forsan orator non melior, nec princeps sapientior: sed certé magna invidia solutior & liberior. Verũtamen nunc quid agis? Videris omnia cõturbasse in falsa definitione oratoris, in decori, in generum, in omnium artium perturbatione, ut tenebris tam multis impediti, & minus ad judicãdum attẽti, Ciceronem perfectum illum (quẽ nunquã viderat Antonius, quemq; exprimere vix deo concessum esse dicebat) perfectum inquã illum, & omni laude cumulatum oratorẽ esse putaremus: Perfectus est orator, q potest parva summisse, modica temperaté, magna graviter dicere. Ad conclusionis hujus assumptionem (quia putidiuscula videretur) fucati medicamenta scilicet pudoris & ruboris insarciuntur: nulla laus est (ais) oratoris, cujus in nostris orationibus nõ sit aliqua si non perfectio, at conatus & adumbratio: non assequimur: ad quid deceat, videmus: nec enim nunc de nobis, sed de re dicimus: in quo tantum abest, ut nostra miremur, ut usque eo difficiles ac morosi simus, ut nõ satisfaciat ipse Demosthenes. Et pauló póst vides profecto illum multa perficere, nos multa conari, illum posse, nos velle quocunque modo caussa postulet, dicere. Hęc tua remedia sunt (ut dixi) adversus assumptionis odiosam & insolentem jactantiam. Quid enim ex illo propositionis initio, Perfectus est orator, q potest parva summissé, mediocria moderaté, magna graviter dicere: qđ inquã inde sumitur, Cicero hæc omnia potest. Dixit pro Cecinna subtiliter, in lege Manilia temperaté, pro Rabirio graviter: hęc eadem interdum temperavit & variavit, ut in septem accusationis libris, in Cornelij, in Habiti, in plerisque aliis orationibus: imó veró primus jejunas hujus multiplicis orationis aures civitatis accepit; primus ad hoc genus dicendi, incredibilia audiendi studia cõvertit. Philosophiã totam tenuit, imó ab ea tantus orator est effectus, leges, historias, rhetorum præcepta didicit, *διειν* & *κύψειν* quoties vult arripit, affectus ardẽtiores nullus unquam movit. Itaque sæpe adversarios de omni statu dejecit, nihil respondit Hortensius, Catilina obmutuit, Curio metu memoriam amisit. Cõcludamus, aut si nequeamus, á Diogene minam repetamus: est enim cõplexio manifesta hujusmodi antecedentibus probatis. Perfectus orator est, qui potest parva summisse, mediocria temperaté, magna graviter dicere. Cicero hæc omnia copiosissimé præstat: Cicero est igitur perfectus orator. Siccine nobis oratorem nomine tuo tandem, tam alienis, tam suppositiciis, tam translatitiis ornamentis instruis, ut te suspiciamus & admiremur? Vtinam, M Tulli, veram illam definiendi oratoria viam potius tenuisses: oratoremque elocutionis & actionis laude pręstantem declarasses: in tenebras tam multas nũquam incidisses, & hominum consensu tulisses perfectam eloquentiæ palmam: tametsi enim

Attici

Attici nostri & mollitiem & contentioné reprehendunt: attamen plerique omnes incredibilem troporum venustatem, & figurarum splendorem, & pronuntiationis vel in voce cōstantiam & varietatem, vel in gestu gratiam atque dignitatem, id est, absolutam eloquentiæ laudem largiuntur. Vtinam scholasticas magistrorum ineptias vitare potuisses: quanto, Deum immortalem, majorem veriorem que gloriam consecutus esses? nullum est vel in Græcia, vel in Italia tribunal, nullum in ullo populo forum, ubi audeas isto modo, vel de regundis agellorū finibus agere, quomodo in artis liberalis quæstione de finibus oratoris egisti. Dixeris enim, Suscepi, Iudices, rem tantam, quantam nō modó facultate consequi difficile sit, sed cogitatione complecti: fingam vobis & informabo agrum tam perfectum, ut ei nihil addi possit: tū ad cohortationes digrediare, & disputes de genere vitæ ad agrum, & hoc multis verbis excuses: deinde, Investigemus igitur agrum, Iudices, qualem nemo vidit unquam. Is terminos tres habet, quibus clauditur, aureum, argenteum, ferreum. Non est autem hic ager in Italia, non est in Græcia, non est in ulla Mediterranei maris insula, non est in Syria, non est in Ponto, non est in Cappadocia: ubi igitur est? Est, Iudices, in Phrygia: nec in omnibus tamen Phrygiæ partibus, sed vbi quondam regia Priami fuerat. quis est igitur hic ager? quibus finibus & terminis clauditur? tribus, Iudices, aureo, argenteo, ferreo: & tum diceres, quanvis non esset hic ager, Iudices, in illis suprá memoratis regionibus, tamen omnes eas regiones hic unus ager intra fines ac terminos suos complexus est. Quis tam delirus unquam sedit judex, qui te isto modo orantem pateretur? Redi veró nunc jam ab illis agri finibus ad oratoris regundos fines: confice summam oratoriæ investigationis tuæ: cogita quám magnificé definieris, quám acuté, quám sapienter, quám veré, quám cōstanter, rū tibi nil opus erit admonitore M. Bruto, tu tibi Iudex idoneus eris.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER V. DE tropis & figuris.

HActenus de oratoris investigatione & exornatione tibi respondimus: quæ fuerat primę partitionis nostrę pars prima: secūda, & ultima in elocutione versatur: quam cúm oratori solam & propriam reliquisses, inventionem, dispositionē, memoriam, actionem, communes fecisses, præ cæteris exornare debuisti: hic te ostētare, hic oratorias facultates exercere, hic iactationē gloriosam habere, & cursum prædicabilem tenere potuisti: hic campus, hæc palæstra concessu omnium dabatur ad omnes oratoriæ supellectilis opes explicandum & propalam collocandum. Atque utinam potius istam laudem adamasses: quám veram, quámque singularem artem haberemus? quám diuinam oratoris speciem, formamque expressam teneremus? At omnem sané elocutionis doctrinam ita contempsisti, ut non explicare docendo, sed omnia confundendo, ac conturbando perdere voluisse videatis: neq; enim audio, quod sis, Cúm hæc tu optime Brute teneas, quid attinet nominibus vel exemplis uti? tantummodo notetur locus. Quid ergo? utrum me solum hæc lectorum putasti? an potius (ut ipse ais) ad alios si minus nostro nomine, tua tamen commendatione perventura spectasti? Quare his etiam lectoribus, qui minus ista quám nos, nota habeant, prospici oportuit & provideri. At in toto libro, ut dixi, nihil contemptius, nihil abjectius, nihil negligentius est expositum. Elocutio definienda fuit orationis á vulgari consuetudine ad elegantiorem quēdam modum mutatio: nihil definis: distribuenda fuerat in tropum & figurā: nihil hic partiris: de tropis & figuris primū de numero veluti genere quodam alio plurima perscribis. quá partitione in respondendo subsequar. Tropus igitur definiēdus erat elocutio, qua verbi significatio á proprio loco in alium mutatur, & distribuēdus in Metonymiā, Ironiam, Metaphoram, Synecdochen: quia omnis verbi significatio quatuor illis generib. continetur: nihil definis, nihil partiris, dé

generibus troporum unicam metaphorá attingis, hoc ipso loco, quo tibi fuerant species omnes accuraré describendæ: reliquá genera, ais ex collocatione verborũ sumi: qua, quæso, ratiõe? an quia idem in oratorio tertio tibi placuerat error? sic enim ornatum orationis partiris, & in hoc libro et in oratoriis dialogis, ut sit in singulis verbia, & cõjũctis: in singulis ꝓpria sint, novata, translata, & tranalationis nomine tropos omnes comprehendis: in cõjunctis aurem collocatio sit orationis & figura: sic enim tertio orarorio posteaquá de rropia dixisti, de collocatione dicia, & de figuria. Tum veró partitionia factæ immemor, tropos etiam omnes prærer metaphorá in conjunctia verbis esse statuis, ubi est acumen tuum M. Tulli? ubi vis ingenij? tropi omnes io singulia verbis partitione prima locanrur, tamen idem omnes præter metaphoram ponia in cõjunctis. Tanram repugnantiá non vides? Aristorelia etiam hæc, opinor, doctrina fuit, & idcirco protinus apptobáda. Quanquá ne idipsum quidem omoino verum est, quód reliqua genera præter metaphorá in coniunctis verbis esse ais. Ná Meronymia, Synecdoche, Irooia, in singulis verbis versantur. Atq; hæc de tropis. Figura tibi definienda fuerat. Elocutio in cõjunctis verbis, qua murarur habitus orarionis: distribuenda in duas species. Similis aurem tua diligentía est superiori, nihil definis, nihil partiris, nihil exemplia exponia: quin figuras omnes tam neglĩgenter exposuisti ut fastidiosam & insolenté despiciẽtiam duntaxar hic agnoscam: sic non confusé tantúm, sed profusé cumulas quicquid hæc scribenti remeré ac fortuitó occurrit. Io figuris verborum cõtrarium ponis, quod argumenti nomen est, ut generia, ut speciei. Reticentiam & Exclamationẽ numeras, qoas tameo cõstat figuras esse senrentiarum, cúm in totius oratiõis seoteoria comprehendaorur, nõ in senrentiæ verbis: quin reticentiam teipsum scilicet rerexeos, in figuris sentẽtiariũ constiruis. Mirandum aurem non minus est, quód asyndetoo numeres, polysynderoo relinquaa: urrũq; enim vel rejici, vel retineri debuit: & grámaticum oe-scio quid hic potiua est, quám rheroticũ: quód similiter cadẽtia, desioentiaq; proponas, parium obliuiscare: quæ ra mé oratorio tertio adhibuisti. Quid veró? quãta ista est nõ curátia, quód oratorio rertio trea & quadraginta verborum figuras numeras, hic ne dimidiam quidem partem complectare? Ecquid nunc attendis, quámobrẽ aliena permisceas, propria prærermittas? In figuria veró senrentiarom, quid cõmune cum figuris habent cõmoratio, extennatio, irrisio? quæ figuræ non sunt? omnia eoim hæc sine ulla figura esse possunt: & sicut omnis oratio & disputatio ex omnibus argumentis & figuris fieri possunt, & cõmoratio in eodem loco nisi magnam & necessariam cõmoditaté habet, vel quæ cum atreo té audientium fastidio cõpensari posit, quid aliud qoám repetitionum (de quibus dictum est) vaniratem osteodir. Quid propositio? definitio? argumentum oratione conclusum? divisio in partes? similitudo? exemplum? tributio? quæ dialecticorum rota sunt? An tibi cõmodum est dialecticam inventioné, sicut antea tot locis fecisti, nõ solúm rhetoricæ falso attribnere, sed in elocutionis præceptis isto modo confundere? Redeamus ad distinctiones artium: rherorica elocutio hic tractatur: rerum igirur inventio non admisceatur. Si sicom planrares, novem pedes inter me & arborem tuam interessenr: planras elocutionem, quam orarores propriam esse judicas: quamquo cõstat á dialectica & inventione & dispositione toro possessiooia genere distinctam esse: sioes igitur regátur: pes saltem unus interponarur. Elocutio est orationis conformatio: arguméra igirur ne misceantur: nec captiosa illusio, nec Aristotelica quæratur, quód aliter nrantur his dialectici, aliter orarores: nec distinguamus artes hominibus, ut antea Aristoteles & Zeno. Demosthenes enim & Cicero mihi sunt & dialectici & oratores: quód enim res perviderint causis, quas agebant, congruas & cõsentaneas, quód apro ordine collocarint, dialectici sunt: quód tropis & figuris exornarint, quód decoré pronũtiarint, orarores sunt. Artes præceptis constantibus, & perperruis, & uniusmodi suot: usu autem multiplici & vario, ut iam sæpe adversus ista scholasticorum hominũ sophismara repeto. Quid veró ireratio? collatio culpæ in adversarium, in hilaritatem risumq; conversio? interpellaroria coërctio? denũtiario caotionia? ira? objurgatio? medela? exercitatio? insinuatio? breviras? hilaritaa rursus?

rursus? atq; in hac prodiga cōmentatione, cur toties & tam obliviosé eadem iterantem sæpe ut irrideat, sæpe in hilaritatē risúmue convertat, tum vt declinet á proposito, deflectatq; sententiam, & á proposito declinet aliquātulum, tū ut anté præmuniat, ut anté occupet, tum ut dividat in partes, ut aliud alij tribuens dispertiat. Quid, quód oratorio tertio figuras sententiarum septem & quadraginta numeras, hic nescio quot ex hoc numeró detrahis? quid hæc inquam tot peccata, quid aliud nisi præcipitem oblivionem demonstrāt? aut fastus specie ac simulatione, nescio quid pejus tegunt ac dissimulant? Atq; hæc tamen, ut de Crasso tute ipse soles dicere, nō tam existimari vis nescire, aut nō posse docere, quám despicere atq; contēnere. Antea cúm Latinos oratores & Græcos, cúm sophistas etiā tam longé ab oratoris perfecti laude distraheres, cúm nihil inventionis & dispositionis prudentiā, nihil actionis dignitatem præ elocutionis gloria esse diceres: & Critolai pené librā quandam induceres, in cujus altera lance positae omnes reliquarum rerū laudes, quin cum his maria & montes elocutio sola deprimeret: quantum, pró Iuppiter, elocutionis pondus nobis promittere videbare? At cúm huc pervenisti, rē omniū levissimá fecisti, ut ex ea te vix satis constantem hominem judicaremus.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER VI. DE collocatione & concinnitate.

Eruntamē numerus superest, quē collocationem appellare maluisti: tametsi separatim hic præcipis de collocatione et cōcinnitate, separatim de numero. Hāc igitur (quoniam tibi placet) partitionem sequamur. Spero autē hic te nova diligentia præteritam negligentiam compensaturum: quod te tandem fecisse gloriaris. Et quoniā (ais) plura de numerosa oratione diximus, quám quisquā ante nos, quare bene sperare de te in posterū possimus, qui omnes artis hujus magistros studueris vincere. At eundem te doctoré præstabis, quem adhuc præstitisti: nihil perspicué, nihil acuté, nihil proprié declarabis: tibi atq; ingenio tuo obtēperabis: miscebis aliena, falsa, inania, nec vllam veræ doctrinæ lucem adhibebis: nihil enim definis, nihil partiris, nihil feré exemplis exponis: imó veró ne nos de disciplina potius aliqua quæstionem tractari, quám pompam & speciem sophisticæ ostentationis quæri putaremus, septimo loco nos á te proposita deducis: respondes proliхé & verbosé numeri reprehensoribus; quos re vera nullos esse arbitror: sed communis aliquis locus, & latior campus inveniendus fuit, ubi sophistica hæc eloquentia liberius incederet. Sed tamē cúm jam tertia pagina tota procederet, ad institutam disputationē reverteris: collocationē partiris. Collocabuntur igitur (ais) verba, aut ut inter se quám aptissimé cohæreāt extrema cum primis, eaq; sint quám suavissimis vocibus: aut ut forma ipsa concinnitasque verborum conficiat orbem suum: aut ut comprehensio numerosé & apté cadat. Hæc tripertita divisio tibi placuit. At quicquid est collocutionis proprium, id numerum, aut partem numeri esse dico: Numerus est modulata orationis compositio. Constructio est modulata orationis cōpositio, aut certé pars quædam compositionis: item concinnitas. Constructio igitur & concinnitas numerus est, aut certé pars numeri. Hæc tu ipse tuo testimonio judicioq; confirmas: numerosa, ais postea, efficitur oratio non solum numero, sed etiam constructione & concinnitate. Est igitur, inquam, & constructio, & concinnitas numerus, aut numeri quiddam: quoniam orationem utraq; numerosam facit. Facit orationem numerosam: est igitur efficiens caussa numeri. Quare cúm omnium rerum cognitio scientiaq; ex caussis promenda sit, in explicando numero caussæ illæ efficientes erunt adhibendæ: non autem velut species diversæ separādæ erunt: quia duæ primæ constructio & concinnitas in tertia contineantur. Memini secundo de finibus in errore simili, quo pacto Epicurū reprehēdas. Divisit (ais) ineleganter: duo enim genera, quæ erant, fecit tria, hoc est non dividere, sed frangere rem: tum veró non solum ex duobus generibus cōstructione & conjunctione pedum (quæ erāt duo) tria facis, addita concinnitate: sed

etiam numerum (qui erat genus) in speciē numerasti: ita præclara ista dividendi elegantia Epicurum vicisti. In cōstructione vitari jubes hiatum & asperitatem literarū: id laudo. Est autem prorsus admirabile, dum de prima hac junctura & coagmentatiōe præcipis, unde, & quorsum, tam multas grammaticorum quæstiunculas unum in locum conduxeris, de contractione, de conjunctione, de commutatione literarum, nominum, accentuum, spirituum. Neq; enim tam molesta, tamq; prolixa descriptio ullam componēdæ orationis viam (pauculis illis exceptis, quæ sunt in principio de hiatu & asperitate) docet, quod erat hoc tempore propositū; sed comparatione quadam demonstrat, quemadmodum tandem tu ipse concludis: si indocta cōsuetudo (unde tam multa exempla collegisti) tam sit artifex suavitatis, id ipsum multó magis ab arte & doctrina expetendum esse. Itaq; in quantam perturbationē incidisses, coactus es paulò pòst confiteri: propositæ enim partitionis immemor, antequā primū membrum absolveris de constructione & suavitate vocum, novam distributionem instituis, qua superiorem confundis. Duæ sunt res (ais) quæ permulcent aures, sonus & numerus: quid, inquā, nónne tres in partitione superiore esse dixisti? cōstructionem, concinnitatem, numerum? Constructionem enim sæpe significas ad demulcendas aures totam pertinere. Impetratum est (ais) à consuetudine, ut suavitatis caussa peccare liceret. Item, voluptati aurium morigerari debet oratio. De cōcinnitatis orbe quid ais? suapte natura (inquis) numerosus est, etiam si nihil est factum de industria. Cōsidera, M. Cicero, qua constantia partitiones istæ describātur: prima tres facit partes diversas, constructionem, concinnitatem, numerū. Secunda duas primas partes confundit in una, id est, in sono, & quidem ita ut numerus ipse sonus sit, & in una parte tot partes tam negligenter distinctæ comprehēdantur. Constructio enim cúm vitat hiatū & asperitatem, concinnitas, cúm orbem conficit, numerus, cúm tempora temporibus annectit, nónne sonū quærit & sectatur? De concinnitate deinde præcipis, quæ, ut affirmas, ex similiter cadentibus & desinentibus, ex paribus, ex contrariis orbem quendam numerosum necessitate ipsa efficit, & eum sine industria: quanquam contraria nullum locū hîc habent: & argumenti genus isto nomine significatur: ut generis, ut similitudinis: & numerus omnis qui hîc efficitur ex tribus primis tantum est. Imò παρίσωσις ex paribus membris, & ὁμοιόπτωτα é similibus casibus, nullam omnino numeri caussam sustinēt, sola sunt ὁμοιοτέλευτα quæ numerū faciāt. Sed tamen si numerosum dicas, quód ex numero quovis cōstet, certé orbis ille ex similiter desinentibus, cadentibusq;, ex paribus, non numerosus esse non poterit. Sin legitimum & oratorium numerū intelligis, cogitare debebis in orbem illū & versus, & insuavē cōpositionem & rudem posse comprehendi. Finxerit enim aliquis poëta tale carmen,

Rumpitur invidia quidam charissime Iuli,
Quód me Roma legit, rumpitur invidia:
Rumpitur invidia, quód turba semper in omni
Monstramur digito, rumpitur invidia:
Rumpitur invidia, tribuit quód Cæsar uterque
Ius mihi natorum, rumpitur invidia:
Rumpitur invidia, quód rus mihi dulce sub urbe est,
Parvaq; in urbe domus, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quód sum jucundus amicis:
Quód conviva frequens, rumpitur invidia.
Rūpitur invidia, quód amamur, quodq; probamur:
Rumpatur quisquis rumpitur invidia.

Hîc enim sunt similiter cadentia desinentiaq;, & paria paribus collata: & in illum orbem potest asperitas omnis & hiatus incidere. Quare desine in præceptis ponere, quód tam fallere possit ignorātem, quám adjuvare: & noli nobis persuadere, tuum potius hoc esse judicium, quám cōmentum rhetorum, quorum artes huc transtulisti. Sed tamen duæ sunt res (ais) quæ permulcent aures, sonus & numerus. At soni rationem tam negligenter attigisti, ut potius rhetoris cujusdam partitione (in quam forté incideris) quám utilitate & necessitate motus esse videare: hic sonorum genera in literis, in syllabis, in dictionibus totis & vires & proprietates persequi debuisti. Sine hac enim soni virtute, omnis cōpositio orationis exanguis & intermortua jacebit, ut antea significavi, & postea clarius erit.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER VII. DE tribus primis numeri partibus.

Ed adnumerū accedis: de quo priusquam præcipias, lōga oratione egredaris ad his respōdendum, qui numeros in oratione reprahēderent. Tametsi satis superq; de toto collocādæ orationis genere istis fictis reprehēsorib. pauló ante erat responsum: egressiones tibi nimiū placent, teq; sophisticæ ostētationis gloriolam nimio studio cōsectari demōstrās: Asiaticū istud nimis obtines. Si toties oleas in curriculo trāsilires, quoties lineas in hac disputatione positas transilisti, omnis, me hercule, sibilus ad te explodendum consumeretur: octavus enim hic est egressionum tuarum locus. Mirificam veró quandā doctrinæ expectationem initio concitas: sic enim ais, Visne igitur, Brute, totum hunc locū accuratius etiā explicemus, quám illi ipsi, qui & hæc & alia nobis tradiderunt? Multos equidem Græcos memini hisce de rebus varia docuisse: quos utinam non vana potius subtilitate, qua mortales omnes vincunt, quám solida veraque laude posses vincere. At enim nō solúm tibi usitatum, sed propé perpetuum est in hac oratoris explicatione leves & ineptas nugas undique colligere: in explicando numero dialectica ratio postulabat (ut jam dixi) ut numerus definiretur, deinde genera describerentur, propositis exemplis usus ostenderetur generum singulorum. Contempta autem via illa docendi longé verissima, placuit Ciceroni videlicet, vel potius Ciceronis doctorib. ac magistris nova quadam docendi ratione numeri originem, caussam, naturam, usum persequi. In origine Gorgiam, Isocratē, & reliquos inventores numeri, in caussa modum inveniendi per animadversionem fortuitorum, & naturalium exemplorum, in natura quæstiones, an est numerus, & qualis est, sicut aliæ permultæ, omissa tamen principe quæstione quid est disputantur, in usu quæruntur multa ubi numerus sit, quomodo differat á numeroso, tum de incisis, membris, periodis, déq; tota generis hujus utilitate. Quid si, M. Tulli, de tota dicendi arte, & de omnibus ejus partibus quatuor ista quærantur sicuti possunt? ridiculum, opinor, fuerit, in explicāda arte inventorē quasi partem artis numerare, cum id si necesse sit, post rem definitā possit uno verbo notari. Ridiculum, inquam, fuerit quærere tropi & originē, & caussam, & naturam, & usum; figuræ & originem, & caussam, & naturam, & usum: vocis & originem, & caussam, & naturam, & usum: gestus & originē, & caussam, & naturā, & usum: ridiculum in grāmatica, in dialectica, in omni deniq; disciplina: quia artes sunt constantiū, & æternarum rerū, quæ temporibus mutari non solent: ridiculum veró multó magis etiā illud, quód duo membra facis, originem & caussam, quasi veró nō sit origo, etiam caussa: & inventores & authores numeri non sint ejus efficientes caussæ: & non verius uno caussæ nomine dicatur & qui invenit, & inveniendi ipsa facultas & occasio, præsertim cúm in origine finem numeri, qui inter caussas principem locum tenet, constituas. Cúm enim de origine, & Isocrate numeri inventore loqueris: sic ais, Cúm videret oratores cum severitate audiri, poëtas autem cum voluptate, tum dicitur numeros sequutus, quibus etiam in oratione uteremur, cúm jucunditatis caussa, tum ut varietas occurreret satietati. Quare in origine numeri declaranda caussam duplicem comprehendis, finem & efficientē. Quid autem duo prima membra caussas esse dico? nonne tertium, ubi natura tot quæstionibus involuitur, veram propriamque numeri caussam exquirit? Quid enim aliud tot quæstionum altercatio sibi proposuit, nisi ut ex caussis suis numerum nobis explicaret? natura enim rei cujusque caussis continetur, ut natura hominis, id est substantia, continetur anima & corpore: quæ forma & materia, id est principes & summæ caussæ sunt, quibus hominis natura continetur: caussas autē summas & proprias qui explicat, qui naturam ex his penitus demonstrat, is veré definit, veré demonstrat. Veruntamen per Deū immortalem, quám nugatoriā? quám tota sine ullo sale, sine ullo judicio pars ista tertia de natura numeri nobis objecta est? Bona quæ sunt in te, sicuti sæpe iam profiteor, tua, tua, inquam, sunt, M. Tulli: paucula veró

ista, qoę pauci quidam Attici non probamus, á magistris tota sunt. Incidisti in rhetoris cujusdam argorias plané sané pueriles, vel deliras potius & aniles: quas tamen cûm avidé magis, quám considerate & attéré legisses, suo te, opinor, acumine perpulerunt: intimá artis mysteria quędá esse credidisti: tam sanctè, tamq; religiosé ád eas áccedis. Sunt porró de numeri natura hæ quæstiones quindecim, qui, ubi, unde, quotuplex, quomodo, quorsum, quando, quo loco, quomodo faciat voluptatem, an sit, qualis sit, quis aut qui, cômunis an dispar, cur non æqoé in oratione apparet atque in versu, unde numerosum efficitur. O musæ, ô charites, ô præsides ingeniorū literarumq; daæ, quid istę quæstiones, quam nobis nomen naturá definiunt? quale Ciceronis judiciom nobis ostēdunt? Novem primæ, quas brevioris & planioris viæ esse dicis, in extremū locum rejiciuntur: postremæ sex, quas lōgioris viæ dicis esse, primo loco perobscura, perq; difficili oratiooe tractantur. Nā cúm quęstiones essent quindecim propōsitæ, decima primo loco explicatur, & reliquæ, deinceps ad extremū, tum revolvitur explicatio ad novē, quæ primo locō positæ fuerant. At longioris viæ prima quæstio est, dicas fortasse, quá tu decimá facis: qoid tu inquá, an longioré viam dicis breviore esse planiorē, ot præcedere debeat? at cōtrá dicis brevioré esse planiorē, atq; omnino proponis ante quæstiōes brevioris viæ. At confusio tantum est, alta quædam & recondita natura in hac cōfusione forsan occultatur: imó veró mera somnia, nulla naturę explicatio, nulla definitio traditur. Quod ne tibi temeré confirmare videar, singulas quæstiones excutiamus ac perpendamus, an ulla omnino ad numeri naturá definiendá pertineat. Decima quæstio prima, ut dixi, disputatur, quód oumerus sit in oratiōe, idq; sensus testimonio ꝓbatur. At qoorsum hæc & quæstio, & quęstionis ratio? quid novi ad oumeri defioieodam naturá? duo prima partitionis memba, origo & caussa, inventos esse numeros docuerunt, & observatione naturæ ioventos docuerunt. Quamobrem igitur quæritur an sit, quod inventū esse já cōstiterit? Et quidē ne meate potius reprehensio accuset, quám tua ipsius oratio cōvincat, recognosce in hac quæstione, quæ aotea de caussa numeri dixisti. Neque (ais) ipse versus ratione est cognitus, sed natura atque sensu, quæ dimensa ratio docuit quid accideret. Ita notatio naturæ & animadversio peperit artem. Quid? nónne eadem similitudine & ratione secundum membrum partitioois de numeri caussa tractasti? Ut igitur, dicebas, poëtica & versus inventus est terminatione aurium, observatione prudentium, sic in oratione animadversum est, multó quidem illud serius, sed eadem natura admonére esse quosdam certos cursus, conclusionesque verborum: quare quoniam eádem rem nobis explicat ista quæstio, quám secunda pars divisionis ostenderat, cur in tertia parte collocatur? At pergis in hujus quæstionis explicatione, & longius progrederis: dicis in versu numerum apertiorem esse, quám in oratione, quod tamen decimæ quartæ quæstionis proprium est. Addis autem, Omnino duo sunt, quæ condiant orationem, verborum numerorumque jucunditas: quo tandem tertia ejusdem rei partitio? Antea enim tota compositionis ratio trifariam distributa fuerat, in coagmētationem, concinnitatem, numerum: deinde in sonum & numerum: nunc veró nullis novis generibus propositis illa ipsa prorsus eadem materies in verborum numerorumque jucunditatem distribuitur. An hoc est dialecticorum acumine, vel partes, vel species dividendo discernere? an imperitorum coquorum more frangere ac discerpere? Reliqua porró hujus quæstionis tractatio, qua demonstras, numerum tardius iouentum, clarius quám superiora & manifestius probat, qoicquid hic est inculcatum id totum ad primas illas partes de origine, & caussa pertinere. Quare decima hæc quæstio tam longa nihil novi nos docet ad numeri naturam explicandam accōmodatum: sed ex antecedentibus partibus quiddam substractum: quæ tamen, ut dixi, in oratoris arte legitimé descripta, nullum necessariū locum obtineret. Undecima quæstio decimæ succedit, quales sint numeri oratorii. Hic primúm quæro, cur ea quæstio (quæ sola erat hujus loci propria) quid est numerus, prætermittitur? Soles enim in qoæstionum generibus (de quibus antea á nobis dictum est) tria numerare, an est, quid est, quale est: qua porró de caussa á primo genere non potius per secun-

secūdum ad tertium ascensum paramus, quám fractis scalarum gradibus ruinam illam creamus? Quid de qualitate dici potest, si quid res sit ignoretur? Itaq; iam mecum cōsidera, quam absurdé, quámque nihil ad rem accommodaté respondeas. Nullus est (ais) oratorius numerus extra poëticos. Nobis igitur percontantibus quales oratorii numeri sint, respōdes esse poëticos: quasi tota numerorum doctrina & explicatio non ꝓpria sit rhetoricæ, & poëma ac versus si rhetorica legitimé tradita sit, non eodem loco cum his numeris explicari debeat, ut utriusq; qualitas vel ex æquo nota sit, uel ignota. Quanquam falsa videri possit, non obscura duntaxat illa responsio: in numero enim poetico certa quædam & definita lex est, quam sequi sit necesse: in oratorio autem numero nihil est ejusmodi propositum, sed tātum ne immoderata, aut dissoluta, aut effluēs sit oratio. At numeros, inquies, poetarum & oratorum non eosdem intelligi volo, sed nullum esse pedē in poemate, quo non sit oratoribus uti concessum. Hoc enim tua probatio demonstrat, in qua concludis (cúm eos trifariam divisisses) omnes pedes in orationem cadere. Video (inquam) numeri rationem ad pedes valde insolenter abjectam: quamobrem, non video: quamvis enim spectaret eosdem pedes orator & poeta, non idcirco numeri oratorii qualitatem é pedibus poeticis agnoscerem: alia siquidem pedum singulorum, alia cōjunctorum, qui numerum faciunt, qualitas est & ratio. Quare ex pedibus poeticis oratorii numeri qualitatem nullá nobis explicas. Atq; per ego te deos omnes oro, animadverte quo qualitatem illam deducas. Nullus est, ais, numerus oratorius extra poeticos, quia omnis pes qui adhibetur ad numerum, partem habet aut æqualem alteri parti, aut altera tota, aut sexquimajorem. Etenim unde tam obscura, tamque dissipata partitio? Arithmetici numerorum differentias (unde hę sunt abreptę) lōgé alia subtilitate partiūtur: æquales ajunt esse, aut inęquales: inæquales, majores aut minores: tum majorum cum minoribus collatorum ab iis constituuntur differentiæ, tum prima ut simplex ἐπιμόριον & ἐπιμερὲς, ut πολλαπλάσιον, tum conjuncta ut πολλαπλασιεπιμόριον, ut πολλαπλασιεπιμερές. E quibus differentiis tua ista partitio tantúm duas amplectitur, πολλαπλάσιον καὶ ἐπιμόριον. An é reliquis rationib. nihil in pedes poeticos cadit? quid igitur amphibrachis ex brevi, lōga, brevi constans, qualem partium collationem habebit? Frāge eū quomodo volueris, syllabas ejus tres inter se quomodo velis cōpara, secundā cū prima aut tertia, nūquā paré, nūquā duplicé, aut sesquiplicé rationé harū syllabarū triū reperies. Tria enim in duabus syllabis tēpora, uni unius syllabæ tēpori cōparata, triplicé rationem faciunt. Atq; hic pes é trisyllabis octo, unus est notissimus. Neq; veró dicatur dactylū esse tēporib. amphibrachi paré: nil enim te adiuvet hęc excusatio: sit enim totus pes par toti pedi, at pares partes utriusq; nunquā reperientur, ut utrobiq; partium sit eadē inter se ratio: nisi enim collocatio ista, ratioq; de syllabis fiat, certū nil erit. Hęc enim ex temporibus seorsum, non de syllabis accipi debēt: nā cū in dactylo quatuor tempora sint, ego tria potero cōparare uni, & triplam rationem efficere: dicā pæané esse quadruplū; quia ex quinq; temporibus (quæ sunt in pæane) quatuor licebit uni comparare: at hunc pedé sesquiplicé facis, quia tres breves uni longæ cōparatæ hanc rationé faciunt. Sed quid hæc pluribus disputo? cū tu antea in dividendis pedibus nō cōpares singillatim tēpora temporibus, sed pedis partē ex syllabis cū altera parte ex syllabis cōposita. Quid dochimū, quem tu ipse adhibes & ꝓbas, é brevi, duabus longis, brevi, longa, rationis itē dissimilis vis proferá? Quinq; enim tēpora in trib. syllabis, tribus in duab. syllabis tēporibus cōparata, sicut syllabarū ratio exigit, rationé habent ἐπιμόριον. Quare vides hanc partitioné valde rudé & imperitá esse, in qua res partita plura cōplectatur, quá subjectæ partes explicēt: nec tñ id est maximū in hac partitione vitium, sed aliud longé magis est reprehendendū, quod imperiti quidam ꝓfessionis hujus doctores ac magistri, qui te in errorē induxerunt, cū é reconditiorib. disciplinis aliquid tenuerunt, id in his primis informandæ juventutis studiis (ut se magnos & admirabiles apud ignorantē & simplicē discipulū reddant) infarciant: quo nihil potest esse ineptius aut stultius. At Aristoteles gravissimus author & probatissimus ita sentit, inquies, eamq; pedum partitioné tradit.

Tradat, quid tum? an nobis probatius futurum existimas, quod falsa hominis opinio temere cōceperit, quám quod res ipsa veritásque manifesté docuerit? Quantum ne philosophi illius authoritate (sicuti facis) abutare, postea videro. Ad duodecimam quæstionem venio: quibus potissimum numeris sit utēdum, quam tertio loco ꝓsequeris: sed ea protinus omissa ad proximam reverteris, & rursus oratione longa disputas in solutis etiam verbis inesse numeros, eosdemque esse oratorios qui sunt poëtici: tū revocas intermissam quæstionem. Ita in hac confusione non minor tibi tecum, quám cum rebus ipsis videtur esse contentio. At duodecima ista quęstio de numerorum generibus, quę maximé cadant in orationem, quomodo explicatur? nihil enim est naturæ, tota est usus. Nam hic quæritur cōponēdorum numerorum ratio, quod ad quartum principis partitionis membrū pertinere postea dicis. Sed quávis aliena quęstio est, & temeré posita, videamus tamen cujusmodi ea sit. Quidam é Græcis rhetoribus iambum duntaxat amplectūtur. Ephorus sequitur pæana, & dactylū, spondæum, & trochæum fugit. Aristoteles grandiorem dactylum putat, quám soluta oratio desideret: iambū nimis é vulgari esse sermone, trochęum lasciviorem, ita pæana probat. A quibus omnibus cū meriró dissentias (omnes enim pedes in oratione permisti sunt ac confusi) mihi tamen mirū visum est, quód in paribus caussis tam disparia judicia facias: amatores iambi justé reprehendis, reliqui enim pedes etiam adhibentur. Ephorum justé coarguis, qui vituperat trochæum & spondæum, quibus etiā locus in oratione sit. Aristoteles veró cúm unicum pæana laudet, reliquos condemnet: qua ratione tibi author optimus visus est? At eadē quæ Aristoteles, etiā Theophrastus & Theodectes scripserunt: erraverint cū magistro discipuli, an idcirco melior Aristotelis caussa tibi videri debuit, quód nō ipse solúm falsus sit, sed discipulos quoq; suos fefellerit? Nimium illi homini in his artibus concedere ac tribuere mihi videris, quas ipse præsertim contempserat, ut in oratoriis dialogis affirmas. Pæana igitur quoniā Aristoteles probavit, probādum imprimis & assumendum existimas. Sic enim ais, Sit igitur oratio permista & temperata numeris, pæane maximé, quoniā optimus author ita censet: at huic optimo authori pauló pòst refragaris, & quā laudem falso dederas, eosdem verba dicē do detrahis: Pæana Aristoteles ut optimum probat, ais, á quo dissentio, ac mox apertioribus etiam verbis, quare etiā qui dixit aptiorem, in quo esset longa postrema, vidit parum. Hic Aristotelem non solùm repudias, sed ignorantiæ condēnas, quem tamen antea mirificé in eadē quęstione, in eadē re laudasti. Ita te memorē & constātē præstas. Aristoteles veré cēset pæana optimū numerū esse: Aristoteles non veré cēset pæana optimū numerum esse: quid ista contradictio, qua lege vera fieri potest? O te, Cicero, discipulū magis credulū, quám judicem cōstantem & severum: atq; in hoc tuo magistro tam si quid est callidé subtiliterque traditum, negligentius attendere videris. Aristoteles elegantiam & dignitatē pæanis arithmetica ratione demonstrat, tu triplicem dactyli, iambi, trochęi, pæanis partitionē facere credidisti: disputat pæana idcirco dactylo & iambo temperatiorem & gratiorem esse, quia pæanis ratio ex dactyli & iambi rationibus componitur: tu differentias pedū describere putasti: unde antea partitionem illā claudicárem, pariū, duplicium, sesquiplicium probasti. Ac ne me tibi falsa objicere existimes, Græcum illius sermonem iam corám cōferamus, λείπεται δὲ παιάν, ᾧ ἐχρῶντο μὲν εἰς ἀπὸ Θρασυμάχου ἀρξάμενοι, οὐκ εἶχον δὲ λέγειν τίς ἦν. ἔστι δὲ τρίτος ὁ παιάν, καὶ ἐχόμενος τῶν εἰρημένων. τρία δὲ πρὸς δύ' ἐστίν. ἐκείνων δὲ ὁ μὲν ἓν πρὸς ἕν, ὁ δὲ δύο πρὸς ἕν. ἔχεται δὲ τῶν λόγων τούτων ὁ ἡμιόλιος. οὗτος δ' ἐστὶν ὁ παιάν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι διά τε τὰ εἰρημένα ἀφετέοι, καὶ διότι μετρικοί. ὁ δὲ παιὰν ληπτέος. ἀπὸ μόνου γὰρ οὐκ ἔστι μέτρον τῶν ῥηθέντων ῥυθμῶν ὥστε μάλιστα λανθάνειν.

Quid ait? an eadem quæ tu? Reliquus est itaque pęan, quo utebantur uelut occulto, sed imprimis Thrasimachus: tametsi imprudentes ac ignorantes quisnam pes hic esset. Est veró tertius pęan, é dictis comprehensus: est autem ut tria ad duo: illorū qdē alter ut unū ad unū, alter veró ut duo ad unū: ex his autem rationibus sesquiplex comprehenditur, hæc autem est pæan. alii quidem omnes omittendi, tum propterea quę dicta sunt, tum quia metris sunt accommodati: assumendus autem pæan, á quo ex enumeratis rhythmis

rhythmis ſolo nullum carmen efficitur, unde fit ut maximé lateat. Hic, M. Tulli, differentias pedum non inſtituit Ariſtoteles, ſed probat pæanis rationem ex dactyli & iambi rationibus comprehendi, ut concludat pæana dactylo & iãbo præſtantiorem. Quám veró fallaci & caprioſa cõcluſione, hinc poteſt intelligi, quód iambus, quem fugit Ariſtoteles, quemq; in clauſula poſtremum ipſe vituperas, nõ ratione quadam & ſpecie, ſed re vera ac veritate ſit in pæane quarto ex duabus ultimis ejus ſyllabis: ſed tamen hæc Ariſtoteles ut ita concludat: neq; veró quiſquã ignarus arithmeticæ putet ex dactyli & iambi rationibus non effici rationẽ pæanis, quód ex dactylo & iambo pæan non efficitur: non enim ſi dactylus & iambus ſuperant numero ſyllabarum pæanem, rationes dactyli & iambi ſuperãt pæanis rationem: ratio enim æqualis, (qualis eſt ratio dactyli) & ratio duplex, (qualis eſt iambi) additæ ſeſquiplicem rationem faciunt: tu veró quid ais? Ita pæana probat, eoq; ait uti omnes: ſed ipſos non ſentire cúm utantur, eſſe aũt medium ac tertium inter illos, ſed ita factos eos pedes eſſe, ut in eis ſingulis modus inſit aut ſeſquiplex aut duplex, aut par. Hæc tua ſunt Ariſtoteli authori falſo attributa: quare in poſterum cavere debebis, ne ratum opinionibus ſcholaſticorum hominum (qui ex umbra in pulverem & aciem nunquã ꝓdierunt) concedas, ut judicium adhibere deſinas: ſed id multó magis, ne incognita pro cognitis, & incerta ꝓ certis affirmes. Hoc academiæ ejus non eſt, quam á pueris amaveris, quamq; in omni vita unicé colueris. Retexe, mi Cicero, retexe teſtificationem illam: non recuſo, ais, quin quãtum de libro illo, tantum de judicii mei fama detrahatur: imó recuſa, nega, obſiſte, pugna, ne tui judicii fama é ſcholaſtica iſta levitate pendeat. Attamẽ heus tu, quid agis iſta quæſtione duodecima? docere vis qui maximé cadãt in orationem numeri: at nullos explicas: de iãbo, pæane, dactylo, ſpondæo, trocheo loqueris: qui pedes ſunt, unde numerus efficitur: nullum omnino numerum proponis, niſi pæana numerum dicas: quid inquam agis M. Tulli? quomodo propoſitã quæſtionem explicas? an non conſiderabis, quid hic magiſter (á quo has ſpinas tranſtuliſti in oratorẽ tuum) dicat, & quomodo? Decima quæſtio ad originem & cauſſam numeri pertinet, nihil novi adfert ad naturam: undecima plena cõfuſionis & erroris nihil ei, quod interrogat, conſentaneum interpretatur: duodecima multó plurib. tenebris eſt involuta: permiſcet undecimam quæſtionẽ, ipſa tota eſt aliena: Ariſtotelẽ & laudat incõſtanter, & falſo interpretatur, & erranté ſequitur. Decimatertia quæſtio quarto gradu ſubſequitur, quos numeros cũ quibus tãquã purpuram miſceri conveniat: atq; etiam quibus orationis generibus ſint, cuiq; accõmodatiſsimi: quæ quæſtio ſi plené tractaretur, ad uſum eſſet referẽda: quia illic cõponendorum ratio quæritur, quod ad uſum, quartam partitionis partem pertinere poſtea doces? Verúm vix attigit, quod pollicebatur: tres enim pedes, iambum, dactylum, & pæana (credo ut tribus eorũ authorib. pauló ante nominatis aliquid gratificaretur) duntaxat hic attigit, & in iſta quæſtione quandiu verſatur, nõ alios miſcendos & temperandos inter ſe proponit. Quid attingit dico? imó ne attingit quidem, quia proponit in hac quæſtione de numeris ſe dicturũ, quomodo miſceãtur inter ſe: at hic nullum omnino numerum ponit: de pedibus loquitur, qui numerum juncti faciunt, de numero nullo loquitur, niſi forté pæana placet numerũ dicere. Decimæquartæ quæſtioni cur nõ æqué in oratione atq; in verſu numerus appareat, deinde reſpondes: neque tamẽ ad naturam numeri ſpectare videtur oratio tua, quæ levem & é circunſtãtiis quibuſdam collectam differentiam numeri oratorii & poëtici tradit, qua nihil numeri naturam cognoſcimus, numerus poëticus certam & definitam legem ſpatiorũ continet, oratorius non cõtinet, ꝓpterea magis apparet in verſu numerus, quã in oratione: an veró ꝓclara iſta differẽtia percipi poteſt, ſi qd numerus ſit ignoretur? at definitus nondũ eſt: nullã igitur naturam numeri hæc quæſtio ſicuti neq; ſuperiores oſtendit, & tñ in quæſtione decima, quæ diſputatur, primo loco iſta differentia fuerat. Quid ſequitur? ſolet aũt quæri, ais, totóne in ambitu verborũ numeri tenẽdi ſint, an in primis partib. atq; in extrẽmis. Enimveró unde nobis iſta quæſtio? neque de quindecim ulla fuerat, & uſus eſt, nõ naturę, atq; illic etiã diſputatur: rũ enim ad quartum principis diviſionis

locum

locum pervenisti,tum ais, satis multa de natura,sequitur usus, de quo est etiam accuratius disputandum:in quo quæsitum est,in totóne circuitu,an in principiis solum,an in extremis,an in otraq; parte oumerus tenendus sit. Quorsum igitur ista præceptio (quæ ad quartam partem prorié & veré pertinet) io tertia falso cõfunditur? Ac ne tibi id satis est cõturbare, indocis de excercitatione rationem in definienda re perridiculam. Similitudines ac dissimilitudines poëtarum & oratorũ antea in generibus elocutionis explicatas, huc in alienissimum locum revocas: qua tamen ex oratione cõsideres quid efficiss:ita fit, ais,ut non item in oratione, ut in versu oomerus extet, idq; qood nomerosum in oratione,ooo semper numero fiat, sed oonnunquam aut concionitate,aut constructione verborum. Unde cõsecutio hæc efficitur?quæ ratio?quod argumentũ?quæ probatio antecessit?quęstiooes hę decimaquarta & decimaqninta fuerant:& earũ alteri pauló aoté quodammodo respõsum est:alteram propositam initio & conclusam tandam videmus: probatam & explicatam nullo loco videmus: atq; ita sex postremæ quæstiones noo ad explicandam,sed ad conturbandam oumeri naturam concluduntur:oovem qnæ primę fuerant,postremę sequuntur,egregio sané coofusionis ordine. Ita si oumerus(ais)quæritur qui sit,omnis est: ista responsio superioribos gratior esse debet: ut eoim nihil de natura oomeri doceat,ut quid sit iotelligamus:nihil enim explicatur, affirmatur tantum: ita non valde molesta est, quia perbrevis est. Atque etiam hæc tam succincta solutio in quæstione duodecima (quæ tertio loco tractatur) fuerat. Si locus? in omni parte verborum:quæstio hęc proxima superiore pagina,cũ de toto ambitu quæreretur, exposita est, & ad usum diximus pertinere:ita res aliena hoc iontiliter iteratur. Si unde ortus sit? ex aurinm voluptate: quæstio hæc duobus primis membris origine & caussa disputatur: hoc autem inutiliter revolvitur. Quartam quæstionem quotuplex esset numerus,omisisti:& minus idcirco quám in reliquis partibus offendisti. Urinã M. Tulli, reliquas ejusmodi scholasticas nugas omisisses. Si, componẽdorum ratio? dicetur alio loco, quia pertinet ad usum, quæ pars quarta & extrema nobis in dividendo fuit: ergo hanc partẽ intelligis,non naturę, sed usui subjectã esse, & tamen prudens ac sciens erras, & alieno loco statuis: gratiã videlicet magnã idcirco tibi dabeo, quód nõ ullo meo labore,sed tua ipsius confessione culpam istam deprehendo. Si ad quã rem adhibeatur? ad delectationem: hic finis numeri in origine positus á teipso, & tamen huc nullo fructo repetitur. Si quãdo? semper: hæc qoæstio ad usum pertinet,ut bis antea jam dixi,eaq; á te ipso tãquam falsa refutatur: quód dissolutio orationis & hiatus indicat aliqoando non ingratam negligentiã hominis de re magis,quám de verbis laborantis,ut nõ semper numerus adhibendus sit,sicuti nunc doces. Si quo loco? in tota cõtinoatione verborum:hæc quæstio secũda fuerat, & inutiliter hic iteratur, quia etiã prius fuerat in quæstione illa interposita, totóne in ambitu numerus adhiberetur. Si quæ res efficiat voluptatem? eadẽ quæ in versibus, qoorum modũ ootat ars, sed aures ipsæ tacito eum sensu sine arte definiũt: hæc quæstio valde detorto sensu hic implicatur. Antea enim quæsitum est quemadmodũ adhibitus numerus aliquid voluptatis adferret:nũc autem quæris quæ res efficiat voluptatem, an eadem res & antea & postea tibi qoæri videtur? Tũ veró considera quomodo quæstioni tuæ respõdeas: neq; enim doces quomodo oumerus adhibitus voluptatẽ afferat. Quãobrem, M. Tulli,excita,quæso,te ipsum, & Rhetoris (á quo in tuũ librũ hæc transtulisti) vanitatem & insulsitatem circonspice: quam numeri naturam tot qoęstionibus definierit. Quæstio brevissima & unica erat hujus loci propria, per quã oumeri oaturam & diffinitionem invenire debuimus ejusmodi, Numerus est figura verbi qua modulata oratio componitur: hanc Rhetor omisit: quæstiones cõfusissimas quindecim induxit,per quas de numeri natura nihil invenimus. Simillimé perfectó ac si ingeniosus scilicet & exercitatus venator cuniculũ aliquẽ in media via latitantẽ, & fossula tectũ capere velit, canes permultos generũ omniũ ad eã venationẽ cõparet, saltus oẽs,lustra per dispositos ministros occuper, canat ipse tuba, & usquequaq; cursitet, atq; imprimis magnũ studiũ & ardorẽ p se ferat: rãdem multis clamorib. laboriosa cõcursatiõe,

canibus

canibus hominibúsq; fatigaris inanis domú redeat: quid isti venatori facias, si dominus ejus sis? nónne meritó hominé simili cœna excipias, jubeásq; collocari in aureo lecto, abacósq; complures ornari argento, auróq; cælato, tú eximia forma pueros assistere, qui ad nutum illius præsto sint, adsint unguenta & coronæ, incédantur odores, tandem cúm epulari volet, patinę vacuæ & inanes aperiantur, ut ferina (quá venatus est) saturetur. At tuus Rhetor, venator ille nobis est: quærebatur numeri definitio, res illa bestiola multó ad inveniendum facilior latebat enim in paucorú verború evolutione, Numerus est figura verbi qua oratio modulare componitur: ad hunc cuniculum investigandum quindecim quæstiones tanquá canes expedivit, qui etiam credo ad insidiandum, ordinem ipsum varié cóturbavit, de primo loco nové primas quæstiones in postremum quasi saltum induxit, postremas sex in primum locum summisit: falsas interim rerum species locis aliquot obduxit, nullumq; de pręstantis illius & excellentis venatoris muneribus omisit, ut inanis nulla numeri invéta natura domum rediret. O præclaram & singularem indagationé. Nullá hic eloquentiá tuá requiro, nullú tropum, nullam figuram reprehédo: imó veró singularem totius orationis ornatum admiror & laudo. De tua re bonitate & simplicitate admoneo, qui Academicum te profiteri cú soleas, tam leviter tamen incognitis magistrorú decretis assentiare. Dixit Aristoteles, ergo verú: dixit Isocrates, ergo verum: syllogismus nó est, M. Tulli, judiciú non est, sed temeritas plerumq; & error. Quare magnificas asseveratióes tuas expende: Quicquid habeo judicii, in oratorem meú contuli: nec recuso quin quantum de libro illo, tantum de judicii mei fama detrahatur: detraham veró de hoc libro quicquid & usus & veritas improbabit: nec tamen de judicii tui fama propterea detraham, sed liberé & veré dicá Apollinis oraculum diligentius tibi considerandum, & interpretandum fuisse, ut potius naturam, id est constantem & firmam judicii regulam, quám multorum hominum opinionem (quæ temeraria plerumq; & fallax esset) ducem sequerere.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER VIII. DE numeri usu, & ejus quæstionibus 20.

VSus orationis aptæ & numerosæ superest, in quo venationem quandam superiore longé stultiorem & ineptioré ab eodem, opinor, magistro inducis. Proponis enim viginti, sed proponis duntaxat quæstiones: totúsne ambitus numerosus esse debeat, quid inter numerú & numerosum intersit, an partes orationis æqualiter dividendæ, quádo, cur, partibus pluribus an singulis, imparibus an æqualib. quando his utendum, quæ aptissimé collocentur, quo modo, an sine distinctione, unde sit numerosa oratio, unde periodus, quáta, quid mébra & incisa, quanta, quæ partes, quádo, quomodo, quorsúm. Ac licet, ais, non ad singulas res respondentem de universo genere sic dicere, ut etiam singulis satis responsum esse videatur; quorum neutrum facis: nihil enim commune omnium & universum tradis, & in quadam confusione singulis separatim respondisti: doces circumscriptionis numerosæ usum in laudatione & exornatione concessum, in seriis caussis non ité, modos & clausulas laudabiles septé præscribis: ex dichoreo, cretico, pæane quarto, spondęo, præcedente aut iambo, aut choreo, aut dactylo, ex dochimo. Hoc primæ quæstionis, nonæ, decimę, undecimæ, & duodecimæ aliquid est, non totú: nullú enim verbó est de numeris primorú & mediorú locorú: tú ais numerosam orationé non solú numero, sed etiá collocatione & concinnitate fieri, & differentiá revocas numeri & numerosi: quod dictú antea fuerat, & hic inani labore repetitú. Hic etiá secundæ quæstionis est solutio. Tú de periodi, & partiú ejus longitudine, usuq; nonnihil aggregas, ubi est aliquid quęstionis tertię, & quartæ, & quintæ, & sextæ, & septimæ, & octavę. Itemq; decimæ sextæ, & decimæ septimæ, & decimæ octavæ, & decimæ nonę: nihil enim via & ordine explicatú: tú vicesimæ quęstionis, reliqua libri disputatio tribuitur. Ita quæstiones hæ venatoriæ viginti tractantur, ut nihil recté definiatur, nihil expli-

explicetur ratione, ſed temeré ut quicq; occurrir, ira confundatur: nec ſpeciatim ſingulis tebua, nac univarſis genetatim reſpondeatur. Verum Rhetoris rui laus hæc eſto: judicii tui nihil hîc eſſe tibi petſuadato: da tota confuſiona in ſingulis partibus accutatius diſſaramus. Doces non eundam numerorum uſum in foreuſi, in hiſtorico, in epidictico genera: laudo: neq; hoc Iſocrarici, ſad Ciceroniani ingenii eſſe duco. Accadis ad numeros, & eorum (ut dixi) in clauſulis genera ſeptam conſtituia: dichoreum, creticum, pæanam quartum, ſpondęum præcedanta ual iambo, ual choteo, u al dactylo, iré dochimum: nihil prætarea da numetorú genanibus hîc præcipis. Quæro igitur cujuſmodi ſit in tradanda uumerorum (quibus apté cócluditur oratio) doctrina, obſervatio? quæ animadverſio? non enim loqueris de uno pede extremo: adjungis etiam quod minimum ſit proximum luparioram, ſæpe etiam tertium: in dichoteo duos choreos ax longa btavi, longa brevi perſpicio, & hæc non contamnenda videri fortaſſa poſsit obſarvario, quæ duos pades axtremos animadvertat. At in cretico non dicis qui pedaa laudabilitar, qui vitioſe præcedant. Si pes igitur unus ſatis non aſt extramus, quid me doces in cretico? conſidera contradictionis hujus inconſtantiam: uou eſt ſatis obſetvara pedem unú in clauſula: ſatis eſt obſervara padam unum in clauſula. In pæane quarto ax tribus bravibus & lóga pirrhichium & iambum agnoſco, atque hęc excuſari, ſi non omniuo probari animadverſio poterit. Saquitur ſpondęua iambo præcedeure: ſpondęus tribrachi præcedanre: hic conjungeridorum pedum ſtudium video. Eſt aurem ſpondæus, ais, in extremo laudabilis pręcadenra dactylo: quo in præcepro, mi Cicaro, miſerar me profactó tui, qnam in his nugis non judicio lapſum, ſad facilitara & cradulitate deceptum perſpicio. Rhetor aliquis hanc componédi numeri tationem docuit: artipuiſti protinus, & huc contuliſti: non attendiſti quid, aut quala dictatum hoc aſſat, incognitum probaſti. Etenim quotias jam, quoties numarus orarorius á poarico diſtinctus & ſagragarus aſt, ne poematis ſimilis aſſat oratio? At clauſulam carminis ax dactylo & ſpoudęo clauſulam facis orationis: at cujus carminis? carminis heroici omnium carminum ut maximi & præſtantiſsimi, ita clariſsimi & notiſsimi. Quomodo anim verſus illi tui tibi gratiſsimi clauduntur,

O fortunatam natam me conſule Romam,
Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.

quomodo cætari omnes epici, nónna dactylo & ſpondęo? Quare collige teipſum, & daſina mirari, quamobram iſta lavium & inertium magiſtrorum (quos ſequaris) ſomnia mihi non probantur, & cur in erroribus tá manifeſtis, doctoribus illis raſiſtam: nequa judicii tui quicquam hîc eſſe conſtituam. Aliquid ſaltem ram inconſidarato præcepro addidiſſent, ut dactylus & ſpódęus orationé non inepté claudarant, ſi dactylus & ſpódęus non ſinguli ſuis dictionibus comprehendarentur, cujuſmodi clauſula aliquoriaa uſus etiá hîc es:unda ſuntilla, Sad habeo mediocritatis rarionam: item, Hoc aſſaqui non potuarunt: hæc inquam ſi ſic dixiſſant, aliquid audiramus: quod ſi non omnino laudari, certé aliquo modo poſſet axcuſari. De ſpondæo ante ſpondęum nihil hîc ais, quem numerum tamen poſtea cúm de Craſſo loqueris, ais tibi maximé probari: nagas iambú extremum in orationa recté collocari. Enimveró quid vis uel ſimplicitatam, & indiligentiam tuam co arguam? præcaptisna tuis an exemplis? utraque anim contra te faciunt, & quodammodo contrá clamant. Eranim, ut da præcaptis primúm dicam, quid? nónne & craticum & pęanam & dochimum aptos & numetoſos in fine otarionis pedes exiſtimas? At eorum ſingulorum duę poſtramæ ſyllabæ iambum conficiút: aut igitur pedes illos omnes damnas neceſſe eſt, aut iambum uná cum omnibus approbas: neq; veró te tuis præcapria, imó ne tuis quidé, ut ſępa profireor, ſad ſcholaſticis & nugatoriis ſolúm refallere, ſed exemplis atiam á tanto errore ravocare cupio: quæ (na ta ſalli axiſtimes) ax hac ipſa diſpuratione ſumá: unda anim ſunt illi iambi geminati in his clauſulis, Procerirate tardius, Orationis attinant, Maxima probo, Siculorum ſimillimum, Audiri libantius: quibus in ſingulis examplis iambi gemini, in ſacundo atiam rargemini ſunt: & ſi da tuis orationibus exampla mavis, racognoſce unda ſint hæ clauſulæ, Hoc mihi majus á diis Immortalibus dari nihil poraſt: item, Sunt enim librarii manu.

manu. ex secunda tua Philippica, Tergemini illi sunt iambi. & in Catilinam, Quibua te brevi tempote confectum esse senties. item tertio actionis lib. Venit in Galliam expectatus ad exercitum consularé cum pecunia. & quarto, Videte Iudices. Item, Libidini suæ. & quinto, Fugienda sunt. Item, Esse qnæ potest. Sed quid exépla velut certo numero recenseo? Volo tibi Brutinæ considerationis consilium studiumq; torum patefacete. Cũ mihi statuerem singularé eloquentiæ tuæ usum quibusvis præceptis tuis magistrum melioré esse, quia præcepta tua é schola essent, hominũ qui forum nunquam attigissent, resq; de quibus loqueretut, nnnquá experti essent, usus autem præsertim tá insignis artis ipsius magister esse debeat, doctis hominibus viginti, totidem præstantissaimaa oratióes tuas tradidi, in quibus clausulas omnes observarent. Hanc observationem octavo post die cú ab illis studiosé accurateq; factá accepissem, generaq; singularia contulissem: tandem magna lætitia deprehédi non modó húc numerum frequétet in omnibus feré orationibus tuis, sed quemcumque alium sex postremis syllabis variatum modo et distinctum adhiberi. Itaq; noli putate unins Bruti diligentiam tantam esse, viginti Brutorum diligentia est, & quidem diligétia singularis tuæ laudis & gloriæ interpres & internũtia. Nam cum tuis exéplis tua præcepta tefellimus: nónne id deniq; contendimua Ciceronis eloquentia omnes Isocratis Molonisq; artes superatas esse? Quate imposterum otationea tuas bene dicédi magistras, nõ Rhetorum tuorum præceptiunculas mihi statuam. Sed ad numeros Rhetorum tuorũ redeo, nec vereor ne contrá arguteris, in his exemplis esse choreũ cũ dactylo uel cretico, & idcirco geminos iambos notari non posse: Romanus est Cicero, & Italus, & homo: non est igitur Arpinas? quęnam, quæso te, repugnantia ista fuerit? cujusnam dissidii fuerit ista complexio? an si quinq; syllabis comprehendantur, chorens & creticus, in iisdem geminus iambus non erit? Neq; veró exempla tua nó laudo, sed Aristotelé iambi contemptoré potius cótemno & irrideo, qui sine caussa suavissimum pedem despiciat, Etenim cũ temporũ in clausula tanquá colorũ in purpura téperatio moderatioq; laudetur, atq; idcirco dichoreus omniũ numerorũ primus & jucundissimus tibi videatur, quia pares cú paribus, longas cũ brevibus syllabaa permistas habeat, longam brevem, longam brevé: quanto præstantior iambus est judicandus, cú vel gratiorem tempetationé brevi præcedente, sequéte lóga obtineat? Verba enim melius in lõgiores syllabas cadere tute ipse antea nobia author fuisti. Nec similitudo in iambis potius, quám in cæteris pedibus geminatis, uel choreis, uel spondæis suavitati credatur officere: tá enim potest caveri, ne sæpius geminus iambus, quá geminus choreus aut spondæus iteretur: & ut geminis iambis dici potest iambici carminis quiddam strepere, sic geminis trochæis trochaici carminis, & spõdæis spõdaici. Quamobré, ut hanc iambicá cõprehensiouem cócludá, aut Rhetoris tui pręcepta tam cõmentitia esse, aut exépla tua nó ferenda fateare: non aũt exempla tua, quæ voluptatis hujus artifex & magister usus, quæ optima item ratio tueatur: præcepta igitur Rhetoris. Dochimus reliquus est, in quo ut numerũ ipsum laudo, sic observationis genua perridiculum esse censeo: quo si teipsum falsum & deceptum esse cognoveris, facilius te moveri, credo patiere. Quicũq; enim magister sive Gorgias, sive Isocrates, sive tuus ille tot nugarũ & tenebrarũ Rhetor numeros oratorios partim trisyllabis, partim quadrisyllabis, partim aliis polysyllabis pedibus jussit nos observare, in magná sané confusioné sua nos imperitia deduxit: ppterea quód in sex á fine postremas syllabas (qui feré modus est hujus adnimadversionis universæ) varii pedes diversorũ generũ includi possint: ut sit extrema pars orationis (reipublicę) dochimus est, item iambus & creticus, item iambus & dactylus, quia ultima sit indifferens, ut tibi placet: item bacchius & iambus, item spondæus & iábus: atq; hoc modo in omnes observationes per polysyllabos ejusmodi pedes similis cõfusio potest accidere: quam perturbationem doctrinæ videris etiá nonnihil, sed velut præteriens aspexisse, cũ ais pæana, quód plures syllabas habeat, numerum á quibusdam, non pedé haberi. At bone Deus, quám tota ista per pedes vel generis cujuscunq; observatio captiosa & tenebricosa, & inanis est. Vitaveris enim poëmatis speciem, ne

ſi carminis noti pſertim & inſignis clauſula, orationis clauſula: neq; principium, pticipiū: licèt ex omnibus pedibus numerū cóficere, ſed variatum ſubinde atq; temperatū. Ex ſex poſtremis in clauſula ſyllabis, ſex & triginta genera numerorū varia conficiuntur: eorū omnium exépla in tuia orationibus infinita propemodū (ut pauló antè dictum eſt) notata et obſervata legi, ut ſi ex pedū ratione numerus orationis ſpectetur, nulla non numeroſa poſsit eſſe oratio. Quàvis omnia illa tua exempla non probo, imprimis carminia ſimilitudinem, deinde longarū & breviū perpetuitatem. Quare id tantúm, ut dixi, tenendó eſt, ut illis vitiis evitatis moderatio teneatur. Nunc itaq; ex pluribus longis, nunc ex brevibus pluribus: nóc ex iiſdé inter ſe diſsimiliter compoſitis numerus efficiatur. Hoc, M. Tulli, breviſsimunt monitū totam tam longæ cōfuſionis, tãque involutæ utilitatem, & quidem multó majorem & veriorē, quám tradis, explicat, & propalā conſtituit. Doces deinde non ſolis pedibus, ſed etiam conſtructione & cōcinnitate numeroſum orationem fieri: quod antea toties inculcatum, & nūc iterum ſine cauſſa admonere te moleſtiſsimę & ineptiſsimę repetitionis aliquando potuit. Tum reliqua oratione ad ultimam quæſtionē de ambitu, de mēbris & inciſis multa loqueris: circumſcriptionis longitudinem moderatam quatuor, minimā duobus mēbris concludis: exemplum nullum moderatæ ponis: interimq; exemplis etiā nobis illudis. (Miſſos faciant patronos, ipſi prodeant) duo inciſa facis: quamobrem nónne utraque ſententia tametſi altera ad alteram pertinet, perfecta tñ eſt? nónne mēbrum id verius diceretur, quā inciſum? ut petiodus ſententia ſit abſoluta ex nulla alia pendens, nec ad aliā ſpectans: membrū ſententia ipſa perfecta quidem, ſed alió tñ relata: inciſum deniq; mēbri particula ſit imperfecta & incōpleta ſententia: qđ inciſorum tñ exemplū cúm pro valde numeroſis á Craſſo ſumpſiſſes, & ſenariō neſcio quo modo pcepiſſes, bella, Ita me Deos amet, everſione culpā illā vitaſti. Niſi intervallo dixiſſet, ais, ipſi prodeant, ſenſiſſet pfectó effugiſſe ſenariū: quaſi veró nequeant verſus intercipere & membra, & inciſa, & omnes omninó interſpitationes, ac propterea verſus eſſe deſinant.

Nos alió mentes, alió diviſimus aures, ait Catullus noſter: an quia intervallo dixit (alió diviſimus aures) idcirco numerus hic verſus & poëma eſſe deſinit? O virū ſimplicé, qui nos nihil celes ſapiétem, qui ſummis viris, ſi quid leviter offenderint, ignoſcendū putes? ſed certé ſe ſtatoribus tuis non ſatis proſpicienté, qui cautione ejuſmodi non intelligas occaſionē ſimilis offenſionis ſimplicibus & imperitis exhiberi. Alia rurſus inciſa quatuor orationis cujuſdā tuæ, & quidē pro valde numeroſis ſtatuis: Domus tibi deerat? ac habebas: pecunia ſuperabat? at egebas. Primúm cor hæc inciſa nominas, quę ſententiam licet alió relatam, perfectā tñ habeant? deinde conſidera primū illud inciſum (domus tibi deerat) quā numeroſum ſit; deſinit enim in quinque breves: aut ſi deerat, diſſyllabum ſit, turpius in finē carminis heroici deſinit. Poſtrema de numeri utilitate eſt quæſtio, quā tu ſané pclaré & magnificé deſcriptis vitiis, exéplorumq; tū rectorū tū vitioſorū cōmutatione & converſione tractas: hic aūt aptā orationē & abſolutā numeroſam vocas, cui contrariā opponis ſolutā & diffluentē: & hāc virtutem numeroſę orationis & cōpoſitionem & perfectionem & numerū vocas: ſed tñ in his exemplis te nō animadvertiſſe valde miratus ſum, numeroſum iſtud (quod quæritur) non tā ſyllabarū, quas numeras in pedibus, dimenſione, quā literarū natura atq; dignitate fieri. Laudas eā clauſulā (Marcellos, Maximosq; multi eunuchi é Syria, Aegyptoq; vicerunt) neq; reprehendo: conſtat enim ex iambo & ſpondęo. Hāc vituperas, Vicerūt eunuchi é Syria, Aegyptoq;: quam laudare juſtius poſſum, ſi numeri tui doctrinā ſequar, quā tu ſuperiorem: de ſex enim poſtremis ſyllabis duæ primæ & ultima breves ſunt, tres intermediæ longæ, quæ varietas major eſt, quám antea. Laudas rurſus (ab aliquo video pfacile Deliaco aut Syro potuiſſe ſuperari) neque hoc accuſo: numerus enim eſt ex ſex ſyllabis, prima & duabus ultimis longis, tribus reliquis brevibus: illud (potuiſſe ſuperari ab aliquo Syro aut Deliaco) reprehēdis: quę clauſula tñ ſi ultima ſit indifferēs, ut tu vis dichoreus eſt; quem tu antea pulcherrimū judicaſti; & idcirco judicio tuo, proxima longé melior. Quid ergo? jamne vides, jamne ſentis quāto in errore magiſtrorum

gistrorum, á quibus ista egregia dogmara trâscripsisti, animi vagentur? quám nihil constans, quám nihil firmũ docesnt? atque idcitco aut eorum præcepta refellas exemplis ruis, aut exẽpla tua præceptis eorũ coarguas? Quid igitur est? dicam, M. Cicero, quod ab illis doctoribus non accepisti: non est, nõ est, inquam, orationis suavitas, mihi crede, in ista pedum subductione tota cõstituta, sed mulro magis, ut dixi, in verborũ præstãtia & bonitate. de qua speciatim tñ nullũ verbũ fecisti. Pervenis ad extremũ, & derisis Romanis Atticis velut infantibus, statuis eloquẽtem, qui non approbationes solũm, sed admirationes, clamores, plausus movere debeat, omnibus dicendi laudibus oportere sic excellere, ut ei turpe sit quicquã aut spectari, aut audiri libentius: ubi (sicut antea sæpe fecisti) qđ multarũ artiũ cõmune est, uni rhetoricæ attribuis. Atq; ita in elocutione (in qua sola eloquentiæ principatũ constitueras) quám te eloquẽtem præstiteris, jam potes æstimare. Quid est enim elocutio, M. Tulli? quæ sunt elocutionis partes? nihil respõdes: qđ tropus? quot ejus species? nihil ais, sed metaphoram breviter attingis, reliquos tropos falsó affirmas ex collocatione verborum sumi: quid figura? quæ genera? quæ generũ species? hic obmutescis, & genera alia in aliis confundis, vera quædam prætermittis, falsa multó plura supponis: quid numerus? quinam sunt ejus modi? nihil definis: collocationẽ alieno nomine appellas: ꝑ duob. generibus tria facis, nihil in constructione de sono & virtute literarũ (quod præcipuum erat) explicas, concinnitatem temeré interponis: in numero, ut septem modos clausularum conturbares, nullam solidam & certam doctrinam traderes, tertiam operis universi partem cõsumpsisti: in eaq; quosdam artis hujus magistros omni ineptiarum genere redũdantes tibi sequẽdos putasti. Perorasti tãdem aliquãdo, & academiæ decora quadam verecundia totum opus conclusisti: tibi tuum judicium sumis, mihi meum relinquis: hoc amo et laudo, & philosopho præsertim Cicerone dignissimũ judico, qui academicis præceptoribus tam multis, tamq; eruditis usus fueris. Quamobrem, ut hic etiam perorem, M. Tulli, considera tecum academica ista judicandi sapientia, monitionis nostræ & de caussis orandis, & de caussarum orãdarum arte summam vniversam: virtutes & laudes tuas quæ amplissimę sunt, ante oculos tibi propone: magistrorum opiniones á judicio tuo divide & secerne, reperies sané velut in formosissimo & cõpositissimo corpore nævos quosdam non multos esse, nec tã penitus ingeneratos, quám extrinsecus adjunctos, sed tamen nævos fastidiosis & religiosis Atticorum nostrorũ oculis ingratos. Incredibile est, quám me singularis & in hoc libro, & in omnibus dictis ac scriptis eloquentia tuá delectet: tanta est in verbis singulis proprietas, puritas, elegantia: tantus in conjũctis ornatus, tam varia figurarum insignia, ac lumina, tanta in voce jucũditas, in actione dignitas: quæ rhetoricæ facultatis laudes proprię sunt, sed ex aliis artibus pręterea tanta, tamq; recõdita scientia: tanta rerũ humanarũ prudentia, ingenii bona tãta ac tam multa, ut si forũ & judices essent in cælo, á diis immortalib. non multó mirabilius & divinius caussas agi atq; orari posse existimem. Displicet tamen Atticis nostris inter tot tantasq; virtutes Asiaticorum magistrorum in cõpositione, elatione, digressione, repetitione, jocatione, jactatione, redundantia. Neq; veró solũ incredibilem civilis illius facultatis fructũ tulisti, sed ejus artem quoq; sapiẽter æstimasti: ac docendi, delectandi, movendi virtute definisti: necessaria adjumẽta ex philosophia, legib. historiis, rhetoricis, atq; instrumẽta cõsiderasti: hoc judicium verissimum esse judico. Verúm á tam multis artibus ad rhetoricã delaberis, & unam pro omnibus assumis, Hic judicium tuum nullum video, sed percipio magistrorum tuorũ commentitiũ decretũ. Oratorẽ statuisti ex ꝓpriis bonis inquirendũ esse: hoc judiciũ certissimũ esse judico: reverteris ad magistros: elocutionẽ retines: recté, quia propria: actionem rejicis, non recté, quia non impropria est: inventionem, dispositionem, memoriã rejicis: recté, quia propriæ nõ sunt: retines tamen easdem uelut communes, nõ recté, quia dialecticæ propriæ, non cum rhetorica cõmunes sunt. Atq; in hac tota distinctione cúm verum & rectum judicaris, & magistrorum tamen opiniones non deserendas putaris, splendidas judicii tui velutl stellas locis aliquot impressisti: tam multas aũt tenebras, tã multos errõres,

tam multa nugarum & ioeptiarum genera, quá multa demoostravi, patere, mi Cicero, ne tui judicii falsó potius esse dicã, quám credã, Isoctatis & aliorũ (quos authores hic habes) rhetorum scholas esse: illudque meum de te judicium ad extremum ex sapientissimo numinis oraculo concludam. O te, M. Tulli, præstantem omnioo & admirabilem virum, si naturã potius ducem, quám multorum opinionem sequare.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER IX. IN Quintiliani lib. 1.

Xpeditis in Ciceronis oratorem scholis rhetoricis, eadẽ oobis in Quintiliaoi orarorias institutiones materies offertur. Itaq; qui Brutinas quæstiones illas auscultaverit, nihil hic admodum novum aut dissimile reperiet, si quis tamen majus quippiam aut difficilius arbitretur, eo sit attentior & erectior, singulaq; rerum momeota perpendat, ut certiore jndicio sententiaq; constantiore deliberet. Quamobtem dialectici omnes, id est, quicunq; de hac quæstione veré & constanter iudicare possitis, adeste, animadvertite, vestram sapientiam excitate, repellite procul á vobis (si qui forté ejusmodi affectus aoimos vestros occupate paraverint) repellite (ioquam) amorem, odium, præjudicatam opinionem, levitatem, inconstantiam, temeritatem, & quã tum firma ratio convincet, quantum conclusió certa conficiet, quantum deoique veritas ipsa (quæ neque refelli, neque redargui possit) obtinebit, tantum animis æquis & libentib. accipite. Singulis veró Quintiliani libris nostri etiã singuli respõdebũt, modó pleniores, modó breviores, ut materies erit. Ponatur igitur é 1. lib. primũm Quintiliani definitio, qua oratorẽ nobis suum explicavit, & ad hanc etiam disputationem referantur omnia, quę ex omnibus institutionum Fabianarum partibus referri conveniet. Oratorem (ait) instituimus illum perfectum, qui esse oisi vir boous non potest: ideoq; non dicendi modó eximiam in eo facultatem, sed omnes animi virtutes exigimus. Hunc otatorem Quiotilianus nobis instituir, quem postea libro duodecimo virũ bonum bene dicendi petitum, similiter definit, & illas animi virtutes exponit, justitiam, fortitudinem, temperantiam, prudentiam: item philosophiam totam, legũ sciẽtiam, & cognitionem historiarum, & alia pletaq; laudum ornamenta. Quid igitur contra istam oratoris finirionem dici potest? Ego veró talem otatoris definitionem vitiosam mihi videri coofirmo; quamobrẽ? quia supervacanea cujusvis artificis est definitio, quæ plus complectitur, quã est artis institutis cõprehensum. Artifex enim ex artis ratione definiẽdus, ut quantũ artis veris & propriis decretis inclusnm sit, tantũ tribuatur artifici, nihil prætereas: definitio enim non solũ est explicatio rei brevis & aperta, sed eriam rei quæ definitur ita propria, ut omni, soliq; perpetuó consentiat. Grãmaticus definitur peritus recté loquendi: noo definitur peritus loquendi, & cantandi. Quid ita? qnia de postremo nihil est in Grammatica descriptum. Geometra non definitur peritus metiendi & medendi. Quid ita? quia nullum est in Geometria præceptũ, quod doceat mederi. Axioma igitur nostrum teneamus, & hoc syllogismi fundamentũ ponatur: Artificis definitio vitiosa est, quę plus complectitur, quám est artis finibns inclusum. tum hoc posito fundamento assumamus: At artificis oratorii definitio nobis á Quintiliano tradira plus amplectitur, quám est artis finibus inclusum. Rhetorica enim ars non est, quæ omnes animi virtutes explicet. De virtutibus moralibus, & de virtutib. intelligentiæ ac mentis proprié permulta & elegãter Ethici philosophãtur: de arithmetita, geometria, mathematici: de reliquis tot tãtarumq; terũ scientiis, quæ sunt etiam virtutes animi, docti & sapientes homines suis separatim studiis, nõ rhetores cõmentaotur. Cõcludo igitur, Quare Fabiana ista oratoris definitio vitiosa est. Hic igitur Quintilianus primã illã artificiosẽ materiæ legẽ non servat, noo est istud κατὰ παντὸς, q a possit orator esse, uel rhetoricis Quiotiliani artib. abũde iostructus, qui tñ omnes virtutes non habeat. At dicet Quintilianus, Philosophia moralis et illa ipsa virtutũ doctrina rhetorum ꝓpria est, non philosophorũ: & nunc perfectus orator informatur, qui non potest existere, nisi omnes animi virtutes assecutus.

Quid

Quid si autem hoc utrunque elienum est & falsum? nónne summam complexionis & syllogismi tenebimus? Agite igitur, quæremus quamobré virtutum disciplinæ rhetoricæ pers æstimari posait. An quia & civitaté & cives orator regere debeat, idcirco disciplinæ moralis rhetoricæ propria quædam pars erit? Sic sené Qointiliano videtur, cúm ait, Neq; enim hoc concesserim, rationé rectè honesteq; vitæ (ut quidem putaverunt) ad philosophoe relegendá, cú vir ille civilis & publicarum privatarumq; rerum administrationi accommodetus, qui regere cósiliis urbes, fundere legibus, emendere judiciis posait, non alius sit profectó qoám orator. Quare tametsi me fateor usurum quibusdam (quæ philosophorum libris continentur) tamen ea veré jureq; contéderim esse operis nostri, proprieq; ad artem oretoriam pertinere. Sic Quintilianus loqtur, & ita cogitat, ut oretoris nomine deum quendam mortalem omni virtute scientiaq; perfectum & absolotú in republica principé appellet, nó unius artis hominem cogitet. At hoc tempore de una quadam erte & virtute, non de omniom artium & virtutum ebsolutione præcipiendum Quintilianus sibi proposuit: & rhetoricem de liberalibus ertibus unam quendam esse putat, nó veró communem esse artem rhetoricam, idemq; rhetoricam esse, quod artem, quod scientiam, quod virtutem existimat. Nullam enim in his oratoriis libris civilis facultatis scientiam, nullem vitæ & officiorum disciplinam, nullam deniq; istarum laudú (quas oratoriæ artis partes esse dicit) doctrinam in Rhetoricæ partibus descripsit. Quinque Rhetoricæ ertis pertes (de quibus postea dicem) Qointilianus esse judicat, inventioné, dispositionem, elocutionem, memoriam, actionem: non plures, non peuciores esse putat. Attamen in earum partium nulla philosophiam moralem (quam nunc rhetoricæ tribuit) collocat. Dialectica veró huic rhetori vehemẽter videtur defuisse. á qua si didicisset in omni arte atq; sciẽtia caussas rerum & veras, & proprias, & primas exquiréndas esse, longé aliter oratoré definiendum cé suisset: si logicas illas de materia artis leges sibi proposuisset: longé aliter de proprietate artiú sibi philosophandú cognovisset. Duę sunt universæ & generales homini dotes á natura tributæ, Ratio & Oratio: illius doctrina dialectice est, hujus grammatice, & rhetorica. Dialectica igitur generales humanæ rationis vires in cogitádis & disponẽdis rebus persequatur, grammatica orationis puritaté in etymologia & syntaxi, ad recté loquendum, vel scribendum interpretetur. Rhetorica orationis ornetum tum in tropis & figuris, tú in actionis dignitate demóstret: ab his deinde generalibus & universis velut instrumentis aliæ artes sunt effectæ. arithmetice in numeris, geometrie in lineamentis, aliæq; in rebus aliis: quæ si distinctæ propriis finibus & conclusæ fuerint, si ad illam καθ' αὑτὸ legẽ, certé quod grãmatice suo jure docebit, rhetorice nó confundet, quod utraq; perspicué descripserit, dialectica non attinget, cognata enim hæc neq; homogenea, sed aliena & heterogenea essent, usus earum conjungetur, ut eadem sit oratio, quæ & puré & ornaté & sapienter & loquatur & dicat, & sentiet: præcepta tamen puré loqoendi, & ornaté dicendi, & sapienter sentiendi distinguentur, fines artium regentur, neq; confundentur. Quare Quintilianus ex hac rerum dialectica distinctione rhetoricam sic definire débuit, ut ei doctrinę propositam proprié & subjectam materiam á cęteris artium materiis distinctam & separatam primó comprehéderet universam, deinde per partes diductam declararet. Atq; ut istam rationé cóncludam, syllogismos duos repetam: Si philosophia moralis pars esset Rhetoricæ, in aliqua ejus parte explicanda esset: At id nusquẽ vel á Quintilieno fit, neq; fieri omnino debet: Non est igitur pars Rhetoricæ. Item, Partes materiæ (quæ Rhetoricæ arti subjecta est) duæ tantúm sunt, elocutio & actio: Rhetoricæ auté artis partes, sunt illius materię partes, eisq; omnino respódent: Rhetoricæ igitur partes duæ tãtúm sunt, elocutio & actio. At Qointilianus instabit, ut facit, in eodem proposito, & acriús videlicet urgebit, quód Rhetorica sit virtus (id enim est libri secundi capite secundo) quód orator esse nisi vir bonus nemo posait (quod est duodecimi libri capite primo) & idcirco, opinor, virtutis doctrinam Rhetoricæ partem esse concludet. Quod utrunq; tamen ad opinioné Quintiliani falsom videri necesse est. Rhetorice enim virtus est quidem, sed

meotis & intelligentiæ, ut omnes honestæ & liberales artes, quas tamen qui habeant, posſiot improbiſsimi homines eſſe. Non eſt autem moralis virtus Rhetorica (ut putat Quintilianus) ut qui ea prædirus ſit, non bonus eſſe non poſsit: quávis id Quintiliano philoſophi quidam Stoici (ut libro ſecundo ſignificat) hiſce conſectariis acuté colligere videátur. Cõſonare ſibi in faciendis & non faciendis virtus eſt, nempe prudentia. Ergo conſonare ſibi in dicendis & non dicendis virtus erit. Item, Si virtus eſt, cujus initium á natura datum eſt, Rhetorica virtus erit: quia ejus initium eſt á natura. Verùm hęc utraque tam acuta concluſio contorta & fallax eſt. Nam neque prudentia moralis eſt virtus, ſed intelligentiæ & mentis eſt: nec ideo Rhetorica virtus moralis erit: & abſurdum eſt ea virtutes morales putare, quorũ initia á natura ſint, quaſi non magis ſint initia vitiorũ á natura, quám virtutum. Quare Quintiliani philoſophi iſti decipiunt, & illi fraudulétum ſophiſma pro certo ſyllogiſmo contexunt. Pergit tamen Quintilianus, & á ſeipſo affert, Dialectica eſt virtus, ergo Rhetorica. Immutet totum contrá Quintilianus, & rectiús concludet. Dialectica non eſt moralis virtus, quæ virum bonũ poſsit efficere: quare neq; Rhetorica. Tum addit, Orator nihil poteſt in laudando, niſi honeſtorum ac turpiũ peritus, in judiciis, ſi juſtitiæ ſit ignarus, in turbulentis populi minis, ſi timidus. Quid tũ Quintiliane? An qui novit & honeſta & juſta, honeſtus & juſtus eſt? Quotuſquiſq; heluo eſt & ſicarius, qui quid honeſtũ juſtumq; ſit ignoret? Si timidus ſit orator in cauſſa Milonis, nõ bene dicet (ais.) Quid tum poſtea? An ideo Rhetorica erit fortitudo? Non poterit ſané grammaticus recté loqui, ſi timeat, quia lõgas pro brevibus, aut breves pro longis timore conturbatus enunciabit: & memoria conturbata barbariſmos & ſolœciſmos faciet. Ergo grammatica virtus moralis eſt? quænã fuerit iſta complexio? Aliud veró eſt alterum alteri eſſe neceſſarium, aliud ejus eſſe parté & membrum. Dixeris ſané virtutem moralem utilem, & ad omnium artium uſus accommodatam, non inficiabor: artem ullam virtutem eſſe moralem, nequaquá tamen concedam. Poſtremum etiá quiſquilias ineptiſsimas Quintilianus colligit, quód in beſtiis ſit virtus, & in latronibus fortitudo: nec mirum ideo, ſi ſit eloquentia moralis virtus. At Quintilianus jam non videtur Dialecticæ expers eſſe, ſed univerſæ omnino philoſophiæ, & ejus maximé philoſophiæ, quæ de virtute præcipit. De virtute morali loqueris Quintiliane, quæ bonos, & honeſtos, & laudabiles efficiat cultores ſui: neq; tamé conſideras quid loquare, cúm beſtiis eam & latronibus attribuas. Meliora verba quæſo impoſterum, vel meliora potiús conſilia meditere. At enim non quieſcit Quintilianus: duodecimo libro ad iſtam quæſtionem relabitur, & ſimiles apinas aggregat. Mẽs mala Rhetoricæ vacare non poteſt (ait.) Item maxima pars Rhetoricæ eſt de bono & æquo, tum virtutis authoritas valet ad perſuadendum. Quorum duo prima perridicula & perabſurda ſunt: tertium illi ſimile eſt, Timidus orator non bene orabit. Veruntamẽ iſta prætereamus. Atque interea neque philoſophiam moralem Rhetoricæ partem, neque ipſam Rhetoricam omnino moralem virtutem eſſe teneamus, ut Quintilianus exiſtimavit. Veniamus ad illud potiús (quod ait) á ſe nunc oratorem perfectum informari, qui non poſſit eſſe niſi omnibus animi virtutibus inſtructus & ornatus: & idcirco moralis philoſophia Rhetoricæ pars & in oratoria definitione virtus collocanda ſit: hoc enim reliquum eſt quo videatur error hic univerſus poſſe ſuſtineri. Enimvero ſi perfecti oratoris nomine iam nũc informatur politicus ille vir, qui publicas & privatas cauſas civium ſuorum tractare dicendo, qui virtutis authoritate, quique orationis ſuavitate poſsit animos audientium impellere quó velit, qualem ſignificat poëta, his verſibus:

Tum pietate gravem, ac meritis ſi forté virum quem
Conſpexere, ſilent arrectiſq; auribus adſtant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

ſi, inquam, vir ille politicus omnibus artibus & virtutib. inſtructus á Quintiliano definitur: de tam multis artibus & virtutibus non una Rhetorica, ſed omnes artes & virtutes (quoniam ex his cõſtat politica illa facultas) exponẽdę deſcribendęq; eſſent Quintiliano, grammatica, rhetorica, dialectica, mathematicę artes, philoſophia tota. At Quintilianus id non fecit.

Quare Quintilianus perfectum illũ oratorem (quem dicit) non informat, sed (ut anté dixi) unam quandá de liberalibus disciplinis disciplinam cogitat: quam ut mirabilioré faciat, hoc modo exaggerat, & seipsum hac ratiocinatione decipit, Non potest perfectus orator esse sine philosophia: Ergo philosophia pars est rhetoricæ. Verùm Quintilianũ hic ego dupliciter ipsum esse arguo, & quód argumẽto falso, & quód argumentatione captiosa tam imprudenter utatur. Neq; enim verum est rhetoricam sine philosophia morali exerceri, & quantum liceat, perfici nõ posse. Potest enim nondum percepta philosophiæ moralis scientia omnis elocutionis doctrina & troporum & figurarũ, item omnis actionis varietas & vocis & gestus propositis primùm oratorũ & poëtarum exemplis explicari, ut istæ dicendi laudes illic aperiantur & exponantur, & imitationis genere tũ scribendo, tum dicendo exprimantur, atq; omnino tãdem quovis exercitationis modo tractẽtur & exerceantur. Duæ autem illæ partes, elocutio & actio, rhetoricæ artis partes solæ veræque sunt, ut antea demõstravi: atqui sic est docẽdarum artium ordo, ut prima cùm sit grammatica, sine reliquis intelligi & exerceri possit: secunda rhetorica sine grãmatica non possit, sine cæteris omnibus possit, & ut grãmaticus perfectus, id est præstans & excellens (perfectum enim omnino nihil est nec in natura, nec in arte, nec in usu, quibus tamen artes veré perficiuntur) sed tamẽ, inquam, ut grãmaticus perfectus dicendus est, qui omnes artis suæ perfectiones est cõsecutus: sic orator plané perfectus habendus est, qui oratoriæ doctrinæ consummatas, & perfectas laudes adeptus est: alioq; si plures artes adjungas, fuerit sané hominis qui eas habeat, perfectio major, singularum sané artiũ perfectio major non erit; sed multarum perfectio artium conjuncta erit: perfectio & absolutio arithmeticæ, non est geometriæ perfectio: artium enim perfectiones ex ipsis artibus æstimandæ & metiendæ sunt, non extrinsecus ex alienis rebus accersendæ. Quamobrem qui puer in dicendo & tropis, & figuris variare orationem didicerit & ornare: itẽ & voce & gestu congruenti pronuntiare, is mihi perfectus orator erit, siquid perfectum in artibus existimãdum est, quia omnes artis oratoriæ perfectiones, id est, virtutes & laudes sit amplexus. Quod ipsum Quintilianus lib. 2. (sed quid agat imprudens) confirmat. Finem oratoris non esse persuadere ait, quia id in evẽtu fortuito (quem ars præstare sua vi non possit) positum sit, sed bene dicere, ut qui bene dixerit, quanvis non vincat, tamen finem sit assecutus, quoniam id quod arte cõtinetur, effecit. Nam (ait) & gubernator vult salva nave in portum pervenire: si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo malus erit gubernator, dicetq; notum illud, dũm clavum rectum teneam. Hic Quintilianus & veré & magnificé sentit finem, id est, absolutam perfectioné rhetoricæ non esse in rebus alienis & externis, sed in propria artis ipsius potestate. Quare non pudeat Quintilianum, si non á nobis, á Quintiliano certé ipso de tanto errore admoneri. Dicit initio rhetoricam perfectã sine philosophia non esse: dicit contrá postea rhetoricam totam in sese conversam esse, & eius finé atque perfectioné non extrinsecus aliunde pẽdere, sed ipsa arte omnino penitusque contineri. Quare concludamus sine philosophia Rhetoricam perfici atq; absolui posse. Attamen vide quantam licentiam juris nostri æquitas fiduciaque nobis largiatur. Convici tot argumentis fallaciam argumenti, quo Quintilianus inductus est: concedo tamen ac permitto, ut id omne verissimum & certissimũ judicetur, si quód vult Quintilianus, hinc effici possit. Esto igitur, non possit sine reliquis artibus ac virtutibus, nõ possit sine philosophia rhetoricæ usus perfectus & absolutus esse: an tamẽ consentaneũ fuerit, Rhetoricæ partem statuere quicquid ei utile cõmodũq; fuerit? Dicatur de Dialectico, de Arithmetico, quod de oratore Quintilianus dicit: non potest Dialecticus, nõ potest Arithmeticus sine rerũ omniũ scientia perfectus esse: quoniam omnium artium (quæ ad humanitatem pertinent) usus communi quodá vinculo connexus, & quasi cognatione cõjunctus est: quis tamen credat Dialecticum & Arithmeticũ recté definiri, si dicatur vir bonus differendi vel numerandi peritus, dicaturq; omni scientia & virtute perfectus? Aliud est aliquid esse necessariũ, aliud est esse propriũ, lex illa καθ' αὐτὸ hic appelletur: nõ potest tectũ domus sine funda-

mento, sine terræ solo, sine deo denique esse: ergo definiendo tecto omnia ista cōprehendis? Nimis absurdus hic error fuerit. Quare Quinnilianus & in argumēto, et in argumentatione labitur. At populus sic oratorem appellavit (inquies) fateor, inquam, & hanc definiendi oratoris tam insulsam insciriá ab imperitæ plebeculæ inscitis profectá cōcedo. Vocabatur ut in Græcia ῥήτωρ primum, sic deinde in Italia orator is, qui caussas civiū ageret, qnales advocati sunt, qui jam ætate Taciti cœperunt appellari, & á rhetorica rhetores, ut á grāmatica grāmatici dicti sunt. Túm veró rhetores disciplinæ suæ quamuis adjungerent, quæ dialecticorum essent, inventionem, dispositionē, memoriá, multa etiam alia confunderent, rhetoris nomen retētum est: tandem etiā sub eodem nomine & leges, & philosophia, & mathematicæ artes, & historia, & virtntes sunt exaggeratæ, & orator is appellatus, qni hæc omnia cū eloquentia junxisset. Verúm in tradendis artibns non arbitror incertum vulgi errorē, sed logicam illam veritatis legem sequendá esse. Constet igitur vitiosam & redundantem esse definitionem, qua nobis oratorē Quintilianus informavit: constet philosophiam moralem rhetoricæ partē non esse, cúm ad nullam rhetoricæ partē referatur: constet partem non esse, quia in nulla materiæ subjectæ parte cōtineatur: constet Stoicorū rationes falsas & captiosas esse: constet deniq; magnificā istá oratoris definitioná fuci plenam, veritatis inanam esse. Sed satis da oratoris definitione, quæ tametsi nec satis acuta esse, nec satis accuraté disputata videatur, acutior fortasse ac prudentior partitio quæ sequitur, erit. Summa igitur operis Quintiliano ad exornādū oratorem propositi partitio in duodecim libros includitur: Primus liber (ait) ea quæ sunt ante officium rhetoris continebit. Secundo prima apnd rhetorem elementa, & quæ de ipsa rhetoricæ substātia quæruntur, tractabimus. Quinque deinceps inventioni: nam & huic dispositio subjungitur. Quatuor elocutioni (in cujus partem memoria ac pronuntiatio veniunt) dabūtur. Unus accedet in quo orator ipse informandus est, ut qui mores ejus, quæ in suscipiendis, discendis, agēdis caussis ratio, quod eloquētię genus, quia agēdi debeat esse finis, quæ post finē studia, quantū nostra valebit infirmitas, dissetamus. Hæc Quintiliani partitio est, in qua diligētiam Quintiliani magná, ut in definitione quidem video. Omnia enim quæ Græci, quæ Latini de oratore tradiderunt, in nnum locum collegit: indiciū autem & logicas leges illas requiro. Ejus autē partitionis (exceptis panculis quæ in elocutionis & pronuntiationis doctrina traduntur) cætera partim falsa, partim inepta, omnia certé sina dialectico lumine cōfusa et aliena sunt. Primus liber (ait) continet ea quæ sunt ante officinm rhetoris. Sunt igitur, inqnam, ista Rhetoricæ artis aliena, nec cúm de rhetorica scribitur, in præceptis ponenda. nihil enim istorum est καθ᾽ αὑτὸ in rhetoricis. Atque in his rebus alienis quatuor scholæ formandi pueri, qui futurus sit orator, á Quintiliano describuntur. Prima schola tribus primis capitibus traditur, de prima pueri infantis educationa, quod ad nutrices, parentes, sodales, pædagogos, literas Græcas & Latinas addiscendi & tempus, & locum, & modum, & ad initia deniq; mox cognoscēdarum artiū, de literarnm ordine, de scribendo, legendo, de memoria, de pronuntiatione attinet. In quibus licet res veræ & notabiles sint, & ad primá puerilis institutiōis scholam necessariæ, cúm tamen tam multi & Latini, & Græci scriptores de hac prima puerorū educatione & schola, tam multa literis prodiderint, quis unqná Rhetoricę institutionis hoc esse dixit? quis in Rhetoricas institutiones nt propriū aliquid inclusit? An nō est ista & Senatoris, & Imperatoris, & jureconsulti tam propria doctrina, quám oratoris? Artes nō solum veris, sad etiam propriis institutis informandæ sunt, nec theorema in arte κατὰ παντὸς tātum, sed καθ᾽ αὑτὸ debet esse: atq; aliud est esse aliquid utile, & verum, & laudabile, aliud esse alicujus artis propriū. Hæc igitur schola Rhetoricæ artis nihil est, neq; hic cogitatio perceptioq; rerum, sed æstimatio Quintiliano, sed syllogismus defuit: una enim conclusio ista omnia inducere poterat, Quæ artiū præceptis includi debent, sunt cognata & homogenea, illud enim est καθ᾽ αὑτὸ. Hæc non sunt Rhetoricæ propria: Ne igitur huc includantur. Neq; porró huc recurramus, Non potest orator sine hac educatione puerili existere: causa ista remotior est, Nō potest fortasse

taſſe eſſe medicus perfectus ſine eadẽ diſciplina, non audiam tamen in medicina de iſto puerili ludo præcipientem medicum. Novem proximis capitibus ſecundæ ſcholæ grammaticus ludus aperitur, de qua primum idem ſentiendum, quod de ſuperiore: ſint iſta præcepta vera, ſint utilia, ſint oratori futuro neceſſaria, quid tum? Hoc de tribus artificioſę materiæ ſignis, unũ erit κατὰ παντὸς. An idcirco in oratoriis inſtitutionibus admiſcẽda? Nónne philoſopho ſunt eadem Grammaticæ ſtudia neceſſaria? Quis philoſophum tamen ferret in philoſophia de Grammaticorum artibus balbutientem? Hæc oratori quidem ignoranda non ſunt: nõ nego: verùm cognoſcantur à Grãmaticis, & cognita adferantur ad Rhetoricã. Syllogiſmus idẽ erroris hujus, qui prioris judex eſto. Non eſt iſta ſchola oratoris propria: ex oratoria igitur arte tollatur. Sed tamẽ in iſta ſchola vehementiùs offendit Quintilianus, quàm in prima. Nec enim res alienas & improprias hic eſſe tãtùm dico, ſed falſas & in arte & in artis exercitatione. In Grammatica enim par ferè & idem Quintiliani error eſt, atq; in tota Rhetorica. Grammaticę partes duas facit, methodicen & hiſtoricen: illi rectè loquendi & ſcribendi ſcientiam, huic enarrationem poëtarum ſubjicit: in illa priore præcipit quædam, ſed confuſè, de accentu literarũ & ſyllabarum, de etymologia partium orationis, de ſyntaxi, de orthographia. Grãmaticæ verò partes ſunt etymologia ſingulorum verborum, & ſyntaxis conjunctorũ: in qua utraq; & proſodia, & orthographia ſpectatur: etymologia enim dum literarum, ſyllabarum, dictionum ſonum, quantitatem, accentũ, dum orationis cõmata, cola, periodos interpretatur, proſodiã docet, unaq; ex proſodiæ lege & orthographiam cõplectitur: partes inquã, illæ duæ ſunt, quæque verum in præſtantibus latinitatis authoribus uſum perpetuò ſibi proponere debent, nec unquã ab eo diſcedere: ut tum demùm Grãmatica vera ſit, quando verũ latinitatis uſum docuerit: nec verè à Quintiliano, ſi accuratã artis rationẽ ſpectes, dictum eſt, aliud eſſe grammaticè loqui, aliud latinè: nec enim quod quis in ſchola grãmatica ſomniarit, grammatica eſt: ſed quod ex vero uſu deductum fuerit & obſeruatum. Sed hæc de methodicæ, ad hiſtoriceα neceſsitatẽ Quintilianus ſubjicit grãmatico ad poëtas explicandum, hiſtorias, muſicã, aſtrologiam, philoſophiam, rhetoricam ipſam denique, cujus tamen famulam quandam grammaticam eſſe velit. Qui error ex imperitæ plebeculæ (ut de oratore dictum eſt) errore profectus eſt. Dicebãtur enim quondam grammatici vulgò, qui in literis pueros inſtituebant, & eis poëtas enarrabant, cujuſmodi ſcholas Romæ viginti fuiſſe Suetonius in claris grammaticis author eſt, quo in munere adhibenda eſſet artium præter grammaticam variarum cognitio. Nec tamen vulgus intelligebat doctorem illum, qui in poëtis explicandis varias artes doceret, eſſe quoque & hiſtoricum, & muſicum, & aſtrologum, & philoſophum, & rhetoricæ peritum, non autem grammaticum tantùm. Verùm Quintilianus in explicandis doctrinæ præceptis acutiùs, quàm vulgus diſcernere iſta debuit, & logicas illas informandæ artis leges propoſitas habere, & intelligere hiſtoricen (quam dicit) nullam eſſe grammaticę partem. Nam ſi magiſter iſte in declarando poëta non exerceat ſolùm artes & etymologiæ, & ſyntaxis, ad purè & propriè loquendum & ſcribendum, ſed ethicam ſcientiam adjũgat ad mores exponendum, aſtrologiam ad ortus & occaſus ſyderum declarandum, & cæteras artes ad res illis ſubjectas artibus exprimendum, certè id faciet non grammaticæ, ſed illarum diſciplinarum facultate. Quod idem Quintilianus lib. 2. cap. 1. ferè ait, ſed per imprudentiam ejuſmodi multa loquitur. Quamobrem, ut de pleriſque aliis in his ſex capitibus taceam, partitio iſta grammaticæ in methodicen & hiſtoricen falſa eſt, non modò iſta tot capitum ſchola à rhetoricis inſtitutionibus eſt aliena, neque tamen hic altera lex καθ᾽ αὑτὸ, ſed prima illa κατὰ παντὸς violata eſt. Ab hac tam eleganti, tamque dialectica deſcriptione grammaticæ artis tranſit Quintilianus ad ejus exercitationem de authoribus grammatico explicandis, de doctoris officio, de ſcriptione pueri. Solos autem jubet poëtas Homerum imprimis & Virgiliũ pueris prælegendos eſſe: in quo vehementer ab eo diſſentio. Nam ut poëtas ad excitandum variis affectibus tenerum adhuc ingeniũ, ad proſodiæ (cùm verſuũ legibus ſyllabarũ quantitas intelligatur) rationẽ legendos

doa

dos in parvis tamen duntaxat & exiguis rebus exiſtimo, ſic ad oratoriam verborũ copiam ac forenſem & civilem elocutionis uſum, ad proprietatem & elegantiam dictionis comparandum epiſtolas Ciceronis, quám elegias Ouidii, & fabulas Terentii, quæ ſermonis feré quotidiani ſimiles ſunt, quám eclogas Virgilii malim. Alia ſiquidem eſt carminis, alia orationis elocutio. Atq; hac occaſione tam alienæ inſtitutionis factum fortaſſe eſt, ut Quintiliani á Cicerone tam longé abeſſet oratio, quoniam non imitandam Ciceronis & oratorum Ciceronis ſimilium, ſed poëtarum dictioné ſibi propoſuerit. Labitur igitur hic primúm Quintilianus, quód poëtas ſolos pueris proponat. Jubet deinde, ut in docendo et explicando poëta, grammaticus præſtet illa quidem minora methodices munera de pedum proprietate, de ſignificatione verborum: ſed maiore cura, inquit, tropos, figuras verborum & ſententiarum doceat: pręcipué veró illa infigat, quę in œconomia virtus, quæ in decoro rerum, quid perſonæ cuique conueniat, quid in ſenſibus laudandum, quid in verbis, ubi copia probabilis, ubi modus. Hæc Quintilianus de grãmatici officio, vbi videmus de duabus grãmaticæ partibus (quas fecit) methodicen (quæ ſola propria ejus artis tãtum erat) pené contemni: hiſtoricen, quæ grãmaticæ nihil eſſet, unicé commendari. Verũm enimvero ô Quintiliane, differat hic magiſter aliena iſta quamvis excellentiora & rhetoricorum ac philoſophicorum ſtudiorum (quorum propria ſunt) temporibus reſervet: illa autem diſciplinæ ſuæ proprié ſubjecta omni cura diligentiaque tractet & exerceat: hic cõmoretur, hic habitet, hoc munus ſuum omnibus modis exornet: lex illa καθ᾽ αὑτὸ id imperat: explicet in dictionib. ſingulis primã & nativam ſignificationem, tum phraſis & locutionis rationẽ exemplis illuſtret, ſit aſsiduus in exigendis literarum ſonis, in accentus obſervatione, in orthographia: denique hoc ad ſe pertinere & totũ & ſolum arbitretur, ut puerum ſibi in diſciplinam traditum recté & loqui & ſcribere doceat: de majoribus autem illis & altioribus quæ tam vehementer hic commendas, tantum dũtaxat adhibeat, quãtum ſatis erit ad hoc methodices, quod aſpernaris, munus tuendũ. Ubi veró puer grammaticæ partes omnes & loquendo & ſcribendo diligenter exercuerit, tum rhetoricas meditationes in tropis & figuris, philoſophicas in reliquis laudibus adhibebit. Quod idem Quintilianus ipſe poſtea ait, ſed imprudens, ut aliás tam ſæpe ſeipſum conturbat: ſic enim ait hujus libri capite ſeptimo; Hæ feré ſunt emendate loquendi ſcribendiq; partes, duas reliquas ſignificanter & ornaté dicendi non quidem grammaticis aufero, ſed cúm mihi officia rhetoris ſuperſint, majori operi reſeruo. Et poſteá cap. 1. lib. 2. quæritur á grammaticis occupata eſſe rhetorum officia. Grammatica doctrina eſt bene loquendi & ſcribendi, ait Quintilianus: attamen idem Quintilianus jubet ut grammaticus doceat potiús & ornaté ex tropis & figuris, & ſapiẽter ac decoré ex conſilio, judicio, prudentiaq; rerum, quám bene loqui & ſcribere. At iſta grammaticæ ſola ſunt, illa ſunt rhetoricę ac philoſophiæ. Quare Quintilianus grãmatici doctoris propria officia iſto modo non deſcribit, ſed aliena & impropria, & quidẽ valde imprudenter cõfundit: in ſuperioris illius erroris laqueos rurſus incidit. Poſtremũ eſt in exercitatione grãmaticę artis, ut puer, ait Quintilianus, poëtarum ſibi propoſitorũ verſus ſolvat, mox mutatis verbis interpretur, tũ paraphraſi audacius vertat, breviet quædam & exornet, ſententias propoſitas ſubjectis rationibus explicet. Verúm puer iſte Romanus doctori grammatico cõmiſſus quomodo Homerum mutatis verbis explicabit, qui Homeri verba niſi prius á magiſtro ſibi expoſita intellecturus nõ fuerit? Neque enim Græco grammatico Romanus puer inſtituendus traditur, ut parta oratiõis facultate ad res alias utatur: unde enim parta illi infanti eſſet? ſed ut ſermonis facultatẽ audiendo, legendo, imitando conſequatur. Et hic tertius exercitationis error par eſt ſecũdo. Ut enim grãmatico præceptori in docendo, ſic nunc ejuſdem artis auditori in diſcendo, non grammaticæ, ſed rhetoricæ, ſed confirmatæ jam plané & artis, & exercitationis munus imponit. Quamobrem Quintilianus in hac ſecunda ſchola longé gravius errat, quám in prima. Illic enim res alienas tradebat, hic etiam falſas proponit: & in arte grammatica, cujus partẽ hiſtoricen facit, & in artis exercitatione, tũ

quód

quòd solos poëtas legendos præcipiat, tum quod magistrum & discipulum isto modo instruat. Atq; hic non dico in conquirendis & inveniẽdis rebus Quintiliano curã defuisse, sed logicas leges, sed judicij prudentiam, sed syllogismi rationẽ vehementer in eo desidero. Reliquis primi libri tribus capitibus duæ quædã novæ scholæ Fabiano oratori describuntur: in quarum altera mathematicas artes cognoscat, in altera ad vocis & actionis dignitatem comœdos, tragœdos, & palæstritas magistros adhibeat. De mathematicis autem magis, quàm de grãmaticis mirum est in rhetoricis artibus ita præcipi, quanquam nihil admodum Quintilianus præcipit: sed tamen finge mathematicas artes singulariter á Quintiliano institui, quis erudiendæ juventutis hic ordo fuerit? Rhetorica in elocutionis & actionis ratione, dialectica in præceptis & inventionis & dispositionis omnibus mathematicis artibus generalior & communior est, & ab illis universis scientiarũ fontibus singulares hi mathematici tanquã rivi defluxere. Cognitionis igitur ordine & rhetorica & dialectica præcedunt: mathemata omnia sequuntur. Hic logicam de artiũ forma legẽ rogo & postulo, nec contrá pro Quintiliano dici potest, olim sic artes ipsas pueris traditas esse. Nã mathematicæ artes primæ & diu artes solæ fuerunt, nec aliæ poterant prius explicari, quæ nullæ essent. Quãdiu enim lingua fuit integra, grãmatica nulla ferè fuit, & de rhetorica nihil admodũ ante Isocratẽ á Corace & Tisia fuerat institutũ. Verùm cùm res non doceri solùm & percipi, sed facilè & doceri & percipi repertis ad id artibus possint, non jam quid solitũ sit aliquando fieri, sed quid tandem oporteat fieri, quærendum esse arbitror. Præcipiũt una quasi voce omnes omniũ magistrorum scholæ, progressiones et institutiões artium ab universis ad singularia tẽdere: legemq; illam dialecticam, Natura prius priore loco esto, observandã sibi proponit. Quare grãmaticam, rhetoricam, dialecticã præcedere: mathematicas artes sequi necesse est. Hoc logicũ fundamentũ, non cõsuetudinis abusum sequor. Ad comœdos, tragœdos, & palæstritas á mathematicis nos mittit Quintilianus, utiliter fortasse, si Quintiliani tẽpore viveremus: quia tum illi homines in propria & vocis & corporis formatione studiosè elaborarunt, verùm artis scriptori non convenienter. Artes enim rerum constantiũ et perpetuarum & immutabilium esse debent, & eas ideas tantùm spectare, quas Plato gigni negat, & ait semper esse: deniq; κατὰ παντὸς illud sequi. Tempus autẽ nullum fuit, locus nullus fuit, nec erit, quo nõ possit ornatè dici, quo moderatio & vocis & gestus nõ possit adhiberi. Tempora & loca multa fuerunt, eruntq; ubi comœdi, tragœdi, palæstritæ nulli fuerunt, nec erunt: Nõ igitur rectè facit Quintilianus qui artem perpetuam & immutabilem tam incertis magistris subjiciat. Atq; in his omnibus scholis adhuc videmus, quàm non absint rerum varietas & copia, sed quàm syllogismi & judicii ratio desit. Quicquid Quintilianus credidit oratori cõmodum fore, huc conjecit, non consideravit an esset proprium hujus institutionis. Ad dialecticam omnes istas scholas referamus, ejus iudicio permittamus: prima infantiæ schola rhetoricæ nihil est, secunda schola grãmaticæ est, & multis partibus falsa, nõ solùm rhetoricæ aliena est: tertia & quarta omnino item alienæ & varia ratione cõfusæ. Quam igitur dialecticæ sententiã expectemus, nisi ut á rhetoricis institutionibus scholas omnes istas non solùm impropias, sed falsas, et ineptè confusas expelli atq; exterminari jubeat?

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER X. IN Quintiliani librum secundum.

Tque hæc de primo libro, secundo prima apud rhetorem elementa, & quæ de ipsa rhetoricæ substantia quæruntur, tractantur, ait Quintilianus. At tria primùm magna & ampla capita sunt de tẽpore pueri ad rhetorem deducẽdi, de moribus & officiis præceptoris, an optimo præceptore protinus sit utendum, antequam de primis rhetoricæ exercitationibus dicatur. Quæ ipsa fac esse certa, vera laudabilia, utilia: propria tamen hujus artis & doctrinæ ad logicam illam κατὰ αὐτὸ legẽ descripta quomodo faciemus? Quæreret Donatus in explicatiõe suæ artis similia,

ferri, sed qui exponit quæ sit origo verbi, & unde deducta significatio. Partitur totam doctrinā sequētem tres in partes, ut dicatur de arte, artifice, opere, partitione: admodū ridicula et inepta: Definita enim prima parte, pars secunda tertiaq; cōprehenduntur. Non definitur in grammatica grammaticus, non grammatici opus: Non definitur in arithmetica, in geometria, arithmeticus, geometra, vel arithmetici, vel geometræ opus, quia ars demonstrat qualis artifex, quale ipsum artis opus esse debeat. Dialecticas igitur partiendi leges hic á Quintiliano requiro. Cætera autem omnia tam perplexa, tam prolixa de variis & cōtroversis Rhetoricæ definitionibus, quód Rhetorica utilis sit, quid sit ars, & cujusmodi, quod ars plus quám natura conferat, an Rhetorica sit virtus, quæ sit ejus materia, plané sunt ejus doctoris, qui rudea & incipientes hujus artis discipulos velit aut deterrere, aut frangere, aut fallere: quem doctorem tamen vehementer Quintilianus octavi libri initio, et veré reprehēdit: nō ejus qui via simplici & brevi cupiat ad vsum artis perducere, quē eodem loco cōmendavit. Quid autem attinet omnium hominū errores de rhetoricæ definitione, utilitate, arte veluti cumulare, falsa etiā permiscere, quód consummatis oratorib. plus ars, quám natura cōferat? Distinguatur enim, ut decet, in hac perfecti oratoris quæstione, natura, ars, exercitatio, sané primas (ut oratorio secundo Cicero recté sentit) naturæ, secūdas exercitationi, tertias & minimas arti tribuemus: & hoc Quintiliani sophisma falsum esse demonstrabimus: qui cúm ait, cōsummatis plus adferre doctrinam, quám naturā: uno artis nomine & naturā, & artem, et exercitationem cōprehendat, cúm tamen comparet in hac quæstione naturam cum arte: hic dialectici salis ne mica quidē ulla est. Postremo capite valde occupatus est Quintilianus in investiganda Rhetoricæ materia: & varia dissidentium hac de re opinionū sententia, tandem concludit materiam Rhetorices esse, res omnes quę ei ad dicendū subiectæ sunt. Quod sané parum perspicué & plané dictū est. Primúm quód alia sit artis, artificis veró alia materia. Ars rhetorica sibi proponit naturalis usua in bene dicentium exemplis observationem, quam præceptis explicet: artifex, id est, orator arte rhetorica instructus proponit sibi res omnes quæ dicendo possunt exornari. Sic materia grāmatici, res omnes quæ sunt ei subjectæ ad recté loquēdum aut scribendū: materia dialectici, omnes res ei subjectæ ad recté disserendum: materia arithmetici, omnes res ei subjectæ ad recté numerandū: materia geometræ, omnes res ei subjectæ ad recté metiendū. Sed tamen nō repugno, quin τροπικῶς aliquando dicatur materies artis, pro artificis materia. Hanc igitur materiæ licet nō satis explicatæ definitionem, tamen probo, licet hac de re nil potius in rhetoricis, quám in grāmaticis præceptis statuendū existimem. Duobus enim primis oratoriarum institutionum libris ex tā multis scholis domestica, grāmatica, mathematica, comœdorū, tragœdorū, palæstritarum, rhetorum tandem, hæc duo sola sunt, quæ in vera Rhetorica laudari & probari possunt. Rhetorica est bene dicēdi sciētia: materia oratoris est res quævis ad dicendum ei subjecta: tametsi hoc secundū etiam cómodiús taceri potuit. Cætera veró tam multa tametsi locis aliquot vera vtiliaq;, tamē omnia in rhetoricæ artis accurata descriptiōe aut aliena omnino, aut certé præpostera sunt.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XI. IN Quintiliani librum tertium.

DE duobus primis Quintiliani libris adhuc est disputatū, ubi grāmatica imprimis confusa est. Quinq; proximis de Dialectica agitur, de inventione quippe & dispositione. Sed inventionis præcipuū est chaos, & pręcipua confusio: toties iteratur, toties permiscetur, in generibus caussarum primo: deinde in partibus orationis, ut Oceanus quidam in terras effusus esse videatur. Ergo de singulis tantæ confusionis partibus, de capitibus etiam singulis est disserendū. Primo itaq; capite libri tertii accumulat Quintilianus unum in locum omnium hujus artis magistrorū & Græcorum, & Latinorum inventa, & magistros ipsos nominatim recenset, curiosa plané, sed ad istam artis accurationē

inutili diligentia. Nihil enim catalogus iste tot nominum doctrinæ Rhetoricæ ostendit κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον non magis quám in grammatica, si isto studio omnes grāmaticę scriptores nominatim persequare: nihil inquá catalogus iste doctrinæ ostēdit. Tale caput proximū est, quo tamen loco nō satis acuté Quintilianus Rhetoricæ caussas & principia distinguit, naturá, utilitatem, arté, exercitationé. Quid enim? an Plato & Cicero erraruntꝰ an Quintilianus ipse libri hujus capite quinto erravit, cúm docet trib. rebus Rhetoricam perfici atq; absolui, natura, arte, exercitatione? quid utilitas habet á trib. illis caussis & principiis diversum? nihil enim est frustrá & sine utilitate aliqua vel á natura propositū, vel ab arte descriptum, vel ab exercitatione tractatū. Hæc dialectica partiendi elegantia est, quod tribus membris debeas explicare, uno confícto quatuor amplificare. Tertio capite dividitur rhetorica in quinq; partes, inventionem, dispositioné, elocutionem, memoriá, & actionem. Ratio veró Quintiliani quare quinq; sint istæ rhetoricæ partes, ex uno & eodem erroris fonte defluxit, unde superioris confusionis caussæ fluxerunt. Non potest orator (ait Quintilianus) perfectus esse sine virtute, sine grammatica, sine mathematicis artibus, sine palæstritarum & histrionū artibus, sine philosophia. Oratoris igitur natura est ex omnib. his rebus definienda: Non potest (sit idem) grāmaticus absolutus esse sine musica, astrologia, philosophia, rhetorica, historia. Grāmaticæ igitur partes duæ sunt, methodice & historice: ita nūc demū Quintilianus ratiocinatur: Nō potest rhetorica constare, nisi res primó inveniatur, deinde disponatur, tū exornetur, postremó memoriæ mādetur, & pronuntietur. Quinq; sunt igitur hæ partes rhetoricę. Caussa ista sine qua (ut quidā nominant) Quintilianū sæpe fefellit & induxit. At ego lōgé aliter de proprietate & veris artium partibus disputandū (ut jam dixi) & ratiocinandū duco. Artiū materias distinguendas & separādas esse judico, lex est illa dialectica, In arte nihil esto, nisi καθ' αὑτό. Dialectica mentis & rationis tota est, rhetorica & grāmatica sermonis & orationis: Dialectica igitur invētionis, dispositionis, memoriæ (quia mentis omnino sunt, & intus sine ullo linguæ aut orationis cōmercio exerceri possunt, ut in plerisq; mutis, ut in multis populis, qui sine sermone ullo vivunt) artes proprias habebit. Grāmaticę tribuetur ad bene loquendū atq; scribendū, in interpretatione etymologia, in conjunctione syntaxis. Rhetoricæ igitur ex sermonis & orationis cultu partes duæ solæ propriæ relinquentur, elocutio & actio: proprium præterea ac suū rhetorica nihil habebit. Nec Aristoteles tertio ad Theodecten rhetorico longé hinc abest, qui inventionem & dispositionem ad docendū seipsis contentas esse ait: ut in Geometria quæ verissimé doceri videatur, inventio & dispositio sola est, elocutio & actio nulla: quin affirmat elocutioné & actionem nescio quid φορτικὸν, id est importunum esse, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ μοχθηρίαν, & ob auditoris perversitatem, repertum. Qua ratione Aristoteles apertissimé docet, inventionis & dispositionis artes reipsa ab elocutiōe & actiōe separari posse. Neq; veró hic Quintiliani modo disputo ex ea caussa, sine qua res esse non potest: ex causa propria & legitima disputo, Tot partes in unaquaq; arte sunt instituendæ non plures, quot sunt in propria ejus & naturali materia: In materia artis dialecticæ, Id est naturali rationis usu, vis est inveniēdi, disponendi, et recordādi: Tot igitur partes sunt in ea explicandæ. Item, In materia rhetoricæ subjecta vis eloquendi et pronuntiādi sola continetur: Tot igitur partes in ea sunt explicādæ. Item, Partes alterius artis non sunt in arte rhetorica permiscēdæ: Inventio, dispositio, memoria alterius disciplinæ partes sunt, nempe dialecticæ: Non sunt igitur in rhetorica permiscēdæ. Partes autem illas esse dialecticæ Quintilianus suo nobis etiam testimonio locis aliis demonstrat: libri enim quinti capite postremo de dialecticis sic ait, Namq; illi homines docti & inter doctos verū quærentes minutius ac scrupulosius scrutantur omnia, & ad liquidum confessumque perducunt, ut qui sibi inveniendi & judicandi vendicent partes, quarum alteram τοπικὴν, alteram κριτικὴν vocant. Hic Quintilianus dicit á dialecticis & invētionem & judicium (quod totam dispositionis artem in argumentorum enuntiationibus, in enuntiationū syllogismis, in enuntiationum & syllogismorum methodo continet) vendicari. Et de memoria ait tandé

libri

libri undecimi capite ſecundo, ſi quid attia habeat, id totum diſpoſitionis & ordinis eſſe. Dicar igitur á dialecticis iſtã quoque partem poſſe meritó vendicari: quia in dialectica veré deſcripta ordinis & diſpoſitionis ex enũtiationis, ſyllogiſmi & merhodi pręceptis doctrina veriſsima doceatur. Refellit hoc capite Quintilianus varias opiniones de numero harũ quinq; partium, ſed ita plerunque, ut ipſe multó graviús labatur, quám hi quorum lapſus reprehẽdit. Quidam adijciebant judiciũ tanquam ab inventione & diſpoſitione diverſum. Hos reprehendit Quintilianus recté: verúm argumento non recto, ſed veri judicii valde alieno. Judicium Quintilianus inventioni, diſpoſitioni, elocutioni, pronuntiarioni ſic commiſtum arbitratur, ut ab his ſeparari doctrina & præceptis non poſsit: nec omninó intelligit ullam eſſe judicii doctrinam, ſed (ut poſtea in extremo volumine ſexto eſt) exiſtimat non magis arte tradi poſſe, quám guſtũ vel odorem. Ita ſe Quintilianus in dialecticis valde rudẽ profitetur, qui de judicandi parte, de tot enunriationum generibus, de tã multis ſyllogiſmorũ & ſimpliciũ & cõjunctorũ modis, de methodo, neque quidquam vel audierit, vel legerit, qui non meminerit á Cicerone de Stoicis ita dici, quód in altera dialecticæ parte duntaxat elaborarint, inveniendi artes non attigerint, judicandi vias diligenter perſecuti ſint. Neq; veró audiendũ quod exiſtimari forſan poſsit, aliud eſſe rhetoricum, aliud dialecticum judicium. Unũ enim eſt hominis judiciũ ad quidvis æſtimandum, utrúm verum an falſum quod enũtiatione, quod ſyllogiſmo, quod methodo præſtatur. Hic quid dicam judicii doctrinã, & diſciplinam Quintiliano defuiſſe, cúm ipſe neget ullam omnino eſſe poſſe? Quid pluribus argumentis jam cõtendam in dialecticis rudem Quintilianũ eſſe? Non enim ſolúm confitetur quód arguo, ſed profitetur. A dialecticis ait duas artes vendicari, alteram inveniendi, alteram judicandi: ait quidem, ſed non attẽdit, quia affirmat judicii artem nullam eſſe. Pergamus igitur, & contra rhetorem hunc, judicii arte & doctrina carentem, imó veró judicii artes tollentem, judicii tamen arte utamur. Sententiam ejus reliquis de rebus ad dialectici judicii normam referamus. Deinde veró mirabiliter confuſa eſt inſtitutio: quarto, quinto, ſexto, decimo, undecimo capiribus agitur de oratoris materia, & ejus diviſione. Hanc igitur primúm de quæſtione contentionem expediamus. Tria cauſſarum genera á Quintiliano primúm conſtituũtur, demonſtratio, deliberatio, judicium: ejuſque partitiõis Ariſtoteles author adhibetur, is ſcilicet, collector et aſſertor, qui dialecticam invẽtionem in rhetorica arte conſtituit, qui quæſtiones tam inepté, tamque ridiculé (quám in Ariſtotelicis animadverſionibus docuimus atque hic repetemus) diſtribuit. At partitionẽ hanc primúm eſſe falſam dico: quia ſint quæſtiones innumerabiles, quæ nulla horum generũ parte contineantur, quod Quintilianus vidit, cúm ait, Verúm & tum leviter eſt tentatum, cúm apud Græcos quoſdam, tum apud Ciceronem in libris de oratore, et nunc maximo noſtrorum temporum authore, propé impulſum, ut non modó plura hæc genera, ſed etiam pené innumerabilia videantur. Nam ſi laudandi ac vituperandi officium in parte tertia ponimus, in quo genere verſari videbimur, cúm querimur, conſolamur, mitigamus, concitamus, terremus, confirmamus, præcipimus, obſcuré dicta interpretamur, narramus, deprecamur, gratias agimus, gratulamur, objurgamus, maledicimus, deſcribimus, mandamus, renuntiamus, optamus, opinamur, & plurima, ut mihi in illa veteri perſuaſione permanenti velut petenda ſit venia, quætenus dumque quo moti priores rem tam laté fuſam, tam breviter aſtrinxerint. Hæc ille recitat ad pompam quandam, ut rem difficilem ſolviſſe videatur: neque videtur argumenti vim (quo contra ſe utitur) intellexiſſe, ſed captioſa et fallaci ſolutione contentus ſeipſum cepit & fefellit. Sic autem Quintilianus ſibi videtur huic occurrere objectioni: Mihi cuncta rimanti (ait) talis quædam ratio ſuccurrit, quód omne oratoris officiũ aut in judiciis eſt, aut extra judicia. Eſto: quid tum? Eorum de quibus judicio quæritur (ait) manifeſtum genus eſt. Concedo: quid deinde? Ea quæ ad judicem non veniunt (ait) aut præteritum habent tempus, aut futurum: quamobrem, inquam? an nulla, quæ ad judicem forenſem non veniat, de re præſenti quæſtio, nulla diſputatio, nulla dicendi occaſio poteſt exiſtere? Cúm de hac

ſyntaxi, de hoc quadrato, de hàc ſtella, de hoc vulnere, de hac rhetorica, de reb. hujuſmodi innumerabilibua quæritur, de præterita re aut futura quæritur potiùs, quám de præſenti? falſum igitur hoc eſt. Sed tamen perge. Prærerita (inquit) laudamus aut vituperamus, de futuris deliberamua. An nõ etiam de præteritis & futuris & quærendi, & conſolandi, & mitigandi, & concitandi, & terrẽdi, & alia innumerabilia agendi offerri poteſt occaſio? Nihil hic igitur Quintilianus concludit, nihil ſolvit, ſed ſeipſum fallit. At evidẽs approbario altera ſupariori additur. Omnia de quibus dicendum eſt (ait) aut certa ſint neceſſe eſt, aut dubia. Quid tũ, Quintiliane? quid hac diviſione efficies? Certa ut cuiq; eſt, animus laudat (ait) aut culpat. Atqui multa & incerta laudamus & vituperamus, ut Cicero & Cæſar in Catone: & multa certa tractamus, neque laudando, neque vituperando, ut rerum artibus & liberalibus, & illiberalibus comprehenſarũ incomprehenſibilia pené genera. Pars igitur hujus partitionis eſt falſa. Ex dubiis (ait) partim deliberatur, partim lite contenditur. Ego veró hic idem requiro, quod in membro proximo, Dubiæ ſint ignoranti, res infinitæ artibua cõprehenſæ: an de iis hic ignarua ex rhetoricis Quintiliani præceptis ſenatus, aut populi deliberationem aut forenſe judicium informare, non doctum & peritum hominem adhibere & intertogare debebit? O levem & inertem cõfirmationem. Hac ſcilicet ſubtilitate Quintilianua argumẽta ſibi objecta refutavit? hoc modo ſuorum temporum authori maximo reſtitit? Atqui non eſt hoc falſa argumenta veris argumentis refellere, ſed falſis ſophiſmatis vera potiua confirmara. Addit Quintilianus ad extremũ velut ſolutionem quandã aliam. Cæteras illas ſpeciea in hæc tria genera recidere: ſed inſolẽter admodũ & artis ſcriptori indecenter. Authoritate ſiquidem ſua nobis imperare vult, quod nulla ratione vera probare queat. Dialecticã partiẽdi prudentiã hic requiro: nõ jam dico Quintilianum tantũ ſine arte judicii labi, ſed ſine ulla cõſtanti & ſolida inventionia intelligentia vagari: partitionea quæſtionum ſimilis, ac longé majoris vanitatis ſequuntur totis capitibus, quinto, ſexto, undecimo, contra quas non ſtatui majorem rationẽ cõſumere, ut doceam & ineptaa & falſas eſſe, ſed potius univerſa quadam tot ineptiarũ confutatione utendũ mihi eſſe duxi. Statuo igitur in arte rhetorica non ſolũm veré & proprié ex elocutionia & actionis partibus comprehenſa, ſed in hac Quintiliani confuſione ex inventionis, diſpoſitionia, elocutionis, memoriæ, actionia partibus conturbata, totam quæſtionum iſtarum partitionem & diviſionem plané inutilem eſſe. Quamobrem veró ita ſentiamua, hanc argumentationem ex Ariſtotelicis animadverſionibus repetamus. Communis rerum ſibi ſubjectarũ doctrina nullam earum partitionem requirit. Id enim lex καθ' ὅλου πρῶτον imperat, ut generale generaliter docearur. Ut in grammatica non fit diviſio rerum grammaticę ſubjectarum, quia grammatica cõmunis eſt ars de omnibus rebus ſcribendi & loqnendi. Rhetorica vel quinq; partibus á Quintiliano confuſa, tota communia eſt rerum ſibi ſubjectarũ. Una enim communis eſt ara memoriæ, pronuntiarionis, elocutionis. nec earũ varié partes ad varias quæſtiones accommodatæ, niſi qnód neſcio quid de qnalitate elocutionis, & genere in demonſtratione, deliberatione, & judicio præcipitur, ara tamen alia non eſt troporum & figurarum, ſed uſus alius: de inventione & judicio idem ſuo loco probabo & demonſtrabo. Interea Quintiliani judicio acquieſcam, á quo rhetorica definita eſt nõ de hac aut illa re, ſed de omnibus rebus bene dicendi ſcientia. Rhetorica igitur nullam quæſtionum partitionem requirit. Hic nõ captioſé aut obſcuré argumentor, ſed cauſſam ſummam & primam partiendæ quæſtionia é logica illa artificioſę materiæ lege interpretor. Si quæſtio dividenda eſſet in rhetorica, id fieret quia ad certas quæſtionea, artes quędam certæ accõmodarentur: omnes in univerſum illarũ partea omnibus quæſtionibus non convenirent. At id falſum eſſe contendo, primúm in tribus partibus, elocutione, memoria, actione id planũ & confeſſum obtineo: in dnabus reliquis partibus, inventione & diſpoſitiõe, idẽ rebua neceſſariis addicendũ ſuſcipio. Summa veró totina cõfuſionis in una invẽtione eſt: nõ eſt ita rata ſæpius, nõ pluribus modis cõfuſa eſt memorię aut pronũtiationis doctrina: ſamel exponitur, & uno tãtúm loco: nõ eſt

repetitis

repetitis iisdem generib. & confusis conturbata elocutionis in tropis & figuris disciplina: quamvis enim multis rebus nō necessaria á Quintiliano pars ista onerata sit, tamen una & uno octaui & noni libri loco proposita est: de disciplina dispositionis & argumentorum, & quæstionū, & partium orationis multa Quintilianus variis locis loquitur: præceptum nullum vniversale interpretatur. Summa inquā confusionis rhetoricæ in inventione tota versatur: cujus caussam possumus ex ratione & progressione temporum percipere. Video enim artis hujus doctores & magistros in cumulandis veterum decretis, & in novis excogitādis majus studiū, quám in distinguēdis et alienis et suis inventis judicium adhibuisse. De quinq; partibus eloquentiæ tributis, primo tempore, inventionis, doctrina, secundo dispositionis, tertio elocutionis, quarto actionis descripta est, ut é rhetoricis Aristotelis intelligi potest: postremó accessit memoria. Sed in inventione, præcipua confusio fuit: primi enim rhetores, forensium controversiarum caussa loculos quosdam primum de ambiguo scripto & sententia, cō trarijs legibus, tum definitionibus & cōjectura, tandem consilii in suadendo & dissuadendo, demonstrationis in laudando & vituperādo repererunt: primos rhetoras secuti locos omnium generum cōmunes, in partibus orationis etiam notaverūt. Aristoteles postea cupidé & curiosé in unum ea omnia accumulavit, & cū primis illis artibus universos dialecticæ inventionis & communes locos aggregavit: de pronuntiatione nonnulla etiā excogitavit: memoria postea rhetoricæ addita est. Tot igitur modis inventionis artes involvit, quot modis involutas habemus, cúm tamen una tātúm generalis doctrina in decem locos caussarum, effectorum, subjectorum, adjunctorum, dissentaneorum, collatorum, nominum, distributionum, finitionum, testimoniorū distincta ad omnes quæstiones, ad omnes orationis partes, ad rea omnes denique facillime & apertissimé declarandum accommodari posset. At dicet aliquis, illæ minores inventionis artes in generibus caussarū, in partibus orationis novitiis & rudibus describuntur, majores autem & cōmuniores quæ sunt in locis universis, iis scilicet qui jam aliquem progressum in illis studiis fecerint. Audio inquam, & hoc oratorio secundo apud Ciceronem dici scio, sic enim illic Antonius de his inventionis locis loquitur: Ego autem si quem planè rudem institui ad dicēdum velim, iis potius assiduis uno opere eandem incudē diem noctemque tundentibus, qui omnes tenuissimas particulas, atque omnia minima mansa, ut ajunt nutrices, infantibus pueris in os inserunt. Sin sit & doctrina liberaliter institutus, & aliquo jam imbutus usu, & satis acri ingenio esse videatur, illuc eum rapiam, ubi non seclusa aliqua aquula teneatur, sed unde universum flumen erumpat, & illi sedes tanquam domicilia omnium argumentorū cōmonstret, & ea breviter illustret & verbis definiat. Hæc illic Antonii voce Cicero. At de Cicerone hoc in universum respōsum esse volo, In rhetoricis præceptis nihil ferè Ciceroniani vel judicii, vel ingenii esse, sed magistrorum & rhetorū quos audierat, vel legerat, Aristotelis maximé, artes propositas esse. Totum (inquam) id cōtra est: facilius enim est puero decem cōmunes locos & intelligere & memoria tenere, quám infinitam loculorum cōfusionē. Deinde facilius est in qualibet re ꝓposita pauca genera exercere, quám infinita quæstionum, in quibus doctrina invētionis exerceatur: facilitas major esse potest in quibusdam, fateor, & ita doctrinam primum in populari & expedita materia exercēdam censeo. Sed doctrina tamen una semper & eadem est. Deniq; Ciceronem his artibus eloquentem factum non esse, nec ex his ita perturbatis artibus eloquentiam Ciceronis, sed ex artibus nostris (quas ex ejus usu observamus & ad ejus usum accommodamus) mirabilem facilé posse perspici. Attamen sicontra facilitatem doctrinæ contra usum & utilitatem Ciceronis authoritas, an superiorem volumus in artis disputatione hominis cujusquam authoritatem, quám caussæ veritatem esse? Pone simile aliquid in alia artis institutione documētum. Definiat grammaticus nomē & omnes adjunctas nomini circunstantias, & accidentia exponat in universum. Hoc quia cōmune est, quia generale est, ad omnia nomina sufficere arbitramur: minutiores artes nullas requirimus, nec ulla specialia facilior explicari posset, quám est illa generalis. At in inventionis doctri-

na idé plané est. Qui magister docet omnia quæ de ra aliqua dici possunt, esse vel caussas, vel effecta, vel subjecta, vel adjuncta, vel dissentanea, vel cõparationes, vel nomina, vel tributiones, vel finitiões, vel testimonia, & ea diligenter explicat, saná omnium rationum, omniumq; argumentorum doctrinam explicat: nec ulla minutius secta institutio cõmodior esse potest, nec tot subductionibus (quibus Quintilianus in quæstionibus, in orationis partibus vtitur) ulla melior aut facilior via docetur ad cogitandum & inveniédum, quod de re proposita dicatur. Quamobrem tantæ perturbationis excusatio probari nullo modo potest. atqna etiam licet in omnem quæstionem omnia argumenta nõ cadant, attamen cui quæstioni qui loci conveniant, melius & facilius cõmunium locorum cum quæstione collatio declarabit, quám ista tot artium confusio. proposita quavis & quacunque de re quæstione, cúm decem communes locos perlustraveris, videbis quæ suppeditent, & quæ non suppeditent argumenta. Sed ad ipsas inventionis artes, quæ docentur á Quintiliano, in generibus caussarum; in partib. orationis, in locis cõmunibus venismus: nihil nisi decem nostros locos in his confundi doceamus: melius nihil ostendi, quo juventus instrui atque adjuvari possit ostendemus. Cõfirmo enim et recipio hosce decem locos solos essa, & præter hos in tot inventionibns Quintiliani, nihil quod ad veræ doctrinæ rationem referri possit, institui. Caput septimum est de demonstratione: quos igitur laudis locos á nostris diversos Quintilianus hic exponit? Nullos, sed de nostris quatuor instituit, neque tamen integros assumit, caussas, effecta, adjuncta, testimonia. Demonstrationem enim petendam esse docet á parétibus & majoribus, quæ procreantes caussæ sunt in nostris locis. Item ex inventis, actis, dictis, factis, quæ effecta sunt: item ex animi, & corporis, & fortunæ cõmodis, quæ adjuncta sunt: íté ex testimoniis divinis: præterea nullũ argumenti genus attingit. Nihil igitur hic Quintilianua ostendit inventionis, quod sit non modó decem locis magis utile atque accõmodatum, sed ne distinctũ quidem atqua separatum. De dispositione pauca admiscet, ut vel temporũ gradus, vel generum distributionem sequamur. Quorum secundum in omni disputatione, quæ via & ordine doctrinæ procedit, ssqui debemus. In primo autem secundum adhibere & possumus, & nisi nõ plané intelligi volumus, debemus: quod Florus in laude populi Romani prȩstitit, ubi & gradus temporum sequitur, & tamen totam summam in quatuor partes divídit. Idem Livius in plena historia fecerat. Quare nihil hic demonstrationis propriũ Quintilianus ostendit, & conjungi optimé possunt, quæ disjuncta esse existimat. Quæ enim est ars universæ inventionis, eadem est etism demonstrationi accommodata. In deliberationis capite nullus inventionis locus á Quintiliano traditur, nulla dispositiõis via declaratur, tota res meris nugia amplificatur. De judiciali autem genere separatim Quintilianus nihil instituit, ad ejus doctrinam retulit libro quarto & quinto, quæ ab aliis rhetoribus communiter præcipiuntur de partibus orationis, item quæ de locis communib. inventionis & generalibus. Quare concludamus primúm in generib. caussarum á Quintiliano nullas inventionia artea proprias describi, quamobré quæstionum & caussarum genera ita dividi oportuerit. Deinde hoc item concludamus, nullas inventionis artes ad laudem, nullas ad consilium nõ dico demonstrari, sed attingi prærer caussarum speciem unsm, effecta, adjuncta, testimonia divins: quæ omnia diligentissimé decem locis explicantur. Nam si de laude & consilio quæratur, aperientur sané nostris institutionibus omnes illi dialecticæ sapientiæ fontes in canssarum generibus, in effectis, in subjectorum & adjunctorum, dissentaneorũ tot partibus & modis, in reliquorum argumentorum tam copiosis & abundantibus locis, ut delectus rerum ac modus pené diffiuilis tibi sit, tanta copia præstabitnr. Qualem igitur dialecticũ hic agnoscemus, qui judicii ullam doctriná neget esse, qui cúm triplicem inventionis artem statuat, primam hanc in generibus caussarum tam aridam, tam inopé proponat inventionia artem? Secunda inventionis ars sequitur in partibua orationis á Quintiliano collocara. Itaque prius de partium ipsarum numero disputar, & nobis ideo nonnihil de his est dicendum. Capite itaque nono officia judicialis caussæ duo Quintilianus facit

inteotionem & depulsioné:partes quinque,procœmium,narrationem,probstionem,refutationem,perorationem: quasi non sit de facti conjectura coorentio in demonstratione & deliberatione, ut aliquid illic intendatur & depellatur: quasi oequeant etiam illæ orationis quinque partes in aliis quæstionibus distingui: & hęc omoia seu officia,seu membra sint judicialis quæstionis propria, nō omnium quæstionum communia.Hac enim partitione excepta veræ & artificiosæ dispositionis scintilla in totis Quioriliani rhetoricis nulla est.Methodus dialectica (ut in nostra dialectica dictum est)hoc pręcipit, ut in magna rerum disputatione(quā via & ordine psequi volumus) summa quædam primo loco ponatur,deinde tribuantur partes & species: easq; singulas & earum particulas ad extremum ita confirmando & explicādo persequamur, ut universa præcedant,singularia sequātur: secundum qoem methodi & dispositionis ordinem rhetores quidam viderunt, ad orandum duas esse necessarias partes (etiam si quæstio simplex esset,oec caussa haberet plures quæstiooes)propositioné & confirmationem, duas nō necessarias aliquando tamen assumi, ut procœmium & perorationem: cujus sententiæ Aristoteles author est. Alii quatuor fecerunt,ut exordium, oarrationem, confirmationé, perorationem:quam seotentiam Cicero in Partitionibus sequutus est: alii quinque, ut hic Quinrilianus: alii plures, qui tamen omoes ordinis illius artificiosi rationem quandam habuerunt, ut universum quoddam præcederet, cujus partes deinde tractarentur. Exordio eoim summa quædam rerum poni solet, quæ plerunque sequentibus partibus divisæ tractantur.Sed tameo hoc ita præceptis confuderunt, ut in hac ordinis descriptione locos inventionis & elocutionis modos repeterent. Neq; mirum: cúm enim dialecticæ & rhetoricæ distinctás nullas artes haberent, cúm mille tenebris iteratas & confusas easdem res haberét, quid mirum fuit tam varias & tam dissidentes his de rebus opiniones extitisse?

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XII. IN Quintiliani librum quartum.

Vamobrem dialecticas tertii libri laudes in partiēdis quęstionibus, in explicandis demonstrationis & deliberationis inventionibus omittamus: quātus hic dialecticus, qoā acer & diligens in exquirendis rerū caussis,in usu doctrinę demōstrādo fuerit Quintilianus,intelleximus. Videamus qualis & quaotus in partium orationis inventione declarāda philosophus fuerit,quæ genera argumentorū in exordio,in narratione nova descripserit: ad alias enim reliquas orationis partes locos generales & docendi,& movendi, & delectandi reservavit,nullos proprios explicavit.Vereor oe pleriq; parum considerent attenté,quod de secunda ista inventionis arte cōtra Quintiliaoum disputo.Facit Quintilianus quinq; partes eloquentiæ,inventionem,dispositioné,elocutionem,memoriam,actionem.Omnia igitur(dico)eloquentiæ præcepta Quintilianus ad aliqua harū partiū referat,necesse est:nihil de memoria & pronuntiatione io exordio & narratiōe pręcipitur: ppauca suor de elocutione & dispositione. Doctrina igitur reliqua inventionis est,in qua dico nō modó oihil esse, quod ad veram inventionis arté referri possit, sed totum sophisticū, scholasticū, & planè puerile esse. Primúm caussam requiramus,quamobrem ad duas orationis partes,exordium & narrationé,inventiones peculiares describaotur:tū eoim veré disputabimus,cū ppias & veras caussas sequemur:triplicé veró exordii caussā fuisse video,ut beoevolus,attétus,docilis auditor efficiatur. At id exordii propriū nō est,qđ attribuitur exordio propriū,& periculosius sané fuerit auditoré in media oratiōe, cū res serió agitur, nō esse benevolū,attentū,docilé,quā in exordio. Quare peccatur hic cōtra tertiā materiæ artificiosę legé,dúm cōmunis & generalis affectio oon ponitur generaliter,sed specialiter in una tātū oratiōis parte.Deinde exordiū istarū rerū caussa duntaxat esse cōparatū falsum est,& usui contrarium:nul

lum enim Ciceronis exordium est in tot ejus orationib. ad istas dũtaxat ineptias comparatum, sed in omnibus orationib. quæ quidem extant, exordium statim auditorem ipsum de caussa & aperté, & breviter, & probabilirer instituit: non aũt solúm benevolum, & attẽrum, & docilem facit. Age veró, sit sané aliqua benevolentiæ, docilitatis, attẽtionis in exordio præcipué habenda ratio. Videamus an id melius Quintiliani confusis peculiaribus locis, quám nostris decẽ cõmunibus efficiatur. Benevolentis ducitur á personis, aut á caussis, & utriusq; adjunctis (ait Quintilianus) qnasi veró rei qui accusatur, persona ipsa non sit pars caussæ: caussa enim hæc dicitur quæstio judici proposita: ut, an Clodius sit insidistus Miloni? quasi inqnam, persona nõ sit pars caussæ: & tã multa quæ sapiens iste rhetor collegit de personarum & caussarum locis, personarum adjuncta non sint, ac nõ omnia hæc perspicué doceantur á nobis in adjunctorum loco, qnæ hic á Quintiliano confunduntur. Rherorica (ita me Deus amet) brevius inregra & tota tradi poterat, quá est exordiorũ tá magnifica doctrina á Quintiliano tradita: nulla inventionis solida doctrina hic est, qualis in decé nostris locis explicatur. Sed locos narratiõis videamus, & requiramus hic ité caussam summá, qnamobré ars narrationis ꝓpria describatur. Tria dicit esse Quintilianus, ad quæ proprii loci narrationis describendi sint: qa narratio debeat esse brevis, aperta, probabilis. At primum Aristoreles meritó derisit, & reliqna etiá duo magis in confirmatiõe necessaria sunt, quá in narratione. In narrando enim, siquid parum probabile est, confirmando tandé & tractando credibile efficitur. Tũ veró valde ridiculũ est cúm tota dialectica & inventio & dispositio, totaq; rhetorica & elocutio & actio huc referatur, ut aperté & ꝓbabilirer dicamus, has virtutes omniũ orationũ communes, uni orationis parti veluti proprias attribuere. Itaq; & hic sophisma est proximo simile, & contra τὸ καθ᾽ ὅλου πρῶτον: deinde perspicnitatis & ꝓbabilitatis artes etiá hic excogitare, quasi totæ artes illæ suis præceptis aliud demonstrent atq; efficiant. Sed tamen qui sunt ꝓprii invẽtionis loci, quos hic Quintilianus tradit? Attingit quidem ex caussa instrumenta, ex adjunctis locũ & tempus, præterea nullũ omnino. Quare nnlla caussa Quintiliano fuit invẽtionis bic commiscendæ, nec ulla est, sed matbæotechnia ꝓ vera arre. In his tñ ineptiis unũ est singulare & dialectici artificii maximé ꝓpriũ, qđ Quintilianus p̃cipit in narratione arguméta adhibẽda esse, non aũt argumẽtãdũ. Itaq; dialecticos oẽs irrideamus, dialecticá cõtẽnamus, unde didicimus quádocũq; alia enuntiatio ex alia declaratur, argumẽtationẽ esse: itaq; orationem seré esse nullá, quæ nihil argumétetur: qnin imó nulla Cicerõis narratio est, ubi non & argumenta rerum & rationes ponantur, ubi nõ etiá syllogismi & argumentationes adhibeantur. Ita Quintilianus commenta inepta nobis tradit, non præcepta ex vero usu observata. Cætera quæ sunt in hoc capite tá multa, si persequar, vereor ne ipse ineptus sim. Quid veró de egressione dicá? Quintilianus eam inter figuras, qnamvis addubitans tamẽ collocat, & hic caussæ parré esse negat, & tñ totũ caput tertiũ in egressione consumit: ne nllas apinas rhetorũ tricasve omisisse videatur, tam nulla se dialecticę arte instructñ ostendit, elocutionis figuras in partibns orationis nnmerãdo. Talis adhuc est quarto & quinto capitib. de propositione & partitione, cũ propositio vel quæstio sit ipsa, quæ proponitur, vel syllogismi & argumẽtationis fundamentũ, & partitio sit inventionis locus, cujus tñ doctrinam hic nnllá Quintilianus explicat, quot ejus genera, quotve modi sint. Sic ista secũda invẽtionis doctrina in partib. orationis videlicet explicatur, ut confundatur aliqnid ex causis, adjunctis, partitione: nihil omnino ad generalẽ & communẽ usum dicendi referatur. Atqui (inquam) caussarũ, adjnnctorum partitionis doctrina tota est generalis: generaliter itaq; docenda fuit, nõ specialirer ad exordiorum vel narrationum usus astringenda. Id καθ᾽ ὅλου πρῶτον nõ est. Sed per Deum immortalẽ caliginem partitiõis hujus in quatuor aut quinq;, aut etiam plures partes oratiõis accuratius excutiamns, quęramus caussas, ἀπόδειξιν adhibeamus, videamus quænã operis arte constructi legitima partitio esse debeat. Dico enim partitionem banc orationis in partes vel quatnor, vel quinq;, vel etiá plures logicam non esse, ideoq; explodendã esse. Si quis sermonis puri (quod grámaticæ artis

tis

tis opus est) laudes & virtutes partiri velit, sané redeat ad universas artis caussas necesse est, non ad unam ejus partem aliquá: neq; dicat oratiõis duas esse partes, nomé & verbũ, quia in ordine & syntaxi partes illæ spectẽtur: nec ideo nobis grãmaticá quandá ad illas duas partes contrahat: imó veró (si volet omnes sarmonis laudes intueri) consideret sané & etymologiá in partibus singulis, & syntaxin in earũ cõjunctione. Deniq; operis grammatici partes ex artis grãmaticæ partib. exquirat necesse est. Si quis etiam disputationis quæ dialecticę artis opus est, partes expendere cupiet, referat sese ad communea dialecticæ artis partes, inventionẽ & dispositionẽ, non ad particulá ejus aliquá: neq; statuat disputationis trea esse partes, propositioné, assumptioné, cõplexioné: neq; nobis invẽtiones ꝓprias & propositionis & assumptionis & complexionis, vel earũ ordines, quando præcedant, quando sequantur, quando inter medio loco cõprehendantur, neq; nobis hic dialecticæ nescio quá confusioné cõminiscatur. Quid ita? quia propositio, assumptio, cõplexio ad syllogismi dispositioné, non ad totá dialecticá pertineant: quomodo igitur disputatio dialectica cõmode dividetur? Equidẽ rectam & absolutá divisionẽ dialectici operis fore arbitror, si quis ad inventionis & dispositiõnis (quæ partes dialecticæ artis verę & solæ sunt) partes ejus referat: ut dicat disputationẽ duabus ex rebus cõstare, argumẽtis, quod ab inventionis arte ꝓstatur: itẽ enũtiatione vel syllogismo vel aliquãdo etiá methodo, quod dialectici ordinis dispositione continetur. Sic inquá, veri operis laudes & partes retexemus, si ad artis legitimas & veras partes referamus. Nec aliter ars ab opere quidquam differt, quá á causis effectus: ars enim facultas est efficiendi, opus artis est effectus. Sic Aristoteles docet analysin dialectici operis ab effectione (quam genesin nominat) differre. Ponatur igitur imprimis illud, Operis arte cõstructi partitio non ex parte aliqua, sed ex arte tota sumi debet. ac deinceps assumatur, Oratio est opus aliquod arte construct͞ũ: nẽpe (ut Quintiliano placet) arte & inventionis, & dispositionis, & elocutionis, & memoriæ, & actionis. tandẽ cõcludamus, Orationis igitur partitio, nõ ex una parte aliqua, ut ex dispositione & ordine in exordiũ, narrationem, cõfirmationem, refutationé, perorationé, sed ex arte tota sumi debet in invẽtionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, actionem, quoniá has partes arti rhetoricæ Quintilianus attribuit. Quáobrem tollatur ista partitio, & tãta in his præceptiunculis & exordiorum & narrationum confusio.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XIII. IN Quintiliani librum quintum.

Venio nunc ad tertiam Quintiliani inventionem: de caussarum invẽtione dictum est: de exordiorum & narrationum inventione disputatũ est: superest inventio una cõmunis & caussarum & partium oratiõis, & omniũ omnino rerum: quam videtur tamen Quintilianus in tertia parte orationis, id est, confirmatione posuisse: quia putaret argumẽtis in exordio & narratione locũ non esse, sed in cõfirmatione sola. Nam si secus existimavit, cur attribuit uni parti, quod cõmune putet omniũ? Age igitur, huc veniamus. Statuo autẽ tam elegantẽ atq; solertem esse hujus universæ inventionis doctrinam, quám specialis illius antea in causis, in partib. orationis fuit. Dividit Quintilianus Aristotelem secutus, probationes bifariá, ut aliæ sint inartificiales, aliæ artificiales. Inartificiales vocat, quę extra artẽ sunt, & quæ extrinsecus accipiũtur á litigatore: ut sunt ꝓjudicia, rumores, tormẽta, tabulæ, jusjurandum, testes. In quo cũ Aristotele labitur Quintilianus, primúm cúm sint his de rebus & artibus innumerabiles quæstiones, quæ non veniát in forum, in quibus tñ testimonia doctorũ & sapientum adhibeantur, quomodo inartificiales isto modo dicentur? quomodo inartificiale deniq; dici potest, qđ præceptis artis sit institutũ? at pręcepta & artes de his argumentis tradũtur. Mallem veró (ut res est) inartificiales dicere has rationes, q͞ nihil admodũ artis habeant, & ex omnibus argumentis minimá veræ probationis particulã habeant, nec omnino testimoniis credatur, sed testimoniorum poti⁹ causis fides adhibeatur. Ergo falsa ratio-

ratione seductus est Quintilianus. Distribuit deinde artificiales probationes ad modum leviter & inepte, ut sint in re vel persona, item ex antecedentibus, consequentibus, pugnantibus, item ex præterito, præsenti & futuro tempore, item ex majori, pari, minori, item ut aliæ sint necessariæ, aliæ credibiles, aliæ non repugnantes, item vel quia aliquid est, aliud nõ fit: vel quia aliquid est, aliud fit: vel quia aliquid non est, aliud fit: vel q̃a aliquid non est, nec aliud fit. Quo toto partitionũ genere qd potest ineptius esse? Licet enim tales sectiones omnium rerum infinitas ex circunstantiis levissimis fingere, sed quidnã utilitatis est uel ad cognoscendã naturam argumentorum, uel ad usum tractandum? Deniq; hic nullũ est [illegible]. Omnis igitur probatio (ait Quintilianus) artificialis constat, aut signis, aut argumẽtis, aut exẽplis: quasi & exẽpla & signa argumenta nõ sint. O dialecticũ & acutum divisorem! differẽtias signorũ & argumentorum videamus, quas Quintilianus proponit, ut hanc egregiam exemplorum & signorum ab argumentis differentiam videamus. Signa, ait, non inveniuntur ab oratore, sed ad eum cum caussa deferũtur. At hoc falsum est: signa enim quæ vocat, effecta vel adjuncta feré quędam sunt sub oculos cadentia, quæ quæri & inveniri ab oratore quærendo in omnibus quęstionibus possunt. Verũ esto, non inveniantur ab oratore, sed ad eum deferãtur, sunt igitur inquã inartificialia: nec itaq; partes artificialium, ut tu Quintiliane efficis: atq; ita in judicii & syllogismi vitio graviore fueris. Aliã differẽtiam argumenti & signi Quintilianus facit, & mirifico quodam dilemmate cõprehendit. Signa, ait, sive indubitata sint, nõ sunt argumenta, quia ubi ea sunt, quæstio nõ est: sive dubia, non sunt argumenta, quia ipsa argumẽtis egent. At signa (inquam) indubitata sunt aut dubia: argumenta igitur (ut pro te concludam) non sunt. Imó veró Quintiliane, quanto clariora sunt argumenta, quanto magis quæstionem tollunt, quanto magis quæstionem arguũt, tanto magis argumenta sunt. At tu ipse argumẽtum pauló póst ita definis, ut indubitatum sit: pars igitur tui dilemmatis antecedens est falsa. Hic veró locus unus declarare potest quám acri judicio Quintilianus fuerit, qui tam aniliter argumentetur, qui tam leviter & inconstanter concludat, tam contra dialecticam omnem rationem ratiocinetur. Hoc enim bello dilemmate concludes nullum argumentum esse argumentum, sic nempe: Si argumentum indubitatum est, non est argumentum, quia ibi quæstio non est: si dubium, non est argumentum, quia eget argumentis: Atqui argumentum est indubitatum, aut dubium: Nullum igitur argumentum est argumentum. Hæc dialectica est Quintiliani. Sed argumenti definitionem videamus, forsitan hæc manifestiorem differentiam præbebit. Argumentum (ait Quintilianus) est ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ quod est dubium, per id quod dubium non est confirmat. Atqui hæc argumenti definitio & signo & exemplo convenit, totaque ista partitio probationis artificialis in signum, exemplum, argumentum, (ubi duæ species cũ suo genere tanquam ab eo diversa genera ponuntur) fallax & captiosa plané est: qualis feré tota probationum doctrina 5. libro á Quintiliano descripta. In generali autem argumentorum doctrina (quę tota locis decem nostris traditur caussis, effectis, subjectis, adjunctis, dissentaneis, nominibus comparatis, tributione, notatione, testimoniis) confundit & miscet Quintilianus locos velut generales, illis tamen generalibus non comprehensos solúm, sed partibus distinctos, confundit inquam á persona, ut sunt genus, natio, patria, sexus, ætas, educatio, habitus, fortuna, conditio, natura, animi virtus, studia anté acta dictaq; & nomen. Hos enim locos tam multos institutiones nostræ comprehendunt, & distinguunt duobus effectorũ & adjunctorum locis. Major deinde inertia est Quintiliani de effectis. Hæc enim in locis personarũ nominatim erãt ꝓposita, & hic iterũ velut ab illis diversa repetũtur. Itẽ de tẽpore, loco, casu, quæ ipsa adjunctorũ sunt, & tñ iterũ postea ponũtur adjuncta, velut ab his dissidentia. Itẽ de facultatib. & instrumẽtis & modis tanquã hæc caussæ vel adjũcta non sint. Itẽ de finitione, genere, specie, proprio, differente, quasi proprium quidquam sit ab adjunctis diversum, aut differẽtiæ nõ sit dissimilitudo: de qua tamen Quintilianus postea. Itẽ de divisione tanquã genus & species, de quibus tamen

men pauló antè, quidquam sit á divisionis loco separatum. Item de remotione, ubi Quintilianus valde pueriliter hallucinatur, qui putat ipsam partium remotionem á divisione genus argumenti diversum esse. Item de initio, incremento, summa, quæ tria nullum universum argumenti genus ostendũt, sed cũ aliis omnibus cõmiscentur. Item de similibus, dissimilibus, contrariis, pugnantibus, adjunctis, relatis: ubi adjũcta relatis Quintilianus valde insciẽter subjicit. Item de caussis & evenris, quæ tamen antea nominatim posita sunt. Item de conjugatis, quæ Quintilianus irridet, quia, inquit, non eget probatione, quod cõpascuũ est, cõpascere licere. Hoc dialecticum Quintiliani est judicium ei simile, quo signa antea ab argumẽtis distinguebatur: quod animal rationale est, hominẽ esse, probatione nõ eget: ergo definitio tuo isto judicio non est argumentum Quintiliane: quo quid á dialectica alienius? quid illius philosophiæ insanius? Item de majoribus, minoribus. Tandem veró locos tam multos, & tam varié confusos in unam summã confusionis contrahit: ut sint omnes á persõnis, caussis, locis, tẽpore, facultatib. modo, finitione, genere, specie, differẽtibus, propriis, remotione, divisione, initio, incremẽtis, summa, similibus dissimilibus, pugnantibus, consequentibus, efficientibus, effectis, eventis, cõjugatis, comparatione. Addit his fictionẽ & κατ' ὑπόθεσιν vocat, quę ex omnibus argumẽtis peri possit, quia totidẽ species fictæ sunt, quot veræ. Hic Quintilianus negligens dici non potest, qui tam multa undiq; cõquirat: at certé de dialectica valde securi animi, q non videat hanc ὑπόθεσιν, propositionem esse syllogismi cõnexi, cui nisi assumptio aut expressa, aut intellecta conjũgatur, argui inde & probari, & concludi nihil possit: qui (inquam) non intelligat aliud invẽtionem esse, quæ argumenta suppeditet: aliud dispositionem, quæ argumenta collocet. At ὑπόθεσιν illa pars est syllogismi connexi: quæ argumẽtum disponit cum quæstione, & quæ omne genus argumẽti capere potest, qđ syllogismus potest. Syllogismus tñ non est argumentũ, neq; sané ꝓpositio syllogismi argumentũ est. Atq; hæc cõmeta curã sine judicio Quintilianus generalib. & universis locis commisceat, attñ affirmat multó etiã plures inventionis locos tradi posse: in quo fallitur: extra enim decẽ locos, caussas, effecta subiecta adjũcta, dissẽtanea, cõparata, nomina, tributiões, finitiões, testimonia, argumenti genus nullũ est. Omnis hic cõprehensa & eorũ generib. ac partibus clarissimé in nostra dialectica distinguntur. De exẽplis cõfusio similis est. Omnia ait Quintilianus, necesse aut similia, aut dissimilia, aut cõtraria esse: paulò póst tamẽ seipsum scilicet retexens, etiã majora, & minora, & authoritates adjungit: & quæ contraris exẽpla putat esse (ut Marcellus ornamẽta hostibus Syracusanis restituit: Verres eadem sociis abstulit) hæc dissimilia sunt, non cõtraria. De usu argumentorũ plerãq; dicit partim falsa, partim vera. Admiscet etiã quędã de dispositione, quę dispositionis tamẽ artificiosæ cujusmodi est, in syllogismo & methodo nihil habẽt. Jubet aũt Quintilianus ne á potentissimis, ad levissima decrescat oratio: & tñ postea libri septimi cap. 1. dicet cõtrá, ubi docebit reo firmissimũ quodq; primũ re fellendũ, & ad infirmissima deinceps veniendũ. In capite de refutatione similes nugæ sunt, sine ullo tñ inventionis præcepto. Ad extremũ multa de enthymemate & epicheremate colligit Quintilian', quibus ꝓbat se eundẽ esse, quẽ tot antea locis probavit, in dialectica nempe valde plumbeũ: & quæ de syllogismo dicit, magis ea se vel audita, vel ex aliquo authore lecta describere. Aristotelẽ sui erroris authorem Quintilianus hic habet. Dialecticos ab oratoribus, nõ vero rerum usu, sed captiosis commentis distinguit: ut illi syllogismis utantur, hi fusa liberius oratione. Non intelligit hic homo ut grammaticæ, sic dialecticæ ex omnibus inventionis & dispositionis partibus usum in omni oratione fusum esse: dialogos, sermones, cõtentiones, poëmata, orationes deniq; (cujuscunque generis sint) omnes magis dialecticas, quám oratorias esse. Nulla est oratio sine ratione & argumento, sine rationis & argumenti collocatione, quod dialecticæ est. At Quintilianus Aristotelis somnia secutus (qui dialecticos scholasticis altercationibus, rhetoras forensibus & civilibus contentionibus distinxit) putat syllogismo oratores, quám dialecticos rarius uti. Quasi veró non sit similis & dialecticæ & rhetoricæ ratio in dialogis Platonis, & in forẽsibus Cicero-

Ciceronis actionibus, non tam frequentes animadvertantur syllogismi, quám vel in Platonis & Aristotelis philosophia. Si Quintilianus distinctas inventionis & dispositionis artes cognovisset, & ad earum normam Ciceronis orationes expendisset, reperisset in Ciceronis orationibus syllogismos frequentiores, quã possent in ullis philosophorum scriptis notari. Hic Aristotelis error Quintilianũ fefellit, qui simpliciter Aristotelis illud commentum sequutus est, nunquam attẽdit, an hoc veré diceretur. Nam si obseruasset, errorẽ illum manifestissimé deprehendisset, cúm videret dialecticam tam esse in poetarum & oratorum, quám in philosophorum libris usurpatam & tractatam.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XIIII. IN Quintiliani librum sextum.

Atque hæc de argumentorum invẽtione tertio, quarto, quinto libris. Totus sextus liber qui sequitur, in movẽdi & delectandi artibus cõsumitur: ubi nihil dialecticæ, nihil rhetoricæ proprium est. Generales ut sunt, ita generaliter exponantur: rhetorica in elocutione & actiõe, dialectica in invẽtione & dispositione: multi ex his universis rerum fontibus rivuli oriuntur, qui tamen non sunt harum artium præceptis permiscendi. Artes inventionis tres docentur á Cicerone & Quintiliano: ad docendum loci describuntur in generibus caussarum, in partibus orationis, & tandem communes omnium quæstionum. Secundó ad movendum quædam etiam præcepta ponuntur: postremó ad ridendum. At in inventione loci ad docendum soli sunt explicandi, motus & delectatio proprias artes nullas habent: petuntur autem communiter ex locis illis inventionis: item ex elocutione & actione: maximé veró ex morali disciplina, ubi agnoscas quid virtus, quid vitium, quibus rebus boni viri gaudeant, quibus improbi exultent, quibus utriq; item offendantur: quod Cicero sæpe testatur, qui in oratoriis affirmat ex omnibus philosophiæ partibus illam partem esse idcirco oratori maximé necessariam: & Aristoteles, qui tantam dialecticæ & rhetoricæ confusionem præcipué confirmavit, affirmat rhetoricam ratione motuum & affectionum partem quãdam esse moralis philosophiæ: & ad illam philosophiam moralem, movendi totam artem referri: & Quintilianus ipse ideo philosophiam moralem primo libro rhetoricæ partem dixit esse. In extremo sexto libro de differẽtia consilii & judicii differit Quintilianus, & judicium putat, ut dixi antea, non magis arte tradi posse, quã gustum, quám odorem. Hic cumulando diligentiam Quintiliani non requiro, in judicando prudentiam desidero. Dixit antea duas esse dialecticæ partes, invẽtionem & judicium: nunc quasi dialectica ars nulla sit, & quód de judicio in enũtiatis, syllogismis, methodia præcipiat, in artificiosum sit, ait judicium arte tradi nõ posse. Atqui tamen hæc judicii doctrina tãta est, tam mirabilis, tam divina, ut qui vel cæteras artes norit, hanc ex præceptis vel observatione aliqua non norit, nihil veré percepisse, nihil firmé cognovisse videatur. Ut minimé mirandum sit, Quintilianum judicẽdi arte tam inopem ramq; destitutum, talem rhetoricæ magistrum adhuc fuisse.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XV. IN Quintiliani librum septimum.

Atq; hęc de invẽtione á Quintiliano confusa sunt. Dispositionis doctrinam libro proximo septimo videtur Quintilianus explicare velle: quod si fecisset, enuntiationis species, syllogismi modos, & methodi vias docuisset, quemadmodum in nostra dialectica est explicatum. At in principio Quintilianus indicat nullam dispositionis artem in omnes materias certam tradi posse: in quo vehementer errat. Nam pronuntiati, syllogismi & methodi artificiosæ certa doctrina est, & omnium rerum, quę via & ratione tractãdæ sunt, cõmunis. Quare quid plura iam contra hunc hominem de arte dispositionis di-

nis dicenda sunt, qui eam nō solùm ignorat, sed arbitratur nullā esse posse? Quæ veró Quintilianus nomine dispositionis tam multa toto hoc libro scribit, ea sunt de formulis caussarum civilium, & de cōsue udinę quadam litigandi in Romano foro, quæ fuit illo seculo. Attamē omnia ejusmodi, ut nullum omnino solidum ac perpetuum, vel ad illas ipsas Romani fori formulas præceptum præbeant. Revocar autem huc tota illa sophismata tertii libri de generibus statuum & quæstionū conjectura, finitione, qualitate, actione, scripto, & voluntate, contrariis legibus, syllogismo, amphibologia: in quibus singulis nullum dispositionis præceptū generale est. Cōfunduntur etiam quædam inventionis præcepta in conjectura & finitione, de caussis, factis, consiliis, ut verissimé confirmari possit, quinque libris tertio, quarto, quinto, sexto, septimo, á Quintiliano non informari inventionis & dispositionis artem: sed utriusq; partis doctrinam multis rebus falsis, alienis, inutilibus obrui. Quamobrē jam licet istā & inventionis & dispositionis contentionem totam cōcludamus, & nostras institutiones cum Quintiliani institutionib. usum nostrum cum usu Quintiliani conjungamus, ut intelligi possit uberius ad extremū quid hac de re statui possit. Nos artes invētionis & dispositionis dialecticæ arti, cujus partes propriæ sunt, veré attribuimus: Quintilianus dialecticæ doctrinam, rhetoricæ falsó subjicit. Nos inventionem definimus, genera partimur, generum species singulas & partes exponimus, & insignibus exēplis illustramus: Quintilianus nec inventionem, nec invētionis genera, nec generum species, nec omnino partes ullo veræ definitiōis aut partitionis lumine exornavit, sed pro una illustri & communi rerū omnium inventione, tres inanissimas & turbatissimas artes aggregavit, primam in generibus caussarum, secūdam in partibus orationis, tertiam in generalibus & omniū tum caussarum, tum partium orationis locis communibus. Nos enuntiati syllogismi & methodi, id est, universæ dispositionis laudes omnes persecuti sumus: Quintilianus nullum omnino certum & perpetuum, id est catholicum præceptū hic intellexit. Nos clarissimo ordine & ad intelligēdū aptissimo generales præceptiones primó, speciales deinde collocavimus: Quintilianus autem qua via, quo ordine, qua dialecticæ methodi ratione totam confusionem tot artium cōposuit? Comparat orationem via & ratione distinctā Plato perfectæ animalis excellentis figurę, cujus caput sursum erigatur, pedes deorsum deprimantur, pectus, venter, ac reliqui artus intermedius locis ordine collocentur: ita orationem dialecticé collocatā judicat summo ac primo loco res universas, infimo singulares, intermedio tum universis inferiores, tū singularibus superiores amplecti: ut á capite disputatio per partes ad extremas particulas deducatur. Verū enimvero quodnā esse animalis monstrū putaremus, cujus pedes essēt sursum erecti, deorsum caput affligeretur, ipsumq; caput unà cum ventre in pedis unius, tanquā vortice aliquo absorberetur? Talis sané triplicis apud Quintilianum inventionis est collocatio: pedes enim sunt singulares caussarū artes, quæ primo & summo loco sunt: venter partes orationis, quæ sunt magis communes, quàm artes demōstrativæ & deliberativæ caussæ, minus communes, quàm loci generales: caput communes omniū quæstionū loci: quæ tamé & orationis, & communium locorū doctrina in uno judicialis caussæ genere, id est, in uno pede cōfunditur. Itaq; tota artis explicatione non modó in rebus ipsis permulta absurdé peccavit Quintilianus cōtra logicas illas artificiosę materię leges, κατὰ παντὸς, καθ᾽ αὐτὸ, καθ᾽ ὅλου πρῶτον, sed in ordine & dispositione videmus, quā confusus sit & perturbatus. Quid veró futurū putamus, si tā inertis, tamq; inanis cōfusionis usum requiramus? Exercēda est & inventionis & dispositionis doctrina modis duobus, primó ut per eam in alienis exemplis cognoscamus, & consilium ex argumento, & judicium é pronūtiato & conclusionis modo, & totam omnino prudentiam ex collocationis & ordinis methodo: secundó ut per eandem artem similia ipsi & dicendo & scribēdo exempla confingamus. Enimvero ponatur aliqua Ciceronis oratio, inventio & dispositio ex artib. Quintiliani disquiratur, qd primū ad hanc exercitationis rationē tota illa tam accurata de statibus doctrina, an rationalis quæstio sit, an legalis, utrū quæratur an est, quid est, quale est, an sta

tus sit ambigui, an syllogismi, an legũ cõtrariarũ, an scripti & sententiæ, an trãslationis: quid, inquam, ista mihi proderũt ad rationẽ invẽtionis? nihil. ad rationem dispositionis? nihil. Iam veró quas artes Quintiliani ad explicandũ, quid hic Cicero voluerit, quo genere argumẽti, quã solido usus sit, quas, inquam, invẽtionis artes hic adhibebo? An genera caussarũ repetam, & partium orationis tot institutiones excutiam, & locorũ communiũ rationẽ totam huc referã? Curnã, Deus bone, confusio tanta, & quamobrẽ miscẽda est, cũ res tota clarissima & facillima sit? Nosse vis, & expendere consiliũ in Ciceronis oratione tibi proposita? considera quid rei ꝓpositæ sit quod ab eo ducitur, caussane an effectus, subjectũ an adjũctũ, oppositũ, cõparatio, nominis ratio, tributio, definitio, testimoniũ, tũ hoc assequere cõpendiaria & facili via, quod Quintiliani tã molestis salebris assequi vix, ac ne vix quidẽ possis. Postremó faciamus idẽ in Quintiliani de dispositione artibus periculũ, quomodo judicium Ciceronis, in enunciato, syllogismo, methodo cognoscam? At tantũ abest ut Quintilianus ullã judicii doctrinã doceat, ut affirmet omnino nullã tradi posse: tã novitius in omni dispositionis arte, ut ꝓfiteatur in omnes materias cõmunem tradi nullã posse. Aristotelis & Quintiliani error par feré est: ille negat in Topicis cõmunem inventionem tradi posse, quam tñ tot tenebris involvit, quám multas in ejus libris demõstravimus. Hic veró judiciũ dialecticę partem esse dicit, & tñ idem nescio quomodo somnians ait judicii doctrinam nullã esse, nullam artificiosę dispositionis communẽ esse doctrinã. Quare quid jã requiram hoc loco, quomodo possit secunda exercitationis ratio ex hisce Quintiliani artib. tractari? Non potest ex his consiliũ, non potest judiciũ, nõ potest methodus in ꝓpositis authoribus intelligi: quomodo igitur his artibus easdem virtutes assequi scribẽdo & dicẽdo poterimus? Quãobrem cũ sit ars inventionis & dispositionis á Quintiliano tam contra logicas bene docendi leges, negligenter exposita, cúm nihil perfecté vel definitum, vel partitum, vel æstimatum, vel collocatum sit, cũ verus earũ partiũ usus illinc elici nullo modo possit, statuite dialectici, quos initio contentionis meæ judices appellavi, statuite, inquam, qualem dialecticum rhetorem hunc á vobis deceat æstimari.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XVI. IN Quintiliani lib. 8.

Ed de dialectica et inventiõis & dispositiõis doctrina cõtra Quintilianũ adhuc dialecticé quidẽ egimus: sequitur de elocutione institutio Quintiliani tã ꝓlixa ferẽ, tamq; cõfusa, quã quinq; proximis libris fuit de inventione atq; dispositione. Summas rerũ, ut adhuc feci, duntaxat attingã, institutũ persequar: dialecticã prudentiã hic itẽ ab hoc magistro requiram, quomodo definierit, quomodo diviserit, quomodo declaraverit, qđ doctoris cõsiliũ, quæ ratio, quod judiciũ, quæ sapiẽtia fuerit, qualẽ deniq; se dialecticũ præbuerit, logicas illas de artiũ informatione leges tenuerit. Elocutio rhetorica præceptis his definiẽda & explicãda fuerat, quibus grãmaticũ nihil, nihil dialecticũ admisceretur: ut cũ puritas orationis grãmaticis decretis, rationis subtilitas & prudẽtia dialecticis informata esset, tũ quid ad ornãdum ex tropis & figuris, ex vocis & actionis gratia & dignitate reliquũ pertineret, hic definitionibus, partitiõibus & exemplis exponeretur. Id enim jubẽt catholicę leges illę κατὰ παντὸς, καθ᾽ αὑτὸ, καθ᾽ ὅλου πρῶτον. At Quintilianus sui similis est, miscet & cõturbat in rhetoricæ elocutionis ꝑceptis & grãmatica & dialectica. Elocutio (ait primo capite octavi libri) spectatur in singulis & cõjũctis verbis: quid rũ? In singulis intuẽdũ ut sint latina, perspicua, ornata, apta: in conjũctis, ut emendata, ut collocata, ut figurata. Hæc partitio Quintiliani est, in qua consideremus quænã dialectica teneatur. Primũ enim latini & emendati sermonis elegãtia rhetoricæ nihil est, grammaticæ tota est: ut enim nullus barbarismus, nullus solœcismus insit, grãmaticæ virtus est. Itaq; hæc tã multa in hac partitione redundant, & dialecticã nullã hic esse demonstrãt: quia cũ de rhetorica elocutione disputes, non erit profectó verum grãmaticas res admiscere. Quod Quintilianus nescio quomodo confitetur cũ ait, Sed ea quæ de ratione latiné atq; emendaté loquendi fue

runt

rint dicenda, in lib.1. cũ de grãmarica loqueremur, execuri sumus. Verũ hic Quintilianus idẽ est qui adhuc fuit, sine dialectico cõsilio, sine syllogismo, sine judicio. Verúm (ait) illic tantúm ne viriosa essent præcepimus, hic non alienũ est admonere, ut sint quã minimé peregrina & externa. At Quintiliane, non eadẽ solúm lib. 1. tradidisti, cũ de grámmatica diceres, quæ hoc libro repetis, sed etiã lõgé quám hic plura: & te valde tñ in tãta cumulandi diligentia demõstras obliviosum & immemoré, atque, q́d arguo, dialecticæ expertẽ. De perspicuitate rerũ & decoro idem sentiendum est: Rhetoricæ enim (quæ in verborũ elocutione & actione tota polita est) feré nihil habent. Secundo capite ꝑspicuitas informatur ex verbis propriis: ꝓprietas aũt admodũ ridiculé dividitur in modos octo. Omnis significatio verbi ꝓpria est, aut mutata aliquo genere tropi per metonymiam, ironiã, metaphorã, synecdochen, ut postea declarabo. Itaq; si veré statuere volumus, unica proprietatis in verbo est ratio, unicus est modus. At Quintilianus ait primó dici propria, quorũ prima hæc intelligentia & significatio fuerit: quod est verũ. Secũdo modo dicitur proprium, ait, inter plura quę sint ejusdem nominis, id unde cætera ducta sint. At Quintiliane, hic secundus modus á primo diversus non est. Omnis dictio propriẽ aliquid significat: significatio tñ hæc sæpe ad aliã rem significãdum aliquo tropo mutatur. Id veró unde cætera ducta sunt, propriũ solũ est, cætera τροπικῶς usurpata. Ergo dialectica luce adhibita vides secũdũ istũ proprietatis modũ á primo non differre. Tertius est modus, cúm res cõmunis pluribus in uno aliquo habet nomen eximiũ. At Quintiliane, synecdoche est hic modus ꝓprietatis: quoties enim ex genere species significatur, synecdoche postea á te definitur. Cur igitur tropus isto loco turbatur, ac non potiús in tropotũ doctrina docetur modificatas significationes, si id opus esset, etiã ꝓprias esse? Quartus modus est, cũ quod cõmune est aliis nomẽ, alicui rei peculiariter tribuitur. Hic error nõ similis est proximo, sed idem cũ eo plané. Quintus modus est, quo nihil est significantius. At id aliquãdo propriũ nomen est, ut á primo modo nihil differat: aliquando modificatũ, & hic nihil docet. Sextus modus proprietatis in his quæ bene translata sunt. At cur hic de metaphora potiús ista conturbantur, quám docentur proprio & legitimo troporum loco? Septimus modus est in his quæ sunt in quoq; præcipua: at id interim propriũ verbum est, ut hic modus cũ primo consentiat, interim modificatũ est. Octavus modus, cúm verba plus significãt quám eloquũtur: emphasin tamen mavult Quintilianus appellare. Atq; hæc genera proprietatis facta sunt octo, quę in rhetorica bene tradita nulla omnino essent. In qua tantúm spectatur elocutio troporum & figurarum, actio vocis & gestus. Quintilianus aũt ex duobus significationum generibus, propriarũ & modificatarũ, fecit genera propriarum octo, tam subtiliter & acuté, ut secundũ genus nihil differat á primo, octavum á Quintiliano ipso rejiciatur, tertiũ, quartũ, sextũ, sint tropi synecdoche & metaphora, quintum & septimũ primo genere, aut tropo aliquo contineantur. Et hic curã & solicitudiné in congerendis rebus video, dialecticũ judicium, dialecticum syllogismum de logicis illis methodicę materiæ legib, studium nullum video. Prætermitto permulta falsa, permulta inepta, „quia sit infinitum singula persequi. Opponit Quintilianus obscuritaté perspicuitati, & ejus modos alios in singulis, alios in conjunctis verbis exponit. At Quintiliane, quã obliviosus es, quám valde es immemor tui? Partitus es elocutionem ex verbis singulis & cõjũctis in singulis perspicua collocasti. At nunc etiam in conjunctia eorũ doctrinã permisces, & teipsum valde in definiendis artibus & distinguendis perturbatum esse demonstras. Similis est inconstantia & cõfusio tertio capite de ornatu, ubi procemium est sua longitudine ineptissimum. Ornatus doctrina tãdem sequitur in singulis & conjunctis verbis, cúm tñ in prima partitione in singulis tãtúm verbis ornatus á Quintiliano positus sit: & istam cõstantiam dialecticã primúm deprehendo? Ornatus, ait antea, totus in singulis verbis. Deinde, ornatus duo genera, alterũ in singulis, alterũ in cõjunctis. Singula trifariam partitur ut propria sint, aut ficta, aut translata. At Quintilianus antea subjecit verborũ proprietati translationem, nunc eandẽ tanquã distinctam á proprietate separat: de novitate verborum reperit quædam lib. 1. con-

fusa: de translatis hic nullum verbũ facit. Ita Quintiliani doctrina de verborũ singulorum ornatu concluditur, ut magnifica nobis promittantur, promissa ipsa nulla fiant: conjunctorũ verborum ornatus pari, vel multó etiam majore confusione explicatur. Dividitur primùm bifariam, quã concipiamus elocutionem, quã efferamus. Illic considerandũ esse dicit, quid angere, quid minuere velimus, ubi tota dialectica rhetoricaq; cõprehenditur, ne nihil agere doctoré tantũ judicemus: hic veró quibus tropis, figuris, sententiis, numeris utamur: ubi tota dialectica rursum in sententiis, & elocutio ex tropis & figuris & numeris miscetur: tã egregié Quintilianus partitur hanc doctrinam, ut quicquid illi venerit in buccam, id effuderit, dialectici salis ne micam quidẽ adhibuerit. Atq; quod multó absurdius est, neutram propositarũ partiũ exequitur, sed vitiorũ nescio quas sordes á grãmaticis undiq; corradit, & in cultu (quem á duabus illis partibus diversum facit) reliquã tanti capitis loquacitatem consumit, ubi statuit illustrationem: quã tñ figuram nono libro facit, nec intelligit hanc illustrationẽ separati præcepti nihil habere, sed ex omnibus & inventionis & dispositionis & elocutiõis partib. fieri posse: & omnia illustrationis exempla, quæ hic adhibet Quintilianus, sunt ex effectis, adjunctis, comparatis, in quibus tã cæcus est, tam á dialecticis inops & destitutus, ut artẽ exẽplorũ, quibus utitur, nõ intelligat, quin etiã aliud genus pro alio proponat, ut pro Archia, ubi collatio minorum est, similitudinem esse putat hoc loco, Saxa & solitudines voci respondent, bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur atq; consistunt, nos instituti rebus optimis non poetarũ voce moveamur? Subjicit illustratiõi βραχυλογίαν, cujus hoc exẽplum quod ponit (Mithridates corpore ingenti perinde armatus) non intelligit similitudinem esse, quã tñ illustrationi proximo modo subjecerat. Subjicit illustratiõi rursus Emphasin, cujus partem admodum ridiculé figuram, reticẽtiam facit. Postremó quicquid potest huc undiq; aggregat, ἀφέλειαν, δείνωσιν, φαντασίαν, ἐξεργασίαν, ἐπεξεργασίαν, ἐνεργέιαν, non modó sine arte, sed omnino sine ulla artis specie: cujusmodi capita duo proxima sunt de amplificatione & de sententiarum generibus, quorum capitum artem nullam omnino Quintilianus intelligit. Præcipit hoc libro de elocutione, at ista genera amplificationũ & sententiarum non elocutiõe verborum, sed rerum inventione fiunt: & amplificationũ genera, quæ diversa Quintilianus putat, eadem feré sunt. Primũ enim & secũdum ex uno loco comparationis oriuntur. Incrementum siquidem, cùm ex minoribus ascendis ad majora, comparatio est, cujus tñ artem Quintilianus ab incrementi arte diversam putat. Ratiocinatio & congeries artis certæ nihil habẽt: possunt ex omnibus argumentorum generibus accipi. Sententiarum autem genera, quæ Quintilianus recenset, sunt ex cõtrariis, comparatis, aut figura aliqua, at sine arte ulla, imó veró cõtra omnem artis rationem confusa. O philosophi, ô dialectici, & veri rerum judices, considerate quæ sunt, & cujusmodi quæ dico, quæ propono: pudet enim me, pudet tam putidam, tam insulsam ματαιοτεχνίαν, qualis est, talẽ dicere ac demonstrare, admonere satis esse existimo. Boni judicis est ex legum & juris scientia nosse quibus meritis unaquæq; res digna sit: factum propono, de qualitate vos statuite. Atque de tribus totius octavi libri partib. duæ integre quinque capitibus adhuc conturbatæ sunt ex grãmaticis, dialecticis, & rhetoricis quibusdam, ita tamen ut vel grammaticę, vel rhetoricæ, vel dialecticæ artis forma nulla sit. De rhetorica elocutione pollicetur Quintilianus præcepta se traditurum, at de troporum & figurarũ (quibus tota ars elocutionis bene descripta cõtinetur) arte nihil est institutũ. Reliquo libro octavo troporum doctrinam nobis Quintilianus pollicetur. Nanq; tropum definit inltio & partitur & dialecticæ methodi viã scilicet aliquãdo sequitur. Verùm si recté judicare volumus, nihil accuraté definit, nihil acuté partitur, nihil via & ordine disponit. Tropus (ait) est mutatio verbi vel sermonis á propria significatione in aliã cum virtute. At tropus in singulis verbis totus est, cum sermone conjunctum nihil habet. Nam cùm formę orationis mutãtur, figurę fiunt, non tropi: & quas sermonis mutationes Quintilianus putat tropos esse, docebo suo loco tropos non esse. Quare falsa est primùm ista definitio. Quintilianus troporũ genera duodecim facit, metaphorã, synecdochen, metonymiam,

miam, antonomasiam, onomatopœiam, catachresin, metaleplin, epitheton, allegoriam, periphrasio, hyperbaton, hyperbolen. At ut generum species complectare, quatuor tantúm sont, metooymis, ironia, metaphora, synecdoche: ut planũ faciam cúm de generibus singulis dixero. Falsa item est Quintiliani hac in parte doctrina, tam excelleutem ln definiendo, in partiendo dialecticum videmus. Differit primo loco Quintilianus de metaphora, quã uon definit, & nomen ipsum potest omnibus tropis esse commune, sicut & Aristoteles fecit: sed definitione potest fieri proprium. Partitur aũt sic, ut præstitit oon partiri. Itaq; inanes ejus & ridiculas partitiones omittamus, quod aut necessitatis, aut significationis, aut decoris gratia adhibetur: quasi nõ hęc inter se misceantur, & aliqua sit metaphora, necessitatis caussá adhibita, non etiã significationis, aut omnino tropus sit ullus nõ significationis elegãtióris gratia. Est enim hæc tropi definitio. Addit tñ tribus generibus quartum modum ad vitandam obscœnitaté, ait: qoasi & hic modus decoris gratia non fiat. Omittamus & aliam inertiæ similis partitionem, quód metaphora sit ab animali ad animal, ab inanimo ad inanimũ, ab animalibus ad inanima, ab inanimis ad animalia: liceat enim partitiones innumerabiles tales confingere, qoæ artis utilitatem nollam prorsus habeant: & cúm metaphora similitudinis pars sit (metaphora enim tropus est ex simili simile significaos) cum inquam similitudinis pars sit, quæ nõ ex hoc vel illo rerum genere, sed ex tota rerũ natura sumi possit, etiã Cicero tertio oratorio meminit. tam vanũ & inutile est inertes species hic velle cõsectari, quám siquis docere conaretut onde genus, unde species, unde relata vel adversa, unde denique primi illi dialectici rerum fontes orirentur. Hinć pe sunt primi rerum fontes, nec aliuode orti. Hoc primũ tropi genus retineo: tot nugas & ineprias, quot hoc loco Quiotilianos collegit, rejicio. Secundum genus Quintilianus Synecdochen facit, & ejus multa genera recẽset, cúm numerus pro nomero, totum pro parte, genus pro specie, antecedentia pro consequentibus, & contrá sumontur: quorum ultimum elocutionis nihil est, ut hic,

Aspice, aratra jugo referunt suspensa juvenci:

argumeutum est ex adjunctis, unde meridies & nox appropinquaré intelligitur, & Qoiotilianus hæc iotelligit, & sciebat: reliqua nõ intelligit Quintilianus uno divisionis geuere cõtineri, ut recté Synecdoche definiatur, cũ ex parte totũ cõtráve significatur. Nam & species pars est generis, & genus totũ speciei, & pluralis numerus singulari cõparatus totum aliquid est parti collatũ. Tertiũ tropi geous est Quintiliano, metonymia, & definitur nominis pro nomine positio, sed admodũ vitiosé. Iu omni enim tropo est uominis alieni pro uomioe proprio positio: & id est generale specialiter dicere: cujus vis est (ait Quiotilianus) ꝑ eo quod dicitur, caussam propter quã dicitur pooere: at id perpetuũ nõ est: & id est speciale generaliter dicere, sæpe enim tropus hic etiã ex effectis caussas, nõ solũ ex caussis effecta, ité ex subjectis adjuncta, contráve significat. Atq; ut intelligi possit quã sit ista iners & confusa troporũ ars, exempla Quiotiliani, imó veró permista exemplis præcepta, ad hos quatuor locos referam. Ex caussis effecta significantur, cũ dicitur, Ceres & Bacchus pro frugibus & vino. nam dii illi earũ rerum luvetores & authores fioguntur, & hanc primã speciem Quintilianus notavit. Contrá ex effectis caussæ significantur, ut pallida mors, tristis senectus: ideo enim & pallida & tristis, nõ qa sit, sed quia faciat, & hunc etiam modum Quintilianus nominatim expressit, cum ait: Illud quoque poetis & oratoribus est freqoens, quo eum qui efficit ex eo qood efficitur, osteodimus: ex subjectis adjuncta, ut bene moratas urbes, pro civibus: & homines devorari, cúm eorũ patrimoniũ consumitur: deniq; quotiea continés pro contẽto, possessor pro re possessa, dominos pro subditis dicimus. Hæc enim Quiotiliani verba sunt. Contrá veró ex adjuoctis subjecta, ut sacrilegiũ pro sacrilego, audaciã pro audaci. Haoc quartam speciem videtur Quintilianus dãnare, cũ ait, Id quod contra est raró quis audeat, nisi poeta, & tamen modus est longé frequentissimus, & Quiutilianus imprudés speciei hujus babet exempla, cum sacrilegium comprehensum, non sacrilegũ deprehensum dicit. Quare omnis hujus tropi cõfusio tollitur una ista vera definitione. Metonymia, est tropus ex causſis effecta, subjectis adjuncta, contráve significans.

cans. Quærit autem Quintilianus similitudinem quandam inter synecdochen & metonymiam, sed fallitur. Itaque in hoc genere veram doctrinam retineo, & artificiosé compono, tenebras tollo. Quartū genus tropi Quintilianus antonomasiā facit & definit, quæ aliquid pro nomine ponit, definitiōe, tropi proximi definitioni simillima. Cōvenit enim tropis omnibus pro nomine proprio aliquid ponere. Hę Quintiliani definitiones sunt ejusmodi, ut nihil definiāt: sed fallitur etiam gravius Quintilianus. Antonomasia enim (quam fingit) aut synecdoche est, ut Pelidea, Tytidea, pro Achille & Diomede. Generalia enim nomina sunt pro specialibus: aut argumentum quoddam, ut definitio Iouis in hoc exemplo,

—— divum pater atque hominum rex.

Item definitio Scipionis in hoc exemplo, Eversor Carthaginis & Numantiæ. Itaque tollatur é tropis hoc genus, quod á cæteris nihil habet diversum, aut tropus omnino nō est. Onomatopœia quintum tropi genus est Quintiliano, ut mugire, sibilare, & similia. At mutatio significationis hic nulla est: nihil enim aliud significarunt unquam hæc nomina, & hęc prima est eorum significatio: non est igitur illic tropus. Catachresin sextum tropi genus facit Quintilianus, & definit, quæ non habentibus nomen suum accōmodat quod in proximo est. Verúm hæc definitio tropis omnibus cōvenit, & Catachresis inter tropos ponitur errore eodem quo Antonomasia. Hic tropus incidit in alios, aut omnino tropus non est,

——Equum divina Palladis arte
Aedificant,

metaphora est ex simili simile significās: dura Quintiliano, suavis tamē Ciceroni, qui ædificare navem, muros, rempubl. dixit. Vnde Quintilianū deprehēdo in Ciceronianæ orationis observatione non satis diligētem fuisse: nec catachresis est in illa tāti equi machina, ædificare, sed tam propriū aut etiam magis proprium quā in navibus. Leo pariet, tropus satis durus est, qualis est parens pro patre, quia parere fœminæ est, tamen hoc posterius valde usitatum est: parricida pro interfectore, pyxia pro pyxide cujusvis materiæ, synecdoche est: species quippe pro genere: dicatur etiam si lubet hæc synecdoche καταχρηστική. Conatur tamē Quintilianus metaphoram á Catachresi separare, quód abusio sit ubi nomen defuit, translatio ubi aliud fuit. At utrumque falsum est. Metaphora enim necessitatis caussa aliquādo adhibetur, ut ipse Quintilianus antea dixit, gemmare vites, sitire segetes, & Catachresis est aliquando, ubi nomē fuit, ut parricida pro interfectore, parens pro patre. Tollatur igitur genus hoc, & dicatur catacresis duritia cujuscunque tropi. Atque etiam si veré loqui volumus, omnis tropus Catachresis est: non enim sua significatione & propria rem exprimit, sed aliena abutitur. Septimum genus est tropi metalepsis, & definitur quæ ex alio in aliud viam præstat: quæ definitio omnis argumenti communis est, non propria hujus tropi: vitiosa igitur. Atque hic tropi nullum omnino genus est, & Quintilianus nullum ejus usum admodum esse putat. Imó ait esse maximé improprium. Atque hic suem pro Verre, doctum pro Lælio, quod dicit synecdoche est. Est autem ænigmatis an somnii, vel potius ænigmatici somnii simile, quod Quintilianus metalepsin ait esse medium gradum, per quem transitus fiat ad ultimum, ut in cano, ita canto, dico: in cano: itē est medium illud cano. Hæc Quintiliani verba sunt, quæ siquis intelligat, explicati ænigmatis Apollo magnus esto. Tollatur igitur metalepsis é doctrina tropotum, primúm quia nulla significationis mutatio est, nec ideo tropus: deinde quia usum nullum habet. Octavum tropi genus est epitheton, majore errore huc obtrusum, quám superiora. Quid enim est tam frequens in epithetis, quám propria significatio? calidus ignis, bruta terra, lucidus aër, humida aqua. Aliquando autem mutatur significatio, & metaphora est, ut cupiditas effrænata, neque ideo tamen novæ doctrinæ hic quidquam desideratur: neque quia epitheton est, ideo tropus est, sed quia metaphora, synecdoche, metonymia, aut ironia est. Tollatur igitur ex hac doctrina epitheton. Nonum tropi genus allegoria est Quintiliano, ac definitur inversio aliud verbis, aliud sensu ostendens, ac etiam interim contrarium: prior pars definitionis hujus omnibus tropis convenit: secunda ironiæ propria est. Allegoria autem si fiat ex continuis metaphoris, nō est novum tropi genus,

nis, non magis quám si frequens metonymia aut synecdoche continuaretur. Neque enim hic diversa troporum genera dicerêtur, sed multæ metonymiæ, multæ synecdochæ: ita illic moltæ metaphoræ sunto, diversum genus ne esto. Si tamé lubet allegoriàm dicere, côtinuatis in oratione metaphoris, vel potius quibuslibet tropis, non recuso: sed ne imperité in arte describenda pro genere ponatur qđ genus non sit,

O navis referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis fortiter occupa
Portum.

Hic metaphoræ multæ sunt: navia pro ré publica, fluctus maris ꝑ bellis civilibus, portus pro pace. Atq; omnes istas metaphoras allegoriã nominemus, genere á metaphora nõ separemus. Hoc aliquãdo obscurũ est, ænigma dicitur: nomine quidé recté. Ænigma aũt Qointillanus allegoriæ speciem esse putat, & falsó putat: có omnia allegoria ex tropis sit, ænigmata multa fiot sine tropis, ut hæc, quæ falsó inter tropos recenset Quintilianus,

Dic quib. in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cæli spatium non amplius ulnas.

Nam spatium tres patens ulnas proprié explicatur. Omnia enim propriis verbis excepto uno Apollinis nomine in hoc ænigmate explicantur. Et ex omnibus artibus licet ignaris, & imperitis artiũ tales obscuras sentẽtias proponere, ubi tropi nihil omnino sit. Allegoriá credit etiá Quintilianus aliquãdo sine tropis esse, ut apud Virgilium,

Certé equidem audierã, quá se subducere colles
Incipiunt, molliq; jugum demittere clivo,
Vsq; ad aquã. & veteris jã fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus vestrũ servasse Menalcam.

Quod si verũ esset, certé tropus nullus esset, quia nõ esset mutatio verbi á propria significatione. At metaphora est in verbo (Menalcas) quo pro pastore significatur Virgilius: allegoria aũt nulla hic est, sed historia vera verbis simplicibus narratur. Subjicit Quintilianus allegoriç ironiam, in quo labitur. Ironia enim ipsa tropi genus est separatũ. In omni allegoria quam Quintilianus cogitat significatur ex simili simile: in ironia significatur ex cõtrario contrariũ. Subjicit errore multó majore, σαρκασμὸν, ἀστεϊσμὸν, ἀντίφρασιν, παροιμίαν, μυκτηρισμόν. Neq; enim tropi hic quidquá est, cum verbis propriis hæc omnia dici possint, & ironis jocari potest amare, urbané, nec in hoc est ulla differentia tropi. Decimũ tropi genus periphrasin Quintilianus facit. At periphrasis omnib. propriis verbis effici potest nec idcirco tropus ullus est omnino, sed argumenti genus ex dialectico definitiõis loco. Vndecimũ genus hyperbatõ facit Quintilianus, in quo cũm significationis nulla mutatio sit, nullus etiam tropus erit: & siquid in rhetorica elocutione de hyperbato dici potest, in compositione cõmodissimé dicetur, cujus gratia verba alia differenda, alia præponenda sunt. Fit (ait Quintilianus) frequentissimé aspera & dura & dissoluta & hians oratio, si ad necessitatem ordinis sui verba redigantur. Hæc igitur hyperbati consideratio ad compositionẽ & numerum orationis attinet. Duodecimum genus & postremum hyperbolen facit Quintilianus, quę si in verbo est, metaphora quidem foré est, significans ex simili simile: & sic Aristoteles in cap. 3. Rhetorici hyperbolen metaphoræ subjecit; sæpe etiam metonymia: sed in quo etiá majus inclusum est, si res amplificatur, ut volitare gloriæ cupiditate, ut scelus pro scelerato: aut minus si extenoatur, ut veri ac fortis tribuni plebis stridorem perferre non possit. Potest etiam ironia hyperbolica esse, quales illæ sunt apud Iuuénalem, nanum cujusdam Atlanta vocamus, Æthiopem cygnum. Hyperbole aũt si in verbo non est, ex omnib. argumentis accipi potest, & ideo tropus nõ est. Quãobrem ex duodecim generibus á Quintiliano in hac doctrina cõfusis, antonomasia, onomatopœia, metalepsis, epitheton, allegoriæ tot species (ironia excepta) periphrasis, hyperbaton, & extra singula verba hyperbolæ tropi non sunt. Neque hic Quintiliani diligentiá desidero, qui pro paucis generibus troporum, tot nugarũ genera cumularit, sed judicium & prudẽtiam desidero: qui si hunc unum syllogismum conficere potuisset, nunquam tam multa confudisset: Tropus omnis est mutatio significationis: Antonomasia, onomatopœia, metalepsis, epitheton, tot allegoriæ præter ironiá, species, periphrasis, hyperbaton, hyperbole extra singula verba, significatiõis mutatio nulla est: Quare tropus nõ est. Si inquam, Quintilianus ex definitione sua conclusionem hanc efficere potuisset, nunquá in istam

ignaviam atq; inertiam incidisset. At dialectica (quam suis scriptis tantopere confudit) vehementer illi defuit. Atque etiã ut intelligi certius possit, quatuor esse tantùm troporum genera, metonymiam, ironiam, metaphoram, synecdochen, caussam planius & apertius ex locis dialecticæ inventionis explicabo. Omnis mutatio propriæ significationis ex caussis ad effecta, subjectis ad adjuncta, oppositis ad opposita, comparatis ad comparata, toto ad partem, contrave, est metonymia, ironia, metaphora, synecdoche. Metonymia enim est mutatio significationis ex caussis ad effecta, ex subjectis ad adjũcta, contráve: ironia ex oppositis ad opposita: metaphora ex comparatis ad comparata: synecdoche ex toto ad partem, contráve. Omnis autem tropus est mutatio propriæ significationis in verbo ex caussis ad effecta, subjectis ad adjuncta, oppositis ad opposita, comparatis ad cõparata, toto ad partem, contráve. Nam reliqua rerũ (quæ videntur significari posse dictione simplici) genera nihil habent ab illis distinctum. Nam conjugata & notatio circumstantiæ sunt nominis, non rei significatæ. Definitio & testimonium simplici dictione non significantur: Omnis itaq; tropus est metonymia, ironia, metaphora, synecdoche.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XVII. IN Quintiliani librum nonum.

Eruntamen fallor fortasse, & inconsyderato investigandæ veritatis studio inductus longius progredior, quám fines dialectici synceríque judicii postulent. Troporum genera Quintilianus duodecim fecit: ego duntaxat quatuor instituo: at Quintilianus tropum distinguit initio noni libri á figura, idque tam sapienter, ut omnes troporum propositæ species retineantur. Tropus est dictio ab eo loco in quo propria est, translata in eum in quo propria non est, ait: figura est conformatio quædam orationis remota á cõmuni, & primùm se offerẽte ratione. Hæc tropi & figuræ differentia est á Quintiliano posita: vera, certa, necessaria, fateor. Ornatus enim elocutiõis, est mutatio discẽdi á ꝑprio & vulgari modo ad elegãtiorẽ quẽdam & præstantiorẽ: isque duplex est, in uno verbo tropus, in oratione figura dicitur: hoc verissimum discrimen est. Verùm Quintilianus in hac tam vera sententia constanter permanere nõ poterit. Istum discriminis syllogismum, istud tam firmum judiciũ captione nescio qua mox inducit. Syllogismus enim discriminis ita est, Tropus est mutatio dictionis: Figura nõ est mutatio dictionis, quia est orationis mutatio: Figura igitur non est tropus. Verius, inquã, hoc syllogismo & cõstantius nihil esse poterat. Quid igitur Quintilianus? Hunc syllogismũ captiosé pauló secus repetit, et plurali numero sophisma instituit. Definit pauló antè tropũ, dictionem translatam á proprio loco. Vidit igitur antonomasiam, allegoriam, hyperbolen plerunq;, periphrasim in dictione singulari nõ esse. Aliter igitur loqui instituit, & ita ratiocinatur, In tropis ponũtur verba alia pro aliis: In figuris non ponuntur verba alia pro aliis: nã propriis verbis figura fieri potest: Figuræ igitur tropi non sunt. Propositionem inductione conficit: In tropis ponũtur verba alia ꝑ aliis: ut in metaphora, metonymia, antonomasia. At Quintiliane quid agis? hęc antonomasia nõ est dictio trãslata á proprio loco, ut eloquẽtiæ Romanæ parẽs pro Cicerone,

— divum pater atq; hominum rex,

pro Iove: oratio enim non est dictio: Tropus igitur nõ est. Tũ veró Quintiliani captioso isto & posteriore syllogismo Quintilianum convincã: assumit enim in figuris non poni verba alia pro aliis, quia omnia propria possint esse. At in illa Quintiliani antonomasia (eversor Carthaginis atq; Numantiæ) omnia propriis verbis exposita sunt. Quare utroq; Quintiliani syllogismo antonomasiam é troporũ genere secernam. Sed reliquam istam inductionem videamus, quemadmodum in tropis ponãtur verba alia pro aliis. Metalepsis si verbum pro verbo ponat, metonymia, ironia, metaphora, aut synecdoche est. De catachresi & allegoria satis diximus, quomodo tropis subjicerentur. Onomatopœia pro alio ponitur (ait Quintilianus) quo usuri fuerimus, si illud non fingeremus. At quibus verbis, ó Quintiliane, uteremur in affectionib. a-

nima-

nimalium propriis exponendis, si ista nõ fingeremus, ridere, ululare, boare? Cujusmodi igitur ista est ratio, & quám á dialectico judicio inops & aliena? Periphrasis utitur pluribus pro uno (ait Quintilianus) ergo tropus est. Quid est? quomodo hic Quintiliane judicas? quám longé á definitione tua discrepas? At longé aliter concludo & judico, longé alium syllogismũ conficio: Tropus est dictio á significatiõe mutata: Periphrasis nõ est dictio á significatione mutata: Non est igitur tropus. Cõsidera Quintiliane, quám illa tua fallax, quám sit ista cõstans & firma cõclusio. Epithetõ (ais) cõjunctiõe Antonomasiæ fit tropus. At nec Antonomasia, nec Epitethon tropus est: utere tuo adversus te judicio, utere tuo syllogismo: Tropus est dictio mutata á significatione: Epitheton sæpe proprium est, nec mutatam habet significationẽ: Epitheton igitur tropus non est. Atque hoc syllogismo omnes falsas troporũ species á Quintiliano in hac doctrina confusas tollo & abjicio. Laborat tamen Quintilianus in hoc primo noni libri capite vehementer: quæstiones sibi objicit, quas dissolvere non potest: vult rhetorum Græcorum & Latinorum opiniones retinere: videt tamen definitionibus exempla non congruere: tandem Gordium hunc nodum, quem solvere non potest, quasi frangit. Figuræ, inquit, & tropi nomine sæpe eadẽ sunt, & habent valde scrupulosam disputationem, sed ea nihil pertinent ad præsens institutum. Imó veró ô Quintiliane, nomine & definitione, & genere omnino distinguuntur tropus & figura: & si verum sequi potuisses, nunquam tam ambitiosé diligens videri voluisses: non esset ista scrupulosa tua disputatio. Significationes figuræ, & definitiones varias Quintilianus colligit: at unica vera & propria & perspicua definitio pro tot nugis satis esset. Figurarum genera duo facit: reprehendit eos qui pauciora, & qui plura genera facerent. Vtinam scholastica ista acumina tibi pauló remissiús Quintiliane placuissent. Artes constare debent utilium & constantium institutionum traditione, ut nihil doceant nisi κατὰ παντὸς, καθ᾽ αὑτὸ, καθ᾽ ὅλου πρῶτον, non omnes hominum errores & vitia colligere. Quæris deinde qui numerus cuique subjiciatur: Duos ad verbum Ciceronis magnos locos recitas inter se etiam dissidentes. Oratorio enim tertio quadraginta tres verborum figuræ á Cicerone efficiuntur. In oratore tamen tantúm ab eodem septendecim ponuntur. Figuræ sententiarũ illic quadraginta octo, hic quadraginta quinque. Verúm quid citatus hic Cicero doctrinæ nobis adfert, inconstans præsertim & á seipso dissentiens? Excusandus credo tibi Cicero fuit, quia tu ab eo dissensurus esses. At Quintiliane, quomodo seipsum Cicero in Oratore excusavit, cũ á se Oratorio tertio dissentiret? Imó veró in topicis postea scriptis quid ait? Nónne plané genera figurarum arte certa describi posse desperavit? ait enim rem infinitiorem esse, nec esse vitiosum, si quid in earũ partitione prætermittatur. Quám veró non decet in arte describenda errorem cujusquam & falsam opinionem defendere, ut veritatem interim deseras & prodas? ut discipulos (quos instituendos suscipis) fallas & decipias? Reprehendis rhetoras quosdam, qui figuras affectus esse dicerent: hoc item dicit Cicero, cúm figuras facit, iracundiam, execrationem, conciliationem. Cicero tamen tibi peccasse nihil videtur: vetat enim tanti hominis, opinor, authoritas id liberé profiteri. O' judicem verecundum & humanum. At mallem dialecticum, mallem constantem, mallem verum, mallem nostris illis æternis legibus & logicis astrictum. Affectus non est figura, figura tamen sine affectu non est. At figuræ verborum (quatum natura id est) melius essent præpositæ. Secundo capite sententiarum figuræ tractantur á Quintiliano: figura tamẽ sententiæ quid sit, non definitur. Est autem in absoluta sententia totius orationis cõformatio, & ideo mutatis verbis etiã manet: ejus genera & communiones quædã ipsarum inter se figurarũ notari possunt in logismo & dialogismo: logismo primũ contentionis in exclamatione & revocatione, deinde personæ in apostrophe & prosopopœia: dialogismo, primum interrogationis: in deliberatione, addubitationis, & communicationis: item in occupatione: deinde responsionis in permissione & concessione. Ita species artis adumbrata quædam in hac doctrina diceretur. At Quintilianus non definit figurã sententiæ, non partitur: sed suo more, ut superiora, ita sequentia hæc permiscet.

Numerat

Numerat in figuris interrogationē & responsionem, & affectibus distinguit: cúm tamē nec interrogatio, nec responsio, nec affectus ipse figura ex sese sit, quávis figurá sententię nulla sit sine affectu. Possunt enim hæc omnia esse ἀσχήματα, id est recta & sine figura. Subjectionē Quintilianus vocat, cúm nobis ipsis respondemus, á qua putat prolepsim genere diversam esse: at fallitur, quia in omni prolepsi est interrogatio quædam & interrogationis responsio, quæ subjectio est. Nō persequar fictos á Quintiliano prolepsis modos, quales licet innumerabiles in omnibus figuris fingere, sed sine doctrina, sine usu. Miscet hic etiá correctionē: ut, Quanquá illa nō pœna, sed prohibitio sceleris fuit. At correctionis alia ratio est, & á prolepsi distincta: correctio enim logismi, prolepsia dialogismi. Similis est error in addubitatione, cōmunicatione, permissione, concessione. Addubitando enim & communicando quærimus utiq; aliquid, & rogamus: in permissione & concessione quasi quęsitum aliquid sit et rogatum, ita respōdendo permittimus & cōcedimus. Sustentatio si quid habeat figurę, subjiciatur cōmunicationi, ut licentia exclamationi. Quintilianus huc aggregat sine nomine figuras augendis affectibus accommodatas. At nec affectus, nec simulatio figura est: Ironia enim tropus est, non figura. Est enim mutatio significationis ab opposito ad oppositum, vel in his exemplis quæ recenset Quintilianus, A quo repudiatus, ad sodalem tuum virum optimū M. Marcellum demigrasti. Ironia est in solo verbo (optimum.) & deinceps in prima Ciceronis oratione adversus Catilinam, unde hoc exemplum sumptum est, Ironiæ alię continuantur: Quem tu videlicet & ad custodiendum te diligentissimum, & ad vindicandum, fortissimū fore putasti. Quin etiá in aliis exemplis idē est: ut pro Sylla, Nisi paucos fuisse arbitramini, qui conari aut sperare possent se tantum imperium posse delere. Ironia enim est in verbo (paucos.) possunt autem ironiæ multæ conjungi: ut in Clodium, Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta servavit: & tamen tropi multi sunt, ut in allegoria, non figura una. Illustrationem figuram putat, initio tamē capitis hujus in Cicerone figuram non putaverat, cúm Ciceroniana illa lumina numeraret, quæ ipse figuras non censeret. Figura veró non est, sed potest ex omnibus & argumentis & figuris fieri. Concessionem, confessionem, consensionem tres figuras Quintilianus genere distinctas arbitratur: ego genus unū, duo summum puto, & concessioni valde finitimam esse confessionem video. Contrá ἠθοποιίαν separat á prosopopœia Quintilianus. At separari nullo modo potest. Corollariū veró tanti capitis (quo de figuris sententiarum dicitur) in Emphasi oratione longissima consumptū est, quæ est cū ex aliquo dicto latens aliquid eruitur. At hoc Quintiliane ratiocinationis cujusdam & conclusionis est, figurę nihil. neq; enim est nova orationis forma, sed vis quædam cogitationis solers & acuta. Atq; hoc genus, ut ex Quintiliani verbis constat, in scholis rhetorum tum maximé ferebatur. Tandem veró ne negligēs videretur Quintilianus fuisse, aut nō omnes ineptias hominum in has institutiones contulisse, præter figuras probatas, & præter Ciceronis figuras jam memoratas, colligit tres & quadraginta novas figuras. Veruntamen figuræ verborū reliquæ sunt, & magis etiam confusæ, quám sententiarum figuræ fuerunt: ad eas igitur accedamus. In his veró tantam confusionem nō apud Quintilianum solúm, sed omnes rhetoras video, ut major nulla adhuc fuerit. Nihil est arte tractatū, non definita in universum verborum figura, non generum distributio facta, multæ pro figuris non figuræ sunt admistæ: exemplis species eædem, tanquam tamē diversæ sunt distinctæ: denique, quod caput confusionis est non modicum, figurę nominibus inter se apud artis hujus authores tam confusæ sunt, ut aliæ aliarum nominibus plerunq; sint appellatæ. Sed nunc de Quintiliano, qui tertii capitis initio dicit figuras sæpe mutari, quod verū esto de plerisq; commentis. Nam veræ figuræ perpetuæ sunt: tum veró quale est, quod Quintilianus ait ad hāc probatione, Veteres, & præcipué Cicero, dicebant invidere hanc rē: non huic rei. At Quintiliane, nō solúm isto modo Cicero non loqtur, sed malé etiá Latiné ab Actio carmē illud cōversum profitetur in Tusculanis,

Florem liberum quisnam invidit meum?

Atque hic locus admonere nos potest, quám negligenter in Ciceronis lectione

sit

sit rhetor iste versatus, qui non modó Ciceronis dictionem & phrasim imitãdam sibi nullam proposuit, sed nec observavit quidé, aut animadvertit quális esset. Duo genera figurarum in verbis Quintilianus deinde facit, grammaticum & rhetoricũ: nec usquã meminit ejus quæstionis, quã explicandam suscepit. Rhetoricas institutiones suas appellat: at debuit appellare grãmadialectoricas, quia in his grammatica, dialectica, rhetorica confunduntur. Doceat enim grammaticus grãmaticas, rhetor rhetoricas figuras: non misceãtur in rhetoricis grammaticæ: & aliquando tollatur bella ista defensio, Necessarius est usus harum figurarũ oratori, propterea hic traduntur: potest enim orator etiã his uti, cúm á grammaticis didicerit: sed tamen quæ sunt hæ grãmaticorum figuræ, quas hic sibi describẽdas Quintilianus existimavit? In his enim tam malum grammaticum Quintilianum fuisse convincam, quám malum rhetorem esse adhuc docui. Metaplasmi feré vocantur á grammaticis, quando in oratione genus generi, numerus numero non respondet: partes aliæ pro aliis ponũtur. In quo denuó Quintilianus indicat non modó Ciceronis, sed nullius laudati authoris phrasin sibi proprositam fuisse. Facere contumeliam á Cicerone reprehendi noiú est (ait) affici enim contumelia dicebant. Verúm Quintiliane, Plautus & Terentius facere contumeliam ante Ciceronem dixerunt: Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicatur, (ait ille.) Hic autem, Tu novo modo ei faceres contumelias. Quare latiné dicebatur, contumeliam facere: & in reprehẽdendo Antonio cupiditas pauló longius Ciceronem provexit. Atque etiam in excusando Cicerone Quintilianus fortasse labitur: Ciceronis enim oratio frequentissima est, contumeliam alicui imponere, & intorquere, in aliqué jacere, aliquem contumelia vexare. Plauti etiam & Livii oratio est contumeliam dicere. At illud Quintiliani, Afficere contumelia, si quis, observaverit, adnotato. Ergo Quintilianus in elocutionis & phrasis genere rursum labitur. Similes deinde Quintiliani lapsus sunt: ut vetustatis obsoletæ exempla notat in Virgilio,

Vel cúm se pavidum contra mea jurgia jactat.
Progeniem sed enim Trojano á sanguine duci.

Quasi veró non similiter etiam utroq; Cicero, venusté scilicet & usitaté sit usus. Vel quod est in eodem dextero scriptum (ait pro Flacco) Sed enim non solùm ingenii, sed etiam naturæ atq; virtutis (ait pro Archia.) Immiscet deinde Quintilianus inter figuras grãmaticas de figuris sententiarũ Apostrophen, quæ tamen antea tradita suo loco inter figuras sententiarum fuerat. Atq; totus hic de grãmaticis figuris tam confusus locus, Quintiliani dialecticam valde demonstrat. Redit deinde á figuris grãmaticis ad rhetoricas figuras. quarũ genera sunt numero paria generibus figurarum in verbo. Est enim figura verbi in repetitione similium aut leviter dissimilium: similiũ continua epizeuxis, anadiplosis, climax: disjuncta in eodẽ loco, ut anaphora, epistrophe, simploce: in diverso, ut epanodos, epanalepsis: dissimilium, ut paronomasia & polyptoton. sed Quintilianus primum earum genus facit per adjectionem, & figuras enumerat repetitionis feré sine nominibus, ἐπίζευξιν, ἐπανάληψιν, ἀναδίπλωσιν, ἐπάνοδον, ἀναφορὰν, ἐπιστροφὴν, συμπλοκὴν, climacem: sic enim quidam nominant: confundit inter eas πολύπτωτον, quód tamen cõmutationẽ habet, nõ adjectionem: & asyndeton, quę detractionem habet, non adjectionem: cum tamen & asyntheton & ei contrariũ polysyntheton grãmaticæ sint figuræ, nõ rhetoricæ. Cõturbat etiam multa de congerie, quam μεταβολήν vocat, & de dissipatione, de synonymia verborum & sententiarum: quæ figuræ speciem per se nullã obtinent. Secundum deinde genus sequitur, quod detractione fieri Quintilianus dicit: in quo species quinq; enumerat, ἔλλειψιν, quæ metaplasmus est in poëtis magis aliquando permissus, quám unquam ulla in oratione laudatus, tantum abest ut figura sit. Asyndeton, & συνεζευγμένον grammaticæ magis, quám rhetoricę figuræ adduntur. Tum συνοικείωσις & παραδιαστολή, quarum illa res contrarias conjungit, hęc similes discernit: quod elocutionis nihil est omnino, nec ideo figuræ quicquã. Tertium genus triplex additur ex similibus, paribus, contrariis. In primo similium genere, παρονομασίαν figurã facit ex eo schemate quod antea πολύπτωτον appellavit: ut mulier rerũ omniũ imperita, in omnib. rebus infelix. Hęc enim casuũ varietas πολύπτωτον est. παρονομασίαν p correctiõe itẽ hic cõfundit: ut quę lex privatis hominib. lex essa

esse nõ videatur. Miscet etiã ἀντανάκλασιν, ut filius ad patrẽ, Non expecto patet mortem tuam. Et patet contrá filio, Imó rogo expectes? ubi figura nulla est, sed sarcasmus ex ambigua verbi significatione. Illic enim expectare significat desiderare; hic veró præstolari. Atq; his duobus nominibus τῆς προσονομασίας καὶ παρονομασίας, cũ nihil significetur, nisi figura ea in qua verbum paululum immutatum atq; deflexum varia significatione usurpetur: ut, Non emissus, sed immissus: nõ orator, sed orator: quæ breviter & perspicué posset explicari, cúm, inquam, nihil aliud significetur, hic tamen longissima oratio & ineptissima ducitur, ut nihil tamẽ novi doceatur. Quatuor deinde similium genera á Quintiliano proponũtur, πάρισον, ὁμοιοτέλευτον, ὁμοιόπτωτον, ἰσόκωλον, cúm primum & quartum idem sit, & utrunq; fiat é paribus mẽbris, nec quicquam differát. ὁμοιοτέλευτον etiã falsó putat Quintilianus esse in his exemplis, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia, nisi forté in duobus postremis membris, & homoioteleuton omnes verborum figuras complectitur. Hoc enim solo placent, quod similiter verba resonent. Postremá é figuris verborum facit ἀντίθετον, in eoq; fallitur: argumentum enim figura nõ est, ἀντίθετον autem é dissentaneis vel é dissimilibus argumentum est: non igitur figura. Colligit Quintilianus ad extremũ omnes rhetorũ ineptias & nugas, ne credo parte aliqua institutionis rhetoricę diligentiam Quintiliani potiús, quám prudentiam requireremus. Separat tandem Quintilianus á figuris compositionẽ, sed ineleganter admodum & inconsideraté. Quid enim est figura Quintiliane? Conformatio (ais) elocutionis remota á vulgari consuetudine. At inquam, compositio & numerus est elocutionis conformatio remota á vulgari consuetudine. Mirabile veró rhetoris hujus ingeniũ est: præcepturus enim de compositione Quintilianus non definit initió, deinde non dividit, sed longissimo exordio utitur & verbosissimo, ubi ratio doctrinæ nulla est, quemadmodum antea fecit in capite de ornatu. Exordio tandem concluso sequitur cõpositionis doctrina, in qua tres primúm divisiones ineptissimæ collocantur: prima est orationis in vinctam & solutam. Quid enim Quintilianus? Recipit se de virtutibus elocutionis præcepta positurum, & hic tamen ex compositione virtutis & vitii elocutionem distribuit, ut alia composita sit, quod est laudis & virtutis: alia incõposita, quod est vituperii atque vitii. Corrigit tamen se, & ait in sermone & epistola numeros laxiores potiús esse, quám nullos, ut oratio cujuscũque generis sit, composita esse debeat: quod sané tam verum est, quám de reliquo orationis ornatu. Tropi quidẽ sunt & figuræ in omni oratione, sed pro rerũ quæ tractantur, & personarum quæ docẽtur, ratiõe ornatus augetur, aut minuitur. Secunda divisio est in κόμματα, κῶλα, περίοδοι: quę divisio compositionis non est. Potest enim oratio his omnibus partibus esse distincta, & tamen ineptissimé composita. Atque tota illa consideratio grammaticæ est, cúm in syntaxi grãmatica docendum sit, quomodo puer orationem interpunctis dividere, et quibus modis distinguere debeat. Tertia partitio omniũ stultissima est, qua tribuitur compositionis ratio trifariam, in ordinem, juncturã, numerum. Primúm cõpositio ipsa & numerus idem plané est: siquidẽ oratio numerosa & composita eadem est, nec ulla est composita, non numerosa, siue cõtrá: et si quicquam de reliquis partibus ad cõpositionem necessariũ dicitur, id ipsum commodissimé in numero diceretur. Ordo veró de quo præcipitur hic á Quintiliano, falsus est: neq; crescere debet perpetuó oratio (ut ait Quintilianus) sed cúm minuendi gradus pares sint amplificãdi gradibus, quoties extenuanda res erit, toties decrescat oportet oratio. Est & alius naturalis ordo (ait Quintilianus) ut viros & fœminas diem & noctem, ortum & occasum dicas potiús quám retrorsum. Veruntamen si quid ordinis ista dignitas, ut plerunque observanda est, certé de rebus ipsis, non de verborum ordine observanda est. At plerunque tempus quod sequimur contra est. Fratres gemini dicendum (ait Quintilianus) non gemini fratres. At Livius (cujus lacteum candorem rantopere hic ipse magister admiratur) primo libro ait, Geminos fratres, & tergeminos fratres. Dies & noctes dicendũ, ait Quintilianus: at in Bruto Cicero dicit, At veró hoc tempore omni noctes & dies in omnium doctrinarum meditatione versabar. Tam prolixa veró de ordine partium orationis

orationis altercatio valde ridicula & inepta est, qualis est in jũctura de hiatu vocalium, & asperitate consonantium: ubi valde mirãda est Quintiliani negligentiáne an ignorãtia nescio. De vitiis disserit, quæ de vocalibus & consonantibus in cõpositione possunt accidere de virtutibus, quæ sunt huic necessarió exprimendæ, verbũ nullum facit. Ex literarum enim naturalĩ bonitate magis, quám ex temporum in syllabis dimensione omnis singularũ dictionum & gravitas, & jucunditas, & splẽdor, & obscuritas, & magnificẽtia, & subtilitas, atq; omnino omnis numeri virtus oritur. Nec satis est monere, qui pedes numerum suaviter instituant, qui cõcludãt. Multum enim interest quæ sint in pedib. longæ aut breves vocales. Longæ fuerint prima, & tertia vocales, an nihil interesse inter utriusq; sonos arbitramur? an nihil accessionis fieri ad vocalium sonos ex cõsonantium cõjunctione judicamus? Imó veró potest numerus alius alio vel gratior, vel ingratior esse, nec ista per syllabas distinctio temporum, sed vocalitas, sed *εὐφωνία* numerum efficiet. De tertio tandẽ cõpositionis membro, quod tradit Quintilianus, quomodo rhythmum dividit? Rhythmus (ait) par est, ut dactylus: aut sexcuplex, ut pæan: aut duplex, ut iambus. Primúm qd utilitatis habet ista partitio, etiam si vera sit? quæ pars deinde compositionis, quæ ratio doctrinæ refertur ad istam parium, sexquiplicium, duplicium comparationẽ? nulla omnino. Deinde veró quám est ridiculum & insipidũ sic partitionem informari, ut plures partes relinquas, quám complectare? At majorum rerum cum minoribus collatio quinq; differẽtias habet: *πολλαπλάσιον*, unde duplex est ratio: *ἐπιμόριον*, unde sexquiplex:, *ἐπιμερῆ*, *πολλαπλασιεπιμόριον*, *πολλαπλασιεπιμερῆ*: de quibus tribus postremis generibus nihil hic attingit Quintilianus, et primi generis unam tantúm attingit, cúm sit ejusdem generis amphibrachys é brevi, longa, brevi: habet enim rationem multiplicem triplam, & dochimus, cujus postea Quintilianus meminit é brevi, duabus longis, brevi, longa, si medio spatio dividatur, rationem efficiet *ἐπιμερῆ*. Quare tota ista partitio explodẽda plané est, & ad Aristotelis (á quo videtur Ciceroni & Quintiliano reperta) sophisticas argutias referenda. Verúm pergei singulares sunt deinde metri & rhythmi differẽtiæ, quas Quintilianus instituit. Metrum, inquit, constat ordine, rhythmus spatio temporum: ideoque hic qualitatis est, illud quantitatis: quasi veró nullus sit ordo in prosa oratione, & non intersit plurimúm longæ'ne, an breves sequantur. Secunda differentia primæ sapientia par est. In rhythmo indifferens est (ait Quintilianus) dactylus ne ille priores habeat breves, an sequentes: in versu pro dactylo poni non poterit anapæstus aut spondæus. Quid ergo Quintiliane? si nullus est in oratione ordo syllabarum longarum & brevium, nec refert an tres syllabę (quarum una longa sit, duæ breves sint) faciant anapæstum, an dactylum, quid est quod postea tam multa de ordine longarum & brevium in pedum coniunctionibus commentaris? quorsum tot obseruationes tuæ, si nihil interest, præcedant breves an longæ? Aliæ duabus his differentiis sequũtur similes differentię, quód metrum sit in verbis, rhythmus in corporis motu: quasi veró versus ille,

Sic fatur lachrymans, classiq; immittit habenas,

potiús in singulis verbis, quám in universo sex pedum numero concludatur. O doctorem doctrinæ, quam profiteris, experté? Verúm tot ineptias omittamus, & cætera consideremus. Vitaveris in soluta oratione carmen perfectum, & initio orationis initium carminis, & in fine, finem: ex omnibus & omnium generum syllabis, sed variatis & moderatis orationem componere licebit. At Quintilianus Aristotelem & Ciceronem sequutus, vanissimas artes nobis explicavit. Pedes dissyllabi sunt quatuor, trisyllabi sunt octo. Quid tum? Ex his species numerorum quadraginta Quintilianus efficit, verúm quám ridiculé atque inepté? Nam in hac obseruatione non solúm eundem numerum modis pluribus inutiliter observavit, sed sibiipsi plerunque repugnavit. Nã si per quatuor extremas syllabas, quod Quintilianus etiam hic interdum facit, numerum distinxeris, & ultimam pro indifferenti (quod eidem etiam placuit) sumpseris, certé omnes Quintiliani obseruationes tam variæ ad octo redibunt, atque aliis aliæ repugnabunt. Affirmat Quintilianus numerum ex pęane primo & spondæo vitiosum esse in clausula, ut, Brute dubitavi. At eũdem mutata obser-

vationis ſpecie laudat. Accipiet (ait) ante ſe choreus & pyrrhichiũ, ut, Omues propé cives virtute, gloria, dignitate ſuperabat. Sex enim poſtremæ ſyllabæ in utroque exemplo parem numerum habent, cúm ſit ultima Quintiliano indifferens. Duo ſpondæi (ait Quintilianus) non feré conjungi patiuntur, quod tamen Cicero in Craſſo probavit, & Quintilianus ipſe in tribus aliis obſervationibus laudavit, moloſſus & palimbacchius optimé claudũt. At ultima indifferenti tres ſpondæi hic conjunguntur, ut patet etiã Quintiliani exéplo, Et ſpinis reſperſum. Optimé claudit (ait idem) bacchius & palimbacchius, ſpondæus & choreus. At ultima indifferenti poſita, ſpondæi item duo poſtremi ſunt. Tanta caligo rhetoris hujus menti offuſa eſt, ut non modó nugatorié ſæpius idem repetat inutiliter, ireretq;, ſed ſibiipſi contraria repugnantiaq; dicat: ita ſine dialectico ſyllogiſmo, ſine judicio his in rebus verſatur. Longiſsima reliquo capite oratio conſumitur, quis modus cõpoſitionis ſit, quomodo ejus judiciũ pené naturale totũ ſit, quod verum eſt: tũ de inciſorum, membrorum, periodorum, hiſtoriæ, exordii, narrationis, confirmationis, epilogi compoſitione, quod eſt ſané perridiculũ, primũ formę iſtæ & interpunctiones orationis ſunt grammaticæ: & nos eo redegimus. Definitur á Quintiliano inciſum, ſenſus non expleto numero concluſus, quaſi veró inciſi ratio pédeat ex numero, ut ſi numerus expleatur, aut non expleatur, idcirco inciſum eſſe, aut non eſſe neceſſe ſit, & in inciſis nõ poſsit non plenus eſſe numerus, nec tamen inciſa eſſe deſinant. Citat Quintilianus á Cicerone exempla, & cũ eo errat, Domus tibi deerat? at habebas. Pecunia ſuperabat? at egebas. Verúm ego hic mẽbra quatuor video, non inciſa quatuor. Simili errore in membrorum & periodorum doctrina vagatur Quintilianus, nec ex ejus oratione ſciri poteſt, quid horum quicquam ſit. Atque in his orationis formis, ſicut in compoſitionis partibus tam multa quæ fabulatur Quintilianus, nullã doctrinæ rhetoricæ partem habent, totũ id eſt, ut jam dixi, grammaticum. Quamobrem videmus in capitis hujus tã prolixa confuſione quám multa Quintilianus peccaverit: exordium libri inſtar ſine arte, definitio hujus artificii nulla, partitiones ridiculæ & vitioſæ: numeri poëtici & oratorii, ineptæ differentiæ, numerorum obſervationes confuſiſsimæ & incertiſsimæ ſine certa argumẽti ullius ſcientia, ſine ulla ſyllogiſmi prudentia meræ feré ac perpetuæ nugæ.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XVIII. IN Quintiliani librum decimum.

Decimus liber deſcriptæ artis exercitationem quãdam demonſtrat. Primo autem capite longiſsimo illo quidem, eloquentię habitum, id eſt ἕξιν parari legẽdo, ſcribendo, dicendo præcipit Quintilianus. De legendo itaque totum primũ caput eſt, de ſcribendo quatuor proxima, de dicendo reliqua duo. Atque primo illo capite diſputat Quintilianus, rametſi orator veras cauſſas agendo eloquentiæ candidatum excitare multum poteſt, ſcriptæ tamẽ orationis lectionem certioris eſſe judicii & majoris fructus. Quemadmodum Cicero cúm decẽ annos perpetuos (ut ex ſcriptis ejus obſervavi) quotidie in foro, in curia, in roſtris oratores audivit, legit etiam interim ſcriptas oratorũ varias orationes. Quintilianus igitur exiſtimat lectioné ejuſmodi, quám auditioné, utiliorem eſſe. At vehemẽter hic ab eo diſſentio. Rhetoricæ enim ſicut & dialecticæ & cujuſvis exercendæ artis ratio duplex omnino eſt, ἀνάλυσις & γένεσις. Primũ enim eſt, ut artis uſum in propoſitis exẽplis cernamus, deinde ſimilia his effingamus. Ut igitur præcepta artis melius cognoſcuntur audiendo diligente & erudito doctore, quám ejus legendo libro: ſic uſus præceptorũ primúm melius audiendo, quám legendo exercetur. Recens eſt et infirma artis cognitio, quę facilius multó alio ducente, & viam indicante ſequitur, quám per ſe progreditur: multa & troporum & figuratũ & omnis elocutionis exempla rudis & novitius diſcipulus dicente Cicerone perſpiciam ſubitó & admirabor, quæ in ſcriptis ejus orationibus vix multa obſervatione tandem deprehenderem. Neque tamen in veris cauſsis

duntaxat

duntaxat oratores ad hanc exercitationem audiri jubeo, sed magistros orantes in schola suis exemplis hic præire volo, ut non solùm discipulis bene dicendi artem ex pictis præceptis ostendant, sed multó magis usum vivis exemplis aperiant: quod idem feré pauló póst in Imitatione Quintilianus docet. Da mihi rhetorem non solúm docendi, sed etiam dicendi peritum; Da Ciceronem qui Cælio, qui Dolabellæ, qui Hircio, qui Pansę, qui Crasso, qui multis aliis fuit, an non rudē eloquentiæ discipulum melius audientem docebit, quám ejus orationes docerent? Hæc igitur scholastica auditio prima sit, deinde omnibus locis oratores omnes audiantur. At in lectione firmius judicium est (ait Quintilianus) Credo scilicet discipuli judicium firmius esse solúm, quám si judicio præceptoris confirmatum fuerit. Pudet dissentire (ait Quintilianus.) Quasi veró discipulus iste noster in eloquentiæ studiis exercendus ad oratorem audiendum judex rhetoricæ ignarus non peritus observator accesserit, & Colotes Teius cúm Thimantis tabulam spectaret (qua pictor hic viderat cum immolanda Iphigenia, tristis Calchas esset, mœstior Ulysses, mœreret Menelaus, obvolvēdum caput Agamemnonis esse, quoniam summum illum luctū penicillo non posset imitari) tum, inquā, in hac tam miserabili & lamentabili pictura Colotes lachrymis oculos compleverit, non in omnes artificii rationes animū potiús intenderit. Alia docti contemplatoris & sapiētis observatoris persona est, alia improvidi, nec artem animadvertentis auditoris. Quamohrem primúm fuerit eloquentiæ discipulus, auditor & disertorum magistrorum & eloquentium oratorum: deinde lector: & ut in audiendo, sic in legendo observabit omnes artis suæ laudes in tropis & figuris. Hoc Quintilianus non monet. In commemorandis autem rhetoribus quos eloquentiæ discipulo legendos putat, relabitur ad errorem primi & secundi libri, poëtas primúm, deinde historicos, oratores tādem proponit, atque ita nobis analysin describit. Deinceps accedit ad genesin, secundam exercitationis partem, ut imitando vel per nos ipsos aliquid conando scribamus & dicamus. Secundo igitur capite laudat Quintilianus imitationem, nec tamen satis esse putat: sed conandum aliquid supra eos, quos imitamur: in quo libenter assentior, nisi quód non imitabilem inventionem existimat, in hoc enim graviter errat. Ex omnibus enim dialecticæ & rhetoricæ partibus nullam facilius est imitari, quám inventionem, quia nullum est argumenti genus non notatum & descriptum: nullius forma est argumēti, cujus simile nullum possit in alia caussa reperiri. Duo (ait) imitationi esse proposita, quos imitemur, quid imitemur: hoc etiam concedo. Multa miscet hic de decoro inepté: de hoc enim nihil adhuc præcepit, nec in rhetoricis elocutionis vel actionis præceptis quicquam est tradendum. Hoc enim si cujusquam artis est, dialecticæ prudentiæ est magno usu rerum confirmatæ, non rhetoricæ. Plures imitandos, non unum Quintilianus existimat: id etiam libenter accipio, ut potiús multorū virtutes, quám vel unius etiam vitia consectemur, modó tamen in optimis quibusq; confirmatus prius fueris. Tertio capite præcipit Quintilianus quám diligētissimé, & quamplurimum scribendum esse, ut bene potiús quám citó scribatur, tandem veró celeritas usu & consuetudine comparetur. Quod ex parte quidem, non totum verum est. Volo enim ut Cicero, ut Quintilianus etiam libri secundi capite quarto vult, se efferat in adolescente fœcūditas, ut sit quod amputari possit. Non enim potest in eo succus esse diuturnus, quod nimis celeriter maturitatem est assecutum. Quanquam reprehendit Quintilianus ipse deinde in scribendo nimiam & diligentiam & negligentiam. Reliquum caput de loco, de cæris, ubi scribatur, sicuti caput proximū de emendatione nihil admodum pręcepto ullo dignum habet. Quinto capite tractatur feré idem argumentum, quòd scriptio convertendis in sermonem Latinum Græcis commodé adhibeatur. Quæ sané exercitatio rudi & novitio eloquentiæ Latinæ discipulo non convenit, qui verborum copiam nondum pararit, ut ea Græcam eloquentiam Latiné reddat. Probat etiam Quintilianus eandem ex Latinis conversionem, præsertim de carminibus, quia res una dici pluribus modis possit. In quo etsi meritó á Cicerone dissentit Quintilianus (Cicero enim hanc exercitationem in primo de Oratore, ar-

gumento levissimo tollit) attamen hæc exercitatio non nisi confirmato já & corroborato & copia elocutionis instructo stylo prodesse poterit, & in eodem vitio cum superiore fuerit. Reliqua de thesi & declamationib. similia sunt, qualia sunt toto capite septimo, quód extemporalis dicédi facultas paretur arte, exercitatione, nihil habent novi præcepti, sed inané loquacitatem. Quamobrem de exercitatione libro decimo ita præcipitur, ut de artis ipsius partibus est præceptum, nihil perspicué definitum, nihil acuté partitū, nihil ad verum usum congruenter expositum est, nullum deniq; dialecticum vel consilium vel judicium est adhibitum.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XIX. IN Quintiliani librum undecimum.

Ndecimo libro de decoro, memoria, pronūtiatione præcipitur, & in singulis rebus capita singula cōsumuntur. Primo itaque capite longissimus sermo de apté dicendo consumitur, sed hoc totum decori tam prolixum præceptum valde in rhetoricis præceptis est indecorum. Videre enim quid deceat omnino omnib. in rebus, si qua posset ars proprié explicare, dialectica certé fuerit, quæ leges omnium rerum communes, & maximé generales ostendit in argumento, enuntiato, syllogismo, methodo, quid conveniat in omni re atq; caussa, quid veré deceat, quid non deceat. Attamen quamvis id generatim in dialectica præcipitur, id etiam privatim & singulatim ex aliis artibus singulis intelligitur. Decorum in sermonis puritate & elegantia ex grammatica, in elocutione & actione ex rhetorica, in numerorum supputatione & magnitudinum divisione, ex arithmetica & geometria, in stirpibus & plantis atque animalibus ex physica: in virtutibus & moribus ex ethica philosophia: in ædificiis, in agris ex architectura & agricultura: in omnibus dictis & factis, in omnibus rerum quotidianarum & nulla arte comprehensarum consiliis ex humana earum rerum prudentia: denique in omnibus rebus quid decorum sit, cognitio ipsa atq; scientia & usus declarabit. Nec tamen separatum de decoro & distinctum ullum præceptum erit, quia decorum ipsum conveniens ea perfectio est, quam artes suis præceptis, quam ipsa humanitatis ratio & sapientia demonstrat. In rebus veró nulla arte singulari comprehensis, communes ingenii & naturæ dotes, quas dialectica interpretatur, excitandæ & adhibendæ erunt: usus item, mores, exempla admonebunt. Quare quod tam laté patet, ridiculum sané est rhetoricæ veluti proprium subjicere. Secūdo capite Quintilianus accumulat omnes ineptias de locis & imaginibus ad memoriam conformandum: quas ipse meritó deridet, & suas nugas Carneadem, Metrodorum, Simonidem earum inventores habere jubet, simpliciora & meliora putat esse divisionem & compositionem cum labore & exercitatione cō junctam: quod sané maximé in Quintiliano laudo & probo: ac si divisionis artem & ordinis proponeret, multó magis etiam laudarem & probarem: tum enim memoriæ artem nobis explicaret. Ars memoriæ (ait) tota posita est in divisione & compositione. Quæramus igitur quæ sit ars ordinis, quæ sit ars, quæ res dividat & componat, tum memoriæ artem inveniemus. Est autem in dialecticis, enuntiationis, syllogismi, & methodi præceptis tota hæc ordinis doctrina diligenter in nostræ dialecticæ præceptis exposita. Vera igitur illic memoriæ ars & dialecticæ propria omnino est. Itaque Quintilianus in isto capite res alienas quidem, & plerumque etiam ridiculas tradit, sed tamen vero propiores, quám adhuc permultas tradidit. Cujusmodi caput de pronuntiatione multis quidem præceptis utilibus refertum, sed totidem nugis oneratum, ut ineptiæ facilé necessarias institutiones superent. Vana siquidem curiositas est in tam multis & vocis & gestus sectionibus, in voce qualem habeas, quomodo utare. Hęc partitio enim artium est communis, in natura spectatur (ait) & quantitas & qualitas. Id item est commune: nullius enim rei natura est, ubi non possit utrumque considerari: in usu autem longé alieniora colliguntur, de impedimentis vocis: sed singularia partitio vocis eadem quæ elocutionis, ut emen-

ut emendata, dilucida, ornata apta: in tertio est aliquid proprium, cætera aliena. In vitiis vocis multus est & odiosius Quintilianus, quibus oppositæ virtutes tantum in arte fuerant exponendæ.

P. RAMI SCHOLARUM RHETORICARUM LIBER XX. IN Quintiliani librum duodecimum.

PAuca nobis de superiore libro dicta sunt, hic etiam pauciora dicenda sunt. Nam de duodecimo libro prima illa initio à nobis disputata sunt, quòd orator sit vir bonus, & quòd philosophus, jureconsultus, historicus: proxima autem quæ primùm sint agendæ caussæ, & quid in his & suscipiendis, & discendis, & agendis sit observandum: itemque postquam á foro discesseris, quibus rebus otium sit oblectandum, non unius artis rhetoricæ decreta, sed ejus advocati (quẽ nunc vulgo dicimus) studia quædam demonstrant. Et longissimum caput de generibus dicendi, rhetoricæ elocutionis proprium nil habet. Nec enim distinctio gravitatis, humilitatis, mediocritatis in oratione sumitur ex verbis tantùm, sed ex rebus ipsis, ut hæc partitio sit communis inventionis cum elocutione. Quamobrem si lubet quinque postremorum librorum subductis rebus omnibus considerare, quæ descriptio doctrinæ fuerit, ut non liceat idem dicere, quod de superioribus inventionis & dispositionis libris anté dictum est, certé veré confirmari poterit multis & inanibus præceptis artem rhetoricam in elocutione & actione obscurari, & longé majorem inanis ostentationis & pompæ speciem, quàm veræ & solidæ doctrinæ fructum demonstrari.

FINIS.

P. RAMI PRIMUS LIBER SCHOLARUM DIALECTICARUM, DE LOGICAE AUTHORIBUS.

CAP. I. DE LOGICA *primorum patrum.*

E Dialecticæ artis veritate ac utilitate, in Dialectica dictũ est: da Dialecticorũ inventis, & decretis dicamus & doceamus quẽadmodũ oẽs eorũ catholicas artis hujus regulas cõprehẽdimus, Aristoteleaq; methodo collocavimus: caussam deniq; tã multorũ á nobis omissorum, suis locis afferamus. Quæ disputatio tam multas nobis turbas excitavit, ut non immeritó numen hic invocandum sit. Ergo ot recté atq; ex ordine progrediamur, Deom Opt. Max. ducẽ authoremq; propitium cõsiliis nostris precemur: divina siquidem ope, multó magis res honestæ atque laudabiles, quám ratione consilioq; hominum geruntur. Abs te igitur

—O qui res hominumq; Deumq;,
Aeternis regis imperiis, & fulmine terres,

pacem ac veniam peto, precorq; ut nos in hac contentione á vero rectoq; aberrare non finas, sed hujus tantæ disciplinæ propriũ ac naturale lomẽ, ad decus & laudem immensæ bonitatis ac magnitudinis tuæ (qui ut optimus & maximus es, sic meritó appellaris) dedistis tibi mentibus atq; animis ostẽdas. Nunc quoniam debita instituto nostro vota fecimus, ad rem veniamus. Viginti libris istam quæstionem complectemur, quorũ primus, logicorum philosophorum historiam habebit: secundus, primorum logicæ principiorum assertionẽ: reliqui deinceps singulis Organi libris octodecim respondebũt. De logicis itaq; philosophis primúm dicemus, unde uariarum partium varios invẽtores agnoscemus: ut si magna quædam & ampla nobis hæreditas cernenda sit, parentum á quibus relicta sit, nomina libenter audiamus, tabulas cupidé legamus, dignitatemq; hæreditatis ac præstãtiam avidé percipiamus. Ergo cúm logicæ artis hęreditas tanta tamque copiosa nobis adeunda sit, eorum parentũ, á quibus descripta posteris est, nomina, studia, instrumenta, monimenta, antiquitatem denique et nobilitatem cognoscamus, & exploremus verum sit, nécne, quod Aristoteles de se nobis persuadere voluit, cúm se primum logicæ inventorem prædicauit: ait enim in peroratione Organi logici, ante se Rhetorica multa documẽta extitisse: huius operis non hoc quidẽ fuisse, illud autem nõ fuisse, sed omninó nihil fuisse. Ergo de logicis philosophis dicamus ea, quæ é Platonis & Aristotelis libris, eq; philosophorum ipsorum apud Laërtium vitis, & é Galeni libris comperimus. Philosophi quidem omnes logici fuerũt, nec enim sine logica homines essent: sed logica illa naturalis esse tantùm potuit, de artificiosis logicis dicere instituimus, quiq; de hac arte aliquid pręceperunt. Scholas igitur logicas omnes perlustremus, quæ numero quatuor insignes ostendentur, divina, mathematica, physica, politica. Prima est Hebræorum á Prometheo. Omniũ certé antiquissimũ Logicus Prometheos, artificiosæ methodi author et invẽtor in Philebó Platonis traditur, cúm Socrates docet omnes homines natura logicos esse, sed naturalem hunc humanæ rationis ardorem temeritium esse, nisi consilio regatur. Nulla veró (ait Socrates) via pulchrior est, nec esse potest, ea, cujus amator semper fui: at frequenter effugiens, me solum & solicitum destituit. Pro. Quæ'nam est? expõnatur modó. So. Quam declarate quidẽ facillimum est, adhibere autẽ & usurpare, difficillimum. Omnia enim quæcunque artibus cõprehẽsa unquam reperta sunt, per hanc viam plana facta sunt. Considera autem quam dico. Pro. Dic tantúm. So. Donum profectó deorum, ut mihi quidã videtur, ad homines alicunde ex diis, per Prometheum, uná cũ quodam igne clarissimo delapsum. Ac prisci quidẽ nobis

bis exceIIẽtiores, & ad deos propius accedentes, hoc nobis oraculum tradiderũt. Hæc de Prometheo Socrates, & multó pluribus verbis, quibus Prometheum logicæ methodi inventorẽ facit. Prometheus veró post diluviũ, anno cõditi mundi circiter 1600. hominem igne illo cœlesti formavit, ut Poëtæ tradunt, eumq;

Pinxit in effigiem moderantum cuncta deorum:

ut logica methodus iá primis illis temporibus inventa sit, indeq; sit ejus antiquitas nota. Nec alienum sit credere, de logicis artibus, á primis illis parentibus aliquid preceptum esse, quos apud Iosephũ legimus, de mathematicis disciplinis accuraté philosopharos esse. Neq; præstantissimas artes, & inveniri & judicio certe ordinari potuisse, sine certa aliqua et iovẽtionis & judicii regula. Ergo si primi logicæ artis magistri requirantur, deos scholæ huius magistros & principes fuisse Plato respondebit, eorumq; ioternuntiũ & interpretem fuisse Prometheum, id est in sacris literis Noeum. Hic enim post diluviũ generis humani instaurator est: ut Hebræorũ gloria hæc logica testimonio Platonis esse videatur. Et sané Exod 28. cap. quid aliud profitetur illud pectorale in sacerdotis pectore, non solum auro & gemmis, sed duabus illustrib. notis Vrim & Thumim distioctum & ornatum? Vrim nempe significat splendorem mentis lucemque ad cogitandum & perspiciendum: Thumim ordinis accurationem & perfectionem ad integré iocorrupteq; judicandum: unde & pectorale ipsum á Mose, judicii λογεῖον appellatur, tanquã nullis hominum sophismatis inquinata, sed perfecta & omnibus numeris absoluta considerandi judicandique logica λογεῖον illud esset. Itaq; per Vrim & Thumim, veluti perfectas absolutæ sapientiæ vias, petita oracula in sacris literis memorantur. Hanc logicæ tam singularé laudem Iacobus Scheccius Tubingẽsis academię clarissimus philosophus in Mose nobis iodicavit. Veruntamen licet ista τοῦ λογείου tam magnifica descriptio in sacris literis nulla esset, attamen cum mathemata Deo ipso pené docente Hebræis tradita legeres in Iosepho, utrũ dubitares facultatem logicam animali ipsi quod Deus logicum fecisset, divinitus esse inspiratam? Ergo logica in tanto honore apud Hebræos fuit. Itaq; logicæ exercitatio apud Hebræorũ liberos singularis fuit, non in sophisticis & scholasticis de arte ipsa contentionibus: sed (ut Eusebius author est) in explicatione historiarum, in canticorũ & poematum compositione, in ænigmatum enodatione,

CAP. II. DE LOGICA *Mathematicorum.*

SEd de prima divinaque logica schola satis. Secunda est Mathematica, & imprimis Pythagoreorũ. Pythagoras circa sexagesimã Olympiadem, Italicæ philosophiæ princeps, mathematicas, physicas, medicas artes docuisse quidem dicitur, logicas (quod legisse meminerim) docuisse nõ dicitur: magnumq; ejusce rei iudicium est, de logicis artib ab eo nil esse institutum, quód quinquenij silentium discipulis suis imperarit, & ex omnib. logicæ argumentis, unicum illud expers artis tantó apud ejus discipulos valuerit, αὐτὸς ἔφα, ipse dixit: Ipse veró, Pythagoras erat. Testimonij tamen & authoritatis argumentũ, in Pythagorea schola tantoperé celebratum inde meminerimus. Atq; hujus sectæ philosophi logicas artes per leviter attigerunt. Xenophanes á Parmenisco et Orestade Pythagoreis videtur informatus esse. Hujus logicũ nil invenio, nisi forté illud putes, quód dixerit ecatalepta, incomprehẽsibilia esse omnia: unde fortassis Pyrrhoneorũ & novorũ Academicorũ error emanarit. Heraclitus, Xenophanis auditor, quamvis sibi iuveni nil cognitum, seni nil ignotum fuisse diceret, tamen videtur eandem acatalepsiam cõprobasse, cùm diceret, Opinio, sacer est morbus, & aspectus fallitur. Ejus tamen dictũ logicum illud est celebre: Multiplex notitia mentem non docet: significans (opinor) non librorũ præceptis & regulis, sed multó magis usu & exercitatione sapientiam in quaq; arte comparari. Quod verissimũ est, & á Socrate valde comprobatũ. Ejusdem familiæ fuit Empedocles, Pythagoræ nempe discipulus, qui Rhetoricã invenit, ut Aristoteles ait in Sophista. Atqui Rhetorica & invẽtio & dispositio, quid aliud est quám Logica? Hic etiã philosophus Gorgiam Rhetorem, multorũ postea & philosophorum & oratorũ doctorem formavit. Quare nomine Rhetoricæ, logica ars ab his tractata est. Epicharmus, Pythagoræ auditor, commentaria reliquit.

reliquit, in quibus non solúm res physicas et medicas attingir, sed etiam γνωμολογῶ. ubi fortasis logicum aliquid fuit. Parmanides, Xenophanis ac Diochetæ Pythagorei auditor, logicum judicium tum veritatis, tum etiam opinioois, carmine suo pereleganter exposuit,

Oportet veró te omnia cognoscere,
Partim quidem veritatis suasu facilis accuratam sententiam,
Partim mortaliũ opiniões: quarũ nõ jã fides vera.

Deinde joditium opinione fieri prohibet, ex accurata veritare fieri admonet:

Ne te Deus ancipitem viam juxta hanc cogat,
Ut judices incõsiderato oculo, et resonãte auditu,
Et lingua, sed ratione perpendas ambiguum argumentum.

Atque hunc poëtam, logicæ etiam philosophiæ magistrum fuisse, arguméto est Platonis logicus dialogus, nomine Parmenidis inscriptus, cujus tota disputatio ad logicam artem attiner. Quinetiam de Pythagoreis, Archytas existimarur á nonnullis Categoriarũ author fuisse, qoæ hodie ad Aristotelem authorem referuntur: & certé Aristoteles de Archytea philosophia cõmentarium coosripsit. Arq; hæc logica Pythagoreorum fuit, de qoibus Aristoteles decimo tertio primæ Philosophiæ sic ait: Pythagorei priús de paucis quibusdam qũorum definitiones ad nomeros accommodabantũt, qoid est occasio, aut justitia, aut noptiæ. Quo loco significat Aristoteles Pythagoream logicam, aut nullam omnino, aut perexiguá fuisse. Fuit tamen Pythagoreorum logica mathematicis artibos, quas tractabãt, Imprimis accorata: illic enim, αὐτὸς ἔφα nunquam auditur, nulla hominis excellentis authoritas pro argumento affertur: nullum fallax commentum, imó nihil opinabile aot verisimile proponitur: omnia nõquam fallentibus & necessarijs rebus addicũtur. Quinetiã Aristotelis Astroonomicę hypotheses logica Pythagoreorum postea sunt emeodatæ: acerrimi denique dialecticæ artis amatores Pythagorei semper fuere, locis tamen plerisq; á methodica via digresai; amore illo Socratico, de qoo aliás, destituti.

CAP. III. DE LOGICA *Physicorum.*

SEd de mathematica logica mathematicæ scholæ loquẽtur, tertia deinceps schola dialecticę Ionica est in varios magistros ad Socraté usq; divisa, io quibus physici præcipué celebrantur: Zeno Eleates, Parmenidis auditor (opinor qa vel ad veterum artes tanrúm adjecit, aut eas dispersas in unum corpus redegit) logicę artis apud Laërtium octavo & nono libris, teste Aristotele, inventor efficitur. Ac quamvis Zenonis monuméta omnia perierint, tamen ejus veritatis licet á Platone quiddam agnoscere, apud quẽ Parmenides significat Socratem in dialecticis á Zenone fuisse institotũ. Sic veró parmenides cum Socrate loquitur: Præclara veró ac divina, mihi crede, cupidiras visa est, quæ te sic ad differendũ & ratiocinandum raperet. Collige veró teipsum, ac diligentius, dum juvenis es, exerce io hac facultate, quæ videtur inutilis esse, & á plerisq; loquacitas futilis & garrulitas appellatur: alioqui veritatem nõ assequêre. So. Quis igitur est exercitationis hujus modus, ô Parmenides? Par. Quem tu de Zenone audivisti. Hæc Parmenides: quibus intelligimus in logicia Zenonem Socratis magistrum fuisse. Zenonis veró logica, Platonis dialogis multa continẽrur; ut in Parmenide, rei qua de agitur, ortum, motum, accidentia, interitum: id est, caussas, quibus res geoeratur, et effecta, & adjuoctas accidentias, & opposita, quibus res corrumpitur & interit. Item comparatorum geneta, simile, dissimile, majus, minus, par: irem de genere & specie atque ideis plurima ibidem disputatio est: ut in Sophista & Politico, de genere rursus & specie, roto item & parte, itemq; de dividendi & definiendi raoone & lege: his enim doobus dialogis Socrates á Zenone logicis dividendi & definiendi legibus informatur. Ergo Platonis tres dialogi demonstrant, Socratl Zenoné logicæ philosophiæ doctorem fuisse: neq; tamẽ omnia, quamvis discipulo, decreta sua probavisse: Socrates enim Zenonis sententiam de ideis mioimé probavit, ut ex eodẽ Parmenide deprehendi potest: quod Galenus de placitis Hippocratis & Platonis annotavit: Plato, inquit, inutilem philosophiæ contemplationem Socrati non attribuit, sed aliis, ot physicam contemplatiooem Timæo, quemadmodum etiam extra fines egredientem Dialecticam ad Parmenidem, & socium ejus Zenonem. Ergo Zeno logicas artes ita docuit: nec

Zenoni, tot annis ante Aristotelé philosopho persuadeat Aristoteles, Aristotelé primú artis lògicæ inventorem & doctorem fuisse. Quin ambitionem suam in isto philosopho Aristoteles mirsbiliter arguit. Zeno (ait in Sophists) primus logicas artes reperit. Ego (air in Organo) primus reperi, nec ante me, hujus artis quicquam fuit. Hanc igitur ἀντίφασιν consideτato. Democritus anno major, quám Socrates fuir, é cujus libris ramersi nibil ad logicam Laërtins referat, tamen qui videantur ad logicam referri posse, quidam furr, si tituli tamen nou fallunt: De logicis regula, 1. 2. 3. Caussæ, De dictionibus vel vocibus, ut etiam scholæ jam nostræ loquuntur, onomasticum: item de verbis, qualis in Porphyrio & Atistotelis Categoriis, & Interpretatione, materia tractari videtur. De figuris sic Aristoreles in Philosophiæ primo & octavo libris air rerum omnium efficienres caussas, á Democrito factas esse, figuram, ordinem, situm: Ad judicium spectantia quædá: ubi potuir esse de propositionis, syllogismi, methodi regula quippiam. De imagine seu prænotione. Rerú caussæ planæ. Qualis doctrina quędá est in posterioribus Analyticis Aristotelis. Aristoteles autem primo de partib. Animalium scribit (cúm agit de caussis rerum naturalium, materia & forma, atque ex iis definirione constituta) vereres talem in rebus physicis definitionem nescisse. Caussa veró fuit (ait) quamobrem veteres ad hunc modú non pervenerint, quia quid est, & definitionis essentiá explicare non poterant. Ac Democritus primus attigit non veluti rem physicæ contemplationi necéssariam, sed tanquá ab ipsa re traheretur. Idem feré rursus in Philosophia lib. 13. ca. 4. ab Aristotele de Democrito dicirur: E Physicis paululú Democritus attigit, ac definivit calidum & frigidum. Sic ab Aristotele Democriti logica extenuatur, ut Democritus Aristoteli differere quidem, sed sine arte videatur, Democriti discipulus Protagoras, qui Σοφία dictus est, Rhetoricá (quæ nihil aliud feré quám logica tum fuit) summa nominis gloria exercuit: & elenchricam doctrinam præcipué exercuit, sententiam omittens disseruit ad nomen & præsens contentionum genus, quod specie quadam probetur, instiruit. Primus ad rheses argumenra demonstravit, & quod contradici nó posset disputavit, & scripsit arté Elenchorum & Contradictionum, duobus libris. Ergo Protagoras eam logicæ parté, quæ ab Aristotele traditur in Elenchis, aperuit. Logicæ artis nomine magnum Protagoram fuisse declarat in Philosophia Atistoteles, qui contra eum tam multa disseruit: imó veró Platonis etiam dialogus Protagoras inscriptus, ejus Elenchos valde nobis ostendir. Quapropter neque protagoræ videbitur Aristoteles primus & solus logicæ artis author fuisse. Hippocrates medicus horú ætate pauló inferior, & inventionis, & dispositionis partes proposuit: similitudiné & dissimilitudinem commendavit: viria divisionis in vereribus (ut Galenus ait) studiosé reprehendit: imó veró effectorum, adjunctorum, uná cum methodica & artificiosa dispositionis forma, locum comprehédit. Quæ cúm á Socrate in Phædro, medici & oratoris inducta collatio esset, producuntur. Itaque (inquit Socrates) quid tandem præcipiat Hippocrates, & vera ratio, cósidera. An veró de quavis natura ita considerandum est? Primúm quidem simplex'ne an multiplex sit illud, de quo cupies artem vel discere, vel alios docere: deinde si simplex fuerit, vis ipsius est inspicienda, & quid in quaque re per eum facere, aut quid illi contrá accidere soleat. Si veró multas species habeat, his partibus enumeratis, quod in vna notú sit, boc idem in singulis notandú est: quid ipsa faciat, quid illi aliúde rursus accidat. Phæ. Videtur ô Socrates. Socr. Absque his autem, disputatio cæci videatur esse progressio: nec tamen cęco vel surdo, qui arte in re quavis progreditur, comparandus est. Ergo hæc de Hippocratis logica Socrates: methodus veró rursus eadé ab Hippocrate non minús perspicué ponitur, cúm jubet Hippocrates ex similissimi le dignosci: utrúm similia an dissimilia sint ab initio, á maximis & facillimis, ab usquequaq; omnino notis, quę videre et audire liceat: quæ etiam uisu & naribus & lingua & menre nosse liceat, quibus cognoscimus, omnibusq; cognoscere liceat. Hæc Hippocratis oratio pulcherrimá logicę dispositionis partéiterú proponit: Ad caput de methodo in dialectica copiosius disseruimus: quantum veró logicæ studium in Hippocratis & Hippocraticorum schola fuerit, declarát sectæ inde

fa&i;

factę de logica arte aut impensius per generales pręceptiones exposita, ut methodicorũ: aut simplicius inductionibus, exẽplis, experimentis, comparationibus, ut Empiricorũ. Nec Hippocrati facilé persuadeat Aristoteles, ipsum logicæ artis ignarum fuisse, seque primũ hic aliquid intellexisse. Videmus adhuc quæ sint á veteribus observata logicæ documenta, de inventione, judicio propositionis in veritate & opinione: de syllogismi etiam fortasse judicio, ut ἐκκηρυκτικὰ Democriti fuere: de methodo certé & elenchis, ut iam sine pudore & rubore jactari non possit, ante Aristotelẽ de logicis artibus omnino nil animadversum, nil cognitũ fuisse.

CAP. IIII. DE LOGICA Socratis, Pyrrhonis & Epicretici.

POstrema schola Dialecticę á Socrate & Socraticis πολυτιμωτέρα fuit. Socrates enim vniuersos unus nõ tantúm ethica, sed hac logica philosophia longissimé superavit: qui tametsi magister in schola nũquã fuit, nõquã artis cujusquã ꝓfessor ac doctor videri voluit, imó literã nullam scriptam reliquit: é discipulorum tamen, atq; imprimis Platonis sermonibus, satis cõstat omnium philosophorũ superiorũ non solúm natura, sed arte & usu λογικώτατον fuisse. Galenus initio historiæ philosophicæ, Socratem facere videtur non solúm ethicæ inventorem, sed etiam logicę perfectorem, cúm ait: Dialecticam facultatem, qua ducuntur homines, perfecté animadvertit. Etenim Zenonię logicæ documenta omnia non solúm tenuit, sed inutilia ab utilibus discrevit, vanamque de ideis altercationem, ut Parmenides Platonis author est, iam tum juvenis refutavit: A se ipso autem quám multa logicæ artis adjumenta deprompserit, é Platonis dialogis potes intelligere. Etenim Dialectica definitur in his, facultas disserẽdi: tresque ejus caussæ, sicut omniũ artium, ponuntur, natura, ars, exercitatio: artiq; partes, naturæ & exercitationis communes, inventio dispositioq; dividuntur. Inventionis partium nulla feré non attingitur, de caussis, effectis, subjectis, adjunctis, dissentaneis, comparatis, nomine, divisiõe, definitione, testimoniis: dispositionis autem vel judicii in enuntiatione, tum sciẽtia, tum opinio, quám sæpe ab eo proponitur? methodus quám sæpe, quám magnificé ab eo tractatur? Ergo hæc artis usum veró logicæ artis quis unquam majorem habuit? quis disputationis institutæ vel genesim, vel analysim pleniús adhibuit? quis logicæ tum virtutes, tum vitia in propositis exemplis acutiús deprehendit? Quám mirabiliter veró logicæ usum non solúm in singularibus rebus, & in artium omnium non solum constitutione, sed ad authorem Deum recognoscendum, cõversione docuit. Quinetiam Aristoteles alioqui laudis alienæ parcissimus, attamen Philosophiæ libro decimo tertio, Socrati logicas laudes duas maximas attribuit, definiendi & dividendi. His enim locis duobus, si spectes usum, cæteri feré loci continentur. Atque hoc loco Aristoteles ambitionem suam valde prodit: nihil omnino de logica dictum ante se gloriatur: & tamen alibi confitetur á Socrate logicam doctrinam & inductionis & definitionis esse traditam. Ergo Socrati, ergo Platoni magistris, á quibus hãc ipse artem didicit, nunquam Aristoteles persuaserit se primum logicæ artis inventorem fuisse, quod toties repetere & concludere durius putarem, nisi hac falsa Aristotelis gloriatione deceptos animadverterem de logicis Aristotelis erroribus nõ credere, quia ut Philoponus ait in Posterioribus verisimile nõ sit Aristotelem primum logicæ invẽtorem in logica erravisse. Itaq; cũ vel doctissimos interpretes ad hunc scopulum illisos videã, de tanto periculo solicité monendum. Deinceps sectæ variæ exortæ sunt, Socratemq; philosophi præcipué quinq;, logicis artibus celebres sunt cõsecuti, Anaxarchus, Aristippus, Euclides, Antisthenes, Plato. Anaxarcho satis cõstat logicam Socraticæ insciẽtiæ scientiam non placuisse, cúm diceret, no se id ipsum scire, quód nil sciret. Socrates una exceptiõe se nihil scire profitebatur: Anaxarchus etiam hãc exceptionem sustulit, seque in rebus agendis, probabilitatis specie duci, non certa scientia moveri dixit. Anaxarchum Pyrrho Eliensis audivit, & hanc sectam acatalepsiæ & retentionis amplificavit, unde nõ curantia & indifferentia rerum omnium sequebatur: ejusq; sectatores, aporetici, sceptici, ephectici, zetetici quód dubitarent, considerarent, inhiberent, inquirerent, dicti sunt: quorum proprium, nil affirmando

 docere,

docere, sed inficiãdo aut cõparãdo. Atq; ut mirabilis est hominũ natura, cùm logicas artes cõvellere velle videantur, ad cõfirmandum tamen institutũ suum, id est ad omnẽ sensus & intellectus certã perceptionem scientiamq; ad judicium, demõstrationẽ, disciplinã tollendõ, ad omniũ, quæ sentirentur, quæq; intelligerẽtur, inconprehensibilitatem confirmandũ, logicis & rationũ, & testimoniorũ probationibus utebantur. Colligebãt enim varias caussas, atq; ex contrariis demonstrare conabantur persuadentibus æquales probabilitates, æqualitatemq; & contradictionem rationũ confirmare rationib. ferè decem: primò, quòd ex iisdem rebus phantasiæ differentes, propter animaliũ differentias, inciderent, ut cicutã coturnici alimentũ esse, homini venenũ: secondò ex diversis naturis hominũ, ut Demophõ in umbra calefiebat, in sole rigebat, alius contrà: tertiò ex differentiis sensilium, ut malum, aspectui pallidũ, gustatui dulce, nec eadem forma pro speculorũ varietate, eadem cernitur: quartò ex cõmuni affectiõe & vicissitudine, ut sanitate, morbo, somno, vigilia, pueritia, senectute: in quibus de re eadem sit aliud atq; aliud judiciũ: quintò ex legibus & institutis, & ex musicis persuasionibus, & artificiosis decretis, & opinionib. dogmaticis, quibus idẽ aliis bonũ, aliis malum videtur: sextò de permistionibus, & communicationibus, ut purpuræ colori o sole, luna, lucerna, varius est: septimò ex qualitate positionũ, ut magna eadem & parva, si spatio mutentur, apparebunt quadrata, rotũda, plana, tumida, sic columbę collum variatur: octavò ex quantitate, ut vinũ modicũ juvat, multum nocet: nono ex insuetis, ut Sol, quia cernitur quotidie, mirabilis nõ est, admiramur autem minùs excellẽtia, si nunquã visa fuerint: decimò ex relatorum contentione, ut dextrũ, sinistrum, ut pater, filius, ignota verò quæ ad aliquid. Alij modos alios addidere: inexperiẽtiæ, qua res deducitur in infinitum: suppositionis, qua principia stultè supponuntur, cùm possint contraria supponi. Atq; hæc Pythonia logicæ ad evertendam logicam ferè momenta sunt, ad quam multorum excellentium virorum authoritates aggregantur, Homeri primùm, quoniam de rebus iisdem aliter aliàs sentit, nec quicquam definitè docet affirmando: deinde septem Sapientum, quorum illa sceptica sunt,

Ne quid nimis. Sponde, propè autem jactura.

Tum Archilochi,

Hominibus mens, Glauce Leptine fili,
Est mortalibus, qualem Iuppiter in diem mittit.

Item Euripidis:

Quid verò hos miseros sapere
Mortales ajunt? nec enim scimus:
Faciamus ea certè quæ quis velit.

Item Xenophanis:

Atqui igitur planè nullus vir novit, neque ullus
unquam sciet.

Zenonis etiam tollentis motũ, & Democriti dicentis: Caussã verò nil novimus, in profundo enim veritas est. Et Platonis, verum diis & deorum filiis concedentis, probabilitatem tantum perquirẽtis. Et Euripidis:

Quis verò novit, an hoc vivere, sit mori?
Emori autem, vivere censetur mortalibus.

Et Empedoclis affirmantis esse quædam, quæ neque visu, neque auditu, neque intellectu percipi possent. Postremò Heracliti & Hippocratis sententiæ huc aggregãtur. Hæc Pyrrhoniæ logicæ summa fuit, qua sectatores ejus, probabilitatis judicium sibi reservabant, scientiæ tollebant, & unicè commendabant inhibitionem, quam velut umbra sequebatur tranquillitas: qualia ferè de nova Academia dicuntur à Cicerone: Arcesilas enim author Academiæ novæ, Pyrrhone imitatus esse à Laërtio dicitur. Socraticus igitur logicę magister nil aliud quã logicam discipulos suos dedocuit, talis ingenij perversitas antea Xenophanem, & nunc Anaxarchum tanquam lycanthropos aliquis invaserat. Aristippus, omnesque Aristippi sectatores Cyrenaici & Epicurei logica naturali contenti, Logicam artificiosam videntur contempsisse, tametsi Aristippus duodecim de arte logica libros, ut è titulis conjectura est, conscripsit: de exercitatione libros 6: de disciplina, 1: interrogans, 1: de chriis, 3. Hi siquidem tituli logicæ artis videntur esse: & fortassis etiã plures de hac arte scripserat, quàm tituli significẽt. Et de Cyrenaicis locus est apud Laërtium, quòd logicam, propter ejus usum summũ stringebant. Et Epicurus septẽ annis natus post Platonis obitũ, licet verbo logicã artẽ, ut inanem

inanem affirmaret, attamen reipsa quandam retinebat. Dialecticam aut Logicã non appellabat, cæterorum philosophorum more, Canonicam dicebat: & libros argumenti logici multos scripsit: horum namq; tituli sunt, de sectis, de judicio aut principio, aut canon, aut (tanquam diceres) elementarium: de imaginibus, de viso. Itaq; veri judiciũ referebat ad sensus & anticipationes & affectiones. Epicurei præterea adjecere phantasticas mẽtis cõceptiones. Itaq; etiam menti judicia tribuebant Epicurei, sed quę à sensus observationibus & judiciis essent orta, secundum & incidentiam & proportionem & similitudinem & cõpositionem, aliquid etiam ratiocinatione cõferente. Atq; anticipationem dicebant veluti comprehẽsionem, aut opinionem rectam, aut cogitationem, aut universalem intelligẽtiam insitam, id est memoriam ejus, quod frequenter fieret: & sic docent ex antecedẽte plerasq; res cognosci, ut Aristoteles docet ex antecedente prænotione. Quæstionum quoq; alias esse de rebus, alias circa simplicem dictionem versari: quomodo partitur Aristoteles Elenchos. Quare videmus ab his magistris, quos tamen cęteri philosophi tanquã mutas & logicæ rationis expertes pecudes insectantur, quãto studio, & quám multis voluminibus logica philosophiá tractata sit, Quapropter Aristippo, Aristippiq; successoribus Aristoteles nequaquã persuaserit, se logicæ artis Inventorẽ & authorẽ solũ fuisse.

CAP. VII. DE LOGICA *Antisthenicorum & Stoicorum.*

EVclidis veró, Antisthenis, Platonis scholas cũ ingressi fuerimus, in his miranda philosophiæ logicæ studia comperiemus, ejusq; celebritatem, magis ac magis admirabimur. Euclides veró Megaricus, totaq; ejus successio & secta, logicam imprimis arripuit, sed Parmenideã illam Zenoniam, nonnihil sophisticam, quã idcirco Socrates non probabat, ut de ideis jam dictũ est: ideoq; sectatores Euclidis, contentiosi primó sunt appellati, qui postea Dialectici, qui disputationes interrogatione & respõsione conficerẽt: Demonstrationibus autem insistebat Euclides, non secundum sumptiones, sed secundũ illationes: similitudinisq; probationem tollebat, cúm diceret, aut ex similibus, aut ex dissimilibus cõstitui: ac si cõstaret ex similibus, potiús res ipsas, quám rerum similia spectáda esse. Sin autem ex dissimilibus, inanem esse collationẽ. Sic Euclides sophistico enthymemate rationem, quãvis illustrissimã & magistro Socrati familiarissimam, reprehẽdebat: Atque ob hanc sophisticam Dialecticã, notatus est á Timone, velut sophista, quód Megareosibus rabiem contentionis iuvexisset. Ejus discipulus Eubulides, cõsimiles Dialecticę modos repetit, mentientẽ, latentem, electram, occultum, soritẽ, cornutum, caluum: & consimili cum doctore nota, procax & petulãs appellatus est. Fuit enim disputator acer, & Demosthenem oratorem formavit: sed dissensit ab Aristotele, ejusque multa decreta labefactavit. Atq; isti vix Aristoteles persuasisset logicæ artis Aristotelem perfectorem esse. Eubulides, Alexinum discipulum contentiosissimum, successorem reliquit. In eadem secta fuit Diodorus Cronus, primusque occultum & cornutum disputationis genus invenisse existimatur. Hic apud Ptolemæum Soterem cúm dialecticam quæstionem á Stilpone objectã dissolvere non posset, appellatus est *κρόνος*, fatuus: detractis κ & ρ. Quo scommate offensus, de ea quæstione librum conscripsit, & eo mœrore mortem objit. Ex eadem schola fuit Clinomachus Thutius, qui primus de axiomatis & categorematis scripsit. Stilpo Megarensis, Zenonis Stoicorum principis magister, philosophus ejusdem familiæ, quin Euclidis ipsius auditor fuit: tantumq; rationis inventione cæteris præstitit, ut tota pené Græcia Megaram ad eum audiendum confluxerit: gravis in contentionibus: tollebat species. Menedemus Platonis atque etiam Stilponis auditor, ejus scholæ postremus, tollebat axiomata negantia, affirmantia autem constituebat, atque ex iis simplicia amplectebatur, composita tollebat. Heraclides tamen scribit Dialecticam contempsisse: in disputationibus autem ita pugnax erat & fortis, ut livor in oculis exprimeretur. Atque hujusmodi logica Euclides, de categorematis, axiomatis, sophismatis degeneravit á Socratis logica jam paululúm, ut apparet, & ad sophisticam nonnihil inclinavit: fortis tamen ac robusta fuit, mul-

toque magis logicam, ut apparet, quàm sophisticam tenuit. Quapropter videmus Euclidem & Euclidis æmulos, Dialecticæ artis inventionem & absolutionẽ Aristoteli concessuros? cùm eos non solùm hujus artis studio, sed etiam nomine ita delectatos videamus, ut Dialectici non solùm esse, sed appellari voluerint? Tertia Antisthenis schola sequitur, in cujus doctrina & successione longè majora hujus artis studia viguerunt. Hæc certè schola licet durior, ut primò Cynica, deinde Stoica fuerit, logicisq; & physicis artibus spretis solam ethicã excoluisse à nõnullis dicatur: attamen Antisthenes ipse, utriusque sectæ primus author, Dialecticam valdè celebravit, ad eamque ex ejus libris referri (si quid è titulorum conjectura possumus assequi) videatur veritas de disserendo: item de disputatione: quibus libris videtur logica tota comprehensa esse. Ad inventionem verò referri videntur, de fide seu probatione: item (quasi diceres) contradictorius: item de contradicendo, 1,2,3: item de interrogando: rursus de interrogatione & responsione. Ad judicium enuntiationum potiùs attineat, de dictione & characteribus: de disciplina aut nominibus, 1,2,3,4,5: de opinione & scientia, 1,2,3,4: de ediscendo problemata: de expositoribus. Ad elenchos magis attineat, de Sophistis aut physiognomonicus: de nominum usu, aut contentiosus: opiniones aut contentiosus. An igitur Aristoteli logicas artes sibi vendicãti, tot artium logicarum magister & doctor Antisthenes, & tot annis superior cessisset? Diogenes ejus successor, licet nullus ejus de logica liber à Laërtio nominetur, attamen quàm studiosus ejus fuerit, cõtentiones illæ cum Platone declarant. Platone siquidem de ideis disserente, & nominante mensalitatem (ut ita dicam) & cyathitatem: Equidem (inquit) ô Plato, mensam & cyathum video: mensalitatem verò & cyathitatem nequaquã video. Rectè (inquit Plato) oculos enim, quibus mensa cyathusq; conspicitur, habes: mentem verò, qua mensalitas & cyathitas videtur, non habes. Sic Diogenes Platonis ideas cavillatus est, sed paulò acerbiorem cavillũ à Platone retulit. Platone rursus definiente, Homo, est animal bipes, implume: cũ placeret ea definitio, nudatum & deplumem gallum in ejus scholam injecit, & ait, Hic Platonis est homo. Atque hæc de Cynicis tantula comperimus. Stoici verò è Cynicis orti logicas artes accuratiùs excoluerunt, primusque sectæ hujus inventor Zeno diligenter cum Philone Dialectico sese exercebat: ac cùm aliquando Dialecticus ei septem de ratione dividendi, dialecticas species demonstrasset, interrogasse dicitur, quanti cuperet eas vendere: centum respondenti, ducenta dedit. Ac de libris ejus ad logicam videntur spectare, de disciplina Græcanica, de signis, universalia, de toto, de dictionibus: nominum enim & verborum doctrinam etiam in logicã veteres incluserunt, ut apparet ex Aristotelis interpretatione: artificiosæ solutionis & reprehensionis, libri duo. Cleanthes, Zenonis discipulus logicos libros plures conscripsit, quàm magister. Libri siquidem minimùm sexdecim feruntur. E libris ejus namque videtur ii logicum argumentum tractasse, de Dialectica, de Categorematis, de ratione, tres: de judicando, de modis, id est syllogismorum figuris, sic enim Stoici loquebantur: de institutione, de opinione, de sciẽtia, de propriis, de ambiguis, de arte, quomodo philosophi philosophari debeant, de chriis, de exercitationibus, duo. Sphæreus, Cleanthis auditor fuit, ex cujus libris ad logicam referri videntur, de arte dialectica libr, 2: de Categorematis, de ratione, de fortuna: hæc enim in caussis etiam numeratur: de affectionibus, sic enim interdũ ab Aristotele vocantur accidentia: de iis, quibus contradicitur, 3: de similibus, de difinitionibus, de opinione, de exercitationibus, de Heracliti quinque exercitationibus, de ambiguitatibus, de Erethriacis philosophis, id est Pyrrhoniis. Sed omnium non modò Stoicorum, verumetiam logicorum omnino magistrorum ὁ λογικώτατος Chrysippus Cleanthis successor fuit. Libros enim 371 logicos, ut Laërtius affirmat, ac præterea multos cõscripsit: tantumq; ob hanc artem in Græcia nomen habuit, ut plerique dicerent, deos, si dialectica uti vellent, non alia, quàm Chrysippea usuros esse. Sed tam multiplici scripturæ, valde & judicium & memoria defuit: temerè enim quicquid incidit, accumulavit, totaque volumina plerumque testimoniis complevit: ut siquis aliena detraxisset, vacuos Chrysippi

ſippi libros reliquiſſet: & memoria ram fluxa fuir, ut eadem de re, oblitus qoid antea ſcripſiſſet, ſæpiús idem ſcriberer. Tituli veró logicorum Chryſippi voluminum, alii totam logicā comprehendoor, alii partes. Ad totam pertinent logica & philoſophi conſiderationum: de Dialectica, 4: ars Dialectica, 1: de his quę in Dialectica ſunr, nominibus, 1: de Rhetorica, 4: prima ars ratiooum & modorum, 5: ad rationes & modos, conſtructiones, 1. Ad inventionem potiús ſpectaor, quę ſequūtur. De continuis problemaris, 1: de numeratis quæſtiooibus, 39: logici loci theſea: logici loci de rationibus, 3: de ratione, 2: logici loci qui circa res: de elementis rarionis, 1: de elementis rationis, & eorū quę dicūrur, 5: de caregorematis, 10: de caregorematis, 4: de iis quę dicūtur: falſó inſcriptæ ratiōes incidēres ad medieratē, 3: de incidentibus rationibus, 1: ad id, qđ de conſequentibus eſt, 1: de eo, quod ad alia dicitur, 1: de coorrariis, 2: de conrrariis, 1: de iia quæ ſecundum privationem dicuntur, 2: adverſua exiſtimantes & falſa & vera eſſe, 1: de ſimilitudinibos, 2: de ſimilibus, 3: diviſiones, 1: de diviſionibus, 1: de ſpeciebus & generibus, 2: probabilia adverſus diviſiones & genera & ſpecies: adverſus eos qui oon dividunt, 2: adverſus contradicta iis, quæ de ſectiooe ioſinirorum, 3: demonſtratio, quód non oporteat dividere infinita, 1: de definitionibus, 7: erymologicorum, 5: logici loci circa dictiones & eandem ratiooē conſtructio prima: de etymologicis, 7: definitionum dialecticarum, 6: definitiooum mediararum, 2: probabilia ad definitiones, 2: de his, quæ non rectè definirionibua cōtradicūtur, 7. Ad propoſitioois judicium videtitur hæc ſpectare: de cogitationibus, 2: de conſtructione eorum quæ dicūtur, 4 1 de conſtuctiooe & elementia eorum quæ dicuntur, 3: de eo, qoomodo ſingula dicimus & cogiramua, 1: falſó inſcripta de expoſitionibus, 1: de axiomatis, 1: de expoſitionibus, 1: de dictionibus, 5: dictio, 1: ad id, quod eſt de ſignificatiōibus, 1: de rectis & obliqois, 1: de caſibus, 1: de copulis, 1: de appellativis, 2: de negante, 2: de enuntiatis, 3: de gentilibus enuotiatis, 6: de conjuncto, 1, 2 1 de oon compoſitis propoſitionibus, 1: logica connexa: connexorum probabilium, 4: de reciprocis orationibua & conjunctis, 1: comparatio modificararum propoſitionum, 1: de enuntiaris definitis ſecundum ſubjectum, 1: de orationibus ex infinito & finito, 2: rationes hypotheticæ in leges, 1: rationes hypotheticæ præceprorum, 2: de hypotheſibus, 3: rationes hypotheticę ad rudimentum, 2: de vero diſtincto, 4: de perfectis axiomatis, 2: de reſponſione, 4: Epirome de reſponſionibus, 1: inrerrogationis, 2 1 de inrerrogatione & reſponſione epirome, 1: de inrerrogationibus, 2 1 de reſponſione, 4: de præceptis, 2: de comprehenſione, & ſcientia & inſcientia, 4: de primis & indemonſtrabilibus ſyllogiſmis. Quód approbent vereres Dialecticam cum demonſtrationibus, 2: de arte & non arte, 4: de communibus rationibus ſecūdum cooſtitutas ex hoc artes & virtutes: de opinatione, 3: demooſtratio, quód oon ſit opinatorius ſapiens, 1: probabiles ſumptiones, 3: de poſsibilibus, 4: ad ea, qoibus contradicirur, quód eadem ratio & ſyllogiſtico & non ſyllogiſtico diſponatur modo, 2: de eo, quòd ordinetur eadem ratio in pluribus modis, 1: de eo, quod eſt proprer tria é converſo, 1: de eo, quód ſyllogiſtica partim cujuſdā cum alio, partim cum aliis, 1: de concludentibus rarionibus, 1: modificaræ quæſtiones, 1: adverſus id, quod ſcripſit Philo de modis, 1: adverſus ea, quæ de rationibus & modis, 1: de modorum conſtitutione, 2: eorum quæ ad rudimenrum modorum, 3: de cōcluſionibus, 1: de ſyllogiſmorum elementis, 1. Ad elenchos & exercitationem iſta referēda ſuot. De uſu rationis: de ſimulatione, 2: de ſophiſmatis, 2: de fallacibus argumētis, 2: de rarione ad parvum, 2: de iis, qoæ dialecticis objiciuntur, 3: adverſus Arceſilæ parvam artem, 1: ſolutio ſecundum veteres, 1: de conſuetudine, 7: oratiooes præter cōſuetudinem, 1: contra conſuetudinem, 6: de eo, quód quædam ſunt falſa, 1: de falſi ſolutione, 3: de rudimento ad mentienrem: de mentiente, 6: rationes mentienres ad rudimētum, 1: adverſus eos, qui partirione diſſolvunr falſam rationem, 2: adverſus affirmantes, ſnmptiooes habere falſam mentientem rationem, 1: de utidis ratione, 1: de utide, 8: de occulto, 1: de combuſto, 2: de ſolœciſmum facientibus rationibus, 1: de præceptis ad ſolœciſmos, 1: rationes negantes ad exerciratione m, 1: ſolutio hypotherlcorum: ſolutio hyp-

rhetico.

theticorum, 3: ſolutio hypotheticorum, 2: falſó inſcripta adverſus Amenii disjunctivas rationes, 1: de tropicis ambiguitatibus, 1: de inæqualitate dictionum, 4: de connexa tropica ambiguitate iſagogica, 5: epitome ambiguitatum, 1: de ambiguitatibus, 4: connexa ad Inſtitutionem ambiguitatum, 2: de controverſis dialecticis rationibus, 5: de ſoritarum rationibus ad voces, 5: rationea ſyllogiſticæ ſecundú ſolutionem in indemóſtrabilibus, 1: de iis, quę circa falſas figuras ſyllogiſmorum, 5: ad ea, quæ objiciuntur ſyllogiſmorú ſolutionibus, 3: de ſolutione ſyllogiſmorum, 1: unde ſatia conſtat logicæ utramq; partem, Topicá & Analyticam, á Stoicis tractatam, fuiſſe, nec eſſe verum quod ait Cicero, Stoicos judicandi partem diligenter eſſe perſecutos, de invétione veró, ne ſuſpicatos quidem eſſe. Quare cúm videamus in Antiſthenis ſchola, atq; ejus ſucceſsione, tam multa volumina cóſcripta fuiſſe, an etiá prædicare audebimus, & primum & unicum logicæ artis authorem Ariſtotelem fuiſſe?

CAP. VI. DE LOGICA *Academicorum.*

SVpereſt é propoſitis Socratis auditoribus, Plato, Platoniſq; ſchola atque ſucceſsio: qualis autem, quantusq; logicus Plato fuerit, cú de Socrate diximus, uná dictum eſt: neq; logica Platonis tantúm 4 dialogis, Politico, Cratylo, Parmenide, Sophiſta cótinetur, ut videtur Laërtius dicere, ſed omnibus feré aſpergitur. E Platonis ſchola ſectæ duæ factæ ſunt, Academicorum & Peripateticorum. In Academia, Speuſippus Platonis nepos, annos octo docuit, deque libris ejus, qui potuerint logicas artes habuiſſe, ſunt, De philoſophia, 1: philoſophus, 1: dialogi circa negotium ſimiliú, 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10: diviſiones & ad ſimilia argumenta: de generum & ſpecierum exemplis: diſpoſitiones commentationum: artium examen, 1: artificiale, 11. Speuſippi libros Ariſtoteles emit duobus talentis, ut Phavorinus author eſt. Speuſippo igitur nunquá perſuaſiſſet Ariſtoteles, Ariſtotelem primum logicæ artis doctorem fuiſſe, cúm hac in arte Speuſippi diſcipulus Ariſtoteles potiús fuiſſet, & ex ejus emptis libris ſuos libros contexuiſſet. Condiſcipulo Speuſippo Xenocrates in Academia ſucceſsit, annosq; viginti quinq; præfuit, & de libris ejus, qui logici videátur fuiſſe, nongenti, ſi tamen numeri mendoſi non ſint atque etiá plures ita numerantur, De philoſophia, 1: de ſapientia, 6: negotii, quod ad differédum attinet, libri 15, 30, 20, 700, 30: poſtea libri 15, & poſtea alii libri 16: Quæſtionum libri 20, 30, 3: de accidentib. 1: de contrario, 1, 2: contrariorum, 1: diviſiones, 8: de generibus & ſpeciebus, 1: de ſpeciebus, 1: de ideis, 1: de vno, 1: de fato, 1: de infinito, 1: de ſcientia, 1: de ſcientia, 1: de arte, 1: de diſcipulis, 1, 2: de iis quæ ſunt circa mentem 1,2,3,4,5,6,7,8: eorum quæ circa mentem, alii libri 2: de falſo, 1: de diſciplinis logicis, quæ ſunt circa dictionem, lib. 9: ſolutiones 1, 2: ſolutio eorum, quæ circa rationes, 1, 10. In quibus, quod ſuſpicari poſſumus é titulis, de locis inventionis, de methodo faciendarum artium, de ſophiſmatis actum eſt. Neq; Xenocrati cóndiſcipulo perſuaſiſſet Ariſtoteles, Ariſtotelem logicæ artis inventorem fuiſſe, deq; arte logica omnino nihil ante Ariſtotelé ſcriptum fuiſſe, cúm hic philoſophus omnes philoſophos, ſi voluminum multitudiné ſpectes, logicis artibus longiſsimé ſuperarit: cumq; Ariſtoteles huic philoſopho ſuperſtes fuerit, deq; ejus philoſophia librum conſcripſerit. Polemo in Academia Xenocratis ſucceſſor, artem logicam videtur aſpernatus eſſe, cúm diceret, non in rebus potiús exerceri oportere, quám in dialecticis præceptis velut harmonicú artificiolum ebibere ac meditari: ne, dú altercatione famam quærimus, affectione nobis ipſis repugnemus. Crates & Crantor logicæ artis nullum monimentum, quod Laërtius notet, reliquerunt. Arceſilas mediam Academiam inſtituit, primuſque in utramque partem diſſeruit, Platonicumque diſſerendi, interrogando reſpondendoque, modum contentioſiús exercuit: ingenioſus & copioſus, ut Theophraſtus ajebat. Nullum librum ſcripſit, Platonem maximé, deinde Pyrrhonem imitatus eſt: tum Diodorum ſibi propoſuit. Erat autem in reperiendis argumétis & enuntiatis & probationib. acutiſsimus. Bion Boryſthenites ſecutus eſt, verſurus & Sophiſta varius. Ejus logicú ſcriptú nullú memoratur. Lacydes Arceſilæ, Academiæq; novę ſucceſsit. Lacydiumq; ei ab Attalo ædificatú, Telecli & Euandro

Ensndto scholam tradidit: quibus successit Hegesinus, á quo Carneades, qui Stoicorum libtos studiosé lectitavit, eisq; modesté contradixit, diceteq; consuevit. Nisi Chrysippus esset, non essem ego. Athenienses oratotes ad eum audiendú conveniebant: vehementet erat terribilis, & in quæstionibus pugnax. Nihil unquam oppugnavit, sit Ciceto, quod non expugnarit. Atque hic taotus logicus, logicæ artis gratiam non Aristoteli, sed Chrysippo retulit: nihil tamen scripsit, sed Clitomachus discipulus philosophiam ejus literis mandavit. Clitomahi discipulua Philo, magister Ciceronis fuit.

CAP. VII. DE LOGICA *Peripateticorum.*

Atque hæc de logicis Academicis. Secta Platonicæ scholæ altera est in Peripatericis, in quibus artes logicæ mirificé excultę & celebratæ sunt: atque imprimis in Aristotele, hujus sectæ ptincipe, defunctisq; Speusippo & Xenocrati paululum supetstite, ut é libris Aristotelis appsret, in quib. Speusippus & Xenocrates appellantur & citaotur. Primua autem Aristoteles Alaxandri magni beneficio libtos innumetabiles undique cõgregavit: unde Aristotelis philosophiá tanquam omnium philosophorũ bibliothecã quádá esse statuo, in qua, quod é titulis divinare utcumque liceat, libri logici videntut fuisse centum & quinqusginta minimúm, partim totam attem nomine Rhetoricę & Dialecticę, partim etiam partes complexi: artis Theodecticæ, 5: tudimenta, 1: de consultatione, 1: artis Rhetoricæ, 1, 2: de Rhetorica, Gryllus, 1: de philolophia, 1, 2, 3: epichetematum, 1, 2: quæstiones epicherematicæ quinq; & viginti: de ptoblematis, 1: definitiones antecedenriom Topica, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7: Topicum ad definitiones, 1, 2: quæ sunt ante locos, 1: enihymematum divisiones, 1: enthymemata rhetorica: commentaria epicherematici, 3: Categoriatum, 1: de optabili & accidente, 1: de meliore, 1: accidentia, 1: de eo, quod cui accidit aut acciderit, 1: de propriis, 1: de contrariis, 1: divisiones septendecim: divisibile. 1: divisibilium, 1: de Idea, 1: de speciebus & generibus, 1: patarabolæ, 1: definitiones tredecim: de Intetpretatione, 1: de dictione, 1, 2: propositiones, 1: interrogationis & responsionia, 1, 2: de scientia; 1: doctrinæ, 1: de scientiis, 1: de elementis, 1, 2, 3: de principio, 1: ars, 1: alia ars, 1, 2: artium collectio, 1, 2: de disciplina, 1: methodicum, 1: methodica, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8: collectionis, 1, 2, 3: syllogismi, 1: syllogisticon & definitiones, 1: syllogismorum 1, 2: priorum Analyticorum, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9: Analyticorum posteriorum magnorum, 1, 2: Sophista, 1: divisiones sophisticæ, 4: solutiones contentiosæ, 4: de contentiosis, 1, 2: ptopositiones contentiosæ, 4: instantia, 1: de iis quæ quot modis dicuntut, aut secundum ptopositum, 11. Tot Aristotelis volumina de logicia artib. fuerunt, si tamen é titulis conjectura oostta vera est: vel eriam fortasse multó plutes fueruot, quám de titulis suspicamur. Pleriq; logicæ artis loci pet totam Aristotelis philosophiam dispetsi sunt. Tota metaphysica quæ dicitur in quatuordecim libris nil habet feté nisi logicum: octo primi libri physicæ in quatuot primis locis inveotionis logicæ confunduntur, ut prętetea sexcentos locos prætetеam. Atque hic philosophus io his scriptis, laudabili quidem & omnium præstaorium philosophorum communi libertate advetsus vetetum sententias & opiniones lihetrimé disputat: imó veró magnificentia quadam sudaci ptotsus & admirabili velut indignatur, alios sibi tam nobilis philosophiæ authotes & doctotcs antecessisse. Atque hac indignatione motua, veterea appellat Dialecticæ ignatos, ut in ptimo philosophiæ, cap. 6. & pugilibus inexercitatis & artis expertibus compatat ibidem, cap. 4. tum veró balbutientibus Infantibus similes esse prædicat ibidem, capit. 7. denique affitmat in peroratione logici Otgani ante se de logica non hoc vel illud, sed omnino nihil fuisse traditú: quę tamen ambitio tam mulria anté productis testimoniis tot librorũ de logica anté natum Aristotelem conscriptorum, manifesté cõvincitut. Sed hunc immensum logicæ gloriæ in Aristotele atdotem non tam extenuandi philosophi quám Dialecticæ laudis amplificandæ gratia propositũ esse cupio. Aristoteles in totis physicis atqoe ethicis & physicos & ethicos permultos appellavit, neque sibi philosophiæ uel physicæ uel ethicæ inventionem uel perfectionem attribuit. At in logico Otgsno neminem logicę doctorem citavit,

citavit, imó nominatim ſeſe artis univerſæ & inventæ & perfectæ authorem prædicavit: ut ſi jam Ariſtoteles interrogetur, quanā philoſophiæ parte imprimis laudari atq; ornari velit, logicam iſtam palmam ſine dubio nominet. Et quidem rātum ingenii fructum non verbis inanib. affectavit, ſed magno ſtudio & opere ſibi vindicavit. Nam logicas artes, propoſita in utramque partem diſcipulis de rebus omnibus diſſerendi ratione, vehementer exercuit, indeq; aurei fluminis laudem, ut credibile eſt, Cicerone judice meruit. Ariſtotelis diſcipulus, & in Lyceo ſucceſſor Theophraſtus, multa quoque de logica perſcripſit, & librorum multitudine magiſtrū ſuperavit: tantum abfuit, ut per ſectam ab Ariſtotele logicam crediderit. Sūt enim logici libri ab eo ſcripti, qui ſequuntur. De artibus rhetoricis ſpecies duæ, 17: de arte rhetorica, 1: de judiciariis rationib. 1: de deliberatione, 1: de ſapientibus, 1: de ſimplicibus quæſtionibus, 1: quæſtiones, 21: quæ ſunt ante locos, 1: Topicorum 1,2: reductorum locorum, 1,2: de enthymematis: argumentorum, 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18: de inventionibus, 1,2: de differentiis, 1: de accidentibus, 1: de ſignis, 1: de majore & minore: de ſimilitudinibus, 1: diviſiones, 1,2: de ſpeciebus, 1,2: de exemplo, 1: ad definitiones, 1: definitionum, 1,2,3: de inartificialibus probationibus, 1: de jurejurando, 1: de dictione, 1: de affirmatione & negatione, 1: de propoſitione & expoſitione, 1: de ſententia, 1: propoſitionū primarum, 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18: de manifeſtis, 1: de propriis rationibus, 1: de imaginibus, 1: de hiſtoria, 1: de experiētia, 1: Qui modi ſciendi, 1: de puerorū inſtitutione, 1: alter diverſus, 1: Analyticorū epitome, 1: Analyticorum priorum, 1,2,3: de judicio ſyllogiſmorum, 1: quæſtionum collectionis, 1: Problematū collectionis, 1,2,3,4,5: Rationū collectio, 1: definitiva de dictiõe, ſyllogiſmorū, 1: Analyticorū poſteriorū, 1,2,3,4,5,6,7: de ſophiſmatis, 1,2: de calumnia, 1: de 1 calumnia contentioſorum: cōtemplationis, quæ circa litigioſas rationes: Inſtantiarum, 1,2,3: de falſo & vero, 1: de mentiēte, 1,2,3: de ſolœciſmis, 1: ſolutiones, 1: de reſolutione ſyllogiſmorum, 1: ſyllogiſmorum ſolutionis, 1. Atque hic diſcipulus magiſtrum multis in locis tā libera reprehendit, quám Ariſtoteles antè ſuperiores omnes, imprimiſq; Platonem magiſtrum reprehenderat. Reprehēſionum indices ſunt Ariſtotelis interpretes. Nec veró artem logicam ſolúm copioſiús expoſuit, ſed ſtudioſiús etiam, quám magiſter, exercuit: & quam diligētia doctoris auream didicerat, divinam ipſe meditationum & exercitationū ſuarū ſtudiis effecit. Strato, Theophraſti diſcipulus & ſucceſſor, quamvis phyſicam præcipué excoluit, attamen eloquentiſſimus fuit, & logica quędam conſcripſit, ſi tamen, ut ſæpe teſtificor, tituli nos non fallūt. De cauſsis locorum, ſimilitudines: de accidēte: de eo quod magis & minus: de priore & poſteriore: de definitione: de principio, 3 ant 25: inventionum elenchi, 2: ſolutio ambiguorum. Sttatoni Lycon ſucceſſit: qui quód in dicendo ſuaviſsimus eſſet, idcirco γ nomini ejus prę ponebatur, & γλύκων dicebatur. Eloquētiam videlicet ſuorum majorum hic eſt æmulatus. Phalereus, Theophraſti auditor, diſputator ſubtilis, orator parum vehemens, ſed dulcis tamen, ait Cicero: ſcripſit de fide librum unum: de chriis, 1: de Rhetorica, 1,2. Euclides Platonis auditor primū, deinde Speuſippi, vir doctus ſcripſit de principio, de nominibus, de imaginibus, contemplativum de conjecturis, de præſcientia, ſolutionum contentioſarum, 1,2: de ſpeciebus: ſolutiones, 1: Rhetorica præcepta. Laërtius affirmat ſuo tempore monimēta ejus nominatim de Dialectica lecta eſſe. Adhuc igitur Peripatetica logica in Ariſtotele aurea, in Theophraſto divina, in Stratone eloquentiſsima, in Lycone & Phalereo dulciſsima fuit. Unaque hæc ſchola logicis laudibus facilé reliquas ſcholas omnes ſuperavit. De Peripateticis philoſophis jam é Laërtio nihil habemus, imó de tam multis logicæ artis Peripateticis monimentis nil habemus, præter Porphyrium, & ſeptendecim libros Ariſtotelis, ſi tamen ſunt Ariſtotelis. Nec enim fluminis illius aurei in tot libris ulla gutta cernitur: nec vetus ille ſingulorum librorum & titulus & numerus á Laërtio propoſitus, præſenti titulo numeroque convenit, ut é comparatione poteſt intelligi. Et é Strabone & Plutarcho planum eſt eos, ſicuti reliquos ejuſdem philoſophi libros, valdé corruptos & depravatos eſſe. Ariſtoteles (ait Strabo) bibliothecam ſuam Theophraſto de-

sto dedit, ut etiam scholam reliquit. Primus eorum, quos scimus, libros congregavit, Aegyptiq; Reges ordinem bibliothecæ docuit. Theophrastus autē Neleo dedit: Neleus Scepsim cùm tulisset, posteris suis, hominibus idiotis dedit, qui libros inclusos & negligenter abjectos tenuerunt. Cùm verò sensissent Attalicorū Regum (sub quibus civitas erat) studiū, libros inquirentium ad bibliothecē Pergami instruendam: in fossa quadam sub terra occultaverūt. Tandē verò posteri tineis & situ corruptos Aristotelis & Theophrasti libros Apelliconi Teio, magno pretio vendiderunt. Erat autē Apellicon magis librorum cupidus, quàm sapiētiæ studiosus. Itaq; cùm vellet corrosos & exesos emendare, scriptura non expleta, exēplaria nova descripsit, librosq; vitiis & mendis refertos edidit. Accedit verò, ut Peripatetici veteres illi Theophrastū secuti, cùm libros præter admodum paucos, & imprimis exotericos, omnino nō haberent, cōmodè philosophari nō possent, sed theses elucubrarent. At posteris posteaquā hi libri ꝓdiēre, licuit uberius philosophari, & Aristotelem imitari: necesse tamen fuit, propter errorum & mēdorum multitudinem, multa iis consentanea dicere. Multa etiā ad id Roma addidit. Nam statim post Apelliconis obitum, Sylla, qui ceperat Athenas, Apelliconis bibliothecam cepit. Huc verò delatam tum Tyrannio Grammaticus Aristotelis studiosus cùm sibi bibliothecæ præfectum conciliasset, corrupit: tum bibliopolæ quidē, librariis & scriptoribus malis usi, nec exemplaria cōferentes, quod etiā in aliis libris, qui venditionis causa transcribuntur, & hic, & Alexandriæ accidit. Hæc Strabo libro 13: unde causas corruptorum librorum Aristotelis multas videmus. Eadem ferè Plutarchus in Sylla, sed breviùs. Sumpsit sibi (ait de Sylla) Apelliconis Teii bibliothecā, in qua, plurima Aristotelis & Theophrasti inerāt volumina, tum plerisq; nondum planè cognita. Dicitur verò Tyrannio Grammaticus, cùm ea Romam delata esset, pervertisse: à quo Rhodius Andronicus exēplaria cùm facilè nactus esset, publicavit: & quæ nunc feruntur, tabulas conscripsit. Superiores verò Peripatetici, per se quidem excellentes etiā philologi videntur fuisse. In Aristotelis tn̄ & Theophrasti libris, neq; multis, neque accuratè versati: q ꝓpter Nelei Scepsii hæredē, cui Theophrastus libros suos reliquerat, ad rudes & imperitos pervenerunt. Hæc Plutarchus: quibus intelligimus Theophrasti & Nelei hæredes, primos Aristotelicę bibliothecæ corruptores fuisse. Secundos, Tyrannionem, Andronicum, & librarios cæteros. Locus uterque & Strabonis & Plutarchi de Tyrannione, à Latinis interpretibus nec intellectus, nec explicatus est: ideoq; ipsi convertimus.

CAP. VIII. DE LOGICA *Aristoteleorum interpretum, & præcipuè Galeni.*

Ergo logica Aristotelis philosophia non ab Aristotele primum reperta (ut patuit) sed potiùs è veterū invētis collecta, ab Aristotelis obitu, id est anno tertio Olympiadis 114: vel anno urbis Romæ 431, usq; ad victorem Græciæ Syllam, annum quippe urbis sexcentesimum septuagesimum, latuit annos ducētos quadraginta. Ac cùm sic mutilata in lucem venit, medici, qui diligentia & usu acceptas plagas curarent, nulli adfuere. Epicurei Canonicam suam habebant, aliorum philosophorum logicam aspernabantur: Stoici Chrysippeis logicis instructi Peripateticam logicam non requirebant. Academici suam tam lautè à Xenocrate præsertim instructam sequebantur. Peripatetici, ut tum Cratippus fuit, quid egerint, incertum est: Adrastus, Aspasius, Alexander primi de Peripateticis (quod compererim) Aristotelis logicam in publicas scholas induxerūt, & juvētuti proposuerūt. Horum interpretum Galenus meminit, qui ducētis circiter annis post publicatam Aristotelis philosophiā floruit. Alexandri Aphrodisei (quod viderim) non meminit, ut videatur Galenus pauló superior fuisse: tametsi librorum quorundam meminit ad Severū scriptorum, ad quem Aphrodiseus scripsit. Alexandri magister Sosigenes fuit. Galenus verò ingenio naturaque felix, sed institutione non minùs felix fuit, si quid ipsi de de se scribenti creditur. Anno siquidem ætatis decimoquinto liberales artes jam perceperat, & decimoseptimo ad Medicinam se contulit, cum eaq; philosophiā conjunctè ad tricesimum quartum ætatis an-

tis annũ tractavit, & publicé docuit. Cũ igitur ſe logicis philoſophorum decretia cognoſcendia dediſſet, animadvertit nõ modó ſectarum cum ſectis aliis in logica theoria diſcordiam, ſed ſingularum inter ſe ſectarum diſſenſiooem eſſe: in Peripateticis logicia nonnullam, in Academicia majorem, in Stoicis maximam. Itaq; nolli ſectæ ſe præcipué addixit, neque Academicus, neque Ariſtotelicus, neq; Stoicus, neque Epicureua eſſe voluit, ſed (tanquam diceres) electivus tantúm, ut é ſingulis eligeret, quæ placerent. Quamobré cũ logicas ſectas omnes cognoviſſet, ſcripſit de ſuo judicio, non ex Ariſtotelis arbitrio, de demõſtratione tractatum libris quindecim, aliaq; permulta, quæ ait vel in Pacis incendio, vel amicis donata, vel furtu ſublata periiſſe. Sed ad illum quindecim librorum apodicticum tractatum illuſtrandum, 56 libros ſcripſerat, ac fortaſsis longé plures: nam librorum numerus ſæpe dohnitus non eſt, & pro unico numeratur á nobis, qui fortaſsis multiplex foerac. Sic veró ab eo recenſentur. De neceſſariis ad demonſtrationes, 1: de omiſsione propoſitiooum in dictione, 1: de propoſitionibus æquivalentibus, 1: de demonſtrarionibus propter quid: de ſyllogiſmorum numero, 1: de exemplo, 2: de inductione, 1: de imagine, 1: de ſimilitudine, 3: de principiia ex hypotheſi, 1: de generis & ſpeciei & ab eorum derivatorum ſignificatis, ſecũdum ſponiaoeam vocem, 1: de poſsibili, 1: de multipliciter dictis & embiguis, 3: de propriis & communibus ertium, 1: de rationibus ſeipſas evertentibus, 1: de contingentibus propoſirionib. 1: de ſyllogiſmis ex miſtis propoſirionib. 1: quomodo diſcernenda ſit quæſtio rei á nominis & ſignificationis quæſtione, 1: de Clitomacho & demonſtrationia ejus ſolutione: de communi ratione, 2: de optima diſciplina: de Epicteto, 1: de uſu ſyllogiſmorum: de uſu ad ſyllogiſmos: theoremata, 1 & 2: de optima ſecta, 1: de oominũ rectitudine, 3: Quód entiũ unnmqnodq; & unum eſt & multa: quód ed oppoſite unom & idem ex neceſsitate coofequi ſit impoſaibile, 1: de ſecta apodictica, 11 de logica ſecunda & contemplatione, 1: Dielogi ad philoſophum, proprié ejus quod eſt circa cõmunes notitias: adverſus eoa qui malitioſé nomina accipiunt, 1: de propriis & communibus in artibus: de artiũ coſtitutione, 3: de ſignificatis ex voce (ſpecies & genus) & de iis, quæ adjuncta ſuns ipſi 1: epitomæ apodicticæ theoriæ, 1: de jodicio differentium in dogmatis: quód á prima eſſentia inſeparabilis ſit quentitas, 1: de priore: de per impoſsibile demõſtratiõe, 1: de iis quæ fiunt gratia ipſius, 1: de iis quę multipliciter dicũtur, 2: de nominis & ſignificatorum quæſtione. Hos libros Galenus nominatim recenſet ſibi conſcriptos eſſe ad illuſtrationem quindecim librorum de demonſtratione, id eſt de logice: illo ſiquidem nomine totá logicam, ut é librorum titulis apparet, cõprehenderat. Sed iſtá Galeni apodicticé ad caput de methodo in logica diſſerimua. Atq; huc etiá referri poſſunt libri cẽtum & undecim, quos inter morales libros ſuos retulit. De fine philoſophiæ, 1: de conſuetudine auditores oſtentantiũ, 1: de prælegentibus clanculúm, 1: de exercitatione in aula Menarchi edverſus Larchidem & Cyrum, 1: de dialogorum conſuetudine, 1: contra forenſes Rhetores, 1: de publicé dictis, 1: adverſus adulatores, 2: de publicé dictis ſub Pertinace, 1: E pertinẽtibus ad Platonis philoſophiam, De ſecta Pletonis, 1: de propriis placidis, 3: de logica theoria ſecundum Platonem: de Platonis & Hippocraris dogmatis. De pertinẽtibus ad Ariſtotelis philoſophiã: in decem Categorias cúm primó Adraſti & Aſpaſii commentariis contentus fuiſſet, poſtea quatuot libri ſcripti ſunt: in librum de Interpretatione, 3: In priorem de ſyllogiſmo, 4: in poſterioré, 4: in priorem de demonſtratione, 6: in poſterioré, 5: de ſophiſmatis in dictione, 1: ité in lib. Theophraſti de affirmatiõe & negatiõe, 6: in lib. quod modis, 3: in lib. de dictione Eudemi, 3: de demõſtretionib. ꝓpter qd, 1: de contingentibus propoſitionibus & ſyllogiſmis, 1: de ſyllogiſmis ex miſtis ꝓpoſitionibus, 1. Scripti ſunt etiam in Stoicam philoſophiam libri logici: de logica theoria ſecundum Chryſippũ, 3: Chryſippi ſyllogiſticæ primæ lib. 3: ſecundæ, 1: de logica facultate & theoria, 7: de uſu theorematum in ſyllogiſmos, 1: Quód Geometrica analytice ſit præſtãtior, qué Stoicorum, 1: de uſu in ſyllogiſmis, 2. Scripti ſunt etiam in Epicuream ſectam, An philologia ſit utilis ad philoſophiam moralem, 1: de iis qui cum Sophiſtis verſantur, 1: edverſus eos, qui increpant ſoloe-

ciſmum

cismű facientes in voce, 6: In quo differebar nullă eruditionis culpă, neminemq; reprehendendű ob berbarismos & solœcismos: tătű aberat, ut Atticismum assereret. De pspicuitate & obscuritate. Et quoniă ad logică, Gelenus ipse disputstioně de sectis retulit, ad eandě referendi sunt libri, qui sequuntur. De librie Serepionia contra sectas, 2: informetiones empiricæ: de empiricorű controversiis, 3: cŏtra objecta ad cŏtrversias empiricorű: ad Theodæ capita cŏmentarii, 3: in libros Heraclidia de empirica secta, libri 7: de pertinětibus ad methodicos: methodicæ sectæ, 6. Quamobrě scripti sunt á Galeno de logica arte libri centű octoginta duo, ut pro uno tantű sit, cúm numerus definitus nŏ est, prærer iucensos etiă & donatos & surrepros. Ergo cű tă multos de logica scripserit l.bros, nŏ credidit ab Aristotele logică perfectă esse. Atq; de logicis philosophis, qui quidem philosophi nomen mereantur, ultimus judicio meo, Galenus fuit. Et quemadmodű (ut inquit ille) *Ultima de superis terras Astræa reliquit*: sic Galenus ultimus è philosophis logicas scholas reliquit. Servi deinceps, nŏ philosophi fuere: & φιλαργυρτίλμα, nŏ philosophia: & quidem φιλαργυρτίλμα, Aristotelicæ philosophiç dissimillima. Aristoteles liberrimus in philosophia fuerat, contra omně vetustatě, atq; adeó doctorě Platonă veri gratia liberrimé seferat, logicamq; artem nŏ solű concisis contentionű modis, sed disputationib. perpetuis, & in utramq; partem tractatis exercueret: verű ab interpretibus libertes veri quærendi & tuědi abjecta est, exercitario vera nulla adhibitas tota res ad aniles & inertes, de pręceptis creditis, non intellectis, non usu ullo meditaris & expertis, altercatiŏes traducta est. Sic enim versati sunt in Aristotelis logicis Alexander Aphrodiseus Sosigenis discipulus, Themistius, Porphyrius, Plotinus, Iăblichus, Ammonius, Simplicius, Grămaticus, Herminus, Maximus, Boëthus, Sidonius, Dexippus, Alexandar, Aegeus, Cornutus, Athenodorus, Syrianus, Eustratius, Ariston, Achaicus, Eudoxus, Psellus, ut ab Aristotele logică & inventě & perfectam crederět, de ejus ulle perte quærere aut dubitare, nefas putarent, usum artis prorsus ignorerent. Et si quorű conatus liberior fuit, ut Lucii & Nicostrati, á reliqs veluti scelus esset melius optare, oppressus est: deinde veró ed nostrum usq; seculum, posteaqnă Gotrica barberies Gręcas & Latinas literas toto terrarű orbe propé extinxisset, miserabilis sophistica nomine & specie logicę exercitarionis in omnes scholas inducta est: ut logica percŏmodé exerceri videretur, si discipuli ejus artis de logicis præceptis acerrimé inter se clamarět, nec præterea usum ullű intelligerět, sed ista legitimæ exercitarionis omissę nostra culpa est, de qua sępius dicendű nobis erit. Iam tempus est de scriptoribus & authorib. logicis perorandi. Quamobrě cű per logicas omniű gentium ætatumq; schulas, quarum memoria ad nos usq; pervenerit, ita peregrinati fuerimus, singulerem quendă dialecticæ artis præstantiă animo cŏprehěndere debemus, cum meminerimus, quæ in prime sanctorű petrum schola, jam tű logicæ mysteria eperiebantur: qua majestate in Mosaicis ceremoniis ornabătur: ut secunda apud Pythagoreos & mathematicos schola caprionis & felsitaris, imó opinionis nihil edmitteret, tota in unico sempiternæ veritatis examine judicioq; versaretur, ut in tertis physicorű schola, quă acris logicę ęmulatio fuerit, unde etiă é differentibus logicæ exercitationib. & studiis sectæ apud medicos methodicorű & empiricorű ortæ sint. Deniq; ut á Socrate & ejus successoribus logicæ exercitationes in cœtus hominum & societates adductæ, logicű usum imprimis illustrarunt. Horum igitur logicorum exemplo & cohortatione excitari, tantű generis humani patrimoniű adeamus, omniqua diligentia excolamus.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER II.

CAP. I. DE LOGICAE *definitione.*

Rimo libro Scholarum logicarum, logicæ artis parentes expositi sunt, eorumq; logica studia & volumina descripta, unde logicę artis honor amplissimé cognit⁹ est: & Aristotelis ambitio ad interpretes de fatua credulitate admonendű amplissimé convicta est: imó veró inume-

numerabiles libri illi demonstrati, unde Aristoteles collegisset. Hic enim fructus adversus errores hominum cæca opinione judicantium præcipuus erit. Secūdus liber sequitur, quo de primis logicæ initiis est agendū. Quid logica sit, quæ principes partes, in quibus præcipuum certamē nobis erit pro Aristotele adversus Aristotelis interpretes, sicut erit tandem de methodi doctrina. Quare ut Aristotelis judicium in his principiis demōstremus logicis Aristotelis legibus, de materia artis, de forma artis erit agendum, ut logica catholicé & methodicé ꝓcepta, locis omnibus requiramus, contraria tollamus. Leges hę sunt in posteriorib. analyticis propositæ, & á nobis secundo Dialecticæ libro repetitæ. Materiæ artis trib. notis ab Aristotele notata est: prima κατὰ παντὸς, de omni: ut sint quælibet artium decreta nec falsa nec opinabilia, nec ex parte vera, ex parte falsa, sed omnino necessarioque vera. Hæc lex est veritatis. Secūda est καθ' αὑτὸ, per se, ut omnia quæ arte cōprehenduntur, sint homogenea & tanquam corporis unius mēbra. Arithmeticum in geometria est ἀγεωμέτρητον, geometricū in arithmetica ἀνάριθμον. Itaque arithmetica arithmeticé, geometrica geometricé deducenda sunt. Hæc lex est justitiæ suum cuiq; tribuens. Tertia est καθόλου πρῶτον, universalis primū, ut ꝓpositū quodlibet sit partibus reciprocū. Itaq; generalia generaliter proponenda esse. Trianguli cōmonis est affectio & generaliter exponēda, tres angulos duobus rectis pares habere. Itaq; (ait Aristoteles) si quis doceat per species æquilaterum, æquicrurū, variū, sophisticé docebit, quia tres artes & tres demōstrationes ꝓ una faciet, & tautologia putidæ sophisticæ erit (ait Aristoteles) nisi generalia generaliter doceantur: & qui generale specialiter norit, nōdum tñ veré norit, priusquam norit universaliter primū. Hæc lex igitur sapientię meritó nuncupabitur. Conclusionis διάνοια si quid opus est, syllogisticum judiciū succurret, atque hæc & νοητικὰ in singulis enuntiatis per se claris, & syllogistica in conclusis & ἀποδεικτικῶς judicatis materia est artis & disciplinæ. Forma artis & methodus á summo genere per media ad ima descendere, naturaq; prius priore loco statuere. Hæc á Prometheo vel Mose lex divina est solis instar & lucis immensę. Hęc igitur Aristotelea sunt de materia artis, deq; forma artis principia, hæ sunt leges sanctæ: quas si qui ab Aristotele ad syllogismum doctrinarum demonstrativum accommodatas esse existiment, nō repugnabo: intereaq; quamvis syllogismum in syllogisticis tantúm judiciis retineam, illius autem Aristoteleæ demonstrationis admirabile commētum suis locis doceam, attamē leges διδασκαλικῶν enuntiatorū quibus talem syllogismū cōtextū Aristoteles putavit, retinebo. Nec eximiam de faciendis artibus logicā magna philosophi contumelia præteritam, hominibus istis assentiar. Nec enim é topica verisimilitudine aut sophisticis mēdaciis artē faciendę artis repeterent. Quare apodicticas leges illas & artiū velut architectonicas esse fatebuntur: ac si nulla hic Aristotelis authoritas intercederet, essent nihilominus leges eędē ꝓbandæ, ut ꝓceptū artis quodlibet esset omnino necessarioq; verū, & homogeneū, & primo catholicō, natura prius pręposítum, quas qui in arte informanda sequatur, nō possit nō magnopere cōmendari. Sed Aristoteli præstantissimam laudem á suis præsertim interpretibus per invidiam nostri nominis eripi nō sinam, & amplius in apodicticis ipsis vindicabo. Ergo ducibus hisce principiis, authoribus hisce legibus, hoc denique summo extremæ volūtatis extremique judicii testamento Dialecticam Aristotelis & Logicā bibliothecam expendamus. Quid igitur primú hic esse debuit? Definitio generalis. Dialectica est ars bené differendi: id est disputandi, disceptādi, ratiocinādi. Quoties enim ratione utimur, toties Dialectico munere fungimur, & tam laté patet Dialectica, quám via humanæ rationis, sensibus singulis non omnia, sed singulari quædam & propria subjecta sentiuntur: oculis colores, auribus soni, naribus odores: mente autem omnia etiá, quæ sensibus nequeant, concipiuntur & intelliguntur. Lumē hoc universum, generale, totum, nullis finibus terminatur. Omnia quę possunt ab hominibus cognosci & intelligi luminis hujus auxilio cognoscuntur & intelligūtur. Hoc logicum & dialecticum lumen & homini cognatū & naturale. Hoc est λόγιον summi & sacri philosophi: & tū de logica naturali moueo, de hominis naturali cognatoque lumine moueo: hominemq;

nemq; animal logicũ, id est rationale: & hominis differentiam, logicũ ex organo authore significo. Hæc (inquá) logica naturalis est facultas omnia disputandi, intelligendi, ut visus & auditus facultas est naturalis videndi, audiendi. Atqui hác naturalẽ logicá, Aristotele imprimis teste, authore, judice probandã & vindicandã suscipio, ne ab imperitis Aristotelis interpretibus imposterũ tragicis theatris et cõtumeliis traducatur. Etenim generaliter in Ethicis ab Aristotele dictũ est, omniũ virtutũ non solũ moralium, sed cognitione & scientia cõprehensarum dotes á natura nobis ingeneratas esse, easq; appellat naturales virtutes, Ethici sexti ad Nichomachũ cap. 13. & Topico 8. promptũ & paratũ in disputatione ingeniũ requiritur: & hoc est secundũ veritatem, bonum ingenium posse rectè sequi verũ, & fugere falsum. Quod qui bene nati sunt, possunt expeditè facere. Et primi elenchorũ cap. 11. nominatim proponitur, quod hic de naturali logica præcipio. cum docetur Dialecticam nullius esse definiti generis. Itaq; (ait Aristoteles) etiam omnes idiotę quodámodo utũtur Dialectica: & ibidẽ, Inartificiosè enim participes ejus sunt, cujus artificiosa Dialectica est. Qui locus apertissimè Dialecticã hominibus esse naturalem & insitam demonstrat, & sine literis id inartificiosè facere, quod ars Dialectica preceptis suis instituit, & quod arte syllogistica instructi faciunt. Logica igitur, Aristotele authore & judice, homini naturalis est, vereq; ἄλογα ζῶα judicantur histriones illi, qui logicam naturalem scenicis suis probris dignam censuerunt. Logicam igitur artem ex hoc naturæ fonte hauriendá esse, Aristoteles author est: atque adeò doctor est ea ipsa via observandam esse, quæ antea proposita est á Socrate: Quòd omnis disciplinæ principia sint experientia, observatio, & inductio. Denique summum illud theorema proponet Aristoteles á sensibus & singularum inductione rerum omnes scientias ortas & profectas esse. Quamobrem logica naturalis Aristotelis authoritate abundè cõfirmatur, & artificiosæ logicę magistra cõstituitur. Atque ut Grammatica circa puritatem sermonis, Rhetorica circa ornatum orationis versatur, sic Dialectica cõmunis omnibus reb. ratione tractandis, prudẽtia quædam est, prudentia (inquá) communis omnibus artificibus, qui cũ disserunt, nõ sua quadam & propria, sed communi dialecticorum facultate disserunt. Dialectica enim generales ratiocinandi leges tradit, quibus reliquæ artes communiter utuntur, ut non potius Grámaticus & Rhetor & Arithmeticus & reliquarum artium & facultatum homines ratiocinentur, quá dialecticus grammaticus, dialecticus rhetor, dialecticus arithmeticus, dialecticus geometra. Et quamquam reliquarum artiũ præcepta á Dialecticæ pręceptis separẽtur, usus tamẽ aliarũ artium Dialecticæ usu carere non potest. Hic imperii amplissimi atq; universum terrarum orbem communibus legibus administrantis simile quiddam mihi videre videor: tametsi enim multæ provinciæ, variæ regiones, dissimiles præfecturæ in illo sint imperio: omnes tamen iisdem legibus gubernãtur, alius in Asia pręfectus, alius in Africa, In Europa sit alius, & variis insignibus titulisq; nominetur, Asiaticus, Africanus, Europæus, generales tamen leges omnibus æqualiter propositæ sunt, quibus respublicas sibi commissas & traditas moderẽtur. Ita cum sit una rationis virtus & natura, qua res oẽs explicãtur, licet subjecta materies in qua versatur & exercetur, varias in partes diversasq; secta sit, pars alia mathematicis, alia naturis rerum, alia morib. hominũ, alia aliis circumclusa: omnes tamen communibus Dialecticæ præceptis continentur & tractantur. Et licet in distinctis dissimilium generum finibus moderandis & constituendis varia hominũ ingenia occupentur, variisq; idcirco nominibus appellentur Grammatici, Rhetores, Poetæ, Historici, Arithmetici, Geometrę, Musici, Astrologi, Physici, Ethici, lex tamẽ una ratioq; Dialectica proposita est, qua res sibi subjectas interpretẽtur. Deniq; ut in mũdo Sol est unicus & singularis, cujus luce collustrantur quę usquam sint omnia, sic una ratio hominis est generalis & cõmunis, qua res omnino omnes explicantur & disceptantur. Imò verò lux rationis luce Solis longè clarior & illustrior. Lux solis mundum duntaxat istum corporeum illustrat: lux rationis etiá supra mundum per illas supra mũdanæ infinitatis regiones pervagatur, neq; mortalia tantũ corpora, sed mentes ęternas & divinas intuetur. Lux solis diurno tantũ tempore no-

bis perſpicua eſt: at lux rationis etiam in tenebris nocturnis pellucet. Quare autthore judiceq; Ariſtotele, imó rei ipſius veritate naturalem hanc univerſæ rationis per omnia reſplendentis lucẽ ars Dialectica ſuis præceptis proponere & explicare debebit: poſtea q; generalis & cõmunis definitio, Dialectica eſt ars bene diſſerendi, Ariſtotelis authoritate judicioque legitima erit & catholica.

CAP. II. DE VOCABULIS *Dialecticæ & Logicæ.*

VOcabula autem Dialecticę & Logicæ generalia & communia ſunt, totamq; hanc quomodocumq; diſſerendi rationẽ cõplectuntur. Plato (ait Laërtius in ejus vita) primus in philophia nominavit Dialecticam. Ergo inter vocabula á Platone in philoſophicis reb. innovata, Dialecticę vocabulum á Laërtio numeratur: Dialecticæ autem & dialectici & διαλέγεσθαι vocabula Platooi plané generalia ſoot: ſic Dialectica in Sophiſta, in Phædro, & in 7. de Republ. uſurpatur: ſic Dialecticus in Cratylo, in Phædro, & in illo de Repub. loco: ſic διαλεκτικώτερον in Menone: ſic deniq; διαλέγεσθαι καὶ τῷ λόγῳ χρῆσθαι ταὐτὸ, & ratione uti idẽ eſſe nominatim dicitur. Quamobrẽ Dialectica dialecticorũ διαλέγεσθαι vocabula Platoni communia ſunt, & omnem differendi facultatem cõplexa. Logica & logicus in Platone pro hac arte non animadverti. Ariſtoteles veró etiã Dialecticæ & dialectici & διαλέγεσθαι vocabulis generaliter cũ Platone locis variis uſus eſt, ut in philoſophia lib. 1. cap. 4. ἡ γὰρ πρότερον διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον. Veteres Dialecticæ participes nó erant. Sic ibidem lib. 13. cap. 4. διαλεκτικὴ γὰρ ἰσχὺς. Dialectica enim facultas nõdom erat. Sic Ariſtoteles non partem aliqoam facultatis hujus veteribus philoſophis, ſed totam artem detrahit, & nomine Dialecticæ totam differendi artem cõplectitur. Sic appellat in rhetoricis lib. 1. ca. 2. καθάπερ καὶ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς τὸ μὲν ἐπαγωγή ἐστι τὸ δὲ συλλογισμός: Quẽadmodó etiã in Dialecticis aliud qdẽ eſt inductio, aliud autem ſyllogiſmus. Sic omnino philoſophus idem loquitur poſtea lib. 2. capit. 22. & 24. ὥσπερ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς. Quare Ariſtoteli Dialectica dialecticorum etiam totam differendi artem ſignificant: quinetiam verbũ ipſum διαλέγεσθαι eandem ſignificationem generalem Ariſtoteli, 2. cap. 1. lib. τῶν ἐλέγχων ſignificat eo ipſo in loco ubi διαλεκτικὸς ſpecialiter accipitur, εἰσὶ δὲ τῶν ἐν τῷ διαλέγεσθαι λόγων γένη τέσσαρα, διδασκαλικοὶ, διαλεκτικοὶ, πειραστικοὶ, ἐριστικοί: In ipſo differendo rationum genera ſunt quatuor tanquam diceres doctrinales, dialectici, tentativi, cõtentioſi. Quare hoc etiam διαλέγεσθαι verbum Ariſtoteli omnis rationis uſom interpretatur. Logicæ autem verbum pro eadem re Vallæ videtur in Dialecticis lib. 3. cap. 44. ab Ariſtotele primo factom eſſe, ot videtur Laërtio Dialecticę vocabulom á Platone factum. In Organo aotem pro differentia homiois λογικὸν & ἄλογον generalia ſunt, & λογίζεσθαι tam laté patet, qoám τῷ λόγῳ χρῆσθαι, ut Porphyrios ipſe interpretatur, in communione generis & differentiæ. In ſenſum autem illum Dialecticæ communis Ariſtoteles uſorpat in philoſophia libr. 4. capit. 3. cum de principio contradictionis philoſophatur, non poſſe fieri ut idem inſit & non inſit eidem & ſecundum idem & cætera alia quę definivimus (ait) παρὰ τὰς λογικὰς δυσχερείας, contra logicas argutias. Ac ſi quæres in quo logici Organi loco hæ λογικαὶ δυσχέρειαι tractentur, Alexander eo loco reſpondebit, in libris περὶ ἑρμηνείας & in elenchis, ſicuti videtur topici primi capite duodecimo, uſurpari cum πρότασις λογικὴ diſtinguitur á phyſica & ethica. Sic item loquitur Ariſtoteles tertio capite tertio phyſici, cũ ἀπορίαν λογικὴν vocat, quod actio & paſsio ſit idẽ motus. Quare & Plato & Ariſtoteles Dialecticę & logicæ vocabulis generaliter uſi ſunt ad omnem differendi vim ſignificandum. Latini etiam mirificé hãc generalem rationis communionẽ, & re & verbis confirmarunt. Dialectica & veri & falſi diſceptatrix & judex (ait Tullius 4. Academico) item oratorio primo acumen dialecticorum: item primo de finib. Iam in altera parte quæ eſt quærendi ac differendi quæ λογικὴ dicitur. Item quarto Tuſculana. Quæ Stoici logica appellant, quia differuntur ſubtilius: ſic Quintilianus Dialecticam inventionis & judicii artem & dialecticos totiuſque artis artifices appellat. Quapropter dialecticę & logicę vocabula generaliter uſurpãtur á Latinis ꝓ tuto ratiõis fõte nó ꝓ aliqoo problematis rivulo. Quáobré cũ rationis ars tota ſit generalis, tú vocabula ipſius

Dialecti-

Dialectica et logica generalia quoq; sunt Concludamus ex Aristotelis mentis atq; lege definieodam esse Dialecticam generalem, & generalib. vocabnlis generaliter appellandã, & definitionẽ hanc (quia natura prima esset) primo artis loco disponendã. Hoc igitur ita pro Aristotelis laude sit adhuc actum & vindicatum.

CAP. III. CONTRA TRES *interpretum speciales logicas.*

AT cõtrá nobis occorretur ab interpretib. Alexandro, Porphyrio, Ammonio, ab Aristotele collecta qualiacũq; velut ab Apolline edita oracula secutis, neq; artẽ rationis generalem, oeq; vocabulorũ Dialecticæ & logicæ significationẽ esse generalem, & ab Aristotele 5. cap. 8. Topici docari. Artem generalem & cõmunẽ inveniri oon posse, & si inventa sit, difficilẽ & molestã fore, & revera tres tractatus hic speciales ab Aristotele institui, apodicticam, dialecticã, sophisticã. Itaq; neq; unam generalem rationis artẽ quærendã esse, neq; dafiniendam initio. Agedũ interpretes hi mirabili syllogismo judicium suum concluduot. Quidquid Aristoteles scripsit, est verum: id scripsit, ergo verum. At propositio non modo falsa, sed impia est. Ut enim Aristotelis nomen pro maximis in genus hominum beneficiis sanctum (si interpretea volenc) sacrumq; esse debeat, certẽ usq; ad aras sanctum & sacrum: & aras quidẽ philosophicæ veritatisq; , ad aras legum ab Aristotela ipso sanctarum esse debuerit. Quid igitur mũdi æternitas, animorũ mortalitas á philosopho illo constituta, sublata divina providentia, qoomodo propositiooẽ illam admittẽt? neq; verõ Aristoteles talẽ ignaviam ioterpretum admitteret, qui philosophorũ proprium ait asse, nõ aliena tantum, sed sua reprebendere. At longẽ aliter judicamus & illud judicii fundamẽtum nobis statuimus, quod oemo consideratus negare audeat, leges (inqnam) Aristotelis sanctas & sacras sequimur, ad eas igitur controversiam istã teferamus, atq; inde mentem Aristotelis & judicium expẽdamus, et in Aristotelea logicorum librorũ Bibliotheca faciamus, quod Aristoteles fecit in Platonis & Socratis veterũq; omnium Bibliotheca, quodq; nobis successoribus suis faciendum præcepit, generalia generaliter ioterpretemur, secus si generalla specialiter doceamus, sophisticẽ docebimus (ait Aristoteles) quia in tautologiam sophisticam incurremos et multas doctrinas pro una faciemus. Præceptorem igitur Aristotelem discipuli, imõ taoquam patrem filii in testamentis illla tam sanctis, tam sacris audiamus, & consideremus utrũ omnis illa in libris Aristotelis doctrina quæ trifariam dissecatur, in Apodicticam, Dialecticam, Sophisticã, sit revera generalis, ut generaliter tantũm et semel explicanda sit. Atqui (inquam) totares est cõmuois, tota est generalis. Primũ tota categoremata Porphyrii, ut hũc etiam anthorem com Aristotele connumaremus: totæ categoriæ, tota ἑρμηνεία, tota analytica priora, communia & generalia etiam ab interpretibus existimantur. Hactenus igitur ars nnica & siogularis cõmuni & generali ratione comprehenditur, et definitio ona generalis totam hanc generalem doctrinam complacti debuit, ita vel cõfessione interpretum & sine ulla cootroversia obtineo primos libros organoi logici generales & communes esse, in qoibus & communis ac generalis inventio categorematis categoriis: item primo analytico nominatim medii inventiona continetur. Hic enim de principe caussarum in differsotis, de effectis in actione, de subjectis & adjũctis io proprio, accideare, ubi, qnando, de totis opposítis amplissimẽ, ut de comparatis in qoantitata & qualitate, item de distributione & definitiooe: item in iisdem antecedentibus libris commuois & generalis judicii doctrina in ἑρμηνείᾳ enuntiati, in cõpositiona syllogismi continentur: in his (ioqoam) libris omnia communia sunt & generalia, & propterea generali definitione comprehendenda. Relinquuntur adhuc analytica posteriora & topica, Elenchi, quibus specialis doctrina triplex illa apodictica de necessariis, hæc Dialectica de probabilibus, ista sophistica de captiosis comprehendi dicitur. At (inquam) communis tantum & generalis doctrina traditur, aut prorsus eadẽ iteratur, nihil instituitur usquam speciale. Etenim in posterioribus. analyticis præcipitur de apodixi, id est de syllogismo, qui propriã affectionem de subjecto per caussam propris concludat. At talis caussa nulla usquam adhuc observata est, imõ per naturam nulla esse potest, trigiotaq; Aristotelis ad eam

ré exempla falsa sunt omnia, id est nihil propositæ apodixeos continentia: ut sit horribile prorsus auditu artem á philosopho cõfingi, cujus exemplú esse nullú possit. Ergo apodictica Aristotelis logica ad eũ finem est nihili mathæotechnia, & tamen in apodicticis quidquid extra finẽ illũ catholicé præcipitur, præcipitur de cõmunib. & generalib. locis feré omnibus, sed præcipué de caussis, factis, subiectis, adjũctis, indeq; distributiõe & definitiõe, de materia artis in trib. notis κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον, etiá paululum de methodo artis, quę est non artiũ tantum, sed rerũ omnino omniũ, quæ perspicué docendæ sunt cõmunis, nullum præterea in posteriorib. analyticis documentũ est logicũ, tametsi multa cõtra leges Aristotelis accumulantur, ut tũ copiosissimé declarabo. Quare specialem doctriná apodixis artiũ & peculiaré in Aristotelis libris nullam habet. Topicis porro octo libris cõmunes & generales loci inventionis de caussis, factis, subjectis, adjunctis, dissentaneis, comparatis, nominibus, distributionibus, definitionibus, testimonijs propé infinita atque incredibili tautologia iterãtur ac repetuntur, loci (inquam) illi cõmunes & generales nõ dividantur in novas aliquas species, sed illi ipsi per sus iidem totis octo libris iterãtur ac repetãtur, neq; sophistica illa tautologia ad cujus fœdissimũ in docendo vitiũ effugiendũ Aristoteles præcepit ut generalia generaliter & semel docerentur, usquã major fuit. Quare nulla species logicę in topicis instituitur, sed generalis, & eadẽ sæpius iteratur. Quapropter triũ artiũ ratiõis specialium quæ dicuntur, já duæ apodictica & Dialectica speciale nihil habent, sed generalem inventionis doctrinam tradunt, aut eadem prorsus tautologia Aristotelis legib. improbatissima iterãt sæpius ac repetunt. Sophistica aũt quæ duobus Elenchorum libris cõprehensa est pars artis logicæ ad Aristotelis leges & principia esse nullomodo potest, quia virtutes in arte per sese sunt homogeneæ, vitia virtutib. heterogenea, quæ in ipsa & virtutum doctrina percipiuntur, nec magis in logicis sophismatũ, quá in grãmaticis barbarismorũ doctrina tradenda est. Itaq; logica legitimas & homogeneas argumenti, enuntiati, syllogismi methodi regulas habebit, regulas vitiorum cõtrariorũ legitimo illo secũdæ notæ καθ' αὑτὸ jure ac prescripto habere nõ potest. Quare nulla justa caussa fuit tertiæ huius logicæ cõminiscendæ. Et tamen hæc ipsa sophisticæ tertia logica duas illas speciales apodicticæ & Dialecticæ artes valde refellit & coarguit. Ná si virtutis duplex ars esse debuit, oppositi quoq; vitii si qua esset necessaria doctrina, duplex esse debuit: ut sicuti verę ratiõis ars fieret alia apodictica, alia Dialectica, sic captiosæ fraudis ars fieret alia apodicticæ, alia Dialecticæ cõtraria. At id á nemine quod quidem constet, unquam tentatũ est. Hoc igitur imprimis animadverti ab interpretib. oportuit. Sophistica doctrina tota est generalis, Dialectica igitur doctrina multo justiore de caussa generalis erit: & tamé sophistica in rationis arte parté habere specialem nullã potest, & duas illas quæ dicuntur, unicá & singularem esse cõvincit. Quare logica specialis triplex nõ est, sed una & generalis nominib. Apodicticæ & Topicæ est sæpius iterata. Sophistica aũt nec artis quidem partem facit, & tamen quod habet, generale totũ est, neq; quicquá speciale. Quare pro Aristotelis lege, principio, menté, testamento concludamus logicá in organo Aristotelis non tripliciter specialem, sed totá simpliciter generalẽ esse, idemq; generaliter esse definiendá: unamq; tautologiam totius logicæ cõfusionis & obscuritatis caussam esse: sed tamen tota ista logicis Aristotelis legibus & principiis tá contraria tautologia in unam hujus artis partem, inventionem quippe redundavit: neq; enim doctrina vel enuntiati vel syllogismi vel methodi, quę dispositionis & judicii est, infinité libris compluribus iterata & repetita est, in locis inventionis infinita est ista tautologia. E libris organi logici octodecim, é quatuor rhetoricis, é physicis octo primis auscultationis physicæ, é philosophiæ primæ quatuordecim, id est, é quatuor & quadraginta libris si sustuleris perexiguá doctrinam enuntiati, syllogismi, methodi, item elocutionis & mathematica ac physica, quædá reliqua illa immensa é locis inventionis infinité repetitis tautologia redundabit. Sed tautologia librorum singulorũ suis locis explicabitur. Quamobrem institutũ syllogismũ ex Aristotelis lege, principio voluntate, testamento cõcludamus: generalia generaliter & semel explicãda sunt.

Omnia

Omnia vel Dialecticæ vel logicæ artis documenta de argumento, enunriato, syllogismo, methodo generalia sunt, generaliter igitur & semel explicanda, & Dialecticam seu logicam putemus esse legitimam, quæ tam multis libris accumulatã materiam ad leges illas de materia formaq; artis conformarit. Nec aliam Aristotelis voluntatem inquiramus, quam quę nobis sanctis illis sacrisq; legibus sancta est & sacrata. Aristoteles amator fuit Dialecticæ & logicæ, sed amator Socraticus, & si paulo diutius vixisset, scriptaq; recognoscere ad illas suas leges potuisset, nõ dubitó quin perfectuus fuerit, quod nos tantopere contendimus, & planè consecuturum, quod tandiu consectamur.

CAP. IIII. DE VOCABVLIS Logicæ & Dialecticæ, modò generaliter, modò specialiter acceptis.

SEd tamen Aristoteleam philosophiã, Aristoteleum veritatis amorẽ exemplo Aristotelis, testamento Aristotelis excitati persequamur. Spinas ex agro multas sustulit, reliquas pro virib. tollamus. Doctrinam rationis totam generalem esse contra interpretes contra authoris nescio cujus in topicis appellati captionẽ, è reipsa demõstravimus. De vocabulis specialibus, quod ab interpretibus opponitur etiam respõdeamus. Aiunt enim Dialecticæ vocabulum speciale esse, logicæ generale. Appellarit philosophus aliquis, cujus libri in Bibliothecam istam translati sunt, Dialecticam artem, quæ verisimilium tantùm esset. Itaque Aristoteles verba secutus est eorum, quorum etiã doctrinam sequebatur. Sic in organo logico interrogatio dialectica, propositio dialectica, syllogismus dialecticus appellatur pro specie quadam probabili & verisimili, sic primo analytico πραγματεία λογικὴ pro Topicis appellatur. Sed tamen Aristoteles idem quod interpretes nõ satis animadverterunt, etiam logicæ verbũ aliquando in eadem verisimilitudine usurpauit. Sic dicitur quinti topici capite primo logicum problema. Sic in posterioribus 18. & 20. cap. 1. lib. λογικὰ καὶ λογικὸς συλλογισμός. 8. cap. 2. lib. λογικὸς λόγος: item in Elenchis 5. cap. 1. lib. sic demonstratio 10. cap. 2. lib. de ortu animaliũ: sic 5. cap. 3. Phys. λογικῶς καὶ φυσικῶς: sic 8. ca. 8. Phys. λόγος οἰκεῖος καὶ λογικὸς opponuntur: sic 4. ca. 6. Metaphys. λογικῶς: itẽ 11. ca. 11. Metaphys. λόγοι λογικώτεροι καὶ ἀκριβέστεροι opponuntur. Atque aliàs persæpe similiter in tota Aristotelis philosophia λογικῶς λογικώτερον deprehendi, ut rationes communes, & nulla præcipua arte comprehẽsas logicas, seu dialecticas videam Aristoteli nominatas esse. Quare interpretes quidam qui crediderunt logicæ verbum in Aristotele magis esse generale quã Dialecticæ, Aristotelem nõ satis accuratè observarunt. Sed tamẽ cum in Philosophia Aristotelis videamus vocabula Dialecticæ & logicę modò generaliter, modò specialiter usurpari, Aristotelem cõsulamus in re generali appellanda & nominanda, utro genere sit utendum, generali an speciali: nónne nos ad auream legem illam suam remitteret, diceretque generalia generali explicanda? Quapropter ars benè disserendi generaliter appelletur & Dialectica & logica, & tamen ad Aristotelis philosophiam intelligẽdum, meminerimus apud Aristotelem συνεκδοχὴν generis pro specie sic interdum esse, & vocabulis communibus verisimilem disputationis speciem aliquando appellari. Sic ex utroque genere significationis fructus aliquis nobis constabit, cum generali rem generalem, speciali specialem intelligemus, neque quicquam præterea confundemus. Quamobrem Dialectica seu logica est ars bene disserendi, & re & vocabulis ut generalis est, sic generaliter intelligatur, & quidem definitio Imprimis & principe artis loco, necessariis, necessarioque collocãda. Etenim si quid est in arte tota κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον, hæc una definitio est anima corporis universi per omnes nervos atque artus vitali spiritu diffusa, finem denique & utilitatem doctrinæ universæ complexa. Quã definitionem qui nescit, nescit quid Dialecticus sit.

CAP. V. QVOD DEMONstratio non sit finis Dialecticæ.

SIc igitur Aristotelis legitimã philosophiam ex Aristotelis lege atq; mentè tuemur & defendimus. Laudemq; philosophi à calumnia vindicamus. Enimverò definitionis hujus generalis & totã organi facultatem cõplexæ ignoratio multo majus

majus detrimentũ ſtudioſis attulit, quã vulgo videatur, ſcbolæ mathematicæ li.3. declarabũt quãtũ obſcuritatis geometricis reb. attulerit omiſſum æqualiũ angulorũ axioma, ſed omiſſa logicæ artis definitio detrimentũ tãto majus attulit, quãto Dialectica geometricis reb. major et excelſior eſt. Definitio iſta finẽ totius artis oſtendit eſſe bene diſſerere, diſputare, ratiocinari, ratione uti. Deniq; quò præcepta ſtudiaq; logica omnia referantur, ſcopũ hunc proponit, & quò logicæ partes, genera, ſpecies, exercitationes oẽs dirigantur. Hoc igitur totius navigatiõis ignorato portu, qualem navigantib. curſum putamus futurũ? Nullus eſt organi logici liber, in quo nõ diſsideant interpretes de ſcopo & fine rerũ, ea tãta diſſenſio nõ ob aliã ullam rẽ accidit, quã quod finis univerſę artis nõ eſſet initio propoſitus. Operæpretiũ ſit ſpectare, quæ inde opinionũ cõmenta nata ſint, de ſcopo & fine nõ ſolum ſingulorũ librorũ, ſed univerſorũ. Categoremata dicũtur voces ſimplices eſſe, Categoriæ ad res ſimplices ſimplicib. verbis ſignificandũ pertinere, unde nomina verbaq; ad cõficiẽdas enuntiatiões & ſyllogiſmorũ cujuſcunq; generis cõcluſiões aſſumantur, omniũ finem eſſe demõſtrationẽ. Hæc ferè Græcorũ & Latinorũ omniũ interpretũ (quorũ ſcripta extent) ſententia una eſt. De cæteris ſuo loco, nũc de magnifico iſto logicæ fine dicendũ nobis eſt, qui primo inconſtantiã ſuorũ authorũ oſtendit, qui cũ ſpeciales logicas feciſſent, ſpeciales etiã fines ꝓponere debuerant. Ergo hoc ulcus primũ eſt, ſed tamen cauſſa exponenda eſt, quæ hos interpretes in hanc ſententiã induxerit. Deinde Ariſtotelis ſententia vera demoſtrãda eſt. Quid igitur interpretes cõmovit, ut demonſtrationẽ finem eſſe logicę dicerent? Quis organi locus? quæ'nã Ariſtotelis authoritas? Initiũ prioris analyſeos ab iis ad rem citatur. Primũ dicendũ circa quod, & de quo conſideratio eſt, quoniã circa demonſtrationẽ, et de demõſtrativa ſcientia hic locus (inquã) hos interpretes cõmovit, ut interpretarentur ab Ariſtotele dici, finem logicæ artis eſſe demonſtrationẽ. At (inquã) id Ariſtoteles nõ dicit, nec omnino ſentit, ſed ꝓponit ſe dicturũ de demonſtrativa ſcientia, an ideo logicẽ hinc cõcludes ab Ariſtotele dici, demõſtrationem logicæ artis eſſe finẽ? At pauló pòſt eandẽ propoſitionẽ repetit. Definitis aũt his, de quo, per quæ, & quãdo, & quomodo fiat omnis ſyllogiſmis, poſtea dicendũ eſt de demonſtratione, quia ſyllogiſmus magis univerſalis eſt. Demõſtratio enim ſyllogiſmus eſt quidam, ſyllogiſmus aũt nõ omnis eſt demõſtratio. Hic (inquã) repetit eãdem propoſitionẽ, imò clarius etiã proponit ſe de ſyllogiſmo et demõſtratione dicturũ, prius etiã de ſyllogiſmo, qa magis univerſalis eſt, an idcirco hinc verè & certò cõcludes logicæ finem eſſe ſyllogiſmũ & demonſtrationem? Proponit Porphyrius ſe dicturũ de genere, ſpecie, differentia, proprio, accidente, an idcirco cõcludes logicæ finẽ illic à Porphyrio eſſe definitũ? Proponit Categoriarũ author quarto libri ſui capite decẽ genera, ſubſtãtiã, quãtitatẽ, ad aliquid, qualitatẽ, actionem, paſsionẽ, ubi, quãdo, ſitũ & habitũ: an ideo cõcludes ab eo in decem illis generibus, logicę finem eſſe collocatũ? Proponitur in libro de interpretatione, itẽ in Topicis qua de re futura doctrina ſit. An ideo cõcludes logicæ finem in propoſitionib. illis nobis eſſe præmonſtratũ? Nõ opinor. Ergo interpretes hi valde aliena ratione in ſententiã illã adducti ſunt. Sed enim ne ſit nobis ſatis id argumentũ, quo inducti ſunt, refellere, opinionem potius quã opinionis argumentum refellamus. Ajunt interpretes logicæ finẽ eſſe demonſtrationem, & demõſtrationem ita definiunt, ut ſyllogiſmus ſit propriã affectionem de ſubjecto per ipſius propriã cauſſam cõcludens. Hãc finis interpretationẽ falſam eſſe dico. Age igitur interpretes hi, hoc logicę fine logicã nobis finiãt, et ſine rubore dicãt, logicã eſſe artẽ bene demõſtrandi. Sic enim decet artes ſuo fine definiri. Grãmaticæ finis eſt rectè loqui: ergo grãmatica eſt ars rectè loquendi. Finis eſt rhetoricæ, bene dicere: ergo rhetorica eſt ars bene dicendi. Finis logicæ eſt demonſtrare: ergo logica eſt ars bene demõſtrandi. Hoc argumentũ intelligi & perpendi cupio, & quid ſit finis, vel in Ariſtotelea philoſophia definiri & explicari mihi poſtulo. Domus finis, navis finis, pecudis finis, cujuſvis deniq; rei finis eſt ad quem non pars aliqua domus, navis, pecudis, hominis, ſed tota & univerſa natura eſſentiaque refertur, nec ullius rei finis dici poteſt, ad quem non omnes ejus partes ſpectent, tendant, aſpirent: alioquin

quin finis omnium non esset, si alias pars aliò tenderet. At totius organicæ logicæ quota pars ad organicam demonstrationem propriè refertur? Doctrina categorematum, categoriarum, interpretationis, analyticῶν priorum, communis efficitur. Apodicticæ & topicæ, ad demonstrationem propriè nihil eorum refertur. In Elenchis nihil demonstrationi vindicatur, unicum argumenti genus est in posterioribus analyticis ex caussis demonstrationi ab Aristotele singulariter attributum, nec tamen totum, sed quod sempiternã, primam, necessariam caussam affectionis de proprio subjecto concludēdæ habeat. At caussæ sunt innumerabiles, & finis, & forma, & generis omnis efficiens, & materia, quæ tales non sunt: & in posterioribus analyticis multa sunt communia definitionis & partitionis cum demonstratione, multa etiam propria definitionis & partitionis, per quas sine demōstratione rerum omnium essentia docetur ac discitur, cum Aristotelis demōstratio sit tãtum affectionum & per se accidentium, ut illic præcipitur. Ergo de tota logica & inventione & dispositione nil nisi argumenti unius non totus locus, sed species, nec ea tota ad demonstrationē præcipuè refertur. Et quidē quod antea jam proposui, quodq; valde admirandū sit hujus syllogisticæ demonstrationis exemplum nullum omnino est in totis liberalibus & ingenuis artibus, (quarum tamen gratia confingitur) ad organicam legem cōclusum, ubi argumentum talis caussa sit affectionis propriæ de suo subjecto, & cōclusum in primo primę figurę modo: nec omnino esse potest, ut suo loco copiosius disputabo. Quare sophisma prorsus admirabile & incredibile somniatū est, ut finis logicæ id est nobilissimę disciplinæ in eo collocaretur, quod neq; fuisset, neq; omnino per naturā esse posset. Tum verò cōsiderandum nobis illud est, quod verissimè dicitur, nullius artis finem ad fortuitū eventum alligari, sed qui artis potestati subjicitur, sēn cōcludi. Sic nauticæ finis non deducere navim ad portum, quia id semper nō est in potestate artis firmū, sed rectū clavum tenere & prudenter gubernare: quomodo igitur poterit demonstratio logicæ finis institui? Nam quæstiones innumerabiles erunt, quę demonstrationē organicā non capient, & logicus, dialecticusq; circa eas efficiet, quicquid artis viribus potest effici, id est, finē dialecticæ cōsequetur, & tamen non demōstrabit. Demosthenes, Cicero, Homerus, Maro, Plato, Theophrastus, Aristoteles, Euclides tã multa disputavere, in eorū tñ libris ejusmodi demonstratio nulla est, an idcirco dialecticæ aut logicæ finē nō sunt assecuti? an idcirco dialecticis, & logicis facultatib. bene nusquã sunt usi? an ad horū interpretū opinionem Aristoteles logicus nunquã fuit? Logicæ finem nonquã attigit, cum demonstrationē ejusmodi syllogisticā nullā fecerit? Quare nō est logicæ aut dialecticæ finis demonstratio. An demonstrationē ideo logicę finē faciunt interpretes, quia cæteris disputationib. longè antecellit? At demonstratio (ut dixi) rara is nulla nnquã fuit, nulla etiã esse potest, nec ideo antecelli, ac si esset, & antecelleret, nō erit certè consequens, quod hinc efficitur neq; consentaneū. Etenim nō similib. vestigiis cōcludere licebit Demostheni & Ciceroni, si pronuntiationē primã eloquentiæ partē & principem judicant, eloquentiæ finem esse, bene pronontiare, quod unius partis est, non aūt bene dicere, quod est universæ artis. Quamobrem nō rectè interpretes logicæ finem in demonstratione statuunt, nec eorū interpretatio vera est.

CAP. VI. QVOD DIALEcticæ finis sit bene disserere.

Sed de duobus hoc alterum est de falso fine, secundum est quod Aristoteli per calumniam sit impositus. Etenim ut Aristotelem ab hac inertia defendamus, nullúsne locus est in Organo, qui si non nominatim & apertè, saltem utrumq; finem logicæ exprimat? imò verò duplex est consideranti, & diligenter attendenti non valde occultus. Prior, prioris est analyseos primo libro, ubi tres logicæ facultatis universæ partes fiunt, inventio medii, compositio & collocatio syllogismi, postremò analysis utriusq;, in quibus, finis logicæ ab Aristotele collocatur. Nam si compositionem syllogismorum consideremus (ait) & inveniendi habeamus facultatem, tum verò compositos syllogismos retexamus in expositas figuras, finē habuerit hypothesis ab initio proposita. Inveneris igitur argumenta, quibus quęstionem velis probare, syllogismo cōclu-

seris

feris & analysi judicaveris, propositæ artis finem adeptus eris, ait hic Aristotelis: tres sunt hi speciales fines, invenire argumentum, inventum disponere, inventionis dispositionisq; examé facere: imó generali comprehendas, id erit bene disserere, bene ratiocinari. Ergo Aristoteles sua oratione, sententia, authoritate, verú logicæ artis finem nobis ostēdit, & interpretes artis, quam interpretantur non satis peritós esse coarguit. Atq; hic prior locus fortasse non satis idoneos esse videbitur, quis Methodi logicam nō exprimit, sed alter potius secundo capite primi Topici de fine locus fuerat animadvertendus. Habebimus autē τελέως finaliter (ut sic dicam) id est perfecté & absoluté disciplinam quando similiter habebimus, ac in Rhetorica & Medicina, & ejusmodi facultatibus: id autem est quo ad ejus fieri poterit, quæ statuimus efficere, nec enim in omni caussa orator persuadebit, nec medicus sanabit: sed si nihil omiserit eorum, quæ fieri potuerint, præclaré sciētia instructū fuisse dicemus: hic locus de fine artium manifestissimus est. Non semper orator persuadebit (inquit) nec medicus sanabit: orator tamen ac medicus fuerit, artisq; suę finem adeptus sit, si in orādo, si in medendo, nihil rhetoricæ artis, nihil medicæ artis omiserit. Sic logicus, qui inventionis & dispositionis artibus orator ille est (quem nominat Aristoteles) propositū problema non cuivis semper probabit, si tamen nullum genus argumenti, nullam vim enuntiationis, argumentationis aut methodi, si nihil quod res tulerit, artis omiserit, finem logicæ cō sequutus erit. Ergo hæc Aristoteles de fine artis. Quintilianus lib.2.cap.17.eadem feré quæ hic Aristoteles, sic interpretatur. Aiunt etiam omnes artes habere finē aliquem propositū, ad quem tendant: hunc modó nullum esse in rhetorica, modó nō præstari eum, qui promittatur, mentiuntur. Nos enim finem esse jam ostēdimus, & quis esset diximus: præstabit hunc semper orator, semp enim bene dicet: firmū autē hoc, quod opponitur, adversus eos fortasse sit, qui persuadere finem putarūt. Noster orator arsq; á nobis finita nō sunt posita in eventu, tendit quidem ad victoriam, qui dicit, sed cum bene dixit, etiam si non vincat, id quod arte continetur, effecit. Nam & gubernator vult salva nave in portum pervenire, si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator, dicetq; notum illud, dum clavum rectum teneam. Et medicus sanitatem ægri petit, si tamen aut valetudinis vi, aut intemperantia ægri, alióve quo casu summa non cōtingit, dum ipse omnia secundum rationem fecerit, medicinæ fine non excidit. Ita oratori bene dixisse finis est. hæc ille. Ergo finis est logicæ bene disserere, quod etiam logicus præstare possit, quamvis quæstionem non semper obtineat. Quare in Organo logico duos locos interpretes intueri, & ex iis sententiam Aristotelis interpretari, vel potius Aristotelem Aristotelis interpreté sequi debuerant. Finis est, cujus gratia fiunt, & quo referuntur omnia: sic in Aristotelis philosophia finis definitur: ad bene disserendum, omnia logicæ præcepta referuntur, & eius gratia invēta descriptaq; sunt omnia. Finis igitur ille verus est. Aristoteles hoc admonet, hoc philosophatur, id igitur fuerat interpretibus cōsiderandū, hoc syllogismo de fine erat æstimandum & judicandum, reliquæ artes comparandæ. Sic Grammaticæ, Rhetoricæ, Medicinæ, Arithmeticæ fines sunt, bene loqui, bene dicere, bene curare, bene numerare, quia ad eos fines, omnia disciplinarū earum præcepta & dogmata referuntur. Quamobrem Aristotelem bene sentientem, verum philosophiæ suæ interpreté audiamus, & logicæ & dialecticæ finē dicamus esse, bene disserere, ut definitio nostra sit actu, & nomine, sic fine generalis & universalis.

CAP. VII. DE SUBIECTO

Dialecticæ & quæstionum inutili in logicis distributione.

Sed de fine satis, huic conjuncta quæstio magna est de subjecto Dialecticę, quid sit, quod disserendo tractari possit. Omnia dico, nihil excipio, atq; id Aristotele authore confirmo. Atq; illud ni mirum est, primo quarti philosophiæ, ens quatenus ens, ab Aristotele, dialectico subjectum, imó veró non ens, omninoq; quidlibet seu verum seu falsum, quod tractari ac ratione disputari & explicari possit. Nam quamvis Aristoteles triplicem faciat hujus universæ facultatis usum, philosophicum, dialecticum, sophisticū, attamen

men ens cōmuniter singulis propositum esse dicit secundo quarti philosophię. Nā circa genus idem ait, Sophistica & Dialectica, cū philosophis versantur: sed ab hac quidē facultatis modo differt, ab illa autem vitæ proposito. Ea siquidem Dialectica tentat & experitur, quæ philosophia cognoscit, sophistica veró apparet at non est. Ergo de omni ente differere huic facultati subjectum est, imó veró etiam de non ente. Nam quamvis in philosophis primo capite sexti, & septimo undecimi proprié Aristoteles cū Platone ait, sophistia subjectūm esse non ens, attamen idē ait in interpretatione, secundo capite secundi, & quarto capite quarti Topici, & quarto capite primi elenchi, non ens esse opinabile, quod Dialectico proprié subjicit, & philosophus sæpe versatur in non entis refutatione. Quare etiam non ens philosopho & dialectico, non sophistæ solum subjicitur, universæque logicæ cōmune subjectum, erit etiam non ens. De re autem arti subjecta, quid utilius in logica præcipi posait, quám in Grammatica, omnino non video. Ergo hac de re organi doctrinam ab Aristotele ex variis scriptoribus collectam spectemus, in qua duæ artes appellantur speciales, apodictica in posterioribus analyticis, Dialectica in topicis, & in utraque arte genera quæstionū proponuntur, de quibus speciatim fit differendum. At (inquam) dialectica tota communis est, universalis est, nec habet ullum præceptum hujus quæstionis proprium, illius alienum; sed omnis entis, imó etiam non entis cōmune. Ad tribunal igitur Aristotelis judiciumq; sedeamus, γενικὰ γενικῶς explicanda, sed tamen caussa disceptetur accuratius. Zeno, Xenocrates aut veterū aliquis in Dialectica species quæstionum fecerat. Has consideremus. In posterioribus igitur analyticis, quæstionum genera quatuor dividūtur, an est? quid est? quis est? propter quid est. Quamobrem (inquam) quatuor illa quæstionum genera dividuntur? quis finis est quæstionis? Inventio medii (respondet Aristoteles) secundo capite secundi posteriorum: tametsi nō sola medii inventio, sed multó magis judicium, sed tamen esto inventio medii, finis est quæstionis. At (inquam) ad inventionem medii distributio quæstionum et consideratio nihil adjuvat, una cōmunis est inventio medii, vel ab Aristotele ipso in illis ipsis posterioribus tradita, ut antea declaravi. Aristoteles non fecit aliam primæ, aliam secūdæ, aliam tertię, aliam quartæ quæstionis inventionem. Inutilis igitur est ista partitio, quia nihil ad finem confert, quia deniq; ad logicū usum non est necessaria. Grāmaticus Grāmatica res omnes loquitur, quo genere quæstionis quæsitas, nihil laborat. Sic & logicus rem omnem disputat, qua specie quæstionis res quæsita sit, non attendit: nec ullum habet ad eam selectum vel invētionis vel dispositionis catholicū præceptum, non disputo partitionem vitiosam esse, quia præterea multa quærātur, ut ubi, quando, qualis, quantus. Non disputo Dialecticæ artis usum esse frequentissimum, ubi nihil quæritur, ut in principiis & omnibus enuntiatis per se manifestis, ut in eorum disputatione & methodo. At demonstro partitionem sine caussa, imó falsaci caussis confictam esse, quia invētio medii qui finis efficitur quæstionis, nulla est specialis, ne in libris quidē, ubi hæc finguntur. Partitus erat Eubulides, Antisthenes, aut veterum nescio quis quæstionem dialecticam in species quatuor; de accidente, genere, proprio, definitione. Id in Aristotelis Bibliothecam assumptū est. Ad Aristotelem igitur provocemus, legem eandem γενικὰ γενικῶς usurpemus. Deniq; justum non est (ait Aristoteles) quod commune quod generale sit proprié & generaliter docere. Ergo hæc Dialecticæ quæstionis distributio tollatur, Spinæ hæ ex agro logico tollantur. Non disputo partitionem hanc vitiosam esse, quia Dialectica quævis quæstio sit & entis & non entis, ut pauló ante proposui. Ideoque etiam non dico partitionem hanc propositæ Aristotelis doctrinæ adversariam esse et contrariam. Illic enim Dialectica de omni & ente & nō ente: hic veró tantum de accidente, genere, proprio, definitione, disputare dicitur, tātam repugnantiam non solum reprehendo, sed confirmo totam hanc partitionē inutilem, minimeq; catholicam esse, & adversus eundem morbum, remedium idē profero, ad finē quæstionis, ad medii inventionē, nihil hæc distributio prodest. omnium problematum cōmunis una est invētio, caussarum, factorū, subjectorum, adjunctorum, & reliquorum. Quare tam

asperi sentes & hamati quibus ingenuæ artia studiatam vehementer & tam diu impediuntur, amputandi sunt, vel potius radicitus evellendi, ne unquam fruticentur. Quid igitur contra est? Aristotelis (inquá) authoritas illa 5. cap. 1. topici, quod una in omnibus quæstionibus logica nó sit quærenda, quia nec sit facilis inventu, & si inventá sit, omnino tamé obscura sit. Ob hanc igitur rationem quæstionum genera distribuũtur, & ad singulas quæstiones certæ inventiones adscribi videntur. Et certé si partienda quæstio fuit, ea ratio partiendi fuit. Concedo, finis enim quæstionis, est inventio medii, ut Astristoteli placet, & si diversatũ quæstioum diversæ sunt inventiones certé distribuenda quæstio fuit. Eandem rhetores speciem facilitatis & caussam sibi proposuere, ut speciales invẽtionis artes tam multas describerent. Sed logicis primum respondeamus. Non potest institui (ait in topicis nescio quis ille author) una communis inventio omnium quæstionum. At (inquam) jam antea in definitionis principio demonstravimus totam vel in organo Aristotelis logicam omnino generalem esse: nunc etiam totam inventionem vel in eodem organo generalem institui, imó etiam institutá laudari presius evincamus. Etenim generalis hæc invẽtio instituitur cap. 31. primi priorum, & ita concluditur: Via igitur & ratio de omnibus eadem. At dices illam quidem inventionem, quæ primó priorum traditur, esse apodicticę & Dialecticæ communem. Verum (inquam) id est, & hoc ipsum disputo, unam dico artem inventionis communem omnium quæstionum tradi posse, & jam traditám ab eo ipso, qui id negat, doceo. Quare fallax hic etiam caussa prętexitur. Quid veró si in topicis, ubi hoc negatur, generalis inventionis doctrina & cómunis omnium Dialecticarum quæstionum doceatur, quid argumentis nostris opus est ad eum refellendum? At in topicis nulla inventio docetur Dialectica, præter generales & omnium quęstionum cómunes locos (ut antea dixi) neque speciales ulli sunt, sed iidem generales in singulis libris admirabili tautologia illa iterati. Quare invéra & tradita est in topicis illa ipsa inventionis communis doctrina, quæ negatur inveniri posse. Age veró quid si etiam constiterit generalem illam & communem inventionis artem vel in topicis ipsis esse probatam nominatim, et laudatam? An diceretur ab Aristotele omnino difficilis & molesta, cum ab Aristotele ipso laudetur & probetur? At primo, tertio, septimo topicis libris communes loci unicé commendantur: primiq; topici capite duodecimo ita scribitur: Sumendæ veró quám maximé universales loci, sic enim sumpti ad plura commodiores fuerint. Sed id etiam rursum multo manifestius topici septimi capite secundo scribitur, ubi communes cõparatorum & conjugatorum loci nominatim collaudantur. Cómodissimi namque sunt (ait Aristoteles) ad res plurimas, atq; é cæteris qui maximé suot communes. Quapropter his tribus trium topicorum librorum locis nominatim communis illa inventio commendatur & collaudatur. Quamobrem cum quæstionũ distributio ad quæstionum ipsarum finem nihil conferat, cum distribuodæ quæstionis caussa vel in iis ipsis libris (in quibus cõfringitur) falsa reperiatur, divisio quæstionum é Dialecticis tollatur. Eadem ista facilitatis species in hac excusatione valeat, quæ sané pares tenebras in rhetoricis, ut hic ad extremum rhetoribus etiam respondeam, peperit, similitudine etiam magnifica á Cicerone defensas. Ego aũt, ait oratorio secundo, siquidem plané rudem instirui ad dicendum velim, his potius tradam assiduis uno opere eandem. Diem noctemq; tundentibus, qui omnes tenuissimas particulas, atq; omnia minima mansa (ut ajunt) nutrices infantibus pueris in os inserant. Sin sit is, qui & doctrina mihi liberaliter institutus, & aliquo jam imbutus usu, & satis acri ingenio esse videatur, illuc eum rapiam, ubi non seclusa aliqua aquula teneatur, sed unde universum flumen erumpat: ut illi sedes & tanquam domicilia omoium argumẽtorum commonstret, et ea breviter illustret, verbisq; definiat. hæc ille magnificé ut solet omnia, sed parum logicé. Etenim illa omnia minima specialium artium mansa, & tenuissimæ, quæ dicuntur, particulæ, false similitudine dicũtur: ubiq; enim, vel in illis ipsis specialibus artibus, buccæ caussarum, factorum, & reliquorum argumentorum sunt eædem. Unus est Lutetiæ Sequana, ut aliás exposui, ad multos tamen usus & varios accõmodatus,

lavan-

lavandum, aquandum, vehendum, irrigandum, coquendum, ſic una eſt logica varii & multiplicis uſus, in propoſitione neceſſaria, probabili, captioſa, ars tamé una. Si Grammaticas tres aliquis ineptus nobis inſtituat, unam civilem, alteram agreſtem, tertiam de vitiis ambarum, meritó rideatur á Grammaticis omnibus, qui unam Grammaticam norunt omniũ ejuſdem linguæ hominum communem. Rivuli hic nulli ſunt, flumen eſt univerſum, quod rudi & puero facilé tamé notatur. Grammatica iſta ſimilitudo hic apertiſsima eſt & facillima eſt, & á nobis ideo ꝓpoſita: a quulæ ſecluſæ hic nullæ ſunt, nec eſſe quidem omnino poſſunt: cauſſarum, factorum, & reliquorum argumétorum: item enuntiati, ſyllogiſmi, methodi conſideratio & diſtributio cõmunis, alias minutiores ſectiones nullas capit. Grammatica, Etymologia alia civilis, alia agreſtis fingi nó poteſt. Deniq; ſi fiatet, catholicũ id non eſſet, ſophiſticum eſſet (air) lex Ariſtotelis. Sed hac de re in ſcholis rhetoricis Ciceroni & Quintiliano reſpõdimus. Quamobrem conſtet ex Ariſtotelis judicio & teſtamento, de ſubjecto, de quæſtionũ diſtributione nullum in legitima logica legitimũ locũ eſſe, Ariſtotelemq; hactenus á nobis adverſus interpreres & conſictas eorum calumnias optimo jure defenſum eſſe.

CAP. VIII. DE LEGITIMA *partitione Dialecticæ in inventionem & judicium.*

VEruntamen de logicæ artis definitione hactenus pauló accuratius, quia principium bene conſtitutũ & fundamentũ lucem univerſæ artis continet, depravatum & corruptum contrá genuit totam artis confuſionem. Partitio ſequitur in invẽtionem & judicium, cujus pro Ariſtotele defenſio non minore alacritate ſuſcipienda nobis eſt. Dico igitur primúm logicæ partitionem in inventioné, & judicium eſſentialem eſſe Dialecticæ arti, deductamq; eſſe ex illo fonte naturalis ratiõis atq; uſus, quia naturaliter cogitamus primũ quæ diſſerenda ſunt, deinde iis diſpoſitis judicamus: tertium in hoc uſu rationis nihil eſt, his duabus partibus aliena conſilia judiciaq; perpendimus, noſtraq; exequimur: ſic in poetis, oratoribus, philoſophis, logicas laudes intelligimus, ſic intellectas imitamur, ſic logicá exercemus ſic totá logicæ artis eſſentiá cõplectimur. Hæ deniq; geminæ Moſaici λογίου notæ ſunt Urim & Thummim. Sed enim diſtributionis hujus veritatem Ariſtoteleam etiam eſſe doceamus. Quid igitur Ariſtoteles de hac partitione? Si libros organi conſideres univerſos, comperies in iis logicæ nihil præter has partes inſtitui, totáq; organi eſſentiá doctrináq; iis comprehendi, Categoremata categoriæ, abundãtia propoſitionũ, apodictica in cauſsis, factis, ſubjectis, adjunctis, affectionib. in diſtributione, in genere, ſpecie, in definitione: ité topica tota ſunt ut toti ité feré Elenchi ſunt inventionis ἑρμηνεία enuntiati, analyſis prior ſyllogiſmi, analyſis poſterior methodi tota eſt judicii. Itaque omnia organo cõprehenſa duab. his partib. non cõprehendũtur ſolum, ſed diſtinguuntur & ordinãtur. Atq; interdum etiá in organo comperies iſtas partes nõminatim appellari & ꝓponi. Primo analytico tres logicæ univerſæ partes ab Ariſtotele proponuntur, ut jam citavi, inventio, cõpoſitio, reſolutio, ubi invẽtio & cõpoſitio nominatim Dialecticæ artis partes & ſiunt & appellantur. Cõpoſitio aũt & judiciũ hic idẽ eſt, ut in Dialectica noſtra intellectũ eſt, & poſtea in analyticis intelligetur. Cõpoſitionis etiam nomine methodus cõprehenditur. Ergo partitio inventionis & judicii iſto loco proponitur, additur ἀνάλυσις reſolutio cõmunis utriuſq;, unde partitio facta eſt obſcurior. Talis enim analyſis eſt examinatio in ꝓpoſitis exemplis noſtris vel alienis, quorũ & inventio & cõpoſitio explorãda ſit. Ut ſi Varro partiretur Grãmaticá in Etymologiá ſingularum vocũ, & ſyntaxim ipſarũ inter ſe, et in analyſim, partis utriuſque dichotomiam revera cõplecteretur, ſed obſcuraret: addita parte tertia, quæ Grammaticá novam & á duabus primis diverſam nullam traderet. Sic enim analyſis in logica eſt examen argumenti, enuntiati, ſyllogiſmi, methodi, id eſt logicæ artis univerſæ: ut primo analytico percipitur. Quare primus hic Ariſtotelis locus revera ac veritate partitur totam logicam arté in inventioné & judicium, in eamq; partitioné non accidens partis alicujus attingit, ſed totius logicæ naturá, ſed totú organicæ doctrinę corpus diſtribuit. Secundus locus eſt, 1. cap. 8. topici, cum jam tota

inventionis doctrina superiorib. topicis esset exposita. Postea veró (ait Aristoteles) de dispositione et quomodo sit interrogandū præcipiatur. Necesse veró est im primis eum, qui sit interrogaturus, locum invenire unde differendum sit. Secundo autē interrogare & disponere singula apud seipsum, reliquū ac tertiū, hæc apud alterum dicere. Hic non solum inventio, sed etiá dispositio nominatim proponitur. Itaq; rursus reveta ac veritate partitio inventionis & judicij ab Aristotele cōprobatur, & inventio melius quá antea judicio pponitur: sed tertia preterea pars additur dictio, quæ Grámaticæ vel Rhetoricæ fuerit. Itaq; tertia hac perte inventioni & dispositioni addita, rursus ut antea, partitio legitima nonnihil turbatur, & tamen utroq; loco perspicimus partitioné Dialecticæ in inventionem & judiciū, seu dispositionem nominatim ab Aristotele institui & confirmari, & qui partitur logicá in inventionem ac judiciū, authore Aristotele legitimé partitur. In rhetoricis aūt, ubi naturalis & humanus usus magis, qúám in scholasticis logicorū placitis elucebat, eedem quæ in Topicis tripartita partitio propius exprimitur ab Aristotele primo capite tertii libri. Tria sunt in oratione cōsiderenda (ait Aristoteles) unū quidé, unde probationes ducuntur: secundū versatur in elocutione: tertiū quomodo partes orationis oportet disponere. Hic igitur fides ex eventu nominatur, quæ prius inventio dicta est. Dispositionis verbū idē menet, ut dictionis, actio etiá additur, sed tamē unū illic veré & recté ait Aristoteles, elocutioné & actioné, pppter auditoris improbitatem repertas esse, solas partes, fidem & ordinem id est inventioné & dispositionem ad veré docendū pertinere: dictioné & actionem nō attinere. Idq; magno & nobili Geometriç exemplo cōfirmat. Quæ cū verissimé doceat, pbatione tñ sola & collocatione utitur, elocutione rhetorū, & actiōe nil utitur. Nullus enim sic Geometriam docet (ait Aristoteles.) Qui locus diligenter animadversus & cōsideratus totá de logicæ artis partitiōe cōtroversiá evidentissimé dirimet. Interroga igitur Aristotelé utrū inventio argumentorū et eorū collocatio sint bene docēdi, disserēdi, pbādi essentiales partes, respōdebit nō solū essentiales partes esse, sed solas esse partes: quéobrē quia dicet, Geometria (quæ omniū artiū perfectissimé docet, differit, pbat) his solis partib. utitur. Quapropter Aristoteles tertio clarissimæ veritatis & clarissimo testimonio testificatur Dialecticę legitimas partes & essentiales esse inventioné & judiciū, imó eas solas esse necessarias testificatur. Sed (inquies) in rhetoricis easdē inventiōis & dispositiōis artes etiā docuit, verū (inquá) Rhetoricá modó Dialecticæ dicit antistrophō, velut ex altera parte ei respōdeat, vel potius tāquá cū ea cōvertatur: id enim est in philosophia Aristotelis ἀντιστρέφον: modó propaginé et similitudiné Dialecticæ dicit. Cōtroversiæ igitur hæc ad Iudiciū Aristotelis refertatur, utrū duarū artiū duo tota & integra presertim mébra esse possint. Aristoteles é secūda lege de meteria artis respōdebit, qđ homogeneū sit í arte una, í altera heterogeneū esse, erithmericū in geometria esse ἀσυμμέτρητον, geometricū in erithmetica esse ἀνάριθμον. sic rhetoricū in logica ἄρρητον, et logicū in rhetorica ἄλογον. Itaq; bella ista seu conversio seu propago tollatur. Artiū fines, Aristoteles istá tá regie lege, tamq; juste regantur. Cōmunis & generalis dictiōis ornatus, rhetoricę propriū subjectū est. Doceat igitur Dialectica partes rationis invētioné & dispositioné. Neq; rhetorice qcquá hic usurpet. Doceat igitur rhetorica partes ornādæ dictiōis, elocutioné & actionem. Dialectice nihil hic sibi assumat: Dialecticus vel topicus dictionem Grámatico & rhetori restituat: rhetor inventioné & dispositioné logico cōcedat, usus artiū prçceptis distinctarū ubicunq; res postulabit & quomodocunq; misceatur: usus (inquá) cōjungatur, præcepta separētur: hoc Aristotelis lex illa singularis jubet & imperat, qua spreta & cotempta, duas artes primas rhetoricá & Dialecticá turbatissimas habebimus. Hic Aristotelis antistrophon, propaginé, similitudiné nō cōfundes, dues artes diversas duob. diversis diversorū præceptorū generib. separabis & distingues, invétioné et judiciū, seu dispositioné Dialecticę, elocutioné & actioné rhetoricæ tribues. Quáobrē partitioné tá præstátē ex Aristotelis Bibliotheca trib. testimoniis, imó legib. & judiciis deducimus, tota logica est in invētiōe, & dispositiōe, ait í analyticis Aristoteles, tota logica est in invētiōe & dispositiōe, ait in Topicis Aristoteles. Tota bene docēdi

doctrina

doctrinæ est in invẽtione & dispositione, neq; in ullis partibus aliis, ait in rhetoricis Aristoteles. Quamobrem qui partitur logicam in inventionem & dispositionẽ, Aristotele authore partitur. Quid veró logici illi politici, qui hanc artẽ in usum popularem deduxerunt, quid de hac partitione sentiunt? Enimveró summo cõsensu complectũtur, & Dialecticæ tribuunt. Hoc enim Tullius ait in topicis: Cũ omnis diligens disserendi ratio duas habeat partes, unã inveniendi, alterã judicandi, utriusq; princeps, ut mihi quidẽ videtur, Aristoteles fuit. Ergo Tullius hanc Dialecticę partitionẽ suscipit, imó veró ejus laudem Aristoteli tribuit, ut mirum sit Aristoteli ab Aristotelis nonnullis interpretibus tantã laudem eripi. Sed & post Ciceronem Quintilianus eandẽ distributionem tanquã inter Dialecticos indubitatã statuit, cum de Dialecticis circa finẽ libri quinti loquitur. Sibi & inveniẽdi & & judicandi vendicant partes, quarũ alteram τοπικὸν, alterã κριτικὸν vocant. Ergo alter hic rhetor eandem partitionẽ consensu Dialecticorũ receptam & approbatam profitetur. Aristotelea igitur tot tamq; insignib. testimoniis, postq; Aristotelẽ Tullius & Quintilianus logicæ partitionẽ in inventionẽ & judicium approbarunt. At interpretes ais perantiqui & pereruditi cõtra sunt. Ecquid (inquã) si interpretes istis interpretib. antiqores atq; eruditiores istã cum Aristotele partitionẽ approbarint, atq; ad istas partes Aristotelis organũ accõmodarint? quid erit deniq; cõtroversiæ reliquũ? Age dum quæstionem hãc á scholasticis Aristotelis interpretib. repetamus, nullíne é primis illis peripateticis Aristoteleæ philosophiæ doctores hanc inventionis judiciiq; distributionẽ viderint atq; approbarint? & hoc Aristotelis judiciũ esse contenderint? Enimveró Adrastus (ut apud Simplicium est) peripateticorũ clarissimus, qui ante Alexandrũ Aristoteleã philosophiã professus est, hãc partitionẽ probavit, & ad organũ Aristotelis accõmodavit. Idq; Aristotele non solum é productis illis antea locis authore, sed tanquã digito præmonstrante fecisse potuit: animadvertere siquidem licuit analytico primo ab Aristotele mediorũ & argumentorũ inventionẽ summatim repeti, pleniora autem abundantiæ gratia auditorẽ ad topica prius instituta remitti. Summatim igitur (ait illic Aristoteles) quẽ admodũ propositiões essent inveniẽdæ, feré dictum est, δι᾽ ἀκριβείας δὲ διειλήφαμεν ἐν τῇ πραγματείᾳ περὶ τῶν διαλεκτικῶν: accuraté veró disseruimus in tractatu de Dialectica, id est, ut Græci interpretes interpretantur, in topicis. Hunc igitur locũ Adrastus in Aristotele rei ipsi ac veritati tam cõgruentem notaverit, quo testatur Aristoteles sibi inventionis logicã anté descriptã esse, quám de enuntiati & syllogismi, id est, judicii logica prępiperet. Itaq; Adrastus ex Aristotelis non solúm judicio, sed præscripto & mandato totum logicũ organũ ita disponebat, ut categoriæ primæ essent, topica sequerentur, & categorias ideo τὰ πρὸ τῶν τοπικῶν appellabat: hæc erat logicæ inventio. Secũdo post inventionẽ loco collocabat judicii dispositionem ἑρμηνείαν in enuntiato, ἀνάλυσιν priorem in syllogismo, posteriorẽ in doctrinarũ methodo. Hæc erat γένεσις simul & ἀνάλυσις: totumq; ideo logicæ artis corpus: tota essentia naturaq;, tum ad utriusq; partis vitia duos cõmunes Elenchorũ libros adjũgebat, in eoq; doctoris Aristotelis methodum ab universalibus ad specialia studiosé sequebatur, neq; quicquam hic μεγαλειότερον, id est Aristotelis summæ gloriæ cõsentaneũ magis esse potuit, & post Adrastũ Philoponus é recentioribus interpretibus longé doctissimus. Itaque quód logicam in duas partes inventionẽ & judiciũ ita distribuimus, Aristoteleorũ primariorũ & antiquissimorũ judicio & authoritate distribuimus, et quod tãquã novum nobis objicitur, id antiquissimũ esse demonstro. Quapropter logicæ partitio in inventionem et judicium, partitio est naturalis logicæ, á Mose tam augusté demonstrata, ab Aristotele toties affirmata, á Cicerone & Quintiliano celebrata, ab antiquissimis & doctissimis interpretibus in scholas inducta.

CAP. IX. DE VITIOSA PARtitione logicæ ab interpretibus conficta.

QVid igitur? quia legitimã inventionis & judicii partitionẽ repudiavit? quis artem confudit? Homines certé logici usus imperiti: Aristoteleorum legũ ignari aut saltem de iis nimium securi. Alexander Themistius, Porphyrius, Ammonius, Simplicius. Deinde infiniti interpretes & Græci pariter & Latini &

Arabes,& omniũ toto terrarũ orbe scholarum magistri, quorum sentẽtia nõ una est,cõtrahã é rebus ipsis summã. Viderũt igitur interpretes aliam partitionem,nõ illam toti logicæ essentialem aut vniverso organo cõmunem,ut erat illa invẽtionis & judicij Adrastea partitio, sed tamẽ in organo,qua enuntiatũ & ratione enunciati deinde syllogismus similiter distribuitur in apodicticum, dialecticũ, sophisticũ.Itaq; é differẽtia illa enuntiati (quæ logicæ artis particula est) falsò ratiocinati sunt de totius organi differentia,ut logicã facerent partim apodicticam, partim dialecticã,partim sophisticã,triumq; partium cõmunia principia facerent, categoremata, categorias, ἑρμηνείαν, syllogisticã. Hæc summaria est recentiũ interpretũ distributio, non tamen omniũ.Philoponus enim præponit topica apodicticis: sed tamẽ interpretũ distributio, quæ ut é reipsa si nõ ex eorũ verbis patet, primó bifariam organũ frangit, in principia logicæ, et orta de principiis.Principia esse categoremata, categorias, ἑρμηνείαν, syllogisticã, Orta de principiis esse tria illa genera, apodicticũ, dialecticũ, sophisticum. Atq; ob hanc triplicẽ enũtiati differentiam in disponendo organo ἑρμηνείαν & tota analytica topicis antepofuerunt, totamq; logicam ita confuderunt, ut inventio primó quædam præcederet in categorematis & categoriis, deinde judicium enuntiati, syllogismi, methodi sequeretur, tum rursus inventio in apodicticis, in topicis, in Elenchis etiam iteraretur. At (inquam) multo major Adrasto fuerat Aristotelia authoritas ad topica analyticis præponẽdum: cũ Aristoteles nominatim profiteatur topica á se analyticis esse præposita. Idq; & res ipsa logica veritasq; flagitet. Enuntiatum, est apodicticum, dialecticũ, sophisticum, indeq; syllogismus apodicticus, dialecticus, sophisticus, ait alibi Aristoteles: quid tum (inquam.) Ergo, ajunt interpretes, ex Aristotelis authoritate partiendum est organum non in inventionẽ & judiciũ, sed ad hanc triplicem differentiam distribuendum. Id veró in istis interpretib. non constantis judicii syllogismũ, sed captiosi elenchi paralogismũ Adrastus esse confirmaret. Etenim differentia illa triplicis enuntiati retineri in ἑρμηνείᾳ potuit, ut á nobis retinetur, salva tamen Adrastea invẽtionis & judicii partitione, neque repugnantia ulla bene judicanti hic fuerat, non sané magis quám si diceres enuntiatum est affirmatum aut negatum, indeque syllogismus affirmatus aut negatus. Ergo logica non est distribuenda in inventionem & judicium, sed in affirmatam & negatam. Nam affirmatio & negatio tam sunt affectiones enuntiati, quám verum & falsum, verum necessarium aut probabile. Quare differentia illa Alexandrum & ab eo interpretes reliquos meritó movere non potuit ad Adrasteam partitionem repudiãdum. Sed tamen sunt Aristotelis interpretes de partiendo Aristotelis organo controversi, an igitur controversiæ hujus Aristoteles ipse suis legibus judex esse non potuit? An de duabus partitionibus utra logicæ artis veritati, & utilitati congruentior esset, é principio Aristotelis & testamento judicari non potuit? Quamobrem sedeat judex in controversia de organi sui distributione, leges de materia formaque artia huc appellentur. Adrastus sine dubio caussam obtinebit, stultitiamque Alexandri, Ammonii & recentium reliquorum refutabit. Etenim primó differet organi totam essentiam naturamque esse in illa inventionis & judicii partitione, ad inventionem categoremata, categorias, abundantiam propositionum, repetitaque in apodicticis, topicis, Elenchis categorematis inventionis esse, reliqua de enuntiato, syllogismo, methodo, judicii esse. At necessitatis, verisimilitudinis, falsitatis differentia ex una tantum logicæ particula in enuntiato esse: imó ne ex una quidem particula esse. Neque enim ἑρμήνεια, id est enuntiati logica est partim necessaria, partim verisimilis, partim captiosa, sed tota est necessaria: secus ars non esset, sed opus ἑρμηνείας, id est enuntiatum est necessarium, verisimile, captiosum. Quare differentia illa triplex non pertinet ad particulam logicæ artis, sed ad effectum atque exemplum particulæ. Quare si quis affirmet enuntiati logicam esse partim necessariam, partim probabilem, partim sophisticam, de arte veritatis magistra falsum affirmabit. Hoc igitur primum erit Adrasti fundamentum, in partitione inventionis & judicii totam organi essentiam, naturamque comprehendi: in partitione autem

tem

rem triplicis differentiæ nil esse nisi accidens é particulæ unius exemplo & opere. Veré igitur affirmatur totam logicam esse partim inventionis, partim judicii: falsó autem affirmatur totam logicam esse partim necessariam, partim verisimilem, partim captiosam. Atque ita partitione recentium interpretum prima lex Aristotelis κατὰ παντὸς violatur. Ecquid veró si partiatur Adrastus corpus in crura, in ventrem, in vestem, quos cachinnos Alexander sustulerit? at bella hæc partitio logicæ in apodicticam, dialecticam, sophisticam, paris est sapientiæ. At vestis (inquies) nulla pars est corporis: verum inquam, & sophistica nulla pars est logicæ artis. Logica est ars virtutis, sophistica est vitii, vitia virtutibus (ut prædixi) heterogenea sunt, neque magis in logica necesse est elenchos separatis præceptis institui, quám barbarismos aut solœcismus in Grammatica. E virtutis doctrina opposita vitia percipiuntur, secus doctrina ipsa, ut patebit in posterioribus analyticis, legitimé tradita non esset, nisi per eam contraria vitia perciperentur. Hoc igitur erit secundum Adrasti adversus tripartitam logicæ distributionem firmamentum, quód ea partem minimé necessariam complectitur. Atque ita lex Aristotelis altera καθ' αὑτὸ violatur, quæ jubet artium decreta esse per se homogenea & tanquam consanguinea. Sed hoc utroque & falsi & alieni elencho argumentum tertium erit Adrasto multo majus graviusque etiam detracta sophistica. Quid enim si partiatur Adrastus corpus hominis in caput pileo nunc albo nunc nigro tectum? quid Alexander? nónne partitionis insaniam mirabitur? At partitio logicæ detracta sophistica, in apodicticam & dialecticam, talis omnino fuerit, ex una nempe parte artis & eadem quæ colore quæstionis tantum variata bis proponatur: logica enim inventio quæ est in apodicticis de caussis, factis, subjectis, adjunctis, genere, specie, distributione, definitione, in topicis iteratur (ut antea dixi) & in ipsis apodicticis topicisque evidentissimé demonstrabo. Color quæstionis an est, quid est, qua est, quamobré est, utrum accidens, genus, propriú, definitio, tantum variatur, & color ut docui in logicis artibus ineptus & inutilis. Quare partitio ista in apodicticam & Dialecticam, rem generalem & eandem sæpius iterando, nugatoria est & contra tertiam Aristotelis legem καθόλου πρῶτον instituta. At (inquies) Adrastus nihil ad priorem illam interpretum & antiquiorem partitionem respondet, de principiis logicæ artis deque iis quæ ex illis principiis oriuntur. Sané quoniam in organo nominatim ista partitio non habetur, & interpretibus secundaria veluti distributio facta est ad istam triplicem fulciandum. Enimvero si interpretes priorem istam & antiquiorem partitionem sibi proponerent, viderentur Adrasteam partitionem præcipué probare & amplecti, communibus & vagis istis principiorum & é principiis ortorum symbolis: caussa enim, genus, species, definitio, & cætera categoremata sunt logicæ artis principia, elementa, simplicia, quomodo & ab Aristotele & á nobis in logica appellantur. Ex iis autem orta & composita sunt (ut dixi) κριτικά, ut enunciati, ut syllogismi, ut methodi. Atque ita verbis Alexander Adrasti discipulus & sectator fieri videretur: at re ipsa in sordes sophismatum illorum (quæ prius Adrastus explicavit) relabitur. Etenim Alexander in ista priore partitione facit judiciarias illas enuntiati & syllogismi artes, principia categorematum & argumentorum, quæ in apodicticis & topicis elenchis repetuntur, & é compositis istis partium suarum principia, id est incredibili ænigmate liberos parentum suorum patres efficit. Et quidem res ipsa demonstrat interpretes istos, licet alioqui diligentes & eruditos, tamen in organo partiendo fatuæ credulitatis stupore nescio quo valde sopitos fuisse. Aristoteles in ipso organo tam claré tamque aperté facit categoremata & argumenta principia enunciati & syllogismi, in eaque enuntiatum & syllogismum resolvit, id est, inventionem judicii principium facit. At interpretes hi, ut illam triplicis differentiæ partitionem semel creditam retineant, pervertunt omnia, & enũciatú syllogismumq; categorematú & argumentorú, id est judiciú inventionis principiú statuunt. Neq; veró hysterologia ista tam putida sola est, elenchi enim priores illi ab Adrasto convicti,

hic etiam accumulárur & falsitatis & improprietatis, & nugatoriæ repetitionis, quoniam Organum idem & similiter cõfusum est ut prius. Quare si inter Adrastũ & Alexandrũ Aristoteles de Organi sui ordine & distributione judex suis ipse legibus sedeat: Adrastum complectetur, Alexandrum rejiciet: illum peripateticæ civitatis germanissimum civem, hunc inquilinum & peregrinum dicet: illum civilium legum intelligentem & amãtem, hunc rudem & despicientẽ judicabit. Partitionis Adrasteæ tam naturalis tã essentialis, tam corpus Organi universum perfectè, perspicuè distinguentis veritatem, homogeniam, proprietatem, ordinem, præcipuè commendabit: Alexandream autem confusionem reprehendet, necessitatis, probabilitatis, fraudis differentiã nihil ad logicæ artis essentiam naturamque attinere statuet: huc enim syllogismi constantia, methodi ordo, nihil omnino attinẽt, sed operis ex artis particula facti differentiam esse judicabit, quæ tamen ipsa differentia in Adrasti partitionem sine ulla cõfusione succedat & subeat. Atque hæc prima Aristotelei judicii caussa erit, quod Adrasti partitio sit ex essentia artis naturæque tota. Alexandri sit ex accidente eoq; non artis universæ, sed unius tantum particulæ. Sed caussæ deinceps illæ multó gravissimæ erunt, quód Adrasti partitio plena sit indubitatæ veritatis, legitimæ veluti consanguinitatis, summæ proprietatis, accuratissimi ordinis. Alexandri autem distributio plena sit falsitatis, misturæ alienæ, nugatoriæ repetitionis, confusionis immensæ. Quãobrem partitionem logicæ tam necessariam, tam homogeneam, tam catholicã, tam methodicam, Aristotele judice teneamus. Ergo finem illum prima definitione præmonstratum: ergo vias ad finem consequendum compendiarias partitionibus directis meminerimus: horum siquidem principiorum ignoratio, magnĩ erroris Aristotelis philosophiam sequentibus caussa fuit. Itaque sublatis velut agri logici terminis & partibus vagantur & errant: quidquid illis occurrit, tãquam logicum arripiunt. Insana proximis ante seculis sophismata suppositionum, ampliationum, & consimilium nugarum nata sunt, non magis quidem inutilium quám Organum Aristotelis ita cõfusum, & iis scholasticis clamoribus quibus hodie exercetur, tractatum. Ergo omnes Organi logici magistros de tanta re moneamus: cum Homerum, Virgiliumque, Platonem, Aristotelem denique ipsum interpretari cogitatis, si inventionem & argumẽta ejus omnia excusseritis: si dispositionem enuntiationis, conclusionis, methodi, perpenderitis, consilium ejus & judicium videbitis: cum sensa vestra scribendo dicendóve exprimitis in duas illas partes etiam artis ignari, tamen natura duce incidistis. Denique quoties logica, id est ratione quisquam utitur, toties inventione, judicioque utitur. Attende igitur per Deum immortalem, quisquis hæc legis, an de Organo logico ita confuso, ut est in Porphyrio, categoriis, interpretatione, analyticis, topicis, elenchis possis eũdem fructum capere? cum Homerum interpretari tibi vel alteri cupies: an considerabis Homeri categoremata, categorias, interpretationem, analytica, topica, elenchos? An interpretandis Aristotelis ipsius libris, iis ipsis logicis adhibebis eosdem. Illud veró illud est unum, quod te de studii tui jactura monere possit. Equidem non dubito quin ista Dialecticæ seu logicæ in invẽtionem & judicium partitio professoribus Aristoteleæ philosophiæ scholastica consuetudine imbutis & tanti philosophi persuasione occupatis valde sit insolens & nova, cum verba ipsa & inventionis & judicii sint ipsorum plerisque prorsus inaudita. Legi permultos libros doctorum & eruditorum philosophorũ, qui nobis per annos feré triginta in ista quæstione adversati sunt, cum philosophis variarum gentium interea multo pluribus aut sermone aut literis communicavi, neminẽ tamen admodum cóperi etiam si modestus & pacatus esset, etiam si vitam in Aristotele consumpsisset: attamen qui sciret quid esset inventio, quid judicium, qui Aristotelis libri ad hanc vel illam partem attinerent. Sed ista dubitatio præcipua fuit in judicandi parte ubi'nam judiciaria logica, & quibus libris ab Aristotele describeretur: adeó ut plerique judicium ipsum nullis præceptis ab Aristotele institutum arbitrarentur: quod equidem in illis nihilo mirabilius existimavi, quám in Quintiliano existimaveram, qui judicium non magis arte tradi posse censuit,

censuit, quàm gustatum: de Cicerone & Aristotele hominibus & natura & usu disserendi præstantibus pudor est istam artis indiligentiam é rhetoricis scholis repetere, ut partitionem inventionis & judicii ex alienis libris magis devorasse, quá penitus concoxisse videantur. Quare simplicibus & modestis ingeniis hic facilé ignosco, & tamen ut seipsos colligant & exuscitent moneo. Imó veró potius academiarum rectores excito, homines opinione doctrinæ authoritaté in civitatibus adeptos, & scholarum moderationi idcirco præpositos. His enim primariis liberalium studiorum magistris si non omnibus, certé plerisque cum nostratia hæc philosophemata narrantur, subrilitatem disputationis nescio quam & tanquam declamatoriam Febris aut Busyridis laudationé repenté somniant. Itaque si quando in hos philosophos incidi, sæpe autem incidi, alii rogant, utrum serió hæc in Aristotelem dicam. Ioculatorias enim exercitationes istas sibi videri. Alii specie modestiæ & vultu, id est, hypocrisi & fastu tectiores, tacent aut ajunt Aristotelá multis sæculis & populis approbatum seró tandem in quæstionem revocari, neque sibi tantum sumere, ut de tanto viro quicquam aliter statuant. At iis utrisque respondeo, permirum mihi videri, quód tanti viri tantaque sapientia instructi & ornati, ita de philosophia loquátur. Iudices (inquam) á vestra republ. constituti estis, de commodissima juventutis & optima disciplina. An in vestro tribunali sedentes, animi de officio professionis fideque tam securi estis, ut propositam vobis & certissimis argumentis convictam juvenilis educationis perniciem derideatis aut contemnatis? Persona authoritasque vestra non est irrisoris, non est contemptoris, sed cognitoris, sed judicis. Cognoscite igitur caussam ad vos adductá, delatamque, & secundum philosophicæ civitatis ac reipublicæ leges judicate. At cavillando & despiciendo vestræ provinciæ fidem ac religionem fœdé proditis, & caussam cujus judicium per istam modestiæ speciem recusatis, interea nequiter & injusté condemnatis. Atque hic etiam nonnulli ut elegantiores videantur, logicam in Organo perversé institui confitentur, nihil tamen temeré innovandum censent esse. Ecquid (inquam) boni cives incendium in civitate excitatum conspicitis, neque tamen accurritis ad extinguendum? Hoccine est laborantis scholæ patronum ac vindicem, an conflagrantis Romæ spectatorem Neronem esse? Easdem in religionis restitutione judiciorum remoras ætas nostra experta est, & tamen quod maximé omnium admiratus sum, plerisque nostrorum adversariorum contra sanctos Christianę religionis doctores quarúlibet ætarum gentiumve, contra denique ipsum in terris quem aliquando crediderant Deum, judicandi libertas summa fuit, quibus religio summa est contra manifesta athei philosophi sophismata cogitare. Quapropter per Deum optimum maximum logicæ artis professores exhortor, ut philosophiæ veritatem pluris quám philosophi ullius authoritatem faciant, neque naturæ suæ infirmitatem potius accusent, quod tam alta reconditaque ut arbitrantur, mysteria intelligere nequeant, quam fallacem fallacis opinionis persuasionem quam judicii sui voluntariam servitutem detestentur, cogitentque adeó singulare rationis lumen animis suis ingeneratum & accensum, neque ideo mendacis imposturæ tenebris extingui patiantur, cósiderentq; ne dum in philosophia modesti videri velint, non jam dico in patriam ingrati, vel in professionem perfidiosi, sed in Deum impii deprehendantur. Tales denique sint in Aristotele cognoscendo & interpretando, qualis Aristoteles in Platone fuit. Unum enim id illis exopto, ut Aristoteles ipsi sibi sint vel Aristotele etiam præstantiores magistri, sicut Aristoteles nimirum Plato alter esse, aut etiam Platone præstantior esse voluit.

CAP. X. DE ARISTOTELIS OBSCURITATE.

VErum enimvero cum tam diligenter & accuraté duo prima logicæ artis principia, definitionem & partitionem, pro Aristotelis gloria defendero, novi isti interpretes magnæ apud omnes scholas authoritatis & famæ diligentiam & accurationem nostram deridebunt, dicent magnificæ definitionis

nis & partitionis principia ab Aristotele consultó prætermissa esse, philosophúq; de industria esse obscurum. Et veró unú hoc á doctis hominibus qui contra nos in hac quæstione disseruerunt, vehementer & perpetuó objectú est, quód Aristoteles de industria sit obscurus, nec á nobis intelligatur. Certé Aristotelem obscurum esse non nego: de industria obscurú esse pernego. Noluit hoc, voluit illud Aristoteles (ais.) Esto (inquá) noluerit, voluerit, id non mihi considerandum tantummodo propono, sed quamobrem noluerit aut voluerit, inquiro & animadverto: tametsi tu volútatem Aristotelis metiris, valde infirmo dormitantis vel defatigati potius animi argumēto chartulæ nescio cujus & nescio unde collectæ levißimo testimonio, ego metior cóstátissima gravissimaq; lege, id est Aristotelis præstantissima parte, id est indubitata mente, id est summo testamento. Itaq; si principiú Aristotelis, si lex, si testamentú á philosopho tam illustri manu consignatum obscuritatem laudet & probet, obscuritaté si qua in Aristotelis libris inveniatur, Aristoteleam esse dicam: sin vituperet & improbet, dicam potius Eubulidis, Zenonis, Xenocratis, aut antiqui logici cujusdam, unde Organum logicú collectú sit. Ergo de obscuritate Organi quæramus. Quid hic ajunt novi interpretes? Aristoteles (ait Simplicius) neq; fabulis neq; parabolis, ænigmatis more veterum quorúdam usus est, ἀλλ' ἀντὶ παντὸς ἄλλου παραπετάσματος τὴν ἀσάφειαν προετίμησε, sed pro omni velamēto obscuritatem affectavit: ut rudes & ignaros á philosophia rejiceret, navos contrá & industrios excitaret: neq; tamē ait ubiq; obscurum esse, cú fateatur in meteoris, topicis, epistolis, dialogis facilem esse. Hæc doctus ille vir & diligens ait, & tamen (inquá) Aristoteles in Categoriis non est obscurior quám in Topicis: neq; caussa fuit omnino ulla cur ἑρμηνεία & analysis utraq;, id est judicandi doctrina potius obscuraretur, quá in categoriis & topicis invētionis doctrina, quá vitiorú & inventionis & judicii & elenchi doctrina. Sed Eubulidis vel Antisthenis, á quib. Aristoteles accepit, stigosior & spinosior schola judicandi artes illas exasperaverat & obscuraverat: hinc pars illa obscurior est, sed caussam consideremus, cur obscurus esse Aristoteles de industria dicatur, & caussam obscuritatis hujus effectricem consideremus, reperiemus interpretes gravissimé falli. Etenim obscurus (ais) esse voluit Aristoteles, ut ignaros & rudes á logico studio rejiceret: at Plato Xenocratem & Aristotelem, tardum illum & hebetem, hunc promptum & alacrem discipulos habuit, neque Xenocratem tamen ejecit é schola, ut Aristotelem solúm retineret, sed illi calcaria, huic frenos adhibēdo summum utrumque perfecit: imó veró academiæ Xenocrates non Aristoteles successit. Sed tamen Aristoteles mane philosophiá subtiliorem certis & exploratis ingeniis tradebat, ut physicam & Dialecticam: vespere omnibus & sine delectu rhetoricam facultatem argutiarum civiliumque rerum communicabat: matutinæ & vespertinæ doctrinæ differentia ostendit doctoris judicium in deligendis discipulis ad hanc vel illam doctrinam magis aut minus idoneis, studium obscuritatis non ostendit. Quare finis obscuritatis propositus neque justus est, neque ab Aristotele testatus. Neque veró jam expecto ut dicatur, si tam faciles essent artes, neglectum & contemptum iri, ideoque á Platone in quadam epistola præcipi ad explorandos philosophiæ studiosos animos, labores ipsis, qui subeundi sunt, proponendos esse. Enimveró si faciles artes essent, in honore essent, discerentur, vigerent, amarentur, florerent, colerentur: quæ obscuritatis impedimentis & molestiis odiosæ in libris & bibliothecis delitescunt. Nec iste labor est obscuratæ artis, quem Plato discipulis proponendum statuit: nec iter ad sapientiam artis cujusquam humanæ, & ad formandam vitam necessariæ invium & cæcum & obscurum esse voluit, sed quale est, arduum & difficile prædicandum esse monuit, ut vires ingenii probarentur. Etenim fuerit facillima clarissimaque artis institutio, maximi tamen labores relinquuntur: nec enim logicus est, qui logica præcepta didicit: illa enim est scientia universalis: sed logicus est, qui logicá artem in explicandis & retexendis poetarum, oratorú, philosophorú, argumēto, enuntiato, syllogismo, methodo adhibuit: q logicas eorú virtutes multa & assidua meditatiōe, scriptione, dictiōe observavit, excoluit: qui seipsum omnibus laborum

laborũ & ſtudiorũ generibus diu multũque in his exercuit. Illa enim eſt ſcientia in agendo, quæ ſcientia abſoluté Ariſtoteli dicitur in analyticis, illa Socratici amoris difficultas, ille ſudor eſt, quem immortales dii virtuti præpoſuerunt, illa eſt aſpera, difficilis, ardua via, ad cujus ſummum cum perveneris, faciles tibi res ſuccedant. Quatuor ſæpe etiam plures annos in exercitatione Grammaticæ collocamus, nec grammaticum puerum ſolis grammaticæ præceptis futurũ putamus, ſed exemplis poetarum, oratorũ, omniũ deniq; hominum puré & latiné loquentium, cognoſcendis, imitandis, ut ea conſuetudine tandem puté proprieq; loquendi, & ſcribendi ſcientiam, non ſolúm univerſalẽ, ſed multó magis actuoſam & abſolutam conſequatur. Quot igitur annos tantæ tamq; nobilis artis uſui, exercitationi, abſolutioni & perfectioni tribuendos arbitrabimur? Ariſtoteles annos viginti Platonem audivit: quid aliud interea, quám logicã, id eſt, inventionis acumen & ſubtilitatem, quã judicii in enuntiatione, ſyllogiſmo, methodo cõſtantiã & gravitatem exercuit? Deniq; tota philoſophi hominis vita, quid aliud eſt, quã hujus unius facultatis (quã cæteræ mentis humanæ facultates continentur) meditatio, exercitatio, perfectio? Ergo ſi quiſquã eſt á logicæ ſcientiæ cognitione rejiciendus, ut Ariſtotelis interpretes putãt ignavos eſſe rejiciendos, certé exercitationis laborib. & ſudorib. rejicietur, & aſperitates non deerunt. Deſcriptum iter Lutetia Romam habeas, oppidis, vicis, lapidibus etiam ſingulis diſtinctũ, ars eſt Romã Lutetia perveniendi: at progrediendi labores, aſcendendi, deſcendendi, pluvias, imbres, tempeſtates, famẽ fortaſſe interea ſitimq;, reliquaſque tanti itineris neceſsitates ac moleſtias perferendi, ea partitio & deſcriptio tollere non poteſt: ſola artis exercitatio poteſt. Quare nihil metuant Ariſtotelei, ne facilis logicæ artis deſcriptio ſit, nullus labor reliquus ſit: major enim relinquetur, quam ipſi unquam pertulerint, imó quã cogitarint unquam: quippe qui logicæ artis unum nullum unquam, vel in analyſi præſtantium exemplorum, vel in geneſi conſimilium operum exercuerint. Sed tamẽ Platonis conſilium illud minimé fuit, ut omnibus diſcipulis labor ille ante oculos poneretur, ſed potius iis, de quorum jactantia & vanitate diffideremus: qualis videlicet Dionyſius tyrannus fuit, de quo loquitur in ea epiſtola. Quin potius meliuſque ut Horatius ait:

Ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint ut diſcere prima.

Ars igitur quã facillima eſſe debuit, ut exercitationis labor, hoc dulcedinis invitaméto alacrius obiretur. Hic finis Ariſtoteleis conſiderãdus & ſpectãdus fuit. At Ariſtoteles profitetur de induſtria ſe obſcurũ fuiſſe, teſtiſq; eſt epiſtola ad Alexandrum. Verũ quis non videt adoleſcentis regis ambitioni & cupiditati epiſtolã illã conceſſam eſſe, non veritati? Regẽ ſubiratum de acroamaticis libris editis philoſophus cõſolatur iſto obſcuritatis argumento, quia nemini cognobiles futuri ſint niſi qui Ariſtotelem ipſum audierint: & tamen illas epiſtolas & regis & philoſophi ſuſpitio quædã eſt apud doctos & eruditos homines commentitias eſſe, & ſcholæ phyſicæ Alexandrum conſolatione alia conſolabuntur. Quapropter finis obſcuritatis affectatæ, qui fingitur, fœdus eſt: cauſſa effectrix conſideretur, ea longé fœdior apparebit. Organũ obſcurum eſt verbis inuſitatis, homonymiis, importuné modificatis, toto orationis genere vel ambiguis vel perverſis: his ſordib. Ariſtotelem de induſtria ſordidatum eſſe non eſt porro credibile. Rerũ obſcuritas quanto eſt ſordidior? Si leges Ariſtotelis in Organo logico ſervatæ eſſent, ſi nihil eſſet niſi κατὰ παντός, καθ' αὑτό, καθ' ὅλου πρῶτον, niſi natura prius priore loco poſitum, nihil eſſet eo clarius & illuſtrius. At bone Deus, quã noſter hic amor eſt Socraticus? quã ſæpe deſtituimur? Omnia quæ ſunt in tota Ariſtotelis philoſophia interpretes hi oculati κατὰ παντὸς eſſe credunt, ars diſſerendi eſt generalis & re & nomine, & fine, & ſubjecto, & partitiõe, ars diſſerendi nullo horũ modorũ eſt generalis, & ſexcentæ ejuſmodi cõtradictiones utraq; parte ſunt iis interpretibus veræ tantũ, quia in bibliotheca Ariſtotelis reperiuntur, & diſtinctione aliqua defenduntur. Omnia creduntur eſſe καθ' αὑτό, nihil intelligitur heterogeneum. Itaque categorematũ & categoriarũ cõmuniones & differentiæ, enuntiatorũ modificationes & cõverſiones, ſyllogiſmorũ reductiões & poteſtates, & tam multa ſimilia nihil ad diſſe-

ad diſſerendi naturam atque eſſentiam ſpectantia pro cognatis & homogeneis habentur. Omnia creduntur eſſe καθ' ὅλου πρῶτον, at tanta inventionis taotologia (qualem jam antea demonſtravi) contra legem hãc admiſſa eſt, ut Ariſtoteles, qui orationis brevitate obſcurus exiſtimatur, redundantia iſta rerum pluſquam aſiatica, obſcuriſsimus appareat. Omnia creduntur ſingulari methodo eſſe collocata. At inventio tum præcedit in categorematis & categoriis, tum ſequitur in inventione medii, in poſterioribus analyticis, in totis topicis. Quantam igitur obſcuritatem Organi, quantam caliginem arbitramur his interpretibus eſſe, qui falſa pro veris, heterogeoea pro homogeneis, impropria pro catholicis, confuſa pro methodicis habeant? Ergo fateor in Organo Ariſtotelem quidem obſcurum eſſe: de induſtria autem tanta tot ſophiſmatum fuligine obſcurum eſſe, equidem plané diffiteor, longé quæ libentius profiteor tantæ obſcuritatis authores eos eſſe, á quibus omnia illa translata ſunt, quę ſi Ariſtoteles unquam recognoviſſet, jam nihil adverſus Simpliciũ patrocinio noſtro Ariſtoteli opus eſſet, patefacta, expurgata, illuſtrara eſſent omnia. Ariſtotelis legibus conformatum eſſet organum, definitio Dialecticę generalis eſſet primo loco, partitio Dialecticæ generalis eſſet ſecundo, ad inventionis partem relata primo eſſent omnia, quæ uſquam partis illius propria fuiſſent: eadẽ in reliqua parte judicii diligentia fuiſſet, nihil eſſet in arte tota niſi κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον, niſi legitimo methodi ordine collocatum. Veruntamen velamentum Simplicii multorum ſimpliciorũ deinde inertiam & ignorantiam velavit: neq; adhuc ex omnibus qui nobis tot annos adverſati ſunt, ullum obſcuritatis hujus præconem majorem reperi, quã qui eſſet, ſi nõ imperitus eximié & ineruditus certé egregié ignarus & piger. Locus aliquis in Ariſtotele lubricus incidit? obſcuritas prętexitur, ut creduli diſcipuli putent nõ fieri ignorantia doctoris, ſed obſcuritate philoſophi ſi declaretur res minus aperté. In poeris, oraroribus, philoſophis, uſus inventionis jodiciique poſtulatur, ut tot annos importunis pené flagiriis per nos efflagitarur? ꝓfeſſores eximii reſpõdent una ſe Ariſtotelis obſcuritate ſatis ſuperq; impediri: clamant in ſcholis de Organo, & altercanrur: hæc ipſis eſt logicæ exercitatio, ecquam cauſſam aliam arbitramur eſſe legirimi uſus neglecti, quã quod facile ſit de nugis totos dies altercari: ſit autem laborioſum Platonis, Ariſtorelis, Demoſthenis, Ciceronis logicas inventionis judiciiq; laudes retexere & imitari, & iis ſimiles commentari? Age igitur philoſophus videri cupio, juvenilis inſtitutionis cupidus & ſtudioſus: logicę artis veritatem & utilitatem diſcipuli á me requirunt: hic ſi dicam Ariſtotelem obſcurum eſſe, & tãquam pater familias eſurientibus liberis reſpondeam panem domi prædurum eſſe, ut ipſi dividi non poſsit, quid tu non meritó iratus dices, pater ioers & ignave ad forum áccedito, panemq; molliorem coemito: alii enim ſunt piſtores, alius eſt panis parabilior & alimento melior: equidem hanc tam fatuæ credulitatis ignaviam excuſabilem non exiſtimo. Si tam obſcurus eſt Ariſtoteles, obſcuritaté interpretatiõe tua tollito, artem ipſam çantis impedimenris ſolutam liberamque proponito, neq; prudens ſcienſque miſeros diſcipulos excruciato: laborem tam difficilis intelligẽtiæ in fructu imitationis & commentationis collocato, obſcurus eſt tibi de induſtria Ariſtoteles, quia ſtulté id credis, at ſi cauſſas illas & in verbis & in ſententiis (ut aperui) penitus inſpexeris, lõgé aliud de iſta obſcuritate judicium facies. Neq; veró in viginti dialecticarũ ſcholarom libris tanta mihi cum adverſariis meis contentio fuit, quid Ariſtoteles diceret, quá quomodo & quamobrem, id eſt, quá cõgruenter Ariſtoteleis priocipiis ac legib. quá apté ad excellentium logicorum logicam retexendum & æmulandum, quá accommodaté ad totum uſum tantæ artis exercendum. Quapropter inertia noſtra atque ignavia magna ſit, ſi qood Ariſtoteles maxima ſua laude: maximaque generis humani utilitate inchoarit, quod principio & lege, & tanquam teſtamento pater filiis commendarit, id inchoatũ & imperfectum relinquere, imó veró ad inertiam & ignaviam ooſtram tuendum ſtudiorum noſtrorum authori & parenti teterrimam calumniam imponere, & fingere ab eo de induſtria obſcuraram eſſe artem, quam ipſe omnium artium clariſſimam, imó claritatis & lucis omnis ma-

giſtram

gistram esse judicarit. Enimveró longé alia mente Dialecticam mihi interpretandam suscipio, ut & Aristoteli sempiternas gratias agam, quód ubertimam artis materiam undiq; côquisierit, quód multis partibus egregié constituerit, quód ad reliqua constituendum & perficiendum clarissima illa principiorum lumina nobis accenderit, quę nisi sequar, quibus nisi reliquas obscuritates longé lateque discutiam, tum veró me ignavum & inertē & Aristoteleæ philosophię ignarum fuisse existimem. Quare valeat παραπέτασμα Simplicii, nec eo bello tectorio indignissima sophismata diutius tegantur. Dialecticam inventionis judiciiq; partitionem veracem, homogeneam, primo catholicam, totas organi logici, & essentiales partes complexam adolescentes hujus doctrinæ studiosi penitus intueantur ac perspiciant. Recordentur eam non solúm á Quintiliano & Cicerone celebratam, sed ab Aristotele firmissimis illis & quavis exceptione majoribus testimoniis affirmatá: imó veró Mosaica illa manu cælitus exceptam, divinumq; λογεῖον duabus notis Urim & Thumim titulum splendidumq; non ad pectus potius appendant quám in pectore penitus recondant, ad naturalis usus imaginem referát ad Aristotelis experientiam, observationem, sensum, inductionem, perpendant: naturalis usus nos huc ducit: imó veró trahit & admonet omnes artis Dialecticæ præceptiones, ad earum alteram referendas esse, quicquid neutrius erit, dialecticæ non esse: si quis aliter doceat, eum sacrosanctis illis & divinis legibus repugnate: propterea partes istæ diligenter animadvertantur: id enim propositú semper esse volo.

—— Præq; omnibus unum
Prædicam & repetens iterumq; iterumq; monebo.

Vereor ut quod dico, perinde legendo intelligi possit, atq; ipse cogitans sentio. Luceant clara nocte singulares stellę toto cælo, nox tamen est, & tenebræ oculorum aciem longius extendi non sinût, quia non tota lux, sed pars ejus luceat. Ita cernantur in Porphyrio, categoriis, interpretatiōe, analyticis, topicis, elēchis, appositis disputationis nostræ tanquam stellis, errores multi & varii, multa falsa, multa aliena, multa impropria, multa præpostera: tenebræ tñ adhuc universæ in oculis mentis nostræ residebunt, quia non totum doctrinæ lumen, sed radius quidam dispersis & distinctis locis duntaxat illuceat. Sol porró clarus oriatur, extempló noctes obscuritas & caligo tota pellitur: quoniam lumē universum tenebris universis opponitur. Itaq; ad organi partes totas & universas ęstimandum, generali atq; universo lumine ante oculos posito nobis opus est. Ergo logicam lucē universam generalibus inventionis judiciiq; partibus collucētem sequamur.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER III. in Porphyrium.

CAP. I. DE CATEGOREMATE.

Actenus duob. ptimis libris, logicorum philosophorū historia, principiisque definitionis & distributionis collatio & disquisitio tecta fuit, unde logicæ artis authores cognoscerētur, & quid desit in organo logico, facilé pspiceretur. Deinceps veró organi tractatio minús fortasse perciperetur, si uerú illum cōstantis & certæ doctrinę ordinē sequeremur: tes variis modis esset discerpenda, propterea qd' in eodē libro varia sæpe confusa pcepta sunt. Ergo tāquā desertos saltus petaturi simus, atq; inibi spinetis obrutas fruges investigaturi, sic faciamus: facē illā ardentē, ac splendidé in toto corpore animoq; logico collucentē, facē, inquá, Aristoteleorū principiorum, de præceptis catholicis & methodicé dispositis, de fine, de partibus artis, invētione & dispositione, præ nobis ipsis feramus. Et quó faciliús á scholis nostris cursus organi logici, qualis est, intelligatur, de singulis ejus partib. ordine disputemus, quo sunt adhuc vulgó lectæ & tractatę. Quamobrem qa primo organi logici loco liber hic legitur, Porphyrium primó consideremus, quomodo rem sibi propositam definiat, partiatur & illustret. Quid igitur Porphyrius sibi proponit? Thesim primó nullá cōmunē sibi proponit, specialiter proponit, de genere, specie, differētia, proprio, accidente se dictutū: in quibus tamen tra

ctandis utitur verbo κατηγορουμένου καὶ λεγομένου, ejus quod attribuitur & dicitur de aliquo. Vulgus, in ſcholis prædicabile nominat, & dicibile. Hoc idem Ariſtoteles categorema vocat & in org. ſuo & in philoſophia: quo licet jam utamur, ſicut categoriæ nomine utimur, quis latina forma commodiús flecti poteſt, quám κατηγορούμενον. Secundo itaq; capite categoremata Porphyrius diſtribuit in duas partes, quód alia de uno, ut individuum: alia de multis, ut genus, ſpecies, differentia, proprium, accidens dicantur. Voluit hîc igitur Porphyrius doctrinam categorematũ cõplecti. Quæramus itaq; primúm quomodo definiat categorema? Non definit: Hoc primum eſt Porphyrianæ inſtitutionis vitium, quód rem ſibi propoſitam generaliter primúm non definiat: id enim præponere debuit, quia in hac inſtitutione neceſſarium homogeneum catholicũ: quia methodus ita poſtulabat, quia deni que leges illæ Ariſtoteleæ id imperãt. Ac quia non ſolúm in ſcholis, ejus verbi notio & barbaré & confuſé modó prædicabile, modó prædicatum nominatur, ſed etiam quia ex hujus verbi ſcholaſtica ſignificatione, maxima in organo logico confuſio eſt, explicabo & definiam, quẽadmodum in organi logici libris nomen hoc ſit uſurpatum. Dupliciter autẽ uſurpatur, generaliter primũ, deinde ſpecialiter. Generaliter igitur κατηγορεῖσθαι, eſt indicari, dici, demõſtrari, argui, attribui, cõvenire, ptinere, ſpectare: & categorema, eſt id omne, quod dicitur & indicatur vel affirmatum, vel negatũ, ſive ſimplex ſit, ſive compoſitum. Sic in categoriis categoremata, κατηγορούμενα (nam λέγεσθαι καὶ κατηγορεῖσθαι in Porphyrio & organo toto idem eſt, ut deinde patebit) dividuntur in ſimplicia & compoſita: compoſita ipſa tandem enuntiationem faciunt affirmatam vel negatam. Sic categoriæ dividuntur Analytici primi capite triceſimoſeptimo, in ſimplices & cõpoſitas. Hic igitur locus facit categorema, quicquid quolibet modo dicitur, ut omne argumẽtum, omniſq; argumenti expoſitio & propoſitio. Specialiter autẽ ſumitur categorema pro eo q᷑ alteri poſsit attribui: ſed dupliciter rurſum: primó cõmuniter, ſive ſit affirmatũ, ſive negatum, ut in interpretatione: ubi omnis enũtiationis extrema duo definiũtur, cõſequens, appellatur categorema, ut antecedẽs, ſubjectũ. Atq; etiã id amplı᷑ primo Analytico in Analyſeos doctrina docetur, categorema non ſemper vel recto caſu effectri, vel uno verbo, ſed aliquando obliquo caſu, aliquãdo verbis plurib. & oratione perlõga: & ſyllogiſmi partes ſentẽtiis rerũ, nõ numero verborũ metiẽdas eſſe. Quæ categorematis ſignificatione, omnis argumentorũ genera cõprehenduntur. Sic organũ nobis in abundantia propoſitionũ, in invẽtione medii, quæ antecedãt, quæ ſequãtur, quæ repugnent: id eſt, omnia argumenta ſuppeditat hoc nomine. Et certé cúm Ariſtotelis interpretes putent categoremata & categorias, fundamenta propoſitionum eſſe, unde ſyllogiſmi fiant, neceſſe eſt putent iis fundamentis inventionem medii totam inſtitui. Nam de tribus ſyllogiſmi terminis, unde propoſitiones fiãt, duo quæſtionis (quæ ſyllogiſmi concluſio ſit futura) termini extrinſecus aſſumuntur, medius ſolus arte quæritur, & ab iis fundamentis petitur. Quare categorema ſic acceptum, id omne ſignificat, quod de re poſita dici poteſt, ſive affirmando, ſive negando. Quod popularib. verbis in rhetoricis ab Ariſtotele dicitur, ratio, fides, probatio, argumẽtum: & in toto organo ſæpe eſſe, ineſſe, cõvenire, uſitatis verbis dicitur, quod ſcholaſtico verbo κατηγορεῖσθαι. Secunda veró ſpecialis categorematis ſignificatio eſt, qua categorema affirmatum & ſimplex duntaxat intelligitur: quomodo á Porphyrio dividitur in individuum, genus, ſpeciem, differentiã, propriũ, accidens: quomodo dividitur in decem categorias, ſubſtantiam, quantitatẽ, relationẽ, qualitatẽ, agere, pati, ubi, quando, ſitũ eſſe, habere: quomodo dividitur in Analytico primo in generaliſsimum, ſubalternũ, individuum. Nec veró in hoc ſpecialis ſignificationis ſecũdo modo nullus eſt organi locus, q categorematis nomine ſimplicia rerum vocabula definiat, ſed perpetuó res ſimplices, id eſt, ut in categoriis exponitur, enuntiationẽ non efficiẽtes, ſive uno verbo, ſive pluribus exprimatur. Nec enim Porphyrius in tota Iſagoge, dictionis ſimplicis mentionẽ fecit. Imó, quod totũ cõtrá eſt, exempla pleraq; categorematũ ſtatuit ex verbis pluribus cõpoſita, ut generis & ſpeciei. Corpus animatũ, ait ſpecies eſt corporis, genus animalis. Animalis veró ſpecies, animal

mal rationale, genus veró hominis. Similiter ad exempla differentiæ & proprii citantur, Cicatrix, quę ex vulnere occaluit: item, Logica qualitas: item, Disciplinæ & métia capax esse: item, Natum esse ad navigandum: item, In senectute canescere. Hęc inquam, Porphyrii exempla sunt, cùm tamen simplicium vocabulorum aliis exemplis abundaret, si quid id interesse judicasset: sed res simplices, quę non enũtiatio, sed enuntiationis partes sunt, ut dixi, sibi proposuit, quæ sæpe uno, interdum etiam pluribus verbis efferũtur. Quod in Topicis apertiùs ostenditur, ubi definitio, ubi etiam propriũ, id est, quædam rei descriptio, inter categorematis genera statuitur. Ergo categorema in organo ita specialiter intellectum est, atq; ex ea significatione inconstantissimé divisum modó in sex partes, individuum, genus, speciem, &c. modó in decem, substantiam, quantitatem, &c. modó in tres, ut primo Analytico generalissimum, subalternum, individuũ: modó in quatuor, ut topico primo accidés, genus, propriũ, definitionem: tanquam si diceres, Pręedicabilia, ut scholæ loquuntur, sunt sex: pręedicabilia sunt decem: prædicabilia sunt tria: prædicabilia sunt quatuor. Laus partitionis summa est in ἀχώρισία adversorũ: ut docuimus in ipso partiẽdi loco: á qua longissimé abest ista categorematũ dissectio omnibus omnino Aristoteleis legibus illis contraria. Sed de hac partitionũ inconstantia suis locis copiosiùs dicetur: & in organica specialis categorematis partitione non solũ est illa notissima inconstantia, sed contra veritatem logicæ, major quædam & absurdior est repugnãtia. Nam cùm totum logici sit opus, medium invenire & disponere, ad inveniendum & disponendum medium, totũ hoc specialis categorematis commentũ prorsus alienum est: nec enim medium in syllogismo simplici, de quo soló organum loquitur, semper simpliciter & affirmatè κατηγορῆται, sed partim subjicitur, ut in prima figura: partim semel tantùm κατηγορῆται, ut in secunda: partim duntaxat subjicitur, nunquam κατηγορῆται, ut in tertia. Nec omnino ad syllogismi & veritatem & utilitatem ista categoriæ & categorematis ratio requirenda est: nec interest, quo genere sermonis, modó verum dicatur. Quare tota hæc categorematis Porphyriani aliena, & contra usum syllogismi composita est institutio. In hoc autem libello Porphyrius, licet aliud fortassis agens & cogitans, attamen in logicam inventionem incidit, & propositione ac divisione categorematum, id videtur amplecti. Atque ut si quis Grammaticæ partem nesciret esse etymologiam, scriberet autem de nomine & verbo, imprudens in etymologiam incideret: sic Porphyrius, quamvis inventionem, logicæ partem esse non attenderet, nec ad eam pertinere generis, speciei, differentiæ, proprii, accidentis cognitionem: cogitaret tamen de his præcipiens, huc delabitur. Quare si quod erit in tota institutione catholicum logicæ inventionis documentum, distinguemus ac retinebimus. Ad proœmium veniamus.

CAP. II. DE PROOEmio Isagoges.

IN proœmio summa institutionis proponitur: ubi tria notabis, utilitatem rerum, compendium institutionis, authores quos imitatur Porphyrius, utilitas generis, speciei, differentiæ, proprii, accidentis, quadruplex describitur. Prima ad categorias Aristotelis, quas singulas Porphyrius putavit classes esse rerum per genera, species, differentias, ut pauló póst ipse declarabit: quod cujusmodi sit, postea videbitur. Accidentia autem & propria & communia, in alia categoria essent. Secunda ad definitiones: quę si propriæ sunt, constant genere & differentia: si descriptiones quædam, é propriis etiã & accidentibus. Tertia ad divisiones, quæ præcipuæ sunt generis in species & differentias: item in proprietates & accidentias. Quarta ad demonstrationes, quæ sunt ad Aristotelis legem propriæ affectionis, ex caussa prima & summa, qualis differentia est. Utilitates hæ magnæ quidem sunt: at non omnes, nec catholicè propositæ. Grammatica valet ad rectè loquendum. Itaque huc etymologia & syntaxis referendæ. Si doceas partes orationis valere ad epistolas familiares, ad colloqua, & ad ejusmodi utilitates alias, præceptum facies ridiculum: quia quod catholicum est & generale, per partes specialiter instituis. At generalia generaliter, ait Aristoteles, & specialia specialiter

docenda. Duobus rectis tres pares angulos habere, veré per ſpecies doceretur: at ſophiſticé, reclamat Ariſtoteles. Porphyrius igitur, ut in qua logicæ parte verſaretur, ignoravit, ſic rerum, quas tradidit, uſum ſummum neſcivit. Valent porró genera, ſpecies, differentiæ, propria, accidẽtia ad bene diſſerendum, ſive definiẽdo, ſive partiendo, ſive demonſtrãdo, ſive ꝑponendo, ſive argumentando: ſive probabiliter, ſive neceſſarió fiat. Nec audiã hic voluntatem Porphyrii, tanquam legem aliquam, quód ita docere voluerit, nec ideo reprehendendus ſit. Nam ſi prudens offendit, graviús offendit. Secús inquam, velle debuit, ut recté doceret. Nec pro libidine, quicquid voles, docere tibi licebit. Sunt enim leges bene docendi: quas in docendo, qui deſpicit, arguendus & corrigendus eſt. Secundo proœmii loco compendium inſtitutionis á Porphyrio proponitur, ideoque arduas quæſtiones ſit omiſſurus de genere & ſpecie: utrum ſubſtantiæ ſint, an animo tantúm cogitẽtur. Et ſi ſubſtantiæ, utrum corporeæ, an incorporeæ: item utrum ſejunctæ, an in ſenſilibus, ac circa ea poſitæ. Graviſsima in ſcholis idearum diſputatio fuit (quæ modó generis & ſpeciei nomine, ſicut apud Platonem & Ariſtotelem ſignificantur) utrũ ſubſtantiæ quædã eſſent in Dei, rerũ opificis, mente (Quæ opinio refellitur in Parmenide Platonis: & quarto libri hujus capite refelletur argumentis Ariſtotelis) an cogitentur tantúm. Rerum quidem notiones animo cõtinentur: res autem ipſæ extrá ſunt. De univerſo animantium genere cúm cogitamus, communis omnium animantium notio in animis noſtris ineſt: animantes autem ipſi in terra, aqua, aére: cœlo etiam, ſi Platoni & Ariſtoteli creditur, ſtellas animatas facientibus. Et hæc opinio logica eſt, & ideo permultis apud Platonem locis idea nil aliud eſt, quám genus logicum: qua de re etiam poſtea capite ſecundo iterum dicam. Ergo genera & ſpecies, ſunt quædam corporea, ut metallum, arbor, animal: quædam incorporea, ut animus, angelus: quædam ſejuncta á materia, ut animus, angelus: quædam in ſenſilibus, & circa ea, ut genera & ſpecies quãtitatis, qualitatis: linea, ſuperficies, corpus, color, calor, frigus, humor. Idea etiã interdum ſpecies ſeu forma dicitur. Idea boni ſexto de Republ. dicitur á Platone, Deus: de qua ſignificatione modó Porphyrius non quærit. Has igitur quæſtiones Porphyrius proponit, & ait arduas eſſe ac difficiles. In eoque dupliciter peccat: Proponere id primúm non debuit, quia nõ eſt neceſſarium, homogeneum, primó catholicum ad diſſerendi uſum: nec hic ideo ſcientificum. Deinde cúm propoſuiſſet, debuit diſſolvere. Fixit enim crucem, ubi ſectatores ejus cruciarẽtur, ut cruciatos hic Ammonium & Boetium videmus. At præterit, inquies: Concedo inquam, ſed rhetorica præteritione valde incongrua: quia quæſtio difficillima, diſcipulo proponitur, cujus tamẽ ſolutio neſciatur. Tertio proœmii loco ꝓfitetur Porphyrius ſe veterum philoſophorum doctrinam hic ſecuturum, præcipué autem Peripateticorum. Notabis igitur hic non omnia, quæ præcipiuntur á Porphyrio, eſſe Ariſtotelea: imó, ſicuti locis ſuis docebo, feré nihil: & imperité factum ab iis, qui Porphyrium in organũ Ariſtotelicæ logicæ incluſerint. Primúm, quód ſint etiam hic plurima non Ariſtotelea: deinde ſi quod hic catholicum logicæ documentum ſit, in organo tam cõmode explicatum eſt: nec in arte Ariſtotelis, tautologia ab Ariſtotele vehementer damnata, adhibenda fuit. Ariſtotelis enim lex jubet generalia generaliter & ſemel tantum doceri. Denique minimé organi interpretationem decebat, etiam ſi commoda eſſet, organi tamen partem cõnumerari: & Ariſtotelis authoritatem, cũ interpretis, ab aliis interpretibus frequẽter improbati, nomine communicari.

CAP. III. DE GENERE.

GEnus á Porphyrio definitur hoc capite, & diſtinguitur á ſpecie, differentia, proprio, accidente. Sed antequam definiatur, ſignificationes ejus tres recenſentur: una, qua genus dicitur quorondã tum ad unum quippiam, tum ad ipſorũ inter ſe modo quodam affectorum multitudo. Sic Herculeorum genus dicimus collatione unius Herculis, & ſui ipſorũ inter ſe cognatione. Quæ ſignificatio, logica eſt, & inſtituti propria, qua genus dicitur quod multis commune eſt, eſſentia nempe, & ipſa communicantium multitudo. Sic animal, genus pecudis & hominis

minis dicitur, quia ejus essentia communis est pecudi & homini. Sic animallum genus dicitur, quia multorum communem essentiam habentium collario: & sic Herculeus, genus est Herculeorum, ut animal animalium singulorum: & eodem modo genus Herculeorum dicitur, ut animalium. Peccat tamen hîc Porphyrius, quód Herculeorum genus collatione unius Herculis purat dici. Quomodo etiã Latiné dixit Ouidius secundo Meramorphoseos, *Iam cognosce genus* ——, id est, patrem. Et tamen cum genus pro genirore dicitur, tropus est, & poëticus tropua potius quám oratorius. Ergo in hac significatione Porphyrius Aristotelẽ non imitatur, sed doctrinam Aristotelia doctrinæ conttariã docet. Hic etiam peccat Porphyrius, quód locum, genus incolarum dicit. Nec enim Athenas, genus Atheniensium dicimus: sed Atheniẽsis, sic genus est Atheniẽsium, ut animal animalium. Veré tamen ait hoc secundum generis significatum vulgare, & prius esse eo, quod primũ fecit. Tertia significatione genus dicitur, cui subjicitur species. Hic Porphyrius hallucinatur: & hæc significatio tertia in primam recidit, & ubi multorum tum ad unum, tum ad sese collatio essentialis est & affectio, ibi mulra illa singula species sunt. Porphyrius intellexit duo significata esse generis, unũ vulgare & primum, quo genus pro genitore dicitur: alterũ similitudine & metaphora mutarum, quo multorum tum ad unum commune, tum inter se collario comprehendirur. At explicare intelligentiam suá non poruit, ex una significatione duas fecit. Attamen nondum genus talium partium subjectarum communione definitum est, nisi talis communio sit non secúdum accidens, sed secundum essentiam. E rertia generia significatione Porphyrius aliam generis definitionem deducit. Genua est, quod de multis & differentibus specie in quæstione quid est, affirmatur. In qua definitione communia essentia partium comprehenditur magis quám explicatur: imó secus quám doceat, comprehenditur. De generis autem definitione duas opiniones diversas in scholia video fuisse, & ab Aristotele traditas: illam priorem simplicem, qua genus dicirur rotum partibus essentiale, & hãc Porphyrianã, qua genus definitur, quod de multis & specie differentibus in quæstione quid est, affirmatur. De qua utraq; commodiús disseretur, cùm erit de specie, quod Porphyrius tradit, consideratú. Divisio categorematum sequitur, quód dicantur alia de uno, ut individuum: alia de pluribus, ut genus, species, differẽtia, proprium, accidens. Tum commune categorema dividitur in genus, speciẽ, differentiam, proprium & accidens. Cur veró species, differentia, proprium, & accidẽs unius non erunt, ut multorum? Sed enim rebus omissis partitio longé magis est vitiosa, multoq; minús catholica. Nam de caussis, forma, & de comparatis, dissimile, differentiæ nomine comprehenditur: finis, efficiens, materia, omittitur: effecta & adjuncta & comparata reliqua nomine proprii, accidentis confunduntur, de subjecto tacetur: partiũ, totius, definitionis, testimonii ratio nulla hîc habetur. Quæ tamen omnia logica categoremata sunt, eaq; simplicia & affirmata, ut interim de dissentaneorum generibus taceã. Hæc inquam, omnia partitione ista exclusa sunt. Et quamvia idem fortasse possit esse & efficiẽs & forma & simile & accidens, & é cæteris eodem modo, attamẽ non ideo rationes singulorum non sunt distinguendæ. Idem genus est & species, rationes tamen generis & speciei distinctæ sunt: sic finis, formæ, efficientis, materiæ, & cæterorum rationes distinguendę & definiendæ fuerunt. Neq; pro scholastica categorematis consuetudine jam dicatur, argumenta illa non κατηγορῶνται· id enim jam antea refutavi ex Porphyrii & Aristotelis doctrina & authoritate, quib. categorema simplex est, quod enũtiationem non facit. Sic, ut jam posui, In senectute canescere: Cicatrix ex vulnere obducta, Porphyrio categoremata simplicia sunt. Sic Aristoteli in topicis descriptio quævis & definitio, categoremata sunt. Imó veró species relatione generis, categorema non erit, quia tantum hac ratione subjicitur: & tamen species est veré illo modo: & á Porphyrio postea etiam relatione generis definietur. Quamobrem é numero simplicium & affirmatorú categorematú, quę sibi tractanda Porphyrius proposuit, tot & tã multa rejicienda non fuerũt. Hoc partitionis hujus Porphyrianæ sophisma magnũ est: deinde cur proprium & accidens cõmunis categorema

tis duę ſpecies efficiuntur, túm accidens ſit proprii genus, & proprium ſpecies, & omne Porphyrianum propriū ſit accidēs inſeparabile? tum cur differētis, propriū & accidens, potiùs efficiuntur ſpecies cōmunis categorematis, quám de uno affirmati? an nulla eſt differentia? an nullū eſt proprium individuorū? quomodo igitur erunt? quomodo definientur? an nullum eſt accidens ſingulare? Cur igitur Porphyrius in hoc capite dicit accidentia cōmuniter, ſed non ꝓpriē alicui? quod ter deinde repetitur de accidente cōmuni. Poſtremó languida iſta & tot plagis cōfecta partitio, cōtra methodum hic eſt collocata. Etenim Ariſtoteleam methodū adhibeamus, jubentem ut natura priora præcedant, poſteriora ſequantur: quo tandem loco categorematis partitio eſſe debuerit? nónne antecedere ſpeciales ſingulorum categorematum definitiones debebit? At hic primo categoremate definito ſequitur. Ergo partitio Porphyrii, non ſolū ex Ariſtotelis philoſophia deducta nō eſt, ſed eſt tot modis contraria principiis Ariſtotelearum legum. Poſtremó videamus, quamobrem hic adhibeatur. Categoremata ſunt ſex, genus, ſpecies, differentis, proprium, accidens, individuum. Genus definitum eſt, ad illud á cęteris categorematis diſtinguendum, & docendum planius cætera nondum definita, id eſt ad cognitū incognita adhibentur. Ariſtoteles hoc appellat petitionē ejus qđ in principio eſt, & inter ſophiſticas ſordes repouit. Tum veró ridiculū eſt, iſtas rerum differentias exquirere, ſi definitio recta adhibita ſit. Definitio enim vera explicādo quid res ſit, eam ipſam ab omnibus rebus aliis diſtinguit: & ſicut magiſter ipſe Porphyrius docet, definitio non ſolúm genus, ſed differētiam rei maximé propriam comprehendit. Itaque quā nobis generis differentiam exquirit, ſi generis definitione, generis á cęteris rebus differentiam concluſit? Nec Porphyrii volūtas hic nobis allegetur. Voluit inquies, rudem iſto modo diſcipulum docere. Voluit igitur contra leges bene & facilé docendi: cōtra leges Ariſtotelis, cujus interpres videri voluit. Genus definiendum ſibi propoſuerat, poterat é philoſophia Ariſtotelis, illam veram definitionem ſeligere: de toto deniq; partibus eſſentiali & exemplis inſignib. illuſtrare. Quiſquilias & nugas collegit, generis verá naturá obſcuravit. Sed in hac diſtinctione categorematum unum eſt valde ineptum, quód accidens dicitur attribui in quale quid: quod etiam poſtea repetitur in differentiis generis & accidentis. Sic enim Porphyrio differentia & accidens idē fuerint. Neq; jam expecto, ut nobis objiciatur, genus iſto modo definitum, categorema non futurum. Etenim cur non fuerit? An ſi κατηγορεῖσθαι verbo in definiēdo nō utar, categorema non facio? Porphyrius ipſe in definiendo proprio & accidente, κατηγορεῖσθαι verbo non utitur, ſed accidere, ſed eſſe, abeſſe, ineſſe dicit. Et tamē inter categoremata, proprium & accidens collocat. Non igitur, quia τῷ κατηγορεῖσθαι verbo in definiendo genere non utor, idem genus categorema non facio. In topicis Ariſtoteles, ut genus, ſic proprium, definitionem, accidens, categoremata appellat: nec in his definiendis κατηγορεῖσθαι verbo utitur. Tollatur igitur tam ſcholaſtica, tamque puerilis ineptia: neque nobis objiciatur, artium propria vocabula eſſe. Propria etenim ſunto: quis negat? ſed ex communi uſu artificum deprompta, non ab inertibus magiſtris ſomniata. Artifices porró rationis, ſunt homines: ex eorum igitur uſu deducantur artis vocabula. Quare de tanto capite nil eſt quod ad veram logicam referri poſsit præter unam generis definitionem hic confuſam, Genus eſt totum partibus eſſentiale.

CAP. IIII. DE SPECIE.

Species hoc capite definitur, & dividitur in ſubalternam & ſpecialiſsimam. Eademque occaſione definitur genus generaliſsimum & ſubalternum. Vocabula hæc ſua conjugatione ἐνέργειαν quandam continent: & cúm generale & ſpeciale dicamus, non video cur non generaliſsimum & ſpecialiſsimum, ſi non latiné, ac certé logicé dici poſsit. Itaque etiam hæc teneamus: ne ſi melius quæramus, deterius inveniamus. Res tota magis hic turbatur, quám capite ſuperiore turbata eſt. Speciei ſignificationes duæ ſunt, altera propria, qua ſpecies dicitur forma cujuſque: altera modificata, qua dicitur pars generis. Secunda ſignificatio logica eſt, & hic tenenda:

nēda: sed Porphyrius, ut iam monui, declarat se nescire definitionis usum. Definit speciem, partē generi subjectam: nec intelligit hac definitione speciei logicæ, differentiā à cæteris significationibus contineri. Est veró hic admirabilis Porphyrius in re eadem sæpius iterāda, id est in lege καθ' ὅλου πρῶτον violanda. Definitiones speciei decē cumulantur, tres speciei in universum. Species, est quod subest assignato generi: item, quod generi subjicitur: itē, de qua genus in quæstione quid est, affirmatur. Deinde specialissimę speciei definitiōes sex: prima, quod multis & differētib. numero in quæstione quid est, attribuitur: secūda, quæ tantūmodò species, non etiā genus: tertia, qua species inferior alia nulla est: quarta, quod ante individua proximé dicitur: quinta, quæ cúm sit species, nō potest esse genus: sexta, quæ species cúm sit, in species dividi nequeat. Deinde subalternæ speciei definitio, quę & genus & species esse potest. Permiscetur hic etiā generis definitio una, generalissimi duę, & ex iis quædam etiā sæpiús repetuntur. At mirifice Porphyri, quid ad illam Aristotelis magistri legem respondebis, nugas & repetitionē damnantis, & inter sophistarū fines adnumerātis? Si quis tres angulos duobus rectis pares in unaquaq; triāguli specie doceat; sophisticé docet & demōstrat. Tu quid hic agis? Polliceris nobis initio compēdiariam institutionem: quid igitur præstas? Si definire speciem volebas, una definitio ad καθ' ὅλου πρῶτον, id præstare debuerat: at tres cumulas. Si cū genus speciēq; definisses, definire velles subalternū, generalissimū, specialissimū: definitiōes requirebātur, quot res erāt definiendæ, nō plures, alioqui fuerint nugæ. Hæc prima capitis hujus est logica, hoc judiciū de nugis, quæ certé ex Aristotelis logica, quæ nunc est, deductæ nō sunt. Et magna Aristoteli injuria ab interpretibus facta, cúm ad ipsius organum sophismata hęc aggregata sunt. Genus deinde & species Porphyrio sunt ad aliquid: & tamen quanquam id non crederet, quod á discipulo suo tamen credi vellet, ex altero alterum definiendū tantúm non putavit. Sed speciē definit, quę dicitur de pluribus numero differētibus in quæstione quid est. At ista relatorum natura est, sicut Aristoteles docet, ut natura simul sint, nec alterius absq; altero natura possit intelligi: imó id ipse Porphyrius hic ait. Ergo dum Porphyrius absq; relatione hac speciem definit, reipsa negat & inficiatur, quod verbo docet. Tertio loco, Aristotelis categoria permiscetur intempestivé, si categorema Porphyrij & categoria Aristotelis sint doctrinæ diversæ, ut Porphyrius ipse putat: ἑτερογένεια siquidem est Aristoteli dānata, lege καθ' αὑτό. Categoricæ substantiæ exemplū Porphyrianū Valla reprehendit: imó Aristoteles ipse cōdemnat. Porphyrius hic corpus animatum, facit animalis genus. At Aristoteles quinto capite quarti Topici contrá sic ait: Non attendunt autem plerunq; ij, qui totum in parte constituūt, ut qui animal, corpus animatū ajunt. Nequaquam veró pars de toto dicitur, itaque nō fuerit corpus animatum genus animalis, quoniam pars est. Nec veró τὸ ζῶον animal, Aristoteles corporeæ substantiæ speciem facit, cum Deum definiat in philosophia ζῶον ἀΐδιον ἄριστον, animal æternū optimum. Et nominatim dicat esse ἄνευ ὕλης, sine materia. Atque Aristoteles ipse in categoria substātię nulla genera, nullas species, nullas differentias alias numeravit quā primæ & secūdæ substantiæ. Porphyrianæ arboris (quæ hic appellatur) nihil habet. Atq; hinc natus error est, corpus physicum sine mathematico posse consistere: Ut corpus esset, quod constaret materia & forma, at ut forma sic materia quædam est intelligibilis quædā sensilis: & hoc modo syllogismus sola mente cōceptus esset corpus physicum. Sed de hoc errore rursus in categoriis. Ergo Porphyriana substantiæ categoria, ex Aristotelis doctrina deducta non est, sed ex aliquo eorum philosophorum, quos in proœmio præter Peripateticos sese dixit imitaturum. Et valde simplices eos meritó jam dixi, qui Aristotelei Organi partē hanc, Aristoteli præsertim contrariam cacotechniam fecissent. Quartó facit Porphyrius collationem subalterni duplicem: altera enim genus est, altera species: facit generalissimi unicam, quia tantúm genus est. Ut igitur sibi constaret, & analogiæ redditione expleret, specialissimi debuit etiam unicam facere collationem, qua tantúm species esset. At duas fecit, & hominem non solúm animalis, sed Socratis & Platonis speciē dixit, quod cujusmodi sit, mox videbo. Quinto scholasticā quæstio movetur, An ens, commune genus sit omnium entium: de qua apud Aristotelem cōtrarias opiniones duas video: altera negatur, quod hic Porphyrius negat, altera contrariū affirmatur: ut in philosophia 1. capite undecimi libri, ubi τὸ ὄν, ens, genus statuitur: & quarto undecimi, ubi entis differentiæ primæ statuuntur unū

& multa: cętera omnia, species. Quę opinio secunda verior est, nec homonymia verbi est: quæ ratio est primæ opinionis. Omnia enim entia, definitioné entis habent cõmunem, licet entium sint aliis alia præstantiora: sicut ex animalibus homo longé pecudi præstat: habet tamen cõmunem definitionem generis cum pecude. Et pejor opinio á Porphyrio delectat: sed tamen utraq; inutilis & vana, cúm logicus etiam ente quovis altiús caput erigat, & de non ente etiam dis serat, ut ex Aristotele já docui secũdo libro. Sexto loco, Platonis methodus ad amplificãdũ tantúm nugas, nõ ad ejus usum, á Porphyrio cõfunditur. Plato in Philebo docet omnia æterna uno & multis cõstare, terminumq; & infinitaté habere, cõmunemq; intermediá ideá dividendá esse, donec ad infinitaté perventũ sit, quæ ipsa omittẽda sit. Hæc illic Plato, quæ Porphyrius hic sois, nõ Platonis verbis interpretatur, á generalissimo p subalterna ad specialissimas species descendendum, ut individua secludantur. Quæ regula ab Aristotele tã probata est, ut omnib. Philosophiæ partibus, nõ in logica solúm ab eo celebrata sit. Disputationé eã totá, in capite de methodo copiosé disserui mus. At Porphyrius quid hic misceret, ignoravit. Huius regulæ singularem & admirabilé usum nunquá, ut ex ejus scriptis apparet, cogitavit. Nã si ad regulam illam suam institutioné direxisset, nunquá in has nugas incidisset, definitionibus, partitionibus, exẽplis perspicuis & succinctis rẽnná, una doctrina, & uno tantúm loco docuisset, nõ iterasset sępius, res alienas nõ miscuisset. Neq; veró locus erat hic de methodo illa Platonica præcipiendi, sed in dispositione, post enũciationis et syllogismi declaratam doctriná. Ergo Platonis regula ad inanẽ pompã hic inscienter & inepté producitur. Septimo prolixa & nugatoria oratione dilatatur generis proprietas, quód de specie dicatur, nõ contrá: & superiora deniq; de inferioribus, non contrá. Octavo et extremo loco individua nominantur, ex eo quód proprietatib. unũquodq; cõstet, quorũ collectio nunquá in aliud quicquã cõveniat: & multis totius institutiõis Porphyrianæ partib. differre numero individua dicuntur, nõ specie, quod etiá nõ raró in Aristotelis philosophia præcipitur, sed & contrariũ præcipitur. Hac de re já dicamus pauló pleniús & uberiús, & generis definitioné huc rejectá accuratiús cõsideremus: et illa nobis opinio cõstituatur, de genere & specie, quá probamus & sequmur.

CAP. V. QUOD GENUS *sit totum partibus essentiale.*

Genus est totũ partibus essentiale. Species, pars generis: sic animaliũ, sic hominũ genus, quia totũ partibus essentiale: sic animal, genus animaliũ singulorũ: sic homo genus singulorũ hominũ, quia totũ partibus essentiale: sic homo, species animalis, sic Socrates species hominis. Nihil auté refert ad speciei naturam, utrũ generis pars cõmunis sit multorum, ut homo & bestia, an unius propria, ut Socrates et Plato. Hæc opinio probãda nobis & demonstranda est. Ac ne qua nominis homónymia fallamur, tollamus generis et speciei significatiões alienas, logicas tantúm definitionib. expositas teneamus. Genus, significat aliquando genitoré, aliquando etiá specié: de hoc genere modó non loquimur: species, significat aliquã do formã, aliquãdo causam formalé, ut in physicis: aliquando ideam, aliquando substantiá, ut Alexãder annotat in Philosophia sexto capite libri tertij: aliquãdo etiá significat genus, ut quinto capite primi Posteriorũ Græci interpretes adnotant: de hac specie nõ loquimur, de logico genere, de logica generis specie loquimur. Dico igitur (ut iterũ statuá) quicquid totũ est partib. essentiale, illud est genus, & partes species ejus sunt, et sic hominẽ, genus esse singulorũ hominum, et singulos homines species esse hominis dico. Unde igitur hujus rei veritas exquiri potest? ab illo nẽpe veritatis fonte, unde omnis nostra disputatio manavit, ab Aristotelis principiis, observatiõe, experiẽtia, inductione. Hic de artis institutis disputamus. Nautica dogmata, é nautarũ usu facta sunt: militiæ præcepta, é militũ cõsuetudine sumpta sunt, sic logicę decreta, é cõmuni logicorũ, id est hominũ usu, sumẽda sunt. Ergo quẽadmodũ iudices plerunq;, sic nos in rẽ præsentem veniamus. Dicis Sequaná Lutetiæ exaruisse: id nego: ut igitur cõtroversiam tollamus, huc ipsi veniamus, ut corã oculis & sensu fidem nobis faciamus. Dico genus esse totũ partibus essentiale, & sic hominem, genus esse Platonis & Socratis, Platonemq; & Socraté, species hominis. In rem igitur præsentem veniamus, nihil somniemus, nihil cõmẽremur. Finge illa ipsa tẽpora, quibus logicũ Organum ab Aristotele nõdũ collectũ erat, Dialecticæ vis fuit, & homines, genera quædá & quasdá species dixerũt, atq; intellexerũt. Hic naturalis usus, hæc humanitatis regula. Hęc Aristotelis experiẽtia & inductio & finis & principiũ est. Unde

unde non dico temere arripi, sed prudenter observari Dialecticæ præcepta omnia deceat. Cōsideretur igitur quid ea res est, & cujusmodi, quam homines significant his vocabulis, genus, generalis, generaliter, generatim: species, specialis, specialiter, speciatim. Hoc observato, hoc posito, quod inficiari nemo, nisi malitiosé, posit, genus id omne dicemus, quod species habet: speciē, partem generi ita subjectam, ut ejus non solúm nomen, sed definitionem et naturam usurpet: cōmunis multorū, an unius propria sit, nihil interesse. Sic Plautus ait,

Iuppiter, qui genus colis, alisq; hominum.

Et Cicero: Dum genus hominū extabit, ait 2. Philip. Et idem cúm de se post reditum loquitur: Messenius legem speciatim de mea salute promulgavit. Sic ab eodem etiā definitur genus primo de Inventione: Genus, est quod plures partes amplectitur, ut animal: Pars est, quæ subest generi, ut equus. Sic generalis et specialis quæstio dicitur á Quintiliano: sic generaliter aliquid & specialiter sæpe dicitur. Sic Seneca hominé, animalis speciem dixit: genus autem Catonis, Ciceronis, Lucretij. Itaq;, ait de homine, quia cōtinet multa, in genus cadit: quia sub alio est, in speciē. Sic Iureconsulti loquuntur, cúm hominé, genus: Stychum & Pamphilum, species appellát. Qua de re lex est de Stipulationibus, in quibus aliás species, aliás genera deducūtur. Sic iidē loquuntur, cúm ajunt in mutuo recipi non eandem speciē, sed idem genus: ubi Iureconsulti eleganter appellant eandem speciem & idē genus, quod vulgus in scholis, idem numero, & idem specie dicit. Socratem enim & Platonem scholæ dicunt numero differre, non specie, & esse duo individua, speciē unam. Meliús Iureconsulti, qui duas quidem species, genus autem unum vocant. At malim veri & proprii sermonis usum á Iureconsultis, id est, Reipublicæ principibus, quám á scholis inertium philosophastrorum petere. Quód si dixeris Plautum, Ciceronem, Senecam, Iureconsultos parum acuté disserere, attamē hoc mihi concedas, eos homines humano & naturali hominū more loqui, cúm hominē genus dicunt Catonis, Catonem speciē hominis. Quod ad quæstionem meá cōcludendū satis est. Doceo enim ex usu populari & naturali, id est unico Dialecticæ artis anthore & magistro singulari probari hanc orationē, Homo est genus Catonis, Cato est species hominis. Et ista est Aristotelis experientia, ista est observatio, hoc deniq; Aristoteleum omnis doctrinæ principiū. Attamen ne quisquam queratur, parū certis naturalis usus exemplis tantam quæstionē concludi: proferá authorem eú philosophiū, quem philosophorum omniō principē & Homerum cōstat fuisse: Platonem dico. Quid igitur Plato? An ait hominē, Socratis esse speciē, ut Porphyrius ait? Imó veró & planè & claré & frequenter dicit hominū genus, vt dicit genus animalium. Et in Regno, cúm de speciei & partis differentia præcipit, axioma ejusmodi confirmat, quo necesse sit omnes has Porphyrij ineptias everti. Quicquid species est, & partem necesse est ipsam esse ejus rei, cujus species dicatur. Quid est igitur? An cúm speciem, ut fingit Porphyrius, quæ partes individuas habeat, Platonis judicio species erit earum rerum, quarū totum est? at contrá hic affirmat, etsi quo alio loco hominem, Socratis speciem, id est ἰδέαν diceret, certé typū ipsum diceret, unde individua, quæ vocantur in Organo, velut ectypa formarentur. Quomodo sæpe & generales & speciales rerum notitias, ideas, ut mox dicam rursum, appellat. Imó pro eodem genus, species, idea sæpe apud eundem ponitur, ut in Parmenide, quomodo in posterioribus Analyticis Aristoteles etiam loquitur aliquot locis. Quo pacto etiam nominare posis animal, speciem hominis, & quodvis genus, speciem subjectarū sibi partium, quia ex eo, velut ex ore aliquo, quasi imago & similitudo ducatur & exprimatur. Verúm aliud est species, cui opponitur effigies & imago: quomodo loquitur in Oratore Cicero: Perfectæ eloquentiæ speciem animo videmus, effigiē auribus quærimus: aliud species, quæ generi subjecta dicitur, & tanquam pars in toto comprehensa. Agité veró, missos & poëtas & oratores & Iureconsultos, quin Platonem ipsum missum faciamus, Aristotelem potiús audiamus, & præceptis & exēplis idipsum quod ajo, confirmáté. Etenim nō in dubio opere aliquo, sed in prima & summa Philosophia libri 10. cap. 3. genus ita definit. Dicitur veró genus, quo ambo differētia, unū secundú essētiá, dicūtur. Genus nimirú definitur hic

totum

totũ partibus essentiale, nec in partibus, speciei differentia, sed essentialis cõmunio proponitur. Et ibidẽ capite septimo: Id enim genus voco, quo ambo unũ idẽ dicuntur, habens differentiam, nõ secundum accidens, sive sit ut materia, sive sit ut aliter. Hîc cõmuniter genus definitur totum, cujus partes in ipso sunt, unũ, non secundum accidens, sed ut dictũ est priús, secundum essentiam: & hîc rursus totum partib. essentiale proponitur. Ergo videmus ex iis Aristotelis locis genus esse essentiam multorũ similem, ut nihil intersit ad generis rationem: partes cõmunes sint multorum, an unius propriæ. Atque hanc suam doctrinam Aristoteles usu & exemplis suis etiam confirmat, & huc naturalẽ usum accõmodat. Sic primo & tertio & quarto capitibus libri tertii Philosophiæ, vocantur ultima genera in individuis, ut homo. Et in eadem philosophia primo capite libri primi dicitur, Hominũ genus arte & ratione vivit. Item in Longitudine vitæ, Diuturnioris vitæ est hominum genus, quám equorum. Hominum genus, equorum genus, præceptis docet esse, & usu suo confirmat.

CAP. VI. DE VITIOSA *generis definitione.*

SIc capite tertio secundi physici opponit ὡς τὸ καθ' ἕκαστον καὶ ὡς τὸ γένος, ut singulare aut ut genus. Quamobrem positã generis definitionem, demonstratam & confirmatam satis habemus: Secundam opinionem jam cõsideremus, qua genus á Porphyrio definitur, quod de multis & specie differentib. in quæstione quid est, affirmatur. Quæ definitio id tantum veri complectitur. Genus est, quod de multis essentialiter affirmatur. Cui respondet illud nostrum totũ partibus essentiale. Partes igitur definitionis videamus. Prima pars illa, de multis affirmari, nostræ definitioni cõvenit: de hac igitur disputari nihil est necesse. Secunda pars, differentib. specie, videtur omnino non congruere, quia singuli homines, de quibus homo dicitur, specie differre Porphyrio non dicuntur. Quamobrem inquam? quid enim est hoc ipsum specie differre? Id veró nobis ab Aristotele in Philosophia libri decimi capite octavo proponitur. Quæcunque siquidem in ratione sunt contrarietates, faciunt specie differentiã. Quæ veró in toto materiæ complexu, nõ faciũt. Vbi multis verbis docetur differre specie, quæ forma essentiali differũt, nõ quæ accidentibus. Et ratio illic pro forma sumitur, ut sæpe apud Aristotelem. Sic 2. cap. 1. physici ἓν τῷ γὰρ εἴδει λέγω καὶ λόγῳ ταὐτόν, unũ enim specie dico & ratione idem. Ad quam definitionẽ duobus modis respondéri potest: primó si vera sit, tamen singulos homines specie differre: deinde captiosam & fallacẽ esse. Ergo priús illud agatur. Et enim inquis, homo & leo, forma cõmuni differunt. Et Cato inquã, & Cicero, forma quoq; propria differunt: nec numeri differentia, quám inducis, aliud est, quám propriæ & individuæ formæ differentia, specieiq́; & formæ, ut cõmunis & dividuæ, sic propriæ & individuæ differẽtia sua est. Et enim longé aliud videtur esse de fœmina & mare, aliud de Socrate & Platone: mutatis enim accidentibus, servata essentiali forma, potest numero unus & idẽ esse fœmina & mas, ut Aristoteles ait, & á poëtis de Tiresia proditũ est: & á Platone duodecimo legũ de Cæneo, quomodo ex fœmina, vir factus est: & revera est: ut Hermaphroditus & Androgynus, ut copiosé Plinius quarto capite libri septimi. Verùm duæ substãtiç, ut sunt Socrates & Plato, detractis cogitatione omnib. accidentibus, essentiali forma servata, ne cogitari quidem posse videtur, ut eadem numero & una fiat essentia: aut si dicatur, singularũ substantiarum formas ex accidentiũ cõcursu fieri, indeq́; numeri differentiam gigni, absurdiús videbitur offendi, quia substantiarum forma, id est substantiæ primaria caussa, fiat accidens. Deinde quia singularia sola subsistant, quidvis erit accidens, substantia prorsus erit nulla: aut certé solæ rerum cõmunes & separatæ á singulis rebus ideæ, substantiæ erunt, quod Aristoteles tam vehemẽter improbavit: deniq; essentialis homo nullus erit, nisi cõmunis, & ut ita dicam, idealis. Ita substantia nulla erit, neq; Deus, neq; dæmon, neq; homo quisquam. Quod sophisma nõ solum valde stupidũ est, sed impietatis incredibilis plenum. Nec sequitur, si formam Socratis & Platonis aliter, quám accidentibus explicare non possis, ideo formas essentiales diversas nõ esse. Et enim philosophiam oẽs vix ac ne vix quidẽ unam hominis formã norunt: at tamẽ illa generali caussæ ratione,

ne, norunt omnium rerum aliquam eſſe eſſentialem formã, qua res ſunt id quod ſunt, quamvis ſpecialiter quid unaquaq; ſit forma, neſciant. Quare vel ad hanc ſpecificæ differentiæ definitionẽ, ſinguli homines ſecundum formam, numero unus homo non erit: numeroque differre nihil aliud erit, quám propria forma differre. Quæ propriæ formæ differentia non eſt minor, quám formæ communis differentia. Et quanto major in ſingulis ſimilitudo communis formæ, tanto major eſt etiam differentia propriæ formę, ſicuti cõtrariorum ſub eadem generis forma cõmunicantium albi & nigri major, quám non communicantium albi & calidi. At (ſicut in proverbio eſt apud Ariſtotelem ſeptimo Politico) Gravia bella fratrum. Sed Ariſtotelem potiús interpretationis hujus authorẽ adhibeamus; ut á quo veram generis definitionem accepimus, ab eodem cõtrariæ refutationem ſumamus: ſingulosq; homines ſpecie differre doceamus. Quicquid enim differt, differt aut genere aut ſpecie: genere qdẽ differũt, quorum non eſt communis materia, neq; generatio mutua: ut quorum eſt alia figura attributionis: ſpecie veró, quorum eſt idẽ genus. Hęc Ariſtoteles, decimi libri Philoſophiæ capite tertio: unde aſſumo, At inquá, homo nõ differt ab homine genere, quia cõmunis eſt ſingulorũ hominũ materia, et homo generatur ex homine. Ergo homo differt ab homine ſpecie, ſinguliq; homines ſunt ſpecies, & homo, genus eorum. Quare ex Ariſtotelis doctrina, imó veritate ipſa convincimus, etiamſi differre ſpecie, eſſet differre forma eſſentiali, tamen ſingulos homines et individuos, ſpecie differre. At ut de ſecundo jam diſſeramus, ea definitio captioſa eſt, & homonymia ſignificatiõis fallit. Etenim de ſpecie logica diſſeritur hoc tempore, non de cauſſa formali, non de pulchritudine & cæteris, quæ ſpecies etiam ſignificat. Definis ſpeciem logicam relatione generis & cognatiõe. Ex hac igitur definitione dicã differre ſpecie, quæ ſpeciẽ habent diverſam: differre genere, quæ genus habent diverſum: nec enim patre differunt, niſi filij: nec filio, niſi patres, & ſic relatio generis & ſpeciei tenebitur. At idem rogatus, reſpondes ex alia ſignificatione, quam definieris: & ais differre ſpecie, quæ forma eſſentiali differunt, quaſi ſpecies pro eſſentiali forma nobis eſſet definita. De ſpecie logica loquimur, ejuſque definitionem quærimus. At Porphyri (quod te jam ſæpius moneo) definitio rei, continet etiam rei differentiam, ſi definitio vera eſt. Tu veró definitionem ſpeciei logicam é genere nobis inſtituis: differẽtiam autem é forma neſcio quam facis: Perinde ac ſi genere definito interrogatus, quę genere differrent, dicerem, quæ differunt patre & genitore, quia etiam generis eſt illa ſignificatio. Quapropter ridiculũ eſt aliunde ſpeciei definitionem, aliunde differentiam petere: totũmq; id ſcholaſticũ commentum rejiciendum, & concludendum, In ſecũda generis definitione, nihil eſſe, quod primam definitionem generis impediat. Pars una ſupereſt, quód noſtra definitio non doceat genus in quæſtione quid eſt, affirmari: concedo, neque id omnino in generis definitione neceſſarium eſſe contendo. nam ſi maximé verum eſſet, extrinſecus tamen id accideret generi: naturale penitús & inſitum, id eſt eſſentiale nõ eſſet. Etenim definitio proprié & veré reſpondetur ad quæſtionẽ qoid eſt: & tamen ex eo nequaquá definitio definitur, Accidẽs enim definitiõis eſt, quod ad quæſtionem quid eſt, adhibeatur: natura definitionis & eſſentia non eſt: Ita ſi genus ad quæſtionem quid eſt, reſponderetur, attamen id accidens ejus eſſet, cúm genera rerũ omnium cogitari & eſſe poſſint, etiamſi nil interrogetur. Veruntamẽ id in genere omnino falſum eſt: nec enim genus ad quęſtionẽ quid eſt, reſpõdetur, ſed definitio, ut Ariſtoteles ait in Poſterioribus, ubi certiſsimas inſtituendarũ artiũ ac diſciplinarũ vias inſtituit. Illic enim genera quæſtionũ (An eſt, quid eſt, quia eſt, quamobrem eſt) dividit, & quæſtionem qoid eſt, definitione, non genere ſólo ſolvẽdam & exprimendam præcipit. Et certé cum rei genus quæritur, non quæritur quid eſt, ſed cujus generis, vel é quo genere. Experientia, obſervatio, inductio Ariſtotelis adhibita, quæſtionẽ hãc diſſolvet. Categorematici ſermonis ineptię hîc etiã fortaſsis objiciẽtur, ſed ſatis já refutavi. Hæc igitur Ariſtotelis indubitata principia ſequamur. Sunt alij, & cõtrarię authoritatis loci apud Ariſtotelem: cõcedo: Sed Ariſtotelis philoſophiá, omniũ veterũ philoſophorum collectá philoſophiã eſſe meminerimus: in qua variæ ſunt, &

ſæpe

ſæpe diſcrepantes & cōtrariæ opiniones: ſed in eadem philoſophia ſunt Ariſtotelis etiam principia, per quæ licet é contrariis opinionibus congruentem Ariſtotelis judicio ſequi. Sed deniq; Ariſtotelé ipſum ſuis legibus judicem licet audire. Id modò facimus: Porphyrij imperitiam hic arguimus, qui propoſitis definitionibus ejuſdem rei repugnantibus, deteriorem ſelegit. Tu ſi Porphyrium tueri velis, arripe cōtra nos Ariſtotelis principia, experientiam, obſervationem, inductionē: & doce inſignibus & naturalibus Homeri, Platonis, Demoſthenis, Ariſtotelis etiā, ſed extra nugas iſtas ſcholaſticas: deniq; cujuſvis probati & ſpectati authoris exēplis, hominem, dici ſpeciem Socratis & Platonis: Socratemq; & Platonem, hominis individua dici: tum Ariſtoteleum te et Ariſtotelis principia ſecutum laudabo & libēter audiā: ſecus confiteare te de præceptis cōtendere, quorum uſum neſcias, quorum principia neſcias. Et cave ne dicas hominem, genus quidem Socratis appellari in uſu populari & naturali: at in ſchola & doctrina nequaquā: artes enim omnes ſi veræ ſunt, ex uſu naturali & ſingularibus exemplis profectæ ſunt, ait Ariſtoteles: nec in omnibus artium & generalibus præceptis, aliud docendum eſt, quám in ſingularib. exemplis agitur. Diſcimus in ſchola Logicam, ut ad humanę rationis uſum maturiús accedamus: mea definitione accedemus citó: tua nunquā. At dicet aliquis, ſumma fuerit categorematum confuſio, ſi genus iſto modo definiatur. Idem enim erit & genus & differētia & definitio. Nam ſic dicetur animal rationale, genus ſingulorum animalium rationalium: ſic dicetur, & rationale genus ſingulorū rationalium. Quę nam inquā, iſta confuſio fuerit? aut quám non ab Ariſtotele comprobata? Ariſtoteles primo Topico categoremata quatuor efficit, accidens, genus, proprium, definitionē. Genus illic definit, quod de multis & ſpecie differentibus in quæſtione quid eſt, affirmatur. Quid inquam definitio animalis, nónne de multis & ſpecie differentibus in quæſtione quid eſt, affirmatur? nónne iccirco genus eſt? an dices categorema non eſſe, quia dictio nō una ſit? At Ariſtoteles ipſe partitione ſua, categorema facit, & præcipuum categorema: & jam de dictione ſimplici docui falſum, nec Porphyrio, nec Ariſtoteli id eſſe viſum. Quid differentia? nónne ibidem ab Ariſtotele nominatim in generis locum admittitur, ſi communis & generalis fuerit? Etenim, ait, differentia cúm generalis ſit, loco generis eſt habenda. Quomodo igitur inquies, categoremata diſtinguentur, cúm ſit idem & genus & definitio & differentia? Quomodo inquam, genus & ſpecies, cauſſa & effectus, forma & differētia, pars & totum diſtinguentur, cúm idem poſſit eſſe genus & ſpecies & cæterorum unumquodq;? Ratione opinor, & definitione dices diſtingui. Sic igitur animal rationale, definitio erit, quia explicat proprié & ſuccinctè quid res ſit: & genus, quia eſt totum partibus eſſentiale.

CAP. VII. DE IDEA, *quód res logica ſit.*

QUamobrem concludamus genus eſſe totum partibus eſſentiale. Et illa nimirum eſt idea Platonis, de qua diſputationē huc rejeceram: ut genere cognito, Platonis idea faciliús cognoſceretur. Etenim Platonis idea nil eſt aliud, quám genus hactenus á nobis definitum. Idque ne dubius author nobis proponatur, Ariſtotele doctore & interprete cōfitemo: licet multis locis Platonem hac de re cavillari videatur. In poſteriorib. igitur Analyticis, capite octavo libri primi, unum quippiam extra multa videtur Ariſtoteles non probare, cúm unū & idem in pluribus probat. At decimo octavo capite ſecundi, probat unum quippiam extra multa: quod in omnibus illis quidem unum & idem inſit, omnino comprobat, & ſic univerſale ſuum definit. Verūenimveró loci ſunt in Philoſophia permulti, quibus copioſé et amplé diſputatio iſta tractatur, qua præclaré vindicat Ariſtoteles, Platonis ideam nō eſſe exemplar neſcio quod ſeparatum, ſed genus eſſe logicum. Argumentorum Ariſtotelis capita variis é locis in unum conferam, quó faciliús quæſtio tota percipiatur. Si non eſt idea, ait in Philoſophia lib. 3. capite ſexto, principiorum genera numero definita non erunt: ſed tot, quot res ſingulæ. At hoc abſurdū. Unde concluditur apertiús (eſt enim ſententia hæc Ariſtotelici argumenti, ibi valdé confuſi) Ideas neceſſariū eſt ob id eſſe. Etenim tametſi nō bene, nec intelligen-

ter

ter exprimunt, id tamen est, quod volunt, qui dicunt ideas: & hæc illis dicere necesse est, quód idearum quædam essentia ad singulas res attinet: nec quicquam est per accidens. Atque in eadem Philosophia quarto capite decimi tertij dicit: Socrates quidem universalia, separata non faciebat. Rursúsque ibidem nono capite de ideis. Id veró, quemadmodum in superioribus diximus, movit Socrates propter definitiones, non tamen à singularibus separavit: Id rectè intellexit non separans. Ergo Aristotelis judicio, Platonis ideæ nõ sunt exemplaria segregata, sed logica genera. Aliquando etiam Aristoteles appellat formam, figuram ideæ, ut in Philosophia tertio capite septimi. Hæc vera & logica est ideæ Platonicæ interpretatio & intelligentia: Contraria opinio refellitur in eadem Philosophia septimo capite primi, & quarto, quinto, decimo decimi tertij. Sempiterna siquidẽ exemplaria singularum rerum, velut imaginum, & ab iis separata (per quæ tanquam formas, imagines ipsæ résque singulares & sint & cognoscantur) ideas fingere, dicerẽque eas esse tantùm substantiarum naturalium, easdémque esse numeros, est nugari, & poëticas metaphoras loqui: Nec enim res esse possunt per id, quod ab iis separatũ sit, nec omnino generari aut cõservari: Nec quisquã hoc exemplar in agẽdo respicit, nec ad cognoscẽdum genera rerum, quæ sola tractantur in artibus, ideæ tales quicquam conferunt: sunt enim genera ipsa commentitio tãtùm numero multiplicata: nec constantibus argumentis ideæ tales à suis authoribus confirmantur: nec enim sequitur, si scientiæ non sint singularium, sed eorũ quæ sunt in multis, & quæ intelliguntur, ut sint iccirco separatarum idearum: sunt enim universalium & generalium: Et hac ratione idea fieret artificialium rerum, quarum scientia est: & negationis, quia de multis dicitur: & singularium corruptibilium & relatorum, non solùm substantiarum naturalium, ut separatarum ideatũ authoribus placet: omnium denique rerũ, quia omnes intelliguntur. Tum etiam tertius existeret homo: singularis nempe, cùm communis & singularis, & idealis, ut ita dicam, priús esset. Denique si exemplaris & imaginis est aliquid commune, idea fuerit idea: si nihil, homonymia tantùm fuerit. Postremò cùm sint ideæ numeri, quo pacto substantiarũ caussæ erunt? & quo pacto non ex multis ideis, una fiet idea, sicut ex multis numeris, unus efficitur numerus? Quapropter exemplaria illa sejuncta sic Aristoteles refellit: & de iis ait decimo octavo capite primi Posteriorum, Species valeant: inanes siquidem veluti prolusionum ac præcentionũ pompæ sunt. Sed de genere & specie satis: cõcludamus, genus esse totum partibus essentiale, speciem, partem esse generis, idque & ab Aristotele probari, & à Platone ideam appellari, & humanæ rationis usu confirmari.

CAP. VIII. DE DIFFERENTIA.

Caput octavũ de differentiæ divisionibus tribus, & definitiõibus quinque succedit, nugatoriâ & præposterâ doctrinâ valde ineptũ, nec ulla ferè parte aristoteleum. Res prosequar deinceps, ut à Porphyrio collectæ sunt. E' divisionibus differentiæ prima est in communẽ, propriam, & maximè propriam: vitiosa, quia primæ duæ partes differẽtiæ, quæ de cõmunibus quinque categorematis unũ est à cæteris distinctum, non conveniunt id non est κατὰ παντός. Differentia communis, est accidens commune: differentia propria, accidens propriũ est: potest etiã esse commune, si Porphyrius platonicam illam, imò aristoteleam methodum, quã paulò antè insciens attigit, sequeretur, ut sequi debuit: si rectè atque ex ordine docere vellet, & rem primò definiret, istam partitionem nugatoriam esse perspiceret. Nec veró partitio aristotelea est, nec è logico Organo sumpta, ut tot jam locis convincatur contumelia illa ab interpretibus suis Aristoteli facta: maximè propria differẽtia aliud efficit, eique vis à Porphyrio duplex attribuitur: prima definiendi, quia speciẽ quasi faciat, ideóq; specifica dicitur: altera dividẽdi, & separãdi, quia species generis dividat & separet alias ab alijs. Hæc definiẽdi & partiẽdi utilitas aristotelea, est è primo Topico deducta: Neque tamen tautologia hîc opus fuit, καθ' ὅλου πρῶτον tautologiam improbat. Secũda divisione, dif-

ferentia alia separabilis efficitur, alia inseparabilis: Tertia divisione, inseparabilis alia per se, alia per accidens: At utraque partitio, in primæ elenchum relabitur: differentia enim separabilis, & differentia per accidens, quæ dicitur, nõ sunt tertium commune categorema: catholicum igitur id non est, ideóque legibus Aristotelis damnatum. At inquies, ambiguum priús distinguendũ, quám definiendum. At inquam, id ridiculè admodùm dicitur, tanquam definiendo non distinguamus, & definitio, tantùm sit expositio rei, non etiam differentia & distinctio à cæteris. Definitio, Porphyri, constat differentia, ut tute ipse hîc doces: Ergo ut veram differentiæ significationem distingueres á cæteris, ea tantùm definiẽda fuit, tum verissimé, tum maximè proprié, ut loqueris, distingueres. Verúm pergamus: In differentia per se reperitur vis definiendi jam proposita, quód sit in essentiæ ratione: redi ad καθόλου πρῶτον, tautologia nugatoria est: Item quód neque magis, neque minús, sed æqualiter subjectis suis attribuitur: quod é Categoriis Aristotelis deductũ est: tametsi Aristoteles ipse aliquãdo id dubium faciat, ut octavo capite secundi Physici. Repetit Porphyrius inani repetitione, tres has præclaras divisiones, & ex illa vi definiendi, differentiam appellat completivam & constitutivam speciei: Intereáque religionis suæ deum nescio quem nobis fingit corporeum, contra tamen Aristotelis doctrinam, ut jam dixi. Hæc prima capitis hujus pars est in divisionibus, in qua videmus quám catholica sit Porphyrii doctrina: Secunda sequitur ὕστερον πρότερον, de definitionibus: Differentia est, qua species superior est genere, quia speciei definitio differẽtias una plures habet, quám generis: At differentiæ accidens est, unde minimé definienda fuit: nec enim accidẽs, ut hîc Porphyrius docet, per se differentia est: & tamen etiam proprio species superat genus: nec ideo soli differentiæ definitio ista cõvenit, & alia caussa vitiosa est. Hîc etiam Porphyrius argutatur, differentias in genere esse potestate, non autem actu: quia videlicet essentia multorum communis cogitari possit, sine ulla specie. Ergo hæc prima definitio differentiæ vana est: nec certé ex Aristotelis Logica: Chrysippi aut nescio cujus nugatoris ista doctrina est, & contumeliæ nota illa Aristoteli toties inuritur. Secunda definitio sequitur, Differẽtia est, quæ de pluribus & differentibus specie in quæstione quale quid est, affirmatur: Quæ non omnem differentiam specificam & veram cõplectitur, nec ideo definiti propria est. At voluit, dices, generalem tantùm differentiam definire. Stulté inquam, & imperité, & contra logicas veré docendi leges voluit. Sophisticè docet, ait Aristoteles, qui generale & commune specialiter & præcipuè instituit: Vera autem differentia & maximè propria est, non solùm generis, sed etiã speciei: imó veró hinc specifica Porphyrio dicitur, non (quasi diceres) genifica. Sophisticè igitur Porphyrius hîc definit: Neque certè definitio hæc in Aristotelis Logica est. Eubulidis & stultioris sophistæ cujusdam sophisma est ad Aristotelis doctrinam aggregatum. Hîc Porphyrius definitionem ex genere & differentia comparat, rei materia formáque compositæ: sed nec veré, nec Aristotelicé: Genus enim, ut animal est, hominis non solùm materiam, ut substantiam corpoream, sed formæ partem continet, ut vitæ & sensus facultatem. Et Aristoteles in Posterioribus longé veriús docet, generalibus contineri caussas communes specierum, non materiã solùm: contumeliosum id est Aristoteli: Tertia definitio deinde est, Differẽtia est, quod natũ est ea dividere, quæ sub eodẽ genere sunt: Et hæc definitio vitiosa, nec aristotelea: nã proprium & accidẽs, possunt etiã dividere species: Itaque debuit Porphyrius explicare sua definitione, quomodo differentia divideret species: Quarta definitio sequitur: Differentia est, qua differunt à se singula: At differunt etiam proprio: Quare & hæc definitio similiter est vitiosa, nec ex Aristotelis Logica sumpta est. Eubulides tãquam Aristoteles hic nobis offertur. Quinta definitio postrema est: Differentia est, quod ad esse conducit, & quod quid erat, esse, & rei pars est: At genus ad essentiam rei conducit, & ejus pars est: Vitiosa igitur & ista definitio est. Hæc tamen sola definitio fuit, quæ logica posset videri: Caussam siquidem formalem complecti voluit, sed explicare

non

non potuit: Forma siquidem, est caussa, qua unumquodque est id quod est, & ideo qua à cæteris distinguitur rebus: & nomine differentiæ, in scholis etiã Aristotelis appellatur, quia hac una maximè res differunt: At prior ejus virtus erat definire rem & formare: unde sequebatur differētia & dissimilitudo rerum. Et illa nimirum Porphyrii sunt in hoc capite, specificum, complectivum, constitutivum speciei: sed Porphyrii aliena commenta colligentis, quorum usum ne cogitasset quidem unquam. Quin differentiæ nomen totum comparationis est: nec simpliciter & sine comparatione dicitur differentia hujus, sed differentia hujus ab illo: Et propriè Aristoteles primo Topico, similitudini opposuit: quomodo etiam in Topicis Cicero: quomodo etiam in comparandis postea categorematis Porphyrius, cùm quærat, quid commune, & quid differens habeant. Ergo forma, caussæ nomen est: differentia, comparationis. Neque redeamus ad illas scholastici sermonis ineptias, quòd forma non sit categorema. Cur enim non erit? nonne convenit suo formato? An si hoc modo dicere non liceat, Homo, est anima rationalis: illo modo non licebit, Homo, est præditus anima rationali? At nimium de categoricis nugis, & nimis sæpe respondeo. Videmus igitur totum caput, quàm tot definitionibus & divisionibus nugatorium: quàm etiam amethodum & præposterum: quàm denique nil verum, imò ne Aristotelicum quidē doceat. Vani tantùm nugatoris, & quidem fortassis eorum cujuspiam, contra quos Aristoteles disputavit, commenta hic à Porphyrio collecta sunt: ut contumelia illa de qua tam sæpe testamur, valde stolida appareat.

CAP. IX. DE PROPRIO.

PRoprium, modis quatuor hîc describitur: Quod soli speciei, non omni accidit, ut homini, medicum esse: Quod omni, non soli, ut homini, bipedem esse: Et soli & omni & aliquando, ut homini, in senectute canescere: Quod soli, omni, semper, ut homini, natum esse ad risum: Hic morbus idem, qui prius: & ideo eadem medicina esto.

Si de proprio quicquam præcipiēdum esset in Logica, primò definiendum esset proprium, differentiâ maximè propriâ: tum unica definitio esset, qua cæteræ significationes alienæ essent distinctæ. Sophisticum est, ait Aristoteles καθ' ὅλου πρῶτον, plures doctrinas pro unica facere. Deinde hæ quatuor definitiones, ex Aristotelis Logica non sunt acceptæ, sed è chrysippea vel eubulidea aliqua: Aristoteles enim quarto capite primi Topici longè secùs istud docet: definit enim proprium, quod nō indicat quid est, esse: soli autem convenit, & cum re convertitur. Præterea negat esse quicquam verè proprium, sed aliquando, vel ad aliquid, ita novis argumētis contumelia illa cumulatur. Tum verò qualis est quarta Porphyrii definitio? Etenim Aristoteles, ut proprium à definitione distingueret, addidit illud (quod non indicat, quid est, esse.) At id Porphyrius omisit: An dices, id verbo (accidit) à Porphyrio comprehendi? quod proprium accidat, ideòque non indicet, quid est? Ergo inquam, illud est, quod capite secundo monui, accidens, genus esse Porphyrio: speciésque duas accidentis ab eo describi, accidens propriū & commune: Et imperitè species generi præponitur: & genus imperitè pro una specie postponitur. Aliud etiam est hîc sophisma quòd proprium, speciei accidere dicitur: Nec enim species cum proprio, sed cum genere cōfertur: Tum verò cur speciei potiùs, quàm generi, quàm etiam individuo accidere dicitur? an individui, an generis proprium nihil est? Subjecti verbo hîc Porphyrius uti debuit, ut paulò pòst in definiendo accidente. Sic Aristoteles docet quarto capite primi Posteriorum, subjectum proprio essentiale esse: & in ratiōe quid est, dicente: indéque propositiones per se fieri. Et in Topico primo, rei, non speciei nomen adhibuit. Quamobrem Antisthenem vel Eubulidem aliquem hîc Porphyrius, non Aristotelem imitatus est: Et si Porphyrius Aristotelis doctrinam colligere vellet, verum proprium primo loco definire, & ex subjecto, non ex specie definire debuit: Si inquam, de proprio in Logica præcipuè præcipiendum esset, ita præcipiendum esset. At quinam locus in Logica proprio pro-

prius erit? Ariſtoteles in Topicis facit é proprio quandam deſcriptionem, & definitionis ideo ſpeciem: ut hominis proprium, Grammaticæ capacem eſſe. Id ſi ſequimur, proprii doctrina, cum definitionis doctrina conjungetur. At ſimplicia quædam adjuncta, non definitiones tantúm, aut deſcriptiones ſuo etiam ſubjecto, omni, ſoli, ſemper accidunt: Quin forma & differentia, formati propria vel á Porphyrio dicitur, cúm ait differentiam communem, propriam, maximé propriam. Quid igitur? Certe commune quid ſit, Logico eſt intelligendum non minús, quàm quid proprium: de illo tamen nullum in Logica præceptum ponitur, quid commune, & quot modis dicatur: Idem eſt de proprio: communes cauſſæ, propriæ cauſſæ, communia facta, propria facta: Communia item ſimiliter aut propria cætera argumenta ſunt, proprium nullum eſt argumenti genus, ut genus, ſpecies, forma, de quibus jam diximus. Nec magis decet accidentis ſpeciem é proprio facere, quám é communi: nec accidentis potiús, quàm cujuslibet argumenti. Res tamen quæ modó á Porphyrio proprii nomine videtur ſignificari, ad adjunctorum locum attinet: Ita proprium hominis, natum eſſe ad riſum: & ſic (ut dixi) Ariſtoteles propriam affectionem ſubjecto tribuit.

CAP. X. DE ACCIDENTE.

ACcidens definitur quod adeſt & abeſt abſque ſubjecti interitu: & hoc adeſſe & abeſſe, Porphyrius interpretatur reipſa aut cogitatiõe: Itaque efficitur accidens aliud á ſubjecto ſeparabile, aliud inſeparabile, nempe actu. Hîc Porphyrius ſapientior eſt in definiendo accidente, quàm fuerat in proprio, accidentis ſpecie: definit enim accidens ex ſubjecto, non ex ſpecie: Et tamen hoc valdé abſurdum eſt, quód genus pro una ſpecie modó numeretur, tanquam accidens eſſet ſpecies categorematis oppoſita proprio, proprii genus non eſſet. Definitur rurſum accidẽs duabus aliis definitionibus: Quod accidit eidem ineſſe aut nón ineſſe. At iſta definitio cum ſuperiore congruit: nugatoria tautologia tantúm eſt, contra καθ' ὅλα πρῶτον. Tertia deinde ſequitur definitio: Accidens, quod neque genus, neque differentia, neque proprium, in ſubjecto veró ſemper conſiſtit. At hæc definitio per negationem facta, ab Ariſtotele primi Topici capite quarto, ſuperiori poſtponitur: & ſi Porphyrius vellet Ariſtotelis doctrinam tã breviter colligere, quàm initio profitetur, é duabus definitionibus, melior & Ariſtoteli probatior colligenda fuit. Verùm ex Ariſtotelis una duas, primã & ſecundam facit: & quam Ariſtoteles poſtpoſuerat, adjungit: Quaſi Porphyrius ſine judicio, ſine delectu propoſuiſſet omnia undique accumulare, quæ quiſquam Eubulides iis de rebus dixiſſet. At illa non eſt compendiaria inſtitutio nobis initio promiſſa. Ergo Porphyrii doctrina non minús eſt hîc vitioſa, quám priús fuerat: Imó veró & res quæ docetur, hîc magis confuſa: Accidentis enim nomine, facta, adjuncta, etiam rerum inter ſe cõparationes comprehenduntur, ut Ariſtoteles quarto capite primi Topici ſignificat: Attamen cúm dicimus, Cato ſibi manus attulit: Cæſar Galliam ſubegit: Cato eſt ſapiẽs: Cæſar eſt fortis: Sibi manus afferre, Galliam ſubigere, ſapientem, fortem eſſe, non ſatis proprié accidentia Catonis & Cæſaris dicimus, ſed proprié facta & adjuncta. Neque certé in Græco ſermone minor eſt hujus ſermonis improprietas: Etenim ut Ariſtoteles ipſe nos in Philoſophia docuit triceſimo capite quinti, & ſecundo ſexti, & ſeptimo undecimi, accidens, proprié ſignificat fortuitum, infinitum, inordinatum: quod neque ex neceſsitate, neque frequenter eveniat: ut ſi quis plantæ gratiâ ſcrobem fodiens theſaurum invenerit: Denique Ariſtotelis judicio accidens eſt fortuna ſeu caſus: & cauſſã per accidẽs, ſic ab Ariſtotele ſæpe dicitur. Ergo tantam confuſionem tollamus, res propriis nominibus diſtinguamus, & diſtinctas doceamus: facta, adjuncta, comparata ſeparemus: ambiguitatem tollamus: Amphibolia magnum doctrinæ vitium eſt, & ab Ariſtotele inter ſophiſticas captiones numeratũ: Quamobrem ſi Porphyrius, ut polliceri videtur, vellet ariſtoteleæ Logicæ cõpendiariam inſtitutionem de accidẽte tradere, debuit

debuit accidentis ambiguitatem talem tollere, & factorum, adjunctorum, comparatorũ locos, ab Aristotele ipso præsertim in Topicis distinctos, distinctè tradere. Atqui Porphyrii doctrina est de genere, specie, differentia, proprio, accidente, ejusmodi. Genus & species ad logicæ inventionis locum de toto & partibus attinent: Genus à Porphyrio definitum verè & propriè nõ est: Speciei vera definitio cum falsis confusa: Differentia neque nomine suo & proprio, id est forma dicitur, nec usquam verè definitur: Proprium, logicæ artis præcipuum nihil est: Accidens, fortunæ & casus nomẽ est: quo ideo vitiosè factorum, adjunctorum, comparatorum loci confundũtur. Atque in tota quinque categorematũ porphyrianorũ doctrina, quàm pauca sint aristotelea, perspeximus, ut Eubulidis aut etiam deterioris sophistæ nugas à Porphyrio collectas perabsurdũ & Aristoteli contumeliosum sit pro aristotelea doctrina connumerari.

CAP. XI. DE COMMUNIONIbus *et differentiis categorematum.*

Sed tamẽ pars operis ferè media superest, aristotelea nequaquam, sed Porphyrii tota propria, in admirando nugarum genere cõsumpta: Nugas Aristoteles tot locis & tam sæpe condemnat, ut tam sæpe ipse coactus repeto: caput denique Hydræ sophisticæ constituit: Qui dicit duplum dimidii, nugatur, ait Aristoteles, quia duplum ipsum per se dimidii intelligitur: Qui trianguli proprietatem per species docet, nugatur, quia tres doctrinas pro una facit, ait Aristoteles. Quid verò Porphyrius deinceps agit in communionibus & differentiis categorematum? quas nugas nugatur? Comparationes facit unam & sexaginta: communiones unam & viginti: differentias ipse dicit esse decem, ut singulæ semel numerentur: generis quatuor, differentiæ tres, speciei duas, proprii unam: At quadraginta re ipsa facit: Generis, viginti: cum differentia, sex: cum specie, quinque: cum proprio, quinque: cum accidente, quatuor: Differentiæ facit undecim: cum specie, quatuor: cum proprio, duas: cum accidente, tres: Speciei facit octo: cum proprio, quatuor: cum accidente, quatuor: Proprii facit tres, nempe cum accidente. Et in tot tantisque nugis, definitionum antecedentium partes repetuntur, non semel & sexagies tantùm, quot hîc sunt comparationes similitudinum & dissimilitudinum, sed etiam ex iis quædam sunt sæpiùs iteratæ & repetitæ: Et duobus locis præterea Porphyrius prædicat in collatione generis & differentiæ: & tandem post absolutum opus, se multò plures collationes habuisse, sed has sufficere. En sophisma ex uno & sexaginta sophismatis compositum, dignum videlicet interpretũ judicio, quod ad Aristotelis logicã aggregaretur. Falsa, quæ refutata jam sunt, aut è refutationibus nostris intelligi potuerunt, prætereo. Quædam hîc etiam singularia sunt: ut illud, Sublatis differentiis rationali & irrationali, genus animal non tolli, quia sine illis potest animal cogitari: At ô beate Porphyri, cogitari potest essentia animata, sentiens, sine vel rationali vel irrationali, concedo: Ergo sublatis rationali & irrationali non tollitur animal: quænam ista consecutio est? Cogitari potest, ergo esse potest. Cogitatur, ergo non tollitur? ergo manet in rerum natura? At id, opinor, Aristoteles nunquam docuit, esset enim idea illa separata: Hoc porphyrianæ doctrinæ palmarium est, aristoteleæ philosophiæ contrarium. Alterum est non absimile: Generi & proprio commune esse Porphyrius ait attribui non magis, non minùs. At Porphyri, te ex tua doctrina cõvinco, & de proprio quod ais, falsum esse doceo. Inseparabilium differentiarum genera duo facis, alias per se, quas ais adhiberi in essentiæ ratione, nec augeri, nec minui: alias per accidens, quas ais essentiales nõ esse, sed augeri & minui. At, inquã, proprium tuum, est inseparabilis differentia: non per se, quia nõ indicat quid est: ergo per accidens: augetur, igitur & minuitur: Alias etiam fortasse graviores offensiones prætereo: Concludo totum hoc collationum genus, ineptum & sophisticum, & Aristotelis summis & catholicis legibus damnatum. Nónne verum, inquies? Sanè multis locis jam falsum esse docui: Sed tamen verum esto: quid tum? Nónne etiam, inquam, verũ dicit, qui dicit duplũ dimidii? At nugatur,

tur, inquit Aristoteles, & sophisma facit. Nonne qui docet æquilaterum, æquicrurum, varium, tres angulos duobus rectis pares habere, verum docet? at nugatur, ait Aristoteles, & sophisma facit. Quamobrem simplices juventutis animos his tricis & apinis ne diutius impediri & retardari patiamur. In Organo leges catholicas & indubitatas, & ab omnibus philosophis concessas, de materia artis, de forma artis audiamus & sequamur: iis cætera judicemus & æstimemus: quæ convenient illis, probemus: quæ repugnabunt, tollamus. Repetitiones hę principiis Aristotelis sunt contrariæ, nec quicquam nisi Porphyrii negligentiam possunt ostendere: Definivit Porphyrius categoremata, ergo genera & differentias, id est communiones & differentias categorematum proposuit. Si quærat igitur Porphyrius, quas communiones, & quas differentias habeant, nônne quærit, quæ genera & quas differentias habeant?

CAP. XII. DE CATEGORE- *matum usu.*

SEd tamen esto, nil offenderit Porphyrius: Categoremata sua, individuum, genus, speciem, differentiam, proprium, accidens rectè definierit, nil nugatoriè reperiverit: attamē institutionis porphyrianæ paupertas & inopia summa fuerit. Omnis enuntiationis, ideóque omnis ex enuntiationibus facti syllogismi materies, omne fundamentum his categorematis contineri vulgo creditur: In capite primo refutavi, sed è reipsa, ex fine & usu ad extremum refutemus: Nec enim solùm descriptionem artis: sed multò magis usum spectemus: Quandiu enim de præceptis artis disputatur, nullum tam verum, támque constans argumentum reperietur unquam ad hunc errorem confutandum, cui captione & sophismate obsisti non possit: usui autem naturali & vero sic illudi non potest. Quis igitur usus, quis fructus de Porphyrii doctrina petitur? quomodo juvetus hîc exercetur? Exercitatio porrò duplex est, altera in analysi dialecticorum exemplorū, altera in genesi & effectione similiū, vel etiam præstantiorum. Quinam igitur oratores, qui poëtæ, qui philosophi, cujus doctrinæ doctores: quomodo denique Porphyrius ipse, Porphyrii præceptis explicatur? quæ thetica in scholis scribendo, declamando, colloquendo disputantur? Hîc familiariter agam & ad porphyrianorū categorematū usum cognoscendum, Porphyriū ipsum proponam. At inquiet hîc magister aliquis, quemadmodū faber fabricatur arma, quorum usum nescit, sic philosophus logicus, artem logicā docet, cujus usum tradere non debet. Quid igitur, inquā, nônne est ars aliqua arma fabricandi, cujus usus est arma fabricari? quæ cùm faber fabricatur, usum suæ artis exercet & exprimit? At tu magister, nihil fabricaris, nil etiam discipuli tui fabricari ex tua doctrina discunt: Saltem eos doceres in Porphyrio ipso, si in aliis authoribus non potes, quis sit usus porphyrianæ Logicæ. Agé veró: nônne ut Grammatica Donati grammaticē, sic Logica Porphyrii logicē descripta est? Donatus docet omnem dictionē, qua in loquendo scribendóve utimur, esse nomen, pronomen, verbum, adverbium, participium, conjunctionem, præpositionē, interjectionem: & hujus ipsius doctrinæ exemplū ostendit, & usum interea exercet: Nulla enim dictione utitur, quæ nō aliquo eorum octo generum contineatur: ut puer Grammaticæ discipulus possit & nominum & pronominum & reliquorum usum & exemplum in eo ipso Donati libello cognoscere: ac si in primo illo versu, (Dominus, quæ pars orationis?) Donatum rogaveris, ut singulas dictiones ad artem referat, Donatus sine mora dicet, Dominus, est nomen: quæ, pronomen: pars, nomen: est, verbum: orationis, nomen. Simile de Porphyrio nūquid est? Porphyrius docet, omnia quæ de re aliqua verè possunt dici, ejus ipsius rei esse individuū, genus, speciem, differētiam, proprium, accidens: Si veré docet, suæ jam doctrinæ exemplum & usum in hac his de rebus doctrina ostendit & exercet, & tam multas toto libro de genere, specie, differentia, proprio, accidente, individuo: definitionum, partitionum, proprietatum, communitatum, differentiarum, explicationum denique omnium rationes necesse est esse subjecti, de quo dicuntur,

cuntur, individuum, genus, speciem, differentiam, proprium, accidens. Sic igitur, quisquis Porphyrium interpretaris, usum artis porphyrianæ nobis ostende, & fructum categorematum, in ipsa categorematum doctrina experiri incipe: considera singulas definitiones, quænam sui definiti, suique subjecti, de quo dicuntur, categoremata sint: an individua, genera, species, differentiæ, propria, accidentia sint, perspice: ut in oratione, nulla dictio sit, quã Grammaticus non referat ad aliquam octo partium: sic vide, an omnis enuntiationis abs te adhibitæ categorema, sit subjecti individuum, genus, species, differentia, proprium, accidens: an ratio explicatióque nulla sit in toto porphyrii libro, quæ non sit aliquod porphyrianũ subjecti sui categorema: Denique quoniam singulæ rationes, genera, species, caussæ, cætera argumenta, in logicis sunt, quod in grammaticis dictiones singulæ, explica nobis in Porphyrii prælectione singulas rationes, quibus tota Isagoge contexitur, & ad porphyrianas categorematum species revoca, ut Grammaticus ille singula orationis vocabula ad octo partes orationis revocaret: ut enim Grammaticum, qui hoc nesciat, sic Logicum, qui illud nequeat, esse neminem putaremus. Hæc prima & facillima exercendorum categorematum via est, quę nos admonebit, qualis sit Porphyrii doctrina, quód non omnia categoremata, ad omnes enuntiationes & explicationes & ratiocinationes necessaria tradiderit, cúm tam multis utatur, de quibus tamen nil præcipiat: In omnibus enim pronuntiatis negantibus, quæ tam multa in Porphyrio sunt, nullum est Porphyrii categorema: in omnibus pronuntiatis, definitionem de suo definito indicantibus, quæ tam multa sunt in Porphyrio, nullum est Porphyrii categorema. Hic naturalis usus, qui vel in ipso Porphyrio est: hic inquam usus, Porphyrium sine mea disputatione ulla convincet & confutabit, & demonstrabit non omnium enuntiationum fundamenta nobis à Porphyrio institui. Atque id cúm fecerimus, categorematum analysim ad alios authores transferamus, eáque diligentia disquiramus de singulis rationibus, ad quod categorema referantur: Genesim adhibeamus, conemur quicquid de posita quæstione dici possit, è fundamentis & instrumentis porphyrianis exprimere: imperfectionem categorematum deprehendemus, infirmitatem logicorum fundamentorum sentiemus. Hanc disquisitionem & probationem doctrinæ suscipiamus: neque nobis persuadeamus hac animadversione & disputatione, veterum libros tolli, præcepta veræ artis negligi & despici. Grammaticæ principes sunt Varro, Diomedes, Priscianus, Festus, qui tamen pueris in schola non explicantur, sed Grammatica ex his collecta prælegitur. Doctores Grammaticæ in suis privatis bibliothecis eos Grammaticos habent: & ubi opus est, legunt & citant & adhibent. Ita Porphyrius, si lubet, si commodum est, inter Logicæ scriptores & authores numeretur. Plato de genere & specie scripsit, scripsit Aristoteles, scripserũt tã multi philosophi: quàm multos libro primo proposui: Philosophiæ itaq; magister hos habeat in bibliotheca philosophos, & legat & cognoscat, sed ex omnibus, quod catholicis Aristotelis legibus cõgruũ est, quod optimũ est, discipulo tantùm tradat, ut quàm facillimè & celerrimè ad usum deducat: tam diversis opinionũ commentis, quod Porphyrius in colligẽdis categorematũ definitionibus fecit, ne obruat: Denique si Porphyrium lubet in scholis legi, cum judicio legatur, principiis & summis legibus æstimetur. Platonica Parisiensis Academiæ lex illa servetur, non de verbo ad verbum (ut ipsa loquitur) authores explicẽtur, ne sæpiùs idem repetatur, ne multa falsa, aliena, inutilia misceantur, sed de puncto in punctũ, ut vera, propria, utilia semel exposita sint, philosophorum libri doceantur. Ergo ad absolutã Logicæ doctrinam, è Porphyrii Isagoge, veram, propriam, naturalẽ generis, speciei, formæ definitionẽ excerpamus: factorum, adjunctorum, comparatorum locum è nominibus accidentis & proprii exprimamus, eorúmque locorum vera & utilia præcepta exquisitè

doceamus: diligenter, vel ad verbum, ediscamus: Hoc quidem vehementer & laudo & probo: Verùm usus eorũ quæratur, exerceantur in his negotiis explicandis & expediendis, quorum gratiâ fuerunt inventa: Puer cognoscat Grammaticam, fructũ Grammaticæ ne quærat in clamore de grãmaticis præceptis & altercatione: Discat Arithmeticam, Geometriam, disciplinas liberales & ingenuas: exerceat porrò in rebus seriis, in exemplis utilibus, nec ullam artem ad clamandum de seipsa repertam & inventam existimet: ut magister tandem fiat artis, qui de præceptis clamare didicerit, etiamsi usum nunquam audierit: imò ne cogitarit quidem. Opificiis & artificiis multis hæc amplissima civitas utitur, quibus etiam artium suarum magisteria sunt: pudeat verò architectos, pistores, pharmacopolas, sartores, lanios, cæterosq; opifices, talia suarum artiũ examina judiciáque fieri: Artes brevibus monimẽtis ex usu & quotidiana rerum experientia depromptis & probatis, comprehensas certo tempore in exemplis perpetuis, primùm á magistro cognoscũt, deinde per se ipsi meditantur & exercent: completóque tyrocinii tempore, ut magisterium artis assequantur, non solùm de præceptis interrogantur, sed difficillimo genere exemplorum & explicandorum & formãdorum, quid in arte valeant, tentantur & probantur: nec artificis nomine digni judicantur, nisi difficillimum quodque & gravissimum artis, non dico præceptum memoriter recitare, sed opus in promptu facere atque exhibere valeãt. Nunquámne igitur intelligemus, nos falsò philosophos appellari, qui philosophiæ nescio quas regulas tantùm didicerimus, usum earum ne suspicati quidem unquam fuerimus? Si quis se coquum, pistorem, aut ullo alio genere opificem profiteretur, qui cibos curare, qui panes pinsere, qui denique opificii sui opus facere non posset, non solùm nequitiæ & inertiæ hominem damnaremus, sed constringẽdum, & pistrino dignum clamaremus. Quænam igitur æquitas ista nostra est, quod in aliis supplicio plectendum judicamus, id in nobis nõ solùm venia, sed laude & præmio dignum judicare? Ergo Logicam ad clamandum de logicis præceptis inventã non putemus. Non exercuit Aristoteles vivus Dialecticã in clamoribus de Dialectica, sed in analysi & explicatione Homeri, quem Alexandro Regi exposuit: sed in præstantium authorum lectione, explicatione, cognitione, refutatione, confirmatione: Deinde in thesi, de civilibus & honestis, & humanis exemplis, de artium studiis. Hic Aristotelis vivi mos fuit exercendæ in philosophia juventutis: Conjungebat eloquentiam cũ philosophia: Philosophiam manè docebat, á prandio eloquentiam: & discipulos sic exercebat, ut disertè dicerent, & acutè disputarent. Hoc in Aristotele tantum & tam singulare exemplum spectemus, amplectamur, excolamus: Res philosophicis animis facilis est, & in medio posita: inertibus & ignavis bone deus? quam gravis? quam molesta? Equidẽ adversariam nostris consiliis & conatibus hanc gravissimam adhuc expertus sum. Sed inertes valeant, neq; enim & liberales artes ignavis pecudibus, sed ingenuis & liberalibus animis comparantur.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM. LIBER IIII in Categorias.

CAP. I. QUID CATEGORIA, *& quis usus.*

Quartus scholarum dialecticarum liber, in Categorias nobis erit: ad quas animadvertendas & cõsiderandas, Aristotelis principia de materia, deq; forma artis, teneamus. Quicquid in Categoriis illi fundamento congruet, ab Aristotele judicatum esse: quicquid repugnabit, ex Antisthene vel Eubulide aliquo in bibliothecam Aristotelis collectum tantum, nõ etiam judicatum. Deinde, quod secũdo libro disputatum nobis & conclusum est, meminerimus duas esse partes Logicæ, invẽtionem & judiciũ: & quicquid Dialecticæ seu Logicæ fuerit, alterutrius esse: quod

neutrius

neutrius ſit, dialecticæ & logicę artis nihil eſſe. Quibus poſitis, requiramus ex methodi ratione ad categoriarum intelligentiam & diſputationem, quid categoria ſit, quæ ſint ejus genera, & quæ ſpecies. Neque græcis interpretibus, Ammonio, Simplicio, cæteriſq; credamus obſcurum Ariſtotelē de induſtria eſſe, ab eóque de induſtria logicas leges, á ſe præſertim latas violari: Id enim ſecundo libro ſatis ſupérque refutatum eſt. Ariſtoteles ſexto Topicó ait definitionem obſcuram eſſe, ſi neſciatur cujus ſit definitio: ſed quemadmodum veterum pictorum imagines, niſi quis præſcripſiſſet, neſciretur quorum figuræ eſſent. Ariſtotelis veró mihi videtur jam hoc opus in illorum veterum pictorum numero ponendum eſſe: non ſolúm quia quid definiat aut doceat, ex eo ipſo neſcitur, ſed ne titulus quidem operi præpoſitus intelligitur. In hoc enim libro nec categoria in univerſum, nec in partibus ſigillatim quid ſit, explícatur aut definitur, ſicuti patebit: imò aliter uſurpatur quàm neceſſe ſit ad libri titulum intelligendum. In capite de Subſtantia, categoriæ nomen bis uſurpatur: Omnes autem ab his categoriæ, id eſt attributiones aut individuis attribuuntur, aut ſpeciebus: á prima autem ſubſtantia, nulla categoria, uel attributio eſt. Duobus autem locis in capite de qualitate, in ſententiam libri titulo congruētem legitur. Id autem manifeſtum ſigillatim ſubducenti alias categorias: ut ſi eſt juſtitia injuſtitiæ contraria: qualitas veró juſtitia, qualitas utique etiam injuſtitia: nulla enim aliarum categoriarum, injuſtitiæ congruit. Nullo præterea loco nomē categoriæ in hoc libro legitur: Definitionem igitur categoriæ hîc requiro, nec in toto libro animadverto: Hoc primum vitium eſt in hoc libro. Omnis ſcientia definitione comparatur, ait Ariſtoteles 17. cap. 2. Poſteriorum: Definitione igitur categoriæ prætermiſſa, ejus ignoratio ſequitur. Methodus & artificioſa doctrinæ diſpoſitio, primo loco definitionem expetebat: nulla eſt. Veruntamen ſicut in categorematis Porphyrii fecimus, ſic in Ariſtotelis categoriis faciamus: Nō definivit Porphyrius, ipſi tamen definivimus: non definit Ariſtoteles, ipſi quoq; ex Organi ſubductione & quinque locorum aliorum comparatione, definiamus. Video autem categoriam eſſe categorematum homogeneorum ordinationem & deſcriptionem per generaliſſimū ſubalterna, ſpecialiſsima: Loci hac de re in Organo ſunt quinque: Primus locus eſt in Porphyrio jam declaratus, ubi definitionē categoriæ Porphyrius in hunc modum deſcribit: & exempla ſubſtantiæ, per genera & ſpecies diviſæ demonſtrat: ut ſubſtantia, ſummū ſit genus, à qua per intermedia & ſubalterna genera, ad ſpecialiſsima deſcēditur: Secundus locus eſt ex ipſo categoriarū libro, unde conſtat categoremata in categorias diſtribui: Ergo tertio capite ad illam categorematū ordinationē, duæ regulæ ſunt: Quando alterū de altero dicítur, ut de ſubjecto: quæcunque dicūtur de dicto, totidē etiam de ſubjecto dicentur. Heterogeneorū & non ſubalternatim poſitorū diverſæ ſpecie etiā differentiæ ſunt: Itē capite quarto: Eorū quæ ſecundum nullā complexionē dicuntur, unumquodq; ſignificat ſubſtantiā, &c. Hîc categoremata dividūtur in decem categorias: Et eodem capite docetur, nīl eorū quæ categoriæ capiant, enuntiationē eſſe, ſed eorum conjunctione affirmationē & negationē fieri: tanquā categoriæ non ſuppeditent propoſitiones, ſed ſuppeditēt terminos & materiā propoſitionū: Quo capite eadē res dividitur in decē genera, quæ diviſa priús à Porphyrio in individuū, genus, ſpeciē, differentiā, propriū, accidēs. Prima diviſione rationes rerū cōmunes diviſæ: ſecunda, rerū, in quibus rationes illæ verſarentur, genera diviſa ſunt, ut categòriæ, categoremata homogenea diſtincta & partita cōplectantur. Tertius locus eſt primi Analytici capite viceſimo octavo, ubi à copia propoſitionū deſcribenda, Ariſtoteles ad categoriæ deſcriptionē recurrit, & ſummo genere omiſſo & individuis omiſsis, admonet media ſumenda eſſe: Quartus eſt locus, primi Poſteriorū capitibus quinq;, decimo quinto, decimó ſexto, decimo ſeptimo, decimo octavo, decimo nono: quibus magna illa quæſtio ex categoriæ deſcriptione diſceptatur: An individuis ſummóque genere poſitis & finitis, media ſint infinita. Quintus & poſtremus locus eſt primi

mi Topici capite septimo, cûm quatuor genera categorematum, accidens, genus, proprium, definitio, in quatuor problematis exposita & definita essent: Postea definienda sunt categoriarum genera, in quibus sunt expositæ quatuor differentiæ. Et deinde Aristoteles cùm decem categoriarum genera recensuisset, addidit, Semper enim accidens & genus & propriũ & definitio, in una categoriarum harum erit. Omnes enim ab his enuntiationes, aut quid est, aut quale, aut quantum, aut aliam quandã categoriam significant. Hic locus etiam loquitur, categorias, comprehensiones esse categorematum, nec rei cujusquam categorema esse, quod in aliqua categoria non comprehẽdatur. Quamobrem licet, ut methodus requirit, categoria definita non sit initio disputationis & institutionis de categoriis susceptæ, attamẽ ex his Organi logici locis, sententia & intelligentia jam hoc verbo comprehensa percipitur. Atque hæc de rei definitione: nomen non minús est incertum. Cúm Aristotelis libri authore Sylla, sicuti primo libro diximus, publicati essent, liber hic uidetur sine titulo & nomine fuisse, ut pictorũ illorum aliqua vetus figura vel imago: Itaque Adrastus, vetus interpres, τὰ πρὸ τοπικῶν, nominabat: alij aliter. Et certé συστοιχείας καὶ συγγενείας nomine, id in Organo nõnunquam significatur: At in Philosophia prima, varium est hoc nomen: primo capite decimi, categoriæ entis dicuntur: primo & quarto septimi uocantur κατηγορούμενα: item κατηγορήματα primo septimi: ut capite primo tertii physici: sæpissimê veró σχήματα κατηγοριῶν, formæ categoriarum, ut sexto & septimo quinti, secundo sexti, primo septimi, decimo noni, tertio decimi: Sed tamen res intelligatur, sitq; Categoria, homogeneorum descripрio per generalissimum, subalterna, infima. Quæ categoriæ definitio, nil aliud est, quám artis & scientiæ vera methodo dispositæ definitio: Ars enim, est rerum homogenearum per generalissimum, subalterna, specialissima, comprehensio & ordinatio: Sic Arithmetica numeros, Geometria magnitudines methodicê traditæ complectentur: At Logica & inveniendæ & disponendæ artis, imó rei cujuslibet legem generalem & communem tradit: artes & res ipsas singulas in logicis præceptis non ponit. Id enim catholicum non esset, nec Aristotelis principiis consentaneum: generalia enim generaliter docenda sunt, ait lex Aristotelis: secús sophisma esto. Sed in partibus id accuratiús disceptabitur, tãtúm hîc intelligatur. unde veró tantus error ortus sit, si quis requirat, hinc fortasse reperiet. Quemadmodum á Rhetoribus, sicá philosophis, inventionis artem institutam esse: illi primo loculos proprios conjecturæ, ambigui scripti, & sententiæ contrariarum legum aperuêre: deinde judicii, deliberationis, demonstrationis pauló communiores, tum ad partes orationis, tandem ad omnium quæstionum, caussarum, partiúmque orationis inventionem pertinentes locos, ex caussis, factis, subjectis, adjunctis, dissentaneis comparatis nomine, partibus, finitionibus, testimoniis: Sic in scholis suis philosophi res ibi disputari solitas contemplati, quosdam locos distinxere, substantiam, quantitatẽ, & reliquas categorias: quia tractabantur in scholis eorum physicæ artes, de substantia: mathematica, de quantitatibus: Deinde cúm esset ab iis animadversum, hæc genera re distincta esse, nec omnium quæstionum esse communia, altiús perventum ab his est, & loci illi reperti, caussarum, factorum, & reliquorum, qui essent omnium omnino rerum communes. Has varias Logicorum inventiones, Aristoteles collegit, ut etiam Rhetorum collegerat: Et primus liber scholarum dialecticarum, harum tot inventionum magistros & authores ostendit. Hæc inquam, superiorum inventa Aristoteles collegit, legibus autẽ & principiis suis quám congruenter, tandem percipietur. Quamobrem ejusmodi caussa Aristoteles in hanc Categoriarum commentationem mihi videtur inductus esse: Simillimê fortasse atque Porphyrius in argumentorum inventionem, minimé scilicet id agens aut cogitans: sed eum dico vel imprudentem atque aliud agentem huc incidisse: nec alió, si usum spectemus, categorias referri posse confirmo: Et quidem quó minús id novum sit aut mirum, Aristoteles ipse, licet aliis verbis, tamẽ eôdem refert, cúm

categorias

categorias dicit fundamēta esse enūtiationum, quia hinc omniū enunciationū (unde syllogismus fiat) materies & facultas & abundantia depromatur. At cùm syllogismi terminos tres tātùm faciat, majorē & minorē quæstiōis esse doceat, ideóq; extrinsecùs Logico proponi, solus medius superest, qui in categoriis ad enunciationes cōficiendas requiratur: & mediū hoc, argumētū est. Quare vel Aristotelis testimonio, categoriæ ad illū invētionis fructū referēdæ sunt: quamvis non satis aptè sint relatæ. Socratis amor hic nimirū permagnus apparebit, multóq; melius voluisse quàm præstitisse, quisquis hæc scripserit, certè videatur. Hic ineptissimā & stultissimā quæstionē ab interpretibus & Græcis & Latinis agitatā nō moveo, Rerumne an nominum categoriæ sint, quæ in Academia Parisiensi anno Christi pasci millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio sub duobus Rectoribus, Ioanne Fanutio Parisiensi, Realium authore & defensore, & Dionysio Saleurayo Carnutensi, Nominaliū duce & patrono, ut publicis Rectorū tabulis & monimētis testatū est, motus admirabiles excitavit: Dico enim hoc libro neq; nominū, neq; rerum logicā ullam doctrinā præcipuè cōtineri: sed exquirēdis partibus id postea suo loco tractabitur & explicabitur.

CAP. II. DE SYNONYMIS, *homonymis, paronymis.*

Hactenus de titulo libri, de libri partibus jā disseramus. Primū caput tres definitiones habet: Homonyma dicuntur, quorū nomen solū cōmune & secundū nomen, ratio essentiæ diversa, ut homo, & homo pictus. Synonyma dicuntur, quorum nomē commune, & secundū nomen, ratio essentiæ eadem: ut homo & bos, & nomen & essentiam animalis communicāt inter se. Aristoteles tertio capite primi Elenchorum homonymiam ad uerbum retulit: vt μανθάνειν, significat discere, quod est discipuli: & intelligere, quod magistri possit esse. Si quis esset proprius in Logica locus synonymorum, satis esset synonyma definiri, homonyma definiri non oportuit: Nam in arte cùm sit virtutis definitio necessaria & homogenea, contrarii vitii definitio neque necessaria est neq; homogenea. Satis igitur erat synonyma definire, si proprius eis esset in Logica locus. At utrunque alienū est & heterogeneum: Grammaticum enim est, & sermonis, non rationis: nec ideo logicum: Et Aristoteles in Elenchis ait ex homonymia natam captionē fieri propter dictionem: At Logica non est dictionis, sed rationis tantùm. Verèque Aristoteles ait octavo capite primi posteriorum: Non ad externum & prolatum sermonem demonstratio est, sed ad interiorem animi rationem: quin neq; syllogismus. Aristoteles omnem suam logicā aliquo syllogismi genere conclusit: & tamen syllogismum, negat esse sermonis externi, sed rationis & mentis. usurpemus igitur aristoteleam scientificæ materiæ legem: Artium præcepta homogenea suntq: Arithmeticum in Geometria est ἀγεωμέτρητον. Geometricum in Arithmetica est ἀνάριθμον. ergo & logicum in Grammatica est ἀγράμματον. & grammaticū in Logica est ἄλογον. Grammatica igitur grammaticè, logica logicè doceantur. Nec verò Grammaticus etymologiam dictionum interpretari potest, nisi significationes earum intelligat: & ista synonymia, vel homonymia videtur etiam extra Grammaticam esse: nec enim Grammatica, dictionū significationem & intelligentiam tradit, sed artē intellectis dictionibus bene utēdi: Synonyma denique & homonyma nil sunt inventionis, nil judicii: nil igitur logicæ sunt artis. Paronyma, quæcunq; ab aliquo differentia casu secundū nomen habent appellationem. ut à grammatica grammaticus, à fortitudine fortis, conjugata sunt: quæ casus, quo nomine hic Aristoteles utitur, in Topicis etiā nominantur: Sed tamē non omnis ista paronymia, conjugatio est: si fortitudinis paronymum sit fortis, non contrà fortitudo. Quare cognito in logica inventione, conjugatorum loco, paronyma inutilia fuerint: & nugatio tātùm erit, ab Aristotele tamen tantopere damnata: quia generaliter dictū in conjugatis, specialiter in paronymis repetetur.

CAP. III. DE PARTITIONE *categorematū in simplicia & cōposita.*

Secundum caput sequitur, ubi categoremata dividūtur in composita (ut

(ut homo vincit) & simplicia (ut homo & vincit:) id est in enuntiationẽ, & partem enuntiationis: & simplicia tantùm categoremata retinẽtur. Sed enim quædam eorum (ut scholasticis verbis utar, sicuti postea sæpius cogemur) essentialiter attribuuntur, quædam accidentaliter: illud, de subjecto dici: hoc, in subjecto esse Aristoteles appellat: unde entium quadripartitam divisionem instituit, quód alia de subjecto tantúm dicantur, ut communes substantiæ: alia in subjecto tãtúm sint, ut individua accidentia: alia partim de subjecto dicantur, partim sint in subjecto, ut cõmunia accidentia: alia nec dicãtur de subjecto, nec sint in subjecto, ut individuæ substantiæ. Partitio nõ ad inventionẽ, non ad judicium necessaria, neq; ideo catholica: imó genere sermonis planè cõmentitio facta: nam (esse in) ad accidens hic refertur. Porphyrius in capite de specie, ait speciem, totum esse, non alterius, sed in aliis: in partibus enim tota est. & Aristoteles contrà in capite de substãtia dicit individua esse in speciebus: capite de oppositis dicuntur contrariæ species in eodem esse genere: & in Analytico primo, cujuscũque generis categorema sit, sic tamẽ dicitur medium in majore, minore: aut maius minúsve in eo esse, vel nõ esse: & Posteriorũ primi capite quarto (esse in) modó est attributi, modó subjecti: ut par dicitur esse in numero, & numerus inesse pari: imó ibidẽ accidẽs appellatur, quod de subjecto alio dicitur. Quare tota partitio hæc, imó partitionis etiam sermo alienus à vera Logica est: Sic Eubulides videlicet aliquis inter sophistas veteres locutus erat, unde hæc Aristoteles accepit. Quare si Aristoteles ex suis legibus commenta hæc expenderet, tolleret è logica.

CAP. IIII. DE HOMOGENIA *& heterogenia.*

Tertio capite duæ regulæ sequũtur, de quibus jam dixi: Quando alterum de altero dicitur, ut de subjecto, quæcũque dicuntur de dicto, totidẽ etiam de subjecto dicentur. Hæc regula è loco generis sumpta est, quales vulgo Maximæ locorum singulorum innumerabiles fingi possunt: Intellecta tamẽ generis natura in præceptis artis, hæc regula est inutilis & nugatoria: nam ex generis definitiõe, patet genus de suis partibus, & partium particulis etiã dici: ut animal de homine, Socrate & Platone dicitur. Secunda regula est: Heterogeneorum hec invicem sibi subjectorum differentes specie etiam differentiæ sunt: ut animal & scientia, sunt res heterogeneę, ideóque differentias etiam specie diversas habẽt. Hæc regula ex superioris contrario ducta est, & in eodẽ numero etiã ponenda. Nugas Aristoteles improbat, & inter sophisticas captiones numerat, etiamsi res vera, etiãsi cõmoda sit. Trianguli communem affectionem, qui per tres species docet, rem quidem veram & commodam docet, attamen sophisticẽ docet, ait Aristoteles quinto capite primi Posteriorum: nugatur, & tres doctrinas pro una facit. Quapropter Aristotelis lege, harum regularum nugæ è logicis artibus tollantur.

CAP. V. DE CATEGOREmatum *divisione in genera decem.*

Quarto inde capite divisio Categorematum repetitur, in simplicia, quæ partes sunt enuntiationis, & composita, quæ sunt enuntiationes affirmantes vel negantes, veræ aut falsæ. Tum simplicia dividuntur in decẽ genera, ut appellat Aristoteles in fine noni capitis, substantiam, qualitatem, quantitatem, ad aliquid, ubi, quando, situ esse, habere, agere, pati: At ex omnibus categorematum partitionibus ista est imperfectissima, neq; dico quã longè absit à dichotomia legitimæ distributionis. Rem tantum specto. In Isagoge Porphyrij, in capite vicesimo octavo primi Analytici, in Posterioribus, in Topici primi capite terno, categoremata nõ accuratè quidem, neque legibus Aristotelis aptè dividuntur: At logica tamen res quædã nominibus generis, speciei, differentiæ, proprij, accidentis, summi, medij, infimi, definitionis comprehẽditur. At hic neque res, quæ docetur, neq; doctrina ipsa logica est: Dividit Archytas vel quicunque alius primus hæc attulit, in logicis artibus entia, peccat: multóque veriùs docetur in Philosophia, Dialecticam esse non solúm entis, sed

sed etiam non entis: Præceptáque ideo logica quouis & ente & non ente communiora & generaliora erũt: Deinde sequitur entium simplicium decẽ esse genera, substantiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid, agere, pati, situm, habitum, tempus, locum: quorũ inter se coniunctione, enuntiatio omnis affirmans, negans, vera, falsa constituatur: peccat, multóque vero propiùs affirmat causas, opposita, cæteráque logicorum argumentorum genera, primas entis differentias & primas species esse: quæ tamen & substãtia, & qualitate lõgè communiora sunt & generaliora: Nec tamẽ id satis est, etiã non entis & caussæ & opposita & cætera possint exquiri: & tot modis, imò etiã pluribus falsæ enuntiationes fieri, quàm veræ. Ergo partitionis hujus enuntiatio (omne categorema est substãtia, aut quantitas, aut qualitas, aut ad aliquid, aut actio, aut passio, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere) falsa est, quia categorematis multò plures & altiores sunt differẽtiæ: eædem nempe quę argumenti, quoniam categorematis nomen in Logicã pro fide & argumento irrepsit, ut initio tertii libri copiosiùs exposui: nec simplicia categoremata, id est compositi categorematis seu enuntiationis partes his decem categoriis catholicè docentur. Enuntiationũ inquam & ex nuntiationibus factorum syllogismorũ hæc principia, hæc fundamenta, hæc categoremata decem inepta sunt: Vera autem decẽ categorematum genera verę Categorię decem sunt, causæ, facta, subjecta, adjuncta, dissentanea, comparata, nominum ratio, divisio, definitio, testimonium: Veræ, inquã, sunt hæ decem categoriæ, quas præcipuè ex Aristotelis Organo, tum secundum Aristotelis leges & principia collegimus: Veræ, inquã, sunt hæ decem categoriæ, quæ omnes omnis enuntiatiõis affirmatæ, negatæ, veræ, falsæ partes, omnem materiam continent.

CAP. VI. DE SUBSTANTIA.

Quid est substãtia? Categoria nõ definitur: hoc autem iam monui: Dico similiter ducẽtis & triginta versibus, qui consumũtur in hoc capite, substantiam non definiri. At dicet aliquis, summum genus est, nec potest definiri: At, inquam, definiuntur genus, species, differentia, proprium, accidens, individuum, tota substantiæ categoria superiora, generaliora, id est naturã priora, à quibus consequentia non convertitur: nihil enim est in categoriã substantiæ, quod nõ sit eorum aliquid: nec tamen genera, species, differentia, proprium, accidens, individuum quarumcumque rerum, sunt in categoria substantiæ. Deinde quid de relatione & qualitate respondebis, quã tamen vult Aristoteles initio definire? Paribus in caussis cur jus tam dispar erit, ut illic initio definiantur duo summa genera, hîc dicatur, quia summum sit, definiri non posse? Saltem fuisset initio (ut methodus & artis vera collocatio requirit) si non accurata definitio, at certè quædã descriptio: At ea nec primo, nec medio, nec extremo loco est: nulla usquam est: nec quid substantia sit, omnino potest hîc intelligi. In toto capite, quatuor omnino sunt, quæ ad generalẽ & omnis substãtiæ cõmunem differentiã videantur spectare: Cõmune substantiæ, Nõ esse in subjecto, συνωνύμως dici, Nil habere contrarium, Non suscipere magis & minùs. At secundũ, cõmune est omniũ cujuscunque categoriæ categorematũ: nã homonymum, nullius est certi generis: nullius categoriæ proprium: Reliqua verò, primũ, tertium & quartũ, negationes tãtùm sunt per quas nil designatur aut describitur: in arte vetãt Aristotelis leges esse quicquã nisi κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον, quorũ hîc nihil est: Et in primo quod Aristoteles ait, quę in subjecto sint, nomine tantùm dici, non etiã ratione: albúmque dici de corpore, albi definitionẽ & rationem nõ dici: falsum est: ut enim corpus est albũ, sic visum disgregat. ut Cicero dicitur Orator, sic bene dicẽdi peritus verè dicitur: nec cujusquã accidẽtis nomẽ veriùs de suo subjecto dicetur, quàm accidentis definitio: Quæstio autẽ quæ hîc adhibetur de partibus substãtiæ, quæ substãtiæ etiã sint, Analytici primi capite tricesimo tertio disseritur. Tertiũ quomodo verũ sit, animadvertatur: etenim rationale, & irrationale, cõtraria sunt, & sub eodem genere plurimùm differunt: Quæ definitio contrariorũ objecta in categoriæ quantitate,

ritate,non refellitur: Et quòd dico species sub eodem genere contrarias esse, eius rei testimonium ab Organo capio: Etenim Porphyrius in capite de specie, vocat non solum oppositas differentias sub eodem genere,sed oppositas species, cũ quærit velut impossibile quoddam, quomodo genus sub se contrarias differentias habeat: & respondet potestate, non actu habere, ne opposita in eodem esse videantur. Imò verò Porphyrius idem cùm tria genera differentiarum facit, maximam pugnam & differentiam definit ex specifica differentia. At talibus differentiis homo & bestia sub codem genere differũt: & idem author ait differentias contrarias nunquam misceri, contraria accidentia interdum misceri. Ubi non solùm formas substantiarum cōtrarias efficit, sed multò magis contrarias, quàm inter se accidentia cōtraria sunt. Sed decimus liber metaphysicæ hac de re rectius docebit, testimonio Aristotelis amplissimo & clarissimo differentias cōtrarias esse & differẽtias contrariorũ esse. Hoc igitur dogma falsum est:& si maximè verũ sit, tamẽ cōmune tãtùm sit accidens, & cũ quantitate postea fit commune: nec eo potest substantia describi. Quartum si verum sit, tamen postea cum quantitate fit item commune, neque substantiã propriè quicquam describit, sed accidens commune est. Quare quæ referri possint toto isto capite ad generalem substantiæ definitionem aut descriptionem, non solùm nil propriè definiunt aut describunt, sed falsa etiam proponunt. Superest ut cōsideremus quæ specialiter ad species substantiæ definiendas sunt accommodata: Duæ proponuntur, prima substantia & secunda. Quæ partitio si de nominibus intelligatur, valdè sit absurda: nec aliud erit prima & secunda substantia, quàm nomẽ substantiam significans propriæ & appellativæ qualitatis, ut Grammatici loquuntur: & sic prima substantia appellatur Analytici primi capite tricesimo octavo, propria substantia. Si de rebus, multò absurdior: nec enim genus animalium aliud est reipsa, quàm singula animalia collecta: nec substantiæ species alia est in secundis substãtiis, quàm est in primis. Et licet in cæteris categoriis eodem modo partiri, ut prima dicatur & secunda quantitas, & reliquæ categoriæ similiter. Sed tamen videamus quæ pertinent ad primam substantiam in hoc capite: primæ substantiæ neq; de subiecto dicũtur, neq; in subiecto sunt, neque magis, neque minùs substantiæ sunt. Negationes sunt, quæ nil nobis propriè describunt: nulla categorema affirmata, nullas categorias affirmatas significant. De prima substantia omnia alia dicũtur, vel in ea sunt, & ideo maximæ substãtiæ: Itaque primis sublatis substantiis, impossibile est aliorum quicquam esse. Hic postremus locus, est valdè lubricus. Substãtiæ primæ, quanvis nulla sit hîc earũ definitio, tamẽ res materiatæ & corporeæ & sensiles, & in quibus accidentia omnia sint, & quæ secundum sui mutationẽ contraria suscipiant, ut paulò pòst dicetur, significantur ab Aristotele: præter eas, negatur quicquam esse: & sic Porphyrius in libello in categoriis decem per Gogavium converso ait substantiæ nomine idem quod corpus accipi: & sic Aristoteles modo loquitur sublatiæ singularibus substantiis seu corporibus nihil remanere: & tamen corpus hoc essentiale postea in categoria quantitans fiet accidẽs essẽtiæ: Tãta in his dialecticorũ placitis ab Aristotele collectis est incōstantia, sive Archytas primus author, sive quivis aliùs fuerit. Plato sæpe docet Deũ, Deiq; æternã sapiẽtiã, ideas, genera, speciesq; rerũ complexam verè esse: Omnia ista sensibilia, quæ hîc primæ substantiæ nominantur, cùm oriantur & intereant, in dies, uel horas potiùs mutẽtur, verè nō esse. Hic igitur à quocunque Aristoteles hanc doctrinam collegerit, platonicæ philosophiæ cōtrarius, ait substantias, in quibus quantitas, qualitas & reliqua sensilia sint, quæ contraria secũdum sui mutationẽ suscipiant, solas verè esse, solas principalissimè, primò, maximè esse, & iis sublatis, nil aliorum remanere. Quare neque Deum, neq; angelos, neque hominum animos substantias esse, imò nil prorsus esse atheus ex hac aristotelica doctrina concludet. Nam cùm omne ens Aristoteli dividatur in Categorias decem, Deus & angeli, è novem categoriis accidẽtium nil sint, & his postremis conditionibus etiam de genere substantiæ

substantiæ tollatur: Aristotelis sanè ista doctrina nihil erunt. Hæc doctrina impia est, à quocunque philosopho sit hîc ab Aristotele collecta: Longéque verior est illa in Interpretatione, libri secundi capite tertio sententia, ab eodem Aristotele collecta: Quædã, sunt actus sine potentia, ut primæ substantiæ: Aristoteles igitur illo interpretationis loco statuit quasdã substantias, quę non secundum sui mutationẽ cõtraria suscipiunt: quod hîc negatur. Longè etiam verior est illa sententia nono capite primi de Cœlo, quæ divina supra mundum & cœlũ entia, immutabilia & impatibilia collocat: optimámque & beatissimam vitam sempiterno ævo degentia: unde cæteris rebus præstetur, aliis quidem uberiùs, aliis parciùs, & essentia & vita: quod idẽ repetitur in Philosophia, & magnificentiùs etiam asseritur. Ergo categorica ista sententia, impia est, & meliore apud Aristotelem sententia corrigitur & emendatur. Sed cætera videamus: Primarum substantiarum categoremata: sunt etiã cæterarum categoremata, Commune accidens est: Idem de aliis categoriis dici potest: Primarum quantitatum categoremata, sunt etiam secundarũ: hoc propriè nil describit. Prima substantia significat hoc aliquid: id est, ut jam dixi, est propriẹ qualitatis: & id categorema, accidens est cum cæteris categoriis commune. Unum superest, quo videatur prima substantia, posse describi, quód secundum sui mutationẽ contraria suscipit. At hæc linea sic contraria suscipiet, & secundum sui mutationem modò recta, modò curvaerit: modò longa, modò brevis: sic color idem modò similis eidem, modò paululùm mutatus dissimilis: Hoc denique categorema, accidens est commune, & valdè tamen considerandum: Impietatem enim illam in primis sustinet, quód primam substantiam nullam dicat esse, quæ cõtraria secundum sui mutationem non suscipiat: quod Deo & illis supramundanis Aristotelis entibus nõ possit convenire. Ergo substãtia prima quid sit, ex his præclarorum categorematũ dogmatis percipi nõ potest. Secunda substantia multò obscuriùs explicatur: quód species sit, aut genus primæ. At prima secundáque quantitas qualitásque, ut dixi, potest isto modo dici: & secunda quãtitas, quæ species sit primæ, & hoc accidens commune est. Secundarũ substantiarũ magis substantia species, quàm genus. Hoc ex illa pietate est, quia prima substantia, quæ oritur, quæ interit, principalissimè, primò, maximè dicitur: Ideo species, quæ propiùs ad eã accedit, magis substantia, quàm genus. Sed quod substantia prima hîc efficitur subjectũ magnitudinis, falsum esse prædiximus: nam ad talem corpoream substantiam procreandũ magnitudine physicus nihil offendet antiquius. Sed de hoc rursus postea. Secunda substantia significat quale quid, & magis genus quàm species. At Porphyrius genere & specie, quid: differentia, quale quid significari docet, & idẽ in Topicis affirmatur: nec ex iis ineptiis cognosces omnino quid sit secunda substãtia: Hæc enim categoremata, cõmunia duntaxat accidentia sunt. Quamobrẽ tam longa tot versuũ oratione, substantia neque generaliter, neque specialiter explicatur: Imò neque satis propriè nominatur: οὐσία enim, quo verbo hîc utitur Aristoteles, essentiam significat, & cõmune nomen est, & caussas complectitur, & sic in philosophia 8 cap. 5. lib. solidius Aristoteles philosophatur, cum hanc categoriam interpretatur de caussis præcipue materia & forma, neq; cõmunitatum quisquilias in essentia repetit, & materiam tamen generaliter intelligit, seu sensilis seu intelligibilis & expers corporis ea sit. Itaque & quantitatis & qualitatis essentia dici potest: sic in definiendis synonymis & homonymis ratio essentię accipitur. Sic Aristoteles ipse appellat formã, cujusq; rei essentiam: Sic sæpe etiam totã rei naturam: Id quod modò dicere voluit, explicare autẽ non potuit: magis propriè ὑπόστασις, substantia diceretur: quo etiam verbo Porphyrius utitur. Ergo etiam nomine communi & omnium sive quantitatũ, sive qualitatum, sive rerum cæterarum naturam complexo, Categoria hæc etiã cõprehenditur: ut neq; etiã ex tã longæ orationis, si lubet, definitione, neq; nomine percipiatur: Imò verò quod multò majus, una doctrina percipi nequaquã potest: cùm ista substantiæ categoria complectatur Theologiam de Deo & angelis: Physicã de sub-

stantiis corporeis & simplicibus, aëre, aqua, terra: & cōpositis ut inanimis, ut astra sunt vicino i cœlo, meteora in aëre: ut in aqua, maria, flumina, fontes: ut in terra, lapides, metalla: tū vivis, ut sunt stirpes, pecudes, homines: Et si comprehendi posset, attamē ejusmodi rerū per genera & species descriptio, id est Categoria, non esset Dialecticæ seu Logicæ propria, sed Theologiæ, sed Physicæ. Idq; ideo aristotelea illa homogeniæ lege rejicio. Præcepta artium, ait Aristoteles, homogenea sunto: Arithmeticū in Geometria est ἀνάριθμον, geometricū in Arithmetica est ἀγεωμέτρητον. Ergo, inquā, quód Theologię, quod Physicę homogeneū sit, in Logica est heterogeneū: ideóque tollendū: Logica altior est, ut ait Aristoteles, totaq; & entis & nō entis communis. Distinctiones hîc expecto, quód substātiæ aliter tractentur á Logicis, aliter á Theologis physicis: quia Logici quatenus enuntiationes ex his faciunt, substantias cōsiderent. Hoc nempe catholicū medicamentū est, quo tā multa vulnera, cōtra catholicas Aristotelis leges huic arti imposita curētur. At ista bella ratione, omnes artes Logicæ artis partes erūt, quia nihil in his est, ex quo enuntiatio fieri nō possit. Captiones igitur omittamus: Aristotelis summa illa & indubitata principia sectemur, & iis judiciis nostra judicia conformemus. Collegerit hæc Aristoteles, ut collegisse existimatur: At certé ad illius catholicæ libræ lancē non examinavit: qua tamen omnes artes, omnesq; scientias examinandas esse judicavit. Nónne, inquies, quæri solet in rebus omnibus primùm quæ sit essentia rei, qua de agitur? Certé, sed essentia quæ sic in omnibus rebus quæritur, significat non unicā speciē entis, ut hîc Aristoteli significat: sed entis, imó etiā nō entis cujusuis caussas, propter quas revera est aut fingitur: significat denique naturā, & illud, quod quid est, sæpe in Organo dicitur: non significat istā corpoream essentiā à cæteris novem categoriis distinctā. Illam igitur essentiam in primo logicæ inventionis loco, caussarum nomine doceamus, & ut necessariam, homogeneam, propriam, id est catholicam teneamus. Istam inutilem, heterogeneam, impropriam rejiciamus.

CAP. VII. DE QUANTITATE.

SVbstantiæ categoria cōsiderata, ad reliquas veniamus, quę accidentis nomine vulgo appellantur nō rectè: accidens seu συμβεβηκὸς & nomen casus, fortunæ, temeritatis, quo non rectê dicitur, quicquid non est οὐσία: effecta enim subjecta, adjuncta præter illud accidens innumerabilia sunt: etsi nomine essentiæ intelligatur, ut herba, arbor, animans, tali essentiæ non omnis quātitas, non omnis qualitas adventitia possit esse, omni enim quantitate & qualitate detracta quænam vel herba, vel arbor, vel animans non dico esse, sed cogitari omnino possit? fatua igitur est ista categoriarum distributio. Sed de quantitate rursus postea, quomodo non sit accidens talis essentiæ. Secundā igitur categoriā persequamur. Qualis igitur quantitatū categoria est? Idē videlicet prorsus in secunda categoria reperiemus, quod in prima comperimus: ducētis ac nescio quot senariis versibus, neq; quātitatem in universum, neque quantitatis ullas species definiri, aut omnino proprié describi, & toto capite nihil omnino dialecticum institui. Tria sunt toto capite, quæ videntur ad quantitatem describendā accommodari, Nil habere contrarium: Non magis & minùs suscipere: Secundum quātitatem æquale vel inæquale dici. Primum falsum est, quia multum, paucum, magnum, parvum, contraria sunt & adversa, non relata: Quippe quorum alterum sine relatione alterius possit intelligi. Nec sequitur, si diuersi subjecti respectu, idem magnū sit & parvum, ideo contraria non esse: Hac enim ratione, relata ipsa, opposita nō essent, quia idem pater & filius. Tum verò quid de loco sursum & deorsum dices, cùm videas in hoc ipso capite, cōtraria & dici & probari, neque probatione refelli? Ergo primum hoc dogma falsum est, Quantitati nihil esse contrariū vel adversum: Sic enim (ut in scholis dicitur) cōtrariū modó fumatur: & si maximè verū sit, tamē cōmune cū substantia, ex Aristotelis sententia fuerit, qui docet substātiæ nil esse cōtrariū. Hic igitur quātitatis explicatio propria nulla est, negatio est rei aut falsa, aut certè cōmunis. Secundū dogma simile est, falsum primò: quia ut in qualitate albor & nigror,

gror, licet non ſuſcipiant & magis & minús, tamē candidū & nigrum ſuſcipiūt: ſic in quātitate, quāvis longitudo, altitudo, multitudo non ſuſcipiant magis & minús, attamē longiús, latiús, altiús, plus dicimus: & longiſsimū, latiſsimū, altiſsimum, plurimū: Ergo ſecundū dogma falſum eſt: & ſi maximé verū ſit, tamen ex Ariſtotelis ſententia, cū ſubſtantia cōmune fuerit, quæ item nec magis, nec minús capiat. Hoc igitur etiā dogma nullā nobis quantitatis explicationē propriā affert. Tertiū dogma, æquale vel inæquale dici, omni quātitati convenit: At nō ſoli. Etenim primū loco, tēpori, orationi convenit, ut categoriarū author hîc affirmat: At horū trium mox demōſtrabo quantitatē per ſe nihil eſſe. Deinde cúm duos calores, triū vel quatuor graduū comparamus, quomodo dicemus an ſimiles? At ſimilitudinē hîc non cōſideramus: Poſſunt enim ſimiles eſſe alter triū, alter quatuor graduū, & aliquā qualitatē eandē habere, á qua ſimiles dicātur: Aequales hîc igitur appellabimus: Ergo tertium hoc dogma non huic ſolùm quātitati, quā Ariſtoteles ſeparare vult á cęteris categoriis, cōvenit, ſed accidens commune eſt, & naturalis uſus aliis categoriis id attribuit. Ac quidā eſt quantitatis cōmunior & generalior in uſu naturalis & humanæ rationis, ſenſus, quám arithmeticis & geometricis artibus cōprehendatur: quique neq; diſcreta, neque cōtinua quātitate contineatur. Sic unus dialecticæ inventionis cōmunis & generalis de cōparatione locus, duas facit quaſvis res (ſeu ſubſtantiæ, ſeu quantitates diſcretæ cōtinuæve, ſeu qualitates ſeu actiones, paſsionesq; fuerint) majores, minores, æquales: imó veró cauſſas, facta, ſubjecta, adjuncta, diſſentanea, categoriis omnibus altiora & generaliora ſic plerūque cōparamus: & quantitatis mētio, quæ poſsit in dialecticis tractari, ea ſola eſt: & in Topicis Ariſtoteles de cōparatione, ita loquitur. Sic in omnibus categoriis de intentione & remiſsione quęrit, Quātitas, actio, paſsio, magis & minús dicuntur: Subſtantia, quātitas, magis & minús nō dicuntur: nec iis vocabulis (magis & minús) ſolas numerorū, linearū, planorū, corporum dimēſiones intelligit, ſed logicā illā & univerſalē quātitatis notionē ſequitur. In Philoſophia libri quarti capite ſecundo, & undecimi libri capite tertio veriſsimé docetur æqualitatem & inæqualitatē, primas entis eſſe differētias: ut omne ens ſit æquale vel inæquale: non aūt ſola hæc categorica quantitas. Quare tā multis Ariſtotelis teſtimoniis hoc dogma refellitur: neque categoricæ quantitatis propriū eſt, æquale vel inæquale dici. Jā veró Ariſtoteles 14. cap. 5. phil. cū qualitatis categoriā profitetur, has cōmunitatū ineptias omiſit. Cōcludamus igitur quāntitatem tribus his dogmatis, Nō habere contrariū: Nō ſuſcipere magis & minús: Aequale vel inæquale dici, á cæteris categoriis diſtinctā, neq; abſoluté definiri, neq; propria deſcriptione ulla cōprehendi. Atq; hæc de genere, ſpecies videamus. Dividitur varié, Quāti aliud quidē eſt diſcretū, aliud cōtinuū: Atq; aliud quidē expoſitionē inter ſe habētibus invicē ipſis partibus cōſtat: aliud ex nō habētibus poſitionē. Secūda diviſio inutilis eſt, & ſi quid utilitatis habet, id eſt in prima. Diſcretæ quantitatis partes hîc fiunt numerus & oratio: continuæ, linea, ſuperficies, corpus, locus, tēpus. Harum partium nulla prorſus definitur: non eſt ſatis: falſæ ſpecies pro veris ſupponūtur, locus, tēpus, oratio. Etenim quæramus quid de loco in phyſicis Ariſtoteles ſentiat, nónne docet locum, ſuperficiem eſſe corporis phyſici, corpus aliud cōtinentis? Ex hac igitur Ariſtotelis doctrina videāt interpretes quid concludamus:

Omnis continua quantitas phyſico materiatoq; corpore & motu ſoluta liberaq; conſideratur: ſic enim á geometris conſideratur.

At locus á phyſico materiatoq; corpore abſtractus nō poteſt cōſiderari: Si quidē loci eſſentia cū phyſico corpore conjuncta ſit: nec omnino revera geometræ, cúm tā multa de continuis quantitatibus præcipiant, de loco quicquam tanquam quantitatis ſpecie præcipiunt.

Locus igitur, nō eſt quātitas continua. Poſtremó videamus cúm in eadē diviſione genus eſſe debeat & ſpecies, ut in Topicis Ariſtoteles ait primo capite quarti, quî fieri poſsit, ut loci interrogatio, id eſt (ubi) ad aliā categoriā pertineat, reſpōſio de loci generibus & differentiis ad aliā: & quales his nodis ſolutiones adhibeantur, animadvertamus. Categoria, ge-

neralissimũ, subalterna, specialissima, homogenea complectitur: generalissimũ in una categoria constituimus: subalterna & specialissima reponimus in alia. Sed de Aristotelis errore in definiendo loco Physicæ scholæ loquētur: Locus enim logica res est, & locus vel in Aristotelis philosophia est puncti, est dei, non solum corporis physici. Hæc igitur species falsò quantitati continuæ subjicitur, neq; cõtinua quantitas est locus. De tempore manifestiús etiã concludo: Tempus, nõ est continua quãtitas: quid ita? Profer nobis è Physicis aristotelicã definitionẽ tẽporis: ut sicut antea de loco, ita nũc de tẽpore ratiocinemur. Tempus, est numerus motus secundũ prius & posterius. Sic ergo cõcludamus: Nullus motus est cõtinua quantitas: nec enim generatio, corruptio, accretio, diminutio, alteratio, ad locũ latio. Quod etiã Aristoteles in Physicis nominatim docet, cúm quarto libro tẽpus ait esse continuum, ratione motus, & motũ ratione magnitudinis: Verba ejus sunt quarto libro: Quia magnitudo continua est, ideo & motus continuus: & quia motus cõtinuus est, ideo & tẽpus etiã cõtinuũ: Quantus enim est motus, tantum est & tẽpus. Quod prorsus idẽ dicitur in Philosophia libri 5. capite decimotertio. Statuo igitur ex Aristotelis doctrina, syllogismi propositionem:

Nullus motus, est per se continua quantitas. Tum assumo:

Tempus est motus, numeratus nempe. Deinde concludo:

Tempus igitur per se, non est quantitas. Addo etiam ad definitionem, theorema illud & decretum mathematicum:

Continua quantitas ab omni motu materiaq́; abstracta consideratur:

Tempus non potest sic considerari: imó natura ejus, est motus:

Tempus igitur non est per se quãtitas: Deinde rogemus geometras, si tẽpus sit species quãtitatis continuæ, cur in Geometria & continuarũ quantitatũ doctrina, nullum de tẽpore præceptũ posuerint: Postremó etiã quæramus, cur (quãdo) quæ temporis quęstio est, aliã categoriã faciat, aliã tempus & temporis species, quæ huic quæstioni respondeantur: ejusdemq́; corporis caput alibi, alibi discerpta à corpore mẽbra jaceant. Quapropter tempus quantitatẽ per se nõ esse concludo, & falsò speciem hãc quantitati subjectã: Sed tamẽ ut locus, sic tẽpus logicè potest intelligi pro duratione rerũ, quod omni magnitudine multo est prius atq; antiquius: utq; locus in subjectis sic tempus in adjunctis cõprehẽditur: quod totũ in explicatione Dialecticæ plenius est expositũ. Superest oratio, quæ quia ratione syllabarũ longarum, breuium, quãtitas appellatur: longa seu naturã, seu positione definiatur, quæ duo habet tempore: brevis, quæ unũ habet: & cúm definitio, definiti caussa sit: tempus autẽ in definitione longæ vel brevis naturá syllabæ statuatur, tempus, hujus quantitatis esse caussam, disputandum pluribus minimé fuerit, orationem, temporis ratione quãtitatem esse non posse, cúm tempus ipsum, quãtitas per se minimé sit. Quare & hæc species falsò quantitati subjecta: Unde jam quæstionem primã repeto, & concludo, quid sit quãlitas, ex his præceptis distingui, definiri, describi nullo modo posse. Deinde totã categoriam prorsus inutilem & alienã esse ad extremum moneo: Etenim interpretes Organi, qui hæc interpretãtur, convertãt sese ad earum rerum, quæ huic categoriæ subjiciuntur, doctrinã: Arithmetica & Geometria est: Videant ad totum Euclidem, ad totum Archimedem, ad totos denique Arithmeticos & Geometras intelligendum, quid proderit scire, quãtitatem nihil habere contrarium: non suscipere magis & minús: locum, tempus, orationẽ, quãtitates continuas esse: Hæc, inquam, perpendant & æstiment, quem usum, quẽ fructum, in vera quantitatum doctrina habeant: nullum horum categorematũ in totis mathematicis comperient. Quę cúm secum reputaverint, ignoscent, ut spero, sedulitati meæ: & si æquiores esse volent, gratias habebunt, quód de tantis rebus tam studiosé admoneam. Ac fortasse, ut de categoria substãtiæ, sic de categoria quantitatis aliquis requirat: si perfecta sit, qualis ea tandem sit futura. Ego veró mirabilem quãdam & divinam numerorum & lineamentorum, & singulari methodo descriptionem factã agnoscerem, quæ id nobis repræsentaret, quod adhuc homo nemo repræsentare potuit. At hæc categoria nequaquã

esset

esset in logicis artibus instituenda. Catholicam Aristotelis legem huc appello: Fines artium regantur, ait: Quod est Geometriæ proprium, in Arithmetica est ἀνάριθμον· quod Arithmeticæ proprium est, in Geometria est ἀγεωμέτρητον· Denique quod artis cujusque proprium est, in alia arte est alienum: At numerus, Arithmeticæ: linea, superficies, corpus, Geometriæ propria materies est: In logicis igitur artibus est aliena: nec quantitatis hujus categoricæ consideratio, in logicis est catholica: Tollatur igitur è logicis libris, quoniam aristotelea lex ita præcipit. Distinctiones hîc futuras intelligo, quales antea fuêre: Quãntas, quatenus ex ea fiunt enuntiationes, ad Logicam pertinet. At Aristoteles nunquã diceret geometrica esse Arithmeticæ, quia numerari possent: Sic enim legem illam cognationis violaret, quam tantopere celebravit. At hi fines Dialecticæ valdè ridiculi essent: nihil est, ex quo nõ possit enuntiatio fieri, ergo nihil est, cujus præceptio ad Logicam non pertineat: Quænam ista complexio est? Nônne, dices, in omni re quantitas quæri potest? ut sit etiam generalis & communis: ideòque Logica quantitatis sit consideratio? Certè quantitas in omnibus rebus quæri potest. At non hæc numeri, lineæ, superficiei, corporis: sed illa quæ comparatione parium, majorum, minorum disputatur: Aequalitatem & inæqualitatem Aristoteles ad omnes entis differentias retulit: Et sic quantitas essentiæ vel corporeæ accidens fortasse dici posset, quod ei accidat ut æqualis alteri vel inæqualis dicatur. & talem quantitatis categoriã in dialectica retinemus: cõparationeḿq; facimus pariũ, majorũ, minorũ. & sic in Organo, æqualitatis & inæqualitatis logicus sensus frequenter adhibetur, cũ Aristoteles ait primas substantias, itẽ secundas substantias, ejusdẽ generis species, æqualiter substãtias esse individuum, speciem, genus inæqualiter: speciem magis quàm genus: individuum maximè omnium. Item cùm Porphyrius ait, genus, speciem, differentiam, proprium etiam dici æqualiter, accidens inæqualiter modò magis, modò minùs: his comparationis vocabulis, neque numerus, neque magnitudo significatur: Sensus hic quãtitatus logicus. Et ista nimirùm quãtitas est logica, quã in logico cõparationis loco tradi & institui ex Aristotelis catholica lege volumus. Enimvero ex omnibus categoriæ hujus sophismatis mirabile fuerit, illud corpus in substantiæ categoria fieri genus alterũ essentiæ, & tamẽ corpus in categoria quantitatis fieri accidẽs essentiæ: utrũ physicũ corpus illud essentiæ est quod cõstat materia prima et forma, taleq; corpus sine quantitate ulla vel lineæ vel superficiei vel corporis cogitatur? Id enim vulgus in scholis sic accipit. At, inquã, materies illa prima est merũ in physicis insomnium, ut Physicæ scholæ docuerunt, & Aristoteles in libris de cælo multo accuratior philosophus est, ubi docet geometrici & physici corporis differentiam esse in eo, quod geometricũ sit ἐξ ἀφαιρέσεως, physicũ ἐκ προσθέσεως, vereq; geometria de magnitudine generalis est ad opticã, astrologiã, physicã reliquã, magnitudoq; opticis, syderalibus, physicis qualitatib⁹ antiquior, utq; natura prius animal quã hominẽ, sic corp⁹ prius quã physicũ corp⁹ effecit.

CAP. VIII. DE IIS QUAE *sunt ad aliquid.*

Duas adhuc categorias animadvertimus categorematum, quæ pollicebãtur inanes, nec ullũ logicæ artis catholicum præceptum continentes: tertia speciẽ oppositorũ, id est relata, ducẽtis ac nescio quot versibus nobis promittit, & definitur initio, contrà quàm in duabus categoriis factum est, quàvis summum genus interpretibus videatur: Sed ita tamẽ definitur, ut hac definitione nil ab aliis categoriis substantiæ, qualitatis, positionis, discretum & distinctum habeamus: optabilisque fuisset relationem omnino non definiri. Relatorum vera à cæteris differentia fuerat, hoc ipsum quod sunt, aliorum dici: vt pater filii pater: filius, patris filius. Quid igitur? quomodo hîc relata definiuntur? Quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur: vel quomodolibet aliter ad aliud: Et hac definitione, substantiæ, ut caput, manus: item quantitates, ut magnum, parvum, multum, paucum: qualitates etiam, ut scientia, virtus, habitus: & fere omnes aliæ categoriæ comprehendun-

tur. De substantiis, quia res alienior esse videbatur, dubitatio tandē quędā facta est: res tamē suspensa, nō definita est: ut postea in capite de qualitate, quæstio eadem sic incerta relinquitur: quasi posit eadē res diversis categoriis subijci. Ergo hæc definitio, quia relationē nil distinguit ab aliis categoriis, quia propriū ejus nil ostēdit, nil etiā definit: definire enim, nō est solùm rē explicare, sed etiam certis & suis & propriis finibus terminare: unde definitio dicta est. At inquies, multa disputātur in hoc capite, quibus definitio illa cōfusa restitui posit. Minimè inquam, imò quæ veræ definitionis propria erāt, confundūtur, & falsis relatis attribuūtur, vel improbātur. Quatuor ea dogmata sunt: Primū, Relationi esse aliquid contrariū: ut virtuti, vitiū: Secundū, Relationi magis & minùs inesse, ut simili æquali. at ab Aristotele in Ethicis definitur virtus absque ulla vitii relatione: sic vitiū definiri potest: & tamen habere contrariū, cōmune esset cū qualitate, ut habere magis & minùs. Duo reliqua veræ relatiōis propria erāt: tertiū, ad cōvertētia dici: ut pater, filii pater: & filius, patris filius: Quartum, Simul esse naturâ: ut si pater est, filii pater est: & si filius, patris filius: Et huius rationis in utroq; caussa mutua sit: Hæc duo inquā, in hoc capite cū falsa substantiarū & aliarum categoriarū relatione cōmunicata sunt: Imò quartū, Simul esse naturâ, negatur relatorū esse propriū, quia scibile & scienna nō simul sint naturâ: At in cōjugatione nominū scibilis & scientia, fallacia est, nec in eadē significationis ratione sumuntur: Scibile enim, potentiā: scientia, actū significat: sicut in hoc consectario, Bona facit, ergo bonus est, captio est, quia conjugata dissimiliter sumūtur: habitus & subjecti fallacia est: de qua primi Analytici capite tricesimo sexto: Propior relationis species esset in (scitū & scientia) quia utrūque, actū significat: vel fingēdum nomē, ut Aristoteles etiā in hoc capite admonet, quo significaretur utrūque relatū similiter. Ut circulus sciri potest: ergo potest ejus esse scientia, & contrà. Adde etiā quòd scientia sine ulla relatione scibilis, vel ab Aristotele definitur in posterioribus Analyticis, cognitio rei per caussam, propter quā res est: & cognitio per demōstrationem. Quare relationis definitio, tā verbosa tamq; prolixa oratione, in hoc capite non explicatur, sed conturbatur, & falsa denique traditur. Duabus primis categoriis nulla neque generalis, neque specialis substantiæ vel quātitatis definitio tradita est: In tertia plus est factū: Vera enim definitio relatorum, quæ fuerat (hoc ipsum quod sint, aliorum dici) falsa adjectione cōturbata est. Nulla de relatis doctrina præterea est in hoc capite: Sed tamen unū est vehementer admirandum: Substantia quantitásque categorias non habent: nomē tamen habēt categoriæ, & potest in substātiis & quantitatibus per generalissimū, subalterna, specialissima, categorica descriptio fieri. At relatio ne nomen quidē categoriæ sustinet, nedum categoriā habet: nec hîc omnino somniari potest, quid per generalissimum, subalterna, specialissima categoricè ordinari posit. cum de relatis dixeris, id ipsum quod sunt, aliorum esse: & ad id exponendum, dixeris converti, & simul esse naturâ, nil pręterea quod dici posit, habebis: nulla sunt subalterna, nulla specialissima. Hoc interpretes considerare & animadvertere valdè vehementérque cupio: atque etiā hoc alterū, quod dicturus sum, accuratiùs perspicere. Disserui antea, si substantiæ & quantitatis categoria perficeretur, quales essent hæ categoriæ. Huic quæstioni locus hoc tempore nullus est: relatio, categoria nō est: relatio, categoria esse nullo modo potest. Quid ita? categoremata illa decē, caussa, factum, subjectū, adjunctum, &c. categoriis singulis generaliora sunt: in unaquaq; categoria, ut inferiori videlicet subjecto, sunt caussæ & effecta, genera, species, differentiæ, non contrà. Ergo cùm mihi specialē in subjectis rebus, categorematum partitionem pollicéare, nōnne ridiculū fuerit, si caussam, dicas esse categoriam: si speciem, dicas esse categoriam: si oppositum, dicas esse categoriā? At relatum, generale categorema est: imò particula categorematis: est enim species oppositi cōtrarii. Sic Aristoteles nō solùm in Topicis, sed in hoc categoriarū libello, oppositorū genera quatuor efficit, relata, contraria, privātia, cōtradicentia. Quaōbrem animadvertite, interpretes, quid sibi velit hæc categoria, & relationē ad locū logicæ

cæ invẽtionis remittite, quia ſpecies eſt oppoſitiõis, quã Ariſtoteles in Topicis ad inventionem veré & logicé retulit.

CAP. IX. DE QUALI SEU *qualitate.*

QVid qualitas? quomodo definitur? quã per generaliſsimũ, ſubalterna, ſpecialiſsima, categoriã interpretatur? Definitio qualitatis vitioſa, partitio vitioſior. Quid eſt qualitas? Interpretes qui negabãt ſubſtantiam & quãtitatẽ, quia ſumma genera eſſent, definiri poſſe, credunt, hoc ſummũ, quod putãt, genus definire, & qualitatẽ dicere, ſecundũ quã quales dicimur. At hæc definitio, omniũ categoriarũ cõmunis eſt: in ſingulis enim categoriis, ſuæ differentiæ ſunt, ſecundũ quas, quales eſſe dicimur. Sic Rhetores in quæſtionũ diviſione (An eſt, quid eſt, quale eſt) qualitati quantitatẽ numeri & magnitudinis ſubjiciunt: & de magnitudine ac numero, quantus ſol, an & unus mundus, ait Quintilianus de quæſtione qualitatis. At fortaſſe multa toto capite ſunt, unde qualitas hæc proprié definiri, & à cæteris categoriis diſtingui poſsit. Minimé: tria enim ſola ſunt, quæ videantur huc ſpectare: primũ, habere contrariũ: ſecundũ, ſuſcipere magis & minús: tertiũ, ſimile vel diſsimile dici. At duo prima non omni qualitati cõvenire Ariſtoteles ipſe docet: Rubro nil eſſe contrariũ: Figurã magis & minús nõ dici: Quinetiã addubitat, an qualitas omnino magis & minús dicatur, ut juſtitia & Grammatica: quãvis juſtior & γραμματικώτερος dicatur: quomodo jã docuimus quãtitatem magis & minús dici: Quãvis enim longitudo nec magis, nec minús dicatur: lõgius tamẽ aliud alio dicitur, & cõtrarium in ſubſtantia & quantitate eſſe docuimus. Ergo hæc duo cõmunia tãtùm accidentia ſunt, Differẽtia itẽ porrò, ut diximus, eſt in eadẽ cũ genere, categoria: Ideoq; qualitas, à qua ſimiles aut diſsimiles dicamur: proptereaq; nõ eſt propriũ qualitatis hujus à cæteris categoriis diſtinctæ, ſecundò eã ſimile vel diſsimile dici. Et Ariſtoteles multó veriús loquitur in Topicis, cũ ſimile, diſsimile, facit cõmunẽ rationẽ omnis quæſtiõis: Itẽq; in Philoſophia, libri quarti capite ſecundo, & undecimi capite tertio: ubi ait ſimilitudinẽ & diſsimilitudinẽ, primas eſſe differẽtias entis: imó ibidẽ decimo quartò capite quinti, ubi ait qualitatẽ eſſe, qua cujuſq; eſſentiæ differẽtiæ & affectiones nominantur. Sed hæc ſatis: categorema hoc, cõmune accidẽs eſſe cognoſcimus: Cõcludamus igitur á cæteris categoriis diſtinctã qualitatẽ, neq; primo loco definiri, neque toto capite deſcribi. Partes qualitatis videamus: Quatuor ſpecies nominibus octo proponũtur, habitus & diſpoſitio, potentia naturalis & impotentia, qualitas patibilis & paſsio, figura & forma: quæ tamẽ cõfunduntur: nullã enim definitionẽ habẽt: Habitus diſtinguitur á diſpoſitione, quód ille diuturnior ſit, hæc mutabilior. At quid habitus, quid diſpoſitio ſit, definitio nulla eſt, imó diſpoſitio tandẽ genus habitus efficitur, & diſtinctio poſita tollitur, & habitus poſtea pro categoria ſumitur, & habitus poſtea privatiõi opponitur: & habitus, Analytici primi capite triceſimo ſexto rurſus aliter dicitur, ut habitus & ſuſceptivũ opponãtur, ut ſanitas, habitus: ſanus, ſit ſuſceptivũ, ut homo: nullo tamẽ loco definitur. Secũdo loco potentia naturalis & impotẽtia aliquot exemplis ſine ulla definitione ſequitur, ut ſanus, morbidus: Tertio loco de qualitate patibili & paſsione, multa diſputantur, quód qualitates elementorũ, calidũ, frigidũ: itẽ animorũ, ut iracundia, amẽtia, hac ſpecie cõprehendãtur: Definitio uno loco nulla certa ponitur: imó paſsio, quæ cúm ea pro una tãtúm ſpecie initio proponebatur, tandẽ è qualitatis genere tollitur: Quarto figura & forma ſine definitione diſſerũtur, & dicitur ſecundũ formã unũquodque quale eſſe. Quæ forma videtur ea eſſe, de qua cõtra Porphyriũ diſputavi, quód ille differentiã nõ rectè vocaret. Diſtinctio hîc interpretibus non deerit, quód ad corpus hæc forma pertineat: quaſi ſubſtantiis corporeis nõ ſint enã formæ: Sed cogitabũt interea nil eſſe tam perverſé, tã præpoſteré dictũ, quod diſtinctionibus ejuſmodi defendi nõ poſsit. Adhuc genera qualitatis quatuor, octo nominibus propoſita vidimus, nullũ definitũ vidimus: Quinetiam huic bellæ partitioni nova genera ſubjecta ſunt, rectitudo; curvitas: & an alia genera qualitatis ſint, Ariſtoteles addubitat: ſed fortaſſe

alius

alius quicunq; modus apparuerit qualitatis, ait. Quamobrem cum qualitatis categoricæ definitio vitiosa, tũ partitio etiam vitiosior sit, utilitatẽ spectemus: quàm logicè Logica ista facta sit, expẽdamus: animadvertamus in mathematicis, in physicis, ethicis, ubi figura & forma, passio & patibilis qualitas, potentia & impotentia, habitus & dispositio versari videantur: qualis trium dogmatum, seu res, seu nomina spectentur, sit utilitas: Habere cõtrarium magis & minùs, Simile vel dissimile dici: Nullã in totis artium illarum doctoribus, haũ nugarum mentionem reperiemus. At fortassis, ut antea, requires si perfecta categoria sit, quid sit ea futurum. Ego verò, quod jam de quantitate & substantia respondi, de qualitate respõdere nullo modo possum: Substantia & quantitas quamvis categoriæ veritatem non habeant, categoriæ tamen nomen sustinent, & ea quæ pollicentur, complecti possunt: qualitas non potest: Ideóque categoriæ nomen non sustinet, nedum veritatẽ. Etenim dubiis rebus ista quæstio nõ agitur, definitione categoriæ disceptatur: categoria, est homogeneorũ per generalissimum, subalterna, specialissima, descriptio & ordinatio. Qualitas, per habitum, dispositionem, potentiam, impotentiam, passionẽ & patibilem qualitatẽ, figuram & formã, & alias ejusmodi species collecta, talis descriptio non est: Hæ siquidẽ species homogeneæ nõ sunt, nec unius generis proximi, cùm sit in unaquaque categoria ex differentiis sua qualitas, sicut initio dixi: qualitásque alia substãtiæ, alia quantitatis, relatiõis, actionis, passiõis. Quare qualitates omnes non sunt homogeneæ, nec in iis unum proximum generalissimum, unde subalterna & specialissima deducantur. Quare qualitas hæc à categoriis substantiæ, quantitatis, & reliquis distincta categoria esse nõ potest: neque veritatem, neque nomen categorię sustinet, sed vanã, & ex variis artibus confusam cõmentationem. Nec verò jã pluribus admonendos interpretes existimo, ut intelligant totius hujus capitis doctrinam, à Logica alienã esse, quia logicum lumen omniũ rerum illustrandarum & illuminandarũ: id est entis & non entis, ut ex Aristotele sæpe jã repeto, commune hîc nullum est: Aliud est solis lumen, aliud est res illustrata solis lumine: caussis, factis, subjectis, adjunctis, &c. id est tota invẽtione, enũtiatione, syllogismo & methodo: id est toto judicio, habitus & dispositio & cæteræ hîc adhibitę species sunt inferiores & subjectæ, & à superioribus illis illuminãtur, explicãtur, declarantur: Logicũ itaque lumen non sunt: logicæ lucis nulli radii sunt: Logicæ partes omnes & seipsas, & cætera illustrant omnia. Quare ex Aristotelis lege concludo:

Præcepta veræ Logicæ debent esse catholica:

Hæc categoria nõ est catholica: quia est inferior & specialior omni Logica:

Non est igitur veræ Logicæ præceptũ. Nec illa ridicula distinctio nobis opponatur, quód enunciationes hinc effici possint, cùm possint ex omnibus artibus, omnibus omnino rebus, etiã nulla arte comprehensis, enunciationes fieri, nec tamẽ omniũ artiũ, omniumq; rerũ præcepta, sunt logicæ artis propria. Verùm agè, priusquã hinc abeamus, nullúmne fructũ ad Logicã hinc referemus? imò verò de qualitatis capite referemus, vel potiùs invitis ac repugnãtibus præceptis his auferemus: Adjunctorum locus frequenter incurrit in consideratione hujusce categoriæ, qualitatis: nempe ut in subjectã rem: ut qualitas personæ ex virtutibus, vitiis, scientia, justitia, moderatione, iracũdia, prudẽtia, amẽtia, naturali corporis firmitate vel infirmitate: forma denique & figura. Itaq; ad illustrandum in logica inventione generalẽ illũ adjunctorum locum, specialia quædam exempla hinc depromi poterunt, sicuti ex omnibus artibus. Unde tamẽ minimè cõcludemus, his de rebus præcepta logicæ artis esse. Secundũ etiam fructũ ex hoc capite capiemus: Nulla res est, quæ rei alteri cõparata, non sit ei similis aut dissimilis, ut jam dixi. Quamobrẽ ad Logicã, duplicem fructum ex hoc capite exprimemus: Primũ ad illustrationem adjunctorum: secundum ad comparationem similium & dissimilium.

CAP. X. DE AGENDI ET PATIENDI *& reliquorum generum categoriis.*

DE reliquis sex categoriis, vix viginti sunt senarii versus: Agere & pati, dicũtur habere cõtrarium: item

item magis & minùs suscipere categoremata hæc cum qualitate cõmunia jam facta sunt, nihil propriè hîc explicant: Situm esse, ad relationis categoriam remittitur, & tamẽ hîc categoria efficitur: Sic Quãdo & Ubi, categoriæ temporis & loci, in quantitatis categoria positæ sunt: Sic Habere, categoria nunc fit: tamen habitus, fit species qualitatis: tamen habitus privationi opponitur: De categoria habendi, sicut de categoria temporis & loci, Aristoteles, propterea quòd manifesta sit, ait nihil esse præcipiendum. At ultimo capite hujus libri, octo habendi modi describuntur. Hîc author categoriarum quisquis is fuit, quod nesciebat, quod scire nullo modo poterat, ignorare videri noluit, sed tanquã facile & manifestũ præterire: Eadẽ categoriæ definitio ad pasionem & reliquas quinque factas hîc categorias adhibeatur, categorias esse nõ posse cõcedemus: & nos hîc absurdè delusos intelligemus, quòd hæc tanquã facilia & manifesta se præterire prædicet, quæ tamen sunt impossibilia: Pergamus, & quod postremũ est, exquiramus: Quid ad Logicam hinc auferemus? Actio, si tamen hoc nomine lubet effecta quævis significare, logicæ inventionis decimã quandam partẽ obtinet: effectorũ locus esto: Pasionis nomine quid intelligat Aristoteles, nõ definitur, & videtur actionis tantùm contrariũ intelligi: attamen τοῦ πάσχειν καὶ πεπονθέναι nomine, Græci sæpe utuntur, pro accidere: & τὸ πέπονθα, id mihi accidit, Græci dicũt: atqui Aristoteles ipse in Analyticis ita loquitur, cùm ait demonstrari πάθημα καὶ πάθος, pasionem de genere subjecto: Pasionẽ dicit, quod ibidem, accidens. Quod si sequamur, pasio nobis idem erit, quod Porphyrii accidens, & totũ adjunctorum locum quodãmodo cõplectetur, licet non explicet. Ergo si lubet, hîc etiã adjunctorũ locus notetur. Quod antea de quantitate & qualitate dixi, idem potest de quatuor postremis generibus dici: In earũ considerationem nonnunquã adjunctorũ locum incurrere, & quomodo sitũ sit, & ubi, & quando factũ & habitũ, inquiri: sed tamen logicũ lumen & universale nullum admodum hîc esse: Nã de iis si quæstio sit, situs ad situm explicandum, habitus ad habitum nil valebit: lumine verò & inventionis & dispositionis logico nõ modò cætera omnia, sed ipsamet etiam Logica illustratur. Quãobrẽ de categoriis quod initio statui cõcludere, meritissimo jure possum: Tantùm abesse, ut per decem categorias, substantiæ, quantitatis, relationis, qualitatis, actionis, pasionis, situs, ubi, quando, habitus, omnia categoremata cognoscamus: omnem omnium enunciationum materiam, facultatem, copiã habeamus: ut quid sit substantia, quantitas, relatio, qualitas, actio, pasio, situs, ubi, quando, habitus, prorsus per easdem ignoremus: neque categorias hîc esse, quales ipsum categoriæ nomẽ pollicetur: sed categoriarum nomina, imò ne categoriarum quidem nomina: nam ut quantitatis nomen, Arithmeticæ & Geometriæ categoriam: substãtiæ nomen, physicarum rerum categoriam specie indicet: certè qualitas quæ omnium artium aliquid misceat, categoriam unam indicare non potest: Cætera suis nominibus non categorias, sed categoremata vix indicant: Cùmque de categoriis decem, relationem ad locum oppositorum, actionem, pasionem, ad locum effectorum & adjunctorum retulerimus, cætera logicæ facultatis omnino nil erunt: nullum dialecticum generale præceptũ habebunt. Ac si quis roget ad secundariã inventionẽ initio positã, quænam veræ categoriæ sint, categoriæ definitionem sibi proponat, categorias esse categorematum homogeneorum per generalissimum, subalterna, specialissima, descriptiones & ordines: deinde attendat Grammaticam, Rhetoricã, Arithmeticam, Geometriam, Musicam, Astrologiam, Physicam, Ethicam doctrinam, omnésque artes bene traditas, tales descriptiones esse: tum concludat artes bene traditas, categorias esse. Sed de categoriis rursus alia quædam, si tamen prius paucula, quæ restant in hoc libello, consideraverimus.

CAP. XL DE CONTRARIIS.

Caput est decimum de oppositis vel cõtrariis, ut Cicero loquitur: cujus species quatuor hîc ponuntur, quæ sunt ad aliquid: item quæ scholæ nostræ contraria nominant: nos cum

Cicerone adversa dicimus: Habitus & privatio, ut affirmatio & negatio. Totus hic locus est inventionis logicæ proprius, utilis, verus, catholicus denique: concedo, laudo, retineo: Et Aristoteles in Topicis inter argumentorũ genera collocat: Id quoque vehementer approbo, & in Dialectica totum hunc locum doceo & illustro: Verùm ut rem ipsam probo, sic rei doctrinam & explicationẽ hîc non probo: Quamobrem? quia neque genus, neque species ipsas definit: imò verò quid ea sint, obscurat: Primùm relata videamus. Antea capite septimo relatio, facta erat Categoria, imperitè, ut docui: Hîc verò nõ categorema, sed species categorematis, id est oppositionis: Antea vera relationis definitio conturbata est: hîc rursus eadem conturbatur, nec melior explicatur: Repetuntur tautologia inani & legibus Aristotelis dãnata superiora illa, Quód relata ad convertentia dicuntur: additur, quód non necesse sit relatorum alterũ semper inesse: quod ad describendam relationem aut propriè definiendam accommodatum nihil est: Præterea de relatis nil dicitur: de contrariis adversis disputatio magna est: quód ad convertentia nõ dicantur: quód posito altero, non necesse sit alterum positum esse: quód de quolibet non necesse sit alterum verum, alterum falsum esse. Tres negationes sunt, propterea quid adversa sint, nihil hinc propriè descriptum aut definitum habemus. Sequũtur deinde alia, quód adversa sint circa idem specie, ut morbus & sanitas in animali: aut genere, ut albor & nigror in corpore. Hoc accidens, est cum cæteris oppositis commune, nil propriè describit, & tamẽ ex subjecti loco categorema attingit: item quód adversa sint in eodem genere, vel in cõtrariis generibus, vel ipsa cõtraria genera, sub nullo genere posita: ut bonũ & malum, quę in genere nõ sunt, sed ipsa sunt genera. Hoc dogmate, contrariorũ definitio posita in quantitatis capite, subvertitur: Cõtraria sunt, quæ sub eodem genere posita plurimùm differunt: cùm contraria quædam in nullo esse genere, hoc dogmate confirmetur: Et sub eodẽ genere constitui, cum relatis est commune: quæ utraque uno genere continentur. Nec ad contrariorum definitionem, generis mentio quicquã facit, imò præpostera est. Genus enim, derivatum è caussis argumentũ est, nec ordine potest, nisi post prima, cognosci: Postremũ est ad contrariorum adversorum descriptionem: quód adversorum nisi alterũ insit à natura, alterna mutatio fieri possit, si subjectum sit: ut qui volet substantias contrarias dicere, ut hominem & bestiam, ignem & aquam (quomodo in physicis Aristoteles loquitur) hoc loco dicet contrariorum genera duo notari, quód quædam in subjecto sint, ut calor, frigus: quædam subjecta sint in nullo alio subjecto, ut ignis & aqua. Hæc toto capite sunt, unde collecta falsò putatur ista definitio adversorum (quæ sub eodem genere posita, plurimùm differũt: & mutuò se expellunt, nisi alterum insit à natura.) Hæc scholarum nostrarũ definitio est: primùm enim hîc dicitur, quædam esse contraria in nullo genere: Deinde cæteras in hoc capite definitionis illius particulas non sic affirmatas hic invenies. Atque hæc de adversorum definitione: Divisio duplex hîc ostẽditur, quód quædam sint sine medio, quorũ alterum necesse est inesse subjecto: quædam contrà: Item quædam simplicia, ut sanus, æger: quædam composita, ut Socrates est sanus, Socrates est æger. At hic composita contraria non magis sunt æger & sanus, quàm priús: nec contrariis aliter, quàm in enuntiatione, attributis uti possumus. Ergo secũda species cõtrariorum non accuratiús hîc exponitur, quàm prima, sed veritas utriusque obscuratur. Tertia species est privantium: Privatio satis hîc apertè declaratur, ut privatio accidat, ubi natus est esse habitus: & privari, sit eo carere, quod habere natus sis: Itẽ ut habitus mutetur in privationẽ, non contrà. Quæ ego laudo & probo, & Logicæ catholicũ dogma hic agnosco: At tã multę præterea de his nugę (quód privari, nõ sit privatio: habere habitũ, nõ sit habitus: privari & habere habitũ opponantur, ut privatio & habitus: quód privatio & habitus nõ sunt relata, nõ adversa, nõ sit necesse eorũ alterũ semper inesse) tã multæ nugæ negantes, nil docentes, nullum dogma catholicum ostendentes, probari nullo modo possunt. Postrema species est oppositorum, ut affirmatio & negatio: sicut

sedet,

sedet, non sedet: ubi neq; affirmationē, neq; negationē, neq; verū, neq; falsum esse Aristoteles disputat. At Aristoteles in hoc ipso capite, suo & testimonio & exēplo commentū hoc refellit, cùm ait in affirmatione & negatione alterū verum, alterū falsum esse: & negatio (non) sive nomen, sive verbum afficiat, negat: ut non honestum, non sanatur: Et verū ac falsum transcendentia nomina sunt, & de quolibet alterum eorum dicitur, attamen si lubet enuntiato tribuatur veritatis & falsitatis cohærentia. Atq; hæc postremæ speciei definitio ad superiorū definitionum diligentiam aggregetur, & concludatur hoc capite, neque cōtrarium, neque cōtrarii species, excepta privatione, definiri: Nec ideo tātum caput catholicum esse.

CAP. XII. DE MODIS PRIORIS, *simul, motus, habitus.*

CApite undecimo, quinque prioris significationes tractātur, cùm paruuone tamē tātùm quatuor proponātur, octavi Physici capite septimo tres tantùm proponūtur, cōsequentia, tempore, substātia: Hoc in partitione vitiosum est: sed est in rebus non minus vitiū: Et capite duodecimo Aristoteles istam quinque membrorum partitionem refellit: Simul & priùs opponuntur: sed (simul) significationes duæ tantùm hîc expositæ sunt tempore, naturâ: Ergo hæc oppositi tractatio demōstrat aut se imperfectam esse, aut oppositi sui, id est prioris tractationem supervacaneā: Tot enim modis simul aliquid est, quot & priùs. Ex his duobus capitibus si logici salis mica ulla possit erui, erit, quod priùs caussa dicatur. Decimo tertio capite motus species dividuntur: at motus iste, motusque species quæ appellantur, rem valde magnam cōplecti videntur, cum tamen motus sit revera idem quod actio, & species illæ quæ dicuntur species, omnino multæ sunt, sed motus unius sit, generatio & effectio rei cujuspiam, & cujusdam item corruptio, sicuti in scholis Physicis plenius explicabitur. Quare tautologiā actionis & passionis hîc tantum agnosco: Nec distinctio vana illa repetatur, quòd hinc enūtiationes fieri possint: Tales enim distinctiões à veritate & proprietate artis dialecticæ, catholica lex Aristotelis distinguit. Postremum caput est omnium ineptissimum, de modis habēdi: Lexicon de vocabulorum significationibus varium & multiplex, & à multis Grammaticis Græcis & Latinis collectum habemus: nullus tamen adhuc tam ineptus exutit, qui tales significationū quisquilias assumeret. Pudet catholicam legem Aristotelis hîc adhibere: Res tam gravi refutatione indigna est.

CAP. XVI. DE USU CA*tegoriarum.*

HActenus partibus omnibus categorici libelli consideratis & animadversis, ad categorias decem redeamus. At ne ullam nostram negligentiā in hac quæstione homines quidam reprehēdant, ómnes latebras excutiamus: quicquid contrà dici possit pro defensione categoriarum, id ipsum subducamus. Nō sint igitur categoriæ substantiarum, quantitatum, relationum, & cæterorum categorematum per generalissimū, subalterna, specialissima, descriptionem complexæ, dicat aliquis: At decē summa genera sunt, unde omniū enuntiationum materia, omnia media, omnia syllogismorum & cōclusionum instrumenta depromuntur: nec secūdaria, sed primaria dicatur in categoriis invētio: & jam sit idem categoria, quod categorema: & ad eandē categoriæ definitionem, authoritatem categorici doctoris adhibeat: qui capite nono, cùm de categoriis perorare, ait, De propositis igitur generibus satis dictum sit. Adjungatur etiam illa Porphyrii authoritas: categoriæ prima genera, sunt velut elementa decem. Ergo talium horū categorematū artem primùm, deinde usum spectemus. Quid igitur in generū (unde omnium enuntiationum & mediorum materia, facultas, abundantia oriatur) descriptione & ordinatione generalissimū? Definitio est categoriæ, qua intelligamus hoc nomine summū genus nobis proponi. Definitio ista primo loco non est, ut categoricus ordo postulat. Quæ deinde subalterna & specialissima? Caussæ, facta, subjecta, adjuncta, dissentanea, comparata nomina, tributiones,

nes, definitiones, teſtimonia, & eorum ſingulorũ genera & ſpecies, quæ in Dialectica noſtra perſecuti ſumus. Quid de his categoricus author? horum omniũ nihil, excepta (quæ oppoſitorũ particula eſt) relatione: itẽ effectis & adjunctis: quæ actione fortaſsis & paſsione cõprehendãtur. Horũ, inquã, omniũ, nihil nõ dico definitione, ſed ne ulla qualicunque ſignificatione notavit aut indicavit. Quid poſtremò categoricus author facere debuit, ut categorias κατηγορικῶς καὶ λογικῶς, perſpicuè videlicet & ſplendidè explicaret? Singulares cujuſque generis ſpecies & partes definire: exemplis, quàm maximè fieri poſſit, inſignibus illuſtrare debuit, ut doceret & unde præcepta hæc ſumerentur, & quò referrẽtur. Omnis ſiquidem obſervationis ſtudio, ſcriptori hujus artis contendendum fuit, ut à primo naturalis & humani uſus fonte præcepta ſua deduceret: quemadmodum triceſimo primo ſecũdi Priorum, & decimo quarto, item decimo octavo ſecundi Poſteriorum, veriſsimè docetur, omnes artes & ſcientias experientia, obſervatione, inductione exemplorum ſingulariũ fieri. Sunt Homeri, Platones, Demoſthenes: ſunt in quavis lingua innumerabiles omnis generis præſtantes homines, id eſt Logici & Dialectici authores: varietas denique & copia exemplorum & ſuavitas deeſſe diligentibus obſervatoribus nulla poteſt. Hac de re nihil in categoriis categoricus author cogitavit: Nõ igitur categorias verè deſcribit: nõ verè docet, nec omnium mediorum, argumentorum, enuntiationum fundamenta vera conſtituit. Verumenimuerò iſta medicina tam inveteratum morbum nũquam curabimus: quamdiu de præceptis diſputabitur, fucus, fallacia, captio denique aliqua reperietur. Uſu, uſu inquam, nobis opus eſt, qui captionibus & diſtinctionibus eludi non poteſt. Quid? inquies, nónne Logicæ uſus tractatur, cùm quotidie de præceptis & regulis diſputatur? An artis præcepta omnino rejicis, nec ulla iuventuti proponi vis? Ego præcepta volo, & eorum gratiâ tam multa diſputo, ut vera, cõſentanea, propria, iuventuti tradãtur, & ad verbũ ediſcantur, non ſolùm diſputentur: ſed cognitionem artis in hoc eſſe dico, uſum artis in hoc eſſe nego. Grãmaticam puer miſeris adhuc temporibus, & Dialecticam ferè eodẽ modo doctus ſum, diſputando de præceptis & altercando. At Grammatica, non eſt doctrina de grammaticis præceptis diſputandi: Finis & uſus artis non eſt in eo: Logica, non eſt doctrina de logicis præceptis altercandi: Finis in eo & uſus non eſt. Grammatica eſt doctrina rectè loquendi: Ergo in rectè loquendo exerceatur. Logica item eſt doctrina bene diſſerẽdi, ſeu ſcripto, ſeu voce id fiat: Ergo bene & voce & ſcripto diſſerendo exerceatur: Socraticùmque illud teneamus, philoſophiam non ſolùm eſſe ſcientiam, ſed multò magis actionem ſcientiâ mõſtratam. Ergo logicæ exercitationis analyſim adhibere, grave & moleſtũ quanvis ſit, tamen ne putemus. Præcipit & affirmat categoricus author omnia categoremata ſignificare ſubſtantiam, quantitatem, relationem, qualitatem, actionem, paſsionem, ubi, quando, ſitum eſſe, habere. Repetatur huc à Grammaticis ſimile illud adverſus Porphyrium, nobis adhibitum. Donatus docet octo partes oratiõis eſſe: intereáque arte ſua utitur, nec ulla dictione, non ex earum partium aliquã, utitur. Quòd ſi duas diceret eſſe partes orationis, adverbium, & conjunctionem: & Grammaticæ diſcipulus aliquis ipſum Donatum admoneret, multas eſſe partes orationis in ejus ipſius Donati libro, quæ, neque adverbium, neque cõjunctio eſſent, ut nomina & verba: an Donatus hîc non erubeſceret? errorẽ doctrinæ ſuæ nõ agnoſceret? At categoricus hic author, Donatus eſt: profitetur omnia categoremata ſignificare ſubſtantiam, quantitatem, aut aliquam ſuarum categoriarum: pollicetur ſe mihi partes orationis traditurum, unde omnem propoſitionẽ componam: id eſt omnem materiam, facultatem, copiam promittit, unde quaſvis enuntiationes conficiam: dividit in partes decem: Atqui in ejus ipſius libro reperies multas enuntiationes neque ex hac materia fabricatas, neque ex his partibus conſtructas & compoſitas. An nõ igitur errorem doctrinæ ſuæ cognoſcet, ſed obſtinatè vitioſam doctrinam defendet, & pro vera & utili vẽdicabit? Hoc ſcholis noſtris analyſeos familiare exemplum

exemplum propono, ut intelligāt, quēadmodū categorici doctoris præcepta, ipsiusmet usu & testimonio verissimo refellātur: artificium, artificii usu ineptū esse demonstretur. Hunc tantum, tamq́ gravem errorem facillimé verissimeq́ perspicient interpretes, si ad usum sese contulerint: si periculum doctrinæ suæ in propositis exemplis, non tantùm librorum suorum, sed quorumlibet hominum, poëtarum, oratorum, philosophorum fecerint: si Aristotelis physicā & ethicam philosophiā, ista libra perpenderint: si omnis aristotelicæ philosophiæ categoremata, media, argumenta, enūtiationes, ratiocinationes, ad ista categorica principia revocarint: si etiā non analysim tantùm, sed etiam genesim, & operis alicujus syntaxim suscepe rint. Multa disputant in scholis quotidie: aliquid ex his unum facillimum sibi proponant, in eóque disceptando, categorias suas adhibeant & exerceāt. De homine permulta disputantur in scholis: Thema igitur esto de homine, de quo quicquid é categoriis suis possint, eruant & dicant: quinetiam magistrum suum, si lubet, interrogent. Quid veró dicant, ô categorice magister (quoniam nos doces, omnia categoremata significare substantiam, quantitatem, relationem, qualitatem, actionem, passionem, ubi, quando, situm esse, habere) dicta nobis ex ista categoriarum doctrina, genera categorematum, mediorum, argumentorum, unde enuntiationibus abundemus, & copiosam aliquam disputationem, & philosopho dignam habeamus. Artes veró traditæ, consilia sunt: consilia igitur doctrinæ, petentibus discipulis ne nega. Quid hic magister respondebit? eadem, opinor, si sibi constare volet, quæ in libro docuit. Itaque videte, inquiet, hominis substantiam, primàne sit an secunda: & quantitatem in numero, oratione, tempore, loco, linea, superficie, corpore: & relationē: & qualitatem in habitu, dispositione, potentia naturali & impotentia, patibili qualitate & passione, figura, forma: item agere & pati, & ubi, & quando, & situm esse, & habere. Hæc enim admirabilia doctoris hujus sunt consilia: hæc categoriarum doctrina: hæc sapientia dialectica est, quā sequantur discipuli cùm de homine volent dicere. Amabò tamē, aristotelearum categoriarum magistri & interpretes, generalia verorum categorematum, verarum categoriarum, id est verorum & logicorum locorum consilia é thesauris itē Aristotelis, & Aristotelis legibus ac principiis spectata & probata contrà comparent, & eorū vires in hac eadem quæstione tentent & excutiant: caussarum locus cōsulet considerādas esse hominis caussas omnes, modis omnibus efficientem, quæ procreet, quæ conservet: quæ per se efficiat, quæ adjuvet: quæ ex his per se, quæ per accidens necessitate vel fortuna efficiat: tum materiam, denique formā & finem, in quibus tot caussis, hominis natura non comprehenditur, ut in categorico substantiæ vocabulo, ubi jubet categoricus magister cōsiderare, primàne sit an secunda, sed etiam per partes declaratur: Substantia enim hominis & natura, caussarum hominis conjunctione cohæret & continetur: E' reliquis argumētorum locis, tum facta proponet, quæ sunt in consiliis, categoriarū actiones, vel omnino nihil: tum subjectum, de quo præceptum nullum est in categoriis: tum adjuncta: tum omnium generum circumstantias, quarum notam quandam fortassis categoria passionis præbeat: illustrationem veró & exemplum quādoque categorica quantitas, qualitas, situm esse, ubi, quando, habere: tum statuet é regione dissentanea in diversis & oppositis, disparatis, contrariis: iisque affirmatis, ut relatis & diversis: negatis, ut contradicentibus & privantibus, quorum præter relationem in decem categoriis nihil est: Quid veró? nónne ista reliqua generalis inventionis logica doctrina, categoriarum interpretes obruet multitudine rerum, de quibus nullum in categoriis suis cōsilium categoricus magister tradit? Promet enim é paribus, majoribus, minoribus, similibus, dissimilibus, conjugatis notatione, partibus, finitione, testimoniis divinis & humanis, & tantam consilii copiam & ubertatē, ut permirum videatur. Itaque videant ii, in hac facili quæstione, quàm multis necessariis fundamentis, categoriæ careant. Quid porrò si quæstio aliqua nō à schola categoriarum, sed é schola humani-

 tatis,

tatis, & cõmuni hominis & vita & prudentia ponatur? Si de Grammatica, Rhetorica, Logica ipſa, mathematicis, phyſicis, ethicis thema ponatur, utrùm Organicus magiſter, categoriarum ſuarum mentionẽ facere, an hiſcere omnino audebit? Quid ſi igitur de bello, de pace, de Republica, aut ejuſmodi ambigua re quæſtio ponatur, an categoriæ ad hanc explicandam quæſtionem adhibebuntur? At enim conſiderat deliberantis animus, non ſubſtantiam belli, quæ nulla eſt ad categoriarum legem, nec belli lineas aut ſuperficies aut binariós, ſed cauſſas, ſed eventa, ſed ſubjecta, ſed adjuncta, ſed oppoſita conſiderat, ſed diſſentanea nomina conjugationem & rationem diſquirit, comparat res omnium generum: rei partes intuetur: rem definiendo comprehendit: hominum judicia & teſtimonia, deliberando perpendit. Quamobrem omnibus rationibus & viis, ſeu ſpectes artem, ſeu conſideres artis uſum, agnoſces categoriis ea ipſa, quæ putabis, enuntiationum, ſyllogiſmorum inſtrumenta minimè ſuppeditari. Experti ſumus ætate noſtra quantæ contentiones in ſcholis fuerint, ut Alexandrinæ Grammaticæ barbariſmi & ſolœciſmi hominibus imbuti ea oſtenderentur: rationibus certè & argumentis probati & perſuaſi nõ ſunt. At cùm Virgilius, Cicero, Terentius in ſcholas inducti eſſent, & eorum hominum lingua, Alexandrinæ Grammaticæ tam diſsimilis audiretur, placuit aliam Grammaticam inſtitui, quæ illum puritatis & elegantiæ uſum & fructum doceret: Ita cùm poëtis, oratoribus, philoſophis, Logica demonſtrabitur, ut in illis Grammatica, eorumq; Logicorum logicus uſus tam diſsimilis hujus logicæ categoriæ cognoſcetur, tũ demum placebit aliam Logicam juventuti proponi, quæ pueros præſtantium & excellentium virorum, ſenúmque hominum more deliberare, judicare, diſceptare, ratiocinari: virtutem denique, ſenilêmque mentem, in puerili tamen ætate comparare doceat. Eſt homo mortuus: ergo eſt homo: ſophiſma eſt, ut in logico Organo docet Ariſtoteles. At, inquam, Logica in commentariis & regulis ac præceptis poſita, Logica mortua eſt. Quid ita? quia ejus vita & anima, eſt uſus, quo ſcriptæ regulæ carent, quãtumlibet magnis clamoribus per nos agitatæ. Ita quanvis omnes regulas edidiceris, omnes memoriæ mandaveris, ſi nunquam in exemplis poëtarum, oratorum, philoſophorum exercuiſti: nunquam ſcribendo dicendoq; ad eorum imitationem diſſerere, oratione vel perpetua vel conciſa conſuevisti, nunquam denique uſum adhibuiſti, libris & commentariis tuis nihilo κυμώτερ@ es: & quas regulas memoria & mente complecteris, libri illi paginis & foliis ſuis complectuntur: At uſum præſtare regularum ſuarum libri non poſſunt: itaque mortui ſunt. Tu præſtare non potes: memento itaque cùm Logicum te appellabis, unius honore verbi titulum tuum augere, téque Logicũ mortuum nominare. Iſta nimirùm captio eſt ſecundum opinionem, de qua Ariſtoteles viceſimo primo capite ſecũdi Priorum, de qua etiam primo primi Poſteriorum: quòd generalibus cognitis, poſſunt tamen ignorari ſingularia. Quare quicunque philoſophiam iſtam docetis, his monitis excitati, cogitate jam de uſu ſcholaſtico & exercitatione juventutis vobis commiſſæ, quæ doctrinæ præmia, quæ prudentiæ inſignia ex his categoriis capiatis: quem Ciceronẽ, quem Virgilium, quem philoſophum, quem liberalem & ingenuum ſcriptorem, his præceptis explicetis: quas ut dicitis, poſitiones ad Rhetoricum Ariſtotelis morem in ſchola declametis: Ariſtoteles enim vivus, ut antè dixi, diſcipulos ſuos in theſi ſic exercuit, ut nõ jejunè & aridè, ſed copioſè & ornatè dicerent: An in categoriis exercendis eam conſuetudinem tanti principis imitamini? Dixi antea in Porphyrio de uſu, & vos hîc ſentitis, quid urgeam. Utinam me uno feliciores hîc eſſetis: Nunquam in ſchola, & quidẽ in tot dierũ, tot menſiũ, tot annorũ clamoribus, ullũ de uſu categoriarum, verbum audivi: Credidi (quia diſcipulum Ariſtoteles credulum eſſe jubet) de categoriis non actiter admodum inquirẽdum, quid aut quamobrem diſcerentur, ſed tantùm diſputandum & clamandum: diſputavi pertinaciter, & vehementer clamavi: Credidi ſi theſim de categoria in ſchola poſitam defenderem, non eſſe adverſario,

etiam

etiam verissima dicenti cedendum, sed contrà distinctionis alicujus captione totum clamorem conturbandum esse: sin contrà ipse oppugnarem, hoc unicè & singulariter agendum & enitendum, ut adversarium non docerem, sed ratione quavis, vera an falsa, nihil interesset, vincerem: Sic institutus & informatus eram. Haec categorica scilicet pila nobis juvenibus erat proposita, qua luderemus: quam amissam clamando repeteremus: quam acceptam nullo clamore nobis eripi pateremur: Id mihi persuasum erat, Logicae summam in eo esse positam, ut de ea fortiter & animose clamando disputaretur. Quando igitur aut quomodo, diceris, bis meliora videre coepisti? Dicam & apertè & libenter, ut si vobis eadem medicina prodesse posit, quae mihi tam miserabiliter affectio profuit, vos liberaliter utamini. Non disputabo isto loco, ut vos convincam, sed candidè & simpliciter explicabo, quomodo tantis tenebris liberatus sim. Cùm tres annos sexq; menses in philosophia scholastica, ex Academiae nostrae legibus, posuissem, logicis Organi libris cognoscendis, disputandis, meditandis (ex omnibus enim aristotelicis libris, logici praecipuè toto triennii tempore clamantur & reclamātur) cùm, inquam, tempus illud ita traduxissem, & jam ut absolutus artium scilicet magister, philosophica laurea donatus essem, subducta aetatis meae ratione; in scholasticis artibus consumptae, consideravi quibus in rebus logici Organi artes, quas antea tot clamoribus & sudoribus didiceram, imposterùm exercerem: Non in historia & antiquitate rerum prudentiorem: non in dicendo disertiorem: non in poësi promptiorem: non denique ulla in re, talibus logicis me sapientiorem factum deprehendi. Hei misero mihi, ut obstupui, ut altè ingemui, ut me naturámque meam deploravi, ut infelici quodam miseroq; fato, ut ingenio à musis prorsus abhorrenti me natum esse judicavi, qui nullū fructum ejus sapientiae, quae tanta in illis logicis praedicaretur, percipere aut cernere tantis laboribus potuissem! Ne igitur omnino nihil agerem, redii ad intermissa quadriennio jam antè studia eloquentiae, atque in iis, erudienda juventute me ipsum exercui: ita tamen, ut ad inclusam illam de aristotelicis logicis opinionem & persuasionem perpetuò respicerem: In omni enim poëtarū & oratorum lectione vigilavi, laboravi: modis omnibus contendi, an fieri posset, ut logicos Organi libros ad aliquem eruditionis usum revocarem. Dialecticae distributionem in Cicerone & Quintiliano, de inventione & judicio legi: sed legi magis ex more temporum nostrorum (quae de his praecepta tantùm disputarent, usum in his nullùm quaererent) quàm penitùs cognovi: Nec ex illis authoribus id admodum percipere potui, cùm uterquè inventionis magis varias artes, quàm distinctū usum: neuter autem judicii doctrinam explicaret, sed dispositionis nomine multa congregaret: ut mihi viderentur eam partitionem potiùs auditam recitare, quàm perceptam penitus & cognitam declarare. Aliquot pòst annis cùm insitus ille juvenilis persuasionis amor huc me perpetuò revocaret, Organo totum me denuò dedidi: diligenter observavi: publicè, ut majoris diligentiae necessitatem mihi ipsi imponerem, explicavi: falsis etiam laudibus, quas tum veras arbitrabar, exornavi: Et quanvis nihil adhuc solidae utilitatis tota compositione Logicorum librorum cernerem; deprehendi tamen aliquid in partibus quibusdam. Quare non desperavi: Imò verò omnes omnium libros, qui de hac arte editi essent, curiosè pervestigavi: reperi multos & latinè & graecè conscriptos: unum etiam hebraicè, ex recentioribus Hebraeis. In quibus omnibus nihil nisi organicę hujus Logicae contractas quasdam sententias reperiebam: viam, quae ad usum duceret, commodiorem non reperiebam. Pauci quidam nōnihil in partibus quibusdam reprehendebant: summam tamen universae confusionis sequebantur: nullum usum (quod caput tamen rei fuerat) aperiebant. Vnus Agricola inter tot scriptores usum humanitatis illum perspexit. eóque logicam referendam docuit, sed artis partem tantum explicavit. Agricolam plerique ut excellentem logicum laudarunt, logicam Agricolae exercitationem in tota arte imitatus est quod sciam, nèmo. Incidi tan-

dem in Galeni librum de Decretis Hippocratis & Platonis: decreta Dialectica admiratus sum: tum illud permihi mirum fuit, quód in illa Dialecticæ laudis contentione, Galenus Hippocrati, quē ut deum quendam coleret: non Aristotelem, quem artis hujus inventorem & perfectorem crediderem, sed Platonem, tanquam in hac arte, philosophorum omnium principem compararet. Sed tamen hac Hippocratis & Platonis comparatione non tam sum satiatus, quám excitatus ad omnes Platonis dialogos, qui de Dialectica aliquid præciperent, perlegendum. Hic, ut verū fatear, optatissimus mihi & gratissimus saluris portus fuit: Ex Socratis enim sermonibus generalem illam rationis humanæ facultatem, percepi idem esse disserere & ratione uti: partitionem inventionis & dispositionis, logicā esse cognovi: Sed præterea, quod omnium maximum fuit, vidi regulā artificiosæ methodi: tum varia variis locis de argumentorum generibus seria & utilia præcepta didici. Id etiam in Platone valdé probavi, & amavi, quód Socrates in falsis opinionibus refellendis, id unum maximé sibi proponeret, ut eos, quos contra disputaret, á sensibus opinionum, & testimoniis hominum avocaret, traduceretque ad æquitatem animi & libertatem judicii: quia philosophis stultum esse censeret, hominum sententiis, quæ plerunq; fallaces essent & mendaces, potiús temere commoveri, quám rei cognitæ, & ex omnibus caussis perceptæ cōstanter assentiri. Quid plura? cœpi egomet mecū (cum alio enim id mihi religiosum fuisset) sic cogitare: Hem? quid vetat paulisper σωκρατίζειν, & omissa aristotelica authoritate, quærere, veráne sit & propria Dialecticæ hæc doctrina? Fortasse enim philosophus iste sua nos authoritate deceperit: mirum esse mihi diutiús non debeat, si fructum, qui nullus inesset, in iis libris non invenerim. Quid si commentitia sit ista doctrina? nónne frustra me torqueo & crucio, ut é sterili & arido solo fruges capiam? Sed tamen Galeno magnas, Platoni majores, sed Aristoteli ipsi maximas gratias habui & egi, cúm ex analyticis posterioribus logica illa velut oracula de materia artis deq; forma artis deprompsissem. Itaque tanquā viva præsentis Aristotelis voce admonitus, omnia omnium artium documēta ad eam libram ponderanda & examinanda esse, ad Organi universi lectionē redii, ut cōsiderarē quomodo tam multa in logicam collecta decreta principiis illis ac legibus cōvenirent: Quæsivi primúm ex illa platonica categoricæ methodi regula summum Logicæ facultatis & generalissimum finem: definitionem primam; qua mihi definiretur ars bene disserendi, tam generaliter & latē, quám pateat illud, (uti ratione.) In logico Organo definitionē, repetito opere universo, nō reperi: commemini tum Dialecticæ partitionis de inventione & judicio, seu dispositione. Et cúm tantam lucem, támque mentis humanæ in inveniendo & judicando propriam, studiosiús essem contemplatus & admiratus, ad organicam Logicam conversus obstupui: chaos quoddam mihi videre visus sum: sic inventionis dispositionisq; partes inter se sine definitionibus, sine partitionibus, sine popularibus & perspicuis exemplis confusas animadverti: ac tum cognovi me falsa scholasticæ opinionis persuasione deceptū, Socraticumq; amorem methodi in Aristotele permagnum fuisse, sed pari fastu atque in Socrate fuerat, qui amatorem deseret. Ignoscite mihi, quicūque ista audieritis, si veré & simpliciter vobiscum loquor: Quo me tū gaudio exultasse, qua lætitia affectum esse, qua animi voluptate perculsum credintis? Magnum enim sapientiæ fundamētum mihi jactum existimavi, quód tam crassæ ignorantionis caligine solutus essem: & me, quód scholastica sophismata didiceram, nihil sapientiæ consecutum intelligerem. Siquidem recté Horatius:

Virtus, est vitium fugere: & sapientia prima,
Stultitia caruisse. ——

Antea mihi videbar onus Aetna gravius sustinere: Sic falsa persuasiōe vexabar, quod organicam Logicam & perfectissimam esse, & perfectissimé doceri, atque exerceri crederem: Et cúm ea tota cognita, & scholasticis clamoribus vehementer clamata nullam vim Logicæ, nullúmque usum percepissem, ingenio ad miseriam damnato me natum arbitrabar: Itaque pro tanto tam gratæ liberationis munere, Deo Opt. Max. gratias immor-

immortales, nomine Galeni, Platonis, Aristotelis habui, quód eos mihi nauclerōs præbuisset, per quos ex tam longinqua jactatione, tot fluctibus, tot tempestatibus ereptus, tandem incolumis aut portum attingerē, aut certè propinquam terram aspicerem. Ex eo autē tempore multos jam assiduos annos Dialecticam disquisitionem illam docēdo, omnesque definitiones ac partitiones ad Aristotelis leges revocando, tum in omnibus egregiis authoribus, meditando, scribendo, id est usum, veræ artis parentem, magistrum, effectorem, arbitrū, hac planiore & apertiore via persequor: Ac quāvis magnis temporum calamitatibus afflictus, majoribus hominum calumniis etiam vexatus, gravissimis interdictis, quicquam de hac re aut docere aut scribere prohiberer: animo tamē & studio institutū tam sanctū, tam Reipublicæ salutare, ac cōmunibus studiis tam vehementer profuturum nunquā intermisi: Aliquid quotidie non solùm studium, sed ætas, sed tēpus, sed ipsa rerum natura, sed usus denique demonstrat, quod fuerat nobis occultū: & spero Dei Opt. Max. gratiâ aliquando futurum, ut quod tātis laboribus ac studiis affectum persequimur, perfectum atq; absolutum gaudeamus: Habetis igitur, qui ista voluistis, quemadmodū à scholasticis tenebris, ad hanc doctrinæ lucē pervenerim. Nihil hîc disputo vobiscū: Imó veró ut ignoscatis, oro, si vobiscū nimiùm familiariter ago: si vos amicē moneo: si scholastici morbi medicinā, qua curatus ipse sum, vobis nō solùm libenter, sed etiā liberaliter offero. Nec tamen volo categoriarū librū é manibus hominum, é bibliothecis magistrorum ejici. Varro, Priscianus, Diomedes, Festus, Grāmaticæ discipulis in schola nō prælegantur, sed altercationibus & contentionibus omissis, verissima ex his & utilissima, id est catholica præcepta seligantur & exprimantur: Nomen eorum tamen Grammaticorum permanet. Sic in Logica faciamus de Categoriis: logicæ, artis catholica seligamus, logicā plenam & accuratā ex omnibus omniū generū decretis & exemplis instituamus, leges denique Aristotelis & principia præcipue teneamus, præcipueque excolamus: salutem artis & dignitatem totā ab iis repetamus: Libros ueterum cōservemus, & ad eos, cùm fuerit opus, recurramus: philosophiamq; ex eorū libris collectam, puram veramq; doceamus.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER V.

in primum librum de Interpretatione.

CAP. I. QUID SIT *ἑρμηνεία*.

Categorias sequuntur in Organo logico libri περὶ ἑρμηνείας, de Interpretatiōe: ad hos cōsiderādos Aristotelis principia de materia artis, déque forma artis, adhibeamus. Græcis liber unus hîc est: tametsi Alexander Aphrodiseus quarto Philosophiæ libro videtur citare duos Aristotelis in hoc argumēto libros, unum de affirmatione, alterum de enuntiatione: Et latini interpretes vulgó duos libros hîc distinguunt: Duo igitur (nihil enim ista res affert momenti) sunto. Videntur autem post Analytica, Topica, Elenchos cōscripti: quia hi duo libri, libros illos tanquam prius scriptos citant: Imó veró videntur ex illis libris à recentiore aliquo collecti: Nam quæ ferè hîc traduntur, eadem in Analyticis, Topicis, Elenchis exponuntur, ut suis locis dicetur: Et doctrinæ plenioris gratiâ, lector ad illos libros remittitur: Deniq; ut categorematis Porphyrii, sic hujus magistri interpretatione, logica carere potuit: sive fuerit alius author, qui postea ex alio collegerit, sive fuerit idem, qui bis idem tradere voluerit. Nec idem videtur interpretationis, qui categoriarum, author esse: In categoriis, substantiæ divini & sine potentia actus, in substantiarum genere nullæ ponuntur: At hîc appellantur non solùm substantiæ, sed etiam primæ substantiæ. Sed tamen quando, aut à quo scriptus sit liber, nihil interest. Titulus est περὶ ἑρμηνείας. Quid igitur est ἑρμηνεία: Quanvis in Topicis & Rhetoricis hoc verbum aliquando usurpetur, attamen in toto hoc libro nusquam est; nec quicquam ab eo con-

jugatum: tantúm abest, ut definiatur: Et videtur ab aliquo Organi logici studioso, pro titulo nomẽ hoc præscriptũ. Neque novum est, in Organo logico propositas res non definiri. Porphyrius titulum & caput libri sui τῶν κατηγοριῶν non definivit: categoricus author, titulum & caput libri sui, categoriam nõ definivit: Sic operis hujus author, titulum & caput libri sui non definit. Hoc novum non est in Organo logico, sed usitatum & ferè perpetuum. ἑρμηνεία igitur, symbolum & signum pro arbitrio positum, quo sensa mentis explicamus: Sic enim nomen, verbum, oratio, enuntiatio, symbola & signa secundum placitum videntur nominari. In hoc libro, & ἑρμηνεία (si author esset usus hoc verbo) etiam nominata esset, quia his signis & notis sensa mẽtis interpretamur: Interpretationem, notationem, sermonem, explicationem (quæ nominibus fit & verbis & oratione) significat: Et sic ἑρμηνεὺς, interpres: & ἑρμηνεύεσθαι, interpretari dicitur: Atque hæc certé res est, quæ initio, tanquam libri totius materia proponitur, dicendum esse quid nomen, verbum, oratio, enuntiatio, affirmatio, negatio: Tametsi affirmatio & negatio possunt esse non symbola, sed ipsa mentis sensa, quæ mox dicentur. Hæc veró τῆς ἑρμηνείας doctrina, primordia Grammaticæ de simplicium dictionum etymologia, déque earum syntaxi & oratione, complectitur: Nec alienum sit credere ex Aristotelis schola deductã esse, cujus tempore nulla dum ejusmodi Grammaticæ præcepta tradita fuerant: Veteres enim, quorum fuerunt Aristoteles quoque atque Theodectes (ait Quintilianus) verba modó & nomina & convinctiones tradiderunt: videlicet, quod in verbis vim sermonis, in nominibus materiam: (quia alterũ est quod loquimur, alterum de quo loquimur.) In convinctionibus autem complexum esse judicaverunt: Hæc Quintilianus libro primo, qui idem ait etymologiã, Grammaticæ partem, à Cicerone notationem dici, quia nomen ejus invenitur apud Aristotelem, symbolum. Titulus igitur operis, materiam operi propositã ostendit τὴν ἑρμηνείαν: artẽ videlicet, qua possumus sensa mentis & cogitata significare alteri & explicare.

CAP. II. DE SYMBOLIS.

Sed hæc de titulo satis: Singula jam capita videamus & animadvertamus. Primo capite docetur animi sensa vel intelligentias, rerum similitudines esse: Quę veró sunt in voce, notas & signa sensorũ mẽtis esse: ut ea quæ scribuntur, eorũ quæ sunt in voce: Sensa illa apud omnes eadem esse, symbola & signa non eadẽ. Quæ ut veré dicta sunt, ita studiosé sunt animadvertenda. Sensa mentis, id est (ut Cicero loquitur) intelligentiæ visiones, seu visa per sensus in animis, ut Aristoteli placuit, formantur: Et ideo sunt rerum similitudines: Et ut res ubique sunt eædem, sic mentis sensa sunt ubique eadem: Homo, quercus, lapis apud omnes gentes sunt eadẽ, & de iis animo notiones conceptæ, sunt eædem: Quæ veró proferũtur & scribuntur, symbola & signa tantùm sunt, non similitudines: Itaque non apud omnes eadem: ἄνθρωπος, δρῦς, λίθος: homo, arbor, lapis: *homme, arbre, pierre*: Atq; in aliis & aliis gẽtibus, lingua & sermõe diversis, alia subinde atq; alia sunt: Similitudinis enim non sunt, sed symbola tantùm & signa, pro hominum arbitrio, hoc vel illud significantia: Nec dictio (homo) ex quatuor literis & duabus syllabis, rei, cujus symbolum & signum nobis est, imaginem, speciem, similitudinem ullã habet. Hoc dogma ratum nobis esto, quo Dialecticæ & Grammaticæ lata differentia continetur, cùm illa tota sit animi, eadémque apud omnes gentes: hæc tota symbolica, in voce & scriptura. Sensorum mentis considerationem rejicit author symbolicus ad doctrinam de Anima, & symbola tantùm sibi videtur proponere. Si sensorum tractatio intelligatur, quomodo per sensus in animis nostris, rerum similitudines & notitiæ imprimantur, in libro de Anima proprius ejus locus fuerit. Si veró putes ideo omnia mentis sensa à logicis artibus esse aliena, vehementer errabis: Nam tota Logica, est intelligentia mentis, imó veró intelligentia intelligentiarum: hac enim cætera omnia percipiuntur & cognoscuntur, & tota sine symbolis interpretationis potest in animo consistere: Longéque fecit elegantiús & Logicæ conveniientiús author Analyticus, qui interpretationis mentionem nullam

lam fecit, sed syllogismi genesim & analysim tribus terminis & propositionibus conclusit & terminavit: ad ista grammatica nominum, verborum, orationis, symbola non descendit. Postremus est in primo capite locus animadvertendus, qui docet sensa & symbola, similiter modò simplicia esse, sine vero falsóve, modò composita & vera esse aut falsa. Qualis partitio fuit in categoriis, categorematum, aliorum secundum complexionem, aliorum sine complexione: quorum illa neque verum, neque falsum significarent, hæc autem significarent: Verùm de hac doctrina jam diximus in categoriis, verum & falsum transcendentia esse, ut vulgus loquitur: ut simplicia sensa, nomina vera aut falsa dici possunt, si veræ sunt similitudines & notæ: & categoricus author sic loquitur, cùm ait, Homo non homo: & similiter, oppositorum alterũ de quolibet esse verum, alterum falsum. Quare partitionem hanc de vero & non vero distinguamus, ut antea verũ & falsum, generalia esse, & hîc specialiter accipi pro vero, quod enũtiatione declaretur: cum scilicet esse, aut nõ esse significetur.

CAP. III. DE NOMINE *& verbo.*

SEcundo & tertio capite simplicium sensorum symbola definiuntur, nomen & verbum: iisdémque capitibus antiphasis, id est cõtradictio, per finitum & infinitum nomen & verbum indicatur: Contradictionẽ hîc appello generaliter, pro omni genere oppositionis, quæ fit affirmatione & negatione ejusdem rei, sicut Analytico secundo plurimis locis appellatur, sicuti in eo libro copiosiùs intelligetur: sed hanc contradictionem etiã exemplo & authoritate symbolici hujus authoris facio, qui in his, Iustus, non justus: homo, non homo, (nõ) appellat negationem: Sic enim ait in capite de pronũtiatis infinitis ad illam pronuntiationem, Omnis nõ homo non valet: cùm docet (nõ) infinitionis notã, quæ dicitur, addendã ad (homo) nõ ad (omnis:) Nõ enim dicendum est, Non omnis homo: sed negatio (non) homini adjungenda est: Ergò nõ homo, non justus, & similia infinita, quæ dicuntur, negãt quod homo, justus, affirmãt: Et quòd differetur postea, negationes nõ esse, cùm eò pervenerimus, id quale sit, æstimabitur: Neque verò solùm negationes appellãtur eo loco, sed in capite de modificatis enuntiatis, possibile, nõ possibile: cõtingens, nõ contingẽs: quæ ista nomina finita & infinita sunt, appellantur oppositæ dictiones, id est, si utare uno verbo, cõtradictiones. Quinetiã antiphasis generaliter definitur pro omni affirmationis & negationis oppositione. Atque ubi species oppositionis tantùm est, res & veritas nulla est: tamen antiphasis dicitur, ut postea patebit: Atque antiphasis omnino propriè negationis oppositionẽ significat: Et in hoc authore (phasis) duobus locis idem est, quod κατάφασιν, id est affirmatio: & φάναι καὶ ἀποφάναι opponuntur, pro eo quod latinè dicimus affirmare & negare: Sic φὰς καὶ ἀποφὰς, pro, affirmans & negans: & sæpe in tota Aristotelis Philosophia id genus sermonis usurpatur, ut φάσις, affirmatio: ἀντίφασις, contra affirmationem, nempe negatio: Sic enim ἀντὶ significat aliquando cõtra, si cum alio componatur: Et author symbolicus in hoc libello locis decem & octo, antiphaseos nomen pro quavis affirmationis & negationis oppositione sic usurpat: Quare cùm vocabula symbola sint, & antiphasis seu cõtradictio oppositionem significet omnem, quæ fit affirmatione & negatione: significet, inquam, vel in hujus doctoris oratione tam multis locis: cùmque negetur non solùm oratio, sed orationis pars, in his certè finitis & infinitis vocabulis, (homo, non homo) quæ dicuntur, contradictionis species nobis erit: quod etiam categoricus author inter genera oppositorum rectè verèque statuit: tametsi neque verè, neque rectè in his esse affirmationem & negationem negavit: Et lex eadem hîc adhibetur finiti & infiniti, seu nominis seu verbi, quæ in categoriis in illo genere oppositionis adhibita est: Illic enim docetur (homo, non homo) alterum semper esse verum, alterum falsum: hîc dicitur infinitum seu nomen, seu verbum in quolibet esse, & quod est, & quod non est: quia quod homo non est, sit vel non sit, id certè est non homo:

mo: Quamobrem species contradictionis hîc est eadem scilicet, quæ in categoriis fuit. Est tamen irridendum, quod scholasticorũ vulgus hinc arripuit, nomina hęc negata, vel (ut Arist. loquitur) infinita esse neutra, ut Leo est crudele, non homo: & merito à Grammaticis irrisum: nec sanè minus ridiculum & ineptum, quòd casus nominum & verborum neque nomina dicantur, neq; verba: Hinc enim orta est stultitia nescio quæ, primo Analytico reprehẽsa & damnata, tanquam obliquis casibus nominum, enuntiatio syllogistica nulla fieret: sicut Porphyrius & categoricus doctor categoremata & categorias dicuntur in simplicibus dictionibus collocasse, tanquam nullus fieret syllogismus, nisi ex simplicibus terminis: qui error verissimè refutatur Analytici primi capite tricesimo septimo. At nõ fit ex obliquo casu cum verbo (est) enuntiatio: Quid tum? an in enũtiatione obliquus casus iccirco esse non poterit? Non dixeris, Romę est: at, Cicero est Romę, dicere poteris: Nec sequitur si casus obliqui, totum subjectum facere non possint, ut in parte aliqua enuntiationis esse non possint: ineptiæ istæ totam Logicam confuderunt.

CAP. IIII. DE ENUNtiatione.

Quarto capite, compositorum intellectuum composita symbola differuntur: Compositi autem intellectus sunt sententia, compositio, divisio: quibus in voce & scriptura respondet oratio, quæ enuntiat, affirmat, negat. Sententia verò, generale nomen est, & hac in re magis logicum, quàm oratio, item propositio, quæ nominatur in Analyticis perpetuò. Ergo hæc symbola declarantur hoc capite, & enuntiationi verum falsumq; tribuitur. De vero & falsò, quod hîc indicati vel enuntiandi orationi tãquam proprium tribuitur, dixi jam id omnium & intellectuum & symbolorum, & simplicium & compositorum commune esse. Atq; omnia hæc interpretationis symbola, de nomine, verbo, & oratione, ut utilia & necessaria esse concedo, sic logicæ artis propria esse non concedo. Omnis disciplina & omnis ars homogeneis & ejusdem generis rebus efficitur, ut in Analyticis posterioribus verissimè docetur: nomen, verbũ, oratio, totaq; symbolorum interpretatio & inventio, argumentum & compositio, in uno genere non comprehẽduntur: Non sunt igitur unius artis. Talis error in Rhetoribus fuit, qui nunc est in logicis: quia non videbatur elocutio sine puritate sermonis esse, græcismus græcis, latinitas latinis Rhetoribus, elocutionis Rhetoricæ pars facta est, quod tamen grammaticæ syntaxeos est: Et definire quid sit nomen, verbum, oratio indicativi vel optativi modi, ut Grammatici loquuntur, Grammaticæ opus esse dico, non Logicæ: & à Grammaticis ea cognita huc adferri volo: Authoris tamen (qui primus fortasse Græciæ temporibus illis, cùm Grammatica adbuc nulla esset, ista Grammaticæ initia aperuerit) diligentiam excusabo: At jam repertis artibus & tot Grammaticæ & Logicæ præceptis & libris editis, suum cuique tributo, nec in grammaticis logica, nec in logicis grammatica confundito: Catholica lex Aristotelis id vetat. Neque verò jam catholicum illud pharmacum (de quo in categoriis sæpiùs) expecto, quòd alio fine doceantur hæc à Grammaticis, à Logicis alio: Grammaticis congruum, Logicis verum proponi. Etenim unicus est & perpetuus Grammaticæ finis; congruum istud (quod dicitur) id est bene loqui: & Dialecticæ finis est unicus & perpetuus, bene ratiocinari: Aliquando non differimus solùm, nec solùm rerum intelligentias speculamur, sed etiam & voce & scripto loquimur, & Grammaticam argumenti, syllogismi, methodi, id est Logicæ signum & symbolum & interpretationem adhibemus: idq; cùm facimus, duarum artium opera conjungimus: eademq; oratio, quòd sine barbarismis & solœcismis, nomine & verbo de oratione utatur, Grammaticæ virtus est: quod acutè inveniat, perspicuè disponat & judicet, Dialecticę virtus est: Nec certè in nominibus & verbis & oratione quicquã nisi purum sermonẽ: nec in argumento, propositione, syllogismo, methodo, quicquam nisi puram rationem spectamus: & quo argumento diceres nomina & verba esse Dialecti-

cæ,

cæ, quia Dialecticus in disserẽdo his utitur, ea ratione dicerem, definitionem, partitionem, & Logicam totam Grammaticæ esse, quia in Grammatica explicanda logicis illis utimur. Verùm institutiones artiũ distinguamus: suas cuiq; arti regulas proprias, sicut Aristoteles verissimè jubet, reddamus: vinculum commune quod habent, retineamus, id est usum conjungamus: Id enim vinculum artium commune, non est in confusione regularum, sed in usus conjunctione. Usum igitur artium conjungamus: Imò verò unam & eandem nominis & verbi doctrinã in Grammatico & in hoc authore symbolico perspiciamus. Sint omnia nomina & verba uno in loco confusa, Grammatica doctrina puer instructus, logica ista non instructus, singula distinguet: puer alius ignarus grammaticæ doctrinæ, logicæ hujus peritus, eadem omnino dignoscet & discernet. At Aristoteles (inquies) primus ista docuit, ut potiùs Grammatici sumpserint hæc à Dialecticis, quàm hi ab illis. Ego verò levitatis culpam deprecatus antea sum, & hìc rursus deprecor, qui nugas istas persequar: sed objiciuntur, & quod pejus est, creduntur: Itaque refellendæ sunt. Dico igitur unica ratione, pręcepta arti Dialecticę verè & propriè tribui, si logici luminis & universalis radii sint: si vel inventionis sint vel dispositionis: si denique de omni, per se & primò insint: At nomen & verbum nihil utriuslibet partis quicquam sunt: Logicæ omnino, per se, primò non insunt. Et quòd Aristoteles prima de nomine & verbo præceperit, quid quæso concluditur ad Dialecticos ista pertinere? An si Aristoteles primus in Dialectica de moribus, de numeris, de lineamẽtis quædam præcepisset, hæc essent propria dialecticæ doctrinæ, non ethicæ, non arithmeticæ, non geometriæ? Neque enim verum est, quicquid ab Aristotele in hac arte conturbatum sit, id dialecticæ artis esse proprium: Cõtortum sophisma est: Finis artium suâ naturâ, & rerum sibi subjectarum comprehensione, non hominum inventione vel opinione terminandi sunt. Si Euclides primus pharmacorũ genera confudisset, non sequeretur, ea Geometriæ esse propria: At ignoranda hæc nõ sunt: Fateor, sed nec nominum declinationes, & verborum conjugationes futuris Dialecticis ignorandæ: An ideo jure docebis in Dialectica & declinare nomina, & conjugare verba? Sed quid ista curiosiùs doceo, cùm id ipsum Aristoteles apertè doceat: Universi generis unius unus est sensus & una scientia: ut Grammatica una cùm sit, omnes voces considerat, ex Aristotelis lege concludes secundo quarti Philosophiæ: Ergo nomina verbàque interpretari, Grammaticæ proprium est, ait Aristoteles. Nunquamne intelligemus, aliud esse in arte non ignorari oportere, aliud in ea præcipi & instituti? In categoriis similes errores fuerunt, de complexis, incõplexis: de substantia propria, communi: de quantitate, quantitatis generibus, vocabulis priùs, simul, habere: In hac interpretatione, similis error adhuc est: Una est infinitæ confusionis in Organi logici libris occasio, quia prima Dialecticæ & definitio & partitio non proponitur, quia leges Aristotelis, de materia artis, de forma artis, non servantur: Ideóque tam multa conturbantur. Aliud est ratio, quæ dialecticis præceptis explicari debet, aliud est sermo, qui nominibus fit & verbis, ut jam sæpe docui: quãvis plerunque in eadẽ oratione, Grammaticæ usus cum Logicæ usu cõjungatur: Et quamvis ratio exprimatur sermone & nominibus ac verbis, tamen tota in sese est conversa: & cogitari res possunt atque judicari, sine ullo sermonis auxilio: Denique tota Logica, est mentis intelligentia, quod Analytici tertii capite octavo, ut jam citavi, dicitur: Non enim ad externum sermonem demonstratio, sed ad animi rationem: quin neque syllogismus, & lumen hoc, apud omnes gentes & homines idem: interpretatio nominis, verbi, orationis, est symbolũ & signum, pro arbitrio hominum positum, in singulis gentibus varium: nunquam ferè idem & unum: Quare symbola ista logicæ artis non sunt.

CAP. V. DE CONTRADI*ctione, & homonymia.*

Deinceps extremo quarto capite; itemq; quinto, sexto, septimo, octavo integris, logica disputa-

tio eſt de contradictione, valdè contra catholicas Ariſtotelis leges cõfuſa. Contraria, unum uni opponuntur: ideóque ſi medio careant, communi rei alterum generaliter, alterum ſpecialiter vel propriè, utrumque attributum verum & falſum dividunt, & diſjunctionem verã faciũt: Omnis homo eſt ſanus, vel aliquis homo eſt æger: Socrates eſt ſanus, vel eſt ęger. Omnis homo videt, vel aliquis homo cæcus eſt: Socrates videt, vel Socrates cæcus eſt. Omnis homo ſapit, vel aliquis homo nõ ſapit: Socrates ſapit, uel Socrates non ſapit: Et ſi unum horum eſt, reliquum non poteſt ſimul eſſe: & tamen alterutrũ eſſe neceſſe eſt: Ergo contrariorum medio carentium commune eſt, verum & falſum dividere, ſi communi rei alterum generaliter, alterum ſpecialiter, vel propriè utrumque attribuatur: Sin communi rei utrumque generaliter attribuatur, non eſt neceſſe: ut, Omnis homo eſt ſanus: omnis homo eſt æger. Omnis homo videt: omnis homo cæcus eſt. Omnis homo ſapit: nullus homo ſapit: Utraque pars poteſt eſſe falſa. Hanc doctrinam generalem, & contrariorum omnium medio carentiũ communem ſymbolicus hic author in una ſpecie, id eſt in affirmationis & negationis oppoſitione conſtituit. At generalia generaliter, non ſpecialiter, ait catholica lex Ariſtotelis, docenda ſunt: ſecùs ſophiſtica & nugatoria doctrina eſt, ait Ariſtoteles. Ergo partis hujus talis doctrina in Interpretatione, ſophiſtica eſt. Atque hoc in rebus eſt peccatum: In verbis autem etiam illud: propoſitiones generaliter contradicentes (ut, Omnis homo ſapit, nullus homo ſapit:) dicuntur ἐναντίαι, id eſt adverſæ: At nomen adverſorum jam oppoſitis aliis ut (ſanus, æger) eſt attributum: Et dum unum ſymbolũ, rebus diverſis attribuimus, doctrina turbatur: Sed id eſt huic philoſopho quotidianũ: Ergo cùm generaliter efferentur contraria, etiam medio carentia vel adverſa vel privantia vel contradicentia, ut, Omnis homo eſt ſanus, omnis homo eſt æger: Omnis homo videt, omnis homo cæcus eſt: Omnis homo ſapit, nullus homo ſapit: at tributa quidem ipſa ſunt adverſa, privantia, cõtradicentia: & propoſitiones (ſi lubet ſic appellare) adverſæ privantes, contradicentes: nec tamen verum & falſum dividunt. Poſtremò iſta veri & falſi neceſſaria diviſio, ſpeciem enuntiationis proprię nobis inſinuat: de qua tamen ſymbolicus author nullam mẽtionem facit: Et in ea fuerat proprius locus de hac veri falſiq; diviſione præcipiendi, ut in dialectica noſtra fecimus: non autem cùm de contradictione ageretur, quæ inventionis, nõ diſpoſitionis pars eſt. Neq; enim eò jam redeamus, quòd alia ſit rei, alia enuntiationis contradictio. Nam ut in propoſitionis attributo relatum, adverſum, privans, ſic contradicens cõſideratur: Simplex illa conſideratio eſt inventionis, ut dixi, non diſpoſitionis propria. Diviſio veri & falſi, cõfuſionis hujus occaſionem præbuit: Tollatur confuſio, doctrina vera deſtinguatur: de contradicentibus, ut de cæteris cõtrariis, in inventione præcipiatur: neceſſaria veri falſiq; diviſio, id eſt diſjũctio in diſpoſitione & enuntiatione ſua doceatur. Notabis tamẽ interea, ſimplicis propoſitionis genera & univerſale & particulare, tum propriũ: Infinitum autem, quod interponitur, ridiculũ eſt: Nam cùm ſic infinitè proponitur aliquid, Homo eſt animal: ſenſus generalis aut ſpecialis accipitur: medius & infinitus, qui fingitur, nullus eſt intellectus: Atque hæc infinitio, quæ Ariſtoteli dicitur, homonymia fuerit: & ſenſus ambiguitas, quæ ab Ariſtotele meritò inter vitia numeratur. Quare virtutes à vitiis diſtinguamus. De contradictione cõpoſitæ enuntiationis, ut de ipſa cõpoſita enuntiatione, nominatim nil præcipitur in hoc opere: quod tamen pendet ex ſola cõtradictionis definitione, nempe ſi conjunctè negetur, quod conjunctè fuerat affirmatum, negatióque toti enuntiationi præponatur: ut,

Si homo eſt, animal eſt:
Non ſi homo eſt, animal eſt.
Aut dies eſt, aut nox eſt:
Non aut dies eſt, aut nox eſt.

Duo verò genera oppoſitionis præterea opinione neſcio qua irrepſerũt, ſubcontrariarum: ut,

Aliquis homo ambulat:
Aliquis homo non ambulat:

& ſubalternarum: ut,

Omnis homo ambulat:
Aliquis homo ambulat.

Nullus

Nullus homo ambulat:
Aliquis homo non ambulat.

De subcontrariis potuit ex hoc libro aliqua ratio concipi: quæ tametsi non exprimuntur nominatim, nec appellantur subcontrariæ, ut appellantur adversæ & contradicentes, tamen tribus locis nomine contradictionis cõprehenhenduntur: bis in capite de legibus oppositionum, & iterũ in capite de futuro contingenti: Et octavo capite secundi Analytici, alicui & non alicui inesse, appellatur adversum: de Analytico postea dicam: Certè contradictionis nomen hîc per abusionem sumitur: nec definitio in hoc libro posita potest convenire: Etenim definitio cõtradictionis repetatur, & intelligatur ejusdem rei affirmatio, & negatio ejusdem de eodem: ejusdem numero, & de eodem, numero, ut Aristoteles in Topicis loquitur: Nam res eadem genere & specie negari & affirmari potest, ut tamen nulla sit contradictio: ut,

Omnis bos est quadrupes:
Nullus equus est bipes:

Bos & equus, genere sunt idem: quadrupes & bipes genere sunt idem: Item,

Hic homo, est Socrates:
Ille homo, non est Plato:

Specie affirmatur & negatur idem, & tamen contradictio non est, & in neutro exemplo est. Quapropter ut contradictio sit, necesse est eandem rem numero, de eadem re numero negari & affirmari: Et genus sibi generaliter oppositum, ideo contradictionem facit, quia res eadem numero, sub eo comprehensæ, affirmantur & negãtur: & idem sumptum specialiter, sibi generaliter sumpto oppositum, ideo contradictionem facit, quia ex his quæ genere continentur, aliquid idem numero negatur, quod illic affirmatum erat, aut contrà. Disceptemus igitur positam quæstionem, hac definitione:

Omnis contradictio, idem numero affirmat & negat:
Subcontrarietas (ut ita dicam) non affirmat & negat idem numero:

Etenim veræ simul esse possũt, ut in hoc libro docetur, etiamsi infinitæ sint: ut,

Homo est albus:
Homo non est albus:

Nec enim idem putatur significari hoc enuntiationis genere, atque universalibus significaretur:

Omnis homo est albus:
Nullus homo est albus:

ut etiam docetur in hoc libro, quamvis ineptè: Quare hîc nulla est cõtradictio, & contradictionis verbum καταχρηστικῶς in his assumptum est, ut dixi. Atque illud omnino reprehendẽdum est, quòd dicitur infinitum non idem significare, quod universale enuntiatum: Sic enim artes omnes loquuntur: sic omnes homines communibus vocabulis utũtur: At si quando commune nomen specialiter, vel de uno certo intelligatur, synecdoche, tropus rhetoricus id efficit. Nec verò fuerit audiendũ, quod nescio quis attulerit in his enuntiatis.

(Aliquis homo ambulat:
Aliquis homo non ambulat.)

eandem rem numero affirmari & negari: nempe de nomine (homo) verbum (ambulat) & affirmari & negari: Etenim valdè absurda sit ista captio: Vocabula enim, symbola sunt & signa tantùm, nec ex sese faciunt contradictionem: sed res symbolis significatæ, & orationis qualitas pendet è rerum qualitate, ut primo capite dictũ est, & rursus deinceps octavo docebitur: Si autem pars utraque vera sit, ut esse potest, nequaquam res eadem numero in utraque parte affirmatur & negatur: Quare nec contradictio erit. Et certè in hoc genere interpretationis, partitio rerum est, non oppositio: perinde ac si diceretur, Hominum alius ambulat, alius non ambulat. Et hoc est fortasse quod Interpretationis author dicere videtur, cùm disputat uni affirmationi negationem unam opponi: secùs enuntiationes tales non oppositas, sed diversas esse. Nec verò diutiùs nobis est in hac disceptatione commorandum, quasi dubia vel incerta, cùm tribus postea locis author ipse seipsum planè explicet, & posita lege sententiam suam de toto oppositionis & contradictionis genere manifestè declaret: Veruntamen ait in modificatis, impossibile de eodem veras esse oppositas affirmationes & negationes. Et rursus ibidem: Nunquam in eodem simul erunt veræ: opponuntur enim. Item ibidem, cùm disputat hujus enuntiationis, Necesse nõ esse, negationem non esse, Non

neceſſe eſt eſſe: ait, Cōtingit enim utrumque de eodem verum eſſe, Analytici primi capite duodecimo. hoc etiam ſecundo: De omni enim aut affirmatio aut negatio: Sed Analytici ſecundi capite decimo quinto, tota controverſia hæc dirimitur, ubi docetur hoc genere,

Aliquis ambulat:
Aliquis non ambulat:

non revera, ſed verbis duntaxat opponi: & ſic oppoſitio dicatur, quo modo homo pictus, homo diceretur. Quamobrem ſymbolicus author oppoſitas eſſe nō vult ſubcontrarias, quæ appellantur: & contra ejus opinionem atque ſententiā, in ſcholas hæc oppoſitionis ſpecies inducta eſt: nec authoris ſententia, ex perverſo aliquo & καταχρηστικῶς arrepto ſymbolo comminiſcēda eſt potiùs, quàm ex tot & tam manifeſtis, tamque veris locis æſtimanda: ac denique in ambiguis rebus verior & utilior pars opinanda ac probanda eſt. Stultè aut malitioſè facit, qui in authore explicando, ſi cùm verborum ambiguitas, duas ſententias oſtenderit, deteriorem ſequatur. Quamobrem tollantur è genere enuntiationū oppoſitarum ſubcontrariæ: ſubalternæ veró multó juſtiore ratione tollantur, quia ſunt ambæ affirmationes, vel ambæ negationes: & quidem ſpecialis generali conſequens & conſentanea: tantùm abeſt ut ſit oppoſita: ut,

Omnis homo albus eſt:
Aliquis igitur homo albus eſt.
Nullus homo albus eſt:
Igitur aliquis homo albus non eſt.

Septimo capite enuntiatio una & multiplex, id eſt ambigua tractatur: Homonymiā jam monuimus in Categoriis, grāmaticum vitium eſſe, & ambiguæ dictionis vel vitioſæ, ſyntaxis occaſione accidere: nec præceptum idem ſæpiùs in artis explicatione repetendum & perturbandum: Homonymia veró in Categoriis, & pauló pòſt iterum in hoc libro, in Analyticis, in Topicis & Elēchis iteratur: tautologia iſta fugiēda eſt: una de re, ut lex Ariſtotelis jubet, una præceptio ponenda eſt. Sed tamen contradictio partim generaliter, partim ſpecialiter communi rei, vel utrinque propriæ attributa, veri falſique diviſio & diſjunctio neceſſaria eſt.

CAP. VI. DE MODO CONtradictionis in futuris contingentibus.

QUomodo vera falſaque contradictio dicatur, toto capite proximo diſſeritur: Docuimus in Dialectica noſtra conſtantis diſjunctionis è contradicentibus partem veram, partem falſam jam nobis eſſe, aut certè per naturam eſſe poſſe: ſic ut dici poſſit, illa vera eſt, illa eſt falſa: exceptis contingentibus futuris, quorum veritas falſitaſq; neq; ſit, neq; admodùm per naturam eſſe poſſit nobis manifeſta, quāvis omni tēpore Deo certa manifeſtaq; ſit: Ariſtotelis tamē in hoc capite litera pauló ſecùs loqui videtur, cōtradictionis in futuro cōtingenti partē neutrā jam verā aut falſam eſſe: quāvis vera aut falſa futura ſit, at nōdū tamē eſſe: nec ait hominibus nōdū verā, Deo jam verā, ſed omnino nōdū eſſe verā. Caput hoc totū difficillimū & obſcuriſſimū eſt: non doctrinæ ſed doctoris vitio, qui quā aliis pollicetur interpretationē, ipſe ſibi præſtare nō poteſt. Verba doctoris integra cōſtituā, ſicut in Græco ſunt, neq; de meo quicquā addā: nec elegātiorē latinè hūc magiſtrū faciā, quàm græcè eſſe voluit.

In his igitur quæ ſunt, et quæ facta ſunt, neceſſe affirmationē vel negationē verā, vel falſam eſſe. Atq; in univerſalibus quidē ſemper hanc quidem verā, illā veró falſam eſſe: et in ſingularibus quēadmodum dictū eſt: in univerſalibus autē nō univerſaliter dictis non neceſſe: Dictum veró eſt *& de iis: in ſingularibus autē & futuris nō ſimiliter.*

Hæc ꝓpoſitio diſputationis eſt obſcura valdè: Quid enim ſignificat univerſalib' univerſaliter? An nō hæ (Omnis homo eſt juſtus, Null' homo eſt juſtus) appellatæ ſunt antea univerſaliter univerſales? Dices ſpecialē cōtradictionē hîc intelligēdā eſſe: ut, Omnis homo eſt juſt', Aliquis homo non eſt juſtus: Cupio, inquam, id intelligi, ſed aliud intelligam, quàm erit ſymbolis hujus doctoris mihi ſignificatum: Deinde cur in ſingularibus dicitur? nōne diſputatur etiā de illis univerſalibus univerſaliter? Nā id in ſequentibus nominatim erit: Poſtremò nonne futura quædā neceſſaria ſunt? Dices per ſingularia illa univerſaliter univerſalia ſimiliter ſignificari, & per futurū, ſignificari futurū cōtingens. Audio, inquā: At tua iſta interpretatio erit, tua hæc erunt ſymbola: doctoris hujus hæc inter-

interpretatio non erit, ſymbola hæc nõ erunt: & iſta docendi licentia, nihil tam perverſé dici poterit, quod non poſsis recté dictum profiteri: Dixeris beſtiam, animal eſſe rationale: deinde redargutus dicas te nomine beſtiæ, hominem intelligere: At veró id non eſt ſymbolis & ſignis ſenſa mẽtis interpretari, ſed auditorem fallere, quem, aliud quâm verbis exprimis, velis intelligere. Ego ſi iſto interpretationis genere, ſi talibus ſymbolis uterer in hoc tractando authore, excuſarer credo, ac non ut fatuus & malitioſus accuſarer: Sed perge: diſsimilitudinem quandam cõtradictionis pro ratione temporũ videtur hic magiſter proponere, ut neceſſe ſit præſentis & præteriti affirmationem vel negationem jam veram eſſe, vel falſam: futuri non item. Neceſsitatem hãc interpretor, ut poſtea doctor ipſe interpretatur, ex diſjunctionis neceſsitate, quamvis partium nulla ſit neceſsitas. ut, Neceſſe eſt cras naumachiam fore vel non fore: Diſjunctio hæc eſt neceſſaria, quamvis hæc enuntiatio, Naumachia cras erit, non eſt neceſſaria: Hæc item, Naumachia non erit cras, neceſſaria non eſt, ut doctor ipſe poſtea docebit: Denique quamvis nominatim nõ exprimitur, tamen videtur hic magiſter ſignificare, ut ex cõcluſione capitis conjicere licet, præteritæ, & præſentis rei contradictionẽ altera parte jã verã eſſe, altera jã falſam: Divinandũ enim eſt: tam diſertæ interpretationis interpres ſenſa ſua interpretatur: Ergo diſsimilitudinis ꝓpoſitione poſita, quód præteriti & præſentis affirmatio jã vera ſit aut falſa, redditio ſequitur, in futuro cõtingẽti ſimile non eſſe, qa ſi vera jã eſſet affirmatio vel negatio futuri contingẽtis, etiã eſſet neceſſaria: Hic enim ſyllogiſmus texitur:

Si contingens futurum jam verum eſſet, eſſet quoq; neceſſarium:
Non eſt neceſſarium:
Non igitur jam verum. Verba ſunt Ariſtotelis:

Nam ſi omnis affirmatio vel negatio aut vera aut falſa, & omne neceſſe eſſe aut non eſſe: Si enim hic dixerit fore aliquid, ille veró nõ dixerit idem hoc: manifeſtum quód neceſſe verum dicere alterum ipſorum, ſi omnis affirmatio vel negatio vera aut falſa: utraq; enim non erunt ſimul in talibus. Nam ſi verum dicere, quod album, aut quod non album: neceſſe eſſe album, vel non album: & ſi eſt album vel non album, verum erat affirmare vel negare: & ſi non eſt, falſum dicit: & ſi falſum dicit, non eſt: Itaq; neceſſe ſemper affirmationem aut negationem veram eſſe aut falſam.

Propoſitio hujus ſyllogiſmi adhuc eſt ſimilitudine præſentis utrinque explicata, quód ex vero ſequatur neceſſarium, & enuntiationis reique veritas cum neceſsitate reciprocetur: ut ſi vera eſt enuntiatio (eſt album) neceſſe eſt id ipſum album eſſe: & ſi album eſt, vera eſt enuntiatio: Atque in ejuſmodi pronuntiatis neceſſe ſit ſemper affirmationem vel negationem veram eſſe vel falſam: ubi videmus neceſsitatem conditionalẽ non abſolutã accipi: Additur tamen illuſtratió propoſitionis é cõtrario neceſsitatis abſolutę, non autẽ conditionalis: Si neceſſarium ſit, non erit fortuitũ, nõ utrumlibet, non contingens: Deniq; quod eſſe poſsit, & non eſſe. Verba ſunt doctoris:

Nihil igitur neq; eſt, neq; fit, neque á fortuna, neque utrumlibet, neq; erit vel non erit, ſed ex neceſsitate omnia & non utrumlibet: Aut enim affirmans, verum dicet aut negans: Similiter enim fieret vel non fieret: Quod enim utrumlibet, nihiló magis ſic vel non ſic ſe habet vel habebit.

Hîc notabis utrũlibet quod ſit, quod jam neq; verum, neq; falſum: imó non magis verum, quám falſum: Analytici primi capite duodecimo appellatur cõtingens incertum. Sed hæc propoſitionis eſt illuſtratio captioſa, & quæ nos homonymia verbi fallit: Propoſitum enim erat neceſſariũ cõditionale, quod contingenti non neceſſe eſt repugnare: Socrates diſputat, propoſitio eſt contingens: & eadem ſi vera ponatur, cõditionali neceſsitate neceſſaria, quia quod eſt, quãdo eſt, neceſſe eſt eſſe: Propoſitionis igitur illuſtratio hæc captioſa eſt. Sequitur ſorites quinq; graduum ad eandem propoſitionis confirmationem:

Tum veró ſi nunc eſt album, verum erat dicere priùs, quód erit album: Quare ſemper verum fuit dicere, quodlibet eorum quæ fiũt, quod eſt vel erit: Si autẽ ſemper verum fuit, quod eſt vel erit, non poteſt id non eſſe, neq; nõ fore: Quod autem non poteſt nõ fieri, impoßibile nõ fieri: quod veró impoßibile non fieri, neceſſe fieri: Omnia igitur futura neceſſe fieri: nihil igitur utrumlibet, neq; á fortuna erit: Nam ſi á fortuna, non ex neceßitate.

Adhuc verba ſymbolici ſunt magiſtri, ubi ſorites eſt quinq; gradibus contextus: Veri, ſemper veri, non poſsibilis,

non, impoſsibilis nõ, neceſſarij: ex quorum primo cõcluditur extremũ. Si quis igitur, quia Socrates nũc eſt albus, ideo putaret hãc prædictionem, Socrates erit albus, jam tum, cúm prædicebatur, fuiſſe veram, adverſus hunc Ariſtoteles hoc ſorite concludit: Si verũ fuit, ſemper verum fuit: Si ſemper verum, nõ poteſt id non eſſe, neq; non fore: Quod autẽ non poteſt non fieri, neceſſe eſt fieri: Quapropter ut è primo ſequatur extremũ, ſi verum fuit, fuit etiã neceſſarium. At in hoc ſorite ſecũdus gradus captioſus eſt: nec enim ſequitur, ſi ab æterno contingẽtis futuri pronuntiatio vera ſit, ut ſit immutabilis: non enim omne verũ immutabile, ſed veritas alia immutabilis, alia contingens. Et hic Ariſtoteles quinto gradu neceſſarium abſolutum ſumit, cúm propoſuiſſet cõditionale: Sorites igitur dupliciter eſt captioſus, & in conſequentia ſecũdi gradus & quinti, falſa aſſumptione. Deinceps prolepſis illa rejicitur, qua diceretur neutram partem fore, ut Anaxagoras jam dicere viſus eſt: Nã tametſi videatur hic author neutram partẽ contradictionis in futuro contingenti jam veram vel falſam confirmare, tamẽ non affirmat neutram fore: Verba ejus ſunt:

At veró neq; quód neutrum verum contingit dicere, ut quód neque erit, neque non erit: Primum enim cùm fuerit affirmatio falſa, negatio non vera eſſet: & cùm hæc falſa fuerit, contingeret affirmationem nõ veram eſſe: Præterea ſi verum erat dicere, quód album ſimul et nigrũ, oportet utrumque eſſe. ſi veró erit cras, oportet fore cras: ſi autem neq; erit, neq; non erit, cras non fuerit utrumlibet, ut naumachiam: oportet enim neq; fieri naumachiam, neque non fieri.

Adhuc ſymbolicus author prolepſim de neutra parte vera veré rejicit ac refellit: Deinde revertitur ad illa neceſsitatis abſurda conſequentia, & ſic ait:

Contingentia igitur abſurda hæc & hujuſmodi alia, ſiquidem omnis affirmationis & negationis vel in univerſalibus univerſaliter, vel in ſingularibus neceſſe eſt oppoſitarum eſſe hanc quidẽ veram, illam autẽ falſam: Nihil autem utrumlibet eſſe in his, quæ fiunt, ſed omnia eſſe & fieri ex neceſsitate. Quare neque deliberare oportuerit, neque negotiari: Nam ſi hoc fecerimus, erit hoc: ſi veró non hoc, non erit hoc: Nihil enim prohibet & in annum decies milleſimum affirmare hunc fore, illum veró negare: Itaq; ex neceſsitate erit: Quare quodlibet eorum verum erat dicere tunc.

Abſurda conſequẽtia hæc ſunt, Si neceſſarium, nil fortuitum, nil utrumlibet: neque deliberare, neque negotiari oportebit: Vbi ſimilis eſt homonymia: Non enim ſequitur, Eſt neceſſarium conditionale, Non igitur fortuitum, nõ igitur liberum: Ariſtoteles neceſsitatem conditionalem propoſuit: Interpretatur abſolutam, & auditorem fallit. Deinde objici tur: At contradictio nulla a dicẽt: id enim poteſt objici, ne propterea futuri veritas impediatur: At nihil refert, ait Ariſtoteles, utrúm quis cõtradictionem dixerit: veritatem quippe rerum non facit oratio vera, ſed orationem veram, rerum veritas efficit. Verba ſunt doctoris:

Veruntamẽ nec hoc differt, ſi qui dixerint contradictionem vel non dixerint: Manifeſtum enim, quód ſic ſe res habent, etiamſi non hic quidem affirmaverit aliquid, ille veró negaverit: Neq; enim ob id ipſum, quod affirmaverit aut negaverit, erit aut non erit: nec in decies milleſimum annum magis, quám in quantolibet tempore.

Hæc refutatio vera eſt. Revertitur doctor ad neceſsitatis ex vero conſecutionem. Verba ejus ſunt:

Quare ſi in omni tempore ita res habebat, ut alterum verum diceretur, neceſſe erat hoc fieri: & unumquodque eorum, quæ fiunt, ſemper ita ſe habebat, ut ex neceſsitate fieret: Si enim veré quis dixit, quód erit, non poteſt non fieri: & quod factum eſt, verum erat dicere ſemper, quód erit.

Hactenus propoſitio & propoſitionis explanatio, qua doctor ſymbolicus omnibus rationibus ac modis connexum illud probare contendit: Si jam verum pronũtiatur aliquid futurum, id etiam neceſſarium fore. Deinde accedit ad aſſumptionem, conſequenſque removet, neceſſariumq; non eſſe diſputat ex illis neceſsitatis contrariis, quæ priús adhibita ſunt, quia multa partim ex humanis cõſiliis & actionibus, partim ex ipſa rerum varia & mutabili natura. Verba doctoris ſunt:

At certè hæc impoſsibilia ſunt: Videmus enim quód eſt principium futurorũ à deliberatione & alicujus rei actione: et quód omnino eſt in iis, quæ non ſemper actu ſunt, poſsibile eſſe & nõ eſſe ſimiliter: In quibus utrumq; contingit & eſſe & non eſſe: itaque etiam fieri. & non fieri: ac multa nobis manifeſta ſunt, quæ ſic ſe habeant: ut quód hanc veſtem poſsibile eſt diſcindi, et nõ diſcindetur, ſed priús conteretur ipſa: Similiter autẽ, et non diſcindi poſsibile: Non enim liceret ipſam priús conteri,

nisi

nisi poßibile esset non discindi: Quare & in aliis rerum eventis, quæ secundum hujusmodi potentiam dicitur. Manifestum igitur, quód non omnia ex necessitate neque sunt, neq; fiunt, sed alia utrumlibet: & nihiló magis affirmatio vel negatio erat vera vel falsa: alia veró magis quidē, & frequentiùs alterum: Sed tamen contingit fieri & alterum, alterum veró minimé.

Hic homonymia eadē, quæ priús: propositum erat cōditionale necessarium, removetur absolutum: aliud datum est, aliud repetitur: Fallacia est. Tertia prolepsis interponitur, de contradictionis necessitate: quæ similitudine declaratur, quomodo non absoluta, sed ex conditione quadam: quemadmodū dicitur, Necesse est quod est, quādo est esse, non tamen ut jam veram partem esse necesse sit, partem jam falsam, sic ut divisis partibus dici posit, hæc vera est, illa falsa: Similitudo Aristotelis parum cōvenit. In Dialectica docuimus necessitatē disjunctionis è partium nō necessitate, sed necessaria oppositione pendêre: & disjunctionem sic institutam, absolutè necessariam esse, non autem ex conditione, ut hic Aristoteles fingit. Verba tamē sunt doctoris:

Igitur esse quod est, quando sit, & nō esse quod non est, quando non sit, necesse: Non tamen omne quod est, necesse esse: neq; quod non est, necesse nō esse: Non enim idem est, omne quod est, esse ex necessitate, quando est & simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem & in eó quod non est; & in contradictione eadem ratio est: esse quidē vel non esse omne necesse est, & futurū esse vel non: nō tamen dividētem dicere alterum necessarium. Dico autē ut necesse quidem fore naumachiam cras, vel nō fore: non tamē fore cras naumachiam necesse, neq; non fore: fore tamen aut non fore necessariū.

Adhuc symbolicus author, quamvis argumento similitudinis non satis accurato, disjunctionis necessitatem nobis exposuit, meminerimus tamē, ut in Dialectica docuimus, quomodo absoluté vera disjunctio, sit etiam necessaria. Postremó syllogismus Aristotelis judiciūque cōcluditur, quód in futuris contingentibus, contradictionis nō jam pars vera, pars falsa sit: & veritas rerum cum orationis veritate rursus comparatur. Verba sunt:

Quare cúm similiter orationes veræ sunt, perinde atq; res, planum quód quæcunq; sic se habent, ut utrumlibet sint, contrariaque suscipiant, necesse similiter habere & cōtradictionem, quod contingit in his quæ non semper sunt, vel non semper non sunt: Nam semper in his necesse alteram contradictionis partem veram esse vel falsam: nō tamen hanc vel illā, sed utrumlibet: & magis quidem veram alteram: Non tamen jam veram vel falsam. Quare manifestum quòd non necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum, hāc quidem veram, illam autem falsam esse: Non enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet in iis quæ non sunt: possunt tamen esse vel non esse, sed quemadmodum dictum est.

Hic disputationis universæ syllogismus est:

Si contingens futurum jam verum est, est etiam necessarium:
Non est autem necessarium:
Non igitur jam verum.

Cujus propositio consideranda diligenter est: est enim valdé præceps & lubrica. Categoriæ nobis nullum Deum relinquere videbantur. Interpretatio ista ne nullam Deo rerum futurarum præsensionem relinquat, est animadvertendum: Nam si quia verum est aliquid fore, ideo protinus est etiam necessarium, videbitur impius ille Ciceronis & Carneadis sorites (contrs quem nos in Fato Ciceronis) à D. Augustino damnatus, revocari & cōfirmari: Carneadisque & symbolici magistri argumentum unum esse: Carneades necessitatem & futuri præscitam veritatem, consentaneas res inter se maximeque conjunctas judicabat: ut si præscitæ res omnes sint, & jam veritas futurorum præsciretur, fatum in actionibus humanis & in rebus universis necessitas esset: nec animis hominum quicquā liberum superesset. Itaq; cúm aut necessitatem subeundam, aut verā futuri præsensionem tollendam judicaret, ut damnata necessitate animi, libertatem retineret, divinam præsensionē damnavit: & ut animum sibi liberum faceret, sacrilegum fecit, ut verbis utar D. Augustini: Nec enim quia præscivit Deus, iccirco futurum est: sed quia futurū est, præscivit. Non quia video te, iccirco meis oculis objectus es: sed quia objectus es, iccirco te video: Ita non quia Deus præscivit aliquod scelus futurum, iccirco id fiet: sed quia futurū est, ideo præscivit. Quare diligētiùs hoc symbolici doctoris dogma considerandum est, ne Carneadis, & hujus magistri sit impietas eadē: Nec

enim quamvis hominibus, (quibus & præsens & præteritum, jam verum appa ret, aut jam falsum) futurum jam verum non appareat, iccirco jam verum non est: nec quamvis ex caussa libera, quæ & utrumlibet & contraria posit agere, aliquid evẽturum sit, ideo enuntiatio, quę futurum illud enuntiat, non est jam neque vera, neque falsa, alioqui enuntiatio non esset, si neque vera, neq; falsa foret. Hæc enim definitio ejus est in hoc libro: nec veritas, necessitatis est caussa. Atq; illud capriosé & falsó connectitur: Si jam verum est, est etiam necessarium: Quicquid enim fore verũ est, Deo jam verum est, & verum semper fuit: nec iccirco tamen necessarium: Ex caussis necessariis, futurum necessarium est: ex liberis, liberũ: ex physicis, physicum: Denique quales sunt antecedentes caussæ, talis evẽtus veritas. Sed hac de re latiús est à nobis in Fato Ciceronis disputatũ.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER VI. IN *secundum librum* de Interpretatione.

CAP. I. DE CONSECUTIONE *finitorum & infinitorum.*

Vperior liber logicum aliquid habuit de cõtradictione: sed tam catholicũ, quàm cognovimus? Sequitur alter Latinis liber qui Græcis pars est libri tertia: ubi de antiphasi & contradictione non præcepta ulla logica, sed quæstiones disputantur, quas otiosi pueri in schola sine doctore & magistro temeré videri posint agitasse: Prima est de consecutione finitorum & infinitorum enuntiatorum: Omnis enuntiatio cõstat ex nomine & verbo, vel nomine infinito & verbo: Sine verbo nulla enuntiatio est: Verbum autem modó solùm attributum est, modó non solũm, modó substantiuũ, modó adjectivum, ut Grammatici loquũtur: & enuntiationes modó infinitæ, modó universales. Hac igitur egregia & subtili subductione, triginta fiunt enuntiationes inter se oppositæ, quæ certo diagrammatis ordine collocatæ, se habebunt secundum consecutionẽ, ut privationes, & ex affirmantibus negãtes concludẽtur: Quod in logicis libris argutũ ænigma non appello, ut Psellus interpres, sed perridiculum sophisma nomino, quia nihil invẽtionis, nihil dispositionis, id est nil Dialecticæ doceat. Nec propterea in arte logica catholicum, nec principiis Aristotelis consentaneum: Nullum catholicum argumenti documentum est: Est enim exemplum speciale argumẽti é contradicentibus, ut *justus*, non justus: Nullum item catholicum *judicii* dispositionisve documentum: Generalem enim cõsecutionis regulam vera Logica instituit syllogismum, quo solo quid cuiq; antecedenti consentaneũ sit, ei consequens certó scimus, vereq; *judicamus*. Homo est justus: Ergo homo non est nõ justus: Enthymema est in hoc Aristotelis exẽplo, incerta *judicii* consecutionisque regula: cui propositione addita, syllogismus efficitur, hoc modo:

Null'um justum, est non justum:
Homo justus est:
Homo igitur non est non justus.

Argumentum, ut dixi, est é contradicentibus: *Judicium* certum non hoc Enthymemate, sed catholico syllogismi modo efficitur. Quamobrem & hujus & innumerabilium ejusmodi exemplorum specialia enthymemata regulis instituere, est plané logica Aristotelis principia & catholica ignorare. Sophisma idẽ postea pluribus etiam disceptatur, ultimo capite primi Analytici. Postremó illud alterum considerandum, quód non homo, non justus, & similia, negationes dicendæ non sint, quia neq; verũ, neq; falsum significant: Dixi enim antea verũ & falsum, transcendentia esse, deq; rebus omnibus dici, non de enuntiatione solùm. Quare cúm præcepti hujus ratio falsa sit, præceptum ex ea ratione verum videri non debet. Verumenimvero quid dixerimus, si magister hic, seipsum nempe refellens, infinitionem illam, negationẽ nominet: At vel in hoc ipso capite (ut jã antea citavi) sic appellat, cúm fingit enũtiationes oppositas ex finitis & infinitis & verbo: Sic enim ad illam enuntiationem (Omnis non homo nõ valet) cúm docet illam suam infinitionem (non) addendam ad (homo) nõ ad (omnis:) Nõ enim dicendũ, ait, Nõ omnis homo, sed nega-

negatio(non) homini adjungenda. Hîc symbolicus author appellat (non) negationem: ex qua tamen infinitum nomẽ effici vult, nõ negatum: & usu suo, exemplo suo, testimonio suo, cõmenti sui doctrinam refellit & convincit: Et ista bella ratio fuit in Categoriis, quód non negatio, sed velut negatio.

CAP. 2. DE CONSECUTIONE *divisorum & conjunctorum.*

SEcũdo capite secũda quæstio est de cõsecutione divisorũ & conjunctorũ, quæ tota ad Elenchos pertinet, & in vitio divisionis exponẽda: & è mathematicorum compositione & divisione deducta. Nec tamen in vera arte & catholica, locus est expositioni vitiorum. Præponũtur paucula de enunciatione, una, de qua jã dictũ est in hoc libro, quo modo ista homonymię repetitio esset in logicis præceptis aliena: hîc inclusa est differẽtia illa cõmentitia, de qua secũdo libro dictũ est, dialectici nominis, quód dialectica interrogatio, sit responsionis petitio, vel propositiõis, vel alterius partis, aut contradictionis: propositio veró sit pars cõtradictionis: id enim cõmentum in Organo logico scholasticũ esse docui, & usu ac testimonio Organi ipsi^9 refutavi. A' divisis ad cõjuncta, captiosa cõsecutio in accidẽtibus est: ut, Est sutor & bonus: ergo sutor bonus: cõsecutio á cõjunctis ad divisa, captiosa est, si cõtrarium includatur: ut, Est homo mortuus: Ergo est homo. Regulæ istæ veræ sunt, at tamẽ catholicæ nõ sunt, nec facta cõclusio per has regulas existimari potest, sed per regulã syllogismi: in cujus firma collocatione & antecedentiũ partium veritate, judiciũ veritas constantiaque collocatur. Innumerabiles ejusmodi regulæ sunt toto Organo cõfusæ. Enthymematum regulæ sunt, quarũ speciale judiciũ generali & catholico syllogismi judicio stabiliendum est.

CAP. 3. QUOD MODIFICATA *negentur ut absoluta.*

TErtio capite nobilis illa quæstio & thesis disputatʳ, de modificatis seu modalibus (ut vulgus appellat) enũciatis: de quib^9 ꝓpter huj^9 quęstionis obscuritatẽ, vulgatũ illud est, De modalib^9 nõ gustabit Asinus. Tenebras igitur adhibito lumine dialectico depellam^9. Quid est modificata enũciatio? nõ definitʳ in hoc capite, qd tamẽ sit, exẽplis intelligi potest: quæ pleniora, quó faciliús intelligi possint, licet ponamus: Hominẽ esse albũ, est possibile: Hominẽ esse divitẽ, est cõtingens: Hominẽ esse animal, est necessariũ: Hominẽ esse bestiã, est impossibile: Hominẽ esse corporeũ, est verũ: Hominẽ esse marmoreũ, est falsum. Hi sex modi sunt in hoc capite, possibile, cõtingens, necessariũ, impossibile, verũ, falsum: Innumerabiles tñ modi sunt, ut, Parẽtes colere, sanctũ est: Suum cuiq; tribuere, justũ est: Socrates disputat sapiẽter: Zeno respõdet subtiliter: Alexander præliatur fortiter, & similia: Deniq; ex omnib^9 ferè & nominib^9 & adverbiis modos ejusmodi liceat enũciationi addere, ad significandũ quomodo categorema in subjecto insit: ut, agit bene, incedit obliqué, scribit docté, & similia: ne qd hîc magnæ rei vel novę disputari videatʳ. Definita igitʳ enũciatione modificata, videam^9 quę & quotuplex doctrina de ea suscipiatur: Duo certè hujusce quæstiõis capita sunt, alterũ de antiphasi, ac de negatione modificatorũ enũciatorũ: alterũ de consecutione. Quid ergo modificatæ pronũciationis antiphasis? quid negatio? qualis est? Mirabilis certé symbolici doctoris hîc est interpretatio: Videtʳ dicere negationẽ modificati pronunciati, ad solũ modũ pertinere, ut hæc enũciatio (hominẽ ambulare, est nõ possibile) sit negata: videtur, inquam, id velle dicere: nominatim tamẽ id nõ dicit, neq; nobis symbolis suis intelligentiã suã definit. Interpretationẽ igitur doctoris intueamur, qui primó videtur nobis negationis dissimilitudinẽ quandã proponere in absolutis & modificatis enunciatis. Ait igitur in absolutis enũciatis: Opponuntur contradictiones secundũ esse & nõ esse: ut hujus, (sic enim philosophi exẽpla cõpleam^9, ut res intelligi possit) Socrates est homo: negatio hæc est, Socrates nõ est homo: nõ aũt hęc, Socrates est non homo: Et hujus, Socrates est homo albus: negatio hæc est, Socrates non est homo albus: nõ aũt hæc, Socrates est nõ homo albus. Hæc adhuc vera sunt, & omnino aliud est affirmatio infiniti attributi: ut, Socrates est nõ justus: aliud negatio: ut, Socrates nõ est just^9. Hęc inquã vera sunt in his & omnib^9 aliis exẽplis: Hoc igitʳ posito, statuitʳ non

simile esse in modificatis: Nam si hujus, Possibile esse, negatio esset hæc, Possibile non esse: non autem hæc, Non possibile esse: sequeretur, quia idem potest esse & non esse, oppositas affirmationes & negationes de eodē veras esse: quod est impossibile: unde concludit hic doctor negationem hujus, Possibile esse, non hanc, Possibile non esse: sed hanc, Non possibile esse: & in cæteris modificatis similiter. Hæc autem ejus exempla sunt: vel potiùs exemplorum quædam obscura vestigia: nec enim enūtiata perfecta sunt, quæ aliquid de aliquo denuntient, vel aliquid ab aliquo removeant, sicuti enuntiatio definita priùs est: pars est subjecti tantùm, pars attributi tantùm: subjectum integrum, attributum integrum nullum est: Nam hujus enuntiationis, Hominem esse est possibile: (Hominem esse) subjectum est: possibile est, attributum est: Sed reliqua videamus, & quid his enuntiationum truncis efficiat hic magister, consideremus: Quemadmodum, ait, in absolutis illis, Homo est, album non est: est, & non est, sunt προσθέσεις, id est attributiones: subjectæ verò res, homo, album: sic in modificatis, esse & nō esse, subjectum est: posse verò & cōtingere, attributiones: quæ quemadmodum in absolutis, esse, & nō esse, sic in modificatis veritatem & falsitatem definiunt: & omnino in modificatis, esse, & non esse, ponenda sunt tanquam subjecta. Quæ verò affirmationē & negationem faciunt, illis subjectis attribuuntur, statuunturque oppositæ dictiones, Possibile, non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium, non necessarium: verum, non verum. Hæc symbola sunt, hæc interpretatio est hujus doctoris, qua verè docet & apertè esse, & non esse, in his enuntiatis, Hominem esse est possibile; Hominem non esse est possibile, pro subjectis habenda: Etenim affirmativam figuram, ut analyticus author tertio & duodecimo capite primi Analytici loquitur, habēt: illud, inquā, de subjectis verè docet: sed quod ad categorema attinet; videtur significare modificati pronuntiati negationem ad solum modum pertinere. Quod certé etiam captiosé disputat, & falsò concludit. Quod rursus videtur Analytici primi capite secundo confirmari, ubi πρόσρησις appellatur, quod hîc πρόσθεσις dicitur: Dissimilitudinis enim inductæ captiosa redditio est, quòd si quemadmodum in absolutis, sic in modificatis negatio referenda sit ad verbum, oppositæ simul veræ sint: Nec enim quod in absolutis verbum facit, est, ambulat, & similia: idē in modificatis facit: In his enim pronunciatis, Hominem esse est possibile, Hominem ambulare est possibile: esse & ambulare, verba non sunt, sed potiùs nomina: Et quam vim enuntiationis in absolutis illis, Homo est animal, Homo non est animal, habent est & nō est, eandem vim habent in his modificatis, Hominem esse est possibile, Hominem esse non est possibile: Non illa verba nominalia, ut sic dicam, esse & non esse, sed pronuntiationis hæ copulæ, est, non est. Quare dissimilitudinis redditio captiosa est: Nec enim eò refertur redditio comparationis, quò propositio referebatur: Ergo dissimilitudini captiosæ veracem similitudinem reponamus, & dicamus, quemadmodū hujus enuntiationis, Homo est justus: negatio est hæc, Homo non est justus: non autem hæc, Homo est non justus: aliudque negatio, aliud infiniti attributi affirmatio: sic hujus, Hominem esse est possibile, negatio est, Hominem esse non est possibile: non autem hæc, Hominem esse est non possibile. Atque omnino positæ affirmationis negatio, est secunda enunciatio: Tertia, est attributi infiniti affirmatio: nec enuntiatio negata dici potest, cujus non totum attributum, sed pars attributi tantùm negetur. Atqui (est possibile) totū est attributum: (possibile) pars est attributi: falsoque ex illa dissimilitudine concluditur, non eandem esse rationem negandi & absoluti & modificati enuntiati. Agè verò, philosophum suo moneamus argumento, & suo consilio: Quo igitur argumento, quo consilio complexionem hāc efficere voluit? Quia inquit, oppositæ simul essent in eodem veræ: Quid ergo genere negationis hujus admisso, si oppositæ singulares sint in eodē simul veræ? nonne perinde absurdum fuerit? nonne denique genus ipsum talis negationis, quæ partem afficiat attributi, partem nō attingat, deridendum & explodendum

erit?

ecit: Opponam' igitur boc modo duas singulares, Soceates est leo necessarió, Socrates est leo nõ necessarió: Antiphasis hîc fuerit, utraq; parte tamen manifestè falsa: At antiphaseos singularis necesse est alterã partem esse veram, ut antè jã magister hic docuit. Cúm veró pee nomina loquimur, & dicimus necessarium, non necessariũ: possibile, nõ possibile, error ille accidere nõ potest, ut partes, quæ videntur contradictionẽ enuntiationis habere, sint simul falsæ: Neque tamen cõtradictionis propria caussa id accidit, sed naturá communis opposito rum omnium medio carentiũ, quæ subjecto eidem attribuuntur: Quod facilè percipies in eo exemplo, in quo, quod subjicitur, duabus rebus adversis revera subsistit, atq; in rerum natura est: ut si de homine, qui revera est, dixeris, Omnis bomo sanus est, Aliquis homo ægee est: Omnis homo sanus est, Aliquis bomo est non sanus: In bis enim exemplis, quãvis attributi totius cõtradictio nulla sit, accidere tamen non potest, ut pars utraque simul vera sit: si modó, ut dixi, id quod subjicitue contrariis attributis, revera sit: Nam si Chymæra, aut res aliqua fictitia subjiceretur, tum pars utraque possit esse falsa. Atq; hęc falsitas omnino contingere nõ possit, si vera ut dixi, nõ fictitia subjecta sint in quorumliber contrariorum medio carẽtium affirmationibus, quarũ vel utraque propria sit, vel altera generalis, altera specialis: id q; non peopria cõteadictionis caussa, sed rerum cõtrariarum medio carentiũ communis est, ut dixi: Omnem hominẽ animal esse, est necessarium, Aliquẽ hominem animal esse, est nõ necessarium: Omnem hominẽ currere, est possibile, Aliquem hominem currere, est nõ possibile: Quamvis non accidir partẽ utrãq; simul esse falsam: non sequitur tamẽ affirmatæ & negatæ enũtiationis istã vim, sed terũ attributarum, quæ cõtradictionem in parte attributa, non in toto attributo faciũt. Quamobrem falsum est illud decretum, modificatas enunriatiónes negari, si tãtúm modus negetur: nec alia est negario modificatarum enuntiationum, quám reliquarũ: nec præceptũ hic ullum est catholicum, sed commentum, & catholicis Aristotelis principiis planè contrarium. Quamobrem si symbolicus author docere voluit, modificatas enuntiationes solo modo negari: ut, Hominem esse est possibile, Hominem esse est non possibile: falsam doctrinam docuit. Si non solum modum, sed cum modo verbum negandum esse censuit, nõne ista bella doctrina nos irrisit, qua videlicet nibil novi doceremur? Negationẽ enim antea definierat, quæ removeret aliquid ab aliquo, non quæ aliud opponeret. Nũc ita loquitur disertus Interpretationis interpres: ut quid inteepectari voluerit, nescias: Nunquam nominarim affirmat solum modũ negandum: nũquam item negat, nec omnino tot exemplis, quibus plurimis hîc usus est, bujusce quicquam significat: In his enim enuntiationis nõ exemplis, sed ut dixi truncis, Possibile esse, non possibile esse, & cæteris, nũquam (est) exprimitur. Quód si plena oratione dixisset, Hominem esse est possibile, Hominẽ esse est non possibile: intelligeremus exemplis, quamvis non præciperetur, solum modum negari: Vel si diceret, Hominẽ esse est possibile, Hominẽ esse non est possibile: intelligeremus modum verbumq; simul negari. At nusquã in orañe tam prolixa id expressit: & enũtiationis trũco nescio quo, quám legitimo & perfecto exẽplo uti malvit. Veruntamẽ quãvis symbola hominis & verba nõ possumus, certé sensum & intelligentiã cõvincere & cõstringere possumus: Aut enim solũ modũ negare voluit, aut non: si primũ, fallitur, & pro vera doctrina falsam tradit: si secundum, nugatur & imperitis illudit: At è duob' alterũ: Quare falsum aut vanum: utrumvis elige.

CAP. IIII. DE CONSECUTIOne modificatorum.

ATq; hæc de prima quæstionis hujus parte: secũda est in cõsecutione modificatorũ, qua ratione disposita secũdũ cõtradictionẽ, antecedãt cõsequãtve: quale antea sophisma in ænigmate de infinitis enũtiationib' fuit. Prim' ordo van' componit: qui iccieco quia nõ quadeat ad numerũ, rejicit: Secũdus, qui ex correctióne primi fact' est, nõ improbatur quidẽ, sed ei terti' antepo nit. Atq; idipsum de modificaris sophisma nõ aliũde orit, quám ex verbi (possibilis) homonymia, quæ in capite de cõtingenti futuro exposita est, & in boc capite re-

pite repetitur. Possibile enim triplex est: alia enim sempiterna & immutabilia, actus tantùm sunt, sine potestate: alia cũ potentia, quod actu esse possunt & suscipere opposita, possintq; & esse & nõ esse: hoc possibile, appellatũ est priùs cõtingẽs utrũlibet: & duodecimo capite primi Analytici appellatur cõtingẽs incertũ: alia potẽtia tãtũ sine actu. Ergo possibile aliquando generaliter omnia ista significat, aliquãdo specialiter secũdum & tertium genus, quod esse possit & nõ possit: Qua verbi homonymia reliquũ de modificantis enunciationibus sophisma factũ est: Nã si uno modo possibile dicatur, facile sit intelligere, quid cuiq; sit antecedẽs aut cõsequẽs: & in hoc cõsectario, Necesse est ergo nõ possibile est nõ esse: & in cæteris hoc capite propositis, enthymema est, cujus consequẽs verè firmeq; concluditur, nõ hujus regulæ ratione, sed syllogismi conclusione: Atq; omnino omnes præter syllogismũ, cõsequentiarũ regulæ, quæ traduntur in logico Organo, inertes sunt & vanæ, ut antea dixi: & quicũq; eas tradidit, docuit se syllogismi usum nescire. Quamobrẽ tãtæ quæstionis sapiẽtiã recolamꝰ, & cõcludamꝰ. Modificatũ enũtiatũ quid sit, nõ definitur: quæstio altera captiosa vel nugatoria est, altera sophismatis laude par & ꝓxima: Nec in tota omnino quæstione quicquã logicum est, quod ad explicandũ Platonẽ, Aristotelẽ, Demosthenẽ, Ciceronẽ, aut aliũ quẽvis scriptorẽ: nil quod ad eos imitãdum, nihil deniq; quod ad bene disserendũ possit referri: Nec omnino quicquã Aristotelis catholicis principiis consentaneum.

CAP. V. QUOD AFFIRMATIONI *negatio maximè opponatur.*

POstremo capite quæstio tractatur, & disputatur, affirmationi negationẽ, nõ affirmationẽ adversi magis adversam esse; ut, Omnis homo est justus, Nullꝰ homo est justꝰ: adversæ sunt, nõ autẽ, Omnis homo est injustus. Itẽ, Callias est justꝰ, Callias nõ est justus: adversæ sunt, nõ autẽ, Callias est injustus. Prima ratio, quia adversorũ affirmationes sunt infinitæ: secũda, quia ex affirmatione & negatione fallacia fiat, nõ ex affirmationibꝰ adversorũ: tertia, quia veræ affirmatiõis negatio per se falsa: affirmatio adversi, ratiõe negationis, ideoq; negatio magis falsa: quarta, qa ubi adversum nihil est, tñ negatio dicit adversa. Addit etiã tãdẽ simile: ex quibꝰ argumẽtis, cõcludit affirmationi negationẽ, nõ adversi affirmationẽ adversam esse: Verbis apertis ita ꝓponitur, & simpliciter sine ulla cõparatione cõcludit. Uno aũt in loco cõparatẽ dicit, opinionẽ negationis ἐναντιωτέραν, magis adversam: sed id nũquã ꝓponitur, neq; concludit: Ergo (id quod dixi) nõ cõparatẽ, sed simpliciter & ꝓponitur & cõcluditur: & quidẽ falsò: nec enim verũ est, adversa infinita esse, qn potiùs unũ uni adversum, ut Aristoteles docet in Philosophia quarto capite decimi. Et fallaciæ ex adversis fiũt, sicut ex affirmatione & negatione: & adversum falsum, falsum per se non esse, quæstio fuerit: & duo reliqua vera sint, tamẽ nihil concludunt: quinetiam, quod magis mirere, bonum, malum, justum, injustũ, in Categoriis & in hoc capite adversa nominantur: esse, nõ esse, & similia, nõ appellãtur in Categoriis adversa, sed opposita, ut affirmatio & negatio: Itaq; enũtiationes è rebus adversis factæ, adversæ quoq; dicẽdæq; sunt enũtiationes: ratione autẽ affirmationis & negationis, contradicentes enuntiationes nominandæ sunt, sicuti jam monui: Quinetiam in Categoriis enũtiationes hæ, Socrates valet, Socrates ægrotat, adversa conjuncta nominantur: & symbolici authoris temeraria assertio, categorici doctoris vero testimonio, judicioque refellitur. Quid igitur jam plura disputo? cur non jam cum authore categorico concludo, affirmationem adversi, potiùs quàm negationem adversam dicẽdam esse? Veruntamen in hoc capite singularis symbolici doctoris interpretatio est: Quid enim putas eũ nomine adversæ enuntiationis dicere? quid symbolis & signis suis nobis significare? an quod antea definivit, universalẽ nempe affirmationẽ universali negationi oppositã? Minimè: Nã primùm ꝓpriã contradictionẽ in exemplũ adhibet ut, Callias est justꝰ, Callias nõ est justꝰ: Callias est justus, Callias est injustus: Deinde generis nomen pro eodẽ bis adhibet: ex oppositis autẽ generationis: id enim primum erat argumentum. Et rursus: Falsa est verẽ opposita, & iam per adversas enũtiationes, quolibet genere oppositas, nobis signi-

bis significat symbolis orationis suæ & signis, se dicere. Postremó etiã antiphaseos nomen hic pro eodem bis adhibetur: Aut enim ubiq; est contradictionis enuntiatio, aut nusquã. Et rursus mox eodem verbo idem dicitur: Si igitur hæ negationes adversæ, etiã aliæ, quæ sunt cõtradictiones. Ergo per adversas enuntiationes symbolicus author nobis exponit tum contradicentes singulares, tũ quomodolibet oppositas, tũ rursus contradicentes quaslibet: Sic videlicet ad rẽ propriè explicãdum usurpat genus pro specie, imó speciẽ adversam pro adversa specie: tãquam si cúm unum aliquod animal, leonem videlicet, propriè designare velles, omnẽ vocabulorum confusionem aggreges, appellesq; animal, hominẽ, bestiã: Attamẽ cúm hæc ita sint, in finẽ capitis contradicentes enuntiationes videtur ab adversus distinguere.

CAP. VI. DE USU LOGICAE.

Quamobrẽ quoniã libri universi summã perspeximus, meliorẽ aliquãdo & saniorẽ philosophiam à vero & naturali usu requiramus: Hic Aristotelis magister fuit. Aristoteles multa didicerat à Platone: Platonis tamẽ doctrina contentus non fuit: sed quæ in eo vera & utilia probaverat, assumpsit: cætera rejecit: alia per seipsum, quæ putavit meliora, pervestigavit. Theophrastus ab Aristotele multa cognoverat: ejus tamẽ doctrina contentus nõ fuit: liberé multis in locis à magistro dissensit: excellentiora per seipsum indagavit. Deniq; si philosophiæ memoriã usq; repetas ultimam, nunquam nauus & industrius discipulus; magistri sui doctrina contentus fuit. Hæc virtus in omnibus magnis ingeniis insita fuit, ut quod majores laude gloriaq; præstãtes fecissent, id posteri studerẽt efficere: ut quoniam in humanis studiis nihil esset absolutũ, corrigere vitiosa, & imperfecta perficere conarentur. Quapropter hanc Aristotelis diligentiam imitemur: quod fecit de Platonis libris Aristoteles, id de Aristotelis (si tamen sunt Aristotelis) libris faciamus. Philosophiam Platonis dispersam multis & variis dialogis, in tria genera, logicũ, physicum, ethicum distraxit: de suo multa addidit: Ita nos é logico Organo logica præcepta, quæ confusiús illic cumulata sunt, distinctiús exprimamus: singula semel exponamus: illustria exẽpla de nobis adjungamus: distincta & illustrata in usum deducamus: Deniq; aristotelea illa principia, de materia, deq; forma veræ artis ac scientiæ, sequamur: Nec artem tantúm teneamus, sed multó magis illum ipsum artis parentẽ usum tractemus & usurpemus. Nec logicæ artis doctrinã, & Heliogabali cœnam similẽ faciamus: Hic enim Romanus Imperator, inter multa alia stultitiæ & nequitiæ suæ exempla, parasitis suis cœnã exhibebat sæpe cereã, sæpe ligneam, sæpe eburneã, aliquando fictilẽ, nonnunquã marmoream etiam ac lapideam: ita ut illis omnia picta fictaq; apponerentur, quæ ipse vera cœnabat: & tanquã saturi manus tandẽ lavabãt. At nos sapientes Logicæ magistri, si præcepta tantúm, licet vera, utilia, propria, catholica deniq;, sed tãtúm præcepta proponamus, usum in excellentibus authoribus nullũ degustãdum apponamus, nullũ scribendo dicendoq; carpendum permittamus, quid aliud discipulis nostris, quám Heliogabali fictã pictamq; cœnã instruimus? Ars enim, ars inquã, vel rectissima & verissima, vel mille clamoribus intelligentiæ ac memoriæ impressa & infixa, tantúm pictura est naturæ & usus: Clamor de præceptis logicis, non est usus Logicæ: Quid ita? quia, ut sæpe jam dixi, Logica, est ars bene disserendi de omnibus rebus, nõ tantúm de suis præceptis clamãdi. Ergo nos si præcepta sola proponamus, Heliogabali fuerimus, discipulique nostri, nobis parasiti fuerint, qui opiparò logicæ cœna non olfactu, non gustatu, sed visu tanquam satiati, manus videlicet lavent: & inde ubi surrexerint, se præclaré cœnatos esse prædicent, sese philosophos appellẽt: Atq; ita, quod in aliis nequitię gẽnus irridemus, in nobis, mutata videlicet persona, plausu & clamore cõprobemus. Quæ cúm ita sint, ne tamen hunc librum, sicuti de Porphyrio jam & Categoriis admonui, de bibliothecis omnibus tollamus. Alexander Caracalla Romanus Imperator, quód audisset Alexãdrum veneno, Aristotelis fraude permisto periisse, vetuit Aristotelis philosophiam doceri, iussitque aristoteleos jam tum plerosque ex Aphrodisei schola laté propagatos, Romano imperio

expel-

expeſſi: Hoc edictum tam ſeverum ne ſequamur, ſed potiús Academiæ noſtræ legem complectamur: Philoſophicos libros non de verbo, ut loquitur, ad verbum pueris prælegamus, ne multa aliena, inutilia, falſa permiſceamus: ſed de puncto in punctum tradamus, ut tantúm catholica doceamus: libros Organici doctoris in Logica, tanquam Priſciani vel Diomedis in Grammatica, retineamus, philoſophiamque é philoſophorum libris catholice collectam, juventuti perdiſcẽdam proponamus: Denique, quod tam multis locis jam monui, imó perpetuó monendum mihi ſtatui, Logicam logicis Ariſtotelis principiis conformatam doceamus: Ariſtotelis vivi uſum & exercitationẽ teneamus.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER VI. IN *primum Analyticum*, de Syllogiſmo.

CAP. I. QUID SIT ANAlyſis & , quæ obſcuritatis cauſſæ.

Nalytici quatuor libri ſummam quãdam univerſæ Logicæ continent, & inventionis copiam & abundãtiam quandam proponũt, & judicium tum enuntiationis, tum ſyllogiſmi, tum methodi feré complectuntur. Inſcriptionis cauſſa quæ fuerit, etſi multa interpretes adferunt, quód ἀναλύειν, ſit ἀποδημούντων, καὶ ἀναστρεφόντων εἰς τὰ οἰκεῖα, peregrinantium, & domum reverſorum, nil tamen admodum conferunt: é ſubjecta re, verbi ſignificationem potiús depromamus. Eſt veró Analyſis, omnium artium communis, non unius artis propria: eſtque pars exercitationis in omni arte, & prima & extrema. Grammaticus magiſter ad exercitationẽ Grãmaticæ proponit primúm rudi diſcipulo Virgilii aut Ciceronis exempla, quæ ἀναλύει, retexit, & ad artis legem reſoluit & expendit:

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit.

Retexit hujus verſus etymologiam, & quæ pars ſit orationis unaquæq; dictio, oſtẽdit, & ſingularum partium proprietates exquirit. O, Admirationis interjectio. Melibœe, nomen ſecundæ declinationis, vocativi caſus, ſingularis numeri: & cætera ejuſmodi: Retexit etiam interea proſodiam, cúm puerũ interrogat, an Melibœe, otia, recté pronuntietur, illud acutum in penultima, hoc antepenultima: Retexit poſtremó orthographiam, cúm requirit ubi ſimplex litera, ubi diphthongus ſit neceſſaria: ubi deniq; hæc vel illa litera: tandem etymologia ſingularis vocum retexta retexit ſyntexim. O melibœe, latina oratio eſt, quia ó convenit vocativo: Deus fecit, oratio latina eſt, quia ſuppoſitũ & appoſitum conveniunt in numero & perſona. Atq; ita cúm puer exemplum receptum ſibi & expoſitum imitatus ſit, ejus imitationem rurſus ad eaſdem Grammaticæ leges retexit & explorat. Deniq; in laudatiſsima pariſienſis Academiæ conſuetudine & diſciplina, totus Grammaticæ labor in audiendo puero, in ejus themate corrigendo, emendãdo, analyſis eſt grãmatica: Hæc, inquam, analyſis grammatica eſt, quę conſtructum jam & compoſitum orationis exemplum, imó etiã noſtrum ad ejus imitationem factum, omnibus modis retexit, & ad legẽ artis expendit. Analyſis rhetorica eſt, cúm Rhetor propoſitum ornatæ orationis exemplum tropis & figuris eadem diligentia retexit, cúm pronuntiando, voce geſtuque elocutionem exprimendo, diſcipulum ad artis leges revocat, & utrúm cũ præcepto artis & decreto, hic geſtus, vox illa cõgruit, interrogat: illiuſq; examen, analyſis eſt rhetorica. In omnibus igitur artibus nõ ſolúm liberalibus, ſed illiberalibus & ſordidis, cúm facti operis exemplum ad leges artis examinatur & probatur, analyſis eſt, examen ſcilicet & probatio. Ergo logica analyſis eſt, cúm propoſitum factæ & conſtructæ diſputationis exemplum ad leges artis examinatur, quęſtio ſubducitur, tum inventio ſpectatur: argumentum ex quo loco deductum ſit, exquiritur: Hæc analyſis eſt inventionis: Deinde enuntiationis ſpecies conſideratur in ſingularium, & per ſe manifeſtarum enuntiationum judicio: utrúm ſimplex enuntiatio, communis an propria: compoſita, utrum copulata an relata, an connexa an disjuncta: Deniq; qua veritate vel ſcientiæ vel opinionis manifeſta. Item in ſyllogiſmo & methodo: In ſyllogiſmo, quomodo cum

do cum partibus quæstionis collocatū, qua forma, quo formæ modo conclusum: Hæc analysis est syllogismi: In methodo, quo pacto tota & universa, si longior disputatio sit, disponatur: Utrum definitiones, partitiones, & exemplorū illustrationes à generalioribus, & naturà prioribus deducentur: Hæc methodi analysis est: hæc, inquā, analysis est logica, logicæ exercitatiōis prima pars, quæ arti logicæ primos spiritus atq; animos inspirat: primā summamq; vitam, animamq; donat. Ac comparatis jam rebus nō dubitabo dicere, Logicæ secundam partē, quæ dicta est à recentioribus Græcis κριτικὴν, modò ἀναλυτικὴν nominari: & κρίσιν, nunc ἀνάλυσιν dici: Unde totū hoc opus quatuor librorum ἀναλυτικῶν, tanquā κριτικὸν inscribi: ab excellentiore videlicet exercitationis parte, quæ in his libris instruitur: quæq; nō solùm disputationis alienæ, sed etiā nostræ constantiam vel inconstantiā examinat & explorat. Didiceris tota artis præcepta: triennium totū cum dimidio, quod misere tot annos in Academia nostra fieri conquerimur & lamentamur, clamaveris: per artis Logicæ præcepta, poëtas, oratores, philosophos, Logicam deniq; ipsam ἀνάλυσιν nō didiceris, nihilo plus in Logica profeceris, quàm in Grammatica, si omnia Grammaticæ præcepta didiceris, totum triennium cum dimidio clamaveris, oblatum autem Virgilii versum, grammaticè ἀνάλυσιν nō didiceris. ἀναλυτικὰ λογικὰ profitentur innumerabiles doctores & magistri, nemo tamē ἀναλυτικαὶ λογικῶς ἀναλύει. Verbo sequuntur omnes Aristotelis doctrinam (si tamen est Aristoteles, hujus doctrinæ author) reipsa aspernantur ac despiciunt: Aristoteles docet analysim, primam præcipuamque Logicæ partem esse: ab ea logicum hoc opus, Analyticum nominat: Atqui nunc se Aristotelis æmulos esse gloriantur, non modò nullum vel poëtæ, vel oratoris, vel philosophi exemplū logicis his præceptis non ἀναλύουσι, retexunt, sed scelus clamant, & facinus indignum, si quis ad analysim omnia Logicæ artis præcepta referat: nec logicū dogma recipiat ullum nisi analysi, nisi usui & exercitationi accommodatum: Exempla autem juventuti proponat ex poëtis, oratoribus, philosophis: nec Logicum quenquam putet esse, qui nō sit analyticus: Hæc enim tot annorum contentio nostra est. Grammatica ars, sua analysi non solùm utiliter, sed laudabiliter in tot Academiæ parisiensis gymnasiis exercetur: Logica ars, quæ cęteras artes constituit, quæ reperit, quæ disponit, quæ singulis analysim proponit, sola ex omnibus artibus non solùm inutiliter, sed miserabiliter analysi nulla exercetur. Quamobrem hîc imprimis Aristotelicum profiteor esse me, qui logicam totam artem ad analysim refero, qui nullum in logica arte præceptū esse volo, quod non valeat ad poëtas, oratores, philosophos, omnisq; generis scriptores, omnes denique omnium hominum sententias vel scriptas vel dictas retexendum, explicandum, interpretandum, judicandum: Id est quod non sit analyticum: Et ut superiores Organi logici libros logicè retexuimus, sic reliquos retexemus, & quid verū, quid utile, perpendemus. Sed hæc satis de inscriptione, quam his in libris ab Aristotele factam esse testis est idem Aristoteles, qui citat in reliquis libris Analyticos libros: Divisionem verò factam in priora & posteriora Analytica, Aristotelis nō esse, Aristoteles ipse indicio est, qui priores libros de syllogismo, posteriores de demonstratione, tanquam sibi sic inscriptos, appellat. Ut demonstratum est in libris de syllogismo, ait tertio capite primi Posteriorum: Item demonstratum est in libris de syllogismo, ait ibidem octavo capite: Secunda autem analysis, de demonstratione inscripta fuerat: Inscriptionis hujus proprietatem ante omnes Aristotelis interpretes, qui nūc extent, Galenus, jam olim perspexit, & in opere de suis libris annotavit: cujus jam tempore, prima & secunda Analytica, item priora & posteriora vulgò inscribebantur: Sed hæc leviora. Continetur in Analyticis summa logicæ artis quædam doctrina, ut dixi, sed obscurissima & confusissima: Obscuritatem interpretes viderunt, & Aristoteli placuisse crediderunt: in eòque, sicuti jā docui, falsi sunt, ac decepti, ut secundo libro docui: Atque imprimis summā illa Aristotelis principia de materia, deq; forma artis, adhibeamus, ut omnibus jam locis adhibuimus: Hos igitur li-

bros retexamus, & analysim in explicandis Analyticis adhibeamus: & quicquid Aristotelis principiis consentaneum erit dicamus, aristoteleũ dicamus: quicquid dissentaneum erit, ab Aristotele tollectum, non probatum, non judicatum, requiramus Aristotelicam veræ doctrinæ materiam, Aristotelicam veræ doctrinæ formæ. Memini mihi quondam puero in altissimis Arvernorum montibus rem mirabilem visam esse: Solis & diei serenitas summa erat: è supero illo & sublimi loco infernè patentes campos, arbores virentes, interfluentes rivos, summa animi voluptate conspiciebam: repentè nubes in medio monte coorta, camporum, arborum, rivorum conspectum illum obscuritate sustulit, cùm supernè tamen sol clarissimus illucesceret: Miratus verò sum montis altitudinem, cujus vertex, nubes & aëris tēpestates superaret: & spectaculo illo valdè delectatus sum. Simile quippiam jam nostris animis concipi cupio, ut sint nobis omnes argumentorum, enunciationum, syllogismorum, methodorum modi, veluti in campo, sic in opere proposito sole definitionum, partitionum, exemplorum aspectabiles & clari: quod in Dialectica nostra ex aristotelicæ philosophiæ & materia & forma efficere contendimus: tum si interveniat obscuritatis nubes aliqua, attamen intelligemus istam obscuritatem, Dialecticæ non esse, sicuti neque illic camporum & arborum, sed interpositarum nubium: quibus sublatis cùm pristina lux solis, quæ adempta fuerat, redierit, clari & illustres aspiciantur. Etenim tota Logica, quæ Analyticis continetur, per se facillima est & clarissima, sed nubibus variis difficilis & obscura redditur. Solem igitur inducamus & perpetuò comparemus: in illo summo claritatis vertice consistamus: Definitiones, partitiones, exempla, id est universa, eadémque clarissima doctrinæ lumina, principiis aristoteleis conformata præferamus. Quid igitur? quæ prima perspicuitatis caussa esse potuit in descriptione Logicæ? Id, inquam, quod in ea est omnium clarissimum: Sic enim methodus in Posterioribus tantopere celebrata, monet à prioribus, antiquioribus, clarioribus caussis perpetuò esse procedendum. Quid est igitur clarissimum? Definitio Logicæ, de qua tam multa dicta sunt, quòd ars sit bene disserendi. Hæc itaque definitio si præposita primo loco esset, facilior & clarior esset analytica Logica: quia detracta est, difficilior est & obscurior: Hæc prima est obscuritatis caussa. Quid deinde? post definitionem, quæ caussa perspicuitatis? Partitio artis in inventionē & dispositionem: quæ initio, (ubi tamen esse debuit) nulla est: Secunda est obscuritatis caussa: Attamen partitio hæc inventionis ac dispositionis in Analyticis comprehensa est, inventione medii & propositionis, syllogismíque genesi, de quibus jam diximus, & suo loco posteà dicemus: Nunc tantùm id intelligatur: Si partitio hæc non esset comprehensa tantùm & confusa, sed suo loco tractata esset, ut aristotelea doctrina methodus requirit, analytica doctrina facilior & clarior esset: quia deest, difficilior est & obscurior. Quid deinde ad perspicuitatem sequi debuit? Inventio primùm doceri, tum dispositio & judicium: Nihil horum factum est ordine, sed pars utraque tenebris densissimis est obscurata: De quibus jam dicere incipiamus.

CAP. II. DE DIFFERENTIIS *enuntiati.*

Primum librũ igitur ingrediamur: cujus tres partes esse video, genesim, id est compositionem syllogismi, *εὕρεσιν*, inventionem medii, analysim utriusque: genesim syllogismi primam primi analytici partem primùm examinemus, caussásque obscuritatis excutiamus. Primùm igitur fuerat, quia genesis primùm tractatur, de genesi proponendũ, & genesis definienda generaliter: Deinde in species, enunciationem, syllogismum, methodum dividenda: Propositum autem est circa demonstrationem, & de scientia demonstrandi, considerationem esse: quod tamen nihil prioribus Analyticis, sed tandem posterioribus tractatur & agitur: Hæc obscuritatis caussa est: Atque illinc etiā error gravior ortus est, quòd iis verbis, Logicæ finem Græci interpretes in demonstratione constitui putaverunt, ut Analyticorum, ideóque Logicæ universæ,

verſæ, cujus ſumma in his libris attingitur, finis, demonſtratio eſſe videatur. Quòd ſi ſit, error ille fuerit, quem ſecundo libro refutavimus: qui certè non poteſt ex iis verbis Ariſtoteli tribui: Lõgéque aliud eſt dicere, hos libros circa demonſtrationem, & in demonſtratione verſari: aliud dicere demonſtrationem, eſſe Logicæ finem: tum verò liceret eadem ratione dicere, propoſitionem, terminum, ſyllogiſmum, fines eſſe Logicæ, quia de his etiam dicendum eſſe ſimiliter proponitur: Et pauló pòſt quarti capitis initio proponitur rectiùs, priûs de ſyllogiſmo dicendum eſſe, quàm de demonſtratione, quia ſyllogiſmus generalior eſt. Siquis igitur Logicæ finem in demonſtratione eſſe ex hoc loco conſtituat, commentum ſuum indicabit: Ariſtotelis dogma nullum docebit: Nec vitium fuerit Organi, ſed imperiti interpretis. Quid deinde, quid ſequitur? Propoſitio, definitur oratio affirmativa aut negativa alicujus de aliquo: eàque triplex efficitur, generalis, ſpecialis, infinita: Quæ partitio videtur multis modis vitioſa: primum enim propoſitio fuerat dividenda in ſimplicem & compoſitam: De compoſita hîc tacetur: Deinde ſimplex in generalem & ſpecialem: ſpecialem indefinitam & propriam: de propria tacetur: Hîc tertia ſpecies ἀόριστος, id eſt infinita, temeré additur: in uſu propoſitio infinita nulla ineſt: Etenim quod enuntiatur communibus verbis, id mens intelligit generaliter aut ſpecialiter: generaliter accipit, ut omnes artium definitiones & præceptiones, quanquam univerſale ſignum nullum addatur: ſic enim docet Ariſtoteles ipſe, omnium artium & doctrinarum documenta eſſe de omni, id eſt, ut ipſe definit, univerſaliter neceſſaria: ſi generaliter non intelligatur, ſpecialis erit intelligentia: Vaga & infinita intelligentia nulla eſt: & ſi eſſet, eſſet homonyma & ambigua: & hæc infinitas, propoſitionis eſt ambiguitas: Commune nomen, inquam, accipitur generaliter, interdum etiam ſpecialiter: ut cùm de Catilina Cicero: Sine dubio perdidimus hominem. Synecdoche, tropus Rhetoricus uſum illum ſermõis docet, quomodo ex genere ſpecies intelligatur. Videmus igitur hanc partitionem tot modis eſſe vitioſam, quia deſunt multa, quia etiã aliquid redundat: Hoc denique præceptum, (Omnis propoſitio eſt generalis aut particularis aut infinita) non eſt catholicum, non eſt principiis Ariſtotelis conſentaneum: Tollatur igitur. Partitio propoſitionis alia ſequitur: Propoſitio eſt dialectica aut apodictica, quòd illa partem contradictionis interroget, & reſpondenti optionem faciat: hæc non interroget, ſed ſumat verã & ex primis ſuppoſitionibus. Ex illo commento ſcholaſtico hoc ductum eſt, de quo, ſecundo libro de nomine Logicæ & Dialecticæ: & in libro de Interpretatione interrogatio dialectica diſtinguitur á propoſitione: Et certé definitio propoſitionis pauló antè facta, non convenit interrogationi, cùm definiatur ratio affirmatiua & negativa: & in poſterioribus Analyticis docetur in ſingulis ſcientiis interrogationes ſcientificas proprias eſſe, ut etiam propoſitio apodictica, ſit interrogatio, ſicut & dialectica: Videtur autem dicere voluiſſe, propoſitionem dialecticam ex interrogatione contradictionis fieri: Itaque appellat modó interrogationem, modó ſumptionem. At ſymbolis & verbis ſuis rem conturbat: nullum documentum principiis ſuis cõſentaneum oſtendit: Ut enim omnis oratio grammatica, ſic omnis propoſitio dialectica eſt: Placita ſectarum iſta ſunt, quibus ars valdè eſt obſcurata: doctrinæ veritatem ſequamur, doctoris vitia relinquamus. Aruernorum arbores per ſe non ſunt obſcuræ, nubes interjectæ faciunt obſcuritatem: nubes has tollamus. Analyſis experientia, obſervatio, uſus nullus hîc eſt: At uſus, ut antea dixi, rex eſt verborum, eàque quibus ei videtur, rebus accommodat: ſcholaſticus magiſter, rex horum verborum non eſt, ut ea pro libidine, quæ & quarum rerum velit, ſigna & ſymbola faciat: Cauſſa hîc eſt obſcuritatis. ὅρος, terminus, definitur pars propoſitionis, ut ſubjectum & attributum, ſive indicans & indicatum, ut primi Analytici capite triceſimo quarto Analyticus author loquitur. Hæ partes duæ vocantur pauló pòſt in complexione ſyllogiſmi, extrema, minus & majus: item primum & extremum. Terminos antecedentes & conſequẽtes Mathema-

tici nominant in comparationibus, unde translatum videri potest hoc nomẽ: & sic in Analyticis, cõsequi & subjici opponuntur: In Analyticis autem totis, termini dicuntur non solùm propositionis extrema, sed symbola aliquid significãtia: Sæpe enim sunt abecedaria exẽpla, imò perpetua, quæ nihil omnino significant.

CAP. III. DE SYLLOGISMO *& syllogismi differentiis & principiis.*

SYllogismi definitio sequitur: Syllogismus, est ratio, in qua quibusdã positis, quiddam ab iis diversum ex necessitate accidit, eò quòd hæc sunt. Hæc definitio est obscura, quia nec proximum genus, nec proximam differentiam apertè proponit: Syllogismi siquidem proximum genus, est dispositio: quæ prius definienda fuerat, tum partienda in propositionem, syllogismum, methodum, ut dixi. At genus nimis longinquum positum est: λόγος enim, quod primum est in hac definitione, si dicatur oratio, externum est rationis symbolum, nec essentiale syllogismi quicquã: quia syllogismus non spectat ad externam & prolatam orationem, sed ad intimam animi rationem, ut octavo capite primi Posteriorum docetur: si verò dicatur, ὁ λόγος, ratio, hoc nomine tota logica & inventio & dispositio continebitur: Ita nihil afferetur proprium. Quare genere non definito, non legitimè diviso, species obscuriùs definita est: Quinetiam in hac syllogismi definitione, reliquæ caussæ (quòd quæstio cum argumento disposita, necessariò concludatur) obscuriùs involvuntur: nec exprimitur quæ sint illa quædam posita, & quid sit, quod ab iis diversum accidit: Ideòque propria syllogismi differentia nõ explicatur: Etenim necessitas syllogismi metienda est è dispositione, quòd ea definitione non explicatur: cõclusionisq; necessitas, eò quòd antecedentia sint, potest accipi ex terum antecedẽtium cum sequentibus necessaria cohærentia: Et sic Aristoteles tricesimo tertio capite libri hujus, ait aliud esse necessariò concludi, quia quædã posita sint: aliud syllogismo cõcludi: Ergo qui dicit aliquid accidere necessariò, quia antecedentia posita sint, syllogisticæ dispositionis necessitatem non exprimit: Itaque quia nec propriũ syllogismi genus, nec proxima differentia exprimitur, ideo definitio illa obscura est: At si definita sit antẽ dispositio, tũ divisa in species, enunciationem, syllogismum & methodũ, cùm syllogismus definietur dispositio, qua quæstio cum argumento disposita necessariò concluditur: syllogisticæ conclusionis necessitas, ex dispositiõe quæstionis & argumenti deducta cognoscetur: Reliquas caussas & perspicuitatis & contrariæ obscuritatis persequamur, analysim exerceamus: Hanc definitionẽ, quia aristotelicis definiendi legibus nõ convenit, pro aristotelica nõ habemus: sententiam tamen ea involutam & obscuratam habemus pro aristotelica, & in vera Dialectica retinemus. Definitionem syllogismi sequi debuit partitio in membra, propositionem, assumptionem, complexionem: partes singulæ definiendæ, & apertis exemplis exponendæ. Horum nihil est loco factum: Analytico primo dicitur, tres terminos, propositiones duas, complexionem unam in syllogismo esse. Propositiones etiam mathematica metaphora vocantur in Analyticis intervalla: Prima partitio in terminos, nil est syllogisticæ dispositionis: nil ideóque propriè syllogismi: subjecta est materies dispositioni: si partitio membrorum fuisset, si definitio membrorum fuisset, si membrorum exemplum fuisset in hoc loco, perspicuitatis caussæ fuissent: defuit autẽ Tot igitur obscuritatis caussæ fuerunt. Quid post partitionem membrorũ syllogismi & expositionem, perspicuæ doctrinæ methodus requirit? Divisionem in species, ut syllogismus simplex & conjunctus divideretur: Divisio hæc omissa est, nec de conjunctis syllogismis nominatim in toto logico Organo verbũ ullum legitur: imò postea vicesimo secundo & vicesimo tertio hujus, disseretur nullos esse præter simplices trium formarum, syllogismos. Quid simplex? quomodo definitur? dividitur? illustratur? Præcipitur hujus Analytici capitibus vicesimo secundo & tricesimo primo, & verè præcipitur, ut sæpe jam dixi, principia esse omnium artium ac disciplinarum, experientiam & observationem:

nem: Atq; alibi in Analyticis ſæpiús docetur, á ſenſibus eadem proficiſci: & inductione exemplorum non ſolúm colligi, ſed ſi quid obſcuritatis habeant, illuſtrari: aliam in ſis demonſtrationem nō requiri: & in iiſdem Poſterioribus docetur, definitiones eſſe principia: quin longa ſeptem capitū oratione diſputatur, definitionem omnino demonſtrari nō poſſe: Et certé ſi accuratæ ſunt definitiones, genera & differentias complectuntur, quibus ad eas demonſtrandum, claritas nil eſſe poſsit. Ergo ſyllogiſmi definitiones accuraté diligenterq; compoſitæ, ſolam inductionem exemplorū illuſtrium & inſignium requirebant, aliam demonſtrationem nullam poſtulabāt. Hæ perſpicuitatis ariſtotelicæ cauſſæ, doctori propoſitæ eſſe debuerant, ut ſyllogiſmum ſimplicem definiret, diſtribueret, exemplis illuſtraret. Quid hîc eſt actum? Incredibilis obſcuritatis caligo eſt inventa: nubes in Aruernorum montibus nulla unquam tam dēſa, támque tetra fuit: Et quidem tanta hæc obſcuritas, demonſtrationum & exemplorum ſpecie, tota conflata eſt, dum aliena principia ad definitiones ſyllogiſmorū demonſtrandum, dum abecedaria exempla ad illuſtrandū afferūtur. Dividitur ſyllogiſmus in perfectū & imperfectū: Perfectū, qui nil præter aſſumpta requirat, ut neceſſarius appareat: ut oēs ſyllogiſmi ſint primæ figuræ. Imperfectū, qui requirit, ut reliquarū figurarū ſyllogiſmi: Obſcuritatis eſt cauſſa: partitio enim hæc ariſtotelicum nihil habet, & diſciplinam tantúm cōturbat, ut poſtea clarius patebit. Ad perfectos ſyllogiſmos demonſtrandum, principia conſtituuntur, de omni & de nullo dici: Dico veró, ait Ariſtoteles, de omni dici, cū nihil liceat ſubjectum aſſumere, de quo alterum non dicatur: & de nullo ſimiliter. Ad illos, inquā, licet perfectos ſyllogiſmos tamen demonſtrandum, principia hæc proponuntur: Obſcuritatis eſt cauſſa, de qua latiús poſtea: principia ſiquidē nugatoria ſunt. Ad imperfectos ſyllogiſmos ſua etiā principia ſtatuuntur, cōverſio, deductio ad impoſsibilé, expoſitio: Item ad vitioſos demonſtrandū, Omni ineſſe, Nulli ineſſe: Cauſſa eſt obſcuritatis: Hinc enim ſyllogiſmi duntaxat obſcurantur, nihil demōſtrantur.

Atque in converſionū doctrina, geometricæ ſimilitudinis affectationem valdé alienam video: Quemadmodū Geometria principiis axiomatum, definitionū, poſtulatorum, theoremata & problemata ſua demonſtrat: Sic videlicet Logica magnificis hiſce principiis, definitorū ſyllogiſmorum theoremata demōſtrat: At diſsimile totū eſt, & plané contrariū. Definitiones Mathematicis principia ſunt, per quas, figurarū affectiones demonſtrantur. Hîc aūt inventæ ſunt affectiones ſyllogiſmorum alienæ, per quas eorum definitiones demonſtrarentur.

CAP. IIII. DE CONVERSIONIBUS.

Retexamus igitur ariſtotelicis principiis has logicas tenebras, & analyſeos lumine propellamus: Principia (dici de omni, dici de nullo) non demōſtrantur: De iis autem pauló póſt aptiús agetur: ſecūda ex cōverſionibus, non ex primis principiis, ſed per impoſſibile demonſtrantur. Cōverſio triplex á Philopono ſtatuitur octavo capite ſecundi Analytici, prima terminorum, ſecunda propoſitionū, tertia ſyllogiſmorum: Converſio autē, eſt verbum ut ſuperiora, de quibus dixi, á Mathematicis translatum: habent enim ſuas cōverſiones Mathematici, qui theoremata quædam nominant antiſtropha: ſed harum longé diſsimiles: ut triangulū æquilaterum, eſt æquiangulū, & viciſsim æquiangulū, eſt æquilaterū: Nec propoſitio cōverſa poſterior ex priore cōcluditur, aut demōſtratur, ſicut fit in his logicis converſionibus, in quibus eadē propoſitio inverſa, ad ſeipſam probandā & demōſtrandam adhibetur. Converſio, eſt etiā Logica quædam naturalis, ut proprii & ſubjecti, definitionis & definiti: Item in Categoriis dicitur, relata converti, ut filius, patris filius: & pater, filii pater: Eſt etiam quædā naturalis in cōtingenti, de qua hujus capite duodecimo, ſecūdum oppoſitionē: Cōtingit ambulare, Contingit non ambulare: Et reciproca in uſu hominum multa & frequentia ſunt: Non viuo ut edam, ſed edo ut uiuam. Aliquando cōverſionis nomine, ſignificatur antiphaſis, ut capite triceſimo hujus cōverſa propoſitione, id eſt ſumpta, oppoſita. At converſionis, quæ fin-

gitur hoc loco, cū doctrina obscura est, tum demōstratio obscurior, & usus obscurissimus, id est planè nullus. Caussas obscuritatis adhuc multas cōperimus, sed tamen hac postrema caussa, aliæ plurimæ continentur obscuritatis caussæ. Lumina igitur definitionum, partitionum, exemplorum cōparemus. Quid est igitur conversio? quas species habet? Non definitur, non dividitur: Obscuritatis caussæ sunt in hoc principio jam duæ. Dividitur autem hic propositio trifariam, Aut inesse, aut necesse inesse, aut contingere inesse: Partitio eadem repetitur octavi capitis initio: At vitiosa est: Nam etiam non posse inesse, propositio quædam est: & sic liber interpretationis docuit necessarium, contingens, impossibile: Tertia est caussa obscuritatis in hoc principio. Hîc docetur καθ' ἑκάστην πρόσρησιν, secundum unamquamque appellationem, id est modum, negari modificatas vel affirmari: Contingit, non contingit: necesse, non necesse: hanc πρόσρησιν, liber Interpretationis appellat πρόσθεσιν: & paulò pòst docebitur negationē hinc effici in modificatis: De quo errore, in interpretatione jam dictum est: quarta est obscuritas. Repetitur hîc inutiliter propositionum partitio, universalis, particularis, infinitæ: Caussa est obscuritatis quarta. Sequitur deinceps species conversionum absoluta, nec species ipsæ conversionum definiuntur, generalis, specialis; Caussa est obscuritatis sexta: Exempla tantùm ponuntur, eáque ficta, non ex usu deducta: Obscuritas est octava. Negatio generalis, terminis convertitur, id est generaliter: affirmatio autem utraque specialiter: Negatio specialis non necessariò convertitur. Hæc conversio est absolutarum propositionum, demonstrationes conversarum sequuntur, longè conversionibus ipsis obscuriores: Si conversio, res erat naturalis & usitata, cùm per genera & differentias definita esset & divisa, exemplis illustribus exponi debuit, alia demonstratione non eguit: quia genere & differentia, id est definitione vera & accurata nihil est clarius, & ad rem probandam & demonstrandam evidentius, sicut Aristoteles in Posterioribus verissimè docuit: Imò affirmavit capite decimo septimo secundi de Demonstratione, omnē scientiam definitione fieri: at hîc inventæ sunt demonstrationes ad definitiones demonstrandum, id est rem perspicuam obscurandum, ut mox apparebit. Et hîc ingenii labor & sudor incredibilis est: hîc igitur cōsideremus, quod capite hujus tricesimo dicitur, quód differt syllogismus ostensiuus ab eo, qui ad imposs ibile: quia illic ambæ propositiones secundum veritatem ponuntur, hîc altera aut incerta aut falsa est, quæ pro vera & certa ponitur: Demonstratio veró primæ conversionis, unde cæteræ deductæ sunt, per imposs ibile conficitur, & indemonstratum problema relinquitur: Sic veró res habet:

Si nulli β inest α, nulli α inerit β.

Nam si alicui inest, ut γ, non verum erit, nullum β esse α: nam γ, ipsius β aliquid est. Hæc demonstratio est videlicet primæ conversionis: Retexamus igitur demōstrationis hujus & argumentum & argumentationem: in argumento abecedarium exemplum est, mutum: Imitatione credo, aliqua geometrica factum, & totis Analyticis continuatū: Imó Geometrarum velut authoritate collaudatum tricesimo nono capite hujus, qui pro vera linea, latitudinis experte, pictam lineam proponunt, quæ tamen talis non est: Ita pro veris argumentationis exemplis, ponuntur hîc abecedaria exempla, ut discipulus differentes intelligat, ait ibidem Aristoteles: At dissimillima res est: Geometres enim exemplis licet rudibus & crassis, exemplis tamen aliquid significantibus utitur, eorúmque imagine per sensum communes rerum species in animum discentis inducit, qui verus est usus exemplorum: nec exempla illa abecedaria geometres concludit, sed res illis exemplis significatas: nec tamen eo quicquam mentitur, ut Aristoteles verissimé docet octauo primi Posteriorum, & secundo secundi Physici, & in Philosophia tertio decimi tertii, & secundo decimi quarti: Nec geometres facit exempla literis, sed exempla literis appellat, ut linea α—β, circulus ☉. Sic etiā grammatici interdum literis demonstrant: ut varro 7 de lingua: sit hoc a, hujus a, esse hoc e, hujus e, huic e. At in abecedariis Analytici operis exemplis longé secús est:

est: nec enim familiaribus & sensilibus exemplis Homeri, Demosthenis, Platonis, communes syllogismorum species inducuntur, aut appellantur literis, ut syllogismus homericus α, Demosthenicus β, platonicus γ: sed syllogismi literis fiunt, & exempla, rei nullius exempla, nihilq; plané significantia proponuntur: In quibus non per sensum, communis syllogismi species in animum discentis inducitur, aut rudibus notis significata res concluditur, sed animus ipse inani phantasmate, & rei nullius imagine deluditur. Quapropter liber, qui verorum exemplorum luce, principia syllogismorum explicare & illustrare statuit, his abecedariis exemplis, vel potiús fallacibus & inanibus exemplis obscuravit: Longéque aliud est, exemplum esse rude & crassum, ut in Geometria, aliud esse mutum, prorsus nullum, ut in Analyticis: pessimiq; dogmatis per aristoteleas scholas dispersi origo hinc accepta est, Exemplorum veritatem non requiri: quasi inductiõis, unde principia omnia oriuntur, quasi lex aristotelea κατὰ παντὸς, quasi deniq; sensus, id est exemplorum veritas nulla requiratur. Ergo hæc obscuritatis caussa, per Analytica tota ingens atque immensa fuit, speciosæ perspicuę tamen claritatis inventa: cum quia exempla, principiorum declarationes & illustrationes sint, illustria hæc & insignia literariũ exempla in Logica videlicet accepta sunt. At hæc exempla maximé communia sumpta sunt, dicet aliquis, quæ possent omnibus artibus & disputationibus accõmodari. At, inquam, nullis accommodari possunt, quia nihil sunt: & si vera exempla & familiaria proponerentur, nónne facilius esset, in quovis problemate similia sumere? An Chimærarum, quæ nullæ sunt, quám verarũ rerum major est similitudo? Uteretis abecedariis exemplis in exponenda Grammatica, & diete his uti, ut maximé communibus, quæ deinde possint ad epistolas, versus, orationes, sermones poëtarum, oratorum, philosophorum, omnium denique scriptorum accommodari: utrúm ridebere, an insanire potiús videbere? Obscuritatis prima in hac demõstratione hæc caussa est, eadémque deinceps totis Analyticis continuata, & perpetuæ atque infinitæ obscuritatis caussa. Verúm perge, exemplum abecedarium, fiat argumentum logicum; loquatur & significet aliquid: quale tamen est? an ex primis principiis problema demonstrat? Nihil, sed ex suppositione per impossibile, contradictoriũ nempe antecedentis, ut duo illa simul admittenda sint.

Nullum β est α.
Aliquid β est α.

Quód si ex demõstratione certa concluderetur, tamen nulla esset prioris demonstratio, quia nulla caussa esset, quæ doceret, quamobrem esset conversio vera: sed contradictionis vis esset ad confessionem ejus, quód non intelligeres, & assensionem cogendam. Altera obscuritatis caussa fuerit, si demonstrationem esse credas, ubi demonstratio nulla est: Ac tametsi demonstratio quamobrem res est, syllogismum nõ requirit (ut in Posterioribus patebit, & Aristoteles ipse docet, qui demonstrationum nullam feré syllogismo concludit) attamẽ ejus argumentationem retexamus, & inchoatum in ea syllogismum absolvamus, quó magis vis probationis intelligatur, qui possit hinc effici: quis erit? Pone problema, synthesim & progressum considera:

Nullum β est α.
Ergo nullum α est β.

Si consequens falsum, contradictorium verum est Aliquod α est β, ut γ. ex γ igitur in tertia figura per expositionem concludes,

γ est α.
γ est β.
Igitur β est α.

Tanquam si diceres,

Socrates est animal:
Socrates est homo:
Aliquis igitur homo est animal.

Quænam igitur hîc est demõstratio? quæ caussa antiquior priórque hîc proponitur? An Socrates, caussa est hominis vel animalis, ut per Socratem, alterum insit alteri? An non igitur perinde demonstrata conversio esset, cúm exemplo esset exposita sine hac demõstratione? Ergo quamobrem cõversio vera sit, per hanc egregiam demonstrationem, nullam caussam docemur. Atque hæc obscuritas est tertia in hac demonstra-

tione: Argumentum & medium eſt mutum, problemans contradictorium demonſtrat, non problema: Contradictorium ipſum non apodictiće demonſtrat. Attamen hæc demonſtratio, reliquarum demonſtrationum, quæ cōverſionibus demonſtrandis adhibentur, fundamentū eſt. Ut jam intelligi poſsit, omnes has demonſtrationes contra doctrinam Ariſtotelis, & contra veram Logicam confictas eſſe. Pergamus: Cōverſio generalis & ſpecialis affirmationis, per demonſtratam converſionem demonſtratur. Demonſtratio utraque totidem obſcuritatis cauſsis ornata. Specialis negationis converſio demonſtratur expoſitiōe, vel indefinité, id eſt exēplo: ut, non ſequitur; Aliquod animal non eſt homo, ergo aliquis homo non eſt animal: Antecedens enim verum eſt, conſequens eſt falſum. Hæc demonſtratio licet poſtrema, & quæ non videatur eſſe, ut revera non eſt, demonſtratio, ſed expoſitio, attamen primæ par eſt, & eadem eſt hîc obſcuritas, quòd quævis vera probatio pro demonſtratione ponitur. Sequitur demonſtratio modificatarum enunciationum, ac primò neceſſariarum: ſimillima nempe, nequid hîc fruſtrà repetam, quòd generalis negatio generaliter convertitur, affirmatio utraq; particulariter: negatio ſpecialis non convertitur, ob eandem cauſſam, quæ priùs dicta eſt. Hæc converſio eſt modificatarum neceſſariarum: Prima ſic demonſtratur: Si neceſſe α nulli β ineſſe, neceſſe eſt β nulli α ineſſe: Si enim contingit & α, cōtingit alicui β. Demonſtratio eadem quæ prima fuit, & iiſdem vitiis ornata: Obſcuritatis ſuperiores illæ cauſſæ etiam hîc omnes repetuntur: mutum eſt argumentum; problemans contradictorium, non problema probans: ipſum contradictorium; non apodictiće probans. Ergo hæc demonſtratio illis vitiis ornata eſt, imò verò auctior: Nam quæ negationes hîc dicuntur: (ut,

Nullum β eſſe α eſt neceſſe:
Nullum α eſſe β eſt neceſſe:)

negationes non ſunt, ſed ſpeciem affirmativam habent, ut mox dicetur: deinde, quę pro contradicentibus hîc aſſumi videntur:

(Nullum β eſſe α eſt neceſſe:
Nullum β eſſe α contingit:)

quamvis repugnent, non tamen contradicunt: Poſtremò iſta converſio perpetuò vera non eſt: Nec enim ſequitur,

Omnem oratorem, eſſe hominē eſt neceſſe.
Ergo aliquem hominem, oratorem eſſe eſt neceſſe.

Hæ tres obſcuritatis cauſſę novæ ſunt, quòd affirmationes pro negationibus, non contradicentia pro contradicentibus, falſa pro veris afferantur. Has igitur demonſtrationis tam obſcuræ cauſſas habemus in uno hoc exemplo: in duabus demonſtrationibus affirmationum totidem rurſus habemus: Specialis autem negationis obſcuritas unica tantùm, ut antea: Converſio contingentium, qualis eſt? Varia, quoniam contingens multipliciter dicitur, & neceſſariū, & non neceſſariū, & poſsibile. Affirmatio autem utraque ſimiliter cōvertitur: Nam ſi omne vel aliquod β contingit eſſe α, & aliquod α contingit eſſe β: ſi enim nullum α contingit eſſe β, nullum item β contingit eſſe α. Demōſtratum enim eſt id prius. Hæc hujus demōſtrationis eſt oratio: qualis, videamus & retexamus: Primùm cauſſæ muti argumenti, non quæſtionem, ſed quæſtionis contradictorium demonſtranti: imò nullam quæſtionis cauſſam continentis, eædem rurſus hîc ſunt: & tres proximæ repetuntur, affirmationes pro negationibus rurſus adhibentur, non contradicentia pro cōtradicentibus, falſa pro veris, imò damnata pro demonſtrans: primum perſpicuum eſt, ſecundum & tertium declaremus:

Aliquod α eſſe β contingit:
Nullum α eſſe β contingit.

quæ pro cōtradicētibus videtur aſſumi, ad hāc demōſtrationē cōtradictionē nullam habent, & ſimul eſſe poſſunt ut,

Aliquem hominem currere contingit:
Nullum hominem currere contingit:

Sic enim ſyntaxis eſt hujus orationis, ut liber Interpretationis docuit, & hoc etiam capite poſtremò docebitur. Ergo quæ pro contradicentibus aſſumuntur hîc, ea ſimul vera ſunt: tantùm abeſt ut contradicant: Deinde reprehenſum poſtea & damnatum pro demōſtrato adhibetur, non ſolùm falſum pro vero: Etenim cujuſmodi eſt quod dicitur, demonſtratam eſſe converſionem hanc

(Nullum

(Nullum α eſſe β contingit:
Ergo nullum β eſſe α contingit.)

Nam mox docebitur negatiões iſtas non cõverti, ut ſuperiores. Hęc ſingularis in hoc converſionum principio cauſſa eſt obſcuritatis: Atque exemplo patet eam converſionem falſam eſſe: ut,

Nullum hominem, oratorem eſſe contingit:
Ergo nullum oratorem, eſſe hominem contingit.

Reliqua eſt cõverſio negationũ, quód quæcunque dicuntur cõtingere aut ineſſe, aut quia ex neceſsitate nõ inſunt: ut,

Hominem non eſſe equum contingit:
Veſtem non eſſe albam contingit.

Illud enim ex neceſsitate non ineſt, & impoſsibile eſt: hoc veró non ex neceſsitate non ineſt: quę contingentis duplex ſignificatio poſtea capite decimo ſexto rurſus eadem ponitur: Quæcũque, inquam, negationes ſic contingens aſſumunt, generaliter convertuntur:

Si enim nullum hominem, eſſe equum contingit:
Et nullum equum, eſſe hominem contingit.

Et, *Si nullam veſtem eſſe albam contingit:*
Nullum album eſſe veſtem contingit.

Si enim aliquod album, eſſe veſtẽ neceſſe eſt, aliquam veſtem, eſſe album neceſſe eſt: Similiter in negatione ſpeciali: Hic rurſus affirmationes pro negationibus, & falſum pro vero: nec enim ſequitur, ut dixi,

Nullum hominem eſſe oratorem contingit:
Ergo nullũ oratorem eſſe hominẽ cõtingit.

Et tamen orator homini nõ ex neceſſitate nõ ineſt, & non contradicẽtia pro contradicentibus adhibentur, & propoſiti contingentis definitio convenit: & poſtea capite decimo ſexto nulla cõtingentis hujus non neceſſarii diſtinctione, docetur privativam contingentis non neceſſarii non converti. Quæcunque veró ut plurimùm, & frequẽtius in alteram partem inclinant: nec ſunt, ut libri interpretatiõis docuit, utrumlibet, nec habent contingens incertum, ut poſtea capite duodecimo dicetur, in his generalis negatio non convertitur, ſed ſpecialis. Hæc verò converſio ſine demonſtratione relinquitur, & ideo nihil hîc in demonſtrando peccatur. Capite autem duodecimo poſtea dicetur omnes contingentis nõ neceſſarii enunciationum converti, ſed lõgé ſecus quám hîc, ut ibi dicetur. Sed interea tamen duo perobſcura ponuntur, nec explicantur: Extremo autem capite veré docetur contingentis negationes adhuc expoſitas, veras negationes non eſſe, ſed affirmativam habere figuram: Et ſicut in abſolutis (eſt,) ſic (contingit) in his modificatis affirmationem facit: quod rurſus duodecimo capite repetitur, ubi dicitur has propoſitiones, nõ affirmativas, ſed affirmativarum figuram habere. Atque hæc cõverſionum doctrina eſt: hæc demõſtratio tã multis inſignibúſque obſcuritatis cauſsis notabilis & animadvertenda: Doctrina cauſſas obſcuritatis multas habet, demonſtratio multó plures: Nec in his adhuc quicquam ariſtotelicis principiis conſentaneum invenimus: Quæ nubes ac tenebræ, quãvis tam multæ ſint, attamen ut res planiſsimè perſpiciatur, fac in converſionum demonſtrationibus tot tamq́; tetras tenebras nullas eſſe: quis erit uſus converſionum? ad quam aut cujus operis analyſim adhibebũtur? Diſſerui doctrinam cõverſionum multis vitiis obſcuram eſſe, pluribus vitiis obſcuriorẽ earum eſſe demonſtrationem, uſum & utilitatem jam videamus: Hic enim finis eſt, ſi uſum habeant, ut ad Dialecticam nobis propoſitam referantur & conſerventur: ſi nullum habeant, ut omnino é Logica tollantur: ſic Ariſtotelis principia, uſus & experientia præcipiunt. Quis igitur eſt uſus converſionum? Dices imprimis ad ſyllogiſmos demonſtrandum, converſiones valere: Hîc tantúm requiram, an captioſum & tenebricoſum ſophiſma, ſyllogiſmi demonſtrandi poſsit eſſe principium: Etenim ut converſionem, ſomnium & commentum eſſe, ſi nondum ſatis intellexeris, intelligas tandem: primúm nego in infinitis philoſophorum, oratorũ, poëtarum, omnium denique ſcriptorum libris, extra hæc ſcholaſtica commenta, ullum converſionis hujus exemplum reperiri: Omniũ artium principia profecta ſunt á ſenſibus & inductione ſingulorũ exemplorũ, quæ vera, quæ naturalia, quæ utilia & homerica ſint: omnia deniq; Analytica debẽt eſſe, & ad analyſim, ad exercitationem, ad uſum referenda, ut ex Ariſtotelis doctrina tã ſæpe repeto. At cõverſionis exemplum humanum

num & naturale nullum est, præceptum conversionis ad nullum opus retexendum & explicandum valet, propterea non est principium. Dico majus: nego posse ullum naturale, saltem probabile conversionis hujus exemplum reperiri. Reprehenditur in Analyticis & Topicis infinitè, & damnatur obscuritas, si petatur quod in principio & quæstione positum est, & sophisma stolidum appellatur: Docetur in Analyticis posterioribus omnem doctrinam, scientiam, artem, syllogismum, inductionem, omnémque omnino disputationem ex antecedente cognitione fieri: At in conversione res eadem est, & conversio, & conversionis argumentum: & cùm duo quæstionis extrema distinxeris, mediū nullum præterea reperies: Etenim quæstio sit, An nullus lapis est homo? duo sunt extrema (lapis & homo) nec in conversione quicquam præterea ponitur: Itaq; in conversione mihi pro quæstionis argumento, quæstionem ipsam cauda velut abreptam & retortam ita concludis:

Nullus homo est lapis:
Ergo nullus lapis est homo.

An nō hoc est petere, quod erat in principio? vel potius disturbare ac pervertere principium? Verùm quò magis tantum sophisma deprehendatur, Agè, ex omni enthymemate, ut docebitur postea, licet absolvere syllogismum:

Nullus homo est lapis:
Ergo nullus lapis est homo.

Enthymema est, argumentum quæstio ipsa sibi ponitur, & argumētatiōis summo sophismate texitur: perfice syllogismum, fatuitatem conclusionis evidentiùs intelliges: sic autem erit:

Nullus homo est lapis:
Omnis lapis est lapis:
Ergo nullus lapis est homo. Atq; ita postea, cùm secundæ figuræ modus primus reducetur ad secundum primæ figuræ modum per conversionem, reductio ipsa, syllogismus erit, in primo modo primæ figuræ: imò enthymema tantùm secundæ figuræ. Quamobrem consideremus has Chymæricas ineptias: tantùm aberit, ut per conversiones, syllogismorum definitiones demōstrētur, ut cōversiones ipsæ, sophismata absurdissima deprehendantur. Syllogismorum verò definitiones omnium figurarum per se claræ sunt, & illustres generibus & differētiis, quibus clarius ad demonstrandum nihil esse possit, effectæ: An igitur nox diei, caligo lucis demonstratio esse poterit? Quamobrem videmus in hoc uno conversionum principio, quàm multæ obscuritatis caussæ conversæ sint, & quàm nihil ex toto conversionum commento sit Analyticum, nihil ad humanæ rationis usum accommodatū, nihil præclaris Aristotelis principiis consentaneū, nihil deniq;, quod ad logicam instituti & nobis propositi operis doctrinam referri possit.

CAP. V. DE PRIMA FIGURA.

Redeamus ad intermissum solem, & analysim continuemus. Syllogismus obscurè definitus est, partitio ejus omissa est: jam multa tenebrarum genera contra verā Aristotelis doctrinam cumulata: pergamus: Quid est syllogismus simplex? huc enim perveneramus: quot eius sunt genera? Non definitur, non dividitur: obscuritas est gemina: imò genera ipsa, σχήματα, figuræ nominantur, metaphora mathematica: figura enim propriè significat formam lineamentis compositam, qualis est in plano trigono, tetragono, circulo, solido, cubo, ut Aristoteles ipse docet in categoriis, ubi facit quartam speciē qualitatis, figuram: & quæ circunstet unumquodque, formam. Eadem metaphora Aristoteles in Philosophia sæpe utitur, etiam dicit figuras categoriarū, ut quinto & sexto & nono & decimo libris, quas primo Topicorum & primo Elenchorum genera categoriarum appellat: & hoc libro affirmativam figuram, & similis figuræ propositiones eadē metaphora dicit: quomodo etiam Plato figuras politiarum etiam interdū nominat. At metaphoram Aristoteles in Platone, ut obscuritatis caussam, reprehendit decimo quinto secundi Posteriorū, & tertio, sexto, septimoq; Topicis. Et certè interpretes hac metaphora elusi, omnes syllogismorum modos geometricis figuris nobis insinuarunt: tanquam Aristoteles nō modificato verbo, sed proprio usus esset. Sed hæc de nomine: res ipsa videatur: species hic tres factæ sint,

ordine

ordine præpostero, Tertia enim figura est simplicissima, & naturâ prima. Prius est enim argumentum præcedere tantũ, quod tertia figura fit, quàm cõsequi tãtum, quod fit secunda figura, quàm etiam præcedere simul & consequi, quod fit prima: Quo naturalis ordinis argumento tertia figura primo loco debet esse, secunda secundo, prima tertio, uti nos in arte locavimus. Quid vero est syllogismus simplex primæ figuræ seu primi generis? nõ definitur: hîc caussa obscuritatis est. In quot species dividitur? divisio nulla est: nova est obscuritas. Species quomodo definiuntur? obscuré & confuse. Primò duæ generales simul: Cùm igitur tres termini sic se habeant inter se, ut extremus in toto sit medio, & medius in toto primo sit, vel non sit, necesse est extremorum esse syllogismum perfectum. Hîc definiuntur duo primi modi generales, alter affirmatus, alter negatus: confuse (ut dixi) & sermonis genere valdè rudi: esse in toto, definitum priùs est, dici de omni: ut cùm dicitur, Omnis homo est animal: animal sit in toto homine: Hîc verò sermo contrarius est: non enim attributũ in subjecto, sed contrà subjectum in attributo. Hujusmodi ambiguitas mille tenebras in Organo logico peperit: esse in, dicitur in categoriis, esse accidentis de subjecto: esse in, modò dicitur esse attributi, modò contrà subjecti termini: Deinde medium & extrema primæ figuræ definiuntur: medium, quod ipsum in alio sit, & aliud in ipso: quodq; positione sit medium, & extremorum alterum in alio sit, in altero aliud. Ad hæc inutiliter ita definiũtur: nã problematis, quod concludendum est, partes & medium, termini illi sunt, & ante syllogismi constructionem reperti sunt: Figura definienda fuerat ex antecessionis & consecutionis, id est dispositionis differentia & varietate: Materia syllogismi est in tribus terminis, nec forma syllogismi, per syllogismi materiam definienda. Atque ex hoc fortasse commento in Logicam inductum est, ut medium pro argumento diceretur, ratione prorsus aliena: Nec enim in secunda vel tertia figura sic medium est, nec in connexis & disjunctis syllogismis sic medium est, tropus hic alienus est, vel græcis Aristotelis interpretibus ignotus, qui secũdo capite secundi Posteriorum disputant medium in simplici quæstione (An est, quid est) nullum esse: In Rhetoricis ab Aristotele fides, probatio, argumentum, nomine vero & proprio dicitur. Hîc etiam arbitror mathematicam metaphoram esse, quam tamẽ in comparatis Logicam fecimus, ut in extremorũ vocabulis, media & extrema in comparationibus numerorum & magnitudinum Mathematici nominant: Hinc analysis, hinc terminus, hinc principia, hinc figura, hinc medium denique & extrema trãsferuntur. Inter obscuritatis caussas metaphora statuitur: Omne siquidem obscurũ est, quod secundum metaphoram dicitur, ut est sexto Topico. Quod præceptũ sicubi verum est, certè hîc est verũ: Hinc orta postea confusio est, ut ad inventionem medii, adhibeantur syllogismorũ definitiones, tanquam inventionis loci. Post has duorum generalium modorum, & trium primæ figuræ terminorũ definitiones, sequũtur abecedaria exempla, & demonstrationes, quibus & prima figura, & tota prorsus Analytica valdè obscurata sunt: atq; in his demõstrationib' geometrica itẽ κακεμφαλία fuit. Eudoxus incredibili sophismate è materia definitionũ fecit quinto libro elementorum propositiones dubias, & sophismatis idoneis demõstravit. Cõdiscipulum Aristoteles est imitatus in materia etiã illustriore. Primam demonstrationem considerare incipiamus. Aristoteles verissimè docet in posteriobus Analyticis non omnes quæstiones nec omnium rerum demonstrabiles esse, non genus differentiámque de specie demonstrari: genus & differentiam, unde fiunt definitiones, alia cognitionis via, primò quippe enuntiationis judicio cognosci & judicari. De syllogismo simplici primæ figuræ & primi modi nunc agitur, & cùm ex antecedente superiorum & generum & differentiarum cognitione definitus sit, nunc tandem quæratur, an syllogismus sit: perinde ac cùm definitum esset animal, divisumque in species esset: & tandem definitus esset homo; animal rationale, quæreretur tandem, an homo esset animal: ad eámque quæstionem demonstratio compararetur: Atque id demonstrabile

bile non esse Aristoteles ait: Et tamen divisione generis id jam mihi dedisti: & ambiguum facis, quod pro certissimo jam posuisti: imó quæstione tua te ipsum ridiculum facis, qui quæris, an animal ranonale, sit animal: id est, an syllogismus in primo modo primæ figuræ, sit syllogismus, & in eo positis antecedentibus, consequens suæ dispositionis virtute necessarió concludatur. Quamobrem quisquis hanc syllogismorū definitorum demōstrationem commentus est: rem sané verissimis Aristotelis principiis alienissimam commentus est. Veruntamen agé, demōstrationem videamus: quæstionē esse de modi primi definitione meminerimus: An si primum sit in medio toto, & medium in toto postremo, necesse propterea sit esse universalē syllogismum extremorum, & primū esse in toto postremo? Quænam igitur ratio ad hoc demonstrandum affertur? Si enim α de omni β, & β de omni γ: necesse est α de omni γ dici: Priús enim dictum quomodo de omni dicimus: Hæc tota est demonstratio: Argumentum igitur & medium demonstrationis hujus videamus: quam complexionis caussam contineat, æstimemus. Principiū est (inquies) dici de omni: At hoc principiū, est sententia definitionis, quæ demonstrāda proponitur, mutatis verbis comprehensa: definitionem etiam tertii modi confusé complexa: Quod de toto dicitur, si quid vel generaliter, vel specialiter assumas, de eo quoque dicitur. Hoc axioma cōplectitur primi & tertii modi definitiones: itaq; ad definitiones ipsas demōstrandum, si afferatur idem, per idem demonstrabitur: aut si quid diversum putes, posterius & obscurius erit. Constet enim definitio primi modi, de quo nunc agitur, ex suo genere suáque differentia: dicaturq; syllogismus simplex primi generis & affirmatus & generalis: clarius & evidentius nihil esse potest. Nulla igitur hujus definitionis esse demonstratio potest: & quicquid afferetur ad eam demonstrandū, posterius & obscurius erit. Definitio, ait Aristoteles, est principium, nec omnino demonstrari potest: Ergo frustra, & contra Aristotelis doctrinam ista demonstratio tentatur. Jam veró nónne in hoc opere docetur duos modos primæ figuræ, omniū syllogismorū clarissimos esse? ad eosq; cæteros omnes revocari? Imó veró tandem docetur in Posterioribus hūc modum generaliter affirmatum, demōstrationis excellentissimæ, & omniū præstātissimæ modum esse. Si vis igitur probare primi hujus modi defininonē per alium quempiā syllogismi modū, nónne vehementer erras? & solem tanquam laterna aliqua illuminare vis? Imó vis, quod exemplo ubi saltem ridiculo confingere non possis. Definitio modi hujus, est in quæstione, An trium terminorū primus in toto medio, medius in toto postremo, concludant necessariô primum in toto esse postremo: Medium & argumentum demonstrandæ quæstionis, dicis esse principiū illud, dici de toto. Itaq; ex illa quæstione & hoc medio, conclude nobis demonstrationem uno aliquo simplici syllogismo, in qua voles figura: Hic ingenii nervos omnes contende: hoc argumentum, & illa propositæ quæstionis extrema, uno syllogismo simplici conclude: An ita concludes?

Quicquid dicitur de toto, dicitur de totis ejus subjectis:

Sed in hoc syllogismi modo primum dicitur de toto medio, & medii subjectum est postremun:

Ergo primum dicitur de toto postremo.

An sic unum syllogismum facies? At prosyllogismū in assumptione feceris: Tenta igitur aliam quamvis viam: & si concluseris, tamē in alium obscuritatis locum incideris. Prima veró omnis demonstrationis syllogisticæ sedes est prima lux, prima claritas: in illo syllogismi modo major esse nulla potest. Errat igitur qui primi modi defininonē demonstrare vult, & cōtra Aristotelicā instituēdæ artis ac sciētiæ doctrinā peccat, quia per obscuriora progreditur. Obscuritas igitur in ejusmodi demōstratione talis est. Talis est iterū demōstratio secundi modi, ex principio dici de nullo: de qua ne minutatim persequar, quod summatim cōplecti possum, idem est dicendū: quæstionem nō esse demonstrabilē: Deinde principiū illud esse ex definitione secūdi & quarti modi conflatū: aut si diversum sit, posterius definitionibus illis & obscurius esse. Definitiones tertii & quarti modi simul cōfundūtur,

&

& ex iiſdem principiis conſimili caligine involvuntur: Atq; ita pro principiis, pro definitionibus & claris exemplis, demonſtrationes nil demonſtrantes, & exempla nullius rei exempla adhibita ſunt, quæ totam hanc doctrinam valdè conturbant. An nondum obſcuritatum finis eſt? imò verò vix eſt initium. Quatuor modis rectè concluditur in primo ſimplici genere, novemdecim modis vitioſè concluditur in eodem genere, ut nominatim hîc docetur: pluribus verò, ut interpretes enumerant. Hos vitioſos modos gręci interpretes appellant aſyllogiſtos: de quibus ſi quid præcipiendũ erat, in Elenchis præcipiendum erat, qui errores & ſophiſtarum captiones interpretantur: ſed totis figuris tribus, imò totis Analyticis, imò toto ferè Organo logico hæc bella ſophiſmatum doctrina aſperſa eſt. Interponitur etiam hîc præceptum, nõ ex Logicę, ſed Rhetoricæ ignorantia profectum, infinitam propoſitionem & particularem eandem in ſyllogiſmo eſſe: ſæpiùs enim univerſalis fuerit, quàm particularis. Et ſynecdoches uſus ut jam docui, id admoneat. Sed horum vitioſorum modorum definitiones involutæ ſunt, exempla verò nulla ſunt inſignia: tot obſcuritates cumulatæ: Atq; ad eos vitioſos modos refellendum ex principiis Omni & Nulli ineſſe, demonſtrationes totidem contexuntur, ſuis ſingulæ obſcuritatis cauſſis inſtructę: Unã demõſtrationem videamus: & quidem primi modi vitioſi, ut reliquos inde metiamur. Syllogiſmus generalis ſola propoſitione affirmatus in prima figura vitioſus eſt: Demonſtratio ſophiſmatis hujus ſic eſt: Nam & omni, & nulli contingit primum poſtremo ineſſe: Termini, omni ineſſe, animal, homo, equus: nulli ineſſe, animal, homo, lapis. At hæc demonſtratio modo ipſo vitioſo, qui demonſtratur, vitioſior eſt: Nam ſi quis ſyllogiſmum illum ut conſtantem & perpetuum defendat, ſatis eſt ad verè fortiterque contradicẽdum & refellendum, aliquando inconſtantem & falſum docere, & falſitatis unum exemplum proponere: Tu dixeris, Omnis ſyllogiſmus primæ figuræ univerſus, propoſitione duntaxat affirmatus, eſt conſtans: Ego contrà, Aliquis ſyllogiſmus primæ figuræ univerſus, propoſitione duntaxat affirmatus, non eſt conſtans, ut hîc.

Omnis equus eſt animal:
Nullus homo eſt equus:
Ergo nullus homo eſt animal.

ego te veriſsimo contradictionis argumẽto convicero: docere autem ad illam vitioſi modi propoſitionẽ univerſalem refellendum, quòd aliquando vera ſit, & in tali concluſione majus extremum minori omnino inſit, nil attinet: Ergo demõſtrare omni & nulli, nil attinet. Deinde cùm certos modos noveris, quid opus eſt obliquos tã curioſè perſequi? An cùm Grãmaticus docuerit leges latinæ ſyntaxeos, ſubſtantivi & adjectivi, de genere, numero, caſu, rectè faciet, ſi omnium ſolœciſmorum contrarios modos præceptis perſequatur? doceatque, contra hanc ſyntaxim fieri ſolœciſmum primò genere, deinde numero, tum caſu, tum genere & numero, tum genere & caſu, poſtremò his omnibus? Certè cacotechnia talis, valdè ſit inepta, & Ariſtotelis veræ doctrinæ contraria, qui docet in Poſterioribus, principia artium & ſcientiarum tam perſpicua eſſe oportere, ut contrariis rerum vitiis nil inde ſit neque certius, neq; notius: quiq; aliam facit artem Elenchorum, ubi propriè de iis vitiis, ſi quid præcipiendum ſit, præciperetur, aliam ſyllogiſmorum. Ergo videmus quot obſcuritatis cauſſæ in hac una demonſtratione ſint: Ac quoniam hujuſmodi novendecim ſunt, ſinguliq; tales demonſtrationes videlicet capiãt, ex his vitioſorum modorum demõſtrationibus, quot obſcuritatis cauſſæ oriãtur, jam percipitur: ne miremur tantam in hac figura obſcuritatẽ eſſe, ad quam conflandam, tam multæ cauſſæ concurrunt. Nihil erat ex Arverno illo monte intuenti clarius, nihil aſpectu jucũdius arboribus & pratis: cùm nubes interveniſſet, nihil obſcurius, nihil aſpectu triſtius: Sic logicis ſyllogiſmorum dogmatis in bono definitionum, partitionum; exemplorum lumine poſitis nil erat evidentius, nil humano ingenio gratius: cùm verò tanta, tamque multis cauſsis involuta obſcuritas incidit, nihil eſt cognitu difficilius, nil ab ingenuo & liberali hominis ingenio alienius. Quamobrem ut ſyllogiſmorũ doctrinę germana veraq; claritas ad ariſtotelicam methodum reſtituatur, reſtituantur recto-

rum modorũ definitiones, partitiones, insignia exempla: vitiosorum tanta vanitas tollatur, tam multæ de rectis & obliquis modis, demonstrationum obscuritates tollantur: tollãtur abecedaria & muta exempla. Primæ figuræ, seu primi generis simplices syllogismi perfecti esse dicuntur, & veré quidem dicũtur: Ratio autẽ perfectionis à sumptis é principio falsó repetitur: nil enim definitiones syllogismorũ, primæ figuræ principiis, dici de omni & de nullo, prorsus indigẽt. Quæ sunt igitur, inquies, syllogismorũ principia? An, inquam, id nõdum satis exposui? an nõ jam toties aristotelicam philosophiã proposui? Definitus est syllogism⁹, divisus est in species, species definitæ: quæris an gen⁹, speciei cõveniat, & primus modus, definitus sit syllogismus, id est cõstans & perpetua conclusio? Hîc si ratio aliqua sit quamobrẽ, sané sola fuerat syllogismi definitio: Si requiras præterea definitionis rationẽ, nihiló pl⁹ agas, ut inquit ille, quám si des operam, ut cũ ratione insanias. Sic Aristoteles affirmat genus, differẽtiam, atq; ex iis conflatam definitionẽ demonstrari nõ posse, sed principia demonstrationis esse: Ergo syllogismorum definitiones, sunt syllogismorum principia.

CAP. VI. DE SECUNDA *Figura.*

SEcunda figura nõ minús est obscura, quám prima fuit: quomodo discutiemus caussas hujus obscuritatis? Ad illum Arvernum montem redeamus: analysim definitionũ, partitionũ, exemplorum præferamus, obscuritatis caussas excutiamus & æstimemus: Secũdam itaq; figuram perspicué definiri, & in species dividi, easq; definiri, & exemplis illustrari oportuit, ut perspicué traderetur: Horum nihil actũ est, & propterea res est obscura: Definitionẽ primúm secundæ figuræ retexamus: Quando veró idem huic omni quidẽ, illi veró nulli inest, vel utriq; omni, vel nulli, figuram quidem hujusmodi voco secundam, ait hîc author: At definitio ista vitiosa est, nec omni soli definito convenit: speciales enim syllogismi secũdæ figuræ, tales non sunt, nec solis secundæ figuræ syllogismis convenit: sophismatis enim convenit: cúm ex duabus vel affirmationibus vel negationibus hîc aliquid concluditur, sophisma est, non syllogismus: Vitiosa igitur est ista definitio, & obscuritatis est caussa, cúm pro vera sumitur. Dividi genus hoc in suas species secundo loco debuit: non dividitur: secunda est obscuritas: Species singulæ definiendæ, & exemplis homericis, non choerileis illustrandæ: Definitiones duorum primorũ modorũ confunduntur simul, simul item duorũ postremorũ: exempla nulla sunt insignia: obscuritatis caussæ sunt: Termini tres, ut in prima figura, definiuntur ex dispositione antecessionis & consecutionis, id est ex forma syllogismi: hæc obscuritas est triplex, & quidẽ ordine valdé novo, ut medius termin⁹, hîc positione sit primus, quia (opinor) in diagrammate aliquo primũ categorema sit, nullus in hac figura perfectus syllogismus esse dicitur, quod in eodem capite bis rursus proponitur: Syllogismorũ hujus figuræ definitiones si legitimæ cõstituãtur, per se claræ sunt & illustres: at p eas definitis modis si requiras quãobrem syllogismus insit, & syllogisticæ cõclusionis necessitas, id est quamobrẽ unicuiq; speciei suum genus adsit, adferam generis ipsius definitionẽ, quia sit dispositio, qua quæstio cum argumẽto disposita necessarió concluditur: quam tamen jam intelligere debueras ex antecedentibus: Si longiús pergas, dicam te Aristotelis Logicam nescire, & propositionis immediatæ medium quærere: Deinde si peras à demonstrationibus & deductionibus ad impossibile, rationem aliquam, monebo te, in conversionibus & deductionibus ad impòssibile, nullũ medium, nullamq; caussam quæstionis tuæ contineri, teq; in rem prorsus ridiculam conversione tua converti. Esto nobis primi modi secundæ figuræ demonstratio per conversionem: ut,

Nullus improbus est sapiens:
Omnis philosophus est sapiens:
Nullus philosophus igitur est improbus.

Reducatur nobis hic syllogism⁹ per conversionem ad primam figurã: Convertatur igitur propositio:

Nullus improbus est sapiens:
Ergo nullus sapiens est improbus:

Hoc siquidem lumine atq; hoc judicio illuminatur & judicatẽ nostra reductio: At ista conversio, est enthymema secundæ figuræ: & si absolvatur, eodem plané

modo,

modo, ſed ſine argumēto ita concludet:

Nullus improbus eſt ſapiens:
Omnis ſapiens eſt ſapiens:
Nullus ſapiens eſt improbus.

Atq; ita judicii modus idem per eūdem judicii modum, imó ſyllogiſmus ex argumento ſuo conſtās & partibus abſolutus, per ſyllogiſmum nullo argumēto compoſitum, parte una truncum ridiculé atq; ineptè judicatur: Quę qui diligētiús reputabit, mirabitur profectó contra veriſſimam Ariſtotelis de principiis doctrinam, talē cacotechniam tam diu retineri. Perge, vix initium tenebrarum retexuimus: Demonſtrantur tres primæ definitiones per converſionem & deductionem ad impoſſibile: quarta tantúm per impoſſibile: demonſtrationes ſeptē ſunt: tres primæ argumēto illo abecedario & muto primúm, deinde ſophiſmate cōverſionis innixo: quarta argumento illo itidē muto, eoq; problematis contradictorium, nil apodicticum complexo: Hæ tenebræ multæ ſunt: ſed tamē vitioſi modi duodecim minimúm (plures enim videntur in hac converſione indicari) ſed tamē duodecim longiſſimé tenebras iſtas ſuperant: Definitiones ſingulorum & exempla ſuas obſcuritates oſtendunt. Demonſtrationes illæ ſingulares, per terminos eſſe & non ineſſe, obſcuritatibus, ut antea, decoratæ ſunt. Atque interea ſingulare etiam demonſtrationis genus in tertio modo vitioſo contexitur, quód omni ineſſe, non liceat ſumere: idq; per impoſſibile & infinitum demonſtratur, argumēto muto, nil quæſtionis apodicticum complexo. Quamobrem ne miremur hujus capitis doctrinam tam obſcuram eſſe, cúm cauſſas obſcuritatis tam multas videamus: Definitiones, id eſt principia vera per converſiones, id eſt commentitia principia per deductiones ad impoſſibile cogentes, non docentes obſcurantur: Elenchi in ſyllogiſmorum modis demonſtrantur, & quidem via ipſis Elēchis & ſophiſmatis obſcuriore demōſtrantur: mutis exēplis omnia cōficiuntur. Quid igitur miremur, rem tam obſcuram eſſe?

CAP. VII. DE TERTIA Figura.

ANalyticé primam figuram ſecundamq; percenſuimus: analyſeos lumine tenebras utriuſq; & obſcuritates oſtēdimus: Analyticé etiā tertiā figurā percēſeamus: analyſeos lumine tenebras hujus diſcutiamus: ad ejus perſpicuitatē, Ariſtotelicā veræ doctrinę & materiam & formā, inſigniaq; illa definitionū, partitionū, exēplorū lumina requiramus: Analytici deniq; in opere analytico retexēdo & reſolvēdo ſimus. Quid eſt igitur tertia figura? Quando autē eidē, hoc quidē omni, illud veró nulli ineſt, aut ambo omni aut nulli, hujuſmodi figurā voco tertiā. Definitio figurę tertiæ eſt vitioſa: nō cōvenit omni ſyllogiſmo tertiæ figuræ, ſpecialibus enim non convenit: Non convenit ſoli ſyllogiſmo tertiæ figuræ, ſophiſmati enim cōvenit: ex ambabus negationibus non ſyllogiſmus, ſed ſophiſma fit. Prima eſt hujꝰ figurę obſcuritas é vitioſa definitione: Secundo loco tres termini ex diſpoſitione & ſyllogiſmi forma definiuntur, hic tam vitioſé, quám in utraq; ſuperiore figura, obſcuritas eſt. Terno loco dicitur in hac figura nullū ſyllogiſmū perfectū eſſe, & tandē reperitur: obſcuritas eſt: Omnes enim ſunt perfecti, nec ad ſe demonſtrandū, ſuis definitionibus quicquam clariꝰ habēt. Quarto loco partiēda hæc figura fuit in modos quos habet: partitio nulla eſt: obſcuritas eſt. Quinto loco definitur modus primus novo generé, ſolo exēplo, & illo quidem muto, ut poſtea ſecundus: obſcuritas eſt. Tertius & quartus modꝰ definiūtur eadē cōfuſione, qua modi primæ & ſecūdæ figuræ definiti ſunt: obſcuritas eſt. Quintus & ſextus ſeparatim quidem: ſed qui quintus eſſe debuerat, ex mutata propoſitiōe ſecūdi factus, poſtpoſitus eſt. Has igit̄ obſcuritates analyſis perſpicuæ definitionis & partitionis nobis oſtēdit: Exēplorū veró, quibꝰ demonſtrādæ & illuſtrandæ definitiones fuerant, analyſim perſequamur: Exēpla inſignia & homerica nulla ſunt: multiplex eſt obſcuritas. Nec veró ſatis eſt definitionum, partitionū, exemplorū lumina deeſſe, demōſtrationum obſcuritates, ut antea, toto capite conſperguntur: quatuor primi modi, per converſionē, reductionē, expoſitionē demōſtrantur, & ad primā figurā revocantur: quintus per deductionē & expoſitionē: ſextus per cōverſionē: Quindecim ſunt demōſtrationes, ſingulę ſuis illis cauſſis obſcuræ. Eſt veró per expo-

sitionem demonstratio perridicula, qua probatur per exemplū singulare, quod universaliter positum fuerat:

Omnis homo est rationalis:
Omnis homo est animal.
Aliquod igitur animal est rationale.

Demonstratio per expositionem sic instruitur:

Socrates est rationalis:
Socrates est animal:
Ergo aliquod animal est rationale.

At Aristoteles multò certiùs docet in posterioribus Analyticis, veras rerū demōstrationes de superioribus naturaq; prioribus caussis accipi. Atq; hîc etiam vitium aliud est, quòd syllogismus, Aristotelis legibus informatus atq; descriptus, per argumentationē probatur: cui locus inter syllogismos apud Aristotelē null' instituitur: de singulari enim & ex propriis enūriatis syllogismo, nil apud Aristotelem docetur. Quid vitiosos mō dos? quid eorū demonstrationes recensẽam, aut retexam? Modi vitiosi decē, in quibus singulis eadē prorsus est obscuritas: Definitionum & exemplorum insignium perspicuitas nulla: caussæ sunt obscuritatis Demōstrationes illis vitiis, quibus in aliis figuris prædictæ. Atque etiā demonstratio illa singularis, de qua in secūda figura dictū est, hîc explicatur in tertio & sexto vitioso modo: Nō licet sumere terminos, nulli inesse, si min' extremum inest alicui medio, & alicui non inest. Atq; utrobiq; demōstratio duplex instruitur, altera per impossibile, altera per infinitū: Obscuritates novæ in quatuor demonstrationibus sunt, demōstrationis nullo argumento: Sic in vitiosis modis obscuritates tā multæ sunt. Quāobrem ne miremur, hoc caput tā obscurū esse: definitiones & partitiones & exēpla, quia lumine suo carēt, obscuritatis multas caussas attulerūt: Demonstrationes rectorū modorum, demōstrationes vitiosorum, multò plures pepererūt. Verumenimverò tribus figuris tàm perspicuè, tàq; evidēter & clarè'q; adhuc dictū est, expositis, corollariū septimi capitis admirabile, prsus additur: repetitur primùm, ex specialib' nihil unquā cōcludi: obscuritas prima est: id cōfusè repeti nil attinet. Sed perge: syllogismos suos habet pria figura, suos habet secūda, suos habet tertia: cōmunes omniū figurarū deinceps explicantur. Cùm aūt affirmativus & privativus, & universaliter sum ptus privativus, semper fit syllogismus minoris extremitatis ad majorē: ut si *a* quidē omni *β* vel alicui: *β* aūt nulli *a*, conversus in propositis, necesse *a* alicui *a* nō inesse. Similiter autem & in aliis figuris: semper enim fit per conversionē syllogismus. Hos duos modos Græci quidem κατ' ἀνάκλασιν καὶ ἀνακλώμενον, id est ἀντιστροφὴν καὶ ἀντιστραφέντας, secundū conversionē & cōversos, vulgus in nostris scholis appellat *Fapesmo et Frizesomorū*: Exemplis exponam', quò faciliùs ineptiæ deprehendantur. Exemplum Fapesmo in prima figura:

Omnis vir bonus est laudandus:
Nullus sophista est vir bonus:
Aliquis igitur laudandus, nō est sophista.

Cōplexio directa erat, Nullus igitur sophista laudandus: ea verò nō procedebat: quare per cōversionē contorta complexio est, hoc modo: Aliquis igitur laudandus, nō est sophista. Vides quàm volubili rota figulus hujus operis complexionē convertat? At quis isto modo ratiocinatur, aut argumētatur? Proferant hujus doctrinæ doctores, homericū aliquod, platonicum, aristoteleum etiā extra hæc commenta, ullū naturale exemplum: Recordētur aristotelicæ doctrinæ in Analyticis etiam tātoperè celebratæ: principia artium, singulariū exemplorū inductione non solùm colligi, sed collecta cùm traduntur aliis, illustrari: Artium omnium mater experientia & observatio ait Aristoteles, inducantur. Ergo nobis hujus artis, hujus regulæ vera & naturalia exēpla è præstātibus authoribus deducta & observata proponantur. Atqui nō solum ejusmodi somnia nulla reperientur, sed si fingantur, protinus sophisticam suam indicabunt. Hæc enim commentitia & captiosa sophismata, è tenebricosis cōversionū sophismatis educta sunt. Simile est secūdæ figuræ exemplū, Frizesomorū.

Aliquis bonus vir est laudandus:
Nullus sophista est vir bonus:
Aliquis igitur laudandus, nō est sophista.

In secunda tertiaq; figura hæ conclusiones non habent ab usitatis modis collocationem diversam, nisi quòd secundo loco propositionē statuunt, assumptionem primo, & quòd complexionem habent in secūda figura specialem: Secundæ enim

dæ enim figuræ primo & tertio, tertiæ ſecundo & ſexto modis concluduntur in ſecunda figura ſic:

Omnes improbi ſunt miſeri:
Fapeſmo. *Nulli ſapientes ſunt miſeri:*
Ergo aliquis improbus non eſt ſapiens.
Aliquis ſapiens eſt beatus:
Frizeſomorũ. *Nullus improbus eſt beatus:*
Aliquis igitur ſapiens non eſt improbus.

In tertia figura idẽ prorſus erit: pone igitur priore loco, quod ſecũdo eſt, omnia congruent ad artis legem, quæ eſt ſecundæ figuræ modis quatuor illis:

Nulli ſapientes ſunt miſeri: ut,
Fapeſmo. *Omnes improbi ſunt miſeri:*
Aliquis igitur improbus, non eſt ſapiens.
Nulli improbi ſunt beati:
Frizeſomorum. *Aliquis ſapiens eſt beatus:*
Aliquis igitur ſapiens, non eſt improbus.

Mutatio autem loci nec legem, nec ſpeciem ſyllogiſmi variat: & ſyllogiſmi partem metimur non loco, ſed ſententia & collocationis ratione: & liber Interpretationis veré docet, tranſmutata nomina & verba idem ſignificare. Verum quid in his ſomniorum nugis orationem majorem conſumo, cúm è converſionũ deliramentis deducta eſſe dixerim? In tribus figuris ſingulis definitiones duæ, exempla duó perſpicua ſi fuiſſent, res aperta eſſet: Duodecim cauſſæ ſunt obſcuritatis: ſingulæ demonſtrationes nõ exprimuntur, ſed indicãtur: Demonſtrationes ſex fuerunt, ſingulæ uſitatis vitiis ornatæ: cauſſæ ſunt obſcuritatis: Ita capitis hujus vix decem verſus, tot cauſſas obſcuritatis habẽt. Repetitur, infinitam propoſitionẽ ſpecialis loco poſitam idẽ facere: obſcuritas eſt. His generibus expoſitis ſi putes omnes ſimplices ſyllogiſmos cõtineri, falleris: Licet enim ex propriis propoſitis in unoquoq; genere ratiocinari, uno tãtúm ex præſcriptis legibus obſervato, ut affirmatio negatioq; ad rationem diſpoſitionis expoſitæ conveniant, ſicut Dialectica noſtra docuit: & in ſingulis figuris duo ſunt modi: Sex igitur definitiones, totidem exempla deſunt: cauſſæq; obſcuritatis ſunt duodecim: & exempla omnia actionum humanarum (ad quas præcipué Logica tamẽ adhibetur) ſingularia ſunt, ſicut artium omnium, licet præcepta generalia ſint, uſus tamen in ſingulis exemplis & experimentis verſatur. Nec audiẽda vanitas ſcholaſticæ diſtinctionis neſcio cujus, (quód ſingularia rejiciantur à diſciplinis) quaſi de propria & ſingulari cõcluſione nõ ſit generalis & univerſa præceptio: Et in his figuris pręceptio, quę iſto genere concluditur, nõ adhibeatur tanquam principium aliquod probandorum ſyllogiſmorum. Atq; adhuc univerſæ cauſſæ obſcuritatis in hoc capite ſunt jam multæ: Reliquo capite concluditur reductio ſyllogiſmorũ in primam figuram, per eamq; reliquas perfici: quæ omnium feré ſuperiorũ tenebrarum (ſi ſubtiliter numerare velis) confuſa caligo eſt. Additur pręterea ad duos generales modos primæ figuræ ſpeciales, ejuſdem figuræ modos revocari per ſecundam figurã: Quatuor demonſtrationes ſunt, ſingulę ſuis vitiis obſcuræ. At bone De°, quid ſibi vult hujus infinitæ cõfuſionis magiſter? Analyſis, terminus, ſyllogiſmus, principium, converſio, & abecedaria exempla, figura, intervallũ à mathematicis translata ſunt, apodixis definitionum hinc arrepta. Vbi autem ſimilitudo rei clara eſt, metaphoram nominis laudo. At ut de nonnullis jam dixi, diſsimillima res eſt, iſtaq; φιλογεωμετρία, φιλοτεχνίαν καὶ τῆς λογικῆς peritiam perdidit: Hęc imitationis geometricę vana & inanis affectatio, multas tenebras peperit, ſed una affectatio, omnium vaniſsima & inaniſsima fuit ἀναγωγὴ, reductio ſyllogiſmorum figuræ unius in aliam, quæ poſtea nominatur ſæpe analyſis, interdum, ut capite quadrageſimo primo hujus, μετάβασις, & dialyſis initio. Occaſio tantæ vanitatis, ſpeciem geometricæ ſimilitudinis habuit: At rem & veritatẽ ſummæ diſsimilitudinis habet. Figura irrationalis in plano reducitur ad parallelogrammum rectangulũ, circulus ad quadratum, ut mẽſuræ rationẽ aſſequatur: Sic ad priſma & cylindrũ ſolida reducuntur. At res eſt in ſyllogiſmis diſsimillima: Definitiones ſyllogiſmorũ cujuſcunq; modi ſint, ſi generibus & differentiis ſuis conſtent, ut cõſtare debent, clarius habere nihil poſſunt, à quo demonſtrentur. Converſio, accidẽs eſt propoſitionis, ac multó etiam magis ſyllogiſmi: Delirare itaq; plané eſt, & veram Ariſtotelis de ſcientiis formãdis doctrinam cõtemnere, naturam ipſam rerum, generibus & differẽtiis monſtratam, acciden-

vidente tam tenebricoso præsertim velle demonstrare: Per primam figurā judicatur: per secundā figurā judicatur: per tertiam judicatur: omni deniq; syllogismi certo & cōstāti genere judicatur: nec illa judicii cōstantia, reductione clarior efficitur, sed cō versionis & deductionis tenebris obscuratur: In Geometria veró, quó faciliús idem spatium agri, campi, insulæ, cujusvis deniq; rei dimetiare, rem ipsam nihil commutas, sed hanc rei formam, in illā reducis, & dimensionis modum clariorē tibi cōstituis: At hic si per impossibile reducatur syllogismus, res ipsa tota cōmutatur: Contradictio duarum partiū sumitur, si per cōversionem una saltē pars magna & insolita, judicii perturbatione cōvertitur. Quamobrē reductionis geometricæ dissimillima est, hæc reductio logica, illaq; sciētifica, hæc plané sophistica. Syllogisticarū definitionum demonstratio magis etiā sophistica. Atque adhuc hæ bellæ caussæ sunt, quibus analyticæ Logicæ vel inventor, vel certè compositor, φιλογεωμέτρης à suis appellatur: At, ut dixi, ista φιλογεωμετρία, φιλολογίαν καὶ τὸ λογίζεσθαι peritiā perdidit. At ista subtiliter inventa sunt, dicet aliquis, & accidere possūt: syllogism⁹ enim alius in aliū per hæc principia reduci potest. Sint stulté & fallaciter, ut sunt, non modó subtiliter invēta: quid tū? An est artibus propositū, præceptis complecti, quæ fieri aliquādo, & subtiliter cogitari possūt? an potiús quæ humanæ vitæ cōveniunt, quæ nos rebus gerēdis tractandisq; prudentiores & aptiores efficere possunt? Finis artium, nō est subtilitas, sed vera solidaq; utilitas: Suppositiōes, ampliationes, subtiliter ab ineptis hominibus erāt invētæ, & fieri poterāt, quæ his tradebantur: ac diutiús quám bonis ingeniis expediebat, retētæ sunt atq; approbatæ: Cur igitur ab omnib⁹ scholis nūc rejiciūtur & explodūtur? quia nullū cogitationis suæ fructū ferūt: quia nihil hominū prudentiā juvāt. Explodantur igitur & hæc similia tot vanitatū cōmenta, nec sub existimatione vanæ authoritatis, tāta vitia diutiús lateāt: Subtilitas veró si tantoperé placeat, placeat in exquirendis aperiendisq; utilibus rebus, hisq; ad usum vitæ, necessitatemq; conferendis: Liceat acutis & subtilibus esse. Sed in promovendis humanis studiis, in occultis infinitarū rerū (quæ nondū cognitæ sunt) naturis explicandis, in amplificanda degendæ vitæ ratione: denique aristotelica principia, ἐμπειρία, ἱστορία, ἐπαγωγή, vigeant in artiū studiis & regnent. At perfectio, dices, & absolutio artis hîc quæsita est, ut ex omnibus numeris doctrina cōstaret: & in Geometria sic διηρήματα sunt quædā, quæ nullū prorsus usum ex sese afferāt, sed ad aliorū demonstrationē pertinent: sic cōversio, deductio, cæteraq; syllogismorū principia nullū habeāt usum: at valent ad Logicā genesim demonstrandū. Verúm pleriq; his nugis defendendis nimis nugatores sunt: dū enim ejusmodi aliquid respondeant, magnos se Dialecticos esse existimant. Quid veró dicāt, quám consentanea rationi, nil reputant. Perfectio artis, ajunt, in his ineptissimis nugis quæsita est: Hanc objectionē tam levē, velut arcē tamē ad impetus omnes satis idoneam putant. Quid igitur artis est perfectio? quid absolutio? nonne tota ad unā summam naturalis rationis confirmationē referenda est? nonne hîc & inventionis & dispositionis finis cōspirans ac plané cōsentiens est, ubi humani ingenii vires, ingenio ipsi ostēdantur? nōne ἐμπειρία, ἱστορία, de quibus tam sæpe jam dico, id spectant & sibi proponunt? Similis veró si fuerit error in Geometria, an ejus exemplo ista vitia laudabūtur? Utinam Geometriam sic institutam haberemus, ut Platonis, ut Aristotelis tempore instituta fuit: quam pueri in pulvere facilé discerent: demōstrationibus permultis careremus, quas vix ac ne vix quidē viri ætate & judicio firmi percipere queāt. Et quidē talem Geometriā futurā non despero, in tanta præsertim excellentiū ingeniorū ubertate: & nos ipsi exemplum edituri sumus & mathematicis scholis sophistica ejusmodi impedimenta prolaturi. Sed nūc de Logica: Qui igitur artem Dialecticam scribit, statuat sibi ante oculos aristotelicam ἐμπειρίαν καὶ ἱστορίαν, naturalis deniq; illius & humanæ rationis exemplū imitandū: Tum veró perfectissimā artē se fecisse, si volet, glorietur, cúm ejus omnes actiones usitatas & cōstantes, omnes earum species & partes, omnium etiā partium particulas ex eodem fonte experientiæ derivatas, definitionibus, partitionibus, exēplis expres-

ferit: nihil autē de suo comminiscatur, nihil fingat, nihil somniādo mentiatur. At in omnibus antecedentibus, ac dein de consequentibus tenebris, quas accusamus, nihil est ex quotidiano usu, nihil ex ullo humanæ vitæ exēplo sumptum probari potest: nulla deniq; ἐμπειρία, nulla ἱστορία est. Redeamus igitur ad illā summam & primam demonstrationē, & aristotelicis principiis fundatam: Ars dialectica ab observatione naturæ deducenda est, & ad eandē confirmandam, si imbecillior fuerit, referēda est: Nihil autem huc ex iis perfectionis tā multis imperfectionibus referri potest. Considerēt igitur qui ista tantoperè defendūt, & attendant, quàmobrem sine ulla ratione, sine cōsilio, sine usu, sine ullo vero argumento tenebras istas ad perniciem juventutis alant. Ne verò putemus has nugas nunc primùm reprehendi, Antipater & Chrysippus apud Galenum secundo de placitis Hippocratis & Platonis jampridem deriserant: & Galenus ipse ait syllogismorum reductiones, & omnem ejusmodi syllogismorum complexionē, vanitatem inutilis rei esse nō mediocrem.

CAP. VIII. DE PARALOgismo necessarii & absoluti.

Sed ab his tenebris ad alias pergamus: majores enim & obscuriores supersunt: capita enim quatuordecim sequuntur, omniū, quæ adhuc retexuimus, obscurissima, in quibus de modificatis conclusionibus & puris & permistis agitur: quasi trium figurarum descriptæ leges omnibus simplicibus propositis concludendis non sufficiant. Meminerimus Arverni illius mōtis: unum esse ut in orbe, sic in arte solem, cujus lumine illustrentur omnia: neque campos virentes nigros esse, neque syllogismos atros, sed nubes tetras, sed captiones obscuras esse. Analysis igitur verum aristotelicorum principiorū solem reducat; tenebras depellat: ex aristotelicis & Analyticis libris sol nobis existat, qui tenebras operis Analytici discutiat, syllogismosq; perspicuos, discretis nubibus ostendat. Syllogismis igitur simplicibus expositis, quid sequi debuit? Conjunctus syllogismus definiri, dividi, exemplis illustrari debuit: illū solem pars ea doctrinæ requirebat. Hîc eadem querela nostra non potest esse, quæ prius fuit. Syllogismos simplices, exceptis ꝓpriis, de quibus nihil diceretur, conquesti sumus in tribus figuris obscurari: conjunctos deinceps obscurari non conquerimur, sed de his ne verbum quidem saltem nominatim fieri dicimus: Et cùm post Aristotelis obitum satis constet à Theophrasto & Eudemo discipulis Aristotelis hos syllogismos observatos & notatos & descriptos esse, Organi logici compositores & interpretes accusamus, qui non modò de his syllogismis in Organum logicum nihil includant, cùm Porphyrii tamē sophismata includant, sed tribus figuris omnes syllogismos includi imperitis suadeant, ut postea dicetur. Collegimus igitur sigillatim caussas obscuritatis, quibus syllogismorum simplicium doctrina esset involuta: capita septem fuerunt: Deinceps verò numerari sigillatim caussæ tenebrarum vix possunt: totoq; Analytico primo, imò reliquis potiùs Analyticis totis tenebræ immensæ quædā & infinitæ sunt, quæ analysim, Logicæ exercitationē, & usum Logicæ non modò nil adjuvent, sed omnibus modis turbent & impediant. Sed tamen Analytici primi summā persequamur. Genesis syllogismorum adhuc tractatur: Magister operis Analytici docet octavi capitis initio, leges figurarum expositas, absolutorum propositorum syllogismis convenire, modificatorum syllogismis non convenire: Quoniam, ait, diversum est & inesse & ex necessitate inesse, & contingere inesse, manifestū quoniam & syllogismus in unoquoq; diversus est. Hęc caussa est confusionis infinitæ, quæ postea consequitur: Modificata proposita aut pura sunt, ut sola necessaria & sola contingentia, aut mista cum absolutis, aut inter se. Itaque figurarum tenebræ quintuplæ multiplicantur: Etenim per tres figuras necessaria, per tres figuras contingentia, per tres figuras necessaria & soluta, per tres figuras necessaria & contingētia, per tres figuras contingētia & soluta deducūtur: necessaria & pura & mista priùs expediūtur. Syllogismus ex omnibus necessariis cōcluditur cōmunibus legib⁹, ait hic magister, exceptis modis duobus, quarto secūdę, & quinto tertiæ figuræ, qui per expositionē tātùm demōstrētur. Hîc si replica-

ri superiores tenebras volueris, totidem hîc essent, quot antea fuunt jam commemoratæ in tribus figuris: Et hi duo modi per impossibile mõstrari possunt more superiorũ: falsóq; hæc differẽtia ponitur: Veruntamen quanvis tenebræ hîc sint, in his tamen tenebris intelligimus, ut ex omnibus propositis necessariis, necessarium concludatur, legibus syllogismorum novis nil opus esse, tametsi in puris necessariis, nec cũ alio genere permistis conclusio necessaria: quod efficitur non tam syllogisticæ dispositionis lege, quàm naturâ rerũ, sicut in libro Interpretationis docui in illis enũtiationib'.

(Socratem esse animal est necesse:
Socratem non esse animal est necesse.)

nullã contradictionẽ esse, sed oppositionem rerũ, quarũ alterã esse oporteat: Ita de his syllogismis dico, cùm in his vera negatio nõ sit, negantis syllogismi conclusionẽ ad præscriptas leges nõ cõgruere, nec syllogismi constantiam hanc esse: imò etiã cùm majus extremũ (est necesse) tribus propositis semper terminus sit subjecti': quod syllogismi legi repugnat: Nec quia concluditur necessariũ, iccirco syllogismũ putem': id enim fallit, ut docetur huj' capite tricesimo tertio: & si loco modi necessarii, ponatur modus cõtingẽtis, lege dispositionis eadẽ servata, percipietur error, ut in cõtingentiũ syllogismis paulò pòst apparebit. Nono, decimo, undecimo capite, permistio necessarii & existẽtis, ut sic dicã, id est absoluti tractatur, & docetur ex necessario & absoluto syllogismũ in omnib' figuris fieri: Totidem ferè sunt caussæ obscuritatis, quot in tribus figuris sunt animadversæ. Sed tenebras nõ hîc tantùm reprehendo, rẽ ipsam reprehendo: primũ primæ figuræ modũ pro omnibus disputabo: Nego igitur ex propositione necessaria, assumptione absoluta, necessarii syllogismum fieri. Etenim si solutũ pro eo quod verũ est, nec falsum esse potest, sumitur, ut solutũ & necessariũ (licet nõ affectum necessarii nota) idẽ sit, certè novi nihil hîc præcipietur: imò verò ex duob' ejusmodi solutis, licebit in omni figurã necessariũ concludere: nõ enim necessitas rebus additione notę necessarii, additur, aut detractione detrahitur, sed exprimitur aut nõ exprimitur: Si solutum pro vero sive necessario, sive nõ necessario intelligitur, ut magister ipse exẽplo suo indicavit, qui sumpsit, ꝓ soluto enũciato illud nono capite, (Animal moveri) & decimo (hominẽ esse album) & undecimo (equũ esse bonũ) item (vigilare & dormire) falsũ erit ex necessario solutoq; necessariũ cõcludi: ut si ita diceret:

Omnis homo necessariò est rationalis:
Quidvis currens est homo: Soli enim currant homines:
Ergo qdvis currẽs, necessariò est rationale.

Itaq; cõclusionis hujus judicio si quando currant asini, necessariò rationales erũt: Falsa est cõclusio hujus syllogismi, veris tamẽ antecedẽtibus. In assumptione, quia solutè locuti sumus, speciale & præsens tẽpus duntaxat cõplexi sumus in propositione & cõplexione, quia necessariò rẽ esse dicim', universale tẽpus cõplectimur, nullã tẽporis excludimus speciẽ: quod enim necessariò est, nõ potest nõ esse. Quare si tẽpus ipsum, quod adsignificabamus, exprimatur, cõclusionis error manifestus apparebit. Ut si dicas, in propositione majus extremũ semper inesse medio: in assumptione mediũ nũc inesse minori: unde concludas majus minori semper inesse. Neq; certè defuerat antea tam manifesto morbo medicina: Theophrastus enim, ut interpretes quidã etiã ajũt, hoc mendaciũ argumẽto nõ valdè dissimili coarguerat: Docuerat enim cõclusionem, si firma esset, antecedẽtium partium debiliori similẽ esse oportere, & Georgius Gemisthus græcus author docet à Platonicis idem reprehẽsum esse. Et illud est, quod in Posterioribus à Philopono ponitur, Sẽper propositionũ deteriorem cõclusio sequitur: quodq; ab Aristotele ipso, sed obscurius, vicesimo octavo huj' est positũ, Similis enim uniuscujusq; conclusio principiis est: ut si propositio vel assumptio negaretur, itẽ negaretur cõclusio: si propositio vel assũptio singularis esset, singularis itẽ esset cõplexio. Quod ipsum etiam præceptis hujus Organi coargui poterat: Præcipitur enim capite vicesimo quarto, complexionẽ universalem non posse fieri, nisi ex omnibus universalibus: Itaq; cùm in hoc exemplo solutũ debilius sit necessario, & ut diximus, unum tempus omni tẽpore sit minus, complexio debet imbecilliori parti similis esse: cumq; necessarii complexio sit & uni-

& univecſum tempus cōplexi, nō poteſt niſi é propoſitionibus univerſum tempus complexis cffici. Quòd ſi neceſſarium in propoſitione abſoluté dici volumus, in complexione cum aliqua conditione, quemadmodū interpretes (ut ſolent aliquid ſemper cōminiſci ad hos errores defendendum) foctaſſe reſpondeant, ut concludamus duntaxat quod neceſſariū ſit, dum aſſumptio vera pronunniatur: neceſſarium illud non plus eric, quám ſolutum verum: Ac ſi diceretur ex neceſſario & ſoluto ſolutū concludi: & hae egregia diſciplina ludemur. At Ariſtoteles in ſophiſmatis amphiboliā imprimis enumerat, & in docendo, ſummum vitium eſſe judicat. Quamobrem ſophiſticas illas eluſiones à rebus ſeriis, & utilibus veræ diſciplinæ præceptis diſtinguamus. Tu mihi polliceris auri talenta decem, & tandem Sophiſtica iſta, ferrumina porrigis, & ais te auri nomine, ferrumen intellexiſſe: Ariſtoteles tamen ex artibus captiones tales tolli jubet: omnia artiū dogmata catholica jubet èſſe Quamobrem permiſtio neceſſarii & ſoluti, nullam ſyllogiſmi novam legem expetit: Si propoſitio vera ſit, & aſſumptio pari neceſsitati ſubjecta ponatur (ex duobus enim neceſſariis, neceſſarium concludetur:) ſi ſolutum pro quocunq; modo verum ſic, nō neceſſarium concludetur, & falſa erit hæc præceptio.

CAP. IX. DE MODIS *contingentis.*

Tertium pcopoſitionis genus ſequitur, contingens, cujus ſignificationes deſcribuntur primùm, deinde cōcluſiones & ſyllogiſmi: tum ſignificationes duæ deſcribuntuc: Contingens, aliquando neceſſarium, aliquando non neceſſarium. Hęc partitio ſiquid utilitatis haberec, dicta eſt in Interpretatione, dicta eſt rurſus tertio capite libri hujus: reperino iſta inanis, & veræ Ariſtotelis doctrinæ conttaria. Contingentis verò ſignificatio pcoptria, eſt de non neceſſario. Approbatur igitur, hic etiam contingēs aliquod eſſe neceſſarium (rationem conſideremus & cetexamus: captioſam enim & fallacem eſſe ſentio: Hæc ait, conſequuntur inter ſe, Non contingēs, non poſsibile, impoſsibile, neceſſe non: Ergo & his oppoſita inter ſe ſimiliter conſequentia erunt, Contingens, poſsibile, non impoſsibile, nō neceſſe non. Verum enimveró antecedens argumētationis hujus ei falſum eſt, qui naturalē & popularē, id eſt veram ac propriā contingētis ſignificationē ſequitur: qui experiētiam & uſum, id eſt ariſtotelica veræ Logicæ, ſummaq; principia ſequitur: Nā quod nō eſt contingēs, nec ejuſmodi ut poſsit & eſſe & nō eſſe, ad aliud nihil trium reliquorū ſequitur: poteſt enim eſſe neceſſarium, poteſt eſſe impoſsibile, poteſt eſſe poſsibile: Et ſi verū antecedēs illud eſſet eſſet tñ cōſequēs ideo verū: Nec enim in Logica Ariſtotelis, contradicētia contradicentiū ſunt conſequentia, ut cōſtat é ſecūdo Topico; nec tamē ſi conſequēs verū eſſet, ideo tamē concluderetur hoc argumēto, aliquod eſſe cōtingēs neceſſarium: Aliud enim eſt, quod cōcluditur nō neceſſe nō, aliud quod intenditur neceſſariū Sed tamē pergamus. Cōtingentis nō neceſſarii genera duo proponuntur, alterū probabile, quod appellatur ut antea, frequens, quod natū eſt eſſe: alterū incertū, quod & ſic & nō ſic poſsibile: aut omnino à fortuna: nil enim magis ſic natū eſt fieri, quám contrario modo. Hoc cōtingēs, in Interpretatione appellatᷣ utrūlibet: utrūq; verò cōtingētis propoſitiones cōvertuntur inter ſe, non affirmatæ negatis, ſed quæ habent affirmativā figurā ſecundū oppoſitionē: ut,

Eſſe contingit,
Non eſſe contingit.
Omne contingit,
Nulli contingit.

Hæc verò cōverſio vera & naturalis eſt, & é vera contingentis definitione ſumpta, ſuperiorum converſionū longè diſsimilis: illic enim ejuſdem affirmationis aut negationis ſubjectū tantùm in attributum cōvertitur: hîc verò manet idem ſubjectum & attributum: Affirmatio autem in negationem, cōtrave negatio in affirmationē convertitur. De contingenti incerto ſcientia & ſyllogiſmus demonſtrativus nō eſt: de probabili autē & veriſimili, & nato eſſe, ut appellatur hîc, ratiocinationes rerum feré ſunt & conſiderationes: ideoq; magis in ſequētibus definietur & tractabitur. Notandū eſt hoc loco, quod de uſu præcipitur, quia major eſt uſus contingentis illius frequentis & veriſimilis, proptereaque magis

de eo

de eo præcipiendum: id enim est quod analysis, quod experientia, quod observatio requirit, & quod infinitè jam flagitamus: & quod si publicè receptum sit, præcipuo dialecticarum scholarũ labore nil opus erit: Cõversionum nugas rejicio: non solùm quia rarior est, sed quia omninò nullus est earum usus in Logica, quia nũquam de iis ratiocinationes & considerationes sunt: Ergo monitio ista notetur. Postremo capitis hujus loco præcipitur duas propositi cõtingentis sententias esse: ut cùm dicitur, Currentem cadere est contingens, dupliciter id intelligatur: primò, Quod currit contingit cadere, deinde quod contingit currere, id cõtingit cadere: Verùm hoc est sententias orationis somniare, non illã dialecticæ artis patentẽ experientiam & observationem & analysim tenere: Et ista sectæ placita sunt, non experientiæ præcepta: Nam secunda sententia tota cõmentitia est: ut cùm dico, Quidvis currens, contingit hominem esse: quamvis nunc non currant homines: quamvis falsum sit, quicquid contingat currere, cõtingere ut homo etiam sit, tamẽ verum dico: fieri enim potest, ut homines currant aliquando: & ideo quidvis currens, hominem esse contingat: Cùm enim per contingentis modum aliquid enuntio, nullum tempus certum comprehendo: ut cùm dico, Quidvis currens, cõtingit hominẽ esse: non id utiq; nunc esse aut cras futurum, aut perendie confirmo, sed idẽ dico, ac si affirmarẽ posse fieri, ut soli currant homines: ideoq; quidvis currens, hominem esse. Ac ne probatio longior quæratur, in doctore valeat ipsa doctoris authoritas & dignitas: Sic enim ipse loquitur decimo quarto capite, cùm ait fieri posse, ut omni moventi homo insit: qa accidere possit, ut homines soli moveantur. Ergo in hoc capite, fundamento reliquorum de contingẽtibus sophismatum, videmus quàm omnia cõmentitia sint: Sic enim ipse loquitur decimo tertio capite, cùm ad refellẽdum contingentis conclusionẽ, terminos ponit, animal, album, vestis: ut,

Aliquod album, animal esse contingit:
Aliquam vestem, esse albam contingit:
Aliquã igitur vestẽ, contingit esse animal.

Duæ propositiones contingẽtis, de quo dictarum se doctor receperat, exempla sunt: nec tamen ad commentitiam significationis definitionem cõveniunt, sed ad illum usum verum & naturalẽ, quem dixi: artemq; suam doctor hic usu suo, testimonioq; suo refellit: Imò verò nullis exemplis in disputatione contingentis utitur, quibus hæc significatio somniata teneatur: doctoris enim exempla hæc sunt sequentibus capitibus:

Equum moveri contingit:
Omnem hominem moveri contingit:
Hominem intelligere contingit:
Nivem non esse animal contingit:
Picem non esse animal contingit:
Hominem esse album contingit:
Animal esse album contingit:
Hominem esse album contingit:
Tunicam esse albam contingit:
Aliquod album, esse animal contingit:
Hominem esse album contingit:
Animal moveri contingit:
Album esse animal contingit:
Hominem non esse sanum contingit:
Hominem esse album contingit:
Equum dormire contingit.

Hæc, inquam, doctoris exempla omnia sunt, quibus utitur in syllogismis cõtingentium: quorum nullũ sic explicari potest, ut dicatur, cuicunq; contingat, subjectum eidem & attributum cõtingere: Nam semper alter terminus substantia est: quæ subjecto nulli sic contingit, ut contingens modò dicatur, quod ex affirmatione in negationem convertatur: Substantia enim contingere hoc modo nõ potest. Quamobrem ut dixi, doctor hic doctrinam suam, doctrinæ suæ exemplo & usu refellit: Experientia, inquit, & observatio, omnes artiũ præceptiones pepererunt: At experiẽtia & observatio, vel hujus ipsius operis exemplis contrarias præceptiones nobis ostendunt. De iis cõmentitiis cõtingẽtis significationibus paulò latiùs disserui, qa hinc consequẽtes tenebræ pmultæ deductæ sunt.

CAP. X. DE PARALOGISMO *contingentium in qualibet figura.*

Syllogismi igitur cõtingẽtes sequuntur longa confusione descripti: capita præcipua, unde cætera pendẽt, attingamus. Decimo igitur tertio capite docet ex omnib' cõtingẽtibus, in prima figura contingens concludi: qui errorẽ proximo capite deductus est: dic enim,

Quidvis

Quidvis currens, contingit hominẽ esse:
Omnem verò equum contingit currere:
Cõtingit igitur omnẽ equum, hominẽ esse.

Propositione atque assumptione veris, complexio falsa cõcluditur: At interpretes propositioni resistent, eamq́ esse falsam clamabunt: quia in puris cõtingentibus primus cõtingẽtis modus sequendus est. Verùm modos significationum traditos, paulò antè commentitios esse docui, non è naturali hominum sermone deductos: imò præsentibus hujus doctrinę testimoniis & exemplis refutatos. Quòd si diceret hic magister ex contingentibus nihil ratione firma concludi, attamẽ (si modis illis præscriptis & propositio & assumptio intelligantur) aliquid effici posse, hoc in artis doctore minùs reprehendendum putarem, quamvis syllogismi doctrina nihil hîc dignũ agnoscerẽ, quia nihil ex Aristotelis principiis, usu & experientia deductum viderem: Verùm contẽpta illa prima & summa caussa (usum naturalem & experientiam dico) contempta, inquam, summa illa caussa, somnia sua, tanquam naturæ decreta nobis imperat: illam suam experientiam & observationem, artis magistram esse oblitus est: & postea capite decimo sexto docet in secũda figura ex puris contingentibus nil concludi, quia ex omnibus affirmationibus concluderetur, cùm hîc affirmatio in negationẽ cõvertatur. At, inquam, ex omnibus negationibus in prima figura idem cõcluderetur, quia affirmatio etiam in negationem convertatur: tametsi hæc negatio, vera negatio non est: nec syllogismi legẽ ratio ista potest impedire. Sophismatis autẽ & inconsequentiæ caussa, est vaga & incerta cõtingẽtis significatio, quæ nullum tempus certũ concludit: nec veritas in unum concurrit: Etenim veritas illius propositionis, Quidvis currẽs, hominem esse contingit, tum accidit, cùm soli currunt homines: illius autem, Omnem equum currere contingit, alio scilicet tempore aliquo, cùm nõ soli current homines: Hæc, inquam, inconsequentia partium, facit cõplexionis inconsequentiam. Et hæc ignorantia est Elenchi, ex qua indicat Aristoteles omnes fallacias oriri, quia non idem tempus in syllogismi partibus observatur. Quamobrem verè cõcludere possumus, ex contingentibus puris in prima figura nil cõcludi: nec iccirco in secunda & tertia, quæ à prima figura, doctoris huj' judicio pẽdeãt.

CAP. XI. DE PARALOGISMO *contingentis & absoluti, & necessarij.*

Decimo quarto capite docetur ꝓpositione cõtingente, assumptione soluta, fieri complexionẽ contingentis. Ratio eadem refutãdi erroris, quæ antea: Sit igitur syllogismus hic,

Quidvis currens, hominem esse cõtingit:
Omnis equus currit: Finge siquidem omnem equum currere:
Omnẽ igitur equũ, hominẽ esse contingit.

Nec verò mihi responderis propositionẽ esse falsam, si assumptio vera sit, quia propositio sic intelligẽda sit: Quicquid nunc currit, id contingit hominem esse: quod assumptionis hypothesi repugnaret: id enim commentum testimonia illa atq́ exẽpla doctoris jam producta, illa experiẽtia atq́ analysis refelleret: Caussa sophismatis est ipsa contingentis vaga significatio: Nã fieri potest, ut homines soli currant aliquando, quãvis nũc homo nemo currat: Verumque est illud enuntiatũ, Quidvis currens, esse hominem contingit. Quamobrem permistio contingentis & soluti, syllogismum nullum facit: Caussa est, quam dixi: propositio certũ nil statuit, assumptio statuit certum. Vnũ verò si addidero, disputationem istam concludam. Pactus est doctor hîc se de non necessario contingente locuturũ, cujus affirmatio in negationem, quam cõminiscitur, & negatio in affirmationẽ reciprocaretur ac rediret. Unum caput, cæteris omissis tãtùm hîc proponam. Decimo septimo igitur capite, ait ex soluto & contingẽti, contingẽs concludi in secunda figura: dic igitur,

Nullus lapis vigilat:
Omnem hominem contingit vigilare:
Nullũ igitur hominẽ, cõtingit lapidẽ esse.

Converte, ô doctor, ex legibus tuis hãc complexionẽ, & tibi cõstare aude, tuaq́ superiora illa decreta defende: Converte, inquam, quid erit? Omnem hominẽ, contingit lapidem esse: permistio necessarii & contingentis in prima figura, inconstantiam hanc efficere non potest, cùm est propositio contingens, ut præcipitur decimo quinto capite: At efficit in

secunda

ſecunda figura, etiam ſi negata propoſitio, neceſſaria ſit, aſſumptio affirmata, ut præcipitur decimo octavo capite: ut,

Nullum lapidem loqui neceſſe eſt:
Omnem hominem loqui contingit:
Nullum igitur hominem, eſſe lapidem contingit.

Converte, idem concludes. Diſtinctiones pertinaci alicui & captiones videlicet non deerunt. Atqui Chamæleontem aliquem mihi videre videor, in omnes colorum ſpecies ſe mutãtem. Diſtinctio percallida atque ſophiſtica nobis opponitur: Non concludi contingẽs non neceſſarium, ſed contingens quoddã confuſum: tanquã Dialectica, chamæleontina neceſſarió ſit, quæ ſophiſticis diſtinctionũ coloribus, ſui ſtudioſos fallat & decipiat. Verùm fraudes & malitiæ iſtæ faceſſant: Chamæleontem imitari deſinamus: Tot colores enim, tam multiplices, tam varios aliquãdo deponamus: uno & naturali & vero, & Ariſtotelis principiis, experientiæ & uſui conſentaneo contenti ſimus: Tametſi enim

Id quoq; quod ventis animal nutritur & aura,
Protinus aſsimilat, tetigit quoſcunque colores:

attamen hoc idem animal nec rubrum, nec candidum colorem poteſt aſsimilare. Scholaſtici interpretes, & rerum uſus imperiti, diſtinctionum multos colores poſſunt imitari: Contingens modó ſimpliciter, modó neceſſarium, modó inter utrunq; confuſum: Neceſſarium ipſum modó abſoluté, modó aliqua conditione, modó ampliatũ ad utrunq;. At quãvis commutãdis coloribus tam ſint admirabiles imperitis & ignorantibus, tamen ſimplicem illũ naturalis lucis candorem, ſplendentem ſolidæ prudentiæ ruborem imitari nõ poſſunt: nunquam his ſophiſmatis platonicum vel homericum, imó extra hũc locum, nec ariſtotelicum quicquã accommodabũt: nunquam harum nugarũ magiſtram experientiam allegabũt. Sed de his nugis ſatis ſuperq; diſputatũ: concludamus ſyllogiſmũ ex neceſſariis puris fieri, ex contingentibus puris nõ fieri: ex neceſſario & ſoluto, ſolutũ tantùm cõcludi: ex permiſtis reliquis inter ſe generibus nullũ ſyllogiſmũ fieri (niſi forté in prima figura ex cõtingẽte & neceſſario:) cauſſamq; tanti ſophiſmatis in contingẽtibus puris, & contingẽte & ſoluto ex contingentis vaga & incerta ſignificatione deduci: & quia partiũ veritas ſit tẽporibus inconſequens & diſjuncta, nec aſſumatur eadẽ veritas, quæ propoſita fuerat, ideo complexionẽ diſjunctã & inconſequentem eſſe: Elenchus enim hic omnino poſitus eſt, nõ eodẽ modo, nec eodẽ rerum tẽpore: partiũ veritas attenditur, nec idẽ tẽpus adſignificatur in propoſitione & aſſumptione: in cõtingẽti & neceſſario, ſophiſmatis cauſſa hæc non eſt: neceſſe enim, tẽpus omne cõprehẽdit, in quod ideo contingẽs incidat. In hac aũt nugatoria diſceptatiõe, quis innumerabiles tenebras jam nõ videat? Tres figuræ ſimplicium ex abſolutis propoſitis ſyllogiſmorũ, permultas obſcuritatis cauſſas habuerunt: De neceſſariis, de cõtingentibus, de neceſſariis & abſolutis, de neceſſariis & contingentibus, de contingentibus & abſolutis, repcries, ſi ſingula complecti velis, quintuplo majorem eſſe numerum tenebrarũ: Nec tamẽ adhuc omnes tenebræ ſunt, quibus ſyllogiſmorũ geneſis, prima pars primi Analytici conturbatur & involvitur.

CAP. XII. QUOD NON OMNIS *ſyllogiſmus fit tribus figuris.*

CApita adhuc ſex ſupſunt, in quorũ primis duob' docetur, omnes ſyllogiſmos per tres figuras expoſitas fieri & cõcludi: & falſó docetur. Sũt enim ex ꝓpriis enũtiatis ſyllogiſmi, qui præſcriptis legib' cõcludi in unaquaq; figura nõ poſſunt. Sunt præterea connexi duorũ generũ, ſunt diſjuncti duorum item generũ, quibus etiã hic Organicus author multó frequentiús utitur, quàm ſimplicibus à ſe expoſitis. Sophiſmatis igitur hujus errorẽ retexamus: Syllogiſmus duobus modis fieri dicitur, oſtenſivé & ex hypotheſi: ut illic pars utraq; certa & vera ſit, hîc altera quanquã falſa aut incerta, tamẽ pro vera certaq; ponatur. Hæc differẽtia ad ſyllogiſmi neceſsitatẽ nil attinet: ex omnibus enim falſis ſyllogiſmus eſſe poteſt, ut etiã poſtea dicetur Analytico ſecũdo. Veritas hæc aut falſitas eſt propoſitionis vel aſſumptionis, ſyllogiſmi nihil eſt: Ridicula igitur differẽtia eſt hîc. Jam docetur ad concludendũ quęſtionẽ, medio opus eſſe, quia ſumeretur quod eſt in principio: Id verũ eſt, ſed

est, sed nugatorié repetitum. Additur id medium cū utraq; parte quæstionis copulandum esse: quod verū est, sed inutiliter & nugatorié repetitum: Deinceps quód omnis syllogismus tribus figuris expositis concludatur: contexitur autē his verbis demōstratio, Ergo necesse est aliquod sumere ad utrumq; commune: Hoc autē contingit tripliciter: aut enim α de β, & γ de β dicentes: aut γ de utrisq;, aut utraq; de γ. Hę autem sunt tres dictę figuræ: Manifestū quoniam omnem syllogismum necesse est fieri per aliquam harum figurarum: Nam eadē ratio est, etsi per plura copuletur ad β: eadē enim erit figura & in pluribus. Hæc demōstratio obscura est, argumentum mutum: & si exprimatur, nihil problematis apodicticū. Sed quó faciliús sophisma deprehendatur, syllogismum retexamus, qui hîc involutus & confusus est:

Si omne medium triplici figura disponitur, omnis syllogismus fit aliqua trium figurarū:

Sed primum verum: Nam medium vel antecedit majus, sequitur minus, aut sequitur utrumq;, aut antecedit utrumq;:

Secundum igitur verū est: omnisq; syllogismus triplici figura concluditur.

Hic, inquā, syllogismus est connexus primi modi, quē tamē syllogismum esse nesciebat Aristoteles: imó quem syllogismum non esse ejus ipsius syllogismi conclusione conatur ostendere. Sed tamē syllogismi hujus assumptio falsa est: nec enim mediū semper uno trium horum modorum disponitur: nec enim syllogismus conjunctus ullā speciē triplicis hujus collocationis habet, sicut Dialectica nostra abundé declarat: & hic ipse syllogismus, quo demonstratio præsens efficitur, demonstrationē ipsam refellere potuit: nullâ enim trium figurarum continetur: quod in exemplo breviore subtiliús distingues: ut si quæras, An Socrates est animal? & medium sumatur, homo, & ita concludatur:

Si Socrates est homo, est etiam animal:
Sed Socrates est homo:
Socrates igitur est animal.

Medium (homo) nec antecedit, nec sequitur (animal:) nec enim ei subjicitur, nec attribuit. Enimveró quod multó magis admirêre, syllogismi ipsius definitio posita initio libri hujus, connexi syllogismi secundi cōclusione demōstratur Analytici secundi capite secundo, ut illic dicetur: Nec Aristoteles tantū exemplis conjunctorū syllogismorū, sed præceptis & regulis utitur, ut suo tēpore cōstabit. Quāobrē & exemplū demonstrationis hujus, & alia deinceps plurima, demonstrationem hanc ipsam valdé vehemēterq; reprehendunt & refellūt: Vanitas veró & imperitia scholasticorum interpretū & græcorū & latinorum hîc valdé ridenda est, ignorantium ab Aristotele multa esse collecta de veteribus, non omnia judicata & probata. Alii autem dicunt demonstrationem hanc de solis simplicibus syllogismis intelligendam esse: de conjunctis nil Aristotelem cogitasse: Perinde ac si de animalibus solos homines nosset Aristoteles, jure posset affirmare solos homines, animalia esse: & quod speciei unius proprium sit, de toto genere prædicare. Gloriari enim videtur hîc Aristoteles (sicut de tota Logica in epilogo Organi) syllogismorum doctrinam á se inventā & perfectam esse: nullum esse syllogismum, nisi per has figuras. At falso gloriatur: nā multi præterea sunt syllogismi, quibus etiam ipse frequēter utitur, ut jam dixi, in his figuris nequaquam cōclusi. Ergo qui sic excusant Aristotelem, simplicitatem suam demonstrant: logicū de quæstione judicium nullum demonstrant: Alii veró pauló quidē subtiliores, qui viderunt, demonstrationē hanc sic excusari non posse, sed tamen non minús irridendi. Syllogismos ostensivos ab Aristotele dicunt appellari, qui categorici postea dicti sunt, & hypotheticos ab Aristotele dici, qui postea descripti sunt in connexis & disjunctis modis conclusionum: & de his ab Aristotele pauca dici, quia hypothetici per categoricos, id est ostēsivos perficiātur. At hos magistros imperita nescio quæ & simplex affectio fefellit: nec definitiones ostensiui & hypothetici, de quibus hîc agitur, conferre potuerunt: Ostensivus ambas habet veras, ut capite tricesimo dicitur: hypotheticus ex hypothesi partē sumit incertā: imó falsam aliquādo pro vera & certa, sicut in ipsa mox litera demōstrabitur: nec hypothesis totis Analyticis significat speciem collocationis diversam, sed pactum, conditionem, propositum, suppositum, ut ita dicā: quod syllogismus

ad impossibile planissimè declarat, qui species appellatur hîc hypothetici syllogismi: Et tamen eodē dispositionis genere per tres simplices figuras, sicut ostensivus, concluditur: tum obscurissimo illo Geometriæ exemplo (quód quadrati diameter sit asymmeter) satis apertè docetur, hypotheseos nomine nullā syllogismi collocationē novam significari. Manifestissimè veró capite decimoquarto secundi Analytici, ubi tota differentia ostensivi & hypothetici amplissimè tractatur: & ut in omnibus figuris ostensivus, sic hypotheticus cōcludi dicitē. Nec certè syllogismus connexus, hypotheticus est appellandus: nil enim supponit, sed secundū connexionē & cōsecutionē affirmat & constituit: nec quicquā paciscitur: meliusq; proposito illa συνημμένον, id est connexa (Si homó est, animal est) appellatur à recentioribus συνεχὲς καὶ ἀκόλουθον, connexa & cōsequens, potiùs quàm ὑποθετικόν. Quamobrē demonstratio ista nō solùm obscuritate, sed falsitate, vitiosa & reprehendenda est: nec omnis syllogismus tribus expositis figuris concluditur, nec iis omnis medii disponendi & collocādi via demōstratur: id enim esset, omnē syllogismi doctrinā tribus illis figuris cōtineri. Quare demōstratio hæc tollatur: ex hac tamē demonstratione teneatur, quod verissimū certissimumq; est, unā quandā syllogismorū esse doctrinam communē, generalē, universalē, qua disputatio omnis cōcludatur: qua de enuntiationibus dubiis omnibus judicatur: quæ deniq; in alias minutiores artes nō dissecatur: Hoc, inquā, præceptū catholicū teneatur, quāvis in Analyticis libris, nō omnis syllogismi cōcludendi doctrina doceatur: attamen quæcūque est, cōmunem & generalē esse, quæ subtilioribus artibus non exponatur: Et meminerimus ex aristoteleæ Logicæ sententia, primó verè à nobis disputatū esse, quæstionū partitionē in Logica vanam esse, cúm una esset & communis omnium logica doctrina.

CAP. XIII. DE AXIOMATIS *trium figurarum.*

Reliquis quatuor capitibus, sex axiomata de tribus figuris nugatoriè repetuntur: In omni figura terminus est quidam affirmatus & universalis: quod in solis simplicibus & cōmunibus verum est, in propriis falsum est: ubi nihil est universale. Demōstratio hîc adhibetur per exemplum, quo quæstio nil demōstratur: Deinde ex Geometria petitur exemplum, obscuritate præterea hîc vitiosum, nec quicquā thesim cōcludens: Hoc præceptū repetitur capite tricesimo quinto. Secundū est præceptum universale ex omnibus universalibus: speciale & sic & aliter: quod item in conjunctis syllogismis falsum est: Tertium, ambò vel alterū propositū simile complexioni, quod in tertia figura falsum est: ubi ex generalibus tantum speciale cōcludetur. Quarto omnis syllogismus per tres terminos concluditur. Quòd si plures sint, syllogismi sunt plures: aut frustra sumpta erūt, nisi inductionis aut occultationis aut eiusmodi cujuspiam gratiâ. Quintū est, syllogismi duas propositiones esse principales, non plures: Alióqui si ad probationem vel exornationē partium aliquid adderetur, prosyllogismus esset, non syllogismi pars. Unde concluditur, omnis syllogismi terminos tres, propositiones duas, conclusionem unam esse: eásque partes esse necessarias & principales. Sexto, Problema facile disputatu est, quod in pluribus figuris cōcluditur: difficilius disputatu, quod in paucioribus figuris. Atista facilitas aut difficultas oritur ex argumento, quod facile vel difficile sit inventu, non è syllogismi specie & forma: quæ semel cognita, semper palàm est, nunquam inquirēda est. Tales ineptiæ octavo Topico tractantur: totaq; illa sex capita nihil habent, nisi perissologiam inanem, & in Organi logici libris perpetuam. Quamobrē siquis tot obscuritatū & tenebrarū, ad simpliciū syllogismorum genesim obscurādam repertarum summam conficiat, nónne furoris simile videbitur, hominum laboribus tātopere id obrutū & obscuratū esse, quod patefactum fuisse & illustratum divina quædam gloria fuisset? Aristotelis diligentiam & studium vehementer laudo & admiror: aristoteleorum interpretū simplicitatē & imperitiam neq; laudo, neq; admiror. Aristoteles ut in physico opere, Physicorum, sic in logico quāvis non nominet, Logicorum veterum decreta

creta omnia collegit, ut primo libro abundé docui: principia suæ philosophiæ propria posuit: materiam artis, formam artis definit, qua voluit artes & disciplinas institui. Interpretes omnia Aristotelis volumina, velut Apollinis alicujus oracula susceperunt, nullo loco judiciũ adhibuerunt, an hæc Aristotelis principiis convenirent: an Analyticæ artis ab Aristotele collectæ talis esset materia, talis etiam esset forma, qualẽ Aristoteles in vera & legitima doctrina & arte tũ materiam, tum formam esse jubet. Cujusnã itaque ju dicii fuerit profiteri, experientiam & analysim, artis & disciplinæ cujusvis pa rentem esse, & tamen in explicãdis artium decretis, ad experientiam & analysim nunquã respicere? Leges analyseos interpretari, analysim tamen earum nullam facere? principia clarissima tractare, & definitiões ex generibus differentiisq; conficiendas docere, & tamen ad eas quasi demonstrandum, infinitas tenebras temeré congregatas non videre? Obscuritatis caussæ nonaginta fuerunt ante figuras: in figuris, variorũ propositorum mille octingentæ: In sex postremis capitibus nescio quot itẽ accumulatæ, ut duo propé millia tenebrarum ad obscurandum simplicium syllogismorum genesim coacervata videantur. Quale tandem interpretum judiciũ hoc esse credideris? Vitæ & humanitatis gratiâ Logicam & facilé doceri, & promptẽ exerceri conveniebat: At istis tenebris, Logicæ scientia, Logicæ usus perditur. Quamobrem aristotelicum & Analyticum me fore initio professus sum, & hîc rursus adhuc profiteor. Aristotelis vera principia, vera doctrina, analysis enuntiationũ, syllogismi, methodi, nos adhuc docuit syllogismos nõ esse per se & sua na tura, sed harũ tenebrarum nubibus obscuros: Tenebras igitur abigamus, lucem definitionum, partitionũ, exemplorum reducamus: Aristotelica principia de materia artis, de forma artis, item experiẽtiam, sensum, analysim, usum sequamur: nec logicum quicquã, nisi analyticum probemus: hæc logicæ facultatis anima est: denique ad usum vitæ, veram & utilem doctrinam ex Analytico primo excerpamus. Tres sunt simplicium syllogismorum species, neque tamen hæ omnes & solæ: De syllogismis enim, qui fiunt é propriis enuntiatis, nihil præcipitur: Has igitur species excerpamus & illustremus.

CAP. XIIII. DE COPIA PROPOSITIONUM, *pars secunda.*

GEnesis syllogismorũ qualis esset, in hoc analytico retexuimus, inventio secundo loco sequitur brevius comprehensa. Quatuor capita hîc tantũ sunt: Invẽtio veró, sicuti diximus, præcedere debebat: prior enim est naturâ: quæstio enim ad usum syllogismi primúm ponitur, deinde quærit argumentum, id est mediũ, quod hîc appellatur: postremó mediũ, cum problemate certa ratione disponitur: Ergo præcedere debuerat invẽtio medii. Appellat veró magister hîc media, syllogismi principia, & facultatẽ faciẽdi syllogismi: Argumentũ siquidẽ, principiũ est, ex quo facultas & materia est syllogismi. Verumenimveró meminerimus & hîc Arverni mõtis illius, & in eo solis illustris, unde arbores & campi tam claré cernebãtur. Inventio explicatur: qua tandẽ re, clara & perspicua esse potuit? Definitiõibus, partitionibus, exemplis. Si definiretur inventio, doctrina inveniendi argumẽti, vel medii: argumentorũ genera deinde, generumq; species explicarentur definitionibus, exemplis: Quid hîc hotũ actum est? nihil, sed nubes interposita, quæ spectantis oculos turbaret: hãc igitur nubem dividamus & dissipemus. Quatuor igitur proximis capitibus, Logicæ invẽtionis loci quinq; attingũtur, effecta, adjuncta, opposita, divisio, definitio: oppositorũ (quæ ἐναντία καὶ ἕτερα, cõtraria & diversa seu repugnãtia dicũtur proximo capite) & divisionis locus omnino rejicitur & dãnatur: definitionis nomẽ attingitur tantúm: locus effectorũ & adjunctorũ, nomine proprii & accidẽns cõfunditur, totaq; invẽtionis ratio in antecedentiũ & consequẽtium locũ tandẽ includitur: eaq; invẽtio primúm cõmuniter, deinde in singulis figuris proprié docetur: Partitio primo loco singularis adhibetur ad inveniendum. Monuimus in Porphyrio & categoriis, quám inepté invẽtio Logica ad categoricum commentum relata esset: quámq; incõstanter esset divisa, ratione

categorematis, modò in partes sex, ut in Porphyrio in individuū, genus, speciem, differentiā, proprium, accidēs: modò in decē, ut in Categoriis in substantiam, quantitatem, qualitatē, agere, pati, ubi, quādo, situm esse, habere: Ternus hic demū locus est, quo dividitur inventio in partes tres eodē scholastico illo categorici sermonis cōmento: Omniū sanè quæ sunt, alia de nullo dicuntur, nisi secundū accidens, & alia de iis dicūtur: Sed de ipsis nulla nisi secundū opinionē, alia de aliis dicuntur, & de ipsis alia. Primi generis exemplū est, Cleon, Callias, Socrates, & singularia ac sensilia: tertii, homo, qui de Socrate dicitur, cùm etiam de homine animal: Secundi generis exemplū nullū ponitur: categorias tamen opinor intelligi, & illa quæ dicta sunt summa decē genera: singularia verò & summa relinquuntur: intermedia retinentur, quia ferè ratiocinationes & concretiones sunt maximè de iis, ait magister. Hæc bella & prima est & valdè categorica invētionis Logicæ partitio: infimorum, mediorū, summorū categoria quædā hîc spectata est: sic enim Porphyrius categoriam instituit: quo ordine hîc magister existimat de summo, nisi secundum opinionē, & de infimo, nisi per accidēs, argumentū nunquam ferè sumi: Frequentissimè verò ex his quæ sunt in medio: unde videlicet argumentum, medium in logicis libris nominatim alicui videatur: quod propriè dicit aliàs ab Aristotele ratio, fides, probatio, argumentū. Verùm hujus inventionis author labitur, tū quòd nobis illum categoriæ ordinē proponit, unde argumēta sumamus: (quāta enim illic esset inanitas, antea diximus) tū quòd categoriæ suæ caput & pedes amputat, ventrē solū retinet: id est media sola ad disputandū relinquit, extrema tollit: Animus enim disserentis nō peragrat inanes categoriarū, ut antea docui, latebras, quæ dialecticæ inventionis ferè nihil habēt, sed caussas, facta, subjecta, adjuncta, dissentanea, nomina, cōparata, conjugata, partes, definitiones, testimonia cōsiderat: quæ genera argumentorū omnibus categoriis & generaliora sunt, & modis omnibus ad disserēdū clariora & promptiora. Quòd autem ex infimo & supremo categoriæ loco putat hic author argumenta aut nonnunquā, aut raró sumi, tā falsum est, quàm qui diceret in sola prima figura syllogismos fieri, nullos in secunda vel tertia. Nā ut mediū illud, locū habet propriū in prima figura, sic summū in secūda, & infimū in tertia tenere potest, & frequenter solet: & tam ridiculū sit dicere è summo & infimo nullum argumentū sumi, quàm qui diceret è partibus & toto argumenta nulla sumi. De principio aliquo si dubitatio sit, monent Analytica, illustrandum & affirmandū esse singularium partiū inductione. Ergo judicio tuo ô Analytice magister, singularia illa, quæ tu rejicis, sæpe argumenta erunt: quoniam judicio tuo frequēs est inductio, quæ syllogismo cōcludi potest: ut postea docebis: appellas in probandis figuris expositionē: & ad syllogismos demonstrandum, tāquam principium adhibes, qui exemplo rei familiaris efficitur: ut,

Socrates est substantia:
Socrates est homo:
Ergo quidam homo est substantia.

Tuo igitur judicio singularia argumēta usum habebūt: quin Logicæ quotidianus ferè usus est in singularibus & propriis exemplis, ut dixi. Quid verò substātia, & in categoriis novē summa reliqua genera raró argumēta erūt? An non ut ad tractandū genus, species singulares adhibētur, sic universum genus ad explicandum speciem solet adhiberi? Qualis enim est hic syllogismus?

Nulla substantia, est accidens:
Omne animal, est substantia:
Nullum igitur animal, est accidens.

An non est hic ad præscriptam legem syllogismus? an nō licet mille similes rationes ex summis illis generibus cōcludere? Quare primi capitis hujus nobilis hæc ingressio, sophistica dupliciter & fallax est: & quòd inventionē argumēti ad categorias revocat, quæ dialecticæ inventionis nihil ferè sunt, & quòd docet argumenta media ejusmodi esse. Ex his igitur categoricis mediis monemur deinceps definitiōes, propria, cōsequentia, antecedētia, opposita quærere: Definitio autē & opposita, vera genera sunt argumentorū: proprietas ex adjunctis rebus est, ut antea in Porphyrium docui: Antecedentiū & consequentium nomine, omnia argumentorum genera,

exceptis

exceptis oppositis, continentur, sed sine distinctione: & quicquid tamen continetur in ea antecedentiũ & consequentiũ confusione, definité & partité caussis, factis, subjectis, adjunctis, cõparatis, nominibus, tributionibus, finitionibus, testimoniis distinguit. Quare res teneatur, rei confusio tollatur. Quód autẽ Aristoteles hîc opposita, & quæ rei nõ possunt inesse, rejicit, permirum est, cúm nullus argumenti cujusquam locus tam multis libris ab eo descriptus & propositus sit: in Categoriis enim & interpretatione, & Analyticis, & Topicis, & Philosophia describitur & proponitur: & multos negãtes syllogismos Aristoteles docuit, in quibus omnibus argumentum oppositum sit ei parti (in qua negatur) necesse est: oppositum, inquam, aut certè repugnans vel differẽs quod vera negatione distinguit: Imó veró, quod vehemẽter admirẽte, Aristoteles ipse proximo capite, hoc argumẽtũ in propriis singularũ figurarum mediis adhibebit. Quód si dicas rejici oppositũ, quia non fiat syllogismus ex argumento utrique quæstionis parti contrario: certè inquã, neꝙ fit semper in secunda & tertia figura ex argumento semper antecedẽte vel consequente: nam ubi complexio negatur, etiã argumentũ alteri parti quæstionis repugnat. Quare oppositorum locus non satis justa ratione dãnatur. Agè veró, conquesti sumus, in Organo logico nil apertè definiri, nil acutè dividi: refellimur hoc loco: facta est elegans prima illa partitio inventionis Logicæ in definitionem, proprium, antecedens, consequens, oppositum: oppositum rejectũ est: quatuor genera supersunt, definitio, propriũ, antecedens, consequẽs: deinde antecedens & consequens subtiliús dividuntur bifariam, quod dicitur in quid, vel ut proprium, vel ut accidẽs: deinde antecedens & consequens iterũ dividitur, quód secundum opinionẽ & veritatem. Obscurus & tenebricosus est hîc doctor: hoc nõ reprehẽdo solũ, intelligo quid obruat: consiliũ & mentẽ perpendo: Antecedẽtia consequentiaꝙ divisit duobus modis: primó trifariám. Verùm quænam est ista cõfusio? Antea jussi sumus videre definitiões, propria, antecedentia, consequentia: ut distincta opinor, & diversa argumẽtorum genera: nunc veró definitiones, quæ dicuntur in eo quod quid est, & ut propria, partes fiunt antecedentiũ & consequentium: nunc propria, quæ secundo loco à consequentibus distinguebantur, partes item fiunt consequentium: Secunda divisio est antecedentiũ cõsequentiũꝙ, quædam secundum opinionem, quædã secũdum veritatem. Quid ista divisio? nónne omnibus argumentis non consequentibus modó, sed antecedẽtibus, sed oppositis potest tribui? Perge, subtilitas divisionis alia sequitur: Antecedentia consequentiaꝙ generaliter aut specialiter antecedunt & cõsequuntur: illa sumenda, hæc omittẽda. Error est initio reprehensus: fit enim syllogismus nõ solúm ex specialibus, sed propriis & singularibus, ut diximus: Ratio autem hujus præcepti fatua planè est, quód incertũ, an sit propositio universalis. At rhetoricus tropus est, synecdoche, cujus usus nos docet quãdo generale nomẽ generaliter aut specialiter intelligendũ: Infinita intelligentia nulla est, neque logicũ hîc quicquam. Omnium artiũ propositiones sunt infinitæ: Grãmatica, est ars rectè loquendi: Rhetorica, bene dicẽdi: Logica, bene disserendi: Arithmetica, rectè numerandi. Nec additur (omnis) generaliter tamẽ intelligitur. De Catilina loquitur Cicero, nomine tamen generali utitur: Sine dubio perdidimus hominem, ait. Atꝙ omnino, ut dixi, synecdoche nos id docet. Multa sunt ejusmodi in Organo logico, quæ Aristotelẽ in omnibus magnis artibus, nõ in rhetoricis tantúm versatum, arguunt batũ nugarum authorẽ non esse, sed aliquẽ aristotelicæ doctrinæ imperitum æmulum, & ignarum sophistem. Atꝙ etiam consequentia rursus dividuntur in propria & communia, ut illa sumãtur, hæc relinquantur. Videmus novã partiendi laudem: Consequens & proprium inter prima ferè genera mediorum fuerunt: nũc propriũ, efficitur species consequentis. Additur postremó consequens, quod frequenter accidat, sumendum: rejiciendũ tamẽ, quod est omnibus cõsequens: Ratione videlicet eadẽ, qua summa genera rejecta sunt: tametsi pauló póst constanter præcipitur, ut quám maximé generaliter sequentia quærant: Verũ quid caussæ, quamobrẽ maximé generale, ut

scholæ nostræ loquūtur, transcēdens repudietur? An ex eo nullus syllogismus fieri potest? Quid si sic ratiocinemur?

Omnis res Deo nota est:
Omnis Logica, res est quædam:
Omnis igitur Logica Deo nota est.

An nullus hîc syllogismus? an non licet tales infinitos ex maximè communibus, syllogismos facere? Hactenus communis abundantia propositionum est, qua docti sumus, cùm erit aliquod problema positum, inquirere non infima, nō suprema, sed media, ut definitiones, ut propria, ut antecedentia, ut cōsequētia: imò verò solùm antecedentia & consequentia, eaq; in quid & propria & accidentia: eaq; rursus generalia, non specialia, nec tamen generalissima: atq; iisdem propria, non cōmunia aut frequentia, non rara: Tota deniq; facultas inventionis in duobus antecedentium & consequentium locis, nobis posita, ne queramur perpetuò difficilē esse hūc doctorem: an facilior esse potuit? Duos nobis inventionis locos tantùm proponit, ex antecedētibus & cōsequentibus, ne nos videlicet argumentorum & locorū multitudo obrueret: ex antecedētibus enim & consequentibus postea concludet, omnes syllogismos fieri. Sed invētio communis adhuc fuit, propria singularum figurarum jam sequitur, in qua nō speciales caussarum, factorum, subjectorū, adjunctorum, oppositorum, & reliquorum argumentorum loci tradētur: imò verò meræ nugæ tradentur: repetentur syllogismorum definitiones, antea falsò mediis in unaquaque figura attributæ. Quadruplex est problema, generale, speciale, affirmatum, negatū: Quatuor igitur regulæ ponuntur ad inveniendū medium, quo hæc problemata syllogismo concludantur. Problematis autem termini duo sunt, major & minor, ut sæpe jam dictum est: Itaq; ex terminorum antecedentibus & cōsequentibus & oppositis, quatuor regulæ texuntur ad ea quatuor problemata concludendum, quæ paulò faciliùs quàm in litera dicātur, exprimam. Prima est, Problema generaliter affirmatum, cōcluditur medio antecedente majus extremū, consequente minus. Secunda est, Problema specialiter affirmatum, cōcluditur medio antecedente utrūq; terminum. Tertia est, Problema generaliter negatū, medio alterum terminum sequente, alteri opposito concluditur. Quarta est, Problema specialiter negatum, cōcluditur medio, quod oppositum sit majori termino, minorem consequatur. Quatuor hæ sunt definitiones syllogismorum: 1. enim in primi modi primæ figuræ definitionem incidit, 2. in triplicem definitionē triplicis modi affirmati in tertia figura: 3. in primi modi & secūdi secundæ figuræ: 4. in quarti modi primæ figuræ, & tertii secūdæ. Ita syllogismorū definitiones pro argumentorū invētione, rudibus & imperitis obtruduntur: eadē planè sapientia, qua mediū in figuris definitū est: Inventio per judiciū scilicet explicatē. Tanta Logicæ his in libris cōfusio est, tamq; aristotelicæ methodi legibus damnata. Sed tamē in tanta perissologia valdè rudis est doctor noster. Has definitiones syllogismorum, regulas mediorū & argumentorū inveniendorum fecerit, ut facit: attamen pluribus modis concludi tria problemata postrema poterunt: specialis enim affirmatio, prima etiam figura, & specialis negatio, secunda tertiaq; concludi potest. Quid tenebras capitis hujus reliquas retexam? Definitiones syllogismorum, unde regulæ istæ collectæ sunt, antea tenebris demonstrationū involutæ fuerunt, ut diximus: hîc tamen rursus vana ingenii ostentatione, modi iterum vitiosi colliguntur. Perissologia, licet infinitè Aristoteli damnata, atq; hîc universæ caliginis fons effunditur. Neq; id vulgò dissimulatur: In interpretatione de nobili modificatorum quæstione dictū illud urbanum in scholis pervulgatum prædiximus, *De modalibus non gustabit asinus:* At hîc pontem esse asinorum, scholarū nostrarū doctores & interpretes Organi logici prædicant. Figuram quadratam instituunt variis triangulis incisam, quibus syllogismi recti & vitiosi notantur: quam qui retexere nō possit, asinus habetur: pons ea scilicet virtute, ut asinorum pedibus cōculcari se nō patiatur. At bone Deus, pōns hujus sublicii videlicet, quales sunt sublicæ? Etenim quoniā hic magister, inventionis Logicæ architectus esse voluit, quid? nonne definitionibus, partitionibus, exemplis argumētorū & mediorū, quæ inveniēda sunt, totā doctrinā architectari

tectari

tectari & fabricari debuit? caussas, facta, subjecta, adjũcta, dissentanea, cõparata nomina, partes, definitiões, testimonia, quoniã hæc Aristoteli vera media sunt & argumenta, interpretari? Ad hanc enim exædificandã inventionis artẽ, illa materies, hæ fabricæ fuerunt: has manu atq; opere & aperta methodi architectura machinari debuit. At toto isto capite nil nisi perissologia, & obscuritas doctrinæ inanissima est: Et appellantur asini, qui mysteria hîc occulta nõ videant? Asinos scilicet multos fuisse necesse est, si asinos esse necesse est, qui Logicã inventionẽ hîc non videant, quæ omnino nulla est: nec ullis igitur oculis videri potest. Enimveró fabulam ab histrionibus agi solitã, hujus argumenti simillimam spectasse me cõmemini: Vano cuidã & simplici Thrasoni pannus á nebulone sartore describitur percõmodus, sed eo colore præditus, ut á nothis & spuriis cõspici nõ possit: Itaq; Thraso cupidus emendi, pannũ sibi proponi jubet: nebulo protinús tanquam multarũ ulnarũ molẽ profert: expassis palmis, ut mercatores hîc assolent, licia diducit, speciẽ miratur, emptori suo prædicat & ostentat: Hîc Thraso vanus, adulterii materni suspicione pronnús tactus est: cõfiteri tamen pudor vetat: itaq; pannũ, quẽ nullũ videt, qui nullus etiã est, se videre & admirari dicit, & emit, vestemq; sibi sarciri jubet. Hîc sartor exultare gaudio & triumphare incipit: pannum dividit, divisionis stridorẽ miris modis imitatur, vestemq; hoc egregio invisi invisibilisq;, ut ita dicam, coloris panno consarcit: pretium deniq; accipit & addicit. Hæc (mihi credite) pontis asinarii fabula est, in nobis scilicet idiotis jã veritas & historia, non fabula: Persuadetur nobis, inventionis doctrinam mirabilem quandã & singularẽ hic esse, sed ab asinis conspici nõ posse: Credimus: (quid enim philosopho tot ætatũ seculorũq; judiciis approbato non credamus?) nõ videmus tamen, nec omnino videre, quod nihil est, possumus: ne tamen asini videamur, laudamus, admiramur, emimus pretio nõ solúm pecuniæ, cujus jactura tolerari poterat, sed temporis & vitæ, cujus detrimẽtum, nullo pecuniæ pretio cõpensari potest. Quamobrẽ veram summamq; Aristotelis principia materiam veræ artis, formam veræ artis cum his nugis comparemus: ómnia hîc contraria reperiemus: Analysim aristotelicã adhibeamus: innumerabilia præstantiũ authorum monimenta sunt, omnis doctrinæ, omnisq; sapientiæ plena: ad eorum igitur inventionem retexendum, cognoscendum, imitandum, quid asinarius iste pons proderit? Adhibeamus in Virgilio, Homero, Cicerone, Demosthene, Platone, Aristotele: in mathematicis, in legibus, in theologia, quid nobis explicabit? Tum veró cúm Analyticũ nihil esse viderimus, ad alterũ exercitationis genus convertamur. Aristoteles Logicã viva voce tã multis scriptis exercuit: experiamur igitur (seu dicere, seu scribere meditemur) quid his inventionis artibus possimus adjuvari: nec Sepias diutiús imitemur: Ut enim pisces illi cúm se peti á piscatoribus senserint, effuso atramento, quod illis est pro sanguine, infuscata aqua abscondunt se, & piscatoribus iter veluti sepiunt atq; intercludunt: Nec sic videlicet cũ veritate, cũ luce, cum firma cõstantiq; ratione urgeamur & cõstringamur: vel cõtoria aliqua & obscurata distinctione stultitiam nostrã teneamus: ac si nubẽ distinctionis aliquã contradicẽtibus opposuerimus, præclaré nos philosophatos arbitremur. Etenim turbida ista aqua residebit aliquando, nec perpetuó conqueremur, qđ Persius de inertibus discipulis,

Nigra quód infusa vanescat Sepia lympha.

Opinionũ enim cõmenta delet dies, naturæ judicia cõfirmat. Malitiosi & improbi animi est errore delectari, lucem odisse, tenebras consectari, publicis malis gaudere, honesta studia remorari. Quod cúm quidam tam pertinaciter faciant, considerent secum quám principiis Aristotelis cõgruentius, quám sibi modestius, quám publicis studiis utilius fuerit confiteri nescire se quid dicãt, quám ista tã temeré effutientes, sibi primúm, deniq; bonis adolescentibus tam miseram, tamq; perniciosam calamitatem parare: Sed cõquestionis hujus dolore sæpe lõgiús evehor, quám putarã. Sicut exposita genesi disputatũ est, ejus doctrina syllogismos omnes concludi, sic exposita mediorum, & enuntiationũ inventione, differtur omnia problemata, omnesq; syllogismos ostensivos,

 hypothe-

hypotheticos vel ex absolutis necessariis cõtingentibus, deniq; cujvsuis generis perficiũdq; ita demonstratur: Manifestum igitur ex dictis, quód nõ solùm accidit hac ratione & via omnes syllogismos fieri, sed etiã quód alia impossibile sit: Demõstratum enim est, omnem syllogismum per aliquam expositarum figurarum fieri. Has veró nõ accidit per alia constitui, quám per consequẽtia & antecedentia: Ex iis enim propositio & medii sumptio. Quare nec syllogismum possibile est fieri per alia. Via igitur de omnibus una, & circa philosophiam & quamvis artem & disciplinã. Quapropter in omni problemate hæc erunt invenienda secũdum veritatem quidem, quæ etiam secundum veritatem insint: ad dialecticos autẽ syllogismos ex probabilibus propositionibus. Hęc, inquã, disputatio est, antecedentium & consequentium argumento, omnes disputationes & philosophicas & dialecticas effici. Disputationis clarior conclusio sic est:

Omnis figura efficitur antecedentibus & consequentibus:
Omnis syllogismus aliqua efficitur figura:
Omnis igitur syllogismus efficitur antecedentibus & consequentibus.

Hujus tamen demõstrationis propositio non satis vera est: medium enim & argumentum in omnibus negatis syllogismis alteri extremo opponitur, sicut Aristoteles etiam in his capitibus loquitur. Assumptio planè falsa, sicut antea docui, quia syllogismi & proprii & conjuncti (cõnexos & disjunctos dico) nõ perficiantur tribus expositis figuris: Et interpretũ vanitas illa, de qua jam dixi, hoc capite tricesimo, etiam testimonio Aristotelis apertè refellitur: cùm differẽtiam docet syllogismi ostensivi & hypothetici: quód ille proposita duo vera habeat, hic alterum falsum, ut ad impossibile dicitur: idcoq; mẽdacii syllogismus appellatur: aut certè pro certo & indubitato, quod incertum tamen sit & dubiũ, secundum assumptionem, sicuti & Mathematici postulare solent & assumere: & qualitatem quandam, quam demonstratã non habent, concedere, unde demonstrationes suas efficiunt. Aliquãdo cùm species plures sint, una tamen probata, ex hypothesi concluditur genus.

Principia syllogismorũ generaliter quidem dicta sunt quemadmodũ se habeant, & quomodo sint indagãda & investiganda: hîc media & argumẽta rursus appellant̃ principia syllogismorũ, & eorũ invẽtio apte venationis cujusdã, (tametsi ea hîc nulla instructa est) indagationi comparatur. Atque hîc, quod in genesi monui, non est omittẽdum: Una genesis est cõmunis & generalis & universalis, nec in minores artes secanda: Cujus doctrina quãvis in his libris imperfecta sit, est tamen per se quædã una. Sic inventio una est generalis, communis, universalis, nec pluribus artibus minutiùs discerpẽda: Communis, inquã, omniũ disputationum necessariarũ verisimiliũ, ut hic docetur: vereq; á nobis est libro secũdo, & ex aristotelicæ Logicæ sentẽtia disputatũ, quæstionum partitionem esse vanam, quia communis esset Logica omnium quæstionum: Logica doctoris hujus communem omniũ problematum genesim docere voluit, nunc communem inventionem docere vult, & communia principia seu media. Propria veró in unaquaque arte plurima sunt, ait hic author: Singulares enim artes, inventiones quædã sunt singulares. Hîc memento syllogismorum principia in argumẽtis & mediis statui: ideoq; horum principiorum doctrinã, doctrina syllogismi ex illis principiis compositi priorem & antiquiorem esse: quod idem magis apertè dicetur capite tricesimo primo. Atque hoc loco Aristoteles attendendus est accuratius, cum ita loquitur. Uniuersaliter igitur quemadmodum oporteat invenire propositiones, ferè dictum est: δι' ἀκριβείας δ' διεληλύθαμεν ἐν τῇ πραγματείᾳ τῇ περὶ τὴν διαλεκτικήν, accurate veró dissetuimus in tractatu dialecticæ: id est, ut Philoponus interpretatur, ἐν τοῖς τοπικοῖς. ταύτην γάρ φησι διαλεκτικήν: Hanc enim dicit dialecticã. Hoc, inquam, loco Aristoteles attendendus accuratius ad illam secundo libro adrasteam inventionis & judicii distributionem, ut Adrastus & logica veritate & aristotelea authoritate permotus categorias τὰ πρὸ τοπικῶν nominaret, & topica ipsa analyticis anteponeret. Hic enim Aristoteles planè Adrastus est: inventionem (inquit Aristoteles) mediorũ nũc summatim attingo, antea siquidem

dem δι' ἀκριβείας id est μερικώτερον, ut Philoponus interpretatē, subtilius per partes exposui. Ergo Aristoteles περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν προτάσεων, nos ad antecedentia topica remittit: Adrastumq; logicæ distributionis in topicam & analyticā revera ac veritate suscipit. sed tamen (ut propositum persequamur) ostensivi & hypothetici differentia cùm talis describatur, & doceatur, ostensivum, hypotheticum, & omnino omnē syllogismũ tribus figuris, duobus antecedentium & consequentium locis absolvi, planissimé docetur hypotheticos syllogismos, hic nominatos simplices syllogismos esse, non eos qui conjuncta argumenti dispositione, connexa vel disjuncta propositione concluduntur. Locus veró unus est in hac disputatione, capite eodē diligenter animadvertendus, jam sæpiús à nobis citatus: Principia itaque uniuscujusque rei constituere, est experientiæ & usus: sic ἀστρολογικὴ ἐμπειρία, id est astrologica experientia, astrologicę scientiæ principium est: similiter reliquarum omnium artium & disciplinarum experientia, ipsarum principium est. Itaque si usu præcepta sunt & experimento cognita, quæ sunt in rebus, licebit hinc sané demōstrationes facilé promptéque exprimere: Etenim si nihil κατὰ τὴν ἱστορίαν, inquisitionem observationemq; omissum sit eorum, quæ certó ac veré rebus insunt, facilé cujusvis rei demōstrationem comperiemus. Hic, inquam, locus non negligenter legendus, sed diligenter attenteq; cognoscēdus. Procreatrix & parens omnium artium ἐμπειρία, καὶ ἱστορία est: verissimé dictum est: sed infinitarum tenebrarũ totis Analyticis cumulatarum nulla procreatrix est ἐμπειρία, nulla ἱστορία: ab usu vitæ & humanitatis nullo, á prudentiæ ratione nulla profectæ sunt: ad nullum vitæ & humanitatis usum, ad nullam prudentiæ rationē referri possunt: tollantē igitur. Ac si quæras quomodo his sublatis, syllogismi genesis, medii invētio explicari & demonstrari possint, tibi respōdebit hujus admonitionis veritas: Si κατὰ τὴν ἱστορίαν singula veré deprehenderis, hinc demonstrationes efficies. Principia definitionum, partitionũ, si quare vera sint, addubites, ad ἐμπειρίαν καὶ ἱστορίαν recurram: aliter nō ostendā: nec aliter ostēdi principia debent, ut verē posterioribus Analyticis postea dicetur: Ex principiis autem per ἐμπειρίαν καὶ ἱστορίαν collectis cætera deinceps ostendenda & explicanda sunt. Hoc universæ disputationis & animadversionis meæ aristotelicum principium est adversus Organi Logici tenebras: Principiũ verum, principiũ certũ, principium toto Organo, Aristotelis doctrina dignissimũ: Hæc enim præcipua est Aristotelis hæresis contra Platonē: principia cognitionis nostræ posita esse in sensibus: principia artiũ, inductione sensiliũ & singulariũ rerũ colligi: nihil deniq; in intellectu esse, quod in sensu priús non fuerit: quod οὐ τῇ ἐμπειρίᾳ καὶ ἱστορίᾳ nō fuerit. Utinā literis aureis, atq; amplis & illustribus, pro foribus scholarũ omnium, vel potiús firma & stabili intelligentia memoriaq; in mētibus magistrorũ, duo ista verba essent inscripta & impressa, ἐμπειρία, ἱστορία: ut quoties ea legerēt & meminissent, omniũ verorum dogmatũ caussam atq; originē legerent ac meminissent, quæ præcepti originem veram demonstrēt, quæ præcepti usum certũ declarent. Sed hîc fortassis amore & desiderio tātæ veritatis diutiús immoror: reliqua est capite tricesimo secũdo per genera divisio, quam magister particulam quādam facit hujus doctrinæ: & recté facit: est enim latissimus divisionis usus, non solùm cúm genera, sed quævis omnino totius partes dividuntur: & antecedentia cōsequentiaq;, quæ medii instrumenta communia hîc facta sunt, ex divisionis loco permulta sunt: ut genera, species, totũ, partes. Sed hic idem magister divisionem facit infirmum syllogismũ vel asyllogistum, ut secundi Posteriorum capite quinto, quia quod oportet monstrare, petit: in eoq; omnes superiores, ignorantiæ arguit: quód in ea neq; petitionē principii, neque syllogismũ infirmum viderint, sed præceperint per eam, de essentia demonstrationē fieri, rerumq; definitiones inquiri. Hîc imprimis Plato videlicet arguitur, qui hoc argumēti genere definienda essentia rerũ sæpe philosophatē. At in utroq; videtur ipse reprehensor, potiús arguendus: nec enim divisionis omnis est usus, ut ex specie genus: sed major etiam, ut ex genere species concludatur: imó etiā definiatur, ut posterioris

rioris

rioris Analyſeos ſecundo docetur. Ita quod in principio eſt, hoc argumento non petitur: Imó nominatim nullã hîc eſſe principii petitionẽ, Analyſeos poſterioris ſecundo dicitur: Et valdé ridiculum eſt, non ſolùm falſum hujus doctoris argumẽtũ: Omnis demõſtrationis, ait, mediũ eſt minus primo in diviſiõe: Medium non eſt minus: Non igitur demonſtratio. O doctorem ſuæ doctrinæ non ſatis memorem! Docet enim magiſter in poſterioribus Analyticis, omnẽ demõſtrationem ex cauſſa propia eſſe, nec ideo medium eſſe minus primo. Hîc contra Platonem contrarium ſibi permittit & concedit: Deinde veró ſpectemus infirmum in diviſione ſyllogiſmũ, quem Plato, & omnes ante hunc magiſtrum ignoraverint: Videamus quomodo diviſio ſit aſyllogiſtos: quod exemplum aſyllogiſtum edatur: Hîc enim neque principium petitur, neque ſyllogiſmus eſt infirmus, ſed ſyllogiſmus conſtãs & ratus. Problema eſt primi exempli de ſubſtãtia & quadam definitione, nempe, Quid eſt homo? Medium ſumitur ex diviſione generis in ſuas differentias: & ita ſyllogiſmo concludit̃, neq; petitur principiũ: Primus eſt ſyllogiſmus.

Omne animal eſt mortale aut immortale:
Omnis homo animal eſt:
Omnis homo igitur mortalis eſt aut immortalis.

Hic ſyllogiſmus eſt primę figurę: Nec intereſt quód propoſitio, cõjuncta enũnatio eſt: neq; enim ſyllogiſmi ſimplices dicuntur aut cõjuncti ab enuntiatione ſimplici aut conjuncta, ſed à diſpoſitione, ut in noſtra Dialectica diximus. Secũdus ſyllogiſmus in exemplo eodẽ eſt.

Homo mortalis eſt, ut immortalis:
Non autem immortalis:
Mortalis igitur.

Hic diſjunctus ſyllogiſmus conſtans & firmus eſt: neq; petitur principiũ, ſed ex contrario contrariũ probatur, cõtraria veró ſimul naturâ ſunt: Simili via duo rurſus ſyllogiſmi contexuntur:

Omne animal mortale pedes habet, aut iis caret:
Omnis homo eſt animal:
Omnis igitur homo pedes habet, aut iis caret.

Deinde diſjuncta concluſio efficitur de proxima complexione:

Omnis homo pedes habet, aut iis caret:
At non caret pedibus:
Habet igitur.

Quapropter in hoc præcepto ariſtotelicum nihil eſt: nihil verũ eſt, ubi tot, tamẽq; rati & conſtãtes ſyllogiſmi ſunt, ſyllogiſmum nullum eſſe. Sed majus eſt quod ſequitur: Tota Platonis diviſio labefactatur & evertitur: & diſputatur nõ ſolúm judicii & ſyllogiſmi, ſed argumẽti prorſus eſſe expertem diviſionem: itẽ ad quodvis problema eſſe inutilem diſſeritur. At, inquam, particulam invẽtionis eſſe quandam pauló anté dictũ eſt: non igitur inutilis prorſus. Sed exemplum videamus: geometricum verò ponitur, demonſtratum apud Euclidẽ ultima propoſitiõe decimi: An diameter, ſit aſymmetros: & ſimili via diſſeritur:

Omnis longitudo eſt ad coſtam ſymmetros vel aſymmetros:
Diameter eſt longitudo:
Diameter igitur eſt ad coſtam ſymmetros vel aſymmetros.

Syllogiſmus igitur diſjunctus ut antea concluditur, nec petitur principiũ:

Omnis diameter eſt ad coſtam ſymmetros vel ſymmetros:
Non autem aſymmetros:
Aſymmetros igitur.

His argumentis concluditur diviſionem neque omni cõſiderationi cõgruere, neq; in his utilem: in quibus maximẽ videatur, nil ad definiendum, nil ad ullum problema diſceptandum valere: ſophiſma eſſe denique: in ea principiũ peti: Cõcluditur id, inquam, ſed vitioſé & captioſé concluditur: Imó veró poſtea ſecundo Priorum, & ſecundo Poſteriorũ, hæc ipſa diviſio & nomine inductionis, & nominatim per ſe, & diviſiõis nomine valdé laudat & probatur: & quód valeat non ſolùm ad inveſtigãdum definitionẽ & eſſentiam, ſed ad communẽ problematũ diſceptationẽ plurimúm valeat, multa & longa oratione diſſeritur: ſed tum dicetur id ſuo loco meliús. Nec interpretum vanitas hîc audienda, Platoni placuiſſe definitionem ſyllogiſmo demonſtrativo mõſtrari: nec enim, ſi Organico authori creditur, de ſyllogiſmo quiſquã ante natũ Ariſtotelẽ cogitarat. Adhuc invẽtio mediorum & propoſitionum in duobus locis antecedentiũ & conſequẽtium poſita eſt, ad antecedentia conſequentiaq; definitio & proprium

prium & accidens referuntur: Oppoſita rejecta ſunt: diviſio tota ut inutilis abjecta, hac inventione omnes ſyllogiſmos effici. Ita de quinq; generibus argumenti, proprio, accidente, oppoſitis, diſtributione, definitione tria tantũ Ariſtoteli probãtur. Veritm ut dixi, anteceſſionis & conſecutionis ratio, diſpoſitionis magis eſt, quàm inventionis: quod interpretes quidam ſenſerunt: totamq; inventionem hîc expoſitã analyſi ſubjiciũt, quia mediorum nulla tradatur inventio, ſed geneſeos regulæ tantùm repetantur.

CAP. XV. DE ANALYSI *propoſitionum.*

PRimi Analytici partes adhuc duæ diſceptatæ ſunt, geneſis ſyllogiſmi, & inventio medii. Tertia pars de analyſi, reliqua ſequitur, quæ nobis adhuc regula fuit ad duas priores retexendum & examinandum: hic enim verus & naturalis ignis experientiæ, uſus, inductionis, id eſt ariſtoteleorũ fuit, quo Logicum aurum probavimus, quodcunque in Porphyrio categorico & ſymbolico & hoc analytico doctore fuit: Ignẽ igitur hunc ſua flamma inflammemus, ut eluceat oculis & effulgeat: principia de materia artis, deq; forma teneamus. Quid igitur hîc primũ eſſe debuit? Primùm quia partiti Logici operis tertia pars eſt analyſis, tranſitione ſignificandum fuit, de geneſi & inventione dictum eſſe, de analyſi jam eſſe dicendum. Hæc tranſitio, præclara & egregia ſignificatione initio ponitur: Quomodo autem reducamus ſyllogiſmos in expoſitas figuras dicendum deinde fuerit: id enim diſquiſitionis reliquum eſt. Tranſitio igitur hîc eſt, operis Logici partem unam ſupereſſe, analyſim: Sed hæc tranſitio eſt: ratio tranſitionis deinde ſequitur ex univerſę Logicę partitione: Nam ſi compoſitionem ſyllogiſmorũ perſpiciamus, & inveniendi habeamus facultatẽ, tũ verò factos retexamus in expoſitas figuras, hypotheſis initio propoſita finem conſequatur. O partitionem infinitæ lucis, ſi diligenter examinetur, authorem! Secũdo libro principia Logicæ facultatis, quæ in Logico Organo deeſſent, explicavi: ea tota licet ex hac partitione cõfirmare. Logicam, dico artem eſſe bene differendi, nec finibus ullis aut terminis hanc definitionem concludo: ad omnes res differẽdas & explicandas Logicam pertinere confirmo: Id principium hac partitione cõfirmatur, quia trib⁹ partibus tota hypotheſis Logica comprehenditur, geneſi, inventione, analyſi, ut qui invenerit, diſpoſuerit, inventumq; ac diſpoſitum opus examinarit & retexuerit, finem Logicæ hypotheſeos cõſequatur. At geneſis, communis omnium quacunque de re ſyllogiſmorum deſcripta eſt: At inventio, communis omnium quacunq; de re problematum deſcripta eſt: At analyſis, communis omniũ inventarum & diſpoſitarum diſputationũ poſtea deſcripta eſt: Quare ſi vel geneſim, vel inventionem, vel analyſim ſpectes, tota Logica cõmunis, generalis, univerſalis eſt: vereq; docet & analytico doctori congruenter docet, qui Logicã, definit artẽ bene differẽdi, eamq; ad res omnes communiter accommodat: quiq; Logicæ finem ſtatuit de omnibus rebus bene differere, quia id etiã hîc Logicæ hypotheſeos finis appellat. Doceo duas artis eſſe partes, inventionẽ & diſpoſitionẽ: Hæc partitio, inveniendi facultatem, compoſitionem ſeu collocationem, partes artis efficit, & geneſeos verbũ (ut ejus doctrina in tribus figuris expoſita demõſtrat) totum nũc eſt ordinis & collocationis: & ſic opponuntur geneſis & analyſis, ut ſecundi Elenchorũ capite ſecundo analyſis & ſyntheſis: & Philoponus ait geneſim pro diſpoſitione ab Ariſtotele uſurpari. Hęc igitur una partitio verã illã Logicæ hypotheſeos partitionẽ, quã ſecũdo libro explevimus, accuratè quærẽtibus indicare poterat: & quod reſtituimus, hac partitione comite & indice reſtituimus. Quamobrẽ tam fertilis partitionis tàmque fœcundæ partus ſtudioſè & ſolicitè ſuſcipiendus nobis atque alendus eſt. Sed analyſis reliqua eſt, analyſeos definitionem requiramus: ea nulla eſt. Analyſis Logica, eſt diſputationis invẽtæ & diſpoſitę examinatio & exploratio: Nec ars nova eſt ulla, ſed ars ipſa iiſdẽ gradibus repetita, quibus in opus educta fuerat, ut initio propoſuimus. Quis analyſeos finis? quis fruct⁹ erit? Audiam⁹ non ſolùm interpretes Organi (qui docent analyſim,

analysim, præstantissimam esse Logicæ hypotheseos partem, à qua tota hypothesis quatuor librorũ, Analyticorũ nomine inscribitur:) sed multò magis Organum ipsum hac de re audiamus: Eveniet simul ut priús descripta, quód ita se habeant, confirmentur & illustrentur iis, quæ modó dicentur: Necesse namq; est omne verum ipsum sibi usquequaq; consentaneũ esse: Quapropter analysis, est inventionis & dispositionis cõfirmatio & illustratio: & quód verissimé jam toties omnibus locis analysim advocamus, usum, experientiam & historiã requirimus, organico authore & doctore requirimus: Analysis enim, Lydius lapis est, quo Logicum aurum tentemus: Imó verus est & naturalis ignis, quo Logicum aurũ probemus, confirmemus, illustremus. O me miserum, & eloquẽtia (cujus sum professor) valdé nudum & vacuũ! Caussam, ut spero, (imó valdé cõfido) gratissimã Deo, & publicis studiis utilissimã, & ex Aristotelis (si tamẽ hic est Aristoteles) doctrina, principiis, sententia, tot annos disputo: & tamẽ hominibus quibusdã tam illustrẽ, tam utilẽ caussam nõ persuadeo: Imó veró graves damnationis pœnas á tribus Iudicibus impositas pertuli: discipulos meos scholis ejectos propterea vidi, quód analysim, inventionis & dispositionis illustrationẽ & confirmationẽ esse dicerẽ: quód analysim Logicam ad omnes sententias, disputationes scriptas, dictas, meditatas referrẽ: quód analysim, Logicæ artis animam vitamq; dicerem, & in poëtis, oratoribus, philosophis animare artis præcepta analysi contenderem. Sed quoniã melioribus & æquioribus judiciis cõservati & restituti sumus, analysim quoque licet intermortuã, omnibus viribus conservemus, excitemus, restituamus. Quid sequitur? Analysis logica, est non solúm examinatio disputatiõis, sed cõfirmatio & illustratio: Quia verum vero consonat, quia videlicet aurum in igne suam puritatem approbat, prima debuerat analysis esse consideratio. Quid hîc actum est? ut inventio nulla feré tradita est, sic inventionis analysis nulla propé traditur, tota est geneseos: prima de syllogismi definitione & partibus: secũda de figura, de figuræ forma. Primũ igitur positi syllogismi exemplum enuntiationes resolvitur, deinde in terminos tres: quamobrem? Quia facilius est, ait hic doctor, dividere in majora. At, inquã, trium terminorũ cõsideratio major & amplior, id est generalior & antiquior, & prior est naturá: Problema enim, ad quod duo termini referuntur, & argumentum, id est medius terminus anté consistant, necesse est, quàm ex iis propositiones efficiantur. Ratio hæc doctorem ad analysim terminorũ priús adducere debuit: methodum igitur doctoris, vel ipsius argumento refellimus, præceptum tamẽ sequimur: Tres terminos in exemplo proposito requirimus, id est problema & argumentum. Præcipua inventionis vel propositionis analysis in hoc libro nulla est, ut consideretur de partibus, ex quo loco eductę sint, sit'ne propositio propria, vera, certa, cõsentanea: an contrà aliena, obscura, ambigua, falsa, incõsequens: Præcipua, inquã, inventionis & propositionis analysis hîc nulla est, in Elenchis est quædã. Perge, quid analysis geneseos? quid hîc exponit? quæ præcepta proponit? Præcepta certé statuit excellentia, & si quid in toto Organo Logico Aristotelis nomine dignum est, aristotelica numero septem sunt: primum est: Etsi non ambæ adhibitæ sunt, altera est restituenda. Ergo quod ad propositiões attinet, interdum nihil deest, & qualitas sola ex conclusionis & syllogismi legibus consideranda, interdum veró deest altera: Interdum enim generali propositione constituta, assumptio non exprimitur, seu scripto, seu sermone disputetur: aut adhibetur propositio utraq;, sed complexio reticetur: alia veró interrogantur. Hîc ἐμπειρίαν καὶ ἱστορίαν, veræ artis matrem agnosco. Lege totum Demosthenem, Ciceronem, Homerum, Virgilium, Platonem, Aristotelem: omnes oratores, poëtas, philosophos, quæstionem syllogisticã vix millesimam plenis syllogismis contextam & conclusam reperies: enthymematis, communis hominum sensus feré cõtentus est: Assumptio clarior est? Frustra diceretur: Propositio per se apparet & occurrit? Assumptione sola concludimus: interdum ne cõcluditur quidẽ, sed duabus positis partibus, aut etiã altera, complexio priús intelligitur, quàm dici possit: Omninoq; syllogismus rariús

partibus

partibus suis expletur, quàm in syntaxi primæ & secundæ verborũ personæ, ego & tu exprimuntur. Ergo de syllogismi partibus tantùm enuntiatur, quantùm mens auditoris requirit: quod per se cõcipit, id repudiat, nec explicari sibi vult. Organum perlege, syllogismorum etiã exempla in figuris ipsis posita repete: quotumquemque perfectum invenies? Sed cæteras hujus præcepti partes videamus. Considerãdum verò an supervacaneum aliquid assumptum sit, tum etiã de necessariis, ne quid sit omissum: ac illud quidem restituendum, hoc verò detrahendum, donec ad duas propositiones perventum sit. Usus & excellentium authorũ exempla, syllogismi partes non omnes necessarias habẽt: quasdam etiã (ut antè locutus est magister) inductionis ornatus, aut alius cujusdã ejusmodi gratiã ad problematis unius judicium & syllogismum nõ necessarias habent: attamen cùm volumus accuratiùs ratiocinationis vim expendere & examinare, & constanter vereq; conclusam demonstrare, quod desit, expleamus: quod supersit, secernamus: ut Grãmaticus in examinanda syntaxi, quæ reticentur, exprimit: unum verbum semel dictũ, pluribus clausulis inservit, toties repetet: antecedẽtes casus vel cõsequentes non dictos, intelligendos tamen esse dicet: sic Dialecticus in examinando & retexendo faciet. Hoc theorema Logicæ analyseos hic primum est infinitis jam locis tractatum & adhibitum: quanvis enim de solo syllogismo dictum est, attamen de doctrinæ methodo simile quiddam, sed in dissimili genere tenendum, ne quid desit, ne quid redundet in tota doctrina. Definitio, partitio, exẽpla cùm desunt, defectum: cùm res inanes & vanæ permiscentur, redundantiam appello: neque hoc, neque illud in arte volo esse: In syllogismo secus: fastidit animus id sibi dictum, quod per se conciperet: At in doctrina bene & methodicè disposita, syllogistica quæstio nulla est: propositio quævis judicata est aut per se aut per syllogismum: ut sunt propositiones definitionum, partitionũ essentialium, de quibus primo de Demonstratione: ut earum omitti sine vitio nulla possit. Itaque in toto adhuc Organo defectum in definitionibus, partitionibus, exemplis, quæ deerãt, notavimus: redundantiam in alienarum rerum nugis, in ejusdem rei perissologia, in demonstrationum & geometricarum imitationũ matæotechnia, in falsarum & captiosarum argutiarũ ineptia notavimus. Ergo partes syllogismi quas usus non requirit, si dubitatio tamen inciderit, analysis ita retexet: Defectum nõnullorum facilius est deprehendere, aliorũ verò occultius est: & quia necessarium quiddam expositis accidit, ideo videtur syllogismus esse. Hæc adhuc admonitio est de legitimo propositionũ numero, propter quẽ fraus & captio cõtingit. Syllogismus definitur initio, conclusio ex quibusdã positis necessariò confecta: quædam argumentatio necessariò concludit, & ideo syllogismi speciem habet: Fallit tamẽ aliquando: Admonitio vera est. Omnes vitiosi modi in tribus figuris expositi aliquando ex positis necessarium concludunt: Syllogismi tamen non sunt, quia fallit ea compositio & dispositio interdum: & eadem vestigia secutus, labi potes. Hoc totum laudo, & ad logicam nostram de exercitatione aggrego: adeò etiam (quod tamen facile est) ut in oratione, sic in disputatione partes nõ semper ad artis ordinem componi, ut illic nominativus verbum, hîc propositio assumptionem præcedat, postrema complexio sit: usus enim liberior esse vult: at tamen ad æstimandum & judicandum cùm analysis adhibebitur, ut Grammaticus, sic Logicus ad artis ordinem cunctas partes revocabit. Sed tamen (quod sæpe jam disputo) nõ Aristotelem illum platonicũ Organi Logici authorẽ esse, sed aristotelicæ philosophiæ imperitum quẽdam sophistem, locus hic imprimis admonere potest: adhibentur enim hîc syllogismi constantes & rati, pro sophismatum & captionũ exemplis: ut si sumptum sit, non essentia deleta, non deleri essentiam: ex quibus autem cõnstat deletis, & ex iis cõstitutam deleri. His enim positis necessarium quidem est partem esse essentiam: non tamẽ syllogismo conclusum est ex assumptis, sed propositiones desunt. Rursus si cùm homo est, necesse est animal esse: & cùm animal, essentiã: cùm homo sit, necesse est essentiã esse: Sed nondũ syllogismo cõclusum est: nõ enim habẽt ꝓpositiones, ut diximus.

M Hæc

Hæc doctoris exẽpla sunt pro sophismatis posita, quæ tamen veros & constantes syllogismos habent: Etenim primus syllogismus est in primo modo secundæ figuræ. Partes retexamus, pro definitione nomen ponamus, ut analyticum theorema postea præcipiet: sic erit syllogismus ad impossibile:

Non essentia deleta non delet essentiam:
Pars essentiæ deleta delet essentiam:
Pars igitur essentiæ, non est non essentia, ideóq; essentia.

Hunc syllogismũ qui non videt, quid cum putas in Logica videterait hîc magister propositiones deesse: at non propositiones solùm, sed complexio syllogismi, figuram & formam integram perficiunt. Hîc quis dubitare possit, Organum Logicum ex variis variorum, de quibus primo libro dictum est, authorum dogmatis, sed ab homine, artis quã cõponebat imperito, aut certe res alias agente, minimeq; attento collectum & compositum esse? Similis ignorantiæ exemplum secundum est: Etenim sumamus de superioribus exemplis huic authori probatis unum aliquod, & retexamus, errorem hominis manifestiorem faciemus: imò primum omnium, & primi modi exemplum ejus assumamus: Si α de omni β, & β de omni γ, necesse est α de omni γ dici. Ergo licet hîc una connexa sit propositio, tamen pro syllogismo ostensivo ponitur: & talia ferè sunt omnia exempla syllogismorum ab hoc doctore proposita, in quibus tamen syllogismos agnoscit & credit: quia si exẽplum retexamus in tres partes, syllogismi formam reddet legitimam. Sic videlicet exemplum illud erit:

Omne β est α:
Omne γ est β:
Omne γ igitur est α.

Eandẽ igitur hîc analysim sequamur, syllogismum ex omnibus necessariis reperiemus: Assumptio præcedit: reponamus suo loco:

Omne animal necessariò est essentia:
Omnis homo necessariò est animal:
Omnis igitur homo necessariò est essẽtia.

Hic syllogismus est primæ figuræ prima forma conclusus: qui quid aliud demonstret, quàm doctorem hunc, præcepti illius pulcherrimi, quod colligit, & in Organum componit, ignarum & imperitum esse? aut certè quid colligat & loquatur non animadvertere. Quamobrem analyseos præceptum tam verum, & à tam vero Logicæ artis usu deductũ teneamus: Quanvis in proposito ad examinandum & retexẽdum exemplo, syllogismi partes quędam necessariæ desint, quædam non necessariæ supersint: neutra tamen caussa syllogismum damnem*: Id enim usus, artis magister, usus inquam, vel in his Analyticis adhibitus approbat. Sed necessarium expleamus, non necessarium detrahamus, tantisper dum de syllogistica quęstione judicium facimus: meminerimusq; fraudis illius & capnonis, ut nõ quicquid lucet, aurũ esse, sic non quicquid expolitis quibusdã necessariò concludit, syllogismũ esse.

CAP. XVI. DE ANALYSI *terminorum & figuræ.*

Tricesimo quarto capite sequitur deinde ut sit syllogismus in terminos tres partiendus. Hæc pars hujus theoremans de tribus terminis præcedere debuerat, ut dixi, quia primò problema retexendum est: cujus duo sunt termini: deinde argumentum, id est medium. Reliquo capite, secunda est Analysis de figura: Medius verò terminus statuendus, qui in ambabus propositionibus dicitur: hujus thesis indicabit figuram, ut antea definitiones figurarum docuerunt. Tandem etiam figuræ qualitatem problema etiam quod concluditur indicabit, quia ut variũ est, sic in variis figuris concluditur.

Capite tricesimo quinto, Analyseos secundæ præceptio reliqua sequitur, de figuræ forma & speciali qualitate. Labi & errare contingit ex syllogismi definitione propter necessarium: aliquando etiam ex figuræ genere: aliquando ob similitudinem dispositionis terminorũ, quia universale deest. Hoc præceptum verum est & necessariũ in omnibus syllogismis, de quibus solis in Organo logico præcipitur: in propriis autẽ & conjunctis neq; verum, neq; necessariũ. Hîc rursus exempla non Platonem, non Aristotelem, sed sophistem, doctrinæ quam componit & colligit, ignarum & expertem demonstrant. Duo syllogismi tanquam captiosi ponuntur, quia medium non sit in his universale: Sic autẽ sunt:

Aristomenes intelligibilis semper est:

[illegible]

Διανοητὸς Grecé verbum est,& passivé sic accipitur in Analyticis posterioribus, nequid hîc interpretes de intelligente mente comminiscantur:

Aristomenes est Aristomenes intelligibilis:
Aristomenes igitur semper est.

Item, *Mycalus musicus brevi peribit:*
Mycalus est Mycalus musicus:
Mycalus igitur brevi peribit.

Hîc author ait propositiones universales esse oportere, quales hæ non sunt, Omnis Aristomenes intelligibilis semper est:Omnis Mycalus musicus citó peribit: ideoq; vitiosos syllogismos esse, quia nil fit in iis universale. At uterq; syllogismus constans & firmus est: sed primi propositio falsa est, & multa intelliguntur, quæ sempiterna non sunt:Aut si veram propositionem facias, erit assumptio falsa, quia Aristomenes hic, quem vides, non est Aristomenes ille, quem sic intelligis. Secundæ partes omnes veræ esse possunt, nec in qualitate partiũ quicquam peccatur:vitii veró caussam dicere, quia medium non sumatur universale, delirare est: propriæ enim propositiones omnes sunt:& valdé sit ineptum, in unitate multitudinẽ statuere:ut, Omnis Plato disputat: Omnis Aristoteles differit. Quare, ut dixi, exempla hæc authorem suum valdé traducunt. Capite tricesimo sexto veré præcipitur, ut termini exponantur apta oratione, nec symbola modó habitum, modó habitus susceptivum significent: cujus sophismatis fuit illud exemplum: de quo in Categoria relationis diximus, Quód scientia & scibile, relata non essent, quia scientia, nomen habitus esset: scibile, nomen potentiæ. Exemplum capitis hujus est:

Nulli ægritudini sanitas contingit:
Omni homini inest ægritudo:
Nulli homini contingit sanitas.

Quód si pro nomine habitus, nomẽ susceptivi ponatur, error ille nõ accidet:

Nullum ægrum, sanum esse contingit:
Omnis homo æger est:
Nullum igitur hominẽ contingit sanũ esse.

Propositio, ait author, falsa erit: At erroris etiam causa est in illo contingẽtis modo: ex terminis enim ejusdem generis, eadem syllogismi lege servata, ut anté docui, conclusio hæc captiosa erit: Superioris autẽ erroris caussa hîc est, quia medium non sit universale. Eadem doctoris hujus sapientia est.

Capite tricesimo septimo theorema est verissimum & utilissimũ,& quo unó omnes Categorematum & Categoriarum ineptiæ refelluntur: Non laborandum est, ut nomine termini semper exponantur: plerunque enim orationes erunt, quibus posita non erunt nomina. Itaq; difficile est retexere & reducere tales syllogismos. Sic videlicet plerunq; toti libri, & integræ orationes in unum syllogismum sunt inclusæ: ut tota Miloniana Ciceronis oratio. Hæc analysis difficilior est, & meditationis altioris. Aliquando veró falli continget in ea inquisitione & examinatione. O theorema singulare & admirandum, & tamen in scholis Aristotelis mortuum ac sepultum! Nemo feré post annorũ secula nescio quot, græcus latinusve magister logicæ artis fuit, qui non conatus sit Organi logici compendium aliquod efficere: & quod longiore disputationis tractu dilatatum esset, contrahere: At quid deesset, nemo cõsideravit, ut adderet: quid superesset, nemo reputavit ut amputaret, & necessariam tantúm summã constitueret: Difficile enim est tantas ratiocinationes, & tam grandes syllogismos retexere & resolvere: propter talẽ inquisitionem & analysim cõtingit errare: sed tamẽ hoc præcepto monemur, regulam artis de tribus terminis, ad trium verborum necessitatem revocandam nõ esse: nec syllogismũ, trium simplicium vocabulorum esse, sed ad tres syllogismi partes referendum, seu simplices dictiones, seu longæ sint orationes: quod in poëtis, oratoribus, philosophis, toto deniq; humanitatis usu perpetuum est, ideoq; tenendum & approbandum, & ad Logicam aggregandũ: Et hinc commentum illud refellendũ, quo pro syllogismi fundamentis, simplicia nobis categoremata tantúm proponũtur, tanquam ex iis solis fierent propositiones & syllogismi. At hęc aurea regula verissimé cõtrá docet plerunq; terminos, quibus propositiones & syllogismi efficiuntur, longas orationes esse: terminos ratiocinationis, symbolis certis astrictos nõ esse: nec omnino referre, simplicibus an compositis symbolis efferantur. Hanc veritatis regulam, hanc usus legem, hanc artis veritatem in Porphyrio antea, & in catego

rico magistro opposui, & nunc oppono. Sed pars capitis reliqua, parem doctrinæ elegantiam præstantiamq́ue continet. Inesse veró primũ medio, & hoc postremo, non est accipiendum, quasi perpetuó alterum alteri similiter attribuatur. Interpretes scholastici persuadent nullum categorema esse, quod non certo & semper simili genere dicatur de subjecto: genus & speciem in quid, reliqua in quale, ut certo casu, hoc dicatur illud: ut homo est animal. Sed hoc præceptũ scholasticam illam doctrinã valdé convincit: Sed quotcunque modis esse aliquid dicitur, etiam totidem modis contingere idipsum verum dicatur, & esse, & non esse existimandum est. Hoc præceptum magnum est, & emendatio multarum in superioribus libris nugarũ: Categoremata, Categorias, Interpretationem pro fundamentis syllogismorum, interpretes græci latiniq́ue sic acceperũt, tanquam nulla propositio legitima, nisi simplici dictione, rectoq́ue casu fiat, ut homo est animal: homo est logic⁹: De quo genere vanitatis, in Porphyrio, Categoriis, Interpretatione conquestus sum: casus nominum, nomina non esse: tanquã enuntiatio nulla fieret legitima & syllogistica, nisi recto casu: Illud esse scholastici sermonis commẽtum, & naturalem usum frequentem, esse cõtrarium. Quæ vanitas infinité in scholas nostras irrepsit, adeó ut prædicationum propriarũ, impropriarum, essentialium, accidentalium ars quædam efficeretur, qua puer cum multis ejusdem miseriæ consortibus cruditus sum. Atqui hoc præcepto verbum κατηγορεῖσθαι καὶ λέγεσθαι, attribui & dici, longé aliter hîc explicat: & quod decebat, interpretationi symbola jam accommodantur, docemurq́ue ad illam porphyrianæ & scholasticæ Categoriæ & Interpretationis servitutem, ratiocinationis partes astrictas non esse; sed quot modis esse aliquid aut non esse dici potest, tot modis partes syllogismi necti & contexi posse: Idque sic usu venire, ut nunc rectis, nũc obliquis casibus, sensa mentis efferamus: Præceptum, inquã, verissimum, sed exempla rursus hîc nõ intellecta: & alius videtur præcepti author, alius exempli: ut contrariorum est una disciplina. Magister hîc facit subjectum enuntiari ex obliquo casu (contrariorum:) categorema veró, totum illud ex verbo & duobus nominibus (est una disciplina:) Si syntaxis retexatur, propositio sic erit:

Disciplina contrariorum est una.

Secundum exemplum est, quód primum de medio dicatur: ad illam rectu casus servitutem, mediũ de postremo non dicatur: Si sapientia, est scientia: Boni autem est sapientia: Conclusio quód boni est sciẽtia. In hoc syllogismo, assumptio præcedit, & propositionũ symbola trãsmutata sunt: Retexatur igitur, sic est:

Omnis sapientia, est boni:
Omnis scientia, est sapientia:
Omnis igitur scientia, est boni.

Majus extremum non dicitur categorico illo genere, de medio: nam obliqué: medium autem de extremo dicitur. Litera græca hic videtur mendosa: exemplum autem est, quód primum de medio nõ dicatur categoricé, sed medium de tertio: Si qualitatis omnis est sciẽna, & contrarii: Bonum autem & cõtrarium qualitas: Conclusio quidẽ, quód boni est scientia. Duo syllogismi hîc sunt involuti: Retexantur igitur ut antea, sic erũt:

Omnis qualitas, boni:
Omnis scientia, qualitas:
Omnis igitur scientia, boni.

Item, *Omne contrarium, bonum:*
Omnis scientia, contrarij:
Omnis igitur scientia, boni.

Hi duo, inquam, syllogismi sunt, & sic necessarió retexendi: Exemplum etiam tandem ponitur, ubi nullũ de nullo categoricé dicatur: ut, Cujus est scientia, est hujus genus: Boni autem est sciẽtia: Conclusio, quód boni est genus. Retexatur igitur syllogismus, sic erit:

Omnis scientia, est boni:
Omne genus est ejus cujus est scientia:
Omne genus igitur est boni.

Hoc exemplum verum est, sed sicuti superiora, ab Joanne Grammatico non intellectũ, qui docet, quanvis obliquis casibus propositiones efficiantur, tamẽ obliquos illos casus semper in subjecto esse, categorema semper in recto: In quo non solum Logicæ, sed Grammaticę imperitia labitur. Quamobrem præceptũ diligenter notandum & observandum, licet exempla ab Organi compositore non sint intellecta: Quo generaliter monemur, illam certæ, semperq́ue sui similis cate-

categoriæ servitutem ab usu abhorrere: syllogismi denique partes, sententiarum partibus, non symbolorum & vocabulorum generibus metiendas esse. Termini syllogismi, non semper simplices sunt dictiones, sed sunt aliquando orationes longæ: nec semper casibus rectis, sed obliquis aliquando efferuntur. Hoc theoremate vanitas tribus superioribus libris instituta damnatur & exterminatur: Porphyrius, Categoricus author & symbolicus, ad fundamenta syllogismorum & propositionum, simplices terminos casib' rectis elatos, proponunt: cōpositos, obliquos abjiciunt, ut interpretes putant. Hoc theoremate restituuntur.

Tricesimo octavo capite, præcipitur reduplicationem aut reduplicatum majori extremo addendum esse, nō medio. Reduplicatū verò hîc propositionibus in primo extremo statuendum est, non in medio. Exemplum est præcepti, ut si syllogismus fiat, quòd justitiæ est scientia, quoniam bonum: Boni est scientia, quoniam bonum: Justitia autem, bonū est. Magister hic ait secundæ propositionis categorema esse (scientia quoniam bonum) subjectū, boni. At syntaxis grāmatica tantam inscitiam refellit, & subjectum docet esse (scientia:) categorema (est boni, quoniam bonum:) nec omnino in tali exēplo syllogismus est, sed cōtrà retexēdus est, ut cōgruēter cadat: ut,

Omne bonū est justitiæ, quatenus bonū est:
Omnis scientia est boni:
Omnis igitur scientia est justitiæ, quatenus bonum.

Sic enim categorema cōveniet, secus non: Ergo exemplum præcepto nō conveniet, nec præceptum ipsum magni ad modum, si sit verum, momenti fuerit.

Tricesimo nono capite, explicatio quędā additur capitis tricesimi septimi: nomina pro nominibus sumenda, & orationes pro orationibus, & semper nomen pro oratione. Præceptum est antea theoremate quinto, terminos non semper esse nomina simplicia, sed orationes aliquādo. Hic locus igitur analysim cōpositorum terminorū admonet, quoad fieri poterit, ad simpliciores esse revocādam, ut in breviore & cōtractiore exemplo syllogismus faciliùs cernatur & æstimetur: Facilior enim terminorum expositio fuerit: Est tamen considerādum diligēter quid pro quo ponatur: nō enim idem τὸ εἶναι τὴν ἡδονὴν, ἀγαθὸν, καὶ τὸ εἶναι τὴν ἡδονὴν τὸ ἀγαθόν. articulus enim emphasim hic habet, ac in aliis generibus similiter: Reliquo capite tria comprehēduntur, primum geometricæ imitationis collatio, de qua dictum est antea: deinde repetitur toties jam dictum non in omni figura omne problema concludi, sed ex cōclusione figuram cognosci. postremò additur in disputatione definitionis ejus partis, de qua agitur, terminum sumendum. Atq; hîc analysis tota concluditur.

CAP. XVII. DE ANALYSI *hypotheticorum.*

Capite quadragesimo documentum doctoris est, analyseos doctrinam, quā docet, prorsus ignorantis aut certè prorsus obliti. Monuimus adhuc præcepta analyseos de syllogismi definitione, partibus, terminis, multa præclara & egregia fuisse, exempla tamen ridicula & inepta: hîc de præcepto conquerimur, non de exemplo solùm. Tum verò factos ex hypothesi syllogismos ne tentem' reducere: nō enim possunt ex positis reduci, neq; enim syllogismo demonstrari sunt, sed ex pacto & arbitrio omnes cōcessi. Hæc doctoris oratio est, quæ etiam declaratur exemplo: ut siquis ponat, si una quædam facultas non sit contrariorum, neq; scientiam unam esse: Deinde demonstretur, quòd non est una facultas contrariorū, ut si salubris & insalubris: simul enim esset idem salubre & morbosum: quòd quidem nō est una omnium contrariorum facultas, demonstratum: quòd verò scientia non est, non est demonstratum, confitendum tamen: nec ex syllogismo, sed ex hypothesi. Hoc exemplum doctoris est verè hypotheticum, sed nō quale existimat: docuit enim antea syllogismos omnes hypotheticos tribus expositis figuris concludi. At hic syllogismus est connexus primi modi:

Si non una facultas, neq; scientia una:
Sed primum:
Secundum igitur.

Assumptioq; exēplo exponitur: Sed tamen usitatum est huic magistro exempla sua ignorare: præceptum potiùs cōsideremus, quæ sit analysis videamus:

Docet hîc magister omnes syllogismos hypotheticos, sive ad impossibile sint, sive non, non posse reduci, sed ejus esse deductionem ad impossibile: Docet, inquam, hæc, id est se doctorem, doctrinæ suæ imperitum & ignarum ostendit: Etenim superiora illa revocemus: Tres sunt universæ hypotheseos Logicæ partes, inventio medii, compositio syllogismi, resolutio utriusq;, qua confirmatur & illustratur invẽtio & compositio: hæc enim superior doctrina fuit. At hîc quid docetur? In facto syllogismo, licet mediũ inventũ sit, licet propositione, assumptione, complexione dispositus syllogismus sit, tamen analysim nullam esse. Et quisquam mihi Aristotelem illum platonicũ potiùs, quàm sophistem nescio quẽ authorem tantæ ignorãtiæ appellabit? At dices reductionem & analysim nunc intelligi de reductione, quæ per conversionem fiat. Esto inquam, id enim videtur hîc significari, cùm tollatur analysis, deductio relinquatur. At stultitia hæc superiore major erit: nec enim (quod tamẽ nunc agitur) ratiocinationis oblatæ inventio, compositio per conversionẽ examinari & explorari potest: & de conversionis commento satis antea multa dicta sunt. Verumenimverò quàm nescit compositor analytici operis, quàm non intelligit, quod colligit & cõponit! Syllogismus dubius aliqua parte, aut falsus est: ergo, ait, retexendus non est: Imò verò totum cõtrà est, quia dubius, quia periculosus & insidiosus est, ideo tentandus & explorandus & examinãdus est: ideo & inventio ejus & dispositio penitus speculanda est: atq; in Elenchis tam multa Logicorum vitiorum discussa vitia, quid aliud quàm dubiorũ & captiosorum syllogismorũ analysim continẽt? Quapropter, ut dixi, ne sit Aristoteles, sed Aristotelis dissimillimus aliquis Eubulides tantæ stultitiæ præceptor.

CAP. XVIII. DE MUTUA *figurarum reductione, deq; consecutione infinitorum.*

CApite quadragesimo primo deductio figurarum, fatua perissologia repetitur & augetur: nec enim solùm docetur ut secunda & tertia figura in primam, sed tota prima in tertiã revocetur: deniq; quacunq; figura conclusum sit, idipsum in aliam figuram posse revocari. Matæotechnia stultissima, & geometrarũ deductionis, quam voluit imitari, dissimillima. Sed hac de re satis antea. Postremo capite disceptatur iterũ sophisma secundi libri de Interpretatione, de pronũciatis infiniti vel privati attributi, ut affirmationem infiniti vel privati attributi sequatur negatio finiti, nõ cõtrà. Præterea de Analysi ab hoc magistro docetur. Quamobrem, ut antea diximus, genesim syllogismi imperfectã, in qua de propriis, connexis, disjunctis syllogismis nil præciperetur: inventionẽ imperfectiorẽ, qua inventio, antecedentium & consequentium nominibus obrueretur: de mediorum generibus & formis nil admodum diceretur: sic & justiore multò ratione analysim imperfectissimam dicere possumus: Analysis enim utriusq; examinationẽ præstare debuerat, & genera vitiorum, siquid tamen usquam separatim extra artem tradendũ fuit, virtutibus expositis contraria quædam insigniora declarare: Quales argumẽtorũ & syllogismorũ fraudes in Elenchis & figuris dispersæ sunt. At nihil invẽtionis attigit: geneseos nõ multa, eaq; vanis & fatuis exẽplis offusa proposuit, è quibus tamen ad aliquẽ dialecticũ usum, magnifica illa theoremata referri possint: Imprimis cùm fuerit exemplũ syllogismi retexendũ, tres terminos spectandos esse, quorũ duo sint problematis, tertius invẽtionis & medii. Secundò genesim syllogismi spectandam: quod deesset, addendum: quod superesset, detrahendum: In cõmunibus syllogismis medium universale, in reliquis pro suæ compositionis genere habendam symbolorum rationem esse, ne iis compositionis leges impediantur. Cùm termini fuerint oratiões, nec uno categoriæ modo proferantur, ut sæpè omnes in omnibus authoribus orationes erunt, & communi orationis usu variè dissimiliterq; prolati erunt: Tamen quò certius de oblato disputationis exemplo judiciũ fiat, analysis, quoad perspicuitas patietur, contrahet, & disputationes amplas in breviore forma dijudicabit. Quamobrem primus de syllogismo liber adhuc ita fuit: quem qui obscurũ putabat, non fallebatur ille quidem, sed certè obscuritatis tam multas, tamq; stupidas caussas nequáquam fortasse suspicabatur.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER VIII. IN *secundum Analyticum,* de Syllogismo.

CAP. I. DE POTESTATIBUS *per conversionem & assumptionem.*

AT reliquæ sunt Analytici secundi non pauciores ferè tenebræ: ad eas igitur eodem orationis cursu disputationisq; contendamus: videntur enim syllogismi & judicii quædã hîc etiam præcepta conturbari. Verùm magister idem, qui Analytico primo fuit, idẽ secundo rursus erit. Neq; hîc cõqueror, ut antea, quòd necessaria multa prætermittant, sed quòd omnino nihil dialecticum toto isto Analytico doceatur. In hoc enim toto libro nullum dialecticæ artis præceptũ est: nihil quod inventionem doceat, nihil quod judicium adjuvet: nihil deniq; ab experientia & historia, id est ab Aristotelis principiis profectum & deductum. Itaque summas rerum duntaxat attingam, singula subtiliter non persequar ut antea, ne in re vanissima refellenda ego ipse vanus esse videar.

Tres libri totius partes video: primã de potestate syllogismorum, alteram de vitiis, tertiam de formis argumentationum. Tametsi nulla ejusmodi partitio facta est à magistro: & græci interpretes hîc esse dicunt, Alexander reliquias primi libri, Philoponus materiam syllogismi, cùm species primo libro exposita esset. In prima parte declarantur septem potestates syllogismorũ: prima quomodo plura concludere liceat ex eodem syllogismo. Primo igitur capite exponitur potestas prima per conversionem, secunda per assumptionem. Sed de conversionis vanitate jam dictum est antea, deinde additur secunda, quomodo per sumptionem sub medio & sub extremo minore plura concludamus. Hîc verò sit operæpretium reputare, quantæ tenebræ ex uno conversionis commento natæ sint: Conversionis doctrina obscura fuit, demonstratio tamen conversionis obscurior fuit: Tot figurarum in absolutis, necessariis, contingentibus, necessariis & absolutis, necessariis & contingentibus, contingentibus & solutis per conversiones demõstratio, quid obscuritatis & vanitatis nõ habuit? At eadem caligine totus ferè rursus hîc liber obtuitur: conversio conclusionis hîc est primùm: potestas autem reliqua plura concludendi, conversionum simillima deliratio est: possumus ex eadem propositione aliud atq; aliud assumere, possumus ex eadem assumptione propositionem facere, novamq; assumptionem adhibere, ut novum problema concludamus. Sit igitur syllogismus unus, ex cujus & propositione & assumptione novis, utrobique assumptionibus addius, hoc scilicet modo plura concludamus:

Omne vivens movetur:
Omne animal vivit:
Omne igitur animal movetur.

Secundus syllogismus à medio duct.:

Omne vivens movetur:
Omnis homo vivit:
Omnis igitur homo movetur.

Tertius à minore extremo dictus, vel à conclusione aut cõclusionis subjecto; quod idem est: ut

Omne animal vivit:
Omnis equus, animal est:
Omnis igitur equus vivit.

Hanc plura concludendi potestatem magister hic in syllogismo reperit: verùm quàm vanam? quàm à veris logicæ artis præceptis alienam? Consideremus igitur hæc: quæ si diligentiùs sophistes hic considerasset, nunquã profectò tam temerè in Organum logicũ collegisset: si considerasset, quærẽdum esse medium & inveniendum, inventumq;, cùm problematis extremis certa compositionis & dispositionis lege disponendum, nunquã hæc præcepta tam ridicula fecisset. In primo modo propositi syllogismi, argumentum & medium ex genere sumitur, per quod species similiter plures probari possunt.

Syllogismi una & eadem dispositio est in omnibus propositis syllogismis. Quòd ergo plura cõcludãtur, potestas syllogismi non est, non cõpositionis, nõ dispositionis, non figuræ aut modi, sed

argumenti & generalis medii, & ad res multas pertinentis. Deinde verò (quòd in hoc præcepto longè stultius est) problema idem in tribus syllogismis nõ est, sed quæstio alia atque alia ponitur concluditurq́, totq́ sunt syllogismi, quot quæstiones: nec ex uno syllogismo, sed ex uno argumẽto plures syllogimi fiũt, ideoq́ præceptio ista inutilis & nugatoria: Cùm enim hîc aliud atq; aliud concludere statuo, eandem semper artem sequor, quæstionem mihi propono: nihil enim concluditur, quod non quæratur, & ponatur priùs: si non reipsa, saltẽ mente & cogitatione: Frustra enim res certa & indubitata concluderetur: & posita quæstione, non à syllogismo, sed ab inventionis locis argumentũ peto. Quòd ergo plura concludo, non est ista vis syllogismi, id est, ut dixi, non figuræ, nõ ordinis, sed medii, sed argumenti: non dispositionis deniq;, sed inventionis: Tollatur igitur hæc vanitas.

CAP. II. DE POTESTATE ex falsis.

TErtia potestas est ex falsis, in omni figura concludendi: quæ potestas non est syllogismi: Syllogismus enim tantùm hoc profitetur, ut constantem partium conjunctionem copulationemq; instituat, & ex duobus concessis, tertii quod negabatur, confessionem exprimat: ad quam nihil pertinet, vera ne an falsæ sint partes: secùs ex falsis syllogismus stultè institueretur: Porrò syllogismi potestates innumerabiles simili deliratione colligi poterant, ex veris in omni figura concludi, ex possibilibus, ex impossibilibus, ex puris, ex solutis, ex moralibus, ex physicis, ex bonis, ex malis. Sed quid ista ad syllogismi naturam? Moneamus igitur syllogismi nihil hîc esse, & totam istam potestatem tam levem, tam inanem, quia nihil inventionis, nihil dispositionis doceat, à Dialectica tollendam. Atque hîc mathematicam aliquam imitationem suspicor inesse: Arithmetici suscipiunt, ut ex falsis eliciant verũ. Hinc falsæ positiones: Sophistes hic noster simile quippiam in dialecticis si comminisceretur, se Mathematicũ egregiũ fore credidit. At quàm non convenit in Dialectica (quæ mathematicis omnibus & natura & usu prior est) tam aniliter fabulari? Sed de imitationibus mathematicis dictũ antè jam est. In hac tamen disputatione locus est insignis capite secũdo, & diligenter animadvertẽdus: Disputatum est antea captiosè, & sophisma pro demonstratione conclusum, omnes syllogismos tribus expositis figuris concludi. Quo loco docui, non modò exempla aliorum syllogismorum, his figuris nequaquam comprehensorum, sed etiam præcepta in Organo reperiri: Secundi enim connexi, imò etiam primi definitio & regula est in hoc capite: non tantùm pro syllogismo assumpta, nequid de constãtia ejus dubitetur, sed pro syllogismorum omnium demonstratione: problema est, utrùm liceat ex veris syllogisticè falsum concludere: id est, an syllogismi definitio vera sit, quia ait positis veris antecedentibus, complexionem necessariò veram consequi: ad hanc tamen generalem, & omnium syllogismorum communem definitionem demonstrandum & probandum, sophistes noster, secundi modi connexum syllogismum, quem antea nullũ syllogismum scilicet ostenderat, assumit: Si enim α existente, necesse β esse, β non existente, etiam α non esse: Si igitur verum est α, necesse est & β esse, aut accidet simul idem esse & non esse. Hîc regulas & definitiones duorũ connexorum syllogismorum habemus: secundi primùm, ut si necessarii connexi consequens removeatur, & antecedens removeri: Deinde etiam primi si antecedens ponatur, etiam consequens poni: atque etiam manifestiùs capite quarto rursus de secundo connexo præcipitur. Quando duo sic habent inter se, ut altero existente, necessariò sit alterum, hoc certè existente, neque alterum erit: existente verò, non necesse est alterum esse: Eodem verò existente & non existente, impossibile est ex necessitate idẽ esse. Hîc rursus connexi secundi regula ponitur, remoto consequente, necessariò & antecedens removeri. Vitium etiam oppositum notatur, posito consequente, non ideo poni antecedens. Quamobrem connexorum syllogismorum non solùm exemplis, sed legibus etiam & regulis hic magister utitur, etiam ad syllogismi definitionem probandam: Et tamen Analytico primo demon-

demonstrare voluit, nullum syllogismũ esse, nisi simplicem & in tribus figuris conclusum: id est probare voluit Platonis, Aristotelis, & veterũ logica dogmata, quæ colligeret, se non tenere, non intelligere.

CAP. III. DE POTESTATE CIRCULI.

Quarta syllogismi potestas sequitur, circulo & mutuò demõstrandi, cùm ex facti syllogismi complexione, & è conversa propositione alterâ, concluditur reliqua: ut in hoc exemplo:

Omnis homo est rationalis:
Omne ridens, est homo:
Omne ridens, est rationale.

Circulo concluditur propositio:

Omne ridens, est rationale:
Omnis homo, est ridens:
Omnis homo est rationalis.

Circulo concluditur assumptio:

Omne rationale, est homo:
Omne ridens, est rationale:
Omne ridens, est homo.

Conversio quæ hîc adhibetur, quæque dicitur è conversa attributione propositio, nõ eadem est illi, quæ descripta est primo Analytico: generalis enim affirmatio convertitur terminis & universaliter: Appellatur autẽ à Philopono anastrophe, reversio, ut Quintilianus interpretatur: & ita distinguitur. Differt autẽ reversio à conversione, quòd conversio quidem, utraque parte simul vera fit: reversio non omninò. Hoc Philoponi placitum est: hoc reversionem, illud convertionem dicere, cùm tamen in hac trium capitum disputatione (converti) verbũ undecies usurpetur, (reverti) nusquam: Qualia toto Organo logico infinita cõmẽta sunt interpretum. Monetur in Organo, totam artem logicã ab experientia & historia deducendam esse: Res nominibus, quibus utitur populus, appellandas esse. Hæc Platonis, hæc Aristotelis, hæc veterum philosophorum decreta sunt. At interpretes hi, qui nobis hoc Organum collegerũt, verissima illa dogmata despiciunt, & commenta sua pro certis usus & observationis decretis temerè infarciunt. Sed tamen hanc, si lubet, circulationis doctrinam in tribus figuris talem cognoverimus, qualẽ uno exemplo proposui: quis fructus? quis usus fuerit? Nil invenimus, nil dispositionis est: longeque alius est circulus ille, qui in Posterioribus, qui in argumentis omnibus est, & in omnibus authoribus usitatus, cùm ex caussis effecta, subjectis adjuncta, toto & genere partem & speciem, definitione definitum, contrave eodem modo in argumentis cæteris ex relato relatum suum vicissim concludimus: nec syllogismi hîc ulla est proprietas: Etenim principium & fons, circulationis hujus conversio est fallax & vana: & ut antè diximus, commẽtitia: Sed & circuli vanitas multò major est omni conversione: Hîc enim conversa & reversa propositio, etiam affirmata generaliter convertitur, ut dixi: quod verum nõ potest esse, nisi in attributis propriis: Tũ verò pone quæstionem, quæ differenti proposita esse debet, & quæ concludi debet: si factus erit syllogismus partibus omnibus veris & concessis, nulla quæstio circulandæ propositioni vel assumptioni poterit esse: concessæ enim sunt, & pro veris positæ: nec, nisi insanire voles, de re probata & confessa disseras. Si ludicrum aliquem & joculatorium ludũ in Dialectica quæramus, hæc figmenta fortasse inertem aliquem & languidum delectarent: Verùm in prudentiæ & sapientiæ studiis, pro solidis & utilibus consiliis, inania commenta fingere, non est doctoris bene de discipulorũ institutione sperãtis: nullus usus est circuli, nec esse omnino potest ullus: Si enim, ut idem iteretur, syllogismus ille, unde circulus ille efficitur, concessus fuerit, & res ipsæ concessæ, nulla quæstio reliqua est, quæ concludi debeat: nec potest nisi de quæstiõe disputari: sin falsæ sint prioris syllogismi partes, quid ex negans efici denuò potest? Tollantur igitur tam ridiculæ fallaciæ simplicium ingeniorũ, in quibus pro sapientia, stultitia summa traditur. Neque nobis hîc Plato, aut Aristoteles, aut Theophrastus, aut elegans philosophus ullus author appelletur: Sophismata, qualia hæc sunt, philosophis non attribuo. Sit scholasticus magister aliquis expers humanitatis & usus, ut revera est, harum nugarum inventor.

CAP.

CAP. IIII. DE POTESTATE *opposita conversionis.*

QUinta syllogismi potestas sequitur, de opposita conversione partium syllogismi: Necesse enim est conclusione conversa, & altera propositione manente, tolli reliquam, ait magister: ut in hoc exemplo:

Omnis homo est rationalis:
Omne ridens, est homo:
Omne ridens est rationale.

Oppositio assumptionis cõcluditur:

Omnis homo est rationalis:
Nullum ridens, est rationale:
Nullum igitur ridens, est homo.

Oppositio propositionis cõcluditur:

Nullum ridens est rationale:
Omne ridens, est homo:
Aliquis igitur homo non est rationalis.

Intereaq; conversionis hujus duo genera fiunt: contrarium ut omni, nõ omni, & alicui, nulli: adversum, ut omni nulli & alicui, non alicui: postremoq; exemplo adversa nominãtur ea, de quibus contra symbolicum doctorẽ disputavimus, quæ subcontraria vocantur in scholis: quæq; cõtrarium, cúm simul esse possint, nihil habẽt, quia numero idem nihil affirmant & negant. Sed ad rem redeamus: Relata convertuntur: propositio convertitur: contingens cõvertitur: tandem partes syllogismi cõtrario & adverso modo convertuntur. Atqui vanitatis tantæ principium requiramus: experientiam, historiam, usum, id est Aristotelica principia in tribus hac de re vanissimis & verbosissimis capitibus requiramus: usus non modó nullus est, sed esse nullo modo potest: Nam si primó syllogismus veris & concessis partibus concludatur, bella ista potestas longiús progredi non potest: nec enim opposita concedentur: si parte aliqua dubius aut falsus est, non concludetur. Hîc Logicę & doctorem & discipulum attentum vehemẽter esse cupio: Multa de Organo Logico rejicio, non quia eorum usus nullus inveniatur, sed omnino qa nullus inveniri, imó ne fingi quidẽ possit. Ergo ad experientiam & historiam, parentem Logicæ artis redeamus: Experientia nugas istas non peperit, historia non aluit: tollãtur igitur: nihil est hîc inventionis, nihil dispositionis, nihil igitur Logicæ.

CAP. V. DE POTESTATE *per impossibile.*

SExta potestas syllogismi per impossibile, quando contradictio conclusionis ponitur, & assumitur alia propositio, ait magister: Contradictio autẽ hîc pro contradictorio sumitur: id est, ut exemplis hujus capitis ostenditur, pro generaliter aut specialiter opposito: ut si fuerit conclusus hic syllogismus,

Omne animal est substantia:
Omnis homo est animal:
Omnis igitur homo est substantia.

Absurdus & insulsus quispiam cõclusionem neget: contradictio postulabitur, & propositionum altera sumetur, & contradictio reliquæ propositionis concludetur: Hic propositionis cõtradictio concludetur.

Aliquis homo non est substantia:
Omnis homo est animal:
Aliquod igitur animal non est substantia.

At ignoratio Logicæ artis in his capitibus mera est: nulla est via inveniendi medii, nulla regula est disponẽdi: Logicæ omnino nihil est. Per impossibile frequenter ratiocinantur homines & argumentantur, sed ista definitione, & tot capitũ doctrina, ad eã disputationẽ nihil adjuvant: nec ad impossibile deductio, syllogismũ antea factũ esse perpetuó requirit: sed siquis sentẽtiam aliquã dicit, nec tamẽ approbet, contradictionẽ postulat, cũ propositione alia indubitata, unde aliquid impossibile vel absurdũ concludit, ut adversarius ad id confitendũ cogatur, quod antea negaverat: Tales enim mathematicæ sunt deductiões ad impossibile. Jam veró si quis tam demens sit, qui cõclusi & jam facti syllogismi perspicui & constãtis conclusionem neget, quomodo posterioris per impossibile confecti conclusionẽ etiam nõ negabit? Quamobrem deductionẽ ad impossibile in usu logico positã esse confiteor, sed ejus artem hîc ullam esse pernego: Cúm ceperis contradictionem conclusionis, alia tibi propositio inquirẽda est, & ex inventionis locis eruenda: deinde syllogismi lege & modo disponenda. At inventionis nullus locus hîc exponitur, nulla syllogismi lex nova declaratur: valdeq; ridiculum est discrimen deductionis & ostẽsionis verbosissimè decimo quarto capite disputatũ, quód syl-

logismus

logismus ostensivus, duas veras & concessas propositiones habeat, ad impossibile duntaxat unam: quasi ad syllogismi constantiam quicquam attineat, veras aut falsas partes esse, & in tota trium figurarum genesi unum præceptum ab Analytico magistro positū fuerit, ut propositio vera esset aut falsa: demonstratū non sit, ex omnibus falsis syllogismum in omni figura fieri. Deinde differentia altera ponitur, quód ab impossibile syllogismus habeat conclusionem certam, & ante concessam: ostensivus autem nō habeat: quod secundum jam falsum esse docui, quia non semper syllogismum factum esse oportuit, ut ad impossibile deduceretur: & si maximé verum sit, tamē ad logicæ vel inventionis, vel compositionis, vel resolutionis artem nil attinet. Quare bella illa syllogismi potestas é Logicis expellatur.

CAP. VI. DE POTESTATE ex contrarijs.

Septima & postrema syllogismi potestas superest, é contrariis syllogismum facere: ut,

Nulla scientia est bona:
Omnis scientia est bona:
Nulla igitur scientia, est scientia.

Qualis syllogismus in prima figura nullus esse potest: in secūda & tertia potest. Hæc trium capitum de hac potestate doctrina est: atque interea oppositionis & contradictionis genera describuntur accuratiús: quāquam á symbolico authore descripta sint: Locus igitur cognoscēdus. Dico autem contrarias propositiones, esse secundum dictionem quatuor, ut omni, nulli: & omni, non omni: & alicui, nulli: & alicui, nō alicui: Secundum autem veritatem tres: alicui enim, & nō alicui, secundum dictionem opponuntur tantùm. Hic locus errorem scholasticum, de quo in symbolico authore disserui, manifesté convincit, & subcontrarias, quæ vulgó dicuntur in scholis, oppositionem nullam habere: nec revera, sed solo nomine oppositionem hîc esse: ut homo pictus, secundum nomen, non secundum essentiam homo dicitur: sic,

Aliquis homo ambulat:
Aliquis homo non ambulat.

Secundum dictionem est oppositio, ait hic magister, non secundum veritatem. Itaque subcontraria ista oppositionis species, quę vulgó appellatur, tollatur é generibus oppositionis, nec in Logica doceatur. Harum veró secundum veritatē oppositarum propositionum dico alias quidem adversas, quæ sunt universales, omni & nulli inesse: ut omnem scientiam esse bonam, nullam esse bonam: alias veró contrarias. Duo ergó in propositione cōmuni genera oppositionis hæc statuūtur, adversum & contrarium, ut Analytici primi capite quinto: imó ut totis Analyticis modó dicetur, quod á symbolico authore vocatur antiphaticum, quodq; vulgus in scholis appellat contradictorium: Antiphasis veró gen⁹ est infinitis toto opere Analytico locis: species veró, adversum & contrarium: sed contrarium, ut in categorico & symbolico doctore, sic etiam in Analyticis aliquando genus est, ut in capite de quo nunc agimus, oppositæ propositiones dividuntur in adversas & contrarias. Sed hæc satis: ad syllogismum é contrariis propositionibus redeamus: experientiam, historiam, aristotelica deniq; principia requiramus. Interpretes quidā syllogismum nullum hîc esse disputant: appellatur tamē á magistro syllogismus, & in figura & modo concluditur: & ratio est, in qua quibusdam positis, aliquid diversum ab iis sequitur, ad quod illa posita sunt. Est igitur ex Organi definitione syllogismus: At experientiam & usum hîc requiro: Quis Homer⁹, quis Demosthenes, quis Plato, quis extra nugas istas Aristoteles sic argumentatus est? Quorū exemplorum observatione hoc præceptum deductum est? quis erit hîc denique trium capitum fructus? ubi doctrina hæc exercebitur? In sophismatis, ait magister: sic enim ait: Illarum veró etiam, quód in captionibus nihil prohibet fieri hypothesis contradictionem: ut si est par, nō esse par. Hoc extremo capite magister docet ex duobus syllogismis duas oppositas conclusiones effici posse, ut alterá concludatur, numerū esse parem, alterá cōcludatur esse imparem: vel proponenda antiphasis: ut,

Omnis scientia est opinio & non opinio:

Tum assumendum, *Medicina est scientia:*
ut scilicet concludatur,

Medicina igitur est opinio & non opinio.

Exemplū græcū nōnihil mendosum est: hæc

est: hæc tamen est magistri doctrina, syllogismum é contrariis posse fieri in sophisticis captionibus, duobus modis: primum ex duorum syllogismorū duabus conclusionibus: Deinde si proponatur in syllogismo generalis aliqua antiphasis, unde specialis videlicet concludetur: At doctrina trium de syllogismo é contrariis capitum, his cōclusionibus non convenit: sic enim liceret in prima figura é contrariis syllogismum concludere, contrá quám á magistro præceptū est. At etiam in secundo modo antiphasis ista propositionum nō fuerit, sed terminorum, quæ nō duas propositiones oppositas hîc efficit, sed unius tantum propositionis categorema: & in secūdo modo fuerit minus absurdum propositionis, quám complexionis antiphasim confiteri: Imó veró tam absurdum, ut in hominis judicium tam absurda cogitatio cadere posse non videatur. Quamobrem doctor noster in hac universa syllogismorū potestate, declarat sibi prorsus nullam propositam fuisse inventionis & dispositionis, id est totius Dialecticæ potestatem. Agite enim, medicus existat, qui nova & inaudita nobis herbarum genera somniādo conceperit: quæ quo terræ loco, qua cæli regione nascantur, nesciat: quos usus, quas commoditates habeant, ignoret: imó veró quales gigni nulla ratione possint: attamen nobis illa vēditare, & velut singularia quædam medicinæ mysteria commemorare ac prædicare audeat: nunquid huic medico Anticyras petendas decernemus? At hic argutus sophistes, qualis tādem non corporis, sed ingenii medicus videbitur? Dicat enim, quibus in oratorum & poetarum campis, quorum philosophorū in sylvis steriles istæ syllogismorum avenæ gignuntur: ad quos humanæ vitæ morbos propulsandos, ad quā mentis sanitatem tuendā adhibeantur: obmutescet opinor, hoc loco, neq; enim proferre ullum exemplum Homericum aut Platonicū: imó veró ne Chœrileum quidem ullum testimoniū poterit: nulla pars consuetudinis humanę tam turpiter unquam delirabit, ut istis medicamentis egeat. Errare & labi dico magistrum hūc analyticum: erroris & lapsus sui judicem magistrum ipsum appello. Experientiam & historiam omnium artium parentem esse dicit: At, inquam, experientia & historia istas potestatum syllogisticarum nugas non peperit: ars igitur earum non est, sed artis inscitia & ignorantia.

CAP. VII. DE ELENCHO *petiti principii.*

EXpositæ sunt adhuc septendecim capitibus, syllogismi potestates, vel reliqæ, vel materia: quo enim nominė tanta vanitas esset appellanda, ne ipsi quidem interpretes inter se consentire potuerunt: quæ proximis quinque capitibus præcipiuntur, de syllogismi vitiis ad analysim referēda sunt, ad quam etiam errores ejusmodi antea relati sunt: Omnia siquidem disputationis vitia, in analyseos considerationem cadunt. Est veró miranda in his perissologia: quæ enim vitia de petitione principii, non propter hoc accidere falsum, de falsa ratione, catasyllogismoq; elēcho, fallacia secundum opinionem dicūtur, eadem rursus in Posterioribus, Topicis, Elenchis repetūtur: tam veró insulsé temereq; huc aggregantur, ut nusquā inter interpretes dissensio sit major, quid hîc Organicus author sibi voluerit. Decimum igitur octavum est caput de vitio omniū, quæ in Dialectica sunt & Logica, maximum, & maximé Logici Organi præceptis damnatum, de petitione ejus, quod in principio est: id est cum quæstionē ipsam (de qua agitur, & quæ est in principio, & quæ primúm ponitur) non probamus, sed sine probatione, quasi gratis cōcedi nobis & credi petimus: Mathematica autē dictio hîc est: Sic enim Euclides numeros appellat, qui á principio, itē q in principio, cúm propositos numeros significare vult. Ergo ut terminus, syllogismus, medium, figura, analysis, genesis, sic quod est in principio, á Mathematicis profectū est. Et petere propositum, modó dicitur petere, quod erat in principio: Quod obscuritatis summum est vitium: in quo refellendo, & de Logicis artibus expellendo, tātoperé laboram⁹: quotquot enim obscuritatum myriadas notavimus, tot ejus, quod in principio est, petitiones & postulationes notavimus. Quare vitii hujus descriptionem videamus: quot modis fiat, animadvertamus: & tam

odiosum,

odiosum, tamq; veræ Logicæ infestū vitium fugiamus: in hac tamen doctrina analyticā virtutē cōtrariā cōsideremus, & quam perspicuè de obscuritate magister hic philosophetur, attēdamus: Quod in principio est, petere & sumere, est (ut summatim dicam) propositum non demōstrare. Hæc definitio magna est & lata: & quicquid est in inventione aut dispositione vitiosum, complectitur: Demōstratur perspicuè res, & docetur universæ inventionis & dispositionis virtute: demōstratur obscurè universæ & inventionis & dispositionis vitio. Hæc definitio nimis ampla est: De obscuritate loqui vult hîc magister, tanquā de uno speciali vitio non omnia complecti cogitat: hoc supervacuum in definitione. Hoc verò multis modis accidit: Etenim omnino syllogismus non efficitur, & si per ignotiora aut similiter ignota, & si per posteriora, quod est prius: demōstratio enim fit ex probabilioribus & prioribus. Partitio quatuor membrorum hîc est, ut interpretes ajunt: aut certè trium, ut secundū & tertiū unà cōprehendant. At certè unicum propriū est, reliqua supervacua. Si syllogismi nomine, syllogismus plenus & omnibus partibus absolutus intelligitur, quid potest hoc præcepto stultius esse, cùm aurea illa analyticos regula monuerit, partes syllogismi modò has, modò illas frequēter deesse, nec syllogismū tamen iccirco reprehendendū esse? Si nomine illo intelligatur quævis argumentatio, ex cujus antecedente cōsequens nō cōcludatur, omnes hîc rursus & invētionis & dispositionis culpæ inesse poterunt, quæ conclusionē impediant: atq; hoc præcepto nihil hîc exponetur. Ergo qui problema nō concludit, postulat quidē & petit, quod erat in principio. Sed hoc præcipere, speciem erroris hujus non est exponere, sed genus propositum repetere: & idē fit non demonstrare & non concludere: Secundum & tertium, hujus præcepti propria sunt: & obscura disputatio est, quæ ignota, vel ignotior problemate: sed è duobus, unicum est ignotius, ignotissimū etiam ignotum est. Deniq; cùm nihil vides, quanta caligo sit, ad videndū, nihil interest: sic ad obscuritatē mentis & cæcitatē, cùm nihil intelligitur, nihil probatur, id sit ignotius, ignotissimum, nil interest: hoc uno tenetur obscurū, quia ignotum. Quartum nō cōvenit: potest enim quod naturâ aut tempore posterius sit, tamē aliquando clarius esse: sic ex effectis caussæ, adjunctis subjecta, specie genus aliquando probatur. Deniq; petere problema & quod erat initio positū, est cùm problema sit obscurū, rationem ad illud probandum, obscurā proponere: qualis est ista petiti principii doctrina, quæ ignoranti discipulo tam obscura est, quàm quid sit illud ipsum, petere quod est in principio: Tam tenebricosus & obscurus est analyticus magister, ut non solùm cùm de cæteris rebus, sed etiam cùm de obscuritate ipsa præcipit, non possit non obscurè præcipere, & seipsum sua lege nō damnare. Ad has obscuritatis caussas aggregat magister conclusionē ex iis quæ cōvertuntur. At, inquam, demōstrationes Aristotelis singulares & eximiæ è cōversionibus deducuntur, quia ex caussa, quæ propria, quæq; ideo cōvertitur. Ergo clarissimū lumē, doctoris hujus judicio caligo fuerit. Hîc interpretes ad hunc errorē excusandum valdè sunt occupati: Postremò petitio principii, id est problematis & quæstionis, alia sit demonstrativa secundū veritatē, alia Dialectica secundū opinionem: quod ex illa Dialecticæ & Logicæ scissione, de qua primo libro, deductum est. Quamobrē cùm Organi cōpositor tā obscurus esse statueret, ut interpretes ajunt, saltē nobis caussas obscuritatis perspicuè declarasset, unde ipsum tam obscurū esse cognosceremus. Certè (ut ad analysim hinc aliquid referam*) qui obscurè disserit, & tamen sibi credi vult, petit & postulat ipsum propositū: ipsum primum, ipsum deniq; disputationis principium sibi concedi & credi: quod omnibus inventionis & dispositionis vitiis effici potest: tametsi potest ab iis etiā separari, potestq; aliquid non demōstrari, quāvis obscuritas nulla sit, ex manifestē falsis videlicet. Meminerimus igitur in examinando opere & retexendo, videndū esse maximè, ne quid sit obscurū: id enim sophisma summum est, summæ quippe docendi laudi & virtuti, id est perspicuitati oppositū. Propositum Organi Logici, & quod in principio positū est, quid sit Logica: At videamus quanta obscuritate per categoe-

mata, categorias, Interpretationem, Analytica, Topica, Elenchos, id explicetur. Obscuritas ab Organi compositore vituperatur & dãnatur: verũ judiciũ laudo: Obscuritas (quod ipse tamẽ nõ credo) sed ut interpretes Organi profitentur, etiam de industria à doctore affectatur: hoc ego nõ laudo: sed quia de industria magister obscurus, id est, in docendo vitiosus esse voluit, tantò magis accuso & vitupero: Non enim qui prudens & sciens peccat, excusandus, sed eò magis arguendus. Meminerimus igitur in exemplis examinãdis & retexendis, videre nequid sit obscurum, & nequando problema postulet: quod idẽ rursus in Topicis & Elenchis inaniter repetet.

CAP. VIII. DE ELENCHO *non causæ.*

Secundum vitium est, non propter hoc accidere falsum: ut si tortuosum hoc sophisma contexatur,

(Omnis equus est animal:
Omne animal est equus:
Omnis homo est animal:
Omnis igitur homo est equus.)

Et sophismatis caussa, dicatur esse propositio prima: vitii hujus exemplum erit: nõ enim propter eam falsum accidit, sed propter secundã: Omne animal est equus: modi duo vitii hujus describuntur: at genus ipsum clarius est: Appellatur, inquit hic magister, hoc vitiũ in Topicis, Non caussam ut caussam ponere: quod utrũque sit adhibitum, Logicæ analyseos præcipuum præceptum nullũ est. Fuerit autem, si ad caussæ locum referatur, quod aliquando pro caussis, factis, dissentaneis ponãtur, quæ talia nõ sint: & analyseos consideratio propria hæc est, & ad inventionis locum de caussis pertinet. Est autẽ interea hoc loco notandum, citari è Topicis, quod in Topicis hodie nõ legitur, sed in Elenchis. Interpretes hîc solicitos esse scio, sed ab ignaris, experientiæ & usus uanas distinctiones & captiones non audio: retinere quoquo modo conceptam de Organo licet absono & absurdo, tamẽ Organo suo opinionẽ volunt: nec vident, vel ex historia Laërtii, vel conversione Ciceronis, Topicos Aristotelis libros, cum Topicis Organi non convenire. Atq; hic compositor, qui sic Organum composuit, ad analysim non tantùm vitia adhuc descripta, sed quæ deinceps in Analyticis, Topicis, Elenchis describẽtur, siquid tamen Logicum usum adjuvẽt, aggregare debuit: ad eam enim propriè pertinet in examinandis exemplis, non solùm virtutis, sed vitii meminisse. Ad analysim igitur, obscuritatẽ referamus: item non caussam ut caussam.

CAP. IX. DE ELENCHO FALsæ rationis & crypseos, syllogismi contradictionis, falsæ opinionis.

Vicesimo capite de falsa ratione, de crypsi, id est occultatione, de Elencho dicitur: falsa ratio, si utraque syllogismi propositio, aut altera falsa sit. Hoc omnino Logicæ præceptũ præcipuum nihil est: falsa propositio ex argumentis singulis efficitur, si non caussæ ut caussæ, non facta ut facta, non subjecta ut subjecta, non definitio ut definitio, cæteraq; similiter falsa pro veris assumantẽ. Illud speciale falsi præceptũ erat, generale autẽ hoc nihil adjuuat: De hac autẽ vanitate in Topicis rursus erit & Elenchis, ut perissologia perspiciatur. Secundo loco de crypsi, occultatione cavenda primùm, deinde statuẽda. Ne verò prævertamur & succumbamus, quãdo conclusione dissimulata argumentum interrogatur, providendum ne bis idem cõcedatur: illud enim bis dictum; medium & argumentũ est, unde componitur syllogismus: Contrà cùm ipsi aggredimur, & contrà disserimus, imprimis conclusiones non proponãtur, sed dum necessariæ propositiones conficiantur, obscurè & occultè lateant: tũ longinqua interrogentur: ordo partiũ conturbetur. Hęc de crypsi ad analysim obscuritatis pertinent, & ad methodũ prudentiæ, magnum usum habent, aliquando occasione aliqua necessarium, sicud Dialectica nostra docet. Sed eadẽ de re dictum & aliquid antea est Analytici primi capite vicesimo quinto, & rursus multò pluribus postea in Topicis agetur: Crypsim igitur ad Analysim nostræ Dialecticæ refero, & ad prudentiæ methodum aggrego. Postremò definitur Elẽchus, syllogismus antiphaseos: quo nomine, ut antea dixi, significatur in Analy-

Analyticis frequenter oppositio quęvis propositionum seu generalis seu specialis. Sed præceptum hoc & falsum & inutile: nec enim syllogismum plenum esse necesse est, ut aliquid refellatur: nec per solam anuphasim, sed argumẽtis omnibus refutamus: hîc Logicum nihil est. Vicesimum primũ caput est de opinionis errore & fallacia: quod præceptum prolixè, sed ineptè traditur: quasi non omnis error & fallacia sit opinionis, & hoc præcipere, sit Logicæ discipulũ quicquam adjuvare. Est autem inter exempla capitis, hujus soluta Menonis dubitatio, Inventionem nullam esse, quia si nescimus, etiam inventum non agnoscemus: si verò scimus, frustrà quærimus. Scimus ait magister, generali sciẽtia, speciali nescimus: Scientia generali, specialia cõtemplamur: singulari verò & propriâ nescimus, & tanquam agendo: Nã scire, tribus modis dicitur, aut enim scientia generali, aut speciali, aut actu & opere. Itaq; fieri potest, ut generali scientia aliquid sciamus, quod opere, exemplo, aut experientia nesciamus, quod idem cap. 1. metaphysicæ iteratur: Scientia Logica, quæ cognita adhuc est nostris hominibus, scientia generali, & ea qualicunq; cognita est: usu verò & opere prorsus ignorata. Atq; in hoc capite licet utile nihil sit, potest tamẽ hoc exemplum summæ utilitatis nos admonere: Cujus gratiâ tantos labores, & tam diuturnos sustineo, ut Logicæ artis usum nostris scholis afferam: persuadeamq;, quãvis omnia præcepta sciant: totam vitam disputata, memoriâ teneant, ob id tamen nisi sese in analysi & genesi exerceant, opere (ad quod ars refertur) rerum ignaros & imperitos esse.

CAP. X. DE CONVERSIONE *terminorum.*

Vicesimum secundum caput est de conversione terminorum: Quando verò cõvertũtur extrema, necesse est medium cum ambobus converti: ut in syllogismo,

Omne rationale, ridens:
Omnis homo rationalis:
Omnis homo, ridens:

Quia homo & ridens convertuntur vicissim, medium rationale cum utroq; convertetur, & hac conversionis permutatione, syllogismi partes ex aliis aliæ concludentur: ut,

Omnis homo est rationalis:
Omne ridens, est homo:
Omne ridens est rationale.

Per conversionem conclusa est major propositio, & conversa sic potest minor converti:

Omne ridens, est homo:
Omne rationale est ridens:
Omne rationale, est homo.

Per conversionem cõclusa est minor propositio: quæ subtilitas, superiorum potestatum vanitati par est: inventionis nihil est, nihil est dispositionis: imò ne potest quidem: Rerum est ea societas & communio, quæ sine syllogismo perinde convertitur & judicatur: Nulla species argumẽti nova est: nulla regula syllogismi nova est: res etiam mathematicis proportionibus sic involvitur, ut totis Analyticis, affectationis mathematicæ vanitas magis aliena nulla fuerit. Ex hoc capite nihil ad propositam Dialecticam referre possumus. Meminisse verò possumus, quanta quamq; horribilis duobus totis his Analyticis caligo ex uno conversionis commento nata sit: conversionum quædam vera & naturalis est, ut antea monui: qualis est terminorum relatorum, & in rebus, quæ sunt inter se propriæ, ut definitio, definitum, proprium adjunctum, & proprii adjuncti subjectum: qualis item est secundum oppositionem in contingentibus propositionibus: In eaq; conversio valet ex communione rerũ & consecutione, non consecutio ex conversione. Conversio aliquãdo significat oppositionem: quo ferè sensu sunt illæ dissimilitudines, Nõ vivo ut edam, sed edo ut vivam. Quæ omnia laudo & probo, & eorum paritem experientiam agnosco. De quibus singulis suo loco separatim præcipiendum est; in adjunctis propriis, in relatis, in contradicentibus, in comparatis, definitione, quia hæc conversio illis adjungitur. Præcipuũ verò de omnibus nullum in Logica præceptum debet esse: conversio autem illa propositionum initio posita cùm tota commentitia & sophistica est, tum maxima & præcipua cõfusionis universæ caussa. Sed reliqua videamus.

CAP. XI. DE INDUCTIONE.

SEx capita supersunt de tribus novis argumentationis formis, quas magister putat de inductiōe, exemplo, enthymemate. Vicesimū igitur tertium caput est de inductione: Quid veró sit inductio perobscuré declaratur: nec ab interpretibus intelligitur, quomodo syllogismus per medium concludat majus extremum de minore: inductio majus de medio per minus: ut,

Expers cholerae, est longaevum:
Homo, equus, mulus, est expers cholerae:
Homo igitur, equus, mulus, est longaevus.

Si igitur convertatur minus, & nō superet medium, necesse majus extremū medio per inductionē esse: Sic videlicet:

Homo, equus, mulus, est longaevus:
Omne expers cholerae, est homo, equus, mulus:
Omne igitur expers cholerae, longaevum.

Hîc interpretes valdé impediunť, secùs tamen expediri non possint. Proponam aliud exemplum, quó faciliús res agnoscatur: Problema sit, an homo & bestia sentiant: medium, sit animal: syllogismus ita fiat:

Omne animal sentit:
Homo bestiaq;, animal est:
Homo igitur bestiaq; sentit.

Syllogismus est: Ad doctoris hujus legē problema mutetur, & sit, an animal sentit: medium sit é partibus (homo bestiaq;) inductio erit:

Homo bestiaq; sentit:
Animal, homo est aut bestia:
Animal igitur sentit.

Hoc magister ipse voluit dicere: & syllogismum ab inductione ita distinguere, quasi syllogismus ex toto partes, inductio ex omnibus partibus totū concluderet: Inductio esset nobis quidē evidentior, syllogismus autem naturâ notior. Discriminis hujus pars est nō falsa: Inductio enim proprié, est partiū enumeratio ad totum concludendū: tametsi aliquando etiam multorum vel similium vel dissimilium enumeratio ad simile vel dissimile concludendum: eaq; sensibus evidētior: Syllogismus autem â toto procedens, ad partem naturâ, id est menti, ut interpretibus placet, notior: pars est non vera: syllogismus enim ex tali medio, quod majus sit minore extremo, nō semper efficitur: imó in aliqua figura contrâ medium pars est aliquādo minoris extremi, ut in tertia: nec ad syllogismi naturam interest, quo argumēto cōcludatur: Syllogismus enim, lex dispositionis est & regula: Inductio, est inventionis & argumenti nomē: nec veré dicitur primae & immediatę propositionis: nec enim partium inductione duntaxat colligitur totum, sed ex toto pars etiam demonstratur. Platonicae vel aristotelicae experientiae hîc nullum documentum est: scholasticae inertiae somnium est, de categorico aliquo medio, quia in categoria, partes infinitae sunt nō mediae. Hic videlicet fons est infinitae caliginis, de qua tam saepe jam dixi: Categoremata, categoriae, & tam multa logicae inventionis impedimenta ab uno categorematis commento orta sunt: At disputatiōis humanae & naturalis, experiētia & historia, tale nihil docuit: In naturali usu media haec non appellantur, sed ratio, probatio, fides appellantur, ut in Porphyrio docui: imó (ut locus in hoc capite loquitur) quaecunq; fides & probatio, & secundum quamcunq; fuerit artē, nunc dicendū fuerit. Hîc quodvis argumenti, imó etiam argumētationis genus, fides appellať. Atq; hîc quāvis argumentationis nomine inductio tractetur, tamen inductionis locum, ut veritas requirit, faciemus, & ad Dialecticam nostram referemus: Antea malitiosé & imperité dānatus est divisionis locus: in partium inductione & enumeratione approbatur & laudatur. Hunc igitur fructū ex Analytici doctoris inconstantia feremus.

CAP. XII. DE EXEMPLO.

VIcesimo quarto capite de exemplo agitur: Exemplum est, quando medio extremū inesse mōstratur, per simile tertio. Oportet veró etiā medium tertio, & primum simili notius esse: ut,

Bellare cum finitimis, malum: ut,
Bellum Thebanum contra Phocenses:
Athenienses contra Thebanos bellare, id ipsum est:
Malum igitur.

Haec doctrina, hoc doctrinae exemplū est, unde agnoscimus, exemplū, esse propositionis majoris approbationē, quae

propositionis

propositiõis minoris aliquid simile habeat: exemplum, argumenn non argumentationis speciem esse: neque hîc ullam disponendi argumẽti (quod argumentationis tamen proprium est) speciem proponi: fallitq; vehemẽter, qui exemplum, argumentationis speciem faciunt: Deniq; magister hic exemplũ, probationem partis ex parte esse cõcludit, vnde syllogismus copuletur: eoq; ab inductiõe differre, quód hoc ex omnibus individuis concludat totum, neq; syllogismum copulet. Discrimen est ineptũ: potest enim inductio ad partem syllogismi probãdum adhiberi, ut exemplũ: nec exemplũ semper ex simili sumitur, sed aliquando ex dissimili: ut Camillus Rempublicã restituit, Cæsar oppressit: Aliquando ex specie: ut, Tyrannorum exitus miserabiles, sicut Dionysii, Neronis. Nec omnino exemplum, argumenti genus est, sed ex omnibus ferè locis sumi potest: neq; syllogismum esse necesse est, sicun magister hic docet, ut sit exemplum. Atq; in extremo capite, inductio & exemplum à syllogismo ex positis differentiis fatuè distinguuntur, quód syllogismus à toto ad partes, inductio à partibus ad totum: exemplum à parte procedat ad partem. Ex hoc veró capite, exempli usum ad Dialecticam nostram referemus.

CAP. XIII. DE DEDUCTIONE, *instantia, verisimili, enthymemate.*

Vicesimo quinto capite de deductione, cùm propositio certa quidẽ sit, sed assumptio incerta quidem, similiter tamẽ probabilis atq; ipsa complexio: ut,

Scientia potest doceri:
Iusticia, scientia:
Iusticia potest doceri.

Hæc definitio, hoc exemplum nil definit, nil ostendit: suspicor veró aliquid hic de usu inductionis & exempli fuisse, quæ ad prossyllogismos & dubias syllogismi partes confirmandum assumerentur, quod de inductione dictum est Analytici primi capite vicesimó quinto, & de exemplo, capite vicesimo quarto hujus: & hanc dubiarum partium approbationem, inductionem dici: quo nomine tamen priús ad impossibile syllogismus dictus est. Hinc nihil ad Dialecticam nostrã referre possumus. Vicesimũ sextum caput est de instantia: Instantia autem, est propositio propositioni contraria: Ridiculum est itẽ hîc propositionis & instãtiæ discrimẽ, quód illa sit universalis, hæc specialis: & quód instantia nõ in omni sit figura: utraq; enim & universalis & specialis, & in omni pariter figura: instantia ad antiphasim propriẽ redigitur, tametsi potest etiam é cæteris dissentaneis refelli: deinde instãtia informata potest omnibus argumentis approbari. Sed de instantia rursus in Topicis agetur. Capite vicesimo septimo definitur ex commento aliquo scholastico, nulla prorsus ad institutum ratione, sed definitur verisimile, propositio probabilis: deinde signum, definitur propositio demõstrativa, aut necessaria & probabilis: Commentũ hoc est nihil ex usu parente deductum. Postremó definitur enthymema, syllogismus imperfectus ex verisimilibus aut signis. Syllogismus parte aliqua imperfectus, nominetur (si lubet) enthymema, non recusó: tametsi ἐνθύμημα, Græcis omnem sententiam significat, & eam præcipué, quæ fit ex contrariis: nunc veró ex verisimilibus aut signis, quid ad enthymematis definitionem? Syllogismus perfectus definitur, in quo quibusdam positis, aliud ab iis diversum necessarió sequitur, eó quód illa sunt, ex verisimilibus aut signis: Quid, inquam, hoc additamẽtum definitioni perfecti syllogismi afferet? non minús ridiculum est, quód signum per tres figuras dividitur: quam fatuitatem sæpe antea reprehendi, quód argumenta & inventio in syllogismis & dispositionis arte miscerentur. Conjectura postremó additur, quasi medium verisimilis & signi: commentum est & placitum otiosi & inertis somnii. Aggregatur ad extremũ physiognomonia, occasione videlicet verisimiliũ & signorum & conjecturarum, quemadmodum ex similibus in alio animalium genere signis & notis, de naturalibus affectionibus judicetur: quod physicum, si suo loco diceretur, aliquid esset: hîc temerẽ, ut verisimile, signum, conjectura, est cõfusum: nec hinc quicquam ad verã Logicam referri potest: siquid hîc est artis, physicæ artis est, non logicæ, ut de motus generibus in categoriis antea dixi.

CAP. XIIII. DE USU PRIORIS *analyseos.*

Sed jam tempus est, ut priorũ Analyticãn quæstionem & disputationem concludamus: Cognovimus adhuc quàm defectus varius sit, quámque multiplex redundantia: Logicam universam Analyticis prioribus cõplecti cõpositor Analyticus voluit: Debuerat itaq;, ut jam sæpe dixi, & definire & dividere, & tandem partes definitas & divisas exemplis illustrare. At non jam repeto, Logicam initio non esse definitam generaliter, non distributã universe: sed partes ipsas (quas complecti magister voluerat) inventionem, compositionẽ, resolutionem, quàm miserabiliter afflictas videmus? Invẽtionis partes summæ decem sunt, caussæ, facta, subjecta, adjũcta, dissentanea, nomina, cõparata, tributiones, finitiones, testimonia: Oppositorum locus videtur in Analyticis damnari: tributionis certé locus plané damnatur, adjuncta & definitio, symbolis propriorum, adjunctorum & definitionis non definiuntur aut explicantur, sed vix attinguntur: de cæteris tacetur: tota inventio ad syllogisticam antecessionis & consecutionis regulam alligatur: Sed inventionis defectus fortasse excusetur, & in Topicis inventio dicetur priús exposita esse, tumq; logicę partes topicam & analyticã cum Adrasto faciemus. Compositio & dispositio locis aliquot nominantur, sed ita ut quidvis potiús magister hîc, quám dispositionis, veluti logicæ artis lumen spectasse videatur: Non ponitur initio genus ipsum: non dividitur in propositionẽ, syllogismum & methodum: propositionis doctrina nulla integra declaratur. Syllogismus (deus bone, meminisse horret) quot obscuritatum nubibus obrutus est? Definitio enim obscura: partitio nón modó omissa de simplicibus & conjunctis syllogismis, sed in simpliciũ figuris omnes syllogismi falsó positi: cũ tamẽ magister ipse nõ solúm exemplis, sed regulis utatur cõjunctorũ: & de propriis nihil est præceptum: Commẽtitiorum veró principiorũ; dici de omni & nullo: cõversionũ, omni inesse, nulli inesse, per eaq; reductionum & demõstrationum de rectis & obliquis conclusionum modis, quãta caligo cumulata est? Quid tres figuræ syllogismorũ in tã infinitam caliginẽ demersæ, sexies repetitæ in absolutis, in necessariis, in cõtingentibus, in necessariis & solutis: in necessariis & cõtingentibus, in cõtingentibus & solutis? quid, inquã, figuræ illæ tres toties iteratæ, vanæ & nugatoriæ obscuritatis nõ habuerunt? quid syllogismi ridiculæ illæ potestates, quam mentis impotentiam, & judicii inopiam nõ ostendunt? Ergo in genesi cũ ille defectus est (quód prima definitionum partitionumq; lumina detracta sint) tum redundantia in tanta vanitate & inanium rerum aggregatione multó magis admiranda. Quid veró analysis? quám multis necessariis monitis destituta? quám multis supervacuis onerata? De examine invẽtionis, sicuti feré propositionis, nil separatim præceptũ: de examine syllogismi tria postrema capita, quód syllogismus ad impossibile non retexitur: quód figura alia in aliã retexitur: & postremũ caput de sophismate finitarũ & infinitarũ propositionũ, logicæ analyseos nil habet. Sed hæc sophismata Eubulidi attribuantur, laudes é logicis & veris virtutibus Aristoteli tribuant. Logicæ definitiones, partitiones primæ nominatim & loco positæ nõ sunt, tamen é prioribus Analyticis erui possunt: de locis invẽtionis adjũcta, dissentanea, partes, definitio: é dispositionis generibus simplex & cõmunis tũ enuntiatio, tũ syllogismus, tũ syllogismi & methodi crypsis erui potest: Analysis logicæ hypotheseos, non modó pars, sed præcipua pars efficitur, unde totum opus Analyticum nominatur. Analysis appellatur cõfirmatio & illustratio inventionis, cõpositiõis: & veré appellatur: est enim logicæ artis prima informatio, meditatio, exercitatio: per eam sive scribamus, sive dicamus, disputatiõnẽ examinamus & retexfimus. Ergo tã singularẽ logicæ facultatis partẽ jã toties adhibitã, hoc præsertim loco adhibeamus: genesim etiã, usumq; logicæ & inventionis & dispositionis requiramus: Est enim logicę artis pars longé major & excellentior, quám nostrarum scholarum doctoribus vulgó videatur, qui nullã ejus exercitationẽ, nisi cõtentionem de præceptis & altercationẽ putãt: De poëtæ, oratoris, philosophi, omnes deniq; hominis, tua etiã vel scripta

ſcripta vel meditata tantùm ſententia & diſputatione ſtatuere vis? materiã primùm ex argumento & topico loco retexe, & ex quo genere ex ſua topica regula perpende: Hæc inventionis eſt analyſis. Cõvertere ad alterã judicii ſcholam: enunciati primò judiciũ de veritate conſtitue: deinde ſyllogiſmũ retexe: ſiquid deſit, exple: ſiquid ſuperſit, adime: tum figuram & modum diſpice. Eandẽ analyſim & partium & univerſi, idẽ examẽ in deliberationibus, in cauſſis forenſibus, in rebus omnibus & lectis & auditis & meditatis adhibe: prò ſancte Deus atq; æterne! quàm reperies noſtra (quæ vulgo nominantur) judicia, præcipites & cæcas affectiones ex amore, odio, indignatione, commiſeratione, ſpe, deſperatione, voluptate, dolore, & cæteris hiſce affectibus cõcluſas eſſe! Atque exercitationis & uſus hujus, quẽ ſyllogiſmi eſſe dicimus, gratià, exempla quædam liceat è diſputatiõibus ſuperioribus repetere. Utilis & vera doctrina eſt converſionum & principiorũ dici de omni, dici de nullo: omni ineſſe, nulli ineſſe, ut docet Analytici operis cõpoſitor. Quãobrẽ? quia Ariſtoteles eã tradidit: Hoc verò non eſt judicare, ſed quod ſimpliciter & imperitè credis, effutire. Quid ſi Ariſtoteles has nugas nũquã docuerit? ut credo: quid ſi etiã docuerit? Redeamus ad regulam ſyllogiſmi, examinemus hoc tam fallax judicium:

Quod ab Ariſtotele traditur, eſt verũ et utile:
Cõverſionũ, reductionũ, & reliquorũ principiorum doctrina ab Ariſtotele tradita eſt:
Eſt igitur vera & utilis.

Heu mentes hominum à mente tam vehemẽter averſæ! quale eſt ſyllogiſmi hujus principium? quia non erroris ſolùm & falſitatis, ſed ſummæ impietatis plenum. Quàm enim multa falſa & impia tradit Ariſtoteles, qui mundum & æternum, & fato aſtrictum, qui mortales animos, qui hominis felicitatẽ & ab homine inchoari, & in homine terminari, ſicut alia permulta tã nefariè, tãq; impiè fabulatur? Deſcriptio Dialecticę per inventionis & diſpoſitiõis definitiões & partitiões, & exẽplorũ explanatiões, res eſt arida & exigua, dixerit aliquis. Quid ita? Quia Ramus, homo novus, hãc novam nobis doctrinam attulit. O' me infelicẽ, ſi logicè iſto modo & rectè de Logica judicatẽ! At iſta nova doctrina, vetus ariſtotelici Organi doctrina eſt: Ariſtotelicis principiis experiẽtiæ, hiſtoriæ principiis, omnino de materia formaq; artis ab Ariſtotele traditis fundata: Et quod adhuc diſputavi, ex ariſtotelicis principiis diſputavi. Cõcluſiones duas in Dialectica & ſcholis diſputavi: prima eſt ad verũ artis Logicę uſum colligẽdũ:

Naturalis rationis vera & abſoluta deſcriptio, Logica vera eſt:

Analytici libri propoſitionem iſtam approbant: experientia, hiſtoria in Analyticis celebrata collaudant.

Inſtitutio per invẽtionis & diſpoſitionis ſpecies & partes, eſt vera naturalis rationis & uſus, abſolutaq; deſcriptio.

Hujus aſſumptionis veritatẽ Analytica quoq; ſuppeditant, totãq; hypotheſim Logicę artis in inventione & cõpoſitione collocant, & analyſi cõfirmant:

Eſt igitur vera Logica.

Secunda ad falſum refellendũ ex eodem argumento contra Organicæ Logicæ compoſitorem ſic eſt:

Vera Logicæ artis deſcriptio proficiſci debet à naturalis rationis & uſus obſervatiõe:
Organicæ Logicæ cõfuſio per Categoremata, Categorias, Interpretatione, Analytica, Topica, Elenchos, non eſt ab obſervatione naturalis rationis & uſus profecta:
Organicæ igitur Logicæ confuſio non eſt vera Logicæ artis deſcriptio.

Cõſiderate doctores hujus artis & magiſtri, priorẽ illũ ſyllogiſmũ: verſate propoſitionẽ, inquirite in aſſumptionẽ, cõjũctionẽ partiũ univerſam accuratè conſiderate: id eſt dialecticè, ſicut ratio ipſa dictat, ſeu logicè retexite & judicate. Dialectica noſtra in eo ſyllogiſmo eſt: quæ ſi quid peccaverit, Logico & Dialectico judicio ſe reprehendi, nõ modò modeſtè, ſed lubẽter ac lętè feret: Ariſtotelica principia, experientiã, hiſtoriã cõſequi vult: ſi nõ aſſequitẽ, admoneri & dirigi cupit: Cõvertite judicium veſtrũ ad alterã ſyllogiſmi ſecundi speciẽ: propoſitionẽ intẽtis animis expendite: aſſumptionẽ æquis animis diſceptate: totã deniq; concluſionem ſeverè examinate: dialecticæ Scholæ ſunt: hæc verè & incorruptè de propoſitione dubia judicãdi regula eſt, quã cõtra Organici compoſitoris tenebras, contra publicæ calamitatis ſophiſmata defendo & vindico: doctrinã ejus

clarissimā doceo, quā Organicus magister cōfundit: usum ejus in omnib' dubiis propositionibus æstimādis & judicandis ostēto, prædico, celebro: Doceo hāc esse unicā & singularem, & communē rerum universarū, & tamē etiam propriam singularium, qua verū & falsum in omnibus dubus propositiōibus percipiatur: tātæq; veritatis authoritatem ex Analyticis repeto: Quicquid temerè concludendo peccant homines, errore syllogismi & ignoratione peccant: quicquid verè & constanter concludēdo judicant, id syllogismi veritate ac constantia judicant. Hoc aureum & cæleste Dei omnipotentis donum amemus & colamus: hoc lumen est omnibus (quæ toto cælo nitent) sideribus longè clarius, longè divinius: hoc lumine, peritorum, imperitorum, senum, virorum, mulierū, omnis denique ætatis & sexuum cōclusiones confirmantur: hoc lumine homines cum beatis illis mentibus communiter fruuntur. Quare faciamus imposterùm, ut tantum Dei donum, non ad nugatorias de præceptiunculis sophisticis altercationes, sed ad usum prudentiæ, ad humanitatis subsidium, ad vitæ auxilium referamus: & desinamus iis irasci, qui omnium possessionum, quas homines habent, pulcherrimam tenebris liberare, & in lucem proferre contendunt: Qui Aristotelis Logicam (siquid nomen hoc rei est) ab inertis & ignavi interpretis & compositoris inscitia vindicant, & ordine ad usum potiore & faciliore collocant: qui ex Aristotelis sententia, Logicam analyticè tractāt: imò ut genesim quoque proponamus, qui non solum interpretando, sed imitando, meditando, scribendo, dicendo, exercent: Opificum industriam in Porphyrio cū philosophorum nostrorū inertia comparavi: Logicos logicis præceptis eruditos, usu non instructos, mortuos Logicos in categoriis appellavi: Heliogabali nequitiam, scholasticæ nostrorum temporū ignaviæ similē in symbolico doctore cōstitui: Iam nostra monitione nihil hîc opus est: analyticæ doctrinæ authoritas hanc severitatem sibi sumit. Analytica exerces in disputatione de analyticis præceptis: usum eorum in poëtis & oratoribus, philosophis, in ipsis deniq; Analyticis explicandis nullum ostendis: Analyticus author errare te & labi coarguit: Logicæ hypotheseos finis est, rei propositæ rationes & argumenta invenire, componere, resolvere, ut docet analyticus magister. Tu clamādo de præceptis & altercando nihil arte invenis, nihil arte disponis, nihil arte resolvis & retexis. Analysis Logicæ ad omnium disputationū, vel scriptarū, vel dictarum confirmationem & illustrationem, deinde genesis ad effectionem similium, vel etiam præstantiorum operū adhibenda est, ut docet Analyticus magister: ut Aristoteles ipse vivus, sicut jā sæpe dixi, exercuit: Tu omnium ejusmodi exemplorum analysim cōtemnis, genesim similiter despicis. Analyticus author docet aliam esse scientiam universalem, aliam actu: illaq; instructum, hac privatum falli posse: imò qui actu scientiam habeat, huc simpliciter & absolutè scire dicit: Tu contrà totam Logicam facultatē in ejus universalibus præceptis, in scholastica & inerti de iis altercatione constituis: analyseos aut geneseos usum scribendo dicendoùe nullū exquiris. Ergo doctoris analytici, imò Aristotelis judicio, culpa & ignavia nostrarū scholarum damnatur, quæ nullum Logicæ artis usum, nullam exercitationem nisi in clamore de præceptis intelligit & suscipit. At siquid in toto Organo Logico, Aristotelis nomine dignum est, hæc monitio est: & tamen inventi sunt aristotelici nempe judices, à quibus damnaremur, quòd istam aristotelicam Logicæ exercitationis industriam & diligētiam amaremus & imitaremur: Phormioni videlicet, quā Hannibali similes esse malunt. Phormio enim, ut Catulus apud Ciceronem ait, cum Hannibal Carthagine expulsus Ephesum ad Antiochum venisset exul, pròque eo, quòd ejus nomen erat magna apud omnes gloria, invitatus esset ab hospitibus suis, ut eū quē dixi, si vellet, audiret: cumq; is se nō nolle dixisset, locutus esse dicitur homo copiosus aliquot horas de imperatoris officio & de omni re militari: Tum cū cæteri, qui illū audierant, vehemēter essent delectati, quærebāt ab Hānibale quidnam ille ipse de illo philosopho judicaret: Hic Pœnus nō optimè græcè, sed tamē liberè respondisse fertur: Multos se deliros senes sæpe vidisse, sed qui magis

quàm

quã Phormio deliraret, vidisse neminẽ. Neque mechercule injuria: Quid enim aut arrogantius, aut loquacius fieri potuit, quàm Hannibali, qui tot annos de imperio cum populo Romano, omniũ gentium victore certasset, græcũ hominem, qui nunquam hostem, nunquam castra vidisset: nunquã deniq; minimã partem ullius publici muneris attigisset, præcepta de re militari dare? Hęc Catulus. Phormiones igitur quidã nobis homines hi fuerint, sine usu, sine experientia rerum, & inertiæ atq; pigritiæ suæ velut authorem Aristotelem facient. At ipse (si is est tamen Aristoteles) vel in hoc Organo istam calumniã à se detersit: ut omnia præcepta Logicæ artis ab experientia deducenda, omnia ad analysim, ad omnis generis vel scriptã, vel dictam disputationem examinandam referenda præcipit: quiq; ethicum illud suum maximè sibi proposuerit. Neque sanè quid virtus sit, intelligere satis est: sed ut habeamus & utamur, est enitendum. Quamobrẽ ex Organo Logico, quæ aristotelicæ philosophiæ, quæ veræ Logicæ principiis cõvenient, ad veram Dialecticam referamus: reliqoa inutilia in Organo ipso Logico relinquamus: Neq; tamen Analytica priora de bibliothecis ejiciamus, sed potius ut constet, unde materies operis nostri sumatũ, conserventur ad vetustatis & originis authoritatem: ut Varro, Priscianus, Festus, Diomedes conservantur, quamvis non eorum libri, sed ars ex illis educta, & ad usum conformata, pueris proponatur. Denique principia Aristotelis de materia artis, dẽque forma artis teneamus, omniaq; iis cõsentanea probemus, contraria tollamus.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER IX.

Duas partes esse artis logicę liber secũdus disseruit: topicã in invẽtiõe argumentorũ, id est mediorũ, principiorum, elemẽtorum (sic enim nominantur in Organo) & analyticam in eorũ dispositione. Topicæ partis multas adhuc artes in Porphyrio categoriis, interpretatione, prioribus analyticis, ut in inventione medii; ut in capite de divisiõe notavimus: multas deinceps etiã in posterioribus analyticis notabimus. Analyticæ prima pars est in enũtiatione, de qua in interpretatione: secunda in syllogismo, de qua prioribus analyticis: tertia est in methodo, de qua jã in his posterioribus analyticis. Fieri verò potest, ut vel in arte & doctrina tota, omnes res inventæ, sint etiã æstimatæ & judicatæ enũtiati vel syllogismi judicio, ut logica vel topicæ invẽtionis vel analytici enuntiati & syllogismi nil præterea jam sit opus: sit tamen mediæ primis atq; utræq; postremis confusæ & conturbatæ, ut artis & doctrinæ specie & forma nihil posit esse dissimilius. Ergo ad hanc confusionem tollendã, methodus artificiosa quæritur, de qua in Porphyrio & categoriis diximus, quæ γενικώτατα generalissimũ primo ὑπάλληλα subalterna medio, εἰδικώτατα specialissima postremo loco disponat: cujus si qua in organo logico doctrina est, ea certè est in analyticis posterioribus: at Aristoteles hic videtur neque nominatim, neque de industria sibi proposuisse hanc methodum, atq; hanc universam totius artis & disciplinæ seriem, tanquã perpetuam longioris cujusquam catenæ continuationem: sed syllogismum in quæstione. quamobrem est propriæ affectionis per caussam primam & immediatam demonstrativum, ejus catenæ velut annulum quendam sæpius in sese replicatum, ex quo scientia omnis efficiatur. Sic enim Aristoteles syllogismum illum, velut unicum omnis artis ac scientiæ artificem & magistrum dicere videtur: & certè duorum posteriorum primo toto nihil nisi demonstrationis nomen auditur, secũdo etiam latè celebratur. Quod si ita sit, ut esse tota analysis accuratè retexta indicat, & interpretes affirmant, certè philosophus in philosophiam monstrum horrendũ induxit, ut artium & scientiarum formandarum artem fingeret, cujus in artibus & scientiis ipsis exemplum nullum unquam animadvertisset, imò cũ per naturam nullũ esse posit, nullũ animadvertere potuisset. Etenim neq; materia, neque forma talis syllogismi ulla est, neque omnes artes & scientiæ è tali

vel

vel argumento vel syllogismo cōstruuntur. Nam caussam quamobrem homo sit γελαστικὸς natus ad ridendum, non potius reddideris, quàm quamobrē sit λογικὸς natus ad ratiocinādum. Organa fortasse ut rationis, sic risus in humano corpore reperientur: at quamobrem hoc in homine potius insit, quàm in alio animante qui requiret, nihilo plus faciat quàm si quæreret, quamobrem homo sit potius homo quàm bestia: & quidē Aristoteles ipse per se inesse proprium subjecto 4 & 7 c 1.] affirmat, neque in totis duobus apodicticæ suæ libris ullam ejusmodi caussam nisi ineptam & ridiculā philosophus afferre potuit. Quare materies demonstrationis aristoteleæ nulla est: nulla item est forma. Nam si caussæ ejusmodi proprietatū omnium ante oculos essent: attamen è tali quæstione διότι quamobrem, ut Aristoteles appellat, syllogismus nullus existeret. Quæstio enim τί ἐστι quid est ἀσυλλόγιστος est, & solo νοητικῷ judicio judicatur, & quæstio διότι quæstioni quid est affinis ἀσυλλόγιστος item est, & solo νοητικῷ judicio indicatur, ut secundo apodicticæ libro novem primis capitibus amplissimê perspicietur. Quapropter aristoteleæ demonstrationis ut materia ita forma nulla est, & è triginta exemplis quæ totis duobus libris Aristoteles attulit, nullum prorsus aristoteleæ demonstrationi accommodatum est. Neque veró syllogismus est judex artiū scientiarúmque omnium, ut Aristoteles hic somniavit. Est enim judicium Aristoteli ipsi judiciū νοητικὸν syllogismo prius, quo docet judicari definitiones, distributiones, omnésque per se manifestas enuntiationes. Atqui hoc judicii genere totæ artes grammatica, rhetorica, logica, arithmetica etiam à nobis informata est, & informandam esse scholæ arithmeticæ declarabunt, totæ inquam artes illæ sicuti reliquæ omnes, exceptis nō totum sed partē quandam geometricis νοητικῷ non syllogistico judicio judicantur. Et quidem in Geometria & in Geometriæ subalternis artibus definitiones, distributiones, principiáque omnino omnia νοητικῶς etiam judicantur: sed pleraque præcepta propter reconditam rerū obscuritatem syllogismi necessitate addiscenda & concludenda sunt: Neque tamen tum syllogismus est quæstionis διότι, sed ὅτι quia, neque de proprietate neque ex immediata caussa tātum, sed de quibuslibet obscuris enūtians & è qualibet argumēti geometrici specie. Quin si argumentorum in totis geometricis genera subducantur, comparata & opposita plurima reperiētur. Atque hi geometrici syllogismi sunt in toto corpore artis tanquam surculi è primis illis νοητικῷ judicio conceptis radicibus succrescentes & exorti, sic plurima per totam geometriam specialia πορίσματα ex aliquo uno generali theoremate sunt assumpta: sic non pauca in suo quæq; genere, prima, ex variis tamen stirpibus promiscuè fructicantia. Hic solus (inquam) in totis geometricis syllogismus est: ac licet in toto artis contextu antecedentia specialium consequentium caussæ sint, tamen syllogismi cujusque argumenta quæstionis extremis comparata caussæ non sunt (ut falso putavit Aristoteles) perpetuæ, opposita (ut dixi) & comparata longè plurima sunt & frequētissima. Fidem affirmationis hujus graves & diuturnæ vigiliæ cúm in cæteris disciplinis, tum in geometricis ipsis artibus accuratè severèq; retexendis, in constituenda geometriç legitima specie ac forma, in refellendis & convincendis infinitarum obscuritatum elenchis, totisque mathematicarum scholarū meditationibus fidem primū nobis fecerūt, deinde discendi cupidis facient. Quamobrem si demonstratio artium & scientiarum intelligatur ipsarum institutio & informatio, quæ studiosæ discendi juventuti tradendæ sint, non est ad syllogisticum judicium astringenda, cum plurimæ maximæq; partes simpliciores illo νοητικῷ judicio judicentur: Sed minimè omnium ad syllogismū Aristotelis demonstrativū, qui nusquā omnino sit. Hæc totis Europæ scholis philosophi cū sic à nobis cōfirmari audirēt, nō considerarūt utrū vera dicerē, sed prodigiosas theses exercendi ingenii gratiâ à nobis declamari sibi persuaserūt. Unus in orbe christiano Cardanus vir in mathematicis præcipuè disciplinis (quæ talē demōstrationem, si ulla usquam fuisset, habituræ essent) versatissimus id accuratè consideravit & observavit. Nescio (inquit quodam dialecticæ suæ lo-

co)

co) quorsum suam illam tot conditionibus celebrem demonstrationem Aristoteles induxerit, cujus nullum apud homines exemplū potest inveniri: Hic vir unus tantam logici alioqui mirabilis ἀλογίαν perspexit & publicavit. Quid igitur? si tantum in his libris sophisma est, cur eos tibi explicādos proposuisti? Humanitatis studio moveor, ut tot homines tot seculis populisque tam fœdo commento deceptos pro mea facultate sublevem: Deinde in isto philosophico Aristotelis furore nescio quo magna quædam & admiranda velut oracula comperio, propter quæ Aristotelis ingenium admiror & suspicio, & istos libros considerandos suscipio: Etenim de posterioribus analyticis, hæc logica documenta deducuntur: scientiarum atque artium omnium materies & inventio est ex caussis, effectis, subjectis, adjunctis: unde rerum definitiones, distributiones, explicationes denique & propositiones omnes fiant: è quorum etiam & oppositis & comparatis quædam aliquando assumuntur. atque hæc inventionis, non tamen hic propriæ (ut jam differui) sed omnino rerum omnium communis. E' dispositionis autem partibus, enuntiationis ars quædam iteratur, sed imprimis ποιητική, in artificiosis & scientificis enuntiatis apodictica declaratur: ut enuntiata ex illis argumentis sint omninoque & necessario vera, ut homogenea, ut propria, generalia generaliter proposita: syllogismi nulla nova logica instituitur: ut manifesta sint ideo quorundam delyria, qui docent atque affirmant propriam inventionis apodicticæ, propriamque judicii apodictici logicam in his duobus libris institui. Methodus verò & collocatio tota definitionum, distributionum, propositionum denique omniū comprehenditur, quæ ab universalibus & generalibus, id est naturâ prioribus & notioribus ad singularia & specialia procedat: ex omnibus γενικώτατα primo, ὑπάλληλα medio, εἰδικώτατα postremo loco statuat, quæ tamen methodus etiam communis sit rerum contingentium nec in artem cadentium. Hæc (inquam) logica documenta ex iis libris eruo: & ab Aristotele tanquam aliquo vate sacrationibus philosophiæ musis afflato hæc oracula sic effata effusaque in eam partem accipio, in quam optimam accipi possint. Cogitavit Aristoteles syllogismum esse artificem artium, & doctorem scientiarum omnium, ideoque omnia tractandarum artium sciētiarumque instrumenta syllogismo alligavit. Error Aristotelis ingens ille quidem est: at Aristotelis ingēnii ea laus est, quod omnium artium scientiarūmque interea materiam formámque descripserit & proposuerit. Quapropter legitima artium scientiarumq; demonstratio & institutio erit in artificiosæ & scientificæ materiæ per se manifestæ definitione, distributione, ab insignibus exemplis illustratione, aut si obscuræ & dubiæ veritatis fuerit, in syllogistica assertione & conclusione: denique in methodica partium omnium collocatiōe & confirmatione: ut qui hæc omnia in docendis disciplinis accuratè præstiterit, is disciplinarum idoneus magister, verus interpres, legitimus doctor & demonstrator habeatur. Hæc nova erunt & mirabilia in illa cimmeriarum tenebrarum caligine educatis: attamē ubi lucem respexerint, jucunda, ut spero, & grata accidēt. Si me rogares quomodo liberales artes bene vel loqui vel eloqui posses, responderem si grammaticæ etymologiā in verbis singulis, syntaxim in conjunctis, si rhetoricæ elocutionem in tropis & figuris, pronuntiationem in voce & gestu adhiberes: Ita si rogares quomodo posses artes easdem bene disputare, docere, demonstrare, respondere debeam, si logicam inventionem in ipsarum natura qualitatéque tota, ex caussis, effectis, subjectis, adjunctis cæterisque argumentis pervidenda: si dispositionem in eadem vel ποιητικῷ enuntiati, vel syllogistico conclusionis judicio æstimanda & judicanda, universa tandem ordinanda ab initio per media ad extrema exerceas. Ut enim illa grammatica & rhetorica, ita hæc logica operā sunt. Quæ cum ita sint, nihil authoritate hominis cujusquam moveamur, utilitatem artium ac dignitatem ante oculos propositam habeamus. Maxima in his libris Aristotelis sophismata sunt; sed & maximis sophismatis maxima φιλοσοφήματα sunt opposita. Hæc summa est quadraginta quinque capitum, quæ

summatim

ſummatim nobis initio ſecernenda & ſubducenda ſunt: ſuis veró locis poſtea copioſiùs ſingula differemus. Ariſtoteles totam Logicam ad quæſtionis certa genera retulit. Ergo ſecundi libri capita duo ſunt, primum & ſecundum de generibus & differentiis quæſtionum, inutilia, ut 21 Schol. demonſtratum jam eſt: nihil enim ad inveniendam aut diſponendam ſcientiam attinent: propterea nihil horum in Dialectica habemus. De cauſsis & effectis capita ſunt decem: ſecundi undecimum de quatuor cauſſarum generibus, item duodecimum, decimumtertium & decimumſeptimũ de conſecutione & circulo cauſſarum & effectorum: primi libri ſex capita, primum & ſecũdum de prænotione & perſpicuitate cauſſarum, decimum quòd ex cauſsis primis ſcientia fiat διότι, cõtrà ſit ὅτι. viceſimi tertii duæ partes, quód ſcientia διότι καὶ ὅτι, præſtantior ſit, quám ὅτι tantùm: item quód ejuſdem rei propter varias cauſſas multiplex ſit demonſtratio: tum capite viceſimo ſexto & ſeptimo, quia rerum vel ex cauſsis vel nõ cauſsis cognitio, diverſos animi affectus faciat, ideoq; ὁ νοῦς, ἡ ἐπιστήμη, ἡ δόξα, φρόνησις, τέχνη, σοφία, ἀγχίνοια: intelligentia, ſcientia, opinio, prudentia, ars, ſapiẽtia, ſagacitas diſtinguitur. ſic in cauſſarum diſceptatione (quarum generalis cognitio, logicæ inventionis erat propria, uſus hîc & alibi communis) decẽ capita conſumpta, & nomine principii de theſi, axiomate & ejuſmodi cæteris multa varié diſperſa. Cauſſarum & effectorum definitio, partitio, uſus in Dialectica noſtra retinetur, cætera inutilia, tanquã non ariſtotelica, rejiciũtur. De ſubjectis & adjunctis ſeparatim nullum caput eſt inſtitutum: ſæpe tamen nominatur γένος ὑποκείμενον, genus ſubjectum, itẽ πάθημα, πάθος, συμβεβηκὸς καθ' αὑτό, affectio, accidens per ſe, quod effectum vel adjunctum eſt. Subjecti locum, nominatim, accidentis etiam, ſed nomine adjunctorum vel effectorũ, tenemus, quia tota hæc logica de cauſsis, effectis, ſubjectis, adjũctis cõmunis eſt, ut dixi. De cõditionibus autem cauſſarum, effectorũ, ſubjectorum, adjunctorum, ut ἐπιστημονικά, ſcientifica ſint, longiſsima, & prolixiſſima oratio eſt, primùm in tribus notis, κατὰ παντός, καθ' αὑτό, καθ' ὅλου πρῶτον, de omni, per ſe, univerſaliter primum, caput eſt quartũ: κατὰ παντός, neceſſariũ & univerſale: καθ' αὑτό, συγγενὲς ἢ ἁπλῶς, ἤ πῃ, cognatũ, familiare, & ex eodẽ genere, atq; omnino (ut hoc verbo utar) ſyngeneũ & homogeneũ, aut omnino, aut modo quodã: καθ' ὅλου πρῶτον, proprium ſignificat, & quod cũ re cõvertatur. Separatim veró de notis ſingulis capita ſunt quatuordecim, de nota κατὰ παντός decẽ ſunt: Omnes ſcientias ex neceſſariis cõſtare, totum caput ſextum primi libri diſſerit: univerſale oriri á ſenſibus decimũ quartum primi & decimum octavum ſecundi docent: undecimum primi diſputat primam figuram præſtare cæteris, quia concludat univerſale affirmatum: deinde viceſimo, viceſimoprimo, viceſimó ſecundo ejuſdẽ primi, contenditur univerſale præſtare ſingulari, affirmatũ negato, & de negatis quod oſtẽdat, quám quod cogat ad impoſsibile. Viceſimoquarto, duo cõtraria notæ κατὰ παντός cõſectaria ponũtur, Scientia cõſtat ex neceſſariis & univerſalibus: nõ igiẽ ex fortuitis, non igitur é ſingularibus. Poſtremó quia ſcientia eſt univerſalium & neceſſariorum, duodecimo & decimotertio quæſtio eſt ampliſsima, quomodo in prima & ſecunda figura contrario genere fallamur: nõ autẽ in tertia, quia nil univerſale concludat. Ita quod ad artes inſtituẽdas ſuo nomine ſatis ſuperq; clarũ & manifeſtũ fuerat, Artes & ſciẽtiæ cõſtãt é neceſſariis & univerſalib⁹ regulis & decretis, id tã verboſé decẽ capitibus agitatũ eſt. Ad notã καθ' αὑτό, tria capita feré referũtur, ſeptimũ, octavũ, nonum primi, quód omnia quæ ſunt in artibus comprehenſa, ſunt ſyngenea, ut in Arithmetica numeri tantùm, eorumq; genera, differẽtię, ſpecies, proprietates: in Geometria magnitudines tãtùm, earùmque genera, differentiæ, ſpecies, proprietates: non autem arithmetica geometricé, nec geometrica arithmeticé doceantur: nec in arithmeticis quicquam ἀλλόφυλον, nec in Geometria quicquam ἀσύμμετρον miſceatur: denique ſyngenia ſervetur. Hoc præceptum ſingulare: ſed tribus feré verſiculis dici potuerat, quod eſt tribus capitibus, valdé neſcio qua tautologia, ut ſuo tẽpore dicetur, coagmentatũ: iteratũ etiam multis poſtea locis & inculcatum, ut primi capite decimo-

decimonono, vicesimoternio. Ad notā καθ' ὅλου πρῶτον, caput quintum primi relatum est, quo docemur rerum affectiones suis quasque locis non generalem cum specie, non specialem cum genere, sed τῷ γένει ὁμογενές, ὡς εἴδη ὁμοειδὲς πάθημα copulandum: denique proprias affectiones propriis & suis subjectis attribuendas esse. Ita sunt adhuc viginti septem capita consumpta ad caussarum, effectorum, subjectorum, adjunctorum scientificam naturam & qualitatē declarandum, quam ipsam in Dialectica nostra propositionis judicio subjicimus: tot altercationes otiosas & inutiles, ut aristotelicis principiis contrarias, rejicimus. Capita supersunt octodecim, quorum sunt octo confusissimé cōtinuata, tertium, quartum, quintum, sextum, septimum, octavum, nonum, decimum secundi de definitionis, distributionis, demonstrationis differētia, quód illę sint ἀμέσοις, hęc παθημάτων τῶν καθ' αὑτά, in quo manifesté deprehēdet in somnium illud syllogisticæ demōstrationis: quid definitio, quæ definitionis genera & species: de definitione etiam jactata sunt illa secūdo capite primi & septimo, quód definitio principium sit, nō enunciatio: quód demonstrationis principium aut conclusio aut demonstratio thesi differens. Decimumquartum & decimumquintum secundi de definitione, & decimum sextum de distributione commodiora sunt. Solidam definitionis & distributionis doctrinam institutionibus dialecticis complectimur, quia tota cōmunis est: argutias aristotelicis principiis alienas omittimus. Capita septem reliqua, sunt vanitatis prorsus admirandę, περὶ τῆς ἀπειρίας καὶ κοινωνίας τῶν ἀρχῶν, de infinitate & communione principiorum. an infinita sint, quæritur tertio, decimoquinto, sexto, septimo, octavo, nono primi: de cōmunione, an omnium syllogismorum cōmunia sint, & eadem principia, disseritur vicesimoquinto primi: tanta oratione problema productū, quod ex analytica lege nullum in his libris esse debuerat, quia subjectū genus, ut cætera principia artium, ponendum & sumendum, non disputandum sit, ut postea nos Aristoteles ipse docebit. quare tantæ contentionis nihil retinemus

Atque hæc omnia inventionis sunt: dispositionis autem ad judicandum Analytica posteriora nullā manifestam doctrinam, & de industria propositam habent, exceptis illis pauculis de conditionibus scientifici enūtiati, deq; methodo. Methodus autē & collatio atq; forma tota, ut præstantissima divinissimaq; in tota arte pars est, ita fuit insigni & illustri ratione definienda & proponenda & declaranda. At primo & secundo capite libri primi, vix duobus punctis ab Aristotele aliud agēte notata est. Ergo in capitibus quadraginta quinq; duorum librorum, videmus quám multa sint ab Aristotele vel conficta vel collecta, quám pauca sint ad aristotelicum docendæ scientiæ usum necessaria, homogenea, propria: quāta doctrinę perturbatio proposita. Tota illa de caussis, effectis, subjectis, adjunctis, de distributione, definitione logica communis est: judicii vel in enunciato vel in syllogismo, vel in methodo, exceptis tribus scientificis notis, nulla propria hic doctrina est: temeritasq; insignis eorum proditur, qui confirmant in apodicticis peculiarem quandam & inventionis & judicii logicam institui. Quamobrem duobus his scholarū libris propositum est nobis tam multa ab Aristotele collecta ex Aristotelis principiis & indubitatis judiciis fundere: aurumque illud aristotelicum & legitimum, quod selegimus, tam multis nugis nō aristotelicis involutū evolvere. Hæc enim aurea illa documenta sunt ad Grāmaticam, Rhetoricā, Logicam, Arithmeticam, Geometriā, & quamvis disciplinam ea via & ratione instituendum, qua facilé & discatur & exerceatur: quæ duæ artis cuiusvis laudes primæ summæq; sunt. Quamobrē in duobus Analyticis capita convertemus, in quibus solidioris illius doctrinæ aliquid erit. In cæteris, Academiæ nostræ legem sequemur, nec ad verbū, sed de puncto in punctum (ut ipsa loquitur) præcipuas sententias exequemur: nec à scholasticis verbis, etiam parū Latinis (modó quod agetur aperté significantibus) interdum refugiemus: uni perspicuitati, quoad verbis licebit, inserviemus.

INSCRIPTIO ET diuisio analyseos.

Hic liber vulgó inscribitur, Analytica posteriora. De cujus nominis ratione commodius fuit dicere analysi priore, ut analysis non aliud esset Aristoteli, quám Logicis recentioribus κρίσις, judicium, & Analytica veluti κριτικὰ nominari, quia judiciũ maximé analysi fiat: & inscriptionem appellationemq́; Analyticῶn, ut Aristotelis esse dixeris, priorum certé & posteriorũ distinctionem non esse, sed interpretum, qui sibi in logicis istam licentiam permisêre, ut hos libros pro suo arbitratu appellarent & dividerent & explicarent: ut Aristotelis persæpe neque librorum tituli, neq; divisiones, neq; multorum locorũ sententiæ essent. Capitum uerò divisionẽ, licet (ut antea dixi) à Latinis non satis accuraté factam, tamen hîc sequemur, ut cum cæteris æditis libris nostra quoque æditio hac in re consentiat.

PRIMUM CAPUT.

OMNIS *doctrina & omnis disciplina ratiocinativa, ex antecedente fit cognitione: manifestum uerò id considerãtibus in omnibus. Etenim mathematicæ disciplinæ hunc in modum concluduntur, & aliarum unaquæque artium. Similiter uerò & circa rationes tum quæ per syllogismos, tum quæ per inductionem concluduntur. utræque enim per antecognita efficiunt doctrinam: illæ enim sumentes velut ab intelligentibus, hæ uerò monstrantes universale, quia manifesta singularia sint: similiter etiam rhetoricæ rationes persuadent: Aut enim per exempla, quod est inductio, aut per enthymemata, quod est syllogismus.*

Primo capite tria sunt, Omnẽ cognitionem ratiocinativam fieri ex præcedente cognitione, eáque duplici, rerum & verborum: sed rerum generalium, unde speciales discantur. Primæ partis problema est, quód omnis scientia ratiocinatiua fiat ex prænotione: ad quod probandum, species inducuntur, tum vniuersæ, ut mathematicæ, ut artes reliquæ, tum singulares, ut syllogismus, inductio, enthymema, exemplum. In mathematicis scientiis, in reliquis artibus, in omnibus argumentationibus, syllogismis, inductionibus, enthymematis, exemplis, ratiocinatiua scientia fit ex antecedente cognitione. Ergo omnis ratiocinatiua scientia fit ex antecedente cognitione. *Ratiocinatiua.*] Græcé est διανοητική, & á Themistio & Philopono positum putatur ad differẽtiam τῆς αἰσθητικῆς, sensitivę. *Μὴ θορυβείτω δὲ ἡμᾶς, τὰ διὰ αἰσθήσεως γνωριζόμενα, ἐφ' ὧν οὐδὲν προγινώσκειν ἀνάγκη· οὐ γὰρ διὰ μαθήσεως τὰ τοιαῦτα, οὐδ' ἐν μεθόδῳ λογικῇ προσγίνεται*· Ne uerò nos conturbent, quæ sensu cognoscuntur, in quibus nulla notio necessarió præcedit: non enim discitur hæc via rationéve logica, ait Themistius. Philoponus eôdem tendit. *Ἐμφατικῶς δὲ προσέθηκε τὸ, διανοητική, πρὸς αὐτὴν διαστολὴν τῆς αἰσθητικῆς γνώσεως*· mirificé verô addidit illud (*διανοητική*) ad differentiam sensitivæ cognitionis. Uterque legerat in Philosophia Aristotelis, *διάνοιαν* interdum & *αἴσθησιν* opponi: & hęc illis erroris caussa fuit. At uterque si logicum usum in logicis, & analysim logicam in Analyticis explicandis, vel in hoc ipso loco adhibuisset, nunquam ista & ejúsmodi tàm multa in Organo logico commentus esset. Exemplum probat singulare sensitivum ex singulari sensitivo; syllogismus, singularis & sensitivæ rei propositionem potest in tribus figuris singularem concludere. Ergo etiam locus hic docere homines hos poterat, *τὰ αἰσθητικά*, *διανοητικὰ* esse. Revolve caput hujus libri penultimum, *τῆς διανοίας* verbum in eo leges: vide quomodo ab his iisdẽ interpretib. exponatur. á Themistio non exponitur: exponitur autem à Philopono sic: *ἀεὶ διάνοια τῆς δόξης, ἐστὶν ἐπὶ πλέον, διότι οὐ μόνον ἐπὶ τῶν δοξαστικῶν ἤτοι διαλεκτικῶν συλλογισμῶν λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποδεικτικῶν· ὅτι δὲ πάντες κέχρηνται τῇ διανοίᾳ, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν τῇ συλλογιστικῇ ἀγωγῇ, καὶ οἱ τεχνῖται καὶ αἱ πράξεις, εἴρηται πολλάκις. Διάνοια* latiús patet quàm opinio: quia non solúm in opinabilibus seu dialecticis syllogismis dicitur, sed etiam in apodicticis. quód verò omnes utantur *διανοίᾳ*, id est, syllogistica deductione, & artifices & actiones, dictum est frequenter. Hîc igitur Philoponus, illo Philopono multó sapientior est, cúm *διάνοιαν* vocat omnem syllogisticam deductionem, ut *διανοητικὸν*

τὴν ἐπιστήμην intelligamus sciẽtiam, quæ ex alio deducitur & efficitur: & νοητικὸν καὶ διανοητικὸν opponamus, non autem διανοητικὸν καὶ αἰσθητικόν· νοητικὸν indicat ἀξιώματα, διανοητικὸν enuntiata dubia syllogistico discursu, id est syllogismo pleno, vel imperfecto, ut sunt Aristoteli inductio, enthymema, exemplũ. Hinc perspici jam potest, quod postea magis percipietur, quales hi sint interpretes, qui verbi præsentem, & Aristotelis inductione monstratam significationem nõ viderint. Est veró magna Aristotelis ὁμωνυμία in hoc verbo, sicut in multis aliis: διάνοια accipitur hoc loco, ut dixi: διάνοια in extremo capite libri secundi, significat omnem rationalis animæ facultatem, δόξαν, λογισμὸν, νοῦν, ἐπιστήμην, opinionem, ratiocinationem, intellectum, scientiam. Vide initium sexti in Philosophia, ubi ἐπιστήμη διανοητικὴ similiter atque hîc appellatur. *Doctrina & Disciplina.*] Grecé est διδασκαλία καὶ μάθησις· quę vix proprié redduntur, Doctrina & disciplina, quia doctrina & disciplina, significãt integras & totas artes, ut Grammaticam, Rhetoricam, Logicam: Græca autem, διδασκαλία καὶ μάθησις, significant quicquid docetur & discitur, sive tota sit ars, sive particula quædam artis, ut syllogismus, enthymema, inductio, exemplum: sive definitum ex definiti ratione, sive totum ex partibus, sive quidvis aliud ex alio, διδασκαλία καὶ μάθησις hîc appellatur. Ergo latinis uocabulis doctrinæ & disciplinæ, intellige nunc quicquid docetur & discitur. *Mathematicæ.*] Hoc verbũ Themistius, item Philoponus refert ad cõtemplationem, pro λογικαὶ καὶ θεωρητικαὶ, καὶ διὰ λόγου διδάσκουσαι, rationales & contemplativę & ratione docentes: ut scientiæ mathematicæ significent omnes scientias, quæ pręceptis & theorematis legitimé & Logicé doceantur: artium ueró nomine significẽtur artes sordidæ, quæ magis opere tractantur, quàm præceptis instituuntur: quomodo usurpare videtur Aristoteles hoc verbum decimo capite hujus, ubi appellatur ἀστρολογία μαθηματικὴ καὶ ναυτικὴ, mathemanica & naunica: item ἁρμονικὴ, μαθηματικὴ, καὶ κατὰ τὴν ἀκοὴν, harmonica, mathemanica, & secundúm auditum: sic (inquam) videtur accipi. At cur ita necesse sit hîc intelligi, non video. Imó præsens locus hîc indicat τῶν τεχνῶν, id est, artium nomine illiberales artes intelligi non posse, quia διδασκαλίας καὶ μαθήσεως nomine in hac inductione comprehenduntur. Hic secundus locus indicat de Themistio & Philopono, quám studiosi suæ linguæ fuerint, quám in Logica analysi exercitati. *Syllogismi.*] Commentum est scholasticum de quatuor argumentationum generibus, duobus Logicorum, syllogismo & inductione: duobus Rhetorum, exemplo & enthymemate. De vitio partitionis hujus dictum est in priore analysi. Omnis argumenti dispositio, syllogismus est: si plena, plenus: si imperfecta, imperfectus: Syllogismus imperfectus appellatur enthymema: At inductio etiam & exemplum, syllogismi sunt imperfecti: sed inductio & exemplum, potiús argumenti nomina sunt. Inductio significat argumentum ex loco divisionis sumptum, quo probatur ex partibus totum. Et Aristoteles ipse sic cõprehendit libri secundi cap. 14. Exemplũ, certi generis argumentum nullum est: potest enim dissimile, potest etiam simile esse, potest esse species, ut aliás monuimus. Et hoc commentum aliquod ex illis est unum, quod Aristoteles é veterum commentariis transtulit: ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως, ἐπαγωγῆς, ἐμπειρίας, ἱστορίας, á sensu, inductione, experientia, observatione, id est, aristotelicis principiis, nõ deduxit. Est ueró multó magis commentitium illud, Oratorũ esse exempla & enthymemata: Logicorum, syllogismos & inductiones: tãquam Logicę partes regionibus urbis dividãtur, aliáque pars versetur in foro, alia pars in gymnasio: non discatur autem in gymnasio & exerceatur, quod serió postea tractãdum sit in foro. Denique partitionem hãc, quia principiis aristotelicis experientię & usui non convenit, non probo. Refer ad principia aristotelica, ad usum & experientiã, reperies in Cicerone & Demosthene plenos syllogismos, plenas inductiones non minus frequẽtes, quám in Platone & Aristotele. Hãc probationem ex Aristotelis principiis, sensu, inductione, observatione, experiẽtia cúm in poëtis, oratoribus, philosophis multos jam annos publicé prælegẽdo confeci, tum notatam & testificatam in octo

O 2 Cicero-

Ciceronis orationibus proposui. Trãslatitium igitur hoc discrimen est, non aristotelicum. Ergo prima pars est capitis hujus, Omnis *διανοητικῆς* scientiæ caussam esse *πρόγνωσιν* quandam, ut interpretes appellãt, & *πρόληψιν*, id est, prænotionem & anticipationem, ut Cicero loquitur. Secũda pars sequitur (quę divisionem *προγνώσεως* continet) aliam rerum esse, aliam verborum.

Dupliciter porrò necesse est prænoscere: in aliis quidem quia sunt, priùs accipiendum est, in aliis verò quod dicitur, intelligendum, in aliis autem utrunque: veluti quod quidem (Omne aut affirmare aut negare, verum) quia est: Triangulum verò quod hoc significat: unitas autem utroque modo prænoscenda, & quid significat, & quia est. Non enim similiter horum unumquodque manifestum est nobis.

Πρόγνωσις καὶ πρόληψις duplex hîc scholasticis verbis exprimitur, *τί καὶ ὅτι*, quid & quia: quæ eadem vocat Aristoteles in Rhetoricis *σαφὲς καὶ πιθανόν*, perspicuum & probabile: & popularibus Rhetorum verbis utitur in Rhetorica, aridis & scholasticis in Logica: quomodo fortassis erant ii loquuti, à quibus ista transferebat. Sed *πρόγνωσις* duplex est verborũ, quæ in omnibus definitionis & definiti, totius & partium, demonstrationis, demonstrati, omnisque explicationis & ejus terminorum vocabulis omnino requiritur: deinde rerum *πρόγνωσις*, quæ debet esse in definitione ad explicandum quod definitur: in distributione ad explicandum quod distribuit: in demonstratione & quavis expositione ad demonstrandũ & ad exponendũ quod quærit: alioq; nil explicaret. Itaq; syllogismi major & minor propositio, si demonstratio in syllogismum includi posset, *πρόγνωσιν* hanc haberent: item de terminis medius & extremus, ut constaret esse res iis significatas: Problema quod concluderetur, hanc *πρόγνωσιν* non haberet: acciperet autem dum concluderetur, ab antecedente: quod idem postea capite octavo dicetur: & *πρόγνωσις ὅτι* confuse significat hîc omnem prænotionem veritatis. Nam *[illegible]* postea decimo capite hujus & primo secundi hoc verbum usurpatur, & *ὅτι* distinguit à *διότι*. Interpretes hîc labuntur, qui putant has *προλήψεις* & *προγνώσεις* ad solam demonstrationem spectare, cùm sint communes omnis *διανοητικῆς ἐπιστήμης*. Exempla verò harum *προγνώσεων* parum aptè posita sunt, quasi etiam trigonum & axioma illud (De quolibet affirmatio & negatio vera) non perinde requirant utranque *πρόληψιν*, ut unitas. Capite aũt secundo clarius erit, principia *τῆς διανοητικῆς* scientiæ, esse *προγινωσκόμενα*, præcognita, nõ solũ *τί*, sed etiam *ὅτι* prænotione. *Omne aut affirmare.*] Axioma est *ἀντιφάσεως*, contradictionis, frequenter in Organo citatum: & in Metaphysicis, multis verbis disputatur: & de hoc dicetur octavo capite, quomodo in *ἀπόδειξιν* includatur. Notabũt interea Logicæ artis studiosi, axiomata illa communia omnium artium & disputationum, logicæ inventionis leges esse: & maximas esse, quas scholæ nominant: eorùmque axiomatum alia ad locum contradictionis, ut hoc, alia ad locum comparationis, ut Quæcunque eidem tertio æqualia sunt, æqualia sunt inter se: alia ad locũ divisionis, ut Totum est majus sua parte. & Aristoteles Metaphysici *γάμμα* tertio capite, & *κάππα* capite quarto verissimè docet, axiomata illa Mathematicorum non esse. Atque hæc de prænotione duplici, quę probanda & laudanda, sed aristotelicæ demonstrationis propria hæc & primò catholica esse negò: communia enim sunt omnis syllogismi, omnisque explicationis: imò de verborum perspicuitate præcipere, grammaticum aut rhetoricũ est. Sophisticè, ait quinto capite Aristoteles, artẽ & scientiam instituit is, qui generalem affectionem in specie cõstituit. At, inquam, argumentum & principium esse manifestum, ut propositio assumptioq; pateat, omnis syllogismi commune est. Propterea sophisticam hanc doctrinam Aristoteles ipse nominat, quæ quod præceptũ ad universum omnis explicationis genus attineat, in una specie constituat.

Licet verò ut quis cognoscat, alia quidem, quæ priùs cognoverit, aliorum autem simul etiã cognitionem accipiat: ut quæcunque sub universali sunt, cujus habeat cognitionem: quòd enim omne triangulum habeat duobus rectis æquales, prænovit: quòd autem hoc quod est, in semicirculo, triangulum est, simul atque induxit, cognovit. Quædam enim hoc modo disci

plina

plura sit, & non ex medio extremum cognoscitur: quæcunque jam singularia sunt, neque de subjecto ullo. Priusquam autem quis inducat, aut syllogismum sumat, modo quodam fortasse dicendum est scire, modo alio nescire. Quod enim nescit absolute, an est, hoc quodammodo noverit, quod duobus rectis pares habeat, absolute: At manifestum, quòd sic quidem scit, quoniam scit universaliter, absolute uerò nescit.

Terna pars est capitis, quód rerum πρώτων & προλήψεων sint generales & universales, unde speciales illis comparatæ protinus concipiantur & concludantur. *Universali, cuius*] In omnibus græcis exemplaribus, quæ legi, casus pluralis est ὧν, quorum. Themistius hunc locum explicans, ait: οἷον ὅσα ὑπό τι καθόλου ἐστί, οὗ τὴν ἐπιστήμην πρότερον ἔχομεν· ut quæcunque sub aliquo sunt universali, cujus scientiam priús habemus. quib. verbis indicat se legisse οὗ, cujus: & nos sic convertimus, tametsi interdum ista numerorum licentia Græcis concedatur. *Triangulum.*] Hæc ꝓpositio est pars secunda propositionis tricesimæ secundæ apud Euclidem libro primo, Quód omnes trianguli tres interiores anguli sint æquales duobus rectis: unde supple sensum hîc imperfectum, affectio autem postea quinto capite dicet̃ propria trianguli: Id tamen á Proclo refellitur, & refelletur á nobis ad 32 p 1. Demõstratio veró propositionis hujus, nono Metaphysico apud Aristotelẽ breviter proponitur: διὰ τί δύο ὀρθαὶ τὸ τρίγωνον; ὅτι αἱ περὶ μίαν στιγμὴν γωνίαι ἴσαι δύο ὀρθαῖς. Cur duo recti in triangulo? quia circa punctum anguli æquales sunt duobus rectis. quod Euclides 32 p 1 secutus est, unde potes in hunc syllogismum redigere.

> *Aequalia duorum rectorum æquali, duobus ipsis rectis æqualia sunt, per axioma primum.*
>
> *Trianguli tres anguli sunt æquales duorũ rectorum æquali.*

Nam in schemate 32 propositionis, exterior angulus & interior contiguus, duobus rectis sunt æquales, per 13. iisdem exteriori & interiori æquales sunt tres interiores anguli, cõtiguus nempe interior sibiipsi, reliqui exteriori, per 32.

> *Quare trianguli tres anguli sunt æquales duobus rectis.*

Sed in nostra geometria id erit elegãtius, Hæc demõstrationis hujus ratiocinatio est, 1 aristotelicis tamen legibus, quæ docebuntur, demonstratio nulla. Nec enim propria affectio est, nec ex primis & immediatis, nec quæstionem propter quid concludit. Appellatur hæc propositio sexcentis locis ab Aristotele, ut videatur, quemadmodum Crassi delicatus adolescens ille cum in litore ambulans scalmum reperisset, ædificare navem concupivit, consimiliter philosophus uno isto triangularis apodixeos scalmo apodicticam duobus libris construxisse: sed de scalmo isto quàm alienus sit ab apodictico Aristotelis ædificio, dicetur rursus 4 c, sed multo copiosiús ad 32 p 1 sexto libro Scholarum mathematicarum. Exempla ejusmodi mathematica, tempore Aristotelis perspicua & manifesta fuerunt, cúm pueri á nutricibus græcam linguam discerẽt, & primus fere studiorum labor esset in numeris & lineamentis. Nunc cúm logica descripta antea docenda sit & discenda, quàm de mathematicis audiat̃, obscuritas magna hinc oritur, cúm ignotis exemplis utimur, & ignotũ per ignotius exponimus: id est τὸ ἐξ ἀρχῆς, quod in principio est, petimus, nec docemus rem, sed nobis concedi gratis postulamus. Iccirco nos exempla ista de logicis omnia removeamus. *Semicirculo.*] Themistius & Philopon⁹, ἐν τινὶ χειρί, in quadam manu videntur legisse: & Philoponus id apertiús indicat: ἐν τινὶ χειρὶ εἶπε, ἀντὶ τοῦ ἐν τινὶ ἡμικυκλίῳ, τὴν ἀσάφειαν ἐπιτηδεύων· In quadã manu dixit, pro in quodam semicirculo, obscuritatem affectãs. sed librarius aliquis, & autoris & Philoponi verbum cõmutauit. *Extremum.*] Tres syllogismi termini nominantur in priori analysi πρῶτος, μέσος, ἔσχατος, prim⁹, medius, extremus. Extremus uerò in minore propositione tantũ est & cõclusione. Ergo extremum nõ cognoscitur per medium, id est, minor propositio majori cõparata cognoscitur sine probatione, sine argumento. Ut cùm puer (jubet, enim notioribus exemplis idem demõstrare) á Grammatico didicerit generalem regulam de syntaxi adiectivi & substantivi, labetur tamen aliquando in legendo & scribendo: sed revocatus ad regulam generalẽ, speciale exemplũ protinus comparans, & assumens, rectè se aut

non recté loqui aut scribere concludet. *De subjecto.*] Nō dici de subjecto ullo, & singulare esse, idem est hoc loco, tametsi nō sola singularia huc conveniunt, sed quævis specialia sub universali cōprehēsa: imó etiā quævis naturâ posteriora, ut definitū definitiōe, effectū caussa. *Duobus rectis.*] Secūdus est locus, quo citatur eadem propositio. *Absolute.*] Notabis hoc loco scientiam specialiū & singularium generali comparatam, bis appellari ἁπλῶς, absoluté, & opponi ἐπίστασθαι καθόλου καὶ ἁπλῶς ut tum demum videlicet absoluté sciens quis dicatur, non qui tantū artis generalia præcepta didicerit, sed qui se in usu & singularibus exemplis studiose & diligenter exercuerit. Notabis (inquam) generaliter aliquid & universaliter sciri posse, quod tamen specialiter ignoretur: tumq; demū perfectam scientiam fore, cùm generalis scientia specialibus exemplis informata, & usu constituta fuerit: summūq; in nostris scholis errorem versari, judicantibus Logicos fore, qui generalia & universalia Logicę pręcepta didicerint, quamvis nullum poëtam, nullum oratorem, nullum philosophum unquam exposuerint, nunquam exposita vestigia scribēdo dicendóve imitati sint. Aristotelicū igitur hoc in primis audiatur, καθόλου sciri potest, quod ἁπλῶς ignoret. Dictum est in priore analysi capite 21. secūdi libri, artis generalibus præceptis eruditum, usu non eruditum, falli posse, aliudq; esse sciri ἐν τῷ καθόλου, scientia universali, aliud ἐν τῷ ἐνεργεῖν, actu. hîc etiam illud scire ἐν τῷ ἐνεργεῖν, appellatur ἁπλῶς scire. Tanta veritas aristotelica in primis consideranda est & amanda: quæ si scholis nostris proposita semel erit ac suscepta; Logica brevi tempore in legitimū statum vindicabitur. Hæc querela nostra est tam multis jam locis exaudita.

Alioqui Menonis illa quæstio contigerit: Aut enim nihil discet, aut quæ novit: non enim sané (quemadmodum nonnulli contendunt solvere) dicendum est, Utrum nosti omnem dualitatē esse parem, an non? Affirmante veró, protulerit dualitatem quandam, quam nesciebat esse: itaque neque parem. Solvūt enim, negantes se scire omnē dualitatem parem esse, sed quam norint dualitatem. Atqui sciunt quidem, cujus demonstrationem habēt, & cujus acceperunt. Acceperunt autem non cujusvis, quod noverint, triangulum aut numerum esse, sed absolute de omni numero & triangulo. Nulla siquidem propositio sumitur ejusmodi: quód quem tu nosti numerum, aut quód tu nosti rectilineum, sed de omni. At nihil (opinor) prohibet, quod quis discat, modo quidem alio scire, alio autem nescire. Nec enim id absurdum est, si noverit quodammodo, quod discit, sed si sic, veluti qua ratione discit, & quomodo.

Confirmatur proxima distinctio ex adjunctis: Nisi quæ discuntur, generaliter sciantur, Menonis sophisma redierit. Est autem Platonis dialogus, Menonis nomine, seu de virtute, ubi Socrates pro suo more simulans se quod sciat, nescire, cum Menone ita loquitur: Cupio, inquit, tecum consyderare, & exquirere quidnam sit virtus. Men. At quâ via quæres, ô Socrates, quod omnino quid sit, ignoras? Quam tādem ejus rei, quam nescias, notam spectans & intuens, inquires? aut etiam si vel maximé in illud incurreris, quo pacto quod ignoras, illud ipsum quod quæris, esse percipies? So. Intelligo quid velis, ô Meno. Vides quàm captiosam, quàmque contentiosam rationem induxeris? nempe quód homini non conveniat inquirere, neque quod sciat, neque quod nesciat. Neque enim quod sciat, inquiret: id quippe jam nactus est, nec id præterea investigare necesse est: neque item quod nesciat, inquiret: nec enim noverit quod inquiret. Hujus enthymematis captioni & sophismati Socrates pythagorea quadā philosophia occurrit: animosq; immortales esse, sacrorum & divinorum hominum testimoniis asserit, qui sæpius ab hac corporum vita abierint, & certis temporibus in aliam vitam redierint, omniáque didicerint ac perceperint. Itaque antequam corpus ingrediantur, in summa rerum cognitione viguisse, omniūmq; rerum cognitiones in se cōsignatas habuisse: quas tamen non plané norunt, cùm repenté tam insolitū, támque perturbatum domicilium subeant: sed cùm se paulatim collegerint ac recrearint, eas cognoscunt reminiscendo. Quambobrem nil mirum, si animus de virtute cæterisque rebus aliis reminiscatur & recordetur, quas antea memoria & intelligentia comprehenderat. Cùm enim universa rerum natura

tura sibi cognata sit & cõsentiẽs, eamq; totam perceperit animus, nihil prohibet unius cujusdam recordatum, cętera connexa & conjugata recordari, si modò strenuus in quærendo constansque fuerit, nec quærendi labore frangatur ac debilitetur. Illa enim ipsa inquisitio & disciplina nihil aliud est, quàm ἀνάμνησις & recordatio. Hoc (inquam) modo Socrates ἐριστικὸν λόγον, captiosam ratiocinationem dissolvit. Aliter verò videtur Aristoteles dissolvere, nullam hîc ἀνάμνησιν adhibere. Aut scis aut nescis, ait dilemma Menonis. Imò, respondet Aristoteles, scio & nescio: scio generaliter, specialiter nescio. Veruntamen hæc responsio tametsi genere aliquo vera est, quia ex notis principiis ignotæ res docentur, omnino tamen vera non est. Si quis adolescens & ætate & usu rerum nonnullo jam provectus ad philosophum venerit, generales fortasse & universales notitias aliquas in scholas attulerit, ex quibus speciales à magistro condiscat: at omnes non afferet. Imò nulla ars talem sibi discipulum proponit, sed sermonis, quo utendum sit, tantummodo non ignarum: rerum verò suarum rudem planè & imperitum sibi constituit. Itaque incipit à generalibus & universalibus notionibus, & ad speciales descendit definiendo, partiendo, demõstrando, & si quid universale sub obscurum inciderit, ad prima doctrinæ principia, quæ postea Aristoteles faciet, αἴσθησιν, παραδείγματα, ἐπαγωγήν, sensum, exempla, inductionem recurrit. Quid verò si Menonis quæstio de infante jam nunc edito moveatur, qui nullas notitias rerum impressas animo & insculptas habeat, neque generales, neq; speciales, an illo modo Menonis ἀπόρημα dissolves? Nequaquam opinor: sed ad aristotelica principia (quæ sunt decimo quarto capite hujus, & ultimo capite secundi Posteriorum) confugies, quum animus noster sciẽtiarum & notionum omniũ δυνάμεις, οὐχ ἕξεις, facultates non habitus attulerit. Attulit infans facultatem colores omnes cernendi: colorum species & habitus non attulit. Itaque qui dissolvit Menonis dilẽma isto modo, videtur magis Socratis ἀνάμνησιν probare, quàm improbare, & videtur huic sophismati succumbere, & cum Platone ἀναμνήσεις, τὰς μαθήσεις efficere, ut ex genere recordemur speciem. Videbis autem hac de re consimilem disputationem prioris analyseos secundi lib. cap. 21. Nec satis accuratè dictum est; προγνώσεις & προλήψεις illas (unde omnis διανοητικὴ scientia deducatur) universales & generales notitias esse, unde speciales deducantur: quamvis, inquam, id in integrę artis informatione verissimum sit, à generalibus ad specialia progressionem esse, tamen in singulis partibus id nequaquam verum est, nec definitio definito, nec partes toto, nec absolutæ demonstrationis antecedens consequente generalius est: imò singula hæc sunt πρῶτον καθολικά, & convertuntur, ut patebit quarto & quinto capitibus hujus: nec Aristoteles syllogismo suo demonstrativo ista congruenter ait, ubi generalius nihil est. Quare vix id aristotelicum fuerit, meliùsque proximo capite docebitur, has προγνώσεις & προλήψεις, notitias esse naturâ priores & notiores, quanvis etiam semper generaliores non sint: & notabis hoc præceptum, ad singularem tantùm, & unius quæstionis scientiam non attinere, sed ad totam artem atque doctrinam: ne quis putet in iis libris agi tantùm de singularium quæstionum syllogismo. *Non enim.*] Prolepsis est solutionis ineptę, quasi genus nesciatur, nisi singulæ species absolutè sciantur: appareteq; quæstionem hanc in scholis agitatã esse: Scisne dualitatem omnem parem esse? si annueris, ita refellare, proposita dualitate aliqua, quam nesciebas, tanquam,

Quam dualitatẽ esse nescias, nescias etiam parem esse:
At hanc nesciebas:
Nesciebas igitur esse parẽ. Itaq; nõ omnẽ.

At (inquis) scio dualitatẽ esse parem, quam scio esse dualitatem. *Atqui.*] Refutatio solutionis ineptæ ex caussa scientię ita conclusa,

Quod demonstratur, scitur:
Generale demonstratur:
Generale igitur scitur.

Acceperunt.] Assumptio est (Generale demonstratũ) quæ dissimili illo suo illustratur. Demonstratur absolutè, non κατὰ τοιαύτης προσθήκης, non cum tali additione (inquit Themistius) ut scias omne

quod scis. *Nulla siquidem.*] Ratio assumptionis ex argumento partium. Neutra propositio demõstrationis, demõstranda generali quasitate, præcipuam talis additionis mentionem facit. *At vero.*] Cõplexionis loco (Quare generale scitur) posita distinctio, Menonisq; solutio repentur, idem sciri & nesciri: sciri generaliter, specialiter nesciri: ex genere cognito speciem disci, nec id absurdum esse, sed futurum certé absurdum, si prorsus eadem ratione ignoraretur, qua disceretur. Themistius commentus est in postrema parte capitis hujus longam differentiam duorum verborum, γνωρίζειν καὶ μανθάνειν, cognoscere & discere, quód illud sit prænotionis, hoc inde deductæ notionis. At hæc differẽtia ridicula est, nec deducta ex hoc capite, in quo γνωρίζειν est propositionis & assumptionis, ut ἔστι δὲ γνωρίζειν τὰ μὲν πρότερον γνωρίζοντα· licet veró ut quis cognoscat alia quidem quæ prius cognouerit, propositionis est. deinde, ἅμα ἐπαγόμενος ἐγνώρισε, simul atque induxit, cognovit, est assumptionis: & rursus, καὶ οὐ διὰ τοῦ μέσου τὸ ἔσχατον γνωρίζεται, & non ex medio extremum cognoscitur, assumptionis est: & μανθάνειν, sic propositio major dicitur, quæ primúm cognoscitur: ut quælibet assumptio vel conclusio: & multa per se clara & perspicua nescimus, quæ simul átque proponuntur, discuntur: & nota est primo τῶν Ἐλέγχων, verbi ὁμωνυμίας, quód μανθάνειν ad doctorem & discipulum attineat. Quare videmus quales Logici, sint hi interpretes, & quàm linguæ suæ periti. Atqui adhuc primi capitis summa fuit, unde principiorũ natura duplex perspecta est; ut verbis perspicua sint, rebus nota, eaq; generalia, unde specialia deducantur. Sed præterea fructus triplex elici potest, prim⁹ & maximus de methodo & collocatione artis, ut in arte præcedãt προγνώσεις & προδιδάσκειν universales & generales. Hoc enim verbo Logicę artis pars illa præstantissima divinissimaq; continetur, eaq; methodus cõprehenditur, ἐν ᾧ λανθάνει ὁ πάνυ χαλεπὸν, γνῶναι δὲ, παγχάλεπον· quam declarare non valde difficile, tractare verò & usurpare, difficillimum, ut inquit Socrates in Philebo. Nam qui generalia specialibus præponet; primo loco γενικώτατα cõstituet, medio cõprehendet ὑπάλληλα, postremo εἰδικώτατα collocabit. Ergo græcos interpretes hîc possis vehementer admirari, qui cum Logicam artem in Categoriis, Ἑρμηνείᾳ, Analyticis, Topicis, Elenchis tam cõfusam reperissent, nõ modó suis cõmentariis nihil illustraverunt, sed infinitis partibus confusiorem reddiderunt. Methodi nomen semper habẽt in ore: quid hoc nomine significent, nusquam definiunt, an tota Logica ars hoc nomine significetur, quæ est certé methodus, id est ars & disciplina, quæ via & ratione aliquid agere doceat: an ejus pars aliqua sit, ut topica invẽtio, aut analytica dispositio: nusquam (inquam) intelligentiã suam definiunt: sed cõfusé cõfusa significatione, seipsos & alios plerosq; impediũt. Methodum hinc, id est universę artis collocationẽ & formã poterãt elicere. At mirabile est, quas methodos commenti sint, ὁριστικὴν, διαιρετικὴν, ἀποδεικτικὴν, ἀναλυτικὴν (ut Eustratius secundo Posteriorum) definitivam, divisivam, demonstrativam, resolutivam, (utar enim, ut recepi, verbis scholasticis) tanquam hæc in Organo reperissent, aut ex eo id elicere potuissent, non contrá cognoscere potuissent & debuissent, definitionem divisionemque inventionis Topicæ locos esse, & illinc ad omnem quæstionem argumenta erui posse: non item cognoscere debuissent demonstrationem, & unius argumenti, & ad unam aliquam quæstionem explicandam, probationẽ esse: velut (inquam) ista de libris logicis intelligere non potuissent, nec Arithmeticæ, Geometricæ, & cujusvis universæ artis definitiones, partitiones, demonstrationes, primas postremo, postremas primo, medias primo, postremóque loco sic confudi posse, ut nulla idcirco artis methodus aut forma compareret, nec ideo definitionem, methodum, nec partitionem, methodum, nec demõstrationem, methodũ esse, si methodi nomine forma collocatioq;, nõ materia & inventio significaretur. Analyseos autem nomen ad ordinem & methodicã collocationem derivatam ab Eustratio & cæteris hujus erroris authoribus, homines hos in logica methodo & dispositione artificiosa prorsus nihil vidisse demonstrat; cũ sit analysis Logica definitionũ, partitionum, omniũq; logicæ inventionis ar-

nis argumentorum, cùm sit eadem syllogismorum, & methodorum, id est, logici operis universi consyderatio, examen, judicium, approbatio, utque analysis Grammatica universi operis Grammatici examinatio & approbatio est, in eoque omnes Grammaticæ partes examinat & expêdit: sic Analysis logica in logico opere & exemplo, ut prioris analyseos initio copiosiùs exposui. Hæc tam ridicula commenta usus ignoratio peperit: hæc præcepta ab iis interpretibus nunquam sunt ad exempla excellentium authorum, nunquam ad aristotelica principia, ἐμπειρίαν καὶ ἱστορίαν, adhibita: nec methodus unquam ab his definita, ut intelligi posset hoc nomine qd interpretes interpretatentur. Ergo contra interpretum confusionem & errorē, methodū & collocationē artis unicam esse, eàmque analyticis libris & præceptis congruam, vereque aristoteleam meminerimus, quæ generales & universales προγνώσεις & προλήψεις priore loco disponit. Hic primus est fruct⁹ & summus hujus primi capitis: Secundus erit contra falsam calumniam Aristoteli ab interpretibus suis impositam, quem de industria prædicant obscurum fuisse. At hic magister ipse de industria nō obscuritatem prædicat, sed verborū rerumque perspicuitatem & claritatem probat & laudat, quod etiam secūdo Scholarum libro pleniùs exposui. Tertius fructus erit (quem jam attigi) de exercitatione & usu Logicæ, quam Scholæ nostræ præclarè putāt exerceri, si de præceptis eius temerè & sine arte disputetur: non consyderetur problema, non medium & argumentum ad inventionis locum referatur, non dispositionis enunciatio, syllogismus, methodusque perpendatur. At logicam artem sciri quidem oportuit, & memoriæ penitus mandari, eàmque ipsam non solùm ad analysim & examē suorum præceptorum adhiberi, sed ad omnium poëtarum & oratorum & philosophorum cognitionem & imitationē transferri. Qualia enim fuerint exempla, in quibus te exercueris, talis erit imitatio tua. Spinosissimè disputata est & obscurissimè Organi Logica: si Logicam tantùm in suis exemplis exercueris, spinosissimè disces & obscurissimè differere. Si Logicam in logicis Demosthenis, Ciceronis, Maronis, Homeri, Platonis, Aristotelis, aliorumque authorum exemplis exercueris, disces eorum more differere, non solū subtiliter & acutè, sed evidenter, prudenter, amplè & magnificè: denique si Logicam sic exercueris, Logicam didiceris, non καθόλου tantùm, sed etiam ἁπλῶς.

CAP. II.

Scire verò putamus unumquodque absolutè, nō autem sophistico modo, qui est secundum accidens, quando putamus et caussam nosse propter quam res est, quoniam illius caussa est et non accidere hoc aliter se habere.

Superiore capite expositū est, omnis ἀποδεικτικῆς scientiæ principia esse perspicua verbis, nota rebus, eaque esse generalia & universalia, unde specialium scientia pararetur. itaque jam secundo capite definitur scire absolutè ex caussa propter quam res est, propria, necessaria. Caussa propter quam, non videtur ea duntaxat esse, quæ appellatur à Porphyrio διαφορὰ συμπληρωτικὴ καὶ συστατικὴ τῆς οὐσίας differentia, quæ complet & cōstituit essentiam rei: Nec enim est sola forma ejusmodi, sed quævis caussa propter quam res est: Nam postea secundo libro docebit Aristoteles ex omni genere caussarum demonstrari, & quæstionī διότι responderi. *Quoniam illius caussa.*] Propria caussa hîc dicitur, quæ rei nempe sit, non alterius: quæ conditio postea clariùs exponetur quarto & quinto capite, cùm præcipietur ut propriæ sint & convertantur omnes partes demonstrationis. *Et non contingere.*] Hęc necessitatis nota est, quæ postea disputabitur in nota κατὰ παντὸς, capite quarto & sexto. Meminerimus ἁπλῶς scire hîc definiri: non autem (quod dissimile est) σοφιστικῶς. Accidens verò dicitur in his libris τὸ μὴ δι᾽ αὐτὸ ὑπάρχον, quod non inest per se, ut capite sexto & decimoquinto & decimooctavo primi, & secūdo secūdi: ubi videbis καθ᾽ αὐτὸ ἢ ἁπλῶς κατηγορεῖσθαι, καὶ κατὰ συμβεβηκός, per se aut simpliciter attribui & secundū accidens, opposita esse. Ergo sophisticus modus hic cōprehendit non solùm captiosum & fallacem modum, qui topico & apodictico opponitur, sed quicūque non est ex caussa propter quam res est, propria, necessaria, &

ria, & ἁπλῶς καὶ σοφιστικῶς sic intellige, quasi revera ac veritate, non specie & ostentatione: denique opposuit propriæ & germanæ scientiæ sophisticum modum, & communi nomine sophisticum appellavit, quicquid non esset ex caussa, propter quam res est, propria, necessaria, declaratum: In quo tamen Aristotelis placitum agnoscamus: Rara enim sit uel in geometricis talis scientia: quamuis enim, ut prædixi, in toto artis corpore antecedentia generalia sint caussæ consequentium specialium, attamen neque definitio, neque distributio, neque conclusio quælibet ex caussa sumitur.

Perspicuum veró est scire ejusmodi aliquid esse: etenim & nescientium & scientium ista opinio est. Nescientes siquidem, sic se habere opinantur: scientes veró, se quoque similiter habent.

Confirmat posita definitio veluti testimonio quodam & consensu publico. Ista est omnium hominum affectio, Qui nesciunt, arbitrantur se nescire, quia caussam propter quam res est, propriam, necessariam nesciunt. Qui sciunt, arbitrantur se scire, quia caussam, propter quam res est, propriam, necessariam sciunt.

Itaque cujus absolutè scientia est, id non potest aliter habere.

Consectariũ est ex conjugatis: Scientia fit ex caussa necessaria: Ergo scibile necessarium est. Sed pro (scibile) definitio scibilis posita est, cujus est scientia. Hoc veró consectarium sic explicatur quarti capitis initio. Quoniam imposibile est aliter habere, cujus est scientia absolutè, necessarium erit scibile.

An veró sit etiam alius sciendi modus, dicemus postea.

Judicium singulorum enũtiatorum duplex esse præmonuim⁹, νοητικὸν & διανοητικὸν: hoc in primo posteriorum instituitur, illud in secundo, ubi de definitione agetur: de qua præceperant Theophrastus & Alexander, & hunc alterum modum censuerant definitionem esse, quasi sciretur duobus modis, per demonstrationem & per definitionem: primo libro de demonstratione, secundo de definitione. Quod Aristoteles in Philosophia circa finem majoris ἄλφα confirmat, cùm ait omnem disciplinam fieri ἢ δι' ἀποδείξεως, ἢ δι' ὁρισμῶν, aut per demonstrationem, aut per definitiones. Atque per definitionem & distributionem accuratior scientia conficitur, quám per demonstrationem, quia scientia τῆς οὐσίας, hinc efficitur: per demonstrationem autem πάθη καὶ συμβεβηκότα τὰ καθ' αὑτὸ, ut jam dictum est, & perspicietur in his Analyticis, & Aristoteles docet, cum ait secundo capite minoris ἄλφα in Philosophia illam essentiæ scientiam longé præstantiorem esse. At de definitionis distributionisq; scientia fuerat antè dicendum, ut analytica methodus jubet: tum quia simplicior: definitio enim & distributio, propositionis tãtum pars est, aut certé propositio tantũ una: demonstratio si syllogismus est, multis propositionibus efficitur, tum quia generalior est, & potest ex definitione scientia parari sine demonstratione, ex demonstratione sine definitione non potest, ut erit in his Analyticis. Itaq; greci interpretes λόγος ἄπειρος, totum principatum definitionis esse concedunt, ut Eustratius initio secundi satis verbosé scribit. Sed verbo concedũt, nec animadvertũt ex vera methodo fuisse prius de definitione præcipiendum. Non igitur sequitur, Scio ex caussa propter quam res est, quoniã illius est caussa, nec aliter habere potest: ergo scio per syllogisticam demonstrationem: Scientia enim sic definita, genus est demõstrationis. Obscuritatis magna caussa hinc orta est, quód generũ distributio omittatur, & q̃ de generib. postremũ primo loco tractet: Nam nomine demonstrationis syllogisticæ, totus liber primus consumitur: præcipitur secũdo de definitione & partitione, sed sic ut interpres dicant gratiâ demõstrationis de his tantùm præcipi. Modus ergo scientiæ καὶ ἁπλῶς, generaliter est Aristoteli per caussam propter quã res est, propriã, necessariam. Specialiter autẽ multiplex per definitionẽ, distributionẽ, non per syllogisticam demonstrationẽ solùm. Sophisticæ autem scientiæ διανοητικῶς modi multi sunt, q̃a est, & per imposibile, de quibus á decimo capite hujus & deinceps. Hoc aũt loco vehemẽter errãt interpretes, q̃ generalẽ illã scientiæ definitionẽ ad solã syllogisticã demonstrationẽ accommodant, & scientiam hìc definitam faciunt, ἰσοδυναμοῦσαν καὶ ἐξισάζουσαν,

parem

parem & eandem demonstrationi, tanquam scire, quod definitum est, & per syllogisticam demonstrationem cognoscere sit idem. Genus erat definitum, nō describuntur plures species, sed unica proponitur. Itaque interpretes diligentes & attenti, genus & speciem idem esse putaverunt: ut si definiretur animal, deinde non distribueretur in hominem & bestiam, sed homo tantùm proponeretur, videretur scilicet his doctoribus animal, quod non esset homo. Hoc verò non fuit ἀναλύειν, & duorū librorum disciplinam retexere, & quod confusum esset, distinguere, sed analyseos ignaros se demonstrare. Scimus definitum per definitionem, quia ex caussa propter quam res est, propria, necessaria: tot locis postea id erit testatum: nec hi tamen magistri id assumere potuerunt & concludere, Nō quicquid scitur ἁπλῶς, per syllogismum demonstrativum sciri, sed alios præterea & quidem prę̄stantiores scientiæ modos esse. Tenemus igitur ex hoc loco magnam obscuritatis (quæ est in duobus posterioribus) partem ortam esse, quia scientiæ generaliter definitæ non est facta specialis distributio, & quia variorum modorum per quos scitur, διανοητικῶς καὶ ἁπλῶς, postremus primo loco traditur, qui tamen postremus omnino nullus esset.

Dicimus verò etiam per demonstrationem scire. Demonstrationem autem, dico syllogismum scientificum: scientificum verò dico, secundum quem quia ipsum habeamus, scimus,

Postpositis (ut dixi) definitionis distributionisq; modis, qui tamen præponendi fuerant, demonstratio definitur, syllogismus scientificus. Repete huc scientiæ definitionem, & intelliges scientificum syllogismū esse ex caussa, propter quam res est, propria, necessaria, per quem videlicet scias, quia ipsum teneas. Locus animadversionem summam requirit. Demonstratio species syllogismi efficitur, cum tamen demonstratio (quæ hîc fingitur) syllogismo frequēnsimé nihil egeat, & absque syllogismo compleatur. Unde igitur quæstionis nostræ necessarium minimeque dubium argumentum sumetur? Nempe ex Aristotelis certissimis verissimisque principiis, αἰσθήσεως, ἐπαγωγῆς, ἱστορίας, ἐμπειρίας· sensu, inductione, observatione, experientia, de quibus decimoquarto capite hujus & ultimo secundi Aristoteles amplissimé præcepit, quód omnes præceptiones ex inductione singularium exemplorum & animadversione sint efficiendæ. At hîc universales instruendarum artium & scientiarum præceptiones ponuntur. Ergo sensum in exēplis adhibeamus, eaq; inducamus, observemus, experiamur: omnes artes intueamur: an syllogismis proprietates suas demōstrent, animadvertamus. Quid Grammatica? quot in suis proprietatib. demonstrandis perfectos syllogismos habet? Nullos. Quid Rhetorica? quot in suis proprietatibus demonstrādis syllogismos perfectos habet? Nullos. Quid Logica? quot in suis proprietatibus demonstrandis syllogismos habet? In proprietatibus demonstrandis nullos habet, in altercationibus non demonstrantibus ullā proprietatem, sed vanā opinionē aliquam aut confirmantibus aut refellentibus, aliquot habet. Quid Arithmetica? quot in suis proprietatib. demonstrandis syllogismos habet? Prorsus nullos habet, si legitimé doceatur. At Aristoteles in his Analyticis posteriorib. ait Arithmeticā vel Geometriâ scientiam certiorem & accuratiorem esse. In Geometria syllogismus licet non aristoteleæ demōstrationis frequens est, sed in primis quinq; liberalibus artibus syllogismū nullū esse necesse est, nec in reliquis artibus admodum. Quid ergo? In his artibus tot res demonstrātur sine syllogismo, & demōstratio, syllogismus definitur? An demonstrationi syllogismus essentialis est, & tamen demonstratio toties à syllogismo separatur? An in omni scientia demonstratio syllogismus necessarió fuerit, & in tot scientiis syllogismus nō erit? Addas ad hanc ἱστορίαν καὶ ἐμπειρίαν tantam, si lubet, Aristotelis ipsius non solū in aliis operibus, sed in hisce posterioribus exempla, infinitū numerum demonstrationū sine syllogismis invenies. Quamobrem ex quibusnam Aristotelis principiis, ex qua artiū & scientiarū inductione & observatione, syllogisticæ demonstrationis definitio collecta est? An magnifica illa Aristotelis principia ꝓbare poteris, & hanc syllogisticā demōstrationem non imꝓbare? Demōstratio (inqs) est syl-

est syllogismus scientificus, & syllogismus hîc est tibi demõstrationis genus. Si unicum exemplum cõtrà proferrem, definitionem vitiosam probarem, quia non esset propria, non omni definito conveniret: syllogysmum, demõstrationis non esse genus convincerem, quia nõ omni speciei semper adesset. At quot exemplorum genera, quantaque authoritate & fide contra hanc syllogisticam demonstrationẽ profero: ἡ μὲν ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ἡ δὲ ἀπειρία τύχην· experientia genuit artem, inexperiẽtia temeritatem, dicit ex Platonico Polo Aristoteles in philosophia libro primo, & in his libris idem duobus capitibus amplissimè celebrabit: at ἐμπειρίαν definitionis hujus partem Aristoteles non habet. Constet igitur demonstrationem vitiosè per syllogismum definiri, & syllogismũ demõstrationis nihil esse, demõstrationemque à syllogismo separari posse, & infinitis exemplis revera separari. Constet igitur talem demonstrationis definitionem, commentitium somnium esse: ex Aristotelis principiis, inductione, observatione, experientia singularium exemplorũ deductam non esse: denique aristotelicam non esse, nec ad propositam veræ Logicæ artem esse referendam. At dixeris fortasse, Licet syllogismo demõstrationes plurimæ nõ cõcludãtur, materiã tamen syllogysticæ demonstrationis habent, & syllogismo concludi possunt. At (inquam) Aristotelis principia non jubent ignem, aquam, aërem, terram definiri, quia possit horum unum ex altero fieri: non jubent ἀμούσους musicos, nec ἀλόγους logicos definiri, quia possint ex illis hi fieri: hac ratione stulti, sapientes possent definiri. Definitiones attribuunt genera & differentias suis definitis, quæ non solùm potẽtia, sed actu insunt. Nec definitio dicitur definiti propria, quia possit aliquando alicui convenire, sed actu semper omni conveniat. Ergo illa solutio te nihil adiuvat, sed quod accuso, potiùs condemnat, & te logicæ artis, de qua judicare vis, ignarum esse prædicat, qui rem subtiliter & Logicè definiri confirmas per id, non quod essentiale & penitus insitum sit, & separari ne cogitatione quidem possit, sed quod aliquãdo adesse possit. Attamen (inquis) aristotelica demõstratio, qualis tãdem planiùs definietur, syllogismo cõcludi potest: imò verò concludi nullo modo potest, idque vel Aristotelis authoritate & doctrina ex libro secundo suscipio, ac ne res turbetur, eò reservo. Atque hoc jam conclusum positumque esse interea meminero, syllogismum, essentiale nihil esse demonstrationis scientificæ, qualem nobis Aristoteles describet, quæ propriam affectionem de subjecto ex ipsius affectionis definitione explicet: vitiosèque demonstrationem syllogismo definiri, cùm revera & actu propriarum qualitatum explicatio syllogismo nunquam fiat: quod cum scholastici quidã professores animadverterẽt, syllogismi vocabulum hîc pro quolibet διανοητικῷ discursu intelligendum dixerũt, non autem pro conclusione ex tribus enuntiatis, quæ nugę vel in his posterioribus refellẽtur, ubi syllogistica demonstratio unius figuræ præponitur syllogisticę demonstrationi alterius. Igitur deinceps προγνώσεων ac πλειόνων, quæ nominantur ἀρχαί, ἀξιώματα, κοιναὶ ἔννοιαι, κοιναὶ δόξαι, τὰ πρῶτα, ἄμεσα, ἄτομα, ἀδιαίρετα, αὐτόπιστα, ἀναπόδεικτα· principia, dignitates, cõmunes sententiæ, communes opiniones, prima, immediata, individua, indivisibilia, per se credibilia, indemonstrabilia: προγνώσεων, inquam, proprietates ex hac scientiæ definitione deducũtur, quòd sunt caussæ verę, primę, immediatæ, notiores, priores: confusiùs autem singula hæc exponuntur, Verum primo loco: primũ & immediatum pro eodẽ, secundo: caussa tertio, notius & prius pro eodem, quarto loco.

Sic igitur est scire, ut statuimus, necesse est etiam demonstrativam scientiam & ex veris esse, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & caussis conclusionis. Sic enim erunt etiã principia cognata ejus quod demonstratur. Hæc, inquit, omnia in qua una προγνώσει erunt, ea certè πρόγνωσις erit principium cognatum & germanum: tanquam diceretur his proprietatum notis legitimum principium describi. Cognatum principium Græcè dicitur οἰκεία ἀρχὴ, & postea συγγενὴς, syngeneum: propterea nõ vertimus vera principia, sed cognata, ut ἀληθῆ, verum distingueremus, quod aliud est.

Syllogismus siquidẽ erit et sine his, demonstratio verò non erit: non enim facit scientiam.

Nec

Necveró putemus, omnis disputationis media & argumēta & propositiones tales in omnibus syllogismis esse: secús est. Quamvis enim disputatiōis omnis oporteat aliquid esse πρῶτον καὶ ἄμεσον, in quo sistatur, ut capite decimóquinto & vicesimosexto primi, & decimotertio secundi dicetur, quod probabile etiā sit ἄμεσον: attamen illud primum in germana demonstratione est ἁπλῶς primum, & ἄμεσον in reliquis syllogismis videtur, & apparet tantum. Ex hoc loco & consimilibus in Organo locis interpretes nova syllogismi genera acceperunt, quę Topicorum initio proponuntur, demonstrativum, topicum, sophisticum. At demōstrativum esse, sicut topicum aut sophisticum propositionis circunstantias, nō syllogisticæ figuræ veras & essētiales formas ostendunt, ut secundo Scholarum libro declaratum est.

Vera igitur oportet esse, quoniam non licet nō ens scire, ut quód diameter est symmeter.

Probat principiorum qualitates, quę tamen sumendæ potiús erant, aut exemplis breviter illustrādæ, quám disputandæ. Hîc enim ipse locus ait principia esse vera, immediata, &c. Propterea ne id quidem sibi satis probatum & judicatū ostendit Aristoteles. Sed tamē hîc argumentatur ex contrariis:

Si principia non sunt vera, scietur ex iis non veris etiam non verum & quod non est:

Secundum falsum:

Primum igitur.

Poterat id probare apertiús ex definitionis tertia parte, Principia scịētiæ sunt caussæ rei necessariæ: ergo etiam veræ:

Diameter symmetros.] Demonstratur decimo Euclidis sexta propositione á Cāpano, & ibidem propositione ultima demonstratur á Theone in quadratis diametrum lateri lōgitudine asymmetrum esse: eadem veró propositio citatur tricesimo secūdo capite primi priorum, & citabitur rursus penultimo capite hujus, & Philosophiæ libro primo, inter res admirabiles ponitur, si fiat διάμετρος σύμμετρος. Hîc notabis, ut jam monui, exempla operis hujus aut abecedaria esse, nihilq; significantia, aut ex obscurissimis Geometriæ nondum cognitæ locis petita, quę obscuritatis magna caussa fuit: propterea nō retinemus ejusmodi exēpla in Logica.

Ex primis autem indemonstrabilibus, quia nescit, qui non habet eorum demonstrationem. Scire enim (quorum demonstratio est non per accidens) est habere demonstrationem.

Duo pro eodem posita sunt, primū & immediatum: nunc duo rursus pro uno eodemq;, primum & indemonstrabile. Probatio hîc ex adjunctis absurdis sumitur:

Si principia non immediaté sint, nescietur ex iis nisi demonstratis: & res ibit in infinitum:

Secundum absurdum est:

Primum igitur.

Quorum demonstratio.] Consydera id nō addi temeré, sed alios modos ἀποδεικτικῆς scientiæ indicari, quia scire, est ex definitione, ex distributione, sicut ex demonstratione.

Caussasq; & notiora oportet esse & priora: caussas quidem, quoniam tunc scimus, quādo caussam novimus.

Hæc aperta probatio est ex prima definitæ scientiæ parte.

Et priora: siquidem caussæ & antecognita, nō solúm quoniam modo altero intelligimus, sed etiā quoniam scimus quia est.

Notiora & priora ꝑ eodē dixit priús, & nunc rursus pro eodem priora & antecognita: γνωριμώτερα, notiora dixit antea, quod nunc dixit προγινωσκόμενα, ante cognita: verba duo & symbola duo sūt, res una tamen est. Quód veró fuerit, ἀντιστρεφόντων θατέρῳ τοῦ εἶναι, πρότερον εὐλόγως τῇ φύσει λέγοιτο ἄν, caussa quomodolibet alteri ut sit, prius merito naturâ dici potest, ut in Categoriis docetur. Ergo ex adjūctis hîc disputatur. Est caussa: ergo naturâ prius. Hic locus indicat ut sequētes, τῇ φύσει, absolutum esse casum, latineq; reddendum naturâ, non naturæ.

Priora autem sunt & notiora dupliciter: Non enim idem est prius naturâ, & ad nos prius: neq; notius naturâ, & nobis notius. Dico veró ad nos quidem priora et notiora, quæ ad sensum propiús accedunt: absoluté autem & priora & notiora, quæ longiús á sensu remota sunt: remotissima veró sunt, quæ maximé sunt universalia: proxima veró, quæ sunt singularia: atq; hæc inter se opponuntur.

Cúm jam docuerit Aristoteles, omnē scientiam διανοητικήν, ratiocinativam & aliunde deductam, é prioribus & notioribus esse, digressiunculâ, prioris & notioris duas significatiōes exponit, Prius τῇ φύσει καὶ ἁπλῶς, naturâ & absoluté: ut

genus ſpecie, univerſale ſingulari prius eſt hoc modo: prius deinde πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡμῖν, ad nos & nobis, ut ſpecies genere, ſingulare univerſali prius hoc modo eſt. Prioris autem ſignificationes pauló ſecús in Categoriis diſtinguuntur, χρόνῳ, ἀκολουθέσᾳ, τάξει, τιμῇ, αἰτίᾳ, tempore, conſecutione, ordine, honore, cauſſa: ἅμα δὲ χρόνῳ καὶ φύσει, ſimul autẽ tempore & natura. Hi modi declarant apertius τῇ φύσει abſolutum eſſe caſum: nam ſic conſecutioni, ordini, cauſſæ dicendum eſſet: λογικώτερον etiã fuerat dicere, prius duobus modis aliud alio dici, tempore & naturâ, quia quicquid αἰτίᾳ prius eſt, eſt etiam prius τῇ φύσει, cúm φύσις hîc nihil aliud ſit quâm cauſſa, ut in Categoriis docetur, cúm docetur cauſsâ prius, etiã naturâ prius eſſe. Atqui quod conſecutione prius eſt, etiam prius cauſsâ, ut ibidem & hîc docetur, cúm docetur principia generalia, cauſſas eſſe. Et ibidem etiã ordine prius, cauſſâ prius eſt, quia in artibus & diſciplinis generalia præcedũt, ut illic & hîc etiam docetur. Quare duobus tãtúm modis: aliquid prius & ſimul dicitur, tempore & naturâ: generalis notio ſpeciali, univerſalis ſingulari prior & notior eſt, item poſterior & ignotior: illud ſimpliciter & naturâ, hoc ad nos & tempore, quia tempore prius cognovimus ſpecies, quâm genus, & ſingularia, quâm univerſalia. Omnis ſiquidem cognitionis humanæ principium, eſt ſenſus & inductio ſingulariũ, unde ſpecies & genera poſtea collecta & comprehenſa ſunt, ut decimoquarto capite hujus, & ultimo ſecũdi præcipietur. Sed hac de re collegit multa etiam alia Talæus noſter ad caput de methodo in lib. 2 dialecticæ, quæ nos in regia cathedra diſſeruimus.

EX *primis verò, eſt ex principiis germanis; idem enim dico primum & principium.*

Id dictũ jã eſt, πρῶτον, ἄμεσον, ἀναπόδεικτον, idem eſſe: & quibus illa cõveniunt; οἰκείας ἀρχὰς εἶναι. Periſſologiam Philoponus vidit, ſed excuſat propter interpoſitam Prioris diſtinctionem. Meminerimus igitur principia artiũ eſſe, quæ ſunt in iis prima: ſic primas definitiones & partitiones (de quibus ſecundo Scholarum libro dictum eſt) appellavimus; & quia his Organum Logicum careret, ideo principiis carere diximus, & imperfectum eſſe.

PRINCIPIUM *veró, eſt demonſtrationis propoſitio immediata: immediata autem, quæ non eſt alia prior.*

Verſus proximi valdè lubricam explicationem continent, & ſunt vel ab interprete aliquo interpoſiti, vel certè ab authore ipſo valdè negligenter poſiti. Principium, definitur propoſitio immediata. quód principium ſit ἄμεσον, dictũ jam eſt, quia τὸ μέσον, id eſt argumẽtum, non habeat legitimum & apodicticum, quo demonſtretur: & poſtea dicetur capite octavo & nono hujus, principii veritatem ſumi, nõ probari. At quód principium definitur propoſitio immediata, neſcio quomodo id poſsit excuſari. Omne ſyllogiſmi argumẽtum omniſq; propoſitio, appellatur in Analyticis ἀρχὴ. Dices hîc intelligi principiũ demonſtrationis & definiri. Eſto, dicamus tamen quæ interpretes vitia hîc viderint. Viderunt definitionem principii nõ ſoli, non omni principio cõvenire. Nam, Hæc veſtis eſt alba, & ceteræ αἰσθητικαὶ, ſenſitivæ ejuſmodi propoſitiones, ſunt immediatæ: & tamen demonſtrationis non ſunt principia, quia omnia demonſtrationis principia, ſunt univerſalia. Hoc vitiũ Themiſtius vidit. Pauló póſt definitio dicetur eſſe principium, propoſitio eſſe negabitur. Quare hæc definitio non convenit omni principio: hoc item Themiſtius admonuit. Tales in legibus Romanis definitiones cúm frequentes eſſent, Jabolenus Juriſconſultus ſeptimo Epiſtolarum libro legem unam vel ad damnandum, vel excuſandum invenit. Omnis, inquit, definitio in jure civili periculoſa: Parum eſt enim, ut ſubverti non poſsit. Qua lege ſignificatum eſt, in illo jure civili multas regulas vitioſe & parum Logicè definitas: quare non eſſe regulis illis confidendũ. Jureconſulto illo in multis Organi logici definitionibus opus eſſet, qui ſanciret iterum in jure nõ civium ſuorum, ſed horum Logicorum, definitionem periculoſam eſſe, parumq; abeſſe ut ſubverti nõ poſsit: imò nihil abeſſe. Etenim lex illa catholica eſt, Definitio propria ſit: definitio omni, ſoli, ſemper conveniat: Hæc explicatio non convenit ſoli, non omni: Definitio itaq; nõ eſt. Quód veró dicitur propoſitio immediata, quæ nulla

nulla sit prior, Philoponus sic arripuit, quasi caussa immediata, diceretur generalissima: & ob id, ait, primum & secundum Geometriæ theorema *κυρίως ἀποδέδεικται*, propriè demonstratum est: *τὰ δὲ ἐφεξῆς, ἀληθῶς μὲν συλλελόγισται, οὐ μὴν ἀποδεικτικῶς*· reliqua autem veré quidem syllogismo conclusa sunt, sed non demõstrativé: Et tales syllogismi *καταχρηστικώτερον* demonstrationes appellantur. Hæc Philoponus ait cap. septimo libri hujus. Quod si verum est, cogita quid doctoris hujus doctrina nobis profutura sit, per quam duo tantùm Geometriæ theoremata demonstrentur. At tam aridam interpretationem nequaquam sequor, laudabilius aliquid & probabilius maluerim. Itaq; immediatum metior genere proximo, ut problematis immediatum sit argumẽtum, quo nullũ sit prius in genere proximo: ut definitio generis etiam subalterni, est illi generi proxima & immediata. Ergo prima caussa, quæ dicitur hîc, non est generalissima & suprema, sed scibili rei ꝓxima, & qua nulla inter attributum & subjectũ sit prior: Et principiũ, multó meliùs esset definitum argumentum *ἀναπόδεικτον*, ut capite octavo, vel *πίστις ἢ λόγος ἄμεσος*, fides aut ratio immediata; quæ medio & argumẽto præterea nõ egeat: quomodo Aristoteles principia sua, sensum, experientiã, communem usum, loquẽdi magistrum sequutus, interdũ in Organo loquitur. Sequuntur alia non multó *λογικώτερα*.

PROPOSITIO, *est enuntiationis altera pars, unum de uno.*

Πρότασις, propositio, logicum verbum est: *ἀπόφανσις* aut *ἀποφαντικὸς λόγος*, enuntiatio aut enuntiativa oratio, *προτάσεως* est symbolũ, ut initio prioris analyseos monuimus. *Προτάσεως* partes duę sunt cũ enuntiatione communes, affirmatio & negatio. Propositio igitur hîc ut pars enuntiationis per partes enũtiationis definitur, unum de uno affirmans aut negans, intellige.

DIALECTICA *quidem, quæ similiter sumit utramlibet partem: apodictica autem, quæ definité alteram sumit, quoniam vera sit.*

De hac differẽtia sæpius jam dictum est á nobis, ut scholastica & commentitia sit, non aristotelica, id est, non ab observatione naturalis usus & experientia deducta: & propositionis ista divisio vitiosa est, quia nõ omnis propositio, dialectica est aut apodictica, sed quædã est sophistica, quædam etiã manifesté falsa: tùm si de vera tantum propositione hic ageretur, attamen tota hæc differẽtia esset ridicula in arte, quia ars eadem est apodicticæ & dialecticæ propositionis.

ENUNTIATIO *autem, contradictionis est utravis pars. Cõtradictio veró, oppositio, cujus non est secundùm seipsam medium. Pars autem contradictionis, alia quidem aliquid de aliquo, est affirmatio: alia veró aliquid ab aliquo, negatio est.*

Enuntiatio simili Logica definitur per partes, & quidẽ sui accidentis: contradictio enim, accidens est propositionis & enuntiationis: *ἀντίφασις*, contradictio, definitur hîc specialis, vel ꝓpria, quæ suis partibus veram & necessariam disjunctionem faciat: ut

Omnis homo est philosophus:
Non omnis homo est philosophus.
Socrates est philosophus:
Socrates non est philosophus.

Quod gen' appellatur vulgó in scholis oppositio contradictoria: tametsi nomen *ἀντιφάσεως* legitur in libro *περὶ ἑρμηνείας* decies & octies, in priori analysi decies & septies communiter pro omni opositione, contraria, contradictoria, propria: illic nusquam pro hac contradictoria oppositione: locis tamen octo legitur in priore analysi pro contradictoria oppositiõe, sicut *ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον*, cõtradictoriẽ oppositum bis legitur in *ἑρμηνείᾳ* pro speciali oppositione, sed toties ibidem etiam communiter legitur. Quare scholæ nostræ *ἀντιφάσεως* symbolũ ex Aristotelis usu rariore usurparũt: Sumunt enim cõtradictionem tantùm pro speciali, aut etiam propria propositionis oppositione: nos contrà frequentiorem & generalẽ usum sequimur, differentiisq; distinguimus. Quód veró dicitur hîc aliquid de aliquo, item aliquid ab aliquo, intellige affirmans & negãs, ut antea. Sed tamẽ Logicam harum definitionum videamus. Quid est propositio? Est pars enuntiationis. Quid est enuntiatio? est pars contradictionis. At (inquam) enuntiatio meliùs per propositionem, & cõtradictio potiùs per enuntiationem, aut etiam propositionem definiretur. Quid veró (inquã) est animal? homo (dices) aut bestia. Quid homo?

Socrates aut Plato. At (inquam) genus definis per speciem, & secùs quàm ex logica methodo præcipis, progrederis à specialibus ad generalia. Tu dicis omnes artes & sciẽtias à generalibus & universalibus ad specialia & singularia progredi, tamen Logicam artem & sciẽtiam secùs informas, & legislator ipse legem tuam despicis. Hoc vitium interpretes viderunt, & erubuerũt. Philoponus enã perissologiam notavit, quòd hæc dicta jam essent in superioribus libris. Et quidam recentiores interpretes, cùm huic morbo remedium non viderent, quamvis omnibus plagis Organi logici, distinctionis alicujus pharmacum studio se adhibere soleant: tamen hîc nihil potuerunt: tantùm dixerunt nihil referre. At, interpretes sapientes & considerati; si nihil refert, quomodo progrediantur artes, quorsum igitur tota hæc analysis nobis est proposita? Nihil enim aliud adhuc ferè docuit Aristoteles, quàm artes & disciplinas à generalibus, à notioribus absolutè, & naturâ prioribus instituendas & docẽdas esse. Themistius simplicius egit: *Σκόπει πῶς ἐκ τῶν μερικωτέρων ἐπὶ τὰ καθολικώτερα προάγει.* Considera (inquit) quomodo ex magis particularibus ad universaliora ꝓgrediatur. hoc est, considera quomodo magister labatur, quomodo leges & decreta sua non sequatur. Hæc igitꝰ aristotelica non sunt, nec ab Aristotele judicata.

EX IMMEDIATO *autẽ principio syllogistico positionem quidem dico, quod non licet demonstrare: neq; necesse est eũ habere, qui quidvis discet. Quod verò necesse est habere, eum qui quidvis discet, axiôma. Sunt enim nonnulla ejusmodi: hoc siquidem maximè in his solemus usurpare nomen. E' positione verò, quæ partem pronuntiati quamlibet assumit (ut dico esse aliquid, aut non esse aliquid) hypothesis: quæ verò absq; hoc est, definitio. Definitio namq; positio est: ponit siquidem Arithmeticus unitatem, rem individuam esse secundùm quotum: hypothesis autem non est: nec idem est, Quid est unitas, & esse unitatem.*

Digresśiũcula adhuc fuit lubrica valdè (ut dixi) & erroris postea manifesti caussa: regresśio nũc est ad principium: cujus genera statuuntur, axiôma & positio. Positio, græcè est *θέσις*, quo interdũ pro latino utimur: positionis species duæ, hypothesis & definitio. Primo loco immediatũ syllogisticum pro demõstrativo ponitur, ait Philoponus: tanquam dictum esset ex principio demonstrativo posito, medio demonstrativo, id est, primo immediato absolutè priore, notiore, caussa conclusionis demonstrari non potest: non est discipulo tamẽ *αὐτόπιστον*, per se probabilis & nota, sed aliquot exemplorum inductione à magistro exponenda est. Positio tamen, appellatur in Topico primo *ὑπόληψις παράδοξος*, opinio incredibilis: & in his libris, thesis dicitur quodvis demonstrationis principium, ut capite tertio hujus. *Ἐκ δύο δὲ θέσεων πρώτων καὶ ἐλαχίστων ἐνδέχεται εἰπεῖν καὶ συλλογίσασθαι.* Ex duabus verò positionibus primis & paucisśimis accidit siquidem & concludere. Et thesis, rursus significat dispositionem, ut capite decimo hujus, *κατὰ τὴν τῶν μέσων θέσιν.* Hæc homonymia, philosophiam Aristotelis vehementer obscuravit: homonymia tamen ex commentis & placitis scholasticis, non aristotelicis principiis, observatione & usu communi, deducta. Axiôma verò habet utrunq;: nã cùm demonstrari principiis demonstrationis nõ potest, tum per se discipulo sine ulla magistri & doctoris admonitione clarum & manifestum est: quales ferè sunt topicæ inventionis leges, quæ Maximæ dicuntur in scholis: ut, Totum majus sua parte: Pars minor toto: Eidem tertio paria, inter se paria. de quibus jam dixi. Item in aliis artibꝰ, ut, Bis bina sunt quatuor, Quæ inter se cõveniunt, sunt æqualia, & cætera ejusmodi, quæ non accipiuntur *παρὰ τεχνίτου καὶ διδασκάλου*, ab artifice & doctore, sed *ἁπλῶς καὶ τῇ φύσει*, absolutè & sua natura discenti nota sunt. Interpretes hîc mihi vidẽtur *πλατωνίζειν*, cùm dicunt *ἀξιώματα σύμφυτα πᾶσιν ἀνθρώποις*, ingenerata omnibꝰ hominibus: id enim repugnat Aristotelis philosophiæ, etiã quæ est in his Analyticis: Nominatim enim erit decimo quarto capite libri hujus & ultimo secundi, Principia omnia oriri à sensibus & singularibus exẽplis, nec eorum *ἕξιν*, habitus: sed *δύναμιν*, facultates *συμφύτους*, ingenitas esse. Labuntur igitur hîc interpretes, & platonica per ignorantiam pro aristotelicis permiscent. Axioma igitur tametsi non est ingeneratum nobis, sicuti neque coloris species oculis nostris ingenerata est, attamen

attamen simulatque perspicuus offertur color, cernitur, & species ejus apprehenditur: sic quanvis axioma nobis ingenerantum non sit, tamen sua luce ita relucet animis nostris, ut protinus animadversum percipiatur, & per se probetur ac credatur. Positionis species duæ sequuntur, hypothesis & definitio, mira differentiâ distinctæ. Positio (quæ est enuntiatio) hypothesis est: positio (quæ nõ est enunciatio) definitio est. Definitio siquidem, positio: quód ex conjugatis intelligitur: nam ponit, unde positio nomen conjugatũ est, & ponit Arithmeticus suas definitiones, ut unitatem esse aliquid individuum secundúm quotum: & quivis artifex hoc modo definitiones suas ponit tanquam veras, nec eas demonstrat. Atque aliud est definitio, ut individuum secundũm quotum: aliud ex definitione & definito enuntiatio, ut, Vnitas est individuum secundúm quotum: definitio siquidem, pars enuntiationis. Hæc differentia est hypotheseos & definitionis ab Aristotele posita, quód illa sit enuntiatio, hæc non sit. Hic interpretes Græci Latinique valdé occupati sunt: repugnantiam in præsenti loco summam vident:

Principium est propositio:
Definitio est principium:
Definitio igitur est propositio.

Hic syllogismus ex principii definitione concluditur. At nunc definitio dicitur non esse propositio. Themistius hanc inconstantiam vidit, Philoponus excusare voluit, quód definitio sit eadẽ cum definito, nec ideo κατηγορεῖται de definito. E recentioribus quidam hãc solutionem ut ingeniosam prædicant, nõ audent tamen sequi, quia meminerunt in Topicis definitionem, κατηγορούμενον dici, & ex ea cum definito enuntiationẽ fieri. Solutionem itaque aliam comminiscuntur: quód attributum de subjecto aliàs dicatur, aliàs in eo sit, ut hic Aristoteles verbo (esse) non (dici) utatur, propterea que definitionem non esse propositionem, in qua attributum insit in subjecto, sed de subjecto dicatur: quod commentum multis in Organo logico interpretum commentis simile est, vanum & ridiculum. Etenim hoc discrimen hypotheseos & definitionis reperitur secundi libri capite tertio; & verbis apertis planè commentum hoc convincitur, ἐν τῷ ὁρισμῷ οὐδὲν ἕτερον ἑτέρου κατηγορεῖται. In definitione (inquit) nihil alterum de altero dicitur. Ergó definitio, Aristotelis sententiâ, propositió nõ est, in qua dicatur attributũ de subjecto; sed definitio per se considerata, pars tantúm propositionis est, nec est in subjecto, nec dicitur de subjecto. Quare locus hic totus valdé captiosus est, nec omnino mihi aristotelicus. Principium syllogismi appellatur in prioribus his Analyticis quodvis medium, nõ tantúm propositio: & libri hujus capite septimo & octavo appellatur axioma, cùm dicitur, tria esse in demonstratione, ἀξίωμα, συμπέρασμα, γένος ὑποκείμενον. axioma, cõclusionem, genus subjectum: sic postea positio appellatur omnis propositio. Et Aristoteles omne principium iam clarum pauló pòst affirmabit esse, ut contrarium quoque inde pateat, quod thesi convenire non possit. Quare tota hæc principiorum divisio scholastica est, & exemplo atque usu vel horum librorum refutata: ab Aristotele judicata non est, aristotelicis principiis, observationi & experientiæ congrua non est. Has ineptias dum conantur interpretes inepti retinere, liberam philosophiæ personam nullam retinẽt; sed se mancipatos opinioni servos, & à libertate aristoteleæ philosophiæ alienissimos esse docẽt. Definitio veró, principium dici verum est: & quód Aristoteles postea dicet capite decimoseptimo secũdi, πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι δι' ὁρισμοῦ γίγνονται. Omnes scientiæ definitione fiunt, est itẽ verum, tanquam definitio per se doceat quamplurima, & sine definitione demõstratio nihil: imó demõstratio nil aliud sit, quàm ex definitiõe probatio: ideoque disputavi, Organũ logicum principiis suis carere, quia definitionibus suis careret, & tam multis locis Analytica priora, principiis Aristotelis non constare, quæ definitiones syllogismorũ demonstrare contenderent. Sed principiorum duo genera dicuntur, axioma & thesis: thesis autem, hypothesis aut definitio. Ex hoc (opinor) loco, scholę nostrę, principia quædam esse artium crediderunt, sed lõgè aliter, quâm doctrina hæc analytica doceat: Putant enim principia artium initio cumulãda esse, sicut in Geometria videt ὁρισμοὺς, αἰτήματα, ἀξιώματα.

definitiones, postulata, dignitates initio operis cumulari, sed istam doctrinã analytica lege á priorib' absolutè & notioribus dispositam non esse non vidẽt. Ex interpretibus recentioribus tñ unus in his Analyticis Nyphus id veré vidit, & res ipsa id ostendit. Methodus analytica jubet á generalibus, & absolutè notioribus ad specialia progredi. At totis elementis quanta sit hysterologia meditationes mathematicæ plenius loquentur. Sed tamen ista tam bella principiorum partitio, quæ diutissime nobis placuit, displicere valdê cœpit, posteaquã in elementis mathematicis animadverti, quãta nugæ hic essẽt: Principia enim artium omniũ sunt definitiones & partitiones, vel inde sumptæ quidem maximæ quæ vulgo dicũtur: at maximarum partitione nihil omnino opus est in arte ulla, nec usquam extra elemẽta Euclidis ista principiorum differentia ostẽditur, & quidem primo tantum libro, reliquis, ubi tam multa principia collocantur, nusquã *ἀξίωμα* vel *αἴτημα* distinguũtur. Sed hac de re tertius liber mathematicarum meditationũ plenius loquetur.

QUONIAM *veró oportet tũ credere, tum scire rem, quia talẽ habeamus syllogismum, quem vocamus demonstrationem: est autẽ hic, quia hæc sunt, ex quibus syllogismus est: necesse est non solúm prænosse prima, aut omnia, aut nonnulla, sed etiam magis. Semper enim propter quod est unumquodq;, illud magis est: ut propter quod amamus, illud magis charum est. Itaq; siquidem scimus per prima, & credimus, etiam illa & scimus, & credimus magis, quia per illa, etiam posteriora.*

Repetitur principii prima & secunda proprietas. Principiũ est *προγινωσκόμενον*, præcognitum: imó etiam *γνωριμώτερον*, notius: secunda priús probatur ex lege & axiomate caussarum.

Propter quod est unumquodq;, illud magis est:
Propter principium, nota conclusio est:
Principium igitur est notius.

Assumptio præcedit, quód conclusio sciatur, quia principia sciantur. *Scire rem, quia.*] Hic videtur commẽtum interpretum probari, quód scire & per demonstrationem scire, sit idem: at potes repetere quod jã proposuit Aristoteles. Scire (dixit) quorum est demonstratio, est habere demonstrationem. ita nunc, scire rem, intellige cujus est demõstratio. *Aut omnia.*] Propositio major & minor, appellantur in Analyticis aliquando principia demõstrationis: major ipsa saltem antè cognita est, minor ei comparata simul cognoscitur, ut primo capite dictũ est, propterea vide quo modo nunc, aut omnia, aut nonnulla dicat Aristoteles, quasi perveniri ad cõclusionem possit, quin antè sint omnia principia cognita. *Sẽper enim.*] Propositio est syllogismi, speciali exemplo declarata, cõtra quam Philopon' sic arguitur: Inest ebrio ebrietas propter vinum: interfecto mors propter gladium: ergo ebrietas vino, mors gladio magis inest: ideoq; axioma illud sic interpretatur Si quid insit pluribus, & secũdo per primum, magis inerit primo: ebrietas autem non inest vino, nec mors gladio. *Itaq;.*] Complexio syllogismi, in qua repetitur argumentum.

NON *possibile est autem credere magis quám iis, quæ quis scit, quæ nõ est sciens meliús affectus, quam si esset sciens. Accidet autem hoc, nisi quis credens per demonstrationem prænoverit, magis certé necesse est credere principiis aut omnibus, aut nonnullis, quám conclusioni.*

Ex secũda ꝓprietate probatur prima.

Si principia non sunt præcognita, non sunt notiora:
Sunt autem notiora:
Sunt igitur præcognita.

Oratio autem hîc cõfusa valdé est & obscura: sic autem est intelligenda, Non possibile est credere magis (principiis, supple) quam iis quæ scit, id est, quám conclusionibus (in quibus Aristoteles, scientiæ verbum proprié usurpat) non possibile est, inquã, magis credere principiis, quæ sciens nõ meliús est affectus, quám si esset sciens (per demonstrationem, supple) Id est, quám si sciret conclusionem. Et sententia deniq; est, Nõ possunt principia cõclusionibus esse notiora, nisi eorum scientia præstantior sit & excellentior scientia conclusionũ: & tres negationes sunt in Græco pro una. Itaq; duas omisimus. *Credens.*] Græcé est *τῶν πιστευόντων*, genitivusq; est partitionis, quẽ Alexander *ἀντὶ τῶ, πιστευομένων ἐξιδόντων*, pro (creditorum) exposuit, ait Philoponus: quod non probat, neq; ego probo. *Magis.*] Propositionis sentẽtia valdé adhuc confusa fuit,

Si principia non sunt præcognita, non sunt notiora:
deinde sentẽtia assumptionis sequit̃,
Sed principia notiora sunt.

Vbi reperitur illud (omnibus aut nõnullis)

nullis) quod verũ & Aristotelicũ nõ habeo. Omnia siqdẽ demõstrationis principia, nota debẽt esse, antequã ad cõclusionẽ pervenias. Verius illud & meli' pri mo capite, licet verò ut quis cognoscat alia quidẽ, quæ priùs cognoverit, alio rum autẽ simul cognitionem accipiat.

HABITURUM *verò scientiã per demonstrationẽ, non solùm oportet principia magis nosse, & magis his credere, quàm ei quod demonstratur, sed neq; aliud ipsi certius esse, neq; notius principiorum oppositis, ex quibus erit syllogismus, qui est contrariæ deceptionis: siquidem oportet scientem simpliciter immutabilem esse.*

Additur supra ultimam proprietatẽ, ut principium non solùm sit notius conclusione, sed ex eo quoque contrarium ipsius principii sit manifestũ. Quæ conditio sexti Topici capite secundo in legibus definitionis ponitur. *Ἔτι εἰ μὴ δῆλος ὁ τοῦ ἐναντίου λόγος ἐκ τοῦ κειμένου. οἱ γὰρ καλῶς ἀποδεδομένοι, καὶ τοὺς ἐναντίους προσσημαίνουσι.* Tum si non manifesta contrarii definitio ex dicta: sunt enim assignatæ definitiones, simul contrarias etiam commonstrãt. Definitio (inquit) nisi tam clara sit, ut ejus luce, cõtrarii quoq; definitio pateat, definitio perfecta nõ erit. Idẽ nunc in generalibus & communibus omnis principii legibus præcipitur tam perspicuum esse oportere, ut cõtrarium quoq; sit inde manifestissimum: Themistius tamen & Philoponus hebes nescio quid hîc & obtusum intellexẽre, quasi dictũ esset, principium non solùm conclusione, sed etiam contrario suo clarius esse oportere. Quæ comparatio valdè rudis sit. Nota principia, nota quoq; tandem conclusio: principia tamen conclusione notiora sunt, ait Aristoteles. Quid ergo fuerit hoc ultimum, quod tanquam maximum proponitur: Principia non tantùm prius nota, sed esse notiora: imò verò contrariis suis notiora. Quasi & principia & principiorum contraria nota essent, sed principia suis contrariis notiora, at contraria: imò *ἀντικείμενα*, opposité divisa omnia simul naturã sunt, & æquè nota, ut eodem Topico Aristoteles ait. Itaq; Aristotelem Aristotelis fidelem interpretem sequamur: hos interpretes omittamus. Ex oppositis principiorũ, id est falsis, fit syllogismus contrariæ & falsæ deceptionis, de quo dicitur capite 12. hujus & 13. *Immutabilem.*] *ἀμετάπειστον* gracè est: quam metaphoram Aristoteles sexti Topici capite secundo ut obscuram reprehendit: & pro ea videtur quarto ibidem capite propriè usurpare *ἀμετάπειστον*, quasi diceres, indissuasibile. Ergo hîc tam magnifica laus perspicuitatis animadvertẽda est, ne putemus cum vanis interpretibus Aristotelem de industria obscurum fuisse, à quo toties & tam impensè videmus facilitatem & perspicuitatem laudari. Principia (ait) non solùm sunt ante conclusionem nota, sed etiam notiora: imò tam clara sunt, ut nihil sit ipsorum contrariis *μηδὲ πιστότερον, μηδὲ γνωριμώτερον*, neq; certius, neq; notius. Itaque virtus in artibus cùm fuerit accuratè definita & demonstrata, nihil erit de contrariis vitiis præcipiendum: Rectum enim, erit index sui & obliqui. Principium, sui lumen erit & contrarii. Quamobrem regula hæc consideranda est, ut intelligas istis Analyticis insanũ quendam in docendis vitiis laborem suscipi. Centuplo enim plus operæ ponitur in quatuor Analyticis ad vitia declarandum, quàm ad virtutes demonstrandũ. Tricas igitur illas usum Logicæ impedientes, ex hac analytica & topica lege rejicio, nec in Dialectica retineo.

CAP. III.

Adhuc capita duo ad verbum persequuti sumus de ꝓprietatibus principiorum, ut sint perspicua verbis, rebus nota, vera, prima, immediata, notiora, priora, caussæ deniq; rei ad explicandum propositę. Omnia hęc ad propositum Logicæ artis artificium refero, propria tamen scientificæ declarationis ea non sunt. Est enim (ut jam dixi) verbis esse perspicuum, re notum, verum, primum, immediatum omniũ rationum, omniumq; argumentorum commune. Nisi enim argumentum perspicuum verumque & immediatum aut sit, aut saltem videatur, nihil arguet: ut autem caussa sit & absolutè notius, non semper in omnibus argumentis requiritur. Quæstio sequitur tertio capite *περὶ τοῦ ἀπείρους τῶν ἀρχῶν*, de infinitate principiorum, quæ deinde quinq; capitibus 15, 16, 17, 18, 19, tractabitur, an sint ejusmodi, qualia definita sunt, aliqua principia, sitq; omnino demonstratio ullas unaq; in sex illis capitibus, & eadẽ quæstio est, ut Aristoteles ipse decimo quinto cap.

to capite confirmabit. Ἔτι δὲ τοῦτο σκεπτέον ταὐτό, καὶ εἰ αἱ ἀποδείξεις εἰς ἄπειρον ἔρχονται, καὶ εἰ ἔστιν ἀπόδειξις ἁπάντων, ἢ πρὸς ἄλληλα περαίνεται. Est hoc considerare idem, & an demonstrationes in infinitum abeant, & an est demonstratio omnis rei, an mutuó inter se concludãtur, qualis quæstio erit postea 15.16.17.18.19 c. item 3. 4. 5. 6.7.8 c 3 phy. item 5.6.7.8. 9 c 1 de cælo. Idem in phil. 2 & 3 c 2 l, sed de cæteris dicetur aliás. Nunc sex horũ capitum summas tantúm proponemus, nec ad verbum singula differemus: Academiæ nostræ legem hic sequemur, quoniam solidæ doctrinæ, & quæ ad usum referri possit, hîc nihil est. Tertio igitur capite quæritur an sit ulla demõstratio, deq; eo duplex opinio cõtraria disceptatur, an nullius rei sit demonstratio, an omnis rei sit demonstratio. Postea (quod reliquum erat) quæretur, an alicujus rei sit demonstratio. Primúm disseritur ex definitione scientiæ, & hypothetico syllogismo cõcludit: quẽ Philoponus genere vidit, specie in litera ipsa distinguere nõ potuit.

Si principia sciri non possunt, nulla est demonstratio:

Sed principia sciri non possunt, quia essent ex aliis principiis sciẽda, & ea rursus ex aliis, eoq; modo res serperet in immensum, quod impossibile est: aut si reperiãtur ultima principia, attamẽ nesciẽntur, qa principiis unde sciãtur, carebũt.

Nulla igitur demonstratio est.

Hæc in ipsa litera ratiocinatio est. Secũda quæstio est, An omnis rei sit demonstratio: quæ ex falsa caussa, enthymemate concluditur: κύκλῳ καὶ ἐξ ἀλλήλων, circulo & mutuó omnia demõstrari possunt: Omnis igitur rei demonstratio est. Philoponus hypotheticũ syllogismum hîc comminiscitur, qui nullus est in litera, ut intelligas quantus in retexendis syllogismis sit artifex. Hæc quæstionis utriusq; captio est. Solvitur deinde prima, per ambiguæ assumptionis distinctionem, quód scientia quædam sit ἀποδεικτὸν, demonstrabilis, qua sciũtur cõclusiones, & quæ definita priús est, ἀποδεικτικὴ nempe: quædam veró ἀναπόδεικτος, indemonstrabilis, νοητικὴ nempe, qua principia per se non aliunde sciuntur, & cujus principium non sit aliqua alia πρότασις ἄμεσος, propositio immediata, sed ὁ νοῦς intellectus: cujus luminis extrema & ultima principia sine alia ratione sic intelliguntur, ut sensilia sensu sentiuntur. Secũdæ quæstionis solutio latiús ducitur per argumenti inficiationem. Circulo quævis res demonstratur: Ergo omnis rei est demonstratio. Hujus enthymematis Aristoteles negat antecedens, & negationem probat tribus argumentis ex scientiæ & demonstrationis definitione:

Omnis demonstratio est á prioribus:

Non omnis circulus est á prioribus:

neq; enim possunt eadẽ iisdẽ absoluté & priora esse & posteriora, quod esset in circulo, cúm mutuó res demõstrarẽtur:

Non omnis igitur circulus est demonstratio.

Secundum argumẽtum est ex adjunctis absurdis, quia probaretur idem per idem, ἀσάφειαν τῇ συνήθει συντομίᾳ συνεκοίνωσεν. obscuritatem usitata brevitate adhibuit hîc Aristoteles (inquit Philopon⁹) quia abecedariis exemplis utitur. Atqui sola brevitas sermonis, hanc obscuritatem nõ efficit, ut secũdo Animadversionum libro latiús exposui: imó sermonis brevitas hîc obscuritatẽ nullã facit, sed exemplorũ caligo nihil significantium. Dic idẽ significãtibus exemplis, enã majore sermonis brevitate, clara res erit:

Si capax est disciplinæ, homo est:

Si homo est, capax est disciplinæ:

Circulus est, ex quo nimirum concludes idem per idem.

Si homo est, homo est.

Connexus enim syllogismus est primi modi, cujus in Aristotelis litera, assumptio præcedebat, quam facilioris intelligentiæ caussã præposuimus. Postrema ratio ex parte rerũ sumitur, Nõ demonstrantur circulo, quæ non cõvertuntur, sed sola propria, & in prima tãtúm figura: Nõ igitur omnia circulo demõstrantur. Qua in disputatiõe notabis thesim generaliter accipi pro omni propositione, contra proximi capitis divisionem, ἐν δύο θέσεσιν, ex duabus thesibus, ut jam citavimus: item Analytica priora appellari, τὰ περὶ συλλογισμοῦ. ut appareat, quod antea notavimus, titulos logicorum librorũ ab interpretibus factos esse. Hæc summa est capitis tertii, qua cõcluditur neque nullius, neque omnis rei demonstrationem esse. Digressionem Themistius hic intellexit, ἐπανίωμεν δὲ ὅθεν ἐξέβημεν· redeamus unde digressi sumus, ait in fine capitis hujus. neq; Philoponus

igno-

ignoravit, sed hic quæri dixit, An sit demonstratio, cùm prius tamē dictum esset (quid est demonstratio) excusare voluit ὑστερολογίαν, quasi priùs an est, quàm quid est, differendum fuisset: excusare, inquam, id voluit exemplo physicæ doctrinæ, in qua priùs quid est vacuū tractatur: deinde an sit, quæritur. At hic interpres vitiū vitio excusat, & quod exēplo qualicunque fiat, jure fieri putat. Neque hunc ὑστερολογίαν illam reprehendo, sed majus arguo, & analytica lege convinco. Artes γένος ὑποκείμενον, genus subjectum disputare non debent, sed sumere, dicet Aristoteles capite octavo hujus. Nec enim Arithmetica probat esse numerum, nec Geometria magnitudinem, nec Astrologia astra & cœlum, nec Physica mundum & elementa, non animalia, nón plantas, non cæteras res sibi subjectas esse disputat. Hippocrates & Galenus de valetudine tuenda & restituenda, Varro & Cato de agricultura, Vitruvius de architectura præcipiūt: nemo tamen horum in sua arte quærit, an sit valetudo, an ager, an domus, sed sumit rem esse tanquam manifestam omnibus: tum definiendo partiendoque, genera speciesque, tū qualitates & proprietates demonstrando, artem constituit: denique nulla ars subjectum sibi & propositum genus disputare debet, sed προγινώσκειν, præcognitum sumere, imò tanquam principium ponere. Hæc Aristotelis est doctrina capite octavo hujus. Ergo ex hoc aristotelico fundamēto assumamus: At ἀπόδειξις ἐστὶ γένος ὑποκείμενον ἀναλύσεως ὑστέρας. Demonstratio, est subjectum genus analyseos posterioris, ut interpretes abundè intelligūt & profitentur: ponendum igitur est, demonstrationem esse, nec id dubitandum aut disputandum. At hujus libri capita sex integra in hac altercatione cōsumuntur, an sit demonstratio. Altercatio vana & posterioris analyseos præceptis & legibus cōtraria: deinde longé aliud est ἔλεγχος, refutatio, aliud ἀπόδειξις, demonstratio, ait Aristoteles quarto capite libri tertii Philosophiæ. At hîc refutatio tantùm est, scientia rei certæ & constantis nulla. Quamobrem nihil hîc aristotelicum, & Aristotelis principiis consentaneum, nihil inventionis, nihil dispositionis logicæ proprium invenio, nisi quòd ad faciendam & construendam artem (quod hîc solùm proponitur & quæritur) sit accommodatum. Tollo igitur hanc altercationem totam, ut minimè aristotelicam, nec ad propositum logicæ institutionis compendium refero.

CAP. IIII.

QUONIAM verò impoßibile est aliter habere, cujus est scientia simpliciter, necessarium utique fuerit, scibile secūdùm demonstrativam scientiam. Demonstrativa verò scientia est, quam habemus, quia demonstrationē habemus. Ex necessariis igitur syllogismus est demonstratio.

Capite quarto definitur sciētifica materies, & circunstantiis suis explicatur. Primùm verò repetitur illud è secūdi capitis initio, Scibile est necessarium: unde cōcluditur, scibile quoque demonstrativum, esse necessarium. Ex genere argumentum est: scibile enim, genus est, ut dictum est: species verò, ἀποδεικτικόν, ὁριστικόν, demonstrativum, definitivum: & ob id repetitur apodicticæ scientiæ definitio ex initio secundi capitis, ut aliæ quoque scientiæ species exprimerentur. *Ex necessariis.*] Dictum est, propositiones demonstrationis esse necessarias: dictum est conclusionem esse necessariam, unde nunc concluditur, demōstrationem ex necessariis esse.

STATUENDUM *igitur ex quibus et qualibus demonstrationes sunt. Primùm verò definiamus, quid dicimus de omni, & quid per se, et quid universale. Ac de omni quidem hoc dico, quod sit non in aliquo quidem, aliquo verò non: neque aliquando quidem, aliquando verò non: ut si de omni homine animal: si verum, hunc dicere hominē, verum etiam, animal: & si nunc alterum, etiam alterum: ac si in omni linea punctum similiter, signum verò est. Etenim reprehensiones & instantias sic ferimus, tanquam de omni interrogati, aut si in aliquo non, aut si quando non.*

Capite reliquo tribus scholasticis, aut certè ab Aristotele ipso cōfictis signis & notis, distribuuntur tres demonstrationis conditiones, unde materiā demonstrationis syllogisticæ, qualē quærit Aristoteles, nullā prorsus esse docebimus. Prima necessitatis universalis, secunda cognationis, tertia proprietatis: sed earū definitiones valdè exiles & aridæ sunt, sicuti quædam jam antea: ut Jaboleno Jureconsulto hîc valde rursus sit opus. Prima siquidem definitio est ex differenti sine

ti sine redditiõe. De omni dicitur, quod non de aliquo, & aliquando affirmetur: de aliquo autem, & aliquando negetur. Hujus definitionis dissentaneum est intelligendum: quod tamen nõ redditur, id nempe, quod de omni & semper dicitur, ut animal de omni homine, & semper dicitur: & sic in linea & omni & semper pũctum est. Appellat Aristoteles capite decimotertio secundi, καθόλου, quod hîc κατὰ παντὸς, cùm ait, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ καθόλου καὶ ἐπὶ παντὸς καὶ ἀεὶ: id enim est universale, & in omni, & semper. *Instantias.*] Si propositio non de omni, aut nõ semper dicatur, protinus negamus apodicticam propositionem esse. Notabis autem hîc κατὰ παντὸς secùs capi, quàm in prioris Analyseos initio: & hanc sermonis homonymiam, magnæ in toto Organo obscuritatis esse caussam, non solam sermonis brevitatem, quam putant interpretes. Si qua verò regula generalis, ut in grammaticis, anomaliã patiatur, analogia anomaliæ conjuncta κατὰ παντὸς explebit.

PER SE *verò sunt, quæcunq; sunt in ratione quid est: ut triangulo linea inest, & lineæ, punctum: Essentia enim ipsorum ex his est, & in ratione dicente quid est, inest.*

Prima nota fuit universalis necessitatis, secunda est τῆς συγγενείας, id est, cognationis: quæ est ἢ ἁπλῶς, ἢ πῇ, aut absolutè, aut quodammodo. Genus generisq; differentiæ & species sunt ἁπλῶς συγγενῆ, eorum verò proprietates & adjũctæ penitus & insitę per se qualitates generi generisq; differẽtiis ac formis sunt πῇ συγγενῆ, ut septimo capite copiosiùs differetur. Ergo ad hanc utramq; συγγένειαν exprimendam, modi quatuor proponuntur. Primus & secundus & quartus spectãt ad absolutam, tertius ad τὴν πῇ, omnesq; hi modi nil aliud nobis insinuãt, quàm caussarum & effectorum, subjectorum & subjectis adhærentium qualitatum, unde constant artes, cognationem, ac præcipuè caussarum & effectorum. Quicquid enim alicui per se inest, ejus caussa est, ut erit vicesimo capite. Ergo cùm subjectis attributa, aut attributis subjecta per se adfuerint, tũ quæ per se aderunt, caussæ erunt ἁπλῶς ἢ πῇ. sed ipsos modos videam⁹. Primus est, quando attributum est in essentia subjecti, & in ejus definitione adhibetur. Sic genus & differentia & definitio per se dicuntur de specie & definito: sic linea est in definitione trianguli, quod ex tribus rectis lineis definitur: & punctum in definitione lineæ, quæ definitur fluxus puncti. Hic ergo primus modus cõtinet omnes propositiones, quibus genus de specie, differentia de specie, definitio de definito dicitur: ὃς καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ἀποδείξεσι παραλαμβάνεται quæ etiam maximè in demõstrationibus assumitur, ait Themistius. imò, ut ajo, in omnibus artis & doctrinæ partibus.

AC *quibuscunq; attributis suis ipsa in ratione quid est declarante insunt: ut rectum inest lineæ et curvum: item impar & par numero, & primum & compositum & æquilaterum, & altera parte longius: & omnibus his insunt in ratione quid est dicente, illic quidem linea, hic verò numerus. Similiter verò & in aliis talia singulis inesse per se dico. Quæ verò neutro modo insunt, accidẽtia sunt, ut musicum aut album, animali.*

Secundus modus per se, primo contrarius est: per se est, quod est in essentia & definitione attribuñ: qui modus, generis in species aut differentias distributioni convenit, ut primus definitioni: sic in divisionis propositione, linea recta est aut curva: numerus par vel impar, primus vel compositus, æquilaterus aut altera parte lõgior: æquilaterum autem numerum Aristoteles dicit pro quadrato: sic, inquam, attributo suo inest subjectũ per se, quia partes in his ex toto definiuntur. Recta enim, est linea quæ ex æquo punctis suis interjacet: curva, contrà. Par, est numerus in æqua divisus: impar, in non æqua divisus. Primus numerus, quẽm sola metitur unitas, ut 5, 7, 11: compositus contrà, quem alius etiã metitur, ut senarius, quẽ metitur binarius & ternarius: ter bina aut bis terna, senarium faciunt. Aequilaterus, seu quadratus, qui in seipsum ducitur: ut, bis bina, quatuor: ter terna, novẽ, quadratos numeros efficiũt. Altera parte longior, quẽ minor in majorẽ ductus efficit, ut quindecim ex ductu ternarii in quinariũ efficitur. De quadrato & oblongo Aristotelẽ falli, 9 e 4 in Geometria nostra docebimus. Atque hic notabis quod sæpe jam notavimus, Aristotelem exemplis aut abecedariis nil'que significantibus uti, aut mathematicis & rudi philosophiæ discipulo ignotis, ideo'que ob-

scurum

scurum esse: nec solam obscuritatis esse caussam, βραχυλογίαν, quam putant interpretes. Philoponus in his Alexandrum reprehendit, ut in mathematicis ignarum, quod postea rursus faciet apertius. Ergo modus hic per se cōplectitur propositiones ex divisione generis factas: tametsi cúm divisio sit integræ rei in sua mēbra illa, caussæ sunt totius, ipsumq; constituunt: ut si dividas hominem in corpus & animā rationalem. tum enim in propositione illa, Homo cōstat é corpore & anima rationali, attributæ partes, sunt caussæ totius: & ad quartū modum potiùs ea ꝑpositio pertinebit, qui tamen cum primis confunditur, ut dicam. Et quæ neutro modo dicuntur, accidentia sunt, ait magister: & rectè: absolutæ siquidem, τῆς συγγενείας nihil habēt. Descende enim, sicut methodus analytica jussit, á prioribus absoluté & naturâ notioribus, hos duos tātùm modos in recta τῆς συγγενείας linea reperies. Hic verò mihi mirari libuit, curnam Themistius & Philoponus, postq; eos interpretes reliqui commenti sunt, quòd huc attulerunt: secundo modo per se accidentia dici, quorum in definitionibus subjecta ponerentur, ut σιμότης ῥινὸς, simitas nasi, & ejusmodi inseparabilia accidentia uni & eidem & soli, naturæ per se adjuncta, ut propria deniq;. At Aristotelis verba, sententiam eam non habent: locus obscurus erat, & syntaxi grammatica involutus, ideo præbuit (opinor) occasionem hujus commenti. At si retexas syntaxim grammaticā, sensum reperies eum quem proposui. *Attributis suis.*] Græcè est συνυπαρχόντων αὐτοῖς, quasi diceres, inexistentium ipsis: ubi Philoponus putat (αὐτοῖς) pro (τισὶ) sumptum, sed fallitur: sensusq; verus est nō solùm verbis, sed sententiæ cōgruus, quem proposui, & αὐτοῖς legendum, nō αὐτοῖς: & verbum συνυπάρχειν, commune est subjecti atque attributi: sic ἄρτιον ἀριθμῷ καὶ ἀριθμὸς ἀρτίῳ ὑπάρχειν καὶ συνυπάρχειν dicitur hîc ab Aristotele. Poterant verò græcos interpretes erroris sui tot exempla commonefacere, quæ differentiæ sunt, non accidentia. Nec verò Aristoteles hîc dicit attributum per se inesse subjecto, sed attributo subjectū. Numerus est par aut impar, linea recta aut curva. in his, ait, propositionibus, numerus inest per se pari aut impari, linea rectæ aut curvæ: dicit quidē par & impar inesse numero, nempe ut attributa: at per se numero inesse non dicit, sed illis numerum: tametsi utrumq; proximo capite dicet, sed ambigué, nec eadem ratione, ut tum dicam, cum eò pervenero. Nec metuendi occasio fuit, ne propria rerū accidētia nullo per se modo comprehenderentur: Themistius enim tertio deinde modo, ut mox dicam, ea ipsa cōprehendit. Quamobrē locus hic, sicuti superiores alii quidam, probare jam potest græcorum interpretum negligētiam, rem præsentem tam negligenter interpretantium. Aliquis interpres primus in obscuro loco fabulam istam commentus est: reliqui secuti sunt.

TUM *verò quod nō de subjecto dicitur alio ullo, ut ambulare, diversum cùm sit, ambulans est & album. Essentia autē, & quæcunq; hoc aliquid significant, nec sunt aliud quiddam, id quod sunt. Quæ sanè non de subjecto, hæc per se dico: quæ verò de subjecto, accidentia.*

Adhuc primis duob' modis συγγένεια ἡ ἁπλῶς exposita est: tertius modus sequitur, qui complectitur τὰ πάθη καὶ συμβεβηκότα σύνεγγυς πῶς καὶ συγγενῆ: affectiones & accidentia cognata quodammodo. Est autem hoc modo per se, quod non dicitur de subjecto alio aliquo, sed subjecto suo primo inest, οἷον τῇ ἐπιφανείᾳ κεχρῶσθαι, ut superficiei colorari, quemadmodum Themistius ait, imò Aristoteles docet in prima Philosophia libri quinti capite decimooctavo, & septimi quarto. Definitio obscurior est in litera, quia sumitur ex dissentaneo sine redditione. Tota autem dissensio fuerat: Per se inest, quod non de subjecto alio aliquo, sed de suo tantùm dicitur. & exempla, quæ proferuntur in litera, nō ad definitum per se, sed ad ejus dissentaneum referūtur: Ambulans enim & album de subjecto alio aliquo dicūtur. In hoc igitur modo cōprehendūtur τὰ πάθη καὶ καθ' αὑτὰ συμβεβηκότα, quæ postea nominantur, quia de subjectis suis primis, & non de aliis dicuntur, & in iis insunt, ut in Categoriis Aristoteles loqt. Quod enim est hic (dici de) illic est (esse in.) Quare Themistio frustrà cōmentū illud secūdi modi quæsitū est de accidētibus, cùm ille ipse Themistius invenerit locū iisdē accidentib', in quorū definitiōe, subjecta adhibeātur

defini-

definitione, inquam, nõ abſoluta ex genere & differentia, ſed tamen quæ cauſſam aliquam ex ſubjecto deducat, unde affectio & paſsio, quæ definitur, effluxerit. Quartus modꝰ ab interpretibus notatur in verbis (Eſſentia autem) ut quarto modo οὐσίαι ἄτομοι, ſubſtantiæ individuæ, nempe Socrates & Plato, dicantur eſſe per ſe. At mihi locus hic valdé ſuſpectus eſt: illuſtrationem potiús aliquam fuiſſe ſuſpicor de ſubſtãtiis illis, quæ per ſe quidem ſunt, non more accidentium ſubjectis adjunctorum & adhęrentium. Atq; in peroratione loci hujus, de ſubſtantiis nulla mentio fit. Quæ nõ dicuntur de ſubjecto (ſupple, ullo alio) per ſe dico, ait Ariſtoteles. Quæ veró dicuntur accidentia, communia videlicet, ut ſexto capite accidens definitur, quod per ſe non inſit. De ſubſtantiis individuis hîc nulla mentio eſt; & de apodicticis propoſitionibus, & earum copia & facultate caput erat inſtitutum, quó ſubſtantiæ individuæ nihil omnino pertinent. Quod interpretes viderunt: & una videtur hæc cauſſa fuiſſe, quæ impelleret eos ad duos poſtremos modos rejiciẽdum, quia tertium illum, quẽ faciebat de ſubſtantiis individuis, nõ probabãt. Quam obrem nullum illic modũ per ſe ſtatuo, ſed facio tertium de accidẽtibus per ſe, qui τὰ πάθη καὶ καθ' αὑτὰ συμβεβηκότα τοῖς ὑποκειμένοις αὐτῶν συγγενῆ complectatur, ut duo primi τὰ ἁπλῶς συγγενῆ complectuntur. Quód ſi diligentiús interpretes attendiſſent, commento illo ſecundi modi ad accidentia per ſe retinendum, nil opus fuiſſet: vidiſsẽt enim tertio hoc modo comprehendi accidentia propria, in quorum etiã definitionibus (ut illis placet) ſubjecta poſſent adhiberi.

IAM veró alio modo, quod propter ſe ineſt unicuiq; per ſe eſt: quod autẽ non propter ſe ineſt, accidens eſt: ut ſi ambulante aliquo fulguravit, accidens eſt: non enim propter ambulationem fulguravit, ſed id accidit, dicimus. Si veró propter ſe, per ſe ineſt: ut ſi quis jugulatus interiit, et propter jugulationem, quia jugulatus eſt: non autem accidit, jugulatum interire.

Quartus eſt modus negligẽter expoſitus: Per ſe ineſt, quod cauſſa eſt certa, nõ fortuita. Ambulante te fulguravit: ambulatio tua, caſu fortuito ineſt fulguri, nõ ut cauſſa certa. Hic generalis modus eſt, & reliquos complectitur, ᾧ γὰρ καθ' αὑτὸ ὑπάρχει τι, τοῦτο αὐτῷ αἴτιον cui enim per ſe ineſt aliquid, hoc ipſi cauſſa eſt, ut capite viceſimo hujꝰ docet. Ergo quod attributum, aut ſubjectum per ſe ineſt, cauſſa etiam eſt: cauſſęq; ſeorſum afferri poſſunt, materia, efficiens, forma, finis: hæq; ſingulæ valent ad demonſtrationem, ut poſtea ſecundo libro dicetur.

Quæ igitur dicuntur in abſoluté ſcibilibus per ſe ſic attributis ſubjici, aut ſubjectis attribui, tum per ſe ſunt, tum ſunt ex neceſsitate.

Quatuor τῆς συγγενείας modi definiti ſunt adhuc, duo ad abſolutã συγγένειαν, primus, ſecundus: unus ad τὴν πῶς συγγένειαν, tertiꝰ: quartus omnes cõplectitur. Cõcludit igitur Ariſtoteles hoſce τῆς συγγενείας modos, quibus ſic vel attributis ſubjecta, vel attributa ſubjectis inſunt & duobus membris, membra illa quatuor aptiús exprimit: quod rurſus bis faciet, cúm dicet, τὸ καθ' αὑτὸ διχῶς λέγεσθαι. Attamen ne videatur quaslibet cauſſas his modis definire, ſignificat ſe dicere quæ neceſſarió inſint, ut ſecunda nota καθ' αὑτὸ comprehendat primã κατὰ παντός. Themiſtius & Philoponus, ac deinceps reliqui, fabulãtur hîc duos modos primos ab Ariſtotele retineri, duos poſtremos abjici: fabulantur, ajó: nec enim Ariſtotelis verba id oſtendunt; ſed omnes modos comprehendunt, in quibus omnibꝰ, quod per ſe dicitur, aut ἐνυπάρχει τοῖς κατηγορουμένοις, id eſt, ſubjicitur attributis, ut ſecundo modo: aut ἐνυπάρχεται, id eſt, ſubjectis attribuitur, ut primo, tertio, quarto modis. Animal, eſt homo aut beſtia: animal eſt rationale aut irrationale. deniq; quoties genus in ſpecies aut differentias diſtribuitur, hoc ſecũdo modo ſubjectum per ſe ineſt attributo. Homo eſt animal, homo eſt rationalis, homo eſt animal rationale. deniq; quoties genus, differentia, definitio de ſubjectis ſuis dicuntur, per ſe primo modo ſuis ſubjectis ἐνυπάρχει. Homo eſt capax diſciplinæ: ſuperficies eſt colorata, & cætera ejuſmodi propria: quoties de ſubjectis ſuis dicuntur, per ſe tertio modo ἐνυπάρχεται. Homo conſtat ex corpore & anima rationali: mũdus á Deo ex nihilo conditus eſt. denique quoties cauſſæ de ſuis effectis dicuntur, per ſe ſuis effectis ἐνυπάρχει. In hoc autẽ poſtremo modo Themiſtius ait nõ eſſe neceſsitatem, propterea non eſſe per ſe. At nõ ſi cauſſa

aliqua

aliqua necessaria nō est, iccirco nulla est necessaria. Scientia & demonstratio, definita jam est ex caussa conclusio: præcipietur postea libro secūdo ex omni caussa demonstrari. Ergo caussam apodicticam & demōstrationi accommodatam intelligamus, quæ aliter habere nō possit, ut dictum est capite secundo. Et hæc caussa non erit à demonstratione aliena, imó ut definitio docuit, maximè apta & consentanea: nec ad demonstrativæ propositionis qualitatem, sola nota τὸ καθ' αὑτὸ, sed κατὰ παντὸς, sed καθόλου proponitur. Et Aristoteles ipse significavit, ut dixi, in secunda nota primam inesse. Philoponus ineptior etiā hîc est: Ait enim caussam conferre potiùs εἰς ὅλην συλλογισμοῦ γένεσιν, ad totius syllogismi compositionem, quod medium sit quasi & primi & secundi modi: deniq; omnis absolutæ demonstrationis propósitiones nō idem faciant, & definitio de definito dicta non complectatur caussas definiti. O' interpretem Logicæ artis expertem! Sed hos interpretes mittamus. Quatuor modos Aristoteles colligit, nullum rejicit, omnesq; ad instituendam scientiam adhibet: primum, secundum, quartū ad συγγένειαν τῶν ἄκρων, quæ definitione & divisione (quia sunt τὸ ἴδιον) explicatur: tertiū ad τὴν τοῦ συγγένειαν, quæ est demōstrationis. Hæc enim demōstrationis materies est, ut τὰ καθόλου καὶ συμβεβηκότα, τὰ καθ' αὑτὰ cōcludat, ut erit tertio capite secundi. Est veró perridiculū, quód Themistius & Philoponus excusant hîc Aristotelem, quasi vitiosé partiētem, quód quatuor modos partiatur, cū duos tantùm probet. Plenioris divisionis gratiâ (aiunt) quatuor modos pro duobus enumeravit. Verum est, opinor: lex aliqua de dividendo logica est, quæ jubet ornatus cujusdam amplitudinisq; gratiâ partes plures enumerare, quám divisum complectatur. Ita nullum vitiū fuerit, quod interpretes hi in summæ virtutis loco non habeant. At servi nimiùm seduli dominum suū excusare desinant: nihil enim hîc, ut existimant, offendit, nec plures modó proponit, quám sequatur: sed commēta somniaq; sua pro magistri sui decretis jactare desināt, seq; ipsos potiùs accusent, qui tā & à verbis & à sententiis doctoris alienas fabulas cōfingant. Erroris occasio (opinor) interpretibus fuit, cúm Grammaticæ syntaxeos confusio, tum fortasse (nec enim citatur hîc ab illis locus ullus) loci cujusdā repugnantia, ut cúm dicetur, Accidentium quæ per se non insunt, scientiam nō esse, quod dicetur capite sexto. Attamen qa locus aliquis repugnare videbatū, iccirco pervertēdus alter nō fuit, quasi nō sint in hoc doctore cōtradictiones aliquando manifestæ: ut antè jā fuit de definitione, quæ propositio & esse & non esse dicebatur, & aliæ in his analyticis quædam, de quibus suo loco: & tamen accidentia per se tertio modo plenissimé continebantur.

Nō enim accidit nō inesse aut absolutè, aut contraria: ut lineæ rectū aut curvum, & numero impar aut par. Est enim adversum, aut privatio, aut contradictio in eodem genere ut par: quod nō est impar in numeris quatenus sequitur. Itaq; si necesse est affirmare aut negare, necesse est etiam quæ per se insunt, inesse. Quód igitur est de omni & per se, definitum sit hoc modo.

Probatū in his (quæ per se insunt) proposita necessitas primúm ex contrario. Non possunt nō inesse aut absolutê, ut primo, tertio, quarto modis, cùm dicitur, Homo est animal, Homo est capax disciplinæ, Homo constat ex corpore & anima rationali: aut opposita & ratione oppositionis, ut secundo modo cúm dicitur, Linea est recta aut curva, Numerus est par vel impar. Necesse enim est opposita subjecto inesse, non absolutè quidem, sed necessariæ disjunctionis ratione alterutrum. Confirmatio deinde additur, nō illius quidem absolutæ necessitatis (quæ ex eo patet, quia partes aliæ sunt aliis essentiales) sed hujus quę ad secūdum duntaxat modum attinet: cujus ratiocinatio valde est involuta. Est autem ejusmodi,

Oppositorum immediatorum unum in subjecto inesse necesse est:
Secundi modi attributa sunt ejusmodi opposita:
Unum igitur eorum inesse necesse est.

Hæc (inquā) summa confirmationis hujus. Assumptiōis sentētia est in exemplis divisæ lineæ, divisi numeri. *Est enim.*] Sententia propositionis hîc sumēda est per has species. Oppositorum enim species sunt, adversa, privantia, contradicentia (pro quibus duobus ultimis, per metonymiam privatio & contradictio

dicũtur) relata. De relatis hîc nihil. Genus veró intelliges ὑποκείμενον vel ὑποκειμένην φύσιν, subjectum aut subjectam naturam, & oppositionis axioma sic intelliges:

Oppositorum immediatorũ, adversorũ, privantiũ, contradicentium necesse est unum inesse subjecto generi δεκτικῷ, id est susceptivo, ut scholæ nostræ loquuntur.

Homo enim sanus est aut æger: cæcus est aut videns: est aut non est: denique oppositorum immediatorum (in quæ prorsus aliqua res dividitur) necesse est unum subjecto diviso inesse. At sic est in modo secundo, cúm dicimus, Numerus est par vel impar, Linea recta est aut curva: dividitur enim in has partes numerus & linea. *Itaque si*] Sententia complexionis est (Quare quæ per se insunt secundo modo, etiam necessaria sunt) sed repetitur pro generali oppositionis axiomate, axioma cõtradictionis jam citatum capite primó.

Universale autem dico, quod & de omni, & per se inest, & quatenus ipsum. Manifestum igitur, quód quæ universalia sunt, ex necessitate rebus insunt. Per se veró, & secundum quod ipsum est, idem est, ut per se lineæ inest punctum & rectũ: Etenim quatenus linea est: & triangulo quatenus triangulum, duo recti: Etenim per se triangulum duobus rectis æquale. Universale veró tũc est, quando in quolibet & primo demonstratur: ut duos rectos habere: neque figuræ inest universaliter. Tametsi licet demonstrare de figura, quód duos rectos habet, sed non de omni figura: neque utitur qualibet figura demonstrans. Quadratum enim, est quidem figura, non habet autem duobus rectis pares: isosceles veró habet quidem quodlibet, duobus rectis pares: non autem primum, sed triangulum prius est. Quodcunq; igitur primum demonstratur duos rectos habere, aut quodlibet aliud, huic primo inest universale: & demonstratio per se, hujus est universalis: aliorum veró modo quodam, non per se: neque isoscelis est universaliter, sed latiús id patet.

Expositis duab. primis notis κατὰ παντός, καθ' αὑτό, tertia sequitur καθόλου. Catholicum veró (utamur enim hoc verbo, quo etiam Quintilianus usus est) catholicum (inquam) definitur, quod κατὰ παντὸς καὶ καθ' αὑτὸ καὶ πρώτῳ ὑπάρχει: quod de omni & per se & primó inest & quatenus ipsum: per se autem & quatenus ipsum pro eodem ponitur: nec per se id nunc est quod pauló ante, sed quod omni & primo, id est, quod non superius, non inferius, sed par videlicet & æquale sit: nec πρῶτον idem hîc est, quod antea, id est, ἄμεσον & ἀναπόδεικτον. Nam conclusió debet esse etiam πρῶτον καθολικόν: nec πρῶτον καθολικὸν hic aliud est, quã ἀντίστροφον, ut Aristoteles ipse capite decimoseptimo secũdi postea nescio quid aliud agens apertè docet. τοῦτο δὲ λέγω καθόλου, ὃ μὴ ἀντιστρέφει· πρῶτον δὲ καθόλου, ᾧ ἕκαστον μὲν μὴ ἀντιστρέφει, ἅπαντα δὲ ἀντιστρέφει, καὶ μὴ παρεκτείνει. Hoc autẽ dico universale quod non convertitur: at universale primum, cum quo nõ singula quidem, sed universa convertuntur, neque superant. Ergo differunt in Aristotelis doctrina catholicum & catholicum primum, nec aliud est καθολικὸν πρῶτον, quàm ἀντίστροφον, ut καθολικῶς πρῶτον λέγεσθαι καὶ ἀντιστρέφειν idem sit, & hæc nota, sit ἀντιστρέφειν nota, quodq; omni soli, semperq; convenit: & καθολικὸν πρῶτον, idem est omnino quod Porphyrii ἴδιον κυρίως præcipué proprium, ὅτι καὶ ἀντιστρέφει, quod etiam convertitur; ut Porphyrius ipse loquitur: nisi tamen quod Porphyrius id attribuit accidente, quod Aristoteles in Topicis etiam definitioni tribuit. Ergo πρῶτον καθολικόν, vel potiús ἀντίστροφον definitur hîc, quod cõvertitur. Sic in arte methodicè & accuraté instituta, summorum generum affectiones cum summis generibus summo loco, mediæ cum mediis medio, infimæ cum infimis infimo καθολικῶς καὶ ἀντιστρέφως exponentur. Sic est propositio definitionis de definito, partium de partito, proprietatis de subjecto catholica. Ergo definitionum partitionumq; regulæ sunt catholicæ & antistrophæ isto modo. Ergo demõstrationis, quæ demonstrant propriam affectionem de subjecto per definitionem (ut Aristoteles postea præcipiet) propositiones isto modo sunt catholicæ.

Et rectum] Dictum priús, lineã recto inesse per se: nunc etiam contrá dicitur, rectum per se inesse lineæ. Homonymia verbi hæc notanda est. In primo Analytico Aristoteles medium inesse in toto primo, & postremum in toto medio, & (esse in) accipit pro subjici, quomodo locus hic intelligẽdus est. Nec enim species de genere dicitur absoluté & per se.

Et triangulo] Vide hãc propositionẽ primo capite. Notabis autem hîc metonymiam

miam quandam subjecti pro adjuncto: Nec enim triangulū duobus rectis par est, sed trianguli tres anguli. *Neq; figuræ*] Hic scalmus est, de quo cap. 2 dictū est, quem Aristoteles cum in geometrico littore ambulans invenisset, concupivit apodiciam navem ædificare. sed in isto scalmo Aristotelem dixi & rursus dico labi, errare, decipi. Putat enim propriū esse trianguli, & cum triangulo reciprocum, habere tres angulos æquales duobus rectis. Verùm id prius cōvenit duabus rectis in eandem rectam consistentibus non ratione trianguli, sed quatenus in eandem rectam consistunt. Illic enim per se & primo æqualitas illa inest, ut patet 13 p 1, & ex hoc principio per alternos in parallelis intersectis angulos ad triangulum deducitur, ut patet 32 p 1. Quare scalmus iste nō est proprius trianguli, quod pluribus etiam in scholis mathematicis ad 32 p 1 declarabitur. Atqui tamē (ut prædixi) hoc falso & fallaci exemplo tam magnificè per omnes philosophiæ partes jactato, philosophus opinione hominū maximus, videtur inductus incredibile insomniū syllogisticæ demōstrationis de propria affectione cōcludenda cōcepisse, & duobus libris artem mirabilis inertiæ construxisse, ut satis mirari nequeā talibus deliramētis nō dico fidem, sed reverentiam nescio quā à doctis & literatis hominibus præstari. Sed tamen (ait philosophus) habere tres duobus rectis æquales, neq; figuræ universaliter inest, neq; primum æquicruro, quia figuræ non omni inest, eū æquicruro nō inest: nō primū, cū triangulo prius insitat triangulo inest universaliter primū: id est inest omni & soli triangulo. Hæc Aristotelis logica est in exornādo & poliendo scalmo, sed captiosa & fallax, qua tot seculis non solū simplices idiotæ sed magni philosophi capti, falsi, delusi: sed multo est captiosius & fallacius, qđ hîc à philosopho additur: Et demōstratio per se hujus est universalis, aliorū verò modo quodā nō per se: tāquā nulla esset scientia demōstrativa, nisi talis proprietatis de subjecto: Illud enim horribile monstrū est, de quo initio dixi, cōminisci artiū & scientiarū omniū ideam, cujus exemplū proferri nisi falsum nullū possit. Nam hoc ipsum trianguli proprietatis exemplū falsitatis jam cōvictū est, & cætera (quæ deinceps ab Aristotele proferentē) sophismate simili convincētur. Sed de tali universali rursum postea.

CAPUT V.

Non est aūt ignorandū, quód sæpe accidit errare, et nō esse quod demōstratur, universale primū, quatenus videtur demonstrari universale primū. Decipimur autē hac deceptione, quando aut nihil liceat sumere superius præter singulare, aut singularia: aut liceat quidē, sed anonymū sit in reb. specie differētibus, aut sit velut in parte totū, in quo demonstratur. Particularibus enim inerit demōstratio, & erit de omnis sed tamen nō erit hujus primi universalis demonstratio. Dico verò *hujus primi, quatenus hujus demōstrationem, cùm fuerit primi universalis.*

καθολικὸν πρῶτον definitū est, vel potiùs *ἴδιον καὶ ἀντιστρέφον*: hîc contrariū ejus proponitur: quod si satis esset apertè definitum, contrario ejus nil erat opus: esset enim ex prima definitione cognitum, ut principii regula docuit, quæ jubet principium & sui & contrarii lumen esse. sed tamen quo tantùm præceptum pleniùs intelligatur, quia obscuriùs est explicatum, caput hoc interpretemur. Caveamus, inquit Aristoteles, ne fallamur hîc, ut pleriq; falluntur, qui se *καθολικῶς καὶ ἀντιστρέφως* existimant docere, id est, *τὸ καθολικὸν πρῶτον* tenere. Quot igitur modis hîc erratur? certè duobus, si superius, si inferius assumatur: hi siquidem *τῷ καθολικῷ καὶ ἀντιστρέφοντι* contrarii modi sunt. Sed obscuriùs Aristoteles loquitur, & quod ab interpretib⁹ nō intelligitur: quia utrùm de subjecto genere loquatur, an de attributa affectione, nō exprimit. Itaque interprètes tres modos erroris hic faciūt, cùm sit unus, sed exempla tria. In omnibus enim sumitur inferius, quia singulare duntaxat unum vel alterū novimus: aut generale quidē novimus, sed quia est *ἀνώνυμον*, & sine nomine, iccirco species pro genere sumimus, aut totū parti attribuimus: & licet omni parti, attamen catholicum primū & *ἀντιστρέφον* nō attribuimus. Ergo errores hi unius modi sunt, cùm nempe sumitur inferius. In qualibet arte & ei subjecta natura, est aliquid *γενικώτατον*, sunt *ὑπάλληλα*, sunt *ἀδιαίρετα*, ut tā sæpe jam dico. Atq; in affectionibus & proprietatibus item est

quiddam γενικώτατα, sunt ὑπάλληλα, sunt εἰδικώτατα, summa summis, media mediis, infimis infima, τῷ γένει ὁμογενῆ, τῷ εἴδει ὁμοειδῆ copulandū est: qui hūc ordinē pervertit, ut superiora cū inferioribus, aut inferiora cū superioribus annectit, non καθόλου πρώτως καὶ ἀντιστρέφοντως, sed σοφιστικῶς, ut mox dicet Aristoteles, instituit. Sed Aristotelis exempla videamus.

Si quis igitur demonstraverit, quód rectæ non cōcurrant, videatur hujus esse demōstratio, quia in omnibus sit rectis Non est autem: siquidem nō, quód sic æquales sint, id fit, sed quatenus quomodolibet æquales.

Exemplum primum. Aequidistantiū, id est parallelarum linearum duo genera sunt, rectæ aliæ, aliæ obliquę: si demōstras rectas non concurrere, videberis fortasse καθόλου πρώτως demonstrare, quia de omnibus rectis æquidistātibus τὸ πάθημα, affectio non concurrendi vera sit. Secus est, ait Aristoteles: demonstras enim generalem affectionē de specie: σοφιστικῶς igitur agis, καὶ ταυτὸ πολλάκις λέγεις, & idē sæpius dicis. Erit enim tibi & demonstratione altera opus in æquidistantibus peripheriis. Oportebat generalem affectionem de universo genere & quolibet modo æquidistantibus, non de sic æquidistantibus, id est de tali & singulari specie & de rectis demonstrare: & generalis affectio incōgruè speciei tribuitur, quia generalis affectio speciei non convenit ratione speciei, sed generis, & sic extra ordinē statuitur. Notabis autem æquales pro (æquidistantes) in hoc exemplo dici, quomodo in mechanicis problemate 26 loquitur Aristoteles: & notabis præterea velut ἀναπόδεικτον problema statui, de non cōcurrentibus parallelis vel æquidistātibus, quod in Euclidis Elemētis principium ponitur, ne putemus Geometriā (quam nunc habemus) aristotelicis legibus factam esse: est enim in postulatis ultimū. Et quidem Euclides in eo rectè. Et Aristotelis exemplum ad syllogisticam demonstrationem falsum. Exemplum tertii modi facit hic Philoponus: potest etiam esse primi, cúm singulare unum, aut plura pro toto genere subjiciuntur.

Et si triangulum non aliud esset, quám isosceles, æquicrurum videatur esse.

Exemplum secūdum est imperfectū: intellige verò, Si quis (tres angulos duobus rectis habere pares) demōstraret de æquicruro, quód de triangulis solúm nosset, catholicè non demonstraret, quia γενικὸν πάθημα speciei tribueret, ut antea. Philoponus exemplum primi modi hic statuit, & rectè: sed á superiore, distinguit genere, non rectè: Idem enim est & unus erroris modus, & hic Aristotelis error de proprietate trianguli continuatur: tam placet inventori scalmus.

Et analogum, quod vicißim, quatenus numeri sunt, & quatenus lineæ, & quatenus solida, & quatenus tempora: quemadmodum demonstraretur aliquando seorsum, cùm certè posset de omnibus una demonstratione monstrari: sed quia secundùm nominatum aliquid omnia hæc non sunt unū, numeri, longitudines, tempora, solida, & specie differant inter se, seorsum fortasse capiantur. Nūc verò universale monstratur: Non enim quatenus lineæ, aut quatenus numeri inessent, sed quatenus hoc, quod universaliter supponunt esse. Propterea neque si quis monstraverit secundùm unumquodq; triangulum demonstratione aut una, aut altera, quód duos rectos habet unumquodq;, æquilaterum separatim & varium, & æquicrurum, nondum novit triangulum, quód duobus rectis æquale, nisi sophistico modo. Neq; universaliter triangulum, ne si nullum quidem præterea alterum sit triangulum: non enim quatenus sit triangulū, novit: neque omne triangulum, nisi secundùm numerum: secundùm speciē verò non universam, & si nulla est, quam non noverit.

Exemplū est tertiū. Analogíæ quoddam genus est unum per se, cujus in numeris septimo, & in magnitudinibus quinto libro multæ species explicantur ab Euclide, una ἐναλλάξ, vicissim dicitur, ut in numeris 2 ad 4, sic 3 ad 6: ergo ut 2 ad 3, sic 4 ad 6. Ejusmodi analogiam & cæteras species si quis in numeris separatim doceat, ut fecit Euclides, non demonstrabit, nisi sophisticè, ait Aristoteles. Quamobrem? quia non quatenus numeri aut quatenus magnitudines habent ejusmodi analogiam. Ergo Aristoteles appellat Euclidis nostri demonstrationes sophisticas? Certé. Nec enim affectionem generalem demonstrant in universo genere, ut oportuit, ut ὁμογενὲς πάθημα ὁμοίῳ γένει conjungatur, sed generalem in specie una aut pluribus demōstrat, & pluribus demonstrationibus demonstrat, quód una poterat demonstrari. Hic igitur Aristoteles eandem pensologiam & tautologiam objicit,

objicit, quam objecerat antea: & hic alter locus damnatæ tautologiæ attenté legatur, & tantum vitium ab Aristotele meritò damnatum. Ergo qui generalē affectionem de specie demonstrat, peccat: tāto sanè in doctrina peccato, quàm si in categoria substantiæ, animalis propriam differentiam αἰσθητικόν, sensu præditum ad hominis latus adjungeres. Vestierit sartor gigantis veste pumilionē, ridiculum fecerit: major est enim vestis, quàm deceat: Contrà, pumilionis veste gigantem vestierit, ridiculum quoque fuerit: minor enim est vestis, quàm deceat: sic in artis & doctrinæ præceptis qui generalem affectionem in specie demonstraverit, errabit non minùs, quàm si specialem affectionem in genere demonstraverit. At de arte instituēda nūc Aristoteles præcipit, non de exemplis & rebus in artis usum cadētibus. Ecquódnam igitur, inquies, genus illud analogicum, & cujus tandem disciplinæ, si nō est arithmeticum, si nō est geometricū? Aristoteles non dicit, nos in Dialectica diximus, ut analogiæ & comparationis cujusvis summa & communis omnium artium consyderatio logica fuerit: & Aristoteles in categoria qualitatis, communem dicit esse qualitatis cōparationem similium, dissimilium. Similiū verò rationum collatio, ἀναλογία modò dicitur, sed ad exemplum. Sophistica demonstratio est (inquit Aristoteles) quæ de specie demonstrat generis affectionem, quia speciei, ratione speciei nō convenit, sed ratione generis. Imò verò (ait) si quis per omnes species demōstret, ut trianguli affectionem per æquilaterum, æquicrurum, varium: sophisticè tamen demonstrat, non catholicè. Quid ita? Quia non demonstrat de primo subjecto. At, dixeris fortasse, nūquid idem est de omni specie, ac de toto genere quidpiam demonstrare? Reipsa fortassis idē est: doctrinæ autem methodo, imò commodo non idem est: demonstras enim sepius quod demōstrare semel satis fuerat, & in illam ταυτολογίαν incidis, quam Aristoteles in libris de animalibus, imò verò in hoc ipso capite accusat & allegat, ne per species demonstretur, quod possit de universo genere demonstrari. Vitiosum est enim, ait, & sophisticum de partibus separatum demonstrare, quod de genere possit universo demonstrari. Quid ita? quia possit de omnibus μιᾷ ἀποδείξει δειχθῆναι, una demōstratiōe demonstrari. Hic tātus locus diligenter est animadvertendus, nō solùm ut & tautologiā ad Aristotele reprehēsam & damnatam cognoscamus: sed etiā intelligamus, sicuti jam monui, Geometriā, quā multis post Aristotelem annis Euclides quidā, nō ille Megarensis Platonis condiscipulus, sed inferior alius (ut primo mathematicarū scholarū ostendimus) non catholicè, nec propriè descriptā esse: multosq; in tota Geometria consimiles errores esse, quoties videlicet ejusdē rei species primùm, deinde genera docentur. Imò verò permultos alios, eosq; graviores. Atq; hic etiā adnoto exēplū analogiæ ad syllogisticā demonstrationē falsum esse: nequis primo scalmo rejecto putet hic aptiorē repertū esse tertiū: falsa inquā sunt tria adhuc ꝓducta testimonia de triangulo, de cōcursu, de analogia, & Aristotelis apodicticā convincunt. *Speciem nō omnem.*] Græcè est, εἶδος οὐ πᾶν, & Græci interpretes εἶδος αὐτὸ (γένος) positū putant: quasi diceret Aristoteles aliud esse de genere universo generalem affectionē nosse, aliud per singulas species. Quod ut verū, laudo, intereaq; τὸ εἶδος αὐτὸ (γένος) annoto, sicut in Posterioribus his aliquoties rursum: quomodo Porphyrius & Aristoteles fortasse loquuntur, cùm dicunt hominem, singulorum hominū speciem, nō quòd eorum sit pars, sed communis & generalis forma & ratio.

Quando igitur nescit quod universaliter, & quando scit absolutè? Manifestum sanè quod si idē est triangulo esse & æquilatero, aut unicuiq; aut omnibus: si verò non idem, sed diversum: est autē quatenus triangulum, nescit.

Quid igitur (quia catholicū non est in tot exemplis) quando tandem erit? aut quando cognoscetur? Manifestum sanè, inquit, quod universale erit, si fuerit subjectū par & idē accidēti quod demonstratur. Exempla hîc parū congrua sunt. Si æquilaterū, de quo demonstretur affectio, triangulo idem esset, esset sanè catholicum. Si nō esset idem, nō esset catholicum, quia non esset ἀντιστρέφον affectioni. Ergo Aristoteles hîc respōdet, licet obscuriùs, catholicum futurum si sit par, & ἀντιστρέφον affectioni non futurum;

turum, si non sit. Sed exemplum de triangulo cōtinuatur, & scalmus iteratur.

Utrum veró quatenus triangulum, aut quatenus æquicrurū, & quādo secundū hoc est primū, & universaliter cujus est demonstratio? Manifestum, quód quando ablatis inerit primo, ut æquicruro æneo, triangulo insunt duo recti? Sed & æneum esse, ablato, & æquicrurū, non autē figura, aut termino, sed non primis. Quo igitur primo? Si sane triangulo secundum hoc est, & aliis, & hujus universalis est demonstratio.

Eadem quæstio revocatur, quādo catholica demōstratio fuerit, ejus affectionis tres angulos habere, utrúm quādo æquicruro, an quādo triangulo inerit? Quando, ait, plura sunt in eodem: ut in proposito exemplo, esse & æneum, & æquicrurū, & triangulū, & duobus rectis tres pares habere, & figurā & terminū. Si tollere incipias superiora, ut figuram & terminum, tolletur quidē affectio: At illa non prima sunt: nec enim affectio in est, quatenus terminus aut figura. Si tollas inferiora, id quo primo sublato tolletur affectio, subjectū catholicū erit: Tollatur æneū, nō tollitur affectio: tollatur æquicrurū, non tollitur affectio: at quā primum tolletur triangulū, tolletur, tres angulos habere duobus rectis pares. Quare triangulū, est affectionis hujus catholicum subjectum. Ergo Aristoteles exemplo proprietatis triangularis licet falso, attamē exemplo manifesté in tam obscura oratione catholicū subjectū insinuat esse idē, quod propriū, & ἀντίστροφον, quod convertatur: quo posito, ponitur affectio: quo sublato, tollit affectio: & vicissim affectio illa catholica fuerit, quæ sic cū suo subjecto convertetur. Sic ad finē capitis quarti universaliter primum declaratum est. Atq; hujus catholici (quod ita proprium, itaq; sit ἀντίστροφον) germana demonstratio fuerit. Verumenimveró pené prætericrā, quæ nobis hîc interpretes interpretati sunt. Diceres Themistium & Philoponū hîc aliquo sydere perculsos, μὴ θαμβείτω δ' ὑμᾶς, ne conturbet veró nos (ait Themistius) quód oporteat τὸ καθόλου ἐξισάζειν καὶ ἀντιστρέφειν πρὸς ὑποκείμενον, universale æquari & converti cum subjecto. Genera enim & differentiæ etiam catholicé de specie dicuntur: alioqui demonstratio tātúm fuerit definitionis. Philoponus in admirationem eādem adductus, idem velut exclamat. Addit etiam quód demōstratio tantúm definitionis & proprii esset. Ergo dicit, ὑπερεχωτάτην καὶ μάλιστα ἀπόδειξιν καὶ τῷ πρώτῳ φιλοσόφῳ πρέπουσαν διανοούμενος, ταύτην φησὶν εἶναι τὴν καθολικώτατα δεικνῦσαν. Summam & singularem demonstrationem, & primo philosopho convenientem cōsiderans, hanc ait esse maximé catholicé demonstrantem. Atque hîc interpres demonstrationis πρῶτα μέτρα in hac æqualitate propositionū statuit, quales nempe nugas de oratore perfecto in rhetoricis scholis refutavimus. ἀνόητα δὴ in ꝓpositionibus de genere & differentia, cúm attribuitur speciei separatim, ut Homo est animal, Homo est mortalis. Hæc, inquam, horū interpretum est admiratio. At, bone deus, unde hoc πανικόν, unde terror timorq; hominum? At (inquit) demonstratio tantúm esset definitionis aut proprii. Quid, inquam? id'ne vobis est novum & absurdū, quod magister vester in Analyticis tam sæpe testatur? Demonstratio omnis est per definitionem τῶν καθ' ἅπαν καὶ συμβεβηκότων τῶν καθ' αὑτά: non est τοῦ ποιεῖν, tam sæpe dicitur in his Analyticis. Quibus locis profitetur Aristoteles (ut initio distinxi) cúm tractantur genera, differentiæ, species, eam totam tractationem esse definitionis & distributionis: demonstrationis autem syllogisticæ materia, esse qualitatū per se adjunctarū, ut amplissimé patebit capite tertio libri secundi. Quare interpretes hi, Aristotelis doctrinam nesciunt. Veruntamē interpretes non temeré cōmoventur, sentiunt nostri illius argumenti plagā, syllogisticæ demōstrationis de propria affectione nullum in artibus & disciplinis exemplū esse, plurima in geometricis esse, ubi specialia é generalibus & antecedentibus cōcluduntur: imó syllogisticā demonstrationē aliā prorsus nullā esse: Itaq; Philoponus imprimis mathematica scientia eruditus, meritó tā manifesta aristoteleæ apodicticæ ruina commovetur. Verúm πρῶτα μέτρα perfecti demōstratoris ideā somniāt, cujus effigies nulla sit, ἀνόητα sophisticā aristoteleæ apodicticæ καταισχυνίαν traducunt: quia exempla, quia usus, quia experimēta aliaerunt, alia artis decreta & documēta, vanitasq; artis exemplorum veritate refelletur. Interea tamen ex isto phosophico

furore

furore (qui nobis initio dictus est) oracula aristotelei vaticinii teneamus, notas κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον, quibus veras artium præceptiones insignitas esse conveniat: Ac si quis leges κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον, itē de methodo á natura prioribus dicat esse nō totius disciplinæ, sed particularium in disciplina conclusionū: Ecquid (inquā) si partes cujusque disciplinæ singulares sint κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον, si à natura prioribus progrediantur (ut Aristoteles istis patrōis dicere videatᷣ) nónne tota disciplina etiam κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον erit? nónne à natura prioribus progredietur? Partes omnes tales sunt, partes omnes ita progrediuntur: Ergo tota talis est, tota ita progreditur. Tum veró si objiciatur disciplinarū quarundā subjectam materiam nō esse necessariā, vel esse cōjecturalē, ut de grāmaticæ anomaliis, de medicinæ curationibus dici solet: Respōdimus jā de grāmaticis anomaliis, quæ analogiis conjūctæ κατὰ παντὸς explicant, & quāvis materies illa arbitraria magis sit quám absoluté necessaria, attamen duo feré millia annorū grāmatica & græca & latina κατὰ παντὸς sequitur: & de cōjecturali inconstantia Galenus de optima secta veré respondet, medicinæ eam nō esse, cujus legitima præcepta, tā certa sint, quā vel ipsius geometriæ: sed inconstantiam & conjecturam esse úsus, qui tam lubricus, vel geometris totas geometriæ demonstrationes tenentibus esse possit: aliud enim est scire universaliter, aliud ἁπλῶς καὶ τῷ ἐνεργεῖν, ut est 21 cap. 2 prio. 1 cap. 1 post. 1 cap. 1 philoso. Quid est quod Aristoteles syllogistica demōstratione concludi vult? Dicet pauló pôst propriā qualitatem de suo subjecto: & hic jam significat: Sola enim hæc propositio de propriis & primó catholicis relinquitur, cujus caussa afferri posse videatur? ut quód homo natus sit ad risum: At, inquam, quænam caussa afferri poterit, quamobrem insit affectio illa propria subjecto suo? Per se inest affectio ꝓpria subjecto suo, & ei subjectū essentiale est, ut Aristoteles ipse in modis per se nos docuit: nec per se tantúm inest, sed universaliter primo inest, per se neq; inest, & primo, & quatenus ipsum, ergo nulla media vel intercedente caussa inest: caussaq; frustra quæritur, quæ nulla est. Quid ergo? cúm cognoveris hominem ad risum natum esse, quam caussam reperies, quamobrem ad risum natus sit? An quia rationalis est? id enim reliquum videtur: quod etiam vulgo in scholis afferri solet. At certé si rationale in homine, risus propria caussa quædam esset, eadem risus caussa in Deo erit & in angelo, qui sit etiā imprimis rationalis: imó veró risus est potiús rationis quædam dissolutio: tantúm abest ut ab ea creetur. Tum veró observa in totis his Analyticis, in quibus tā verbosé & prolixé de demonstratione præcipitur: nullum exemplum demonstrationis hujus ostendere Aristoteles potuit, ubi caussa proponeretur, quamobrem affectio propria omni soli que subjecto semper conveniens, in subjecto suo inesset. Aristoteles dicit demonstrationem esse explicationem per caussam propriam & primā, quamobrem propria affectio in subjecto sit: Aristoteles sui decreti exemplum nullum reperire potuit. At hic idem philosophus multó meliús philosophatur decimo quarto capite hujus, & decimo octauo capite secundi, ubi docet omnia artium decreta generalia, ab observatione & inductione specialium exemplorum profecta esse. Quare adversus doctorem ex sua ipsius doctrina concludo, præceptum demonstrandæ proprietatis de subjecto, per caussam quāobrem in eo insit, in philosophia audiendum non esse, quia á nulla inductione vel observatione exemplum profectum sit, quia in qualibet disciplina sit inutile futurum. Itaq; omnia deinceps Aristotelis exempla consyderemus, reperiemus nullam prorsus demonstrationem nobis talem ostendi, qualē nobis Aristoteles definire voluerit.

CAPUT VI.

TRes leges artificiosæ materiæ deinceps disputantur amplissimé, vel potiús profusissimé. Sextum caput disceptationem quandam continet notæ κατὰ παντὸς· vel potiús disputat scientiæ & demonstrationis definitionem secundo capite adhibitam, ea saltem parte qua dictum est, scientiam & demonstrationem ex necessariis esse: Id enim

enim problema nunc ponitur, An demonstratio sit ex necessariis. Quæ disputatio superioribus legibus parum congruit. Principia artium nō disputantur, neq; probantur, sed sumuntur. Sic enim πρῶτα, ἄμεσα, ἀναπόδεικτα dicta jam sunt. At principium & definitio (ut dixi) capite secundo fuit, scientiam & demōstrationem esse ex caussa, propter quam res est, propria, necessaria: imó propria, immediata, indemonstrabili: nunc tamen toto capite disputatur, demonstrationē ex necessariis esse. Aristoteles hic igitur Aristotelis legibus non obsequitur, neque aristotelicum quicquam interpretatur: sed tamen rationes ejus subducamus: Academiæ parisiensis lege hîc utamur, non verba, sed capita & puncta singula perpendamus. Demonstratio (inquit Aristoteles) est ex necessariis: hoc capitis hujus problema est, ut dixi. Rationes sunt septem, partim falsæ, partim propositum nihil demonstrantes. Prima est ex conjugatis. Scibile problema est necessarium: ergo scientia est ex necessariis. Atqui secundi capitis initio ἀποδεικτικώτερον fuit illud: Caussa scientiæ necessaria: ergo scibile necessarium. Hîc ὕστερον πρότερον probatur antecedens ex consequente, & quidem ἀσυλλογίστως. Potest enim (ut dicetur in hoc capite) conclusio necessaria, ex non necessariis esse. Secunda ratio est ex adjuncta τῆς συγγενείας nota.

Quæ per se sunt, necessaria sunt:

Nam primi & quarti modi attributa essentialia sunt suis subjectis: secūdi autem & tertii contrà, subjecta sunt attributis suis essentialia, ut dictum jam est.

Propositiones demonstrationis sunt per se:
Necessariæ igitur.

Syllogismus hic in litera solam propositionem habet, & propositionis explicationem, eamq; ut ex syntaxi conjicere licet, mendosam. Res veró in utraq; ratione sic obscura est, ut miræ sint hîc interpretum nugæ. Quidam interpres syllogismum in duabus rationibus veluti categoricum accusaverat, Themistius defendit. Accusatorem pariter & defensorem Philoponus ignorantiæ coarguit: nec categoricum, sed hypotheticū in duabus illis rationibus syllogismum esse dixit: at Philoponus cum rectē superiores illos reprehendit, tum ipse imprimis est reprehēdendus. Nec enim hypotheticus syllogismus hic est, nec omnino syllogismus ullus perfectus, sed duæ rationes enthymemaucæ: propositio etiam secundæ rationis vera non est. Caussæ enim quædam sunt non necessariæ: quæ tamē per se suis effectis insunt: Ideoq; Aristoteles ipse nō solùm præcepit, ut demonstrationis propositiones καθ' αὑτὸ, sed etiā κατὰ παντὸς essent. Excusationes ineptas afferet huc aliquis: vitia probare pro virtutib. in philosophia non cōvenit. Tertia ratio ex dissentaneis est.

Demonstratio constat ex necessariis, aut accidentibus:
Non constat ex accidentibus:
Constat igitur è necessariis.

Hujus disjuncti syllogismi propositio sola est in litera. Huic rationi proximus est locus, qui vanitatem capitis hujus subindicat. ἢ δὴ οὕτως λεκτέον, ἢ ἀρχὴν θετέον, ὅτι ἡ ἀπόδειξις ἀναγκαίων ἐστί· καὶ εἰ ἀποδέδεικται, οὐχ οἷόν τε ἄλλως ἔχειν. Aut igitur sic dicendum, aut principium ponētibus, quód demonstratio necessarium quiddam sit: & si demonstratum sit, non possibile sit aliter habere. Aut, inquit, problema illud sic disputandum & probandum est, aut tanquam principium sumendum, quód demonstratio sit necessariorū: & si quid demonstratum sit, ex necessariis, & quæ aliter esse nō possunt, demonstratū esse. Disjūctio in Aristotelis errorē convincit. Principia (dixit antè) sunt sumēda, probāda nō sunt. Principiū, definitioq; fuit, demonstrationē ex caussis veris, necessariis, immediatis esse. Et tamē problema sit velut ἀποδεικτόν.

Aut sic disputandum, inquit, aut tanquam principium sumendum.

Ego veró ex illa Aristotelis superiore lege assumo,

At tanquam principium sumendum.

quia revera definitio & principium est: & contra Aristotelem concludo,

Non igitur toto capite sexto disputandum.

Quarta sequitur ratio ex differēti, quód ex veris posset esse syllogismus non demonstrativus, ex necessariis autem non possit. Qđ verū non est, aliudq; est κατὰ παντὸς (quę nota est universalis necessitatis) aliud καθ' αὑτὸ & καθόλου, quæ demonstrationis

strationis proprietates reliquas efficiũt. Nec Aristoteles demonstrativas propositiones definit, si tantùm essent κατὰ παντὸς, non autem καθ' αὑτὸ, nõ etiam καθόλου. & in fine capitis hujus, accidens, quod per se non est, definitur. Dices fortasse demonstrationis nomen nunc ad ὅτι, quia est, extendi. Nugas in philosophia non audio: definita est demonstratio absoluta, & de ejus proprietatibus adhuc agitur, demonstratio ὅτι non est definita. Quinta ratio est ex adjunctis, quòd hoc modo demonstrationi resistamus, si non necessarium sit argumentum. Perissologia hîc est è quarti capitis initio (Etenim reprehensiones & instantias, &c.) Idem enim illic problema, idemq; hoc problematis medium fuit. Huic loco cõsectarium annexum est de rhetoribus & sophistis, qui vero aut verisimili contenti sunt: quos errare Aristoteles ait: Rectè quidem, si doctores illi de hac scientiæ demonstratione loquerentur, non autem de forensi & civili persuasione in judicio, deliberatione, demonstratione rerum singularium & fortuitarum. Hîc argumentum fuit aliquod sophistæ cujusdam, quòd scire, scientiam sit habere: argumentum (inquam) aliquod ad probãdum, demonstrari & sciri ex veris, aut certè probabilibus: sed certè mutilatum est, & imperfectum: & si ad veram demonstrationis probationem adhiberetur, argumentũ falsum. Nec enim principium est, quod probabile sit, sed quod in subjecto genere primum, verum, germanum. Ratió sexta sequitur ex absurdis adjunctis,

Si demonstratur ex non necessariis, conclusio nescietur, cùm nempe caussa nesciatur: Secundum absurdum est, esse demonstrationem, & conclusionem nesciri:

Primum igitur.

Propositio sola est, & ejus illustratio. Itaque res est obscurior, ut in septima ratione proxima, quòd res eadem modò sciretur, modò ex talibus adjũctis nescieretur: quia argumentum & medium nõ necessarium corrumpi, id est, mutari possit, & sciatur ex hypothesi, absolutê nesciatur. Et abecedaria exempla & nihil significãtia suam obscuritatem hîc obtinent. Postrema ratio est ex differentia syllogismi, qui possit ex non necessariis necessarium, & non veris verum concludere: ex necessariis autem & veris non nisi necessarium & verum. Tãdem problema concluditur, demonstrationem ex necessariis esse, nõ esse accidentium, nisi per se adjunctorum: quia accidentia, quæ non per se sunt, necessaria non sint: demonstratio autem sit necessariorum: propterea̍que demonstrationem accidentium non esse. At, inquam, propositio falsa videri possit, accidensq; aliquod esse necessarium, quod non sit per se, ut Ignis est calidus, Nix est alba, Glacies est frigida. Postremum est, ex accidentibus concludi necessariò, non quidem rei necessitate, sed antecedentis concessi conditione. Hæc sexti capitis disputatio est, certé inutilis & aliena, quia principium demonstrare vult, & quidem rebus partim falsis, partim propositum non demonstrantibus. Itaque ex hoc capite nil omnino fructus ad propositum institutionis dialecticæ compendium refero, aristotelicum hîc nihil invenio.

CAPUT VII.

Quoniam veró ex necessitate insunt circa unumquodque genus, quæcunque per se insunt, & quatenus unumquodque, manifestum, quoniam de iis quæ per se sunt, scientificæ demonstrationes & ex talibus sunt.

Trium propositarum notarum duæ sunt disputatæ, tertia quinto capite, prima sexto: secunda καθ' αὑτὸ septimo capite deinceps nomine syngenias disputatur: Imó disputatio hæc tribus feré proximis capitibus sola continuatur. Quæ quoniam legis in Analyticis pulcherrimæ, & ad regendos non singulariũ tantúm demonstrationum, sed integrarum artium fines imprimis necessariæ, explicationem continent, ad verbum tractare constitui. Hoc igitur capite septimo differetur, omnia quæ sunt in arte aliqua, uno genere comprehendi ἢ ἁπλῶς, ἢ πῃ, aut absolutè, aut quodãmodo: Absolutè sunt in eodem genere, quæcunq; sunt inter se proxima, genus, differẽtia, species: quodammodo etiam propriæ affectiones, ac per se adjunctæ qualitates. Sic animal & rationale & homo, syngenea absolutè sunt: facultas autem discendi, numerandi, ridendi, etiã homini syngeneæ quodãmodo. Omnia igitur

quæ

quæ sunt in arte, sunt syngenea: heterogeneum nihil, nisi forte ὑπάλληλον, subalternum. Poteſt enim de superiore & generali disciplina in inferiorem & specialem ratio aliqua deduci, ut mox dicetur: atq; ita absoluta syngenia artis unius minor est, quàm tota categoria: unáque categoria multarum artium absolutas syngenias complecti potest, ut ἐν οὐσίᾳ essentiæ categoria, syngenias theologiæ physicæq; universæ: quātitatis categoria, syngenias Arithmeticæ & Geometriæ: neque spero huc esse rediturum objectionem illā, quod Aristoteles præcipiat tantum de homogenia partium singularis cuiusq; demōstrationis: nam si Aristoteles putavit omnes universalis scientiæ demonstrationes particulares esse homogeneas, putavit etiam totas & universales scientias, ut in geometria putavisset τὴν τῶν esse principiorum: ἐπιστημὴν δὲ ἀποδεικτικὴν omnium propositionum. Quare cum de homogenia totius artificiosæ & scientificæ materiæ interpretor Aristotelis ista dogmata, aristotelcā veritatem sequor. Quæstio igitur prima est, Quæ per se sunt, esse circa idem genus, id est, syngenea esse & familiaria ac germana: Sic enim οἰκεῖαι ἀρχαὶ prius dictæ sunt. Probatio hujus est.

Partes demonstrationis sunt homogeneæ:
Quæ per se sunt partes, sunt demōstrationis:
Quæ igitur per se sunt, homogenea sunt.

Themistius & Philoponus perissologiā licet, ut dixi, ab Aristotele reprehensam, tamē hîc vidēt & fatent̄, quòd καθ' αὑτὸ, quod prius fuerat, & nūc τὸ συγγενὲς idem sit: sed tamen sensum valdè perverterunt: Literā enim Aristotelis sic interpunctam legunt. Quoniam ex necessitate sunt: hîc incisum faciunt: deinde, circa unumquodq; genus quæcūq; per se sunt: volūtq; Aristoteli placuisse, τὰ καθ' αὑτὰ ὑπάρχοντα ἑκάστῳ γένει, ταῦτα ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν· quæ per se unicuiq; generi insunt, hæc ex necessitate inesse. Hæc enim Philoponi verba sunt: tanquā rursus Aristoteles probare velit necessitatē, non autem συγγένειαν. At ipsa præsentis loci litera hos interpretes negligētiæ summæ coarguit, multoq; magis universi capitis progressio coarguet.

Accidentia siquidem non necessaria sunt. Itaq; non necesse est conclusionem scire propter quid est, neque si semper sit: non autem per se, ut per signa syllogismi. Quod enim per se sit, non per se sciet, neque propter quid. Propter quid autem scire, est per caussam scire.

Cōsectarium satis abruptè de proximi capitis fine repetitum, quòd accidentium non sit demonstratio. Ratio tamē è præsenti quæstione est, sed cōfusa valdè. Summa rei est.

Accidentia non demonstrantur, neque sciuntur.

Quia necessaria nō sunt, aut certè nō per se, nec homogenea. Sic accidens appellatur nunc quicquid est heterogeneum: & ferè sic in his Analyticis, tametsi lubricè valdè Aristoteles hoc verbo usus est. *Per signa.*] Tales syllogismos vocat postea ὅτι quia est, id est, ἐκ τῶν ἐμμέσων καὶ αἰτιατῶν, ex mediatis & effectis: & à Philopono ἀπόδειξις τεκμηριώδης demōstratio conjecturalis dicitur.

Per se igitur oportet etiam medium tertio, & primum medio inesse.

Redit ad institutam συγγένειαν, & per demonstrationis partes explicat.

Non igitur licet ex alio genere digredientem demonstrare, ut Geometricum Arithmetica demonstratione. Tria enim sunt in demonstrationibus: unum quidem, demonstrata conclusio: hoc verò est, quæ generi alicui per se inest: alterum verò, axiomata: axiomata autem sunt ex quibus: tertium, genus subjectum, cujus affectiones et per se accidentia declarat demonstratio.

Consectarium est ἐκ τῶν ἑτερογενῶν conjunctè verò & συγγένεια & ἑτερογένεια deinceps explicantur. Demonstratio non est τῶν ἑτερογενῶν. Duæ regulæ categoriis pr̨positæ sunt, quæ rem eandem ferè continent, ὅταν ἕτερον, &c. Quando alterum de altero, ut de subjecto dicitur, quæ de dicto affirmantur, eadem & de subjecto dicentur. Item, τῶν ἑτερογενῶν, &c. Heterogeneorum & non subalternorum diversæ specie etiam differentiæ sunt. Prima regula definitur absoluta συγγένεια, secūda definitur ἑτερογένεια absoluta: sed absolutè heterogeneorū, quædam sunt quodammodo syngenea, ut proprietates rerum quæ per se insunt. Sed tamen heterogeneorum, quæ per se nō insunt, nulla est demonstratio. Repetitur hîc superior illa in demonstrationis partibus syngenia, appellaturq; per synecdochē ex toto pars, major terminus, conclusio, quia de subjecto minore concludat̄: medius appellat̄ axioma. Ubi notabis

alteram

alteram synecdochem, qua significatur ex specie genus. Axioma enim proprié Aristoteli est principii species illa per se credibilis: hîc omne medium apodicticum & principium significat. Minor veró terminus, appellatur subjectum genus, cujus affectio & per se accidens sit terminus major, & illa quæ dicta est conclusio. Notabis autem postremo loco propriam demonstrationis materiam τα αὐθα καὶ τὰ καθ' αὐτὰ συμβεβηκότα, quæ secundi libri capite tertio planiùs exponetur, sicuti jã principio proposuimus, ut definitio & divisio sint τῆς οὐσίας: demõstratio, παθημάτων καὶ τῶν καθ' αὐτὰ συμβεβηκότων: ut intelligas quales Aristotelis interpretes habeamus. Eandem veró demonstrationis partitionem de genere subjecto, axiomate, affectione Aristoteles repetit secundo capite minoris ἄλφα in philosophia.

Ex quibus igitur demonstratio est; accidit eadem esse. Quorum veró genus diversum est, ut Arithmeticæ & Geometriæ; non potest arithmetica demonstratio magnitudinum accidẽtibus convenire, nisi magnitudines, numeri sint. Id veró quomodo accidat in quibusdam, postea dicetur.

Continuatur συγγενείας, simúlque ἑτερογενείας disceptatio. Partes demonstrationis sunt eædem, genere, supple, id est syngeneæ: heterogeneorum autem demonstratio non est una. Hîc oratio mutilata est: antea dixit Geometricum Arithmetica demonstratione non uti: & idem feré repetitur, quód Arithmetica demonstratio non conveniat accidentibus magnitudinum, nisi forté magnitudines, numeri sint, ut cubus est corpus, & cubus est numerus: sic in numeris & magnitudinibus quadratum dicitur & circulus: & numeri permulti nominibus appellantur figurarum, & naturæ quadam similitudine numeri, figuras imitantur, quod nos plenius 9 e 4 in Geometria declaravimus. *Ex quibus est demonstratio*] Græci rursus turbant, & intelligunt axiomata, inducti homonymia, quia hoc genere sermonis pauló ante definita sunt axiomata, & eadẽ absoluté intelligunt: ut, Eidẽ tertio paria, inter se paria sunt: axioma est idẽ Arithmeticæ & Geometriæ, dicũt. At id postea tractabitur, & homogeneorum oppositió in præsenti loco poterat græcos interpretes admonere, eadẽ genere dici syngenea, & eadem dici prosyngenea.

Id veró quomodo] Hunc locum interpretes referunt ad suum commẽtum, quomodo axiomata communia sunt, ut in scientiis subalternis. Verba ipsa ostendunt Aristotelem promittere se dicturũ, quomodo numeri possint esse magnitudines: quod tamen nusquam comperio in posterioribus Analyticis: Commentum tamen illud interpretum nullo modo placet. Quorum genus diversum est (ait Aristoteles) ut Arithmeticæ & Geometriæ, eorum demonstrationes ex aliis in alias non assumuntur, ut Arithmetica demonstratio non convenit accidentibus magnitudinum, nisi magnitudines, numeri sint. Id veró quomodo accidat in quibusdam, posteà dicetur. Hæc Aristotelis oratio est: ubi (Id) nihil potest nisi proximo loco dictũ referre. Hæc igitur syntaxis perpendatur. Equidem quæstionem hanc de numeris quadratis & cubis & similibus diu multumq; animo suspensam habui: ac tandem deprehendi nominum tantum esse metaphoram, ut sicut numerus ẽ duobus numeris æqualibus dicit̃ quadratus, é tribus dicitur cubus, sic quadrata superficies, quæ sit ex duabus lineis æqualibus in sese ductis, & corpus cubicum, quod é tribus. Itaque Aristoteles appellat magnitudines numeros, id est numerabiles, explicabiles numeros, rationales denique: rectéque probat hîc Aristoteles Arithmeticas explicationes in Geometria, ubi magnitudines numeri sunt. atque hoc genere pleraque in geometricis executi & interpretati sumus. & hãc Aristotelis vocem hîc præcipuè adnoto.

Arithmetica autem demonstratio semper habet genus circa quod demonstratio, & aliæ similiter.

Id est, Arithmetica demonstratio semper in numeris & genere sibi subjecto versatur, & aliæ similiter artes & scientiæ non extra fines suos egrediuntur.

Itaq; aut absoluté necesse est esse genus idẽ, aut quodãmodo, si demõstratio digrediatur. Secùs veró, quod impossibile sit, planũ est: Ex eodẽ enim genere necesse est extrema & media esse. Si enim nõ per se, accidẽtia erunt. Itaq; Geometria nõ potest demõstrare, quód contrariorũ una scientia sit: sed neq; quód duo cubi, cubus: neq; altera scientia quod est alterius, nisi in his quæ sic habent inter se, ut

alterum

alterum subjiciatur alteri, ut Optica Geometriæ, & Harmonica Arithmeticæ: Neq; si quid inest lineis, nō quatenus lineæ sunt, & quatenus ex principiis propriis: Ut pulcherrima linearum recta: aut, an contraria rotundæ. Non enim quatenus proprium genus ipsarum est, sed quatenus commune quiddam.

Hic locus est, quem tam sæpe citavimus, propterea diligenter animadvertendus. Rerum arte & scientia comprehensarum genus idem est absolutè, ut sunt ex unaquaq; categoria, genera, differentiæ, species proximè inter se cōjunctę: vel quodāmodo, ut subjecta, & proprietates per se subjectis adjunctæ. Hæc Aristotelis sententia & doctrina est. Themistius & Philoponus idem genus absolutè dicunt in eadem scientia: idem genus quodammodo ajunt esse in diversis scientiis subalternis: & genus idē dicunt esse, non categoriæ alicujus, ut in uno genere animalium, homines pecudesq;, sed genus sciētiæ, ut genus Grammaticæ, Arithmeticæ, Geometriæ: & syngenea sint, quæcunq; sunt in eadem arte. Quod mihi nō placet: nihil enim ista nota definiret. Confuderis enim in una arte quamlibet multa aliena: syngenea tamen dices ad hanc regulam. At hæc regula iccirco traditur, ut aliena distinguamus, & Aristoteles hîc idem dicit quod antea. Itaque & extrema & media ex eodem genere esse dicit. Quare cùm in demōstratione ait majus extremum, esse πάθος καὶ καθ' αὑτὸ συμβεβηκὸς: minus esse subjectū genus, mediū verò esse alterius definitionē, ut dicit postea, rectè dicit has partes aut absolutè syngeneas esse, ut definitio & definitū, aut quodāmodo, ut subjectū, & ejus affectio propria. Et nunc præcipit de absoluta demōstratione: in qua tamen ait partes aut absolutè, aut quodammodo homogeneas esse. Quo significat apertè in demonstrationibus absolutis aliquam tamen esse partem non absolutè reliquis syngeneam. At paulò pôst in hoc eodem capite docebit, cùm sciētiæ inferioris argumentum & medium ducitur à superiore, demonstrationem ejusmodi non διότι, sed ὅτι esse: & paulò pôst item dicetur, subalterna non esse ἐν τῇ αὐτῇ συγγενείᾳ, in eadē cognatione, sed heterogenea. Nec ab Aristotelis litera sensus alienus quærendus est, cùm qui significatur verbis, tam sit accommodatus. Qui genera, differētias, species unius categoriæ inter se proxima sequitur, absolutè syngenea sequitur: qui proprietates exquirit, à Categoria una in aliam digreditur: sed ita tamen, ut annexas potiùs, quàm externas qualitates affectetur: & syngeneis (ut antea) opponit accidentia, quæ videlicet heterogenea planè sunt, nec ullo modo per se, vel syngenea sunt. *Itaq; Geometriæ*] Accidentium prorsus heterogeneorum exempla sunt. An contrariorum sit una scientia, Dialectica disserit, nō Geometria, cujus subjecto generi, id est magnitudini, id neque ἁπλῶς, neque πῇ syngeneum est. Quæstionem de duobus cubis uno, Apollo Græciæ attulit: qui consultus à Delphis de sedanda pestilentia, respondit ut sibi altare cubica figura duplicaretur. Delphi igitur prioris altaris cubo cubum alterum addiderunt, & ex cubo prisma oblongum, diversi generis figuram, imprudētes effecerunt. Itaque cùm pestis non cessaret, & Apollo mandato suo nō satisfactum diceret, ad Platonem ventum est, qui neglectæ Geometriæ nomine dixit à Deo Græcos accusari: duplicari verò cubum posse, si duarum rectarum duæ mediæ proportionales invenirentur. Itaque discipulis suis id problema disquirendum proposuit: quorum scripta (inquit Philoponus) amissa sunt. Ergo duobus cubis unū cubum Delphi non effecerunt: quemadmodum autem duplicandus sit cubus, vide apud Eutocium in 2 Archimedis de sphæra, ubi duodecim sunt opiniões veterum hac de re: quarū prima est Platonis: ut non omnia hac de re veterum scripta perierint, sicut Philoponus putat. Vide in geometria nostra hanc cubi duplicationem 4 e 26 l. Est verò in Academia parisiensi, tantaq; discentiū multitudine dolēdum, tam nobilis disciplinæ studia sic jacêre, ut non modò Geometriæ usus nullus in tot philosophorum scholis exerceatur, sed ne ars quidē ipsa tota discatur. Multum enim est & magnum, si quis philosophiæ magister aliquot Euclidis libros prælegerit: tanquā gustasse aliquid ejus artis sit satis, non tota cognoscēda sit, imò nō totius fructus & usus quærendus & tractādus sit: Et hîc Geometras aristoteleos esse valde cupio, ut se putent Geometriam

ἁπλῶς

ἁπλῶς ἐπίςανται, cúm non solúm generalia præcepta utcunque intellexerint: sed multó magis cúm in exemplis singularibus quamplurimis exercuerint: Apollinecq; aliquo rursus esset opus ad hominum nostrorum ignaviam castigandũ. Sed ad literã redeamus. Duplicatio cubi (inquit Aristoteles) ad Geometriam non attinet, quæ de lineis tantùm & planis tum dicebatur: sed ad Stereometriã, quæ tum quærebatur, inventa nondum erat: & duplicandi cubi quæstio, multo ante Platonem erat exorta é sepulcro Glauci in Creta, ut Erathostenes apud Eutocium indicat. Itaque non simul, ut exorta est, ita est inventa. *Neq; altera.*] Repete (potest demonstrare.) Consydera hoc loco scientias subalternas, syngeneas proponi, necq; tamen hîc dici quomodo magnitudines, numeri sint, ut Græcorum interpretum commẽtum agnoscas Geometria cõnsyderat *ἐξ ἀφαιρέσεως αὐτὰς γραμμάς, αὐτὰς γωνίας* ex abstractione per se lineas, per se angulos: Optica veró cõsiderat oculis & aspectui subjectas lineas subjectosq; angulos: sic Arithmetica per se numeros consyderat: Harmonica veró & Musica cõsyderat in sonis. Vide locum eundem secundi physici capite secundo. Optica veró, Harmonica, in Græco exemplari sunt plurali numero *ὀπτικά, ἁρμονικά*, pro *ὀπτική, ἁρμονική*, ut Aristoteles ipse loquetur postea. *Pulcherrima.*] Quæstio quædam in scholis tum fuit de pulchritudine linearum, an recta pulchrior esset curvâ, sicut á Physicis disseritur: & secundo de Natura Deorũ apud Ciceronem de figurarum præstantia, quód mũdi rotunda forma pulcherrima sit, quia omnes alias figuras complexa continet, quia nil asperitatis habet, nil offensionis, nil incisum angulis, nil anfractibus, nil eminens, nil lacunosum: qd' é Timæo Platonis Cicero sumpsit. At pulchritudinis judiciũ Geometriæ non est (inquit Aristoteles) neque an rectæ lineæ curva sit opposita: Nullũ enim est in Geometria principiũ, nulla definitio, nulla regula, quæ de eo problemate statuat. Sed communis est disciplinæ, omnes quæstiones suis legibus decernentis, ut Dialectica est. *Rotundæ.*] Græcé est *περιφερεία*. Vide nunquid *περιφερῆ* legendum sit, ut adjectivum opponatur adjectivo: quomodo videtur Themistius legisse, quod secuti sumus. Ergo omnes hæ quæstiones, An contrariorũ sit eadẽ disciplina, quomodo duplicandus cubus, quę pulcherrima linea, an recta curvæ cõtraria, Geometriæ nõ sunt, quia sunt heterogenearũ, non homogenearum rerũ: sunt Dialecticæ, superioris & altioris disciplinæ. Interea veró é duobus proximis locis notabis, in rationalibus figuris geometriã arithmeticæ subalternã esse, tumq; arithmeticas demonstrationes figuratis numeris convenire, & nos in geometria tali demonstrandi genere usi sumus, quoties figurati numeri seu plani seu solidi occurrerũt: imó veró constet omnes consequentes artes arithmeticæ subalternas esse, ubi quid numeris demonstrabile doceant.

Manifestum veró etiã, si sint propositiones catholicæ, ex quibus est syllogismus, quód necesse sit etiã conclusionẽ perpetuã esse talis demonstrationis: atq;, ut omnino dicã, demonstrationis. Non est igitur demonstratio caducorum, nec scientia absolutè, sed sic ut est per accidẽs, quoniã non est ipsius catholici, sed ejus quod est aliquando & quodammodo. Cùm veró fuerit talis demõstratio, necesse est alterã propositionem non catholicã esse, & caducam. Caducã quidem, quoniã etiam cõclusio: non catholicam veró, quoniã partim quidem erunt, partim non erunt, in quibus est. Itaq; nõ licet concludere catholicè, sed quia nunc.

Toto adhuc capite *συγγένεια καὶ ὁμογένεια* tractata est: digressio sequit̃, quæ rursus major erit capite vicesimo quarto, qua repetuntur notæ *κατὰ παντὸς καὶ καθόλου*. Unde statuitur, demonstrationis conclusionem æternorum esse, & nõ caducorum: quód si caduca sit, alteram propositionem, majorem aut minorẽ, esse quoque caducam, quia conclusio propositionum alteri similis est, ut antea patuit. *Et caducam.*] Græcé sic, *καὶ φθαρτὴν* sensus evidentia major erit, si vertas (sed caducam.)

Similiter se res habet in definitionibus: Definitio siquidem est aut principium demonstrationis aut demõstratio thesi differens, aut cõclusio quædam demonstrationis.

Consectario significat (quod antea monuimus) expositas scientificę materiæ notas communes esse definitionis. Nam si ex rei caussis perfecta est definitio, & sola sine definito, principium est demõstrationis, ut capite secundo dictũ est, definitionẽ esse principiũ, nõ esse ta-

men propositionem. Nam cùm demonstratur (ut Aristoteli placet) accidēs de subiecto, termini tres sunt, accidens, accidentis definitio, & subiectum: tum definitio per se cōsyderata est, Aristoteli medium demonstrationis & principium. Si verò fuerit eadem perfecta definitio ad suum definitum relata, demonstratio quædam est sui definiti thesi tantùm differens ab illa (quæ dicitur) triū terminorum demonstratione, quia definitio iisdē caussis, eodemque medio utitur, ad explicandum quæstionem quid est, quo utitur demonstratio ad explicandum quæstionem propter quid, ut Aristoteles putat: utrobique enim definitio est. Sed cùm quæritur quid est, simplex quæstio est, & duo termini, definitio & definitum: cùm quæritur propter quid huic subiecto illud accidens insit, & accidentis definitio affertur, termini tres sunt: inventio quæstionis utriusque, id est, medium & argumentum, unū est: & ut quæstiōes quid est, & propter quid est, una est quæstio, differuntque solùm, quòd altera simplex, altera composita, ut secundi Analytici initio Aristoteles docebit: sic earum quæstionum explicationes, una explicatio est, tantumque differunt, quòd illa simplex, hæc composita. Discrimen igitur teneatur. Definitio autē si sit imperfecta, ut descriptio quædam, demonstrari Logicè saltem & concludi potest definitione perfectiore, ut Aristoteles dicet septimo capite secundi. Ergo sic definitio sit principium demonstrationis: sic definitio sit demonstratio, non quidem syllogismi forma, nec ut caussa quamobrem insit proprietas, sed ut explicatio quæstiōis quid est: sic definitio sit denique demonstrationis conclusio. Valdeque est hoc loco Philoponi commentum deridendū, quòd definitio fiat interdum ex materia, sitque conclusio demonstrationis: interdū ex forma, & sit principium: interdum ex utraque, præponat tamen materiam, & sic differat à demonstratione thesi, quia demonstratio ex forma concludat materiam, ideoque præponat formā in antecedēte videlicet, quam postponat definitio. At diligens iste & industrius Philoponus, an nesciebat in omni definitione rerum materiatarum & formatarum, materiam formamque comprehendi? Animal rationale, materiam formamque hominis comprehēdit. Animal enim, substantiam corpoream indicat, quæ materia est hominis: itemque vitam & sensum, quæ cum ratione coniuncta, totam hominis formam faciant: Imò verò idē prorsus est in omni definitione: definitione (inquam) perfecta ex genere & differentia, quia Logicam materiam formamque comprehendit: & Aristoteles verissimè docet vicesimo capite huius, universalia, caussas esse singularium. Quare vehemēter hìc errat, nec ex Aristotele commentum illud suum deducere potuit, qui docebit secundò posteriorum, ex omni genere caussæ demōstrari: nec materiam à principiis demonstrationis removet: nec Aristoteles in definitione vel generis vel speciei usquā docuit definitiones modò ex forma, modò ex materia, modò ex utraque fieri. Quamobrem commētum hoc tollatur, teneamusque definitiones scientiarum & artium (de quibus nunc Aristoteles philosophatur) æternorum esse & perpetuorum, id est κατὰ παντὸς, & necessariorum esse: syllogismumque Aristotelis esse meminerimus,

Demonstratio est perpetuorum:
Definitio, demonstrationis pars est, aut demonstratio ipsa quædam.
Definitio igitur est perpetuorum.

Meminerimus etiam scientificæ definitiōnis & demonstrationis esse cōmune, ut utraque sit necessaria, homogenea, catholica. Sic in Philosophia libro sexto docetur definitiones & demōstrationes esse æternorum, opiniones caducorum. Metamorphosis definitionis in demonstrationem, hic deridēda est, definitionis in logica intentione topicum nobile imprimis est, ad omnes artes maximè necessarium: Demonstratio syllogistica propriæ affectionis delirum somnium est & chimericum sine usu sine exemplo, sine fructu: & tamen quia Aristotelis hoc inventum est, definitio in syllogisticam demonstrationem transformatur, ut sit demōstrationis vel principiū, vel demōstratio thesi differēs, vel cōclusio quædā demonstrationis, qua metamorphosi nihil adhuc distortius fuit.

Frequenter autem evenientium demonstrationes & scientiæ, ut Lunæ eclipsis, planum est quòd quatenus quidem tales sunt, semper sunt: quatenus

verò

veró non semper, ex parte sunt; quemadmodum eclipsis, & similiter alia.

Prolepsis est quædam, quód accretiones, defectiões, cursus, recursus, affectionesq; astrorum reliquæ demõstrantur, non tamen perpetuæ sunt, sed temporibus intermissæ. Huic igitur objectioni distinctione occurritur, quód sit quædã perpetuitas cõtinua, quædam intervallis discreta: quæ tamen cõstans sit in suó genere & rata, qualis est in eclipsi solis & lunæ, in cõjunctionibus & disjunctionibus stellarum. Quare demonstrationes astrologicæ non attendunt intermissionem, aut hanc vel illam affectionem, sed notatam certis temporibus constantiam, & universam perpetuitatem.

Quoniam veró manifestum est, quód unumquodq; demonstrare non licet, nisi ex uniuscujusque principiis, si demõstratum sit quatenus illud, non est scire hoc, si ex veris & indemonstrabilibus demonstratum sit & immediatis. Est enim sic demonstrare, quemadmodum Bryso quadraturã. Secundum commune enim demonstrant tales rationes, quód & alteri inerit. Quare etiam in aliis conveniunt rationes non syngeneis. Quapropter non quatenus illud, scit, sed secũdùm accidens: Nõ enim conveniret demonstratio etiam in aliud genus. unumquodque veró scimus non secundum accidens, quando secundùm illud scimus, secundùm quod est ex principiis illius, quatenus illud: ut duobus rectis pares habere, cui inest per se, qđ dictum est, ex principiis hujus.

Revertitur ad συγγένειαν, quód demonstratio fit ἐκ τῶν συγγενῶν, ex cognatis & homogeneis, quæ appellat ἀρχὰς ἑκάστου, καὶ ἀρχὰς ἐκείνου, καὶ ἀρχὰς τούτου, καὶ ἰδίας ἀρχάς· principia uniuscujusque, & principia illius, & principia hujus, & propria principia: & sæpe in hoc capite dicit, ᾗ ἐκεῖνο, quatenus illud, quod antea dixit καθ᾽ αὑτὸ, per se. Ergo pro eodem dicuntur hæc omnia, & una syngenia perpetuó celebratur: nec ἴδιον hîc videtur esse καθολικὸν illud, de quo priús, quód cum re cõvertatur, sed οἰκεῖον· ut idem sit ἀρχὴ οἰκεία, ἰδία, καὶ συγγενής· & proximo capite ἴδιον καὶ κοινὸν, non aliter opponentur, quám συγγενὲς καὶ ὑπάλληλον τὸ ἀνώτερον, cognatum subalternum superius. Est verô considerandum, quod hîc ait Aristoteles, non satis esse, si propositiones veræ sint & demonstrabiles & immediatæ, nisi sint syngeneæ. quod rursus in fine capitis hujus dicetur: Neutra enim propositio apodictica esse potest, nisi sit etiam homogenea. Ergo hic locus de sola propositione majore est intelligendus. Axiomata enim, de quibus hîc agitur, μείζονος προτάσεως χώραν ἀναπληροῦσι, majoris propositionis locum obtinent, ait pauló pòst Philoponus. *Bryso.*] Demõstratio Brysonis qualis fuerit, non satis constat: citatur autem rursus ab Aristotele capite decimo primi τῶν ἐλέγχων. Themistius & Philoponus citãt ab Alexãdro, Dato circulo majus & minus quadratum datur: ergo & æquale. at æquale quomodo fieret, nõ proposuisse. Id Philoponus non probat, nec putat huic Aristotelis loco convenire, quia non commune & heterogeneum tum proponeret Bryso. Alexander decimo capite primi τῶν ἐλέγχων, hanc rationem numeris, temporibus, locis dicit convenire, propterea esse communem: at quadratum & circulus, Geometriæ sunt: itaque Philoponus meliùs sentit. Affert etiam demonstrationem tetragonismi ab Archimede: quam tu, si lubet, in nostris scholis illustratam leges. Quæstio hæc ab Aristotelis tẽpore in scholis ad hunc usq; diem agitata, multos & excellentes Mathematicos exercuit. Aristoteles id sciri posse dixit in categoriis: Aristoteles tamen ipse id assequi non potuit: Hippocrates Chius, & Antipho & Bryso ante Aristotelem id tentavere: multis post Aristotelẽ annis Archimedes id argumentum aggressus, acutissimé omnium disceptavit: é recentioribus Nicolaus Cusanus eôdem incubuit: nostra veró ætate eadem quæstio variẽ disputatur, aliis demonstrationis ejus exitum sperantibus, aliis inveniri posse omnino negantibus. Sed hæc satis. Aristoteles nõ vult in demonstrationibus rationes heterogeneas versari. ubi notabis accidens dici, quod sæpe dictum est, heterogeneum nempe, & eandẽ rem semper iterari, demonstrationem omnẽ ex principiis rei propriis & homogeneis esse.

Itaque si per se etiam illud inest, cui inest, necesse est medium in eadem syngenia esse: sin autem, certè velut Harmonica per Arithmeticam. Talia siquidem perinde demonstrantur, differunt tamẽ. Nam (quia) alterius est scientiæ. Genus enim subjectum, est diversum: at (propter quid) superioris est, cujus per se sunt affectiones.

Concluditur proposita syngenia, &

disputatio rursus eadem continuatur: si per se sunt propositiones demonstrationis, etiam syngeneæ sunt: aut si non sint syngeneæ, certé subalternæ sunt, ut Harmonica est Arithmeticæ: Arithmetica enim generalis est, Musica specialis ei comparata: Heterogeneæ tamen sunt, & earum subjectum genus, alterum: generalisque & superioris demõstratio est διότι· inferioris autẽ & specialis est ὅτι. Quæ verba Aristotelis si diligenter interpretes consyderassent, vidissent subalterna neque ἁπλῶς, neque τῇ inter se homogenea esse. Subalternorum siquidem ὑποκείμενον γένος ἕτερον, subjectum genus alterum, ait Aristoteles. At syngenia ex subjecto genere consyderatur, & in iisdẽ subalternis demõstrationes diversæ, superiores sunt absolutæ, & propter quid: inferiores, imperfectæ demõstrationes, & quia. Quare aliud est esse quędam inter se τῇ συγγενῆ, & esse ὑπάλληλα, quia partes demonstrationis perfectæ atque absolutæ, possunt esse inter se ἢ ἁπλῶς συγγενεῖς, ἢ τῇ· non possunt autẽ esse ὑπάλληλοι. Sed meminerimus commentum syllogisticæ demonstrationis continuari: & omnino consequentes artes antecedentibus subalternas esse, ubi aliquid docent superiorũ decretis explicabile. Sic dialecticæ omnes subalternæ sunt in genere rationis vel inveniendæ vel judicandæ. Sic Arithmeticæ & Geometriæ deinceps subalternæ sunt, ubi vel numeris, vel figuris quippiam habent demõstrabile.

Itaque etiam ex his manifestum est, quód non licet demonstrare unumquodque absoluté, nisi ex propriis principiis: sed horum principia habent cõmune. Si veró manifestũ hoc, manifestũ etiam quód non licet uniuscujusque propria principia demonstrare. Erunt enim illa omnium principia, & scientia illorum, domina omnium. Etenim scit magis ex superioribus caussis sciens. Ex prioribus enim scit, quoniam nõ ex caussatis scit caussis. Itaque si magis scit, & maximé, etiã scientia illa fuerit & magis & maximé.

Concluditur tertio loco eadem syngenea: Quare nulla simplex & absoluta demonstratio est, nisi ex propriis & syngeneis principiis: sic enim ἰδίων, proprium, nũc pro syngeneo intelligo, ut jam dixi: digresio autem quædam fuerat deinceps de scientiis subalternis, sed litera est mendosa. *Sed horum.*] Mendum hîc aliquod est, sententiaque ejusmodi aliqua fuerat, Subalternarum scientiarum principia aliquid etiã habent commune: omnibus enim communis est Logica veré descripta: Singulæ veró principia sua demónstrare nõ possunt. *Erunt enim.*] Hîc mendum alterum est. Sententia autem videtur ejusmodi fuisse, Si qua scientia demonstret aliarum omnium principia, princeps erit omnium & domina: quód ex scientiæ caussa concluditur hoc modo,

Si magis & maximé sciat, illa scientia etiam scientia fuerit magis & maximé.

Sed primum verum:

Nam magis scit, qui scit ex superioribus: priora enim illa sunt, quoniam ex non caussatis caussis.

Secundum igitur.

Hanc generalem & universalem scientiam κυρίαν πάντων, Philoponus appellat consimilibus insignibus, ἐπιστήμην ἐπιστημῶν, καὶ τέχνην τεχνῶν, ἥτις ἐστὶν ἡ πρώτη φιλοσοφία, περὶ ἧς ἐν τοῖς μετὰ τὰ φυσικὰ διαλέγεται· scientiam scientiarum, & artem artium, qualis est prima philosophia, de qua in iis quæ sunt post physica disserit. A Themistio dicitur πολυύμνητος σοφία,, prædicabilis & glorianda sapientia. Hic locus animadvertendus est. Non appellatur ab Aristotele nominatim disciplina illa omnium communis, sed nominatur ab interpretibus, ut dixi, prima philosophia, &, ut scholæ nostræ loquuntur, metaphysica: quod tribus præterea locis in Organo logico videtur Aristoteles dicere, iterum in fine capitis octavi hujus libri, tertió in septimi Topici capite secundo, quarto in Elenchis libri primi capite undecimo: ita minimũm quatuor in Organo logico locis metaphysica videtur nobis á Dialectica distingui: Sic secundo capite secundi Physici vocatur φιλοσοφία καὶ πρώτη φιλοσοφία; & in βήτα metaphysico similiter huic loco dicitur philosophia illa, ἀρχιτεκτονικωτάτη καὶ ἡγεμονικωτάτη, cui cæteras artes, ὥσπερ δούλας: ἀντειπεῖν, tãquam servas cõtradicere non liceat. Sed de hac in scholis metaphysicis.

Demonstratio veró non convenit in aliud genus, nisi ut dictum est Geometricæ in Opticas aut Mechanicas, & Arithmeticæ in Harmonicas.

Revertitur ad syngeniam. Demonstratio non est heterogeneorum, nisi subalter-

ſubalternorum, ut dictum eſt, ſicuti demonſtratio Geometrica cadit in opticam & mechanicã ſciẽtiam, & Arithmetica in muſicam.

Difficile veró eſt noſſe, ſciat'ne quis, an neſciat. Difficile enim eſt noſſe, an ex uniuſcujuſq; principiis ſciamus, nec'ne, quod eſt ſcire. Putamus autem nos ſcire, ſi ex veris & primis habeamus ſyllogiſmum. at id non eſt, ſed oportet primis eſſe ſyngenea.

Digreſsiuncula eſt ad ſciẽtiæ difficultatem probandum ex ejuſdem ſyngeniæ argumento.

Syngenia difficilis eſt:
Scientia eſt non ſolùm ex veris & primis, ſed etiam ſyngeneis.

Propoſitio deeſt.

CAPUT VIII.

Dico veró principia in unoquoque genere ea, quæ quod ſunt, non accidit demonſtrare.

Hoc caput octavum eſt, in quo nihil eſt, niſi rerum ſupradictarum periſſologia inanis, & ταυτολογία è principio, prænotione, partibus demonſtrationis. Primum repetitur definitio principii, ne tu dubites, quin principia dicat syngenea: id eſt, in unoquoque genere loca, principia intelligit, quorum veritas & eſſentia demonſtrari non poteſt.

Quid igitur ſignificent etiam prima, & quæ ex iis ſunt, ſumitur: quod autem ſunt principia oportet ſumere: cætera veró demonſtrare, ut quid unitas, aut quid rectum, & quid triangulum. Eſſe autem unitatem ſumere, & magnitudinem, cætera demonſtrare.

Secunda periſſologia eſt, qua repetitur πρόγνωσις, prænotio illa duplex, de qua eſt capite primo: πρόγνωσις ſignificationis, id eſt Grammaticæ & Rhetoricæ elocutionis, qua percipiatur oratio, eſt omnium demõſtrationis partium, principiorum nempè & concluſionis: intellige verò ſignificationes verborum ſumi, ut per ſe jam notas, aut notatione & etymologia definiri, non autem diſputari vel demonſtrari ſyllogiſmo aliquo: definitio enim ὀνοματώδης, nominalis, quæ dicetur ſecundo poſteriorum, aliquando adhibetur in artibus. Sic Ariſtoteles ſecundi phyſici capite ſexto, definit αὐτόματον, αὐτομάτου. πρόγνωσις autem rationis eſt, qua principiorum & propoſitionum veritas agnoſcitur, non autem cõcluſionis Quæſtio enim eſt, quæ cõcludenda proponitur: ſi veró demonſtrationis terminos ſpectes, primum, medium, poſtremum, in omnibus πρόγνωσις quædam orationis & ſignificationis exquiritur. πρόγνωσις autem rationis & veritatis in medio & poſtremo tantũ. Hanc periſſologiam Philoponus vidit, & de Ariſtotele ſic ait: φησὶ ταυτὶ, ἅπερ ἐν προοιμίοις αἰνιγματωδῶς ἔφησεν· dicit eadẽ, quæ in prooemio ænigmaticè dixerat. Hic ſervus, domini culpam confitetur, ſed excuſari vult: ita tamen ut apud judicem non oſcitantem potius accuſet: Ariſtotelica namque regula vetat eandem rem dici ſæpius.

Sunt veró quibus utuntur in demonſtrativis ſcientiis, alia quidem propria uniuſcujuſque ſcientiæ, alia autem communia: communia autem, ſecundum analogiam. Quoniam utile eſt, inquantum eſt in genere ſub ſcientiam ſubjecto. Propria quidem, ut lineam eſſe talem, & rectum. Communia autẽ, ut ab æqualibus æqualia ſi auferas, quod æqualia, reliqua ſint. Idoneum autem eſt unumquodque horum, inquantum eſt in genere. Idem enim faciet, etiam ſi non de omnibus quis ſumpſerit, ſed in magnitudinibus ſolis: arithmetico autem in numeris: ſunt autem propria quidem, & quæ ſumuntur eſſe, circa quæ ſcientia conſyderat quæ inſunt per ſe, ut unitates Arithmetica. Geometria autem ſigna & lineas: Hæc enim ſumunt eſſe, & hoc eſſe. Horum veró affectiones per ſe, quid ſignificet unaquæq;, ſumunt: ut Arithmetica quid impar, aut par, aut quadratum, aut cubus: Geometria veró quid inexplicabile, aut quid inflecti, aut concurrere. Quia autem eſt, demonſtrans & per communia & per demonſtrata, & Aſtrologia ſimiliter.

Quia dictum eſt, res artibus comprehenſas proprias eſſe oportere, non communes, utrunque modó definitur, & quæ ſit in ſingulis πρόγνωσις exponitur: proprium veró quod hîc appellat, non eſt illud catholicum quod convertatur, ſed quod ſit ſyngeneum. exempla ſatis id declarant: ut linea, rectum, propria ſunt Geometriæ: unitas, par, impar, propria ſunt Arithmeticæ: neq; tamen convertuntur, ut quicquid Arithmeticum ſit, unitas ſit, de quadrato & cubo error idem qui fuit 4 c de quadrato & oblongo: de quo 9 e 4 l Geometria loquitur:

contrariorum eadem est disciplina, ἄῤῥητον hic veró subjicitur geometriæ: quare & ῥητὸν in figuraris numeris subjiciatur: λογικὸν καὶ ἄλογον magnitudinis, ejusdem sunt artis. Homonymia in Aristotele magnam obscuritatis caussam peperit. Commune autē heterogeneum est, non tamen quodvis, sed quod superioris sit generis & doctrinæ, ut axiomata illa logicæ inventionis, Si ab æqualibus aufe=ras æqualia, reliqua erunt æqualia: Totum majus sua parte: Idem licet affirmare aut negare: Propter quod unumquodque tale, & illud magis: Quæ secundúm analogiam, id est, similitudinem rationis & porportionem valent in disciplinis inferioribus, & subalternis, ut antea monui, cùm ad subjectum genus numerorum, magnitudinū, aut aliarum rerum astringuntur: id veró est analogia: id innuit Aristoteles, cùm ait, Unile est, inquantum est in subjecto genere: & item, Idoneum est unumquodque, inquantum est in genere. Communia enim illa & logica axiomata, si numeris adhibeant, fient Arithmetica, ut, Si ab æqualibus numeris æquales auferas, reliqui erūt æquales, &c. Errat veró Philoponus absurdé, qui analogiā, homonymiā interpretatur: nec enim ęquivocationē, quā vulgus appellat, & ambiguitatē verbi nobis hîc Aristoteles insinuat. Ergo res in artibus positę sunt omnes syngeneæ: & si quæ viderentur esse communes, attamen ad subjectum genus astrictæ, propriæ factę sunt: & hîc veluti prolepsi cuidam occurritur, quód scieētiæ quædam habeant heterogenea. At communia non habent, inquies: nā communia illa quæ viderentur, accommodata subjecto, & certo generi, propria & syngenea facta sunt. *Sunt veró.*] προγνώσεις paulò anté adhibita, repetitur; προγνώσεις orationis communis omnium demonstrationis partium: προγνώσεις rationis in genere subjecto præsertim requiritur, quód sumatur, non probetur. Ubi notabis aristotelicam legem verissimam, quam antea citavimus adversus sex capitum inanissimam quæstionem, qua quæritur, an ulla sit demonstratio.

Subjectum genus, ait Aristoteles, sumitur, non probatur:
Demonstratio est subjectum genus hujus analyseos:
Ergo in hac sumatur, non differatur.

Hac Aristotelis tam vera tamq; philósophica lege, argutias sex capitum & vanitates rejicio. Quædam vidētur in hac literà mendosa, ut illud (Sed in magnitudinibus solis, Arithmetico autem) itē illud (Et astrologia similiter.) Themistius perissologiam loci hujus vidit, quod pauló antē ait, ἀδιαρθρώτως, indistinctē & confusē dixit, hoc nunc διαρθροῖ καὶ ἀκριβέστερον παραδίδωσι, distinguit, & accuratiùs exponit. Indicium servi est, domini culpam, ut antea cōfitentis. Si Aristoteles Aristotelis methodo uteretur, idē sæpius in arte nūquam diceret, nec pluribus locis diceret, quod posset uno cōmodè dici. Id enim est vitiū, quod methodus illa rejicit, quæ non vult sæpius idem dici. Quod lex catholici primi rēpūdiat, quæ jubet suo quodque loco dici, ne pluribus demōstrationibus ostendatur, quód una possit ostendi: nec in hac arte, quæ sit ἄκρα πάντων, quæ leges artibus cæteris revera proponit & instituit, id vitium tolerari potest. Cæteræ artes ταυτολογίαν fugere debent: quantó magis igitur artium mater, & per quam formantur artes? Propter quod enim unumquodq; talé, & illud magis, dixit Aristoteles antea.

Omnis enim demonstrativa scientia, circa tria est, & quæ esse ponuntur. Hæc autem sunt genus, cujus affectionum per se, est contemplativa: & communia, quæ dicimus axiomata, ex quibus primis demonstrant: & tertium, affectiones: quorum quid significet unumquodque, sumit. Nonnullas nimirum scientias nihil prohibet quædam horum despicere: ut genus non supponere esse, si sit manifestum, quia est. Non enim similiter manifestum, quia numerus est, & quia calidum & frigidum: & affectiones non sumit, quid significent, si sint manifestæ: quēadmodum neq; communia sumit, quid significent, ut æqualia ab æqualibus auferre, quia notum: sed nihilo minùs naturâ tria hæc sunt, & circa quod demonstrat, & quæ demonstrat, & ex quibus.

Perissologia & ταυτολογία hîc rursus est, qua repetitur partitio demonstrationis & προγνώσεων ejus partium. Harum trium partium duæ sunt, quæ ponūtur esse: hæ sunt, genus subjectum, & axioma, quod hic

hic appellatur commune: tertia est affectio, quam scientia exquirit & contemplatur, nec ponit esse: attamen horum omniū significatio sumitur. Hîc igitur & partitio & prænotio demonstrationis iteratur: imó rursus iteratur & valdè ineptè, quód genus subjectum non supponatur, si manifestum sit, & affectionis atque axiomatis significatio non sumatur, si manifesta sit. Etenim si manifestū est, sumitur, non explicatur. Cur igitur nunc ait Aristoteles, si manifestum sit, non sumi? postremó ut πρόγνωσις, sic partitio demonstrationis tribus locis iteratur, quód in demonstratione tria sint. Hanc tam insipidam perissologiam interpres quidam cùm excusare vellet, dixit antea per accidens prænotiones tractatas esse, nūc per se tractari, ita jam nihil tam insulsum existere poterit, quod ab insulso interprete non insulsius defendatur. Aristotelis methodus perissologiam non capit, δὶς ταὐτὸ πολλάκις λέγειν, ut antea Aristoteles ipse docuit.

Non est autem hypothesis, neq; postulatum, quod necesse est esse per se, & videri necesse est.

Perissologia & hîc nova est de principiorum partitione: principium, quod & per se clarū est discenti, & videtur, nō est hypothesis, nō est item postulatum. Quid ergo est? Aristoteles non dicit, in eoq; obscurus est, quód differentiæ partem proponit, partem non dicit. Sed tamen si non est hypothesis, neq; postulatum, quid est? axioma (inquam) est, ut antè jam patuit.

Non enim ad externum & prolatum sermonē demōstratio est, sed ad interiorem animi rationē: quin neque syllogismus: Semper enim licet instare ad externum sermonem, ad interiorem autem rationem non licet semper.

Quó pertineat hæc oratio, non satis apparet. Videtur tamen eó referri, quód Aristoteles dixerat principium videri. Ecquid enim? diceret aliquis, nônne potest aliquis principium quodvis negare, & dicere sibi non videri? Quomodo igitur fuerit necesse videri? Minimè (inquit Aristoteles) axioma negari potest: neq; enim dico sic videri, ut necessarió verbis confiteare, sed animo & mente. Nec enim magis objectam veritatē potest animus negare, quám apertus oculus objectū colorem non videre. Ac demōstratio, imó syllogismus quivis, mentis est & rationis intimæ, quæ verū cernit & intuetur: nō externi sermonis, qui simulare & mentiri possit id sibi nō videri, quod tamen videatur. Itaque axioma poterit aliquis verbo negare, ἀλλ' ἡ γλῶττα ταῦτα φθονακεῖ, κατ' Εὐριπίδην ἡ φρὴν δὲ ἀδακνής. Sed lingua hujus rixatur, secundùm Euripidem: mens veró nequaquā, ait Themistius. Ergo axioma necessarió confitetur, qui intelligit. Hoc loco notabitur, quod in libro περὶ ἑρμηνείας allegavi: totam illā de nomine, de verbo, de oratione doctrinā, grammaticā esse, non logicam: propterea quód Logica, mentis est doctrina, & rationis interioris: Grammatica, sermonis externi. λόγος ὁ ἔξω, λόγος ὁ ἔσω, quod in Græco est, latinè uno verbo reddi nō potest: imó latina lingua in eo locupletior est, quód duas res distinctas duob. verbis distinguat, nō cōfundat uno ambiguo, qđ de Barbaris interpretib. hîc qdā notavêre.

Quæcunque igitur demonstrabilia quæ sunt, sumit ipse non demonstrans: hæc si quis, cùm probabilia sint, assumat, discenti supponit, & est non absolutè hypothesis, sed ad illum solùm: Si veró aut nulla cùm sit opinio, aut etiam contraria cùm sit, assumat, idem postulat: eoq; differt hypothesis & postulatum. Est veró postulatum subcontrarium discentis opinioni, aut opinioni, aut quod quis indemonstrabile quód sit, sumat, & utatur non demonstrans.

Continuatur vana illa de qua prædiximus, principiorum differentia. Hypothesis uniusmodi descripta priús est, nunc triplex describitur: quædā est non absoluta, imó demonstrabilis, quæ ad hominē est: & quia videtur alicui, iccirco sumit, etiam si falsum sit: quædam est absoluta & indemonstrabilis, eaq; vel cùm sit, etiam apparet discenti, & generis nomine dicitur hypothesis: vel non apparet, aut etiā discentis opinioni contraria est, & appellatur postulatum: quo nomine vocant apud Euclidē illa, Oēs angulos rectos inter se pares esse: Omni cētro & intervallo circulum describere.

Definitiones igitur non sunt hypotheses, neque enim esse aut non esse dicunt: at in propositionibus sunt hypotheses: definitiones veró solùm intelligi necesse est. Hoc veró non est hypothesis, nisi etiam audire, hypothesin quis dixerit esse: sed quibus positis, quia illa sunt, efficitur conclusio.

Ταυτολογία & hîc est nova, qua repetitur differentia definitionis & hypotheseos: utraque, principium & immediatum, sed hæc propositio est, illa non est: & definitio principium tãtùm est, quod necesse est intelligi: at hypothesis præterea pronũtiat aliquid, & proponit esse, aut non esse: denique definitio, tanquã dictio & vox aliqua est, quam non possis hypothesin dicere: at hypotheses sunt syllogismi partes, quibus positis conclusio syllogismi necessariò conficitur.

Neque Geometra falsa supponit, ut quidam confirmant, dicentes, quòd non oporteat falso uti: Geometram veró mentiri, dicẽtem pedalem, quæ pedalis non est, aut rectã depictam, quæ recta non est: at Geometra nihil concludit, quòd hæc linea sit, quã ipse dixerit, sed ea, quæ hisce significãtur.

Prolepsis est quædã: Hypothesis mentitur, ut in Geometria, propterea principium non est. Respondet Aristoteles Geometram picturis illis tanquam notis & signis uti, vel ad res notis & signis significatas demõstrandum potiùs abuti: denique signa non demonstrat, sed res per illa signa mentibus discentis designatas. Idem locus est primi Priorum capite tricesimo nono, & in Physicis capite secundo secundi, & in Philosophia libri decimi tertii capite tertio, & decimi quarti capite secũdo, quòd Geometria non mentiatur.

Præterea postulatum & hypothesis omnis aut velut totum, aut velut in parte: definitiones autẽ neutrum horum.

Aliud est discrimẽ definitionis ab hypothesi ex adjunctis propositionis: hypothesis quia propositio est, totũ quiddam, aut partem pronuntiat, horum nihil definitio. Quo loco convincitur excusatio illa interpretum, qui definitionem, propositionem dicebant, sed quæ non diceret inesse in subjecto. Hîc enim generaliùs loquitur Aristoteles. Definitio (ait) non est propositio: quia neque de toto, neque de parte, quæ differentiæ sunt propositionis, quocunque verbi genere proferatur. Sic adhuc hypotheseos & definitionis differentia fuit, differentia scholastica & commentitia, non aristotelica, non è principiis aristotelicis deducta: Aristoteles enim ipse hypotheseos nomine frequenter appellat omne principium, etiã cùm de demonstratione loquitur: sic Analytici primi capite primo definitur: imò libri hujus capite vicesimo primo *αἰτήματα, ὑποθέσεις, προτάσεις* pro eodem sumũtur. Propositio demonstrativa per hypotheses ex principio sumpta.

Species igitur esse aut unum quidpiam præter multa, non necesse est, si demonstratio fuerit. Esse veró unum de multis, verũ dicere necesse est. Non enim erit universale, nisi id fuerit. Quòd si universale non fuerit, medium non erit: itaq; neq; demonstratio. Oportet igitur aliquid unum et idem in pluribus esse, non homonymum.

Digressio est in species vel ideas, quæ à rebus sejunctæ veluti essentiæ quædã consistant. Quam de ideis sententiã Aristoteles Platoni videtur multis locis attribuere, qui alicubi doceat in summo Deo omnium rerũ species & ideas esse, velut in sapiente homine multarum & variarum rerum notitias. At Plato ideas esse essentias sejunctas, quod animadverterim, nusquam dicit: imò per Socratem in Parmenide talem de ideis sententiam refellit, & differit nullas species esse nisi logicas, quæ de multis dicantur, & eædẽ sint in multis, sicut Aristoteles hîc ait. Et Aristoteles ipse in Philosophia, ubi contra ideas tã multa disputat, nominatim ait libri decimi tertii capite quarto, *ἀλλ' ὁ μὲν Σωκράτης τὰ καθόλου οὐ χωριστὰ ἐποίει, οὐδὲ τοὺς ὁρισμούς.* At Socrates universalia non separata faciebat, neq; definitiones. Et rursus ejusdẽ libri capite nono, *τοῦτο δ', ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέγομεν, ἐκίνησε μὲν Σωκράτης διὰ τοὺς ὁρισμούς, οὐ μὴν ἐχώρισέ γε τῶν καθ' ἕκαστον, καὶ τοῦτο ὀρθῶς ἐνόησεν οὐ χωρίσας.* Hoc veró, quemadmodum antea diximus, movit quidem Socrates circa definitiones, non tamen separavit singula, idq; rectè intellexit non separans. Et certè, ut Aristoteli multa ab interpretibus suis imposita esse jã docui, sic res ipsa cogit fateri, multa Platoni per ignorantiã aut falsam calumniã attributa: quæ per interpretes partim platonica, partim aristotelica philosophia perversè imbutos, ut Porphyriũ, Proclũ, Ammoniũ, & similes, cõfirmata sunt: & de ideis præsertim illud est sic acceptũ, quasi Plato id sine dubio sentiret: quod tamẽ, ut dixi, in Parmenide Socrates perspicuè & apertè refellit, qđ Aristoteles etiã ipse de Socrate testat. Sed tamẽ dixerit Platonicus

ejusmodi

ejusmodi commentitius aliquis ideas esse, & quidem iccirco esse, quia demonstratio sit: imó (dicit Aristoteles) si species communis nulla sit, demonstratio non erit. Nam

Si non sit universale, non erit medium, neq; demonstratio:
Si non sit species communis, non erit universale:
Si non sit igitur species communis, non erit medium, neq; demonstratio.

Non accidere autem simul affirmare & negare, nulla sumit demonstratio, nisi oporteat demonstrare & conclusionem sic: demonstratur autem sumentibus primum de medio, quód verum, negare autem non verum. Medium autem nil refert esse, & non esse sumere, utique etiam tertium. Si enim datum sit de quo hominem verum dicere, & si non hominem, verum nisi solum hominem animal esse, nõ animal autem, non. Erit enim verum, dicere Calliam, & si non Calliam, tamen animal. non animal autem, non.

Digressio est alia paris vanitatis, quomodo ex axiomate contradictionis demonstrandum sit, primó in demonstratione recta, deinde ad impossibile. In demonstratione recta, axioma illud erit majus extremum, non medium, non minus extremum: nec adhiberi potest aliter, nisi sit συμπέρασμα, id est, de subjecto concludatur: sic enim prius acceptum est συμπέρασμα, cúm dictum est, tres esse partes demonstrationis, συμπέρασμα, ἀξίωμα, γένος ὑποκείμενον: ut,

Homo est animal, non autem non animal:
Callias homo est:
Callias igitur est animal, nõ autẽ nõ animal.

Nec refert ad cõcludendum axioma illud de subjecto, an medium & tertium etiam cõtradictione similiter afficiatur, nec enim secús concludetur: ut,

Homo & non homo, est animal & non animal:
Callias & nõ Callias, est homo et nõ homo:
Callias igitur & non Callias, est animal & non animal.

In hoc exemplo scilicet axioma fuerit additum ad omnes demõstrationis partes, & tamen, ut Aristoteli placet, additum medio & tertio, nihil facit ad concludendum quod erat positum.

Caussa veró, quód primum non solúm de medio dicitur, sed & de alio, quia sit in pluribus. Itaque si medium & ipsum est & non ipsum, ad conclusionem nihil refert.

Caussa est, cur contradictio in medió posita, nihil mutet priorem conclusionem, quód primúm sit cõmunius & generalius. Hæc hujus loci doctrina est de axiomate contradictionis in demõstratione recta, doctrina sané á vano aliquo futilique sophista translata, & si usquam ulla est, meré & syncerè sophistica. Etenim (ut nihil de obscuritate loci hujus dicam, sed de sola falsitate dicam) quid est quod hîc nobis proponitur? Axioma, est principium, ut superior doctrina posuit, αὐτόπιστον, ἄμεσον, ἀναπόδεικτον, per quod πάθημα de subjecto genere concludatur: & cõtradictionis axioma omniũ axiomatum primum positum est: at in hac bella demonstratione axioma contradictionis fit πάθημα conclúsionis: est enim major pars conclusionis. Quamobrem tam insulsus tamque absurdus error attẽdatur. Principium principiorũ, est axioma: axiomatum omnium primum numerat Aristoteles contradictionis illud decretum. At nunc docetur in demonstratione recta sic adhibendum esse, ut quæratur, & per medium aliud concludatur. Si quicquam igitur in totis Analyticis minimé aristotelicũ est, illud est certè: Aristoteles principiũ majus & excellentius nullum habet illo, Ἡ μὲν ἐμπειρία, τέχνην ἐποίησεν· ἡ δ' ἀπειρία, τύχην. at non semper adhibet.

Omne veró affirmare aut negare, ad impossibile demonstratio sumit. Idque neque semper universaliter, sed quãtum satis est. Satis autem est in genere. Dico autem in genere, ut circa quod genus demonstrationes adhibet, quemadmodum dictum etiam priús.

Alter est locus, quomodo sit utẽdum axiomate contradictionis: in demonstratione nempe ad impossibile, adhibetur illud axioma, astrictum videlicet ad certum genus, ut generaliter adhibentur omnia axiomata, & principia communia, sicur anté jam dictum est. Atque hanc partem libentiús audio, quám illam superiorem, & ut aristotelicam recipio, & adnoto dialecticæ subalternas reliquas omnes artes esse, & dialectica axiomata subalternis accommodari, quod deinceps latius ostenditur.

Cõmunicant veró omnes scientiæ inter se secundúm cõmunia: cõmunia veró dico, quibus utũtur, velut ex iis demonstrãtes: sed nõ de quibus demõstrant;

strant, neque quod demonstrant. Et Dialectica cum omnibus communicat, & si qua universaliter conetur demonstrare communia, ut quod omne affirmare, aut negare, aut quód æqualia ab æqualibus, aut ejusmodi quædã. Dialectica veró non est sic definitorum quorundam, neq; generis unius cujusdam: non enim interrogaret: demonstrantem enim non licet interrogare, quia ex oppositis non demonstratur idem: demonstratum autem id in iis quæ de syllogismo.

Perissologia est, qua reperitur é capite superiore cõmunio scientiarũ, quód omnibus scientiis specialibus communia sint quędam principia, id est media, non autem genera subjecta, de quibus demõstretur, neq; πωθέματα quæ demonstrentur: at Dialectica omnibus scientiis & artibus cõmunis est, ut jam dixi. Hæc veró sciẽtia, ut interpretes hic ajũt, metaphysica est: Aristoteles tamen hic Metaphysicam nõ nominat, sed demonstrantem, cúm dicit Dialecticam interrogare, demonstrantem non interrogare, & dialecticam distinguit ab ea quæ universaliter conetur demõstrare, & sic antea metaphysicus pro demonstratore analytico positus, quomodo & universalis scientia ponitur 11 c 1 elench. νῦν δ' οὐκ ἐστὶν ὁ διαλεκτικὸς περὶ γένος τι ὡρισμένον, οὐδὲ δεικτικὸς, οὐδὲ τοιοῦτος, οἷος ὁ καθόλου. Nunc vero non versatur Dialecticus circa genus ullum definitum, neque demonstrativus est, neque talis, qualis est universalis. Ubi interpres Alexander universalem, theologum, & primum philosophum interpretatur. Et Aristoteles idẽ planiús capite sexto undecimi Philosophiæ. universalis autem communis de omnibus. Fuit veró & Aristoteli, & Aristotelis sectatoribus & æmulis valdé simplicis & imperiti animi, statuere universale hoc documentum, Metaphysicamq; esse dominam omnium artium ac magistram, ex aristotelicis autẽ principiis nón explorare, non animadvertere, nón experiri, an Metaphysica præceptis & institutis suis artes omnes possit instituere. Nec enim Metaphysica tota, quicquam docet de syllogismo demonstrativo, cui tamen Aristotelis artificium & magisterium omnium artium attribuit: nihil docet de methodo: nihil deniq; de tota, vel singulorum argumentorum, vel universorum collocatione: ut si dubites de rei veritate, recténe concludatur, an non, Metaphysica nihil adjuvare te poterit: si de ordine & collocatione dubites, Metaphysica nihil adjuvare te poterit: & quicquid ad conformandas artes Metaphysica commoditatis habet & auxilii, id habet Logica etiam hæc organica, licet confusissima. Id, inquam, habet de caussis, de genere, definitione, & cæteris logicis argumentis, quæ Metaphysica confundit, & habet multó copiosius, quàm Metaphysica. Metaphysica conatur demonstrare axioma contradictionis: hic conatus est in γάμμα Metaphysico ineptissimus, maximeq; deridendus (ut illic nostræ scholæ demõstrabunt.) *Dialectica veró.*] Describitur (ut ajunt interpretes) discrimen Dialecticæ & Metaphysicæ: & certé videtur: sed quale, videamus: Dialectica non est definiti & terminati generis, verum est: Omnia enim quæcunque sint, suis legibus complectitur, omnia differit & disceptat, id est, ens quatenus ens, spectat. Cur itaque (ait Aristoteles) non interrogaret: artifex enim certi generis & demonstrator non interrogat, quia idem oppositorum esse non demonstratur: ut suscipit tamen & differit Dialectica, ut in libris de syllogismo dictum est, id est, Analyticis prioribus: ubi notabis (qđ jam monui) Analytica, priora non appellari ab Aristotele, sed de syllogismo. Ergo hoc est discrimen Dialecticæ & Metaphysicæ, vel potiús apodicticæ: Metaphysicum enim hîc Aristoteles nõ appellat, sed demonstrantem, ut dixi: discrimen (inquam) sed ex Aristotelis placitis, non ex Aristotelis principiis deductum: Nec aristotelicum hoc est, sed translatitium est: quamvis tam sæpe in Organo logico repetitum, in libro περὶ ἑρμηνείας sectionis tertiæ capite secundo: item primo capite primi Priorum: item in Topicis primo & octavo libro, rursus in ἐλέγχων primi libri capite nono. Dialectica interrogat, Metaphysica sumit: illius videlicet institutio precaria est, hujus est propria & libera. Ecquid (inquam) vetat interrogationibus artes & scientias omnes & dialogo aliquo constitui? Quid ad sciẽtiæ discrimen attinet, quomodo doceatur, sive discipulum interroges, ejúsque sensum & intellectum αὐτοδιδάσκαλον, suiq; ipsius

ipsius magistrã & doctorem facias? sive velut intelligenti jam, planeq; cognoscenti, res per se notas tradas & proponas? quod, inquam, modus hic vel interrogandi, vel proponendi, si res eadẽ vel interrogetur, vel proponatur, scientiæ discrimen habet? Plato maximã philosophiæ partem interrogandis rebus instituit: Aristoteles contrà proponendis & sumendis: an erit iccirco Platonis philosophia dialectica? Aristotelis metaphysica, vel apodictica? Sed quid plura? Aristoteles ipse proximo capite ait omnium scientiarum proprias interrogationes esse. Ergo non sola Dialectica interrogat, sed cæteræ quoq; interrogãt artes & scientiæ. Hanc *ἀντίφασιν* interpretes viderunt: itaq; celeriter occurrunt, non eodem fine Dialecticam, & cæteras artes interrogare, sed Dialecticam interrogare ad captandum discentis assensum ut inde cõcludatur: generis autem certi opificem & demonstratorem interrogate, *ἄκοντι ἄλλῳ παρῶσι βίωντο, τὸ τῶν αὐτῶν ἐπιστήμην ἐπαγγελλομένων* siquando alium pertentare velit ejusdem artis professorem, ait Themistius. At, inquã, hæc distinctio ridicula est: illud enim *πειραστικὸν* genus, de quo in Elenchis, Dialecticæ vicinius fuerit, quàm ulli alii disciplinæ. At si hoc verum conceditur, tamen hac etiam distinctione interrogationẽ omnium artium esse communem concedetur. Quamobrem tollatur hoc tam commentitium discrimen, quòd Dialectica interroget, apodictica proponat & sumat: id enim omnium artium commune est: & hoc discrimen, quod ponitur Dialecticæ ab apodictica seu metaphysica, non est aliud, quàm Dialecticæ, ab ipsa Dialectica: cujus opera modó apodictica, modó probabilia, modó captiosa sunt: ars tamen omniũ communis est & una, inventio nempe & dispositio, & scholæ metaphysicæ metaphysicam tã monstrosam demõstrabũt, quàm syllogistica apodexis est adhuc demonstrata.

CAPUT IX.

SI veró eadem est interrogatio syllogistica & propositio contradictionis: propositiones autem sunt in unaquaq; scientia, ex quibus syllogismus in unaquaque fuerit, interrogationes scientificæ fuerint, ex quibus in unaquaq; scientia germanus est syllogismus.

Adhuc octavum caput fuit in perissologia principiorũ & prænotionum, partium demonstrationis, cõmunionis artiũ, digressionibus de geometris & ideis, & quidẽ nomine syngenias accumulatum: nonum sequitur in eadem syngenia. Perissologia est, heu quanta, & quoties jam cantata? imó veró quanta de re & nobili nõ animadversa? Perissologia est (inquã) syngeniæ. Omnia quæ sunt in scientia, inter se syngenea debent esse, disseruit quartũ caput. Omnia quę sunt in scientia, inter se syngenea debent esse, disseruit septimum caput. Omnia quæ sunt in scientia, syngenea inter se debent esse, disseruit octavũ caput. Omnia quæ sunt in scientia, inter se syngenea debent esse, disserit iterũ nonũ caput: Tã magnificam, tamq; præclarã de constituendis artium finibus legẽ libẽter audio, quatuor capitibus inanissimé & ineptissimé contra Aristotelis methodum, candẽ cantilenam cantari, non libenter audio. Chrysippo, inquit in Placitis Hippocratis & Platonis Galenus, id placuit, ut de eadem re nõ bis aut ter, sed quater interdũ, etiam quinquies in diversis operibus diceret, quod in primis evitabũt ij, qui temporis otiiq; sui rationem habebunt. At Chysippum vincit Aristoteles, qui non solùm in diversis operibus, sed in eodem tam frequenter eandẽ rem repetat. Ergo syngenia continuatur, quòd in unaquaq; scientia sit interrogatio domestica, cognata, syngenea:

Propositiões sunt in singulis sciẽtiis, unde cognatus & syngeneus efficitur syllogismus:
Interrogationes syllogisticæ, sunt ipsæ propositiones:
Interrogatiões igitur syllogisticæ sunt, ex qb^9 cognatus et syngeneus efficitur syllogism^9.

Aristoteles hîc aperté disputat, & interrogationes in omnibus artibus collocat, contrà quàm proximo capite docebatur. Ergo hoc aristotelicũ nobis est, quia verum: illud aristotelicum nobis non est, quia falsum.

Manifestum igitur, quód non omnis interrogatio Geometrica fuerit, neque medica: similiter autem etiam in aliis, sed ex quibus demonstratur aliquid, de quo Geometria est, aut ex iis demonstratur, quæ sunt eadẽ Geometriæ, ut Optica: similiter veró & in aliis. Ac de iis etiam ratio reddendã

reddenda ex Geometricis principiis & cõclusionibus: de principiis autem ratio nõ reddenda Geometræ, quatenus est Geometra: similiter autem & in aliis scientiis.

Disputatur exemplis proposita interrogationum syngenia. Non omnis itaque interrogatio Geometrica fuerit, neque medica, sed ex qua utique demonstrabitur aliquid Geometricũ aut medicum: & si dubitationis aliquid interrogatio habeat (nec enim propositio solùm vel assumptio, sed etiam conclusio interrogatur) ex propriis & syngeneis Geometriæ vel ꝓpositæ disciplinæ principiis erit demõstranda: ipsa tamẽ principia nequaquam probantur in sua arte: sunt enim ejus primæ rationes: & sæpe jam dictũ est, principia esse *ἄμεσα, πρῶτα, ἀναπόδεικτα. Eadem Geometriæ.*] Heterogenea dixit priùs *ὑπάλληλα*, ut Geometriam & Opticam, & nunc *κατηγορικώτερον* appellat eadem. *Conclusionibus.*] Conclusiones appellat res conclusas & demonstratas: sic superiore capite pro eodem dixit *ἐκ τῶν ἀποδεδειγμένων*, ex demonstratis.

Neq; omnis utiq; unicuiq; scienti interrogatio interroganda, neq; omne interrogatum respõdendum de unoquoq;, sed secundùm scientiam definita. Si quis verò sic disputet cum Geometra, quatenus Geometra, manifestum quòd etiã bene, si quid ex iis demonstret: sin minùs, non bene. Manifestũ verò, quòd neque refutat Geometriam, nisi secundùm accidens. Itaque non fuerit in ageometricis de Geometria disserendũ: nescietur enim qui vitio se disputet. Similiter verò etiam in aliis scientiis.

Singenia rursus cantatur eadem, sed in cõjugatis. Dictum est priùs, Scientia quævis habet syngeneas interrogationes. Nunc dicitur, Sciens quivis syngeneas habet interrogationes & respõsiones, & si quis sic disputet in quavis arte, benè disputabit: si quis secùs disputet, malè disputabit. *Secũdùm accidens.*] Accidens heterogeneum dicit ut antea. *Itaq; non*] Cõcluditur syngenia nomine Geometriæ, quòd idẽ de cæteris disciplinis est intelligendum. Grammatica Grammaticè, Rhetorica Rhetoricè, Logica Logicè, Arithmetica Arithmeticè, Geometria Geometricè, Musica Musicè tractari debent, & cæteræ denique artes suis sibiq; cognatis & syngeneis rationibus uti: Plato jubet in Rep. unius artis, unum artificem esse. Quòd si platonica lege fuerint (ut ferè sunt) artifices distincti, velitq; sutor de texendo, textor de suendo, sartor de pinsendo, pistor de sarciendo disputare, dicetur protinus, Id non est artis & professionis tuæ. Sutor Apellis imaginem de crepida reprehendit. Apelles tulit, id enim faciebat ex arte: amictum cùm etiam reprehenderet, Ne sutor (inquit) ultra crepidã. Ergo Aristoteles concludit ex syngenia sua fines artium terminosq; distinguendos esse, hancq; *συγγενείας* legem tanquã principem quãdam & judicem artium omniũ constituit. Qua lege dices Grammatico Grammaticam in methodicem & historicem partienti, peccas, quia historicè ex poëtarum, historiarum, Astrologiæ, & reliquarum disciplinarum cognitione, non est artis tuæ germana & syngenea. Dices rhetori rhetoricam in quinque partes dividenti, invẽtionem, dispositionem, elocutionem, actionem, memoriã, peccas: inventio enim dispositioq; & memoria, mentis sunt & rationis & propriæ logicorum: syngeneæ tuę arti non sunt. Dices logico, nominum, verborum, orationis, quantitatis, in numero & magnitudine: substantiæ, qualitatis, in habitu & dispositione, patibili qualitate, potentia naturali & impotentiá: modificatorum conversionũ, reductionum per potestatum syllogisticarũ nugas, totum denique syllogisticæ apodixeos cõmentũ, & tã multarũ præterea rerũ non syngenearum doctrinam sibi sumenti, peccas, hæc tua nõ sunt: doctrina suo generi subjecto tãtùm syngenea. Dices Geometræ axiomata logica & arithmetica vsurpanti, alienum detines: hæc doctrina est Arithmeticorũ, tua nõ est. Dices Physico communẽ caussarũ, motuum, loci, temporis explicationem sumenti, peccas: ista tibi syngenea non sunt: ad familiam Logicorum pertinẽt. ne tibi igitur aliena vẽdicato. Dices Metaphysico illi nescio cui, Physicas, Mathematicas, Logicas altercationes miscenti, peccas gravissimè omnium magister, syngeneũ nihil habes: ista omnia aliena sunt: in his propriũ nihil habes. Dices omnibus artibus. Tollite altercationes falsarum opinionũ, refutationũ elenchos, hic homogeneum vobis nihil est, dimidio breviores & clariores eritis. Denique hac una *τῆς συγγενείας* tam gra-

vi, tam

vi, tam imperatoria lege, omniũ artium fines regere & componere licebit.

QUONIAM *verò Geometricæ sunt interrogationes, utrùm sunt etiam ageometricæ? & in unaquaq; scientia quæ sunt secundùm ignorãtiam qualẽ Geometricæ sunt? & utrùm secundùm ignorantiam syllogismus est, qui est ex oppositis syllogismus an paralogismus? Secundùm Geometriam verò, aut ex alia arte, ut Musica interrogatio est, ageometrica in Geometria. Aequidistantes autem concurrere putare, Geometricum est quodammodo, & ageometricum alio modo. Duplex enim id est, ut anarithmum & alterum quidem ageometricum, quia non habeat velut anarithmum: alterum verò quia perversè habeat: & ignorantia hæc ex talibus principiis contraria.*

Disputatio sequitur inutilis, & contra leges analyticas. Cognovimus quid esset syngenia, contrarium hinc agnoscimus. In arte Grammatica dicendum nõ est, cùm docueris syntaxin adjectivi & substantivi convenire in genere, numero & casu: cum (inquam) hoc docueris, non est dicendum quod sit contra hanc legem non Grammaticum: ut dicas solœcismum fore, si genere, item si numero, item si casu, item si genere & numero, itẽ si genere, numero, casu partes discrepent. Rectũ, est index sui & obliqui: nec ad usum artis refutatio contrariæ falsitatis attinet. At hìc quæritur, an sit aliquid heterogeneum, & quotuplex, & negationũ doctrina nobis instituitur. Ergo hìc disputatio est per contrariam heterogeniam: Geometrica interrogatio est, quæ est Geometriæ cognata, germana, syngenea: Ageometrica est igitur contrà quæ talis nõ est, eaq; ignoratione duplici potest accedere, *ἢ τῷ παντελῶς ἔννοιαν μὴ ἔχειν τοῦ πράγματος, ἢ τῷ φαύλως ἔχειν*, aut qa omnino nullam rei scientiam habeat, qui quærit, aut vitiosam & pravam habeat, ait Themistius. Illa ignorantia *κατ' ἀπόφασιν*, secundùm negationem: hæc *κατὰ διάθεσιν*, secundùm dispositionem dicetur capite duodecimo huj⁹: illud appellatur hìc syllogismus ex oppositis, id est falsis: falsa enim veris opponuntur: hoc appellatur *παραλογισμὸς*, id est *ἀντιλόγιστος συλλογισμὸς*, qui cõstantem syllogismi formam non sequitur. Itaque cùm heterogeneum producitur, ignorantia negationis est: cùm ex eadem arte falsum aut captiosum, dispositiõis. *Geometricæ.*] Locus hìc est mendosus: sententiam Philoponus apertiùs ostẽdit. *ἆρα ὥσπερ ἐστὶ γεωμετρικὰ ἐρωτήματα, οὕτως ἐστὶ καὶ ἀγεωμέτρητα, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ὡσαύτως, καὶ εἴπερ εἰσὶ ποῖα εἰσὶ τ' αὐτά, καὶ κατὰ ποίαν ἄγνοιαν ἀγεωμέτρητα ἂν εἴη*? utrùm quemadmodũ sunt Geometricæ interrogationes, sic sunt ageometricæ? & in aliis scientiis similiter: & si sunt, quales hæ sunt? & secundùm quam ignorãtiam ageometricæ sunt? Hæc Philoponus, quibus ostendit, ubi legitur in græca litera, *τὴν ποίαν γεωμετρικά ἐστι*, pro *γεωμετρικά*, legendum esse *ἀγεωμέτρητα*. Sed ageometricum est in Geometria, musicum: & amusum in Musica geometricum. Quid ita? inquies. quia, inquam, heterogeneum est, etiam si verum, etiam si syllogismo constanti conclusum. Nõ enim satis est esse vera & necessaria principia, nisi sint etiã syngenea. Et hæc est negationis ignorantia, *ἀποφάσεως ἄγνοια*. Qui putat æquidistantes lineas concurrere, geometricum quiddam & ageometricum putat. Est enim Geometriæ, lineas tales definire: & ea Geometriæ verba sunt, & ideo geometricum quodammodo, & idem tamen ageometricum est, quia legibus Geometriæ & decrens contrarium, quibus statuitur, æquidistantes in infinitum productas nunquam concurrere. Hic error igitur, quia ex eadem arte falsum sumit, est *διαθέσεως*, dispositionis.

IN *disciplinis verò non est similiter paralogismus, quia medium est semper duplex. Etenim de hoc omni, & hoc rursus de alio dicitur omni. Attributum tamen non dicitur omne. Hæc verò licet velut intelligentia videre. In concertationibus autem latet, utrùm omnis circulus figura. Si verò scripseris, manifestum. Quid autem carmina? circulus? manifestum quòd non sunt.*

Digressio est ex ignorantiæ propositæ occasione, quòd differãt inter se apodictica: & dialectica primùm paralogismis illic rarioribus ꝓpter certitudinẽ rerũ, hic frequẽtioribus ꝓpter *ἀσάφειαν*, incertitudinẽ: in Geometria quid circulus sit, patet: id enim definitum est. *In concertationibus.*] Græcè est *ἐν δὲ τοῖς λόγοις*, in contentionibus dialecticis: sic enim appellat Aristoteles: & pauló pòst *διαλέγονται*, quas *φιλονεικίας καὶ διαλεκτικὰς συνουσίας καὶ μεθόδους, ἢ διαλέξεις* interpretes appellant: sed in contentionibus latet, quia circuli nomen ambiguum est, & si-

gnificat tum figurâ geometricam, tum versus sic compositos, ut finis primi sit initium secundi, & secundi finis initium tertii, & deinceps: aut ita confusos, ut nihil intersit unde sumas initium sententiæ. Posteriorem expositionem Philoponus mavult, ego priorem. Figura veró nominis ejus est, quæ vocatur à Rhetoribus ἀναδίπλωσιν, ut apud Virgilium,

——sequitur pulcherrimus Astur,
Astur equo fidens.

Ergo si contentiosus aliquis in Geometria disputet hoc modo,

Omnis circulus est figura:
Carmen quoddam circulus est:
Carmen igitur quoddam, est figura.

Quatenus Geometra, assumptionem planè negabis, quia tale nihil habeas in Geometria: quatenus Dialecticus, homonymiam verbi distingues.

NON *oportet autem instantiam in ipsum ferre, si sit propositio inductiva. Ut enim neq; propositio est, quæ non est in pluribus: non enim erit in omnibus: ex universalibus autem syllogismus: manifestum quód neq; instantia: eædem utiq; propositiones & instantiæ. Quam enim fert instantiam, hæc fuerit propositio aut apodictica, aut dialectica.*

Sententia hujus loci est, instantiã esse universalem, quia

Omnis propositio universalis est
Instantia est propositio:
Universalis igitur.

At propositio syllogismi hujus falsa est: sunt enim quędam propositiones in parte. Quinetiam conclusio ipsa falsa: nam universali contradicitur specialitèr, & quidem fortiùs, quàm universaliter. Nec dici potest hîc de instantia apodictica præcipué præcipi, cùm dicatur, instãtiam apodicticam aut dialecticam esse. Postremũ consydera, & judica quorsum hæc tendunt. Interim serviles excusationes hîc non audio.

ACCIDIT *veró nonnullos asyllogisticé dicere, quia sumant utrisq; consequentia: ut Cæneus facit, quód ignis in multiplici analogia. Etenim ignis celeriter generatur, ut ait: & hæc analogia. Sic veró non est syllogismus, sed si celerrimam analogia sequatur multiplex, & ignem celerrima in mutatione analogia. Quandoq; enim non accidit concludere ex sumptis: quandoq; veró accidit, sed non videtur.*

Hîc aliqua est, licet obscura, cum superioribus cohærẽtia: de paralogismis dictum erat: nunc dicitur eos in secunda figura fieri ex duabus affirmationibus. quomodo peccabat Cæneus quidam sophista.

Quod analogia fit multiplici, generatur celeriter:
Ignis celeriter generatur:
Ignis igitur fit analogia multiplici.

At hac forma ἀσυλλογίστως, & inconstanter ex duabus affirmationibus in secunda figura concluditur: at si convertãtur partes propositionis, attributaq; subjiciantur, in prima figura rectè concludetur:

Quod celeriter generatur, fit multiplici analogia:
Ignis generatur celeriter:
Igitur fit multiplici analogia.

Litera mutilata est. *Et hæc analogia.*] Sẽtentia est propositionis primi syllogismi hîc offusa:

Quod analogia fit multiplici, celeriter generatur:

Deinde (celerrimam) intellige generationem, ut propositio secundi syllogismi hinc eruatur. *Analogia.*] In hoc verbo conclusio secundi syllogismi capienda est. Analogiæ veró multiplicis metaphora & similitudine, Cæneus sophista nil aliud nisi celeritatem ostendere voluit, propterea quód ex omnibus analogiis & proportionibus facillimé multiplex augeatur, ut duplex ab unitate in hunc modum, 1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, & deinceps sic triplex, & reliquæ multiplices: In aliis analogiæ generibus non itẽ, ut Arithmetici docẽt. *Aliquando.*] Ex duabus affirmationibus aliquando concluditur in secunda figura, si partes propositionum convertantur, ut definitio definitum, subjectum proprium. Id tamen non fit syllogisticæ dispositionis necessitate, sed rerum naturali conjunctione. In exemplo autẽ multiplicis analogiæ Alexander à Philopono veluti μὴ πολλὴν ἕξιν μαθηματικὴν ἔχων, nõ valdè in mathematicis exercitatus arguitur, qui pro exemplo multiplicis analogiæ proposuerit duo ad tria, & ducenta ad trecenta. Hæc enim proportio non est multiplex, sed ἐπιμόριος ἡμιόλιος, superparticularis sesquialtera. Quo loco judicare jam planè potest Alexandrũ Aphrodiseum aristotelicæ philosophiæ (quæ tota mathematicis exemplis informata est) imperitum &

tum & ignarum fuiſſe. Attamen hic primus & præcipuus ariſtotelicæ philoſophiæ interpres habetur, qui confuſionē aut induxit, aut certè confirmavit, qua Logicam videmus eſſe confuſam: qui mendoſos, captioſos, falſos locos tectorio neſcio quo inducere, quàm quales erant, aperire maluit: aut certé (quod veriſimilius eſt) aperire neſcierit, qui in logicis libris interpretandis nuſquam Logicæ uſum adhibuit. Ergo hunc ducem interpretandi & principem reliqui ſunt interpretes ferè ſecuti: nec in explicanda Ariſtotelis Logica, logicum philoſophi judicium, ſed cæcum ſervi obſequium ſibi adhibendum putaverunt.

SI VERO´ *eſſet impoßibile ex falſis verum demonſtrare, facile eſſet retexere: converterentur enim ex neceßitate: Eſto enim α, ens: hoc veró cùm ſit, hæc ſunt, quæ novi quod ſunt, ut β. Ex iis igitur demonſtrabo, quód eſt illud. Convertuntur autem magis quæ ſunt in diſciplinis, quia nullum accidens recipiunt, quinetiam hoc differunt á concertationibus, ſed definitiones.*

Differētia & hîc aliqua eſt, quód analyſis ſit difficilior in dialecticis, quàm in apodicticis: ſyllogiſmus hîc quidã eſt,

Si non eſſet poßibile ex falſis verum demonſtrare, facilis eſſet analyſis:
Sed eſt poßibile:
Non igitur facilis.

Propoſitio probatur, quód tum converteretur ſyllogiſmi conſequēs cum antecedente: & quemadmodum ſi fuiſſet antecedens, eſſet conſequens: ita ſi fuerit conſequens, antecedens erit. At hæc antecedentis conſequentiſq; converſio magis eſt in apodicticis: Sic enim μαθήματα rurſus hic accipio, quia omnes propoſitiones ſunt definitionũ, nullæ ſunt accidentium, ut pleræq; ſunt in concertationibus & cõmunibus diſputationibus. eoq; apodictica differt à Dialectica. Hîc διαλόγους appellat Ariſtoteles, quos pauló antè λόγους, id eſt, φιλονεικίας. Apodicticæ (inquit Ariſtoteles) ſunt non accidentia, ſed definitiones. Locus non ſatis accuratus eſt: definitionis enim nomine intelligit, quæ media apodictica, id eſt, prima & immediata ſint; qua definitiones integras perpetuó non habent: & ſic aliàs loquitur cùm dicit omnis demonſtrationis medium eſſe definitionem.

AUGETVR *nãq; per media, ſed aſſumendo, ut α de β, hoc de γ: rurſus hoc de δ, & hoc in infinitum: & in obliquum, ut α etiam de γ, & de ε, ut eſt numerus quotus, aut etiam infinitus: hoc autem in quo α, impar numerus, quotus in quo β, numerus impar in quo γ. Eſt igitur α de γ, atq; eſt par quotus numerus in quo δ par numerus in quo ε. eſt igitur α de ε.*

Differētia rurſus hîc apodicticæ quædam & dialecticæ ponitur verbis valdê confuſis: Dialectica augetur per media, id eſt, cujuſq; generis mediis & argumētis utitur: Sic enim media nunc appellantur, ut interpretibus placet, & res ſic indicat: cùm tamen aliàs omnis ratio fidesq; ſyllogiſmi, mediũ dicatur. Apodictica verô non utitur generis cujuſlibet mediis & argumentis, ſed aſſumendo aut in obliquum augetur, id eſt per directè ſuperiora genera, aut obliquas, & (quaſi diceres) laterales generum differentias concluditur: Id enim eſt quod aſſumptionis & obliqui verbis hîc tam obſcurè ſignificatur, alluſione quadam (opinor) ad Categorias, in quibus ſic differentiæ per latera diſponũtur. Exemplum in terminis nullũ ponitur de aſſumptione: ponitur autem de latere duplex: ut numer⁹ dicitur de binario & ternario per obliquas differētias laterum:

Par, eſt numerus:
Binarius, eſt par:
Eſt igitur numerus.
Impar, eſt numerus:
Ternarius, eſt impar:
Eſt igitur numerus.

Intelligatur per α numerus, gen⁹ nempe: per γ & ε, ſpecies, ternarius & binari⁹: per β, δ, differentiæ impar & par. In litera veró ad illum locũ, ut α, de γ & ε, mendoſè β irrepſerat pro γ: nos ex varia Philoponi lectione repoſuimus γ, ſicuti ſententia requirebat: id enim eſt quod concluditur. Eſt veró ſtudioſè conſyderandum, quod hîc ait Ariſtoteles: eſt enim magnum quod dicitur, μαθήματα, id eſt, diſciplinas vel notas illas, Arithmeticam, Geometriam, vel cæteras omnes legibus analyticis factas, progredi recta via ex generali ſpeciale aſſumendo; aut ex (ut ita dicam) laterali generis differētia idem concludendo: id enim in definitione & diſtributione abſolutè fit, in demonſtratione quodammodo fit. Nec enim abſolutam illam ſyngeniam partibus omnibus demonſtratio ſequitur,

sed à directa illa via parte una digreditur. πάθημα καθ' αὑτὸ συμβεβηκὸς, ut jam sæpe dictum est, demonstratur: In aliaque Categoria est accidens accidentisque definitio, in alia subjectum genus. Hoc, inquam, præceprum spectādum est & animadvertendum: est enim magnū & aristotelicæ methodo congruum. Sed tamen hujus loci exēpla supecioribus Aristotelis legibus nō congruūt. Nec enim hîc demonstratur πάθημα γένους ὑποκειμένου, affectio subjecti generis, verùm genus de specie per differentiam concluditur: Denique πρῶτα illa μέσα exemplo adhuc cacuecūt, nec ullum posthac erit ad ea verum. Quapropter, ut præceptū sit aristorelicum, exempla certè aristotelica esse non possunt. A' generalibus & universalibus ad specialia & singularia progredi præceptio verissima est, & aristotelicæ methodi germanissima.

CAP. X.

DEfinita adhuc est absoluta scientiæ cognitio ex caussa, proptec quam res est, quoniam illius est caussa, & non contingit aliter habere: pcoptec caussam ces est, quæ prima immediataque & naturâ prior est & notior: illius est caussa, quæ syngenea & catholica necessaria, quæ de omni & sempec: omnia enim adhuc dicta nil aliud nominatim & de industria, quàm definitionē illam aperuerunt: exemplum vecò nullum neque materiæ, neque formæ docuerunt, unde intelligeres esse caussam, quā obcem proprietas esset in subjecto: & si esset, unde agnosceretur: quomodo quæstio quamobrem, syllogismo concluderetuc. Atque hæc sic definita, aut demonstratio aut scientia, appellatuc διότι, proptec quid. Deinceps (excepto decimo quarto capite) de contcariis, aut etiam subjectis rebus quæstiones inutiles ad acuum stcucturam disputantuc. Aristoteles appellabit λῆρον, τερετίσματα, velut inertes & incompositos cantus, ut citharœdorum præludia sunt. At omnia hæc, quæ tam multis capitibus consequuntuc, τερετίσματα verè possumus appellare, ut è cebus ipsis patebit. Summas igituc cetum tantùm conficimus, capitaque percensebimus, nō verba (quod adhuc fecimus) singula perpendemus. Decimo igitur capite, quoniā definita prius ecat scientia per caussam, proptec quam res est, primam scilicet & immediatam, opponituc cōtra hanc definitionis partem, cognitio & sciētia ex mediatis, appellaturque ὅτι, quia: & quid differat ab illa perfecta & immediata demonstratione διότι, proptec quid, demonstratio hæc ὅτι, & mediata differitur. Capite primo secundi libri quæstiones duas iisdem vecbis appellat Aristoteles ὅτι καὶ διότι an propterea quód his demōstrationibus exponantuc, tu consyderabis. Hîc nulla demōstrationis nova species est, sed cōtrarii cujusdam quæstio est. Quicquid non demonstrat διότι, demōstrat ὅτι, appellaturque demonstratio ὅτι, ab intecpretibus τεκμηριώδης ἀπόδειξις, conjecturalis demonstratio, & sola διότι demonstratio est antè definita. Sed Aristotelem audiamus. Demonstcatio ὅτι fit in eadem scientia duob' modis, si pec mediata doceas, ut, Non respirat paries, quia animal nō est: In Scythia nō sunt tibicinæ, quia nō sunt vites. mediata enim illa sunt, pec quæ illa demonstrantur. Secundus est modus in eadem scientia, si pec ἄμεσα ἀναίτια, immediata, quæ caussæ non sint, demonstcetuc, quia nihil prohibet ἀναίτιον illud notius esse: ut,

Quæ non scintillant, propè sunt:
Planetæ non scintillant:
Propè sunt igitur.

Non enim quia non scintillant, pcopè sunt, sed contcà, quia propè nō sunt, scintillant. Verùm fallimur hîc, nec efficiuc hoc ex immediatis: Assūptio enim probari potest ex caussa, & notioc pcopositio nō est absolutè, sed nobis fortasse: utecque modus igituc est ex mediatis. Atque hic exempla vade apodicticia notabis de caussa affectionis, nō respirare, quia nō animal, non esse tibicinas, quia non vites, propè esse, quia non scintillace. Diffecentiæ modus extremus est, cúm subalternarum scientiacum inferioc superiori compacatuc, quòd inferioris demonstratio sit ex mediatis. Sic collata ad Arithmeticam Harmonica, Geometriam Optica, Stereometriam Mechanica, Astrologiam Nautica, ὅτι demōstrat: superiores cōtemplantuc διότι, speciem: ἴσασιν δὲ δι' ἀποδείξεων, essentiā verò proptec non curantiam despiciunt, & singularia quædam nesciunt, ait Aristoteles: ubi ἴσασιν singularia dicit; εἶδος communem no-

nem notionẽ, nempe ἀντὶ τοῦ γένος, ut antea notatum est, ut Plato sæpe γένος καὶ εἶδος pro eodem: quomodo Porphyrius & Aristoteles hominem singulorum bominum fortasse dicunt esse. Præterea repetit dictum primo capite, quód genere cognito species possit ignorari. Ergo totum tanti capitis discrimen in uno verbo est. Quicquid demonstrat ex mediatis, demonstrat ὅτι sive ex necessariis, sive ex probabilibus: Nihil enim definit Aristoteles: Themistius addit de suo, syllogismum fore ὅτι, qui non demonstrat ex immediata caussa: quando tamen habeat cætera alia, quæ definita sunt. At Themistii placitum illud est, Aristotelis præceptum non est: nec id usquam Aristoteles ait: imó suis exemplis contrariũ docet: nec enim exempla, quibus hîc utitur, κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου sunt. At tamen si tibi lubet scientiam dicere ὅτι, cujus argumentum quanvis non sit prima & notissima caussa, sit tamen κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου, dicito sané. Cúm definitur genus ex caussa prima notissimaq́; scientia est διότι: cùm dividitur per species, non dividitur per caussas, sed caussata: sciẽtiaq́; illa fuerit quidem κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου, at non ex prima caussa, ideoq́; ὅτι. Quare si Themistium sequare, aliquid hîc emolumenti fuerit: sed Aristotelis, ut dixi, documentum illud non est: imó Aristoteli omnis demonstratio, quæ non demonstrat ex caussa, propter quam res est, quoniam illius est caussa, & nõ contingit aliter babere, est demonstratio ὅτι: illud duobus verbis meliús sexto capite definitũ est, quód διότι esset ἐξ ἀμέσων, ὅτι ἐξ ἐμμέσων. Quare totum hoc caput quid aliud nobis quám τερετίσματα τερετίζει? Etenim ad scientiam parandam prorsus inutile est, quia nullum demonstrandi certum genus docet, imó contra leges analyticas huc interpositum est. Principium enim describendum est in arte: quód principium autem nõ sit, non tradendum: definitiones, cæteraq́; principia tam clara debent esse, ut inde contraria manifesta sint, dixit anté Aristoteles. Ergo cúm definita sit sciẽtia ex caussa, propter quam res est, quoniam illius est caussa, & non contingit aliter babere, noli nobis tam longo capite molestus esse, ut nos doceas quot modis non sic sciatur.

CAP. XI.

Vndecimo capite videtur contrarii quæstio item quædam tractari, licet id minús significetur. Definita est absoluta illa scientia ex universalibus affirmationibus (id enim continet nota κατὰ παντὸς) quæ prima figura syllogismum videlicet efficiant: quæritur igitur hîc de præstanna primæ figuræ à cęteris, unde refellitur error eorum, qui putant, in demonstratione syllogismum nõ esse discursum ex tribus enuncians in aliqua figura: quæritur enim hic præstantia demonstrationis é figuris, & probatur tribus rationibus prima figura omniũ ἐπιστημονικωτάτη, scientificentissima: primó quia per eam ferẽ fiat scientia διότι, quę est κυριωτάτη: secundó quia per eam solúm eadem scientia investigetur: tertió quia cæteris figuris non egeat, sed ea cæteræ. Prima & secunda rano valeret, si quæstio διότι syllogismo cõcluderetur: at id falsum est, ut antea monui, & secundo libro rursus suo tempore demonstrabo. Tertia ridicula est, ut in syllogismorum figuris, & é veritate ipsa & Galeni autboritate diximus, quia figura non est reducenda alia in aliam. Reliquo capite statuitur, negationes immediatas esse quasdam, ut affirmationes. Aristoteles non servat hîc Aristotelis legem. Rectum est definitũ: quid esset, nempe ἄμεσον κατάφασιν, immediata affirmatio: obliquum hinc poterat intelligi, quid esset ἄμεσον ἀπόφασιν, immediata negatio, si esset utile id intelligi. At inutile est: nam scientia τοῦ τί ἐστι, καταφατικῆς ἐστι. ejus quod quid est, affirmationis est, ut in bocipso capite ab Aristotele præcipitur, ne longiús harum nugarum refutatio petatur: negatioq́; ad parãdam scientiam inutilis est. Quare tótum caput hoc ad institutum præsens est inutile, tantumq́; hîc τερετίσματα τερετίζει. Notabis tamen συγγένειαν hîc proponi, & συστοιχίαν dici, quæ etiam κατηγορία aliàs dicitur: & σύστοιχα, quæ sunt ejusdem συστοιχίας.

CAP. XII. ET XIII.

Duodecimo & decimotertio capite sapientia similis consequitur: ad notam κατὰ παντὸς sciẽtia quid sit, definitum est, quid sit inscientia quæritur. Cõtrarię quęstiones agitatę priús

sunt adversus partes scientiæ: nunc contra totam scientiam contraria inscientia tractatur, quot generibus & modis inscientia comparetur: ἄγνοια, ignorantia ἀμέσων, ἐμμέσων, ἀποφάσεως, διαθέσεως, ἁπλῆ διὰ συλλογισμοῦ immediatorum, mediatorum, negationis, dispositionis, simplex per syllogismum traditur. Simplex & negationis eadem est, de qua nihil præcipitur. διαθέσεως & syllogistica tum est utraque, tum ex altera propositiōe falsa per primam & secūdam figuram tractatur, tum affirmativa, tum negativa, non per tertiam, quia in tertia nihil universale concluditur, qualis videlicet esse debeat hæc scientiæ fallax imitatio. Sed priore capite περὶ τῶν ἀμέσων, posteriore περὶ τῶν ἐμμέσων. Has nugas Themistiū interpretari pené puduit. Et Nyphus ex interpretibus aristoteleis nostri temporis facilè primus, prorsus omisit: ne requiras, ut à nobis subtiliùs refellantur. Cognitio scientiæ ad informādas artes necessaria est, inscientiæ necessaria non est: redi ad syntaxim nominis adjectivi & substantivi: quære quot modis non convenian: idē enim est, nisi quód res hîc abecedariis exemplis & verbis scholasticis obscurior & ineptior est: præterea quasi demonstratio nulla fiat, nisi figuræ primæ aut secundæ pleno syllogismo, sic quæstio hæc tractatur. At syllogismum demonstratio quamobrem res est, non capit. Argutiæ & subtilitates hæ, Logicæ artis usum perdiderunt. Nam interim dum his tricis impedimur, imó etiā ex his nonnunquam ignaviæ & inertiæ nescio quam voluptatem capimus, artis fructum verum quærere prohibemur. At usus artis introductus, demonstrabit ad explicandam & formandā Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, & quamvis disciplinam, nil hæc attinere: Atq; ejusmodi argutias dolendum est tantúm adhuc authoritatis habuisse, ut pleriq; iis decepti mallēt in hoc inscientiæ pabulo consenescere, quàm veræ Logicæ verum usum exquirere. Aristotelicum hîc igitur nihil est, τερετίσματα tantúm sunt.

CAP. XIIII.

MANIFESTUM *veró etiam, quód si quis sensus defecerit, necesse est & scientiam quandam deficere, quam impossibile sit accipere: siquidem discimus aut inductione, aut demonstratione. Est veró demonstratio ex universalibus, inductio ex singularibus. Impossibile autem est universalia contemplari, nisi per inductionem: quoniam & quæ per abstractionem dicuntur, erunt per inductionem nota. ac si quis velit nota facere, quód insunt unicuiq; generi quædam, etsi non separabilia sint, quatenus unūquodque tale. At inducere non habentes sensum, impossibile est: singularium enim sensus est: non enim contingit assumere ipsorum scientiam. Neq; enim ex universalibus sine inductione, neque per inductionem sine sensu.*

Hoc caput superiorum capitum longè dissimile est, & tam laudandum nobis, quàm illa sunt reprehensa: imó tam diligenter explicandum & illustrādum, quàm ab interpretib' ignaviter est spretum, nec, ut decuit, usurpatum. Est veró primæ notæ quędam explanatio. Prima siquidem nota κατὰ παντὸς, præcepit, ut artiū regulæ essent universales & de omni: unde igitur & quomodo universalia oriantur, hoc capite præcipitur. Hoc aristotelicum dogma est toties à nobis cantatum atq; celebratum. Summum universæ philosophiæ fundamentum, platonicū fundamētum: id enim Polus in Gorgia Platonis ita posuit: ὦ Χαιρεφῶν, πολλαὶ τέχναι ἐν ἀνθρώποις εἰσὶν ἐκ τῶν ἐμπειριῶν ἐμπείρως ηὑρημέναι. ἐμπειρία μὲν γὰρ ποιεῖ τὸν αἰῶνα ἡμῶν πορεύεσθαι κατὰ τέχνην· ἀπειρία δὲ κατὰ τύχην. O' Chęrepho, multę artes hominum sunt experientia prudenter inventæ: experiētia siquidem efficit, ut artificiosè: inexperiētia, ut temeré nostra vita progrediatur. Hāc magistri Platonis sententiam discipulus Aristoteles in Philosophia primo capite majoris ἄλφα citat & laudat. ἀποβαίνει δ' ἐπιστήμη καὶ τέχνη διὰ τῆς ἐμπειρίας τοῖς ἀνθρώποις. ἡ μὲν ἐμπειρία, τέχνην ἐποίησεν, ὥς φησι Πῶλος ὀρθῶς λέγων, ἡ δ' ἀπειρία τύχην. Est veró scientia & ars hominibus per experientiam: experientia siquidem artem genuit, inquit Polus rectè dicēs: inexperientia veró, temeritatem. Ergo tantum Platonis, tantum Aristotelis fundamentum, nostræ Dialecticæ fundamentum feci, scholarum dialecticarum fundamentum feci, omninoq; parentem non solùm Logicæ, sed omnis disciplinæ, verum naturalemq; in veris & naturalibus exēplis usum statui. Logicam sic institui, quia sic usus postularet: Logicam Aristotelis

multis

multis locis reprehendi, quia usui non conveniret: Aristotelem tanti principii authorem non appellavi, quia & Plato prius idem diceret: Aristoteleí nostri no vum dogma, novamq; aristotelicæ philosophiæ ruinam putaverunt. Itaq; hoc philosophiæ nostræ fundamentum in theatris per dignas histrionibus suis fabulas traduxerunt: imò etiam trium judicum sententiis damnarũt, de quibus Audomarus Talæus frater meus in Academia meminit. At sapientes hi judices aristotelei, Aristotelem nostro nomine damnaverunt. Quid enim dicit hîc Aristoteles? Omnis scientia (inquit) à sensibus orta est, non quòd sensus tanquam magistri & doctores ullam sciẽtiam docuerint, sed quòd sensilium & singularium exemplorum (sic enim πρωτικῶς [?] loquitur Aristoteles) per sensus inductione diligentes ac studiosi homines artes omnes invenerint. Sic pictores oculis colores, musici auribus sonos, coqui lingua sapores, unguentarii naribus odores, sic cæteri artifices cernendo, audiendo, observando artificiis suis res subjectas & propositas deprehẽderunt. Grãmatica & Rhetorica, observatione purè loquentium & ornatè dicentium facta est, & ex eorum singularibus exemplis universalia Grammaticæ & Rhetoricæ præcepta facta sunt. Si logica nulla esset, hac via quærenda nobis esset. Logica illa naturalis, de qua primo libro dixi, spectanda esset: ἀτέχνως γὰρ ἅπαντες μετέχουσι τούτου, ὃ ἐντέχνως ἡ διαλεκτική ἐστι [?]· omnes enim sine arte id ipsum tenẽt, quod artificiose Dialectica instituit, ut ibi plenius ex Aristotelis Elẽchis exposuimus. Ergo ad illum naturalis rationis usum respiciẽdum esset. Omnium hominum præstantium scripta, dicta, observanda essent: rationes quibus uterentur, generibus notandæ & distinguendæ. hæc esset inventio. Dispositio singulorum argumentorum, in enuntiationibus & earum generibus simplicibus & compositis: in conclusionibus & syllogismis perspicienda: videndumq; quot essent species, in quas omnes eorum constantes & ratæ argumentationes caderent: qui simpliciter, qui conjunctè concluderentur, quot & qui singulis in generib⁹ modi: tum collocatio totius artis vel tractationis longioris intuenda, qua via procederet, & ex multorum excellentium exemplorum inductione, leges syllogismi, leges ordinis & methodi instituendæ essent. & hæc logicæ dispositionis esset doctrina. Ista, ista (inquam) aristotelica sensus inductio est, quam laudavi, quam celebravi, & quam nondum nescio quibusnam sapientibus aristoteleis (quia aristotelicam esse non dixeram) persuadere potui. At secundus liber hanc quæstionem satis superq; disceptavit. Sed ad literam redeamus. Si sensus deficit, scientia quoque deficiet. Quid ita? quia si sensus deficit, deficiet inductio: si deficit inductio, deficit universale: si deficit universale, deficit scientia. Ergo de primo ad ultimum (ut scholæ nostræ loquuntur) si sensus deficit, deficit scientia. Hic Aristotelis est sorites, quem etiam potes in hunc syllogismum concludere,

Si inductio deficit, deficit universale, ex eoq; orta scientia:

Si sensus deficit, deficit inductio:

Ergo si sensus deficit, deficit universale, ex eoq; orta scientia.

Propositio declaratur subjectis reb⁹. Inductio est singularium, vnde colligitur universale, & ex universalibus demonstratio, scientiaq; efficitur. Nec universale si sit ἄμεσον [?], potest nisi per inductionem partium explorari, ne illud quidem quod à sensilibus exemplis abductum dicitur, ut mathemata sunt. Nam si linea, aut triangulum, aut aliud commune & generale velis explicare, necesse est ad sensilia exempla redeas. Ac τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως λεγόμενα, quæ per abstractionẽ dicuntur, intellige non solùm Arithmetica vel Geometrica, sed quævis generalia documenta: sic antè dictum non οὐσίαν [?], sed εἶδος [?] à mathematicis consyderari: & tamẽ locus iste mathematicæ ἀφαιρέσεως [?] diligentius considerãdus sit, quia ἀφαίρεσις [?], ut ἰδέα [?], ut perpetua [illegible] est mentis, non sensus, neque sensus inductione djiudicari potest: & mẽtibus hominum quædam à natura ipsa notitiæ videntur ingeneratæ, nec à sensibus acceptæ: ut logicæ, arithmeticæ etiam & geometricæ nonnullæ: attamẽ si consideres acutius, reperies à sensibus saltẽ occasionem aliquã oblatam esse menti, unde illa ipsa universalia constituerentur: sed de hoc rursus ad 18 c 2. Ergo si quis

velit generalia, & unoquoq; genere cōprehēsa, nota facere, etiam si genera illa non separata sint, ut sensilia separantur, nec per se consistant, ut singularia individua consistunt: attamen ad exempla sensuum revocanda sunt. *Inducere.*] Assumptionis & complexionis sententia est confusa:

Si sensus deficit, inductio deficit. Sensus enim singularium est, quorum est inductio.

Quare si sensus deficit, universale deficit, ex eoq; orta scientia.

Hic sorites retexitur deorsum versus: Scientia non accipitur sine universali, nec universale sine inductione, nec inductio sine sensu. Hæc igitur capitis hujus sententia est, capitis certè verbis exigui, sententiæ pondere gravissimi, dignitate prorsus suspiciēdi atq; admirādi: quod si interpretes attendissent, & ad retexendam & examinandam Aristotelis philosophiam adhibuissent, quæ probamus, eadem comprobassent: quæ improbamus, eadem quoq; improbasset. At ista philosophiæ aristotelex fundamenta nullo philosophiæ loco adhibuerunt. Utinam sicuti academiæ Platonis vestibulo inscriptum fuisse ferūt, *Οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω*, Nullus Geometrię expers acccedito: sic omnium aristotelicarum scholarum vestibulis inscriptum illud esset, Ἡ μὲν *ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ἡ δ᾽ ἀπειρία τύχην* ut philosophiæ magister nullū in philosophia pręceptum, nisi à sensilibus exemplis & naturalibus inductum probaret, artis deniq; magister, usus esset. Ergo caput hoc aristotelei nostri histriones & judices legunto, aristotelicæq; philosophiæ tantum principium tantumque fundamentū perdiscunto.

CAP. XV.

DEinceps ex occasiōe *τῆς συγγενείας*, aut definiti principii, ad vicesimū caput revocatur altercatio tertii capitis, An sit ulla demōstratio, demonstrationisq; immediata propositio. Initio repetitur discrimē Dialecticæ & Apodicticæ, quasi sit *ἄμεσον* aliquid in utroq; genere, sed quod illic videatur, hîc revera sit: quod erit apertiús capite vicesimo sexto hujus & decimotertio secundi: & *κατηγορίας* distinctio quædam ponitur, quód alia *κατηγορεῖται κατὰ συμβεβηκός*, dicantur secundùm accidēs, alia propriè tanquam in hac quæstione quæreretur de immediatis revera talib⁹, & quæ propriè dicerentur. Infinitas verò octodecim capita implevit in hoc libro, tertio physico, primo de cælo, primo metaphysico. Infinitas igitur principiorū & caussarum duplex in *ἄλφα* minore disputatur, altera *εἰς εὐθυωρίαν*, in rectitudinem: altera *κατ᾽ εἶδος*, secundùm speciem: illa, ut si cujuslibet materiæ, formæ, efficientis, finis rursus alia esset materia, forma, efficiens, alius finis: hæc ut si nō tantúm caussarū species essent quatuor, sed aliæ infinitę: Aristoteles hîc *εὐθυωρίαν* tantúm disputat, ad eamq; rem decimoquinto capite quatuor problemata ponit, *ἢ ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου ἐπὶ τὸ ἄνω ἀπειρία τῶν μέσων, ἢ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐπὶ τὸ κάτω, ἢ ὡρισμένων τῶν ἄκρων, ἢ τῶν ὄντων ἀντικατηγορουμένων*. Utrúm ab infimo sursum sit infinitas mediorum, an à primo deorsum, an definitis extremis, an cúm de se mutuó dicuntur. Atqui hæ quæstiones ex Philœbi Platonici loco illo videntur esse deductæ, ubi Plato in artium methodo & collocatione statuit *πέρας τε καὶ ἀπειρίαν*, ut á summo intermedia omnia comprehēdantur, *ἀπειρία* singulariū relinquatur: ut videlicet quod magister Plato simpliciter proposuerat, discipulus Aristoteles tam verbosè argutaretū: quinetiam *φιλογεωμετρίαν* aliquā hîc suspicor fuisse. Magnitudinis partes Aristoteli divisione sunt infinitæ, nec in minimas dividi possunt. Et Aristoteles in illo minore *ἄλφα* id attingit, cúm ait caussarum cognitionem divisioni linearum esse dissimilem, vel é physicis altercationibus quęstio hęc deducta est: constat enim physicorum quorundam sententiis infinita rerum principia constituta esse, ut de physicorum principiorum infinitate res ad logicorum principiorum infinitatem perveniret. Talem Aristoteles *ἀπειρίαν* disquirit in mediis & argumentis, & in quatuor partes totum problema dividit, ut dixi: quas mirifica *ὑπερβολογίᾳ* disceptat, tertiam primo loco, primam secundamq; secundo. De quarta verbum nullum.

CAP. XVI.

ERgo decimo sexto capite differit in affirmationibus tertiam quæstionem:

Si pon

Si positis duobus extremis infinita media dicantur esse, nullum (inquit) erit extremum:

At consequens ex hypothesi falsum est:

Quare & antecedens.

CAP. XVII.

Decimoseptimo capite eadē quæstio per tres figuras disputatur: & in capitis extremo hunc in modum concluditur,

Finita sæpius sumpta tandem prorsus absumuntur:

At duobus finibus hic omnia finita sunt:

Sæpius igitur sumpta tandem prorsus absumentur.

His enim ferè verbis syllogismus est in litera: *πεπερασμέναι γάρ εἰσιν αἱ ὁδοί, τὰ δὲ πεπερασμένα, πεπερασμενάκις ἀνάγκη πεπεράνθαι πάντα.* Definitæ siquidem sunt viæ: finita veró finité sumpta necessarió omnia finita. Sed tamen his duobus capitibus tertia quæstio ita disceptatur, quæstio ridicula & irridēda: quod enim quærit, id simul dissolvit, An via duobus finibus finita, sit infinita. At (inquā) hoc ipsum quód quæris, explicas, & respondes, & duos ejus fines ais esse. Baculum mihi proponis duobus finibus finitum, & quæris an sit infinitus. Siccine veró tā fatua quæstione simplicibus & imperitis discipulis illudis? At pergamus.

CAP. XVIII.

Decimooctavo capite prima secūdaq; quæstio, sed magis prima differitur, *λογικῶς* primum, deinde *ἀναλυτικῶς*, id est, *διὰ τῶν κοινοτέρων ἐπιχειρήσεων καὶ συντομωτέρων*, per communiores rationes & subtiliores. Sic enim Themistius hæc verba veré interpretatur, ut res ipsas cōsyderanti patebit: imó Aristoteles ipse sic interpretatur, qui *ἀναλυτικῶς διὰ τῶν συντομωτέρων* ait. Hic veró logicos verbum pro eo quod vulgus dicit *διαλεκτικῶς*: tanquam dialectica esset probabilium, non etiā logica. Quæ sunt igitur logicæ & generales communesq; rationes? Definitiones, inquit Aristoteles, & demonstrationes finitæ sunt, quæ tamen sursum à definito & demonstrato tendentibus nobis occurrunt: nō igitur via sursum infinita. At quid nobis hic respondes? ubi est acumen tuum? Quæritur hac tam multiplici quæstione, *εἰ αἱ ἀποδείξεις εἰς ἄπειρον ἔρχονται*, an demonstrationes in infinitum abeant, ut decimoquinto capite proponitur, & tamen pro argumēto eam ipsam quæstionem sumis, & ais: Demōstrationes sunt finitæ. Quid igitur est *αἰτεῖσθαι τὸ ἐξ ἀρχῆς*; petere quod in principio, & quæstionis nomen sine ulla fidei solutione sibi condonare, nisi hoc est? Hoc veró capite, *κατηγορίας* distinctio repetitur, quæ fuerat capite decimo quinto: sed tam confusé, ut Philoponus quāvis pertinacissimus Aristotelis defensor, tamē dicat hic, *ἔχει δέ τι ἀκατάλληλον ἡ λέξις*· habet veró incōgruum quiddam hæc oratio: & *ταυτολογία* tamen est legibus Aristotelis toties jam damnata. Hic etiam ideæ rursus irridentur: *τὰ γὰρ εἴδη χαιρέτω, τερετίσματα γάρ ἐστι. καὶ εἰ ἔστιν, οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον ἐστίν*· Valeant veró species, prætentiones siquidem prolusionesq; sunt: & si sint, nihil ad rationem faciunt. Hic Aristoteles Platonem, ut interpretibus placet, irridet, tanquam Plato dixerit ideas *αὐτοζῶα*, per se animantes, eisq; *ὑπόστασιν*, substantiam, naresq; & manus & pedes affinxerit, non autem ad logicam rationē *εἰδέας καὶ εἴδους*, ideæ & speciei notionem & rationem usurparit: ac non illam, quam accusat Aristoteles, de ideis sententiam in Parmenide refutarit, ut jam diximus. Ergo Aristoteles qui Platonis Logica deridet, & *τερετίσματα* nominat, qualia nobis hic ipse *τερετίσματα τερετίζει*, jam vidimus, & jam reliqua videamus. Analytica quæstionis hujus argumenta videamus, quoniam Logica jam sunt expedita:

Quæ per se insunt, finita sunt, sive attributá subjectis, ut primo & quarto modo: sive contrá subjecta attributis essentialia sint, ut secundo tertioq; sicuti quarto capite monstratum est:

Ex iis autem demonstrationes constant:

Demonstrationes igitur finitæ.

Hæc analytica probatio est ex divisione & partibus sumpta, quia partes demonstrationis sunt syngeneæ, & per se, & tamen finitæ. Quare totum quod ex iis constat, etiam finitum. Philoponus cum Alexandro valdé occupatus est in explicandis verbis *λογικῶς καὶ ἀναλυτικῶς*. *λογικὸν*, ait, hic dicitur non dialecticū, nō etiā apodicticū, sed cōmunius quiddā: *διαλεκτικὸν* veró pro *ἀποδεικτικὸν* dicitur.

At hic

At hic vir diligens diligentia nimia labitur: nec logicum hîc & analyticum hoc discrimen significant, sed idem prorsus, quod commune, propriũ, generale, speciale, universale, singulare. Demonstratio totũ est: quæ per se sunt, partes sunt demonstrationis: illic totum, hîc partes adhibentur: atq; illud argumentum logicum, hoc analyticum dicitur. Quamobrem Philoponus labitur, neq; tamen interpretibus ex hoc loco comminiscendum fuit, Logicæ vocabulo totam Organi logici doctrinam significari. Nihil enim minùs spectavit Aristoteles: imò contrarium potiùs significaret, vel ex interpretatione Philoponi, qui ἀναλυτικὸν pro ἀποδεικτικὸν interpretatur, ut λογικὸν & ἀναλυτικὸν apponantur: sic ut διαλεκτικὸν & ἀποδεικτικὸν & λογικὸν idem significaret, quod dialecticum. Sic Topico primo πρότασις λογικὴ dicitur ab Aristotele: & Topici quinti capite primo λογικὸν sic usurpatur: Logicæ verò nomen Aristoteles cùm in Organo logico, tum in opere Metaphysico frequenter usurpat pro Dialectica. Sic in γάμμα dicit λογικὰς δυσχερείας, & in ζῆτα, ἐπειδὴ ἔνια λογικῶς, item ἐξ αὐτῶν λογικῶς, & in λάμβδα, λογικῶς ζητεῖν, quibus in locis si curiosior esse voles, videbis Logicæ nomen sic accipi. Ergo notabis λογικῶς in hoc capite tribus locis accipi, ut dixi.

CAP. XIX.

Decimo nono capite reliquiæ quædam quæstionis ejusdem tractantur, Nõ quicquid de pluribus dicitur, etiam dicitur per mediũ: & quod sine medio est, indemonstrabile est, & demonstrationis στοιχεῖον, elementum: sic enim modò dicitur argumentum, quod antea medium & principium sæpe dictum est. συγγένεια hic interim repetitur. Reliquo capite perissologia est trium figurarum, qui sit habit⁹ medii in tribus figuris: perissologia (inquam) est vel Philoponi cõfessione inutilis & inepta. ταῦτα μὲν ἦν τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα, μηδὲν πλέον ἔχοντα τῶν ἐν τοῖς τρισὶ σχήμασιν εἰρημένων περὶ τῆς θέσεως τῶν τριῶν ὅρων· μὴ δὲ ἀναγκαῖά τινος ἕνεκα τῶν εἰς ἀπόδειξιν χρησιμευόντων ἐνταῦθα παρεμβεβλημένα, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Hæc igitur quæ dicuntur hîc, nil aliud habent, quàm quæ in tribus figuris dicta sunt de dispositione trium terminorum: neque cujusquam necessarii gratiâ, quod ad demonstrationem conferat, hîc proposita sunt, ut mihi quidẽ videtur. Hæc interpres ille cõfitetur, licet alioqui mordicùs Aristotelis multos errores tueatur. In hujus autem capitis perissologia notabis, quód dicatur, ὥστε ἐν συλλογισμῷ τὸ ἓν πρότασις ἄμεσος· ἐν ἀποδείξει δὲ καὶ ἐπιστήμη, ὁ νοῦς. Sic in syllogismo unum est, propositio immediata: in demonstratione autẽ & scientia, intellectus, quod postea dicetur apertiùs. Itaq; sex capinbus 3,15,16,17,18,19, problema vanissimũ, An demonstratio ulla sit, & problema, (ut dixi) contra leges analyticas sophisticé agitatum est. Aristotelica lex est,

Quod genus artibus propositum et subjectum est, ponitur tanquam principium, non quæritur an sit.

Nec enim Grammaticus quærit an sit litera, dictio, oratio: nec Rhetor, an sit ornatus in elocutione vel actione: nec Arithmeticus, an sit numerus: nec Geometra, an sit magnitudo: nec denique ulla ars, genus rerum sibi subjectarum, tanquam dubium disceptat, sed sumit: & id appellatum est principium capite octavo, & rursus appellabitur principium capite vicesimo quinto.

At (inquam) in his Analyticis pro subjecto genere demonstratio est:

Non est igitur disputandum, an sit, sed sumendum.

Hoc syllogismo atq; hoc judicio Aristotelis principioq;, cõvinco tantæ quæstioni nullum esse in bac doctrina legitimum locum, nec quicquam hîc esse aristotelicum. At secundi Physici capite primo, multó sapientiùs Aristoteles ait γελοῖον ἄνευ, ridiculum esse, si quis demonstrare velit naturam esse: eosq; qui quidpiam tale attentent, μηδὲν νοεῖν, nihil intelligere: συλλογίσαιτο γὰρ ἄν τις ἐκ γενετῆς ὢν τυφλὸς περὶ χρωμάτων· ratiocinaretur enim quispiam à nativitate cæcus, de coloribus. Ita & legibus & factis Aristotelis, hãc altercationem tot capitibus productam, intelligimus improbatã. At dices fortasse, nõ prorsus inutilem quæstionem hanc esse, etsi minùs artificiosé huc intertexta sit. Certé ut ingenué fateat, non prorsus inutilẽ credo: sed lõgé alio utilitatis genere, quàm videatur. Quintilianus monet exercitationis gratiâ nõ solùm recta & laudabilia, sed etiã vitiosa

vitiosa exempla legenda esse, ut virtutis comparatione reprehendatur & fugiantur: Ita si quis exercendæ artificiosæ methodi caussâ legere hanc quæstionem velit, videbit in primis in analysi posteriori prorsus ei locum nullum esse, quia de subjecto artis genere disserendū non sit: notabit in tribus primis partibus tū ὑστερολογίαν, tum principii & quæstionis petitionem, tum perissologiam antea dictarum rerū: in quarta & postrema, doctoris oblivionem, qui quatuor proponat, de tribus tantùm dicat: atq; etiā fortasse vitia plura, si diligenter inquisierit, animadvertet. Hæc (inquā) tantæ tamq; prolixæ quæstionis erit utilitas, & hoc erit περίττωμα omnium περιττωμάτων, quæ adhuc animadversa sunt, levissimum & inanissimum, quod non bona illa mater ἐμπειρία, sed argutiarū & ineptiarum omnium nutricula ἀπειρία peperit, & adhuc in nostris scholis aluit: Aristotelicis principiis consentaneum nihil erit: nihil ad informandas artes & scientias necessarium. In Arithmeticis, aut Geometricis, aut cujusvis artis præceptis hæc quæstio nequaquā tolerari posset: quanto minùs in hac arte, quæ cæteris leges bene docendi præscribat? Nam propter quod unumquodque tale, & illud magis, ut Aristoteles antea docuit.

CAP. XX.

Capitibus proximis tribus quæstiones sequuntur, non tam quidem obscuræ, sed ad artiū & scientiæ structuram nihilo commodiores. De præstantia figuræ primæ supra cæteras ex nota κατὰ παντὸς jam dictum est, sed tam ridiculè quàm in Geometria quæreretur, quæ pulcherrima sit linearum. Attamen ex illa figuræ præstantia, quia dictum est eam figuram præstare, quia universale, quia affirmatum concluderet: deinde quæstio deducitur de præstantia universalis supra singulare, affirmationis supra negationem, & nota κατὰ παντὸς huc extenditur. Capite igitur vicesimo, præstantia universalis agitatur, prolepsisq; primò opponitur, quòd singulare præstet, quia magis & sciri & esse & minùs fallere videatur. At secùs est, respondet Aristoteles, quia universale per se scitur, non autem singulare: quia universale est ἄφθαρτον, perpetuū minimeq; caducum: contrà singulare: quia si quis error accidat, non universalis culpâ, sed perversè attendentis accidet. Quales verò sint hæ solutiones, faciliùs intelliges, si cum prima cōpares, quod primo hujus capite dicitur, singularia scire, esse ἁπλῶς ἐπίστασθαι, simpliciter scire: cum secunda autem solutione si conferas, quæ dicūtur in Categoriis de singularibus, quòd sint πρώτως, μάλιστα, κυριώτατα. genera autem speciesq; minimè: cum tertia verò si conferas Μένωνος ἀπόρημα, quo dictum est generali scientia instructum in singularibus labi posse, quod decimo capite est repetitum: tum verò conjunge quæ docentur primo capite majoris Ἄλφα in Philosophia, quòd ars universalium sit τιμιωτέρα καὶ σοφωτέρα, honorabilior & sapientior, experientia verò singulorū certior & magis ἐπιτυγχάνει, rem assequitur: cùm enim hos locos comparaveris, tum judicabis, qualis hæc disputatio sit, & quàm apodictica. Sed tamen hæc Aristotelis refutatio est: confirmatio deinde quadruplex additur: universale præstat, quia αἰτιώτερον, magis caussa, quàm singulare. Hoc argumentum verum est, & considerādum in primis, quod hîc docet Aristoteles, singularium caussas in universalibus contineri, & quicquid inest alicui per se, id ei caussam esse: sic definitiones factæ ex genere & differentia, caussas rei cōplectuntur: & hūc locum jam antea citavimus, & adversus imperitos proposuimus, ut intelligerent omnis scientiæ fontem ab Aristotele in uno caussarū loco esse constitutum, & genera, differentias, & inde factas definitiōes, nil aliud quàm caussarū signa & symbola esse. Ergo universale verè præstat singulari, quia αἰτιώτερον, item quia magis εἰς τὸ ἁπλοῦν καὶ τὸ πέρας, ad simplex & finem, id est, quid est ἁπλούστερον, simplicius, cùm sit universale νοητὸν, singulare αἰσθητόν. quia ἐπιστημονικώτερον, quòd universale sciens sciat singulare, non contrà: quia ἀρχοειδέστερον, principio vicinius. Duæ proximæ rationes superioris germanissimæ sunt, & ferè eædem: atq; harum rationū cùm sint nonnullæ logicæ, ut Aristoteles loquitur, maximè certa est tertia, Qui novit universale, novit quodammodo & singulare, δυνάμει, potētia nempe: qui autem novit singulare, non ideo novit

novit universale οὐδὲ δυνάμει, οὔτε ἐνεργείᾳ· neque potentia, neque actu: & λογικὸν hîc rursus appellat Aristoteles commune, ut pro διαλεκτικὸν, sicut antea, usurpare videatur. Hæc Aristotelis disputatio est, qua cõcludit demonstrationem universalem esse βελτίω, αἱρετωτέραν, ἀκριβεστέραν, κυριωτέραν· excellentiorem, præstabiliorem, accuratiorem, potiorem singulari: his enim verbis hîc utitur. Disputatio hæc nec tam obscura, nec tam molesta, quàm superior est: sed fac apertam, fac etiam bellam: quorsum tamen demonstratio universalis cum singulari comparatur? Omnis scientia omnisque demonstratio est universalium, nulla singularium, ut dictum est priús, id enim significat nota κατὰ παντός· id etiam est, quod capite vicesimo quarto docebitur, nullam sensilium esse scientiam, nec individuorum: aut si sit, ut affectionum cœlestium, attamen ut perpetuorũ consyderatur & universalium, non ut singularium, de quibus loquitur hîc Aristoteles, qui singularia φθαρτὰ, caduca dicit esse: perindeque est ista quæstio, tanquam in Grammatica quæreres, An in loquendo sermo Latinus laudabilior sit barbaro. Quid igitur hîc, quæ nobis τερετίσματα τερετίζεται?

CAP. XXI.

Capite vicesimo primo disputatur præstantia affirmatæ demonstrationis supra negatam, tribus argumentis: primum est,

Demonstrationum duarum (cæteris paribus) brevior, excellentior est:

Affirmata autem brevior est:

Quia solo genere affirmationum: negata autem duobus generibus, affirmationum nempe & negationum. Hoc argumentum diligenter est consyderandũ, quo uno περιττολογία duobus antea analyticæ methodi judiciis ab Aristotele damnata, verissimé damnatur: infinité repetuntur inventionis loci toto logico Organo, de genere, specie, definitione, contrariis & cæteris. Dic (inquam) semel id & accuraté, tantundem profeceris, ait Aristoteles: é duobus enim (cæteris paribus) quòd brevius, melius. Regulam unam semel scriptam perinde repetere, meditari & exercere, decies, centies, millies (si voles) licebit, ac si millies perscripta esset. Ad intelligendum Platonem, ad explicãdum Aristotelem, ad utrunque imitandum, inventionis loci semel in Logica arte instituti, tantundem proderunt, ac si millies essent confusi & iterati: imó longé magis proderũt: nam brevioribus & paucioribus expositam artem faciliús edisces, faciliús ad usum conferes: & Aristotelis argumentũ præsens, id modó confirmat, Breviora, meliora. Et sic octavi Topici capite quarto ex eodem repetitur peccatum esse, quando demonstratur per longiora, quod possit per breviora, & quæ in ipsa disputatione insint. Quare hanc legem jam toties á nobis allegatam, vel potiús toties jam ab Aristotele propositam notemus & perpendamus. Ταυτολογίαν καὶ περιττολογίαν antea damnavit Aristoteles in methodo: nunc rursus eandem damnat. Secundum propositæ præstantiæ argumentum est, quód affirmata demonstratio sit γνωριμωτέρα καὶ πιστοτέρα, notior & probabilior, quia negatio per affirmationem probetur, non contrá: in omni syllogismo negato, affirmatione opus est, non contrá in affirmato, negatione. Postrema ratio est, quód sit ἀρχοειδεστέρα, principiis & immediatis magis vicina: quæ duæ rationes, rationis primæ sunt affines, & eædem feré. Atque in hac præstantia idem mihi dicendum sit, quod in superiore: Omnis demonstratio scientiaque ἁπλῶς, est affirmationis, ut Aristoteles ipse ait capite undecimo. Cur igitur cum demonstratione nõ demonstratio comparatur? cur ista nobis τερετίσματα cantitantur? Sophisticum est, ait Aristoteles quinto capite, generis affectionem in specie docere. At (inquam) universale, singulare, affirmatum, negatum concludere, syllogismi generalis & communis est affectio: sophisticum igitur est in demonstratione, si syllogismi species sit, hæc omnia, & quidem tam verbosé proponere.

CAP. XXII.

Disceptata est præstantia tum universalis, tum affirmationis supra singulare, supraque negationem: sequitur vicesimo secundo capite comparatio demõstrationum negatarũ, quòd δεικτικὴ, ostensiva, præstet ducenti ad impossibile: sed initio differentia utriusque præponitur: Cùm antecedẽtib. propositione atque

ne atque assumptione veris, verum consequens efficitur, δεικτικῶς dicitur: ut,

Nullum β est α·
Omne γ est β·
Nullum γ est α.

Ad impossibile veró, si concludendũ sit, quod nullum β est α, quæ fuerat superioris propositio, sic agẽdum esse Aristoteles jubet:

β est α·
γ est β·
γ est α.

Certum veró est, consequens impossibile esse: quare antecedentis propositio nõ est vera, cùm assumptio certa sit. Hanc differẽtiam Aristoteles, & prçstantiam ex iisdem terminis statuit, quód δεικτικῶς probet ex notioribus & prioribus antecedentibus consequens: ducẽs veró ad impossibile, contrá ex notioribus & absurdis consequentibus antecedens: ut Aristotelem in ejusmodi differentia ἀνασκευαστικῶς οἱ ἐξηγηταὶ universi interpretes reprehenderunt, ait Philoponus, quoniam contra suam prioris analyseos doctrinam, hanc differentiam statuat: debuit enim sumere ἀντιφατικὸν, contradictorium conclusionis, sumpsit aũt propositionis: deinde illud ipsum propositionis ἀντιφατικὸν infinité sumpsit: quod si singulariter intelligat, ex singulari propositione majore in prima figura concludet ἀσυλλογίστως· si universaliter, nõ sumit ἀντιφατικὸν, ἀλλ' ἐναντίον· contradictorium, sed contrarium: quod est ineptum & ἄλογον· nec enim si contraria falsa est, oportet esse verã contrariam, sed contradictoriam. Sic Aristoteles á suis accusatur. Philpponus defendere vult, sed interim dum alienã inscitiam tegere vult, ostẽdit suam: Ait enim propositionẽ, β est α, ὁ παντί, non omni ab Aristotele intelligi: & apud Aristotelem, τὰς ἀπροσδιορίστους ἰσοδυναμεῖν ταῖς μερικαῖς· infinitas, æquipollere particularibus: & propositionem illam, γ est β, pro majore sumptam. Quod si sit, syllogismus hic erit.

Omne γ est β.
Quoddam β est α·
Quoddam igitur γ est α.

Quo nihil ἀσυλλογιστότερον fingi potest in prima figura. Lege Philoponi locũ: est enim mendosus, ut apparet ex varia lectione: sed quicquid est, excusari tam manifestus error non potest. Quanvis Philoponus Rhetorice nescio quid hic moveat, quód verisimile non sit, Aristotelem πρῶτον καὶ μόνον τὰς λογικὰς μεθόδους παραδεδωκότα, qui primus & solus logicas artes instituerit, tã graviter lapsum esse. At (inquam) ista nimia in doctore Logicæ artis, simplicitas & credulitas est: peccatum est manifestum, peccatũ non putas, quia sit Aristotelis peccatũ. Quamobrem? (inquam) quia (inquis) logicas artes primus & solus instituit, nec contra suas artes faceret. Quasi veró sit impossibile, quenquam bene consulere, consilus autem suis non bene uti. De Grammatica bene præcipit Alexãder, barbaré tamẽ loquitũ, nec bene suis præceptis utitur: quia tamen tanta erat ejus apud nostros homines authoritas, quanta nunc est Aristotelis apud Philoponum, tot annos in Academia parisiensi floruit: & quanvis barbarissimis putẽret, barbarus tamen esse á Philoponis suis non credebatur. Qualẽnam igitur argumentum est? Aristoteles magister est artis Logicæ: ergo cõtra suam artem peccare non potest. Sed quid rem manifestissimam disputo? tribus rebus Grammatici, Rhetores, Logici, & cçterorum generum artifices efficiuntur, naturá, arte & exercitatione, omniumque partium facillima & minima est ars: & tamẽ Philoponi credulitas huc peruenit, ut credat, si ars qualiscunque etiam adsit, naturam protinus & exercitationẽ adesse. Primus, ait, & solus Logicas artes instituit. Quid tum? An iccirco errare in usu non poterit? nónne Aristoteles ipse primo & nono capite docuit fieri posse, ut generales regulas teneas, in usu tamen & exemplis fallare? Ergo si primus & solus Logicas artes tradidisset Aristoteles, non iccirco credendum fuit, Aristotelem in artibus Logicis offendere non posse: At falsum sibi Philoponus argumentum concedit: nec enim primus logicas artes docuit, sicuti primo libro tot testimoniis productis convicimus. Quare videmus quales aristotelecę philosophiæ existimatores & judices in his interpretibus habemus. Sed pergamus. De syllogismo ad impossibile, priorib. Analyticis diximus: & τερατίσματα sunt in hoc capite ineptissima: de negativis syllogismis compa-

ratio instituitur, & quæritur utro in genere demonstratio sit præstantior. Neutro (inquam) quia demonstratio omnis est affirmationum, ut jam diximus.

CAP. XXIII.

CApite vicesimotertio περιττώματα minus molesta sunt, sed tamen τὰ περιττώματα ταυτολογίας καὶ περισσολογίας triplicis: scientia est ἀκριβεστέρα, accuratior, quæ simul novit διότι καὶ ὅτι, quàm quæ tantùm novit ὅτι: quæ nõ est de subjecto, id est, quæ τὰ ἄυλα καὶ νοητὰ, immaterialia & intelligibilia contemplatur, & quæ ex paucioribus. At (inquam) ista ἀκρίβεια iisdem argumẽtis tractata prius est, procꝫ eodem βέλτιον, ἀκριβέστερον, ἀκριβέστερον acceptũ est, & ἀκριβείας nomine præstantiam similiter inquiri perspicimus. At capite decimo præposita est demonstratio διότι demonstrationi ὅτι: capite vicesimo dicta est universalis demonstratio ἀκριβεστέρα, quia simplicior esset: capite vicesimo primo dicta est item affirmativa præstantior, quia ex paucioribus. Est veró in tertio τῆς ἀκριβείας argumento notãdum, quod Aristoteles ait, quodꝗ antea citaui, Arithmeticã, Geometriã ἀκριβεστέραν εἶναι: attamen in tota Arithmetica, demonstratio syllogistica, qualem nobis Aristoteles cõfingit, nulla est. Videbis idem præstãtiæ argumentum majore A in Philosophia. Quid igitur sibi perissologia uult? Altera est πολλὴ τῆς συγγενείας ταυτολογία, unde una & diversa scientia cognoscitur. At quoties jam, quoties ista, συγγένεια petitur & repetitur? & tamen quàm nusquam servatur: quàm nusquam attenditur? Eadem scientia est, quæ constat ex syngeneis: diversa scientia est, quæ constat ex heterogeneis. Tertia est ταυτολογία, quomodo demonstrationes ejusdem rei sunt plures, aliæ τῷ προσλαμβάνειν, assumendo, aliæ εἰς τὸ πλάγιον, in latus: illud enim est suprà dictũ, quod mutatis verbis iteratur. Demõstrationis media modó sunt in certo ordine ἐφεξῆς, ut genera sunt speciei: modó εἰς πλάγιον, ut differentiæ: sed id Themistius & Philoponus satis aperté. Atque ista numerosa περιττώματα nobis ab Aristotele cantant, qui legibus suis ταυτολογίαν tribus jam severis judiciis damnavit, qui tamẽ exemplis suis toties usurpat. Notabis hoc capite οὐσίαν dici pro πρᾶγμα, ut cum dicitur μονάς, στιγμὴ, οὐσία, unitas, punctum, essentia, intellige tanquam res diceretur. Quamvis ad Pythagoreos Philoponus hoc referat, qui numeros, essentias faciebant, ait, ut est in Philosophia. At Aristoteles Pythagoream hîc opinionẽ nullam attingit, sua ipse sensa duntaxat exprimit. Notabis in hoc capite συστοιχίαν καὶ τὰ σύστοιχα, conjugationẽ & conjugata dici, quæ alibi ἀδελφότητα, συγγένειαν, καὶ τὰ συγγενῆ nominavit.

CAP. XXIIII.

CApite vicesimoquarto ἐναντίωσις duplex est ex quarto capite deducta: dictum illic est scientiam esse ἐκ τῶν κατὰ παντὸς, quæ necessaria & universalia sunt: itaꝗ nunc contrarium differitur, non esse igitur fortuitorum, non igitur sensilium. Quamobrem non esse fortuitorum? quia

Τὰ ἀπὸ τύχης, fortuita, neq; necessaria sunt, neque ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, quæ frequẽter eveniũt:

Omnis veró syllogismus est necessariorũ, aut frequenter evenientium:

Nullus igitur syllogismus est fortuitorum: nedum demonstratio.

Quamobrem autem non esse sensilium? quia

Scibilia sunt universalia:

Sensilia non sunt universalia:

Sensilia igitur non sunt scibilia.

Atque adeó si super Lunam positus, objectã terram videres, eclipseos tamen caussam nõ videres, ait hîc Aristoteles: contrario tamen secundo capite secundi proponit. Ac quanvis oriatur universale à sensibus, illis tamen est τιμιώτερον, honorabilius, quia caussam eorum continet: quod notãdum nobis cursus est; ut intelligatur ex Aristotelis doctrina, genera differentiasꝗ, speciei caussas esse, quia sint ejus universalia: definitionẽ definiti caussam esse, quia complectatur ejus universalia. Addit Aristoteles, sensilis unius exemplo plerunꝗ universale concipi: ut si vitrum perforatum videremus, & lumen transiẽns, caussam nequaquam quæreremus, protinus cõciperemus. Hanc caussam Philoponus affert duplicem, aut quód porrosum, aut quód perspicuum. Hæc capitis est ἐναν-τίωσις.

τίνων, quæ certé ex superiori scientiæ doctrina abundé percipi poterat. An scientia est fortuitorū? minimé, inquies, quia est necessariorum, ut definita est. An sensilium? minimè dices, quia est universalium: quia id nota κατὰ παντὸς priús exposuit. περιττώματα hîc itaque sunt, nulla nova ad parandam scientiam utilitas, non magis ad demonstrandum necessaria, quàm ad bene loquendum doctrina barbarismorum & solœcismorū. At cæteris partibus breviora, meliora, præstantioraq; sunt, ut Aristoteles antea docuit: At ταυτολογία vitiosa est, Aristotelis judiciis damnata, ut antea jam patuit. Quare nihil hîc est aristotelicum, nihil Aristotelis principiis consentaneum.

CAP. XXV.

Capite vicesimo quinto ponitur quæstio περὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἀρχῶν, de cōmunione principiorū, An omnia syllogismorū principia sint eadem: Ad hanc quæstionem refellendā multæ rationes afferuntur: Syllogismi partim falsi, partim veri. At neq; falsorū cùm sint contraria plerunq;, ut justicia & injusticia, neq; verorum, si sint heterogenea, principia sunt eadem: nec si communia quædam principia sunt, ut axiomata, ideo sunt omnia: genus enim subjectū (ex quo est assumptio) propriū est: & principia si eadē essent, essent finita: at infinita sunt, ut cōclusione. Tū veró alia necessaria sunt, alia cōtingētia: nec si dicanē in singulis scientiis eadē, in vniversis erūt eadē: At nō eadē esse, inductio & analysis artiū declarabit: nec si quædā propositiones immediatę sunt & syngeneę, iccirco eadē omniū artiū principia erūt. Hæc tot Aristotelis argumēta sunt ad hāc quæstionē refellendū: quæstionē veró ancipitem & ambiguam: aut enim quærit an principia, id est, elementa media: argumenta deniq; syllogismorum sint eadem summo quodam & communi genere, ut antea dialectica dicta est ἀρχὴ πάντων, domina omnium & omniū artium cōmunis: aut quærit an sint eadem subjecto certæ artis genere, ut arithmetica inter se, geometrica inter se sunt eadem, id est syngenea, ut dictum est prius: aut omnino quærit, an eadem numero sint, ut scholæ nostræ loquuntur. Postremo genere eadē non esse, certę satis comprobat Aristoteles: sed id quærere perridiculū videatur. Si veró nunc disputet, secūdo genere nō eadem omniū syllogismorum principia esse, ταυτολογία fuerit inanis. Quid enim aliud syngenia trib. capitibus, septimo, octavo, nono disseruit, quàm propria scientiarum esse principia, non esse eadē, non cōmunia? Superest igitur ut de primo ταυτότητος, identitatis, ut ita dicā, genere disserere videatur. Hujus enim quæstionis suspicor istam hypothesin esse, quāvis ea tamen nō exprimatū. Aristoteles unam communem omnium quæstionum dispositionē in syllogismo putavit, & in prioribus Analyticis semel tantúm docuit: unam aūt & eandem & cōmunem omnium syllogismorū omniumq; quęstionum inventionem esse nō putavit, ut primo Topico testatur, & nos antè diximus: ideoq; tot libris eam dispersam videmus in Categoriis, in Interpretatione, in Abundantia propositionū, in posterioribus Analyticis, in Topicis. Videtū igitur hic quærere, an omnium syllogismorum argumenta, id est media, principia, elementa sint eadem, sitq; cōmunis ejusmodi mediorum & principiorū quædā doctrina, qua syllogismi omnes instituantur. Et certé sic media omnium syllogismorū eadem & cōmunia essent, eorumq; communis esset & una doctrina: Quicquid enim ad aliud probandum vel explicandum afferri potest, locis generalibus decem cōtinetur, Caussarum, effectorum, subjectorum, adjunctorum, dissentaneorum, comparatorū, nominū, distributionum, definitionum, testimoniorum: & eorum communis & eadem est doctrina, Logica nempe & Dialectica inventio. Id igitur refellere si noluit Aristoteles hoc loco, ut in primo Topico voluit, errat & labitur, sicut illic erravit ac lapsus est, quemadmodum secundo scholarum libro docuimus. Imó Aristoteles ipse videtur jam antea id ipsum refutasse, cum docuit Dialecticā ἀρχὴν πάντων εἶναι, eāq; omnibus artibus omnibusq; quæstionibus cōmunem esse. Nam si Dialectica cōmunis est omnibus quæstionibus & disputationibus, certé mediorū & principiorum doctrina, quæ inventio est, & de Dialecticæ partib. altera, tota etiam communis erit: & Aristoteles in Philoso-

phia tertio & quarto libro disputat & docet unam esse artem, quæ principia omnium artium cõmunia habeat & cõsyderet:& duodecimo confirmat principia omnium rerum esse *κατ' ἀναλογίαν* eadem omnium. At jam docuimus, doctrinam illam esse logicam. Quare si Aristoteles hãc sententiam refellere voluit, verum, & Aristoteli quidem ipsi probatũ refellere voluit. Atq; hîc omnino *τερετίσματα* sunt, ad sciẽtias & artes construendũ prorsus inania, aristotelicũ nihil est.

CAP. XXVI.

Vicesimo sexto capite vocabula quædam, facultates animi significantia, ex occasione *τῆς ἐπιστήμης* proponũtur: *νοῦς, ἐπιστήμη, δόξα, διάνοια, τέχνη, φρόνησις, σοφία*, intellectus, sciẽtia, opinio, disceptatio, ars, prudentia, sapiẽtia. *ὁ νοῦς*, intellectus, non solùm est necessariorum, sed primorũ & demonstrabilium, ut jam dictum est. Philoponus altius nescio quid hîc philosophat, *τὸν νοῦν* esse *τὴν ἀκροτάτην τῆς ψυχῆς δύναμιν*, altissimam animi facultatem: quod cõcedo *καθ' ἣν ἡ τῶν θείων ἀντίληψις κατὰ τὰς καλουμένας ἁπλᾶς ἐπιβολάς*, per quã fit divinorũ apprehensio per simplices (quæ dicuntur) notiones: & quod Aristoteles antea dixit, *τῷ νῷ ὅρων* intelligi, *ὅρους* dicit *θεῖα καὶ νοητὰ εἴδη*, divinas & intelligibiles species. Quãobrem autẽ *ὁ νοῦς* divinorum tantùm, non etiam cõmuniter omnium immediatorum, divinorum, seu non divinorum fuerit? Multò verò magnificentius est, quod idem Philoponus ibidem paulo pòst ait: *ἀρχὴν δὲ ἐπιστήμης, τοῦτον νοῦν καλεῖ, διότι ἡ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν λῆψις, καὶ ὅλως ἡ τῶν ἀμέσων προτάσεων γνῶσις, αὕτη ἀσυλλογίστως ἡμῖν παραγινομένη, ἐσχάτη τίς ἐστι καὶ περιπατητικὴ ἐνέργεια τοῦ νοῦ τούτου*. Principiũ verò scientiæ talem intellectum vocat, quia cõmunium notionũ perceptio, & omnino immediatarum propositionum cognitio, quæ sine syllogismo in nobis est, extrema quædam & obambulans intellectus hujus est actio. Hic tã nobilis locus animadvertendus est. Lumen est in nobis, divinũ certè & cœleste, quo tamẽ & mediata & immediata & necessaria & contingentia, & fortuita, & cætera denique omnia cognoscimus non solũ artium principia: denique quod Aristot. primo Topico, Aristotele isto longè præstantior ait, *ὡς ὄψις ἐν ὀφθαλμῷ, νοῦς ἐν τῇ ψυχῇ*: ut visus in oculo, sic intellectus in animo. quomodo in libris de Anima *ὁ νοῦς* ab eodem dicitur. Hoc logicũ & dialecticũ lumen est generale, commune, universale. Sed ad Philoponũ redeo. Intellectus (ait) hic, sine syllogismo immediatas propositiones cognoscit: & certè sine syllogismo cognoscit, judicat, & perpendit: idq; judiciũ valde naturale est, artificii admodum nõ habet: hoc definitiones, hoc distributiones singulares denique & per se manifestas enunciationes examinat & judicat, & primũ dialectici judicii genus *νοητικὸν* Aristoteli præcipuè dicitur: denique unũ judiciũ omnes artium institutiones examinat per se & judicat: At si verbi cõmunis humanus usus vel in Aristotelis Philosophia cõsideretur, cõmune totius Logicæ symbolum hoc erit. Quoties enim Aristoteles usum loquendi cõmunem sequitur, *τοῦ νοῦ* nomine, illud mentis commune lumen significat: cognitionem principiorum nomine *τοῦ νοῦ* significare, placitum est Aristotelis, quod equidem hactenus probo, ut certæ partis in dialectica certum quoque nomen habeatur. Scientia verò est necessariorum, opinio est contingentium: & est *ἀβέβαιον*, incertum quiddam: *δοξαστὸν δὲ καὶ ἐπιστητὸν*, opinabile verò & scibile idem potest esse: ut Epicuro omnia concursione fortuita atomorum conficienti, eclipsis Lunę opinabilis erat: Hipparcho ex necessariis caussis intelligenti, scibilis. Sic opinio & scientia, *ὑπολήψεως τρόπῳ*, conceptionis modo, non subjecto semper differũt, ut eadẽ de re opinio vera esse potest & falsa. Interea notabis hîc ab Aristotele dici, quod antea capite decimo quinto obscuriùs indicatum est, dialecticam propositionem esse *ἄμεσον*, ut apodicticã: ut illa videatur talis, hæc revera sit: quod iterum capite decimotertio secundi dicẽt. Notabis item *ἰδίαν καὶ εἶδος* hîc sic opponi, ut antea notavimus, pro singulari quod per se est, & communi quod est in singularibus. Quomodo loqui videntũ Aristoteles & Porphyrius, cùm vocat hominẽ, Socratis & Platonis speciẽ. Hoc extremo capite distributio & explicatio *διανοίας, τέχνης, φρονήσεως, σοφίας*, partim ad Physicã, partim ad Ethicam remittitur: in Physicis tamẽ, ut de rebus nihil dicitur. Itaq;

Philo-

Philoponus per φρονητικὴν διαγωγὴν insinuat nobis philosophiā τὴν περὶ τῶν ὄντων διαλεγομένην, quæ de entibus differit, ait. Sic Aristotelem excusat, & verbum cum verbo cōmutat, propterea quód in Philosophia de sapientia dicatur. Est veró (ut Philoponus idem ait) sapientia idem omnino, quod scientia: aut si quis accuratiús distinguere voluerit, τὸ ἀκρότατον τοῦ νοῦ, intellectus extremum, & velut ipsius absolutio. Hæc veró sapientia, qua divinas & intelligibiles species agnoscimus, σοφία dicta, quasi σάφεια, declaratio, quia per eam divina nobis manifesta sint: at περὶ τῆς διανοίας, nusquam nec in Ethicis, nec in Physicis, nec in Philosophia: hanc veró Philoponus nobis interpretatur συλλογιστικὴν ἀγωγὴν, ut initio citavi: & genus efficit omnis disputationis dialecticę, apodicticæ: deniq; quandocūq; aliud ex alio explicatur, seu definitione, seu distributione, seu quavis explicationis specie, διάνοια dicitur, & διανοητικὸν, quod ita cognoscitur. Quare Philoponum primo capite errare docui, qui διανοητικὸν opponeret αἰσθητικῷ. Est veró in hoc verbo mirabilis Aristotelis ὁμωνυμία, ut antea dixi. Extremo capite definitur ἀγχίνοια, εὐστοχία τις ἐν ἀσκέπτῳ χρόνῳ τοῦ μέσου, conjectiva medii in tempore non meditato, id est, caussæ & rationis extemporalis inventio: vel εὕρεσις τυχαία τοῦ μέσου, inventio subita medii, ut Themistius ait: Latiné dicitur acumen, solertia, sagacitas, ingeniū: iis enim tropis aliquando in eam sententiā utimur: sed ex omnibus acumen maximé Græcum illud exprimit, & ἀγχίνους, acutos dicimus, qui celeriter caussam propositæ rei concipiunt. Hujus & superioris capitis περιττώματα minús molesta sunt, quàm superiora: ad parandam tamen scientiam, quod analyseos posterioris est propositum, inutilia περιττώματα sunt, aristotelicam ἐπαγωγὴν ad instruendas artes & scientias necessariam nullam habent, scholasticam & inertem ἀπαγωγὴν duntaxat habent.

Scholarum dialecticarum libri noni finis.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER X.

CAP. I. & II.

SECUNDI libri doctrina tota est de caussis, effectis, distributione, definitione, origine universalium & principiorum, non propria aristoteleæ demonstrationis, sed omnium quæstionum, omnium syllogismorum, imó etiam nō syllogisticarum explicationum omnium cōmunis: non propria (inquam) syllogismi ex caussis primis & notissimis affectionem propriam concludentis, quem Aristoteles demonstrationem facit. In arte porró, quod commune sit universi generis, uni speciei attribuere, sophisticum Aristoteles appellat quinto capite superioris libri. Quare quicquid erit in hoc libro commodi, non ad commentitiæ demonstrationis ullam artem propriam refertur, sed ad communem logicæ artis inventionem. De definitione veró, tam multa, quę differētur in hoc libro, é Platone feré sumpta sunt. Pythagoras primus definitiones in numeris, deinde Democritus in physicis, postremô Socrates in ethicis celebravit. Atqui duo sunt, ἅ τις ἂν ἀποδοίη Σωκράτει δικαίως, τούς τ' ἐπακτικοὺς λόγους καὶ τὸ ὁρίζεσθαι καθόλου· quæ quis meritó Socrati tribuat, inductiones & definitiones universales (ait Aristoteles in Philosophia capite quarto μ.) Theophrastus porró & Alexāder, duos scientiæ modos dixerunt esse, alterum definitionis, demonstrationis alterum (quod Aristoteles (ut jam dixi) docet in Philosophia:) & de demōstratione, superiore libro actum esse, de definitione agi secundo: Logicam definitionis equidem valde laudo, sophisticam somniatæ demonstrationis tot capitibus, imó tot ætatibus venditari nō laudo. Est veró notanda Philoponi, Eustratii, & reliquorum contra Theophrastum & Alexandrum dissensio, quód secundi hujus libri scopus non sit definitio: & quanvis de definitione præcipiatur, præcipi tamen per acci-

 dens,

cidens, quia definitioni accidat esse medium demonstrationis. Aristotelis studium aliquod interpretes hi videlicet senserunt, syllogismo demonstrationem, demonstrationi definitionē subjicientis. Attamen homines hi tam acuti ad parandam scientiam, principem locum definitioni concedunt: ἅπαν κῦρος ἔχει, totum principatum habet definitio, ajunt. definitio per se scientiam parit, demonstratio sine definitione non parit. Ecquid (inquam) cùm Aristoteles de scientia scientiæq; generibus & modis præcipiat, quomodo per accidens de principe scientiæ instrumento præcipit? Ergo Posteriorum secundus liber, platonicam definiendi doctrinam sibi proponit, si Theophrastum & Alexandrum, imò Aristotelem ipsum in philosophia sequimur. Sed tamen Aristoteles definitionem in demōstrationis speciem traducere voluit, nec interpretes fortasis hîc omnino labuntur. Hic multa commenta περὶ τῆς κοινῆς λύσεως prætereo, de quibus alibi dici commodius fuit: Artes omnes definitionibus, divisionibus, & exemplis ferè tractātur, syllogismum rariùs adhibēt. Aristoteles quęstionis simplicis, quid est, explicationem, definitionem appellavit: quæstionis compositæ, propter quid est, explicationem, quamvis definitio ipsi esset, definitionem dicere noluit, demonstrationem dixit: & quamvis quæstiones quid est, & propter quid est, faciat easdem, earum tamen explicationes easdem facere noluit, duas distinxit, ut definitio definiret essentiam τῷ τί· demonstratio de subjecto demōstraret accidens τῷ συλλογισμῷ· & ex hoc commento multas in hac arte tenebras genuit: ad quas discutiendas, magno adjumento nobis erunt duo proxima capita, quorum sententiam diligenter attendamus. Monuimus superiore libro, si quæratur propter quid proprietas est in subjecto, cùm noveris & an est, & quid est, & quia est, caussam reliquam omnino nullam esse: consyderavimus toto superiore libro, sicubi Aristoteles ullam talem caussam afferret: nullam attulit: id etiam hoc rursum libro consyderemus. Duobus igitur primis capitibus agitur de quæstionis fine & generibus ac differētiis. Finis omnis quæstionis, est inventio medii, id est cognitio, ut Eustrati⁹ rectè interpretatur: τὰ ζητούμενά ἐστιν ἴσα τὸν ἀριθμὸν, ὅσαπερ ἐπιστάμεθα· Quæ quæruntur, æqualia numero sunt iis, quę scimus. Hæc propositio est ex eodem fine: quia quæstionis finis est scientia, ideo quæsita quot numero sunt, totidem si cognoveris, scita erunt: propositio tamen est Aristotelis doctrinæ non congrua, definientis scientiam ex caussa prima, necessaria, universali: multa enim quæruntur, ut fortuita, sensilia, quorum nulla talis scientia est. Genera quæstionum Aristoteles quatuor facit, εἰ ἔστι, τί ἐστι, ὅτι ἔστι, διὰ τί ἐστι· an est, quid est, qa est, propter quid est: ut, An est luna? Quid est luna? An luna deficit? Propter quid luna deficit? Duæ primę simplices sunt, duæ postremæ cōpositæ. Prima secundam, tertia quartā antecedit, antecedentésque sine consequentibus cognoscuntur, non contrà. Prima & tertia, secunda & quarta eadem, quoniam eodem argumento tractantur, modóque tantum quęstionis differunt, quód altera sit simplex, altera composita: Et sic capite decimo sextò hujus, problemata dicūtur eadem, quę probantur eodem argumēto. Hæc duorū capitū aristotelica doctrina est. Genera porró quæstionum si apodictica quærantur, quoniam iis libris ἀπόδειξις sola proponitur, eaq; sic ab Aristotele definitur, ut explicet διὰ τί, certé unicū é quatuor iis erat apodicticū, διὰ τί, nec quæstio an est, erit apodictica, quia non quærit accidens de subjecto, quæ sola demōstrationis materia est, sed subjectū simpliciter quærit, ut Aristoteles hîc ait, λέγω δὲ τὸ μὲν ἁπλῶς τὸ ὑποκείμενον, οἷον σελήνην, ἢ γῆν, ἢ ἥλιον, ἢ τρίγωνον· dico verò simpliciter quidem subjectum, ut lunam, aut terram, aut solem, aut triangulum: & subjectum tanquam principium ponit in artibus, ut Aristoteles antea docuit: non disputatur. quare quæstio (an est) non est apodictica: nec iisdem rationibus quæstio, quid est, qa non quærit accidēs de subjecto, sed definitionem de definito. Quæstio quia est, si quærit accidens de subjecto, videbitur fortasis apodictica esse. At Aristoteles capite decimo libri superioris distinxit ὅτι καὶ διότι, & cū factis, subjectis, adjunctis, & quibuslibet argumentis

veris

veris explicari posſit ſine cauſſis, ſic expoſita ἀπόδειξιν nõ effeecerit: ſi dixeris ex cauſſa legitima explicari poſſe, id Ariſtotelis ſuperiori doctrinę repugnare dicam: deinde ſi poſsis, ut Ariſtotelis hoc libro poſſe uidebitur, attamen nec ſic quidem demonſtrationem effici concedã: nec ἐπιστήμη, ſciẽtia, dicitur ab Ariſtotele cognitio principii & medii, ſed quęſtionis expoſitæ, ut ex quæſtionis non medii modo ſcientiæ modus metiendus ſit. Quæſtione igitur expoſita & expleta, ſcimus quod quęrebamus: quęrebamus aũt in illa quæſtione ὅτι promiſcué & generaliter, an accidens ſubjecto ineſſet. Itaque ſi veré id conſtanterq́ concluſum eſt, ſcimus accidens ſubjecto ineſſe: non quærebamus propter quid eſt: nec veró propter quid verum ſit, animadvertimus: quãvis eodem argumento utraq; quæſtio poſsit exponi, ut ſecundo & nono capitibus intelligetur. Quare cúm demonſtratio explicationem διὰ τί ſcientiamq́ polliceatur, quod non efficitur quęſtione, quia: quęſtio enim, quia, demonſtrativa & apodictica non eſt. Unica ſupereſt igitur quæſtio διὰ τί, quæ ſit apodictica, nec ea tamẽ recté definita, quód quærat propter quid accidẽs ſubjecto inſit: poteſt enim quæri ſimpliciter διὰ τί οἰκία, propter qd domus eſt? ut Ariſtoteles ipſe poſtea quærit: poteſt genus de ſpecie, ut, Propter quid homo eſt animal? Quare ſi quæſtiones apodicticas Ariſtoteles partiri voluit, vitioſé partitus eſt, quatuor genera pro uno poſuit, neq; tamẽ id ipſum recté definivit. Et Ariſtoteles in generibus cauſſarum, cùm docet ex ijs ſingulis demõſtrari, nunquã proponit aut quærit ὅτι, ſed διὰ τί & interpretes cúm viderent ab Ariſtotele in iis libris de quęſtionis τί & quæſtionis διὰ τί mediis, tã multa dici, de quęſtionis aũt εἰ καὶ ὅτι mediis, nihil dici, quæſierũt, quid eſſet cauſſæ, quamobrẽ quatuor quæſtiones Ariſtoteles proponeret, duas duntaxat inſtrueret, quarum etiam alteram negaret apodicticã eſſe. cui dubitationi quidam dum reſpõdere vult, minimé omniũ ſatisfacit: reſpondet enim contra Ariſtotelis doctrinam, quæſtionẽ an eſt, ad quęſtionem quid eſt, & quæſtionem quia eſt, ad quæſtionem propter quid eſt, reduci: cúm Ariſtoteles antea doceat, an eſt, & quia eſt, quid eſt, & propter quid; inter ſe conſentire. Si veró quælibet quæſtionum genera partiri voluit Ariſtoteles, gravius offendit: nec enim hęc ſola ſunt. Quæritur enim quale? quantum? quid agit? ubi eſt? quando luna deficiet? & infinita alia. Quamobrem vide qualis hæc partitio ſit: De quæſtionibus apodicticis videtur loqui, quatuor genera exponit. at tria non ſunt apodictica: aut ſi genera quæſtionum in univerſum partiri voluit, omiſit plura quám comprehendit. Quare partitio hæc nihil habet Logicum. Eſt autem obſcurus his capitibus, locis aliquot, dictionis genere: εἰς ἀριθμὸν καὶ ἐπὶ μέρους, in numerum & in parte dicit pro compoſitis, & opponit ἁπλῶς, ſimpliciter, quia videlicet numerus & pars compoſitionis ſymbola ſunt: & ὅτι pro εἰ confundit, ut ſæpe poſtea in hoc libro. Et cúm probat Ariſtoteles, finem quæſtionum eſſe medii inventionem, lubricé loquitur, cum ait in quæſtione, an eſt, & quia eſt, quæri an ſit medium, & in quęſtione quid eſt, & propter quid eſt, quęri quid ſit & propter quid ſit medium: At id non agitur, ſed quæritur medium quod explicet an eſt, quid eſt, propter quid eſt: & αἴτιον, cauſſam appellat omne medium, id eſt, argumentũ. Quo loco ſe ridiculos interpretes indicant, dum diſputãt in ſimplici quæſtione nõ eſſe mediũ, quia duo extrema quęſtionis nõ ſunt, ut tertium ſit mediũ. At ſimplicis propoſitionis omnis & quæſtionis extrema duo ſunt, ſubjectum & attributum: Ariſtoteles docebit poſtea, quæſtionem an eſt, ſyllogiſticam eſſe: Ergo quæſtiõis ejus licet ſimplicis, duo extrema putat eſſe, ex quibus cum medio argumento fiat ſyllogiſmus: & medium metaphoricé capit pro argumento, ut alibi dixi: ut λόγος, πίστις, ratio & fides proprié ſit idem, quod mediũ metaphoricé hîc ſignificat. uno loco pro τὸ εἶναι, uſurpat τὴν γένεσιν. Locus eſt prætereá, quód ſenſu percipiatur univerſale; contrarius ei qui eſt viceſimo quarto capite primi: qualis locus eſt rurſus ultimo capite hujus. Sed in his diutius immoramur. Ariſtoteles definit demonſtrationẽ, quę explicet διότι aut διὰ τί, qd' idem eſt. De quęſtionibus multa præcipiuntur ab Ariſtotele, duob. totis ca-

pitibus, an est, quid est, quia est, quamobrem est: item in Topicis problemata quatuor exponuntur sub quæstione qa est (ut Græcis interpretibus quibusdā placet) comprehensa, de accidente, genere, proprio, finitione: ad quæ, Topica tota relata sunt. In Rhetoricis veró & Aristoteles & Aristotelem secuti Græci ac Latini Rhetores, dici non potest quàm multa quæstionum nomine commenti sunt. Atqui has omnes quæstionum distributiones inutiles esse dico. Quid ita? caussam & argumentam ab Aristotele ex his capitibus accipio. Quis est finis quæstionis? inventio medii (ait Aristoteles) & sciētia, ideoq; quæstionis & sciētię genera facit eadem. At (inquam) ad finem quęstionis assequēdum, nihil te quæstionū harum in genera speciésve divisio adjuvat: propositæ quæstionis partes videantur, earū caussæ, facta, cęteraq; argumenta inveniātur, invēta quæstioni accommodentur: quæstio cognoscitur & judicatur, etiamsi non consyderaveris ex quo genere, quàve specie, quæstio illa sit, an est, quid est, quia est, quamobrem est. Ad finem (inquam) quæstionis assequendū, ista quæstionis partitio nihil attinet: inutilis igitur est. Quæstio generaliter, consyderanda tibi tua est, ex qua specie sit harum quæstionum consyderanda tibi non est: nō alia est vel in his duobus Analyticis inventio primæ quæstionis, alia secundæ, alia tertiæ, alia quartæ: imó Aristoteles ipse docet, eodē argumēto quæstionem quid est, & ꝓpter quid est exponi, nempe definitione: nec in prioribus Analyticis alias figuras syllogismorum, aliis quæstionibus accōmodavit. Deniq; sermone Grammatico, ornatu Rhetorico, hoc & illo modo quæsitas res exponamus, ad Grāmatici tamen sermonis artem, ad Rhetorici tamē ornatus artem, quæstionū species ita dividere nihil attinet: sic in disserendo quanvis alio atq; alio modo quæsitæ res disceptentᷤ, attamen ad disserendi artem, ad dialecticæ vel inventionis vel dispositionis artem nil modus quæstionis attinet. sed hac de re jam antea satis. Hic primus est horum capitū fructus, quód doceo ex Aristotelis doctrina quæstionū partitionē in Logica arte inutilē esse: & omnes omnino disciplinæ sine ulla quæstione institui possunt. Secūdus est fruct⁹ multó major. De demōstrativo syllogismo tota duo hæc Analytica perstrepunt. at ejus syllogismi argumētum & medium nullum est, ut dixi: & si sit, tamē demonstrationis syllogismum nihil esse maxima etiam Aristotelis exemplorum ἐπαγωγὴ, ἐνέργεια, ἐμπάθεια jam antea superiore libro probavit: & hîc præterea non solum nihil esse, sed nihil esse posse ostendo, ut syllogistica demonstratio nō modó deducta non sit ex usu, sed ne deduci quidem ullo modo posit. Ergo quæstionem hanc ex iis duobus, & aliis deinde sequentibus hujus libri capitibus, doceo tam absurdū esse syllogisticam fingi demonstrationem, qualem Aristoteles proponit, quàm ignē frigidū aut glaciem calidam. Quo modo (inquies) rem tam novam, & quidē ex Aristotelis doctrina cōficies? Animadverte, inquā: quatuor quæstionū genera facit Aristoteles, duas antecedētes, cōsequentes duas: an est, antecedit: qd est, sequitur: quia est, antecedit: propter quid est, sequitur: nec consequentes explicanᷤ, nisi constiterit antecedēus esse. Hęc Aristoteles doctrina est in his capitibus, & rursus erit nono capite. Harū porró quæstionū una est apodictica (ut dixi) διὰ τί, quæ syllogismo non potest concludi, nec syllogistico judicio magis æstimari quàm quęstio quid est. Quid est eclipsis lunę? est privatio luminis á luna propter objectam terram. Syllogismus hîc in Aristotelis litera nullus est, neque omnino esse potest, ut Aristoteles quinque proximis capitibus amplisimé confirmabit: hoc judicium νοητικὸν, intellectivum simplicius est syllogistico, multóque præstantius & excellentius, & tantó quidem excellentius, quantó ἢ τῆς ἐπιστήμης, intellectus scientia præstatior est, ut Aristoteles docet. Quæstio quid est syllogismum respuit, omnīque syllogismi conclusione clariorem & illustriorem explicationem habet: absurdúmque sit dicere, quæstionis quid est, explicationem syllogisticam esse, vel definitivum syllogismum statuere, tanquam definitio perfecta, quæstionē quid est, explicans, syllogismum definitum suum concluderet. Constet (iterum dicam) quæstionem quid est, νοητικὴν esse, non συλλογιστικὴν his aristotelicis funda-

fundamentis positis, dico quæstionem quamobrem est, item νοητικὴν esse, non συλλογιστικήν. Propter quid luna deficit? quia privatur lumine á terra interposita: hoc exemplũ in litera Aristotelis est νοητικῶς judicatum, non συλλογιστικῶς conclusum. Ergo testimonio Aristotelis, demonstratio sine syllogismo fieri potest: Imó veró syllogismo non potest concludi, ut quæstioni illi, quamobrem est, respõdeatur. Et hoc argumentũ est, quod priore libro pollicitus sum. Satis cõstat demonstrationem quinq; primarum liberalium disciplinarum exemplis à syllogismo separari, & demonstrationis essentiam nullam è syllogismo pendêre. Quód autem demonstratio, & quæstionis propter quid est explicatio, syllogismo concludi nõ posset, huc rejeci: ideóque probandum hîc jam suscipio, ut syllogisticæ demonstrationis commẽtum vanum prorsus & inane, aristotelicisq; principiis alienum, tandem aliquando plané cognoscatur. Ergo hoc argumentum intelligi maximé & consyderari volo. dico, inquam, explicationẽ quæstionis, quamobrem est, syllogisticam non esse, nec syllogismo concludi posse: ac si tentes syllogismo concludere, quæstionem ὅτι concludes, non quæstionem διότι· idq; ex præsenti Aristotelis doctrina confirmo. Non quæris quid ęst, nisi constiterit an est: ita non quæris propter qd est, nisi constiterit, quia est, ut Aristoteles docuit. Fac igitũ tibi syllogismo jam conclusio constare, an luna deficiat: & quæstionem reliquã esse, propter quid deficiat: si ex lunaris eclipseως definitione syllogismum concluseris, hoc aut modo, si fieri potest, modo:

Cùm luna privatur lumine propter interpositam terram, ea tum deficit.
Privatur lumine propter interpositã terram:
Luna igitur deficit.

Concludis hîc quæstionẽ ὅτι, non διότι. Etenim quod in logico Organo tam sæpe dicitur, quęstio syllogismi & cõclusio ratione tantùm differunt, re sunt eædem: denique quod concluditur, id prius quærebatũ. Concluditur aũt hoc syllogismo, Luna igitur deficit. quæstio itaq; fuerat, An luna deficit? quæ est quæstio ὅτι, non διότι· & quæstio quidẽ, quæ jam posita, & confessa nobis habebatur. ita rem conclusam nobis concludis, & actã rursus agis. Nec dici potest, tum quæstionem quamobrem est, syllogismo cõcludi, cùm argumentum, definitio, vel caussa, propter quam res est, propria & necessaria fuerit. Etenim (ut Aristoteles nono hujus docebit, & est omnino verum) definitionis argumento quæstiones omnes, & an est, & quid, & quia est, & propter quid est, explicari possunt. probare enim potes quæstionẽ (an homo sit) per eandem definitionem,

Animal rationale est:
Homo est animal rationale:
Igitur homo est.

Explicare potes quęstionem, quid est homo, eodem argumento, cùm quæreretur, quid est homo, respõdebis, est animal rationale: potes ejusdem generis argumẽto quæstiones reliquas expedire. An homo est capax disciplinæ? dices ex majoris extremi definitione,

Quicquid naturalem ingenii ac rationis facultatem habet ad disciplinam capiendum, capax est disciplinæ:
Homo habet:
Capax igitur est disciplinæ.

Potes, si quæratur quamobrem sit capax disciplinæ, eandem definitionẽ, aut aliam perfectiorem si habeas, respondere, quia naturalem ingenii ac rationis facultatem habet ad disciplinas capiendum. Fac enim caussam esse quãobrem insit, ut institutũ persequamur. Ergo (inquã) quatuor Aristotelis quæstiones eodem argumenti genere ut definitione, possunt exponi. Quid igitũ nihilne inter quæstiones interierit, si nihil inter argumenta interfit? Cùm ex definitione per integrum syllogismum explicabis quæstionẽ, An homo est, explicabisne simul eodẽ syllogismo quæstionẽ, quid est? Minimé dices: nec enim quæstio, quid est, syllogistica est, tota est νοητική· Cùm ex definitione explicabis quæstionẽ, quid est, explicabisne simul quęstionem, quia est? Nequaquam. Quæstiones enim genere differunt: & illa est νοητική, hæc veró etiã συλλογιστική· & quamvis idem lumen argumenti in quęstionibus omnibus adhibeatur, non est tamen eadem quæstio, quæ illuminatur: nec ejusdem rei scientia & cognitio conficitur. Solis eodem lumine cęlũ vides & terram, cælum tamen quia vides, non ideo terrã vides. Argumenti immediatæ cogni-

cognitio appellatur ὁ νοῦς ab Ariſtotele: explicareę inde rei cognitio, ſciētia: & ut res, quæ quæritur, ſic rei quæſitæ & explicatæ cognitio diverſa eſt: nec argumēti apodíctici & principii, ſed quæſtionis inde facta cognitio, ſcientia nunc dicitur. Itaque ſciētiæ ſpecies ex quæſtionis ſpecie metienda eſt. Quærebas an eſt: idq́ vero argumento, & quod quærebas, explicāte, noſti? Noſti quæſtionem an eſt, non quid eſt. Quærebas quid eſt: idq́ argumento vero, & quod quærebas, explicante, noſti? Noſti quæſtionem quid eſt, non an eſt. Quærebas an hoc illi ineſt: idq́ legitimo & congruo argumento, noſti? Noſti quæſtionem quia eſt, nō quæſtionem propter quid eſt. Quęrebas propter quid hoc accidēs illi ſubjecto ineſt: idq́ argumento quæſtioni reſpondente, noſti? Noſti quæſtionem propter quid, non quia. Quamobrem qua ratione reſpōdes, ſi definitionis argumentum in ſyllogiſmo ſit, ideo quęſtionis quamobrem res eſt, explicationem haberi? Sic enim explicatio quęſtionis an eſt, explicatio eſſet reliquarum quæſtionum: Sic item definitio, definitum definiens, in ſyllogiſmum veniret. At definitio ſyllogiſmum reſpuit, ut Ariſtoteles docebit, & idem argumētum ab Ariſtotele ſeptimo capite de duabus primis quæſtionibus tractatur, ut eo loco commodiús intelligetur. Quare quæſtio διὰ τί nō eſt ſyllogiſmi: διαιρέσεως brevioris eſt, ut ſunt omnes quæſtiones, ad quas ita, vel non, reſponderi non poteſt, Quid eſt? quotuplex eſt? quale eſt? quantum eſt? quid agit? ubi eſt? & ejuſmodi. Quód ſi non reſpondeatur αὐτόπιστον, ἄμεσον, ἀναπόδεικτον, per ſe probabile, immediatum, indemonſtrabile quęrēti, protin' ex priori quæſtione & reſponſione fit quæſtio alia: ut ſi quis quærat, Quid eſt homo? ſi reſpondes, Animal bipes, manſuetum: & quærenti reſponſio tua non probetur, aut etiā falſa videatur, protinus exiſtet quęſtio ὅτι, An homo ſit animal bipes, māſuetum, quæ ſyllogiſtica eſt: nec magis in compoſita quæſtione quamobrem eſt, quám in ſimplici quid eſt, reſponſio definitionis eſt ſyllogiſtica: at utrobiq́ definitio reſpōdetur. Hæc nova & admiranda videbuntur iis, qui tenebris ſcholaſticis occæcati, nunquam diſputationum ſuarū uſum & fructum quæſiverunt: iis veró qui finem philoſophiæ requirent, qui principia ariſtotelica ἀπόδειξιν, ἐπαγωγήν, ὁρισμόν, ἐμπειρίαν ſequentur, qui uidebunt Grammaticam totam, Arithmeticam totam ſine ſyllogiſmis inſtitui, hæc non ſolúm vera, ſed etiam (ut ſpero) perjucunda erunt. Denique ſyllogiſticę demonſtrationis propriam affectionem ex cauſſa & ad quæſtionem διὰ τί concludentis, totam apodicticam commētitiam eſſe, tractandis diſciplinis alieniſſimam. Imó ueró maximé contrariam & aduerſariam. Nam poſteaquam hæc fabula pro ſeria Logica in ſcholas inducta eſt, homines ſtupore correpti melius quærere deſierūt, quoniam quod optimum putaretur, ne intelligere quidem poſſent.

CAP. III.

OCto capita deinceps de definitione ita tractata ſunt, ut de confuſionis obſcuritate certatum eſſe credas. Quæſtiones cōfuſæ & obſcuræ adhuc multæ fuerunt. nulla tamen confuſior fuit, nulla obſcurior. Eſt aūt hîc inprimis magnus Ariſtotelis labor & ſudor, ut μεταμόρφωσιν definitionis illam (quam ſuperiore libro tentavit) confirmet. Plato ad inſtituendas artes, definitionem & diſtributionem propoſuit, ſyllogiſticæ demōſtrationis, (qualē Ariſtoteles cōmentus eſt) non meminit. Ariſtoteles Platonem deriſit, diſtributionē labefactare ſtuduit, definitionem demōſtrationi ſubjicere voluit, ut demonſtratio ſyllogiſtica, velut artiū ſingularum magiſtra, ſola coleretur, ſed tamen Ariſtotelis ventoſam iſtam demonſtrationem parturientis voces audiamus, tam obſcuram quæſtionē diſtinguamus. Initio quadripartita diviſio eſt, πῶς τὸ τί ἐστι δείκνυται, τίς ὁ τρόπος τῆς ἀναγωγῆς, τί ἐστιν ὁρισμὸς καὶ τίνων· quomodo quid eſt demonſtratur? quis modus ſubductiōis? quid eſt definitio? & quorum? Quinq́ proximis capitibus prima pars diſputat, octavo & nono ſecūda, decimo tertia & quarta: tametſi diſputatio primę partis, aliquid eſt quartę & tertiæ. Prima pars (ut dixi) quinq́ capitib. ꝓximis diſſeritur. definitio neq́ demōſtratur, neq́ demōſtrat: quód nō demonſtret, quatuor capita prima ſunt: ꝙ nō demōſtret, quinrum

tum est. Tertio itaque capite, primæ partis inficiatio differitur, quód definitio non demonstratur, quia differant inter se definitio & demonstratio. Primum argumẽtum est, quód omnis definitio sit universalis & affirmata, non aũt omnis syllogismus, quia in secunda figura negatus, in tertia singularis. Quid hinc veró concludes? Syllogismum, definitionem non esse. At id non quærebatur: & argumento contrarium est illud octavo capite primi, quód ὅρ☉ ὅτι τί ἐστιν, ὅτι δὲ οὐ κατηγορεῖ εἶναι ἢ μὴ εἶναι λέγει definitio neque ut totum, neq; ut pars, neq; esse, aut non esse dicit, imó dicetur sexto capitis hujus argumento, in definitione nil κατηγορεῖσθαι. Distinctiones interpretum hîc laborabunt: homonymia tamẽ probari non potest. Fallacia enim est (ut ait Aristoteles) túmque sophisticũ illud est, cúm agitur de specie syllogismi, demõstratione, quam fingit Aristoteles, syllogismum, id est genus ponere: syllogismus (ais) non omnis universalis & affirmatus. At hîc non de syllogismo, sed de demõstratione agitur. Quàm est igitur illud catholicum? Secundum argumentum est, Definitio est τῆς οὐσίας, essentiæ, non autem συμβεβηκότων, accidẽtium: demonstratio contrá, accidentium, non essentiæ: quod placitum Aristotelis esto. Atq; hoc est definitionis & demonstrationis aristotelicũ discrimen, quod antea sępius citavi. Quod enim definitio complectitur, essentia est definiti: quod demonstratio demonstrat, est accidens subjecti. Tertium est argumentum, Unius quatenus unum, scientia una est: ergo quod scitur definitione, nescitur demonstratione, & contrá. Hoc argumentum consentit cum priore. Quartum, Definitio, est principium demonstrationis. In quinto argumento repetitur secundum & quartum, q̃ definitio sit τῆς οὐσίας, quam demonstratio supponit. Sextum argumentum, Demonstratio demonstrat aliquid de aliquo: in definitione nil κατηγορεῖται, attribuitur. At primo argumento dicebatur ἅπαν τὸ τί ἐστι, κατηγορικόν omne quid est, categoricum. Septimum argumentum, Definitio declarat τὸ τί ἐστι, quid est: demonstratio declarat ὅτι, quia est hoc de hoc, aut non est. Nomine ὅτι, intelligit Aristoteles confuse quæstionem, an est, & quia est: quam utrãque quæstionem syllogisticam esse ait postea capite septimo hujus. Hæc tertiæ capitis disputatio est, Differunt definitio & demõstratio maximé subjectis & propositis rebus: definitio itaq; demonstratur. Intereaq; tamen hinc colliges, quid definitio sit, nempe quód declarat quid est, quæ tertia quæstio fuerat: & definitionem rebus essentialibus effici, non accidẽtibus, quæ quarta fuerat quæstio, quorum est definitio. Sed in primis aristotelicam definitionis & demonstrationis differentiam hîc notabis, quam initio posuimus: est enim mirificè hoc capite proposita, ut permirũ sit, Græcos interpretes in catholicæ definitione, ubi genus & differentiam de specie demonstrabilem faciunt, tam aristotelicæ disciplinæ ignaros & expertes fuisse. Etenim tam manifesté loquitũ hîc Aristoteles, definitionem τῆς οὐσίας εἶναι, demõstrationem τῶν συμβεβηκότων. Quin epilogo capitis hujus id totum euidentissimé constituit. Manifestum igitur (ait) quód neque cuius est definitio, hujus omnino est demonstratio: neque cujus est demonstratio, hujus omnino est definitio: itaque omnino nullius ejusdem accidit, utramq; esse. Sic Aristoteles loquitur, Definitio definit essentiã definiti, demonstratio demonstrat accidens subjecti: nec unquam idem definitio definit, quod demonstratio demõstrat. Ergo Aristoteles hîc significatiónem generis, differentię, speciei tractationem esse ὁριστικὴν, aut certè διαιρετικὴν, quia τῇ διαιρέσει paulo pòst quinto capite essentiam tribuet item Aristoteles: tractationem uerò καθολικὸν, καθόν, συμβεβηκότων τῶν καθ' αὑτὰ esse ἀποδεικτικήν. Atq; hoc definitionis & demonstrationis discrimen, ostendit Aristotelis placitum, non tradidit ex Aristotelis principiis ἰσχύει καὶ ἐμπειρίαν observatum documentum. Placuit Aristoteli, cúm quæritur cur accidens subjecto inest, quæstionis eius ex accidentis ipsius definitione explicationem esse demonstrationem. At si quæritur non composité, sed simpliciter, cur homo est, cur domus est: vel cõposité genus de specie, ut cur homo est animal: quidnam caussę dicet Aristoteles, quamobrem harum quæstionum explicatio nõ sit demõstratio? qd totis

maihe-

mathematum elementis respõdebit cõtra ista palàm reclamantibus: ubi specialia & consequentia generalibus & antecedentibus concluduntur? Definitionis igitur Logicam hic accipio: sophisticã cõmentitiæ demõstrationis rejicio.

CAPUT IIII.

Quarto capite disputatur idem, Definitio non demonstratur syllogismo duplicante. Una ratio est summa, quód hæc demonstratio λαμβάνει ὃ δεῖ δεῖξαι, sumit quod oporteat demonstrare, & quod erat in quæsitione, & principio petit. Obscurissimũ caput est, in quo divinare mihi videntur interpretes, quid Aristoteles sibi velit. Sed tamen summam faciamus: Non demonstratur (ait Aristoteles) definitio de suo definito, ut quid est. quam ad rem hypotheses sumit quatuor. Syllogismus aliquid de aliquo demõstrat per medium. Definitio propria est, & cũ definito convertitur. Si definitio de suo definito demonstretur, omnes in tali demõstratione termini convertentur. Postremó necesse est idipsum quid est, in majore & minore propositione duplicari. Quæ si fuerint omnia, petetur τὸ ἐξ ἀρχῆς. Exemplum demonstrationis á magistro propositæ imperfectũ est: minus extremũ, homo: majus, animal bipes: mediũ nullum ponitur: absolve tamẽ exemplum, si potes, ejusmodi:

Omne animal rationale, est animal bipes, in eo quid est:
Omnis homo est animal rationale in eo qd est:
Omnis igitur homo est animal bipes, in eo quid est.

Hæc demonstratio (inquit Aristoteles) λαμβάνει ὃ δεῖ δεῖξαι· quia tam ignotũ est illud (quid est) in propositione utraq;, quàm fuerit in problemate. Ergo demonstrari nõ potest definitio de suo definito. Hæc Aristotelis disputatio est: sed tamen quid ad tuam istam demonstrationem quatuor hypotheses, cùm quarta sola requiratur? imó si doctrina in priorib. Analyticis vera est, ne requiratur quidem? docetur enim illic ἱκανὰ ἀπλῶς μόνον ad solam majorem addendũ esse: si ad minorem addatur, id esse ψεῦδος καὶ ἀσύνετον, falsum nec perceptibile. Quod certé verum est: nam cùm problema sit, An homo sit animal bipes, in eo quod quid est, ipsum quid est, majoris extremi pars est, non minoris. Ergo in sola majore debet esse, non in minore. Atque hîc quanuis aristotelicum nihil est, ex his tamen quisquilijs colliges legem definitionis ex tertia hypothesi, quód definitio propria sit, & convertatur cum definito.

CAPUT V.

Quinto capite continuatur disputatio primi membri: Definitio non demonstratur, quia differt á demonstratione: tertium caput ait: Definitio non demonstratur, syllogismo duplicante quid est, quia principium peteretur. quartum caput ait: Definitio non demonstratur divisione, quia principium peteretur. quintum caput nunc ait: quód autem definitio divisione nõ demonstretur, ratio est, quia divisio sit ἀσυλλόγιστος, nec ex antecedentibus cõcludat necessarió, sitq; similis inductioni συμπέρασμα ἐρωτῶντι, conclusionem petenti. Ac quanvis χρῆσις διαιρέσεως, usus divisionis valeat ad definitionis partes colligendum, possintq; vitia divisionis vitari: quid enim prohibet nihil ἢ προσθεῖναι, ἢ ἀφελεῖν, ἢ ὑπερβεβηκέναι τῆς οὐσίας. aut addere, aut afferre, aut superare essentiæ? sed contrá divisionis virtutes tenere, ac sumere quæ sunt in eo quod quid est, omnia, & deinceps dividere, quod primũ petebatur, & nihil omittere: id enim necessarium est, si totum in divisionem cadit, & nihil omittere: hoc veró necessarium: individuum enim esse specie oportet. Quanvis (inquam) divisionis definitio colligi possit, divisionis minimè vitiosæ, sed certæ totam rei essentiam ad ultimam differentiam persequentis: attamen divisio syllogismo non concludit: neque ideo demonstratio est: & ut in conclusione sine argumento facta, quęritur, quare? ita οὐ τοῖς διαιρετικοῖς ὅροις, in divisivis definitionibus quæri potest: & denique si concluderet, demõstratio tamen non esset. Hæc quinti capitis doctrina est, qua disputat Aristoteles definitionẽ divisione non demonstrari. Atque ut vera quæstio sit, argumenta tamen Aristotelis non satis vera vel apta sunt: inductio principii petitũ, & divisio princi-

principium petit, ait hîc Aristoteles, & captiosa utraque est. Atqui inductio, principiorum omnium est origo: quomodo igitur sophistica? Atqui divisio definitionem ex suis partibus constituit: quomodo igitur captiosa? Atqui licet hîc Aristoteles irrideat divisionẽ, quód petat, non doceat: attamen capite decimo quarto hujus & decimo sexto, divisionem mirificè laudabit, & in ea negabit esse αἴτημα, petitionẽ, quia ex immediatis fiat, quia denique necessario argumento utatur. Ergo Aristotelis argumenta quæstionem non concludunt. Divisio est ἀσυλλόγιστος, divisio nõ est syllogismus, ait Aristoteles: ergo non est demonstratio. imò totum contrá est: si syllogismus esset, demonstratio non esset. Sed tamẽ syllogismus non est. Esto: & ut definitionis, sic distributionis essentialis judiciũ esse ὁριστικὸν dico, non συλλογιστικόν. Notabis veró in hoc capite, quod adhuc capite decimo quarto hujus dicetur & repetetur, quomodo definitio colligitur divisione essentiali, & ultimas differentias persequente.

CAPUT VI.

SExto capite continuatur quæstio duobus argumentis, altero ex definitionis definitione, altero ex contrarii definitione. Primo igitur differit, utrúm τὸ τί ἐστι κατὰ οὐσίαν, definitio essentialis possit monstrari de suo definito, si ἐξ ὑποθέσεως statuatur definitiõis definitionem esse τὸ ἐκ τῶν ἐν τῷ τί ἐστιν ἰδίων, quod constat ex propriis essentialibus rei: & talis syllogismus fiat,

Quod constat ex rei propriis essentialibus, est ejus definitio:
Animal rationale constat ex hominis propriis essentialibus:
Animal igitur rationale est hominis definitio.

Hic syllogismus (inquit Aristoteles) ἔλαβε τὸ τί ἦν εἶναι, sumpsit quid erat esse, id est, petivit principiũ, & in assumptione sibi concedit quod quærebat. At hoc Aristotelis argumentum verum fortasse nõ videatur. Nam si quæras an animal genus sit hominis, probabis ex Logica generis definitione: si vicissim, an homo sit species animalis, probabis ex Logica speciei definitione. ita si dubites an animal rationale, sit definitio hominis, explicabis ex Logica definitionis definitione, sicuti factum est syllogismo superiore, vel simili: hoc modo nempe,

Ratio breviter & propriè hominis explicans naturam, definitio hominis est:
Animal rationale, talis ratio est:
Definitio igitur est hominis.

Ergo Aristotelis sentẽtia hîc vera quidem est, quód definitio non demonstretur de definito per definitionis definitionem: nec enim id est accidens & materia ἀποδεικτική: Ratio tamen sententiæ non est vera: nec enim hîc sophisma est ex petitione principii, quale vocatur ab Aristotele in Elenchis, cúm ex logicis legibus & regulis probamus definitiões, divisiones, explicationes factas. Logica dicta est primo libro Posteriorum, ἀρχὴ πάντων, & quód ejus principia omnium quæstionum & disputationum communia essent. At enim definitionem propositam ex Logicis definiendi legibus examinas & probas, cõmunibus illis principiis uteris, neque principium petis. Secundum argumentum sequitur, quód definitio non demõstretur ex definitione cõtrarii: ut si quæratur an bonum sit, quod est indivisibile, & id velis ἐξ ὑποθέσεως ita demonstrare:

Si malum est, quod est divisibile, & contrariorum contraria definitio, bonum est, quod est divisibile:

Nam bonum malo, divisibile indivisibili contrarium.

Sed primum:
Secundum igitur.

Hic syllogismus λαβὼν τὸ τί ἦν εἶναι, δείκνυσι sumens quid erat esse, demonstrat, ut Aristoteles ait: & ideo Aristoteli non probatur, quia principiũ petat. Aristotelis sententia hîc item vera est, sentẽtiæ ratio non vera. Nec enim ex contrariis probatio sophistica est, nec principium petit, quãvis demonstratio non sit, nec quicquid non est demonstratio, sophisma est. Aristoteles de contrariis in Categoriis & Topicis non temerè tam multa præcipit, nec contrariorum usum sophisticum & captiosum putavit. Quare quód divisio, quód inductio, quód definitionis, quód contrarii definitio, petere gratis principium & quæstionẽ dicatur, id accuratiús considerandũ censeo. Obseruabis autem hoc capite syllo-

gismum cōnexum primi modi, & quandam eius licet obscuriorem notationē.

CAPUT VII.

SEptimo capite continuatur instituta quæstio, statuiturq; initio, quód neq; syllogismo, neq; inductione, neq; sensu, neq; digito definitio demonstret, hîc enim activo verbo utitur Aristoteles, cùm passiuè dixisset antea non demonstrari: nō syllogismo, quia nil ex antecedētibus necessario: nō inductione, non sensu, nō digito, quia nō ex universalibus, ut inductio, sensus, digitus est, demonstrat: deinde logicis non apodicticis, ut Aristoteles loquit, argumentis ex quæstionū differentia agitur. Antecedēs est, quæstio an est, & quia est: cōsequens est, quid est, & propter quid est, & ignotis antecedentibus consequentes explicari non possunt: Aristoteles ex hac hypothesi disputat, quód definitio non demonstrat syllogisticé quid est.

Si demōstret definitio quid est, demōstraret etiam an est, quia definitio & demōstratio declararet idem:

Secundum est absurdum.

Aliud enim est quid est, aliud an est: definitio enim unum quiddam definit, & rursum unum quiddam demonstratio demōstrat. Quomodo igitur, ait Eustratius, una & eadem ratione δύο δεῖξαι ἑκάτερα γένει ἀλλήλων διάφορα, duo demōstrabit genere inter se differentia?

Primum itaq; etiam absurdum.

Nec simul eadem ratione licet duas quæstiones genere differentes ostendere. Tū veró necesse est demonstrari ἅπαν ὅτι ἐστί, omne quod est, omnisq; demonstratio erit ὅτι ἐστί. Quare nō erit τί ἐστι. Nec certé (ut constabit inductione definitionum) definitio cùm respondetur quæstioni quid est, demonstrat an est. Atque omnino si definitio demonstraret quid est, certé aut quid res, aut quid nomen sit, demonstraret: non autem quid res sit demonstrat, ut jam patuit: demonstrat igitur quid nomen significat. quod valde absurdum sit. Sic enim definitio esset non οὐσιῶν καὶ μὴ ὄντων, non essentiarum & nō entium. Possunt enim significari nominibus quæ non sunt, & omnis sermo esset definitio, ut Ilias definitio esset. At nominum significationes scientiæ minimè demonstrant. His argumentis Aristoteles concludit definitionem & syllogismum, nec idem esse, nec eiusdem esse, definitionemq; neq; demonstrare quid est, neq; mōstrare quicquam. Hæc disputatio studiosé considerandа est, quód Aristoteles ait quæstionem ὅτι ἐστί, an est (opinor) & quia significans, syllogisticæ demonstrationis esse: quid est, syllogisticæ demonstrationis nō esse, & quæstiones differentes simul eadem ratione explicari non posse. Hîc (inquam) Aristotelis judicium in primis considerandum. Quæstiones diversæ sunt & explicatæ igitur diversam scientiam pariunt, & quāvis eadem ratione separatim possint exponi, tamen simul diversis quæstionibus & intentionibus satisfieri nō potest. Nec (licet ex eodem argumento) tamen diversarum quæstionum nō diversa scientia simul effici potest. Idem sit in diversis quæstionibus argumentum, tamen ad eundem finem non adhibetur, nec eandem scientiam parit. Videris duobus oculis corvum, vidisti nigrum: videris iisdem cygnum, album vidisti: non igitur quia videndi facultas & caussa est eadem, iccirco est visus effectus idē. Aristoteles é quatuor quæstionibus, an est, & quia est, syllogisticas ait esse, quod verum est: quid est, syllogisticam negat esse, quod verum est: de quæstione propter quid est, nihil hîc expressit, ratio tamē eadem est cum definitione. Explicatio quid est & definitio non demōstrat syllogismo, quia (inquit Aristoteles) eadem ratione simul demonstraret, an est, & quid est: quid est, revera, an est, ex hypothesi: quia demonstratio est τὸ ὅτι ἐστί. At quæstiones (ait) diversæ sunt, & genere differentes: aliudq; est quærere, an est homo, aliud quid est homo: & illa quæstione priús cognita, hæc secundo loco quæritur. Imó veró si noveris definitionē, eamq; syllogismo voles includere, concludes priorē quæstionem, jam tamen confessam & positam, ut, Quid est homo? si respondeas, Animal rationale: & ex quæstione hac, & ejus responsione syllogismū ita concludes,

Animal rationale est:
Homo est animal rationale:
Homo igitur est.

Quia tua conclusio est (Homo igitur est)

eſt) quæſtio tibi fuerat, An homo eſt:nã ſyllogiſmo concludit̃, quod prius quærebatur:At id non quærebatur,ſed quęſtio illa præceſſerat, & cõcluſa antea fuerat,& modó dum ſecũda quæritur, & ſic abs te cõcluditur, relaberis in primam, & telam contextam iterum contexis. Argumento Ariſtotelis, & judicio utor in quæſtione, quia eſt, & propter quid eſt. illa antecedit,hæc ſequitur:nec iſta diſſeritur,niſi priús illa conſtiterit,& quęſtiones ſunt genere differentes. Dic igitur demonſtrationem,id eſt,explicationem quæſtionis propter quid eſt,accidens in ſubjecto per ſyllogiſmum concludere, Ariſtotelis veſtigia & argumẽtationem ſequar.

Si quæſtio propter quid eſt, ſyllogiſmo concludatur,ſimul eadem ratione, quia eſt, & propter quid eſt,explicabitur:
Secundum abſurdum eſt.

Aliud enim eſt,quia eſt,aliud eſt propter quid eſt: quæſtionesq́ differentes cúm fuerint vel eodẽ argumento expoſitæ, differentẽ tamẽ ſcientiã pariũt. At hîc præcedentẽ quæſtionẽ cõcludes,nõ concludes præſentem: ſcientiam quam jam didici,rurſus docebis,non docebis autem quã requiro. Quamobrẽ quód demonſtrationem ſyllogiſticam eſſe nego,id ne mirum eſto:Ariſtoteles enim ſi non verbo,reipſa tamen id negat, quoniam argumentum meum, Ariſtotelis argumentum eſt. Eſt præterea diligenter attendendum, quod ait Ariſtoteles, demonſtrationem eſſe τὸ ὅτι, demonſtrationem ſyllogiſticam videlicet, quã cogitat. Etenim quæſtio,quia eſt, ſeu ſimplex,ſeu compoſita,ſyllogiſtica ſané eſt, & demõſtrationem iccirco ait eſſe quæſtionis quia eſt, quia quæſtionis illius ſyllogiſmum videat eſſe. At ut quæſtionis quid eſt,ſic quæſtionis quamobrem eſt, ſyllogiſmus eſſe nullo modo poteſt, ob eam cauſſam quam Ariſtoteles ipſe nobis attulit. Si demonſtratio ſyllogiſtica,eſſet quæſtiõis διὰ τί, eſſet ſimul quæſtionis ὅτι, differentium nempe quæſtionum, quod eſt impoſsibile. Ergo demonſtrationem ſyllogiſticam non eſſe, documentum ariſtotelicum eſt: ſyllogiſticam eſſe,non eſt ariſtotelicum: & hoc argumentum eſt, quod libro ſuperiore promiſeram,demonſtrationem ſyllogiſticam non modó ex uſu non eſſe deductam,ſed ne deduci quidem poſſe. Prima pars poſitæ quæſtionis adhuc diſceptata eſt, quo modo definitio neq́ demonſtretur, neq́ demõſtret:id enim, ut vidimus,ambigué tractatũ eſt. Non demonſtratur definitio, quia definitio & demonſtratio differunt, tertium caput fuit: Non demonſtratur duplicante ſyllogiſmo, quia peteretur principium, quartum caput fuit: Non demonſtratur diviſione, quia principium peteretur, quintum caput fuit: Non demonſtratur definitionis, nõ etiam contrarii definitione,quia principium peteretur, ſextum caput fuit:Non ſyllogiſmo,non inductione,non ſenſu,non digito denique demonſtrat, quia ex ſingularibus non demonſtratur: non demonſtrat, quia ſimul, an eſt, & quid, demonſtraret: non rem,non nominis ſignificationem,quia multa eſſent abſurda: Hæc enim quinque capitum ſumma fuit: unde tamen de tertio quartóque membro quidpiam poteſt elici. Notavi quód definitio ſit ratio declarans quid eſt,quód propria & cũ definito cõvertatur, quód ſit κοινῶν,non συμβεβηκότων.

CAPUT VIII.

SEcunda pars tãtæ quæſtionis octavo & nono capite ſequitur, Si non poſsit abſoluta definitio demõſtrari, nullóne modo tamen poteſt mõſtrari? Explicatur autem pars hæc breviús, quód imperfecta definitio poſsit ꝑ abſolutã definitionẽ καὶ ἅπερ ἀναπόδεικτον καὶ τῶν ἰδίων ἴδιον, & cauſſam indemonſtrabilem & propriorũ propriam,id eſt maximẽ propriam demonſtrari. Attamen logicus (inquit Ariſtoteles) hic ſyllogiſmus eſt,nõ eſt veró apodicticus: quod (opinor) Ariſtoteles ait, quia propria demonſtrationis materies eſt accidentium,quæ fortaſsis nõ ſint in illa definitione imperfecta. Unde concludes cum Ariſtotele, quód nullus ſit modus τῆς ἀναγωγῆς,ſubductionis,qua propriẽ definitio demõſtrari poſsit. Septimi aũt Topici capite ſecũdo diſputatio hæc nonnihil attingitur,an definitio poſsit ſyllogiſmo concludi. Duo veró notabis hoc capite,alterũ quod dicitur, idẽ eſſe ſcire, quid eſt, & ſcire cauſſam an eſt. id enim ſic intelligẽdum, ut proximo capite diſ-

ſentur. Qui cognovit an eſt, ex eſſentiali cauſſa, non eadem ratione, & ſimul cognovit, quid eſt: illud enim eſſet incommodum, quod Ariſtoteles priùs allegavit, ſed περὶ τὸ τί ἐστι, ad quid eſt, cognoſcēdum adjuvatur. Alterum verò eſt, quód ἀπόδειξις καὶ λογικὸς συλλογισμὸς, hîc opponuntur: ubi λογικὸς verbum communiter & generaliter accipi non poteſt, ut comprehendat apodicticum, dialecticum, ſophiſticum: ut interpretes quidam totū Organum, Logicam nominant, ſed pro διαλεκτικὸς, apertè ſumitur, quia ἀποδεικτικὸν καὶ λογικὸν opponuntur.

CAPUT IX.

NOni capitis quæſtio obſcurior eſt: eſt tamen adhuc ſecundæ partis, An poſsit definitio in demōſtrationem induci: ſi non, ut demonſtretur de definito, aut demōſtret definitū: certè ut eliciatur & eluceſcat ex antecedentis quæſtionis demōſtratione. Ergo revocatur quæſtionum partitio, quód antecedant aliæ, aliæ conſequantur: & antecedentes cognitæ conferant ad conſequentium cognitionē, aut non conferant. Nam ſi cognoveris an eſt, aut quia eſt, per accidens, hæc cognitio nihil ad explicādum quid eſt, aut propter quid eſt, valebit: ſi per eſſentiam explicentur antecedentes, hæc explicatio ad conſequentium explicationē adjuvabit: non quód unius quæſtionis explicatio, ſit alterius explicatio, ut videtur Ariſtoteles dicere, cùm ait, ἐνίοτε δὲ καὶ ἅμα δῆλα γίνεται· aliquādo etiā ſimul manifeſta fiunt: ſed quód ſic affecti ſumus ad conſequentes agnoſcēdū, ut antecedētes noverimus, ut manifeſtè loquitur, cúm ait, ὥστε ὡς ἔχομεν ὅτι ἔστι, οὕτως ἔχομεν καὶ πρὸς τὸ τί ἐστι itaque ut habemus, an eſt, ſic habemus, ad qd eſt. ubi ὅτι αὐτό τι, ſumitur. Ergo Ariſtoteli placet definitionem perfectam, & explicationem quæſtionis quid eſt, eluceſcere demonſtratione prioris videlicet, & antecedentis quæſtionis, ſi ratio ſit ejus immediata: ſecús accideret illud abſurdum, quod ipſe capite ſeptimo attulit, ut eadē ratione duæ quæſtiones, an eſt, & quid eſt, exponātur. Hic locus eſt valdé conſyderandus: aliud eſt ὁ νοῦς iis libris, aliud eſt ἡ ἐπιστήμη, ut jam dixi: intellectus eſt medii & argumenti, quo eodē poſsit quæſtiōes multas & varias & differentes probare: ἐπιστήμη eſt quæſtionis: & ex genere quæſtionis, ſcientiæ genus idem ac diverſum ſumēdū eſt: nec quia ὁ νοῦς idem eſt, ideo ἡ ἐπιστήμη eſt eadē. Fallit, inquam: id quod tamen acutiús conſyderatum minimè falleret: tā multa de quæſtionibus Ariſtoteles præcipit, attamen non ſatis accuratè præcepit, quód quæſtionis, non item medii ſimilitudo, aut differentia, ſcientiam & cognitionē ſimilem, aut differentem faceret. Præterea docet hîc Ariſtoteles imperfectā definitionem ſyllogiſmo concludi poſſe, attamen non apodictico: omninoq; definitionis perfectæ neque ſyllogiſmum neque demonſtrationem eſſe. Hoc verò capite locus unus notandus eſt, ex qua quæſtionis parte medium ſumendum ſit: de majore nominatim ſentit Ariſtoteles, de minore etiam videtur: τοῦτο δ' ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ ἑτέρου ἄκρου, οἷον, ἐν τοῖς τοῦ α. hoc verò eſt ratio alterius extremi, ut in his quæ ſunt, α. Manifeſtè ſentit hîc mediū demonſtrationis de majore ſumēdum: videtur & pauló pôſt de minore extremo deducere, cū ait: ἂν δὲ πάλιν τοῦτο ἄλλο μέσον ᾖ, ἐν τοῖς παρακειμένοις ἔσται λόγοις· ſi verò rurſus hujus aliud medium fuerit, ex reliquis erit rationibus. Eadem quæſtio rurſus, ſed apertiús erit decimo ſeptimo capite.

CAPUT X.

DEcimo capite tertia & quarta pars ſummæ quæſtionis exponitur, quid eſt definitio, & quot ſūt: quæ ex antecedentibus elici quidē poterant, ſed hîc conſultò id agitur. Confuſior eſt hîc Ariſtotelis doctrina, partitio præcedit, definitio ſequitur: methodum ariſtotelicam adhibeamus, naturâ priora præponamus. Quid eſt definitio? λόγος τοῦ τί ἐστι, ratio explicās quid eſt. Quot ſunt ejus genera? Duo: altera ὀνοματώδης, nominalis, quæ declarat quid ſignificet nomen, altera rei. Illa eſt una συνδέσμῳ, cōjunctione, ut Ilias eſt: de quo exēplo ſimiliter in Philoſophia libro ſexto. hæc una eſt unitate eſſentiæ, ad quam ſine illa nominali pervenire non poſſumus, quāvis non multúm adjuvante, ſi ſit ex accidentibus. Definitio rei duplex eſt, ἄμεσος, immediata, quæ & principiū eſt

est & thesis, quam & esse & quid est, supponere oporteat, aut alio modo notam facere: altera ἄμεσος, mediata, cujus altera caussa est, & quæ demonstrari possit, ut dictum est: illa vocatur hîc διὰ τί· hæc appellatũ ὅτι, ut priore libro scientia διότι καὶ ὅτι· ὁρισμὸς διὰ τί erit οἷον ἀπόδειξις τοῦ τί ἐστι τῇ θέσει διαφέρων τῆς ἀποδείξεως, veluti demõstratio ipsius quid est, positione differens à demonstratione: differt enim quærere quid est? & propter quid est? ut Quid est tonitru? est sonus ignis in nubibus. Hoc discrimine, his exẽplis Aristoteles distinguit definitionem διὰ τί à demõstratione διὰ τί. Itaq; (ait) ὁ αὐτὸς λόγος ἄλλον τρόπον λέγεται, καὶ ὡδὶ μὲν ἀπόδειξις συνεχής, ὡδὶ δὲ ὁρισμός· eadem ratio alio modo dicitur, & sic demonstratio continua, sic definitio. Hîc quid significet συνεχὴς, Alexander, Philoponus, & cæteri ferè interpretes frustrà laborant: tandẽq; definitio triplex statuitur, una cõclusio demonstrationis, imperfecta scilicet & mediata: secunda, thesis & principiũ demonstrationis, perfecta nempe, cùm videlicet sola spectatur: eadẽ cum suo definito conjuncta illa & ipsa germanissima demonstrationis est, & appellatur συλλογισμὸς τοῦ τί ἐστι πτώσει διαφέρων τῆς ἀποδείξεως, syllogismus ipsius quid est, casu differens à demonstratione. Explicavi superioris libri capite septimo, hunc eundem locum, & Philoponi vanum laborem tum proposui. Ex hoc verò capite intelligis quid definitio, quæ definitionis genera speciesq; sint: item quorum sit, & quorum non sit, quod ἀναπόδεικτος sit omnium, & quæ sunt, & quæ nõ sunt: & quæ rei est, sit essentiæ nunc mediatæ, nunc immediatæ. Tandemq; extrema parte ejus capitis cõclusio est, tam prolixæ, tamq; obscuræ quadripartitæ quæstionis: cujus summam (si lubet) animo repete. Definitio neq; demõstratur, neque demonstrat. Non demonstratur, quia definitio & demonstratio differũt: tertium caput est. non demonstratur syllogismo duplante, non divisione, non definitionis aut contrarii definitione, quia peteretur principiũ: quartũ, quintum, sextum capita fuerunt. nõ demonstrat, quia simul duas quæstiões, an est, & quid est, demonstraret: septimum caput est. & hæc prima pars est: secũda succedit τίς ὁ τρόπος τῆς ἀναγωγῆς· imperfecta definitio demonstratur quidem, sed Logicé: & perfecta, ex demonstratione præcedentis quæstionis elucescit: octavum & nonum caput est. Quid est definitio, & quorũ est? tertia nempe & quarta pars, est in hoc decimo capite. Verũenimverò cõpara quæstionis hujus partes duas, primã & secundã, cum illa superioris libri quæstione περὶ τῆς τῶν ἀρχῶν ἀποδείξεως, & statue utrã altercationẽ ἐπιχειρηματικωτέραν sentias. Primo libro magnifica illa verba jactata sunt, Principia sunt ἄμεσα, ἀναπόδεικτα, ἄτομα, ἀδιαίρετα, πρῶτα, γνωριμώτατα· definitio verò est principium; quod & hîc rursus dicitur: Quamobrẽ igitur de principio altercamur? & tam multis capitibus altercamur? Operæ verò pretium sit, Aristotelis studiũ in altercatione hac considerare, definitionẽ transfigurare cupientis, & quacunq; ratione, syllogisticæ demõstrationi subjicere cõtendentis. Definitio vel nõ sine demonstratione est, vel etiam demõstratio est, ait: definitio imperfecta, cõclusio est demõstrationis: perfecta, est vel principiũ mediumq; demonstrationis, vel instar demonstrationis thesi differens, ac syllogismus τὸ τί ἐστι, πτώσει differẽs: καὶ ὡδὶ μὲν ἀπόδειξις συνεχής, ὡδὶ δὲ ὁρισμός. Quid symbolis illis θέσει, πτώσει, συνεχὴς, ὡδὶ significetur, interpretes non intelligunt, ut jam proposui, & vereor ne ipse subtilius hîc aliquid, quàm Aristoteles ipse voluerit, cogitarim: interpretationem tamen deduxi ex ipsa Aristotelis doctrina, de meo nihil addidi. Atque hîc imprimis furor ille philosophicus agnoscitur; de quo in præfatiõe hujus analyseos dixi. Aristoteles syllogismo demonstrationẽ, demonstrationi definitionem subjicere contendit, coactus à veritate aliud agit ac dicit, Definitio (ut dixi) demonstratioq; syllogismum respuunt. Aristoteles id vidit in definitione, & confessus est: ejusdem veritatis affinitas in demonstratione & explicatiõe quæstionis propter quid est, idẽ requirebat: Aristoteles igitũ quæstionis quid est, & propter quid est, item definitionis & demõstrationis ista germanitate commotus, cùm demonstrationem, syllogismum facere vellet, & quæstionis quid est, explicatio palàm repugnaret, definitionem quoque syllogismum quendã facere voluit, & certẽ demonstrationem ac syllogismũ appellavit.

lavit. Hæc igitur conclusio angebat Aristotelem: Si demonstratio, syllogismus est, definitio quoque syllogismus erit: quia una quæstio est, ut ipse affirmavit secundo capite. At definitio, syllogismus non est, ut ipsemet affirmavit capite septimo. Quare neque demonstratio, syllogismus erit. Adversus assumptionē illam (At definitio, syllogismus non est) occurrit. Imó veró (inquit) definitio est, tum syllogismus, nempe τὸ τί ἦν, tū demonstratio θέσει καὶ πτώσει differens, & demōstratio sic cōtinua, definitio sic. Quibus verbis si scire voles quid significare voluerit Aristoteles, revocandus ipse tibi sit ab inferis, ut sententiā suā clariús exponat: nullum enim vel inventionis, vel dispositionis (quæ Logicæ virtutes solæ sunt) signum, nullum symbolū hac oratione continetur. Quid igitur hic aliud suspicari possumus, quám philosophicum illum mentis afflatum huc evasisse, ut verbis & oratione conturbaret, quod ratione & argumēto probare nullo modo poterat? Quare hæc enigmata (Definitio διὰ τί, est instar demonstrationis, θέσει differens á demonstratione. Est eadem συλλογισμὸς τοῦ τί ἐστι, πτώσει differens á demonstratione. Demonstratio est sic continua, definitio sic) hæc, inquam, ænigmata nobis indicabunt solicitudinē Aristotelis, difficilia vel impossibilia potiús affectantis: demonstratio syllogistica propriæ affectionis de subjecto poëtica fabula est, imó ne poëtica quidem, cū verisimile nihil habeat, chimericum agitatæ mētis insomnium est sine materia, sine forma, sine exemplo: & tamen philosophus tale non ens omnium entium scientificum & artificiosum principium efficere conatur. Aristoteles magnis & præclaris laudibus philosophus antiquos superavit, quód ordine methodico singulas artes distinguere contendit, sed & vitiis ingētibus philosophos antiquos superavit: In physica privationis & primæ materiæ commento mortalitate animorum inducta, in ethica sublato beatæ vitæ actionibus divino principio, in theologia derisis divinæ providentiæ consiliis, & modó in logica fanatico isto syllogisticæ de propria affectione demonstrationis deliramento. Sed reliqua videamus. Tribus proximis capitibus agitur de caussarum generibus, & quód singula sint apodictica, & quæ sit earum cum suis effectis antecessionis vel consecutionis differentia. Capite itaque undecimo, caussarum genera quatuor non appellantur ab Aristotele suis nominibus, ὑλικὴ, ποιητικὴ, εἰδικὴ, τελικὴ, ut appellantur ab interpretibus, materialis, efficiens, formalis, finalis, sed obscuré distribuuntur. Caussæ poró quatuor, una quidem ipsum quid erat esse, altera veró quum quibusdam positis necesse est hoc esse, tertia autem quæ aliquid primum moverit, quarta quæ alicujus est gratiâ. Partitionem hāc laudo, & quatuor genera caussarum ad Logicam inventionem refero: partium tamen definitiones non perinde laudo: Forma est, quid est esse: id verum esse video, quia per formam unaquæque res est, id quod est: materia qua definitionis parte significetur, divinandum est. Interpretes, ut Philoponus, per τινῶν ὄντων, materiam: per ἀνάγκη τόδε, formam volunt intelligi. Quam sententiam videtur Aristoteles pauló póst approbare, cúm ait, ὅτε γὰρ ὃν ἔστι, τόδε ἀνάγκη εἶναι· hoc enim cûm sit, hoc necesse est esse. & postea cúm vocabit materiam, necessitatem: & secundo Physico sic iterum vocat. At cúm materia constiterit, formam nihil esse necesse, neque materia est ὁμόγενος ἢ ὁμόχρονος, generatione aut tempore eadem, sed antecedit, ut veré Aristoteles ipse postea capite duodecimo definit. Quare consyderabis, qualis ista definitio sit. Interpretibus verba hîc nō desunt, sed verba quibus res nō subest. Materia dicitur caussa, sine qua forma non sit, ideóque διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ εἴδους, per hypothesim formæ, dicetur necessaria: idque de Physicis Aristotelis citabitur: secundo enim Physico, & primo de partibus Animalium id dicitur. At ista ratione efficiens necessaria sit, nec certê multó diligentior efficientis definitio est. Sunt enim multæ caussæ & adjuvantes & conservantes, quæ primó non movent: quo modo etiam in Physicis appellatur forma efficiens, non quia primúm moverit & genuerit, sed quia conservet & tueatur. Finis faciliús hîc intelligitur, cujus gratiâ aliquid fit. Quare partitio laudanda quidem est, ut dixi, sed partium duarum definitio non laudanda. Videbis autem secundi Physici

capite

capite tertio, caussarum species & definitiones iis consimiles. Omnes verò caussas Aristoteles affirmat demonstrationis esse media, & ex iis demõstrari posse. πάντα αἴτια διὰ τοῦ μέσου δείκνυνται· omnes hę per medium demonstrantur, vel potiùs per medium demonstrant: id est media sunt demonstrationum: sic enim interpretes. Si demonstratio per caussam, declaratio quæstionis propter quid est, declaratio (inquam) sine syllogismo diceretur, id verum fortasse fuerit ex omnibus caussis demonstrari: si demonstratio omnis syllogismo conclusa intelligatur, ut Aristoteles intelligit, id falsum: imò verò, ut Aristoteles ipse docebit pauló pòst, impossibile: etenim ex materia & efficiente nihil necessarió concludi docebit capite hujus duodecimo. Ergo hîc etiam Aristotelis judicio non omnis demonstratio syllogismus est. Vide in Philosophia minoris α capite septimo eandem Aristotelis doctrinam, quod διὰ τί per omne caussarum genus explicetur. Demonstrationum per caussas, exempla deinceps sequuntur. Superiora exempla fuerũt de triangulo, analogia, concursu, respiratione, tibicinis, stellis, nihil ad Aristotelis thesin attinentia, sequẽtia videamus. Exemplum aristotelicæ demonstrationis per materiam est,

Dimidius duorum rectorum angulus est rectus:
Angulus in semicirculo est dimidius duorum rectorum:
Rectus igitur.

Hujus quæstionis ratio in Philosophia ὕστερα aliter ponitur: διὰ τί ἐν ἡμικυκλίῳ ὀρθὴ ἐκβέβληται; διότι ἴσαι αἱ τρεῖς, αἵ τε βάσεις δύο, καὶ ἡ ἐκ μέσου ἐπισταθεῖσα ὀρθή. Cur in semicirculo rectus est omnino? quia tres sunt æquales, & bases duæ: & ex medio erecta recta. quod Euclides 31 p 3 secutus est, & nos 18 e 16. At veró argumentum & medium hoc, materia recti quomodo erit? Nec enim dimidiũ duorum hominũ, hominis materia est, nec dimidium duorum binariorum, binarii materia est: multoq; verius ait Aristoteles ipse in Philosophia Αλφα minore, ἀκριβολογίαν τὴν μαθηματικὴν versari tantùm ἐν τοῖς μὴ ἔχουσιν ὕλην, in non habentibus materiam: & in iis libris sæpe Aristoteles ipse μαθήματα τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως appellat, quæ sint ab omni materia abstracta. Ergo per materiam hæc demonstratio non est, neque ex materia omninò est ulla mathematica demonstratio. E quonam igitur logicæ inventionis loco hoc argumentum est? Certè è pariũ loco & topico, ut Euclides enũ 31 p 3 indicat suo cõsectario, si triãguli angulus est æqualis reliquis, rectus est. Quare philosophus etiam in argumẽti genere fallitur, qui collectionẽ æqualium pro materia subjicit: tum veró quamvis hîc ex argumento vero syllogismus est, demonstratio tamen Aristotelis non est, quia ex caussa prima & notissima scientiam quæstionis propter quid proprietas inest in subjecto, non explicat. Quare septimum exemplũ aristoteleam demonstrationem nõ magis adjuvat quã sex superiora. Efficientis caussæ exemplum sequitur, quod ita redigi potest,

Qui lacessivit, bellum sustinet:
Athenienses lacessivêre Medos:
Bellum itaq; Medorum sustinent.

At exemplum est insolentius superiore, non κατὰ παντός, non καθ' αὑτό, non καθόλου: & ex hoc caussæ genere cúm simul cũ effectis non fuerit, concludi necessarió nil potest, dicet Aristoteles. Quare octavum exemplum ad superiora aggregetur. Demõstrationis per finẽ exempla hîc Mathematica nulla sunt: sed duo physica sunt, διὰ τί περιπατεῖ; ὅπως ὑγιαίνῃ. διὰ τί οἰκία ἐστίν; ὅπως σώζηται τὰ σκεύη· Propter quid inambulat? ut sanus sit: Propter quid domus est? ut supellex conservetur. Hæc exempla sine syllogismo demonstrant: & secundi Physici capite tertio & septimo ab Aristotele reperita similiter sine syllogismo demõstrãt, & tot Aristotelis testimoniis demonstratio, aristotelea fabulosa cõvincit. Quin etiam primum dum vult includere syllogismo, mirũ est quàm cõfirmet, quod antea monui, demonstrationem syllogismo concludi non posse. Etenim dum vult syllogismum facere, non concludit ex illa finis responsione propositã quæstionem διὰ τί, sed propositum finẽ, τὸ θέμα quæstionis efficit, & efficientis argumento, ut interpretes monent, cõcludit hoc modo. Commutemus enim τὸν λόγον, ut Aristoteles hîc præcipit, & interpretes ex ejus præcepto faciunt:

Cibus nõ fluitãs in ore vẽtriculi, salubris est:

Inambulatio post cœnam id efficit:
Salubris igitur.

Hîc sanitas, finis nempe post cœnam inambulandi, non est medium & argumentum quæstionis διὰ τί, ut erat tamen respōsum, sed majus extremum: mediū veró ipsum, sanitatis efficiens est, aut ὥσπερ λόγος (ut Aristoteles ait) veluti definitio, non finis. Non enim sani esse volumus, ut non fluitet cibus, sed contrá. Hîc interpretes quantumlibet laborēt, nunquam tamen se ex iis laqueis explicabunt. Themistius Aristotelis exemplū prudēs omisit, Philoponus, Eustratius, & author innominatus excusare valdê cupiunt. Exemplum veró non est κατὰ παντὸς, non καθόλου: ergo non demōstrat: hoc tamen non arguo, sed demōstrationem syllogismo concludi posse nego, & dum Aristoteles id efficere conatur, nō solúm quæstionem aliam concludit, sed alio quám proposuit, argumento. Quapropter aristoteleæ demōstrationis cōmentū aristoteleis testimoniis & exemplis tenetur, nonūq; & decimum exemplum superioribus addantur. Sed hoc rursus pauló pôst. Aristoteles reliquo capite valdé obscurus, & sententiis etiā valdé concisus. Primùm γένεσις interponitur, καὶ ὁμογένεια, generatio & congenitura (quasi diceres) caussarum cum suis caussatis. Efficiēs & finis non sunt suis caussatis ὁμόγονα, ut hîc Aristoteles ostendit: pauló pôst de materia dicet idē. Efficiens, tempore prior est effectu, finis posterior: tum ponitur eandem rem in physicis mōstrari. καὶ ἐνδέχεται καὶ ἕνεκα τινος, & ex necessitate, & cujus gratiâ: id est, ex materia (ut interpretes ajunt) & fine. Exempla hîc sunt quatuor: Propter quid transit per lucernam lumen? quia subtiliorum partium per majores poros: tum, ne offendamus. Hîc demonstratio duplex est, altera ex materia, altera ex fine, utraq; sine syllogismo. & hæc item exempla duo undecimum & duodecimum testimonia duo sunt cōtra aristoteleæ demonstrationis commentū. Duo reliqua audiamus. Propter quid tonât? quia ignis extinguitur. item, ut apud inferos damnati contremiscant. Materia utrum illa sit an efficiens tonitrui considerato: finis veró talis philosopho mortales animos facēti nonne ridiculus? nonne ad religionē & pietatem deridendū appositus? Sed tamē hæc utraq; demonstratio rursus sine syllogismo, aristoteleæ fabulæ est demōstratio: adde igitur decimū tertium & decimum quartū exēpla cū superioribus. Perge, qd sequit? posse ex materia materiatū. Aristoteles dividit efficiētē caussam varié, primó ex necessitatis ratione, quod ea sit duplex: altera κατὰ φύσιν καὶ τὴν ὁρμὴν, secūdùm naturalē propensionē: altera, violenta. Lapis deorsum fert naturaliter, sursum violēter: utrobiq; necessitas, illic naturalis, hîc violenta. Attamē hæc necessitatis caussa, materia non est: sed illic est gravitas, hîc impulsio projicientis sursum. Alia divisio caussæ efficientis sequitur, ἐν δὲ τοῖς ἀπὸ διανοίας, in iis veró quæ cōsilio & ratione āgūtur, alia quidē nunquam ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, á casu sunt, neque á necessitate, ut domus, statua: alia veró sunt á fortuna, ut sanitas ægrotantiū, ut salus navigantiū, casu & fortunâ potest adjuvari: in iis præsertim quæ hoc vel illo modo evenire possunt. Fortuna tamen cōsilio nō agit, sed finis bonus in natura aut arte spectat. Notabis hîc igit caussas efficientes tū naturaliter, tū violenter, tū consilio, tū fortuna & casu. Deinceps revocat γένεσιν, & ὁμογένειαν caussarū, quæ caussæ sunt simul cū effectis, quæ non: quæ porró sunt ὁμόγονοι, congenitæ, cū his omni tēpore effectum suū conjunctū est, prætereaq; effecti caussa præterita, præsentis præsens, futuri futura. Propter quid facta est eclipsis? q̄a terra interposita est: propter quid fit? quia interponitur: propter quid fiet? q̄a interponet. Hîc syllogismus nullus est, sed adversus aristotelicā demōstrationē decimusquintus testis est. Alterū est de crystallo exemplū mirē cōtortū, ut syllogismo cōcludat. Quid est crystallus? aqua cōgelata, ait Aristoteles. De hoc exemplo vide Aristotelem secundo capite H τῶν in Philosophia. Hîc aristotelici syllogismi termini instituuntur, quos eosdē recēseo, aqua minor, summa caloris defectio, medius, congelata, major: syllogismum absolve, quem Aristoteles non absolvit, sic erit,

Quod calore penitus destituitur, cōgelascit:
Aqua penitus calore destituitur:
Aqua igitur congelascit.

Et tū animadverte, qd hic syllogismus de ꝓposita crystallo, quā aquā cōgelatā definierat,

definieras, demonstret. Quid faciat hîc decimussextus testis, quid pro Aristotelis demonstratione testificet? Sed tamē ejusmodi sunt αἴτια ὁμόγονα, id est, caussæ congenitæ: qualis una est forma perpetuó, quāvis nec exempla, nec verba Aristotelis eam nobis nominatim definiāt: definitiones enim quædam, ejus exempla sunt: in caussis veró, quæ non simul fiunt, nec sunt ὁμόγονοι, ἀπὸ τοῦ ὑστέρου γεγονότος ὁ συλλογισμὸς, ab eo quod tempore posterius fit, syllogismus fit: ex effecto caussa, quāvis tempore prior, concluditur. ἀπὸ δὲ τοῦ προτέρου οὐκ ἔστιν, à priore veró non est. Caussas non ὁμογόνους Themistius efficientes, Philoponus & Eustratius etiā materiales faciunt: Aristoteles ipse antea (ut notavi) finem fecit suo effecto non ὁμόγονον, sed posteriorem. Quapropter ex quatuor caussis sola forma est ὁμόγονος· materia, efficiens, finis, non ὁμόγονοι, sed materia & efficiens priores tempore, finis posterior. Est veró locus hic singulariter nobis cōsyderandus: Caussæ quæ non sunt simul cum suis effectis, sed antecedunt, non possunt aristoteleo syllogismo sua effecta concludere: Materia & efficiens sunt tēpore priores suis effectis: Non possunt igitur (inquam) sua effecta aristoteleo syllogismo concludere: Verèque Aristoteles hîc ait, à posteriori syllogismum fieri, non à priori. Fallit igitur Aristoteles, cùm docet ex omni genere caussæ, demonstrationes fieri, si demonstrationes velit syllogisticas esse, cúm materia & efficiens materiatum & effectum syllogismo concludere non possint. Nec audienda vana nescio quæ distinctio, quód effectum sit caussæ finis, & ideó quando concludetur ex materiato effectoq; opere, materia & efficiens, concludetur ex fine materia & efficiens: sic enim forma ex formato, tanquam fine demonstraretur, fit demōstratio ὅτι, esset demōstratio διότι: sic idem esset naturâ eodem prius & posterius, quod tertio capite superioris libri ab Aristotele derisum est, & rursus ab eodem, decimo septimo capite hujus, meritó reprehensum. Atque hoc argumentum est adversus demonstrationem syllogisticam, quod ex usu deduci non posit:

Nullus syllogismus fit ex materia et efficiēte:
Demonstratio fit ex materia & efficiente:
Demonstratio non est igitur syllogismus.

Ut jam planè pateat syllogisticæ demonstrationis dogma fictum & somniatum esse, non ex usu, artiū omnium parente, observatum & deductum.

CAPUT XII.

Duodecimo quęstio movet, quód non sit in effectis, sicut in magnitudinibus, συνεχὲς, continuitas, nec facto factum, item facto id quod fit continuū: idq; similitudine Geometrica peragitur: facta sunt πέρατα καὶ ἄτομα, extrema & individua. Quemadmodū igitur στιγμαὶ, puncta punctis continua non sunt, sic neq; factis facta: utraq; enim ἀδιαίρετα, indivisibilia. Quod autem fit, sic habet ad factum, ὥσπερ γραμμὴ πρὸς στιγμὴν, ut linea ad punctum. Nam quod fit, διαιρετὸν, divisibile est: quod factū est, ἀδιαίρετον· atq; ut in linea puncta, sic in eo quod fit, facta sunt infinita. Sed hanc quæstionem Aristoteles ipse alienam esse profitetur, & ad Physicam remittit· μᾶλλον δὲ φανερῶς ἐν τοῖς καθόλου περὶ κινήσεως δεῖ λεχθῆναι περὶ τούτων magis veró perspicué in his quæ universaliter de motu, de iis dicendum. Sed de sophismate hujus infinitatis superiore libro satis responsum, & scholæ physicæ ad hūc locum respondebunt. Deinceps revocatur γένεσις instituta, quód in nō ὁμογόνοις concludat à posteriori prius. Exemplū est unū de materia in Sorite quatuor graduum, in quibus progresio γενέσεως est, λίθοι, θεμέλια, τοῖχος, οἰκία, lapides, fundamenta, parietes, domus. At ubi syllogismi cōsecutio spectatur, contra fit, & ex posteriore prius concluditur: Sorites Aristotelis in hunc syllogismum redit,

Si paries est, fundamentum quoq; est: & si utrumq;, secti sunt lapides:
Si domus est, paries est, & fundamentū est:
Si igitur domus est, secti sunt lapides.

Hoc exemplo cōcludit Aristoteles ex posteriùs facto prius esse, id est, si domus est, sectos lapides esse: & rursus hāc hypothesim probat ex posteriùs facto, pariete & fundamento. Contrà si conēris ex caussis effecta concludere, nō poteris: Nec enim quia lapides, iccirco fundamentum: nec quia fundamentum, iccirco paries: nec quia paries, iccirco domus. Hoc exemplo consyderandum est (quod dixi) ex materia syllogismū fieri non

non posse, nec ideo syllogismum apodicticum esse ex materia, quem putavit Aristoteles. Et tamen soritæ hujus exemplum videtur interpretibus methodicæ mathæotechniæ occasionem aliquā dedisse, cū nihil minus hîc Aristoteles quā de illa totius artis methodo cogitasset. Sed ad caput de methodo in logica satis hac de re disputatum. Exemplum demōstrationis si quis hîc arbitrabitur esse, faciat decimum septimum contra Aristotelem Aristotelis testimonium.

CAPUT XIII.

PRoximū caput decimumtertiū versatur rursus in materialibus caussis: quæ physicis in rebus & caducis mutuas & reciprocas ratiōes habēt, ut ex terra fit aqua, ex aqua fit aer, ex aere fit ignis: & contrà, ex igne aer, unde aqua, ex qua terra gignitur. Hanc consecutionem, κύκλῳ γένεσιν Aristoteles appellat, & exemplum quatuor gradibus sic instituit. Ex pluvia vapor, ex vapore nubes, ex nube pluvia. Ex hoc circulo cúm unumquodlibet est, alterum est, & contrà vicissim, ait Aristoteles: ubi tamē nihil est κατὰ παντὸς, nihil καθόλου. Atque has demōstrationes physicas (quoniam sumuntur ex materia) memento syllogismos esse non posse, & decimum octavum testem consentientem cum superioribus facito. Reliquo capite statuitur (quod bis jam statutum est decimo quinto & vicesimo sexto capite primi) demonstrationes demonstratarum rerum similes esse, earumq́ue media quædā ἄμεσα, sed alia revera esse ἄμεσα, alia videri: & ἄμεσον aliud apodicticum, aliud dialecticum esse. Hactenus de caussis actum est & effectis, quorum doctrina logica illa quidē est à nobis studiosè proposita, non tamen apodictici syllogismi propria est, sed omnis quæstiōis, omnis explicationis etiā non syllogisticæ communis. At (inquit Aristoteles) sophisticum est, non catholicum, quod generale sit, attribuere speciei. Quare sophisticè facit Aristoteles, qui doctrinam omnis quæstionis, omnis syllogismi, omnis etiam non syllogisticæ explicationis communem, uni syllogismi speciei (quam fingit) attribuat: Gigantis enim vestem pumilioni accommodat. Ergo doctrinam caussarum ad generalem logicæ inventionis artem refero, fabuloso & chimerico demonstrationis commento non attribuo.

CAPUT XIIII.

SEd tamen de caussis & effectis actū est, quorum symbola tum particularia sunt in distributionis loco, genera, differentiæ, species, totum, partes: tum integra & universa, ut in definitionis & definiti topico. Ergo cúm dicitur, institutiōes artiū esse ex definitionibus, distributiōibus, nō aliud dicit, quàm ex caussis & effectis, quia definitiōes & distributiones, caussarū & effectorū symbola sunt. Sed quod agit, hîc agamus. Quod definitur, speciale est aut generale: ergo Aristoteles, leges primò definiendæ speciei, deinde definiendi generis instituit. Ad definiendam itaque speciē, primò leges duæ ab Aristotele statuuntur, quomodo oporteat venari & indagare quæ in quid est, dicūtur. Prima lex est: eorum quæ unicuiq; semper insunt, quædam communiora sunt, non tamē genere superiora. Hæc igitur est prima lex. Communia necessaria quærantur, non tamen genere communiora, qua lege proximum genus, & communes differentiæ comprehenduntur: ut in homine definiēdo philosophis ethnicis erāt animal, item rationale, tū mortale. comprehenduntur, dixi, nō distinguuntur: & videtur potiùs Aristoteles exemplis, quibus utitur in litera, de genere nihil cogitare. Secunda lex est: talia sanè sumenda sunt hactenus, ut tot in primis sumpta sint: quæ licet singula latiùs pateant, universa tamen non pateant. Hæc secunda lex jubet universalia tot assumi: quæ singula, quàm species definienda, cōmuniora sunt, cōjuncta tamē sint propria: hanc enim necesse est essentiā esse rei: quia universalia illa & necessaria, ipsum quid est, ostendunt: & ita conjuncta propriè similiter ostendunt. Hæ definiendæ speciei sunt leges, & hæ legum sunt rationes: clariùs verò breviùsque fuerat præcipere ad definiendam speciem, sumendum esse proximum genus, & differentiis tot explēdum, donec totum ex genere differentiis compositum, speciei propriū esset: aut enim genus,

nus, aut differentia fuerit, dicet pauló póst Aristoteles in hoc ipso capite. Generis definiẽdi ratio quæ sequitur, confusior & obscurior est, tum propter mendum, quod inesse suspicor, tum propter divisionis utilitates interpositas. Summa veró est doctrinę propositę initio, & tandem repetitæ ad genus definiẽdum, divisæ & definitæ species consyderandæ sunt, & ex earum cõmunione & similitudine propria affectio differentiaq; generis educenda: tres leges hîc Aristoteles facit: cúm veró totum aliquid explicabit quispiam, genus in prima specie individua dividere conveniet: deinde sic eorum definitiones subducendæ: postea ut sumas genus aliquod, ut qualitatisne sit, an quantitatis, proprias ejus affectiones ex communibus primis consyderabis: ex individuis enim compositorum affectiones é definitionibus erunt manifestæ. Postrema lex videtur mendosa: & tamen qualiscunq; sit, indicat quod tandẽ dicetur aperté & manifesté, ex cõmunibus partiũ affectionibus, proprias totius affectiones investigandas esse. Interponitur longa digressione divisionis utilitas triplex ad definitionis partes colligendum, disponendum, cõplendum. Divisiones secundúm differentias utiles sunt ad sic progrediendũ: quemadmodum tamen demõstrant, dictum est antea. Utiles veró fuerint solúm sic, ad concludendum quid est: quo modo definitio dicta est priús συλλογισμὸς τὸ τί ἐστι ἢ ἀπόδειξιν. Atq; videbitur utiq; nihil concludere, sed omnia protinus petere, tanquam acceperit ab initio sine divisione. Hîc Platonem divisionis præceptorem & laudatorem vellicari intelligimus: Et hæc prima divisiõis utilitas est, ad definitionis partes colligendum. At non demonstrat, sed petit, ait Aristoteles. Hîc etiam nunc divisio labefactatur, quæ nihil doceat, nihil probet, sed quæstionem gratis petat, promissam explicationem & debitam non persolvat. Sic antea capite hujus quinto divisio damnata est, quód peteret, non demonstraret. At pauló póst contrarium dicetur, quod divisio nõ petat, sed veré doceat. Hîc veró nomine διαίρεσις significatur non solúm distributio totius in partes, sed partium similiter inductio ad communione conficiendum. Atque ut divisione & differentia generis, species: sic inductione specierum & similitudine, genus definitur. Sed illa divisionis prima est utilitas. secunda est, quod refert in definitione τί τὸ πρῶτον καὶ ὕστερον, quid prius sit & posterius: quod divisio monstrabit, quæ primó sumit genus, tum differentias priores priús dividit. Hæc utilitas obscuriús exponitur. tertia est utilitas, ut nihil relinquatur, divisione effici. Prolepsis deinceps adversus Speusippum Aristotelis cõdiscipulum (ut interpretes ajunt) divisiones tollentem, quia impossibiles essent, quia sophisticæ essent.

Si quis (ajebat) dividere velit, omnia erũt ei tenẽda, omnesq; et differẽtiæ & species cognoscendæ: secús quid dividat, nesciet.
At hoc impossibile:
Illud igitur.

Hujus syllogismi propositioni Aristoteles resistit, satisq; putat esse dividenti genus in oppositas partes absoluté dividere, & ex ejus partib. assumere, quod ad propositum definiendum satis erit: ut si quis dividat animal, non necesse illi sit omnes animalium species, leonũ, equorum, piscium, avium, omnesq; differentias eorum nosse, sed satis est animal & rationale & mortale. Sic enim ἴσμεν τὸν λόγον τῆς οὐσίας, habebit rationem essentiæ. Secundus Speusippi syllogismus videtur fuisse,

Sophistica esse & captiosa, quæ peterent:
Divisionem petere:
Sophisticam itaque esse.

Hujus syllogismi assumptioni Aristoteles occurrit contrario argumento:

Si sint in divisione opposita immediata, ἄμεσα, non petitio est:
At primum est:

Quia necesse est quidvis in horum altero esse, sic Aristoteles. Sic enim disputat: Necessarium (inquit) ergo non petit, sed probat & docet:

Secundum igitur.

Hîc notabis mirum Aristotelis ingenium, in primo Priorum capite tricesimo secũdo, & hujus capite quinto: quin pauló anté in hoc ipso capite divisio cõtra Platonẽ reprehensa est, quia peteret, non probaret, non doceret: Nunc veró cõtra condiscipulũ Speusippum eadem defenditur, principiumq; nõ petere confirmatur, quia ex oppositis immediatis fiat:

fiat. Sic eadē res, mutata tantùm calumniæ persona, ex eodē facto & argumento & vituperatur & laudatur. Hic locus consyderandus est ad judicandū de superioribus illis locis, in quibus divisio tractata est. Divisione sic defensa, triplex utilitas jā posita, per inanē πυνθλογίαν, repetif, ad definitionē divisiōe cōstituēdā, tria spectāda sunt: ut attributa sint essentialia, ut ordine collocata, ut completa. Primū patebit ex topicis locis de genere: secundū, si natura priora præcedant: tertium, si genus divisum & differentiis aggregatum, à toto quod definitur, specie non differat, id est, proprium sit: id enim est, non differre specie, pro eo quod in Topicis, idem numero dicitur: illic enim idem dicitur numero definitio ad definitū. Atq; hæc explicatio ex præsenti Aristotelis loco ducitur, cùm ait in eo quod specie non differat, neq; plùs proponitur, neq; quicquam deficit. Atque hæc de t... us divisionis utilitatibus tā lōga adhuc digressio fuit: repentur deinceps proposita primùm ratio definiendi generis, quomodo generis definitio ex communione & similitudine specierū subducatur, imò quomodo si duo genera sint, quæ putabantur, unum id intelligatur. Res hîc multò est clarior, quàm fuit antea: Inquirendū verò est & intuendū in similia, minimeq; differentia: primùm quid universa contineant idem: deinde rursus in aliis, quæ sint in eodem quidē cum illis genere, sibiipsis inter se eadem specie, à cæteris diversa. cùm verò in his sumptū fuerit aliquid omnino idem, & in aliis similiter, in assūmptis rursus consyderandū, an sit idē donec ad unam rationem ventū sit, hæc enim erit rei definitio. Hęc Aristotelis oratio jam manifesta est, & apertè docet, quod antea obscuratum fuerat: nempe ut species generis dissimilitudine, sic genus speciei similitudine definiri: hūcq; & generis & speciei circulū esse. Sed additur præterea, quòd si non ad unam rationem, sed duas aut plures itur, constat non unum quidpiā futurū, quod quæritur, sed plura: si non fuerit una cōmunio, unaq; similitudo specierum, genus unum non erit. Hoc tanquam corollarium propositæ doctrinæ accessit. Sed exemplis præter morē, Aristoteles magnificis hîc utitur. Scire vis quid sit μεγαλοψυχία, magnanimitas? subducito species hominum magnanimorum, quid habent simile, contemplare. Alcibiades magnanimus fuit, itē Achilles & Aiax: quibus omnibus commune est injurias non pati. Alcibiades Atheniensibus (à quibus absens propter Siciliensem cladem damnatus erat) bellum fecit: Achilles ob raptam Briseidem, iratus, Græcis implorantibus au...ium negavit: Aiax ab Ulysse victus in armorū judicio, seipsum interfecit. At id rursus in magnanimis aliis cōsyderetur. Lysander & Socrates magnanimi sunt habiti, quia secūdis rebus vel adversis nihilo sunt mutati. His duob. sumptis, consydera quid insit idem, cōstantiæ animi dico, in quavis fortuna, & injuriarum impatientiæ: ac si nihil insit, duæ species erūt magnanimitatis. Quare parnum cōmunio me docuit, non unum genus esse, quod definire volebam, & quid esset unūquodque: quia communia non una, at definitio universalis esse debet: nec enim medicus præciperet de cujusdam oculi, sed de omnis aut certæ speciei sanitate.

CAPUT XV.

EX hac proxima ratione definiendi generis concludit Aristoteles facilius esse definire speciem, quàm genus, quia ὁμωνυμίαι, quæ faciūt è duobus unū, magis lateant in genere, quàm in specie. Itaque metaphoras velut harū ambiguitatum umbras, in definiendis rebus adhibendas esse non putat. εἰ δὲ μὴ διαλέγεσθαι δεῖ μεταφοραῖς, δῆλον ὅτι οὐδ᾽ ὁρίζεσθαι οὔτε μεταφοραῖς, οὔτε ὅσα λέγεται μεταφοραῖς. Si verò non disputare metaphoris oporteat, certè neque metaphoris, neq; ullis per metaphoras enuntiatis definiendū. Metaphoras Aristoteles appellat hîc (opinor) ut in Rhetoricis ad Theodectem nominantur, omnes tropos & modificationes verborum: tametsi sexto Topico per similitudinem metaphoras tantùm dicit. Sed monitū Aristotelis præstat intelligi de tropis obscuris, quibus auditoris intelligentia turbatur: quales sunt in Organo Logico μέσον αὐτῇ πίστις ὁ λόγος, σχῆμα αὐτῇ γένος, & alia pleraq; vel Aristotelis interpretibus interdū ignota, ut jam dixi de medio: & διαλέγεσθαι pro Dialecticé & probabiliter videtur usurpare,

usurpare, tanquã ex minori majus concluderet: ꝓbahilis disputatio metaphoras & tropos non admittit, quantó minùs definitio? Sic metaphora damnata est: sic sexti Topici capite secũdo rursum damnabitur. Est tamen consyderãdum, propria verba & cum rebus ipsis nata, interdum modificatis obscuriora esse, & ideo quam ob caussam metaphora damnatur, ob eandem fuerit expetenda: deinde necessaria frequenter omnino est, cúm bona pars rerum translatis quidem & mutatis verbis exprimatur, propriis autẽ careat. & pauló pòst proximo capite ὀνοματοποιίαν καὶ ἀναλογίαν Aristoteles concedit. Notabis hoc loco homonymiam dãnari, quæ manifestiús in Elenchis inter sophismata numeratur. At metaphora per analogiã & similitudinem pręcipuè convertitur. Sed hactenus de divisione: cujus tanta utilitas, in definiendo summopere observanda. Tot definitiones in Organo logico desunt, tam multę vitiosę sunt, licebit hinc cõstituere & restituere. Et nos quantúm his legibus usi & adjuti simus, scholarũ dialecticarum viginti libri declarant, in quibus maxima disputatio est de omissis aut vitiosis definitionibus explendis aut restituendis.

CAP. XVI.

Divisionis utilitas permagna ad definiendum seu genus, seu speciem proposita est: ea tamen adhuc augetur capite decimo sexto, & ad demonstrationem cujusvis problematis accommodatur, ut definitiones, ut demonstrationes una divisio suppeditet: πρὸς δὲ τὸ ἔχειν τὰ προβλήματα, ἐκλέγειν δεῖ τὰς ἀνατομὰς καὶ τὰς διαιρέσεις ad problemata veró & quæstiones obtinẽdum & disceptãdum, partitiones & divisiones adhibendæ sunt. sic veró subjectum genus commune omnium assumendũ est, ut si de animalibus agatur, quæ insunt omni animali consyderanda: tum facta communis generis divisione, similiter in primas species intuendum: quod illi toti conjunctum consequensq́ sit: ut si sit avis ea species, quæ sunt omni avi cõsequentia. & sic semper proxima. tum enim possimus dicere propter quid sub commune subjectis insint consequẽtia. ut propter quid homini aut equo hoc vel illud insit. Hic locus veró diligẽtiús consyderandus, & attentiús legẽdus est; ubi Aristoteles illo superiore Aristotele Platonis reprehensore longè æquior & verior est. Divisio primo Analytico, itẽ capite hujus quinto & rursus decimoquarto, ut sophisma quoddã, reprehensa est & agitata, quia precarió sumeret quęstionem, & velut emendicaret. At ab hac captionis fraude non solúm ab Aristotele ipso vindicata est, cúm negavit in ea esse petitionem, sed ad definiẽdum tanquã dux certissima delecta. Imó veró etiam nunc ad demonstrandũ, & propter quid est, explicãdum deligitur. Hic (inquam) locus attendendus & animadvertendus est. Hîc præterea præcipit Aristoteles, si forté usitata nomina dividendis rebus defuerint, ut res tamen communis nihilominús consyderetur, ejusque consequẽtia perinde videantur, nomenq́ imponatur: sic ὀνοματοποιίαν hîc interpretes intellexerunt. Est prætetea (inquit) & alia ratio, ut κατὰ τὸ ἀνάλογον assumatur. Hîc Aristoteles ἀναλογίαν permittit in demonstratione, quam tamẽ pauló anté metaphorę nomine reprehenderat. Atq́ hactenus de divisione etiã multa primó in Platonis calumniam, quód nihil probaret, nihil doceret, sed τὸ ἐξ ἀρχῆς peteret ac postularet. Deinde in summam rei ipsius veritatẽ & gloriã, quód una divisio in omneis omnis doctrinæ ac scientiæ partes sese mirificé jactaret: quód definitiones una tum generis, tũ speciei suppeditaret: quód demonstrationibus media & argumẽta præstaret: problemata propter quid est, una suis facultatibus sustentaret. Reliquo capite docetur, problemata eadẽ esse, quæ medium habent idem, ut quæ per ἀντιπερίστασιν probãtur: ut cur in hyeme faciliús concoquimus, dormientes crassiús spiramus, & putei calidi? hic demonstratio & responsio nulla est. Atq́ hæc problemata duobus modis eadem sunt, aut genere, aut quia medio mediũ subjectum sit. Genere, ut ꝑpter quid resonat echo? propter quid imago apparet in speculo? propter quid iris in nube versicolor cernitur? ἀνάκλασις, reflexio in omnibus respondetur, vocis, speciei visibilis, luminis: & hic tres sine syllogismo testes, altero & vicesimo testimonio aristotelicam fabulam traducunt. Secundo mo-

do problemata eadē sunt: Propter quid Nilus desinente mense copiosior fluit? quia mensis desinens χειμεριώτερος, hybernior: Propter quid hybernior? quia luna deficit. Hæc enim sic habent περὶ ἄλληλα: & hic duo testes germanissimi superiorum vicesimum quintum testimonium Aristoteli contrarium faciunt.

CAP. XVII.

Decimoseptimo capite varia de caussis & effectis rursus tractantur. Primò igitur revocatur ὁμογονία αἰτιῶν καὶ αἰτιατῶν, & quæritur an simul sint caussa effectumq́ue, ex iisq́ue sit reciproca demonstratio, ut in iis duobus syllogismis apparet:

Latifolium defrondescit:
Vitis est latifolia:
Vitis defrondescit.
Defrondescens est latifolium:
Vitis defrondescit:
Vitis est latifolia.

Latifolium & defrondescens hîc videntur esse reciprocæ caussæ, & reciprocas demonstrationes facere. At secùs est: caussa enim prior est, & demonstrat διότι, effectus posterior, & demonstrat ὅτι: & tamen etiam illud quod demōstrat διότι, nihil habet proprium, & quod ὅτι dicitur, verum non est: multis enim arboribus folia decidunt, quæ lata non sunt. Denique ταυτολογία hîc est inanis: nihil enim dicitur hîc, quòd non dictum sit priùs: & hi duo novissimi testes syllogismum quidem habent, at nō proprietatis, non caussę propriç. Itaq́ue iam sunt insensi vicesim⁹ sextus & septimus quàm superiores. Secunda pars sequitur. Ejusdem effecti in diversis subjectis possunt esse multiplices caussæ. Nec si est effectū, oportet omnem caussam esse. Hîc exemplum nullum est, nisi abecedarium. Tertia pars repetitur è quarto capite primi ex nota πρῶτον καθόλου, si problema catholicum primò est, medium catholicum similiter erit, & cum extremis æquale & antistrophum. Quarta est obscurissima: Eorundem effectorum caussam nō contingit diversam esse, si per se demonstretur: si non demonstretur per se, contingit. Hîc Aristoteles ait medium esse rationem extremi: utrius, nominatim non definit: sicuti neq́ue nono hujus capite definierat, sed tantùm ait, si ὁμώνυμα sint extrema, ὁμώνυμον esse medium: si ea non sint, hoc non esse. Interpretes divinant ab Aristotele dici, medium esse definitionem majoris extremi quod dicet quinta parte: at hîc nō dicit. Quinta parte revocatur tertia de conversione partium in demonstratione per se, quòd affectio cum subjecto universali & primo convertatur, non convertatur cum particularibus subjectis, & quòd cum eodē subjecto medium similiter habet. ἔστι δὲ τὸ μέσον, λόγος τοῦ πρώτου ἄκρου· est verò medium, definitio primi extremi. Hic locus demum palàm exprimit, quod capite nono, quod capitis hujus parte quarta obscurius positum est, definitionem majoris extremi pro medio demonstrationis assumendam. & additur, διὸ πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι δι᾽ ὁρισμοῦ γίνονται· itaque omnes scientiæ per definitionem fiunt. Omnes scientiæ (inquit Aristoteles) per definitionem fiunt, tanquam medium videlicet syllogisticæ demonstrationis. At nulla scientia quæstionis propter quid est, syllogismo concluditur, ut jam dixi: ut Aristoteles etiam testibus suis tam multis testificatus approbavit: & tamen nihilominùs per definitionem res demonstratur & scitur. Deinceps partis secundæ exempla ponūtur, quòd effecti ejusdem, in diversis tamen subjectis caussæ diversæ sint, ut longævæ sint quidē quadrupedes, quia bile carent: aves verò, quia siccæ. & duo testes isti vicesimus octavus & nonus sine syllogismo consimili testimonio commentū demonstrationis coarguunt. Interea verò definitur apertiùs τὸ καθόλου, quàm definitum erat quarto capite primi: Hoc enim dico universale, quod non convertitur. Primum autem universale, cum quo non singula quidem, sed universa cōvertuntur, neq́ue superant. Sexta & extrema parte capitis statuitur, si inter affectionem & subjectum plures caussæ sint, eam potiorem esse, quæ subjecto vicinior sit: ut si quæratur an homo sit substantia, potior caussa erit animal quàm corpus, quia per animal substātia homini inest, non per corpus. At id est superiori quintæ partis doctrinæ contrarium, quia dictum est, medium majoris extremi, definitionem esse. Nec Aristotelis ratio hîc vera est. Non enim homini substātia potiùs inest ratione animalis, quàm ratione cor-

ne cor-

ne corporis. Superiora enim & universaliora sunt αἰτιώτερα, ut Aristoteles ipse superioris libri capite vicesimo docuit. Atque omnino quæstio ista ridicula est: nec enim unquam fiet talis demonstratio, quia propositio mediata erit: & per interpositum aliud mediū probari poterit, & per superius probari potest inferius. Hunc errorem conātur interpretes quidam defendere, quód subjecto vicinior caussa non sit illa quidem absolutè potior, sed potior hujus quæstionis. At inepti homines, an non meminerant definitam esse scientiam ex caussa nō quaslibet, sed immediata, per quam attributum subjecto insit? His distinctionibus nullus error tam absurdus est, qui retineri & defendi à stultis interpretibus non possit. At Aristoteles ista collegit, ex suis ipse principiis non retexuit, non æstimavit. Et tamen tricesimus hic testis tricesimus etiā aristoteleæ demonstrationis delator est. Quæstio enim hic illa est proprietatis, neq; quamobrem?

CAP. XVIII.

Decimumoctavum caput & ultimum superest, repetitum ex decimo quarto & vicesimo sexto primi, quomodo principia cognoscantur, & qua demum cognitionis specie appellētur. ad verbum subjicere statui, ut philosophię aristotelicę primum summūq; fundamentum, fundamentum, utjam dixi, platonicum non semel dictum, sed iteratum & repetitum tandem intelligatur, & quātúm illud platonici Poli, ἡ μὲν ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ἡ δ' ἀπειρία τύχην, Aristoteli probatum sit, intelligatur.

DE principiis & quomodo nota fiant, et quis habitus eos cognoscat, hinc est manifestum dubitantibus primum. Quód igitur non possit scire per demonstrationem, qui nescit prima principia immediata, dictum est priùs. utrúm veró immediatorum eadem sit notio, an non eadem, dubitaverit utiq; quispiam, & utrum scientia utriusq; sit, an non, an hujus quidem scientia, illius veró genus alterum quoddam: & utrúm, cùm non insint habitus, ingenerantur, an ingenerati latent.

Persequitur Aristoteles in hoc extremo actu fabulam institutæ demonstrationis, & movet initio capitis huj⁹, quæstionem magnam in philosophia, & gravem, quomodo principia cognoscātur, & qua specie cognitionis & appellationę: Hæ siquidem quæstiones duæ solæ sunt. Plato ex Socrate aliquando docet animos hominum immortales è fonte divinitatis delibatos, in cognitione rerū viguisse, antequàm in corpus intrassent: sed obscuritate corporis & insolentia perturbatos, in oblivionem superioris intelligentiæ delabi, ut antea jam dictū est primo capite superioris libri. Aliquando animum libro comparat, ut in Philebo. Aristoteles hanc secundam Platonis sententiam secutus, animum recēs corpori infusum, nudæ tabulæ comparavit: nec quicquam cognitum habuisse judicavit, sed σύμφυτον δύναμιν, ingenitam cognoscendi potentiam & facultatem duntaxat attulisse. Cognoscendi portó duas facultates esse: alterā ad res singulares, alteram ad res universales & generales: illam sensum, hanc intellectum facit: tametsi parum distinctè & apertè id hoc loco exprimit. Quærit igitur Aristoteles quomodo principia, id est primæ & universales rerum notitiæ gignantur, & quo quave species cognitionis. Itaq; cū principiis ignoratis, mediatorum haberi sciētia per demonstrationem non possit, ut Aristoteles ad extremum etiam loquitur, meritó dubitaverit aliquis, utrúm immediatorum cognitio & mediatorum sit eadem, an nō: & utrúm mediatorum similiter & immediatorum sciētia sit, an non: sed horum quidem scientia, illorū veró generis alterius cognitio. Hæc secunda quæstio est, an principiorum sit scientia, an prestantioris generis cujusdam, ut intellectus: scientia autem sit mediatorum, intellectus immediatorū: & utrúm principiorū habitus animis nostris à natura non ingenerati, tandem à disciplina & magistro duntaxat ingenerentur: an ingenerati quidem sint, ut Socrati placuit, sed lateant & ignorentur. Hæc quæstio est prima. Responderi veró potest utrique quæstioni ex capite decimoquarto & vicesimo sexto libri superioris, mediatarū conclusionum scientiam esse, principiorum intellectum: nec principiorū cognitiones à natura congenitas animis nostris esse, sed inductione singularium & experientia per sensus comparari.

QUARE si hos habemus, absurdum erit: fiet enim ut quamvis cognitionem demonstratione certiorem habeamus, tamen ignoremus. Si veró accipimus, nec habuerimus priùs, quomodo tandem cogno-

cognoscemus & addiscemus nulla antecedente cognitione? Impossibile enim est, ut in demonstratione diximus. Constat igitur nec haberi posse, neque sic ignorantibus, & nullum habentibus habitum, ingenerari.

Antequám primæ quæstioni respondeatur, εἰς ἑκάτερον, in utranque partē Aristoteli lubet argumentari:

Si principiorum habitus congeniti sint, accidet ut quanvis certissimam cognitionem habeas, habere te nescias:

Secundum absurdum:

Primum igitur.

Vide hanc rationē in Philosophia circa finē majoris ἄλφα. Sed cōtrá dicetur,

Si non congeniti principiorum habitus, ex antecedente percipientur notione:

Secundum absurdum,

quia principiis nihil notius:

Primum igitur.

Itaque neque congeniti, neque non congeniti: sic prima quæstio disputatur, deinde solvitur.

NECESSE *igitur est habere quidem quandam facultatem, non autem ejusmodi habere, quæ sit his certitudine præstantior. Cernitur autem id in omnibus animalibus: habent enim facultatem insitam judicandi, quam vocant sensum. Sensus veró cúm insit, in aliis quidem animalibus sensilis notio permanet, in aliis non permanet: in quibus veró non permanet, aut omnino, aut circa quæ nō permanet, iis extra sensum notio nulla: in quibus veró sentientibus permanet, hæc aliquid unum in anima habeant necesse est. Quæ cúm multa ejusmodi contigerint, differentia quædam gignitur, ut in aliis quidem ex eorum memoria ratiocinatio oriatur, in aliis nequaquam. Ex sensu igitur memoria: quemadmodum dicimus, ex memoria ejusdem rei sæpius inducta existit experientia. Multæ enim memoriæ numero, experientia una est: ab experientia veró aut omni universali quiescente in anima, aut uno præter multa, quód in omnibus unum insit illis idem artis principium & scientiæ: siquidem circa generationem, artis: si veró circa ens, scientiæ.*

Soluta est adhuc quæstio, quomodo principia noscuntur, & per gradus quatuor exposita: αἴσθησις, sensus, primó: deinde μνήμη, memoria: tum λόγος, ratio: postremó ἐμπειρία, experiētia, unde universale vel caducū, & artis: vel perpetuum, & scientiæ, principium est. Sed ad hanc explicationem, animalium divisio inducitur, quia sensus, unde origo principiorum petitur, est omniū animalium communis. Animalia igitur cúm omnia sentiant, quædā sensus memoriam retinēt, quædam non retinent: non retinentium quædam ratiocinantur, quædam non: atque ratiocinatio propria hominis jam est, qui ex variarum rerum memoria & recordatione ratiocinando, experientiā sibi conficit, & universale decretum inde constituit: nec enim ut Galenus de optima secta ait, ἄκριτος ἱστορία παραδεκτέα, sine judicio observatio est admittenda. Vide animalium partitionem hanc primo capite majoris ἄλφα in Philosophia. Atque hîc notabis de sensu, quód ab Aristotele dicatur σύμφυτος δύναμις· intellectus veró, de quo id in primis hîc dici debuerat, σύμφυτος δύναμις non dicatur: quamvis intelligi velit non ἕξεις principiorum, sed δυνάμεις συμφύτους εἶναι. nec enim sola sensus facultas nobis est naturalis ad principia cognoscendū, sed multó magis intellectus. Notabis præterea, quód ab Aristotele dicatur, sensus non solúm δύναμις σύμφυτος, sed etiam δύναμις κριτική· idemque quanvis non dicatur de intellectu, multó magis convenit intelligi. ad eamque rem planiús intelligēdam, Galeni locum audies nono libro de dogmatis Hippocratis & Platonis, statim initio, cúm docet iisdem indiciis & principiū & é principio secunda, tertia, quarta, & reliqua deinceps consequentia percipienda esse: principiumque ex Platone ait esse dimidiū totius: imó principium, omnis operis esse maximam partem, potestate videlicet. Judiciū igitur, quo principia cognoscentur, naturale sic ait esse. Si igitur nullum nobis est φυσικὸν κριτήριον, naturale judicium, neque artificiosum ullum invenire poterimus. Naturalia veró habentes, invenimus utique aliquid artificiosum. An igitur omnes homines quædam naturalia judicia communia habemus? Neque enim naturalia dicere liceret, nisi ipsa essent omniū hominum cōmunia. Necesse est igitur naturalia non solúm omnium hominum communia esse, sed etiam communem naturam habere. Equidem in nobis omnibus naturalia judicia inesse cōfirmo, idque moneo potiús, quám doceo vel demonstro, neque velut ipse sententiæ hujus author, id affero. Quænam veró judicia ista sunt? ut oculis secundúm naturam affectis prædidi colores videāt, itēque

autibus

auribus secundùm naturā affectis prædiri sonos audiant: sic lingua gustans, judex est succorum, & nares odorum: totaq; cutis rerū tactum moventium: tum veró mens, vel ratio, vel quomodolibet appellet quis eam facultatem, qua djiudicamus & consequens & repugnans, aliaq; iis adjuncta. Tantus igitur locus, & tam magnificus studiosé animadvertatur. Aristoteles vocat *δύναμιν σύμφυτον κριτικήν*. Galenus vocat *φυσικὸν κριτήριον*: eodemq; libro mirificam illam Hippocratis de naturalibus judiciis vocē meritó collaudat *ἀπαίδευτος ἡ φύσις ἐοῦσα, καὶ οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιέει*, doctissima natura licet nihil á magistro didicerit, tamen quæ conveniunt, efficit. Vocat veró etiā Galenus *περὶ ἀρίστης αἱρέσεως*, idem & *κριτήριον* & *κρίσιν* & *ἐπίκρισιν*, & in libro de optima disciplina, sophistis solis ait *κριτήριον σύμφυτον* negari. Ergo qui nos, quia naturalem Dialecticam, naturalem inventionem, naturale judicium, quod appellavimus, theatris & judiciis suis irrident & traducunt, qui Galenum nobis objiciunt, Galeni tam veram orationem audiant, & tandem aliquando erubescant, imó veró Aristotelem ipsum potiús hîc animadvertant, qui docet principia cognosci *συμφύτῳ δυνάμει*. Quid enim aliud est ista *σύμφυτος δύναμις*, quám (quod Galenus interpretatur) *φυσικὸν κριτήριον*: quám (quod Hippocrates ait) *ἀπαίδευτος φύσις οὐ μαθοῦσα*: quám deniq; (quod Aristoteles ipse in Elenchis ait) *ἄτεχνος διαλεκτική*. Sed id antea satis. Attamen cum Aristoteles in ethicis virtutes naturales appellat, videtur igniculos & quædam initia á natura repetere: & certé ut virtutum sic doctrinarum semina quædam á natura nostris animis ingenerata videātur. Quæres hîc, quum Aristoteles octavo capite primi deriserit Platonis ideas, & appellarit *ἕν τι παρὰ τὰ πολλά*, unū aliquid præter multa: suū veró universale vocaverit illic *κατὰ πολλῶν καὶ ἐπὶ πλειόνων*, de multis & in pluribus, quidnam hîc sibi vult, cúm appellat universale *παρὰ τὰ πολλά*, præter multa? certé sermonis *ὁμωνυμία* est, quam vitare debuerat: rei tamē contradictio nulla. Universale siquidem præter multa, ratione tantúm á multis & singularibus distinctum esse uult, sed reipsa in singularibus illis multis unum & idem esse.

Verba veró *περὶ γένεσιν* & *περὶ τὸ ὄν*, platonica sunt, quibus significatur *καὶ φθαρτὸν καὶ ἄφθαρτον*, caducum quod gignatur & intereat, & perpetuū quod sit semper uniusmodi.

QUAPROPTER *neq; definiti habitus insunt, neq; de aliis habitibus notioribus oriuntur, sed á sensu.*

Concluditur solutio quæstionis primæ, Quare habitus & notio principiorum, non est á natura nobis ingenita, neque tamen ex aliis orta principiis, sed á sensu profecta, exq; variarum rerum memoria, ratione & experientia collecta.

VELUT *in prælio fuga facta, si unus restiterit, resistit alter, tum alius, donec ad principium ventum sit: anima veró ejusmodi est, quæ similiter afficiatur.*

Similitudo magnifica inducitur ad illustrationē solutionis antecedentis: accepta clade cúm fusa fugataq; sit acies, si aliquis unus restiterit, totā aciem plerunq; restituit: Alter enim ejus exemplo & hortatu, protinus ei cōjungitur, tum his tertius & quartus: tandemq; globo facto & expleta phalange, primus & integer pugnæ status restituitur, resq; ad principium vel potiús principatum (utrunque enim *ἀρχή*, quo Grçcé Aristoteles utitur, significat) pristinum redit. At in animo velut in campo aliquo simile quiddam in notionibus universalibus colligendis accidit.

QUOD veró *dictum est quidem antea, nec satis aperté dictum sit, iterum dicamus. Nam si constiterit, indifferens aliquid unum primum quidem in anima universale est. Etenim sentit quidem singulare, sensus veró est universalis, ut hominis, sed non Calliæ hominis. Rursus in his statur, donec impartibilia stent & universalia, ut tale quoddam animal, donec animal, & in hoc similiter.*

Apodosis est & redditio similitudinis ad clariús exponendum, quod dictum erat. At locus mihi mendosus videtur, nec illustrat propositam rem, sed obscurat potiús. Ex singularibus universale, multis unum, differentibus indifferens, diversis idem, animus per sensum, memoriam, ratiocinationem, experientiam conducit. Veré quidem id dictum est, sed quód propterea sensus sit

universalis, id non veré dictum est. Hîc distinctiones nõ deerunt interpretibus, ut antea in errore cõsimili capite secundo hujus. At distinctiones veræ seduló audiendæ sunt: fallaces sunt rejiciendæ. Locum hunc mendosum cõfiteri maló.

MANIFESTVM *igitur, quod nobis prima ut inductione cognoscere necesse sit. Etenim & sensus sic universale instituit.*

Concluditur disceptatio primæ quæstionis, quód principiorum ἕξιν, id est, γνῶσιν, cognitio & informatio per sensum, inductionem, memoriam, ratiocinationem, experiẽtiam comparatur. Ergo ex Aristotelis sententia habemus á natura principiorum percipiendorum συμφύτους δυνάμεις. at ἕξεις non habemus: quod tamen hîc Aristoteles non planè dicit, cúm sensum dicat in omnibus animalibus σύμφυτον δύναμιν κριτικὴν, intellectum nõ dicat in homine σύμφυτον δύναμιν, quem tamen potiús dicere debuerat, ut dixi.

QUONIAM *veró circa comprehensionem habituum, quibus verum dicimus, alij quidem semper veri sunt, alii autem falsum suscipiunt, ut opinio & ratiocinatio: veri autem semper scientia et intellectus, ac nullum scientia accuratius genus aliud, quám intellectus. Principia veró demonstrationibus notiora sunt: scientia autem omnis cum ratione est: principiorum utiq; scientia non fuerit: ac quoniam nihil est scientia verius quám intellectus, intellectus fuerit principiorum.*

Solutio secundæ quæstionis sequitur brevior superiore, ex superioris libri capite vicesimo sexto repetita, sicuti dixi. Quærebatur, an mediatorum & immediatorum cognitio esset eadem, an scientia utrobiq;, an non, an illic scientia, hîc generis alterius cognitio quædã. Nunc igitur respondetur, principiorum & immediatorum cognitionem, esse τὸν νοῦν, intellectum: mediatorum & conclusionum demõstratarum cognitionem, esse scientiam. Habituum autem animi (quibus verũ dicitur) genera quatuor sunt, opinio, quæ propositionis est; ratiocinatio, quæ fit ex multis propositionibus: utraq; & vera & falsa esse potest. Intellectus est simplicium & primarum propositionum: scientia é primis propositionibus deducta: utrumq; semper verum. Ergo principiorum & ex principiis conclusorum & demonstratorum cognitio, non erit opinio, non erit item ratiocinatio. Duæ species reliquæ sunt, intellectus & scientia, quæ semper veræ sunt. Cumq; principia demonstrationibus, id est, demonstratis rebus (sic enim τροπικῶς hîc Aristoteles locutus est) notiora sint, & intellectus sit ἀκριβέστερος καὶ ἀληθέστερος, accuratior & verior, quám sciẽtia: certé principiorum cognitio, scientia non erit, sed intellectus erit. Cognitio veró rerum ex principiis conclusarum & demonstratarum, sciẽtia erit. Notabis hîc τῆς διανοίας comprehẽsionis verbũ generale & commune ad opinionem, ratiocinationem, intellectum, scientiam, cúm secús vicesimo sexto cap. lib. superioris sit usurpatum. *Ratiocinatio.*] Græcé est λογισμὸς, & λογισμὸς hîc ab interpretibus appellatur πρακτικὸς λόγος ἢ δύναμις, activus intellectus potentia. Hæc interpretatio nõ placet, sed λογισμὸς ἀντὶ συλλογισμοῦ capitur, ut uno loco quadragesimi capitis primi libri prioris Analyseos: & Topici sexti capite tertio, & ultimo capite secundi Physici, & in Philosophia primo capite majoris ἄλφα. Cognitio in probabilibus, si per se probatur, opinio: si aliunde, συλλογισμὸς: in necessariis, si per se probatur, intellectus: si aliunde, scientia dicitur. Hoc discrimen nobis hîc Aristoteles ostẽdit: vel placitum suum potiús ostendit. De nomine intellectus & sciẽtiæ jam antea, ut intellectus id esset in animo, quod aspectus in oculo.

ATQUE *ex his consyderant etiam, quód demonstrationis principium non sit demonstratio: atq; ita neq; scientiæ scientia sit. Quare si nullum aliud á scientia verum genus habemus, certé intellectus scientiæ fuerit, & principium quidem principij fuerit: omnis veró similiter habet ad omnem rem.*

Reliquiæ capitis hujus sunt valdè cõfusæ: sensus autem videtur esse. Patet ex iis principium demonstrationis nõ esse demonstrationem, id est rem demõstrabilem, neq; scientiæ principium esse scibile: sic enim τροπικῶς videtur Aristoteles loqui. Quare scientiæ principium intellectus erit, & erit principiũ principii, id est cognitio propositionis immediatæ: quæ principiũ est. *Omnis veró.*] scientia, intellige: sic enim Philoponus hîc: Ἡ δὲ πᾶσα ἐπιστήμη. *Similiter habet ad omnem rem.*] scibilem, intellige. Hæc solutio est secũdæ quæstionis. Cognitio principiorum non appellatur scientia, sed appellatur

latur intellectus: cognitio demonstrationum non appellatur intellectus, ſed appellatur ſciẽtia. Placitum Ariſtotelis hîc idem illud eſt, quod fuit capite viceſimo ſexto ſuperioris libri. placitum dico. Ut enim ſenſus eſt, quo ſentimus omnia, vel oculis, vel auribus, naribusq́, vel aliis organis fiat id gen⁹, nihil intereſt: ſic intellectus eſt, quo quidvis intelligimus, in rebus per ſe, vel aliunde probabilibus, ad intellectus commune lumen nihil intereſt. Sed de verbis minus erit laborandum, ſi res intelligatur: judicium enuntiati catholici per ſe manifeſti, dicatur νοητικὴν, ſyllogiſticæ conſtitutionis è neceſſariis argumentis addictæ διανοητικὴν vel ἐπιστημονικὴν, eqmdem nihil repugnabo. Tropum igitur Ariſtotelis intelligamus, quo hîc utitur, quia ſine arte, ſine ſyllogiſmo, ſua tantùm luce intellectus, principia concipit: principiorum cognitio dicatur, ſi lubet, intellectus. Verùm illud potiùs dicendum eſt & repetendum, quod ſuperiore libro monui, & quod ab interpretibus Ariſtotelis non adhibitum, ad examinandam Ariſtotelis Philoſophiam eſſe dixi. Univerſalia diſciplinarum principia à ſenſu & inductione, ab experientia, conformata & deducta ſunt, ait Ariſtoteles: Ergo meditemur, quomodo Grammaticæ, Rhetoricæ, Logicę, Arithmeticæ, Geometriæ, & cujuſvis diſciplinæ principia generaliaq́ dogmata formari atq́ inſtitui debeant. Quid eſt Grammatica? doctrina rectè loquendi. Unde igitur univerſales rectè loquendi regulæ? à ſingularium rectæ locutionis exemplorũ ſenſu, inductione, experiẽtia. Quid eſt Rhetorica? doctrina bene dicendi. Unde igitur univerſales bene dicendi præceptiones informatæ? à ſingularium bonæ & ornatæ dictionis exemplorum ſenſu, inductione, experientia. Quid eſt Logica? eſt doctrina benè diſſerendi. Unde igitur bene diſſerendi inſtitutiones ortæ? à ſingularibus bene diſſerentum poëtarum, oratorum, philoſophorum, omnium denique hominum exemplis: eorumq́ ſenſu, inductione, experientia: eaq́ ſenſus, inductionis, experiẽtiæ via, Arithmeticæ, Geometriæ, ac cujuſvis denique diſciplinæ principia generalia & univerſalia facta ſunt. Si quod præceptum ſit generale in arte aliqua, non iſta via factum, commentitium eſt, & Ariſtotelis judicio ſpurium & nothum. Matrem experientiam hoc præceptum non habet: non eſt igitur legitimum, dicet Ariſtoteles. Hanc analyſin interpretes non attenderunt, non adhibuerunt: hanc Logicæ examinãdæ regulam non tenuerunt: illam denique Platonis, vel potiùs Ariſtotelis ſententiam (ἡ μὲν ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ἡ δὲ ἀπειρία τύχην) legerunt, & in ſcholaſtica ſcilicet altercationum umbra ſpectaverunt: at nunquam in pulverem, in ſolem communis uſus, nunquam in aciem humanorum exemplorum vocarunt. Quamobrem conſyderemus quãtam rem hîc Ariſtoteles doceat, & quàm ad omnes artes inſtituendas magnam & neceſſariam. Diſputavi omnibus ſcholarum partibus & locis, uſum dialecticæ artis principiũ eſſe, quia ex obſervatione & animadverſione veri & humani & naturalis uſus, generalia Logicę artis dogmata deducenda eſſent. Hoc Ariſtoteles generaliter non de ſola arte logica, ſed de omnibus artibus iſto capite præcipit. Ergo fundamẽtum meum, ariſtotelicum fundamentum eſt. Diſputavi ad eundem illum uſum, tanquam ſummum finem, omnia Logicæ artis ſic obſervata principia & univerſalia præcepta referri oportere, ut via talis artis adjuti, eorum ſimiles efficeremur, quorum veſtigia & exẽpla ſectaremur & imitaremur. Grammaticus meritò dici poteſt, qui præcepta Grammaticæ artis in exemplis Ciceronis, aliorum've rectè loquentium vera eſſe perſpexit & exploravit: qui Ciceronis puris & propriis exemplis æmulandis ſeſe diu multumq́ exercuit: qui alterum vel neutrũ fecit, Grammaticus non eſt. Ergo eodem & ariſtotelico judicio, quia dialectica documenta in excellentibus exemplis argumẽtorum, enuntiationum, ſyllogiſmorum, methodorũ variis & multis conſyderavit & exploravit: qui ſimiliter & in ſcriptis & dictis diſſerendo, ratiocinãdo ſeſe exercuit: & iis authoribus, quos imitatur, ſimilẽ ſe præſtantiorem've fecerit, Dialecticus eſt: qui horum neutrum, vel alterum non fecerit, Dialecticus non eſt. Quamobrẽ ariſtotelea iſta lege atque authoritate omnes Ariſtotelis Græci Latiniq́ interpretes, ut ignari Logicæ & Dialecticæ terientur,

tur, qui Logicæ præcepta qualiacunque sibi relicta, nunquā in singularibus poëtarum, oratorum, philosophorum, aut cujusquam generis hominum exemplis explorarunt: nunquam ad eorum consilia judiciaque cognoscenda, imitanda, æmulandaque adhibuerunt: nunquam denique de regularum suarum principio, nunquam de fine cogitarunt. Hoc enim principium est, unde ortæ sunt: ille enim finis est, quó referendæ sunt. Hoc Aristoteles sibi fundamētum tam verū tamque solidum posuit: fundamentum Grammaticæ, fundamentum Rhetoricæ, fundamentum Logicę, fundamentum Arithmeticæ, fundamentū Geometriæ, fundamentum denique cujusvis disciplinæ ac philosophiæ: fundamentum minimé dubium & caducum, sed certissimum & firmissimum, á nobis infinité tot annos citatum & allegatum: sed quia Aristotelis esse non dicebam, derisum, & theatrorum fabulis (quod incredibile sit, nisi iis qui viderunt & interfuerunt) agitatum. Quamobrem, ut regius histrio, ut aristotelei judices intelligant, Aristotelem nostro nomine spectaculis & judiciis suis derisum atque damnatum esse, nunc tandem aliquando ab Aristotele perdiscant, Logicæ artis, imó veró omnis artis ac scientiæ generalia & universalia documenta á vero præstantium exemplorum & naturali usu proficisci, eorumque parentem esse αἴσθησιν, ἐπαγωγὴν, ἱστορίαν, ἐμπειρίαν. Scholisque nostris irasci desinant: quia quod approbant, ex Aristotelis principiis approbant: quod improbant, ex Aristotelis principiis improbant: nec aliud quàm ex Aristotelis judicio, aristotelica hæc esse, illa non esse pronunciant: & aristotelici Organi vulneribus non alia, quàm aristotelicorum principiorum medicina medentur. Aristotelis principium jubet omnē doctrinam á primis & illustribus prænotionibus institui: At plurima logicarum definitionum & partitionum principia, in Organo logico nulla sunt: exempla vel nulla sunt, vel ex ignotis feré posteriorum disciplinarum locis petuntur, vel abecedaria, nihilque omnino significantia, ponuntur: Orationis præterea homonymia, infantia, inopia tanta est, ut Aristoteles ab Aristotelis interpretibus persæpe propterea non intelligatur. Ex Aristotelis igitur principio id animadvertimus, & contraria definitionū, partitionum, exemplorum, orationis lumina restituere conamur. Aristotelis principium tribus scientificæ materiæ symbolis κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου, jubet omnem doctrinam necessariis, cognatis, propriis decretis institui? At quædā sunt in Organo logico falsa, aliena multa, plurima impropria. Ex Aristotelis igitur principio id animadvertimus, falsa & aliena rejicimus: ad suum quidque locum remittimus. Aristotelis principium jubet omnē doctrinam ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας deduci, neque solúm κατὰ παντὸς, & necessarió affirmatis, sed tam perspicuis institui, ut contraria sint inde clarissima. At Organum logicum in falsis contrariorum erroribus argutandis & refellēdis maximam partē occupatum est. Quid modalium contentiones? quid syllogisticę & reductionis & permistionis & potestatis argutiæ? á cujus usus observatione & experiētia profectæ sunt? ad cujus usus utilitatem & prudentiam referentur? Ex Aristotelis igitur principio id animadvertimus, refutationes errorum & argutias inanium subtilitatum é Dialectica rejicimus. Aristotelis principium jubet omnem doctrinam á prioribus naturá & notioribus sic institui, ut unumquodque præceptum suo loco, & tantúm semel exponatur. Organum logicum libris ita confusum est, ut aristotelicæ methodi tam dissimile nihil fingi possit: idem præceptum infinité repetitum & inculcatum sit. Ex Aristotelis igitur principio tantam confusionem animadvertimus, selecta κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου Logicæ documenta sic ordinamus, ut naturá prima primo sint loco, media medio, postrema postremo: ταυτολογίας omnes & iterationes rejicimus. Aristotelis principium, logicæ artis exercitationem maximé requirit, nec artificem ex solis artis universalibus præceptis, sed multó magis exemplis, opere, usu denique futurum prædicit: id que ἁπλῶς καὶ τῷ ἐνεργεῖ ἐπιτάσσεσθαι dicit. Ex Aristotelis igitur tanto principio, logicæ artis usum in scholis nostris spretum, imó theatrali ludibrio damnatum repetimus, & in scholas reducimus. Quapropter aristotelicæ Philosophiæ studiosi scholas nostras Aristotelis tantúm prin

cipia

cipia secutas, veré aristotelicas esse percipiant: Dialecticam nostram (quia Dialectica Aristotelis, imó solius Aristotelis non solũ quę sunt in posterioribus Analyticis, sed quæ reliquis libris logicis, quæ etiam Physicis, Metaphysicis, Ethicis dispersa sunt, dogmata doceãt, & methodo Aristoteli probatissima doceãt) veram Dialecticam & Logicam, esse intelligant: Aristotelemq; legibus Aristotelis & principiis conformatum & compositum tandẽ aliquando cognoscant.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER XI. IN PRIMUM *topicum.*

CAP. I. QUID TOPICA, ET *quam locorum tautologiam habeant.*

REtexuimus adhuc ad normã aristoteleorũ principiorum de materia, deq; forma artis, de rerum veritate & experientia: retexuimus (inquam) ad has aristoteleas leges, Categoremata, Categorias, Interpretationem, Analytica de syllogismo & demonstratione: & quid Dialecticæ tum inventionis, tum dispositionis in his esset, ostendimus: quid esset etiam contrarium distinximus: Aristotelis deniq; summis illis & singularibus imperiis studiosè obsecuti sumus. Eundem mihi authorem principemq; in topicis constituo: ut tantum contendamus, quantum per illas leges obtineri poterit. Aristoteles multis antea locis socraticum amorem plané demonstravit, multa inchoavit, multa elaboravit, consimilem nobis industriam diligentiamq; commendavit: ac ne quis dubitaret, mãdatum suum definivit: Ergo amorem illum socraticũ & aristoteleum quamvis superbum & fastidiosum, tamen amemus. Videtur autẽ hic liber majora nobis ac præstantiora promittere, quàm superiores adhuc præstiterunt: & Analyticus author plenioris inventionis gratiâ huc nos remittere visus est: & titulus ipse, inventionis doctrinam pollicetur. Aristoteles Dialecticæ inventionis præceptiones, τόπους, id est locos nominavit. Ut enim si cui aurũ, quod esset multifariam defossum, commonstrare velles, signa ostenderes locorum, quibus cognitis ille sibi ipsi foderet, & id quod vellet, sine errore erueret: sic has Aristoteles argumentorum quasi notas, locos appellavit, quia argumenta quærenti, demonstrarent ubi essent: & ἀπὸ τοῦ τόπου, Τοπικὸν opus appellavit. Locos veró argumentorum intellige præcepta: quomodo & in cæteris artibus locos possis appellare. Sic enim Crassus de elocutionis rhetoricæ præceptis. Si nõ sunt omnes (ait) patefacti: at certé commonstrati loci. An veró Topica hæc Aristotelis platonici vera Topica sint, cùm Aristoteles in Rhetoricis præcepta quædam Topica citet, quæ in his Topicis nulla sint: cùm Ciceronis, cùm Laërtii aristotelea Topica his non respondeant, nihil disputo: cujuscunq; sint authoris ea, qualia sint, cõsideranda mihi propono, & consideranda quidem ad illas Aristotelis leges: ut tantum probemus, quantum illis conveniet. Quare perge. Topica nobis explicat Topicus magister, quisquis is est: Utrùm solos topos & locos argumentorum explicat? Videtur sané octavo Topico etiam dispositionem polliceri, ut totam Dialecticam, id est inventionis & dispositionis doctrinam complecti videatur: Consideremus itaque primùm qua diligẽtia & subtilitate partes inventionis distribuerit, postea dispositionis prudentiam expendemus: Categoremata è caussis, formam nomine differẽtiæ comprehenderunt, ut effecta & adjuncta nomine accidentis proprii & communis: genus & speciem è loco distributionis attigerunt, omiserunt cætera. Categoriæ effectorum, adjunctorum exempla quædã nominibus qualitatis, quantitatis, actionis, passionis, ubi, quando, situm esse, habere, proposuerunt: oppositorum locum multis argutiis involverunt: conjugationis aliquid habuerunt in paronymis: Interpretationis duo libri cõtradictionem incredibili caligine offuderunt: Analytica priora de syllogismo ad damnãdũ oppositionis & distributionis locũ, ad adjuncta & definitionẽ vix appellandũ, ad propositionis, syllogismiq; simplicis & cõmunis, nõnullã

etiam

etiam methodi doctrinam obscurandū, quid obscuritatis non habent? Analytica posteriora, ut demonstrationem, (cujus neq; materia, neq; forma per rerum naturam ulla posset esse) nobis inducerent, totam ferè inventionem, imò verò totam ferè priorem Analysim consimilibus tenebris aggregarunt. Topica tandem sequuntur: quæ de enuntiatione, syllogismo & methodo aliquid repetūt: Inventionis autem locos per species de efficiente, forma, fine, effectis, subjectis, adjunctis, adversis, relatis, privantibus, contradicentibus, paribus, majoribus, minoribus, similibus, notatione, conjugatis, toto, partibus, genere, specie, definitione, definito, testimonio (de materia enim, diversis, disparatis nominatim nihil est) trecētos septendecim pro paucis illis habēt, quorum in singulis libris eosdem repeti postea docebimus. At per Deum immortalem, quid est Aristotelis principiis de materia bene institutæ artis contrariū, nisi hoc est? De tāta tamē incredibili tautologia Aristoteles judex appelletur è scholis pythagoreorū, physicorum, logicorumq; reliquorum collecta hæc topica recognoscat. Generalia (inquiet) generaliter doceto, secus sophistica doctrina esto. Atque (inquam) cōsideratio Logicæ inventionis, in causis, effectis, subjectis, adjunctis, dissentaneis, comparatis, nominibus, distributione, definitione, testimonio: dispositionis in enuntiatione, syllogismo, methodo, tota generalis est & communis omnium rerum: & Organicus author errore suo id ipsum testificatur, qui communia fundamenta enuntiationum omnium statuit in Categorematis, Categoriis, inventione medii: qui enuntiationis, syllogismi, methodi, communē doctrinam omnium rerum facit, ut notavimus antea: deinde eadem tamen omnia repetit ad quæstionem apodicticam & topicam: quod facere non posset, nisi communia essent: Quare generaliter & semel ea docēda fuerunt & explicanda, non toties & tam Aristoteli dānatis nugis iteranda. Hęc prima mali & extrema labes, hæc tautologia elēchum & sophisma ejusmodi continet, quo tota hæc topica nō parte aliqua corrigi, sed paucis illis generibus exceptis tolli penitus è logica arte lex Aristotelis jubeat: Sed tautologiam tamen istam demonstremus. Quid igitur Topicus doctor primo capite primi Topici? Videtur initio nobis inventionis doctrinā aliquam definire: veterem, quamvis barbaram, tamen recentiori fideliorem interpretationem sequamur, nequid propter verba nobis adversus homines nimiùm severos periclitetur. Converti caput de futuris contingētibus, & pleraq; posterioris analyseos capita: at hic eo labore dignū nihil video, & jam tædet vel potius pœnitet in his sophismatis retexendis diutius esse commoratum. Topicus igitur author audiatur.

CAP. II. DE PROPOSITO *topicæ, de syllogismo, de fructu topicæ.*

Propositum quidem negotii est, methodum invenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemate ex probabilibus: & ipsi disputationē sustinentes, nihil dicemus repugnans. Proponit topicam, qua de problemate ex probabilibus ita disseratur, ut nihil dicatur repugnans. In quo proposito triplex est elenchus, primus quòd topica inventio alligatur ad problema, ut postea rursum. Hoc cùm de quæstione dictum est, absurdum esse docuimus: quia Dialectica de omni quæstione, imò etiam de non quæstione disserit: & ratione utitur etiam in enuntiatis per se manifestis, ubi quæstio nulla est: non autē disputat solùm de problemate: imò verò disputat, de quolibet & ente & non ente: Hic primus elenchus est in hac definitione: tum additur (ex probabilibus:) qui secundus elenchus est: Dialectica inventio, est cōmunis omnium argumētorum & probabilium & necessariorum: & Topicus magister ipse non minùs necessaria argumēta, quàm probabilia hîc proponit, genus, speciē, definitionē, proprium, formam, quæ necessaria esse existimat: seipsum igitur magister suis pręceptis coarguit. Tertius est elenchus, ne quid repugnās dicatur. In quo duplex est error: & quòd Dialectica ad sophisticas altercationes referatur: & quòd Dialectico nihil existimetur susceptę disputationi repugnās esse dicendū. Enimverò si sententiā falsam, aliquis defendendā susceperit, an verissimis argumētis, clarissima verissimæ disputationis luce cōvictus, tamē in errore pertinaciter hære-

hærebit? Imò verò si pertinax non erit, sententiam deteriorem cũ meliore commutabit: nec pudebit ab errore ad veritatem, ab inscitia ad certam cognitionẽ converti. Deniq; prudẽtis dialectici fuerit aliquãdo sibi repugnare, veritati nũquam. Sequitur definitio syllogismi obscura (ut Analytico primo declaravi) & alieno posita loco: syllogismus enim, est dispositionis, quæ disponendi argumẽti regulas tradit: illic igitur definiatur: non est autẽ inventionis, quæ argumenta describit: ne hîc igitur confundatur. Distribuitur syllogismus in demonstrativum, dialecticum, litigiosum, paralogismum: de hac syllogismorum nugatoria ex remotissimis circunstantiis partitione dictũ jam satis est, ut nihil litigiosum & sophisticum in arte logica docendum, ut demonstrativi & dialectici generis ars eadem communis esset. Caput secundum est de triplici Dialecticæ utilitate ad exercitatiões, ad colloquia, ad philosophicas artes & disciplinas. Quas utilitates si præceptis convenientibus persequeretur magister, & aperté demõstraret, quanvis parum disertè planeq; tam nobilis disciplinæ fructum enarraret, tamen nõ laudari quidem maximè non posset, quia nihil ferè est excellens in dialectica & magnũ, quod his tribus rebus quodammodo non contineatur: Verùm tam sapiẽs magister esse nõ vult: retexit pauló pòst orationem: Dialecticam revocat à colloquiis familiaribus & domesticis: retrahit á meditationibus omnibus humanis: compingit in problematis scholasticum de accidente, genere, proprio, definitione clamorem.

CAP. III. DE PRO- *blemate.*

TErtium caput totam feré de quæstione confusionem continet, ex ipsius quæstionis & genere, & nomine, & partitione: tria enim hæc in doctoris quæstione consyderanda nobis sunt. De quęstione satis superq; fuerat secundo libro scholarum dialecticarũ disputatum: ut tamẽ hos errores apertiùs ostendamus, grave nobis non erit rem totã minutatim persequi: Docetur hic, Dialecticum duntaxat de quæstione disputaturum, quæ interrogat in utramque partem, hoc modo: Estne hominis definitio, Animal gressibile, bipes, an non? In quo vehemens est error: concludam etiam idem ut antea, & disceptabo generaliter: Omnis quæstio cujuscunq; modi sit, quoq; modo interroget, nihil interest, Dialectico proposita est: & ea argumentorum generibus tractanda, dispositionum modis æstimanda & collocanda est: quod veritas Dialecticæ bene descripta declarat: una invẽtio communis est omnium quæstionum: una dispositio communis est omnium quęstionũ: totam autem & invẽtionis, totam etiam dispositionis doctrinam Dialectica sibi vendicat: totam propriam & suam ducit, nec cum ulla alia disciplina communem habet. Videte quomodo contrà concludam:

Quæ disciplina cõtinet absolutam facultatem omnis quæstionis explicandæ, ea propositam habet omnem quæstionem:

Dialectica veró cõtinet absolutam facultatem omnis quæstionis explicandæ, inventionem quippe & dispositionem communem & generalem, quibus solis omnis quæstio disputari tractariq; potest:

Dialectica igitur propositam habet omnẽ quæstionem.

Non ago captiosè: aperté & claré concludo. Neq; jam audiamus quòd aliud sit Logica, aliud Dialectica, & nunc agi de syllogismo dialectico: Dixi enim antea de hac vana nominum distractione: & totis scholis dialecticis docemus, ab Aristotele non aliam Logicam, aliã Dialecticam institui, sed Logicæ, sed Dialecticæ inventionem & dispositionẽ (quæ duæ partes & solæ & omnes sunt hujus disciplinæ) confundi, & mille tenebris obscurari. Et demonstrabo. artes Topicas hic instrui, quibus nõ illa solùm duplicis interrogationis, sed quævis quæstio possit explicari. Quare fallit hæc doctrina in genere quæstionis Dialecticæ. Placet autẽ ei Dialecticum dũtaxat hac de quæstione disputaturũ, quæ sic interroget in utramq; partẽ, Estne hominis genus animal, an nõ? ut possit Dialecticus, videlicet utrã velit, quæstionis hujus partẽ assumere. Quasi verò nõ eadẽ sit respõdẽdi potestas & affirmãdo & negando, cùm simpliciter ita quæritur, Estne hominis genus, animal? Hic elenchus est in

est in quæstionis genere: in nomine veró, par aut etiã major elenchus est. Quæstio hæc appellatur problema: cur, inquam? Non enim rationem ullam, saltem falsam aut ineptam quisquã queat reddere: quare autem ita nominare non debuerit, ipse dicam. Secundo Topico præcipitur usum verborũ à populo sumendum: scientiam rerum à doctis & artium peritis hominibus petẽdam. Quis veró extra scholam hanc topicam, qui Topicorum istorũ author fingitur, quæstionem ancipitem & irridendam, problematis nomine appellat? Habent Medici problematum nomine quæstiones, nec tamen duplici modo pronuntiatas: habent Geometræ quæstiones de construendis formis, problematum nomine, nec tamen isto modo interrogatas: habet denique Aristoteles quæstiones, problematum nomine inscriptas, non tamen isto modo prolatas: Postremó in his etiã Topicis, has orationes, problemata nominat:

Omnis voluptas, bonum est?
Nulla voluptas, bonum est.

Ubi duplex interrogatio non est: Ac sæpe in his Topicis is sermo est, ut jam doctori ipsi problema & quæstio idem sit: & doctrinæ vanitas, doctoris usu, testimonio, judicioq; improbatur. Nomẽ igitur huic quæstioni temeré, sine usu, sine ratione est impositũ: imó veró cúm problematis nomen sæpissimé legatur in Organo Logico, locis feré omnibus pro omni quæstione usurpatur. Atque hic elenchus est & in definitione & in nomine quæstionis: partitio veró magis etiam absurda est eodem capite, Quód omnis disputatio Dialectica sit ex genere, proprio, accidẽte, definitione. Quod diligentiús est considerandum: problematis igitur divisionem hanc, & ejus rationem cõsideremus. Omne problema est de genere, accidente, proprio, definitione. Quamobrem? hoc enim falsum esse contendo, & id necessariis rebus addico. Omne problema indicat genus, proprium, definitionem, accidens: Ergo omne problema est de genere, proprio, definitione, accidente. Hujus enthymematis sophisma meliús in integro syllogismo percipiemus:

Omnis quæstio indicans genus, accidens, proprium, definitionem, est de genere, proprio, definitione, accidente:

Omne problema, est quæstio indicans genus, accidens, proprium, definitionem:

Omne itaq; problema est de genere, accidente, proprio, definitione.

Hujus syllogismi propositio & assumptio falsæ sunt: priús autem de propositione dicam. Quæstionis porró species stulté dividuntur rerũ indicatarum numero: neq; enim verum aut consequens est, quæstionem ea de re esse, quam quolibet modo indicat: Cúm quæro, utrúm homo, sit animal an nõ? in hac quæstione multa indico: & animalis nomine, ut substãtiam & corpus & vitam & sensum & motum & colorem & quantitatem, infinitaq; alia magis, quàm generis in eo significationem indico. Item hęc eadem hominis nomine comprehendo: præterea ratiocinandi, ridendi, numerandi, & innumerabilium rerum significationes & indicia præbeo. Quod magister Topicus ipse secundo Topico confirmat, ubi ait: Qui dixit unumquodvis, quodammodo multa dixit, eó quód plura ex necessitate unicuique consequentia sunt: Alienum tamen & absurdum fuerit, existimare hãc quæstionem, utrúm homo est animal an non? esse de colore aut de numero. Atque hæc de propositione sophismatis: ad assumptionem venio:

Omne problema, est quæstio indicans genus, proprium, definitionem, accidens.

Interrogent scholastici aliquem non scholasticum, id est liberi judicii virum, non mancipati ingenii servũ, dicet hoc sibi falsum videri: & exempla manifesti erroris (si opus erit) proferet: ut si quæratur, utrúm ædificata sit Babylon ad tyrannidem principum, an nõ? finis quæritur: nec indicatur aut genus, aut proprium, aut definitio, aut accidẽs: Utrúm natura constet ex materia & forma, an non? quæritur de partibus, non de genere, proprio, definitione, accidente: Deinde cúm de tot argumentorum modis genus & definitio duo sint, proprium & accidens in adjunctis & factis comprehendantur, ut in Porphyrio dictum est (nisi forté quód proprium etiam in his Topicis, est descriptio quædam) quid caussæ est, cur cætera argumentorum genera, efficiens, materia, forma, finis, subjecta, dissentanea, cõparata, nomina, tributio-

buriões, testimonia (quæ possunt quæri & indicari proposita quæstione) in his quatuor indicentur? Valdè autē est ridiculū, quod hîc affirmatur, differentiam, id est formam, sub genere comprehendi: præsertim cùm sit generis & differentiæ, seu formæ dissimillima ratio: atq; in isto libro differentia, velut etiam genere latior, sit in communibus instrumentis posita, genus autem positum nō sit. Nec minùs ridiculum est, quòd speciem dicunt scholastici, quia de ea nihil hîc præcipitur, à disciplinis rejici. Singularia præcepta nulla debent in disciplinis esse, ajunt: Esto, quia ut Aristoteles præcipit, omnis scientia & disciplina ex universis & generalibus esse decretis atque immutabilibus debeat: hoc item valeat, quàvis de singularibus astris Astrologiæ tota ferè decreta sint: An igitur præceptum universale de rebus singularibus nullum esse potest? An non in his Topicis de specie sæpißimè locū tradit, & tamen universum? de partibus singularibus, & tamē universum? Nonne Porphyrius de specie præceptum tradit, & tamen universum? Nonne de individuis præceptum tradit, & tamen universum? Nonne igitur Topicus magister potuit de specie genus quæstionis instituere, & tamen universum? Falsum est igitur, omni problemate genus, accidens, proprium, definitionem necessariò indicari, cùm possit indicari caussa, subjectum, dissentaneum, comparatū, nomen, totum, membra, species, testimonium. Quare cùm sophismatis hujus & propositio & assumptio falsæ sint, quonā pacto poterit propterea esse vera complexio? Est igitur non solùm falsa Topici problematis partitio, sed etiā de hac partitione ratio captiosa, planèque sophistica. Sequitur in eodem capite tertio differentia problematis & propositionis, quòd problema, sit in utrāque partem elata interrogatio: propositio in unam tantum. Verùm problema omnis quæstio: protasis vel propositū, omnis quæstio, ut verè & naturaliter potest, ita dicatur: Hæc somnia sine usu, sine ratione, sine exemplo cum sint, Aristotelis legibus nūquam probabuntur.

CAP. IIII. DE DEFINITIONE, *proprio, genere.*

Quarto capite definitur definitio, ratio quid erat esse rei significās: Nos in Dialectica cōversionem definitionis cum definito, quæ communis etiam est distributarum partium cū toto distributo, communē etiam duorum argumentorum fecimus: ut Aristoteles etiā fecit in Analyticis, id hîc omittitur. Sed tamen definitio valdè sophisticè hîc instituitur: Nam cùm definitio, genus quæstionis ab eo cōstituatur, valdè mirum est, eā postea ad omnes quæstiones accommodari. Proprium, nullū est argumenti genus, ut in Porphyrio & Analytico primo de abundantia propositionū dictum est: nisi pro descriptione sumatur, ut in Topicis. De genere in argumentis propriè præcipitur: & quæri similiter potest, quare fiat quæstionis modus potius, quàm caussa: quæ tamē antiquior est genere, quia omne genus significat aliquam caussam, nō contrà. De generis definitione quemadmodū & falsa sit, & ad usum non satis accōmodata, in Porphyrio dictum est, qui errores hujus definitionis ab hoc loco traxerat. De accidente item satis multa in Porphyrio.

CAP. V. DE ACCIDENTE, *& communi inventione.*

Quinto capite disputatur generis, proprii, accidentis rationes definitiō posse accōmodari: quod solidi præcepti nihil est: Sequitur locus antea tractatus ac valde disputatus, qđ non una esset communis omnium rerū dialectica inventio: cum ergo facta esset illa partitio, objiciē ab authore topicorum, non iccirco tamen unam & communem methodum omniū problematum quærendam esse, quia nec facilè inveniri possit: & si inveniatur, omnino obscura sit & insuavis. Hæc caussa est, qua Organicus author in tantā invētionis Dialecticæ tautologiam delapsus est: hęc falsa & fallax ratio doctorem, inquam, decepit, fefellit, induxit: Quare nobis animadvertenda diligenter est: Huic errori restitimus initio, cū de quæstione actū est: & ad ejus tanti elenchi refutationem confirmandā, quia negaretur hîc communem quatuor problematum doctrinā inveniri posse, monui antea in Categorema-

gorematis, Categoriis, abundãtia propoſitionum, inventione medii, Analyticis poſterioribus, locos invẽtionis confuſos ab Organico magiſtro, non problematum, accidentis, generis, proprii, definitionis proprios, ſed communes eſſe omnium quæſtionum: imò omniũ propoſitionum non dubiarum, ſed etiã per ſe manifeſtarum. Atq; hujus doctrinæ errorem ſatis, vel doctore ipſo judice refutaveram: quia ipſe eas artes cõmunes traderet, quas negaret inveniri poſſe: attamẽ quia bella iſta ratio atq; cauſſa in Topicis ponitur, in ſingulis Topicis, hujus fallaciæ majorem mihi refutationem depoſco: docebo enim his Topicis, id eſt, doctoris Topici teſtimoniis, hanc eandem non modò quatuor problematum, ſed omniũ omnino quæſtionum, omnium propoſitionum communem inventionem nõ ſolùm inſtitui, ſed etiam laudari atq; celebrari: Et quidem ab octavo capite primi hujus Topici, uſq; ad finẽ octavi, totus eſt Topicus author in locis illis communibus obſcurãdis, ineptiſſimè iterãdis & repetẽdis, præter enim generales locos decem noſtra Dialectica informatos, dialecticum præceptũ, Dialecticæ inventionis in his Topicis nullum traditur.

CAP. VI. ET VII. DE EODEM, *deq; problemate.*

SExto capite idẽ tripliciter dicitur, numero, ſpecie, genere: Scholaſticũ hoc commentum eſt: Idem & diverſum eſſe poteſt cauſſis, effectis, ſubjectis, adjunctis, & cæteris argumentis: & hoc præceptum nihil inventionis, nihil diſpoſitionis eſt: quare nihil etiam Dialecticæ: Nec iſto modo dividit idẽ ſexto & nono capitibus quinti libri in Philoſophia: & hoc tamẽ ipſum idẽ per comparationem cum altero ſolum intelligi poteſt, ut duæ res inter ſe ſunt, eædẽ ſpecie vel genere. Verùm in Porphyrio ſatis de hac bella numeri doctrina diſputatũ eſt. Septimo capite diſputatio revocatur de diviſione problematis, quòd omnis diſputatio Dialectica, ſit ex definitione, proprio, genere, accidente: idq; topicus magiſter omnibus concluſionum modis ſe pollicetur addicturũ inductione & ſyllogiſmo, quas ſolas argumẽtationis ſpecies paulò pòſt facit: Verùm in utroq; fallit: inductionẽ nobis conſiderandam relinquit, tanquã manifeſtã: ſed antea multis exemplis falſam docuimus, cùm oſtendimus, non omni quæſtione indicari genus, accidẽs, proprium, definitionem: & valde ſophiſticum hoc eſt, quod ignoretur, quod etiã falſum ſit, tanquam verum & perſpicuũ prætermittere: Sic Categoricus author ſex poſtremas Categorias prætermiſit; quòd diceret eſſe faciles, cùm tamen ab homine perfici nullo modo poſſent. Ad ſyllogiſmũ doctor deinde accedit, & circunſtantia vaniſſima abſolvit. Revocavit Organicus author Dialecticam ad grammaticã quandã ſermonis accidentiam, quomodo nempe unumquodq; vocabulũ ſignificaret, & quomodo de alio affirmaretur: hinc categoremata, categoriæ, & hic iterũ categoremata: hinc factæ definitiones generis, ſpeciei, differentiæ: quomodo de rebus ſibi ſubjectis affirmarentur, cùm tamen Dialecticæ ratio pura & ſimplex eſſet: ſermonis nullã curam, ſi rectè tradatur, habeat. Hinc igitur Topicus magiſter probationem ſophiſmatis, & rationem orditur, & ſyllogiſmum ſe facturum pollicetur: In quo magiſter diſcipulos ſuos decipit: ſyllogiſmi enim ejus, quẽ pollicetur, nullam partem ponit, ſed propoſitionis rationem ex categoriæ diviſione comminiſcitur: Syllogiſmi enim, quem non præſtat, ſed pollicetur, ejus cõcluſio eſſe debuerat:

Omne categorema eſt genus, definitio, proprium aut accidens:

Omnis diſputatio Dialectica, eſt de categoremate.

Omnis igitur diſputatio Dialectica, eſt de genere, proprio, definitione, accidente.

Hunc ſyllogiſmũ non fecit, ſed neſcio quàm lubrica, quamq; præcipiti oblivione præteriit: cujus propoſitio, Categoriæ partitione valdè ineptè confirmatur: Aſſumptio itẽ falſa eſt, quòd omnis diſputatio Dialectica, ſit de his quatuor categorematis: omnis enim quæſtio Dialectica eſt, & nulla quæſtio niſi dialecticè tractari poteſt. Innumerabiles verò ſunt quæſtiones non de iis ſcholaſticis Topicorum problematum categorematis: doctor igitur nullũ quæſtionis proprium ſyllogiſmum, quem pollicebatur, fecit: Syllogiſmo autem quodã connexo (quem tamẽ ſyllogiſmum eſſe neſciebat,

ſciebat, cùm in eas figuras non cadat, quibus omnes ſyllogiſmorū modos cõcludi Analytico primo docet) cõcludit, & falſò cõcludit omne categotema eſſe de accidente, genere, proprio, definitione: quod ei propoſitum non erat: attamen concludit hoc modo:

Si omne categorema converſim dicitur aut nõ cõverſim, eſt de genere, proprio, accidente, definitione:

Quia ſi converſim, eſt propriū aut finitio: ſi nõ cõverſim, genus aut accidẽs:

Sed omne categorema converſim dicitur aut non converſim:

Omne igitur categorema eſt de accidente, genere, proprio, definitione.

Hic ſyllogiſmus doctoris eſt: cujus propoſitio eſt falſa, quia nullum eſt argumenti genus, quod nõ cõverſim dicatur aut nõ cõverſim, aut per ſe aut denominativè, ut antea dixi. At è decẽ generibus argumentorū, genus, eſt particula diſtributionis: accidens, effectorū & adjunctorū: propriū, de quo agit̃, vel adjunctorum, vel definitionis ſpecies: definitio, locus eſt integer: tot argumẽta reliqua, cauſſæ, ſubjecta, diſſentanea, collationes, nomina, totū, membra, ſpecies, teſtimonia in his categorematis quatuor non numerantur, quæ tamen de re propoſita dicuntur: Quare doctoris ſyllogiſmus parte illa principe fallax eſt: totus à quæſtione propoſita alienus eſt: Suſceperat enim topicus author ꝓbandum, omnẽ quæſtionẽ eſſe de illis quatuor categorematis: quod nullo modo demõſtrat. Doctor nobis probationem hujus ſophiſmatis per inductionẽ & ſyllogiſmum pollicetur: credimus: At neq; inductionẽ, neq; ſyllogiſmū fecit. Atque hæc fundamenta ſunt & tertio & ſeptimo capite, de vana illa & falſa problematis partitione in quatuor partes. Eodẽ ſeptimo capite præcipit̃, ut è categorematis ſumantur probationes harum quæſtionū: Et hîc indicat̃ categorias, locos eſſe quoſdã inventionis communes (contra quàm ejus interpretes illic arbitrantur) unde omnes probationes hauriantur: Sed antea de categoriarū inanitate diximus. Atque his duobus capitibus expoſitis, ad intermiſſam quæſtionem revertor, quã totis Topicis, id eſt, ut dixi, perpetuis hujus doctrinæ teſtimoniis, cõtra doctorẽ, me demõſtraturum recepi. Ait cõmunem omniū problematū artẽ reperiri nõ poſſe: hoc commentū ſuperioribus omnibus libris falſum eſſe docui: falſum rurſum in his Topicis demonſtrabo.

IN CAP. VIII. ET IX.

OCtavo igit̃ & nono capite quæritur quid ſit propoſitio dialectica & problema dialecticū: item qd poſitio, placita ſcholaſtica ſunt, vel ſomnia potius Eubulidis cujuſpiam, ut oratio qualibet pura eſt Grãmatica, ſic & ꝓpoſitio bene propoſita eſt Dialectica, omne problema Dialecticū, omnis theſis Dialectica. Mirificū autẽ illud Topici doctoris teſtimonium, quod quærimus, capite octavo in generibus propoſitionis enumerandis incipit: hîc enim propoſitionum, id eſt principiū ſyllogiſmi partium genera, ex teſtimoniis ſpectatorum & probatorū hominum, è ſimilibus & contrariis deducit: id eſt magiſter eam inventionẽ, generalẽ inſtruit, quam quinto capite negabat inveniri poſſe; nec tamen ſic inſtruit, quin multò maximã partẽ relinquat. Quid enim ex cauſſis, factis, ſubjectis, adjunctis, reliquis diſſentaneis, cõparatis reliquis, nomine, tributione, finitione? an ꝓpoſitio nulla erit? Cujuſmodi credat eã partitionem eſſe, ubi de partibus decẽ (quę ſunt argumentorū univerſaliū genera) una integra, teſtimonium: ex generibus collatorū unum, ſimile: ex duobus oppoſitorū generibus unū, adverſum nõ explicatur, ſed attingit̃: de cæteris nullū verbum fit? Hoc igit̃ primum doctoris cõtra doctorẽ teſtimoniū produco: Teſtimonia, ſimilia, adverſa, loci ſunt communes omniū problematum, quales tamen negabãt inveniri poſſe. Pari ferè ſapientia problema dividitur ex fine rerū quæſitarū, ex opinionū diſſidentiū differentia atq; varietate. Ridiculè, ita me Deus amet: & quòd omniū quæſtionū partitio, ut tam multis argumẽtis initio docui, in Dialectica inutilis eſt, & quòd iſta vanitate liceat mille ſimiles partitionū ineptias affingere. Sed hæc miſſa faciamꝰ, ad ꝓbationẽ revertamur: alia doctrinæ teſtimonia cõtra doctorẽ ꝓducamꝰ.

CAP. X. DE SYLLOGISMO ET *inductiõe, deq; elẽcho quadruplicis ꝓblematis.*

DEcimo capite, argumentationis dialecticæ ſpecies duæ ponũtur,

syllogismus & inductio: in quo multiplex sophisma est: omnis & tota & sola argumentatio, id est argumenti dispositio, syllogismus est: inductio nõ est argumentatio, ut antea docuimus, sed argumentũ ex partibus. Differentia autẽ syllogismi & inductiõis valdè ridicula est, quòd syllogismus sit valentior, clarior inductio. Quasi inductionis argumentũ, quod ex partibus est, nõ possit etiam syllogismo concludi: sit enim inductio:

Omnis & homo & bestia sentit:
Omne igitur animal sentit.

Addatur assumptio, ut syllogismus plenus fiat, hoc modo:

Omnis & homo & bestia sentit:
Omne animal est bestia aut homo:
Omne igitur animal sentit.

Utra in parte argumẽtũ clarius & fortius est? Illic inductio est, hîc syllogismus: & argumentum idẽ est. Atq; hæc de Topici Dialectici quæstiõe, id est prima Topicorum parte. Ad quæstionẽ igitũ quæstionisq; species ita descriptas, topicus author deinceps inventionis artes accõmodat: ad quas tamẽ priusquàm accedã, illud quærendũ esse arbitror, si partitio problematis de accidẽte, proprio, genere, definitiõe vera esset, quã falsam esse (ut est) necesse est: tamẽ si vera esset, quorsum ad has quatuor particulas tã lõga tamq; prolixa (quæ est in octo Topicis) tautologia inventionis adhiberetur? Proponit magister in Analyticis posterioribus quatuor genera quæstionũ, an est, quid est, quia est, quamobrẽ est? nec tamen ad ea ullã inventionis doctrinam adhibendã privatim putavit. Quæ caussa est igitur, quamobrẽ hîc octo Topicis tam obscurã, tam cõfusam, tam nugatoriã locorum perissologiã (ut ostendã) ad has quæstiones quatuor aggregavit? quis finis? quis usus? quod consilium? Scholasticos homines hîc jam sæpius urgeo, ut præceptionũ suarũ fructũ doceant: ut rationẽ idoneã, & legitimã caussam proferant, ut caput in has tenebras demersum, aliquando sursum erigant: ut Aristotelis sapientia illa utâtur, qua jubet ad scientiam caussas rerũ primas, proprias, necessárias inquirendas esse: demonstrationem ab hoc magistro requirant inventionis Dialecticæ: quid sit, quamobrẽ ad has quatuor partes tota inventio referatũ. Nõ quæro quamobrem potiùs quatuor inventionis artes singulares, quàm una communis: sed quamobrẽ omnino inventionis doctrina huc referatur. An iccirco, quia valdè esset necessaria cognitio accidentis, generis, proprii, finitionis, ideo tã multæ inventionis artes sunt descriptæ, ut cognosceretur quid accidens, genus, proprium, definitio esset? Definias verò diligẽter & accuratè, & genus & definitionẽ, & quicquid in Dialectica sciri necesse est: partes & species si sint, divide, omnes proprietates explica, illustra nobilibus exemplis, ut omnino penitúsque percipiantur: sic enim decet institutiões artis cujuslibet explicari: Libros autem tam perplexè tamq; nugatoriè conscribere, ut cognoscam tãtùm quid sit hoc, quod quatuor accidentis, proprii, definitionis, generis vocabulis significetur: an est obsecro te, philosophi artem perspicuè breviterq; demonstrãtis? Referre totam inventionẽ Dialecticam, imò verò totam artẽ dialecticã (magister enim de iis quatuor tantùm problematis eã loqui vult) quæ ad omnes res explicandum reperta erat: referre, inquã, ad quæstiunculas de quatuor Dialecticæ particulis obscurandis, an nõ simile est, ac si diceres hominẽ, qui ad cælũ terramq; contemplandũ, ad colendũ deũ, & mortalium universo generi opitulandũ natus sit, ad quatuor ex omnibus ungues pedum suorũ arrodendum esse genitũ; & catenis cõstrictum ad id opus adigeres? Ex caussis omnis est omniũ rerum vera & firma (ut Aristoteles ait) demonstratio: dissentaneorũ locus tam magnificus est, ut ejus unà particula contradictio appellet in Philosophia principiũ omnium principiorũ: Distributio, quã in Dialectica necessitatem obtinet? Syllogismus, an non est singularis quædã omnis conclusionis regula? methodus nónne Platonis sententia donũ quoddã est deorum? attamen cùm ea singula definitionibus essent intellecta, cùm omnibus modis clarissimẽ essent exposita, quænam ista deliratio fuerit, ad ea clamanda & altercanda locos permultos invẽtionis, permultos etiã libros involvere? ac tricis omnibus apinisq; implicare? Quamobrem Topico doctori, ut hanc quæstionẽ concludam, nulla justa caussa fuit dialecticã artẽ sic instituendi,

ut de quatuor tantùm suis præceptis clamaret. Nullū instrumentū, nulla ars in seipsa exercetur: Grāmatica in poëtis & oratoribus explicādis, in scribēdo propriè & loquendo exercetur. Geometria non est inventa ut se vel suas præceptiones, sed ut res omnes, lōgas, latas, altas metiretur. At Dialectica videtur huic doctori inventa, ut de se clamaret: nec de se tota, sed de quatuor suæ unius partis particulis. Cōsiderate quicunq; hæc legitis, tam ineptā, tā insulsam, tā falsam caussam, qua inductus est doctor, ut ad quatuor quæstiones Dialecticam alligaret. Sed de quæstionis & in genere & in nomine & in partibus errore, deq; tam aliena ad problematis altercationē inventionis astrictione satis: leges Aristotelis huc appellatæ omnia falsa, aliena, impropria damnabunt, ad inventionis artes veniamus: & in his nō solùm multa necessaria obscurari, multa necessaria prætermitti, id est Aristotelis legē de materia veræ artis non servari doceamus: communē etiam inventionis artem demonstremus, quā author Topicus inveniri posse negaverat. Demus igitur, horum categorematū maximè necessariā caussam esse, ut inventio ad ea propriè declaranda, doctori describenda fuerit: Quid tum? an id effecit? an proprias artes singulorū problematum, ut pollicetur, instituit? Imò verò verissimè confirmo, omnibus Topicis tā lōga tot librorū inventione, nihil præcipuè cognitionem horū categorematum quatuor instrui atq; informari, sed iterari cōmunē omnium omnino quæstionū inventionē. Maximū fuerit scholasticis, quód hîc dicturus sum, sed tamen ne ipsis incredibile sit, ab Aristotele ipso mihi traditū. Aristoteles in extremo dialectici organi libri Tisiam, Thrasimachum, Gorgiam, claros quondam rhetoras irridet velut ineptos doctores ac magistros, qui ejus artis, quam profiterentur, exempla sanè quidē multa, præcepta autē catholica & cōmunis doctrinæ nulla traderent: ut si quis (ait) artē se traditurum profiteretur, qua pedum dolori mederetur: deinde non artē doceret cōficiendorum calceorum, sed eorū quædam genera suppeditaret, is certé aliquid efficeret, artē verò minimé traderet. Hoc Aristotelis argumentū nobile quidem & philosopho dignū cōtra hunc doctorē assumo: dico omnia quæ in Topicis sunt Dialectica de argumentis præcepta, nō aliud esse, quàm decem cōmunium locorum (quos nos informavimus) decreta: cætera, quæ tā multa sunt, calceos esse, aut ne calceos quidē: Generales autē argumentorū locos, id est calceorū faciendorum mystricolas id est typos pedis atq; formas, calceos efficere magister hic voluit, & ad certum problematis pedē accommodare: contra catholicam Aristotelis legem, quæ generalia generaliter in veris artibus & scientiis explicāda jubeat: sed tamē nihil tā potuit turbare, quin paucis calceis exceptis, cōmunis doctrina esset omnium quæstionum.

CAP. XI. DE COMMUNIBUS *instrumentis.*

HOc itaq; nunc demonstrandum & convincēdum suscipio, ad undecimum primi Topici caput redeo: in quo inventio Dialectica non dividit quidē initio, sed circa finē libri primi parte una jā exposita partitio fit inventionis, in instrumēta & locos: instrumenta fiunt omnium problematū communia. Ergo, inquam, aliqua est inventio cōmunis omnium problematum: & hanc tradit, & hanc demonstrat, is qui negabat inveniri posse? Negat verbo communem problematum inventionē reperiri posse, re cōfirmat. Instrumenta igitur quatuor efficit Topicus author, propositiones, distinctiones ambigui, differentias, similitudines. Hîc non moneo doctorem, quód nihil definiat: non genus instrumenti, & loci nō instrumentum, non locum: nihil enim definite, nihil ordine partiri, doctoris hujus proprium est. Præterea quód ineptissimè instrumenta ipsa dividantur in propositiones, distinctiones, differentias, similitudines. Omnia enim genera argumētorū instrumenta sunt inventionis Dialecticæ: & loci ipsi, instrumenta sunt, ut differētiæ, ut similitudinis, quas author ipse postea ipsis in locis numerat, & errorem suum demonstrat. Est autem valdè absurdum, propositionem (quæ syllogismi pars est, quæ est argumenti dispositio) inter argumentorum species numerare. Et doctor ipse errorem suum cōfitetur, cùm ait propositione cōtineri

& distinctiones & differentias & similitudines, id est in uno membro quadripartitæ divisionis cætera contineri, tantus est partitionis hujus elenchus. At gravius etiam errat, quàm putat: ignorat enim propositionem non solum ex reliquis tribus his instrumentis, sed ex omnibus argumentorum locis fieri, sicut syllogismum, cujus pars est: atque ideirco absurdissimum hoc principium est, in inventionis præceptis propositionem collocare, quæ pars est dispositionis. Secundum verò divisionis hujus membrum, de distinguẽdis ambiguis, aliquid habet, quod admoneri possit verbo uno, cùm de vitiis inventionis & dispositionis præcipitur, si tamen quicquã de vitiis præcipi καθ᾽ αὑτὸ patiatur: nec inventionis proprium quicquã hîc est, sed ex omnibus ferè inventionis argumẽtis res ambigua distingui potest: & ambiguum, cùm sit inventionis vel dispositionis vitium, ut Aristoteles inter sophismata id numerans indicat, certè inter argumentorum genera numerari non decet. At de ambiguo dictum antea compluribus locis. Differentiæ & similitudines, duo communia inventionis Dialecticæ membra vera sunt: Ita de quatuor instrumẽtis duo prima inventiõis Dialecticę nihil omnino sunt: duo, sunt partes hujus inventionis communis, quam Topicus author negat inveniri posse: Et in hac præclara instrumentorum tractatione non dico aliquam laudem deesse, sed omnia sophismata comprehensa esse demõstro: duo enim membra redundant: multò plura desiderantur, cùm omnia argumentorum genera, instrumenta inventionis communia sint. Sed tamen ista omnia prætereantur tam multa vitia.

IN CAP. XII.

DUodecimo capite docetur, unde propositio sumatur: Unde igitur? ex testimoniis, adversis, similib⁹, testimoniis rursum, definitionibus, testimoniis ternùm. Prætereo quòd octavo capite idem excepta definitione dictum erat, & quòd doctor eodem suo testimonio, sed repetito, seipsum condemnat: prætereo imperfectã enumerationem argumentorũ: potest enim propositio (ut bis jam dixi) ex omnibus argumentorum generibus, non tantùm ex his quatuor effici. Sed tamẽ hoc primum instrumentum unde sumitur? quænã sunt ista propositionum mẽbra, testimonia, adversa, similia, definitiones? nònne illa cõmunis est inventio, quę dicebatur inveniri nõ posse? An ulla quæstio est vel accidẽtis, vel generis, vel proprii, vel definitionis, vel cujuscunq; rei, ad quã adhiberi non possint testimonia, adversa, similia, definitiones? quid est hîc, quod propriè problema accidentis, generis, definitiõis, proprii adjuvet? nõ omnes quæstiones informet? quã caussam adhuc habet topicus doctor, ad quatuor categorematũ genera, dialecticã inventionem tot modis involvẽdi? An obscura, an insuavis videtur ei doctrina, quã docet? quã exercet? At etiã in fine capitis hujus celebrat eos cõmunes locos, & collaudat: Sumẽdæ sunt, ais, quã maximè universales propositiones. Quomodo verò universales? an nõ ex cõmunibus & universalibus locis? Atq; hoc toto capite nihil nisi invẽtionis ejus (quã negat inveniri posse) communes partes attingit. Artificiales sunt istæ calceorum mystricolæ, quæ pro calceis ad problematis pedem ineptissimè astringũtur, cùm sint infinitorum pedũ communes, cùm præcipuè problema nihil adjuvẽt. Sophisticè docet (ait Aristoteles primò de demonstratione) qui generale specialiter docet: ut qui tres angulos duobus rectis pares per species trianguli docet. At hi loci communes sunt & generales: Sophisticè igitur in his Topicis ad speciales quæstiones accommodantur.

IN CAP. XIII.

SEquitur decimũ tertiũ caput de secundo instrumento, multiplicis distinctiõe. Agè verò, unde distinctio hæc petitur? Ex contrariis, ex adversis & contradicẽtibus & privantibus, ex conjugatis, generibus, definitionibus, majoribus, minoribus, similibus, differentiis, specie. Artificiales itẽ sunt istę calceorũ formæ cõmunes & generales: nec Topico problemati quicquã præcipuè inserviunt: Et facilè patior taceri, quòd doctor crediderit, ex his argumẽtis res ambiguas distingui: nõ intellexerit ex caussis, factis, subjectis, diversis, disparatis,

notatio-

notationibus, testimoniis: omnibus deniq; argumẽtis distingui: tam multa doctrinæ hujus peccata, tamq; absurda, ut spero, per se intelligenti: & aliud insuper urgeo, & cõvincendum mihi propono. Quæ enim ista præcepta sunt, quæ ambiguarũ rerũ distinctioni subjiciunt? Adversa, conjugata, genera, species, finitiones, cõparata, an nõ sunt cõmunis ejus inventionis decreta, quæ negabatur, inveniri posse? Quid est omnino, cujus cõjugata, adversa, genera, species, finitiones, comparata requiri nõ possint? an hoc non est duobus rectis tres angulos pares specialiter docere?

IN CAP. XIIII.

DEcimo quarto capite differẽtia & similitudo, reliqua duo instrumẽta expediũtur: unus iis locus cõmunis attribuitur, in quo reperiant. Multas hujus libri ineptias libenter omitto, quód similia ex generis loco, nõ undiq; ex universa rerũ invẽtiõe, sicut caussas, facta, & reliqua argumenta sumit: quód genus, quód definitionem, capita quæstionũ faciat, & ea tamẽ subjiciat instrumentis, horũ nihil est nõ contrariũ legibus Aristotelis. Neque ei objicio, quód differentiã in hoc primo libro aliquando pro forma & rei caussa, per quam res est, id qd' est, accipiat: aliquando nescio quomodo immemor, similitudini opponat, ut dissimilitudinẽ: Recenset aliquot utilitates tũ distinctionũ ad perspicuitatẽ, ad evitandũ de nomine altercationẽ, deniq; ad fallendũ: tum differentiarũ ad syllogismos de eodẽ & diverso, ad definiendũ: tum similitudinũ ad inductionẽ, ad syllogismos, ad definiẽdũ. At inductio, quæ ex multis similibus simile cõcludit, nõ est inductio ad definitionẽ, quæ est capite decimo: quia nõ est ex singularibus ad universale. Propositionũ utilitates nullas recẽset. Atq; hæc duo instrumenta differẽtiæ & similitudinis cõmunia sunt & generalia. Itaq; sophisticẽ & cõtra leges Aristotelis ad speciale doctrinæ quæstionem adhibẽtur. Quare per Deum optimũ animadvertite, qui hæc legitis, qualẽ Topicã doctrinã & quã legibus Aristotelis cõgruentẽ æstimare debeamus. Negat cõmunẽ omniũ quatuor problematũ inventionẽ tradi posse: at antè tradita est in Categorematis, Categoriis, Interpretatiõe, abundantia propositionũ, invẽtione medii, Analyticis posterioribus, & octavo capite hujus primi Topici: & deinceps instrumenta problematũ cõmunia proponit. At in his instrumẽtis etiã alia genera instrumẽtorũ cõmunia instruit, & quidem repetitione valdé inepta, toties nempe, & hoc ordine cõfundũtur communia argumentorũ decreta, quoties & quo ordine hîc recitabo: Testimoniũ, simile, adversum, forma, simile, testimonium, adversum, simile, testimoniũ, definitio, testimonium, adversum, adversum, adversum, adversum, contradicens, privans, conjugatũ, genus, genus, genus, adversum, definitio, definitio, definitio, majora, minora, similia, genus, forma, species, genus, genus, genus, genus: Quæ tot instrumẽta, cõmunia sunt omniũ quæstionum, nõ modó quatuor problematum. Quamobrẽ topicũ primũ invẽtionem omniũ quæstionũ, non solùm quatuor problematũ communẽ adhuc informavit, quã negabat inveniri posse: sed informavit, sine perspicua finitione, sine tributione legitima, sine exemplis homericis, sed contrà miscendo, cõfundendo, iterando, reiterando: Unde cõcludã, Topicam doctrinã, Aristotelis catholica lege sophisticam esse, quia doctrinã generalem non generaliter doceat, sed tot ineptis modis per speciales quæstiones repetat. Atque ita quisquis sophismatis tanti primus author fuit, errorem illum suum de cõmuni omniũ quæstionum inventione coarguit, quód eã tradat inventionẽ, quã negaverat inveniri posse, sed majorẽ etiã culpã suam convincit, quód inventionẽ dialecticã ita miserè cõfundit, atq; usu omni cõtempto sic in scholasticos clamores abjicit, ut nihil unquam de logicis Aristotelis legibus cogitasse videatur.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER XII.

in secundum Topicum.

ATq; hæc de instrumẽtis Topicis: loci deinceps Topici nõ pati, sed majore cõfusiõe obscurãt: neq; enim cõmunes

argumentorum locis, qui sequuntur, duntaxat inepté repetuntur, contra catholicam Aristotelis legem, sed his communibus calceorum faciendorum formis, calceis ineptissimis immiscentur, & pleraque inutilia coria omnibus sordibus inquinantur: quibus tamen effici non potuit, ut problematum propriæ inventiones ostenderentur: quin una illa inventio nostra decem generalibus locis distincta & perspicuè exposita perpetuó traderetur. Distinguam formas communes à calceis, & ab utrisque inutilia coria, id est generalia argumentorum & dialectica præcepta & specialia exempla: & quæ nec cõmunia præcepta sint, nec exempla singularia: Et docebo (quod scholasticos homines his nugis nimiùm addictos admiraturos spero) his Topicis non ullam doctrinæ formã describi, qua percipiamus quid sit res, qua de agitur, quæ partes, quæ commoditates: sed insipidissimam negationũ matæotechniam, qua contentiosi sophistæ in Schola clament non esse hoc accidens, genus, proprium, definitionem: ut hæc Topica non Dialecticorum locorum, sed sophisticarum inficiationum inscribi meritó debeant. De quatuor autem problemans, primum est accidens: quod geminũ efficitur, simplex & comparatum: de simplicis accidentis problemate, secundo Topico agitur, quo placet à Dialectico quæri, sit ne hujus illud accidens, an non? Hæc materia est, de qua sit secundo Topico deliberandum: hoc argumentum technologiæ faciendæ propositum est, ut artes nobis declaret, per quas intelligamus hanc quæstionem, an album sit hominis accidens, an non? & quæstiones de accidente hoc problematis modo pronunciatas. Adeste igitur ô doctores & professores hujus disciplinæ. Qui generale specialiter docet, sophisticè docet, ait Aristoteles: Qui tres angulos duobus rectis pares ostendit per trianguli species, sophisticè agit, ait Aristoteles. At in hoc secundo Topico loci inventionis generales & communes omnium rerũ ad specialem de accidente quæstionem specialiter docentur, & quidem sæpiùs iterantur: Sophisticè igitur hæc Topica doctrina instituitur: nec omnino propriis præceptis accidentis problema instituitur, ut meliùs quid accidens sit, intelligamus, quàm definitione primi Topici fuerat expositum. Erigite jam animos, & id quod vobis tam constanter objicio, constanter percipite: Locos doctoris, & quidem, verbis scholasticis ita percensebo, ut non solùm & formas & calceos & coria separem, sed etiam doceam, quibus generalibus formis calcei singuli sunt formati. Doctorem igitur ipsum jam audiamus: Unus autem locus est, inspicere si quid secundùm aliquem alium modum inest, ut accidens assignavit. Hic primus est locus ad destruendum problema accidentis, & quidem ferè solus: ex duobus enim & quadraginta hujus Topici locis, hic veré solus docet, quomodo probes, illud hujus accidens nõ esse, quod problema hoc Topico instruitur: cæteri veró omnes loci nihil omnino docent accidentis proprium. Quare hunc locum diligenter considerent homines nostri, propter quem solum magister motus sit, ut inventionem, quæ tota communis erat omnium quæstionum, in his Topicis toties iteraret & conturbaret: quia videlicet communis omnium problematum inventio non videbatur ei reperiri posse: unus enim locus communis videlicet non erat. Verùm qualis est hic locus? quoniam communis forma non est, quis est calceus? qua forma argumenti generalis informatus? Magister, primi Topici capite quarto duas accidẽtis definitiones adhibuit: alteram rejecit, qua dicebatur accidens, quod neque definitio, neque genus, neque proprium esset: ex hac damnata accidentis definitione doctor topicam disputandi de problemate accidentis doctrinam efficit. Atque ita ex oppositorum forma fit iste solitarius & singularis accidentis calceus: & tamen inani tautologia repertus é definitiõe. Inest attributum, ut definitio, ut genus, ut proprium: non igitur inest, ut accidens. Bone Deus, excita magistros hujus doctrinæ, ut hæc attenté & considerate perpendant, & intelligant quales deinde loci proponantur, quàm accidentis proprii, ut vel errorem, vel stultitiam, vel fraudem doctrinæ suæ percipiant: nihil enim est proprium in his artibus quatuor problematũ, præter hanc matæo-

mataeotechniã negationũ: si dicitur, ut genus, ut definitio, ut proprium, nõ est accidens: Ergo bellæ hujus mataeotechniæ grana topicũ secũdum instructum est. Sequentia jam videamus. Alius locus est inspicere ea, quibus inesse aut omnib' aut nullis dictũ est: & cõsiderare secundùm species, & nõ in infinitis. Hic secundus locus jã propriè nihil de accidente disputat, insit ne attributũ, ut accidens, nécne, sed cõmuniter de veritate inquirit, an attributũ verè subjecto insit: quod & exemplis etiã clariùs ostenditur: Ut si oppositorum (inquit doctor) eandem disciplinã quis esse dixerit, perspiciẽdum si eorũ, quæ sunt ad aliquid, & adversorum, & quæ secundum privationẽ & habitũ, & quæ secundũ cõtradictionem dicũtur, eadẽ sit disciplina. Hîc nihil præcipuè admonet de accidente, sed communiter de veritate, an subjecto attributum verè insit, nõ utrùm insit ut accidens, nécne. Distinctiones nõ defuturas certò scio: At pertinacibus (quoniã authoritatem pluris, quàm jura & leges rationum & argumentorũ omnium faciunt) magistrũ contra sophisticas distinctiones opponã: quẽ dico his in locis accidenns, primo illo duntaxat excepto, cùm disputat inesse aut non inesse, nõ id agere propriè, ut doceat inesse attributum subjecto, ut accidens, sed communiter inesse, id est, verè affirmari, deniq; totã hanc doctrinam cõmunem & generalem esse, non hujus problematis propriã. Magistrũ igitur audiamus primo capite sexti Topici ita de definitione philosophantẽ: Si igitur non verificatur de quo nomen & oratio, ait, ex his qui dicti sunt in accidente locis considerandum: nã illic utrùm verũ vel non verum, omnis cõsideratio fit: An verò magister nobis ab inferis excitandus est, ut voce clariore & manifestiore sophisticas distinctiones irrideat, & errorẽ suũ fateatur? Dico his locis nõ instrui locos, quibus propriè & specialiter accidentis problema instituatur, ut intelligatur, an attributũ subjecto insit, ut accidens, sed cõmuniter, & generaliter de cõmunibus locis præcipi, ut intelligatur, verum sit, an nõ sit, quod quæritur. Hoc idẽ magister doctrinæ suæ immemor non fatetur solùm, verumetiã profitetur. Quare jã obtineo, & convinco quod convincendum mihi proposueram, Topico doctori nullã caussam fuisse, inventionẽ Dialecticã ad singulares problematũ altercationes tam miserè distrahendi, cùm una cõmunis omniũ inventio esset: qđ ille negabat: & quòd sic distractæ inventiones nihil præcipuè quatuor categorematum quæstiones instruerent, sed omnes cõmuniter adjuvarent: ideoq; doctrinã hîc sophisticã esse, quia generalia præcepta ad res speciales adhibeat, ut siquis summas illas Aristotelis leges sequi velit, necesse est, ut talem topicã ab institutione juventutis removeat, & generaliter, ut generalis est, instituram interpretetur. Sed tamen perge: secundus hic locus partiũ generalis forma est, qđ species, quæ in locis inventionis generalibus locũ obtinẽt, spectandas esse admonet: partim calceus etiã quidam, cùm jubet inspicere quibus, aut omnibus aut nullis dictũ est inesse. Tertiũ locũ persequere. Aliud est, definitiones facere accidentis, & ejus cui accidit, aut utriusq; de utroq;, aut alterius: deinde cõsiderare, si quid nõ verum in definitionibus perinde ac verũ sumptũ sit. Hîc forma est generalis: definitio enim & subjectũ quod hîc cõprehenditur magis, quàm explicatur, loci communes sunt: Videtur autẽ locus hic, calceus proprius esse accidentis, ut primus. At vides etiã nominatim in eo quæri verũ & nõ verum: quod est commune quæstionũ omniũ: nihil hîc accidentis est peculiare aut propriũ: aut si sit, secundus sit negationum locus. Si definitio accidentis ei non convenit, nõ est accidens. Amplius problema propositionem sibi faciẽtem instare. Hic locus neq; mystricola neq; communis forma calcei est, neq; calceus, sed putris solea. Instantia enim ut cõfirmatio, refutatio, atque omnino probatio, nullum argumenti certum genus est, sed argumentis omnibus fieri potest: qđ enim est argumẽti genus, quo nequeas adversario resistere? id enim est huic magistro instare. Amplius determinare, quę oportet dicere, ut plures & quę nõ. Hîc doctor admonet, populũ esse linguæ magistrũ: rerũ scientiã à doctis & peritis artiũ hominibus petendã esse. Calceus est, nec tamen ꝓprius ad accidentis pedẽ, sed cõmunis omniũ quæstionũ, ubi de verbis agit: argumentum à testimonio & authoritate

accepitum,

acceptum, qualis populi magna est in usu verborum. Quod præceptum tamē in Organo cùm verè proponitur, observandū fuerat, at minimè omniū est observatū. Nam cū Dialectica tota popularis & maximè naturalis esset, & populari imprimis ac naturali sermone posset exprimi, sophisticū & bene loquēntibus inauditū sermonis genus, è Cynicis vel Stoicis spinetis nescio unde quæsitū est, de quo jam multis locis disserui. Amplius, si multipliciter dicat̄: propositū autē sit, quoniā inest, aut quoniā non inest: alterū monstrare eorū, quæ multipliciter dicuntur, si nō utraq; cōtingat. De ambiguitate in categoriis, in interpretatiōe, in primo Topico dictū jam est: neq; hic cōmunis forma calcei, neq; calceus, sed sophisticæ sordida & putris solea est. In Elenchis numerantur Hydrę sophisticę capita, cùm auditor ambigua propositæ rei sentētia fallit: At nunc id faciendū esse præcipit, & hac ambiguitatis captione adversariū non docendū, sed fallēdū esse: quod idē in fine primi Topici docetur. Quod sequit̄ est in eodē ferè genere. Si autē nō lateat, quod multipliciter dicit̄, divisum quotupliciter dicit̄ & interimendū & cōstituendū: Hìc neq; communis forma, neq; calceus, sed putris ut antè, solea. Rursus quæcunq; non secundū æquivocationē dicunt̄ multipliciter, sed alio modo: similis solea superioribus. Amplius transferre ad evidentius nomē: Hic forma quædam cōmunis est definitionis: si tamē Topico doctori credimus, qui primi Topici capite quarto hāc nominis clarioris explicationē definitioni subjicit. Ad ostendendū autem, cōtraria circa idē inesse, cōsiderandū in genere: Hic duplex cōmunis locus confusus est: adversorum enim & generis loci generales sunt & communes. Rursum ex specie generi: quæcunq; enim speciei insunt, & generi: Forma communis est à specie, quæ jam semel hoc Topico cōfusa est. Quoniam autē necessariū, de quibus genus prædicat̄, & specierū aliquā prædicari, & quæcunque habent genus vel denominativè dicuntur à genere, & specierū aliquam habere necesse est, vel denominativè ab aliqua specierū dici. Generis locus cōmunis est jā antè hoc Topico semel cōfusus. Cùm aūt facultas non sit argumētationis ad positionem intendendū ex definitionibus, aut quæ sunt propositæ rei, vel quæ videant̄: & si non ab una, etiā à pluribus. Hæc forma definitionis, cōmunis est omnium quæstionum etiā antè duobus locis hoc Topico cōfusa. Considerandū autē in proposito, quonam existente necesse est positum esse, aut quid est ex necessitate, si propositū est. Hìc doctor jubet necessaria & antecedētia & cōsequentia spectari: De quo genere confusionis diximus in abundantia propositionū, quòd iis antecedentium & cōsequentium nominibus, ferè cōprehenditur omne genus argumenti: neq; tamen distinguitur: Generales autē res in arte ponere, quarum species cōmodiùs aliis generibus liceat explicare, non est perspicuè docere, sed turbare & confundere. Quicquid verò antecedentium & cōsequentium nominibus significat̄, id caussis, effectis, subjectis, adjunctis, dissentaneis, cōparatis, nominibus, tributionibus, definitionibus, testimoniis melius & clariùs explicatur: cùm tamen horū è singulis quædā necessariò & antecedant & cōsequantur. Hic igitur calceus quidē est, sed incertus & confusus. Ampliùs ad tempua aspiciendū, si alicubi dissonat. Hic calceus est formâ adjūctorū formatus. Amplius sophisticus modus, ducere ad id, ad quod plurimā habemus argumētandi facultatē. Quid verò jā dubitamus, magisterne se velit Dialecticū, an sophistā nominari? Nihil habes quod de proposito dicas? Si modestus esse vis, tace, inquam vel disce priùs, quàm ineptè & sophisticè garrias: Imò verò, inquit doctor, turba aliquid, & à proposito digredere potiùs, quàm taceas. Siccine magister discipulos tuos instituis, ut quod nesciant, malint altercando cōturbare, quàm tacendo & audiendo discere? hic (credo) κυρίαι δόξαι sunt Topici doctoris, quas secuti tā pertinaces, protervi quidā, ut quidvis turbare & cōminisci malint, quàm verum cōfiteri. Antea docuit magister, quomodo possemus adversariū fallere ambigui captione: nunc sine ulla dissimulatione sophisticā instruit. Sed ab hac putri solea & abjecta pergamus. Amplius omnis qui dixit unūquodvis, quodāmodo multa dixit, eò quòd plura unicuiq; ex necessitate consequentia sunt. Relabitur magister ad consequentium

tium solcam, quam decimoquatto loco conturbarat. Quibuscunq; autē necessarium est alterum tantùm inesse, vel non inesse, ut homini ægritudinem vel sanitatē: si ad alterū facilè poterimus disputare, quod inest vel non inest, & ad reliquum facilè poterimus. Hîc communis forma non est, sed calceus formâ oppositorum formatus. Ampliùs argumentari transferendo nomē in orationē, cùm longè magis cōsentaneum visum fuerit transsumere, quàm ut ponitur nomē: ut magnanimum, non fortem, ut ponitur, sed magnum animū habentem. Hîc cōmunis est forma: notatio enim, est generale argumenti nomen in Dialectica inventione. Quoniam autem rerum aliæ quidem sunt ex necessitate, aliæ autē ut in pluribus, aliæ verò utrūlibet, si quod ex necessitate est, ut in pluribus ponatū, aut quod ut in pluribus ex necessitate, aut ipsum, aut contrarium ei quod est, ut in pluribus, semper dat locum argumentationis. Hîc forma communis argumenti nulla est, sed calceus formâ oppositorum formatus. Ampliùs etsi idē sibi accidens nomen, ut alterū, eó quòd alterū sit, posuerit: quemadmodū Prodicus dividebat voluptates in gaudiū, jucunditatem, & lætitiam. Hic argumenti cōmunis forma nulla est, sed calceus, qui videtur ad accidentis problema propriē accommodari, sed exemplum repugnat: Neq; enim Prodicus hoc exēplo ait voluptati accidere gaudium, sed esse voluptatē, gaudium: Detur tamen hic locus accidētis problemati, si placet, ne ad unum problema unus tātum locus adhibitus videatur, & ad mataeotechniā negationum tertius hic locus aggregetū. Quoniam autem adversa cōvertuntur quidem sex modis, contrarietatē autem faciunt quadrupliciter complexa, oportet accipere adversa quocūq; modo utile fuerit & destruenti & construenti. Hic forma cōmunis est adversorū antea hoc Topico confusa. Ampliùs si est aliquid contrariū accidenti, si inest ei, cui dictū est accidens inesse: Tertió jam confunditur forma adversorum. Aut si quid tale dictum est de aliquo: quod cùm sit, necesse est contraria inesse. Hic forma communis non est, sed calceus formá adjunctorum formatus: ubi etiam adversorū forma quarto loco conturbatur. Rursus si positū est accidens, cui est aliquid contrariū, considerandū si & cōtrarii susceptivū, quod & accidentis est. Hoc loco duplex forma communis conturbatur, & subjecti & adversi. Quoniam autē oppositiones sunt quatuor, considerandū ex contradictionibus è converso ex cōsequentia interimenti & cōstruenti. Hîc generalis argumenti forma confunditū: contradictio siquidem, species est adversorum. Veruntamen est operæpretium istius loci Dialecticam sapientiam isto loco considerare: Receperat se traditurū artes proprias accidentis, quia communem omnium problematum doctrinā nō putabat inveniri posse: Non solū reprehendo, quòd illam cōfundat doctrinam communē omnium problematū, sed maximam negligentiam in hoc Eubulide nescio quo demonstro, qui syllogismorū modos pro argumentis in inventione ponit, quod Analytico primo itidē factū in inventione medii: Nā hic locus, quā doctor vocat cōtradictionis è cōverso cōsequētiam, secūdus modus est syllogismi cōnexi, in quo tollitū consequens, ut tollatur antecedens: hoc nempe modo, quo magister ipse concludit:

Si homo est, animal est:
Non est autem animal:
Non igitur homo,

An hoc est inventiōis locos præscribere, syllogismi modos pro argumētis proponere? At dicet aliquis (qui æquior esse volet, & doctorē Topicū excusare cupiet) tēpore Aristotelis nōdū erāt inventi syllogismi cōnexi, discipuli ejus invenerunt, Theophrastus & Eudemus. Verùm hoc est quod dico, doctorem hunc ignorasse syllogismi formā, quā pro argumento statuit in invētione. Ac in hoc fallitū dupliciter, & quòd pro argumēto, syllogismi formā proponit, & quòd argumentū putat esse à cōtradicētibus in illo disputādi genere. Separa enim quæstionē ejus argumētationis, quæ cōcludit, tū intelliges nō esse cōtradictiōis argumentū: Quæstio est, an homo sit: pro argumento sumo animal, genus hominis, non contradicens, & ita concludo:

Si homo est, animal est:
Non est autem animal: *Non igitur homo.*

Hoc genere cōclusiōis, & caussæ & facta & cætera argumenta, non contradictio solùm concludi potest:

Si homo est, est animal rationale:
Non est animal rationale:
Non est igitur homo.
Si ignis est, calefacit:
Non calefacit: Non est igitur ignis.

Nec sequitur si idem negetur & affirmetur, contradictióque sit in quadam argumētationis parte, iccirco argumentum contradictionis esse: argumentorū enim ratio è re metienda est, ad quam totam cōparata & testimonia pertinent: ad alteram ejus partem, caussæ, facta, & cætera argumenta. In adversis autē considerandum si adversum, adversum sequatur, an contrà seipsa consequentia, an è converso & interimenti & cōstruenti. Hîc communis forma adversi est, jam sæpiùs, & pari cum proxima ferè confusione: Similiter autem in adversis & in privationibus & habitibus respiciendum. Privantium talis est hîc ferè confusio, qualis contradicentium pauló antè forma est cōmunis: privantia enim sunt in oppositorū principe inventionis loco, qualis ferè relatorum confusio sequitur. Similiter autem habitui & privationi, & in iis quæ sunt ad aliquid, utendū. Forma argumenti communis est: relata enim è contrariorū genere sunt sub oppositis: rursus in conjugatis & casibus & interimenti & construenti. Hîc communis est argumenti forma: conjugata enim in locis inventionis generalem partem obtinent. Distinguit autem doctor conjugata à casibus, ut conjugata, nomina sint, ut justus justitia: fortitudo, fortis: hinc derivata adverbia sint casus, velut iustê, fortiter: Quod discrimē ridiculum est, & à magistro, hoc ipso loco derisum. Ampliùs in generationibus & corruptionibus & effectivis corruptivis, & interimenti & construenti. Caussarum efficientium forma communis cū aliquo oppositorum calceo hîc miscetur: res enim corrumpitur à contrario. Rursus in similibus, si similiter se habēt. Similitudinis verbo hîc author abutitur, & similia pro paribus usurpat. At parium forma hîc est, sicut loco proximo. Considerandum autem & in uno & in pluribus, si similiter se habet. Rursus ex magis & minùs. Hîc forma communis est imparium, majorū nempe & minorum. Ampliùs uno de duobus dicto, si cui magis videtur inesse, nō inest, nec cui minùs: & si cui minus videt̄ inesse, inest, & cui magis. Maximé sunt minorū & majorū, ut in proximis locis. Rursus duobus de uno dictis, si quod magis videt̄ alii inesse, nō inest, neq; qđ minùs: aut si qđ minùs videt̄ inesse, inest, & qđ magis. Ampliùs duobus de duobus dictis, si quod alteri magis videtur inesse, non inest, nec reliquum reliquo: aut si quod minùs videtur alteri inesse, inest, & reliquū reliquo. Ampliùs ex eo quod similiter inest, vel videtur inesse, tripliciter, quemadmodum in eo quod magis, ut in posterioribus tribus dictis locis dicebatur. Parium forma communis est: Sic veró Topicus magister similia dicit, pro paribus: neq; reliquis topicis ulla similitudinis erit mentio, nisi forté octavo topico. Ampliùs autem ex appositione. Calceus est magnificus, sutoris Eubulidis ingenio, artificioq; coriario dignissimus, formâ adjunctorum formatus. Ampliùs autem, si id ad quod est appositum, aliquid facit magis tale, quale erat, & ipsum erit ejusmodi. Calceus excellentiâ par superiori, effectorum formâ formatus. Rursum si quid magis & minùs dicitur, & simpliciter inest. Calceus est formâ comparatorum in qualitate formatus. Eodem autem modo cōsiderandum & in his quæ secundū quid & quando, & ubi. Forma quædam adjunctorum hîc comprehensa est, quāvis parum diligenter exposita & distincta. Atq; hi sunt duo & quadraginta loci ad problema simplicis accidētis, in quibus singulis intellectum est, quàm multi essent ad hujus problematis institutū nō necessarii, quàm ineptis & sophisticis coriis calcei Topico artificio consuti. Aristoteles jubet artium præcepta esse per se, id est homogenea, essentialia: Hæc coria tā inepta, non sunt Dialecticæ Topicæ homogenea & essentialia: Præcepta igitur in topicis ne sunto. Appellemus igit̄ huc ad extremum ἀχίλλεα πρῶτον, atq; Aristotelem ex sua lege in hac caussa judicē audiamus. Generalia dicet generaliter explicāda, secus in legitima doctrina locus nullus esto. At (inquā) secundū topicū generales invētiōis locos ad specialē accidētis quæstionē accōmodavit. Imó vix credibili tautologia repetivit: Toties enim & hoc ordine ab hoc doctore ponunt̄, quoties & quo ordine hîc recitabor

citabo: Itaq; hi sunt, Species, definitio, subjectum, definitio, adversa, genus, species, genus, definitio, notatio, adversa, adversa, adversa, adversa, contradicentia, adversa, privantia, relata, conjugata, adversa, efficientia, similia, similia, majora, minora, majora, minora, majora, minora, majora, minora, similia, majora, minora, adjuncta. Quare concludet Aristoteles his topicis in legitima Logica nullum locum esse, inde generaliter educẽdum quicquid κατὰ παντὸς καὶ αὐτὸ, καθόλου πρῶτον fuerit, reliquũ quidlibet tollendum & abjiciendum.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER XIII. IN TERtium Topicum.

De secũdi Topici inventione ad simplicis accidentis problema composita dictum est, ad tertium Topicum veniamus. Hîc problema comparati accidentis instruitur: Primi enim libri capite quarto (nã hoc tertio libro nihil de hoc dicitur) id ita videtur dici, cum dictum esset, Annectantur autem accidenti & quæ ad invicem sunt comparationes quolibet modo ab accidente dictæ, ut utrúm honestum, an quod cõfert, expetibilius: & utrúm quæ est secundúm virtutem, an quæ secundũ voluptatẽ, suavior vita: & si quid aliud similiter his est dictũ: in omnibus enim talibus utri magis prædicatum accidit, quæstio fit. Hic dicitur omnes comparationes accidentis, problemati accidentis subjici. Verúm quamobrem ad istam accidentis comparati quęstionem separati loci traduntur? an non qui jam traditi sunt, satis esse poterãt? per eos enim omnis est veri & falsi cõsideratio, ut jam dictum. Quid igitur? an non potest (hoc enim jam expecto) una utriusq; accidentis & simplicis & comparati esse inventio? At nos omnium quæstionum communem inventam esse docuimus: at topicus author se tradidisse pené est gloriatus: Omnia igitur Topica reliqua vana & inutilia sunt: sed tamen ea consideremus. Promittuntur artes per quas de omni comparationis quæstione disseramus: quomodo? tradet hoc tertio Topico locos tres & octoginta, per quos disputetur una quæstio moralis, de duobus utrũ melius, aut quid de pluribus optimum: nec quicquam præterea. Doctoris hujus novus semper aliquis existit error. Secundo Topico pollicebatur se traditurum artes proprias ad problema accidentis: dedit communes omniũ problematum, omniumq; quæstionũ: Tertio pollicetur se traditurum artes de comparati accidentis quæstione: at duntaxat unam moralem (neq; enim omnẽ moralem, quæstionem instruit) utrum melius, quid optimum: de cæteris & moralibus & physicis & dialecticis & mathematicis, & innumerabilium rerum comparati accidentis quęstionibus obmutescit: utrum fortius, justius, sapientius, quid fortissimum, justissimum, sapientissimum: utrum calidius, humidius, frigidius, siccius, quid calidissimũ, frigidissimum, humidissimum, siccissimum: utrum acutiús, certiús disputatũ, quid acutissimé, certissimé disputatum: Denique de tam multis comparati accidentis quæstionibus, quæ (excepta doctoris una quæstione morali) in omnibus artibus ac disciplinis, in omnibus etiam rebus, quæ nulla disciplina comprehenduntur, fieri moveriq; possunt, magister obmutéscit. Magister igitur hîc etiam labitur, qui una expetendi & fugiendi cõparatione credit omnes comparati accidentis quæstiones contineri. Loci sunt (ut dixi) tres & octoginta pueriliter ad illam quæstionem expetendi, & fugiendi accommodati, quorum pleriq; sunt communes loci hîc confusi, & ad problematis pedem Topico artificio arctati. Non exponam singulatim, ut antea, qui non necessarii loci conturbentur, cum totus liber ad nullum dialecticæ inventionis usum necessarius sit. Legẽ Aristotelis tantũ hic appellabo. Qui doctrinã ã generalẽ specialiter instituit, sophisticé instituit. At tertii Topici author generalẽ dialecticæ inventionis doctrinã non solũ ad specialem accidentis comparati quæstionem astringit, sed sæpius etiã repetit. Sunt eum locorũ capita hoc modo & ordine iterata. Efficiẽs, per se, adversum, subjectum, subjectum, subjectum, finis, finis, finis, finis, finis, efficiens, adversum, simile, simile, simile, adjuncta, cõjugata, effecta, par, majora,

minora, adversum, adversum, conjugatũ, efficiens, majora, minora, paria, gen⁹, species. Hæc inquã tautologia est tertii topici. Concludet igitur Aristoteles hoc topicũ sophisticè cõpositũ, nec ei locũ in legitima logica statuet. Addamus verò, quod in hoc judicio superioribus libris persecuti sumus: Topicus doctor existimavit sibi tot specialibus ꝓblematis inventionẽ Dialecticam dispertiendã esse, quia cõmunis omniũ quæstionũ doctrina reperiri nõ posset. At ea ut in Categoremaris, sic in Categoriis, Interpretatione, abundãtia propositionũ, invẽtione medii, Analyticis posterioribus, primo Topico, secũdo Topico, sic tertio deniq; hoc Topico cõfusa est: nec ullũ omnino propriũ præceptũ descriptũ, ut receptũ tamẽ erat, per quod cõparati accidentis omnis quæstio tractaretur: quinetiã illa generalis & cõmunis doctrina laudata est, quam negaverat magister inveniri posse. Attẽdamus verò etiam hîc Topici doctoris vocẽ, qua cõmunes loci (quos negat inveniri posse) jam invẽti laudantur: Sumẽdi (ait) quàm maximê universales loci, de eo quod est magis & minùs: nã sic sumpti, ad plura utiles erunt. Quid autẽ potest ad falsam illam tantæ cõfusionis caussam hoc testimonio esse valẽtius? At laudẽ istam geminat, & inconstantiã suã nova testificatione condẽnat: Maximè (ait) opportuni & cõmunes loci, qui sunt ex oppositis & cõjugatis & casibus. Ergo hic posterior magister sapientior est illo priore: Prior enim ille negavit locos omniũ quæstionũ cõmunes inveniri posse: & si invenirẽtur, insuaves fore: At hic posterior cõmunes locos tradit licet cõfusè, tamẽ tradit: Ergo possunt inveniri, quia inventi sunt. Idem posterior magister eosdẽ locos magnificè cõmendat, & summa laude celebrat: Nõ sunt igitur & insuaves & injucundi, quia tantoperè ab eo celebrati. Concludamus igitur totã hanc de problemate accidentis in secũdo & tertio topicis quæstionem. Doctor propriã accidentis disputationẽ Dialectico suo proposuit: verùm parũ Dialecticè, quia quæstio omnis in universum, nõ hæc aut illa imò res quælibet & quæ sit & quæ nõ sit, Dialectico ꝓposita est: & de accidẽte in Dialectica præcipi nihil necesse est. Doctor credidit nullam inventionem omnium problematum communem inveniri posse: atq; iccirco singulorum problematũ inventiones sibi necessariò tradendas putavit: verùm nequaquam Logicè: nam communis illa inventio ante natum eum invẽta erat, & ab eo ipso tot jam libris quanvis confusa, adhibita tamen & laudata, & probata, & celebrata. Doctor proprias artes se traditurum recepit, quibus quæstionem accidentis & simplicis & cõparati disputare propriè & explicare possemus, an esset hujus illud accidẽs, an non: an esset hujus illud de duobus magis accidens, quàm alterum: an de pluribus maximè: centum & triginta locos accumulavit: quorum unus, tres ad summũ, magnificam illam negationum matæotechniam declarãt.

Si prædicatur ut genus, non est accidens:

Si definitio accidentis ei non convenit, non est accidens:

Si est idem sibi, non est accidens.

Loci problematis (quod doctor sibi proposuerat) ꝓprii nulli præterea sunt. Cogitemus igitur an aliqua sit negationum & inficiationũ doctrina: id est, quæ nihil scire nos doceat, an Aristotelis illud *κατὰ παντὸς* falsum sit. Tales verò reliquorum Topicorum matæotechniæ ferè sunt ex negatis sophismatis, non ex præceptis rem certã & solidam instituentibus: quæ lectori libero ingenuoq; non dubito quin magnã admirationem sint allatura, cum videat publicas omnium gentium scholas tot sæculis tali nugarũ genere occupatas fuisse. Et certè nihil adhuc invitius, ingenioq; meo ingratius explicavi, ut nõ ab aliis tantũ, sed à me ipso venia penè postulãda sit, quòd de tantis ineptiis diutius agam, attamẽ quia cœpimus est pergendum.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER XIIII. IN *quartum Topicum.*

Sequitur ad problema generis, insignis negationum & inficiationũ matæotechnia, & quidem ex locis septem & octoginta, quorum duo tantùm docent quid sit genus non nova tamen aliqua doctrina, sed repetita

generis

generis de primo Topico definitione: hi duo loci numero nonageſimo & nonageſimo primo diſtinguuntur à noſtratibus typographis: in iis ταυτολογία eſt: in cæteris, ſi quid generis proprium continent, negationes ſunt: exceptis paucis quibuſdam locis communibus, quorũ quidam non propriè de genere, ſed ut in accidente, communiter de vero & nõ vero loquuntur: Reliqui loci, inficiationes habent, per quas quid nõ ſit genus, id eſt de genere, beneficio tanto doctoris Topici nihil intelligamus. Atque hic liber & duo proximi Topici libri, negationum meritò queant appellari. Quibus in rebus ſi noſtri homines doctoris Topici ingenium & artificium contemplati fuerint, tum facilè intelligent, ſi ab Ariſtotele è ſcholaſticis hominum imperitorum cõmentariis iſta collecta ſint, tamen ab Ariſtotele ſecundũ leges Ariſtotelis nunquam probata, nunquam æſtimata eſſe. Quod ut intelligant, non multis ad refellendum argumentis, ſed facili & perſpicuo exemplo tãtùm opus eſt, ut res ante oculos ponatur. Sit igitur, qui nunquam fuerit, qui neque (ut ſpero) futurus ſit: ſit tamen (quoniam liberæ ſunt noſtræ mentes, & quidvis facilè cogitantes intuentur) ſit nobis, inquam, Grammaticus aliquis, Donatus (ſi lubet) qui cùm nomen ita definierit, Nomẽ, eſt pars orationis cum caſu, corpus aut rem propriè communiter've ſignificans: Tum ad ſophiſticam & inanem ingenii oſtentationem glorietur ſe traditurum artem, per quam mirãdum in modum nominis cognitionem aſſequamur: atq; ex definitionis illius particulis ſophiſmata iſta deſcribat:

Si non eſt pars, non eſt nomen:

Si non eſt pars orationis, non eſt nomen:

Si non cum caſu, non eſt nomen:

Si non corpus aut rem ſignificat, non eſt nomen:

Si non propriè aut communiter ſignificat, non eſt nomen:

Si nihil ſignificat, non eſt nomen.

Repetat idem etiam ſæpius, ut magiſter quintum locum in decimo quarto, & efficiat ex duobus unum:

Si non ſit pars orationis cum caſu, non eſt nomen.

Tum verò ad has ineptias augẽdum, ex aliis partibus orationis dicat:

Si eſt pronomen, non eſt nomen:

Si eſt verbum, non eſt nomen:

Si eſt participium, non eſt nomen:

Si eſt conjunctio, non eſt nomen:

Si eſt præpoſitio, non eſt nomen:

Si eſt interjectio, non eſt nomen. Tandem

Si eſt cum caſu, & propriè communiter've ſignificet corpus aut rem, & pars orationis, eſt nomen:

Et ſimiles undique ineptias colligat. Poſtremò ex tam variarum partium inter ſe repugnantia, locos ſeptem & octoginta conficiat, ut par ſit Topico doctori. At Topicus magiſter iſtam nobis ſophiſticam in hoc Topico præbuit: Definit enim primo Topico genus his verbis: Genus eſt, quod prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quid eſt: ſic Donatus nomen definierat. Ex definitionis hujus particulis locos exornavit mirificarũ negationũ: quos ſuis numeris (ut in libris noſtratibus vulgò diſtinguuntur) diſtinguam: Et primùm ex ea particula, quæ ſignificat generi multas eſſe ſubjectas ſpecies, de quibus dicatur:

8 & 79 *Si de nulla ſpecie prædicatur, non eſt genus.*

31 *Si de unica ſpecie prædicatur, non eſt genus.*

2 *Si de aliqua ſpecie ſibi ſubjecta non prædicatur, non eſt genus.*

18 *Si definitio generis nõ prædicetur de ſpecie, non eſt genus.*

9 *Si de pluribus ſpecies, quàm genus dicitur, non eſt genus.*

10 *Si de æqualibus ſpecies et genus, nõ eſt genus.*

Hi loci ac ſimiles obſcurioribus etiã verbis à doctore deſcripti ſunt, ex ea particula definitionis, quę ſignificat, genus ſpecies plures habere, de quibus affirmatur: eadem illa generis definitio primo Topico poſita, declarat non eſſe genus, niſi prædicetur de differẽtibus ſpecie: itaq; doctoris acumẽ hîc elaboravit.

80 *Si non differunt ſpecie, de quibus prædicatur, non eſt genus.*

11 *Si non ſit alicujus indifferentium ſpecie, nõ eſt genus.*

His tricis ſubtiliores longẽ, quàm ab illo Grammatico fingi potuiſſent, adduntur: per quas (tantus orator eſt hic magiſter, qui ex una definitione librum unum confecerit: qui è re minima maximam fecerit!) tamẽ magis probatur nõ eſſe ſpeciem, quàm non eſſe genus.

7,16,21 *Si species prædicatur de genere, non est genus.*

7 *Si de aliquo prædicatur species, de quo non genus, non est genus.*

Eadem illa definitio generis docebat nō esse genus, nisi prædicaretur in quid: hos igitur repentè pro suo excellenti in sophismatis cōminiscendis ingenio locos magister exornavit: In quibus etiā admiscuit repugnantiam aliorum categorematum, accidentis & differentiæ, ut Donatus ille, verbi & participii.

3 *Si non prædicatur in quid, sed ut accidēs, non est genus.*

82 *Si est in subjecta specie, ut accidens, non est genus.*

4 *Si definitio accidentis ei conveniat, non est genus.*

71 *Si prædicatur secundùm quid, & per accidens, non est genus.*

Omnes hi loci monstrant genus non esse, si prædicatur in quale, ut accidens: Similes ineptiæ sunt in hoc Topico, quę demonstrant, genus nō esse ratione differentiæ, quæ item in quale, non in quid prædicatur: similes, inquam, sunt locis permultis (ne ipse ineptus sim, doctoris ineptiis tam anilibus ad verbū recitandis) similes, inquā, sunt numero 23, 24, 76, 92, 93, 94. Consideremus enim qualis hæc sapiētia sit: an sit ulla disciplina, quæ nihil definiat, nihil partiatur, nullas generū partes aut species interpretetur, nullū solidæ cognitionis usum præstet: Id est (ut Aristoteles verè docet) quę nullum de omni, per se, universale primò præceptum habeat: denique omnia illa veritatis justitiæ, sapiētiæ, principia falsa, injusta, stulta sint: tum assumamus Topico quarto non definiri genus aliter, quàm fuerat antea finitum: nullas ejus varietates, nullas differentias, nullum usum, nullum fructum declarari: nullum denique generis præceptum de omni, per se, universaliter primò tradi, sed inauditam Sophisticam institui. Aggregētur verò ad istam Grammatici sophismatis elegantiam in hoc Topico solœ ab æquivoco, metaphora, potestate, potente, passione, univoco, pejore: Tum verò concludamus, quàm multi loci nō necessarii, hoc Topico confundantur, cùm totum Topicum inutile & vanum sit. Aristotelis secundum suas leges judicantis judicium sententiamq; hic attendamus: Qui generalem doctrinam specialiter instituit, sophisticè instituit. At generalis argumentorum doctrina in quarto Topico ad speciale generis problema instituitur, & frequēter eadē iteratur, hoc quippe ordine numeroq;. Species, species, species, species, species, species, species, genus, genus, gen⁹, species, genus, species, definitio, forma, forma, adversum, species, species, species, forma, forma, forma, species, genus, adversum, adversum, adversum, adversum, adversum, adversum, adversum, adversum, adversum, adversum, cōjugatum, simile, efficiens, efficiens, privans, privans, cōtradicens, relatum, relatum, relatum, relatum, relatum, relatum, relatum, relatum, relatum, privās, privans, subjectum, totum, pars, efficiens, genus, forma, species, species, majora, minora, majora, paria, majora, paria, paria, forma. Hi loci communes sunt quarto Topico nō expositi, sed confusi: Concludet igitur Aristoteles totum hoc Topicum sophisticum esse, & è legitimæ logicæ finibus exterminandum. Sed tamen primaria illa intentio hic etiam concludatur. Dicebatur quinto capite primi Topici, communem invētionem omnium problematum inveniri non posse: At refutatum est hoc antea in Categorematis, Categoriis, Interpretatione, abundantia propositionum, inventione medii, posterioribus Analyticis, primo Topico, secundo Topico, tertio Topico, & nunc quarto iterum refellitur. Recipiebat iccirco Topicus se proprias artes ad problema accidentis antea secundo & tertio Topico, nunc quarto ad problema de genere descripturum: secundo & tertio nihil proprium accidentis præter matæotechniam trium inficiationum: quarto nihil item propriū generis præter inficiationum & negationum non trium, ut antea, sed ferè perpetuarum vanitatem inauditam, & propè incredibilem proposuit. Quid ergo hîc ampliùs contra ista à me dici necesse est? Comparemus Grammatico illi deliranti magistrum Topicum: & audeamus à nobis ipsis quærere, quorsum ista discantur, quem fructum sint allatura. Dixi duobus superioribus Topicis, tātam centum & triginta locorū confusionem inutiliter ad accidētis problema accommoda-

modatā eſſe, quia in tota Dialectica verè tradita nihil omnino neceſſe ſit, quid ſit accidens, explicari: & ſi neceſſe eſſet, ad id tamē artes proprias ab hoc magiſtro non deſcribi. Hic pauló aliter de genere ſentio: generis in Dialectica valdé neceſſariam cognitionem eſſe: ſed eam confirmo & demonſtro, quarti Topici nugatoriis ſophiſmatis nihil adjuvari: imó valdé ac vehementer impediri atque obſcurari.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER XV. IN *quintum Topicum.*

Uinto Topico ſequitur problema proprii, cujus nulla eſt in Dialectica omnino neceſſaria explicatio, ut in Porphyrio dixi: nec magis neceſſe eſt in Dialectica præcipi quid proprium ſit, quám quid commune: hoc totum ſenſu communi, & verbi intelligentia populari contētum eſt: quamvis hîc magiſter proprium non exponit ſolúm pro categoremate ſimplici, ut Porphyrius videtur, ſed etiam pro definitionis ſpecie, quam in noſtra Dialectica, deſcriptionē nominavimus: Sed tamē nomine proprii nō decet deſcriptionem confundi: nec magis deſcriptio, quám definitio ꝓpria vel eſſe vel dici debet: & hæc ipſa proprietatis converſio tam eſt totius cum partibus, quám definitionis cum definito. Attamen ut in accidentis (cujus item præceptio in Dialectica nulla neceſſaria eſt) ſic in proprii problemate jactationem ſuam ſophiſticam Topicus doctor habuit, attingam breviter locos non neceſſarios hic cōfuſos: tametſi totus liber (ut dixi) omnino inutiliter in logica traditur: Principio non definit proprium: genera ejus tria enumerat, quod per ſe & ſemper, quod ad aliquid, quod aliquando: ex tribus propoſitis generibus duo rejicit: & ſe vitioſé partitum eſſe oſtendit, qui in partitione comprehenderit, quod redundaret & amputandum eſſet: tertium retinet, quod per ſe & ſemper ineſt: ad quod pollicetur ſe artem Topicam propriam & certam accommodaturum. At nullum feré præceptum toto libro de illo proprio, ſed omnia ſunt pené de proprio quodam fictitio ſecundúm quid, & quidem falſo. Locos ſingulos percenſebo, & numeris ut antea, diſtinguam: Principium Topici quinti doctor orditur á ſordibus ſophiſmatum, petitione principii, homonymia, nugis: ſic enim vocātur hæc in Elenchis, cum ex ignotioribus diſputatur, cúm ambigué diſputatur, cúm ſæpiús idem inutiliter dicitur: quorum tamen locorum omnes qui affirmāt, falſi ſunt, ſi abſolutè ſumantur: non enim ſequitur, ſi notius, ſi non ambiguum, ſi non frequenter dictum, ut proprium ſit. Loci alii ſimilis falſitatis ſequūtur, quibus probare vult non bene aſsignatum eſſe proprium:

16 *Si nomen commune in proprio non bene aſsignatum.*

At falſó, ut hîc (Subſtantia, res quæ per ſe ſubſiſtit) bene aſsignata eſt iſta deſcriptio, & non poteſt in ea non eſſe nomen aliquod maximé commune.

18 *Si plura propria proponit.*

At falſum: ſæpe enim res ex multis proprietatibus deſcribitur.

20 *Si eodem utitur cum ſubjecto, aut ejus aliquo.*

At falſum: nam omnis deſcriptio aliquid eſt ſubjecti.

22 *Si utitur oppoſito, aut ſimul naturâ, aut poſteriore.*

At falſum: Sæpe enim deſcribitur res ex adverſis: ſæpe ex relatis (quæ naturâ ſunt ſimul) ſæpe ex adjunctis, quæ ſunt poſteriora.

24 *Si non ſemper convenit.*

Sic Donatus, Si non eſt pars orationis, non eſt nomen: hoc enim fuerat in definitione proprii, ut ſemper & ſoli cōveniret.

26 *Si proprium nunc aſsignans, id non exponit.*

Hoc proprii genus reſecerat primó, & propoſuerat ſe nihil de eo dicturū: hoc falſitatis non eſt, ſed inconſtantiæ & oblivionis.

28 *Si non manifeſtum, niſi ſenſu.*

At falſum: Nam multa rerum ſingularum & ſenſibilium propria ſunt, quæ non niſi ſenſu primúm percipiuntur: & nihil eſt omnino ſenſu perceptū, quod mente apprehendi nequeat.

30 *Si eſt definitio.*

Si eſt pronomen, ait Donatus, nō eſt nomē: Sic magiſter, Si eſt definitio, non eſt proprium.

23 *Si non aliquid, in quid ponit.*

At falſum: Infinitæ enim deſcriptiones ſunt, quæ nullū genus poſsint habere.

Ex oppoſitis autem horum locorum & contrariis locis, id eſt ex affirmationibus, magiſter docet proprium cognoſci ſecundùm loci ipſius rationem: ſed cùm inficiatio ipſa falſa aut inepta ſit, quid poteſt affirmatio cōtraria doctrinæ præſtare? Deinceps autem pollicetur artem communem, utrùm proprium omnino ſit loci ſunt:

34 *Si nulli convenit, non eſt proprium.*

Sic Donatus, Si nihil ſignificat, nō eſt nomen. Contrarium locum tradit magiſter, ſed falſum: quia definitioni convenit, omni convenire.

36 *Si non converſim dicitur, nō eſt proprium.*

Sic Donatus, Si non eſt cum caſu, nō eſt nomen. Quartus artificii illius ſingularis locus: contrarium locum tradit magiſter ad affirmādum: ſed falſò, quia definitioni convenit.

38 *Si ſubjectum eſt proprii, non eſt proprium.*

Sic Donatus, Si eſt verbū, non eſt nomen: quartus Donati locus. Cōtrarium locum tradit magiſter ad affirmādum, ſed falſò, quia reliquis categorematis convenit.

40 *Si indicat quid eſt, non eſt proprium.*

Sic Donatus, Si nō propriè aut communiter ſignificet, non eſt nomen: fuerat enim in definitione proprii, ut quid eſt, non ſignificaret: & ſimilis fuerat decimus tertius locus capitis antecedētis. Contrarium locum ad affirmādum docet magiſter, Si non quid eſt, indicat, & converſim prędicatur, eſt proprium. Sic Donatus, Si ſit cum caſu, & pars ſit orationis, corpus aut rem propriè communiter've ſignificans, eſt nomē: hæc enim definitio proprii fuerat primo Topico poſita.

42 *Si non ſimul, ſed prius vel poſterius, non proprium.*

At repugnantem & cōtrarium locum poſuit ſuperiore capite: & ſeipſum nunc condemnat: cōtrarium etiam locum ad affirmandū tradit: ſed falſò: ſimul enim definitio eſt cum re definita, non ſolum proprium.

Si ſimul inſit, non terminus, neq; differentia?

Sic Donatus, Si eſt cum caſu, neq; verbum, neq; participium, eſt nomen.

44 *Si eorundem non eſt idem proprium, non eſt proprium.*

Sic Donatus, Si idem non eſt nomen, non eſt idem nomen: locus octavus Donati, cui contrarius additur. Simili ſapientia locus ſequitur:

46 *Si eorundem ſpecie, nō ſit idem ſpecie proprium, non eſt proprium.*

Sic Donatus loco nono, Si eadē ſpecie nomina non ſunt, nō eſt nomen: contrarius item additur.

48 *Si non proprium & ſubjecti & accidentis, non proprium.*

Hunc locum ſophiſticum vocat magiſter: nihil refellamus: ſimus hìc ejus teſtimonio contēti ad ſophiſtam probandum, quem hāc Sophiſticam docere nihil pudeat!

49 *Si quod naturâ eſt, aſsignat per ſemper, non proprium:*

Hic locus eſt ſophiſticus doctori, ſed nobis ridiculus eſt: non enim bipes & rationale ſignificat, quod duos pedes nunc habeat, aut nunc utiq; ratiocinetur, ſed quod naturâ tale ſit: contrarium tradit magiſter ad affirmandum, ſed falſò: definitioni enim id poteſt cōvenire.

51 Proponit deinde doctor difficultatem aſsignandi proprii, & longa ſatis oratione: Tum ſequitur,

55 *Si idem ejuſdem ponitur proprium, non eſt proprium.*

Sic ne Donatus quidem vel ſomniās poſuerit. Contrà verò (ait magiſter) ſi non eſt ejuſdem, & cōverſim dicitur, eſt proprium: verùm id falſò: definitionis enim commune eſt.

57 *Si quod proprium totius dicitur, de ſimilibus partibus non dicitur, non eſt proprium.*

Calceus eſt ex diviſionis loco: Contrarius locus, quem tradit magiſter, falſus eſt, & communis cum definitione. Sequuntur loci undecim cōmunes ex adverſis, relatis, privantibus, contradicentibus, conjugatis, paribus, quos ſi perpetuò ſecutus eſſet magiſter, quanvis artem communem ad hanc ſpecialem proprii quæſtionē inſipienter aſtrinxiſſet, tamē in tam fœdas tenebras nō incidiſſet.

80 *Si quod ſecundum eſſe dicitur, non eſt ejus quod ſecūdum eſſe dicitur, propriū, non propriū.*

Hic calce⁹, eſt doctoris ſutrina digniſſim⁹, qualis & cōtrarius ad affirmandū.

82 *Si ideæ non inest, non proprium.*

Calceus mirificus, & dignus qui inter magistri Topica calceus princeps habeatur: qualis est ei contrarius. Sequuntur deinceps loci septem ex comparationibus parium, majorum, minorumque, parium: Olores videlicet inter corvos. Postremi duo sunt ex potentia & abundantia plané inepti. Atque hos præclaros de problemate proprii locos non dico falsos, non dico sine usu, non dico sophisticos, sed tam stupidos, tam sine ulla communis sensus, ac judicii mica cùm considero, non exclamare profectó nõ possum, Pro ingenii humani pudor, tandiu homines his tricis apinisque falli, decipi, hebetari!

O' curvæ in terras animæ, & cœlestiũ inanes!

Hæc sophismata falsa, inania leguntur, clamantur tandiu: veritatem, usum, utilitatem nemo adhuc tot scholis, tot têporibus exquisivit? Excitate vos scholastici professores, cogitate aliquando, & attenté & dialecticé has Topicas tenebras perpendite: & tandem aliquando de magnificis potius atque ęternis legibus ac principiis quàm de fallaci & captioso nomine cogitate. Aristoteles ista collegerit (quod equidem nõ arbitror, ut initio magnis argumentis proposui, sed tamẽ collegerit ex Eubulide aliquo, id non est satis) consideremus potiùs, utrum ad suas leges æstimarit & probarit. Sophista est (inquit aristotelea lex) qui generalem doctrinã specialiter docet, at Topicus quinti Topici author docet in quæstione speciali de proprio generalem dialecticæ inventionis & omnium quæstionum communem doctrinam: Capita ex nominibus nudis proponãtur, perissologia & cõfusio sic erit: Adversum, adversum, definitio, definitio, subjectũ, subjectũ, subjectũ, cõjugata, species, pars, totũ, pars, totũ, adversa, adversa, relata, relata, privantia, privantia, contradicẽtia, adversa, adversa, conjugata, conjugata, adversa, conjugata, adversa, conjugata, paria, paria, paria, paria, majora, minora, majora, minora, majora, minora, majora, majora, contradicentia, contradicentia, contradicẽtia, contradicentia, contradicentia, minora, paria, paria, paria, paria, paria, paria, similia. Concludet igitur Aristoteles magistri hujus tam sophisticam esse doctrinam, & procul à Logica rejiciẽdam. Atque inde recordemur quã vanus, quàm sopitus sit magister, qui neget cõmunes locos inveniri posse, quos perpetua quinque topicorũ librorũ caligine adhuc sepelivit.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER XVI. IN *sextum Topicum.*

DEfinitionis problema postremum est, quod (ut accidentis) duplex magister facit: aut enim definitio quęritur, aut de eodẽ & diverso: quod primo Topico placet annexũ esse definitioni, ut comparationes connexas esse accidenti: De definitione autem sexto Topico, de eodẽ & diverso, septimo disputabitur. Dividit initio sexti Topici, consideratio hujus problematis in quinque partes, ut cõsideretur, si definitio vera sit, si nõ cõstet ex genere proprio, si nõ propria, si nõ definit, neque quid est, dicit, si nõ bene definit. O' partitionem ineptam! Cætera vitia ejus prætermittã: unum hoc duntaxat quærã, quod quinto loco est, an possit esse definitio vera, constans ex proprio genere rei definitæ: proprié definiens quidẽ rem, & quid est significans: quæ nõ recté definiat. Quid est definitio? Oratio, quid erat esse significans, ais primo Topico. At tu hîc teipsum refellẽs, affirmas posse fieri, ut definitio non sit, quanvis vera, quanvis in genere proprio cõstituta, quanvis propria, quanvis etiã (quod caput est) quid erat esse significans. Quid est igitur? an doctorem, primo Topico falsum doctorem, an hîc inconstantẽ & levem esse malimus? Nũquam'ne de sophisticis hisce peccatis & ludibriis liberé cogitabim⁹? Sed reliqua videamus: Primã hujus prę claræ divisionis partem ad accidẽtis locos remittit, ut cognoscatur, vera'ne sit definitio: Quia (inquit) illic utrum verũ vel nõ verũ, omnis consideratio fit: quãdo enim quod inest accidẽs, disputam⁹, quod verũ est, dicim⁹: quãdo autẽ quod nõ inest, quod nõ verũ. Hic locus est citatus antea à nobis, ut cõmunẽ invẽtionis doctrinã in Topico secundo vel opinione doctoris Topici demõstraremus.

Quod ad secundam & tertiam partem divisionis de genere, deq; proprio attinet, nos ad generis & proprii locos remittimur: Ac quartam & quintam, partes proprias videlicet, ars deinceps instruitur. At negationũ & inficiationum tales nobis artes aperientur, quales in quarto de genere; & quinto de proprio descriptæ sunt. Quintum membrum ante quartum exponitur: & dividitur bifariam, quòd non bene definiatur, si quid obscurum aut supervacuum fuerit. Deus bone, quoties præceptum de ambiguo confunditur in Categoriis, Interpretatione, Analyticis antea? Heu quoties in his Topicis? Initio autem superioris Topici magister locos proprii exorsus est à sophismatis tribus petiti principii, ambiguitatis, nugis frequẽter dictũ: quæ vitia sunt omnium argumentorum communia: hîc prætexit similem telam, ut definitio improbetur, si obscura: quod petitio principii est: si quid redundet in ea, quod est omniũ commune vitium argumentorum: Atq; hi loci contexuntur ad declarandum obscurum, ut rectè definitum negetur, deinde reprehendatur.

6 *Si quid ambiguum, obscurum.*

At magister in Elẽchis duo sophismatum diversa genera facit, obscurũ & ambiguum: illud petitionem principii, hóc homonymiam vocat.

7 *Si metaphoram habet, obscurum.*

At ô magister, metaphora clarior est plerunq; significatione propria: & multis in rebus nomine carentibus, metaphora uti cogimur: & in posterioribus Analyticis, analogia nominis concedit.

8 *Si inusitata nomina, obscurum.*

Verũ, sed Grãmaticæ vitiũ hoc est, nõ Dialecticæ: & sæpe antea monui, multa Grãmatica temerè in Logicis cõfundi.

9 *Si non propria nomina, obscurum.*

Idem cum superiore vitium.

10 *Si nõ manifesta cõtrarii definitio, obscurũ.*

Obscurum est in definitione, & vitiosa est ipsa (ait) definitio, nisi ex ea, contrarii definitio intelligatur. Atqui ô magister, primo Topico definita erat abs te proba & certa, ut ais, definitio: Ex ea igitur vitiosa definitio debet intelligi. Attendite quid hoc loco cum doctore concludam: propositionem & assumptionẽ ab eo accipio:

Recta definitio vitiosam declarat:

Primo Topico posita definitio, definitio recta est:

Primo igitur Topico posita definitionis definitio vitiosam declarat.

Quid igitur opus est sexti Topici tot negationũ matæotechnia, ubi vitia definitionis tam multa, laudes novę & virtutes nullæ demonstrantur?

11 *Si lateat definitum, obscurum.*

Sic de cæteris argumentis dici potest: si lateat cujus sit species, obscurũ genus: si lateat cujus sit caussa, obscurus effect⁹. Hæ sunt doctoris artes de obscuritate, quales videm⁹: nullã enim doctrinã definiẽdi, sed matæotechniam negationũ continẽt. Succedit secundũ caput de redundantia totidẽ locis distinctum, per quos intelligamus aliquid redundare.

12 *Si commune nomen est, redundat.*

Locus hic nugatoriè etiã quinto Topico adhibitus est.

13 *Si eo ablato integra definitio manet, redũdat.*

Hîc redundantis est definitio.

14 *Si pars aliqua non inest toti, redundat.*

Hoc verò non est redundare potiùs, quàm falsum omnino esse.

15 *Si idem frequenter dicitur, redundat.*

Hic locus est secũdo cõprehẽsus, & hîc redũdat: & quintus est quinti Topici, & quo se vehemẽter, ut antea, accusat magister, qui dicit idẽ tã frequenter, quàm frequẽter in omnib⁹ Topicis ostendim⁹.

16 *Si universali dicto particulare additur, redundat: ut dubitari nullomodo possit quantum sit in differendo vitium tautologiæ.*

Atq; hi sunt ad redundãs cognoscendum loci: ita tamen ipsi redundãtes, ut si quid esset redundãs, ignorares, exemplo te suo possint instruere. Ac his negationibus magister pueriliter altercatus est, quòd non bene esset definitum: quomodo esset bene definiendum, nihil omnino docuit. Sequitur postremũ caput Topico reliquo mirificis negationibus, & inficiationibus agitatum, an quid est, significetur: quod solum proprium problematis de definitione instituti fuerat: Definitio enim (ut dixi) primo Topico definita est ratio, quid erat esse significans: ut vel doctoris ipsius judicio superiores decem inficiationum loci supervacanei sint. Varii deinceps loci sequuntur sophistica altercatione cum superioribus similes, quorum septem proximi

ex iis

ex iisdem illis Lernæ sophisticæ capitibus oriuntur: ex petitione nempe principii, si ex non notioribus & non prioribus: sic magister hanc præclaram negationũ mataeotechniam ex sophismatum coriis sæpiùs consuit & resuit. Deinceps autem variæ confusionis calcei consecuti sunt, ex proprietatibus definiendi primo capite positis: quia definitio ad totã rei substantiam, & quid res sit penitùs exponendam, constare debet ex genere & differentia propria: Magister ex duobus vocabulis generis & differentiæ, viginti duos locos effecit: interpositis etiã soleis quibusdam & coriis inutilibus, à primo, ab appetitu, idea, complexione, ab ente & bene habente, à cognomine, à compositione, & ejusmodi coriorũ quisquiliis. Concludamus igitur, vel potius concludentem sua eadem lege Aristotelem audiamus. Generalia generaliter docenda: secus sophisticè doceatur: at (inquã) generales invẽtionis loci da speciale definitionis quæstionẽ instituũtur; imò sæpius iterantur, & quidẽ hoc ordine. Genus, forma, adversa, definitũ, adversa, adversa, genus, genus, genus, forma, adversa, gen⁹, species, gen⁹, species, gen⁹, forma, forma, gen⁹, species, forma; forma, forma, relata, relata, subjectum, majora, majora, majora, minora, majora, genus, forma, relata, relata, efficiens, effectus, adjuncta, adjuncta, relata, adversa, adversa, privãtia, adversa, privantia, privantia, conjugata, genus, relata, efficiens, partes, totum, partes, totũ, partes, totum, majora, adversa, partes, totum, definitio. Hæc communis locorum in hoc Topico tautologia tãta est: Quare dicet Aristoteles totam hanc sexti Topici doctrinã sophisticam esse, & è logicis libris tollendam. Doctorem etiã novo doctoris testimonio convincimus, quòd eos cõmunes locos doceat, quos primi libri quinto capite negabat inveniri posse: & illud postremum concludimus: Doctoris centum & tribus inficiationibus (tanta est enim ejus mataeotechnia isto Topico) nihil omnino doceri, quod ad bene & sapienter definiendum attineat: Nec hîc eodem planè modo loquor, quo de accidente, secundo & tertio Topico, de proprio, quinto dixi: de problemate tum accidentis, tum proprii non solum ineptas nugas cõfundi, sed omnino totam & accidentis & proprii considerationem, qualiscunq; esset, à Dialectica verè tradita rejiciendã esse, non idem de definitione nunc dico: est enim definitio, pars inventionis Dialecticæ propria: & maximæ utilitatis, si rectè fuerit exposita: ut in Dialectica nostra interpretamur. At Topicas negationes & ineptias, quibus definitionis doctrinam & artem nullam docemur, valdè ac vehementer improbo.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER XVII. IN

septimum Topicum.

Superest de problematum locis appendix definitionis de eodem & diverso: Res brevis est & minùs obscura, quàm antea, & omnibus Topicorum tenebris ad doctorem refellendum aptissima. Doctorem jam heu quoties, quàm verè doctor, doctoris testimonio judicioq; refutavit: Attamen & hoc Topico septimo justiùs, veriùs, clariùs etiã refutabit: quòd iccirco tot Topicas salebras sibi miscendas esse necessariò diceret, quia negaret, omniũ problematũ cõmunem invẽtionẽ tradi posse: at cùm sex superioribus Topicis, tum hoc maximè septimo Topico hanc communem invẽtionis doctrinam confudit: Calcei verò hîc paucissimi sunt, ut appositionis, ablationis: formę communes ferè sunt omnes, ut primo Topico: Sed tautologia semper eadem Aristotelis καθόλου πρῶτον appelletur. Sedeat hîc Aristoteles & judicet sophisticũ esse, sequentia specialiter & sæpius doceantur. At (inquam) & generales inventionis loci in speciali quæstione de eodem & diverso hîc & docentur, & sæpiùs docentur: ad cognoscẽdum enim idem'ne sit, an diversum, hos locos communes magister considerandos esse admonet: & quidem toties, & eo ordine, quoties & quo ordine hîc recitabo: Ex conjugatis, contrariis, efficientibus, partibus, subjectis, adjunctis, genere, majoribus, specie, genere, adversis, adversis, adversis, adversis, adversis, adversis, conjugatis, paribus, majoribus, parib⁹, majoribus,

conju-

conjugatis. Hæc in septimo Topico tautologia est: Concludat igitur Aristoteles é logicis artibus tantum sophisma cum cæteris antecedentibus abjiciendum. Addam etiam communem illam inventionem, maximé extolli á magistro Topico. Sunt autem opportunissimi locorum, ait, & qui nunc dicti sunt, & qui ex casibus & conjugatis: Quocirca oportet maximé detinere & proprios habere hos: utilissimi enim ad plurima: aliorum autem ii, qui maximé sunt communes: Nam illi maximé reliquorum efficacissimi, ut inspicere in singularibus, & in speciebus considerare. Hæc doctoris est prædicatio de locis communibus: & tam magnifica gloriatio. Deus bone, qualis est magister ille, qui primo Topico loquebatur? negabat hos communes locos inveniri posse: aut si invenirentur, insuaves fore. At magister, qui septimo Topico loquitur, quid ait? locos communes omnium problematum non solúm inventos esse confitetur, sed docet, adhibet, usurpat: tantumq; abest ut insuaves esse existimet, ut quãtó quisque communior reliquis fuerit, tantó esse commodiorem ac utiliorem, altissima clarissimaq; voce prædicet: Iccirco & cõjugata & partes & species veré magnificeq; commẽdat: & pari laude caussas, effecta, subjecta, adjuncta, dissentanea, comparata, notationem, totum, genus, definitionem, testimonia commendare poterat, quia omnes hi loci æqué sunt communes. Audiamus igitur hunc doctorem tam veracem, tam popularẽ, tam cum veritate hujus disciplinæ præstantia, dignitate consentientem ac penè conspirãtem: Eubulidem nescio quẽ captiosum, & fallacem non tantummodó ab usu & perspicuitate, & perfectione Dialecticæ, sed á seipso tot jam locis, tot jam testimoniis suis abhorrentem rejiciamus. Unum veró est, quod magister decimo nono, & vicesimo numero admonet: quod prætereundum esse nõ arbitror, neminem aut paucos admodum disputare de definitionibus, sed eas tanquam principia concedi: quod verum est: Itaq; septimi Topici author vanitatis & inertiæ authorem sexti Topici arguit, qui tantum & tam prolixum problema de definitiõe instituit. Addit magister, alterius esse negotii, id est Metaphysici (ut interpretes ajunt) assignare & quid sit definitio, & quomodo definire oporteat. Atqui in tota illa Aristotelis Metaphysica, tametsi quædam est altercatio, de definitione 7 & 8 libris: tamen quid sit definitio, & quot modis, & quibus argumẽtis fiat, nullum præceptum traditur: sed separatæ scholæ metaphysicæ hac de re pleniús loquentur.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER XVIII. IN *octavum Topicum.*

TOpicus magister facit tres partes Topici operis: inventionem, dispositionem, elocutionem: inventionem executi sumus, septem Topicis antecedentibus. Dispositio videtur esse prima, quam persequamur: & eam videtur magister octavo Topico velle interpretari, cúm ait: Posthæc autem de ordine & quonam pacto oportet interrogare, dicendum. Verúm nullum de dispositione aut singulorum argumẽtorum, qualis est in enũtiationis & syllogismorum modis: aut variorum, quæ methodus est, præceptum ponit: nisi forté paululúm de occultatione, quod ad methodum possit referri: de quo suo loco: inventionis etiam quosdam generales locos hîc involvit novis tenebris, & confundit. Partitio autẽ est initio hujus Topici, quam magnoperé considerandam esse arbitror: Oportet autem (ait magister) primúm quidem eum qui interrogare debet, locum invenire, unde sit argumentandum: secundum autẽ, interrogare & ordinare singula apud seipsum: reliquum veró & tertium, dicere jam eadem ad alterum. Hîc magister totum negotium Dialecticum tres in partes dividit, ut dixi, inventionẽ, dispositionẽ, elocutionẽ: Elocutio autẽ, Rhetoricæ pars est, nõ Dialecticę: neq; hîc ullũ de tropis, figuris, quæ sunt elocutionis laudes, verbũ est. Appelletur huc Aristoteles judex ex lege *καθ' αὑτό*. Dicet logica logicé, rhetorica rhetoricẽ docẽda, & hãc elocutionis doctrinã dialecticæ nihil esse: partitionẽq; vitiosam in qua mẽbrum unũ redundet. Sed tamẽ Deum immortalẽ!

specte-

spectemus hanc partitionem invētionis & dispositionis: & revocemus in memoriam, quæ initio de Dialecticæ artis partibus disputavi: prætermissionem hujus partitionis, occasionem organico infinitarum tenebrarum fuisse: Nam si ad inventionem revocasset invētionis omnia genera, generumq; partes & species, singulaq; definitionibus & exemplis illustrasset, Categoriæ, abundantia propositionum, inventio medii, Analytica posteriora, tot Topica ad confundendā & conturbandam invētionem nunquā extitissent. Lex Aristotelis καθόλου πρῶτον generalia generaliter & semel exposuisset, infinitā tautologiam cōmunium locorū evitasset: partitio, inquā, hæc omissa & neglecta, tantæ caliginis, quantā adhuc expendimus, caussa fuit: quā tamen etiam hic licet cōfuse, tamen adhibitam esse vehementer gaudeo, ut doctoris testimonium ad doctorem refellendum, tam proprium, tam paratum, tam denique certum haberemus. At pergamus, & totum hoc Topicum diligentius & accuratius expendamus. Quid igitur hic magister instituit? quid dispositionis nomine præcipit? Altercantibus in schola de problemate accidentis, generis, proprii, definitionis, arma videlicet suppeditantur, ei penitus instituto convenientia, de quo in definitione inventionis, primo capite primi Topici dictum est: ne scilicet egregii altercatores, in problematis altercatione vincant: Placet enim doctori talem Dialecticū informari, qui adversarium omnibus argumentis, veris an falsis nihil intersit, oppugnet: ac si fieri possit, expugnet. Hic interrogantis ad hanc Dialecticam finis est: jure vel injuria, virtute vel fraude vincere. Respondentis autem definitur officium resistere forti præsentiq; animo, nec ullo pacto cedere, & paribus artibus interrogātem tractare, atque ab illo tractatus sit. His præclaris officiis ornantur disputatores ad pertinaciam, protervitatem, petulantiam, id est eximiam & singularē sophisticam: Idq; quod in Martis, idē in scholastici prælii furore scilicet valebit:

—Dolus an virtus, quis in hoste requirat?

Hic pretiosissimum victoriæ premiū, redargutio (quod doctor in Elenchis caput omnis sophisticæ artis efficit) modis omnibus appetitur. Non'ne pulchrum est (inquies) vincere? turpe vinci? Nuda ista si ponas, qualia sint, æstimari non facilé potest: caussæ si distinguantur, facillimé potest. Virtute & laude vinci, fortasse sit molesté ferendum: stultitia & vitio superari, prædicabile & gloriandum: ita vincere, nō pulchrum, & vinci, honestum esse potest. Sed Socratis (si lubet) hac de re excellentem sententiam audiamus, ne nova paradoxa canere videamur: Sic enim Socrates cū Gorgia apud Platonem: Quòd si ex eorum numero es, é quorum sum ego, libenter abs te, quæ institui, perquiram: sin minûs, dimittam. Si quorum ego ex numero sum, quæras, respōdebo ex iis, qui libenter redargui se patiuntur, si quid falsum ineptum've dicāt: libenter etiam redarguunt, si quid minùs veré dicatur: quibusq; non minûs reprehendi, quàm reprehēdere gratum est: tantó enim melius existimo id esse bonum, quantó majus bonum est, maximo quodā liberari malo, quàm alios liberasse. Nihil enim tam perniciosum hominibus esse arbitror, quàm opinionem falsam, in his videlicet rebus, de quibus præsens à nobis sermo est institutus. Itaq; si & te esse talem affirmas, agé, disputemus: sin veró dimittendū censes, dimittamus jam, cœtumq; solvamus. Gorg. Dico profectò ô Socrates, me quoq; ejusmodi esse, qualem modó desiderabas. Hæc illi: Quamobrem ne pudeat nos, si in prava sentētia simus, ab adversario vinci: præsertim cùm idem magister, redargutionis illud tam contentiosum studium, sophistæ summum finē in Elenchis faciat. Verùm has sophisticas artes videamus, & excutiamus pauló accuratiùs: Interrogantis partes primùm videamus: & quanvis obscurissimé traditæ sint, aliquo tamen partitionis adhibito lumine distinguamus: & tamen scholasticorum verbis, quoad fieri possit, exprimamus. Interroganti spectāda duo proponit magister; orationem & positionem, id est argumentationem & quæstionem: argumentationem priús jubet spectandam esse, deinde quæstionem: contrà quàm fieri decuit: à quæstione enim argumenta ducuntur, unde fit argumentatio: Et pauló pòst magister ipse respondentem jubet anté de quæstione considerare, quàm de argumenta

tiones

tione: nihil adhuc hîc nisi confusionem & inconstantiam arguo. Secundo loco præcipit ut interrogãs videat argumentationis & partes & species. Hîc nova est confusio: mens enim hominis in disserendo non incidit in has vias, sed quæstione posita argumẽtum quæritur: quo reperto & exposito, res ipsa explicatur & expeditur: Fallax igitur est ista præceptio. Partes argumentationis alias necessarias, alias assumptas instituit: Hoc etsi verum est, tamẽ est ejusdem erroris, quia non hoc modo progreditur disputantis cõsideratio. Necessariæ argumentationis partes sunt propositio & assumptio: verum est: quid tum? Hæ non statim præordinandæ, & abeundum ad suprema: sin verò illæ non ponuntur, per inductionem sumendę: Hîc autem divisionis argumentum ex partibus ad totum, nomine inductionis confunditur. Assumptas syllogismi partes, magister in rationes quatuor dividit, inductionem, occultationem, ornatum, perspicuitatem: ridicula prorsus & vana distributione: Inductio enim ad necessarias partes adhibita priùs est: nunc partibus assumptis subjicitur: & pauló pòst, quãvis nunc inter argumentationis partes adhibeatur, inter species recensebitur, mirifico inconstantiæ & levitatis ludibrio: Occultationis veró, id est κρύψεως, quæ & in Analyticis & in Elẽchis appellatur, utilitatem in Dialectica tradidimus: Occultandæ autem rei gratiâ, quæ ab adversario impetranda sit, magister duodecim partes facit: quas distinguã suis præceptis, & verbis exprimam scholasticis:

Ratiocinatione precolligere, per que syllogismus fiat:
Conclusionem non dicere: ut cùm tandem dicetur, queratur propter quid:
Non continua postulata sumere:
Definitione sumere universale in conjugatis:
Proponere velut alterius gratiâ:
Per similitudinem interrogare:
Sibimet quandoq; instantiam ferre:
Dicere velut usitatum & tanquã aliud agere:
Ut in similitudine proponere:
Proponere cui sumendũ est ex necessitate consequens:
Ultimò rogare, quod maximè opus sit: contrà verò ad protervum: Prolongare & interponere, que nihil ad rem.

Ex argumentis communibus hîc tria confunduntur, definitio, conjugatio, similitudo: quasi res è cæteris argumentis occultari etiam non possit. Sequitur tertia pars assumptarum partium ex ornatu per inductionem & divisionem, id est ex partibus & toto. Hic non dicam quoties jã confundatur inductio in partibus necessariis assumptis, sed doctorẽ interrogabo, quid hîc agat: an ad ornãdam & amplificandam disputationem, divisionis locus ex partibus & toto solus aut præcipuus sit: non cætera argumentorum genera, non etiã omnes troporum, figurarum rhetoricæ formæ ad augendam & amplificandam quamvis orationem & disputationem plurimum valeant. Postrema pars, assumptarum partium perspicuitas est, Aristotelis instituto planê contraria: docet enim proximo loco, quomodo sit occultanda disputatio: & ad id perspicuitatẽ adhibendam existimat. Sed tamen hoc tam singulare pręceptum audiamus: Ad perspicué docendum (ait) exempla sunt adhibenda nobilia & insignia, qualia videlicet sunt apud principem poëtarum Homerum: non obscura & contempta, qualia sunt apud vilissimum poëtarũ Chœrilum. O' vocem non doctore tot sophismatum, & tenebrarũ authore, sed omnium philosophorum principe dignissimam! O' me expeditum plané & explicatum! O' me etiam doctori, magno beneficio obligatũ! Disputo totis his dialecticis scholis, definiẽdum, partiendũ: hoc homines nostri ægerrimè cõcedũt. Addo ad perspicué docendum, insignibus exemplis oratorum & poëtarum utendum esse: hîc mihi irascuntur ac illudunt, & me discipulosq; meos condemnant, quód logicis præceptis interpretandis oratores & poëtas conjungam: Itaq; magnas gratias ô magister, quisquis es, tibi debeo, qui me testimonio tam claro, & authoritate tanta ad tuas tenebras refellendum adjuves. Tu enim tibi verissimé præcipienti non obtemperas, nullo insigni aut populari, id est homerico exemplo in tam multis logicis tenebris uteris: omnia perobscuris, & abecedariis, sæpe etiam nullis exemplis obscuras: hoc ex tuo præcepto, ex tua lege reprehendo, & æmulis tuis judicium tuũ de teipso profero. Atq; hæc de confu-

confusione partium disputationis & necessariarũ & assumptarũ: species sequuntur, inductio & syllogismus: Inductio jã sæpiùs hîc confunditur: & antea docui non esse argumẽtationis, sed argumenti speciẽ, ex divisionis loco, cùm ex partibus totum concluditur. Octo sunt Aristotelis præcepta ad inductionem, primum, quòd magis ad multitudinem sit adhibenda, quàm ad Dialecticos. Dixi primo Topico (cum assumptione addita, inductio syllogismus sit, & idem argumentum inductione & syllogismo tractati possit) per ridiculũ esse inductionis & syllogismi discrimen: nũc verò magistri consilium mirificum audiatur. In Topicis instituit discipulos de problemate accidentis, generis, proprii, definitionis in schola clamantes: & jubet ut inductione potiùs ad multitudinem, quàm ad Dialecticos utãtur: quasi hæc sophismata apud vulgus simplex & imperitum, non apud astutũ sophistam & callidum tractentur. Utrum igitur hoc est præcipere, an somniare, cùm sophisticas scholastici problematis altercatiões instituas, dictare quomodo sit ad populum agẽdum? Similis est de syllogismo sapiẽtia, ut non ad multitudinem adhibeatur: quasi simplex agricola nullos syllogismos faciat, nullam conclusionis veritatem intelligat: & Dialectica nõ sit naturale Dei donum, quasi deniq; inductio, syllogismo cõcludi non possit. Cætera & inductionis & syllogismi præcepta planè inutilia sunt, nec digna quæ refellantur: nisi fortè illud de syllogismi præceptis penultimũ, quòd non omnis quæstio dialectica sit, sed quæ quærit in utramq; partem. At de hoc errore satis antea dictũ est primo Topico: Reliqua est de interrogãtis partibus quæstio, cujus difficultatem monet magister ex primis, postremis, principio proximis, nõ legitimè definitis spectandam, sed tenebricosè, non ex Dialectica luce & ratione: Facilis enim quęstio est cujus caussę, facta, cæteraq; argumenta clara & nota sunt: contrà verò difficilis. Quãobrem tota hæc interrogantis præcepta non solùm confusa, sed inutilia sunt. Iam respõdentis partes consideremus: in iis magister primùm de quæstione præcipit, & errorem suum de interrogantis officiis convincit, in quibus de quæstione posteriore loco dixerat. Considerare porrò necesse est, quæ res agatur: verùm nõ ad hanc probabilis & improbabilis distinctionẽ Dialectica prudentia respicit, sed ad argumẽtum, quo oppugnatur: ad argumentationem, qua argumentum disponitur: id est ad invẽtionem & dispositionem: Tenebræ itaq; omnes hæ ex illarum principum partium inventionis & dispositionis ignoratiõe perfectæ sunt. In argumentationis partibus (quas ait sustinendas esse concedendo, negando, dubitando, distinguendo, resistẽdo, solvendo, prohibẽdo) monet magister res valdè ridiculas, si quod agitur, probabile aut improbabile sit, concedendũ: si sit alienum, cur concedendũ ponis, quàm irridendum & rejiciendum, cum sit ineptum? probabile & improbabile si sit aptum, declinandum: illud, quia propinquum quæstioni: hoc, quia sit absurdũ: cur probabile & aptum non simpliciter concedẽdum? quid aliud omnino concedetur? certum & alienum dandum, aptum suspendendum: cur non utrunq; explodẽdum: illud, quia ineptum: hoc, quia nõ sit probabile? Inopinabilis suppositio fugiẽda: ac paulo antè de improbabili positione sustinenda præceptum à magistro est positum, sed hæc in partibus: in argumẽtatione ipsa quàm subtiles præceptiões, quàm Eubulide quovis dignæ sunt? Vitiosa oratio est (ait) si concludat additis aut ablatis quibusdam: Ergo doctoris iudicio, omnis enthymematis & imperfecti & perfecti quidem, sed amplificati partib. syllogismi, vitiosa conclusio erit. At omnis sermo disputatioq;, oratorum, poëtarum, philosophorum, omniumq; hominum ferè talis est: & magister in officiis interrogantis, præcepta dedit de syllogismi partibus non necessariis, sed assumptis ad necessarias amplificandum. Deinde verò quæ nugæ sunt istæ? quia non concludat, quia non ad rem cõcludat, argumẽtatio vitiosa dicitur à doctore: & denuò aliis in præceptis propter easdem caussas falsa nominatur: & aliud tamẽ repræhensionem argumentationis per se, & falsam argumẽtationem magister facit. Quæ puerilitas est istar modò repræhensiones orationis (sic argumentationem vocat Boëtius) secundum se facere quinq;: modò quatuor falsæ argu-

mentationis species distribuere: modò tres considerationes enumerare in universum, an concludat, an verũ concludat, ex quibus concludat: An nunquam de tanta inconstantia cogitabimus? an nõ ista cumulata potiùs quàm collecta, nõ dico quàm judicata sunt? In petitione principii damnat magister usum generis, speciei, universæ deniq; divisiõis, & ex illis argumentis probationẽ reprehendendam, & sophisticam dicit esse. Quàm autem falsò? quàm etiam inconstanter? Quoties enim generis, speciei, partium argumẽta in Topicis magister commendat? Deinde verò quis horum argumentorum futurus est usus, nisi ut ex toto partes, & partibus totum cõcludatur? At hoc summũ vitium docet esse magister, & in petitione principii pro sophismate numerat. Postremò in petitione contrarii qualis & quam inaudita, & quàm ridicula atq; insulsa infantia est? Contraria sunt simul naturâ, Itaq; si nõ probent è natura prioribus, non probant tamẽ à posterioribus. Locis infinitis argumentum è contrariis laudatur & commẽdatur: at nunc ut vitiosum & reprehẽsione dignum notatur: quin sophisticum esse judicatur. En igitur interrogantis & respondentis arma sophistica, sed non minus sophisticè descripta, sed tamen huc etiam judex appellatur Aristoteles. Dicatq; ex lege καθ' ὅλα πρῶτον generalia generaliter, tum subjiciam generales inuẽtiones dialecticæ locos, qui septem superioribus libris tam sæpe iterati & repetiti, rursus offundi. Hæc tautologia & hoc ordine est, Definitio, partes, partes, cõjugata, similia, similia, partes, totum, definitio, genus, species, contradicentia, adversa, totũ, partes, ut jam in Topicis octavo judicio cõcludat Aristoteles, tautologiam istam planè sophisticam esse, & è libris dialecticis tollẽdã esse. Atq; ut addam postremo. Hîc magister testimonio suo octies in Topicis recitato & pronunciato, errorem illum suum gravissimum confitetur: quo negaverat quinto capite primi Topici, inventionem cõmunem omnium problematum tradi posse. Dispositionis verò (ad quã tamen videntur tam multæ nugæ referri) nullũ solidum præceptũ Topico octavo est, pauculis de methodo exceptus. At jam tempus est ut Topicã confusionẽ cõcludamus: tametsi est in singulis Topicis accuratè disputatum, quàm nullis propriis artibus, ut magister receperat, quatuor problemata sint instructa: tamen id ipsum magis elucescet universa rerum cõparatione: Stellæ enim in Topicæ confusionis tenebris quædã alluxerunt: at nox tamen adhuc est. Verũ si totam artis nostræ descriptionẽ, cum tota Topicæ matæotechniæ caligine generalem, & universum usum cum abusu summo atq; universo cõparemus, nõ jam stellarũ distincto & finito lumine, sed solis & tota & universa & omnia collustrante luce, Topicæ noctis tenebras expellemus. Hæc igitur peroratio, hic epilogus nobis addẽdus est: in eoq; primũ homines nostri de suis cõmodis amicẽ & familiariter adhortandi sunt, ut se ad naturalis, & rationis & usus (quæ regula summa & prima & singularis & unica est in hujus disciplinæ perspicienda veritate) lumen referant. Doctor videtur in octo Topicis universam quandã Dialecticæ rationem animo comprehendisse: qui de inventiõe, de dispositione Dialecticæ artis his octò Topicis cogitarit: Verũ quia de dispositione ferè nihil (nihil enim de enuntiatione, nihil de syllogismo & prima & secunda dispositionis regula: pusillum de methodi postrema parte) loquutus est: ea tantùm, quæ hîc confunduntur, cum nostra Dialectica conferemus. Quare agitè, hoc expẽdamus & ratiocinemur. Nos Dialecticam artẽ ex imitatiõe naturæ totam deducimus, & ad omnem humanæ prudentiæ usum cõgruenter definimus: Topicus author initio Topici primi ita definit, ut singulis definitionis verbis erret ac labatur: ac Dialecticam à cõmuni rerum omniũ usu ad sophisticas otiosæ & inertis scholæ altercationes revocet. Nos initio, partimur artem in legitimas partes, inventionem & dispositionem: Magister initio nil legitimæ partitionis illius ostendit: sed tandem tot tenebris inventionẽ confusa, redundantem partitionẽ facit in invẽtionem, dispositionem, elocutionem. Nos inventionẽ definimus, distribuimus in membra & partes: Magister ridiculã divisionem, cõfusa tamen antè ipsius una parte, facit instrumentorũ & locorũ: cùm & loci, instrumẽta, & instrumẽta loci sint. Nos singula argumẽtorũ

genera

genera definitionibus & partitionibus tum generatim, tum singulatim declaramus: Magister, horũ nihil omnino definit legitimé, nil ex ordine partitur, sed inanissima ταυτολογίᾳ & mataeotechnia millies confundit: de plerisq; etiã ne verbum quidẽ facit: nihil enim de efficientium modis, de materia, nihil item omnino de diversis, de disparatis, de tota distribuendi ratione & doctrina, de testimoniis divinis, in totis Topicis loquitur. Nos, omnes locos definitionibus, partitionibus expositos, insignib. exemplis illustramus & ornamus: quibus & doctrina facilior, & doctrinę usus promptior efficitur: Magister octavo Topico ad perspicué docendũ, homerica exempla jubet adhiberi, non choerilea: at ne Choerilea quidẽ adhibet. Hæc doctoris est doctrina, qua Topicas argumentorũ cõmunes & generales formas exposuit: ad quas sit tot calceos, quot in singulis Topicis recẽsuimus, si tam putres & abjectas soleas à voluptate, positione, ablatione, metaphora, potestate, passione, sensu, participatione, idea, superabundãtia, appetitu, complexione, ente, compositione, & ejusmodi sophisticis coriis, denique si sophismatum sordes assutas & ex æquivocatione, amphibologia, petitione principii, nugatione aggregaveris, horrẽdum doctrinæ genus effeceris, in qua non modó nihil definiatur, nihil dividatur, nihil exemplis illustretur, sed omnino nihil feré doceatur affirmando, nihil solidum instituẽdo, sed inficiando & negando nugatoria sophistica, falsa mataeotechnia instituatur. At Deum immortalẽ? quãta & definitionũ & partitionũ & exemplorũ luce, dignitate, veritate, tenebras, ineptias, cõmenta ista vincemus? Tamẽ nõ recuso quin tanta tamẽq; iners & ignava confusio omni sapiẽtiæ laude celebretur, nisi tantó omnis & utilitatis & usus ratione superiores fuerimus, quantó ordine doctrinæ & explicatione clariores & numeris omnibus absolutiores extitimus. Fingite, doctorẽ nobiscũ agere, ac magistrum ipsum de doctrinæ suæ usu, deq; totis illis quęstionibus, quas antea attigimus, interrogati: quid hic responsurũ existimatis? Nónne ut cõstantiæ suæ rationẽ habeat, idẽ quod scriptis suis professus est, voce respũdebit? Topicã doctrinam institui (dicat) per quã in schola Dialecticus discat de accidẽte, genere, ꝓprio, definitiõe disputare: & scholasticę exercitationis & altercationis gratiâ, Topica conscripsi. At ô magister, ego te ad caussam revoco. Quamobrẽ Dialectica ad hæc uocabula quatuor obligatũ, quę res omnes explicare atque interpretari debeat? Sic enim de ente & nõ de ente differere dicitur in philosophia. Non quæro an problematis falsa partitio, vera sit: sed quæ te caussa impulit, ut ad hæc vocabula quatuor, inventionẽ Dialecticã referres? an si necessaria esset quatuor vocabulorũ cognitio, non potuit quatuor definitionibus, quatuor exemplis perspicué, ꝓprié, succincté tota res explicari? quãobrem in scholã Dialectica ita cõpingitur, ut nõnisi de suis quatuor particulis clamitet? An Grãmatica & Rhetorica in clamore de suis præceptis exercet? At inquies (sic enim te defendes) eùm probé dialectici fuerint in his quatuor problemans de accidente, genere, proprio, finitione exercitati, facilé de rebus aliis omnibus disputabunt. Primùm quî potest fieri? Nã si per quatuor problematũ tuorũ clamores possis de rebus omnibus disputare, quid reliqua tua Logica opus est? quid Categoriis? Interpretatione? Analyticis & prioribus & posterioribus? quid denique, his quatuor problematis exceptis, tota Logica, tota Dialectica opꝰ est? An qui puer mille se annos cruciaverit in clamore de nomine & verbo, nullã exercitationem scribendi, nullum loquendi usum addiderit, poterit de rebus omnibus puré & emẽdaté scribere ac loqui? An in ludo gladiatores aliter edocẽtur, quám sint in arena certaturi? An aliis in rebus histriones exercẽtur, quâm in scena queant imitari? Cur igitur alia in schola meditamur, quâm seriis in reb. simus acturi? Exerceatur veró puer non solùm in quatuor vocabulis artis suę, sed in totius artis & omniũ artis partiũ usu: trãsferat oẽs doctrinę suæ partes interpretãdo, meditãdo, declamando, ad ingenii, ad judicii, ad prudẽtiæ confirmationẽ. Fabricãdo, fabri efficimur, ajũt: at malé fabricãdo etiam mali, ut bené boni. Didiceris de quatuor problemans sophisticé altercari: scies de quatuor ꝓblematis sophisticé altercari: nõ propterea de

omnibus eleganter, magnificé, sapiēter ratiocinari poteris. Nulla fuit igitur doctori caussa, quamobrem ad hæc quatuor vocabula Dialecticam inventionem astringeret: Sed fac (ut initio dixi) quæ falsissima causa est, esse verissimā: cur ad hæc quatuor vocabula, tot inventionis matæotechniæ cumulantur? An quia una quatuor horū vocabulorū & quatuor problematum communis doctrina inveniri non poterat? aut si inventa esset, obscura esset & insuavis, ideo tot tenebræ repertæ sunt? At Deus Opt. Max. homines nostros hoc postremo loco excitat: dona illis miseræ servitutis vinculis solutam & liberam mētem. Produxi singulis octo Topicis non peregrinū, & qui á scholasticis refelli posit, ignotū aut dubium testem: doctorē doctori opposui: non ambigué, non captiosé hæsitantem, sed revera ac veritate locos illos omnium problematum, omnium etiam quæstionum communes; non solum omnibus Topicis usurpātem & recitantem, sed mirifica laudatione prædicantem & celebrantem. Atq; etiam ut omnibus modis afflictam & prostratam Topicam caliginem penitús tollamus, fac ad quatuor vocabula, Dialecticam inventionem alligari decuisse: fac communes locos inventos non esse: inveniri etiam nullo modo posse, ut optima ratione ductus sit doctor ad peculiares singulorum problematum locos explicandum: quid, cúm magister nullos ad cognitionem accidentis, generis, proprii, definitionis peculiares & proprios locos exposuerit, ut in singulis Topicis docui, sed perpetuam negationū & infitiationum matæotechniā confusis communibus locis, calceis & soleis putribus intersutis effecerit: quid est jam reliquum, quo tantas, bonæ juventuti tam perniciosas tenebras tueri quisquā possit? Deniq; una illa dextera manus Aristotelis huc adhibeatur: Doctrinam Topicam legitimé scribendam & constituendam é necessariis homogeneis propriis: Ac tot matæotechniæ tot tautologiç non sunt κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον. In topica igit̃ doctrina ne sunto. Quin ad aristotelearū legum judicium confirmandū totúmque hoc judicium stabiliendum reliquam usus quçstionem, ut fecimus antea, conjungamus: quæramus nūc non quid magister pro se & doctrina sua respōdeat, quod ad eū convincendum, maximum videri debeat, sed quivis ejus ęmulus posit respondere, quó se victum libentiús fateatur: si non tātummodó ipse nihil veré pro se, sed ne quisquam pro eo patronus queat dicere: Quæramus non quem usum Topicorum magister docuerit, sed quis omnino usus hinc elici posit: Componamus fac in literis, fac in variis exemplis versatum: fac acutissimum & disertissimum patronū cum adolescente aliquo ad nostræ inventionis rationē exercitato: constituamus deniq; (quod antea in Categoriis fecimus) quæstionem utriq; communem, in qua declaranda, suam uterq; doctrinā exprimat: & quidem ad analysim primúm aliquid. Sit Veneris oratio ad Iovem: sit ad socios, Aeneæ cōsolatio apud Virgilium utriq; declaranda: Quid hîc patronus doctoris hujus faciet? unde initium hujus explicationis sumet? Problema nullū est, quia nō est interrogatio in utranq; partem elata: quia non de accidēte, genere, proprio, definitione: quomodo Topicā & instrumentorum, & locorū, & calceorum, & solearum tautologiam & matæotechniam hîc adhibebit? quæ prima requiret? quç media subducet? Nō dicā, ut antea de discipulo Categorici doctoris dixi, sic Topici doctoris patronū hîc ploraturū: sed profitebor & prædicabo, faciliús manes Topici doctoris ab inferis excitaturū, quám ratione hujus explicandæ quçstionis ex Topica cōfusione deducturū. Nostrum veró Dialecticū in hac quçstiōe si pariter urgebis, nihil morabitur: eruet primū id, de quo agit̃, & quod est disserenti judicādum: rationes & argumenta subducet, & ad generis sui fontem referet: caussæ ne sint an effecta: aut quæ de cæteris generibus argumēta, & ex loci proprietate vim ejus naturamq; ponderabit: consilium universæ disputationis, hac consideratione penitús explorabit: hoc enim didicit, ita se exercuit. Postremúm veró cúm noster hic Dialecticus patronū Topici doctoris in illo Dialectico usu magnificé vicerit, ad alteram exercendæ artis speciem se convertet: genesim adhibebit: nec verebitur (cúm se studiosé in his meditationum & exercitationum curriculis

culis agitaverit) vel in scholastico conventu de reliquo dialecticæ invētionis usu liberè & cōstanter decere. Quare paridem rursum producamus: Redeat patronus Topici doctoris ad sese: nec quāvis victus, tamen desperet, quin viribus collectis acriùs excitetur. Ponite igitur quæstionem illam eandem, quæ in Categoriis fuit: Thericum de homine esto, ne nos difficili quęstione videamur istorum hominum nationem terrere ac turbare velle: aut si quid in schola faciliùs erit. Quid hic patronus ex octo Topicorum disciplina, quàm se ingeniosum, quàm solertem dabit? Non pono problema de accidente, genere, proprio, definitione, de quo sit scholasticè clamandum: sed quæstionem statuo, de qua sit Dialecticè differendum. At me Deus ille parens & author hujus rationis Dialecticæ, de qua rantoperè asseveramus, sic amet,

Antè leves ergo pascentur in æthere cervi,
Et freta destituent nudos in littore pisces,

quàm possit patronus Topicus è Topicis tenebris sic cōfusis, sic ad problema relegatis, sic calceorum ineptiis, sic putribus solearum coriis, sic sophismatum sordibus involutus, ullam Dialecticæ lucis scintillam excutere. Non istis artibus Theophrastus, non istis nugis Eudemus, non istis sophismatis, Aristotelis discipulus ullus, non denique Aristoteles ipse, philosophus tantus est effectus: Non erat ista imitationis scholasticæ solertia: Alia via differenti ineunda est, alius ratiocinanti cursus tenendus, aliud iter ad hanc prudentiam contendenti sequendum. Da mihi contrà; cùm erubueris, aut frontem perfrixeris, ô Topice patrone, de homine, de deo, de terra, de cælo, de mundo, de rebus denique omnib. quam voles quæstionem: propone quicquid animo cōprehenderis, & quære consilia nostræ artis & usum ad hoc explicādum: caussas rerum jubebo te spectare, quæ tam multiplices variam scientiā afferant, & quāobrem, & unde, & ex quo, & quomodo, & quamobrem res est: deinde & facta & subjecta, & omnibus modis adjuncta: quę & certas & firmas notas & verisimiles conjecturas infinitas præstabūt: tum dissentanea prorsus admirādæ considerationis, & comparationum tot exornationes & ante oculos subjectiōes, & verborum notās & cōjugata: è quibus partium varietatem dividamus, & totā naturam definiendo complectamur; Postremò doctorum & probatorum hominum sentētias, authoritates, è sacris etiā literis oracula & vaticinationes: cujus tantæ tanq; incredibilis ubertatis & copiæ doctrinam si differendo & disputando sequare, nō ingemisces, ut Topici doctoris ęmul⁹ in Topica mataeotechnia, & sophistica artis simulatione: sed prudentibus consiliis instructus ad ratiocinandum, explicandum, confirmādum, refellendum, docēdum accedes. Atque hæc de Topica arte, de Topicæ artis usu, quem magister præceptis instituit. Quāobrem cùm tam cæcis tamq; atris noctibus tandem hominum mētes sopitas & sepultas fuisse miserandum sit: contra tantam liberalis & ingenuæ disciplinæ calamitatem, opera, studio, diligētia, labore, industria, mente, totis deniq; viribus pugnandum est & dimicandum: distinctionum Hydris (quibus istæ tenebræ defendi solent) acriter est obsistendum. Hydram enim Plato non fabulosum & poëticum monstrum, sed capriosum & fallacem sophistam (contra quem disputavit Hercules) ait fuisse: qui cùm se victum disputando sentiret, aculeato aliquo sophismate tamen integrum certamen renovaret. Amputaveris mendacia & commenta, id est capita Topicæ confusionis, pro uno repētè septem distinctione aliqua scilicet restituentur: Herculis consiliū contra has Hydras imitemur: igne consuetudinis & usus, atq; humanæ prudentię flamma, mōstra ista crememus & comburamus: nec enim ardorem tantum naturalis usus, flammámque tam splendidæ tamq; coruscæ veritatis diutiùs perferent: flagrabunt & exurentur. Securim illā principiorum aristoteleorum, de materia artis, qua semper usi sumus, qua semper utemur, tam idoneā, tam gravem, tam his erroribus amputandis aptam & cōvenientem ad radices putridæ falsitatis, ad extremum rursus adhibeamus: omnes istas spinas penitùs excindamus.

Finis libri decimioctavi.

P. RAMI DIALECTICARUM SCHOLARUM LIBER DECIMUS NONUS, *de Elenchis inventionis.*

CAP. I. QUID SIT *sophistica.*

Cholarum dialecticarū reliqua materies est in duobus Elenchorum libris: Syllogismum triplicem sibi constituit Aristoteles, apodicticū, dialecticum, sophisticum: Sophistici syllogismi doctrina in Elenchis posita est, sed eadem reliquis antecedēntibus libris sæpe iterata & repetita: Cui tamen in vera descriptione artis, locus esse non potest, quia nullum de vitiis præceptū est in virtutis explicatione homogeneum: Imó rectum ipsum, index est sui & obliqui: nec virtutis definitio probāda est, nisi sit hinc etiam manifesta cognitio vitii, ut antea tam sæpe ex Aristotele citavimus. Ars facta est (ait Plin. lib. 33. cap. 9.) denarios probare tam jucunda lege plebi, ut Mario Gratidiano vicatim totas statuas dicaverit, mirumq; in hac artiū sola vitia discunt, & falsum denarii spectat exemplar, pluribusq; veris denariis adulterinus emitur. Hęc Plinius: At Marius multo sapientiús & utiliús instituisset verę quàm falsę monetę artē. Aristotelis itaq; duos de vitiis Logicę libros subtiliús persequi ineptum videretur, præsertim cum tautologia, heterogenia, cæteraq; hîc animadvertenda iis, qui superiores scholas legerint, jam satis superq; perspicua esse debeant. Itaq; commodius fuerit, ut fructus hujus partis, quisquis est, faciliús perspiciatur, seligere ex omnibus libris & in unum recolligere totam Aristotelis Sophisticā, & exemplis illustrare, & eam duobus libris distinguere. Superiores igitur Organi libri Logicam utcunq; tradiderūt, opposita Sophistica deinceps erit. Etenim, (ut est primo capite primi Elēchorum) sicut in aliis robustus quidem corporis inest habitus, in aliis veró species tantúm, cùm seipsos inflent & cōparent φυλετικῶς, more tribulium, qui victimas suas, quó pinguiores viderētur, ita subornabāt: Atque ut alii quidem pulchritudine pulchri sunt, alii veró fuco tantùm, quo seipsos fucant: quod & in rebus inanimis similiter accidit: In his siquidem aliud argentum, aliud aurum est revera: aliud veró nequaquam, sed judicio tantùm sensus apparet: ut lithargyrina & stannea, quæ argentea: & felle infecta, quæ aurea videntur: sic in disputationibus aliæ tales sunt, quales apparent, aliæ fallaces & captiosæ sunt, & videntur tantúm διὰ τὴν ἀπειρίαν, propter inexperientiam: Hæc Aristotelis mariana, vel Marii aristotelea est similitudo: Atq; hinc oritur, ut est secūdo capite ejusdem libri, Sophistice, simulata quidem, at non vera sapientia: & sophistes, quæstum faciens é ficta sapientia, non vera. Vitium igitur logicum, appellatur ab Aristotele sophisma, ex illa Sophisticæ definitiōe: hinc σοφιστικὸν καὶ σοφισματῶδες & ἀπάτη, captio: hinc ἀπατητικὸν & παραλογισμὸς, fallax conclusio: hinc παραλογιστικὸς ἔλεγχος σοφιστικός, reprehensio sophistica: hinc ἐλεγκτικὸν καὶ ἐλεγχῶδες. & hoc etiam nomine liber de logicis vitiis præcipiens inscriptus est: ac quanvis elenchus reprehensionem tam veram, quám fallacem significet, attamen pro captiosa specialiter sumitur: & παράκρουσις, dolus, & συκοφάντημα, calumnia: & quia sophistæ iis inter se dolis concertare solent, ἀγὼν cōcertatio: hinc ἀγωνιστικὸν & ἔρις, contentio: hinc ἐριστικὸν & φιλέρις & ἀδικομαχία, injustum certamē. Neq; veró hæc omnia, quæ afferunt τὴν φαντασίαν, speciem rei & imaginem, non veritatem, aliud in Logica sunt, quàm in Grāmatica barbarismi & solœcismi, ne quis Sophisticā á Logica, re alia putet esse distinctam.

Est veró sapiētis officium, ut est in Elenchis secundo capite primi, & primo secundi, non solùm non fallere, sed fallentem deprehendere: vitiaq; ista nosse plurimúm conducit, tum ad philosophiam, ut in ea captiones ejusmodi facilé vitemus, tum ad nostras ipsorum meditationes & considerationes: nam qui facilé fallitur ab aliis, neque tamen id sentit, á seipso quoque persæpe fallatur, necesse est: postremó erit etiam gloriosum, in omnibus versatum & exercitatum, nec ullius artis expertem aut ignarum videri. Hæc aristotelea Sophisticę commen-

commendatio est, in speciem quidem probabilis, cùm (ut antè dictum est) ex vera Logica posit hæc Sophistica percipi. Sed tamen gloriosum sit nulla in re rudem & ignarum videri: nec enim sophisma putãdum modò, cùm molestus in disserendo & odiosus altercator simulem sui rabulam in schola deceperit: sed quicquid in artibus & omnibus vitæ actionibus pravè & peruersè iudicatur, sophisma est, ut verè Galenus secundo de Temperamentis ait. Et sic Aristoteles 2. cap. 1. Metaphys. docet σοφίαν quæ Logica ipsa est, esse liberam, cum alioqui natura variis sophismatum imposturis seruasit, tamq; latè patet, ac latius rationis abusus, quàm usus. Hic summus & generalis percipiendæ Sophisticæ finis ab Aristotele proponitur: ne fallamus aliũ, nève ab alio fallamur. Tum quinque speciales fines vitiosè proponũtur, ἔλεγχος, ψεῦδος, παράδοξον, σολοικισμὸς, ἀδολεσχία: reprehensio, falsitas, inopinabile, solœcismus, nugatio: Elechus enim, qui solœcismus est, contradictionem proposiri concludens, falsum concludit, & inopinabile pro falso habetur: & solœcismus Grammaticæ culpa est, est, non Logicæ: & ἀδολεσχία, sicut obscuritas & reliqua (de quibus dicetur) de vitiis logicis unum est, quo deducimur ad falsum, aut avertimur à vero. Hæc itaque partitio sophisticorum finium vitiosa est, & Sophisticæ summus & solus finis est τὸ ψεῦδος, quem finẽ, tum sophistes ad fallendum, tum philosophus ad cavendum intentis oculis intuetur.

CAP. II. DE GENERIBVS ELENchi, & de elencho inusitatæ dictionis.

INducendi falsi caussas multas variis libris Aristoteles proposuit: nos summatim, ut statuimus, colligamus, & generatim componamus. Modi quidẽ reprehẽsionis duo sunt, alii quidẽ sunt circa dictionem, alii verò extra dictionem, ut est in Elenchis tertio capite primi libri. Hæc partitio partẽ capit à Grãmatica & Rhetorica, partem à Logica: Grammatica enim, ut Rhetorica, doctrina dictionis est: Logica autem, rationis tantùm est: Itaq; elẽchi dictionis, grammatica aut rhetorica vitia sunt, non logica: vitiosè igitur in Logicis tradũtur.

Caussæ captionis circa dictionem, pro dictionis varietate multæ sunt, aliæ dictionis simplicis, aliæ cõiunctæ: Simplicis dictionis elenchi sunt, insolentia, homonymia, metaphora.

Insolẽtia dictionis impedit rerum intelligentiã, & iudicium cõturbat: ideoq; ab Aristotele inter peccata problematis statuitur primo capite secundi Topici: usitatam dictionem contemnere. Peccat enim, ait, qui alienis nominibus res appellant, ut platanum, hominem: contemnũt enim usitatam appellationem. Et rursus præcipitur secundo secũdi Topici, nominibus sic res appellãdas esse, ut vulgus appellarit: item secundo capite sexti Topici. Huius vitii exemplũ est illud de Sisenna in Bruto Ciceronis: Sisenna autem quasi emẽdator sermonis usitati cùm esse vellet, ne C. Rusio quidem accusatore deterreri potuit, quominus inusitatis verbis uteretur. Quidnam istud est? inquit Brutus, aut quis est iste C. Rusius? Et ille fuit acusator (inquit) vetus, quo accusante Chirtilium, Sisenna defendens dixit quædam eius sputatilica esse crimina. Tum C. Rusius: Circumvenior (inquit) iudices, nisi subvenitis. Sisenna, quid dicas, nescio: metuo insidias. Sputatilicia quid est hocè Sputa quid sit, scio: tilica, nescio. Maximi risus: sed ille tamen familiaris meus, rectè loqui, putabat esse inusitatè loqui. Atque in hoc elencho propter obscuritatem dicendum, Non intelligo, ut hoc Rusiano monemur exemplo. Et hoc inusitatæ dictionis vitium à Cicerone notatur, cùm de latinitate præcipit Oratorio tertio.

CAP. III. DE ELENCHO homonymiæ.

HOmonyma, aliquando dicũtur tes ipsæ, ut in categoriis primo capite, quarum nomen est commune: at secundùm nomen, essentiæ ratio diversa: ut homo, & homo pictus, homo dicitur, sed ratiõe diversa: Sicq; homo & homo pictus, dicuntur homonyma: quibus synonyma sunt contraria, quæ nomine & nominis ratiõe cõveniunt: Nũc verò homonyma, dicũtur ipsa verba, res diversis nominibus significãtia: ut tertio capite primi Elenchi, μανθάνειν, significat discere, quod est discipulis

 & intel-

& intelligere, quod eſſe poſsit magiſtri. Sic Martialis libro ſecundo de Paulo:

Carmina Paulus emit, recitat ſua carmina Paulus:
Nam quod emas, poſsis dicere jure tuum.

Illic poſſeſſor ſignificatur, quòd emerit: hîc author, quòd fecerit. Sic cũ Sextus Annalis reũ læſiſſet, & inſtaret identidem accuſator Ciceroni, Dic M. Tulli, nũquid potes de Sexto Annali? Verſus autem Cicero, ut Quintilianus ait quarto capite ſexti, dicere cœpit de libro Ennii Annali ſexto:

Quis potis ingentes oras evolvere belli?

Sic Crœſus Lydię rex, ut eſt apud Herodotum libro primo, cùm Apollinem de bello adverſus Cyrum Perſarum regem cõſuleret, oraculo ambiguo falſus eſt: quod ab Ariſtotele citatur quinto capite tertii Rhetorici:

Crœſus Halyn penetrans, magnam pervertet opum uim.

Credidit Crœſus cum Halyn Cappadocię fluuium trajeciſſet, ſe hoſtium magnam vim perverſurũ: pervertit ſuã, ait 2. de Divinat. Cicero. Homonymia propter accentum & ſcripturam frequenter accidit: ut ὁ καταπύθεται ὄμβρῳ, non corrumpitur imbre: Si οὗ ſcribas, erit genitivus, cujus. Hîc elenchi genus ab Ariſtotele efficitur in Elenchis tertio capite primi: & in arte poëtica: at ſpecies eſt homonymiæ. Ergo Grammaticę etymologia, orthographia, proſodia, in dictione ſimplici faciunt homonymiam: Quę tam frequens eſt, ut philoſophorũ quibuſdam (ait Quintilianus nono capite ſeptimi libri) nullum videatur eſſe verbum, quod non plura ſignificet. Nec ſcirco tamen exiſtimari volo, omnem diſputationem vitioſam, ſed ſi in eadem oratione diſsimiliter idem verbum intelligatur. Eſt verò hic elenchus omniũ φυσικώτατος καὶ δημοσιώτατος καὶ συνηθέστατος: maximè naturalis ac vulgatus & uſitatus, ut eſt in Elenchis primo capite primi, & ſeptimo capite ſecundi: Nam quia fieri non poteſt ut de rebus ipſis propa lãm atque ante oculos poſitis diſſeramus, ut eſt primo capite primi, ſed nominum ſymbolis atq; notis pro rebus utimur: quod in omnibus uſuvenit, id quoq; in rebus arbitramur uſuvenire: quemadmodum iis accidit, qui calculis ratiocinantur. At id nequaquam eſt ſimile: nomina ſiquidẽ ſunt finita, & verborum finitus numerus: res autem ſunt innumerabiles & infinitæ: neceſſe eſt igitur eodem verbo ac nomine plura ſignificari. Quemadmodum itaq; à peritis falluntur ii, qui calculos ſubducere neſciunt: ſic in diſputatione qui verborum uim neſciunt, decipiuntur, ſive ipſi diſputent, ſive diſputantes audiant. Atq; ut ſcribitur in Elenchis tertio capite ſecundi libri, adverſus tantam Hydram, remedium diviſionis & diſtinctionis unicum valebit.

——Recitat ſua carmina Paulus:

Diſtingue ſua, vel quæ fecit, vel quæ emit: De ſexto Annali, diſtingue Annali vel teſte vel libro: Opum vim, diſtingue vel Crœſi vel Cyri. Sic neceſsitatis diſtinctione retexuimus Ariſtotelis diſputationem de futuro contingenti. Tali diſtinctione luſit Martialis in Cæcilianum libro primo:

Cùm dixi ficus, rides quaſi barbara verba:
Et dici ficos Cæciliane, jubes.
Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci:
Dicemus ficos Cæciliane, tuos.

Atq; hoc etiam homonymiæ vitium, grammaticum eſt, non logicum: & cùm de perſpicuitate orationis præcipitur à Cicerone, de vitãda ambiguitate verbi ſermoniſq; præcipitur.

CAP. IIII. DE ELENCHO *Metaphoræ.*

Metaphora verò, ut docet in arte poëtica, eſt nominis allieni illatio, aut à genere ad ſpeciẽ, aut à ſpecie ad genus, aut à ſpecie ad ſpeciem, aut ſecũdum proportionẽ. Hîc Ariſtoteles metaphoræ nomine, ut Cicero in Oratore rectè animadverterit, tropos omnes comprehendit: In iis enim omnibus alienum nomen aſſumitur: ſed certè quatuor illis partibus non ſatis accuratè diviſit: quarũ duæ primæ ſynecdochem, quarta verò metaphoram exprimit: tertia fortaſsis poſsit ironiam & allegoriam comprehendere, quæ contrariam ſpeciem pro contraria ſumunt. At id Ariſtoteles nõ exprimit, nec tropi nomen ullum ſpeciale ponit: ut eius ætate videatur ars troporum nondum extitiſſe. Sed metaphoras, id eſt tropos, Ariſtoteles quinque locis à logica diſputatiõe in Organo rejicit. Tautologia perri-

perridicula, ſed tamē Ariſtoteli uſitata. Cùm igitur dixiſſet in poſterioribus decimoquinto capite ſecūdi, difficiliùs genera, quàm ſpecies definiri, quia in iis homonymiæ magis latent: tum ad eas cavendum, metaphoras ita rejicit. Si verò non diſſerendum ſit metaphoris, ſanè nequaq̄ definiēdum, neq; metaphoris, neq; per ea quæ metaphoris exprimuntur: diſſerēdum enim metaphoris eſſet. Hìc Ariſtoteles metaphoras, velut homonymiæ latebras rejicit. Secundus eſt locus tertio capite quarti Topici: Cō ſiderandum verò etiam an ſecundū metaphoram dictum, ut genus aſsignavit. Metaphoram reprehēdit Ariſtoteles in aſsignatione generis, quia genus nō ſecundum metaphoram, ſed propriè de ſpecie dicitur. Tertius eſt locus ſecundo capite ſexti Topici, Quòd obſcura ſit definitio, ſi ſecundum metaphoram dixit: quidlibet enim obſcurum eſt metaphorà pronunciatum. Accidit autem etiam, ut qui metaphoris utitur, imponat & calumnietur. Hìc metaphoræ culpa oſtenditur, quòd incerta & obſcura ſignificatio ſit. Quartus eſt locus repertus è proximo ſecundo capite ſeptimi Topici: Tum ſi transferendo dixit nomen. Quintus: Tum cujus veritas exquiritur, ſi quis translans nominibus utatur, in his maximè latebit: Nam quia incertum eſt, utra pars vera ſit, ſophiſticè agere non videbitur: Cumq; ſit ambiguum, neque mentiri videbitur: metaphora ſiquidem diſputationē reprehenſionis expertem præſtabit. Hìc ſuperior illa culpa citatur, & metaphora inter elenchos jam planè numeratā: tametſi metaphora plerūque neceſſaria eſt, cùm verbis propriis caremus: Et metaphora, quæ vera metaphora eſt, ut Ariſtoteles ipſe docet ſecundo capite ſexti Topici, quodammodo quod ſignificatur, notum facit per ſimilitudinē: Et Ariſtoteles in poſterioribus analogiam nominum, id eſt metaphoram hāc probavit: Ideq; in Rhetoricis tales metaphoras imprimis celebravit, quæ ſuaves, ſignificātes, è propinquo ſumptæ eſſent: eiſq; imaginem, amplitudinem orationis, facenas, ſubjectiones ante oculos, proverbia, ſuperlationes ſubjecit. Quid ergo? Certè arbitror Platonis cauſſa ab Ariſtotele tam valdè metaphoram reprehendi, cujus oratio videatur Ariſtoteli, quarto capite ſecundi Politici, tedū dannam habere, & loquacitatem & inſolentiam & affectationem: nam propter metaphoras & tropos Platonis, id (opinor) eſt Ariſtoteli viſum. Quare metaphora licet ab Ariſtotelè tot locis reprehendatur, obſcura tamen & inuſitata poniis videatur, quàm omnis metaphora reprehendi: aut in accurata diſceptatione, verbi proprietati poſtponi: quia propriis verbis, perſpicua fiat oratio, modificatis ornata, ut eſt ſecundo capite tertii Rhetorici: tanquam ad perfectè docendum rhetorica elocutio non conveniat: quamvis ad rudes nec ſatis attentos (quales plerique naturâ ſumus omnes) excitandum plurimùm poſsit. Atque huic elencho diſtinctione ſimiliter eſt occurrendum, ut propria & modificata ſignificatio dividatur. Neque hoc metaphoræ vitiū, quodcunque poſsit eſſe, logicum vitium eſt, ſed rhetoricum.

CAP. V. DE ELENCHO *Amphiboliæ.*

Simplicis dictionis elenchos ſequūtur conjunctæ dictionis elenchi, amphiboliæ & expoſitionis. Amphibolia, eſt ambiguitas orationis, non è verborum ſignificatione, ſed è syntaxi deducta: ut,

Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe.

Qua ambiguitate deceptus eſt Pyrrhus bello adverſus Romanos ſuſcepto: Hìc ſtatuuntur compoſitio & diviſio pro generibus elenchorum in dictione, de quibus tertio capite primi Elenchi: ut, Poſsibile eſt non ſcribentem ſcribere: compone (non ſcribentem) cum (ſcribere:) & tempus utriuſq; compone: ut propoſitionis hujus (poſsibile eſt, non ſcribentem ſcribere) ſit ſenſus (non ſcribēs ſcribit: ꝓpoſitio eſt poſsibilis, aut res eſt poſsibilis ſenſus erit cōtradictionis & impoſsibilis: ſignificabitur, nēpe, quòd qs habet poteſtatē, ut nō ſcribens ſcribat: At diviſio faciet ſenſum facilē, ſi tēpora dividas & diſtinguas: Poſsibile eſt non ſcribētem ſcribere. Significatur enim quòd quis, quādo non ſcribit, habet poteſtatē ut aliquando ſcribat. Hìc igitur, ut in cæteris elenchis

chis, per oppositũ solutio erit, sicut præcipitur in Elẽchis tertio capite primi: & quia compositione temporis, elenchus creatur, divisione temporis dissolvetur. Dissimiles amphiboliæ sequuntur in Elenchis tertio capite primi:

Quinquaginta virùm cẽtũ liquit divus Achilles.

Pone post quinquaginta, virgulam, sensus erit, Achilles è viris centum liqt quinquaginta: pone post virũ, sensus erit, è quinquaginta viris Achilles liquit centũ: quod etsi fieri non potest, nec sensum turbare potest, attamen ipsum syntaxeos genus est vitiosum, ut etiã Quintilianus annotavit secundo capite libri octavi. Item, Ego te feci servum liberũ: vel è servo liberum, vel contrà è libero servum. Quinq; sunt duo & tria: ergo paria & imparia: compositus in antecedente sensus verus est, quòd quinque sunt duo & tria simul juncta: divisus, falsus: nec enim quinque sunt duo: nec itẽ quinq; sunt tria. Hæc compositionis & divisionis exempla, sunt idcirco vitiosa, quia amphibola: Itaque ejusmodi orationis compositionem & divisionẽ, amphiboliæ subjicio: alia rerum cõpositio & divisio erit, de qua postea in divisionis elencho. Atque amphibolia divisione sententiarum solvetur, ut homonymia, divisione significationum:

Aio te Aeacida, Romanos vincere posse:

Distingue, vel q Aeacides possit Romanos, vel q Romani Aeacidẽ. Est autẽ amphibolia apud Aelianũ de re militari cap. 51. festinationis cujusdã militaris, cũ genus præponitũ speciei, periculũmque sit in ardore prælii ne miles audito genere speciem sequatur pro specie. Itaq; docet Aelianus speciem præponẽdam generi sic. Hastam versus declina, Clypeũ versus muta, nõ contrà: sed amphiboliæ talis elenchus non est orationis, sed temporis. Atq; adhuc tres elenchi sunt, quib. partitione & distinctione sit occurrendum. Et hoc etiã amphiboliæ vitium grammaticum est, & grãmaticæ syntaxeos vitium.

CAP. VI. DE ELENCHO *expositionis.*

PRæter amphiboliam notat Aristoteles pravam expositionem, deq; ejus elencho copiosè disserit tricesimo tertio capite primi Priorũ: Frequenter autem errare continget, quia non rectè exponantur secundum propositionem, termini: ut si nunc habitus, nunc *Actuũ*, susceptivi vocabula ponantur:

Nulla ægritudo potest esse sanitas:
Homo est ægritudinis capax:
Homo igitur non potest esse sanus.

Videtur conclusio syllogistica esse: at fallacia est: hujus verò caussa est, quia non apta dictione, termini exponãtur: qui si aptè exponantur, conclusio non procedet:

Nullus æger potest esse sanus: Homo est æger:
Homo igitur non potest esse sanus.

Propositio falsa erit: nec verò laborãdum, ut terminos nomine semper exprimamus: frequenter enim rationes erũt, quibus nulla sunt nomina. Hoc præcepto verè monemur tres terminos in syllogismo ad trium verborum simpliciũ servitutem revocandos non esse: tanq; nullus syllogismus, nisi simplicibus dictionibus efficeretur: essetq; idem, syllogismum tribus terminis, & tribus simplicibus vocabulis effici: denique genus illud sermonis, quo sæpe Aristoteles utitur, inesse, & similia, ut attribui, dici, nequaquam est ad unã & eandem & perpetuam orationis normam revocandum, ut propositionis termini, subjectus & attributus, sint perpetuò nominativi casus: ut,

Homo est animal:

aut alia certa & perpetua formula exprimantur: sed quot modis verum falsumve exprimi potest, tot modis accipiendum est inesse aut non inesse, sive rectis, sive obliquis casibus id fiat: ut,

Omnis philosophia est boni:
Omnis Logica est philosophiæ:
Omnis igitur Logica est boni.

Attributa casibus obliquis efferũtur, nec res eò minùs intelligitur: attamẽ cũ retexemus & resolvemus exempla, longioris orationis ambitu exposita, trãsmutatio nominum & orationum adhibenda erit, cõtrahendáque res breviùs, quò faciliùs æstimetur, ut docetur tricesimo nono primi Priorum: Verba verò etiam idem valentia pro verbis, & orationes pro orationibus: verbũq; & oratio, & semper pro oratione verbũ commutandum: facilior enim fuerit expositio terminorũ. Præcepti superioris

quædam

quædam est interpretatio: quāvis in vero & humano usu poëtarum, oratorum philosophorum, omnium deniq; hominum bene differentium, termini plerunque longis constent orationibus, attamen cùm retexentur, quoad fieri poterit, longitudo contrahetur: quantò enī magis compendiaria disputatio fuerit, tantò cernetur acutiùs, & accuratiùs judicabitur. Est tamē considerandū quid pro quo ponatur, ac ne commutandis verbis, sententiæ quoque commutētur: quòd exemplo monet Aristoteles: Non enim idē est, τὸ εἶναι τὴν ἡδονὴν, ἀγαθὸν, καὶ τὸ εἶναι ἡδονὴν τὸ ἀγαθὸν, sicut videtur: nam articulus τὸ, cū nomine, ἀγαθὸν, summum bonum significat. Latinè hęc captio nō latet, sed apparet: Aliud enim est, Voluptas est bonū, & voluptas est ipsum bonum. In hoc igitur elencho, secundū oppositum solutio erit, & notiore expositione deterior corrigetur: & quòd inusitatæ, idem pravæ orationi dicetur, Non intelligo. Atque hæc apud Aristotelem adversus elenchos & paralogismos dictionis tum simplicis, tum conjunctæ, documenta sunt: Elenchi extra dictionem explicandi sunt, qui Logicæ vitia sunt propria, cùm illa Grammaticę sint & Rhetoricæ: ideo Aristoteles propter dictionem statuit: nō enim ad externū & prolatum sermonem demōstratio est, sed ad interiorē animi rationem: quin neq; syllogismus: semper enim licet instare externo sermoni: interiori aūt non semper licet, ait Aristoteles octavo capite primi Posteriorum. Elenchi extra dictionem, sunt variè propositi toto Organo, sicut elenchi propter dictionem: sed invētionis elēchi duobus præcipuè Elenchorum libris: Verùm ut virtutes exposuimus, sic vitia velut ex altera parte respōdentia proponamus. Duo sunt igitur communia inventionis vitia, petitio ejus quod erat in principio, & redundantia.

CAP. VII. DE ELENCHO
petiti eius quod erat in principio.

Obscuritas peculiari sermone Aristoteli notatur in prioribus Analyticis decimo octavo capite secundi, & quinto octavi Topici: & in Elēchis, quarto & quinto capite primi, item quinto secūdi: Petere quod est in principio & sumere, id est nō probare propositum. Quæstio aūt ab Aristotele appellatur mathematico sermone, ut antea dixi, quod erat ex principio: vel quod idē est, quod erat in principio: Ideoq; cum quis obscurè ratiocinatur, nec intelligētiam suam explicat, & tamen sibi credi vult, petit sanè quęstionem, quę posita initio fuerat, gratis approbari: & quanvis nihil persuaserit, sibi tamen credi: probationem pollicetē, non persolvit: satisfacere tamē videri vult: postulat igitē debitum, tanquā sibi condonari. Summa verò petitionis est, si per ignotiora aut æquè ignota, disputatio fiat: Manifestissimē verò & statim petitur, quādo idem prorsus petitur, ut in synonymis. Obscuritatis exemplum nobile est apud Ciceronem secundo de Divinatione. Quid enim, inquit, mea caussa me mones, quod nō intelligam? Quid me igitur mones? ut si medicus ægroto imperet, ut sumat

Terrigenā, herbigradam, domiportā, sanguine cassam,

potiùs quàm hominum more, cochleā dicat? Nā Pacuuianus Amphio,

Quadrupes, tardigrada, agrestis, humilis, aspera,
Capite brevi, cervice anguina, aspectu truci:
Eviscerata, inanima, cum animali sono:

Cùm dixisset obscuriùs, tum Attici respondent, Non intelligimus, nisi apertè dixeris. Ac ille uno verbo, Testudo. Nō poteras hoc igitur à principio, citharista dicere? Obscuritatem in illis definitionibus Cicero reprehēdi ostendit: Aristoteles tertio capite octavi Topici, hîc dicendum ait, οὐ μανθάνω, nō intelligo: Id nempe & Attici illi respondent, Non intelligimus. Et illud est, quod in verbis inusitatis & prava expositione, quia obscura esset, dicendum monuimus.

CAP. VIII. DE ELENCHO
heterogeniæ.

Superuacuum est, quo remoto, reliquū nihilominus est perfectū: vitiū multis ab Aristotele & locis & nominib. expositū: In Topicis quarto capite octavi, describitē inter reprehensiones disputationis secundū se: Si ad quæstionem non fiat syllogismus. Modò rursus similiter, sed alio nomine, inter species falsæ disputationis ponitur: Quādo syllogismus quidē concludit, nō tamen ad

propos

propositum. Et separatim rursus in Organo notatur, & divisionis & definitionis & syllogismi, de quibus commodius antea. Species redundãtiæ duæ sunt insignes, & ab Aristotele vehementer animaduersæ, ἑτερογένεια καὶ ταυτολογία. Nã supervacua res ideo est, quia aut aliena est ipsa per se: aut si non sit, tamẽ quia sępius iterat̃, iteratione ipsa nihil ꝓdest.

Alienigenum dicitur, quod est diversi generis, quod interdũ Aristoteles appellat multa & differentia genere, & externi generis: absolutè autem accidentia appellat, quæcunque videlicet non sunt per se: Cujusmodi fuerit siquid sit etiam ad propositum, non tamẽ secundum propriam disciplinam, ut præcipitur quinto capite octavi Topici: quod accidit, si non medica disputatio, videatur esse medica, aut geometrica quæ non geometrica sit, aut dialectica, non dialectica, sive verum, sive falsum sit quod concluditur. Atq; hanc ἑτερογένειαν in Analyticis Aristoteles, dum contrariam συγγένειαν commendat, latissimè disseruit septimo & octavo & nono capitibus primi Posteriorũ. Si Arithmetica geometricè tractes, id est ἀνάριθμον: si geometrica tractes arithmeticè, id est ἀγεωμέτρητον. Itaq; ut evitetur hæc ἑτερογένεια, jubet Aristoteles arithmetica arithmeticè, geometrica geometricè, mechanica mechanicè, optica opticè, cæteraq; similiter suo ꝓbationis genere tractari. Sed hîc τῆς ἑτερογενείας modus est severior, & in disciplinis magis, quàm in communibus & popularibus disputationibus animadvertẽdus: & propriè opponitur scietificæ notæ per se: Ideoq; licet Aristoteli dicatur secũdo capite secundi Topici, sophisticus modus eò deducere, ubi argumentis abundemus: in Elẽchis duodecimo capite primi, locus sophisticus: attamen videtur hanc aliquando digressionem concedere, cùm ait quarto capite octavi Topici: Oportet autem bene traducentem, Dialecticè ac nõ cõtẽtiosè traducere. Quapropter oratores & poëtę in rebus popularibus hanc digressionis licentiam sibi permittunt: imò cùm aptè ad reficiendos audientium vel legentium animos fiat, laudis & virtutis loco ducũt. Ergo quod in accurato genere docẽdi vitiosum fuerit, id aliquando fuerit in populari laudabile. Hujus vitii festivum illud est apud Martialem exemplum libro sexto:

Non de vi, neq; cæde, nec veneno:
Sed lis est mihi de tribus capellis.
Vicini queror has abesse furto:
Hoc judex sibi postulat probari:
Tu Cannas, Mithridaticumq; bellum,
Et perjuria Punici furoris,
Et Syllas, Mariosq;, Mutiosq;,
Magna voce sonas, manuq; tota.
Iam dic Posthume, de tribus capellis.

Sic Lycophron ab Aristotele reprehenditur in Elenchis decimoquarto capite primi: cui cum propositum esset ex arte lyrã cõmẽdare, in res alienas abiit.

CAP. IX. DE ELENCHO *Tautologiæ.*

Ταυτολογία est si sæpiùs idem dicitur, ut est secundo capite sexti Topici: ἀδολεσχία, nugatio est eadem, & in quinto Sophisticę fine ab Aristotele numerata: tantum hoc Aristoteli vitium visum est. Ταυτολογία autem interdũ obscurior est: ut si quis dicat duplum dimidii, bis idem dicit: nam duplum per se, est dimidii: Itaq; qui dicit duplũ dimidii, perinde est, ac si dicat, dimidii, dimidii duplum, ut est in Elẽchis decimo tertio capite primi. Eadem verò est apertior secundo capite sexti Topici, si cùm universale dictũ sit, addatur & particulare: ut si quis dicat, Medicinam, esse scientiam salubrium animali & homini, qui elẽchus longè manifestissimus est, cùm generale quicquã per species sæpiùs iteratur; Tres angulos duobus rectis pares habere, si quis demonstret separatim, per species, æquilaterũ, æquicrurum, uatũ, isosceles, non demõstret, ait Aristoteles in Posteriorib. quinto capite primi, nisi sophistico modo. Hæc enĩ ταυτολογία opponit̃ scientificæ notæ, universaliter primũ. Et Aristotelis ratio τῆς ἀδολεσχίας certa est: complures enim demõstrationes, qui sic demonstrat, efficit, cùm possit de omnibus una demõstratione monstrari. Ac nimirùm in constituenda Logica, studii nostri pręcipuus adhuc labor iste fuit, ut generalis doctrina variis apud Aristotelem locis infinitè repetita, generaliter ac semel exponeretur: ταυτολογία itaq; & ἀδολεσχία, fuerit in docendo ejusmodi vitium: at magnorum etiam ingeniorum

historum vitiū, ut Aristoteli in logicis artibus perpetuū, interq́ alia, Ciceroni ab Atticis oratorib', qui Romæ dici voluerunt, objectū, quòd in repetitionibus nimius esset, ut scripsit Quintilianus libri duodecimi capite decimo. Quod in populari tamen & civili disputatione, quæ semel & pronūtiatur & auditur, necessariū interdū fuerit, ne res prætérlabatur: & in una re cōmorationē iccircò oratores inter virtutes cōstituūt. At secùs est, cùm ad attentiū sua spōte & cōsiderātiū auditorē docendū, res scripto mandatur: Tum enim quanvis semel exposita (si prima fortè lectione percepta non sit) attamē quoties lubet, legi ac relegi potest. Atq́ in hoc toto redundātiæ Elencho dicendum, Nil ad rem.

CAP. X. DE ELENCHO τὸ ἀναίτιον.

COmmonibus inventionis vitiis expositis, propria singulorum argumentorū exponātur: Fallaces enim caussæ & mendaces fingi possunt: sic facta & reliqua argumenta falsa pro veris assumi possunt, sicut Aristoteles ferè nominatim de singulis admonuit: ἀναίτιον ὡς αἴτιον, nō caussa, ut caussa ab Aristotele nominatim dicitur in prioribus Analyticis decimo nono capite secūdi: sic in Elenchis quarto capite primi. Sic caussa equi fabricati, & in urbē recipiendi fingitur à Sinone, Aeneidos secūdo:

Hanc pro Palladio moniti, pro numine læso
Effigiem statuere, nefas quæ tristè piaret:
Hanc tamē immēsam Chalcas attollere molem
Roboribus textis, cœloq́ educere jussit:
Ne recipi portis aut duci in mœnia possit
Neu populum antiqua sub religione tueri.

Idem locus est in Rhetoricis vicesimo quarto capite secundi, ad non caussam, ut caussam, quomodo Demades criminabatur Demosthenis administrationē, omnium malorū caussam, cùm nequaquam tamen fuisset. Aristoteles hunc elenchum suo nomine designavit: cujus exemplo sic cogitare possimus, non factum pro facto, & falsa pro veris adhiberi cætera argumenta posse.

CAP. XI. DE ELENCHO *factorum.*

EFfecta plerunq́ vitiosa similiter assumuntur, tanquam ab aliis profecta caussis: Martialis primo libro de rhetore:

Extemporalis factus est meus rhetor:
Calphurnium non scripsit, & salutavit.

Salutare enim quempiā nominatim ac memoriter, extemporalis eloquentiæ effectum nullum est: sed obliviosi hominis memoriā festivè Martialis notavit. Quinti Fabii res gestæ extenuabantur ab inimicis, & oviculæ atq́ cunctatoris facta dicebantur, cùm essent boni & prudentis Imperatoris.

CAP. XII. DE ELENCHO *subjectorum.*

GRammatici non loquendi modò scientiam sibi vendicant, sed etiā poëtas enarrandi: quod postremum tamen ejus artis alienum est: nec ullum in Grāmatica traditur præceptū, nec tradi debet, de poëtarū sententiis interpretandis. Nam si quid in poëtis dialecticū, physicum, ethicum, medicum, historicum fuerit, ex earū artiū, non Grammaticæ decretis repetendum erit. Rhetores inveniendi, disponendi, ornandi, recordandi, pronuntiandi artes, suæ disciplinæ subjiciunt, cùm sit inventio dispositioq́ Dialecticorū: & memoria, siquid artis habeat, dialecticæ dispositionis quædam sit umbra. Generalis argumentorū doctrina ad speciales quæstiones variis apud Aristotelem libris est reperta, ut superioribus libris docui. At generalis doctrina generaliter docenda est, ait lex Aristotelis, secùs sophistica est: nec generalis doctrinæ subjectū speciale, sed generale propriū est. Cæteris studiis artium utinam non tanta reprehensionis hujus materies abundaret, vel redondaret potiùs.

CAP. XIII. DE ELENCHO *adjunctorum.*

EX adjunctis freqoentior error nascitor, & videtor ab Aristotele nominatim propositus: hinc enim oritur elenchus, de quo est in Elenchis quarto capite primi, Propter accidens: paralogismi sunt, quādo similiter quilibet putatur rei accidēti inesse, id est subjecto & attributo, ut si Coriscus diversus est ab homine, ipse est diversus à se, est enim homo. Aristoteles hîc obscurus est: exemplū ejus retexatur: sic in secunda figura concludetur:

Coriscus diversus est ab homine:
Coriscus est homo:
Coriscus igitur diversus est á Corisco.

Atqui si propositionis sensus, ut videtur, negatus sumatur, pro, Coriscus non est homo, propositio falsa erit, & ex oppositis antecedētibus, opposita sibi cōplexio efficietur: sin affirmatus, ex affirmatis concludetur ἀσυλλογίστως in secūda figura: nos apertiús fecerimus, si dicamus omnem ex adjūnctis accidentibus fallaciam, hujus esse loci: hinc etiam, sed facilior erit elēchus alter τὸ ἑπόμενον, consequētis, nominatim ab Aristotele propositus ibidem: Itemq; quinto & sexto & septimo capite ejusdē libri: pars enim quædam est accidentis consequens. Hic veró elenchus accidit, quód existiment converti consequentiam. Quo é sophismate oriuntur illæ sensuum fallaciæ: E' felle, mel esse suspicamur, quia

Si mel est, flavus color est:
At est in felle talis color:
Ideirco mel videtur.
Si pluit, terra madida est:
At est madida:
Pluit igitur.

Quod iteratur primi Rhetorici capite vicesimo quarto.

Si magnanimus, contemptor est hominum:
At talis est Alexander:
Magnanimus igitur.
Si timidus est, fugiet:
At fugit: Timidus igitur.

Magnas victorias imperatores callidi hac fallaci & insidiosa sophismatis simulatione consequuti sunt: Hannibal Romanos ad Trebiā, ad Thrasymenum lacum sophistica illa fallacia circumvenit. Thomyris Scytharum regina Cyrū cum ingenti exercitu delevit: Hinc plurimæ in opticis hallucinationes. Hinc simulationū permultarū ac dissimulationum involucra nascunt: Sed tamen nō omne cōsequens est ex adjunctis: potest enim genus esse, & error par erit: ut,

Si equus homo est, animal est:
Sed animal est:
Homo igitur est.

Nec fallacia hæc tantùm argumenti est, sed & argumentationis: De hac igit rursus in analysi syllogismorum: Quare ut vitiorum genera separemus, fallaciā accidentis & consequentis hîc capiamus pro fallacia adjuncti non proprii neque necessarii, sed quod re ipsa adesse possit & abesse, & cujus conclusione & consecutione falli possimus.

CAP. XIIII. DE ELENCHO *oppositorum.*

Oppositorū locus captiones acriores habet, ac sæpe pro oppositis sumūtur, quæ opposita nō sunt: Martialis libro quinto:

Pinxisti Venerem, colis Artemidore Minervā:
Et miraris opus displicuisse tuum?

Hæc simul fieri poterant, & tamen opus placere: Opposita si subjiciunt, non faciunt oppositionem: ut,

Candor est color:
Ergo nigror non est color:

Non sequit: de oppositis siquidē potest idē dici: nec opposita definiunt, de quibus dici nō possit idem, sed quæ de eodē non possint: Si dicantur nō de re sibi naturaliter affecta, quāvis medio careant, tamen verum & falsum non dividunt: ut si de mortuo Socrate dicatur:

Socrates est æger,
Socrates est sanus:

Utrumq; falsum est: quin si opposita tantùm sint in parte attributi, oppositio necessaria non est: Tibullus libro primo:

At vos exiguo pecori furesq; lupiq;
Parcite, de magno est præda petēda grege.

Præda petenda est de grege magno: ergo non est petenda de grege parvo: non sequitur.

Socrates est leo magnus:
Socrates est leo non magnus:

neutrum verū est, quia modus attributi tantùm negatur & affirmatur, non autem etiā attributū ipsum. Ad hujus loci captionem attinent ex parte quadā plures interrogationes, de quibus in Elenchis quarto capite primi: ut siquis de rebus, quarum bonæ quædam sint, quædā non bonæ, interroget, Utrùm omnes bonæ, an non bonæ? Disjunctio videtur esse vera, quia attributa sint contradicentia: at cùm generaliter enuntiatur utrumq; nō necessarió verum falsumq; dividunt, nec pars altera veré respondetur: nec omnino sequitur, Putas'ne omnis homo sapiens est? nō: Omnis igitur homo est nō sapiens, ut est primo capite secundi de Interpretatione. Totum veró

verò oppositorum locum videtur Aristoteles improbasse, & inter vitia disputationis collocasse: & certè contrarium tot modis peti docuit quinto capite octavi Topici, quot modis peteretur, qd' esset in principio: quasi cùm opposita naturâ simul essent & æquè nota, frustra ad alterius disputationem alterum peteretur: Attamen etsi ad accuratè demonstrandum, opposita non valent, valent tamen ad refellendum: & ex alterius oppositione, alterum attentiùs considerãdum, neq; oppositũ cum simul natura sit, docet ex posteriore: Nec falsò tritum ac celebratum est illud axioma è secundo & decimo septimo capitibus tertii Rhetorici: Contraria juxta se posita, maximè elucere. Nec tam sæpe tamq; latè propositus ab Aristotele locus hic esset, pro logico loco, si inutilis ei visus esset: nec ἀντιφάσεως axioma, omnium principiorum principium ab eo factum esset.

CAP. XV. DE ELENCHO *comparatorum.*

Ex comparatis sunt etiã suæ captiones. Quia quod virum bonum facere oportebat, id loquebaẽ Nævius: credidit Quintius eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoq; imitaturum: ait Cic. pro Quintio.

Quòd alpha dixi Codre, penulatorum
Te, nuper aliqua cùm jocarer in charta:
Si fortè bilem movit hoc tibi versus:
Dicas licebit, beta me togatorum. Martialis lib. 5.

Paria videntur alpha penulatorũ & beta togatorũ, quia sunt affines alphabeti literæ: cùm illa tamen primum, hac secundum aut nihil significemus. Huc pertinet error consecutionis ad eadem, nominatim ab Aristotele propositus secundo capite secundi Topici. Nec enim Aristoteli vera fuerit illa Ciceronis disputatio in quinta Tusculana: Quid? cùm fatentur satis magnam vim esse in vitiis ad miseram vitam, nónne fatendum est, eandem vim in virtute esse ad beatè vivendum? Contraria enim contrariorum sunt consequentia: imò ait Aristoteles, amica & consentanea cõtrariorum possunt esse consequentia: ut,

Candor est color:
Et nigror est color:
Nec omnino sequitur,
Candor est color:
Ergo nigror non est color.

Hic consecutionis error in contradicentibus multò frequentior est:

Homo est animal:
Ergo non homo est non animal.

Hic mathematicis elenchus non est ignotus: Quæ eidem æqualia, inter se æqualia. Ergo quę eidem sunt inæqualia, inter se sunt inæqualia. Item, Quæ eidẽ σύμμετρα, inter se σύμμετρα. Ergo quæ eidẽ sunt ἀσύμμετρα, sunt inter se ἀσύμμετρα. fallit enim utrobiq; pariũ collatio: ut, 2 & 2 sunt inæquales ad 5: Ergo sunt inter se inæquales. Item, Duo labra quadrati sunt ἀσύμμετρα diagonio: Ergo inter se sunt ἀσύμμετρα. Nec in privãtibus valet, Videns est vivus: Ergo cæcus est mortuus, contra præceptum Aristotelis in tertio capite secundi Topici: ubi affirmat hanc cõsecutionem in relatis & privantibus esse perpetuam: Et quidem alienum est, è logicis inventionis constantiam consecutionis metiri: Id enim est judicii syllogistici. De quo elencho dicemus rursum in vitiis syllogismorũ, quia id argumenti & argumentationis commune vitium est.

Solvere Pæte, decem tibi me sestertia cogis,
Perdiderat quoniam Bucco ducenta tibi:
Ne noceant oro, mihi non mea crimina: tu qui
Bis centena potes perdere, perde decem:

Ait Martialis libro undecimo. Sic Cicero secundo ad Atticum: Herculè verũ ut loquamur, subcontumeliosè tractatur noster Publius: primùm qui cùm in domo Cæsaris quondam unus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem esse poterit.

Virgilius quarto Georgico:

——Quid me cælum sperare jubebat?
En etiã hunc ipsum vitæ mortalis honorẽ,
Quem mihi vix frugum & pecudum custodia solers
Omnia tẽtãti extuderat, te matre relinquo.

Humanos honores nõ retineo, quomodo divinos assequar? ait Aristæus ad matrem Cyrenem: At plerunque illud est majus, quod pro minore posuit. Similitudinis fallaciam proposuit Aristoteles tertio, & quinto, & sexto, & septimo primi, & tertio secundi Elenchi, nomine τῆς ὁμοιοσχημοσύνης, similis formæ: sed hanc similitudinem, ad dictionẽ videtur

retulisse: ut, tondere est activum, ergo & valere: utrumque enim simili forma dicit. At ista similitudo formæ in rebus, sicut in dictionibus potest arridere: quod Aristoteles suis exemplis indicat decimo tertio capite primi Elenchi: imò præceptis, cum ipsemet doceat, omnes fallacias primo capite primi Elenchi, quadam similitudine fieri.

CAP. XVI. DE ELENCHO *conjugatorum & notationis.*

Conjugata captiosa sunt, sed ferè aliqua generali caussa, ut ambiguitatis: Ovidi⁹ secũdo de Arte:

Aurea nunc verè sunt secula, plurimus auro
Venit honos: Auro conciliatur amor.

Quod idem exemplũ Propertius habet libro tertio. Quale & in Ethicis illud, quarto capite secundi ad Nicomachum: Iusta agit, ergo justus est: Non sequitur, ait Aristoteles, quin justa res agi possit ab injusto. Notatio elenchos frequentes habet. Hinc Ciceronis illud in accusatorẽ Balbi, in quo erat accusatoris interpretatio indigna responsione, qui ita docebat comiter esse cõmuniter, quasi verò priscũ aliquod aut insolitũ verbũ interpretaretur. Comes benigni, faciles suaves homines esse dicũtur, qui erranti comiter monstrant viam benignè, non gravatè: cõmuniter quidẽ certè non convenit. Sic Quintilianus Varronem deridet, qui agrum ab agẽdo, & gracculos à gregatim volando dici putat: cum alterum sit græcum, alterum à vocibus avium. Itaq; Galeno etymologia dicitur ἀλλήλων μάρτυς falsus testis.

CAP. XVII. DE ELENCHO *distributionis.*

Elenchus in docendo magnus est, distributionem nullam adhibere ubi sit opus. Quod sophisma frequẽter animadversum est, ut organi logici author artem logicam initio non distribuit, ubi distribuenda esset; sed in mathematicis elementis hic elenchus est admirabilis: In quibus Euclides nullam distributionem prorsus adhibuit, forma saltẽ & specie distributionis: unde obscuritas incredibilis orta est: Hic primus est elenchus non adhibitæ distributionis, secundæ est adhibitæ, sed ineleganter, cujusmodi Elẽchus omniũ divisionum cõmunis, nominatim quidem ab Aristotele, sed obscurè propositus quinto capite secundi Posteriorum, cùm accidit, aliquid essentiæ vel addere vel detrahere vel superare. Est igitur in divisione vitiosum, si quid aut desit aut redundet. Prioris generis exemplum est quinto Aeneidos, ubi ludorum genera quatuor proponuntur, classis, cursus, sagittariorũ, pugilũ: quintũ autẽ postea, tametsi non propositũ, describitur, certaminis equestris. Locus sic est:

Prima citæ Teucris ponam certamina classis:
Quiq; pedũ cursu valet, et qui viribus audax:
Aut iaculo incedit melior, levibusq; sagittis:
Seu crudo fidit pugnam committere cæstu:
Cuncti adsint, meritæq; expectent præmia palmæ.
Ore favete omnes, & cingite tempora ramis.

Hic ludos tantùm quatuor poëta proponit, præter quos tamen quintum postea describit: Atqui partitio hæc, equites certatores deceperit, qui sibi nullum certamen hac partitione propositũ putent: perindeq; peccat qui sic partitur, atque in dividenda pecunia si quis pro partibus quinque, quatuor tantũ proponeret: unam nempe furari videretur. Secundi generis exemplũ Cicero secundo de Finib⁹ notavit in Epicuro: Quomodo autẽ philosophus loquitur, tria genera cupiditatum, naturales & necessarias, naturales & non necessarias, nec naturales nec necessarias. Primùm divisit ineleganter: Duo enim genera quæ erant, fecit tria: hoc est non dividere, sed frangere rem. Qui si diceret, cupiditatũ duo esse genera, naturales & inanes, naturalium item quoq; duo, necessarias & non necessarias: confecta res esset: Vitio sum est enim in dividendo, partẽ in genere numerare. Ad quam divisionis notam pertinet illa Ciceronianæ partitionis reprehensio; de qua Quintilianus quinto capite quarti libri: In omni partitione, ait, est utiq; aliquid potentissimum quod cùm audivit judex, cætera tanquam supervacua gravari solet: Itaque non defuerunt, qui Ciceronis illam pro Cluentio partitionem improbarẽt, qua se dicturum esse promisit, primùm neminẽ majoribus criminibus, gravioribus testibus in judiciũ vocatũ, quàm Oppianicum: deinde præjudicia ab iis esse

esse facta judicibus, à quibus condemnatus sit: postremò judiciũ pecunia tentatum; non à Cluentio, sed cõtra Cluentium: quia si probari posset, quod est tertium, nil necesse fuerit dicere priora.

Atque hæc generalia vitia distributiõis, specialia sunt, & primæ distributiõis propria, cùm ex toto ad partem, aut contrà vitiosè disputatur: Compositionis & divisionis vitia propriè sunt, non quæ nominat Aristoteles in dictionis elenchis, tertio & quinto & sexto capitibus primi libri, & tertio secundi, sed quæ ad rẽ pertinent: Compositio enim, est fraus illa, quæ dicitur in Interpretatione secundo capite secũdi, compositorum cõplexio: Item in Elenchis quarto & quinto & sexto primi, & quinto secundi, simpliciter vel non simpliciter: ut,

Socrates est bonus citharœdus:
Socrates ergo est bonus.
Homerus est poëta:
Homerus igitur est.

Quod idem fit in negatione:

Equus non est homo:
Equus igitur non est.

Diversum est illud, sed generis tamen (ejusdem:

Socrates est non Italus:
Ergo Socrates est:

Non sequitur, quia nomen infinitum de quolibet dicitur & ente & non ente: & singularis enũciationis interrogationem verè negatam affirmatio infinita consequitur, ut secũdi de Interpretatione primo capite docet. Quod genus manifestiorem fraudem habet, quando contradictio includitur:

Non ens est opinabile:
Ergo non ens est.
Socrates est homo mortuus:
Socrates igitur est.
Pejerãs qui juravit se pejeraturũ, bene jurat:
Ergo pejerans bene jurat.

In his omnibus exẽplis videtur à toto ad partẽ disputari: contraria est divisio:

Est citharœdus & bonus:
Ergo est citharœdus bonus.

Atque attributorum & compositorum & divisorum conclusio in essentialibus rata est: ut,

Homo est animal rationale:
Ergo est animal & rationalis. & contrà,
Homo, est animal & rationalis:
Est igitur animal rationale.

Manifestior autem fraus est, quando ex imperfecta partium inductione totũ concluditur, ut apud Catullum:

Quintia formosa est multis, mihi cãdida, lõga,
Recta est: hæc ego sic singula confiteor.
Totum illud, formosa, nego: nã nulla venustas,
Nulla in tam magno corpore mica salis.

Sed hæ de toto & partib' fallaciæ sunt; de genere & specie, una est illa insignis fallacia, secũdum existimationem, qua fallimur à genere ad species aut contrà disserendo: Scire enim dicitur, ait Aristoteles vicesimo primo capite secũdi Priorum, ut scientia universali, aut ut propriis, aut ut actu: propria verò scientia & actu, scientia est singularium rerũ: itaque & decipi tot modis accidit: Ergo qui scit aliquot species propria scientia & actu, si putet universum & totum rei genus sibi notum esse, fallitur: sed multò sæpiùs & fœdiùs fallitur, qui putat, cùm universalem scientiam habeat, ideo scientiam sibi propriam & actu adesse: atqui longè aliud est, libros lectitasse, & in iis generales & universales regulas didicisse: aliud in singularibus exemplis omni genere meditationis exercuisse. Atque hac differentia primo primi Posteriorum solvitur ab Aristotele Menonis quæstio: Aut scis aut nescis, quod quæris: Si scis, frustrà quæris: si nescis, inventum tamen nõ agnosces. Scio, inquit Aristoteles, generaliter, at specialiter nescio: ideoque non frustrà quæro, & adhibito studio, per notam generis, speciem inventam agnoscã. Paralogismus igitur est, Scio generaliter, ergo specialiter etiã scio: quia generaliter sciri potest, quod specialiter ignoratur. Tantus igitur tamque insidiosus elenchus diligenter animadvertatur.

CAP. XVIII. DE ELENCHO *definitionis.*

DEfinitionis elenchus primus est, ut distributionis, si nulla sit, ubi esse debeat: quo genere sophismatis infiniti in disciplinis loci obscuri sunt: sed per species hic elenchus etiam dicitur. Definitio falsa omnino interdum reprehenditur. Cicero prima Philippica. Illud magis vereor, ne ignorans verũ iter gloriæ, gloriosum putes plus te unum posse, quàm omnes: & metui à civibus, quàm diligi malis: Quòd si ita putas, totam ignoras viam gloriæ Cha-

rum esse civẽ, bene de Rep. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum: metui verò & & in odio esse, invidiosum, detestabile, imbecillũ, caducum. Aristoteles hîc duo cõmunia vitia præcipua notavit, obscurũ & supervacuũ, quæ tamẽ communia sunt. In obscuritate illud præcipuũ est, si definitio constituta per se manifesta nõ sit, cujus sit definitio: sed queadmodũ veterũ pictorũ imagines, nisi quis inscripsisset, nesciret qd esset earũ unaquæq;. Pingendi verò ruditatem illam in antiquis pictorib' Aelianus adnotavit. Sic propter obscuritatem reprehensa est initio definitio illa,

Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam.

Ad supervacuũ referuntur sequentia: Summatim verò ut dicat, omne supervacuum est, quod cùm removeris, reliquo tamẽ definitũ declaratur: supervacuũ appellatur etiã hîc, quod latiùs patet & vanũ est: modi quatuor describuntur, si quo utat, quod omnibus insit: aut si propriũ quidem sit: eo autẽ ablato reliqua definitio propria sit, & declarat essentiã: ut si definiat homo, Ens animal rationale, disciplinæ capax: primum latiùs patet, & postremũ vanum est: Tum si quod nõ omnibus insit: ut si definiat homo, animal gradiẽs, bipes, quadricubitũ: postremũ enim omnibus hominibus nõ cõvenit, ideoq; supervacuũ: rursum si sæpiùs dixit idẽ. At pleonasmus hîc antẽ jã dictus est, & omnis hæc πολυλογία, in accurata definitione quidẽ reprehendenda: at in descriptione non itẽ.

CAP. XIX. DE ELENCHO *testimonii.*

Etestimoniis porrò quã multa sint mendacia, quàm multiplices errores, quàm quotidiana perjuria, quid oratio longior exprimẽda est? Pro tanto autẽ vitio nõ tradenda præcepta, sed vota facienda sunt, ut homines potiùs ratiõe & veritate, quàm authoritate & testimonio ad judicãdũ moveant: falsiq; testimonii caussæ, veri testimonii caussis oppositæ videant. Verũ testimoniũ sapientia, probitate, benevolẽtia testis perpendit, ut in Dialectica dictũ est: falsum igit ignorantia, improbitate, malevolentia perpendat: quoniã captionũ omniũ, secundũ oppositũ solutio erit, ut est tertio capite primi Elenchũ.

P. RAMI SCHOLARUM DIALECTICARUM LIBER XX.

& ultimus, de Elenchis dispositionis.

CAP. I. DE ELENCHO *enuntiationis falsæ.*

Dhuc inventionis elenchos exposuimus, sequitur elenchi dispositiõis: ac primùm enuntiationis: ad cujus partes pertinent elenchi singulorum argumentorũ: ex iis enim conficitur enuntiatio. Cùm verò falsa enuntiatio pro vera probatur, hic elenchus appellatur nono & duodecimo capite Posteriorũ, ignorantia secundum negationem, & simplex & ex oppositis: Secundum negationem verò dicitur, quia negatione refellenda sit: Neq; hic concedendum, ut in veris: neq; partiendum, ut in ambiguis: neque dicendum non intelligo, ut in obscuris: neque eludendum, ut in supervacuis, sed pernegandum, vel si thesis vera quidẽ sit, falsum autem argumentũ dicatur. quod Seneca ait in natura. quæst. lib. 4. cap. 8. Proposito accedo, argumento non consentio: Simplex autem dicitur, quia est simplicis sententiæ: Simplicis igitur sententiæ simplex est deceptio. Ergo primus hic est ignorantiæ, praviq; judicii locus: nec enim argumenta per se verã sententiam faciunt aut falsam, sed enuntiatio, quæ ex his efficitur. Et ex oppositis eadem ratione falsitatis dicitur: quia si talis enuntiatio non sit, non ea probanda est, sed oppositum. Ergo ut in primo veræ dispositionis judicio cognovimus bonam magnamq; humani judicii partem contineri, sic cogitemus ex hoc primo captiosæ dispositionis errore summam per se ignorantiam creari: Atq; hîc summum Sophisticæ finem falsum constitui, eoq; omnes & inventionis & dispositionis elenchos referri: Et hîc nimirùm in primam scientiæ notam κατὰ παντὸς, offenditur, ut meritò prima ac simplex ignorantia nominetur: magnaq; nobis consideratio adhibenda sit, ne ab ea fallamur & decipiamur.

CAP.

CAP. II. DE ELENCHO ENUNtiationis *affirmatæ & negatæ.*

Enuntiationis verò elēchus est nō solùm cùm falso assensus adjungitur, sed cùm affirmatio pro negatione, aut generale pro speciali, aut non conjunctum pro conjuncto, aut nō oppositum pro opposito, contràve sumit. Ex affirmationis & negationis elencho irrepsit in scholas error ille, quòd modi ficata enūtiatio ex solo modo negetur: At id nec verum est, nec Aristoteli probatum: nec enim attributi totius est oppositio, sed partis, id est finiti nominis & infiniti:

Hominem currere est contingens:

Hominem currere est non contingens.

Quod mutato modi genere recipiatur faciliùs: ut,

Omnis homo est leo contingenter, ut ita dicā:

Aliquis homo est leo non contingenter.

Utraq; pars est falsa, nec ideo est cōtradictio: qualē Aristoteles æstimavit, nec Aristoteles toto Interpretationis libro usquam ait negationē modificati pronuntiati, è solo modo, non è verbo etiā pendēre. Hic igitur & consimilis elenchus evitandus est.

CAP. III. DE ELENCHO ENUNtiationis *generalis & specialis.*

Communis propositio generaliter aut specialiter intelligitur, licet signum generalia aut specialis intellectus nullū sit. Omnes omniū artium regulæ generaliter intelligūtur, quāvis generalis significationis nota in his nulla sit. Dialectica, est virtus bene differendi: de omni Dialectica intelligitur, non de Platonis aut Aristotelis Dialectica. Quando autē commune nomē specialiter accipiendum sit, usus loquendi, & Synecdoche tropus Rhetoricus docebit, cùm genus sæpe pro specie sumetur: Quod ferè fit cùm de singulari aliquo facta mentio est: Sine dubio perdidimus hominē; magnificeq; vicimus: Generali nomine Cicero Catilinam significavit: attamen quia commune nomen nec generali, nec speciali nota addita, possit interdum ab alio generaliter, ab alio specialiter accipi: De hoc genere enunciationis Aristoteles sæpe monuit, & appellavit ἀδιόριστον, infinitū: de quo præcipit vicesimo octavo capite primi Posteriorū: Infinito igit̄ posito incertū est, an sit universalis propositio: definito autem manifestum: velut ἀδιοριστία, ὁμωνυμία quædam sit. Ergo cavendū erit, ne hæc ἀδιοριστία decipiat.

CAP. IIII. DE ELENCHO CON*junctæ & oppositæ enuntiationis.*

Elenchus in enuntiatione copulata vix accidit, ad cujus veritatem, partiū veritas sufficit: at in disjuncta & cōnexa nequaquā sufficit: ideoq; perridiculū est illud in scholas inductū, ad disjunctionis veritatem satis esse, si pars una vera sit: ut,

Aut Deus est; aut homo est animal.

Ridiculè enī disjūgunt, quæ naturā nō sunt opposita, & simul esse vera possunt.

Hic Elenchus appellatur ab Aristotele quarto capite primi Elenchi, ignorātia elenchi: Atq; ad ejus cautionē adhibentur illa in diffiniendis oppositis à nobis adhibita, ut oppositio sit ejusdē & unius nō nominis, sed rei: & nominis nō synonimi, sed ejusdē, & secundū idē, & ad idem, & eodē modo, & in eodē tēpore.

Socrates differit:

Socrates non tacet:

Non est oppositio, quia nō est ejusdē.

Socrates differit:

Plato non differit.

Non est oppositio, quia nō est ejusdē.

Aethiops est albus, nempe dentibus:

Aethiops non est albus, nempe facie:

Non est oppositio, quia non est secundum idem.

Binarius est duplus, unitatis nempe:

Binarius non est duplus, trinitatis, nempe.

Non est oppositio, quia nō est ad idē.

Dormiens videt: nempe potentiā:

Dormiens non videt, ut actu:

Non est oppositio, quia non similiter.

Socrates est malo corporis babitu: nempe cùm ægrotat:

Socrates non est malo corporis babitu: nempe cùm valet:

Non est oppositio, quia non eodē tempore. Ex hoc errore natæ sunt cōtingentium & purorum & mistorū captiones, ut antea docuimus: ideoq; inter oppositiones accepta est subcontraria oppositio, quæ dicitur in scholis:

Aliquis homo ambulat:

Aliquis homo non ambulat:

quia potest utraꝗ parte simul esse vera, nec ideo subjectum, res est eadem numero, de qua opposita dicantur. Etenim illud idem non genere aut specie, sed numero dicit Aristoteles: ut,

Nullus equus est rationalis:

Aliquis homo est rationalis:

Oppositio nō est, licet sit ejusdē genere.

Socrates differit:

Plato non differit:

Oppositio non est, licet ejusdē sit specie. Numero itaꝗ intelligendum, & ejusdem, & secundum idem, & ad idē: & cúm generaliter opponitur aliquid: ut,

Omnis homo differit:

Nullus homo differit:

Idem numero negatur & affirmatur: & specialiter,

Omnis homo differit:

Aliquis homo non differit:

Aliquid idem numero, quod affirmatum erat, negatur: & cúm proprié: ut,

Socrates disputat:

Socrates non disputat.

Quare ex ignorantía elēchi irrepsit in species oppositionis subcōtraria illa oppositio: veréque Aristoteles ait decimoquinto capite secundi Priorum, verbo tenus hîc tantúm oppositionē esse: cūm tamen in omní oppositione jubeat ídē nō solùm verbo, sed re opponi: alioqui ignorantiam elenchi creari: Ideoꝗ ait absolutè non esse oppositionem: & idcirco é generibus oppositionis rejicio, quia non affirmet & neget eandem rem numerò. Apud Aristotelē quidē duodecimo primi Elenchorum, & octavo primi Posteriorum nominatur *ὑπεναντίωσις καὶ ὑπεναντίον*, tanquam dici videatᷓ, subcontrarietas & subcontrarium, sed longé secús: nempe pro simplicibus *ἐναντίωσις καὶ ἐναντίον*. In hujus oppositionis significationem, quod animadverterim, nunquam in Organo nominatur. Multó ineptius est subalternum quod dicitur, oppositionis genus:

Omnis homo est justus:

Aliquis homo est justus.

Nullus homo est justus:

Aliquis homo non est justus.

cūm summa sit generis cum specie consensio: Nec hujus vanitatis ulla in totò Aristotelis Organo vel obscura significatio est.

CAP. V. DE PARALOGISMO *syllogismi simplicis.*

Elenchus syllogismí sequitur: Ab Aristotele autē sic describitᷓ duodecimo capite primi Posteriorū: Ignorantia autem non secundum negationem, sed secundum dispositionē dicta, est quidem per syllogismū facta deceptio. Appellatur autem proprié *παραλογισμὸς*, captiosus & fallax *λογισμός*. Sic enim *παρὰ* interdum significat in compositis verbis præposterū quiddam & perversum: & *λογισμὸν* in compositione, *ἀντὶ συλλογισμὸν*, valuit.

Ordinis in generibus magna cautio & provisio esse debuerit: hinc enim paralogismi caussæ sunt in omnibus syllogismorum generibus. Et Aristoteles hāc etiam partem nominatim instruxit: Frequenter enim fallimur, ut docetur tricesimoquinto cap. primi Priorū, propter similitudinem dispositionis terminorū. Et hîc apud Aristotelē proprié est ignorantia secundum dispositionem. In syllogismis simplicibus & communibus duæ sunt theseos fallaciæ communes, ut est vicesimo cap. primi Priorū: Tum veró in omnibus categoricum quendā terminum oportet esse, & universaliter inesse. Pro lege Manilia est hic paralogismus. Summus imperator est deligēdus ad bellum mithridaticū. Pompejus est summus imperator, deligendus igitur. Itaꝗ Catulus & Hortēsius concedebāt totū antecedens, negabant tamen cōsequentiā. Quia non quilibet summus esset deligendus, sed qui non toties jam electus esset: Ergo elenchus est é propositione non generali: Ex omnibus enim specialib. aut negatis null⁹ cōmunis syllogism⁹ in ulla figura simplici cōcludiᷓt:

Nullus equus est rationalis:

Nullus homo est equus:

Nullus igitur homo est rationalis.

Est *ἀσυλλόγιστον*, quia propositiōes ambæ negantur, & mediū nusquā est categoricum. Idem est in reliquis figuris:

Aliquod animal est irrationale:

Aliquis homo est animal:

Aliquis igitur homo est irrationalis.

Est *ἀσυλλόγιστον*, quia medium nusquā est catholicum: Idemꝗ in reliquis figuris accidit.

Atꝗ hę trium figurarum communes fallaciæ

fallaciæ sunt: singularum propriæ sunt, quæ sequuntur. Aristoteles in singulis multos ἀσυλλογίστους modos proposuit, q tamen brevius contrahi possunt. In prima figura (quæ est Aristoteli tertia) nullus est syllogismus ex assumptione negata: ut,

Omne animal sentit:
Aliquod animal non est homo:
Aliquis igitur homo non sentit.

In secunda figura ex omnibus affirmatis aut propositione speciali concluditur ἀσυλλογίστως.

Quod ratione utitur, id melius est, quàm quod
ratione non utitur:
Nihil autem mundo melius:
Ratione igitur mundus utitur.

Itaque hoc sophisma meritó à Cotta deridetur apud Ciceronem tertio de Natura Deorũ: Hoc si placet jã efficies, ut mundus optimé legere librũ videatur. Zenonis enim vestigiis hoc modo rationem poteris concludere: Quod literatũ est, id est melius, quàm quod non est literatum: nil autem mũdo est melius: Literatus igitur est mundús. Isto modo etiam disertus, & quidẽ mathematicus, musicus, omni denique doctrina eruditus, postremó philosophus erit & mundus. Clarius autem vitium cõclusionis ejus sic intelligetur:

Quod utitur ratione, est optimum:
Mundus est optimus:
Mundus igitur utitur ratione.

Quod nõ ideo est ἀσυλλόγιστον, quia nũquã sic veré concludat: Vera enim concluduntur aliquando dispositione fallaci: ut apud Persium Satyra quinta:

An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
Cui licet ut voluit? Licet ut volo vivere: non
Liberior Bruto?—— (sum

Sed ἀσυλλόγιστον dicitur, quód aliquãdo ex veris falsum cõcludat ista ratione: ut,

An quicquam est aliud homo, nisi quód ani-
mal est?
Equus autem animal est:
Equus igitur homo est.

Fallax est conclusio: Sic Cæneus ἀσυλλογίστως dicebat, ut est apud Aristotelem nono capite primi Posteriorum:

Quod analogia fit multiplici, generatur cele-
riter:
Ignis generatur celeriter:
Ignis igitur fit analogia multiplici.

Tale est & sophisma istud vulgo jactatũ: Quisquis dicit hominẽ esse animal, dicit verũ. Quisquis dicit te asinum esse, dicit hominem esse animal. Ergo qui dicit te asinum esse, dicit verũ: Hic enim ex affirmatis concluditur in secunda figura. Atque hoc in secunda figura primæ fallaciæ sophisma est: secũdæ é propositione speciali est illud objectũ Diogeni:

Quod non amisisti, habes:
Cornua non amisisti:
Cornua igitur habes.

Sic enim retexendum:

Cornua habet quisquis ea non amisit:
Diogenes non amisit cornua:
Diogenes igitur habet cornua.

Propositio si sit universalis, falsa est: si specialis, ἀσυλλόγιστον facit.

In tertia figura (quæ Aristoteli prima est) nullus syllogismus fit é propositione speciali vel assumptione negata: ut,

Aliquod animal est equus:
Omnis homo est animal:
Homo igitur est equus. Item,
Omnis homo est animal:
Nullus equus est homo:
Nullus igitur equus est animal.

CAP. VI. DE PARALOGISMO *connexionis.*

Connexis quibusdã syllogismis, quanvis non congruentibus ad constãtiam speciemque doctrinæ, multúm tamen utimur. Unde est igitur admonere, inconstantes eas conclusiones esse, quales sunt in utroque modo. Primus igitur mod° est ἀσυλλόγιστος, cúm tollitur antecedens, ut tollatur consequens. Terentius in Adelphis:

Dem. Cæterùm,
Placet tibi factum Mitio? Mi. non si queam
Mutare: nũc cúm non queo, æquo animo fero.

Cicero pro Murena: Etenim si largitionem factam esse cõfiterer, idque recté esse factum defenderem, facerem improbé; etiam si alius legem tulisset: Cúm veró nihil commissum esse contra legem defendam, quid est quód meam defensionem latio legis impediat? Ovidius secundo Tristium:

Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit.
Nunc ubi detonuit, strepituque exterruit orbẽ,
Purum discussis aera reddit aquis.
Jure igitur genitorque deûm, rectorque vocatur:
Jure capax mundus nil Iove majus habet.

Cæsar

Cæsar apud Sallustium: Si digna pœna pro factis eorũ reperitur, novũ consilium approbo: sin magnitudo sceleris, omnium ingenia exuperat, his utendum cẽseo, quæ legibus cõparata sunt. Quãvis enim falsa non sint omnia generis hujus exempla, iisdem tamen vestigiis falsum effici concludiq; potest: ut,

Si arbor equus esset, viveret:
Sed arbor equus non est:
Non igitur arbor vivit.

Propositio assumptióque veræ sunt, complexio autem falsa: Proprium autẽ syllogismi est, certam dispositionem, & nunquã fallentem præscribere, ut antecedentibus positis consequentia necessaria concedenda sint. Et hoc nimirúm genus est elenchi, de quo in partibus ex Aristotele monuimus: Est enim hæc ad eadem cõsequutio è contradicentibus.

Si homo, animal:
Non homo:
Ergo non animal.

Rarum est vitiũ connexi ex cõsequentis assumptione: incidit tamen aliquando: Ovidius quarto Metamorphoseos:

Quem si cura Deûm tam certa vindicat ira:
Ipse precor, serpens in longam porrigar alvũ.
Dixit, & ut serpens in longam tẽditur alvum.

Ratiociuatio igitur sic habet:

Si Dii statuerunt vindicare Cadmum, fiat serpens:
Sed fit serpens:
Ergo Dii statuerunt vindicare.

Fallax est ista conclusio: dic enim:

Si arbor, equus esset, viveret:
Sed vivit arbor:
Ergo arbor equus est.

Veris partibus antecedentibus falsa complexio efficitur. Hunc paralogismũ Aristoteles notavit in Elenchis, nomine consequentis, ut jam dixi: & tamẽ argumentationis hoc vitiũ potiús est, quàm argumenti: Nam hic error accidit, ut est in Elenchis quarto capite primi, quód arbitremur converti consequutionem: quando enim hoc posito ex necessitate, illud est, putant & alterum esse ex necessitate: ut si (quale antea posuimus) de felle dispures.

Si cygnus est, albus est color:
Sed albus est color:
Cygnus igitur est.

Talem in Melisso paralogismũ reprehendit Aristoteles quarto capite primi Elenchi:

Si quid factum est, habet principium:
Ergo si principium habet, etiam factum est.

Non sequitur, ait Aristoteles: non enim si omne quod factũ est, habet principium, etiam quicquid principium habet, factum est: neq; consequentia convertitur. Idẽ exemplum paulo secus est 3 c 1 Phy. Idẽ vitiũ notat quarto capite secundi Priorum, ut antea jam dictũ est. Aristoteles in arte poëtica ait ab Homero primum hunc paralogismum monstratum esse: ut quia cõsequens esset, antecedẽs esse videretur: Theophrastus autem & Eudemus docuerunt, in cõnexo antecedentis nullũ negari & consequentis affirmati tolli posse antecedẽs, ut tollatur consequens: & consequens retineri, ut retineatur antecedens: in quo genere etsi rarus error est, est tamen aliquando: Ut, Si nullum animal est, irrationale, omnis homo est rationalis, sed aliquod animal est irrationale. Ergo aliquis homo non est rationalis: Item, Sed omnis homo est rationalis: Ergo nullũ animal est irrationale: In utroque exemplo consequens est falsum, antecedente vero. Itaq; elenchus est, nõ syllogismus: Hoc sophisma tardissimé deprehendimus, post annos feré quatuor & viginti, quàm philosophiã profiteri cœpim⁹.

CAP. VII. DE PARALOGISMO *disjunctionis.*

Nisi partes omnes disjunctionis affirmentur, primus modus disjunctus fallax erit: ut,

Aut duo poterunt, aut unus non poterit:
Sed unus non poterit:
Ergo duo non poterunt.

ἀσυλλόγιστον est: Sic in negãtia copulationis est ἀσυλλόγιστον, si tollat, ut retineas: ut,

Homo non & leo est & equus:
Sed non est equus:
Ergo est leo.

Propositio assumptióque veræ sunt, complexio falsa.

CAP. VIII. DE ELENCHO *methodi.*

Elenchi syllogismi dicti sunt, elenchus methodi sequitur, qui tantó elenchorum omnium est gravissimus atque periculosissimus, quantó

quantò methodus est omniū logicarū virtutum præstātissima: Disputationes igitur Poëtarum, Oratorū, Philosophorum ad hanc methodi legē sunt retexendæ, siquid ὕστερον πρότερον, posterius prius persequantur. ὑστερολογία siquidem, summa est methodi dogmaticæ & didascalicæ fallacia, quæ cognitionem & judiciū longioris disputationis impediat & fallat. In hac enim versatur imprimis petitio quæstionis, cùm progrediatur ab obscurioribus explicatio. Sed τῆ ὑστερολογίαν vitium illud valdè est ab Aristotele notatum & animadversum, cùm progreditur à specialibus ad generalia: tū enim necesse erit ἀδολεσχίαν καὶ ταυτολογίαν incidere. Necesse enim est aut universalia prius dicere, aut sæpius idem dicere, ut est quarto capite primi de partibus Animalium. In eodem τῆ ὑστερολογίας vitio est, partes non eodē ordine persequi, quo proposueris: obest enim perspicuitati plurimùm, cujus tamē caussa ordo & dispositio laudatur: in quod vitiū Cicero pro Dejotaro incidit: Reliqua pars ait, accusationis duplex fuit: una, regē in speculis semper fuisse, cùm à te animo esset alieno: altera exercitū, eū contra te magnū comparasse: De exercitu dicā breviter, ut cætera. Hîc partē posteriorē priore loco exequitur: Sic oratorio primo. Cæteros nō dubitabo, primū inertiæ cōdemnare sententia mea, pôst etiā impudentiæ: & tamen cùm ita partitio fuisset, de impudentia priori loco agitur. Eodem modo Virgilius in exemplo partitionis imperfectæ paulò antè posito lapsus est: tertiū enim & quartum membrum conturbato ordine tractavit: tertium quippe quarto, & quartū tertio loco. Dissimile ὑστερολογίας vitium est illud, unam partem expediri, deinde partitionem generalem ponere, ut 2 Philippica Tullius, cùm & se tueri, & Antonium lædere statuisset, primò de perfidia violatæ amicitiæ respondet, deinde caussam partitur: Sed cùm mihi P.C. & pro me aliquid, in M. Antoniū multa dicēda sunt. At illud antecedēs etiā in eadē Ciceronis apologia erat. Hæc cōfusio frequēs in Homero notatur: ut jā hoc Homerico tāquā sanè bello & specioso vitio, Cicero per jocum in epistola quadam ad Atticum utatur: ubi cùm duas res ita proposuisset; Quæris ex me quid acciderit de judicio, quod tam præter opinionem omnium factū sit: & simul vis scire, quomodo ego minùs quàm soleam, præliatus sim. Cùm, inquam, duas res ita proposuisset, ait, Respondebo tibi ὕστερον πρότερον Ὁμηρικῶς. tū priore loco declararat, quod posteriore fuerat ab eo ꝓpositū. Videndum etiam diligenter erit universum illud alieni vitium: tam enim est in vitio, qui resistētē, aperta, quàm qui suâ sponte sequentem, occulta via ducit.

COROLLARIUM DE EXERcitatione Dialecticæ artis.

Atq; hi sunt dialecticæ & inventionis & dispositiōis elenchi per varios Aristotelis libros dispersi, iterati, & cōtra aristotelea de materia artis principia cōfusi, vel potiùs omnino traditi: nec enim principia Aristotelis, ullā vitiorū doctrinam in verā artis traditionem accipiunt, sed è veritatis præceptis falsitatem oppositā jubent intelligi. Sed tamen artis verissima methodo institutæ utilitas nulla futura est, nisi exercitatio recta adhibeatur: de qua multis jam locis locutus sum, & ad extremum rursus est agendum. Ergo Logica studiosè pueris cognoscēda & memoriter ediscēda est: atq; ad cognitionem memoriāq; ejus confirmandam, mutua condiscipulorum de præceptis ejus & regulis altercatione disceptanda: sed exercitatio major est adhibenda, quæ doctrinam, interea dum cognoscetur & memoriter ediscetur ac disceptabitur, in verum usum sensim, atque actum paulatim deducat. Appellatur ab Aristotele in Topicis γυμνασία, πεῖρα, διατριβή, μελέτη: exercitatio, experientia, consuetudo, meditatio. In qua quantum insit ad bene disserendū momenti, dici posse equidem vix arbitror. Siquis enim eximiæ pulchritudinis animalia in aulæis picta spectaret, atque in ipsa spectandi admiratione cùm esset, ea repentè excitata prosilirēt, quanta jam esset, & quāto perfusa gaudio spectāti lætitia? Ita siquis artis tam nobilē, tamq; humanitatis propriam descriptionem contemplatus, usum aliquem viventemq; actum desideret, atq; in ipso desiderio, doctrinæ velut artus animari, suâque sponte moveri aspiciat: protinúsque ita comparari, ut Palladis alicujus

cujus instar occultissimas res aperiat, cõsulentibus summa prudentia respondeat, res controversas disceptet, perturbatus ordinẽ afferat: qua voluptate hæc ipsa contemplantis animus gestiet? quã lætitia exultabit? Hæc porro miracula exhibebit exercitatio: languentes & sopitos artus sensus excitabit: calore viventis sanguinis, motuq; ratiocinantis spiritus animabit. Summa igit' ac propè sola differendi virtus est in exercitatione. Itaque Aristoteles verè ait primo primi Posteriorum, item vicesimo primo capite primi Priorũ, ut antea jam sæpe diximus, generalibus artis præceptis eruditum, καθόλου scire: in singularium usu versatũ & exercitatũ, ἁπλῶς ἡμᾶς τῷ ἐνεργεῖν, absolutè & actu scire: & universaliter sciri posse, quod specialiter ignoretur: in usuq; singularium rudem esse posse, qui universalia artis præcepta didicerit. Atque hinc secundum existimationẽ fallaciam oriri. Noris ergo tota Logicæ præcepta, & quãdiu voles, disputaris: in singularibus hominum bene differẽtium exemplis nõ exercueris, eorũ more diu multumq; non differueris, si te Logicũ esse opinaris, opinione tua falleris, ait Aristoteles: Nec enim Logica, sola constat artis cognitione, sed multò magis exercitatione: tametsi generalia documenta edidicisti, attamẽ quia humanũ in singulis exemplis usum nescis, absolutè Logicã nescis. Itaq; ut est in Philosophia octavo capite noni, enã fieri nõ potest, ut sit ædificator, qui nihil ædificarit: neq; citharista, qui nihil cithara cecinerit. Itaque quemadmodũ doctores cùm discipulum operantem ostenderint, putant se summam persolvisse: Nam si secus fuerit, Passonis Hermes erit: incertumq; fuerit intùs foris'ne scientia fuerit: quemadmodum & ille: In illa siquidem statua cùm nulla foris inæqualitas, sed undiq; ut in speculo, levitas sentiretur, Mercurius intùs esse videbatur: contrà cùm junctura nulla cerneretur, non videbatur includi potuisse, ut interpres Alexander ait. Denique quid aliud magis Logicæ exercitationem, quàm singulare illud Aristotelis eulogium nono capite decimi ad Nicomachum, commendare potest? In agendis rebus, finis non est percepisse & nosse singula, sed potiùs hæc agere. Neq; sanè satis est scire quid sit virtus, sed ut habeamus & utamur, est enitendum. Dialecticæ subjectum circa quod exerceatur, ab Aristotele in Philosophia definitum est ens: quo nomine omnia sine exceptione comprehenduntur: attamen quia nunc de scholastico tyrocinio & rudimento loquimur, quo logicus usus paratur (exercitatio siquidem, ut est quinto capite octavi, facultatis est granã) ex omni numero seligendi authores sunt, quorum in ratiocinando quidem similes esse volumus: & qui res sic sibi propositas explicãt & disputant, ut explicare & disputare cupimus: Sed initio, sicut in formandis grãmaticis discipulis fieri solet, dum præcepta audiuntur, unà facillimi & jucundissimi authores adjungendi sunt, in quibus Logicæ & inventionis & dispositionis exempla perspiciamus, perspectaq; imitemur, & in aliis sententiis exprimamus. Tales verò sunt multis operibus poëtæ & oratores, qui res familiares tractant, quia sui sermonis elegantia & ornatu delectant: deinde cùm in iis mansuetioribus musis Logica versata primùm & exercitata fuerit, & ad mathematicas ac physicas artes puer deducet, nõ solùm Dialecticis legibus, eorũ argumẽta judiciaq; pleniùs intelliget, sed accuratiore exercitationis materia Dialecticas ipsas leges uberiùs exercebit: neque tãtùm propositas artes Logico lumine perfectiùs aspiciet, sed hoc ipsum logicũ lumen quãtò majoribus in rebus & majore studio adhibebit, tantò clarius & splẽdidius efficiet. Species logicæ exercitationis duæ sunt, altera in exploratione disputationis jã factæ, altera in novæ cõpositione & effectione: Illa nominatũ ἀνάλυσις ab Arist. 33. cap. primi Priorum: hæc γένεσις aut σύνθεσις, Aristotelis saltem verbis appellari potest effectio & cõpositio: cùm γένεσιν & ἀνάλυσιν opponat ibidem: Item ἀναλῦσαι καὶ συνθεῖναι in Elenchis primo capite secũdi quin utraq; verbis Aristotelis διαίρεσις καὶ σύνθεσις dici posfit, cùm hæc Aristoteles frequenter opponat: per analysim cognoscimus disputationis propositæ virtutes vitiaq;: per genesim, virtutes imitamur, vitia fugimus: Sic grammatica analysi puritatem propositi sermonis examinamus, grammatica synthesi in alia sententia effingimus: sic omnis artis exercendæ ratio duplex

plex erit, agnoscere in spectatis exẽplis artem, & agnitam imitari. Analysis itaq; dialectica, retexta ars quædã erit, & per eosdem progressionum omniũ gradus repetita, quæ spectare jubebit velut architectura, operis confecti speciem: omnibus ne locis ad legem conveniat, & ideam præceptis monstratã penitus exprimat, omnibusq; omnium partium numeris absolvat. Nomẽ ἀπὸ τοῦ ἀναλύειν, ã retexẽdo, quód hæc exercitatio, quasi Penelope contextam jam telam retexat: pro quó ἀναλύειν καὶ ἀνάγειν, dissolvere & reducere in Analyticis dicitur: Accidet veró, uná & suprá dicta confirmari & illustrari, quód ejusmodi sint, per ea quæ modó dicẽtur: ait Aristoteles tricesimo tertio primi Priorum, exposita inventione & dispositione, tum & analysim accederet. Et certé inventio dispositioq; factæ disputationis veré tum confirmatur & illustratur, imó etiam judicatur, cúm retexitur, & penitús perspicitur: ob eam que caussam tantum Aristoteles analysi tribuit, ut libros, in quibus non solúm Analytica documenta, sed tum inventionem communem & sciẽtificam, tum dispositionem & propositionis & syllogismi & methodi traderet, Analyticos inscripserit: quasi frustrá disputatio & inveniretur & disponeretur, nisi inventa & disposita retexeretur & examinaretur: imó quasi nullus esset futurus Logicus, nisi priús esset Analyticus, id est in excellentium & omnis generis disputationum explicatione & examine diligẽter & assidué versatus. Analysis igitur meritó habeatur & inventionis & dispositionis illustratio & confirmatio. Nec hîc ars ulla nova est: virtutes inventionis & dispositionis in exemplo proposito retexat: vitia etiam, si qua sunt ex Elenchis cognita, perpendat: virtutes imitetur, vitia fugiat. Genesis, non est inspectio propositi exempli, ut analysis, sed effectio novi operis: quæ meditatio unam & eandem viam in scribendo dicendoq; sequitur, & utilitatẽ logici studii feré totam complectitur. Etenim ut in cæteris artibus, sic in Logica, celeritas agendi, non analysi, sed genesi comparatur. Itaque siquid per analysim nobis apertum manifestumq; fuerit, in opere autem ἀμελέτητοι, inexercitati simus, sæpe commoditatibus & opportunitatibus privamur. Accidit autem interdum hîc, quod in lineamentorum descriptionib[9]: etenim illic sæpe cúm retexuimus, componere iterum non possumus: sic in disputando fit, ut licet intelligamus, unde ratiocinatio fiat, convertere tamẽ & componere ratiocinationem nequeamus: atq; analysi Hermes fortassis egregius, sed certé Passonis Hermes efficiatur: Veruntamen ut jam diximus, neq; satis est scire quid sit virtus, sed ut habeamus & utamur, est enitendum. Quare ut logica virtus habeatur, genesis assumatur: cujus via cõmunis etiam analyseos duplex est, scriptura & vox: quod Aristoteles tricesimo tertio capite primi Priorũ illis verbis, ἢ γράφοντες, ἢ ἐρωτῶντες, aut scribentes, aut interrogantes, quodammodo comprehendit: sic idem ipse Logicam exercuit, non solúm voce docendo, & omnibus modis ratiocinãdo; sed infinitos de Philosophia & omnib[9] artibus libros scribendo. Utriusq; exercitationis & vocis & scripturæ, communis forma duplex est, altera perpetua, concisa altera: Plató concisam in dialogis amavit, eoq; genere philosophiam composuit: Aristoteles perpetua disputatione disciplinas suas explicavit: attamen idem propositionẽ non solúm dialecticam & sophisticã in Topicis & Elenchis, sed apodicticam in Analyticis interrogationem facit nono capite primi Posteriorum: ut videatur Aristoteli placuisse, etiam artium institutiones dialogo tractari, ut doctor interroget, discipulus respondeat: aut contrá, quia sit ignorantis interrogare: nam & ideo Socrates interrogabat; ait Aristoteles octavó capite secundi Elenchorum, non autem respondebat: profitebatur enim se nescire: Quapropter ἀγὼν ille, qui voce fit interrogando respondendoq;, itemq; perpetua disceptatio, logicis exercitationibus inserviat: nam & ille animi præsentiam acrimoniamq; vehementer excitat, & hæc non minimum confirmat: & utrunque genus valdè seriis in rebus, cúm è schola discesseris, profuturum est, modó non sit temerarium, sed analyticum & artis descriptæ viis directum & jactatum non in præceptis altercandis tantúm, sed multó magis in exempla seriarum rerum, quas in vita tractaturi sumus: in qua enim materia Logi-

cam exercueris, in eadem promptam ejus & expeditam facultatem habebis. Quamvis autem vox ad docẽdum multò valentior sit scriptura, ac vox mentis sit index, vocis scriptura, ut est primo capite primi de Interpretatione: & vox naturâ prior sit, quàm scriptura, attamen scriptionis exercitatio prudentior est & tempore prior: cujus exercẽdæ non alia via est, quàm Rhetores tradiderũt exercendæ civilis eloquentiæ quę Logicam & Rhetoricam præterea in elocutione & actione comprehendit. Quamobrem, ut Crassus ait primo de Oratore, in istis ipsis exercitationibus etsi utile est etiam subitò sæpe dicere, tamen illud utilius, sumpto spatio ad cogitandum, paratiùs atque accuratiùs dicere. Caput autem est, (quod ut verè dicam, minimè facimus: est enim magni laboris, quem plerunque fugimus) quamplurimùm scribere: Stylus optimus ac præstantissimus, ut dicendi, ita differendi effector ac magister: Nam si subitam & fortuitam orationem commentatio & cogitatio facilé vincit, hanc ipsam profectò assidua ac diligens scriptura superabit. Cùm igitur per analysim in propositis nobis ad imitandum authoris virtutes cognoverimus, quæstio aliqua consimilis earum rerum, quæ ab illo tractantur, proponetur: scribendoq; primùm, tum etiam dicendo explicabitur: quàm maximè ad veritatem & similitudinis expressionem accommodatè. Ita enim inventionem acuemus, & confirmabimus dispositionis prudentiam: imò comparatum superioribus Grammaticæ & Rhetoricæ studiis, orationis fructum gratis augebimus: cùm, sicut accidit in sole ambulãtibus, licet res alias meditentur & agant, tamen interea imprudentes & inscientes colorantur: ita nos in disertis & eloquentibus authoribus, licet artificium tantùm logicum de industria consectantes, attamen conjunctus & alligatus orationis ornatus, vel imprudentes sequetur: & cùm eorum more differere consuescemus, eorum etiam more dicere, sine labore unà consuescemus. Ergo disertorum Logicorum imitatio hũc gratuitum fructum etiam dabit: Deinde cùm præstantes authores hac scriptionis dictionisq; diligẽtia diu multumq; imitati fuerimus, imitatione dimissa quæstionẽ liberam sumemus de bonis rebus & malis, de jucũdis & utilibus, deq; omnibus communi hominum judicio subjectis, & industria propria explicabimus; omnes inventionis artes excitabimus: nullum intentatum argumenti genus relinquemus: quæstionis utranque partem per omnia argumentorum genera deducemus: argumenta ipsa non uno, sed vario modo proponemus & cõcludemus, proq; natura rerum, secũdum artis aut prudentiæ methodum disponemus. Talis fuit Aristotelis disciplina tot locis à Cicerone celebrata, qua discipulos suos non solùm subtiliter differère, sed ornaté dicere docuit: Nam cùm Grammaticæ & Rhetoricæ jam cognitæ fructum & usum illum gratuitum cum Dialecticam exercitatione conjungemus, loquendi dicẽdiq; proprietatem & ornatum cum differendi subtilitate conjungemus: Aristoteles igitur, ait Cicero prima Tusculana, vir summo ingenio, scientię copia, cùm motus esset Isocratis rhetoris gloria, dicere etiam cœpit, adolescentes docere, & prudentiam cum eloquentia jungere. Et in Oratore, cùm de thesi loquitur: In hac Aristoteles adolescentes, non ad philosophorum morẽ, tenuiter disserendi, sed ad copiam Rhetorum in utranq; partem, ut ornatiùs & uberiùs dici posset, exercuit. Atque hanc magnificam Aristotelis exercitationem Cicero testificatur à suis præceptoribus servatam. Itaq; ait secunda Tusculana, mihi semper Peripateticorũ Academiæ que consuetudo de omnibus rebus in contrarias partes differendi non ob eam caussam solùm placuit, quód aliter non posset, quid in unaquaque verisimile esset, inveniri, sed etiam quód esset ea maxima dicendi exercitatio, qua princeps usus est Aristoteles: deinde eum qui secuti sunt. Nostra autem memoria Philo, quem nos frequenter audivimus, instituit alio tempore Rhetorum præcepta tradere, alio philosophorum. Aristoteles igitur Rhetoricæ studium, cum philosophiæ studio conjunctum discipulis exercendis habuit: Et nos ejus exemplo atq; instituto faciliùs etiam tenemus: Ille enim duas artes eodem die docebat, nos distinctis temporibus docemus, Rhetoricam primò, Logicam se-

cundô: ſed antecedentis jam perceptæ & cognitæ uſum, & quidem, ut dixi, gratuitum in conſequentis exercitatione conjunctum retinemus: quodq; Ariſtoteles ſecutus eſt, idipſum via etiam magis compendiaria ſequimur. Atq; etiam cùm multæ ſint Peripateticæ philoſophiæ laudes, nulla tamen eſt tam egregia, tamq; propria: de divina Theophraſti eloquentia, deq; cæterorum Peripateticorum ſuavitate & copia aliâs dictū eſt. Cumq; in hac parte tantùm boni ſit, magnus labor, magnum ſtudium eſt adhibendum, ut inde rerum abundātiam quàm ampliſsimam, & ad omnem diſputationem promptiſsimam facultatem hauriamus. Atque ut analyſim, ſic ſcriptionis dictionisq; geneſim poſsimus per omnes artes deducere: Quis enim alienum vel incommodum putabit, ſi non ad alios docendum, certè ad ſtudiorum fructum augendum, commentarios artium ſingularum, de quibus in ſchola audiamus, dialectica iſta ratione conficere? Imô verò quoniam tota hominis vita nil aliud eſſe, quàm rationis meditatio & exercitatio debet, ſic Dialecticam, id eſt rationis naturalis artem, quanquam breviter & paucis annis in ſchola meditatam & exercitatam, tota vita tamen in rebus ômnibus meditemur & exerceamus: nec ab hominis vita dialecticum uſum ſeparemus: nec hominem ab animali dialectico & rationali diſtinctum & diverſum faciamus: tandem certè ut in cæteris artificiis omnibus, ſic in hoc univerſo & omnia alia complectente, veriſsimum illud eſſe percipiemus, Artêm non tam præceptis, quàm exercitatione cognoſci: multaq; quæ otioſi in ſcholis pueri jejuna atque arida putabamus, in hoc uſu diligentiſsimè verſati mirabimur: atq; ipſe ſenſus conſuetudine & exemplis & multiplici uſu informatus, aliquid oſtendet, quod quieta cogitatio, quanvis acutiſsima, non poterat intelligere: uſus denique ſcientiam univerſalem, faciet abſolutè ſcientiam: Paſſonisq; Mercurium non ſolùm intùs cælatum & inſignem, ſed foris apertum atq; tractabilem exprimet. Quamobrem, quantus erit exercitationis labor, tanta erit artis non ſolùm utilitas, ſed ſcientia prudentiaq;.

Atq; hæc de exercitatione dialecticæ diſpoſitionis, cujus ars non ſolùm ad judicandum, ſed ſi qua hîc omninò ars eſſe poteſt, ad recordandum valet: Enunciationis ordo ut minor eſt, ſic ſubſidii minùs habet: Syllogiſmi collocatio percepta, plus adjuvabit: Res igitur exemplo declaretur. Sit puer, qui querimoniam Penelopes apud Ovidium epiſtola prima de Ulyſsis abſentia poſt everſam Trojam, memoriæ cōmendare velit.

Sed mihi quid prodeſt veſtris diſjecta lacertis
Ilios, & murus, quod fuit antè ſolum:
Si maneo, qualis Troja durante manebam,
Virque mihi, dempto fine carendus abeſt?
Diruta ſunt aliis, uni mihi Pergama reſtant,
Incola captivo quæ bove victor arat.
Iam ſeges eſt ubi Troia fuit, reſecandaq; falce:
Luxuriat Phrygio ſanguine pinguis humus.
Semiſepulta virûm curvis feriuntur aratris
Oſſa, ruinoſas occulit herba domos.
Victor abes, nec ſcire mihi quæ cauſſa morādi,
Aut in quo lateas ferreus orbe, licet.
Quiſquis ad hæc vertit peregrinam littora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit.
Quamq; tibi reddat, ſi te modò viderit uſquā,
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos Pylon, antiqui Neleia Neſtoris arva
Miſimus, incerta eſt fama remiſſa Pylo.
Miſimus et Sparten, Sparte quoq; neſcia veri,
Quas habitas terras, aut ubi lentus abes.
Utiliùs ſtarent etiam nunc mœnia Phœbi:
Iraſcor votis, heu levis ipſa meis.
Scirem ubi pugnares, et tantùm bella timerem:
Et mea cum multis juncta querela foret.
Quid timeam, ignoro, timeo tamen omnia demens,
Et patet in curas area lata meas.
Quæcunque æquor habet, quæcunq; pericula tellus,
Tam longæ cauſſas ſuſpicor eſſe moræ.

Hunc totum locum cùm viderit puer primo connexo ſyllogiſmo comprehenſum, partes ſingulas notabit, earumq; præcipuas exornationes: Propoſitionē igitur aſpiciet initio in quatuor primis verſibus poſitam:

Sed mihi quid prodeſt veſtris diſjecta lacertis
Ilios, & murus, quod fuit antè ſolum:
Si maneo, qualis Troja durante manebam,
Virq; mihi, dempto fine carendus abeſt?

Deinde ſequitur aſſumptionis ſententia, At tu abes: & amplificatio ex adjunctis ruinis everſæ Trojæ: ubi ſex ſunt verſus:

Diruta sunt aliis, uni mihi Pergama restant,
Incola captivo quæ bove victor arat.
Iam seges est ubi Troja fuit, resecandaq; falce
Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.
Semisepulta virûm curvis feriuntur aratris
Ossa, ruinosas occulit herba domos.

Dehinc repetitur assumptio, & augetur à majori: Non modò abes, sed ita abes, ut scire nequeam ubi lateas: Quod exaggeratur factis Penelopes, Interrogo, scribo, mitto in omnes orbis partes, nec quicquam de te audio. Decem sunt hîc versus:

Victor abes, nec scire mihi quæ caussa morandi,
Aut in quo lateas ferreus orbe, licet.
Quisquis ad hæc vertit peregrinam littora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit.
Quamq; tibi reddat, si te modò viderit usquã,
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos Pylon, antiqui Neleïa Nestoris arva,
Misimus, incerta est fama remissa Pylo.
Misimus et Sparten, Sparte quoq; nescia veri,
Quas habitas terras, aut ubi lentus abes.

Conclusionis sententia tandem vicesimo primo secundoq; versibus per contrarium significatur:

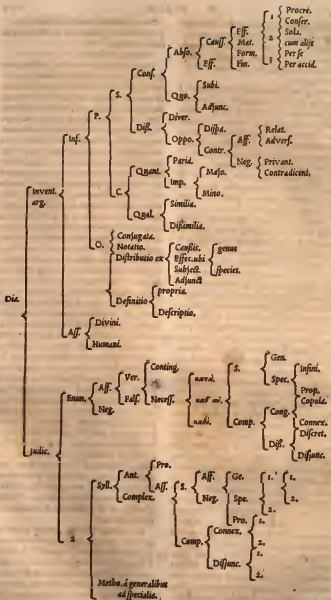
Utiliùs starent etiam nunc moenia Phoebi:
Irascor votis, heu levis ipsa! meis.

Sed & ipsi cõclusioni amplificatio accedit ex adjunctis: sex sunt versus:

Scirem ubi pugnares, et tantùm bella timerem:
Et mea cum multis juncta querela foret.
Quid timeam, ignoro, timeo tamen omnia demens,
Et patet in curas area lata meas.
Quæcunq; æquor habet, quæcunq; pericula tellus,
Tam longæ caussas suspicor esse moræ.

Quamobrem cùm hac interpretationis diligentia puer totam sententiam distinxerit, vel à diligenti præceptore distinctam acceperit, & ex octo & viginti versibus quatuor propositioni, sexdecim assumptioni, octo cõclusioni tribuerit, hac syllogismi descriptione non solùm partes, sed partium quoq; sententiam sibi repræsentabit: Nam cùm sciverit hîc primo loco propositionem, secũdo assumptionem, tertio conclusionem esse, sciet itidem ex cognitis syllogismi legibus quæ vis cujusque partis esse debeat: quinetiam hac ratione facillimè *φαντασίας* animo cõcipiet, per quas, imagines rerum absentium ita subjiciet animo, ut cernere oculis ac præsentes habere videatur. Ut in hoc exemplo õccurrẽt antiquæ urbis ruinæ, agricolæ, ossa, nautæ, mulier solicitè interrogans, tabellarii, bella, naufragia, cædes. In longioris autem orationis & disputationis ambitu, præsertim si methodus servata sit, memoriæ subsidiũ præcipuum erit. Exemplum de nostra Dialectica commodissimum erit, ut Dialectica sui ipsius imprimis memoriã cõfirmet, quæ aliis opem confirmandæ memoriæ pollicetur. Figuretur igitur hîc primis rerum notis, artis Dialecticæ summa & universa partitio, quæ quod dicimus, oculis etiam spectandum proponat.

Dia

Dia.
Invent. arg.
Inf.
P.
S.
Conf.
Abso.
Causs.
Eff.
Eff.
Mat.
Form.
Fin.
1
2
3
Procre.
Conser.
Sola.
cum alijs
Per se
Per accid.
Quo.
Subi.
Adjunc.
Diss.
Diver.
Oppo.
Dispa.
Contr.
Aff.
Neg.
Relat.
Adverf.
Privant.
Contradicent.
C.
Quant.
Paria.
Imp.
Majo.
Mino.
Qual.
Similia.
Dissimilia.
O.
Conjugata.
Notatio.
Distributio ex
Caussis.
Effec.ubi
Subject.
Adjunct
genus
species.
Definitio
propria.
Descriptio.
Aff.
Divini.
Humani.
Judic.
Enun.
Aff.
Neg.
Ver.
Falf.
Conting.
Necess.
S.
Comp.
Gen.
Spec.
Infini.
Prop.
Copula.
Cong.
Connex.
Diss.
Discret.
Disjunc.
2
Syll.
Ant.
Pro.
Aff.
Complex.
S.
Aff.
Neg.
Ge.
Spe.
Pro.
1.
2.
1.
2.
1.
Comp.
Connex.
Disjunc.
2.
1.
2.
Metho. à generalibus ad specialia.

Cc 3 Itaq;

erat, illa autẽ non erat instituta, sed omnino nulla erat: Etenim mercede contentiosas artes docentium institutio, Gorgiæ operi similis erat: orationes enim hic quidem ad dicendum, illi veró ad interrogandum ediscẽdas proponebant, in quas utriq; mutuis sermonibus incidere solebant: Itaque facilis quidem ab iis & expedita, sed inartificialis institutio discipulis tradebatur: nec enim arte, sed artis operibus & exemplis tradendis, se peritiam tradere opinabãtur. Adhuc similitudo Gorgiæ & veterum sophistarum seu Dialecticorum fuit, quód utriq; exercitatores artis, non doctores fuerint. Idemq; similitudine calceolariorum plenius declaratur. Quemadmodum si quis profiteatur scientiam se traditurum, qua pedes non doleant, deinde suendi artem quidem non doceat, nec unde facultas ea comparetur, sed multa calceorum variorum genera suppeditet: hic enim ad usum, adjumentum attulerit; artem tamen nequaquam tradiderit. Assumptionis sententia & exornatio sic est: ubi considerabis quod Aristoteles dicit, Logicę artis exempla à Logicis veteribus tradita juventuti fuisse, artem traditam non fuisse: calceos denique, non calceorum faciendorum artem: qui locus in Topicis frequenter à nobis citatus est: & Topicus doctor, talis calceolarius sæpe demonstratus est. Repetitur deinde propositũ antea Rhetoricæ exemplum, eiq; Dialecticæ exemplum dissimile comparatur, quód Rhetoricæ præcepta quidem jam multa fuerint inventa, Logicæ autem prorsus nulla: & complexio colligitur. Ac de Rhetoricis quidem fortasse permulta & antiqua documenta fuerunt: de ratiocinando autem & argumentando nihil omnino prius aliud dicere potuimus, quám usu & exercitatione quærendo, longi temporis labores exhausimus. Atque hæc complexio est, in qua dissimilitudinem Rhetoricæ & Logicæ considerabis, & qualis Aristotelis ratio siti: nam si de Rhetorica, multa jam præcepta ac dicta erant, certè de Logica etiam multa præcepta ac dicta erant: Aristotelis enim tempore, ut ex ipsius Rhetoricis constat, Rhetorica nihil fuit, nisi inventio & dispositio: pusillum de metaphoris & de numero: de reliquis elocutionis ornamentis nihil, nihil item de actione, cúm Aristoteles ipse primũ se actionis authorem esse profiteatur: ut hæc confirmatio, suæ quæstionis refutatio fit. Et quo argumento Aristoteles probare vult, se primum Logicæ inventorem fuisse, eodem intelligatur multos doctores habuisse. Postremó petitur merces operis, eiusq; perfectio significatur. Quamobrem si vestro judicio, præsertim cúm principium ejus anté nullum fuerit, doctrina præ cæteris per accessiones amplificatis perfecta & absoluta esse videatur, reliquæ vestrûm omnium, vel eorum qui audierint, partes erunt, omissis quidem doctrinæ partibus, veniam, inventis autem multam gratiam impertiri. Hîc igitur Aristoteles pro tantis laboribus futuros eorum judices obtestatur: atque adeó audacter, ut Alexander notavit, perfectionem hîc & absolutionem loquitur: planeq; & aperté loquitur, Logicam, non solúm á se primùm inventam, sed tandem præ cæteris priús inventis perfectam atq; absolutam: Quæ ambitio tamen tot testimoniis tamq; locupletibus primo libro constricta & convicta est, ut jam dubia esse non possit: Et sané (siquid excusari possit iste gloriæ tantus amor, atque hæc laudum immensa cupido) Aristoteles mihi videatur hæc profiteri, elatus non alia veriús, quám à se constitutæ methodi & collocationis opinione: ut Aristoteli, qui Logicam apté collocarit, Logicam primus invenerit & perfecerit: tanquam Logicæ artis, nisi apté & ordine collocatæ, nullus futurus esset usus. Quamobrem Aristoteli methodum tantoperé probatam & laudatam, sed methodum in Organo Logico non satis adhibitam, studiosé consectamur, ut Aristotelis opinione propemodúm seducti, primum Logicæ compositorem & ordinatorem, primum quoque Logicæ inventorem & perfectorem, imó primum Logici usus authorem arbitremur: nec ullam omnino Logicam, nisi methodica specie formatam judicemus: Omnesq; iccirco, qui ubicunque terrarum sint, philosophos, quod initio fecimus, rursus in extremo, debilitatis humanæ bene memores & imprimis nobis conscii, ad hanc laudem cohortamur:

nec eos ut Aristoteles, omissi veniā poscimus, sed ut Apelles à prętereuntibus, errati notitiam & medicinā flagitamus: ut ab iis omni studio ac severitate in nostram Dialecticā animadvertatur, quid verbis sit inusitatum, ὁμώνυμον, duriús immutatum, ἀμφίβολον, pravé expositū: quid sententiis obscurum, alienum, falsum, ἀσυλλόγιστον, nequid iis impedimentis, artis usus retardetur: sed multó maximé quid perversum aut præposterum (illa est enim, illa palma nobilis, Aristoteli longé pulcherrima, nullisque vel Olympicis palmis comparanda: palma tamen pertinax & superba, quæ vel gravissimorum laborum ponderi facilè nō cedat) quid, inquā, perversum aut præposterū: quid Aristotelis principiis contrarium: an γενικώτατον quodque primo, ὑπάλληλον medio, εἰδικώτατον postremo loco positum: an nihil ὕστερον πρότερον cōfusum sit. Idque cúm deprehensum fuerit, ad illum ipsum, toties jam nobis cantatum usum: ad illa Aristotelis principia toties appellata congrué & apté corrigatur & emendetur, ut Logica tandem aliquādo principiis Aristotelis conformata, & ad usum humanitatis instituta teneatur. Imó veró te Deus Optime Max. (à te enim principiū, tibi desinet) oro & obsecro, ut hominū mentes exuscites ad laudē gloriamque nominis tui cognoscendam: Neque enim cæci, neque surdi laudare possunt ea, quæ nūquam viderunt, nunquam audierunt: sic pulcherrima nobilissimaque mentis humanæ bona, quibus abs te donati homines dotatique sunt, qui nunquam providerint, qui ab intelligētibus audire percipereque aut noluerint, aut non potuerint, gratiam tibi pro tanto munere nullam habebunt: Verúm qui tantum lucis splendorem perspicient, qui admirabilem Dei hominumque ex rationis mentisque communione societatem cernent, hi singularem tuam erga homines pietatem ex animo vereque complectentur, & syncero veroque cultu venerabuntur. Quare per infinitam bonitatem tuam perge, ac potiús propera solis hujus tui lumen excitare, ut tot orbis terrarū gymnasiis perspiciatur, ametur, colatur.

P. RAMI SCHOLARVM DIALECTICArum lib. xx.

FINIS.

P. RAMI SCHOLARVM PHYSICARVM LIBRI OCTO, IN TOTIDEM ACROAMATICOS libros Aristotelis.

PRAEFATIO IN SCHOLAS Physicas.

Ristotelis auscultatio physica eodem illo instrumēto disceptanda nobis est, quo adhuc antecedentes artes disceptatæ sunt. Logicæ leges illæ de materia formaque artis ante oculos habēdæ sunt, ut materia omnis sit κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον: de omni, per se, universaliter primum. Prima lex est veritatis, ne ullū sit in arte documentū, nisi omnino necessarioq; verum. Itaq; non modo falsa, sed fortuita tollentur. Secunda lege cavetur amplius, ut artis decretum sit non tantū omnino, necessarioq; verum, sed homogeneum, & tanquam corporis ejusdem membrum: nec in Arithmetica sit quicquā geometricū: nec in Geometria arithmeticū, secus geometricum, in Arithmetica fuerit ἀνάριθμον, arithmeticum in Geometria ἀγεωμέτρητον. Sic logicū in Physica tam fuerit ἀφύσικον, quàm physicū in Logica sit ἄλογον. Hinc falsi erroris refutationes etiam veræ, tamen ex arte tollentur, quia inscientiam tantùm dedoceant, scientiam ipsam non doceant. Hæc justitiæ lex est ad regendos artium fines, & suum cuiq; tribuendum, justissima. Tertia demum lege sancitum est, ut artis præcepta nō sint duntaxat omnino necessarioq; vera, nec homogenea tantum, sed propria partibus reciproca: neq; generale speciei, aut speciale generi tribuatur, sed generale generaliter, speciale specialiter exponatur: Si doceas rectas nō cōcurrere: in æquicruro tres angulos duobus rectis æquales esse: analogiam in numero & magnitudine, generalem affectionem speciei tribuis, cum parallelismus etiam obliquis, æqualitas rectorum omnibus triangulis, analogia rebus omnibus conveniat. Si doceas æqualitatem duorum rectorum in figura, specialem affectionem generi attribues, ideoque sophisticè docebis. Hæc tertia lex est sapientiæ. Hæ tres leges νοητικὸν de principiis & per se claris enuntiatis judiciū complectuntur: de dubiis enuntiatis syllogisticum judicium minimè cōtroversum est. De artificiosa & methodica enuntiatorum vel νοητικῶς vel συλλογιστικῶς judicatorum dispositione & forma lex unica est, ut absolutè notius & clarius antecedat: quæ tamen si verbis paucissimis est contenta, usu tamen & fructu est omnium

nium

nium maxima. Hæ sunt Aristotelis de materia formaq; artium logicæ leges, communes omnium temporum, locorum, hominum, nullis exceptionibus cõsilii, voluntatis, occasionis cujusquam astrictæ. Peccaveris in Grammaticæ leges minimum, syllabamq; longam breviter enuntiaris, sibilo audientium peccatum tuum corrigetur. In dialecticas autem leges, id est cujusvis doctrinæ principes ac dominas, vel quidlibet offendere, quanto gravior offensa, quantoque minus ferenda fuerit? Vna est erroris infiniti magistra, anticipata multis anté seculis opinio, catholicis instituendæ doctrinæ legibus adversaria, academiarum & publicarum cathedrarum variis privilegiis, amplis etiam præmiis & honoribus armata, quibus acroasis physica, sicut Aristotelis opera reliqua, sancitur. At in logica civitate logicos judices spero me habiturum esse, qui catholicas suæ civitatis leges quantumlibet inveteratæ captionis exceptione majores, quantumlibet approbati privilegii sanctione sanctiores existiment. Enimvero si quis architectum regiæ cuipiam considerandę in consilium advocet, interrogetq; quibus instrumẽtis opus sit illud examinaturus, proferat (opinor) regulam, perpendiculum, normam: ita si quis interroget quibusnam machinis aut ferramẽtis confisus ad tantam aristotelei mundi fabricam expendendum accedam, aristotelearum de materia, formaque artis legum instrumenta videlicet illa proferam: Aristotelis enim philosophia est omnium qui anté fuerunt philosophorum bibliotheca quædam, permultis locis collectas sententias potius, quàm judicatas complexa, easq; Apelliconis tineis & blattis corruptas & depravatas, ut alias proposui. Itaque comparandi sunt eadem de re omnes aristoteleæ philosophiæ loci, tum delectus legibus illis catholicis consentaneus est adhibendus. Nulla enim philosophiæ sententia illustris feré est, cujus contradictionem aliquam in Aristotele non reperias. Itaq; controversi Aristotelis interpretem ac judicem, aristoteleis legibus, id est Aristotelis gravissimis & accuratissimis judiciis, quem potiorem aut præstantiorem requiramus? Quamobrem philosophi omnes, quicunque hæc lecturi, audituri, cognituri estis, animos per Deum naturæ (qua de hic agitur) erigite. Scripsimus antea & pro logica veritate, & contra sophisticam falsitatem philosophica libertate beatis quondam & florentibus philosophiæ studiis, non solùm permissa philosophis omnibus, sed ad legitimé philosophandum proposita, ac præscripta: Ergo jam præmium tali virtuti usitatum protinus non á nostris tantum popularibus, sed toto terrarum orbe sumus adepti: probra & maledicta ab hominibus é sophistica illa, tanquam é solida doctrina laudẽ sectantibus, qui tamen legibus, qui cõparationibus, qui argumentis nostris nihil irascerentur, sed maledicerẽt legum vindici, comparationum

secun-

secundum leges & argumentorum authori: Neque enim nostri philosophi ad illam æquitatem adhuc adduci potuerunt, ut secundum Aristotelis leges aristotelea philosophia judicaretur: nec adhuc in tot maledictorum plaustris syllogismum illum deprehendere potui, vel pro Aristotele hoc modo: Præceptum artis κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον, naturaque prius antepositum est legitimum: Aristoteleæ philosophiæ præceptum quodlibet ejusmodi est: Itaque legitimum. vel contra nos hoc modo: Præceptum legitimum est κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον, naturaque prius antepositum: P. Rami præceptum ejusmodi nō est: Non igitur legitimum. hunc (inquam) logicum syllogismum, hoc logicum judicium adhuc in nullo P. Rami adversario deprehendere potui: Id nimirum est. O' philosophe, si philosophiæ legibus judiceris, actum est, ilicet, periisti: Itaque effrænatam maledicentiam, & infinitam exceptionum sophisticam tantum adhuc audivi: hic item non tantum singuli professores, sed scholæ totæ physica Aristotelis celebres, cúm eruditionis suæ fama spoliari sibi videbuntur, non dubito quin protinus tanquam adversus prædonem quempiam & latronem quiritentur. tanta est apud plerosque etiam doctos, etiam de religione pie sentientes (quod persæpe admiratus sum) de philosophi hujus scriptis opinio, ut vel de Mose, deque Christo potius, quàm de Aristotele dubitent. Verumtamen cùm pertinacia tantisper posita, judicioque synceriore adhibito perceperint, suis opinionibus longè dissimiles libros acroamaticos esse, tum faciliores paulo atque æquiores erunt. At enim si quis animo in supremam mundi regionem elatus cælum & terras, omniaque iis comprehensa penitus perspiciat, ad Aristotelis acroasim conversus perspiciet in octo physicis libris nullam rei cujusquam naturalis notam, sed logica sophismata de caussis & principiis primo secundoque libro, de effectu caussarum & motu tertio, & quinto, de subjecto loco, adjunctoque tempore, quarto: tertii parte, sextoque toto infinitatis, totisque item septimo, & octavo æternitatis monstra quædam & portenta perspiciet, non solùm ingenuæ disciplinæ prorsus aliena, sed veræ pietati ac religioni contraria. Ac nescio quo animo Christiani homines ferent ab aristoteleis interpretibus Aristotelis impia commenta defendentibus, Mosem tanquam fabulatorem Aegyptium irrideri: Christianosque modò ignaros idiotas, modò τελχῖνας tanquam scelestos, furiososque appellari. Aristotelem nempe majores illi nostri tanquam Jovem aliquem insanorum interpretum more non colebant, sed ejus fraudes manifestis & illustribus argumentis convincebant: his tamen argumentis adversus Aristotelem non admodum uti, sed logicis, mathematicis, physicis,

id est

id est philosophicis armis philosophicum certamen certare constitui. Itaq; valde spero cognitores hujus controversiæ, judicesq; conversis animis immortales gratias nobis habituros esse. Et quidem ut fructus iste publicé omnibus & mihi privatim maturius cõstet, Platonicam peregrinationem decurso reliquarum artium stadio in eas regiones meditor, ubi nostratia hæc studia exerceri celebrariq; audio. Britanniam ut Parisiensis Academiæ parentem exosculor: Germaniam ut mathematum altricem animo complector: Italiam veró omnium laudum, virtutumq; velut officinam quandam admiror & suspicio, in eaq; Bononiam (quæ tam longinquo locorum intervallo nobis primariæ in doctissima academia professionis honorem, referente Angelo Papio jureconsulto clarissimo honorificé detulit) præcipué visendam, omniq; studii & officii genere colendam: præcipueq; Papium mihi complectendum propono: Itaq; commilitones mei (ubicunq; terrarum nostræ hujus militiæ stipendia meremini) ne vos imparatos offendam, interea considerate, quid de liberalium artium institutione, quam persequimur, corám respondendum judicetis, quales vestro judicio sint Aristotelis augustæ & sacræ leges illæ, quibus artes & disciplinas regendas esse profiteor.

—hic murus aheneus esto,

Et certé adversus calumnias omnes adhuc aheneus fuit, & erit in æternum: Neq; enim sophismate ullo diruetur unquam. Considerate (inquam) qualis sit hic murus, qualis sit Aristotelearum variis élocis sententiarum ad leges comparatio, qualis deniq; sit ex iis & legũ & comparationum antecedentibus nostra cõsecutio & complexio. Atq; hoc loco Italos in primis exhortor & moneo, ut de suis virtutibus pauló magnificentius sentiant, quám ut placitis philosophi cujusquam tam humiliter demisseq; serviant. Etenim (Deum immortalem) doctores hi singularibus naturæ dotibus eximié præstant atq; excellunt, diligentiam industriam constantiamq; tractandis & explicandis artibus ex omnibus omnium linguarum comparatis interpretibus admirabilem adhibent. Sum enim cupidior, & fortasse curiosior de cujusque doctoris pauló clarioris dignitate & existimatione. Nec tamen editos libros avidé perlego, sed si quis doctrinæ studiis deditus, é discipulis vel amicis vel quomodocunq; notis hominibus ex Italia redierit, sciscitari, percontariq; subtiliter solitus sum de celebritate Academiæ cujusq;, de nobilitate professorum, de genere docendi, atq; facultate: inde cætera quidem omnia in Italis philosophis abundé comperiebam, sed in plerisque omnibus animadvertebam, præposteræ cujusdam persuasionis opinionem valdé contrariam: doctoris nempe veluti laudatoris officium videri, authoris propositi sententiam non solum perspicué & intelligenter interpretari, sed

qualiſcunque ea ſit, arctè tenere, ac mordicus tueri. Enim verò (inquã) ſi de Iſocrate aliquo aut Simonide loqueremur, officium doctoris illud fortaſſe probaretur: At longè alius eſt Panegyricus, aut Melicus alienæ laudis mercator ille, alius hic noſter doctor, non ſolùm virtutum exornator, ſed judex cenſorque vitiorum. Nam ſi grãmaticus vel rhetor grammaticas, vel rhetoricas laudes in authore quãlibet egregio interpretandas ſumpſerit, quid aliud ad hoc interpretationis judicium ſibi præponet, quàm ut ejus virtutes grammaticis rhetoricisque legibus congruas diſcipulis ſuis commendet, & imitandas eſſe prædicet? vitia autem contraria demonſtret, fugiẽdaque moneat? Sic in philoſopho quantumlibet excellenti explicando, quid philoſophiæ doctor prius & antiquius philoſophicis habere debeat, ad accuratè ſyncereque philoſophandum? & quid in quaque re verum, falſumque ſit exiſtimandum? Id enim eſt ſcire, rẽ per cauſſam cognoſcere. At cauſſa rectè & legitimè philoſophandi eſt in philoſophiæ legibus, & principiis: vagæ autẽ & ſophiſticæ opinionis umbra tantum eſt in philoſophi nomine atque authoritate. Vtinam verò philoſophicam libertatẽ ſummis philoſophiæ legibus duntaxat obedientem, Italiæ philoſophis propediem gratulari poſsim, ut velit quiſque Ariſtotelis ita diſcipulus eſſe, ut Platonis Ariſtoteles fuit: imò verò velit eſſe ille ipſe Ariſtoteles, vel Ariſtotele præſtantior, ut Ariſtoteles alter Plato eſſe voluit, atque adeò Platone excellentior. Etenim, ſumme Deus, iſta libertate duce omnes omnium generum artes vel uno ſeculo à talibus artificibus & inveniri, & abſolvi poſsint: quæ tamen neſcio quot ſecula poſteaquam ſervilis inertia in ſcholas noſtras invaſit, vix ac ne vix quidẽ parte milleſima intelliguntur. Quapropter ubi'nam ſunt animi illi nobiles & generoſi, non ſolum ex illa tranſmarina platonici & ariſtotelei, ſed ex iſta magna Græcia pythagorei, qui ſervitutem hanc non ſecùs ac perniciem artium aliquã averſabantur? Vbi'nam Cæcus ex Itala gente Appius, qui hunc noſtrum philoſophorum ſenatum ſenatoria illa ſeveritate coarguat,

Quò vobis mentes (rectæ quæ ſtare ſolebant
Antea) dementi ſeſe flexere ruina?

Quamobrem per Phyſicas muſas (quarum numen in iſto judicio periclitatur) ad antiquam illam gravitatem cõſtantiamque redeatur, malitque quiſque noſtrûm, philoſophus, quàm philoſophi ſervus eſſe. Atque hac ingenuitate ad acroamaticos libros cognoſcendum & retexendum accedatur.

quæ natura ſunt notiora: Singularia ſunt notiora nobis. Singularia itaque ſunt adhibenda ad principia declarandum. hic ſyllogiſmus in Ariſtotele plenus eſt: &, ſi tam clarè & perſpicuè propoſitus eſſet, philoſophia capitis hujus lumen aliud nullum requireret. At propoſitio nominatim nõ exprimit theſim, quod modus in principiis artium declarandis quæratur: deinde partitionem illã à nobis in logica de methodo diſputatã repetit, quod alia ſint γνώριμα ἡμῖν, καὶ τῇ φύσει, nota nobis & natura. Enimvero duplex cognitionis humanæ via eſt, ſenſus & intellectus: ſenſu primùm ſingularia judicantur, deinde univerſa intellectu cõcipiuntur. ſed illa ἀμυδρῶς καὶ φαύλως, infirmè & imperfectè cognoſcũtur ἢ μικρὸν, ἢ οὐδὲν ἔχει τοῦ ὄντος, ac puſillũ aut nihil entis, id eſt, (ut Alexander interpretatur) veritatis, habent. hæc autẽ ὅλως ἁπλῶς, omnino abſolute percipiuntur. Deniq; γνώριμον ἡμῖν καὶ τῇ φύσει dicitũ ab Ariſtotele bis 5. capite hujus, itemq; alibi ſæpius κατὰ τὴν αἴσθησιν καὶ κατὰ τὸν λόγον, ſecundũ ſenſum & ſecundũ rationem: quod totum ampliſsimè ex omnibus ariſtoteleæ philoſophiæ partibus diſputatum eſt à nobis in dialectica in capite de Methodo. Ergo talis eſt proſyllogiſmus propoſitionis: quam de principiorũ deductione ſic intelligendã eſſe Græci interpretes etiam monuerunt: *Nunc vult dicere quis ſit modus cognitionis principiorum*, ait hoc loco Philoponus de Ariſtotele. Itaq; ne quis hic hallucinetur, & methodicam diſponendæ artis viam putet ab Ariſtotele ſecundã informari, propoſitio ſyllogiſmi ſecũdi nobis hæc eſt: Ad principia, quæ natura ſunt clariora, declarandum, notiora nobis adhibenda ſunt. Aſſumptio deinde ſequitur, Singularia ſunt notiora nobis. Aſſumptio hæc nominatim non appellat ſingularia, ſed τὰ συγκεχυμένα μᾶλλον, confuſa magis, quia, ut Græci interpretes aiunt, ἀορίστως καὶ ἀδιαρθρώτως, indefinitè & indiſtinctè concipiuntur: hæc igitur eſt obſcuritas in ſecundi ſyllogiſmi aſſumptione. ſed major eſt in complexione: Nam pro eo, *Quare ſingularia adhibẽda ſunt ad principia declarandum* totum contrà concluſum eſt. Διὸ ἐκ τῶν καθ' ὅλου ἐπὶ τὰ καθ' ἕκαστα δεῖ προϊέναι· Itaq; ex univerſalibus ad ſingularia oportet procedere. Quo loco velut attonitos interpretes animadverto. At Philoponus unus hic repugnantiã Ariſtotelis perſenſit, καθ' ὅλου οὐ ταῦτα λέγει, οὐ τὸ καθ' ὅλου ἐνδείκνυται, ἀλλὰ μερικὸν ἢ συγκεχυμένον, διὰ τὸ πλείοσιν ἐφαρμόζειν: univerſale hic dicit nõ univerſale propriè, ſed particulare, & confuſum, quia multis convenit. Neq; tamen Philoponus hic ſatisfacit. quia μερικὸν & particulare nõ idẽ facit quod τὸ καθ' ἕκαστον ſingulare: ſed μερικὸν, ut *Quidam homo eſt animal*, facit univerſale quoddam, quod multis poſsit convenire, itaq; in nube & umbra quærit manifeſti elenchi excuſationem. Generalia principia ſunt notiora τῇ φύσει, ὅλως, ἁπλῶς. Itaque ſi quid obſcuritatis habeant, principiis aliis explicari non poſſunt: ſpecialibus igitur uti neceſſe eſt. ea ſint ne μερικὰ ἢ καθ' ἕκαστα, ad rem præſentẽ nihil facit: & Ariſtoteles hoc ipſo loco non opponit τῷ καθ' ὅλου, illud Philoponi τὸ μερικὸν, ſed τὸ καθ' ἕκαστον: neq; τὸ μερικὸν, ἀλλὰ τὸ καθ' ἕκαστον κατὰ τὴν αἴσθησιν γνωριμώτερόν ἐστι, ut hic tamen Ariſtoteles loquitur. Quãquã Ariſtoteles τὸ μερικὸν καὶ τὸ καθ' ἕκαστον ſæpe pro eodẽ ſumit, ut in fine quinti capitis cum genera notioris diſtinguitur, & ſæpe aliàs. Quare Philoponus excuſando magiſtro, excuſandõe ipſe ponus egeat. Ego verò ſi philoſophum excuſare velim, dicam equidẽ nihil ſervile aut illiberale, ut ferè vulgus interpretum perpetuò ſolet in explicando Ariſtotele. Sed ſi quis ita velit, concedam ponus ſphæram æneam dormitanti philoſopho in ſubjectã pelvim nõ excidiſſe: vel certe locũ Appelliconis tineis mendoſum ac depravatũ eſſe, ubi tanquã pro albo nigrũ, ſic pro legitimo proprióque verbo contrarium ſit poſitum, & univerſale pro ſingulari, ſingulareq; pro univerſali calamo lapſum. Denique quidlibet antea experiar ac tentabo, quàm philoſophiæ honorem dignitatẽq; philoſophi cujuſquã gratia violem. Quinetiã complexionẽ ipſam, niſi exempla repugnarent, facerem libenter primi ſyllogiſmi repetitam cõplexionẽ. Quamobrem aſſumptio ſecundi ſyllogiſmi obſcura eſt, ſed cõplexio præpoſterè perverſeq; contrariis nominibus collecta eſt & cõcluſa. Deinde verò ad proſyllogiſmum aſſumptionis illius, *Quod ſingularia ſint notiora nobis*, aſſumitur totum eſſe ſenſui notius, univerſale eſſe

totum: quæ & altera est confusio. quia verè universale, totum quidem est, sed mentis, ut hic de exemplo definitionis & definiti declaratur: quod ideo singulari & sensui convenire non potest. neq; enim circuli generalis notio sub sensum cadit. alterum autem de pueris exemplum etiam alienum est: &, quod pueri speciali patris & matris nomine viros ac mulieres omnes, id est rem generalẽ, nominant, abutuntur quidem illi notiore nobis, sed tamen neque patris neque matris notio generalis sub sensum cadit. pueri autem falluntur simili virorum & mulierum specie. Quare totum caput primum re logicum est, non physicum: & ita tamen logicum, ut eam logicã logicæ Aristotelis leges ferre nequeant. de methodo enim, deq; modo generalia specialibus declarandi præcipere logicorum est. ab iis igitur ea doctrina perdiscatur, ait lex *καθ' αὑτό*: falsa autem repugnantiaq; lex *κατὰ παντὸς* nũquam tolerabit.

IN CAP. II.

Atq; id est auscultationis Physicæ procemium. partes duę sunt principes, altera de causis, altera de caussarum motu & effectu. De causis & principiis duo sunt primi libri. primus, tribus proximis capitibus, contra veterum physicorum decreta disputat: reliquis magis speciem doctrinæ quãdam instituit. Dimicationis autem illius arena prima est de principio uno & immobili: altera de principio materiali & mobili. Melissus igitur & Parmenides primo impetu de principio unico & immobili oppugnantur: cujus nomine theologiam quandam celebraverãt, statuentes unum & immobile esse principiũ rerum omnium: Melissus infinitum, Parmenides terminatũ: ut Aristoteles iisdẽ verbis proponit. Simplicius sententiam utriusq; ex eorum scriptis plenius attulit. Melissus igitur (ait Simplicius) in libro de Natura ita scriptum reliquerat,

ὅτε τοίνυν οὐκ ἐγένετο, ἔστι τε, καὶ ἀεὶ ἦν, καὶ ἔσται, καὶ ἀρχὴν οὐκ ἔχει, οὐδὲ τελευτὴν, ἀλλ' ἄπειρόν ἐστι.

Quod igitur non est factum, illud & est, & semper erat, & erit, & principium non habet, neq; finem, sed infinitum est. Hęc Melissi theologia erat. Parmenidis autẽ poëtæ theologia consimilis fuit in libro quem de veritate inscripserat.

ὡς ἀγένητον ἐὸν καὶ ἀνώλεθρόν ἐστι,
οὖλον μουνογενές τε καὶ ἀτρεμὲς ἠδ' ἀτέλεστον.
Ut ingenitum ens & sine interitu est,
Totum unigenitum & quietum atq; sine fine.

Hæc igitur utriusque philosophi philosophia ab interprete illo hoc modo proponitur: contra quam quemadmodum Aristoteles moveatur, quæso qui hæc legitis, diligenter attendite. Sunt enim vix credibilia; & tamen plerisque deinceps omnibus similia. Ac si Aristoteles oratoris personam nõ philosophi suscepisset, eloquentia quævis, potius quàm ulla philosophia, laudaretur. Procemium satis est amplum: contentio deinde sequitur. Etenim procemio philosophos istos, veluti suo congressu indignos, duplici argumento dedignatur. Non est, ait, differendum contra tollentem principia: neque Geometres Antiphontis tetragonismũ refutabit postulantis multangulum in circulo tot angulorũ, ut latera peripheriæ congruant. Id enim contrariũ est principio magnitudinis semper dividuæ, de quo postea amplius dissereretur ad 1 cap. 6 phys. ubi mitandum fuerit, quod hic principium appellatur, & sumitur postea tam solicite probari. Respondebit autem Hippocratis Chii tetragonismo, lunulam quidem per principia dimetientis, sed inde tamen captiose concludentis totam circuli dimensionem. Quo loco Simplicius se valdè simplicem in geometria atq; imperitum ostendit, ut postea ad 9. cap. 2. lib. Quid tum deinde? Non sit differendum cõtra tollentem principia: Nec enim id illi philosophi recusarent. At Melissus & Parmenides tollunt principia, cùm ajunt principium unicum esse & immobile quia principium est alicujus aut aliquorum, & quia sit hypothesis physica, Aut omnia aut nõnulla moveri. Hæc assumptio est Aristotelis: qualis omnino est rursus 3. cap. 8. phys. eaq; assumptionis duplex ratio ambiguæ sanè ancipitisq; fidei. Etenim Melissus & Parmenides responderent Aristotelem ipsum potius *παραλογίζεσθαι*. neq; Physica rerum & secunda principia tolli, si unũ immobile primum statuatur, non alicujus tantum vel aliquorum, sed prorsus omniũ, quo, licet immobile sit, attamen moveantur reliqua omnia. nec inde propterea

pterea physicus motus tollit. Hæc enim ipsa prorsus & eadem Aristotelis Physica est 5. & 6. cap. 8. Physici. Itaq; paralogismus Aristotelis hoc modo convinceretur. At Aristoteles altero argumento excitatur, Non esse differendum contra absurdas theses, ut Heraclıteam, Cõtraria simul esse vera. Neq; contentiosis altercationibus esse respondendũ, qualis sit utraq; & Melissi & Parmenidis disputatio: cum uterq; assumat falsa, sitq; ἀσυλλόγιστος, id est, toto enũtiati syllogismiq; judicio aberret ac labatur: magis tamẽ Aristoteli videtur insolens & inepta Melissi ratiocinatio, qui & ideo ἀγεωμέτρητος appellatur, 5. c. 1. phil. Hæc Aristotelis secũda est aggressio, propositione gravis, debilis assumptione, ut superior proxima. Neque enim objecta vel falsitas vel ἀσυλλογιστία usquam probatur. Atq; hæc procœmii tanquã prolusio fuerit. Cõtentio deinceps erit, tum in utrumq; reum cõmunis & promiscua, tum propria singulorum. Agedum (ait Philosophus) Quoniã quidem de natura, tametsi nõ naturales dubitationes afferunt, alienũ fortasse non fuerit adversus utrũq; paucis agere: habet enim consideratio ista Philosophiam quandã. Ergo Aristoteles Philosophos jam dedignari desiit, & ad eorum falsitatem & inconsequentiã demonstrandum accedit. Intereaq; pro principii nomine, abutitur per totã disputationem nomine τοῦ ὄντος καὶ ἅπαντος entis & universi. Falsitatẽ igitur primò duobus syllogismis aggreditur è generibus entis & unius. Res obscurissimè & spinosissimè à Philosopho differitur. Itaque clara & plana via nobis est contra progrediendum. Si ens (ait Aristoteles) esset unum, esset essentia una, aut quantitas una, aut qualitas una: nõ autem est essentia una, ut unus homo, aut equus unus, aut animus unus: Nõ qualitas una, ut albor, calor, aut ejusmodi quidpiã: Neq; simul essentia & quãtitas & qualitas, quia multa essent: Neq; quãtitas vel qualitas sola, quia accidẽtia essent separata: Deniq; non substãtia sola, quia nõ esset infinitũ Melissi principiũ, cùm infinitas sit quantitatis. Non igitur est unum principium. Hic primus est ab Aristotele objectæ falsitatis syllogismus. At primum rogaretur, cur disputator à thesi principii, ad alienam entis thesim digrediatur. quãvis enim principium vel ens communione quadam finitima sint: aliud tamen est affirmare esse principium unum & immobile, aliud ens unum & immobile. deinde rogaretur qualis nam esset divisio entis in tria genera: decem enim genera fiunt entis in categoriis: septimo capite hujus libri fiunt præter essentiam, quinq;, quantitas, qualitas, ad alterum, quando, ubi: tertii physici capite primo fiunt quatuor: quinti physici capite primo fiunt octo, ut in Philosophia libri septimi capite primo: quænam igitur ista est partitio, ab authore suo præsertim, tam variè tamq; multipliciter, ne dicam sophisticè & inconstanter, mutata atque inversa? Verùm partitio licet tam debilis, tamẽ esto firmissima: quid assumptio? Nónne Philosophi illi ad eam dicerent, principium de quo loquuntur, essentiam esse unam, non hominem, vel equũ, sed animum unum: talem nempe, qualem noster poëta versibus his expressit:

Principio cælũ, ac terras, camposq; liquẽtes,
Lucentemq; globum lunæ, titaniaq; astra
Spiritus intus alit: totamq; infusa per artus
Mens agitat molẽ, & pleno se corpore miscet.

Itaq; Aristotelis oppugnatio prima labascet hoc responso repulsa, singularemq; vanitatem demonstrabit. Verùm perge: qualis est syllogismus alter? Si principium immobile esset unum, esset unum continuum, aut individuum, aut definitione: Nõ autem cõtinuum, quia esset partibus multa: non individuum, quia non esset infinitum, ut Melisso, neque terminatum, ut Parmenidi placet, cùm infinitio & finitio sint quantitatis: neque definitione, quia sequeretur contradictionis indifferentia, idem esse bonum & malum, hominem, & equum, & ejusmodi cætera. Hic alter est falsitatis delator syllogismus. At pro reis illis quæreretur de unius divisione qualis esset. Etenim si unum dividendum sit, dividendum utique fuerit, ut unum pro eodem (sicut Aristoteles sæpe aliàs intelligit) intelligatur, quo duo plurave dicuntur unum, id est, idem: neque unitas jam numeri, sed cõparationis nomẽ erit. Si igitur unũ, unitatis, & tanquã diceres identitatis isto sensu dividendũ esset, esset utiq; dividẽdũ è primis simplicibus cõsentaneis logicæ invẽtionis lo-

cis, Caussis, effectis, subiectis, adiunctis: & sic ab Aristotele ipso in Philosophia primo capite libri decimi, unum dicitur essentia & definitione: & sexto capite quinti, unum effectu, subiecto, affectione. quibus quatuor solis primis & simplicibus modis res plures dici possunt unum. At unitatis divisio tam est inconstans per totas aristoteleæ philosophiæ partes, quàm fuit entis: tum bifariã, unũ subiecto, vel specie: tum trifariam, unũ genere, specie, numero: tum cõtinuatione, forma, definitione: tũ, ut in 1. cap. 10. Philosophiæ, unum per se, per accidens: per se, cõtinuatione, subiecto, definitione, effectu, affectione, essentia: tũ unum & Ens idẽ significare, & utriusq; differentias esse cõmunes, ut constat in Philosophia è sexto capite quinti libri, & primo secũdoq; decimi, quæ capita in hac bella, Unius, Philosophia cõsumũtur. Ergo videmus qualis sit aristotelei syllogismi propositio, & quot laqueis irretita. assumptio jam cõsideretur. Principium illud immobile non est (ait Aristoteles) unũ: neq; cõtinuum, neq; individuum, neq; ratione. Imò verò (diceret uterque reus) principium nostrũ est unum continuum, quia nec principiũ neq; finem habet, quia nunquam genitũ, nunquã interitum: idemq; est individuum, & ratione, forma, essentiaq; semper idẽ. neq; continuum vel individuũ mathematicè à nobis intelligi potiùs quàm logicè necesse fuit. Neq; quia principiũ primũ, est unum, ut animus, sicut antea dictum est: sequitur quòd entia omnia sint unũ. Huc Aristoteles etiam inclusit totius & partium comparationẽ quãdã, sed obscuritate eadẽ, qua capita Philosophiæ primæ 25. 26. 27. lib. 5. de partibus & toto, cõsumpta sunt. Ideoq;, ut ad entis & unius, sic ad partis & totius divisiones, prima illa philosophia idẽtidẽ revocat.

IN CAPUT III.

ATq; ejusmodi Physica est secundi capitis, in duobus syllogismis: quibus rei Melissus & Parmenides promiscuè ita tractati sunt ab Aristotele, quod uterq; falsum sumeret: eũ falsitatis culpa multo insignior penes actorẽ ipsum resideat. Quid tũ posteà? De falsitate perspectũ est: paralogismus objectus audiatur. παραλογίζεται (inquit Aristoteles) uterq;, Melissus præcipuè. Spinæ antea spinosæ admodum fuerũt: sed longe sunt deinde spinosiores. primùm in quadruplici paralogismo: quorum primus est, Si quid factum est, habet principium: ergo si factum non est, non habet principium. Hic verò paralogismus est manifestus, ex opposito antecedentis ad oppositum consequẽtis, ut patet è primo modo syllogismi connexi. At Philoponum hoc loco puduit Aristoteli patrocinari. *Melissi (ait) potius syllogismus nullus est: sed illud quidem supposuit, quod ens est sine principio.* & Melissi sanè verba à Simplicio proposita syllogismũ hunc nullum habent. Itaque Aristoteles (ut libuit) problema sibi comminiscitur, contra quod, pro arbitratu argumentetur. Sed alios Melissi paralogismos attendamus. hic enim Philosophus adnotavit: sed ita, ut divinãdi sint. neq; enim Aristotelis oratio exprimit, neque interpretum diligentia citare potuit locum Melissi, ubi nominatim ista cõncluderentur. Itaque interpretes affingunt Aristoteli paralogismos, quos in Melisso reprehendat. Sed tamen tanquam dixerit Melissus, Ens non habet principium: Ergo est infinitum. Non sequitur (ait Aristoteles) quia principium in primo paralogismo erat temporis, & generationis: hic autem rei & magnitudinis. sequeretur autem infinitum esse, si nõ haberet principium magnitudinis. Verùm, inquam, si ita conclusisset Melissus, nullum principium habet, ergo est infinitum: attamen cum neq; mathematicè neq; physicè loquatur, sed logicè & theologicè, nulla in consequentia verè notarẽ. Tertius paralogismus est, tanquam cõcluserit Melissus, Est infinitum, ergo immobile. Est ἀκίνητον (ait Aristoteles) quia totũ moveri posset, ut loco per partes, ut aliquo alterationis motu. At, inquam, Melissus, cum immobile diceret ipsum ens, ita loqueretur ut postea Aristoteles ipse loquitur 5. & 6. & 10. cap. 8. physici, & multis præterea locis: nempe quod à nullo alio moveatur, sitq; prorsus impatibile. Postremus paralogismus sequitur: Est infinitum, ergo unum. Non sequitur, ait Aristoteles: quia etiamsi esset unum materia, esset tamen forma multiplex. At, inquam, diceret Melissus, suum principiũ

non materia (quamvis id illi nonnunquā Aristoteles imposuerit, 4. c. 1. phil.) unum esse, cū omnis materiæ sit expers. id enim theologo, qualē Melissum hic Aristoteles esse vult, coveniat: sed forma simplex & unum esse. neque hic Melissus (ut etiam ajunt interpretes Græci) loquitur περὶ τὴν φυσικὴν, ἀλλὰ περὶ τὴν νοητήν. Quapropter aristotelea ista paralogismorum reprehensio commenta Aristotelis tanto philosopho indignissima tantùm demonstrat. Verumenimvero elēchos Melissi retexuimus: retexamus, & in Parmenide cōsimiles elenchos. Falsa sumit (ait Aristoteles) quia sumit simpliciter ens unū: quod tamē multis modis dicitur. Atqui (inquā) responsio ista non est paralogismi objecti, sed falsitatis. contra quam Parmenides diceret in isto enuntiati judicio entis crimine se damnari, cū nomine principii esset accusatus: & tamen ens illud posse intelligi, quod reliquis entibus essentiæ caussa esset, ut Aristoteles ipse loquitur 6. cap. 8. Sed ut Melissus factus est ἀσυλλόγιστος, ita denique sit Parmenides ἀσυμπέραντος: vitiose ille ratiocinari, & hic vitiose cōcludere dicitur. Quomodo, inquam? Melissi de quatuor accusatis paralogismis unus ab Aristotele confictus est, reliqui ab interpretibus somniati: omnino autem nullus est demonstratus. Hic verò nullus omnino ab Aristotele proponitur. In philosophia autem 5. c. 1. lib. Aristoteles de Parmenide ita loquitur: Nā præter non ens nihil postulans esse, ex necessitate unum putat esse ens, & aliud nihil. Hæc Aristotelis verba sunt: quæ interpretes ita sunt interpretati, ut hic ex eo loco paralogismum invenirent, tanquam conclusisset Parmenides, Nō ens est nihil: at præter ens est non ens: Præter ens igitur est nihil. unde denique conclusisset Parmenides, Unum igitur ens. At divinatio & somnium potius est illis superioribus simile: & quidem à diversis interpretibus valde dissimiliter somniatum. Neque enim præsentia Aristotelis verba huc detorqueri possunt. Quapropter Aristotelem è præsentibus Aristotelis verbis potius expendamus: promissum paralogismū examinemus. Simile Albi exemplum interpretes quidam pro Entis exemplo hic adnotarūt: Si album significaret unum, omniaque entia essent alba, non sequeretur (ait Aristoteles) album unum esse. Quid tum? diceret Parmenides: quid ista albi contra me significatio? Nec enim id unquā loquutus esse Parmenides dicitū. Quid tum deinde? Sentes ac spinæ continuantur. bipertita est divisio Unius secundum continuum, & secundum rationē, ridicula & inepta, cum fuerit antea tripertita, & modis quotlibet aliis inconstans & varia. Ergo, ut Melissi commentitius ille syllogismus fuerit insolentior per oppositum antecedentis ad appositum consequentis, sane simile paralogismi sophisma in Parmenide non reperietur. In reliqua nempe contra Parmenidem contentione Aristoteles paralogismos, licet objectos, obliviscitur: in thesim, non in syllogismi inconsequentiam invehitur. Bene igitur res habet. actoris beneficio reus paralogismi crimine solutus ac liberatus abeat. Sed tamen superior ille falsitatis elenchus revocatur, quod ens nō sit unum, quia significaret accidens aut essentiam. ac si primum verum sit, essentia non erit ens, & erit aliquid non ens, quod est absurdum: Ens igitur non erit accidens. Si secūdum verum sit, itaq; ens album: sic ens erit non ens, aut multa, non unum, significabit. Hæc Aristotelis est aculeata, ut ipsi videtur, complexio. At Parmenides primam partem totam concederet, cum de animo loquatur: ad secundam autem liberius etiam responderet, Aristotelem contraria postulare, & essentiam solam esse ens, & tamen esse album. Quare non jam tanta est Aristoteli cum Parmenide, quanta Aristoteli cum Aristotele pugna atque contentio. Esse autem diceret ens substantiam, cùm dicat Deum esse, ut qui propriē ens dicitur, unde cæteris entibus esse tribuatur. Verùm cōsimiles spinæ sparguntur: sed inani tautologia repetitæ unitatis secundum continuā magnitudinē, secundū definitionē, quod ens nempe non sit unū continuatione, neq; definitione: nō continua magnitudine, quia secta in partes faceret entia diversa: non itē definitione, quia ens definitionis partibus multiplex esset: ut unus homo est animal, est bipes. animal enim & bipes duo erunt entia, nō autem accidentia. Ad explicandum

igitur quod animal & bipes nō sint accidentia, eheu qui calles, & quibus sentibus obsiti? equidem pudet ista dicere: attamen quia suscepi, dicēda sunt. Duo velut axiomata philosophus statuit: primum quod accidēs sit separabile, ut sedere homini: aut inseparabile, in cujus definitione sit subjectum, ut simitas naso. Axioma alterum est, definitio totius non est in definitione partium definientium, neq; particularum é quibus partes definiunt. his positis axiomatis philosophus argumentatur: Si bipes esset accidens hominis, separaretur ab homine, aut homo esset in ejus definitione: utrumq; absurdum: unde concluditur bipes, ideoq; animal, non esse accidens. O philosophi labores Philosophiæ inanes! Quis enim id negat? aut quorsum obscuritas tam sophistica? quod consilium, si consilio ullo unquā suscepta est, aliud habere potuit, quàm turbandæ & obscurandæ veritatis? Sed tamē perge. reliquū caput attendamus. Tandē Aristoteles tanquam Melisso Parmenideq; magnificé victis (ut interpretibus ænigma quoddam hic interpretātibus placet) insultat Platoni magistro & Xenocrati discipulo, quod Plato Parmenidis, quod Xenocrates Zenonis thesim retexere non potuerit: cum Plato ens distinguere, Xenocrates individuas magnitudines (de quibus postea 4.cap. 1. & 4.cap. 3. & 1.cap. 6. physic.) negare debuerit. Deniq; paralogismus Parmenidis, quo vitiosé cōcluderet principium immobile unū esse, licet tam verbosē jactatus, re ipsa tamen nullus adhuc apparuit. de falsitate disputatū est tātùm. Sic Aristoteles rem aliā proponit, aliā agit: nec interea paralogismi, quem tā multiplicem facit, notā veretur. Quamobrem hæc valida est Aristotelis adversus Melissi Parmenidisq; theologiam dialectica: qua primo ut eversores principiorū, ut absurdarum thesium authores, falsa calomnia insectatus est: deinde ut argumentis falsos & argumentationibus captiosos. attamē in hunc utrumq; sophismatis elenchum seipsum interea vehementer induit, cùm tam falsis propositionum & assumptionum enūtiatis abusus sit, cùm tot interea paralogismis ἀσυλλόγιστος καὶ ἀσυμπέραντος deprehensus sit. Verùm agite cōsolemur Alexandrū, ne molestius ferat thesauros acroamaticos in vulgus editos esse. thesauri hic nulli sunt, nisi sophismatum inertium. Etenim si sola illa quæ adhuc attulim*, pro vetere illa theologia responderentur, præclaré tamen ab omni falsitatis & paralogismi labe defenderetur. At Aristotelem ex aliis locis comparemus: sophismatum præsentium latebras longe secùs explicabit. Enimvero de principiis physicis instituta est primum Aristoteli quæstio, quomodo tractanda essent & illustranda. huc igitur legem καθ' αὑτὸ appellemus: physica in physicis sola teneamus. Quid igitur an Aristoteles Melissum & Parmenidem judicavit de principiis physicis philosopharos esse, ut physicus cum physicis logicè & legitimé, id est physicé, differeret? Imò veró sua ipse voce contrarium, & hoc ipso capite, & deinceps permultis aliis profitetur. Quamobrem hæc Aristotelis de Aristotelis judicio, testimonia producantur. Primum est initio secundi capitis, Si principium sit unum, est immobile, ut inquiunt Melissus & Parmenides: aut mobile, ut physici Hoc primo testimonio Aristoteles Melissum & Parmenidē non physicos, sed physicis oppositos efficit. Secundum testimonium simile est primo, ad finem capitis tertii. Quod igitur sic unum esse ens sit impossibile, manifestum: ut autem physici dicunt, modi sunt duo. Hic rursus Melissus & Parmenides physicis opponuntur. Itaque & Græci interpretes admirati philosophum physicū adversus philosophos non physicos, tanquā de physicis principiis, tam impense commoveri, etiam admonent, Melissum Parmenidemq;, non de physicis, sed de intelligibilibus, agere: quod jam notatum est. & rursus Aristoteles (ait Simplicius) Melissum & Parmenidem non de physicis rebus existimat differere, sed θεολογεῖν, tāquam diceretur theologari, aut de rebus aliis agere, sententiamq; ideo ipsorum benigné interpretandam fuisse: ut pudorem paulo liberaliorem videantur in hac Aristotelis contentione desiderare. Quare manifesta jam & ab Aristotelis interpretibus concessa Aristotelis calumnia tenet. Verūenimvero (dicet aliquis) idē Græci interpretes Aristoteli excusanonē comparāt, Theologos idcirco cōfutari,

ne

ne quis opinaret illos de principiis physicis præcipere, neve authoritate personarũ in errorẽ induceretur. Sic Aristotelis hoc in loco logica à suis excusat. At, inquam, ista speciosa ratione quam artem aut scientiam, quam sententiam ac veritatem accusare non poteris? accusabis enim hac licentia non modo theologorum, sed geometrarum principia, ne quis putet homines earum artium de physicis principiis agere. Sed tamen mitte non physicos pro physicis exerceri. Quid si Aristoteles ipse, etiam in sua physica, Melissi Parmenidisq; physicam, licet non physicam, attamen sequatur, & principium physicæ auscultationis primarium faciat? utrum tandem talis excusatio cuiquam probabitur? Audiamus igitur 7. cap. 2. physi. quid loquatur? Duo autem sunt principia physicè moventia, quorum alterum est non physicum: tale autem est, quod movet, neque movetur, velut omnino immobile, & omnium rerum primum. Quid igitur hic Aristoteles ait de Melissi Parmenidisq; principio? Physicè movet, ait, quamvis nõ sit physicum, quia ipsum immobile est, omniumq; rerum principium primum. Perge, & adjunge quæ primo de cælo de Melisso & Parmenide dicuntur. Tametsi cætera præclarè sentiunt, attamen non physicè sentiunt. Esse enim quædam entia ingenita & omnino mobilia, potius est diversæ & antiquioris considerationis, quàm physicæ. Ergo jam hic nominatim collaudantur ii, qui antea, ut sophistæ & argumento & argumentatione insolentes & putidi, rejiciebantur. Sed tamen laus ista ad philosophiam præstantiorem & nobiliorem refertur: ad theologiam nempe. Huc igitur ab Aristotele provocati veniamus. Parmenides (ait Aristoteles in philosophia 5. cap. 1. lib.) in universum cælum intuens, unum esse ait ipsum Deum. & in fine duodecimi philosophiæ, unitatem principii Homerico versu illo concludit, *οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω*. Non bona res multorum principatus: rex unicus esto. Hoc Aristotelis clarissimum & locupletissimum est testimonium, principium immobile unũ indignis calumniis primo physico accusatum esse: quod Aristoteles ipse postea sequatur, quod vindicet ac tueatur, quod denique ferat in cælum, omniumq; rerum primũ, & unicum principium prædicet. Ut Aristotelis confessione, imò professione atque assertione, principium Parmenidis immobile & unicum, intelligamus Deum, summum ac primum opificem authoremq; rerum omnium, singularem atque unum. Enimverò extorqueatur etiam interpretibus sophistica illa excusatio: principiumq; & immobile & unum, etiam physicum esse principium Aristotelis ipsius testimonio judicioque doceamus. Agedum, interrogato Aristotelem, quænam physica generandis rebus physicis principia, vel in hac ipsa acroasi, doceat. quid respondebit? Respondebit (opinor) si suam legem à seipso sæpe propositam sequi velit, non solùm materiam & formam principia esse generatæ rei, sed omnium primum principium esse respondebit, principium primo movens, immobile, unum, æternum, ut postea 5. & 6. cap. 8. physici præcipue respondebit. Quamobrẽ si hanc arcanã magistri Aristotelis philosophiam Alexander penitus animadvertisset, ecquid hanc vel sophisticam, vel ambitionem, vel malitiam, quo animo pertulisset? Tu rem eandem alteri vitio dabis, tibi laudi duces? Tu in Melisso & Parmenide physicam vituperabis, quam tibi postea gloriosam existimes? Philosophiam prorsus eandem de principio uno, immobili, æterno, primus liber acroáseos improbat: octavus fert in cælum. mutatum tantum nomen Aristotelis pro Parmenide. Ergo Aristoteles eandem philosophiam, mutato tantum philosophi nomine, modo fatuam & sophisticam, modo synceram, præclaramq; cuiquam probabit? At logicæ Aristotelis leges Aristoteli, opinor, tam extraordinariam, tamq; intolerandam judicandi licentiam nunquã permittent, nunquam concedent. neque quemquam interpretum quamvis servum, quamvis judicio occæcatum, ubi tantam repugnantiam perviderit, permissurum vel concessurum cõfido: & tamẽ fortasse miraturum quid caussæ sit, cur Aristoteles in theologiam veterum tam iniquus fuerit. Nullumne Physicus iste Deum putavit in natura rerum esse? At theologiã eandẽ postea prædicabit.

Quid

Quid igitur? Equidem ex Alexandri discipuli animo, non mala (ut opinor) conjectura, doctoris Aristotelis animũ metiar. Magno uterque atque elato animo fuit. Alexander principatum inter homines imperiumq; non esse noluit: sed Alexandri esse voluit. sic Aristoteles Deum quidem in natura nullũ esse prorsus minimé statuit: sed Deum illum aristoteleum optavit esse, non Melisseum, non Parmenideum.

IN CAP. IIII.

ATque hæc Aristotelis prima lucta fuit adversus physicorum veterũ theologiam, aut potius theologicam physicam: Hoc enim physicæ artis principium physicum est, & ab Aristotele ipso, tã vafre tamẽq; astute in alienas laudum possessiones irruente, octavo physico physicis rebus præcipue attributum. Secunda lucta est de principio mobili & materiali: de quo solo sæpe testatũ Aristoteles veteres physicos philosophatos esse, ut 2. cap. 2. phy. 1. cap. 1. de partibus, 1. c. 1. phil. Etenim, ut 3. cap. 1. phil. plurimi é primis philosophis omnium rerum principia in materiæ specie tantùm sita esse crediderunt. Ex quo enim universa fiunt entia, & in quod ultimum dissolvuntur, essentia ipsa permanente, tãtùm affectionibus commutata: id elementum ipsum entiũ & principium ajunt esse. Ergo hac de caussa Physici ad unum principium adducti sunt, indeq; densitate & raritate omnia conficiunt, tanquam hæc duo contraria, exuperantia & defectu, omnia moliantur. Sed unum principium considera tur modis duobus. alii enim corpus unum aliquod subjectum faciunt, velut aquam, cujus Philosophiæ Thales Milesius princeps atq; author fuit, quia humor esset rerum & semen & alimentum: unde Theologi quidam & Oceanum & Thetin & Styga consecrarunt. hæc igitur fuit prima Physica, aquam opetum Physicorum esse principium: alii autem Physici aërem maximé simplicium corporum principium fecerũt, ut Anaximenes & Diogenes. Hæc secunda sententia fuit. Tertia tribuit igni principatum, caussamq; physicarum rerum: Hippasus enim Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem, hoc nomine, celebrarunt. Terræ verò vulgus hominum principium tribuit: & Hesiodus ait terram primam corporum factam esse, ut est 7. cap. 1. phil & sic terra parens & mater à poëtis etiam nostris appellatur. At Philosophorum posteriorum nullus terram principium esse censuit, quod nempe debeat esse τὸ μικρομερέστατον καὶ λεπτομερέστατον partium minimarũ, & subtilissimarum. Itaque terra διὰ τὴν μεγαλομέρειαν magnitudinem partium, elementi solius, principiiq; laudem in Philosophia non habuit: cùm tamen quodq; trium reliquorum invenerit assertorem & vindicem quempiam, ut est 7. cap. 1. phil. Attamẽ Pherecydes apud Laërtium ait, Juppiter etiã Saturnus unus erat & Tellus: Tellus autem nomine terra erat. & Sextus Empiricus hujus elementi authorem Pherecydem nominavit. Quin Aristoteles 1. cap. 2. physici, cùm disputat materiam dici naturã, Itaq; ait, alii terram, alii autem ignem, alii verò aërem ajunt esse, alii aquã. Hic Aristoteles terram nonnullis rerum singulare principiũ visum esse ait, sed authorem nominarim non appellat. Quidam etiam, sine nomine elementum aliud singulare, corporeum & materiale commenti sunt: ut Anaximander igne densius, aëre rarius. At alius itẽ quispiã corpus densius aëre, rarius igne principium existimavit. Empedocles tolerabilior Aristoteli quandoque visus est, é quatuor elementis omnia opera naturæ conficiens. Atque hanc tot capitum, tamq; variam de unico principio Physicam Physicus noster contempsit, neq; sermone longiore dignam judicavit. Contra principes unici principii immobilis authores Melissum & Parmenidẽ Aristoteles antea certavit: hic ex omnibus mobilis & materialis principii authoribus, unum Anaxagoram athletam dignum censuit, cum quo de ista palma contenderet. Etenim Anaxagoras Clazomenius Philosophus magni nominis magnæq; authoritatis habitus est: neque tantùm opibus, sed animi quoque virtute magnus, ut qui patrimonium suis totum, liberioris philosophiæ desiderio, condonarit. insimulatusq; velut inertiæ, quod rẽ & privatã & publicã contẽneret, quamobrẽ natum se

se putaret interrogatus: cæli, respondit, contemplandi gratia. Ergo nobilis hujus philosophi Physicam ex Aristotele audiamus. Materialia igitur elementa rerum physicarum fecisse dicitur, primo ita permista inter se & cõfusa, ut omnia inessent in omnibus: deinde ὁμοιομερῆ similiũ partium: vulgo similaria in scholis appellantur: deniq; infinita. Hæc capita sunt Anaxagoreæ materiæ μίγμα, ὁμοιομέρεια, ἄπειρα, confusio, homiomeria, infinitas. de quibus singulis jam consideretur. ἦν ὁμοῦ τὰ ἅπαντα: erant simul universa dixit Anaxagoras in primo Physico, ut Aristoteles & Aristotelis interpretes ajunt. Chaos videlicet á poëtis celebratum, μίγμα illud fuit:

Ante mare & terras, &, quod tegit omnia, cælum,
Unus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere chaos, rudis, indigestaq; moles,
Nec quidquam nisi pondus iners, congestaq; eodem
Non bene junctarum discordia semina rerum.

Atque in istam confusionis opinionem, Anaxagoram Aristoteles interpretatur, physico illo axiomate, adductũ, quod ex nihilo nihil fieret: tanquam Anaxagoras ita ratiocinaretur, Omnia fiunt ex ente aut non ente: Non fiunt ex non ente: igitur ex ente. Ergo res ipsa sibi inerat unde secernitur. Itaque πᾶν ἐν παντὶ quodlibet esse in quolibet: sed propter parvitatem insensibilia hæc esse: differre autem atq; appellari á præcipua exuperantia: neque purum aut syncerum quicquam esse. hanc Anaxagoreæ μίξιν sic Aristoteles interpretatur: deinde contrá ita differit. Etenim (ait) si omnia essent in omnibus, omnia quoque fierent ex omnibus: at minima res Physica dari potest, finitumque omne finiri detractione tandem ad minimum redigitur, unde præterea nihil excerpi vel secerni possit: aut minimo minus daretur, aut in magnitudine finita, æqualia finita innumerabili multitudine inessent, denique alia infinita inessent in aliis infinitis: quæ sunt impossibilia. Quare non omnia sunt in omnibus. Tum veró quód Anaxagoras sensisse dicitur, nunquam omnia secretum iri, veré quidem, sed insicienter factum Aristoteles argumentatur: quia accidentia quãtitatum & qualitatum nunquam separabuntur á subjecto. Sic Aristoteles τὸ μίγμα Anaxagoreũ veré quidem logiceq; premit: si tamen Anaxagoras (ut interpretatur Aristoteles) dixerit re ipsa & actu formaque omnia in omnibus inesse. At Aristotelis interpretatio hic nonnihil suspecta est: ut nihilo religiosior in Anaxagoram quàm in Melissum & Parmenidem fuerit. Neque enim tam furiosa cogitatio videatur in hominis sobrii, ut Anaxagoras postea videbitur Aristoteli, sensum cadere: ut dicat re ipsa ac specie in nuce esse hominem, arborem, leonem, cæteraque alia omnia. Secundo loco ὁμοιομέρεια dissseritur, quod Anaxagoras non recté res Physicas componat ἐκ τῶν ὁμοειδῶν, id est, ut Alexander interpretatur, ἐκ τῶν ὁμοιομερῶν. Sic enim Aristoteles jã loquitur, ut ὁμοιομέρεια Anaxagoræ sit idem quod Aristoteli ὁμοειδῆ καὶ ὁμογενῆ. Partes aquæ sunt aqua, aëris aër, sanguinis sanguis, carnis caro. Talia igitur homiomera dicuntur, é quibus, ut ex ramentis aurum, sic omnia naturæ opera componuntur. Hæc Anaxagorea σύνθεσις, id est compositio Aristoteli non placet, quia aqua ex aëre, vicissimq; aër ex aqua fieri possit, quæ tamen sunt heterogenea, non alterum ὁμοιομερὲς vel ὁμοειδὲς alteri. Verùm Anaxagoras huic Aristotelis argumentationi ire potuit obviam, vel Aristotelis authoritate atq; sententia, qui 5. cap. 1. de gene. pro Anaxagora sentiens, ait unumquodq; gigni ὑπὸ τινὸς ὄντος ἐντελεχείᾳ ὄντος ὁμογενοῦς, ἢ ὁμοειδοῦς ab aliquo quod actu sit similis aut generis aut speciei, ut ignem ab igne, hominem ab homine. Atq; hoc modo, logica Aristotelis veriore & solidiore, præsens objectio refelleretur. Neq; vera est Aristotelis Philosophia, E' contrariis contraria fieri, ut mox apparebit. & si vera sit, ab Aristotele tamen ipso in præsenti capite convincet: quia Anaxagoras elemẽta sua licet ὁμοιομερῆ, attamen ἐναντία etiã constituit. ut cum de Anaxagora sic loquitur, ἄπειρα τά τε ὁμοιομερῆ καὶ τἀναντία. Anaxagoras igitur, Aristotelis testimonio, res physicas similaribus, non solùm consentaneis toti, sed contrariis inter se constituebat. Sed Aristotelis locus est 12. cap. 4. Meteo. valde insignis ad homiomeriã vindicandũ: ubi affirmat fieri ἐκ τῶν ὁμοιομερῶν ὡς ὕλης, τὰ ὅλα ἔργα τῆς φύσεως, ex homiomeris

meris tanquam é materia, tota naturæ opera. Ergo Anaxagoræ homiomeria periculo reprehensionis aristoteleæ salva est & libera. Superest anaxagoreæ materiæ caput tertium ἀπειρία, quod Anaxagoras elementa sua fecerit, non solùm mista & similia, sed etiam infinita. Adversus hāc ἀπειρίαν Aristoteles duobus syllogismis invehitur. Primus est, Infinita multitudine, & specie non possunt animo comprehendi, illa quanta, hæc qualia sint: At Anaxagoræ principia sunt infinita multitudine & specie: Quare cognitione cōprehendi non possunt, neq; propterea physicum opus ullum é talibus elementis compositū percipietur, si quidē ea cognoscuntur, quorum principia tenētur. Itaq; talis Anaxagoræ Physica nihil, nisi meram Physicæ ignorantiam videatur inducere. Hoc à Philopono ἐπιχείρημα ἐντρεπτικὸν dicitur, quod erubescere cogat adversarium. Secundus syllogismus est, Si pars infinité possit augeri minuiq;, & totum perinde poterit: at Physica res omnis definita est, & magnitudine & parvitate, ut neq; major neq; minor effici possit. Atque (ut ait) numerosus poëta,

Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines:
Quos ultra citraq; nequit consistere rectum.

Maximus homo gigas, minimus pygmæus fuerit. at nemo tantus erit unquam, ut capite contingat cælum: neq; tam parvus, ut pulici fiat æqualis. sic os & caro, & quodlibet naturæ opus quantitate definitum est. Quare neq; pars infinitè augeri minuiq; potest. hic secundus est Aristotelis syllogismus. cui, ut superiori, quid Anaxagoras respondeat non video, si tamen ἀπειρίαν istam actu fecerit, ut Aristoteles fecisse arguit. Nam si infinitatem potentiæ intellexisset, non aliud Anaxagoras sensisset, quàm Aristoteles ipse sensit. Sed tamen axioma Physicum notetur: quo sicut Aristoteles Anaxagoram oppugnavit, ita de infinitæ impietatis errore ipse meritó moneri poterit. Sed hactenus de materia, quam solam pro omni naturæ principio Aristoteles ait Anaxagoræ propositam fuisse. Verumenimvero mirabilis est ista Aristotelis adversus Anaxagoram cōtentio. De materia argumenta illa speciem aliquam habuerint. verùm Anaxagorā insimulare, quód unicam de caussis materiam attigerit, reliquas rerum caussas, principiaque prætererit, παράδοξον, vel quolibet Stoico paradoxo παραδοξότατον videatur. Etenim τὸν νοῦν mentem rerum opificem ab Anaxagora tantopere celebratam, utrum Græci homines, utrum etiā aliis in locis Aristoteles ignoravit: an Græcis hominibus res quæpiā inaudita aut insolita est? Appellato igitur Timonem, & attendito quid respondeat:

Καὶ τὸν Ἀναξαγόρην φασὶ ἔμμεναι ἄλκιμον ἥρω
Νοῦν, ὅτι δὴ νόος αὐτῷ ὃς ἐξαπίνης ἐπαγείρας
Πάντα συνεσφήκωσεν, ὁμοῦ τεταραγμένα πρόσθεν.

At Anaxagoram aiunt esse fortem heroem
Mentem: quoniam mens illi fuit, quæ repenté excitans
Universa composuit, simul confusa prius.

Heros appellatur Anaxagoras heroicæ cujusdam virtutis ergó, & mēs: quia divinam illam mentem in naturæ operibus tantopere celebravit, mentem, inquam, mundi opificem atq; authorem. Appellato Græcos interpretes Aristotelis hoc loco: majora etiam & illustriora ex Anaxagoræ physico opere recitabūt: ὁ νοῦς δέ ἐστιν ἄπειρον καὶ αὐτοκρατὲς, καὶ μέμικται οὐδενὶ χρήματι, ἀλλὰ μόνος αὐτὸς ἐφ᾽ ἑαυτοῦ ἐστί, mens infinitum quiddam meri imperii plenum, nulliq; rei commiscetur, sed sola in seipsam tota conversa est. Item, ἐστὶ γὰρ λεπτότατόν τε χρημάτων πάντων καὶ καθαρώτατον, καὶ γνώμην γε περὶ παντὸς ἴσχει, καὶ ἰσχύει μέγιστον. Est enim res rerum omniū subtilissima & purissima, sciētiāq; universi mundi obtinet, & potest longé plurimum. item πάντα διεκόσμησε νοῦς καὶ τὴν περιχώρησιν, ἣν νῦν περιχωρεῖ τά τε ἄστρα καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ὁ ἀὴρ καὶ ὁ αἰθὴρ οἱ ἀποκρινόμενοι. Mens distinxit & ornavit universa atq; hunc circuitum, quē nunc circumeunt astra & sol & luna & aër & æther separati atq; discreti. hæc Simplicius nominatim repetit é primo Anaxagoreorum Physicorum: unde quid aliud quā Parmenideum illud unum rerum principiū intelligas, cui præsertim opificiū mundi, providentia administratioq; rerum omnium, summo cū imperio, conjuncta sit? Quid Aristoteli, an mens ista tam mirabilis inaudita vel incognita fuit? minimé: imó veró in hoc ipso capite appellatur per ludibricum ὁ νοῦς ἄπο-

ϛος

πάντα ἀδύνατα ζητῶν, mens absurda, quæ conetur ea quæ fieri nequeunt, quod separare velit omnia, cùm tamen pleraque separari non possint. eodemque ludibrij genere rursus 4. c. 1. Phil. exercetur, cùm Physicos ait Aristoteles logica principiorum & caussarum destitutos fuisse. Imperfectè (ait) ac nihil apertè, sed velut in pugnis ἀγύμναστοι inexercitati pugiles faciunt. Ut enim hi huc & illuc impulsi præclaras plagas frequenter imponunt, sed non ex arte: Sic illi non videntur intelligere quæ loquuntur. fere enim principiis & caussis nil utuntur, nisi per pusillum. Anaxagoras enim μηχανῇ χρῆται τῷ νῷ πρὸς τὴν κοσμοποιίαν tanquam machina aliqua, sic mente abutitur ad ædificandum mundum. At quando dubitat propter quid ex necessitate res est, huc eam trahit: in cæteris autem quidlibet aliud potius quàm mentem caussatur. Hic Aristoteles rursus mundo componendo Anaxagoræ mentem, velut in tragœdiis pægmatis alicuius machinā cavillatur. attamen cavillatio ista tandem aliquādo facesset, & Aristotelis Philosophiam graviorem ac splēdidiorem nobis aperiet. Accedamus igitur ad 4. cap. 3. physici. Atqui primo principium esse oportet generationis: Ipsum autem est unum, quod appellat mētem. ac ibidem Aristoteles ait hanc mentē ab Anaxagora vocari ἄπειρον, ἀγένητον, ἄφθαρτον, ἀνώλεθρον, θεῖον, ἀθάνατον, infinitam, ingenitam, incorruptibilem, interitus expertem, divinam, immortalē: καὶ ὅτι περιέχει ἅπαντα, καὶ πάντα κυβερνᾷ, & quod cōprehendit universa, omniaque gubernat. Aristoteles igitur non ignoravit mētem in principiis & caussis ab Anaxagora constitui: Redeamus ad 5. cap. 8. phy. Aristotelem prorsus Anaxagoreum comperiemus. Itaque (ait) Anaxagoras rectè sentit, dum ait mentē esse impatibilē, minimeque permistam: quoniā quidē motus principiū ipsam esse constituit: sic enim solū moveat, cùm sit immobilis, & vincat cum pura ac syncera sit. Hæc aristotelea sunt Anaxagoreæ mentis eulogia præconiaque imprimis illustria atque magnifica. quibus etiam similia sunt in libris de cælo, & in Philosophia. Quamobrem paradoxa ista tam contrariæ vituperationis, laudationisque consideranti, quid aliud videatur quàm Anaxagorā Parmenidem alterum esse factum: vexatum primo modis indignissimis, deinde commendatum & exornatum: deque laude Aristotelis judices iniquos esse, qui Philosophiam ipsius ex uno loco, non ex omnibus eadem de re collatis & comparatis locis, & ad summas Aristotelis leges examinatis, differendam, segregandam, constituēdam arbitrantur. Aristoteles Philosophiæ Oceanus est quidam, pisces omnium generum bonos, malos amplexus: sed palato opus est ad suavitatem atque gustum. Collecta semel ista sunt de multis & magnis infinitorum authorum & operum vigiliis: recognita nusquam postea sunt. Ex hoc tamen capite maximus postea nobis prorsusque singularis fructus erit, adversus omnifariam, quæ libris octo acroamaticis continentur, fœdissimū sophisma teterrimumque.

IN CAP. V.

Veruntamen Physicæ alienæ reprehensio adhuc fuit, sequitur confirmatio aristoteleæ quinque reliquis primi libri capitibus. Principium Physicum Aristoteli nō fuit principium Melissi & Parmenidis unicum & immobile. principium Physicum Aristoteli non fuit neque homiomeria, neque mens Anaxagoræ: inscientia tantùm Physica fuit, non Physica sciētia. & Physicam tantùm dedocuit Aristoteles. Physicā deinceps docere instituit, triaque principia Physica demonstrare, materiam, formam, privationem: materiam subjectam, cōtrarias inter se formam & privationem. Sed de contrariis major est Physica, præcipueque de privatione, quàm Aristoteles tum comminiscebatur. Atque hæc etiam reliqua primi libri Physica, quinto, sexto, septimo capitibus, præcipuam de tribus illis principiis confirmationē quandam habet: toto tamen sexto capite refutationibus etiam consumpto. Reliqua duo capita octavum & nonum multō magis in refutatione consumūtur. Itaque ut priora illa prius expediantur, quinto differitur principia Physica esse contraria, & quidem argumentis duobus. primum est è Physicis qui ita sentiant. Agedum Physicos contrariorum principiorum authores attēdamus. Parmenides (ait Physicus) principia facit ignem & terram: alij densum & rarum: Democri-

tus solidum & vacuum. At, inquã, ignis & terra contraria non sunt, sed alterum est pro materia, alterum pro efficiente: neque Democritus solido vacuoq; principia rerum, sed adjumenta secunda tribuit, ut neque Physici reliqui raro densoq;. Quare primum hoc argumentum Aristotelis paralogismum duntaxat ostendit: concessumq; thesim tamen nihil offendit. Quid secundum argumẽtum, quale est? Contraria prima sunt, quæ neque ex aliis, neque ex seipsis, sed ex quibus omnia alia fiant: talia autem sunt principia: Itaq; contraria, unde concluditur omnia è contrariis fieri. At secundi argumenti syllogismus, vel potius paralogismus in secunda figura, partes habet mirificas. Propositio enim, Contraria prima sunt, quæ neq; ex aliis neq; ex seipsis, sed ex quibus sunt alia omnia, prima & tertia parte falsa est. Contraria enim quælibet caussam habent & principium ex aliquo genere, cui nempe subjecta sunt. Quod Aristoteles proximo capite testabitur. una (inquiet) est contrarietas in quolibet genere: falsum igitur est contraria prima non oriri ex alio ullo: deinde falsum & illud, ex contrariis fieri omnia. quia (ut jam citavimus ex Aristotele) fiũt ex homogeneis & consentaneis. Quare duplex hic elenchus est in propositione. Assumptio autem (Sed principia neque ex aliis, neque ex seipsis fiunt, sed ex iis omnia:) partibus omnibus est falsa. Principia enim Physica principium aliud habent, illud nempe unicum & immobile, ut Aristoteles tandem confitebitur, cùm ab illo cætera omniã moveri disputabit. neq; principia ipsa Physica una sunt: sed à primis secunda, ab iis tertia, & sic deinceps moventur, ut á primo movente cælum, á cælo elementa inferiora, ab iis composita efficiuntur. quod etiam apparet in eadẽ specie: ut enim homines vivi à mortuis geniti sunt, sic à vivis posteri gignentur. Quare quot tandem modis antecedentia syllogismi hujus ruinosa erunt? Sed tamen architectatur hinc Aristoteles axioma magis etiã ruinosum, Quicquid gignitur, é contrario gigni, & quicquid corrumpitur, in contrarium corrumpi: & ad axiomatis demonstrationem advocat pictores, musicos, architectos, statuarios. hinc enim συγγένεια τῶν ἐναντίων cognationes cõtrariorum, λευκὸν μέλαν, ἐσχηματισμένον ἀσχημοσύνη, μουσικὸν ἄμουσον, ἡρμοσμένον ἀνάρμοστον, οἰκία οὐκ οἰκία, ἀνδριὰς οὐκ ἀνδριάς· Album nigrum, formatum informe, concinnum incõcinnum, consonum dissonum, domus non domus, statua non statua. quæ omnia falsa planè sunt, vel Aristotelis ipsius judicio, qui pauló antè inter conditiones contrariorum posuit contraria non esse ex seipsis, ut alterum ex altero possit effici. Et illa nimirum Aristotelis Philosophia verior est ad 5. ca. 1. de gene. unumquodque fieri ex eo quod actu sit ejusdem generis, aut speciei. illa, inquam, Philosophia in Metaphysicis toties iterata, unũquodq; fieri ex homogeneis: vel, quod idem est, è synonimis, ut imprimis libro septimo. Hanc veró tantam tamque manifestam in Physico magistro repugnantiam Philoponus animadvertit, & interpretatur ἐξ ἀλλήλων ἀντὶ μετ' ἄλληλα, ex se ipsis, pro, post se ipsa, ὥσπερ καὶ ἐκάλεσε Πλάτων κυριώτερον, quomodo appellavit Plato magis proprié. Ergo Philoponi judicio Plato dixit melius quám Aristoteles, unumquodq; fieri post suum contrarium. Aristotelis Physicam videlicet poëta ille sequutus est, cúm dixit:

Si fortuna volet, fies de rhetore Consul:
Si volet hæc eadem, fies de Consule rhetor.

Sic igitur excusatur Physicus. at Physica interea periclitatur: Etenim excusationis hujus fucus retexatur, & intelligatur unumquodq; fieri post suum cõtrarium. quid intelligetur? nõne post principium tem fieri, nõ autem é principio, tanquam é materia & forma, constitui? Itaque tam ridicula est erroris hujus excusatio, quàm error ipse ridiculus fuit. Et tamen Aristoteles ipse, Zenonem videlicet alium quempiam sequutus, hoc etiam Platonicum nominatim interpretatur 24. c. 5. Metaphys. Ex aliquo fieri interdum dici μεθ' ὃ τῷ χρόνῳ, οἷον ἐξ ἡμέρας νύξ, καὶ ἐξ εὐδίας χειμών. ὅτι τοῦτο μετὰ τοῦτο. Post quod tempore fit, ut ex die nox, & ex tranquillitate tẽpestas: quia hoc post illud. quod iteratur ibidẽ 5. c. 8. li. Quare bellum illud axioma prorsus est absurdum, nõ solum non Physicum. quod si Aristoteles à Physicis, quàm à pictoribus, musicis, architectis, statuariis exempla sumere maluisset, axiomatis fucus apparuisset. neq; enim ex bestia hominem, vel

nè, vel ex homine bestiam fieri cuiquam persuasisset. Ad finem capitis hujus statuitur differentia philosophorum physicorum, de contrariis differentiis principiorum: quod alii sequantur cõtraria notiora secundum rationem, universalia quippe, ut magnum & parvum: alii notiora secundum sensum, nempe particularia, ut densum & rarum. quo loco rectè dicitur, ut antea primo capite, universale notius secundũ rationem, & particulare secundum sensum. At ut exemplũ magni & parvi est generale, sic densi & rari. quamvis hoc densum & illud rarum sit sensibile. Verumtamẽ heus physice præstantissime, quid agis? Cur logicam de contrariis in Physicam nobis inducis? Neq; enim secundum tuas leges καθ' αὑτὸ & καθ' ὅλου πρῶτον justius fuerit quærere, utrũ principia Physica sint contraria, quàm utrum similia an dissimilia, utrum generalia an specialia, utrum enũtiato, syllogismove judicari possint. Logica è logicis præceptis perdiscenda est, usus cæteris in rebus, præceptis in arte relictis, exercendus est. Quamobrẽ nihil offendatur Alexander à gazis regiis thesauros istorum sophismatum abesse.

IN CAP. VI.

SExto & septimo capite altercatio plixa est & odiosa de numero principiorum, quod nõ unicum, quod non infinita, quod nõ quatuor, sed tria principia sint. Primo igitur quod non unum: quia contraria saltem sunt duo. At docuimus principia non esse contraria: & Aristoteles octavo physico faciet principium primo movens unicum. Secundo quod nõ sint infinita, quia essent ignota: quia in unoquoq; genere, ut in essentia, est contrarietas unica: quia finitum est melius: quia contraria omnia essent principia. at, inquam, primum illud fuit adversus ἀπειρίαν Anaxagoreæ materiæ argumentum. Secundum argumentum est verum, quia genus dividitur in species, vel differentias cõtrarias, ut sæpe Aristoteles testatur: sed quanquam verum est, tamen ex axiomatis illius errore deductum, quod contrarietas ad doctrinam principiorum necessaria videbatur. finitum autem in natura præstare infinito, sæpius in Physicis Aristoteles repetit. sic in fine quarti capitis Empedocles Anaxagoræ præpositus, quia finita principia faceret, & sic 6. cap. 7. phy. differetur finitum in natura infinito melius esse. Quapropter & unitas & infinitas principiorũ ita disputatur. Binarius deinde similiter agitatur, quia solus contrariorum binarius non sufficiat ad ortus rerum, cùm essentiæ nihil sit contrarium: ideoq; videretur essentia non ex essentiis fieri. At, inquam, cur nõ dicimus, essentiam contrariam essentiæ. Hoc enim falsum esse in Logica docui logico argumento, quia tota Logica sit generalis, & communis entium & non entium. Itaq; ἐναντίωσιν, quæ pars est Logicæ inventionis, communis erit essentiarum, accidentium, entiumq; omninò omnium, imò etiam non entium. Scio interpretes hic dicere essentiam essentiæ contrariam esse ratione formæ, & nõ materiæ. at, inquam, ut duabus formis Physicis, sic duobus accidentibus, ac multò magis, subjectum suum esse necesse est, & tamen accidentia propterea non desinunt esse contraria: at formæ κυριώτατα καὶ μάλιστα præcipuè & maximè, ut Aristoteles ipse testatur 2. ca. 2. Physici, sunt essentiæ: Quare essentia erit essentiæ contraria. Sed tamen in capite præsenti Aristotelem potius audiamus, ubi paulò ante dixit, una est in omni genere cõtrarietas, essentia autem unum est genus. Conclude igitur, si logicus es: ergo in essentia cõtrarietas est. Interpres quidam ait isto capite, excusandi manifesti erroris gratia, philosophiũ disputativè procedere per propositiones apud antiquitatem famosas. Hæc enim ipsius verba sunt. Enimvero interpres iste si tam sanctũ Philosophiæ, quàm religiosum philosopho, studium præstitisset, pro Logica, qua diligentius instructus fuit, majorem fructum publicis commodis attulisset. Sed illi, ut cæteris interpretibus, philosophus pluris, quàm philosophia ulla fuit. Verùm agite caussa ista disceptetur accuratius. Contrarietas est in essentia, contrarietas non est in essentia, contradictio & repugnantia manifesta est: & utra sententia verior sit & commodior, æstimetur è physica veritate & cõmoditate. Cõtrarietas duobus hisce capitibus asseritur tanquã ad constituendum rerum physicarũ principia, ad earumq; vires, motus, facultatesq; totas instituendum maximè necessaria. Docebit Ari-

bit Aristoteles 4. cap. de cælo, contrarietatem conversionū cælestium, contrarietatem elementorū, ortus rerum Physicarum atq; interitus caussam & principiū esse. Libri duo præcipue de ortu interituq; rerum Physicarum conscripti sunt. At, inquam, res hæ Physicę sunt essentię. Itaq; si tantū potest contrarietas in physicis rebus, potest in essentiis. Ergo hæc physica utilitas Aristoteli tātopere proposita, Aristotelē inducat ad cōtrarietatem in essentiis retinendum. Neq; veró quidquam detrimenti usquam acciderit, si essentias cōtrarias esse dixeris, nisi forté detrimentū putes verum falso præponi, & scholasticum Zenonis alicujus commentū tolli, quale erit quinto physico, & 2. de gener. Cōtraria definiantur logicé, ut in logica definita sunt á nobis ex Aristotelis philosophia: tota res communis erit & essentiarum & non essentiarum. Quamobrem non solúm logica, sed physica veritas utilitasq; convincit contrarietatem esse in essentia. Sed tamē pergamus, unitas, infinitas, binarius principiorum & caussarū Aristoteli nondum placuerūt: quis tandem numerus placebit? Ternarium meditatur: quem Plato attigit in magno & parvo, & in idea, sed verbo tātum: re ipsa binarium est sequutus. nam magnum & parvum pro materia sunt: idea pro efficiente. Reliqui Philosophi ternarium implevisse videntur Aristoteli, unitate subjectæ materiæ & binario oppositarum differentiarum. Enimvero Physicus noster hoc unum valdé inconstanter assumit, cum Physicos & de unico, & de infinitis principiis tantopere agitarit: tum etiam falso, cum materiam & efficientem, ut Parmenides, Anaxagoras, Plato, cogitarint potius, quám formæ & privationis contrarietatem Aristoteli modo propositā. Major deinde ternario numerus reprehenditur, quia si duæ contrarietates essent, altera vacaret: cûm contrarietas prima sit in quoq; genere. At, inquam, etiā si contrarietas unica fuerit, nō ideo principiorum physicorum numerus major nō erit. Etenim quoties Aristoteles ipse non solum in logica, nō in Philosophia prima, sed in Physica ipsa, quatuor genera caussarum, efficientem, materiam, formam, finem cōstituit? Quid liber secundus totus, nonne in his quatuor principiis & particulis, & physico ad res physicas explicandum proponendis consumitur? Tandem veró capitis hujus conclusio Physici nostri hæsitantiam valde demonstrat dubitantis, utrum principium unum, an plura duobus. Horum veró utrum (ait Physicus) magnam dubitationē habet. Ecquid magister, nondum tibi persuasisti de numero principiorum, quæ tot argumentis anteá persuadere voluisti? aut quamobrem tandem cúm ternarius principiorū tibi propositus esset, sophistica ista jactatione opus fuit, ut discipuli tui perdiscerent non esse unicum principium, non duo, non quatuor, non infinita? an nisi negationes istas omnes falsas persequutus esses, verum quod arbitrabare, constitui non potuit?

IN CAP. VII.

ADhuc igitur Aristoteles disputasse magis, quám quidquā demonstrasse videatur. Septimi capitis initio proponitur methodus illa primi capitis initio ꝓposita. Est enim (ait Physicus) secūdum naturam, ut communia primū executi, deinceps singularia consideremus. hoc secundum est in Aristotelis Physica singulare methodicæ legis eulogium. Atq; ut illud cōmendare merito & collaudare posśis, ita valde prorsus mirabere ad thesim nihil attinentes quisquilias partitionū tam verbose colligi, de genesi simplici, composita, de formulis orationis, quibus genesis exprimatur, quod hoc fiat illud, aut ex hoc illud: subjecto modo manēte, modo non manente. Intereaq; μονιμὸν καὶ ἄμονον vicies minimum resonare: tanquam in tota rerū natura nulli gemmarii, aurifices, libratores, olitores, piscatores, aucupes, opiliones, bubulci, equisones, medici, hominis enī ipsius & generandi & conformandi curatores, nulli deniq; Physici essent, á quibus exempla rerum naturalium vera potius assumerentur, quám emendicarentur aliena. Sed tamen tandem quid agitur isto capite? Disquiritur ternarius principiorum: primoq; de materia, tum de contrariis forma & privatione. Differitur igitur primum duobus argumentis, in omni genesi materiam subjectam esse, primo per genera entium, quæ sex hic Aristoteles enumerat essentiam, quantum, quale, ad alterum, &

rum,& quando,& ubi: cùm decem fecisset in categoriis: cum secundo capite adversus Parmenidem tria tantùm divisisset, essentiam, quãtitatem,& qualitatem: cum ceteris deinde lócis tam varié genera ista descripsisset. & tamen ad aliquid, Quando, ubi, quamnam Physicam materiam subjectam habebunt? Categoriæ enim illę subjectam Physici generis materiam habere nullam possunt. Quare argumentum hoc valdc fatuum est, disputare physicam materiam generibus omnibus subjectam esse, per ea quæ materiam illam capere nequeant. Verùm perge: In essentia Aristoteles utitur Physicis plantarum & animaliũ & seminis exemplis, quæ perlibẽter hic audio præ musicis & pictoribus. Atq; hoc primum fuit argumentum. Secũdum est per species motus, μετασχημάτισιν, πρόσθεσιν, ἀφαίρεσιν, σύνθεσιν, ἀλλοίωσιν, trãsfigurationem, additionem, subductionem, compositionem, alterationem: quæ partitio tam inconstans est in Aristotele, quám fuit entis illa divisio: longè enim alia genera ab Aristotele motus efficientur postea. Ex his igitur partitionibus tam sophisticis, concluditur in omni genesi, subjectam esse materiam, eamque duplicem, subjectum nempe & oppositum, & oppositi nomine privatio intelligitur, quæ nempe opposita est formæ: privatio tamen nondum nominata est. Tandem igitur partus ipse tantopere parturientis philosophi expromitur, & στέρησις privatio contrariis variarum privationum differentiis exprimitur. Contrarium affirmatum est μορφὴ, σχῆμα, μουσικὴ, ἁρμονία, τάξις, forma, figura, musica, cõcentus, ordo: contrarium privatum est ἀμορφία, ἀσχημοσύνη, ἀμουσία, ἀναρμοστία, ἀταξία, privatio formæ, figuræ, musicæ, harmoniæ, ordinis. His enim contrariis differẽtiis cõtraria hæc duo principia Aristoteles exprimit, ternariumq; principiorum materia, forma, privatione concludit. Sed tamẽ materiam & formam longe alia principia efficit, quàm privationem. Illa enim per se principia ait esse: privationem autem & oppositionem per accidẽs: sed materia re & numero una: specie autem & ratione duplex efficitur: Materia enim (ait) ex sese est ἀριθμητὴ numerabilis, & tanquã demonstrabilis digito. Itaq; modo quodã principia duo tantùm statuuntur, materia & forma, quæ per sese insint: modo alio tertiũ additur, privatio: quę sit principium per accidens: modo item quodã principia fiunt cõtraria, ut privatio & forma: tum modo quodam nõ contraria, quia contrarium à contrario pati non possit; quæ postrema ratio planè falsa est: Nihil enim patitur, nisi à contrario, & quicquid córrumpitur, à suo contrario proprié corrũpitur. ut erit nono capite hujus libri, & octavo capite octavi physici. Hic igitur labor est physici nostri per tot labores, ac difficultates caussam privationis & principiũ parturientis, & inter caussarũ genera, principiorumq; privationem statuentis. At Deus bone! privatio ista quidnã est omnino? aut unde in physicã inducta? fabulosum enim somnium est. Itaq; physici professores attendite, quæ cõtra dictur* sim. Etenim cùm Aristoteles privationẽ contrariã formæ efficit, si speciem cõtrarietatis requiras, quid invenies? utrum erunt adversæ an relatæ? nequaquam: affirmata enim hęc utraq;. utrum igitur contradicentes an privantes? Privantes videntur, at forma esset ἕξις habitus, ejusq; habitus negatio in subjecta materia, esset privatio. Privatio autẽ hæc physica non est in subjecto talis succedens oppositio formæ, qualis est cæcitas privatio visus in oculo: sed antecedens negatio potius advenientis formæ affirmationi cõtraria, quod Grãmaticus hic veré adnotavit, & Aristotelis physica diligentius animadversa planè demonstrat. Atq; hunc nempe illa superiora omnia pertinent, Non quodlibet agere in quodlibet, neq; quodlibet pati à quolibet: hinc μουσικὸν ἄμουσον, ἡρμοσμένον, ἀνάρμοστον, ἐσχηματισμένον, ἀσχημάτιστον, quæ huc magis propriè conveniunt, non autem λευκὸν καὶ μέλαν, quæ adversa sunt. Enimvero sic postea tertio, quinto, sexto libris definientur generatio & corruptio secundũ contradictionẽ, ut affirmatio & ens sit terminus generationis, negatio & nõ ens sit terminus corruptionis: Ergo privatio aristotelea est pars cõtradictionis: nec aliud est dicere privationẽ esse principiũ physicum, quàm negationẽ esse principiũ physicum. Genus igitur ipsum dissentaneorũ cõtradicentium, cùm genere consentanearũ caussarum comparetur, tum rerum & verborũ

fœda prorsus & absurda repugnātia deprehēdetur. Nam cùm dicis privationē esse principium, esse caussam, ut Aristoteles hoc ipso in capite loquitur, quid aliud loqueris quàm mortē esse vitam, frigus calorem? Caussa enim status est rei salusq́; privatio autem est pernicies ac ruina. Illud enim est κακοποιὸν maleficium privationis, quod dicetur postea Aristoteli capite nono hujus libri. Quare qui privationem principium facit, & rerum & verborum repugnantia turpissima implicatur. Itaque Aristoteles & in logica, & secundo physico, ubi genera caussarum & per se & per accidens partitur, privationē istam oblitus est, neq; inter species caussarum, & principiorū per accidēs commemoravit. Tum verò si privatio caussa vel principium diceretur, quia contrarium quiddam esset formæ advenienti: attamen nō aliud hic intelligeretur, quàm post privationem generari formā, sic enim ἐξ ἀλλήλων jam declaratum est μετ' ὀλίγα. Age verò usus commentitii hujus principii per totam Aristotelis physicam consideretur: amplissimum sophismatis testimoniū perhibebitur. E' tribus physici operis fundamentis unum in privatione constituitur. Attamen Aristoteles universæ naturæ velut architectus nihil unquam isto principio ædificavit, nihil cōstruxit. Per lustra regiones physicarum rerū, orasq́; omnes meteororum, lapidū, metallorū, fontium, hortorū, pascuorum: veræ physicæq́;, materiæ & formæ infinitum perpetuūq́; usum reperies: privationis principium omni physico usu privatum reperies: Ad cæteras omnes artes Grāmaticam, Rhetoricam, Logicam, Mathematicam, & quamlibet aliam seu disciplinam, seu rē omnino ullā quæstio transferatur: magnus usus materiæ & formæ intelligetur, novi hujus & insolentis inter principia principii inaudita consideratio fuerit. Intelligimus è duobus principiis & duabus caussis materia, formaque res omnes cōstare, privationem ad rem cōstitutam nihil attinere, ut Aristoteli etiam placuit ad constituendum nihil posse: imo obstare potius venienti formæ, cùm ei contraria fingatur, neq; formam materia recipi posse, nisi privatio ante expulsa sit. Quamobrem tam fabulosum commentum è physica tollatur.

Quid verò deinde? Sequitur extremo capite septimo modus intelligendæ materiæ κατ' ἀναλογίαν secundum similitudinem, utq; æs sit ad statuam, lignum ad lecticā, sic materia sit ad formam. Platonis verò, aut potius Pythagorei Timæi commentum hoc est, Plato quidē istam cognoscendæ materiæ difficultatem copiosè in Timæo proposuit, quod materia sit δύσφραστον, καὶ θαυμαστὸν difficilis explicatu, atq; mirabilis: μετ' ἀναισθησίας ἁπτὸν, λογισμῷ τινὶ νόθῳ μόγις πιστόν. Sine sensu perceptibilis, ratiocinatione quadam spuria vix credibilis. deniq; tota materię cognitio Platoni est ὥσπερ ὀνείρωξις καὶ φάντασμά τι, veluti somniū & visum aliquod. adeoq; duplex cognoscēdæ materię modus instituitur, alter quē Aristoteles hic proposuit, κατ' ἀναλογίαν, unde à Platone dicitur ἐκμαγεῖον παντὶ κείμενον, μήτηρ, τιθήνη, ὑποδοχὴ, πανδεχὲς, χώρα, ἕδρα τῶν γεννητῶν, Omni fictioni subjecta, mater, nutrix, receptaculum, omnicapax, locus, sedes genitorū. Tum declaratur amplius analogia, ab unguentariis, qui unguenta suaviter redolentia confecturi materiam odoris omnis expertem præparāt: item à fictoribus, qui mollibus in rebus figuram aliquam impressuri nullam inesse speciem residere patiuntur: sic illud quod omnium generū simulacris commodè figurandum sit, formis omnibus sua natura carere debeat, cujusmodi Aristotelis exēpla illa brevia fuerunt de ære ad statuam, ligno ad lecticam. Secūdus modus intelligēdæ materiæ Platonicus est ἀφαιρέσεως detractio. Itaque materia, ait Plato, non est ignis, non aër, non aqua, non terra, non deniq; de tot rerum generibus species ulla, sed omnibus subjecta materia. Appellatur itaq; ἄποιον, ἄμορφον, ἀόρατον, sine qualitate, sine forma, invisibilis. Hæc magister Plato, quæ ferè eadē in his capitibus Aristotelis recognosci possunt. Illud etiam à Simplicio huc allatum est ab Aegyptiis primæ vitæ, quā συμβολικῶς appellabāt aquam ὑποστάθμην tanquam fecem, materiam esse nominatam. Ergo philosophus uterq; materiā primam nō nisi similitudine aut inficiatione comprehensibilem arbitratur. Verumtamē difficultas cognitionis hujus rhetoricè nimiū videtur ab utroq; philosopho exaggerari. Cur enim materia, & forma, nō poterit definitione sua comprehen-

prehendi? aut quid aliud à philosophis istis nobis est tot verbis & argumentis explicatũ? Etenim roga utrumq; quod sit materiæ genus, quæ materiæ differentia. Genus (dicet uterque) est caussa vel principiũ, differentia seu forma, ex quo res est. Itaq; materia definitur ab utroq;, Caussa ex qua res est. Etenim quamvis materiæ physicæ nulla sit Aristoteli forma physica, est tamen forma aliqua per quam est id quod est, & à cæteris rebus distinguitur. Jam verò in Aristotelis nescio quot paginis, an adjuncta ipsi materiæ atq; associata formæ qualitas, infinitaq; omnium generum capacitas & tanquam hospitalitas omnium quamlibet peregrinarum formarum, innata etiam eidem & ingenerata privatio tanquam fastidium vel odium potius advenientis formæ, alienæq; speciei semperq; diversæ insatiabile desiderium, entisq; novi facultas æterna, an hæc, inquam, materiã nõ omnia multò copiosius, quàm illa statuarum & lecticariũ analogia declaravit? Quare materia perceptibilis est illa quidem per analogiam, sed aliis etiam argumentis copiosius & uberius explicabilis. Neq; verò materiæ cognitio difficilior est quàm formæ, sed facilior & promptior. Etenim undenam est illa Aristotelis in physicos veteres tanquam rudes in logica caussarum, principiorumq; scientia planeq; agrestes tot locis iterata reprehensio: quod de quatuor caussis unicam materiã præcipue cognoverint: de forma vix ac ne vix quidem sint suspicati? Quid hoc septimo capite, nonne id Aristoteles etiam nominatim profitetur? Materiam enim vocat ἀριθμητὴν numerabilem & tanquam digito demonstrabilem: item τόδε τι μᾶλλον hoc aliquid magis, quia permaneat perpetuo, quia formam sustineat, ut Græci interpretes hic adnotarunt. Quapropter hoc loco Platonis & Aristotelis eloquentiam admirari fortasse possim, philosophiam equidẽ complecti nullo modo possim.

IN CAP. VIII.

ATque hæc de principiis physicis Aristotelea doctrina est: deinceps refutationis sophistica renovatur. Sequitur enim octavo & nono capite, de physicis veteribus omnibus, deq; magistro Platone aristoteleus quidam triumphus: quòd illis ista principiorũ physica fuerit ignota. ideoq; cùm veritatem physicarum rerum investigarent, velut in aliam viam abducti propter imperitiam deflexerunt & aberrarunt, ait Aristoteles. Ecquænam, inquam, imperitia ista fuit? Imperitia hæc dialecticæ fuit, ait Philoponus, qua destituti perversè ratiocinabantur. Tollebant enim (ait Aristoteles) ortum interitumq; rerũ syllogismo captioso inducti. Si quidquam fit, id utiq; fit ex ente aut non ente: ex ente non potest, quia jam esset: ex non ente item non potest, quia nihil fit ex nihilo: Quare nihil omnino fit. Syllogismus hic veterum (ut Aristoteles interpretatur) fuit genere conclusionis rectus, assumptione Aristoteli fallax: quia distinguendum fuit per se aut per accidens, actu aut potentia: quæ utraq; differentia ex efficientis caussæ Topico logico orta est, ut Aristoteles ipsemet in philosophia docet: sed in hac thesi ab Aristotele nequaquam legitimè usurpata. Prior igitur Aristotelis distinctio prius animadvertatur. Ex privatione, quæ per se est non ens, quæq; non inest, fit res physica (ait) per accidens. Hic Aristotelis sermo etiam Aristoteli ipsi durus visus est. Mirabile autem (ait) hoc atq; impossibile videatur sic quicquam ex non ente fieri. At Platoni mirabile atque omni antiquitati non videatur tantùm, sed revera sit impossibile, sic quicquam fieri è principio quod per se sit non ens. Hic Aristoteles non est obscurus. privationem ait esse principium generandæ rei, & principium per accidẽs, quamvis ipsa sit per sese non ens, quamvis etiam non insit, quamvis (ut mox dicet) nihil omnino sit. At istud revera nõ ens, quomodo per accidens efficiet? Nã casus & fortuna, quæ caussæ per accidẽs postea appellantur, sunt in rerum natura aliquid, quamvis improvisum nobis & inopinatum, ut postea dicetur. Salinatori, qui amisso oppido fugerat in arcem, glorianti atq; ita dicenti, Mea opera Q. Fabi Tarentum recipisti. Certè, inquit Fabius ridens. Nam nisi tu amisisses, nunquam recepissem. Sic Aristoteleæ privationi naturæ principiũ caussamq; vindicãti merito per consimilem risum dicatur à forma, nisi locum deseruisses, nõ successissem. Sed perinde ridi-

cula in utroq; genere caussa reperietur. Quare quod Aristoteles ait videri mirabile & impossibile, id ipsum necesse sit logico homini & libero nō mirabile, sed insomnii simile, neque videri, sed plané judicari. Sed pars assumptionis illius ita solvitur, quod ex per se non ente fiat aliquid per accidens. Pergit igitur Aristoteles, & docet aliquid ex ente fieri, sed per accidens, non per se. Exemplum Aristotelis hic valde improprium est: ut si fiat (ait) canis ex equo, fiet ex equo per accidens, per se autem ex non cane. Itaque Græci interpretes ex equo vespas, vel ex tauro apes, pro exemplo commodiore maluissent. Primus igitur solutionis modus è distinctione per se & per accidens est, quod aliquid per se fiat, ex per accidens non ente: ut è materia. item quod aliquid per accidens fiat ex per se non ente: ut è privatione. Attamen modus ille quod canis ex equo fiat per accidens, falsus est. Proprié enim & per se dicitur homo gigni ex homine, & leo è leone, & illud, canem ex non cane gigni, nō aliud est, quàm post canem gigni: sic Castoris occasus gignet Pollucis ortum: vicissimq; Pollucis ortus, Castoris occasum. Atq; hæc est solutio prima antiqui elenchi per distinctionem entis per se & per accidens. Secunda est per distinctionem entis actu & potentia: unde concludit Aristoteles ex ente potentia, qualis est materia, aliquid per se fieri: ex actu ente vel non ente aliquid per accidens fieri, ut ex animali animal, per accidens: item ex privatione quæ actu est nō ens, fit aliquid per accidens: cujus distinctionis amplior cognitio ad primam philosophiam remittitur: in qua prolixum caput quinti libri duodecimum, item totus liber nonus de potentia & possibili, nihil aliud docent, quàm logicam caussæ efficientis qualitatem quandam, sicuti plenius ea ipsa de re alias à nobis in ipso opere differetur. Sed tamen quod Aristoteles ait materiā potentia ens esse & non actu, tam falsum est quā fuit materiam analogia sola cognosci. At enim dicet Aristoteles, unumquodque est id quod est per suam formam, formaque actus est rei: Concedo, inquam, & confiteor, sed formam istam differentiamq; actum esse dico ejus, cujus est forma, & sic Aristoteles materiam definit. At veró falsum est formam leonis, esse formam leoninæ materiæ, aut formam hominis esse formā humanæ materiæ: sed in utroque cōposito & materia & forma est leonis, est hominis: materiaq; comparata formæ est tanquam subjectum, formaq; comparata materiæ est quasi adjunctū. materia autem formaq; & genera & vocabula sunt caussarū, non subjectorum, non adjunctorum. Quapropter præclara ista distinctio actu & potentia (cujus ignorantiam veteribus Aristoteles tantopere hic objicit) non satis consideraté ad genesin physicarum rerum ab Aristotele applicata est: falsumq; omnino est quicquam fieri nisi ex eo quod actu sit, veterumq; decretum illud, si tamen veteres hoc modo quicquam decreverint, ex ente nihil fieri, quia jam esset, falsum est. esset enim aliquid, sed non id, quod inde esset futurum. Gignuntur enim liberi à patre, & matre, & ex semine: quæ omnia actu sunt aliquid, non id tamen quod ex iis sit futurum. Sed de materia aristotelea pauló póst accuratius. Quāobrem duplex ista caussæ efficientis differentia, per se per accidens, actu potentia, est illa quidem vera & logica: at neque veré neque logicé ad veteres physicos, atque imprimis ad magistrum Platonem ignorantiæ arguendum ab Aristotele inducta.

IN CAP. IX.

Ut veró ignoraverint physici veteres materiam esse non ens actu, ens autem potentia: quid tum? ignoranda ignoraverint: quæ & Aristoteli præstitisset similiter ignorasse. Quid sequitur? Plato deinde toto capite novellicatur, primo quod ignoraverit privationem, aut certé non satis explicarit. Agedum Platoni, in justa præsertim & æqua contentione patrocinari liberale nobis honestumq; fuerit. Cur igitur ab Aristotele incessitur? quia fatebatur (ait Aristoteles) secundum Parmenidis ratiocinationem aliquid ex nō ente fieri, neq; privationem à materia distinguebat. at utrumq;, inquam, ô physice, falsum est: Primum illud é Parmenide, secundum è Timæo percipitur: neq; Græci interpretes id dissimulare potuerunt. Quare facessant incursiones ejusmodi. Sed tamen Aristoteles probat materię & privationis differentiā magnam esse. Ma-

esse. Materia est (ait) non ens per accidens, privatio est non ens per se: materia propemodum est essentia, privatio nullo modo est essentia, Plato autem nomine magni & parvi non ens efficit, privationem omnino præterit. Hæc in Platonem directa est petitio, quã liceat cuivis Platonem tueri vel leni brachio repellere. Etenim mirabile sane videatur Platonem ab Aristotele reprehendi vel ignorantiæ, vel negligentiæ in eo uno, in quo magister ille & scientia & diligentia longissimè discipulum superarit: materiam enim, materiæq; privationẽ tam copiosè in Timæo, tamq; magnificè Plato proposuit, ut in Aristotele nihil hic splendidum, nisi Platonicum appareat. Materia est non ens (ait Aristoteles) sed per accidens. Cur, inquam, materia sit ens per accidens potius, quàm forma? Materia enim subjectum est formæ permanẽs, ideoq; & tẽpore & natura prior, & ut forma ens actu appellatur, quia sit in rerum natura, sic & materia ens actu dicenda est. Materia est propemodum essentia. Cur (inquam) non omnino, ut forma? materia enim subjectum est, ut dixi. Sed tamen Plato in principiis privationem præterit. sane: nec inter genera principiorum caussarumq; numeravit, neq; de nõ ente per se omninoq;, ut Aristoteles loquitur, non ente, omnium entium generandorum principium numerare debuit: neq; aliud est Platonem reprehendi, quod physicam privationem, quam quod physicam ignorãtiam ignorarit. Plato in principiis physicis δυάδα dualitatẽ magni & parvi pro materia separarim, deinde alterum pro effectrice causa statuit: trinitatem igitur longe diversam ab Aristotelis trinitate efficit, quia privationem præterit. Verùm, inquam, præterit, neque principium, uti dixi, naturalium rerũ nihilũ efficit. Quapropter quis istas physici nostri delitias ferat? continuatur tamen: deinde ab Aristotele differẽtia materiæ & privationis, quia materia permanens συναιτία τῇ μορφῇ, tanquam diceres concaussa, forma velut mater: privatio autem, maleficium ejus diligenter intuenti οὐδὲν εἶναι τὸ παράπαν, nihil omnino esse videatur: forma est res quædam divina, bona, expetenda, quamq; ideo materia suapte natura tanquam fœmina marem appetat atq; desideret. Itaq; si materia & privatio nõ differrent, privatio appeteret formam, id est, sui perniciem atq; interitũ, φθαρτικὰ γὰρ ἀλλήλων τὰ ἐναντία· Corruptiva enim sui sunt inter se contraria. Hæc in Platonem contorta tela sunt: at è pharetra Platonis accepta. Comparationes enim istæ insignes, quod materia sit συναιτία formæ, quod tanquã mater, quod forma res divina sit, ideoq; materia formam tanquã fœmina marẽ expetat, totæ sunt Platonicæ: tãtum abest, ut Plato privationem ignorarit. At privatio principium physicum à Platone nusquã efficitur: Verũ est, Plato tale somniũ neq; somniavit, neq; verò, nisi plane delirare vellet, somniare debuit, ut dixi. Etenim Aristotelis ingeniũ prorsus est hoc ipso loco singulare atq; mirabile, cùm materiæ ἔφεσιν καὶ ὄρεξιν appetitũ & desideriũ formarum tribuit, neq; hic alterã ἐναντίωσιν multò veriorem (si quid ἐναντίωσιν huc afferret) agnoscit, ex appetitu alienæ formæ, velut odio præsentis: quam è cõmentitia privatione advenientis formæ. Erat enim multò congruẽnus & luculentius principium constituere ex re vera atq; affirmata, quæq; inesset, quàm ex illa per se omninoq; non ente privatione rem incredibilẽ fabulari. Sed per Deum immortalẽ naturæ universæ, qua de agimus, opificem philosophia Aristotelis jam verior & solidior Alexandrum consoletur. Quod enim & quam singulare axioma ad totam illam privationis fabulam explodendum nobis exhibuit? Antea fundamentum fuit privationis instituẽdæ & stabiliendæ, falsum illud & absurdum axioma, γεννητικὰ εἶναι ἀλλήλων ἐναντία, effectiva sui inter se sunt cõtraria. Etenim totis quinq; capitibus nihil ferè, nisi principatus privationis stabilitur: veteres physici deniq;, & magister Plato ignorantiæ arguitur, quod beatã illam privationẽ aut nescierit, aut præterierit, aut nõ satis splẽdide exornarit. Tot millia hominũ tot seculis in Aristotelis schola consenescentium istud nihili & omnino & per se non entis principium, magna meliorum studiorum privatione attoniti suspiciunt. At jam Aristoteli gratia magna debeatur ac persolvatur, qui tandem veritatis instituendæ & stabiliẽdæ præclarum & prævalidum axioma præbuerit. φθαρτικὰ εἶναι ἀλλήλων ἐναντία,

ἐναντία, Corruptiva ſunt ſui inter ſe contraria. Quid tum? Contraria igitur non è contrariis gignuntur, ſed à contrariis corrumpuntur: at privatio eſt contraria formæ, aſſumit Ariſtoteles. Itaque etiam concludit Ariſtoteles idem. Ergo privatio κακοποιὸς malefica formæ ſuapté natura divinæ, bonæ, expetendæ (ſic enim Ariſtoteles θεῖον, ἀγαθὸν, ἐφετὸν hic appellat) inimica eſt atque contraria, quippe ex ſeſe mala, fugienda, execranda. Quapropter ſi cõtrarietas in principiis phyſicis locum eſſet habitura, haberet potius appetitus novæ formæ, & ſtatus ingeneratæ quàm privatio advenientis ejuſdem & informatio. At ἐναντίωσις, vel appetitus, vel privationis ad interitum tantúm, ad ortum nil attinet: falſumq; axioma illud eſt γεννητικά ἐστιν ἀλλήλων ἐναντία. verum autem eſt, φθαρτικά ἐστιν ἀλλήλων ἐναντία. Neque huc per ſe & per accidens diſtinctio ulla revocetur, quandoquidem præter omnia jam diſputata, leges Ariſtotelis illæ nobis juratæ ſancitæ que in præceptis artis non modo nihil per accidens, ſed ne κατὰ παντὸς quidem, aut καθ' αὑτὸ, niſi etiam καθ' ὅλου πρῶτον admiſſuræ ſint. Sed quid hic tantopere laboramus? Ariſtoteles ipſe ad finem 1. cap. 2. phyſ. totum hoc privationis inſomnium penitus é rebus phyſicis exterminabit. Verum à privatione iſta ſecedamus, ne nos meliorum rerum fructu privet amplius. Quid igitur in hoc capite reliquum eſt? Differitur à philoſopho materiæ æternitas, quod quatenus ſubjicitur, ſecundum hoc gignatur, & corrumpatur: ſic enim in Græco κατ' αὐτὸ ſecundum hoc, non καθ' αὑτὸ per ſe legendum eſt. Ex ſeſe autem & ſua vi ſit ἀγέννητος, ἄφθαρτος: neque generabilis, neque corruptibilis: quia ſi gigneratur, ex alia materia gigneretur: ſi corrumperetur, in aliam materiam corrumperetur. Itaque genita eſſet, antequam gigneretur: & poſteaquam corrupta eſſet, iterum corrumperetur: quod utrumq; abſurdum ſit. Itaque eſt æterna. Sic Ariſtoteles de materiæ æternitate cum Platone argumentatur. Plato enim materiam etiam ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον affirmavit in Timæo, & ſimilibus poſtea ſophiſmatis de motus, temporis, mundique æternitate toto octavo phyſico argumẽtatur. at tum reſpondebitur illis argumentis præſentibus modo reſpondeatur. Materiã igitur Ariſtoteles gigni per accidens aut corrumpi, dicat ſi lubet, ratione non ſolum privationis, ſed formæ, ſed quantitatis, ſed qualitatis, cujuslibet deniq; accidentis: per ſe autem neq; gigni neq; corrumpi equidem valde ac vehementer inficior: neque tamen ſcholaſtica diſtinctione ulla hic abutor quod aliud ſit creare aliud generare (ut ſcholaſtici theologi loquuntur) mundum creatum ex nihilo divinitus, generatum autem nequaquam. Verborum commentum extra ſcholas inauditũ valere ſino: phyſica Ariſtotelis adverſus Ariſtotelẽ contentus ſum, phyſiciſq; argumentis duntaxat uti inſtituo. Etenim ſi materia gigneretur (ait phyſicus) ex alia materia gigneretur, quæ cûm loquitur, phyſicè debuit loqui: & ſic intelligere. Si materia phyſica gigneretur, gigneretur ex alia materia phyſica. Cur, inquam. Connexi enim conſequẽtiam probari & demonſtrari velim: quia (ait Ariſtoteles) materia eſt ſubjectum primum, ex quo inſito fit aliquid non ſecundum accidens, & ſi corrumpatur aliquid, in hoc abibit ultimum. Erit, inquam, materiæ definitio iſta vera, ſi de logica materia intelligatur. Per hãc enim intelligimus quod fit ex hac primum ſubjecta fieri: tum ſi corrumpatur facti entis forma, ultimam deníque materiam ſupereſſe. Sic é logicis definitionibus intelligimus quid forma, quid finis, quid adverſum quid relatũ, quid genus, & cętera logica. Id, inquã, totũ logicum eſt, phyſici generis nihil eſt propriũ. Sed tamẽ dicat Ariſtoteles, ſi phyſica materia gignatur, gignetur ex alia phyſica materia: item ſi materia corrumperetur, in aliam materiã corrumperetur. Id enim pernegabo, neq; jã conſenſum phyſicorũ & concurſum verebor, qui dicãt ex nihilo nihil fieri, eoq; Ariſtoteles clypeo ſeſe tueatur. Id enim axioma falſum eſt, ejuſq; falſitatem maximo é phyſica Ariſtotelis & illuſtriſſimo exemplo convinco. Reſpondeat igitur Ariſtoteles ſimili contra Ariſtotelem argumento. Si forma phyſica gigneretur, ab alia phyſica forma gigneretur: de mente hominis nihil hic loquor, quã Ariſtoteles nominatim ꝓfitetur extrinſecus advenire, neq; putat ab humana mente gigni, de phyſicis formis, & entiũ phyſico-

physicorum loquor: deque iis Aristotelem in libris de cælo, tanquam cælestem prophetam aliquem audio. De summo enim Deo ita vaticinatur, ἐκεῖθεν τοῖς πᾶσι τὸ εἶναί τε καὶ ζῆν, τοῖς μὲν τρανώτερον, τοῖς δὲ ἀμυδρότερον. universis (ait rebus) & esse & vivere illinc attribuitur: aliis quidē manifestius, aliis autem obscurius. eademq; de caussa pauló anté forma θεῖον ἀγαθὸν ἐφετὸν dicta ést, atque hoc idem multó etiam magnificentius metaphysicæ scholæ loquentur, secundum Aristotelem formas ex nihilo divinitus creari instar momentorum. En igitur philosophum splendidum & illustrem, à divinorerum opifice non modo in viventibus vitæ, sed in omnibus omnino entibus essentiæ caussam principiumq; repetentem: ut omnis omniū entium naturaliū forma, materiæ præcultæ ac præparatæ divinitus inspiretur. Neq; κράσει temperamentoq; subjectæ materiæ formarum creatio expressioq; tribui potest: Ut nec citharæ quamlibet egregio, idoneo que artificio compositæ fabrica structuraq; harmoniam velut animam queat efficere, sed citharœdus fidibus ca nendo eam creet necesse est. Neque justum verumq; id fit quod deterius est, melioris caussam statui: formam porro quibusvis formæ instrumentis præstare. Quapropter formæ sunt ex opificio summi Dei. Hæc Joannes Grammaticus Philoponus argumenta perspexit, conclusitq;. Si formæ é nihilo fiant à Deo, materiam quoque ab eodem opifice ex nihilo creari posse. Verúm alio ex ejusdem Aristotelis physica firmiore argumento thesim eandem premo urgeoq;. Etenim septimo capite 3. de cælo axioma longe præstantius instituitur: δεῖ γὰρ ἴσως τῶν αἰσθητῶν αἰσθητὰς ἀρχάς, τῶν δὲ ἀιδίων ἀιδίους, τῶν δὲ φθαρτῶν φθαρτὰς εἶναι τὰς ἀρχάς, ὅλως δὲ ὁμογενεῖς τοῖς ὑποκειμένοις. Necesse enim fortasse fuerit sensibilium sensibilia principia, æternorum æterna, corruptibiliū corruptibilia esse principia, omninoq; homogenea subjectis. Hæc veré Aristoteles philosophatur, nam si partes totū cōstituentes sint æternæ, æterna erunt ipsa tota: si caducæ, caduca. Assumatur igitur vel é præsentis capitis fine. At res physicæ sunt corruptibiles, & physica tales tantúm formas cōsiderat. Concludatur igitur syllogismus totus.

Res corruptibiles habent corruptibilia principia. Res physicæ sunt corruptibiles: habēt igitur corruptibilia principia. De formis nō dubitat Aristoteles, quin affirmat per se omnino & gigni & corrumpi, neque étem dubitare quidquam debuit, quin per se omninoq; & materia gigneretur corrumpereturq;. Enimveró materiæ æternitas é tota Aristotelis in hoc primo libro physica cōsideretur accuratius: materiam Aristotelis primam non æternam, sed quod multó longeq; majus est ad totam hūc quæstionem terminandum, nullam prorsus in physicis rebus materiam esse dico. Etenim physice præstantissime (te enim de materia disserentem attenté & accuraté consideravi) quamnam materiam physicam nobis interpretaris? Ais 7. c. 3. de cælo, τέλος δὲ τῆς φυσικῆς τὸ φαινόμενον ἀεὶ κυρίως κατὰ τὴν αἴσθησιν. Finis auté est physicæ quod proprié secundum sensum appareat: ais deniq; per totam physicam physico propositum esse, σῶμα ἁπτὸν corpus tangibile tactuque tractabile, manuque palpabile: Secundo libro disputas physicum à mathematico differre: quod mathematicus abstrahat quæ mente contempletur, physicus nihil abstrahat, ne definitione quidem, postremo physicum nullum, nisi oculatum, nisi auritum, uno tactus organo semper instructum, neque jam solum ratione, sed sensu & sensuum quidem crassissimo sensu res sibi subjectas definientem, partiētem, concludentem. hæc igitur propositio nostri syllogismi sic Aristotelis authoritate fundata sit. assumamus ab eodē philosopho & partem alterā. Quid igitur, Qualem materiā interpretatur Aristoteles? ἄμορφον, ἀειδῆ, ἄποιον, ἀναίσθητον, sine forma, sine specie, sine qualitate, insensibilē. Imó veró vix ἐπιστητὴν κατ' ἀναλογίαν proportione & similitudine comprehēsibilem. Quamobrem syllogismus totus cōcludatur. Res physico proposita est sensibilis, materia prima non est sensibilis: non igitur physico proposita. Tum veró addatur & illud é 1. cap. 4. physici. ἔστι δὲ τὰ μὲν τῶν αἰσθητῶν σωμάτων στοιχεῖα σώματα. Sūt veró sensibiliū corporū elementa corpora. Res aūt physica corpus est: elementa igit ipsius erūt corpora: materiaq; ideo erit corporea & sensibilis. Sed enim fabulas istas penit⁹ explodam⁹: Age igit,

cotol

corollarium (si placet) addatur: Omnia rerum physicarum genera subducantur, cælum, ignis, aër, aqua, terra, sydera, meteora, lapides, metalla, herbæ, plantæ, arbores, aves, pisces, pecudes, homines: in nulla prorsus mundi parte talem corporis physici materiam deprehendemus, crucem igitur physicæ doctrinæ studiosis erectam gravissima verissimaq; tot rationum veritate affligamus, disturbemus, atq; in æternum conteramus: Alexandrumq; verissima cōsolatione consolemur, nec interea tamē vereamur ne octoginta talenta repetat, conduplicabit enim potius præmium, si doctrinæ fructum ampliorem perceperit. At verò nos ipsi Alexandri simus, nobis ipsi gratulemur, cū nos gravissimis erroribus liberatos videamus, nosq; sentiamus illusos tota disputatione de materia, multoq; etiam impensius illusos, cùm materies ista commentitia, quæ nusquam sit, etiam æterna, neq; generabilis neq; corruptibilis efficitur. Certè neque generabilem, neque corruptibilem esse confiteor, sicuti nihilum neque generabile, neque corruptibile esse concedo: quia nihil est: æternam tamen propterea materiam atque immortalem esse, neque confiteor neque concedo. Itaque operæpretium sit physicum nostrum demirari, qui mordicus tueatur istud, Ex nihilo nihil fieri, & tamen duplici in physica nihilo materiæ primæ & privationis, totam universi mundi naturam machinetur & construat. Verumtamen de primo nihilo privationis, deque altero nihilo materiæ satis superque disputatum esto. Quid est igitur isto capite reliquum? Aristoteles de privatione plurima, de materia prima non tam multa, de forma paucissima disseruit: de efficiente, deque fine nominatim nihil: ternarius aristoteleorum principiorū nominatim non expressit duo hęc genera. Plato εἶδος appellarat speciē, vel ideam, vel formam illam divinam opificem rerum. περὶ τῆς κατὰ τὸ εἶδος ἀρχῆς, de principio secundum speciem (ait Aristoteles) accuratius definire ad primam philosophiam attinet: de formis corruptibilibus solum in physica deinceps agemus. Verumenimvero princeps illa & primaria caussa ab Aristotele ipso in physica libro præcipuè octavo, & in libris de cælo, repetita subinde est & celebrata copiosius, quàm in illa prima philosophia. Nam de quatuordecim libris philosophiæ primæ, quinque tantùm capita duodecimi libri, & ea quidem non tota primam istam speciem proponūt, neque ferè quicquam proponunt, nisi de physicis istis repetitum. Quare quid de Aristotelis ingenio tam ancipiti, tamque versatili judicandum sit, malo equidem in aliorum libertate atque arbitrio relinquere, quàm odiosum auribus cujusquam molestumve pronuntiare. Ingenium sanè fœcundum, multiplicis variæque sapiētiæ plenum suspicio: quod velut exercēdi sui gratia εἰς ἑκάτερον tam mirificè moveatur: nec ideo sit uno aliquo articulo meriendum, comparandæ ex omnibus locis variæ hominis sententiæ à Melisso, Parmenide, Pythagora, Empedocle, Anaxagora, Zenone, Democrito, Leucippo magnis laboribus collectæ, talentaque octoginta meritæ, sed tamen collectæ magis, quàm judicatæ: ideoq; ad Aristotelis leges catholicas referendæ. Philosophum hunc velut equum generosum quidē, sed acrem atque alacrem animadverto: legibus igitur illis tanquam frenis cohibēdum. Toto primo libro exagitatur unitas Melissi Parmenidisq;, mens Anaxagoræ deridetur, species Platonis & idea aliò rejicitur, id est, Deus è mundo tollitur, nec omnino Dei nomen in tota octo librorum acroasi ab Aristotele nominatur. At philosophus idem alias nihil magis admiratur ac veneratur, id est, Deū non Parmenideum, vel Anaxagoreum, vel Platonicum, sed aristoteleum in physica esse voluit. Nos igitur physicum istum Deum non solùm Parmenideum, Anaxagoreum, Platonicum, sed etiam Aristoteleum, imò verò, ut optimum maximumque rerum omnium parentem in Physica synceris animis agnoscemus, & colemus. Aristoteles elementa Parmenidis duo, quatuor Empedoclis: homœomera Anaxagoræ vexavit libro primo: locis aliis collaudat, id est, talem materiam in physica non Parmenideam, non Empedocleam, non Anaxagoream, sed Aristoteleam esse voluit. Nos igitur etiam hanc materiam, & Parmenideam, & Empedocleam, & Anaxagoream, & Aristoteleam complectemur, sed ca-

sed catholicis Aristot.legibus regemus: hîc secundus fructus erit. Aristot. cum Platone formam rerum physicarũ quid dam bonum,expetendũ, divinũ agnovit. Plato etiam Deum ipsum opificem perspicuê & luculenter effecit. Formas igitur physicas á Platone & Aristotele divinitus in generatas agnoscemus. Aristoteles duplex nihilũ in physica com plexus est,alterum privationis,alterum materiæ primæ, nihilum hoc utrumque nihili faciemus: Aristotelẽ deniq; Aristotelis virtutibus & legibus metiemur.

Finis primi libri.

P. RAMI SCHOLARUM PHYSICARUM LIBER SECUNDUS.

IN CAPUT I.

PRimus liber logicam materiæ & formę doctrinam disputavit: secundus repetit eandem logicã, tautologia mirabili. Atq; ad hunc elenchum excusandum, ex interpretibus,alii dicunt actum esse libro superiore de principijs rerum physicarũ: secundo agi de principijs scientiæ naturalis, quo nihil potest esse pictius: alii actum priore libro præcipuè de materia, secundo agi de forma. par est elegãtia superiori. Revera autem de caussarũ generibus & modis toto libro agitur. hæc igitur ad libri confusionẽ illustrandum, bipertita distributio nobis erit. De generibus caussarũ tria feré capita tota sunt. Primo igit̃ capite, nomine naturę, tria caussarum genera, efficiens, materia, forma proponuntur. Quatuor enim significationes Naturæ declarãtur, quarum tres primæ, sunt tria caussarum genera, efficiens, materia, forma: quibus additur generatio. Atq; hæ significationes sunt omnes in philosophia 4.cap.lib.5. quibus additur essentia naturá entium, quæ res est physica & composita, ut natura significet etiã corpus naturale, materia, formaq; comprehẽsum. Sic igitur, per speciem Naturæ & nomen, de caussis physicus philosophatur. Atq; ad occasionem primæ significationis, partitio inducitur, quòd entia alia sint natura, alia non natura: natura dicuntur esse elementa, plantæ, animãtes, cæteræq; physicæ essentiæ: non natura, sunt entia artificialia, ut lectica, uestis. At, inquam, in physicis lex καθ' αὑτὸ, nihil nisi physicum esse patietur: nec Aristoteles in physicis hanc alteram divisionis hujus partem persequetur. Hanc tam ineptam divisionẽ subsequitur prima significatio & definitio Naturæ. Natura, est principium & caussa motus & quietis, in quo inest primúm, per se, & non secundum accidens. hęc prima est apud Aristotelẽ Naturæ significatio & definitio, ex effectis instituta. neq; omnino aliter Natura totis postea physicis definietur. In hac tamen definitione, principium motus ad rem tantúm facit: cætera sunt supervacua. Nam quietis ratio hic nulla est necessaria, cúm facultas eadẽ sit contrariorum. ut, quæ est facultas loquẽdi, & tacendi eadem est. Reliqua ad differentiam artificialium temerè adhibita sunt. Illud enim (in quo inest) quid propriè necessitatis habeat, horologia siquidem & αὐτόματα habent ex arte principium sui motus in se ipsis, quatenus artificialia sunt: & cùm artificium defierit, definet artificiosus motus. Nec, quia naturam ars imitatur, nullus est artis motus, falsoq; definirentur artes loquendi, dicendi, differendi, nùmerandi, metiendi, canẽdi, medẽdi, nisi in se ipsis haberent artifices, artis beneficio atquè auxilio, facultatem talis motus & effectus. Quin Aristoteles ipse in philosophia δύναμιν, potentiam & facultatem præcipue artibus attribuit. Sed Aristotelis hinc natus est error, motũ soli physicæ rei tribuentis, cum κίνησις καὶ ποίησις, motus & effectus, sit prorsus idem, etiã in his Aristotelis libris, ut tertio libro præcipuê convincetur. Vacat etiam in eadem prima significatione (Primum) quia lex καθ' ὅλου πρῶτον, nil in arte recipit, nisi quod insit primum. Per se autem, nò per accidens, in definitione item ridiculum est. Posit enim in omnib. definitionibus differentia *per se, non per accidens*, similiter adjungi, cum tamen lex *καθ' αὑτὸ*, generaliter & semel imperet, ne decretũ ullum sit in arte per accidẽs, sed

per se tantúm. Tum veró etiam primo complectebatur reliquam differentiam per se & non per accidens: ut est 4. cap. 1. Post. Quamobrem tota hæc in Naturæ vel definitione vel significatione *Quietis, in quo inest primum per se, & non secundum accidens*, ridicula sunt & inepta: & tamen hæc definitio (quę pro universę totiusq; naturæ definitiōe vulgó sumitur) non omni naturæ & caussæ, sed efficienti tantum moventiq; convenit: materiæ non convenit: formæ, quatenus forma est, non convenit: fini non convenit. quæ singula é suis postea significationibus & definitionibus percipiētur. Sequitur, *habere naturam*: pro eodem quod *esse natura*. Verba hic tātúm sunt, res physica nulla. item *secundum naturam esse, ut per se accidentia*: ubi etiam verba tātúm sunt. Nam quæ secundum naturam fiunt, etiam Aristoteli ipsi dicuntur secūdum naturam entia, ut 9. cap. 2. phys. Sequitur præcipué ex toto capite, imó ex tota acroasi physica, animadvertēda digressio in fatuum physicū, qui demōstraret, Naturā esse, quia res per se claras rebus dubiis obscuraret, *καὶ ὥσπερ τυφλὸν περὶ χρωμάτων συλλογίζοιτο*, ac tanquā cæcus de coloribus ratiocinaretur. Etenim in tota acroasi physica, Aristoteles disputās de logicis rebus, non solúm physicorū entium, sed quorumlibet & entium & non entium communibus, quæ per se claræ manifestæque sunt logico ad physicas artes venienti: Aristoteles, inquā, disputans de talibus principiis per se claris & manifestis, per argumenta rerum obscurissima, quid aliud quám cęcus de coloribus judicat? Quapropter ingentis beneficii gratia Aristoteli debeatur, qui cæcitatē mentis physico objicit, à quo res per se clara, rebus minimé perspicuis doceatur. Verúm perge. Sequitur altera Naturæ significatio. Primum insitū unicuiq; *ἀρρύθμιστον* incompositum per se ipsum. Quæ definitio & si rudior est, quia *incompositum & per se*, nihil sunt necessaria ad istius significationis essentiam & explicationem: tamen materiam illam primam plané significant, quæ primo libro declarata est, & *ἀρρύθμιστον* iam nunc est illud *ἄμορφον, ἀσχημάτιστον, ἀσχημάτιστον, ἄποιον, ἄμορφον, ἀειδές*. Tautologia igitur inanis est, & quidē supervacuis reb. cumulata, quia materia perfecté definitur, Caussa ex qua res est, ut persæpe ab Aristotele definitur. Quare *primum, & incompositum & per se*, inania sunt. Atq; huic materiæ definitioni, si qs volet illam primā Naturę definitionē, tanquam speciali generalē, accōmodare: cōparet, semotis hominibus, & cōjungat definitiones hoc modo, Materia est principium motus & quietis, in quo inest primū, per se, & non per accidēs primum insitum unicuiq;, incompositum, per se: sentiet elēchum stupidum. Quid rum postea? Sequitur tertia significatio Naturę, forma & species, quā dicimus definiendo quid est. hæc logicæ forma est ꝓprietas. forma enim, est caussa per quā res est id quod est, unde distinguitur à cæteris rebus. Eadem tautologia est quæ priús: logicam formam, etiam priore libro propositam, pro physica repetere. Addit Aristoteles speciem hanc non esse separabilē: ut formas physicas intelligamus, quas in fine libri superioris corruptibiles dixit esse. tautologia est altera de hoc genere. Addit & illud, formam magis esse naturam quám materiam, quia forma sit *ἐντελέχεια*, act⁹: materia aūt, *δύναμις*, potentia. Et illud nimirum est, quod in philosophia ait nomine naturæ proprié significari formā, cætera *μεταφορικῶς*. attamē 7. c. 1. phys. Aristoteles ait materiā esse magis hoc aliquid: & revera materia est subjectū formæ, & corrupta forma, tanquā accidente aliquo, incorrupta (ut putat Aristot.) permanet. denique si materia & forma sunt species naturæ & caussæ, nō magis huic quám illi genus communicatur. Tandem quarta Naturæ significatio ascribitur: Præterea autem natura, quę dicitur ut generatio, via est ad naturam. hęc significatio in philosophia proponitur: & à *φύω*, id est, genero & produco, jam nihil tā proprié significat, quám *φύσις*, tametsi minimé omniū sit usitata talis significatio. Natura igitur appellata est caussa, & efficiens, & materialis, & formalis: tandem etiam appellatur *γένεσις*, generatio, quæ speciem motus, vel potius omnem motum effectumq; hîc significat, ut significat initio 7. cap. 1. phys. Atque hæc de naturæ ac *φύσεως* significationibus quatuor: unde tamen nulla significatio cōmunis & generalis accipi potest, qua natura & naturalis philo-

philosophia definiatur. Ad extremum etiam forma dupliciter dicitur, quia privatio sit etiam species & forma quædam: quod ipsa privatione incredibilius etiam commentum est. Privatio per se nihil est: forma, vel sola vel præcipua natura est: & tamen privatio quædam, forma hic efficitur. Addubitat deniq; Aristoteles, utrum in simplici essentiarum ortu sit privatio & contrarium, idque rejicit in quintum physicum, & in secundum librum de generatione: quibus in locis, affirmabit essentiæ nihil esse contrarium: nec ideo privationẽ esse ullam. hæc tamen est contrarietas superiore libro tantopere disputata. Et veró hęc dubitatio valde Aristoteleũ ingenium depingit. Aristoteles penè primum librũ consumpsit, ut privationem faceret rerũ naturalium, id est, essentiarum principium, in eoq; tam magnificè, de suo isto privationis commento sensit, ut imperitiam & ignorantiam physicis omnibus, etiam magistro Platoni, propterea objecerit: & tamen hic addubitat, an sit aliqua privatio in generatione essentiarum: imò veró postea confirmat nullam prorsus esse. Quid igitur de Aristotele sentias, qui privationem, tanquam filiolam charissimam antea sic amplexatus & osculatus erat, ut é sinu deponere non posset & tamen hic jam fastidire ac dedignari incipit: neque póst unquam, ut rei naturalis principium, appellabit? Eant igitur jam nunc Alexandri & Simplicij: privationemq; Aristoteleam pertinaciter tueantur, hanc retineant, cùm Aristoteles ipse sic aspernetur, sic é physico regno exterminet.

IN CAP. II.

CApitis secundi partes duæ sunt. prima, disputatur differẽtia mathematici à physico: secunda, q̃ sit physici, materiam, formam, finemq; cõsiderare: Prolepsis igitur initio est gemina. Primúm, cùm mathematicus & physicus cõsiderent puncta, lineas, plana, solidaq;: quomodo differunt? deinde utrum astrologia sit diversa, an pars physicæ: cùm physicus consideret astrorum & mundi naturam figurasq;? Hæc prolepsis est utraq;: solutio primæ primò sequitur, q̃ mathematicus cõsideret figuras mente abstractas à motu & materia sensibili: sed physicus, res physicas consideret cum materia sensibili cõjunctas, ut é definitionibus utriusq; generis apparet. In quo Aristoteles, rem quidem magnam videtur dicere, cúm tamẽ novi nihil dicat. Hæc enim differentia geometræ & physici, iã inepta est, quám esset logici & physici de caussis & oppositis. Nam si physicus consideret caussarum & oppositorum species in physicis rebus, considerabitur Logicus: perinde omnino atque si nomina & verba rerum physicarum declinaret, aut conjugaret, declinaret inquę, & conjugaret non physici, sed grammatici facultate. Sic omnino geometria docet figuratũ species & affectiones, quib. physicus in physicis rebus utitur, non tamẽ ut physicus, sed ut geometra: neq; tum physica, sed geometrica facultate utitur. In reliquis, quæ vulgo etiam mathemata dicuntur, astrologia, optica, harmonica, Aristoteles nutat. dubitat utrum astrologia sit pars physicæ, neque aliter dissolvit, quám ut astrologiam, opticã, harmonicam τῶν μαθημάτων φυσικώτερα, é mathematicis magis physica nominet: atq; ab iis geometrica quidem, sed physicè considerari: ut geometria consideraţ magnitudines physicas, sed geometricè. quæstionemq; magis implicat, quám dissolvit: at facillima res sit, si mathematũ nomine Arithmetica tantùm, geometriaq; comprehenderent, ut revera comprehendunt. Harmonica sonos spectat, eorumq; genera & differentias: optica lucidum, umbrosum, rarum, dẽsum sibi proponit, quę qualitatum physicarum & sensibilium principes sunt. Astrologia autem, non modó pars est physicæ, sed prima summaq; pars: imó reliquarum omnium partium longissimé princeps & domina, earumq; caussas, principia, vicissitudines, ortus, interitus, mutationesq; suo sinu gremioq; complexa. & quidem ut terra cæli instar punctum est quoddam, sic physica, quæ dicitur, Astrologiæ instar minimũ quippiam fuerit. Sic igitur ista quæstio dissolvenda est: & distinctio talis, magnam artium lucem clarumq; (si quando revera extiterit) est allatura. Ut autem existat aliquando, eruditorũ præclaris artibus hominum ingenia (ut

spero) contendent atque elaborabunt. Nos quidē disputatis octo physicæ auscultationis, & quatuordecim primæ philosophię libris, magna animi alacritate, eò cursum dirigemus. Ergo mathesis in numeris & lineamentis latam habet differētiam ab Harmonica, Optica Astrologia, Physica: subjectis enim rebus (quæ singulæ interpretantur) plurimum differunt. Sed ista comparatio, licet egregia de re, nobiscum charissima, attamen isto loco valde est aliena. mathematicum nihil proximé neque antecessit, neque sequitur. Cœptum erat agi de caussis: agitur deinceps de caussis: ut nulla talis comparationis occasio, saltē probabilis appareat, ad initium physicæ de cælo, ea thesis aptior occurrisset. postremó differentia hæc á seipsa refellitur. Nam si physici tantúm sit, considerate res sensiles: cur in physicam inducitur comparatio insensilium? Enimueró differentiæ ejusmodi, infinitum in libris Aristotelis sophisma continent. Didiceris grammaticam & rhetoricam: scies è rebus definins, quæ sit earum differentia. definitio enim, non solúm rem explicat quid sit, sed etiam definit & distinguit tanquam finibus & terminis, á cæteris rebus. Sed astrologia tum rudior erat, neque Græcis adhuc ualde nota, ut postea patebit in libris de cœlo. & quod astrologia sit pars physicæ, dicetur rursum septimo capite hujus libri: Sed in hac eadem comparatione, duo consideranda inciderunt. alterum est, nullum esse mendacium mathematicorum, quāvis á subjectis & sensilibus abstrahentium: quod ab Aristotele repetitur 39. cap. 1. Priorum, 8. cap. 1. Posteriorum, & in philosophia, 3. cap. 13. lib. & 2. cap. 14. lib. At huic abstractioni, ut perpetuæ magnitudinis divisioni διεμάχετο πλάτων, ὡς ὄντι γεωμετρικῷ δόγματι, adversabatur Plato, ut cuidam geometrarū placito, ut est 7. cap. 1. Phil. Nec sané aliter geometres magnitudinem abstrahit, quàm Apelles colorem, si de colore artem cōficiat. imó veró, artium omnino omnium id est commune, ut res generales præceptis comprehendant, quarum tamen sola in rebus singulis exempla sint ut etiam plenius docetur 3. cap. 13 metaphysic. quód si geometres aliam magnitudinē abstrahat, quám in exemplo vero & sensili re præsentare queat falso abstrahit & mentitur, quoniam cogitatio mētis, essentiæ ac veritati rerum non respondeat. Sed hac de re iterum tertio & sexto physico differetur amplius. alterum hic considerandum est de Ideis, quarum nomine Plato & Socrates perstringuntur. de quibus tamen varia variorum locorum calumnia vexatis, idem Aristotelis judicium erit, quod de Melisso & Parmenide, deq; Anaxagora fuit. In philosophia enim 6. c. 3. lib. & 3. c. 13. li. Plato & Socrates egregié vindicantur. Socrates quidem, ait Aristoteles, universalia separabilia nō faciebat. Sed locos omnes illos legito in dialecticis, amplius á nobis disputatos in categoria de genere & specie. Quamobrem prima pars capitis hujus ita est: secunda, post hanc cōparati mathematici digressionem, revertitur ad genera caussarum, quas physicus cōsiderare debeat: sed eadem illa naturæ species prætexitur, tanquam de natura ageretur, non de caussa. Primó igitur natura dupliciter dividitur, in materiam & formā: quæ tamen primo capite quadrifariam secta erat. Tum veró, quid sequitur? Physici est considerare materiam formámque (ait physicus) primó, quia veteres physici cōsiderarūt utrāq;, quamvis formā parcius, sic 1. phys. & 1. phil. veteres ab Aristotele exercentur, tanq̄ gnari materiæ rerum, ignari cæterarum caussarum. secundó, quia ars imitatrix naturæ, materiam formámque considerat. Esto quid tum? Cōsiderat etiam physicus finem & cujus gratia? quia & ars etiam finem sibi proponit. Fateór, inquam, at ista caussa in ternario caussarum, primo libro prætérita est: præterita est primo capite hujus in quatuor significationibus naturæ. præterita est in hóc capite in duobus generib. naturę. An veró finē considerat physicus, tanq̄ formam? Hic veró Aristoteles formam finē, aut finem potius forma comprędendit. quod apertius dicet capite septimo, de trium caussarum concursu in unam: At pręter ipsam rei formā finis etiam appellat usus formatæ perfectęq; rei. Sic enim physicus loquitur, utimur, veluti sint nostri gratia, omnibus quæ sunt. Sumus enim & nos quodāmodo finis. Dupliciter enim dicitur id cujus gratia.

gratia. Hic, Aristoteles finem duplicem facit: primò formam, quam cúm res adepta sit, finita perfectaq; dicitur: deinde usum rei factæ. Remittit autem Aristoteles cognitionem duplicis finis ad philosophiam, ubi tamen nusquam nominatim dupliciter illud exprimitur. quinto libro, finis in principiis & caussis consilii & electionis numeratur, & forma item finis comprehēditur. nono etiam libro, finalis usus ille proponitur: qui locus modó videtur appellari: sed illic obscuré loquitur Aristoteles *ἔσχατον*, extremū, modó *χρῆσιν*, usum, id est, formam & actum (ut Alexander interpretatur) modô esse *ἔργον*, opus: consimile quiddam est 7. c. 12. metaphys. de fine, cui & cujus, sed obscurius etiam quàm antea. Sed hæc partitio manifesté 4. c. 2. de anima ita exprimit. dupliciter cujus gratia: illud quidem, cujus: at hoc, cui: Hęc Aristoteles, ut forma domus, est finis cujus grana architectus ædificat: possessio & usus ædificatę domus, est domino finis. Simplicius & Philoponus, cúm partitionem istam in philosophia non invenirent, dixerunt, nomine philosophiæ, Ethicam intelligi. Itaque Aristoteles fallit, fallitureq;, dum librum alium pro alio sumit. Philoponus tamen illud verè admonet, usum rerum, absolutissimum finem esse. At finis, modó qui forma dicitur, licet finis sit caussæ efficienti materiam dolanti ac præparanti, non est tamē forma eadem finis rei formatæ ac perfectæ, tantumq; est *ὁμωνυμία* verbi: et species finis nulla nova proponitur. unaq; definitio finis. *gratia cujus*, utrique fini sic considerato convenit. de fine autem rursus proximis capitibus. Sed tamen disputat philosophus, materiā, formam, finem, physico cognoscendas esse: efficientem verò, cur obliviscitur? Fuerat enim prima naturæ significatio primo capite. Verum esto id *μνήμης* oblivionis *ἁμάρτημα*, quid est deinde? Comparatio est obscurior de arte duplici, quarum altera faciat omnino materiam, poliátve tantúm: altera, formam speciemq; perspiciat. illa *ποιητική*, hæc *ἀρχιτεκτονική* dicitur. In physicis aūt, materies inest, quæ dicitur ad aliqd: formæ nempe varię varia est. Hæc dissimilitudo, blattas Apelliconis redolet, ut comparatio proxima, quód physicus formam speciemq; considerat, quatenus medicus nervum, æs ærarius. Nihil enim admodum hic explicatur: nisi fortè formas inseparabiles & corruptibiles placet intelligi. quod etiam additur ad extremum, eas species physico proponi, quæ separabiles quidem sunt cogitatione, in materia tamē. Illæ nimirum corruptibiles formæ repetuntur, & tamen separabiles hæ formæ, quæ tantopere iterātur, quomodo ęterno Aristotelis cælo, æternis Aristotelis elementis convenient? Separabile enim ratione Aristoteli nunc idem, quod corruptibile, caussaq; additur, quód homo & sol, hominem generant: quæ res sunt physicæ & sensiles. Separabiles autem formæ, quæ re separantur, ad philosophiam primam rejiciuntur, ut in fine libri primi. Quamobrem pars altera secundi capitis, logicam materiæ, formæ, finis ita necessariam docet esse, elencho infinité per totam Aristotelis philosophiam disseminato. Cognitio trium caussarum & reliquarum dialecticæ partium necessaria est in reliquis omnibus artibus: non ideo tamen artium reliquarum præceptis logica præcepta protinus includenda sint. Lex illa justitiæ *καθ' αὑτό*, fines artium longê secus regendos imperat.

IN CAP. III.

AT jam de caussis non alieno Naturæ nomine agitur: nō efficiens, materia, forma solúm, ut primo capite: nō materia, forma, finis solúm, ut secundo, necessariæ physico dicūtur: sed suo & proprio caussarum nomine, tota quatuor genera, efficientes, materiæ, formæ, finis physico consideranda sunt (ait Aristoteles) quia hinc cognitio sciētiaq; rerum est. Concedo, inquam. sic primo capite primi libri, ais à caussis incipiendum, quia hinc est omnis cognitio: sic primo capite secundi, proponuntur efficiens, materia, forma physico: sic ultima parte secūdi capitis proximi, proponitur materia, forma, finis physico. Verumtamen quousque nos elenchus iste fatigabit? usus caussarum per totam physicā sicuti per aliā quamvis disciplinā summus est, ut hic coactus repeto. At doctrina caussarum, logicæ artis unius est: neque aliter efficiens, materia, forma, finis

hic definitur, quàm definitur in logicis. quid verò est leges & καθ' αὑτὸ & καθ' ὅλου πρῶτον violare, quid est logica physicè, generalia in speciali arte cõfundere, pudáq; tautologia iterum iterúmque repetere, nisi hoc est? Sed satis de prima secundi libri parte in caussarum generibus: sequitur libri pars altera de modis caussarum: qui ab Aristotele complures descripti sunt admodum inconstanter & variè. Primò enim, modi decem dividuntur, quòd è caussis homogeneis, alia dicitur prior, alia posterior: alia per se, alia per accidens, eáque remotior vel propinquior: alia potentia, alia actu: alia simplex, alia composita. Partitiones istæ, leviculæ sunt admodum, & ab authore etiam hîc improbatæ. Itaque modi decem ad sex etiam nõnihil variatos revocãtur, quòd è caussis alia sit specialis, alia generalis, alia accidens, alia genus accidentis: alia simplex, alia composita: quæ singulæ deinde dividuntur actu & potentia. Ita pro decem illis modis, fiunt duodecim. At λογικώτατε philosophorum omnium philosophe, quam nam logicam in physica nunc adhibes? Rem alienam tractas, logicam in physica: non est satis. repetis differentiam veteribus physicis superiore libro exprobratam: per se, per accidens: actu, potentia. Deinde è modis primis decẽ, cur prior, posterior: per se, per accidẽs: remotior, propinquior indidem tollũtur? utrũ minus generales sunt, quàm accidẽs & genus accidentis? Si sophistici, & fallaces, cur abs te propositi? an ut te ipsum sophisticum & fallacem probares? Quare nulla legũ aristotelearũ, partitiões tam leves & incõstantes tolerare poterit.

IN CAP. IIII.

TRia proxima capita, speciem item, aut nomẽ Naturę nequaquã comminiscuntur: sed apertè loquuntur circumstantiam caussæ efficiẽtis, nec eam tamen integram. Circumstantia est efficiẽtis caussæ, efficere per se vel per accidens: per se, τὸ ἀφωρισμένον ἕνεκα τοῦ ἢ κατὰ προαίρεσιν, ἢ κατὰ φύσιν definitũ gratia alicujus aut consilio, aut natura. In utrisq; enim, per se & gratia alicujus, Aristoteles consilium & naturam statuit quinto & sexto capitibus, ut aliás sæpe. Per accidens autem efficiens, est casus, in quo est & violenta necessitas. Violẽta necessitas hic omittitur: proponitur autem undecimo capite primi posteriorũ. Casus igitur & fortuna, tribus proximis capitibus differuntur. Quarto capite triplex opinio physicorum de fortuna explicatur. primi tollunt fortunam, quia omnium rerũ certa caussa sit. quos Aristoteles videtur improbare ex apparentibus, & ipsorum testimoniis, qui fortunam etiam in libris suis & casus temeritatem appellant. hos tamẽ sequetur postea ad finem capitis quinti, & toto octavo: ne totum Aristotelis judicium unico loco testimoniòve comprehensum putes. Secundi fortunam collocant in cælo dominam: quibus Aristoteles acrius resistit, objecta providentia rerum ante oculos positarum: quod nõ è quolibet semine arbores, bestiæ, homines oriantur: sed è plantis plantæ, è bestiis bestiæ, ex hominibus homines: absurdumq; ideo sit, in cælo nullum finẽ statuere, præsertim cum hic etiam casus aliquis appareat: illic contrà, sempiternus ordo. quæ refutatio, plenius octavo capite toto differetur: Naturã quippe frustra nil agere. Tertiis physicis videtur aliqua esse fortuna, ἄδηλος δ' ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ, ὡς θεῖόν τι οὖσα καὶ δαιμονιώτερον, sed incerta humanæ intelligentiæ, tãquam divinum quiddam ac beatum. hæc sententia, Platonem potius quàm Aristotelem redoleat. hanc tamen Aristoteles non refellit, imò laudat & sequitur ad finem quinti capitis. Sic Aristotelem Platonicum cernimus tanquam fortuna (quæ dicitur ab hominibus) nihil sit, sed Dei sint opera, quæ fortuita videanẽ, quem tamen antea velut ἄθεος quidam Aristoteles visus est despexisse. Sic unitatẽ Parmenidis, mentem Anaxagoræ, Platonis speciem aversabatur. At nimirum illud est, Deum Aristoteles in physica aliquẽ præfectũ esse cupit, sed Aristotelis tanquam manu & authoritate præfectum. qualis aũt sit ista manus & authoritas, jam capite hujus libri octavo apparebit.

IN CAP. V.

DEfinit fortuna, caussa per accidẽs in reb', quæ neq; semper, neq; frequẽter, sed rarò eveniũt, susceptis tamen

men alicujus gratia. Quæ definitio possit etiam violentiæ & necessitati exteriori convenire. Deinde fortuna suis epithetis à physico, tanquã à poëta aliquo depingitur, appellaturq́ ἀόριστος, ἄδηλος, παράλογος, ἀβέβαιος, infinita, incerta, inopinata, inconstans: quæ tertia physicorum opinio de fortuna fuerat. tum nominis adjuncta quædã declarantur, qd sit τύχη ἀγαθὴ καὶ φαύλη, εὐτυχία, δυστυχία, fortuna bona & mala, prosperitas, adversitas. Hæc doctrina est capitis hujus, è logico fortuitarum caussarum loco.

IN CAP. VI.

SExto capite differentia traditur casus & fortunæ: quód casus sit caussa per accidens in iis quæ raró sunt, sive consilium intercesserit, sive non: fortuna autem, sit in iis quæ consilió aguntur. Itaq; in rebus inanimis, bestiis, pueris esse casum: fortunam in hominibus ætate maturis. Atqui, inquã, discrimen hoc totũ cõmentitium est, nec ab Aristotele observatum aut judicatum. sæpe enim fortunam & casum pro codẽ sumit: quod etiã hic innuit, cùm ait, metaphora & similitudine dici à Protarcho lapides fortunatos, é quibus aræ fierent, qa colerentur: latinis veró hominibus fortunæ & casus differentia ejusmodi inaudita prorsus & ridicula sit. Zeno aliquis aut Parmenides, physicis commentariis hanc bellam differentiam comprehẽderat. Aristoteles collegit: ad suas leges nõ examinavit. Quare & nos è caussarum scientia & doctrina commentum scholasticum sustulimus, interea tamen adnotemus, quod philosophus ait, casum esse in reb. inanimatis, in bestiis & in pueris. Equus (ait) cùm casu redierit, servatus est: & tripes casu lapsus, apté sedit: quia eo finè neq; equus redierat, nequé tripes ceciderat. his exemplis docet casum in physicis rebus esse. Ad finem capitis, reducitur fortuna casusq́, ad speciem caussę efficientis: quod initio quarti capitis proposui. & probatur quadripartita caussarum partitio: quia interrogati propter quid, possumus per singulas caussas respondere, per formam, efficientem, finem, materiam: quod de posteriorib. analyticis 11. cap. 2. libri, est inani & sophistica tautologia repetitum: ubi similiter doceẽ, per quodlibet genus caussæ posse demonstrari. At logica ista in physicis contra leges & καθ' αὑτὸ & καθ' ὅλου πρῶτον, & primo & secundo & tertio & sexto capite, quoties iteratur?

IN CAP. VII.

CAput septimum, tam inepto vinculo proximis antea & postea ꝓpositis rebus cohæret, quàm cohærebat capitis secundi pars prima. De caussis per accidẽs actum est tribus antè capitibus, & agetúr duóbus extremis reliquis: hoc autem capite, de omnibus caussis in universum, ut actum est tertio capite. Sed tautologia illa triplex hic nova est, quód modó caussæ sint cognoscendæ physico. Revocatur igitur initio, quod propositum est secunda parte secundi capitis, quod iteratum est initio tertii capitis, physico recognoscẽdas esse caussas, materiam, formam, efficientem, finem. At ego tautologiam tam infinitam in Aristotele perpetuãq; toties adnotare, vereor propemodum ne id etiam ταυτολογεῖν esse videatur. sophisma hoc unum est in totis Aristotelis libris odiosissimum. Pergamus igitur. Quid tum? Tres autem caussæ (ait Aristoteles) in unum sæpe conveniunt, forma & finis & efficiens. At, inquam, de forma & fine jam diximus, quomodo verbi elencho falleremur, & quód forma & finis, idem & ejusdem rei non diceretur. Forma, est finis dolanti materiam & præparanti. At eadem non est & forma & finis rei formatæ. Quare vel Aristoteli aliud est forma hominis, aliud finis: neque unquam duæ caussæ istæ confundentur: ergo in duabus primis caussis, id primo falsum est. Nec minus etiam falsum, quód efficiẽs idem sit quod forma finisq́. Nec Aristotelis probatio id concludit: sed ait, efficientem specie idem esse cum forma & fine, quód homo generat hominem. At, inquam, homo qui efficiens caussa hominis consideratur, nõ est forma ejusdẽ hominis: nõ est finis ejusdem hominis. Nec omnino verum est, ab omni sufficiente caussa, vel Aristotelis judicio, similem speciem gigni. Sol & homo, dixit antea, generant hominem: non etiam solem. Quare totus hic locus, captiosi

ſophiſmatis & inſulſi plenus eſt. Quid tum poſtea? Sequitur tria eſſe moventium genera: quędam immobilia, quædam mobilia, tum incorruptibilia, tum corruptibilia. primũ genus, à phyſica rejicit, ad theologiã nempe: ſed elencho ſingulari, quòd in ſe neque motum, neque motus principiũ habeat. At, inquã, quomodo movet, ſi principium & cauſſam motus non habeat? Equidem in hoc & in ſimilibus ſexcẽtis erroribus tam manifeſtis, interpretũ judicia admiratus ſum. Non habet principium motus, ajunt, quia non movetur. At, inquam, utrum in illa efficientis definitione, principiũ motus, nomen motus, paſsivè tantùm intelligitur? utrum natura antea tantùm dicebatur id quod moveri poteſt, non autẽ quod aliud moveret? Verùm multò melius & elegãtius philoſophabitur tertio libro Ariſtoteles, cùm dicet, eundem motum eſſe ποιεῖν, actionem in agente, & πάσχειν, paſsionem in patiente: fabuloſumque interpretum commẽtum planè refutabit, demonſtrabitque elenchum loci hujus. Sed tamen de tribus propoſitis generibus, unum tãtùm phyſico Ariſtoteles eripit, immobile. mobile quodlibet, ſeu incorruptibile, ut cælũ, ſicut ipſe arbitratur: ſeu corruptibile, ut cętera cælo ſubjecta, phyſico concedit. & quod dubius anxiuſque ſecundo capite in differentia mathematici & phyſici ſuſpenderat, utrum aſtrologia, pars eſſet phyſicæ, jam apertius confirmat. Verùm, quid deinde agitur? Revocatur elenchus toties oblatus, toties refutatus, quòd ſit phyſici conſiderare materiam, formam, efficientem, finem. Verum ſi ſurdos, ſi obliviosos, ſi ſenſu communi deſtitutos doceremus, tautologia tamen iſta putida fuerit. Equidem de Ariſtotelis ingenio non ſatis verecundè eos ſentire arbitror, qui hæc ab eo judicata iterum, potius quàm ſemel collecta exiſtimant. Leges illæ à philoſopho promulgatæ, longè aliam ipſius philoſophi mentem profitentur. Ecquid tamen hoc miramur? ecce idẽ rurſus iteratur, paucis interjectis verſiculis, an verbis? quòd phyſicus conſideret materiam & formam & efficientem. Verùm id prętereatur: conſiderentur conſequentia. Repetitur illud, paulò antè diſputatũ, movens immobile non eſſe phyſicum. Duplicia ſunt principia phyſicè moventia, alterum nõ phyſicum, velut illud omnino immobile & omniũ rerum primum. Ecquid? inquam: cur hoc principium, omnium primum & immobile, omnia phyſicè movens, non erit phyſicũ principium? Cauſſa eadem quæ prius redditur, quia non habet in ſe principiũ motus. Verum enimvero, quódnam illud eſt principium phyſicè movens, & tamen non phyſicum? aut cur tandem octavo phyſico tantopere poſtea celebratum? An deſiſi Parmenidis, Anaxagorę, Platonis conſcientia quædam hic etiam reſidet? Movet omnia primum illud principium, & tamen nõ habet principium motus? movet omnia phyſicè, & tamen non eſt phyſicum? Complexio verborum, ita me Deus amet ille, de quo loquimur, anxietatem ſtomachi, laboremque non concoquentis oſtendit. Sed ab elencho iſto diſcedamus. Per genera cauſſarum omnium phyſicum demonſtrare, tertiùm philoſophus in hoc capite diſſerit. quam tautologiam pudet equidem toties refellere, quoties occurrit. Interea autem Ariſtoteles comparat materiæ neceſsitatem, concluſionis ex antecedentibus neceſsitati: quod nono capite poſtea repetetur copioſius.

IN CAP. VIII.

SEptimi capitis digreſsio ejuſmodi fuit: regreſsio eſt deinceps ad fortunã: cui diſputatio neceſsitatis, quæ in fine ſuperioris capitis attingitur, deinde eſt annexa. Ergo hoc utrunque Ariſtoteles proponit initio, quòd Natura nihil temerè faciat: quòd materiæ neceſsitati, veteres phyſici omnia naturæ opera ſubjecerint. Etenim ſi aliam præterea cauſſam appellarint, ut hic concordiam & diſcordiam, ille mentem: attamen ubi leviter attigerint, tum protinus eam valere ſinunt. Sic veteres phyſici primo libro, ſic libri ſecundi capite ſecundo, tanquam materiarij phyſici efficiuntur, qui unicam de cauſsis materiam norint, cæteras ignorarint: & mens Anaxagoræ jam ſæpius vellicatur. Sed illa nimirum ambitio phyſici principatus, hæc ab Ariſtotele toties expreſsit. Veruntamen ſeparatim capitis octavi ἀκρόασιν audiamus, quòd natura nihil temerè

mere faciat. quæ videtur adverſus Empedoclem unum dirigi. Enim veró philoſophia Ariſtotelis & eloquentia, in hac declamāda theſi, gravis in ſpeciem & ſingularis enituit: dum & ipſa theſis confirmatur ſuis firmamentis, & à contraria oppugnatione defenditur. ad leges tamen illas, omnis doctrinæ principes & judices relata, longé diſsimilis apparebit. Etenim prima lex illa κατὰ παντὸς, non modó temeritatem nullam fortunámve, ſed ne conſtantiam quidē, niſi neceſſariam ullam in artibus patiet. at phyſica eſt φύσεως pictura & ars quædā. Quare non potius in phyſicis, quam in grammaticis aut Arithmeticis diſſerendum ſit, Utrum caſui & temeritati locus ſit ullus. Sed Ariſtotelis declamatio audiatur. duplex in ea prolepſis explicat. Etenim (ajebat Empedócles) cùm Jupiter pluit, augetur aliás, aliás veró corrumpitur frumentū: quamvis pluviæ cauſſa alia fuerit. ita, nihil prohibet, Naturæ opera caſu & fieri & cōſervari: ut é dentibus, anteriores acutos, maxillares latos eſſe: ut mōſtra illa hominum, quæ Empedocles appellat βουγενῆ καὶ ἀνδρόπρωρα, bovigena & viriprima, centauros videlicet & minotauros. Hæc enim Empedoclea phyſici caſus argumentatio eſt: Similitudo autem illa Jovis á Cicerone pro Amerino uſurpatur ad excuſandū Syllæ dominationem. At cōtra ſimilitudinem hanc, Ariſtotelis argumēta cōſideremus. Reſpōdet igit̃ phyſicus noſter: Caſus & fortuna tantū dominat̃ in iis, quæ raró ſunt: res aūt omnes naturales eveniunt aut neceſſarió aut frequenter. Hoc primū eſt Ariſtotelis argumētum, ſed infirmum: quía quæritur, utrum natura etiam rara hæc monſtra faciat: nec logica probabilis fuerit, αἰτεῖσθαι τὸ ἐν ἀρχῇ, petere quod in principio eſt, & quæſtionem pro argumento poſtulare. Age igitur, ſecundum attendatur. Tum veró (ait phyſicus) ubi antecedentia conſequentiaq; ad unum referuntur, ibi eſt alicujus gratia. Atqui ſicut ab arte, ſic (ſi nihil impediat) á Natura res agitur, ut ſi natura domicilium architectaretur, aut ars arborem vel animantem moliretur, eadem prorſus ratio utrinque teneretur. Ars veró aliás perficit, quæ Natura nequeat abſolvere: aliás autem, in rebus Naturam tantúm imitatur. Quare ſi finis arti proponitur, proponitur & Naturæ. hoc ſecundum eſt argumentū: quo tantúm concludi poteſt, Naturæ finem frequenter eſſe propoſitum, non ſemper. & ſimilitudo artificis hic convenientior fuerit, quàm artis. Agedū, comparatio artis omittatur, & in ternio argumento, naturalium rerum genera (ait Ariſtoteles) ponus ſpectētur: & quidem earum, quæ tametſi neque arte, neque conſilio moventur ullo, mente tamen nonnullis prædite videantur. Etenim aranea telam texit, formica annonā congerit, hirundo nidulum conſtruit: ac ſi longius progrediare ad plantas, comperies certo fine cuncta conſtitui & ordinari: radices deorſum, ſuggēdi alimē ti: frondes ſurſum, fructus operiēdi gratia. Hoc ternum eſt Ariſtotelis argumentum: ſingulare quidē, & philoſopho dignum: ſed tamen quo non aliud, quàm ſuperiore, concludi poſsit, Natuam ſæpé agere alicujus gratia, non ſemper. Quartum veró argumētum eſt ineptū: Natura (ait Ariſtoteles) eſt tum materia, tum forma: forma autem, finis eſt, cujus gratia. Verùm in iſto argumento, forma pro fine incongrué & inepté ad præſentem quæſtionem appellatur: neq; enim radicibus uel foliis forma, ſuus finis eſt: multoq; verior eſt finis ille in ſuperiore argumento ab Ariſtotele deſcriptus in alimento excipiendo, in fructu tegendo. Hęc adhuc ad prolepſim primam confirmatio fuit. At βουγενῆ καὶ ἀνδρόπρωρα obiſciuntur: neque iis adhuc reſponſum eſt. Verùm (ait Ariſtoteles) peccatum id Naturæ fuerit, non finis. Siquidem aliquando etiam ab arte ſimiliter peccatur: quæ tamen omnia certo fine ſuſcipit. Nam Grāmaticus barbariſmū facit, & Medicus non apté potionē præbuit. quid igitur bovigena, cētaurorum monſtra, corrupto aliquo ſemine naſci mirum eſt? At Ariſtoteles mirifice, quid agis? differis argumento ſecūdo, artem temeré nihil agere: at nunc artificis peccata iſta, quænam ſunt? utrū per ſe Grāmaticus ſolœciſmum, vel Dialecticus elenchū faciat? an potius per accidens, & aliquē imprudentiæ caſum? Erravi (inquit orator ille deprecando culpam) temeré feci, veniā peto. ita Grammaticus vel Logicus de peccato ſuo appellatus, culpam ſuam excuſaret. Quapropter Ariſtotelis

Aristotelis hoc argumentum, Aristotelẽ ipsum refellit. Mõstra fiunt, inquam: Ergo ab aliqua caussa fiũt: nec ea per se & fine certo id agẽte: quia peccata sunt: ergo per accidens & per casum. & tamen Aristoteles in physicis postea, etiã physicam aliquam mõstrorum caussam proferet. tam plumbeis argumentis modó præliatur. Sed tamen pergit oppugnare physicum casum. Tum veró (ait) Naturę progredientis ordo cernitur in generatione rerum, ubi semen est imbecillius primó, deinceps ὁλοφυής, tanq̃ totigenum, perfectũ, absolutumq; semẽ, tandem animal nascitur. Atq; in plantis in quibusvis naturæ minor est, temeritatis consimilis occasio, ne ab Empedocle quidem fingeretur: ut quemadmodum essent βουγενῆ καὶ ἀνδρόπρωρα, οὕτως ἀμπελογενῆ καὶ ἐλαιόπρωρα, sic & vitigena & oleoprima. Deniq; utrum eadem possit in seminibus temeritas animadverti? Atqui utrumque ridiculum. Hæc Aristotelis argumenta, Empedoclis casum refellerent, ut prima illa, quibus cõcluditur, Naturam frequẽter alicujus gratia, non semper agere. Argumentum postremũ est, quód Natura sit principium motus, ideo temeré nihil faciat. Sed syllogism° hic etiam valde est ἀσυλλόγιστος. Nec enim quicquid agit aliquid, illius agit gratia. Hæc prolepsis prima fuit longior: brevior altera est. At nõ videmus, dicat Empedocles, Naturæ deliberationem atq; consilium: Ergo non agit alicujus gratia. Non sequitur, respõdet Aristoteles: Non enim artifex deliberat, attamen agit alicujus gratia. Atqui natura tam similis est arti, ut si in arbore inesset ars ædificãdę navis, aut in homine natura recuperandæ valetudinis: utraq; similiter & navem faceret, & ualetudinem curaret. Hoc Aristotelis simile, revera est dissimile: artifex enim sine consilio judicioq; artis nihil efficit. forẽsi quidem aut civili more non consultat, at é regulis artis suæ judicat quod agit: secús, nõ artificiosé, sed temeré ageret. Quod autem natura nõ deliberare á philosopho dicitur, deliberationem physici nostri mentemq; nescio quam ostẽdit, nullam divinæ providentiæ micam isto nomine Naturæ intelligentis. Nec enim vel Parmenidis unitas, vel mens Anaxagoræ, vel species Platonis, omnia suo consilio regens & administrans, modó cogitatur: sed natura cujusq; vel lapidis vel arboris vel animalis, nullo consilio utentis attenditur. Quamobrem hic manus Aristotelis & authoritas illa, de qua sæpius agimus, cognoscitur, qua Deum physicis rebus ita præficit, ut res ipsæ nutu quodam suo, sine consilio, sine deliberatione, suos motus suásque actiones exequantur: sed hæc eadem authoritas postea luculentius apparebit. Nunc Aristoteleam casus é physicis rebus ejectionem & exclusionem, ex Aristotele ipso paulo plenius expẽdamus. Etenim cujus argumenti sunt Aristotelis exempla illa capite sexto, de equi reditu, & tripodis lapsu? nõnne ut jã prę notavi, in physicis casum demonstrãte? & quid aliud tũ Aristoteles egit, quám ut doceret, casum in physicis rebus, solo naturæ nutu, sine deliberatione ulla impulsis inveniri? Quamobrem tam prolixa disputatio, nullum in physicis casum versari (ut casus definitur) fallax & captiosa est, & refutata infinitis per totam physicam exemplis: quibus constat, per accidens plurima fieri. Sed tamen infinitæ de reliquis per se caussis, tautologię species illa fortasse fuerit, q̃ utilitas physicis rebus inde permagna affertur. At per inane vanumque fortunæ casusq; numen, quæ species, quis color, quatuor in hoc libro capitum, quarti, quinti, sexti, octavi reperietur? Hinc enim nulla utilitas, nullus usus, nullus fructus physicis entibus accommodatus: & certé non aliud actum est tam prolixa physica, quàm ut nullam in tali caussa physicam statueremus. Quare planè quatuor capitum de casu disputatio, in physicis & re & specie est inanissima.

IN CAP. IX.

Refutati sunt assertores temeritatis & fortunæ prolixius: brevius aũt refutantur deinceps (quæ altera de duab. propositis quęstio erat) assertores necessitatis, qui necessario rẽ quãlibet naturalem gigni arbitrentur. perridiculé quidem, ait philosophus: perinde ac si dicerent, necessitate domũ extrui, quia gravia fundamenta deorsum, materies levior sursum statuatur. Hæc ad rem est Aristotelis responsio: Tum verò

veró pergit, & ait necessitatem in rebus physicis nullã esse, nisi ex hypothesi materiæ, hẽpe sine qua, talis forma finisve non esset, qualis necessitas est in mathematicis è principiis conclusionis. Nam si sit rectus angulus, trianguli tres anguli duobus rectis æquantur: & si nõ hoc, neq; illud. In physicis autem, ἀνάπαλιν, contrà. si finis est, materiam esse necesse est: at si materies non sit, neq; finis erit. Finis autem, principiũ est ἡ τῶν πράξεων, ἀλλὰ τοῦ λογισμοῦ, nõ actionis, sed ratiocinationis. Hæc comparatio valdé obscura est. Est enim valde remota illa caussa trium duobus rectis æqualium, è recto angulo: qui tandẽ adhibetur, cùm quęritur ad 13. p. 1. cur recta in rectã insistẽs, faciat æquales rectis. Atq; hæc caussa tã remota syllogisticæ demonstrationis ex caussa propria exemplum Aristoteli afferre nullum potuit, ut vulgo pleriq; interpretes arbitrantur. Grammaticus hic est pauló γεωμετρικώτερος: at Simplicius, dum rectilinei octo angulos quatuor rectis æquales facit, planè se ἀγεωμέτρητον ostendit: æquãtur enim rectis duodecim: & tamen hic geometres tam accuratus, Grammaticum octavo physico, ut interim & omnis doctrinæ imperitum insectabitur. Deinde quid ista syllogisticæ consecutionis necessitas ad generis objectam necessitatem? Respondere autem debuit Aristoteles Democrito vel cuicumq; physico, necessitatem rebus physicis imponenti: Et si modò dicatur necessarium, quod perpetuum sit & immutabile, ut verum necessarium opponitur vero contingenti: necessitatem absolutam refutaturus, contingentiam demonstrare debuit. At hoc non fecit: imó octavi capitis initio disputat Naturam nihil agere temeré: quia entia physica, aut semper sic fiunt, aut frequẽter, ut noni capitis physica falsa sit, quæ docet, in physicis rebus nullam esse necessitatem, nisi ex hypothesi materiæ. perpetui enim & necessarii sunt, Aristotelis judicio, globorũ cælestium motus: eadem necessitate gravia deorsum, levia sursum moventur. Quamobrem Aristoteles aliam sibi thesim proposuit, aliam disceptavit.

—— Amphora cœpit
Institui, currente rota cur urceus exit?

Quód si disputasset Aristoteles, ut temeritatem, sic necessitatem, id est violentiam, in physicis rebus nullam esse: thesim superiori thesi cõsentaneã disseruisset, docuissetq;, quód aliàs persæpe professus est, Violentum naturæ inimicum & contrarium esse: aut si docuisset necessitatem, tanquam fatalem aliquã legem, in physicis rebus nullam esse, sed omnia imperãtis Dei cõsilio judicioq;, constanti quidem illo neque vario, nõ tamen ulla fatali necessitate coacto, regi & administrari, divinam providentiam comprobasset. At necessitatem hanc, seu violẽtam seu fatalem, nullam hic cogitat: syllogisticam tantùm meditatur, quæ sit non ἁπλῶς, sed ἐξ ὑποθέσεως, neq; divinam providentiam hic ullam cogitat. Quare necessitas neq; logicé, neq; accuraté in hoc capite tractata est. Tum veró, quid est illud, finem esse principium λογισμοῦ, cùm superiore proximo capite, physicus attribuerit omnibus Naturæ actionibus finem, βουλὴν, id est consilium non attribuerit? ubi enim potest esse λογισμὸς, si βουλὴ detrahatur? Finem autem appellari principiũ λογισμοῦ, est genus pro specie audacius affirmare, illud est enim cujus gratia, capite quinto hujus libri à philosopho divisum in consiliũ & naturã. Sed Aristoteles, dum Parmenidis unitatem, Anaxagoræ mentem Platonis speciem divinam tam mirificis modis transformat, incidit in eas difficultates, unde explicari nõ potest. Naturam enim non deliberare: & Naturam certo fine, ideóque λογισμῷ, agere repugnantia fuerint. Quare posterior hic locus, si superior ille verus est, falsus erit: aut de solo Deo hominéque, non de omnibus physicis verus erit. Quamobrem non omnis finis, est principium λογισμοῦ, cùm finis physicus, neque βουλὴν, neq; λογισμὸν habeat. Verùm pergamus. Aristoteles materiã physico propositam esse vult & finẽ, quia utraq; in physicæ rei definitione adhibeatur: sed finem multó magis: quia finis sit caussa materiæ, non cõtrà. O physici diligentiam admirabilem! quoties enim jam, quoties caussarum utilitas in hoc libro iteratur? Ergo ejusmodi capitis noni physica est. Sed tamẽ de caussis totus liber secundus adhuc fuit, alienę in physica doctrinæ: est enim dictũ in organo logico proprié de caussis: Et Aristoteles

opiniones evellere studeo: Appellavi sæpe antea leges Aristotelis, & sæpe deinceps appellabo: sed vereor ne homines plerique, qui longis ætatibus in falsa de Aristotelis scriptis opinione consenuerint, parum æquis & attentis animis ista percipiant. Cùm damnatus Machætes quidam à Philippo rege dormitante, appellare se diceret: Ad quem igitur (inquit rex) appellas? Ad Philippum (respondit ille) expergefactum: judicem quippe non mutabat, sed requirebat judicis majorem attentionē, atque prudentiam. Nō absimile admodum nobis est. In finitis judiciis opprimar, si Aristotele dormitante controversia nostra disceptetur. Verùm Aristotelem non quemlibet judicem postulo, sed Aristotelem æneæ sphæræ sonitu excitatum, & experrectum, planeque attentum, & ad summas Aristotelis & justissimas leges toto animo, totaque mente conversum. Hoc enim judicio amplissimè vincimus: & quidem judicio Aristoteli, si jam reviviscerct, longè spectatissimo & probatissimo: cùm ea philosophica industria, & libertate libros suos à nobis observari & considerari perspiceret, qua libros Thaletis, Melissi, Parmenidis, Anaxagoræ, Empedoclis, Heracliti, Democriti, Leucippi, Platonis imprimis observarit & consideraritr: cùm leges suas nobis tam sanctas tamque angustas esse cognosceret, cùm nos denique aristotelex non linguæ vel manus, sed mētis amantissimos & observantissimos esse perspiceret. Et quidem hac consolatione, hac, inquam, consolatione cōsolandus erat Alexander, ne libros acroamaticos editos quereretur, sed spinas incredibiles è physicis sublatas esse lætaretur.

P. RAMUS TEMPORE SAEVISSIMAE TEMPESTATIS HAEC MEDITABATUR APUD REGIUM MONTEM BARNABAE FAIOLLII HOSPITIO LIBERALITER ACCEPTUS. Anno salutis 1562.

P. RAMI SCHOLARUM PHYSICARUM

liber tertius, in tertium Physicum.

IN CAPUT PRIMUM.

Libri duo physicæ auscultationis primi, primam acroaseos partem in prima logicæ inventionis categoria dē caussis, valde sophisticē quidem tractarūt: at libri reliqui reliquam & secundam acroaseos partem in inventionis categoria de caussarum effectu, motuque, multò [illegible] tractabunt, primò in motus definitione & partitione: secundò in motus infinitate & æternitate: Hæc enim reliquæ acroaseos capita sunt: in quibus Alexandri consolatio longè uberrima ac plenissima capietur. Caussarum doctrina per nomē physicorum principiorum, perque speciem Naturæ, in naturalem philosophiam venit: effectus & motus per idem nomen, perque eandem speciem in physicam veniet. Interroga physicum Aristotelem, cujatem putet esse caussarum doctrinā, physici generis esse respondebit: Interroga physicum eundem, cujatem putet esse doctrinam: effectus & motus physicam item respondeat, quia parentes physicos esse respondcrit. At si logicum Aristotelem interroges, cujatem censeat esse caussarum artem, logicam sine dubio confirmabit. Interrogato igitur eundem de genere, & tanquam de natione motus: an parenti aliam patriam, aliam soboli fœtuique assignabit? Sed ista quæstio tertio capite commodius agetur. Color igitur & species Naturæ ad motus doctrinam physicis attribuendum, initio repetitur ab Aristotele: Motus fuit in definitione Naturæ: ergo in philosophia naturali de motu præcipiendum: Atqui, inquam, physice nobilissimè, si caussa efficiens, caussæ efficientis nomine exposita esset, motus fuisset in definitione caussæ: ergo ubi de caussa præcipitur, fuerat etiam de motu præcipiendum. At si natura physica & sensilis, quæ quæ physicæ propriè subjicitur, bene & ex ordinē definita esset, nequaquā principium motus esset appellata: Quapropter color iste de motus doctrina in phy

ficam inducenda, fallax est, & fallacia tertio capite magis deprehendetur. Pari veró sophismatis elencho doctrina infiniti, loci, vacui, temporis in physicam includitur: quia hæc generalia sunt & rebus physicis necessaria: A' generalibus autem procedere ad specialia cōveniat. Equidem, inquā, necessaria illa esse confiteor, ut sæpe aliàs confessus sum: Sed suis temporibus ac locis propriè percipi volo: infinitum in logica vel mathematica, locum in logica, cúm de subjecto agitur, tempus in adjunctis logicis: aut si motus cælestis attendatur, in astrologia: Id enim leges Aristotelis imperant. Quare avara ista utilitatis cogitatio Aristotelem & hic & sexcentis aliis in rebus fefellit. Interea veró methodicæ dispositionis aristoteleam legem tertio in physicis loco ab Aristotele cōsignatam recognosco. De generalibus illis & communibus anté præcipiendum. Cognitio enim propriorum, posterior est cognitione communium. Tertiumq; hoc Aristotelis testimoniū, amethodis quibusdam magistris propositum esse cupio. Verùm hoc totū capitis hujus prooemium, quód in physica de motu, infinito, loco, vacuo, tempore præcipiendum sit, prætereatur. Quid sequitur deinde? divisio, motus & definitio: at definitio é methodica lege debuit antecedere, divisio sequi: sed elenchus iste prætereatur. Dividitur autem motus quadrifariam, secundum genera quatuor entium: Entium (ait Aristoteles) genera sunt quatuor, essentia, quantitas, qualitas, locus: at genera motus sunt æqualia generibus entium: Ergo motus genera sunt quatuor. Aristoteleæ partitionis ratiocinatio ejusmodi est, cujus antecedens in propositione & assumptione, physici philosophi quæso mecum diligenter animadvertite. Genera entis sunt quatuor, ait tertii physici physicus. At physicus primi physici, capite secundo, tria tantùm fecit, essentiam, quantitatem, qualitatem: at physicus primi physici, capite septimo, sex genera fecit, essentiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid, quando, ubi: At physicus quinti physici, capite primo, octo fecit, essentiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid, Agere, Pati, quando, ubi: At logicus Aristoteles decem entis genera in logicis categoriis fecit: essentiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid, Agere, Pati, ubi, quando, situm esse, habere. In philosophia etiam aliter est partitus. Quemnam igitur de tam multis Aristotelibus potissimum audiam? an potest ejusdē partitionis numerus ternarius, quaternarius, senarius, octonarius, denarius, simul esse verus? Denique ens ipsum multó elegantius in philosophia 2. cap. 4. lib. & 3. c. 11. lib. dividitur secundum genera argumētorum logicorum in consentaneum, dissentaneum, æquale, inæquale, simile, dissimile, & cætera: illic enim primas entis species & differentias ea primarum notionum categoremata nominat, cùm differit esse scientiam unam, quæ consideret ens; quatenus ens: considerandi autem entis instrumenta facit caussas, opposita, comparata, cæteraq; illa organa logica. Quare cúm in ista syllogismi propositione, magister ipse sibi non assentiatur: quis pudor est, postulare, ut discipulus assentiatur? Sed quatuor generum binas differentias operæpretium sit ab Aristotele percipere: essentiæ, formam & privationem: qualitatis, album, nigrū: quantitatis, perfectum, imperfectum: lationis, sursum, deorsum, aut leve & grave. Etenim quando forma & privatio tales erunt essentiæ vel species vel differētiæ, quales album & nigrum, sunt quantitatis? Privatio autem, quomodo substantiæ vel species vel differentia dicetur? Philopono privatio est hic contrariorum pejus tanquam ellipsis aliqua, forma autem exuperantia: at commentum est joculare. Tum veró perfectum & imperfectum, cur quantitati potius quàm essentiæ, quàm qualitati, quàm reliquis entibus attribuitur? Deniq; cur cætera illa genera, qualitas, quantitas nominantur pro genere; latio autem, pro lationis loco nominatur? cur item leve & grave potius differentiæ loci, quàm qualitatis efficiuntur? Quapropter propositionis ejusdem etiam ista bella tot sophismatum exornatio est. Agedum, spectetur assumptio. At genera motus sunt æqualia generibus entis: Si Aristoteles primas illas entis species & logicas differentias antea cogitasset, & jam assumendo, motū logicum, communem entis etiam non entis cogitaret, ut co-

ut cogitat in logicis effectum, & significaret ab omni re aliquid moveri atq; effici, vel rem omnem moveri atque effici, audirem hoc æquius & facilius: neq; tamen prorsus acquiescerem, neq; genera motus vel effectus tot facerem, quot modi quilibet essent caussarum, unde orirentur: vel subjectorum, in quibus exercerentur. At physicorũ & sensilium corporum motum Aristoteles tantum cogitat: effectus Dei mentisq; nullos motus esse arbitratur. Itaque entia illa, quæ prima verissimaq; entia sunt, Aristoteleos motus nullos habent, nec genera motus ideo æqualia erunt generibus entiũ. Imó veró vera genera motus nulla omnino sunt: sed motus ut effectus, una sola & generali & logica definitione consideratus, satis superque omni & enti & non enti sufficiet: ut materia, forma, finis: ut relatum & adversum, ut genus & species semel definita sufficiunt: nullæ ipsorum divisiones aliæ discernũtur aut differuntur. Forma, materia, genus, species rerum grammaticarum, rhetoricarum, arithmeticarum, geometricarum, physicarum in artibus ipsis per generales illas & logicas definitiones, nulla formæ, materiæ, generis, speciei nova institutione considerantur: usus adhibetur tantúm. Ita, doctrina motus & effectus, ex illo in universum caussarũ fœtu partuq; intelligendus in omni ente & non ente, in omni arte & non arte: exempla usuq; latissimé per omnes regiones dispersus & disseminatus apparebit: in Grammatica, declinandi, conjugandi, legendi, scribendi, bene deniq; loquendi: in rhetorica, modificandi verbi, figurandæ orationis, agendi, pronuntiandi, id est bene dicendi. In logica, caussandi, efficiendi, subjiciendi, adjungendi, opponendi, comparandi, notandi, partiendi, definiendi, testificandi, enuntiandi, concludendi, ordinandi, id est bene differendi: In physica, motus cæli & elementorum, cõversim, sursum, deorsum: mistio ipsorum, ortus, interitus, coitio, juventus, maturitas, senectus, vita, arteriarum pulsus, visus, auditus, odoratus, gustatus, tactus: illi nempe motus omnes physici sunt: & similiter in cæteris artibus sui propriique motus explicantur. Omnis enim ars, est vis aliquid agendi & movendi, nulla est inertis & nihil agentis otii: nec in alio sunt artes occupatæ, quám in actionum monotonumq; suarum proprietatibus. Genera autem motus (quæ physici, unde Aristoteles collegit, vocabulorum specie & varietate decepti, physica existimarunt) é logicis & primis entis vel potius rationis, argumentique differentiis conficta sunt. Cúm caussæ omnes concurrunt ad efficiẽdum hominem, lineam, colórem & rem quamlibet aliam: genesis est, sive novam speciem gigni, seu veterem corrumpi consideres. Sic Aristoteles 7. cap. 1. phys. & 1. cap. 2. γένεσιν, pro omni motu, ut sæpe aliás, usurpavit. Sic in philosophia 7. cap. 7. lib. vocat genesin, omnem motum, facitq; νόησιν ἢ ποίησιν, intelligentiam vel actionem. Corruptio præcipué est é topico contrariorum, ubi & axioma illud est propriũ, Contrarium á contrario corrumpi. & tamẽ ipsa corruptio, etiam genesis est. & sic Aristoteles 3. cap. 8. phys. nominatim ait omnem motum esse generationem aut corruptionem: cúm dicit, Feré autem etiam moveri, fieri quippiam & corrumpi omnibus videtur. Accretio & diminutio, é majorum & minorum Topico oriuntur: & ut duæ res quælibet inæquales, logicé dicuntur majores vel minores: sic augeri minuiq; logicé & communiter dicentur, non solúm linea, superficie, corpore, sed vi qualibet & facultate: & hæc ipsa accretio diminutioq;, genesis etiam de quacumq; re similiter dicetur: similiter ut alterum, de omni ente & non ente, sic & alteratio dicetur: & alteratio ipsa genesis erit. Locus, est entis & non entis: ideoque & loci mutatio. quin localis motus species efficiuntur accretio & diminutio, 4. ca. 4. phys. Neque in horum motuum vocabulis quicquã physicæ proprium est: totum est logicum, id est generale communeq; entis & nõ entis. Quamobrem & propositionis & assumptionis elenchus é dialecticis, neq; recté neq; ex ordine perceptis, ortus est. Itaq; Theophrastus Aristotelem magistrum nequaquã in illa quadripertita motuum divisione probaverat, sed contrá disseruerat, ubicunque potentia & oppositio esset, ibi quoque motum esse, ut Simplicius recitat. atqui tamen in hac salebra Simplicius valde simpliciter hæret: tametsi enim errorem manifestum videt, atta-

men ita loquitur: Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι προπετὲς ἂν εἶναι δοκεῖ, τὸ τὴν ἐναντίαν ἀφιέναι τῷ Ἀριστοτέλει φωνήν. atqui protervum esse videatur, Aristoteli contrariam vocem proferre. O' simplicissime Simplici, & Aristotelis magistri dissimillime, cujusnā philosophi simplicitas ista est! Amicus enim Plato, amicus Socrates Aristoteli: magis tamen amica veritas. Itaq; totis physicis, quantum certamen est Aristoteli, non dico quàm verum, sed quàm liberum, contra Melissum, Parmenidē, Anaxagoram, Empedoclem, Platonem, omnem denique antiquitatem? Ergo Aristotelis libertatem legibus Aristotelis consentientem, Simplicii bonitati & simplicitati nequaquam postponamus, & moneamus Simplicios ignaviæ & imperitiæ suæ, ut in philosophia philosophos omnes pro suo quemq; merito laudent & ament: omnibus tamen philosophis veritatem & philosophiam longissimè anteponant. Theophrastus unus Aristoteli successit, qui non timidè à magistro philosophiæ caussa dissentiret: at si Aristoteli alter Aristoteles successisset, nostris jam scholis nihil esset opus, tota res longè aliter esset exposita. Neque veró jam id attendimus, ut motus utilitas minuatur, sed ut augeatur partibus infinitis & amplificetur, & pro modica ista in physicis rebus commoditate, immensa atq; infinita per omnes artes utilitas & commoditas percipiatur. Motum putat Aristoteles in physica esse necessarium: assentior & laudo, sed assumo insuper magna cum gratia, quod octavo physico physicus postea nobis largitur, in omni quoq; arte alia vel scientiæ vel opinionis necessarium esse. Quid multa? pedem unū Aristoteles motui asserit: Ego Aristotele eodem locupletiore authore, corpus universum do, dico, addico. Speciei uni assignavit, universo omniū entium artium, imó etiam nō entium non artiū generi condono. Et tamē id ipsum principe, judice, authore Aristotele ipso facio, qui sua lege καθ᾽ ὅλου πρότερον, generalia generaliter institui jubet: doctrina autem motus est generalis: generaliter igitur, non specialiter doceatur.

IN CAP. II.

Atque hæc de partitione motus: definitio sequitur ὕστερον πρότερον, eaq; non minus prolixa atq; ambigua. Nec Aristoteles laborem & anxietatē animi sui dissimulavit: tribus enim hoc capite locis, definiendi motus difficultatem profitetur: Non facilè definire, ait, quid sit motus. Itē, Propterea sané difficile ipsum sumere quid est: ac pauló póst, cum dixisset, motum esse ἐνέργειαν addidit, difficilem quidē cognitu. Itaq; testificatio difficultatis hujus, triplici testimonio testificata, testificatur in primis philosophi solicitudinem, non assequentis, quod sibi proposuerat. Quid igitur est motus? aut quæ tam difficilis ejus definitio? ea triplex est in hoc capite, verbis differens, re consentiens. Prima, τῆ δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια, ᾗ τοιοῦτον κίνησίς ἐστιν. Potentiā entis actus, quatenus tale motus est. Hîc primúm de genere requiro, quid ἐντελέχεια sit. Grammaticus est hic accuratè grammaticus. τὸ μὲν οὖν (ait) τῆς ἐντελεχείας ὄνομα, σημαίνει παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει, τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὴν τελειότητα· σύγκειται γὰρ τὸ ἐν, καὶ τὸ τέλειον, καὶ τὸ ἔχειν. ὅταν οὖν ἕκαστον ἔχῃ τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα, ἐντελέχεια λέγεται εἶναι. Entelechiæ nomen significat apud Aristotelē actum & perfectionem: componitur enim ex ἐν, id est in, & τέλειον, id est perfectum, & ἔχειν, id est habere: Quādo igitur unumquodq; habet suam perfectionem, entelechia dicitur esse. Hęc eruditus interpres ille, Aristotelem imitatus, apud quē ἐντελέχεια, τελειότητα & formam significat: quo sensu ἐντελέχεια καὶ δύναμις per totam Aristotelis philosophiam opponuntur. Hæc veró Philoponi interpretatio, ridiculam grammaticorum concertationem ostendit, modó per τ, ἐντελέχεια modó per δ, ἐνδελέχεια, scribentium: quāquam & Luciani tempore jam id percrebuerat. attamen ad præsentē Aristotelis sententiam, quàm sit apta entelechia, cōsideremus. Tota enim definitionis difficultas est ex hoc uno genere. Nam si ἐντελέχεια, perfectionem rei, id est formam significat: nō potest motui, quo forma ipsa formatur, convenire. Sin veró ἐνδελέχεια, formationem ipsam, & à privatione progressionem ad ipsam formam significat: cedo, quænam erit ista motus definitio, motus est formatio potētiā entis, quatenus tale. vel motus, est potentiā entis, quatenus tale: progressioq; à privatione ad formā. Formatio enim vel progressio, vel aliud quidlibet simile, species erit motus.

motus. aut si omnino entelechia, idē sit quod motus, definitio erit ejusdem per idem, Motus, est motus entis in potētia, quatenus tale. At entelechia significat vel formam, vel formæ formationem & impresſionem. Unde, inquies, id habes? Equidē ab eodē illo bonorū malorūq; ferè omnium his in artibus authore habeo: etenim sic Aristoteles 3. ca. 9. metaphy. ait, ἐνεργείας nomen ad ἐντελέχειαν, & cætera alia ex motibus pervenisse: videtur enim ἡ ἐνέργεια, μάλιστα ἡ κίνησις εἶναι, maximé motus esse: & Alexander hoc loco ait, ἐνέργειαν dupliciter dici, modò ipsum motum, ut dealbationem: modò finem motus, ut ipsum album; quos fines (ait) ἐντελεχείας Aristoteles appellat. O magnificum philosophum! ô philosophi interpretem philosopho ipso hac philosophia nihilo inferiorem! macti ambo estote tantæ veritatis tamq; nobis exoptatæ vindices! Vestræ enim vocis beneficio sine cōtroversia jam concludo, Entelechian genus motus esse nō posse, neque motum speciem esse entelechiæ: nec omnino motū esse entelechiam. Sed hęc definitio motus prima est, quæ ab Aristotele declaratur per speciales motus, quos physicos existimat, ortum, interitum, accretionem, diminutionem, alterationem, lationem: sed declaratur etiā per exempla artificialium motuum, ædificationis, medicationis, volutationis, saltationis: ab architectura, medicina, histrionia, chironomia: ut Aristotelis testimonio, videamus artiū artificiosos non solùm naturæ naturales esse motus: atq; inde intelligamus, motum non esse proprium rerum physicarum, sed communem omnium. Quid tum deinde? Infertur axioma, Movens physicè, etiā movetur: Item, Agens physicè, etiā patitur. Sed id tertio capite commodius explicatur. Sequitur altera motus definitio, obscurior & involutior superiore. κίνησίς ἐστιν ἡ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια, ὅταν ἐντελεχείᾳ ὂν ἐνεργῇ, ἢ αὐτὸ, ἢ ἄλλο, ᾗ κινητὸν, κίνησίς ἐστι. Motus, est potentiā entis actus, quādo actu agit aut ipsum, aut aliud, quatenus mobile. Enimvero qualis est ista definitio? quidnā illud est? Motus est actus quando actu agit? utrum ἐντελέχεια, hic forma est ipsa perfecta? quomodo enim ageret actu, nisi forma perfecta esset? Sed tamē, quænā ista est oratio? Motus est actus, quādo actu agit. Ergo motus movet? ergo filius ipse sibi pater est? nec entelechia ipsa modò impresſio formæ, vel informatio speciei, sed species, sed forma est? Deinde quid est illud, Ipsum aut aliud? Motus igit seipsum agit aut aliud? Hic Græcos interpretes valde anxios & sollicitos perspicio, literā variā è variis exēplaribus appellantes. At mehercule, si blattas Apelliconis & tineas obtesteris omnes, nunquā tamē elenchū tam ἄλογον expedies, ut entelechiā, verū genus physici motus posſis efficere. Quare fallitur Empedocles aut Zeno aut physicus ille, quisquis Aristoteli talē motus definitionē præbuit. Nec entelechia, genus est motus, sive forma, sive formatio dicatur. Forma quæcumq; sit, movet: non est tamē motus. Quare definitio hæc altera, motū multò etiā definit ineptius. Perge, quid postea? declaratur ab Aristotele particula definitionis ᾗ, quatenus: ut motus ad potentiā referatur: aliudq; sit subjectū actu, aliud potentia. unde & tertia motus definitio oritur, ἡ τοῦ δυνατοῦ ᾗ δυνατὸν, ἐντελέχεια κίνησίς ἐστι. Motus est actus posſibilis, quatenus posſibile: quæ declaratur eodē isto ædificationis exēplo, quo prima definitio declarata est: ut intelligamus etiā artificiosos motus, Aristotelis definitione iterū iterumq; comprehēdi: neq; motū, rem esse physicam, potius quàm omnium rerū communē. Tum verò genus motus efficitur ἐνέργεια, id est actio vel actus: motus nēpe, vel certè species motus. Sic Aristoteles inquirēdo genus motus, incidit rursus in speciem. Sed tamē definitionem motus ita cōstitutam Aristoteles modis omnibus obfirmare nititur. Tota mali labes est in vitioso genere entelechiæ: Id Aristoteles persentit: genera motus sex alia præter entelechiam disputat. Verùm (ait) non melius alii physici, motum definierunt: neq; genus aliud invenire potuerūt. Nā quod physici quidam, genus motus putant esse ἑτερότητα καὶ ἀνισότητα, καὶ τὸ μὴ ὂν diversitatem & inęqualitatem, & non ens: errant (ait) nec eorum quicquā motus est. Errorem tamen hunc Aristoteles ipse excusat, quia physicis illis, motus ita nominatus est, tanquam esset quiddam ἀόριστον, indefinitū, cùm motus absolutè neq; δύναμις, neque ἐνέργεια sit, sed energia imperfecta. Denique generis in-

dagatio huc redit: ut de tribus absolutè aliquod unum motus esse videatur, aut privatio, aut potentia, aut energia. at horum absolutè nihil esse. Ergo adhuc de septemplici genere motus, entelechia, energia, diversitate, inæqualitate, non ente, privatione, potentia, nullum absolutè Aristoteli probatum est. Quid igitur est motus, si nihil istorũ est? Motus (ait Aristoteles) non est simplex, sed imperfecta energia. Enimvero si energia formam significat, neque etiam forma quamlibet imperfecta, motus unquam fuerit. si formationem significat, formatio, species motus erit, nõ genus, uti jam dictum est. Quare postremum hoc, nihil definitionem motus adjuvat: & Aristoteles protinus hanc etiam imperfectam energiam obliviscitur. Secũda definitio motus per mobile repetitur elencho etiam manifestiore. Motus est entelechia mobilis, quatenus mobile. Eheu, quid hic agitur? per mobile motus definitur: & tamen entelechia non imperfecta, sed absoluta & simplex exprimitur, contra quam nunc nuper negatum est? O' præcipites soliciti frustra & exercitii animi angustias! Motus est entelechia entis potẽtiâ, quatenus tale est: Est entelechia mobilis, quatenus mobile: Est entelechia possibilis, quatenus possibile. Quapropter motus per entelechiam tribus definitionibus ita definitus est. Ulcus acre suberat de forma, motus principio & caussa. Itaq; retexit orationem philosophus: Motus (ait) nõ est absolutè entelechia, neque energia, sed imperfecta entelechia, sed imperfecta energia: at falsum, inquã. Motus enim, forma neq; perfecta, neq; imperfecta est: neq; formatio perfecta vel imperfecta, genus motus esse potest. Quemnam igitur modum hic invenias? Definiendum motum, tanquam physicarum rerũ magnum in primis magnopereq; propriũ adjumentum philosophus suscepit: suscepti oneris pondere & gravitate pressus, velut exclamat, Non est facile definire motum: difficile est, quid sit motus assignare: Genus motus, cognitu obscurum est. Et certè definitionis principiũ, id est genus motus, toto isto capite inveniri non potuit. Veteres tria pro uno statuerant, ἑτερότητα, ἀνισότητα, μὴ ὄν. Aristoteles quatuor proposuit, στέρησιν, δύναμιν, ἐντελέχειαν, ἐνέργειαν: nullũ absolutè probavit, sed entelechiam & energiam imperfectam videtur approbare: Neq; tamen in definitione sequente adhibet imperfectam vel entelechiam vel energiã, sed absolutè dicit, motũ, esse energiam mobilis, quatenus mobile. Quamobrẽ in tam alto graviq; somno, sphæra decidat, pelvis altè resonet. expergefactus Philippus, machætem amplius audiat. Hic non disputo legem aliquam Aristotelis violari, cæteras servari: sed sani prorsus nihil animadverto: totæ definitiones tres fallaces & captiosæ. tollãtur igitur è physicis.

IN CAP. III.

SEd aristotelei ingenii fœcũditatem & ubertatẽ antea negavimus uno loco totam contineri: multa multis locis variè ab eo disputari, comparandaq; ideo esse reiũ momenta: quod potissimum legibus Aristotelis congruet, id ab Aristotele potissimum judicatum & probatum judicemus & probemus. Caput igitur tertium cum duobus proximis superioribus conferamus, & ab Aristotele ipso medicinam & allevationem petamus. succurret utiq;, docebitq; motum, esse logicam rem, nõ physicam. Quid igitur hic Aristoteles ait? Motum unum re & eundem esse ait in movente & mobili, sed ratione differre: ut enim idem est intervallum unius ad duo, & duorum ad unum: idemq; locus acclivis & declivis: eadẽq; via Thebis Athenas, quæ Thebas Athenis: sic mot⁹ unus & idẽ est motivi & mobilis, activi nempe & passivi: sed in movente agenteq;, actio: in mobili & patiente, passio. ut in docendo, motus est unus: sed in magistro, δίδαξις, in discipulo, μάθησις. Atque hanc quæstionem, ἀπορίαν λογικὴν appellat Aristoteles, id est ἀξίαν τινὸς λόγου, dignam consideratione, ut Grammaticus interpretatur. vel potius logicæ artis propriam, ut Argyropylus sensit: quia è decem Topicis categoriis una sit actionis & passionis. Atq; etiam in capite hoc toto, Aristoteli, ἐνέργεια, ἐνεργεῖν, ἐνεργητικὸν, sunt idẽ quod κίνησις, κινεῖν, κινητικόν. Agedum, capitis hujus physicam consideremus attentius, & jam Aristotelis voce, Aristotelis meliorem de motu philosophiam audiamus. Syllogismus unus, sophismata illa perversè motus & definitã

& distributi, é physicis ejiciet. Hunc igitur syllogismum expēdamus, & æstimemus, quanti sit in hac quæstione. Actio & passio ad logicam attinet, ut Aristoteles in logicis & categoriis & Topicis perspicué testatur: at motus idem, est actio passioq́: in movente, actio: in mobili, passio, ut in capitis hujus philosophia Aristoteles idem profitetur: neque aliud est κίνησις, quàm ποίησις, ut jã notavimus antea locis aliquot, & infinitis præterea in Aristotele locis animadverti potest. Motus igitur, Aristotele authore & assertore, logica res est: ideoq́ á physicis ad logicam remittatur. Verum judicium hoc Aristotelis illustre est, non solùm ex isto capite, sed é logica, sed é philosophia prima: Etenim & motus genera in categoriis separatim caput habent, & quot sint, & quid cuique sit contrarium: in Topicis veró, locus effectorum nunquam nominatur (nominatur autem sæpe) nisi genesis nomine. Quare motus clarissimo isto Aristotelis testimonio, logica res erit, non physica. Tum veró philosophia prima (quam Aristoteles etsi diversam á logica facere videatur, attamen logicæ subjecto parem efficit) testimonium hoc multó locupletius babet, ubi nono capite libri undecimi, eadem prorsus non solúm sententiis, sed verbis describuntur, quæ tribus primis tertii physici capitibus de motu disseruntur. Interrogetur igitur, Aristoteles & logicus & philosophus, cur istam de motu doctrinam in logica, cur in philosophia collocarit: caussam respondebit unam, quia sit generalis, quia sit cōmunis omnium rerum. Et quidem tantæ veritatis tamq́ adhuc inauditæ lucem, laudemq́ Aristoteli acceptã, syncerè atq́ ingenuè referemus: neq́ philosophũ merita gloria fraudabimus. Ubinã igitur, inquies, ista est Aristotelis philosophia? Attende igitur, inquam, quæ 3. cap. 8. phys. scripta sunt, ad eos refellendum, qui omnia quiescere arbitrarentur. Hoc (inquit Aristoteles) affirmare, impotentia quædam mẽtis est, dubitatioq́ de toto quodam, non de parte: neq́ solùm adversus physicam, sed etiam adversus omnes artes, ut breviter dicam, & adversus omnes institutiones, quoniã omnes utuntur motu. En, inquam, Aristotelis philosophia illa in primis suspiciẽda & admiranda, qua tenebrę & nugę de physicis artibus maximæ & importunissimæ tolluntur. Motus (ait) res non est physicorum propria, sed communis omnium artium & institutionum. Et quidẽ Aristotelis ista logica de motu omnium entium communi, logica Platonis est, qui in Sophista, in Parmenide, in locis præterea compluribus, exquirens genera entis communia, numerat motum & statum. Itaq́ revocatus ad legem καθόλου πρῶτον, idem etiã quod antea respõdebit, quia ipsius motus intelligentia & scientia sit generalis & communis, in generali & communi disciplina instituẽdam esse, removendamq́ é physicis. Quamobrem Aristoteli hæc etiam gratia debeatur, quòd ejus & testimoniis & legibus tanta obscuritate, physica auscultatio liberetur. Ad finẽ capitis, videtur Aristoteles, cùm motum ita nihil definiendo, definierit, velle simili definitione species motus definire: Alteratio (ait) est entelechia alterabilis, quatenus alterabile. Hic entelechia rursus non imperfecta, sed absoluta exprimitur: & tamẽ si genus esset motui, non potuit esse proximũ genus cuilibet motus speciei. Alteratio autem melius definiretur motus alterabilis, quatenus alterabile. Sed entelechia (ut Cicero indicat) ab Aristotele in philosophia novatum verbum erat. Itaque ut antea privatio, principatus authoritate, sic entelechia, sua motione atque agitatione vehementiùs authorem parentemque suum movit atq́ oblectavit: multò etiã vehemẽtius entelechia. Hinc forma Aristoteli est entelechia: hinc motus Aristoteli est entelechia: hinc anima Aristoteli est entelechia: hinc quinta natura Aristoteli est entelechia: hinc Deus Aristoteli est entelechia: hinc regnum denique physicum, entelechiæ veluti dotis loco attributum. At entelechiæ suæ Aristoteles nimium concessit, nimium indulsit. Genera speciesque generalibus specialibusque differentiis distinguenda sunt. motus, anima, Deus, cælũ, entelechiam propinquitate generis ac necessitudine contingere nõ possunt. Quamobrem ut privationẽ é generibus caussarum atq́ principiorũ sustulimus, & ad logicũ cõtrariorum Topicũ remisimus: sic entelechiam aut formã cujusq́ simpliciter aut motum simpliciter, generi vel caussarũ

tantúm, vel effectorum tantúm subjiciamus: ambiguitatis fallaciam missam faciamus. tam effrænatam ambiguitatis licentiam leges Aristotelis nunquam patientur.

IN CAP. IIII.

Motus igitur adhuc ita definitus & distributus est: qualitates adjunctæ sequuntur, infinitas & æternitas: ea nempe sunt aristoteleæ subtilitatis inventa duo, fraudis infinitæ atque æternæ, & tãquam arietis cujusdam cornua ad physicam Platonis de mũdi creatione subvertendum. Sed fraudes tam cornutorum sophismatum inexpiabiles latius in animos impiorum pervasere, ut inde quoq; & Moses & Christus, Porphyrio, Proclo, Simplicio, Mosisq; & Christi sectatores τελχῖνες habeantur. Quamobrem physici, per musas physicas, imó veró Christianas, de utraq; thesis impietate differentem, diligenter auscultate, & considerate, quàm graves & molesti aculei & scrupuli ex animis imperitorum & simpliciũ hinc evellantur. Aristoteles æternum mundum hac infinitatis machina machinatus est: & nos Christiani theologi sic accepimus, ut Aristotelem Deo pené parem faciamus: tanquam sacræ literæ divinam mundi creationem quandam nobis incomprehensibilem proponãt: Aristotelis autem monimẽta, necessariis argumẽtis ipsam æterni mundi veritatem interpretentur. Quapropter tã diris & inexpiabilibus sophismatis constanter acriterq; est obsistendum. Agitedum: physicum de infinito differentem attendamus. Thesis una de infinito ab Aristotele variis locis, varié declamatur: Sex capita sunt primi posteriorũ de infinitate argumentorum & mediorũ 3.15.16.17.18.19: postea primo de cælo, quinq; capita erunt, 5.6.7.8.9: tãdem etiam in philosophia, 2. & 3. cap. 2. lib. Quin caput unum decimum libri undecimi, iisdem non sententiis, sed verbis repetit, præcipua capita præsentis in hoc tertio libro disputationis: quod idem pauló anté factũ de motu diximus. Ilias, ita me Deus amet, fuerit, si novemdecim capita de infinito cõponantur. Sic infinitas infinitum philosophi nostri caput, octodecim capitibus infinité exercuit. In hanc igitur thesim unam, Aristotelis ingenium latissimé redundavit, longissimeq; extra terminos omnes sese effudit. Sũmas tam immensæ profusionis tantúm differemus. Agedum, quid philosophus de infinito ait? Rhetorica sané est nõ vulgaris, proœmium magnificum: Infiniti considerationem physicia esse propriam, non solúm quia unumquodque sit infinitum vel finitum, sed multó magis, quia nobilissimus quisq; physicus, Pythagoras, Plato, Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Heraclitus, Anaximander, de infinito disseruit: adeo ut infinitũ, sit suis authoribus principium ingenitum, incorruptibile, sine interitu divinum, atq; immortale. Hæc igitur, quẽ non sua specie excitaret oratio? At primó, finitum illud vel infinitum esse, é logica comparatorum, vel é mathematica numerorũ & magnitudinum est: non est é physica. Itaq; physicus pompa ista aliena & contra legem καθ' αὑτὸ, tam fucata nos decipit. Deinde totus iste tamq; gravis philosophorum chorus, quid aliud est per totã physicam Aristoteli, quàm de errantibus & decepus hominibus triũphus? Neque lex Aristotelis κατὰ παντὸς, infiniti disciplinam physicis hoc argumento adjudicabit. Postremũ illud, infinitum dici á suis authoribus principium æternum, immortale, divinum, physico nostro valde contrarium est: argumentoq; certo est, Deũ infinitæ potentiæ, non corpus sensibile (ut illis imponitur) á physicis celebrari: & Anaxagoræ mentem in primis, falsa calumnia antea vexatam esse: cúm hic etiam mens ipsa, nominatim fiat illud infinitum divinumq; principium. Et hic locus est, tum etiam á nobis ad Anaxagoræ defensionem productus. Quamobrem tres proœmii rationes, sunt tres Aristotelis elenchi, Aristotelem planissimé atq; apertissimé convincentes, infiniti doctrinam non esse physicorum propriam. En igitur physicæ declamationis proœmium: ex quo velut ex ungue leonem, ita reliquam disputationẽ jam licebit æstimare. In proœmio autẽ ipso, mathematicum exemplum includitur, quód circumpositis gnomonibus circa unam & separatam speciẽ, aliás diversa species oriatur, aliás eadem. Græci interpretãtur quadratum servari, si impar proximus addatur: mutari autem, si par. ut 1 & 3 constituunt 4

quadra-

quadratum: 1 & 2 constituunt 3 gnomonem. Quod verum quidem est: at ternarius gnomon, additus 4 quadrato, mutat etiam speciem. Quare locus ille in categoriis capite de motu, quód gnomon circumpositus augeat, neque mutet speciem, falsus erit, nisi intelligatur de gnomone proximo majori. Perge, quid deinde? Thesis εἰς ἑκάτερον declamatur. Attendamus igitur utramque declamationis partem. Est infinitum, ait Aristoteles, ut patet argumentis quinque, à tempore, sectione, generatione, termino: quinto, ex intelligentia, numero, magnitudine, vacuo extra cælum, & loco. Hæc pro infinito argumēta sunt breviter proposita, neque refutata hoc capite á philosopho: falsa tamē omnia, & refutata tandem capite octavo. at logica methodus, postulabat ut protinus iis argumentis obsisteretur, neque solutio tam longé differretur. sed tamen refutatio plenior & uberior, promiscué & generaliter instituitur, ejusque gratia, infinitum quinque modis dividitur: primó, quod impossibile sit pertransire, cúm per se non sit tale: quæ negatio est, ut vox dicitur invisibilis: secundó, τὸ διέξοδον ἔχον ἀτελεύτητον, quod transitum habeat, sed cujus finis inveniri nō possit, ἀδιέξοδον, ἀδιεξίτητον, ἄπειρον μεγέθει, ἐσχάτοις, ἐντελεχείᾳ, sine exitu, sine transitu, infinitum magnitudine, extremis, actu. tertió, quod vix permeari possit, ut labyrinthus. quartó, quod non habet exitum, quanvis habere possit, ut circulus. quintó, quod additione vel divisione vel utraque sit infinitum. Atqui, inquam, partitio hæc valde sophistica est, de cujus quinque membris, duo tantúm ad rem pertineant, secundum & quintum. Itaque etiā postea rotundior est partitio infiniti actu & potētia: atque id infinitum duplex, totis postea quinque capitibus differetur, tanquā subjectum motus: unde ipse motus infinitus postea concludetur: hoc igitur refutationis primū est sophisma. Sed enim Aristoteles legis καθ' αὑτὸ hic meminit, & logicam refutationē solidamque pollicetur: Infinitum actu, aliud geometricum, aliud physicum fuerit: itaque physicus bis in hoc capite protestatur, se de physico infinito disputaturum. Máximé est (ait) physici, cōsiderare siqua magnitudo sensilis sit infinita. & pauló póst, multó etiā clarius & evidētius, idem præfatur. Sed fortasse (ait) ipsa quidem magis universalis inquisitio, utrúm accidat infinitū & in mathematicis & intelligibilibus & in nō habentibus magnitudinem: Nos autem consideramus de sensilibus & de iis disputationem instituimus. Hæc igitur Aristotelis duplex est præfatio atque præcautio: ut videlicet intelligatur, cúm physica tota sit sensilium rerum, physicū módó extra terminos suæ professionis non egredi, cúm de physico & sensili infinito philosophetur. Quamobrē adversus hoc actu infinitū sensile corpus, argumenta quidē non obscura Aristotelis diriguntur. Cur igitur infinitum physicum nullū est? Quia (ait physicus) tale corpus, neque substantia est, neque accidēs. idemque cōtinuatur λογικῶς, quia neque magnitudo sit, neque numerus. Equidē Aristotelem jam plané agnosco, & de thesi posita accuraté differentem. Nullus numerus physicus est actu infinitus, aut nulla magnitudo physica est actu infinita. Concedo, inquam, & probo hæc omnia. Tum pergit, neque jam λογικῶς argumentis communibus argumētatur. φυσικῶς (ait) etiā se caussam propriis rebus addicturū: primó, quia de quatuor elementis simplex nullū sit infinitum, neque compositū é multis: secūdó, quia locus physicus, corpus sensile infinitū capere non possit, neque homogeneum, neque heterogeneum, neque specie infinitū: præsertim cúm loci species & differentiæ sursum, deorsum, prorsum, rursum, dextrorsum, sinistrorsum, definitæ sint & terminatæ, nō solúm thesi quo ad nos, sed etiā in ipso universo, quod ad futurā de loco doctrinam diligētius observandum nobis est. Atque hæc argumenta sunt Aristotelis, tum logica tum physica, ut summatim subducā, quibus omnino vereque cōcludit, nullū in natura sensile actu infinitum esse. Sed enim (inquies) adversus quos ista infinitans refutatio declamatur? adversus Pythagoreos putatur ab interpretibus quibusdam Aristoteles hic invehi. At in hoc capite, Pythagoreos Aristoteles distinguit á physiologis & physicis: tanquam illi mathematici, aut sublimioris doctrinæ magistri fuerint. Ac ne quis nos potius quám Aristotelem ista dicere existimet, excitetur magister ipse é septimo capite

in pri-

in primo philosophiæ libro, dicatq; de Pythagoreis apertius, quæ modo diximus. Qui igitur Pythagorei vocantur, ait, principiis & elementis utuntur inde centius, quàm physiologi. Caussa verò est, quoniam ipsa non è sensilibus assumunt. Et caussam addit ibidē, Quia mathemata (quibus utuntur) sunt sine materia & motu. & pauló pòst Pythagorei reprehenduntur, quód de igne, aëre, aqua, terra, omninoq; de sensili corpore nihil dixerint. Quare Aristoteles fictā de industria thesim, exercendi ingenii gratia, prudens & sciens commentatur, tanquam physicis rebus materia desit, quæ serió doceatur. Fabulosæ inscientiæ ludus agitur, & quod à nullo physico unquam dictum est, id à nostro tam solicitè refellitur. Circa finem capitis, Anaxagoræ mens vellicatur: quæ sententia Anaxagoræ quiescit, ideo quia se ipsam sua vi stabiliat, sitq; tota in seipsam conversa, nec ab alio cōprehendatur. Quid igitur Aristoteles adversus istas Anaxagoreæ divinæq; mentis (sic enim pauló antè mens, principium infinitum, & divinum dicebatur) laudes, & quidem laudes antea à Simplicio propositas, argumentatur? Transfert ad ὁμοιομέρειαν, id est, ad materiam tanquam corpoream, quod de incorporea mēte dictum erat. Sic enim interpretes Aristotelis gratia interpretantur. Simplicius tamen obstitit, & de intelligibili sententiam Anaxagoræ interpretari maluit: τὰ δὲ ἀμερῆ καὶ ἀδιάστατα ἐν ἑαυτοῖς ἐστι καὶ στηρίζεται ὑφ' ἑαυτῶν συνεχόμενα. impartibilia autem & spatio carentia sunt in seipsis, & stabiliuntur à seipsis colligata & connexa. Quapropter in hac disputatione, ut Pythagoras, sic & Anaxagoras, animi caussa videlicet, ab alacri & suis argumentis excitato declamatore declamantur.

IN CAP. V.

Refutatum igitur est actu infinitū physicum: quid superest deinde? Cōclusam, inquam, rem putabas ac confectam? secus est: judicium enim suspenditur, & caussa velut ampliatur: quia videatur infinitum aliquid esse: secus, principium & finis esset temporis, & magnitudo non dividua in magnitudines, & numerus non infinitus, ut modo quodam infinitum & esse & non esse videatur. Hic Aristoteles infinitum potentia prosequitur, & in eo reliquam disputationem consumit. Quid ergo? Dirimendæ controversiæ caussa, infinitum duplex, actu & potentia, efficitur. Certè, inquam, dichotomia ista fatuam illam quinq; membrorum distinctionē egregiè refellit. Tum verò actu infinitū tollitur, retinetur infinitum potentia, additionis nempe & divisionis. Nam lineæ individuæ, ut 3. cap. 1. physic. magnitudines individuæ: ut 4. cap. 1. physici, ἐλάχιστον μέγεθος minima magnitudo, ut hic rejiciuntur, & pro principio postulatur, quod ante postulatum est adversus Antiphontem magnitudinē infinitè dividuam esse. Sed hujus probationis & demōstrationis librum Philoponus ait ab Aristotele conscriptum fuisse adversus Anaxagoram, & Simplicius citat itē Aristotelis librum contra lineas individuas: qui tamen is esse nō potest, quem inter Aristotelis opera legimus, ut patet ex ipsius lectione: ubi Aristoteles ipse appellatur. Argumentum autem Philoponi & Simplicii, è 10. p. 1. (Datam rectā bifariam secare) rem quidem adjuvat, sed & pleraq; alia collecta à nobis ad 10 p 1. Et Simplicius tertio loco se rursus valde ἀγεωμέτρητον ostendit, cùm citat è decimo elementorū propositionem Euclidis, quæ est 10 p 6. Verumtamen physice mirifice, quid agimus? Infinitum istud potentia, mathematicum est, non physicū: & magnitudo semper dividua, non est physica: mathematica est. Cur igitur propositum nobis definitumque problema de magnitudine sensili, oblivíscimur? cur ad insensilem egredimur? physicum agrum nobis colendum selegimus, duplicíq; testificationis pignore recepimus physico differēdum de infinito sensili: cur ad insensile & geometricum modó digredimur? Interea verò è libris Aristotelis recordemur Democritum, Anaxagoram, Xenocratem, Platonem, individuarum magnitudinum authores Aristoteli oppositos esse. Sed in 1. cap. 6. phys. thesis ista differatur, illic enim demōstrationem infinitatis admirabilē physicus depromet. Perge verò, rem alienā attēdamus, & physici nostri oblivionē sequamur. Quid igitur? Physicus physicū infinitū oblitus, ab eoq; delapsus ad mathematicū, quid ait?

ait: Definit mathematicum infinitũ potentiâ, quæ nunquã actum habitura sit: quod aliud semper atq; aliud assumat: finitum tamen actû atque terminatum: quomodo dies & ludi infiniti dicuntur, quibus aliis semper alii succedunt: cùm tamen interea præsentes & dies & ludi finiti ac terminati sint. Sic igitur Aristoteli est mathematicum infinitum potentiâ, actum infinitatis suæ nunquam habitura: Idq; additione in numero, divisione in magnitudine, cui utriq; id commune sit, quòd semper aliud finitum ac terminatum assumatur. Nam ut additione, toti numero aliud additur: sic divisione, è tota magnitudine aliud secernitur. differentiam tamen hic Aristoteles mirabilẽ instituit, magnopereq; considerandam. Magnitudo minima dari non potest (ait) quin divisione facias minorem: at potest dari maxima, qua major esse nulla possit, ut mundi & cæli magnitudo: ideoq; physici errant, qui extra cælum, corpus ullum somniant. Contra, numerus semper augeri potest additione, neq; maximus erit unquam: minui verò infinitè non potest: unitas enim erit minimus numerus. Hæc Aristotelis est philosophia de mathematico infinito potentiâ, non solùm inconstans, sed omnino falsa. Eheu logicæ leges, effrænatam infinitatis sophisticam refrænate, atq; inconstantiam primùm constringite: Etenim physice vigilantissime, receperas te dicturum de physico infinito: delapsus es ad mathematicum, neq; tamẽ in eo permanes: relaberis ad physicum. nondũ dormis planè, sed certè dormitas. Infinitũ potentiâ est in numero secundum additionẽ, ais: neq; maximus numerus dari potest, quo major cogitari non possit: minimus tamen numerus dari potest, unitas nẽpe, qua minor numerus nequeat cogitari. Hic tibi constas, & permanes in numero mathematico: Nam si physicum numerum cogitares, ut arborum, pecudum, hominũ, maximus etiam dari posset: alioqui innumerabilibus Democriti mundis esset opus ad numerũ arborum, pecudum, hominum comprehendendũ: Ergo hactenus constantia physici nostri integra est: In magnitudine autem periclitatur. Etenim de mathematico infinito præcipiens physicus, ait magnitudinem dari posse maximam, minimã non posse: maximam, ut est magnitudo cæli & mundi: at enim magnitudo cæli & mũdi est physica & sensilis: nõ est mathematica & insensilis. Quare physici nostri inconstantia magna hic deprehẽditur, pro mathematico infinito, physicum proponẽtis: ideoq; Simplicius ænigma indissolubile à magistro hic positum est: ut magnitudo eadẽ sensilis sit & insensilis, id est physica & mathematica: Sed inconstantiam doctoris missam faciamus: falsitatẽ doctrinæ potius urgeamus: doceamus falsum esse, magnitudinẽ mathematicam dari posse maximam. Agitedum, numerus mathematicus infinitè potest augeri, physicus nõ potest: & sic, inquam, magnitudo mathematica, id est sola mente concepta, infinitè potest augeri: physica nõ potest: Etenim magnitudo illa mundi, non est maxima, quam possis animo concipere. Appello huc primùm physicos illos paulò antè ab Aristotele reprehensos, qui corpus infinitum supra cælum statuerent. Statuebant, inquam, corpus infinitum supra cælum, nõ dico verè, sed tamẽ statuebant. ergo cogitabãt. Appellarem huc Democritum, Leucippum, & physicos innumerabiles alios; sed artifices ipsos ac magistros geometras præstat appellare, quorum problematis continetur ad sphæram non tantùm inscriptio reliquorũ quinq; corporum mundanorum, sed etiã circumscriptio. Atq; ea ratione cogitare licet mundi sphæram tetraedro, hexaedro, octaedro, dodecaedro, icosaedro inscriptam. Sed enim cur physicos aut geometras huc appello, cum pictoribus & poëtis etiam liceat? qualis enim est Atlas ille, qui

Axem humeris torquet stellis ardẽtibus aptũ?

nonne cælo major? Ergo licet magnitudinem aliquã cogitare majorem mundi & cæli magnitudine. Quare ut numerus, sic magnitudo maxima cogitari nulla potest, quin ea major etiã cogitetur. Falsum igitur, magnitudinẽ mathematicã dari posse maximã. Redeamus igitur ad Anaxagoræ infinitatẽ, quam firmo illo & stabili axiomate subvertebat Aristoteles. Si verò impossibile est (ajebat) animal aut plantã quantamlibet esse secundum magnitudinẽ aut parvitatẽ: manifestum,

festum, quod neque partium ullam necesse est quantamlibet esse: & mox, Manifestum igitur, quòd impossibile est, carnē aut os, aut aliud quidpiam quantumlibet esse magnitudine, aut in majus, aut in minus. Hæc, ô Aristoteles, tua vox, hæc oratio tua, hæc philosophia tua adversus Anaxagoræ infinitum, antea verissima fuit: & jam adversus autorem suum, parem veritatem obtineto. Res sensilis est finitè dividua, minimumque habet aliquid & individuum: At quælibet magnitudo physica est res sensilis, nullaque in rerum natura tantùm intelligibilis est magnitudo, ut ad finem libri Aristoteles ipse profitebitur. Magnitudo igitur physica est finitè dividua, minimumque habet aliquid & individuum. Hunc, inquā, syllogismum meditentur interpretes Aristotelis, credereque desinant, infinitam potentiā in physica magnitudine divisionē ullam esse. Enimvero quantò luculentior est Aristotelis philosophia 3. cap. 8. phys. ubi differit, errare graviter eos physicos, qui omnia vel quiescere, vel moveri ajunt? Sensui (inquit Aristoteles) hi physici cōtraria ac repugnantia loquuntur. Usurpemus igitur axioma idem, dicamusq; Aristotelem de magnitudine semper dividua in physica differentem, absurdum esse, sensuiq; contraria ac repugnantia dicere. Enimvero quantò etiam constantior est Aristotelis philosophia 3. cap. 8. phys. ubi docet magnitudinis extremum aliquid esse, quo longius iri non possit? Philosophum igitur, philosophiæ suæ testimoniis illustrioribus & locupletioribus de tanto errore moneamus, veracemque Aristotelem huic captioso & fallaci Aristoteli præponamus, totamq; physicæ magnitudinis infinitatem ē medio tollamus: magnitudo autem geometrica geometricē tractetur & doceatur, quæ ipsa mente abstrahitur, revera tamen est in ipsa physica magnitudine. Etenim (ait Aristoteles 8. cap. 3. phys.) ad demonstrandum illo modo nihil intererit: essentia autē erit in magnitudinibus quæ sunt. item loco alio: Intelligimus exuperantiam & defectum quantumlibet. non idcirco tamen exuperantia & defectus est in re. Addo etiam illud ē 1. cap. 4. phys. Ex intelligibilibus elementis nulla fit magnitudo. Itaque Aristotelis tam claris testimoniis constat, ut hominem & leonem, sic magnitudinem cogitari quidem, sed hominem in Socrate, leonem in hoc leone, magnitudinem in hac magnitudine esse: intelligentiam universalem, esse mentis: veritatem singularem, esse sensus: neque omnino cogitationem veram esse, cujus exemplum singulare nullum revera possit exhiberi. Neq; tamen geometria, inanis quædam & phantastica tantùm cōtemplatio est, sed ars artium reliquarum similis est solida quædam res & expressa: & metiendi denique ars, non eas magnitudines, quæ tantùm cogitentur, nusquam autem sint, sed eas, quæ sensibus percipiantur, & revera sint. Neque geometres, est contemplator quidam iners, sed actor navus & industrius: neque tantùm concipit animo sectiones, productiones, æquationes magnitudinum, & ex iis, figurarum, dimensiones deniq; longitudinum, latitudinum, altitudinum quaslibet, sed reipsa ac veritate metitur: regula deniq;, perpendiculo, norma utitur: neq; omnino potentiā magnitudinis, ex potentia animi geometrici, sed ex quantitatis natura, magnitudini insita & ingenerata est. Quapropter valeat à physicis rebus infinita illa perpetuæ divisionis potentia, atque in meris insomniis habeatur: sed fraudulentis tamē insomniis, & gravium postea ac pestiferorum errorum principiis, ut à geometrica magnitudine thesis ad physicam transferatur, mathematica magnitudo mente sola concepta perpetuo dividua est. Ergo physica magnitudo perpetuo dividua erit, non magis consequens fuerit Aristoteli logicas Aristotelis leges attēdenti, quàm si diceretur, Aristoteles judicavit hominum genus æternum esse: Ergo judicavit Platonem immortalē esse. Atqui hoc acroama plerisque physicis in acroasi physica novum & insolitum nō ignoro futurum, attamen verum, attamen constans, attamen rationibus, quæ refelli nullo modo possint, affirmatum ac judicatum. Quæstio ista in Aristotele confusior & obscurior fuit, ideoq; explicationis illustrioris gratia, quædā à nobis præterita sunt: ut de Platonis parvo magnoq;, in quo Aristoteles à suis, ut Platonis calumniator accusatur.

IN CAP. VI.

ITaq; totum caput ſextum falſum eſt, quód infinitum ſit, extra quod ſemper aliquid liceat aſſumere: totaque comparatio infiniti ridicula eſt, cum toto, cum perfecto, cũ parte, cũ materia: cũ infinita phyſicæ magnitudinis potentia nulla ſit. Interea veró eadẽ æquitate carpitur Plato de magno & parvo, qua prius: tanquam Plato dixerit, magnum & parvum, materam infinitam, quæ comprehenderet omnia: cùm tamen cõprehendatur potius à forma.

IN CAP. VII.

EAdem ruina ſeptimum caput corruet, quod infinitum potentia, nõ ſit additiõe magnitudinis, ſed numeri: contrà veró, ſit diviſione magnitudinis, non numeri: maximaq; magnitudo dari poſsit, non poſsit minima: contraq; minimus numerus dari poſsit, maximus non poſsit. tota, inquã, infinitas potentiæ ridicula & commentitia fuerit in phyſica magnitudine, ſimileq;(quod eſt ad finem capitis) commentum erit, quód infinitas magnitudinis, motus, temporis, ſit ſecundum prius ac poſterius, per ſe nempe in magnitudine, inde in motu per magnitudinem, tandẽ per motum in tempore. Nam ſi nulla ſit infinitas ſenſibis in phyſica magnitudine, neq; actu, neq; potentia, in motu & tempore undenam fuerit? Atq; hoc portentum eſt infiniti motus & temporis, quod multis ſubinde locis iterabit, ſed præcipuè toto ſexto phyſico diſſeretur.

IN CAP. VIII.

VErùm perge. Ariſtoteles altiſsimũ ſomnum & arctiſsimum edormivit: Receperat ſe dicturum de infinito phyſico & ſenſili, nullum id neque actu, neq; extremis; neq; magnitudine uſquam eſſe, & revera demõſtravit: dormitare cœpit, & theſin obliviſci, & primó miſcere infinitum phyſicum cũ mathematico: deniq; planè dormiens, affirmavit potentiâ diviſionis phyſicã magnitudinem infinitam eſſe, unde etiam motus & tempus infinita eſſent. At iſto capite, videtur ſphæra in pelvim decidiſſe: aliam enim potentiam geometricam interpretatur. Geometra (ait) infinitã lineam non aliter poſtulat, quám quanta ſatis ſit. & ſic poſtea 10. cap. 1. de cœlo, diagrammata poſtulantur διδασκαλίας χάριν, diſciplinæ cauſſa. Atqui hoc geometricum infinitũ, quod modó Ariſtoteles interpretatur, eſt verum, vereq; ab Ariſtotele explicatum. Atque hoc modo, infinitũ in mathematicis erat explicandum, non comminiſcendum phyſicæ infinitatis ænigma prodigioſum. Et ſanè ſic in elementis, poſtulatur in quibuſdam propoſitionibus Euclidis infinitum, quanto videlicet ſit opus. Itaq; (ait Ariſtoteles) quod antea citavimus, ad demonſtrãdum illo modo nihil intererit: Eſſentia autem erit in magnitudinibus, quæ ſunt: id eſt, ut Simplicius verè interpretatur, quamvis demonſtratio fiat in magnitudinibus intellectis: attamen ὑπερέχοντα μεγέθη nõ ſunt in magnitudinibus intellectis, ſed in iis quæ revera ſunt. Hinc igitur meminerimus infinitum geometricum, non hùnc appellari infinitum potentia, ſed quantũ fuerit neceſſe. Tandem veró ad finẽ octavi capitis, ſolvuntur argumenta quinque, infinitum, initio quarti capitis confirmanna, è quibus non ſequitur infinitum actu in rerum natura eſſe. Primó, non ſi geneſis rerum perpetua ſit, ideo infinitum actu neceſſe ſit eſſe: quia unius ortus, ſit interitus alterius. Et tamen perpetuam generationem falſó ſibi concedit Ariſtoteles, è falſo potentiæ principio: & huic errori plenius obſiſtet octavo phyſico. Secundó, non quia unumquodq; ſuo termino terminatur, eſt infinitum: aliud enim eſt tangi, aliud terminari: tactus aliud exigit, cui conngũ ſit, terminus eſt in te terminata. Tertiũ eſt argumentũ, quod antea citavimus, Nos intelligimus exuperantiã, aut defectum quantumlibet: nõ idcirco tamẽ exuperantia & defectus eſt in re: Nec enim quia egens melancholicus aliquis, cogitat ſe hominem fortunatiſsimũ eſſe: idcirco Crœſus aut Craſſus erit, ſed quia res eſt, idcirco accidit. Quartó & quintó, tempus nõ permanet, & magnitudo, ne intelligibili quidem neque decremento, neq; incremẽto, actu infinita ulla eſt. Quamobrem concludrre jam Ariſtoteli liceat, tam prolixa quinq; capitũ altercatione, infinitum non ſolùm actu ἀδιέξοδον καὶ ἀδιεξίτητον, ſed etiã potentiâ, nullũ in natura rerum eſſe, nihil

physicum, ac sensile infinitum esse: sed omne physicum ac sensile, esse finitum, finiteq; dividuum, totamq; illam Geometricã magnitudinis semper dividuæ potentiam, ad Physicam magnitudinẽ, ad Physicum motum, ad Physicum tempus traduci, & tamen Aristoteli immortalis etiam gratia debeatur, quód non malum duntaxat excogitavit, sed mali quoq; remedium, accuratè intuentibus ostenderit. Hac enim una sophismatis peste, nulla unquam religioni Christianæ capitalior, cum libris Aristotelis in scholas nostras irrepsit. Sed tamen ingentem animo lętitiam atque alacritatem inde ad reliquas acroaseos partes animo concipio, quód hoc infinitatis cornu retusum, vel potius contusum penitus est: cętera. n. ludos & jocos, prę hoc uno impietatis portento, dixeris fuisse.

P. RAMI SCHOLARUM PHYSICARUM Liber IIII. in quartum physicum.

IN CAPUT I.

TERTIUS liber physicæ auscultationis habuit aliquid logicum in motu, sine tamen doctrina: in infinito, fructum physicæ doctrinæ nullum habuit: habuit tamen fructũ illũ duplicẽ: primùm, quód infinitum in natura rerum & physicum nihil esse didicimus, neq; actu, neq; potentia: alterum, quód è talis erroris principio ęternitas mundi postea nulla nobis metuẽda sit: quartus liber, logicum aliquid habebit de subjecto entibus loco, deq; adjuncto tempore: sed per montes & valles asperitatum variarũ, id ipsum nobis erit quærendum. Rhetoricæ pompæ magnarũ in utramq; partem declamationum, ac ferê perpetuarum refutationum erunt: quinq; prima capita de loco, quatuor proxima de vacuo, reliqua de tempore. Aristotelem igitur, velut Isocratem aliquem de loco perorantem auscultemus. Initio primi capitis, procemiũ brevius est, quo Aristoteles, legis suæ καθ' αὑτὸ, videlicet nõ immemor, propriam in physica de loco disputationem testatur, ne quis alienæ professionis elenchum objiciat. Quamobrem, inquam, propria est physicæ? Est enim locus, logica res, entisq; & non entis cõmunis. Quia, inquit, entia sunt in loco: Quia præcipuus motus est in loco: & sic motus localis gratiâ, dicetur 4. cap. 4. phy. de loco agi in physicis. At, inquam, & domus est in loco: attamen non ideo fuerit architecturæ, præcipere de loco. Elenchus iste valde familiaris est Aristoteli: quicquid scitu necessariũ physicus noster arbitratur, ejus doctrinam protinus arbitratur physicorum esse propriam. sed proprietatis hujus possessio, ad docilitatem quandam sic est, ad majorẽ veró attentionem, sequitur de loco multas ambiguitates esse: neq; tamen de eo quicquam à veteribus physicis expositum. attentio hęc, mirificé tota quinque capitũ thesi retinetur, quód sit loci admirabilis vis quædam, omniumq; rerũ prima. Ideoq; videatur esse difficile statuere quid sit locus: cum quód locus arduam cõtemplationem habeat, ideoq; difficultatis & ambiguitatis caussam diligentius exquirendam. deniq; magnũ & arduum esse, statuere quid sit locus. Toties magnitudo susceptę quæstionis, & amplitudo, quatuor primis capitibus á physico nostro repetitur & iteratur. Equidem dolores animi, angoresq; ingenij graues agnosco, rem non modó difficilem, sed impossibilem aggredientis. Plato, vel potius ante Platonem, omnis antiquitas, imó communis hominũ sensus, locũ statuit esse spatiũ locati, & omnibus locati partibus exæquatũ: sic corporis locus, est spatiũ trifariã dimẽsum: dimensione quippe longitudinis, latitudinis, altitudinis: & cùm metiri locũ volumus, has dimẽsiones metimur. Locus superficiei, est spatiũ duplicis dimensionis: Locus lineæ, est spatiũ unius dimensionis: Locus puncti, est spatiũ dimẽsionia expers. Attamen, ut postea ex Aristotele patebit, locus est etiã Dei, ut ex eodẽ ostẽdetur. Nec interest, utrũ locus sit corporeus, an incorporeus: ut lucis locus est aër, aqua & quodvis lucidũ corpus: corporis contrá, locus est incorporeus, & animo tantũ cõprehendit. Hanc loci veritatẽ oppugnandam Aristoteles suscepit: Itaq; velut onus Aetna gravius sustinẽtis, vox illa est difficultatis toties iteratę. In qua tamẽ, ingenii ambitio par apparet. Democrit⁹, Leucippus, Anaxagoras,

goeas, Pythagoras ab Aristotele appellantur in disputatione de loco: Plato & Zeno reprehenduntur: & tamen Aristoteles, amplificandæ laudis suæ caussâ, ait ab aliis nihil de loco neque prius inventum esse, neq; suppeditatum. Sed agé, tanti conatus, tantæq; ambitionis declamationem audiamus. De loco sibi declamandum Aristoteles proposuit: Quid nam: utrũ sit (ait) & quid sit. Verùm, inquã, quærere utrũ sit locus, quid ab eo differt, quærere utrum natura sit? Physicus ille ab hoc nostro derisus est, & cæco de coloribus differenti cõparatus. Par jam, si lubet, pari referatur: & hic noster, ab illo physico, comparetur cęco de coloribus differenti. Sed tamen quoniam Aristoteli vitia sua pulchra sunt, quæ deridenda videntur in aliis, auscultemus hãc acroasin, Utrum sit locus. Esse (inquit Aristoteles) locus videatur, argumentis quinq;: primũ est, ἐκ τῆς ἀντιμεταστάσεως, è mutua rerum transmutatione: quia ubi aqua nunc est, ibi erit aër. Hæc verò ἀντιμετάστασις, in primis est animadvertenda: στάσιν, status loci: ἀντιμετάστασιν locatorum veré ab Aristotele probatũ & probabitur postea: ut si elemẽta sursum deorsum permutentũ omnia, corruptisq; locatis, locus tamẽ idẽ permaneat, dicetũ totis quinq; proximis capitibus: ut jam hic intelligatur, locũ, esse rem logicã, solaq; mentis cõsignatione constantem: licet aliquando adjuncto sit corporeus. Interea veró adnoto, quod Aristoteli, ὁ τόπος καὶ ἡ χώρα, locus & spatiũ pro eodem sit, quod postea sibi adversus Platonem tantopere refellendũ proposuit. Secundum argumentũ, quod sit locus, est latio corporũ naturaliũ sursum deorsumque, in quo Aristoteles repetit dictũ ad 4. cap. 3. physici, de differẽtiis loci, quas appellat loci partes & species: docetq; non solúm situ quo ad nos, sed ut antea in universo, ita nunc ἐν τῇ φύσει in natura, unumquodq; horum esse definitũ: quod laudo, & ad illã loci στάσιν aggrego: ut locus, sit quiddam permanens, lociq; differẽtiæ in natura ipsa fixæ ac permanentes. Tertium argumentum est, de mathematicis, quæ situm, quó ad nos habeant, ut verticem, basim, dextum, sinistrum: quod verum est. At Aristoteles mathemata in loco tamen esse negat: quod est falsum. Etenim vera est Aristotelis contraria plerisque locis philosophia: primó in categoriis, quæ docet magnitudinis proprium esse, partes alicubi sitas habere: secũdó ad 3. cap. 5. physici, quæ docet simul esse, quæ sunt in uno loco: & tangere, quorũ extrema sunt simul. Itaq; cúm peripheria rectam, aut peripheriam tangat, duo puncta Aristoteli erunt in eodem loco: tertió ad 1. cap. 6. phys. quæ docet continui partes loco separatas esse. Denique Aristoteles aliquando ad geometras, id est legitimos judices, quæstionem istam retulit, ut 6. cap. 1. de generat. Etenim (ait) secundũ mathematicos de tactu & loco statuendum. At, inquã, mathematici nõ solúm mathematis locum tribuunt, sed solis mathematis occupari & repleri physicũ locum profitentur. Hinc Aristoteli tam frequens axioma, etiã in hujus libri capitibus 1. 3. 4. 5. sæpeq; alias, duo corpora simul non esse: item duas magnitudines simul non esse, 5. cap. 1. de gener. Itẽ in categoria quãtitatis nominatim de linea, superficie, corpore præcipitũ partes habere θέσιν sitũ, ut dici possit, de qualibet ubi sit. Hinc figuræ similes similiterq; positæ tam frequẽter appellantur in geometricis rebus. Hinc scripta geometrarum de figuris complentibus locum ut in planis, triangulo, quadrãgulo, sexangulo: in solidis, pyramide & cubo, quod etiam ad 8. cap. 3. de cælo Aristoteles adversus Platonem arripuit. Hinc nobilissimũ illud infinitæ per totam geometriam potẽtiæ axioma, congruentes magnitudines æquari. Quare locupletibus Aristotelis testimoniis adhuc patuit, locum esse mathematicis rebus & corpori & superficiei & lineę, imó etiam puncto: Quin decimo capite octavi physici Aristoteles idẽ primo motori quẽ facit sine parte, sine magnitudine, locum attribuit in suprema mundi regione: & 3. cap. 1. de cœlo repetit, consensu gentiũ, supremum mundi locũ attributũ esse Deo. Quare falsa est ista Aristotelis physica, quæ negat mathemata in loco esse: tanquam locus sit tantúm corporum: neq; locus, physica res est, ut dixi, sed logica: ideoque & entis, & non entis. Verum agé: quænam sunt argumenta, quartum & quintũ, quód sit locus? Physici quidam vacuum esse censent, id est locum corpore destitutũ. Hesiodus

chaos primum facit, deinde terram: tanquam oportuerit subesse χώραν τοῖς οὖσι, locum ennbus. Sed quartum postea disseretur. in quiuto, χώραν rursus adnotavi, ut antea: quia posthac Aristoteles labefactare conabitur. Verum enimvero declamanonis institutæ pars altera adhuc fuit. esse locū, ut ἀντιμετάστασις locatorū, lario corporū, mathemata, vacuū, Hesiódus indicant: Non esse autē locū, quomodo differitur: infinitū enim sic antea in utramque partem disputatum est. Prætermittitur, inquam, inficiario: differtē proritus quæstio altera, quid sit locus: vel ponus quid non sit: Sic enim inscientiam physicā pro scientia physica à physico docemur. Quintuplex autē est inficiatio, prima, quód locus nō sit corpus, quia corpus esset in corpore: id, quia verum est, Aristoteles obtineto. Secunda, quód non χώρα seu διάστημα, quia esset locus superficiei, & aliorū terminorū. Hic Aristoteles putat absurdū id esse, quod jam antea putavit. Sed Aristotelis verā philosophiam huic falsæ opposuimus, docuimusque, locum esse non solúm magnitudinis cujuslibet, sed etiam puncti, sed enā Dei: ubi neque magnitudo, neque pars ulla est. Quare secundum hoc loci genus falsó refellitur. quin ab Aristotele, etiam hoc ipso τῆς χώρας nomine comprobatur jam antea duobus locis, & infinitis postea cōprobatur: ut ingenii mira quædam vis in isto philosopho appareat. Sed χώρα multó eriam amplius in hac thesi tractabitur. Reliqua igitū persequere. Tertio igitur, locus non est elementum: quia non est corpus. Hoc tertium Aristoteli cōcedatur, vel potius ab eo quæratur, cúm docucrit, locū non esse corpus, quid necesse sit, disputari, non esse elementū: ex illo enim generali, hoc speciale sequebatur. Quarto, locus non est caussa: neque enim materia, neque forma, neque movens, neque finis. Quorsum, inquam, iste in logicū agrum incursus? De movente enim & fine suspicio nulla suberat, de materia & forma posthac agetur. Quintó & postremó, locus nō est ens, quia esset in loco: quod Zeno dubitavit: quia crescēte corpore, cresceret: quod veró locus Aristoteli nō videtur ens, accipio hactenus, ut corporeū nihil intelligatur: est enim διάστημα ἀσώματον, uti dictū est. De Zenone autē respondebitur ad tertium & quintum caput. Atque hæc argumētatio est, & altercatio capins primi, qua nullā de loco doctrinam adhuc percepimus. Rhetorica declamario fuit, esse locum, & locum de quinque generibus nihil esse.

IN CAP. II.

Perge igitur Rhetor, & propera thesim istā declamare. Locus est communis multorū locatorū, aut proprius unius: esto. Si locus est primū cōprehendens (ais) unumquodque, terminus utique fuerit. Aristoteleum, inquā, hîc genus est, quód locus sit terminus: itaque (ait) videatur esse forma. At quatenus videtur esse χώρα καὶ διάστημα, spatiū & intervallum, videbitur utique materia esse: quomodo Plato materiam vocat χώραν, quia sit quiddā μεταληπτικὸν καὶ μεθεκτικόν, quod suscipiat & participet. huc igitur caussæ, duorū philosophorū opinionibus æmulę, recurrunt: forma, terminum Aristotelis: materia, διάστημα Platonis imitatur: Itaque locus utraque videatur: At tamen ἀντιμετίγνυσι (ait Aristoteles) tū materiā, tum formā refellit, quia locus á locato separatū: materia formaque á materiato & formato non separantur: quia res non feruntū ad locū, & quia locus esset in re, corruptoque locato, corrumperetur locus. At quorsum hæc iterata materiæ formæque disputatio, cūm jam dictū sit, locū non esse caussam? Inseritur enā brevior refutatio, quód locus, neque pars sit locati, neque habitus. Quāobrē? quia locus separabilis sit á locato, tanquam vas aliquod. Vasis similitudo postea repetetur. Hic igitur ἀντιμετίστασις cadē quę materiam formamque refellit, eadem partem & habitum refellet. Atque adhuc genera loci proposita sunt octo, corpus, spanium, elemētū, caussa, ens, terminus, pars, habitus: septem rejectis, solus terminus non est refutatus, neque tamen approbatus. Sed Aristoteli tamē genus illud erit postea.

IN CAP. III.

Quid igitur tandem erit locus? mirificæ enim rhetoricæ est ista sustentatio. dicendū est antea (inquit physicus noster) aliquid in aliquo, novē ἀνομοίως, modis esse, ut partes in toto, totū in partibus, speciē in genere, genus

genus in ſpecie, formā in materia, in efficiente, in fine, in vaſe, in loco. Atqui, inquam, in hac tam arithmetica enumeratione, phyſicus arguitur á ſuis interpretibus, quòd duos modos ſit oblitus, Eſſe in ſubjecto, & in tēpore: tanta ſubtilitas iſtorū hominū ingenia exercuit. Enimvero cōſentanea argumentorū genera duo ſunt, cauſſa & effectus, ſubjectū & adjunctum, deq; iis ſola adjuncta proprié ſunt in ſubjecto, reliqua impropriè: diſſentanea autē, é reliquis ſimplicibus categorematis, alterū in altero dici nō poteſt, quia ſimul eſſe nō poſſunt, quare vel novē, vel undecim tales modi valde ridiculi ſunt, qui nihil aliud tamē ſint, quám de quatuor illis unus aliquis. Sed tamē ariſtotelei ingenii indefatigatā & inexhauſtā in cumulandis phyſicorū veterū placitis diligentiā cōſiderate. Quærit̄ reliquo capite quæſtio Zenonia prorſus & nugatoria, ſed tamen valde obſcura, Utrum ſit aliquid in ſeipſo, diſſeriturq;, per aliud eſſe poſſe: cū partes totius ſint cōtinens & contentū: ut doliū vini eſt in ſeipſo, quia doliū & vinū duæ ſunt partes in dolio vini: alioqui nihil eſſe in ſe ipſo neq; per ſe, ut patet in ſignificatis enumeratis. Atqui, inquā, falſum etiā illud eſt, per ſe nihil eſſe in ſeipſo. Nam ſignificatū ſecundū fuit, totū eſſe in partibus: quo modo doliū vini eſt in ſeipſo: ac quoties cōtinens & contentum ſunt partes totius, tū totum eſt in ſeipſo per ſe: ſi quidē novē διαιρεσμοὶ per ſe ſint, ut eſſe inductione ſua Ariſtoteles declarat, neq; per accidēs, quia corpora ſimul eſſent. Atenim qualiſnā iſta phyſica eſt, aut quid ad propoſitā loci naturā definiendū attinet? An deliciæ ejuſmodi, ſuis authoribus tam charæ fuerunt, ut poſteritati cognoſcendæ ac perdiſcendæ proponerent? Sed tamē ad finē capitis, quæſtio Zenonis é primo capite ſolvitur, quód locus primus nō ſit in alio loco, ſed in corpore ſubjecto: & hūc modū oblitus erat Ariſtoteles in illis novē modis. tandemq; cōcluditur, locum neq; materiā, neq; formam eſſe.

IN CAP. IIII.

Diſputatum eſt adhuc, eſſe locum: de ſeptemplici tamen genere nullum eſſe, novem modis aliquid eſſe in aliquo, & quomodo aliquid in ſeipſo eſſe diceretur. Quid tandem igitur locus erit? Euclides vel Archimedes aliquis jam factus Ariſtoteles eſſe videatur: Poſtulamus (ait) locum eſſe & terminum, & æqualem locato, & ſeparabilem, & ſurſum deorſumq; habere. Enimvero (magiſter excellentiſsime) cur illud primū poſtulas cōtra magiſtrū Platonem, quod argumento demonſtrare verum non poſsis? Platoni atque omni antiquitati veré poſtulanti, locum eſſe ſpatium locati, nō aſſentiris: Cur igitur ſine argumento, tibi vis diſſentaneum concedi? Equidem cur tibi meritó negetur, iſtud á Platone, tertium tuum poſtulatum efficit, quo tēpeus antea propoſitam & in loco & in loci differētiis στάσιν, & in locatis, ἀντιπερίστασιν. Nam ſi locus eſſet terminus corporis continentis, mutato corpore continente (ut continens aër, in aquam, vel aqua in aërem commutari poſsit) mutaretur etiam locus: cúm aquæ ſuperficies cum aliqua aëris ſuperficie eſſet locus terræ, & terra viciſſim cum aliqua aëris ſuperficie locus eſſet aquæ. At terra non fertur ſuapte natura ad ullum aquæ aëriſve terminum, ſed ad centrum. Denique locum appellare terminum comprehēdentis corporis, perinde ſit, ut eſt apud Simplicium, atque pallium, hominis locum diceret: quod poëticis metaphoris vix permitteretur: res enim locata terminat ſibi locum, non autem terminatur á loco: locuſque eſt menſura ſitus eorum quæ locantur, ut tempus, eſt menſura motus eorum, quæ moventur: ut Damaſcenus apud Simpliciū acutè diſſerit. Hoccine igitur eſt Euclidis vel Archimedis more, rem per ſe claram manifeſtamq; poſtulare? Poſtulas locum æqualem locato & ſeparabilem: & quidem Platone aſſentiente utrumq; impetrato: Hæc enim duo vel Euclides, vel Archimedes meritó poſtularet. poſtulas deniq; in omni loco ſurſum deorſum. Equidē animi cauſſa libenter aſſentiar: attamen tu tibi ipſi aliquando non aſſentiris, neq; tui tibi interpretes Simplicius & Grammaticus aſſentiuntur: tanquam in orbe nil proprié ſurſum deorſumve, ſed converſio & circumactio, viſque illa mirabilis, quam loci differentiis antea videbatis attribuere, ridicula ſit: neque enim loci ulla potentia, levia ſurſum, gravia-

que deorſum feruntur, ſed Naturæ inſtituto atq; lege. Operæ veró pretiū ſit Philoponi & Simplicii ſcripta, magnorum inſtar voluminū adverſus iſtam Ariſtotelis doctrinam de loco perlegere, qui alioquin huic magiſtro ſunt addictiſsimi. Verum ab iis poſtulatis abeamus, quorum ultimum, ſed primū præcipuê negaretur. Ariſtoteles inde ſperat quicquid de loco dubitari poſsit, hinc diſſolvi poſſe. Spes vana & inanis eſt. Tum veró ait locum in primis tantopere diſputari, propter localem motum: indeq; cælum in loco intelligi. at id perinde eſt: locus enim proprié eſt adjūctorum: ferantur autem, aut quieſcant, nil ad loci naturam: neq; locum cæli metimur ex ipſius motu, ſed ſpatio, in quo eſt. Hinc differentiæ illæ, ſurſum, deorſum. Atq; hic etiam notabile eſt, quod Ariſtoteles ait, accretionem & diminutionem, ſpecies lationis eſſe: ut appareat, é quatuor illis commentitiis motus generibus, ſecundum quarti ſpeciem eſſe. Sed iſta nō curantia prætereatur, ut nihil ad rem partitio motus per ſe, per accidens infinité toris phyſicis iterata: item quôd pars ſit in ſuo continuo, non ut in loco, ſed ut in toto: prætereatur & tautologia illa, quôd locus ſit æqualis locato. Sed heus phyſice loci definitor, quid eſt locus? quouſq; ſuſtentationis hujus rhetorica producetur? Quid enim ſit locus, nondum habemus. Locus (ait Ariſtoteles) eſt vel materia, vel forma, vel medium inter extrema ſpatium, vel terminus: Ecquid igitur? Nónne primum poſtulatum fuerat, locum eſſe terminum? quænam iſta utrum oblivio, an diffidentia? Oblivionis veró ſuſpicio de repēte nulla probabilis appareat. Diffidentia nimirum eſt philoſophi poſtulantis ab aliis, quod á ſeipſo poſtulare vereat̃. At (inquit Ariſtoteles) locus nihil eſt é tribus primis, neq; materia, neque forma, neq; ſpatiū: non materia, quia neq; continet, neque ſeparatur: ἀντιμεθίσταται huc etiam recurrit. Non forma, quia forma, eſt terminus comprehenſi: locus, eſt terminus comprehendentis. hic tamen terminus aliter in forma, aliter in loco ab Ariſtotele uſurpatur. illic enim, rei ratio interior & definitio: hic veró, externa comprehenſio ſignificatur. Veruntamē qualis eſt iſta de materia formaq; tautologia Ariſtotelis? Primum enim fuit, Locus non eſt cauſſa, neq; materia, neq; forma, &c. Secundum, locus, neq; materia, neq; forma, ut locatorum ἀντιμετάστασις indicat. Tertiū fuit, locus nō eſt neq; materia, neq; forma, propter ἀντιμετάστασιν, quia res nō ferretur in ſuū locum, & & locus eſſet in re, & corrupto locato corrumperetur locus. Quartum deniq; nō eſt forma, quia nō eſt terminus comprehenſi, ſed comprehendentis, non eſt materia, quia cōtinet & ſeparatur. Quāobrem quis Ariſtotelis bene ſtudioſus, relectas unquam & recognitas talium ſophiſmatum tautologias exiſtimabit? Ergo locus, neque materia eſt, neq; forma: Sequitur tertium é tribus, quôd neque item ſit ſpatium. Attamen locus (ait Ariſtoteles) quia comprehenſum & diviſum perſæpe mutatur manente comprehendente, ut aqua in vaſe: interdum ſpatium, velut quiddam præter translatum corpus eſſe videatur. Revocatur igitur ſecundô χώρα ſeu διάστημα. Ariſtotelis argumentum primo capite fuit, locū non eſſe ſpatium, quia locus eſſet ſuperficiei, lineæ, puncti. quod eſſe verum, ex Ariſtotele ipſo ampliſsimé docuimus: nunc eadem theſis oppugnatur argumentis duobus: Cedó, quibus? Primū eſt, quôd loca eſſent infinita, ut infinitæ ſunt partes corporis comprehenſi. At argumentum hoc primum & captioſum eſt, & tam Ariſtotelis termino cōtrariū, quám Platonis ſpatio: Nam neque corporis comprehenſi partes continuæ & in toto unæ, locum niſi continuum & unum poſtulant: & ſi diviſæ vel contiguę cōſiderentur, tot terminis terminari neceſſe ſit, quot ſpatiis opus fuerit comprehendi. Quare hoc argumentum & falſum eſt, & tamen etiam authori ſuo contrariū. Secundum igitur audiamus. Simul autem & locus mutabitur, & erit loci locus alius, & multi loci ſimul erunt. hoc Ariſtotelis argumentū ſecundū eſt admirabilius etiam ſuperiore: διάστημα ſiquidem incorporeum manet mutato locato: At ſi locus eſſet terminus cōprehendentis, mutato comprehendente, tū veré mutaretur locus: ſitaq; loci κενὸν & ἀντιμεθιστάμενον locatorum, διάστημα Platonis valdé confirmat: Ariſtotelis autē terminum aperté refellit. nec veró potius multa loca ſimul erūt, ſi locus ſit ſpatiū, quám

quám si esset terminus. Ergo sic ab Aristotele, Platonis de loco philosophia emendatur, syllogismusq́ Aristotelis cōcluditur: locus, est materia, vel forma, vel spatium, vel terminus: At trium primorū nihil esse ita cōstitit: Quare cōcluditur ab Aristotele, locum esse terminū comprehendentis corporis. At cōclusio ista similis est suis axiomatis, antecedente dupliciter falso: & quód negatur spatiū, & quód de loco affirmat terminus. nec tamen huic syllogismo nimiúm Aristoteles confidit. Itaq́ difficultas definiendi loci sexto loco repetit. Videtur arduum quidpiam atq́ difficile esse, quia (inquit) & materia & forma videat, & quia in quiescente cōprehendente transmutatio fiat ejus quod fertur. Videtur enim fieri, ut locus sit διάστημα μεταξὺ ἄλλο τι τῶν κινουμένων μεγεθῶν, spatiū aliud quiddam inter motas magnitudines mediū. Sic materia formaq́, quia per totū sunt locatum, Aristotelem exercent, sed διάστημα Platonis vehementius angit, quia τάσις & ἀντιμετάστασις, materiæ & materiato, formæ & formato non conveniunt, spatio & spatium occupanti conveniunt. Hoc igitur ulcus urit hominē vehementius. Quid hîc Aristoteles Platōis διάστημα, aliud agendo, plané confirmat. Videtur (ait) non solúm terminus, vasis esse locus, ἀλλὰ καὶ τὸ μεταξὺ ὂν ὡς κενόν, sed etiam intermedium velut vacuum. hîc anxietas est incredibilis, nisi accuratê consideranti. tam prolixa tamq́ verbosa disputatio instituitur ad refellendum Platonem: & tamen non re tantúm per imprudentiā disputationis, sed oratione confirmatur: itē, ἐστὶ δὲ ὥσπερ τὸ ἀγγεῖον, τόπος μεταφορητός, οὕτως ὁ τόπος, ἀγγεῖον ἀμετακίνητον. est aūt ut vas, locus mutabilis, sic locus, vas immutabile. Hoc verô totū est à Platone, quia διάστημα Platonis est immutabile: terminus Aristotelis est mutabilis. Hinc tamen cōcludit Aristoteles suā definitionē, quód locus, sit primus & immobilis terminus cōprehendentis. At, inquam, falsa definitio per se est: quia terminus ipse, moto terminato etiā movetur. Verumenimverò alio præsenti testimonio Aristotelis, multó etiā manifestius refellitur: quod idcirco diligenter animadverti cupio. Ac idcirco (ait Aristoteles) medium cæli & extremum circularis lationis, maximé omnibus proprié videtur esse, quo ad nos, sursum ac deorsum: quód illud quidem semper manet, circuli verò extremum, similiter habēs maneat. Itaq́ quoniam leve quidē est, quod sursum natura fertur, grave autem quod deorsum: terminus comprehendens, ad mediū, est deorsum, & ipsum mediū: ille autem ad extremum sursum, & ipsum extremum. hæc Aristotelis de mundi loco sursum & deorsum physica insignis est, ad Platonis διάστημα ab omni calumnia vindicādū: Etenim tam sæpe repetita θέσις, localiū differentiarum, & hic in mundano loco medii & extremi loci differentia appellata, quid aliud, quám τριχῇ διαστατὸν διάστημα, trifariam dimensum spatium, totis mundani corporis dimensionibus usquequaque exæquatum demōstrat? Mundi locus (ait Plato) est spatium totius mundi sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, anté, poné, differentiis æquatum. Aristoteles contrá verbis multa argutatur, dum ait, locum esse terminum tanquam pallium quo corpus comprehenditur: at tādem reipsa, illud ipsum Platonis διάστημα profitetur, aitq́, locū corporis à medio ipso corpore ad omnes ejus partes pertinere, dum mundi medium locum deorsum, extremum sursum constituit. Et revera hanc Platonici διαστήματος lociq́ logicam, astrologia tota dimetiendis cæli spatiis & locis sequuta est, sola mētis designatione parallelos, meridianos, horizontes, coluros, lōgitudines, latitudines, altitudines dimetiēdo: nec unquā pro loco, superficiariū Aristotelis terminū, sed incorporeū Platonis spatium semper usurpavit: Neq́ omnino geometra quisquā dimetiendis corporum locis, terminos exteriores, sed tota intus spatia dimetienda sibi proposuit. Quare tandem Aristoteles veros definiendi loci magistros geometras imitatus est, Platonicusq́ factus est, ut Parmenideus & Anaxagoreus antea, quamvis tam multa cōtra Parmenidem, contra Anaxagoram disputasset: serioq́ jam mundanum locū metitur, non exteriore mundani globi termino, sed toto interiore spatio, cujus medium appellat centrum: extremum, peripheriam ultimā: Quamobrē philosophia legitimé constituendi ac definiendi loci, Aristotelis etiam philosophia

erit: neq; doctore alio ferè opus est ad ullam nobilem philosophiæ partem discepiandum, sed è collectis ab eo cumulatisq;, non quidlibet protinus arripiendum: momenta rerum singularum ponderanda, alia cum aliis comparanda, referẽda ad Aristotelis summas leges, æstimanda deniq;, & pro suæ veritatis qualitate judicanda Philosophiam de loco, hæc tot capita demonstrant, longè pluris Aristoteli fuisse, quàm vulgò reputãtes ignari homines arbitrentur. Quare & nos diligentiam philosophi tam diligentis imitati, verũ hujus philosophiæ solidumq; fructum seligamus.

IN CAP. V.

Capitis quinti disputatio expletur falsis reb⁹: Primò cõsectaria sunt quædam è falsa loci definitione: Corpus in loco esse, extra quod sit aliud corpus: In loco esse potentia partes continui, actu ipsum continuũ: Per se, ut corpus mobile: per accidens, ratione subjecti: Cæli ultimũ terminũ esse locũ summum omniũ corporũ. Atq; hæc cõsectaria sunt de loci definitione: unde cõstat, physico res physicas tam largè laxeq; locatas esse, ut mundo nihil loci relinqueretur. Nec enim per Aristotelis definitionem, cælum aut per se, aut per partes, in loco erit, cùm neq; totum, neque partes ullam superiorem superficiem habeãt, à qua contineantur. En igitur, mundus de suo physico conqueratur, tanta quinque capitum de loco physica id actũ esse deniq;, ut mundo, in quo tamen locarentur omnia, nullus locus attribueretur. Secundò sunt solutiones antecedentium quæstionũ item falsæ: quarum prima est, quòd crescente corpore, non crescat locus, ut dubitavit Zeno ad primũ caput. At sive spatium Platonis, sive terminus Aristotelis, locus statuatur, crescente corpore, locum etiã crescere necesse erit: ridiculaq; Aristotelis est ista cõtra spatium Platonis solutio. Secũda est de puncto, quòd punctum fuerit in spatio Platonis, non in termino Aristotelis. quod verum quidẽ, sed in hac thesi frustra ab Aristotele formidatum. Tertia solutio est, duo corpora simul essent, si locus esset spatium. quod item falsum est: nec enim incorporeũ illud spatiũ, duo corpora capiet, potius quàm Aristotelis terminus. Quarta, quòd locus sit in loco, tanquam terminus in terminato, ut punctum in linea, linea in superficie, superficies in corpore: qui error è definitionis errore nascitur: Nã διάστημα exæquatur locato, ut lumen illuminato, calor calido: sic locus puncti, pũcto: lineæ, lineæ: id est uni dimensioni lõgitudinis: superficiei, id est duplici, lõgitudinis & latitudinis: corpori, id est triplici, longitudinis, latitudinis, altitudinis æqualis propriusq; suũ locus est διάστημα τριχῆ διαστατόν. Quare solutiões istæ nihilo plus solvunt, quàm definitio definivit. Additur ad extremum, Quodlibet ferri in suũ & propriũ locum, & in eo manere. Verùm motus in orbẽ & ignis & aëris & maris, Aristotelẽ refutabunt. Quapropter caput hoc totũ è fallacibus & consectariis & solutionibus compositum est.

IN CAP. VI.

Sed hactenus de loco quinq; capita quarti physici fuerũt, quatuor proxima sunt de vacuo. Locus autẽ (uti docuimus) est spatiũ locatæ rei, per se autẽ cõsideratus, plenus est aut vacuus: Itaq; si loci differentias legitimas Aristoteles persequi voluisset, de pleno pariter, ut de vacuo, differendũ fuerat, & sic Aristoteles mox ait plenũ, vacuum, locum, idẽ videri. Sed de vacuo physicis præcipiendum, Aristoteles inde argumentatur, quia de loco præceptũ est: Etenim (ait) similem habet dissuasionem & suasionẽ. Legem καθ' αὑτὸ hic etiã Aristoteles meditatur, ne quis ἑτερογένειαν objiciat. at de loco physicis præcipiẽdũ non fuisse docuimus: quare neq; de vacuo: Verùm perge. Plenũ, dicitur hic Aristoteli locus plenus corpore: vacuum locus privatus corpore. & tamen de pleno, nulla separatim thesis est: de vacuo tota erit. Quid igitur? quænã est de vacuo thesis? quæ theseos ipsius declamatio? Trifariã dividitur: Quòd nõ sit vacuũ: quòd sit vacuũ, & quæ de vacuo cõmunis opinio sentẽnaq; sit. Agedũ, ἀκρόασιν cõtra vacuũ attendat. Anaxagoras (ait physicus noster) vacuũ refellit exẽplo primo utriũ antè cõtractorũ, & postea vento inflatorũ, ut contrahi interea cõprimiq; nequeãt: secundo clepsydrarũ, in quas, ore supero obturato, infero aperto, in aquam demissas, aqua tamen non

non ingreditur: at simulatq; superũ os apertum sit, ingreditur. At (inquit Aristoteles) ista Anaxagorea vacui refutatio, errorẽ vulgi, aẽrem, corpus nullum judicantis refellit: non refellit autẽ Democritum & Leucippũ & plerosq; alios physiologos, qui vacuũ statuebant esse spatiũ continuũ sine corpore, quód corpora invicẽ separaret, quodq; aẽri medio esset dispersum: Nõ refellit Pythagoreos, qui extra mundũ statuebãt, itẽ vacuum quoddã continuũ. Quare Anaxagoras nõ videtur κατὰ θύρας πρὸς τὸ πρόβλημα, pro foribus adversus problema occurrere. Atq; hæc dissuasio fuit vacui: ubi vacui authores, non solúm Democritus & Leucippus, sed pleriq; alii physiologi ab Aristotele proponunt: Sequitur suasio probatior, é quinq; argumentis: primúm, quód sine vacuo, motus localis nõ esset: secundũ, quód vinũ vasi cũ utre tantũ infundit, quantũ infunderet sine utre: quod de themeto tãtúm Philoponus approbat: tertiũ, quód accretio nulla esset, ubi accretio rursus efficit speties latiõis, ut antea quarto capite: quartũ, quód vas oppletũ cinere, tãtundem aquæ capiat, quantum vacuũ caperet: quintũ, ex authoritate Pythagoreorũ, quorũ sentẽtia, vacuũ ex infinito supra cælum spiritu in mundũ & mundi respirantis partes ingrediebatur ad corpora separandum. tanquam vacuũ, esset χωρισμὸς καὶ διάκρισις, separatio & sejunctio quædã, quæ primúm in numeris appareat. His igitur argumẽtis quinq;, de vacuo fides quæritur. Atq; ita disputare, utrũ vacuũ sit: physico ne illi fuerit quærere, utrũ natura sit? an potior hic quædã occasio fuerit inquirendi? At natura illa est: vacuũ hic Aristoteli nil omnino videt esse. Quare inquisitio illa fuerit tolerabilior, quàm ista: potiusq; hic cæcus de coloribus dicatur.

IN CAP. VII.

Verúm cæcos de colorib' sinamus agere: Quid deinde? quomodo vacuũ definitur? hæc enim pars est altera. docet Aristoteles, vacuũ duo significare: eoq; modo vacuum definit: primo, in quo nihil est: non tamen rectè (ait) usurpatur hæc significatio, quia sic esset punctũ, vacuũ: sed vacuũ primó dicetur melius locus, in quo nullũ est corpus tangibile. Ergo, inquã, physicus, significatum vacui tale cõminiscitur: non proponit quale physicis usurpatum sit, quia ipse pro arbitrio fingit & corrigit. Secũdo (ait) vacuũ significat id, in quo nihil corporeũ sit. quod etiã videret materia, nisi ἀντιπερίστασις refelleret: & tale vacuũ refellit iisdem argumẽtis, quibus spatiũ, loci definitione refutatũ est. Secundo hoc significato primũ continet, & Aristoteles cõtra vacuum deinde tam multa disputãs, neutrũ significatũ refutabit: sed nominatim disputabit contra vacuũ separatum & dispersum: ut istam significationũ enumerationẽ physico judicio valde vacuã & inanẽ esse appareat. Atq; interea etiã illud animadvertendũ est, quód Aristoteles iisdem affirmat argumentis vacuũ improbari, quibus spatiũ locale improbatũ sit. At improbatũ, inquã, non est antea spatium illud argumentis Aristotelis, ergo nec vacuũ modó improbari cõveniet: Neq; solum spatiũ illud dimensionibus locati æqualiter dimẽsum, sed spatii differentias, plenũ & inane, ex Aristotelis philosophia demonstrari: & si vacuũ definitione legitima definiretur, ut in solida doctrina res definiri cõvenit, utq; se facturũ physicus secunda parte receperat: enumeratio taliũ significationum supervacua esset. Quare totũ hoc caput planè sophisticũ & nugatoriũ est, neque ad institutã definitionis thesin respondet. Verúm progrediamur: audiamus quæ sit cõmunis opinio de vacuo: hæc enim tertia pars fuit institutæ de vacuo disputationis. Vacuũ igitur nullũ esse disserit Aristoteles, neq; separabile, neque inseparabile, neque veras esse rationes, quibus erat cõfirmatũ vacuũ. Motus enim (ait) per caussam vacui nullus est, neque alteratio, neque cõversio. Cætera argumẽta obscurius disserunt, de accretione, de vino cũ utre in dolium infuso, de cinere.

IN CAP. VIII.

Sed præcipuum certamen est adversus physicos, vacuum statuẽtes ad corpora distinguendũ: duo itaque ꝓxima capita cõtra duo illa (quæ dixi) vacui genera, consumuntur: octavum, contra vacuũ separatum: nonũ, contra vacuũ dispersum inter corpora, & disseminatũ. Sed prior ἀκρόασιν illa prius audiatur:

diatur: quæ talis est, qualis antea fuit disputatio contra Pythagoreos de infinito: Neque enim Pythagorei infinitum illud statuebant, quod ab Aristotele oppugnatur: neque modó vacuum separatũ in mundo statuunt, sed ut Aristoteles ipse nos docuit capite sexto, extra mundum atque cælum. Ergo thesis scholasticé conficta & declamatoria est, qua declamat Aristoteles, vacuum illud nullã caussam esse neque motus, neque quietis: quin per vacuum, tolli motum omnino omnem, non solùm naturalem, sed violentum, & projectionem, quæ per antiperistasin fieret: ut aër primo propellatur à fronte, deinde recurrat à lateribus, denique redditus & restitutus loco, telũ repercutiat à tergo: ut in præliis subsidiariæ cohortes solent. tãquam aër bis terve reciprocante motu moveatur moveatque: Hunc enim aëris triplicem motũ, antiperistasis indicat: ex qua sané videretur projectionis motus in perpetuum continuari. hanc Platonis opinionem quidam interpretes Aristotelis aiunt esse, ad 10. cap. 8. physici: sed falsó, ut tum dicetur. Itaque Philoponus vehementer obsistit, acuteque movetur cõtra tanquã commentitiam caussam motus à projectione orti: caussamque lationis esse à vi projicientis projecto impressa, intermedio etiam vacuo nonnihil adjuuante. Videmus enim (ait) ex coloribus ἐνεργείας τινάς, actus quosdã incorporeos exire: ut sicubi per colorata vitrea solaris radius projectus, solido corpori per vitreum coloratum acciderit, tum colorat objectum corpus, perinde ac vitreum ipsum coloratum fuerit. Hic igitur Philoponus ait projecto ἐνέργειαν quandam á projiciente imprimi. quæ facilius in vacuo, quàm in pleno permeet: & projectionis argumento, magis vacuum confirmari, quàm refutari, projectumque ex analogia medii longé facilius per vacuum, quàm per plenum ferri: ut enim facilius aqua quàm terra, & aër quàm aqua penetratur, ita si quid omnino dimensionis expers fuerit, facillimé omnium celerrimeque penetrabitur, ut postea etiam ab Aristotele dicetur in hoc capite. Quin isorropicũ theorema est medio impediri motum, & tanto vehemẽtius, quãto fuerit solidius densiusque. Itaque vacuo adjuvaretur motus: & tamẽ analogia in mobilibus constaret é levitatis & gravitatis momento. Veruntamen antiperistasin hanc Aristoteles non sequitur 2. cap. 7. physici, neque 10. c. 8. phys. ut appareat hanc ei sententiam probatam nõ fuisse. Attamen Aristoteles ipse 32. 33. 34. problemate mechanico ἀντιπερίστασιν eandem videtur complecti, & cũ illa impressionis caussa conjungere. Atque huic antiperistasi valde cõsentanea est Vitruvii philosophia illa de voce li. 5. cap. 3. vox autem est spiritus fluens, & aëris ictu sensibilis auditui. Ea movetur circulorum redundationibus infinitis, uti si in stantem aquam lapide immisso nascantur innumerabiles undarũ circuli crescentes à centro, & quàm latissime possint vagantes, nisi angustia loci interpellaverit, aut aliqua offensio, quæ non patitur designationes earũ undarũ ad exitus pervenire. Itaque cum interpellentur offensionibus, primæ redundantes insequentiũ disturbant designationes. Eadem ratione vox ita ad circinatã efficit motiones. Sed in aqua circuli æqua planitie in latitudinem moventur: vox & in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim scãdit. Igitur ut in aqua undarum designationibus: ita in voce cum offensio nulla primam interpellaverit, non disturbat secundam, nec insequentes, sed omnes sine resonantia perveniunt ad imorum & summorũ aures. Ergo hæc Vitruvii philosophia de voce antiperistasin quãdã indicat, quã eandẽ de orbibus factis in aqua Seneca lib. 1. cap. 2. sequitũ, & docet multó facilius in aëre fieri. Sed in aristotelea disputatione prolixitatis pene odiosæ, jucundũ tamen fuerit analogiã intelligere de caussis tardioris & velocioris motus é medio molliore & duriore, é mobilis levitate aut gravitate: sed in primis é figura: ut hinc etiã intelligamus physicis rebus adjumenta motus á geometria figura suppeditari: ut rotũda facilius, plana difficilius perrumpunt, quod secundo libro Scholarũ mathematicarũ latius exposuimus. In fine aũt capitis etiam notabile illud est, quodque aristotelicę hujus physicę fructũ pręcipuũ cõtinet, Corpora ferri moverique loco, ἐν χώρᾳ ἀντιμεταστάσει, cessiõe & permutatiõe corporũ aliorũ aliis cedentiũ: Neque tamen argumẽtũ Aristotelis hîc multũ valeat, Cubus ligneus

ligneus (ait) in aqua tantum loci occupat, quantum prius occupabat aqua: in vacuo autem, nihil occuparet: Quid? diceret vacui defensor, an in solitudine nullum ideo locũ occupes, quia & aliis vacet locus? tũ *μετάστασιν* aut *ἔνστασιν* vacuum videtur approbare. Quomodo enim cedere venięti queas, si nihil vacat, quó liceat secederes? Quamobrem tanti capitis, quantũ adhuc nullũ fuit, disputatio, quod ad Pythagoreos attinet, inani ipso, de quo agitur, inanior est: Neq; enim Pythagorei in illo extra cælũ inani immenso, motum ullũ physicum cõmemorantur, ubi nullum corpus esse concesserint.

IN CAP. IX.

Disputatum est cõtra vacuũ separabile, cujus authorem physicum neminẽ Aristoteles protulit, uti dixi: sed ingenii exercendi caussa, Aristoteles declamandũ sibi proposuit, ut ludicras à physicis objectationes peteremus: Capite nono res agitur adversus Democritũ, Leucippũ, & alios physiologos, qui vacuũ statuebant spatiũ continuũ à corporibus diversum, neq; separabile, neq; actu ens, quod ipsa corpora separaret. quod vacuũ Philoponus appellat dispersum & inter corpora dissemihatũ: quo fieret nẽpe, ne cõtinuæ res in mũdo oẽs essent, sed contiguæ: Quæ sententia, raritatis argumento præcipuẽ (ut Aristoteli placet) innitebatur: jam quam vacuum sit, quod multas partes inanes habeat. Verum (inquit Aristoteles) vacuũ istud separatũ nullũ est: nec ideo dispersum hoc erit: & caussam motus nullam, nisi sursum, afferet: & tamen sine proportione: quanto enim rarius medium, tanto celerius mobile. Itaq; rarissimum (ut sit inane) celerrimum faceret. quæ argumenta, nulla sunt contra thesin de vacuo disperso, sed tantũ contra vacuum separatũ. Sed tamen Aristoteles raritatis argumento respondet rarum id non esse, quod multas partes vacuas habeat, ut spõgia, aut ejusmodi aliquid: sed eandẽ materiã duorũ esse contrariorũ, raritatis & densitatis: ut caloris & frigoris, humoris & siccitatis, magni & parvi. Itaq; ut eadem cera congelata spissatur & densatur: sic calefacta & emollita, rarescit: nõ quód partes ullas inanes aut vacuas habeat, sed quód extendatur & dilatetur, quod cõpressum contractumq; fuerat. Sic materia aqueã minor est: cõversa autẽ in aërem, major: Sic grave & durum, densa videantur: leve & molle, rara. Quare ratione raritatis, concludit Aristoteles vacuum nihil esse. Atqui, inquam, Democritus & Leucippus, ac pleriq; illi physici de vacuo separandis corporibus disseminato refelluntur rectẽ & logicẽ, si veteres illi physici ita de vacuo senserint. At aristoteleus physici imperii amor, in aliorum sententiis interpretandis mihi legitimis antea de caussis suspectus est. Et tamẽ interea notabis rarum & densum primas physici corporis differentias fieri, ut ad 4 c 2 physici, ut postea fient 7. cap. 8. physici: quod differetur amplius secundo capite secundi de generatione. Quamobrẽ duæ partes quarti physici adhuc ita fuere, de loco, deq; vacuo: logicum de subjecti topico fructum nonnullum complexæ, sed aliena in arte, sed alienissimo docendi modo, & omnibus Aristotelis legibus maximẽ contrario confusum & obscuratum.

IN CAP. X.

Reliqua physici quarti capita ad terriam distributionis partem attinẽt de tempore, *ἀπορήσεις* prorsus mirificæ, de infinito, loco, vacuo & si disputatio spinosa fuit: ẽ spinis tamen, rosas quasdã extulit: at de tempore disputatio tã verbosa, nihil aliud admodum adferre queat, quàm sui sophismatis intelligentiã: attamẽ durate, qui hæc legetis, & reliqua acroaseos mysteria attẽdite. quibus editis Alexãder magistro succensere nihil debuit, tanquã regios thesauros vulgo diripiendos permisisset. Quid igitur? Quænã physica est de tempore? quas habet partes? Equidẽ tres animadverto: primã, utrum sit tẽpus: secundã, quid sit tẽpus: tertiã, in circũstantiis tẽporis quibusdam. Enimvero (ut pars prima, uno loco expediatur) disputatum est *εἰς ἑκάτερον* de infinito, de toto & vacuo in unam partẽ, ut nunc initio de tempore, quód tempus nõ sit, quia ejus pars nulla sit, neq; præteritũ, neq; futurũ, sed neq; dividuũ, neq; permanẽs: secus simul essent sexcenta annorũ millia: Sic declamatur tempus non esse, *διὰ τῶν ἐξωτερικῶν λόγων*, ut Aristoteles loquitur.

loquitur, per argumenta probabilia & popularia, ut Cicero quinto de finibus, & Græci interpretes hoc loco. tanquam ἐξωτερικὸν καὶ ἀκροαματικὸν opponantur. attamen hæc ipsa argumenta de Nunc individuo & fluxo, è media præsentis quæstionis acroasi petuntur: Verùm declamatum ita est, nō esse tempus: ut πολὺ χρηματωτέρως τυφλὸς συλλογίζεται. Perge, prima illa luctatio sit, tempus non esse: quid sequitur? Quid sit tempus, secūda quæstio est: vel potius quid non sit: sic enim inscientia antè ab Aristotele dedocetur quàm scientia doceatur. Tempus videtur nonnullis motus cæli, ait Aristoteles: sed falsò: quia tā multiplex esset tempus, quàm multi sunt cælestes globi: Videtur aliis itē sphæra cælestis: sed ineptè. Itaque εὐηθικώτερον stultius Aristoteli videtur, quàm ut refelli debeat. Authorē primæ opinionis nullum Aristoteles appellat, neq; secundæ: & confictā esse theſin verisimile sit à rhetore: Tertiò videtur aliis esse motus quidā: sed falsò itē, quia tempus est ubiq;, nō motus: & motus est velox aut tardus, nō tempus: Horatius tamen eleganter ait,

Sic mihi tarda fluunt ingrataq; tempora.

& tempus alatum poëtis fingitur.

IN CAP. XI.

HAec inscientia physica est decimi capitis: sequitur undecimo, tempus non esse sine motu: quia qui dormierunt diutius, ut Heraclidæ Heroēs illi apud Sardiniam, tempus nō sentiant. Atqui tamen experrecti gravi somno beneq; recreati, temporis fluxū inde metiuntur. at si quis, inquam, ebriosus non persentiat: quid mirum, cùm mētis stupori id impediat? Progredere, magnitudo per se continua esse dicitur, motus per magnitudinem, tempus per motū: sic 7. cap. 3. physici, magnitudini tributa est infinitas per se, motui per magnitudinem, tempori per motum. at ut illic Aristoteles deceptus est, ita hic fallitur: neq; motui, vel tempori, cōtinuitas illa quantitatis tribuitē potius per magnitudinē quàm calori, quàm luci, quàm cuilibet qualitati: quę perinde est nō in magnitudine, ut Aristoteles arbitratē, sed in re sensibili quanta: Elenchus Aristotelis in hac de tempore thesi sæpius iterabitē.

Sed tamen hic etiam aliud ἐξωτερικώτερον assumit: Prius esse ac posterius in loco primum, atq; in magnitudine, indeq; in motu: unde tempus tandem definitur, Numerus motus secūdum prius ac posterius: & numerus quidem numeratus, non numerans. Enimvero Simplicius magnum librum adversus ea comparavit: de quo tamen nihil hic assumo: sed Aristotelem Aristoteli comparo, comparatumq;, ad suas leges refero: Nec tempus ab Aristotele, sed temporis mensuram, eamq; de plurimis unā definiri cōfirmo. Etenim tempus, logica res est, entisq; ideo & non entis communis: sic Aristoteles è categoriis decē, unam tempori & quando attribuit: & durationem nimirum intelligit omnibus rebus convenientem: & sic æternitas, temporis immensitas quædam intelligitur, antequā motus cæli ullus esset, posteaquam etiā motus cæli desierit. At durationis hujus instrumēta & horologia multa sunt, cælestia, aquea, pulverulea, solaria. Cælū, est horologium universi mundi, multis & variis stellis, tanquam horarum notis distinctum: horologiū palatii in parisiensi urbe Regii, est horologiū Senatus: parochiarū singularū sua sunt horologia: privatis in ædibus horologia pleraq; sunt pulverulea, solaria etiā in parietibus permulta. At numeratus horologiorum istorum sonus, vel lapsus, vel numerata è radiis umbra, non appellatur tempus, sed mensura temporis: Et si muta essent omnia tintinnabula, si motus, si umbræ omnes cessarent: non ideo tempus nullum esset, sed mensura temporis cessaret. Et certè sic geometræ, ut Archimedes, in volutis tempus intelligunt nō cælestis motus, sed durationis. Quare definitio logici temporis ex uno duntaxat instrumento physico non satis accuratè universam illam logicā temporis naturam interpretatur. atque hæc tēporis definitio fuit. Pars tertia, varias quisquilias, tanquam temporis circumstantias colligit. Iteratur cōtinuitatis cognatio in magnitudine, motu, tempore, quòd magnitudinem, motus: motū, tempus consequatur. At sophisma & sophismatis tautologia jā quoties cheu, quoties reponitur? Itaque prætereatur. Quid deinde? Caput reliquum in Nūc, consumitur: quòd copula quædam sit

præteriti & futuri: ideoque ratione duplex, re tamen unum: & tanquam punctum, partis alterius initium, alterius finis: tempusq; fit, non ut lineæ mediæ punctum, non ut pars lineæ, sed ut extremum.

IN CAP. XII.

HAec physica est ἀκρόασιν capitis undecimi. initio duodecimi, statuitur tempus esse minimum numero, ut rerū numeratarum omnium: non minimum magnitudine, quia magnitudo sit infinitè dividua. At ista magnitudinis physicæ infinitas, jam tertio libro refutata est, & refutabitur 1. c. 6. phy. Quid tum posteaς Tempus non dicitur velox aut tardum, sed multū, paucum, longum, breve. de velocitate & tarditate tautologia est inanis: id enim jam capite decimo semel dictum est: repetitur verò cognatio magnitudinis, motus, & temporis: nec sophismatis quamlibet putidi odiosique pudor est ullus: triaq; hæc fiunt mutuæ sui inter se mensuræ: tandemq; additur, ea esse in tempore, quæ cadunt in temporis mensuram: nec ideo æterna in tempore esse, sed corruptibilia tātùm: quæ manifesta est Aristotelis adversus Aristotelem repugnantia: Nam si tempus æternum est, ut Aristoteles postea captiosis argumentis efficere conabitur: cur æternitatis mensura, æterna quoq; nō metietur ς æternum enim æterno fit æquale: mensuraq; ideo dimetiendæ rei æqualis & idonea. Et mirum est, à philosopho de tempore philosophāte, præcipuam temporis partem, vel potius temporis primum fontē ita repudiatum esse. Est enim æternitas, potius totum tempus, quàm pars temporis aliqua. & Plato multò rectius, dum tempus hoc è mundano motu dimensum, imaginem quandā facit illius æterni temporis: rectiusq; adversus Proclū Grammaticus in oratione quinta disserit τὸν αἰῶνα, æternitatem, talem æternorum mensuram esse, qualis motus cælestis sit mensura caducorum: intelligitur enim æternitatis nomine, παράτασις ὁμοιομερὴς καὶ ὁμοειδὴς, parte specieq; similis extensio. At tempore cuncta tabescunt (ait physicus) senescunt, delentur: nihil discitur, nihil novum pulchrumve efficitur. Atqui, inquam, tempus tanquam falcarius quidam, sua falce omnia demetens à poëtis fingitur. sed metaphoris poëticis illud est condonandum: solidæ & seriæ acroasi non idem permittendum. In tempore, res quidem corruptibiles corrumpuntur: at tēpus corruptionis principium nec antea posuit, nec postea ponit Aristoteles. Senectute deformamur, ais. At, inquam, juventute etiam decoramur: & tam est juvētus in tēpore, quàm senectus. Tum verò postea generaliter affirmas omnem omnino motum esse in tempore: Nec enim si Roscius irraucuerit in scena, scenæ locus raucedinis caussa fuerit: sed antecedens gravior aliquis motus & labor. In continente, multa sunt, quorum continens ipsum nulla omnino caussa fuerit. Quæ corrumpuntur, in tēpore corrumpuntur, ais: & ideo tempus, est interitus rerum. At, inquam, quæ gignuntur, in tempore etiā gignuntur: ergo tempus, est ortus rerum: Par enim cōclusionis judiciiq; logica utrinque fuerit. Denique capite isto concluditur, tempus esse mensuram motus per se, quietis per accidēs. At tam per se tempus est durantis quietis, quàm durantis motus: neque tempus hujus potius, quàm illius.

IN CAP. XIII.

EQuidem hoc capite Aristoteli miratus sum tātum à physicis rebus otii superesse, etiam ut Grammaticam de adverbiis temporis in ἀκρόασιν physicam includeret: quid esset νῦν, ποτὲ, ἤδη, ἄρτι, πάλαι, ἐξαίφνης, nunc, quando, Jam, nuper, olim, repentè: In quibus tamen illud ἀεὶ, semper, præcipuum temporis adverbium oblitus est. At quid Grammatico citatus sua lege καθ' αὑτὸ Aristoteles respondeatς Repetitur malefica illa temporis natura ἐκστατικὸν, delēs destruensq;. Itaque cùm Simonides in Olympiis laudaret tempus ut sapientissimum, cujus beneficio disciplinæ & artes perciperentur: tum præsens Pythagoreus quidam, respondit potius ἀμαθέστατον, indoctissimum esse: quia oblivisceremur omnia tempore. Hāc ἀπάντησιν ita Simplicius refert ex Eudemo: nec illi παρὼν nomen est proprium, sed participium presens. Quapropter Aristoteli Pythagoreus probabilior est Simonide: attamen etiā Simonides, beneficium

temporis in gignendis rebus tam extulit, quàm Pythagoreus maleficium in corrumpendis: in eoque par utriusque caussa fuit.

IN CAP. XIIII.

AGedum, cætera temporis ἀκρίβειαν attendatur. Omnis motus fit in tempore, ait physicus noster. At verò quoties in hac thesi dixisti, tempus esse mensuram motus? quid igitur tautologia ista nobis opus est? Et hic locus illam temporis præcipuã corruptelam præcipué traducit: Nec enim corruptionem solam in tempore, sed omnẽ prorsus motum constituit: & tamen κίνησις ἀθρόα γίνεται πολλάκις, motus sæpe simul efficitur, ut antea fuit, & erit postea 3. c. 8. physic. de cõgelatione. Sed palmarium temporalis ἀκριβείας, problemate consequente continetur. Quærit Aristoteles, quoniam tempus definitum est per numerum, si numerans anima nulla sit, utrùm tempus sit futurum. Saxum Sisyphi, mediusfidius, hic agnosco. Cælum, naturâ est quolibet ente alio corruptibili & caduco prius & antiquius: & si homines nulli essent, cælum nihilominus conversiones & motus suos constantes & ratos haberet. Physicum igitur scrupulus hic angit. sola ψυχὴ, anima numerat: utrum igitur affectio illa cælestis ex hac tot gradibus inferiore natura pendebit? Hæret igitur physicus in salebra, neq; potest explicari. itaq; respondet nõ futurum tempus, sed motũ tempori subjectum. O philosophe præstantissime, ubi est illud alioqui summum acumen tuum? Tempus æternum meditaris animo, & temporis æterni mundum æternum: & tamẽ tempus ita definis, ut particulam tantum temporis complectare, ut etiam si arithmetica homini detrahatur, nullum sit omnino futurum. Quæstio altera succedit par pené superiori, Cujus motus numerus tempus sit. omnis motus, respondet: generationis, corruptionis, alterationis, accretionis, diminutionis, lationis: sed præcipuê cælestis motus. Atenim argumẽtabatur Aristoteles initio decimi capitis, tempus, non esse motum cæli: quia quot orbes cælestes essent, tot essent tempora. At, inquam, si tempus sit numerus motus cælestis, tot etiam tempora fuerint, quot globi: & certé alii tempus metiũtur motu Lunæ, alii Solis, alii stellæ cujuslibet motu metiri possunt: Etenim Copernicus astrologus ætatis nostræ summus, cælo detraxit omnẽ motum, tempusq́; soló terrę motu longé exactius metitur, quàm Astrologus adhuc ullus dimẽsus est. Quamobrem physicæ aristoteleæ defensores, patroni, interpretes, aristoteleorum toto quarto physico sophismatum elẽchos recolligite: de loco, vacuo, tempore, in physica legibus Aristotelis descripta, locus nullus esse poterat. At quatuordecim capitibus, locus per sophisticam utilitatis speciem invẽtus est. Locus & tempus, si, quid esset, quæreretur, paucis verbis tota veritas erat contenta: Locus, est spatiũ locati: Tempus, est duratio rei. Heu labores sophisticarum declamationum! heù sudores nugatóriarum commentationum! quem modum philosopho tandem præscribetis? Isocrates, mediusfidius, de Marathone aut Salamine panegyricum ista licentia componere nunquã audeat: religiosas & teretes populi Athenensis aures, deliciarum istarum judices pertimescat. At nos toleramus, imó veró laudamus & probamus, ac pené veneramur: Hinc enim primordia divinæ pietatis ac religionis theologi pleriq; ordiuntur.

P. RAMI SCHOLARUM PHYSICARUM

liber quintus, in quintum physicum.

IN CAPUT PRIMUM.

Erûm ad reliqua pergamus. Motui subjicitur magnitudo, tanquam materies mobilis, in qua motus exerceatur: locus, hospes mobilis magnitudinis efficitur: tempus adjungitur, quo motus secundum prius & posterius numeretur: Quid tum postea? quemnam tãdem sophismatis suis modum motus inveniet? Motus est definitus definitione nihil definiente: distributus est in species quatuor, quæ species omnino non essent: subjecta magnitudinis lociq;, adjuncta etiam temporis disputata: quid jam restat deniq;? repetitur quinto & sexto physicis physica tertii libri: quinto, de motu: sexto, de infinito. Sed duos acroasis libros præcipué admi-

admiratus sum, quintum & septimum: quintum, qui tertii: septimum, qui octavi acroasin tantùm ferè inani tautologia contineret: de septimo, Græci interpretes satis liberi fuerũt: de quinto, prorsus muti. Sed tamen quoniam Aristotelis patientiam juravi, jurisjurandi fides exolvenda est. Aristoteles, Zenonis, Empedoclis, & cæterorum physicorum nugas atque ineptias omnes devoravit, ut inde ista breviora, credo, & contractiora colligeret: & nos igitur animo pari, reliquias istas devoremus. Agedum, quid interpretatur quintus hic liber? Corrigit physicam tertii physici de motus generibus: physicam nescio quam de continuis, contiguis, & similibus exponit: logicam deniq; colligit de unitate & oppositione motuum. Hæc tria sunt quinto in libro præcipua: de quibus brevius & succinctius agendum. de motus generibus capita duo prima sunt: Primo capite duę sunt partitiones singulares maximè, maximeq; mirabiles, ab Aristotele confictæ primò, deinde ab Aristotele improbatæ: & ambæ ad obscurandam motus doctrinã, quæ tertio physico continetur: & quidem elenchis aliis super alios incredibilem in modum cumulatis: Nihil enim adhuc in acroasi physica minus ab Aristotele consideratum & judicatum animadverti. Ergo partitiones duas cõsideremus. Prima, dividitur mobile trifariam, per accidens, per partem, per se primùm: Item movẽs similiter per accidẽs, per partem, per se primùm. Partitio autẽ hæc est è duabus temerè consarcinata, per se, per accidẽs: partitio primo secundoq; physico proposita, & iterata nunc quinto in libro valde nugatoria iteratione. Per partem autem, neutri generi opponitur, sed per totum: quæ tamen partis ac totius differentia in tam multis motus differentiis antea propositis adhuc nulla fuit. Hic primus est elẽchus primæ partitionis. Quid deinde? Ad motum, quinq; requiruntur à physico nostro, Movẽs, mobile, tempus, terminus à quo, terminus ad quem. Atqui in physica motus doctrina, tertius liber, movens & mobile adhibuerat in motu, tria reliqua prætererat. At (inquiet philosophus) hic quintus liber emendator erit & corrector tertii. Verùm, inquam, doctor eximie, non tibi satis est errores aliorum tam longa via persequi, nisi & tu novos ex te comminiscare, quibus refellendis, discipulos tuos frustra fatiges & exerceas? quem enim sophistam, quẽ ἀσυλλόγιστον, nisi teipsum cõvincis? An ista tibi κενοφωνία placet ea demũ, cujus consequentibus ædificiis antecedentia fundamenta revellantur? Nonne melius & summo philosopho dignius fuerat, legibus tuis obsequi, omniaq; physicæ acroaseos dogmata καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον, sic interpretari, ut sciẽtiam inde physicam juventus edisceret, non autem & aliorũ; & tuos etiam elenchos abs te ipso præsertim inventos primùm, deinde reprehensos & improbatos attenderet? Agedum, dic in quibus antea errasti: disseruisti 3. cap. 3. physici, motum esse in mobili. id modo repetis, & ais motum non esse in termino ad quem: quẽ nominas εἶδος καὶ πάθος, speciẽ & passionem. Esto: addis à termino ad quẽ magis motum nominari: quod est tamen ad tuam doctrinam falsum. Nam corruptio & diminutio nominãtur à termino à quo, & in reliquis non commune nomẽ est utriq; termino: attamen quód affirmas τὰ πάθη ἀκίνητα, affectiones immobiles esse, in constanna magna est, cùm in his solis esse motũ postea disputaturus sis. & certè si neq; qualitas, neq; quantitas mutaretur, neq; locus relinqueretur, alteratio, accretio, diminutio, latio nulla esset. Tum veró quid est illud, quod dicitur? album mutari in colorem? & colorem in album? quinam sunt istorũ motuũ, quæso, termini? quóque modo inter se contrarii? an species generi, genusq; speciei adversum est? aut quomodo mutatur in colorem, quod jam antè coloratũ sit? aut quomodo color in alborẽ, cùm color in albore sit. Hoccine est superiora corrigere & emẽdare? Perge, quæ physica deinde sequuntur? Rejicitur è motibus physicis motus per accidens: sed argumẽto singulari, quia fit in omnibus: motus autẽ non per accidens, non item: sed in contrariis & eorum mediis & contradictione. At, inquã, logica ista caussa tam per se, quàm per accidẽs, antea communis omnium rerum fuit, & revera est: unde igitur ista restrictio? aut cur rejicitur motus, quia fit cõmunis? Heus physice physici superioris emendator, quid argumentaris? Et tamen hoc etiã utrũq;

falsum est. Nam per accidens motus in physicis rarior est, quàm per se: denique si motus per accidens è doctrina motus rejiciendus sit, cur huc attulisti? cur speciem motus instituisti? an ut errorem tuum postea corrigeres? Si Pythagoram vel Empedoclem vitiosæ partitionis authorem isto modo reprehenderes, tamen ad leges tuas ferendus non esses. quid igitur te futurum censeas, qui sophismata talia comminiscare, quæ postea ipse rejicias? Quis hic accusatur? Aristoteles: á quo accusatur? ab Aristotele: Physice mirifice, quamobrem tibi bellum hoc tam infestum indixisti? Sequitur deinde physica par & eadem de contrariis, deque contrariórum mediis. Cur enim logica ista in acroasin physicam includitur? Quomódo ad legem καθ' αὑτὸ defendetur? Sed adhuc prima partitio motus fuit per accidẽs, per partem, per se, tot elenchis & sophismatis ornata, & notis aristotelei nominis insta: altera sequitur quadripertita, secundum oppositionis differentiam: ubi Aristoteles novo nomine (quod non negaté, sed affirmaté significabit) appellat subjectum. Mutabile (ait) mutatur modis quatuor, á subjecto in subjectum, á non subjecto in non subjectum, à non subjecto in subjectum, á subjecto in non subjectum. At sancte Deus, quęnam ista quatuor membra sunt? Ex non subjecto (ait Aristoteles) in non subjectum, nulla mutatio est, quia non est contrariorum, neq; contradicentium. Sed reliqua audiantur. Mutatio á non subjecto ad subjectum, est generatio: á subjecto ad non subjectum, est corruptio, ait. sed utramque Aristoteles é motus generibus eximit. Quid ita? Duo hic Aristotelis adversus generationem argumenta sunt: primum est valde Zenonium & spinosum. Possibile oppositum enti, actu non movetur: quod generatur, est possibile oppositum enti actu: non igitur movetur. Atqui, inquã, aristotelei syllogismi, ut propositio taceatur, assumptio falsa est: Nam quod generatur, non est prorsus non ens actu: neq; quicquam simul corrumpitur, & generatur, sed sensim & in tempore, ut patuit in physica temporis: paulatimq; ut forma vetus expellitur, nova subinde succedit: neque inter privationem formæ, & formã, vacuum tempus intercedit, sed ut in locali, sic in isto motu, ἐναντίως καὶ μεταβάσεις deinceps efficitur. hoc igitur argumentũ primum falsum est: alterum Aristotelis argumentum ex elencho priore est ortum, Non ens, non esse in loco, ideoq; non moveri. At nõ ens illud, actu omnino nullum est, ut jam patuit. Quamobrem falsis argumentis generatio é physica motuum ab Aristotele rejicitur: atque eodem hoc sophismate, corruptio ex eadẽ motuum physica ab Aristotele tollitur: quia motus sit contrarius motui aut quieti. Corruptio autẽ, neq; motui, neq; quieti contraria sit, cúm generatio, cui sit cõtraria, nihil ejusmodi sit. Verùm, inquã, falsum illud est, generationem, motum nõ esse: & hic posterior elenchus ex illo priore nascitur. Sed tamen disputatio nostri physici contra generationẽ & corruptionẽ mirifica est. Generatio & corruptio, non sunt motus, ait: quia non sunt á subjecto ad subjectũ At disputator acutissime, tuo præsenti testimonio, utraq; mutatio, motus est a subjecto ad subjectũ: est enim á privatione ad formam, vel à forma ad privationem, ut primo libro tam copiosé disseruisti. Privatio autem, hic tibi subjectum est & cõtrarium. Etenim, ais, privatio esto contrarium, & affirmatione declaretur. Hæc Aristotelis adversus Aristotelem vox & oratio tam clara est, ut ii magnam summo philosopho notam negligentiæ inurere videantur, qui vel Apelliconis tineas, vel æneæ sphæræ silentiũ, vel quidlibet aliud non anté fateantur, quàm hæc æstimata & à tanto Logico judicata prædicẽt. Quamobrem cúm antea libro tertio generatio & corruptio motus veré ab Aristotele factus sit, Aristoteles quinti physici falsis argumentis temeré inductus est, ad tertii physici Aristotelem reprehendendum: neq; jam quintus liber, est verus judex tertii, sed falsus accusator. Atqui tamen in hac bella emẽdatione concludit physicus noster quadripartitæ distributionis laudem. Quatuor sunt species mutationis, ait, quarum una à non subjecto ad non subjectum, mutatio nulla est: altera à non subjecto ad subjectum, id est generatio, motus non est: tertia à subjecto ad non subjectum, id est corruptio, motus non est: Itaq; de quatuor generibus mutationis, unicum genus Aristotelis

stoteli est verum. Verùm, inquã, doctor eruditissime, tu partiendo, quatuor esse dixisti: an igitur tibi catholicum aut legitimum docẽdi genus esse videatur, vitiosas & mendaces partitiones fingere, ut sophismatis tuis refutãdis, ingenium tuum ostentes? Quænam obsecro, pugna ista est, cujus victoria victori ipsi cladem afferat? Prima tripartita partitio vitiosè conficta est, ut pars prima rejiceretur: & sic modò quadripartita fingitur, ut de quatuor membris tria rejiciantur. O logicam logicæ liberalis & ingenuæ vel dissimilem vel expertem! Sed tamẽ μεταβολὴ καὶ κίνησις, mutatio & motus, vocabula tibi modò diversa sunt, quæ antea semper eadem fuerant, & erunt persæpe postea: motum tamen antea & mutationem pro eodem definieras, neque modò aliter definis: ut novus novæ doctrinæ sensus intelligatur. Quid igitur? his ęnigmatis qualem tandem acroasin futuram sperasti? Motus sunt quatuor genera, dixisti libro tertio, in substantia, generatio & corruptio: in quantitate, accretio & diminutio: in qualitate, alteratio: in loco, latio: Nunc genera mutationis quatuor fiũt, quorum unum à non subjecto ad nõ subjectum, mutatio nulla tibi est: alterum & tertium, generatio à non subjecto ad subjectum, & corruptio à subjecto ad non subjectum, non sunt motus. Quare de quatuor propositis generibus mutationis unicum tibi motus est. At, inquam, ad motus definitionem tertio libro triplicem, generatio & corruptio motus sunt: nulla lex novæ definitionis nova prohibet, quin adhuc motus habeantur. Quid igitur? utrum physicus noster aliam quandam motus definitionem meditatur, quàm exprimere dicendo nequeat? Difficultatem prioris illius definitionis amplo testimonio testatus est. O physicam auditionem mirabilem, in qua pro solida rerum naturalium historia, nugæ tales audiantur! Equidem vellem mihi per interpretes hic liceret hunc librum è physica acroãsi tollere: displicet enim vehementer, & pudet, ab Aristotele Aristotelem tot sophismatis, tam stupidis infamari. Itaq; Aristotelis nomen in reliquis libri sordibus ejusmodi posthàc non audietur. Pergat igit̃ quisquis hic est physicus, novam physici motus historiam contexere, aut superiorem potius tertio physico contextam retexere. Illic è generibus categoriarum Aristoteles genera motuũ metiebatur: Hic physicus ex iisdem categoriis longè secus metitur. Illic genera motus quatuor, categoriarũ generibus quatuor æqualia fiebãt: Hic categoriæ fiũt octo, essentia, qualitas, ubi, Quando, ad aliquid, quantitas, Agere, Pati: inconstantia categoriarum illa est, de qua tertio physico disserui: quòd in Logica categoriæ fierent decem, in physicis modò tres, modò quatuor, modò sex, modò octo fierent, ut somnii simile videatur, tam levi atq; inconstanti fundamento velle ullam disciplinæ gravitatem constantiamq; confirmare.

IN CAP. II.

SEd physicus hic aliter ratiocinatur: Categoriæ sunt octo: At in essentia, relatione, actione, passione, non est motus: Ergo motus est tantùm in quantitate, qualitate, loco. Utrùm verò syllogismum, an paralogismum hic esse dicam? Prima pars est falsa: secunda pars est falsa: & tamen utraque posita & concessa, quæstio non concluderetur: de falsitate primę partis, actum est antea satis: secũdæ falsitatem doceamus. Motus nõ est in essentia (ait Aristoteles) quia substantiæ nihil est contrarium. Enimverò, qualis est ista quæstio? substantiæ physicum motum nullũ esse? Imò, inquàm, penè solius est essentiæ physicus motus: eadem siquidem oritur, interit, crescit, decrescit, alteratur, fertur, ut antea dictũ est 5. cap. 1. physic. Qualis verò quæstionis est ratio, motum non esse in essentia, quia essentiæ nihil sit contrariũ: Etenim cur substantiæ nihil est contrarium? Id verò jam primo libro refutatũ est. nonne generis in species & differentias divisio, est in partes contrarias? & sic contraria ab Aristotele ipso definiuntur, quæ sub eodem genere plurimùm differunt. utrũ nullæ sunt in essentiis species? nullæ differẽtiæ? Nonne Aristoteles ipse postea ignẽ aquæ contrariũ efficit? Utrum interpretes physicum excusandi gratiâ, substantias dicent esse cõtrarias formis tantùm, nõ subjectis, ut Simplicius ait? Dicunto, inquam: at album nigrumq; formis suis tantùm contraria sic erunt, non subjectis. Itaque si tali argumento

essentiæ non sint contrariæ, neque accidentia contraria erunt. Utrum autẽ non formis, sed qualitatibus cõtraria dicent esse ignem & aquam? At contrariarum etiam qualitatum caussas esse cõtrarias, necesse est: caussæ porrò qualitatũ, erunt ipsæ formæ. Quid igitur? Interpretibus difficultas hic ingens est proposita, reputantibus omnia physici hujus dicta, quovis Apollinis oraculo certiora. & tamen manifestam falsitatem ante oculos habent. Physica est pręcipuè de essentiis & generandis & corrumpendis: & libri hoc nomine duo præcipuè ab Aristotele conscripti, ut antea jam dictum est. generatio & corruptio, principes motus antea facti sunt: nunc tolluntur prorsus hi motus, argumento falso. quid ergo? deserendus author tantus, & inertiæ atque ignorantiæ condemnandus? minimè gentium: minimè interpretibus tantum facinus suscipiendum videatur: sed tentanda prius atq; experienda omnia. Et verò quidam interpretes impẽsè isto loco desudarũt. Exuperantia & defectus (ut 4. c. t. phy. apparuit) sunt termini oppositionis, à quorũ altero ordinatè proceditur ad alterum: ut contraria sint maximè distantia quidẽ, sed ordinatis mediis distantia: Inter formas autem substantiales, non esse maximam distantiam, neq; mediis distinctis ordinatam esse ajunt: ut materia, dum exuitur una forma, possit indifferenter aliam absq; ordine capere: atque ipsum esse in substantiis, momento indivisibili effici. unde concludunt, in essentiis oppositionem nullam esse. At, inquam, magno & manifesto sophismate interpretes hi falluntur & fallunt: maximam in contrariis differentiam, distantiamq; esse verum est: falsum est autem, in essentiis nõ esse: sed multò est absurdius illud, quód in ortu essentiarum, materia quamlibet formam promiscuè & sine ordine possit accipere: certis enim organis instructa prius ac præculta sit, necesse est, ad hanc formam, nõ aliam suscipiendum. Neque enim (ut antea docuit Aristoteles) è semine bovis, leo, arbor, homo, promiscuè gignetur. Studium philosophi defendendi intemperatum & immoderatum in interpretibus fuit: veritatis amor, & studiũ aristotelearum legum, aristoteleæ libertatis atq; industrię maltem fuisset: philosophiã enim jam multó lautiorem & illustriorem teneremus. Quamobrem præstantissimas Aristotelis laudes illas, potius quàm serviles istas interpretum sordes imitemur: politicis legibus illis politiam physicam administremus. Sed pro generationis & corruptionis genere satis dimicatum, quód oppositum sit aliquid essentiæ, nec ideo oppositionis argumento, è motuum physica tollendæ. Quid relatio peccavit, ut motus in ea nullus sit? Accidit altero mutato alterum esse verum nihil mutatum, ait physicus. Falsum, inquam: relata siquidẽ simul naturà sunt, nec potest qualitas patris gigni vel aboleri, quin reciproca filii qualitas simul gignatur aut corrũpatur. Ecquid? actio & passio, cur motus non erunt? Nonne 3. cap. 3. physi. Aristoteles verè docuit, motum re unum & eundem, ratione duplicem esse, in agente, actionem, in patiente, passionem? At actio, nõ est actionis, ais: neque passio, passionis. Falsum, inquam, est: potest enim motus primus, esse caussa secundi, & secundus, tertii: ac tum primus, caussa movens secundi, & secundus, tertii consideratur: Neque verum, actionem & passionem sensilia motus subjecta non esse. Quid enim tam sensile, quàm motus vulnerum plagarumq;, frigoris, algoris, & reliquarum actionum passionumq;, quibus sensus animantium in primis excitantur? Est verò sex argumẽtorum magna in hanc thesim physici disputatio. Sed totum id insulsius est, quàm ut refutationem mereatur. Tandem cõcludit physicus, cúm motus neq; in essentia, neque in relatione, neq; in actione & passione sit, in tribus tãtúm generibus relinqui, in quantitate, qualitate, loco: repertiq; dicta illa prius in qualitate, nomen alterationis utriq; contrario commune esse: in quantitate, commune nomẽ nullum esse, sed specialia accretionis & diminutionis nomina. In loco autem, nomen neque proprium, neque commune esse: Nam φορὰ, latio, in iis est quæ non suo, sed alieno motu feruntur secundum locum. Adduntur duo ad extremũ: primum, quód motus secundum majus & minus, alteratio sit: secundum, quód immobile dicatur duobus modis, quod omnino sit impossibile moveri, & quod vix & ægrè moveatur.

moveatur. Atq; ita secundum caput in partiendis motuum generibus concluditur. Verùm ut conclusio hæc ad extremum tota percipiatur, qualis est physici nostri syllogismus? Genera motus è categoriis metienda sunt: in substantia autem, relatione, actione, passione, motus nullus est: Ergo motus est tãtùm in quãtitate, qualitate, loco. Verùm ad corrigendum tertii physici physicam, qualis ista logica est? Propositio falsa est, ut antea disserui: neq; genera motus, è subjectis rebus sunt metienda: deinde assumptio falsa item, quòd in essentia, relatione, actione, passione, nullus fit motus: ac si quàm maximè vera esset propositio & assumptio, attamẽ consequens esset ἀσυλλόγιστον καὶ ἀσυμπέραστον: Tres enim categoriæ ab hoc doctore in categoriis enumerandis hic prætermissæ sunt, Quando, Situm esse, Habere. Quamobrẽ physici philosophi, quicumq; ista lecturi vel audituri estis, aliquando per sanctũ philosophiæ numen, expergiscimini, & in Aristotele explicãdo, Aristotelem ipsum sui interpretem, judicemq; facite: Physica tertii physici de motus definitione & partitione, nullam physicam habuit, sed logicam contra leges Aristotelis temerè & inconsideratè in physica actoasi permistam: Motus intelligẽtia magna prorsus & in omnibus artibus, atq; adeo nõ artibus necessaria, sed è physica vel tertii vel quinti physici, nullam doctrinam præcipuam requirit. Omnes artes vel scientia, vel opinione tantùm comprehensæ, motus suos habent, ut nos Aristoteles 3. c. 8. phy. admonet: Hæc Aristotelis gloria est, ut antea monui: ne nobis alienas laudes arrogemus. Logica semel admonuit, ut de movente caussa, sic de motu: Singulares deinde artes admonent de singulis suæ professionis & moventibus, & motibus. At tota motus genera exquirere, nullius singularis est disciplinæ: & si cujus esset, quò quæq; esset magis cõmunis & generalis, eò sibi munus hoc potius assumeret, ut Grammatica, quàm Rhetorica: ut utraque, quàm Arithmetica vel Geometria: & omnes illæ omnino, potius quàm Physica. At, dicet fortasse aliquis, quamobrẽ in quinto physico, tertii physici doctrinã reprehensam tantopere commoveris? Nonne philosopho pulchrum est, nõ aliena tantùm, sed etiam sua reprehendere? O' me censorem nimis severum, ac nimis acerbum! qui in philosopho philosophi gloriam tam iniquè condemno. Verùm quisquis hoc nobis objicies, audi, quidnam tibi respõdeam. Equidem vocem istam philosophi de alienis ac suis præcipuis erroribus emendandis in primis admiror, & in cælum fero. At errorem pro doctrina: at erroris emendationem, pro doctrina, in eadem simul arte proponi, equidẽ ferre nullo modo possum. Magnis viris id sępe accidit, nõ modo nobis minimorum minimis, ut priores cogitationes posterioribus emendarent. At si Aristoteles unus & idẽ scripsisse tertium & quintum physicum, cùm ad quarti finem pervenisset, sensissetq; tertii doctrinã sophisticam & perversam esse, nonne rectius & brevius fuit, aliter & alium tertium librum rescribere?

Membranis intus positis, delere licebit
Quod non ædideris. nescit vox missa reverti.

An oblitus erat quinto in libro, quæ tertio commentatus erat? Et tamẽ gravius multò est, quod in hac emendatione deprehendo: physica tertii libri, quamvis definiẽdo motu nihil legitimè definiat, quamvis partiendo, partes legitimas nihil integrè partiatur: attamen ad istam sophisticam comparata legitima physica videatur. definire aliquid voluit: hic nulla definitio tentata est. illic principes physici motus pręcipuo loco numerantur: hic tolluntur è toto numero. Quare si patronus ad Aristotelis caussam advocatus essem: librum hunc nothum & spurium esse libentissimè confirmarem: Aristotelis legitimum partum esse pernegarem. Itaque Aristotelis interpretes, spinas tam ineptas tamq; nomine tanti philosophi indignas, imò legibus Aristotelis tam contrarias atq; adversas, ex agro physico procul amandate: tribulis istis & carduis, ingenuam juventutẽ falsa ingenuæ artis specie, ne diutius pascite. Nec Alexandri stomachum pertimescite. ipse enim querimoniam illã suam, si hæc audierit, protinus abjurabit.

IN CAP. III.

Atq; hæc prima pars fuit è tribus quinti libri partibus: quid habet altera? Definit septem vocabula tertio capite, ἅμα, χωρὶς, ἅπτεσθαι, τὸ μεταξὺ,

τὸ ἐφεξῆς, τὸ ἐχόμενον, τὸ συνεχές. Simul, Seorsum, Tangere, Inter, Deinceps, Contiguum, Continuũ: quæ tota doctrina, cõmodius (si tamen cõmodi quicquã habeat) explicata esset in physica loci libro quarto: quia differentias locales feré cõplectitur: neq; toto isto libro definitionibus istis est opus: appellabuntur autẽ initio sexti libri, Simul esse dicũtur, quæ sunt in eodem loco primo. Seorsum autem, quæcunque sunt in diverso. Atqui prima illa definitio, ad physicam Aristotelis libro quarto falsa est: ubi proprius locus & primus est idem: & duo corpora, quæ sola dicuntur esse in loco, simul esse non possunt. Perge: Tangere dicuntur, quorum extrema sunt simul. Atqui, inquam, tertia hęc definitio, Geometrię non semper congruit: Geometris enim interdum nõ tangit recta rectam, quamvis cohæreat, sed tangit, cùm producta non secat: quod tantum potest accidere peripheriæ ad rectã & ad peripheriam. Ergo hæc definitio tertia itẽ vacillabit. Inter, id est, ad quod, quod mutatur, antea perveniat, quàm ad extremum, quo mutatur secundum naturam continué motum. In tribus autem est minimum: extremum nempe mutationis & contrarium. Cõtinué veró movetur, quod minimum quidem rei, temporis autem nihil intermittit: Cõtrarium autem secundum locum, est quod secundum rectam plurimúm distat. Hæc definitio quarta prolixa est, & cõtinui motus contrariiq; localis definitionem sine ulla necessitate complexa. Potest enim vel in quiescẽtibus, esse τὸ μεταξύ. Nec ad contrarii definitionem, distantia loci major minorve quicquam facit. nec minus contrarii motus sunt in exiguo circulo diametri, quàm in maximo. Nam si duo motus, contraria sint affirmata: quæ é regione perpetuó adversentur, adversi erunt quàm longinquis terminis distent, nil ad rem. una contrariorum logica definitio sufficit intelligẽdis & judicandis omnibus contrariis, & caussis, & moribus, & locis, & omnibus denique entibus, & non entibus. Agedum, definitio quinta succedat. Deinceps autem id sequitur, quod sit post principium duntaxat aut situ, aut natura, aut alio quodam modo definitum, nihil medium interest in eódem genere inter ipsum, & id quod sequitur. Sic linea post lineã, unitas post unitatem, est deinceps, inter quas nulla linea, nulla est unitas. Hæc definitio, licet obscurior, præ cæteris tamen tolerari possit. Sexta definitio, Cõtiguum est, quod cúm fuerit deinceps, tangit. Atqui definitio ista non recté connectit deinceps & tangens, ut definitiones utriusq; declarant: nisi deinceps dicantur etiam partes & tangentium & continuorum. Insetitur huc vitiosa partitio oppositorum in adversa & contradicentia. Nam relata & privantia, perinde sunt opposita. Perge: ista sunt huic physico levissima. Postrema igitur definitio est, Continuum, est quiddam contiguum. Hæc definitio est falsa: Nam contiguum ipsum per deinceps & tactũ definitur: quæ continuitati convenire nõ possunt. Eadem definitio clarius exponitur in categoria quantitatis: quód continuum sit, cujus partes uno communi termino cõtinentur: Sic linea, continuum quiddam est: Sumi nanq; communis terminus, quo partes lineę copulẽtur, punctum potest. Tolerabilior autem in physicis pars illa est, quę continua ait esse, ex quibus unũ fit secundum contactum: & sic 13. cap. 4. physici, συνέχεια dicitur ἕνωσις, tanquam diceres, unitio, quod repetetur 1. cap. 6. phys. Quapropter ejusmodi logica est in definitionibus septem: quarũ quinta sola tolerari possit: cæteræ, lege κατὰ παντὸς excusari nullo módo possunt. Atque hæc etiam secundæ partis sophismata, spurium nothumq; librum, & auribus physicis indignum, magis ac magis arguunt. Et tamẽ sophismata hæc, φιλοσοφήματα tanti ponderis Proclo fuêre, ut duos libros de physico ex tota acroasi collecto motu, definitionibus continuorum & contiguorum deinceps positorum, præcipué deduxerit. Tam insana Aristoteleorum interpretum de suo doctore credulitas fuit: falsæ & captiosæ definitiones Aristotelis, sutelllis axiomata, quibusvis geometricis axiomatis certiora.

IN CAP. IIII.

TRibus proximis capitibus, quarto, quinto, sexto, logica est de unitate & oppositione motuũ, levissima prorsus, indignissimaque physicæ nomine. Quarto capite, primúm docetur idem tripliciter dici, genere, specie, numero.

numero. Verùm quicquid enunciatur, generale est aut speciale. tertia ista numeri differẽtia nulla est: ut in logicis copiosius est à nobis demonstratum: & legibus Aristotelis contrarium est, generalia logicæ decreta, de differentiis ejusdẽ, in speciali disciplina repetere. Unitas autem numeri, absolutè unitas à philosopho dicitur: in eaque, tria requiruntur, ut sit idẽ & mobile, & locus, & tempus: deinde requiruntur & tria altera, continuitas, perfectio, æqualitas. At, inquam, imperfectum & inæquale, cur unum dici non poterunt? Imperfecta pictura fuit Apellis in Venere, attamẽ numero una. Inæquabilitate montium, vallium, fluminum, terra est inæqualis, & tamẽ una est. Verumenimverò, quid istas infinitis locis quisquilias tã curiosè persequor? unum & ens, de omni dicuntur, ut patet in philosophia, ubi de uno, sextum caput 5. libri, docet unum esse secundum accidens, aut per se: per se, specie, genere, definitione, continuitate, numero. item primum & secũdum caput decimi libri, docent nominatim κατηγορήματα τὰ καθόλου μάλιστα πάντων, categoremata maximè omniũ generalia, & universalia. Sed suo tum loco dissereretur de capitibus illis, & in logicis ista nobis jam disputata sunt, Unum, quatuor simplicibus modis dici posse, caussis, effectis, subjectis, adjunctis: ut vanitas ista per logicã, physicam, & metaphysicam tam immensè repetita, deridenda planè sit, & indigna sanè, quæ refellatur.

IN CAP. V.

Est verò logica quinti capitis admiranda, planeque par logicæ primi capitis: illic, partitiones membrorum nescio quot factæ, unde quotlibet abjicerentur: huc eadem sapientia revocatur, ad motuũ oppositionem. Motus contrarii (ait philosophus) sunt vel ex eodem in idem, vel ex contrariis, vel in contraria, vel ex contrario ei qui est in contrarium, vel ex contrario in contrarium ei qui est ex contrario in contrarium. Atq; ut intelligeremus, quàm subtiliter eleganterque physicus divisisset, ait: οὐ γάρ ἐστιν ἄλλως ἀντικεῖσθαι non enim licet aliter opponere. At, quæ est ista partitionis subtilitas, aut quæ tanta partiendi elegantia? Dichotomia enim sola, partitionis absolutam laudẽ sibi vendicat, à qua tribus gradibus abest ista quinq; partium partitio. Tum verò, quomodo à physico nostro opponuntur, quæ nullam oppositionẽ faciunt? Etenim, quod prorsus in hac sophistica mirabile est, duos oppositionũ istarum modos, nullam oppositionem ipsemet partitor esse docet, quartum ex contrario in contrarium, ut ex sanitate motus, ei qui est in morbum, contrarius non est, ait. & verè quidem ait, cùm motus sit unus & idẽ: docet deinde secundum ex contrariis, quia desinere possunt in mediũ, & contraria potius sint metiẽda à terminis ad quos, & magis ex illa parte motus nominatur. Hæc physici triplex est ratio, ut excludatur secundus modus, sed falsa: neque motus uterque unquam poterit simul in idem subjectũ cadere. Duos tandem modos approbat, duobus illis improbatis, Tertium in cõtraria, quintum ex contrario in contrarium ei qui est ex contrario in contrarium: re'que ait eosdem esse, sed nomine differre. Quænam igitur, ô partitor eximie, ista est ἀντίθεσις, propter quam partitio tam gloriosa tibi videbatur? Tum verò modus primus qualis tibi est? neque enim est improbatus cum duobus quarto & secundo: neque probatus: in multitudine & confusione bellæ partitionis delituit: & tamen re ipsa est idem cum tertio & quinto. An reservatus est hic mod⁹ mutationibus? Cur igitur in contrariorum motuum divisione abs te est adhibitus? Equidem partitiones varias & vario genere emendabiles, frequẽter animadverti: nullam tamẽ sophismatis tanti adhuc animadvertere potui. Quinque modos, ô physice, quisquis es, λογικώτατε, una divisione complecteris, tãquam bene oppositos. At duos nil oppositionis habere dicis, duos consentire: quintus effluxit interea. En igitur, gloriare aliter oppositiones contrariorum motuũ constitui non posse: obtineasq; partiẽdi laudẽ, quamcumque ista logica merueris. Equidem verba jam me deficiũt, ut interpretes de tam putido fatuoq; sophismate admoneam: Et tamen capitis reliqui sophistica, de contrariis mutationibus, non minus est admiranda. Generationem & corruptionem initio capitis dixerat physicus esse contrarios motus, ut qui

esset

esset ex eodem in idem: tandem contrariam quidem generationem corruptioni facit, sed motus negat esse, eodem illo videlicet negationis jure atq; argumento, quo primo secundoq; capite negaverat. Verùm quænam ista hominis hujus religio est, in substantia motus non ponere, quia substantiæ nihil sit contrariũ: & tamen substantię mutationes contrarias facere? Deniq; etiam oppositi motus à mediis ad extrema per eandem logicam definiuntur.

IN CAP. VI.

Sed sophistica in reliquũ caput continuatur. Motus (ait physicus) non motui solùm, sed etiam quieti contrarius est. quies enim, est privatio motus. Est autem, ut etiam privatio contraria dicatur. sic primo capite hujus fuit, Privatio, esto contrarium. unde & physico idem repono, quod antea, cùm in substantia sit privatio & habitus: erunt igitur contraria & termini contrarii, motus in substantia facient, ut in quantitate, qualitate, loco: totaq; de differentia mutationis & motus sophistica perridicula apparebit: Colligit etiam physicus (credo ne ullas Zenonis quisquilias oblitus esse videatur) motum, esse contrarium quieti, quæ ex eodem termino in eundem: deinde quietes esse contrarias, quæ sunt in cõtrariis terminis. Ejusdem logicæ est, quod physicus ait generationis & corruptionis mutationi non quietem, sed ἀμεταβλησίαν, mutationis vacuitatem oppositam esse. Verebatur videlicet physicus, ne mutationes, motus esse confiteretur, si contrarium in his esse diceret: & mox tamen ἀμεταβλησία ista dicitur ἐναντία, contraria mutationi: imò verò corruptio corruptioni, non solùm generationi contraria efficitur. Tanta est huic homini nõ cum rebus ipsis solùm, sed secum pugna atq; contentio. Sequitur ad amplificandum sophisma de contrariis motibus & quietibus, quæstio triplex: prima, quòd in omni genere motus quiensq; sit secundum & contra naturam: unde & quælibet generatio generationi, & corruptio corruptioni, & quælibet omnino mutatio quiesq; violenta sit opposita naturali. Hæc quæstio, longa inductione totã paginam explevit. Secunda, quòd non sit generatio quietis: quia violẽta quies generaretur: quia stare & ferri in naturalem locum, esset idem. Atqui, inquam, quid alienum fuerit, & secundum naturam, & prẹter naturam, quietem gigni? Prima enim quæstio id habuit: & ferri in locũ naturalem non idem est, quod in eo quiescere. Itaq; utraq; hæc ratio falsa est. Tertia quæstio est quòd quies in loco, contraria est motui ab eodẽ loco: quæ qualis sit, per me quidem talis habeatur. Atq; caput sextum in oppositione motus & quietis ita consumitur, ut quintum consumptum erat in oppositione motuũ. Verumenim verò incredibilem Aristotelis (si quis tamen hunc librum Aristotelis esse velit) patientiam, quinto præsertim in libro subiit admirari. Credibile est, innumerabiles veterum physicorum commentarios his spinis triciisq; refertos fuisse, unde etiam præcipua tantùm collecta sint. Sed per Deum immortalem, Aristotelis mens huc adhibeatur, consideretúrq;, quàm necessaria fuerit Aristotelis industria ad reliqua perpurgandum. Etenim quis tãdem erit modus legis καθόλου πρῶτον violandæ ac perfringendæ? Primus secundusq; liber, generalem & logicam caussarum principiorumq; doctrinam, specialiter contra legem illam catholicam in physica tam verbosè dispersit: Tertius & quintus liber, generalẽ & logicam motus doctrinã in physica tam obscurè tamq; nugatoriè repetivit: Liber primus, duobus capitibus, quinto & nono, & nũc quintus, tribus ultimis, generalem & logicam contrariorum doctrinam, ineptissimis sophismatis permiscuit: & si venisset sapiẽtibus illis physicis in mentem, parem physicam de genere physico, de specie physica, de syllogismo physico, deq; cæteris logicę decretis conscribere, physico huic videlicet somnia quoq; & deliramenta illa somnianda fuissent & delirãda: liberq; physicus aliquis de tam nobili physica conscribendus fuisset. Etenim Aristotelem de scriptis physici hujus judicem appellemus, legem καθόλου πρῶτον audiamus: Generalia ait, generaliter & semel explicanda sunt: Atqui, inquã, doctrina contrariorum est generalis rerũ omnium: imò etiam nõ rerum communis: & tam multis ab Aristotele in organo logico præceptis instituta: Quare generaliter & semel explicanda fuit. Et verò genera

lis &

lis & una cōtrariorum definitio sufficit omnibus omniū rerū generibus explicandis. utrùm meteora, lapides, metalla, plantæ, animalia cōtraria sint, definitio illa ostendet. Quamobrem nobiles istæ ingenuorum animorum cruces affigantur, evertantur, tollantur: Cruciarunt veteres physicos horum dogmatum doctores. At si Aristoteles ista omnia per ætatem recognoscere, & legibus logicis expendere potuisset, neminem in posterum cruciassent: ipse sine dubio affixisset, evertisset, sustulisset. Et tamen affligendi, evertendi, tollendi argumentum & beneficium aristoteleum est: legibus enim & argumentis Aristotelis, philosophia tam importunis impedimentis per nos liberatur.

P. RAMI SCHOLARUM PHYSICARUM

liber sextus, in sextum physicum.

IN CAPUT PRIMUM.

Atque hæc quinti libri é tertio libro physica admodū agrestis fuit: sexti libri physica ex eodem tertio, tertia feré parte est prolixior, de infinitate magnitudinis: unde deducitur infinitas motus, mobilis, temporis, status, quietis: ut meritó liber hic infinitatum possit inscribi: & tamen physica hæc multó est agrestior superiore: imó veró tetrior atque infestior. Infinitatem magnitudinis primó subtilius pleniusque disseremus, ut inde insania reliquarum infinitatū facilius intelligatur. Primo igitur capite revocatur tanquā dubia thesis de magnitudine infinite dividua, quæ tanquam indubitatum principium cōtra Antiphontē 2 cap. 1 phys. sumitur: revocatur (inquam) huc tanquā dubia thesis, majoreq́ apparatu conatuq́ demōstratio tantæ quæstionis exornatur. Adeste igitur animis, physicæ auditionis auditores, & rē mentibus penitus accipite. Hanc infinitatis thesin receperat Aristoteles 3. & 4. cap. 1. physici, & rursus 4. cap. 3. physici. Illic enim διχοτομίας ἄτομα, & ἀδιαίρετον μέγεθος: hic ἀτόμους γραμμὰς labefactare cœperat. Magnis veró & gravibus adversariis in hac caussa physicus noster opponitur. Adversus Anaxagorā (ut antea jam é Philopono patuit) Aristoteles librum de lineis individuis conscripserat. Democritus & Leucippus, atomorum authores, 4. cap. 3. de cælo appellantur: Pythagoras & Plato 8. cap. 3. de cælo, in hoc idem judicium citātur: & Plato separatim appellatur 7. ca. 1. Phil. de linea individua. Xenocrates etiam primo libro huc aggregatus est. Quare contra mathematicę philosophię proceres, Anaxagoram, Democritum, Leucippū, Pythagorā, Platonem thesis ab Aristotele de perpetua magnitudinis divisione informatur. Illi omnes uno consensu, magnitudinē minimam dari posse profitebantur: ut Aristoteles nobis author est, sed tamen eo ipso valde suspectus, quod antea principiū in schola geometrica adversus Antiphontem fecerit. Nunc veró tanquam à mathematicis improbatum probare contendit, sed tamē illi magnitudinem minimam profitentur. Aristoteles inficiatur, & pollicetur sese demonstraturū, divisionem magnitudinis ultimā nunquam fore. Agitedum, tāta de re tantam contentionem diligenter attendamus. Nihil enim eorū præstabit Aristoteles, quæ pollicetur: & si præstaret maximé, nihil tamen physicum, & de physica magnitudine, & physicæ acroasi consentaneum præstaret. Magnitudinem geometricam infinite dividuā esse, geometris principium esto, ideoq́ indemonstrabile: consideretur igitur quomodo ab Aristotele demonstretur, & quomodo veterum error refellatur. Quid igitur? unde primùm orditur Aristoteles? Mathematicum morem retinet, principia præponit, é tribus definitionibus anté tertio capite libri quinti præpositis, Cōtinua esse, quorum extrema sunt unum: Tangentia seu contigua, quorum extrema sunt simul: Deinceps posita, inter quæ generis ejusdē nihil est interjectum. Prima definitio clarior est in categoriis: secūda geometris fallax esset: Tertia præcipue probabilis esse videatur. ad quæstionem tamē magnitudinis semper dividuæ, nihil neq; secunda, neq; tertia definitio: nihil cōtigua, nihil deinceps posita facient: de cōtinuis quęritur, non de contiguis, non de positis deinceps. Sed tamen ἀκρόασις tota audiatur. Thesin statuit Aristoteles, quam demōstrare vult: Ἀδύνατον ἐξ ἀδιαιρέτων εἶναι τὸ συνεχές. Impossi-

possibile est, ex individuis esse quicquam continuum: quod, ut dixi, principiū est geometris, Aristoteli jam demonstrabile. Hoc igitur attendatur. Primò thesis ipsa non generaliter demonstratur, sed traducitur ad speciem unicam, id est lineam. Atqui, inquã, quod in specie concluseris, non fuerit legitimum de genere concludere. Nec Archimedi vel Euclidi justa demonstratio hæc videretur: imò verò in primis Aristoteli legem suam καθόλου πρῶτον cogitanti. Attamen esto: Si demonstretur impossibile esse, ex indivisibilibus constare lineam: demonstratum sané esto, nullum ex individuis continuum constare: analogiam speciei pro genere liberaliter accipiam. Argumentum igitur Aristotelis attendatur. Punctum est individuū, inquit: neq; unum sunt extrema punctorū: quia non est hæc quidem alia pars, illa verò alia individui. Concedo, inquam, id totum. Jam si lubet, conclude syllogismū, quem potes inde cōcludere, & experire utrùm hinc efficias, nullã lineam ex individuis constare. Continua sunt (inquies) quorum extrema sunt unum: Punctorum extrema non sunt unum: Ergo puncta nō sunt continua. Hæc summa est aristotelex demonstrationis: tanquam authores atomorum affirmēt puncta ad illam definitionem esse continua in unam lineam. At, inquam, id neq; Anaxagoras, neq; Pythagoras, neq; Plato, neque Democritus, neq; Leucippus patrono suo sensisse unquam viderentur. Plato enim (ut ex Aristotele jam citavimus) punctū in natura rerum nihil esse statuebat, sed dogma geometricum. Quare si adversus Platonem rectè Aristoteles argumētari vellet, debuit demonstrare, dividuū ex individuis componi non posse: non autem ad illam communis puncti continuitatem continuari. Verùm à thesi generali ad specialem lineæ hypothesin descendit, neq; tamen concludit: sed omissa lineæ quæstione, cōcludit puncta non esse continua. ita à continuo ad lineam, à linea ad punctum demonstratio delabitur: aliudque promittitur, præstatur aliud. Itaque si Platoni vivo hæc ab Aristotele objecta essent, quid Platonem responsurum arbitramur? nonne discipulo dicturum, quum syllogismi superioris elenchum retexuisset, aliam in omni rerum genere naturam esse compositi, aliam partium? Compositum, semper esse dividuum in partes, é quibus componitur: partes, nō necessariò dividuas semper esse? Oratio dividitur in dictiones: dictio, in syllabas: syllaba, in literas: litera individua est. Argumentatio dividitur in enuntiata: enuntiatum, in argumenta: argumētum, est individuum. Octonarius dividitur in quaternarios: quaternarius, in binarios: binarius tandē in unitates: unitas individua est. sic decempeda dividitur in pedes: pes in digitos: tandemq; ad mēsuram minimam pervenitur, quam Aristoteles etiam minimam appellat 4. cap. 2. de cælo. Et sic Aristoteles in fine primi Topici, multò verius & elegãtius philosophatur, cùm ait, Quod punctū est in lineæ, id unitas est in numero: ἀδιαίρετον γὰρ ἀρχή: utrumq; enim principium. Atq; illud etiam Aristotelis nimirum est 5. cap. 7. phys. adversus Zenonem, qui singulis milii granis sonitum tribuebat, quia milii modius deorsum cadens sonitum ederet. Errat Zeno (ait Aristoteles) neque pars in toto est quicquã nisi potentiã. Tale est nobilissimum illud ab Aristotele 3. 4. cap. 3. meteor. exemplū de iridis nube, quæ quàmvis constet ipsa ex guttulis specularibus individuis & invisibilibus, est tamen dividua & visibilis: & sic Euclides 3 th. 1. opticæ postulat angulum minimum: & sic Vitellio 5 d 2 lib. minimam lucem accipit, quæ si divisa intelligatur, non habeat actum lucis. Quamobrem promissa Aristotelis illa magnifica ubi sunt? En marmorea, vel etiã stultorum & fatuorum hominum judicio, plusquã adamantina fundamenta, quibus temporis mundiq; æternitas à philosopho construitur! Equidē cùm reputo, quantum huic philosopho nō tantùm à suis, id est paganis & impiis, sed à theologis Christianis, propter istas nugas attributum sit, exhorresco, totaq; mente commoveor, eò simplicitatis & credulitatis doctos & eruditos homines prolapsos esse: valdeq; spero, perlectis & perspectis, quæ contrà modò disseruntur, talem ἀκροατὴν longè alio judicio auditurOS, & discipulis expositurOS esse, vel potius nunquam expositurOS esse. Quapropter ad reliqua pergamus. Disseruit Aristoteles, puncta non esse continua, disse-

differit deinde non esse contigua, non esse deinceps posita: Hæ siquidem de tribus definitiones duæ supersunt. Puncta (ait) non sunt cõtigua, quia eorũ extrema, quæ simul esse possint, nulla sunt. Quod cùm Plato concessérit, irridebit meritò discipulũ in re quæ minimè controversa sit, demonstrãda sic occupatũ: Neq; enim quisquã somniavit unquã, punctis cõtiguis lineã continuari: Ergo pars illa supervacua, heterogeniam suam prodit. Quid tum deinde? Eandem demonstrationem de cõtinuis contiguisq; physicus repetit: tanquam tautologiam laudabilem existimet. Necesse est (ait Aristoteles) pũcta, ex quibus continuum sit, esse continua aut contigua: continua non esse, patet è dicta ratione: contigua verò si essent, esset utiq; contiguum totum toti, aut pars parti, aut pars toti. At punctum est impartibile: Itaq; totum toti contiguum esset: totum autem punctum toti puncto contiguum nõ erit: neq; cõtinuum, quia continuum habet partes alias atq; alias, in quas dividitur, diversas & loco separatas. Hanc Aristotelis tam ignavam tautologiam Plato miseraretur, punctaque punctis neq; continua, neq; contigua esse, discipulo concederet: nec ideo tamen sequi diceret, ut nulla linea ex individuis lineis cõstaret: conatum aristotelei ingenii magnũ quidè agnosceret: at in eo judicium valde desideraret. Atq; hæc è secunda definitione, demõstratio est: Consimilis est tertia Aristotelis demonstratio, è tertia definitione. Puncta non sunt (ait) deinceps posita, ut ex iis linea fit, tanquam ex multis Nunc, tempus: quia inter duo puncta quælibet, est aliqua linea: ut inter duo quælibet Nunc, est aliquod tempus. Hæc Aristotelis aggressio tertia est, quę simili cõmiseratione exciperetur à Platone: qui nunquam cogitasset lineam è punctis deinceps positus cõtinuari: cùm punctũ in linea media nullum actu statuisset unquam: imò qui punctum, placitũ illud geometricũ dixisset, pro linea minima & individua: & Aristotelẽ diceret valde audacter postulare, quod in quæstione est, pro quæstionis argumẽto. quæstio enim ipsi est, utrùm linea continuetur punctis: & tamen postulat, inter duo puncta quælibet lineam intercedere. Hoccine verò est promissam fidem liberare? hoccine est satisfacere? Omnes sanè obærati, decoctores, ære alieno obruti, aristotelica ista fide, creditoribus omnibus, nullo negotio satisfacerent: si postularent condonari sibi, quod ab eis peteretur: Tale est argumentum proximum, quòd sequeretur, continuum dividi in individua. At, inquam, magister, problema id est tibi propositum, quod pro problematis argumento velut absurdo, reponis. Definitio erat continui, quam si sumpsisses cum geometris & postulasses, simplicius egisses: at cum demonstrare vis, neq; tamen afferas præterea quicquam, ineptus es. Quid deinde? Triplicatur rursus elenchus idem, poniturq; pro absurdo, quòd continuum sit in impartibilia dividuum. At (diceret magister Plato) id tibi tã cupidè disputanti esto absurdum & falsum: Anaxagoræ, Pythagoræ, Democrito, cæterisq; mathematicis est (ut tute ipse de illis ais) perspicuum & verum: & à magistro non satis æqua videris postulare: postulas enim terno loco thesin propositam pro theseos ipsius argumento. Atqui meminisse debuisses, quàm sophisticum, quàmque pudendum sit, petere, quod in principio sit. Hæc igitur Plato reponeret Aristoteli. Verùm, demonstrationis aristotelicæ exitum audiamus: Etenim ex iis tam multis semperq; novis sophismatis, quæstio tandem summa illa & generalis concluditur, Quare omne continuum, est dividuum in semper dividua. Nova etiam demonstratio è tertia definitione colligitur: Nam (ait Aristoteles) si divideretur in individua, esset individuum individuo contiguum: unum enim extremum & contiguum cõtinuis. Hoc postremum est Aristotelis absurdum: Si continuum dividatur in individua, fore ut individuum sit dividuo contiguũ. Atqui, diceret hic Plato, totũ cõtrà est: Nã si partes sint individuæ, individuũ individuo tantùm contiguum erit. En igitur λογικώτατον Aristotelẽ, interdũ omni logica destitutum: En dialecticam, ad fundamentũ æterni motus, æterni temporis, æterni mundi stabiliendum: dialecticam verò tot elenchis & sophismatis confectam: ut jam non defendendus Plato adversus Aristotelem, sed Aristotelis nescio quæ miserabilis ambi

ſio deploranda ſit, quæ ingenium alioqui excellens & maximis dotibus ornatũ, in eas anguſtias præceps egerit. Dũ enim divinam Platonici mundi fabricã demoliendam ſibi propoſuit, videmus quales ineptias nugaſq; moliatur. Magnitudo geometrica eſt geometris infinite dividua: Id principium eſto: Ariſtoteles demonſtrare vult, neque tamẽ demonſtrat quicquã. Et ſi maximé demonſtraret, á magnitudine tamen geometrica ad phyſicam ſophiſtica eſſet infinitatis iſta deductio. Agitedum, ab iſto erroris infinito principio diſcedam': Quid deinde ſequitur? ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος τἆλλα συμβαίνει, dixit adverſus Meliſſum & Parmenidem Ariſtoteles: quod juſtiſſimé modó poſsit adverſus Ariſtotelem uſurpari. Perpetua magnitudinis diviſio, fons inſani furioſiq; ſophiſmatis Ariſtoteli fuit ad novam novi mundi ſpeciem ſomniandum: totus liber ſextus reliquus, ut poſtea totus octavus, ex iſto infinito infinitatis ſophiſmate deducitur: reliquo igitur capite primo ſtatuitur infinitum alterum in motu, tertium in tempore ejuſdẽ eſſe rationis, magnitudinem, motum, tempus ex individuis conſtare, dividiq; in individua, aut contrá conſtare é dividuis, dividiq; in dividua: Itaq; cúm demonſtratum ſit, magnitudinem ex dividuis conſtare, dividiq; in ſemper dividua: motum quoque & tempus é dividuis conſtare, dividiq; in ſemper dividua, demonſtratum eſſe. Hæc conſectaria duo fallacia ſunt, neq; enim infinitas magnitudinis geometricæ ad magnitudinem phyſicã pervenit: Iſta nimirum cognatio fuit ad 7. cap. 3. phyſici: Infinitũ dicebatur in magnitudine, motu, tẽpore, ſecundũ prius ac poſterius: quia magnitudo per ſe infinita diceretur: motus per magnitudinẽ, in qua fieret: tempus autem per motũ, cujus numerus eſſet: Eadem cognatio fuit ad 11. cap. 4. phyſici, quód magnitudo eſſet continua, & motus continuus, propter magnitudinem continuã: tempus deniq; continuum, quia cõtinuus motus eſſet. & iterum eodem capite, Magnitudinem ſequitur motus, motũ tempus. Iſta cognatio eadem fuit ad 12. cap. 4. phyſici iterata, quód magnitudinem motus, motũ tempus ſequatur, ut ſunt & quanta, & continua, & dividua. Nam quia magnitudo eſt talis, eadẽ accidunt motui, & per motum tempori. Hæc Ariſtotelis eſt philoſophia toties iterata & repetita: tanquã tautologia, magna aliqua in docendo virtus eſſet. Sed urgendus Plato videlicet omni ſophiſmatum genere, premenduſq; fuit: nec potuit logica veritas, niſi ſophiſtica falſitate oppugnari. Sed tamen, quãtó propius accedimus ad illud horrendæ impietatis ſophiſma, de æternitate mundi, motus, tẽporis, ex iſta magnitudinis, motus, tẽporis commentitia affinitate, tantó diligentius obſiſtendũ eſt fraudi, fallaciaq; accuratius detegenda. Quid igitur Ariſtoteles? Demonſtrandũ ſumit, primum magnitudinis & motus in infinitate affinitatem: ut ſi magnitudo ſit infinité dividua, motus etiam ſit infinité dividuus. Hoc alterum eſt infinitum in motu, ex illo ſummo magnitudinis infinito. Et demonſtratio videlicet per analogiam velocitatis & tarditatis pluſquam Euclidea vel Archimedea, nihil intelligentibus eſſe videatur. Verumenimveró telis aranearum tam ſimpliciter illaqueari muſcæ deſinant. Etenim quo nomine cõmodius appellem Alexandros, Porphyrios, Ammonios, Proclos, & cæteros Ariſtotelis interpretes, alioqui magnos prorſus & excellentes homines, tamen in philoſophia iſta fatué ſtupideq; credulos? Analogia enim illa nihil omnino demõſtrat, ſed obſcurat potius, ne tẽpus in refutando cõſumamus. Sed conſtantiore argumẽto reſiſtamus: Magnitudo eſt infinité dividua (ait Ariſtoteles) neque minima magnitudo dari poteſt. Negant (ut ipſe ais) Anaxagoras, Democritus, Leucippus, Pythagoras, Plato, & de phyſica magnitudine veriſsime negent: cauſſam negationis ex Ariſtotelis etiã philoſophia neceſſariam, ſyllogiſmo illo invictiſsimo confirmavi: Res ſenſilis, eſt finité dividua: magnitudo, phyſica, eſt ſenſilis: magnitudo phyſica igitur eſt finité dividua. Hoc antea libro tertio docui: & nũc tandem ſexto phyſico doceo, ab Ariſtotele pro fundamẽto maximæ & graviſsimæ quæſtionis, nihil niſi ſophiſmata fatua inertiaq;, fatuis & inertibus ſophiſmatis aggregari: quid tum? utrúm deinde etiam Platoni perſuadebit, motum infinité eſſe dividuum? Enimveró cohiberi

animo

animo in tanta indignitate vix possum. Attamen res quieté moderateq; agêda est. Magnitudo, quę infinité dividua ab Aristotele dicitur, estne intelligibilis tantùm, an sensilis? Intelligibilis tantùm, respondet Aristoteles ipse tertio physico: quia sensile nihil est potentiâ infinitum. Bene res habet, inquam: & incipio respirare. Sed iterum rogo de motu eandem rogationem. Motus (de quo modo loquitur Aristoteles, & loquutus est antea) estne intelligibilis tantùm, an sensilis? Sensilis planè, respondeat Aristoteles: & hoc uno discrimine differt Mathematicus à Physico, quòd Mathematicus mente magnitudines abstrahat à motu: Physicus, rerum sensilium, planeque tangibilium motus tractet. Ecquid igit, inquam, quomodo sensilem motum, è magnitudine duntaxat intelligibili infinité dividuũ efficies? Quomodo tantus alioqui tamq; mirabilis artifex, spectatoribus tuis in hac physica & sensibili scena, ταυτόματα illa, quæ omnem sensus aciẽ effugiant, repræsentabis? quomodo motum sensilem in magnitudine intelligibili demõstrabis? quomodo denique infinitatẽ sensili motui ex intelligibili magnitudine vindicabis? Physicus, nihil nisi sensile, imò nisi tangibile considerat: quomodo igitur illa duntaxat intelligibilia cõsiderabit? ubi lex est [illegible]? Cur non geometrica geometricé, physica physicé doceantur? Aristoteles vero tertio physico longe accuratior. lõgeq; magis legis suæ memor fuit, cùm duobus in locis testatũ illud professionis suæ testimonium relinqueret, de infinito physico duntaxat in physica esse differendum: geometræ suũ sibi infinitum interpretarentur. Denique (quod caput rei est) an res sensilis in subjecto duntaxat intelligibili versari exerceriq; poterit? Hæc igitur, physici professores, quicunq; & ubicunq; estis, per Deũ naturæ omnis authorẽ moderatorẽq;, attenté considerate. Motus physica res est Aristoteli: imò Naturę merus partus foetusq;: physica aũt res nulla, nisi physicé, nisi sensiliter, imò tangibiliter cõsiderari potest. Quare differentiam illam Mathematici & Physici subducite: habeat Mathematicus magnitudines infinité dividuas: Physicus, nihil habeat, nisi finitum, nisi finité dividuum, nisi in physico corpore & sensili & tangibili & finito & finité dividuo: proptereaq; motus physicus à magnitudine intelligibili & geometrica infinitam cõtinuitatem ducere nullo modo potest. Definite igitur tantis imposturis in posterum fidẽ adhibere: Magnitudo si qua est infinité dividua: est, utique geometrica mête duntaxat intelligibilis: neque motus physicus & sensilis in tali magnitudine fieret. Sed tamen hic aliud etiam argumentũ meditor & animadverto. Aristoteles jã toties motum magnitudini analogum efficit: quid igit istud, aut quale est, motum in magnitudine fieri? utrũ magnitudines, tanquam funes erunt: motus ipsi, velut funambuli? At, inquam, ridiculum istud est & deridendum: neq; enim motus in magnitudine, sed in re physica magna efficitur: neq; magnitudo sola, sed res physica magna, subjectum est physici motus. atqui infinité antea iam patuit. magnitudinem physicam finité esse dividuam, minimâq; dari posse. Quare undenam motus infinitas somniari poterit? Tum veró funes illi, cuinam motui subeũt? Etenim in generatione, corruptione, accretione, diminutione, alteratione, funes ipsi nulli anté saltaturis motibus prætenduntur: sed unà cum motu, magnitudo (ut cætera essentiæ accidentia, unà cũ essentia subjecta) crescit & minuitur? & sic Aristoteles 1. cap. 8. metaphys. docet unã omnibus motibus essentiã subjici. Quid igitur? quis motus in magnitudine, nõ jam dico geometrica & intelligibili, sed physica & sensili exercetur? Unũm latio sola erit? Huic enim locus anté paratus, & substrata via est, per quam feratur: & Aristotelis exempla huc omnia redeũt. Quare nugas à tertio usq; physico in totam ἀπειρίαν reliquam productas intolerabiles agnoscim⁹, de infinita magnitudine motuque propter infinitam magnitudinẽ infinito: cùm de motu quolibet id intelligi non possit, sed de motu locali tantùm. Verumtamen si locus etiam continuus non esset, an localis motus propterea continuus esse desineret? Hic enim actus ultimus superest, ut fabula peragatur, & Plaudite, dicatur. Verùm, inquam, loci cõtinuitas ad localẽ motũ continuũ necessarió attinet? Aristoteles hac de re 3. c. 5. physici audiatur,

& aristoteleæ philosophiæ corrigendæ beneficium, Aristotelis proprium esto. Illic igitur continué moveri docet Aristoteles, quando temporis omnino nihil, rei autem (in qua fit motus) aut nihil, aut minimũ intermittatur: quia rei, in qua fit mot⁹, nihil prohibeat aliquid interrumpi: sicut in fidibus fieri potest, ut post primam, repentè sonet ultima. Hæc Aristotelis definitio, docet localem motum, quamvis locus ipse disjunctus sit, tamen continuari posse. Quamobrẽ concludatur, Neq; physicam magnitudinem infinitè dividuam esse, neq; motum propterea infinitè esse dividuum: neq; omninó motum in magnitudine continua continuari: totumq; Aristotelis tot librorum sophisma, ad divinam Platonis cosmopœiam subvertendum, perversum prorsus ac præposterũ esse: quotq; Aristotelis argumenta huc diriguntur, tot inanes & vanos elenchos deprehendi.

IN CAP. II.

At latius erupit infinitas sophisticæ divisionis: Hinc enim deducitur infinitas motus, mobilis, temporis, stationis, quietis: de quibus sigillatim iccirco nobis erit differendũ: temporis autem infinitas confusius secundo capite anticipatur. Hic igitur magnitudinis & tẽporis divisiones æquales & reciprocæ efficiũtur: ut si magnitudo sit dividua, sit & tẽpus dividuum: & si tempus dividuum, magnitudo sit etiam dividua: ad eamq; rem, velocitatis & tarditatis eadẽ analogia, demonstrationes imperitis admirabiles habet. At, inquã, si magnitudo dividua sit, non propterea magis erit dividuus numeratus motus, quám numeratus color vel calor. Caussa quidẽ sectionis cõtinuæ, est à magnitudine in physicis reb⁹, ut Aristoteles ipse sæpe aliás, sed quarto & quinto capite hujus profitetur: neq; tamẽ reciprocatur de tempore, non quidẽ potius quám de colore. Nugæ sunt molestæ bene intelligentibus, & odiosæ: præsertim cúm tẽpus ab Aristotele tã sophisticẽ sit antea definitum: mensuraq; tẽporis pro tempore sit accepta: tẽpusq;, res logica, tam ineptè cũ magnitudine geometrica comparetur. Dimidia pars capitis hæc est de divisione magnitudinis & tẽporis: Altera est, quód infinitas æqualis, item & reciproca in magnitudine & tẽpore: ut si magnitudo sit infinita, vel extremis vel divisione, tẽpus infinitũ sit extremis vel divisione: contraq;, si tempus sit infinitũ extremis vel divisione, magnitudo pariter sit infinita: ita germanissimæ res simillimæque efficiuntur magnitudo & tẽpus. Verùm cùm Aristoteles tot antea locis professus sit, magnitudinem per se esse dividuã & infinitã: per magnitudinem, motum: tẽpus per motum: absurdæ admodum & stupidæ sunt hæ reciprocationes, toties præsertim in hoc libro iteratæ & inculcatæ. Et tamen quodnã est hoc consectariũ? Magnitudo est infinita: Ergo tẽpus est infinitum. Etenim cujusnã sensus sophisma hoc est? Magnitudo est infinita: quomodo? Divisione; respondeat Aristoteles: Tempus autem, quomodo infinitum? an divisione, sicuti magnitudo? sic enim conveniebat á parente similẽ prolẽ procreari. & veró primo capite ita respõdit Aristoteles, an igitur ut magnitudo maxima, sic tempus longissimum dari poterit? At Aristoteles id nequaquam videatur esse responsurus: quia æternum facit. Quomodo igitur tempus erit infinitum? Additione opinor, & successione. Quid igitur ambiguitate hac illudimur? Tẽpus accipit á magnitudine infinitatem additionis, cúm tamẽ magnitudo, additione finita maximaque dari possit? Ex hac porró infinitate ultimorũ & divisionis, solvitur Zenonis ratio, Quód finito tempore, liceat spatiũ divisionis potentiâ infinitũ pertransire. Hic infinitum bifariã distribuitur, ut aliud sit infinitum extremis, aliud divisione: tanquam idem non esset antea distributum libro tertio. Sophistica pompa consimilis est, quód actu infinitum, finito tempore transiri nequeat: neq; finitum actu spatiũ, in tempore infinito: ad eãq; ostentationem, analogia velocitatis & tarditatis revocatur.

IN CAP. III.

Physica hujus capitis levicula est ex occasione infiniti tẽporis arrepta, Nunc esse individuum, & in eo nihil neq; moveri, neq; quiescere. Probet, inquã, Geometra punctũ esse individuum: eandẽ & partem logicam ostẽderit.

& tamen hæc tam bella physica, de Nūc individuo, quodq; cuncta fiant in tempore, nihil in Nunc fiat, jam 11. cap. 4. physici dicta primum, deinde repenta est 13. & 14. capitibus ejusdem libri. tam chara sunt Aristoteli sophismata. Et tamen si de tali tempore, id est motus cælestis numero, dicendum fuit, in cælesti doctrina dicendum fuerat. Quinetiam quædam momēto fieri videntur, ut lux solis supra horizontem, nō parte prius alia, alia posterius, sed simul omnibus illucescit, ut est in Opticis.

IN CAP. IIII.

PErge verò: dixisti de infinitate motus, de infinitate temporis: quæ sequitē nova & tertia infinitas? Nulla adhuc nova informatur, superior illa motus infinitas revocatur, quód motus est dupliciter dividuus: primó, secūdum partes rei mobilis: secūdó, per partes tēporis. In primo modo, Aristoteles miserè prodit sophisma de motus infinitate: Nam si motus est dividuus secundum partes rei mobilis; res autē mobilis, sit dividua finitè (ut res omnis physica finitè dividua est) motus quoq; finitè erit dividuus: tandemq;, ut res mobilis in rem minimam & individuā solvetur, sic & motus: Notetur igitē in medio capitis aristotelea conclusio, Necesse est omnis rei partibilis hāc esse divisionem, Quapropter Aristotelis etiā vera Logica, putidam hāc sophisticā refellet, beneficioque Aristotelis & argumēto, intelligemus motum non esse infinitè dividuum. Secundo modo divisionis (quo motus per partes temporis dividitur) Aristotelis physica singularis est, & singulariter animadvertenda: Quantum (inquit Aristoteles) est dividuum per se: quale autem, per accidens. quod verū quidē est, sed addit Aristoteles ad finē, omnia pariter & dividua & infinita esse: Consequitur maximé (ait) omnia dividi, & infinita esse à mutabili: protinus enim inest mutabili & dividuum & infinitum. Hic verò syllogismus physici nostri valdé est admirabilis. Mutabile est dividuū & infinitū. At, inquā, omnis quātitas, qualitas, omnisq; omnino physica res, mutabilis est: Igitur dividua & infinita. Atqui, inquā, physice divine, quid agis? Quia motus sit dividuus & infinitus, quia tempus sit dividuū & infinitum: concludis postea motum esse æternum: tempus esse æternum. Ecquid igitur tuis istis vestigiis, utrúm vere concludere licebit, Omnis res physica, est dividua & infinita: Ergo æterna. Nihil igitur in natura rerū erit caducū, nihil corruptibile: nulla generatio, nulla corruptio, nulla accretio, nulla diminutio, nulla alteratio. At id minimé gentium unquam cogitasti. Videant igitur Aristotelis sectatores & æmuli, quæ commentorum monstra peperit commentitia aristoteleæ infinitatis physica.

IN CAP. V.

AGedū, quid post istas motus infinitates atq; æternitates sequitur? Physicus in motu commoratur, & motus infinitatē exornat tribus corolariis: primū est, Omne mutatū, est in termino ad quem: ut patet in motu locali, & in omni omnino motu. At hoc primū vulgare: quod autē sequitur, singularis est sapiētiæ: Mutatum primó & per se, est mutatum in individuo, id est terminū motus non esse in tēpore. Sed tertiū planè παράδοξον est, Id in quo primó mutatum est, dupliciter dicitur, in quo vel desiit, vel cœpit: mutationisque est revera finis, principiū nullū est omnino: ἄπειροι γὰρ αἱ διαιρέσεις, divisiōes enim infinitæ. En igitur somnia ex illo infinito sophismate perpetuó dividuæ magnitudinis physicæ somniata. Primum principiū motus nullū est, ait Physicus noster: neq; motus cœpit unquam. Verum est, scilicet: nec primúm Aristoteles de physica acroasi disserere cœpit unquā: acroasis fuit ab æterno. Itaq; nugas sophismatū omnium & ineptias sic facies æternas. O' lepidā & jocularem Physicā! Quid enim vis aliud de tam fatua insulsitate dicā? Sed tamē ne paradoxū id solum putes, additur ex eadē sapientia, Neque mobilis, neque temporis esse quidquam primum. At monstra insomniorum procul abigant: & quidem vel præsenti Aristotelis doctrina abigātur. Etenim hoc ipso in capite ad finem Aristoteles docet, quanta per se dividua esse; & in his nihil esse primum: Reliqua per accidēs esse dividua, & in iis esse individuum & primum. Ex hoc igitur solidiore venoreque theoremate, conclu-

dito: Per accidens, dividua habent primum & individuum: At motus & tempus, per accidens (per magnitudinem nempe, ut jā toties patuit) quanta sunt: imó veró quid tota illa tersi physici disputatio, (quód nullum extremis esset infinitum) aliud fuit, quàm sophismatis hujus, quod in magnitudine, quod in motu, quod in tempore nihil primū sit, refutatio & improbatio? Motus igitur & tempus habent aliquid primum & individuum: somniaq; ista (nihil esse primum in magnitudine physica; nihil in motu: nihil esse primum in mobili, nihil esse primum in tempore) non dico jam dira & execranda, sed miseranda, & plané fabulosa deprehenduntur. Equidem ista ab Aristotele, & in Aristotelem disserens, mirabiliter obstupesco: tantā rerum nō jam dico fraudē, sed repugnantiam & stupiditatē, tandiu tolerari potuisse. Et tamē novi generis sophisma semper aliquod affertur: Etenim quodnam hoc deliramentum est? In omni motu (dixit Aristoteles 1. c. 5. phys.) quinque sunt, mobile, locus, tempus, terminus à quo, terminus ad quem. Ergo, inquam, in omni motu, est aliquid primum, quia primus est terminus. At in hoc capite, de duobus illis terminis, Aristoteles primum tollit, inquies. Ecquid igitur, inquā, utrúm si effrænatam cujuscunq; levitatis inconstantiam tibi permiseris, idcirco in natura rerum minorē constantiam fore sperasti? Posuisti antea, tollis postea: affirmasti antea, negas postea. utrúm propterea Naturæ veritas immutatur, non proditur inconstantia tua?

IN CAP. VI.

Nova sophismatū paradoxa continuantur. Ecquid (inquies) potest absurdius tot sophismatis cogitari? Equidē ipse vix mihi meis oculis ista credere audeo: sed tamen ita sunt in libro. Nihil est in tempore primū, dixit Aristoteles capite quinto: nihil mutatur in tēpore primū, ait sexto capite Aristoteles idē: unde concludit, Quicquid mutatur, prius jā mutatū esse. Quamobrem, inquā? Quia (respondebit Physicus) infiniti, quale tēpus est, nullum est principiū. Enimveró quousq; insanus physicæ infinitatis elēchus iste physicū nostrū exercebit? Sed tamē exercet etiā vehementius & stolidius, quàm antea. Nec enim infinitas tantúm à magnitudine ad motū, mobile, tempus, sed etiā ad quælibet non continua traducitur. Eadem enim (ait) demonstratio in nō continuis. Ergo jam Aristotelis somnia illa superiora redeunt, Qualitatē & accidentia quælibet esse dividua & infinita. propterea, inquam, omnia, cujuscunq; modi entia, erunt æterna. O' magnitudines, ô motus, ô tempora, ô non continua etiam, quælibet infinita atque æterna! quænam vel pelves, vel sphæræ, vel Apelliconis tineæ, istā physicam excusabunt! Sæpe jā professus sum, collectas esse ab Aristotele varias de veterū commentariis commentationes: nō æstimatas, non judicatas. At unum in locū tam multas, imó tam fatuas, tamq; deliras nugas, quomodo jam excusare valeā? & cæteros errores quosvis facilius ferre possum! impietatē veró æterni motus, æterni temporis, æterni mundi, per ejusmodi deliramenta affectari, equidē ferre nullo modo possum: neq; viri boni esse duco, tanta tantæ fraudis indignitate non commoveri: nebulonemq; improbum statuo, qui prudens & sciens nebulas tam impias tueatur.

IN CAP. VII.

Sed tamen morbum non jā æternitatis solúm in Aristotele suspicor: symptoma aliud etiam subest. Morbus in Græcia popularis fuit, & plerisq; philosophis etiam pené é cōtagione & natura cæli ingeneratus, ut sibi satis eruditi nō viderentur, nisi libros quamplurimos edidissent. Libros igitur, libros, inquā, Aristoteles parturit. Ergo infinitatis sophisma in librū integrū continuatur: Repetitur (quamlibet odiosé & putidé, jam ab Aristotele, logicam omnem prorsus oblito, nihil interest) repetit (inquā) cognatio magnitudinis & temporis é secundo capite. Si magnitudo finita, & tempus finitum: & cōtrá, si tempus finitum, magnitudo quoq; finita. Tum eadem finiti, infinitiq; ratio repetitur in mobili & tempore: deniq; etiam in motu. Equidem infinitis istis sophismatis refellendis defessus sum: & nisi nugas tā putidas nugari Physicus noster desierit, refutare equidem desinam.

IN

IN CAP. VIII.

ET quidem patiētia iam omnis me planè destituit. Infinitas magnitudinis, infinitas motus; infinitas mobilis, infinitas tēporis exposita est: duplex infinitas adhuc superest exponēda, infinitas status, infinitas quietis. Quod sistitur, quādo sistit (ait hic infinitatis architectus) necesse est moveri. Esto: Primū nihil fuit in motu: primum nihil in mobili: primū nihil fuit in tēpore: primū nihil fuit etiam in non continuis: primū denique iam nihil est in statiōe: Quinetiā ad quietē sophisma pervenit, ut in quiete, ne primū quidē reperiatur: denique ista incredibili Aristotelis sapientia, quod semel quievit, in sempiternum quievit: neque quietis habuit unquam principium. O miseros aristoteleæ physicæ physicos, quibus ista anilia delirarnēta tanti sunt, ut cùm semel dormire cœperint: æternum sibi somnū credant antecessisse! Ecquid mirū est, tam graves lethargos stertentibus, sensus sopitos esse? neque quicquā de tot tantisque sophismatis adhuc deprehēdere potuisse? Equidē arbitror omnia omniū, qui usquā fuerunt, delirorū physicorū deliramenta, in hanc infinitatis thesin congregata esse. Infinitas tertio in physico, magnitudini geometricæ & intelligibili dūtaxat attribuebatur. At isto in libro, attribuitur primò magnitudini, deinde per magnitudinem motui, mobili, tempori, non cōtinuo cuilibet, item stationi, quieti. ecquid in mentem denique venire potuit, cui non ista infinitas ab Aristotele cōmunicata sit? Credo tū formicas, & papiliones, & muscas infinitas fuisse futuras, si ad istum infinitatis largitorem in tempore accessissent. Ecquid formicas aut muscas loquor? cùm philosophus ipse, uno continuorū & non continuorum nomine omnia sine exceptione, complexus sit? O' Prodigū infinitatis philosophum! ô philosophū sui prorsus immemorē, dissimilimūque! Etenim quid tota contra infinitū extremis, tertio physico disputario disputavit, quàm hoc, sine principio infinitum nihil esse? Et quidem ex omnibus absurdis (quibus Aristoteles uti solet) hoc ordinarium perpetuumque ferè est, Res abiret in immensum, Res progrederetur in infinitum: istumque infinitatis scopulum maximè omnium reformidavit: ut nē Deo quidem infinitam potentiam concederet, diceretque omnino in natura finitum infinito melius esse, ut octavo physico differetur.

IN CAP. IX.

VErùm quid huic physicō facias? ab infinitate discedere nō potest: reliquias etiā à Zenone persequitur, unde videi & nugas superiores trāstulisse: Zeno igitur, infinitatis argumēto argutabatur nullū esse motū: primò nō localē, quia fieret in Nūc: unde quippe tempus constaret, & fieret per infinitum. at Aristoteles negat tēpus ex Nūc constare: & ait infinitū potēnâ pertransiri posse. Secundò, non secundum essentiam, quia in neutro esset termino. At (respondet Aristoteles) imperfectè & modo quodā est in altero, cùm aut ens esse desinit, aut incipit ens esse. Tertiò, non in orbem, quia esset in eodem loco: at per partes est in diverso loco. Sic Aristoteles, Zenonis argutiis respondet: non tamen definitioni suæ congruenter respondet, orbem per partes in diverso loco esse, quia cæli partes in nullo omnino Aristotelis loco sunt, cùm superior superficies nulla sit. Partitur tamen Aristoteles Zenonis canones de locali motu ineptè quadrifariam, cùm de infinito una sit: quamvis Zenoni altera, Achillea appelletur, tanquam omnium fortissima, & apparet Zenonem in hisce nugis, iactationem aliquam habuisse, quā Aristoteles adamarit. ἀρχονομία, quæ fuit ad 3. cap. 1. phy. huc etiam repetita est: & [illegible], quod appellat Aristoteles, magnum aliquid ipsius iudicio fuit, Aristotes quod videlicet imitaretur.

IN CAP. X.

DEcimo capite, infinitatis reliquiæ quædam sunt adversus Democritū & Heraclitū, ut interpretibus quibusdam videtur. Prima itaque pars capitis est, quòd impartibile nō movetur per se: cùm tamen Democritus faciat atomos mobiles per sese. At, inquā, mens suos etiā motus habet, cogitare, iudicare, meminisse: neque caussa movēs, motūque cæteris tribuēs, ipsa in sese est otiosa, & nihil agēs movensque. Secūda pars capitis est, quòd nulla mutatio infinita

sit: quia est inter duos terminos. quãvis Heraclitus censuerit omnia infinité moveri. Hic Aristoteles excipit localem motum, tanquã terminis nõ semper utrinque terminatũ. O' physicæ infinitates, physicum istũ defugite. perniciem jam vobis atq; exitiũ afferet. Imó veró physicæ studiosi omnes, ingentes Aristoteli gratias agite, ut qui jam infinitatẽ illam mutationis & motus tã insulsé insaneque, tot antea capitibus jactatam, refellat. Et quidem hæc ad extremum librũ clausula, bene reputanti, aptissimé collocata videatur: ut sit antecedentis tam insanæ, tamque dementis disputationis emendatio atq; correctio. Quamobrem si quis jam dubitet, utrùm motus sit infinitus, mobile infinitum, tempus infinitum, status infinitus, quies infinita: Aristoteles hic extremum respondebit, nullam motus infinitatem esse: neque ideo mobilis, neque temporis, neque status, neque quietis esse infinitatem: summamq; libri sexti vanitatem atque inanitatẽ idcirco deridendam esse. Longeq; alia discipulum Alexandrum consolatione cõsolabitur, libros nõ editos nihil caussabitur: ne putet Alexander regios thesauros esse dilapidatos: sed infinitarũ nugatũ ac vanitatum fumos demonstrabit ventus condonatos esse.

P. RAMI SCHOLARUM PHYSICARUM Liber VII. *in septimum Aristotelis physicum.*

IN CAPUT I.

HACTENUS liber infinitatũ finitus est, quem sané, si veræ tot infinitates fuissent, infinitum quoq; esse cõveniebat. Sed superis atque Aristoteli gratia, infinitates illæ commentitiæ & fabulosæ deprehensæ sunt: ariesq; cornu illo truncatus & mutilatus est: alterumq; æternitatis cornu reliquis duobus physicis erigitur: cui jam nobis est obsistendum, ne quicquam feriat. Atq; uti cœpimus, sigillatim agatur. Septimus igitur sequitur, par & physica & physicæ elegãtia quinto physico. Sed de quinto ne levissima qdẽ suspicio interpretũ fuit: de septimo fuit maxima. Duo ejus exemplaria Græcis interpretibus fuerũt, nonnihil diversa, adeo ut spurius liber nothusq; nonnullis videatur. & certé magna ex parte amputatus est á Themistio, & ab Eudemo omnino præteritus, ut é Simplicio licet cognoscere. Verùtamen cùm tot antea quisquilias, omnis generis nugarũ atq; ineptiarum collegerit Aristoteles, non intelligo, si priores libri omnes Aristoteli tribuantur: quamobrẽ & septimus tribui non possit. Attamen Themistium hîc potius imitabor, quàm Eudemum: & dicam potius quædam, quàm omittã prorsus omnia. Thesis autem septimo libro triplex explicatur: prima, de primo movente: secunda de sensibilium qualitatũ alteratiõe: tertia de comparatione motuum. Prima pars igit̃ primo capite differit, quicquid movetur, ab alio moveri: ut inde primum movẽs aliquod esse appareat. At quod movetur, movetur etiã externo motu: itẽ quod interiore, licet nõ appareat, ut cùm forma corpus movet. Hæc Aristotelis ratio, formis motũ absurdé eripit. Nec enim forma tãtùm movet materiã compositi, sed cõpositum totũ, sed separatim etiã seipsam: ut anima cogitando, judicando, reminiscendo. & sic 3. cap. 8. phys. elegantius Aristoteles philosophatur, disputans non omnia quiescere, licet motũ sensus non deprehendat: quia anima suos interiores motus habeat: *ἡ γὰρ φαντασία καὶ ἡ δόξα, κινήσεις τινὲς δοκοῦσιν εἶναι.* Visio enim & opinio, motus quidã videtur esse. Sed alia physici ratio nihilo probabilior sequitur: Si aliquid quiescat, mobili alio quiscẽnte, id ab alio movetur. Id enim Alexandro suspectũ est: mihi etiã plané alienũ. Sed hæc physica erit rursus uberior quarto capite octavi. Sequitur eodem capite é motis ab alio, primũ movens esse aliquid ab alio immobile: de quo erũt duo capita octavi, quintũ & sextum. Sed in hac thesi demõstranda, Aristoteles valdé lubricé pgredit̃: itaq; etiã sophismatis sui lapsum indicat & corrigit: neq; tamen multum efficit, ut doceat ex illis omnibus motis & moventibus unum motum fieri.

IN CAP. II.

ITaq; ad demonstrationis continuationem, assumitur inter movens &

& motum nihil esse medium: idque longissima omnium motuum inductione declaratur. Primùm tribus motuum generibus factis quinto libro in quantitate, qualitate, loco: tanquam generatio & corruptio, motus non sint. Sed in locali motu sumit physicus quædam à seipsis moveri: & imprudens refellit primã thesin, dum hanc secũdam meditatur: quũ motus ab alio orti genera quatuor efficiens, ἕλξιν, ὦσιν, ὄχησιν, δίνησιν, tractionẽ, pulsionem, vectionem, volutionẽ planè demõstrat, animaliũ progressus, motus esse per se, nõ ab alio. Atq; interea inter hos motus externos, projectio annumeratur á philosopho: nec antiperistasis tamẽ illa adhibetur, de qua fuit ad 8. cap. 4. physici, & sic sine antiperistasi explicabitur motus projectionis 10. cap. 8. physici, & tamen ut ad 8. cap. 4. phys. dictũ est, ἀντιπερίστασις cuã aristotelea est 32. 33. 34. problemate mechanico. Atque interea etiam quatuor generum divisio improbatur, & duo postrema genera duobus primis subjiciuntur: ut elegãtia partitionum 1. & 5. cap. 5. phys. referret: tanta sophismatum & elenchorum generis omnis licẽtia huic philosopho ferè perpetua est.

IN CAP. III.

Atque hæc prima pars est Physicæ septimo physico comprehensæ: qualis est deinde physica partis secundæ? Categoria qualitatis in hoc caput penè tota includitur, quòd alteratio fit qualitatibus sensilibus & patibilibus, non formis & figuris, non habitu & dispositione: quod otiosi & inertis somnii placitum est. nec enim minùs alteratur, qui ex indocto eruditus, ex improbo probus, & contrà efficitur, quàm qui è sano ægrotus, é debili validus, & è calido frigidus: totum enim illic è forma justiùs, quàm hîc è materia nominabitur. Verũtamen physica hæc de alteratione, quorsum huc irrepsit? quid cum antecedente physica, quid cum sequente conjunctum aut commune obtinet? Et tamẽ, heus Physice, quisquis es (quoniam Eudemus Aristotelem, quem magistrum tamen multos annos audierat, hic authorem noluit agnoscere) qualenam hoc tuum recens placitum est? aut tuæ physicæ quomodo consentaneum? statuisti in quantitate, qualitate, locó motum: quantitatem nullam excepisti, locũ nullum excepisti: quænã judicii levitas ista est, de quatuor qualitatis generibus unum tantũ alterationi relinquere, neq; id quidem totum? Quatuor entis generibus, quatuor motuum genera, primó æquaveras: detraxisti primũ in essentia: nunc tandẽ etiam qualitatis portiunculã tãtùm relinquis alteratiõi: utrũ id est philosophari, an ludificari?

IN CAP. IIII.

Sed tertiam septimi physici physicã audiamus: Logica est deinceps reliquis duobus capitibus talis de cõparatis, qualis fuit quinto de cõtrariis. Didiceris in Logica doctrinam comparationis in quantitate, æquali, inæquali: in qualitate simili, dissimili: scies quæ res notæ physicæ sint comparabiles: istã de comparatione Logicam minimé desiderabis. Elenchus in Aristotele gravissimus est, doctrinam generalem in speciali repetere. Lex καθόλου πρῶτον, minimẽ sophisma tantum tolerabit. Sed tamen quid Aristoteles hîc philosophat? quãnam comparationis doctrinã reperit? argutatur εἰς ἑκάτερον, Vtrùm omnia omnibus sint cõparabilia: & decernit, ἵνα μὴ ὁμώνυμα, quæcunq; non sunt homonyma & ambigua: ista veró Aristotelis ὁμωνυμία, est Euclidis ἰσογώνια: in Logicis Aristotelis συγγένεια ad legem καθόλου πρῶτον amplissimẽ celebrata: ut constet, omnia comparabilia esse, quæ generis ejusdem fuerint.

IN CAP. V.

Specialia comparationũ & proportionũ exempla physicus adhibet: unde putant interpretes quidã, generales analogias deduci posse: at fallũtur: analogiæ regulas non habent alias, quàm quæ in Logicis & mathematicis cõparationum axiomatis docentur: in quas etiam Aristoteles incidit, de divisis & compositis potentiis. In iis autem analogiis, est ista Zenonis analogia; quam de toto partibusq; adversus Aristotelem initio sexti adhibuimus. Totus modius milii cadens, sonitum efficit: Ergo (ait Zeno) granũ quodlibet efficiet. Nõ sequitur, ait Aristoteles. Hæc igit Logica est motuũ analogia, nullis solidis

&

& catholicis theorematis ornata, sed Zenonis tantúm elenchis instructa: & quidem elenchis jejunis & aridis, qui vix ac ne vix quidem lectionem, nedum refutationem mereantur.

P. RAMI SCHOLARUM PHYSICARUM Liber VIII. in octavum Aristotelis physicum.

IN CAPUT I.

HACTENUS de duobus aristoteleæ physicę prodigiis, alterum (ut spero) expiatum est, de motus infinitate: alterum sequitur, specie ipsa multó horribilius de motus æternitate. Hoc enim fuit aristoteleæ machinæ cornu alterum: Itaq; liber octavus, erit liber æternitatum, ut sextus liber, fuit liber infinitatum. Octavo igitur libro disceptatur æternitas præcipué motus, deinde moventis. atq; é decem capitibus, quinque spectant ad æternitatem motus, quinq; ad æternitatem moventis. Sed inter omnes Christianos, quorum quidē scripta extent, Grammaticus fortis bellator & egregius hîc fuit. Libros separatim quinque adversus aristoteleam cæli æternitatem cōscripserat: sextum etiam contra præsentem aristotelei motus æternitatem: cujus quædam é Simplicio considerabimus. scripsit etiā libros decem & octo adversus Proclum in eodē argumento: ideoq; hîc velut fanaticus & sceleratus á Simplicio exagitaī: imó veró ut indoctus καὶ παρακουσμάτων τινῶν, ἐν αὐτυχῶς ἐστὶ ἀγουμένους ἀπὸ φιλοσοφίας μετέχων· ex quadam perversa doctrina, neque feliciter, neq; legitimé philosophia imbutus. Sic á Simplicio Grammaticus omni doctrina spoliatur: Homerus videlicet á Zoilo. Etenim jam antea locis aliquot Simplicium plané ἀγεωμέτρητον deprehendimus: cúm tamen Grammaticus, mathematica disciplina cæteris interpretibus præstiterit: & caussa præsens diligenter animadversa demonstrabit, tantū hîc inter Grāmaticum Simpliciumq; interesse, quantū inter servū sophistā, & ingenuum philosophū interesse posit. Agitedū, æterni motus philosophum auscultate. De motus æternitate, capita duo prima: tria postea rursus erunt, septimum, octavum, nonū. sed ordinē Aristotelis sequemur. Quærit igitē Aristoteles primo capite, Utrúm motus aliquando cœperit, & aliquādo desinet: an semper fuerit, semperq; sit futurus. Respondet, á physicis motū dissimiliter accipi: ab aliis æternum, quos nō nominat. Democritum autē & Leucippū videtur indicare: ab aliis nō æternū. Idq; dupliciter: primó, semel omnino cœpisse, cúm antea quiescerent omnia. quomodo Anaxagoras ait, divina mēte ordinata & cōposita esse omnia, cúm antea infinito tempore quievissent: Secundó ex parte, quód res aliás moveantur, aliás quiescant: quomodo Empedocles ait concordia rem modó unā ex multis: modó discordia, ex una multas effici: interjectisq; temporum periodis, quietem intercedere. Veruntamen procœmiū hoc rhetoricum esto, cōmune præsertim partis utriusq;, nihil præcipué thesin æterni motus adjuvans. Quid deinde? procœmii excitatio continuatur. Operę pretium sit (ait physicus) veritatē quæstionis hujus accuratius animadvertere, non solúm physicæ, sed philosophiæ primæ gratiâ. Hic locus, theologiam indicat Aristotelis in hac thesi futurum: quæ prorsus eadē iteratur, duodecimo libro primæ philosophiæ: & ex acroasi tota, id solum videtur esse, quod in verā physicā transferri posit: si tamen legitimé posit: Aristoteles Deum aliquē hîc videtur agnoscere, quē in Parmenidis unitate, & Anaxagoræ mente deriserat: quem á physicis formis in philosophiā rejecerat ultimo capite primi, & secundo capite secundi: quem septimo capite secundi, principium physicé movens omnino immobile, & omnium primum dixerat: principium tamen physicū esse negaverat, quia principium motus in sese non haberet. Verúm perge: excitatus jam plané est auditor, atque erectus ad hanc acroasin seu physicæ seu philosophiæ primæ audiendum. Dicat igitur philosophus acroasin, quam meditaī: quibusnam argumētis æternū motum concludit? quomodo contrariis argumentis resistit? Duo equidem confirmationis argumenta ad motus æternitatē summa deprehēdo. á definitiōe mot⁹, á

definitione

definitione temporis. O' phyſice, æterni motus architecte! quid vis tibi? definitio hæc utraq; ſophiſtica, planeq; nugatoria & ridicula jam tibi demonſtrata eſt: & tamen nugarum manifeſtarum ſophiſmatis tantum problema conficies? Veruntamen robuſta hæc & valida motus & temporis argumẽta, ad motus atque temporis æternitatem audiamus: ac motus primúm. Plato igitur dicat primúm aliquando motũ extitiſſe in phyſicis & ſentilibus rebus, cúm antea nullus omnino fuiſſet. Quid tu contrá? Motus (ais) eſt entelechia mobilis quatenus mobile: ergo antequam fuerit motus, fuit mobile. Atqui diſcipule argutiſſime (dicat Plato) quid iſtis tuis veſtigiis concluſo ſyllogiſmo reſpondebis? Motus eſt entelechia mobilis quatenus mobile: ergo cælum mobile anté fuit, quám cæleſtis motus eſſet. Iamne ſenus tuo te gladio jugulari? Hac Platonis exceptione ariſtotelea petitio non retunditur tantúm refelliturq;, ſed retorquetur in petitorem, plaga longé fœdiore. ut ſi verum ſit Ariſtotelis argumentum, convicta ſit Ariſtotelis intentio: motus, eſt entelechia mobilis quatenus mobile, ait Ariſtoteles: ergo antequã motus ſit, erit mobile. At, inquã, definitio iſta inepta & ridicula eſt: & ſi legitima ſit, id tamen quod vis, non concludet: quia materia mobilis uná cũ motu primo gigni potuit: & ſi concluderet, attamen motũ nativum non perpetuum concluderet: tot in primo ariſtoteleæ demonſtrationis congreſſu ſophiſmata reperiuntur. Atq; hoc de Grammatici contra Ariſtotelem argumentis unum eſt: unde judicari jam atq; æſtimari poteſt, qualis & quantus philoſophus Simplicius fuerit, qui Grammaticum appellat indoctum & furioſum, alicubi etiam impiũ. Sic enim *ταυτὸν ἀσεβῆ* Grammatico obſicit. Attamen huic indocto & furioſo doctus iſte vir & ſapiens reſpondere nõ poteſt: appellat Hebræos & Chriſtianos idiotas & ſtupidos, ſine ſenſu, quibus Grammaticus probabilis appareat: Attamen idiotæ iſti & ſtupidi, ſenſum paulò *διαλιαπικώτερον*, bene judicantibus facilé probabunt. Sed quid Simplicius ad iſtam Grammatici inſtantiã reſpondet? Ait mobile æterno motu etiã prius eſſe, ſed per partes: ut Sol, dũ eſt in Ariete, eſt mobilis ad Taurũ. & ſic mobile eſt ante motum: quem locum ſumpſit ex 8. c. 9. metaphyſ. ubi Ariſtoteles illud ait: & Alexander nominatim hoc exemplũ protulit. Verúm, ô beate Simplici, theſis eſt, Utrúm motus, non per partem, ſed motus omnino cœperit: & Ariſtoteles adverſus Platonem ſumit, ſi motus aliquando nullus omnino fuerit, fuiſſe tamen mobile & motivum ſine ullo omnino motu. Itaq; de univerſo univerſi cæli motu interrogat Grammaticus, Utrúm univerſum cælum fuerit, antequam ullo prorſus motu moveretur univerſum: de particula cæli, & ſtella nõ interrogat. Interrogat utrũ corpus univerſum antẽ fuerit, quám motus eſſet univerſi corporis. Tu de pollice reſpondes: & tamẽ falſum exemplum cõminiſceris, quia mobile non affers ſine motu, neq; Sol tuo judicio quievit unquam: nec ideo in Ariete eſt mobile ante motũ. Quare Simplicii, vel Alexandri, vel etiam Ariſtotelis iſta reſpõſio, ſimplicitatem judicii & ignaviam, non tãtúm malitiam & fraudem prodit. Attamen acroaſin æterni motus reliquam audiamus. Diſſeruimus jam primo libro, Ex nihilo, ut formam rerum, ſic materiam á Deo gigni potuiſſe: argumentiſq; Ariſtotelis, æternitatem materiæ nullam concluſam eſſe docuimus. Sed paralogiſmus iſte prętereatur, & ab Anaxagora atq; á Platone Ariſtoteli condonetur. Mobilem ſiquidem uterque infinito anté tempore materiam confuſam atq; inordinatam fuiſſe cẽſuit. Fuerit igitur mobile, quod moveri poſſet: fuerit etiã motivũ, quod movere poſſet. Idq; Anaxagora & Platone conſentientibus, Ariſtoteles obtineat. Quid deinde? Admirabilem ſyllogiſmum phyſici conſiderate! Hic enim Ariſtoteli, demonſtrandæ æternitatis Achilles fuit. Si ante primum motũ (ait) mobile & motivum fuerint, aut facta ſunt aliquando, cúm prius non fuiſſent, aut ſunt æterna. Equidẽ, ut pro Platone ſpondeã, dilẽmatis connexum, & ſyllogiſmi propoſitionẽ cõcedo. Perge ad aſſumptionem, & utrumq; (ſi potes) remove. Atq; huc etiam mihi videris accedere, quód neq; facta, neq; æterna ſint. Nõ facta primúm diſputas, quia neceſſe eſſet primo motu priorem motum exiſtere. Obtineto id, inquã, ſumma

ma vel Anaxagoræ, vel Platonis voluntate: uterque enim æternam materiam, æternũ Deũ confitetur ac prædicat. Quid ad scholam alterã affers? Cur neque mobile, neque motivũ, æterna sunt? Id enim erat caput rei: quomodo demonstras? ἄτοπον μὲν φαίνεται, καὶ ἀδύνατον ἐπινοεῖσθαι, absurdũ (ais) iis qui rem per sese cõsiderabunt, id esse videatur. O singularem æternitatis assertorem & demonstratorẽ! Siccine pro omni quæstionis argumento, quæstionem ipsam affers? & ais rem per se cõsideratam, absurdam esse? Pergamus: de tribus syllogismis ad æternitatem motus affirmandum, primus ejusmodi fuit: Secundus sequitur, pari logica conclusus, quo Aristotelea etiam absurdiora minitatur. & quænam absurdiora ista sunt? Si mobile (ait) & motivum aliquãdo quieverint, necessariò antecessent & motus, cujus privatio quies illa fuerit: quia quietis aliqua fuit caussa: ita motu primo prior motus erit. Cõsequens absurdũ: antecedens igitur. At, Aristoteli respõdeat Plato, absurdius nihil objicis: sed eandem cramben reponis. Etenim qualenam hoc primũ est argumentum, quòd motus antecesserit quietem, quia quietis aliqua caussa fuit, quiesque sit privatio motus? Utrùm igitur visus cæcitatis: auditus surditatis: aut habitus denique privationis caussa fuerit? atqui naturam antea formãque docuisti esse principium & caussam nõ solùm motus, sed etiam quietis. Itaque quid mireris Deum quem motus authorem primum facis, caussam primæ quietis esse? utrùm habitum privationi isti (quam appellas) necessariò putas antecedere? Atqui pueri utero matris inclusi nõ vident, & tuo judicio quiescũt à visu: in cunis vagientea non ambulãt, sed tuo judicio quiescunt ab ambulatione. Itaque tuo isto syllogismo concludes & vidisse & ambulasse, antequam viderint aut ambularint unquam. Quid igitur hanc Platonis responsionem, quid, inquam, nisi Aristotelis pudor cõsequatur? Me quidem, tametsi adversus tã capitales humano generi fraudes justissima de caussa severiorem esse deceat, attamen tantæ ignaviæ pudet tædetque: & nisi à pagania Simplicii per hæc impia sophismata, vera religio, tanquam fabulosa derideretur, vix ulla respõsione digna existimarem. Verùm perge: tertium ejusdem complexionis syllogismum attendamus: Hic verò syllogismus prolixus & confusus magis est, quàm periculosus aut formidandus. Summa verò est: Possibilia, potentiam propinquam inter se & finitimam habent, ut alterum moveat, alterũ moveatur: ut in relatis, necesse est, ut relationis potentia sit, aut utrumque, aut alterũ propinqua relationis potentia affici: quod 7. cap. 9. metaphys. etiam plenius reponitur. At illa sæculis ante conditũ mundũ innumerabilibus quiescentia, talẽ potentiæ propinquitatẽ non habebant: Itaque non erant possibilia, sed prior aliquis motus necessariò antecessit primũ motũ. Enimverò (dixerit magister Plato) discipule, quid ais? aut cur te iis argumẽtis is perditum? an minus parer esse poteras adolescens, si senex uxorem postea duxeris: quàm si tum quoque duxisses? An si mille annos, imò sexies millenos, occulti lapides in terræ visceribus delituerint, unde hodie regium palatium ædificatur, tum ad annos illos, tã multis antè temporibus præteritos, minus apti ad ædificandum erant, quàm sunt hodie? an denique primus ille motor, & prima illa tibi ingenita materia, ab æterno potentiam eandem nõ habuerunt, ut ille moveret, ut hæc moveretur, quàm habeant bodie? utrùm tibi Deus alius est hodie, aut materia prima hodie alia est, quàm infinitis antea sæculis fuerat? utrùm denique æternorum non est æterna quoque potentia? utrùm verò æternorum nulla est potentia? Id enim Aristoteles 6. cap. 12. metaphys. affirmabit. At id falsum est, ut tum suo loco plenius & commodius agetur. Quamobrẽ cõcluderet Plato, triplicem Aristotelis complexionem (quòd primo motu prior aliquis esset) malitiosam & fraudulentã esse: sed malitia tamen & fraude, solis Simplicii & serviliter impiæ sophisticæ addictis perniciosa. Attamen Aristotelem de primo motore philosophantem, Aristoteli nullum primum motum somnianti comparemus: Quid igitur? quo modo philosophatur, motorẽ aliquẽ primũ esse? Impossibile est enim (ait) in infinitum ire movens, & ipsum ab alio motum. Disputas isto loco philosophe, aliquẽ esse motorem primum, quia abitio esset in infini-

infinitum? Valeat igitur in primo motu caussa eadem: & jam simili judicio utere, Primus est aliquis motus, secús abitio esset in infinitum. Prima est aliqua magnitudo, secús abitio esset in infinitum. Hoc mehercule argumẽto, omnes quarti libri infinitates evertent: Est aliquod primum mobile, secús abitio esset in infinitum: est aliquod primum tempus, secús abitio esset in infinitum: est aliquis primus status, secús abitio esset in infinitum: est aliqua prima quies, secús abitio esset in infinitum. Videmus igitur ut posteriorib. Aristotelis sophismatis priora refellantur? O singularem Aristotelis & prædicabilem philosophiã, quæ tãtum bonorum malorumq; delectum suppeditet! Agitedum, motus Aristotelis per motus argumentum, æternus esse non potest: videamus quomodo per argumentũ temporis, æternus esse possit. Attendite igitur, quicunque hæc legetis vel audieris, alterum æterni motus argumẽtum. Si tempus sit æternum (ait Aristoteles) motus est æternus: cúm tempus, sit numerus motus secundum prius ac posterius. Tempus autem est æternum, ut omnes physici, præter unũ Platonem confitentur: & Nunc, præteriti futuriq; temporis medium, idem etiam probat. Quare motus est æternus: Hic syllogismus in Aristotele totidem partibus instituitur. Citetur igitur reus Plato, caussamq; adversus ista dicere compellatur. Quid ad propositionis rationem dicturus est? Equidẽ dicturum arbitror, quod in Timæo scriptum reliquit: Tẽpus hoc, quod appellatur, imaginem tantùm æternitatis esse: vel potius non tempus, sed mẽsuram temporis. Itaq; tempus, motu quolibet lõgé esse prius atque antiquius: neq; tempus cũ motu reciprocari: sed si motus nullus esset, mens tamen divina extensionem durationis secundum prius & posterius numeraret. Sed tamen Aristoteli ex sua definitione respondeatur: condonetur ei propositionis connexũ: Si tempus sit æternum, motus est æternus. Assumptio retexatur: At tempus est æternum. Quid itaq; requiret Plato. Hic Aristotelis ad istam assumptionẽ elencbus duplex egregius est: Primus, Semper fuit prius & posterius: ergo tempus æternum. At huic captioni jam itum est obviam, cùm extẽsionem durationis, tempus esse diximus. Hinc Democritus non omnia genita esse demonstrat, quia tempus sit ingenitum: attamẽ Democritus, æternum tempus cogitans, Platonicum illud temporis exemplar æternum cogitare potuit, & nihil Aristotelis caussa dicere. Sed tamen physicos omnes Aristoteles opponit uni Platoni. Tempus est æternum, quia omnes physici, excepto Platone, ita sentiũt. Enimveró, inquam, Platonem ab Aristotele tanti sophismatis impudentia opprimi non feram, nõ patiar, nõ sinam. Plato solus (ait Aristoteles) tempus generat. Ecquid, inquam, physice? nonne dixisti paulo antè hoc ipso in capite (ne oblivionis elencbum longius repetamus) ab Anaxagora, ab Empedocle, motũ primũ institui? nõne 10. cap. 1. de cælo, & 1. cap. 3. de cælo, postea docuisti, á primis physiologis omnia generari? Nonne postea tertio metaphysico docuisti, ab Hesiodo theologisq; omnibus deos rerũ principia constitui, & à diis generari reliqua omnia tũ immortalia, quæ nectar & ambrosiã gustassent, tum mortalia, quæ non gustassent? ab iis, inquam, omnibus docuisti generatum esse mundum, generatũ esse motum, generatum esse tempus. Nonne 8. cap. 9. metaphys. eosdem physicos rursus appellasti, de motus temporisq; fine? Et tamen nunc affirmare audes, à solo Platone tempus generari? Heu pietas! heu prisca fides! quamobrem tandem physicum nostrum tam miseré deseruistis? Ecquid? si Demosthenes pro Harpalo, aut Tullius pro Numatio, illã mentiendi licentiam sibi sumerẽt? quis Areopagus, quis Romani fori cõsessus, mores istos ferret? attamen aliud etiam in isto sophismate sophisma est. Solus Plato censuerit tempus esse genitum: an ut in foro, sic in philosophiæ ludo, caussas multitudine testium dijudicabis? At Aristoteles alibi multó sapientior est, cúm authoritatis argumẽtum ἄτεχνον & sine arte, judicat: cum propter nostrum affirmare ac negare, judicat in re ipsa nihil immutari. Quare præter inverecundum antecedentis mendacium, etiam complexionis ἀσυλλογιστίαν, paralogismũ refellit. Etenim syllogismus Aristotelis in Aristotelem retorqueatur, quid respondebit? solus Aristoteles in omni

philosophiæ parte contra philosophos omnes innumerabilia decreta innovavit: ergo lapsus est, erravit, temerè fecit. Hunc opinor syllogismum Aristoteles contra se nequaquam [illegible] judicaret. Nequaquam igitur ego cõtra Platonem judicabo. Et tamen si authoritatis potius, quàm rationis momenta, in tanta quæstione quærẽda sint, magister Plato unus (ut de ipso Antigenidas poëta quondam dixit) multorum millium instar esse debuit. Hic enim Homerus philosophorum, & tanquam Deus habitus est. Quare altera ista æterni tẽporis aristotelea demõstratio, bona cũ gratia dimittatur, valereq; jubeatur. Sed Simplicius (ut Porphyrius, Jamblicus, & plerique semiplatonici semiq; aristotelei) isto loco pacificator prorsus est humanus: dissensionem Aristotelis à Platone æquo animo ferre non potuit: recõciliare itaq; conatus est, unius verbi distinctione, totam hanc discordiam. Genitũ (ait) aliàs opponitur æterno, aliàs per se se & sua vi consistenti: Aristoteles primo modo, Plato secũdum negat esse genitum: Itaque re conveniũt, verbis tantùm discrepant. O' nugatorẽ; non jam dico simplicẽ & fatuum, sed petulantem & protervum! Etenim Platonis Timæus legatur, in manibus est hominũ: utrum Plato mũdum, ideoq; & motum & tempus gignat: cum priùs non fuissent, an sola tantùm caussa, ut Aristoteles, genitum confiteretur, velut à caussa superiore dependens. Quæstio enim Platonis illic manifesta est, Utrùm mundus ab aliquo tẽporis principatu ortus sit: tum syllogismo isto rem conficit. Omnia corporata sensumq; moventia, oriuntur certo tempore & intereunt: At mundus corporatus est sensumq; movet, cerniturq; & tangitur: Quare mundus tempore oritur atque interit. Hic Platonis syllogismus est evidentissimus & clarissimus, si quis verum confiteri velit: Itaque etiam Plato, post mundani corporis, mundanæq; animæ machinationem & molitionem, Mundus (ait) ea constructus proportione, ita cohæret, ut dissolvi nullo modo possit, nisi ab eo, à quo est colligatus. Itaq; Platonis sententia, mundus à Deo fabricatus est, & à Deo eodem dissolvi corrumpique potest. Et tamen Simplicius, ut Aristotelis elenchos & sophismata mordicus tueatur, nebulas ridiculæ distinctionis de genito duplici, sui similibus Simplicius offundit, ne verum cernatur. At nebulo in luce collocatus; à nebulis suis destituetur aliquando, fallereq; desinet. Quare Plato non docuit tempus æternum esse, ut interpres iste fabulatur; idq; invito Aristoteles ad Aristotelis errorem excusandum imponit. Quamobrem primus Aristotelis elenchus de temporis æternitate, deprehensus & convictus est: secundum audiamus. Si impossibile est vel esse, vel intelligi tempus absque Nunc, necesse est semper esse tempus: Atqui impossibile est tẽpus intelligi sine Nũc: quoniam nunc, est medium temporis, initium futuri, finis præteriti: & ideo necesse est ipsius in utramque partem semper esse tempus: Quare tempus est æternum. Hoc secundum Aristotelis judiciũ ita conclusum est. Verùm retexatur in partes, & subtilius consideretur. Quid! propositio illa qualis est? Si impossibile est vel esse, vel intelligi tempus absq; nunc, tempus est æternũ. Quamobrem inquam? id enim falsum est Platoni: cui cùm mundus creatus est, Nunc, fuit initium futuri, finis præteriti (quod antea nullum fuerat) esse non potuit: nec ideo medium. Item cùm mũdus desinet, Nũc illud, erit finis temporis præteriti, futuri autem initium non erit: quia postea nullum futurum est. Quamobrem Aristotelis altera demonstratio (quòd motus sit æternus, quia tempus sit æternum) non demonstravit problema propositum, sed Aristotelis elenchos in Platonem, ac sophismata exposuit, ac propalam collocavit. Veruntamen alacritas Aristotelis in hoc contra Platonem certamine permagna est: videtur sibi conclusisse, motum esse æternum: neque dum tamẽ sibi satisfacit: cõtrarium etiam disputat eodem argumento, Motum corruptibilem non esse: quia mobile & motivum iterum moveretur & moveret, aut æterna sic permanerent: primũ falsum, quia ut illic, motu primo prior, ita hîc postremo posterior accideret, si postea quàm corruptio facta fuerit, supererit & corruptibile, quod denuo corrumpi, & corruptivum, quod corrumpere possit. Secundum item falsum, quòd æterna permaneant. Hoc Aristotelis somnium

fuit

fuit 9. cap. 1. physici, de materia æterna: hoc idẽ fuit initio capitis hujus, de motu ingenito, sed ut inquit poëta ille,

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte.

& fallacis somnii caussas abundè jam refutavimus: morbus idem eodem remedio curetur. Verum enimvero adversus omnes conatus nostros, una est Simplicii admirabilis defensio: cùm enim multitudine sophismatum aristoteleorum à Grammatico detectorum obrueretur, ad hoc asylum refugit: Hæc ab Aristotele *νοερῶς καὶ θείως εἰρημένα*, intelligenter & divinè esse dicta: Aristotelémque dialecticæ artis & inventorem & perfectorem esse: neque ideo esse verisimile, tantum artificem cõtra suam artem toties, tam fœdè tamq; turpiter commissurum fuisse. Talis antea religio Simplicii fuit, pro omni logica, adversus Aristotelem hiscere, nefarium scelus esse: At mancipio isti quid facias, veram religionem Aegyptiorum fabulis comparãti, & nunc Aristotelem primum logicæ inventorem & perfectorem prædicanti? Nam ante Aristotelem natum, logicorũ tot libri fuerũt, quot primo scholarum logicarum libro recensuimus: & tot sophismatis obruta est Aristotelis logica, quot in ejus organo demonstravimus. Et quidem in istius impietatis fraude, Simplicius præ theologis quibusdam Christianis ferendus fuit: homo quippe ethnic⁹ & paganus: & philosopho huic, tãquam philosophiæ Deo, à magistris, Ammonio, Porphyrio, & ejusmodi profanis doctoribus initiatus. At nostri homines, cur tantùm à maioribus suis degenerarunt? Illi, sophismata Aristotelis valde ac vehementer oppugnabant: hi mordicus tuentur, obstinatéque defendunt, & nugatoriis solutionibus res inenodabiles & indissolubiles tamen dissolvere sibi videntur: alii Aristotelem censent velut ingenii exercendi gratiâ, thesin hanc *εἰς ἐνάντιον* differere: nihil affirmare: alii de motu, tanquã de Deo agere: ideoq; motum æternum institui: alii quód ea parte nihil repugnet fidei, qua dicit, motum sempiternum fore: quia secundum fidem mundus nunq̃ desinet: alia autem parte (quód motus nunquam cœperit) ajunt progredi secundum viam naturæ, non autem à rebus de novo productis, quomodo nẽpe Moses philosophatus sit: tanquã Mosis ea creatio, cum Aristotelis æternitate convenire possit: alia alii quælibet comminiscuntur, ut è pagano Aristotele, personatum Christianum efficiant. Quamobrem per verum æternúmque Deum, commentitia ista motus & temporis æternitas, tandem aliquando diligentius à philosophis attẽdatur, à theologis verè Christianis animadvertatur, & consideretur, quanam tandem mentis imbecillitate, quanam judicii infirmitate atque impotentia, nugæ tam insulsæ atq; ineptæ, imó tam execrabiles atq; impiæ, in publicas Christianorum scholas inductæ sint. Atheos ætas nostra multos extulit: sed his sophismatis Aristotelis, tanquam demõstrationibus plusquam geometricis seductos. Equidem meminisse pudet, horrétque, cúm annos abhinc quinque & viginti adversus Aristotelis alia quædam sophismata disseruissem, præcipuum criminis erga nos excitati argumentum fuisse: quód Aristotelis enervata authoritate, theologiæ quoque authoritas enervaretur. O tempora! ô mores! Primi Christiani aristotelearum fraudum oppugnatores, à paganis aristoteleis, ut fanatici, ut furiosi, ut impij vexabantur: En sursum deorsumq; corruptis depravatísque hominum Christianorum judiciis, contumeliæ rursus eædem redeunt, primiq; Christiani à Christianis postremis, aristoteleo paganismo afflatis, ut fanatici, ut furiosi, ut impij vexantur: Sed modus aliquando finisq; sit sophisticis insaniendi, aliúdque sit, rem veram libero veritatis pondere perpendere, aliud, errores magnorum authorum, sophistico servilis opinionis examine probare & laudare.

IN CAP. II.

SEd æternitas motus quemadmodũ adhuc confirmata sit, animadvertimus: jam consideremus quomodo defendatur à contrariis argumentis: Hoc enim capite refutatio tractatur. Ecquid igitur? quomodo Anaxagoræ, Empedoclis, Platonis sententia refutatur? *πλάσματι*, commento & figmento ab Aristotele comparatũ: quia nulla ipsius caussa, neque per inductionem, neque per

 demon-

demonstrationem reddatur, sed postuletur ἀξίωμα ἄλογον, postulatum absurdum: præcipuè veró deridet Anaxagorę inordinatū illud μῖγμα, quod infinito tempore quieverit, qa nihil naturæ tam proprium sit, quàm series & ordo rerū: Empedoclis autem physica tolerabilior Aristoteli videtur, concordia res physicas efficientis, corrumpentis opposita discordia. Atque hic regnum Simplicii ab Aristotele fuit, instare & urgere, quãobrem mens Anaxagoræ infinito tempore quievisset, tandemq; veluti somno experrecta esset: aut quæ tandem nova ædificandi mundi consilia cepisset: quæ caussa denique tam diuturnæ confusionis antea fuisset: & nunc tandem repentini hujus ornatus cultusq; extitisset. Atque iisdem interrogationibus etiã Plato & Moses, ut πλασματώδεις fabulosi urgentur. Verumtamen summi illi heroes, pro suo jure responderent, divina consilia Deo præclaré nota esse, nec, si homũculis sint ignota, protinus ea nulla esse. Aristoteles & Aristotelei, tã multa ignorantiæ suæ sophismata, quám multa adhuc ostendimus, deprehendere non potuerunt. Aristoteles 1. cap. 2. metaphys. docet sapientię tantam difficultatem esse, ùt ejus particulam nemo pro dignitate sit adhuc assecutus. Ecquid igitur Aristoteli & aristoteleis mirũ fuit, si æternam infinitamq; Dei sapientiã cõprehẽdere nequeant? Et tamen Aristoteles durius & violentius hęc Anaxagoram interrogare videatur: Etenim interrogetur Aristoteles ipse, Cur Deus levia sursum ferri, gravia deorsum labi voluerit: quam vel inductionis, vel demõstrationis caussam huc afferet? aut nihil afferet, ut cõstabit proximo capite, aut principia dicet esse, quorũ caussa nulla requirenda sit. Ecquid igĩ principii omnium principiorum primi caussam consiliũq; ab Anaxagora requiris? Verum enim verò lubet Aristotelẽ Aristoteli respõdentem; interroganti subjicere. Deus (inquit Aristoteles 7. & 9. cap. 12. metaphys.) sui ipsius intelligentia & contemplatione perpetuò fruĩ, in eoq; actu, optimã ac beatissimam vitam ævo sempiterno degit. Quapropter etiã ante creatũ conditumq; mundũ, otiosus & nihil agẽs Deus ab Aristotele argui non potest. Quid tum verò? Democritus hîc etiam ab Aristotele, velut æterno motui adversarius vellicatur, quòd principium faciat quicquid sit æternum, cùm multorum æternorum certę sint caussę. Attamen Democritus primo capite, ęterni temporis authot productus est. Quamobrem viderint Aristotelis interpretes, cur inter hos reos modò referatur. Sed redeamus ad Anaxagoræ & Platonis πλάσματα καὶ ἄλογα ἀξιώματα, sine inductione, sine demonstratione. Etenim cujusnam physici sunt rationes, nativum motum concludentes, quas sibi refellendas deinde Aristoteles proponit? vel potius quas refellere nõ potest? Anaxagoræ scripta; an Platonis ἄγραφα dixeris? Certè valdè πλάσματα illa & ἄλογα ἀξιώματα, rationibus istis approbãtur. Audiamus igitur ácroasin istam, Aristoteleæ æternitati inimicam atq; contrariam, & aristoteleam solutionem attendamus. Contraria his solvere, non est difficile, ait Aristoteles. Bene igitur res habet: neque nobis difficile erit intelligere. Prima autem ratio sic est: Omnis mutatio (dixerat aut Anaxagoras, aut Plato, aut istorum consors aliquis) est ab aliquo termino ad aliquem terminum. Verum, inquam, axiomatis illius in mentem venit: confirmatum enim est 1. cap. 5. phys. & confirmatum rursus id 10. cap. 6. phys. quòd nulla mutatio esset infinita, quia esset à termino ad terminum. Hîc jam meritò Aristoteli sua doctrina reponiẽ: Omnis motus est finitus, à termino nempe ad terminum: nullus igitur infinitus, nullus æternus. Quomodo, inquam, huic suæ physicæ Aristoteles respõdet? nihil respõdet, sed pollicetur postea planum se facturum, quomodo motus aliquis, nullis terminis cohibitus, posit æternus esse. At dicat Plato, discipule mi, qd hic tumultuaris? disputasti tertio libro, infinitum extremis in rerum natura nihil esse: omnia actu esse terminata: Docuisti antea omnem motũ terminis duobus concludi: quomodo igitur si vera sit prior illa physica, posterior ista falsa non erit? & quod præstare per naturam rerum non potes, id tamen facile tibi esse gloriaris? Hæc igitur, ô physice doctissime, meritò tibi magister ille reponeret. Jam verò, quemnam postea motum sine terminis efficies? circularémne? At proxima tua tam gravis argumentatio,

mentatio, de motus æternitate, non ad circularem motum tãtúm, sed ad omnẽ motum generaliter attinebat: & definitio motus commonis omnium motuũ adhibita ideo est. Neq; credis, solum cæli motum æternum esse, sed generationẽ hominum, pecudum, arborum, aliarũq; rerum naturalium omnium: item corruptionem, alterationem, accretionem, diminutionem, lationem æternam esse: Quare etiam si motum cęli ęternum postea probares (quod tamen probatu tibi sit impossibile) attamen non efficeres in physicis rebus æternum motum, néque homines, pecudes, arbores, cæterásque omnia semper fuisse, semperq; fore. Sin igitur Aristoteles apud Alexandros & Simplicios suos Platonis physica derideat, ut πλάσματα καὶ ἄλογα ἀξιώματα. Jactet etiam contrariorum solutionem difficilem non esse. Et veró, justa illa fuit affirmatio aristotelea rationis hujus non esse difficilem solutionem: Est enim facilis, quamvis ea facilitas Aristotelem latuerit: nec enim si sigillatim finitus motus esset, ideo tamen motus in universum æternus non esset: sic enim genus hominum facis æternum, & rerum species æternas, quamvis singula caduca & mortalia confiteare. Sed tamen alterã motus incipiẽtis & desinẽtis rationem multó etiam constantiorem audiamus. Si partes mundi (dixerat Anaxagoras, vel Plato, vel ejusdem sententiæ adstipulator aliquis) aliás moveãtur, aliás quiescant, etiam mundus totus aliás movebitur, aliás quiescet: εἰ γὰρ ἐν μικρῷ κόσμῳ γίγνεται, καὶ ἐν μεγάλῳ· si enim fit in parvo mundó, fit etiam in magno. Hîc aristoteleus cõnexæ propositionis est prosyllogismus. Tum sequitur assumptio, At partes mundi aliás moventur, aliás quiescũt, ut in naturis tum inanimatis, tum animatis apparet. Hæc assumptio est in Aristotele, & assumptionis per inductionem prosyllogismus: Conclude igitur, Quare mundus totus aliás movebitur, aliás quiescet. Hęc igitur secunda vel Anaxagoræ, vel Platonis ἀπόδειξιν, ab Aristotele nobis suppeditatur: ne Aristoteles prior ille temeré calumniet, ab istis philosophis τὰ πλάσματα tantúm καὶ ἄλογα ἀξιώματα proponi. Agite veró, Alexander, Porphyri, Simplici, aristoteleã syllogismi hujus analysin mecum attendite, & considerate, quómodo magister vester magistro suo satisfaciat. Quid igitur ad illam propositionem respondet? Si partes mundi oriantur & intereant, totus etiam mundus oritur & interit. Nihil respondet, & tacito silẽtio videtur illam parvi magniq; mundi analogiam confiteri. Tota autem cura est Aristotelis adversus assumptionem, Quód partes mundi non aliás oriantur, aliás intereant. Ad primam inductionis partem, de naturis inanimatis, Aristoteles acquiescit, quód aliquãdo quiescant, aliquando moveantur: quia movens externum modó absit, modó adsit. Ubi Aristoteles profiteri videt, animata moveri tantúm ab externo motore: quod jam primo capite septimi visus est dicere, quodque repetet quarto hujus libri capite: & nostũ cõmodius eam thesin differem⁹. Sed tamen docet Aristoteles caussam, quamobrem inanimata aliquando moveantur, aliquãdo quiescant: propositæ aũt inductionis partẽ primam nõ dissolvit, sed plané confirmat, planeq; πλάσμα καὶ ἄλογον ἀξίωμα in suis, nõ in Platonis physicis ostendit. Perge, quid ad secundã inductionis partẽ de naturis animatis Aristoteles respondet? Physicus hîc magis est anceps dubiusq;, quã antea fuerat. falsum ait esse, quód motus in animali incipiat novus sine alio antecedente motu: & cúm post quietem animal progréditur, negat animal progressionis hujus caussam esse, sed τὸ περιέχον, cõprehẽdẽs aërem (puto) hîc significat. & sic sexto capite hujus, τὸ περιέχον, efficit caussa physicorum motuum, accretionis, somnii, & similium: & paulo póst, Animal (ait) seipsum movet: non tamen omni motu, sed secundum locum. multi præterea motus sunt animalis ὑπὸ τοῦ περιέχοντος, á comprehendente: quorum alii moveant τὴν διάνοιαν, ἢ τὴν ὄρεξιν, cogitationem vel appetitum: alii totũ animal: ut quo dormit, aut excitatur é somno. Hæc est solutio nostri Physici ad secondã assumptiõis partẽ, valdé lubrica, & authori suo periculosã: Etenim quomodo defendetur hæc ἀντίφασις: Animal, non est sibi caussa motus localis: Animal est sibi caussa motus localis? Deinde quænã ista physica est? Animalis motus ἀπὸ τοῦ περιέχοντος fieri, aliisq; διάνοιαν ἢ ὄρεξιν moveri, alius totũ animal? Animali tribuit

physicus τὴν ἀνάγκην quæ tamē propria sit hominis. & ista bella motuum distributione, nullum animali motū ab interiore animalis proprioq; principio videtur relinquere: denique Physicus noster, Platonis illa πλάσματα ridicula, & sine inductione, sine demonstratione ἄλογα ἀξιώματα, quæq; facillima solutione prædicabat, dissolvere non potest. O' physicum in oppugnāda Platonis physica, physicis armis inermem atq; nudū! Ergo nullus est jam Aristotelis præsenti judicio, motus ab interiore forma, sed omnis motus omnino est ab externa caussa, in naturis nō solúm inanimatis, sed etiam animatis. O' Aristotelem factum prorsus Zenonem! Argutabatur Physicus ille, nullum in natura motum: sophisticis quidem argumentis, sed tamen argutis: Aristotelisq; logica refellē dis. At præsentia Aristotelis sophismata qualia sunt? Inanimata (ait) moventur externo tantùm motu: animalia etiam moventur non suo, sed externo tantùm motu. Ergo, inquam, physice, physicam tuam vehementer oblite, natura rebus inanimatis frustrá inerit: natura rebus animatis frustrá inerit: quia non erit principium motus: deniq; fatali necessitate omnia constricta devinctaq; tenebūtur. At minimé omnium Aristoteles id voluit: sed dum Platonis physicā cupidiús insectatur, in eos laqueos incidit, unde explicari nullo modo potest· τἀναντία ὃ χαλεπὸν λύειν prędicabat Aristoteles: At res ipsa, παγχάλεπον, imó veró prorsus ἀδύνατον demonstrat, rationibus illis é Platonica physica deductis respondere. Quamobrem ut primo capite confirmatio æterni motus nulla prorsus fuit, sic secundo capite refutatio nativi motus nulla prorsus est: imó ex utraque tam solicita támque exercita cōtentione, Anaxagoræ & Platonis physicam illustriorem factam & ornatiorem intelligimus: cúm tot machinis non modó nihil labefactata sit, sed corroborata magis, magisq; stabilita. Et tamen beneficiū Aristotelis hîc etiam amplissimū fateamur, ac profiteamur, quód per ejus facultates & copias, tam formidolosi impetus repellantur, quodq; Physica sophismatis tam perniciosis liberetur.

IN CAP. III.

HActenus mot' æternitas ꝓdigiosis sophismatis acta est: moventis æternitas parib. sophismatū prodigiis deinceps agitur: quinque proxima capita ad hāc thesin, sed invitis Musis, videantur esse descripta. Sed tamen acroasis, quęcunq; sit, audiatur. Frustra fortasse de solutionibus Aristotelis conquerimur: neque etiam ipse sibi satisfacit. Ad pleniorem igitur & perfectiorem solutionem, distributio fit omniū, quæ adhuc fuerūt, elegantissima partiū duodecim, Pythagoræ dodecaedrum diceres: quarum tamē nulla prorsus ad propositam moventis æternitatem, neq; cominus, neq; eminus attinet: partitio tamen dodecaedra attendatur. Necesse est (ait Physicus) semper omnia quiescere, aut semper moveri, aut alia quidē moveri, alia veró quiescere: ac rursus ex iis alia quidem mota semper moveri, alia veró quiescentia quiescere: aut omnia nata esse similiter moveri, aut quiescere: aut reliquum præterea ac tertium: accidit enim alia semper immobilia esse, alia semper mota, alia utrunq;. Hæc partitio est duodecim partium, unde physicus nobis pollicetur λύσιν πάντων τῶν ἀπορουμένων, καὶ τέλος ταύτης τῆς πραγματείας· solutionem omnium dubitatorū, & finem hujus tractationis. Bono igitur animo estote auscultatores: auscultatio enim distributiōis hujus, magnam rem nobis pollicetᷓ. Nō dissolvit antea Physicus ratiōes illas Anaxagoreas aut Platonicas: jamjam dissolvet: æternum motum, æternum motorem, argumēto partitionis hujus demonstrabit: & summū physicę acroaseos finem afferet. Quid igitᷓ partitor partitiōis tam multarū partium nobis partietur? Rejicit primó de tot partibus tres partes primas. Ecquid igitur, inquam, elegantes illæ é primo & quinto capitib. physici quinti partitiones, logicam suam nobis huc referunt? attamen illæ trium, quatuor, quinq; partium, ad istam multitudinem partiū minimé pervenerunt. Partes falsæ veris aggregantur: ut copia sit argumentādi, & refellendis elenchis paginas explendī. An veró lex ulla de catholicis Aristotelis legibus, falsas partes veris admisceri jubet, quæ deinde improbentur ac tollantur? Dichotomia partium verarum

sola

sola est κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον· & tamen, quænam partium multitudo, vel confusio potius est in hac partitione? Verùm perge: quamobrem prima pars (quód omnia quiescant) rejicitur? Ac illud quidem (sit Physicus) omnia quiescere, & hujus caussam requirere, prætermisso sensu, impotentis mentis quædam est: & de toto quodam, non de parte dubitatio: neque solùm adversus physicum, sed adversus omnés scientias & opiniones omnino: quia ómnes motu utantur. O' me felicem! ô me fortunatũ! ô me Aristoteli sempiterno beneficio obligatum! Hæc enim Aristótelis authoritas illa singularis & eximia est, quam tertio quintoque physico, ad tollẽdam é physica arte motus doctrinam proposui, quia omnes omnino artes, non solùm scientificæ, sed opinabiles, motus quosdam suos haberent: motus physicos solos non esse, sed ad omnes & sciẽtiæ & opiniónis artes pertinere. Sed hanc ipsam motus notitiam, cõmunem & generalem esse: ideoque in generali & communi doctrina semel instituendam esse & docendam. Sed institutas partes exequamur. Non omnia quiescũt, quia id affirmare, communis sensus & mentis inopia sit: idemque, quód omnes artes labefactare. Sed altera est etiam refutationis ejusdem ratio: Non est Mathematici dissolvere instantias & objectiones mathematicis principiis oppositas: neque sané physici est, physicorum principiorum obtrectatores refellere. Physica autem est hypothesis, Quód natura sit principium motus. Primo physico Parmenides ita spretus & contemptus est, velut inficiator hypotheseos ejusdem. Sic igitur ab Aristotele partitionis pars una refellitur: Secundæ & tertiæ & quartæ partis falsitas (quód omnia moveantur, quód alia semper quiescant, alia moveantur) uno sensus argumento refellitur: quia motus omnium generum sensiles sunt. Hoc autem sensus argumẽtum, in hac superiore parte refellenda, veré physicum est. Atque utinam Aristoteles in sensili materia, magistros sensus & judices semper adhibuisset: nũquam extitisset infinitas neque magnitudinis, neque motus, neque mobilis, neque tẽporis, neque stationis, neque quietis: Nullus enim sensus, infinitatẽ illam in rebus physicis & sensilibus ostenderit. Atque interea in secũda ratione locus est ille citatus á nobis ad 1. cap. 3. phys. Feré autem moveri, generari aliquid & corrumpi omnib. videtur. Sed tamen partitionis adhuc partes quátuor improbatæ sunt: Non omnia moventur, nõ omnia quiescũt, nõ alia semper quiescunt, non alia semper moventur. unde cõcluditur, Quód alia quidem moveantur, alia quiescant aliquãdo. quæ pars é patriis illis partibus, nulla tamẽ fuerat: octo enim supererãt, Alia mota semper moveri, Alia quiescẽtia quiescere, Omnia mota similiter moveri aut quiescere, aut reliquum & tertium, Alia semper immobilia, Alia semper mota, Alia utrumque. Itaque partes falsæ distribuũtur, non distributæ etiam cõcludũtur. Quid multa? Certatum de industria videtur, ut cõtra omnes Logicæ leges, distributio ista hoc modo misceretur. Sed tamen istam tot capitum hydrã Aristoteles reperit: partes ipsas nõnihil immutat: alias retinet, alias novas instituit, alias eodem sensus argumento repudiat: quia repugnẽt sensui, repugnẽt etiam motui. ubi φαντασία καὶ δόξα, visio & opinio, motus quidam omnibus videntur. qui locus est citatus á nobis ad 1. cap. 7. phys. quód anima suos etiam motus haberet. Atqui hoc sensus argumentum Aristoteles ita concludit, ut judicet ista nõ discernere, hominis esse judicio carentis, neque potentis discernere bonum á malo, probabile ab improbabili, principium á non principio. Equidem nullum in tota acroasi elenchũ adhuc invenire potui, cujus nõ parata ab Aristotele feré medicina esset. Dicere omnia moveri, aut omnia quiescere, aut omnia aliás moveri, aliás quiescere, dementis est, ait Aristoteles. Verum, inquã, tu ipse es, qui dicis: tu ipse es, qui te refellis: tu vulneris & author & curator es. & illud est, quod antea tibi in similib. partitionibus opposui, abs te mẽdacia confingi, quibus irridendis, teipsum oblectes, & libros egregiis hisce figmentis refertos, physicam appelles.

IN CAP. IIII.

Age veró: pollicebatur Physicus, egregia illa tot sophismatum divisione, solutionem omniũ dubi-

tationum, finē etiā physicæ extremū: nulla solutio fuit: imó novi nodi, & suo artifici indissolubiles innexi & implicati. finis physicæ nullus, sed sophisticæ cumulus. Quid deinde? partes reliquæ, quomodo differuntur? Evanuerunt, á tineis Apelliconis (opinor) absumptæ: aut quía sphæra nondum exciderat, per oblivionem prætéritæ. O' physicam erraticam & volaticā. Tantámne in hominib. literatis & liberali disciplina eruditis judicii servitutē esse, ut pro physicis decretis, sophismata hæc habeant? imó sacra quędam & arcana mysteria, & religiones initia faciant? Verum agite, & reliquum caput attendite. Thesis é primo capite septimi huc repetitur, Quicquid movetur, ab alio movet. Bella hęc physica, cum sequentibus aliis, Themistium & Eudemum impulit ad judicandū de septimo physico, quod antea recensuimus. Sed tamē audiamus Aristotelem, primū septimi physici caput, quarto capite repetētem. Quid igitur ait? Motus, est per accidens, aut per se: per accidens, cúm movetur aliquid in movente, vel in moto, vel secundum partē: per se contrá. Eheu, quoties ista partitio jam posita est, & reposita? De inde cur 1. c. 5. phys. trifariam idem distributū per se, per accidens, per partem? Perge, quid sequitur? Motus per se, est á seipso, vel ab alio: A' seipso movetur animal, quia principium motus habet in seipso. Motus ab alio, est secundum naturam: ut levibus sursum, gravibus deorsum: contra naturam, ut in levibus deorsum, gravibus sursum. Atqui, inquam, in his partitionibus, qualianam illa sunt? animal movetur á seipso? Nam 1. cap. 7. physici, id Aristoteles inficiatus est. Deinde quomodo dicunt elementa moveri ab alio? an non levia sursum, gravia deorsum naturæ suę lege atq; nutu cientur & moventur? Quæstio veró de primis elementorum motibus, Physicum nostrum mirabiliter exercuit: ut nusquam magis vacillantem nutātemq; animadverterim. Sed thesin persequamur: vacillatio ista nutatioq; deprehendetur in cursu. Disserit igitur Aristoteles, Quicquid movetur, ab alio moveri: ad eamq; rem, inducit primó cōtra naturam mota, quæ sine dubio moventur ab alio: deinde mota á seipsis, ut animal, quod movetur ab anima: ut navis á nauta. At anima nō est in animali, qd' nauta est in navi: cum anima sit forma: nauta nihil essentiale sit navi. Jam veró quomodo loci præsentis antiphasis refelletur? Animal movetur á seipso: animal movetur ab alio, id est non á seipso. tot tamq; frequentes contradictiones, negligentiam Aristotelis non arguunt in colligendo ullam fuisse, sed convincunt in recognoscendo, & ad logicas leges æstimando nullam Aristotelis curā accessisse. Tandem elementa, secundum naturam quidem moveri dicuntur, & tamen ab alio: Hic Aristotelis præcipua vacillatio est: neque ipse dissimulavit: μάλιστα δ' ἀπορεῖται τὸ λοιπόν· maximē veró reliquū addubitat. ταῦτα δ' ἐστίν, ἃ τὴν ἀπορίαν παρέχοι ἄν, ὑπὸ τίνος κινεῖται· Hæc autem sunt, quæ dubitationem præbeāt, á quonam moveātur. Disputat igitur Physicus, elementa non agendi, sed patiēdi tantúm vim habere, neque moveri á seipsis: primó, quía id sit animalis proprium: & tamen etiam animal ait ab alio moveri: secundó, quia sisterētur á seipsis, & essent sibi principium quietis: quia contrariis motibus moverentur: quia continua non essent. Hæc Aristotelis argumenta, heu physici professores, quomodo physica dicentur? Elementa naturæ sunt, & quidē naturæ primæ, unde cæteræ sunt naturę: quomodo igitur naturam, id est principium motus & quietis, elementis eripies? quomodo ignis non ascendet? non uret? aqua non descendet? non extinguet? aut animalib. solis id tribuetur? cur contrarios motus necesse est iis inesse, quæ á seipsis moventur? an globi cælestes illi (quos alicubi deos Aristoteles efficit) contrariis etiam motibus singuli moventur? aut quomodo Aristoteles formam elementorum elemētis cōtinuam facit? Nec enim forma continuatur materię, ut linea lineæ continuatur. Hos elenchos excusare nituntur quidā interpretes, sed ita, ut vehementius accusent: quibus enim tectoriis tam fœdas ruinas teget aut occultabunt? Equidem pudet, tantū physicū in physicæ elementis tam inconstanter hæsitantem deprehendi: Si grammaticæ elementa Aristarchus aut Varro tam rudia támque imbecilla tenuisset, nunquam (opinor) ausus esset de Grammaticis præcepta scribere.

scribere. Physicum igitur in physicæ elemẽtis tam dubium, tamq́ incertum deprebendi, quid vis existimẽ? Sed tamen quóniam elementa per se mouentur, neque tamen á seipsis, sed ab alio, á quonam tandem movebuntur? Movetur (ait Aristoteles) ab aliquo, quod sit actu, in quod sunt potentia. Sed tamẽ, inquã inquonã est actus ille, cujus potentia tantum sit in elementis? Hic Physicus hęret, & distinguit potẽtiam, in remotã & propinquam: qualis scientiæ potentia est iu discipulo & doctore non contemplante. Audio, inquam: sed actu leve & grave, quidnam tãdem est? Actus levis (respondet) est esse sursum: gravis, deorsum. Caussa itaque talis motus levibus & gravibus est, quód nata sint illa esse sursum, hæc deorsum. Itaque principiũ motus modó attribuitur τῇ δυνάμει, potentiæ: quod tamẽ τῇ ἐντελεχείᾳ attributum est tota superiore physica. Sic aqua potentia aër, aërq́ vicissim potentia aqua, levis gravisq́ á physico efficitur: tanq̃ aër aquam levem: aqua aërẽ gravem efficiat: leviaq́ & gravia potentia moveantur ab iis, quæ ipsa actu talia sunt: denique inanima, κινήσεως ἀρχὴν ἔχει, οὐ τοῦ κινεῖν, οὐδὲ τοῦ ποιεῖν, ἀλλὰ τοῦ πάσχειν, habent principium motus, nõ quo moveant, vel faciant, sed quo patiantur. Quod secũdo capite 2. de cælo iteratur: τῶν γὰρ ἀψύχων, ἐν οὐδενὶ ὁρῶμεν, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως. In nulloq́ enim inanimatorũ, videmus principium motus. Atq́ illud idem iteratur 2. cap. 3. de cælo, quód motus naturalis levium sursum, gravium deorsum fiat κατὰ δύναμιν, ut hic docet. Verumenimveró, per Deũ physicæ, quænam ista physica est? Lapis sublimé retẽtus in capitolii summo vertice, si substrata columna tollat̃, quare labet̃ dorsum? aut si lapis in fundo Sequanæ, utribus vẽto inflatis superpositus, avertat̃, quare utres sursum exiliẽt? neq́ enim lapidis vel utrium natura mutatur. Deinde quomodo aër aquam, aut aërem aqua movebit? utrũq́ enim est corpus inanimum: ideoq́ secundũ hanc physicã, moveri tãtũm & pati possunt, movere & agere nihil possunt: & forma est istis principium motus passivũ tantúm, nõ activum. Tum veró si aër, levitatis suæ actu, movere aquam sursum, & aquæ suæ gravitatis actu, movere aërẽ deorsum possit, cur aqua seipsam sua grauitate deorsum, & aër seipsum sua levitate sursum non movebit? Quid igit̃ hîc dicendum sentias? Equidẽ de elementorũ vel natura vel numero locũ hic non satis idoneum video: de motu in universum nunc tantum quæro. In igne caussam calefaciendi statuo: quãvis illud corpus inanimum sit: neq́ τὴν δύναμιν Aristotelis hîc audio: satis est potentiã ad patiendũ facilẽ esse: ἐντελέχεια aget sola movebitq́. Perpendite ista, physici, æquis & attẽtis animis: & jã si quis usquam reliquus est pudor, pudeat á sophismatis istis nõ tãtùm physicæ veritatẽ, sed religionis etiã pietatẽ repetere. In illo aũt motu sursum deorsúmve (quod Aristotelẽ tantopere contorsit) eandem physicã adhibeo: omnisq́ physici motus caussam, physicã formam & ἐντελέχειαν facio. Definitiões igitur Aristotelis illę valeant, ἐνέργεια & actus levis, est esse sursum: gravis, deorsum. Leve actu est, quod sursum est: grave actu, quod deorsum est: potẽtia veró leve, aut grave, quod potest sursum, aut deorsum per se moveri. Itaq́ in postremo est actus levitatis, in medio est actus gravitatis. Definitiones, inquam, illę valeant, & physicã turbare desinant: Nec grave leveq́, ex suo loco potius, quám ex sua natura definiẽda sunt: ut neq́ calidum, frigidum, humidũ, siccũ, quamvis elementis perinde adjuncta sint: & loci propriam quoq́ differentiam habeant. Quid ergo est (inquies) levitas & gravitas? Imó veró, inquã, dicito quid est calor, frigus, humor, siccitas? Vitiosas equidẽ definitiones illas esse video: accuratas aũt si quis afferret, facilius cognoscerẽ: Aristotelemq́ difficultatis aristotelex é nono metaphysico adstipulatorem profero: qui περὶ τῆς ἐνεργείας disserens, nec ejus accuratam definitionẽ inveniens, non erubuit affirmare, Definitiones omniũ quærendas non esse, sed plerunq́ satis esse describere inductione & exemplis quod sentias. Itaq́ exemplis potius veris quám falsis definitionibus Aristotelis uti debuerat. Levem esse aërem, leviorem ignem: grauẽ esse aquam, graviorem terram: & secundum hanc analogiam, ut quidq́ magis minúsve leviũ & gravium elementorũ compositã naturã habuerit, tantó esse levius aut gravi⁹. Euclidi attribuit̃ opusculũ de

gravi

gravi & levi: ubi potẽtia videt̃ appellari põdus, nil pręterea definit̃. Eutocius in primum Archimedis isorrhopicũ citat Ptolemæi librum de momentis, ubi momentum faciebat genus gravitatis & levitatis: quamquam levitas privatio gravitatis esse videretur. Archimedes etiam de momentis æqualibus librum conscripsit, ut appareat à magnis ingeniis quæstionem hanc jactatam esse: sed tamen à nemine, quod sciam, quid esset grave accuraté definitum est: descriptio tantũ quædam est per exempla & cõparata. Itaq; gravis terra in centro, sua gravitate retinet̃: & ignis, si quis tamẽ est illic elementaris ut fingitur ignis, in mundi summo, sua levitate. at si utrumq; suis locis depulsum sit, istuc etiam per sese redierit: ac si tota terra in locum ignis, aut totus ignis in locum terræ vi raptus esset, vi tamẽ sublata, protinus terra deorsum, ignis sursum moveretur. Quamobrem persistamus in prima illis Aristotelis physica. Natura, est principium motus: & unumquodque corpus physicum, naturali motu à sua forma moveri judicemus: præsentemq; errorem, cõstantiore illa veritate corrigamus: neq; tam fœdum absurdumq; sophisma cõprobemus, Quicquid movetur, ab alio moveri: cùm non solùm animalia (ut Aristoteles Aristoteli sæpius repugnando confitet̃) sed elementa à seipsis etiam naturali motu moveantur.

IN CAP. V.

Sed tamen, quamobrem tantum sophisma, tamq; physicis elementis contrarium, à physico in physicam inductum est? Caussa certé nulla adhuc apparuit, neq; apparebit postea: & tam videtur hoc decretum alienũ esse, quàm bella illa tot patrum partitio antea fuerat. Duo sequentia capita, quintũ & sextum, ad moventis æternitatem propius attinent: sed triplex qualitas vicina, cõjunctè differitur: quòd primũ, quòd immobile, quòd unum. Quinto igitur capite disputatur esse aliquid movens primum, & immobile: sed disputatiõe verbosa valde, valdeq; sophistica. Reperitur infinité jam proposita partitio motus non per se: tum subducit̃ per se proximè, vel pluribus mediis: ut si in movẽdo lapide, vectis adhibeatur, instrumenta erunt, manus & vectis: & primum movens, erit homo: ultimum, vectis. Atque ita nudo & simplici exemplo ostẽditur, in natura aliquid esse movẽs primum. Perge, est aliquid movens primum, cur etiam immobile? Si immobile diceret Aristoteles æternum, constans, neq; ortui, neq; interitui, neque accretioni, neque diminutioni, neque alterationi, neque secundum physicum locum motui, neque omnino physicis motibus ullis obnoxium, laudarem sententiam physici, tametsi logicam in demonstrãdo minimè probarem. Quid enim probatione opus erat istorum nihil Deo convenire, cùm omnia corporis sint, Deus sit animus? Sed Aristoteles generaliter, omninoq; disputat, movẽs primum esse immobile: quia neq; ab alio, neq; à seipso mobile est. Non ab alio: quod quidem per se clarum erat, neque magis demonstrabile, quàm aliquid esse primũ movens: quod tamen Aristoteles simplici expositione assumpsit. Veruntamen perge, quid habes dicere, quamobrem primum movens non moveat̃ ab alio? utrũ hic Aristoteles à proximo superiore capite præsidiũ demõstrationis expetit? Id enim confectum jam erat, si sophismatis suis consideret: id enim 1. cap. 7. phys. & 4. cap. 8. phys. actum & transactum erat. At superiora illa, tanquã nunquam dicta, prorsus obliviscitur: Itaq; pręterea demonstratione illa, primò agit generaliter, quia si quodlibet ab alio moveretur, progressus esset in infinitum, quod est impossibile. Hic veró philosophum in physica physicè idem philosophantem, rursus etiam libenter audio: Itaq; oppugnatæ Anaxagoreæ infinitatis argumenta ex animo cõplector: in natura rerum nihil infinitum esse: Ab infinito Naturam abhorrere. & quidem hoc argumentum (ut lætitiæ fructus nobis uberior esset) quinquies in hoc capite tractatum: Impossibile est progredi in infinitum secundó, Impossibile est progredi in infinitum: tertió, Nullus progressus est in infinitum: quartó, Necesse est stare, & non ire in infinitum, quintó, Necesse est stare: qa motus sunt finiti: toties enim hoc uno in capite infinitas, ut absurda res naturæq; inimica atq; contraria improbatur. Ergo tantum

tum tamē physicæ proprium fructum complectamur: proptereaq; Aristoteli gratias infinitas agamus: & monstrum illud infinitatis, antea jam plané confectum, tamen & præsentibus telis obruamus: Infinitum in natura nihil est: Ergo divisio physicæ magnitudinis nō est infinita: Ergo mot⁹ non est infinitus: Ergo mobile nō est infinitū: Ergo tēpus nō est infinitum: Ergo status non est infinitus: Ergo quies non est infinita. Atque hæc generalis est argumētatio, quód primū movens non sit ab alio mobile: deinde specialiter agitur, quia neque per accidens, neque per se moveri pośsit: non per accidens, quia motus cessaret, cùm per accidens nihil sit perpetuum. Hæc autem ratio falsa deprehendetur 6. cap. 8. phys. ubi Aristoteles docebit, motum per accidens quēdam æternum esse. Additur autem partitio interea insignis, quod in motu tria sint, mobile, movēs, instrumentum. At 1. cap. 5. phys. quinque requirebantur, movens, mobile, tempus, terminus á quo, terminus ad quem. & tripartita hæc partitio aliter 8. & 10. cap. 8. phys. repetitur. Sequitur autem altera ratio paulò verisimilior superiore, Ut per accidens movetur aliquid, nihil movens: sic movetur aliquid prorsus immotū. Itaque etiam Anaxagoras (ait physicus) rectè sentit, Mētem inquiens impatibilem esse & impermistam: quoniam ipsam, principium motus efficit: Sic enim solùm moveat, cùm sit immobilis: & vincat, cùm sit impermista. Hæc Aristoteles de Anaxagoræ laudibus, longè dissimilis illius Aristotelis, á quo primo physico mens Anaxagoræ ut absurda reprehendebatur. Atque hic tum locus Aristotelis á nobis product⁹ est, ad Anaxagoram defendēdum: & verisimile est, Aristotelem, dum hæc scriberet, primo libro scriptorum minimè memorem fuisse. Et illud est nimirū, quod tam sæpe testificor, ab Aristotele multò plura collecta esse, quàm recognita, quàm æstimata atque judicata. Verùm pergamus: Primum movens non movetur ab alio per accidēs: quamobrem non movetur ab alio per se (respondet Physicus) moveretur secundum eandem speciem: ut geometriā docens, geometriam doceretur: aut secundū diversam, ut augens alteraretur: quæ absurda sunt. Quare neque per se movetur ab alio. Atqui hæc triū paginarum disputatio valde inanis est, ad demonstrandū, quod per se clarissimum sit, & iis demōstrationibus, quæ rem potius obscurēt, quàm demonstrent. Altera pars (quod primum movens non moveatur á seipso) superest, falsa quidem: neque enim motus physici soli sunt: neq; quisquam tam hebes est, qui si Deum, animū & incorporeum esse intelligat, nō protinus etiam fateatur sensiliū & corporearum rerum motu Deum non moveri: motus, inquam, physici non soli sunt, sed omnium artium atque opinionum: itaque grammatici, rhetorici, dialectici, mathematici, theologici denique sunt etiam motus: & tertio capite hujus libri, Aristoteles ipse docuit φαντασίαν καὶ δόξαν, motus esse. Ergo animus & Deus suos etiam motus habēt, dissimiles quidem physicorū motuum, sed tamē motus: & quidē tantò præstantiores, quantò ipsæ caussæ moventes excellentiores & nobiliores fuerint. Itaq; Aristoteles 3. cap. 7. politici, magnificè philosophatur, cùm disputat, beatitudinem in actione consistere: neque solas actiones externorū operum, sed eas contemplationes & meditationes multò magis actuosas esse, quæ in se ipsas conversę, suóque fructu contentæ, extrinsecùs nihil requirunt. Honesta nempe actio, finis est, ideòque etiam actio quædam: imò verò propriè eos agere dicimus, qui mente atque animo principes atque architecti sunt externorum operum. Hæc Aristoteles: quibus etiam addit, Alioqui neque Deus beatus haberi posset, cui actiones externæ nullæ sunt, sed omnes ipsius naturæ congruentes ac propriæ. O' philosophum præstantem ac prorsus eximium, si tua scripta ope vitæ lōgioris recognoscere, & catholicis tuis legibus consentanea á dissentaneis secernere potuisses! Et tamen quod secernimus, quod meliora deterioribus anteponimus, nō solùm legum tuarū beneficium est, sed peculiaris etiam propriáq; sentētiæ tuæ gratia. Verùm aristotelearum legum charitas nos diutius sæpe retinet: falsa thesis Aristoteli proposita est, ut aliàs jam sępe, Primum motorem á seipso nō moveri. quænā igitur erunt argumēta, quib. Aristoteles ex inferiore caussa superiorem

periorem faciat:& è falsa veram? Primū movens (ait) non movetur à seipso:primò, quia omne motum est dividuum in semper dividua. At, inquam, id falsum esse, tot antè argumenta docuerūt: & præsentis capitis physica planissimè refellit: quæ docuit nihil infinitū in natura reū esse. Secūdò, quia idē moveret & moveretū eodē motu:ferret, ferreturq́. At id, inquam, diversa ratione fieri potest. & qui geometriam docet alios, etiā à seipso geometriam docetur: neq; vox doctoris, ad auditoris tantùm, sed ad doctoris etiam aures pervenit: Sic animus eodem motu intelligit seipsum, & à seipso intelligitur. Tertiò, quia esset idē calidum, & non calidum, movens idem actu, quod mobile potentia: quod falsum est: Nam quod movet, non actu semper est quod motum est potentiā: Nec enim Sol, est vermis aut musca, qui tamē vermes & muscas gignit. Nec chalybs & silex, sunt scintilla, quam tamen suo motu efficiunt. Reliqua thesis hujus argumentatio, sophisticam singularem complectitur, Utrùm pars moveatur à parte, an totum à partibus quibusdam, an totum à toto, cæteraq; de continuis & contiguis: Etenim cum de movente primo agitur, quod sit sine parte, sine magnitudine, ut differetur 10. cap. 8. phys. ridiculum est, vel totum, vel partes, vel particulas, velut in cōtinuo, quærere. Quare totum hoc sophisma (quòd primus motor non moveatur à seipso) σοφιστικώτατον ut est, sic habeatur. Verū caput hoc tam prolixū, inutile nobis non abeat: fructum duplicem jam magnum attulit: primum, quòd in natura rerum nihil esset infinitum: secundum, quòd mens Anaxagoræ deusq; tandem collaudatur à physico, à quo antea vituperabatur: tertium jam in extrema capitis parte attendite. Quærit Aristoteles, cùm partes & particulas tanquam cōtinuas in motore primo statuisset, Utrùm, si particula se moveatur de parte movēte vel mota, reliqua particula movere aut moveri possit. Nam si ita sit, nihil erit primum: quia semper divideretur. Respondet igitur Aristoteles ad hanc quæstionem. Licet movens & motū, sit continuum, ideoq; δυνάμει διαιρετόν, potentia dividuum: attamen ἐντελεχείᾳ ἀδιαίρετον, actu individuū esse: Itaq; (ait) nihil prohibet οὐ διαιρετοῖς δυνάμει πρῶτόν εἶναι, in dividuis potētia primò esse. O' physici interpretes, accurrite: physica antecedens tota jam planè periclitatū: incendio flagrant omnia, accelerate & restinguite. In finitum tertio physico, tanto labore ędificatum est: sexto physico, deinde obfirmatum & obvallatum: atque in eo infinito, tanquam stabilissimo fundamento, deinceps exędificatum est infinitum motus, infinitum mobilis, infinitū temporis, infinitum status, infinitū quietis: unde effectum & cōclusum est, nihil esse primū in magnitudine, nihil primū in motu, nihil primū in mobili, nihil primū in tempore, nihil primū in statu, nihil primū in quiete. At Aristoteles disputans aliquem primum motorem esse, de thesi postrema cogitans, cæteras illas antecedentes oblitus est: atq; potentiam infiniti illius (quod à tertio usque physico continuaverat) non eam esse, quæ actum adipisci possit: quod idem tum dicere videbatur, sed revera longè aliud: Nam magnitudinem perpetuò posse dividi affirmabat, sed potētiæ hujus extremum actum dari non posse: Hîc aliter loquitur, & disertè ac perspicuè ait, δυνάμει διαιρετόν, ἐντελεχείᾳ ἀδιαίρετον: denique in illis potentia dividuis dari primum, quod revera dividi nullo modo possit. O' physicum nō falsa credulorum interpretū opinione interpretibus difficilem & obscurū! Etenim quo modo tanta rerum tamq; crassa & penè palpabilis repugnantia defendetur? Enimverò patronos reperit: qui dicerēt, Aristotelem de motu deq; mobili communiter antea locutum: nunc verò loqui de motu & mobili applicādo ad naturas determinatas. Hæc enim Thomæ interpretatio est: hæc distinctio una morborum omnium medicina est. At Deus bone, excita mentes hominum ad intuendum verum, ad verè synceréque judicandum, ad liberè statuendum. Etenim motus rei naturalis, id est corporatæ & sensilis definitus est, & secundum eam definitionem, totus deinde physicis tractatus: & tamen ineptiæ hominum etiam physicam profitentium reperientur, quæ publicis scholis persuadeant, motū alias, tanquā à geometris, magnitudinem, sic à physicis abstrahi, & à natura ipsa naturā sejungi: alias in natura & re

& re ipsa considerari? Quare Theologi nostri, considerate, quibus fundamentis scholasticam theologiam fundatam teneris, & quám miserabile sit, religionis authoritatem à talibus sophismatis repetere.

IN CAP. VI.

Sed adhuc é qualitatibus moventis duæ fuerunt, quód primum, quód immobile: duæ supersunt hoc capite, quód æternum, quód unum. sed æternitas ipsa, qualitas est primaria, ut in motu antea singularis præcipueque disputata. Aeternitas in motu falsa fuit, & falsis argumentis inducta. Aeternitas in Deo movente, vera quidem illa est: sed tamen argumẽto falso ab Aristotele concluditur: Motus est æternus: ergo & movens primum est æternum. At, inquam, antecedens de physico motu esse falsum docuimus. Et tamen in hac thesi subest, etiam illa cavillatio, quód Deus ab Aristotele non appellatur ipso Dei nomine, sed primum movens. At, inquam, Deus fuit Deus, antequam Aristotelico motu & physico mūdum moveret: neq; Dei æternitas isto motu metienda est: & si Aristoteles primum movens non intelligit, nisi physico actu movens, nō minûs thesis ista impia est, quám theseos probatio. Sed tamen ad reliqua pergamus: Quid tum postea? Aristoteles initio quendā physicum despicit, qui æternum his argumẽns asserebat: Neq; movetur, neq; movet: ergo æternū est. item, Est aliquando, & aliquando non est sine ortu, & interitu: ergo æternum. οὐδὲν πρὸς τὸν νῦν λόγον, nihil ad præsentem rationẽ, ait Aristoteles: quia punctum, & forma rei physicæ, sic æterna essent. at forma tamen omnis ejusmodi esse nō potest. Rejectis igitur his elẽchis, & alieni & inconsequentis, repetitur illud argumentum, & pleniús concluditur: Si motus sit æternus, movens primum est æternum: quia perpetui motus caussa non potest esse, nisi perpetua: at motum æternū esse docent ortus rerū & interitus perpetui: primum igitur movens, est æternum. Hæc summa est aristoteleæ rationis, propositione constans, assumptione falsa & impia, ut dixi: neque enim ortus rerum vel interitus sempiterni sunt, & πλάσμα Aristotelis illud est, ac sine solido argumento, ἄλογον ἀξίωμα. Sed tamen Aristotelis ad hãc assumptionem disputatio valdé spinosa est. Statuit enim, quód seipsum movẽs sit magnitudine præditum: quia nihil impartibile moveatur. primùm differuit antea, nihil moveri à seipso: & impartibile suos eũ motus habere potest, ut animus, ut Deus, quemadmodū jam differui. Movens tamen, potest esse impartibile, ait. At, inquam, ut movens, sic & mobile, impartibile esse potest: ut naturalis forma. Tum assumptionis pro syllogismus ille (quod æterni caussa sit æterna) valdé obscuré traducitur. Quãvis sint decies millena principia immobilium quidẽ, sed moventium, & quamlibet é seipsa moventibus multa, quæ tū intereant, tum nascantur: nihilominus esse necesse est aliquid, quod suo complexu contineat: idq; extra res singulas, quod caussa sit, ut alia quidem sint, alia non sint: authorq; sit perpetuæ mutationis, ipsumque aliis, aliaque ipsa cæteris caussam motus afferant. quæ postrema, sequentium capitū disputationi de cōtinuitate, parum convenient: ubi differet Aristoteles, contiguorū vel deinceps positorum moventium mobiliumq; nō esse continuum motū. Sed tamen ratiocinatio de movẽtis primi æternitate ita concluditur, ut physicus persuadeat hominum generi, movens primum æternum esse: quia motus physicus & sensilis æternus sit. Hæc sacra est Aristotelis theologia, per quam Deo commodé accidit, quód sensibus nostris res sensiles & palpabiles effecerit: alioqui sine motu illo, Deus Aristoteli futurus non erat Deus. Aristoteles magnitudinẽ sine sensu perceptibilem putat esse: Deum sine physico motu nō arbitratur. Tantó physici judicio purior magnitudo fit, quám Deus. Atque hæc æternitatis est demonstratio. Sequitur de unitate primi moventis disputatio brevior, quód primū movens sit unum, aut multa: sed unum potiús, & é multis finita potiús, quám infinita: quia cæteris paribus, finita infinitis optabiliora sint: in iis enim quæ natura constant, finitum, & meliús (si fieri potest) potius est assumendum. Satis autem unum fecerit; quód cúm immobile & æternum sit, erit proximis principium motus, proximaq; secundis, & sic deinceps, quæ rursus consequenti continuitati, ut superiora illa repugnabūt.

Attamen unitas moventis primi, ea simplicitate á physico exponitur: & æternitatem præstaret ita expositam esse, ne veritas illustris sordido mendacio polluetur. Veruntamē, ô Physici interpretes primum physicum recordamini, & cum octavo comparate. Disputaverat primo illo physico noster physicus, nō esse principium unum & immobile: in eoq; Melissum & Parmenidem actione acri ac vehementi accusarat, tanquam sophistas omni logica & argumenti & argumentationis destitutos: At jam mutata voluntate mutatoq; judicio, factus est orator noster, illius caussæ patronus acrior ac vehementior. Ergo tandē Melissi Parmenidisq; principium immobile & unicum approbatur: fons in cæteris entibus & origo motus omnis. Ergo ista est Aristotelis theologia captiosé in antiquis philosophis spreta & contempta, malitioseq; in aliam philosophiam rejecta. Sed de hac re iterum postea. Reliqua pars capitis, tautologias absurdas habet, primó absurdissimæ partitionis illius dodecaedræ ad tertium caput propositæ: unde tamē non concluditur thesis proposita, primum movēs æternum esse: sed sumitur sine partitionis hujus argumento, quód unum principium sit immobile: quæ thesis erat quinti capitis. Secūda tautologia est theseos illius ad secundum caput disputatæ, Utrúm animalia per se moveantur. Moventur (ait Physicus) à seipsis secūdum locum: attamen plerique sunt physici animalis motus, quibus animal nequaquam á se ipso moveatur, ut accretio, diminutio, respiratio. Horum veró caussa est comprehendens, & pleraq; ingredientium, ut alimentum: quod dum concoquitur, dormiunt animalia: dum digeritur ac distribuitur, excitant & movent seipsa, sed primo principio externo. Hic τὸ περιέχον iteratur ab Aristotele, ut antea. Atque ex iis argumentis, videlicet aptissimis, concluditur, primum movens æternum esse. Tertia tautologia est é quinto capite, quód motus per accidens, non sit æternus: quod falsum jam putat Aristoteles in planetis, qui per accidēs á primo mobili moveantur, motu tamē æterno: Itaque tautologia ejusmodi triplex, partē capitis hujus præcipuam suis nugis refersit. Differitur tamē ad extremū, non solúm primum movens, sed primū mobile, æternum esse: quia primus motor sit æternus, generatioq; & corruptio rerum æterna: quæ nō esset, nisi primum mobile contrariis & locis & affectionibus contrarios quoque motus efficeret. Hæc decimo capiti hujus libri non satis convenient. Sed tamen heus Physice, non magni videris æternitatē primi mobilis æstimare, qui tantuli addixeris. Etenim qualis est illa conclusio? primum movens est æternum: ergo primum mobile æternum est? Hoc enim syllogismo judicioq; tuo, quid æternum nō facias? Cælum est tuo judicio æternum: ergo judicio eodem, mota à cælo sunt æterna: ergo plātæ, pecudes, homines æterni: physica deniq; omnia æterna: nulla generatio, nulla corruptio: eam tamen physicā minimé omnium, physice noster, approbaveris: quam totam doces esse mortalium & corruptibilium rerum. Quamobrem primi mobilis, adeoque & mundi æternitas, Aristotelis paralogismo ridiculo concluditur: Primum movens est æternum: fateor, inquam: Ergo primum mobile æternum. Hanc veró complexionem pernego, concludoq; capitis sexti thesin veram piamq; esse, Movens primum esse æternum, sed argumenta æternitatis falsa atq; impia, unde falsa atque impia conclusio ad primi mobilis æternitatem deducitur.

IN CAP. VII.

VEruntamen movens est aliquid primum, immobile, æternum, unum. Quid deinde? Physicus noster tribus reliquis capitibus, theologiā suam de movente primo est oblitus, revertitur ad æternitatē motus: & é quinque capitibus ad motus æternitatē spectantibus, duo prima fuerunt: tria tandem rursus erunt proxima. Itaq; Physicus noster, tanquam disputarit, speciem aliquam motus æternam esse, nō autem genus ipsum motus æternū, disserit capitibus septimo, octavo, nono, lationem conversionis, illum ipsum æternum motum esse. Caput igitur septimum in quæstione duplici occupatur: Latio est motuū prima: Latio sola est continua. prior pauló latius agitur, quód latio cæteris motibus præstet atq; excellat. Nam cúm tres sint motus in quantitate, qualitate, loco: latio, alterationem præcedit: nec altera-

alterari res potest, nisi alterans loco propius accedat: Alteratio autem accretionē præcedit: quia res augetur simili aut dissimili, quæ sunt qualitatis. Atque hic interea dēsitas & raritas, efficiūtur principes physici corporis qualitates: unde grave, leve, molle, durum, calidum, frigidum oriantur: & sic 4. cap. 1. phy. prima qualitatum physicarū oppositio tributa est densitati & raritati: quod physicæ magnum quoddam principium est, magnopereq; considerandum. Optica verò quæ post geometriā prima in res physicas ingreditur, lucem & colorē, indeq; densitatem & raritatem cōtemplatur, grave, leve, calidum, frigidum, humidum, siccū nihil contemplatur. Hoc minime dubium argumentum sit, densitatem & raritatem qualitates esse priores, gravi, levi, calido, frigido, humido, sicco. Sed lationis principatum ita confirmat Aristoteles, argumento levissimo, cujus contrarium perinde probabile sit. Sed tamen eam persuasionem Physicus plenius aggreditur, tripartita prioris significatione: quòd prius dicatur cōsequentia, tēpore, essentia seu natura. Hic enim Aristoteli κατ' οὐσίαν primum, deinde τῇ φύσει, pro eodem est. De partitionis hujus inconstantia, in logicis ad caput de methodo à nobis dictum est amplius, ne quid huc repetatur. Latio igitur (ait Aristoteles) prima est secundum consequentiam: quia si sit accretio diminutiove: si sit alteratio, est latio, non contrà. At tautologia hæc inanis est, è primo illo argumento: deinde est prima secundum tempus, ob eandem primi argumenti caussam. At hoc argumentum etiam falsum est: neque magis latio cæteros motus antecedit tempore, quàm cōsequentia. Atque hìc Aristoteles objicit sibi, antè rem genitam esse, quàm loco moveatur: sed respōdet, quòd genitor, loco antè motus sit. Veruntamen, inquam, genitor iste antè genitus est, quàm loco moveretur: & essentiam prius fuisse naturà fert, quàm essentiæ quicquam è loco acciderit. Subjectum enim suis accidēdibus est prius λόγῳ, γνώσει, χρόνῳ, φύσει. ratione, notione, tēpore, natura, ut Aristoteles ipse ait 11. cap. 7. phil. Quare prolepsis ista, totum thescos sophisma prodidit. Sed pars divisionis reliqua magis est animadvertenda, quòd latio sit prima secundum essentiam & naturam. Omnino autem videtur (ait Physicus) quod sit imperfectum, & ite ad principium: itaq; posterius ortu, naturā prius est. latio autem, est ortu postrema omnium motuum: itaque è viventibus pleraq; immobilia sunt loco, propter instrumenti defectum, ut plantæ & pleraque animalium genera. Quare latio est secundum essentiam & naturam prima. Hic syllogismus est Aristotelis, partibus omnibus valdè præceps & lubricus: Itaque consistamus in singulis. Thesis est de principatu motuum: attributus autem est lationi, quia prima esset consequētia & tempore. quod utrumque falsum esse diximus: nunc attribuitur, quia prima sit secundum essentiam, ortuque posterius sit natura, & essentia prius. Verùm in categoriis, τῇ φύσει καὶ τῇ αἰτίᾳ idem fuit. quod si nunc Aristoteles intelligat, fallet: Nec enim speciale generalibus, sed generale specialibus caussa prius est: & generalia antè gignuntur. Sin Aristoteles intelligat essentiam pro excellentia quadam complurium differentiarum, species quidem sic erit prior genere, quia generis essentiam una differentia superat: & sic à Porphyrio definitur differentia, qua genus superatur à specie. & 6. cap. 1. phil. Alexander sic interpretatur, ortu posterius, natura prius esse: imò Aristoteles ipse 8. cap. 9. metaphy. hoc idem axioma (Ortu posteriora, priora esse naturâ) interpretatur perfectiora & absolutiora: ut virum puero. Ergo postrema ista prioris specie, Aristoteles superiora duo sophismata refutabit, lationem neque consequentia, neque tempore primā esse, cùm ortu temporeque postrema sit. O' Penelopeam philosophi telam! Partitionis duæ partes, prima & altera, validis argumentis contexuntur, lationem, consequentia & tempore, cæteris motibus priorem esse: tertia pars ad extremum retexit omnia: latio est prior essentia, quia posterior est ortu: Ergo, inquam, neque consequentia, neque tempore prior est. Addit Aristoteles ad extremum, latione substantiam nihil mutari, cæteris motibus mutari: Ideoque lationem præstare: imò verò totum contra est: Minùs movet essentiam: Ergo minùs motus est. Addit etiam illud, propriè motum dici seipsa

moventium, qualis est latio sola. At Aristoteles antea disseruit 2. cap. 3. phys. lationis verbum improprium esse, & tantùm valere in rebus inanimatis: & sæpe aliàs docuit, à seipso nihil moveri. Itaq; tota thesis ista de principatu lationis supra motus reliquos, vanitatis ridiculæ plena deprehenditur. Altera capitis hujus quæstio brevius explicatur, Quòd latio sola sit continua: cum terminis oppositis (ut cæteri motus) minimè contineatur. Etenim, inquam, positis duobus diametris in circulo punctis, motus ab iis per eundem semicirculum oppositi erunt. Nam & physicus ipse ait deinde nil referre, quo genere oppositionis oppositi sint termini, seu adversi, seu contradicẽtes vel privantes, seu idem etiam pluribus opponatur: modò diversa oppositionis specie, ut motus motui adversus, motus quieti oppositus, ut habitus privationi, satis esse deniq;, quòd simul esse non possint. At, inquam, motus è punctis in semicirculo diametris, simul esse non possunt, alterq; alterum tollat, atq; evertat, necesse est. Quapropter cõtinuitas lationis tam sophisticè asseritur, quàm assertus est ille principatus lationis supra motus reliquos.

IN CAP. VIII.

Sed tamen generaliter disputatum est de continuitate lationis, specialiter deinceps agitur de continuitate conversionis: Latio, est motuum prima: Latio, est sola continua, caput septimum fuit. Quænam igitur latio? utrùm recta, an circularis, an ex iis mista? Sic enim trifariam Aristoteles partitur. Elegantiùs autem partitus esset bifariam in lationem simplicem & mistam: Simplicem, rectam & circularem. Sed tamen prætereatur hic elenchus: de mista latione (ait) non est quærendum, nisi de simplicibus antè constiterit. Recta autem latio non potest esse continua. quid ita? nonne cursus Herculis in stadio rectus & continuus esse potest? At dices, continuus pro perpetuo atq; æterno intelligitur. Verùm, inquã, Aristoteles id oratione sua non exprimit: Sed tamen cur motus rectus non potest esse continuus seu æternus? quia (respondet Physicus) motus rectus continuatus reflecteretur contrariis motibus, inter quos intermediæ quietis tempus aliquod intercedere necesse sit. Itaq; continuus non esset. At, inquam, generationes rerum æternas arbitraris esse, neq; isto interjectæ quietis tempore interruptas, quominus perpetuæ sint, atq; æternæ. sextoq; capite longè alia physica fuit de perpetuo continuoq; motu, quò movẽs primum, aliis caussam motus affert, aliaq; ipsa rursus aliis: item movens primum, immobile, æternum est proximis principium motus, proximaq; ipsa secundis: Ergo continuus, id est perpetuus atque æternus, Aristotelis judicio, motus est tamẽ, etiã non conversionis, non lationis. Est autẽ logica Aristotelis sex totis in hoc continuitatis argumentum paginis mirificè continuata. Initiò repetuntur contrarietates loci, sursum, deorsum, prorsum, rursum, dextrorsum, sinistrorsum: quæ antea 4. cap. 3. phys. fuerunt dictæ species & differẽtiæ, & 1. cap. 4. phys. partes & species. Repetitur tripartita illa partitio de rebus in motu necessariis, sed aliter. Hic enim tria requiruntur, mobile, tempus, locus. At 5. cap. 6. tria illa fuerunt, mobile, tempus, instrumẽtum. Deinde verò digressio est in Zenonis sophismata: Quòd motus ex quietibus videretur componi: Quòd infinita media tempore finito pertransiri non possunt: Quòd idem videretur esse & non ens & ens: in iisq; arguendis tres totæ paginæ consumuntur. Enimverò Aristoteli sophistarum artes instruẽti, sapiente viro dignum quoq; visum est nihil ignorare: & verisimile est, istam sapientiæ laudem, nugas istas argutanti propositam fuisse. Sed per musas omnes cujusq; sapientiæ præsides, quãtò laudabilius fuerit, fatuas res atque ineptas ignorasse? quantò etiam gloriosius fuerit, nunquã proposuisse? nunquam publicasse? imò sempiterna oblivione cõtrivisse, ne quisquam his tricis apinisq; vitam virtuti alioqui & sapientiæ natam consumeret? At quoties sophismata ista Zenonis, Aristoteli redeunt in mentem? διχοτομία enim illa fuit 3. cap. 1. phys. deinde 1. & 5. cap. 4. phy. tum nonũ caput integrum sexti physici. Ita sexto loco, Zenonis eadem physica tam bella physico nostro tamq; chara perspicitur. Zeno autẽ ille, Zenones, nescio quot antè seculis, eheu, quã Zenonios in omnibus artibus tandem pe-

dem peperit? Quæstionarii à suis, magni nominis ergò, appellati sunt, & tanta in his sophismatis educatorum hominum pertinacia defensi, ut in Academia Parisiensi ipsam Palladis arcem adhuc occupent. Sed de iis procemiũ Parisiensis Academiæ satis: Redeamus ad Aristotelem, qui sophismatis istis Zenonis occupatus, ait: Non possibile est in tempora individua dividi tempus. Hæc denique Aristoteli sapientia restabat ad Zenonis sapiẽtiam exæquandum. Verùm satis insana illa infinitas antè refutata est: ab iis sophismatis abeamus: regrediamur ab ista digressione. Continuatur refutatio cõtinuatæ reflexionis: qua componitur é contrariis motibus intermediæ quietis spatium admittentibus. Atqui, inquam, est non modo reflexio nulla perpetua, sed nulla omnino mutatio: Id enim est quod Platoni contra te probatur: & antea omnia æternitatis tuæ argumenta refutata sunt.

IN CAP. IX.

Veruntamen latio sola est cõtinua, quia sola non continetur contrariis terminis, differtuit caput septimum: conversio sola est continua, quia reflexio non est cõtinua, differuit caput octavum. Quid deinde? Continuatur quæstio de continuitate cõversionis, & argumentis & testimoniis. Agedum, singula auscultemus, quamobrem conversio sola sit continua. primum est, quod sola contrariis terminis non continetur. At, inquam, tautologia hæc inanis est é superiore capite: & jam antea refutata. Ex hoc autem primo argumento, digressio est in errorẽ physicorum, omnia sensilia semper moveri affirmantiũ. Verũm errẽt: ἰδίαν γὰρ περὶ τὸν νῦν λόγον. Perge ad secundum argumentum. Simplicius (ait Physicus) & perfectius, est prius τῇ φύσει, καὶ λόγῳ, καὶ χρόνῳ. natura, & ratione, & tempore. Peripheria autem simplicior & perfectior est primó, quám mistũ é recto & rotundo: quia peripheria, pars est misti. deinde quám rectum, quia illa perpetuum motum & infinitum capere potest, rectum non potest, ne reflexione quidem. in peripheria nihil primum, nihil medium, nil extremum: quæ omnia sunt in recta. Quare peripheria rectam præcedit. At, inquam, si vera esset ista ratiocinatio, attamen ἰδίαν περὶ τὸν νῦν λόγον. quia nõ agitur de principatu motuum: hæc enim thesis fuit septimi capitis: sed utrùm conversio sola sit continua: & tamen hoc etiam argumentum falsum est. Etenim propositio illa qualis est perfectum esse prius natura, & tempore, falsa omnino est. Omnia siquidem quæ natura cõstant, á parvis initiis profecta, paulatim augẽtur, tandemq́ perfectionem & absolutionem assequũtur. Assumptio autem qualis item est peripheria est simplicior & perfectior, quàm linea mista é recto & rotundo: quia pars simplicior quidem est hoc argumento, non perfectior: deinde simplicior & perfectior, quàm recta, quia infinitum motum capere potest. At, inquam, hoc argumentum quæstionem petit: deinde falsum id etiam est. Infinitũm enim in motu nihil esse patuit: & tamen rectum prius esse rotundo unum argumentum Aristotelem manifestissimè convincit: quia rotundum fit ope recti, non contrà: peripheria enim, conversione rectæ: sphæra, conversione semicirculi efficitur. Est rotundum: ergo rectum præcessit, unde factũ est, non contrà. Hoc argumentum Aristoteli propositum esse debuit: quod in eadem quæstione Proclo in rectæ definitione propositum fuit: & tamen Platoni & Ptolemæo, rotundũ πολυγωνία est: imó veró Aristoteli 8. cap. 3. de cælo, ἢ πολυγωνία, ἀλλ᾽ ὅλη γωνία. Tum veró falsum est, in rotũdo nihil esse primum, nil medium, nil summũ, qualia sunt in recto: sed uno centro omnia hæc contineri. Nam, inquam, si basis vertexq́ diametro designetur, principiũ finisq́ apparebit: vel si aliter, dextram sinistramq́ diameter effecerit, principium finemq́ effeceris: quomodo geographi longitudinem rotundæ terræ metiũtur. atq́ id etiam Aristoteles postea 10. cap. cõfirmabit. Quare geometria hæc valde ἀγεωμέτρητος appareat: quin Aristoteles ipse 10. cap. 8. phys. in rotũdo, principia duo repetiet, & appellabit medium & circulum, id est extremum: totaq́ hæc argumentatio, ad probandum rotundum simplicius esse recto, fallax & sophistica est. Atq́ hoc tamen (ut dixi) secundum tam multiplex argumentum, de simplicitate recti & rotundi, nihil ad thesin continuitatis attinet: Sed Physicus redit ad problema, & tertium, de conversionis cõtinuitate argumen-

gumentum profert: Conversio, est mensura motuum: ergo prima motuum, & vicissim, quia prima motuū, ideo mensura. At, inquam, nō jam de principatu, sed de continuitate certatur: Latio, mensura temporis illa quidem est, ut antea dixi: tempus nō est: nec tamē quia mensura sit, prima est. Nā peripheria Solis, est mensura lationis etiam primæ, neque tamen prima. Argumentum quartum simile est: Conversio est æquabilis, & sui semper similis: latio recta tardior initio, velocior in fine est, neque æquabilitatem hanc retinere potest. At, inquam, recta & peripheria, æquabiles quidem sunt: sed recta tamē ęquabilitate ista prior, & tam æquabilis cursus in stadio rectus esse possit, quàm cōversus in circo à carceribus per metam ad ipsos carceres. Sententia autē Aristotelis de recti motus anomalia (ut hic Aristoteles ipse loquitur quosdam cōmovit, ut in motu ejusmodi geometricam progressionem statuerēt. Sed hac de re aliâs. Præsentem quæstionem cōcludo. Quatuor Aristotelis argumēta nihil agunt. Quare tota ista peripheriæ supra rectam excellentia commentitia est, & tamen prior esto peripheria: quid tum? ἰδίᾳ γὰρ πρὸς τὸν νῦν λόγον· Neque principatus iste, continuitatem propositam coarguit. Ergo quatuor his argumentis, soli conversioni continuitas sophisticé & captiosé vindicatur. Quid deinde? testimonia omnium physiologorum, qui de motu unquam præceperint, principatum lationi tribuentium, proferuntur: διάκρισις καὶ σύγκρισις Empedoclis & Anaxagoræ, sunt lationes: sic enim movent amicitia & discordia: sic mens movet & exornat mundū: Sic Democritus & Leucippus naturam per vacuum moveri ajunt, crescereque & decrescere copulatis aut segregatis atomis: Sic physici omnes, qui densitate & raritate ortum rerum interitumque efficiunt: Sic Plato, animæ principium motus attribuens, animalia omninoque animata, τὴν κατὰ τόπον αὐτοκίνησιν, secundùm locum ipso motu moveri existimat. Et propriè verò simpliciterque secūdùm locum motus dicitur accretio, diminutio, alteratio: modo quodam non propriè simpliciterque motus dicatur. Hæc testimonia ad istam caussam ita proferuntur ab Aristotele, magnam quidem partē subornata conficta que, fide quidē ac religione eadem, qua diximus antea tales persuasiones ab oratore isto cōparari. Neque tamen testes isti loquūtur id, quod eos loqui Physicus noster ait: & si loquerentur, lationem, motuum primam esse: nihil tamen Aristotelis caussæ prodessent: ἰδίᾳ γὰρ πρὸς τὸν νῦν λόγον. Quæstio nunc est, utrùm sola conversio sit continua æternaque. Omnes (ais) Physici uno ore testificantur lationem, motuum esse primam. Tuum, inquā, problema tibi non est ejusmodi nono capite propositum: septimo capite thesis illa tibi fuerat, lationem, motuū primam esse: illuc istos testes cōparare debuisti. Totus octavus liber, nil nisi ęternitates crepat, ut sextus infinitates crepuit: motum æternū, non tamen quemlibet, sed lationem: neque tamen lationem quamlibet, sed conversionem. at conversio æterna nulla demonstratur. Quamobrem si quis Empedocles, si quis Zeno ab Aristotele de tantis sophismatis argueretur, quos cachinnos Porphyrius, Procl⁹, Simplicius tollerent? στυγνῶς καὶ δείνως exclamarent, hæc ab Aristotele disputari. At Christianorū viles animæ, Grammatici ignari fustuarium meriti videantur, si de tantis Aristotelis, tamque importunis flagitiis Aristoteleos admoneant. Aristoteles amentes antea dixit esse, qui dicerent omnia moveri: equidē qui ista commentorum portenta doceat, quomodo appellandus sit, ab eodem libenter audierim.

IN CAP. X.

AGedū, quinque capita, motus æternitatem disseruerunt, motum esse æternū: errare qui nō putent æternum: motumque æternum nō quemlibet cōnnuum, sed lationem: neque lationem quamlibet, sed conversionē. Caput unū superest de moventis ultima qualitate, Quód sit sine parte, sine magnitudine. In quo mirabere quatuor totis paginis res tam varias, tamque à quæstione alienas à Physico congregari: vix unquam dissolutior adhuc Physicus noster apparuerit. Problema ipsum per se ridiculum est, quærere, utrùm Deus partem & magnitudinem habeat: cùm forma qualibet non modó divina & æterna, partis & magnitudinis sit expers: sed tamē ad istam demonstrationem, prælonga antē te-

tē tela contexitur trium theorematum: item quæstionis prælongæ, quomodo à seipsis non mota moveantur: tum quisquiliarum varii generis variarum. Eheu (dices) quantus & quàm inanis labor? Sanè: & tamen quoniam hactenus pervenimus, hic etiam labor nobis est devorandus. Theorema primum est, Finitum non movet infinito tempore. Rectè est: & pro isto theoremate magnā etiam habeo Physico gratiam. Etenim Physice φυσικώτατα, cælum est finitum, & magnitudine finita vestitum, ut tertio in libro de infinito disputans, nos docuisti: Ergo nō movet cætera sibi subjecta infinito tempore. Vides quomodo isto verissimo theoremate, tota superior acroasis de mundi æternitate subvertatur? Atque hic interea tria in motu requirūtur, motum, movens, tempus. Verùm cōstantia Physici nostri hac in re prorsus est admirabilis: Nam 1. cap. 5. phys. quinque requirebantur, movens, mobile, tempus, terminus à quo, terminus ad quem: Deinde 5. cap. 6. tria, mobile, movens, instrumentum: tandē 8. cap. 8. tria rursus alia, mobile, tempus, locus: & tamen in hoc philosopho, varietas & inconstantia, Ammoniis & Simpliciis constantia erit summa. Perge; dic alterum theorema: Finiti potentia non est infinita, ait Physicus. At, inquam, hic etiam gratiā habeo aliam: theorema hoc secundū, etiam authorem suū conficiet, & Platonē ab Aristotele vindicabit: Assumatur enim: At cælum finitum est. tum concludatur, Igitur nō est infinitæ potētiæ: neque ideo sempiterno rerum ortui corruptionique sufficiet. O philosophum elegantē & lepidum! Quoties jā monui, singularia Aristotelis esse beneficia, quòd acroasin tā infinitis sophismatis obrutā planeque sepultā excitemus & vindicemus? Ecquid Ammonius, Porphyrius, Proclus, Simplicius, ad hæc epicheremata nostra respondeant? probra & cōtumelias objicient, ut Grammatico similiter aristoteleam impietatem refellenti objecerunt: dicent infinitam potētiam ambiguè intelligi, actione & pasṡione: infinitam potentiam in Deo dici actione, in cælo passione: quia Deus infinitè agere, cælū infinitè pati possit. Enimvero Grammaticus isto loco Chameleontem Aristotelē nominabat. At interpretes istos justiore nominis hujus titulo dixerim, qui colore isto tā nebuloso aciē nostrā præstringere conentur. Verùm Simplici simplicissime, quid isto loco Grāmaticum ut ignarū & impiū calumniaris? Cælū (ais) infinitè pati potest, & moveri, nihil agere, nil movere. At, inquā, lōgè secus sexto capite duobus locis locutus es, quòd cælū à primo movēte quidē moveatur, sed ipsum motū moveat deinde alia: itē quòd cōtrariis & locis & affectionibus cōtrarios motus efficiat: sic 6. cap. 8. physici, antea docuit Aristoteles, primū mobile æternū esse, nō solùm quia moveretur ab æterno movēte, sed quia moveat res sibi subjectas, unde ortus rerū futuri existunt. Sic antea Sol & homo generarunt hominē: sic postea locis sexcētis docebitur, omnia cælo subjecta, à cælo authore & tanquā parente procreari. Verùm Astrologi fortasse Simplicio succurrēt, & negabūt ullā in cælo & astris ἐνέργειαν, ullā actionis potentiā esse. Sed heus Aristotelci, quid ista potentiæ activæ & passivæ distinctione efficitis? Si cæli potentia, passionis tātùm esset, multò celeriùs faciliusque corrumperetur, quàm si esset actionis. Etenim sic paulò pòst Aristoteles primo moventi suam æternitatē conservat, quia moveat tantùm, non etiam moveatur: Idque ἄπονον & sine labore esse ait. Itaque si interpretes Aristotelis verum distinctione sua repererint, interitum cælo, non æternitatem afferēt. Ecquid istis interpretibus tam desperatis facias? Perge ad tertium theorema: Infiniti potētia non est finita. Verùm, inquā, & tria theoremata unico theoremate melius instituerētur: Finiti potētia est finita: unde sequeretur, infiniti potētiam esse infinitā: non autē finiti infinitā, neque infiniti finitam. Interea verò aristotelea theorematum istorum demonstratio, abecedariis exemplis singularis est. In tertii aūt theorematis demonstratione, exemplum est non prætermittendum. Si enim in aliquo tanta potentia, major in minore quidem fuerit, sed definito tempore secundum conversionem proportionis. Hæc autem proportio eadem 1. cap. 1. de cælo, ἡ ἀναλογία ἀνάπαλιν dicitur. κατὰ τὴν ἀντιστροφὴν ἀναλογίας. Eadem 2 d 5 elementorum nomine reciprocationis definitur. Verùm adhuc tria Aristotelis theoremata fuerunt; thesis de

primo motore impartibili nihil adhuc disputatur, ad quam è tribus theorematis primum & secundum utcumque referentur, tertium ne appellabitur quidem: & tamen tota hæc tria theoremata, de infinito tempore, infinitaque potentia, ad quæstionem magnitudinis sophistico & ambiguo sensu referuntur, cùm in magnitudine finitio & infinino ad extensionem continuitatis attineant, quæ in tempore & potentia nulla est: ut Aristoteles antea nos docuit: magnitudinem esse per se continuam, motum per magnitudinem, tempus per motum. Agedum, acroasis proxima audiatur. Inseritur quæstio, Quomodo non mota à seipsis moveantur: ut projecta nempe. Quorsum, inquam, ista quæstio, aut quid ad problema de moventis primi æternique magnitudine? His enim tam putidis sophismatis equidem non succensere diutius nequeo: temerè sine ulla quæstionis caussa, tot nugas aggregari undique, ecquis non caudex ac stipes, æquo animo ferat? Perge tamen, quid deinde? Solutio Platonis (ut hic quidam interpretes ajunt) rejicitur, quòd projectum ideo moveatur, quia simul motor primus moveat aliquid, ut aërem, qui motus deinde projectum moveat. Interpretes autem locum Platonis proferre debuerant. Hanc igitur attributam Platoni physicam sic Aristoteles refellit: Si simul utrumque fieret, remoto motore primo, cessaret motus. quare solutio hæc improbatur, aliaque deinde Aristoteli probabilior solutio explicatur, Projectum moveri, quia à primo movente vis quædam imprimatur mobili proximo, quod motum moveat secundum: idque fiat non simul, sed deinceps in reliquo projectionis motu, hactenus durante, dum vis impressa defierit: attamen hic motus, quamvis appareat, non est continuus, ait Physicus: propter diversitatem mobilium contiguorum, aut deinceps positorum: quæ sexto capiti non conveniunt, ut dixi: talemque motum fieri in aëre vel in aqua, quem quidam antiperistasin nominant. Sed tamen antiperistasis (quam 8.cap.4. probare videbatur Aristoteles, quamque 2. cap.7. phys. in projectionis motu præteriit) videtur Aristoteles improbare, quia simul faciat omnia moveri & movere. quæ solutio illa Platonis esset, imò quæ Platoni ab Alexandro attribuitur, sed falsò, ut Simplicius è Platonis Timæo docet & tamen ut 8: cap. 4, 2 cap. 7 jam dictum est, ἀντιπερίστασις ista etiam aristotelea est, tam vaga, tamque volatica hæc doctrina deprehenditur. Quamobrem hanc etiam bellam quæstionem Aristoteles ingenii caussa commentus est. Vah! quàm festivum & ridiculum philosophum habemus! quæstionem sibi posuit, quòd primum movens nullam magnitudinem habeat: hanc obliviscitur: quicquid in buccam venerit, eloquitur: ad rem, præter rem, nihil laborat. Verùm logicis legibus solutissime ac libertime Physice, quando tandem res agetur? Nondum, inquies: Sed priùs primum motum, & continuum, & unum, & ab uno mobili, & unam magnitudinem habente, & ab uno movente intelligi necesse est. Perge, inquam, quid tum postea? Movens primum, quia non movetur, movere perpetuò potest: ἄπονον γὰρ καὶ τὸ οὕτω κινεῖν. sine labore enim est sic movere. Atqui, inquam, hæc sacra sunt aristoteleæ theologiæ mysteria, quæ jam sexto capite explicari cœpta sunt, movens primum, esse principium æternum & unum, & immobile, ideoque idoneum ad æternum motum: & nunc, quia movet, immotum, idcirco sic movere minimè laboriosum videtur. Ista physico eadem solicitudo fuit ad 1. cap. 2. de cælo: sed de cælo quod liberum sit omni difficultate & labore mortali: eadem solicitudo fuit 8. ca. 9. metaphys. Astra (inquit) æterno motu non defatigantur: Motus enim ipsis non uti rebus caducis atque mortalibus, per contradictionis potentiam competit, ut motus laboriosa sit ipsa continuatio. Atque hæc æternitatis in movente caussa est aristotelea: Primum movens est æternum, quia movet, non movetur. Ergo, inquam, si cælum tantùm moveatur, non moveat, caducum potiùs quàm æternum fuerit. Verùm agite, quid ista æternitas ad magnitudinis quæstionem? problema enim nondum differitur, primum movens sine parte esse, sine magnitudine. Sanè (inquies) & alia præterea interserenda sunt. Motum primum esse æquabilem, vel solum, vel maximè: quia movens primum nullam mutationem habeat, quale debeat esse primum mobile ab eo ipso motum, ut consimilis sit motus. Hic primo mobili multum tribuitur, ut penè fiat par

motori

motori primo: quód utrumq; mutationem non habeat. Utrùm etiam primum mobile Aristoteli erit immobile? quid enim sibi vult illud, nullam mutationẽ haberet? Equidem sæpe adducor, ut existimem libris Aristotelis ab aliquo Aristotelis inimico tam absurdas sentẽtias, tamq; superioribus ejusdẽ authoris sententiis contrarias, intextas esse. At pauló pòst deruetur aliquid ex isto cumulo. Quid tum postea, postq; aliena tam multa? quæritur primi moventis sedes & tanquam solium. Primum movẽs est in centro, aut in peripheria, ait Physicus: quia duo illa rotundi principia sunt. In summa aũt mundi superficie potius est, quia illic fit motus velocissimus. Atqui, inquam, 9. cap. 8. physici pauló antè negabat Aristoteles in rotundo principiũ, medium, finem ullum esse: quæ (superis gratia) isto loco inventa sunt. Veruntamen, disputator admirande, quãdo problema tibi propositum disputabis? Habet (ait Physicus) dubitationem, utrùm mobile moveat continué: & tandem respondet idem quod antea, in projectis continuum motum non esse á mobili, sed á movente immobili, quia similiter semper habeat. Ergo, inquam, cõtinuus motus etiã erit non conversionis, quod Physicus noster seipsum refellendo, tam verbosè antea disseruit. Verùm nunquãne problema illud nostrũ concludetur? nunquamne de re nobis proposita disseretur, primum movens esse sine parte, sine magnitudine? Imò (inquies) tandẽ aliquando, tantoq; brevius, quantó illa aliena prolixiora fuerũt. Ergo jam Physicum nostrũ nemo reprehendat, ut obliviosum: quæstionem tandem aggreditur. Definitis igitur his (ait Physicus) manifestum est, primum movens sine magnitudine esse. Si primum movens (ait) magnitudinem habeat, habebit finitam vel infinitam. Sed neq; infinitam haber, quia nulla est, ut antea patuit tertio libro: neq; finitam, quia magnitudo finita infinitam vim habere non potest, neque movere infinito tempore. Hæc theoremata primum & secundum fuerunt. Quare primum movens est sine magnitudine. O' logicum logicas artes penitus oblitũ? Ut Deum probares sine magnitudine esse, quod erat (ut dixi) per se clarissimum, tot tibi mæandros, tot alienarum rerum elenchos opus esse duxisti? Verùm in isto syllogismo assumitur infinitas temporis, quæ videlicet quarto & sexto libro antea per sophismata Aristotelis patuerat nõ assumitur, quód primum movens habeat infinitam potentiam: neq; usquam disertè exprimitur ab Aristotele in tota acroasi: quod tamen hic præcipuũ erat, ut infiniti & motus & temporis caussam potentiamq; infinitam cognosceremus. An cùm assumit Physicus primum movẽs æternum esse, intelligit æternitatis nomine, infinitam potentiam? At sic cælo, & motui, & tempori infinita potentia attribueretur: & quidem sexto antè capite, finitum in natura infinito præponi videbatur, ut ne Deo quidẽ potentia relinqueretur infinita: & sic in sacra primæ philosophiæ theologia dicetur, à Deo non omnia intelligi: quia melius sit quædã non videre, quàm videre. Quid igitur? an quod erat in ista demõstratione præcipuè premendum & urgendum (divinam potentiam infinitam esse) id præcipuè Aristoteles oblitus est? Finitũ non movet æterno tempore: finiti potentia non est infinita: Infiniti potentia non est finita: tribus theorematis disseruit Aristoteles. At infiniti potentiam esse infinitam, nusquam nominatim dixit: & tamen nisi id obtineat, non possit eò pervenire, quò velit: neq; concludere, primum movens esse sine finita magnitudine: quia finitæ magnitudini opponit infinitam potentiam: quã tamen non demonstrat in primo movẽte. Veruntamen quænã caussa Physicum nostrũ tãtopere solicitavit, ut rem alioqui vulgarẽ, tam multis rebus ageret? Metus (ni fallor) Socraticæ cicutæ hic aliquis fuit, ne contra Joves & Saturnos reliquosq; deos impiè philosophari videretur, si magnitudinem illis, proindeq; formam hominis eripere videretur: illos nimirũ deos ἀνθρωποειδεῖς humana specie & figura hic nullos esse disputat occultiùs: quod pauló aptiùs in philosophia prima differet: tantó in hoc plerisq; Christianis ethnicus philosophus religiosior, qui etiam Trinitatis (quæ mẽte vix comprehẽdatur) figuras oculis corporis aspectabiles in templis collocent. Sed jam perorãdi tempus est, & secundam physicæ acroaseos partem concludendi, in qua equidem quot & qualia

qualia philosophi nostri judi. a ad Platonis physicam refutādum animadversa sint, meminisse hortet. Motus tertio physico triplici definitione vitiosè definitus est, vitiosiùs in genera quatuor distributus. Atque hæc initia tantùm: motus deniq; infinitas, & æternitas Platonis creatum mundū oppugnaturæ erāt: Itaq; magnitudinis tāquam motui subjectæ infinitas tertio libro adornata est, prodigioso illo ænigmate, magnitudinem eandē parte altera physicam & finitam, parte altera geometricam, & potentia divisionis infinitam. Hoc fundamentum fuit universæ contra Platonem oppugnationis. deinde locus & vacuum, adversus Platonis διάγραμμα similibus sophismatis instructa sunt: sæpe tamen interea, ex illa magnitudinis infinitate, infinitas & motus & temporis cōclusa est. Ac philosophus tanquam tertii physici physicæ minimē cōfisus, quinto sextoq; physico rursus eandem physicam repetit. motus non meliùs definitur, sed immutato nomine appellatur ἀντικινήσεως μεταβολὴ, primisque ac primariis generibus spoliatur. quinti libri reliqua impedimenta de motus unitate & oppositione, sophisma de logicis rebus habuerūt: tandemq; sexto physico repetita est ex eodem tertio physico, magnitudinis infinitas, & infinitate perpetui sophismatis obscurata, primum robustiùs & validiùs, tum ex uno illo Lernææ infinitatis capite, quinq; capita nata sunt, infinitas motus, infinitas mobilis, infinitas temporis, infinitas status, infinitas quietis: unde nostri Physici prodiga largitate, rebus omnibus infinitas donata est. Atq; hæc prima fuit oppugnatio Platonici mūdi, in quo essent omnia finita, & magnitudo, & motus, & mobile, & tempus, & status, & quies. In aristoteleo mundo contra omnia infinita, & magnitudo, & motus, & mobile, & tempus, & status, & quies. Altera videtur oppugnatio septimo & octavo physicis instrui in æternitate: ad quam tamē præcipuè, quamvis eò specie quadam referantur, nihil septimus liber totus attinet, sicuti neq; octavi capita tertium, quartum, ac ferè decimum: reliqua verò capita, primum & secundum, quòd motus sit æternus, non tamen motus omnis, sed latio: neq; latio omnis, sed conversio: item, quòd movens sit aliquod primum, & immobile, & unum, & æternum, & sine magnitudine: Deus naturæ! quam logicam habēt, nō dico quàm obscuram patribus nonnullis & spinosam, sed quàm horridam totis thesibus, thesiumque argumentis, imò quàm bonis animis periculosam! Etenim quot simplices animos sophismatis istis seductos arbitramur, ut cum Proclo, Porphyrio, Simplicio, mundi creationem derideant? Dei erga hominum genus providentiam despiciant? naturam quandam æternam æterni motus, æterniq; mūdi, velut aurigam & agitatricem faciant? sine consilio, sine deliberatione, perenni quodam duntaxat instinctu, non amantiùs hominū, quàm pecudum & arborum generi consulentem. Ita non tantùm doctrinæ humanæ, sed æternæ melioris q; vitæ dispēdio, nobilia summi philosophi sophismata in publicis scholis perdiscuntur, summorum hominum summis authoritatibus approbantur: pestes illæ infinitatum atque æternitatum ingeniosis distinctionibus leniuntur, quòd Aristoteles humanitus sit locutus, Moses Christusq; divinitus. At, inquam, perpetua totis octo physicis libris Aristotelis sophisma ta nullo divinæ scripturæ argumento, nulla vel Mosis, vel Christi authoritate pressi vel ursi, philosophum philosophicis duntaxat argumentis convici: & de natura differentem, non naturaliter philosophatum esse docui: nec Aristoteli ferè aliud, quàm Aristotelis sententias aliis in locis veriores, quàm deniq; summas Aristotelis leges & Aristoteli probatissimas opposui. Ergo ubi doceo Aristotelem erravisse, doceo erravisse, non quòd religioni nostræ repugnet, sed quia logicæ, mathematicæ, physicæ veritati adversetur. Itaq; si jam rex Alexander logicis & mathematicis artibus instructus, ex illo splendido & stellis illustri loco, universæ naturæ partes cōtemplatus, referret identidē oculos ad Aristotelis auscultationem naturalem, nullā tota universi mūdi natura comprehensarum rerū speciē in totis octo physicis libris cerneret: chymæricas tātùm nubes phantasmatū variorū, vapores incredibiliū, ipsiq; naturę repugnantium infinitatum, exhalationes æternitatū veluti centaurorū evanescentium, milleq; alios sophismatū fumos in-

mos intueretur: facilèq; Aristoteli veniã daret, de acroamaticis edins: imò laniniam insperatissimam caperet animo, si repentè orto sole discussas oculis præstigias aspiceret. Quamobrem, per Deum naturæ optimum maximum, professores Physici, estote vobis reges & Alexandri: omittite tantisper cõceptam de summo philosopho opinionem & persuasionem, logicum & liberum judiciũ assumite: argumentis argumenta comparate, rebus res opponite: leges illas Aristotelis, omnium in constituendis artibus solidorum judiciorum magistras ante oculos habete: non multos in octo physicis cõtra methodicam legem elenchós offendetis, offendetis autẽ multas contra legẽ καθ' ὅλου πρῶτον tautologias, contra legem καθ' αὑτὸ heterogenias plures, nõ modó assumptarum ex aliis artibus rerum, sed perpetuarum reprehensionum. contra legem κατὰ παντὸς, quot & quales elenchorum cumulos offendetis? Quare commodiores juventuti & fructuosiores artes in posterum proponite. Primùm Naturę corpus est in cęlo, reliqua deinceps in meteoris, metallis, herbis, arboribus, piscibus, avibus, pecoribus, hominibus. earum rerum physica ingenua est in primis & nobilis, ingenuisque & nobilibus ingeniis dignissima. Si natura vel decẽ Aristoteles uno tempore extulisset, qui logicis legibus instructi, huic conformandæ materię sese penitus dedidissent: tamen tanta rerum ubertas copiaq;, totas eorum vitas occupare potuisset. Huc igitur ingenia & vigilias convertite: deniq; missis sophismatis inertibus & ignavis, verã solidamq; physicam capessite.

P. RAMUS TEMPORE SAEVISSIMAE TEMPESTATIS, HAEC MEDITABATUR APUD REGIUM CREOLIUM, BERTRANDI MAGDALIENI ET IOANNIS BELLI HOSPITIO LIBERALITER ACCEPTUS, ERUDITAMQUE LODOICI CARBONARII ET JUCUNDAM CONSUETUDINEM NACTUS, *anno Salutis* 1562.

P. RAMI

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBRI QUATUORDECIM, IN TOTIDEM METAPHYSICOS LIBROS *Aristotelis*.

PRAEFATIO IN SCHOLAS METAPHYSICAS.

Ristoteles in logica mihi videtur quidam Protogenes in pictura, manum siquidem de tabula tollere non potest. De logica, id est de argumentis & argumentorum dispositione libros varios descripsit, alios logico, id est suo proprioque nomine, alios nomine rhetorico, alios acroamatico: contra quos omnes adhuc multiplices scholæ nobis explicatæ sunt, ut Aristotelis de materia formaque artis legibus variæ & plerumque discrepantes Aristotelis sententiæ regerentur, & conformarentur. In arte nihil esto (ait Aristoteles) nisi *κατὰ παντὸς* omnino necessarioque verum, nisi *καθ' αὑτὸ* homogeneum, totiusque artis naturale & essentiale documentũ, nisi *καθ' ὅλου πρῶτον* proprium & reciprocum, nisi denique natura prius, loco priore collocatum. His legibus cæteræ singulares artes componuntur: his vinculis doctrinarum reliquarum theoremata continentur: ut nihil falsum, fortuitumve, nihil heterogeneum, nihil inæquabile doceant, nihil *ὕστερον πρότερον* confundant. Atque ita quidem reliquarum artium decreta á sui studiosis observantur, ut contra nulla sit rei cujusquam aut voluntatis, aut loci, aut occasionis exceptio, quin obediendum, aut dependendum sit. Marcellus grammaticus cúm ex oratione Tiberium reprehendisset, affirmante Atheio Capitone & esse illud latinum, & si non esset, futurum certé. jam inde mentitur (inquit) Capito, Tu enim Cæsar, civitatem dare potes hominibus, verba non potes. Tanti itaque imperator grammatico non fuit, ut grammaticæ legibus solveretur: Eadem est in cæteris artibus legum authoritas ac reverentia. Sola est ex omnibus disciplinis logica, quæ legibus ipsa suis libera solutaque nescio quibus *ἀλόγοις* esse videatur. Neque veró tot scholis nostris ad liberales artes instaurandum ullus adhuc elenchus contra authorem quemquam propositus est, quin captionis alicujus exceptione ab ineptis hominibus defenderetur. At (ut valde confido) pudor aliquando fuerit, grammaticum grammaticæ, rhetorem rhetoricæ, mathematicum mathematicæ legibus sine excusatione ulla obsequi: Logicum veró, id est artificum reliquorũ principem

principem artificem, doctoremq; summum, infinitam contra logicæ leges licentiam vel potius calumniam sibi permittere. Leges, leges (inquam) istæ sunt omni exceptione majores superioresque, neq; solúm in cæteris inferioribus disciplinis, sed in ipsa imprimis legum magistra custodiendæ, observandæ, colendæ. Quapropter hoc fundamento bene & ex ordine collocato, logicisque & æquis judicibus approbato, magna animi alacritate ad quatuordecim Aristotelis metaphysicos libros expendendum, & examinandum accedamus. Etenim præter superiores libros, Aristoteles alios quatuordecim conscripsit, non illos dico Arabis nescio cujus, editos Aristotelis nomine, sed eos qui græcé inter græca Aristotelis opera leguntur, quatuordecim, inquam, libros Aristoteles conscripsit de logica titulis variis inscriptos, tum sophiæ, tum philosophiæ, tum philosophiæ primæ, tum theologiæ, tum metaphysicæ, ut vulgó in scholis τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ appellantur. De theologia tamen pauculi versus erunt: logica autē reliqua sunt omnia: aut nominatim, ut de caussis, oppositis, comparatis, & reliquis logicæ decretis, aut idearū mathematumque nomine, in quibus logica quædam de caussis, de genere, & specie disputantur. Itaq; Philosophi quidā jam ante Alexandrum Aphrodiseum hanc Aristotelis mataeotechniam deprehenderant, ut dicetur in principio tertii metaphysici, & Plutarchi in Alexandro de his libris judicium illustre est. Ἀληθῶς γὰρ ἡ μετὰ τὰ φυσικὰ πραγματεία πρὸς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν οὐδὲν ἔχουσα χρήσιμον. Revera (ait) metaphysica tractatio ad docendum, & discendum nil utilitatis habet. Atqui tamen Aristoteles minimé logicam videtur in hoc argumento cogitasse: cúm in logica sæpe appellet hanc artem modó κυρίαν πάντων dominam omnium, ut 7. cap. 1. Post. modó quandam scientiam, quæ universaliter conetur demonstrare universalia, ut 8. cap. 1. Post. & 11. cap. 1. Elench. modó quæ δι' ἀκριβείας per accurationem doceat definiendi doctrinam, ut 2. cap. 7. Topici, & sic aliis locis in logica & philosophia reliqua permultis: sed imprimis quarto, & sexto theologiæ ipsius libro manifesta erit, minimeq; dubia Aristotelis hac de re sententia, quód hic scientiam cogitarit à logica diversam omnium caussarū, sed præsertim primæ: seu omnis entis quatenus est ens, sed præcipué primi: hinc mirabiles hujus sapientiæ laudes non ab interpretibus solúm, qui vocant metaphysicam ἐπιστήμην ἐπιστημῶν, τέχνην τεχνῶν, scientiam scientiarum, artem artium, πολυύμνητον σοφίαν prædicabilem sapientiam, sed laudes ab Aristotele imprimis secundo capite libri primi, quæ tū melius prædicabuntur. Quare cúm dico in quatuordecim libris nil nisi logicū ab Aristotele cōfundi: nō dico ab Aristotele sciēte & prudente con-

tra logicas Aristotelis leges cõfundi, sed huc tamẽ re vera, ac verita-
tẽ philosophũ cõtra philosophiæ suæ decreta delapsum esse. Quin
Platonicæ laudis æmulationẽ (ne quid de laudibus Aristotelis prę-
tereã) hic aliquã fuisse suspicor. Socrates enim apud Platonẽ diale-
cticã multis & mirificis laudibus afficit, ejusq; docet esse variũ & ad-
mirabilẽ usum, cúm in singularibus & quotidianis rebus interrogã-
do, respõdendo, rationẽ quęrẽdo, capiendoq;, tũ maximé in cõmu-
nibus & perpetuis rebus, quales sunt in artibus & sciẽtiis cõprehen-
sæ, ut dialecticæ lumine videamus earũ cõmuniones, similitudines,
differẽtias, dissimilitudines, principia, quæ sit in physicis πίστις, quæ
sit in mathematicis διάνοια, quæ sit in logicis ipsis νόησις, ut tandẽ cũ
divini solis umbrã quãdã in his universalibus exemplis deprehẽde-
rimus: operaq; Dei, divinorũq; operũ ordinẽ, symmetriã, descriptio-
nẽ, é mathematicis, logica mẽte contẽplati fuerimus, tũ ad eũ ipsum
clarissimũ solẽ contẽplandũ, vitæq; integritate imitandũ convertã-
mur. Hac de re Socrates in Philebo, & septimo de republica, multa
magnificé philosophatur, & dialecticã hic appellat. Recẽtiores aũt
Platonici Aristotelis philosophia nõ multó diligentiús, quám Pla-
tõis imbuti ajunt talibus locis nomine dialecticæ metaphysicã á Pla-
tone significari: In eoq; doctoris Aristotelis errorẽ sequũtur. Aristo-
teles enim Socratis argumentũ æmulatus, summũ illũ dialecticæ u-
sum (quo principia & caussas specialiũ artiũ: quo denieq; omniũ re-
rũ singulare principiũ, singularemq; caussam dignoscamus) metaphy-
sicis quatuordecim libris copiosiús & uberiús videtur persequi.
Quin æmulationis Platonicæ vestigia quædã vel Platonis verbis
tertio metaphysicæ manifestiús apparebunt. Aristotelis igitur vo-
lũtas dubia jã esse nõ potest, quin artẽ quandã omniũ artiũ maximã
á logica differentẽ cõplecti velit, sed quám logicé, quám legitimé, q̃
recté, quám cõgruẽter velit, deinceps erit é logicis legibus æstiman-
dũ, & cõsiderandũ. Quamobrẽ theologiæ veræ studiosi, amatores,
patroni, defensores adeste æquis animis, & controversiã lõgé maxi-
mã, ac nobilissimã cognoscite. Quatuordecim metaphysicos libros,
quatuordecim logicarũ tautologiarũ cumulos esse statuo, & quidẽ
rerũ, non solúm in aliis Aristotelis libris, sed in præsentibus etiã sæ-
pius scriptarũ, & rescriptarũ: theologiã veró (quæ hic appellat̃) im-
pietatẽ omniũ impietatũ maximé detestabilẽ, & execrabilẽ esse con-
firmo, flagitiũq; inexpiabile statuo in Christianis quibusdã schola-
sticis etiã (quod magis mirere) purioris theologiæ studiosis confir-
mare publicatis scriptis, metaphysicã Aristotelis Christianæ religio-
nis tãquã columnã quãdã esse. At enim scholæ physicæ physicã Ari-
stotelis theologiã infinitatũ, & æternitatũ impietate refertã docue-
runt.

runt. Metaphysicæ aūt scholæ repetitas é physicis easdē impietates, & aliis multó fœdioribus cumulatas docebunt, breviq; spero futurū, ut Christianos tam fœdæ theologiæ pudeat, & pœniteat, cōversisq; animis nō solúm paganā illā vix Satyris Faunisq; dignā theologiā repudient, sed puriús sanctiusq; Euangeliū tam miseris sordibus expurgatū totis animis amplectanī. Enimveró Aristoteles varios in utraq; lingua interpretes doctrina diligētiaq; præstātes habuit: sed interpretes, qui qualis esset Aristoteles, explicarēt, ac plerūq; ne explicarent quidem: judices adhuc nullos habuit, qui quid ageret, & quāobrē, & quomodo leges ipse legislator observaret, cōsiderādū, judicandūq; sibi proponerent. Etenim é pictoribus (ut illud in Aristotelis poētica elegāter cōparatum, ad istius quoq; disceptationis cōparationē usurpetur) Polygnotus præstantiores, Pauson deteriores, Dyonisius pares imagines pinxit: é poētis Homerus meliores mores, Hegemon pejores, Cleophon pares expressit: Quin Euripides quales essent, Sophocles quales esse deberent. At, inquā, Aristotelis philosophia varios interpretes tanquā pictores & poētas habuit, Pausonas & Hegemones permultos, Dionysios, & Cleophōtes & Euripides raros. Polygnotū certé, Sophoclē, Homerū prorsus neminē, cúm tamē Aristoteles in philosophis antiquis Polygnotus, Sophocles, Homerus esse omnibus modis cōtendisset. Atq; hic mihi post Aristotelē ipsum præcipué res erit cū Alexandro professore Athenis imperatorio & principe Aristotelis interprete. Nā licet Aspasius, & Sosigenes interpretes ab eo nōnunqnā appellenī in his libris, eorū tamē nihil extat. Syrianus aūt tertio libro, & duobus ultimis adversus Aristotelē, Pythagoreos & Xenocraticos defendit. Quapropter philosophi (quicunq; scholas istas lecturi, & cognituri estis) per sanctā Dei sapientiā (quā nobis hic Aristoteles pollicetī) agite: & in Aristotelis philosophia pingenda, & conformanda Polygnotū, Sophoclē, Homerū optate, vel potiús Aristotelis catholicas leges serió vobis proponite: Pictores enim omnes, poētas oēs longissimé superabūt. Os humerosq; Deo similē speciem, versus & numeros tali poēmate dignos, illā deniq; Polygnoti antiquitatē, illā Sophoclis gravitatem, illam Homeri majestatem abundé præstabunt. Ducibus igitur Aristotelis legibus ad theologiam Aristotelis retexendum accedatur: quæraturque utrum tota Aristotelis metaphysica nil aliud sit, quám logica logicis plurimis & theologicis quibusdam sophismatis obscurata: Id enim est, quod præcipué differendum, demonstrandumq; mihi proposui.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM

LIB. I. IN PRIMUM METAPHYSICUM.

In titulum, τὰ μετὰ τὰ φυσικά.

IC titulus videtur factus esse ex parte minima. Nam theologia, quæ physicā sequi debeat, vix millesimā totius hujus operis partem occupat: logica cætera sunt, logicis & apertis nominibus expressa, vel idearū & mathematum specie obscurata. Itaq; si à majore parte inscriptio fieri debuit, debuit utiq; logica inscribi, nō post physica, vel (ut vulgus loquit) metaphysica. Quód si quis non copiæ, sed præstantiæ rationem hîc habitā existimet, is præstantiā impiarū tantúm fraudum, ubi tandē perceperit, judiciū (ut spero) mutabit, & titulū talem temeré præscriptū judicabit. Neq; veró logica post physicā, sed ante physicam, imó ante quâlibet disciplinam docēda sit. Et Aristoteles hanc qualēcunq; mataeotechniā meditās, putat esse scientiā, qua reliquarū scientiarum principia, & caussæ, & affectiones perpendant. quod esse tamen nullo modo possit, nisi ante omnes sciētias intellecta perceptaq; fuerit: & sic methodus Aristotelis in artiū & doctrinarū studiis generalia præcedere jubet. Quare titulus iste τὴν μετὰ τὰ φυσικά, confusionē futurā in vestibulo jam protinus indicat. Neq; tamē titulus videt ab Aristotele, sed ab interpretib' ita factus esse. Ab Aristotele eñ ipso in hoc opere appellat modó σοφία, ut 2. c. 1. lib. modó philosophia, ut quarto libro sæpius: modó prima philosophia, ut ferè aliás semper: modó θεολογική, ut 6. & 12. lib. τὰ μετὰ τὰ φυσικά in quatuordecim libris nusquam appellantur.

IN CAP. I.

Agedū, cōfusio metaphysicorū librorum permagna est: de ipsa tamē nihil cōfuse disseramus: vitia quæ accusamus, in ipsa in primis accusatione nobis cavenda sunt: distinctio

quædā nobis adhibeat. Tota igit metaphysica prooemio quodā duorū primorum librorū rē modo quodā proponit & definit: tertio tanquā distribuit: deinde reliquis libris distributa persequitur. Et sané Aristoteles initio tertii, seriē ordinis hujus quodā modo prætexuit, & τὰ πεφροιμιασμένα, tāquā diceres prooemiata, nominatim appellat duobus primis libris exposita: & duo proximi libri adhuc idē prooemiū in re proponenda definiendaq;, ut cum Plinio loquar, prooemiantur. Quare & hanc disputationis viā, scholæ nostræ sequent. Quid igitur est primū in prooemio? quid secūdum? Definitio metaphysicæ duobus primis libris adumbratur: duobus proximis erit distributio quædā: sed definitio ipsa duobus primi libri capitibus informatur, reliquis edisseritur. Agedum, metaphysicæ definitionē attendamus. Quid est metaphysica? Est (inquit metaphysicus) scientia de primis caussis & principiis. Atque in hac definitione, genus est metaphysicæ, scientia: differentia est in reliquis partibus. Itaq; ad declarandū, quomodo scientia cōparet sensu, memoria, phantasia, experientia, ratiocinatione, quæ differentia sit artis & experiētiæ, logica præcipuē é 14. & 26. cap. 1. Post. & é 18. cap. 2. Post. huc derivatur: ubi tamē phantasia neq; veré, neq; alibi Aristotelis doctrinæ congruēter postponit memoriæ, cúm memoria sit habitus phantasmatis, ut est in libris de anima: Est autē, cúm de experientia agit, citatū é Gorgia Platonis aureū illud Poli dictū é lege ἡ μὲν γὰρ ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ἡ δ' ἀπειρία τύχην. Experientia quidē artem genuit, inexperientia aūt temeritatē: quod sæpe optavi literis aureis in vestibulo philosophicarū scholarū omniū inscriptū esse, ut illuc accedēntibus persuasum esset, nullū in artibus documentū recipiendū, quod ab usu & experiētia verorū exemplorū observatū & inductū nō esset: mille siquidē somnia & deliramenta in liberales artes nequaquā irrepsissent.

Perge

Perge verò, quid deinde? Differentia experientiæ & artis latè differitur, quòd experiẽtia singulorũ sit, ars universaliũ. Sed experientiæ & artis cõparatio paulò plenior revocatur è 21. cap. 2. Pr. & 1. cap. 1. Post. quòd fieri possit, ut generali sciẽtia aliquid sciamus, quod exemplo atq; experientia speciali nesciamus. Repetit̃ enĩ è 20. c. 1. Post. sed paulò secùs exponit̃, quòd universale sit αἰτιώτερον, ἁπλούστερον, ἀρχοειδέστερον, ἐπιστημονικώτερον, magis caussa, magis simplex, magis principiũ, magis scientificũ: hîc autẽ artifex experto sapientior efficit̃. Atq; è totis posterioribus illud præcipuè de duobus demõstrandi generibus (ὅτι καὶ διότι, quia est & quamobrẽ est) huc etiã revocatur: quòd expertus sciat quia est, artifex propter quid est. Quamobrẽ thesis propositæ demõstratio difficilis hîc nobis nõ erit, ut philosophorũ illorũ ante Alexandrũ, ut Plutarchi judiciũ verum probemus. Quid enim adhuc aliud habemus, quàm logicã? & logicã quidẽ de logico Aristotelis organo contra leges καθ' αὑτὸ & καθ' ὅλου πρῶτον, nominatim repetitã? Quid enim attinebat logicã pro theologia instituis? quid doctrinã generalẽ sæpius iterari? Verũtamẽ logica eadẽ latiùs cõtinuatur, indeq; architectus honorabilior efficitur fabro, & sapientior, & θεωρητικὸς πρακτικοῦ, contemplativus activo: inde artifex, διδασκαλικός, aptus ad docendũ: expertus autẽ, ineptus, & sensui similis, singula tantùm sentienti. Magna aũt est ista laus artificis, sed multò etiã major sequit̃, quòd artifex hominibus admirabilis fuerit, quicumq; primus artẽ aliquã, sed præcipuè qui liberalẽ & ingenuã artem invenerit, quales sunt mathematicæ in Aegypto à sacerdotibus publica vacatione fretis inventæ. Veruntamẽ artes equidẽ mathematicas celebrari libẽter audio, sed ejus laudis fructum possessoribus injustis attribui nõ libenter audio. Harũ enim artiũ inventa, primorũ hominũ jam ante diluvium propria fuerũt, ut est apud Josephũ. & Aristoteles ipse à Calisthene, nõ Aegyptiorũ, sed Babyloniorũ mathematicas artes expetivit. Multoq; verius Cicero 1. de Divinat. Principio Assyrii (ut ab ultimis authoritatẽ repetã) propter planiciẽ magnitudinẽq; regionũ, quas incolebant, cùm cælũ ex omni parte patens atq; apertũ intuerent̃, trajectiones motusq; stellarũ observaverũt, quibus notatis, quid cuiq; significaret, memoriæ prodiderunt. Sic Plinius è quatuor astrologorũ sectis primã facit Babyloniam, secundã Aegyptiã, tertiã Græcam, quartã Romanam. Quapropter ab Aristotele nequaquã rectè dictũ est, mathematicas artes ab Aegyptiis primò invẽtas esse. Est tamẽ illud animadvertendũ sacerdotibus Aegyptiis, quibus otiũ & vacatio publicè esset. Id enim etiã testatũ est in Genesi c. 47. ut à rege Pharaone ager esset illis in stipẽdium assignatus. Sed certè nostrorũ sacerdotũ & Aegyptiorum latissima differẽtia est: Aegyptiorũ otio & vacatione, mathematicæ artes inventæ sunt, ait Aristoteles: quæ otio & vacatione nostrorũ sacerdotum tandiu spretæ in Academia Parisiensi cõtẽptæque jacuerunt: quin pro mathematicis artibus tot sophismata (cõtra quæ nobis adhuc disputatũ est) sunt in scholas inducta. Verũ pergamus. Sequit̃ nescio quæ veluti correctio de differentia artis & scientiæ, quod ad Ethicam remittit̃, in qua sexto nẽpe ad Nicomachũ ars efficitur operarũ & fabrorũ, prudẽtia actionũ, scientia cõclusionũ, intelligẽtia principiorũ, sapiẽtia primarũ caussarũ: qualis etiam logica est 26. cap. 1. Post. At (inquam) vocabula hæc omnia in vero & communi usu significationẽ communẽ & generalẽ habent, ut Grãmatica possit & ars, & scientia, & prudentia, & sapientia nominari: quanquã prudẽtiæ nomẽ in rebus agendis sæpius usurpatur: sapientiæ in cõsiliis & deliberationibus, sic prudentes politici, sic sapientes Bias in Græcia, Cato in Italia nominati. Quare verborũ istorũ discrimina ab otiosis in schola hominib' temerè distincta sunt, res, usus, veritas alia est. Itaque Aristoteles excusandus nõ erit, quòd hic artẽ & scientiã pro eodẽ sumpserit, sed laudandus, quòd verũ sit usum sequut'. Quapropter nihil adhuc novæ doctrinæ Aristoteles attulit, λογικὰς ταυτολογίας tantùm ταυτολογεῖ. Tandem verò ad extremũ capitis definitio sapientiæ ponitur, cujus gratiâ superiora omnia antecessisse Aristoteles profitetur, sapientiã esse scientiã de primis caussis & principiis: summaque superiorum recolligitur, quòd sensui præstet experientia, experientiæ ars:

ideoque architectus fabro, contemplativus operario.

IN CAP. II.

Sed tamen definitionem aristoteleæ sapientiæ consideremus, scientiam esse primarū caussarū. Etenim quænam sunt istæ primæ caussæ? utrùm Deus est? Sic enim videtur Aristoteles sentire proximo capite. Sed thesis hæc absoluto capite secūdo diligentiùs agetur: hæc igitur tantisper differatur, dū caput hoc penitus erit expensum. Quid igitur Aristoteles capite secundo philosophatur? Declarat definitionis partē reliquā de primis caussis: & primas caussas magnificis laudibus ὑπολήψεων, opinionū octo, quæ de sapiente habeantur, explicat & interpretatur. In his enim magnificis titulis totum ferè caput secundū cōsumitur, repetita è 2. cap. 1. Post atq; amplificata illa præstantia generalis supra speciale, quod sit αἰτιώτερον, αἱρετώτερον, ἀρχικώτερον, ἐπιστημονικώτερον. Itaq; cū hæc sciētia generalissima & universalissima statuatur, sequitur eandē esse αἰτιωτάτην, ἀκριβεστάτην, ἀρχικωτάτην, ἐπιστημονικωτάτην. Verba in hoc capite paululùm immutata sunt, res ferè eadē. Verū enimverò preciosæ quidē opes istæ sunt & splendidæ, itaq; aperiendæ nobis, propalamq; collocandæ, & singulæ ὑπολήψεις expendendæ. Sunt enim Aristoteli tanquā hypotheses, tanquā axiomata & fundamēta universæ theologiæ: ideoq; studiosè cōsideranda. Dic igitur ὑπόληψιν primā. Sapientia est καθολικωτάτη, maximè universalis. At, inquā, dialectica est ista sapientia: docet enim caussas efficientē, materiā, formā, finem, omniū omnino entiū communes: neq; caussas tantùm, sed reliqua omnis argumentorū judiciorūq; genera etiam perinde communia. Quid igitur hic habes, quo metaphysicā à logica separes? utrùm dialecticus non novit omnia, ὡς ἐνδέχεται, quoad fieri potest: sapiens autē novit? Id enim discrimē videtur hic indicari. Imò verò, inquā, neq; dialecticus, neq; sophus quisquam omnia, quæ cognosci possunt, novit, vel nosceret unquam: neq;, nō dico Platones vel Aristoteles, sed sophi oēs, quicunq; unquā appellati sunt, millesimā rerum, quæ sciri possunt, partem cōprehenderunt: utrùm autē nosse omnia, nunc est Aristoteli omniū cōmunē artē tenere & nosse omnia, sit generaliter & cōmuniter nosse, quatenus entia sunt? Nā & Aristoteles primo capite docuit artificē in singulis falli posse, & hic idē repetit. Cùm enim ait omnia nosse esse sapienti, excipit καθ' ἕκαστον ἐπιστήμην, singulorū scientiam: & postea præcipuè libro quarto nominatim differet hanc sophiā esse entis quatenus est ens, sophiq; & dialectici eandē facultatē esse: sed facultatis modū diversum: quod tū differetur. Quapropter Aristoteles, veteres illos Alexādri philosophos approbat, primaq; ista qualitas nihil aliud etiā, quàm logicam loquitur: sola enim logica, est omniū artium καθολικωτάτη. Verū enimverò paululùm hic cōsistamus, χαλεπὸν δὲ ἐκ μὴ καλῶς ἐχόντων λέγειν καλῶς, κατ' Ἐπίχαρμον. Difficile autē est ex nō bene habentibus dicere bene, juxta Epicharmū, ait Aristoteles 9. cap. 13. metaphys. Hæc falsa hypothesis prima universi postea erroris caussa Aristoteli fuit: Persuasit sibi, theologiā omnium artiū καθολικωτάτην, maximè universalem esse: unde à cæteris artibus præsidiū definiendi, partiēdi, ratiocinandi, principiaq; sua stabiliendi peteretur. Sed, heus philosophe, philosophe, inquā, vigilātissime, dormis hoc loco, neque es philosophus. Theologia, est ars subjecto nobilissima illa quidē & præstantissima: at ordine docēdi discēdiq; specialissima omniū & ultima: & sic in omnibus Academiis postrema omniū studia sunt theologica: quod etiā titulus operis hujus (à quocūq; factus sit) indicat, τὰ μετὰ τὰ φυσικά, & in totis quatuordecim libris, uti thesis nostra pollicetur, nullū omnino documentum generale erit nisi logicū. Quapropter si verè ratiocinari volumus, caussam universæ confusionis metaphysicæ ex hac hypothesi profectam reperiemus. Theologia, est ars maximè generalis & universalis: Ergo maximè generalia & universalia ipsius documēta esse necesse est. At, inquam, falsum est antecedēs: neq; theologia est ars maximè generalis, sed contrà maximè specialis artiū omniū. Ergo prima ὑπόληψις ejusmodi est, ex qua deinde reliquæ septē deducūtur. Recta verò secundā: Sophia est χαλεπωτάτη, difficillima, ait metaphysicus: quia maximè universalia sunt à sensibus remotissima. Atqui, inquā, hæc ὑπόληψις altera, consectarium

ctatium

ctarium est primæ:& tamen vituperii cujusdã potiùs, quàm laudis. Etenim laus est artis præcipua, claram perspicuamque esse: Hîc enim logicarum legum fructus est nõ mediocris: ut veritas artium penitus explorata, clarissimè vel ante oculos discentiũ statuatur. Neq; tamen verũ est Aristotelis argumentũ, Remotissima à sensibus, esse difficillima: imò totum contrà est: Remotissima à sensibus, suapte natura sunt illustrissima & clarissima, & differentia illa nimirũ est Aristotelis, de notiore nobis & natura, in capite de methodo à nobis accuratissimè disputata: difficultasq; artis universalis est in primo inventore, & in primo collocatore: non est in doctore jã constitutæ artis & auditore: qualis modò nobis sophia Aristotelis, tanquã inventa jam & collocata assumitur: invẽtæ enim & conformatæ artes tantó sunt ad docendum discendumq; faciliores, quantó fuerint universaliores: quod etiã tertia quartaque ὑπολήψεις explicabunt. Quapropter opinionis hujus author Pausion & Hegemon fuit. Sapientiam dicere debuit suapte natura omniũ artiũ clarissimã & illustrissimã esse: Neq; hanc alterã logicarũ laudum ὑπόληψιν, pro vera Dionysii imagine, pro vero Cleophõtis vel Euripidis poëmate vẽdiderit. Verùm pergamus: Tertia est ὑπόληψις, quód sophia sit ἀκριβεστάτη, quia sit primorũ principiorũ, scientiaq; paucissimis cõtenta: quód etiã primæ est ὑπολήψεως. Quantò enim est ars universalior & antiquior, tantò breviorẽ esse necesse est. Species enim superat genus una differentia: & nũc ἀκριβέστερον jam illud est, ex analyticis ἀκριβέστερον. Verumenimveró laus ista logicæ artis propria est, quæ suis ipsa facultatibus sustentatur, alienis auxiliis nihil indiget. Cæteræ autem artes ab ea definitionum, partitionũ, conclusionũ, theorematumq; omniũ principia accipiant: Theologiæ veró quomodo ἀκρίβεια ista conveniet? Etenim Aristoteles ipse de theologia duodecimo libro disserẽs interroget, quã putet ejus accurationem esse: quid respondebit? Nonne id solùm veteris theologiæ teneri, quód dii sint: cætera fabulis esse similia? Ac tum tota ista theologiæ (quæ modó tã magnificis verbis jactatur) ἀκρίβεια, quàm sit inanis & ridicula, deprehendetur. Quare tertia hæc ὑπόληψις thesin nostrã valde cõfirmat. Perge veró, quænã est ὑπόληψις quarta? Sophia est διδασκαλικωτάτη, ait metaphysicus: quia est primarũ caussarũ. Atqui, inquã, διδασκαλικώτατον illud, fuit in analyticis ἐπιστημονικώτατον & quidẽ logicæ laudis propriũ. Est enim logica, ars disserẽdi, ideoq; etiã docẽdi: Neq; logica, tãtùm est omniũ artiũ διδασκαλικωτάτη, sed sola est διδασκαλική. Nã siquid doceat grãmaticus, rhetor, mathematicus, nõ suo, sed logici artificio docebit. Theologia autẽ tantó est omnium artiũ remotissima ab ista laude, quantò est omnium specialissima. Quare proximæ duæ laudes logicã propius veriusq; exornant. Quintã ὑπόληψιν audiamus: Sophia, ait metaphysicus, est αἱρετωτάτη, quia est primarũ caussarũ, quæ maximè sunt (ut ita dicam) scibiles. Laus quidẽ ista prorsus est egregia, sed illustriore poterat argumẽto disputari: Omniũ enim animæ potẽstatũ & facultatũ, nulla optabilior est ratione, cujus ars est logica: Cæteræ artes faciunt animal grãmaticũ, arithmeticũ, geometricum: at logica facit logicũ, id est hominem. Si de theologia metaphysicus hãc ὑπόληψιν intelligat, quia Deus prima sit caussa, ideoque maximẽ scibilis: fallet argumento, quia Dei natura minimè sit homini scibilis: & Aristotelis theologia id in primis tandẽ cõfirmabit, in qua divinarũ rerũ nil nisi meram inscitiã, imò ἀθεότητα summam prodidit. At si theologiam optabilissimã philosophus affirmaret, quia de Deo esset, cujus cognitione nihil esset optabilius homini, philosophũ equidẽ audirem: At argumentũ retulit ad logicũ scientiæ sensum: Quapropter laus etiam ista logicæ est, nõ theologiæ propria. Perge: secũda, tertia, quarta, quinta ὑπολήψεις, sunt consectaria primæ: qualis est sexta? Sophia est ἀρχικωτάτη· quia novit cujus gratia. Laus est ista permagna, sed argumentũ laudis perexiguũ. Logica, & finẽ & reliquas caussas argumentaq; omnino omnia pcipit. multó fuerat ἡγεμονικώτερον, principatũ ex eo sapiẽtiæ repetere, qd' cæteris artibus imperet, legesq; definiẽdi, partiẽdi, & qdlibet arguẽdi; leges enũtiandi, cõcludẽdi, ordinãdi præscribat: Id Sophocli tale fuisset, quale esse debuerat. Illa igit', illa est κυρία πάντων, quæ jã dicta est ex analyticis. Enimveró quid

poterit excellentius arte hac una cogitari? Præclaræ sunt istę laudes & amplæ: iis tamen metaphysicus cōtentus non est: differit sophiam exemplis primorū philosophorum, non manus aliquo opere, sed mentis tantùm contemplatione occupatam esse: quod primi philosophi, dubitatione & admiratiōe excitati sunt ad res in mūdo mirabiles exquirendū, & considerandum: διὸ καὶ φιλόμυθος ὁ φιλόσοφος πώς ἐστι· Itaq; etiā sapiētiæ studiosus, est etiam veluti fabulæ studiosus. fabula siquidem poëtica, ut sapientia, constat è rebus admirandis. Hinc duas novas ὑπεροχὰς metaphysicus exornat, sophiā esse ἐλευθεριωτάτην, liberrimam, neq; sapientiæ possessionem humanam esse. πολλαχῆ γὰρ ἡ φύσις δούλη τῶν ἀνθρώπων ἐστί. multipliciter enim natura hominū serva est. Hæc veró sententia Platonis animadvertenda est, hominū naturā, cupiditatis & iracundiæ motibus alligatam subjectamq; in repub. describēus, ut earum bestiarū vinculis soluti, soli revera liberi sint. Atq; hæc ὑπεροχὴ, theologiā in primis attingit, si qua posit ex omnibus attingere. Tametsi servitutē illā fallaciū opinionū, & sophisticarū fraudū, Aristoteles modó potius intelligit, quibus hominū natura frequentiùs obtemperet, quàm exquisitæ & accuratę veritati. Ergo solus dialecticus est metaphysico liber: dialecticæ expertes, multorū sophismatum servi. Septimaq; laus ista, logicæ potiùs sit, quàm theologiæ. Sed tamen Aristoteles institutas sapientiæ laudes persequitur: Non est (ait) hæc humana possessio. utrùm veró (ut Simonides ait) dii hominibus sapientiā invident? At Deus (respōdet metaphysicus) minimé invidus est: & poëtæ (ut in proverbio est) multa mentiuntur. Attamen sapientia (inquit) res est τιμιωτάτη, honoratissima & nobilissima, quia θειοτάτη, divinissima: & divinissima quidem, vel quam Deus habeat maximé, vel quæ sit rerū divinarū: qđ utrūq;, sophiæ accidit. ὅτι γὰρ θεὸς δοκεῖ τὸ αἴτιον πᾶσιν εἶναι καὶ ἀρχή τις, καὶ τὴν τοιαύτην ἢ μόνος, ἢ μάλιστ' ἂν ἔχοι ὁ θεός. Nam Deus videtur esse caussa rebus omnibus, & quoddā principiū, & talem scientiam aut solus, aut in primis obtinere. Atq; hæc ὑπεροχὴ extrema, theologiæ propria videat: & hoc solū de Deo verbū usq; ad 6. cap. 12. libri, à theologo nostro audietur. Plurimis antea locis eloquentiam Aristotelis admiratus sum, sed tamē in hoc proœmio magis ac magis lubet admirari: nec in ludo Isocratis majorē declamatione ulla attentionem unquā excitatā fuisse arbitror. Quid enim majus expectare discipulus posit, quàm disciplinā, nō solùm suæ professionis velut universitate summā, accuratissimā, ad docendum aptissimā, per se optabilissimā, dominamq; artiū cæterarum, sed libertimā, nobilissimamq;, divinā potiùs quàm humanā? Itaq; pompa ista orationis tam rhetorica, splendore suo perstringet animos, nisi caveatur. Etenim omnes artes, bonaque omnino omnia á Deo proficisci, Deumq; ipsum nō tantùm logicū, sed τὸν λόγον libenter profiteor ac prædico, sed longé alio genere logicæ. Deo præsentia sunt omnia: sophismatis Aristoteleæ metaphysicæ ei nihil opus est. Verùm theologus quonam judicio scientiā universalē speciali de Deo scientiæ attribuit? Equidē misereret me tanti philosophi. Dixerit puer aliquis in logico ludo: Ubiq; est adverbiū: Deus est ubiq;: Ergo Deus est adverbiū. condiscipuli, homonymiæ elenchū deridebunt. At, inquam, festivus iste facetusq; puer, in hac lōgé gravissima quæstione, theologus noster est. Scientia primæ caussæ, est maximé universalis: At theologia, est scientia primæ caussæ: Ergo theologia est maximé universalis. At, inquā, magister λογικώτατε, fallis hoc argumento, vel etiam falleris: In propositione, prima caussa tibi est, quæ in categoria & serie generaliū caussarū est generalissima: secùs, propositio falsa sit: In assumptione, prima caussa tibi est, quæ in ordine efficientium singularium prima est: aliumque sensum verbi proponis, assumis aliū. Quapropter, ô metaphysici, ô theologi, ô sophi, metaphysicam, theologiam, sophiam istam adhuc tanquam divinam amplexi, considerate quid isto loco adversus Aristotelem disputo. Dialecticam Platonis æmulatus est Aristoteles, superareque modis omnibus magistrum contendit, philosophicam æmulationem probo & laudo: sed è logica theologiam unius verbi sophismate valde deridendam commentatur. Quamobrē tā fatua tāq; insulsa impostura, tot hominib. & græcis,

&

& latinis tot secula impositum esse, quis non miretur? Neq; tamē defuerunt admonitores, ut dixi: Sed Alexandro, licet professori imperatorio & Alexandri similibus interpretibus, judiciū liberum defuit: Aristotelia nomen, pro omni argumentatione ac demonstratione fuit. Quare facessat hinc Pauson vel Hegemon, desinantq; deteriora nobis pingere vel fingere: Adsit verò Aristoteli potiùs Dionysius, vel Cleophon, vel Euripides, qui artes, quales antea in Platonica schola fuerant, tales exhibeant: Adsit jā potiùs Polygnotus, Sophocles, Homerus, qui rē præstantiorē melioremq; faciāt, qualisq; omnino esse debeat, exprimāt: imò verò leges Aristotelis illas singulares, omnes metaphysici, sophi, theologi audiant, logicaq; logicè, & theologica theologicè, separatis & suis artibus instituāt: doctrinā generalē generaliter tantùm ac semel doceant. Hoc summo veritatis fundamento bene & accuratè cōsiderato, metaphysicæ scholæ reliquā metaphysici ædificii architecturā facillimè cōsiderabunt. Verùm hic paulò fortasse diutius in principe sophismate & reliquorū deinceps origine commorati sumus: Hic enim universi erroris, ut iterū dicā, fons fuit: Theologia, est maximè generalia & universalia, quia est primæ caussæ: & hæc ambigui verbi captio, quatuordecim librorū materiā ingeniosissimo & copiosissimo philosopho præbuit. Pergamus: quid deinde in secūdo capite reliquū? methodi logicæ lex est. Demonstratū est antea primo capite, artē inveniri & induci paulatim & gradatim sensu, phantasia, memoria, experientia, ratione: quomodo & hanc sophiā è dubitatione & admiratione profectā esse, paulò antè etiā dictū est. At (inquit Aristoteles) δεῖ μέντοι πὼς καταστῆναι τὴν κτῆσιν αὐτῆς εἰς τοὐναντίον ἡμῖν τῶν ἐξ ἀρχῆς ζητήσεων. Oportet equidē cōstituere ipsius ordinē modo quodā contrariū primis inquisitionibus. Omnes enim (ait) ab admiratiōe incipiūt: si res ita se habeat, ut miraculorū pegmatis, ut in mundana Solis cōversione, aut diametri asymmetria. Mirabile enim videtur omnibus, si quid minimo non mensuret. Oportet autē in contrariū & in melius (juxta proverbiū) desinere, ut in iis ipsis, ubi didicerint. Nihil enim magis admiretur geometra, quàm si diameter esset cōmensurabilis. Hæc Aristotelis oratio est, rebus quàm verbis illustrior: quę docet, ordinē disponendarū & tractandarū artiū, contrariū esse ipsarū invētioni & observationi: cùm hęc à singularibus & specialibus eventis ascēdat ad universales & generales caussas, illa descendat à caussis generalibus & universalibus ad evēta specialia & singularia. Citatus autē est à nobis locus iste inter alios Aristotelis eadē de re locoaiid esse perpetuum Aristotelis de unica disponendæ artis & doctrinæ ordinandæ methodo judiciū. Atq; in hoc exemplo intercurrit illud, Esse mirū, si quid minimo non mensum sit: Sic enim legit Alexander: & minimū interpretatur minimam lineam: qualia est in numero, unitas. ac quia minima linea nulla sit, quæ metiar omnes lineas, icei rco diametrū asymmetrū esse. Atqui tamen ratio Aristotelis est ad diametri asymmetriā, quòd numerus par, esset æqualis impari. Interpretū autem Euclidia demonstratio est, quòd numerus quadratus, esset duplus quadrati numeri. quod utrūq; sit impossibile. At numerū quadratū numeri quadrati duplum dari non posse, nusquā in elementis demonstratū est: & minima linea ad hanc asymmetriam nihil attinet. Quare Alexāder, ut alibi Philoponus docuit, geometricis artibus parum videtur instructus fuisse: in eoq; par Simplicio fuerit. neq; mirum, si Pauson vel Hegemon aliquando fuerit.

IN CAP. III.

Quidr tertium deinde caput, quā metaphysicā interpretat? Equidē Aristotelis excusandi caussā, multa in scholis aliis ab eo studiosè collecta professus sum, quæ nunquā postea relegisset, nunquā æstimasset, aut judicasset: & hoc in primis loco necessaria fuerit hæc excusatio. Enimverò sophia, definita est scientia caussarū primarū, id est maximè communiū & generaliū: ut sophia, sit scientia cōmunissima & generalissima omnium scientiarū: quid deinde? Sophia, nescio cujus sophismatis præcipitio delabitur ad theologiam, id est ad scientiam caussæ ultimæ: atque in ordine artium post omnes artes perdiscendam. Præcipitata est, inquam, sophia

sophia é primo logicæ artis gradu verbi unius captione, in ultimum theologiæ gradum: atque ita ex duabus disjunctissimis artibus, prima & ultima, putavit metaphysicus noster unam disciplinam fieri posse. Sed tamen á logicis caussis delabimur ad theologicam: neque in ea consistimus, ut theologiæ partes & affectiones é methodica lege describantur, sed repenté, velut somnio aliquo excitatus metaphysicus, sursum ad logicã revolat, & initio tertii capitis caussam quadrifariam partitur: Quoniam scientia primarum caussarum tractanda est: Tũc enim scimus, quando primam caussam novimus: caussa veró quatuor modis dicitur, essentia, & quid est esse, id est forma: tum materia, & subjectũ: tertio, principium motus: quarto, finis motus. hæc caussarũ Aristotelearum partitio quadripartita est: ubi efficiens & finis ab Aristotele opponuntur, quia de caussis, efficiens fit prima: finis, ultima. & hoc ordine describit á nobis in logica. Atqui, inquã, partitio hæc repetita est ex Analyticis, ut Alexander hîc admonet: repetita est é physicis, ut Aristoteles ipsemet hoc loco testatur. Sed enim leges Aristotelis, legislatorẽ vestrum monete, & corrigite. Imperat nobis imperio vestro, ne quicquam logicum sit in physica, nec quicquam logicum sit in metaphysica: imperat ut generalia generaliter, & semel, & suo loco doceantur: Attamẽ vos, vestraque jussa mandataque oblitus aut aspernatus, caussarum logicã in physicis, caussarum logicam in metaphysicis repetit etiam atque etiam. Tautologias igitur istas tam molestas & odiosas coërcete. Neque tam multiplex sophisma Aristoteli imprudenti excidit: Etenim etiam se fecisse profitetur: imó veró physicas veterum physicorum omnium de logica caussarum doctrina opiniones toto deinceps reliquo quinque perpetuis capitibus libro persequitur. Atque tam variam sophismatum & elenchorum misturam, theologiam nominat. Equidẽ metaphysicarũ scholarum pené jam tædet: veteresque Alexandri philosophos, & Plutarchum veraces de iis libris judices fuisse jam manifestum est: attamen constantiæ caussa, susceptum opus exequamur. Sententias physicorum de caussis metaphysicus persequitur, quia inde (ait) aliquid ad propositam caussarum partitionem profuerit: idque tãdem duobus postea locis repetet, historia physicorũ quadripartitam caussarum partitionẽ confirmari. Verúm, inquam, quid tam prolixa historia opus erat physicorum testium, id est in logica civitate peregrinorum & hospitum? Historiam logicorum philosophorũ (ad quos ista caussarum partitio attinet) huc potiús induci oportuit. Atenim si fructus aliquis erat, á physicis opinionibus fuisset in physica: si tamèn per legem καθ' αὑτὸ esse id potuisset: alienæ autem theologiæ loco nõ misceretur. hîc igitur Alexander, opiniones istas physicas animadvertens, & elenchum illum persentiens, quamvis Aristoteli servus devotissimus, dissimulare tamen non potuit: Itaque ait, ad excusandum Aristotelẽ, á veteribus illis non physicas caussas, sed velut entiũ omniũ communes propositas esse: secús (ait) commemoratio ista aliena esset á proposito. At, inquam, interpres imperatorie, magister tuus nominatim profiteẽ hoc loco physicã, & physicos: & postea φυσιολόγους appellat, & res ipsa tota id apertissimê loquetur: & certé imperatoria professio, liberiorẽ & constantiorem de his sophismatis sententiam postulabat. Quapropter videt Alexander Aristotelis errorẽ. & tamen tam serva est in Aristotelis interpretibus interpretatio, ut errorem non putent errorem, quo Aristoteles errare videatur. Attamẽ (tanta vis est veritatis) etiã Alexander ipse ineptias suæ solutiõis cõfessus, authores productos physicos ipsemet hîc appellabit. Quamobrem sophi, considerate sophiam istam, quæ á summa logica deorsum descendat ad ultimam theologiam, & ab ultima theologia sursum ascẽdat ad summam logicã, & á summa logica postremó resiliat ad intermediam physicã: & judicate quomodo logica theologia, logica physica secundum leges Aristotelis unam possint efficere theologiã. Sed tamen audiamus quid veteres physici propositæ partitioni consentaneum dixerint. In singulis veró caussarum generibus commemoratur longo sermone, quæ cujusque philosophi sententia fuerit, de materia & efficiente primúm, de forma & fine: tandem commemoratæ sententiæ discutiuntur & expenduntur.

tur. Ergo commemorentur primùm de materia sententiæ. Plurimi (ait Aristoteles) veterum philosophorum, solā materiam, aliam putaverunt. Primi generis hujus producuntur novē, Thales, Hippo, Anaximenes, Diogenes, Hippasus, Heraclitus, Anaximāder, Empedocles, Anaxagoras. Thales aquam dixit esse principium rerū, quia humor, est semen alimentumq; rerum omnium. quo argumento moti ante Thaletem veteres theologi, Oceanum & Thetyn parentes generationis fecerūt, & Styga, jusjurandum deorū. Atqui hos theologos, quāvis hîc appellet Aristoteles, attamen nominatim ait de natura loquutos esse, ut inde commentum Alexandri planè ridiculum deprehendatur. Hippo etiam humorē, principium fecit: sed hic, quia non definivit, utrùm aquæ, an aëris humorem intelligeret, διὰ τὴν εὐτέλειαν, ob simplicitatem & levitatem ab Aristotele cōtemnitur: Anaximenes & Diogenes, aërem principium ponunt: Hippasus & Heraclitus, ignem: Anaximander etiam tandem ad finem sexti capitis, inducetur author corporis igne densioris, rarioris aëre: Empedocles, elementa quatuor: Anaxagoras, infinita homœomerea. Itaque veteres illi omnes physici dicuntur unicam materiam attigisse, de cæteris caussis nihil cogitasse. Atque hæc de materia est antiquarum opinionum historia, & opinionum physicarum historia, è primo Aristotelis physico ferè repetita: ut jam sophistica planè Alexandri solutio deprehendatur. neque enim Thales aquam censuit esse caussam communem grammaticæ, arithmeticæ, reliquarum rerum. Agitedum: de caussa efficiente, qui physici veteres ab Aristotele proferuntur? Numerus physicorum testium binario hîc brevior est: novem anteà nominati sunt, hîc septem nominātur: Parmenides, Anaxagoras, Hermotimus, Hesiodus, Empedocles, Leucippus, Democritus. Parmenides è veteribus sophis (ait Aristoteles) solus cogitavit efficientem caussam; cùm statuit ignem & terram principia: ignem, pro efficiente: terram, pro materia: Anaxagoras deinde mentem, rerum efficientem induxit: eoque argumento inter veteres illos unus ab Aristotele sobrius modò appellatur, qui tamen paulò antè inter authores unius principii numeratus est: qui tamen physico primo, ut absurdæ mentis author est irrisus. Ideoque & nos hunc locum ad Anaxagoræ defensionē primo physico adversus manifestas Aristotelis calumnias adhibuimus. Quid deinde? duo jam physici physicarum rerū caussam efficientem perspexerunt, Parmenides ignē, Anaxagoras mentem: imò verò (ait Aristoteles) Hermotimus Anaxagoræ popularis etiam ante Anaxagoram, mentis illius author fuerat.

IN CAP. IIII.

Atque ante hos etiam omnes, Hesiodus amorem rerum parentem effecerat. Quid tum verò? Empedocles quintus caussæ efficientis artifex appellatur, qui concordiam bonorum efficientem causam, igni: discordiā malorum, aëri, aquæ, terræ tribuerit: primusque omnino divisam hāc caussam distinctamq; attulerit. Enimverò, metaphysicæ noster, ubi tua memoria est? Empedoclea paulò antè, ut Anaxagoras; inter illos materiarios numerabatur: nunc efficientis etiam caussæ author nominatur: Et quidē alio vel memoriæ, vel constantiæ elēcho, nominatur primus, cùm Parmenides paulò antè primus efficientis author nominatus sit: nunc autem prima eadem Empedoclis authoritas efficitur. Quę sanè valdè arguūt hęc ab Aristotele nunquam esse recognita. Verùm ab iis sophismatis abeamus: historiā persequamur. In hunc numerum postremi Leucippus & Democritus inducuntur, qui plenum vacuumque rebus tanquam materiam subjiciunt, atomorum autem figura, ordine, situ generant omnia. Quid tū verò? qualis est historiæ hujus exitus? Efficientis quidem caussæ consideratio, septem physicis sic ab Aristotele tribuitur, ut tyronibus inexercitatis militaris scientia tribueretur. Etenim (ait metaphysicus) illi jactati præclaras plagas frequenter imponunt, sed sine scientia: sic neque hi physici videntur intelligere, quæ dicunt: Caussis enim nihil admodum utuntur. Anaxagoras verò, mente tanquam machina aliqua utitur ad mundi fabricam: atque ubi dubitat de caussa, mentem attrahit: cæteris in rebus quidlibet potius agit: Hic tamen inter cæte-

ros

ros sobrius appellabat. Tam varium & inconstans est in hac historia metaphysici judicium: & tamen judicium rhetorica insolentissimum. Etenim si testibus Demosthenes aut Tullius uti velit, nihil agat, prius quàm ut eorum mores, integritatem, religionem, gravitatem commendet, ut inde veri testimonii persuasio sit: At hîc Aristoteles rhetoricam istã velut oblitus, testes, quibus institutam caussarum partitionem confirmare cogitat, alios velut opifices materiarios, alios ut effectores atque actores, sed inexercitatos, & scientiæ expertes esse dixerit: id est, argumẽto suo fidem detrahit. Sed hæc altera est physica de caussæ efficientis historia: tertia de forma, qualis erit? Testes huc inducũtur, Pythagoras, Alcmæon, Xenophanes, Parmenides, Melissus, Plato.

IN CAP. V.

Pythagorei igitur, mathemata primi ab Aristotele & attigisse & auxisse, in iisque materiam formamq; rerum statuisse dicuntur: At, inquã, Aegyptii sacerdotes de mathematum inventione cum Pythagoreis quomodo convenient? hic primus est ex hac historia contradictionis elenchus. Dicuntur etiã Pythagorei numerorum μιμήσει, imitatione, philosophiam totã explicasse: tanquam res ipsæ μιμήματα essent numerorũ: & numerum fecisse non solúm materiã, sed affectus & habitus, id est (ut Alexander ait) caussam efficientẽ, vel (ut Aspasius) differentiam, seu formã: quod præsenti historiæ convenientius est, quodq; ab Aristotele ipso nominatim etiã paulò pòst dicitur. Est autem hîc Aristoteles multus in logica Pythagoreorũ, denario numero multa tribuentium, indeq; decem globis mundum componentiũ: octo cælestibus, nono terræ: nam terram in orbem moveri etiam arbitrabantur: decimo ἀντίχθονα, velut oppositæ terræ, quæ cõtrario terræ motu moveret. Sed denarius idẽ numerus statuitur aliter à Pythagoreis in decẽ oppositionibus κατὰ τὴν συστοιχίαν, secundum conjugationem comprehensis, quæ sunt, finitum infinitum, impar par, unũ multiplex, dextrũ sinistrum, mas fœmina, quietum motũ, rectum obliquum, lumen tenebræ, bonum malũ, quadratũ alterolongũ. Hæ verò oppositiones, pro topicis quibusdã categoriis & locis communibus videntur à Pythagoreis assumptæ denario numero, quem propterea sit Aristoteles avidiùs imitatus, ut decem ipsius categoriæ, decem Pythagoreorum categoriis responderent. sed tamen decem Pythagoreæ categoriæ sunt ineptæ, cúm ex iis aliæ sint logicæ, ut finitum infinitum, è fine: quiescens motũ, ex effectis: dextrũ sinistrum, è loco: unum multiplex, è toto: aliæ mathematicæ, ut par impar, rectũ obliquum, quadratũ alterolongũ: aliæ physicæ, ut mas fœmina, lumen tenebræ: aliæ ethicæ, ut bonũ malum. è cujusmodi miscellaneis cõpositas esse Aristotelis categorias in logicis scholis docuimus. Atq; hæc historia ad præsentem de caussis historiam nihil admodũ attinet, sicuti neq; de Alcmæone Crotoniata, qui etiam contraria rerum principia fecerat. Sed præcipué aliena est historia (ut etiam Aristoteles ipse confitetur) de ente uno: quod confusé & indefinité primus Xenophanes attulit, deinde Parmenides idem revocavit, secũdùm rationem & formam: nihil tamen dilucidé: sed in cælum aspiciens, Deum dixit unũ esse. O' philosophum philosophiæ suæ nõ satis memorẽ! Hic locus ad Parmenidis defensionẽ productus est á nobis primo physico adversus Aristotelis calũnias, quòd nomine unius principii, Deus malitiosé ab Aristotele traduceretur: Sed Parmenides (ait metaphysicus) plura elementa sensu statuit, ignẽ quippe ac terrã: Melissus tertius retulit hoc unum, sed secundũ materiam. Itaq; Xenophani & Melisso, velut agrestibus, Parmenides anteponit: sed Melisso ab Aristotele videtur hîc imponi, qui theologiam (ut Aristoteles ipse primo physico objicit) potiùs quàm physicã tractasset. Atq; hîc interea dũ res ita permiscetur, Aristoteles ait á Pythagoreis de forma & de ipso quid est, cœptũ agi: & illæ nimirum causæ duæ sunt, materia & forma, quas antea in Pythagoreis secundũ Aspasium notavimus. Alexander autẽ multis verbis hîc excusare nititẽ Aristotelis inconstantiam quandam, quòd unum principiũ Pythagoricis antea tribuerit, nũc attribuat finitum, infinitũ, unum. Verùm perge: inconstantia, cõtradictio, repugnantia Aristotelis laborem produnt,

produnt, judicium nullū declarant. Logica Pythagoreorum talis esto. Quid? Platonis philosophia qualis est? Ea successit (ait Aristoteles) post illas philosophias omnes: sed pro variis discipulorū ingeniis varié dissecta. Platonis sermones sunt varii de ideis & multiplices: videtur interdum separata quædā rerum exemplaria dicere, ut in Phædro, in 10. de repub. aliàs de industria commenta illa labefactare, ut in Parmenide: quo in libro, sententia Platonis de ideis exquirenda fuit. Hinc Platonis academia contrariis hæresibus de idearū philosophia discissa est: Xenocrates, & ab eo Academici, spinosiora illa exemplarium idearum figmenta tutati sunt: Aristoteles sectam elegātiorem & logicæ veritati germaniorem sectatus est: Itaq; Platonicas ideas nihil aliud esse ait, quàm in logica, species & genera mente animoq; concepta. Hæc veró controversia in scholis Græciæ maximas turbas excitavit, simillimas iis quas superiore sæculo Parisiensis Academia à Nominalibus & Realibus pertulit: cùm alii nomina, alii res in Aristotelis categoriis & Prædicamentis esse contenderent: & quidem contenderent, non verbis tantùm & argumentis, sed sanguine, cæde, civili propé discordia & seditione: ut Regum authoritate fuerit opus ad tātos motus componendum. At res stultissima evanuit, cùm intellectum est, logicam totam, non categorias solùm cōmuniter esse omnium seu rerum, seu nominum: Stultitia Græca patronos pertinaciores reperit. Aristoteles de ideis sententiam illam commodiore & humano sensui usuiq; aptiorem secutus, duos de iis libros separatim conscripserat, ait Syrianus 4. ca. 13. metaphys. tum in libris Aristotelis feré omnibus, de ideis locus aliquis est, in logicis præsertim & metaphysicis: Idearū contra separatarum defensores innumerabiles extiterunt Pythagorei & Xenocratici, ut Plotinus, Jamblicus, Porphyrius, plurimiq; á Syriano appellari. Sed sans proœmii. Aristotelē Platonicę ideæ interpretem attendamus. Plato (ait) primó Heracliti philosophia imbutus, singularia perpetuó fluere: tum Socratis (qui primus universales rerū definitiones requirebat) statuit universalia sola semper esse, ideasq; appellavit: Cætera singularia, κατὰ μέθεξιν, secundum participationem, idearum esse, tanquam ὁμώνυμα τοῖς εἴδεσιν, nomine similia ideis ipsis essent: μέθεξιν veró sumpsit á Pythagoreis, sed mutavit nomen: quia illi μίμησιν dicebant de numeris, quod Plato μέθεξιν de ideis dixit. Sed neq; á Pythagoreis μίμησιν, neq; á Platone μέθεξιν Aristoteles sans expositam esse putat, Pausonasq; vel Hegemonas conqueritur. Sed hic reprehēditur Aristoteles ab Alexandro, quia idearum illa μέθεξις, in Parmenide accuraté sit exposita. Hic Alexander nō plané servus est, sed neq; plané liber. Calumniam Aristotelis in Platonem animadvertit, corrigere non audet indicat tamē occulté. Sed historiam de Platone Aristoteles longiorem contexit, quód mathematica, media inter ideas & sensibilia Plato statuebat: eaq; differre dicebat á sensibilibus, quia essēt æterna & immobilia: ab ideis, quia essēt varia in sensibilibus: Idea autē cujusq; numero esset una: Itaq; cùm Plato faceret ideas, rerum caussas, magnum & parvum pro materia, unum pro essentia & forma, dicitur statuisse magnum, parvum, unum. Sic igitur Platonis testimonium de caussis exponitur, tanquā materiam magni & parvi, formam unius vel ideæ nomine proposuerit. Sed interea operæpretium sit illud animadvertere, quód Plato dicitur ab Aristotele ob logicam universalium definitionum in ideas incidisse: idq; rursus apertiús ab Aristotele repetitur, cúm ait: Idearum institutio διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις σκέψιν, propter rationum cōsiderationem accidit. Priores enim διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον, dialecticæ participes non erant. Ergo hæc Platonicarum idearum origo notanda diligenter est, ut jam intelligamus, quod Aristoteles perspicué postea declarabit 6. cap. 4. & 9. cap. 13. metaphys. ideas Platonis nō aliud esse, quám genera, & species in logica. Sed tamē in ista idearum logica, Plato reprehenditur ab Aristotele, tanquam duas tantùm caussas noverit, materiam & formā, cæteras caussas ignorarit. Ab Alexandro autem rursus defenditur, sed ita, ut Aristoteles interea nihil offendatur. Calumnia igitur Aristotelis altera in Platonē ab Alexandro deprehenditur: sed religio homini fuit, adversus dominum hiscere: Vere-

batur (credo) ne Aristoteles rescisceret. Et tamen Platonis dominium hic etiam potiùs valuerit, quàm veritatis studiũ. Cur enim tam multa sophismata (si libe rum interpretis judicium fuisset) nõ perinde deprehensa essent? Neq; verò ab Alexandro tantùm de calumnia Aristoteles reprehenditur, sed multò acriùs urgetur à Pythagoreis & Xenocraticis, tanquam falsam Platoni magistro sententiam imposuerit. Sed illud certamẽ duobus postremis libris commodiùs certabitur. Quapropter ejusmodi philosophia de caussa formali nobis esto: qualis erit de finali caussa? Historia brevis & summaria tantùm est, finem à veteribus quodammodo propositũ esse, sed neq; legitimè, neq; ut caussæ ipsius natura postulabat: propositum, inquam, sed veluti per accidens, ab aliud agentibus: ut qui mentem & concordiam, ut bonum dicũt, hanc caussam proponũt. Hic Aristoteles neminem nominat, Anaxagoram tamẽ & Empedoclem definit, quibus antea primò solam materiæ cognitionem dedit, deinde efficientis concessit, ac jam deniq; etiam finis authores efficit. Quintiam ab Alexandro tertia de Platone calumnia Aristotelis indicatur, quòd Plato dixerit, penes omniũ Regem cuncta esse, & hujus gratia omnia fieri. indicatur, inquam, tantùm, nõ refellitur: Timor nempe fuit, ne renunciaretur Aristoteli. At, inquã, multò gravius est, Aristotelis legibus renunciari, Aristotelem toties & tam vehementer in ipsas leges incurrere. En igitur aristoteleæ historiæ veritatem, cõstantiam, fidẽ! En verò historiam Aristotelis, Aristoteli ipsi prorsus adversam atq; contrariam! Pollicetur enim Aristoteles sese testes daturum, qui propositã caussarũ partitionem confirment: & tamẽ testes ipsos rudes & ignaros esse caussarũ profitetur.

IN CAP. VII.

Veruntamen fructus inductionis & historiæ longioris (ait Aristoteles) hic erit, ut quadripartita caussarum distributio, testimoniis tam multis approbetur. Omnes igitur (ait) testari videntur rectè de caussis, quot & quales sint, à nobis esse definitum. Atqui, inquã, astutissime orator, testibus tuis testimonii hujus fidem abrogasti. Quid deinde? quid post hãc historiam metaphysicus philosophatur? Refutat expositas opiniones, id est apertissimè totam à se promissam confirmationem pervertit. Agedum, quos aggreditur primùm? quos deinceps? Congressio prima est adversus primam illam testificationem materiariorum, quos hic Aristoteles appellat φυσιολογοῦντας, contra ineptam Alexãdri solutionem. Etenim (ait Aristoteles) corporum tantùm principium statuunt, cùm sit incorporeorum etiam principium: deinde generationis authorẽ caussam de medio tollunt, tollunt etiam formam, tollunt deniq; mutuam ex elementis generationem. Hæc accusatio gravis est & acerba, si vera sit: At philosophos in mundo architectando stultiores, quàm in ædificando ædificio fabros fuisse, ut materia tantùm opus esse crederent, vix adducor ut credã. Et Aristotelis vel in hac historia præsenti fidem apertè sumus experti. Perge igitur: Inseritur στοιχειωδέστατον, maximè elementum videri, ex quo congregatione primùm aliquid fit, quale sit μικρομερέστατον καὶ λεπτότατον, partibus minimũ & subtilissimum, ut ignis est. Itaq; terra διὰ τὴν μεγαλομέρειαν, ob partium magnitudinem, à nullo philosopho statuitur elementum: cùm reliquorum elementorum quodlibet assertorem invenerit: tametsi terra sit elementum vulgo & poëtis, & videatur elementum fieri debere, cùm sit ortu posterior, ideoque natura prior, id est perfectior, ut Alexander interpretatur. quod citavimus 7. cap. 8. phys. Attamen (ait Aristoteles) ad illam μικρομερεστέραν rationem elementũ non fuerit neq; terra, neq; aqua, neq; aër, neque Anaximandri corpus illud subtilius aëre, igne crassius. Atq; hæc reprehẽsio est adversus physicos unius elemẽti authores, quæ adversus Empedoclem est eadem: sed illud propriũ Empedoclis esse dicitur, quòd alteratio tollatur, si concordia & discordia principia sint: quod postremum Alexandro persuadendum relinquo. Est enim valde ἀπίθανον. Sed enim Anaxagoræ refutationem de homœomeria & mente, vel potiùs confirmationem audiamus: homœomeriæ refutatio è 4. cap. 1. phys. iteratur: sed (ait Aristoteles) si nos non verba Anaxagoræ, sed sententiam & voluntatem sequamur, videatur Anaxagoras καινοπρεπεστέρως, de-

[illegible], decẽtius dicere, duoq; principia statuere, materiam indefinitam, & finitam mentem, à qua omnia gignantur: quam philosophiam posteriores tradidere, id est Plato, ait Alexander. Ergo Aristoteles Anaxagoræ pauló jam factus est æquior, quám fuerat 4. cap. 1. phys. quám fuerat etiam multis antea locis in hac historia. Alexander veró ad hanc incredibilem Aristotelis inconstantiam tegendum, ait Aristotelem Anaxagoræ studio & velut favore motum, ista denique dicere. Bellum (ita me Deus amet) tectoriũ, & imperatorii ꝓfessoris bonitate & simplicitate dignissimũ. Oppugnavit Aristoteles Anaxagoram: erat tum videlicet alienus & offensus: Propugnat deinde pro Anaxagora: reconciliatus est (ait Alexander) & factus est amicus. At, inquam, interpres Pausonis & Hegemonis germanissime, mitte personarum & morum concordiam, vel discordiam: utrúm eadem res affirmari veré potest, & negari? utrúm pars utraq; contradictionis vera simul esse potest? Atq; hæc adversus physicos, qui tantúm physici essent, & qui circa physicam essentiã tantúm caussas quærerent, ait Aristoteles, Alexandri nempe solutionẽ despiciens: sequentia autem sunt adversus eos, qui in omnibus rebus caussas exquirunt, & sensibilibus & non sensibilibus. quocirca adversus istos liberalius certamẽ Aristoteles sibi cõstituit. Pythagoras & Plato hi nimirum sunt athletæ. Oblitus est porró Aristoteles tota illa efficientis testimonia. Sed Pythagoras supra physicos elatus, é sensibilibus principia nequaquam assumpsit, consumpsit tamen ea & exercuit in physicis rebus, generatque cælũ, & omnes cæli affectiones: qui tamẽ de igne, aëre, aqua, terra, nihil omnino dixit: quæ quám consona sint, Alexander viderit. Quid igitur contra Pythagoram Aristoteles argumentatur? Argumẽtum unum est summum, quód à mathematicis illis Pythagoræ principiis nihil moveri, nihil effici possit. sed id postea cõsiderabitur t. 2. 3. cap. 13. lib. Verúm adversus ideas longé gravissima & amplissima concertatio est Aristotelis. Recordemur autem (quod Aristoteles antea jam nos admonuit) Platonis ideas à logica cõsideratione profectas, non aliud esse, quám in logica genera & species: Recordemur etiam é tam multis adversus Aristotelẽ scholis nostris, Aristotelis ingeniũ litigiosum valdé & contentiosum fuisse, ut adversus ideas, tot locis & tam multis verbis decertãdum, & velut exercendi ingenii caussa, declamandum sibi proponeret: neq; tamen tam multiplicis concertationis caussam totam Aristotelis alacritati tribuamus. Fuit enim Academiæ patrimonium Xenocraticis & Aristoteleis sectis divisum, uti dictum est: Atq; utriq; tum Xenocratici, tum Aristotelei, Platonis philosóphiam de ideis sectari se profitebantur. Quapropter Aristotelis concertatio de ideis adversus Xenocratem & Xenocrática idearum exemplaria, præcipué declamatur. Agedum, aristoteleæ declamationis: argumẽta subducamus. Decimo terno libro quæstio hæc ex Syriano disceptabitur amplius & copiosius, ubi Syrianus multa conqueritur de Aristotele, quód mala fide pleraq; recitarit adversus [illegible] & [illegible]: perversaq; logica alias sentẽtias laudarit, alias accusarit. Sed hic historiã qualemcumque Aristoteles contexuit, agamus. Argumenta octo, magna cõfusione disputantur. Nos ea facilioris intelligẽtiæ gratia, distinximus. Xenocratici igitur primó ajunt ideas æquales esse rebus, quarum sunt ideæ. At (inquit Aristoteles) ridiculum est, cúm pauca numerare non possis, ad numeri facilitatem, multitudinem rerum conduplicare. Hoc veró argumentum leve est: generibus enim logicis pariter objici potest. Secundó, Xenocraticis argumentis aut nihil concluditur (ait Aristoteles) aut concluditur etiam oppositum, ut ideas, non solúm essentiarum esse (quod Xenocraticis placebat) sed artificiosorũ, corruptibilium, malorum, relatorum, non entium, ut negationũ, quod ipsis minimé videatur: tertius deniq; homo fieret, quia (ut Alexander ait) præter Socratem, & ideam Socratis, erit homo communis singulorum hominũ. item, cúm dicitur, Aliquis homo ambulat, non est idea, quia est immobilis: nec Socrates, quia non cognoscitur: Tertius igitur homo. Quinetiam Phanias in eo libro quẽ scripsit in Diodorum, testatur Polyxenum sophistam arguere tertium hominem esse ad hunc modum: Si participatione ideæ homo

est, aliquis homo habebit esse ad ideā: atqui ipse homo, cùm sit idea, nō est participatione ideæ: sed neque homo quilibet. Superest igitur aliquem tertium hominem esse, qui habeat esse ad ideam. Quarto autem modo idem ostēdit Alexander: Homo dicitur de ipso homine, id est de idea, & de Socrate: tertius igitur est. Nam quod de multis dicitur, separatum est authoribus idearum. Atq; eadē ratione homo quartus, & quintus, & sic deinceps: imò quot genera erunt rei cujusque, primum, medium, summum: tot ejus essent ideæ, ait Alexander. Persequere igitur reliqua Aristotelis adversus exemplares ideas argumenta. Tertiū est, quód tollerentur Xenocraticorum quædam placita: quia dualitate numerus prior esset: & relatum, eo quod est per se. Neq; Anaxagorea ideæ cum rebus permistio quidquam proficiat, ut Eudoxus & alii quidam commēti sunt. Quartum, Plures rei ejusdem essent ideæ, ut Socratis, homo, bipes, animal: deniq; idearū essent ideæ, idemq; esset παράδειγμα καὶ εἰκών, exemplar & imago: Idea nempe, exemplar sensibilium, & ipsa rursus imago sui exemplaris. Quintum argumentum est, quód idea nihil cōferat, neq; ad motum (cùm dicatur immobilis) neq; ad essentiā (cùm extrà sit) neq; ad scientiam, cùm rei nulla caussa sit. Sextū est, quód numerorum non sit idea, ut Xenocraticis placebat: quia numerus, rerum caussa esse nequeat: Secùs, cùm numeri alii constēt ex aliis, etiam numeri numerorum caussæ essent: tandemq; ex numeris numeri, sic ex ideis fierent ideæ: & unitates idearum aliæ essent, aliæ numerorum, quibus Arithmetici utuntur. Septimum, quód magnitudinis ideæ nō sunt magnum & parvum: ad quæ redigātur principia lineæ, longum, breve: superficiei, latum, angustum: corporis, altum, humile: quę si differentia sint genera, nō subalterna, priora non erūt in posterioribus: & puncta in linea non inerūt. Hoc autem loco punctum Plato (quod 1. ca. 6. physic. citatū à nobis est) dogma geometricum vocat, quód in rerum natura nihil sit: appellabat autem lineam individuam, ut Alexander ait. Sed metaphysicus mathemata sanìus persequit̄, quód rebus caussam nullā præstent: neq; ideo homini inde sciētiam esse ingeneratam.

Quæ argumenta omnia, & si ad veram thesin conferantur (quód ideæ exemplares illæ nullæ sint) levia tamen sunt, & 3. 13. 14. libris à Syriano refutata. Sed Aristoteles (tanquam iis argumentis magnificè vicerit Pythagoreos & Xenocraticos) victor exultat, affirmatq; nō aliud esse exemplares ideas affirmare, quàm κενολογεῖν καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικάς, nugari, & poëticas metaphoras loqui: atq; ita labefactat exemplares ideas, ut antea 18. cap. 1. Post. labefactavit. illic enim τερετίσματα nominavit: hic κενολογίας & μεταφορὰς ποιητικάς, eandemq; ex historia & historiæ refutatione concludit, quadripartitam caussarum partitionem legitimam ac perfectā deprehendi: quia caussæ quatuor illæ quęrantur ab omnibus, nec omnino plures tamen esse possint: & tamē omnes partim ab illis expositas esse, partim non expositas. ψελλιζομένη γὰρ ἔοικεν ἡ πρώτη φιλοσοφία περὶ πάντων. Balbutire enim de omnib' prima philosophia videtur. Sic Aristoteli primi philosophi modò sunt rudes & imperiti, modò velut tyrones exercitati, modò deniq; tanquàm in cunis balbutientes infantuli. Quamobrem in hac palæstra non modò antiquissimi philosophi, sed Plato ridiculè eluditur. O' suavē ægrotantibus morbum φιλαυτίαν, & cujus gravitatem pauci ægroti unquam senserint! Miror etiam hic organi logici extremum illud additum non esse, Nihil de tota logica ante Aristotelem scriptū fuisse: sicuti modò jactatur, de caussarū logica nihil veteribus ante Aristotelem cognitū fuisse. Sed Empedocles in exemplum balborum istorum adducitur, qui res naturales ratione & forma cōstituebat: in quo Aristoteles, vel oblivionē, vel collectionis præcipitem quandam celeritatem, incredibilem in modum prodit. Etenim Empedocles in hac historia dictus est primum de caussis unicā materiam tenuisse: deinde dictus est primus efficientem caussam distinxisse: dictus est etiam finem in cōcordia statuisse: tandem eā formam in rerum naturalium explicatione adhibuisse, id est logica omnium caussarum genera tenuisse. Verumenim vero si logici illi, primo scholarum logicarum libro à nobis commemorati, qui ante Aristotelem natum tot de logica libros ediderant, excitentur, quid fiet jactatione

fatione ista tam insolenti! Alexander jam Platonem hic obliviscitur, & domini gratia affirmat ante Aristotelem nullam eorum (quæ in philosophia tractantur) scientiam exactè invẽtam fuisse: sed omnes veteres philosophos balbos & infantes fuisse. O' philosophũ interpretibus tam benevolis, tamẽq; domini sui studiosis, beatum! imò verò miserum: Hanc enim (sat scio) si revivisceret Aristoteles, ignaviam & inertiam vehementer à se detestaretur, qui ipse liberrimus in omnes philosophiæ magistros extitisset, & consimilis libertatis leges omnibus suis sectatoribus & æmulis proposuisset. Quamobrem Aristoteles etiã ad extremũ [illegible] apparuit, totamq; istam tot testium fidem prorsus infirmavit, dum eos ignaros, rudes, balbos, deniq; rerum (quibus testificandis & affirmandis inducerẽtur) imperitos & ignaros. Concludat igitur Aristoteles, quatuor esse genera caussarum, quia testes illi hoc attestentur. At, inquam, id non attestantur, ut ais: sed alii unicam materiam, alii cum materia, efficientem: alii cum materia, formam: nullus apertè finem declaravit: nullus simul omnes affirmavit. Ergo si testes tui audiendi sint, dicent contra te, genera caussarum quatuor non esse. Veruntamen sunto testes isti tui, quales maximè velis esse: sciant quatuor genera caussarum, nesciant, affirment, inficientur, ut lubet: Attamen tam longa historia thesin nostram affirmabit, theologiam primi libri totam esse logicam de caussarum generibus, licet physicis exemplis & testimoniis applicatam.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM liber secundus, in secundum Metaphysicum.

IN CAPUT I.

Hic liber multò brevior est, vel unico superioris libri capite: & (ut ait Alexander) mutilatus, parsq; libri potius, quàm liber: & tãdem præfationem esse naturalis philosophiæ, clausula libri videtur efficere: nec ideo secundus liber dicitur à Græcis, sed primus minor: res autem ipsa declarabit cum superiore illa historia cohærere: ut libri primi pars effici possit. Veruntamen quicquid sit, consideretur. Statuit igitur metaphysicus initio velut ad excusandum philosophiæ veteris errorem, contemplationem veritatis tum facilem, quia universi omnino aliquid assequantur: cùm velut ostium sagittariis, ita philosophis philosophiæ studiũ propositum sit; res nempe per se clarissima: tum difficilem, quia nemo unquã vel ejus partem pro dignitate consequi potuit, nedum ipsam totam. quæ sententia in litera Aristotelis paulò confusior est: hæc tamen sententia est, & quidem admirabilis: neq; enim adhuc quisquã perfectus vel grãmaticus, vel orator, vel logicus, vel arithmeticus, vel geometra, vel ullius disciplinæ perfectus artifex inventus est: ut hinc difficultas philosophiæ vera deprehendatur. Secũdum difficultatis argumẽtum est à nobis, quia mentes nostræ, tanquam vespertiliones, caligant in clarissima rerũ luce. Quod duntaxat hactenus verùm sit, dum rudes ad huc & imperiti sumus: & sensus tamen ista difficultas est potiùs, quàm mentis, cui per se clara, sunt etiam clara: ac mentes eruditæ non jam vespertiliones, sed aquilæ fuerint, intentisq; oculis lucem intueantur: Ergo hæc de facilitate & difficultate philosophię, tanquam, ut dixi, ad illos veteres balbos excusandũ: quorum tamen multorum inventa cõferent plurimum, ideoq; illis habenda sit gratia. Nisi enim Phrynis musicus antecessisset, Timotheus tantus nõ esset: ac nisi Timotheus successisset, tanta non esset musicæ scientia. Sic videlicet in philosophia philosophi laudandi, vel quia veras opiniones attulerint, vel quia quibuscumque modis posteros excitarint. Itaq; rectum fuerit, philosophiam, scientiam veritatis contemplatricem nominare. Hæc Aristotelis sententia est egregia quidem & insignis de primis authoribus philosophiæ, ideoq; ad historiam superiorem accommodata: ne queratur Alexander, præfationem hanc tam alienam esse. Agedum: Philosophia, est scientia veritatis, quæ sine caussa haberi non possit: & verissimum illud est, quod cæteris, ut sint, est caussa: ideoq; æternorũ principia sint verissima: atq; omnino ut

quæque res (ut ita dicam) entitatem, sic & veritatem habet.

IN CAP. II.

Hinc igitur Aristoteles institutam quatuor caussarum demonstrationẽ rursus majore conatu aggreditur: tanquam prima illa quatuor & viginti testium testificatione parum esset effectum. Caussæ igitur (ait) nõ sunt infinitæ, ὅτι εἰς εὐθυωρίαν, ὅτι κατ' εἶδος· neque secundum rectitudinem, neq; secundum speciem. Secundum rectitudinem demonstratio triplex est, prima: Materia materiæ semper alia non est: ut si carnis materia diceretur esse: terra, terræ: aqua, aquæ: aër, aëris, & sic deinceps. item efficientis efficiens alia: ut si diceretur fieri homo ab aëre, aër à sole, sol à discordia. Sic in fine si diceretur, ambulatio sanitatis, sanitas beatitudinis, beatitudo alterius cujuspiam rei. similiter in forma. Verum (dices) quid habet argumenti hæc prima demonstratio? Certè nihil, quæstionẽ ipsam pro argumẽto sumit, quód progressio in singulis generibus esset in infinitum: quæ tamen ipsa quæstio est. Sed infinitas altera demõstratione oppugnatur, quód neq; sursum, neq; deorsum ulla sit: Cur, inquam, quia (ait metaphysicus) in quibus ordine recto dispositis primum aliquid est, prius est posterioris caussa: & sic in logicis ex Aristotelis etiã analyticis docuimus genus esse caussam speciei. Itaq; ut hic Aristoteles ait, è tribus primũ caussa est medii, medium ultimi. Deorsum veró, si quis infinitum descensum comminiscatur, reflexio sit necesse est: Itaq; neq; sursum, neq; deorsum, in caussis progressio infinita est. Atque si actu ulla fingatur infinitas caussarum, caussa omnino nulla fuerit, quia quælibet esset media, nulla prior, nulla posterior. Atqui, inquam, sapientissime theologe, demonstratio tua postular primum, postulat ultimum, quod infiniti author minimé concederet: Partem veró infiniti quamlibet esse mediã, nequaquam item assentiretur, cúm catenam hic perpetuis annulis contextam fingeret. Verùm tertia adversus infinitatem demonstratio audiatur de materia, fine, forma. Materiæ nulla est infinitas. quid ita? quia (ait Aristoteles) materia aliqua est prima & æterna. At, inquam, prima esto: æternitas autẽ nihil ad præsentem infinitatem, quæ possit etiã non æterna cogitari. At neq; positis finibus potest infinitas existere: Est enim finis aliquis & primus & summus, cujus gratia fiunt omnia: secús, tollatur é medio natura boni, neq; omnino sit ulla mẽs: Hæc enim in rebus agendis ultimum finem sibi constituit. Atqui neq; infinitas in formis ulla pariter erit, quia definitionis semper alia definitio fuerit: denique scientia omnis tolleretur, quia scientia omnis est finitorum. neq; enim simile est in linea perpetuó dividua: licet enim infinité sit dividua, infinité tamen divisa intelligi nõ potest. Atqui hæc postrema luculentius quippiam habent & splendidius: sed tamen quod de toto genere infinitatis, & secundum rectitudinem, & secundum speciem dici perinde potuerit. & sic 4. cap. 1. phys. hoc argumentum adversus infinitatem Anaxagoræ usurpatũ est: & de infinitate lineæ dictum est in acroasi, & dicetur posteà: atq; hic etiam Aristoteles efficiẽtem oblitus est. Verùm ad rectã infinitatem refellendum Aristotelia est ista demonstratio; genere ipso repetita é 15. 16. 17. 18. 19. cap. 1. Post. Quid? infinitas secũdum speciem qualis est? nempe si certæ ac definitæ species caussarum non essent, ut quatuor aut alio quopiam numero: ut iis placebat, qui ponebant in principiis infinita figurarum discrimina: Itaq; fieri posse dicerent, ut caussæ non essent in rectum infinitæ: essent tamen specie & numero infinitæ: quid igitur adversus hãc alteram infinitatis speciem metaphysicus attulit? Certé novi argumenti nihil, sed repetivit illud, quod jam dixi commune, quia scientia cognitioq; omnis everteretur. Quamobrem demonstratio infinitatis & in rectum & numerum, novi nihil demonstravit: & tamen si verissimè demonstrasset, caussas infinitas non esse. quidnam ad propositam caussarum partitionem id esset tandem? Liceat enim infinitate rejecta, alium quemvis numerum quaternario majorem minoremve seligere. Quamobrem, ô metaphysici, ô sophi, ô theologi, reputate doctoris vestri laborem, diligentiam, sollicitudinem, quatuor genera caussarum tam laboriosè, tam diligenter, tam sollicitè disputantis, ut tandem nihil ad partitionis

titionis illius absolutionem & perfectionem ab eo doceretur. Equidem Aristotelis ingenium à labore invictum atque indefessum admiratus sum: Ergo ut ipse veteribus gratias paulò ante habuit, quòd qualescumq; sententias reliquissent, quibus vel erudiremur, vel certè excitaremur: sic Aristoteli ipsi ingentes atque immortales gratias habeo, quòd istis qualibuscumque scriptis, suum de caussis judicium nobis tam impensè demonstraverit: Hunc enim fructum ex iis spinis percipio, quòd intelligam, quanti unam caussarum categoriam fecerit, cujus gratia tam copiosam, totq; libris continuatam philosophiam sibi testificandam, & posteritati prodendam putaverit: & aristoteleo isto amore incensus, caussas magis ac magis amo, quas à tanto philosopho tam vehementer & ardenter amatas aspicio: laborem tamen amoris hujus, ac difficultatem discipulis meis non relinquo: leges enim Aristotelis id vetant: sed laborem & difficultatem ad usum caussarum & exercitationem multò meliorem ac præstantiorem conferendam moneo.

IN CAP. III.

Metaphysicus adhuc in caussarũ partitione confirmanda luctatus est: cohortatio ipsius quædam ad exercitationem sequitur. Auditor (ait) talis erit, qualis fuerit ipsius consuetudo & exercitatio: Nam quæ contra consuetudinẽ fuerint, dissimilia, & propter insolẽtiam, improbabilia alienaq; videbuntur: Contrà, usitata & consueta erunt nota & probabilia. Sic in legibus, licet τὰ μυθώδη, καὶ παιδαριώδη, fabulosa & puerilia jubẽribus, cõsuetudo pl' quàm veritas ulla potest. Mathematicis eruditi, μαθηματικῶς doceri volunt: imperiti, exemplis, testimoniis, poëtis etiam potiùs inducentur: illis exacta disputatio sit molesta, vel quia sequi non possunt, ἢ διὰ τὴν μικρολογίαν, aut propter anxiam in minutulis rebus curam, & tanquam hominis minutissima quæque ad calculos revocantis: ut sicut in contractibus, sic in disputationibus major accuratio illiberalis esse videatur. Quæ omnia Aristotelis dicta singulariter amplector, & omnibus amplectanda suadeo.

Adeò à teneris assuescere multum est, ait noster poëta, philosophiam hanc videlicet æmulatus: sed illa doctorum & indoctorum differentia valdè notabilis & animadvertenda est, à doctis & accuratis omnia doctè & accuratè tractari: indoctis, diligentiam eandem & accurationem; sordidam quandam & illiberalem μικρολογίαν videri: Exercitati sumus jam multos annos in variis artibus, in quibus τὴν μαθηματικὴν ἀκριβολογίαν exigimus: pleriq; homines in logicarum legum palæstra rudes & inexercitati, μικρολογίαν illiberalem quandã esse arbitrantur: & ut in pactis & conventis ultra modum rectumq; aliquid condonatur ac remittitur, sic in artibus censent nõ omnia ad illum accuratæ & exquisitæ veritatis calculum redigenda: sed magnis & publica præsertim authoritate consecratis authoribus nonnulla condonanda esse: Leges deniq; quatenus Academiæ fundatæ sunt, id etiam imperare existimantur: itaq; tantùm consuetudo moribus & legibus instituta potuit, ut τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη, pro magnis & arcanis mysteriis adhuc habita sint. At, inquam, barbarismus aut solœcismus in grammatica, peccatulum est exiguum, imò (ut Galenus ea de re conscripto libro docuit) in cæteris artibus nullũ peccatum: attamen barbarum rhetoricæ, logicæ, mathematicæ professorem, vix ac ne vix quidem defensores metaphysicæ tam urbani tamq; belli perferent. Contra leges igitur Aristotelis quicquã vel falsum, vel alienum, vel improprium, vel confusum perferemus? ἀκριβολογία in Grammatica arte artium minima postulatur: in arte artiũ maxima, imò artium reliquarum principe ac domina, tanquam μικρολογίαν contemnemus? aut leges hominis cujusquam, quantalibet humana potentia præpotentis, pluris quàm rationis leges æstimabimus? At Aristotelis præter cætera, hoc etiam beneficiũ insigne fuerit, quòd ἀκριβολογίαν cum in cæteris omnibus artibus, tum in una metaphysica præcipuè commendavit, atq; inter primas metaphysicæ laudes unam illã statuerit, quod sit ἀκριβογάτο. Perge verò: quid est hoc in libro reliquũ? Jubet Aristoteles, ut metaphysicus acribologiam illam in metaphysicis sequatur. Absurdum enim sit (ait) simul quærere scientiam, & scientiæ modum, id est, quomodo scientia gignatur (ait

Alexãder) quod nihil est: vel (ut D. Thomas) idoneus auditor primæ philosophiæ, debet antè logicam didicisse, eaq; singulis in rebus uti secundum ipsarum modum, tanquam logica ipsi sciẽtia sit communis, cujus modus & usus alius sit in aliis artibus atq; aliis: ut logica in mathematicis ἀκριβολογίαν adhibeat, in physicis, quam physica ferre posit: unde postea metaphysicus fiat accuratissimus. quæ interpretatio verior esse videatur, sed ad metaphysicam inepta: cùm & illam scientiam, & modum illius sciẽtiæ, Aristoteles metaphysicæ tribuat. Sed tamen finis hujus libri etiã metaphysicus esse videatur, qui tamen alioqui physicam redoleat, ut Alexãder solicitè & initio, & in fine exposuit. Postrema omnino clausula (utrum unius facultatis, an plurium sit, caussas principiaq; contemplari) proprium metaphysicæ problema est, proximis libris amplissime tractarum: ut dubitari non posit, quin hic liber & antecedenti & consequenti aptè cohæreat. Quanquam de hac clausula postea dubitabit Alexander. Hactenus igitur primus sapientiæ liber, itemq; secundus, penitus exploratus & perspectus, taurologiam de caussis duntaxat habuit. Quamobrem metaphysici omnes, qui hæc legitis, ponite ante oculos thesin illam initio nobis propositam, & æstimate, jam duobus in libris, utrùm vèra sit. Admonuerunt Alexandrum veteres illi philosophi, logicã in metaphysicis temerè permisceri: Admonuit Plutarchus his in libris, utilitatis novæ nihil esse. Admoneo rursus idẽ, metaphysicæ, seu sapientiæ, seu theologiæ nomine nobis imponi, neq; ullius artis novæ decretum hic institui: solida quæcumq; documenta in quatuordecim metaphysicis libris fuerunt, esse logica: Id totis duobus hisce libris jam obtineo: scientia inquirendarum & collocãdarum artium, logica est: scientia caussarum, efficientis, materiæ, formæ, finis, logica est. Atqui hactenus hæc tantùm solida fuerunt: documẽtum adhuc igitur nullum fuit, nisi logicum: An dicet aliquis logicam etiam metaphysica ista demonstrari, & ideo tot capitibus & argumentis, caussarum partitionem esse demonstratam? Enimverò si quis librorum istorũ sophismata, metaphysicæ artis propria putet esse, solidam doctrinam (si qua sit) logicæ esse propriam, nihil cum eo contẽdam: nihil enim istarum spinarum ad logicam refero: Distinctiones alias scio contrà cõparari, quód metaphysica subjecto eadem sit cum logica. sed in quartum librum, decertationis hujus palæstram differo, ubi tum idipsum dicetur: Satis modó sit, quę adhuc ab Aristotele contra Aristotelis summas leges in duobus metaphysicis libris tradita sunt, eadem logico ipsius organo tradi atq; institui, Pausonemq; in hac pictura, Hegemonem in hac poësi, Aristotelem fuisse: qui si vel Dionysium, vel Cleophõtem, vel Euripidem, sed in primis Sophoclem, vel Homerum cogitasset, longè alios colores expressisset, numeros longè alios cecinisset.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSIcorum liber tertius, in tertium Metaphysicum.

IN CAPUT I.

AGe veró, ad tertiũ librum, ut jam vulgó latinis distinctus est, accedamus: experiamur judicia & veterum philosophorum, & Plutarchi, quàm veracia sint in hoc libro: qualis pictor, qualis poëta, metaphysicus noster sit in metaphysico tertio. Theologia duorum antecedentium librorum logica fuit, de caussis: qualis & quarum rerũ theologia erit tertii metaphysici? Capita libri hujus cõfusiús erãt notata, itaq; notationẽ hanc sustulimus: generũ gradus sumus sequuti. Theologia, inquã, erit etiã logica ferè, de caussis: sed theologia doctrinæ insolentissimæ, quę toto libro tantùm sine solutione vel explicatione ulla dubitatur. Academicus videlicet hic factus est Aristotèles: disputat in utramq; partem, judicium suspendit. Syrianus dubitationes septẽdecim numerat: Alexãder minùs impensè numerum habuit: Sunt autẽ octodecim, quarum nonnullarum interpretes & explicatores libri sequẽtes erunt. Theologia itaque tertii metaphysici meritó posit inscribi theologia dubitationum. Ac veró ne quis à singulari philosopho tam novi,

novi, tamq; inauditi nominis librũ admiretur, pcæponitur intno dubitãdi utilitas, tanquam fit initium ſapientiæ, Rectè dubitare: Sapientia autem, ſolutio ſit ipſarum dubitationum. Atq; huc ſeptimi de cepub. Platonis vincula nominatim ccferuntur: & dubitãtes, comparantur ligatis: & non dubitantes, iis aſsimilantuc viatoribus, qui quocſum proficiſcantuc, ignocent: quiq; dignoſcere nequeant, ſi fuerit inventum, quod quæritur: quæ Platonica ſunt omnia. Itaque æmulationẽ quandã Platonicam in metaphyſicis Ariſtotelis eſſe prædixi. Sed ad dubitandi utilitates additucà metaphyſico ſumma illa, quód contrariis utrinq; momẽtis accuraté pondecatis, ſophus accuratius judiciũ de ſingulis ſit facturus. Hac metaphyſicarũ dubitationum academica ſpecies prætexitur: ne quis dubitationum librum temeré conſcriptum à tanto philoſopho exiſtimet. At, inquam, metaphyſice divine, quænã iſta nova academia eſt? aut quis unquã liber ab homine dubitationũ tãtùm deſcriptus eſt, ubi nihil decerneretur? Academici quidẽ in utramq; partem diſſerebant, ſed oratione variis argumentis perpetua continuaq;. Quænam veró in tota tua logica leges ſunt de hac nova philoſophandi via? Equidem, ut verum fatear, nihil unquam ſtultius atque ineptius legi. néc adhuc reperi ubi Plutarchi ſentẽtiam de metaphyſicis veriocem eſſe cognoſcerem. Et tamẽ hic ſanctæ ſophiæ & ſacræ theologiæ ſundamentum collocatur: ut qui pcoblemata iſta dubitarit, qui dubitata diſſolverit, divinæ ſapientiæ palmam conſequatur. Veruntamen novitas nihil obſit doctrinæ, ſi proba ſit, jam problemata ſingula dubitemus: pcoblemá primũ audiatuc. Prima (inquit Ariſtoteles) dubitatió eſt, de quibus οἱ τοῖς πεφροιμιασμένοις, tanquam diceretucin procemiatis dubitavimus, utrùm ſit unius ſcientiæ, an multarũ, contemplari cauſſas. Hanc dubitationẽ negat Alexandec antea fuiſſe, & cefert ad libros de anima. Et certé nõ videtuc Alexander in litera Ariſtotelis clauſulam illam (de qua diximus) habuiſſe: quin videtuc conqueri, à quibuſdam temeré adſcribi. Solutio autẽ quæſtionis hujus ex analyticis, & é duobus jã antè libris patuit, & patebit poſtea lib. 4. eſſe communis & univerſalis ſcientiæ, cauſſarum genera & ſpecies cognoſcecc. Atque in hãc prima quæſtione, verbum illud (τοῖς πεφροιμιασμένοις) notatũ eſſe cupio, ad illam metaphyſici operis diſtributionem, quã initio fecimus: ut pcocmium metaphyſicæ ab Ariſtotele duobus pcimis libris terminatum intelligamus: cum quibus & duos ſequẽtes eodem procemio complexi ſumus, ut pro pcocmio, pcopoſita res eſſet ac definita. Sed tamen prima iſta dubitatio, qualis eſt in metaphyſica? Qualis, inquã, eſſet in Gcammatica, utrùm ſit unius artis, nominũ omnium declinationes noſſe? ſimillimum ſiquidẽ in utraq; ſapientię initium fuerit. Dic veró jam dubitationẽ ſecũdam: utrùm una eſt ſciẽtia demonſtrativorum axiomatum, ut contradictionis, comparationis? At hoc, inquam, nonne eſt quærere, utrùm ſit unius artis verba conjugare? Quid enim tam logicis tritum & uſitatum eſt, quám illa oppoſitorum & compacatorũ doctrina? Perge igitur: Tertia dubitatio eſt, Utrùm una ſcientia ſit omnium eſſentiarũ. Quarta, Utrùm genera ſint eſſentiacum varia. Reſpondebit, inquam, logicus, logicã eſſe communem omniũ eſſentiacum, cujuſcumq; generis ác modi: ſimilemq; dubitationem dicet eſſe, Utrùm Gcammatica ſit omniũ vocabulorum communis. Specialibus autem ſcientiis, ſpecies eſſentiacum ſpeciatim inſtitui: Theologia, eſſentias divinas: phyſica, ſenſibiles. Utrùm vecó mathemata, quæ media finguntur intec divina & phyſica, ſint eſsẽtiæ, diſſeritur poſtea: & tamen hanc quartam dubitationem de generibus eſsẽtiarum, logicam eſſe logicus pernegabit: quia non eſt entis, quatenus eſt ens, cùm ſit entis æterni, mathematici, phyſici. Pergamus: Quinta dubitatio eſt, Utrùm eadem ſciẽtia ſit etiã pec ſe eſſentiis accidentiũ. Erit (dicet logicus) & pec ſe, & quovis modo accidentiũ & adjunctorũ, neq; tantùm eſſentiis, ſed quibuſvis rebus accidentium & adjunctocum. Ego hæc etiam dubitatio valdé fatua erit logico, qui Topicũ adjunctocum omnium entium commune eſſe didicerit. Tum veró ſexta dubitatio, qualis eſt? utrùm eſt unius ſcientiæ conſiderace de eodem, diverſo, ſimili, diſsimili, pcioce, poſteriore, cæteriſq; omnibus, de quibus dialectici conantuc con-

tur considerare, ex probabilibus solúm considerãtes? Ridebit, inquam, & istam sapientiam dialecticus, cúm hæc omnia suæ artis esse meminerit: & differentiam dialectici á sopho isto tam ridiculam judicabit, quám in logica didicit esse ridiculam differentiam logicæ apodicticæ á logica dialectica: cúm sit ars & institutio utriusque generis una & eadẽ. sed hoc rursus accuratiús quarto libro differetur. Hic veró locus est toties antea nobis appellatus, ubi Alexãder significat, non defuisse, qui aristoteleos interpretes de Aristotelis errore hoc immẽso admonerent: logicam nempe iis in libris nomine sapientiæ, philosophiæ, philosophiæ primæ, theologiæ, importuno sophismate repeti & obscurari. Non est doctrina hæc logica (ait) ut quibusdam visum est, quia philosophi his in rebus alius est scopus, quám logici. Verúm bella & arguta distinctio distinguetur aptiús 2. cap. 4. metaphys. & captionis immensæ fraus aperietur. Dic igitur septimam dubitationem: Utrúm est unius scientiæ, ejusdem, diversi, & cæterorum proprietates cõsiderare? Affirmabit hoc idem logicus, esse logicæ artis, genera argumentorum omnium, eorumque proprietates & affectiones communes considerare: ut grãmaticus diceret esse Grãmaticę, non solúm nomina & verba, sed nominum verborumque proprietates explicare. Octava veró dubitatio, quænã est? Utrúm caussæ, sunt genera rerum, an elementa? Et hanc etiam dubitationem jucundé dialecticus accipiet, atque utramque ipsius partem affirmabit: Quoties enim potestas est in membra partiendi, partitio illa prima est: quia est in caussas. quoties definiendi demonstrandique é genere fuerit, in definiendo & demonstrando, generis usus erit: quia caussam continet, ut est in analyticis: quia in eodem ordine consequentium, prius posterioris caussa est, ut patuit 2. cap. 2. metaphys. Nona dubitatio octavæ consequens est, Si genera sunt caussæ, utrúm prima, an ultima? Hic etiam logicus ridebit, & respondebit ampliús quám sit quæsitũ, genera omnia, caussas esse specierum, prima primarum primas, media mediarum medias, ultima ultimarum ultimas. Hoc autẽ loco, & animal, & homo, genera sunt Aristoteli: & sic τὸ τῶν ἀνθρώπων γένει 2. cap. 1. metaphys. dictum est. Perge igitur, quænam est decima dubitatio? Utrúm materia sola est caussa? Atqui, inquam, divine dubitator, quorsum analytici duo libri de quatuor generibus caussarũ? quorsum duo physici libri de quatuor generibus caussarũ? quorsum denique duo metaphysici anté libri de quatuor generibus caussarum? Ecquid igitur tandem dubitas, utrúm unica sit materia? O' divinum & supernaturalem dubitationũ artificem! Dubitet veró in Grammatica Grammatista aliquis, cúm partes orationis octo esse docuerit, talem dubitationẽ, Utrúm solum adverbium sit pars orationis: ac sese ideo sapientem esse prædicet, ut sit huic nostro sopho similis. Sed dubitationes reliquas audiamus: Undecima est, Utrúm pręter τὸ σύνολον, simul totum, est aliquid separatum? At, inquam, præter totum commune, nihil est in ea communione essentiale: At extrinsecus adjungi aliquid potest: sic de toto integro: De idea autem jam dictum est, & dicetur postea. Dic igitur, metaphysice dubitator, dic dubitationem duodecimam: Utrúm caussæ finitę sunt numero an specie? Atqui, inquam, secũdo libro docuisti, genera caussarum, specie finita esse, & numero finita esse docuisti. Quid igitur? Quærat Grãmatista ille, Utrúm partes orationis specie an numero finitæ sunt? Ecquidnã veró est, philosophiã á philosopho derideri traducique, nisi hoc est? Philosophus tot libris antea hæc omnia definivisse & demõstrasse sibi visus est: & tamẽ eadẽ in dubium revocat? Quis igitur superiorem Aristotelis philosophiam dubiã & incertam nunc efficit? Aristoteles. Quæ veró caussa justa sit, ut disciplinam suis elementis abs te contextam, isto modo retexas? Initium (inquit) sapiẽtiæ, est bene dubitare. Ah! callidum artificium, quo ex arte certa, incertam dubitationem efficias. Verúm dubitationes reliquas dubitato. Decimam tertiam quæstionem proponito: Utrúm caussæ caducorum sunt caducæ, & æternorum æternæ. Sunt, inquam, constituentes caussæ caducorũ caducæ, æternorum æternæ, ut ex te ipso jam in scholis physicis disseruimus. & tamen hæc quęstio pręcipué nihil ad logicum, nihil ad metaphysicum attinet: quia non

non est entis, quatenus est ens. Audiamus deinde decimam quartam: Utrúm unum & ens, sunt caussæ rerum? Hanc veró dubitationem omniũ maximam & difficillimã dubitator noster esse ait: quia sic Pythagoras & Plato ipsum ens, & ipsum unũ, pro caussis ita statuebãt. Atqui, inquam, dubitatio ista valdè sophistica est, & multorũ in metaphysicis libris sophismatum origo. Perge igitur ad decimam quintam dubitationem: Utrúm universalia sunt principia, an singularia? At, inquam, dubitatio ista modo quodam jam præcessit, utrúm genera essent principia an elementa: & hanc tautologiam Alexander vidit, & valde excusare voluit. Principia autem generum sunt generalia & universalia: principia specierum sunt specialia & singularia. Quænam est dubitatio decima sexta? Utrúm caussæ sint actu an potentia? Sed tamẽ si Grammatista dubitaret idẽ, Utrúm partes orationis sunt actu, an potẽtia: quo risu, quo plausu exciperetur? Sed hic diutiús immoraris. Perge veró, dic decimam septimam: Utrúm principia sunt secundúm motum? Respondebit logicus, si quæstio de movente intelligatur, unam de caussis efficientẽ & moventem esse: sed materiam, formam, finẽ præterea caussam esse. dubitationẽ hanc decimæ sapientia parem esse: illic, an sola materia, esset caussa: hic, an sola efficiens sit caussa. Redeat igitur barbarus idem ille, rogetq;, utrúm conjunctio sola sit pars orationis: sapientiæ paris erit initium. Sed ad ultimam dubitationem pervenimus, id est decimam octavam: audiatur igitur: Utrúm numeri, longitudines, figuræ, puncta sunt essentiæ & separatæ? Essentias veró, quantitates esse, logicus Aristotelis categoriis instructus nequaquam dicet, si essentiam intelligas adjunctis accidentibus subjectam: entia tantúm dicet, quia sunt numeri in animo, magnitudines in corpore physico: neq; separabit à subjectis suis adjuncta. & tamen dubitatio hæc neq; logica, neq; metaphysica est, ens quatenus est ens, consideranti: quia non omnium entium communis, sed propria quantitatum. Hactenus igitur dubitationes octodecim à sopho propositæ sunt, in quibus non solúm difficilis consecutio veritatis, quia in his caput & summa est sapientiæ (ait Alexander) sed ipsa etiam cum ratione dubitatio, plena difficultatis metaphysico videtur. Sunt veró problemata hæc octodecim, pueris legitima logica instructis ridicula, ut dixissem Topica (exceptis nominis, definitionis, testimonii Topicis) feré proponant: de methodo etiam prius illud & posterius assumant: Postremum autem, logicum nihil habet: é mathematicis illis Pythagoreis & Platonicis, de quibus antea dictum est, & dicetur postea amplissimé. At bone Deus (quem pura synceraq; mente colere, verum sapientiæ sit initium) cujusmodi stultitia pro sapientia in scholas nostras inducitur? Non conqueror logicas illas sapientiæ leges à metaphysico violari, sed contra communem sensum, tam fatuas ineptias, nomine divinæ philosophiæ venditari. Veruntamen dubitationes divinæ theologiæ singulas metaphysicus dubitator, vel academicus disputator repetit: & dubitat, disputatque variis modis, turbat nonnulla, nonnulla etiam obliviscitur, ut suo loco dicetur. Quid igitur? dubitatio prima, quomodo disseritur? Non videtur (ait philosophus) esse una scientia caussarum: quia caussæ, neq; contrariæ, neq; communes sint: cúm movens, non sit in immobilibus, nec finis: cúm nempe sit principiũ actionis & motus. Itaq; mathematicas (quæ rerum sunt immobilium) quibusvis artibus sordidis viliores Aristippus esse cavillabatur, quia in iis nihil per finem (quo melius sic esset) ostẽderetur. At primum, inquã, argumentum istud de contrariis nihil prorsus est: Possunt enim cadere in eandem artem & contraria, ut ferẽ sunt partes accuratarum distributionũ: possunt & non contraria, imó consentanea, ut formæ, ut proprietates adjunctæ. Secundum autem argumentum est falsum, quód efficiens & finis non sint in mathematicis: Arithmeticus enim numerat: Geometres metitur, & ob eum finem, artes illæ perdiscuntur. sed huic argumento postea respondebitur 2. cap. 13. metaphys. ubi nominatim dicetur, Aristippũ mentiri. Sic igitur negatio primæ dubitationis differitur. Affirmatio obscuriús agitur: Si variæ scientiæ varias caussas considerẽt, quænam ex iis potissimúm fuerit ἀρχικωτάτη καὶ ἡγεμονικωτάτη, longẽ princeps

princeps lateq; domina? cuiq; cæteras ὥσπερ δούλας, tanquam ſervas, contradicere non liceat? id eſt, quænam erit ſophia? utrúm veró talis eſt ſcientia finis & boni (quia huc omnia referuntur) an formæ? Eſt enim forma maximé ſcibilis. Exemplum veró hic mathematicum eſt tanquam definitionis, quód τετραγωνισμὸν ſit εὕρεσις τῆς μέσης, inventio mediæ. quæ tamen inventio, definitio non eſt. Tetragoniſmus enim eſt, cúm quadratum par invenitur dato circulo: via eſt ad tetragoniſmum. An denique ſcientia efficientis, maxima illa eſt ſcientia? hoc enim aliud principiũ eſt, & oppoſitum fini, ut jam 3. cap. 1. lib. dictum eſt. Hæc altera diſputatio eſt, negationi tamē ſuperiori germanior, quàm affirmationi. Cauſſarum non eſt una ſcientia, quia neque contrariæ, neq; communes ſunt: & tamen ſi diverſæ ſint cauſſarum ſciẽtiæ, cujuſnam cauſſæ fuerit ſciẽtia metaphyſica, ſeu ſapientia? Dicet autem logicus, logicam ſcientiam univerſalem communiter eſſe cujuſvis cauſſæ, non unius tantúm: & ſic metaphyſicus reſpondebit 2. cap. 4. metaphyſici. Secunda dubitatio primùm ſic negatur: Non eſt una ſcientia principiorum apodicticorum (quas modó κοινὰς δόξας, communes ſentẽtias, modó axiomata Ariſtoteles appellat) quia neq; videtur geometria, neq; una alia, neq; ea, quæ cauſſas agnoſcit. Utra igitur præſtantior ſcientia, cauſſarum, an axiomatum, quia maximé communia ſunt? Ac ſi ſcientia axiomatum non ſit ſophi, cujus erit? Logicæ, reſpondebit dubitatori logicus: dicetq; axiomata illa, eſſe proprietates oppoſitorum, comparatorũ, totius & partis in logica. Sed in hac dubitatione Alexander cúm videret ab Ariſtotele apodictica axiomata tribui primæ philoſophiæ, Omnino (ait) Ariſtotelis verbis ſtatui videtur, apodicticam doctrinã partem eſſe philoſophiæ. quod poſtea proximo libro dicet apertiùs: ubi capite tertio, ſolutio quæſtionis hujus erit. Ergo hæc dubitatio eſt dubitationis ſecundæ: qualis veró eſt tertiæ? Non videtur una ſcientia eſſe omnium eſſentiarum, dubitat noſter dubitator: quia apodictica eſſet una omnium per ſe accidentium. Hæc dubitatio brevior eſt, & ſolutio brevior erit. Una per ſe eſt ſciẽtia communis omniũ eſſentiarum, & una eſt apodictica omnium per ſe accidentium. Quarta deinde & quinta dubitatio, ὕστερον πρότερον dubitatur: Non videtur una ſciẽtia eſſe per ſe accidentium, quia etiam eſſet eſſentiarum & definitionum. At apodictica nõ videtur eſſe ipſius quid eſt: eaq; ſolutio valdé eſt metaphyſico noſtro difficilis. ac per ſe hæc accidentia entium omnia quinto libro differẽtur in adjunctis. At, inquam, metaphyſice, demonſtrationẽ ſyllogiſticam hic cogitas: de cujus commento dictum eſt in ſcholis logicis: ut ars ſomniata ſit, cujus exemplũ per naturam rerum eſſe non poſſit. Atque hæc dubitatio fuerat quinta: quæ ſequitur, quarta fuerat: Utrùm genera eſſentiarũ tria ſunt, ideæ, mathemata, res phyſicæ. Adverſus idearum Xenocratica exemplaria ſecundo loco movetur Ariſtoteles, tanquam fingere æternas quaſdam eſſentias, quarum ſingulares eſsẽtiæ ſint imagines, perinde ſit, atq; deos ſtatuere ἀνθρωποειδεῖς, humana figura. Ut enim idololatris, dii ſunt homines æterni: ſic Xenocraticis, ideæ fuerint animalia, & non animalia quælibet æterna. Ergo τερετίσματα, ποιητικαὶ μεταφοραί, jam ſunt inſtar ἀνθρωποειδῶν deorum. Adverſus autẽ mathemata contẽtio alia eſt, quæ ſi ſint media inter ideas & res phyſicas ac ſenſibiles, alia erit linea mathematica, alia ſenſibilis: alius erit ſol mathematicus, alius ſenſibilis, & in cæteris ſimiliter. unde nata eſt illa differentia, quód geodæſia, ſit ſenſibilium magnitudinum, geometria, non ſenſibiliũ, idemq; medicina, & quælibet diſciplina fuerit. Itaq; Protagoras mathematicos reprehẽdebat, quód ab iis ea docerentur, quæ ſenſibus repugnarent: cúm circulum perpendicularis uni co puncto tangere dicatur, quod ſenſibile nõ ſit. Sed per Deum immortalem, quænã philoſophi noſtri philoſophia iſta eſt? Docuit nos non dubitando, ſed affirmando & aſſeverando 7. cap. 1. metaphyſici, Pythagorea iſta & Xenocratica idearum & quantitatum ſomnia, inanes tantùm nugas eſſe: & tamen philoſopho pulchrum eſt argutandi & nugis explendi libri gratia, antè confirmatam philoſophiam infirmare. Verùm perge: hæc inſana idearum & abſtractionum quæſtio, inſanè doctorem noſtrum exercuit: Multa jã diſputavit, ſed multó plura duo,

ra duobus totis extremis libris disputabit. Quid tum veró? quomodo dubitatur sexta dubitatio? Certé dubitator noster hanc dubitationem oblitus est, ut & proximam septimam: de qua tamen utraque, quippiam differetur quinto libro. Nec illi præterea graviús succensendum judico: par enim in cæteris oblivio fuerat optanda. Syrianus id animaduertit, & tamen excusat: quia faciles illæ quæstiones erant. At, inquã, quibus hæ quæstiones faciles sunt, cæteræ difficiles esse non possunt. Octava autem dubitatio pleniús dubitatur: quód elementa, potiùs principia videantur, quàm genera: ut literæ, vocum: axiomata, digrammatum: ignis, aër, aqua, terra corporum sensibilium. Contrá genera, sunt principia definitionum, unde est scientia: & specierum, unde singula cognoscuntur: & sic unum, magnum, parvum, principia fierẽt, quia genera sunt. An veró neque elementa, neque genera, caussæ videantur, quia definitio ex caussis diversa ejusdem esset? Sic igitur dubitatur dubitatio octava: cui respondeat dialecticus idem quod antea, & genera & elementa, esse symbola caussarũ: ut cum hominem definis animal rationale, ex iisdem causis definis, ac si ex elementis definires homines constare é corpore humano, & anima ratiõali. De hac quæstione differetur nonnihil 11. & 12. cap. 7. metaphys. Age dũ, nona dubitatio quomodo dubitatur? Prolixissimé, inquã & verbosissimé. Genera prima, non videntur esse caussę, quia tot essent caussæ, quot genera, & unũ atq; ens, essent genera: sed id absurdũ videatur, quia differentia cujusq; generis sit, ens & unum: species veró de suis differẽtiis propriis, aut genus de suis speciebus dici nõ possit. Sed heus, argutissime philosophe, cujusmodi hæc argumentatio est? Nam si ens & unum, genera ponantur, falsum primó erit, entis & uni⁹, quæ genera ponantur, differentia esse ens & unum: deinde falsum est, genus & speciem de suis differentiis dici non posse. Nam omne rationale, est animal: & omne natũ ad risum, homo est. & in nonã quæstionem, quamobrẽ decima quarta de uno & ente permiscetur? Hic veró Alexander, excusandi hujus argumenti gratia, cùm multa commentus esset, att hanc argumentationem logicam & probabilem tantum sibi videri. At, interpres mirifice, nisi Pauson vel Hegemon esse, quám Dionysius aut Cleophon maluisses, dixisses plané falsum esse: neq; tamen formidares, ne Aristoteles errare videretur, quia dubitator est hoc libro, nõ affirmator, aut doctor. Hoc igitur argumẽtum, cum ita dubitasset Aristoteles, ens & unum non esse genera, concludit, principia etiam non esse. At rursus dubitatur, genera omnino non esse principia, quia & summa, & media, & infima, imo differẽtiæ quælibet, etiam principia essent: ideoq; infinita. At quorsum tumultus hic tantus? Logicus enim si fueris, respondeto: si ens & unum, genera sint, etiã principia esse, neq; infinita esse genera, nec ideo infinita fore principia. Dubitatio reliqua est de genere ultimo, quod de individuis dicatur. Genus ultimum, magis principiũ videtur: primó, quia magis unum: secundó, quia magis ens, magis unum, quia magis individuum. Hic rursus Aristoteles facit hominẽ, genus singulorũ hominũ, quia sit γένος ἔσχατον, κατηγορούμενον ἐπὶ τῶν ἀτόμων, ultimum, quod dicitur de individuis. & tamen verbo negat tandẽ, hominẽ esse genus singulorũ hominũ. Repugnãtiæ veró & cõntradictiones tam frequentes in Aristotelis philosophia, magna me sępe Aristotelis commiseratione afficiunt, ut Theophrasto & Aristotelis successoribus pené succensam, qui maculas istas é magistri libris non exemerint. Atque hîc etiam Aristoteles individuum duplex annotavit, specie & quantitate, id est numero, ut Alexãder interpretatur. Sed genus ultimũ, magis videatur ens: Prima autẽ non sint, nisi in ultimis: Hæc utraq; est pro generibus ultimis ratio: contraria deinde una opponitur, quia principium debeat esse separatũ, qualia sunt magis universalia, ideoque genera prima, ponũs principia & caussæ. Quid igitur logicus ad hæc respondebit? nempe nec magis unum, nec magis ens esse ultimum genus, quàm primũ, & magis minúsve ridiculé hic quæri, cúm genera omnia (prima, media, ultima, nihil interest) sint æqualiter subjectarum specierũ principia. Veruntamẽ quid theologo tã miserabiliter θεολογῶν facias? Hîc enim ἀπορίαν χαλεπωτάτην καὶ ἀναγκαιοτάτην ἁπασῶν

[illegible], dubitationem difficillimam, & cōsideratione utilissimā arbitratur. Nam si nihil sit præter singularia, eaque infinita, extinguetur omnis scientia. Quod si nihil perpetuū sit, nulla erit generatio. At si generatio sit, & materia erit æterna, multò magis etiā essentia & forma. Itaq; erit παρὰ τὸ σύνολον, species & forma. Quorum igitur erit, & quorum non erit æterna forma? utrùm una forma erit omniū hominum, an singulę singulorum? Atque hæc dubitatio est octavæ & nonæ quæstionis, unaque modo quodam decimæ quartę: de quibus in sequentibus libris theologia quædam permiscebit. Agedum, dubitator, quomodo sequentes dubitationes addubitas? Tres primæ, decima, undecima, duodecima, utrùm sola materia caussa sit, utrū præter τὸ σύνολον sit aliquid: utrū caussæ, specie an numero sint infinitæ, levissimé dubitantur, aut ne dubitātur quidē: τὸ σύνολον nominat in nona dubitatione, sed pro singulari sumitur. Addubitatur autem deinceps, quod propositum non erat, utrùm caussæ sint unum specie, an numero? Atque hîc unum genere omittit, quod alias frequens est Aristoteli. Tota aūt hęc litera obscura est, & (ut suspicor) Apelliconis tineis arrosa. Si principia sunt unum specie, nihil erit unum numero: neque ipsum unum, neq; ipsum ens: neque ideo fuerit scientia. Si sint unum numero, nihil erit commune. Atq; id videatur duodecimæ quæstionis esse. Attamen illic addubitatur, utrùm caussæ essent finitæ specie an numero: Addubitatur, utrùm sit unum specie an numero: & sic addubitator noster, tres addubitationes istas, id est tria triplicis sapientiæ intima oblitus est, ut antea oblitus sextā & septimam, aut certé, valdé negligēter est executus. Atque ita divinæ sapientię quinque decimas octavas perisse intelligimus. Age veró, dubitatio decima tertia, quōmodo dubitatur? Molestissimè, inquam, & ineptissimé primó ad attentionem quandam proponitur, quæstionem gravissimam esse præteritam à veteribus & à præsentibus; utrùm caducorum & æternorū sint eadem principia? Nam si eadem, cur alia intereūt, alia permanent? Hîc veró theologus noster jactationem quandam popularem in veteres theologos habuit. Itaq; deridet Hesiodi theologiam, A' diis omnia esse facta: sed immortalia, quæ nectar & ambrosiā gustarint: mortalia, quæ non gustarint. At quænam (ait) perpetuitas esse possit, ubi alimēto opus est? Sed neq; fabulosis theologis apodictici rectius sentire metaphysico nostro videnť, cū nullam caussam afferant, ut Empedocles: quem quispiā μάλιστα ὁμολογουμένως αὑτῷ, maximé sibi congruenter convenienterq; dicere arbitretur. Hîc ab Aristotele, alioqui laudis alienæ nequaquam prodigo, magnus honos Empedoclí tribuitur, & inter physicos, principatus. Sed theologus noster, Empedoclis demonstratione occupatus, theologiam obliviscitur, digrediturq; in Empedoclis inconstantiam: ne credas ei cōstantiæ laudem gratis condonatam. Empedocles igitur constans physicus hactenus Aristoteli videtur, quód concordiā facit authorem ortus, discordiam interitus: sed inconstans alibi, dum ait prę-ter ipsum unum, id est Deum, quē Sphęrum (ait Alexander) appellabat, à concordia factum, omnia per discordiam generari.

Πάνθ' ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἔστ', ὅσα τ' ἔσται ὀπίσσω,
Δένδρεά τ' ἐβλάστησε, καὶ ἀνέρες, ἠδὲ γυναῖκες,
Θῆρές τ', οἰωνοί τε, καὶ ὑδατοθρέμμονες ἰχθῦς,
Καί τε θεοὶ δολιχαίωνες.

Omnia quæcumq; erant, quæcunque sunt,
quæcumque erunt postea,
Arboresque germinarunt, & viri, & mulieres,
Feræque, & aves, & aquanutrix pisces.
Ac dii longævi.

Hæc prima est Empedoclis inconstantia: altera est, quód ait Deum solum concordia factum esse, universaq; unum fore, cùm discordia discesserit. Itaq; Deus, ipsius sententia (qui εὐδαιμονέστατος, beatissimus esse debeat) non satis prudens habeatur, ut qui principia, discordiam nempe, ignoret, cū ex ea non constet. Ait enī Empedocles simili simile cognosci:

Gal. 7. plat.

Γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ,
Αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον,
Στοργῇ τε στοργὴν, νεῖκος τε νείκεϊ λυγρῷ.

Terra enim terram cernimus, aqua aquam,
Aethere autem æthera divum: sed ignem manifestum,
Et amicitia amicitiam, discordiamq; discordia perniciosa.

Atq; ex iis & aliis Empedocles carminibus

nibus, incõstantia eius cõvincitur, q̀ discordia modò generet, cõcordia modò corrũpat. Atqui repetit hîc ad Empedoclis principatũ illum Aristoteles, quód solus philosoph etur ὁμολογουμένως. Verum enimveró digressio ista valdè verbosa est. Heus, lex καθ' αὑτὸ, revocato in viam legislatorem nostrum: En veró tandem reditum est. Principia caducorum & æternorum, non eadem esse disputatum est: dubitatur deinde, diversa non videri: Nam si diversa sint, utrùm caduca, an æterna? si caduca constant é prioribus? quod absurdum est: nec esse poterunt, si principia intereant. Si æterna, cur ex iis alia æterna, alia caduca? Neq; omnino quisquam dixit unq̃, principia esse diversa. Atq; hæc dubitatio altera est. Quapropter ejusmodi dubitatio est dubitationis decimæ tertiæ, tam loquax & odiosa: cujus solutio est eadem, quæ dicta est, quæq; differetur postea. Verumtamen vereor ne in tam lõga dubitatione nos ipsi longiores simus. Dubita igitur, metaphysice dubitator, dubitationem decimam quartam, Utrum unũ & ens, principia sunt. Hic theologus, ut antea, Rhetoricé procemiatur: χαλεπώτατον καὶ πρὸς τὸ γνῶναι τ' ἀληθὲς ἀναγκαιότατον· difficillimum & ad veri cognitionem maximé necessariũ, utrùm sint ens & unũ essentiæ caussæq; entium, utrùm idẽ sit utrumq;, ut Plato & Pythagoras ajunt: an aliud quidpiam, ut visa est Empedocli concordia, cùm cuilibet ut sit unũ, similiter illud est unum? aut ex elementis unum? an omnia, quod nẽpe principia faciunt? Quod si ens & unum, non sint caussæ, neque universalia, quia illa sunt maximé universalia, neq; numerus, cũ sint unitates: unitas autẽ, unum. Atque hæc affirmationis altera schola est: Negatiõis autem schola cõsimilis est: Nam si sit quippiam ipsum unũ, & ipsum ens, qd præter hæc erit? aut quomodo multa etũt? Redeat enim Parmenidis ratio: Pręter ens, est non ens, non unũ est pręter ens: non unũ igitur est nõ ens. Tum veró si unum sit prorsus individuũ, nihil ad opinionem Zenonis esse videat, quia neq; augeat, neq; minuat. Quid igitur? tantum certamen quomodo logicus pacabit? Ens & unum, genera cõmunia esse dicet, ut jam dixit: & Zenonis sophisma deridebit, qui præter magnitudinẽ nihil putaret esset. Sed metaphysicus tanti problematis solutionẽ postea non solùm separatis quibusdam argumẽtis, sed maxima parte quinti libri de modis unius & entis: itẽ maxima parte septimi & octavi: tandem etiam toto decimo tractabit. Perge tamen, metaphysice dubitator, addubitationes reliquas addubitato. Enimveró oblivio hic etiã irrepsit, sed confusio multó major: sextã & septimam, deinde decimam, undecimam, duodecimam indictas præteriit, & nunc decimam septimam præteriit: tantum sacræ theologiæ detrimentum theologi oblivio una attulit, ut jam sex decimas octavas intelligas evanuisse: quin velut attonitæ vicino periculo reliquæ dubitationes perturbantur. Decima octava præponit: decima quinta & decima sexta postponuntur. Heus tamẽ eximie philosophe, legem methodi severiùs hic non exigo: ἀκριβολογία enim ista, jam μικρολογία videretur. Perge, dubitato reliqua: decima octaua igit̃ dubitatio differitur de numero & magnitudine, quód videantur caussæ rerum, secus latebit ens & essentia: aliis enim maximé videtur essentię: qualitates autẽ, motus: relationes & motus minimé: Itaque corporum caussę, rerum etiam caussę videantur. Sapientioribus veró numerus videtur esse caussa: contrà magnitudo aliis. Substãtię tamẽ sunt, & nõ sunt generatiõe & corruptione. Magnitudo aũt modó est, modo non est sine generatione & corruptione. Ergo hæc decima octava addubitatio est, in qua Aristoteles pro sancta & cælesti theologia, incredibilem κακοτεχνίαν (ut locis aliquot) cõminiscit̃: Etenim maxime philosophe, si 7. cap. 1. metaphys. philosophia tua tibi firma & solida adversus Pythagoreorum τερατώματα visa est, quanam mentis varietate modó inconstans & dubia videtur? Et veró logicus tibi respondebit, de numeris arithmetici, de magnitudinibus geometræ judiciũ proprium esse: metaphysici, cui ens, quatenus est ens, propositũ est, esse alienũ. Quid tũ veró? interponitur ad extremũ de ideis, quæ quartæ addubitationis aliquid fuerũt, quód videantur esse, quia sit aliquid tertium pręter sensibilia & mathemata: qd' si sit, & ideas esse necesse est. Etenim quamvis non perspicué loquuntur ide

Est (ait metaphysicus) sciẽtia quædam, quæ cõtemplatur ens, quatenus est ens, & rei per se adjuncta. Atqui inquam, definitio ista minus est imperfecta ea definitione, quæ primo libro definivit sapientiam, sciẽtiam primarum caussarum: Hæc enim non solùm caussas, sed adjũcta complectitur: neque tamẽ satis complectitur: sunt enim ejusdem etiam sciẽtiæ alia pleraq;, ut enuntiati, syllogismi, methodi documenta. Itaq; scientia ista definiẽda fuerat, scientia bene differendi: Laudo tamen Aristotelem hoc loco, & Dionysio vel Cleophonti similiorem, quam Pausoni vel Hegemoni esse gaudeo.

IN CAP. II.

SEd admirabile, & Aristotelis ingenio dignissimum commentum hic animadverto: Synonyma vel homonyma Aristoteli sunt in categoriis omnia: tertium nihil est. Hic theologus, metaphysicã definiens scientiam entis, quatenus est ens, sensit vitiosam & sophisticam definitionem fore, si entis significata homonyma dicerentur: synonyma dicere non audet, ne ens genus efficere videatur: Quid igitur? inter medium efficit, quód varia quidem sint ejus significata, sed quæ referantur ad unum principium, & ad unam naturã, & non ὁμωνύμως· & mox iterum omnia entis significata referri πρὸς μίαν ἀρχήν, ad unum principiũ. Deniq; comparat entis significata salubris significans: concluditq;, ut medicinam salubriũ, sic sapientiam, entium omniũ scientiam unam esse. Quia (ait) scientia est una non solũ eorum, quæ dicuntur secũdum unum, sed etiam eorum quæ ad unam naturã: hæc enim quodam modo dicuntur ad unum. Hactenus subtilitas Aristotelei ingenii fuit, non cum Pythagora & Platone, ens synonymum efficientis: neque tamen homonymum, quia definitionis elenchus proderetur, sed mediũ. Itaque metaphysicam esse quidem entis, quatenus est ens, sed propriè tamẽ entis primi, unde cætera pendeant & appellentur: Hoc autem primum ens, Aristoteli essentia categorica est, cui quãtitas, qualitas, & cæteræ accidant. Veruntamen subtilissimæ metaphysicæ, si præcipuè metaphysica tua sit essentiæ, non erit entis ars, quatenus est ens. Consimilis autem labor philosophi nostri de ente, & angor, locis aliquot apparebit postea. Sed proxima Aristotelis conclusio paulò accuratior. Itaque (ait) unius generis una est scientia: utq; grammatica, vocum, sic metaphysica entium species omnes considerabit. Equidẽ hoc postremũ πιθανώτερον καὶ ἐμφαντικώτερον enthymema valde probo. Unius generis una est scientia: adde assumptionẽ: vox, entium unũ est genus, ens: Itaq; ut vocis, grãmatica, sic entis, metaphysica, genera omnia generũq; species cõsiderabit. Deniq; Aristoteles hic Pythagoreus & Platonicus est, aitq; ens & unum, re ipsa idem esse, quamvis ratione differant, ut caussa & principiũ: Itaq; quot sunt species entis, tot species etiã & unius erũt. Species autem illæ, sunt idem, simile, & cætera talia, iisq; contraria, de quibus ait à se dictũ esse ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ἐναντίων, in explanatione contrariorum. Hæc oratio, hæc sententia Aristotelis valdé egregia, valdé Aristotelea est: Hic igitur Alexander attonitus ait partitionẽ entis in genera factã in categoriis, esse metaphysicæ. Verùm, inquam, categoriæ sunt, ut reliquæ partes logicæ Aristoteleæ: modó logicam, intelligas hanc esse metaphysicam. Deinde Alexander ab Aristotelis verbis dissentit, neq; ens esse genus, neque entis species. At, inquam, Aristoteles ita loquitur, tametsi species, genera, differentiæ, caussæ, principia, elementa, affectiones (his enim vocabulis dicuntur in his libris) species, inquã, quæ ab Aristotele dicuntur entis, non sunt entis, sed argumenti species: suntque etiam non entis cõmunes, cùm falsorum & non entium caussæ, cæteráque argumenta tam communia sint, quàm verorum. Ἐκλογὴν verò hîc Alexander interpretatur pro libro de bono, quem Aristoteles scripserat. Thomas interpretatur decimum metaphysicum, ubi de contrariis agetur. At ego libros organi logici ẽ re ipsa interpretor, ubi de cõtrariis tam multa explicantur: In categoriis enim caput est amplissimum de oppositis: multa sunt in analyticis, multó plura in topicis. Et Alexandri monitores illos jam vel Alexandri confessione verum monuisse perspicio. Apo-

dictica pertinēt ad metaphysicam: categoriæ pertinent ad metaphysicā, ait Alexander. At, inquā, topica tota huc etiā derivantur & derivabuntur. Sed Aristoteles persequitur opus inchoatum: Metaphysica, est oppositorum: ergo erit nō unius solùm, sed multitudinis: item negationis, quando simpliciter non inest: & privationis, quando non inest cuipiam generi, cui per naturam inesse possit. Denique Aristoteles concludit, hanc generalem & omnium entium commūnem scientiam esse philosophi: Cujus enim esset? ait: Esset verò, inquam, ut consimili quæstioni antea jam responsum est, logici. Atque hic & deinceps metaphysicus appellatur, non sophus, ut antea, sed philosophus: & metaphysica, dicetur philosophia. Accusat autē hic Aristoteles quosdam, qui de oppositis, comparatis, & cæteris illis communibus præciperent, nihil autem de essentia intelligerent: & hos sophistas Alexander appellat, qui cùm essentiā ignorarent, de accidentibus essentiæ tamen præciperent. Verumenimverò & Aristoteles, & Aristotelis interpres, isto loco vehementer errant: philosophia enim hæc communis omnium rerum, præcipuam essentiæ doctrinam habere legitimam nullam potest: Est enim Aristotelis ipsius clarissimo testimonio, entis, quatenus est ens: essentia autem, quæ ab Aristotele de categoriis decē prima efficitur, est prima entis species, ut paulo antè dictum est: nec opposita, comparata, sunt affectiones talis essentiæ categoricæ, sed cujuscumque entis. Non errabant igitur illi philosophi, qui in logica nullam mentionem essentiæ quantitatibus & qualitatibus subjectæ facerent: sed errat Aristoteles, errant Aristotelis interpretes, qui essentiæ categoricæ doctrinam in cōmuni philosophia, tanquam partem legitimam propriamque collocant, essentia & caussis comprehēsa, id est tota tam de numero, linea, colore, quàm de auro, arbore, animante dicitur: & ista essentia tantùm logica & metaphysica possit esse. Quare hoc sophisma grave & periculosum est, & accuratè considerandum. Interea etiam hic Aristotelis non curātia quædam est, cùm numeri affectiones facit æqualitatem, excessum, defectum: Aequale enim & inæquale, tam cōmunia sunt, quàm simile & dissimile, ut melior Aristotelis philosophia nos in topicis docuit, ut etiam antè docuit, & postea docebit. At sophisma illud, ut lubet, Alexander excusato. Enimverò sophisma sophismatum in logicis artibus primum & summum sequitur, ideóque, ô metaphysici, ô sophi, ô philosophi, adeste animis, & attentè accuratèque tantam tamque periculosam fraudem mecum animadvertite. Unum sophisma in logico organo ex una arte logica tres effecit, apodicticam, dialecticā, sophisticā: Hic aūt, nomen apodicticæ mutatum est: philosophia pro eo placuit, sed ex eadem una arte triplex ars efficit, philosophia, dialectica, sophistica. Metaphysicus igitur audiatur, cùm de cōmunibus illis loquitur. Philosophi (ait) est de iis considerare veritatem. Signum verò: nam dialectici & sophistæ eandem quidem figurā cum philosopho induūt: Sophistica enim, apparens solùm sophia est, & dialectici differunt de omnibus: Commune autem omnibus est ens: differunt enim de iis videlicet, quia philosophiæ hæc sunt propria. Nam circa idē genus versatur sophistica & dialectica cum philosophia, sed philosophia differt ab hac τῷ τῆς δυνάμεως τρόπῳ, modo facultatis: ab illa quidem, vitæ proposito: Dialectica enim, est de iis πειραστική, tentativa, de quib. sophia est γνωριστική, cognitiva. Sophistica autem apparet, non est aūt. Hæc verba fidelius de industria quàm elegantius converti, ut res apertius cernatur. Ergo metaphysicus Aristoteles triplicem logicam eandem in metaphysica repetit, quàm instituerat antea in logica: sed error Aristotelis hic etiam gravior est: dialecticam non fecerat apodicticæ æqualē, ut hic efficit: philosophiæ enim ait esse proprium, considerare opposita, comparata, & cætera: Dialecticæ eandem facultatē tribuit, sed usu diversam. Enimverò Aristoteles ex infinita quadam ac ferè perpetua repugnantia rerum & contradictione sententiarum, demōstrat non solū hæc sibi unquam esse rē cognita, sed ne cogitata quidem sanè, ac ne meditata, dum colligeret: neque leges illas de materia formaque artis ab ipso inventas, sed collectas ex aliis majore labore, quàm judicio perceptas & proba-

probatas. Nec enim verisimile est, tam gravium legum judiciũ penitus ei persuasum ac propositum fuisse, cúm toties contrá offendat ac labatur: Caussarum, oppositorum, comparatorum, & reliquorum illorum cõmunium doctrina in organo logico proponitur, tanquam homogenea & propria: nunc eadem doctrina philosophiæ huic metaphysicæ homogenea propriáque tribuitur. Solvat igitur salvis legibus, hoc ænigma, si possit, Alexander. Et veró jam solvisse etiam sibi visus est, adversus eos, qui primis illis temporibus de sophismatis hujus inertia monuerant, ut initio libri superioris explicatum est. Veruntamen hoc interea ad ęnigmatis nodos adjungatur: doctrinam argumenti, enuntiati, syllogismi, methodi, in organo proponi: hic argumenti topica quædam permisceri, doctrinam enuntiati, syllogismiq́ ne attingi quidẽ. Vult Aristoteles hanc generalem doctrinam esse philosophiæ, unde repetat dialectica? Atqui (ô magister) dialectica etiam tua commodare potest de suo patrimonio illud totum metaphysicæ. metaphysica non habet: quomodo igitur dialecticæ commodabit? Somnia quidem ægrotantium hæc esse videbũtur, & vix de tanto philosopho credibilia, nisi iis qui penitus inspexerint. Finxerit veró aliquis, Aristotelis exemplo, grammaticam aliquam de cõsimilibus quæstionibus in logica, & glorietur, hæc logicæ esse propria, unde grammatica repetat: germanissima fuerit gloriatio. Verum enimveró sophismatis hujus tam insulsi originẽ repetamus: Etenim partitio organicę logicæ, unde cõfusio metaphysicæ nata est in Apodicticam, dialecticam, sophisticam, omnibus Aristotelis de materia artis legibus contraria est. Qui enim sic partiendo affirmat, totam logicam Aristotelis esse apodicticã, dialecticam, sophisticam: & apodicticam in posterioribus analyticis, dialecticam in topicis, sophisticam in elenchis institui: falsum dicit etiam de Aristotelis logica: Sunt enim præterea categoriæ, ἑρμηνεία, analytica priora: neq; affirmatio illa est κατὰ παντός. Sophistica autem, nõ est pars logicæ: neq; enim doctrina vitii, pars est in virtutis doctrina. Quare illud non est καθ' αὑτό una artem est, doctrina & inventionis, & judicii communis apodicticæ & dialecticæ, & in utraque, eadem inveniendi argumenti doctrina iteratur, ut in scholis logicis disputatum est à nobis. Quare ex una arte duas facere, non est καθόλου πρῶτον. Quamobrem partitio logicę in apodicticam, dialecticam, sophisticã, contra omnes logicas leges conficta est. Atqui ex illa tam fallaci partitione, tota deinde logicæ artis confusio nata est: & nũc ex eadem origine, metaphysicæ artis cõfusio nascitur: sed etiam tertius multó fœdiusq́. Apodicticus enim hic non appellatur, sed modó sophus, modo philosophus, modo philosophus primus, modó theologus, modó (ut ab interpretibus) metaphysicus At, inquam, nomina missa faciamus, res ipsas comparemus. Philosophus, qui disputat é veris, est apodicticus: Theologus Aristotelis, est philosoph', q disputat é veris: Theologus igit̃ Aristotelis, est apodicticus. Sed qd plurib' id disputari necesse est, cum Aristoteles ipse 8 c 1 post. hunc metaphysicũ appellet apodicticũ, & á dialectico separet? Dic igit̃, logice, qui hæc audis, quõ differunt logicus ille apodicticus, & philosophus hic metaphysic'? Ergo logica organi logici cõtra legem καθ' αὑτό, in metaphysica alieno loco tractatur: Ergo logica cõtra legẽ καθόλου πρῶτον, cúm sit tota generalis & cõmunis, ex una arte duplex temeré & insipiẽter efficitur. Hæ leges sophisticã illam refertã tot sophismatis planè cõficiũt, planeq́ jugulãt. An Aristotelis interpretes ἀκριβολογίαν hanc nostrã, quandã μικρολογίαν dicent esse? & á nobis ad calculũ omnia nimiúm severé nimisq́ exacté revocari? Atqui, inq̃, ἀκριβολογίαν istã metaphysic' metaphysico ad extremũ metaphysicũ secundũ impẽse cõmẽdavit: μικρολογίαν testiũ, poëtarũ, fabularũ, imperitis idiotis reliqt. In grãmatica, Deus sancta b' p De' sancte, nõ feret: barbarismũ esse & solœcismũ pueri clamabũt. In sapiẽtia, arte artiũ, sciẽtia sciẽtiarũ accuratissima, lõgè lateq́ principe ac domina, divinissima deniq;, sanctas logicę leges nõ audies? Idiotarũ μικρολογίαν q̃ philosophorũ ἀκριβολογίαν pluris esse cõtẽdes? Verũtamẽ excutiam' hãc bellã philosophi, dialectici, sophistę differẽtiã. Philosophus differt á dialectico, non faculta-

te,sed facultatis modo. O philosophicas musas! ô præstãtem philosophum Aristotelem! ô beneficium Aristotelis æterna gratia prædicabile! Etenim tam solicitè disputo, unam esse logicam artem,quæ tot metaphysicis libris,alienis titulis & nominibus obscuratur & confunditur: En Aristoteles ipse id jam nõ confitetur solùm, sed etiam profitetur: Facultas (inquit) philosophi & dialectici est una: uterque artifex est communis & generalis, uterq; caussis, oppositis, comparatis, & reliquis argumẽtis: uterque enuntiato syllogismo, methodo utitur: ars denique, & facultas est una. Gratiam hic igitur Aristoteli immortalem sempiternámque debeo. At (inquiet interpres aliquis) adde reliquum. Addo,inquam. Philosóphus & dialecticus,facultate & arte conveniunt: sed differunt τῷ τῆς δυνάμεως τρόπῳ, facultatis modo:quia ille veritatem,hic probabilitatem consectatur. Hæccine igitur duorum artificum artem unã habentium bella est differentia? Atqui,inquam grammaticæ facultas & usus accuratior & elegantior est in Cicerone, quàm in Seneca:an duas icirco grãmaticas artes comminiscare? Ex iisdem inventionis fontibus necessaria, probabilia deducuntur: quia ut res sunt, ita rerum sunt argumenta. mathematica necessaria sunt,neque argumentis,nisi necessariis addicuntur. Cædes Clodii sine necessitate ulla accidit, & ideo probabilibus argumentis agitur:& tamen argumẽta tam Milonianæ defensiõis quàm geometræ,sunt caussæ, facta, opposita, comparata,& cætera. Sequana Lutetiæ unus est (ut alibi disserui) ad varios & diversos usus, vehendum navigia, alimentaq; huic urbi innumerabilia comportãdum, ad aquandum, lavandum, irrigandum, coquendum, potandum: an igitur flumina tot esse dices, quot erunt usus,quot erunt commoda? Sic,in quã,logica,seu dialectica,est una in topicis inventionis & criticis dispositionis,ad varios usus veritatis, verisimilitudinis,falsitatis: caussæ enim aliæ necessariæ,aliæ probabiles,aliæ falsæ:& sic de cæteris:nec alia partitio est quatuor caussarum pro veris,alia pro verisimilibus,alia pro falsis:sed una est cõmunis: & sic in cæteris argumentis. Quamobrem,ô homines,qui ista legitis,per Deũ immortalem expergiscimini, & attentiùs aliquando considerate, quæ modó disputantur. Quatuor & quadraginta Aristotelis de argumentis & argumẽtorum judicio libros in scholis publicis sophisticé & inutiliter proponi confirmo,quia liber unicus, vel minor etiam quolibet eorum tot librorum, doctrinã ad Aristotelis leges cõplecti possit: imó veró luculenter & perfecté,utiliter & accommodaté interpretari possit, quod infinitis sophismatũ tenebris in illa tot voluminum multitudine, non obscuratum modó sit,sed obrutum ac sepultũ. Verùm perge: Aristoteles Platonem æmulatus,dialecticã transformare in speciem nescio quam phãtasticæ metaphysicę, contra suas leges voluit: persequitur igitur metaphysicam, eiq; doctrinã oppositorum subjicit: ut metaphysicus consideret non solum ens, sed etiam nõ ens. Ab hoc igitur Aristotele, Aristoteles ille refellitur, definiens metaphysicã scientiam entis,quatenus sit ens: cùm sit etiam non entis, ut hic ait: tandémque concludit Aristoteles,esse metaphysicæ,considerare de caussis, oppositis, comparatis,genere, specie, toto, parte, priore,posteriore: id est metaphisicã,logicam esse confirmat.

IN CAP. III.

PErge veró: videri voluit Aristoteles superiore capite primam quęstionem solutam esse, cúm tamen quinque addubitationes cõprehenderit,primam de caussis, tertiam de essentiis omnibus, quintã de per se accidentibus, sextam de simili,dissimili, & cæteris cõmunibus: septimam de eorũ communium proprietatibus. Secunda addubitatio proximo capite tractatur, axiomatum doctrinã esse philosophiæ, quia sint communia rerum omnium, non propria mathematũ. quod verum est,si philosophiam,logicam intelligas. & nos hactenus Aristotelis judiciũ secuti,non modó axiomata,quæ Euclidi dicuntur, sed quasdã propositiões etiam ab Euclide pro mathematicis usurpatas,logicæ restituimus. Aristotelis hoc loco argumentum singularẽ est ad demonstrandum,axiomata esse cõmunia.

Itaq;

Itaque in quosdam physicos invehitur, qui in physica, communia illa tractavērāt. Est enim (ait) τὸ φυσικὸν τι σοφία, physico quiddam sublimius: Physica enim, sapientia quædam est, sed non prima: Itaque communia & universalis philosophiæ communia illa erũt & universalia: Atque ita physicis Aristoteles τὴν ἀναλυτικῶν ἀπαιδευσίαν, analyticorum inscitiam obijcit. & sane analytica Aristotelis, eas leges amplissimé promulgatas habent, quas perpetuis scholis ad Aristotelis philosophiam corrigendā appellamus, ut logica logicé, ut generalia generaliter doceantur, contra quam utramque legē physici illi peccaverant. Itaque etiam Aristotelea & analytica, & συλλογιστικὰς ἀρχὰς, syllogistica principia primo philosopho attribuit. Sed tamen locus de physicis, communem & primam artem in physica tractantibus, ille est, quem secundo physico citavimus, ad demōstrandum, totam illam caussarum logicam in physicia alienam, & alieno loco contra legē καθ' αὑτὸ institui. Quamobrem hic intelligimus, Aristotelem obrutum multitudine commentationum, vel imprudentem, vel immemorem eorum fuisse, quæ secundo physico de caussarum communi & generali cognitione tradiderat. Nā cùm physicos illos accusat, seipsum, qui id in physica fecerit, accusat. Sed tamen pergamus: Aristoteles primam philosophiam dicit, quod antea sophian dixerat, & philosophiam: sed pauló notabilius iterum est illud Alexandri, qui cùm videat ab Aristotele apodictica axiomata tribui primo philosopho, consequens etiam arbitratur, ut apodictica attribuatur, & illud nimirum superiore libro fuit, apodicticam, partē esse philosophiæ. Ergo paulatim totas logicæ partes videmus ad metaphysicam traduci: Categorias etiam antea ex sententia Alexandri, tota veró argumētorum topica locis infinitis de caussis, oppositis, & reliquis: nūc iterum apodictica, analytica etiam, tametsi Alexander syllogistica principia apodictica hic appellat. At cùm de logicæ partibus Aristoteles axiomata dixit esse philosophi categorias, topica, analytica posteriora videatur attribuere metaphysico, quænam religio fuit, de prioribus analyticis? an illos logicos verebatur, qui libro tertio é logica metaphysicam componi querebantur? Atqui hæc solutio fuit secundæ dubitationis, quód metaphysica, sit axiomatum communis scientia. Quid? reliquarum dubitationum, quænam explicatio deinceps & solutio ex ordine sequitur? Aristoteles axiomata dixit esse philosophi: Itaque ut se philosophum præstet, reliquam quarti metaphysici philosophiam consumpsit in confirmando axiomate contradictionis, Quidlibet est aut non est. partēque ejus esse veram, partem falsam disputat. non utramque veram, non utrāque fasam. Hoc axioma Aristoteli est ἀρχὴ βεβαιοτάτη, γνωριμωτάτη, ἀνυπόθετος, firmissimum, clarissimum, suppositionis nihil indigens. At, inquam, philosophe argutissime, id falsum est: Caussarum enim axioma tantó prius & antiquius est contradictionis axiomate, quāto veri confirmatio, quæ fit é caussis, prior & antiquior falsitatis refutatione, quę fit é contradictione.

IN CAP. IIII. V. VI. VII. VIII.

TUm veró sit axioma contradictionis firmissimum & clarissimum: cur igitur Aristotelis oratio in axiomatis istius confirmatione & declaratione consumitur? Apodictica (respondet Aristoteles) non erit hæc disputatio, sed ἐλεγκτική. neque adversus stipitem hominis & truncum aliquem, neque adversus protervum & pertinacem, sed adversus philosophum veritatis appetentem. Audio, inquam, hæc ab Aristotele satis rhetoricé proponi: veruntamen valde sophisticé valdeque inconstanter tractari. Elenchus & refutatio, quæ prætexitur, erit adversus non paradoxa, sed monstra opinionum, tam absurda, ut thesis ingenii caussa conficta videatur. Nam si veri cupidus philosophus hic proponitur, principium ei, principium videri debuit, & principium in primis firmissimum, clarissimum, suppositionis minimé indigum. Sed tamen capita tantæ disputationis subducantur. Est enim non solúm spinosa & arida, sed prolixitate molesta, adversus philosophos & poetas, simillima prorsus illius sophisticæ, quæ primo libro fuit de caussis: illic philosophi nescio quot ad inanem sophismatis pompam

pompam traducti sunt: hic ad parem ostentationis speciem, de cõtradictione, non solùm philosophi, sed etiam poëtæ exercentur. Ergo de philosophis primũ, tum de poëtis agamus. Quid igitur philosophi? quid de contradictione sentiunt? Quinque philosophi sunt, varijs inter se & discrepantib. sententijs: Heraclitus inter philosophos præcipuè ab Aristotele exercetur: Hic censuit omnia fluere: ut equus bis in eundem fluvium ingredi non posset, quin mutatus esset. Atque inde utramque partem contradictionis esse veram dicere nonnullis videtur, ait Aristoteles. Atqui tamen hic philosophus artes & scientias docuit: ut suspicer, hanc thesin Heraclito, elegãtioris alicujus theologiæ gratia, impositam esse. Nec Aristoteles rem affirmat: quinetiam, ait, si Heraclitus verbo id dixerit, non propterea mente judicavit. Sed tamen Heraclitus fiat author tam fatuæ sententiæ: quomodo refelletur à metaphysico? quomodo contrà declamator? Si partem contradictionis utrãque veram dixerit esse (ait Aristoteles) tolletur usus oratiõis & rationis, tresq; primæ artes, videlicet grammatica, rhetorica, logica, extinguentur: quia hoc genere sermonis, orationis, enuntiati, conclusionis, non quicquam potius, quàm cõtrarium verum judicabis. Tum verò accidentia sola videantur consistere, quæ nempe & esse, & non esse, quæq; è falso in verum cõmutari possint: essentia per se consistens nulla erit, nullũ erit universale: deus multò absurdior rerũ omniũ confusio consequet, ut omnia sint idem: ut triremis, paries, homo, Deus: cùm quicquid dicatur, verum sit: Atque hæc pauló justiùs adversus λόγον illum stipitem declamantur: (sequentia (quod nihil esset verum, quód omnes homines essent veraces ex pacto, & mendaces è rerum modo) minus valeant adversus thesis illius defensorem. Extremum verò acutius, quód omnes vitę actiones è vita tollerẽtur. Nam qui Athenas proficisci statuit, hac opinione, tam quiescẽdo, quàm progrediendo, se huc accessurum putabit: imò in puteum se præcipitando, cæteraq; similia. Sic igitur cõtra palmam illam Heraclitææ thesis dimicatur. At Deus optime, maximè, Heraclitus ille quidem Aristoteli in generali themate factus sit: nobis autẽ adversus Aristotelis innumerabiles cõtradictiones differentibus, quoties Heraclitus iste ipsissimus opponitur? incõstantiam contradicentium sententiarum, repugnantiãq; infinitis in Aristotelis philosophia locis ostendo: interpretes omnia tuentur, veram esse partem utramq; defendunt. Ecquid, inquam, est aliud παραλαπίαν, aut quæ major amentia modó ab Aristotele reprehenditur? Hunc igitur fructum é præsenti contentione, licet sophistica, tamen minimè sophisticum, sed solidum & logicum capiemus: ut intelligamus, amentis & insani esse animi, cõtradictionis utramque partem tueri. Perge, quis deinde Heraclito, furore mentis proximus é philosophis efficitur? Anaxagoræ persona bardo nescio cui stupidoq; affingitur, affirmanti utramq; partem contradictionis esse falsam. At iste philosophus, artes scripsit, & cũ eo de physicis Aristoteles sæpe contendit. Affirmavit igitur quædam esse vera, nõ putavit falsa esse omnia. & thesis conficta ad arbitrium & occasionem declamationis, ut in Heraclito, videatur: Sed tamen thesis Anaxagorea quo modo declamatur? breviùs refellitur & ineptiis. Contradicẽtia (ait theologus) carent medio: ergo alterum verum, alterum falsum, non utrumq; falsum. Atqui hoc, inquam, etsi revera firmum est, attamen adversus thesin nihil admodũ valeat. Ergò hęc de personatis philosophis duobus Heraclito & Anaxagora, quib. Aristoteles bellas theses istas imposuit: tertius est Protagoras, amborũ finitimus, quia & veram, & falsam simul utramque contradictionis partẽ statuebat, cum esset verum falsumq; unumquodque, prout homini videretur: hominemq; ideo esse mensuram rerum. Atque huic etiam philosopho persona quædam videtur imponi: Nec enim, qui dicit hominem mensuram rerum, & pro hominis opinione unumquodq; verum & falsum videri: asserit utramque partem contradictionis simul esse veram falsamque: Nec enim fieri potest, ut idem videatur eidem simul esse, & non esse: quod tamen necessarium sit, ut pars contradictionis utraque vera falsaq; videretur. Quamobrẽ tres philosophos videat Aristoteles ad proposi-

propositæ declamationis argumentum inducere. Cæterorum philosophorũ sententiæ breviùs huc aggregantur: Democriti, de pleno & vacuo, tanquam ente & nõ ente: ut nihil esset verum, aut ipsum verum esset occultum. Cratylus hic mirabilior erat, qui res antè mutari putabat, quàm oratione possent enunciari: Itaque censebat loquendum non esse, sed digitum tollebat. Hic meritò neque veram, neque falsam contradictionem putabat esse, quia nullã faciebat tacendo. Verùm singularis ille digitus Cratylo fuerat, si motu suo omnes sensus animi motusq; exprimere posset. Et tamẽ cur digiti motus, linguæ vel orationis motibus celeriores existimaret? Agedũ quinq; philosophorum de contradictione insania mirabilis illa est: Sic enim furores amentium opinionum appello, utramque partem esse veram, utramq; partem esse falsam, utramque simul esse veram falsamq;, verum ipsum esse occultum, verum nihil enunciari posse: Quid poëtæ? quomodo de contradictione philosophãtur? Tres poëtæ huc inducuntur, tanquam Democriti, vel Cratyli adstipulatores. Empedocles mutato corporis habitu, mutari ait sapientiam: Parmenides ait idem, ut corporis temperatura fuerit, sic esse mentis habitum: Homerus fingit Hectorem ex vulnere furẽtem, alia sentire. Hæc metaphysicus noster de poëtis ad propositã thesin, quæso, quid attinẽbus? Neq; enim cõtradictionis veritatem aut falsitatem, qua de agitur, poëtæ illi cogitarunt, sed apparet è Pyrrhoniis translata hæc esse ab Aristotele: Erant enim melãcholicis illis ejusmodi proposita argumẽta, quibus non logicam, sed ἀλογίαν & amentiam suam cõfirmarent. Sed enim caussas tam absurdarum thesium tres metaphysicus suis authoribus objicit, primò ex inconstantia & mutabilitate rerũ sensibilium, quas cùm variè mutari perspicerent, propterea nihil teneri, nihil verũ, nihil falsum cognosci asserebant. At verò (ait metaphysicus) sensibilia non omni modo mutantur, ut forma: & sensibilium pars lõgè plurima maximaq;, ut cælestium, nullo modo mutatur: Itaque de tota rerũ natura ex minima parte nõ rectè judicarunt. Hæc prima fuit erroris caussa: secunda, fuisse dicitur dialecticæ ignorãtia: propter quam in his salebris hæserunt, neque se explicare potuerunt: postrema fuit, quòd caussam principii quærerẽt: Itaque necesse fuit, ut optimo melius inquirentes, deterius invenirẽt: quod perinde sit, ac si quæreretur, Dormimus ne an vigilamus? Quapropter hęc metaphysica Aristotelis est de axiomate contradictionis, non apodictica, vel dialectica, ad ipsum cõfirmandum, sed elenctica ad refellendum desperatas prorsus & furiosas opiniones axioma tale negantium. At divinæ theologiæ recordare jã magnificas laudes illas theologiæ nobis promissæ: & quatuor superiores libros de categoriis, de syllogisticis principiis, de apodicticis, de topicis caussarum, oppositorũ, & reliquorum categorematum logicorum: an sine rubore, tam longum, tantq; perpetuum errorem cogitabis? Theologiam pollicereris: nullum facis de Deo aut divinis rebus verbum: logicam perturbas, & quidem contra tuas leges, sophismate miserando. Etenim si quis ad legem καθ' αὑτὸ provocarit, quam tandẽ in summa præsertim sapientia alienissimæ & longissimæ altercationis caussam proferes? quid refutationes mille ejusmodi cõtra caussas, comparata, & reliqua illa cõmunia categoremata: quid, inquam, ad doctrinam disserendi de omni ente & non ente attinebunt? Hîc nihil est κατὰ παντός, cùm negẽtur omnia, cùm falsa refellantur: Nihil igitur καθ' αὑτό, καθόλου πρῶτον, nihil deniq; legib. tuis cõsentaneũ. Quare refutatio opinionũ de caussis primo & secundo metaphysico, refutatio opinionum de contradictionis axiomate totis quarti libri capitibus quinque, parem sophisticæ laudem obtineto. Ad finem autem libri, quædam physica de octavo physico repetuntur, quòd omnia non moveantur, nec omnia quiescant: & qđ movetur, ab aliquo moveri: quòd sit aliquod primum movens, æternum, immobile: quæ tamen Alexander tuetur, ut legitima & propria. Atque hæc bonitas interpretis & simplicitas erga metaphysicum multis antea argumentis nota est. Quamobrẽ ut thesis nostra cõcludatur, quartus hic liber, doctrinam nullam quidem solidam habet, sed speciẽ tamen quamcumque habeat: de caussis & axiomatis, de syllogisticis principiis,

lio, ut magistratus: sexto, ars: septimo, unde res primó cognosci possit: ut hypotheses demonstrationum. Enim veró efficiens consilio, & ars, species efficientis sunt, neq; pro duob. generibus apté numerantur: & septima species, argumentũ omnino & pmiscué significat. Quãobtem septem principiorũ modi, tautologiam caussarũ tantũ continent: quod etiam metaphysicus ipsemet hoc in loco confitetur, cùm ait totidem modis dici & caussam, quot modis principiũ dicitur: omnesq; caussas, esse principia. & certê Aristoteli principiũ & caussa pro eodẽ sunt. Sed in hoc ipso tamen novus Aristotelis error, Aristotelis judicio deprehenditur: Nam si principii & caussæ genera cõmunia sunt, sophisticé partitũ Aristoteles, cùm in principiis enumerãdis & partiendis duo primaria caussarũ genera obliviscitũ, formam & finẽ. Hunc elenchum sensit Alexãder: itaq; ad excusandum dominũ servus hic mirificã logicam expressit: Forma (ait) cõprehenditur sub arte: quia ars, est forma rei efficiendæ: & finis sub efficiẽte; quia in rebus agendis, finis est principiũ. At interpres fidelissime, qd hic magistri gratia cõminisceris: forma tibi est ars quædã: at [illegible] (quo genere postea nominatim ab Aristotele artes comprehẽduntũ) est in caussarũ efficientiũ genere. & paulo pôst sic ars, efficiens caussa diceť: postea tamen ab Aristotele 9. cap. 7. lib. ars dicetur forma: sed tropus erit pro specie artificis animo cõprehẽsa: ut tum quoq; Alexander explicabit: finis aũt in illo efficiẽtis genere (quo pater & mater, principia sobolis dicuntur à metaphysico) qua ratione comprehẽdetur? Talia sunt igitur τὸ πολὺ τὸ πολλαχῶς; & talia erũt, aut etiã insolẽtiora reliqua τὸ πολὺ τὸ πολλαχῶς.

IN CAP. II.

VErùm pergamus: metaphysicam principiorũ didicimus, metaphysicam caussarũ attẽdamus: Ecqd (inquies) nonne septẽ erũt iidem modi (ut Aristoteles ipse affirmavit) caussarũ, qui principiorũ fuerũt? Minimè, inquãi Id enim Aristoteles derepẽte oblitus est. Caussarũ itaq; genera quatuor enumerat, materiam, formã, efficiẽtem, finẽ: ut statuæ, æs, & artem: æs, ut materiam: artem ut efficientẽ: aitq; ejusdem rei multas esse caussas: ut statuæ, æs & artẽ, materiam quippe & efficientem. Aliquandò etiam mutuas, ut laborẽ valetudinis; valetudinem laboris: Aliquãdo contrariorum: ut gubernator, salutis & periculi caussa est, præsens aut absens. quod verum est: sed illic ridiculus est metaphysicus, tanq; id nõ infinitè jam testificatus sit. & locus hic est paulo antè citatus, q ars sit efficiẽs caussa. Enimveró hæc quatuor genera caussarũ suis & propria & iisdem nominibus antea proposita toties & nunc iterata, metaphysicũ nihil moverunt: certé nihil: neq; sophisma stolidum in sophisticis elẽchis à seipso descriptum cõmonuit: quin modos caussarũ sex etiam huc é logicis & é physicis repetit, q caussa sit prior vel posterior, ppinquior vel remotior, per se, per accidens, actu, potentia, simplex composita, generalis, singularis. O' philosophum in cumulãdis opibus multó magis avarum, quàm in distribuendis & fruendis largum & profusum! Est autem notabile, quod hîc Aristoteles has differẽtias ait esse communes etiã effectorum: ut effectorum, sicuti caussarũ, locum etiam in metaphysicis, licet parciùs, attamẽ repetitum intelligamus.

IN CAP. III.

AGé verò, nondũ de caussis tautologiæ omnes animadversæ sunt: Elementũ dicitur specie individuum, ut ignis, aër, aqua, terra: Nam unumquodq; horũ dividitur in partes homogeneas: similiter elementa dicunť principia demõstrationũ: tum pèr metaphoram dicitur elementũ, quod est pusillũ, simplex, individuum: sic genera dicunť elementa. Hæc Aristotelis metaphysica est de elemento, quod materiali caussæ propriæ videť attribuere: Attamẽ principia demonstrationum, & genera, sic esse caussæ non possunt, cùm symbola sint cõmunia multarum caussarũ: & elementi nomen non tam generale est; quàm principii, quàm caussæ: ut infinitis locis Aristoteles usurpavit: tautologia igitur caussarum etiam hîc est, licet obscurior.

IN CAP. IIII.

SEd tamen obscurissimus in hoc sophismate metaphysicus fuit. repetit eàndem logicã nomine naturæ. Natura (ait) quinq; modis dicitur: primò, generatio: secundo, materia: tertio, principium motus, id est efficiens. Alexãder

formam hîc interpretatur, attamen Aristoteles secundo capite hoc modo efficientem definivit. quarto, subjectũ, quæ materia sit ad hoc aliquid: quinto, essentia rerum natura constantium, ut Empedoclis cõpositio & mistio, ut Aristoteli forma, quæ finis generatiõis hîc dicitur, & præcipuè natura nominatur: unde etiã nomen ad materiã, & ex utraq; cõpositam essentiam traducit. Atq; Alexãder, ut pro efficiente formã assumpsit antea, sic formam hîc pro toto cõposito accepit. Sed hæc naturæ metaphysica, odiosam tautologiam habet (ut dixi) de caussarũ generibus toties iteratis, materia, efficiente, forma, & fine, in formæ nomine: refutatum autem est à nobis in physico secũdum cõmentum illud Aristotelis, de tribus caussis, efficiẽte, forma, fine, in unũ convenientibus: tautologia etiam altera ignavior est, quód hæc naturæ significata penè ad verbum è secundo physico huc referuntur.

IN CAP. V.

PErge, quæ sequuntur τὰ περὶ τὸ ἀναγκαῖον. Circunstantiæ quædam sunt efficientis necessitate, vel immutabilitatis, vel violentiæ. Sed ista á quocũq; authore Aristoteles transtulerit, valde sunt ἄλογα. Necessariũ modis quinq; dicitur: primo, sine quo non accidit vivere, ut spiritus, cibus: hoc συναίτιον Aristoteli dicitur: secũdo, sine quo non sit bonũ, aut non absit malũ: ut medicamentum, sine quo neq; adsit sanitas, neq; absit morbus: At hic modus est idẽ cum primo, neq; Aristoteles distinguit: Tertio, violentia contra voluntatem & consilium. itaq; hoc necessariũ, est molestum, ut Evenus ait:

Omne enim necessarium, res est gravis:——

& violẽtia, necessitas est quædam, ut ait Sophocles,

Sed violentia me necessitat hæc facere:

Ideoq; videtur necessitas aliquid ἀμετάπειστον, indissuasibile. Hic veró modus, est circũstantia efficiẽtis per accidẽs: Quarto, quod aliter esse nõ potest: & hoc propriè, unde alia necessaria dicuntur. & quidem hic modus, est συναίτιον efficientis necessitate immutabili: quomodo ignis urit: Quinto, demonstratio necessariorũ & æternorũ. At modus hic in quarto cõtinetur. quare de quinq; modis necessarii duo tantúm sunt: necessariũ est absolutè, quod aliter esse non potest, id est constans & immutabile: necessariũ violentum, quo (tanq; dicas) agens necessitatur & cogitur ad agendũ. Et hunc utrumq; fructũ in logica efficientiũ retinemus, sicut Aristot. ipse in organo logico etiam retinuit. Ergo hoc etiam quintum caput fuit in tautologia caussarũ: & adhuc primę dubitationis explicatio quędã non solùm 1. & 2. cap. 4. sed quinq; primis istis capitibus tractata est.

IN CAP. VI.

QUæ nã veró dubitatio deinceps tractatur? Certè de uno & ente decima quarta dubitatio sequitur, quę tertio metaphysico dicitur χαλεπωτάτη, καὶ πλείστην ἀπορίαν ἔχουσα, difficillima, & plurimam habẽs ambiguitatem: quæq; tam variè è Pythagora, Platõe, Empedocle, Parmenide, Zenone disputata est. Attẽdamus igitur tanti problematis explicationẽ, & primũ de uno. Quot igitur modis dicitur unum? Si verum & logicũ requiras, è primis & simplicibus argumẽtis, consentanea id ipsum declarabunt. Multa enim, quæ modo dicitur unum, sunt ipsa in nostris logicis è cõsentaneorum categoria. Itaq; multa dicuntur unũ, vel absolutè caussis & effectis, vel modo quodam, ut subjectis & adjunctis. Id, inquam, modó est unum, quod cõsentaneum: & sic breviter & perspicuè admirabilis illa Aristotel. quęstio explicari poterat. At huc ex Eubulide, Antisthene, & omnib. (credo) sophistis omnia sophismata Aristoteles aggregavit: unũ dicitur per accidens, aut per se. Per accidens, tribus modis: cum aliquid accidit, primó essentiæ, ut Coriscus est musicus: secũdó accidenti, ut justus est musicus: tertió, alteri partium, ut Coriscus musicus, est justus. atq; hi tres modi logicũ si quid habent, ex adjũctis habẽt. Dic veró significata unius per se: Alexãdrũ puduit, aut certè piguit, modos istos enumerare: Sunt autẽ sexdecim, incredibili sophistica confusi: alii enim sunt alieni, alii multa, unũ effici non docẽt: alii sunt è caussis, vocabulorum tantùm varietate confusè iterati: alii ex effectis, ex adjunctis, è similibus. Agedum, subducamus hos modos unius per se: Primó, τὸ συνεχές, cõtinuũ: ut fasciculus ligni, linea flexa. At, inquam, hic modus alienus est: est enim id geometricũ, non est cõmune entium omnium,

omnium. Secundó, subjectũ specie indifferens: ut aqua & omnes humores. Atqui hic modus est formæ, unde unitas est summa, & huc caussæ adhibẽtur. Tertió, genere: ut equus, homo, canis. Hic modus est etiam é caussis, quarum symbolũ est in genere: materia enim, & pars formæ specialis, genere continetur: Quartó, definitione. at hic modus est é caussis, & jam comprehensus secũdo & tertio: Quintó, quorũ notio individua est tempore, loco, ratione. At hic modus est etiã é caussis, & secundũ, tertiũ, quartumq; cõprehẽdit: Sextó, individuum: ut hic homo, hoc animal. At, inquã, hîc rursus caussæ omnes confundũtur: Septimó, quod efficiant vel patiantur idẽ, vel ad aliquid sint. Logica Aristotelis est hîc pauló apertior: multa sunt unũ, modó effectis, modó adjunctis, modó relatis, quæ ipsa sunt adjũcta mutuæ essentiæ. Sic filii ejusdem patris complures, sunt unũ. Itaq; etiam accidentis unitas hîc iteratur: Octavó, in primis sunt unum, quorum essentia est una, vel continuitate, vel specie, vel ratione. Atqui, inquã, octavus hic modus continet primum illum alienũ: item secũdum, quartum, quintum, sextũ: ideoq; etiã caussarum est: Nonó, totum est unum, ut peripheria, quæ tota est & perfecta. Hic modus Alexandro etiam mendosus videtı: In acroasi autem, Aristotelis errorẽ demonstravimus, de peripheria perfectiore, quám sit recta: & tamen hic modus unitatis est continuus, nec habet comparationem multorũ, quæ dicãtur unũ, nec aliud hoc unum est, quám totum & integrũ, cui nihil abest. Decimó, principium numeri, quia prima mẽsura & unitas numeri: litera orationis. At unum hoc etiam solitarium est, cõparationis non est: Undecimó, individuũ specie. At hic modus nominatim secundus fuit. Duodecimó, individuũ quantitate, sine situ, ut unitas: cum situ, ut pũctum. hic modus est etiam solitarius. Decimo tertió, secundũ numerum, quorũ materia est una. At nominatim illud individuum fuit sexto modo. Decimoquartó, secundum speciẽ, quorũ definitio una. Si verũ dicit hîc Aristoteles, hic modus sextus fuit, ideoq; quartus, quintusq́, sextus caussarũ est. Decimoquintó, secundum genus, quorum eadem forma categoriæ. At, inquã, tres hi modi, omnes alios rursus complectũtur: & tamen in iis vacat illud (numero) quia differentia numeri, est rei specialis contra generalem: & quæcúmque enunciãtur, enunciantur generaliter de universis, aut specialiter de aliquo uno: Numeri differentia illa præterea commẽntia est: & si qua propriè dici posit numero differentia, erit Arithmetica: & differentia numero, plura paucioribus aut contrá fuerunt. Tum veró unitas speciei & generis non satis accuraté á metaphysico definitur. Specie enim sunt unũ, quæ sunt in una specie: Genere, quæ sunt in uno genere. Decimosextó unum dicitur analogia & proportione, ut fons ad amnem, sic cor ad animal. Modus autẽ unitatis hic postremus, unum pro simili usurpat: & sic liceat fingere unum æqualitate, nomine, parte, & cæteris argumentis. Quamobrem modos unitatis sexdecim videmus é tribus modis factos esse, caussis, factis, adjunctis: unitas enim subjecti nusquã hic significatur. Nam fertilis & fœcunda vitiis hominũ natura est: vel potiùs (ut Aristoteles 2. cap. 1. metaphysici loquitur) tot modis serva. O' Plutarchum sapientẽ & verũ judicem! O' veteres logicos de logica in metaphysicam transformata justissimê cõquestos! O' Aristotelem, quamvis sæpe liberrimum severissimumq; in alienis sententiis expendendis, attamen aliquando mollissimum fractissimũq; ! Hęccine vera est illa de uno difficultas, tantopere tertio metaphysico jactata? hæccine sophia Deo possessore digna? Perge veró: Addit huc Aristoteles, modos multitudinis contrarios esse modis unitatis: tres tamen tantũ enumerat, continuitatem, materiam, definitionẽ: reliquos utrùm oblitus, an (ut Alexander excusat) præterit, ut jam notos? Verùm sociũ illud cognatũq; entis problema sequitur, expectatione majore expectatum.

IN CAP. VII.

Hic siquidẽ categoriæ sunt Aristotelis de entis generib. ac modis: sed tamẽ dissimiliter tractatæ. At divisionẽ entis, id est categorias antea jam Alexander metaphysico attribuit: neq; jam tota categoriarũ logica deinceps explicata dubitare poterit, quin é logica facta sit metaphysica. An veró cõ

tentus erit bella distinctione illa, quòd philosophus metaphysic⁹ ex veris, dialecticus ille ex verisimilibus disserat: hîc igitur interpretis hujus bonitatē & simplicitatem excusato, dicitoq; entis partitionē: Ens (ait metaphysicus) dicit per accidens & per se: Per accidens, tribus illis modis, quibus ens iam dictū est: Per se, quæcunq; significant τὰ σχήματα τῆς κατηγορίας, figuras categoriæ. Quot modis enim dicūtur, tot modis dicitur ens: ut essentia, qualitas, quantitas, ad aliquid, facere, pati, ubi, quando. Hæc Aristotelea est entis divisio, & subdivisio. At, inquam, metaphysice noster, qualianam sunt ista σχήματα τῆς κατηγορίας: In organo logico facta est primùm categoria essentię, tum factę sunt categorię entis novē, quātitas, qualitas, relatio, actio, passio, ubi, quando, situs, habitus: At hîc accidenus præterea modi tres illi facti sunt, neq; hîc situs & habitus repetūtur. & in acroasi, mirabilem Aristotelis incōstantiam demonstravimus, de numero categoriarum. Itaq; si Alexander paulò acrior in veteres logicos illos esse voluisset, poterat magnam illam logicæ organicæ & metaphysicæ differentiam proferre: sed puduisset (opinor) servum herilis oblivionis vel inconstantiæ: & logicam organicā logica metaphysica paulo tolerabiliorē esse. Repetitur huc etiā, ens pro vero, non ens pro falso accipi: Item quòd sit actu, vel potentia: quæ in modis unius metaphysic⁹ erat oblitus: cùm tamen testificatus sit, re ipsa unum & ens idem esse, generibusq; & modis æqualia.

IN CAP. VIII.

VEruntamen categorias entis per se separatim deinde persequitur Aristoteles, ac primo loco essentiam. Ecquid igit, qualis est metaphysica essentiæ categoria? quotq; modis divisa? Quatuor, respōdet Aristoteles. Essentia enim, est corpus simplex, ut terra, aqua, animalia, dæmonia: quo sensu organica categoria feré cōprehensa est. At, inquam, modus hic physicus est, nō est metaphysicus: quia non est communis entium omniū, cùm quædam sint incorporea: tollatur igitur hic modus, ut à nobis in logica sublatus est: Illic enim primæ essentiæ, quibusq; accidentia accidant, dicūtur maximé esse, & maximé ꝓprié: & primæ illæ essentiæ, sunt nimirum corpora simplicia in elementis, dęmoniis, animalibus. Tollatur, inquam, hic modus ut alienus, neq; logicus, neq; metaphysicus. Quinā sunt igitur modi reliqui? Secundó, caussa essentię, ut anima: tertió, quæ sunt in definitione: quartó, ipsamet definitio. At secūdus ille modus tertium & quartū continet. Deniq; (ait metaphysicus) essentia duobus modis dicitur, materia & forma. O' metaphysicum elegantem! beasti veró me: Id enim est unum de essentia logicé seu metaphysicé λογικῶς, & explicare, quod sit entis, imó etiam nō entis cōmune. Itaq; essentiæ istius sensum in logica intueor, sed tamē notiore & illustriore caussarum nomine materiam, formam, cæteraq; ἑτοιμῶς propono: neq; generale contra legem καθόλου πρῶτον infinité repeto. Interea illud etiam magnificum, inania illa sophismata, Non esse in subjecto, Synonymé dici, Nil habere contrarium, Non suscipere magis & minus: quibus essentia categorica referta est, nihil huc revocantur.

IN CAP. IX.

AGedum, logicā essentiæ categoriam metaphysicus interpretatus est. quales reliquorū generū categorias deinceps interpretat? Ordo, inquam, rerum valdé confundit: interponuntur categoremata é topicis & categoriis repetita, de eodem, diverso, differente, simili, dissimili, contrariis, adversis: tum reditus erit ad totas categorias quantitatis, qualitatis, relatiōis. Sed tamen interposita hæc interponant. Idem (ait metaphysic⁹) dicit tot modis, quot modis ens. Verū, inq, ais, metaphysice: quia unū illud pro eodē, & hoc idē pro uno: itē unitas illa pro hac idētitate (ut sic loquar) intelligit. & unitas atq; identitas est, cùm multa sint unum & idem caussis: & hæc ejusdē & diversi doctrina septimo topico é cōmunibus locis conjugatorum, effectorum, generis, comparatorum, oppositorum, συγκρίτικῶν comprehensa fuerat. Itaq; ματαιολογία hîc manifesta est. Sed tamē ista Aristotelis pręfatio, Aristotelis etiam accusatio est. Sequitur quidē metaphysicus modū unius & entis: primùm per accidēs tripliciter. at modos per se non sequitur: sed de tā multis, quatuor tantū attingit, mate-

riam,

riam, formam, numerũ, essentiã: quibus multa dicunť idem: & in iis paucis modis minus ineptus est Aristoteles, quàm fuerat in illis tam multis: Hi siquidẽ modi quatuor sunt ex caussis. Præterea autem, quód ultimus cõtineat reliquos, & in quatuor logica sit illi par superiori. Et sic una definitione, modi quatuor cõprehendenť: postea cap. 15. eadem sunt, quorũ una est essentia, dicet illic Aristoteles. Sed aliter hîc Aristoteles ineptior est. multitudinis modos antea nõ recitavit, intelligi tantũ voluit é modis unitatis: Hîc aũt licet modos eiusdẽ exposuerit, unde possent intelligi modi diversorum: attamẽ subtiliter exequitur, diversa dici specieb. pluribus, materia, essentia: qui modi tamen proximis eorũdem modis partim respondent nominatim, ut materia & essentia: partim non respõdent: specie enim & numero non respõdent: diversa plurib. speciebus. Aggregat huc Aristoteles, διάφορα, differentia tantum numero, non eadẽ, vel quæ genere sint eadem, essentiis diversa: qđ nove logicæ nihil est. Logica brevior est similium dissimiliumq; huc adjecta: Similia modis quatuor metaphysico dicuntur: Primo affecta eodem: quod est Alexãdro forma. Secundo, affecta pluribus eisdẽ. Tertio, qualitate una. Quarto, pluribus, quib. alterari possunt. Dissimilia totidẽ modis oppositis dici metaphysicus ait: At ineptiæ istæ valdé magnę sunt: Similia eñ & dissimilia, ut materia, ut forma, sunt omniũ entiũ, neq; metaphysicis vel logicis modis dividuntur.

IN CAP. X.

EAdem, diversa, differẽtia, similia, dissimilia, ita fuerũt: sequunť quę vulgó post prædicamẽta appellãtur, post decẽ categorias in organo exposita, de cõtrariis, de modis prioris. Itaq; quia Aristot. logicũ & metaphysicũ arte & facultate facit unũ, justa videlicet ratio fuit, ut caput etiã illud é logica in metaphysicã venerit: Illic, post categorias, contraria differunť: hic interserũtur in medio categoriarũ, nempe inter categoriã essentiæ, & reliquas accidẽtis categorias: nec ullum omnino sophismatis genus est, cujus infinitã licẽtiam in metaphysicis Aristot. sibi non permiserit. Verùm perge: Cõtrariorũ modi sex enumeranť, contradictio, adversa ad aliqd, privatio, & habitus, terminiq; ortus & interitus: quæ nõ accidit simul esse amborum susceptivo. Atqui, inq̃, quatuor primi modi ex organo logico sunt: quintus aũt unde est? ens (ait Alexander) & non ens, illi termini sunt. Audio, inq̃, & altero Aristotelis testimonio nõ ens logico & metaphysico subjici adnoto: sed tamẽ modus iste valdé ridiculus est, cũ sit cõtradictionis exemplũ, ut esset unũ non unũ, caussa non caussa, simile nõ simile. Neq; in illo categoriarũ capite de cõtrariis, bellus hic modus fuit. Sextus aũt modus, sophismate laborat plané contrario: illic enim species pro genere numeraŕ: hîc cõtrá genus pro specie. Est enim definitio quædã cõmunis omniũ oppositorũ, neq; contradicẽtia, neq; adversa, neq; relata, neq; privantia simul inesse possunt. Quare partitio hæc sex membrorũ, duob. extremis mẽbris supervacua est. Perge, quid deniq; sequitur: De adversis reliqua sunt in hoc capite: quib. cumulus est quinq; definitionũ. Ecquid (inquies) definitionib. quinq; op' erat? Lex eñ καθόλου πρῶτον, una de re unum tantũ præceptũ jubet esse: utrùm quinq; authores diversi has quinq; definitiones ediderant, quas Aristot. collegit, nec postea ad leges suas æstimavit: Veruntamen audianť. Adversa dicunť, quæ differentia genere, non possunt simul eidem adesse: & in eodẽ genere plurimum differẽtia, & in eodẽ susceptivo plurimùm differentia: & in eadẽ potentia plurimũ differẽtia: & quorũ differentia maxima, aut absoluté, aut genere, aut specie. Hæ sunt adversorũ definitiones, in quibus primũ illud eodẽ vel genere, vel subjecto, vel eadem potẽtia, nihil ad naturã adversorũ attinet, nec oppositionis consideratio inde ulla sumitur: Maxima aũt differentia, quæ quatuor proximis definitionib. comprehẽditur, non est ꝓpria adversorũ: tametsi Aristoteles 4. cap. 10. metaphy. postea rursus id affirmet: sed cõmunis omniũ cõtrariorum, quia contrariũ quodlibet unum uni maximé opponit. Major dissensio hac una esse non potest: Quare tanta metaphysici in definitionũ istarũ cumulo diligentia, logicũ, vel metaphysicum fructũ nullum habet: neq; adversa definit. Sed longé magis Eubulidea

sequentia sunt, tanq; modis illis ꝓpriè adversa, essent definita. Cætera (inquit metaphysicus) adversa dicuntur, quòd adversa, vel habeant, vel suscipiant, vel facere, vel pati possint, vel faciãt, vel patiantur, vel abjectiones, vel sumptiones, vel habitus, vel privationes. Deniq; metaphysicus huc addit adversum tot modis dici, quot unum & ens: ut videlicet unum & viginti modos adversorũ huic divino metaphysico intelligamus occurrisse. O' sophisticæ copiam & ubertatem, ex hoc uno ingenio redundantē! Atqui tamē sophistica hæc tam putida, in illo categoriarum capite de cõtrariis nequaq; fuit. Eubulides postea aliquis his opimis spoliis despoliatus est, quæ divinæ metaphysicæ cõsecrarent. Postrema est in hoc capite logica cõsimilis de diversis specie: Diversa sunt specie, quæ cúm sint ejusdem generis, nõ sunt subalterna, vel differentiã habent, vel in essentia sunt adversa, vel sunt adversa specie inter se, vel omnia, vel dicta primò quorumcũq;, in extrema generis specie definitiones diversæ sunt, vel quæcumq; in eadem essentia habent differentiã; neq; hæc Eubulidea in categoriis fuere: & ut diversa genere sunt genera diversa, vel in generibus diversis posita, sic diversa specie sunt species diversæ, vel in diversis speciebus posita.

IN CAP. XI.

SEd tamen quis erit tam fatuis ineptiis modus? Durato, inq̃, & cętera constanter auscultato, ut veterũ logicorũ, multoq; magis, ut Plutarchi judicium verũ esse perspicias. Categoriis interposita sunt illa superiora, deinceps de modis prioris, & posterioris interponuntur alia indidē reperita: Capita enĩ illic duo sunt de modis prioris & simul: Itaq; etiam hîc illa postprædicamēta recognoscãtur: Prius illic efficitur quinq; modis, tempore, consequentia, ordine, potentia, caussa: Hîc dicitur prius omnino, quod sit alicui principio ꝓpius: idque modis bis quinis: Primi quinq; modi sunt, loco, ut medium prius fine: tempore, ut Troica Medicis: motu, ut puer viro: potentia, ut princeps subditis: ordine, ut in chorea, coryphæus prior secũdo. Atq; ex iis primis quinq; modis, tres categoricos recognoscimus: Prius tēpore, ordine, potētia: locus & tempus illic non fuere: & loca priora, sunt ordine priora: & motus prius, tēpore prius est. Quare Antisthenes postea spoliat⁹, hanc logicã nihilo meliorē fecit. Sed iis modis alios prioris modos quinq; metaphysicus adjicit: Primò, notione, & quidem κατὰ τὸν λόγον καὶ κατὰ τὴν αἴσθησιν, secundum rationem & secũdum sensum: sic enim loquitur hîc Aristoteles, pro eo quod est in analyticis, τῇ φύσει καὶ ἡμῖν, natura & nobis. Secundum rationem universalia sunt priora: secundum sensum, singularia. Prius aũt illud secundũ rationem, est in categoriis prius τῷ αἰτίῳ, caussa. Secũdò, affectiones priorũ sunt priores: ut rectitudo planitie: quia illa est lineæ, hæc superficiei. At hic mod⁹ in primo etiam est. Tertiò, κατὰ φύσιν, secundũ naturam quæ sine aliis esse possunt. Hic locus fuit in categoriis prius cõsequentia: & hoc κατὰ φύσιν adnotavimus in logica adversus interpretes quosdam latinos, qui casum τῇ φύσει interpretatētur, naturæ: cúm casus omnino sit absolut⁹. Atq; hanc prioris distinctionem (secundum rationē & sensum) Aristoteles magistro Platoni hîc attribuit. Quartò, subjectum prius adjunctis. Quintò, potentia aut actu, ut pars toto prior potentia, quia fit è dissolutiõe totius: totum actu prius. Verùm è tam multis modis prioris, unicus ille notionis modus logicus aut metaphysicus est, qui modum naturæ essentiæq; prioris etiam cõprehendit: logicus, inq̃, hic solus est, qui ad aliquē methodi fructum referri possit: cætera Embulidis vel Zenonis fuerunt. Atque hæc de modis prioris: quibus oppositi sunt modi posterioris, neq; ab Aristotele repetiti. Verũ, inquies, ubi sunt modi Simul, qui duo facti erãt in illis postprędicamentis, tēpore, & natura? Metaphysicus, inquam, hîc oblitus est, metaphysici & dialectici unam facultatē unámque artem esse.

IN CAP. XII.

AGedum, quæ metaphysica sequitur, de efficiētibus, inq̃, & adjunctis quiddam cõfunditur: permiscetur etiam de enunriati veritate nõnihil, quot modis potētia & possibile, impotentia & impossibile dicant. Potētia (ait metaphysic⁹) propriè ad efficiētem caussam attinet, & est principiũ efficiendi: ut architectura, medicina, & qualibet ars.

bet ars, ut Aristoteles ait, ut etiã Alexander exprimit: sed immemor primi capitis, ubi artem, formam fecerat. Modus igitur hic novæ metaphysicæ nihil habet. Secũdus modus est, quod posſit pati. adjunctorũ illud est. Tertius, qđ bene efficere qui primo cõtinet. Quartus, est habit⁹, cujus subjectũ est impatibile, ut Salamãdrę, ne urat: adamãtis, ne frãgatur. hic etiam modus adjunctorum est. Posſibile tribus tamẽ aliis modis dividitur: Primo, cujus oppositũ non est necessario falsum: Secundo, quod est verum: Tertio, qđ potest esse verũ. At, inquã, hi modi sunt enuntiati potius, quã rei: & Aristot. postea 5. cap. 6. metaphys. dicet hanc affectionẽ mentis esse, nõ rei. Quid impotentia & imposſibile? Contrariis modis dici Aristoteles quidẽ ait, modos tamen valde insolẽter opponit: impotentiæ, si non posſit, vel omnino, vel nondum, vel cum debeat: Imposſibile, quod non posſit vel facere, vel fieri, vel quod ob imbecillitatẽ patiat, qđ recte neq; facere, neq; pati posſit. At primus & tertius modus latine nõ affert impossibile, sed impotẽs: quart⁹ ẽ secũdo nascit. Quãobrẽ quid hic habem⁹? utrũ potẽtiã sophisticæ, an logicæ impotẽtiã?

IN CAP. XIII.

VEruntamen postprædicamenta, & oppositorum, & priorum, efficientis, & adjuncti quandam sophisticã audivimus: categorias eãdem reliquas suis etiam nominib. audiam⁹: Quantitatis primum, deinde qualitatis, tum relationis. Quid igit̃ hic metaphysicus de quantitate? Quantum (ait) est dividuũ in partes insitas: sic numerus, est quantũ numerabile: sic magnitudo, est quãtũ mẽsurabile. Heus vero, categoremata ẽ categoriis organicis repetita video, sed nihilo meliora video: Mathematicum enĩ id est, nõ logicũ, nõ metaphysicũ, cum numerus, cum magnitudo nõ sit entis, quaten⁹ est ens. Est tamẽ hic melius illud de quãto per se, tũ per essentiã, ut est magnitudo, tum per affectum, ut multũ, paucũ, lõgum, breve, latum, angustũ, altũ, humile, leve, grave: Per accidẽs, quantũ, ut motus, & tẽpus: motus per magnitudinẽ, tẽpus per motum. Hæc aristotelea metaphysicę quantitatis categoria est, in qua sane leve & grave, quãtitatea dici, quid audio? qualitates enim vel Aristoteles ipse postea nominabit. Est tamẽ paulo accuratius istud de motu & tempore, quam in organica quãtitatis categoria, ubi motus & tempus, sicut locus, oratio, quãtitatis species falso fiũt. Sed alia enã metaphysicæ hujus categoriæ præstãtia est: q̃ ineptias illas cõmunitatũ non repetat ex organo, Nihil habere contrariũ, Nõ suscipere magis & minus, Aequale vel inæquale dici: Quę etiã singula sunt altiora mathematicis omnibus & cõmuniora.

IN CAP. XIIII.

ENimvero logicum nihil fuit in categoria quantitatis, licet metaphysica minus absurda sit, quam fuit illa organica: quid erit in categoria qualitatis? Qualitas dicit̃ quadrupliciter (ait metaphysicus) essentiæ, quãtitatis, corporum sensibilium, item bonum & malũ. Imo dicitur absolute dupliciter, qualitas essentiæ mobilis, & immobilis. Hæc Aristotelis est metaphysica categoria de qualitate: Verum partitio modo quadruplex, modo duplex, inconstantiam doctrinæ prodit: & doctrina ista neq; logica, neq; metaphysica est, quia non est entis, quatenus est ens. & tamẽ tolerabilior multo, quam fuit organica qualitatis & categoria in quatuor illis cõmentitiis generibus habitus & dispositionis, potentiæ naturalis & impotentiæ, patibilis qualitatis & pasſionis, figuræ & formæ: sed eo in primis, quod vanas cõmunitatum ineptias non repetat, quibus organica qualitatis categoria, scilicet exornata est: Habere contrarium, suscipere magis ac minus, simile vel disſimile dici: Hæc enim tria sunt omnium entium communia. Sed tamẽ hoc capite jucundũ nobis fuit Aristot. exemplum illud mathematicum de numeris quoties quotis, & quoties quoties quoties, ὧν μίμημα, τὸ ἐπίπεδον καὶ τὸ στερεόν, quorũ imitatio, planũ & solidũ, tanq̃ illi numeri sint geometrici, non autem absolute numeri: & sic nos in geometricis instituimus eos numeros.

IN CAP. XV.

VErum tres categoriæ pręcesſerũt, essentiæ, quãtitatis, qualitatis: Categoria relationis sequitur, valdẽ quidẽ illa Antisthenea. Ad aliquid dicitur (ait metaphysicus) secũdũ numerũ, ut duplũ, & dimidiũ: secundũ activum & pasſivum, ut cõbustivum, combustibile: secundum judicans & judicatũ, ut

mensura, & mẽsurabile. Ecqd? primus modus relationis secundũ numerũ nõne similiter infinitè variari possit? Nam secundũ magnitudinẽ, majus minus, secundùm essentiã pater, filius perinde dicerẽtur: ut enim numero duplũ & dimidium, sic pater & filius, essentiæ accidũt: valdeq́ ineptũ sit, relationis species è subjectis rebus metiri. Reliqui modi nõ tantùm inepti sunt, sed falsi, ut ex organica relationis categoria patet. Atq; hîc interea definitio eorundem, similium, ęqualium, intercurrit: Eadem sunt, quorum essentia est una. qua definitione diximus noni capitis vanitatẽ refutari: Similia, quorum qualitas una: Aequalia, quorũ quantitas una, quæ definitiones verę sunt & logicæ, ideoq; in logica à nobis adhibitæ. Et tamẽ æqualiũ & similiũ definitiões aptiùs nono capite fuissent, ut tota in eodẽ capite categoria cõparatorum, æqualiũ, inæqualiũ, majorum, minorũ, similium, dissimiliũ esset, non alia species alio capite dissiparet.

IN CAP. XVI. XVII. XVIII.

Quid? reliqua πολλαχῶς, quàm theologiam θεολογίᾳ. Sanè grãmaticus adhuc invent⁹ est nemo, q lexico suo nobiles istas Aristotelis significationes dignaret: de caussis eñ quædã permiscentur nominib. τελείως, πέρατος, καθ' ὅ, καθ' αὑτό· finiti, termini, secundũ quid, ꝑ se. τέλειον, finitũ seu perfectũ dicit̃ per se, tum cui pars nulla abest seu rei, seu virtutis: sic perfectũ tempus, medicum, furem dicimus: tum cui inest finis bonus, quia finẽ habẽt finita: Per accidẽs verò, quod perficit, ut philosophia: quod habeat perfectũ, ut liber: quod conveniat, ut hasta Achilli. Heus verò, duo priores illi modi in unũ conveniunt, & tres postremi, nil nisi rhetoricã metonymiã indicant ex effectis, subjectis, adjũctis. At si quid hîc solidius esset, logicũ sanè esset, è caussa finali: sed verba tãtũ video, quid tum posteà? quæ metaphysica sequitur? Talis est metaphysica proximi capitis: πέρας dicitur ultimum, & extra quod nihil primũ, & citra quod primũ, omnia, & forma magnitudinis, & finis cujusq; rei, & efficiens, & materia, totidemq; modis dicit̃ quot principium, & pluribus. Hęc Gręci lexici grammaticis considerãda ꝓpono, q bellas istas significationes τὸ πέρατος nondũ in nostrũ lexicon retulerunt, ut videant, quomodo vel materiam, vel efficientẽ, vel formã, hæc vox significet. Et tamẽ, ô metaphysice ταυτολογοῦντας, quid caussas infinitè lubet ταυτολογεῖν. Καθ' ὅ, secundũ qd dicitur nunc forma, ut bonus secundũ bonitatem: nunc secundũ subjectũ, ut color est secundũ superficiẽ: nunc secundũ materiam, omninoq; secundũ quãlibet caussam: tot enim modis dicit̃, quot caussa: nunc secundũ efficientẽ, κατὰ τὸ παραλελογίσθαι καὶ συλλελογίσθαι, quaten⁹ quærit̃ caussa paralogismi, & syllogismi. deniq; secũdùm sitũ, ut secundũ quid stetit, secũdũ quid ambulat. Porrò aũt metaphysica vel grãmatica hujus orationis ad verbũ vix latina oratione eadẽ & una reddet̃: Primis eñ exẽplis, καθ' ὅ, significat κατὰ τί, propter quid: postremis de situ, significat ubi. Hoc aũt egregium lexicon ex analyticis posterioribus derivatũ est, q per quãlibet caussæ speciẽ liceat demonstrare: sed tamen διὰ τί καὶ διότι, clariùs illic est, quàm hîc καθ' ὅ. Indidẽ etiã sequẽtia sunt è 4. & 5. cap. 1. Post. καθ' αὑτό per se dicitur, tum definitio, tũ qd' est in definitione, tum subjectũ: ut superficies alba per se: tum cujus non est alia caussa, ut homo est homo per se: tum ꝓpria, ut risus homini. Atq; hæc oïa sunt ex caussis, effectis, subjectis, adjũctis: & illud etiam notabile, quod in analyticis est etiam notatũ à nobis, ꝓprietates inesse rebus per se: ꝓptereaq; admirabile fuisse Aristotelis cõmentum in duobus totis analyticis posteriorib. de demõstratione, qua demõstraretur proprietas de subjecto per caussam: cùm caussa ꝓprietatis, cur in subjecto insit, nulla sit omnino. Quamobrem tria hęc capita rursus de caussis ταυτολογεῖ.

IN CAP. XIX. XX. XXI.

Sed tamen logica hæc metaphysica, mirabili cõfusiõe τὰ περὶ τῶν πολλαχῶς, accumulavit. E' categoria qualitatis organicæ derivata sunt antea pleraq; nunc etiam quędam alia derivantur, dispositio, habit⁹, passio: sed repetita verbis tantũ: significata enim horum generũ aliter in organo definiunt̃: ut appareat alios Zenones, vel Eubulides & hîc & illic Aristoteli ꝓpositos fuisse. Primò igitur dispositio, dicitur ordo rerũ differẽtium, & quidem tripliciter, loco,

ut acies

ut acies in prælio: potentia, ut facultates in anima: forma, ut in partibus statuę. Sequitur habitus dupliciter dictus, primò, actio habentis, ut inter togam & togatum: secundò, dispositio quædam ad bonum & malum. Cōsimilis est philosophia de paßiōe, quod sit qualitas, qua res alterat̄: itē ipsa alteratio. quod utrumq; falsum est: nec calor & frigus, paßio est: nec paßiōis alteratio, potiùs quàm quilibet motus. Motus enim in movente, est actio: in moto, est paßio, ut 3.c.3.physic. Aristoteles nos docuit. Quapropter sophisticam in hoc primo philosopho mirabilē agnoscimus, valdeq; propositæ philosophiæ dißimilē, quæ præstantißima divinißimaq; primo libro proponebatur.

IN CAP. XXII.

Veruntamen has tam nugatorias nugas prætereamus. Cōtrariorū genera quatuor decimo capite proposita sunt, & una species in adversis exposita: relata etiā tractata sunt: sequitur tertia species in privatione & habitu. Privationis sex modos metaphysicus enumerat: Privatum, est quod caret vel quolibet, vel eo quod habere natū est, aut per se: ut homo visu: aut per genus, ut talpa visu: vel quādo habere natum est, vel vi spoliatū est, vel quod exprimitur per In, ut inæqualē: vel quod quolibet caret. O' metaphysicum lexicon in significatis enumerandis agreste & rusticum! Primus & sextus modus hîc idem planè est, cōprehenditq; quartum & quintum: secundus autem & tertius etiam conveniunt. & tamē cum de oppositis dictum est capite decimo, cur ista divina theologia prætērita est? Illic enim locus aptior speciei post expositū genus contrariorum, & speciem adversorum, fuisset.

IN CAP. XXIII.

Habitus consimilis sapiētię sequitur, in quinq; modis. Habere, est ut ducere suo motu, sicut tyrannus subditos: ut materia formā, ut continens contentum, ut totum partes, ut quod sustinet, velut Atlas cælum. Ecquid verò tam miserabili metaphysica fieri? Omnes enī hi modi, excepto quarto, sunt subjecti ad adjunctum: & tamen inconstanter ex ultimo categoriarū capite traducti: illic enim dißimiles sunt modi habendi habitum, quantitatem, vestem in parte, partē in vase, uxorem, virum. Et tamen hæc nona categoria fuit in organo, præterea septimo capite in divisione entis eadem fuit. Addit uno verbo Aristoteles, Esse, tot modis dici, quot dicitur habere: neque quicquam amplius de categoria situs, decem categoriarum ultima, à metaphysico dicitur. Sic igitur ē categoriis decem, disputatæ sunt, essentia, quātitas, qualitas, relatio, paßio, habitus, situs: silentio autem prætéritæ sunt, actio, ubi, quando. O' categorias metaphysicas variē & inconstanter discerptas! Hoccine igitur primi philosophi patrimonium tam locuples, tamq; opulentum fuit, unde logicus commodato sumeret?

IN CAP. XXIIII.

Agedum: reliqua psequere, caussarum tautologia hîc etiā quædā est. Ex quo, dicitur modis quinque, ē materia, efficiente, toto composito materiæ & formæ, ē parte, ex eo quod post aliud. Verùm, inquā, illud (ex quo) propriè ad materiam attinet, ut à quo, ad efficientem: per quod, ad formam: & quintus ille modus est primo physico, quòd contraria fiant ē contrariis: Omninoq; hoc caput decimo octavo capiti connexum esse debuit: ut ex interrogationibus caussarum nugæ nugis similes similibus aggregatæ manifestiores essent. Sed malē fit tautologiæ sophismati tam sophistico, undecim libri unius capitibus, genera caussarū repetenti: quænam metaphysica deinde est? quænam τὰ περὶ πολλαχῶν.

IN CAP. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII.

Quatuor capita proxima sunt ē lógica totius & partiū variē in organo proposita. Dic igitur, metaphysice, logicam istam quomodo repetis? Pars (ais) dicitur quinq; modis, tum dividēs, tum metiēs, tum subjecta generi, tum componēs, tum in definitione. At, ô beate partiū partior, primus & quartus modus conveniunt, quia pars divi-

dividens, est etiam cõponens: & sextus specialis est ad utrumq;: Pars metiens, est arithmetica, non metaphysica. Pars, generis est species. Itaque pars duobus tantùm modis verè dicitur, membrum & species: tres præterea inanes modos per hãc divinam theologiam reperisti. Sequitur de toto theologia consimilis: totum dicitur primó cui pars nulla deest: secundó, continens, vel universaliter, vel integrè: tertió, quod habet primum, medium, ultimum. At enim theologe diviné, secundus modus complectitur primum & tertium, totumq; duobus tantùm modis dicitur, integrum & universale. Sed grammatica in multis significationibus enumerandis adhuc etymologia fuit: syntaxis etiã quędam grammatica de convenientia duorum adjectivorum τὸ παντὸς, καὶ τὸ ὅλου, omnis & totius, à theologo nostro aggregatur. Omne dicitur (ait metaphysicus) de non habentibus situs differentiam: ut omnis numerus, omnis aqua, omnis aër. totum dicitur de habentibus situs differentiam, ut tota facies, tota manus, totũ animalis corpus. At de similaribus, quæ formam recipiunt, & figuram, & omne, & totum dicitur: ut omnis & tota cera: omnis & tota vestis: totus autem numerus, & tota aqua non dicitur, nisi metaphora. Omnia, dicit in partibus sejunctis, ut omnes unitates: Omne, in cõjũctis, ut omnis numerus. Hęc metaphysica grammaticã de syntaxi duorum nominũ valdè suspectã habet, & de qua Aristarchum libentius, quàm philosophum quẽvis audierim: præsertim cum bella hęc Aristotelis grãmatica, passim & vulgò Græcis Latinisque & poëtis & oratoribus despiciatur. Quare grãmatica Aristotelis de hac syntaxi nihilo melior, quàm etymologia in singulis significatis: totũ tamẽ propriè de conjunctis, omne, de separatis dicit. Sed pergamus: Occasione totius, Aristoteles interpretatur κολοβὸν, mutilum, quod est dividuũ, dissimilare, situ differens, retinens pristinã essentiam, privatum parte extrema, nõ præcipua, quæve renasci possit: quomodo dicatur homo mutilus, qui vel pede, vel naso, vel auribus, vel manibus sit mancus. Heus divinissime philosophe, hic tuũ πολλαχῶς λέγεσθαι, oblitus es: nihil enim dicitur hîc multis modis: unica est significatio. Atq; hoc verbũ alibi in totis logicis nusquam tractatũ cõmemini: Sed reliqua audiamus: de genere, grammatica quadruplex est: Genus, est vel generatio cõtinua ejusdẽ speciei, ut dum genus erit hominum: vel primus genitor familiæ, ut à Pelope Pelopidæ: vel subjectũ differentiarum, vel primũ in definitione. At verò primus & secundus modus qd habent, nisi poëticũ? Nec enim generatio, nec genitor, genus nisi poëticè dici potest: hominũ verò Pelopidarũq; genus, pro ipsa multitudine hominũ & Pelopidarum, tam propriè dicitur, & logicè, quàm genus animalium. Genus autem definire, quod primum sit in definitione, tam ineptum est, quàm definire differentiam, quæ secunda sit in definitione. Addidit huc Aristot. differẽtiam genere, quæ materia ita differrent, ut neq; mutuò, neq; ipsa in eandem materiam permutari possint: vel quæ sint in diversis generibus. Quid ergo differẽtia illa materiæ ad generis differentiam? cùm una sit Aristoteli prima rerũ materia? Quãobrem metaphysicam in quatuor capitibus valdè sophisticam cernimus. Categoria ista de parte, toto, genere, specie est nostris logicis amplissima & utilitatis amplissimæ: sed sophismata tot sophisticarũ significationum separata est.

IN CAP. XXIX. & XXX.

Agedum: erratũ est adhuc per varios fluctus, quandonam tam sophisticũ maris litus attingemus? Bono, inquam, animo esto: terra in conspectu est. Falsum de re, de oratione, de homine dicitur, ait noster theologus. Falsa res dicitur, quæ non entis, aut visu fallit, ut pictura: oratio falsa, est non entis: eaq; vel una, quæ essentiam: vel multiplex, quæ accidens indicat: de oratione una & multiplici commentum est ex libro de interpretatione repetitũ. Perge: falsa oratio, nullius est propriè. Itaq; falsò (ait Aristoteles) affirmabat Antisthenes, ex eo nõ licere cõtradicere: ac propemodũ etiam non mentiri quidẽ: quia utrumque licet, sed impropria oratione. O' delirum Aristhenem, inquã, nec multò sapientiorẽ Antistotelẽ! Etenim oratio ꝓpria vel impropria grammatico

matico Aristarchi judicio judicetur: si verbis propriis, & bene significantibus construatur, Antisthenis vel Aristotelis sophistica nihil ad hoc judiciū attinet. Falsus homo postremum dicitur, qui fallaciis & mendaciis per se delectat, aliquando qui fallit. Mendax, inquam, illic usitatius latinis dicitur. Superest accidēs, genus quippe novem categoriarū. Sed genus hoc Aristoteles hîc oblitus est: accidens tātúm dupliciter meditatur: primó, quod rató accidit: ut si quis plantæ gratia fossam effodiens, reperiat thesaurum: hæc in logicis, & secundo physico caussa fuit per accidens fortuita: Secundó, quod præter essentiam, per se inest cuique: ut triangulo habere tres angulos duobus æquales. At hoc accidēs, novem categorias cōprehendere non possit. & tamen de accidente ipso fuerat ante species accidentis in categoriis agendum. Quamobrem adeste animis, philosophi philosophiæ primæ studiosi, & jam mecū τὰ περὶ τὸ πολλαχῶς triginta capita subducite: Capita consentaneorum argumentorum reperiētur duo, de uno & eodem: de singulis autem generibus consentaneorum, alia aliorum separatorum erunt: sed mentis horror, vel potiús stupor fuerit, meminisse, à summo philosopho, hoc uno in libro undecim capita cōsumpta esse in tautologia quatuor caussarum. Equidem sic opinor de Aristotele, si quando tam horribile sophisma relegendo percepisset, metaphysicam totam Vulcano alicui, aut Neptuno consecraturum fuisse. Atq; hæc de caussis tautologia longé fœdissima fuit. de effectis admonitio uno verbo fuit brevissima: de subjectis, separatim nullum caput est: est tamen frequens mentio toto libro de adjunctis, nomine accidentis, præcipuum caput est unū: & eodem referri potest de passione: de oppositis, tria capita sunt: de cōparatis separatum nullum, sed membra diversis capitibus discerpta reperiunt: de toto, parte, genere, specie, quatuor integra capita: tria argumentorum genera præterita, οὐ τοῖς περὶ τὸ πολλαχῶς de judicio, paucula fuerunt, caput unum ad enuntiati, unum ad methodi doctrinā referri possit. Cætera sex capita, de ente, quāntitate, qualitate, dispositione, habitu, habēdo, ut proposita sunt, generale & universale, cōmuneq; entis, id est logicū aut metaphysicum nihil habent. Adsit igit̃ Alexander, & neget adversus veteres logicos, logicā in metaphysicis inepté & sophistice iterari. Quin Aristotelē ipsum suis legibus appellemus: Lex καθ᾽ αὑτό, in arte sophisticū indicat esse, nisi essentiale fuerit: Logica igitur in theologiā sophisticé traducitur. Lex καθόλου πρῶτον, generale specialiter & sæpius iteratum, sophisticum esse indicat. Ecquid hîc de caussis præsertim Aristoteles respondeat? Aristoteles earum legum suasor & promulgator, author: Aristoteles in minore alpha ἀνεξελεγξίας, vel in hisce metaphysicis exactor, et quid, inquā, de tam miserandis sophismatis respōdeat? Imó veró, quid melancholia potiús, quám philosophia imbuti nescio qui pertinaces & obstinati respondebunt? Concludam igit̃, quod quatuor anté libris conclusi, logicam in metaphysicis tractari, ut veteres ante Alexandrum logici conquerebātur: & inutiliter tractari, ut Plutarchus admonuit: admoneboq; liberales & ingenuos animos, quicūq; ad ista cognoscenda accesserint, vigiliis nostris unam gratiā habeant, per quas magno fatuæ opinionis errori liberati fuerint.

Libri Quinti finis.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM *Liber VI. in sextum Metaphysicum.*

IN CAPUT I.

Actenus longé lateq; vagatus Aristoteles, definivit in procemio duorum primorum librorum metaphysicam, scientiā caussarum: tum multis & variis quæstionibus tertio veluti distribuit: quarto definivit amplius scientiā entis, quatenus est ens, & eorum quæ enti per se accidunt, & principes quæstiones explicavit: sed libro quinto & ens & cōmunia entis accidētia latiús & uberiús exposuit. Repetit igit̃ initio sexti libri definitionē constitutā quarti initio, sophiam, esse scientiā contemplativam entis, quate-

quatenus est ens, cùm cæteræ artes aliquam tantùm entis speciem considerent. Sit'ne autem talis (ut Alexander ait) postea apparebit. At, inquam, ex argumentis omnium rerum communibus quinto in libro comprehensis, id jam apparuit: & sicubi Alexander servus non fuisset, suspicarer isto loco melius aliquid de ipso ac liberius: sed libero hominem ista suspicione. Verùntamen metaphysica, contemplativa scientia est: neque tamen sola: Physica enim, cõtemplativa est: quia res naturalis habet in se principium motus & quietis: secùs in factis atque in actis, quorum principium est in faciẽte & agente. Hoc argumento probat Aristoteles physicã esse contemplatiuam, sed levissimè. Est autem differentia artium contemplativarum & activarum vel effectivarũ perinde levicula & inanis: Omnis enim ars præceptis constat, quorum est contemplatio & scientia: sed præterea est πρᾶξις & usus: ut etiam in theologia, nõ hac sophistica, sed verissima. quin Aristoteli partitionem hanc deridenti, contemplatio ipsa, Dei maxima videtur actio. Sed tamen physica, est contemplativa inseparabilium & mobilium: mathematica item est contemplativa: utrùm verò separabilium & immobilium, obscurum nunc est Aristoteli, & postea pernegabit: mathematica tamen est quædam contemplativa velut separabilium & immobilium. Equidem hanc Aristotelis de mathematum aphæresi addubitationem libenter adnoto, ut primo & tertio metaphysico adnotavi, adversus illud axioma physicæ magnitudinis perpetuò dividuæ, contra quod tertio & sexto physico disseruimus: sed id amplius agetur postea decimotertio metaphysico. Perge igitur: duæ sunt artes contemplativæ, physica mobilium & inseparabilium: mathematica velut immobilium & separabilium. At metaphysica (ait metaphysicus) est æternorũ immobilium & separatorum, denique divinorum: si quid enim est divinum, illic esse par est. Itaque metaphysica, quæ libro primo sophia, quæ quarto philosophia, & deinceps prima philosophia dicta est, θεολογικὴ nunc appellatur: repetitisq́ue è primo libro titulis exornatur, quod sit maximè & honorabilis, & optabilis, & universalis artium omnium. Enimverò de vera solidaq́ue logica laudes tam illustres perlibenter audio. sed sophisma jam refutatum à nobis libro primo huc revocari sentio, ut à logica prima omnium philosophiarum philosophia, delabamur iterum verbi ambiguitate ad theologiam ordine percipiẽdarum artium artem ultimam & specialissimam. Doctrina materiæ, formæ, & reliquorum dialecticæ artis dogmatum, maximè quidem est universalis & communis ad omnia entia, cognoscendum & explicandum: at theologia de Deo, longè alio sensu honorabilis, optabilis, universalis appellatur. Sed Aristotelis hoc etiam in loco argumẽtum caussam nostram mirabiliter agit & confirmat: Etenim dialectica est omnis entis, imò non entis: Theologia (ait hic Aristoteles) est entis æterni, immobilis, separati, divini, de quo in dialectica vel Aristotelis organo comprehensa, nullum prorsus documentum est. Theologia igitur, subjecto & facultate nõ est par & eadem dialecticæ: falsumq́ue est, theologũ & dialecticum subjecto & facultate convenire, disconvenire tantùm subjecti & facultatis modo. Fallitur igitur hic Aristoteles ambiguitate vrebi, sectatoresq́ue suos in fallaciam & fraudem sophisticam inducit: ut verbi unius errore ex una arte logica metaphysicam velut artẽ aliam confingi posse arbitrentur. Quamobrem Aristotelis captioni, ut antea, sic isto denique loco obsistamus. Metaphysica, est maximè universalis, ait. Concedo, inquam, quatenus abs te permiscentur in metaphysicis Dialecticæ documẽta omnium rerum communia, & ad omnes speciales artes explicãdas attinentia: quatenus autem fingitur cõtemplatrix esse rerum divinarum, est omnium artium maximè singularis maximeq́ue specialis, cuiusque theorematis liberales & ingenuæ artes nihil utuntur: & tamen præcipitia illa primi metaphysici huc redeunt: metaphysica delabitur à dialectica summa ad infimam theologiam: in qua tamen nõ permanet. Quamobrem logicæ artis in theologiam metamorphosis tam iners & ignava tollatur, logicaq́ue logicis ex aristotelea lege restituantur.

IN CAP. II.

Metaphysica, est scientia entis: utrúm veró omnis? Ens (ait hic Aristoteles) est quadruplex: primó per accidens, secundó verum: tertió secundum categorias: quartó actu vel potentia. Enimveró nullum in terris tã solertem figulũ esse arbitror, qui ex eodem luto tã varias figuras efficere possit, quàm Aristoteles ex uno ente varias partitiones & in logicis, & in physicis, & in metaphysicis adhuc informavit: Sed tamẽ esto, in privilegiis aristoteleæ philosophiæ philosophũ philosophiæ suæ legibus subjectum non esse. Pergamus: Duo prima entis genera metaphysico detrahũtur, quia ens per accidẽs sit fortuitũ, neq; sciẽtiæ subjectum: estque accidens tale, tanquam nõ ens, quod Plato sophisticæ meritó attribuit.

IN CAP. III.

Atq; ut necessariorum necessariæ, sic fortuitorũ fortuitæ sunt caussæ: Metaphysicus, est artifex entis, sed non entis per accidens. Hinc veró infertur, principia absq; ortu interituque oriri & interire: quia (ut postea dicetur) materia vacãt. Et istud est nimirũ quod citavimus in physicis, quodque postea magis repetitur, neq; materiã, neq; formam generari corrũpive, sed τὸ σύνολον, simul totum ex utraq;. Sed de formis id præcipuè dissseretur: unde percipies, formas divinitus à summo Deo ex nihilo creari. Sed thesin persequere: Metaphysicus non est artifex entis per accidẽs: nec item entis veri, quia verum falsumque, sunt in compositione & divisione, id est in affirmatione & negatione, & inde cõposita contradictione, quæ mentis sunt affectiones, non rei. At heus sophe, heus philosophe, heus theologe, quid hic argumẽtaris? Non est metaphysici cõsiderare ens verum, quia consideratio veritatis & falsitatis, est mẽtis affectio in cõponendis dividendisq; entibus. hîc tibi repono superioris libri doctrinã de veritate & falsitate rei, orationis, hominis, inconstantia doctrinæ, contemptus legum tuarum, est tibi instar cõstantiæ & æquitatis summæ: sed argumentũ tuum cõtemplor, & eo te de infinito metaphysicæ confusionis errore admoneo: Contemplatio caussarum, effectorum, subjectorum, adjunctorum, oppositorum, comparatorum, & reliquorum totis superioribus libris abs te confusorum, est mentis affectio, applicaturq; nõ solùm enti, sed etiam non enti: sic contemplatio enuntiati, syllogismi, methodi, mentis tota est, nõ est entis metaphysico tuo propositi. Ergo (ais) contemplatio veri falsiq; in affirmatione, negatione, contradictione, est mentis, non est entis. O theologum singularem & divinum! O testimonium nobis optabile & jucundum! disputo jam toties, dialecticam & theologiã Aristotelis in metaphysica temeré permisceri, quia dialectica tota sit mentis & rationis, metaphysica hæc theologia, sit separati unius entis, nempe divini: Hîc Aristoteles laborantibus nobis veluti é machina aliqua divinitus adest, idemq; clarissima voce testatur & profitetur, theologiam nõ esse de vero & falso, cùm verum falsumq; sint mentis, non entis. At, inquam, dialectica de enuntiatis tota, est illius veri & falsi. Heus igitur metaphysice divine, qualisnam in te complexio hinc efficietur? Metaphysica (ais) nõ est mentis: At dialectica, inquam, est mentis, ut locupletissimis ex teipso testimoniis alibi demonstratũ est: Dialecticæ igitur & metaphysicæ non est subjectum unum, non est facultas una: neq; modo facultatis duntaxat, sed facultate tota differũt. Quamobrem metaphysice, sive theologe, ex ore tuo, é testimonio tuo, ex argumento tuo infinitam quatuordecim librorum ἀσυστοιχίαν judicato: nec unam dialectici & metaphysici facultatem artemq; esse, modum tantùm esse diversum prædicato: tandemq; aliquando miseros interpretes & sectatores tuos tam fraudulenti sophismatis errore liberato. Agedum, reliqua exequamur. De quatuor generibus entis logicus metaphysicus duo non considerabit, ens per accidẽs, ens verũ. Imó veró si logicus legitimus fuerit, utrũq; considerabit, & artes communes utriusque habere se prædicabit. Sed tamen metaphysicus noster, quod ens tandem contemplabitur? Entis (ait Aristoteles) reliquum genus contẽplabitur, nempe secundùm categorias: itẽ secundùm actum & potẽtiam. Atq; hæc sexti metaphysici philosophia est, brevis admodum & succincta: attamẽ duo-

bus argumentis ad totum metaphysicum chaos illustrandum aptissima & opportunissima.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM Liber VII. in septimum Metaphysicum.

IN CAPUT I.

LIBRI tres proximi, duo genera entis reliqua persequuntur, septimus & octavus de ente per categorias, nonus de entis potentia & actu disputabunt: Duo autē primi de ente per categorias, ejusq; occasiōe de definitione præcipuè disquirent: sed sophistica sophismatum antecedentium sophisticam longissimé superāte. 2. cap. 7. Top. dictum est, τὴν ἀκρίβειαν, accurationem definiendi, ad hanc divinam theologiā pertinere: & pleraq; logico organo vanis in tota Aristotelis philosophia locis ad hæc recondita sacræ theologiæ mysteria remissa sunt: tanquam hîc prophetia quædam & divinatio occulta esset, ad omnium rerum obscurarum difficultates explicandum. Agedum, puris animis sanctisq; mentibus sub ista sanctitatis adyta subeamus. Quid igitur agitur præcipuè septimo libro? quid præcipuè octavo? Argumētum, inquam, utriusq; confusum illud est, quid ens præcipuè sit, & cujus præcipuè definitio. Capita singula suam nobis theologiam declarabunt. Quid agitur primo capite? dictum est in fine libri superioris, theologiam, esse entis per categorias considerari: quæritur igitur de multis entibus, quæ ἐν τοῖς περὶ τοῦ ποσαχῶς (sic enim loquitur hîc Aristoteles) enumerata sunt, quodnam sit primum: Respondet Aristoteles, esse τὸ τί ἐστι, ipsum quid est, id est essentiam: Cætera autem entia tantùm dici, quia sunt in essentia: quæ tautologia est é 2. cap. 4. metaphys. essentiamq; adjunctis accidentibus esse priorem καὶ λόγῳ, καὶ χρόνῳ, καὶ γνώσει, καὶ φύσει, & ratione, & tempore, & notione, & natura: Ratione, quia ad definitionem essentia adhibetur. thesis hîc vera est, sed argumentum est falsum: In definitione enim numeri, lineæ, & cæterorum, non adhibetur essentia hæc distincta ab accidentibus: Tempore autem utrùm essentia prior accidētibus fuerit, Alexandro credendum relinquo: Notione prior esse dicitur, quia omnis scientia ex essentiâ nascitur. hîc itē theseos veræ falsum est argumētum: Neq; enim mathematum scientia, quæ verissima est, ex illa essentia accidentibus subjecta oritur: Natura verô cur prior esset essentia, nulla ratio ab Aristotele redditur, nec Alexander videtur φύσει legisse. postremum est Aristotelis de principatu essentiæ supra reliqua entia argumētum é testimoniis veterum philosophorū, qui de ente quærentes, huc ferè inciderunt. At de testimoniis jam antea diximus, qua fide ab Aristotele quaque religione producantur. Atque hæc primi capitis mysteria sunt, quòd essentia sit ens primum: sed mysteria, quæ logicæ, quæq; etiam metaphysicæ omnium entium communia esse non possint: Considerare enim hoc genus entis, non est cōsiderare ens, *quatenus* est ens.

IN CAP. II. & III.

DUo autem capita proxima, mirabiles essentiæ partitiones habēt. Essentia videtur primò corpus, secundò mathemata, tertiò ideæ, quartò unum, quintò numerus, magnitudo, anima. Hæc secūdi capitis theologia est dubia tantùm: Deinde tertio capite, essentia quadrifariam dicitur: primò est τὸ τί ἦν εἶναι, quod quid erat esse: secundò universale: tertiò genus: quartò subjectum. Deinde subjectum tripliciter, materia, forma, compositū ex utraq;. Enimverò legēs Aristotelis legislatorē vestiū coërcere. Cap. 8. metaphysic. 5. essentiæ quinq; modi numerati sunt, corpus, essentia, pars definitionis, definitio, materia & forma: ταῦτα γὰρ istud quādiu philosophū hunc oblectabit! Et tamen hi essentiæ modi quatuor, toti sunt dialectici, omnis entis cōmunes, imò non entis; ad ens propositū prius cæteris entibus propriè nō attinēt: & primus secundum tertiumq; continet, secundus etiā tertium. Ecquid verò aliud est, logicæ leges despicere, nisi hoc est? Est etiam hoc repetitum é physico primo & secundo, quòd forma magis essentia videatur, quia formet hoc aliquid: imò quòd materia, quia formis extinctis permaneat.

Idem

Idem enim primo secundoq; physico fuit, sed nomine naturæ: quód forma magis esset natura, quám materia. At veró indigna hæc erant, non dico quæ refellerentur, sed quæ legerentur.

IN CAP. IIII. V. VI.

AGedum, essentiæ significata sunt illa quatuor, primum est, τὸ τί ἦν εἶναι. Id theologus sibi differendũ proponit, intereaq; viã sibi progressionisq; formulam præscribit, á notioribus nobis ad ea quæ sunt natura notiora: ἡ γὰρ μάθησις οὕτω γίγνεται πᾶσι, disciplina enim sic fit omnibus, per ea quæ minùs natura nota sunt, ad ea quæ magis natura sunt nota. & hoc opus est, ut quemadmodum in actis & effectis, ex iis quæ cui bona sunt, omnino bona decernuntur: sic ex iisdem notioribus, natura nota, ipsi ignoranti nota fiunt: Singulis veró nota & prima persæpe modicé nota sunt, modicumque habent entis: sed tamen ex iis quæ leviter nota sunt, modó ignorantibus nota, tentandum est omnino nota cognoscere. Hîc Aristotelis locus videatur imperitis methodum doctrinæ universæ á singularibus ad universalia & generalia præcipere. At id Aristoteles nequaquam modô sibi proposuit: Sed cùm de essentiis tũ materiæ conjunctis, tum separatis differere statuisset, id est de physicis & divinis, á caducis illis ad æterna sibi progrediendũ statuit. Fortasse erit manifestum etiã de illa essentia, quæ est separata á sensibilibus essentiis, ut Aristoteles ipse nominatim dicet ad finem decimi octavi capitis in hoc libro. Nihil hîc igitur Aristoteles de totius artis universa methodo & collocatione cogitavit: & tamen exẽplo meliore utitur quám præcepto. Nã qui á physica procedit ad theologiam, procedit á natura clarioribus & magis communibus ad obscuriora & remotiora. Sed hæc in capite de methodo cum plerisq; aliis accuratiús á nobis disputata sunt: Redeamus igitur: τὸ τί ἦν εἶναι (ait Aristoteles) est quo quidque dicitur, id est ipsa rei natura: estque essentiæ primó & per se, deinde accidentium, denique eorum, quorum definitio haberi potest: tũ repetitur idẽ τὸ τί ἦν εἶναι, esse essentiæ vel maximé vel primó atque simpliciter. At inquam, metaphysice λογικώτατα, quid rẽ tam absurdam tamque falsam toties repetis? essentia ista, quam quãtitate, qualitate, & reliquis entibus priorem meditaris, est entium divinorum, & præcipué physicorum: At quoties per totam philosophiam testificatus es, mathematum scientiam, quæ quantitatis sit, in numero & magnitudine accuratissimam esse? Falsum, inquam, falsum, & á teipso locis infinitis improbatũ sophisma est, quod modo pro sacra & cælesti theologia vendiras. Sexti capitis philosophia admirabilis est, τὸ τί ἦν εἶναι, cujusque, & ipsum quodque idem esse: Subjectum autem non esse idem accidenti. At bone Deus, quid sophistica tã prolixi capitis opus erat ad hoc intelligendum? An quisquã homo, qui modó homo esset, hac de re dubitavit? Quamobrem Logici, quibus ab Aristotele plenior definiendi, uberiorq; doctrina in metaphysicis promissa est, considerate divinam hanc de definiendo logicam, & vos turpiter fœdeque delusos & irrisos agnoscite. Ens præcipué est essentia, & definitio præcipué est essentiæ.

IN CAP. VII. VIII. IX.

VEruntamen (inquies) quomodo tãtus liber & tam prolixus in his nihili nugis consumi potest? Ad producendum, inquam, tantũ sermonis sophisticam, tria deinde capita prolixa de physico motu interseruntur. Natura gignitur homogeneũ ab homogeneo. Esto, quis negat? effectus (ais) artis & casus, dicitur ποίησις, naturę, γένεσις. Commẽta, inquã, sophistica hæc sunt, vel in hoc etiam capite abs te refutata: τῶν δὲ γενέσεων, καὶ κινήσεων, ἡ μὲν νόησις καλεῖται, ἡ δὲ ποίησις. generationum & motuũ, alius est intellectus, alius est effectus: Hic enim genesis tam generale nomen efficitur, quám motus, & mentis motus appellatur: quẽ locum etiã citavimus in physicis adversus physicã illã de motu matæotechniã: Repetitur huc etiam dictum 3. cap. 6. metaphys. neque materiam, neq; formam gigni, sed τὸ σύνολον, simul totum: ita etiã nunc neque materiam, neq; formam gigni, sed utriusque τὴν σύνοδον, cõcursum. Et hic iterum adnoto, non dici nominatim quidem ab Aristotele, sed re confirmari, formas rerũ ex nihilo fieri. Nono autem capite, illud etiam est é septimo

tepetitum, ἐξ ὁμωνύμου, id est ἐξ ὁμοειδοῦς unumquodque gigni: utque artifex, operis speciem, sic semen sua potētia formam exprimat: ut materia, qualis est in semine, jam formæ suæ author esse videatur: quod iterū postea 5. ca. 8. metaph. dicetur. Attamē 7. cap. 12. metaphysici diret pauló cōstantius, semē nō esse caussam generandi hominis, sed hominem.

IN CAP. X. XI. XII.

VEruntamē à metaphysica in physicam acroasin tribus capitibus totis metaphysicus noster, & quidē ab essentiæ quæstione, digressus sit, domum redeat. imó veró, quia de essentia, cujus esset definitio, propositū erat totis tribus proximis capitibus, de definitione duas admirabiles quæstiones, suoque ingenio dignissimas (ut hîc Alexāder adnotavit) edisserat. Heus metaphysici, attentos & erectos animos hîc advertite: Quæstionū admirabiliū prima est, Utrùm partes in definitione totius cōprehēdi oporteat. Enimveró (inquies) ubi est quæstionis hujus admirabilitas? Certè in eo est Aristoteli, quód totū putat prius esse partibus, quia in partium definitione adhibeatur, & sine parte esse posit, nō contrà. At metaphysice, tā mirabilium problematū architecte, hoc totū partibus ipsum cōstituentibus quomodo tandē prius esse tibi videat, si caussæ cōponentes sint priores composito? Falsis definitionum quarundā exemplis de semicirculo, & acuto angulo hur inductus es. Nā semicirculus per diametrum & semiperipheriā comprehensum planū definiri potuit: & angulus acutus per genus illud, quo obtusus & acutus cōnnectetur: Et veró totum sine parte quod rogitas, totum nō rogitas, sed mutilum: & partes quædam sine toto multo justius constabunt. Sed magnifica distinctio hîc opponitur, de parte materiæ, quæ nō insit in totius definitione, tum de parte formæ, quæ insit. Enimvero fabulosa est & sophistica partitio: Nam si legitima definitio sit, omnes caussas rei naturā cōstituentes cōplectitur. Ideoque partes & materiæ & formæ complectitur. Quare admirabilis ista quæstio, & Aristotelis ingenio dignissima (ut loquitur Alexander) est admirabilis elenchus, & Aristotelis quidē ingenio dignissimus: tametsi, si per Alexādrum liceret, Eubulidi vel Antisthenī potiùs cuivis, quàm Aristoteli tanti sophismatis laudem tribuerem, præsertim cùm Aristoteles ipse vel contrarium postea 8. cap. 13. metaphys. dicturus sit, totū esse posterius parte. Sed tamen admirabile problema continuatur toto capite undecimo, de differentia partium in materia & forma: quibus ignorantis, definitio constitui nō possit: quia definitio est universalis & formæ. Partes veró materiæ sunt in specie diversis, id est in diversis speciebus, ut Alexander interpretatur: ut circuli æneï, lignei: quo commento nihil insipidius & inertius fingi possit: Partes enim materiales, ut in corpore hominis caput, venter, pedes: partes formales, ut in anima facultates vitæ, sensus, rationis. Sed tamen quæstionū admirabilium hęc altera fuerit: secundā germanissimæ admirabilitatis sequit. Propter quid definitū sit unum. Etenim ut altera quæstionis alterius admirabilitas appareret, etiam jactatum est hoc lóco, tantum quæstionē in Analyticis esse præteritā, ut apodictica videlicet analytica per hanc admirabilium quæstionū sacram theologiā perficeretur. Quamobrem metaphysici accurrite, & hūc alterum admirabilis sapientiæ fructū percipite. Problema est, propter quid definitum sit unū. Veruntamen, inquam, hæc maxima quæstio fuit 10. cap. 2. Post. quód definitio immediata esset una, unitate essentiæ: definitio autem nominalis esset una συνδέσμῳ, conjunctione, ut Ilias: quod etiā repetitum est in his metaphysicis 29. cap. 5. lib. & pauló antè quarto capite libri hujus, & repetetur 6. cap. 8. metaphysici: & de definitione per divisionem conficienda, quæ hîc præcipiuntur, prærepta antè sunt 14. 15. 16. c. 2. Post. Quapropter tāta hæc tamque admirabilis quæstio toties jam proposita, toties etiā soluta, quid aliud, quàm nostri metaphysici vel oblivionē, vel inconstantiam, vel in libris accumulādis animi morbū nescio quē admirabilē exhibet? Sed reliqua cōjuge: quomodo admirabilis secunda quæstio à theologo nostro dissolvitur? certè tam obscurè, ut Alexander adnotarit, non videri dissolutam: Interpres tamen ipse è verbis Aristotelis (ut potuit) impensè & operosè dissolvit, per analogiam physicæ rei. Quem-

Quemadmodũ (air) forma copulatur materiæ, & inde res physica efficitũ una: sic differentia ultima, tanquam forma, superioribus differentiis & generi, tanquam materiæ, cõjungitur in definitione: unde definitum unum efficitur. Sic enim Alexander ex Aristotelis verbis studiose docet, genus cum generalibus differentiis respõdere materiæ, differentiam ultimam formæ. In quo attingitur aliquid quæstionis é tertio libro octavæ, Utrùm caussæ sint genera. Veruntamen metaphysice divine, veruntamen metaphysicæ interpres eximie, quid vobis in ista analogia generis & differentiæ cum materia & forma voluistis? & quam dissimilitudinem pro similitudine induxistis? Etenim definitio (ut jam dictum est) si accurata sit, omnes caussas rei naturam constituentes duobus symbolis generis & differentiæ seu formæ complectitur: genus generales, differentia propria proprias caussas interpretatur: Itaq; cùm definitur homo, Aristotelis & Alexandri definitione, Animal rationale mortale, capax disciplinæ: necesse est hac definitione comprehendi non solùm materiam corporis humani, sed etiam formam, qua corpus humanum ita figuratum formatumque est, ut ex utraque compositum sit particeps & vitæ & sensus, quæ sunt animalis: item mortalitatis ac capacitatis actiũ ac disciplinarum, quæ sunt in reliquis differẽtiis: Itaque in genere, & differentiis generalibus comprehenditur materia formaq; generalis: in differentia propria comprehenditur materia formaq; specialis & propria. Quapropter & philosophi & interpretes philosophi, fallacem analogiam hîc commẽti sunt. Quapropter etiam Porphyrius hunc & philosophum & philosophi interpretem secutus, captiosam & sophisticam analogiam eãdem postea in Isagoge docuit. O' metaphysicam in quæstionibus admirabilibus divinam! Hæccine recondita theologia erat, cujus possessio vel divina, vel Dei propria videretur? O' Alexãdros & Porphyrios de coloribus judices cæcos! Hæccine sophismata tã ignava, vobis etiam cælestia divinaque φανεφέματα visa sunt?

IN CAP. XIII. & XIIII.

SEd tamen hæc sophismata saltem é quæstione deducta essent: Thesis enim Aristoteli fuerat de essentia, quod præcipué esset ens. At sex totis capitibus proximis superioribus Aristoteles quæstionem suam oblitus est, ut tales nugas é physicis etiam & analyticis iteratas nugaretur. Quid ergo? digredi à proposito, inutiles & inertes elenchos argutari, quando tandem desinet? Sensit, inquã, philosophus noster à propositis essentiis sese lõgiùs digressum & pervagatũ: πάλιν ἐπανέλθωμεν, rursus redeamus, ait. Agedũ, inquã, speremus melius de futuris: nõ fuit oblivio perpetua: de essentia tibi proposita dicito, si quid habes. Decima quinta quæstio tertii libri fuerat, Utrùm caussæ essent universalia: huc igitur revocatur, tandẽq; differtũ duob' proximis capitibus: Audiamus igitur hanc solutionẽ, primó disputatur universale esse, similitudinẽ é singularibus expressam: essentiã autẽ nõ esse separatam: id est Xenocraticã ideam nullam esse quod verũ quidem est, sed argumẽtis parum validis arguitur, & quidẽ repetitis é 1. & 3. metaphysico, ut tertia cõtra ideas ejusdem disputationis tautologia mirum sit philosophũ nostrum nihil moveri. Quatuor hîc argumenta sunt: primó, quia tale universale separatum, neq; omnium esset, neq; unius: secundó, quia diceretur de subjecto: tertió quia in Socrate alveare quoddam esset essentiarum, ut hominis, animalis, viventis, scientis, corporis: quartó, quia é multis essentiis esset essentia una, tertiusq; homo rediret: cùm tamen Democritus neget é duobus unũ, aut ex uno duo fieri: ut ex duabus atomis unã, aut ex una duas. At, inquam, disputator in solvendis quæstionibus acutissime. Platonica μέθεξις (si quis Xenocraticus tueri ista velit) his omnibus argumentis satisfaciet: & ridiculum est abuti nũc Democriti testimonio, in atomis præsertim, quas Aristoteles sexcentis locis labefactarit. Sed ad finẽ capitis singulare est illud Aristotelis problema: Cùm essentia neq; ex universalibus, neq; é singularibus actu essentiis constare possit, omnis essentia erit incõposita, ideoque definitionis expers: cùm tamẽ antea dictũ sit, esse definitionem essentiæ, vel solius,

lius, vel maximé: nunc autem nullius esse cõclusum sit: ideoq; definitionẽ prorsus esse nullam. Hoc, inquam, singulare Aristotelis est problema, unde efficitur, ut nulla sit omnino definitio. O' sophisticam vanis & inanibus sophiæ & theologiæ vocabulis appellatam! Huc undiq; ex infinitis aristoteleorum librorũ partibus remissi sumus ad omnium difficultatũ solutionẽ expetendũ: & tamen hîc tandem perdiscimus, nullius rei definitionẽ esse. At postea 3. cap. 8. lib. id sophisma Antisthenei objicietur. An igitur Aristoteles isto loco Antisthenes esse voluit? An divina ista definiẽdi theologia totam definiendi doctrinam abolebit? Certé Aristoteles laqueos istos modò non explicat, sed tantùm interrogat, an modo quodã definitio futura sit, modo quodã non sit: solutionẽ in posterũ pleniorem pollicetur. Et Alexander ait hãc quæstionem partim hoc libro, partim proximo explicatum iri: in quo fallitur ipse primùm, deinde credulos fallit: Nihil enim præcipuè hac de re dicetur septimo & octavo, imó nihil reliquis metaphysicæ libris. O' verum & integrum Plutarchi judicium! nihil in metaphysicis libris utilitatis esse doctori, neq; auditori. At id satis nõ est: in rebus nõ tantùm inutilibus, sed falsis & fallacibus ἀκριβολογίαν dialecticæ artis, & veluti perfectionem quandam metaphysica pollicetur: at nihil præstat, nisi anilia fatuitatis inauditæ sophismata. Sed tamen Aristoteles decimotertio capite ita disseruit, universale essentiã non esse. Decimoquarto specialis inde quæstio concluditur, Nullum universale est essentia: Idea est universale: Non igitur essentia. Sed hîc etiã præcipuũ est, ideã á rebus separatam nullam esse: & tautologia adversus ideas Xenocraticas quarta est, quia esset eadem numero aut diversa: si eadẽ, esset in diversis speciebus idem numero: & contrariæ species essent in eodem: si diversa, esset & infinitorũ, & multa, & tã multiplex, quotuplicia sunt genera: & homo esset præter animal: eademque absurda etiam majora acciderẽt, si ideæ dicantur esse sensibilium. Sed hic thesis vera est de ideis illis exẽplaribus & Xenocraticis: argumenta tamẽ hæc omnia τῇ μεθέξει pariter eluderentur. & tamen heus philosophe, quamvis in nugis cumulandis attẽtissime & occupatissime, tamen legibus tuis dormis, neq; es philosophus: discipulos & auditores tuos enecas. quorsum enim tautologiarum istarum acervus?

IN CAP. XV. XVI. XVII.

VErùm perge: thesis huc repetitẽ ex analyticis, definitionẽ & demonstrationem non esse singularium sensibilium, quia oriuntur & occidunt: neq; idcirco idearũ, quia singulares finguntur, & nominibus carẽt, quibus definiri possint: nec item astrorũ, quia singularia & sensibilia sunt. Veruntamen totum hoc caput valde falsum est: Etenim logica definiendi, est omnis entis & nõ entis: ideoq; & universalis, & singularis, & perpetui, & caduci: generaq; sunt & differentiæ tam singulorum, quàm universalium. Et tamen, heus divine metaphysice, memoria his totis in rebus præstãtissime, nònne disputasti antea essentias singulares, solas essentias esse? universales, generales, ideales nullas esse? Nònne etiam disputasti, definitionem essentiæ vel solius, vel maximè esse? ubi verò est acumẽ tanti ingenii? ubi interpretũ solertia? quomodo tam fœda antiphasis aciẽ hominum effugit? Definitio est tantùm, vel præcipuè singulariũ: definitio non est singularium: An hæc enã sophistica pro theologia nobis erit? Verùm persequere reliqua, De ideis exemplarib' & Xenocraticis assentior: Astrorum verò definitiones non esse, cùm astrologia doctrina sit, & inter præcipuas ab Aristotele tot locis numerata, quàm stupidus error erit affirmare? De cõmento autem demonstrationis jam sæpe dictum est. Et hîc locus bellus est videlicet in hoc libro, quo problema de nulla definitione solvendum sit: ac cùm disseritur, essentiam nullam esse, neq; universalem, neq; singularem, quia incomposita esset, ideoq; nullam definitionem fore: quænam (obsecro) hodi hujus enodatio erit, si dicam, definitionẽ esse duntaxat universalium? Aut quæ potius erit involutio, cùm universalem essentiã nullam esse dissserueris, cujus tamen solius nũc affirmes definitionem esse? En igitur ἀκριβεστάτη definiendi doctrina, quó analytica & topica, quò artes oẽs remittãtur. An posthac sine pudore, sine impuden-

impudētiæ manifesta professione, quisquam in scholas stultitiam istam inducere pro sapientia audebit? En arcana adyta sacerdoti sacrorū ipsi, ut videmus, ignota prorsus & abscondita. Decimosexto capite sequit̄, partes essentiæ, partes non esse, nisi potentia: quod in physicis adversus Zenonem jam usurpatū commemini: manū in corpore partem non esse, nisi potentia. Nam quod actu potest apprehendendo, significādo, scribendo, potest forma totius, nō sua: Amputata veró & mortua manus non amplius dicatur, nisi ὁμωνύμως, quia muneribus illis defungi non possit: Actu aūt manus esset, si separata posset ea munera obire. Verùm, inquam, id subtiliter & acutè dici audio, sed quám verè, cōsiderandum fuerit: Etenim potētia ista, quæ fingitur, actū nullum est unquā habitura: & si totum dicitur actu aliquid, certé partes actu etiā aliquid existimare necesse est: Relata enim ista sunt. Si pater est actu, est pater filii actu: & si filius est actu, est etiam patris filius actu. Deniq; si relatorum alterum est potentia, & reliquum erit: si alterum est actu, & reliquū, At totum & partes, relata sunt, neq; alterum, nisi alterius respectu, totum parsve dicitur. Quin 8. cap. 13. metaph. dicetur ab Aristotele postea, totum parte prius esse secundum rationem & essentiā: posterius, secundum materiam atque tempus. Quare valeat subtilitas ista, utq; inanis & nugatoria habeat̄. Sequitur, unū & ens, esse cōmunia quædā categoremata, ut sunt & principium, & caussa: ideoque essentias non esse, quæ solutio quidem videatur esse quæstionis in libro tertio decimæ quartæ, sed vana & sophistica. Nam cúm dicantur genera entis, non ideo sunt, aut nullius sunt essentiæ: imó contrá totum est: Si genera sunt cōmunia, sunt in unaquaque specie. Atq; huc etiam de ideis quædam revocātur, quód cúm fiant á suis authoribus essentiæ, rectè separentur, nō rectè autem cōmunicentur pluribus: neque rectè fiant perpetuæ, specie tantùm differentes á caducis. Atqui, inquam, ista æterni & caduci hominis differentia antea fuit, & insulsa de ideis tautologia quinta institui tur. Sed Aristoteles hoc loco idealia nomina proponit, ἄνθρωπος, αὐτοάνθρωπος, ἵππος, αὐτόϊππος, homo, ipsehomo, equus, ipseequus. Sic enim verbū (αὐτὸ) addebatur (ait) ad ideā significandū. Quapropter Aristotelis elenchus ille deprehendit̄, quód ideæ nominibus careant: quot enim nomina rerū sunt, tot etiam nomina fient idearū, præposito verbo, αὐτό. Atq; (ut hîc Alexāder ait) cúm idearum authores rogarentur, ubinā ideæ essent, collectis multis singularibus, Callia, Calippo, Phædone, solitos dicere, hîc universalis homo est: In quo logicê quidem loquebant̄, sed (ait Aristoteles) ista universalis per multos singulos uná collectos demonstratio, minimé authoribus idearum necessaria fuit: Nec enim si non cernantur á nobis ideæ, idcirco sequitur nullas esse: non certè magis, quàm de astris aspectui nostro occultis. Perge verô, capitis hujus clausula est, Universale essentiam nullam esse, neque essentiam ex essentiis cōstare: quo problemans illius definitionem omnē tollentis solútio scilicet exornatur. Sed capitis ultimi metaphysicam attēdamus: Sexdecim tota capita de propositis essentiis nihil docuerunt, decimumseptimum magnum aliquid & dignū tantá explicatione præstabit. Essentiam (inquit Aristoteles) quid & qualenā dicere cōveniat, rursus ab alio principio ordiamur: Fortassis enim ex illis erit manifestum, & de illa essentia, quæ separata est á sensibilibus essentiis. Hîc verô Alexander sui valde dissimilis mihi visus est: uno adhuc tantúm loco rhetor apparuit, cū duas illas admirabiles quæstiones, & Aristotelis ingenio dignissimas admiratus est. At isto loco mihi videtur non tantúm rhetor eloquens, sed vates quidā numine Dei afflatus: Sic enim ad hunc locū loquitur, Hoc in loco (ait) admirari licet, quám compendiariam viam ingeniosissimê divinus hic vir excogitaverit, ad primæ substantiæ cognitionē feliciter ac varié pulchreve investigandā: illius, inquā, omni honore dignissimi, & cunctis votis expetēdi, ac omnium parentis Dei: Inquirit enim hoc in loco, quidnā illud sit, quod materiā ad formas recipiēdas moveat, quod primam formā esse docet, quā substantiam quoq; licet appellare. At si forma est, quod in singulis materiam movet, ipsamque in ordinem redigit haud dubié aliqua forma est, quæ moveat, ordi

net, ac in eo statu, quo sunt, hæc nostratia constituat: quæ quidē est Deus optimus maximus. Hactenus Alexāder, quē non ut interpretem Aristotelis fidelē, sed ut vatem divino aliquo spiritu exultantem complector & suspicio: Hic enim locus nobis fuit primo physico, de Deo formarū naturalium authore & parente. Ergo fructus septimi libri permagnus hinc nobis constiterit, quód intelligamus, nō ab Aristotele (obscurius enim id agit) sed tamen ab Aristotelis interprete, Deum formarum naturalium authorem, opificem, creatorem esse. At, inquam, quid septemdecim capitibus erat opus, ut unius hujus versiculi theologiam, & præsertim tam obscuram, ab interprete Aristotelis potius, quám ab Aristotele ipso audiremus? Quid tum veró? quid reliqua capitis hujus afferent? Ex analyticis quædam sunt temeré huc relata, quod quæstio propter quid, non sit entis: Neq; enim quærit an est, aut quid est, sed entis de ente, cur hoc insit in illo: estq; interrogatio causæ modó formæ, modó efficientis, modó finis: temeré, inquā, imó veró incōstāter huc repetita. Negaverat enim metaphysicus noster 2. c. 6. metaphys. veri & falsi cōsiderationem ad metaphysicā pertinere, quia non esset entis simplicis, sed cōpositi: At nunc ista cōpositio eadē metaphysico tribuit. Quare si septemdecim capitum nugæ tam insulsæ, tam nugatoriæ subducātur, quis non indignabitur, tam putidā sophisticā altissimis & clarissimis sapientiæ & theologiæ titulis exornari?

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER VIII. *in octavum Metaphysicum.*

IN CAPUT I.

Receperat Aristoteles in extremo sexto, de essentię duobus generibus sese dicturū secundum categorias & secūdum potētiam actumq;: De essentia initio libri hujus transitio quædam est, primó per epilogū quędā quatuor capitū primi, quód essentia sit præcipuē res physica & sensilis: deinde mathematica tū forma, deniq; materia: quæ tamen sexto libro dicta erant tā ineptè, quàm modó repetuntur: Secundó, quód universale & genus, magis sint essentię, quàm singulare & species. Heus veró metaphysice, quid repetis? contrariū enim antea disputasti, & mox repetis. Hîc veró Alexander, excusandi gratia ait hæc Aristotelē non dicere ex animi sententia. O singulare & interpretis hujus simplicitate dignissimū tectoriū! hoc enim tectorio teguntur omnia mendacia, quæ quisquam usquā mētiri possit. Tertió, quod universale, genus, idea res sint affines. At id primo & tertio libro dictū est potius, quàm septimo. Atque hîc quarto loco memineris, Platonis ideas ab Aristotele logicas fieri: Sic enim 6. & 7. c. 1. & 6. c. 3. metaphysicē Aristoteles ideas cōtra Xenocratis commentū interpretatus est. Quartó, quód gratiā essentiæ de definitione tractatum sit. Atq; hic est epilogus: Deinceps veró de essentiis materiatis & sensilibus agendū esse proponit, quarum dūtaxat est ortus & interitus: quod tamē etiā dictū prius est. Verùm de essentia sensibili deinceps agitur, cujus partes sunt materia & forma. materiā itaq; primam essentiam esse differitur, eamq; omnibus motuū generibus subjectā, ortui, interitui, accretioni, diminutioni, alterationi, lationi. Enimvero metaphysicus hic noster valdé obliviosus est. Quoties enim obliviscitur, metaphysicā sibi definitam esse entis, quatenus est ens? At quænam physica de sensilibus seges, & quanta totis hisce cāpis seritur? ac ne nos nescii essemus, alienam rem hîc agi, Aristoteles ipse nominatim physicam hîc appellat, in eaque sibi his de rebus disputatū prædicat. Quid vis igitur fiat homini toties extra propositos sibi cancellos egredienti? quid eadem toties iteranti?

IN CAP. II.

Physica Democriti deinceps reprehendit, qui cōprehendebat rerum physicarū materiam corpore, formā differentia fluxus, conversionis, contactus, id est figuræ, situs, ordinis. At (inquit Aristoteles) differētiæ formā faciētes multo plures sunt, ut cōpositio, vinculū, glutinū, clavus, situs, tēpus, locus, affectus sensibilis, excessus, defectus. Sed enim

enim logica hæc Aristotelis ex sis tã multis differênis ad essentialem formam cõstituendum tam inepta est, quàm Democriti forma é differennis figuræ, situs, ordinis: & eadem Democritica tamen fuere tum primo physico, tum primo etiam metaphysico: ut Aristotelis gravissimus ille tautologiarum infinitarum morbus perpetuus appareat. Perge veró, quid deinde sequiturɾ Aliud est materia (ait metaphysicus) aliud forma: & hanc utramq; definitdo complecti debet: easq; definitiones meritó Archytas probabat: Atque, inquam, eas equidem probo, & logicam illam Archytæ veterem tam accuratam fuisse valdé gaudeo: ut nihil alienum sit, ab eodem conscriptas fuisse Categorias illas decem; de quibus 5.ca. 1. metaphys.

IN CAP. III.

THeologia capitis tertii dissoluta est admodum quatuor diversis in rebus: Prima, quæritur utrùm homẽ signum sit compositi, an formæ: neq; dissoluitur é materia, quia facilis erat (ait Alexãder) cùm pateat, signum esse formę, non compositi. At, inquam, interpres eruditissime, falsum id est: Aristoteles enim non Aristotelis animã tantùm, sed é corpore animaque compositum Aristotelem significat. Et tamen (ut hîc Alexander ex Aristotele ipso interpretatur) hæc quæstio ad propositam Aristotelis de physicis essentiis quæstionem nihil attiner. Sic elenchus in Aristotele simplex feré nũquam est: multiplicari sophisma; logica videlicet egregia est Aristoteli: Quid tum posteaɾ quid habet pars alteraɾ Syllaba, nõ est elementa: nec domus, lateres: nec homo, animal bipes: nec omnino compositum, sua materia, sed forma. At, inquam, verum quidem est, compositum & materia & forma, non esse materiam: At non est verum, hominem nõ esse animal bipes: Nec genus illud cum differentia generali, sola materia est, ut antea deceptus Aristoteles affirmavit: nec tamen est verum, compositum, suam esse formam. Enimveró Aristoteles isto loco πλατωνίζει, sed non satis Aristotelicé: Platonis ea philosophia est in Alcibiade, hominem esse mentem, mentisque organum esse corpus. Sed Aristoteles (cui sæpe aliás commodum fuit Platonis tropos istos cavillari) sermonis proprietatẽ & simplicitatem præsertim in acribologia metaphysico proposita imitari minimé debuit. Atque hac etiam in parte repetitur 3. cap. 6. metaphys. propositũ, formas sine generatione & corruptione nasci & interire, instat contactuum, momentorum, pũctorum. In quo rursus de nihilo physicas formas fieri theologus noster profitetur, ut antea. Tertia pars capitis est adversùs Antisthenis logicam. Hic Cynicus inverecundé antea negaverat homini ullam esse facultatem cõtradicendi, ac pené mentiendi: nunc negat eadem verecundia rem ullã definiri posse: quia definitio longa oratio esset, compositisque partibus plerisque constaret, quæ singulæ anté definiendæ essent: ut in lõga oratione, animal rationale, mortale, mẽtis ac disciplinæ capax, multa esse composita: animal rationale, compositum esse quiddam é materia & forma: ex animali, ut ex materia: ex rationali, ut é forma: mortale item esse compositum, tanquam mortale animal intelligatur, & sic deinceps. Itaque nihil accuraté posse definiri, sed describi utcunq;: ut, quid est argẽtum, neque definieris absoluté, sed descripseris, ut stannum. Hoc Antisthẽneum problema Alexander docet ab Aristotele ex eo dissolvi, quód omnes orationis illius longæ, seu definitionis partes, sint formales, nõ materiales: formales autem, ut demonstratum prius sit, in definiendo adhiberi: At, inquam, id Aristoteles hoc loco non dicit, sed ait prima illa, é quibus definitio constat, perpetuó definiri non posse: aut si diceret, diceret inconstanter: quia pauló anté in definitione genus cũ generalibus differentiis analogum materiæ differentiam ultimã formæ dixerat. Ergo & hoc prioribus sophismatis novum sophisma aggregatur: Pars ultima capitis est ἀναλογία, relatio & comparatio, quia utrumque tum dividitur in partes individuas, tum mutatur additione & detractione, tum unitate quadam est unum, tum neque magis neque minus suscipit. At, inquam, ἀναλογία ista cùm inepta est, tum quid est ad quæstionem de essentiis sensibilibus accommodataɾ Denique quid hoc totum caput, quàm metaphysicam, nisi sophisticam instituitɾ

IN

IN CAP. IIII. ET V.

Caput autem quartum, quæstionis licet à metaphysica alienæ, tamen non est à vero prorsus alienum, quód materia cujusque rei sit propria proximaque, diversorum diversa: ut serræ ferrum, vestis lana: ex eadem tamen à diversis artificibus diversa fieri possint, ut à lecticario lectica, ab arcario arca: neque tamen materia sola, sed quælibet etiam caussa debeat esse propria: qualis in homine sit sanguis menstruus pro materia, semen pro efficiẽte, forma, quidditas, finis (ut est in physicis rebus) idem cum forma. At hæc, inquam, vera sunto, seu logica, seu physica: quoties autem in logicis, in physicis, in his etiã metaphysicis proposita? Elenchus etiam ille, quód forma & finis sit idem, quoties objectus? quoties refutatus? Neque veró quinti capitis metaphysica multó elegantior est, formam in individuo sine generatione fieri, sine corruptione extingui, quod quoties jam iteratum & reiteratum est? & tamen quoties ab Aristotele iteratum est, lubet etiam toties adnotare, formas rerum naturalium ex nihilo fieri. Perge tamen, quid sequitur? materiam capacem esse contrariorum: neq; tamẽ animal esse subjectum vitæ & mortis, sed hoc fieri illud: ut dies sit post noctem. quæ item tautologia, quám perpetua adhuc fuit?

IN CAP. VI.

Perge, quidnam tam nobilis metaphysicæ superest? Quæstio, inquã, quomodo definitio sit una, quæ bis proposita, nunquam tamen soluta, tandem solvitur, ait Alexander. Et tamẽ non prorsus idem anté actũ est, sed quæsitum, quomodo definitum esset unum. Attendamus igitur tam magnifici problematis solutionem. Unum variis modis dicitur (ait metaphysicus) ut tactu, ut visco: definitio autem, est oratio una, nõ conjunctione, ut Ilias, nec item τῇ μεθέξει idearum, quia tum esset definitio tã multiplex, quám multæ ideæ: sed est una, quæ est unius. Nam tametsi cõstet é partibus quarum altera est materies & potentia, altera est actus & forma: attamen ut artifex ex utraque unum opus efficit, sic id quod facit, in generatione naturam unã cõstituit. Hîc valdé solicitus & exercitus est Aristoteles, ut nihil aliud disputet, quám antea tam multis verbis disputavit: neq; quæstionem illam, nunquã antea solutam, dissolvit aliter, quám antea dissolverat. Sed singularia sunt de unitate, quæ sequuntur: genera illa entis summa, quæ dicuntur, essentiam, quantitatem, qualitatẽ, & cætera esse propriè unum: quia non sunt in uno & in ente, tanquam in genere: nec ideo habẽt materiam ullam, neq; intelligibilem, neq; sensibilem. O singularem metaphysici logicam! Ens & unum genera fecerant Pythagoras & Plato, ut tertio metaphysico patuit: Ens & unum, synonyma nõ fuerunt Aristoteli quarto metaphysico, neq; tamen homonyma: metuebatur enim categoriarum quædã ruina, si summa decem genera continerentur uno genere entis & unius: hîc etiam metus idem permanet, sed inanis & vanus. Decem enim genera illa, quæcũq; sint, obtinebunt sané statum κοινότερον, si genere uno tanquam capite contineantur. Sed tamen quale est istud, genera hæc decẽ propriè unũ esse, quia neq; genus, neque materiam habent? quia formæ sunt (ait metaphysicus) simplices & incompositæ? At sapientissime theologe, quamvis nullo genere alio tibi contineantur, attamen genera tibi sunt, ideoque subjectis speciebus, materiã (ut docuisti) præstabunt. Quare totum problema tam laté jactatum, valdé ridiculum fuerit, valdeque ridicula ipsius solutio. Atque hîc iterum μέθεξις irridetur, & Lycophrõ sophistes ille primo physico appellatus, qui caussam rogatus, cur scientia & anima esset una: copulâ id effici respondebat: Sic alios quærentes caussam unitatis, similia dicere, ut vitam esse copulam animæ cum corpore: valetudinem, copulã animæ & corporis. Quibus istis, concludit metaphysicus nullam esse caussam unitatis in rebus, præter eã quæ ad actum in potẽtiam movit: Quã sententiam Alexander etiam rhetoricé extulit. Hoc in loco (ait) divinum viri hujus artificium admirari licet, quo à posterioribus (neque enim aliter hoc fieri posset) nobisque notis viam ad Deum optimum maximum ac omnium parentem & conditorem cognoscendum nobis cum ratione aperit, docens, ut faber ærarius caussa est ut æs & globus unum sit, sic facultatem motricem ipsius ac

effectri-

effectricem caussam esse rerū omnium, ut sic habeant, quemadmodum sese habent. Hæc Alexandri rhetorica tertia est consimilis secundæ, in qua hominē hactenus laudo, quòd de Deo religiosé pieq; sentire videatur: tametsi postea theologia horum philosophorum valdè impia erit: progressum autem illum à posterioribus nullum hîc video: physica enim cognitionis ordine theologiā Aristotelis judicio præcedit. Quamobrem subducito, qui hæc audis, vel legis, sex hujus libri capita, & Aristotelis vim quandam admirabilem, vel potiùs incredibilem contemplare, qui de nihili nugis ac sophismatis sapientiam primam diuinamq; nobis commentetur. De physicis essentiis thesis erat instituta: liber integer sex capitū factus est, ut de iis novi nihil prorsus intelligeretur, nisi Democritos & Antisthenes absurdos esse, sed Aristotelem partibus infinitis absurdiorem esse. Et tamen annorum duo millia furtum tectumq;, imò sacrum & inviolabile sapientię, philosophiæ, theologiæ nomen his sordibus tam sordidis permanŝit. En igitur, veteres logicos vera dicere negato: lógicam in metaphysicis de materia formaq;, de definiendo temerè permisceri: Plutarchi judicium falsum prædicato: nihil his in libris neq; docenti, neq; discenti commoditatis futurum.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER IX. *in nonum Metaphysicum.*

IN CAPUT I.

Quidē quid deinceps consilii capiam nescio. Pergā tot nugas tā sophisticas, tamque lectu audituq; indignas persequi? quis enī leget hæc? quis audiet? an parte operis ampliore disceptata: reliquum auditori per se considerandū, & ex analogia præcedentium judicādum relinquam? Sed modus potiùs quærendus est, ut omnia breviùs & succinctiùs amplectamur. Aggredū: partitio fuerat in extremo sexto de ente: duoq; ipsius genera futura metaphysicæ proposita erant. alterius per categorias: alterius per potentiam & actum. metaphysica entis per categorias tractata adhuc est duobus integris libris, septimo & octavo: tractabitur deinceps noni libri capitib' decē, ens per potentiam & actum. Sed de potentia totus liber est: de actu separatim absq; potentia nihil est. Itaq; liber hic potentiarū liber inscribi possit: & quidem liber admirabilis reputanti è potentiæ significatis antea jam etiā declarans, tantum sermonē institui potuisse. Sed capita subducamus. Primo capite de potentiæ modis repetuntur dicta priùs ad 12. cap. 5. metaphys. de impotentia, quia privatiò potentiæ esset: repetūtur dicta priùs ad 22. cap. 5. metaphys. Sic eadē fidelia duo parietes dealbantur. Et nos fortasse non satis Aristotelis ingeniū novimus: qui tautologiæ sempiternos in his metaphysicis elēchos toties arguimus. Beneficio enim hujus sophismatis, videmus ex uno unius capitis vix argumento, tot libros ꝑduci. Sed interea Aristoteles geometricā potentiā, ut antea, rejicit velut impropriam: Alexander autem, theorema Arithmeticū ad potentiæ illius explicationem huc attulit: Quadratū dupli est quadruplū ad quadratū dimidii; ut in 3. & 6. quadrata sunt 36. & 9. quorū prius posterioris est quadruplum.

IN CAP. II.

Quid tum verò? Potētia est ἄλογος, sine ratione, ut visus videndi, & alterius tantùm contrarii est: vel cum ratione, ut artiū & sciētiarum, & est utriusq; cōtrarii: alterius per se, alterius per accidens. Atqui differētia hæc ut vera sit, non tamen est metaphysici, qui de ente, quatenus est ens disserere debeat: potentia autem rationalis sit hominis propria, nō autem cōmunis omnis entis. Atq; hîc Alexander artē & scientias in facultate & efficiēdi principio numerans, non meminit artem in genere formæ à se collocatam esse.

IN CAP. III.

Megarici censebant actum & potentiam idem esse: idq; solum esse possibile, quod esset. Hîc error arguit' per omnia genera potentiarū, & Protagoræ errori comparatur: statuētis, quidlibet

quidlibet esse tale, quale homini videretur. Hîc veró Megaricos meminerimus logicos fuisse ante Aristotelem, ut in logicorū historia notavimus. Verū quāvis properanti non est tamen prætereundus insignis loc⁹ ille citatus à nobis tertio physico adversus motus definitionem inanē: Energiæ nomen (ait metaphysicus) ad entelechiam pertinet, & maximé ad cætera é motibus alia: Videtur enim energia, maximé motus esse. Hæc Aristotelis verba Alexander pauló clarius interpretatur: Quoniam autem (ait) actus bifariam dicitur, uno modo, fines ipsi: ut finis dealbationis, qui quidem est ipsum albū in quo cessat & consistit dealbatio, actus dicitur: & pari ratione cæterorum motuum fines, actus nuncupantur: quos quidem fines ipse proprie nominat entelechias. uno igit modo, actus ita dicitur: alio veró, actus dicitur ipse motus, exempli gratia, dealbatio, ne ab hoc exemplo discedamus. Hæc igitur Alexander congruenter Aristotelis sentētiæ: unde intelligimus, ἐνεργείας & ἐντελεχείας nomine duo significari, primó finem motus & formam: secūdó motum ipsum: quorum neutro motus definiri potest. Itaq; (ne conqueramur fructum in metaphysicis nullū esse) magnum ex hoc loco magni prorsus argumenti beneficium ab Aristotele percepimus.

IN CAP. IIII. V. VI. VII.

Capitis quarti metaphysica, tautologiam continuat: Possibile id esse, quod accidere possit, quamvis neq; sit, neq; futurum sit. item quinti, sed ineptiús multó: Repetit enim de secundo capite potentias rationales, & addit, comparari consuetudine vel doctrina: ideoq; multis antecedentibus actionibus, irrationales autem minimé. Sexti capitis tautologia multó est ineptissima: cùm enim ꝓponatur, de actu dicendum esse, tamen possibilis definitio repetitur é quarto capite, quód possibile sit, illud quod est, vel quod quamvis non sit, possit tamen esse: ut dimidia linea est in tota: & Mercurius in ligno. Sed metaphysica Aristotelis ex ἐνεργείας definitione in primis est animadvertenda. Hîc Aristoteles energiam definiri nō posse profitetur, qui tamen voluit tertio metaphysico motum ἐνεργείας specie definire: quin satis esse ait, si ἐπαγωγὴ καὶ ἀνάλογον adhibeatur. Huc igitur præteriens animadverte. Septimi capitis metaphysica, non tantùm tautologiam, sed falsitatem habet, é 1. cap. 8. physici repetitam, quod potentia dicatur, quando propé ad actum accesserit: ut terra, non potentia homo, sed semen. At, inquam, differentia est omnis caussæ communis, propinquum, remotum: Cur igitur potentia non & remota & propinqua dicetur?

IN CAP. VIII.

SED metaphysica sublimior deinceps erit, ut tautologias tam multiplices abundê cōpensatura videatur: quod actus antecedat potentiam λόγῳ, χρόνῳ, οὐσίᾳ ratione, tempore, essentia. Enimveró etiam in his meretibus decipimur é 7. cap. 8. phys. repetitis: sic enim illic disputatum est, lationem reliquis motibus priorem esse. Sed tamen cedo, quæ nam hæc argumenta sunt? Actus præcedit in homogenis potentiam (ait metaphysicus) ratione, tempore, essentia. At, inquam, quæstio de ovo & gallina apud Macrobium lib. 7. Saturnaliorū ejusmodi fuerit, utrùm ovum gallinam, an hæc illud antecesserit. Hæc argumenta Aristotelis ἀκριβολογίαν expetenti nihil persuadebunt: Quin postremum de essentia superiora refellent. Actus antecedit (ait Aristoteles) potentiā essentia, ut vir puerum: quia posteriús genita, sunt essentia priora. Enimveró illud idem 7. cap. 8. physici fuerat. Nam si actus ita præcedit potentiam essentia, præcedit sané excellentia & perfectione: sed ratione atque tempore in primis posterius erit. Ita bellæ disputationis hujus antecedēs refelletur cōsequente, totaq; actus ista præstantia nugatoria deprehendetur: cumulus deniq; sophismatum duntaxat erit, ad sapientiæ & theologiæ nomē prætexendū. Pleraq; veró insignia & illustria hîc interseruntur, à nobis in logicis scholis appellata. Aedificator esse nemo potest, qui nihil ædificarit: neq; citharista, qui nihil anté cecinerit: Pausonisq; Mercurius in lapide sic à Pausone cælat⁹, ut spectator nesciret intusne an foris esset. Est præterea

locus ille appellatus ab Aristotele secundo physico de fine duplici, forma, & usu formæ: sed obscurus est locus, ut tū quoque diximus: quód ἔσχατον, extremum, modò sit usus, modò opus. & tamen hic Alexander usum interpretatur actum. Postrema capitis hujus tautologia est, actum in æternis esse, non potentiam: quia potentia sit contradictionis & corruptionis, quæ æternis nō conveniunt. Potentiam tamen motus ex loco in locum solam illis convenire: at quia æterna tota sunt actus, idcirco sine labore motum continuant. At, inquam, placitum id est Aristotelis. Potest Sol multa generare, corrumpere, movere denique, quæ nunquam tamen movebit: & modò syderibus attribuere motum æternū sine labore, quia potentia careant, argumentum est levissimum, non in eadem quæstione octavo physico adhibitum: Illic enim motus æterni suis motoribus sine labore sunt attributi, non quia potentia carerent, sed quia moverent tantùm, non moverentur. Hic verò physicos irridet Aristoteles, qui finem mundi pertimescerent: quos tamen 1. cap. 8. Phys. adversus Platonem nullos fuisse confirmabat.

IN CAP. IX.

NOno capite continuatur eadem actus prestantia, quòd actus bonus potentia boni melior, malus autem potentia mali deterior. quæ res obscurissimis verbis ab Aristotele proponitur, & Apollinem interpretem (ut ait Alexander) requirentibus: Ideæ etiā hic collocātur: & in diagrammatis geometricis potentia licet antè 12. c. 5. lib. & 1. c. 9. lib. repudiata, tamen tractatur: sed ænygmatis potiùs, quam exemplis, ut etiam Alexander profitetur, de triangulis angulis æquantibus duos rectos, deq; recto in semicirculo: quorum potētiam Aristoteles illic ad punctum unum, hic ad tres rectas æquales refert. Res è primo & tertio elementorum Euclidis perspicua est: At potentia (quam modò interpretatur Aristoteles) mathematicis est inaudita: potentia enim vel numeri, vel magnitudinis, dicitur illis quadratum: potentiam linearum angulos dicere, tametsi verū sit, erit tamen in elementis novum & inutile.

IN CAP. X.

VErùm potentiarum tam mirabiles potentias, quando tandem expedies? Expeditæ, inquam; sunt. potentiarū liber clausula singulari concluditur, Ens & non ens dicuntur per figuras categoriarum, per actū & potentiam. sed præcipuè verum & falsum modò singulis in rebus, ut simplices intelligentiæ: modò in compositis & divisis: intelligētiarumq; & orationum veritas pendet è rerum veritate: In rebus ita necessariis & impossibilibus necessaria & impossibilis, in possibilibus possibilis: deceptioq; secūdum quandoq; in possibilibus tātùm versatur: deniq; verum & falsum, tanquam ens & non ens efficiuntur: Hæc enim capitis hujus est philosophia. O philosophiam inconstantem, & decretorum suorum immemorem! In sexto metaphysico ens verum & falsum rejectum erat, quia mentis esset, non entis: & modò repudiatum improbatumq;, in metaphysica eadem instituitur & probatur. O veraces logicos Alexandri monitores! quid novē totis adhuc metaphysicæ libris Alexander vobis, nisi è logica confusum & obscuratum objiciet? quo argumento monitionem vestram refellet? Quid enim, cùm superiores libri alii, tum proximi tres, nisi logicas ex organo logico tautologias habuerunt? O Plutarchi judicium de stulto & falso sophismate sapiens & verum! Ens per categorias, ens actu & potentia tribus metaphysicis libris; secundo, octavo, nono tam insolentibus tamq; anilibus nugis amplificatū, quid aliud est, quàm judicii hujus argumentum & authoramentum?

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER DECIMUS, in decimum Metaphysicum.

IN CAPUT I.

PErge verò, vel propera potiùs. (cruciatus enim est audire hæc aut legere) Quid habebit liber decimus? certè tautologias in superioribus libris antè dictorū, & quidē etiam sæpiùs jam plerisque locis repetitorum:

ut tautologię tautologiis in contemptū logicæ omnis accumulatæ videātur. Alexander (opinor) hic erubuit: Parmenidem Platonis de ideis ipsoq; uno prætexit, tanquam Aristoteli adversus Platonemq; æmulatio fuerit. Verum est:

Jungentur jam gryphes equis: ut ait poëta noster. Quid enim tam dissimile, quám Parmenides Platonis, & decimus hujus metaphysicæ? Repetuntur primo capite modi unius é 6. cap. 5. lib. sed pro omnibus quatuor sunt, continuum, totū, singulare, universale, & hi quatuor modi illam videlicet modorum multitudinē vanam fuisse & sophisticam cōvincunt: sed metaphysica prorsus hic egregia est de uno, quód sit mensura rerum omnium, ut unitas in numero: pes unus in magnitudine: sic deniq; unum in quoq; genere minimum est mensura, ut in ponderibus pondus, in motibus motus, in vocibus vox. Secundo capite Pythagoræ, Platonis, & reliquorum philosophorum sententiæ de uno repetuntur, Protagoræq; sententia illa é quarto libro repetita deridetur, hominem esse mensuram rerum omniū: quo cūm egregium aliquid dicere videatur, nihil tamen dicat. Ecquid, inquam, de uno præterea dicetur? modi unius repetiti sunt, repetitæ de uno sententiæ: quid repetetur amplius? Tertio capite differitur, unum & multa esse adversa: imó adversorum omnium principia, quó ipsa referantur, ut idem, æquale, simile ad unū: diversum, inæquale, dissimile ad multa: quam *ἀναγωγὴν* Aristóteles in libro illo de bonis descripserat, ut hic Aristoteles & Alexander ostendunt. Dic veró tautologias reliquas, quám brevissimé poteris. defessus enim sum hæc audiendo. Totum, inquam, 10. cap. 5. lib. de eodem, diverso, oppositis, differentibus huc revocatur. Sed interea generis illa vera definitio comprehenditur, quam nos in logica sumus sequuti. Genus est quo utraque differentia sunt eadem secundúm essentiam. Additur etiam illud, quæcumque differunt, differre genere, aut specie: genere, quorum materia est diversa: specie, quorum genus idem. quem locum ad tollendam numeri differentiam in logica citavimus. Quarto capite continuatur elenchus idem, sed inconstantia mirabili. Speciei cuilibet æqualiter genus cōmunicatur: attamen Aristoteles quærit sophisticé admodum de quatuor oppositorum speciebus, quæ maximé sit opposita. hoc sophisma tamen hic præcipué non arguo. Adversis tribuitur hic maxima oppositio, ut antea 10. cap. 5. lib. tributa est: dein de eodem capite per oblivionem vix credibilem, maxima illa oppositio contradictioni attribuitur. Quo in loco (ignoscite mihi, qui hæc legetis) obstupui: Quid enim tantis in nugis facerem, & apud me ipsum cogitavi, quomodo hanc repugnantiam defensurus esset Alexander: Ad eum itaq; me contuli: equidem reperio solutionem interprete imperatorio dignissimā: Contraria his (inquit) non hoc tantúm loco, sed in libro de interpretatione philosophus dicit: sed dicit gratiâ exercendi auditoris. O' me simplicem, & legibus Aristotelis valde simpliciter addictum! Etenim si quis in mendacio deprehensus sit, docuit antea Alexander culpæ solutionem. Affirmes enim te nō ex animi sententia dixisse: vel (quod etiā elegantius est) exercendi auditoris gratiâ te loquutum esse. At at: certé illud est in primis in metaphysica palmarium: id Romanus orator ille præsidio sibi habuit, cūm vituperaret pro rostris Crassum, quem ibidem pridie illius diei laudasset. Appellatus enim de incōstantia, respondit exercendi ingenii gratia vile illud argumētum sibi declamatum esse. O' fatuas Aristotelis leges, de veritate, de affinitate, de proprietate! nihil profectó sapitis: duæ Alexādri solutiones pluris sunt, quám vestra omnis quātalibet prudentia. Veruntamen redeamus. Alia est etiā hoc in loco metaphysica, de contrariis nobilior: Genera contrariorum antea quatuor facta sunt, relata, adversa, contradicentia, privantia. Hic Aristoteles docet adversa in privantibus, privantia in contradicentibus contineri. Eat nunc igitur Alexander, & Plutarchum mendacii arguat: utilitatem hanc tam luculentam opponat. Veruntamen hic diutiús immoramur. Capite quinto iteratur *ἀναγωγὴ* cōtrariorum omnium ad unum & multa: interseritur illud, quod *πότερον*, Utrúm, interroget opposita: ridiculamq; esse interrogationem, Utrúm homo sit, an albus: nisi ex hypothesi: ut uter accessit, Cleon an Callias? si pactū fuerit

fuerit alterutrũ vẽturum esse. Deinceps theses sunt, quales ab elemẽtariis dialecticæ in schola disceptari solent: Dictum est, contraria unũ uni opponi: cõtra doctrinam illam objiciũtur magnũ & parvum, quæ opponuntur æquali: Itẽ sexto capite, multa & pauca, quæ opponũtur uni. De primo res videtur Aristoteli facilior, quód magnũ & parvum, relata sint inter se: æquale autẽ inæquali sit adversum. At magnũ & parvũ nõ relata sunt, sed potiús disparata quędam mediocri: ut magnũ sit majus quàm deceat, & parvum, minus quàm deceat. De uno, paucis, multis, sophisma prolixius est: Quid quid est multũ, est multa, & paucũ pauca, paucaq; multa: At duo sunt multa, unũ pauca: unũ igitur multa. Tam gravis igitur quæstionis solutio est, pauca & multa, relata esse inter se: duoq; pauca simpliciter esse, multum autẽ primũ; id est binarius est ultima paucitas & multitudo prima, unũ & multa esse adversa. Nec igitur uno oppositionis genere plura opponẽtur uni. En philosophiã theologiæ nomine tituloq; dignissimam: In quo ambiguitas est in verbo multitudinis, quæ modó numeri simplicis nomẽ est, modó opponitur paucitati, multũq; & paucum sic opponũtur, ut magnũ & parvum, multũ plus quàm deceat, paucum minus quàm deceat. Atq; hic exultãs in solutione tã arguta philosophus, Anaxagoram docet, quomodo loqui debuerit, cúm dixit, Omnia simul erant multitudine infinita & parvitate. Parvitate (inquit) dicere non debuit, sed paucitate: tum enim errorem infinitatis animadvertisset: Atq; hic etiam multitudo; numeri genus efficitur. Id igitur Alexander videat, quem reliqua libri hujus capita interpretari puduit: aut certé interpretatio periit: pudoris autem é proximo libro conjectura quædam erit. Septimo capite docemur, contradictionẽ carere medio, quod verum est: item relata, non adversa medio carere, ut sciẽtia vel scibile. Quod & præcepto, & exemplo falsum est. Octavo capite repetitur definitio generis illa anté posita, sed verbo uno deterior: Genus, est quo differentia sunt eadem, non secundũ accidens: tum pleraq; de contrariis repetũtur, genusq; rursum speciei materies efficitur, sed falsó, uti docui. Nono capite thesis est superiorum duarum cõsimilis, quód mas & fœmina specie nõ differant, sed accidentia sint animalis propria, & accidentiã materialia: Speciei autẽ differentiã tantùm faciant contraria in ratione & forma. Quo in loco Aristoteles ait singulos homines, species hominis non esse: neq; specie differre, sed carne tantùm & ossibus, materia deniq;. Cujus impietatis sophismate nullũ capitalius ab Aristotele unquam somniatum est: detractis enim materiæ differentiis (ut post mortem accidit) animæ nostrę, aut nihil essent, aut unica ex omnibus futura sit: omniaq; illa redeant, quæ adversus Porphyrium scholæ logicæ disseruerũt. Multó veró fuit illud elegantius tertio libri hujus capite: Quæcumq; differũt, differre genere aut specie: tertia hæc impii numeri differentia nulla fuerat. Caput decimum thesin etiam differit præcedentium affinẽ: Adversa sunt diversa speciei. Corruptibile & incorruptibile, sunt adversa. sunt igitur diversa specie. Quod si fit, idẽ poterit esse, ut album & nigrum, sic corruptibile & incorruptibile. Solutio autem difficultatis est, quód contraria quædam sint accidentia, ut album & nigrum corpori: quædam essentialia, ut corruptibile & incorruptibile suis subjectis. Atq; inde vellicantur ideæ: quia homo esset modó corruptibilis, modó incorruptibilis. Quapropter quid ad decimi libri epilogum veteres logicos, quid Plutarchũ advocari necesse est? Alexander Aristoteli miles licet devotissimus, tamen sanctissimum illud militiæ sacramentum, quómodo in tot & tantis tautologiarum non cumulis, sed præaltis montibus præstiterit? quos Pausonas, quos Hegemonas huc retulerit?

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM

carum liber undecimus, in undecimum Metaphysicum.

IN CAPUT I.

Ristoteles superioribus libris é logica, é physica, é metaphysica etiam ipsa, importunissimas tautologias habuit: attamen ad præsentis libri sophisma logicæ videantur. Ete-

nim de primi,ſecundi,tertii,quarti,ſexti metaphyſici, deq; quinti phyſici ſophiſmatis, prorſus iiſdem unum ſophiſma perpetuum toto metaphyſico undecimo continuatum eſt. Patientiam equidem Ariſtotelei ingenii tolerantiamque ſæpe aliás admiratus ſum:admirationis tamen hujus argumentum nullum adhuc tam locuples & illuſtre fuit: Appelliconis tineæ, ænea pila, & alia neſcio quæ excuſationis genera in acroaſi phyſica fuerunt. Tineæ veró quidlibet hic arroſerint. Decidat pila, altiſsimo ſono perſtrepat,philoſophum iam fœdę tautologiæ indormientem exuſcitet; & tamen tautologiæ, quam ipſe confitetur, quam Alexander interpretatur, quam etiam collaudat poſtea. Non abhorret (ait) tautologia iſta ab Ariſtotelis ingenio, qui omnibus quidem in locis, ſed in hoc potiſsimúm opere ſolet ad veritatis confirmationem his eiſdẽ de rebus meminiſſe, ac toties quæ ad ipſas pertinent,diſputare. Heu me miſerum,qui ſolutionem iſtam adhuc neſcierim! tautologiæ ſophiſma Ariſtoteles ipſe docet tam multis in logica locis eſſe fœdiſsimum:& duabus logicæ præſtantiſsimis legibus καθόλου πρῶτον & doctrinæ methodo oppoſitum: id quia veré & catholicé doceretur,credidi: & ab his tautologiæ ſordibus liberales artes vindicare contendi. At Alexander contentionem noſtram deridebit. Abhorreat (dicet) tautologia quantumlibet á legibus Ariſtotelis: at non abhorret ab ingenio Ariſtotelis: quin eandem rem millies ad veritatis confirmationem repetat. Sic Ariſtotelis vitia ab hoc interprete excuſantur: excuſantur,inquam? imó veró laudantur & prædicantur. Væh tibi cauſsidice, qui tam infamem cauſſam, tam vel impudẽter,vel inſciẽter defendis: & in philoſophia interpretanda tam inſolenter philoſophiæ leges contemnis. Quid veró eſt [illegible], niſi hoc eſt? Equidem duos in omni vita libros tautologiarũ odioſiſsimis cumulis ita refertos legere me commemini, Alcoranum Mahomedis,& hãc Ariſtotelis metaphyſicam: mors enim eſt acerba in illo pſeudopropheta, rem eandem ſcriptam & reſcriptã legere: & mors in iſto pſeudotheologo perlegendo ſi par & eadem judicandi libertas ad lectionem adferatur, acerbior erit. Verúm pergamus. Capita ſaltem tautologiarum breviter indicemus,nec eadem ſophiſmata in eodẽ opere denuó refellamus. Quæſtiones metaphyſico tertio propoſitas hactenus Ariſtoteles perſequutus eſt,eo modo, quo didicimus: quæſtiones eaſdem nonnullas repetit:quamobrem,inquam? Quia (ait Alexander) vel omnino non fuere ſolutæ, vel non ſatis explicatæ. Hanc igitur Alexandri reſponſionem videamus, utrúm vera, utrúm tãtũ ſophiſmatis excuſationi idonea. Enimveró tertio metaphyſico ꝓblemata prorſus eadem proponuntur: Primó,utrúm ſapientia ſit una de cauſsis, axiomatis mathematicis, eſſentiis eſſentiarũq; generibus & accidẽubus: quæ ſunt quinq; addubitationes primæ: utrúm eadem ſcientia ſit elementorum,an generum,& eorum quidem primorum, an ultimorum: quæ fuerunt octava & nona: Deinde utrúm ſola ſingularia ſint, an idem principium æternorũ & caducorum: an ens & unum principia ſint: an nihil præter ſimul totum: an principia eadem ſpecie & numero: quæ fuerunt addubitationes 15.13.14.11. 12. Ergo nonnullæ ſunt addubitationes,iſtæ videlicet,quas Alexander de plurimis paucas repeti credidit: Et cæteræ ſex tamẽ,quæ nominatim non iterantur, reipſa tantúm ſunt comprehenſæ: Fallit hic igitur & fallitur Alexander: & quidem ut tautologia ignavior appareat, addubitationum [illegible] argumenta ferê etiam repetuntur. Sed addubitationes illæ,licet eodẽ modo repetitæ & diſceptatæ fuerint,attamẽ (inquiet Alexander) non ſatis antea ſolutæ & explicatæ fuerant: poſtea ſolventur & explicabuntur accuratiús: imó veró ſolutio & explicatio prorſus eadem, vel etiã alicubi deterior erit: tertio ſiquidem capite iteratur é quarto metaphyſico metaphyſica capitis primi & ſecundi, quód philoſophia ſit entis, quatenus eſt ens, primæq; differentiæ ſimiliũ,diſsimilium,contrariorũ, & reliquorũ philoſophiæ ſimiliter ſubjiciũtur enti & uni, quia ens & unũ reciprocantur: utq; mathematica abſtractis, pondere, levitate, duritie,mollitie,frigore,calore,& cætera ſenſibilibus qualitatibus,per ſe conſiderãtur,ſic ens á philoſopho,quatenus eſt ens. Sed comparatio philoſophi, dialecticí,

ctici, sophistæ hic facta est deterior, quia dialectica & sophistica dicūtur considerare tantū accidentia entiū, non tamē ut entia sunt, sed (ut Alexander ait) utrúm subjecto accidāt, an non, inquirūt. At ô beatissime interpres, ubique facillime, quomodo tibi solutione ista satisfacis? Doctor tuus dixerat quarto metaphysico, philosopho & dialectico ens cōmuniter subjectum esse: philosopho etiā & dialectico eandē facultatem esse, sed modum facultatis diversum. Nūc ait quidē versari circa accidentia entis, sed negat circa ipsum ens, quatenus est ens, versari: id est, ut interpretaris, cōsiderat dialectica, utrúm accidētia illa similium, contrariorum & reliquorū accidūt enti. Ecquid igitur, ô noster, aliud philosophus cōsiderat? O fœcundū solvendis omnibus elenchis ingeniū! Sed reliquas solutiones cōsideremus. Quarto capite iteratur tertium caput quarti metaphysici de mathematicis axiomatis, quód eorúm cōsideratio sit philosophi. Sed additur, physicam & mathematicam, partes esse metaphysicæ sapientiæ: quod Alexāder approbat, quia physica & mathematica demonstrationibus utuntur. Age veró: quidnam huic interpreti tādem difficile possit esse? Dixerit Aristoteles aquam ignē esse, nivem atrā esse: probabit Alexander, & cujuslibet, & quālibet absurdæ falsitatis rationē reperiet. At vir divine, tua metaphysica est entis, quatenus est ens: non est specialis entis, ut physici, ut mathematici, quod etiam doctor Aristoteles antea docuit 1. cap. 4. metaphys. & postea 7. cap. 10. hujus docebit. quomodo igitur tādem erit entis physici, & entis mathematici? quomodo physica & mathematica partes erūt metaphysicæ? Equidē viri boni & intelligentis vix esse arbitror, in tanta nugarū indignitate animo nō cōmoveri. Verúm perge reliquas tautologias indicare. Quarto capite repetitur quarti metaphysici tertiū caput: Sed illud interea additē amplius, physicam & mathematicam partes esse metaphysicæ: quod antea tamē nominatim quarto illo metaphysicó negatū est ab Aristotele, & postea negatur septimó metaphysici hujus capite. Interroga de hac antiphasi Alexandros: quid respondebunt? Heracliti personam induent, & utramque contradictionis partem veram facient. Quinto capite tautologia valdé grandis est quinque reliquorum quarti metaphysici capitum, de contradictionis axiomate. Sed hæc omnia nobis animadversa sunt: Aristotelis tautologias non imitemur. Septimo & octavo capitibus tautologia est totius sexti metaphysici: septimo enim repetitur caput primum sexti de tribus scientiis contemplativis, physica, mathematica, theologia: & hic, ut antea, θεολογικὴ appellatur metaphysica. Octavo repetuntur sexti metaphysici capita secundū & tertium, de ente secundum accidēs, & secundum verum: item caput trigesimum quinti de accidente, tum secundi physici, de fortuna & casu, 4. 5. 6. 8. capita. Qua postrema é secundo physico tautologia offensus est Alexander, quamvis valdé simplex, quamvis aristoteleorū sophismatum quorūlibet ordinarius servus: Offensus, inquā, est ista tam inquinata tautologia: calamum abjecit, fidemque perpetuæ servitutis ejuravit. Cæterum (ait) sit modus hujus libri enarrationi: Nam quæ ab illo loco (fortuna autē est, cúm quippiam horum fuerit per accidens ortum) ad finem usque libri pertinent, eadem sunt & illis simillima, quæ in opere de physico auditu traduntur. horum igitur interpretatio ab iis commētariis petatur, quibus illa sunt enarrata. Hæc interpretis nostri ejuratio est. Aristoteles (ait) scripsit eadē & simillima secundo physico, & nos interpretati sumus: Aristoteles suam physicám undecimó metaphysico repetit: ego physicam interpretationem undecimo metaphysicó non repetam. Heus igitur noster, laudo, perdoluit, vir es: Atque utinam pari animo in cæteras Aristotelis tautologias fuisses! An oblitus eras tota octo superiora capita non longinquo loco é physicis, ut sequentia sunt, sed proximo é metaphysicis esse repetita? an memoria tibi nō defuit, cúm pares vel ampliores tautologias viderés, sed virilis & liber animus defuit, ut saltem tacēdo, & non approbando indicares & improbares? Agedum, quænā postrema ista de physicis tā putida tautologia est, cujus Alexandrum puduerit? Nono capite sunt tertii physici tria prima capita, de motus definitione illa nihil definiente, de motus quatuor falsis generibus: de mo-

tus actione in movente, paſsione in mobili. Decimo capite ſunt quinq; reliqua tertii phyſici capita de infinito. Undecimo & duodecimo eſt tota illa ſophiſtica quinti phyſici de motu per accidẽs, per partem, per ſe, deque cæteris partitionibus illis nugatoriis, de oppoſitione, deque toto illo quinti phyſici tam grandi ſophiſmate: Quamobrẽ quis animi generoſi lector libri hujus è perpetuis tautologiis tam inſulſè, tamq; ſtupidè conſarcinati non moveatur? non indignetur indigniſsimis rebus digniſsima nõ philoſophiæ tantùm, ſed ſophiæ, imò theologiæ nomina imponi? Equidẽ hominum quamlibet ſummorum authoritati in artium judicio quid tribuendũ ſit, ſi nunquam antea expertus eſſem, neque didiciſſem, metaphyſica Ariſtotelis experimentum nobis & documentum longè ampliſsimum ſuppeditaret.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM liber duodecimus, in duodecimum Metaphyſicum.

IN CAP. I. II. III. IIII. V.

Sed tamen decimus & undecimus liber inſulſiſsimã tautologiarum ſophiſticã prò divina ſapiẽtia emptori ſimplici & idiotæ vendiderint, nunquamne homo iſte ταυτολογώτατος ταυτολογεῖν deſinet? imò verò labor idem dolorq; quinque primis duodecimi metaphyſici capitibus tautologias tautologiis accumulando continuat: Alexander tamen ad ſeſe & ad mores rediit, neque ταυτολογεῖν Ariſtotelem, ἢ ἀδολεσχεῖν cogitavit, ſed ταυτολογίαν καὶ ἀδολεσχίαν tolerabiliorem putavit. Quapropter celeriter iſta ſophiſmata percurrantur. Caput primum tautologias habet è ſeptimo præcipuè metaphyſico, quòd eſſentia ſit ens primum: imò quòd antea dictum nõ erat, ſolum. Quantitates enim, & qualitates, & cætera, dicuntur non eſſe entia, niſi ut non album, non rectum. At heus philoſophe, dormis hoc loco, neque es philoſophus. docuiſti antea, ens ad eſſentiam, quantitatem, qualitatem, & cætera, non eſſe ſynonymũm, nõ eſſe homonymum, ſed velut à principio & ad principium: nunc ais planè ſolam eſſentiam ens eſſe: reliqua, tanquam negationes entis: Utrùm verò mathematicà de quantitatibus, utrúm phyſica de qualitatibus, ſcientiæ tibi erunt non entium? Hypotheſis verò iſta valdè eſt dura & acerba: neq; admodum poſsit, niſi ab Heraclito ſuſtineri. Cætera in hoc capite, de generibus & ideis, de eſsẽtia mobili, partim æterna, partim caduca, ut in cælo ſubjectis rebus, tum immobili & ſeparabili, ut mathemata ſunt, atq; ideæ, quid niſi crambe repetita, audienti morrem afferat? Caput ſecũdum multò ineptiùs ταυτολογεῖ, è primo phyſico principia tria eſſe, contraria duo, & materiam ſubjectam: è tertio phyſico, motus genera eſſe quatuor: motum eſſe à potentia in actum: Illud verò novi additum eſt, ut materiæ differentia in entibus oſtenderetur. νοῦς εἷς, mens una eſt opifex rerum: ergo ſi materia eſſet una, univerſa eſſent unum. At, inquam, ex lapide uno poſsit Pauſo fingere Apollinem & Mercurium: neque ſi materia una ſit, ut artifex unus, idcò ſit opus idem eſſe unum: valdeque mirum eſt, Ariſtotelem ariſtoteleæ doctrinæ tam immemorem fuiſſe: Etenim quoties vel in his metaphyſicis prædicavit, præcipuam rei differentiam à forma eſſe? Tum verò mens Anaxagoræ jam rerum opifex efficitur, quæ 4.ca. 1. phyſ. & hoc in ſecundo capite adverſus Anaxagoram diſſerẽti Ariſtoteli abſurda videbatur. Tertii capitis tautologiæ cõſimiles ſunt, quòd materia & forma non gignantur. de forma fuit illud 3.cap.6.& 8.cap.7.metaphyſici, ubi monuimus illud Ariſtotele jam teſte atque authore, formas rerũ divinitus ex nihilo fieri: materia Ariſtoteli ingenita modò dicitur, non quia putet eam ex nihilo fieri, ſed quia æterna ſit, neque ex alia materia antiquiore fieri poſsit. At, inquam, philoſophe divine, exiſtimas rerum phyſicarum formam ex nihilo divinitùs fieri. Ecquid tibi mirabilius eſt, ab eodem opifice materiam ex nihilo fieri, à quo formam ex nihilo factã profitearer? tautologia proxima eſt è 7.& 9. cap.7.metaphyſ. Illic dictum eſt, omnia fieri ex homogeneis & homonymis: nunc dicitur fieri è ſynonymis: Ita tautologia triplex nominibus differentibus

bus idem significavit. Tertia tautologia est è secundo physico, item è 9. cap. 7. metaphys. quòd omnia fiant materia, arte, casu: sed hîc præterea additur, casum esse privationem artis vel naturæ: id est peccatum, ut Alexander interpretatur. Unde deprehēditur Aristotelis error in secundo physico confirmantis, in rebus physicis nullum esse casum. Quarti capitis tautologia infinitè jam ταυτολογεῖ, principia secundùm analogiam esse entium communia: sed generum generalia, specierum specialia: item, illud, tria esse elementa, materiam, privationem, formam: caussas quatuor, materiam, privationem, formam, efficientem: neque hîc tautologia tantùm est: sed infantia aut deliratio ejusmodi, ut nihil infantius, nihil inanius cogitari possit. Sed tamē hîc etiam repetitur è secundo physico, & antea in metaphysico hoc opere dictum, formam & efficientem plerumque eandem esse: quem errorem physico secundo refutavi. Pergamus igitur. Quinti capitis tautologia prima est, essentias esse caussas rerū. quod tam falsum est, quàm pauló antè falsum fuit, essentias solas, entia esse: reliqua, negationes entium, ut non album, non rectum. Secunda de actu & potentia infinitè repetita, quód materia sit potentia: forma & compositum, actu: privatio autem hîc tenebris comparatur, pauló secús quàm primo physico. Tertia, quód efficiens rerum caussa sit Sol & obliquus orbis: quod è physicis est iteratum. Quarta etiā è primo capite est, principia secundùm analogiam esse eadem universalia universorum, singularia singulorum. Ita quinque capita de principiis tautologiarum tam fatuarum divinæ Aristoteli sapientiæ famam apud Alexandros, Ammonios, Porphyrios pepererunt.

IN CAP. VI.

EQuidem Virgiliani illius Æneæ labores atque errores laboribus Aristotelis & erroribus vix comparandos esse existimo:

Septem errant annos, volitantque hæc littora circum,

ait poëta. At philosophus noster totis undecim libris adhuc erravit: de proposita initio theologia nihil exposuit. Ecquid Alexander (inquies) ad illam tam longam sustentationis rhetoricam, quā tādem excusationem molitur? Nullam excusationem cogitat (inquam) qui culpam nullam arbitretur: cùm de theologia, paucula nescio quæ dicturus sis, undecim totos alienarum rerū libros prætexere. Quin hoc loco perspicuè de Aristotele ait: jam hinc ad disputationem aggreditur de prima caussa primaque essentia. & pauló pòst, De primo principio (ut diximus) hinc incipit disputare. Quid igitur his interpretibus faciam?, qui sine lege, sine judicio, sine logico sale ullo Aristotelem nobis interpretantur? Veruntamen legem καθ' αὑτὸ huc appellemus, quæ jubet in arithmetica nihil esse nisi arithmeticum: in geometria nihil esse nisi geometricum: in theologia nihil esse nisi theologicum? ἀκριβολογίαν secundo metaphysico metaphysicæ discipulis præscriptam huc advocemus: quid undecim, ac penè jam duodecim libri de logica aut physica insanissimè aggregati, vel illi justitiæ legi, vel huic acribologiæ severitati respondebunt? Veruntamen sacram illam theologiam, & tam longinquis recessibus abditam adeamus. Erit fortasse divinitatis alicujus insperatæ fructus singularis: neque nos tot errorum pœnitebit. Imó veró theologia pauculis exceptis eadē illa erit, quæ fuit in physicis, quamque illic etiam Aristoteles 1. cap. 8. phys. profitebatur ad hanc primam philosophiam pertinere. Comparavi antea aniles tautologias Mahumedicæ theologiæ, cum similibus tautologiis aristoteleæ theologiæ: Hîc veró si res conferas cum rebus, Arabes quidem pro Platone aliquo statueris, philosophum autē hunc nostrum nescio cui compares. Veruntamē tautologias adhuc tot librorū audivimus: quid obstabit, quó minús & istā audiamus? Agedū, auscultemus. Cùm tres essentiæ sint, ait Aristoteles, duæ physicæ, tertia immobilis: de hac differendū est, quód essentia quędā æterna sit, & immobilis. Atqui, inquā, & tres illæ essentiæ, & tertia æterna, & immobilis dicta est in physicis & in metaphysicis antè repetita: Nec Aristoteles adhuc ταυτολογεῖν definit. Thesis quidē hæc vera est, Esse Deum nempe æternum, & immutabilem: argumenta autem æternitatis, ab Aristotele sophismata eadē sunt,

quæ octavo physico fuerunt. Etenim sic argumentatur hoc loco: Si essentia omnis sit caduca, omnia perinde caduca erunt, cùm essentia sit èns primum, & reliquis entibus subjectum: secũdum autem falsum: quia motus æternus est, & tempus æternum est: Non omnis igitur essentia est caduca, sed aliqua est ęterna. De motus æternitate nihil hic amplius philosophus argutatur, contentus est sophismate octavi physici: ad temporis æternitatẽ ꝓfertur ipsius affectio, prius & posterius: tanquam si quis dicat tempus cœpisse, & desiturum esse, confiteatur ante tempus, fuisse prius aliquid: & post tempus, futurũ aliquid posterius: tanquam ante & post tempus dicatur tempus aliquod & fuisse & futurum esse. At, inquam, isti captioni similiter occurratur, atque occursum est consimilibus octavo physico. Tempus enim, ipsa duratio rerũ est, cujus universitas, æternitas appellatur: non est autem numerus motus cælestis, ut falsò putavit Aristoteles: Itaq; ante mundum conditum, & post mundum destructum, verum illud & logicũ æternitatis tempus & fuit, & erit: neq; quidquam contra aristotelei sophismatis calumnia valebit. Quaꝓpter thesis Aristotelis vera est: sed duo illa ad cõfirmationem assumptionis argumenta, de motus ac temporis æternitate, sunt falsa. Perge verò, theologia adhuc nulla nova est: physica est è 1. & 2. cap. 8. physici. Proposuit Aristoteles essentiam aliquam æternam & immobilem esse, de æternitate disseruit: quid ait de immobilitate? nihil hoc capite: paulò pòst septimo capite nonnihil erit. Pergamus. Est aliqua essentia æterna. credo: Est etiam immobilis physico motu, id est constans & immutabilis. credo id quoq;. Quid deinde sequitur in Aristotelis theologia? Motus (ait metaphysicus) est continuus, & tempus est continuum: quia tempus est motus vel affectio quædã motus: & motus continuus non quilibet, sed latio: neque latio omnis, sed conversio. Tautologia, inquam, etiam hic est: Sophistica enim illa fuit 7. 8. 9. cap. 8. phys. de lationis & conversionis continuitate: & tempus, esse motus affectionem, repetitur è fallaci definitione temporis quarto physico: unde metaphysicus noster sibi falsò persuasit, tempus esse numerum motus cælestis, cúm mensuram temporis pro tempore ipso usurparet. Quare theologia nova hic adhuc nulla est: Quid tum postea? Est aliqua essẽtia æterna & immobilis: duæ qualitates illæ primæ sunt: tertia est, quód essentia ista sit actus purus & expers potentiæ. Secús, si motivum nihil actu movens aliquando esset, motus non esset: qui tamen æternus positus est. Eadem Aristotelis sophistica est, ad docendum, Deum expertem omnis esse potentiæ, quæ fuit ad docendũ Dei æternitatem. sed hic non solum argumẽtum falsum est, sed etiam thesis ipsa prorsus impia. Etenim qualenam est opinionis hujus prodigium? Deũ actu agere moverecq;, quod agere ac movere possit: nihil pręterea posse vel agere vel movere? Theologia fuit 7. cap. 9. metaphysici eadem, quód æterna tantúm essent actu, non potentia: quia non possint nõ esse. At illa potentia erat passiva: & veré dicitur, immortale & sempiternum corrumpi non posse: & secũda illa qualitas fuit, quód essentia æterna, esset immobilis. Potẽtia igitur ea, quæ passionis est, æternis non convenit. nisi forté qualitate aliqua externa, aut loco, ut Luna semiplena, potest effici plena: ut Sol in Geminis, ad Taurũ moveri potest. At hic Aristoteles longé secús philosophatur, de potentia nempe activa: & sic δύναμις ἐνέργεια nominatim hic ab eodẽ dicitur. Ecquid, inquam, istud prodigũ monstrique est? Id enim satis admirari nequeo: & accúratẽ consideranti, furiosum mentis insanæ deliramentum videri necesse sit. Sed tamen ipsa philosophi vestigia persequamur: Essentia æterna & immobilis, est actus purus, potentiæ omnis expers: secús, motus non esset æternus: deinde additur à philosopho perobscuré, quód nihil profuerit huc ideas afferre, licet immobiles fingantur: quia actus non sint, quia nihil moveant: quemadmodum Democriticis videbatur, qui ideis immobilitatem, & omnis muneris vacationem tribuẽtes, defluvia quædam ab ipsis delabentia in hanc materiam defluere ajebant: & ad hunc modũ singula quæq; generari. Sic Alexander locum Aristotelis de ideis interpretatur. Veruntamen, inquam, valeant Xenocraticæ ideæ, & aristotelea de ideis infini-

infinitè tam cumulata in metaphysicis tautologia: nihil enim ad theologiam. Quid deinde sequitur? Si quā essentia agat (inquit metaphysicus) potentia autem sit, nihil etiam erit: quia motus cessaret, & accideret tali potentia præditum non esse. At, inquam, divine theologe, de potentia activa cœperas agere, nunc de passiva loqueris: verbiq; ambiguitate discipulos tuos decipis: Essentia æterna non habet eam potentiam, ut possit non esse. Ecquid hic philosopharis? aut quid potius nugaris, cùm æternitas jam primo loco tibi cōstituta sit? Pergamus verò: Cōcludit metaphysicus essentiam illam æternā, immobilem esse ἐνέργειαν, id est formam: & quartam qualitatē adjungit, quòd sine materia sint tales essentiæ. Sic enim plurali numero loquitur: & Alexander jam non primam & inerrantis sphæræ motricem animā, sed animas planetarum motrices intelligit, primæ illi animæ subjectas. Quarta verò hæc qualitas, quòd illæ æternæ essentiæ sint expertes materiæ, simpliciter & nudè sumitur, non approbatur. Perge: Aristoteles revertitur ad tertiam illam qualitatem, quòd æterna essentia sit expers potentiæ: & prolepsin cōtrariam statuit: Diceret enim aliquis potentiā esse priorē actu. Quicquid enim agit, potest agere: at non quicquid potest agere, etiam agit: Potentia itaque prior actu. Hæc est prolepsis: Solutio sequitur, tanquam negatio antecedēntis: quia si quicquid agit, potentiam haberet, posset etiam nō agere: tum deniq; fieri posset, ut nulla essent entia. Hæc Aristotelis est solutio: unde concludit tum errare theologos, ut Hesiodum, qui è nocte: & physicos, ut Anaxagoram, qui è rebus initio cōfusis omnia generant: tanquam potentia fuisset ante actum. Heus, inquam, philosophe, dormis, & philosophus non es: Hesiodus enim & Anaxagoras tuo ipsius testimonio, actum quēdam motu priorem, ille amorem, hic mentem statuerunt 4. cap. 1. metaphys. & de Anaxagora duodecimo postea versu id ipsum affirmabis. Veruntamen perge: Aristoteles Heraclitum aliquem reperiat, qui hanc antiphasin, distinctionis alicujus sophismate tueatur. Aristoteles deinde Leucippum laudat perpetui actus authorē: deinde etiā Platonem, qui perpetuum motum faciat: sed inscienter & temerè, nihil definiendo. Nec animam tamen mundi principium talis motus esse posse, quam posteriorem ipso motu, & cum cælo genitam faciat. At ista contra Platonem calumnia, nimis aperta est: Plato enim in Timæo animam mundi antiquiorem ortu & virtute nominatim profitetur. Verūtamē qualis deinceps theologia erit? Concludit theologus noster solutionē prolepseos paulò secùs, quàm antea, potentiam nempe actu priorem esse modo quodam, quodam autem nō esse: dictum autem est quomodo. Hæc solutio est Aristotelis, sed valdè involuta: Alexander interpretatur in uno & eodē caduco potentiam priorem esse actu: ut Socrates antè musicus esse potest, quàm sit musicus: in toto tamen hominum genere, actus est prior. Locum autem Aristotelis, ubi de iis actum sit, ait esse in libris de anima: nono tamen metaphysico id videtur iudicatum esse. Sed Aristoteles thesin persequitur, docetq; testimonio Anaxagoræ, Empedoclis, Leucippi, actum potentia priorem esse: quia Anaxagoras mentem, Empedocles concordiam & discordiam creandis rebus adhibuerunt: Leucippus perpetuum motum censuit esse. Ergo, inquā, metaphysice, cur paulò antè Anaxagoram reprehendebas, quòd potentiam fecisset actu priorem? hæccine est ἀκριβολογία: Imò in eodem loco memoria metaphysici nostri? Et tamen ex testibus in eadem quæstione modo improbatis, modo probatis concluditur, infinito tempore, neque chaos, neq; noctem, id est materiam antecessisse: sed eadem, id est mūdum semper fuisse, aut periodo, aut alio modo. Hinc metaphysici nostri digressio est in astrologiā obscurissima, de caussis finalibus cælestium motuum: Si mundi status semper esset idem, caussa efficiens perpetuò similiter haberet: At quia modò ortus, modò interitus rerum est, alia & aliter efficiens erit: Primus orbis uno modo supra infraque terram movebitur: Solis autem cursus, modò in Aquilones, modò in Austros, gignendis corrumpendisq; rebus obliquatur. Atqui, inquam, è libris de cælo, de generatione & corruptione, de meteoris, etiam tautologia illa est: & tamen theologiæ nostræ aliena: ut nihil adhuc, nisi tautologias,

tologias, easque alienas in metaphysicis agnoscamus: Ideæ interim etiam vellicantur, quód eorum motuum authores esse nequeant.

IN CAP. VII.

Sed tamen theologia nostra, quãdo ab astrologia discedet? Nondum, inquam. Motus cælestes sunt æterni: primum igitur cælum est æternum, & essentia eadem est. Ecquid, inquam, primum potiús, quàm secundum? Pergei Aliquid movetur, & movet, ut stellifer orbis: aliquid movetur tãtum, ut orbes planetarum: aliquid igitur movet tantúm, ut essentia prima. Hanc ex astrologia semitheologiam in Aristotelis litera Alexander divinavit: Verba enim Aristotelis id nequaquam significant. Sed tamen primum movens istud immobile, quid attinet & in physica acroasi, & metaphysica toties iterari? Aristoteles veró, quód primum movens sit immobile, proposuerat sexto capite, septimo tandem differit: sed exẽplis tantúm, quibus intelligamus fieri posse, ut aliquid moveat, quamvis ipsum nihil moveatur: Sic enim sensibile sensum, appetibile appetitum, βουλητὸν (tanquam diceres volibile) voluntatem, intelligibile intellectum, amabile deniq; amantem. Hinc philosophus concludit essentiam illam æternam movere tantúm. At, inquam, his similibus potestas tantúm rei, non veritas concluditur: & tamen si sic moveret, non ideo moveret in orbem: illorum enim motuum in sensu, appetitu, voluntate, intellectu, nulla conversio est: Physica igitur ista comparatio ad theologiã trãslata, in speciem magnifica est: reipsa & inanis & aliena. & tamen tautologia est é 5. cap. 8. phys. ubi prægrandis illa sophistica fuit, quód primũ movens, neq; á seipso, neque ab alio moveatur. Quapropter tautologia hic est: tautologia tamen aliena: Cætera tamẽ audiamus. Primum movens movet necessarió: necessitate tamen non violenta, sed æterna & immutabili. Falsum, inquam, de motu mũdi, quẽ hic cogitas. Nihil enim mundum hunc aliquando movit, neq; movebit aliquando: ut enim cœpit, ita desinet. Primum movens, ævo sempiterno vitam jucundissimam & optimam degit: quod humanæ beatitudinis exẽplo metaphysicus explicat. Hominum vita (ait) ubi sensus, vigilia, spes, memoria, sed præcipué intelligẽtia incolumes sint & valentes, jucundissima & optima judicatur. At id perexigui temporis in homine est, quod perpetuũ sit in Deo: qui κατὰ μετάληψιν, secundũ assumptionem, sibi ipsi sit intelligibilis, & á seipso intelligatur. Hic θεῖον καὶ θεὸς, ὁ νοῦς appellatur: concluditurq;, si vita illa tam mirabilis sit in homine, multó mirabiliorẽ in Deo fore: Deum denique esse animal æternũ, optimum, vitamque & ævum continuũ sempiternumq; Deo convenire: qui locus valdé traducit categoriam Porphyrii de essentia corporea & incorporea: corporea animata inanima: animata animali, planta: tanquam omne animal Aristoteli corporeum sit: cui tamẽ Deus hic animal est. Quid tum postea? Pythagoreorum & Speusippi error arguitur negantium optimum & pulcherrimum principio convenire, ut semini in viventibus: cùm res é principio profecta longẽ melior esset & pulchrior. Quid igitur hi philosophi peccarunt eadem philosophati, quæ Aristoteles & in physica, & in hac euã metaphysica profitetur, cùm docet ortu posteriora esse præstiora præstantioraque? Non est (ait) semen principium hominis, sed homo. At, inquã, tu antea 9 cap. 7. 4 cap. 8. metaphys. eadem nominatim docuisti: & sophistica nescio qua perpetuó delectaris: ut sexcentis Heraclitis, & Alexandris tibi sit opus ad perpetuas cõtradictiones istas excusandum. Pater & mater, sunt principia hominis efficientia. Concedo: & semen est etiam principium, ut nos docuisti: sed hoc principium proximum appellabas. & certé insitum est: illa sunt nõ magis in re, quàm architectus in domo. Quis igitur hic ab Aristotele reprehẽditur? Aristoteles, inquam, qui toties sibi ipsi adversatur. Tandẽ cõcluditur, essentiam esse aliquam æternã, immobilem, separatam á sensibilibus: & (quod tautologia superioribus simili repetitur é 10. cap. 8. physi.) sine magnitudine, parte, divisione, passione, alteratione. Quapropter definitio Dei é genere, é differẽtiis, tã multis recolligat: θεός ἐστιν οὐσία ἀΐδιος, καὶ ἐνέργεια ἄνευ δυνάμεως καὶ ὕλης, ἀμεγέθης, ἀμερὴς, ἀδιαίρετος, ἀπαθὴς, ἀναλλοίωτος, καθ' αὑτὴν νοητὴ, πρῶτον κινοῦν, ἀκίνητον, δια- γωγὴς

ζωῆς ἀρίστης καὶ ἡδίστης. Deus est essẽtia æterna, forma expers potentiæ, materię, magnitudinis, partis, divisionis, passionis, alterationis, p se intelligibilis, primùm movens, immobilis, vitæ optimæ & jucundissimæ. Hæc theologia est vel tautologia potiùs de physicis iterata.

IN CAP. VIII.

Veruntamen Deus adhuc ita nobis definitus est: quæsitum est autem 6. cap. 8. phys. utrum unicus Deus esset, an multi: disputatumq́ue est, unum satis futurũ: qui cùm sit æternus, & immobilis, proximum sit principium motus, proximumq́ue deinceps reliquis. Hæc physica in theologiam modò revocatur, aut theologia in physica permiscetur: sophistica deniq́ue tautologia est, sed isto capite mirabiliter explicata: Astrologia (inquit metaphysicus) est οἰκειοτάτη τῆς φιλοσοφίας τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, è mathematicis scientiis germanissima philosophiæ: quia arithmetica & geometria de nulla essentia sunt: astrologia de essentia est illa quidem sensibili, sed æterna. Hæc Aristotelis ratio est de similitudine theologiæ & astrologiæ: quæ tamẽ dissimilitudo potiùs est. Omnes enim scientiæ, sunt æterni subjecti: sed astrologia est sensibilis, theologia insensibilis. Verùm id Alexãder meditetur, & aliam germanitatem repetiat: dicatq́ue affinitatẽ hãc in tautologia una esse, quòd Aristotelis theologia nihil aliud sit, quàm astrologia. Veruntamen tautologia fit Aristoteli jam logica, quoniam ei perpetua est: Quid igitur hic ait? Tot (inquit) sunt dii, quot sphæræ cæslestes: quia singulæ reguntur à singulis: non quòd dii sint animæ seu formæ corporum cælestium, sed tanquam rectores, & aurigæ: Numerus autem sphærarum petendus sit ab astrologiæ peritis, qui singulis planetis, præter globum proprium, sphæras ἀνελιττούσας, deferentes varias attribuunt: Eudoxus Soli & Lunæ ternas, reliquis quaternas: omninoq́ue sphæras planetarum viginti sex efficit. Tot deos igitur illos minores Eudoxus sex & viginti ad Aristotelis theologiam fecisset. Atque hic Platonis discipulus fuit primus falsarum hypothesium in astrologia machinator: Calippus deinde sequutus, singulis planetis singulares sphęras adjecit, numerum igitur deorum ad Aristotelis theologiam septenario multiplicavit. Sed Aristoteles utriq́ue superstes, religionis augustus amplificator fuit, duabus & viginti sphęris additis, deos istos minorum gentium quinq́ue & quinquaginta consecravit. O' theologum, inquam, admirabilem; qui sophismatis unius commento; tot deos commentus sit! Attamen hic locus Alexandro perturbatus videtur, & antea Sosigeni videbatur à librariis depravatus. Bene autẽ recteq́ue judicantibus, tota hæc è falsis hypothesibus ascriptiva deorum multitudo, sophistica prorsus planeq́ue falsa est. Neq́ue enim sæculo primùm nostro, hypothesium ista falsitas deprehensa est, sed jam olim à Proclo convicta. Ratiocinetur igitur Aristoteles, tot esse minores deos, quot sunt planetarum sphæræ; & asserat planetarum sphæras esse modò viginti sex Eudoxo, modò triginta tres Calippo, modò sibi ipsi quinquaginta quinq́ue. Pythagorei primò totas istas & Eudoxi, & Calippi, & Aristotelis hypotheses, omniaq́ue deinceps ad nostrã usq́ue ætatem secuta Pythagoreos sæcula refutabunt, deosq́ue aristoteleos irridebunt. nec tamen è falsis hypothesibus numerabunt deorum numerum. Veruntamẽ theologe noster, deos istos præter planetas septẽ (quos ἀνάστρους discipulus tuus Theophrastus appellavit) qua tandem potestate, quo numine cõsecrabis? Sed enim Sibyllinus hic quidã theologi nostri novus etiã furor est. Deus antea definitus est essentia insensibilis. Hic minores illi planetarum Dei, essentiæ sensibiles appellantur: quin tota religio sacerdoti ipsi deorum inventori valdè dubia est, ad eosq́ue certius judiciũ remittit, qui majorem astrologiæ peritiam nacti sint. O' philosophũ philosophiæ suæ vel negligẽtem, vel immemorem! Etenim ubi sunt illa primi libri magnifica encomia, quòd hæc sacra theologia esset ἀκριβεστάτη accuratissima, ideoque non communis hominum, sed deorum propria? At quis unquam in ulla doctrinæ parte doctorem tam hæsitantem, tam dubium, tam vacillantẽ ullum cognovit? Veruntamen perge: unus deus placuit Aristoteli in physico auditu: jam placent quinquaginta quinque minores, præter illum maximum regem principemq́ue cæterorum;

terorum: unum tamen cælum placere secus si multi essent, ipsorum principia erunt numero plura: ideoque materia differentia. Ecquid, inquam, argumento isto, quinquaginta quinque deos, ut antea sensibiles, ita postea materia differentes efficies? Ecquis Heraclitus tot antiphases simul esse veras tueatur? Agedum, sacræ & cælestis theologiæ de numero deorū clausulam attendamus: Artium omniū, sicuti rerum naturaliū, certi sunt ortus interitusque: ut modò existant, modò occultētur. Veteris theologię reliquiæ sunt quædam deos esse, qui dicti sunt: cætera omnia, quòd dii sint ἀνθρωποειδεῖς, humana specie, aut alia qualibèt animalis forma, fabulosa sunt, inventaque ad persuasionem vulgi, ad usum legum, ad humanæ vitæ utilitatem. Hæc aristoteleæ theologiæ, de numero deorum philosophia est. Quod autem attinet ad illos deos ἀνθρωποειδεῖς, pauló tolerabilior est pagani hujus philosophi, quàm multorum Christianorū theologia, qui suis in templis insana quadam impietate talia ἀνθρωποειδῆ numina venerātur. Fabulosá veró illa, quæ hic appellat Aristoteles, eadem sunt μυθώδη καὶ παιδαριώδη ad 3. cap. 2. metaphys. quæ plerique athei ad omnem religionis contemptum contulerunt, parvi ducētes cæteris in rebus alia philosophi hujus nostri sophismata, dū hoc illis integrum sit.

IN CAP. IX.

DEus definitus est capite septimó; distributus est pro sua multitudine capite octavo: quid deinde sequitur? Quæstiones sunt de mente divina quinque. Prima, utrùm Deus intelligat: Nam si nihil intelligeret, similisque sit Endymioni dormienti, quidnam grave aut egregium divinum ipsum esset? Secunda est, utrùm intelligat actu, an potentia. Nam si potētia intelligat, non fuerit utique essentia illa optima, cùm illud honorabile sit ex ipso intelligendi actu. Tertia est: Si Deus intelligat, & intelligat actu: utrùm seipsum, an etiam aliud? Quarta: Si aliud intelligat, utrùm idem semper, an diversum? Quinta, utrùm intelligat pulchrū, an quodlibet, ἢ καὶ ἄτοπον τὸ διανοεῖσθαι περὶ ἐνίων: an absurdum sit de quibusdam cogitare? Hæ sunt igitur quæstiones quinque, quarum solutio deinde sequitur. Manifestum igitur (ait theologus) quòd divinissima & præstantissima mens illa intelligat, & actu intelligat, neque mutetur: quia in deterius omnis sit mutatio. At, inquam, ratio ista falsa est: Nec enim ortus, vel accretio, vel iis consimilis alteratio, latioque, est in deterius. Verùm pergit theologus: Si potentia intercurreret, intelligentiæ continuatio esset ipsi menti laboriosa: Nam si essentia mentis esset ipsa intellectio, ut antea dictum est, non magis Deo laboriosum sit ipsi intelligere, quàm homini esset hominē esse. At contrá, ut homini ambulare laboriosum, quia nō est illa hominis essentia: sic Deo grave esset molestumque intelligere, nisi intellectio ipsa Dei esset essētia: Sic enim Alexander hunc Aristotelis locum ariolando interpretatur. Id enim est augurari potiùs, quàm philosophari, cùm Aristotelis verba id minimé significent. Similis ænigmatis est consequens argumentum, quód divina mente, si potentia intellectus esset, nō actu, aliquid præstantius esset, nempe τὸ νοούμενον, quod intelligitur. Hic iterum Alexander instar Apollinis, auguratùr Aristotelem dicere pręstantiùs intelligibile futurū, à quo intellectus potentia educatur in actum. At, inquam, falsum id est de præstanna argumentum, neque color visu, neque sonua auditu, neque omnino sensibile præstantius est sensu: Quare theologi nostri theologia talis inepta est. Quid tum veró? Deus intelligit, & intelligit actu. ecquidnam intelligit? Solutio hæc deinde sequitur, communis quæstionum reliquarum, sed cum superiore permista: Si Deus potentia intelligat (ait metaphysicus) accidet, optima quæque intelligenti, ut pessima quoque intelligat: quod fugiendum est. καὶ γὰρ μὴ ὁρᾶν ἔνια κρεῖττον, ἢ ὁρᾶν Etenim præstat non videre quædam, quàm videre. Seipsum igitur intelligit ipsum optimum, & est intelligentia intelligentiæ intelligentia: id est (ut ais Alexander) idem est intellectum intelligenti, intelligēsque intellecto. Verūenimveró consistamus in ista solutione, & theologiam veræ theologiæ valdé contrariam & repugnantem attentiús animadvertamus. Quid enim est, quod theologus iste εὐλογεῖ: Deus (ait) non intelligit omnia. ἄτοπον τὸ διανοεῖσθαι περὶ

ἐνίων

σύνων· Absurdum enim sit de quibusdã cogitare. Item, καὶ γὰρ μὴ ὁρᾶν ἔνια κρεῖττον, ἢ ὁρᾶν· Etenim melius est quædam nõ cernere, quám cernere. Hîc veró Alexander sedulus est: sedulitatis igitur locũ adscribam: Quemadmodũ (ait) in nobis absurdum est, nec quisquã rectè vivens de quibusdam rebus cõsiderare sustineret: ut de cõcubitus modo commodissimo: sic nefas esset affirmare divinissimam, eandemque optimam substantiam, quævis absq; delectu etiam despicatissima quæque cõtemplari: ut dubium esse nõ debeat, ab ipso non malũ aut vile quidpiam, sed quod divinissimũ est, & summo honore dignum, intelligi; hujusmodi autẽ est ipse intellectus. Sic igitur seipsum intelligit, nec à se intelligendo ad aliud intelligendum avertitur. Si enim à sui contemplatione transeat, vel quidquam omnino melius intelliget, vel aliquid deterius: melius autem nihil est: supereſt igitur, ut ad deterius: at hoc motus esset, ab eisq; optima secessio. quarum rerum argumentum ex iis sumi potest, quæ hominibus usu veniunt: homines namq; boni, cúm mala contemplãtur, seipsis ob hanc intellectionem deteriores efficiuntur: quod pœnitentia consequens declarat: tunc enim pœnitentia subit, cúm malus quisquam fuerit effectus. Hæc igitur Alexãdri interpretatio est, consentiens planè cùm doctoris intelligentia ac mente. Quo loco lubet omnes non dico Christianos, sed homines tantùm non Epicureos, sed patres in primis de liberorum institutione solicitos appellare: Etenim per Deum immortalem, de cujus natura modó agitur, qualisnam Deus nobis á philosopho describitur? Epicurus (ait Tullius de natura deorum) Atheniensibus, ne in eorum offensionẽ caderet, verbis reliquit deos, re sustulit. Itaq; in illis selectis brevibusq; sententiis, quas appellat κυρίας δόξας, hæc prima sententia est, Qd' beatum & immortale, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. Atque hæc Epicuri theologia, quidnam habet á doctoris nostri theologia diversum? Metuebat Epicurus, ne Deus rerum humanarum procuratione & cura obrueretur, & ideo aliquid é voluptate imminueret: Aristoteles cúm Deo vitam optimã & jucundissimam antea attribuisset, veritus item est, ne contemplatione & intelligentia aut vilium, aut ipso leviorũ rerum fœdaretur. Deus igitur Aristotelis supra cælum mundumq; positus, nihil eorum intelligit, quę cælo mundoq; toto continentur. Sed pavonis alicujus instar, pulchritudinis suæ contemplatione delectatur. Ergo verus ille Deus, cui capilli cujusq; nostrûm etiam numerati sunt, cui sortium eventus anté provisus est, cui omnia denique toto mundo maxima, minima, mediocria, curæ sunt; Aristotelis ista theologia miser erit. O' monstrum impietans atq; portentum! Deus verus te ex animis hominum penitus eradicet. Etenim theologe theologiæ inanissime, imó veró inimicissime; os erige, solemq; intentis oculis aspice. Stella hæc sua luce mundum complet universum, nec palatia regum, & amœnos hortos tantùm, sed eloacas (& si quid his fœdius esse potest) radiis suis illustrat. an propterea fœdat ipsa quidquam aut maculatur? Quantó veró lutulentius tu, tu, inquam, de pudẽdis animaliũ partibus acturus philosophabaris? Etenim (ais) Heraclitus cùm fortè ad ignem in casa quadã furnaria sedẽs, animadvertisset adeuntes ad sese timidé subsistere, Accedite (inquit) animo fidenti: quoniam ne huic quidẽ loco dii immortales desunt. Quamobrẽ equidẽ miseret me Aristotelis aureos theologiæ montes initio pollicentis, & tandem tã miserabilem ἀθεότητα præstãns. O' theologi Christiani, cõnsiderate jam quanta Christianis morib' pestis theologię nomine tri scholas inducta sit. Philosoph' iste pro Deo penè nescio quot sæcula cultus est, & omnino sic acceptus, ut theologiæ etiam Christianæ fundamẽtum & firmamentum censeretur: Id enim criminis contra nos secundo & vicesimo ab hinc anno intentati caput fuit, enervata Aristotelis authoritate, Christianæ quoque religionis authoritatem enervari. At Mahomedes talem in sua theologia fundamentum à se aversaretur & detestaretur. Enimveró Deus Aristotelis, non modó hominum generi nihil consulit, sed ne cogitat quidem, vel intelligit præter se, aliud quidquam. Et certè Aristotelis impietate de animorum mortalitate consequens impietas hæc altera fuit, ut Deus nulla generis huma-

Tt ni

ni cura tangeret. En caussas illas in physicis despecti Dei Melissei, cōtempti Dei Anaxagorei, repudiati Dei Platonici, ut Aristoteleus iste Deus omnibus præponeretur, nō colendus quidem ille, quoniam homines nihili faciat: neq; laborem hunc Aristoteles aristoteleis impofuit, ut Deum illum de rebus humanis nihil cogitantē colerēt, aut ab eo quidquam precarentur: nō colendus, inquā, sed tantùm suspiciendus & admirādus. En Epicureæ dicam, an aristoteleæ theologiæ κυρίας δόξας. An verò bonus quisquam me nimis vehementem in summū philosophū potiùs, quàm in summam philosophi impietatem non satis severum existimabit? Credant igitur Alexandri, Procli, Porphyrii, Ammonii, Simplicii superbos illos titulos huic Aristotelis philosophiæ convenire, jactētque sapientiam istam esse αἱρετωτάτην, τιμιωτάτην, θειοτάτην. Equidem si Fauni Satyriq; bestiarum dii hac lege statuerentur, credo bestias istam Satyrorum Faunorumq; theologiam execraturas esse. Quid enim bestiis eo Deo esset opus, à quo nihil bestiarū generi consuleretur? O! Platonem idiotam! ô simplicem Zenonem, qui tam solicité divinam erga hominum genus providentiam, pietatem, beneficentiam prædicastis! Hanc theologiā vestram Aristoteles deridet, fabulosamq; judicat, inventamq; tantùm ad persuasionem vulgi, ad usum legum, ad humanæ societatis cultum: nihilq; veteris ac veræ religionis teneri, nisi Deum unum summum in sola suæ divinitatis admiratione occupatum, cæteris de rebus nihil prorsus intelligētem, nihil exercitum: fabulosa & puerilia esse reliqua. Veruntamen studio atq; amore verioris sapientiæ puriorisq; theologiæ lōgiùs progredior. Agedum, reliquam theologi nostri theologiā attendamus. Deus (ait) seipsum intelligit, nec præterea quidquam: estque tum intellectū intelligenti, intelligensque intellecto unum & idem. Quid tum verò? Philosophus prolepsin artis, sensus, opinionis, cogitationis cōtrariam sibi objicit, quæ sunt aliud quàm idipsum, quod scitur, sentitur, existimatur, cogitatur: sui verò modicum sunt admodum. Quid igitur hæc prolepsis quomodo à philosopho solvitur? Non protinus, inquam, solvitur, sed quæritur aliud: cùm Deus sit idē intelligens, & intellectum, utro tandem beatus est? eique quæstioni nihil respondetur. Caussam igitur cōminiscatur Alexander, facilē videlicet id esse. sed tamē quomodo prolepsis dissolvitur? In nonnullis (ait philosophus) idem est scientia & scibile: ut in scientiis quidem effectivis, essentia sive materia, idem est quod scientia ipsa: tanquam forma domus abstracta, fit idem quod architectura. In contemplativis autem, ratio, res, & intellectio: ut in arithmetica & geometria, ubi formæ simplices absque materia considerantur. Itaq; tum intellectum & intellectus, non sunt res diversæ. Sed heus philosophe, non es hîc, ut antea, theologus ἄθεος: sed certè logicus vehementer ἄλογος. Aliud enim est ars & sciētia quælibet, aliud materies arti ipsi proposita: soliusque Dei singulare privilegium est, ut sit idem intelligens, intellectumq;: solusque Deus κατὰ μετάληψιν seipsum intelligit. Perge verò, quid reliquum est in hoc capite? Quæstio est, inquam, illa reliqua, quód Deus seipsum non per partes tractuq; temporis, sed totum simul eodemque momento intelligat. quod pauló est tolerabilius superioribus illis tam barbaris tamque immanibus.

IN CAP. X.

Deus est definitus septimo capite variis differētiis & qualitatibus: exornatus est nono impensiùs, & velut in regali supra mūdum solio procul ab externarum & mundanarum rerum cura collocatus: ut neq; sibi, neque alteri quidquam negotii exhiberet: aut si quid moveret, moveret utiq; ut amabile amantem, sensibile sensum, appetibile appetitum, intelligibile intellectū. Verùm perge: Charitas Dei erga homines fortasse pietasq; major in sequentibus apparebit. Certè quidē species quędā theologiæ melioris initio decimi capitis ostentatur, quód mundi præstantia sit ab ente illo primo, & à dispositione partiū, ut exercitus ab imperatore & ordine: sed ab imperatore in primis, quia ordo etiam propter eū est: Veruntamen comparatio ista summi Dei cum imperatore summo, ut bella sit verbo & eximia, certé reipsa valdē dissimilis est atq; aliena.

aliena. Etenim imperatoris virtus, labor est in negotiis, industria in agendo, celeritas in conficiendo. Veni, vidi, vici, ait triumphans singularis imperator ille. Cujus quid tam dissimile, quàm Aristotelis ille Deus, omnis laboris, actionis, confectionis non modò fugiēs, sed fastidiens ac despiciens: qui neq; rebus adest, neque videt quid agatur: tam longè abest, ut in prima acie prælietur? Sardanapalis verò Babyloniorum & Persarum Satrapis comparetur Aristotelis Deus: similitudo respondebit. Imperatori in omnes imperii partes attento, & vigilanti, pacis tempore jus reddenti civibus, nō pro tribunali tātùm, sed in via, in lectica, in triclinio, in cubiculo: in bello autem dies noctesque laboranti, modò in castris, modò in agmine, modò in prælio omnes omnis virtutis actiones obeunti ne comparetur, dissimillima tota res erit. Verùm perge: quid erit deinde? Ordo mundi declaratur à theologo comparatione ampla & locupletis familiæ, in qua alia liberis & ingenuis munera accuratiùs, alia servis & pecoribus cō fusiùs explicata sunt: sic in mundo alia constantioris esse ordinis: alia minùs rati atque firmi. Hæc comparatio tolerabilior est superiore. Cætera verò, quæ sequuntur reliquo capite, nullam novam theologiam interpretantur, sed tautologias accumulant, de principiis veterum theologorum & physicorum. Omnes (inquit metaphysicus) omnia ex cōtrariis faciunt. Et tu, inquā, in physica nónne ex contrariis facis omnia, quæ toto modo fiunt? Impatibilia sunt (ais) contraria à contrariis. At contraria contrariorum corruptiva primo physico fecisti, & facies rursus 4. cap. 14. metaphys. Quis igitur hîc reprehenditur? Aristoteles. A' quo reprehēditur? ab Aristotele. Ecquid (malum) philosophus philosophiæ suæ tam contrarius & infensus est? Plato (ut Alexander interpretatur) arguit hîc, quòd materiā è duobus principiis cōtrariis alterū fecerit. At, inquā, ista calumnia è primo physico deprehēditur. Empedocles accusatur, quòd concordiā modò efficientē, modò materiā: discordiā autem incorruptibilem faciat, cùm eā adveniente cōcordia corrumpi necesse sit. Anaxagoras arguit, quód mentem pro efficiente caussa statuat, taceat de fine. At, inquā, si vera hæc essent, quamobrem tamen in physicis & metaphysicis, & nunc in theologia denique toties iterantur? Talis est reliquo capite theologia de numeris Pythagoræ, de Platonis ideis: quæ principia rerum esse nequeant, sed præcipué dissipata, minimeq; cohærentia velut *ἐπεισόδια*, sic universi naturā velut *ἐπεισοδιώδη* fabulā efficiant. Tum veró innumerabilis illa & ydearū & numerorū multitudo, nequaquam conveniat, *τὰ δ᾽ ὄντα οὐ βούλεται πολιτεύεσθαι κακῶς*: entia nolunt malé gubernari. Itaq; Homerico è 2. Iliados versu thesis commodè concluditur:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω.

Nō bona res multorū principatus, unic' rex esto.

Clausulā hanc tā insignem equidem complector & laudo: Unus Deus princepsque esto: sed longé alio divinitatis principatu, quàm Aristoteles nobis definierit: Deus nobis unicus esto, cujus non solùm intelligentia comprehendamur, sed benignitate & pietate, & in hoc mortali curriculo, & in illo beatæ immortalitatis cœtu maximo perfruamur.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER XIII. *in decimumtertium Metaphysicum.*

IN CAPUT I.

ENimverò quæ reliqua nobis theologia est? Equidem duos sequētes libros libenter omisissem, cùm theologia ita conclusa sit, neq; feré quidquam hîc dicatur, quod non superioribus libris antè dictum sit: neque Alexandri, neque Thomæ interpretationes in eos extent libros, ut suppositini videantur. Veruntamē sophistica in his præsertim libris nova non erit, dicere aliena, aut eadem repetere. Sed ne quis scrupulus superesse possit, Alexander citat in superioribus libris etiam hos postremos, & ultimo capite libri superioris: de numeris & ideis (ait) in primo majore demonstratum est, & in proximis duobus ostenditur. Sed Syrianus dubitationem hāc penitus sustulit, qui & Græcus & antiquus interpres fuit, & Alexandri multis & variis horum duo-

rum librorũ locis interpretationẽ protulit. Verisimile autem est, Thomæ duos postremos libros ignotos fuisse, vel quòd latinè cõversi nõ essent, vel quòd græcè (ut apparet ex ejus variis interpretationibus) nesciret. Quare duo hi sunt etiam metaphysici libri, in quos extat Syrianus de mathematis Pythagoreorum somniorum, & Xenocraticorum de ideis commentorum adversus Aristotelem patronus: cujusque judicio nihil Aristoteles totis duobus libris fide dignum profitetur. Sed multa comminiscitur ad omnia illa Pythagorea cũ Xenocraticis conjungendum, unoque patrocinio tuendum: tanquam Xenocraticæ ideæ fuerint idem, quod Pythagoreorum mathematum essentiæ: aliæ intelligibiles, aliæ cogitabiles, aliæ sensibiles. Sed controversia disceptanda diligenter est, comparandus Syrianus Aristoteli, adversariæque rationes accuratiùs considerandæ. Quid igitur? Aristoteles his duobus libris quam theologiam θεολογεῖ? Nullã: sed tautologiam inanem perpetuò ταυτολογεῖ. Veruntamẽ per Deũ immortalem, quamnam caussam Aristoteles prætexere potuit, ut duobus libris nihil traderet non antea traditum? Caussa verò tantæ tamq; inanis tautologiæ Aristoteli sophistica non defuit, quòd sententiæ veterum de essentia intelligibili, consuetudinis gratia, considerandæ ideo sint, ne (si quid non rectè dicant) simus cõscii: tum si quid commune sit, id probemus & sequamur. Hæc aristotelea tautologiæ tantæ excusatio plus quàm legitima Aristotelis interpretibus videbitur. Atenim interpretes admirandi, barbarismi & solœcismi apud Grammaticos excusatio nulla fuerit: ecquid igitur? cõtra duas logicæ artis summas leges καθ' αὑτὸ, & καθ' ὅλου πρῶτον, excusatio ista qualis erit? Theologiam profiteris, & logicam de ideis, mathematicã de numeris & magnitudinis quæstionẽ disputas? neq; disputas tantùm, sed infinitè antea disputatam repetis, non solùm argumentis, sed plerunque etiã verbis iisdem molestè & odiosè inculcas? Attamẽ quoniam metaphysicæ libros, Aristoteles tautologiarum cumulos esse voluit, etiam tautologiarum cumulos discutiamus, meminerimusque tamen intereà ideales realibus aut nominalibus nihilo sapientiores fuisse. Duæ sunt his de rebus opiniones, altera de mathematis, altera de ideis, quomodo intelligibiles essentiæ sint, & quomodo principia sint.

IN CAP. II.

AGedum, singula, ut occurrent, animadvertamus. Tribus proximis capitibus disserit de mathematis, quòd non sint essentiæ separatæ, sed mathematum talis abstractio, sit φλυαρητικὸς ὁ λόγος fabulator sermo, ut hîc Aristoteles & logicè & perspicuè loquitur. O' Aristotelẽ lepidum & elegantẽ! Etenim sententia Aristotelis verissima ista quidem est, & adversus Aristotelem tertio & sexto physico à nobis appellata, quòd Aristoteles in physica magnitudine tanquã semper dividua, falsum impietatis summæ fundamentum collocaret, indeq; motum, tempus, mundum infinitum, æternũ judicaret. Quapropter bono animo estote, lectores vel auditores, qui ad istam theologiam vel legendam, vel audiendam acceditis, neque puteris prorsus inanem futuram: Magnũ hoc erit à theologo theologiæ tribus totis capitibus prenum, quo intelligamus, abstractionẽ mathematicã, unde physica magnitudo semper dividua fingit, fabulatorem & nugatorẽ sermonẽ esse. Agedũ, Aristotelis argumenta retexamus, quòd mathemata nõ sint essentiæ separatæ: sunt autem septẽ numero. Primò, quòd duo solida simul esse nequeant: secundò, quòd cæteræ potẽtiæ ac naturæ similiter in sensibilibus insint, neq; separentur: tertiò, quòd corpus divideretur secundũ superficiẽ, superficies secundũ lineam, linea secundũ punctum: quartò, quòd corpus esset duplex, superficies triplex, linea quadruplex, punctum quintuplex: ἄτοπος δ' ἡ σώρευσις, absurda verò coacervatio fit ejusmodi, eademq; de numeris ratio, quorũ infinita genera fierent: quintò, quòd astrologia, harmonica, optica, similiter & reliquorũ sensuum sensibilia abstraherentur: sextò, quòd mathemata separata priora sensibilibus essent: septimò, quòd magnitudo non esset una. Hęc Aristotelis argumenta sunt adversus Pythagoreorũ & Xenocraticorũ abstractionẽ mathematicã, quã Pythagoreorum

&

& Platonicorũ nonnulli ex præsenti Aristotelis sententia interpretantur, ut Severus Platonis interpres: alii autem mathematum abstractorum phantasticas illas essentias mordicus tuentur, ut Plotinus, Jamblicus, Nicomachus, Numenius, Cronius, Amelius, & similes homines á Syriano citati, qui scholasticis Academiæ contentionibus potiùs, quàm solida Platonis philosophia imbuti, multa de his nugis nugant. Sed tamen Pythagoreorũ vel Xenocraticorũ apologia adversus hæc Aristotelis argumẽta, qualis est: qualia sunt illis Aristotelis argumenta: partim ridicula, partim falsa. Etenim duo corpora illa phãtastica, quid absurdius sit illis simul esse, quàm lumina duo: Secundum quintumq; argumentũ, quod non solúm arithmeticę & geometriæ, sed astrologiæ, musicæ, opticæ, cæterorumq; mathematũ, imó omniũ artium atq; facultatũ consimiles sint abstractiones, neq; refellunt admodum, neque satis animadvertunt. Hoc enim argumento mathematica illa abstractiva præcipué labefactatur, cúm intelligitur, abstractionẽ nihil esse aliud, quàm generalem rerum considerationem à singularibus abductam: Etenim logica lex nostra nimirum illa est [illegible], ut primo & tertio metaphysico anteá jam monuimus. At in tertio argumento pauló sunt alacriores: derident enim & cavillantur id ab Aristotele velut animi gratia confictũ, cúm nihil contra quæstionẽ faciat. Atq; equidẽ absurdũ, quod hîc Aristoteli videtur, admiratus planè sum: cúm geometricũ theorema sit, corporis cõmunem sectionem esse superficiem, superficiei lineam, lineæ punctum Quod si Aristoteles intelligat absurdum de corporis sectione in superficies, & superficiei in lineas, & lineæ in puncta, ut denique puncti esset sectio divisioque, aliter loqui debuit, ut rem tã diversam significaret. Veruntamen in quarto argumento refellẽdo, ἀφαιρετικοὶ nostri regnum posſident, Aristotelisq; manifestam calumniam vanitatemque meritó exprobrãt: liceat enim vel de logicis generibus similiter argutari. Sextũ autem & septimum, vix digna sunt, quibus á Syriano respondeatur: & in sexto iteratur illud theorema jam aliquoties in metaphysicis usurpatum, imperfectũ prius esse ortu, essentia posterius. Quãobrem Aristoteli vera quidem thesis proposita est: sed é tot argumentis secundũ & quintum notabilia & logica sunt, nec tamen satis aperté proposita, ut intelligeretur πλατωνικὸς ὁ λόγος, constaretque ἀφαίρεσιν non esse propriam mathematici generis, sed omnis artis communem.

IN CAP. III.

VErúm perge, communis ista artiũ omnium ἀφαίρεσις dicetur pauló pleniùs capite tertio: tametsi ἀφαιρετικοὶ hoc loco malitiosé aut imperité Aristotelis totam in hoc capite sententiam interpretantur: tanquã sentiat Aristoteles, mathemata esse entia, nõ in sensibilibus, sed præter sensibilia, quãvis à sensibilibus abducta sint: Neq; enĩ Aristoteles ita loquitur, sed ait nominatim, rationes & demõstrationes sunt de magnitudinib[9] sensibilibus: nõ tamẽ quatenus sensibiles, sed prout tales sunt: Repetitque argumentum illud secundũ & quintum capitis secũdi, abstractionem esse non solum in arithmetica & geometria, sed etiã in astrologia harmonica, optica, sed in physica & medicina, & qualibet omnino disciplina: iteratque illud infinité propositum, abstrahentem geometram non mentiri. Nec enim cúm in terra describitur aliquid, aut non pedalis pro pedali sumitũ, falsum sumi, quia hypothesis est, quæ menti aliud ex qualicumq; exemplo concipiendum proponit. Magnitudines igitur actu sunt in sensibilibus, potentia autẽ seorsum considerantur, ut hîc Aristotelem pauló obscuriús loquutum Alexander interpretatus est, teste Syriano: quód idem similiter de universalibus decimo capite confirmabitur apertiús. Hæc igitur Aristotelis philosophia est in hoc capite nobis in primis observanda & amplectenda, ad illã impietatis fraudẽ de mũdi æternitate æterna vindicta vindicandũ. Quapropter magnitudines abstractę abstractarũq; magnitudinũ patroni valeant. Quid deinde sequitũ: Aristippus 2. cap. 3. metaphys. mathematicas artes calũniatus est, quod nihil per efficientem & finalem caussam agerent, id est (ut Syrianus hîc interpretatur) nihil utilitatis afferrent. Mentiuntur (ait

Aristoteles) qui dicunt mathematicas scientias nihil de bono & pulchro dicere: Pulchritudinis enim species maximæ sunt τάξις, συμμετρία, ὡρισμένον· ordo, symmetria, definitum, quæ tractantur & explicantur à mathematicis. Itaque etsi verbo non appellãt bonum & pulchrũ, factis tamen & operibus profitentur.

IN CAP. IIII.

Atque equidem ex animo philosophiam istã Aristotelis complector & laudo: proptereaq; Aristoteli gratias ingẽtes habeo: in his tamen tribus capitibus tautologiã video è 7. cap.1. metaphysici, majore parte repetitam. Quid deinde metaphysicus, quid ταυτολογεῖ. Tautologiam, inquã, de ideis, septem totis capitibus reliqui libri, & toto decimo quarto libro ταυτολογεῖ· quartum & quintũ capita proxima sunt de ideis in universum: reliqua erunt de ideis numeralibus: Sed quartũ & quintum capita, non argumenta solùm, sed verba etiam plerumque ταυτολογεῖ. Quapropter tautologias istas audiam*. Prima est è 6. cap.1. metaphysici, de origine idearum. Heraclitus cẽsebat omnia fluere: Socrates universales rerum definitiones exquirebat, cùm διαλεκτικὴ ἰσχὺς, dialectica facultas nondum esset. Democritusq; paucula in physicis definivisset, calidum & frigidum: Pythagorei itẽ nonnulla per numeros explicassent. Atque hîc Aristoteles Socrati tres summas logicæ laudes attribuit, ἐπακτικὺς λόγους, καὶ τὸ ὁρίζεσθαι καθόλου, καὶ τὸ συλλογίζεσθαι, inductionem, definitionem universalem, syllogismum: quibus logicę artis magna vis continetur: imò judicio quorundam, tota, qui dialecticam statuunt esse artẽ definiendi, dividẽdi, ratiocinandi. Interea que διαλεκτικὴ verbum notatur à nobis pro tota arte, nõ facultate probabili, ut vulgus arbitratur. Sed Socrates (ait metaphysicus) universalia illa non separabat, nec exemplares ideas comminiscebatur. Et illæ sunt nimirum logicæ Platonis ideæ 6.cap.1.& 6.cap.3. metaphys. propositæ, Aristotelicq; ꝓbatæ: imò Platonicis nonnullis, ut Plutarcho, Attico, Democrito, Boëthio, Cornuto. Verumenimverò in hac logica idearum interpretatione Aristoteles accusatur ab idealibus, tanquam falsi, quòd Socrati imponat, & Platoni neq; Socrati dialecticę partes quasdam, sed totam penitus dialecticam notam fuisse. in quo illis facilè assentiar: neq; Platonis eam de ideis sententiam fuisse, ut conantur productis è Phædro, Phædone, decimo de republica locis ostendere. Verumenimverò ut Aristotelem philosophiæ & logicarum legum gratia liberè moneo, sic Aristotelis judicium de Platonis ideis constans & grave à fanaticis istis idearũ somniatoribus violari æquo animo ferre non possum. Est enim pertinacia hominum, vel impostura. Plato siquidẽ in Parmenide (ubi quæstio de ideis præcipua est) exemplaria idearũ separata perspicuè & apertè refellit, & loci illi Platonis reliqui aut similiter explicari possunt: aut Platoni certè arguent aliquãdo accidisse, quod infinitis locis perspicimus Aristoteli cõtigisse, ut cõtraria & repugnantia scriberet: deniq; Aristoteles in eo solidiùs & constantiùs philosophatur, ideas nullas esse, nisi logicas & mente comprehensas. Cogitationes rerum omnium sunt in mente divina, plurimarum sunt in mentibus hominum: ideæ sunt illæ logicæ, aliæ præterea nullæ sunt, sicuti 7.cap.1. metaphys. jam patute metaphysicus cantabit. Sed tamẽ istã de idearum interpretatione tautologiã, quænam tautologia alia sequitur? Argumentorum, inquam, eorum, quæ primo cap.1.metaphys. fuerunt, quòd ideas inducere non est aliud, quàm numerum ampliorem facere, exemplariũque syllogismis nihil effici: ideas forè non solùm essentiarum, sed rerum earũ, quarum esse minimè ideales velint, ut artificiosorum, relatorum, corruptibilium, negationum: huc etiam tertius homo redit, ut contraria idealium principiis, quia dualitate numerus prior esset. Quid tum postea?

IN CAP. V.

Tautologia continuatur eadem, repetunturque illa, quòd ideæ nihil conferant rebus, nec ad motũ, nec ad essentiam, nec ad sciẽtiam: quamvis Plato in Phædone res inde & esse, & fieri dicat: Essent enim in rebus: at separatæ dicunẽ, & caussæ essent: nec ideo Anaxagorea mistione rebus permisceri possunt,

sunt, ut Eudoxus censuit: & plures ideæ essent ejusdem rei, ideæque idearum: denique περιττώματα illa iterantur: τὸ δὲ λέγειν, παραδείγματα εἶναι, ἢ μετέχειν αὐτῶν τἄλλα, κενολογεῖν ἐστὶ, καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικάς. Quamobrem nihil adhuc quinque totis capitibus, nisi primi libri tautologias, nullã autẽ prorsus metaphysicam novã agnoscimus. Et tamen Aristotelis argumentis omnibus Xenocratici perinde respondent, Aristotelemque falsum fallacemque esse è suis principiis disputant. Et certè multiplicatio illa simillima est τῇ συμφύσει magnitudinũ, & tã promptũ est illis Aristoteli reponere, ipsum vel nihil concludere, vel sibi contraria concludere, & essentiarum ideas tãtùm esse: sicut Aristoteli placuit & definitionem, & demonstrationem, κατὰ τὸ ἓν essentiis attribuere: de motu, essentia, scientia, responsio consimilis est, quia ideæ, caussæ sunt illis efficientes & æternæ. Sed hæc è falsis principiis respõsio parata illis est: Verùm illa recriminatio in Aristotelem multò justissima illa est Xenocraticis, Aristotelem in hac quæstione longè omniũ mortaliũ ταυτολογώτατον esse duobus totis de idea libris, tum in logica, in ethica, in physica, sed in metaphysica tã multis locis easdem argumentatiunculas argutantẽ, modò latiùs dividendo, modò subtiliùs & minutiùs dissecãdo, modò verbis iisdẽ rescribendo, manum denique de tabula, imò de pictura eadem nunquã & nusquam tollendo: qua sanè apologia, nihil in Syriano adversus Aristotelem elegantius & luculentius deprehendi. Quamobrem bona caussa est Aristotelis, ideas exemplares improbãtis: sed à rhetore non satis probabili rhetorica instructo agitur. thesin laudam⁹ & probamus, confirmationem theseos nõ perinde laudare & ꝓbare possumus.

IN CAP. VI.

Atque hæc generalis in ideas aristotelea theologia esto. Quid deinde sequitur? reliquo libro & toto proximo, metaphysica prorsus est admirabilis de ideis numeralibus. Enimverò Plutarche πολυπειρότατε, judicii tui πολυπειρίαν nobis hîc demũ cõprobato. Judicasti metaphysicũ opus & doctori, & auditori inutile prorsus esse: an etiam patiẽtia ingenii tui postrema ista ꝓpendere & examinare potuit? Dixi sæpe antea, libros metaphysicæ, cumulos esse tautologiarũ: an igitur orationẽ retexam? sequẽtiaque nõ omnia antè dicta esse confitear? Pythagorei enim & Xenocratici his de rebus nõdum videnẽ interrogari. Ecquid igitur (inquies) novi jã profertur? Certè equidem patronus ipse Aristoteles in nugis copiosissimus alioqui rhetor, parũ tamen disertè explicavit, sed summa rei tamen hæc est: Numeri, non sunt essentiæ separatæ, id est ideæ, neque entiũ primæ caussæ. Prius illud agitur præcipuè reliquo decimo tertio libro: posterius aũt decimo quarto. Quare audiamus adversus ideales numeros concionantem, triplicique cõcione declamantem theologum. Prima est concio sexto capite in recensendis tredecim numerorum modis, ad quæstionem nihil admodum attinentibus. Etenim metaphysicus noster proponit modum triplicem unitatum, quòd sint specie differentes, & inter se incomparabiles: aut sint eædem, & cõparabiles, ut in numero mathematico: aut utrumque, ut in partibus numeri compositi, unitates numeri compositi sint eædem inter se, & comparabiles, diversæ autem cum partis alterius unitatibus, & incõparabiles. Atque hi tres primi numerorum sunt modi. quarto & quinto, numerus dicitẽ separatus, aut nõ: sexto, numerus est aliis principiũ & elementũ: septimo & octavo, aliis è priori & posteriori constans, tum idealis, tum præter ideas mathematicus & separatus: nono, aliis solus mathematicus ens primum, & separatum: decimo, aliis non separatus, sed in essentia: unde totum cælum è numeris cõstare dicitur: undecimo, aliis unitates habentes magnitudinẽ: duodecimò, aliis primus est idealis: decimotertio, aliis primus idem & mathematicus. Atque hi sunt tredecim modi à metaphysico in numeri consideratione inventi. O' partitionem elegantem, & cum plerisque in hoc opere aliis partitionibus cõparabilem! τὸ πολλαχῶς λέγεται, hac partitione caruerunt, ut hoc tam singulari ornatu cætera consimilia libri illius ornamẽta ornarentur. Verùm perge, hæc ad quæstionem frustra sint, ut Pythagorei & Xenocratici cavillãtur. Quid deinde? Magnitudinum modi similes accumulantur

quatuor, quòd aliis sint mathematicæ, aliis post ideas, aliis mathemata mathematicè, nec ideæ: aliis mathemata non mathematicè, nec omnis magnitudo dividua in magnitudines perpetuò dividuas. Atq; hoc de magnitudinum modis, veluti corollarium est: Tandem pro clausula capitis additur, numerũ omnibus monadicum videri, præterquã Pythagoreis numerum facientibus primũ entium. Atq; hæc omnia impossibilia esse alia magis, aliis minùs, metaphys. ait.

IN CAP. VII.

SEd tredecim numerorũ modi quàm visineptissimi, & indignissimi tanti nominis authoritate, tamẽ quorsum tandem evadent? Certè tres primi septimo capite repetũtur: primus & tertius refelluntur: unitates non sunt incomparabiles, quia numerus nullus esset, cum fiat omnis additione unitatum: Unitates igitur comparabiles: neque ideo partim comparabiles, partim incomparabiles, quia unitates eædem essent comparabiles & incomparabiles: ut in denario, decẽ unitates sunt cõparabiles. At si spectentur in duobus quinariis partibus denarii, essent etiã incomparabiles. E' quibus omnibus cõcludit Aristoteles, numeros, ideas nõ esse, quia sunt unitates comparabiles. Et quia numerus sit μοναδικὸς, fiatq; additione unitatis ad numerũ præcedentẽ. Cæteri decẽ modi Pythagoreo silentio prætereuntur. Quapropter Alexander, si pudore ullo possit, refellat hîc nõ Pythagoreos vel Xenocraticos, sed Plutarchũ, dicereque audeat, in tã hamatis sentibus, in tã acutis paliuris ullũ tritici granum esse. Sed heus? nũquid hic errormicã nescio cujus generis in hoc spineto micantem conspicio, qua constet, numerationem non esse numerandi speciem diversam ab additione, ut vulgò Arithmetici existimãt, sed primam speciem additionis: cum nempe unitas antecedenti numero additur. Attamen fructus hic quantuluscunque est, Arithmeticæ est proprius, non Theologiæ. & paginis tribus amplissimis continuare tam importunum sophisma, quæ logica tandem permiserit?

IN CAP. VIII.

ATque hoc primæ cõcionis sophisma tã odiosum fuit: secũda concio sequitur, pari vel potius eodẽ sophismate: ubi promiscuè disseritur, mathematũ ideas neq; esse, neq; rerum caussas esse. Procœmium cõcionis hujus est in differentia unitatis & numeri. Ecquænã (inquies) & quorsum ista differentia? Eadẽ, inquã, quæ partis est, & totius, & ad eundẽ finem, ad quem sexti & septimi capitis nugæ relatæ sunt. Deinde disputatur disputatũ proximo capite superiore, unitates inter se nihil differre, neq; quãtitate, cũ alia neq; maior, neque minor sit, quàm alia: neq; qualitate, cùm nulla his insit passio, sed cõparabiles inter se esse: neq; ideas vel rerũ principia: secus binarius esset principium binariorũ, & ternarius ternariorũ. At si prima unitas differret à cæteris, & primus itẽ binarius differret à cæteris binariis, neq; unitates essent cõparabiles. Neque corpora è numeris cõstant: cõstarent enim ex individuis: neq; unitatũ alia esset è parvo, alia è magno, nec qualibet ex utroq;: quia nõ esset quidlibet ex omnibus elementis: & unitates differrẽt. imò verò cùm magnũ & parvũ cõtraria sint, tertia in ternario unitas qualis esset? Hæc logica Aristotelis est, quòd unitas, nõ sit idea: consimilis itẽ est de numero, quòd nõ sit idea, neq; infinitus, cùm neque par, neq; impar habeat: neq; alicujus sensibilis esset, neq; finitus usque ad denarium, ut finitur à suis authoribus. At si ternarius esset idea hominis, quaternarius equi, homo, pars esset equi: & absurdum sit, ideam esse denarii, nõ esse autẽ undenarii. deniq; multa sunt, quorum idea nulla ponitur. Atq; hîc interea philosophus πάρεργον illud addidit, Totum parte prius esse secundum rationẽ & essentiam: posterius secundum materiam & tempus. in quo Aristoteles Aristotelem illum in 10. cap. 7. metaphys. verè correxit & emendavit. Sed Aristoteles è tam multis contra unitatem, contraque numerum propositis argumentis concludit, idealem numerum nullũ esse: caussamq; inde profectam, quia Pythagorei & Xenocratici universalia & mathematica præposterè accepissent: ideo ut unitas esset illis στιγμὴ ἄθετος, στίγμα ἄθετον, punctum sine situ.

IN

IN CAP. IX.

Atque hæc concionis secundæ declamatio fuit: tertia tãdem declamatur rhetorica prorsus nova & antehac inaudita. Liber tertius, fuit addubitationũ singularis liber: caput nonum, erit addubitationum singulare caput. Ecquibusnam tandẽ addubitationibus tam chimæricum sophisma continuatur? Attende constanter, neq; terreare: Addubitationes sex ita sunt, Utrúm unitates sunt deinceps, magnitudines ẽ magno & parvo? lineæ ẽ lõgo & brevi? superficies ẽ lato & angusto? corpus ex alto & humili? Utrúm ipsum animal est in animali? an magnitudo est ẽ materia? an ẽ puncto? Utrùm unitas est una? Utrúm numer⁹ finitus est, an infinitus? Utrúm punctum, elementũ magnitudinis, ut unitas numeri? Hæ sunt addubitationes in hoc capite, fatuæ, ita me Deus amet, atq; insulsæ, meritoq; à Syriano derisæ; tanquam alienæ à thesi, quibusque tãtus logicus problema nihil arguat, sed miserabiliter petat, quod in principio fuerit. Illud enim est αἴτημα τὸ ἐν ἀρχῇ, quod Syrianus Aristoteli reposuit. Sed tamẽ ex his addubitationibus neq; disputatis, neq; solutis, concionator noster logica insolentissima cõcionem cõcludit, neq; numerũ, neq; magnitudines separari, neq; ideas esse: indeq; confusionem somniorum istorum natã esse statuit, quód inter se authores ipsorum dissiderent, cúm alii numerum mathematicum solum probarent, alii facerent eundem idealem, falsasq; hypotheses assumerent: χαλεπὸν δὲ ἐκ μὴ καλῶς ἐχόντων λέγειν καλῶς. Difficilé autem est, ẽ nõ bene habentibus bene dicere, ait Epicharmus. O' poëtã theologo nostro sapientiorẽ! Etenim falsa hypothesis una Aristoteli proposita, quód ad theologiam spectarent cõmunia entium omniũ; videmus qualẽ sophisticam, quãq; Lernæam adhuc tredecim libris exornarit: qui si secundum logicas leges theologica á logicis secernẽda, & theologicé tractanda sibi proposuisset, scholis metaphysicis ad infiniti sophismatis explicationem opus nihil esset. Sed tamen his numerorum modis, his unitatis & numeri differentiis, his addubitationum nugis, Aristoteles demonstrasse sibi videatur, ideas mathematicas nullas esse. Perge, prosequere reliqua: imó veró, inquam, siste gradum, aut retró regredere: de ideis enim fuerat antea generaliter explicatum, deinde descẽsum ad spécialem de mathematicis ideis quæstionem. At theologus noster ad illam de ideis generalem thesin revertitur: repetitq; tautologia tertia logicam idearum Platonicarum originem. Fuit enim antea 6. cap. 1. & 6. cap. 4. & 4. cap. 13. metaphysici. sed contra legem καθόλου πρώτου, eandem rem millies iterare, logicæ sunt aristotelei ingenii apud Alexandrum laudes.

IN CAP. X.

Quid tũ veró? Decimo capite disseritur primùm, quód magna sit de ideis in utrãq; partẽ quæstio: Nam si nullæ sint essentiæ separatæ, abolebitur scientia: Sin aliquæ sint, tot erũt entia, neq; scibilia, quia scientia est universalium: tandemq; componitur tam prolixa discordia, quód scientia & scibile sit duplex, aliud actu, aliud potentia: potentiaq;, velut materia universalis & indéfinita sit universalis indefiniti: act⁹ autem definitus sit, & definiti cujusdã. Per accidens autem videt oculus colorem universalem, eó quód hic color, quem videt, color est: sic Grammaticus hoc alpha speculatur, quod alpha est. Quamobrem nihil erit séparatùm, ne essentia quidem: scientiaq; modo quodam erit universalis, modo quodã non erit. Hæc tantæ controversiæ disceptatio aristotelea, Syriano vehementer improbata est. Dicere (ait) universalium quidem potentia esse scientiam, singulariũ veró actu, & artifices principaliter quidem nosse individuum, per accidens veró universale, est palã ἀποδεικτικά omnia subvertere: in quibus Aristoteles ipse docuit, universale solũ esse scibile. Hæc Syrianus hypothesi quidẽ suæ constanter, inconstanter tamen veritati: ut enim animal actu consistit in singulis & individuis animalibus, sic scientia de animali, actu quidem est, cúm singulis accommodatur, potentia veró est in generali & universali. & quæstio præsens est de hypostasi, & tanquam subsistentia, utrúm actu separatum sit aliquid à singulis: nõ autẽ est de modo scientiæ, utrũ præcepta artium singularia sint, an universalia,

versalia. Quapropter Aristotelis tautologias & sophismata reliqua liberé quidem refellamus, sed pari libertate philosophiam puriorem defendamus: Ideæ exemplares, τερετίσματα tantùm sunt, & poëticarum metaphorarum commẽta. Id ratum nobis probatumq; esto. Scientiæ sunt universalium quidẽ theorematum, sed res tamen singulares cõplexorum, quorumq; actus, essentia, veritas in singularibus cõsistat: nec universalia ipsa usquam separata sint: Id nobis logicum & catholicum esto.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER XIIII, *in decimumquartum Metaphysicum.*

IN CAPUT I.

AT fœcundissime philosophorum, & solertissime hominum, qui unquam fuerunt, quandonã problema hoc immẽsum infinitumq; concludetur? Decem capita libri superioris de ideis & generaliter & specialiter disputarũt: Ecquid sex decimiquarti deinde capita de ideis disputabũt? Disputabũt, inquã, alterũ caput illud, quòd ideæ nõ sint rerũ principia & caussæ, licet 8. cap. 13. metaphys. utrũq; disputatũ sit. Aristotelis thesis illa prior certa fuit, ideas nullas esse, disputatio incertior: thesis etiam ista certa est, ideas, non esse principia rerũ: Imó veró si thesis prior accuraté & demõstrata & conclusa esset, etiã hoc ipso demonstrata & conclusa esset: Nam quod in natura rerũ nihil est, principium caussaq; rerum esse non potest: Sed tamen quoniam Aristoteles logicæ suæ tantúm diffidit, novæ confirmationis secunda subsidia consideremus. Cur igitur ideæ, nõ sunt rerum principia? Argumenta Aristotelis in sex capitibus, quinq; erunt: Primum argumẽtum est, principia sunt cõtraria, ideæ non sunt contrariæ, cúm fiant essentiæ: nec ideo sunt in subjecto. Hoc argumentum repetitur è 5. cap. 1. phys. & Aristoteles hîc ait ista οὐ τοῖς φυσικοῖς antecessisse: Tautologiam tamen Syrianus hîc non reprehendit, sed falsitatẽ: & certé falsum est, principia esse contraria, essentiæ nihil esse contrarium, ut in scholis physicis patuit. Quid deinde sequitur? Enumerantur de contrariorum ordinibus, septem opiniones variæ: primó, alterum cõtrariorum est materia: secundó, æquale & inæquale: tertió, unum & multa: quartó, magnum & parvum pro materia, unum pro forma: quintó, multũ, paucũ: sextó, superãs, superatũ. Atque hos sex contrariorũ modos Aristoteles ad logicas δυσχερείας refert: in quo (λογικάς) verbum pro tota arte generaliter acceptum notavimus, ut 3. cap. 4. metaphys. septimó, alterũ & aliud opponuntur uni, opinione quidẽ probabili, ait Aristoteles, non tamen vera, quia unum esset paucum, cúm multitudo paucitati opponatur. Unum veró, deinde mensura fit: longaq; verbosi sophismatis tela texitur, de multò, pauco, magno, parvo, affectionibus numeri & magnitudinis, affectionibusque relationis: quæ ideo nec essentiæ sint, nec essentiarũ elementa. ἄτοπον ὄν, μᾶλλον δ᾽ ἀδύνατον τὸ μὴ οὐσίας μὴ οὐσίαν ποιεῖν στοιχεῖον καὶ πρότερον· absurdum igitur est, vel potiús impossibile, essentiæ non essentiam facere elementum. Qui locus demõstrat materiã physicam, essentiam esse, item formam physicam, essentiam esse: cumq; forma formæ opponitur, essentiam opponi essentiæ: indeq; falsitatem á Syriano justé reprehensam pateat. Addit Aristoteles, paucum & multum de numero dici, nec ideo esse elementa. At unum est paucũ, si binarius sit multa. Enimveró Aristoteles admirande, nunquam tautologiarũ modum finemque facies? Sextum caput decimi libri fuit in hoc de uno & multis sophismate: utrúm id oblitus es? an potiús tam putidam sophisticam, logicam esse censes? Sed quid tautologiã hîc Aristotelis potiús, quám repugnantiam animadverto? Illic enim contrariũ unum multis efficitur: ideoque meritó objicit Syrianus Homericum illud Aristoteli, tanquam de industria nuganti, Scio fabulam ista meliorem. Et tamen sophismatis tam prolixa oratio, quid attinet ad thesin, quód ideæ nõ sint principia rerum? Equidem multis antea locis morbum illum librarium in Aristotelis ingenio suspicari sum, & cogimur hîc in primis confiteri πολυγχαρίαν metaphysico nostro in primis charam fuisse:

ipsiusq;

ipsiusque judicio philosophum neminem fore summum, nisi πολυχαρίτων.

IN CAP. II.

VErúm perge: primum caput disseruit ideas non esse rerum principia, quia non essent contrariæ: cætera nugarum alienarum supplementa tantúm fuere: Quid secundum caput? quid agit? Nugas certé feré perpetuas; & á quæstione prorsus alienas: Primó nanque differitur, nullū æternū constare ex elementis, quia factum esset, ideoque corruptibile: & materiam haberet potentiæ conjunctā: ubi rursus dici videtur á philosopho id solū æternum esse, quod sit actus expers potentiæ. Atque hinc conjectura quædam est: locus est enim obscurissimus, á philosopho concludi, numeros ideales æternos nō esse, quia ex elementis cōponantur: quod Syriano ridiculum est, ideas ex elemētis quidē componenti, sed elementis immaterialibus. Verúm metaphysicus noster erroris illius caussam refert ad elenchū Parmenidis, quód ens sit unum: de quo & 2. cap. 1. phys. & 5. cap. 1. metaphys. Huc etiā sophisma illud de unius & multorū oppositione verbosé revocatur: Verúm in refutanda Aristotelis totis quatuordecim hisce libris tautologia minimé nos deceat ταυτολογεῖν. Interea etiam novum illud Empedocli objicitur; tanquam geometrarum more falsum supponendum dixerit. At (inquit Aristoteles) exemplū illud á geometra fictum, non est propositio geometrici syllogismi. Verúm, Deus bone, qualemnam theologū & quanā logica instructū animadvertimus? Heus philosophe, dormis, minimeque es philosophus: quæstio tibi proposita est, quód ideæ nō sunt principia rerū: quænam tandem carmina nobis concinis? Dic Posthume, dic quæso, de tribus capellis. Et veró ne perpetuó vagari erraréque videatur theologus noster; redit tandē in viam, & ad finē capitis expromit argumentum adversus ideales numeros, omnium meo judicio primum, quód nullius rei caussæ sint, planeque sint inutiles: quandoquidem arithmeticorum theoremata sint de sensibilibus; nullum aūt de numeris idealibus. Hoc, inquam, argumentum primarium & palmariū est: Tametsi Syrianus id perneget, disputetque, nil nisi numeros ideales arithmeticæ præceptis institui. Est sané falsum est, theoremata arithmetica esse de numeris sensibilibus, quamvis in exemplis singularibus exerceantur. Est enim arithmetica tota mētis. Argumentum tamen Aristotelis illud est facilé omnium princeps, licet non satis diserté explicatum: Nullū theorema est de numeris idealibus in arithmetica: Ergo arithmeticorum judicio, ideæ numerales, rerū caussæ nullæ sunt. Hoc argumētum secundum est adversus idearū principia secundo capite comprehēsum, ne omnia in toto capite nugatoria fuisse videantur.

IN CAP. III.

SEd tamē quód ideales numeri principia non sint, primum caput argumentum unum habuit, quód ideæ numerales contrariæ nō essent, nec ideo principia: secundū itē unum argumentū habuit, quod de ideis numeralibus nullum esset in arithmeticis theorema; nec ideo numerales ideæ principia essent. tertium caput quid habebit? nihil, inquam, novi, sed meras nugas nugabitur. Pythagoreorum triplex opinio memoratur: Primi statuunt numeros, similitudines & affectiones esse rerum, nec ideo separant. At sic videantur de alio cœlo, deque corporibus aliis cogitare. Secūdi separant, quia secús nullam scientiā fore arbitrantur. At hujus solutio jā præcessit 10. cap. 13. metaphys. Tertii faciunt ideas è terminis, puncto, linea, superficie. At hi quoque eo falsi dicuntur, quod sine numeris termini illi queant esse. Verúm, inquam, tot sunto Pythagoreorū opiniones: quid ad quæstionem, utrúm ideæ rerum principia sint? Et certé ne nos quæstionis immemores essemus, Aristoteles in hac tertia opinione nos admonet: Nulla ab ideis (inquit) caussa rebus, vel utilitas sit ulla terminorū: neque Natura instar pravæ tragœdiæ sit ἐπεισοδιώδης. Hîc Aristoteles metaphorā è 10. cap. 12. metaphys. repetivit. Atque iidem illi magnitudines è materia & numero componunt, ex binario lineam, è ternario superficiem, è quaternario corpus. Perge: Utilitas á metaphysico; & his de rebus theorema in mathematicis ex illo & superioris capitis argumēto repetitur;

titur; quod his de rebus mathematicū theorema nullum sit. O concionatorē de concionis argumēto solicitè & anxiè cogitantem! Sed illud in primis in somniatore istorum insomniorum Aristotelis lepidum est: Omnia (inquit) hæc absurda sunt: neque sibiipsis tantùm; sed bene judicantibus repugnantia. in his siquidem videatur ὁ Σιμωνίδου μακρὸς λόγος, Simonidis longus sermo, tanquā servorum sani nihil dicētium. Quapropter in isto Simonideo sale, Syrianus Aristotelem veluti scurram velitem merito remordet. & certè sicubi ὁ Σιμωνίδου μακρὸς λόγος verè dici possit, ubinam veriùs, quàm in quatuordecim Aristoteleæ theologiæ sophismatis dicei, in quibus maximè servilis, omniūq; nugarū genere maximè refertus sermo tam verbosè sophisticeq; productus est? Verùm pergamus: Nullū adhuc adversus idealia principia argumentum in hoc capite fuit: Quid erit deinceps? Reprehenditur à metaphysico in Pythagoreis & Xenocraticis genesis & ortus numerorum è magno & parvo: quia nullus generari numerus possit, nisi ab uno duplicatus: quia numerus omnis, ipsorum judicio, sit æternus, nec ideo genereē. Heus, metaphysice, numerus ab unitate duplicatus par fuerit pariter par tantum, qui tamen in elementis mathematicis generatur è duplicatis, non ab unitate, sed à binario: neq; pares pariter pares tātùm: sed variorum numerorum genesis variis propositiōibus docetur, ut quadrati, ut cubi, ut medii, ut tertii, ut quarti proportionalis: omnia deniq; arithmetica problemata continent inventionem & generationē numeri. Et ineptū est objicere, æternorum genesim inquiri. Mathemata enim universalia vel mathematicis theorematis æterna statuuntur: & tamē genesis ipsorū in singularibus exemplis exquiritur. Quamobrem caput tertium contra idealia rerum principia argumētum nullum habuit; quæstionem disputationis suæ disputator, quàvis acerrimus, attamen oblitus est.

IN CAP. IIII.

PErge verò; reminiscetē fortasse, primo capite, & ad caussam reverteri. Imò, inquam, genesim illam persequitur, differtq;, parem numerum generari non posse ex inæqualibus parvo magnoq; æquatis, quia præcessisset inæqualitas. Id verò Syrianus viderit, cujusmodi sit argumentum, qui numerū imparem, deorum ait esse, ideoq; tripertitum: parem autem proportionalē compositus è materia formaq;: ideoq; materiam ejus esse binarium è magno & parvo; formam æquabilitatem. Verùm somnia Pythagorea Aristoteli displicēt, neque mihi placent. Verumenimverò philosophus noster vagatur erratq; longius: redeat tandem, si lubet, in viā. En verò redit: Longa capite reliquo Simonidis oratio est: Principiū esse boni & pulchri: Numerum neutrius esse: quia sit essentiæ: ideoq; numerum, principiū non esse. Ad propositionis illustrationē theologi, & poëtæ, & philosophi dissimilibus sententiis producuntur, quód theologi & poëtæ faciunt bonum & pulchrū posterius genita, deosq; noctem, chaoa, cælum, Oceanum, deniq; Jovem regem fuisse. Sed hæc Aristotelis theologia Syriano falsa est, theologiam veterē opponenti, quia primùm regnavit Ericepæus, deinde nox, tum chaos: Jovem denique regem non primum, sed quintum esse. Ergo hæc theologorum & poëtarū testimonia, propositionem illam nihil adjuvent: Quid philosophorū testimonia, qualia sunt: Phærecydes primū statuit optimum: item Magi: sic Empedocles concordiam, Anaxagoras mentem: aliiunū: Atqui philosophi isti sunt aptiores, quàm theologi & poëtæ. Quid tū postea? Aristoteles ipse primo perpetuo seipso maximè cōtento, bonum ipsum pulchrumq; censet esse, quod sit primū perpetuum, seipso maximè contentum: Verùm jam ista à theologis, poëtis, philosophis, ab Aristotele etiam ipso exornatio tam bella sit Aristoteli, quàm ipsi videatur; quid tum? Assumptio illa (Numerus non est boni, neq; pulchri, quia sit essentiæ) qualis erit? Syrianus hîc distinguet exemplaria sua divina à caducis imaginibus, & quidlibet somniabit. At id modo nil laboro: Aristippum antea refutatum Aristoteli potiùs repono: Nihil de bono mathematica profiterī, ajebat ille. Imò verò, respondit Aristoteles: tametsi nomine bonum & pulchrū non appellent, reipsa tamen profitētur, cùm τάξιν, συμμετρίαν, ὡρισμένον instituāt.

Esto

Esto igitur, Heraclitus aliquis Aristoteli in contradictionis hujus solutione, & utramq; partem tueatur: Numerus est boni & pulchri, dicitur adversus Aristippum: Numerus non est boni & pulchri, dicitur adversus Anaxagoram. Perge vero. Reliquiæ capitis hujus ad ejusdem assumptionis affirmationem, tautologiam habēt é 5. cap. 1. phys. item é 1. cap. 14. metaphys. de contrariis principiis. Si unum bonum sit, multitudo erit malum: itaque numerus, malum. *φθαρτικὸν γὰρ τὸ ἐναντίον τὸ ἐναντίου* corruptivū enim contrarii contrarium. Sed heus, consiste, & argumentationis hujus logicam expende. Si unum sit bonum, multitudo erit malum: Quamobrem, inquam? quia (inquis) corruptivum est contrarium contrarii? Quid tum veró? quidnam id est argumenti? Expectabam ut diceres potiùs contraria contrariorum esse consequentia: quod tamen abs te in Topicis improbatur. Et tamē magnā tibi pro axiomate isto licet præsentis quæstionis alieno gratiam habeo: ut falsitas illius tui axiomatis ad 5. cap. 1. physici appareat: Illic enim affirmabas, contrarium contrarii effectivū esse. Sed hic Alexander Aristoteli *ἡρακλειτιζέτω*. Cætera audiamus. Affertur huc à metaphysico, malum ipsum potētia bonum esse: concluditurque, tot absurdis rebus Pythagoreos urgeri, quia faciunt tum idem principium & elementum, tum contraria: tum unum principium, tum numeros, essentias separatas & ideas. At divine metaphysice, tu hæc omnia, excepto quarto, etiam profiteris. An tot contradictionum pudor tandem nullus erit? Veruntamen tria adhuc argumēta sunt Aristotelis, ideales numeros, principia non esse, quia non sint contrariæ, quia nullum de iis arithmeticum theorema sit, quia non sunt boni & pulchri. Quænam erunt reliqua?

IN CAP. V.

ERrant Pythagorei (ait theologus noster) quia principium non faciunt bonum. errant etiam iidem, cúm principiū universi comparāt principio animalium, ut imperfecto & imbecillo semini: quia hic etiam principium est animal perfectum. Sed contrà Syrianus culices & vermes cæteraque ex putrefactione genita objicit. Attamen ista de principiis imperfectis est tautologia é 7. cap. 12. metaphys. Sed tautologias Aristoteles amat, & sua jam perpetua authoritate honorat: Locus non est in mathematicis, ait methaphysicus: quia sit proprius singulorum: & ab eo separabilia sunt mathemata, nec in loco sunt: de quo toto sophismate, quarto physico disputatum est accuratiùs: & hic Syrianus locum alium physicis, alium materialibus, alium mathematicis, alium rationibus ipsis attribuit. Verùm quid ista ad quęstionem de principiis idealibus? Nihil, inquies: At sequentia rem diligentiús agunt: Ideales numeri (ait theologus) caussæ rerum nullæ sunt, neque mistione, neq; compositione, neq; semine, neq; contrario, neque termino: ut Eurytus quidam faciebat punctum principium magnitudinum: qui (ut Archytas in Theophrasti metaphysica ait) dispositis calculis dicebat hunc esse hominis, illum cujusvis rei numerum. Sed hoc argumentum quartū est in idealia principia é modis quibusdam generationis, quos Syriano examinandos relinquo: Pergit veró theologus rem etiā diligentiús multó & accuratiús agere: Numeri (ait) non sunt caussæ formales, quia forma est ratio, numerus est materia: ut in carne & osse, tria ignis, duo terræ: in quo (ut Syrianus ait) alluditur ad illam Empedoclis physicam,

Terra voraginibus geminas sortitur in amplis
Splendoris fluidi bene mista é partibus octo:
Quattuor ast ignis: ossa hinc sunt cādida dicta.

Nec quia tali mistione talis essentia fiat, numerus, forma est, sed ratio mistorum numerorum corporalium. Quid multa? theologus noster problema jam planè conficit, logiceq; admodum concludit: Numerus (ait) neque efficiens, neq; materia, neque forma, neque finis est rerum: Non igitur caussa. Hæc Aristotelis cōclusio est illustrior & locupletior, sed in materia inconstans, quia numerum non esse formam disseruit, ex eo quód materia esset: deinde tamen negat esse materiam. Heraclite porro, adesdum, *ἀντίφασιν* defendito.

IN CAP. VI.

SEd argumenta propositæ quæstionis adhuc quatuor fuerunt: Quodnam præterea est futurum? Nullum

prorsus novum, sed iterabitur tertium de bono, quod ἐν ἰδίῳ λόγῳ, in nulla ratione numerorum consistat: & quód ratio mistionum sit in additione numerorum, non in numeris: deniq; genus esse in multiplicationibus, melicratumq; fore melius fortasse, quod temeré permistum fuerit. Verùm à Syriano hæc theologia severé graviterq; castigatur, quód ratio & prudentia omnibus in rebus temeritati præstẽt. Et sané Aristoteles hoc loco disimillimus Aristotelis illius meritó videatur, qui antea præstãtisimas pulchri boniq; species in mathematicis laudarat, τάξιν, συμμέτριαν, ὡρισμένον. Ecquid igitur λόγος καὶ ἀναλογία, quamobrẽ nunc é bonorũ finibus exterminantur? Sequentia autem pauló sunt Aristotele digniora: Numeratarum rerum potentias numeris tribuendas non esse. Nec enim septẽ vocales, & harmoniæ, & Pleiades, & duces ad Thebas, propter septenarium fuerunt: neq; septenarius, caussa est, cur septimo mense dentes animalibus oriantur: quia secús aliquando accidit. Hæc, inquam, Aristotele digniora sunt: tametsi Syrianus Pythagoream de numeris denario comprehensis mirificam theologiam prædicet, etiam ab Aristotele ipso primo de cælo in ternario prædicatam. Sed inconstantia Aristotelis ea est, qualis etiam in Christianis quibusdam superstitiosa theologia fuit, de cujusq; numeri potentia atq; perfectione. Philosophia tamen Aristotelis in eo solidior est, quód rerum vis aut natura sit, non numerorum: authoresq; talium nugarum meritó Homericis interpretibus comparantur, parvas similitudines intuentibus, prætereuntibus illustres & amplas, ut inter 12. & 6. esse media duo 8. & 9. quia carmen 17. syllabas habeat. quæ plané anilia deliramenta esse confiteor: sicuti illud est, Comparare tibiarum foramina, totamque mundi melodiam elementis literarum. Philosophia, inquam, Aristotelis ista solidior & gravior est: sed deinceps obscurior, ut contrarium superioribus illis proximis dicere videatur. Attamẽ philosophia (opinor) continuatur eadem: suas numeratis & figuratis rebus potentias & facultates esse, verùm non esse numerorũ aut figurarum, sed numeros figurasq;, rerũ accidẽtia esse. quod quidem verum est, sed verendum tamen sit, ne Aristoteles mathematum vires nimium extenuare videatur. Calor & humor, accidentiæ sunt, sed accidentiæ multarum essentiarum opifices: ita numerus & figura, non numerant tantùm figurantq;, sed ratione, proportioné, cõformatione multos & mirabiles animis & corporibus motus afferunt. Sed ipsum ἀνάλογον, quod initio aspernatus philosophus noster est, retinet etiam ad extremum: idque in omnibus entis generibus & categoriis esse profitetur: Utque rectum (ait) in longitudine, sic planum in latitudine: in numero impar, in colore album. Atque hic locus Aristotelis, analogiam multó præstabiliús interpretatur, quàm Euclides, qui videtur ad unicum genus revocare, ut comparabilia tantùm sint homogenea: tametsi & Aristoteles aliquando etiam Euclidi similis est. Postremum argumentum est, Idealium numerorum differentes esse unitates, in numeris consonantiarum non esse differentes: Itaq; consonantias à numeris idealibus minimé constitui. Quid plura? ὁ Σιμωνίδου μακρὸς λόγος absolvitur, cõcluditurq;, mathemata neq; separari, neq; caussas esse principiaq; rerum. Contra quæ Syrianus perorando Aristotelem accusat, perverso quodam contradicendi studio, nihil probabile, nihil firmum stabileq;, sed multa falsa pluraque aliena protulisse. Quare deos philosophiæ authores deprecatur, ut veriora, deoque gratiora tandem vincant. Quam deprecationem tametsi in somnis Pythagoreorũ & Xenocraticorum commentorum, attamen perlibenter audio: idemq; alacri animo de contentionibus nostris omnibus studiisq;, valdé philosophiæ authorem illum parentemq; unicum Deum deprecor. Etenim Deus æterne, quam theologiã adhuc quatuordecim libris sumus experti? Iteradum theologe noster, & ad extremum theologiam tuam recordare. Polliceris initio sapientiam, non tam divinam, quàm Dei ipsius intimam propriamque: & appellas scientiam primarum caussarum: indeque libri duo de caussarum generibus, tanquam divinitus afflati: Hæc enim sacra πεφροιμιασμένα, ex inertisimo ambigui verbi sophismate lippis nescio quibus oculis purpurascunt. Quid deinde? adyta religionis pandun-

panduntur, sed insolentissimis dubitationum nubibus circunfusa: ut vates in antro aliquo bacchari potiùs, quàm Aristoteles in Lycæo philosophari videatur. Enimverò quænam theologia est quarto libro de primis entis differentiis, caussis, adjunctis, oppositis, comparatis, cæterisque logicis categorematis? quinto quot modis horum unumquodque dicitur? sexto in iisdem iterandis? septimo octavoque de entis categoriis? nono decimoque de entis actu potentiaque? quænam, inquam, theologia ista fuit? undecimo toto & quinque primis capitibus duodecimi, repetitur sophistica ingens illa, quæ in physicis & metaphysicis prorsus eadem fuerat.

— Heu vatum ignaræ mentes.

Theologia mirificis laudibus initio ostentatur: At duodecim libri adhuc incredibilia logicorum sophismatum insomnia tantùm fuerunt. Ecquid verò tandem?

Ventum erat ad limen, cùm vates, Poscere fata
Tempus, ait: Deus ecce Deus. —

Ecquisnam igitur aristoteleus iste Deus?

— Foliis tantùm ne carmina manda:
Ipse canas oro. —

Enimverò vates noster

— Afflatus numine quando
Jam propiore Dei, mirabilia mysteria sanctaque sanctorum vaticinatur:

Horrendas canit ambages, antroque remugit,
Obscuris vera involvens. —

Deus (inquit) est essentia æterna, expers materiæ, magnitudinis, partis, divisionis, passionis, alterationis, vitam jucundissimam optimamque degens. Hæc pro veris ferri potuerunt: At falsa deinde atque impia, quæ permiscentur & involvuntur, qualia sunt? Deus est animal: Deus tam multiplex est, quotuplices globi sunt cælestes: Deus est expers potentiæ, nec agere quicquam aut movere potest, quàm quod æterno tempore egerit moveritque: Deus est primum movens æterni mundi, non consilio providentiave rerum futurarum ulla, sed movens tale, quale est sensibile sensus, appetibile appetitus, *βουλητὸν* voluntatis, intelligibile intellectus, amabile amantis: nullo quippe vel sensu sentientis, vel appetitu appetentis, vel intellectu intelligentis, vel amore amantis affectus: Deus (quod est arcanæ theologiæ summum Aristoteli sacramentum) seipsum tantummodo contemplatur, cætera omnia sive hominum, sive non hominum, aspernatur, & indigna judicii sui majestate judicat. At hæc, inquam, tam fera, tam barbaræ theologiæ portenta, quis bonus æquo animo audiat? Deus Aristotelis neque procreavit mundum, neque providentia omnes mundi partes maximas & minimas administrat, sed æternum mundum instar Magnetis ferrum movet: Deus Aristotelis neque optimus, neque maximus est (hos enim divinitatis titulos velut ad imperitum vulgus coërcendum confictos theologus irridet) quia Deus de hominum genere nihil cogitet, neque ulla charitate, beneficentia, pietate rebus humanis consulat: quia potentiæ omnis expers, novi quicquam suscipere aut agere nihil possit. Ergo quid ista tam nequiter *ἄθεος* theologia aliud quàm adversus Deum gigantomachia videatur? Verùm theologiam theologus, ut elenchis duodecim antecedentium librorum præmunit, sic ad extremum duobus tautologiarum indidem repetitarum libris, tanquam cumulis aggeravit. Tanti tamque admirandi sophismatis fuit, atheismum tam perditum undique, tanquam fossis altissimis, circumvallare. Quamobrem theologi, Christianæ religionis

— talem terris avertite pestem:

sanctum Christi Evangelium Christianæ juventuti proponite: desinite ab hisce tenebris lucem, ab hac impietate pietatem repetere: Neque sinite, ut sceleratus atheorum morbus, philosophi hujus decretis per vos inconsideratè confirmatis, diutiùs alatur. Hæ nimirum sunt impiorum voces: Christiani theologi in scholis theologicis disputantes, in templorum cathedris concionantes, Aristotelem authorem assiduum habent: quid mirere si prudentes & politici homines, Aristotelis theologiam, ut in primis prudentem & politicam amplectantur? Voces igitur ejusmodi tam sceleratas impiasque reprimite: faciteque, ut in scholis & in concionibus theologicis in posterum non paganus & atheus philosophus, sed Moses, sed Christus author audiatur.

P. RAMI PRO PHILOSOPHICA PARISIENSIS ACADEMIAE DISCIPLINA

Oratio.

LECTORI S.

AD decimumquintum Calend. Martii, cùm provocationis (in qua delitescere cogitabam) diem accusator antevertisset, & ad decimum tertium denũtiasset, coactus sum, quasi Annibal esset ad portas, aut de Pyrrhi pace ageretur, ut ait Tullius in re licet majore, tamen non absimili, subitò in Senatũ venire. Collegi itaq; pro tam brevi tẽpore, quæ sua spõte mihi de Academiæ legibus, de nostræ disciplinæ rationibus, è plerisque voluminibus nostris de hac contentione divulgatis, occurrerunt. Ergo quasi res ageret in foro, præsentis criminationis invidiã succinctè narravi, caussæ partes distinxi, privatã de discipulis legitimè magis & justè, quã magnificè defendi, publicã de disciplina copiosiùs explicavi: definita est facultas artiũ, de quib' agit: argumẽtis cõtrariis respõsum est: firmamẽta ꝓpugnationis ex legis authoritate, cõmoditate rei & facilitate collocata. Neq; ꝑ doctrina tãtùm, sed ꝑ doctoribus & schola disputatũ. Quid quæris? in dimicatione tã subita, tãq; repẽtina, si nulla ars ꝑ brevitate tẽporis adfuit, arma certè ad pugnãdum & tela deesse nõ debuerũt. Tãta est enim caussæ nõ solùm verissimæ & sanctissimæ, sed nobilissimæ & amplissimæ ùbertas & copia, ut si sæpius decertãdũ sit, recẽtia tñ & integra nobis argumẽta facilè suppeditẽt. Vale. Lutetiæ Parisiorũ, in Prælleorũ gymnasio, decimotertio Calend. Martii. 1556. ante Pascha.

P. RAMI, PRO PHILOSOPHICA PARIsiensis Academiæ disciplina Oratio.

SI quis vestrûm fortè miretur, judices, caussula nescio qua vos occupari, rem antè percipiat, & penitus intelligat, admirari postea desinet, & aliud fortasse judicabit. Etenim sic existimare debetis, judices, post hominum nostrorum memoriam, imò verò post conditã Parisiensem Academiã, nullam Academiæ caussam de philosophia & literis majorem, magis ab omnibus vobis providendam, neq; propositam, neq; agitatã, neq; ad arbitrium judiciumq; vestrũ delatam fuisse. Agitur enim nil aliud in nostra defensione, Iudices, quàm ut Academiæ leges serventur, ut optimis artibus, & optima ratione atq; via, nõ agri civitatis hujus & fundi, sed vestri, sed omnium civitatum hominumq; liberi excolantur: parvo labore, exiguo tempore, liberalium disciplinarum scientiam & fructum consequantur. Quæ cùm ita sint, à Deo Opt. Max. primùm quod quinque jam perpetuos annos, dies noctésque deprecatus sum, postremùm in hac summa dimicatione deprecor, ut menti meæ publicam caussam procuranti & agenti, veritatis & utilitatis publicæ lumen præferat, ut rem tantam tamq; gravem, diligenter, accuratè, fideliter explicare, & ante oculos vestros collocare, & penitus, quanta est, tantam exprimere valeam: deinde vos, Iudices, obtestor & obsecro, quoniam uno tempore, & meæ contentionis exitus, & disciplinæ publicæ salus, vestris judiciis permittitur, adhibeatis in tantæ caussæ auditione & cognitione diligentiam & sapiẽtiam, in disceptatione & judicatione æquitatem & justitiam, quam muneris officiiq; vestri gravitas & religio requirit. Summã itaq; rei, sicut acta & publicæ authoritatis fide testata est, dum breviter exponã, quæso diligenter attẽdite. Cùm quatuordecim abhinc annis philosophię studiis ac Dialecticę imprimis me totum magna animi alacritate dedidissem, ut ejus artis usum, veterũ & philosophorũ & oratorũ exercitationibus tantopere celebratũ, nostris scholis restituerẽ, in illo animi ardore, malũ quen-

quēdā Geniū Academiæ Parisiēsi & publicis ej⁹cōmodis De⁹quinto abhinc anno opposuit,á quo volūtas & cupiditas nostra tā vehemēter ad Academiā illustrandā inflāmata mille modis turbaretur & vexaretur,& si permissum esset, extingueretur. Vexationis illius calamitates non repeto,sed Deo Opt. Max. summas gratias habeo,quód illi malo Academiæ Genio, bonū in rebus universis Geniū & contrariū ad me sustentandū, sublevandū, miseriisq; illis omnibus liberandum,dederit Ergo quarto abhinc anno ad institutū philosophię laborem redii,omniaq; deinde consequuta tēpora,in illo studio posui,& poëtis,oratoribus, philosophis, omnisq; generis authoribus & scriptoribus publicé declarādis & explicādis,usum Dialecticę quātumcūq; acerrimis ac perpetuis vigiliis assequi potui,tātúm docui & demōstravi. Interim malus ille Genius,vel turbādis rebus aliis impeditus, vel nondū satis idoneū nostri vexandi instrumētum nactus,quietos nos esse finit. Quarto tādē hoc anno, publicæ authoritatis quēdam pugiunculū nescio quibus suis artibus adeptus, furere in nos rursus incipit. Adolescentulum audacē,magnæ dignitatis insignibus & viribus elatū & superbū, libidinis suæ famulū & ministrū reperit,per quē nos confictis & cōmentitiis criminibus accusat,quód in philosophico studio nō philosophos, sed cōtra leges Academiæ ꝓ philosophis poëtas doceam⁹. Primúm huic accusatori, alienæ libidinis ministro supplicavim⁹, qa nobis vehementer suspectus esset,ne,dū causa nostra disceptaretur,sentētiam de nobis diceret, neve idē nostræ caussæ & accusator & disceptator esse vellet: reliquis deinde cæterorū ordinū hominib⁹ hæc crimina ficta & falsa esse respondemus, legesq; Academiæ á nobis observari confirmamus, rogamusq; ut gymnasium nostrū per probos & doctos homines invisatur, & de nostra disciplina quæratur, ut falso crimine nos accusatos esse cōstaret,& si quid á nobis humanitús offensum esset, ut nobis nō modó non repugnātibus, sed optātibus emendaretur. Hoc die nil amplius actū est. Postridie malus ille Genius per judicē illū ministrum suū,& certos homines ex eodem sinu appositos, discipulos nostros nulla disquisitione priús habita,indictá caussa,nullá judicii formâ, in suo & privato cubiculo cōdēnat: publicis & scholis & sigillis & tabulis ꝓhibet, omnibus deniq; Academiæ munerib⁹ & præmiis excludit & ejicit. Ab hac sentētia tam nova discipuli nostri provocāt. Rés provocatione ex privato judicio in Iulianense philosophorū comunum deducitur. Illic duo capita deliberationis fuerūt, alterum de philosophici curriculi tēpore, alterum de libris: de quo utroq; nulla inter nos erat dissensio. Itaq; (credo quód minor in sacro loco nocendi vis malis Geniis inesset) una omniū philosophorum voce, discipuli nostri absolvuntur, dummodó præceptor eorum jurejurando confirmaret, libros Academiæ legibus definitos á se prælectos esse. id jurejurando per eum confirmatur: sed tamē pauló pôst contra Iulianense decretum, novis machinis in eodē illo domestico & familiari accusatoris & dānatoris nostri conciliabulo nō discipuli, ut antea, sed nos eorum magistri oppugnamur. Accusator enim per fraudē & falsam relationem duobus publicæ deliberationis capitibus de suo tertiū addit, de forma legendi: nosq; hac suppositītia relatione, quasi legitimam legendi formam violassemus, tristi quodam supplicis traductionis genere dānamur, ut in publicis scholis disciplinam nostrā ipsi detestemur & abnegemus, in posterumq; jurejurando nil tale facturos esse cōfirmemus: ad discipulorum perfugium confugimus & uná provocam⁹. Caussa igitur ad superiores Academiæ ordines secūda provocatione deducitur. Hîc cúm nos evitandi tumultus caussá absentes ex scripto caussam dixissemus, & accusator & accusatoris ministri per illum Genium impulsi, quanvis nostris duabus appellationibus exclusi, tamen tertió judicant & cōdemnant. Medici nō liquêre respondent: jureconsulti scholas aperiri jubent, nec quicquam tot appellationibus interpositis adhuc pendentibus innovandū censent: primó Theologi quidem accusatori assentiuntur: deinde tamen ad cōsilium delectorum judicum, qui ampliús cognoscant, remittunt. Accusator igitur tam turbulentis tamq; implicatis hominum sententiis elatus, tertiæ damnationis occasionem arripit: á

qua cúm ad delectos judices venissemus, priores appellationes sequuti & discipuli & magistri provocamus, & quartó supplicamus, ne accusator, qui nos toties & accusasset, & tam iracúdè damnasset, & tot appellationibus nostris rejectus, nullum sibi in caussa nostra judicii locum reliquisset, in posterum de nobis judicaret. Quod cúm mihi & ipse & ejus quidam emissarii denegarent, ad illud oppressorum cõmune perfugium confugimus, á tanta violentia postremúm magistri discipulique provocamus. Habetis, judices, quemadmodum in isto naufragio jactati, & quibus fluctibus pené obruti sumus: una appellationum provocationumque tabula adhuc sustentamur: atque, ut spero, si vestra nobis æquitas aspirabit, ad portum salvi & incolumes deducemur. Malus Academiæ Genius multis ministris abutitur, libidine, invidia, ignorantia, falsa fama, impudẽtia, avaritia: hîc libidinem & effrænatam cupiditatẽ adhibuit. At tamẽ de tam multarum damnationum injuria, de tot appellationum jure nil mihi differendum putavi. Hæc vos, tacente me, satis superque consideraturos existimavi, de re ipsa atque caussa potius & libentiús disputabo. Pro discipulis nostris primúm respondebo, deinde nostræ disciplinæ rationes & firmamenta collocabo, eamque disciplinam, quam sequimur, Academiæ disciplinam esse demonstrabo. Philosophos, inquit accusator, in philosophico studio non docemus, poëtas pro philosophis exponimus. Hæc enim accusationis universæ summa est, propter quam non auditi, non defensi, omnibus Academiæ præmiis per accusatorem ipsum damnati, & tanquam igni & aqua, Academia tota interdicti sumus. Ergo adeste animis, qui corporibus adestis, & discipulorum ad vos profugorum caussam cognoscite. Damnati ab accusatore suo discipuli, & scholis ejecti sunt. Quid ita? Quia philosophos non audivisse, sed pro philosophis poëtas dicerentur. Verúm enim veró, accusator acerbe & iracunde (te enim jam nunc alloquar, quoniam non ampliús in illa tua cæcæ libidinis & ignavæ cupiditatis famula, sed in Regia æquitatis & constantiæ domina curia versamur) ista valdè gravis & severa pœna est, á te magistro discipulis imposita. Etenim si qua fuisset in nobis erroris cujusdam humani culpa, comiter & blandè per te corrigi potuit, imó veró etiam debuit. Sic enim summus ille nostrûm omniũ magister Christus ad corrigendum & castigandum accedere voluit. Si peccaverit in te frater tuus, inquit, vade & corripe eũ inter te & ipsum solum, &c. Sic (ô bone vir) quoniam judicis locum occuperaveras, nosque regendos susceperas, sic regere debuisti. Et quidem quó magis istam correctionis mansuetudinem mereremur, quoties accusati abs te sumus, toties ecclesiæ & authoritati publicæ nos nostrâmque disciplinam & voce & scripto subjecimus, & oravimus, ut de nobis per honestos & doctos viros quæreretur: & si quid per imprudentiam offendissemus (homines etenim sumus) erratorum Christiane moneremur: nos, quæ honestè & utiliter imperasses, promptè & sine mora facturos esse prædiximus: imó veró (sicuti tabulis publicis testatum habemus) discipulos nostros interrogandos obtulimus, ut experiri liceret, quo studio, quâve diligẽtia essent in philosophia versati, ut si nescirent ea, quæ vel tã severus magister requireres, Academiæ præmiis excluderentur: sin de rebus omnibus tibi vel abundè satisfacerent, ne tantam injuriã sine caussa subire cogerentur. Quid veró? si Christianam forte legem vehemens ista animi perturbatio scire te non sinebat, Academiæ judiciariam legem, quum judex esse velles, ignorare non debebas, quæ vel perversos & errantes magistros ista clementiæ via castigari jubet. In hanc enim sententiam Totavillæus noster loquitur.

Magistrum artium improba fama laborãtem, Rector adhibitis quatuor nationum Procuratoribus admoneto.

Si pertinax in vitio fuerit, discipulis sub eo magistro magisterii honorem non adepturos denuntiato.

Hæc Academiæ Parisiensis judiciaria lex est ex Evangelicæ mansuetudinis judiciaria lege deducta. Has divinas humanásque leges in judicando propositas, ante oculos habere debuisti. At in nostra caussa, non verum Christi præceptum sequeris, sed illius mali Genij falsæ cupiditati obsequeris: non ex Academiæ

miæ lege, priusquã judices, caussam cognoscis, sed ab executione judiciũ instituis: nos non mones, sed accũsas: satisfacere cupientes nõ audis, sed condẽnas: á judicio tuo provocãtes, ad maiores judices ire non finis, sed ad teipsum revocas, & quãtúm publica authoritate abuti potes, traducis, pœnisque omnibus vexas. Habeo, judices, domi meæ subjectos mihi variarũ artiũ, Grãmaticæ, Rhetoricæ, Philosophiæ doctores & magistros: si quis eorũ forté in non curannã quandã inciderit, non protinus clamores istos accusatorios & tragicos excito: nec ad sonitũ tintinabuli in aulam publicã, animadversionis & exempli caussa, deduco: sed amicé & familiariter demonstro quid erraverit, & admoneo ut præteritam negligentiã nova diligentia resarciat. Sic á te, humane & Christiane accusator, quia summus noster doctor & magister scilicet eras, tractari, & humaniter emẽdari corrigique debuimus. Si libri partem quandã á nobis negligentius expositam senseras, admoneres, paratos ad obsequẽdum nos habebas. Libros enim Aristotelis, imó enã meliores (si Deus dederit) legimus & legere volumus. Hac de re consilium á magistratibus Academiæ & legib' perpetuó petivimus, & petemus: tãtum abest, ut quicquã repugnemus. Sed tu nescio cui magistro tuo, malo Academiæ Genio, quám publico commodo servire, & te temerarium accusatorem, quám sapiẽtem judicem ostendere maluisti. Quãobrem, judices, siqua in nobis culpa, vel gravis extitisset, non tamen tam vehementer & iracundé agitari, sed benigné & comiter emẽdari & castigari debuit, quia Deus hanc correctionis formam & Academiæ lex nobis imperat: quia nos voluntates nostras Academię subjectas semper obtulimus: quia discipulos nostros examini proposuimus. At ullam in hoc nostro facto culpã fuisse pernegamus: sed disciplinam nostrã, Academiæ veram germanamq; disciplinam esse contendimus: ideoq; caussam nostrã, ut Academiæ caussam, agimus. Quænam enim est, aut quæ tandem culpa, quam vehemens iste iracundusq; delator in nobis arguit? Libros Aristotelis, inquit, non omnes completé, & ad verbum legistis, & hic leges violastis. ô religiosum & sanctum accusatorem, qui leges Academiæ tã sancté, tam religiosé colat & observet! Quid veró, si ne ipse quidem Academiæ leges unquã legisti, sed eas nõ solúm cupidé, imó etiã temeré cõtra nos appellasti? Atqui hoc utrũque cõfirmo, tuamq; & cupiditatẽ, & temeritatẽ, legũ ipsarũ testimonio cõvinco. Anno millesimo trecẽtesimo quiquagesimo quinto, lex de forma & modo philosophiæ explicandæ in Academia Parisiensi facta est: quæ lex nominatim vetat, ne doctores subducendis singulis propositorum librorũ verbis, nominãdo & dictãdo, auditorum manũ potiús impediãt, quám explicatione perpetua mentẽ erudiant. Tales doctores lex appellat nominatores ad pennam. In hũc siquidem modum lex ista loquitur:

Philosophiam continua voce & perpetua raptim prælegito.

Ne tractim nominato & dictato.

Discipulus, magistri verba mente capito.

Manu & penna ne exarato.

Notabilis tamen sententiæ dictandæ & excipiendæ facultas esto.

Rector, baccalaureus, licentiatus, in hãc legem jurato.

Qui primúm violaverit, annum integrum privilegiis careto.

Si iterum atque iterum violaverit, pœnas duplas & quadruplas luito.

Videris, judices, quám perspicué, quám intelligenter & aperté lex ista pro nobis cõtra accusatorem nostrum loquatur: quám non jubeat in philosophorũ verbis moras interponi, sed raptim sententiãs eorum potiús expendi. At hæc vetera sunt (fortasse dicet accusator) & jampridem obsoleta: recẽtiores itaq; leges adeamus, & earũ cõsiliũ præceptũq; his de rebus inquiramus. Anno millesimo quadringẽtesimo quinquagesimo secundo, Gulielmus miseratione divina S. Martini in montibus sacrosanctæ ecclesiæ Romanæ presbyter, cardinalis, Totavillæus, sedis Apostolicæ legatus Parisiẽsis Academiæ statum cõnstituit, veteres quasdam leges abrogavit, quasdam confirmavit. Quid igitur de veteribus illis docendorum philosophorum legibus sanxit? Pennam (quam lex illa vetus ademisse discipulis videbatur) neque tollit, neque imperat, sed tantúm permittit: vocis autem continuatio-

nem,& ſententiarum diſquiſitionem retinet, curioſam & ſolicitam illam de verbo ad verbum, ut loquitur, prælectionē vehementiùs etiam condemnat & rejicit. Sententiam legis audiamus.

» *Philoſophicos libros de puncto in punctum, de*
» *capitulo in capitulum, ore & voce docento ac*
» *pronuntiato: quia, ut Hieronymus ait, habét ne*
» *ſcio quid latentis energiæ, vivæ vocis actus, et*
» *in aures diſcipuli de authoris voce transfuſa*
» *fortiùs ſonat.*
» *Sententias ſtudioſè & diligenter exquirito.*
» *De verbo ad verbum in quæſtionibus alienis*
» *ne legito.*
» *Pennam, ubi commodum ſit, adhibeto.*

Hæc lex, Iudices, veteris legis ſententiam manifeſtis verbis comprobat, neq; hac de re legem aliam hactenus ſcriptam habuimus. Et quidem earum legum ſumma prorſus & legitima eſt ratio: multæ ſunt in Ariſtotelis libris quæſtiones alienæ, altercationes ſubtiles magis & argutæ, quàm utiles & neceſſariæ: earum itaque ſummas ſententias lex expendi jubet: non in verbis vanas & odioſas quæſtiones excitari. Tales ſunt, ut modò logicos tantùm Ariſtotelis libros attingā, de modalibus, de miſtis contingentium & abſolutorum pronuntiatorum concluſionibus, de ſyllogiſmorū reductionibus in figuras, de poteſtate, plura, falſa, circulatoria, impoſsibilia, contraria concludēdi: qualis eſt etiam illa præ cæteris inſignis quæſtio, An propoſitæ rei duobus extremis definitis, aliquod ſit extremum. Quæ omnia ut ſubtilia & arguta ſint, ad vitæ tamen humanæ fructū nil omnino conferūt, nullam inveniendi argumenti, nullam diſponendi rationem ad judicandum præbent, quæ tota Dialectica vera eſt: quæſtiones denique alienæ ſunt. Infinitę ſunt in iiſdem libris & perpetuæ iterationes, & pluribus propè voluminibus conturbantur, quàm omnia illa perſpicuè explicāti verſibus opus fuerat: falſas & alienas præceptiones eorum librorum omitto. Ergo prudentes legumlatores non tam vanę ſubtilitatis, quàm ſolidæ & publicæ utilitatis ſtudioſi, ex philoſophicis libris, quæ commoda & profutura eſſent, voluerūt à doctoribus & ſtudioſè & diligēter obſervari, quæſtiones alienas rejici: in cęteris, ſimplicis juventutis ætatem noluerunt inutiliter & nugatoriè cōſumi: pennam aſsiduam iccirco & dictata removerunt, ad verbum vanas quæſtiones & alienas illas tradi vetuerunt: prudētiam denique ex delectu bonorū & malorum in ſanciendis legibus adhibuerunt. Et quidem ſi opinionem hanc legislatoris noſtri neſcio quam non Græcorum legislatorum, non philoſophorum, non noſtrorum Druidum ſapientiam arbitramur, vehementer erramus. Lycurgus civilia jura in mentibus civium ſuorum deſcripſit, ἄγραφα omnia reliquit: Pythagoras (qui primus philoſophus eſt appellatus) hanc in docenda philoſophia rationem tenuit, aures diſcipulorum attentas, non ſolicitas manus eſſe voluit, pennā omnino removit. Gravis eſt Socratis apud Platonem iſta de re diſputatio, quātùm vox in docēdo vivat, quàm mortua ſcriptura ſit: quātùm vox ad intelligentiā memoriāq; valeat, quantùm ſcriptura ad oblivionē & imperitiam faciat. Quid autē his omnibus antiquiores Druides noſtri, nonne in docēda juventute pennā ſuſtulerūt? meliorē eſſe & intelligentiæ & memoriæ magiſtrā vocē crediderunt? Lex itaq; noſtra, nobiliſsimæ & antiquiſsimæ ſententię lex eſt. Quā obrē accuſator juriſprudētiſsime, quid cōtra tā graves, tamq; ſapiētes leges hiſcere audebis? nō erubeſces? nō malum Academiæ Genium, nō teipſum accuſabis, qui tibi cōtra leges Academiæ falſa iſta crimina ſubjecerit? q tā ſtupidè malā ſuaſionē audieris? Sed ætati tuæ ignoſco, juvēcul⁹ es, imberbis es: cùm annos aliquot adhuc attigeris, vir eſſe fortaſſe incipies: juvētutis æſtus quidā te rapuit ac turbavit: magiſtrū tuū potiùs accuſo, & tua ſuaq; lege ipſum cōdēno. Philoſophiā, ſtatuitis, qui nō ad verbū didicit, Academię præmia ne capito. Tu dolorū & fraudū fabricator Epee, perfrica frontē, erige cervicē, ſi potes, & dicere aude te philoſophiā ad verbū didiciſſe: imò verò ꝓ tua manifeſta omnib⁹ ignorātia, verè cōfiteare te philoſophiæ verbū nullū unquā didiciſſe. Quare legis tuæ ſententia, Academia excedito, philoſophorū præmia ne capito. Sed ad accuſatorē noſtrū redeo, veras Academiæ leges ignorantē, falſas à Genio ſuo ſuſcipiētem, & veræ legis amantes & obſervantes accuſantem. Si nō oēs philoſophicos libros ad verbum, ſicuti criminaris, docuiſſemus,

mus, non modó nil contra legem, ſed maximé ſecūdum legem feciſſemus. At quicquid eſt in libris legitimis, & per legem nobis imperatis verū, utile, pueris inſtituēdis accommodatum, id totū clariſsimis nobiliſsimiſq; exēplis illuſtratum nō modó verbis, ſed pené ſyllabis & literis ſingulis perſequimur. Attamen ne cui vel improbo videamur authores eos negligere, unde ex illis dogmatis quædā ſumpſiſſemus, Porphyrii & Ariſtotelis libros prælegimus, & quidē eorū permultos omnino, & ad verbū perlegimus: paucos, ut lex permittit, ex ſuis ſentētiis explicamus, & eo tēpore prælectiones noſtras terminamus, quo prælectionis hujus finē & terminum lex ipſa cōſtituit, & Determinātias inde nominavit, id eſt, ſecūdi anni mēſe tertio: imó vero ne cōſtituit quidē. Nec enim lex biennio & trimeſtri oēs legitimos ad baccalaureatū libros omnino expoſitos eſſe jubet, ſed partim prælectos, partim etiā prælegi, & in ipſo prælectionis actu doctorē verſari. Itaq; Iudices, ſiquis Ariſtotelis liber (ut queritur accuſator) á nobis nō ſatis accuraté declaratus eſſet, criminis tamē nihil eſſet: in tēpore enim, &, ut lex loquitur, in actu ſumus: major diligētia nobis imperaretur, ea ſeduló præſtaretur. Quamobrē paululúm jā reſpirem⁹, diſcipulos noſtros accuſatoris crimine liberos habemus. Non audiviſtis, accuſator ait, legitimos ad baccalaureatū libros, ideo publicis ſcholis ejiciemini. At, domine accuſator, reſpondēt diſcipuli, quemadmodum leges inſtituūt, ſic audivimus: interroga nos, & quàm ſeveré voles, noſtra ſtudia perſcrutare: fac de noſtris ingeniis periculum in logicis, in ethicis, in phyſicis, ſolertiā tibi noſtrā ꝓbabimus. Nō faciā, inquit, ſed vos & totum gymnaſium veſtrū damnabo, & penitus exterminabo. A tanta accuſatoris iracūdia, Iudices, ad ęquitatē & humanitatē veſtrā diſcipuli noſtri cōfugiunt. & quoniā didicerūt, quod ſibi legib⁹ Academiæ diſcendū fuerit, vos orāt, ne privilegiis, ne regiis & pōtificiis induſtriæ diligētiæq; ſuæ præmiis pro fraude & libidine perditi Genii ſpoliētur & exuātur.

Hactenus diſcipulorum & magiſtrorum cauſſa communis acta eſt: quæ ſequitur, magis eſt noſtra, vel potius Academiæ tota & propria.

Enimveró, perſtrepit accuſator, etſi philoſophicos oēs libros legeritis, veterem tamē docēdi formā nō tenetis: artes cōfunditis, quia cōjungitis cū philoſophiæ ſtudiis eloquētiæ ſtudia, & cū philoſophicis libris poëtas & oratores explicatis, in eoq; leges Academiæ violatis. Pró cœleſtis ſancte pater, quā in Academia Rēpublicā, quos magiſtratus habemus? Accuſatur Petrus Ramus, imó etiā indicta plané cauſsâ dānatur, quód eloquētiæ ſtudia cū philoſophiæ ſtudiis cōjungit, & pulcherrimi præſtātiſsimiq; facti reus appellatur. Atqui leges Academiæ, tāti facinoris authores habeo, & ſi nullas leges ſcriptas haberē, tamē æquitatem & Reipub. utilitatē ac dignitatem (quarū leges tantūmodó ſunt cuſtodes & patronæ) duces habeo. Hęc culpa eſt, Iudices, de qua nō jā pro nobis aut diſcipulis noſtris tantúm, ſed pro Academia univerſa adverſus imꝓbos ejus Genios cauſſam dicimus: nec aliud crimē nobis refellendū ꝓponimus, quàm quód eloquētiæ ſtudiis cū philoſophia cōjungēdis nō modó nullas artes cōfundimus, nō modó Academiā nil offendimus, ſed ei potiús optimorū & Reipublicę amantiſsimorū civiū officiū & ſtudiū præſtamus. Hæc igitur publicæ cauſſæ, (quā deinde perſequar) quæſtio ſumma eſt, An eloquētiæ ſtudia cū philoſophię ſtudiis cōjungere liceat. Novi judicii nova formá, Iudices, quæſo ne veſtros animos offendamus. multa legi, multa audivi: nunquā tamē legi, nunquā tamē audivi, de philoſophia & literis quenquā in forū veniſſe: adhuc homines præter illū unū (ſi tamē homo eſt) malū Academiæ Genium, philoſophis liberū eſſe voluerunt, de philoſophiæ inſtitutione dicere quod ꝓbarēt, & ſcribere: imó etiā libertatē eā ꝓbaverūt, nec ſine reprehēſionib⁹ artes abſolvi poſſe, aut hominis cujuſquā invēta perfecta eſſe crediderūt. Attamē, Iudices, judicium hoc tātó majus & gravius ęſtimate, quātó bonis corporis & bonis fortunæ, in quibus diſceptādis quotidie verſamini, bona animi majora excellētioraq; ſunt. In liberali & ingenua juvētutis educatione oēs magni legūlatores, oēs magni philoſophi, Reip. fundamēta collocarūt. In his fundamētis divina Platonis politia cōſumitē, Ariſtotelis politica finē illū tantūmodo ſpe

ctant

ctant & intuentur, gymnasticam corporis & philosophiam, animi informandi gratiá conjunctas instituerunt: eandem Romani disciplinã secuti sunt, & in utraque gente Græca & Romana itidem modó juvenes bella gerẽdo, modó viri civibus suis jura dicendo, modó senes religionum ceremonias moderãdo, omnes Reipub. partes vicissim tractabãt & exercebant. Gallorum semper alia ratio fuit: nam jam olim eorũ hominũ, qui aliquo essent numero atque honore, in Gallia duo genera fuerũt, alterũ Druidum, qui religiones & leges curarent: alterũ Equitum, qui versarẽtur in bello. Frãci majores nostri veterẽ Gallicæ Reipub. partitionẽ secuti, duo genera itidem fecerũt, alios longæ, alios curtæ vestis homines appellãt, quasi togatos & sagatos diceres: belliq; & pacis studia distinxerunt, gymnasticã equestri & militari ordini reliquerũt, animi tantúm curã in gymnasiis susceperũt, ut primis annis liberalibus artibus ad verã religionis pietatẽ, ad legitimã Reipub. gubernationẽ tenera juvẽtus erudiretur. Hãc primã juvẽtutis disciplinã, artium facultatẽ nominarũt: quã quomodo tractemus, aut si nõdum id plané facere potuimus, tractandã cẽseamus, id est, quemadmodũ in ea cũ philosophia eloquentiã cõjũgamus, plané & perspicué esse dicendũ ꝓposui, ut iis expositis, rationũ & cõtentionum contrariarũ momẽta certiús æstimẽtur, tãtaq; & tam gravis quæstio pro vestra sapiẽtia veré & sancté disceptetur. Totã igitur institutionis nostræ & domesticæ, imó publicæ & legitimæ disciplinæ speciẽ & formã, benigné & diligẽter attendite. Si quis bene natus puer, Iudices, in nostrã disciplinã traditur, hoc eũ modo solemus instituere, ut singulis dieb⁹ horas duas alterã matutinam, alteram pomeridianã, doctorẽ Latiné & Græcé, sed Latiné magis (quia & religio & Respub. latinis literis à nobis ediscitur, cãtatur, allegatur, modisq; feré omnibus exercetur) Græcé inquã, & Latiné prælegẽtem audiat, cæteras diei horas in meditãdis, ediscẽdis, exercẽdis rebus expositis consumat, multoq; pl⁹ exercitationi, quám auditioni, tẽporis impẽdat. Una auditionis est hora matutina, ediscẽdi duæ sunt horæ, pronũtiandi & memoriter efferendi una, duæ communicandi, disputãdi, imitandi, exercẽdi: ita ad usum & fructũ unius auditæ horæ confirmãdum, & in animo memoriaq; penitus imprimendum, quinq; horæ aliæ penitus assumũtur. Eadem feré pomeridiani tẽporis nobis est ratio: minimasq; boni magistri partes esse arbitramur in docté prælegẽdo, & erudité dictãdo, quanvis id sit maximé necessariũ, sed multó maximas ac primas in discipulo audiendo, cohortãdo, corrigẽdo, dictis, factis, exemplis, rationibus deniq; omnibus exercẽdo: nobisq; persuademus, pueros lõgé magis exẽplo, imitatione, diligẽtia, cõsuetudine grãmaticos, oratores, philosophos, quám præceptis fieri: ideoq;, artiũ exercitatores, quám doctores malimus & esse, & haberi. Quaꝓpter in hac domestica disciplina, alia docẽdæ artis, alia exercendæ artis momẽta nobis divisa sunt. Tum enim regulæ artis explicãtur, cúm artis præcepta enarrãtur, repetũtur, iterantur, disputãtur, á discipulo exigũtur, & ejus intelligẽtiæ memoriæq; penitus imprimũtur. Ergo hæc prima instituẽdi discipuli ratio, artis explicatio est: Verúm ad tractãdũ cognitæ artis usum lõgé aliud expetẽ, exercitatioq; omnino duplex adhibetẽ: prima ut in perspicuis exẽplis discipulus vim cognitæ artis excutiat, & quám artificiosé, quamq; regulis artis cõgruenter & apté ea cõstructa sint, intelligat. Hæc exercitatio, Analysis á nobis appellatẽ, quia partes operis & exẽpli ad distinguẽdum ꝓposita retexit, & singulas ad artis normã perpẽdit. Secunda exercitationis via nobis est, cúm discipulus exẽplo cognoverit, quomodo regulis artis periti homines utãtur, imitãdo primũ simile aliqd effingat, deinde per seipsum & suo Marte nitẽdo conãdoq;, suũ aliquid & ꝓpriũ faciat. Hæc exercitatio, Genesis á nobis appellatur, quia novũ gignat opus artis & efficiat. Sic loqui, orare, disputare, omniumq; artium humanarũ opera facere cõdiscimus, ut in alienis exẽplis primúm, deinde in nostris operibus & factis cognitas artis regulas experiamur. Quapropter hãc duplicem exercitationis rationem, Analysim, inquã, & Genesim in grãmaticis, & rhetoricis, & philosophicis studiis adhibemus. Tribus primis annis puerum (si plané legẽdi & scribẽdi rudis & ignarus erit) in grãmatico studio, Latino Græ-

no Græ

no Græcoq́; rennemus. Primo anno declinare nomina, & cōjugare verba quā plurima, eaque scribere & pronuntiare exemplis magis & usu, quàm præceptis docemus. Syntaxeos perpauca præcepta tradim⁹, usum præceptis paulò majorem ex festivo poëmate aliquo addimus: quia, ut ille ait,

Os pueri tenerum balbumq́; poëta figurat:

Virgilii Bucolica, Homeri de ranis & muribus ludicra, iisq́; sermonis familiaritate ferè parem Terentianam aliquam fabulam, aut facilem prosam è quibusdam Ciceronis epistolis proponimus, totumq́; primum annum in singulorū verborum etymologia & copia quadā consumimus, ut puer hoc anno pingere & legere, varia & multa vocabula Latinè Græceq́; conjugare & declinare perdiscat. Secundo anno major quędam & accuratior etymologiæ grammaticæ doctrina proponitur, usus uberior ex Virgilii, Ciceronis, Homeri, Aristophanis paulò majore opere aliquo. Tertio anno syntaxis jam tota perdocetur, & cum annis ipsum studium exercitatioq́; accrescit: si quatuor aut sex versus puer ediscebat, sex aut octo ediscet: si sex vel octo versiculorum thema secundo anno scribere didicerit, jam duodecim vel octodecim anno tertio conscribet. Hos tres annos in grammaticis totos & integros instituimus, & certissimū omnium doctrinarum fundamentum in his primis Latinæ Græcæq́; linguæ rudimentis positum esse judicamus. Rhetorica philosophiaq́; tota, magna ex parte naturalis est: multi sine Rhetorum præceptis ornatè dicunt, multi sine philosophorum dogmatis acutè disputant, res naturales intelligunt, bene beateq́; vivunt. At Latina Græcave lingua in libris tantùm posita est, nulli populo hodie vernacula & familiaris est. Itaq́; nisi qui didicit, Latinè aut Græcè nemo intelligit, & qui linguarum earū peritiam perfectam habent, rerum bonam magnamq́; partem per sese intelligunt. Ergo in his linguarum studiis diuturnam operam ponimus, ut ad usum regularum grammaticarum per Analysim puer in familiaribus exemplis doceatur, etymologiam partium orationis & syntaxim, denique prosodiam, si proferatur, & orthographiam, si scribatur, expendere, & ad explicatæ artis legem singula referre: atq́; omnino hac Analyseos examinatione grammaticam orationis puritatem vel impuritatē deprehendat. Hæc prima est grammaticæ artis exercitatio: secūda est ut in themate proposito simile explicati & ꝓpositi exēpli aliquid effingat, aliaq́; ad eandem imitationis similitudinem quàm proximè & verissimè poterit, loquatur & scribat. Atq́; hac interpretationis, imitationis, scriptionis, locutionis, meditatione & exercitatione tandē Grāmaticus existat. In his, inquā, linguæ Latinæ & Græcæ fundandis initiis, totos annos his exercitationibus impendimus, atq́; etiā reliquis & consequentibus puerilis hujus, de qua loquimur, industriæ temporibus, & annis utriusque linguæ usum quotidie cōfirmamus & absolvimus. Statuatur verò interea illud, quod verissimum certissimumq́; est, aliud esse regulas artis explicare, aliud explicatæ artis usum exercere, & grammaticas omnes regulas ab eo sciri posse, qui purè loqui nesciat, qui propriè & verè scribere nesciat, qui ullum grāmaticę artis usum exprimere nesciat: ideq́; in omnibus artibus fieri posse, ut qui musicas regulas didicerit, cantare nesciat: qui Varronis, & Catonis de agricultura libros cognoscat, arare tamē nesciat. Quapropter tribus primis annis in conjuncta Grāmaticæ explicatione & exercitatione hoc modo positis, simillima ratione ac via proximo anno rhetoricas regulas à dialecticis regulis & grāmaticis discretas & distinctas docemus: Rhetoricā igitur & elocutionē in definitionibus, divisionibus, generibus troporum & figurarū, & pronuntiationem in modis vocis & gestus interpretamur, eaq́; omnia iterādo, repetendo, exigendo, penitus inculcamus. Atq́; hac interpretationis diligentia, rhetoricas regulas discipulis nostris notas & perspicuas efficimus. Hæc Rhetoricæ artis est explicatio. Eodē tēpore, sed diversis horis, exercitationē illā duplicem Analyseos & Geneseos adjungimus: Analysim in nobilibus & insignibus Virgilii, Ciceronis, Homeri, Demosthenis, & similiū authorū exēplis adhibemus: in quibus discipuli troporū lumina, figurarū ornamenta ex rhetoricis regulis pervideāt: vocis & gestus exēpla (quę in scriptis libris mortua sunt) voce

gestuq́;

gestuq; nos ipsi fingimus, & quantúm licet, exprimimus. Genesim, alterã exercitationis speciem deinde persequimur, ut pueri ad exempli imaginem, sententiam positi thematis, Tropis & figuris eloquantur, modóq; vinctum numeris poëma faciãt, modó prosam & solutam orationem contexant, voce gestuq; reddant ac pronuntient, per seipsos deniq; quodvis aliud argumẽtum similiter exornent & tractent. Nec in isto rhetorico studio grammaticas regulas permiscemus, antecedentibus studiis cognitas huc attulimus: usum tamen grammaticum, & fructum retinemus, & quantúm possumus, Latinæ Græcæq; linguæ intelligentia roboramus, augemus: nec, ut ornaté dicamus, barbaré & impuré loqui volumus, sed congrué & puré loquendi consuetudinem, eleganter & ornaté dicendi consuetudine perficimus. Nihil adhuc, Judices, in duabus his artibus accusamur: certé ab accusatore toleramur: nec quia Grammaticæ usum cum Rhetoricæ usu copulamus, ideo Grammaticam cum Rhetorica permiscere & conturbare dicimur: & sané nihil vel malevolentissimum quenquam offendere debeamus: nisi forté fuerit offensio, distinctiiis eas doctrinas docere, & diligentiús exercere, quám vulgó doceantur & exerceantur. Tertius studiorum gradus est in Dialectica, ubi nulli quidem consilio aut voluntati veterum vel philosophorum vel legum, sed certê nostrorum hominum quorũdam ignaviæ & inertiæ valdé dissimiles contrariiq; sumus. Attendite quæso, partem hanc expositionis meę tertiam, Judices, & æquis animis accipite. Ponite ante oculos, quæ de artis explicatione, de artis exercitatione adhuc exposui, aliud esse artis regulas explicare, aliud artis usum tractare & exercere. Hîc enim criminis (quo accusamur) tota ratio sita est, quód nobis Dialectica nõ explicanda solúm, sed exercenda, sed penitús utenda fruendaq; videatur. Ergo quinto anno discipulum nostrum ad Dialecticam deducimus: & quemadmodum priús in Grammatica & Rhetorica, sic nunc in Dialectica instituimus: Dialecticæ artis regulas explicamus, explicatæ artis usum & exercitationem assumimus, totumq; hunc annum ex præscripto legis in Dialectica collocamus, & Dialecticæ inventionis dispositionisq; præcepta, quæ Rhetores in rhetoricis artibus parũ distinctê confuderant, in dialectica arte proprié & perspicué tradimus. Duæ sunt artis dialecticæ partes, Invẽtio & Judicium: utriusq; partis igitur regulas & præcepta, & quæ differentias argumentorum, & quæ judiciorum formas habeant, ex logicis libris, sicut antea dixi, selecta & ordine digesta, & exẽplis insignibus illustrata tradimus: totos etiã libros, unde ex optimis illis nõnulla selecta sunt, singulis capitibus demonstramus, easq; dialecticas leges & regulas discipulis nostris interpretãdo, repetendo, exigẽdo, altercãdo, modisq; omnibus versando, declaram': & quod singulis diebus hora una explicatũ est, duabus horis, sæpe etiam tribus, argumentando, communicando, iterando, discentis animo mentiq; mandamus & inculcamus, & qua diligentia grammaticam artem antea, & rhetoricam, eadẽ, imó veró multó vigilantiore atq; acriore, declaramus. Nihil hæc explicandæ artis industria á malo Academiæ Genio reprehenditur, imó veró sola hæc in dialectico doctore diligentia ab eo probatur. omnis exercitatio & Analyseos & Geneseos ab eo accusatur & improbatur: & quód, ut Grammaticæ & Rhetoricæ, sic Dialecticæ usum docemus & explicamus, hoc á Genio illo damnamur. Verumenimveró quia Dialecticã Grammatica & Rhetorica tantó præstantiorẽ disciplinam judicamus, quantó lingua mentem, verbis sententiam & rationem præstantiorem judicamus, ideo pręstantiorem etiam excellentioremq; in Dialectica curam diligentiamq; requirimus: dialecticæ artis explicatione cõtenti nõ sum', explicatæ & perspectæ artis usum quærimus, exercitationemq; illam duplicem, & Analyseos & Geneseos præcipué hîc adhibemus, laudamus, amplectimur: hoc malo Academiæ Genio novum, grave, invidiosum, exitiabile, criminosum est. Itaque Genius hîc non solúm sapiens, verum etiã Academiæ providens, tantũ facinus acerbé persequendum, coërcendum, vindicandum existimar. In hortis Hesperidum, poëtæ memorant auriferum nemus aureis malis fœcundũ, eminús á prætereuntibus conspici,

ſpici,ac ne illa aurea inde mala decerpātur,pervigili & contorto dracone custodiri, qui tamen illis nequaquam fruatur:sic videlicet in philoſophicis ſtudiis auriferum nemus eſt, aurea mala ſunt, quæ cernere procul & aſpicere per iſtos cōtortos dracones & malos Genios Academiæ cuſtodes liceat, decerpere(quāvis ipſi cuſtodes non utantur,non attingant,non videāt)attamen nō liceat. Verùm cætera percipite, judices. Scholaſticis dialecticæ diſciplinæ regulis,accuſatoris noſtri more, cōtenti nō ſumus, earū regularū uſum etiā volumus. Quomodo? proponim⁹ primùm Analyſeos ergò,exēpla nobiliū & graviū authorū, qui ſunt non ſolùm puré & Grāmaticé locuti,ornaté & Rhetoricé elocuti,ſed etiā ſubtiliter,acuté, prudenter de poſita quæſtione ratiocinati, ut in eis diſcipulus noſter, regularū dialecticarū, id eſt, argumentorū,enuntiationū, concluſionum,methodorū ſpecies exploret & deprehendat:tum deprehenſas, Geneſeos gratiâ in ſimili quæſtione tractet & exerceat.Eodem itaque die, ſed diverſis , ut antea,& diſtinctis horis,ſimiles & invētionis in argumento, & diſpoſitionis in enūtiatione, ſyllogiſmo & methodo laudes meditatur, ingeniū judiciūmq; ſuū ad illas ideas conformat & inſtituit: tandèmque per ſe ac ſine alterius exemplo, quaſvis quæſtiones alias pari,vel etiam (ſi queat)abundantiore rerum argumētorùmque copia, clariore & directiore ordinis diſpoſitioniſque via diſputat & explicat.Multos jam annos, judices, in poëtis,oratoribus, philoſophis Græcis & Latinis hunc dialecticæ artis uſum & fructū non ſolùm magno & aſſiduo,ſed grato & jucundo labore palàm docemus,& publicé demonſtramus. Oravit in Piſonem Cicero, multaq; graviter & acerbè in eo reprehendit, quomodo ſit ad honores publicos evectus, quomodo ſit in his verſatus.In hujus igitur orationis artificio declarando, cauſſas,facta, circunſtantias adjunctas, cōtraria,cæteráque argumentorū genera ſubducimus:enuntiationis cōcluſiones & ſyllogiſmos diſtinguimus, ordinem univerſum notamus. Analyſis eſt. Exemplum ſimilis argumēti diſcipulis noſtris ponimus: quod ille ſpeciatim tractavit,generatim diſputamus,& quæſtionē ab hypotheſi ad theſim revocamus.In Piſonem Cicero dixit: Nos in tyrannū & perniciosum Reip. magiſtratū dicimus:& perſequendis exempli tanti veſtigiis, ſimile Ciceronis aliquid effingimus. Geneſis eſt. Oravit pro Milone Cicero:totius defenſionis argumēta ad invētionis locū referimus:pronuntiatorū ſpecies recognoſcimus, ſyllogiſmos & argumentationes ad figurā formámq; redigimus,ordinē perpetuū cōtuemur. Analyſis eſt. Similis quæſtionis thema proponimus: quod pro Milone contra Clodiū dixit: nos pro forti & conſtanti principe cōtra ſceleratū ſicariū & latronē ſimilibus argumētis, ſimilibus enuntiatis,ſimilib⁹ ſyllogiſmis,ſimili ordine, ſimili deniq; invētione & diſpoſitiōe diſſerimus:eadémq; analyſeos & geneſeos exercitatiōe,Demoſthenis,Homeri,Virgilii,Platonis,Ariſtotelis dialecticū & ex argumēto conſiliū,& ex ſyllogiſmo judiciū, & ex ordine univerſæ collocationis complexū interpretādo,meditādo,ſcribendo,declamādo perpendimus,imitamur:nec aſſequi tantùm,ſed alicubi vincere ac ſuperare cōtendimus.Remoto etiā aliquādo imitationis exēplo, dialecticæ artis virtutes omnes per nos ipſos in libera,& ad arbitriū poſita quæſtione tractamus & excolimus: omnéſq; laboris,vigilantiæ,ſtudii nervos intēdimus, ut inde artis Dialecticę fructū conſequamur. Nec in his tamen Dialecticis exercitationibus, Grāmaticas aut Rhetoricas regulas docemus : ſed ut in Rhetoricis Grammaticū loquendi uſum,ſic in Dialecticis diſputationibus non Grammaticū ſolùm, ſed Rhetoricū orationis fructū retinemus: triúmq; cōmuniū ad res omnes tractandas & explicandas artiū uſum conjungimus,quarū diſtincta præcepta diſtinctis temporibus antea docuimus,ut eandē quæſtionē locutione Grāmatica & elegāti, dictione Rhetorica & ornamētis inſigni,ratione Dialectica,id eſt,argumēto ſtabili, enūtiatione certa,ſyllogiſmo conſtanti, methodo diſtincta & illuſtri tractemus & exponamus. Quintus annus in Dialecticis artibus,in Dialecticis exercitationibus hoc modo nobis inſtituitur. Trium artium, Grammaticæ, Rhetoricæ, Dialecticæ uſus,conjuncto ſtudio tractatur: imò reliquis etiam philoſophici temporis an-

nis tãtò copiosius & uberius exercetur, quantò rerũ, quæ loquendæ, dicendæ, disputandæ sunt, maior est ubertas & copia. Hæc est, judices, Dialecticæ artis exercitatio, quæ tantopere in nobis accusatur: hoc est nostrũ facinus, quod accusator legibus Academiæ contrariũ, Dialecticæ studiis inimicũ, vitæ atque humanitati perniciosum esse criminatur: Hæc est culpa, cujus nomine omnes invidiæ & obtrectationis indignitates, cõtumelias, acerbitates publicas, omnis opprobrii, omnisq; infamiæ notas per illum Academiæ custodem draconem perpessi sumus: cui, nisi spes æquitatis vestræ nobis appellantibus adesset, cervices, credo, vincti & oppressi, jam securi subjectas haberemus. Sed agè, reliqua persequamur. Dialecticam, ut dixi, sic docemus, sic exercemus, eandémque tamen exercitationem in toto reliquæ philosophiæ moralis & naturalis studio perpetuam tenemus, quæstiones & sententias rerum ex argumentis, ex argumentationibus ponderamus, quàm vera, quàm commoda præcipiantur, hàc eâdem libra perpendimus. Ethica disciplina secũdo curriculi philosophici anno per legem instituitur: nec tamen omnes ethici Aristotelis libri, sed quatuor duntaxat imperantur. Hujus philosophiæ doctrinam, si mihi fuerit optandum, quod assequi velim, malim pueris ex Euangelio per eruditũ aliquem, probanisq; moribus Theologum, quàm ex Aristotele per philosophũ tradi. Puer impietates multas ex Aristotele discet, quas verendum, ne nimis serò dediscat: beatitudinis principium ex homine oriri: beatitudinis finem in homine terminari: virtutes omnes, hominis facultate penitus contineri: eas ex hominis & natura & arte & industria comparari: Deũ ad hæc opera, quanvis magna & divina, tamen vel adjutorem, vel artificem nusquam adhiberi: divinam providẽtiam ex hoc humanæ vitæ theatro removeri: de justitia divina verbum nullum fieri: animos mortales esse, vel certè id Aristoteli probatũ videri, ideòque ab eo beatitudinem hominis in hac caduca vita constitui. At ut Grammaticæ usus est & finis bene loqui, Rhetoricæ bene dicere, Dialecticæ bene ratiocinari: sic moralis philosophiæ, bene beatéq; vivere usus & finis est, à quo nos Aristotelis moralis philosophia revocat: tantùm abest, ut ad eum perducat. Magnũ fuit veteribus religionis Christianæ doctoribus contra doctrinam gẽtium (quarum doctor Aristoteles in hac philosophia maximus fuit) & acre certamen, ut hãc gentilem doctrinam de Christianis moribus excuterent: & leges Academiæ veteres sanciunt, ut si quis ejusmodi locus impius in philosophicis libris occurrerit, accuratè secundùm religionis veritatem refellatur, vel omninò etiam non legatur, nec disputetur, sed prætereatur: Nos quippe sanctiores, contemptis majorum institutis, hanc Aristotelis philosophiam non modò non rejicimus, sed (prò pudor!) Christianæ religionis veluti fundamentum fecimus. Hoc enim nomine Animadversiones, id est, dialecticæ scholæ accusatæ sunt, quód Theologiã enervarent, quia Aristotelis authoritatem improbarent. Tum veró, fac in Aristotelis Ethicis nihil esse impium, omnia esse utilia: non ideo quę utilia sint, protinus etiã in curriculo philosophico docenda sunt: Artes hæ potiùs sunt explicandæ, quæ doctorem, quæ lumen requirũt, unde postea philosophia Platonis & Aristotelis intelligi possit. ut in pictura (sicut ait Cicero) qui hominis speciem pingere perdidicerit, potest etiã cujusuis vel formæ, vel ætatis, si non didicerit, pingere: neque periculũ est, qui leonem aut taurũ pingat egregié, ne idẽ in multis aliis quadrupedibus facere non possit. Similiter arbitror in hac prima & juvenili institutione: qui Græcam Latinámque linguã didicerit, qui Rheticã & Dialecticã exercuerit, qui mathematicas artes, Arithmeticã, Geometriã, qui Physicã & Mathematicã rationem reliquã didicerit, non possit idem moralem Platonis & Aristotelis philosophiã per se cognoscere. De mathematicis tamen artibus leges antiquæ tacent, recentes Totavillæę, aliquid in mathematicis explicari volũt, neque libros tamen, neque tempora definiunt. Quare, judices, cùm quintus hic annus secundùm legẽ in dialecticis positus fuerit, sextũ in mathematicis Elementis collocamus, Arithmeticis integris, geometricis item integris, musicã & opticam conjunge. Has igitur primas & simplices mathematicas discipli-

diſciplinas anno ſexto amplectimur, præcepta & regulas facilé & intelligenter exponimus, uſum præceptorum & regularum omni exercitatione Analyſeos & Geneſeos, quantumcunq; poſſumus, exquirimus: exempla nobis propoſita contemplamur, alia ipſi facimus & effingimus. Atq; ad retinendum, imó ad augendum eloquentiæ fructum, ut antea de communibus, ita jam de mathematicis theſibus declamamus. Hæc mathematicarum artiū acceſsio nil accuſatores noſtros offendit, ſaltem nulla offenſionis ſignificatio adhuc extitit. Quare pergamus: ex Grãmaticis, Rhetoricis, Dialecticis, Mathematicis adhuc perceptis, ſtrenuam eloquentiæ & philoſophiæ & egregiam operã navamus, omniq; diligentiæ & induſtriæ ſtudio, inchoatas loquendi, dicendi, diſſerendiq; virtutes perſequimur. Septimus annus in Phyſicis ſupereſt. In octo primis Ariſtotelis voluminibus phyſicis multa eſt contra veterum opiniones altercatio: Imó phyſicæ veritatis nulla prorſus eſt expoſitio: Aſtrologiã aſſumimus pro libris Ariſtotelis de Cælo, qui præter quæſtiones alienas admodum nil habent: librorum de ortu & interitu ſolida theoremata quæ pauciſsima ſunt ſeligimus, omittimus quæſtiones alienas: libros de Meteoris, de anima diligentiùs expendimus: libellos reliquos de vita, ſenſu, vigilia, ſomno, memoria, diſcipulis noſtris, ut per ſe jam aliquid experiãtur, privatim unicuiq; legendos imperamus: & quoniam locos tantùm communes continent, quotidianis declamationibus argumenta cõmunia facimus: ut ſicut antea de bello & pace, & vulgaribus rebus, ita nũc de vita & morte, ſubductis omnibus Ariſtotelis rationibus, diſcipuli noſtri declament. Euclidis accuratiùs explicari volumus: annoq; eodem, Phyſicam veram, mathematicis rationibus fundatam doceri & exerceri. interea q; Rhetoricas & Dialecticas meditationes tantó majores habemus, quantó in his ſtudiis majores annis ſumus: ad eloquentiam colorandã & roborandam, cum phyſicis decretis & placitis, phyſicos poëtarum & oratorũ locos ſociam⁹. Tota Maronis Georgica phyſica ſunt: tota Metamorphoſis Ovidii phyſica eſt: totus Lucretius phyſicus eſt: Senecæ quæſtiones ſunt naturales: Plinii divinũ illud opus totũ phyſicũ eſt: denique null⁹ eſt in phyſicis decretis locus, cui nõ poſsit ad aliquẽ gravioris & humanioris illuſtrationis fructum poëta vel orator adjungi. Deligimus igitur é tanta optimorũ authorum copia locos inſignes, quos philoſophicis præceptis, quantùm philoſophici temporis ratio feret, adjungamus. Quapropter quantùm tẽpora ferre potuerint, ex tãta præſtantium authorum copia clariſsimos quoſq; & philoſophiæ hujus affines & propinquos adjungimus: atq; ita tandem ſeptimo exacto ſtudiorũ anno magiſtrum artium non nomine, ſed revera ac veritate perficimus & abſolvimus, qui Latinã Græcamq; linguã, qui Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, Arithmeticam, Geometriam, Phyſicam didicerit, quiq; alios jam docere paratus ſit. Hactenus, judices, fundamẽta defenſionis meæ conſtitui: Diſciplinam gymnaſii mei, vel potiùs facultatis artiũ totam, totãq; inſtitutionẽ vobis expoſui, quam ſequimur, quam probamus, quã etiam ſi nondũ planè tenemus, ſequendam tamen & probandã ſuademus. Artes diſtinctis temporibus diſtinctè docemus, fructus tamen omniũ paulatim ut matureſcunt, ad uſum eloquẽtiæ & prudentiæ convertimus: uſum primæ artis cum ſecundæ artis uſu, itemq; primæ & ſecundæ uſum cum uſu tertiæ, eodemq; modo ſemper antecedẽtium uſum cum inſequentiũ uſu conjungimus, unumq; tandẽ eloquentiæ & philoſophiæ generalem & cõmunem uſum ex multis ſpecialibus & præcipuis efficimus. In agricultura ſunt ſegetes, ſunt arbores, ſunt vites, ſunt armenta, pecudes, quæ ſuum quæq; cultum ſeparatim requirunt: relictis in agro calamis frumẽta domũ comportamus: arboribus in horto relictis poma domũ comportamus: pecoribus & armẽtis in paſcuo relictis, lactis copiã & vellera domũ comportamus: eorum omnium ſimul uſum ad corpus paſcendum, alendũ, veſtiẽdum conjungimus: Ita fit in animorum cultura: variæ ſunt ejus partes, variis modis exercẽdę. Grãmaticam artẽ tribus primis annis explicamus: iiſdẽ tribus annis, diviſis horis, etiã Grãmaticæ uſum, grãmaticas poëtarum & oratorum virtutes excutiẽdo,

uſurpando, loquēdo & quidvis ſcribendo exercemus: anno ſequēti, Rhetoricā artē explicamus: eodē anno diviſis horis, rhetoricas poëtarū & oratorū virtutes exquirēdo, imitādo, eloquēdo quidvis & pronuntiando exercemus: philoſophiæ libros & præcepta tribus proximis annis ſexq; mēſibus explicam': iiſdē annis, philoſophiæ rationalis uſum, mathematicæ ſtudiū, naturalis clariorē ſenſum poëtis & oratoribus enarrādis, & philoſophicis eorū virtutibus ad proprium philoſophiæ locū referendis, imitandis, & quibuſvis aliis meditādis, ſcribēdis, diſcēdis excitamus & exercemus: eodemq; tempore, mentis prudentiā & linguæ eloquentiā conjūctis vigiliis, laboribus, ſtudiis exquirimus, & relictis in ſchola tot tantarumq; artiū pręceptis & regulis, fructū in forū, in Senatum, in concionē populi, in omnē hominū conventum, id eſt, domum comportamus. Grammaticā, Rhetoricā, philoſophiāq; totā in ſchola relinquimus, & regularū jam nil egemus, puritatē orationis & ornatum, rationis acumen, numerādi, metiendi peritiā, cæli & mundi univerſi notitiam, ad animum formandū, erudiendum, componendū, ornandū, perficiendum conjungimus & copulamus. Hāc animi perfectionem Rhetores eloquentiam perfectam, Philoſophi meliús & veriús philoſophiam perfectā ex perfecta artium explicatione, ex perfecta artium exercitatione, nonnulli completū quendam velut orbem doctrinæ, ἐγκυκλοπαιδείαν vocāt. Hæc, Iudices, diſciplina mea eſt: quæ ſi veſtro judicio magnis pœnis ſuppliciiſq; digna eſt, omnes in me cruciatus convertite, diſcipulos meos delicti vel erroris animadverſione liberate. Nam quod ille de Euryalo exclamat,

Meme adſum qui feci, in me cōvertite ferrum,
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iſte nec auſus,
Nec potuit: —

Sic iſtam in me culpam, ſi ulla eſt, in me totam recipio, & in eā meis me ſcriptis, dictis, factis, exēplis, adhortationibus, conſiliis infinita ingenia, vel potiús infinita ingeniorū millia impuliſſe, & quotidie impellere concedo. At per Deū immortalem, date mihi veniam, Iudices, ſi deteſtandæ & propulſandæ invidiæ, vel potiús excitandæ hominum quorundā ignaviæ & inertiæ cauſsâ non minús libere, quàm vere dicam: quantùm potero contendam, ut omnes exaudiāt. Audi igitur popule Pariſiēſis, audite Galli, Itali, Hiſpani, Germani, Britanni, omneſque populi, qui ab hac ampliſsima pulcherrimaq; orbis terrarū Academia diſciplinam & eruditionem petius: Confirmo, recipio, prædico, in Academia Pariſienſi philoſophiæ inſtitutionē & exercitationē poſt annos ſeptingentos, quibus á Carolo Magno condita eſt, non modó crimine & reprehenſione liberiorem, ſed laude & cōmendatione digniorem nullam fuiſſe. Hęc, inquam, recipio, Iudices, & me æquitati veſtræ probaturum cōfido. Quare ut talē philoſophiæ exercitationē, talemq; eloquentię & philoſophiæ conjunctionē vobis approbē, primùm contrariis adverſariorū & malorum Academiæ Geniorum calumniis breviter reſpondebo: deinde pleniús de vera totius cauſſæ natura diſputabo.

Quid ergo contra iſtā philoſophiæ inſtitutionem & exercitationem dicit accuſator? Quas calumnias malus Academiæ Genius illi ſuppeditat? Antea libidinē & fraudē cōtra diſcipulos præbuit, nūc contra diſciplinā ipſam quid præbebit? Dicet me iſta inſtitutione omnes artes confundere, diſtinctiones artium neſcire, veram dialecticæ exercitationis materiam contēnere, verum Dialecticæ artis uſum fugere. Ergo ut artium confuſionem in hac inſtitutione doceat, quid faciet? Leges Academiæ nomine ipſe faciet, & á ſe factas allegabit. Cōfundis igitur, ait ab eo inſtructus accuſator, artes, quia eloquētiam cum philoſophia permiſces, & in eo Academiæ leges evertis. Quæ lex unquam, Deum immortalem, in terris extitit, quæ rē tam laudabilem tamq; ſalutarē damnaret? & quæ talem multiplicis uſus cōjunctionem, artium confuſionem appellaret? Anno, inquit, ſuperiore lex facta eſt, ne Grammatici ſupra philoſophos, neve philoſophi ſupra Grammaticos quicquā uſurparent, ſed ſuis ſe finibus ſinguli cōtinerent. Lex iſta antiquo ſermone neſcio quo Grammaticorū nomine, etiā Rhetoras intelligit: & vulgo in facultate artium duo tantùm ordines Grammatici & philoſophi nominātur. In hac itaq; lege accuſatoris noſtri aheneus quidā murus eſt. Leges Academiæ, dico diſciplinæ mihi dominas eſſe.

nas esse. At Academiæ leges contra nos accusator adhibet. Quo me vertã, Iudices? qua via his me malis expediã? Dico me Academiæ discipulũ, imó defensorem & patronũ: accusator, eversorem esse me productis legibus arguit. At ego nego hãc Academiæ legẽ esse, & si maximè lex esset, nego me legi non obtemperare. Etenim, Iudices, eorũ est in Repub. leges cõdere, quorũ est de lege benemeritis præmia proponere. Academia suscipit à Regibus nostris, à Põtificibus Romanis honestorũ studiorũ præmia, non à malis nescio quib' Geniis accipit. Tales sunt Academiæ veræ leges per Simonem, Ioannẽ, Aegidiũ, Gulielmum Cardinales sedis apostolicæ Legatos ex voluntate Regum nostrorũ de moribus, disciplina, tota deniq; Academia factæ. Ergo legem Academiæ esse nego, quæ sine authoritate Regũ nostrorũ & Pontificũ Romanorũ, paucorũ coitione facta sit: nec enim publicis & cẽturiatis comitiis ꝓmulgata lex est. Ego unus Academiæ celebris & antiqui, & licet exiguis attamen Regũ Pontificumq; privilegiis ornati gymnasii magister, & quidẽ authoritate vestra, Iudices, institut', ad hujus promulgationẽ legis, quę tota cõtra me ferebatur, nunquã appellatus sum. Attamẽ, vide accusator, quãtùm tibi largiar & cõcedam, legẽ hanc accipio: & quamvis lex nulla sit, justissimã sanctissimãq; legẽ, & Academia Parisiensi dignissimã, & nobis votis omnibus ad nostræ institutionis & disciplinę confirmationẽ vehementer optandã judico: quam cõjungendis eloquẽtię & philosophię studiis non modó nõ violamus, sed in tot Academiæ nostrę gymnasiis soli tenemus & observamus, in eaq; antequã lata esset, excolẽda, maximos labores maximasque contẽtiones sustinemus. Deus Opt. Max. mẽtes hominum exuscita, & tanti tamq; funesti veterni stuporem discute. Quid est, accusator, si grãmaticæ usum cũ rhetoricis studiis cõjungo, videorne tibi Grammaticam cũ Rhetorica cõfundere? Minimé opinor. Priús enim Grammaticã docuerim, nũc usum tantúm retineam: regulas illius artis, cũ hujus artis regulis nõ confusè doceã, non permisceam. Cur igitur hoc tẽpore Grammaticã aut Rhetoricam cũ philosophia tibi confundere videar, cúm earũ disciplina rum decreta multó antè tradiderim, facultatẽ tantùm & fructũ modó reservẽ? nullas earũ præceptiones cũ Dialecticæ præceptionibus perturbem? Sed artiũ distinctiones nescio: in Dialectica fortasse decipior, & amore ejus artis lõgiùs à vero deducor: Dialecticam sic amo, ut omnibus hominibus nõ solùm facilẽ & cõmodam, sed speciosam & venustã videri cupiam: imò omnes homines natura sua dialecticos esse persuadeã: nec intelligo alios aliarũ esse artiũ homines, poëtas esse grãmaticos, oratores rhetoricos, philosophos esse dialecticos. Itaq; cúm in dialecticis studiis poëtas & oratores adhibeo, Grammaticã & Rhetoricam cũ Dialectica permisceo & confundo. O' me miserũ! In quos homines, in quæ ingenia incidi? O' vani & inanes labores mei! Tot annos publicè de artiũ liberalium distinctione disputavi, tot libros ea de re couscripsi & publicavi: horum tamen noster delator (qui sese summo Academiæ loco dignũ cẽset, ideoq; vigilãtia, scilicet, solicitudine, providentia nos plebeïos longè superat) horũ, inquam, librorũ ne literam quidẽ cognovit, legit, audivit. A' perdito illo Genio fortasse didicerat, rationes quasdã subtiliores & callidiores ad obtinendũ (quẽ falsa opinione sibi finxerat) Academiæ principatũ attinẽre: literarũ, eloquẽtiæ, philosophiæ verã, perspicuam, distinctã notitiã ad publicos honores attinere, ex illo erroris magistro percipere nõ poterat. Etenim tot animi cõtentionibus elaboravi, ut docerẽ, tres artes, Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticã, generales, universales, omniũ deniq; hominũ rerumq; cõmunes esse: homines, rationales animãtes esse, ideoq; naturá sua dialecticos esse: homines patrio quodã sermone esse præditos, quo nõ solùm sensa mentis exprimerẽt, sed exclamãdo, aversando, cõmunicando, simulãdo, varios affectus varié promerent: ideoq; naturâ sua grammaticos & rhetoricos esse. Sed ad illa naturæ initia præceptis sapientũ magistrorũ accedentibus, vigiliis, sudoribus, studiis, exercitationibus adjũctis quamplurimis, Grammaticos, Rhetoricos, Dialecticos excellentiores effici: nec has artes hominibus bene distingui: quasi sit hæc poëtæ, illa forẽsis hominis, alia philosophi, sed homines artibus va

riis, tanquam coloribus pingi: quodq; poëta, forensis orator, philosophus puris verbis & propriis utantur, Grammaticos esse: quód modificatis & figuratis, Rhetoras esse: quód rem firmis argumẽtis, quód certis enuntiatis, syllogismis & clara methodo differant, Dialecticos esse: perge etiã latiús si lubet: quód ethicum, mathematicũ, naturale aliquid exponãt, ethicos, mathematicos, physicos esse: & quemadmodũ singulas virtutes non necesse sit alias in aliis esse, sed esse possit idem & prudens & justus & temperatus & fortis: sic artes, id est, mentis dotes & virtutes, nulla necessitate disjũgi: imó veró summa societate inter se copulari, & naturali quodam vinculo connecti. Has, inquã, disciplinarum naturales origines, & ex suis præceptis distinctiones, ex mutuo usu cõjunctiones elaboravi. Nihil hoc ad Academiæ custodiam, nihil ad utilitatẽ, nil ad dignitatẽ spectare Genius existimabat, ideoq; spretum & cõtemptum est. Itaq; cúm de his rebus cogitur tandẽ per vos aliquid audire, ex terris novis confictas fabulas se putat audire: & cúm dico artium, sicuti moralium virtutum, semina nostris animis á natura insita & ingenerata esse, hominesq; naturâ esse Grãmaticos, Oratores, Philosophos, perinde dici putat, ac si dicerem esse alatos, monopodas, hippocentauros: nec putat Demosthenem & Ciceronẽ, quia fuerint oratores, argumento, enuntiato, syllogismo, methodo usos esse, id est, Dialecticos fuisse: ideoq; si poëtã vel oratorẽ (ut ardeliones sunt improbi Genii) publicé declarandũ forté susceperit, poëtam quemvis & oratorem sine argumento, sine pronuntiato, sine syllogismo, sine methodo esse clamabit, & se potiús asinũ esse cõfirmabit, quám poëtam vel oratorẽ esse dialecticum. Quamobrẽ tollatur ista mali Genii calumnia, vel potiús imperiti obtrectatoris hebes & infans ignorãtia. Poëtas & oratores ad dialecticas exercitationes adjungis: Grammaticã igitur & Rhetoricam cum Dialectica confundis. Nec enim doceo in illis authoribus quomodo declinanda nomina sint, quomodo conjuganda verba sint, quomodo inter se construẽda & cõponenda, quomodo proferẽda aut scribẽda, quod esset Grãmaticæ: nec doceo quid sit tropus, quid figura, vel in verbis, vel in sentẽtiis: qui gestus & vocis sint modi, quod esset Rhetoricæ: non, inquam, Grammaticas illas vel Rhetoricas regulas hoc tempore in poëtis & oratoribus doceo: antea docui, & cognitas huc & usitatas attuli. sed dialecticarum laudũ genera & exempla doceo, quod authorũ sit in argumẽtis acumẽ, quæ sit in enũtiatione veritas, in conclusione prudẽtia, quantũ sit in ordine rerũ & quám perspicuũ lumẽ: idq; cúm facio, extra Dialecticæ ꝓfessionis terminos excedere me pernego, imó veró in medio cãpo versari me prædico, earũq; segetum copiosissimã & uberrimã messem metere, quarum in regulis artis rara & arida grana conspersa sunt. Sed Genius urget, & ad ministrum suum consolandum, ignorantiam nova impudẽtia comitatam adhibet, & per eum de vera Dialecticæ exercitationis materia disputat. Fac, inquit, poëtas & oratores Dialecticos esse, nõne in Logica, Physica, Ethica, magis Logicus est Aristoteles, quám Virgilius in Aeneïde, aut Cicero in quavis oratione? Igitur ad exercendum Dialecticæ usum, Aristoteles poëta vel oratore quovis aptior & utilior. Recté & veré Terentianus ille Mitio, Iudices:

Homine imperito nunquã quicquam injustius:
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

Gallonins quidam, honestæ disciplinæ inimicus, ut apud Ciceronẽ de Finibus est: Sed qui ad voluptatem omnia referens vivit, ut Gallonius, loquitur ut frugi ille Piso, inquit. Cum hoc Ciceronis Gallonio, Iudices, contentionem mihi esse fingite. Quid est, Galloni? quid ais? λογικώτερον ais Aristotelem esse in Logica sua, quám Virgilius sit in Aeneïde aut Cicero in oratione? Quid ita? quia Logicæ artis regulas in Logica Aristoteles explicat, Virgilius in Aeneïde non explicat, Cicero in oratione nõ explicat. Ego cõcedo antecedens, doctissime Galloni: quod tamẽ hinc efficis, consequens esse nego: Logicas regulas tradit Aristoteles in Logicis: ergo in Logicis est λογικώτερον quovis alio regulas artis nõ tradẽte. syllogismũ tuũ tortuosum & fallacem tuiq; similem esse dico: antecedẽte vero falsum cõcluditur. Quid ita? quia Logica facultas nõ tãtúm arte cõstat, sed multó magis natura & exercitatione. Priscianus Grammaticam artem collegerit ex

Virgilio

Virgilio & Cicerone,& Grammaticas regulas ſolus tradiderit: an iccirco Priſcianum Virgilio & Cicerone γραμματικώτερον facies? Minimè. Ars enim,imago picta tantùm eſt,cujus veritas ipſa in natura & uſu vivit & viget. An non eloquentiorẽ cenſes in orationibus,quàm in eloquẽtiæ præceptis,eſſe Ciceronem? nõ excellẽtiorem poëtam Virgiliũ eſſe in Aeneïde, quàm ſit Horatius in explicanda poëmatis hujus arte? Nõ igit̃ quia Dialecticas regulas Ariſtoteles in Logica tradiderit,ideo διαλεκτικώτερος cò tibi ſit, qui ipſis regulis utat̃: uſus enim ad bonam naturam adjũctus adjuvatur arte: ſed ars de hujus facultatis partibus minimã laudẽ habet. Phormio de re militari diſputat coram Annibale: hoc Antiocho ignavo homini mirũ fuit, Annibali in armis & prælijs nato, & tot annos ſumma gloria verſato ridiculum. Ergo, ſubtiliſsime diſputator,cùm ſic argumẽtaris, Plus eſt logicæ artis in logico Ariſtotelis Organo, quàm in Virgilii poëmate,in Ciceronis oratione: ergo Ariſtoteles eſt ibidẽ λογικώτερος. ſophiſma eſt á parte ad totũ,id eſt,ut vulgò loquimur, à dicto ſecundùm quid ad dictũ ſimpliciter: tanquã ſi diceres, Homo pictus, ergo homo: Logica enim ars,picta tãtùm Logica eſt: nec ubi partis huj⁹ pictę plus eſt,ibidem & totius vivi plus erit. Addo etiã in Dialectica arte explicanda Dialecticæ ipſius artis aliquẽ eſſe uſum, id eſt, Dialecticã Dialectice tractatã & expoſitam: ut enim Grãmatica,niſi Grammaticè,id eſt,puris & ꝓpriis verbis ſine barbariſmo,apta ſyntaxi & cõgrua, ſine ſolœciſmo ſcripta ſit, ars quidẽ Grammatica non eſſet. & in docẽda arte idipſum pueris eſt commonſtrandũ: ſed exiguus Grammaticæ in illis præceptis uſus eſt, uberior longè & plenior eſt in copioſis exemplis eorũ hominũ,ex quorũ authoritate ars ipſa collecta ſit: Grãmatica nobis ex obſervatione Ciceronis & Virgilii facta eſt, & ad eos intelligẽdos eſt referenda,ut eorũ ſimiles efficiamur. Ita tibi reſpõdeo,niſi Dialectica certis cauſsis argumẽtiſq; reperta ſit, niſi vero vel enũtiationis,vel cõcluſionis judicio probata ſit,niſi perſpicua methodo digeſta ſit, Dialecticam veram non eſſe, in eaq; explicanda & declaranda pueros iis de rebus admonẽdos eſſe. Ex naturali hominum invẽtione & diſpoſitione,Dialectica deducitur: argumẽtorum, enuntiatorum,ſyllogiſmorum, methodorũ genera omnia naturalia ſunt,his docti utuntur & indocti, ſed aliis meliùs & certiùs aliis: id notatum & animadverſum eſt,& ars inde facta. Ergo ut in Grammatica, ſic in Dialectica, cùm locos artis quaſi rivulos cognoveris, ad fontem revertare,Analyſim adhibe, ad illa varia naturæ & multiplicia in ſummis hominibus exempla recurre: Geneſim adbibe, ſcribendo, declamando, eorum dialecticas virtutes imitare, in alio genere omnes virtutes artis exprime. In Ariſtotelis arte, unius præcepti unicum exemplũ eſt, ac ſæpiſsimè nullum: ſed unico & ſingulari exemplo nõ poteſt artifex effici, pluribus opus eſt & diſsimilib⁹, Geneſi etiã opus eſt. Et quidẽ ut Ariſtotelis exẽpla tantummodò nõ falſa ſint, qualia tamẽ ſunt? Omne b eſt a; omne c eſt b: ergo omne c eſt a. Exemplum Ariſtotelis eſt puero à Grammaticis & Oratoribus venienti, & iſtam mutorum mathematicorum linguam ignorãti, novum & durũ: & in totis Analyticis iſta non Attica, nõ Ionica, non Dorica, non Aeolica, non communi, ſed Geometrica lingua uſus eſt Ariſtoteles,odioſa pueris,ignota populo,á communi ſenſu remota, à Rhetoricæ uſu (quem retinere tamẽ volumus) ab humanitatis uſu (quem confirmare Dialecticã cupimus) alieniſsima. Ex his enim geometricis exemplis, διαλεκτικώτατε Galloni,quẽ potes humanæ diſputationis uſum deducere? Quod geometræ neceſsitate,cùm lineamẽtis vocabula deeſſent, coacti ſunt facere, id nos in Dialecticis,cùm tanta bonorum & naturalium exemplorum ſit copia, quid neceſſe eſt facere? Virgilianis igitur & Ciceronianis, id eſt, humanis & popularibus exemplis idem facientibus potiùs, quàm illis abecedariis figmentis utar. Quorſum,inquit accuſator? Nonne logicæ artis uſus, qui primò in fictis literarum exẽplis demõſtratus eſt, meliùs in Ethica & Phyſica Ariſt. doctrina demonſtrabit̃? Eſt enim Logica in philoſopho ſubtilior & ꝑfectior, quàm in poëta vel oratore. Reſpõdeo igitur,& cõtra te afferã cauſſam facilitatis,ſuavitatis, utilitatis. At cùm puero ad uſum Logicę artis, Ethica Ariſtotelis aut Phyſica ꝓpones,

duplex labor hic erit, alter in artificii Logici: alter (& quidē per se gravissimus) in rerum Ethicarum & Physicarum perceptione. Itaque

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Ac si in Logico studio nulla nisi ē Logici studii cura sit, quantò facilior meditatio fuerit? Cùm Grammaticā exercem' in poëtis & oratoribus, nihil præcipuè nisi Grammaticū artificiū tractam': Rhetoricū, Logicū, Ethicū, quanvis in eodē exēplo sit aliquid, tamē id præcipuè nō proponimus Grammaticæ discipulo: & quanvis grāmaticus usus præstātior sit in oratione Cic. ꝓ Milone, quàm in epistolis ejus ad uxorē Terentiā, tamē longas illas periodos rudi & novitio discipulo nō potiùs objiciā, quàm hæc curta mēbra vel incisa. Et ut Grammaticā annos aliquot in poëtis & oratoribus solùm exercemus, sic in iisdē unū saltē annū Logicā retineam', postea ad graviora illa philosophici operis exēpla traducemus. Facilitas & voluptas in iis oratoriis & poëticis fabulis longè major erit: quia puer in quibus authoribus Grammaticam percepit, Rhetoricā exercuit, loquendi deniq; & dicēdi facultatē acquisivit, in iisdē longè faciliùs, jucundiùs, utiliùs dialecticū usum percipiet, exercebit, acquiret: eorū magistrorū lingua illi jam domestica & familiaris est: in eo minimè laboratur, in dialectico duntaxat artificio mens adolescētis magna cū voluptate præteriti laboris retinetur & occupatur. Grāmaticos & Rhetoricos fructus in illis hortis antea collegerat, in eisdē Dialecticos demū colligit, & ejusdē loci singularē quādā fertilitatē suspicit & admiratur: & Grāmaticis Rhetoricisq; voluptatibus adjūctis, dialecticos labores multò libētiùs jucūdiusq; suscipit. Qua ratione Lucretius ait se philosophiam versibus esse persequutum:

Sed veluti pueris absynthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoq; liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur,
Labrorum tenus interea perpotet amarum
Absynthi laticem, deceptaq; non capiatur:
Sed potiùs tali facto recreata, valescat.
Sic ego nūc, quoniā hæc ratio plerūq; videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, ideoq; retroq;
Vulg' abhorret ab hac, volui tibi suaviloquēti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi Musæo dulci contingere melle.

Ergo poëticæ rhetoricæq; veneres, Dialecticæ studiū alioqui per se rude & asperum, gratius & amabilius efficiunt: Imò verò etiā longe cōmodius & utilius efficiunt: etenim ut rhetoricis exercitationibus Grammaticā cōfirmari augeriq; diximus: sic eloquentiam Dialecticis ejusmodi studiis uberiorem copiosioremq; reddi necesse est, etiam si de industria id minimè consectēre. Quēadmodū enim, ut cū Antonio loquar, cùm in Sole ambulamus, etiā si aliā ob caussam ambulemus, fit naturā tamē ut coloremur: sic cùm Dialecticas meditatiōes in eloquētibus & disertis authoribus adhibebimus, & eorū more disputare & argumētari cōsuescemus, sentiemus etiā orationē nostrā rhetoricis eorū virtutibus ornari & quasi colorari. At hęc gratuiti fructus utilitas, in philosophicis Aristotelis nobis deerit, præsertim ut mores nostri sunt, cùm Latinè conversus legetur. Quare Dialecticam Dialecticè quidē declaramus & explicamus, quàm suis legibus cōgruēter & aptè facta sit: in poëtis aūt & oratoribus, facilitatis, voluptatis, utilitatis causâ primùm ejus usum tractamus & exercemus. Itaq; Galloni, vides in poëtis, in oratoribus, exercendæ Dialecticæ materiā faciliorē esse, quàm sit in Logico Aristotelis Organo, in Ethicis, in Physicis, teq; hîc valdè obtusum esse. Quare desine de iis artibus, quas ignoras, cū magistris eruditis & exercitatis certare: te enim subitò quanvis impudentē, tamē conturbarēt: quanvis in callidioribus artibus exercitatum, tamē supplantarent & perverterēt. Sed malus Academię Genius nobis hîc alia quadā facultate sua abutitē, è Gallonio fit Aeolus: tempestatē aliquā faciet: nō intellexit ea quæ antea tam perspicuè de arte deq; artis usu & in expositione facultatis artiū, & in ꝓxima refutatione docuit gymnasiarchos omnes cōcitat & cōmovet. Pērim', inquit, viri patres, si Ramus iste diutius vivat, resistamus. Nonne vetus & āntiqua docēdæ philosophiæ forma bona est? eā tollit. Nōne pueri disputationibus multùm acuuntur & bene proficiunt? Iste disputationes tollit: deniq; unus sua nova disciplina omnes discipulos Academię ad se trahit: solitudo

erit in vestris scholis, nisi caveatis. Itaque viri patres, pro Academiæ utilitate & dignitate, vos viros ostendite. Istis ventis (argumentis dicere volueram) ista tam terribili quantitate emissis, Iudices, edictum protinus exit ab Aeolio principe, ut vetus forma servetur, & Ramus sine mora condemnetur. At ventorũ & tempestatum Aeole, ego veterem istam formam servo: quod una hora in philosopho quotidie prælectum est, duabus horis, sæpe etiam tribus, quinta ad sextam, & vespertinis exactionibus disputo: festis diebus altercationes his de præceptis & regulis tres horas integras pomeridianas cõtinuo: nec ullum in tota Academia gymnasium est, ubi magis iste labor, nõ dico laudetur & ꝓbetur, sed tractetur & adhibeatur: & quicquid acuminis & subtilitatis hinc erui potest, nos eruimus, teque & tuos ista diligentia infinitis partibus superamus: sed ut artifices simus, artis regulas quanvis studiose auditas, quanvis accuratè acriterque disputatas, satis esse nõ putamus, Analyseos & Geneseos usum cõjungimus. Ut Musici simus, non tantùm Musicæ regulas nosse volumus, Musicos canentes audire volumus, cantare etiã volumus: ut pictores simus, non Apellis tantùm libros legere volumus, sed Apellis opera cognoscere volumus, sed imitari pingendo, & perfectiora etiã facere contendimus. Sedet igitur ventos suos Aeolus & reprimat, in antrum & speluncam & se ventosque suos recludat:

— illa se iactet in aula

nobis otii nostri tranquillitatẽ non eripiat. Verumenimverò, Iudices, patientia vestra fortassis abutor: in nugis & ineptiis refellẽdis nimiùm diu moratus sum; ad majorẽ & vestris animis gratiorem contentionẽ veniamus: mali Genii malos impetus perfregimus, de caussa ipsa ejusque ratione jam potiùs agamus: disciplinam nostram non crimine tantùm liberam, quod adhuc fecimus, sed laude dignã esse doceamus. Ego verò, Iudices, de nostra institutione tria confirmo, Academiæ legibus in primis consentaneam, deinde singulari utilitate vehementer optandam, postremò facilitate promptam & expeditam, ideoque laudandam esse, amplectendam, celebrandam. Quamobrem primùm de legũ nostrarum voluntate & sententia, secundo loco de utilitate, postremò de facilitate dicã. Ego verò, Iudices, leges Academiæ nostræ & veteres & recẽtes exquisivi, legi, perspexi: nullam unquã reperi, nullã cognovi tam contrariam cõmodis Academiæ, tamque adversam, quæ Dialecticæ usum, quæ philosophiæ reliquæ lumen condemnet, quæ hominibus humanitatem deneget. Nego ullã esse Academiæ legem, quæ nostram institutionẽ improbet: imò & veteres & recẽtes Academiæ leges, disciplinæ nostræ magistras habeo. Agedùm, leges Academiæ recitemus, audiamus, penitusque cognoscamus: utrùm philosophiæ exercitationẽ, & ex conjunctis eloquentiæ studiis lumen & illustrationem prohibeant, non potiùs quãtùm natura temporũ, quibus factæ sunt, cõditioque tulit, cõmendent. Etenim leges trecentesimo ferè abhinc annõ factæ, grammaticos authores cum philosophicis libris explicandos in philosophicis studiis imperant. Nã philosophici curriculi primo anno post sextũ à Remigialibus mẽsem, Priscianus major & minor legendus imperatur: secundo anno, Priscianus de accentu & quidã Barbarismus: Priscianus autẽ, qui major in lege nominatur, Priscianus est Grãmaticus de partibus orationis: minor verò, est idẽ Priscianus de syntaxi: de accẽtu titulus adhuc in opere ipso permanet, Priscianum hoc modo nominatũ, commentis cujusdã Ioannis Aingrei distinctum, Venetiis anno millesimo quadringentesimo octogesimo octavo pridie Non. Decembris impressum, diu quæsitum, tandẽ reperi: Barbarismum reperire nõ potui. Sed agè, legẽ ipsam Grammaticos cum philosophis conjungentẽ breviter, sicut antea fecimus, & quidem ipsius ferè verbis comprehendamus.

Libros Logicæ veteris, Porphyrii, Prædicamentorum, περὶ ἑρμηνείας, divisionum & Topicorum Boëtii, excepto quarto, á Remigialibus ad diem Annuntiationi festum prælegito.

Prælectionem Prisciani majoris & minoris, Topicorum & Elenchorum, Priorum & Posteriorum, æquali tempore terminato.

Ethicorum quatuor primos libros, duodecim hebdomadis, si cũ aliis legas: si solos, sine alio authore, dimidio tempore absolvito.

Sex principia, Barbarismum, Priscianum de accentu, sex hebdomadis doceto.

Physicam

Physicam Aristotelis, Metaphysicam, librum de animalibus, ad Divi Ioannis Baptistæ diem concludito.

Libros cæli & mundi et meteororū cum quarto, in Assumptione finito.

*Librum de anima, si sine naturalibus, in festo *: si cum naturalibus, in festo * : De generatione, in Cathedra sancti Petri: de caussis, hebdomadis septem: de sensu & sensibili, sex: de somno & vigilia, quinq;: de plantis, quinq;: de memoria & reminiscentia, duabus: de differentia spiritus et animæ, duabus: de morte & vita, una concludito.*

Quemlibet propositorum librorum, qui solum & per se legerit, dimidio tempore perlegito.

Qui alio tempore, quám á Remigialibus incœperit, æquali tamē & pari tempore descriptarum prælectionum cursum conficito.

Hæ sunt leges nostræ, Iudices, de triennio philosophici temporis, deq; libris eo tempore prælegendis: in quibus videmus Grammaticos cum philosophis conjungi. Verumenimverò priscas leges & exoletas repeto, novas fortassis omitto. Ergo leges recentiores consideremus. Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo, Gulielmus Totavillæus Cardinalis (de quo jam dixi) recitatam illam á nobis & productam legem retinuit & laudavit: quin etiā novos Grammaticos & postea natos, Græcismum, authorē de Græca non deteriús, quám de Latina Grammatica meritum, & Alexandri Doctrinale adjunxit: & quanvis, uti veteres leges ante logicum studium pueros in grammaticis præceptis mediocriter, & ut ipse loquitur, competenter eruditos esse velit, tamen ante biennium philosophici curriculi completum, & ante baccalaureatus examē, præcipit in grammaticis absolutiús & perfectiús informatos esse, & in illo primo examine candidatos laureæ philosophicæ, de arte grammatica jubet interrogari, ut si qui barbare loquentes inveniantur, repellātur. Legem de grammaticis recita.

Ad Logicas artes, nisi priús in grāmaticis competenter edoctum, neminem admittito.

Ad Determinantias, nisi Doctrinale et Græcismum audiverit, neminem recipito.

Non solúm Logicæ, sed congruentiæ grammaticæ, severo examine fidem capito.

Barbarè loquentem, baccalaureatu repellito.

Hæ leges, Iudices, non modó permittunt humanitatis & philosophiæ conjunctionem, sed imperāt & præscribunt, nobisq; authores humanitatis eos proponunt, quos ea tempora noverant: meliorum & præstantiorum authorum (si quos aliquando meliores & præstantiores Deus excitasset) explicationem liberam nobis reliquerunt: triennio, omniū descriptorum librorum prælectionem, si modó cum aliis legerentur, si per se ac sine aliis, sesquianno, triennii quippe dimidio, cōcluserunt. Alios igitur hos authores, quos lex nominatim non exprimit, quę Priscianum, quę Barbarismum tamen exprimit, cur non ad laudem legis, præstantes eloquentiâ scriptores & excellentes poëtas & oratores potiús intelligam, quám bardos sophistas, qui nondum extiterant, ad calumniam legis malitiosé confingam? Ergo lex meliora, quæ sperari poterāt, in spe temporis ac libertate nostra constituit, nō prohibuit: bona quæ tum habuit, ea nobis distribuit: Rhetoricę ne nomen quidem ullū tum extabat: Cicero tum delitescebat, & oratoria ejus opera seculo nostro é pulvere nescio quo vix tandem eruta sunt. Caligo quædā liberalium artium propter assiduas bellorum clades & ruinas, & Christianorum cum Saracenis, & ipsorum inter se Christianorum exitiabiles discordias, per orbem terrarum pervaserat. Quo tempore, ut ille vetus ait poëta,

Tollitur é medio sapientia, vi geritur res,
Spernitur orator bon⁹, horridu⁹ miles amatur.

Atq;, ut victores victis pro libidine solutiús imperēt, persępe victorum populorum scriptas historias, religiones, leges, totas deniq; ipsarum literarū & disciplinarum custodes bibliothecas nunquid incendūt? Nempe sic in Italia Gothi tot ingeniorum, totq; seculorum labores incensis bibliothecis extinxerūt. Sic in illa omnis humanæ sapiētiæ procreatrice Græcia Turci sublatis etiā gymnasiis, scholis, & omnino literarum omnium studiis, infinitarum rerum memoriam scientiamq; aboleverunt: sic nostri declarant annales, tempore Caroli Magni, magnam quidē fuisse rei militaris gloriam, sed iidem certè testantur tantam literarum & disciplinarū ignorantiam fuisse, ut ex ultimo Septentrione nescio quibus ventis huc ejecti, velut institores mercis cujusdam novæ &

Gallis

Gallis inauditæ, venalem scientiam in Gallia proclamarent Ioannes Mailrosius cognomine & natione Scotus, Claudius Clemẽs, natione item Scotus. Qua voce Carolus Magnus attonitus, & tandem per illos scientiæ mercatores monitus, & per eorum condiscipulum Flaccũ Albinum (qui & Alcuinus Diaconus dictus est) doctiorem suumq; impulsus & incitatus, fundamenta hujus amplissimę, & omnium Academiarum reginæ Academiæ anno salutis prope septingentesimo nonagesimo secũdo tum primùm posuisse memoratur.

Quippe magis Martem, quàm Pallada Carole, noras,

Curaq; finitimos vincere major erat.

Ac secula, quæ deinde secuta sunt, nõ multùm literis feliciora beatiora ve fuerunt: donec capta Constãtinopoli, Turcicam servitutẽ fugientes Lascaris, Bessario, Gaza, Trapezuntius, ac plerique præstantibus & nobilibus ingeniis homines alii in Italiã Galliamq; venerint: qui cùm essent & patria & magnis opibus facultatibusq; spoliati, coacti sunt veluti Corinthi ludum aperire: Itaque quia fortunæ potentia non possent, ingeniorum suorum virtutibus, id est, ingenuis artibus & literis, novo quodam novi regni atque imperii genere, regnare & imperare cœperunt, & Latinos homines, non Græcas solùm, sed Latinas etiam literas docere. Ergo, judices, divina quædam lux novorum temporum, novarumq; literarum actuùm per eos Dei angelos nobis affulsit. Quamobrẽ ne longiùs aberrem, veteribus illis legumlatoribus magnæ gratiæ habendæ sunt, quòd in illa tanta tamq; tetra nube temporum, tam salutare consilium, tamque formandæ juventuti consentaneum secuti sunt. Viderant philosophiã sine aliquo humanitatis ornatu agrestem & odiosam fore, Rhetoricam nesciebant, imò ne cogitabant quidem: Itaq; quamvis Grammaticę regulas antè pueris traditas esse vellent, quàm ad philosophiam deducerentur, attamẽ ut grammaticæ orationis puritate & elegantia quadam paulò majore, philosophia cultior pueris & elegantior traderetur, ejus puritatis & elegantiæ magistros & præceptores, quos tum potuerunt, philosophiæ studiis adjunxerunt. Leges Academiæ, quæ de his rebus quicquã vel præcipiant vel prohibeant, nullæ prætereà sunt: Nã quod anno superiore (si tamen contra leges authenticas Regum & Pontificum quicquã fieri potuit) latũ est, ut continua textus Aristotelici lectio fiat, nos facimus. Unam enim, ut antea jam dixi, horam non interruptam, nõ rebus aliis impeditam, sed continuã & perpetuam, in ea prælectione quondie ponimus, & persequimur ad extremũ: Quare si Priscianum Grammaticum & majorem & minorẽ, si Priscianum de accẽtu, si Barbarismum, si Græcismũ, si Alexandrum de villa dei, cum philosophicis libris in philosophico curriculo discipulis meis explicarem, legibus Academiæ tamen obtemperarem. At Deus Aeterne Maxime, maximas tibi gratias debemꝰ & habemus, quòd pro vix plumbeis illis veterũ Grammaticorũ rivulis, aurea Ciceronis, Virgilii, Demosthenis, Homeri flumina nobis effuderis, & singularẽ quandam gratiæ tuæ lucem nostris temporibus accẽderis. Majores & patres nostri, legibus suis id nobis optaverunt, quod tu donasti: nobis in obscura nube indicarunt, quod in clarissima luce collocasti: philosophiæ usum & fructũ conjuncta Grammaticorũ elegãtia nitidiorem facere voluerũt, tu poetarum & oratorum gravissimis & ornatissimis exemplis ubertimum & absolutissimum dedisti. Docuimus hactenus, judices, quẽadmodum caussam nostrã leges Academiæ tuerentur & agerent, & institutionẽ nostram suæ volũtatis velut alumnam susciperent & agnoscerent. Sed ne in ferẽdis legibus, majorum nostrorum voluntas magis laudari possit, quàm sapientia probari, dicã, judices, & verè dicã, ista humanitatis & philosophiæ conjunctione, quã majorum nostrorũ leges imperant, summorum hominũ & Ethnicorum, & Christianorum sententiam judicioq; contineri. Vultis igitur hos ideo nostræ legis assertores & vindices proferam? Etenim, ut de Ethnicis primùm dicam, veterem quidẽ illam Græcæ sapientiæ doctrinam cõstat in conjunctiõ & rectè philosophandi ac vivendi, & bene atque ornatè dicendi usu fuisse constitutam: ut ille apud Homerum Phœnix, qui se à Peleo patre Achilli juveni comitem esse datum dicit ad bellum, ut illum efficeret

efficeret oratorem verborum, actorémque rerum.

Πῶς ἂν ἔπειτ' ἀπὸ σεῖο φίλον τέκος αὖθι λιποίμην
Οἶος. σοὶ δέ μ' ἔπεμπε γέρων ἱππηλάτα Πηλεὺς,
Ἤματι τῷ, ὅτε σ' ἐκ Φθίης Ἀγαμέμνονι πέμπε
Νήπιον, οὔπω εἰδόθ' ὁμοιΐου πολέμοιο,
Οὐδ' ἀγοράων, ἵνα τ' ἄνδρες ἀριπρεπέες τελέθουσι
Τοὔνεκά με προέηκε διδασκέμεναι τάδε πάντα,
Μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων.

Hac conjuncta cogitandi orandíque ratione, ut Crassus verissimè disputat, veteres in Græcia sapientes, Lycurgi, Solones, Pittaci nominati sunt. Atque illos secuti Themistocles, Pericles, Theramenes, simili gloria floruerunt, & civitatibus suis consilio & eloquentia præfuerunt. Rhetores illorum ætati succreverunt. Isocrates, Gorgias, Thrasymachus Protagoras, qui magna hominū fama, magnaque laude conjunctum & sapientiæ & eloquentiæ studium tractaverunt. Quorum æqualis Socrates, tametsi disputationibus suis sapienter sentiendi & ornatè dicendi scientiam ratione quadam separavit, attamen omnium eruditorum testimonio, totiusque judicio Græciæ, cùm prudentia & acumine, tum verò eloquētia, venustate, copia, quam se cunque in partem dedisset, omnium facilè princeps fuit: neque sermonibus suis minùs elegantes & disertos, quàm prudentes & acutos discipulos effecit. Platonem unum instar multorum millium testem proferam, cujus non philosophiæ modò, sed eloquentiæ tantùm tributū est, ut philosophi Iovem ipsum existimarent, si Græcè loqui voluerit, non alio sermone, quàm Platonis, usurum. Prætereo condiscipulum Platonis Xenophontem, cujus ore musas locutas esse ferūt. Quid à Platone formatus & eruditus Aristoteles ille ipse (qui nobis in ista caussa ab imperitis tam vehementer opponitur) nonne maximè omnium hominum, qui unquā literarum laude celebrati sunt, istam eloquentiæ & philosophiæ conjunctionem celebravit? Nam & Alexandrum Regē non tantùm reconditas philosophiæ partes, sed eloquentiam docuit, Homerumque adolescētulo Regi tam charum, támque amabilem reddidit, ut eum semper unà cum pugione sub pulvino dormiēs haberet, atque excitatus, in illo Darii pretiosissimo scriniolo, tanquam rem rerum omnium charissimam recōderet: Athenas verò reversus Aristoteles (ut Cicero & Quintilianus abundè testantur) cùm florere Isocratem nobilitate discipulorum videret, oratorias artes pomeridianis scholis docere cœpit, cùm matutinis philosophiam doceret: versúmque quendam de Philocteta paulò secùs dixit: ille enim sibi turpe ait tacere cum barbaris, hic autem cùm Isocratem pateretur dicere. Notum enim illud est,

Αἰσχρὸν σιωπᾶν μὲν, καὶ Ἰσοκράτην ἐᾶν λέγειν.

Itaque amavit & illustravit doctrinā illam omnem, rerúmque cognitionem cum orationis exercitatione conjunxit: In thesi adolescentes exercuit, ut non ad imperitorum philosophorum morem tenuiter & jejunè disputarent, séque aridis aculeis compungerent, sed ad copiā Rhetorum in utramque partem ornatiùs & uberiùs dicerent. Hæc conjuncta eloquentiæ philosophiǽque exercitatio, aureum illud Aristotelis flumen à Cicerone cantatum nobis effudit: hæc eadē Tyrtamum Aristotelis discipulum, ex rara quadam & insolita orationis divinitate Theophrastum nominavit: Hæc eadem Peripateticos & Academicos usque ad Ciceronis tempora Phalereum, Critolaum, Cratippū, Carneadem, Clitomachū, Philonem omni philosophiæ & eloquentiæ genere præstantes aluit & informavit: Hæc una omnes & philosophos & oratores præstantes & magnos effecit. Cicero certè & Quintilianus eā nō solùm ipsi in suis studiis secuti sunt, sed multis modis sequendam esse contendunt: illudque cordis & linguæ dissidium, si philosophiā alii spreta eloquentia, alii spreta philosophia eloquentiam sectentur, ut absurdum & inutile reprehendunt. Cicero, à quo Græcorum illorum authoritas nobis magnam quidē partem suppeditata est, post longam in Oratorio tertio hac de re disputatiōnē, tandē ita concludit. Nunc sive qui volet eum philosophū, qui copiam nobis rerum orationisque tradat, per me appellet Oratorem, licet: sive hūc oratorē, quem ego dico sapientiā junctam habere eloquentiæ, philosophum appellare malit, non impediam: dummodò hoc cōstet, neque infantiam ejus, qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat: neque inscitiam illius, cui res nō suppetat, verba

verba non desint, esse laudandam. Sed quid unum Ciceronis locum profero, cùm tota ferè oratoria ejus disciplina ad hanc sententiam tractandam & probandam referatur, sine philosophia inanem & odiosam eloquentiam esse, sine eloquentia philosophiam rudem & imperfectam? Sed Ciceronis exercitationē & eruditionem potiùs operæpretiū sit intueri, ut intelligatur quib⁹ studiis tantus homo, tamq; post homines natos in horum studiorum laudibus admirandus effectus sit. Cicero igitur Athenis Romam reversus, quondie forum, curiam, rostra frequentabat, oratorumq;, quos in illis locis audierat, exemplo stylū & orationem suam domi adhibitis Rhetoribus & magistris componebat: ejusdē diei distinctis horis philosophum tamē audiebat: Quinetiam jam senex, ac plus quàm sexagenarius, Aristotelicæ institutionis æmulum se discipulumq; esse gloriatur. Ejusdem diei partē, philosophiæ, partem eloquentiæ Aristoteles impendebat, seq; & discipulos in utroq; genere studiosè & diligenter exercebat. Ad quam nos (ait de se Cicero) consuetudinē à familiaribus nostris adducti, in Tusculano quod datū est temporis nobis, in eo consumpsimus. Itaq; cùm ante meridiem dictioni operā dedissemus, sicut pridie feceramus, post meridiē in Academiam descendimus. Hoc loco, judices, pmittite mihi aristoteleos nescio quos philosophastros, qui hac in caussa nos tam vehementer allatrant, excitare, & de tanto, tamq; nobili Aristotelis exemplo commonere. Aristoteles eloquentiam philosophiæ conjunxit, vel potiùs in eloquentia philosophiā exercuit: hinc Aristotelis eloquentia singularis extitit. Aristoteles discipulos suos in istis artibus simul exercuit: hinc Theophrasti divinus ille orationis & cœlestis splendor emicuit. Petrus Ramus Aristotelis doctrinam sequitur, à philosophis tamen Aristoteles accusatur: admirabiles aristotelicæ consuetudinis laudes imitatur, à philosophis tamē aristoteleis condemnatur. O' tempora! ô mores! Aristoteleos philosophos appellari, haberi, celebrari, qui Aristotelis philosophiam non modó nesciunt, sed etiam despiciunt, aspernantur, & ejus amatorem, sectatorem, doctorem criminantur, è scholis ejiciunt, electumq;, quibuscunq; possunt pœnis persequuntur. Sed aristoteleos omittamus, ad Aristotelem, disciplinæ tam nobilis authorē, redeamus: ad Ciceronem, Aristotelicæ institutionis æmulum & imitatorem redeamus. Quid Quintilianus de philosophiæ & eloquentiæ conjunctione loquitur? tam vehementer certè sententiā illam probavit, ut philosophiam non modó eloquentiæ sociam adjungat, sed nimio quodam hujus conjunctionis amore & studio, eloquentiæ partem philosophiam statuat: vehementerq; & oratorum inertiam objurgat, qui philosophiam contemnunt, & philosophorum insolentiam increpat, qui dicendi imperiti, sibi philosophiæ nomen arrogant. Sed quid gentiles illos Græcos Latinosq; philosophos & oratores, eloquētiæ & philosophiæ cōjunctione magnā laudem consecutos tam multos cōmemoro? Domesticis, credo, & Christianis exemplis id probare nō possumus? ista institutionis gloria tota nostræ religioni, nostris moribus cōtraria est? Verum est scilicet. Dicamus igitur in ecclesia Græca Basilios, Nazianzenos, Origenes, Chrysostomos: in Latina Tertullianos, Arnobios, Lactantios, Cyprianos, Hilarios, Hieronymos, bonos quidē viros, suæ philosophiæ suæq; religionis peritos & studiosos, sed infantes & indisertos fuisse. Basilium dicamus, quia balbutiret, Magni nomen adeptum esse: Chrysostomum, quia ineptè & inornatè diceret, oris aurei laudē meruisse: Hieronymum, quia Ciceronem despiceret, pro Ciceroniano vapulasse: cæterosq; doctores illos eloquentiam pro nihilo habuisse, & inutilem ad annuntiandū, interpretandum, prædicandum Evangelium putavisse. At optime Deus, quā rem unquam hominibus verbi tui præconibus, eloquentia majorem vel efficaciorem tribuisti? Homines simplices & imperitos ad prædicandum publicandumq; Evangelium delegisti, sed qui oris tui spiritu afflati, non unam urbem, ut de Pericle suo Græci dictitant, sed totum terrarum orbem tonarent & fulgurarent, & ad cognitionem cōfessionēq; veræ pietatis & religionis adducerent. Petrus piscator fuit. At epistola ab eo scripta non piscatoris rusticam muiāq;

tarditatem, ſed Apoſtoli Legatiq; divinam gravitatem oſtendit. Paulus eloquentiam Græcorum deſpicit: credo ut in quibuſdam levem & loquacē, ſed interim cœleſtē eloquentiā exprimit. Nec enim eſt una vis eloquentiæ. Magna graviter & ſeverè, humilia leniter & remiſſe, mediocria ſuaviter & tēperatè dicenda ſunt. Nec eadem Chriſtiani Evangeliſtæ & Oratoris Romani perſona eſt, nec eodem orationis habitu veſtienda. Deniq; de tam multis Servatoris noſtri miraculis unum præ cæteris ſemper admirabor: quòd homines paulò antè rudes & idiotæ, ſancto ſpiritu divinum eloquentiæ munus aſpirāte, linguis omnibus admirabiles Dei laudes tam mirabiliter exprimerent, ut auditor orationis illius, velut aliquo ſydere ſtupefactus & attonitus, hæreret, imò verò ſeſe concionantibus Apoſtolis regendū ducendumq; dederet. Sed eloquētia Petro Pauloq; divinitus infuſa eſt: Chryſoſtōmo, Hieronymo, cæteris magnis illis religionis Chriſtianæ patronis, multo & artis & exercitationis ſtudio etiam comparata. Quamobrē, judices, ſi eloquentiam cum philoſophia cōjungo, id nulla nova & inaudita ratione facio, ſed ex legum noſtrarum voluntate & ſententia facio: ſed hominū ꝓbatiſſimos, graviſſimos, ſapientiſſimos authores habeo, qui ad hujus cauſſæ patrocinium advocati, facilè ſententias ſuas à vanis hominū & imperitis clamoribus vindicabunt. Veruntamen legū hominumq; faceſſat authoritas: nil Homerus, nil Plato, nil Ariſtoteles, nil Cicero, nil Quintilianus, nil ſanctiſſimi graviſſimiq; noſtræ religionis principes in cauſſa valeant, niſi hujus inſtitutionis tantam vobis utilitatem demonſtravero, quātam authoritatē demonſtravi. Etenim utilitas ejuſmodi eſt, quæ maximè noſtros animos incendere atq; inflāmare debeat: in qua & diſcentiū, & docentiū maxima & certiſſima bona agūntur. Nam ut de commodis audientiū primùm dicā, ſi philoſophici ſtudii tēpora tribus annis ac ſex menſibus ita dividantur, ut aliis horis philoſophia, aliis eloquentia doceatur, fructus ſtudiorum multis partibus augeri, & labores eorum maximè minui celerrimè ſentiemus. Etenim ut à Grammaticis puer informatus, cùm ad Rhetoras acceſſerit, prætéritas Grāmaticæ vigilias nō deſpicit, verùm ſermonis elegantiā majorē, tū propoſitos authores imitando, tum plurimùm & aſsiduè ſcribendo & dicendo ſibi comparat: Sic idē troporum & figurarū ornamentis à Rhetoribus ornatus, cùm ad Dialecticos tranſibit, Rhetorica illa ornamenta non cōtemnet, ſed Dialecticorū conjuncta prudētia, legēdis poëtis, oratoribus audiendis, bonarū artium ſcriptoribus pervolutādis, & exercitatiōis gratiâ, laudandis, interpretandis, corrigēdis, vituperandis, refellēdis, in cōtrarias partes diſputandis, omnibus omniū ſcriptionum, meditationum, declamationū modis amplificabit. Nūc verò puer iſte qd agit? multos annos in grāmaticis & rhetoricis retinetur, dū aliquid in eo maturum & perfectū videatur: Id laudo: ſed abjecta omni purè & propriè loquendi curā, damnata ſtyli & orationis priſtina diligentia, multis minis, plerunq; etiā virgis, lectione poëtarū & oratorum interdicta, vera philoſophiæ exercitatione, meditatione, imitatione, ſcriptione, dictione, nō dico damnata tantùm, ſed penitùs ignorata, in altercationes & clamores de regulis philoſophicis conjicitur, ut tandē Grammaticæ & Rhetoricæ ſtudiis longa oblivione deletis, pro puro & nitido ſermone, barbariſmos & ſolœciſmos faciat: idq; quod ſibi queritur Ovidius apud Getas & Sarmatas agēs contigiſſe, ſentiat, meritoq; de ſeipſo dicat:

Ipſe mihi videor iam dedidiciſſe Latinè:
Iam didici Geticè Sarmaticeq; loqui.
Si quis in hac ipſum terra poſuiſſet Homerum,
Eſſet, crede mihi, factus & ipſe Getes.

Sic, inquam, puer inter hos Geticos & Sarmaticos ſophiſtas Græcè & Latinè dediſcat, Geticè & barbarè addiſcat: ꝓ ſuavi & ornata oratione, ſpinoſum aliquod & jejunū ſophiſma latrare cōſueſcat, nullā philoſophiæ exercitationem propriā, nō Analyſim, nō Geneſim adhibeat, ſed ea deniq; facere & ſentire perdiſcat, quæ ſi quando in forū, in domos & aulas principū, in conventus & conſpectus hominū venerit, magno nō dico labore tantùm, ſed pudore dediſcenda ſunt. At verò philoſophiæ uſu adhibito, cōjunctis, ut dixi, toto triennii tempore ſtudiis, ſi epiſtolā antea facere, elegiam cōdere, rē propoſitā ornatè pronuntiare

nuntiare didicerit, non modò hæc eadē decurrendis philosophici curriculi stadiis retinebit, sed ampliora multò ac uberiora præstabit, omniaq; ex proprio & naturali philosophiæ usu & dicere & agere didicerit, quæ populo, quæ Senatui, quæ judicū sensui, quæ vitę & humanitati cōsentiant. Cicero dicit Hippocratē nobilissimū Medicū, scriptū reliquisse, quosdā fratres (cùm simul ægrotare cœpissent, & eorū morbus eodē tēpore ingravesceret, eadē levaretur) geminos suspicatū. Si quis igiť naturalē philosophiæ & eloquētiæ germanitatē nesciret, cùm tamē has artes cōjunctione studiorū & cōmunione speciosas & robustas esse, disjunctione nō modò colorē, sed etiam sanguinē amittere videret, germanas tamē & genuinas suspicari debeat, & in naturæ suæ societate, in una victus cultusq; consuetudine retinere, si salvas & incolumes esse velit. Crassus homo eloquētissimus & amātissimus eloquentiæ, edicto Censorio urbe Roma Rhetoras expulit: rectè. quia tantùm Rhetores erāt, philosophiā nesciebāt. Domitian' Imperator Italia tota philosophos expulit: rectè. quia philosophi duntaxat erāt, eloquentiā nō habebāt. At Crassus, opinor, neq; Rhetoras, si philosophi fuissent: neq; Domitianus philosophos, si Rhetores fuissent, expulisset. Cōjunctionis. igiť hujus naturalis utilitas prima jā magna quidē per se nobis videri debet, judices, quòd cōsequētibus studiis, antecedentiū fructus nulli amittanť, sed omnes augeantur: totaq; ejus utilitatis, quantacūq; est, gratiā Academiæ, legib' est attribuēda, quia humanitatis & philosophiæ conjunctionē, hujus utilitatis authorē, nobis dederit: est tamē eò major utilitas existimāda, quòd insignem quandā doctrinarū lucē conjunctā secū habeat: Nā cùm isto modo artiū fructū exquiremus, si quid erit ab earū doctoribus ineptè & imprudēter cōturbatū, omnis ejusmodi error facilè deprehēdetur & tolleť. Usus enim cōjūctus, demonstrabit quid utile, quid solidū, quid verū sit in præceptis: cōtrà, si quid erit inutile, vanū, falsum, idē usus manifestè declarabit. Ita fiet ut quēadmodū in hortorū arboribus, sic in artiū institutionib' alias cōservemus, quia fructū ferāt, alias amputemus, quia fructū nō ferāt. At verò, judices, disjūctione usus & doctrinæ, quæ cōmenta, quæ somnia pro veris artibus nobis tradita sunt? Nullus fuit ab annis nescio quot, homo tā barbarus, tā omnis humanitatis expers, tā cōmunis sensus ignarus, qui non (quicquid delirando somniasset) pro philosophia traderet. Pudet vix aniles fabulas commemorare, Suppositiones, Ampliationes, Restrictiones, Ascensiones, Descēsiones, Exponibilia, Insolubilia, Obligationes, & similes philosophiæ tenebras, nō aliunde, quàm ex privatione luminis excitatas. Philosophiæ cōjunctus usus, philosophiæ dies est: à philosophia disjunctus usus, philosophiæ nox est. Ergo homines ingeniosi quidē, sed ignari, cùm veræ philosophiæ discernēdæ regulam, usum esse nescirēt: unde philosophia duceretur, ignorarent: quò philosophia referretur, non cogitarent: philosophos se magnos esse sibi persuaserūt, de usu rerū, philosophiæ origine, philosophiæ fine nil laborarunt: itaq; quicquid illis in mentē venit, tāquam à magnis philosophis inventū, philosophiæ decretū esse crediderūt. Tot igiť artiū tenebris cōtrariū artiū lumē legibus Academiæ debemus, judices, quòd illū tātæ lucis parentē usum nobis tradiderint: hoc igiť enā bonū legibus acceptū referať. Quid qd eadē ratione tēpora studiorū, laboresq; mirificè minuunt? Certos gradus in disciplinis explicandis ita distinctos tēporibus habemus, ut primo tēpore Grammatica, secundo Rhetorica, tertio philosophia perdiscať. Sit igiť puer novitius planè & rudis, qualē antea finximus, ꝑ vulgari scholarū Parisiensiū cōsuetudine nobis informādus: is, ut quàm optimè fieri soleat, erudiatur: quatuor aut quinq; primis annis sic in Grāmaticis erudietur, ut Latinè loqui, ut versiculos fingere, ut sermonē familiarē in epistola exarare non ineptè possit: deinde cùm ad quartā classem (ut puerorū in gymnasiis majoribus ordines divisi & censi sunt) pervenerit, in rhetoricis studiis duos annos minimū, sæpe aūt cōplures exerceť: hoc secundum tempus est: tum demū septimo, vel octavo studiorū suorum anno, tertio quippe tempore, ad philosophos, superioribus studiis omnibus omissis (ut cognita prius videlicet obliviscať & dediscat) deduci solet,

& tres annos sexq́ menses in illo arido, omnibusq́ Rhetoricæ floribus sterili solo, laboriosè arãdo & ærumnosè iterando mancipat: ita duodecimo propè laborũ suorũ anno, magister artiũ nominat. Verumenimverò partitis, ut exposui, docẽdæ percipiendæq́ philosophiæ tribus annis, sexq́ mẽsibus, ut pars ejus tẽporis altera mãsuetioribus musis impendat, puer quinto studiorũ anno philosophis opportunè & cõmodè cõmittet, & annos quos in Rhetoricis studiis collocabat, multò meliùs ac utiliùs in cõjunctis eloquẽtiæ & philosophiæ studiis collocabit. Nec enim solùm ornatè dicẽdi copiã, sed bene sentiendi agẽdiq́ prudentiã, optimarũq́ rerũ & sententiarũ scientiã eodẽ tẽpore, eodẽq́ triennio sibi cõparabit. Ita septimo propemodũ studiorũ suorũ anno verus artiũ magister efficiet. Quod studiorũ liberaliũ tẽpus Græcis illis sapientiæ magistris video valdè placuisse. Plato ante vicesimũ annũ omnes artes & corporis & animi perceptas & usitatas esse voluit: reliquam vitã in publicis belli pacisq́ temporibus, in serio juvenilis institutionis usu & secretiore quodã & sanctiore philosophiæ studio cõstituit. Aristoteles eõdẽ ferè cõtẽdit, sed clariùs etiã idipsum testatur, & disciplinarũ studia tẽporib' apertiùs dividit. hominis ætates philosophus quidam septenario distinxerat, quẽ tametsi nõ omnino ꝓbat Aristoteles, attamẽ ferè sequit: Nã cùm primum ætatis septenariũ jucũdis & ludicris virtutis exemplis oblectandũ, secũdũ gymnasticis & corporis exercitationibus informandũ præcepisset: tertiũ, animi disciplinis attribuit, nec eodẽ tẽpore magnos & corporis & animi labores subeundos esse censuit: quinetiã disciplinis animi, modũ illo tertio septenario planè terminavit, & in iis juvẽtutẽ diutiùs immorari, noxiũ esse & detrimentosum judicavit: quia potiora vitæ & majora officia patriæ & parẽtibus debita retardarent. Quid Horatius? nũquid annales illas artiũ liberaliũ leges, nesciò qd aliud agens, tamen indicat?

Ingeniũ sibi quòd vacuas desumpsit Athenas,
Et studiis annos septem dedit, insenuitq́
Libris & curis. —

Sed cur philosophos illos, aut hũc poëtam potiùs, quàm germanas Academiæ nostræ leges adhibeo, ac non etiã tanti boni principia ad suã caussam refero? Etenim leges Academiæ, Aristotelicum illũ Palladis septenarium, & publicè omnibus & privatim gymnasiis singulis imperarunt. Grãmatica duos aut summùm tres annos docebat, in eaq́ juventus mediocriter erudiebat: tum ad philosophos, à quibus nõ solùm philosophiã, sed etiã politioris Grãmaticę & humanitatis, quantulacũq; tũ fuerat, perfectionẽ quandã & elegantiã cõjunctis humanitatis cum philosophia studiis tres proximos annos accipiebat. Rhetoricæ studia nulla dum extiterant. Itaque sexto aut summùm septimo studii anno, puer tantùm ad percipiendas artes bene natus, vel qui literatiũ omnium rudis Lutetiã venisset, philosophicã lauream obtinebat. Cognosce Academiæ nostræ leges, nũquid in philosophico curriculo cũ philosophicis authoribus grãmaticos, sicut antea docui, explicandos imperãt? nunquid nominatim jusjurandũ de sex annis in artiũ auditione & cognitione positis requirũt, cùm tamẽ triennio, philosophiæ studiũ leges eædem perspicuè terminẽt? Excute gymnasiorum decanonis & bursis institutiones, nũquid cũ legibus cõsentiunt, & sex annos alumnis & bursariis suis ad laureã philosophicã definiunt, & his annorũ intervallis, studiorũ ad eã necessariorũ cursum cõcludunt? Quãobrẽ hoc etiam temporũ cõpendiũ legibus Academiæ debemus, eisq́ totã hujus boni laudẽ gloriamq́ meritò tribuemus. Legitimæ disciplinæ & authenticæ institutionis, quam sequimur, magnas antea cõmoditates ostendimus, judices, quòd nulli temporum præteritorum fructus amitterentur, sed omnes mirificis modis amplificarentur, quòd artes ipsæ vehementer illustrarentur: at non solùm majores temporum fructus, sed labores etiã longè minores hîc ostẽdimus. Tria sunt in vulgari juvẽtutis eruditione tempora, primũ grãmaticum, cui quinq; aut plures anni impenduntur: secundũ rhetoricũ, cui ferè tres assignantur: postremũ philosophicũ, cui tres anni sexq́ mẽses attribuuntur: sic etiã ut philosophiæ cognitione, Grammaticę & Rhetoricę oblivio inducatur. At conjunctis eloquentiæ & philosophiæ studiis, quo tempore

sola

ſola Rhetorica doceretur, eodẽ philoſophiam & philoſophię fructũ, & quidem multò pleniorẽ, quàm antea, & uberiorẽ cõſequimur, & magnum terni temporis lucrum facimus: & iſta cõpendiaria via diſcipulos admodùm juvenes eò perducimus, quò vix ſenes, ac ne vix quidem, unquam fortaſſe perveniſſent. Magna res eſt, quã dico, judices, & magnopere conſideranda. Liberi veſtri primis & puerilibus ſtudiis ad Rempub. informantur: decimoquinto ætatis anno, ſi ſeptimo diſcere incipiat, adoleſcentem ad legum ſtudia liberalibus artibus liberaliter excultũ & præparatũ, de ſchola noſtra vobis emittimus, ut quinquẽnio verſatus in juris civilis ſcientia, maturè ad forũ veniat, oratorumq́ & Senatorum & judicum & magiſtratuum exemplis, tertio ætatis ſeptenario, ut antiquis illis hominũ paſtoribus placuit, Rempub. regere & gubernare cõſueſcat. Si ſe ad religionẽ divino aliquo inſtinctu adoleſcens applicet, non ſolùm magna eſt ad Theologiam perdiſcendam & exercendã ætas, ſed magnis & neceſſariis adjumentis inſtructa, ſive voce populum beatæ vitæ rationes docere, ſive revocare à vitiis & errore, ſive languentẽ & ſopitum, ad amorem charitatemq́ excitare, ſive ab impietate defendere vindicareq́ voluerit. Quamobrẽ, judices, ut inſtitutã utilitatis demonſtrationem colligã & concludam, videte num talem philoſophiæ inſtitutionem ſequi debeamus, quam ſummi fructus commẽdant, quam artium veritas & perſpicuitas expoſcit, quam optanſsima temporum compendia repetunt. Diſputavi adhuc de legum authoritate, de rei ipſius utilitate, de facilitate ſupereſt eſſe dicendum. Poteſt enim ſic exiſtimari, hãc inſtitutionẽ tam eſſe probatam, tamq́ cõmodam, ut optãda: ſic eſſe difficilem, ut pertimeſcenda ſit. & quidem non deerit (ſi ſuperis placet) hoc etiã loco, qđ malus Academiæ Genius accuſet. Nam cùm tot utilitates cõmoditatesq́ & artium & temporum & diſcipulorũ & magiſtrorum tam ſtudioſe collegero, delirare me dicet, & iſtã viã, quã ingredior, perdifficilẽ eſſe, familiaribus ſuis accuſatoribus meis perſuadebit: tot & tam multos libros, quàm multi legibus definiũtur, media diei parte, triennii ſexq́ menſium tempore, prælegi & diſputari non poſſe, ut reliqua pars diei media ſtudiis humanitatis & philoſophiæ exercitationi relinquatur. Hoc magnum cõtra nos argumentum eſt, judices, & valdè, ſi verum ſit, pertimeſcendum. In triennio & ſex menſibus ſi una duntaxat horâ diei, philoſophia prælegatur, non poteſt inſtitutus philoſophiæ curſus peragi. Hæc Achillis haſta ſcilicet quædã eſt, qua, niſi caveamus, neceſſe ſit nos cõfici. Quare haſtam illã tam violenter intortã declinemus. Triennium ſexq́ menſes legitimis libris vix ſatis ſunt, inquit accuſator, quanvis totus dies in his conſumatur: imò, inquã, non modò ſatis ſunt, verùm etiam ſuperſunt: Tot annorũ menſiumq́ dies cum libris comparemus, rationisq́ ſummã faciamus. Omnium librorum legibus præſcriptorum prælectiones triennio per legem ipſam terminantur: ſex menſes prælectionibus liberi & gratuiti lege condonantur: ſex igitur jam menſes præſcripto legis otioſos habeo. De libris lege pręſcriptis permulti, vel jampridem è ſcholis ejecti, ut ſex principia, Barbariſmus, Græciſmus, Alexander de villa dei: vel certis de cauſis omiſsi; ut Boëtius de Topicis & diviſionibus, Ariſtoteles de animalibus, de plantis, de differentia ſpiritus & animæ: vel ad antecedentia Grãmaticæ ſtudia remiſsi, ut Priſcianus major, minor, de accentu. Hos igitur non pauciores menſes conſenſu temporis otioſos habeo, & annus hic nobis onoſus eſt. Feſtos dies & profeſtos, prælectionibus ſolutos, leges Academiæ permultos nobis quotannis inſtituunt: eos nobis recenſe, qui in Calendariis publicarum ſcholarum & ſingulorum gymnaſiorũ notati ſunt: ſupra ducẽtos annis ſingulis invenies. Quinetiã ex illis menſibus, qui ſingulis libris explicandis per legem definiũt, ſi libri ipſi philoſophici per ſe & ſine ullo humanitatis authore prælegãtur, lex dimidium temporis detrahit: & ſeſquiannum philoſophici ſtudii legitimis libris explicandis tãtummodò relinquit. Multiplica hunc dierum otioſorũ numerum ex triennio, ſupraq́ deductis otioſis integri anni diebus adjunge, & reliqui temporis ſummã confice: an non concludes, philoſophici temporis lege præſcripti multò majorem partẽ nobis

otiosam, prælectionibusq; vacuã & liberã permissione legis relinquit. At vix triginta dies nobis toto anno prælectionibus liberos permittimus: omnibus totius anni feré diebus omnia Academiæ Parisiẽsis gymnasia, quæ quidẽ literarũ laude floreant, philosophantᷣ, prælegũt, aliquid deniq; professionis munerisq; sui exercẽt & agunt, nulla cessant, nulla otiantᷣ. Quare leges Academię & pręsentium tẽporũ tã navi tamq; industrii mores declarant una singulorũ dierũ horâ, eaq; per annũ totũ perpetua, nõ solúm omnes legitimas, sed etiã quas addim⁹, mathematicas artes abundè declarari exponiq; posse: ad ejus declarationis meditationẽ & conformationẽ duæ horæ cõjungantur: reliqua tamẽ diei pars plusquã media nobis & libera & soluta relinquetur. Quare triennii sexq; mẽsiũ tempore, philosophia legitima, qualem docuimus, penitus explicari potest, & eodẽ tẽpore ejus exercitatio & illustratio ex poëtis & oratoribus addi potest. Quid ergo? quæret aliquis vestrûm, judices, tantũ tẽporis intervallũ, quantũ ad usum philosophię cõferes, quibus rebus hoc tẽpore impẽditur? Unnã, judices, tantúm perderetur, nõ etiã stultis & vanis rebus & postea dediscẽdis impenderetur. Cúm philosophiæ & eloquẽtiæ disjunctio facta esset, & omnes humanitatis authores in antecedentia philosophicũ curriculũ tẽpora rejecti essent, aut omnino relicti, & in singulis gymnasiis feriæ tot dierum sublatæ: ut triennii tempus impleretur, parva Logicalia Terminorũ, Suppositionũ, Ampliationũ, Restrictionũ, Ascẽsionum, Descẽsionũ, Insolubiliũ, Obligationũ, de quibus jã dixi, assumpta sunt, quæ primũ ferẽ annũ consumerẽt: adjuncti sunt ad Logicam Aristotelis aculearia sophismatis infarciendam, peringeniosi sophistæ Buridanus, Dulard⁹, Tartaretus, Petrus Hispanus, & eorũ philosophorũ magnus cœtus, qui etiã altitudine sapientiæ suæ, authorũ legibus præscriptorũ luminibus obstruerent: itẽ quæstionarii homines, quasi triarii, lubricum queq; & dubium philosophiæ locũ suis copiis cõmunivẽrunt: deniq; perfacilé triennii tempora suis velitationibus occuparunt: adeoq; hoc tempore, si quis nugis illis spretis legitimos philosophiæ libros etiam diligenter interpretari velit, exacto biennio nihil ex lege reliquum, quod interpretetur, habeat. Et hæc Genio illi, per quem tandiu Academia vexatur, proximis superioribus annis occasio fuit, ut philosophiæ studiũ biennio cõcludẽdum maxima contentione procuraret: qui furia nescio qua in seipsum retortus, eũ persequitur, à quo non tantúm illud tã desideratũ tẽporis cõpendium summa voluntate legum tribuitur, sed cũ maxima artium & studiorum utilitate & illustratione tribuitur. Sed invidia rumpitᷣ. Penelope procis suis arcũ Ulyssis proposuit, seq; ejus uxorẽ fore promisit, qui eũ tetendisset. Proci tendere nõ poterant, à nemine tamen tendi patiebantur. Talis est in isto Academiæ pessimo Genio scilicet æmulatio & invidia: amat eam laudem, qua potiri tamen nõ potest: arcus occasio summis Reipub. malis opitulandi in medio ponitur, præmiũ spõsæ pulcherrimæ & nobilissimæ proponitᷣ. Procus hic, qui didicerit Ulyssis pecora & armenta devorare, non ad Trojam pro patriæ libertate & gloria pugnare, arcũ tamen Ulyssis ab Ulysse ipso tendi non vult, indignatur, minitatur. Verũenimveró arcum suum novit Ulysses, Penelope jubet ab eo tẽdi. Itaq; arcum tẽdit, procos omnes vincit: sic improbe & invide Genie, philosophia per eos, qui idipsum possunt, qui norunt, qui sese in his studiis exercuerunt, restituetur, & invidia tua suo livore cõtabescet. Non est porró malorũ Geniorum de philosophia & literis, de Republica bene mereri: fallere, mentiri, peierare, Rempub. vẽdere & depeculari, perditorũ Geniorum propriũ est. Ignoscite mihi, judices, si tã vehemẽter malos Academiæ Genios odi, quám bonos Genios Academiæ defensores & patronos diligo. Non potest, ait iste calumniator, institutio tua tractari, quia tẽpora legitima nõ sufficiunt. At ex lege ipsa doceo amplissimé sufficere. Sed fac, inquiet, ad institutionẽ tuã explicandã per legẽ, temporis satis esse: qui tamẽ hujus institutionis doctores & magistri reperientur? Vereor, judices, ne constantiæ vestræ diffidere videar, qui tã imperitis nugis respondeam. At hæc accusatoris mei argumenta sunt: nõ putat, quod malus Genius, qd' mali Genii familiares & ministri nesciant, hominũ quenquam

quam scire. Verûm quatuor jã perpetuos annos, licet malo illo obstrepête Genio, hæc disciplina tenetur, tractat̃, exercetur, & ab infinitis ingeniis, quæ Deus hoc seculo ad immensam nominis sui gloriã suscitavit, præstantiús & excellentiús teneri, tractari, exerceri potest. Non si Ramus unus pro Rep. tot iniquitatibus afflictatur, ideo non multos esse putetis, qui velint & posśint idẽ præstare: Signũ tantũmodó, judices, tollite: quantus præstantiũ architectorũ ad hanc reædificandã Academiam concursus fieret quanta doctissimorũ philosophorũ & eloquentissimorũ oratorũ copia protinus existet? Res facilis est, est etiã, quó facilior sit, perjucunda. Unnã, judices, perinde verbis explicare posśim, quod sentiam: neminẽ profectó tam durũ, tamq; agrestem esse arbitror, quem voluptatis futuræ cogitatio & cõmemoratio non summa voluptate afficiat. Quid enim est in quo exultare animis, lætitia efferri, triumphare deniq; soleamus? Nẽpe cúm iis rebus, quas amavimus, quas optavimus, perfruimur. Discipuli nostri ẽ lõginquis plerũq; terris ad nos deducuntur: quo porró desiderio incẽsi? quo amore inflammati? doctrinæ. Quãtó igitur in omni doctrina majores progressiones fecerint, tantó pleniores voluptates percipient. Atq; ut antea molestissimis spinis debilitati, inanibus clamoribus fracti, perpetua rerũ obscuritate deterriti, amorẽ philosophiæ deponebãt: ita nunc suavissimis rebus illecti, liberalibus exercitationibus cõfirmati, clarissima luce invitati, cùm omnibus modis se & doctiores & disertiores quotidie fieri sentient, incredibili voluptate oẽs vigilias tolerabunt: nõ sibi negotiũ exhiberi, sed otiũ cõdonari: nõ laborẽ imperari, sed delectationẽ comparari judicabũt. Neq; veró magistri in tanta discipulorũ lætitia lugebunt, sed ut boni agricolæ, cúm segetes, quas ipsi severint, lætas ac luxuriantes aspiciũt, magno gaudio superis gratias agũt: sic liberalia animi præceptores immortaliter uberrimo ingeniorũ sua diligẽtia velut excultorũ & satorũ proventu gaudebũt. Antea de Dialecticæ duris admodũ & injucũdis præceptiunculis sese obtundebãt: nũc ejus amœnissimũ in omnib⁹ dictis & factis, maximis, minimis usum intelligent. Nil antea mathematicũ gustabant: nũc gratissimas generosis animis epulas ex verissimis mathematũ mẽsis accipiẽt. Antea quid essent venti, quid pluviæ, quid tẽpestates, quæ caussæ rerũ ortus & interitus efficerent, inquirebãt: nũc eorũ generũ efficientiã in Virgilio, in Homero, in reliquis bonis authoribus suavitate magna recognoscent: nec in ulla philosophiæ parte oblectãdi otii materies unquã diligẽtibus & attẽtis doctorib⁹ deesse poterit. Immortales, ita me Deus amet, esse cupient, ut ista cõditione perpetuó doceãt. Lõga navigatione, judices, perfuncti sumus: difficiles scopulos prętervecti sumus: terrã mihi jã, portũq; intueri videor: quó priusquàm contendo, permittite mihi paululum, quod superest, explicare: nõ audeo dicere: reticere etiã cogitarã, nec id in partitione disputationis meæ posuerã: dicẽdum tamẽ est: & quia vestra humanitate tã liberaliter adjuti sumus, pro Republica fortiter est agendũ. Quàm corrupta sit Academiæ disciplina, quàm miserabilis, quàm obscura, quàm molesta & odiosa, dixi: de doctorũ & magistrorũ industria & integritate nondũ dixi: de iis igit̃ etiã pauca cognoscite. Philosophia septingentos annos secũdùm Regũ Pontificũq; leges in publicis scholis tradita est. Quid tũt pauci sufficiebãt in publicis scholis, nec omnino multi esse poterãt philosophię doctores & magistri, hiq; ex magna doctorũ hominũ multitudine ad certũ tẽpus electi: adeoq; usq; ad ætatẽ nostram unicus universæ Academiæ doctor ethicus hoc modo delectus est: & adhuc vir honestus, & de Repub. bene meritus vivit, qui postremus hoc munus sustinuit: & credi par est, unicum una in schola Logicũ, unicum itẽ Physicũ fuisse satis. Et certé ut in majore otio magis elaboratæ prælectionis majorẽ etiã fructum à duob⁹ ejusdẽ diei artisq; magistris, matutino & pomeridiano, discipulus caperet, attamen singularum artium bini doctores abundé sufficiẽt: atq; ita sex professores licet à singulis discipulis perexiguum symbolum caperẽt, semicoronatum dari solitum audivimus: ex multorum tamen collectis, crescebat illis amplũ & valdé magnũ stipẽdium. Certa etiã quædã pecunia, ut leges nominatim sanciunt, in Baccalaureatu per procura

tores, in Licentia per examinatores exigebatur, qua cōmunibus Academiæ negotiis fieret satis. Has pecunias, bursas lex appellat, & sic adhuc appellant. De tis lege cautū est, ne in examine & Licentia bursæ plures duabus pretii scholarū (ordinariū unius hebdomadæ sumptū, bursam intelligit) examinis, prandii, laboris caussa caperent: duos solidos examinatori pro straminibus lex tantūmodo permittit, præterea quicquā à magistris accipi, valdè vehementerq; prohibet: philosophiæ discipulos piè misericorditerq; (ut ipsa loquitur) tractari jubet, ut parva pecunia, vel (si pauperes essent) nulla ad oēs philosophiæ honores honestis ingenii laboribus, nō pecuniæ gradibus ascēderet. Vetus illa parsimonia in publicis scholis ætate patrum nostrorū viguit. Totavillæus Cardinalis eā confirmavit, & nominatim præcepit, ut his legibus, philosophiæ discipuli philosophiam quotidie in scholis publicis audirent. Philosophia sic in scholis publicis, legibus publicis instituta, permagnū quondā philosophorū numerū extulit, ut de reprimēdo philosophorū numero leges aliquot veteres habeamus. At philosophia nescio quot abhinc annos cōtra leges à publicis scholis in privatas abducta est. Quid deinde cōsecutum? Aristoteles in Politicis multa de civitatū & Rerūpublicarū exitiis exponit, quorū illud vel maximū cēset esse, dum res aliqua parva tollit: unde consequit sensim magna rerū aliarū ruina: Despicitur enim primū, & sophisticæ captionis instar, occulus insidius irrepit, priusq; enecat, quàm sentiri possit. Parū interesse videbat, in scholis ne publicis, an in privatis philosophia legeret. Quid igitur philosophiæ à publicis scholis in privatas avocationē secutū est? Rapinæ, judices, & miseræ juventutis vexationes nō tolerādæ, ut quod sola industriæ & studii laude, nulla pecuniæ mercede cōstare debuerat, turpissimo quæstu prostituatur. Qua tandē ratione tā fœdæ rapinæ exortæ sunt? Dicā, judices. Philosophiā in privatas gymnasiorū scholas cōtra leges abducta, in singulis gymnasiis tot philosophiæ doctores instituēdi fuerūt, quot in Academia tota priùs satis fuerāt (nō dico quàm docti & eruditi tam multi magistri sint aut fuerint, & quātò difficilius sit multos excellētes doctrina magistros, q̃ paucos invenire) sed pro tribus aut sex, sexaginta aut cētū instituendi fuerūt, alēdi fuerūt, ornādi stipendiis fuerūt. Hic sumptus pmagnus gymnasiarchis fuit. q nullos antea philosophiæ doctores alerent, quaternos alere coacti sunt: tantus sumptus fuit alicūde recuperādus. Quid ergo gymnasiarchi facerent, nisi ut philosophiæ candidatis novum aliquod tributum imponerēt? Doctores meminerant ea stipēdia, quæ publicis antea doctorib. in schola publica pēdebant. At quàvis esset auditorū lōgè minor numerus, tamē quia nō minus pro paucis, quàm veteres illi doctores, pro multis laborare sibi viderent, sibi quoq; parē mercedē deberi statuerunt: multiplicandū igit hîc etiā vectigal fuit, ut tantùm perciperet à paucis, quātùm antea percipiebatur à plurimis. Lex vetus anno millesimo ducētesimo octogesimo nono facta est, ut magistri, auditorū suorū nomina perscriberet, & sigillo suo tandē de moribus eorū doctrinaq; fidē facerēt: sancta lex fuit: sed nihil tam sanctū, quod avaritia nō corrūpat. Additū est in legibus, ne pro sigillis ejusmodi quicquā à discipulis caperet. Hic tamē esca multorū aucupiorū reperta est, & hujus occasione testimonii, quanti libitū est, tantū est exactū. Nec privatim tātùm hæc infamis avaritia, sed publicē sic aucta est, ut pro duabus bursis jā sex itēq; octo majoris etiā pretii exigantur. Bursæ duæ quondā, cùm gymnasia nōdū ædificata essent, omnibus publicis & sacrificiorū sumptibus, & Rectorum, Procuratorū, examinatorū stipendiis & ministrorū laboribus satis superq; fuerant: sacra tamen sunt in singulis gymnasiis, quæ nō ante trecentos annos fundata sunt, quotidiana, quibus ad necessarium & Christianū exemplū juventutis interesse debeamus: nec publicis & sodalitiis sacris interesse potes, nisi domestica deseras: bursis ad eā rē utiq; nihil opus est. Rectoribus, Procuratoribus, examinatoribus, apparitoribus & bidellis aliunde stipēdia quærunt: bursis ad eam rem nil utiq; opus est. Attamen hodie cùm nulla sit omnino bursarū caussa, non duplæ, sed decuplæ penè factæ sunt. Quāobrem igit hodie miserorum adolescentum bursæ sic exhauriuntur? Respon-

Respondeant, qui norunt bis manubiis se beatos efficere. Distributiones philosophis ad sodalitia nationũ sacra venitẽtibus fiunt. At interea deseto domesticũ sacrũ, ad quod discipulos meos deducere debeo: & multó gratius & liberalius fuerat, neminẽ spoliare, quám spoliato spolia eo modo tãdẽ frustratim & particulatim restituere. Si paganũ Platonẽ, si ethnicũ Aristotelẽ interroges, utrúm artiũ magisteria isto modo vẽdere liceat, te ut dirũ caput, execrabunt: ille aurũ cæleste in præclaris animis divinit⁹ insitũ terrestri auro nõ æstimandũ clamabit: hic dicet nõ modó pecunias á talib⁹ nullas exigẽdas, sed pecuniis potiús egregios animos ad virtutẽ, ad Reip. utilitatẽ esse provocandos: nos Christiani nominis homines hæc toleramus. toleramusq; imó etiã cõtrá leges nostras facimus, ex injuria summa summũ jus scilicet efficimus: si quis cõtra ista dixerit, persequimur, affligimus. Sed quid in ista perdita avaritia diutius cõmoror? quid imperatas cõviviorũ effusiones, chirothecarũ pileorumq; exactiones, miseriasq; alias aliis subinde catenatas cõmemorẽ? Tãtúm dicã, judices, jactura præteritorũ studiorũ, cõfusione artiũ, lõgitudine producti tẽporis, multos á philosophiæ studio deterritos esse: sed multó plures tã improbis exactionibus repulsos esse. Nã cũ homines minimé hebetes & ignavi maximas tẽporum molestias, maximas sumptuum impẽsas cernerẽt, Grãmatica autẽ Rhetoricaq; perceptis, nil admodum cernerẽt, quod in philosophia tã multis spinis involuta ad usum humanitatis & vitæ referri posset: imó philosophiã sic tractatã, sordidã & illiberalẽ & humanitati cõtrariã judicarẽt, de alia liberorũ institutiõe cogitare cœperũt. Itaq; post grãmaticũ rhetoricũq; studiũ, vix gustatis philosophiæ principiis, vel ad civiliũ legũ prudentiã, unde magistratus assequerentur, vel ad aulas principum, unde sacerdotia venarent, vel ad aliquẽ mercatũ, unde vitã sustẽtarẽt, liberos suos trãsmiserunt: nec eos in vanis & inutilibus, & ut putarũt, detrimẽtosis studiis vana spe retineri voluerũt. Perpauci philosophiæ discipuli, vel qa hinc evolare nõ possent, auloedíq; fierẽt, q citharœdi fieri nõ poterãt: vel qa ad Medicinã aut Theologiã, nisi ista via pervenire nõ possent, vel q se spoliandis aliis sua spolia recuperaturos sperarẽt, in schola remãserũt. Ita postcaquã philosophia de publicis scholis abstracta est, nõ solũ illa doctrinæ perturbatio, de qua in utilitate studiorũ, artiũ, tẽporum disputavi, sed sordida ista & infamis doctorũ & magistrorũ avaritia, facultatẽ artium tã miserabiliter afflixit, ut ordo quõdã frequẽtissimus & florẽnsissimus, nunc redactus ad paucissimos, pené intermortuus jaceat. Quare quatuor primos annos in gymnasiis, si cõmodũ est, juventus grãmaticis & rhetoricis exerceatur. Nullæ rapinæ istarũ artium caussa sunt inventæ: multa sunt á Regibus & Põtificibus, earũ duntaxat artiũ peritis, magna proposita præmia: philosophiã, quæ cæterarũ antecedẽtium artium fructus cõplectatur, illi Academiæ parẽtes magnis muneribus & præmiis affecerũt, & publicæ ꝓfessionis publicã scholã esse voluerunt. Quare si lex jubeat, ut jubet, philosophiã in publicas scholas remittite. Si grave est gymnasiarchis quaternos philosophiæ doctores, dialecticũ, logicũ, physicũ, intrantẽ (ut vulgus appellat) alere & sustẽtare, sicut esse grave necesse est, philosophiã in publicas scholas remittite, tãto onere gymnasiarchos liberate: si est absurdum & iniquũ, bursarũ, sigillorũ, cõviviorũ, chirothecarũ, pileorũ & plurimarum rerũ ad philosophiæ studiũ nil attinentiũ rapinis, philosophiæ auditores vexare, sicut absurdum est & iniquũ, philosophiã in scholas publicas remittite, tãtis sumptibus miseros discipulos sublevate: ne paupertati ad philosophiam iter his impedimẽtis intercludi, ne etiã locupletes & fortunatos his indignitatibus alienari finite: parsimoniã legũ revocate. Philosophia, donum Dei est: avaritiæ sordibus inquinari ne permittite. Ut sis baccalaureus in jure Canonico (quæ facultas, dignitate & privilegiis superior est) quatuor aut summũ quinq; coronatis, potes necessariis sumptib. satisfacere. ut magister artiũ, secũdũ has sordes nominẽris, vix ac ne vix quidẽ viginti coronatis te expedies. Mores corrũpẽtur, dicet aliquis, si philosophia in publicas scholas redierit. At quæstio hæc jã olim, ut Quintil. author est, dijudicata est: & quæ de domestica institutiõe ab eo cõtra publicas

publicas scholas dicuntur, plané de privatis gymnasiis contra publicas scholas dicunt. Multa alia multos cōtra hæc & cogitaturos & dicturos non ignoro, & sapientiam veterū, præ sua opinione, nil esse facturos. Verùm, á fructibus eorū cognoscetis eos. Illos igitur tot præteritorū seculorū annos, cū paucis annis, quibus hi sapiētes & politici viri á publica schola philosophiā abduxerūt, cōparate. Stetit in Academia Parisiēsi philosophorū frequēs & florēs ordo annos supra septingētos, cùm in publicis scholis philosophia humanitati cōjūcta doceret. Illa Regū & Pōtificū lex fuit: ille regiæ pōtificiæq; legis fructus fuit. Philosophorū ordo ad paucos redactus, pené interiit, postquā ab annis quadraginta aut nescio quot in privatis scholis philosophia ab humanitate disjūcta doceri cœpit. Hæc privata libido fuit, hic privatæ libidinis fructus fuit. Quare, judices, grāmaticā, itēq; elocutiōis & pronūtiationis rhetoricā doctrinā in privatis gymnasiis, quatuor annos, si lubet, imperate: At philosophicos annos, ꝓximos scholis publicis tot bonorū authorib⁹, secūdùm legē reddite: tot rapinarū & calamitatū occasiones tollite. Magnus iste & gravis est in Academia morbus, judices. Facultas artium, est Medicinæ, Jurisprudētiæ, Theologiæ seminariū: quod si corruptū aut depravatū fuerit, quales inde frutices putetis futuros? Tātū morbū multi in Academia senserūt, & quotidie sentiunt, nō tā publica caussa, quā sua. Numerus auditorum diminutus, quęstū etiā diminuit. Hinc illę lacrymę, quæ etiam malū istum Geniū (de quo jā sæpe loquor) proximis superioribus annis excitarunt, ut clamaret, si philosophici curriculi tēpus uno anno minueretur, facultatē artiū fore meliorē, id est, crumenā pleniorē. At liberalis & sancte Genie, morbū crumenæ tuæ curare volueras, Academiæ morbum curare nolueras: nec sanè quemadmodum curandus esset, intelligebas. Nec veró tuū fuerat, ullā rem tā salutarem tamēq; laudabilem cogitare. Quæ sunt igitur tanti morbi caussæ? quæret hic Genius. in bonis enim & honestis rebus stupidus est, needum caussas istas oratione tā longa descriptas intelligit. Agè igitur: si medicis ægrotæ partis alicujus caussæ dubiæ fuerint, nónne rectè faciunt, si partis ejusdē sanæ cōtrarias caussas inspiciant? Contraria enim contrariorū sunt consequentia. Ergo quibus in rebus facultatis artiū sanitas consistit? Sana sit doctrina, judices: sanæ doctrinæ sani sint doctores, sana erit artium facultas. Facultatis hujus hæc duo tantùm mēbra sunt: quæ si sana sint, totū corpus sanum erit. Sana porró facultatis artiū doctrina, est in veris, perspicuis, utilibus, distinctis, Grāmaticæ, Rhetoricæ, Philosophiæq; universæ præceptis: sani sint doctores, q tales artes teneant & intelligant, qui studiosé & diligēter exerceāt, qui stipēdiis legitimis cōtenti, nil cōtra leges nec exigant, nec omnino capiāt, quiq;, quādiu Reipub. utiliores doctores nulli reperiuntur, tādiu in eo munere permaneant. Majores nostri, magistratus, Academiæ sanctissimis legibus definierunt: Rectores, Procuratores trimestres, examinatores annuos fecerūt: professores artium par est etiā nō tēporis perpetuitate, sed publicæ utilitatis ratione definitos esse. Quare qui multos auditores docet, & multis prodest, magnā quoq; mercedē debet accipere. parvus est auditorū numerus, parvus est etiam laboris tui fructus: parvā itaq; mercedē debes accipere. Una gens omniū gentiū prudentissima Itala, hac lege, artiū professores alit, non procos Penelopes inutiliter nostro more pascit. Quare cùm sanitas facultatis artiū sit in sana doctrina, sit in sanis doctoribus, morbus erit in doctrina nō sana, in doctoribus non sanis. Nec triennii tempus, istum morbum peperit: sed hic morbus, ut præteritorum studiorū fructus amisit, artes obscuravit: sic triennii philosophici molestias alterius triennii molestiis oneravit. Ergo sapientissime Genie, hæc facultatis artiū est adversa valetudo, hæc prospera est valetudo. Sed quæret aliquis, quinam sit iste Genius, quē toties nomino, quem tot malorum in Academia authorē facio. Deus, judices, non solùm mundi artifex & procreator semel fuit, sed perpetuó rector est & gubernator. Itaq; non solùm singulorum hominum, sed civitatum, sed provinciarum & regnorum Genios & angelos, alios bonos & servatores, alios malos & vexatores ordinavit. Quicūq; sit igitur tot malorum author,

qui

qui totū Academiæ statū pervertit, qui disciplinam corrupit, qui doctores depravavit, illum ego Genium definio: & ab hoc perdito Genio profugiens, judices, ad vos bonos Academiæ Genios confugio: tā iniquè, tā iracundè, tā ꝓpè furiose ab illo vexatus & afflictus, cogitationē, spem, consolationē ad hunc amplissimum Galliæ Senatum, tēplum sanctitatis, justitiæ sacrariū, aram provinciarū, innocentiæ portū converti: Etenim Præsides ac Senatores, regii oratores ac patroni, cùm vos intueor, mihi verissimè videre videor summa universæ Galliæ, vel potiùs universæ terræ ornamenta ac lumina. Quamobrē, judicès, quid aliud jam restat, quám ut pró discipulis meis, pro Academia Parisiensi, clementiā misericordiāq; vestrā obtester & obsecrem? Discipuli mei nullo suo delicto, sed magistri duntaxat odio, per ignominiam summā falsó & improbissimè conficto crimine publicis scholis sunt exclusi. Itaq;, judices, si philósophiā legibus definitā teneant, si eloquētiam legibus imperatam cum philosophia exerceāt, ingenuam & generosam studiosæ juvētutis indolem, nequissimi Genii calumniis afflictam excitate: publicarum scholarum aditū patefacite: campum enim discipuli requirunt, in quo philosophici laboris & ingenii specimen exhibeāt, & industriæ suæ fidem palàm faciant: non requirunt, ut ignari philosophiæ, debitum philosophis præmium capiāt. Neq; tantummodó discipulos supplices vestros, sed multó magis Academiā mœrentem, & utraq; manu auxilium vestrum implorantē respicite. Quæ si scholis & gymnasiis suis egressa, Musis suis comitata, posset huc in forum ad vos accedere, nónne sic vos vel pró summis suis meritis moneret, vel pro authoritate quasi matris in liberos, hortaret, vel pro magnitudine discriminis oraret? Filii, miserabilem parentem justitia vestra sublevate. Me Franciæ nobilissimæ Reges, me ecclesię Romanę sanctissimi Pōtifices sapiētibus & sacris legibus instituerūt: leges meas regias & pontificias mihi restituite. Philosophiā in publicis scholis doceri voluerūt, & publici laboris publicam mercedem magnis privilegiis instituerunt: philosophiam publicis scholis restituite. Ex cōjūcto eloquentiæ & philosophiæ studio magna mihi ex amplificatione fructuū, perspicuitate disciplinarū, brevitate tēporū bona instituerūt: ea mihi regia pōtificiaq; bona restituite. Professores scientia præstātes, exercēdę juventutis diligētia spectatos, legitimo stipēdio contentos, ex multis paucos instituerunt: eos mihi professores restituite. Miserā legibus, disciplina, doctoribus orbatā, per summū cœli terræq; Deum, ne diutius esse sinite. Malos Genios, qui suas libidines, meas leges appellant, qui philosophiam è publicis scholis in privatas avocāt, qui bonas artes inscitia corrūpunt, qui disjunctione studiorū fructus eorū perdūt, qui artes mille tenebris obscurant, qui tēporum labores & molestias cōduplicant, qui filiolos meos per avaritiā á philosophia repellūt, qui mea viscera prædant & diripiunt, prædones publicos legibus humanis divinisq; jampridē dānatos funditús exterminate, ut beata & florens, vos filios (per quos restituerer) aluisse & formavisse gaudeā. Hæc, judices, Academia si per se & pro se caussam ageret, ita vos moneret, hortaret, oraret. Quód si sceleratus Academiæ Genius hìc aliquid etiā potest, dānate me, judices: discipulis meis ignoscite: Academiā liberate: invidiæ molē (si propterea subeunda deniq; sit) totā in me derivate. Mori siquidē millies mihi potiús optatiusq; fuerit, quám discipulos meos meæ doctrinæ caussà dānatos, quám Academiā in tā justa caussa damnatam intueri. O dura mihi & acerba philosophiæ præmia! Non in am[illegible]o & urbano patrimonio, sed in tenui & agresti tuguriolo natus sum: omnes tamen amore philosophiæ, difficultates paupertatis & inopię pertuli: in miserrimas sophismatū tenebras incidi, philosophiæ tamē amore superavi, & tādē Dei Opt. Max. gratia, verā philosophiæ lucē cōspexi. Nobiles & inclytæ civitates me magnis & honorificis munerib' appetiverūt, sex cētotū coronatorū mihi stipēdiū obtulerūt: philosophiæ tamē amore tantā conditionē nō accepi: illis ꝓ suo de me judicio meritas gratias habui. Prællei gymnasii labore (quem mihi sine ullo publico stipēdio mandavistis) cōtentus fui, ac prę honesta liberalis & mihi clarissimæ exercitationis occasione, opes oēs contēpsi;

á disci-

P. RAMI PROOEMIVM REFORMANDAE PARISIENSIS ACADEMIAE,

AD CAROLVM REGEM.

STATUISTI (CAROLE none Rex Frãcorũ Chriſtianiſsime) ad publicã trium ſtatuum & ordinum regni tui poſtulationẽ é conſilii Regii ſententia, ut Pariſienſis Academia ad legitimum germanæ formæ exemplum reformaretur: Legitima veró forma eſt, ut diſciplinæ cujuſq; certi doctores electi, publicis præmiis ornati, artiũ profeſsioni ſuæ cõmiſſarum prælectiones & exercitationes via & tẽpore definitas, officio, fide, diligentia tueantur. Quas ſingulorum generum laudes ſi quis ampliſsimas in Academia Pariſienſi & integerrimas eſſe judicet, tantiſper ſuſpenſum judiciũ cohibeat, dum ſingula laudis cujuſq; momenta breuiter expendentur: Tametſi enim veré dici poſsit omnium ſcholarum, quas poſt homines natos floruiſſe memoriæ proditum eſt, hanc unam eſſe præſtãtiſsimam: attamẽ etiã veré poſsit affirmari partibus infinitis præſtantiorem fore, ſi legitimam illã ſpeciem ac formã toto corporis habitu abſolutam perfectamq; conſequatur. Agedum Pariſienſis Academiæ diſciplinæ, ſtudia, profeſsiões in hujus quæſtionis examen ſubeunto. Primæ Grammaticorum & Rhetorum ſcholæ ut legibus antiquis feré contemptæ ac ſpretæ ſunt, ita primæ in omnem laudis partem præclaré ſunt vindicatæ. Ante excitatum á Frãciſco Rege avo tuo humanitatis ſtudium, omnium artium barbaries in Academia regnabat, unoq; & aſsiduo altercationis inſtrumento qualeſcunque authores prælegerentur, attamẽ omnes artes comparari credebãtur. Itaq; cum Grammatici & Rhetores nil niſi barbaros Alexandros de Villa Dei, Græciſmos Theodoletos atque ejuſmodi doctores haberent, ordinarias horas, decimam matutinam & quintam pomeridianam altercationibus impendebant: Imo veró maximũ profectus argumentum ſtatuebant in claſsium, quinetiam gymnaſiorum inter ſe cõcertatione. Ita Philoſophi, Medici, Iureconſulti, Theologi quæſtionariis quæſtionumq; & altercationum dædalis & artificibus dediti, totas ſcholas diſputationibus occupabant: Grammatici & Rhetores primi fucum deprehendere, meditationem Grammatici & Rhetorici operis longé potiorem cognovere. Itaque barbarie ineptiſsimorum hominum é ſcholis exploſa, poëtis, hiſtoricis, oratoribus receptis edocti ſunt ſtylum eſſe optimum dicendi magiſtrum, eumq; lectione inſignium authorũ & imitatione, ſcriptione denique aſsidua comparari, utilitas altercationis, ſi qua poterat eſſe, multo plenius & uberius diſcipulo in media prælectione ſingulis de rebus á præceptore interrogato retinetur. Itaque duæ illæ horæ ſtylo formando ſunt attributæ: atq; ex octo horis ordinarii ſtudii, unica præceptis & regulis cognoſcendis & cum præceptore examinãdis conceditur. Reliquæ omnes in poëtis, hiſtoricis, oratoribus cognoſcendis, ediſcendis, imitandis, in commentatione denique & uſu conſumuntur. Quare ſcholę Grammaticorum & Rhetorum præclaré vindicatæ ſunt, ut nihil admodum perfectius optari poſſe videatur, niſi ut una & cõmunis diſciplinæ forma, quæ in quibuſdam gymnaſiis lautius & elegantius tenetur, in omnibus authoritate regia teneatur. Sumptus diſcipuli erga doctorem modici & quidem volũtarii: diſciplina doctoris erga diſcipulũ diligens & accurata. Veruntamen (Deus bone) quám diſsimilis eſt in cæteris ſuperiorum artium ſtudiis hęc una profeſsionis forma? Etenim pro certo delectorum profeſſorũ numero exortus eſt infinitus hominum numerus, qui modo magiſtri in profeſsionis ſuæ facultate nomen adepti ſint, nullo delectu, do-

rum & collegia canonicorum Luteniæ tam multa libenter, si verbo edixeris, hunc longè honestissimum sibi laudatissimumq; sumptum facillimè promptissiméque suppeditabunt. Sumptus discipuli in victu, cultu, libris, laboribus, vigiliis, vita literis impensa legitimus & solus esto. Denique perfice ut liberales artes à Carolo magno generis tui authore clarissimo in Academia Parisiensi primum constitutæ, deinde à reliquis regibus atavis tuis, Francisco imprimis avo recreatę per te potissimū nō solùm vitam, sed dignitatem obtineant. Enimvero hæc exigendi extorquendique licentia, quamvis dura atque acerba, ut est, ita videatur, tamen superiorum ordinum licentiæ comparata, excusabilis vel potius laudabilis esse videbitur. Quid igitur? quātam à Medicinæ, quantam à Iurisprudentiæ, quantam à Theologiæ discipulo mercedem quondam legitimam fuisse, quantam nunc illegitimam esse arbitramur? Iureconsultorum ordo hujus infamię labe purgatus & liberatus Senatus decreto anno millesimo quingentesimo tricesimo quarto, decimo tertio die Iunii, exemplum mercedis legitimæ adeóque totius antiquæ disciplinæ restituit: professores ordinarii sex publico examine electi, libri, horæ, prælectiones, exercitationes, merces à discipulo professori debita ab initio studii universi ad extremum definita est coronans octo & viginti, quinque in baccalaureatu; octo in licentiatu, quindecim in doctoratu: Præterea verò quidquam exigi, vel etiam ultrò oblatum accipi, eodem senatusconsulto severè cautum est privatione professionis privilegiorumq; professoribus concessorum, qua eadem Senatus authoritate cæteri ordines in consimilem splendorem vindicati essent, nisi à Theologis protinus itum esset obviam. Reformationis enim illius author & procurator hæreseos crimine à Theologis insimulatur. Denique illorum perversitas temporū nescio an hominum similem in cæteris ordinibus splendorem non sustinuit: ita præclari operis absolutio adhuc suspēsa est. Sed tamen ex illo Senatusconsulto exemplar editum est Medicinæ ac Theologię reformandæ. Quid igitur? utrum Medici & Theologi viginti octo coronatis é legis voluntate, é Senatus authoritate contenti sunt? Iniquum videret, cùm philosophi stipendium tantùm auxerint, Medicos & Theologos ad istā inopiam redigere. Proportio enim Arithmetica in ista remuneratione & dispensatione præmiorum non conveniebat, Geometrica pro dignitate personarum justior esse visa est. Quanta igitur accessione multiplicatum est in his duobus ordinibus præmium? interrogati discipuli recensebunt: imo verò nonnulli magistri fartoribus & cupedinariis obærati magno mœrore quotidie recensent: sed tamen interrogentur. Dicat igitur Medicinæ discipul⁹ liberé, querimoniæ suæ sensum Regi Christianissimo tanquam patrono ac tutori suo aperiat. Dicat impensæ summam, iisdem etiam nominibus quibus exigitur nulla verborum barbaries injuriæ magnitudinem extenuabit: libellas, inquiet, mille medicinæ magistris expensas fero, ac ne magistros impudenter calumniari videar, capita suis nominib. subducam: anni primi sumpt⁹ est qui sequitur. Pro scholę ingressu 2 libellæ & 10 solidi, pro supplicatione baccalaureatus 12 solidi, pro auditione quatuor annorum 10 libellæ, pro lectoribus scholarum 2 libellæ & 10 solidi, pro examinatorib. 15 libellæ, pro igne & speciebus examinis 2 libellæ & 10 solidi, pro bursis principii 10 libellæ & 10 solidi, pro Pedellis 6 libellæ & 6 solidi, pro prandio principii 2 libellæ & 19 solidi, pro cōvivio herbarum 10 libellæ, pro tapetis S. Lucæ 2 libellæ & 20 solidi, pro tapetis & stramine quodlibetarię 30 solidi, pro prādio præsidis 5 libellæ, pro stuphis 3 libellæ & 10 solidi, ꝓ registro 6 solidi: In cardinali pro præside 6 libellæ, pro tapetis & stramine 30 solidi. Atq; hæc anni primi impensa est libellarum 82, & solidorum 14: Sequitur impensa longé dissimilis in secūdo anno. Pro stuphis & pro registro 3 libellæ & 16 solidi, pro festo S. Lucæ 2 libellæ & 10 solidi, ꝓ bursis licēriatus 35 libellæ, pro Pedellis 7 libellæ & 10 solidi, pro mulctis communibus 15 libellæ, pro sigillis Cancellarii 25 libellæ, pro paranymphi die 10 libellæ, pro mulctis decani 10 libellę, pro tapetis aulæ Episcopi Parisiensis 12 solidi, pro ve-

ſperia 50 libellæ, pro Præſide 5 libellæ, pro tapetis 25 ſolidi. In doctoratu, pro burſis doctoratus 71 libellæ, pro ſaccaro magiſtrorũ 30 libellæ, pro pileis magiſtrorum, pro quibus ſinguli capiunt 20 ſolidos: ſumma 78 libellæ, pro pileis Rectoris, Cancellarii, magni Pedelli 3 libellæ, pro pileis amicorum qui ſi minimum fuerint decem, 10 libellæ. Quo die licentiatus invitat pro condiſcipulis una invitantibus tractandis ſex Pedellis & baccalaureis 25 libellæ, pro Pedellis nationis 2 libellæ & 10 ſolidi, pro Præſide 2 libellæ & 10 ſolidi, pro Pedellis Medicinæ 10 libellæ & 12 ſolidi, pro Pedellis Philoſophorũ & Theologorum 3 libellæ, pro magno convivio 250 libellæ, pro chirotecis 30 libellæ, ꝓ paſtilaria 35 libellæ, pro duobus doctoribus proponentibus 2 libellæ & 10 ſolidi, pro convivio novi Præſidis 75 libellæ, pro merenda novi doctoris licẽtiato invitãti & ejus comitibus debita 5 libellæ. Summa ſecundi anni eſt 772 libellæ & 5 ſolidi, biẽnii totius eſt 881 libellæ & 5 ſolidi: in qua non cõprehendo convivium primi loci omnibus doctoribus debitum, neq; cômemoro quæ prandia extraordinaria doctoribus ſociiſve loci honoratioris cauſſa præberi ſoleant. Quæ ut parcé ac duriter fiant: ſummã tamen illam ad numerum millenarium facilè perducent. Ita ſi biẽnio quoq; viginti Medicinæ doctores fiãt, quotannis impenſa erit libellarum decies millenarũ. Ac ſi quis diſcipulorum pauló ambitioſior fuerit, largitio tantũ augẽda, quanto altiorem eruditionis laudem expetet. Hic enim ſumptus longe profuſiſsimus eſt. Hæc diſcipulus Medicinę cum ſigillatim cõmemoraverit, exhorreſcent (ut credi par eſt) viri boni qui audiẽt cô luxuriam non infami aliquo libidinum nomine, ſed diſciplinæ ac virtutis ſpecie prolapſam eſſe, ut pro octo & viginti coronatis penê quadringenti extorqueantur. Neq; tamen dixerit aliquis minora Iureconſultis aut (ut nũc appellant) Canoniſtis præmia quám Medicis præſcripta eſſe, Canoniſtæ habuere Pontificem Romanum horum præmiorum, é volũtate tamen & authoritate Regum Francorum, diſpenſatorem. Nec veriſimile eſt tanquam á bono Imperatore milites imperii ſui neglectos eſſe: nemo credet. Acceſſere ad ærarium Medicinæ honoraria quædam á Pharmacopolis, á tonſoribus, qui omnes ſunt diſcipuli quidam profeſſorum Medicinæ. Patrimonium licet etiam puſillum, attamen domi non nullum eſt. Verúm hic aliquis fortaſſe cum didicerit quanta pecunia, conviviis ſubductis reliqua ſit, diſcere item cupiet quibus rebus expendatur: magiſtris ipſis (reſpondebitur) & doctoribus quotannis ęqualitate quadam arithmetica & proportione hoc ærarium totum diſpenſatur, & paulatim, quanto quiſque diutius vivit, tanto plus ê factis à ſe ſimili de cauſſa expenſis recuperat. Quamobrem, Carole none Rex Francorum Chriſtianiſſime, reſpice hanc alteram Academiæ tuæ partem tam graviter oppreſſam, jube ut deligantur ordinarii Medicinæ profeſſores è magno numero doctiſsimorum hominum, quibus hic ordo mirabiliter abundat, quique rerum præſentiũ ſtatum indigniſsimé ferunt, atque hanc reformationem vehementer exoptant, neq; ſolum ſumptus tam indigni ingenio & nobili ſtudio, ſed omnes omnino ſumptus tollantur, merces lege regia definiatur, ſtipendium regio mandato lautius á cœnobiis monachorum & collegiis canonicorum conſtituatur. Sumptus diſcipuli diligentia vigilantiáque terminetur, nec alio pretio virt' parabilis quám ſudore judicetur: Sed á Medicis ad Iureconſultos & Theologos accedamus. Iureconſultorum ordo hic eſt integer, ut dictum eſt: Profeſſores ſex habet publico multorum dierum examine probatos & electos: mercede illa viginti octo coronatorum cõtentos, nullo admodum patrimonio præterea ſuſtentatos. Quare, Carole none Rex Francorũ Chriſtianiſsime, erit etiam regię liberalitatis tuæ his etiam ſumptibus Iuris diſcipulos ſublevare, profeſſores ordinarios regio ſtipendio ornare, ut ęquitas Iuris, quæ generi hominum honeſti leges deſcripſit, hũc imprimis honoris fructum percipiat: Theologici veró nominis ſanctimonia qcquid hic adverſus ſumptuariam ejuſmodi legem offenſum eſſe dicetur, falſum & incredibile eſſe clamabit. Pudor eſt vel horror potius, luxuriã in conviviis, avaritiam in rapinis de tam ſacra divinaq; profeſsiõe ſuſpicari.

Exci-

Excitetur tamen (quoniam ita constitutum est) Theologiæ discipulus, & jubeatur posito metu expensas sibi nomine scholæ Theologicæ factas commemorare: Neq; laboret, si rem barbaram barbaré enuntiet. Proponat summam libellis mille ampliorē, ut etiam parcissimū exemplum sequatur, eamq; singulis nominibus approbabit. Enarrabit enim ab initio studii Theologici nomina impensæ cujusque, hoc modo: Libellæ pro bursis primi principii 14, pro convivio aulæ 5, pro bursis secundi principii 14, pro convivio aulæ 2, p bursis tertii principii 22, pro convivio aulæ 2, pro quarto principio 2, pro convivio aulæ 6, pro tentativa 25, pro cœna Præsidis 5, pro deferendis positionibus toto cursu 1, pro Præside 10, pro parva ordinaria 25, pro cœna Præsidis 5, pro priore in actu Sorbonicæ 15, pro ferendis titulis 3, pro magna ordinaria 50, pro Præside 25, pro bursis licentiatus 50, pro pileis magistrorum nostrorum 100, pro convivio doctoratus 400, pro crastina 50, p antepręedicamentis & postprædicamentis singulorum actuū triginta asses, summa libellarū 12, pro mulctis in fine cursus 8, pro convivio magistri sententiarum 4, pro convivio prioris Sorbonici 2, pro saccaro 60, pro conviviis sociorum per totum cursum 150. Summa igitur pecuniæ in Theologicam scholam â discipulo exactæ, est mille & duarum libellarum. Itaq; si biennio quadraginta Doctores Theologiæ creētur, summa quotannis erit libellarum vicies millenarum. Neque tamen hic ingens illud ambitionis aucupium de eruditionis loco, deq; pretio laudis exprimit. De Carthagine tacere satius puto, ait ille, quám parum dicére: Timantis artificium Rhetor hic ingens reperit: velamentum igitur simile huic prope incredibili materiæ vos qui hæc auditis circundate, & iis qui norint reputandum atque æstimandum relinquite, ordini parcite. Enimvero nihil tam absurdum, tam sensus judiciique expers atque alienum inveniri potest, quod ab hominibus in eo consuefactis non probetur & laudetur. Locorum hic ordo, & quid quantúmque quisque profecerit æstimatio, summus ad Theologiam cognoscendam stimulus esse dicitur. An virtus discipuli Theologiæ sexennio toto perspici & dijudicari non potuit, nisi præconis voce laudes ingeniorum tam pretiosæ uno loci prioris argumento recitentur? Caruerunt hoc stimulo Basilius, Chrysostomus, Nazianzenus, Tertullianus, Hieronymus, Augustinus, unoq; nomine Græci Latiniq; Theologi veteres universi, & permirum bene judicāti videatur, si viris jam ætate maturis, quales sunt Theologiæ discipuli, ridiculæ & puerilis gloriolæ ambitio ad disciplinā vanitatis & stultę gloriæ cōtemptricē verus stimulus esse possit. Caruerunt hoc stimulo & adhuc carēt Iurecōsulti, quib. tamē jurisprudētiæ laude præstantibus majora publicorum honorum pręmia sunt propsita: Et veró Theologi nostri simulatq; Academiæ legibus parére didicerint, tam obtuso stimulo carebunt. Nec major contētio de primatu loci in Theologia erit, quám in Iurisprudentia, imó ne doctor quidem quisquā fieri volet, nisi qui forte Theologiæ præstantia fretus sese ad publicam professionem comparabit. Quare & profusionem istam infinitas doctorum nihil docentium genuit. Patrimoniola superiorum ordinum antea dicta sunt. Hujus ordinis œconomia laudabilior hac in re fuit. Itaque ærarium subductis conviviis etiam lautius est, cujus distributio (si quis etiam id requirat) Arithmetica ęqualitate illa magistris nostris dispensatur, præcipué S. Euphemiæ festo die. Itaque eo tempore é tota feré Gallia magistrorum nostrorum conventus Lutetiæ longé frequentissimus fieri solet, ejusq; diei professione universi professores ordinarii declarantur. Atque hinc vulgó ab urbanis hominibus magistri nostri doctores Euphemiani nominati sunt. Quamobrem, Carole none Rex Francorum Christianissime, per sanctam ἱερωσύνην, per sacri ordinis laudem & gloriam huc imprimis animum converte; Neque enim Philosophia Platonis, Medicina Hippocratis, Iurisprudentia Iustiniani, sed summi ęternique Dei sapientia hic agitur: Iube atque impera ut deligantur ordinarii professores Theologiæ; permulti imprimis ultro offerentur, gratiásque Deo & tibi immortales de tanto sui ordinis beneficio habebunt: pleriq; enim omnes boni quotidianis pre-

tibus ac votis tantæ indignitatis emendationem deprecantur. Merces Theologiæ professoribus authoritate tua tantæ professionis excellentiæ consentanea à monachis & Canonicis definiatur: imó duæ præbendæ Diuæ Virginis ordinariis Theologiæ professoribus nō ita pridem ereptæ repetantur, beneficium otiosis & opulentis hominibus divinum erit sanctitatis & religionis doctores & professores alere ac sustentare. Discipulus ad Theologiæ studium afferat mentem magnis multorum antecedentium annorum studiis & laboribus exercitatam paratámque ad majores subeundum, tantúmque de industria professoribus ordinariis probanda cogitet, non denumeranda pecunia: Auditio quadriennii, meditatio sexennii bene & ex lege consumpta, sumptus Theologici discipuli legitimus esto, supra quem vel si oblatum quicquam professor ordinarius accipiat, vel sibi impendi quovismodo patiatur, indignus professione, privilegiisq; Theologię studio concessis esto. Atque hactenus primam germanæ formę labem, primam dignitatis suæ deformationem Parisiēsis Academia sensit ex effrenata professorum multitudine, nullo judicio, nulla differentia, nullo delectu in scholas admissorum, quæ tamen toleranda fortasse videretur, si sola esset: At graviorem longé fœdiorémque deformationē ipsa ex sese genuit, jactura fuit illa pecunię tantúm, quæ potuit esse sine jactura disciplinæ. Potuit enim avara quantumlibet & acerba exactio exerceri, ut interea tamen disciplinæ professio tractatióque incolumis permaneret. Verúm ubi semel fenestram ad nequitiam patefeceris, ex uno errore atque delicto protinus ilias malorum exoritur. Neque enim ex hoc infinito professorum numero infiniti tantum sumptus nati sunt; sed infinitus disciplinæ contemptus, quod in singulis ordinib. Philosophorum, Medicorum, Jureconsultorum, Theologorum, subtilius declarandum est, quia dissimilis est hic etiam caussa. Quid igitur ab infinitis Philosophiæ professoribus contra leges Academiæ deinde est commissum? Philosophiæ professio non est illa quidem deserta, sed pro publica professione & in scholis publicis ordinaria privatæ professiones in gymnasiis singulis, contrá & publica Academiæ, & privata singulorum gymnasiorum instituta sunt inducta. Etenim lex octingentorum annorum à Franciæ Regibus jam olim post conditam Universitatem constituta, & deinceps perpetuo usu, perpetuáque Regum authoritate instaurata, professionem Philosophorum publicam esse jubet. Sic enim Cardinalis Totavillæus postremus Universitatis é Regum authoritate instaurator, veterem hac de re legem & consuetudinem confirmat.

Item monemus prædictos regentes conformiter ad antiqua statuta et laudabiles consuetudines facultatis artium conservandas, ut cessante legitimo impedimento, singulis diebus et horis statutis, ad vicum straminis se transferant, lecturi modo et forma, quibus supra regulariter & ordinaté absq; hoc quod reservent sibi textus plures una vice legendos, sed secundum statuta libros legant ad profectum auditorum, ut præmisimus, regulariter & ordinaté.

Hæc regia lex est, quæ leges & cōsuetudines antiquas cōfirmat, ne quis legem sine consuetudine, aut consuetudinem sine lege fuisse existimet, ubi vicus straminis publicas Philosophorum scholas significat, in eo quippe vico cōstitutas: gymnasia deinde in hac nova trecentorum annorum Academia singula unicū vel alterum juventutis moderatorē habent, domesticis institutis fundatū, non ad docendam philosophiam, sed ad domesticos alumnos, cúm in schola publica audiissent, continendum in officio & exercendum: ita & publicis Academiæ & privatis gymnasii cujusque institutis Philosophiæ professio publica sanciebatur. Nuper veró diem extremum obiit qui postremus in schola publica publicus Philosophię professor fuit, ut modis omnibus planum ac perspicuum sit Philosophiæ professionem publicam fuisse, contraq; instituta omnia in privatas diuisam esse: sed tamen Philosophicæ professionis hic tantúm commoda considerentur, ut duarum professionū, alterius publicæ in eadem schola, alterius privatę in plurimis & diffūctis scholis, eaque demum præstatior habeatur quę Philosophię fructus uberiores afferat. Ergo Philosophię privata & publica professio comparetur. Unicas veró priva-

privatæ professionis magister, est eisdē discipulis triennium totum & sex menses in omnibus Philosophię partibus. Et quia horum studiorum cursus perpetuus est, in unoquoque gymnasio quatuor facti sunt magistri perpetui, Summulista, Logicus, Physicus, intrans (ut vulgo appellati sunt.) Itaque si vigintiquinque gymnasia sint, in quibus Philosophia isto modo doceatur, centum hos philosophiæ doctores esse necesse est. At si regii & ordinarii professores singulis philosophiæ partibus explicādis certi (ut hic octo) deligātur, soli in facultate liberalium artium, publicas scholas administrabunt, longeq; facilius octo præstāti doctrina professores quám centum reperientur, multóque commodius & utilius octo professores illi singulas Philosophiæ partes singuli sustinebunt, quâm unicus & idem universas: hanc veró facultatē ne quis perdifficilem arbitretur, Regum liberalitas Academiæ Parisiensi suppeditavit: Professores enim liberalium artiū generis cujusque regio stipendio cōstituit: hos Philosophorum ordo sibi postulet, facilé impetrabit, & ipsis professoribus Regiis jucundum erit habere certos auditores, á quibus attentius audiantur, & impensius colantur. Quamobrem sine dubitatione ulla major erit doctrinæ facultas in publica professione: At doctrinæ utilitas minor erit, quamvis facultas sit major, dixerit aliquis: præstantiores enim magistros, sed nō præstantiores discipulos fore, propter immodicam in publicis scholis licentiam. Bene res habet. Interrogetur Plato, cur dixerit, Quales in Republica principes, tales reliquos cives esse. At principes Philosophiæ non doctores tantúm, sed multo magis doctrinæ exercitatores expetuntur, nec inertiæ, sed diligentiæ, sed exercitationis gratia publica professio reperitur. Aemulatio etiam (qui studiorū præcipuus stimulus est) in publicis scholis erit tanto major, quanto diligentiæ aut negligentiæ laudatio vituperatioq; insignior & illustrior, publicisq; scholis veterum legū authoritate & severitate confirmatis & constitutis, constituentur juventutis mores, de quib. ista querimonia est, licētiaq; illa effrenata frenis acrioribus comprimetur: é mille nanq; vel etiam multo pluribus liberaliū artium discipulis, qui quotidie é privatis scholis exeunt ad Regios professores audiēdum, vix ducenti Grāmaticis nempe & Rhetoricis, Logicis studiis informati, & ætate jam provecti, in publicis Philosophiæ scholis relinquentur, & quidē arctioribus vinculis astricti quám in privatis scholis astringi possint, sicuti postea subtilius exponetur: reliqua aūt multitudo in privata gymnasia remittetur. Septingentos quinquaginta annos lex illa publica & Regia de publica professiōe valuit, neq; quisquam interea invētus est, qui licentioris hujus temeritatis argumento publicam professionem tollendam esse contenderet. Omnibus virtutibus vitia quædam sunt affinia, nec propterea virtutes damnādæ sunt, sed vitia corrigenda. Deniq; Regiæ professiones extinguantur, & Reges Franciæ literarum instauratores & fautores appellari desinant, aut idoneis auditoribus Regiæ professiones pateāt, Regesq; Franciæ tanti boni non solúm authores, sed conservatores & vindices sempiterna omnium gentium lætitia prædicentur. Atque hæc de facultate & utilitate Philosophię é publica professione. Verúm dicetur fortasse, quod á superiorum ordinum nonnullis dicitur, é privatarum scholarum ludo, tanquam ex equo Trojano innumeros Philosophiæ principes exire, quia Philosophia docendo exercendoq; præcipué comparetur, fabricandoq; faber efficiatur. At enim operępretium sit cōsiderare quales Philosophiæ principes, quales Platones & Aristoteles é privatis scholis quotidie exeant. Grammaticorum & Rhetorum scholas á barbaris dominis liberatas antea diximus. Philosophiæ professores initio Grammaticam & Rhetoricam ferê aspernati, quæstionarios diutius retinuere: tandem tamen aliquando literariores & ornatiores facti, repudiarunt totam illam hominum barbarorum fæcem, puriores & graviores Philosophię authores recepere, attamen exercitationes utiliores & meliores nondum universi receperunt, omninoq; ab iis qui Philosophiā profitentur, paucis gymnasiis exceptis, Logicæ meditatio in scholis privatis nulla ferê Aristotelea adhibetur in declamanda rerum utilium thesi, sed de regulis

artis altercatio tantúm est, ut ad usum Logicæ non ad modum in quibusdam gymnasiis interfuerit quæstionarios vel Aristotelem babere, cúm ex Aristotele non alius fructus quám é quæstionariis exquiratur: Mathematicæ artes adhuc in publicis Pbilosophici studii legibus & institutis nullum honorem, nullũ separatim locum habuere, ut Matbematum prorsus ignarus, tamen legibus Parisiensis Academiæ philosophicam lauream consequatur. Itaque artes bæ vix primoribus labris attinguntur, ac plerunque ne attinguntur quidem, quæ tamen liberalium artium antiquissimæ & primariæ, imó (si veré appellantur) solæ sunt, & maximé omnium propter ingenuum liberálémque fructum cognoscendæ, & sine quibus reliqua Philosophia cæca est: ignorata quippe symmetria rerum & proportione ex arithmeticis, figura & corporis conformatione è geometricis. Ergo artes hæ principes in privatis scholis ita spretæ sunt. Quinetiam de Pbysicæ philosopbiæ partibus altercatio tantúm est, usus rerum nullus, nulla experientia: Philosophia denique tota in plerisque gymnasiis altercatoria & quæstionaria adbuc est. Quapropter ad illud jam respõdendum: Fabricando faber efficitur, distinctióq; Ciceronis adhibenda est. Perversé dicẽdo, inquit, bomines facillimé consequuntur ut perversé dicant. Ita bene fabricando bonus, malé fabricando malus faber efficitur: Neq; dubitare jam quisquam potest, quin tales discipuli exeant è scholis, qualis in iis cúm disciplina tũ exercitatio fuerit. Quare planum est si quos nobiles Philosopbos Parisiensis Universitas babeat, ut certé nobiles multos babet, non privata ejusmodi Philosopbiæ vel auditione, vel professione tales factos esse, sed quod singulari quadam industria per se ipsi res magnas adamarint, vel potius quód in publicis & Regiis scbolis profecerint: E quibus ad illam bene & ex ordine fundatæ disciplinę gravitatem & severitatẽ compositis, nullus sané discipulus exiturus sit, nisi omnibus Philosopbiæ partibus luculenter instructus, facileq; superiori cuilibet ordini se non levibus sophisticę lineamentis adumbratũ, sed veris intimæ Philosophiæ coloribus expressum Philosopbum probabit. Quin etiam laurea philosopbica donati, quo tãdem & quanto studio ad majorem & ampliorem Philosopbiæ cognitionẽ excitabuntur spe ad publicas & Regias professiones perveniẽdi? Quare tum superiores ordines solitudinẽ nõ metuẽt, sed é magna frequẽtia & abundãtia cooptabũt. Itaque comparatis in Philosopbiæ studio privatarum professionum cum publica momentis, quæstio superesse nulla potest, quin præstãtior disciplina in publica professione futura sit. Quãobrem, Carole none Rex Francorum Christianissime, excitato in bac prima Academiæ Parisiensis facultate indolem generosæ mentis ac naturæ tuæ: jubeto scbolas Pbilosophiæ publicas & quidẽ opportunissimo totius Academiæ loco cõstitutas esse, legitimam & bumanæ vitæ cõmodis & emolumẽtis terminatã Philosopbiã pulica & Regia professione imperato. Esto si lubet Grãmatica in privatis gymnasiis, permittaturq; primæ pueritiæ doctorib. uno opere eãdem incudẽ diem noctẽmque tundentibus, atque omnia minima mãsa, ut ajunt, nutrices infantibus pueris in os inserant: at deinceps in publica majorum artium professione collocato primo gublici studii gradu rhetoricam & logicam, informabis Demosthenes & Platones novos, adjungito secundi anni vigiliis Mathematicas artes quondam Regum & nobilium solas artes: excitabis ex illo erudito pulvere Arcbitas alios, alios Archimedes, quorum domi tuę natorum & educatorum opera fideli & industria, pacis & belli temporibus & gloriosé & salutariter utare: Tertium annũ Physicis & Ethicis assignato, Democritos & Solones á Græciæ inferis in Galliæ lucem revocabis. Sed enim Pbilosophorum ordo ut parcissimus exactor fuit, ita fuit disciplinæ suæ retinentissimus. Secessit á publica professione, hoc in Philosophis desideratur. Verúm á professionis labore non discessit. At mirabile est quantum superiores ordines á munere professionis discesserint, & quám longé curriculi sui lineas transilierint. Singulis erant autbores disciplinæ ad prælegendum præscripti tempus & via pręlectionum, exercitationum & examinum modus definitus.

Medici

Medici, jureconsulti, Theologi scholas non mutavere, ut Philosophi, sed abjecere legibus præscriptū omnē prorsus prælectionis & professionis laborē, discipulisq; suis persuasere, ut ipsi sibi in privata bibliotheca magistri & professores essent, discipuli assensere. Ita Medicinæ, jurisprudentiæ, Theologiæ prælectiones & professiones legitimæ & ordinariæ conticuerunt. Actus, id est altercationum examina quædam, tantùm retenti sunt, ut certis anni temporibus discipuli in publicis scholis redderent rationem magistris auscultantibus, quid quantumque privata diligentia per se didicissent ac profecissent. Ita præceptores ac magistri facti sunt auditores discipulorum suorum, neque tamen propterea tantundem exigere desierūt. O tempora, ô mores. Hęccine schola usq; gentium aut terrarum credi potest, in qua doctores & professores habeātur, & doctorum ac professorum præmiis fruantur, qui nihil in ea doceant, nihil profiteantur? Ubi discipuli & auditores appellentur, qui nihil in ea discāt, nihil audiant? Fabulis ista similia videbuntur iis, qui non viderint aut nón interfuerint. Atque hujus facti cogitatio & conscientia Medicos anté commovere cœpit quàm Iureconsultos, quàm Theologos. Anno enim 1505 duobus baccalaureis duodenas libellas stipendii loco quotannis assignaverunt, qui doctorum minorum tanquam in templis Canonicorum vicarii quidā essent. Iureconsulti jampridē Iuris civilis professionem, quanvis veterum legum authoritate in Academia Parisiensi fundatam abjecerant Pōtificis Rom. decreto (*Super specula*) solamq; canonici Iuris interpretationem retinuere, quā etiam abjecerunt, ut simili cum Medicis & Theologis libertate fruerentur. Reducti tandem sunt ad æquitatem Senatusconsulto illo anni 1534, reducti ad ordinariā professionem juris, sed canonici tātùm: Pars illa juris civilis prior atq; antiquior hæsit in salebra, reducti ad legitimā & laudabilem meditationem jureconsulti atque oratoris forensis artificem: habent enim jureconsulti actus altercationum, sed cum usu atq; opere veritatis conjunctos. Theses de jure disputāt, sed oratione ferè perpetua, variisq; & argumentis & ornamētis disserēdi dicendiq; referta propemodum, ut in foro hypotheses singularū caussarum perorari solent. Ergo genus exercitationis illud in jurisprudentia laudabile. Sed pars juris civilis prior & antiquior nondum recuperata est. Quamobrem; Carole none Rex Francorum Christianissime; hic tua virtus eniteat necesse est. Parisiensis Academia acceperat á Regibus suis majoribus tuis possessionē juris civilis frugiferam imprimis ac fructuosam, quā conqueritur iniquè sibi ereptā esse. Itaq; te judice rem repetit, eumq; ex jure manu consertum vocat, à quo possessione dejecta est. Quid tandem Theologi, utrum jureconsultos imitati sunt? Minimè. Ad speciem professionis ordinariæ Medicos imitari maluerunt, professionis suæ vicarios instituerunt, quib. non ærarium facultatis, sed ex eo stipendiolum, ut in Medicina, subduceretur: Sed tamen hoc in misero & miserabili Medicinæ ac Theologiæ è suis scholis, adeoq; suis domiciliis ac templis exilio, Medicorum quám Theologorum erga discipulos imperium remissius fuit. Hippocratem & Galenum cognoscendos suaserūt, & quidē cum judicio, ut hactenus probárentur, quatènus experiētiæ ac veritati cōgruerent. At Theologi non vetus testamentum, non novum perlegendum & meditandū, sed exortū è barbarie omnibus antea seculis invisa atq; inaudita quæstionariorum fæcem ediscendam, & in scholis altercandam præceperunt, proq; sancta & divina sciētia ad veræ religionis cultū à Deo hominib. oblata, sophisticam inextricabilē in Theologiæ scholas induxerunt. Atq; hæc in Medicinæ & Theologiæ scholis disciplina quanvis ejusmodi sit, tamen tolerat, tamen etiam defenditur, & quidem ab iis à quibus minimé omnium mortalium decuit. Licet'ne igitur recitare quod in aula Henrici Regis patris tui apud Sangermanum Philosopho cuidā contigit? Erat illi quæstio cum quibusdā aulicis de istiusmodi beatis Medicinæ & Theologiæ professoribus: Tū forté medicus huic sermoni intervenit, caussamq; collegarū nō simulatè, sed penè iracundè suscepit. Medicinæ (inquit Medicus) libri privato studio commodius à discipulis leguntur & intelligūtur, quàm ab ordi-

ordinario professore audiretur in scholis publicis, nimiumq; temporis amitteretur frequentandis scholis, dum illuc iretur, illic audiretur, illinc rediretur: Deinde varii & multiplices sunt actus, quibus doctores præsumus, disputamus, discipulorum studia dijudicamus: Denique in his actibus professio nostra multò fructuosius, quàm in ulla prælectione consumitur. Tum Philosophus, cùm ambo in Academia eadem instituti simus, possumúsne tantisper ab iracundia in cōtentionibus nobis usitata discedere & politicum de regendis scholis problema politicè disputare? Medicus annuit. Ego verò, inquit philosophus, si fortè tui nominis aliqd hic agi putes, fateor ac etiam profiteor te Medicum singularem esse: si quis unquam Medicus hominum generi salutaris fuerit, te unum salutarem esse. Verùm nihil hic agitur de tua virtute, sed de professione Medicinæ, quā tu in hac area regia tam procul à schola mecū inambulās mihi videris sustinere nō posse. At meo tēpore (inquit Medicus) meis actibus præsideo, collega quidē meus hodierno die præsidet, ac cùm periodus præsidentium conversa ad me redierit, tum rursus præsidebo. Bellè, inquit Philosophus, ac beatè respondes. Agam tecum non argumento subtili, sed domestico ac familiari exemplo. Habet Academia Parisiensis gymnasia permulta, ut scis, gymnasiarchiq; habent liberalium artiū professores subditos authoritati suæ, quibus quotidianarum prælectionum & exercitationum horas & leges præscribunt, propterea q; victum & domiciliū suppeditant, minervalia etiā à discipulis offeruntur: Ecquid si quis istorum professorum auditorium hora tantùm decima matutina, itemq; quinta pomeridiana ingressus, in cathedra auscultatorē vestro more & judicem cō troversiarum & de præceptis artis altercationum discipulis se præberet, æquū ne censeris illi victum hospitúmque à gymnasiarcho, minervalia à discipulis suppeditari? Minimè, inquit Medicus, sed incommodè superiorem facultatem cum inferiore comparas. Verùm, inquit Philosophus, præceptor ille grammaticus bis se quotidie discipulis suis exhiberet: at periodus vestra decimo vix anno ad singulos vestrum redit, & tamen actum unum decennio repetitum discipulis vestris tam pretiosum facitis. Tum subridens Medicus, humerum Philosopho percussit, atque abiit. Sic nempe res minimè omnium ridicula, tamen irridetur. Eadem scilicet Theologiæ defensio, si quis requirat, afferetur, præstantia privatæ & domesticæ cognitionis, examinumq; & actuum severa & accurata diligentia. Nec verò defensionis ejusmodi unicus est ille author, sed multo plures quàm Academiæ splendor & dignitas postularet. Ergo diligenter & attentè utraque defensio animadvertenda est. Primò quod lectio Medicorum authorum & Theologorum privata sit discipulo fructuosior, quàm docti quantumlibet & eruditi professoris auditio. Etenim (per Deum immortalem) longè alia mens regum nostrorum in publicis Academię legibus & institutis fuit, quę Medicinæ & Theologiæ professori ordinario cessationem nullam permittūt, Theologo permittūt quindecim dierū tantummodo: discipulum Medicinæ triginta sex menses: Theologiæ quatuor annos ordinariæ prælectionis auditorē efficiunt, eaq; auditione jubent Medicinam & Theologiam cognoscere: postremò non bibliothecas, sed scholas disciplinæ magistras efficiūt. Et quidem pro regiis illis Medicorum & Theologorū legibus verissimè differetur, quod à Platone in Phædro disputatum est, vocem scriptura ad docendū longè disertiorē esse, auriumq; sensum, quod Aristoteles in eandem caussam repetivit doctrinæ præstātiorem magistrum esse quàm oculorum. Age verò si jam Hippocrates & Galenus, Moses & Paulus reviviscerēt, & in scholis Medicinam & Theologiam profiterentur, nemo, ut credi par est, Medicinæ & Theologiæ studiosus legendis eorum libris, quàm illis ipsis librorum authoribus audiendis, se Medicinam & Theologiam facilius assecuturum putaret: imò verò desertis bibliothecis magnus undique in scholas publicas cōcursus fieret, majórque unius diei fructus esset in audiendo nō solum propter vocis & actionis lumē & evidentiam, sed multo maximè propter egregiam docēdi authoritatem & viam,

viam, quam mensis unius in legẽdo, facileq; illa itionis, auditionis, reditionis tempora cum magno temporum fœnore compensarentur: At in professoribus ordinariis expectantur Hippocrates & Galeni, Moses & Pauli, id est doctores magno labore, longa multorum annorum consuetudine, summorum illorum magistrorum similes & germani, discipulisq; ideo magno labore, temporisq; compendio perinde utiles & accõmodati. Quare viva docti professoris & eruditi voce, multó commodius discipulus informatur, quàm muta quantumlibet magni authoris lectione. Sed prima ista otiosorum Medicinę professorum defensio á discipulis non argumento aliquo, sed quotidiano jam multorum annorum exemplo refellitur: Posteaquam enim Jacobus Sylvius Medicinam profiteri cœpit, nemo Lutetiæ Medicinæ studiosus fuit, quin eum sibi studiosê audiendum existimaret: factus est tandem Regius professor Sylvius, auditorium frequẽtius fuit. Successit huic regiæ professioni, defuncto Jacobo Sylvio, Jacobus Gopylus, auditorium magis ac magis quotidie frequentatum. Audiuntur etiam plerique diligentiæ consimilis professores Medicinæ extraordinarii, nullo ærarii publici stipendio, audientium vel mercede, vel amore tantùm invitati: regiæ tamen & ordinariæ professionis loco & præmio digni. Quare tam multi Medicinæ & professores & auditores primam illam desertæ professionis Medicæ defensionem valde ridiculam esse demonstrãt. Theologi nullos é suo ordine ac numero Sylvios, nullos Gopylos adhuc habuere, á quibus perinde refellerentur: Habuere tamen Regios Hebraicæ linguæ professores eó frequentius auditos, quo religionis fontes plenius inde orirentur. Hinc gratissima Vatabli in omne ævum, ut succrescentem vivorum laudem prætereâ, memoria permanebit. Sed Theologi ex suo ordine nullos Sylvios, nullos Gopylos, ut dictum est, adhuc habuere. Caussa tamen calamitatis in utroq; ordine una est, sed calamitas ipsa in Theologis major & pertinacior. Quare Medici & Theologi desertionem professionis ordinariæ valde plumbeo pugione defendunt. Altera ex actuum & examinũ diligentia defensio disceptetur. Exercitatio Medicinæ & Theologiæ ut cujusvis disciplinæ duplex est Academiæ legibus proposita: altera est in altercatione de præceptis & regulis: altera in operis meditatione & constructione: prior illa sola retenta est á Medicis & Theologis, Medicinaq; & Theologia quæstionariæ omnino & altercatoriæ adhuc sunt. Altercationis autem actus est pars levissima laboris Medicinæ & Theologiæ, professoribus & auditoribus imperati. Etenim nautæ, pictores, architecti, unoque nomine opifices universi, nulla de præceptis artium suarum altercatione opificia sua perdiscunt, sed assidua propositi sibi operis attentione, imitatione, æmulatione. Grammatici & Rhetores, & jam in quibusdam gymnasiis Logici ineptias altercationum grammaticarũ, rhetoricarúm, logicarum repudiarunt. Cognitis docti præceptoris voce ac perceptis artium suarum documentis, authorum insignium exempla sibi prælecta & declarata scribendo & commentando imitantur, nec jam rixantur inter se quomodo bene loquendum, dicendum, differendum sit, sed penitus omni noq; occupantur, ipso artis opere in præstantibus authoribus cognoscendo & exprimẽdo. Quare Medicos & Theologos exemplis artium minorum admoneri cupio, ut altercationem de præceptis levissimam artis exercitationem esse intelligant, unde tantùm intelligentia memoriaq; artis parari potest, opus & usus artis nõ potest: imó exercitationem artis hic nullam esse: si quidem artem exercere sit exemplo & opere præstare, quod arte præcipitur: Rectè namque Aristoteles εὐπραξίαν accuratam perfectamq; actionem, finem artis cujusq; constituit, ut qui præcepta artis altercatione ejusmodi didicerit, artem καθόλου & universaliter sciat, ἁπλῶς καὶ εἰς τὸ ἐνεργεῖν absolutè actúque nesciat. Nec enim, ait, fieri potest ut sit ædificator, qui nihil ædificarit, nec citharœd⁹, qui nunquam cithara cecinerit, quamvis architecturæ & musicæ præcepta didicerit, & sexcentis actibus disputarit. Sic Crassus ille Ciceronianus ad facultatẽ & habitum disciplinæ cum tria requirat, naturam, artem, exercitationem;

primas

primas naturæ & ingenio concedit, secundas diligentiæ & exercitationi. Inter ingenium quidem (ait) & diligentiam perpaululum loci reliquũ est arti. Quare altercatio de præceptis Medicinæ & Theologiæ minima pars est é facultate habituq; Medicinæ & Theologiæ: quia per eam ars tantùm cognoscitur, nõ autem exercetur. At si jam tales grammatici ex doctores in scholis nostris essent, qui discipulos tantùm altercantes de præceptis audirent, in opere autem ipso scribendi & loquendi nihil exercerent, ne diem quidem unum ferri possent, protinus abigerentur: á doctore enim artis & professore non solùm intelligentia artis illa catholica, sed συμπραξία, sed actio, sed usus, sed finis artis postremò expetitur. Sed tamen altercationum materies altercationes ipsas valdè differentes in Medicis & Theologis efficit. Itaq; altercationum istarum actus in Medicinę quàm Theologiæ studiis tolerabiliores sunt. de Hippocratis & Galeni libris altercatio Medicorum est, qui authores bene & accuratè cogniti Medicos adjuvant ad curationem morborum, Medicíq; licet ut Philosophi altercationem quæstionariorum similem retineant, attamen quæstionarios é scholis exegere. Splendorem etiam orationis & ornatũ nullis disputationum suarum locis solent interponere, ut ex ea scholastica cõsuetudine jucundum sit medicos é schola egressos, in quo medio artis usu occupatos, de morbi genere, remedióque inter se oratione perpetua consultantes attendere. At Theologi Parisienses soli omnium mortaliũ quæstionarios mordicus retinent, neq; de veteri Testamento Hebraicè, neq; de novo Gręcè cognito, sed de quæstionariorũ ineptiis altercantur: ineptiis (inquam) é pagana Platonis & Aristotelis philosophia imperitè collectis, ut in Christianæ Theologiæ scholis pagana sæpius quàm Christiana philosophia audiatur. De materia prima, de æternitate mundi, de quinta ab elementis essentia, de intelligẽtiis orbium cęlestium, de fœlicitate hominis in hac vita, breviter de tota (logicis excerptis) paganorum hominum philosophia, præsertim sicubi fallax, captiosa, imo verò impia fuerit. Quid ergo (dicet aliquis) Philosophiam á Theologo ignorari vis? Minimè, inquã, gentium, minimè. Frustra enim antea ad Theologiam accessuris tantopere commendassem, sed fines disciplinarũ regi voló: statuoq; tam sophisticum & captiosum esse in Theologorum scholis de Philosophia, quam in Philosophorum auditoriis de Theologia disputari. Rectè namque Philosophi præcipiunt, Si quid arithmeticum in Geometria, vel geometricum in Arithmetica tractetur, sophisticum esse: illudq; esse ἀγεωμέτρητον, hoc ἀνάριθμον. Ergo Arithmetica arithmeticè, Geometrica geometricè tractanda sunt. Ideoq; Philosophia philosophicè á Philosophis in Philosophica schola, Theologia theologicè á Theologis in Theologica schola docenda est. Id verum, justũ, sanctũ, catholicum esto. Ergo á theologiæ Christianæ scholis pagana illa sophistica arceatur.

—Proculò procul esté profani.

Pudeatq; attentum & sobrium auditorem paganismi in Christianæ Theologię scholas pro Christianismo inducti. Etenim lex Theologiæ professoribus, Theologiæ discipulis nequaquam quæstionarios platonicos, vel aristoteleos imperavit, sacros enim libros imperavit: Theologiam deniq; puram non sophisticam & paganam imperavit. Quare Parisiẽsis Theologia nõ solũ quæstionaria est, sed tota in quæstionariis, qui Theologiæ discipulos de talibus nugis nugatores tantũ possunt efficere, cõcionatores, populi doctores, operis Theologici actores nõ possunt efficere. Verũtamen perge: querimonia nova exorit. In Medicina exercitatiõis pars illa altera lõgè cõmodissima, de Medici operis meditatiõe & effectione omissa est, ut discipuli alio anni tempore philosophatum de herbis, plantis, omniumq; generum simplicibus á professore in prata, hortos, sylvas ducerentur: alio in secandis corporibus exercerentur: alio eoq; præcipuo ægrotis tractãdis cõsilii, medicamenti, rationis totius participes essent. Hæc enim exercitatio Medicos faceret, ut in schola Montispesulani, ut in omnibus Medicis Italiæ scholis facit. Hæc enim Medicinæ est συμπραξία: altercatio autem actuum scholasticorum sola, tantùm potest altercatores scholasticos efficere, morborum curatores efficere non

non poteſt. Itaque Medici doctoratus lauream adepti ac per ſolos actus illos inſtituti, artis uſum diſcũt periculis hominum, & experimẽta per mortes agũt, ut inquit ille. Quamobrem Carole none Rex Francorum Chriſtianiſsime, conſtitue in ſcholis Medicorum profeſſores regios & ordinarios, qui Medicinæ optimum quemque authorem ea lingua qua ſcriptus primò fuerit, interpretentur: conſtitue meditationes illas veras & exercitationes germanas, diſcipuli Medicinæ lauream adepti, non ſolùm theorematis librorum eruditi, ſed exemplis & uſu informati ad curandum morbum, ad valetudinem tuendam, ad ſtatum vitæ conformandũ accedent. Quid ſcholaſticæ meditationes operis Theologici & commentationes, qualeſnam ſunt? Theologiæ porrò cognitæ ac perceptæ ἀπεργασία illa quidem vità Chriſtiana, & ſanctis incorruptiſq; moribus continetur: ſed de Theologiæ doctore & profeſſore modo agitur, quo genere exercitationis præcipuè fingendus ſit: Quam ad rem regiis & publicis Academiæ inſtitutis ſermones & collationes, id eſt locorum in religionis doctrina communium & illuſtrium, declamationes & conciones maximè omnium in una Theologia commendantur. Verba ipſa legis qualiacunque ſint, lubet aſcribere è Toſavillæi Cardinalis reformatione.

DE RESPONSIONIBVS ET *ſermonibus non omittendis.*

Item ordinamus & ſtatuimus quòd ſermones & reſpõſiones, quos ſeu quas ex ſtatutis prælibatis facere tenentur, dicti baccalaurei tã curſores quàm formati, & etiam magiſtri nullatenus per eos omittantur. Specialiter autem de ſermonibus & collationibus ita duximus ſtatuendum, ut omni excuſatione ceſſante, præterquam ægritudine aliquâ præpediente, fiant ſermones tam magiſtrales, quàm alii ſecundum morem antiquum laudabilem: alioquin ſi magiſter ſermonem aſſignatũ ſibi neglexerit & omiſerit, à regentia illius anni, & baccalaureus ab uno jubileo abſq; relaxatione privetur: et hoc ſtatutũ authoritate apoſtolica diſtrictiùs ſervari mandamus ſub pœna perjurii, quam tranſgreſſores magiſtri ſeu baccalaurei, ſeu etiam diſſimulantes illud obſervare ipſo facto incurrant.

Hæc Cardinalis verba & inſtituta ſunt de ſcholaſticis theologorum cõcionib. & declamationibus. Quę ſanè præcipuum totius exercitationis Theologicæ fructum continebant. Etenim oratorum eloquentia quondã non ſolùm in curia & foro, ſed maximè in cõcionibus populi verſabatur: Reipublicæ regię forma ejuſdem virtutis facultatẽ variè diſſecuit, curiæ authoritatem principi, fori controverſias judicib. & advocatis, populi conventus & conciones Theologis attribuit. At veteres illi oratores declamationem eloquentiæ tanq̃ matrem & altricem ſingularem coluerunt. Demoſthenes jam grandis ætate, grande intuens ſpeculum componebat actionem: Idem in Phalerico ad fluctum maris declamare ſolitus, ut aſſueſceret fremitum populi voce vincere. M. Tullius ad Præturam uſque Græcè, Latinè verò ad extremam ſenectutem declamavit, neq; id domi tantùm pacatis tranquilliſq; rebus, ſed in bello. Quomodo & Suetonius author eſt à M. Antonio & Octavio, ne Mutinenſi quidẽ bello declamandi conſuetudinem intermiſſam fuiſſe. Enimvero nemo repentè fit artifex. Itaque ſi quis eloquentiam in Theologo ullo unquam vel fuiſſe vel etiam nunc eſſe fateatur, fateatur etiam neceſſe eſt exercitationes eloquentiæ effectrices in eo fuiſſe, optimaq; de cauſſa in ſchola Pariſienſi cum Theologi concionatores morum ac vitæ oratores expeterentur, concionatorias & oratorias exercitationes tantopere commendatas eſſe: judicavit nimirum legiſlator ille artem quamlibet in ſchola ſic exercendam eſſe, ut verus extra ſcholam uſus requireret. Educito igitur Theologiæ diſcipulum ex umbraculo in pulverem & aciem, ubi tandem vox ejus verſabitur? Nonne in roſtra aliqua, atque in mediæ concionis ſuggeſtum aſcendet ad explicandum Evangelium, vitia corrigendum, virtutes exornandum & decorandum? vel in ſcholarum cathedra preſsius & accuratius eandem Theologiam elimabit? Atqui huc Theologum legitimæ declamationes & ſcholaſticæ conciones illæ comparabant, altercationes autem de quæſtionariis, neque rei vel argumenti, neque verborum vel orationis ſimile quicquam habent. Quin etiam

ſi colloquendum ſeparatim aut ſcribendum de Theologia fuerit, huc declamationis meditatio & ſcriptura conſimilẽ fructum uſumq́ adferet. Declamatorius itaq; ſudor ille (cum Theologia veteris Teſtamẽti Hebraicé, novi Græcé quadriẽnio, ut lex jubet, á præceptoribus ordinariis percepta fuerit) Theologię diſcipulum veriſsimé exercebit. Quod ſi quis miretur quomodo aut quamobrẽ tantúm adjumentum Theologus contempſerit, in promptu cauſſa eſt (ut ait poëta ille) deſidióſus erat. Declamatio enim illa eſt commentationis & ſtyli; eſt diligentię & memoriæ, eſt induſtriæ poſtremo laborioſæ plena: Attamen ad ſpeciem ſervatæ legis commentum vel potius ænigma hic inventum eſt, ut declamationes & cõciones Theologorum non verbis Theologicis, ſed nummis perorarentur. Itaque declamationis onus in recentem aliquẽ liberalium artium magiſtrum coronato aliquo indutum deoneratum eſt, & Philoſophus pro Theologo in ſcenam pródit, perſonamque declamantis & concionantis Theologi peragit. Deus bone! quis hæc regiarum legum ludibria non commentitia & fabuloſa exiſtimabit? At quotidiana ſunt, & ante oculos omnium verſantur: magiſtri noſtri vident: imó veró rident, neque deſertarum profeſsionum vel auditionum culpa culpam contemptarum concionum graviorem exiſtimant. Enimveró ſit regiis legibus irridendis modus ac finis. Vitia noſtra noſtris animis ac moribus penitús inveterata nobis nimium placent, nimis arridẽt, ſi é præſcriptis Theologiæ laboribus aliquid remittendum, fuit, fuit ex eo potiſsimum remittẽdum quód minus prodeſſet. De altercationibus igitur & actionibus tam multis maxima pars dematur, declamationum & cõcionum utilitas augeatur, quinetiam actus reliqui, quod in ſcholis Iuriſprudentiæ uſitatum eſt, oratione perpetua, id eſt, ad ſpeciem theologicæ & concionatoriæ utilitatis accommodata majore ex parte reformentur. At totum cõtra factum eſt. Sex perpetuos annos theologicæ ſcholæ quæſtionariorũ altercationibus perſonant, principiorum, Tentativæ, Ordinariæ magnæ & parvæ, Veſperiæ. Id ſatis non fuit, Franciſcanus quidam ab hinc annos centum, poſt Cardinalis Totavillęi reformationem, clamores quæſtionarios amplificavit, totúmque diem unum diſcipulis contrá altercantibus reſpondit, nullo judice adhibito præter ſtrepitum pedum & manuum plauſum, quo quęſtiones altercantium diſceptarentur. Hic actus Sorbonica dicta eſt, atque in memoriam gloriámque robuſti & valentis altercatoris Frãciſcanis adhuc prima Sorbonica eſt conceſſa. Sic quæſtionarii doctores & clamores Theologici ſtudij ſexennium occupavere, nihil ordinariæ vel profeſsioni vel auditioni, nihil declamationi reliquerunt. Quid multa? ſumma laus theologici ſtudii quęſtionariorum altercatione á magiſtris noſtris definita eſt, huc incendit & ſtimulat ſanctus ignis ille ac ſtimulus priorum locorum, de quó aucupio antea dictum eſt, id unum & ſolum ſuſpicit & admiratur Theologiæ auditor, ut qui ſex annos totos de quæſtionariis acerrimé clamaverit, qui concertantes conturbarit ac pervertérit, qui tenebris perſpicuum locum offuderit, qui ſcholas totas tanquam Pericles videlicet aliquis, fulgurare, tonare, permiſcere viſus ſit, is uno magiſtrorũ omniũ voce atq; acclamatione primũ locum mereatur. At excellentia Theologi primo laudis loco digni lõgé alio genere, longé aliis differentiis metiẽda & definienda eſt. Habet ſacer ordo magnos & præſtãtes Theologos, á quibus ordinis inſtauratio & reformatio mirificé expetitur, verûm nequaquam magnitudinem Theologiæ, præſtantiamq́ quæſtionariæ hujus altercationis œſtro conſecutos, ſed cognitione linguarum, Latinæ, Græcæ, Hebraicæ, ſed perceptione liberalium & laudandarum artium, lectione veteris Teſtamẽti Hebraicé, novi Græcé, pervolutandis interpretibus & conciliis antiquis, recentioribus comparandis, legẽda Reipub. Chriſtianæ politia; cognoſcenda Eccleſiæ totius hiſtoria; docendo, concionando, omnibus demum legitimis rationibus ac modis Theologiam exercendo. Illæ igitur, illæ ſunt artes, quæ Theologũ primo loco dignum efficiunt, non aũt clamor de quæſtionariis & altercatio. Atque ille noſter ſic exercitat' Theologus metam judicio bene & ſyncerẽ de vera Theolo-

Theologia judicantium, palmamq; anté consequatur, quàm quæstionarii clamatores hi é carcerib. sint egressi. Quãobrẽ, Carole none Rex Francorũ Christianissime, per Deum optimum, maximum (de cujus vero cultu, veraq; religione hic agitur) constituito professores Theologiæ regios & ordinarios, quorum alii vetus Testamentũ Hebraicé, alii novum Græcé profiteantur, quæstionarios in ultimas terras deportandos imperato. Sed tamen ut materia scholasticæ theologiæ alienissima sit, in quæstionariis sophisticis, species tamen & forma partibus infinitis alienior est. Poterat enim Aristoteles in scholā theologicam induci, sed aristotelice tractari: Veruntamen pudeat Aristotelem theologicæ altercationis auditorem esse: Logicas enim disserẽdi leges docuit & exercuit: de quibus una est illa nominatim præscripta, omnem artem cum ab usu profecta sit, ad usum referendam esse. In usu porrò hominum bene disserẽtium ταυτολογίαν esse putidam & odiosam, syllogismumq; raro esse perfectũ: sed modo ꝓpositione, modo assumptione contẽtum esse, de quo syllogisticis quæstionibus vix millesimā pleno syllogismo concludi; tamq; esse in vitio, qui manifestas & per se intellectas syllogismi partes exprimit, quam qui obscuras & incertás præterit. Quid ergo? Altercatores theologi, quomodo logicam hujus philosophi observant? Prooemia initio sunt sarmatica, aut nescio unde profecta. Sic argumentor, sic argumentaris: deinde syllogismus integer ab actore ꝓponitur. Integer bis atq; interdum sæpius à defensore repetitur, tum vocabulis artis idem significatur, nego majorem: concedo minorem, distingo consequentiã: quo sophismatis genere, nescio an infantius vel ineptius quicquã in scholas unquam illatum sit. Vereor equidẽ ne res quamvis quotidiana, quãvis ante oculos posita, tamẽ cujusmodi sit, ut satis attendatur. Sũto igitur altercatores duo, qui speciem & pompã tam bellę altercationis exhibeant, alter baccalaureus cursor, alter baccalaureus formatus: His enim titulis Aeserninus cũ Pacidiano cōmittitur. Sitq; hac ipsa de re inter eos quæstio hæc ipsa nostra, utrũ altercatio theologica sophistica sit: disseraturq; illo usus argumento, certamen formatus sic instituet.

Sic argumẽtor doctissime cursor baccalauree.

Disputatio quæ tautologiam habet, sophistica est,
Nostra disputatio tautologiam habet,
Nostra igitur disputatio sophistica est.

Tum cursor cōtra se cōparabit, & dicet.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate:

Disputatio quæ tautologiam habet, sophistica est,
Nostra disputatio tautologiam habet,
Nostra igitur disputatio sophistica est.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formato

Disputatio quæ tautologiam habet: sophistica est,

Nego majorem,

Probo majorem, instabit formatus, & prooemium geminabit.

Sic argumentor, sic argumentor,

Nugatio est quintus finis sophisticæ, uti Aristoteles docet in elenchis.
Tautologia autem nugatio est,
Tautologia igitur est sophistica.

Tum cursor respondebit:

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate:

Nugatio est quintus finis sophisticæ: ut Aristoteles docet in elenchis.
Tautologia autem nugatio est.
Tautologia igitur est sophistica.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate:

Nugatio est quintus finis sophisticæ, ut Aristoteles docet in elenchis.

Transeat major.

Sed tautologia est nugatio.

Nego minorem.

Probo minorem, dicet formatus.

Sic argumentor.

Iteratio ejusdem rei frequentior nugatio est: ut Aristoteles in Elenchis author est.
Tautologia est iteratio ejusdem rei frequentior: ut est 2 cap. 6 Topici.
Tautologia est igitur nugatio.

Tum cursor sic respondebit.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate.

Iteratio ejusdem rei frequẽtior est nugatio: ut Aristoteles in Elenchis author est.
Tautologia est iteratio ejusdem rei frequẽtior: ut est 2 cap. 6 Topici.
Tautologia est igitur nugatio.

Sic argumẽtaris doctissime baccalauree formate.

Iteratio ejusdem rei frequẽtior est nugatio: ut Aristoteles in Elenchis author est.
Tautologia est iteratio ejusdem rei frequentior: ut est 2 cap. 6 topici.
Tautologia est igitur nugatio.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate.

Iteratio ejusdem rei frequenter nugatio est, ut Aristoteles in Elenchis author est.

Transeat major.

Sed tautologia est iteratio ejusdẽ rei frequentior, ut Aristoteles ait 2 cap. 6 Topici.

Esto etiam minor.

Tautologia est igitur nugatio.

Concedo conclusionem.

Quid tum: redi ad primam majorẽ, si placet, nam volui experiri quomodo probares intentum, si negarem. Bene res habet, domine cursor, dicet formatus; habeo tamen interea intentũ: redeo igitur, & sic argumentor.

Sic argumentor

Disputatio quæ tautologiã habet, sophistica est.
Nostra disputatio tautologiam habet.
Ergo nostra disputatio sophistica est.

Tum cursor reductus ad initiũ altercationis, ita respondebit.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate.

Disputatio quæ tautologiam habet, sophistica est.
Nostra disputatio tautologiam habet.
Ergo disputatio nostra sophistica est.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate.

Disputatio quæ tautologiam habet, sophistica est,

Concedo majorem, quoniam tam bene per Aristotelem probasti.

Sed disputatio nostra tautologiam habet.

Nego minorem,

Ego verò probo minorem, & sic argumentor, inquiet formatus.

Disputatio quæ quater idẽ dicit, tautologiã habet.
Sed disputatio nostra quater idem dicit.
Ergo disputatio nostra tautologiam habet.

Tum cursor attentior erit, & ita respõdebit.

Sic argumẽtaris doctissime baccalauree formate.

Disputatio quæ quater idẽ dicit, tautologiã habet.
Sed nostra disputatio quater idem dicit.
Ergo disputatio nostra tautologiam habet.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate.

Disputatio quæ quater idẽ dicit, tautologiã habet.

Concedo majorem.

Sed nostra disputatio quater idem dicit.

Nego minorem.

Probo minorem, inquiet formatus, & sic argumentor.

Primò ego propono totum syllogismum: deinde tu bis eundem repetis formaliter. Postremò quando tu nominas vocabula artis majorem, minorem, cõclusionẽ, tu repetis æquivalẽter.
Ergo nostra disputatio quater idem repetit.

Tũ cursor seipsũ huc intẽdet, diceto.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate:

Primò tu proponis totum syllogismũ: deinde ego bis eũdem repeto formaliter: postremò ego repeto æquivalenter, quando nomino vocabulà artis, majorem, minorem, conclusionem.
Ergo nostra disputatio quater idem dicit.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate:

Primò tu proponis totum syllogismum: deinde ego bis eũdem repeto formaliter: postremò ego repeto æquivalenter, quando nomino vocabula artis, majorem, minorem, conclusionem.
Ergo disputatio nostra quater idem dicit.

Concedo antecedens:

Nego tamen consequentiam: quia non cõcludis in modo & figura. Hic formatus si vir erit, excitabit, & syllogismũ ex enthymemate faciet. Itaq; dicet: Domine cursor, captus es: neq; sic evades.

Sic argumentor.

Primò ego propono totum syllogismum: deinde tu bis eundem repetis formaliter: postremò quando tu nominas majorem, minorem, cõclusionem, tu repetis æquivalenter.
Sed semel bis & semel faciunt quater.
Ergo disputatio nostra quater idem dicit.

Hic baccalaureus cursor cũ sese urgèri sentiet, necessario turbabit aliquid ut evadat, attamen esto modestior, & repetat, dicatq;.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate.

Primò tu proponis totum syllogismum: deinde ego bis eundem repeto formaliter: postremò quando ego nomino maiorem, minorem, conclusionem, ego repeto æquivalenter.
Sed semel bis & semel faciunt quater.
Ergo disputatio nostra quater idem dicit.

Sic argumentaris doctissime baccalauree formate.

Primò tu proponis totum syllogismum: deinde ego bis eundem repeto formaliter: postremò quando ego nomino majorem, minorem, conclusionem, ego repeto æquivalenter.

Conce-

Concedo majorem.

Sed semel bis & semel faciunt quater.

Concedo minorem.

Ergo nostra disputatio quater idem dicit.

Distinguo conclusionem.

Primó tu proponis pro te, secundó ego repeto pro me, tertió ꝑ domino præside nostri actus, quartó ego repeto pro auditore, ignaro logices, ut intelligat artem argumentationis nostræ. Quid hic dicet formatus? Quæ'nã ista distinctio est? licet'ne pro me, pro te, pro domino præside, ꝑ auditore ignaro logices facere potius elenchum cõtra logicã, quàm solœcismum contra grammaticam? At tamen transeat hoc pro primo argumẽto: Venio ad secundũ, & sic argumẽtor.

Sic argumentor.

Explere partes syllogismi manifestas & per se intellectas, est sophisticũ, ut Aristoteles docet 1. Analyt.

Sed nostra disputatio semper exigit syllogismi partes, ut tu paulo antè in assumptione manifestißima exegisti.

Ergo nostra disputatio sophistica est.

Sic argumentaris doctißime baccalauree formate, dicet cursor.

Explere partes syllogismi manifestas & per se intellectas, est sophisticum, ut Aristoteles docet 1. Analytic.

Sed nostra disputatio semper exigit syllogismi partes, ut ego paulo antè in assumptione manifestißima exegi.

Ergo disputatio nostra sophistica est.

Sic argumẽtaris doctißime baccalauree formate.

Explere partes syllogismi manifestas & per se intellectas est sophisticum; ut Aristoteles docet primo Analytic.

Distinguo majorem, pro sapiente auditore, verũ est: pro stulto & imperito, quales pleriq; adsunt, nego.

Sed nostra disputatio semper exigit syllogismi partes, ut ego paulo antè in assumptiõe manifestißima exegi.

Verùm domine formate, non omnes sapientes sumus, ut tibi dixi.

Ergo disputatio nostra sophistica est.

Nego consequentiam.

Hic format⁹ lacessitus tertium argumentum tanꝗ̃ corollarium scenæ postulabit, pauloq; acrius movebit. (mabit.

Sic argumentor, Sic argumẽtor excla

Verus differendi usus in tota hominum vita non habet, Sic argumẽtor, Sic argumẽtaris, non quater idem dicit: nulli enim philosophi, ne Stoici quidem, qui valdè spinosi fuerunt, nulli mathematici, nulli oratores, nulli poetæ, nulli deniq; extra scholas nostras homines has ineptias & nugas unquam habuere.

Sed nostra disputatio talis esse debet, qualis est verus usus: illius enim caussa instituta est.

Quare nostra disputatio totas istas ineptias & nugas habere non debet.

Responde ad formã, Domine cursor.

Tũ cursor attonitus fortasse dicet: Domine formate, videmus benè unde sic hoc argumentum, & ex qua officina venerit, & melius sileret̃ pro reverentia magistrorum, sed tamen respondebo.

Sic argumentaris doctißime baccalauree formate.

Verus differendi usus in tota hominum vita non habet, Sic argumentor, Sic argumentaris, non quater idem dicit: nulli enim philosophi, ne Stoici quidem, qui valdè spinosi fuerunt, nulli mathematici, nulli oratores, nulli poetæ, nulli deniq; extra scholas nostras homines has ineptias & nugas unquam habuere.

Sed nostra disputatio talis esse debet, qualis est verus usus: illius enim caussa instituta est.

Quare nostra disputatio totas istas ineptias & nugas habere non debet.

Sic argumẽtaris doctißime baccalauree formate.

Verus differendi usus in tota hominum vita nõ habet, Sic argumentor, Sic argumẽtaris, non quater idem dicit: nulli enim philosophi, ne Stoici quidem, qui valde spinosi fuerunt, nulli mathematici, nulli oratores, nulli poetæ, nulli deniq; extra scholas nostras homines has ineptias & nugas habuere.

Domine formate ista major valde audax est, & prope dicam impudens. Atq; hic nimirum strepitus erit pedum, plausuq; manuũ, ac vix impetrabitur à corona ut responsio audiatur. Tum cursor dicet minorem multó esse audaciorẽ & impudentiorem, quia post natos magistros quæstionarios, penes quos scholæ gloria tota est, nunꝗ̃ consuetudo illius belli usus in schola audita fuit. Itaq; laudabiles mores tot annorum & patrum sapientiæ potius hic attendenda, quàm tuum hoc argumentum. Strepitus hic etiam plausuq; major quàm antea. Deniq; si formatus bene animat⁹ erit, exaudietur in illo strepitus plausuq; tonitru, mirum videri, quod mẽsa nobis magis Logica sit, quàm schola: in mẽsa cũ

post actū potamus, epulamur, nemo tamē nostrūm dicit, Sic poto, sic potas, sic epulor, sic epularis. Epictetus ridebat hoc modo rhetoras, qui artem dicendi ostentabant. In convivio, ajebat, edis ac bibis: nō ais, Sic edo, sic bibo: utere rhetorica si opus est, rhetoricam ne ostentato. Ecquid si nostra hæc sophismata Epictetus audisset? quo modo nostrum, Sic argumentor, Sic argumentaris, quo modò nostram tautologiam tam nugatoriam irrideret? Sed tandem tamen formatus baccalaure⁹ requiesceret, & laudata responsione cursoris, dicet: Ego sum contentus domine cursor, bene respondisti. Atque hæc species erit & forma quæstionis quam proposueram: unde per Deum immortalem judicato, qui hæc legis, quā horribilis ista sophistica sit, & unde in theologiæ scholas ingressa est. Uno verbo quæstio hæc expediri poterat, disputatio Theologiæ Parisiensis est sophistica, quia nugatoriè multa repetit, quia syllogismū semper implet, quia denique usui humanitatis ac vitæ cōtraria est. At istud dum scholæ theologicæ more agit, quos meādros, quos anfractus habet? Si altercatio necessaria aliquando sit (ut certè est) esto altercatio ad exemplum hominum logica præstantium, ut Philosophorum, mathematicorum, oratorum, historicorum cōformata. Esto curiæ, foro, rostris, esto urbibus & agris, esto denique communi hominum sensui accommodata. Quamobrem tam crassa, tamq; hebes sophistica de sacris scholis abigatur. Labor exercitationis huius teneatur: Pyrrhus visis cadaveribus Romanorum, adversis vulneribus cæsorum. His militibus (exclamavit) poteram terrarum orbem vincere: Ita si quis scholasticarū in theologicis studiis exercitationū tam intolerabiles sudores attentè considerarit, exclamet profectò, Laboribus istis omnē humanarum, divinarumq; literarū cognitionem scientiamq; parari potuisse. Altercationes igitur (si quid opus sint) sunto: verùm non de sophismatis quęstionariorum, sed de testamēto Dei: sed modice & pro sua utilitate terminatæ & ad humanæ altercationis sensum definitæ sunto, tam variis, tamque multiplices altercationum actus ad examen theologici usus expendantur. Cedant professioni & auditioni veteris & novi Testamenti: cedant declamationibus & concionibus, unde verus Theologus informetur. Hinc theologici ordinis splendor & dignitas orietur: Theologicæ graves his temporibus & periculosæ controversiæ disputantur, non de cæremonia aliqua leviore, sed de totis Ecclesiæ Christianæ fundamentis. At si regii doctores & ordinarii selecti, alii vetus Testamentum Hebraicè, alii novū Græcè, non solùm diligenter & accuratè, sed sanctè pièque profiteantur, quænam pervetsa de religione opinio ab iis, qui utrumque Testamentum è sanctis illis & eximiis doctoribus intellexissent, posset existere? At orbis Christianę Ecclesiæ universus ab istis professoribus intelligeret. Gallia multis laudum & variis nominibus felix habetur, sed uno beneficio naturæ pręcipuè beata, quod clarissimis fluviis in omnes mundi partes profluentibus est irrigua: Pado illo fluviorum Rege in Orientem, Rhodano in Meridiem, Sequanā in Occidentē, Rheno in Septentrionem. Sed Gallia Parisiensis Academiæ disciplinis & artibus bene constitutis longè felicissima, longèque beatissima fuerit. Longè enim latiores longiorésque tractatus habent ista disciplinarum flumina, & plures terras nationésque cōplectuntur. Ea enim Parisięnsis Academię fama est per universam Latini nominis Europam, ut nemo satis eruditus esse videatur, nisi qui Lutetiæ didicerit: hæc Academia nōn urbis unius, sed universi orbis Academia est. Itaque qualis est hujus Academiæ disciplina, talis est orbis reliqui: Alexander de Villa Dei loquendi quondam magister singularis habebatur: scholasticorum nostrorum etiam quidam eò prolapsi redierant, ut negarent ullam grammaticæ rationem habēdam esse. Itaque Ego *amat*, illis erat oratio condigna & congrua. Ecquis igitur miretur orbem terrarum ab Academia Parisiensi eruditum interea sermone barbarum fuisse? Nemo. Sic posteaquam Theologia Parisiensis ejecit è scholis veteris & novi Testamenti legitimam & ordinariam professionem, quęstionarios Theologiæ veluti coryphæos effecit. Ecquis miretur orbem terrarum quæstionariis Theologiæ Parisiensis imbutum,

quæstio-

quæstionarium fuisset At posteaquam in Grammaticas scholas inductus Latini sermonis usus è Cicerone, Terentio, Cæsare, docuit Alexandrum non Latinitatis, sed semilatinæ cujusdam rusticitatis magistrũ esse: Magister ipse è scholis ejectus est, barbaries explosa, puritas sermonis & elegantia probata & laudata. Reducantur in publicas Theologiæ scholas professores ordinarii & regii: Reducantur soles illi duo cœlestes & divini, alter Testamenti veteris Hebraicé, alter novi Græcé: liberé veritas religionis & sinceritas explicetur, thesauri tandiu à Theologis vel occulti, vel ignorati, vel certé neglecti eruantur, & propalam collocentur, quæstionarii è vestigio tanti splendoris insolentes difugiēt. Cognitio optimi maximiq; Dei omnibus partib. catholicæ fidei, legis, precationũ, laudationumq; divinarũ sacramentorũ gentibus Christianis ac nationib. omnibus dilucescet. Quo bono nullũ à Deo optimo maximo hominum generi neq; majus, neque præstantius dari potest: Nulla jam de barbarismis & solœcismis Alexandri controversia superest, nulla item de quæstionariorum sophismatis contentio supererit. Theologia Parisiensis depravata, religionis statum depravavit, constituta & conformata, eãdem constituet & conformabit. Hic fons fluminum, hic origo & principium aquarum omnium: hinc Padus incitatus ripas transiliet, & Romam usq; redundabit: hinc Rhenus Germaniam magna jam ex parte irrigatam plenius irrigabit, hinc Rhodanus cursum versus Africam indignatus, in Hispaniam sociatis Garumna & Ligeri rectà ꝑfluet, Sequana vicinos Britannos, licet Oceano circumfluos, tamen aquis mitioribus alluet. Sed studio atque amore Parisiensis Academiæ longius progredior. Jam optatæ legis prooemium suasioq; (ut appellat Plato) peroretur & concludatur. Hic te Carole none Francorũ Rex Christianissime, ad extremum rursus appello, tuoq; nomine consilii regii principes & authores appello, Constituisti ad postulationem trium regni tui ordinũ Ecclesiæ, nobilitatis, populi, ut Parisiensis Academia reformaretur. En majestati tuę ipsa supplex Academia ærumnas miseriasq; suas lamentatur. Conqueritur infinitam professorum turbã in scholas Philosophiæ, Medicinæ, Theologiæ admissam esse, discipulosq; magnitudine exactionum opprimi, ideoq; professores regios & ordinarios postulat, allevationem sumptuum, & é publico publici laboris remunerationem deprecatur, oratq; publicũ ex amplissimis monachorum, canonicorum, abbatum, episcoporum proventibus, professoribus ordinariis stipendium. Alexander Magnus inflammatus cupidine noscendi naturas animalium, aliquot hominũ millia per totum Asiæ, Græciæq; tractũ maximis impensis aluit, Aristotelíq; ob hanc historiam octingenta talẽta dono dedit. At Parisiensis Academia, etsi te nihilo inferiorem Alexandro sperat regem futurum, attamen temporum non ignara, ærarii regii talentum alendis & colendis disciplinis omnibus nullum petit, sed *justum* & *sanctum*, si quid unquam à *justis* & *sanctis* regibus justé & sancté edictum est, edictum de monachis, canonicis, abbatibus, episcopis ad charitatis ac pietatis officium vocandis petit, ut filii parentis nomine opulenti ac fortunati parenti ipsi parte aliqua opum & fortunarum suarum gratificentur. Sacerdotiorum enim facultates obtinent nomine doctrinæ (quã magistris acceptam ferri necesse est) non autem nobilitatis vel familiæ: Quàm velint porró stemmatis suis efferantur, tamen in diplomate nominationis & creationis suæ nunquam ascribent ut caussam pontificatus sui: *Genus alto à sanguine Teucri*, imo veró nostratib. hisce & scholasticis sordibus sibi prospicient & cavebunt, soliciteq; inscripiũ curabũt. Qd frugi, Quod docti, Quod ad Ecclesię ministeriũ apti & idonei. Hãc igitẽ gratiam mater à liberis repetit. At si singulis monachis, canonicis, abbatibus, episcopis gravis ea petitio videatẽ, id petit deniq;, ut regiis omniũ laudandarũ artiũ ꝓfessoribus (id est omniũ, qui in Reip. gubernatione & religionis moderatiõe futuri sunt) principũ & ministrorũ magistris & doctorib. honor habeatẽ, q gratioso nescio cui vel ocioso potiꝰ & inerti Protonotario haberi solet. Abbatia de tã multis una condonetẽ. Conquerit publicam

Philosophiæ professionem deseri, Mathematicas artes liberaliúmque artium principes in liberalium tamen artium schola nullas esse: á Iuris & religionis scholis, Iuris civilis prudentiam & religionis sanctimoniam excludi, professionem Medicinæ & Theologiæ legitimam & ordinariã nullam esse, Philosophos, Medicos, Theologos quæstionariis altercationibus tãtum, Theologos etiam in solis quæstionariorum spinis occupari: Meditationes operi Philosophico, Medico, Theologico congruentes nullas teneri. Quare integras Philosophiæ & Iurisprudentiæ, totasque artes, Theologiam veteris Testamẽti Hebraicé, & novi Græcé, pro quæstionariis exorat & deprecatur: Habet alumnos in omni disciplinæ professionisque genere, summo ingenio, singulari doctrina præditos, qui sua industria ac virtute in omnem audiendi, cognoscendi, meditandi laborem excitati, é tantis rerum difficultatibus emerserunt: sed alumnos istos mortales esse intelligit, brevique perituros. Itaque antecedentiũ seculorum memor, de consequentibus anxia & solicita, ut istorum alumnorum præstantia, quam in paucis & caducis exemplis admiratur, sit immortalis atque perpetua, philosophis, medicis, theologis, regias professiones & ordinarias, authores probatissimos, exercitationes legitimas, honesta & liberalia é publico tantum præmia, tanquam stirpes & semina propagandis ex eodem genere similibus ingeniis deprecatur. Hæc summa Parisiensis Academiæ desideria atque optata sunt, quib. si te authore perfruatur, ô te regem fama præclarissimi facti sempiterna felicem ac fortunatum, quem vindicem, quem authorem, quem denique regem, Philosophia, Medicina, Iurisprudentia, Theologia sibi fuisse prædicabunt? Scripsit Aristoteles Alexandro συμβουλευτικόν, quale Tullius Cæsari de cõstituẽda Repub. scribere cogitavit: Scripsit Plutarchus Trajano generis hujus politicum: Scripsit Alcuinus de artibus & virtutibus Carolo Magno simile argumentum: Scripsit Claudius Seisselus Lodoico duodecimo regi proavo tuo. Ego veró qui tibi non solum Alexandri liberalitatem, Trajani bonitatem, Caroli Magni virtutem, Lodoici duodecimi probitatẽ, sed supra omnes humanas laudes altissimé eminentem veram pietatem & religionem exopto, unum bene & ex ordine tuis auspiciis réformatæ & constitutæ Parisiensis Academiæ opus exopto.

F I N I S.

P. RAMI DE SVA PROFESSIONE ORATIO

UM multa præclaré (auditores) á maioribus nostris ad humanæ vitæ usum atq; dignitatem sint inventa ac posteritati relicta, tum nihil videt arti bus ingenuis ac liberalibus excellentius invẽtum esse ac posteritati relictum: vita enim homini cum plãtis atq; arboribus cõmunis est, sensus etiam est pecudum ac bestiarũ: ratio veró ipsa nullis ingenuæ doctrinæ studiis exculta, sylvestrium ac ferorũ animaliũ verius esset, quam hominum: Itaq; quód perspicué homines cum hominibus colloquunt, quod ornaté ac splendidé sensa mentis exprimunt, quod acuré celeriterq; providẽt accurateq; judicãt, quod numero figuraq; multitudinem rerum cõfusionemq; partiuntur, infinitãq; inde naturæ varietatem percipiunt, quod jure ac legibus mores conformatos habent & in vita vitæ societatẽ sanctam inter se tuentur, laudãdę nobilisq; disciplinæ beneficium est Quamobrẽ, cum regius artium liberaliũ ꝑfessor institutus essem, persuasi mihi me à rege in præstantissima Reipub. parte administranda collocatũ esse, diesq; & noctes modis omnibus vigilandum, providendum, enitendum putavi, ne tanto tantæq; solicitudinis & curationis oneri succumberem. Pondus grave & difficultas magna erat proposita: sed amor, quicquid fieri posset, facilé quoq; persuadebat esse. Hodiernus autem dies duodecimum nostræ professionis annũ terminavit: idẽ (quod faustum, felix fortunatuq; sit) decimi tertii ininum faciet, & quidem initium repetẽdi, qd ꝑ illos duodecim annos in regia laudãdarum doctrinarum professione contenderim, & quẽ earum fructum biennio proximo cum Academia nostra cõmunicare studeam. Laboris igitur nostri longiores tractus multiq; temporis sudores mente præcipiẽs, omnium omnino viarum ducẽ unum imprimis usum ante oculos mihi ꝑposui, unde postea artis cuiusq; & veritas & utilitas appareret. Sic enim á Platone didicerã. O Chærepho (ait) multæ artes sunt hominum experientia sagaciter invẽtæ: peritia siquidem efficit ut artificiosé, imperitia ut temere nostra vita progrediat. Quod idem nominatim in philosophia ab Aristotele discipulo repetitum celebratũq; meminerã, sexcentisq; præterea locis observationẽ, experientiã, inductionẽ, sensum, disciplinæ cujusvis authorẽ & magistrũ fieri. Quapropter horum philosophorũ authoritate vel potius rerũ ipsarũ natura & veritate adductus, artiũ liberalium fructũ in authoribus earum disciplinarum fama gloriaq; pręstantibus exquisivi, tantaq; audiendi & proficiendi cupiditate nostrorũ adolescentiũ animos inflãmavi, ut schola regia, licet ad audiendũ amplissima, plerunq; tamẽ auditorũ cõcursum frequentiamq; capere minime potuerit. Hic poëtæ, historici, oratores, philosophi nobis opes ac divitias, ornamẽta ac lumina sermonis, orationis, ratiocinationis suę nõ recõdita & constructa uno in loco, tanq̃ per transennã prætereuntib. strictim aspiciẽda, sed explicatis qbusq; generibus ac propalã collocatis cõtemplẽda fruẽdaq; permiserũt, interea q; demonstrarunt multa in authoribus quamlibet magnis vero usui repugnantia atq; cõtraria: unde nobis artiũ accuratior institutio demõstratioq;, & adversus earũ doctores cõmentatio meditatioq; liberior extitit. Etenim ab illo bene & artificiosé agendi principe usu, Ciceronianus noster exortus est, exẽplo instituti Ciceronis, purã synceramq; bene instituendæ juventutis viam indicans, multaq; tritæ per gymnasia nostra institutionis vitia in singulis artibus explicans. Sed Ciceronianus ad liberalium artium amorem præco quidã cõmunis & exhortator fuerit, præcipua laudes cujusq;, suaq; encomia nobis ex eodem usus fonte redũdarunt. Curriculi veró nostri careeres ἐξωτερικῷ genere,

reliquum

reliquum ad metam usque spaciũ ἀκροαματικῷ terminatum est ac definitum: ἐγκυκλοπαιδείαν illud Grammaticam, Rhetoricã, Logicã, etiam si lubet, amplectat. Grammatica igitur utriusq; linguæ, sed Latina, qa majoris in Europa nostra necessitatis esset, explicata est diligentius, non solúm ad autboritatem antiquorũ Grãmaticorum, sed etiam ad accuratam veri usus normam, ut partibus omnibus expleta, uno legitimi ordinis compendio fieret longe & brevior & facilior, quám antea fuerat. Atque ut novi ædificii nova forma judicib. æquis probaretur, scholæ grãmaticæ caussam cujuscunq; loci, amplissimé differuerunt. Ergo hæc nostra in Grãmaticis contentio fuit, in qua repetenda & subducenda, si mensem unũ exercuero, præcipuas partes definiendo partiendoq;, ordinis methodiq; judicium imprimis expendendo, usum omnium in aliqua Ciceronis epistola familiariter meditãdo & explicando, rem spero nostræ juventuti gratissimam & utilissimam me facturum, viamq; monstraturum, qua Grammaticæ doctores intelligant, esse ad bene loquendum multó majora boni ac diligẽtis usus adjumenta, quam vulgo hominum existimetur: eam denique in Academia Parisiensi Grãmaticã teneri cupio, quã examinandis veterũ decretis, notanda præstantium authorum elegãtia, assidua regiæ cathedræ cõsuetudine & exercitatione consequi & potui & debui. Rhetorica deinde consequitur, de qua præliũ adversus Ciceronẽ & Quintilianũ certaminis gravioris & diuturnioris fuit: Etenim cum Ciceronis eloquentiã magna quadã discentiũ aviditate, multó etiam majore mea voluptate & lætitia interpretarer, persępe cõquestus sum, Rhetoricam Ciceronis artem tantúm à splendore magnificentiaq; Ciceronianę orationis dissidere, ut primũ suspicio quædã esset, in illam artẽ commenta, é scholasticis magistrorũ dictatis translata esse: quod postea cum certioribus argumentis deprehendissem, bipertitum illud & apodicticæ pro Rhetorica, & elẽcticæ adversus Rhetoras studium nostrum enituit: Partem aũt illam compendiariæ rationis ac viæ susceperat Audomarus Talæus communione vigiliarum ab ineunte ætate mihi socius: amore, vel potius pietate frater, cujus interitu magnum detrimentum ingenuæ literæ fecerunt, & nos ad ea quæ meditamur, adjutorẽ authoremq; singularem amisimus. At Deus æterne, q nobis laboris hujus aggrediendi mentem dedisti, idem continuandi atq; absolvendi facultatẽ præstato. Ergo rhetorica illa τεχνολογία, Audomari Talæi fuit, elenctica aũt nostra, copiosius libris cõpluribus tractata sunt, eoq; toto genere omnes industriæ nervos intẽdimus, ut quæcunque in rhetoricis Ciceronis & Quintiliani libris documẽta, rhetoricis magnorum oratorũ ornamentis explicandis vel imitandis apta cõgruaq; viderentur, ea nostris meditationibus distinctam ab inutilibus, & notam differentiam haberent. Duę veró virtutes propriæ sunt oratorum, Elocutio & Actio, ueq; quicq cum reliquis ingenuis artibus cõmunes: sed elocutio in veterum oratorum exemplis sui & cognitionem & imitationem noo difficilem cõtinet, sive troporum gemmas, sive in verbis delicias veneresq;, siue in sententiis motus acriores persequare: Actio autem literis mandari non potest, vivos tãtúm gestus & vocis spiritus habet, ideoq; neque cognitionem neq; imitationem sui in scriptis monimentis ullam perhibet. Et tamen tanto majoris est facultatis & eloquentię, quanto mirabilius fuit agẽtem Ciceronem attẽdere, quám scriptas Ciceronis actiones legere: Viva illa oratio Senatum, judices, populum Romanum permiscere, tonare, fulgurare quõdã Romę dicta est, quę modo jacet in libris intermortua ac pꝓpe sepulta. Quid ergo? dicet aliquis, quã nobis in utroq; genere laudis, Rhetoricam polliceris? Equidem ornamenta cujusvis elocutionis, é nobili aliqua Ciceronis oratione polliceri possim, actionem veró, utinã ut animo, sic manu tenerem: ne illa quidem, quamvis persuadendi dea, nobis persuaserit ut anté se dimitterem, quãm populum Parisiensis Academiæ ad liberales artes audiendum, amandum, amplectendum penitus excitasset: Et tamẽ si quid é variis poëtarum & oratorum notis & lineamentis ad tãtę virtutis effigiem definiẽdum animadvertere, si qd ab illo artiũ omniũ magistro usu perdiscere potui, id pro mei erga vos officii fide,

fide, prolixe & impense præstare cupio, ne in publico diligētia, sedulitatis, industriæ judicio, quod in hac professione subeundum nobis est, tātùm caussæ nostræ tamen̄ necessarium instrumentum neglexisse videar. Atqui si duæ artes primæ, Grammatica (inquam) & Rhetorica spei atque expectationi vestræ satisfecerint, Logica deinceps in eandem palęstram vocabitur, tātò curæ majoris atq; operæ solicitudinē afferens, quanto majoribus antea vigiliis, imò periculis empta partàque est, ut merito Nasonis illa quondam querimonia, nostra quoque hoc tempore querimonia videri posśit:

Si saperem, doctas odissem jure sorores,
Numinis cultori perniciosa suo.
At nunc tanta meo comes est insania morbo,
Saxa memor refero rursus ad icta pedem.

Etenim Deus bone! multa vetustatis exempla factaq; literis & historiis prodita leguntur, multa à patribus per manus accepta memorantur: nemini tamen artis ac disciplinæ cujusquam studioso, talem tàmq; variis fluctibus exasperatam dimicationem contigisse legitur ac memoratur: Quæ quanvis experienti dura atque acerba accidit, attamen recordanti grata est & jucundæ cujusdam voluptatis plena: meq; naufragum per syrtes & inhospita regna jactatum esse lętor, ut jactura nostri discriminis, navigatio per amplissimum liberalium disciplinarum oceanum, vobis in posterum expeditior esset ac fructuosior. Nulla unquam in arte componenda, tot menses artifici cuiquam præteritos esse arbitror, quot annos in Logica catholicis legibus informanda, & ab hominum vagis opinionibus vindicanda, nobis consumptos esse, plerique omnes meministis: Hinc & Logica & Logicæ meditationes libris compluribus, per annos viginti, èditione tam varia & emendatæ & locupletatæ, & omni censura denique accuratiores ac meliores effectæ: In usu porrò & fructu, quod caput artis est, quantum contenderim, principes illi nostri, poëtæ (inquam) historici, oratores, philosophi per nos logico illo instrumento producti in regiam cathedram lucémque publicam, locupletisśimi testes erunt. Atque utinam tantam logicæ dignitatem adolescentes discendi cupidi suspiciant & intueantur, quantam ars ipsa serio profitetur, non aliás sanè divini cujusdam luminis splendorem partibus omnibus illustriorem suspicerent & intuerentur, neq; tamen ubique perpetuòq; similem: inventio enim una est omni ætate prompta paratàque, & quidem juventuti promptior atque paratior: judicium dispositionis in enunciando, communis ferè sensus atque humanitatis proprium est: In concludendo autem & è duobus per se manifestis tertium prius obscurum disceptando, ingeniis eruditis & rerum peritis magis est concessum: At in perpetua legitimi ordinis collocatione, & methodo, vix adhuc post homines natos homini ulli, quanvis erudit-issimo peritisśimóque, ac ne vix quidem omni laude cumulatum judicium contigit. Atque ut quod sentio de Logica, dicam, nihil in literis humanioribus altius aut sublimius adhuc intelligere potui, quò velit aut posśit cupiditate scientię inflammatus animus ascendere. Si quod in constituenda Grammatica, Rhetorica, Logica etiam ipsa, si quid adversus Grammaticorum, Rhetorum, Logicorum opiniones acutius vidimus, Logicæ lumen fuit: Si quid interpretandis bonorum authorum consiliis variaq; prudentiæ laudibus explicandis juventuti profuimus, Logicæ lumen fuit: Si quam apud vos vestrique generis animos liberali ingenuàque eruditione præditos ingenii famam consecuti sumus, logici luminis gratia & commendatione consecuti sumus. Rhetorica ornamenta semper illa quidem sum admiratus: at Logicam & in providendo solertiam & in judicando constantiam incredibili amore vel ardore potius amplexatus sum. Quid multa? si charisśimis discipulis disciplina meo judicio nobilisśima & liberalisśima, à musis ipsis, artium de quibus loquimur, præsidibus optanda proponeretur, Logicam mediusfidius optarem. Ergo ad tantæ artis & scientiam & diligentiam, temporis diuturnitate majore nobis opus est, vel ad id tantum, quod tam longa experientia solidum & utile cōperi, ut dumos & spinas interea in suis dumetis ac spinetis relinquam: Grammaticæ enim sanitas & integritas, Rheto-

Rhetoricę color omnis ac varietas Logicæ prudentiam in luculentis authoribus exornant & illustrant. Hæc omnia docenda, agenda, demonstranda: utque artium antecedentium fructus multiplicatur accessione cõsequentium, sic magisterii cura professionisq́ provincia cumulatur. Sed ista vetus militia multis licet antea stipendiis emerita, facilis tamen nobis erit, nullàque ætas ab isto quamvis laboriosæ exercitationis campo nos avocabit, in quo præsertim comites industriæ vel duces potius habemus regios linguarũ professores, & hujus universæ communis doctrinę magistros. Quare agite (Aud.) ἰσαγωγικοὶ isti liberalis disciplinæ in Grãmaticis, Rhetoricis, Logicis carceres, octo ferè nostræ professionis annos occupavere, quadriennium reliquum in ἀκροαματικῷ spatio asperitates in Academia Parisiensi solæ ac desertæ, imò ante nos magnam partem in regia cathedra inauditæ vehementius exercuerunt. Mel antea nobis & saccarum videbatur præ terris mathematicorum elemẽtorum absynthiis. Quindecim Euclidis libri sunt, quos (ut omnes omnino artes) sicut uno Logicæ organo contextos esse primùm, sic eodem postea retexi posse cogitabam: Organum autem illud una imprimis mathematum caussa diu multumq́ præcultum nobis ac præparatum esse. Quare persuasióne hac inductus nihil reputans quot & quantæ mathematum per se obscuritates essent, prompto atque alacri animo ad decimum usque librum penetravi, sed immensa subtilitate operis illius, licet eruditissimis P. Montaurei vigiliis explicati & illustrati, tamen sic exercitus sum (dicam enim libere in cathedra præsertim laboris illius conscia) ut quodam die cum binomii & residui cujusdã demonstrationem summa animi intentione, corpore horam integram idem vestigium premente nondum conclusissem, senserim collo nervos obriguisse: tum verò abacum radiumq́ abjeci, indignatúsque mathematis succensui: quod sui studiosos & amatores tam acerbe cruciarent: pudor tamen desistere vetuit, illiusq́ tanquam titubationis offensione vehementius irritatus & decimum librum devoravi, perque reliquam pyramidum, prismatum, cuborum, sphærarum, conorum, cylindrorum regionem ire perrexi: Quinetiam emensis elementorum scopulis, Theodosii sphærica, & Archimedis cylindrica tota perlegi: Apollonium, Serenum, Pappum meditabar, paucisque mensibus per reliqua Geometriæ mysteria pervasissem, nisi cursus industriæ, imò verò pene vitæ nobis abruptus esset. Sed per Deum immortalem, finite me (Auditores) fatalem nescio quam rerum hominumq́ calamitatem ætati nostræ miserã maximé, maximeq́ miserabilem, posteritati etiam (ut historiam fidelissimam nanciscatur) tamen incredibilem, silentio præterire, potiusq́ institutæ orationis argumentum postulate, quænam interea vigiliæ nostræ fuerint, quid elaborarint. Acceptis igitur á Rege literis, ad Regiam Fontisbellaquei bibliothecam profectus, mathematicas superiorum temporum prælectiones ab initio plenius & uberius retractavi & consideravi, momentaque ponderum singulorum diligentius examinavi, excitaviq́ imprimis geminum illud Logicæ organum solida quidem mathesi ordinanda & componenda, otiosa autem matheseos subtilitate rejicienda & refellenda: Itaque de quindecim libris elementorum plerique toti in Arithmeticam paritatis, perfectionis, compositionis, symmetriæ, differentię, rationis, proportionis secesserunt, commoditates in omnibus humanæ vitę partibus singulares libris quatuor complexi, reliqui septem & viginti geometrię libros explevere ad omnium figurarum latera & areas metiendum: Qui usus tam late fusus est, ut multarum artium, non unius esse videatur: Nam dũ regit agrorum fines Nili inundationibus obrutos, dum spatiorum locorũq́ omnium longitudines, latitudines, altitudines metitur, Geometria vulgo & Geodesia dicta est: dum vicorum & oppidorum vias ædificiaq́ describit, archítectura appellatur: dum turres ambulatorias, musculos, vineas, arietes machinatur, ὀργανικὴ, μηχανικὴ, θαυματοποιητικὴ nuncupatur: dum instruit aciem cuneatam, quadratam, rotundã, nominata est τακτικὴ: hęc enim cõplurãque alia geometricorum operum vocabula

bula sunt, solamque Geometriæ facultatẽ significant. Itaque geometricis istis laudibus clarissimi geometræ perhibentur Architas Tarentinus bellator ipse præclarus & quinquies prælio victor: Archimedes Syracusanus adversus Romanũ exercitum pro sua civitate propugnator mirificus: Eudoxus Cnidius atque innumerabiles alii, quorum artes Alexandro, Hannibali, Cæsari cæterisque magnis ducibus alienæ gloriæ artifices fuerũt. Habet igitur magnas utilitates geometria, sed voluptates etiam partibus infinitis majores habet, quibusque simile nihil in alia ulla disciplina reperietur: neque enim grammaticus, rhetor, logicus, alioqui etiam physicus & ethicus invẽti in arte sua novi lætitia elatus, immolasse diis memoratus. Quapropter attendite insolita cæteris artibus gaudia. Thales Milesius cum trianguli in circulo inscriptionem invenisset, bovẽ diis immolavit: Eadem lætitia gestiens in Perseo fuit ob helicum inventionem dæmonas propitiante: Sic Pythagoram penultimi primo Elementorum libro theorematis inventio affecit, ut musis pariter sacrificaret: nec veró minor Eratosthenis voluptas fuit, inventam cubi duplicationem velut anathema sacrum in deorum templo suspendentis: Tales nimirum voluptatum sirenes Archimedem devinxerant, cum ob deprehensum in aurea regis corona, aurificis furtum nudus é balneo prosiliit, totaque urbe corporis immemor, animi memor exclamavit Εὕρηκα, Εὕρηκα: cum describẽdis quarundam machinarum figuris tam attentus esset in pulvere, ut tumultum captæ urbis nõ senserit: quæ omnia primus meditationum mathematicarũ liber latissime persequitur. Quare hi sunt geometriæ fructus, quos de solerti & ingenioso muneris hujus professore collega nostro uberes & copiosos Academia percipit, copiosiores & uberiores perceptura, si á mensoribus, architectis, militibus, mechanicis cæterisque geometricis hominibus geometriæ usus ad geometriæ scientiam accesserit. Sed hactenus apodictica mathemata libris viginti comprehensa: Elenctica veró materiam & si dissimilem superiorũ, quia in mathematis falsum haud temere quicquam reperias, tamen vix credibilem attulerunt. Multa desunt in Elementis, nec supersunt pauciora: sed in syllogismo & methodo præcipua infinitæ obscuritatis caussa versatũ: syllogismus enim sæpe definitiones, partitiones, postulata, cõplexiones etiam syllogismorum demonstrat, raro concludit ex caussa propter quam res est, perpetuó fere per impossibile aut simile singularis exempli: alicubi etiam rem alienã. Methodus veró é duabus elementorum artibus Arithmetica & Geometria, Geometriam natura posteriorem primó & summo loco, Arithmeticã natura priorem medio constituit: principia generum non generatim attexit, sed accumulat initio omnia: genera ipsa numerorũ & magnitudinum generumque species ὕστερον πρότερον contra omnem logici ordinis legem permiscet, ut unicũ veri quocunque argumento concludendi studiũ, elementorum magistris fuisse videatur, apodictici argumenti, logicæ methodi cura prorsus nulla, ut tertio mathematicarum meditationum libro copiosius exposui. Quare hæc mathematica in cervorum solitudine ac sylva meditatio unius & triginta libris illustrare volui: mathematicæ nõ solúm veritatem perspicuam, sed explicatam utilitatem, sed animi maximé propriam voluptatem, ut tam nobilem tamque liberalem artẽ sublatis illis ingeniorum crucibus facilem & expeditam suo tempore perciperens. Verúm perge, quoniã deinde perventum est ad φυσικώτερα quæ Aristoteli dicuntur, numerorum & magnitudinum mathematis succedere, ad Ptolemæi astrologiam me contuli, divinique operis authores ab eo citatos Aristillum, Timocharem, Aristarchum, Eratosthenẽ, Archimedem, Sosigenem, Agrippam, Menelaum, & imprimis illum nunquã satis laudatum Hipparchum, ipsum denique principem Ptolemæum tãquam divinos homines suspexi & colui, cumque poëta illo egomet mecum reputãs obstupui,

Felices animæ ! quibus hæc cognoscere primum,
Inque domos superas scandere cura fuit.
Credibile est illos pariter vitiisque jocisque
Altius humanis exeruisse caput:
Non Venus & vinum sublimia pectora fregit,
Officiumve fori militiæque labor:

Nec levis ambitio perfusáq; gloria fuco,
Magnarumve fames sollicitavit opum.
Admovere oculis distantia sidera nostris,
Aetheraq; ingenio supposuêre suo.

Attamen ex illo cœlesti divinoq; opere unam difficultatis infinitæ caussam libentissime sustulissem, multitudinem eccentricorum & epicyclorum naturæ ipsi planè atque apertè repugnantem, ut Astrologia sicut artes reliquæ omnes primis observationibus & experientiis tanquam principiis & primis caussis uteretur, neque earum per commentitias præfernm, imò principiis ipsis contrarias hypotheses demõstrationem quæreret: esset enim Astrologia, si locum sideris cujusque & motum geometricè, si motum & tempus arithmeticè è nudis ac simplicibus experientiis metiatur, nõ multo difficilior mathemata tenenti, quàm quævis historia: fieri autem posse, res ipsa facta certo argumẽto est: observatio enim & observationis calculus præcessit hypotheses, & tertio fere quoque seculo posteaquam constitutę sunt, semper in his aliquid immutavit & emendavit. Atqui hanc tantæ artis facilitatem optare possumus, præstare autẽ, nisi è fortunatis illis ac felicibus animis nulla potest, quales una Germania permultas adhuc aluit, alitq; hoc etiamnũ tempore, quæq; spem nostræ valde propinquam pollicentur sublatis infinitarum tabularum centuriis, totoq; astrologico opere ad geometricum radium & arithmeticum calculum revocato: sed per epicyclos & eccentricos, quos tamẽ nõ magis in Astrologia esse velim, quã natura in ipsis astris esse voluit. Macte igitur cœlesti virtute cœli, interpres, quicunque tantùm hominũ generi munus obtuleris. Sed astrologica illa uti diximus, optati & voti sunt. Ea veró quæcunque erant adhuc fixarum stellarum & planetarum theorematis exposita, artificii nostri methodo summatim collegimus, ut astrologia posset paulo & brevius & facilius percipi. Quid tũ posteà? quæ pars disciplinæ liberalis ordine cõsequitur? Pondus corporibus cælo subjectis attribuitur: Itaque de ponderum æqualitate ἰσορροπικὰ Archimedis, partis hujus caussa, sed leviter animadversa sunt, tantùm ut suo loco notata nobis & selecta esset doctrina. Optica veró, quæ propiora de physicis & μαθηματικώτερα essent, curiosius & attentiùs digessimus: ἁρμονικὰ tantùm ut ἰσορροπικὰ notatis præcipuis ejus doctrinæ authoribus Aristoxeno & Ptolemæo seposuimus. Atque hæc meditantem solitudo cervorum nostrorum ac sylva diutius occulere non potuit: In Italiam tum cogitavi, quo nos Bononia tã honorificè invitarat, ut me Bononiensibus perperuò devinctum existimem: In Germaniam nostris illis mathematũ amoribus charissimam sæpe respexi, sed viis omnibus terror mortis intentus ac pavor, rumor etiam Prælei nostri indignis modis direpti, tum bibliothecę clarissimis quibusque rebus spoliatæ ac depopulatæ ad regiam Vincennarum propius urbem revocarunt: quin alia vis etiam gravior accidit, ut è Vincennis per invia itinera profugiẽdum esset, & subinde variis in locis delitescendum: in fuga tamen & latebris otiũ lucemq; reperi: Octodecim primos physicæ aristoteleæ libros studiose pervolvi, perscripsiq; curiosè singulis in libris, quid probandum nobis & improbandum videretur. Fuit veró à mathematicis meditationibus venienti, physicarum meditationum materies non tam difficilis & obscura, quàm multiplex & copiosa: Est enim philosophia hæc Aristotelis, maximam partem vel alienis rebus referta, logicis præsertim & geometricis, vel adversus physicos veteres elenctica: apodictico generi in constituenda physicæ scientia minimum loci est relictum. Sed hanc philosophiam, ut alia his etiam majora, prælectiones doctissimi collegæ mei Adr. Turnebi perpurgabunt atque illustrabunt. Hactenus perveneramus, cum pax optatissima afflictam tot ærumnis & prostratã Galliam reficere & recreare cœpit: Reliqua autem physica, fructum uberiorem pollicentur, sicut Ethica, quæ jam ante regiam professionem præculta nobis & meditata sunt, & in adversariis nostris pulverulenta, manum extremam jamdudum expectant. Sed utraque tum Physica, tum Ethica usu vitæ ac utilitatis suæ modò definita terminataq; sunto, rejectisq; elencticis omnibus, artes tantùm apodicticas & solidas juventuti proponunto, ut omnium liberalium artium, sicuti proposui, non solùm inventor,

ventor, sed moderator & censor usus habeatur. Quamobrem, ut peroremus, habetis (Aud.) quid annos duodecim in regia liberalium artium professione cõtenderim, qualemq; earum institutionem in Academia Parisiẽsi florere optarim: ut verò summa gloria floreat, Deus opt. maxim. inchoatam pacem stabiliat & confirmet,

— Satis jampridem sanguine nostro,
Laomodonteæ luimus perjuria Trojæ:
Quippe ubi fas versum atque nefas, tot bella per orbem,
Tam multæ scelerum facies. ——

Neq; enim solum

Hinc movet Oceanus, illinc Germania bellum:

Verum etiam,

Vicinæ ruptis inter se legibus urbes
Arma ferunt, sævit toto Mars impius orbe.

Deum igitur optim. maxim. iterum iterumq; oro & obsecro, ut tam exitiabili funestoq; bello penitus extincto, Galliæ suæ pacem paciscq; alumnis liberalibus artibus sempiternam largiatur, earumq; amore quotidie magis ac magis incendat Carolum Regem, quem christianissimo regno egregia indole naturaq; præstantem dedit, Caroliq; Regis fratrem Alexandrũ virtutis amore germanissimum, deinde reliquos regi proximos principes, tum, ut magistratibus hujus amplissimæ civitatis ac rectoribus, desiderium hoc & si per se magnũ, tamen vehementius augeat. Reliqua cohortatio in nobis est: mihi verò ita reliquam in posterum vitam felicem jucundamq; deprecor, ut promissi hodierna sponsione muneris fidem integerrime liberare aveo. Vos igitur pro vestra parte mecum diligentia, amore, alacritate, perseverantia deniq; contendite: ut liberales artes pari liberalitate & nos docuisse & vos didicisse sit utrisque nostrũ aliquando memoria non solùm fructuosa, sed honorifica memorabile ac prædicandum.

DIXI.

P. RAMI ACTIONES DUAE, HABITAE IN SENATU, PRO REGIA MATHEMATICAE Professionis cathedra.

CHRISTOPHORO TUTHAEO summo Paris. Senatus Præsidi, P. Ramus S.

VM ad 5. Id. Mart. quæstio mathematicæ professionis ex nuda rerum veritate corã paucis Senatoribus proposita à nobis esset, & contrà verbosissimè esset responsum: 3. Id. quò rejecti eramus, postulavi abs te, ut publica caussa publicè ageretur, apertisq; Curiæ foribus, populus Romanus hæc exaudiret. Id exemplo novo, imò singulari in liberales artes studio, cùm nobis concesseris, præclari facti laudem æternã posteritatis memoria dignam judicavi. Multa in te sunt plerisque civibus admirabilia, Præside patre natum esse: magnis opibus non solùm patrimonio relictis, sed industria auctis & amplificatis abundare: oratorem, cùm te cursus ingenii tui in agendis caussis exercuit, clarissimum fuisse: nunc Senatus amplissimi authoritate principem esse: At mihi mirabilius est, te singulari quodã animi vigore præstantem, juris dicundi assiduitate ac diligentia lõgissimè præstare. Primus manè, primus à meridie Senatũ ingrederis: controversiasq; plurimas frequenter antè cõposuisti, quàm plerìq; è cubiculo vel triclinio exerint. Hæc una è Ciceronis virtutibus eximia fuit: Neminem (ait ipse de se) à congressione neque janitor meus, neque somnus absterruit: nihil per cubicularium: ante lucem inambulabã domi. Ergo Ciceronianæ hujus gloriæ fructum aliquẽ etiam à mathematicis Musis accipies, si æquitate tua professorem suum recuperarint. sed, ut spes est è Procœmio reformandæ Parisiensis Academiæ cõcepta, multò jucundissimum atque uberrimũ

fructum ab omnibus omnium disciplinarũ Musis accipies, cùm suis facultatibus ac studiis doctores institueris, qui tãtæ Academiæ nomini ac dignitati respondeant.

P. RAMI ACTIO PRIMA,

PRO REGIA MAthematicæ professionis cathedra, habita in Senatu 5. Id. Mart. anno 1566.

AGNAM animo lætitiam capio, P. C. quòd in amplissimo orbis terrarum Senatu, amplissimæ quoque in orbe terrarum Academiæ caussam disceptari videam. Multa per annos ferè quadraginta in Academia Paris. vidi, multa audivi: nihil tamen hujus facti simile videre me vel audire cõmemini. Homo qui in græcis & mathematicis literis nihil unquam didicit, audet tamen græcam & mathematicã professionem postulare. Adesdum Græce & Mathematice noster, P. Ramus ait te ἀναλφάβητον & ἀγεωμέτρητον esse, idq; testimonio suo in libello tuo omnibus contumeliis referto confirmat: ubi cùm tibi ab Arnaldo Ossato græcarum literarum & mathematũ ignorantia objiceretur, hoc modo respondes: Sum ἀναλφάβητος, ἀγεωμέτρητος, agnosco hoc quoq;. Quòd si rhetoricè dictum id ais

esset

esse, profero græcum Euclidem in Dampestra antecessore tuo vindicem regiæ cathedræ: qui hîc palám clamat, te non solúm græcæ literaturæ imperitum, sed mathematicæ prorsus ignarum esse. En igitur in medio Euclides: res hîc Pythagorea & mathematica agitur: Rhetorica vel Demosthenis, vel Ciceronis hîc nihil opus est: radio & pulvere res est demonstranda: si potes hîc vel unam propositionem legere & explicare, tuus sum futurus. Quamobrem P. C. peto á vobis, ut vestrum S. C. ut Regis mandatum, id est, Academiæ statum confirmetis.

P. RAMI ACTIO SECVNDA, PRO REGIA MAthematicæ professionis cathedra, habita in Senatu 3. Id. Mart. Anno 1566.

QUOD á Deo Opt. Max. in suscipiẽdis rebus & obeundis deprecandũ & obsecrandum est, P. C. id in primis hoc tempore deprecor & obsecro, ut lumina mẽti meæ præferat ad ea dicendum, quæ caussæ, quæq; auribus vestris consentanea videantur. Deinde á vobis peto, ut si in hac cõtentione homini é scholasticis umbraculis in tam splendidam, tam illustris Senatus lucem prodeunti, deq; scholasticis rebus differenti, verbũ aliquod alienum atque in tanto consessu insolens exciderit, veniam pro vestra æquitate & sapientia tribuatis. Meministis quid nudiusternius á nobis propositum sit, & quid contrá respõsum. Morte Paschasii Hamelii, alter é duobus regiis disciplinæ mathematicæ professoribus desideratur: Hamelio Dampestra Cosellus Siculus successerat: sed excitatus á nobis pro tribunali regiorũ patronorum, cúm palám demonstrasset, quám ea professione indignus esset, S. C. factum est, ut homo examinaretur. Homo itaque Siculus, examen tanquã in freto Siculo Charybdin aut Scyllam refugiens, successorem sibi quæsivit, mathematica quidem lõgé inferiorem, sed audacia & factione superiorẽ: qui quanvis ἀναλφάβητος & ἀγεωμέτρητος sua ipsius confessione palám teneatur: tamẽ audet etiam aperté in regiam mathematicæ, imó etiam philosophię, quanvis nulla vacua sit, professionis cathedram invadere, & examẽ recusare. Quapropter ut quæstio clariús & intelligẽtiús explicetur, dicam de mathematicis artibus primúm, ut inde mathematicus professor nobis definiatur: tũ ad Dampestræ successorem veniã. Mathesis igitur græcum verbum, disciplina Latinis appellatur: nomenq; artium omnium cõmune, generis unius in Arithmetica, Geometria, Astrologia, Musica propriũ certo quodam laudis privilegio factũ est: non solúm quia præ cæteris artibus ingenuis, doctoris lumen requirerent, sed quia antiquissimæ diutissimæq; solæ artes hominum ad humanæ vitæ propriũ cultum usumq; fuerint. Etenim P. C. veterum patriarcharum Adami, Noëi cõtemplationes illæ, ut Josephus in antiquitate Judaica author est, primó fuerunt, cúm vita illis esset & longissima, & ab omni avaritia atq; ambitione remotissima. Itaq; ut idem author affirmat, cúm mathematicis observationibus futuram inundationem prędidissent, qua peritura in terris essent omnia, soliciti de tanto ingeniorũ patrimonio ad posteritatem traducendo & propagando, inscripserũt mathemata duabus ingentibus columnis, quarũ altera ad Vespasiani usq; imperium superfuit. Assyria igitur prima disciplinarum mathematicarũ schola, sanctos illos & divinos professores ac magistros habuit. Abrahamus deinde (ut Eusebius scriptum reliquit) post diluvium cúm in Aegyptum venisset, Aegyptios sacerdotes mathematicam scientiam docuit. hic secũdus mathematum ludus, hæc schola altera fuit, Pharaonibus tam chara jucũdaq;, ut públicus ager in stipendium mathematicæ professionis sacerdotibus assignaretur. id Moses, id Aristoteles testati sunt. Tum veró in Græciã Thales & Pythagoras ex Aegypto mathematicas artes mare traduxerunt, primiq; Græcos ad ea studia incenderunt. Sed Platonis ante omnia in Italiam Aegyptúmque

navigatio, mathematicas artes excitavit & illustravit: Etenim cùm pestilentia Delum vastaret, consultusque Apollo, duplicandum altaris sui cubum respondisset, neque cubis duobus in unum compositis, lues cessaret: quæsitus est Delii de duplicando cubo problematis interpres. Plato universæ Græciæ judicio vates hic fuit, lætusque oraculo, Græcos respondit ab Apolline coargui, quòd Geometriam ignorarent: Est enim in solidis summum problema de duplicando cubo: ut in planis, de quadrando circulo. Itaque Platonis epistolæ ex hoc argumento volare non in Italiam solùm & Aegyptum, sed in universam Græciam, ad omnes mortales mathematicis studiis inflammandum. Tertius igitur mathematicæ professionis ludus in Græcia Italiaque fuit, Academiaque Platonis mathematicas artes, si quid Eudemo ac Proclo credimus, perfecit atque absolvit. Verumenimverò mathematica in Assyria, Aegypto, Græcia, Italia honore isto culta sit: patriarchas Hebræos, sacerdotes Aegyptios, philosophos Græcos magistros, Apollinē denique tanquam professorem habuerit: utilitas fortasse potiús, quàm quælibet ingenii nobilitas requiretur: agedum, ex infinito flumine rivulum aliquem derivemus, deque Arithmetica & Geometria, quibus verior puriorque mathesis continetur, paucula de plurimis commodis proferamus. Mathemata valent ad contemplandum & omnia intelligendum: oculos ideo mentis Plato nominavit: quibus multó plura, quàm decem millibus oculorum, perspiciantur. Sine his oculis in Platónis ipsius, in Aristotelis philosophia interpres nihilo plus visurus sit, quàm in spelunca Polyphemus ab Ulysse occæcatus. Verúm, ne semper Academiā meditemur, agite, egredior é schola: amplissimam populi Paris. Lutetiam, mathematicarum utilitatum testem proferamus: ingrediamur in urbem via Dionysiaca: via est urbis illa regalis, ditissimis mercatoribus frequentissima: hoc hominum genus non modó cum provinciis amplissimi regni omnibus, sed cum mercatoribus Italis, Hispanis, Germanis, Flandris, Britannis, quotidiana commercia exercet, varietate magna prorsus & dissimilitudine numismatū, ponderum, mensuratum. Interroga igitur quánam arte freti, difficultates istas explicent: reperies Arithmeticæ primas & summas subtilitates in commutationibus & comparationibus illis adhiberi & exerceri, mercaturamque Arithmeticam totam esse: quo in genere, Trapezitarum nummatio gazaque penitus occupatur. Progredere veró à regali illa via Palatium versus: occurret pons aurificum, non tam tignis & trabibus solidus, quàm auri atque argenti pondere gravis. Interroga alterum hoc hominum divitum genus, qua scientia aurum cum argēto, utrumque cum ære metallove alio misceat ac temperet, aut jam mistum & temperatum exploret ac separet: Archimedis discipulos in coronis aureis esse dices: sic alligationis proportio ab illis subtiliter & acutē tractatur. Jam propiús in ipsam Palatii arcem ascendito, & honoratum illud fortunatumque regiarum rationum collegium considerato, Curiæque abacos & calculos introspicito: nil nisi Arithmeticam quandam in toto illo splendore, nil nisi Arithmeticos magistros recognosces. Verúm si in Regis ærarium penitus introieris, in eoque divisores, quæstores, judices attentè animadverteris, in constituendis per provincias æqua ratione vectigalibus, in colligendis & comparandis, in æstimandis generibus rationum omnium & dijudicandis, mirabere Arithmeticæ artificio tantas utilitates & cōmoditates in hominum vita comprehendi. quid vis amplius? Ingredere in hoc inauratum supremæ Curiæ templum, regali quadam majestate suspiciendum & admirandum: quid in isto solio judex sine proportione modó arithmetica numeri, modó geometrica dignitatis efficiet? hoc enim examine lanx utraque justitiæ in æquamento & libramento partium, tanquam radiorum æqualium, & æquitate juris æquiponderantium conquiescit. Quid in controversiis herciscundæ familiæ, dirimendi lucri, damni, consimiliúmque litium, ubi partes sæpe toto dividuo sunt majores: quid (inquam) in hisce judiciis judex, sine aurea compositæ proportionis regula judicet: si exactiam verborum scripturā potius quàm

sententiæ

sententiæ analogiam sequatur, quam é summo quod putabit jure, summam in juriam faciet. Ergo in summo civitatis gradu, Arithmetica velut Astræa, erit nõ modò extremi juris magistra, sed æqui bonique arbitra. Quamobrem si utilitas tot tantisque opibus æstimanda est, quot & quantas Arithmeticę utilitates æstimabimus? Adesdum, Geometriæ utilitas jam requiratur: hæc enim mathesis præcipuè inutilitatis crimine appetitur: Agedũ, & Geometriæ usum vindicemus. Geometria, dicet Aristoteles, motus & quietis in tota rerum natura instrumentum continet: Omnia quiescunt rectis angulis, moventur obtusis vel acutis: rotunda ad motum volubilitate promptissima sunt: ad secandum autem acuta: quadrata ad quietem & statum solidiora. Itaque idem ille ingenii & doctrinæ magister Plato, non sine magna insigniq; caussa scriptum reliquit, τὸν θεὸν μάλιστα πάντων γεωμετρεῖν. sed illa naturę divinioris geometria fuit: nostra hæc humana ars, spatia longitudinum, latitudinum, altitudinum, in terris primùm dimensa est: dein de relictis terris, ascendit in cælum, corporumq; cælestium terminos Orientis, Occidentis, meridiei, septentrionis punctis terminavit: stellis singulis domicilia definivit, indeq; rursus in terras conversa, Europam, Africam, Asiam, Americam, omniaq; imperia, regna, oppida, montes, flumina, circulis tum parallelis, tum concurrentibus meridianis designavit. Sed Lutetiã redeamus, & propositum exemplum sequamur. Dixi antea mathemata duo, duos humanæ mẽtis oculos esse: dico Geometriam, hominis utranque manum esse. Circunspice igitur in hac urbe urbium maxima celeberrimaq;, templa sacerdotum, palatia regum, privatas ædes singulorum civium: & quære, quibus tandem manibus ista omnia constructa sint: geometricis invenies: Architectura enim nil nisi in lapidibus & lignis Geometria est. Excute pictores, statuarios, atque uno nomine, mechanici generis opifices oẽs: nil nisi geometras invenies, & mechanicam, doctore Aristotele, Geometriæ praxin esse deprehendes. Sed pacis ornamenta hæc sunto: belli subsidia nullàne geometricis hisce manib. comparantur? Imo verò converte oculos ad armamentarium illud regium, ad ripam interfluentis Sequanæ collocatum: omnes illos Vulcani Brontes Steropesq; & Pyracmonas, Geometriæ ministros invenies. Imo verò Geometria castrametatũ, ordines instruit, præliatur, victoriis suis Reges & Imperatores constituit. Quapropter Arithmeticæ utilitates magnæ illæ quidem sunt, sed Geometrię utilitatibus nihilo majores. Præterea cõmoditates Astrologiæ innumerabiles, cùm in omni natura, omnium rerum semina inde oriantur. Non commemoro Musicæ fructum pluribus, cùm Homerus ille philosophorum Plato dixerit, mutatis musicis concentibus, civitates quoque & Resp. commutari. Quamobrem P. C. intelligitis quanta de re, quàmque antiqua & insigni, quàm commoda & utili hoc tempore contendimus. ut inde mathematici professoris ideam ac speciem metiamur: definiamus animo doctorẽ tantæ doctrinæ Latinis, sed Græcis præcipuè literis eruditum, versatum in Euclide, Archimede, Theodosio, Apollonio, Pappo, Ptolemæo, Aristoxeno: usu assiduo & longo confirmatum: qui non solùm ex eorum fontibus mathematicam haurire, sed emendare, corrigere, meliorem denique facere commodioremque possit: Etenim nulla seges tam fertilis ac fœcunda unquam fuit, quin vitiosas herbas quibusdam locis haberet. Una veterum omnium sapientum sapientia fuit é mundi quinque partibus tres inhabitabiles esse, duas extremas frigore esse rigidas, mediã æstu torridam. At mercatorum & nautarum literas ignorantium experientia sapientiam illam refutavit. Cui errori, sexcenti in qualibet doctrina similes sunt. Enimverò vetus illa veraq; philosophia fuit, nihil temere cuiquam quantumlibet excellenti philosopho credere, nihil assentiri: sed hominũ vitæ magis apta, magisq; congrua quærere: Et illa per annos quinque & viginti contentio nostra adhuc est, institutionem liberalium artium usu, usu (inquam) metiendã, corrigendam, stabiliendam esse: vanosq; latratus imperitorum hominum contra esse, clamantium á nobis antiqua omnia alienari, nova confingi: hunc siquidem in philosophando modum

Socrates, Plato, Aristoteles tenuere. Novi interpretes nescio qui, non ipsi vel judicio, vel usu ullo philosophi, sed philosophicæ cujuspiam sectæ servi, magnam sibi philosophiæ laudem proposuerūt, si modô vix millesimam partem intelligerent eorum, quæ ab uno aliquo philosopho essent relicta. Hæc verò philosophia, vel ignavia potiùs & inertia nova est, imô verò etiā barbaria insignis, cui vel literarum accurata pronuntiatio barbara videtur. Quapropter mathematicus professor, præsertim regius, literas Latinas & Græcas, Rhetoricam, Logicam, non inanem & sophisticam, sed solidam & populari usui congruentem præcipuè didicerit & exercuerit: tū in hoc nostro pulvere mathematico ita præstet atq; excellat mathematicarum rerum cognitione, experientia, usu, assiduitate, ut Euclidem, Archimedem, Ptolemæum, & reliquos illos mathematicæ scientiæ principes heroasq; non interpretari solùm, sed corrigere & emendare per se, artesq; ipsas ordine commodiore tradere & instituere posit: Hunc enim professorem Academiæ tantæ dignitas, eruditissimi seculi nobilitas, Regis præstantissimi majestas in primis requirunt. Hactenus P. C. professor mathematicus adumbratus nobis esto: ad Dampestræ successorem venio, & considerare incipio, quibus tandem vectibus, & machinis, & quarum virtutum instrumentis tantum pondus onusque sustinere posit. Sic enim primum statuo, Dampestram præ Dampestræ successore in mathematicis rebus Archimedem quendam esse: ut si antecessor vestro judicio justé sit ad examen appellatus: successor, quāvis modis omnibus recusans ac resistens, tamen multô justiùs appellari debeat. Agedum mathematice, attende quid contra te pro regio collegio dicam: Dico & affirmo, te regia & philosophiæ & mathematicæ cathedra indignissimum esse: & si dignissimus esses, tamen publicum tibi examen esse subeundum. Etenim ut de primo primùm dicam, peto à vobis, P. C. ut recordemini, quid professor noster responderit, cùm ἀναλφάβητον & ἀγεωμέτρητον eum esse affirmarem, Euclidemq; Græcum, ad ejus affirmationis fidem, proferrem: Testes igitur estis, ut Aristotelem Latinum postularit, coactusq; sit confiteri, se in mathematicis adhuc versatum non esse: sed pro dexteritate ingenii, trimestri studio se mathematicę professioni satisfacturum: imô etiam addidit, se mathematicos omnes superaturum. Habemus igitur, quod impensiùs nobis agendum ac demōstrandum fuisset, confitentem candidatum de græcæ literaturæ, deque mathematicæ scientiæ ignorantia. Ac ne mira cuiquam ista sit tam contraria in hac quęstione confessio, sic existimate, P. C. homini jactationem in ista ignorantia etiam popularem videri: tanquam studia rerum minimé necessariarum, singulari aliquo judicio despexerit. Quare maneat in caussa, philosophicæ & mathematicæ professionis candidatum, ipsius clarissima confessione & voce, nominatim mathematum ipsorum, & græcarum literarum imperitum & ignarum esse: unde concludo, non solùm à mathematica, sed etiam á philosophica professione procul amandandum esse. Etenim definitionis illius platonicæ & aristoteleæ lumina repetantur: mathemata, oculos animi esse, sine quibus in philosophia nemo plus videat, quàm occęcatus ille Polyphemus in spelunca. Itaq; tantum abest, ut hunc nostrū Plato doctorem Academiæ præfecturus sit, ut ne auditorem quidē sit admissurus: Scitum enim illud, Οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω, Nemo geometriæ ignarus huc ingrediatur. Aristoteles verò non solùm mathematicis exemplis philosophiam totam refersit, sed mathematicis fundamentis præcipuas philosophiæ suę partes stabilivit: ut hic philosophus intelligi nullo modo posit, nisi ab eo, qui in omnibus mathematicę scientię partibus versatus sit. De gręcis autem literis plura hîc non disputo, cùm omnes sciant, philosophiam nullam esse admodum nisi gręcā, neque eam ab ignaro gręcę linguę magistro pro dignitate tractari atque explicari posse. Quę cùm ita sint P. C. concludo, Dampestrę successorem philosophica & mathematica professione indignissimum esse. At pro dexteritate ingenii tui, tribus mensibus tantū in mathematicis progressum facies, ut mathematicos oēs longissimé superes? Quid audio? Homo humanitatis expers,

expers, nihilne te commovet vox illa Baptistæ Menilii oratoris Regii? hujus enim singularis eloquentia cum pari prudentiæ laude conjuncta, cùm in cæteris actionibus publicis, tum in duabus Academiæ caussis, Jesuitana nuper illa, & hac modò mathematica, præcipuè enituit, beneficioque sempiterno universam Academiam sibi devinxit atque obligavit. Nihilne te (inquam) vox illa commovet? Etiámne Tullianum illud contra te à tanto oratore joco usurpatum, seriò tamen usurpabis? triduò mathematici juris consultus fies? Cavete vobis P. C. siquis Senator decesserit, homo quàvis legum omnium prorsus ignarus, Senatoris tamen locum ista dexteritate ingenii sibi arrogabit: seque trimestri ludo, jura, leges, formulasque vestras omnes percepturum jactabit. O' confidentiam incredibilem! ô temeritatem præcipitem atque audacem! At per duos & viginti annos, per quos Protagoram & Thrasimachum potiùs, quàm Platonem & Aristotelem imitandum tibi proposuisti, dexteritas tanti ingenii consequi non potuit, ut in amplissimo Græcarum literarum mathematicarúmque omnium mercatu, græcè quicquam aut mathematicè comparares. Facite (inquit) trimestre periculum: tum ejicite si displiceam. At Deum immortalem, cujusnam Protagoræ vocē audio? *Qui scis ergo istuc*, ait Terentianus ille Simo, *nisi periculum feceris?* huic respondet paulo consideratior Chremes: *At istuc periculum in filia fieri grave est.* Ita tibi amore isto regiæ professionis insanienti respōdeo, istud dexteritatis tuæ periculum valdè insolens, valdeque Academiæ periculosum esse. Ergo tu dispēdio juvētutis, infamia Gallici nominis, dedecore Christianissimi Regis, mathematicas artes in cathedra ipsa primùm discere incipies? Tu vix in regio collegio postremi ordinis in literarum græcarum grammatica auditor idoneus sis: & tamen principem ordinem ducendum postulabis? Tu vixdum duorum scalmorum naviculam in portu regeres: in Euxino ponto Argonautarū navim gubernandam suscipies? O' hominē nimiùm ingenii dexteritati confidentem! At nequaquam Regii professores rudem mathematicæ discipulum, sed confirmatū doctorem postulant. Neque verò candidate noster, apud Cardinalem dexteritas tua, opinor, ita per tuos testes ac laudatores celebrata est. Quare P. C. revocate discipulum istum, & in infima mathematicæ scholæ subsellia amandate: neque tres menses, sed tres annos, imò totum quinquennium è mathematicis Pythagoræ legibus ad mathemata perdiscendum præscribite: si tamen possit ullū quinquenniū satisfacere. Quàobrem cùm mathematicarum scientiarum, & græcarum literarum ignorantiam jactes, jactato quantum voles, istam ingenii dexteritatem: nunquam ingenio cuiquam dextero persuadebis, te regiam philosophiæ & mathematicę professionem tueri posse. Hæc P. C. nostra sunt contra candidatum nostrum argumenta, quibus indignum regia cathedra esse convincimus. Jam, si placet, quæ ipse pro seipso attulerit, consideremus. Recita igitur, philosophe idem & mathematice, recita nobis quę nudiustertius ausus es, audiente Senatu, dicere: quamobrem te duplici professione, philosophiæ altera, altera mathematicæ dignum crederemus. Hæc partim ē tuis laudibus, partim è contumeliis in nos effusis tibi deprompta esse video: Tuas igitur laudes à te ipso primùm, & ex tuo ore audiamus. tametsi gymnicorum ludorum præcones (ut ait Tullius) multò verecundiores esse solēt, qui cùm cæteris coronas imposuerūt victoribus, eorumque nomina, magna voce pronunciarunt: cùm ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium præconē adhibent, ne sua voce ipsi se victores prædicent. Quapropter tuarum laudū laus ista primùm fuerit: Verùm perge, recita, laudum tuarum præco, primo loco primam. Dampestra Cosellus Siculus, facto professionis mathematicę naufragio, in doctrinę & eruditionis tuę portum, singulari quodam vento, delatus est: tibique (ut ais) cathedra mathematica cessit. Hic non inquiro, P. C. severiùs, quanti mercator Siculus reliquam è tempestate tabulam homini Gallo ante illum diem ignoto, Siculę prę sertim linguę ignaro, mathematicas etiam merces ignoranti: non quęro (inquam) quanti tabulam istam addixerit. tātùm dico, exemplum novum

&

& ante hunc diem in collegio regio inauditum, cessione regios professores fieri. Multò verò insolentius, ut qui cederet, veredariis & dispositis equis, tanquam Pegasis, Lutetia Bojos usq;, quadringenta pené millia, magno labore, magna pecuniæ temporisq; jactura, volarit & revolarit: ut homini ignoto, mathematum ignaro, regium mathematicæ professionis stipendium gratis donaret. Sed tamē ista cessio, mōstri quidnam alit? Dampestra philosophiā nunquam professus est, Dampestræ successor mathematicam scholam nunquam ingressus est: & tamen ille cedit philosophiæ: hic succedit mathematicæ. Etenim P.C. ingenium candidati nostri diligenter hîc attēdite. Philosophica professio vacua nulla est: mathematica cathedra sola professorem desiderat. candidatus noster æstuabat immodico regiæ professionis desiderio: in mathematicis nihil didicerat: neque mathematico nomine mathematicam professionem tueri poterat. Itaque cum mercatore illo Siculo, de nescio qua philosophiæ & mathematicæ permiscenda purpura pactū videlicet intervenit, ut philosophiæ colore, mathematica induceretur: atq; hac pactione, clarissima lux Academiæ extingueretur. At moneo, & contenta voce, quod jam monui, iterumq; iterumq; moneho, in regio collegio philosophiæ cathedram nullam vacuam esse, sed mathematicam solùm. At (inquis) Regis liberalitas restringenda nobis naquaquam est, quin possit & veteres professiones abolere, & novas instituere. Enimverò regiæ voluntatis interpres, quid ais? quis dubitat de summa Regis & potestate & magnificentia? Equidem valdè spero brevi futurū, ut ejus immortali gloria professiones non solùm à majoribus ipsius institutæ retineantur & ornentur, sed reliquarum etiam disciplinarum novæ constituantur: tota denique Academia Regiæ majestatis beneficentia omnibus partibus splendescat. Verùm Rex ipse voluntatem suam rescripto suo testatam & consignatam tibi tradidit: cùm nominatim Dampestræ cessionem eo ipso incluserit. Quare cùm jus ambitionis tuæ ex ista cessione nascatur, eaq; nomine philosophiæ falsa sit, neque potuerit Dampestra cedere quod non habuerit: quid aliud cessione ista arguitur, quàm Regi Christianissimo fraudē per te factam esse? neque te Regis voluntate, sed dolo tuo malo, philosophiæ professorem nominatum esse? Hoc igitur meditare, vel mensem si voles integrum, ut postea gloriosè mentiri possis, te ex tempore ineptias istas respondisse: hoc, inquam, meditare, ut probes regia voluntate mathematicam professionem extingui, ut sophisticæ magister cōstituare. Quapropter P. C. considerate notas cessionis Dampestrinæ, & quod inde argumentum sit, ut mathematicus noster vobis persuadeat, se philosophicam & mathematicam professionem meruisse. Sed quid est, quod hic tam philosophus, quàm mathematicus, cupiditatis explendæ caussâ non comminiscatur? P. Ramus factus est professor in locum Caligni professoris Hebræi. Falsum (inquam) & impudens commentum est: Nam cùm P. Ramus contenderet artium liberalium veritatem cum usu & utilitate conjungendam esse, imò definiendam metiendamq;: professor ordinarius delectus est: hujus enim professionis gratiâ professor à Lotharingo Cardinale Henrico Regi nominatus est. Valdèque adhuc omnibus modis contendit in omnium artium ingenuarum cognitione & usu, ut utrumq; præstaret. Atque ista quidem professio nostra nova quidem illa fuit, sed voluntate judicioq; Regis instituta, & Regiis literis amplissimè & clarissimè testata, ne impudētia mathematici nostri fraudem suam hoc bello rectorio tectam esse arbitretur. Sed Dampestrinam cessionem missam facio, ad laudes alias venio. Fuit candidatus noster, Procurator nationis Picardicæ, Rector Academiæ, primus in Licentiatu doctor Medicinæ. Verùm (inquam) ista Dampestrinæ cessioni congruunt, & argumenta sunt dispendii cujusdam comitialis, non regia cathedra digni candidati. quanti enim merces istæ in Academiæ nundinis væneant, nundinatores ipsi reputanto. Quare successor es Dampestræ, Procurator, Rector, primus doctor: singula hæc sunto. Ergo regia mathematicæ cathedra tibi debetur? id verò valdè vehemēterq; pernego. Tertium caput laudum tuarum

tuarum fuit in summo quæstu, quē docenda juventute duos & viginti annos majorem privatus, & majore discipulorum frequentia fecisti, quàm si regius professor fuisses. Verum est: Gorgias nempe Platonicus factus es. Gorgias enim, P. C. ut constat é Platone & Cicerone, infatuanda Græciæ juventute tantum auri collegerat, ut statuam sibi in Apollinis templo non inauratam, sed auream poneret. Expectemus igitur propediem Gorgię mathematici statuā, fateamurq; ejus unius philosophia & mathematica victos esse Gorgias, Thrasymachos, Protagoras. Sed præclaris virtutibus tuis veluti palmarium accessit Lotharingi Cardinalis approbatio. Hic testis (ut ais) hic elector & author singularis doctrinæ tuæ, regiamq; duplicis professionis cathedram meritæ. Itaque hunc nobis iratum facis, quia regii collegii Decanum me nomino, cùm Cardinalis sese Decanum collegii solum esse prædicet, molesteq; ferat, novos professores à nobis in examen publicum vocari. Eho dum, vir frugi ac modeste, Cardinalis, regius professor fiet? P. Rami canos in regia professiōe & annos sibi sumet? Hoc enim diuturnissimo regiæ professionis labore, Decanus regii collegii adhuc definitus est. Sic Orontius primus, sic Strazelius secundus, sic Gallandius tertius, sic Hamelius quartus Decani fuerunt. Siccine veró summi viri auribus insidiari, siccine dignitati illudere impuné licuerit? Etenim (Procurator Picardiæ) laus est é Cardinalis laudibus una singularis, examen publicum de professiōe mathematica instituere, eiq; præesse, & é candidatis præstantissimū regi nominare: Io. Pæna hac de re testis sempiternus erit. Quæ cùm ita sint, tu ad examen publicum recusandum, id est, ad tuam in mathematicis ignorantiam demonstrandum, Cardinalem authorem appellabis? Equidem prævaricationem istam spero tibi eo pretio futuram, quo merita sit. Scripsi enim ad Cardinalem: ut intelligas, quid sit tam nequiter summorum virorum nominibus abuti. At per Deum immortalem, animadverte atque attende, quæ de tuo isto fuco dicam. Cardinales, Reges, Imperatores, &, si quid majus hîc esse arbitraris, Pontifices, te variis beneficiorum titulis exornare possunt; Aristotelē nemo, regia philosophiæ & mathematicæ professionis cathedra te dignum potest efficere. De Equitibus & Comitibus bullatis nunquámne inaudisti? Aristotelem & Archimedem fictum nūquámne vidisti? Cogita igitur te isto argumento bullatum philosophum, te fictū mathematicum Parisiensis Academiæ futurum. Sed adhuc de tuis laudibus Logica fuit persuasionis tuæ, ad docendum, te regium & philosophiæ & mathematicæ professorem idoneum esse: reliqua persuasio versata est in maledictis in Pelerinum & Ramum conjectis. Pelerinum in philosophia peregrinum esse dixisti: hoc sale videlicet condire mathematicam tuam voluisti. At si philosophiam, sophisticam nominas: id tibi fortasse concedam: homo enim est probus & modestus, & ab impudentia longé remotus. Si philosophiam Aristotelis græcam intelligis, Pelerinus eam ipsam græcé interpretatur: tu veró Aristotelem, nisi in Latium peregrinatus esset, omnino non agnosceres: Itaque revera peregrinus es in Aristotelis philosophia. De me autem, prime Licentiate, quid tibi ad maledicendum reliquisti? Sinite P. C. perpetuam animi nostri adversus omnia maledicta constantiam, in isto procaculo Gorgiola retineri. Adversus contumelias doctorum quamlibet & eruditorum hominum, perpetuum tamen silentium juravi: nil Goveano, Gallandio, Perionio, Turnebo respondi: nil ingenii & doctrinæ per universam Germaniam principi Melanchthoni respondi, nil aliis Germanis, nil Italis nonnullis respondi: tātum abest, ut huic ardelioni quicquā respondere cupiam. Unum tamen est, quod præterire ab amicis ꝓhibeor: Habeo (inquit) domi adjutorem mathematici studii: id enim singulare maledictum primus medicinæ Licentiatus existimavit. Ego veró contumeliam accipiam, & agnoscam, & quantum potero, voce contendam, ut omnes exaudiant: Fateor P. C. vel potiús profiteor, adjutores tanti laboris mihi & adfuisse & adesse: sed longé alia lege atq; conditione, quàm cōviciator noster existimat. E doctis latineq; & græcé eruditis, Io. Pæna in primis mathematici studii nobis

adjutor

adjutor fuit: & adjumento nostro in regiam cathedram ascendit. Nobis deinde adjutor mathematici studii fuit adolescēs Fredericus Reisnerus Germanus, in mathematicis ita versatus, ut si candidatis de mathematica eruditione certātibus, victori præmium proponeretur: hic meo judicio, metā prius attingeret, quàm è carceribus Dampestrę successor egressus esset. Arnaldus Ossatus in philosophicis & mathematicis studiis adjutor nobis sæpe fuit: & hic te superiore æstate docuit, quid esset methodus: si tamen tantùm boni discere potuisti. hic tibi in philosophia & mathematica non solùm adjutor, sed preceptor esse posset: valdeq; contendam, ut uterque ingenio suo debitum fructum consequatur. Sed tamen ut adjumenti mathematici calumniam augeam, dico atq; confirmo, nullum esse in Academia Paris. mathematicis artibus eruditum, quem nō familiarem charumq; habeam: imò opificem in urbe nullum paulo ingeniosiorem, cujus officinam mechanicāq; totam non sæpe perscruter atque excutiam. Sed quid Parisienses adjutores commemoro? Nemo est in Britannia, Germania, Italia, mathematico studio excellens, quem non animo & literarū sermone adierim. Scripsi in Britanniam ad Acontium & Dium, in Germaniam ad Gesnerum & Camerarium, ad Hieronymum Vvolfium Augustanæ bibliothecæ præfectum: in Poloniam ad Rheticum: in Italiam Romam ad Commatidinum Fernesiæ bibliothecæ præfectū: Bononiam ad Angelum Pappium clarissimum juris civilis doctorem: Venetias ad Arnaldum Ferrerium curiæ Paris. Præsidem, & regium apud Venetos Legatum. ad hos (inquam) omnes de mathematicis libris, id est, de adjutoribus perscripsi. Sed in hoc maledicto, Dampestrine mathematice, valdè te humanitatis & historiæ veteris expertem esse demonstrasti: quid enim? homo doctissime, nunquàmne audieras Ciceroni in describenda philosophia Posidonium, Panætium, Diodorum, Zenonem, omnes denique omnium sectarum principes adfuisse? nunquàmne audieras Aristoteli (cujus pro mathematico doctore, latinus interpres esse vis) millia nescio quot adjutorum fuisse? Hæc gloria fuit Alexandri Magni, imperare ut piscatores, venatores, aucupes, omnes denique mortales, qui ullam naturalis historiæ partem nossent, ad Aristotelem magistrum deferrent. Quare contumelia ista nobis gloriosa est. Veruntamen de tot ac tantis à te contumeliis, nulla mihi atrocior visa est, quàm quòd contra te agerem: collegii tamen regii dignitas, quam evertere, extincta mathematum luce, contendis, actionis hujus personam necessariò nobis imposuit. Tu contrà præcipuum defensionis tuæ propugnaculum, in P. Rami nomine constituis: teq; speras apud simplices & idiotas propterea aliquid futurum, quia tibi P. Ramus oppositus est. Sed tamen pro illa mathematici adjumenti contumelia, magnam tibi gratiam debeo habeoq;, ideoq; referre cupio. Quapropter laudem P. C. conviciator noster à nobis pro cōtumelia audiet. Mathematicus noster judicio quāvis nullo, acri tamen est paratoq; ingenio, ut videtis, fingēdi quidlibet & comminiscēndi confidentia atque audacia velut armatus: verbis in suo artificio tā redundans, ut cùm de re nihil dicat, plurima idiotis tamen dicere videatur: vereq; illud dicam, si tātum operæ in Græcis literis, in artibus mathematicis posuisset, quātum temporis in Mathurinēsibus comitiis perdidit, hodie doctrina & judicio solidiore obfirmatus, inter primos mathematicæ professionis candidatos haberetur. Hac igitur Geometra noster, tibi laus pro contumelia fuerit. Quamobrem professor philosophię per tot annos tam celebris, tam quæstuosæ, recognosce tandem aliquando, philosophiā tuam valde sophisticam esse, quæ philosophum suum tam fatuis & alienis argumentis in tanto fortunæ famæq; judicio tueatur. Meruisti philosophicam & mathematicam cathedram, quia successor es Dampestræ. At Dampestra expulsus est, quia latinè nesciret, nec mathematicis satis instructus esset. Et tamen Siculus homo, popularis Archimedis fuit, & Græci sermonis vernacula consuetudine non ignarus. Mitto Dampestræ cessionem: tuam confessionem sequor. Palàm gloriaris te ἀναλφάβητον & ἀγεωμέτρητον esse, id est apertè te ipsum accusas, & in te tuis armis incurris. Procu-

Procuratio, Rectoratus, Doctoratus, in mathematica petitione argumenta sunt Gorgianæ Logicæ, aliena, inepta, fatua. At obliviosum me atque immemorem, P.C. summum candidati nostri præcipuumque firmamentum prætericram: Regium collegium, quoddam velut Athenis Prytaneū esse, ubi regio sumptu bene de re literaria meriti alūtur: ad eamque rem, merita illa sua cōmemoravit. Scilicet professores regii, canonici regii erūt: & ista requiens atque oni spe (ut hic palàm prædicas) professionem regiā tam cupidè appetivisti. Sic Dampestra sacerdotii cujusdam decimas sibi desponderat. At (inquam) non solùm canonicus, sed si lubet, in beato aliquo monasterio monachus esto: dummodò professor mathematicus regio collegio restituatur. Quamobrem P.C. alteram distributionis nostræ partem subduco contrahoque. Hactenus docuimus, hominem istum à philosophica & mathematica professione alienissimum & remotissimum, quia sua confessione sit ἀναλφάβητος & ἀγεωμέτρητος: nec ulla dexteritas ingenii tantam doctrinæ inopiam, tamque sinistram supplere possit. Respondi singularibus ejus argumentis, quæ nil nisi cæcam animi præcipitemque ambitionem demonstrant: pars distributionis altera reliqua est, de examine: ut doceam, etiamsi Græcam tum philosophiam, tum mathematicam luculenter & copiosè didicisset, tamē publico examine disciplinam ipsius probandam atque examinandam esse. At quoniam vereor, ne in superioribus ineptiis refellendis paulo prolixior fuerim, brevior & contractior hic ero: quid enim multis verbis opus est, ut doceam, in quæstione de doctrina & virtute, doctrinæ & virtutis probatione opus esse? Hi sunt mores Academiarum, hæ leges scholarum rectè & ex ordine conditarum: imò verò & leges hujus amplissimi nobilissimique Senatus: in quem si quis à Rege senator, vel Solone ac Lycurgo prudentior, Servio ac Scævola jurisperitior nominatus esset, tamen non priùs à vobis admitteretur, quàm Senatus examine sanctè severeque probatus esset atque exploratus. Herculea ista est virtutis via, doctis & probis facilis & jucunda, ignaris & improbis horribilis ac pertimescenda. At (inquiet candidatus noster) ista examinis severitas in nullo adhuc regio professore usurpata est. Verùm (inquam) nulla talis exempli indignitas adhuc in regio collegio cōtigerat, qualis in Dampestra & in Dampestræ successore apparuit. Itaque Senatus, ista Parisiensis Academiæ infamia permotus, in Dampestram S.C. decrevit: Recita igitur S.C. de examinando Dampestra.

Hoc igitur judicium vestrum est, P.C. æterna laude & commendatione celebrandum ac prædicandum. Quæ verò caussa vos in Dampestram commovit, eadem multò justiùs in Dampestræ successorem, modis omnibus in mathematica indoctiorem, commovere debeat. Dampestra nunquam confessus aut gloriatus est se ἀγεωμέτρητον esse. Sed quid ego vestram sapientiam vobis commemoro? Audiamus Christianissimum Regem vestræ sapientiæ vindicem atque assertorem: qui non solùm vestrum S.C. de Dampestra comprobavit, sed etiam mandavit, ut Dampestræ successor, & quilibet deinde regius quacunque in lingua aut scientia professor, antè ab omnibus reliquis professoribus examinaretur, quàm docendi caussa in regiam cathedram ascenderet. Recita igitur regis mandatum de examinando Dampestra & quolibet alio professore.

Quapropter P.C. animadvertite regium mandatum vestro S.C. expressum atque informatum: ut vestrum judicium Regis judicio probatum laudatumque sit: quàm sanctè, quàm severè Rex de Dampestra, deque post Dampestram futuris omnibus professoribus sanciat jubeatque, ne quisquam profiteri priùs incipiat, quàm publico examine probatus à reliquis professoribus & examinatus sit. Quare cùm publici civitatum & Academiarum mores, cùm S.C. cùm Regis mandatum de publico examine ita consentiant, quid potes, philosophiæ & mathematicæ professor, tergiversari, quid afferre, quid caussari, quamobrem sine examine in regiā cathedram ascendas? Quid verò? utrum de te etiam tam magnificè senties, quàm Athenienses de Xenocrate, aut Romani de Numidico Metello? Xenocratem enim testimonium dicentem Athenienses jurare pro-

bibuerunt: Metelli autem tabulas, iudices Romani aspicere noluerunt. An igitur admirabili Philosophiæ & Mathematicæ tuæ præstantia attonitus, sic te admiraris, ut duos singulares viros sui cives sunt admirati? Ideoque examinis quæstionem, tanquam in re manifestissima minimè necessariã, tam vehementer aversaris ac detestaris? Minimè verò, minimè (inquam) gentium, ista hominis de se tã incredibilis opinio est: ἀναλφάβητον autem & ἀγεωμέτρητον se confitetur esse: Quid ergo? quid habes argumenti, quamobrem examinari non debeas? P. Rami nomen antea tibi fuit magnæ persuasionis loco, ut te idoneũ professorem probares: nunc ais P. Ramum tibi capitalem inimicum esse, ab eoq; solo hoc examen in te primùm atq; unum flagitari, à quo in cæteros antea professores nullo modo flagitatum sit. Hęc igitur singula suis examinibus ponderemus. P. Ramus ubi inimicus est, ais. Quid igitur? tu confictarum inimicitiarum specie Capitolium incendas? ego ad restinguendum incendium non accurram? Tametsi unde tibi à me inimicitias istas cõminisci potuisti? Nec enim ullum unquam detrimentum à me accepisti: imò, etiam in hac caussa privatim ac fraternè, iterum atque iterum à me admonitus es, ut accederes ad professionem regiam regia via & regiis legibus definita. Sed tamen quæ confidentia tua est, dicere à me solo hoc primum examen comparari? Erras si me in collegio unum virum bonum constantemque arbitraris. Octo pari virtute professores, hoc examen postulant, eandemque actionem obsignatis tabulis persequuntur: supplex libellus senatui propositus, obsignata nomina continet. Et tamen ferreo ore affirmare audes, me solum adversarium esse. Profer igitur manus & signa collegarum meorum: ego falsitatem in tuis, veritatem in meis tabulis esse convincam. Sed fingendi quidlibet & comminiscendi, laus tuæ philosophiæ propria est. Non igitur è professoribus regiis ubi solus adversarius sum, sed octo tibi sunt adversarii. adversarii tibi sunt Euclides, Archimedes, Ptolemæus, & mathematici omnes, qui tibi una voce adversantur, clamantque ne literam quidem de suis monimentis ac scriptis tibi notam esse. adversarius est tibi Senatus, qui decrevit examen publicum in Dampestram, præ suo tamen successore in mathematicis eximium. adversarius est Rex Christianissimus, qui literis ad regios professores perscriptis, severè mandavit, ut Dampestra & Dampestræ successor, omnesque in perpetuum professores examinarentur. Neque verò ista de examine quæstio, à me nunc primùm excitata est: Etenim decimo abhinc anno in Pænam meum discipulum, examẽ istud à Carolo Lotharingo Cardinale postulavi, & impetravi. Deinde proximus post obitum Paschasii Hamelii, antequàm Dampestra nominatus esset, precibus meis adductus Io. Monlucius Valentinorum Episcopus, pro sua in liberales artes liberalitate, ad Regem de publico examine perscripserat: cõsecutæ eodem tempore ad Cardinalem Castellonium, & Cancellarium eadẽ de re nostrę etiam literæ. Dampestra interim sic intromissus in cathedram, & sic ejectus ut dixi, Regi regii mandati caussam dedit. Sed ais alios à me ad examen appellatos non esse, fateor: quia nunc primum Decanus sum: neque Rex antea examen imperaverat, neque dùm quicquam simile tantæ, tamque impudentis insolentiæ in quoquam professore contigerat. Dampestræ & Dampestrini successoris incredibilis amẽtia sempiternam, ut spes est, examinis legem faciet. Quapropter nulla de examine contra te singularis controversia tibi per me modò creata est. Itaque P. C. omnia candidati nostri fundamenta, veritatis inania, falsitatis plena cernitis. Sed tamen à nobis paulo liberiùs velut objurgatus, qua fronte examinis immunitatem sibi tam insolenter arrogaret, pudore nescio quo, licet insolito, tamen leviter aspersus est. Theses physicas è latino Aristotele se positurum esse dixit, de quibus in utramque partem disputaretur. O' conditionem æquam, & à professoribus regiis minimè repudiandam! Theses tu physicas de latino peregrinoq; Aristotele in mathematicæ professionis argumentum statues, nobisque invitis ac reclamantibus pro Euclide Aristotelem obtrudes? imò verò theses in utramque partem disputabiles afferes? At Geo-

metra

metra noſter, hic verò te tandẽ non verbo, ſed reipſa ac veritate, *ἀγεωμέτρητον* videri voluiſti. Meditaris hoc tẽpore ſcholas in vico Straminis, ubi argumentando ſophiſtice, & clamando, ſtrepitu pedum, plauſu manuum, Platoni & Ariſtoteli, ſi contra te diſſererent, pudorem incuteres. At miſerum te, qui mathematicam ſcholam nunquã es ingreſſus: omnia in Pythagoreo iſto examine diſsimilia ſunt, Euclides, Archimedes, cæteriq; mathematici, deinde abacus & creta tibi proponentur ad numerorum logiſmos concludendum: regula & circinus ad figuras in planis alias, alias in ſolidis deſcribẽdum. Examinatores tui hic animos duntaxat oculatos habebunt: linguæ omnes mutæ erunt. Nihil hîc eſt in utramque partem diſputabile: omnia ſunt in unam & neceſſariam veritatem docenda, agenda, demonſtranda. Tuum illud è vico Straminum, tuum (inquam) regnum illud hîc perierit: nihil hîc, Sic argumentor, Sic argumentamini, perſonabit: nullus erit manuum plauſus, nullus ſtrepitus pedum: Pythagoreum denique ſilentium erit. At quis me (inquit) examinabit? iniquum eſt ab adverſariis examinari. Imò verò ab amicis ſuſpectum & inſidioſum. Sed erras, diſcipule matheſeos, multi præter regios profeſſores (à quibus Rex nominatim te examinari jubet) multi (inquam) in mathematicis eruditi te examinabũt: imò verò vel indocti opifices examinabunt. Etenim quoniam ſentio novum tibi videri & inauditum, quomodo ab indoctis de doctrina judicium fieri poſſit, docebo te, quod nunquam didiciſti, de bonis artificibus idẽ eſſe doctorum & indoctorum judiciũ. Quomodo populus magiſtratum eliget, cùm ſit imperitus legum? quomodo populus oratorem diſcernet, cùm ſit ignarus rerum? Imò verò, reſpondet Ariſtoteles in Politicis, & Tullius in Claris oratoribus, doctorum & indoctorum hîc erit idem judicium. Doctus ex cauſsis, indoctus ex effectis & experimentis: ille ſapientiùs, hic certiùs judicabit. Scit pacem domi civibus & juſtitiam adminiſtrare, hoſtes bello propellere à finibus & reprimere: itaq; dignus eſt magiſtratu & imperio. Hæc vox eſt imperiti populi de bono principe. Docet, delectat, movet: ergo bonus orator eſt. hæc vox eſt ignari populi de bono oratore. Alia autem ex intimis cauſsis eruditorum & ſapientum hominum oratio eſt. Ita cùm tibi calculus aliquis, aut diagramma proponetur, imperiti demonſtrationes lineares neſcient: at paralogiſmum mercator deprehẽdet: triangulum pro quadrato, aut cubum pro cono, cylindrum pro ſphera nullus mechanicus accipiet. Quapropter illi omnes examinatores tui futuri ſunt: ſed in primis ſeveri graveſque judices erunt ſelecti à Senatu Senatores, patronique regii, pro ſumma in omnibus doctrinis facultate ac ſcientia. Noli igitur dubitare, quin tu plurimos & juſtiſsimos mathematicæ tuæ teſtes, examinatores, judices ſis habiturus. Quæ cùm ita ſint, amice mi, cogita jam animo æquo pacatoque, quos in ſcopulos irrueris, quas in ſyrtes diſjectus ſis. Duos & viginti annos Ariſtotelis philoſophiam profeſſus es: & tam longo tempore nihil à tanto philoſopho diſcere potuiſti, quod verum, quod ſolidum, quod cauſſæ tuæ cõſentaneum eſſet? Philoſophus ille, oceanus eſt omnium artium, ab adjutoribus illis plerumque potiùs collectarum, quàm philoſophico judicio æſtimatarum.

Sunt bona, ſunt mala, ſunt mediocria quædam;
Quæ legis hic: aliter non fit Avite, liber.

In tanta rerũ varietate, ſophiſticam præcipuè ingenio tuo congruẽtem adamaſti. Atqui ſophiſtica, eſt magiſtra fallaciæ, mendacii, impudentiæ, temeritatis, arrogantiæ, levitatis, nequitiæ. Huic magiſtræ cùm te in diſciplinam tradidiſſes, ab ea didiciſti magnificentiùs de te ſentire, laudes tuas intemperantiùs extollere, faſtidire majores tuos atque contemnere; falſa & abſurda pro veris & congruentibus comminiſci, auribus hominum quantumlibet magnorum ad quæſtum inſidiari. nullam curationem, nullam provinciam, nullam adminiſtrationem, quæ modò lucri ſpeciẽ præ ſe ferret, nõ tentare atq; aggredi: utrùm rectè atque ex ordine, conſilio providere; induſtria obire, eventu ſuſtinere poſſes; nihil unquam laboraſti: Quidlibet in ſpecie quadam inani atq; pompa fallaci ſitum arbitraris: denique ſophiſticæ omnia ſubjecta eſſe. At jam potes, vel periculi præſentis exemplo, ta-

lis Logicæ fallaciam atque impoſturam percipere. Redi igitur ad te tandem aliquando, & deſerta illa bonorum ingeniorum pernicie, confer te in ſcholam græcarum literarum, ſolidioris Logicæ, mathematicarum diſciplinarum: tum verum veræ doctrinæ guſtum habebis: teque antea ſophiſticis nebulis miſeré turpiterque deceptum fuiſſe ſenties. Poſtremó conſcientiam teſtem adhibe, ſi modó rectæ cōſcientiæ ſcintillam ullam cum tali ſophiſtica retinere potes, quàm gravis, quamque acerba accuſatio tibi abs te ipſo futura ſit. Ego mathematicam ſcientiam, id eſt, clariſsimam liberalium artium lucem extinguere cōtendo, ut ſophiſticam, id eſt, caliginem omnis eruditionis ac doctrinæ publicis ſtudiis offundam? in regiam ſcholam ſic ingredi cogito, ut adventu meo fundamenta diruam? in regiæ profeſsionis collegium ita cooptari cupio, ut primariam profeſsionem é medio tollam? perniciés denique peſtisq; ampliſsimo collegio adveniam? Hic, inquam, conſcientiam teſtē adhibe, & tacitum illud mentis ſecretum conſule, deſines cæca cupiditate regio collegio inſidiari, exitium mathematicis diſciplinis machinari. Audies igitur hæc ab adverſario (ut ais) tuo: ut autem res eſt, amico, & ſalutaria conſulenti. Sed enim, ut é vultu hominis conjicio.

Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte,
Reſpuit, atq; odio verba monentis habet.

Quamobrem P.C. ad vos convertor; & dicendi finem facio. Repetite igitur animis, obſecro, ac recolligite ſumma rerum capita. Diſſerui hominem iſtum á regia philoſophiæ & mathematicæ profeſsionis cathedra alieniſsimum eſſe, quia græcas literas, quia mathematicas artes ignorare ſe confitetur: cúm utraque cognitio in philoſopho requiratur: & tamen philoſophicam cathedram nullam eſſe vacuam: ſolum mathematicum profeſſorem hoc tempore deſiderari. neque ſophiſticæ ullius ingenii jactantiæ tantam profeſsionē proſtituendam atque objiciendam eſſe: neque veró cōtrà quicquam facere, quód Dampeſtræ ſucceſſor fuerit Procurator, Rector, primus Licentiatus, cæteraque ſophiſmata his affinia. Repetite deinde ac recolligite, quæ de examine tractata ſunt, virtutis viam eſſe, veſtigiis Academiarum tritam, exemplis Senatus illuſtratam, S. C. in regium collegium patefactam, Regis mandato munitam atque obfirmatam. falſam eſſe recuſandi examinis calumniam, quód nunc primum á me ſolo in iſtum comparetur, cúm decem antè annis, in diſcipulos meos ſit á me comparatum, poſtulatum: deinde generaliter in omnes ante Dampeſtram nominatum, poſteaq; in Dampeſtram uſurpatum. Denique defenſionis univerſæ argumenta á philoſopho & mathematico noſtro ejuſmodi omnia fuerunt, eruntque in poſterum: neque aliud, ſi diligenter attenderitis, ab homine audietis, quám contumelias in P. Ramum é veteribus maledictorum commentariis undique collectas: De re, nihil niſi falſum aut alienum audietis. Hic, inquam, de futura candidati noſtri reſponſione vaticinari vobis poſſum. Hodierno die nugabitur vobis eaſdem nugas, quas nudiuſtertius nugatus eſt: id enim ſolum didicit, ac per duos & viginti annos exercuit: quid autem mathematica ſit, quas partes, quos uſus habeat, qua denique de cauſſa mathematicus profeſſor eſſe debeat, nullum verbum faciet: tantum de Regis poteſtate, de Cardinalis authoritate, de profeſsionum confuſione, de P. Ramo quidlibet audaciſsimé mentietur: hæ ſiquidem nebulonis inſolentiſsimi nebulæ futuræ ſunt: nullum, inquam, mathematicæ profeſsionis ſpecimen, nullam problematis cujuſquam fabricam, nullam Geometricæ demonſtrationis ſpeciem á mathematicæ profeſsionis peritore audietis. At mathematicus profeſſor eſſe vis. Quid ita? Cauſſam igitur iſtam per Deum immortalem nobis dicito: mitte nugas, mitte nebulas, quibus mortales omnes ſuperas, quibuſque regius non mathematicus, ſed nugator & nebulo jure meritiſsimo potes eſſe: mitte mendacia quæ nimium pro illa dexteritate ingenii adhuc adamaſti: mathemata quorum ſector eſſe potes, non doctor, aliquando cogitato: diem ſi voles in mathematica demonſtranda, agenda, exornanda conſumito. Hic tot annorum (quos tam ſæpe nominaſti) ſtudium jactato & oſtentato. Hoc enim inſtituti judicii ſolum pro-

lum proprium est, Euclides tibi prima actione à nobis propositus est, en iterum proponitur, esto in hoc authore, vel potius in hujus authoris elemento unico demonstrando confidens & audax. Hic mores tuos veritati & utilitati professionis mathematicæ conjunctos probabo & laudabo. At Euclidem recusasti, & recusabis, neque quicquam ad regiæ professionis caussam respondebis. Hæc vaticinatio nostra de te deque tua mathematica verax erit. Quapropter P.C. considerate animis Academiam sedibus suis avulsam, in Senatum venisse: mathematicas musas, Arithmeticam, Geometriam, & cæteras illas sapientiæ comites & socias supplices vobis esse: ne patiamini extingui clarissimum Academiæ lumen: quod futurum sit, si mathematica professio homini mathematum imperito permittatur, vel in alienam philosophiæ nescio cujus speciem malitiosé alteretur. ponite ante oculos Parisiensis Academię amplitudinem: qui concursus undique in eam ex omnibus nationibus & populis fiant, ad excellentes professores auscultandum: tot igitur voces, tot linguas (si per vos mathematicæ professionis dignitas sarta tectaq; servetur) vestræ æquitatis ac sapientiæ præcones existimate: examen de mathematico doctore decernite: vestrum de Dampestra S. C. in Dampestræ successorem retinete: ad Regis mandatum de utroque & quolibet in posterum professore examinando, vestrum judicium adjungite: regii deniq; collegii statum confirmate & constituite.

DIXI.

P. RAMI ORATIO, DE LEGATIONE.

P. RAMVS LECTORI S.

DIXI in concione populi nostri, hanc orationem, & ædidi, ut testis esset nõ solùm nostris hominib' diligẽtiæ nostræ, sed Francis, adeoq; exteris populis omnibus, quàm benignos, quamq; liberales principes haberemus. Vale Lutetiæ Parisiorum, è Prælleo nostro, 10. Cal. Iul. 1557.

P. RAMI, DE LEGATIONE ORATIO.

EQUIDEM nõ dubito, AUDITORES, quin celebritate comitiorum Maturinensium, publicæ supplicationis concione, ipsa denique rerum fama, studiosè propositum & accuratè partibus omnibus explicatũ sit, quicquid vobis de caussa Universitatis proponi explicariq; possit: Attamen in hac Regii beneficii gratulatione & lætitia, ne fortè turpe sit, cæteros omnes gratiis agendis ac celebrandis exultare, unum me Universitatis & Regis alumnũ, tacere: cupio pro mea quoque parte, Regis optimi tantam erga nos magnificentiam notam, testatam, claram relinquere. Ab initio igitur summam repetam.

— Longa est (inquit ille) injuria, longæ
Ambages, sed summa sequar fastigia rerum.

Ad septimũ Calẽdas Iunias, cùm publicis Universitatis sententiis, vel potiùs votis, ad Regẽ Legati proficiscerẽtur Io. Salignacus Theologus, Claudius Doderius jurecõsultus, Philippus Alenus Medicus, Adrian' Turnebus, & Petrus Ramus, uterq; professor Regius, nolite tacitis animis quærere, qua solicitudine singuli de publicæ calamitatis allevatione cogitarint, quo sermonis aditu, Regis ira tam gravis, indignatioq; subiri, qua lenitate orationis, incensi principũ animi restingui, quibus omnino modis tãta cõflatæ invidię moles sustineri posset: nihil tã mœstũ, tã solicitũ, tamq; exercitũ fuit. Itaq; ut primùm Ferã Tardenorũ, unde Rex nõdũ discesserat, pvenim', ad regiã unà oẽs è vestigio cõtẽdim'. Primus nobis bonæ spei port', Carolus Lotharing' Cardinalis fuit: q simulatq; Legatos Universitatis adesse didicit, cæteris reb' omissis, nihil pri' habuit, quàm ut literas eorum mãdataq; cognosceret. Salignac' igit legationis princeps, & qdẽ singulari rarę cujusdã doctrinę & virtutis gratiâ atque authoritate princeps, exposuit, cuj' tẽpestatis calamitatẽ Parisiẽsis Universitas ptulisset: de novis ædificiis, quib' Clericorũ cãpus usurparet, de rixa inde orta, de homicidio scholasticorum, de impunitate homicidarũ, de motu cõsecuto, de incẽdio, de supplicio, de vinctis, de dãnatis: deniq; clara disertaq; voce recitavit, quæ literis vestris cõtinebãt, de magna in Bellocassios acerbitate: Tũ Doderi' juriscõsultus, majorẽ etiã & inhumaniorẽ in Narbonẽses duritiã è literis itẽ vestris recitavit: cæteriq; Legati egregia volũtate caussã publicã egerũt, valdeq; contenderũt, ut captis & dãnatis, neq; dũ supplicio affectis, ignosceret, aliisq; in posterũ judicib', scholasticorũ caussa disceptaret. Etenim longè alios in vindicãda cõservãdaq; Universitate Reges nostros semp fuisse. Monachi Germanici scholasticos duos quondã simili publici prati cõmotione interemẽre: at judicio Regio, ptin' è monachorũ bonis sacella interfectis erecta, perpetuoq; reditu dotata: duarũ parœciarũ, alterius Divorũ Cosmę & Damiani, alterius Divi Andreæ, collatio iis erepta & Universitati attributa: oẽs cœnobii fenestræ, quæ spectarẽt in Clericorũ campũ, clausæ & obductæ. In publica ad Divam Catharinã supplicatione, scholasticus à Caroli Savosiani eqtis pueris & famulis interẽptus est: Quid est cõsecutũ? Regio judicio Savosianus ipse exilii caussã solũ vertit: dom' ej' diruta. Quid de Prætore Parisiẽsi nostræ loquunt historiæ? Anno 1303. scholasticũ præcipiti judicio suspendit. At maturo Regioq; judicio, suspẽsum ore osculari, patibuliq; laqueo

queo eximere, ſceleriſq; veniã à Pôtifice petere coactus eſt. Anno iterũ 1408. prætor ali⁹ alios ſcholaſticos duos ſimili temeritate dãnavit: at damnatorũ ora ſimiliter oſculat⁹, & cadavera patibuli laqueo exẽpta, pullatus cũ lictoribus itẽ ſuis pullatis ad ſepulcbri monimẽtũ ꝓſecutus, magiſtratu deniq; abdicat⁹ eſt. Hãc igit̃ Regiã in cõſervanda Univerſitate æquitatem, Legati oẽs poſtulavêre. Ac quoniã certarũ rerũ cõmentarios ab Univerſitate acceperã, Cardinalẽ rogavi, ne moleſtũ eſſet, eorũ quoq; ſententiã attẽdere. Quod cùm benevolè annuiſſet, capita duo propoſui, unum de Sena tuſconſulto, alterum de Regia edicto.

ENIMVERO (inquã) Cardinalis, Senatuſcõſulto borã à meridie ſexta, gymnaſiorũ portæ claudũtur, ne quiſquã poſt tempus illud exeat: Feneſtræ inferiores, quæ proſpectũ in publicã viam habeãt, gypſantur: Arma ſcholaſticorũ omnia in baſilicã cõportantur: Publicæ profeſſiones prohibẽtur: Itaq; gymnaſiũ, carcer obſcurus & teter erit, non literarũ ludus: peſtemq; miſeris ſcholaſticis ſic incluſis accidere neceſſe eſt, aut univerſitatem, fugatis ſcholaſticis, vaſtitatẽ & ſolitudinẽ fieri. Arma verò eripi, quid aliud eſt, quàm ſcholaſticos, id eſt, quietis & pacis alũnos, hoſtes judicari? libidiniq; latronum, quorũ locus hic feraciſsimus eſt, inermium ſcholaſticorũ cervices objectari? Gratum quidẽ omnibus & ſalutare fuerat vetus illud Senatuſconſultũ, quo ſingulorũ gymnaſiorũ magiſtri, arma domeſticorũ ſuorũ cuſtodire, & cùm opus eſſe intelligerẽt, reddere jubebantur. At Regias & publicas ꝓfeſsiones ad ſcholaſticos coërcendũ, ꝓhiberi, cujuſnam (bone Deus) tẽporis aut argumenti eſt? Majorum patrumq; noſtrorũ memoria longè aliter factũ audivimus (ut ad injurias ſcholaſticis factas ulciſcendũ, magiſtratus ac principes inducerentur) publicas ꝓfeſsiones, ſacras etiã conciones, ſcholaſticorũ luctu ac dolore intermiſſas fuiſſe: Quare cõtrà etiam univerſi poſtulam⁹, ut quoniã pacis & otii cauſſas ſequimur, profeſsiones publicæ reſtituãtur: ſcholaſticiq;, potiùs diſciplinarum ſuarũ libris & ſtudiis occupẽtur, quàm detracta honeſtæ occupationis materia, ad res alias irritentur: modiſq; omnibus Regẽ obteſtamur, ut Senatus alioqui ꝑ ſe facilis erga nos & benignus, tam triſtis animadverſio ſeveritaſq; remittatur. Ergo id de Senatuſcõſulto: Regium edictũ de Clericorum campo, de ſcholaſticis exteris, deq; urbanis, ſi culpa noſtra factũ ſit, nonminùs deprecandum eſt. Etenim hoc edicto, campus Clericorum, Clericis ipſis adimitur, ejuſq; aditu fructuq; Univerſitas tanquã ſeditioſa ꝓhibet. At, Cardinalis, non ſi quid ſeditioſè paucorum amentia factũ eſſet, ideo Rectoris, quatuor facultatũ, collegiorum, gymnaſiarchorũ, cujuſq; nationis magiſtrorum, id eſt, Univerſitatis cõſilio, volũtate, authoritate factum eſſet: Diligentia major in continẽda juventute adhiberi nulla potuit, quàm Univerſitas adhibuit. Si cujuſquã noſtrũm officium hac in re deſideretur, nullã neq; culpã, neq; pœnã deprecamur. Quamobrem, Univerſitas Chriſtianiſsimũ Regem vehementer orat & obſecrat, ne tanquam ſeditioſa, rebellis, atque erga Regem patremque ſuum ingrata ſceleratequeſ impia judicetur. Univerſitas à Carolo Magno cõditore ſuo campũ hunc accepiſſe memoratur, ſpatio longo latoque ab inſula Maquerella ſecundùm Sequanæ ripam ad hortos Nigellæ, muroſq; urbis & Franciſcanorum portam, D. Germani macellum & cœnobium, indeque à Divi Martini Hordeacei ſacello rectã ad eandem inſulam comprehenſum ac definitum: campum (inquam) regia intercurrẽte via diviſum, unde major minuſque pratum vulgo nominatum eſt. Minus pratum, ædificiis multis & magnificis frequentatum eſt & conſtructum, quæ ditui, durum acerbumq; videtetur: Itaque Univerſitas poſtulat, ut annui tot ædificiorum reditus, qui à paucis & privatis hominibus ſunt occupati, publicis quatuor facultatũ, Theologiæ, juriſprudentiæ, Medicinæ, liberalium artiũ profeſſoribus attribuantur: pauca verò ædificia, quæ nõ multis abhinc annis in majore prato locata ſunt, tollantur, campuſq; liber & vacuus, ut octingentos ferè annos anteà fuerat, liberali & honeſtæ corporis exercitationi, juvenumq; ludo relinquatur. Nec verò jam audiendi, qui jactant, pratũ minus à nobis ipſis venditũ, valdè iniqua conditione ab emptoribus repeti: majus autem, longè aliis finibus eſſe definitum.

Malè verò sit, istis mercatoribus, qui tam mala improbaque fide Rempub. & vendunt & emunt. At ego nunquam vendidi, neq; quisquam tam impudens invenietur, qui se nundinationis hujus fateatur esse cōsciū. An verò templū urbis, an Regis palatiū civis quisquā vendere ullo jure aut emere poterit? Quare ista mercaturæ turpitudo infamiaq; sileatur. Ac de recentibus terminis quod affertur per datus judices constitutum, universitatis intercessio refellit, quæ tū facta est: sed intercessor à judicibus istis aut in carcerem conjectus est, quod Tornæsio Iurisconsulto accidisse meminimus: aut irrisus & contemptus, ut inter cæteros Ruellius Theologus Rhemensium gymnasiarchus. Quamobrē cùm neq; seditio, neq; vendino facta sit, contraq; novos terminos intercessio sublata sit, Universitas, Clericorum campum à Regibus olim datum & adhuc conservatum, sibi restitui postulat: ut minoris prati reditus, publicis quatuor facultatum professoribus adjudicentur, majoris ædificia tollantur. Id nimirum Philippi quinti, Regis anno 1317. judicium fuit, ut Clericorum pratum neq; sordibus fœdaretur, nec à pecore compasceretur: ut scholastici honestè valeât (sicut ipse loquitur) in eo spatiari. Iudiciū (inquam) illud regium fuit: judicium non solùm regium, sed etiā philosophicum: Quid enim aliud est quod Aristoteles cum Platone de civitate philosophatur, cùm pulcherrimum civitatis ac celeberrimum locum diis attribuisset, secundū deinde magistratuum principumq; civitatis palatio? Huic loco (ait) forum tali structura atq; ornatu subjiciatur, quale in Thessalia, quod Liberum vocant, emptionum vēditionumq; sordibus mundum & purum: nec eò vel opifices, vel agricolæ, vel hujus generis homines accedāt, nisi à magistratibus evocati: Qui locus gratissimus est futurus, si fuerint in eo puerorum gymnasia cōstituta: Est enim hic urbis ornatus pro ætatibus distinguendus: & adolescētium ludis, magistratus quidam interesse debent: magistratuum enim ante oculos versantiū præsentia, verum pudorē, & ingenuam verecundiam gignit. Talis fuit Romæ imprimis campus Martius. Quare regium illud judicium, philosophicum etiam judicium, Romanum etiam judicium fuit: judicium adeò vel idiotis & imperitis à natura ipsa insitum & ingeneratum, ut nullus extra urbes vicus pagusq; sit sine campo, sine ulmo, sine aliqua denique herba atq; umbra publica, ubi juventus ludat & exerceatur. Universitas igitur in orbis terrarū præstantissima bonis ingeniis, nobilissimaque civitate, unicum Clericorum campum retinere non poterit? Sentimus verò annos jam ferè viginti, quid hac infami publici campi usurpatione, detrimenti mores publicè patiantur: pro uno campo, quot sphæristeria, non loca sphæræ, pilæq; palmariæ, quæ per se liberalis est & honesta, sed libidinosæ in totum diē, & propter insanas impensas damnosæ ignaviæ receptacula? quot popinas? quot lupanaria? quot lustra? quot juvētutis corruptelas ortas intelligimus? ut naturâ senectus avara morosaq; est, sic juventus effusa & libidinosa: Adhibe igitur effusioni libidiniq; frenum modumq;: sit juventuti quotidianis studiis fatigatæ, liber & publicus locus, ubi saltet, currat, luctetur, discum jaciat, cum æqualibus inambulet, colloquatur, de studiis animi gratiâ communicet. Ergo in hoc Clericorum campo non juvenes tantùm omnis ordinis ac generis, sed Theologos deposita toga, adeoq; gravitatis persona, nudato ad ludum expeditoq; corpore colludentes: hîc etiam civitatis magistratus, adeoq; Principes ac Reges nostros, oblectationis hujus fructum captātes, magna & honesta voluptate vidimus. Quapropter scholasticis germanas istas oblectationes redde, omnia illa corruptelarum genera sustuleris. Itaq; jam Universitas postulat, quoniam à primis Caroli Magni initiis, tantis tot gymnasiorū accessionibus aucta sit, ut nō solùm illum campum retineat, sed alterū tertiumq; ad Divorum Iacobi Victorisq; portas habeat: vix enim campus hic integer, postea cōditis gymnasiis Burgūdionum, Mignonicorum, Busseorum, Heduorum, Curonū, Damvilleorum, Sagiensium, Iustitianorum, Narbonensium, Bellocassiorum, Haricurianorum, Thesaurariorum, reliquorumq; ei regioni vicinorū, sufficit: nam si tanta multitudo in campum (ut nunc est) adeò angustum, è gymnasiis simul effun-

effundatur, corporibus ipsis campus pené totus contegetur: Alter igitur ad Divi Iacobi portam in Cartusianorum eremo, quæ latissimé extra ipsorum claustra diffunditur, designetur gymnasiis Sorbonicorum, Calvicorum, Octodenorum, Plessiacorum, Triquecticorum, Cameracensium, Lexoveorum, Choleticorum, Barbaranorum, Cœnomanorum, Rhemẽsium, Fortreticorum, Montanorum, reliquorumq; ad hãc portam spectantium: Tertius veró campus ad portam Divi Victoris, in Victorianorũ monachorum latissimo secundùm Sequanam agro, esto gymnasiis Nerviorum, Becodianorũ, Navarreorum, Longobardorum, Marchianorum, Laudunorum, Præleorum, Dormanorũ, Cardinalitiorum, Bonorum puerorum. Arebatum, Scenaîcorum, & cæterorum hujus clivi incolarum. Etenim hos agros Cartusianis & Victorianis Reges civesque sui virtutis ergô donavêre: Cartusiani itaq; & Victoriani conditores suos parte aliqua liberalitatis imitẽtur: Regibus civibusq; de tantis perceptis bonis particulã virtutis ergô reddant: Ac jam in hos publicos campos, æstivo post cœnam tempore, ut vetus Academiæ mos fuit, juventus à præceptoribus & magistris, reficiendi animi corporisq; gratiâ, legitimis diebus é gymnasiis suis educatur. Hic Regius campus erit purus sordibus & mundus, juventutis oblectationi donatus: hic philosophicum forum erit, honestis & liberalibus ludis consecratum: hic Martius campus erit: denique campus Elysius hic nobis erit, qualem elegãtissimus poëta beatis animis, superiorisque vitæ speciem referentibus ascripsit:

Devenêre locos lætos & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, sedesq; beatas:
Largior hic campos æther, & lumine vestit
Purpureo, solemq; suum, sua sydera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæstris:
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena:
Pars pedib' plaudũt choreas, et carmina dicũt.
Necnon Threïcius longa cum veste sacerdos,
Obloquitur numeris septẽ discrimina vocum:
Jamq; eadẽ digitis, jam pectine pulsat eburno.
Hic gen' antiquũ, Teucri pulcherrima proles,
Magnanimi herôes, nati melioribus annis,
Ilusq;, Assaracusq;, et Trojæ Dardan' author.

Ergo hæc poëtæ fabula, camporum nostrorum quandã imaginem ac similitudinem cõmonstrat. Enimveró si optare liceat, quod vix sperare tamen audeam; Universitati nõ solùm campos istos Elysios, sed fontes salubres & amœnos, unde olim (ut cõstat é reliquis tubis & euripis) in Cluniacenses ædes à Juliano derivati sunt, derivari jam deniq; per singula gymnasia, compitaq; diduci in primis optarem, ut potu, ideoq; etiã ex elixis carnibus, ipsarũq; jure, & subactis à fartore ac pistore farinis pastu salubriore, ut solo pavimentoq; perpetuis ac perennibus aquis mundiore, ut vitali etiã aëris spiritu propterea clementiore uteremur. Sed hæc omnia, de campis & fontibus leviora fortasse Universitati fuerint, quód ejus salus nequaquã in herbis & aquis, sed in literis & artibus, in virtutis & sapiẽtiæ studiis sita videatur. Quid igitur (inquies) his gravius superest? Omnes (inquam) exterarum gentiũ scholastici, intra quindecim dies regno excedere jubentur. Ac ex iis multi sunt Francorum nõ inimici, multi etiam socii ac fœderati, multi professores artium, nõnulli gymnasiorũ magistri, quidam jampridẽ inchoatis studiis in cursum Theologiæ, jurisprudentiæ, Medicinæ, Philosophiæ ingressi: alii in gymnasiis inclusi & gymnasiarchorũ potestati subditi: quos omnes ejici belli caussâ durum fuerit, cùm bella non literis & artibus, sed inimicis & hostibus indicãtur: nec Parisiensis Academia, Francorũ propria, sed universarum gentium communis schola putanda est. Itaq; tantam Universitatis plagã Deus avertat: Siqui suspecti sint, notentur: Si literis nuntiisq; machinari quicquã pergant, cõstringantur: Universitas nomẽ jusq; Universitatis sartum, tectũ, inviolatumq; tueatur. Sed (per Deum immortalem) quænam é reliquo edicto commiseratio deploratioque, Mecœnas, Universitati objecta est? Urbanos omnes, nec iis gymnasiis inclusos, unde sine gymnasiarchi venia egredi scholastico nemini liceat: omnes (inquã) urbanos ejusmodi scholasticos, Regis edictũ Universitate intra sextum diem excedere jubet. O miserã & funditùs eversam Universitatẽ, nisi te Rex clemẽs & misericors, propitiis oculis respexerit! Neq; enim lapides & muros & muta tot gymnasiorũ cubicula, auditoria,

musæa,

muſæ, Univerſitatẽ appellabimus, cùm qui doceatur, ſuperſit ferè nemo. Quid ita? Magnus egentium pauperumq; numerus eſt, qui viginti aut triginta ſolatis annuum ſumptum in clauſo gymnaſio ferre nequeant, cùm mendicato plerunq; victu alãtur: Hic numerus ex Academiæ finibus expellitur. Magnus Pariſienſis juvẽtutis numerus eſt, qui domo quotidie diſcẽdi causã in noſtra gymnaſia deducitur: Hic Pariſienſis juventutis numerus è Pariſienſis Academiæ finibus expellitur. Magnus provectiorum in literis hominum numerus eſt, qui doctrinæ cupiditate è longinquis regionibus adducti, Pariſienſem Univerſitatem adeũt, ut eodem die duos pluresve profeſſores in diverſis gymnaſiis audiant: Hic numerus ex Academiæ finibus expellitur. Univerſitas è gymnaſiis tã multis cõſtat: quota verò pars, diſciplinarũ inſtitutiones & exercitationes ꝓfitetur? quota pars cuſtode janitore clauditur? Hic tot gymnaſiorum numerus ex Academiæ finibus expellitur. Magnus Medicorum, Juriſconſultorum, Theologorum numerus eſt, nõ tantùm qui nomina ad aliquẽ gradus honorẽ profitẽtur, ſed multò maximè qui rerũ cognitione contenti, nominis hujus fructum nullũ quærũt: Hic numerus ex Academię finibus expellitẽ. Quinetiã de iis ipſis gymnaſiis, quæ cuſtode janitore claudũtur, lex Põtificia Regiaq; eſt, ne philoſophiæ diſcipuli intus philoſophiã, ſed in ſcholis publicis audiãt: id eſt, in alio loco vivant, in alio diſcant, omninoq; ad iſtam legẽ, urbani fiant. Ergo tantus hic numerus ex Academiæ finib⁹ expellitur, gymnaſiaq; ipſa vacua & inania deſeruntur, ac deſolantur. Deniq;, quod miſeriæ fortaſſe caput eſt, tolle ſcholaſticos urbanos de Pariſienſi Univerſitate, quot millia Typographorum, Librariorum, Bibliopolarum, compactorum, cubicula & conducentium & locantium, eoq; labore viventium, ad egeſtatem & famem compuleris? Quamobrem, qui ingenio tantum potes, hæc diligenter attenteq; conſiderato, Regemq; pro tua ſingulari ſapiẽtia doceto, quot hominũ capita de Pariſienſi Univerſitate hoc edicti Regii capite pellantur. Audio, & jam multos annos audio, ab hominibus rerũ imperitis, publicè contra ſcholaſticos urbanos declamari, quòd ut ab Helena belli Trojani, ſic ab iſta juventutis incondita turba, ſeditionis & tumult⁹ omnis cauſſa oriatur, ideoque urbanos in clauſtra gymnaſiorum redigẽdos eſſe. Equidem nullum in civitate malum ſeditione gravius & acerbius eſſe judico: itaq; graviſſimis & acerbiſſimis pœnis ſcholaſticos urbanos, ſi ſeditioſi ſint, coërcendos eſſe cenſeo. Sed enim quoniam in controverſiis omnibus, non tam eventus rerum, quàm cauſſæ ſpectandæ ſunt, quæratur unde tumultus iſte, & quamobrem oriatur. Nullum (opinor) flagitium aut ſtuprum, nulla cædes, nullũ latrocinium, nulla affectati regni ſuſpicio, nullum novarum rerum ſtudium reperietur. Quid ergo? Clericorum campus à Clericis repetitur: Regum igitur noſtrorum beneficium, ut diſſerui, conſervemus: campũ publicum Reipub. reddamus: tumultus omnis cauſſa ſublata eſt. Nullus temporibus certè noſtris alia de cauſſa ſcholaſticorum motus fremitusve auditus eſt. Commemoratur ab iis, qui in urbanorum ſcholaſticorum cauſſam invehuntur, urbana licẽtia: Reprimatur (inquã) ut in tanta tam variorum urbis incolarum multitudine reprimitur: an homines uſquam non homines, ſed deos futuros arbitramur? At peccandi licentia minor eſt in clauſo gymnaſio. Peccatorum (inquam) iſtorum quæſtio atq; enumeratio odioſa & invidioſa eſt:

Iliacos intra muros peccatur, & extra.

Minor eſt (dixerint etiã correctores iſti noſtri) ad eandem legem peccandi licentia in cœnobiis monachorum, quàm in hac noſtra communi vita: At non ideo redigendum genus hominum in Franciſcanorum aut Carthuſianorum clauſtra crediderim. Quingentos ferè annos Pariſienſis Univerſitas ſine gymnaſiorum clauſtris floruit: eaque non univerſitatis hoſpitia publica, ſed paucis & certis pauperibus alendis & formandis propria facta ſunt. Ergo ſit iſta, quæ ſemper fuit, optio patri libera, ut liberos in clauſo gymnaſio, vel in urbe, ſuo cõmodo arbitrioq; alat & inſtituat. Artium verò liberalium profeſſiones, quæ ad Univerſitatẽ totam attinẽt, paucis & certis gymnaſiis includi, quid aliud eſt, quàm paucos publicanos, artium liberalium ſtudiis imponi? Niſi fortè nos

exempla

exempla deficiant amplissimorum Universitatis gymnasiorum, in quibus erudiendæ juventutis locum impetrare, nō minoris sit vel gratiæ, vel pretii, quàm ab Episcopo vel Abbate aliquo opimū sacerdotium obtinere. Contra me fortassis alicui dicere ista existimabor, qui hac ratione, rei familiaris lacunas explere possem. At contra Deū, contra Remp. nihil (opinor) dicere existimabor. Etenim ne tanta res subtiliter & argutè nullo exemplo, nulla consuetudine, nullo publico judicio disceptari videatur, replicentur annales, excitentur historiæ: gentium principumque in formandis artium laudandarum studiis illustrium sententiæ spectentur, privatis ne & clausis gymnasiis, ad quæ nemini externo accedere liceret, an publicis, & cuivis accedere cupienti patentibus & apertis, liberales artes institutæ & informatæ sint. Quid? florente Græcorū Republ. utrùm Plato in Academia, Aristoteles in Lyceo, Zeno in porticu, Epicurus in hortis, cæterique Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei, domesticos auditores & domesticis parietibus inclusos habuêre? Imò verò clamat princeps ille, omniumque philosophorum tanquam deus Plato, disciplinæ studium tāquam ludum pueris esse oportere: nec eos servili metu ad ingenuas disciplinas perdiscendum, cogendos esse: ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἔμμονον μάθημα. nulla siquidem animo constans & firma disciplina, quæ vi perdiscetur. Quid? Imperatorum Romanorum temporibus, nonne toto terrarum orbe, nobilium artium professores publici fuêre? Testis Alexandria, in cujus illustrissimo musæo, quod (ut Strabo author est) Regiæ partem, inambulatione, exedra, domo amplissima, cœnaculo complectebatur, publici professores floruêre, Ptolemæus (qui de sua porticu quadrata tam sæpe loquitur) Theon, Pappus: testes imprimis Athenæ, è quarum publica Rhetorum philosophorumque schola, ut Alexandrum nobilem Peripateticum, à Severo Imperatore magnis præmiis ornatum, cæterosque non Christianos taceam, Basilius, Gregorius, Chrysostomus, ecclesiæ Christianæ principes extitêre. Sic Constantinopolis, Antiochia, Nicomedia, Berytus, Roma, Lugdunum, infinitæq; urbes aliæ publicos liberalium artium professores temporibus illis habuêre. Sed ne vetera tantùm proponam, habet reliquus orbis Christianus in Italiâ, Germania, Anglia, Scotia, Hispania, Gallia, communibus Pontificum Romanorum, Principumq; ac Regum legibus & institutis conditas Universitates: ubinam harum gentium, privans parietibus inclusos, ac non publicos liberalium artium professores reperiemus? Quid verò? Parisiensis Universitatis leges à Pontificibus Romanis & nostris Regibus latæ, quid tandem loquuntur? utrùm privans parietib' liberales istas professiones includunt? Imo verò (ut dixi) in publicis scholis nominatim statuunt, & publica fide contineri jubent. Quid? Franciscum Regem probationis ne an honoris causâ potiùs hîc appellem? Hic Rex Lutetiæ professiones publicas instituit & ornavit, indeq; adeò præ maximis ejus virtutibus ac laudibus, ad singulare funebris commendationis eulogium, literarum instaurator est appellatus: nemoque literarum non ignarus post Regias professiones institutas Lutetiam venit, qui Regiæ urbis ullum potiùs monimētum sibi spectandum, quàm Regium auditorium putaret. Ergo Tusanos, Vatablos, cæterosq; laudis hujus professores, magistrisque similes discipulos innumerabiles, non privatarum scholarum obscuritas, sed publicarum nobilitas extulit. Henricus paternæ virtutis hæres, easdem professiones tua imprimis sententia, atq; authoritate, non tantùm cultu eodem, sed numero majore coluit. Quamobrem sapientes hi correctores & emendatores nostri ista considerent, frontemq; perfricent, ac se nobilissimis gentium philosophis, Imperatoribus, Pontificibus, Regibus sapientiores esse dicant. Hæc sunt, AVD. quæ Cardinalis Lotharingus è Legatis vestris de caussa Universitatis attentissimé cognovit, quæque Regem mox edocuit. Cardinalis Castellonius, Parisiensis Academiæ Conservator, pari humanitate & gratia hæc eadem differentes Legatos vestros audivit, protinusque ad avunculum suum ANNAM Mommorētium Connestablum perduxit: virum magnis belli pacisq; artibus egregium & eximium: Itaq; Salignarius cum

cùm cætera tanti hominis auribus consona præfatus esset, id etiã ad extremum addidit, res ipsius gestas singulares esse: quarum præconium nulli commodiùs mandari posset, quàm Parisiensi Academiæ, cujus voces, omnium linguarum sermone in omnes orbis partes longissimè latissimeq́; resonarent. Quibus ut jucundè commoveri, ita generosa quadam indignatione è nostris incommodis affici mihi visus est, præcipuè cùm Bellocassiorum & Narbonensium calamitas recitaretur: Itaque nulla mora interposita, Regem adit, deq́; iis indignitatibus commonefacit. Sic paulò pòst à Cardinale Lotharingo & Connestablo Rex longè alia edoctus, quàm antè à certis hominibus didicerat, Legatos vestros admitti jubet, benignoq́; vultu accipit. Quem cùm universi salutassemus, tum Salignacus: Intelligimus (ait) Christianissime Rex & humanissime, magnis criminibus Parisiensem Universitatem apud te ream factam esse, ut pœnis tam gravibus tamq́; severis coërcenda videretur. Sed per Deum immortalem, quæ studia officiaq́; modestissimæ obsequentissimæq́; filiæ erga liberalẽ amantemq́; patrẽ esse debeant, ea judices omnia Parisiensis Universitatis in te fuisse, futuraq́; semper esse: Meminit enim se Regis privilegiis, muneribus, stipẽdiis, immunitatibus, generisq́; omnis beneficiis vigere & florere: teq́; & Regem & patrem veneratur: humanæ autem divinæq́; literæ (quæ omnes in Academia Parisiensi summa tuæ laudis gloria tractantur) quid aliud, quàm pietatem in Deum, modestiam & observantiam in principes ac magistratus, in parentes ac bene de nobis meritos profitẽtur? Quare tam ingrati, vel potiùs impii animi notam infamiamq́; Universitas à se vehementer aversatur, ac detestatur. Si qui in tanta discentium multitudine, scholastici nomen falsò ementiti, scelerata mente atque impia fuerint, sceleris & impietatis pœnas luant, bonis & innocentibus tranquillũ pacatumq́; otium conservetur. At jam Universitas tota, nullo bonorum malorumq́; discrimine, tanquam hostis judicata sit, opprimitur & vexatur: non conqueruntur ad pœnam, qui in Clericorum campo motum aliquem fecerint, sed gymnasia ipsa, pacis & otii templa, vi & armis hostiliter perrumpuntur ac diripiuntur: miseri scholastici in suis bibliothecis cæduntur, & latronum hostiumq́; more vincti, in tetrum carcerem abjiciuntur. Quare per Deum Opt. Max. per sancta honestarũ literarum nomina, miserêre afflictæ Universitatis, & ea pietate excita & recrea, qua Franciæ Reges, majores tui instituerunt, auxerunt, ornarunt. Quæ cùm Salignacus perorasset, Rex ad ea perhumaniter respondit, sibi gratius accidere nihil potuisse, quàm quòd ea crimina, quæ de nobis ad se delata essẽt, falsa esse cognosceret: Liberalitatem suam erga doctos homines & literatos, multis argumẽtis adhuc esse claram & illustrem, clariorem tamẽ & illustriorem futuram, si quieto pacatoque otio in studiis suis permanerent: Rectoresq́; Universitatis & magistri in continendis scholasticis diligentes ac vigilantes essent. Hac igitur tam insperata Regis humanitate recreatus Salignacus, ait à Rectore Universitatis, à quatuor ordinum Decanis, à collegiorum magistris provisionem & cautionem majorem præstari non posse: potestatẽ enim monendi tantùm illis esse, nullã cõprehendendi aut coërcendi. Quæ si Rectori & Universitati à Rege tribuatur, spondere se, nihil Universitatis populo quietius & pacatius futurũ. Cumq́; cætera illa, quæ dixi, Legationis capita persecutus esset, Rex jubet ea perscribi, se de consilii sententia provisurum, ne frustrà imploratus esse videretur. Quinetiam reliquorũ Legatorum professiones & nomina sciscitatur: nec Salignacus in appellandis ac laudandis Legatis omnibus, sed præcipuè Regiis professoribus, illiberalis fuit: utriusque etiam diligentiã in sedando tumultu commemoravit: Ab altero in concione publica disertè demonstratum, malè moratam esse juventutem, quæ prompta esset ad tumultum, seditionem, cædes, incendia, quæ ob infaustum illud pratum contingere dicerentur. in hoc domicilo juris & religionis, in hac doctrinæ & eruditionis sede, literarum potiùs otium, quàm arma tractanda esse: decereq́; placidissimarum & quietissimarum Musarum alumnos, quietem & otium amare: propterea metuendum esse, ne Academia non solùm prati publici,

blici, sed Regiarum professionum fructum amitteret: Ab altero autem deploratas seditionis miserias, in quas inciderent non solùm ii, qui errore publico lapsi, vulnerarentur aut interirent, aut animadversionis infamia pœnaq; plecterentur, sed eorum parentes, propinqui, amici, qui gravissimos luctus ex iis perciperent, à quibus maximas voluptates expectare debuissent. Postridieq; cùm de singulari Christianissimi Regis erga Parisiensem Academiam voluntate, de magistratuum vigilantia, de consensione omnium ordinum ad publicam dignitatem retinendum disseruisset, oravisse, & per spem de suis cuique studiis propositam, per eam pietatem, quam Deo, Regi, parentibus, magistris deberent, obsecrasse, ut vero testimonio testificari posset, se discipulos temperantes & modestos, neque solùm doctrinæ, sed doctoris studiosos & amantes habere: ideoq; quieti, otio, paci denique publicæ consulerent. Hæc (inquam) Salignacus de professoribus Regiis, quæ ipse in ea perturbatione præsens audierat, non tam ad professorum ipsorum laudem, quàm ad communis in pacandis rebus diligentiæ fidem, Regi exposuit: & quidem Regi non solùm intelligenter, sed libenter, planeq; rebus nostris indulgenter audienti. quod enim verbũ commodius usurpem? Nec enim Regẽ Universitatis potiùs, quàm patrem agnovimus. Hîc etiã Delphinum salutavimus, perspeximusq; paternæ pietatis æmulum: eaq; perfusi lætitia sumus, ut de salute publica optimè speraremus. Interea ne mora periculum rebus adferret, ex tempore ad Senatum scribit, ne damnati supplicio afficerentur: Has literas Henricus Mignæus Mignonicorũ gymnasiarchus, & celeritate & volũtate summa retulit, sicut paucis ante nostrum discessum diebus, ab Universitate præmissus, literas caussæ nostræ commeudatitias attulerat: quod idẽ eodem ferè tempore Lodoicus Regius, homo & bene literatus, & literariæ Reipub. propterea bene studiosus, Lodoico Potiero Picardo adolescente, caussæ publicæ cupidissimo comitatus, fecerat: egregiamq; unà omnes operam in mitiganda rerũ asperitate præstiterant. Atque hæc apud Regem: unde ad Io. Bertrandum Cardinalem Senonensem, Regiorumq; sigillorum custodem perreximus. Quo homine nemo neque humanior, neque Universitatis amantior optari potuit: tam benevolo animo Academiæ Legatos audivit, tam sapienter admonuit, tam liberaliter adjuvit, ut patronum Parisiensis Academiæ appellare optimo jure debeamus. Ac ne quid accepti beneficii prætermittam, non putavit Cardinalis Castellonius, Universitatis caussam satis à se liberaliter acceptam esse, nisi Universitatis quoque Legatos, liberalitatis erga vos suæ testes efficeret: nos enim universos hospitio per Regiũ hospitiorum designatorem excepit, magnificoq; apparatu ac sumptu tractavit, dũ caussa nostra disceptatur, diplomaque Regium conficitur: Nec interea, cùm forte Cardinalis Lotharingus per hosce dies abesset, Regis adeundi, monendi, sollicitandi, partes ullas omisit: veraq; præstantis animi virtute, Conservatoris nomen implevit. Unum Dutierum, Regiorum mãdatorum scribam, præterire nequaquam possum, qui tametsi negotiorum multitudine atq; amplitudine premeretur, importunitatem meam (cùm desiderio conficiendi negotii arderem, assidueq; urgerem, diplomaq; Regium, quia quædam caussæ nostræ minimè responderent, scribere sæpius & rescribere, deq; ea mutatione Regem consulere penè cogerem) tamen æquitate animi summa pertulit: imò etiam liberalitate superavit, nec ullam tanti laboris mercedem capere aliam voluit, quàm Universitatis gratiam atque memoriam. Is igitur in aulam Regis adventus noster fuit: Quid autem nominatim à Rege sit impetratum, è diplomate recitato cognovistis. Controversia ad Regem avocatur. Vincti, etiã damnati, suorum magistrorum custodiæ committũtur. Duobus Regiorum libellorum magistris, de vi & injuriis, quæstio traditur. Senatusconsultum totum remittitur, sicuti Regium edictum de externis amicis ac fœderatis, deq; Artifianis, si artium suarum magisterium adepti sint: De iis etiam, pro quibus gymnasiarchi sponsores esse voluerint. Cæteris autem, liber in patriam commeatus tribuitur. Urbani verò scholastici in pristinum statum restituuntur.

Quæ utinam voce aliqua plusquàm Stentorea prædicare modò possim, ut me de tãta Regis post Reges natos optimi atq; humanissimi bonitate & clemẽtia dicentem exaudiant, qui periculi metu profugerunt, quiq; remedium tantis malis desperare visi sunt. Sentire mihi videor, AVD. vestra omnium jucunda admiratione, gratulationem summam declarari, quòd in tam desperata tamque deplorata caussa, tãtùm solatii, spei, salutis, à Christianissimo clemẽtissimoque Rege percipitis: Reliquũ est, ut vos horter & moneam, ut tanti beneficii lætitiam gratissima memoria colatis, insigniq; recordatione posteris vestris colendam relinquatis. Supplicatione celebri ac solenni ad Divæ Genovefæ pro tanto beneficio fecistis: Regem, Connestablum, Cardinales Lotharingum, Castellonium, Senonensem, gratiis prosecuti estis. At omnia hæc temporis unius sunt: beneficium acceptum diuturnius est: Itaque majores etiam gratias postulo. Nam ut ait Orator, si non minùs nobis jucundi atque illustres sunt ii dies, quibus conservamur, quàm illi quibus nascimur, quòd salutis certa lætitia est, nascendi incerta conditio, & quòd sine sensu nascimur, cum voluptate conservamur: profectò quoniam illum, qui hanc Universitatem condidit, Carolum Magnum, benevolentia famaq; celebramus, esse apud vos posterosq; vestros in honore debent ii, qui Universitatem conditam & amplificatam, propè ab interitu vindicarunt, & conservarunt. Deinde uniuscujusque nostrûm cùm diligentiam in honestis studiis retinendis, tum modestiam in vita factis, exemplis perpetuam esse cupio: Tum verò sapientes tantæ civitatis magistratus civesque omnes pro sua Universitate obtestabor eo carmine, quo divinus ille vates apud Ovidium Trojanos pro sua Pallade obtestatur:

Aetheriam servate deam, servabitis urbem:
Imperium secum transferet illa loci.

Postremò à Deo Opt. Max. deprecor, ut tempestas ista, dirarum omnium Parisiensi Universitati impendentium expiatio sempiterna sit: in posterum autem felicia, fausta, prospera, fortunata omnia consequantur.

DIXI.

P. RAMUS PAULO BERNARDO S.

Fflagitas oratiũculam legationis nostræ de cõfirmandis Academiæ privilegiis, quæ nõ verbis, nihil enim simplicius aut tenuius esse potest, sed rebus ipsis sic populum nostrum affecit, ut nullas neq; gratias, neque laudes legato satisfacturas putaret, palamq; sentiret novos honores exquirendos esse. Certe theologus ordinis sui facilè princeps, quiq; alioqui nobis infensissimus antea fuerat, prædicavit si resp. pateretur, legationem statua dignam videri. Denique uno totius Academiæ consensu post omnium ordinum collaudationem decretum est, ut legationis memoria honorificis verbis in tergo codicis ascriberetur.

P. RAMI ORATIO DE LEGATIONE

secunda, dicta in comitio maturinensi, pridie Id. April. 1561.

uod à Deo optimo maximo (doctores eximii) semper optaverã, id imprimis mandato vestro sperabam mihi cõtigisse: id est de Parisiensi Academia bene merendi idoneam occasionem materiamq; legitimam, cùm vos me legatum de confirmandis Academiæ privilegiis ad Christianissimum regem decrevistis. Querimonia omnium ordinum gravis erat, omnes antiquas immunitates honestis ac liberalibus studiis regum liberalitate concessas, improbitate & avaritia hominum, quotidie violari ac vehementer imminui: ut nulla propemodum inter professores ingenuarum literarum à bajulis & remigibus differentia reliqua videretur: ærarium Academiæ exhaustum vel potius nullum esse: & tamen in istam privilegiorum confirmationem trecentos minimum coronatos consumi solitos, ut oratore vobis opus esset ad regem non solum parato & vigilanti, sed liberali & publicæ salutis amanti atque studioso. Itaque cum absenti vestra de me legando suffragia renuntiata essent, respondi nemini me in Academia publico quidẽ amore concedere, sed plerosque tamen esse ad hoc obeũdum munus aptiores, qui vestra negotia ꝓcurare soliti essent: Ea recusatio vestris judiciis impositę ꝓvinciæ quædam confirmatio fuit. Quare à vobis ad regem confirmandorum privilegiorum gratia legatus sum. Coronati à Quæstore vestro sexaginta mihi numerati, adjunctus etiam tabellariorum vestrorum minister, qui reliquos majores sumptus faceret. Cùm itaq; ad regem in Bellaqueum fontem, pervenissemus, nihil prius nobis fuit, quàm ut literas vestras regi, reginæ, principi Condeo, Cardinali Castellonio, Conestablo, Cãcellario, & reliquis heroibus nostris redderemus: caussamq; nostræ legationis omni diligẽtia, fide, officioq; ageremus. Ab omnibus benigne & humaniter accepti sumus: Iussiq; de privilegiis bona spe esse, sed ut magnorũ principum aulæ infinitis negotiis occupatæ solent esse, ita mora quamvis navis & industriis, tamen invitis molesteq; ferentibus per aliquot dies devoranda fuit: interea singula privilegia, quæ dispersis & separatis tabulis negligenter accepta & dissipata mihi tradita fuerãt, curavi continuatis pergamenis accurate describenda, & in unum codicem ne imposterum discerperentur, colligenda & conglutinanda. Ea primum Laomenius regis secretarius gratis obsignavit, neq; enim propterea teruncium ullum à nobis accepit: quod iccirco commemoro, ut bonorum & publici commodi cupidorum hominum memoria apud vos grata sit: Hoc codice perfecto cùm singula à Cancellario perlecta, probata, & regio sigillo obsignata essent, lis nobis à regiorum secretariorum collegio ingens creata est, pro singulis privilegiis singula sigilla postulantium. Quibus cùm objicerem donatum nobis à

rege & à Cancellario id totū esse, respondebant aliena jura neqꝫ regis, neqꝫ Cancellarii dònis contineri. Amplissimi collegii, & plurimis capitubus comprehēsi vectigalia omnia in his sigillis fundata esse: Quinetiam nostris privilegiis veteribus constare summam quam postularent, esse persolutam: idqꝫ in tergo revera erat adscriptum. Quid multa? æquū equidem petere eos arbitrabar: Attamē contra differebam, singulos separatim compellando, docendoqꝫ Academiam Parisiensem nō mihi magis, quàm ipsis, ipsorumqꝫ liberis & propinquis cōmunem quandam animorum parentē esse, potiusqꝫ singularibus muneribus afficiendam & ornandā, quàm ad istas molestias redigendam, Et sane verbis assentiebātur, nihilqꝫ humanius meis postulatis affirmabant esse, sed collegiū multorum etiam absentium nunquam passurum, ut tam insigni exemplo imposterum de cæteris Franciæ Academiis tantum rebus suis periculū crearetur. Quid igitur? Existimanis nos istis inficiationibus fractos aut debilitatos esse? Minimê veró, sed omnia prius tentare atque experiri placuit, quâm ullum sedulitatis officium deserere. Quare Cancellarium & Cardinalē adorti rogamus, ut ea controversia regio judicio disceptetur, & sanê vehementer acriterqꝫ utrinqꝫ disceptata est, ut neqꝫ nos planè vincceremus, neqꝫ planè victi discederemus, pro quinquaginta coronatis, qui exigebantur, quinqꝫ & viginti persolvimus. Legationis igitur meæ rationem accipite: Privilegia Academiæ universa mihi commisistis, en universa vobis restituo redàoqꝫ, prætereaqꝫ unum ex omnibus codicem regia authoritate, si forte antiqua illa deperirent, pro omnibus perinde confirmatum. Coronatos à vobis sexaginta accepi. Scribæ pro manus & pergameni pretio sex, secretarii, quinque & viginti: sumptus tot dierum, qui nobis in ea legatione consumpti sunt, duos & viginti abstulerunt. Reliqui sunt septem cum assibus triginta, quos tu Quæstoe accipito, & in publicas tabulas singula hæc uti facta sunt, referto, ut posteris nostris expressum cōfirmandis privilegiis exemplum sit, qui sumptus, quomodo, per quos procuratione ista vestris judiciis approbandi sint. Pro me tamen ad extremum (doctores eximii) veniam â vobis universis, pro summo legationis præmio deprecabor. Statuerā enim vestrûm omnium de me expectationem non solum fide & officio sustinere, sed omni diligentia, industriaqꝫ superare, privilegia Universitatis gratuita & liberali confirmatione cōfirmare: Id assequi nullo studio, nullove labore potui. Quapropter si minus obtinui, quàm contendi, quæso vos æquis animis ignoscite.

INDEX IN LIBROS SCHOLARUM GRAMMATICARUM: PRIMUS NUmerus columnam, secundus lineam significat.

IN LIBRUM SECUNdum de sonis literarum.

IN LIB. VI.

IN LIB. VII.

IN LIB. VIII.

IN LIB. IX.

IN LIB. X. DE pronominibus.

IN LIB. XI.

IN LIB. XII.

IN LIB. XIII.

IN LIB. XIIII.

IN LIB. XVI.

ELENCHVS PRAECIPVORUM CAPITUM IN SCHOLAS RHEtoricas.

ERRATA.

356,47: Adjunctorum & subjectorum. 370,2 Dies & nox. 382,17: Anadiplosis.

ELENCHVS IN PRAECIPVA CAPITA SCHOLARUM DIALECTIcarum.

DE LOCIS INVENTIONIS.

Notatio

DE JUDICIO.

Syllo-

ERRATA

334,33: primis quatuor.

468,3: fac titulum capitis undecimi

ELENCHVS IN LOGICAM ACROAMATICIS LIBRIS TEMERE confusam.

Forma

